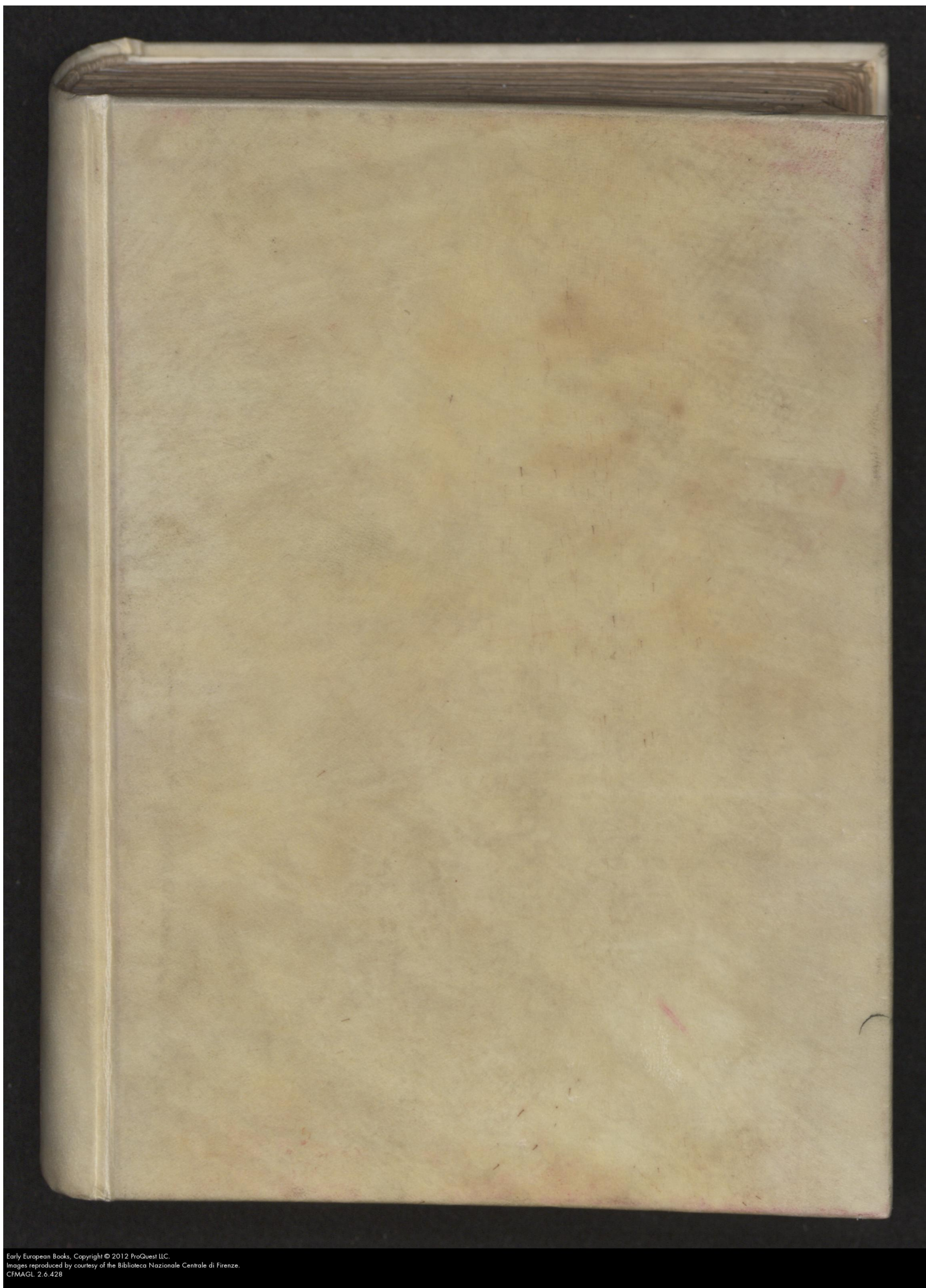
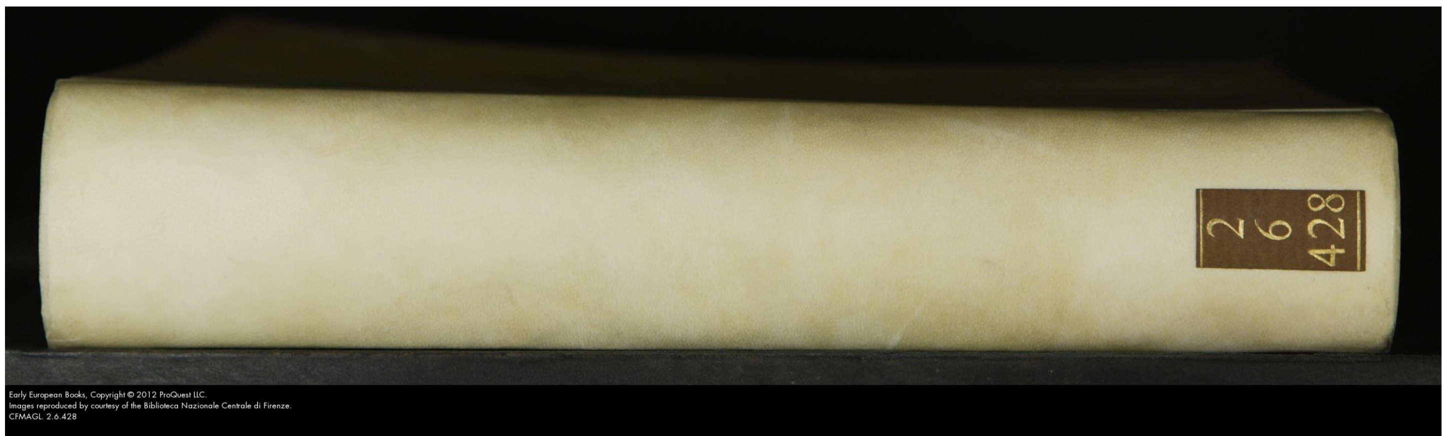
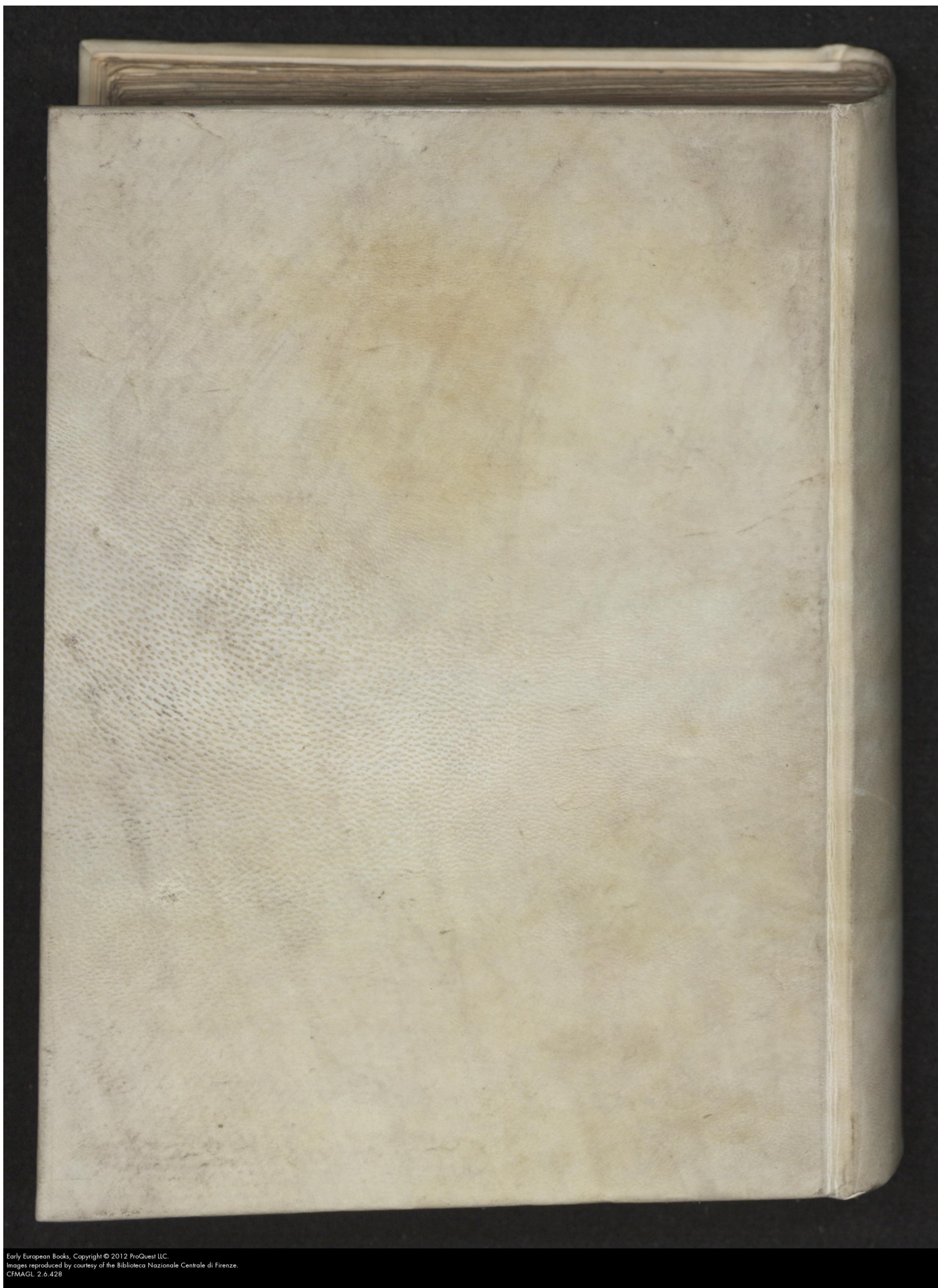

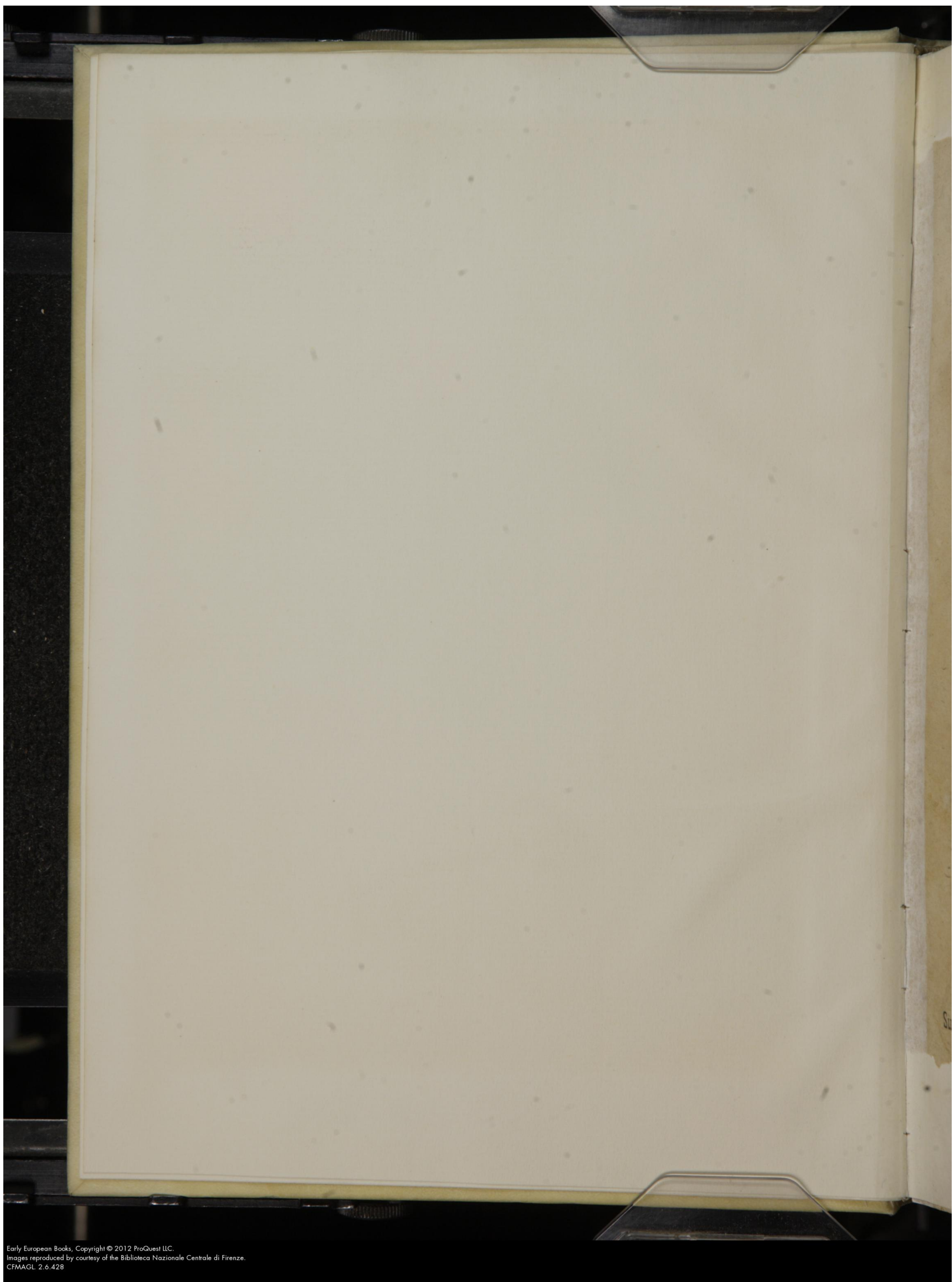

2
6
428

R.D. GVLIELMI
DVRANDI,
MIMATENSIS EPISCOPI,
I.V.D. CLARISSIMI
RATIONALE
DIVINORVM OFFICIORVM;
Nunc recens vtilissimis Adnotationibus illustratum.

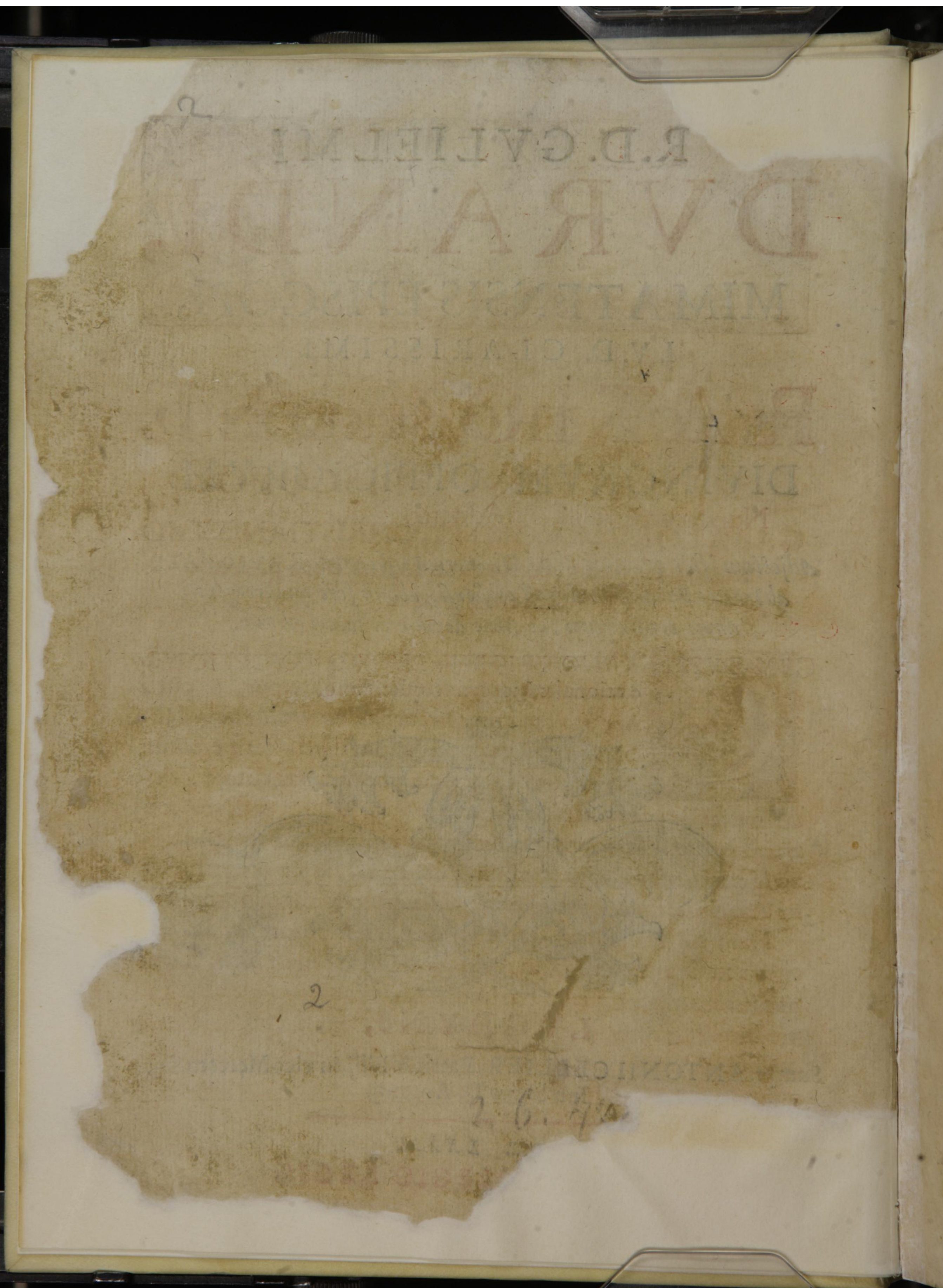
Adiectum fuit præterea aliud Diuinorum Officiorum RATIONALE *ab Ioanne Beletho Theologo Parisiensi, abhinc ferè quadringentis annis conscriptum, ac nunc demùm in lucem editum.*

CVM DVPLICI, VNO PRIORIS, ALTERO POSTERIORIS Rationalis Indice locupletissimo.

LVGDVNI,
Sumpt. ANTONII CELLIER, Patris & Filij, in vico Mercatorio, sub Signo D. Antonij.

DC. LXXII.
ILEGIO REGIS.

ILLVSTRISSIMO DOMINO, HYACINTHO SERRONIO MIMATENSI EPISCOPO, GABALORVM COMITI, CHRISTIANISSIMO Regi à Consiliis, & Reginæ matris olim primario Eleemosynario.

3

VM eruditissimum opus GVLIELMI DVRANDI, extinctum propemodùm excitaremus, & præli ope emitteremus in lucem, non fuit nobis deliberandum, cui potissimùm illud inscriberemus. Nam cùm Durandus morum sanctitate, doctrinæ sacræ præstantia, & Mimatensium Infulis insignis fuerit, ad quem ipsius opus recusum typis æquius deferremus, quàm ad meritissimum Mimatensium Præsulem, sancta probitate vitæ conspicuum, & omnimoda eruditione penitus imbutum?

Nam ad Doctrinam quod attinet, cùm plurimam ætatem egeris in Ordine Religioso, cuius munus est penetrare in scien tiarum arcana, eáque in maximum Christianæ Religionis co modum palàm euoluere: tu in eo Ordine eruditionis a dedisti specimina, vt inter sidera Sol propemodùm el quod singulis stud erat, id tibi per

ploratiſſimum foret. Quippe Philoſophiam ſic intimè perueſtigaſti, vt perdifficilem, ſpinoſam & intricatam diſciplinam, explicatam, expeditam, enucleatam, perſpicuam, dotibus ingenij tui effeceris, reconditam aperueris, ac ſpinis evolutam in roſas floreáque ſerta mutaueris. Iam Theologiam, apicem ſcientiarum, & Catholicæ fidei officinam nobiliſſimam, & Armamentarium inſtructiſſimum, quanta capacitate ingenij exhauſiſti? Illa quidem ampliſſima eſt, & ex Patris Creatoris ſinu per Verbum humanitate indutum ad nos demiſſa, infinitum quoddam notitiarum pelagus in ſe concludit. Sed per eas ingenij tui ductu peruagatus, nihil non perſpicis, nihil non peruadis, vt cùm innumera ſint quæ alios lateant, nihil te fugiat, callentem ſingula.

At, quod ſatis infrequens, ideóque ſummæ admirationis eſt in te, pietatem maximam & intimum rerum diuinarum ſenſum, cum probitate vitæ omni labe immunis, ſic doctrinæ eruditiſſimæ adjunxiſti, vt arduum ſit cenſere, an inter doctos ſanctior, an inter ſanctos doctior, multiplici tua illa dote effulgeas. Scilicet ex ſacræ Scripturæ fontibus, quibus tamdiu mentem tuam proluiſti, hauſiſti pietatem illam eximiam, & à quibus Deum agnoſcere didiciſti, ab iis Creatori omnium cultum impendere meritiſſimum edoctus, omnes partes imples religionis veræ, ſinceræ, accuratæ & abſolutæ.

Eas dotes cùm Rex Chriſtianiſſimus perſpexiſſet, qua prudentia eſt & ſagacitate in dignoſcendis meritis, te primùm ad negotia ſummi momenti pertractanda adhibuit, ac diu in iis verſatum ſumma induſtriæ & fidelitatis laude, poſtquam ſummoperè approbauit, approbatum euexit ad Infulas Mimaſes, non adeò vt te pro meritis tuis cohoneſtaret, quàm vt ...nſium & Gabalorum gentibus effusè conſuleret, ac ...ns officiis tuis & laboribus debita, populos illos ſibi de...ro efficeret. Vt ... udes tuas non mediocre

dioere incrementum accesserit, quòd præstar
cueris, dignúsque sis visus, cui populos sibi char
mendaret & traderet.

Tot inter eximias dotes quibus præfulges, non
ego & filius te adire supplices, nisi præclara hum
quam jamdudum exploratam habeo, nos incitaret,
timiditate ad se alliceret. Ad eam igitur nos applica
sul Illustrissime, & rogamus vt id qualecunque obl
nostræ monimentum gratus excipias, & nos in posteru
adscribere in eorum numerum, qui tibi sunt addictissimi.

Amplitudini tuæ obsequentissimi
& addictissimi, ANTONIVS
CELLIER, Pater & Filius.

5

.IVILEGE DV ROY.

OVYS PAR LA GRACE DE DIEV, ROY DE FRANCE ET DE NAVARRE: A nos amez & feaux Conseillers les Gens tenans nos Cours de Parlement, Requestes de nôtre Hôtel, & du Palais, Baillifs, Senéchaux, & leurs Lieutenans, & tous autres nos Iusti- Officiers qu'il appartiendra; SALVT. Nôtre cher & bien- NTOINE CELLIER, marchand Libraire de nôtre Ville de Nous à fait exposer, qu'il a recouvert vn Livre avec grand , intitulé *Gulielmi Durandi, I.V.D. celeberrimi, Mimatensis Episco- tionale Diuinorum Officiorum*, lequel Livre il desireroit de faire primer. Mais comme quelques autres Libraires & Impri- s, par envie, ou autrement, luy pourroient faire concurran- en iceluy, ce qui luy causeroit grande perte à cause des grands ais qu'il luy conviendra faire à ladite impression, s'il ne luy estoit ar Nous pourveu de nos lettres de Privilege necessaires, qu'il nous a tres-humblement fait supplier, luy vouloir accorder. A CES CAVSES, voulant favorablement traiter l'Exposant, Nous luy avons permis & octroyé, permettons & octroyons par ces presentes, d'imprimer, ou faire imprimer, vendre & debiter ledit Livre en telle marge, formes & caracteres, & autant de fois que bon luy semblera, durant l'espace de dix années, à compter du jour qu'il sera achevé d'imprimer, pendant lequel temps, faisons tres-expresses inhibitions & defenses à tous Libraires, Imprimeurs, & autres de nôtre Royaume, d'imprimer, ou faire imprimer, vendre, ou debiter ledit Livre d'autre impression, que celle dudit Cellier, sans son consentement, à peine aux contrevenants de deux mille livres d'amande, confiscation des exemplaires contrefaits, & de tous dépens, dommages & interests, à la charge toutefois, qu'avant qu'exposer ledit Livre en vante, il sera mis deux exemplaires en nôtre Bibliotheque, & vn autre servant à Nôtre personne en nôtre cabinet du Louvre, & vn en celle de nôtre tres-cher & feal le sieur Seguier, Chevalier & Chancellier de France, à peine de nullité des presantes; faisant defences à toutes personnes de quelque qualité qu'elles soient, d'imprimer, ou faire imprimer, vendre ni debiter ledit Livre, ni faire venir des impressions contrefaites de païs étrangers,

gers,

6

OPERIS TOTIVS SECTIO.

CCESSERVNT huic Libri partiales Octo: quorum Primus, Ecclesiam eiúsque loca, ac sacramenta, ornamentáque.

Secundus, Eiusdem Ecclesiæ Ministros, Officiáque divina:

Tertius, Pontificum, cæterorúmque Ecclesiæ Ministrorum Sacrificorúmque ornamenta condecentia.

Quartus, Missam eiúsque sacra mysteria.

Quintus, Divina cùm nocturna, tùm diurna Officia.

Sextus, Dominicas, earúmque Officia, & Quatuor Temporum Ieiunia, cæteráſque festiuitates.

Septimus, Sanctorum dies festos, solennésque.

Octauus, Computum seu Calendarium, eiúsque Appendices suis quíque locis atque Capitulis luculentissimè complectuntur.

ELEN

gers, pendant ledit temps, ſous quelque pretexte que ce ſoit, ſans le conſentement dudit Cellier, à peine de confiſcation des exemplaires, quinze cents livres d'amende, & de tous dépens, dommages & intereſts. Voulons en outre qu'aux coppies collationnées, par vn de nos amez & feaux Conſeillers, Secretaires, foy ſoit ajoûtée, comme à l'Original; commandons au premier nôtre Huiſſier, ou Sergent ſur ce requis, faire pour l'execution des preſentes tous exploits requis & neceſſaires, ſans pour ce demander autre permiſſion, CAR TEL eſt nôtre plaiſir. Donné à Paris, le 2. du mois d'Octobre l'an de grace mil ſix cens ſoixante-quatre, & de nôtre regne le vingt-deuxiéme.

Par le Roy en ſon Conſeil.

Signé LABORIE.

Achevé d'imprimer le 15. Ianvier 1672.

OPERIS

ELENCHVS LIBRORVM & Capitum.

Capita Libri primi.

6 De

Septimi Libri capita.

Octaui Libri capita.

Finis Tabulæ Librorum & Capitum.

INDEX RERVM AC VOCVM MAXIME
Insignium in hocce Prochiron Divinorum Officiorum.

De littera A.

Altare

C

Christus

16

18

Euange

22

Gelasius

H

25

I

Inclinat

Manipuli

ō 3 Missa

Officium

31

Ornamenta

35

Q

R

Raphaël,

36

S

38

39

Symbolum

41

FINIS INDICIS.

INDEX CAPITVM QVÆ IN RATIONALI
Divinorum Officiorum Ioan. Belethi continentur.

Quare

FINIS INDICIS CAPITVM.

RATIONALE, SEV ENCHIRIDION DIVINORVM OFFICIORVM, GVILIELMO DVRANDO, Præſule Mimatenſi, Authore.

SVMMARIVM.

1 *Officia Eccleſiaſtica, nacta diligentem auſcultatorem, magnam gignunt ſuauitatem.*
2 *Figuræ in diuinis, ſunt virtutum ſigna.*
3 *Prælati & Sacerdotes, ſcientia & virtutibus debent eminere.*
4 *Artem ſuam quiſque diligenter curat & colit.*
5 *Sacerdotibus imperitis non eſt detrahendum.*
6 *Officia diuina, an hodie figura careant.*
7 *Lex antiqua, quædam habet myſtica, quædam moralia.*
8 *Lex an recipiat mutationem diſting.*
9 *Scripturæ ſacræ, quadruplici ſenſu expenduntur, & num. 13.*
10 *Allegoria, quid.*
11 *Tropologia, quid.*
12 *Anagoge, quid.*
14 *Inſtitutionum Eccleſiaſticarum varius vſus: vt varius ortus. num. 15. & 17.*
16 *Durandus communem Eccleſiæ formam inſtituit, non ſingularem.*
18 *Rationale, vnde & quò hoc nomen ſortitum.*
19 *Rationale hoc, in octo partes diuiditur.*

PROOEMIVM.

Deut. 32. Iob. 38. Prou. 25. Ioan. 4. Iacob. 1. Pſ. 103. Eſai. 12. Apoc. 3. Cantic. 2. Exod. 25. Sapiẽ. 10. Ioan. 3.

QVÆCVNQVE in Eccleſiaſticis offi-
ciis,* rebus in ornamentis conſiſtunt, 1
diuinis plena ſunt ſignis atque myſte-
riis, ac ſingula ſunt cœleſti dulcedine redun-
dantia: ſi tamen diligentem habeant inſpecto-
rem, qui nôrit mel de petra ſugere, oleúmque
de duriſſimo ſaxo. Quis tamen nouit ordinem
cœli & rationes ipſius ponet in terra? Scrutator
quippe maieſtatis, opprimetur à gloria. Siqui-
dem puteus altus eſt, & in quo aquam hauriam,
non habeo: niſi porrigat ille, qui dat omnibus
affluenter & non improperat: vt inter medium
montium tranſeuntem hauriam aquam in gau-
dio de fontibus ſaluatoris. Licet igitur non
omnium quæ à maioribus tradita ſunt, ratio
reddi poſſit. ff. de legat. l. non omnium. xxiij.
quæſt. iv. Nabuchodonoſor, in princ. quia ta-
men quod in his ratione caret, extirpandum
eſt. lxviij. diſt. cor. Epiſcop. xij. diſt. omnia. Idcir-
co ego Gulielmus Durand. S. Mimaten. Eccle-
ſiæ ſola Dei patientia, dictus Epiſcopus, pulſans
pulſabo ad oſtium, ſi fortè clauis Dauid aperire
dignetur: vt me introducat Rex in cellam vi-
nariam, in qua mihi ſupernum demonſtretur
exemplar, quod Moſi fuit in monte monſtratũ:
quatenus de ſingulis quæ in Eccleſiaſticis offi-
ciis, rebus aut ornamẽtis conſiſtunt: quid ſigni-
ficent & figurent, eo valeam reuelante clarè &
apertè diſſerere: & rationes ponere, qui linguas
infantium facit diſertas, cuius ſpiritus vbi vult,
ſpirat: diuidẽs ſingulis prout vult, extrà de renũ-
tiatio. capitul. niſi ad laudem & gloriam Trini-
2 tatis. * Sanè hic ſacramenta pro ſignis accipi-
mus ſeu figuris, quæ ſiquidem figuræ non ſunt
virtutes, ſed virtutum ſigna, quibus tanquam
ſcripturis vtentes docentur. Signorum autem
alia ſunt naturalia, alia poſitiua, de quo, & quid
ſit ſacramentum, dicetur in iv. parte ſub vij.
particula canonis ſuper verbo, myſterium fidei.
3 * Sacerdotes igitur & Prælati Eccleſiæ quibus
datum eſt noſſe myſteria, prout in Luc. 8. ha-
betur, & ſacramentorum patitores & diſpenſa-
tores exiſtunt. xliij. diſt. diſpenſatio, ſacramenta
intelligere, & virtutibus, quæ per illa ſignifican-
tur fulgere debent, vt ex eorum luce cæteri ſi-
militer illuminentur, alioquin cæci ſunt & du-
ces cęcorum: extrà de renuntiationibus cap. niſi
iuxta illud propheticum: Obſcurentur oculi
eorum, ne videant. xxxvij. di. §. itaque. Sed Matt. 15.
(proh dolor) ipſi hodie, vt plurimum de his Pſal. 68.
quæ vſu quotidiano, in Eccleſiaſticis con-
trectant rebus, & proferunt officiis, quid ſigni-
ficent, & quare inſtituta ſint, modicum appre-
hendunt, adeò vt impletum eſſe ad literam il-
lud propheticũ videatur, & erit ſicut populus,
ſic Sacerdos. Eſaiæ 24. ferentes ſiquidem panes Eſai. 24.
propoſitionis ad menſam Domini, atque my- Leuit. 21.
ſteria, qui neque intelligunt, neque vident: tan-
tum inde nimirum iuſto Dei iudicio habituri,
quantum & iumenta panes ad vſum portantia
aliorum. De qua ignorantia rationem reddituri
ſunt in die vindictæ & iræ, quandoquidem ce-
dri Paradiſi trement: quid ergo faciet virga
deſerti, eis enim per Prophetam dicitur: Ipſi Pſal. 94.
verò non cognouerunt vias meas, quibus iuraui
in ira mea, ſi introibunt in requiem meam. Si-
4 quidem * liberalium atque quarumlibet artiũ
profeſſores nudè fortè, & incoloratè in illis ple-
rumque contenta ſatagunt cauſis & rationibus
veſtire, fulcire atque colorare. Pictores quoque
ac quilibet mechanici ſeu opifices, in quibuſli-
bet operum ſuorum varietatibus ſtudent, veri-
ſimiles rationes & cauſas reddere, & in prom-
ptu habere. Sed & ſecundum ipſas mundanas
leges, turpe eſt patricio & cauſas tractãti igno-
rare ius, in quo verſatur. ff. de orig. iur. lib. ij. §.
5 poſt has. Verum * licet ſacerdotibus ſcientia ſit
valdè neceſſaria ad doctrinam, extrà de hæred.

cùm ex iniũcto.xxxviij.dist.sedulè nõ est tamẽ
simplicibus sacerdotibus etiam à scholasticis
detrahendum.xxxviij.dist.quamuis.iuxta illud
Exod.22. Diis non detrahes. Vnde secundum
August.non irridebunt,si fortè aduerterint ali-
quos antistites & ministros Ecclesiæ vel barba-
rismis & solecismis Deum inuocare:vel eadem
verba,quæ pronuntiant,non intelligere,pertur-
batéque distinguere:ideò,quia talia corrigẽda
non sunt: sed quia sunt piè à scientibus tole-
randa. Quæ autem sacerdotes scire debent, in
ij.part.sub tractatu de sacerdote dicetur* Por- 6
rò non videtur, quòd ea quæ in Ecclesiasticis
fiunt rebus,atque officiis figuraliter fiant.Tum
quia figuræ recesserunt, & tempus hodie veri-
tatis.Tum quia non debemus iudaizare extra
de sac.vnct.in fine.Sed licet reuera figuræ qua-
rum hodie veritas apparuit, recesserint, tamen
adhuc multiplex veritas latet,quam non vide-
mus,propter quod vtitur Ecclesia figuris. Ver-
bi gratia: per vestimenta candida,intelligimus
aliquo modo decorem animarum nostrarum:
scilicet gloriam immortalitatis nostræ, quam
videre non possumus manifestè.xxx.q.v.fœmi-
næ: & in Missa à præfatione in antea Christi
passio repręsentatur,vt tenacius & fidelius me-
moriæ teneantur, de consec. dist. ij. liquido.
* Notãdum autem est,quòd eorum quæ in le- 7
ge continentur,alia sunt moralia,alia mystica.
vj.dist.his.§.ita.Moralia sunt,quę mores infor-
mant, & sic intelligenda sunt, provt ipsa verba
sonant:vt diliges Deum,honora patrem,nõ oc-
cides,& huiusmodi.Mystica sunt figuralia,quæ
aliud significant præter id, quod litera sonat.
Horum autem alia sunt sacramentalia,alia cæ-
remonialia.Sacramentalia sunt,de quibus ratio
reddi potest. Quare ad literam sic præcepta
fuerunt, vt de circuncisione, & de obseruantia
Deut.22. sabbati & huiusmodi.Cæremonialia autẽ sunt,
Ibidem. de quibus ratio reddi non potest, quare præ-
cepta fuerunt, vt non arabis in boue & asino,
non feres vestem lino,lanáque contextam.Non
seres agrum diuerso semine, & huiusmodi.
* Siquidem quantum ad moralia, ex non reci- 8
pit mutationem,sed quantum ad sacramentalia
& cæremonialia mutata est, quo ad superficiẽ
literæ:mysticus tamen eorum intellectus mu-
tatus non est, vnde non dicitur lex mutata,
quamuis translato in nos Sacerdotio sit
translata, extrà de const. translato.
Hebr.7. Sciendum quoque est, quòd in diuinis scri- 9
pturis est sensus historicus, allegoricus, tropo-
logicus,& anagogicus. Vnde secundum Boët.
Omnis diuina authoritas aut ex historiali, aut
allegorico,aut ex vtroque posita intellectu.Et
secundum Hier. debemus diuinam scripturam
trifariam scrutari. Primò iuxta literam.Secun-
dò iuxta allegoriam, id est,spiritualem intelli-
gentiam. Tertiò secundum futurorũ beatitu-
dinem.Historia, est significatio vocum ad res,
videlicet quando res quælibet, quomodo se-
cundum literam gesta sit,plano sermone refer-
tur,vt quomodo populus Israëliticus ex Ægy-
pto saluatus, tabernaculũ Domino fecisse nar-
ratur. Et dicitur historia ab ἱστορεῖν quod est *Exod.36.*
gesticulari, inde historici, id est,gesticulatores
† vocãtur,quasi histriones.†*Allegoria,est quan-
10 do aliud sonat in litera, & aliud in spiritu: vt
quando per vnum factum, aliud intelligitur,
quòd si illud sit visibile, est simpliciter ἀλλη-
γορία:si inuisibile & cœleste,tunc dicitur ἀνα-
γωγή.Est etiam allegoria,quando per alienum
sermonem alienus status designatur: vt cum
Christi præsentia vel Ecclesiæ Sacramenta ver-
bis vel mysticis rebus designãtur.Verbi gratia, *Esai.11.*
vt ibi: Egredietur virga de radice Iesse, quod *Exod.14.*
apertè sonat: Nascetur virgo Maria de stirpe
Dauid, qui fuit filius Iesse. Mysticis, verò
rebus, vt populus ab Ægyptiaca seruitute per
agni sanguinem liberatus,significat Ecclesiam
passione Christi à dæmoniaca seruitute ereptã.
Et dicitur allegoria ab ἄλλο Græcè, quod est
alienũ:& ἀγορεύω,quod est sensus:quasi alienus
11 sensus.*Τροπολογία,est cõuersio ad mores,seu
moralis locutio:ad correctionẽ, & morũ insti-
tutionem mysticè vel apertè respiciẽs.Mysticè, *Eccles.6.*
vt ibi:Omni tẽpore vestimenta tua sint candi-
da: & oleum de capite tuo non deficiat,id est,
opera tua sint mũda, & charitas de mente tua
nunquam decidat,& ibi:Oportet vt Dauid in- *1.Reg.17.*
terficiat in nobis Goliã,id est,humilitas super- *Esai.58.*
biam.Apertè,vt ibi,Frange esuriẽti panẽ tuum, *1.Ioan.4.*
& ibi: Non diligamus lingua, vel verbo, sed
opere & veritate. Dicitur autem τροπολογία,
à τρόπος,quod est conuersio,& λόγος,quod est
12 sermo:quasi conuersus sermo.*Ἀναγωγὴ, dici-
tur ab ἄνω, quod est sursum, & ἄγω, quod est
duco:quasi sursum ductio.Vnde sensus anago- *Genes.1.*
gicus dicitur,qui à visibilibus ad inuisibilia du-
cit:vt lux prima die facta,significat rem inuisi-
bilem; id est,angelicam naturam in principio
factam. Anagoge ergo,est sensus locutionẽ ad
superiora siue Ecclesiã ducens,scilicet ad Tri-
nitatem & ad ordines Angelorũ: & de pręmio
futuro & de futura vita,quæ in cœlis est:aper-
tis,vel mysticis sermonibus disputans. Apertis, *Matth.5.*
vt ibi:Beati mundo corde,quoniam ipsi Deum *Apoc.22.*
videbunt. Mysticis,vt ibi:Beati qui lauãt stolas
suas,&c.vt illis sit potestas in ligno vitæ: & per
portas intrent in ciuitatem, quod patenter sonat:
Beati qui mundant cogitationes suas:vt illis sit
potestas vidẽdi Deum:qui est via,veritas & vi-
ta:& per doctrinam,id est,exemplo patrum in-
trent in regnum cœlorum. Similiter Hierusalẽ *Ioan.12.*
intelligitur historicè,ciuitas illa terrestris, quã
peregrini petunt:allegoricè,Ecclesia militans:
tropologicè,quęlibet fidelis anima:anagogicè,
cœlestis Hierusalem siue patria.De his etiã alia
exempla videri possunt in lectionibus, quæ di-
cuntur in Sabbato sancto provt ibi in sexta par-

te diceetur. In hoc autem opere plerumque circa idem diuersi sensus adhibêtur & de vno sensu ad alium transitur: quemadmodũ lector sedulus liquidò poterit intueri.* Sicut enim ne- 13
mo prohibetur diuersis exceptionibus vel defensionibus vti. ff. de excep. nemo extrà de rescrip. c. auditis. xxiiij. q. ij. §. j. Sic etiã nec diuersis in laudem Dei expositionibus, salua fide.
* Considerari autem oportet, quod in diuino 14
cultu multiplicis ritus varietas reperitur. Vnaquæque ferè nãque Ecclesia proprias habet obseruantias, & in suo sensu abũdat. lxxvj. dist. vtinam. nec censetur reprehẽsibile vel absurdum, Deum & sanctos eius variis concentibus seu modulationibus atque diuersis obseruãtiis venerari: cum & ipsa Ecclesia triumphans secun-
Psal. 44. dum Prophetã circundata sit varietate. Psal. 44. & in ipsorum Ecclesiasticorum sacramentorum administratione de iure consuetudinis varietas toleretur.* Vnde secundũ Aug. xj. di. ecclesiast. 15
Ecclesiasticarum institutionũ in diuino officio quasdam scripturis accepimus: quasdam verò Apostolica traditione sine scripturis confirmatas per successores, quasdam etiam, quarum tamen institutio ignoratur consuetudine roboratas, approbat vsus, quibus paritus seu obseruantia debetur. Non * igitur lectoris moueatur 16
animus si fortassis in hoc opusculo legerit quæ in sua non nouerit Ecclesia obseruari, aut non inuenerit quicquid ibi seruatur. Non enim vniuscuiusque loci specialia, sed communes atque vsitatiores ritus hic prosequimur, qui cõmunem non particularem doctrinã tradere laboramus, nec sit nobis possibile quorumlibet locorum specialia perscrutari. Decreuimus itaque, pro animæ nostræ salute atque legentium vtilitate, secreta diuinorum officiorũ mysteria hic claro stylo, prout erit possibile exarare atque dirigere, & quæ viris Ecclesiasticis pro quotidiani vsus intelligẽtia necessaria visa sunt enucleare, & medullitus explicare: quemadmodum & pro illis, qui circa iudicia versantur secularia, olim in speculo iudiciali, fideliter egisse dignoscimur, in statu dissimili constituti.
* Veruntamen sedulò pensandum est, quod cir- 17
ca ipsa diuina officia plures sunt visuales obseruantiæ, quæ nec ad moralem nec ad mysticum ex institutione referantur intellectum: sed nonnullæ propter necessitatem: quædam propter congruitatem: quædam propter veteris & nouę legis differentiam: quædã propter earum conuenientiam: & quædam propter maiorem ipsorum officiorum celebritatem & reuerentiam
Exod. 30. inoleuisse cognoscuntur. xij. dist. c. omnia. Vnde sicut ait beatus Aug. talia diuersorum locorum diuersis moribus innumerabiliter variantur: ita vt vix aut nunquam omnino inueniri possint causæ quas in eis constituendis homines sunt secuti. Sanè liber * iste Rationalis vocabulo, 18
describitur. Nam quemadmodum in rationali iudicij, quod legalis Põtifex ferebat in pectore, scriptum erat: manifestatio & veritas: sic & hic rationes varietatũ in diuinis officiis, & earũ varietates describuntur & manifestantur: quas in scrinio pectoris sui Ecclesiarum Prælati & Sacerdotes debent fideliter conseruare. xxxix. di. §. ecce. Et sicut in illo erat lapis, in cuius splendore filij Israël Deum sibi fore propitium agnoscebant: sic & deuotus lector ex huius lectionis splendore in diuinorum officiorum mysteriis eruditus agnoscit Deum nobis fore propitium, nisi fortè eius indignationem culpæ offendiculo improuidè incurramus. illud quoque quatuor coloribus, auróque contextũ erat: & hîc (vt præmissum est) rationes varietatũ in Ecclesiasticis rebus atque officiis quatuor sensibus, videlicet historico, allegorico, tropologi-
19 co, & anagogico, fide media colorãtur.* Distinguitur autem in octo partes, quas seriatim fauente Domino prosequemur. In quarum prima agetur de Ecclesia & ecclesiasticis locis, & ornamentis, & de consecrationibus & de Sacramentis. In secunda, de Ecclesiæ ministris, & eorum officiis. In tertia, de Sacerdotalibus, & aliis indumentis. In quarta, de Missa & de singulis, quæ in ea aguntur. In quinta, de aliis diuinis officiis in genere. In sexta specialiter de singulis Dominicis & feriis & festiuitatibus ad Dominum pertinentibus. In septima, de festiuitatibus Sanctorum, & de festo & officio dedicationis Ecclesiæ ac mortuorum. In octaua, de computo & Calend.

ANNOTATIO.

† *Histriones.) Presse & ieiunè ac etiam penè ineptè Author verbum, historia, accipit & deducit, ἱστορεῖν enim, vt Budæo placet est τὸ διέρχεσθαι καὶ καταμανθάνειν τόπους, καὶ τοῖς ἄλλοις παραδιδόναι ἐγγύημον intercedere, & radiscere locos, eorúmque expositionem aliis conferre, tradere & communicare Item, inspicere & cognoscere, oculis subiicere, visere tum etiã memoriæ prodere, vnde τὰ ἱστορούμενα Plutarcho, pro rebus memoriæ proditis. Inde ἱστορία narratio, cognitio & disciplina. ἱστοριογράφος siue λογοποιός enarrator, expositor. Quintilian. enim historicum, expositiuum dixit. Cæterũ quàm præposterè reddet verbũ, ἀλληγορίᾳ tuum fuerit iudicium. Nec verò nos instituimus omnibus immorari nodis, eos potius studiosorum arbitrio soluendos relinquẽtes, & verentes ne Author nostris coloribus nimium anxiè ornatus, suique omnino dissimilis, moueat risum: tanquam illa cornicula alienis induta plumis. N. Doard.*

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

In hac ergo prima eius operis parte, de quibusdam generalibus tractare præuidimus, videlicet, De Ecclesia

& eius partibus, de Altari, de picturis & imaginibus & ornamentis Ecclesiæ, de campanis, de cœmeterio, & aliis sacris locis, de Ecclesiæ dedicatione, de Altaris consec. de consecrationibus & vnctionibus, de Sacramentis Ecclesiasticis.

SVMMARIVM.

CAPVT PRIMVM.

De Ecclesia & eius partibus.

PRius est, vt de Ecclesia & eius partibus videamus.* Notādū est ergo quod Ecclesiarū 1
alia est corporalis in qua videlicet diuina officia celebrantur, Alia spiritualis, quæ est fideliū collectio de consecra. dist. j. Ecclesia, siue populus per ministros conuocatus, & in vnum congregatus ab eo, qui vnanimes habitare facit in domo. *Psal. 67.* Sicut enim corporalis ex congregatis lapidibus construitur: sic & spiritualis ex diuersis
2 hominibus congregatur.* Εκκλήσια ergo Græcè, dicitur conuocatio Latinè: quia omnes ad se vocat, quod nomē magis propriè conuenit Ecclesiæ spirituali, quàm corporali: quoniā homines, non lapides conuocantur, sæpè tamē nomen signati attribuitur signanti. Ecclesia autē materialis spiritualē designat; vt dicetur vbi de eius consecratione agetur. Rursus ἐκκλήσια Græcè, dicitur catholica, id est, vniuersalis. xj. dist. catholica; quia per totum mundum est constituta seu diffusa; quia vniuersi in Deum credentes, in vna debēt esse congregatione; vel quia in ea est generalis doctrina ad institutionē omniū fide-
3 lium.* Συναγωγὴ quoque Græcè, congregatio dicitur, quod propriū nomen Iudæorū populus tenuit; ipsorum enim propriè συναγωγὴ dici solet; quamuis etiā Ecclesia dicta sit; Apostoli tamen nunquam synagogā dixerunt; sed semper
4 Ecclesiam, fortè discernendi causa. * Dicitur etiā præsens Ecclesia, Syon; eò quòd ab hac peregrinatione longè posita promissionē rerū cœlestium speculatur; & ideò Syon, id est, speculatio, nomen accepit. Pro futura verò patria & pace, Hierusalem vocatur; nam Hierusalem, pacis visio interpretatur. Dicitur etiam Ecclesia, domus Dei, sic dicta à διόγματι, quod Græcè dicitur rectum, quasi dās manere vnanimes in se. Dicitur etiam quādoque Κυρία, id est, Dominicalis. Quandoque Βασιλικὴ quod verbū Græcè sonat, Latinè regia seu regalis Regi, scilicet Basilio; carnalium enim Regum palatia sic dicta sunt; nostra autē domus orationis, domus regia *Psal. 68.* dicitur, quia in ea Regi Regum seruitur. Quādoque templū dicitur quasi tectū amplū, in quo Regi Deo sacrificia offerūtur. xxvj. q. ix. sed illud. Et quandoque Dei tabernaculū de cōsecra. dist. iiij. c. nec quenquā, quia in pręsenti vita peregrina est; & in itinere ad patriā pergēs, vt iam dicetur; vel dicitur tabernaculū, quasi taberna Dei; prout sub Ecclesiæ dedicatione dicetur. Quare etiā dictum est tabernaculum, vel arca testimonij, sub altari dicetur. Quandoque verò martyriū, quādo in honorem alicuius martyris fit. Quandoque capella; prout in secunda parte, sub tractatu de Sacerdote dicetur. Quādoque cœnobium. Quandoque sacrificiū. Quādoque sacellū. Quādoque domus orationis. Quandoque monasterium. Et quandoque oratoriū. Generaliter tamen quilibet locus ad orandum statutus, oratoriū dici potest. Rursus Ecclesia, quādoque dicitur corpus Christi. xxvj. q. ij. sed & illud. Quandoque etiā virgo vocatur iuxta illud, Æmulor enim vos, &c. *2. Cor. 10.* Quandoque sponsa, quam Christus desponsauit sibi in fide. *Osee. 2.* De qua in Euāgelio; Qui habet spōsam, sponsus est. *Ioan. 3.* vij. q. j.

q.j.ſicut. Quandoque mater; quia quotidie in
baptiſmo ſpirituales filios Dei parit.xii.q.ii.qui
Pſal. 44. abſtulerit. Quãdoque filia,iuxta illud Prophe-
Hier. 31 tæ;Pro patribus tuis nati sũt tibi filij.lxviii.diſt.
c.quorum. Itẽ quandoque vocatur vidua;quia
propter preſſuras nigreſcit ; & vt Rachel non
cõſolatur. Quandoque meretrix figuratur,pro-
pter Eccleſiã de gentibus cõgregatam;& quia
nulli claudit gremiũ redeunti ad ſe.Quãdoque
vocatur ciuitas,propter cõmunionem ſanctorũ
ciuium;murata propter munitionẽ ſcripturarũ,
quibus hæretici arcẽtur,habẽs lapides & ligna
diuerſi generis,quia diuerſa ſunt merita ſingu-
lorum;prout iam dicetur.Quicquid autẽ ſyna-
goga per legẽ accepit,hoc nũc Eccleſia à Chri-
ſto,cuius ſponſa eſt per gratiã recepit;& in me-
lius cõmutauit.Sane non eſt noua Oratorij ſiue
Exod. 25. Eccleſiæ inſtitutio.Præcepit namque Dominus
Moyſi in mõte Synai, vt faceret tabernaculum
de cortinis mirificè fabricatis ; diuiſum enim
erat interpoſito velo in duas partes, cuius pars
prior ſancta, vbi populus ſacrificabat ; interior
verò ſancta ſanctorum, vbi ſacerdos & Leuitæ
miniſtrabant,dicebatur;vt dicetur in prooemio
quartæ partis.* Quod poſtquam vetuſtate cõ-
5 ſumptum eſt, iuſſit dominus fieri tẽplum,quod
Salomon ædificauit opere mirifico,duas habẽs
partes,vt in tabernaculo.3 Reg.8. Ab vtroque
verò ſcilicet à tabernaculo, & à templo noſtra
materialis Eccleſia formã ſumpſit.In cuius par-
te anteriori populus audit,& orat.In ſanctuario
verò clerus orat ;prædicat,iubilat,& miniſtrat.
6 Tabernaculum * autem,quia in itinere factum
quandoque gerit typum mundi, qui tranſit, &
1. Ioan. 2. concupiſcentia eius. Vnde conſtat,ex quatuor
cortinarũ coloribus;ſicut & mundus cõpactus
eſt ex quatuor elementis. Deus igitur in taber-
naculo ; Deus eſt in hoc mundo,velut in tẽplo
Hebr. 13. Chriſti ſanguine rubricato;expreſſe verò taber-
naculum typum gerit Eccleſiæ militantis ; quæ
non habet hic manentem ciuitatem,ſed futurã
inquirit;ideoque dicitur tabernaculum ; taber-
nacula enim militantium ſunt.Deus enim in ta-
bernaculo. Deus eſt in fidelibus ſuo nomine
congregatis.Pars prima tabernaculi,in qua po-
pulus ſacrificabat, vita eſt actiua, in qua popu-
lus in proximi dilectione laborabat;pars altera,
in qua Leuitæ miniſtrabant, vita eſt cõtempla-
tiua,in qua dilectioni & cõtemplationi Dei re-
ligioſorum virorum ſyncera conuerſatio vacat
tabernaculum vertitur in templum ; quia de
malitia curritur ad triumphum.
7 Matth. 7. * Eſt autem Eccleſia ſic ædificanda. Parato
Pſal. 113. namque fundamẽti loco,iuxta illud;Benè fun-
data eſt domus domini ſuper firmam Petram,
debet Epiſcopus vel ſacerdos de eius licentia
ibi aquam aſpergere benedictam ad abigẽdas
inde dæmonium phantaſias ; & primarium la-
pidem cui impreſſa ſit Crux , in fundamento
8 ponere,de conſec.diſt j.c.nemo. * Debet quo-
que ſic fundari, vt caput rectè inſpiciat verſus
orientem : de quo dicetur in prooemio quintæ
partis,videlicet verſus ortum ſolis equinoctia-
lem ad denotandum,quod Eccleſia quæ in ter-
ris militat, temperare ſe debet æquanimiter in
proſperis,& in aduerſis ; & non verſus ſolſtitia-
lem;vt faciunt quidam.Cæterum ſi muri Hie-
ruſalem,quæ ædificatur,vt ciuitas,ædificari per
Iudæos iubetur,ſecundum Prophetam;quantò
magis & nos muros Eccleſiæ noſtræ ædificare
debemus?Siquidem Eccleſia materialis,in qua
populum ad laudãdum Deum conuenit, ſanctã
9 ſignificat * Eccleſiã, quæ in cœlis viuis ex la-
pidibus conſtruitur.xxj.q.vj. ſed hoc diximus.
Hæc eſt domus Domini,firmiter ædificata;cu-
ius fundamentum eſt angularis lapis Chriſtus ;
ſuper quo fundamẽto poſitũ eſt fundamentum
Apoſtolorum & Prophetarum;ſicut ſcriptũ eſt
Fundamenta eius in mõtibus ſanctis.Superædi-
ficati parietes,Iudæi ſunt,& gẽtiles de quatuor Epheſ. 2. Pſal. 76.
mundi partibus ad Chriſtum venientes ;& qui
in ipſum crediderint ſeu credunt,& credent.Fi-
deles autem ad vitam prædeſtinati,ſunt lapides
in ſtructura huius muri,qui ſemper vſque in fi-
nem huius mundi ædificabitur. Lapis verò ſu-
per lapidem ponitur,quando magiſtri Eccleſiæ
minores in proprium ſtudium aſſumunt,ad do-
cendum,& ad corrigendum,& ſtabiliendum.In
ſancta verò Eccleſia habet lapides ſuper ſe ad
ferendum pro ædificio, quicunque laborẽ fra-
ternum portat. Groſſiores verò lapides & poli-
ti,ſeu quadrati,qui ponuntur foris extrinſecus,
in quorum medio minores lapides iacent,ſunt
viri perfectiores , qui ſuis meritis & orationi-
bus continent infirmiores in ſancta Eccleſia.
10 * Cæmentum autem, ſine quo muri ſtabilitas
eſſe nõ poteſt,fit ex calce ſabulo,& aqua.Calx, Epheſ. 4.
charitas feruens eſt,quæ ſibi cõiungit ſabulum,
id eſt,terrenum opus;quia vera charitas ſolici-
tudinem maximam,habet miſſam pro viduis,
ſenibus,pupillis,debilibus,lxxxviij.diſt.deſola-
tio & ideò ſtudẽt operari manibus,vt habeant
vnde eis benefaciant.Vt autem calx & terra ad
ædificium muri, ne corruat, aquæ cõmiſtione
conglutinantur (Si quidem aqua ſpiritus eſt)
Sicut enim ſine cæmẽto lapides muri non ſi-
mul iunguntur ad muri ſtabilitatẽ ;ſic nec ho-
mines ad muri ædificium cœleſtis Hieruſalem
poſſunt ſimul ſine charitate iungi:quã Spiritus
ſanctus operatur. Omnes muri lapides politi
ſunt & quadrati,id eſt,ſancti,mundi ; qui vide-
licet per manus ſummi artificis diſponuntur in
Eccleſia permanſuri;quorum quidam feruntur
& non ferunt, vt ſimpliciores in Eccleſia, alij
feruntur & ferunt,vt medij;alij tantum ferunt
& non feruntur,niſi à ſolo Chriſto,qui eſt ſin-
gulare fundamentum,vt perfecti.Omnes qui-
dem vna charitas more cæmenti coniungit ;
dum viui lapides pacis compage colligantur.
Chriſtus noſter murus fuit in conuerſatione

& antemurale in passione. * Sanè Iudæis mu- 11
ros Hierusalem ædificantibus aderant inimici
volentes illorum opus impedire, ita quòd (sicut
Neem. 4. in Esdra legitur. Neemiæ. 4. adeò ab hostibus
Ephes. 6. infestabitur, quod vna manu ponebant lapides
in muro & alia manu contra hostes pugnabant.
Et nobis muros Ecclesiæ ædificantibus adsunt
in circuitu inimici; scilicet vitia siue peruersi
homines opera nostra impedire volentes. Vnde
muros, id est, virtutes ædificando hostes impu-
gnemus, & iuxta morem Iudaici populi tenea-
mus arma nostra, id est, scutũ fidei; loricam iu-
stitiæ, galeam salutis; & gladium verbi Dei in
manibus nostris; vt nos cõtra illos defendamus;
& opilio seu sacerdos sit nobiscũ vice Christi
qui doceat nos per electionem, & muniat per
orationem.* Porrò ex quibus tabernaculum in 12
veteri testamento fieret; ostendit Dominus di-
Exod. 35. cens in Exod. ad Mosen; Sume primitias, id est,
pretiosa quæque à populo Israel; sed ab eo tan-
tum qui vltra obtulerit aurum & argentum &
æs, iacinthũ & purpurã coccúmque bis tinctũ,
id est, fœtam iacinthi purpurei & coccinei co-
loris; & bissini, quod est genus lini ægyptiaci
molle & candidum; pilósque caprarũ & pelles
arietũ rubricatas; quas Parthicas dicimus; quia
Parthi sic colorati eas excogitauerũt; & pelles
jacinthineas & ligna sethin. Est * autem sethin, 13
nomen montis & arboris, quæ similis est albæ
spinæ in foliis; & est leuissimum lignum & im-
putribile; & incremabile, oleúmque ad lumina-
ria, & aromata vnguenta & tymiama boni odo-
ris; & lapides Omchinos, ita quòd sardonices
& gemmæ sanctuarium faciant mihi vt habitẽ
in medio horum, ne sit eis labor recurrere ad
montem hunc. Hæc plenè magister in historiis
prosequitur super Exod.

Dispositio * autem Ecclesiæ materialis, mo- 14
dum humani corporis tenet. Cancellus namque
siue locus vbi altare est, caput repræsentat; &
crux ex vtraque parte brachia & manus; reli-
qua pars ab occidente, quicquid corpori super-
esse videtur. Sacrificium altaris, votum signifi-
cat cordis. Sed & secundum Richardum de
sancto Victore, dispositio Ecclesiæ triplicem
statum in Ecclesia saluandorum significat or-
dinem virginum; chorus continentium; corpus
coniugatorum. Strictius est enim sanctuarium,
quam chorus; & chorus quàm corpus; quia
pauciores sunt virgines quàm continentes; &
isti quàm coniugati. Sanctior quoque est locus
sanctuarij, quàm chorus; & chorus, quàm cor-
pus; quia dignior est ordo virginum, quàm
continentium, & illorum, quam coniugato-
rum. * Ad hæc Ecclesia ex quatuor parietibus 15
consistit, id est, ex doctrina quatuor Euange-
listarum longa latáque surgit in altum, id est,
in alta virtutum; longitudo cuius longanimi-
tas est, quæ patienter aduersa tolerat, donec ad
patriam perueniat, latitudo, charitas est, quæ
dilatione mentis amicos in Deo, & inimicos
diligit propter Deum, altitudo verò spes est
futuræ retributionis, quæ prospera & aduersa
contemnit, donec videat bona Domini in terra
16 viuentium. Rursus * in templo Dei seu gratiæ
est fundamentum, fides, quæ est de re non visa.
Tectum, charitas, quæ operit multitudinem
peccatorum. 1. Petr. 4. Ostium, obedientia, de
qua dominus, inquit, Marc. 19. Si vis ad vitam
ingredi, serua mandata. Pauimentum, humili-
tas, de qua Psal. 118. adhæsit pauimento ani-
17 ma mea. Quatuor * laterales parietes, sunt
quatuor principales virtutes: iustitia, fortitudo,
prudentia, & temperantia. Hæc sunt in Apoca- Apoc. 21.
lypsi quatuor latera ciuitatis æqualia. Fenestræ
sunt, hospitalitas cum hilaritate & misericor-
dia, cum largitate. De hac domo Dominus ait: Ioan. 14.
Veniemus ad eum, & mansionem apud eum fa-
ciemus. Quædam tamen Ecclesiæ in modum
Crucis formantur, ad notandum nos mundo
crucifigi, seu crucifixum sequi debere: iuxta il- Matt. 16.
lud: Qui vult venire post me, abneget semet-
ipsum & tollat crucem suam, & sequatur me.
Nonnullæ etiam in modum circuli rotundæ
formantur, quæ significant Ecclesiam dilatatã
esse per circulum orbis: vnde illud. Et in fines Psal. 18.
orbis terræ verba eorum: seu quòd de circulo
orbis, peruenimus ad circulum coronæ æterni-
18 tatis. Sanè * chorus clericorum, est consensio
cantantium, vel multitudo in sacris collecta.
Dictus est autem chorus, à chorea vel corona.
Olim enim in modum coronæ circum aras sta-
bant: & ita psalmos concorditer concinebant;
sed Flauianus, & Theodorus alternatim psallere
constituerunt, edocti ab Ignatio, qui super hoc
fuit diuinitus edoctus. Duo ergo chori psallen-
tium, designant Angelos & spiritus iustorum,
quasi reciproca voluntate laudantium, & in se
ad bonam operationem inuicem exhortãtium.
Alij chorum dixerunt à concordia, quæ in cha-
ritate consistit; quia qui charitatem non habet,
conuenienter cantare non potest. Quid autem
chorus iste significet & quare in illo maiores
sedent posteriores; dicetur in quarta parte sub
introitu; & sub titulo de accessu Pontificis ad
altare. Et nota, quia cum vnus cantat, dicitur
Græcè μονοδία Latinè tycinium. Cùm verò
duo cantant, bicinium appellatur; cùm multi,
19 chorus. Exedra * est absida siue volta, quædam
separata, modicum à templo vel palatio, sic
dicta. xvj. q. ij. præcipiendum, quia extraheret
muro; Græcè autem ἔξεδρα vocatur, & signifi-
cat fideles laicos Christo & Ecclesiæ inhæren-
tes. Criptæ siue specus subterraneæ quæ in qui-
busdam fiunt Ecclesiis, sunt eremitæ, cultores
20 siquidem secretioris vitæ. * Atrium Ecclesiæ
significat Christum, per quem in cœlestem
Hierusalem patet ingressus; quod & porticus
dicitur, sic dicta à porta; vel quòd sit aperta.
xvij. q. iiij. si quis cum. & cap. si quis in atrio.
Turres

Turres * Ecclesiæ, prædicatores sunt & præ- 21
lati Ecclesiæ, qui sunt munimen & defensio
eius. Vnde sponsus ad sponsam in canticis amo-
ris sic loquitur; Collum tuum, sicut turris Da-
uid ædificata cum propugnaculis. Cantic. 4.
Pinaculum turris, vitam vel mentem prælati,
quæ ad alta tendit, repræsentat.
Gallus * supra Ecclesiam positus, prædicato- 22
res designat. Gallus enim profundæ noctis per-
uigil horas suo cantu diuidit: dormientes exci-
tat; diem appropinquantem præcinit; sed prius
seipsum alarum verbere ad cantandum excitat.
Hæc singula mysterio non carent. Nox enim,
est hoc seculum; dormientes sunt filij huius
noctis in peccatis iacentes. Gallus prædicato-
res qui distinctè prædicant & dormientes ex-
citant, vt abjiciant opera tenebrarum claman-
Rom. 14. tes, Væ dormientibus. Exurge qui dormis, lu-
Ephes. 5. cem venturam prænuntiant, dum diem iudicij
& futuram gloriam prædicant; & prudenter
antè, quam aliis virtutes prædicent se à somno
peccati excitantes; corpus suum castigant. iij.
1. Cor. 9. q. vij §. idem testatur Apostolus vnde castigo
corpus meum, &c. Hi etiam, sicut & Gallus
contra ventum se vertunt, quando increpando
& arguendo contra rebelles fortiter resistunt;
ne lupo veniente fugisse arguantur; extra de
renun. nisi cùm quidem. Virga ferrea, in qua
Gallus sedet, rectum repræsentat prædicantis
sermonem; vt non loquatur ex spiritu hominis;
1. Pet. 4. sed Dei; iuxta illud; Si quis loquitur quasi ser-
Ioan. 19. mones Dei &c. Quod verò virga ipsa est supra
Crucem seu summitatem Ecclesiæ posita, in-
nuit sermonem scripturarum consummatum
esse & confirmatum. Vnde Dominus in passio-
ne ait; Consummatum est; & titulus eius super
eum indelebiliter scriptus est. * Conus, id est, 23
summitas templi eminens & rotunda, supra quã
crux ponitur propter sui rotunditatem, signifi-
cat quam perfectè & inuiolatè catholica fides
prædicanda sit & tenenda; quam nisi quisque
integram inuiolatámque seruauerit, absque
dubio in æternum peribit. * Fenestræ Ecclesiæ 24
vitreæ, sunt scripturæ diuinæ, quæ ventum &
pluuiam repellunt; id est nocitiua prohibent; &
dum claritatem veris solis, id est, Dei in Ec-
clesiam id est, in corda fidelium transmittunt,
inhabitantes illuminant. Hæ intus latiores sunt,
quia mysticus sensus amplior est, & præcedit
literalem; de consec. dist. iiij. c. nullus autem.
Item per fenestras quinque sensus corporis si-
gnificantur, qui extrà stricti esse debent, ne va-
nitates hauriant; & intus patere ad dona spiri-
tualia liberius capienda. Per * cancellos verò, 25
qui sunt ante fenestras. Prophetas, vel alios
Doctores obscuros intelligimus Ecclesiæ mi-
litantis, in quibus ob duo charitatis præcep-
ta, quandoque duæ columnæ duplicantur:
secundum quod Apostoli bini ad prædican-
dum mittuntur. * Ostium Eccclesiæ, est 26
Christus: vnde in Euangelio: Ego sum Luc. 10.
ostium dicit Dominus, Apostoli etiam por- Ioan. 10.
tæ sunt, dictum est autem ostium ab obsisten-
do his, qui foris sunt: vel ab obsidendo
hos, qui foris sunt: vel ab ostendendo adi-
tum. Valua verò, dicitur à voluendo: porta à
portando: quia per eam portantur quæcunque
27 offeruntur. * Columnæ verò Ecclesiæ, Episco-
pi & Doctores sunt, qui templum Dei per
doctrinam sicut & Euangelistæ Thronum Dei
spiritualiter sustinent. Hi namque pro sonorita-
te diuini eloquij argenteæ columnæ dicuntur:
iuxta illud in canticis canticorum: Columnas Cantic. 3.
fecit argenteas: Vnde & Moses in ingressu ta-
bernaculi posuit quinque columnas, & ante
oraculum. i. sancta sanctorum, iiij. quod expo-
netur in sexta parte, sub tit. de tempore aduen-
tus. Licet autem columnæ plures sint: tamen
septem esse dicuntur: iuxta illud: Sapientia ædi- Prou. 9.
ficauit sibi domnum: & excidit columnas sep-
tem: quoniam Episcopi esse debent septiformi
gratia Spiritus sancti repleti, &c. Iac. & Ioan-
nes (vt ait Apostolus) videbantur columnæ. Ba-
ses columnæ. Bases columnarum sunt Aposto- Galat. 2.
lici Episcopi vniuersalis Ecclesiæ machinam
supportantes. Capita columnarum sunt mentes
Episcoporum & doctorum. Sicut enim capite
membra, sic mente verba nostra diriguntur &
opere: capitella quoque sunt verba sacræ scrip-
turæ quorum meditationi subdimur, & obser-
28 uantiæ. * Pauimentum Ecclesię, est fidei nostrę
fundamentum. In Ecclesia verò spirituali paui- Matth. 5.
mentum sunt pauperes Christi, scilicet paupe-
res spiritu: qui se in omnibus humiliant: qua-
re propter humilitatem pauimento assimilan-
tur. Rursus pauimentum, quod pedibus calca-
tur, vulgus est: cuius laboribus Ecclesia susten-
29 tatur. Trabes * quæ domum coniugunt, sunt
principes vel prædicatores seculi: qui Ecclesiæ
30 muniunt vnitatem, hi verbo, illi facto. * Recli-
natoria in Ecclesia, signant contemplatiuos, in
quibus Deus sine offensa quiescit, qui per sum-
mam dignitatem & æternæ vitæ claritatem
contemplantur, auro comparãtur. Vnde in can-
ticis dicitur: Reclinatorium fecit aureum.
31 Tigna * in Ecclesia sunt prædicatores, qui eam Cantic. 3.
spiritualiter subleuant. Laquearia etiam siue
cælaturæ sunt prædicatores: quia eam ornant
vel roborant: de quibus quia per vitia non pu-
trescunt, sponsa gloriatur in eisdem canticis
dicens: Tigna domorum nostrarum, cedrina
laquearia cypressina. Deus enim Ecclesiam Cantic. 1.
sibi construit viuis ex lapidibus, & lignis im-
putribilibus, iuxta illud: Ferculũ sibi fecit Rex Cantic. 3.
Salomon de lignis Libani, id est, Christus de
sanctis castitate candidatis. De hoc aliter sub
tit. de picturis dicetur. Cancellus, id est, caput
Ecclesiæ, humilior reliquo corpore Ecclesiæ
mysticæ, significat, quãta humilitas debeat esse
in clero seu prælato: iuxta illud: Quanto ma-
iores,

Eccleſ.3. iores,humilia te in omnibus.Cancelli verò qui-
bus altare à choro diuiditur ſeparationem cæ-
leſtium ſignificant à terrenis de cancello ſeu
peribulo chorum circumeunte,dicetur ſub tit.
de picturis. * Stallus ad ſedendum in choro, 32
deſignat quod aliquando corpus recreandum
eſt : quia quod caret alterna requie , durabile
non eſt. Pulpitum * in Eccleſia, eſt vita per- 33
fectorum:& dicitur quaſi publicum,ſiue in lo-
2.Par.6. co publico conſtitutum. Nempè legitur Salo-
mon fecit baſim æneam,ponens eam in medio
baſilicæ:ſtetítque ſuper eam & extendens ma-
2.Eſdr.8. num ſuam loquebatur populo Dei.Eſdras quo-
que fecit gradum ligneum ad loquendum : in
quo ſtans ſuper vniuerſum populum eminebat.
Analogium * etiam dicitur : quia in eo verbũ 34
Dei legitur & enuntiatur : λόγος enim Græcè,
verbum,vel ratio dicitur. Quod dicitur etiam
ambo,ab ambiendo : quia intrantem ambit &
cingit.De quo in quarta parte ſub tit.de Euan-
gelio dicetur. * Horologium , per quod horæ 35
leguntur,id eſt,colliguntur,ſignificat diligentiã
quam ſacerdotes in dicendis canonicis horis
debito tempore habere debent : iuxta illud :
Pſal.118. Septies in die laudem dixi tibi * Tegulæ tecti 36
qui imbrem à domo pellunt, ſunt milites, qui
Eccleſiam à paganis & ab hoſtibus protegunt.
* Cocleæ quarum exemplar à templo Salomo- 37
nis ſumitur,ſunt viæ muris interuolutę latenter,
per quas latenter arcanam cognitionem ſingu-
lorũ accipimus : quas ſoli qui ad cœleſtia gra-
diuntur, agnoſcunt. De gradibus, per quos ad
altare aſcenditur in ſeq.tit.dicetur.* Sacrarium 38
ſiue locus,in quo ſacra reponuntur,ſiue in quæ
ſacerdos ſacras veſtes induit,vterum ſacratiſſi-
mæ Mariæ ſignificat : in quo Chriſtus ſe ſacra
veſte carnis induit. Sacerdos , à loco , in quo
veſtes induit ad publicum procedit:quia Chri-
ſtus ex vtero virginis procedẽs in mundum ve-
nit. Locus Epiſcopi in Eccleſia, altior eſt,ſicut
in ſecunda parte ſub tracta.de Epiſcopo dice-
tur. * Propè altare etiam quod Chriſtũ ſigni- 39
ficat, collocatur piſcina ſeu lauacrum : id eſt,
Chriſti miſericordia,in qua manus lauantur:ad
notandum,quod in baptiſmo & pœnitẽtia,quæ
per illam ſignificatur à peccatorum ſordibus
diluimur:quod à veteri teſtamẽto tractum eſt.
Exod.30. Legitur enim Exod. quod Moſes fecit labium
& 40. æneum,cum baſi ſua,in tabernaculum : in quo
Aaron ſacerdos & filij lauarentur,acceſſuri ad
altare : vt in eo offerrent tymiama. * Lumen, 40
quod in Eccleſia accenditur, Chriſtum ſignifi-
cat iuxta illud : Ego ſum lux mundi & Io.erat
lux vera , &c. Vel luminaria Eccleſiæ ſignifi-
cant Apoſtolos & cæteros Doctores quorum
Matth. doctrina fulget Eccleſia , vt Sol & Luna : de
quibus Dominus ait:Vos eſtis lux mundi,id eſt,
bonorum operum exempla. Vnde ipſe admo-
nens eos ait ;Luceat lux veſtra coram homini-
bus. Illuminatur autem Eccleſia ex præceptis
Domini ; vnde ibi Exod.legitur, Præcipe filiis Exod.17.
Aaron , vt offerant oleum de arboribus oliua-
rum puriſſimum vt ardeat lucerna ſemper in
tabernaculo teſtimonij. De quo in ſecunda
parte de Acolyto dicetur. Fecit quoque Mo-
ſes lucernas ſeptem,quæ ſunt ſeptem dona ſpi-
ritus ſancti,quæ in nocte huius ſeculi tenebras
noſtræ cæcitatis illuſtrant quæ ſuper cande-
labra ponuntur : quia requieuit ſupra Chri-
ſtum ſpiritus ſapientiæ & intellectus ; ſpiritus Eſaiæ.11.
ſapientiæ & intellectus , ſpiritus conſilij & Eſai. 61.
fortitudinis ; ſpiritus ſcientiæ & pietatis , ſpi-
ritus timoris Domini , quibus prædicauit cap-
tiuis intelligentiam. Pluralitas in Eccleſia lu-
cernarum, pluralitatem , deſignat in fidelibus
41 gratiarum. Crux * triumphalis , in pleriſque
locis in medio Eccleſiæ ponitur ; ad notan-
dum quòd de medio corde redemptorem
noſtrum diligimus,qui iuxta Salomonem cor-
pus ſuum media charitate conſtrauit propter
filias Hieruſalem ; & vt omnes ſignum victo-
riæ videntes , dicant ; Aue ſalus totius ſeculi,
arbor ſalutifera;& ne vnquam à nobis dilectio
Dei obliuioni tradatur;qui,vt ſeruum redime-
ret, tradidit vnicum filium,vt crucifixum imi-
temur. Crux autem in altum dirigitur ; per Cantic.5.
quod Chriſti victoria deſignatur. De hoc di-
cetur , vbi de Eccleſiæ conſecratione agetur.
Quare Eccleſia intus & non extra ornetur,ſub
42 tractatu de picturis, dicetur. * Clauſtrum, ſi-
cut ait Richardus Epiſcopus Cremonen.in mi-
trali ab excubiis & cuſtodiis Leuitarum circa
tabernaculum ; vel ab atrio ſacerdotum, vel à
porticu Salomonis ad templum ſumpſit exor-
dium. Præcepit enim Dominus Moſi,ne Leui-
tas cum plebeïa multitudine numeraret ; ſed
cõſtitueret eos ſuper tabernaculum teſtimonij
ad portandum & cuſtodiendum.Propter quod
domini præceptum dum diuina peraguntur
myſteria,clerici debent in Eccleſia ſtare à lai-
cis ſegregati.Vnde ſtatuit Cõcilium Magunti.
extra de vi.& ho.cle.c.j.quòd pars illa quæ cã-
cellis diuiditur ab altari,pſallentibus tantũ pa-
teat clericis.Porrò ſicut templum triumphan-
tem deſignat Eccleſiam, ſic clauſtrum cœleſtẽ
ſignificat Paradiſum ; vbi erit cor vnum;& idẽ
in Dei dilectione & voluntate,vbi omnia com-
muniter poſſidebuntur : quia quæ quis minus 1.Cor.15
habebit in ſe,in alio ſe gaudebit habere ; quia
Deus erit omnia in omnibus. Ideoque regula-
res vnanimiter in clauſtro degentes, ad ſerui-
43 tium Dei ſurgunt;& ſecularia relinquentes, in
omnibus vitam communem ducunt. * Diuer-
ſitas autẽ officinarum & officiorum in clauſtro,
diuerſitas eſt manſionum cum diuerſitate præ-
miorum in regno ; quoniam in domo patris
mei manſiones multæ ſunt, dicit Dominus de
pœ.ri iiij.c.domo. Moraliter verò clauſtrum,
eſt animæ contemplatio vbi ſe recipit,à turba
cogitationum carnalium ſeparatur , & ſola
cœle

lestia meditatur. xlvij. dist. cap. omnes. In hoc
stro sunt quatuor latera scilicet, contemptus
contemptus mundi, amor proximi, & amor
i. Vnumquodque autem latus suum habet
ordinem columnarum. Contemptus sui, habet
mentis humiliationem, carnis afflictionem, humilem sermonem & similia. Basis omnium columnarum, est patientia. In hoc claustro diuersitas officinarum, est diuersitas virtutum. Capitulum est cordis secretum. De hoc aliter tamen dicetur in quinta parte sub tit. de prima. Refectorium dilectio sanctæ meditationis. Cellariũ, sacra scriptura. Dormitorium, munda conscientia. Oratorium, vita immaculata. Ortus arborum & herbarum, congeries virtutum. Puteus aquarum viuentium, irrigatio donorũ quæ hic sitim
mitigant: & in futuro penitus extinguens.* Se- 44
des autem Episcopales, quæ iuxta B. Petri dispositionem, sunt in singulis ciuitatibus antiquitus consecratæ: provt dicetur in procœmio secundæ partis: non in memoriam cõfessorum: sed ad honorem Apostolorum ac martyrum ac præcipuè B. Mariæ virginis, veterum deuotio dedicauit.
* Cæterùm ideò in Ecclesiam conuenimus: vt 45
ibi delictorum veniam postulemus: & diuinis laudibus insistamus: vt dicetur in procœmio quintæ partis: & vt ibi bona siue mala iudicia audiamus, & Dei cognitionem discamus & accipiamus: & vt dominicum corpus ibi mãducemus.
* In conuentu Ecclesiæ mulieres & viri 46
seorsum habitant: quod secundum Bedam à veteri consuetudine deriuatum accepimus, & inde fuit quod Ioseph & Maria puerum dereliquerunt: quoniam alter illum, quem secum non cernebat, cum altero esse putabat. Causa autem diuisionis est: quia caro viri & mulieris si propius accesserint, ad libidinem accenduntur. Vnde cùm ibi peccata deflere debeamus, necesse est tunc eorum fomenta & delectationes carnales vitari. Masculi autem in australi, fœminæ autem in boreali siue in aquilonari parte manent: vt ostendatur firmiores sanctos debere stare contra maiores huius seculi tentationes: infirmiores verò contra minores seu minus fortiores, firmiorémque, sexum in apertiori loco consistere debere: quoniam secundum Apostolum: Fidelis est Deus, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis sustinere. Ad hoc
1. Corin. etiam pertinet, quia Ioannes vidit. Angelum
Apoc. 10. fortem, qui posuit suum pedem dextrum super
Ephes. 5. mare: nam & fortiora membra maioribus pe-
1. Cor. 2. riculis opponuntur, secundum alios verò viri in parte anteriori, mulieres in posteriori parte manent: quia vir caput est mulieris: ideoque dux
eius. * Mulier quoque velato capite esse debet 47
in Ecclesia, xxxiij. q. v. mulier, quia non est imago Dei: & quia per illam præuaricatio inchoata est, ideoque in Ecclesia propter reuerentiam sacerdotis (qui est Christi vicarius) coram eo tanquam coram Iudice propter reatus originem, habeat caput velatum, non liberum nec propter eandem reuerentiam habeat potestatem loquendi in Ecclesia coram eo. Olim autem viri & mulieres comam sibi nutrientes, adsistebant in Ecclesia, nudo capite crinibus gloriantes: quod inhonestum erat.
48 * Qualis locutio in Ecclesia habenda sit.
Apostolus ostendit, dicens: Loquentes vosmet-
ipsis in Psalmis & Hymnis, & Canticis spiritua- Ephes. 5.
libus: vnde ibi à verbis superfluis abstinendum est, extra de celeb. miss. c. dolentes. iuxta illud Chrysostomi: In aulam regiam ingressurus, habitu & incessu te componas: Angeli enim Domini adsunt: quia domus Dei, plena est virtutibus incorporeis. Et Dominus ad Mosen & Angelus ad Iosue: Solue calciamentum de pedibus
49 tuis: locus enim in quo stas sanctus est.* Vltimò Iosue. 5.
notandum est quod Ecclesia consecrata reos sanguinis ad se confugientes, qui in illa, vel contra illam non deliquerunt: defendit ne vitam
perdant aut mẽbra. xiij. q. v. reos. extra de immu. 3. Reg. 2.
Eccl. c. inter. Tamen legitur quod Ioab in tabernaculum fugit & cornu altaris apprehendit. Idem etiam priuilegium habet non consecrata, in qua diuina officia celebrantur, extrà de im-
50 muni. Eccles. c. Ecclesia. Corpus * autem Christi
à tabulis sumptum, eos non defendit: nec confugientes ad illud: tum quia hoc priuilegium Ecclesiæ concessum est, quare non est ad alia protrahendum: tum quia illud est cibus animæ, non corporis; de consec. dist. ij. non iste. vnde
51 animam liberat, & non corpus.* Ecclesiæ tribus
de causis de loco ad locum mutantur; de consec. dist. j. tribus, & c. seq. Primò, propter necessitatem persecutorum. Secundò, propter difficultatem locorum; putà propter aëris intemperiem. Tertiò, cùm malorum societate grauantur; & tunc cum concilio Papæ vel Episcopi. Quare Ecclesiam ingrediens, signo crucis se munit, dicetur in procœmio quintæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Altare qui primum extruxerint: & vnde fluxerit hodiernus vsus.*
2 *Altare, & ara, quid differant.*
3 *Altare multiplex, multiplicem efficit significationem, & num 4.*
5 *Arca testamenti, quibus sit ornata, & num. 16.*
6 *Constantinus Imperator constituit in Basilica arcã testamenti, allatam Hierosolymis à Tito Imperatore.*
7 *Homo vt sit templum Dei, quæ secum habere debeat.*
8 *Mensa quid notet.*
9 *Candelabrum exterius illuminans, quid.*
10 *Arca, vnde dicatur. Et quid notet. Et quibus constet.*
11 *Altare quid. Et quid notet. Fuse per discursum, num. 13. & 15.*
12 *Charitas maxima virtutum.*
14 *Lintramina alba, operiunt altare.*
17 *Scalæ ad altare.*

CAPVT SECVNDVM.

De Altari.

Genes. 8. ALtare in * Ecclesia propter tria fit; provt 1
Ibid. 12. sub eius dedicatione dicetur. Sciendum
Ibid. 33. autem est, quod Noë primus; deinde Isaac,
Abraham & Iacob, altaria ædificasse leguntur,
quæ non aliud quàm lapides erecti intelligun-
tur super quos sacrificia mactabant, quæ suppo-
sito igne cremabant. Moses etiam fecit altare
de lignis Sethin, & inde altare Thymiamatis;
quod vestiuit auro purissimo; provt legitur in
Exod.25. Exodo vbi etiam ponitur forma ipsius altaris.
27.& 29. Salomon quoque sicut legitur Regum prope
3.Reg.7. fin. altare aureum fabricauit. Ab his quidem an-
tiquis patribus altaria modernorum sumpserunt
exordium, quæ in cornua quatuor eriguntur,
quorum quædam vnius sunt lapidis; quædam
ex pluribus componuntur. * Nempè altaria & 2
aræ aliquoties indifferéter inueniuntur; interest
tamen. Nam altare, quasi alta res, vel alta ara di-
citur, in quo sacerdotes incensum adolebant,
ara quasi area, id est, plana: vel ab ardore dicitur;
quia in ea sacrificia ardebant. * Et nota quòd 3
multiplex in scripturis legitur altare, videlicet
superius & inferius; interius & exterius; quorũ
etiam quodlibet est duplex. Altare superius, est
Deus Trinitatis, de quo legitur; Non ascendes
Exod.20. ad altare meum per gradus Exod. 20. Est & al-
tare superius Ecclesia triumphans; de quo di-
citur; Tunc impones super altare tuum vitulos.
Psal.59. Altare autem inferius est Ecclesia mili-
tans; de quo legitur; Si altare lapideum feceris
mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Est
etiam altare inferius, mensa templi; de qua dici-
Psal.117. tur; Constituite diem solennem in condensis
3.Reg.8. vsque ad cornu altaris; & in. 3. Reg. dicitur quòd
Salomon fecit altare aureum. Altare verò inte-
rius, est cor mundum provt infra dicetur. Est
etiam altare interius fides incarnationis, de quo
Exod.20. iubetur in Exod. Altare de terra facietis mihi;
altare autem exterius est ara Crucis. Hoc est al-
tare holocausti, super quo cremabatur sacrifi-
cium vespertinum. Vnde in canone missæ dici-
tur; Iube hæc in sublime altare tuum perfer-
ri, &c. Altare etiam exterius sunt Ecclesiast. sa-
cramenta: de quibus dictum est. Altaria tua do-
mine virtutum, &c. Rursus altare est morti-
ficatio nostra seu cor nostrum, in quo carnales
motus feruore Spiritus sancti consumuntur.
Psal. 83. * Secundò, altare etiã significat Ecclesiam spi- 4
ritualem: quatuor eius cornua significant qua-
tuor mundi plagas, per quas Ecclesia dilatatur.
Tertiò, significat Christum, sine quo munus
nullum acceptabile patri offertur. Vnde Eccle-
sia solet orationes ad patrem dirigere per Chri-
stum. Quartò, significat corpus Domini, provt
Matt.26. in. vj. parte sub tit. de Parasceue dicetur. Quintò
significat mensam, in qua cum discipulis conui-
uatus est Christus. Sanè legitur in Exod. quod
in arca testamenti siue * testimonij reposita est 5
testificatio, id est, tabulæ in quibus script
erat testimonium, licet etiam quædam re
ta ibi testimonia dici possunt, & hoc in testi
tione quod legem naturalem in cordibus
ptam suscitauerat in scriptis. Reposita est etia
ibi vrna aurea plena manna in testificationem,
quòd panem dedisset filiis Israël de cælo; &
virga Aaron; in testimonium, quia omnis po-
testas à Domino Deo est. & Deuteronomius, in Heb. 9.
testimonium pacti; quo dixerant, omnia quæ di- Exod.37.
xerit nobis Dominus, faciemus. Et ob hoc dicta
est arca testimonij vel testamenti, ob hoc autem
dictum est tabernaculum testimonij. Super ar-
cam verò factum est propitiatorium; de quo di-
citur in proœmio. iv. partis. In cuius rei imita-
tionem in quibusdam Ecclesiis super altare
collocatur arca seu tabernaculum in quo cor-
pus Domini, & reliquiæ ponuntur. Præcepit Exod.25.
etiam Dominus fieri candelabrum ductile ex 3. Reg.8.
auro purissimo. Legitur in 3. Regum, quòd in
arca fœderis aliud non est, nisi duæ tabulæ la-
pideæ quas posuerat in ea Moses in Oreb, quan-
do pepigit Dominus fœdus cum filiis Israël
cùm egrederentur de terra Ægypti. Et nota
6 * quod tempore Syluestri Papæ Constantinus
Imperator construxit basilicam Lateranen. in
qua posuit arcam testamenti, quam Titus
Imperator asportauerat de Hierusalē, & cande-
labrum aureum, cum septem infusoriis lucer-
nis. In qua arca sunt hæc; Annuli, & vectes au-
rei, tabulæ testimonij, & virga Aaron, manna,
panes ordeacei, vrna aurea, vestis inconsutilis,
& arundo, & vestimentum S. Ioannis Baptistæ,
& forcipes cum quibus tonsus fuit S. Ioannes
7 Euangelista. Sanè homo * si habet altare,
mensam, candelabrum & arcam, templum Dei
est. Oportet siquidem eum altare habere, vbi
rectè offerat; & rectè diuidat. Altare, est cor
nostrum in quo debemus offerre; vnde Exod.
20. præcepit dominus in altare offerri holo-
causta; quia de corde debent procedere ope-
ra igne charitatis accensa. Holocausta dicun-
tur ab ὅλον, quod est totum; καῦσις, quod
est incendium siue incensio; vnde holocausta,
quasi ex toto incensa. In isto igitur altari de-
bemus rectè offerre & rectè diuidere. Rectè
offerimus, quando bonum quod cogitamus
ad perfectionem perducimus. Sed non rectè
diuidimus, si non discretè illud faciamus,
quia sæpè putat homo facere bonum, & facit
malum; & sæpè ex vna parte, facit bonum;
& ex alia parte facit malum; & ita ipse ædi-
ficat, & ipse destruit. Sed tunc rectè diuidi-
mus, quando bonum quod facimus; non no-
bis, sed soli Deo attribuimus. Mensam quo-
que oportet hominem habere, vt inde panem
8 verbi Dei sumat. Per * mensam, sacram scri-
pturam intelligimus, de qua Psalmista; Pa- Psal. 22.
rasti in conspectu tuo mensam aduersus eos,
qui tribulant me, id est, dedisti mihi scri-
pturam

pturam contra tentationem dæmoniacã. Opor-
tet vt hanc habeamus, id est, in mente reponа-
mus: vt panes verbi Dei inde sumamus. Pro de-
fectu huius panis dicit Hier. Paruuli petierunt
panem: & non erat, qui frangeret eis. Oportet
etiam eum habere candelabrum, vt bonis ope-
ribus luceat. Candelabrum * exterius illuminãs, 9
est opus bonum, quod alios per bonum exem-
plum accendit, de quo dicitur: Nemo accendit
lucernam & ponit eam sub modio: sed supra
candelabrum. Lucerna iuxta verbum Domini,
Tren.4. est bona intentio, quia Christus dicit: Lucerna,
est oculus tuus: oculus verò, est intentio. Non
debemus ergo ponere lucernam sub modio:
sed supra cãdelabrum: quoniam si habemus bo-
nam intentionem, non debemus abscondere: sed
bonum opus aliis in lumen & exemplum mani-
festare. 10
Luc.11. * Oportet eum etiam habere arcam, quæ
dicitur ab arcendo. Arca ergo, potest dici disci-
plina, vel regularis vita: per quam crimina à no-
bis arcẽtur. In arca autẽ sũt virga, tabula & mã-
na: quia in regulari vita debet esse virga cor-
rectionis, vt caro castigetur: & tabula dilectio-
nis, vt Deus diligatur. In tabulis enim scripta
Psal.33. sunt madata, quæ pertinẽt ad dilectionem Dei.
Debet etiam ibi esse manna diuinæ prælibatio-
Prou.31. nis: vt quàm suauis est Deus, gustemus & videa-
mus, quia bona est negotiatio eius: iuxta illud
Prouerb. de muliere forti gustauit, & vidit: quia
bona est. Vt ergo Dei tẽplum simus, habeamus
in nobis altare per oblationẽ, ne appareamus in
Eccle.22. conspectu Dei vacui iuxta illud Ecclesiast. Non
Marc.8. apparebis in conspectu Dei tui vacuus, de con-
sec. d. st. i omnes. Mensam per refectionẽ, ne de-
ficiamus in via, quasi ieiuni: iuxta illud Euan-
gelij. Si dimisero eos ieiunos, deficient in via.
Candelabrum, per bonam operationẽ, ne simus
otiosi: iuxta illud Ecclesiast. Multam malitiam
Eccle.33. docuit otiositas, extra de renuntiat. c. nisi §. ve-
rum. Arcam, ne simus quasi filij Belial: id est,
absq; iugo indisciplinati: disciplina enim ne-
Psal.2. cessaria est iuxta illud Psal. Apprehẽdite disci-
plinam, ne quãdo irascatur Dominus, &c. De his
etiã & aliis altaris ornamentis in seq. titu. dice-
tur. * Hoc altare ille ædificat, qui cor suũ vera 11
humilitate, & aliis virtutib. exornat. vnde Greg.
Qui virtutes sine humilitate congregat, quasi
qui puluerem in vẽtum portat. Per altare enim
cor nostrum intelligitur, vt dicetur, vbi de al-
taris dedicatione agetur: quãdo est in medio
corporis, sicut altare in medio Ecclesiæ: de
Leuit.6. quo altari iubetur à Domino Leuit. Ignis in 12
altari meo semper ardebit. Ignis, * est cha-
ritas: altare est cor mundum: ignis semper
ardebit in altari: quia charitas semper ferue-
Cantic.8. bit in corde nostro. Vnde Salomon in canti-
cis canticorum. Aquæ multæ non possunt ex-
tinguere charitatem, quia enim semper ardet,
Psal.117. extingui non potest. Vos ergo secundum

Prophetam agite diem lætitiæ in frequenta-
tionibus, seu in condensis vsque ad cornu al-
taris, quia reliquiæ cogitationum diem fe-
stum agent tibi. De hac Apost. excellentio- *1.Cor.12.*
rem viam nobis demonstrat, excellentiorem *Psal.75.*
viam dixit charitatem, quia ipsa est super
omnes virtutes, & quicunque ipsam habet,
omnes virtutes habet: hoc est verbum abbre-
uiatum, quod facit Dominus super terram,
quod adeò breue est, vt dicatur: Habes cha-
ritatem, & fac quicquid vis. Ex his namque *Mat.22.*
duobus mandatis tota lex pendet & Prophetæ.
Vel per altare, vniuscuiusque animam intel-
ligimus, quæ ædificatur Domino ex lapidi-
bus viuis, scilicet ex virtutibus variis & di-
uersis.
14 * Porrò linteamina alba quibus operi-
tur altare, carnem siue humanitatem Saluato-
ris designant, quæ multo labore candidantur,
sicut Christi caro ex terra, id est, ex Maria
orta, per multas tribulationes ad resurrectio-
nẽ, & cãdorem & lætitiam immortalitatis per-
uenit: de qua exterius sunt ecclesiastica sacra-
menta, de quibus dictum est: Altaria tua Do- *Psal.83.*
15 mine virtutum, &c. * Rursus altare, est morti-
ficatio nostra seu cor nostrum, in quo carnales
motus feruore Spiritus sancti consumuntur.
Secundo, altare etiam significat Ecclesiam spi-
ritualem: quatuor eius cornua significant qua-
tuor mundi plagas, per quas Ecclesia dilatatur.
Tertiò, significat Christum sine quo munus
nullum acceptabile patri offertur. Vnde Ec-
clesia solet orationes ad patrem dirigere per
Christum.
Quartò significat corpus Domini: prout in *Mat.26.*
vi. parte sub tit. de Parasceue dicetur. Quintò,
significat mensam in qua cum discipulis con-
16 viuatus est Christus. Sanè legitur Exod. quod *Exod.40.*
in arca testamenti * siue testimonij reposita
est testificatio, id est, tabulæ, in quibus scri-
ptum erat testimonium: licet etiam quædam
reposita ibi testimonia dici possunt, & hoc in
testificatione, quod legem naturalem in cor-
dibus scriptam suscitauerat in scriptis. Reposi- *Hebr.9.*
ta est etiam ibi vrna aurea plena manna in te-
stificationem quod panem dedisset filiis Israel
de cœlo, & virga Aaron, in testimonium quod *Rom.13.*
omnis potestas à Domino Deo est. & Deute-
ronomius in testimonium pacti, quo dixerant,
Omnia quæ dixerit nobis Dominus, facie-
mus. Et ob hoc dicta est arca testimonij vel *Exod.37.*
testamenti, ob hoc etiam dictum est taberna-
culum testimonij. Super arcam verò factum
est propitiatorium: de quo dicitur in procε-
mio quartæ partis. In cuius rei imitatio-
nem, in quibusdam Ecclesiis super altare
collocatur arca, seu tabernaculum in templum
Salomonis: & à Propheta in xv. Psalmis con- *Psal.83.*
tinuè demonstratur, quas beatus vir ascensiones
17 in corde suo disposuit: Hanc * scalam vidit Ia- *Gene.28.*
B 2 cob:

cob: summitas eius cœlos tãgebat. lxxxviij. dist. c. j. Per hoc gradus, competenter virtutum gradus intelliguntur: quibus ad altare, id est, Chri-
Psal. 83. stum ascenditur: iuxta illud Psalm. Et ambu-a-
Iob. 33. bunt de virtute in virtutem. de pœni. dist. ij. dum sanctam, in principio, & Iob: Per singulos gradus meos pronuntiabo illum: legitur in Exod. Non ascendes ad altare meum per gradus: ne reueletur turpitudo tua, nondum enim fortè antiqui femoralibus vtebantur. In Concilio Toletano. xxvj. q. vj. quicunque cauetur, quòd clericus causa doloris in alterius perniciem altare vel imaginem exuens vestibus vel lugubri veste vel spinis accingens, vel Ecclesiæ luminaria extinguens, deponatur. Sed si Ecclesia sua iure suo indebitè spoliatur: hoc causa mæroris facere licet, vel secundum quosdam, quemadmodum & in die passionis Domini in signum tristitiæ altaria denudantur, quod tamen hodie concilium reprobat Lugdunen. extrà de offic. ord. cap. si canonici. Denique altaria, quæ per somnia, & per inanes quasi reuelationes hominũ construuntur, reprobantur omnino. de consecr. dist. j. placet.

SVMMARIVM.

CAPVT TERTIVM.

De picturis, & cortinis, & ornamentis Ecclesiæ.

1 Pictura * & ornamenta in Ecclesia, sunt laicorum lectiones & scripturæ: vnde Gregorius de consecratio. dist. iij. c. perlatum. Aliud est picturam adorare: aliud per picturæ historiam, quid sit adorandum, addiscere: nam quod legentibus scriptura, hoc idiotis cernentibus præstat pictura: quia in ipsa ignorantes vident quid sequi debebant: in ipsa legunt, qui literas nesciunt. Sanè Chaldæi ignem adorant, & cogunt alios idem facere alia idola comburentes. Pagani verò imagines seu icones, & idola adorant: quod Sarraceni non faciunt, qui imagines nec habere, nec videre volunt: moti ex verbo illo: Non facies tibi omnem similitudinem eorum, quæ in cœlo, vel in terra, vel in aquis vel sub terra sunt. Exod. 20. & aliis authoritatibus, *Exod. 20.*
quæ statim sequuntur: nos valdè super hoc increpantes: sed nos illas non adoramus: nec Deos appellamus: nec spem salutis in eis ponimus: quia hoc esset idololatriæ, sed ad memoriam & recordationem rerum olim gestarum, eos veneramur:

Vnde versus.

Effigiem Christi, qui transis, pronus honora.
Non tamen effigiem; sed quod designat, adora.
Esse Deum, ratione caret; cui contulit esse
Materiale lapis, effigiale manus.

Nec Deus est, nec homo; præsens quam
cernis imago.
Sed Deus est, & homo, quem sacra figurat
imago.

Et alibi.

Nam Deus est quod imago docet; sed non
Deus ipsa.
Hanc videas; sed mente colas, quod noscis
in ipsa.

Græci * etiam vtuntur imaginibus pingen- 2
tes illas; vt dicitur solum ab vmbilico suprà, &
non inferius; vt omnis stultæ cogitationis oc-
casio tollatur; nullam etiam faciunt sculptilem
Cant. 26. imaginem, eò quòd legitur Exod. 20. c. Non
Cap. 4. facies sculptile neque imagines. Item Leuit. 26.
Deut. 4. Psal. 13. Non facies idolum neque sculptile. Item Deut.
4. c. Ne fortè decepti, faciatis vobis sculptam
similitudinem. Item non facietis vobis Deos
aureos & argenteos. Item Propheta; Simula-
chra gentium argentum, & aurum, opera ma-
nuum hominum. Similes illis fiant, qui faciunt
ea: & omnes qui confidunt in eis. Confundan-
tur omnes qui adorant sculptilia, & qui glo-
Num. 21. riantur in simulachris suis. Item Moses ait po-
4. Reg. 18. pulo Israel; ne fortè errore deceptus adores ea,
quæ creauit Dominus Deus tuus.* Hinc etiam 3
est, quòd serpentem æneum, quem Moses ere-
xerat, Ezechias Rex confregit; quia populus
ille cõtra legis præceptum thuris adolebat in-
censum. Ex * his autem & similibus authori- 4
tatibus reprobatur nimius imaginum vsus. Ait
1. Cor. 8. enim Apostolus primæ Corinth. Scimus enim,
quia idolum nihil est in mundo; & nullus Deus
nisi vnus. Possent namque simplices & infirmi
per nimium & indiscretum vsum facilè ad ido-
Sap. 14. lolatriam trahi. Vnde Sapientia; Idolis nationum
non erit respectus; quoniam creaturæ Dei in
odium factæ sunt; & in tentationem animæ ho-
minum; & in muscipulam pedibus insipientium.
Moderatè verò vti picturis ad repræsentandum
mala vitanda, & bona imitanda, reprehensibile
Ezech. 8. non est. Vnde Dominus ad Ezech. Ingredere, &
vide abominationes pessimas, quas isti faciunt.
Et ingressus vidit omnem similitudinem repti-
lium & animalium & abominationem, & vni-
Ezech. 4. uersa Idola domus Israël depicta in pariete.
Nempè Greg. hoc exponens in pastorali, lib. 2.
cap. 20. dicit; Dum exteriorum rerum intrinse-
cus species attrahuntur, quasi in corde depingi-
tur quicquid fictis imaginibus deliberando co-
gitatur. Rursus ad eundem Ezech. dicitur; Su-
me tibi laterem, & pones eum coram te, & des-
cribes in eo ciuitatem Hierusalem. Ei autem
quod dictum est, quòd imagines, sunt laicorum
Luc. 16. literæ obuiat illud Euangelij; Habent, inquit,
Mosen & prophetas, audiant eos. De hoc etiam
dicetur in 4. part. sub. 3. particula Canonis su-
per verbo, seruitutis. Concil. Agath. de consec.
dist. iij. c. placuit. inhibet picturas in Ecclesiis
fieri; & quod colitur & adoratur in parieti-
bus depingi; sed Greg. de consec. dist. iij. cap.
perlatum, dicit, quòd picturas non licet frange-
re ea occasione, quod adorari non debent.
Pictura namque plus videtur mouere animum,
quàm scriptura, Per picturam quidem res gesta
ante oculos ponitur. de consecr. dist. ij. c. semel.
sed per scripturam res gesta quasi per auditum,
qui minus mouet animum, ad memoriam reuo-
catur. Hinc etiam est, quòd in Ecclesia non tan-
tam reuerentiam exhibemus libris, quantam
5 imaginibus & picturis.* Picturarum siue ima-
ginum aliæ sunt supra Ecclesiam, vt Gallus, vel
Aquila; aliæ extra Ecclesiam, scilicet foris in
fronte Ecclesiæ; vt Bos & Leo; aliæ intra, vt
icones, statuæ & diuersa sculpturarum & pictu-
rarum genera, quæ vel in vestibus vel in parie-
tibus vel in vitrealibus depingũtur, de quorum
aliquibus sub tractatu de Ecclesia dictum est,
quod à tabernaculo Mosi & tempore Salomo-
nis scriptum est. Scripsit enim Moses, scripsit
& pinxit Salomon, & parietes cælaturis & pictu-
6 ris ornauit.* Sciendum autem est, quòd Salua-
toris imago tribus modis conuenientius in Ec-
clesia depingitur, videlicet, aut residens in thro-
no. Aut pendens in crucis patibulo. Aut, vt re-
sidens in matris gremio; quia verò Ioan. Bap- Ioan. 1.
tista Christum digito monstrauit dicens; Ecce
agnus Dei, ideò quidam depingebant Christum
sub specie agni. Quia tamen vmbra transiuit, &
Christus verus est homo; dicit Adrianus Papa
de consec. di. iij. cap. sextam. quod ipsum in for-
ma humana depingere debemus. Non enim
agnus Dei in cruce principaliter depingi debet,
sed homine depicto, non obest agnum in parte
inferiori, vel posteriori depingi, cùm ipse sit ve-
rus agnus, qui tollit peccata mundi. His quidem
& aliis diuersis modis Saluatoris imago depin-
7 gitur, propter diuersas significationes. * Nam
picta in præsepio, rememorat natiuitatem. De-
picta in matris gremio, puerilem ætatem. De-
picta vel sculpta in cruce, passionem, & quan-
doque in ipsa cruce Sol & Luna quasi eclyp-
sim patientia depinguntur. Depicta verò in
scalarum ascensu, Ascensionem. Picta, vt re-
sidens in throno, seu in solio excelso, præsen-
tem indicat maiestatem & potestatem, quasi
dicat; Data est ei omnis potestas in cœlo & Mat. vlt.
in terra, iuxta illud; Vidi Dominum seden- Esai. 6.
tem super solium excelsum, &c. id est, Dei fi- Exod. 24.
lium super Angelos regnantem, iuxta illud;
Qui sedes super Cherubin. Quandoque verò
depingitur sicut viderunt eum Moses & Aa-
ron; Nadab & Abiu, scilicet supra montem &
sub pedibus eius quasi opus saphyricum; &
quasi cœlum serenum. Et quoniam sicut ait Luc. 21.
Lucas, tunc videbunt filium hominis venientem
in nube cum potestate magna & maiestate; ideò
ei quandoque circumcirca pinguntur Angeli,
qui ei semper seruiunt & adsistunt, & depin-
guntur cum sex alis, secundum Esa. Seraphin Esa. 6.

ſtabant,iuxta illud ; Sex alæ vni, & ſex alæ al-
teri , & duabus velabant faciem eius , duabus
pedes , & duabus volabant. * Depinguntur 8
etiam Angeli tanquam in ætate iuuenili flo-
rentes, nunquam enim ſeneſcunt. Quandoque
etiam circumpingitur Archangelus Michaël,
draconem ſuppeditans ;iuxta illud Ioan. in
[Apoc.12.] Apoc. Factum eſt prælium in cœlo , Michaël
cum dracone pugnabat,quæ pugna eſt diſſidiũ
Angelorum , confirmatio bonorum , & ruina
[Apoc.4.] malorum , aut in præſenti Eccleſia perſecutio
fidelium Quandoque etiam circumpingun-
tur. 24. ſeniores , ſecundum viſionem ipſius
Ioan. in veſtibus albis & coronis aureis , per
quos ſignificantur veteris & nouæ legis docto-
res,qui ſunt.12.propter fidem Trinitatis,quam
annuntiant per quatuor mundi climata , aut
24.propter opera & obſeruantiam Euangeliſta-
rum. Si lampades adduntur, dona Spiritus ſan-
cti repræſentantur. Si mare vitreum,baptiſmus
innuitur. * Quandoque etiam circumpingun- 9
[Ezech.1.] tur,quatuor animalia,ſecundum viſionem Eze-
chiëlis & eiuſdem Ioan. Facies hominis,& fa-
cies leonis à dextris, & facies bouis à ſiniſtris,
& facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor. Hi
[Ioan.3.] ſunt quatuor Euangeliſtæ. Vnde pinguntur
cum libris in pedibus, quia quæ verbis & ſcri-
ptura docuerunt,mente & opere compleuerunt
Matthæus figuram ſortitur humanam, Marcus
figuram tenet leonis , hi ponuntur à dextris,
quia Chriſti natiuitas & reſurrectio fuerunt
omnium lætitia generalis. Vnde in Pſal. Et ad
[Pſal.29.] matutinum lætitia. Lucas verò vitulus eſt, eò
quòd à Zacharia Sacerdote inchoauit,& Chri-
ſti paſſionem & hoſtiam ſpecialius pertracta-
uit. Vitulus enim, eſt animal Sacerdotum ſa-
crificiis aptum. Comparatur etiam vitulo pro-
pter duo cornua , quaſi duo continens teſta-
menta , & propter quatuor pedum vngulas,
quaſi quatuor Euangeliſtarum ſententias. Per
hunc quoque figuratur Chriſtus , qui fuit pro
nobis vitulus immolatus , ideoque ponitur à
ſiniſtris , quia mors Chriſti fuit Apoſtolis tri-
ſtis. De hoc & qualiter beatus Marcus depin-
gi debet, in ſeptima parte ſub titulo de Euan-
geliſtis dicetur. Ioannes autem figuratur aqui-
[Ioan.1.] la, quoniam ad excelſa peruolat , cùm ait : In
principio erat verbum. Hoc quoque ſignificat
[Pſal.102.] Chriſtum,cuius iuuentus vt aquila renouatur,
quia reſurgens à mortuis, floret : & in cœlum
ingreditur , hic tamen non iuxta , ſed ſuper
ſe depingitur, quoniam aſcenſionem deſignat
& verbum apud Deum pronuntiat. Sed cùm
quodlibet ipſorum animalium haberet quatuor
facies, & quatuor alas, qualiter poſſent depin-
gi, dicetur in ſeptima parte ſub titul.de Euan-
geliſtis,vbi etiam latius de hoc agetur. Quan-
doque * etiam circũpinguntur vel potius ſub 10
pingũtur Apoſtoli qui fuerunt teſtes eius verbo
[Num.6.] & opere vſque ad vltimum terræ.Et pinguntur
criniti,quaſi Nazarei,id eſt,ſancti.Lex enim fuit
Nazareorum:vt à tẽpore ſuæ ſeparationis à cõ-
muni vita hominũ nouacula non tráſiret ſuper
caput eorum.Pinguntur etiam quandoque ſub
forma duodecim ouium:quia tanquam biden-
tes occiſi ſunt propter Dominum , ſed & duo-
decim tribus Iſraël , quandoque ſub forma
duodecim ouium pinguntur. Quandoque ta-
men plures , vel pauciores oues circa ſedem
maieſtatis pinguntur : ſed tunc aliud figurant,
iuxta illud Matt.25. in fine : Cùm venerit [Cap.25.]
filius hominis in maieſtate ſua , tunc ſedebit
ſuper ſedem maieſtatis ſuæ , ſtatuens oues à
dextris, & hœdos à ſiniſtris : qualiter Bartho-
lomæus & Andreas Apoſtoli depingi debent,
11 in.vij. parte ſub eorum feſtis dicetur. * Et ad-
uerte, quia Patriarchæ & Prophetæ pinguntur
cum rotulis in manibus : quidam verò Apo-
ſtoli cum libris, & quidam cum rotulis. Nem-
pè quia ante Chriſti aduentum fides figura-
tiuè oſtendebatur , & quoad multa in ſe im-
plicita erat. Ad quod oſtendendum Patriar-
chæ & Prophetæ pinguntur cum rotulis , per
quas quaſi quædam imperfecta cognitio deſi-
gnatur : quia verò Apoſtoli à Chriſto perfe-
ctè edocti ſunt, ideò libris per quos deſigna-
tur congruè perfecta cognitio , vti poſſunt.
Sed quia quidam illorum, quod didicerunt ad
doctrinam aliorum ſcriptis redegerunt ; ideò
illi congruè tanquam doctores cum libris in
manibus depinguntur , ſicut Paulus , Euange-
liſtæ , Petrus, Iacobus & Iudas. Alij verò qui
nihil ſtabile ſeu ab Eccleſia approbatum ſcri-
pſerunt , non cum libris , ſed cum rotulis in
ſignum ſuæ prædicationis pinguntur. Vnde [Epheſ.4.]
Apoſt. ad Epheſ. & extrà de hære. cùm ex in-
iuncto. Dominus quoſdam dedit Apoſtolos,
quoſdam prophetas , alios Euangeliſtas , alios
paſtores , & doctores in opus miniſterij. Sed
12 * & diuina maieſtas depingitur quandoque
cum libro clauſo in manibus,quia nemo in-
uentus eſt dignus aperire illum , niſi Leo de [Apoc.4.]
tribu Iuda : & quandoque cum libro aperto,
vt in illo quiſque legat , quòd ipſe eſt lux [Ioan.14.]
mundi, & via, veritas ac vita , & liber vitæ.
Quare autem Paulus ad dextram & Petrus
ad ſiniſtram Saluatoris depinguntur : dicetur
13 in.vij.parte ſub titulo de Euangeliſtis * Ioan.
verò Baptiſta quandoque depingitur , vt ere-
14 mita. Martyres cum * aculeis , vt Laurentius
in craticula. Stephanus cum lapidibus , &
quandoque cum palmis, quæ victoria ſignant,
iuxta illud : Iuſtus vt palma florebit, vt ſicut [Pſal.91.]
palma viret , ſic eorum memoria ſeruetur.
Hinc eſt, quòd qui de Hieroſolymis veniunt
palmam in manibus ferunt,in ſignum quòd illi
Regi militarunt , qui Hieroſolymis cum pal-
mis honorificè receptus eſt : & poſtmodum
ibidem cum diabolo pugnans victor extitit:&
cœli palatium cum Angelis triũphans introiuit.
Ver,

Ver. Iusti vt palma florebunt : & sicut stellæ
fulgebunt. Confessores * pinguntur cum suis 15
insigniis : vt Episcopi mitrati : Abbates capu-
ciati : & quandoque cum liliis,quæ castitatem
designant : Doctores cum libris in manibus:
Virgines (secundum Euangelium) cum lam-
padibus. * Paulus cum libro & ense : cum li- 16
bro , quia doctor siue propter conuersionem
suam:cũ ense,quia miles. Vnde versus:Mucro,
furor Pauli,liber,est conuersio Sauli. Generali-
ter * autem sanctorum Patrum imagines quan- 17
doque in parietibus Ecclesiæ:quandoq; in po-
steriori altaris tabula:quãdoque in vestibus sa-
cris & alijs varijs,locis pingũtur,vt illorũ actus
& sanctitatem iugiter non indiscreta vel inuti-
Cap.18. lia meditemur.Vnde in Exod.diuina voce præ-
cipitur , vt in Aaron pectore rationale iudicij
vittis ligantibus imprimatur,quatenus sacerdo-
tale cor nequaquam fluxæ cogitationes possi-
deant:sed ratio sola cõstringat:in quo etiã ra-
tionali vigilãt secundum Greg. duodecim Pa-
triarcharum nomina describi iubentur.Nempe
* adscriptos patres,semper in pectore ferre,est 18
antiquorum vitam sine intermissione cogitare.
Tũc autem Sacerdos irreprehensibiliter gradi-
tur,cùm exempla Patrum præcedentium inde-
finẽter intuetur:cùm sanctorũ vestigia sine ces-
satione considerat:& illicitas cogitationes de-
primit,ne extra rationis limitem operis pedem
teneat. * Cõsiderandum quoq; est quòd Iesus 19
sẽper coronatus depingitur : quasi dicat.Egre-
Sap.5. dimini filiæ Hierusalem, & videte Regẽ Salo-
monẽ in diademate,quo coronauit eum mater
sua. Fuit enim Christus coronatus tripliciter.
Primò à matre,corona misericordiæ in die cõ-
ceptionis:quæ corona duplex est propter natu-
ralia & gratuita, ideoque & diadema vocatur,
quod est duplex corona:Secũdò,à nouerca co-
rona miseriæ, in die passionis. Tertiò,à Patre,
corona gloriæ,in die resurrectionis:vnde,glo-
ria & honore coronasti eum Domine.Demum
coronabitur à familia corona potentiæ, in die
vltimæ reuelationis.Veniet enim cum senato-
ribus terræ,iudicans orbẽ terræ in æquitate.Sic
& omnes sancti pinguntur coronati , quasi di-
cat,Filiæ Hierusalem, venite,& videte marty-
res cum coronis aureis,quibus coronauit eos
Sap.5. Dominus : & in lib. sapientiæ : Iusti accipient
regnum decoris , & diadema speciei de manu
Domini.* Corona autem huiusmodi depingi- 20
tur in forma scuti rotundi : quia sancti Dei
protectione diuina fruuntur. Vnde cantant
gratulabundi : Domine vt scuto bonæ vo-
luntatis coronasti nos. Veruntamen Christi
corona per Crucis figuram à sanctorum co-
ronis distinguitur : quia per Crucis vexillum
sibi carnis glorificationem : & nobis meruit
à captiuitate liberationem , & vitæ fruitio-
nem. Cùm verò aliquis Prælatus aut Sanctus
viuens pingitur , non in formam scuti ro-
tundi sed quadrati, corona ipsa depingitur,vt
quatuor cardinalibus virtutibus vigere mon-
stretur , provt in legenda B. Gregor. habetur.
21 Rursus * quandoque in Ecclesiis Paradisus
depingitur , vt aspicientes ad delectationem
præmiorum alliciat : & quandoque infernus:
vt eos formidine pœnarum à vitiis deterreat:
quandoque flores & arbores cum fructibus ad
repræsentandum fructus bonorum operum ex
22 virtutum radicibus prodeuntium.*Picturarum
autem varietas, virtutum varietatem designat.
Alij enim datur per spiritum sermo sapientiæ: 1.Cor.12.
alij scientiæ , &c. virtutes verò in mulieris
specie depinguntur:quia mulcent & nutriunt.
Rursus, per cælaturas quæ & laquearia nomi-
nantur , quæ sunt ad decorem domus, simpli-
ciores Christi famuli intelliguntur,qui Eccle-
siam non doctrina,sed solis virtutibus ornant.
Cæterùm sculpturæ prominentes de parieti-
bus,egredientes esse videntur:quia cum virtu-
tes fidelibus in tantam consuetudinem deue-
niunt : vt eis naturaliter insitæ videantur,mul-
tifariis earum operationibus exercentur. Sy-
nagoga verò qualiter depingitur, dicetur in
iv. parte sub tit. de reuerentia. Qualiter pal-
lium Romanorum Pontificum pingatur,in.iij.
parte sub tit. de pallio dicetur. Annus verò &
duodecim signa & menses qualiter depingan-
tur, dicetur in princ. octauæ partis , vbi & de
mense agitur. Sed & diuersæ historiæ tam no-
ui, quàm veteris testamenti pro voluntate pi-
ctorum depinguntur : nam pictoribus atque
Poëtis quælibet audendi semper fuit æqua po-
23 testas. Porrò * ornamenta Ecclesiæ in tribus
consistunt, id est, in ornatu Ecclesiæ, chori &
altaris.Ornatus Ecclesiæ,consistit in cortinis,&
auleis,& palleis sericis, & purpureis, & simili-
bus. Ornatus chori in dorsalibus, tapetis sub-
stratoriis & bancalibus. Dorsalia, sunt panni in
choro pendentes à dorso clericorum.Substra-
toria,quæ pedibus substernuntur.Tapeta etiam
sunt panni , qui pedibus substernuntur , quasi
stratio pedum, & præcipuè pedibus Episcopo-
rum, qui mundana pedibus calcare debent.
Bancalia sunt panni,qui super sedes vel ban-
24 cas in choro ponuntur. Altaris * verò ornatus,
consistit in capsis, in palleis, in phylatteriis, in
candelabris,in crucibus,in aurifrisio,in vexillis,
in codicibus , in velaminibus, & in cortinis.
25 Et * non quòd capsa in qua hostiæ conse-
cratæ seruantur , significat corpus virgi-
nis gloriosæ , de qua dicitur in Psalm. Sur-
ge Domine in requiem, &c. quæ quandoque
est de ligno,quandoq; de ebore candido,quan-
doq; de argẽto,quandoq; de auro,& quãdoque
de crystallo, & secundum varias suas proprie-
tates varias ipsius corporis Christi exprimit
dignitates. Rursus capsa ipsa continens ho-
stias consecratas siue non consecratas, me-
moriam designat humanam,debet namque ho-
mo

mo iugiter recordari acceptorũ beneficiorum Dei, tam temporalium, quæ per hostias non consecratas, quam spiritualium, quę per cõsecr.
Exod. 16. designantur. Quod figuratum est in vna, in qua Deus iussit manna reponi, quod licet temporale esset, prefigurabat tamen istud nostrum sacrificium spirituale, præcipiens vt esset in memoriale sempiternum in futuras generationes, sicut legitur in Exod. capsæ autem positæ super altare quod est Christus, sunt
Cant. 16. Apostoli & Martyres: pallæ & vestes: sunt
Esai. 45. confessores & virgines, vel omnes sancti, de quibus ait Dominus ad Prophetam: His sicut vestimento vestieris, & de hoc dictũ est in tit. præced. Aliud autẽ est phylatteriũ, aliud phylatteria.

26 * Phylatterium, est chartula in qua decem præcepta legis describuntur: huiusmodi chartulã solebãt Pharisæi ante se in signum religio-
Mat. 25. nis portare, vnde in Euãgelio. Dilatãt phylatteria sua, &c. & sic sumitur. xxvi. q. v. nõ oportet, & dicitur phylatteriũ à φυλάττειν, quod est custodire, & θώραξ, quod est lex. Philatteria verò, est vasculum de argẽto, vel auro, vel crystallo, vel ebore & huiusmodi, in quo sãctorũ cineres vel reliquiæ recõdũtur. Cùm enim Elindius fideles cinericios vocaret, pro eo quod cineres ipsos seruabãt, cõtra eius decisionẽ statutũ fuit in ecclesia, vt honorificè & in pretiosis vasculis seruarẽtur, quod nomẽ est cõprehẽsũ à φυλάττειν, quod est seruare, & τέλος, quod est extremitas, quia ibi aliquid de extremitate corporis sãctorũ, puta dẽs vel digitus, vel aliquid tale seruatur. Super altare etiã in quibusdã Ecclesiis collocatur tabernaculũ, de quo sub tit. de altari di- 27
ctũ est. * In cornibus altaris duo sunt cãdelabra cõstituta, ad significãdũ gaudiũ duorũ populorũ de Christi natiuitate lætantiũ, quæ candelabra mediãte Cruce faculas ferũt accẽsas. Ange-
Luc. 22. lus enim inquit pastoribus: Annũtio vobis gaudiũ magnũ, quod erit omni populo, quia natus
Gen. 18. est vobis hodie saluator mundi. Hic est verus
Esai. 49. Isaac, qui risus interpretatur. Lumẽ enim cãdelabri fides est populi, nã ad Iudaicũ populũ inquit Propheta: Surge, illuminare Hierusalem, quia venit lumen tuũ, & gloria Domini super te orta est. Ad populum verò gentilẽ dicit Apostolus: Eratis aliquando tenebræ, nũc autem lux in
Ephe. 5. *Nu. 24.* Domino. Nã & in ortu Christi noua stella Ma-
Mat. 2. gis apparuit, secundũ vaticiniũ Balaam. Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurget virga ex Israël. De hoc etiam dictum est in tit. de altari.

28 * Emunctoria siue forcipes ad emungendũ lychnum, sunt verba diuina, quibus literas legis amputamus, & lucentem spiritum reuelamus, iuxta illud.
Luc. 26. Vetustissima veterum comedetis, & nouis superuenientibus vetera abiicietis. Vasa in quibus emuncti lychni extinguntur sunt corda fidelium, quę obseruantiam legalem ad literam
29 admittunt. * Rursus forcipes, quorum gemino dente componitur ignis, sunt prædicatores, qui non consonis vtriusque testamenti paginis instruunt, & moribus componentes ad charita-
30 tem accedunt. * Scuta verò id est, vasa æqualis amplitudinis, in fundo & in ore ad calefaciendum facta, sunt illi doctores qui thesaurum cordis non celant, sed ex eo proferunt noua & vetera. Lucernam quoque nõ ponunt sub mo- *Mat. 5.*
dio, sed super candelabrum: vt hi, qui sunt in domo Domini lumẽ & calorem accipiãt super
31 se. Crux * quoque super altare ponenda est & eam inde tollit baiulus Crucis, in quo recolitur: quia Crucem de Christi humeris sublatam tulit Simõ Cyrenæus. Inter duo candelabra Crux *Ephes. 2.*
in altari media collocatur, quoniã inter duos populos Christus in Ecclesia mediator existit. *1. Pet. 2.*
Ipse enim est lapis ãgularis, qui fecit vtraq; vnũ, ad quem pastores à Iudæa, & Magi ab Oriente *Esa. 28.*
venerunt. De hoc aliter dicetur in proœmio. iiij
32 partis sub tit. de sac. ac. ad alta. Rursus * altaris frons, orifrisio ornatur, iuxta illud Exod. 25. & 28. ca. Construes mihi altare, faciesq; illi coronã per gyrũ seu circuitum altã, quatuor digitis. Nempè altare quandoq; significat cor hominis, in quo sacrificium verè fidei per contritionem offerri debet, & tunc aurifrisium conceptum bonæ operationis significat, quo frontem nostram ornare debemus, vt cæteris luceamus. Quandoque altare significat Christum, & tunc per aurifrisium congruè ornamentum charitatis designatur. Sicut enim aurũ præeminet omnibus metallis, sic & charitas cæteris virtutibus. xcvi. di. duo: vnde Apostolus ad Co- *1. Cor. 9.*
rint. 1. Maior horum est charitas. Florentem enim nostram sic aurifrisio charitatis debemus ornare, vt parati simus pro Christo animas ponere. Vexilla etiam super altare eriguntur, vt triumphus Christi iugiter in Ecclesia memoretur, per quem & nos de inimico triumphare speramus.

33 * Codex etiam euangelicus super illud adaptatur, eò quòd Euangelium ab ipso, scilicet Christo sit editum, & ipse perhibeat testimonium: qui quare exterius ornetur, dicetur in iij. parte sub tit. de lega. indu. Denique vasa & vtensilia in domo Domini à Mose & Salom. originẽ habuerunt, quę in veteri testamento plura & diuersa fuerunt, prout in Exod. legitur diuersa habentia significata, de quibus hic breuitatis causa non agimus.

34 * Sanè omnia quæ ad ornatum pertinẽt tempore quadragesimę remoueri vel cõtegi debẽt, quod fit secũdũ aliquos in Dominica de passione: quia ex tunc diuinitas fuit absconsa, & velata in Christo, dimisit enim se capi & flagellari vt homo tanquã nõ habẽs in se virtutẽ diuinitatis: vnde in Euangelio huius diei dicitur: Iesus autẽ *Ioan. 8.*
abscondit se, & exiuit de tẽplo: tunc ergo cooperiuntur Cruces, id est, virtus suæ diuinitatis.

Alij

Alij hoc faciunt à prima dominica quadrageſi-
mæ : quia ex tunc Eccleſia incipit de eius paſ-
ſione agere: vnde eo tempore Crux per Eccle-
ſiam non niſi cooperta portari debet, & ſecun-
dum morem quorundam locorum duo tantum
velamina ſeu cortinæ tunc retinentur, quorum
vnum ponitur per circuitum chori, aliud ſuſpẽ-
ditur inter altare & chorum, ne appareant quæ
ſunt intra ſancta ſanctorum, quod ſanctuarium
& Crux tunc velantur, ſignificat literam legis,
id eſt, eius carnalem obſeruantiam, ſiue quòd in
Luc.8. veteri teſtamento ante Chriſti paſſionem intel-
ligentia ſacrarum ſcripturarum velata, operta &
obſcura erat. Et qui tempore illo fuerunt, vela-
men, id eſt, obſcuram ſcientiam, ante oculos ha-
buerũt: ſignificat etiã rumpheã illam, quæ fuit
ante ianuã Paradiſi, & quoniã huiuſmodi car-
nalis obſeruantia & obſcuritas & rumphea in
Chriſti paſſione ſublata ſunt, ideo cortinæ vel
velamina huiuſmodi in Paraſceue remouentur.
Sed & quia in veteri teſtaméto fuerũt animalia
ruminãtia, & gulas ſcindẽtia, vt boues arantes, id
eſt, ſcripturarum myſteria diſcernentes, & ſpiri-
tualiter intelligentes, ideò in quadrageſima poſt
velũ ingrediuntur Sacerdotes pauci, quibus da-
tũ eſt noſſe myſterium regni Dei. * Circa hoc 35
autem notãdum eſt, quòd triplex genus veli ſu-
ſpẽditur in Eccleſia, videlicet, Quod ſacra ope-
rit. Quod ſacrariũ à clero diuidit. Et quod clerũ
à populo ſecernit. Primum eſt nota noſtræ legis.
Secundum, nota noſtræ dignitatis, quia indigni
ſumus, imò impotentes cœleſtia intueri. Ter-
tiũ, eſt coërcitio noſtræ voluptatis carnalis. Pri-
mum, videlicet cortinæ quæ ab vtroque altaris
latere extenduntur Sacerdote ſecretum intran-
te, prout in iv. parte ſub tit. de ſecreta dicetur,
ſignificatum eſt in hoc, quòd ſicut legitur.
Exod.34. Moſes poſuit velamen ſuper faciem
ſuam, quia filij Iſraël claritatem vultus eius ſu-
ſtinere non poterant, & ſicut dicit Apoſtolus:
hoc velamen adhuc hodie eſt ſuper corda Iu-
dæorum. Secundum, videlicet cortina quæ in
2.Cor.3. quadrageſima in officio Miſſæ ante altare ex-
tenditur, ſignificatum eſt in hoc, quod velum
infra tabernaculum erat ſuſpenſum, quod diui-
debat ſancta ſanctorum à ſanctis, vt dicetur in
prœmio quartæ partis, per quod arca populo
velabatur, & erat miro opere contextum, & pul-
chra varietate diſtinctum, quod in paſſione Do-
mini ſciſſum eſt, & illius exemplo hodie corti-
næ varia pulchritudine texuntur. De præmiſſo
velo, & quales debent eſſe cortinæ habetur,
Exod. 26. & 37. c. Tertium inde tunc habuit
Mat.27. originem, quia in primitiua Eccleſia penbolus,
id eſt, paries, qui circuit chorum, non eleuaba-
tur, niſi vſque ad appodiationem, quod adhuc
in quibuſdam Eccleſiis obſeruatur, quod ideò
fiebat, vt populus videns clerum pſallentem,
inde bonum ſumeret exemplum. Veruntа-
men hoc tempore quaſi communiter ſuſpen-
ditur, ſiue interponitur velum aut murus in-
ter clerum & populum, ne mutuò ſe conſpi-
cere poſſint, quaſi ipſo facto dicatur: Auerte
36 * oculos tuos, ne videant vanitatem, &c. In
Paraſceue verò omne tollitur velum, quia in
paſſione Domini velum templi ſciſſum eſt, &
per eam reuelata eſt nobis Regis ſpiritualis
intelligentia, quæ anteà latebat, vt præmiſ-
ſum eſt, & aperta eſt regni cœleſtis ianua, &
eſt data nobis fortitudo, vt vinci, niſi veli-
mus à carnali concupiſcentia nequeamus. Ve-
runtamen velum, quod diuidit ſanctuarium à *Pſal.118.*
clero, retrahitur vel eleuatur in veſpera cu- *Mat.27.*
iuſlibet Sabbati quadrageſimæ, quando offi-
cium diei Dominicæ inchoatur, vt clerus poſ-
ſit in ſanctuarium intueri, quia dominicam re-
colit reſurrectionem.
37 Hoc * etiam ideò fit in ſex diebus domi-
nicis, quia nulla fuit ætas, in qua non fuerit
gaudium æternum. Gaudium quidem figura-
tum quod cœlo velatur, quod per velum illud
ſignificatur: inde eſt quod diebus dominicis
non ieiunamus, & hoc propter gloriam domi-
nicæ reſurrectionis. Nam prima dominica,
ſignificat gaudium, quod habuerunt primi pa-
rentes in Paradiſo ante peccatum. Secunda
Dominica figurat gaudium, quod pauci habue-
runt in arca Noë, aliis omnibus diluuio ſub-
merſis. Tertia, quod habuerunt filij Iſraël,
aliis ſub Ioſeph fame afflictis. Quarta, quod
habuerunt ſub Salomone, in pace viuentes.
Quinta, quod habuerunt redeuntes de capti-
uitate Babylonis. Sexta, quod diſcipuli habue-
runt à reſurrectione vſque ad aſcenſionem,
quando cum eis præſentialiter fuit ſponſus. In
38 feſtiuitatibus * etiam nouem lectionum qua-
drageſimæ velum ipſum eleuatur vel retrahi-
tur. Sed hoc non habetur in primaria inſtitu-
tione Eccleſiæ, quia tunc nullum feſtum cele-
bratur in quadrageſima ſolemniter. Sed ſi ali-
quod feſtum occurrebat: quacunque die oc-
curreret, in ſabbato, & in dominica, de eo cõme-
moratio fiebat: prout in canone Martini Papæ
habetur. xxiii. q. iii. non oportet. el. j. & c. non li-
cet, & in Bucardo, li. 13. & hoc totũ propter tẽ-
poris illius triſtitiã. Poſteà vſus in contrariũ ob-
tinuit, vt videlicet feſtũ ix. lectionum in ſuo die
ſolẽniter celebretur, & nihilominus ieiunetur.
39 * Rurſus cortinæ in feſtiuitatibus extenduntur
in Eccleſiis propter ornatum, vt per viſibiles
ornatus ad inuiſibiles moueamur, quæ ſunt
quandoq; variis coloribus coloratæ, vt præmiſ-
ſum eſt, vt ex diuerſitate colorum ipſorum no-
tetur, quòd homo, qui eſt Dei tẽplum, ornatus
eſſe debet varietate ſeu diuerſitate virtutũ. Cor-
tina alba, ſignat vitæ munditiã: rubea, charitatẽ:
viridis, cõtẽplationẽ: nigra, carnis mortificatio-
nẽ: liuida, tribulationẽ. Adhuc ſuper cortinas cã-
didas ſuſpẽduntur quandoq; pãni varij coloris,
ad notandum, quòd cor noſtrũ purgatũ eſſe de-

bet à vitiis, & in eo debent esse cortinæ virtu-
Philip. 2. tum, & varietates bonorum operum. * Porrò 40
in festo natiuitatis Domini quædam Ecclesiæ
nullos suspendunt pannos : quædam viles, &
quædam bonos. Quæ nullos suspendunt, nostrũ
figurant ruborem. Et si enim maximum sit no-
bis gaudium de nato Saluatore, non tamen esse
debemus sine rubore pro eo, quod tantum fuit
nostrum peccatum, quòd Dei filius seipsum
propter nos exinaniuit formam serui accipiens,
& propterea etiam in ipsius obitu non cum læ-
titia solemnisamus, sed acerrimum ieiunium fa-
cimus, cùm tamen in aliorum sanctorum obitu
læti solemnisemus, & aliquãtulum lautius in ci-
bo & potu nobis indulgeamus, prout in vi. parte
sub Parasceue dicetur. Rubor quippè nobis est,
quod Dominus mortuus est propter peccata
nostra, sãcti verò non propter peccata nostra, sed
propter Christum passi sunt. Qui viles suspen-
dunt, figurant quòd Dominus seruilem induit
formã, & quòd vilibus pannis eo die inuolutus
fuit. Qui bonos, gaudium de Rege nato habi-
tum attendunt, & quales esse debeamus in rece-
ptione tanti hospitis ostendunt.* In quibusdam 41
Ecclesiis altare in Paschate pretiosis ornatur
palliis, & superponuntur velamina trium colo-
rum rubeum, subalbum, & nigrum: quæ tria tẽ-
pora designãt. Prima lectione & respõsorio fini-
tis remouetur velamen nigrum, quod tẽpus ante
legem significat. Secunda lectione & responso-
rio finitis, remouetur subalbum, quod tempus
sub lege designat. Tertia finita, remouetur ru-
beum, quod tempus gratiæ significat, in quo
per Christi passionem ad sancta sanctorum, &
ad æternam gloriam nobis aditus patet. De
pannis verò & vestimẽtis altaris, in tractatu de
altari, dictum est.* In præcipuis festiuitati- 42
bus thesauri Ecclesiæ in publicum educuntur,
propter tria. Primò, propter considerationem
cautelæ, vt videlicet appareat quòd cautus fue-
rit in seruando, qui illum seruare tenetur. Se-
cundò, propter solemnitatis venerationem.
Tertiò, propter oblationis memoriam, vide-
licet in memoriam illorum, qui prius ea Ec-
clesiæ obtulerunt, quòd autem Ecclesia intus
& non extrà festiuè ornatur, mysterialiter in-
nuit quòd omnis gloria eius abintùs est, extrà
de sac. vnc. licet enim exterius despicabilis sit
in anima, tamen quæ sedes Dei est, radiat,
Cant. 1. iuxta illud : Nigra sum, sed formosa, &c. &
Luc. 22. Dominus per Prophetam : Etenim hæreditas
m. præcla. est mi. Propheta etiam considerans
hoc ait: Domine dilexi decorem domus tuæ:
quam spiritualiter fides, spes & charitas exor-
nant. Ecclesia quoque materialis, & etiam spi-
ritualis mundari debet : de quo, in. vij. parte
sub tit. de Pascha & de v. feria cœnæ dice-
tur. In nonnullis Ecclesiis duo oua struthio-
num & huiusmodi quæ admirationem indu-
cunt, & quæ rarò videntur, consueuerunt
suspendi, vt per hoc populus ad Ecclesiam
43 trahatur & magis afficiatur. * Rursus aiunt
quidam, quod struthio tanquam auis obliuio-
sa derelinquit in sabulo oua sua: demum quã-
dam stella visa recordatur, & redit ad illa aspe-
ctu suo fouens ea : oua ergo in Ecclesiis su-
spenduntur ad notandum, quod si homo pro-
pter peccatum à Deo derelictus sit, tandem di-
uino lumine illustratus, recordatus delictorum
suorum pœnituerit, & ad ipsum redierit per
aspectum lumine illius fouetur per quem
etiam modò dicitur in Luc. quod respexit
Dominus Petrum postquam negauit Christum,
l. dist. fidelior. suspenduntur etiam, vt in illis Psal. 25.
vnusquisque contempletur quod homo facilè
Deum obliuiscitur, nisi per stellam, id est, spi-
ritus sancti gratiam influentem illustratus ad
44 eum redire per bona opera recordetur. * Sanè
in primitiua Ecclesia sacrificium fiebat in va-
sis ligneis, & vestibus communibus: tunc enim
erant lignei calices, & aurei Sacerdotes : nunc
verò è contra est. Sed Seuerinus Papa, instituit
quod in vitreis fieret, quia verò illa fragilia
erant, ideò Vrbanus Papa, & etiam Concilium
Remen. de consec. dist. j. vt calix. & de celebr.
Miss. c. fina. statuit quod in argenteis vel aureis
vasis sacrificetur, vel propter paupertatem in
stanneis, qui non æruginantur: non tamen in li-
gneis, vel ex aurichalco. Non ergo debet esse
de vitro propter periculum effusionis: non de
ligno, quia cùm sit porosum & spongiosum
corpus sanguinem absorberet: non de ære vel
aurichalco, quoniam ob vini virtutem ærugi-
45 tum vel vomitum prouocaret. * Et nota, quòd
calicis nomen à veteri & nou. Testamento ori-
ginem traxit. Hier. 12. Calix aureus Babylon.
inebrians omnem terram, & Dauid: Calix in
domo Domini vini meri plenus musto, & ali-
bi: Calicem salutaris accipiam, & nomen Do-
mini inuocabo. Item in Euangelio: Potestis bi-
bere calicem illum quem ego bibiturus sum.
Item, accipiens calicem gratias egit. Calix au-
tem aureus significat thesauros sapientiæ in
Christo absconditos, argenteus, mũditiam cul-
pæ, stanneus innuit similitudinem culpæ &
pœnæ. Stannum enim est medium inter argen-
tum & plumbum, & caro Christi licet non
fuerit plũbum, id est, peccatrix, fuit tamen carni
similis peccatrici: & licet non fuerit argentũ, id
est, passibilis propter suã culpã, fuit tamen pas-
sibilis propter nostrã culpã, quia languores no-
stros ipse tulit, & do. no. ipse por. De calice &
46 patena dicetur sub tit. de cõsec. & vnction.* Nẽ-
pè si quis tenui Religione tentus, dicat quòd
Dominus præcepit Mosi vt cuncta vasa taberna-
culi in omnes vsus & cęremonias ex ære faceret,
vt legitur. Exod. 27. & 28. c. Quódq; huiusmo-
di pretiosa vasa & ornamẽta poterãt venũdari, &
dari pauperibus, similis est Iudæ, & mulieri vn-
guẽtariæ contrarius: hoc enim agimus, nõ quod
Deo

Deo minus vilia ornamenta delectent, quàm
aurea, ſed quia cùm homines id quod diligũt,
Deo libenter offerunt, per diuinam latriam
ſuam, vincunt auaritiam. Præterea hæc diuinæ
pietatis officia mortalia ſunt, & futuræ gloriæ
ſignificatiua. Vnde etiam in veteri lege ex auro
& hiacintho, purpura, cocco diſtincto, & byſſo
retorta, & aliis pretioſis ſuperhumerale fieri
præcipitur, vt quanta Sacerdos virtutum diuer-
ſitate clareſcere debeat, demonſtretur, & altare
& propitiatorium ac candelabrum, & alia vaſa
& ornamenta altaris ex auro fieri & argento.
Exod. 25. & 30. & 38. c. tabernaculum quoq; ex
diuerſis pretioſis fieri præceptũ eſt, provt dictũ
eſt ſub tit. de Eccleſia. Legalis enim Pontifex
aliis diuerſis pretioſis vtebatur ornamẽtis, provt
dicetur in. iv. parte ſub tit. de legalibus indu-
mentis. De hoc etiam ſub tit. de Eccleſiæ dedi-
catione, propè principium dicetur *. Porrò pro- 47
hibitum eſt in concilio Aurelia. ea diſt. ad nu-
ptiarum, ne diuina myſteria præſtentur ad nu-
ptiarum ornatum, ne improborum tactu vel
pompa ſecularis luxuriæ polluantur, quo nimi-
rum oſtenditur, quod ex veſte cuiuſcunque per-
ſonæ fieri non debet caſula, vel aliquis alius ſa-
cris myſteriis deputandus ornatus.
* Stephanus quoque Papa ſtatuit ea. di. ve- 48
ſtimenta, ne veſtimentis Eccleſiæ in aliis vſibus
quis fruatur, quodque niſi à ſacratis hominibus
tangantur, ne vltio quæ Balthaſar Regem Ba-
byloniæ percuſſit, ſuper hoc tranſgredientes
veniat. * Clemens etiam Papa ſtatuit ea di. ne- 49
mo, ne mortui ſepeliantur, vel inuoluantur, ſeu
operiantur, vel etiam feretrum cum palla, id
eſt, pannis altaris, aut cum mappa, qua calix
inuoluitur, ſeu cum qua Sacerdos manus poſt
conſecrationem tergit. Quando * verò pallæ, 50
id eſt, corporalia, & vela, id eſt, ornamenta al-
taris ſeu cortinæ ſuper altare pendentes ſordi-
datæ fuerint, diaconi cum miniſtris humilibus
illa lauent intra Sacrarium, & non extra. Pro
velis autem lauandis, quæ ad cultum altaris
pertinent, noua peluis habeatur. Pallæ verò, id
eſt, corporalia in alia pelui lauentur. Vela quo-
que ianuarum, id eſt, cortinæ quæ extenduntur
in Eccleſiis in feſtis & quadrageſima, in alia pe-
lui lauẽtur. Hinc eſt, quod ſtatutum eſt in con-
cilio Ilerd. de conſec. di. iv. omnis. quod ad cor-
porale lauandum & ad pallas altaris propria ha-
beantur vaſa foris, in quibus nihil aliud lauetur.
Sed ſecundum eundem Clementẽ ea. di. altaria.
ſi altaris palla, id eſt, veſtimẽta altaris vel cathe-
dræ in qua ſedet Sacerdos ſacris veſtibus in-
ductus vel candelabrum vel velum, id eſt, pan-
nus vel cortina ſuper altare pendens, fuerint
vetuſtate conſũpta, crementur, & cineres, vel in
Baptiſterio vel in pariete, aut in foſſis pauimen-
torum, vbi non fit trãſitus iactẽtur. Et nota, quod
eccleſiaſtica ornamenta benedicuntur, vt dice-
tur ſub tit. de conſecrationibus & vnctionib.

SVMMARIVM.

CAPVT QVARTVM.

De Campanis.

1 CAmpanę ſunt * vaſa ænea, in Nola ciuitate
Campaniæ primò inuenta: maiora itaque
vaſa Campanæ à Campania regione: minora
verò Nolæ, à Nola ciuitate dicuntur. Pulſatur
2 * autem & benedicitur campana, vt per illius
tactum & ſonitum fideles inuicem inuitentur
ad præmium & creſcat in eis deuotio fidei:
fruges, mentes, & corpora credentium ſeruen-
tur: procul pellantur hoſtiles exercitus, &
omnes inſidiæ inimici, fragor grandinum,
procella turbinum, impetus tempeſtatum &
fulgurum temperentur, infeſtáque tonitrua,
& ventorum flamina ſuſpendantur, ſpiritus
procellarum & aëreæ poteſtates proſternantur:
& vt hoc audientes confugiant ad ſanctæ
matris Eccleſiæ gremium, ante ſanctæ Cru-
cis vexillum, cui flectitur omne genu, &c.
ſicut hæc ſingula in benedictionibus campanæ
3 habentur. Sciendum * autem eſt, quòd cam-
panæ quarum ſonoritate conuenit populus
ad Eccleſiam ad audiendum, & Clerus ad
annuntiandum manè miſericordiam Domini,
& virtutem eius per noctem, extrà de homic.
Ioan. i. di. ius militare, ſignificant tubas argen-
teas, quibus in veteri lege populus ad ſacri-
ficandum accercebatur, de quibus dicetur in
vi. part. ſub Pentecoſt. quemadmodum enim
vigiles in caſtris tubis, ſic & Eccleſiarum mi-
niſtri campanarum ſonitu ſe excitant, vt contra
inſidiantem diabolum pernoctent, ſigna igi-
tur noſtra ænea ſonoriora ſunt tubis veteris
legis, quia tunc notus erat Deus in Iudæa
tantum: nunc verò in omni terra. Sunt etiam
durabiliora ſignificant enim prædicationem
noui Teſtamẽti fore amplius duraturam tubis
& ſacrificiis veteris legis: quia vſque ad mun-
4 di finem. Siquidem * campanæ prædicato-
res ſignificant, qui fideles ad ſimilitudi-
nem campanæ ad fidem vocare debent, quòd

ſignificatum eſt in eo quod Dominus præcepit
Moſi, vt faceret veſtem ſummo Pontifici ha-
bentem, lxxii. tintinabula, quæ ſonarent cùm
Pontifex in ſancta ſanctorum ingrederetur.
xliii.di.ſit rector. Ipſum ergo vas,os prædica-
toris deſignat,iuxta illud Apoſtoli:Factus ſum
velut æs ſonans,ſiue cymbalum tinniens. Duri-
tia * metalli fortitudinem deſignat in mente 5
prædicatoris: vnde Dominus: Dedi frontem
tuam duriorem frontibus eorum:Plectrum ſeu
ferrum quod interius ex vtraque parte feriens
ſonum reddit doctoris linguam, quæ ſcientia
ornatur,& quæ vtrunque teſtamentum reſonate
facit, figurat. * Prælatus ergo abſque ſcientia 6
prædicationis, erit quaſi campana ſine plectro:
iuxta illud Grego.Sacerdos ſi prædicationis eſt
inſcius,quam clamoris vocem daturus eſt,præ-
co mutus, eſt etiam quaſi canis mutus, latrare
non valens. Ipſa verò percuſſio denotat quod
prædicator primum debet per correctionem in
ſe, vt vitia ferire & poſtmodum ad aliena ex-
probranda accedere,ne cõtra doctrinam Apoſt.
aliis prædicans ipſe reprobus inueniatur. iii.q.
vii.quod teſtatur Pſal. Peccatori autem dixit
Deus:quare tu enarras iuſtitias meas,& aſſumis
teſtamentum meum per os tuum?Sanè namque
actionis exemplo plerunque accendit , quos
eruditione ſermonis mouere nequit vii. q.i.
§.quod verò.Vinculum verò quo plectrum vaſi
coniungitur ſeu ligatur,eſt moderatio,qua lin-
gua temperatur, qui ad tractum cordis, id eſt,
authoritate ſcripturæ linguam mouet prædica-
toris.Lignum * in quo campana pendet,lignum 7
Dominicæ crucis ſignificat, quòd ideò quan-
doque à ſuperioribus continet: quia crux ab
antiquis partibus nuntiatur.Inſtrumenta quibus
ipſum lignum alligatum ſeu affixum eſt, ora-
cula ſunt Prophetarum. Ligatura verò ferrea,
quam campana ligno coniungitur, charitatem
denotat, per quam prædicator indiſſolubiliter
cruci affixus gloriatur dicens: Mihi abſit glo-
riari, niſi in cruce Domini noſt. Cauilla ligno
affixa, qua mediante campana pulſatur,rectam
prædicatoris mentem ſignificat: qua diuinis
mandatis inhærens illa fidelium auribus per
frequentem pulſationem inculcat. * Funis au- 8
tem ab illa pendens, qua campana pulſatur,eſt
humilitas ſeu vita prædicatoris: funis etiam
ipſe vitæ noſtræ menſuram oſtendit. Ad hæc,
cùm funis initium habeat à ligno , in quo
campana pendet, per quod crux dominica in-
telligitur , rectè ſacram ſcripturam à ligno
S. Crucis deſcendentem, deſignat: ſicut etiam
funis ex tribus eſt funiculis, ita & ſcriptura
ex Trinitate conſiſtit, ſcilicet ex hiſtoria: ex
allegoria & ex moralitate , funis ergo de-
ſcendens à ligno in manu ſacerdotis, eſt ſcri-
ptura à myſterio Crucis deſcendens in ore
prædicatoris. Rurſus ideò funis, vſque ad
manus quibus continetur , extenditur , quia
ſcriptura vſque ad opera tranſire debet. Funis
quoque eleuatio & depreſſio in pulſando, de-
notat quod ſacra ſcriptura aliquando loqui-
tur de altis , aliquando de inferioribus , ſeu
quod prædicator aliquando propter aliquos
alta dicit.viii.q.j. oportet xliv. diſt.§.fin.quan-
doque propter alios condeſcendit , iuxta illud
Apoſtoli : ſiue extendimus propter Deum,ſiue
condeſcendimus propter vos. Ad hæc ſacer-
dos deorſum funem trahit, dum ad actiuam
vitam à contemplatione deſcendit , ipſe verò
ſurſum trahitur,dum ſcriptura docente in con-
templatione erigetur. Deorſum etiam trahit,
dum ſcripturam ad literam , quæ occidit, in-
telligit : ſurſum trahitur,dum ſpiritualiter eam
exponit. Rurſus ſecundum Gregor. deorſum
trahitur, & ſurſum trahitur , dum in ea ſe me-
titur , quantum videlicet in imis iaceat , &
quantum ad bona facienda proficiat. Sed &
quando ex tractu funis campana reſonat , po-
pulus ad expoſitionem ſacræ ſcripturæ adu-
natur , prædicatur, auditur, & populus in vni-
tate fidei & charitatis vnitur. Sacerdos itaque
qui ſe recognoſcit prædicationis debitorem,
non ſe ſubtrahat à mouendis ſignis , quoniam
& filij Aaron clangebant tubis. Funem ergo
mouet, qui fratres aut populum ex officio
conuocat. Annulus in fune chordæ per quem
in pleriſque locis chorda trahitur, eſt corona
præmij ſeu perſeuerantia in finem , vel eſt ipſa
diuina ſcriptura. Porrò Sauinianus Papa ſtatuit
9 vt horæ diei, per Eccleſias pulſentur. * Et no-
ta, quod ad diuina officia per duodecim diei
horas campana communiter duodecies pul-
ſentur , videlicet in prima hora ſemel , & in
vltima ſimiliter ſemel : quia ab vno Deo om-
nia , & idem vnus erit omnia in omnibus. In
tertia , pulſatur ter pro ſecunda , tertia , quarta
horis quæ ſub illis cantantur. Similiter & vj.
ter pro tribus videlicet pro. v. vi. vij. horis.
Similiter in.ix. ter pro tribus. Ad veſperas ve-
rò , quæ eſt ix. hora , non ſolùm ſemel , ſed
multipliciter, quia in tempore gratiæ multi-
plicata eſt prædicatio Apoſtolorum. Item in
nocte ad matutinum ſæpè, quia ſæpè excla-
mandum eſt : Exurge,qui dormis : & exurge à
10 mortuis. * Communiter tamen ter pulſatur in
nocturnis. Primò , cum ſquilla , quæ ſigni-
ficat Paulum acutè prædicantem. Secunda pul-
ſatio , ſignificat Barnabam ſibi aſſociatum.
Tertia innuit, quod Iudæis repellentibus ver-
bum Dei, Apoſtoli conuerterunt ſe ad gentes,
quas in fide Trinitatis quatuor Euangeliorum
imbuerunt diſciplinis : vnde & quidam quater
11 pulſant.*Et nota ſex eſſe genera tintinnabulo-
rum, quibus in Eccleſia pulſatur, ſcilicet ſquil-
la , cymbalum , nola , nolula ſeu dupla cam-
pana : & ſignum ſquilla pulſatur in triclinio,
id eſt , in refectorio. Cymbalum in clau-
ſtro. Nola in choro. Nolula ſeu dupla campa-
na,

na, in horologio. Campana in campanili. Si-
gnum in turri. Quodlibet tamen horum potest
generaliter tintinnabulum nuncupari. Variis
ergo designantur vocabulis, quia prædicato-
res per illa designati ad multa necessarij sunt.
* Sanè in tota septuagesima sub qua quadra- 12
gesima continetur in diebus profestis non de-
bet compulsari, nec depulsari: sed sympul-
sari, id est, simpliciter pulsari ad horas diei
vel matutinas. In Ecclesiis tamen benè ordi-
natis bis pulsatur ad primam: primò ad inuo-
candum, secundò ad inchoandum, in tertia
ter, secundum numerum horarum quæ sub il-
lo pulsantur, vt præmissum est: vna ad inuo-
candum, alia ad congregandum: tertia ad in-
choandum. Similiter fit in. vi. & ix. & eædem
campanæ, & eodem ordine pulsantur ad ma-
tutinas simpliciter. Ad missam verò & ad ve-
speras, duabus dumtaxat campanis pulsatur.
In minoribus verò Ecclesiis simpliciter tantum
pulsandum est, iuxta præmissa, & hoc in feriis.
In dominicis verò & in solennibus diebus,
provt in aliis temporibus compulsatur. Quia
enim prædicatores, qui per campanas figuran-
tur, tempore gratiæ celebrius abundant, & op-
portunè & importunè instant: idcirco in fe-
stis, quæ ad gratiam pertinent, campanæ tu-
multuosius tinniunt, & prolixius concrepant:
vt dormientes & ebriosos excitent, ne dor-
miant vltra modum. Quid autem significet
compulsatio, quando cantatur: Te Deum
laudamus, in quinta parte sub titulo de noctur-
nis dicetur. * Verùm aliquo moriente cam- 13
panæ debent pulsari: vt populus hoc audiens
oret pro illo, pro muliere quidem bis, pro eo
quòd ipsa inuenit asperitatem. Primò enim fe-
cit hominem alienum à Deo, quare secunda
dies non habuit benedictionem. Pro viro ve-
rò ter pulsatur, quia primò inuenta est in ho-
mine Trinitas. Primò enim formatus est
Adam de terra, deinde mulier ex Adam, po-
steà homo creatus est ab vtroque, & ita est
ibi Trinitas. Si autem clericus sit, tot vicibus
sympulsatur, quot ordines habuit ipse. Ad vl-
timum verò compulsari debet cum omnibus
campanis: vt ita sciat populus pro quo sit
orandum. Debet etiam compulsari, quando du-
cimus ad Ecclesiam: & quando de Ecclesia ad
tumulum deportatur. * Cæterum campanæ in 14
processionibus pulsantur: vt dæmones timentes
fugiant: provt in quarta parte sub tit. de acces-
sio. Pontific. ad alta. dicetur. Timent enim au-
ditis tubis Ecclesiæ militantis, scilicet campa-
nis: sicut aliquis tyrannus timet audiens in terra
sua tubas alicuius potentis regis inimici sui. * Et 15
hæc etiam est causa quare Ecclesia vidés conci-
tari tẽpestatem, campanas pulsat: scilicet, vt dæ-
mones tubas æterni regis, id est, campanas au-
dientes, territi fugiant, & à tempestatis con-
citatione quiescant: & vt ad campanæ pul-
sationem fideles admoneantur: & prouocen-
tur pro instanti periculo orationi insistere. Si-
lent autem campanæ triduo ante Pascha vt
dicetur in sexta parte sub quinta feria cœnæ.
Rursus campanæ tempore interdicti silent,
quia sæpè ob delictum subditorum, impeditur
lingua prædicatorum: iuxta illud Prophetæ:
Linguam tuam adhærere faciam palato tuo:
quia domus, id est, populus exasperans, id est,
inobediens est, extra de renunt. cap. nisi §. pro-
pter. Habet etiam Ecclesia organa, de quibus
in quarta parte sub titul. de sanctis, dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Locorum venerabilium quænam sint necessitati humanæ dedicata.*
2 *Loca sacra, quæ sint, quæ sancta. Et quæ religiosa, num. 3.*
4 *Cœmiterium quid & vnde ductum.*
5 *Polyandrum, quid?*
6 *Sepulchrum quid?*
7 *Mausoleum, à Mausolo, dictum.*
8 *Dormitorium vnde dictum. Vnde tumulus, vnde ergastulum.*
9 *Sarcophagus, quid? quid Pyramis?*
10 *Buctum, quid.*
11 *Cœmeterium vnde duxerit initium.*
12 *Sepeliri non debent omnes intra Ecclesiam. Et quinam.*
13 *Sepeliendi antiquitus mos. Et inde hodiernus.*
14 *Sepeliri qui debeant in cœmeterio.*
15 *Mulier moriens in partu, an sit in Ecclesia sepelienda. Quid de partu, n. 16.*
17 *Vir & vxor an eodem sepulchro sint condendi.*

CAPVT QVINTVM.

De cœmeterio, & aliis locis sacris & religiosis.

NVnc de cœmeterio & de aliis locis sacris
ac religiosis dicamus. Sanè venerabilium
locorum alia sunt humanæ necessitati deputa-
1 ta: alia orationi dedicata. * Loca humanæ ne-
cessitati deputata sunt: xenodochium, xenosto-
rium, quod idem est, nosochomium, ierõtocho-
mium, orphanotrophium, & brephotrophium.
Sancti etenim patres & religiosi principes hu-
iusmodi instituerunt loca, in quibus, pauperes,
peregrini, senes, orphani, & infantes, eremitæ,
infirmi, imbecilles, & saucij reciperentur & fo-
uerentur. Et nota quod γέρων Græcè, dicitur
senex Latinè. Locorum autem orationi dicato-
rum alia sunt sacra, alia sunt sancta, alia reli-
2 giosa. Sacra * sunt quæ per manus Pontificum
ritè dedicata & Deo sanctificata sunt, quæ variis
nominibus appellantur: provt sub tit. de Eccle-
sia præmissum est. Sancta sunt loca immunita-
tis siue priuilegia seruitoribus & ministris ec-
clesiarum deputata: de quibus videlicet sub in-
terminatione certæ pœnæ, vel à iure, vel per
speciale priuilegium interdicitur, ne quis illa
violare præsumat: sicut sunt atria ecclesiarum,
xxxvij. q. iv. si quis in atrio, & in quibusdam
locis claustra, intra quæ sunt domus canonico-

rum, in quibus reis cuiuscunque sceleris confugientibus si se ibi receperint, securitas præstatur, & secundum statuta regalia, institut. de rerum diuisione, §. sanctæ portæ, & theatra ciuitatum.
3 Religiosa * sunt, vbi cadauer hominis integrum, vel etiam caput tantum sepelitur: quia nemo potest duas sepulturas habere. Corpus verò vel aliquod aliud membrum absque capite sepultum, non facit locum religiosum, ff. de relig. & sum. fu. cùm in diuersis. Sed & secundum legalia instituta cadauer Iudæi, vel Gentilis, vel infantis nondum baptizati, locum in quo sepultum est, facit religiosum, secundum religionem tamen Christianam & canonicam doctrinam, solum Christiani cadauer locum facit religiosum. Et not. quòd quicquid est sacrum, est religiosum: & non è contra. Cæterum locus iste, locus religiosus diuersimodè appellatur: videlicet cœmeterium, polyandrum, siue andropolis, quod idem est. Item sepulchrum Mausoleum, quod etiam idem est, dormitorium: tumulus, monumentum, ergastulum, sarcophagus, pyramis, bustum, vrna, & spelunca.
4 * Cœmeterium dicitur, à cimen, quod est dulce: & sterion, quod est statio: ibi enim dulciter defunctorum ossa quiescunt & Saluatoris aduentum expectant. Vel quia ibi sunt cimices, id est, vermes vltra modum fœtentes. * Πολύανδρον * dicitur, quasi pollutum an- *
5 trum, propter cadauera hominum ibi sepultorum. Vel πολύανδρον, interpretatur multitudo virorum: à πολὺ quod est pluralitas: & ἀνδρος quod est viri: & secundum hoc propriè dicitur cœmeterium propter multitudinem hominum ibi sepultorum. Similiter, & andropolis, quod
6 idem est.* Sepulchrum dicitur, quasi sine pulsu: quia qui ibi sepelitur, pulsu caret: vel est locus, vbi ossa conduntur. Mausoleum, dictum
7 * est à quodam, qui dictus est Mausolus, qui fuit diues & potens: & ab Artemesia eius vxore valdè dilectus: adeò quòd eo defuncto ipsa gloriosum construxit ei sepulchrum, quod vocauit Mausoleum, à nomine viri sui. Exinde igitur mos inoleuit: vt quælibet pretiosa sepultura, Mausoleum nuncuparetur. xcvj. di. benè quidem, propè princip.

8 * Dormitorium, dicitur à dormiendo: quia ibi corpora sanctorum, quiescunt qui in Domino moriuntur. Tumulus dicitur, quasi tumens tellus: quoniam homine in terra sepulto: terra aliquantulum eleuatur. Monumentum dicitur: quia mouet mentem cuiuslibet inspicientis: vt recordetur, quod cinis est, & in cinerem reuertetur. Ergastulum dicitur ab ἔργον quod est fructus, rus. Vel ab ἐργασία, quod est opificium, opera, labor, lucrum, & sterion, quod est statio, ibi enim requiescunt corpora eorum, qui in Domino moriuntur: vnde Beati mortui qui in domino moriuntur: à modo iam
9 dicit illi spiritus, &c. * Σαρκοφάγος dicitur à σάρξ, σαρκὸς quod est caro: & φάγειν quod est comedere: quia ibi caro comeditur: id est, consumitur. Pyramis dicitur à πῦρ, quod est, ignis: quia corpora igne cremata & incinerata ibi recondebantur: vel quia sicut ignis à lato incipit, & tendit in acutum, sic & pyramis: & est genus altissimæ sepulturæ, tale est Romę, in quo fuerunt cineres Iulij Cæsaris collocati. Et corrupto vocabulo vulgariter vocatur
10 acus S. Petri: * quæ tamen Iulia dici deberet. Similem pyramidem fieri fecit Cæsar iuxta Turonum prope ripam Ligeris, & reclusit ibi cineres cuiusdam militis amici sui interfecti.
11 Bustum * verò, à nomine contenti, nomen traxit, continentis locus videlicet in quo busta siue humana corpora sepeliebantur. Vrna dicta est eò, quòd antiquitus moris fuit humana corpora Rogo comburere, & cineres in terreis vrnis collocatos seruare. Spelunca quandoque dicitur duplex, vt iam dicetur. Cœmeterium initium habuisse dicitur ab Abraham, qui emit agrum ab Ebron, in quo erat duplex spelunca: vbi ipse sepultus est & Sarra, & Isaac, & Iacob, & Adam, & Eua: propterea enim emit vt sibi & suis sepultura esset. Duplex spelunca ideò ibi erat, quoniam duo ibi sepeliebantur contiguè: scilicet vir & vxor, vel in vna viri, & in altera mulieres: vel vnicuique illic sepeliendo duplex spelunca in modum cathedræ fiebat. Vnde dicit Hier. quòd tres Patriarchæ sepulti sunt in ciuitate Ebron in spelunca duplici, cum tribus vxoribus suis. Sepeliebantur autem quasi sedentes: & superior pars speluncæ, quæ truncum capiebat à natibus suprà dicebatur vna spelunca: pars verò inferior, quæ capiebat pedes,
12 crura, & femora, dicebatur alia spelunca.* Sanè non debent passim omnes intra Ecclesiam sepeliri: videtur enim quòd locus sepulturæ non prosit. extra de sepulturis sacris. Lucifer namque de cælo fuit prostratus, & Adam de Paradiso eiectus, & quæ loca his meliora sunt. Item Ioab in tabernaculo interfectus est, & Iob in sterquilinio triumphauit. Imò obesse videtur si quis indignus peccator in Ecclesia sepeliatur. xiij. q. cum grauia. Legitur enim in Dialogo B. Gregorij lib. iv. c. lvi. quòd cum quidam flagitiosus in Ecclesia B. Faustini Brixiensis sepultus fuisset: eadem nocte B. Faustinus apparuit custodi eiusdem Ecclesiæ dicens: Dic Episcopo, vt proiiciat hinc carnes fœtentes, quas hîc posuit: alioquin ipse die 30. morietur. Custos vero timuit hæc dicere Episcopo, & Episcop. die trigesimo subitò mortuus est. Legitur etiam ibidem c. lvij. de quodam alio, qui sepultus fuit in Ecclesia, quod cadauer eius postea inuentum fuit extra Ecclesiam: & linteamina remanserunt in loco suo, & Augustinus inquit, xii. qu. ii. & cap. seq. Quos peccata grauiora deprimunt, si in locis sacris sepelire se faciunt, restat

ſtat vt de ſua præſumptione iudicentur: quia eos ſacra loca non liberant, ſed culpa temeritatis accuſat. Nullum ergo corpus debet in Eccleſia aut prope altare, vbi corpus Domini & ſanguinis conficitur, ſepeliri: & niſi corpora ſanctorum patrum, qui dicuntur patroni: id eſt, defenſores, qui meritis ſuis totam defendunt patriam, & Epiſcopi, Abbates, & digni Presbyteri & laïci ſummæ ſanctitatis, xiii.q.ii. præcipiendum & c. nullus. ſed cuncti debent circa Eccleſiam ſepeliri: puta in atrio aut in porticu, aut exedris ſiue voltis Eccleſiæ exterius adhærentibus, aut in cœmeterio: vt in c. præcipimus, & in eodem cap. non æſtimemus. Dicunt enim quidam, quod locus triginta pedum circa Eccleſiam debet ad hoc conſecrari, alij verò ſolùm circuitionem quam facit Epiſcopus dedicans Eccleſiam, ad hoc ſufficere dicunt. Auguſtinus dicit in libro de cura pro mortuis agenda, in fine, quod ſepelire apud martyrum memorias, in hoc defuncto prodeſt: vt commendans eum etiam in martyrum patrocinio affectus pro illo ſupplicationis augeatur. * Antiquitus ſolebant homines in propriis 13
domibus ſepeliri: ſed propter cadauerum fœtorem ſtatutum fuit: vt extra ciuitatem ſepelirentur: & quendam locum communem ſanctificatum ad hoc deputabant. Nobiles verò ſepeliebantur ſuper montes, & in medio montium & in radicibus eorum, & in propriis.

Cæterum ſi quis in obſidione interficiatur, nec poſſit cœmeterium haberi, ſepeliatur in loco, vbi poteſt. Si verò negotiator vel peregrinus moriatur in æquore, & fuerit terra vicina, ſepeliatur ibi: quod ſi portus remotus ſit, in aliqua inſula propinqua ſepeliatur: Si autem terram non videant, fiat ei domuncula de lignis, ſi haberi poſſunt & proiiciatur in mare.
* In cœmeterio autem Chriſtianorum non niſi 14
Chriſtianus baptizatus ſepeliri debet de hoc in c. ex parte, de ſepul. nec tamen omnis, quoniam nullus ex maleficio interfectus, ſi maleficium ſit mortale peccatum, vt ſi ſit interfectus in adulterio, vel latrocinio: vel in ludis gentilium, extra de tornea c. & nullus, & laïci ſummæ ſanctitatis. xiii. q.ii. Et ideò vbi quis inuenitur mortuus, ibi ſepeliatur propter dubium cauſæ mortis eius. Si verò quis ſubitò moriatur in ludis conſuetis, vt in ludo pilæ, ſepeliri poteſt in cœmeterio, quia nemini nocere intendebat. Sed quia mundialibus occupabatur, aiunt quidam quod ſepeliri debet ſine Pſalmis & ſine cæteris mortuorum exequiis. Sed & ſi quis impetens alium in rixa vel tumultu, impœnitens moriatur, nec ſacerdotem petiit: non debet ſepeliri in cœmeterio, quidam dicunt: ſicut nec is qui manu propria mortem ſibi conſciuit. xxiij.q.v. ſi non licet. & c. cum homo de pœn. di. iij. Iudas. ſecus ſi vim ad tutelam ſui, vel ſuorum repellebat, & alias in pœnitentiâ remanebat. Si verò non propter aliquam manifeſtam cauſam, ſed ſolo Dei iudicio quis ſubitò moritur, poteſt in cœmeterio ſepeliri. Iuſtus enim qui in quacunque hora moritur, ſaluatur, præſertim ſi dabat operam alicui rei licitæ. Defenſori iuſtitiæ, & pugnanti in prælio iuſto occiſis cœmeterium, & officium liberè conceduntur: interfecti tamen in Eccleſia non portentur: ne pauimentū ſanguine polluatur. Sed ſi aliquis rediens de lupanari vel de aliquo loco, vbi fornicatus fuit, in via occidatur: vel aliquo caſu incōfitens moriatur, non ſepeliatur in communi cœmeterio & hoc ſi legitimè probari poteſt eum fornicatum fuiſſe: nec conſtat eum poſteà confeſſum, vel contritum fuiſſe, de pœn. di. v. c. j. alioquin ſepeliri debet. Rurſus
15 * mulier moriens in partu, non debet in Eccleſia poni, vt quidam dicunt: ne pauimentum Eccleſiæ ſanguine polluatur: ſed extra Eccleſiam ei dicatur obſequium, & in cœmeterio ſepeliatur, quod non placet: alioquin pœna ſibi vertetur in culpam, v. diſt. baptizari. Vnde licitè in Eccleſiam fertur: ita tamen quod Eccleſia à maculis corporis ne polluatur, diligenter ca-
16 ueatur. * Partus tamen de ventre ipſius extractus mortuus, & non baptizatus extra cœmeterium ſepeliatur. Sunt tamen quidam, qui dicunt, quod partus viſcerum eſſe cenſetur, de
17 conſec. di. iv. ſi quicquid. Sanè * vir & vxor in eodem ſepulchro ponendi ſunt. xiij. q.ii. vnaquæq; extra de ſepul. de vxore, exemplo Abrahæ & Sarræ, vbi ſpecialem non elegerint ſepulturam: vnde & Thobias præcepit filio vt cùm mater ipſius compleuiſſet dies ſuos, locaret eam in eodem ſepulchro cum eo. xiii. qu.ii. Ebron. Item quilibet in ſepulchro parentum tumulandus eſt, niſi ex deuotione alibi elegerit ſepeliri eadem qu. ſoror. xiii. q.ii. cap. final. Cæterùm in Concilio Magun. de cōſec. diſt. vlt. cap. fin. ſtatutum eſt, quòd ſuſpenſi, qui pro ſuis peccatis pœnam extremam perſoluunt: ex quo confeſſi ſunt vel confiteri deſiderauerunt: & communicauerunt, in cœmeteriis ſepeliri poſſunt: & oblationes & miſſæ fieri pro eis, diſt. vlt. cap. fin. Qualiter humanum corpus ſepeliendum ſit, dicetur in ſeptima parte ſub titul. de offic. mortuorum.

ADNOTATIO.

* Fœtens.) Verbi etymologiam vnde duxerit Author, non ſatis conſtat. Sed fortè id criminis irrepſit Typographi, aut inſcitia, aut certè negligentia, Κοιμητήριον enim dictum eſt à κοιμάω quod latinè ſonat ſopio, dormio, obdormio, Inde etiam κοίμησις, dormitio & κοιμητήριον dormitorium. Athenæus enim ſcribit domum in qua hoſpites dormiebant, hoc nomine appellatam. Non abſurdè igitur locum ſepulturæ deſtinatum, Cœmeterium appellamus: ibi enim mortui dormire dicuntur. Religioſum illum locum veteres dicebant. N. Doard.

ADNOTATIO.

* Petri.) Vide num potius arcula, in qua corpus conditur : Græcis σαρκοφάγος, quasi carnem vorans : Vnde Seraphim dictum putat Varro ex sententia Aug. de ciuit. Dei lib. 18. c. 5. qui cùm Rex esset Argiuorum, Apis dictus est. Nauibus enim is transuectus in Ægyptum, cum ibi mortuus fuisset, factus est omnium maximus Ægyptiorum Deus: non quidem in vita, sed post mortem: quia non viuum, sed mortuum demum ipsum venerari cœperunt. Inde Serapis appellatus est, ab arca videlicet, in qua positus & sepultus. Est enim σορὸς, μνῆμα, θήκη, monumentum, arca, loculus, conditorium, quasi sorosapis, Vel Sorapis. Deinde vna litera, vt ferè fit, mutata, Serapis. Sarcophagus itaque dicitur, quasi carnem consumens: alias τάφος appellatur. Quod item prætexuit de pyramide, potius pyra legendum : ἀπὸ τοῦ πυρὸς hoc est igne. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesiæ dedicatio, vnde initium duxerit.*
2 *Ecclesias & altaria solus pontifex potest dedicare.*
3 *Ecclesia non debet dedicari, nisi dotata prius, idque ex iustè acquisitis. Et quæ impediant eius dedicationem. 4.*
5 *Ecclesia consecratur, quinque de causis.*
6 *Ecclesiæ consecrandæ forma. Et quid eorum quodque signet. n. 12. 13. 15. 17. 18. 19. 20. 25. 26.*
7 *Anima, templum Dei.*
8 *Ecclesiæ consecratio, duo efficit.*
9 *Aquæ lustralis, qua Ecclesia consecratur, quæ & quanta sit vis. Et quæ eius significatio.*
10 *Sal cur misceatur aquæ lustrali: & quid notet.*
11 *Aspersio trina aquæ lustralis, in Ecclesiæ consecratione, quid notet: & quorsum fiat.*
14 *Episcopi trina percussio ad ianuam Ecclesiæ, in eius consecratione, quid notet & n. 16.*
21 *Alphabetum baculo pastorali scriptum in modum Crucis, tria no. & n. 22. 23. 24.*
27 *Cruces in Ecclesia duodecim depictæ, quid signent, & num. 29.*
28 *Vexilla, sunt ditionis & potestatis signa.*
30 *Ecclesia dicitur consecrari in sanguine alicuius.*
31 *Ecclesia semel consecrata, an debeat vel possit iterum consecrari, & n. 36.*
32 *Altare semel consecratum, an iterum sit consecrandum, & quo casu de n. 34.*
33 *Altari maiore consecrato, an alia inferiora censeantur consecrata.*
35 *Calix consecratus si deauretur: an sit consecrandus iterum.*
38 *Homo, templum spirituale, interdum polluitur.*
38 *Ecclesia, materiale templum, si polluta, reconcilianda est. Et quomodo.*
39 *Ecclesia reconcilianda est, propter adulterium in ea commissum, aut alium congressum, alias etiam licitum.*
40 *Ecclesia reconcilianda est, propter homicidium in ea patratum: ac etiam sanguinis effusionem violentam.*
41 *Ecclesia an sit reconcilianda, propter furtum in ea admissum, aut rapinam vel quid simile.*
42 *Ecclesia, quæ habet sepultum infidelem, vel publicè excommunicatum, reconcilianda est.*
43 *Scandalum quid.*
44 *Reconciliatio fit etiam, ad exemplum & terrorem inducendum.*
45 *Cœmeterium, quibus casibus sit reconciliandum.*
46 *Cœmeterij vel Ecclesiæ parte vna violata, an omne censeatur violatum: & sic in qualibet parte reconciliationem desiderare.*

CAPVT SEXTVM.

De Ecclesia dedicatione.

QVia de Ecclesia & altari, in superioribus mentio facta est, consequens est, vt aliqua de illorum dedicatione subiiciamus: dicentes primo, vnde consecr. Ecclesiæ ortum habuit. Secundò, per quos. Tertiò quare. Quartò, qualiter Ecclesia dedicetur : & quid significet tam ipsa dedicatio, quam singula, quæ in ea aguntur, de officio verò festi dedicationis Ec-
1 clesiæ, in vij. parte dicetur. Primò igitur * di-
cendum est, vnde dedicatio Ecclesiæ initium habuit. Super quo no. quòd Moses domino præcipiente fecit templum & sacrauit illud cum mensa & altari eius, & æreis vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explendum: & non solum diuinis precibus ea sacrauit : verùm etiam sancti olei vnctione domino iubente liniuit. de consec. dist. j. §. j. Legitur enim Dominum præcepisse ipsi Mosi, vt chrisma conficeret, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam testamenti. Salomon quoque, filius Dauid, iubente Domino perfecit templum cum altari, & reliqua ad diuinum cultum peragendum consecrauit, sicut in lib. Reg. habetur. 3. Reg. c. vi. Nabuchodonosor etiam Rex vocauit omnes satrapas, optimates, & tyrannos ad dedicationem statuæ aureæ quam fecerat. Iudæi ergo sicut legitur in Bucardo in liij. c. j. Iudæi loca in quibus domino sacrificabant, diuinis habebant supplicationibus consecrata nec in aliis, quam Deo dedicatis locis munera Domino offerebant. Si igitur illi, qui vmbræ legis deseruiebant, hoc faciebant : quantò magis nos quibus veritas patefacta est, gratia & veritas per Iesum Christum data est, templa domino ædificare, & provt melius possumus ornare; atque ea diuinis precibus & sanctis vnctionibus cum altaribus, & vasis vestibus quoque & reliquis ad diuinum cultum implendum vtensilibus,
2 deuotè & solenniter ex institutione Felicis * Pa-
pæ iij. sacrare debemus. Rursum cùm in Syria in ciuitate Baruth, Iudæi quandam imaginem crucifixi pedibus conculcarent, & latus eius perforarent, mox inde sanguis & aqua exiuit. Iudæi autem hoc viso, mirati sunt, & infirmi eorum hoc sanguine deliniti, ab omnibus infirmitatibus suis liberati sunt : propter quod omnes Christi fide suscepta baptizati sũt, & Synagogas eorũ in Ecclesias cõsecrauerunt: Et inde

inde mos inoleuit, vt Ecclesiæ consecrentur, cum prius tantum altaria consecrarentur: propter hoc etiam miraculum ordinauit Ecclesia fieri memoriam dominicæ passionis, v. Calend. Decemb. & eadem ratione consecrata est Ecclesia in honorem Saluatoris, vbi quædam ampulla, cum illo sanguine reseruatur, & solemne festum tunc agitur. * Secundò notandum quod 2
solus Pontifex potest Ecclesias & altaria dedicare. xxvi. q.v. ministrare, de consec. dist. j. nemo. extra. de consec. Eccles. quòd in dubiis: quoniam gerit imaginem & figuram summi Pontificis Christi spiritualiter dedicantis, sine quo nihil possumus in Ecclesia stabilire: vnde ipse ait: Sine me nihil potestis facere, & Psal. Nisi dominus ædificauerit domum. Vnde Concilium Carthag. cxvj. q. vj. c. iii. prohibet facere Sacerdotem, nec potest hoc alicui inferioris ordinis demandari extra eo. aqua. Sanè Ecclesia * vt sacri edocent Canones, de consecr. 3
dist. 1. nemo, extra de consec. Eccles. vel altare, cum simil. dedicanda non est, nisi prius dotata sit, & ex licitè acquisitis, i. q. i. non est putanda. Legitur enim, quod dum quidam Episcopus Ecclesiam de vsuris & rapinis constructam, consecraret vidit post altare Diabolum stantem in cathedra, in habitu Pontificali, qui dixit Episcopo: Cessa Ecclesiam consecrare. Ad meam enim iurisdictionem pertinet, cùm sit ex vsuris & rapinis facta. Episcopo vero & clero territis: & inde fugientibus. Diabolus continuo ipsam Ecclesiam cum grandi strepitu destruxit. * Rursus Ecclesia, quæ pro quæstu cupiditatis constructa est, ead. dist. si quis basilicam, 4
consecranda non est, & cui dos sufficiens assignata non est: extra eo. sicut & in qua paganus vel infidelis sepultus est, ead. dist. Ecclesia. i. & ii. donec inde fuerit eiectus, & Ecclesia, abrasis prius parietibus, vel tignis reconciliata. Idem etiam est de excommunicato, extra de sepul. sacris. Si vero mulier prægnans illic sepulta sit ea non eiecta poterit consecrari licet partus baptizatus non sit, ff. de vent inspic. §. 1. ff. de sta. homi. qui in vtero, de consec. dist. iv. si ad matris, &c. seq. Quanquam quidam aliter scripserint sapientes: potest etiam consecrari diebus Dominicis & priuatis extra eo. c. ii. & plures Episcopi & plura altaria possunt simul ab eodem in vna Ecclesia consecrari, extra eo. cum suis. Tertio dicendum * est quare Ecclesia dedicatur, & quidem propter, v. causas. 5
Primo, vt Diabolus & eius potestas inde penitus expellatur, vnde refert Gregor. in dialogo lib. iii. cap. xxi. quod cum quædam Ecclesia Arrianorum fidelibus reddita consecraretur, & reliquiæ S. Sebastiani & B. Agathæ illuc delatæ fuissent, populus ibi congregatus porcum repentè inter pedes huc illuc discurrere senserũt, qui fores Ecclesiæ repetens à nullo videri potuit: omnésque in admiratione commouit. Quod idcirco Dominus ostendit, vt cũctis pateficeret, quòd de loco eodem immundus habitator exiret.

Sequenti autem nocte magnus in eiusdem ecclesiæ tectis strepitus factus est, ac si in eis aliquis errãdo discurreret. Secunda verò nocte, grauior sonus increpuit. Tertia quoq; nocte, tantus strepitus insonuit, ac si omnis illa ecclesia fundamentis fuisset euersa: statimq; recessit, nec vlterius apud illam antiqui hostis inquietudo apparuit. Secundò, vt ad eam cõfugientes, saluentur; prout legitur in Canon. Greg. xxiij. q. v. reus. Et ob hoc Ioab in tebernaculum fugit, & altaris cornua apprehendit. Tertiò, vt ibi orationes exaudiantur. Vnde in oratione ad missam dicitur: Concede, vt omnes qui huc deprecaturi conueniunt, ex quacunq; tribulatione, consolationis tuæ beneficia consequantur. Sic etiam orauit Salomõ in tẽpli dedicatione: prout legitur. 3. Reg. 8. c. Quartò vt ibi Deo laudes soluantur, prout sub tit. de ecclesia dictũ est. Quintò, vt ibi sacramenta ecclesiastica ministrentur. Vnde ipsa ecclesia dicitur tabernaculũ, quasi taberna Dei, in qua sacramenta diuina cõtinentur
6 & ministrãtur. * Quartò, dicendum est qualiter ecclesia cõsecratur. Et quidem omnibus de ecclesia eiectis, solo diacono ibi remanẽte recluso, Episcopus cum clero ante fores Ecclesiæ aquam non sine sale benedicit. interim intrinsecus ardent duodecim luminaria ante duodecim crucis in ecclesiæ parietibus depictas. Postmodum verò clero & populo in sequẽte circumeundo ecclesiam exterius cũ fasciculo hysopi parietes cum aqua benedicta aspergit: & qualibet vice ad iuuam ecclesię veniens percutit superliminare cum baculo pastorali, dicens: Attollite portas principes vestras, &c. Diaconus deintus respondet: Quis est iste Rex gloriæ; Cui Pontifex: Dominus fortis, &c. Tertia verò vice, reserato ostio, ingreditur Põtifex ecclesiã, cum paucis ex ministris, clero & populo foris manente, dicens: Pax huic domui, & dicit litanias. Deinde in pauimento ecclesiæ fiat crux de cinere, & sabulo, vbi literis Græcis & Latinis totũ describitur alphabetũ. Et iterum
7 aliã aquã sanctificat cum sale, & cinere, & vino, & altare consecrat. Deinde duodecim cruces in parietibus depictas chrismate inungi. * Sanè quæcunq; hic visibiliter fiunt, deus per inuisibilem virtutem in anima operatur, quæ veri dei templum, est, vbi fides faciat fundamentum: spes eligit: charitas consummat, ipsa enim ecclesia catholica ex viuis multis lapidibus adunata, Dei templum est quia multa templa, vnum templum: quorum vnus est verus deus & vna fides. Domus igitur dedicanda est, anima sanctificanda. * Et est notandum, quod consecra-
8 tio duo efficit, nam ipsam ecclesiam materiale deo appropriat: & nostram scilicet tam ecclesiæ, quam fidelis ani-

animæ desponsationem insinuat. Domus namq; non consecrata, est sicut puella viro alicui destinata: non tamen dotata: nec matrimoniali commercio in vnione carnis vnita. Sed in consecratione dotatur, & transit in propriam Iesu Christi sponsam, quam sacrilegium est per adulterium vlterius violari. Desinit enim lupanar esse dæmonum: vt patet in consecratione illius templi, quod anteà πανθεῖον vocabatur.* Primò 9
itaq; * dicendum est de aquæ benedictione, super quo dicit Dominus: Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non intrabit in regnum cœlorum. Aqua enim quæ lauãdis corporibus idonea est tantam diuinitus virtutem accipere meruit, quod sicut corpora lauat à sordibus, ita & animas mundat à peccatis. Manifestũ quidem est quod hæc aqua, cuius aspersione ecclesia consecratur, baptismum significat: quia quodammodo ipsa ecclesia baptizatur: ipsa verò ecclesia illam vtiq; ecclesiam designat, quæ in ea continetur, scilicet fidelium multitudinem. vnde etiam ecclesia vocatur, eò quod ecclesia contineat: continens, videlicet pro contento. * Quærendum est autem quare 10
huic aquæ sal admisceatur, cùm Saluator noster de baptismo loquens, nullã de sale fecerit mentionem: Non enim dicit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua salsa, vel sale mista, vel aliquid huiusmodi: sed dixit: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, &c. Et idipsum de oleo & chrismate quæri potest. Sed notandum, quòd sal, in diuino eloquio sæpè pro sapientia ponitur. iuxta illud: Sermo vester sit sale conditus. Et Dominus inquit discipulis suis: Habete sal in vobis & pacem inter vos. Itemq; Vos estis sal terræ, quod si sal infatuatum fuerit, in quo condietur. iij. q. vii. § item in Euangelio. hinc etiam est, quòd secundum legem nulla hostia sine sale offerebatur: sed in omni sacrificio ponebatur: ex quibus omnibus conuincitur, quod sal pro sapientia ponitur: est enim sapientia, condimentum omnium virtutum sicut sal omnium ciborum.

Hinc ergo est, quòd nullus baptizatur prius, quam sale cibetur: etiam infantes, vt quod actu habere non possunt, habeant saltem significatione sacramenti: nec sine sale benedicetur aqua. De alterius aquæ benedictione in sequenti tractatu dicetur. * Trina autem in- 11
terius & exterius cum hysopo & aqua benedicta aspersio, trinam baptizandi immersionem significat. Et fit propter tria.

Primò propter dæmonum expulsionem. Nam aqua benedicta, propriè de sui virtute habet dæmones expellere. Vnde in exorcismo eius dicitur: vt fiat aqua exorcizata ad effugandam omnẽ potestatẽ inimici, & ipsũ inimicũ eradicare, &c. Secundò, propter ipsius ecclesię purgationẽ, & expiationẽ; omnia nãq; terrena propter peccatũ corrupta sũt & fœdata. Hinc etiã, quod in lege omnia penè mundabantur per aquam. Tertiò, propter remouendam omnem maledictionem, & introducendam benedictionem. Terra enim ab initio cum fructu suo maledictionem accepit, eò quod ex eius fructu deceptio facta fuit. Aqua vero nullæ maledictioni subiacuit. Hinc est quod Dominus piscem comedit: sed carnem non legitur nominatim comedisse, nisi de agno Paschali: & hoc propter legis præceptum: in exemplum, scilicet abstinendi aliquando à licitis, aliquando eadem comedendi. Rursus aspersio in circuitu facta, signat quòd dominus curam suorum habens, mittit Angelum suum in circuitu timentium
12 se. * Tria verò responsoria, quæ interim decantantur, est hilaritas, trium ordinum fidem suscipientium, scilicet Noë, Daniel, & Iob. Et quoniam ad hanc inuocationem gratia fidei, spei & charitatis infunditur: ideò ad pedem & ad medium, vt ad partem pariet in superiorem aspergitur. De interiori etiam aspersione iam
13 dicetur. De virtute hysopi in seq. tit. dicetur.* Triplex verò circuitus quem Episcopus aspergendo facit triplicem circuitum, quem Christus fecit, propter ecclesiæ sanctificationem, designat. Primus fuit quo venit de cœlo in mundum. Secundus, quo de mundo descendit in lymbum. Tertius, quo de lymbo rediens, & resurgens, ascendit in cœlum. Triplex quoq; circuitus ostendit, quòd Ecclesia, illa ad honorem trinitatis dedicatur. Ostendit, etiam triplicem statum saluandorum de ecclesia: qui sunt virgines, continentes & coniugati: quod etiam dispositio ipsius ecclesiæ materialis ostendit, prout sub titu. de ecclesia
14 dictum est. * Porrò trina ad superliminare ostij percussio, signat triplex ius, quod Christus habet in Ecclesia sua propter quod sibi debet aperiri. Est enim sub sua creatione, redemptione, & glorificationis promissione. Nam Pontifex Christum, virga eius potestatem figurat. Rursus per triplicem percussionem ianuæ cum virga pastorali prædicatio Euangelica intelligitur. Quid enim est virga pastoralis, nisi sermo diuinus: iuxta illud Esa. 11. Percutiet terram virga, id est, sermone oris sui, &c. Virga igitur ianuas percutere, est aures audientium prædicationis voce pulsare. Aures enim portæ sunt, per quas ad corda audientium sanctæ prædicationis verba introducimus: vnde Psal. Qui exaltas me de portis vt annuntiem omnes laudes tuas in portis filiæ Syon.

Quid enim sunt portæ filiæ Syon, nisi aures & auditus fideliũ? Tertiò triplex cum virga percussio, & ianuarũ apertio, significat, quod per prædicationẽ pastorũ, infideles venient ad fidei cõsensũ. Per illã enim portæ iustitiæ aperiũtur: & illas ingressi, Fidẽ cõfitentur: vnde Psal. Aperite mihi portas iustitie, & ingressus in eas cõfitebor Domino: hæc porta Domini: iusti intrabũt per

per eam: Percutit igitur Episcopus in superli-
minari, scilicet orationis, dicens: Supplico vos
principes, : id est, dæmones, seu potius homi-
nes: tollite, id est, auferte portas: id est, igno-
rantias vestras, scilicet à cordibus vestris.* In- 15
terrogatio verò diaconi inclusi respondentis in
personam populi: Quis est iste Rex gloriæ? est
ignorantia populi nescientis, quis est iste, qui 16
debet intrare.* Apertio ostij, euacuatio est pec-
cati. rectè ergo Episcopus ter percutit: quia nu-
merus iste notissimus & sacratissimus est: & in
omni dedicatione Episcopus ter ianuas percu-
tere debet, quia sine inuocatione Trinitatis,
nullum fit in Ecclesia Sacramentum. Trina * 17
verò proclamatio: Attollite portas, &c. signi-
ficat triplicem potestatem Christi: videlicet
quam habet in cœlo, & in mundo, & in inferno.
Vnde in hym. ascensionis dicitur: Vt trina rerũ
machina cælestium terrestrium, & infernorum
condita, flectant genu, iam subdita. Conseque-
ter ostio * aperto intrat Episcopus: ad notan- 18
dum, quòd si debitè vtatur officio suo, nil ei re-
sistere potest: iuxta illud: Domine quis resistet
potentatui tuo? Ingreditur autem cum duobus,
vel tribus: vt in ore duorum vel triũ testiũ stet
omne consecrationis verbũ. Vel quòd paucis
præsẽtibus Dominus se transfigurãs pro Eccle-
sia orauit. Et ingrediens dicit: Pax huic do-
mui & omnibus habitãtibus in ea: quia Christus
mundũ ingrediẽs, pacẽ inter Deũ & hominẽ fe-
cit, Venit enim, vt nos Deo Patri recõcilaret.
Post * hoc cum dicitur litania, prostratus 19
orat pro sanctificatione domus. Nam & Chri-
stus humiliatus ante Passionem pro discipulis
ei credituris omnibus, orabat dicens: Pater san-
ctifica eos in nomine tuo. Postquam verò sur-
rexit, orat sine salutatione, quoniam non dicit:
Dominus vobiscum, cum Ecclesia nondum sit
quasi baptizata: & quia catechumeni tantum
non sunt digni, vt eis fiat applausus: cum non-
dum sint sanctificati: est tamen pro eis oran-
dum. Clerus * orans & litaniam concinens, 20
Apostolos repræsentat, qui pro Ecclesię & ani-
marum sanctificatione ad Deum intercedebãt.
In pauimento Ecclesiæ scribitur alphabetum
hoc modo: Fit enim Crux de cinere & sabulo,
ex transuerso Ecclesiæ: super quam Crucẽ pu-
lueris scribitur alphabetum in modum Crucis,
literis græcis & latinis: non autem hæbraicis:
quia Iudæi recesserunt à fide, & scribitur cum
baculo pastorali. Sanè alphabetum * super Cru- 21
cem scriptum tria repræsentat. Primò quidem,
scriptura, ex græcis & latinis literis in modum
Crucis facta, repræsentat coniunctionem seu
vnionem in fide vtrisque populi, Iudæi vide-
licet & gentilis, per Crucem Christi factã iuxta
illud Iac. cancellatis manibus filiis benedixit.
Ipsa verò Crux siue versus ex trãsuerso Ecclesię
directus: videlicet vnus à sinistro angulo orien-
tis, in dextrum occidentis: & alter à dextro
orientis in sinistrum occidẽtis, significat, quòd
populus ille, qui prius erat dexter, factus est si-
nister: & qui erat in capite, factus est in cauda
& econuerso: & hoc propter Crucis virtutem.
Christus enim ab oriente transiens, reliquit Iu-
dæos in sinistra, quia infideles: & venit ad gen-
tiles, quibus licet in occidente fuissent, dat esse
in dextera & tandem à gentilibus in dextera
orientis positis visitauit Iudæos in sinistro an-
gulo occidentis, quos constat deteriores, quam
prius inuenerit gentiles. Ideò autem in obli-
quum & in modum Crucis, & non in directum
hæ literæ scribuntur, quia ad hanc sanctam in-
telligentiam pertingere non valet, qui Crucis
mysterium non recipit, & Christi Passione non
se credit esse seruãdum: in maleuolam animam
non introibit sapientia, & vbi Christus funda-
mentum non est, super ędificari non potest. j. q. j
22 cùm Paulus.* Secundò, scriptura alphabeti, re-
præsentat paginam vtriusque testamenti, quòd
per Crucem Christi adimpletum est. In Passio-
ne namque eius velum templi scissum est, quia
tunc scripturæ apertæ, sunt & reuelata sunt san-
cta sanctorum. Vnde ipse moriens dixit: Con-
summatum est. In his quidẽ paucis literis om-
nis scientia cõtinetur, & tunc Crux ex transuer-
so ducitur, quia vnum testamentum in alio
continetur. Rota enim erat in Rota. Tertio re-
23 præsentat * articulos fidei. Ecclesiæ enim paui-
mentum est nostræ fidei fundamentum. Elemẽ-
ta ibi scripta, sunt fidei articuli, quibus rudes
atq; neophyti id vtroq; populo in Ecclesia eru-
diuntur qui se debent puluerem & cinerem re-
putare. Iuxta illud quod dicit Abraham Gene-
sis 18. Loquar ad Dominum meum, cùm sim
puluis & cinis, Scriptura ergo alphabeti in pa-
uimẽto, est simplex doctrina fidei in corde hu-
24 mano. Sambuca * seu baculus, quo alphabetum
scribitur, monstrat Apostolorum doctrinam,
vel doctorum mysterium, quo facta est conuer-
sio gentilium, & perfidia Iudæorũ. Consequen-
ter Christus ad altare accedens incipit, stans:
Deus in adiutorium meum intende: quia tunc
demũ incipit, quod est in hoc officio principale,
& dicitur versus. Gloria Patri, &c. quia hæc be-
25 nedictio * fit ad exhibendam gloriam Trini-
tati: non tamen dicitur allelu-Ia: prout in se-
quen. tit. dicetur, & consecrat altare in qua qui-
dem consecratione alia aqua benedicitur: prout
in sequ. tit. dicetur, ex qua postquam altare
septies aspersum fuerit, aspergitur etiam ter
interius tota Ecclesia, sicut prius absque ali-
qua differentia maiorum lapidum vel mino-
rum, quoniam apud Deum non est acceptio
personarum, extrà de Iudæis. nouit. §. j. de sta.
mo. ea. quæ in prin. ideò interius, adnotan-
dum, quòd exterior ablutio sine interiore
nil prodest. extra de sa. vnc. cap. j. Ideò
ter, quoniam vt præmissum est, aspersio illa
significat aspersionem & mundationem ba-

ptiſmi, quæ datur beneficio Trinitatis: iuxta
illud: Ite docete omnes gentes, Baptizantes
eos in nomine Patris, & Filij & Spiritus San-
cti: quia enim Eccleſia non poteſt in aqua im-
mergi, ſicut immergitur Baptizandus, ideò ter
aſpergitur aqua, quaſi loco trinæ immerſio-
nis. * Rurſus aſpergitur procedendo ab orien- 26
te in occidentem, & per medium ſemel in for-
mam Crucis: quia Chriſtus totam Iudæam &
omnes gentes Baptizare præcepit in nomine
Trinitatis, cui Baptiſmo tribuit efficaciam in
miniſterio Paſſionis, incipiens à Iudæis, de qui-
bus ortus eſt: & reſiduum aquæ ad baſim alta-
ris funditur, prout in ſeq. tit. dicetur. Qui-
dam tamen aliam aquam non benedicunt: ſed
cùm prius benedicta totum officium implent.
Pſal. 67. Interim autem cantat chorus pſalmum illum:
& 91. Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, &c.
& 67. & illum. Qui habitat in adiu.&c.in quibus fit
mentio de Eccleſia & eius conſecratione: vt
patet ibi. Qui habitare facit vnius moris in
Domo. Epiſcopus verò dicit. Domus mea do-
mus orationis vocabitur: quia eius officium
eſt facere, vt Eccleſia domus Dei ſit, non ne-
gotiationis, j. q. iij. ex multis Sanè * chriſ- 27
mate altari. xij. Cruces in parietibus Eccleſiæ
depictæ chriſmantur. Depinguntur autem ipſæ
Cruces. Primò propter dæmonum terrorem:
vt ſcilicet dæmones, qui inde expulſi ſunt, vi-
dentes ſignum Crucis, terreantur, & illuc ingre-
di non præſumant. Secundò, propter triumphi
oſtenſionem. Cruces namque ſunt vexilla Chri-
ſti & ſigna triumphi ſui. Meritò ergo, vt oſten-
datur, quòd locus ille Chriſti dominio ſubiu-
gatus eſt ibidem Cruces depinguntur. Nam * 28
& apud imperialem magnificentiam obſerua-
tur, vt aliqua ciuitate ſibi tradita, imperiale
vexillum in ea erigatur. Et in eiuſmodi figu-
ratione dicitur, Gen. 28. quod Iacob lapidem,
quem ſuppoſuerat capiti ſuo, erexit in titu. vi-
delicet in titulum præconialem, memorialem,
& triumphalem. Tertiò, vt earum * inſpecto- 29
res, Chriſti paſſionem qua ſuam Eccleſiam con-
ſecrauit & paſſionis fidem ad memoriam redu-
cant, vnde in canticis. Pone me vt ſignaculum
ſuper brachium, &c. Duodecim verò luminaria
ante cruces ipſas poſita, & ſignificant. xij. Apoſt.
qui per fidem Crucifixi totum mundum illumi-
nauerunt, & quorum doctrina tenebras ſuſtulit
1. Cor. 2. vnde dicit Bern. Tota prophetia vera eſt in fide
crucifixi. & Apo. Nil me iudico ſcire inter vos,
niſi Ieſum Chriſtum & hunc crucifixum. Cru-
ces igitur per quatuor Eccleſię parietes illumi-
nantur, & chriſmate inunguntur: quoniã Apoſtoli
crucis myſteriũ prædicantes, fide paſſionis Chri-
ſti quatuor mũdi climata illuminauerunt: ad
cognitionem inflãmauerunt: ad amorem vnxe-
runt: ad conſcientię nitorem quod per oleum, &
ad bonę famę odorem, quod per balſamum de-
ſignatur. Ad hæc poſt chriſmationẽ altaris, ipſũ
altare & Eccleſia ornantur: lampades accendun-
tur Miſſa dicitur: in qua Pontifex aliis veſti-
bus vtitur, quàm fuerit in aſperſione vſus: prout
30 in ſequenti dicetur. * Poſtremò notandum eſt,
quod Eccleſia dicitur in ſanguine alicuius con-
ſecrari vnde ſecundum Pelagium & Nicol. Pap.
in martyrio Apoſtorum Petri & Pauli Eccle-
ſia Romana conſecrata, eſt: xxi. di. quanuis. xvi.
diſt. ſacro Conſecratur itaque Eccleſia, vt præ-
miſſum eſt & altare, prout in tit. ſeq. & cœme-
terium ac alia, prout ſub tit. de conſecr. dicitur.
Et quamquam legatur in vete. teſta. templum
ter fuiſſe conſecratum. Primò in Septembri: de
conſec. diſt. j. c. j. Secundò, in Martio, ſub Dario
argumen. j. q. j. prophetizauit. Tertiò in De-
cemb. ſub Iuda Machabæo de conſec. diſt. j. ſo-
lennitates. *. Eccleſia tamen ſemel conſecrata,
31 non eſt iterum reconſecranda. ead. diſt. Eccle-
ſiis de ſacra non ite. c. j. & ii. de apoſta. c. j. niſi
fuerit execrata. quod contingit tripliciter. Pri-
mò ſi fuerint combuſta: ita quòd parietes om-
nes (vel eorum maior pars) fuerint decruſtati
vt d. ea. Eccleſiis. ff. de contrahenda emptione.
l. demum. Leuit. c. xiv. prope finem ſi enim ſo-
lummodo tectum, vel aliqua eius pars parieti-
bus integris manentibus, vel ſaltem in modica
parte deſtructis combuſta fuerit, reconſecranda
non eſt: extra de conſec. Eccle. vel alta. ligneis.
Secundò, ſi tota Eccleſia aut maior eius pars
ſimul funditus corruerit, & ex toto, ſiue ex aliis.
fuerit lapidibus reparata: ead. diſ. de fabrica.
Conſecratio etenim Eccleſiæ maximè in exte-
riori vnctione, & in lapidum coniunctione &
diſpoſitione conſiſtit: vt in dicto. c. Eccleſiis. Si
verò non ſimul ſed ſucceſſiuè parietes omnes
ruerint, & reparati fuerint, eadem cenſetur Ec-
cleſia. Ideoque non reconſecranda: ſed dun-
taxat cum aqua exorcizata & miſſæ ſolennitate
eſt reconcilianda: de conſec. diſt. j. de fabricat.
& c. ſi motum, ff. de leg. j. quod in rerum. quan-
quam eam reconſecrandam quidam ſcripſe-
rint ſapientes. Tertiò reconſecranda eſt Ec-
cleſia, ſi dubium ſit, vtrum aliquando fuerit
conſecrata, eò quòd ſuper hoc nulla ſcriptu-
ra, vel pictura, aut ſculptura, nulluſque etiam
vnicus teſtis de viſu, vel etiam de auditu: qui
(vt quidam dicunt) ſufficeret, extra de con-
ſec. diſt. j. Eccleſiæ, & c. ſolennita. xxiij. q. ii.
ſanè xxii. qu. v. hoc videtur, de conſec. diſt.
32 iv. paruulos * Altare quoque ſemel conſe-
cratum reconſecrandum non eſt, niſi illud exe-
crari contingat de conſec. diſt. j. ſi motum
extra eod. c. j. & ca. quod in dubiis. Quod
fit primo, ſi menſa id eſt, ſuperior tabula in
qua fit principaliter conſecratio, mota vel in
ſui forma mutata, vel enormiter, puta vltra
medietatem fracta ſit. Enormitas tamen hu-
iuſmodi iure valet ad Epiſcopi arbitrium re-
ferri. Idem quoque maximè eſt, ſi tota al-
taris ſtructura mota & reparata fuerit. Ec-
cleſia

clesia tamen propter alterius vel structuræ motionem vel fractionem, reconsecranda non est: extrà eo. c.i. quia alia est altaris consecratio,& alia Ecclesiæ. Sic e conuerso si Ecclesia totaliter destructa, altare non læditur, Ecclesia ipsa reparata solum, & non altare reconsecratur, quamuis tunc decens sit illud aqua exorcizata lauari.de conse. di. i. si motum. Consecrato * tamen maiori altari, nihilominus alia 33
minora altaria Ecclesiæ consecranda sunt,extrà eo,c.cum sis quamuis quidam dixerint sufficere in illius consecratione alia digito demonstrari. arg.ff.de acq. poss. quod in eo.§. si venditionem. C. de nat.lib.authen.item si quis. Si 34
verò altare * modicam exterius patiatur læsionem,non ob hoc est reconsecrandum,extra eo. c.i. Secundò reconsecratur altare, si altaris, sigillum, id est, paruus lapis, cum quo sepulchrum siue foramen in quo reliquiæ reconduntur, clauditur, seu sigillatur, motum aut fractum sit: extrà eod. lignis. Et fit foramen ipsum quandoq; in summitate stipitis & quandoque aliud sigillum non apponitur, sed principalis mensa superposita loco sigilli habetur. Quandoque, verò fit in parte posteriori, & quandoque in anteriori, in quo etiam foramine in testimonium consecrationis cautè includi solent literæ consecrationis Episcopi continentes nomen eius, & aliorum Episcoporum in consecratione præsentiũ & in cuius sancti honorem consecratur altare,& etiam ipsa Ecclesia, quando simul consecratur vtrumque annum quoque & diem consecrationis. Tertiò consecratur altare,si iunctura qua sigillum foramini, vel etiam qua mensa stipiti, vbi aliud sigillum, quod mensa ipsa non est mota adhæret,vel aliquis ex lapidibus ipsius iuncturæ seu stipitis, mensam vel sigillum tangens, motus vel fractus sit. In coniunctione etenim sigilli & foraminis atque mensæ, & stipitis seu structuræ inferioris,præcipuè consecratio intelligitur. Quartò reconsecratur altare, si ei vel coniunctioni mensæ & structuræ inferioris tantum fiat augmentum, quòd pristinam formam amittat, quoniam forma dat esse rei,arg.x.q.ij.hoc. ius. xxxij. q.ij. quod vnde est.ff.de oper. no. nunt. l. i. §.si quis ædificium. Propter modicum tamen additamentum, non execratur, sed tunc sacrum trahit ad se non sacrum,extrà eo:quod in dubiis limita, dum tamen coniunctio mensę & structuræ inferioris, non multum immutetur. Quintò,altare,sicut & Ecclesia propter dubium reconsecratur c.di. Ecclesia. Sextò,altare viaticum,si lapis de ligno in quo insertus est, qui quodãmodo sigillũ repræsentat, remoueatur, & in eodem vel in alio ligno iterum reponatur,nonnulli reconsecrandũ, alij verò solummodo reconciliandũ autumãt. Quamuis autem illud sæpè iussu Episcopi de loco ad locũ transferatur, & per viam portetur, (propter quod portabile, vel viaticum appellatur,ea.dist. concedimus, extrà de pri.) in his non tamen olim
35 hæc reconsecratur aut reconciliatur.* Quid si calix consecratus,deauratur,nunquid est reconsecrandus?Et videtur quod sic:quoniam nouus calix esse videtur;nouum enim opus videtur facere, qui pristinam operis faciem innouat.ff.de ope.no.nunt.l.j.§.opus nouum.& reficit,qui rei iam factæ remedium facit,ff.de iti.act pri.l.iii. §.pe.ff.de vsufru.l.vsufructuarius. extrà de Iudæis ca.consuluit. Siquidem consecratio in superficie consistit. Et hinc est quod Ecclesiam, mutis decrustatis, reconsecrandam esse præ-
36 dixi. * Contrarium tamen verum est, quia nec propter murorum dealbationẽ, aut propter picturam, aut propter modicum additamentum, Ecclesia reconsecranda est, vt iam dixi. Cùm enim propter hoc calicis forma non mutetur, idem calix manet: quare reconsecrandus non est,sicut & Ecclesia reparata: quoniam eadem manent,id est, consecrandam non esse præmissum est.Si verò forma prior immutaretur,secus esset: quoniam forma dat esse rei,vt dixi:honestum tamen est quòd tam propter pollutarum manuum contractum,quàm etiam propter prophanæ materię appositionem calix aqua exorcizata, lauetur prius,quàm ibi sacrosanctum corpus & sanguis Domini immoletur, de consec.di.j.si motum, Præmisso de consecratione,
37 aliqua de reconcilliatione dicamus.* Circa quod notandum est templum spirituale, quod est homo, quandoque polluitur.xxxij.q.iv. in eod.& q.non solum. Vnde in Leui.20. Vir.qui fluxum seminis patitur,immundus erit .xliv.di. sit rector. prope fi.& idem. in muliere fluxum sanguinis menstrui,vel alterius patiente:vt ibidem in eodem & dist.v.ad eius.Et ideò ibi pollutus Ecclesiam ingredi prohibebatur, donec aqua lauaretur & purificaretur. & in Num.19. cap. Qui cadauer mortui tetigerit, immundus est.Vnde aspergatur,aqua,& sic mũdabitur,&c. & Propheta: Asperges me Domine hysopo, &
38 mun. * Materiale etiam templum, quod est Ecclesia, testante Papa Greg.& Leui. c.15.polluitur. Vnde Propheta: Polluerunt Templum Sanctum tuum:&c.Et hoc similiter hodie aqua lauatur, & reconciliatur, extra eo.ca.proposuisti.& ca. consuluisti.& c.vult.& fi.Fit enim recõciliatio cum Missæ celebratione,& aquæ cum vino,sale, & cinere solenniter benedictæ aspersione.ea.di.de fabrica.& ca.proposuisti.Nempè per salem discretio,per aquã populus: extrà de cel.Miss.cum Marth.§.quæsiuisti.ad finẽ per vinum,diuinitas:per cinerẽ.Passionis Christi memoria:per vinum aquæ immistũ,vnio deitatis & humanitatis significatur.Hæc ergo simul ponũtur ad notandũ, quòd populus, discreta memoria Passion. Christi mũdatus,Christo adunatur. Fit etiã per Episc.tantũ si sit Eccles.consecrata. Et quanquam ipse altari eo Episc. possit simul

totum, scilicet aquæ benedictionem & reconciliationem, vel solum aquæ benedictioné, vel etiam tantum reconciliationem aqua prius per ipsum benedicta committere: simplici tamen Sacerdoti neutrum committi valet: extrà eodem, c. aqua & ca. consuluisti, nisi fortè hoc ex priuilegio sibi competat speciali. Si verò Ecclesia consecrata non sit, debet statim secundum constitutionem Grego. ix. extrà eo. ca. fi. aqua exorcizata lauari, quam lotionem quidam fieri posse astruunt iussu tamen Episcopi, per simplicem Sacerdotem, cùm fieri habeat cum aqua exorcizata, quæ fieri potest per quélibet Sacerdotem. Nonnulli verò eximiæ authoritatis petiti, scripserunt quòd tutius est hoc duntaxat per Episcopum fieri: nec per eum Sacerdoti posse committi: nam canones, de cons. d. si motum, & c. de fabrica. aquam exorcizatam vocant, aquam cum vino & cinere solenniter benedictam, quod quidem verum est de Ecclesia non cōsecrata, ad consecrandum tamen Deo dedicata, extrà de im. eccl. Eccles. Secus enim est in simplici oratorio, quod nec sacer nec religiosus locus est: vtpotè quod vnusquisq; pro velle vt placet ordinat, saltè ad adorandum: de cons. d. vnicuiq; extrà de sen. c. fin. licet fortè non sine diœcesani licentia, ad celebrandum, & pro velle ad alium vsum deputat locum ipsum: in authen. col. v. vt nullus fabri. ora. do. §. j. in aut. col. ix. de eccl. ti. §. si verò. Est autem Eccl. reconcilianda in præmisso casu. Item * 39
propter adulterium ibi commissum, & propter fornicationem. ea. d. si motum, & generaliter cuiuscunq; semine: extrà de adul. c. significasti. scilicet maris & fœminæ: clerici, vel laici: heretici vel pagani, naturaliter, siue innaturaliter, studiose, & peccandi libidine ibi emisso fuerit polluta: etiam si vir. ibi vxoré cognoscat, quoniam licet talis cōcubitus sit aliàs legitimus & concessus: non tamé quolibet tempore, siue loco: extrà eo. c. fi. Quoniam multi de hoc contrarium sentiant sapiētes secus autem esse dicimus, si quis fortè ibi in somnis polluatur: nam tunc animus magis pertulisse, quàm fecisse dolendus est xxi. d. quoniam & non in cuiuscunq; animalis semine ibi emisso, cùm ratione careat, neq; peccat. vi. d. testamentum. * Reconciliatur
etiam Ecclesia propter homicidium ff. si quod 40
pau. fe. dicatur lib. xv. q. j. §. ex eo. siue cum sanguinis effusione, siue sine ibi: quocunq; modo studiose commissum, & etiam citra homicidiū propter quālibet violentiam & iniuriosam humani sanguinis effusionem, ea. d. si Motum, siue ex vulnere, siue absque vulnere, ex naso vel ore: nam in vete. testa. Leuit. 14. & 15. c. prohibitum fuit sanguinem in templum fundi, & semen emitti: & talia agentem & patientem, illud ingredi. Si autem absque violentia vel iniuria ex naso, vel ore, cicatrice, vel immunitione: aut etiam ex hemorroidis, vel menstruis, vel aliter naturaliter in Ecclesia fluxerit, aut fortè ludo, aut casu fortuito eliciatur: ea. dist. Ecclesiis extra eo. c. fi. Aut si quodcunq; animal ibi occiditur, vel si quis subitò per se ibi moritur, aut lapide vel ligno cadente, aut fulgure, occiditur: propter hæc quidem & similia non recōciliatur. Nec etiam si alibi vulneratur, ad Ecclesiam confugiens illic sanguine multo effuso moritur, quoniam tunc non fuit homicidium in Ecclesia perpetratum xv. q. j. §. itaque Si verò è conuerso in Ecclesia vulneratus, extrà moritur, vel etiam extrà sanguis ex vulnere fluxerit, secus est, etiam si intra Ecclesiam ex vulnere sanguis minimè fluxerit, quoniam ictus vulnerum attenduntur. ff. ad legem Aquil. l. item Mela. §. sed si plures. ff. ad legem Cor. de sic. vltimum, extrà de cler. percu. c. 2. Sed & si supra tectum Ecclesiæ sanguis effunditur, aut semen humanum emittitur, quia per hoc extra Ecclesiam
41 committitur non reconciliatur. * Cæterum si furtum aut rapina in Ecclesia committitur, de consuetudine, quæ in talibus attenditur, reconciliatur. extrà de cele. Mis. perniciosis. Idemq; in qualibet violentia, sine sanguinis effusione, ibi commissa, fieri debere, quidam affirmant, cùm illa fornicationi æquiparetur in iure xvii. q. iv. sicut qui Ecclesia, vt si ad eam confugiés, inde per violentiā extrahatur. xvii. q. iv. re. extrà de im. eccl. inter. Vel ibi effractio committatur, vel etiam præter sanguinis effusionem, rixa tumultuose agatur, vel si quis fracto osse vel liuore secuto, absq; sanguine, ibi grauiter verberetur, vel ad mortem vel ad mutilationem ibi præsentialiter condemnatus, inde extrahatur, vt ad locū executionis ducatur, extrà de relig. do. c. decet. & de immu. eccl. cùm in Ecclesia, & de ap. c. qua fronte. Sed cùm casus isti non sint in iure expressi, necesse non est Ecclesiā per Episcopum solemniter reconciliari. Honestum tamé fore putamus, & Sacerdoté cum aqua exorcizata Episcopi iussu lauari. Idemque dicendum videtur si Ecclesia diu absq; tecto & ianuis, plena foret stamine, aliisq; spurcitiis, animalibus, & naturali hominum vsui, quasi diuersorij locus passim patuerit, nec esse fortè malū eam in tali casu solenniter per Episcopum reconciliari. Si autem aliquis extra Ecclesiā occisus, mox intra Ecclesiā infertur, occisor vel alius moriturum fore non credés, corpori adhuc calido plagam infligit ex qua sanguis fluit, reconcilianda est, tum propter horrorem & abominationem, tum propter violentiā, & peccandi voluntaté quāuis enim homo mortuus non sit homo, humanus tamé sanguis eius per violentiā est ibi effusus. Nam & ipsi cadaueri violētia, horror, & iniuria irrogantur. ff. de sepul. vio. l. 3. §. non propè, & §. aduers. & l. sepulchri. ff. de re. ne corpora. extrà de Iudæis, si sit Iudæus. Secus autem est si naturaliter mortuus in corporis

poris obsequium & honorem in ecclesia demembretur vel euisceretur, vt fortè pars ibi, & pars alibi sepeliatur. * Reconciliatur 42 etiam ecclesia, in qua infidelis, vel etiam publicè excommunicatus sepultus est, & tunc parietes sunt abradendi. de conse.d.j.Ecclesia.j.& ij. Sanè in præmissis casibus, in quibus ecclesia reconciliatur, requiritur vt factum reconciliationem inducens publicum saltè per famã existat, extra de adul. significasti, & de accu. §. inquisitionis.* Scandalum enim est horror atq; 43 abominatio de turpitudine, & peccato, atq. violentia, in sacro loco siue in ecclesia commissis, vbi delictorum venia postulatur, vbi esse debet tutela refugij, vbi immolatur salutaris hostia pro peccatis. Le.14.c. vbi etiam confugientes saluantur, & Deo laudes exoluuntur, recõciliationem inducunt, & etiam propositum. vt voluntas mortaliter vbi peccantis, extrà eo, consuluisti. extrà de sent. excom. cum voluntate. xvij.q.§.si ergo. Si verò occultum sit, reconcilliari necesse non est, quoniam ecclesia cùm sancta sit, coinquinari non potest. extrà de coha. cle. & mul.c. vestra.xv. q.vl.c. si. xxiv. q.j.§.j. imo ipsius loci sanctitas infamiam loci adolet, quamuis quidam in hoc contrarium sentiant, vt saltem occultè. ita vt delinquentes non probentur, sit reconcilianda. Fit enim * 44 reconciliatio ad exemplum & terrorem, vt videlicet videntes ecclesiam, quæ in nullo peccauit, propter peccatum alterius lauari & purificari, existiment quantum propter suorum delictorum expiationem sit laborandum. ff. ad legem Iul. repe.l.j. Cœmeterium quoq; in quo * paganus vel infidelis aut excommunica- 45 tus sepultus est, reconciliandum est. extrà eo. c.consuluisti. de conse.d.j. &.ii. extrà de sepul. Sacris ossibus tamen sepultis, si ab ossibus fidelium discern poterunt inde prius abiectis. Reconciliatur etiam in præmissis casibus in quibus ecclesia reconciliatur. Cœmeterium enim eisdem priuilegiis, quibus & ecclesia gaudet, prout sub tit. de sac. vnc. dicetur: nam ex quo benedictum est, sacer locus. ff. de re. diui.l.sacra. in fi. & reconciliatur per Episcopum, sicut Ecclesia per aspersionem aquæ solenniter, cum vino & cinere benedicto. extrà eo.c. consuluisti. * Illud autem notandum est, quòd in quacunq; 46 parte ecclesiæ vel cœmeterij violentia vel pollutio committatur, vtrunq; & etiam quælibet ipsorum partes propter cõnexitatẽ violatæ intelliguntur, extrà de cõsti.c.trãsmissa. Hoc hodie in parte correctum est per Dominũ Bonifacium de cõsec.Eccle.c.j.in.vi. Etsi enim cõsecrationes ecclesiæ, altaris, & cœmeterij sint diuersæ, omniũ tamẽ vna & eadẽ est immunitas.xvii.q.iv. sicut ãtiquitus, &c.miror. quæ non est ad alterũ eorũ rãtùm, vel ad alterius angulũ restringenda quod verũ est, si ecclesia vel cœmeteriũ sunt cõiuncta. Si enim vnũm à reliquo distet, benè potest vnum sine reliquo violari. Si igitur altero eorum violato siue polluto, etiam aliud violatum & pollutum est: pari ratione altero tantum eorum reconciliatio, vtrunq; intelligitur reconciliatum. arg. extrà eo.c.consuluisti extrà eo. de immuni. eccle. in rubrica: quoniam nihil tam naturale est, quam vnumquodq; eo genere dissolui, quo ligatum est: & par est ius ligandi atq; soluendi. ff. de reg. iur. nihil extrà eo. c.j. & sic violato vel polluto cœmeterio, sufficit ecclesiam reconciliari. Nonnulli tamen simpliciter asserunt per vnius violationem, nequaquam alterum violari: & per consequens quodlibet eorum debere specialiter reconciliari. Quibus tamen Pontificalis libri obuiat authoritas in qua specialis forma reconciliationis cœmeterij habetur. Deniq; si ecclesia vel cœmeterium, aut aliud quodcunq; per Episcopum excommunicatum consecretur, seu benedicatur, tali reconciliatione non egent: quoniam Sacramenta à talibus in forma ecclesiæ, collata vera sunt.ix.q.j.ordinationes.j.q.j.c.multi.prope finem. extrà de Sacram. non ite. c. i.&. ii.& de coha.cler. & mul. ca. vestra, vt dicetur in procemio tertiæ partis. Verum, cùm (sicut præmissum est) excommunicatus vel excommunicati, cœmeterium & ecclesiam prophanent, multò quidem magis exteriora Sacramenta, & benedictiones, quæ per manus & os excommunicati transeunt & proficiscuntur, quantum ad eorum merita pertinentia, contaminari, & coram Deo fœtere videntur. i.q.i.§.quod autem Sacramenta, &c, seq.&c.odit.Deus, & c.illi offerunt. extrà de schisma.c.i.ideò honestum est, quòd reconcilientur prius, quàm fideles talibus Sacramentis vtantur, prout sacrorũ canonum lectio edocet euidenter. lxxxi.d. si qui sunt. Ait enim Dominus per Prophetam: Maledicam benedictionibus vestris. de conse.dist.j.altaria.j.&.ij.

ADNOTATIO.

*Felicis) Hanc etiam institutionem sanxit Felix Papa. iv. in epist. ad Episcopos per diuersas prouincias constitutos, c.i.hisce verbis, Solennitates verò dedicationũ Ecclesiarũ & Sacerdotũ per singulos annos solenniter sunt celebrãdæ, ipso Domino exemplum dante, qui ad festũ dedicationis tẽpli, omnibus id faciendi dãs formã, cũ reliquis populis eandẽ festiuitatẽ celebraturus: sicut scriptum est Ioã. 10. Facta sunt Encænia in Hierosolymis, & hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in porticu Salomonis. Quod autẽ octo dierũ encęnia sint celebrãda, in li.3. Reg. 8. peracta dedicatione tẽpli reperies. N.Doard.

ADNOTATIO.

*Vocabatur.) Πάνθεον tẽplũ Romæ, primò à M. Agrippa extructũ & instauratũ, cuius cognomẽ fuit ex laminis argenteis, quas sustulit Constantinus nepos Heraclij, veniens ad vrbem illud autem Ioui Vltori dicatum, eóq; nomine Syracusana capita in eo posita Quod

post

postmodum Bonifacius Pontifex Max. quartus à Gregorio, dono accipiens à Phoca Cæsare, in templum omnium Deorum conuertit, vt verbi etymo responderet, πᾶν & θεὸς Ibi thermæ Agrippinæ ab ipso Agrippa dictæ Propè thermas situ͂ est πανθέον, templū antiquissimū & inter vrbis vetusta templa longè nobilissimū, nunc dum etiā ferè integrum in ipsius tēpli pronao Augusta & Agrippę simulachra fuere: Martis quoq; & Veneris in Veneris simulachri auricula Cleopatræ Vnio pretiosus erat. Mineruæ itē simulachrum, Hydræ opus. Hercules insuper, ad cuius simulachrū Pœni humanis victimis quotānis olim sacrificabāt. In tēplum hoc multis gradibus (sicut & in cetera) ascendebatur, à veteribus enim templa in sublimi extruebantur, & vnico tantum aditu, Porticu huic tēplo adiecit Agripppa, opus summa admiratione dignum, quæ à quibusdā πρόθυρον appellatur, ἀπὸ τοῦ πρὸ καὶ τῆς θύρας. i. ornamentum ac vestibulum. Hodie illud ipsum dicatū S. Mariæ Rotundæ. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Altare, quibus de causis consecretur. & nu. 2. 3. Et vnde duxerit ortum.*
4 *Altaris consecratio, qua forma fiat. & num. 5. 21. 29. 35. 37.*
6 *Allelu Ia, cur omittitur inter consecrationem altaris, aut Ecclesiæ, consecratione verò facta, adhibetur.*
7 *Aquæ benedictio, quot requirat. Et quid notet. num. 9. 10. 11.*
8 *Satellitem stygium quatuor fugant.*
12 *Baptisma ac consecratio ecclesiæ, quibus mysticis conficiantur, quæ omnia necessariò adhibentur.*
13 *Fides, est baptismatis condimentum: quæ si deficiat, & salus deficiet.*
14 *Cruces quatuor, quas facit Pontifex in altaris consecratione, quid notent*
15 *Circuitus septenarius Pontificis, circa altare consecrandum, quid denotet. & n 16. 19.*
17 *Christi septem viæ. 18. Aspersiones septē altaris, quid notent.*
20 *Hyssopum, quid notet. Et eius natura & situs.*
22 *Virtutes quatuor, in libro Sapientiæ descriptæ.*
23 *Reliquiæ sanctorum aut Christi, an neccessariæ ad eccles. consecrationem. Et quid notent*
24 *Arca fœderis. 25. Reliquiæ sanctorum. vbi & quomodo condantur.*
26 *Dei notitia, confirmatio & perfectio est omnium bonorum.*
27 *Christus lapis angularis, & abscissus. 28. Altare, debet esse lapideum.*
30 *Christus fuit vnctus oleo inuisibili. Et oleum quid significet.*
31 *Cruces quinque ex oleo, quid notent.*
32 *Homo quorum debeat misereri. 33. Balsami odor, & significatio.*
34 *Sensus corporis nostri quinque quibus æquiparetur.*
36 *Crucem cum incenso facere, quid. 38. Altaris vltima benedictio, quid significet.*
39 *Vtensilium ecclesiæ benedictio, quid notet.*

CAPVT VII.

De Altaris consecratione.

NOn * solùm Ecclesia, verumetiā altare cōsecratur, de cons. dist. j. c. altaria. j. & ii. hoc 1
propter tria. Primò, ad sacramētū Deo ibi offerendum. Gen. 8. ędificauit, Noë altare Domino, & tollens de cunctis volucribus & pecoribus, mundis, obtulit super altare. Hoc autem sacramentum est corpus & sanguis Christi, quod in memoriam passionis Dominicæ immolatus, iuxta illud: Hoc facite in meam commemora-
2 rationem. Secundò, ad * nomen Dei ibi inuocandum. vnde Gen. 12. ędificauit Abraham altare Deo, qui apparuit ei, & inuocauit ibi nomen Domini. Hæc autem inuocatio, quæ fit super al-
3 tare, propriè dicitur Missa. * Tertiò, ad cantandum. Eccle. 47. Dedit illic contra inimicos patientiam, & stare fecit contra altare cantores: & in sono eorum fecit dulces modulos. Sanè hoc
4 * modo & ordine consecratio altaris fit: in primis namq; Pontifex incipit: Deus in adiutorium meum intende postmodum benedicit aquam, deinde in quatuor cornibus altaris configurat quatuor cruces cam aqua benedicta. Consequenter circuit altare septies, & septies mensam altaris, cum aspersorio de hyssopo aqua benedicta aspergit. Ecclesia quoque iterum aspergitur, & aquæ residuum ad basim altaris funditur, deinde in quatuor angulis sepulchri, in quo reliquiæ recōdi debent, quatuor cum chrismate fiunt cruces, & ponuntur reliquiæ in capsella cum tribus granis thuris, & sic reconduntur in sepulchro. Deinde supponitur eius tabula cum signo crucis facta, in medio confirmata, postmodum lapis (qui mensa dicitur) super altare adaptatur, & adaptatus vngitur cum oleo, in quinq; locis. & eodem modo inungitur posteà chrismate, sicut de oleo dictum est Confirmatur etiam altare in fronte crucis chrismatis & adoletur incensum in quinq; locis. Post hoc, altare tegitur & mundis pannis induitur, & demum super altare sacrificium celebratur. Nunc
5 seriatim singula præmissa prosequamur. * Primò igitur notandum est, quòd altare chrismatis vnctione & benedictione interueniente, consecratur, & lapideum totum, solum de cōse. di. j. altaria. j. &, ii. Vnde Pontifex stans incipit: Deus in adiu. meum intend. quia ipse Dominus ait:
6 Sine me nihil potestis facere. Et * quia hæc dedicatio, significat baptizandos, qui percepta fide ad pugnam se præparant, & qui adhuc sunt inter suspiria, & certamina huius constituti, ideò nō dicitur allelu-Ia, qui enim baptizati non sunt, laudibus Angelorum digni non sunt: vnde Tho. pe. & in plateis eius allelu-Ia cantabitur. Post completam verò ecclesiæ vel altaris consecrationem cantatur allelu-Ia, quoniam exclusa dæmonum phantasia Deus ibi laudabitur. Nam & Christus ad aram crucis accedens ad æternitatis gloriam manifestandam mortem soluit, sed allelu-Ia duntaxat post resurrectionem cantauit.
7 * Secundò circa aquæ benedictionem notandum est, quòd huiusmodi aquæ exorcizatio fit ad effugandum inde inimicum. In qua benedictione quatuor necessaria sunt videlicet

delicet aquà,vinũ,ſal & cinis.Et hoc propter tria.
* Primo, quoniam quatuor ſunt quæ inimi- 8
cum expellunt. Primum,eſt lachrymarum effu-
ſio,quæ per aquam. Secundum, eſt ſpiritualis
exultatio,quæ per vinum. Tertiò naturalis diſ-
cretio,quæ per ſal. Quartum,profunda humili-
tas, quæ per cinerem ſignificatur. Aqua igitur
eſt pœnitentia:vinũ,mentis exultatio : ſal,ſapien-
tia : ſicut in præcedenti tit.probatum eſt : cinis
pœnitentiæ humilitas. Vnde de Niniuitis dici-
tur : quia Rex ipſe ſurrexit de ſolio ſuo, & in-
dutus eſt ſacco,& ſedit in cinere.Hinc & Dauid
inquit : Quia cinerem tanquam panem mandu-
cabam,&c. Hinc & Abraham:Loquar,inquit ad
Dominum meum, cùm ſim puluis & cinis. Se-
cundò * modo, aqua eſt populus ſeu huma- 9
nitas : quia aquæ multæ populi multi, vinum
deitas : ſal doctrina diuinæ legis, quæ eſt ſal
fœderis:cinis,qui conſignat memoriam Domini-
cæ paſſionis. Vinum aquæ miſtum, Chriſtus
Deus & homo. Per fidem enim Dominicæ paſ-
ſionis,quæ per doctrinam diuinæ legis habetur:
Populus, per aquam ſignatus per fidei vnionem
coniungitur,capiti ſuo Deo & homini.* Tertiò 10
modo poteſt dici, quod hæc aqua benedicta
Spiritum S. ſignificat : ſine cuius [illegible]atione, nihil
vnquam ſanctificatur,& ſine cuius gratia,non fit
remiſſio peccatorum.Quod Spiritus S.aqua vo-
cetur ipſa veritas,oſtendit dicens:Qui credit in
me flumina de ventre eius fluent, aquæ viuæ:
quod Euangeliſta exponens dixit : hoc autem
dixit de Spiritu S. quem accepturi erant, cre-
dentes in eum. Et * no. ordinem ſacramenti, 11
exterius aqua,interius ſpiritu eccleſia conſecra-
tur. Hoc eſt enim quod Dominus ait : Niſi quis
renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, &c.
Ecce aqua. Ecce ſpiritus. In baptiſmatis enim
ſacramento,nec aqua ſine ſpiritu,nec ſpiritus eſt
ſine aqua : quid quidem ipſe ſpiritus ſanctifica-
bat, qui in prima mundi creatione ferebatur
ſuper aquas. Hac ergo aqua & ipſum altare &
totum interius templum, quando illud ſimul & 12
altare dedicantur,aſpergitur. * Licet igitur ſpi-
ritus & aqua ad baptiſmi & conſecrationis ec-
cleſiæ perfectionem ſufficerent : tamen ſancti
patres, qui hoc conſtituerunt voluerunt nobis
ſatisfacere non ſolum in his, quæ ad virtutem,
verumetiam in his, quæ ad ſanctificationem
pertinent ſacramenti, ideóque adpoſuerunt ſa-
lem,vinum, oleum, cinerem, & chriſma. Non
enim chriſma vel oleum habuit Philippus, quan-
do eunuchum baptizauit.Act.8.c.Alterum ergo
horum deeſſe non debet, & ſimul commiſceri
debent:quia populus Dei (qui eſt eccleſia) ſine
his ſimul iunctis neq; ſanctificatur, neq; à pec-
catis ſoluitur.De hoc etiam tangetur ſub tit. de
conſ. De aqua quidem manifeſtum eſt, quia
niſi quis renatus fuerit,&c.* De ſale etiam quia 13
ſine fidei condimento.quod in ſale ſignificatur,
nemo vnquam ſaluari poterit, quantuncunque
aqua baptiſmatis aſpergatur. De vino quoque,
per quod ſpiritualis diuinæ legis intelligentia
deſignatur. Vnde Dominus in nuptiis aquam in
vinum conuertit. Si quis verò aſperſus non
fuerit,id eſt, quicunque de eo non biberit, vel
propinantibus non crediderit, ad vitæ æternæ
beatitudinem non perueniet. Cineris etiam aſ-
perſio per quam pœnitentiæ humilitas intelligi-
tur,tam neceſſaria eſt,vt ſine ea non fiat in adul-
tis remiſſio peccatorum, per ipſam enim veni-
tur ad baptiſmum,& ipſa eſt ſingulare refugium
peccatoribus poſt baptiſmum.Vnde & non im-
meritò baptiſmus vocatur, dicente Domino in
Euang.de Io.quia venit in vniuerſam regionem
Galilææ prædicans baptiſmum pœnitentiæ in
remiſſionem peccatorum. Et nota quatuor ge-
nera eſſe aquæ benedictæ, de qua in. iiij. part.
dicetur,ſub tit.de aquæ benedictæ aſperſione.
14 His * omnibus permiſtis Pontifex quatuor
cruces cũ aqua ipſa,in quatuor cornibus altaris,
& vnam in medio facit.Quatuor cruces repræ-
ſentant quadruplicem charitatem quam hi qui
ad altare accedunt, habere debent, ſcil. vt dili-
gant Deum,ſeipſos amicos,& inimicos.De qui-
bus quatuor cornibus charitatis dicitur Gen.27.
Dilataberis ad orientem & occidentem,ſepten-
trionem,& meridiem,& ideò quatuor cruces in
quatuor cornibus fiunt, ad deſignandum, quod
Chriſtus per crucem quatuor mundi partes ſal-
uauit.Secundò ſunt,ad deſignandum quod qua-
tuor modis crucem Domini portare debemus,
ſcil.in corde,per meditationem:in ore, per con-
feſſioně:in corpore per carnis mortificationem
in facie,per aſſiduam impreſſioně. Crux in me-
dio altare,ſignificat paſſionem, quam Chriſtus
in medio terræ,ſubiit ,per quam operatus eſt ſa-
lutem in medio terræ, id eſt, in Hieruſalem.
15 * Deinde ſepties altare Pontifex circuit.
Primò, ad ſignificandum, quod ipſe debet
pro omnibus curam impendere, & vigilanti
habere, quæ per circuitum deſignatur. Vnde
tunc cantatur : Inuenerunt me vigiles, qui
circumibant ciuitatem : debet enim ſolicitè
vigilare ſuper greges ſibi commiſſos : nam
(vt ait Gilbertus) Ridiculoſa res eſt ſpeculator
cæcus, præcurſor claudus, Prælatus negligens,
16 Doctor impius,& Præco mutus. Secundò * ſe-
ptenus circuitus circa altare, ſignificat ſeptem
meditationes quas circa ſeptemplicem virtutem
humilitatis Chriſti habere debemus:& per ipſas
circuire frequenter. Prima virtus eſt, quod de
diuite factus eſt pauper. Secunda,quod in præ-
ſepio poſitus eſt. Tertia, quod parentibus ſub-
ditus. Quarta quod ſub manu ſerui caput in-
clinauit. Quinta, quod diſcipulum furem &
proditorem ſuſtinuit. Sexta, quòd ante ini-
quum Iudicem manſuetus ſtetit. Septima, quòd
17 pro crucifigentibus clementer orauit. * Ter-
tio per ſeptem circuitus, ſeptem viæ Chriſti
ſignificantur. Prima fuit, de cœlo in vterum.

Secunda, de vtero in præsepium. Tertia, de præsepio in mundum. Quarta, de mundo in patibulum. Quinta, de patibulo in sepulchrum. Sexta, de sepulchro in lymbũ. Septima, de lymbo in cœlum. Cõsequenter Episcopus aspergit altare.

18 * Quid autem altare in templo significet, Apostolus dicit: Templum enim Dei, sanctum est, quod estis vos. Si ergo templum Dei sumus, altare habemus. Altare nostrum, est cor nostrum: hoc enim est cor in homine, quod altare in templo. In hoc altari fit sacrificium laudis, & iubilationis iuxta illud Psal. Sacrificium Deo spiritus, &c. In hoc altari fit commemoratio corporis & sanguinis Christi. Hinc preces ad cœlum ascendunt, quia ad cor respexit Deus. iiij. q. v. si quod. Hoc igitur altare, aqua aspergitur, quando corda hominum per Euangelicam prædicationem à peccatis mundantur. Nam prædicatio, aqua est, iuxta illud: Omnes sitientes venite ad aquas. Hac igitur aqua, id est, prædicatione Euangelica, & S. Spiritus sanctificatione, & altare cordis, & totus homo mundatur & sanctificatur. Consecratur etiam altare cordis, per conceptum timoris, vt inuitetur ad bonum, & per effectum amoris, vt confirmetur in melius: nam initium sapientiæ, timor Domini.

19 * Septies autem altare aspergitur aqua, ad notandum, quod in baptismo septem dona Spiritus sancti tribuuntur. Per hoc etiam figuratur quod habere debemus memoriam Dominicæ passionis. Septem namque aquæ aspersiones, sunt septem sanguinis Christi effusiones. Prima, fuit in circuncisione. Secunda, in oratione, quando sudor eius fuit, sicut guttæ sanguinis. Tertia, in corporis flagellatione. Quarta, in capitis coronatione. Quinta, in manuum perforatione. Sexta, in pedum cruci affictione. Septima, in lateris apertione. Quidam verò ter aspergunt, quia in S. Trinitatis nomine baptizatur: vel quia Ecclesia à peccatis cogitationis, locutionis, & operis emundatur: vnde & tunc, miserere mei dicitur.

20 * Fiunt insuper huiusmodi aspersiones, & cum aspersorio de hysopo facto, per quam herbam quia humilis est, Christi humilitas congruè designatur, quoniam prædictæ sanguinis effusiones factæ fuerunt cum hysopo humilitatis Christi & inextinguibilis charitatis, quo aspera Ecclesia Catholica mundatur. Hæc etiam herba naturaliter crescit in petra: & humilitas naturæ creuit in Christo petra: Nam iuxta Apost. Petra autem, erat Christus. Calidæ etiam naturæ est: & Christi humilitas corda frigida ad exercenda opera charitatis accendit. Item eius radices saxa penetrant, & humilitas duritias abstinendi constringit. Valet ad pectus, & contra tumorem: & hic tumorem superbiæ sanat. Item illa nascitur & radicatur in terra. Vnde supra ea tota fidelium multitudo intelligi possit, præcipuè tamen illi, per hysopum figurantur, qui in Christi fide radicati & fundati, ab eius amore euelli & separari non possunt. Per quos quid melius, quàm Episcopos & Presbyteros intelligere possumus: qui quanto maiorem in Ecclesia obtinent dignitatem: tantò firmius Christi fidei inhærere debent? Per hos siquidem aspergitur aqua: per hos & ab his baptizantur Christi fideles his datum est perficere baptismatis sacramenta.

21 * Dum verò altare aqua aspergitur, Episcopus cantat: Domus mea, domus orationis est, &c. Et iterum, Narrabo nomen tuum fratribus meis. Et quia sine Deo nullum opus perficitur in consummatione, orat, vt exaudiantur ingredientes ibi beneficia petituri. Consequenter quando Ecclesia simul & altare consecrantur, tota ecclesia aqua illa aspergitur, prout in præcedenti tit. tactum fuit: quo facto Pontifex ad altare cum Psalm. accedit, & residuum aquæ infunditur ad basim altaris, sicut in veteri testamento residuum sanguinis fundebatur in crepidem, quod idem est, quod basis: per quod significatur, quod residuum quod excedit vires humanas, in tanto sacramento, Deo commendatur, qui est summus sacerdos, cuius est aliorum sacerdotum supplere defectum. Sepulchrum verò siue foramen, in quo reliquiæ recondi debent, significat vrnam auream plenam manna, quæ in arca testimonij posita erat: prout sub tit. de altari dictum est. Siquidem sepulchrum huiusmodi, quod à quibusdam confessio nuncupatur, est cor nostrum, quod quatuor crucibus de chrismate factis

22 consecratur, quia quatuor sunt virtutes * in libro sapientiæ descriptæ, scilicet prudentia, fortitudo, temperantia, & iustitia, quibus cor nostrum quasi iungitur, dum ad suscipienda secretorum cœlestium mysteria per donum sancti Spiritus præparatur. Fit autem sepulchrũ hoc quandoque ex superiori parte altaris, &

23 quandoque ex latere anteriori. * Sanè sine sanctorum reliquiis, aut vbi illi haberi non possunt, sine corpore Christi non fit consecratio altaris fixi, de conse. diui. de fabri, & c. placuit. sed viatici vel portatilis sic: ea de dist. concedimus Reliquiæ siquidem sunt exempla vtriusque testa. authores passionis martyrum, & vita confessorum, quæ nobis sunt ad imitationem relicta. Hæc in capsa recondimus, cùm ad imitandum ea in corde retinemus quod si audimus & intelligimus, & opera non facimus, magis est ad damnationem, quàm ad salutem: quia non auditores legis, iusti sunt apud Deum, sed factores tantum: vnde Apost. dicit: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Solemnis verò reliquiarum deportatio fit ad imitationem eius, quod sicut

24 legitur in Exod. 25. * In arca testamenti erant duo circuli aurei, totũ lignum penetrãtes xxxvj. d. §. ecce. & per eos vectes de lignis Sethin deaurati immittebantur, quibus arca ferebatur. Et prius,

prius , quàm Pontifex intraret in ecclesiam cir-
cumit eam cum reliquiis, vt sint illius ecclesiæ
protectores.Legitur quoque.3.Reg.8.c.quod in
templi dedicatione congregati sunt omnes
maiores natu Israël, cum Principibus tribuum &
duces familiarum ad Regem Salomoné in Hie-
rusalem , vt deferrent arcam fœderis Domini:
veneruntque cuncti senes de Israël , Sacerdo-
tes autem intulerunt arcam fœderis Domini:
in locum suum , & in oraculum tem-
pli in sancta sanctorum super alas Cheru-
bin. Siquidem Cherubin extendebant alas
super locum arcæ , & protegebant illam ve-
ctes eius. Rex autem Salomon & omnis multi-
tudo Israël , quæ ad eum conuenerat, gradieba-
tur cum illo ante arcã. In cuius quidem rei te-
stimonium. Prælati, Magnates & Apostoli pro-
uinciæ, hodie conueniunt ad dedicationem ec-
clesiarum & sequuntur processionaliter conse-
crantem:& reliquiæ per sacerdotes sub papilione
seu vmbraculo solemniter deportantur.Deinde
Pontifex prius,quàm ecclesiam cum illis ingre-
diatur,sermoné facit ad populum.Nam Salomõ
arca deportata conuertit faciem suam,& benedi-
xit omni ecclesiæ Israël,& pro orantibus in ec-
clesia orauit. Omnis enim ecclesia Israël stabat,
& ait Salomon:Benedictus Dominus Deus Israël,
&c.provt legitur ibidem. * Reconduntur autem 25
reliquiæ sanctorum cum tribus granis thuris in
capsula:quia exempla sanctorum cum fide Tri-
nitatis,id est Patris,& Filij,& Spiritus sancti,de-
bemus in memoria retinere.Nam debemus cre-
dere vnum Deum,vnã fidem,& vnum baptisma:
quia iustus ex fide viuit: sine qua , sicut dixit
Apost.impossibile est placere Deo. Supponitur
& aptatur ipsi sepulchro quædam tabula signo
crucis ex chrismate roborata. Siquidem per
chrisma intelligitur Spiritus S.donum,quo tabu-
la;id est,charitas superungitur:quia cor nostrum
ad obseruanda secreta cœlestia Spiritus S.gratia
roboratur. Tabula ergo hoc signo roborata re-
liquiis supponitur:quia per exempla sanctorum
charitas accéditur,quæ operit multitudiné pec-
catorum: sicut in tabula reliquias operit vnde
Apost. Charitas Dei diffusa est in cordibus no-
stris per Spiritum S. qui datus est nobis. Hæc
autem tabula,siue lapis,cõtinet sicut dicitur si-
gillum sepulchri : sicut ait Alexander Papa. iii.
extrà de cons.Eccl.vel alta.c.j.Posteà verò lapis,
qui mẽsa altaris dicitur, super altare adaptatur,
per qué, perfectionem & soliditaté notitiæ Dei
possumus intelligere,quæ nõ propter duritiã:sed
propter soliditatem fidei lapidea esse debet de
cons. di.j.altaria sicut Dominus ait Petro:Tu es
Petrus,& super hanc Petram, scilicet hanc fidei
firmitatem , ædificabo ecclesiam meam. l. de
fidelior.
* Sicut enim mensa confirmatio & perfe- 26
ctio altaris est: ita notitia Dei cõfirmatio & per-
fectio est omniũ bonorũ.Vnde dicitur in sapien-
tia ad Deum : Noscere enim te confirmata iu-
stitia est,& noscere iustitiam tuam, & virtutem
tuam,radix est immortalitatis. Et Dominus per
Hiere. In hoc glorietur , qui gloriatur scire , &
noscere me.
27 * Vel per ipsum lapidem , Christus intelligi-
tur : de quo dicit Apostol. Ipso summo an-
gulari lapide Christo Iesu,per lapidem quidem,
Christi humanitas designatur.De quo in Daniẽ-
le legitur,quod lapis abscissus est de monte sine
manibus:quia Christus de B.Virgine (quæ pro-
pter eminentiam virtutũ mons dicitur)sine virili
semine mirabiliter est natus,& factus in mõtem
magnum,totũ repleuit orbem terrarum de quo
etiam per Psalm. dicitur:Lapidem quem repro-
bauerunt ædificantes,hic factus est in caput an-
guli:quoniam Christus quem ædificantes,id est,
Iudæi reprobauerunt,dicentes : Nolumus hunc
regnare super nos:hic factus est in caput anguli:
quia sicut ait Apost.Exaltauit illum Deus,& de-
dit illi,&c.vel per lapidem charitas intelligitur,
vt præmissum est , qui debet esse magnus & la-
tus : quoniam latũ est mandatũ charitatis,quod
etiam ad inimicos extenditur, iuxta præceptum
Domini:Diligite,inquit,inimicos vestros. Non
28 * ergo vnguntur altaria nisi lapidea:quia Chri-
stus per altare significatus est lapis excrescens
in montem , vt dictum est. Ipse est mons pin-
guis oleo lætitiæ præ consortibus vnctus. Ve-
runtamen in Exod. legitur Dominũ præcepisse
fieri altaria de lignis sethin quæ sunt imputres-
cibilia , & altare laterum, ligneum est. Salomon
quoque fecit altare aureũ:provt legitur.3 Reg.
8.c.sed illa facta sunt in figura. Et in comitatu
Prouinciæ in Castro S.Mariæ de mari est altare
terreum, quod ibi fecerunt Maria Magdalena,
& Martha , & Maria Iacobi, & Maria Salome.
Post hoc asperso altari, & cum aqua baptizato,
restat vt oleo & chrismate liniatur. Episcopus
enim superinfundit oleum & chrisma & cantat:
Erexit Iacob lapidé in ti.fundens oleum desu-
per.Illa enim ecclesia fuit titulus aliarum : quia
de Syon exiuit lex , & verbum Domini de Hie-
rusalem.
29 * Faciens primò super illo quinq; cruces ex
oleo infirmorũ, secundum ordiné Romanum:se-
cundum quasdã verò alias ecclesias,de vtroque
oleo,vnã in medio & quatuor in cornibus,post-
eà modò totidem,& chrismate. Sanè per oleum
Spiritus S. gratia intelligitur, de quo dicit Esa.
Propheta : Cõputrescet iugum à facie olei:quia
sicut Episcopus oleum infundit super altare, ita
Christus,qui est summus Pontifex infundit gra-
tiam super altare nostrũ,quod est cor nostrum:
quia ipse est distributor omnium gratiarum per
Spiritum sanctum, sicut dicit Apost. Alij datur
sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ , alij fi-
des, alij gratia sanitatum , &c. Et sicut per
oleum Episcopus purificat mensam altaris , ita
& Spiritus sanctus purificat cor nostrũ ab omni-

bus vitiis & peccatis. * Christus quoque oleo 30
fuit vnctus, non quidem visibili sed inuisibili, id
est, gratia Spiritus sancti. Vnde Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis, id est plus, quàm omnes sanctos, qui fuerunt participes gratiæ eius, id est, Christi: vnde vnctio expressius conuenit Christo, quàm aliis: quia præ omnibus aliis vnxit eum Deus ad habendũ plenitudinem bonorum ideóque interpretatur vnctus. Vnctio quoq; ex oleo misericordiã significat, iuxta illud Euang. Vnge oleo caput tuum, & faciem tuã laua: quia sicut oleum in liquoribus, ita misericordia in bonis operibus superior est: quencunq; enim liquorem oleo superinfundas, illud semper desuper natat. De misericordia verò scriptũ est: Suauis Dominus vniuersis & miserationes eius super omnia opera eius, & misericordia superexaltat iudicium. Hoc igitur oleo liniatur altare cordis nostri: vt semper misericordiæ memores, aspersionis aquæ & regenerationis & baptismi affectũ non amittamus. * Quinque cruces de oleo significant 31
quod memoriam quinque plagarum Christi, quas pro nobis in cruce sustinuit, semper habere debemus. Ipse nanque quinque plagas sustinuit: scilicet in manibus, in pedibus, & in latere. Designant etiam quinque passiones misericordiæ, quæ nobis sunt necessariæ. * Necesse enim 32
est, vt homo misereatur Christo, passioni eius compatiendo: vnde Iob in persona Christi: Miseremini mei, miseremini mei, &c. Oportet etiã, vt homo misereatur proximo, cuius mala videt, vnde Eccl. Miseratio hominis circa proximum suum, Et sibi ipsi. Et hoc tripliciter, scilicet pro commissis, plangendo illa. Vnde Hie. Nullus est, qui agat pœnitentiam super peccato suo, dicens: Quid feci: Pro omissis. vnde Esa. Væ mihi, qui tacui, id est, quia non sum locutus: quasi dicat, quia omisi bonũ quod facere potui: & pro bonis minus purè factis. vnde Luc. Cùm bona omnia fecerimus, dicamus quod serui inutiles sumus, &c. quasi dicat bona fecimus, non benè, nõ purè, & ideò inutiliter fecimus, sicut faciens eleemosynam ad vanam gloriam, bonũ facit, sed non benè, non purè. De hac triplici miseratione, dicitur Eccl. Miserere animæ tuæ placens Deo quia vera compassio mentis, debet esse cum exhibitione operis, ideò bis fiunt cruces Primò de oleo: postmodum de chrismate vnde Psal. Beatus qui miseretur, & cõmodat, qui mente miseretur: & cõmodat opere. Et quoniã non sufficit habere compassionem in mente, cum boni operis exhibitione: absque odore bonæ famæ iuxta illud Euang. Sic luceant opera vestra, vt glorificetur Deus, & ideò fiunt cruces de chrismate, quod constat ex balsamo, & oleo. * Bal- 33
samum quidem, propter bonum odorem, significat bonam famam: oleum propter claritatem, nitorem conscientiæ quam habere debemus: iuxta illud Apostoli: Gloria nostra hæc est testimonium conscientiæ nostræ. extra de sac. vnct. c. 1. Tunc autem balsamum oleo rectè coniungitur, quando bonus odor misericordiæ additur.
34 * Rursus per quinque cruces de oleo & chrismate, quinque sensus corporis nostri intelliguntur: qui duplicantur, & in denariũ surgunt: quia quandoq; in sensibus corporis benè vtendo, & nosmetipsos custodimus, & alios exẽplo, & doctrina nostra in bono opere confirmamus: vnde ille bonus negociator gloriabatur, dicens: Ecce alia quinq; superlucratus sum. Dum autẽ fiunt illæ præmissæ inunctiones, cantatur: Vnxit te Deus, Deus tuus, quod de Christo dictum est. Ter ergo altare inungitur, bis oleo, tertiò chrismate, quoniam ecclesia fide, spe, charitate, quæ maior est cæteris, insignitur, & dum chrisma infunditur, cãtatur: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni. Hic ager est ecclesia, quæ floribus vernat: virtutibus splendet, operibus fragrat, & & ibi sunt rosæ martyrũ, lilia virginũ, viola confessorũ, & viror insipientiũ. Post vnctionẽ adoletur incensum, quod deuotionẽ orationis significat. Qui enim habet septem dona Spiritus sancti, assimilatus est Deo: deuotam potest illi offerre orationem, cuius habet similitudinem.
35 * In quinq; locis adoletur, videlicet in quatuor angulis, & in medio, quia sic quinq; sensus corporis exercere debemus, vt fama boni operis nostri vsque ad proximos attẽdatur. De qua dicit Apost. Christi bonus odor sumus in omni loco, extrà de sac. vn. c. 1. Et in Euang. Sic luceat lux vestra, &c. Ad hæc incẽsi frequẽtatio, est continua Christi Sacerdotis atq; Põtificis pro nobis
36 apud Deum patrẽ interpellatio. * Crucem cum incenso facere, est eius passionem patri ostendere, & ipsum pro nobis interpellare. Incensum copiosè in medio, & in angulis cõburere, est orationes per Hierosolymam & in vniuersali eccle-
37 sia multiplicare. * Consequenter altare, cũ ligno crucis cõfirmatur, dicẽdo: Confirma hoc Deus, &c. quæ cõfirmatio ex chrismate à Pontifice, in fronte lapidis facta, significat confirmationem, quæ quotidie fit à Spiritu S. per charitatem, in altare cordis: vt nulla tribulatio cor nostrum à charitate Dei valeat separare: vnde dicit Apost. Quis separabit nos à charitate Christi, tribulatio, an angustia, &c. Et subiungit: gloria patri, &
38 laus trinitati cantetur. * Vltima altaris benedictio, signat illam finalem benedictionem, quãdo dicetur: Venite benedicti patris mei, &c. Deinde altare linteo candido extergitur, ad notandum, quod cor nostrum castitate vitæ mundare debemus. Deinde benedicuntur vasa, vestes, & linteamina diuino cultui deputanda. Nam & Moses per quadraginta dies edoctus est à Domino facere linteamina, & ornamenta in tem-
39 plo necessaria. * Nempè vtensilia benedicere, est

eſt opera noſtra ad Deum referre. Poſt hoc altare albis & mũdis pannis veſtitur, de quo ſub tit. de altare dictum eſt. Poſtremò ornatur eccleſia, & accẽduntur luminaria. tũc enim opera iuſtorum ſplendeſcẽt: tunc fulgebunt iuſti, & tanquã ſcintillæ in arundineto diſcurrẽt. Et inde ſuper altare hoc ordine cõſecrato, Miſſa celebratur, & ſacrificium altiſſimo offertur. Iſtud videlicet, de quo Propheta ait: Sacrificiũ Deo ſpiritus contribulatus, cor contritũ, &c. prout dicetur in proœmio. iiij partis. Non enim debet fieri conſecratio, ſine Miſſa ſecundũ Gelaſium Papã, de conſ. di. 1. omnes. quia tunc reuelatur ſacramentum, quod etiã Angelis ab initio fuit abſconditum. Et attende, quoniam in aſperſione Baſilicæ Pontifex lineis duntaxat, & minoribus vtitur indumentis, ſed in Miſſa, veſtibus ornatur pontificalibus, & pretioſis: recolens, quòd legalis Pontifex in lineis ſanctuariũ expiabat: & poſt lotus in pontificalibus holocauſtũ arietũ offerebat. Sed quia in eiſdem lineis hircum emittebat, poſt expiationem, ideò etiam in conſecratione fontium, & immerſione catechumenorum, vbi peccata eorum transferuntur, quidam vtuntur ſimplicibus, & lineis indumentis.

SVMMARIVM.

1 *Chriſma confici præcepit Dominus.*
2 *Moſes quo chriſmate fuerit vnctus.*
3 *Vnctionis duæ ſpecies.*
4 *Infirmi & catechumeni, quare oleo inunguntur.*
5 *Vnctio exterior, an ſit neceſſaria ad ſalutem. & num. 11.*
6 *Chriſtiani omnes ante baptiſmum, bis oleo vnguntur. Et varia vnctio, varium quid notat. & num. 8.*
7 *Chriſtus, vnde dictus: vnde itidem Chriſtiani.*
9 *Vnctio ad quid fiat in vertice. Et à quo inſtituta primùm. num. 10.*
12 *Arnaldiſtarum falſa opinio de baptiſmo.*
13 *Pectus baptizati vngitur, cum inuocatione Trinitatis.*
14 *Presbyteri manus, ab Epiſcopo iniunguntur, & qua forma.*
15 *Epiſcoporum vnctio, vnde duxerit initium. Et qualiter vngantur.*
16 *Epiſcopus, quod teſtimonium habere debeat.*
17 *Epiſcopi caput, cur balſamo vngatur. Cur itidem manus. n. 18. Cur pollex numero 19.*
20 *Reges & Prophetæ etiam, in veteri teſtamento vngebantur: aliter tamen quàm hodie.*
21 *Regum vnctio, & Principum, qui differat ab vnctione Pontificum*
22 *Epiſcopi die ſuæ conſecrationis equos albos equitant. Et quid idipſum notet.*
23 *Corpora bonorum, dicuntur equi.*
24 *Calicis & patinæ conſecratio.*
25 *Vnctio extrema, an ſit ſacramentum, quidam diſſident. Et de eius forma. Et quæ ætas requiratur.*
26 *Cœmeterium, ad quid benedicatur.*
27 *Ornamenta Eccleſiaſtica, benedicenda ſunt.*

De Conſecrationibus, & Vnctionibus.

CAPVT VIII.

1 Legitur * Dominum præcepiſſe Moſi, vt conficeret chriſma, quo vnguento vngeret tabernaculum in dedicatione, & arcam teſtamenti, menſámq; cum vaſis: & quo ſimiliter ſacerdotes & Reges inungerentur, de conſecr. diſt. 1. §. 1.
2 Moſes tamen * non legitur fuiſſe vnctus, niſi vnctione ſpirituali, ſicut & Chriſtus. Voluit itaque Chriſtus non vnctione materiali inungi: vt ex illa conſequamur ſpiritualem: & ideò pia mater eccleſia diuerſas exhibet vnctiones. De quibus hîc aliqua perſtringamus dicentes. Primò, quid huiuſmodi ſignificent vnctiones. Secundò, ex quibus fiant. Tertiò, de vnctione baptizandorum. Quartò, de vnctiòne baptizatorũ, quæ per Epiſcopum fit in fronte. Quintò, de vnctione ordinandorum. Sextò, de vnctione conſecrandorum Epiſcoporum & principum. Septimò, de vnctione eccleſiæ, altaris, calicis, & aliorum miniſteriorum Eccleſiaſticorũ. Octauò, de extrema-vnctione. Nonò, de conſecratione & benedictione cœmeterij, veſtium & aliorũ ornamentorum eccleſiaſticorum. Decimò, de conſecratione & benedictione virginum.
3 * Circa primum igitur notandum eſt quod duæ ſunt ſpecies vnctionis, extra de ſac. vnct. c. 1. Exterior, quæ materialis ſiue corporalis, & viſibilis eſt. Et interior, quæ ſpiritualis & inuiſibilis eſt: exteriori viſibiliter vngitur corpus. De prima Iaco. Apoſt. ait: Infirmatur quis ex vobis, inducat Presbyteros Eccleſiæ & orent ſuper eum vngẽtes, cum oleo in nomine Domini, & oratio fidei ſaluabit infirmum. De ſecunda Iaco. Apoſtol. ait: Et vos vnctionẽ, id eſt vnctio, quã ab eo accepiſtis, maneat in vobis, vt non neceſſe habeatis, vt aliquis doceat vos: ſed ſicut vnctio eius docet Vos de omnibus. Vnctio exterior, ſignum eſt interioris. Interior verò, nõ ſolum eſt ſignum, id eſt ſignificatum, ſed etiã ſacramentũ: quia ſi dignè ſumitur, vel agit, vel auget, abſq; dubio, quod deſignat, puta ſalutẽ: iuxta illud: Super illos manus imponẽt, & benè habebunt. Circa ſecundũ, ſciendũ quòd exhibendo exteriorẽ, & viſibilem vnctionẽ, duplex oleum benedicetur, extra de ſac. vnc. c. 1. videlicet oleum ſanctũ vel catechumenorum, quo catechumeni vnguntur: & oleum infirmorum, de quo infirmi vnguntur. De qua vnctione loquitur dicta authoritas Iacobi, infirmatur quis ex vobis, &c. Qualiter autem fiunt benedictiones vtriuſque olei, & chriſmatis in vij. parte ſub v. feria Cœnæ Domini dicetur.
4 * Sed quæritur quare infirmi & catechumeni, oleo inunguntur? Reſpondeo vt ex viſibilibus inuiſibilia facilius capiantur, ſicut enim oleum fugando infirmitatem, recreat artus feſ-

ſorum, & de ſui natura lumen præſtat: ſic cre-
dendum eſt, quod vnctio olei conſecrati, quod
eſt ſignum fidei, peccata fugando ſanitatẽ animæ
confert, & lumen ei pręſtat. Siquidem, oleum vi-
ſibile in ſigno, oleũ inuiſibile in ſacramento, &
oleum ſpirituale intus eſt. De oleo infirmorum,
authoritatem accepimus ab Apoſtolis. De oleo
catechumenorum ab Apoſtolicis viris.* Et licet 5
Deus poſſit oleum ſpirituale ſine corporali tri-
buere, quia tamen Apoſtoli pro infirmis Apoſto-
lici viri pro catechumenis hac arte vſi ſunt nõ
ſine peccato omitti poteſt, quod eorum autho-
ritas conſecrauit provt ſub tit. de altari dictum
eſt: ſicut & antiquitus iuſti ſine circunciſione
placuêre Deo: ſed poſtquam eis præceptum fuit,
vt circunciderentur, hoc omittentes peccato
ſubiiciebantur 35. di. ab exordio. Tertiò, di-
cendum eſt de vnctione baptizandorum. Et qui-
dẽ in nouo teſt. extrà de ſac. vnct. non ſolum re-
ges & ſacerdotes vnguntur: ſicut iam dicetur
verumetiã, quia Chriſtus in ſanguine ſuo, fecit
nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, id eſt, re-
gales ſacerdotes, iuxta quod Petrus Apoſt. ait,
Vos eſtis genus electum, id eſt, electi ex generi-
bus hominum regale ſacerdotium, id eſt, benè
vos regentes, Omnes Chriſtiani bis * ante ba- 6
ptiſmum inunguntur ſcilicet oleo benedicto
primò in pectore, deinde inter ſcapulas, & bis
poſt baptiſmum, ſcilicet chriſmate ſacro, primò,
in vertice, deinde per Epiſcopum in fronte: & ſe-
cundum Aug. 2. di. eccleſiaſticarum primæ tres
vnctiones introductæ ſunt potius vſu, quam per
aliquam ſcripturã. In pectore quidem in quo eſt
locus cordis, baptizandus vngitur oleo. Primò,
vt per Spiritus ſancti bonum, abiiciat erro-
rem, & ignorantiã, & ſuſcipiat fidem rectam,
quia iuſtus ex fide viuit: & corde creditur ad
iuſtitiam. Inter ſcapulas verò, vt per Spiritus S.
gratiam excitiat negligentiam, & torporem: &
exerceat bonã operationem: quia fides ſine ope-
ribus mortua eſt: vt per fidei ſacramentum ſit
munditia cogitationum. In pectore, vt per operis
exercitium ſit fortitudo laborum. In ſcapulis,
quatenus fides per dilectionẽ ſecundum Apo-
ſtolũ operetur. Oleum igitur à corde ad ſcapu-
las transfertur quando fides, quæ mente concipi-
tur, opere perficitur: quia iuxta hoc fides eſt
facere, quod dicit. In vertice verò baptizatus
chriſmate à ſacerdote inungitur, vt ſit paratus
omni poſcenti, de fide reddere rationem, quia
per caput, mens intelligitur, iuxta quod legitur:
Oculi. i. intellectus ſapientis in capite. i. in mente
eius, cuius ſcilicet mentis ſuperior pars, eſt ratio
& inferior ſenſualitas. Vnde benè per verticem,
quæ eſt ſuperior pars capitis, intelligitur ratio,
quæ eſt ſuperior pars mentis. De hoc etiam in
6. parte ſub Sabbato ſancto, vbi agitur de con-
firmatione dicetur. Ideò autem ante bapti-
ſmum vngitur oleo benedicto, & poſt ba-
ptiſmum chriſmate ſacro, quia chriſma ſolum
7 competit Chriſtiano Chriſtus * enim, à chriſ-
mate dicitur, vel potius à Chriſto dicitur chriſ-
ma, non ſecundum nominis formam: ſed ſe-
cundum fidei rationem. A Chriſto Chriſtiani
dicuntur: tanquam vncti deriuentur ab vncto,
ſcilicet à Chriſto vt omnes concurrant in odo-
rem vnguenti illius, ſcilicet Chriſti: cuius no-
men oleum, eſt effuſum: ſed ſecundum vim
nominis Chriſtiani à chriſmate dicuntur, ſecun-
dum Iſid. de hoc dicetur in procemio ſecundæ
partis. Rurſus ſecundum Aug. de conſecr. di. 4.
8 prima vnctio * ex oleo, oſtendit nos ad audi-
tum plenę fidei præparatos, & ad bonum Chri-
ſti odorem vocatos: & renunciandum Diabo-
lo eſſe commonitos. Secunda vnctio, in pecto-
re & inter ſcapulas fit, ſecundum Rabanum
eadem diſtinct. Deinde vt per fidem vndi-
que muniamur, & ad bona opera perficienda,
per Dei gratiam roboremur. Nempè per pectus
fidei virtus: per ſcapulas verò, in quibus onus
portatur hominis robur & operatio rectè intel-
ligitur, iuxta illud 26. q. 6. alligant onera impor-
tabilia & imponunt humeris hominum, &c.
Vngitur ergo in pectore & inter ſcapulas: vt
mente, & actu opera Diaboli poſtponat: & vt ſit
capax ad intelligendum verbum Dei: & robu-
ſtus ad portandum iugum ipſius, & onus legis.
9 Vnctio * verò, quæ fit in vertice. i. in ſummi-
tate capitis ſuper cerebrum, fit ſecũdum ipſum,
ead. di. poſtquam di. 5. nouiſſimè, vt cœleſtis re-
gni particeps fiat inunctus: & quia baptizati
anima capiti, id eſt, Chriſto deſponſatur: &
propterea fit cum chriſmate oleo, & balſamo
confecto, vt ſciamus quod Spiritus ſanctus ei da-
tur, qui inuiſibiliter operatur: oleum nanque
feſſa membra fouet: & lumen præſtat, vt præ-
miſſum eſt. Balſamus verò redolere facit. Siqui-
dem feſſa ſunt animæ membra, quando pœnitet
ſe contra Deum egiſſe, Spiritus ſanctus venit
ad illam, illuminans eius intelligentiam, & de-
monſtrans ei peccata ſibi eſſe dimiſſa, vel dimit-
tẽda: & præſtans illi bona opera, quæ in aliis bo-
num inſpirant odorẽ, quod per fragrantem bal-
ſamum deſignatur. Item, quia ſedes ſuperbię quæ
ſemper iuxta ipſius nominis conſonantiam, ſupe-
riora aperit in vertice eſſe videtur: ideò rite fit
ibi hæc vnctio ſub forma crucis & ſub nomine
humilitatis. Hanc vnctionem.
10 * Syluester Papa fieri inſtituit per Preſ-
byteros propter occaſionem mortis. Vnde
credibile eſt, quod ante eius tempus vtraque
vnctio, ſcilicet & verticis, & frontis Epi-
ſcopo reſeruabatur. Cùm enim gremium
dilataretur eccleſiæ, nec omnibus Epiſco-
pi valerent per confirmationem occurrere ideò
ne ſine chriſmatis vnctione perirent: in-
ſtituit, vt à ſacerdotibus in vertice ſupra
cerebrum, vbi eſt ſedes ſapientiæ, vnge-
rentur, ad robur & augmentum gratiæ. Vn-
de ſi poſteà deceſſerint, dicit Richardus in
mitra

mitrali, quod pro rata gratiæ augmētum consequentur & gloriæ. Veruntamen * & sine vnctio- 11 ne, credimus solo Baptismo saluari, & sine manus impositione, Spiritum Sanctum dari cui Deus dare voluerit: prout in actibus Apostolorum legitur.

* Arnaldistæ tamen perfidi hæretici asse- 12 runt, quòd nunquam per baptismum aquæ, homines Spiritum Sanctum accipiunt: nec Samaritani baptizati, illum receperunt donec manus impositionem acceperunt. Sanè vtraque vnctio fit, secundum Rabanum, de consec. di.4. Posteà in modum Crucis, vt ab eo tempore Diabolus in vase suo pristinæ cognoscens signum suæ interemptionis, id est, S. Crucis, qua interemptus est iam sibi deinceps illud sciat alienum, id est, à se alienatum. * Fit quoque secundum eum ea 13 di. deinde vnic. in pectore cum inuocatione. Trinitatis: vt nullæ reliquiæ latentis inimici, in eo resideant: sed in fide S. Trinitatis mens eius confortetur: & suscipiat & habeat intelligentiam mādatorum Dei. Quisquis ergo fidelis bis inungitur prius oleo, postea similiter bis chrismate. Primò, in Baptismo, in vertice. Secundò, post baptismum, in fronte, scilicet in confirmatione: quia etiam Spiritus sanctus bis fuit Apostolis datus, vt dicet in vj. parte, sub Sabbato sancto. Quarto loco dicendum esset, de vnctione, quæ fit per Episcopum in fronte Baptizati, sed de hoc dicetur in vj. parte sub Sabbato sancto.

* Quinto loco, circa vnctionem ordinan- 14 dorum, notandum est, quod manus Presbyteri ab Episcopo inunguntur, vt cognoscat hoc Sacramento se per Spiritum sanctum suscipere virtutem & gratiam consecrandi. Vnde Episcopus ea inungēs dicit Consecrare & sanctificare digneris Domine manus istas per istam vnctionem, & nostram benedictionem vt quæcunq; consecrauerint, consecrentur: & quęcunque benedixerint, benedicantur in nomine Domini. xvj.q.1.§.hoc inde & extra de sac.vnct.c.1. Ideoq; viri deuoti osculantur manus Sacerdotum, statim post ordinationem eorum, credentes per hoc orationum illorum & bonorū participes fieri. Et vnguntur oleo sacro, quòd opera misericordiæ pro viribus ad omnes debeant exercere. Per manus enim opera, per oleum misericordia designatur. Vnde Samaritanus ille appropians vulnerato, vinum superinfundit, & oleum vulneribus eius. Vnguntur etiam oleo: vt humidi sint ad offerendum Deo hostiam pro peccatis: & largè ad cætera officia pietatis: non aridè & curuè retinendum 1.q.1. sicut vrgeri. Vtrumq; enim, videlicet gratia curationis & charitatis dilectionis per oleū designatur. Rursus ideò impositio manus cum oleo super caput ordinandi, fit quia per manus opus, per digitos, dona Spiritus sancti: & per caput mēs intelligitur. Manus ergo imponitur: quia donis Spiritus sancti imbutus, ad opera Christi

15 mittitur. * Sextò, circa Episcoporum & principum vnctionem sciendum est, quòd Episcoporū vnctio à ver.test. sumpsit originem. extra de sac. vnc.c.1. Nam Leuit. 21. dicitur. Pontifex, super cuius caput fusum est vnctionis oleum: & cuius manus sunt in Sacerdotio consecratæ. Sanè Episc. vngitur chrismate: quod (sicut præmissum est) conficitur ex oleo & balsamo, & vngitur illo tam in corpore, quam in corde, vt interius nitorem conscientiæ quantum ad Deum, quod per oleum exterius habeat odorem famæ quo ad proximum, quod per balsamum designatur. De nitore conscientiæ dicit Aposto. Gloria nostra, hæc est testimonium conscientiæ nostræ. Nam omnis gloria filiæ regis abintus, scilicet procedit. De odore bonæ famæ idem Apost. ait Christi bonus odor, id est, exemplum & imitatio sumus in omni loco: & aliis sumus odor vitæ in vitam 13.q.3.c. Nabuchodonosor in princ. quasi diceret, sumus exemplum dilectionis, & bonæ opinionis ducentis in vitam æternam, aliis odor mortis in mortem, id est, inuidiæ & malæ opi-
16 nionis ducentis in mortem æternam. * Debet enim Episco. in se bonum habere testimonium & ab his quæ sunt intus: & ab his quæ sunt foris, vt cortina, 1. fidelis, cortinam, id est, infidelem trahat, scilicet ad fidem: & qui audit, scilicet addiscendo, & credendo, dicat veni, scilicet prædicando: & de hoc vnguento, caput & manus Episcopi consecrantur: per caput enim mens intelligitur, iuxta illud Euangelij: Vnge, id est humilia caput tuum, & faciem tuam, id est, conscientia laua, scilicet lachrymis. Per Manus opera designantur, iuxta illud in Canticis, &c. Manus meę, 1. bona opera distillauerunt myrrham, id est, dederunt aliis bonum exemplum.

17 * Caput igitur vngitur balsamo charitatis. Primò, vt Episc. diligat Deum, ex toto corde, & ex tota mente, & tota anima sua, & etiam Christi exemplo proximum suum, sicut, id est ad id, quod seipsum. Oleum enim in capite, est charitas in mente, secundum Greg. Secundò, caput vngitur propter authoritatem, & dignitatem, quoniam non solùm Episcopus, sed etiam Rex consecratur. Tertiò, vt ostendatur illius, scilicet Christi (tanquam eius vicarius) repręsentare personam: de quo dicitur per Prophetā: Sicut vnguētum in capite, &c. Caput enim viri, est Christus: caput Christi, Deus qui de se dicit, Spiritus Domini super me eò quod vnxit me, & Euangelizare pauperibus misit me. Christus enim caput nostrum, vnctus est oleo inuisibili, ipse pro vniuersa interpellat Ecclesia: Episcopus pro sibi commissa.

18 * Manus verò vnguntur, propter mysterium & officium manus quidem, quę opera designāt, vnguntur oleo, id est chrismate pietatis, & misericordiæ primò, vt Episcopus operetur bonum ad omnes: maximè autem ad domesticos fidei, nemini claudantur, omnibus aperiantur.

iuxta illud: Manus aperuit inopi, & brachium extendit ad pauperem. Manus arida, manus auara, manus tenacitate contracta, aperiri non potest. Vnguntur igitur, vt sanentur & aperiantur, & vt indigentibus eleemosynas largiantur. Secundò, vt ostendatur accipere potestatem benedicendi, & consecrandi. Vnde cùm ea sconsecrator inungit, consecrare (inquit) & sanctificare Domine digneris manus istas, &c. vt suprà. Tertio, vt mundæ sint ad offerendum hostias pro peccatis. Et no. quod licet manus Episcopi inunctæ fuerint oleo, cum in Presbyterum ordinaretur: iterum chrismate inunguntur cùm in Episcopum consec. extra de sac. vnc. c. vno. Siquidem per manus opera, per oleum Spiritus sancti, vel gratiæ copia: per balsamum, quod oleo admiscetur in chrismate, odor bonæ famę designatur. Eccles. 23. quasi balsamum non mistum odor meus. Quia ergo in operibus Episcoporum & aliorum superiorum, plus quam in aliis inferioribus munus Spiritus sancti apparere, & odor famæ sentiri debent: iuxta illud. 2. ad Corinth. 2. Christi bonus odor, sumus Deo: nam & in cœlesti hierarchia superiores Angeli, inferioribus bonis, & gratia eminent. 88. di. ad hoc idcirco in eorum cõsecratione manus alias oleo inunctæ, chrismate rationabiliter inunguntur.

19 * Pollex etiam chrismate confirmatur: vt pollicis impositio cunctis proficiat ad salutem. Nempè in veteri test. non solùm vngebatur Sacerdos:
20 * verum etiam Rex & Propheta: sicut in libris Regum habetur. Vnde Dominus pręcepit Helię: Vade & reuertere in domum tuam, per desertum in Damascum, cumque perueneris illuc, vnges Azel in Regem, super Syriam, & Ieu filium Nausi vnges Regem, super Israel. Heliseum autem, filium Iaphat qui est de Abel, vnges Prophetam, pro te Samuel quoque vnxit Dauid in Regem. Sed postquam Iesus Nazarenus, quem vnxit Deus Spiritu sancto, sicut in actibus Apost. legitur, vnctus est oleo prę consortibus suis, qui secundum Apost. est caput Ecclesiæ, quæ est corpus ipsius Principis, vnctio à capite ad brachium est translata: vt Princeps à tempore Christi non vngatur in capite: sed in brachio siue in humero vel in armo, in quibus principatus congruè designatur. iur. iuxta quod legitur. Factus est principatus super humerum eius, &c. Ad quod etiam signandum, Samuël fecit poni armum ante Saul, cui dederat locum in capite mensæ ante eos qui fuerant inuitati. In capite verò pontificis sacramentalis, est delinitio obseruata, quia personam capitis. s. Christi, qui est caput Ecclesiæ in Pontificali officio repræsentat.

21 Differt * autem inter pontificis & principis vnctionē: quia caput põtificis chrismate consecratur: brachium verò principis oleo delinitur vt ostendatur, quanta sit differentia inter authoritatem pontificis, & Principis potestatem. Et notat, quod sicut in Euangelio legitur: quidam pater familias vocauit seruos suos, & dedit illis decem mnas. Siquidem vocatio serui est canonica electio Episcopi, quæ fit secundum vocationem Domini vocantis Aaron. extrà de elec. c. transmissa. Mna datur ei, quando is, qui sibi mnas imposuit dat ei textum Euangelij, dicens: Vade, prædica & ipse cum primò ingreditur ciuitatem suam, portat Euangelium in pectore suo iuxta morem quarundam Ecclesiarum, ostendens quasi negotiatori mnam suam. In quibusdam etiam Ecclesiis cum Archiepiscopus dat illi virgam, dicit: Vade, prædica & ille statim benedicit populum, in quo designatur, quòd Moses cum virga missus est in Ægyptum.

22 Rursus * Episcopi in die suæ consecrationis, consueuerũt equitare equos, albis pãnis coopertos, repræsentantes illud, quod legitur in Apocalypsi 19. Exercitus, qui sunt in cœlo sequuntur illum, in equis albis. Siquidem exercitus, qui sunt in cœlo, sunt boni, & iusti viri, & Prælati, qui quotidie sequũtur pro cælestibus Deum in omnibus bonis operibus: qui ideò dicuntur esse in cœlo: quia sola cœlestia diligunt & quęrunt. Vnde Apost. Nostra conuersatio in cœlis est. Hi exercitus. i. boni & iusti viri, & Prælati, sequuntur Iesum, quando scilicet expugnant in se vitia, per correctionem: & in proximis per admonitionem. Vnde Iacobus. Qui conuerti fecerit peccatorem ab errore vitæ suæ liberabit animam suam à morte, &c. Isti exercitus sunt in equis albis, & in corporibus castis. Corpora bo-
23 norum * dicuntur equi quia sicut equi diriguntur secundum voluntatem sessoris: ita iustorum corpora reguntur secundum voluntatem Christi. Isti equi debent esse albi, siue albis operti, id est, corpora iustorum, & prælatorum, debent esse casta & munda. Si enim casta non fuerint, Christum sequi non poterunt. Et Petrus: Christus passus est pro nobis. vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, &c. Sed & clerici S. Romanæ Ecclesiæ ex confessione Constantini imperatoris xcvj. di. Constantinus, equitant equos decoratos linteaminibus candidissimi coloris. Qua die debeat Episcopus cõsecrari, & quare codex euangelij ponitur super humeros consecrandi, dicetur in 2. parte sub tit. de Episco. Septimo loco, dicendum, est de vnctione altaris, calicis, & aliorum ministeriorum Ecclesiæ quę secundum morem dum dedicãtur, inunguntur extrà de sac. vnc. ca. vno non solũ ex mãdato legis diuinæ: sed etiam, quòd Moses tabernaculũ & omnia vasa ministerij sanguine aspersit: & omnia penè in sanguine mundabantur, verumetiam exẽplo B. Syluestri, qui quando consecrabat altare, illud chrismate perungebat. Præcepit enim Dominus Mosi, vt faceret oleum vnctionis, de quo vngeret tabernaculum testimonij, mensam, arcam testamenti, candelabrum,

brum, & suppellectilia, Exod.30. & 40.c.& alia vt præmissum est. Quæ vnctiones fiunt in rebus inunctis, & vt maior reuerentia exhibeatur, & maior eis gratia infundatur. De his vnctionibus iu suis locis dictum est & dicetur verum vnctionis Sacramentum aliud quidem efficit & figurat tam in nouo quam in vete.testa.extra de sac.vnc. Vnde non iudaizat Ecclesia, cùm vnctionis celebrat Sacramentum, sicut aliqui antiqui mentiuntur, qui neque scripturas, neque Dei nouére virtutem. De vnctionibus Ecclesiæ & altaris, in suis ti.dictum est.

24 * Patina siquidem consecratur & inungitur ad ministratiõe corporis Christi : qui in ara Crucis pro omniũ salute immolari elegit. Nam & omnipotens Deus conspersam similaginem in patenis aureis, & argenteis ad altare suum deferri iussit. Calix quoque consecratur & inungitur, vt gratia Spiritus sanctis perficiatur nouum sepulchrũ corporis & sanguinis Christi, & ipse dignetur illum sua virtute perfundere qui calicẽ Melchisedech famuli sui perfudit.

25 Octauò, de extrema * vnctione, quæ scilicet ex institutione Felicis Papæ quarti, & ex præcepto Iacob. Apostoli datur laborantibus in extremis, dicendum est. De qua dicunt quidam quod illa non est ita propriè Sacramentum sicut chrismatio, quæ fit in fronte vel alia, quia (sicut asserunt) iterari potest, cùm fit oratio super hominem : quod in sacramentis non contingit: de conse.di.4.ostenditur.& no.de.conse. dist.v.c.j. Sanè hæc vnctio,non per solum sacerdotem fieri potest,si plures adesse non possunt extra de ver. signi. quæsiuit per quã quidem venialia remittuntur, iuxta illud Iacob : Infirmatur quis ex vobis, vt supra. Fit autem vnctio hæc in diuersis partibus corporis siue membris propter causas, quæ ex orationibus, quæ tunc dicuntur, colliguntur:& specialiter in illis,in quibus quinq; sensus hominis vigent, vt quicquid per illos infirmus deliquit, per huius vnctionis virtutẽ aboleatur. De quibusdã ordinariè legitur,quod inungendus debet esse ad minus 18.annorum:& quòd ægrotans, semel duntaxat debet in anno inungi: licet pluries ægrotet, & quod nullus inungendus est, nisi qui prius compos mentis existens, verbis aut signis illud postulauerit. 26. quæst. vlt. is qui. & cap. seq. extra de senten. excom. cap. à nobis. Et quòd non debent scapulæ inungi: quia in baptismo fuerunt inunctæ, & amodò ministerio carent: & quod confirmatus non debet inungi in fronte: sed in temporibus, nec Presbyteri manus vngebantur interius: sed exterius puta in ordinatione eius interius inunctæ fuerunt. Et quòd ab Episcopo semel inunctus, non debet propter eius reuerentiam vlterius per Presbyterum inungi : extra de temple ordina. cum in distribuendis de consecrat. di. 2. cap. si. Et quòd si æger inunctus conualescit, loca inuncta lauentur & aqua lotionis in ignem proiiciatur. Si verò decedat, non i uetur corpus propter recentẽ vnctionem. Quòd si æger in extremis laborat, citò vngatur, ne inunctus decedat v. di. baptizati. Quidam etiam pœnitentes & morituri, cilicium induunt, & sternuntur in cinere, vt dicetur in. 6. parte sub quarta feria in capite ieiuniorum.

26 Nono cœmeterium, * quod eisdẽm gaudet priuilegiis cum Ecclesia, consecratur & benedicitur 18. quæst.4. sicut Dominus contumax. & cap.seq. extra de consec. Eccle. consuluisti,& de im. Eccle.in rubrica, & c.cum Ecclesia sicut dominus benedixit per manus seruorum suorum Abraham, Isaac, & Iacob, terram filiis Ebron causa sepulturæ comparatam. Benedicitur autem, vt vlterius desinat illic immundorum spirituum habitatio esse, & fidelium corpora ibi vsque ad diem iudicij resquiescant in pace, nisi paganorum vel infidelium, vel etiam excommunicatorum corpora ibi fuerint inhumana, donec inde fuerint eiecta de conse.di. 1. Ecclesiam, & c.2. extra de sepul. sac.

27 Illud * etiam notandum, quòd pallæ altaris, vestimenta sacerdotalia & huiusmodi ecclesiastica ornamenta benedicenda sunt.Legimus enim de conse. di. 1. §. 1. Mosen ex præcepto domini tabernaculum diuinis precibus sacrasse, cum mensa, & altari, & vasis, & vtensilibus ad diuinum cultum explendum. Si ergo Iudæi,qui legis & futurorum vmbræ seruiebant, hoc agebant. Heb.8.& 10.c. quantò magis nos, quibus veritas per Christum patefacta est, hoc agere debemus: & per episcopos sacratos,& non per coëpiscopos l.8. dist. quamuis. Vnde legitur Exo.penul. Cuncta vasa ministerij, benedixit Moses: & si sacræ vesti petia vel filum adiungatur, non ideò benedictionem iterari debere, iuris testimonio comprobatur ar. insti.de re.diui.§. cum ex aliena, & §. qui tamẽ extra de conse. Eccle. quod in dubiis. Quare autem res huiusmodi & similes benedicantur, ex earum benedictionibus colligitur euidẽter.De vestibus verò sacris,dicetur in prooemio 3.partis. Et attende,quia benedictio seu consecratio Ecclesiæ & vestium ornamentorum Ecclesiasticorũ non fit:eò quòd illa non sint gratiæ susceptiua, cum sint inanimata : sed hoc noscitur introductum: quia sicut & homines,sic & illa per benedictionem & consecrationem diuino cultui habilitantur:& idonea & maioris reuerentiæ efficiuntur. Personis verò per vnctionem & benedictionem maior gratia infunditur. Quidam autem in ornamentorum benedictione manus suspendunt. de quo dicetur in 2. parte sub tit. de diacono. Decimò esset de consecratione virginum dicendum, sed de hoc in prooemio secundæ partis agetur.

SVMMARIVM.

1 *Sacramentum, quid.quid mysterium. Et quid mysterium differat à ministerio, nu.2.*
3 *Sacramenti diffinitio.* 4. *Sacramenta varia sunt.*

acramenta ordinis & necessitatis, an, & quando à laico præstari possint.
6 *Sacramentum dignitatis & voluntatis, quid.*
7 *Matrimonium, est Sacramentum voluntatis tantum. Et quo tempore nuptiæ solenniter celebrentur.*
8 *Mulieris complexus, quo tempore sit fugiendus.*
9 *Mulieres cur velentur in nuptiis.*
10 *Sponsæ anulus datur & qua significatione.*
11 *Amoris summa vis.*
12 *Matrimonium, triplex quoddam sacramentum continet.*
13 *Digamus, ineptus est ad clericatum. Et quid ita.*
14 *Sponsus & sponsa, benedicuntur primò à parentibus: deinde à sacerdote. num. 15.*
16 *Sacramentum vnum, dignius alio quatuor modis.*
17 *Sacramenta, quibus de causis sint instituta.*

De Ecclesiasticis Sacramentis.

CAPVT IX.

Circa Ecclesiastica * sacramenta notandum 1 est, quòd secundum Greg. 1. q. 1. multi. Sacramentum est in aliqua celebratione cùm res gesta ita sit: vt aliquid significatæ rei accipiamus, quod sanctè & dignè accipiendum est. Mysterium verò est, quod occultè & inuisibiliter operatur Spiritus sanctus: ita quòd operando sanctificat, & sanctificando benedicit.

* Mysterium enim est in sacramẽtis: ministe- 2 rium dicitur in ornamentis. Sed & secundũ Aug. de conse. dist. 2. sacrificium, &c. signum sacramẽtum est inuisibilis gratiæ visibilis forma. Item sacrificium visibile, inuisibile Sacramentum. Item, idem signum, est res præter speciem, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens, in cognitionem venire. Dicitur * etiam sacramen- 3 tum, sacræ rei signum, vel sacrum secretum. De hoc etiam in quarta parte sub sexta particula canonis dicetur super verbo: mysterium fidei: & sub tit. de oblatione.

Sanè, quædam * sunt sacramenta necessitatis 4 tantum: quædam dignitatis & necessitatis: quædam ordinis & necessitatis: quædam dignitatis, & voluntatis: quædam verò voluntatis tantum. Sacramentum necessitatis tantum, est baptismus, qui in summa necessitate à quacunque (dum tamen in forma Ecclesiæ) collatus proficit ad salutem, de sum. tri. cap. 1. §. pe. 22. dist. §. verùm. Et dicitur necessitatis, quia sine eo, nemo saluari potest, si ex contemptu deseratur. De hoc sacramento in 6. parte sub sabbato sancto dicetur: Sacramentum dignitatis, & necessitatis, est confirmatio dignitatis: quia à solo episcopo confertur, extra de confirma. quanto de sacri. vnic. cap. 1. necessitatis, quia ex contemptu illud dimittens non saluatur: vt in prædicto. cap. quanto de hoc etiam subdicto sabbato dicetur. Sacramenta verò ordinis, & necessitatis, sunt pœnitentia, eucharistia, & extrema vnctio ordinis: quia tantum à rite ornatis secundum claues Ecclesiæ dari debent: * nisi 5 in necessitate, in qua quis potest etiam laico confiteri. Necessitatis: quoniam ex contemptu illa dimittens saluari non potest. De pœnitentia vide in 6. parte, sub tit. de 5. feria cœnæ Domini, vt diximus in repertorio nostro sub tit. de pœnit. & re. De Eucharistia in quarta parte sub canone dicetur. De extrema vnctione, in præcedenti tit. dictum est.

6 Sacramentum * verò dignitatis & voluntatis, est ordo dignitatis quia à solis Episcopis confertur: vel quia non nisi dignus, & dignè ad illud assumendus est extra de sum. tri. cap. 1. in fin. Voluntatis, quia sine illo quis saluari potest, extra de episc. qui re. episc. cap. 1. & 1. quæst. 1. §. sed notandum. & §. ecce cum. De hoc dicetur in procemio 2. partis. Sacramentum volun-
7 tatis * tantum, est matrimonium, & dicitur voluntatis, quia sine illo quis saluari potest. Non enim expedit homini ad regna cœlorum tendere volenti nubere 23. quæst. 4. tunc saluabitur. Circa quod notandum est, quod secundum canones 23. quæst. 4. non oportet, extra. de feriis capellanus. solennitas nuptiarum facienda non est à septuagesima quod est tempus tristitiæ, vsque in octauam Paschæ: nec tribus hebdomadis ante festum S. Ioannis. Sed secundum consuetudinem Ecclesiæ generalis matrimonium publicè contrahitur in Ecclesia à crastina dominicæ in albis: videlicet ab octaua die Paschæ vsque ad primum diem rogationum. Et in prima die rogationum, in mane clauditur hæc solennitas: & durat vsque prohibitio ad octauam diem post Pentecosten inclusiuè, & sic loquitur Clemens Papa in sua epistola decretali, extra de fer. capellanus. A prima quoque dominica aduentus, vsque ad Epiphaniam non debent nuptiæ celebrari: vt in prædicto c. non oportet. 33. quæst. 4. nec etiam fierent vsque ad octauam Epiphaniæ: nisi quia Dominus nuptias cum sui præsentia, cum etiam miraculo decorauit. Vnde tunc cantatur: Hodie cælesti sponso iuncta est Ecclesia. Quidam tamen dicunt sanctius esse, quod hæc prohibitio vsque ad octauam ipsius festi extendatur, sicut & officium conuersionis aquæ in vinum, fit in nuptiis. In præmissis ergo temporibus matrimonia non contrahuntur, quoniam ipsa tempora sunt orationi deputata.

8 * Et ideò debet tunc homo à lecto vxoris sequestrari. Generaliter enim tempore quo abstinetur à nuptiis, abstinendum est etiam à coniugali amplexu. 33. quæst. 4. per totum, nisi fortè ob fragilitatem humanitatis, vir ab vxore poscat coniugale debitum, vel e conuerso: quoniam poscenti soluendum est: quia secundum Apostolum, vir non habet potestatem corporis sui, sed mulier: & econuerso: extra de conuers. coniu. quoddam. Licet autem solennitas nuptiarum præmissis temporibus interdicta sit quocunque tamen tempore matrimonium

nium legitimè per verba de præsenti contractum est, tenet. Quòd verò statutum fuit in canon. 33. quæst.4. non oportet. quòd tribus septimanis præcedentibus festum B. Ioannis Baptistæ nuptiæ non celebrarentur, ideò factum fuit, vt liberius orationi vacetur. Instituerat enim Ecclesia prius duas quadragesimas, præter maiorem: vnam ante natale Domini: quæ communiter vocatur S. Martini, & durabat vsque ad natale. Aliam scilicet quadraginta dierum ante festum B. Ioannis Baptistæ: : in quibus vacandum erat orationibus, eleemosynis, & ieiuniis. Sed propter hominum fragilitatem, illæ duæ ad vnam sunt redactæ: & iterum illa diuisa est in tres hebdomadas aduentus, & tres ante natiuitatem S. Ioannis, in quibus est ieiunandum & à nuptiis est abstinendum.

Porrò * secundum B. Isidorum, eadem quæstione, fœminæ dum maritantur, ideò velantur, 9
vt nouerint se semper viris suis subditas esse. Et
Gent.24. quia Rebecca videns Isaac se velauit. Item ideò nubentes, post benedictionem, vitta vno inuicem vinculo copulantur: ne compagem, id est, fidem vnitatis coniugalis disrumpant. Eadem verò vitta candida purpureoque colore permiscetur: qua candor, est munditia vitæ, purpura ad sanguinis posteritatem adhibetur: vt hoc signo & continentia & lex continendi ab vtriusque ad tempus admoueatur: post hoc ad reddendum debitum non negetur.

* Item, quòd in primis anulus à sponso sponsæ datur fit nimirum propter mutuæ dilectionis 01
signum: vel propter id magis, vt pignore, id est, signo eorum corda iungantur. Vnde & in quarto digito ideò anulus inseritur, quia in eo vena quædam (vt fertur) sanguinis ad cor vsque perueniat. Item Protheus quidam sapiens primum ob amoris signum ferreum anulum fecit, & inibi Adamantem inclusit, & inde subarrare sponsas instituit: quia sicut ferrum * omnia do- 11
mat: sic amor omnia vincit: quoniam nihil amoris furore vehementius: in auth. de nup. Et sicut Adamas est infrangibilis: sic & amor
Cantic.8. est insuperabilis. Fortis est enim, vt mors dilectio. Ideoque in digito anulari, in quem vena procedit à corde, illum portare instituit. Postmodum verò pro ferreis, sunt aurei constituti, & pro Adamante gemmis ornati: quia sicut aurum cætera metalla, sic amor vniuersa bona præcellit. Et sicut aurum gemma decoratur: sic coniugalis amor cæteris virtutibus adornatur. Nuptiæ autem secundum Ambr. cap. quæst. nec illud, dictæ sunt à nubendo Illæ enim quæ nubunt, caput propter verecundiam obnubere,
Gene.24. non loqui solent. Vnde & Rebecca, viso Isaac, cui desponsari debebat, caput. obnubere cœpit, 32.quæst.2. honorat. in fi. Verecundia namque debet præcedere nuptias, quò ipsum coniugium plus verecundia commendet: & magis expetita debet videri à viro, quam ipsa virum expetiisse. Sed secundum Hic c.qu. connubia. Connubia legitima, peccato carent: non tamen tempore illo, quo actus coniugales geruntur: præsentia Spiritus sancti datur etiam, si Propheta esse videatur, qui officio generationis obsequitur.

12 * Notandum etiam est quod triplex spirituale sacramentum in carnali matrimonio consummato designatur. Primum sacramentum, est vnio spiritualis animæ ad Deum: & per fidem, dilectionem & charitatem siue vnio voluntatis: scilicet charitas, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustam animam, extrà de biga. debitum, vnde Aposto. Qui adhæret Deo, vnus spiritus est cum illo. Hoc sacramentum signifi- 1.Cor.6.
catur per coniunctionem animorum, habitam in prima desponsatione carnalis matrimonij.

Secundũ, est vnio humanæ naturæ ad Deum, quæ facta est in vtero virginali, per incarnationem verbi Dei, siue naturæ conformitas, quæ consistit in carne inter Christum & sanctam Ecclesiam: de consec. di. 2. in Christo patre. Ad Ioan. 1.
quod pertinet illud: Verbum caro factum est, &c. Hoc sacramentum designatur in matrimonio carnali, per coniunctionem corporum consummato, non quod ipsa coniunctio, in qua spiritus sanctus non adest, illud designet: sed per ipsum actum consummatum significatur. Tertium sacramentum, est Ecclesiæ vnitas, ex omnibus gentibus collecta: & vni viro, scilicet Christo subiecta. 26.dist.acutius. Hoc sacramentum significatur in eo, qui vnicam tantum, & virginem habuit vxorem, facto postmodum clerico
13 & ordinato. Vbi * verò quis ad digamiam siue ad secundum matrimonium transit, iam ab vnitate recedit, quia carnem suam in plures diuidit: & sic huius tertij sacramenti significatio in eo non cadit: quare promoueri non potest: nam promotus vnitate significare non potest: Præterea, per secundum matrimonium recedit à prioris coniunctione matrimonij, Ecclesia verò, ex quo se Christo coniunxit, nunquam ab eo discessit, nec ab ea Christus. Digamus ergo talem vnitatem significare non potest. Vnde meritò propter huius sacramenti defectum, promoueri non potest: extrà de se.nu. cap.1.& c. vir.& 31.
14 quæst.1. de his. Illud etiam * nota, quòd sicut statutum est in concilio Cartha. 25. di. sponsus, & 23. di.sponsa. Sponsus & sponsa benedicendi à parentibus, vel à paranymphis, offerantur Ecclesiæ sacerdoti. Accepta autem benedictione eadem nocte pro reuerentia benedictionis in vir-
15 ginitate permaneant. Cæterûm * nuptiæ benedicendæ sunt à sacerdote, cum precibus & oblationibus ex institutione Euaristi Papæ 30. qu. 5. cap.1. Veruntamen vir & mulier ad digamiam transiens, matrimonium contrahendo, non debet à presbyteris benedici extrà de sec. nup. cap. 1. & c.7.21.qu.1.de his qui. quia cùm alia vice benedicti sint: eorum benedictio iterari non debet.

Non ergo debent nuptiæ benedici: nisi vbi virgo cum virgine contrahit, propter rationem, quæ ponitur in procemio secundæ partis: imò presbyter qui benedictionem cum secunda vxore celebrauerit, officio & beneficio suspensus, est ad sedem apostolicam mittendus: quod quidem ad exhortationem continentiæ noscitur introductum, secundum quorundam locorum consuetudinem, si quis contrahat cum secunda virgine, benedictio iteratur: & hoc si Dominus Papa sciat & tolerat: alioquin non valet. Dicunt etiam quidam, quòd si aliqui virgines contrahentes non fuerint benedicti: facti digami iterũ contrahendo poterunt benedici: sed & si contrahentes fuerint benedicti: licet se non cognouerint carnaliter, non ideò iterum contrahentes benedicentur. De benedictione virginum, dicetur in proœmio secundæ partis.

* Notandum autem est, quòd vnum sacramentum dignius est alio, quatuor modis scilicet 16
Ratione efficaciæ, vt baptismus. Ratione sanctitatis, vt eucharistia: consec. dist. 2. nihil ratione significationis, vt coniugium. Quidam tamen non approbant istum modum. Et ratione conferentis, vt confirmatio & ordo.

Sed * quæritur, quare instituta sunt sacramenta, 17
quia sine illis potuisset Deus humano generi vitam æternam & gratiam donasse. Respondeo propter tria. Primò, propter humiliationem, vt dum homo ex Dei præcepto se rebus insensibilibus, & se inferioribus reuerenter subiicit: ex hac obedientia magis apud Deum mereatur.

Secundò, propter eruditionem: vt per id, quod foris in specie visibili cernitur, ad inuisibilem virtutem, quæ interius est agnoscenda, mens erudiatur.

Tertiò propter exercitationem: quia cum homo otiosus esse non debeat: præponitur ei vtilis & salubris exercitatio in sacramentis: qua vanam & noxiam declinet occupationem: Iuxta illud: Semper aliquid boni operis facito, vt diabolus inueniat te occupatum, de consecr. dist. 5. nunquam Non ergo debent omitti, prout in præcedenti titul. dictum est.

LIBER SECVNDVS.

SVMMARIVM.

1 *Sectæ hominum. tres in summa.* 2. *Gentilium secta.*
3 *Vates, quis dicatur.* 4. *Hebræorum secta*
5 *Christianorum nomen, vbi primum inuentum.*
6 *Christi nomina, & eorundem interpretatio, & nu. 8:*
7 *Christi nomina, quædam dicuntur de ipso relatiuè, quædam non.*
9 *Deus verb. attribuitur trinitati, æqualiter.*
10 *Iesus, vnde dictus Nazarenus.*
11 *Clericales, qui dicantur, & vnde, & num. 26.*
12 *Monachorum quatuor genera.*
13 *Religio, vnde nomen sortita.*
14 *Ecclesiasticarum personarum duo genera, & vnde ortum habuerint. num. 15.*
16 *Episcopalis ordo, quadripartitum est.*
17 *Papa, est caput ecclesiæ: Cardinales, cardines:*
18 *Patriarcha, quis dicatur.*
19 *Archiepiscopus, quis: & vnde dictus:*
20 *Metropolitanus, vnde nomen sortitus.*
21 *Prælatus quisquam non potest se vniuersalem appellare.*
22 *Episcopatuum & graduum diuersitas, vnde fluxerit.*
23 *Flamines, qui: & vnde dicti.*
24 *Episcopos & præpositos Dominus elegit: quis autem diaconos.*
25 *Presbyterorum institutio, vnde primum.*
26 *Corona clericorum, cur instituta. Item, vnde originem duxerit. num. 31.*
27 *Clerici cur patentibus auribus incedant.*
28 *Coronæ clericorum forma.*
29 *Figura circularis dignitas, & eminentia.*
30 *Clerici, sunt sacerdotes & Reges.*
32 *Pili vnde manent: & quo consilio rescindantur, maximè viris ecclesiasticis.*
33 *Clerici ad quid instituantur. Et quare in quatuor temporibus, num. 34.*
35 *Clerici cur maximè ordinentur diebus Sabbatorum.*
36 *Dominica die celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum.*
37 *Subdiaconos facere die dominica an liceat.*
38 *Ieiunium sequens an possit transferri in præcedentem hebdomaden.*
39 *Virginum consecratio, quo tempore fiat. Et quo loco, quòve apparatu, at ordine num. 40. 43.*
41 *Episcopus consecrandas virgines ter compellat eodem verbo.*
42 *Virgines consecrandæ deponunt vestes veteres, & induunt nouas. Et qua id significatione.*
44 *Virginibus cur velum imponatur.*
45 *Velum, est quintuplex.*
46 *Viduam quid prohibeat velari ab Episcopo.*
47 *Sacerdos non debet interesse secundo nubentibus.*
48 *Diaconissarum instituto antiquitus.*
49 *Pontifex Roman. quot ordines clericorum possit adhibere celebratione.*
50 *Ordines ecclesiastici, quot.*
51 *Ordinum quidam sacri quidam non. Et vtrorumque enumeratio.*
52 *Spiritus sancti septem dona, correspondent septem ecclesiæ ordinibus.*
53 *Ordines ecclesiastici spiritualiter, & specialiter in ecclesia designantur.*

ARGVMENTVM.

De Ministris, & Ordinibus Ecclesiasticis: & de eorum officiis.

CAPVT I.

IN hac secunda parte de ministris & ordini-
1 bus. Ecclesiasticis eorumque, officiis tractare præuidimus: præmittentes * quòd tres sunt sectæ famosæ: videlicet, gentilium, hebræorum, & Christianorum. Prima, est erroris. Secunda, veritatis. Tertia, veritatis & salutis. In prima naufragamur. In secunda, à periculo eripimur. In tertia, saluamur. Prima secta, dicitur à secando, quia secat, id est, separat nos à Deo. Secunda & tertia à sectando, & tenendo, quoniam illuminanс,

illuminant, ſaluant, & liberant. Chriſtianorum
perſonæ tam ſeculares, quàm Eccleſiaſticæ, de
aliis duabus ſectis ſumptæ ſunt, Hæbræa vide-
licet & Gentili. Sicut enim apud nos duo ſunt
genera perſonarum, ſcilicet laicales & eccleſia-
ſticæ, 12. quæſt. 1. duo, ſic & apud Gentiles & He-
bræos.

Apud * Gentiles quidem, ſeculares perſonæ 2
erant hæ: nempè Monarcha, ſcilicet Impera-
tor Romanus. Patricij, qui & ſenatores diceban-
tur, ad quorum arbitrium vniuerſa ordinaban-
tur: Reges, Duces, Comites, Præſules, Præfe-
cti, Suffecti, Tribuni militum, Tribuni plebis,
Prætores, Centuriones, Decuriones, Quater-
niones, Duum-viri, Quæſtores, Ædiles, & aulæ
Ianitores. Inter Poëtas verò erant Aduocati, car-
minum relatores, carminum ſcriptores, Comœ-
di, Tragœdi, & hiſtoriographi. * Vates autem, 3
qui à vimentis dictus eſt modò Sacerdotem,
modò Prophetam, modò Poëtam ſignificat, ſe-
cundũ Iſidorum in ritu templorum erant apud
Gentiles, Archiflamines, Protoflamines, Flamines
& Sacerdotes: vt iam dicetur. Erant quoq; apud
eos virorum & mulierum religioſi conuentus.

Apud * Hebræos quoque eadem erat diuer- 4
ſitas perſonarum: aliæ namque erant ſeculares,
aliæ diuino cultui, videlicet in templo, dedi-
catæ. In templo erant ſummus Sacerdos: vt
Melchiſedech, minores Sacerdotes, Leuitæ, Na-
thinæi, luminum extinctores, exorciſtæ, ianito-
res, & æditij ſeu cantores. Super populum verò
legendum, erat dux populi Moſes: & ſub eo,
quos ipſe conſtituerat ad conſilium Ietro ſoceri
ſui: erant etiam Chiliarchæ & Acontarchæ, Pen-
tacontarchæ, & Decacontarchæ, id eſt, millena-
rij, centenarij, quinquagenarij, & decani, χιλιὰς
enim interpretatur mille, & ἄρχων, Principes:
inde, χιλιάρχος, qui præeſt mille hominibus, in-
de & Acontarcha, qui ſuper centum poteſtatem
habebat. Pentacũtarcha dicitur, qui præeſt quin-
quaginta, Πέντε, enim quinque ſonat. Decanus,
qui decem. Δέκα, enim decem ſonat. Apud Chri-
ſtianos quoque ſimilis diuerſitas reperitur. Et no-
ta, quod Chriſtiani à Chriſto dicti ſunt. Chriſtus
verò à chriſmate: de quo dictum eſt in parte pri-
ma ſub tit. de cõſecr. * Nomen Chriſtianorũ pri- 5
mum in Antiochia inuentum eſt. Anteà enim om-
nes vocabantur diſcipuli, vel fratres, donec Apo-
Act. 2. ſtoli in Antiochia concilium fecerunt. 2. q. 3. ad
menſam. Et dicuntur Chriſtiani orthodoxi, id
eſt, rectè gloriantes, & vt credunt viuentes.
Nam ὀρθῶς Græcè, dicitur rectè Latinè, &
Pſal. 44. δόξα, gloria. Dicitur ergo Chriſtus à chriſma-
Cant. 1. te, quaſi vnctus. Ipſe autem vnctus eſt æter-
Pſal. 104 naliter à Deo præ conſortibus ſuis, provt legi-
tur in Act. Apoſt. & hoc nomen eſt oleo effu-
ſum. Hinc eſt, quod in veteri teſtamento Sa-
cerdotes & Reges, Chriſti nuncupabantur, quia
vncti erant vnctione temporali: Iuxta illud:
Nolite tangere Chriſtos meos.

6 Hoc * autem nomen, Chriſtus, non eſt pro-
ximum nomen Saluatoris: ſed eſt communis
nuncupatio poteſtatis. Eſt enim commune no-
men dignitatis. Sed hoc nomen Ieſus, proprium
eſt vocabulum perſonæ Saluatoris, quo ab An-
gelo Gabriële in conceptione vocatus eſt: Euan-
geliſta teſtante: Vocabis (inquit) nomen eius
Ieſum: & ab hominibus in circunciſione. Et nota, *Luc. 2.*
quòd Ieſus, Hebraicè dicitur Meſſias: Græcè *Mat. 2.*
Chriſtus, vel σατηρ vel σωφὴρ, Latinè vnctus vt *Mat. 9.*
præmiſſum eſt: vel Saluator, eò quòd ipſe ſaluum
faciet populum ſuum à peccatis eorum. Poteſta-
tem enim habet dimittendi peccata: ſicut ipſe
dicit: vel Saluatoris, quia ipſe nobis ſalutem de-
dit. Si enim præcepta eius ſeruauerimus, vitam
æternam poſſidebimus. Hoc autem nomen Ieſus,
Porphyrius philoſophus Græca & Latina lingua
peritus, ſcribebat Latinè Ieſus, Græcè verò per
h, quam Græci pro i longa, ſonant. Vnde & qui-
dam proferunt Gyſus: Latini verò per e longam.
Rectius ergo videtur ſic eſſe pingendum, Ybs,
per Græcam abbreuiationem quàm Hieſus per
Latinam aſpirationem. Sed & hoc nomen Chri-
ſtus, cùm ſit Græcum, Græca ſcribitur abbreuia-
tione ſic, Xps. Nam Græci ponunt ex, pro
chi: p verò pro r, & c pro s. Si autem ſcribitur
per s, à Latina terminatione finitur: ergo ſi lon-
go ſchemate ſcribitur, ſic per aſpirationem pinga-
tur, Chriſtus.

7 Circa * nomina autem Chriſti notandum eſt,
quòd quædam ex ipſis dicuntur de Chriſto rela-
tiuè, ſeu quaſi relatiuè: vt paſtor, ſponſus & me-
diator: quædam non relatiuè, vt homo: quæ-
dam tranſlatiuè, vt agnus, ouis, vitulus, ſerpens,
aries, leo, vermis: & quædam cùm ſint inſtitu-
tione relatiua, ſunt & prærogatiua priuilegij ap-
propriata, vt Chriſtus. Ieſus autem, eſt propriè
proprium nomen eius, vt præmiſſum eſt. Voca- *Apoc. 1.*
tur etiam Chriſtus, α & ω, id eſt, principium & *Eſai. 7.*
finis, & Hebraicè Emanuël, quod eſt nobiſcum *Mat. 1.*
Deus, interpretatum. Nobiſcum enim, eſt per *Ioan. 3.*
præſentiam maieſtatis per participationem ve-
ritatis, & per vinculum charitatis: & per ad-
impletionem veritatis. Vocatur prętereà, via,
veritas & vita. Via in exemplo, vel præ-
cepto.

8 * Veritas, in promiſſione. Vita, in præmio.
Sabaoth verò, id eſt, Deus exercituum. Ado-
nay, quod eſt Domine, Ἀθάνατος, id eſt, im-
mortalis, Κύριος, id eſt, Dominus, Θεὸς id eſt,
Deus, Παναγαθὸς, id eſt, optimus: pater diſ-
ponens vel perfectus. Ὁμούσιος, id eſt vnius eſ-
ſentiæ, nomina ſunt Dei, non tantùm perſonæ
Chriſti: de conſecrat. diſtinct. 2. ego. Vo- *Eſai. 9.*
catur prætereà Chriſtus, ſecundum Eſaiam,
admirabilis, conſiliarius, Deus fortis, Pa-
ter futuri ſeculi, Princeps pacis. Admirabi-
lis in incarnatione. Conſiliarius, in integra
rerum cognitione. Deus in rerum creatione.
Fortis in rerum diſpoſitione. Pater futuri

seculi, in meritorum retributione. Princeps pacis dicitur, vel quia fuit mediator Dei & hominum, vel etiam hominum & Angelorum: vel quia confert illis pacem, quæ exuperat omnem
Philip.4. sensum, cuius pacis non erit finis. Vocatur etiam Christus ineffabili nomine τετραγράμματον, id est, quatuor literarum: quæ sunt ioth, he, vau, heth, quæ sunt apud nos, prima quæst.5. he. est ergo nomen leue, quod dicitur ineffabile: non quia non valeat fari, sed quia non est Deus hoc nomine, nisi in arduis inuocandus: vel quia eius sententia sufficienter nequeat explicari. Cuius interpretatio est talis: ioth principium, he: iste: vau, passionis: heth, vitæ quasi iste est principium vitæ passionis. Genitiuus, more Græcorum ponitur pro ablatiuo passionis, pro passione, id est, per passionem. Quomodo autem vita nostra ab ipsius morte dependeat, non possumus intueri. De hoc dicetur in tertia parte sub tit. de indumentis legalibus.

Hoc * autem nomen Deus appropriatur patri 9
& filio & spiritui sancto, prout in symbolo Athanasij legitur. Quamuis etiam quandoque ad alias personas extendatur, iuxta illud: Diis non detrahes extrà de hær. cùm ex iniunctò. 2. q. 1. ex sa-
Exod.2. cerdotibus. Et alibi: Applica illud ad Deos. Et
2.Cor.8. Apost. Nam & si sunt qui dicantur Dij, siue in
2.Cor.4. cœlo, siue in terra, nobis tantum vnus Deus pater: ex quo omnia, & idem: Si nostrum Euangelium est opertum in his, qui pereunt, est opertum in quibus Deus huius sæculi excæcauit mentes infidelium.

* Rursus: Iesus dictus est Nazarenus, à quo- 10
dam vico Galilææ: Deus dictus est propter vnicam cum patre substantiam. Dominus verò dicitur propter seruientē creaturam. Deus & homo dicitur, quia verbum & caro. Verbum dicitur, quia pater per eum omnia condidit, siue iussit. Imago dicitur propter parem similitudinem patris. Siquidem apud Christianos seculares personæ, laici dicuntur, λαὸς enim Græcè, dicitur populus, Latinè.

Clericales * sunt qui in Ecclesia deseruiunt, 11
vel ipsam regunt: à κλῆρος quod est sors, prout iam dicetur. Hi autem subdiuiduntur in monachos, id est in singulariter degentes 16. quæst. 1. si cupis. Nam, μόνος Græcè, dicitur singularis Latinè: & alios religiosos.

Sunt * autem quatuor genera monachorum. 12
Alij sunt cœnobitæ: qui videlicet in communi monasterij regula & vita obedientiæ maiorum deseruiunt. Alij sunt anachoritæ: qui videlicet ædificant solitudines: & quamuis in communi vita positi, priuatæ tamen contemplationi vacant: alij sunt eremitæ, qui videlicet solitariè in desertis degunt. Alij sunt gyrouagi, id est, vagabundi & circuncelliones 23. quæst. 5. cap. 1. * Religio verò dicta est: quia 13
per eam vni Deo religamur ad diuinum cultum vinculo seruiendi; & in clericos seculares, qui vsurpato nomine seculares dicunt: extrà de offi. or. licet ad differentiam regularium: qui proprio carent, quod non contingit in istis. Nam & secundum Aug. 2. qu. 1. legi. Bonus non Monachus, vix bonum clericum facit. Sed Ecclesiasticarum personarum duo sunt genera.

14 * Nam aliud est dignitatis. Aliud ordinis Dignitatis, vt Papa, Patriarcha, Primas, Archiepiscopus, siue Metropolitanus: quod idem est Episcopus archidiaconus, & archipresbyter, & Præpositus. Quamuis omnes qui præsunt, præpositi generaliter ritè vocentur, extrà de verborum significatione, quamuis. In choro verò personæ sunt decanus, subdecanus, cantor siue præcentor, succentor, thesaurarius siue sacrista, archiacola, & huiusmodi. Dignitates autem vt & ordines à lege originem & exemplum traxerunt. Iuxta illud: Constitues eos Principes super omnem terram quanquam quidam dicant dignitates à gentilitate sumpsisse initium. Ordinis autem personæ sunt sacerdos, diaconus, & cæteri, quos inferius prosequimur.

15 * Qualiter à veteri ritu tam gentilium, quàm Hebræorum ad cultum præsentis Ecclesię translatio personarum facta sit, & qualiter ab illis personæ dignitatum in Ecclesia originem habuerint, breuiter videamus. Et quidem Dominus Papa, Psal. 44.
qui pater vel custos patrum est, vicem gerit summi Pontificis. Romanus Imperator Monarchæ similitudinem gerit. Senatoria & patritiorum dignitas, manet in Ecclesia in quatuor patriarchis: & in Ecclesia Romana in cardinalibus, 86. d. Constantinus. Primates, qui tribus Archiepiscopis præesse habent, Regem exprimunt, qui tribus ducibus præest. Metropolitani seu Archiepiscopi, Ducibus comparantur, qui pluribus Comitibus præsunt, sicut illi pluribus Episcopis. Pelagius tamen Papa dicit 6. quæst. 3. scitote, quòd vna prouincia habet Regem & Metropolitanum. Episcopi Comitum similitudinem gerunt. Coëpiscopi, quorum potestas sublata est, 68. d. quamuis, & cap. Coëpiscopi Præsidum & Præfectorum. Præpositi verò, Tribunos militum imitantur. Archipresbyteri, Tribunos plebis. Cancellarij, Prætores. Archidiaconi, Centuriones. Decani, Decuriones. Presbyteri, Curati, Aduocatos. Personæ quoque ordinum ab illis originem habuerunt. Nam Presbyteri, vices gerunt Ædilium. Diaconi, Quaternionum. Subdiaconi, Duum virorum. Exorcistæ, Quæstores imitantur. Ostiarij, aulę ianitores. Lectores, carminum relatores Acolyti, carminum scrip-
16 tores. * Sanè Episcopalis ordo secundum Isidorum 21. d. cleros, quatripartius est, videlicet in Patriarchis, Archiepiscopis, Metropolitanis, atque Episcopis.

17 * Apostolica autem fides sicut ait Anacletus Papa, 22. di. sacro. caput & cardo est aliarum: quoniam sicut ostium cardine regitur, sic illius authoritate omnes Ecclesiæ reguntur: & inde dicti

suns

sunt Cardinales : per quos tota ecclesia sicut ostium per cardinem gubernatur. Illius autem prælatus Papa, id est, pater patrum vocatur & vniuersalis, quia vniuersæ Ecclesiæ principatur: & Apostolicus, quia principis Apostolorum vice fungitur:& summus Pontifex,quia caput est omnium Pontificum,à quo illi tanquam à capite membra, descendunt, & de cuius plenitudine omnes accipiunt, quos ipse vocat in patrem sollicitudinis,non in plenitudinem potestatis, extrà de vsu pal.c.ad honorem. Hic est Melchisedec, cuius sacerdotium non est cæteris comparatum.
Patriarcha verò, * Græca lingua, summus Pa- 18
trum interpretatur,quia primum, id est,Apostolicum tenet locum xxi. d.clericos, & ideò quia summo honore fungitur, tali nomine censetur, sicut Romanus, Constantinopolitanus, Antiochenus,Alexandrinus,Hierosolymitanus. Dicitur etiam Patriarcha, quasi pater arcæ, id est, ecclesiæ,vel pater patrum,Princeps. ἄρχων,enim Græcè, Princeps interpretatur Latinè. Hic est Moses,qui Aaron in Pontificem oleo consecrauit.* Archiepiscopus,Græco vocabulo dicitur, 19
eò quòd sit summus seu princeps Episcoporum. Tenet enim vicem Apostolicam : & præsidet tam Metropolitanis, quàm cæteris Episcopis.
* Metropolitani seu Metropolitæ, à mensura 20
ciuitatum vocantur, singulis enim prouinciis præeminent : quorum authoritati, & doctrinæ cæteri Sacerdotes subiecti sunt, sine quibus nihil reliquis Episcopis agere licet. Solicitudo enim totius prouinciæ eis commissa est. Vnde Pelagius Papa ait.v.q.3.scitote.Scitote certã esse prouinciam, quæ habet decẽ aut vndecim ciuitates & vnum Regem:& totidem minores Potestates sub se,& vnum Metropolitanum, aliósque suffraganeos decem vel vndecim Iudices Episcopos. Ad quorum iudicium omnes causæ Episcoporum & reliquorum Sacerdotum ac ciuitatum referantur. Omnes autem superius designati ordines Episcoporum & superiorum vno, eodémque vocabulo, Episcopi nominantur. Sed priuato nomine quidam vtuntur, propter distinctionem potestatis quam singulariter acceperunt. Episcopatus vocabulum, vnde dictum sit,sub tit.de Episcopo dicetur. Porrò secundum Anacletum Papam xcix. d. prouinciæ. Primates & Patriarchæ diuersorum nominum, sed eiusdem formæ atque officij sunt. Et ideò quidam Primates vsurpant sibi nomen Patriarchæ : vt Aquilegien. & Granden. Primatia autem dicta est, à primitiis conuersionis ad fidem.
* In concilio quoque Africano, eadem di.i. 21
statutum est, ne primæ sedis Episcopus Princeps Sacerdotum aut summus Sacerdos, aut aliquid huiusmodi, sed tantùm primæ sedis Episcopus appelletur. Pelagius etiam Papa statuit ead. d. nullus, vt nullus Patriarcharum vniuersitatis vocabulo, vnquam vtatur, nec aliquis in suis Epistolis vniuersalem nominet illum, quia si vnus Patriarcha vniuersalis dicitur, Patriarcharum nomen cæteris derogatur & subtrahitur. Ad hæc summorum Pontificum, Præsulum atque reliquorum sacerdotum institutio in veteri testamento sumpsit exordium: & in nouo est plenius consummata. xvj. d. §. j. Summi namque atque minores sacerdotes à Deo per Mosen instituti sunt, vt perpetuus esset cultus tabernaculi per successores eorum à filiis Israël. Dauid autem, ad ministeria domus Dei amplus ianitores instituit, & cantatores. Salomon exorcistas inuenit, sicut sub tit. de sacerdote dicetur. Hæc omnia ecclesia in nouo testamento imitata est, vt iam dictum est. Habet enim ianitores, quos ostiarios appellamus, pro cantatoribus verò lectores simul & cantatores instituit exorcistas etiam nomine & officio antiquo manente recepit,pro filiis Aaron,Omnes infra summum Pontificem sacerdotium administrantes, consecrati

Exod. 27.

22 sunt : inter quos quædam * discretio est exorta, vt alij appellentur simpliciter sacerdotes, alij archipresbyteri, alij Episcopi, alij Archiepiscopi seu Metropolitani, alij primates, alij Patriarchæ, alij summi Pontifices vt præmissum est. Quæ discretio maximè à Gentilibus introducta est, qui suos flamines, alios simpliciter flamines, alios archiflamines, alios protoflamines, id est, primates appellabant: hi in capite pileum habebant, in quo erat breuis virga,qua à carnibus sacrificiorum aues arcebant.Pileum autem ipsum desuper aliquid lanæ habebat quod cùm per æstum ferre non possent, filium tantum in capite ferre cœperunt. Vnde à
23 filo, quo * vtebantur, flamines dicti sunt, quasi filamines. Verum festiuis diebus filo deposito pro sacerdotij eminentia pileum imponebant. Maiorum quoque & minorum sacerdotum discretio in nouo testamen. ab ipso Christo sumpsit exordium,qui Apostolos pro maioribus,discipulos pro minoribus sacerdotes instituit Petrũ verò in summum sacerdotem elegit. Apostoli etiam eandem formã secuti in singulis ciuitatibus Episcopos & Presbyteros ordinauerunt,prout sub tit.de sacerdote dicetur. Leuitas verò ab Apostolis legimus ordinatos. Vnde Cypria. ait. xciij. d. dominus. Meminisse debent Diaconi,
24 quoniam Episcopos * & Præpositos Dominus elegit. Diaconos autem post Ascensionem Domini in cœlum Apostoli sibi constituerunt : Subdiaconos & Acolytos tempore procedente ecclesia sibi constituit. Et sicut canon Clementis Papæ testatur. 81. d. in quibus B. Petrus Episcopos, Primates vel Patriarchas in illis ciuitatibus poni præcepit:in quibus olim apud Ethnicos siue Gentiles erant flamines eorum,atq; primæ legis doctores.In quibus verò olim apud eos erant eorum archiflamines: quos minores reputabant quàm dictos Primates eorum

eorum, Archiepiſcopos inſtitui præcepit: & in
ſingulis reliquis ciuitatibus,ſingulos Epiſcopos,
* Anacletus quoque Papa ea, d. Epiſcopi. inſti- 25
tuit presbyteros per caſtella & villas poni & or-
Leuit.12. dinari. Cæterum in Leuit.legitur voce ſuperna
ad Moſen dictum eſſe: Loquere ad Aaron, do-
mo de ſemine tuo, per familias qui habuerit
maculam non offerat panes Deo ſuo, nec acce-
dat ad miniſterium eius, ſi cæcus fuerit, ſi clau-
dus, ſi paruo, vel grandi, vel torto naſo, ſi fra-
cto pede, ſi mancus, ſi gibbus, ſi lippus, ſi al-
buginē habens in oculo, ſi iugē ſcabiē ſi impe-
tiginem in corpore, ſi ponderoſus, ſi langui-
dus: quia indignum eſt dare Deo, quod dedi-
gnatur homo.l.xxi.d.hinc & enim. &.c. ſeq. in
quo inſtruimur quales à clericatu ſint repel-
lendi. * Dicuntur autem clerici à κλῆρος Græ- 26
cè, quod eſt ſors, ſeu hæreditas Latinè: quaſi
ſint de ſorte Domini, vel quaſi Dominus eo-
Psal. 15. rum ſors ſit,iuxta illud Prophet. Dominus pars
hæreditatis meæ, &. c.xii. q.1.clericus.& c.qui
extrà de prehen. cùm ſecundum. Ex quo patet,
quod nihil extrà Deum habere debēt: ſed ſolum
decimas, primitias & oblationes, quæ ſunt hæ-
reditates domini accipiant, ſiue quaſi ſint for-
tè electi. In veteri nanq; teſtamento, & apud
Psal.15. Gentiles, & clerici & ſacerdotes ſorte & libris
Act. 1. eligebantur: & in nouo teſtamento Mathias
ſorte electus eſt. Primus autem clericus fa-
ctus eſt Petrus. Iginius Papa decimus à B. Pe-
tro conpoſuit clerum, & diſtribuit gradus.
Circa coronam clericorum tria attendenda
ſunt, ſcilicet capitis abraſio, capillorum detrun-
catio, formæ circulatio. Ad capitis abraſionem
tria ſequuntur, ſcilicet munditiæ conſeruatio,
deformatio & denudatio munditiæ conſeruatio,
quia ex capillis ſordes in capite aggregantur.
Deformatio, quia capilli ad ornatum ſunt, ſig-
nificat ergo tonſura mundam & non formabi-
lem vitam, id eſt, quòd clerici debent habere
munditiam mentis interius: & non formabilem
vitam, id eſt, non exquiſitum habitum exte-
rius, ſecundum Dionyſium in eccleſiaſtica
Ierar. Raſura quoq; & tonſura capillorum, eſt
depoſitio omnium temporalium. Clerici enim
victu & veſtitu contenti, omnia cōmunia habe-
re debent. xij. q.1. clericus, &. c.dilectiſſimis.
Vnde iuxta Apoſt. Comam non nutriant: ſed
caput deſuper in modum ſphæræ radant. xxiij.
d. prohibitæ. Denudatio autem ipſa ſuperioris
partis capitis, nullum debere eſſe medium
inter nos & Deum demonſtrat, vt reuelata
facie gloriam Domini liberè contemplemur.
Rurſus radimus caput relictis inferius in mo-
dum coronæ capillis, quia caput mentem
ſignat: capilli verò ſeculares cogitationes.
Sicut ergo caput mundatur ſuperius à capillis,
ita mens noſtra dū ſuperiora, id eſt, cœleſtia co-
gitat, à ſecularibus cogitationibus mūdari debet.
Sed pars inferior capillos habet: quia non eſt
prohibitum aliquando de ſecularibus cogitare,
ſine quibus vita præſens duci non poteſt.j.q.j.ſi
quis obiecerit. Circa detruncationem capil-
lorum notandum eſt quia illa ſignificat, quòd
clerici omnes ſuperfluas cogitationes debent à
27 mente abſcindere. * Abtonſo igitur capite &
patentibus auribus, incedere debent, nec capilli
creſcendo aures operiantur, & oculos impedi-
ant. xxiii. diſt. non liceat, quoniam prouiden-
dum eſt, ne ſeculares cogitationes aures &
mentis oculos impediendo, nos ad ſecularia
trahant. Vnde capillos ſuper aures tondeamus:
vt quinque capitis ſenſus expeditos ad Dei ſer-
uitium habeamus. Benè igitur ad Ezechiëlem
dicitur: Sacerdotes caput ſuum non radent, Ezec.44.
neque comam nutriant: ſed tondentes atton-
deant capita ſua. Siquidem vt ait Greg. in pa-
ſtorali.li. ii.c.xviii. Capilli in capite exteriores,
ſunt cogitationes in mente. Qui dum ſuper ce-
rebrum inſenſibiliter oriuntur, curas vitæ præ-
ſentis exprimunt. Quæ quia ex negligentis ſen-
ſu importunè aliquando prodeunt, quaſi non
nobis ſentientibus procedunt. Quia ergo Sacer-
dotes qui ſunt ſacri fidelium duces, ſolicitu-
dines exteriores habere poſſunt, nec tamen eis
vehementer incumbere debent rectè caput ra-
dere, vt comam prohibentur nutrire, vt cogi-
tationes cordis de vita ſubditorum, nec à ſe
funditus amputent: nec rurſus ad creſcendum
nimis relaxent. Et bene ſubditur: Tondentes Ezec 44.
adtondeant capita ſua: vt videlicet curæ tem-
poralis ſolicitudines: & quarum neceſſe eſt,
prouideant: tamen reſcindantur citius, ne im-
moderatius excreſcant. Dum ergo per admini-
ſtrationem exteriorum, prouidentia corporum
vita protegitur, & rurſum per moderatam cor-
dis intentionem non impeditur, capilli in capite
Sacerdotis reſeruantur, vt cutem cooperiant:
& reſecantur, nec oculos claudant. Circa
formæ circulationem ſeu coronam ſciendum
28 eſt: quod fit propter multa. * primò in ſignum
quòd Chriſtus Rex noſter ſeipſum in ara cru-
cis oblaturus, ſpineam coronam portauit. Vnde
& nos, qui per eandem paſſionem ſaluari
deſideramus, Dominicæ paſſionis ſignum,
id eſt, formam ſpineæ coronæ quam ipſe vt
ſpineas peccatorū noſtrorum auferret in paſſio-
ne portauit in capite, in verticibus noſtris porta-
mus, vt ſicut ille pro nobis, ſic & nos pro illo ir-
riſiones & opprobria paratos eſſe libēter ſufferre
monſtremus. Secundò, circulus capillorum,
virtutem æqualitatis vndiq; rationi conſentien-
tem deſignat, Tunc enim temporales res benè
29 cogitantur, ſi cōueniant rationi. * Tertiò circu-
laris figura fit quia hęc figura nō habet princi-
piū neq; finē. Per quod datur intelligi, quod cle-
rici ſunt miniſtri Dei, qui non habuit princi-
pium neq; habebit finem. Quartò, hæc figura
nullū habet angulū: per quod ſignificatur, quòd
clerici nō debent habere ſordem in vita: quoniā
vbi

vbi angulus, ibi ſordes, vt dicit Bernard. Et
quod debent habere veritatem in doctrina,
quoniam veritas angulos non amat: vt dicit
Hiero. Quintò, quia hęc figura, omnium figu-
ratũ eſt pulcherrima. Vnde in hac Deus cœle-
ſtes creaturas fecit, per quod ſignificatur, quod
clerici debent habere pulchritudinem interius
in mente: & exterius in conuerſatione. Sextò,
quia hæc figura eſt omnium ſimpliciſſima.
Nam ſecundum Auguſt. nulla figura ex vna
linea tantum conſiſtit, niſi ſola circularis,
quæ vnica linea clauditur, per quod ſigni-
catur, quod clerici debent habere ſimpli-
citatem columbinam, iuxta illud: Eſtote
ſimplices, ſicut columbæ, vj. q. 1. ex meri-
Mat. 5. to. † Septimò corona clericos eſſe ſpecialiter 30
regnum Dei demonſtrat. Ipſi namque ſecun-
dum Hier. xij. q. 1. duo ſunt, ſunt Reges &
Sacerdotes, id eſt, regales Sacerdotes, & ſunt
Reges, id eſt, ſe & alios in virtutibus regentes:
& ita in Deo regnum habent. † Sanè raſura 31
capitis clericorum fit, ſicut ait Beda in hiſto-
ria Anglorũ, in memoriã eius: quia cum beatus
Petrus in Antioch. prædicaret, abraſerũt ſũmi-
tatẽ capitis eius in cõtumeliã nominis Chri-
ſtiani & Dominicæ paſſionis: quod quidẽ ho-
die toti clero in honorẽ traditur. Fuerunt ta-
mẽ, qui dicerẽt, quòd tõſuræ eccleſiaſticæ vſus
à Nazareis, qui omnia veteris legis cuſtod ũt,
exortus eſt. xxiv. q. iij. ver. Nazarei. Hi enim
prius crine ſeruato, denuò poſt magnæ vitæ
continentiã, caput radebãt: & capillos in igne
ſacrificij mittebant, vt perfectionẽ deuotionis
ſuo Domino conſecrarent. Quorum exemplo
ab Apoſtolis introductum eſt, vt & Nazarei ac
ſancti Dei crine prætõſo innouentur: quamuis
olim Chriſtiani à Iudæis quaſi in opprobrium
Nazarei vocarẽtur, pro eo, quod Saluator no-
ſter à vico quodã Galilææ Nazarenus appella-
tus eſt. Poteſt etiam dici, quòd vſus tonſuræ à
lege occaſionẽ traxit. Sacerdos namque legis
tyaram, id eſt, pileum ex byſſo in modum me-
diæ ſphæræ in capite, Rex verò coronam ge-
ſtabat, pars verò capitis raſa tyaram, circulus
crinium deſignat coronã, ad notandũ, quod in-
1. Pet. 2. ſtituit eos Deus genus electũ, in Regalem Sa-
cerdotẽ. Rurſus lex coronã quatuor digitorũ,
Ezech. 5. ſuper mensã, & deſuper aureolã fieri iubebat.
Cæterùm ad Ezechiëlẽ Dominus dicit: Sume
gladiũ acutum, & educ per caput tuũ & bar-
bã. Longitudo namque capillorum, multitu-
dinem ſignificat peccatorum. † Hinc igitur 32
clerici barbas ſibi radere informantur. Ratio
nãque pilorũ barbæ, qui ex ſuperfluis ſtoma-
chi prouenire dicuntur humoribus, deſignat,
quod vitia & peccata, quæ in nobis ſupeflua
ſunt, reſecare debemus. Radimus enim barbas,
vt per innocentiam & humilitatem puri vi-
deamur & Angelis, qui ſemper in iuuenili æta-
te florent, coæquemur. In ieiuniis tamen quã-
doque capillos creſcere permittimus; quia co-
gitationes quæ contra Deum non ſunt: vt eſt
eccleſiam ædificare, agrum colere, & ſimilia,
quæ tempore abſtinentiæ fieri ſolent, prohibe-
ri non debent. Concilium Carthaginenſe, ſta-
tuit: extrà de vita & honeſtate cleri. Clerici.
xxxiij. diſtinct. ſi quid vt clerici neque co-
mam nutriant, neque barbam.
33 † Ordinantur autem cleri, vt Deo ſeruiant:
nec de cætero ſeruiant mundo: nec gloriæ
mundi. Debent ergo offerre corpora ſua, ho-
ſtiam viuentem, ſanctum, Deo placentem. Vn-
de Apoſtolus ad Rom. Confundantur omnes *Rom. 12.*
qui gloriantur in ſtultitia, id eſt, in gloria
mundi, quæ non eſt vera gloria: ſed imago
gloriæ. Quare autem ordinandis manus im-
ponatur, dicetur in tractatu de Diacono.
34 † Ordinantur in quatuor temporibus: ideò
quia Sacerdotes & alij clerici locum in eccle- *Num. 3.*
ſia obtinent, quem Leuitæ in populo Iſraël
obtinuerunt, quos ſicut in libro Mumero-
rum legitur, Dominus pro primogenitis re-
cepit & eos in Ægypto, dum primogenita
Ægyptiorum interficerentur, cuſtodiuit: pri-
mogenita verò, quaſi quædam primitiæ ſunt.
Vnde quaſi primitias Domino offerimus, cùm
aliquem ad ſacros ordines conſecramus. Con-
ueniens igitur eſt, vt in primitiis temporum,
ſcilicet in quatuor temporibus, primitias
hominum offeramus. Rurſus, ideò in qua-
tuor temporibus, vt quatuor virtutibus ex-
ornentur: & ſub quatuor Euangeliis ſeruire
Chriſto, & eccleſiæ moneantur. In Vere, vt
virtutibus floreant. In Æſtate, vt fructus af-
ferant: In Autumno, vt fructus bonorum
operum metant. In Hyeme, vt collectos con-
ſeruent in horreo: & eis fruantur in Domi-
no. Et vide in ſexta parte ſub Sabbato poſt
35 Dominicam 17. Ideò autem † potius in Sab-
batis quatuor temporum, quàm in quartis,
vel ſextis feriis fiunt ordinationes, quia illa
dies Spiritui ſancto conſecrata eſt, cuius do-
no in ordinibus recipiuntur, Præceptum *Exod. 16.*
enim eſt à priori populo, Sabbatum celebra-
re, ad hoc, vt eſſet figura ſanctificationis
Spiritus ſancti. Vnde in Exod. Requies Sab- *Exod. 31.*
bati ſanctificata eſt Domino. Et iterum: Cu- *& 35.*
ſtodite Sabbatũ meum: ſanctũ eſt enim mihi, *Gen. 2.*
quia erit ſignum inter me & vos in generatio-
nibus veſtris. Exod. Præterea, nunquam legi-
mus in Gene. ſanctificationem fieri per om-
nes priores dies: ſed de Sabbato ſolum di-
ctum eſt. Sanctificauit Deus diem Sabbati.
Fiunt etiam in Sabbato in ſignum, quòd or-
dinandi debent habere Sabbatum temporis:
vt tandem tranſeant ad Sabbatum æternitatis.
Ordinatio autem, quæ fit in Sabbato, ſe-
quentis diei eſt. Figurat enim ſacerdotes or-
dinatos, eſſe miniſtros diuerſorum Dominico-
rũ ſacramentorũ. Ideoque fit hora nona, quia

iam illud tempus ad Dominicum diem, scilicet resurrectionis intelligitur pertinere. lxxv. dist. quia partibus. extrà de temp. ord. literas. Ordinandi enim ad Christi similitudinem Sabbato resurrexisse intelliguntur. † Congruè 36
igitur in hac die scilicet Dominica celebrantur ministeria sacerdotalium benedictionum, in qua sunt collata chrismata gratiarum in ea Dominus resurrexit, in ea Apostolis insufflauit,
Mar. 16. dicens: Accipite Spiritum sanctum, quorum
Ioan. 20. remiseritis peccata, remittentur eis. In hac
Act. 21. promissus Spiritus sanctus aduenit. Rectè ergo ad eam benedictiones sacerdotales dirigimus: vt cum Apostolis hilariter cantare possimus: Veni sancte spiritus, reple tuorum corda fidelium, scilicet ordinatorum. Fiunt etiam ordinationes in Sabbato mediante hebdomade quadragesimæ, qua cantatur: sitientes. lxxxv. di. c. si. lxxiii. ca. principali. xvi. quæst. i. in parochiis & etiam in Sabbato sancto, veruntamen vsque ad tempora Simplicii Papæ, Romani Pontifices dicuntur semper in Decembri ordines celebrasse, vt dicetur in sexta parte sub Sabbato post decimam-septimam Dominicam. Vnde & tunc officia plena inueniuntur, quod in aliis non contingit. In Sabbato verò post Pentecost, ordines sacri non conferuntur: quia in sequenti tunc septimana recepta Spiritus sancti gratia celebrantur. † Solus autem 37
Romanus Pontifex potest Subdiaconos facere in diebus Dominicis, extrà de temp. ordin. c. i. Alij Prælati possunt in diebus Dominicis solum minores conferre & virgines consecrare. Si autem ob vrgentem necessitatem in die Dominica ordinatio fiat: quia fortè perfici non potuit in Sabbato, debet hoc fieri ieiunio continuato, tam ab ordinando quàm ab ordinatore: quia tunc propter continuationem ieiunij fingitur vna dies: extrà de tempo. ordi. c. literis. lxxv. dist. quod patribus & c. seq.
† Cæterum in quibusdam locis habentes festa 38
suarum ecclesiarum in Sabbatis quatuor temporum, transferre dicuntur ieiunium in præcedentem septimanam ob honorem suarum festiuitatum: sed dicimus nec hoc eis licere: nec tunc posse ordines celebrari. Melius igitur esset festiuitates ipsas transferri. De hoc dicetur in sexta parte sub quarta feria tertiæ hebdomadæ Aduentus. Qua die & hora fiat Episcoporum consecratio, sub tit. de Episcopo dicetur. Illud etiam considerandum est, quod Sacerdotes & Diaconi, tantum nominantur ab Apost. in Epist. eò quòd ipsi præcipuè in ministerio altaris necessarij sunt. Cæteri verò ordines posteà adiecti sunt pro vtilitate ministerij: quia propter multitudinem credentium ritè per illos non poterat adimpleri. Vnde & secundum Ambr. illorum ordinatio præcipuè circa altaria celebratur: & pro eis Episcopus ante altare prosternitur. Alij verò nequaquam ad altare ordinantur: eo quòd nec ad altaris ministeria statuuntur, sed alia officia implent, cantando, siue legendo, siue alia seruitia faciendo omnes tamen quærunt faciem prælati, id est, præsentiam Domini, vt valeant in primogenitis hæreditare, ad instar Iacob qui sibi fratris primogenita vendicauit. Et attende, quòd in quibusdam ecclesiis immediatè post collationem cuiuslibet ordinis, cantatur responsorium vel tractus: prout apparet in libro Pontificali, per nos edito: & benè ad denotandum, quòd ordinati in lectione iam lecta instructi ad solicitudinem & laborem: quæ per responsorium & tractum significantur, vocantur. Quia verò de virginum consecratione mentio facta est, videndum est primo, quibus diebus benedicantur. Secundò, quid significent, quæ in earum benedictione agun-
39 tur. † Benedicuntur autem in Dominicis diebus, & in diebus Epiphaniarum, & in albis Paschalibus, & in festis Apostolorum: vt Spiritus sanctus super eas simplices, vt columbas, descendere videatur, & vt per Apostolos, per morem virginitatis ecclesiæ prius tradiderunt, quasi per paranymphos sponsæ Domino consecrentur. Sequitur videre, quid significent, qui in earum benedictione aguntur: & licèt omnis anima Deo desponsetur per fidem: vnde Oseæ: Sponsabo te mihi in fide. Oseæ. 2. Virgines tamen specialius Christo desponsari dicuntur, quia earum caro carni Christi familiarius se conformat: pro eo quod illa sicut nec caro Christi corruptionem non sensit. Et inde est, quòd virgines sequuntur agnum: quocunque
40 ierit Apocal. † Sanè virgines benedicendæ Apoc. 13.
sub papilione, vel aliquo alio loco stant inclusiuéque Archipresbytero vel alio ante Euangelium alta voce cantante: Prudentes virgines, &c. cum cereis ardentibus in manibus, nudis capitibus exeunt obuiam Episcopo, & Ecclesiam ingrediuntur. Si quidem cereos accensos ferunt in manibus: iuxta illud Luc. Luc. 12. Sint lumbi vestri præcincti & lucernę ardentes in manibus vestris: vt ostendant se imitari prudentes virgines, quæ ornauerunt lampades suas, & exierunt obuiam sponso. Sponsus namque Mat. 15. earum est Christus, quem Pontifex eius vicarius repræsentat. Lucernas quidem ardentes in manibus tenere, est per bona opera exemplum proximis monstrare. Iuxta illud Saluatoris: Luceat lux vestra coram hominibus, Mat. 5. vt videant opera vestra bona, &c. Egressus verò earum de papilione: & ingressus in Ecclesiam, designat quod per suscipiendā benedictionem, & à Christo desponsationem, de ergastulo, & ærumnis, ac tenebris præsentis vitæ atque fallaciis, ad cœlestis regni libertatē, gaudiū ac claritatē, & ad superni Regis thalamū transducūtur. Vnde Ecclesia: Veni electa mea, & ponam in te thronum meum. Nudis

capi

capitibus obuiã veniũt: & Pontifex cantando
dicit illis: Venite: & ipsæ similiter cantando
respondent: & nunc sequitur ad repræsentan-
dum, quod in Canticis legitur: Surge amica
Cantic.1. mea, sponsa mea, ostende mihi faciem tuam
& sonet vox tua in auribus meis. Rursus de-
nudatio capitum, depositionem & abrenun-
tiationem mundanorum congruè designat.
Nudato etiam capite, Ecclesiam ingrediuntur:
ad notandum quod velut formosæ & sponso
placidæ in ipsius sponsi tabernaculum intro-
Cantic.1. ducuntur: iuxta illud in Canticis: Nigra sum,
sed formosa: & introduxit me Rex in taber-
naculum suum. † Ter autem dicitur eis: Ve- 41
nite ad notandum quòd ad hoc tripliciter de-
bemus venire scilicet, Per abdicationem pro-
prietatis: Per votum castitatis. Et per sponsio-
nem obedientiæ. Debent quidem venire. Pri-
mò per abdicationem proprietatis de conuer-
satione mundana: de seruitute Ægyptiaca: de
carcere: de laqueis, & de retibus: vnde Psalm.
Psal.140 Cadent in retiaculo eius peccatores. Et Sa-
Sapi.14. pien. Creaturæ Dei factæ sunt in tentationem
animæ hominum, & in muscipulam pedibus
insipientium. Secundò, debent venire, per vo-
tum castitatis, tanquam prodeuntes à delecta-
tione carnali & immunditia, & loco toxicato:
de quo si quid anima sumit, & per pœniten-
tiam non reiicit, moritur morte æterna. Ter-
tiò, per sponsionem obedientiæ de propria vo-
luntate: sicut de corruptione & clibano ac-
censo, & de Babylonica fornace. Et ideò cum
pueris, qui erant in fornace illa dicunt: Et nunc
sequimur in toto corde, & timemus te, &
Dan.3. quærimus faciẽ tuã. in Daniel parũ ante Psal.
Benedi. De quolibet autẽ istorũ exeundũ est,
firmo cordis proposito, solenniori voto, & to-
tius vitæ perseuerantia. Et hæ sunt quasi tres
Exod.5. diætæ. Exod. viã triũ dierum ibimus in solitu-
dine. Quas tres dietas præmissæ tres vocatio-
nes, tripliciter factæ designant. Quia verò
post susceptum tam laudabile propositum, re-
stant insidiæ & tentationes dæmonum, atque
acerrima contra mundum, carnem, & dæmo-
nes certamina, & insuper regularis obseruãtiæ
difficultas, quæ muliebris, infirmitas sufficien-
ter per se sustinere non posset: ideò diuinum
auxilium, & sanctorum suffragia per litaniam,
quæ subiicitur, implorantur. † Consequenter 42
deponunt vestes veteres: & induunt nouas be-
nedictas, ad notandum, quòd in hoc proposi-
to vetus homo exuitur, & nouus induitur, qui
Ephe.4. sicut legitur Ephes. Creatus est in iustitia &
sanctitate veritatis. Et debent esse vestes
mundæ & candidæ ad significandum, quòd
quia Dei filio desponsantur, debent de cætero
se mundas & sanctas absque macula præser-
2.Cor.10. uare vel conseruare. Iuxta illud Apostoli:
Despondi enim vos vni viro virginem castam
exhibere Christo. Hoc enim candor seu mũ-

ditia vestis ostendit. Vnde Ecclesiastes: Omni Eccles.9.
tempore vestimenta tua sint candida. Et hoc
est sumptum à B. Cæcilia, quæ exterius veste
fulgebat, intus castitate nitebat; & ab Angelis,
qui in Christi resurrectione visi sunt in vesti-
bus albis. Vel si sit niger habitus, significat
carnis mortificationem. Quia enim Christus
sponsus suus mortuus est pro ipsis, debent &
ipsæ commori pro illo. Vnde Apostol. Qui Gal.5.
Christi sunt, carnem suam crucifixerunt cum Rom.6.
vitiis & concupiscentiis. Et Rom. Si com-
plantati facti sumus similitudini mortis Chri-
sti, simul & resurrectionis erimus. Rursus ni-
gredo habitus, est contemptus viridis ample-
43 xus. † Subsequenter indutæ vestibus benedi-
ctis versus Episcopum veniunt, quasi ad ipsum
actu dicant: Regnum mundi & omnem orna-
tum sæculi contempsimus, propter amorem
Domini nostri Iesu Christi, &c.
44 † Vela quoque super scapulas & pectora
dependentia ex institutione Sotheris Papæ,
cum signo crucis earum capitibus imponũtur.
Primò, ad significãdũ, quod pro Christo de-
bẽt mũdũ humiliter corde, & opere cõtẽnere,
& sensus velare: ac memoria passionis Christi
munire: ne ad mundana lasciuiẽdo exeant, vel Gala.5.
illa ad illarũ sensus intrent. Iuxta illud Apost.
Mihi mũdus crucifixus est, & ego mũdo. Se-
cũdò, velãtur, quia nõ sunt imago Dei, xxxiii.
q.v. mulierem. Tertiò, vt ostẽdantur subiectæ.
Quartò ne illicitè cunctis viris appareant.
Quintò, ne species earum, occasio inspecto-
ribus sit peccandi: quia Psalm. ait: Domine, Psal.91.
delectasti me in factura tua, & creaturæ Dei
factæ sunt in tentationem: vt præmissum
est. Velum ergo, est signum pudoris, &
futuri honoris. Deinde, quia Christo despon-
sãtur, est qui α, καὶ ω, id est, principiũ, & finis: Apoc.1.
ideò datur eis anulus, qui est rotundus, prin-
cipio & fine carens. Et ponitur in quarto di-
gito ex quo vena quædam sanguinis ad cor
protenditur: vt sciant se sponsum suum Chri-
stum toto corde debere diligere, & ei insepa-
rabiliter adhærere. Postremò verò coronæ ca-
pitibus earum imponuntur, iuxta illud Eccle-
siast. Veni sponsa Christi & accipe coronam,
&c. ad notandum, quòd quando virgo per
consecrationem summo Regi desponsatur,
Regina efficitur, id est, se & alio in virtutibus
regens. Vnde Prouerb. Vt addatur gratia ca- Prou.1.
piti tuo, & torques collo tuo. In qua corona-
tione Pontifex cantat illud canticum lætitiæ:
Veni electa mea, &c. tãquã cœlestis spõsi para-
nymphus. Et hinc est, quòd illarũ amici & cõ-
sanguinei in hac consecratione lætantur. Leo
Papa primus instituit in conc. Calcedon. quod
ipse celebrauit, solas virgines debere velari.
45 † Quia verò in præmissis de velo mẽtio facta
est, ideò notandum, quòd velum aliud est cõ-
uersionis, aliud cõsecrationis, aliud professionis

aliud ordinationis, aliud prælationis. Velum
conuersionis, aliqua de seculari vita ad reli-
gionem transiens, assumit, & tunc si per annũ
inter velatas steterit, vlterius exire non pote-
rit. extrà de regu. vidua. & c. statuimus. Ve-
lũ consecrationis, à solis Episcopis solis virgi-
nibus, & solũ in festiuis & Dominicis diebus
datur. Vrgẽte tamẽ necessitate, sicut & baptis-
mus, omnibus dari posset. xx. q j. deuotis. Non
datur etiam nisi in 25. anno illud recipiẽti, nisi
fortè dispẽsatiuè lxxvij. di. placuit. Velũ autem
professionis suscipitur à virgine, quãdo conti-
nẽtiã profitetur: nõ tamẽ ante, 12. annũ. c. q. j.
& q. ij. puella quoniã nec ante illud tẽpus be-
nedicitur. extrà de regul. cùm virum. Datur
velum huiusmodi cum benedictione solenni &
cum litania: extrà ea. parte. Hoc velum nullus
Episcopus dat viduis vel corruptis: vt in capit.
deuotis. in fi. sed ipsummet de altari (vt dicunt
quidam) assumunt. xxviii. q. i. vidua: extrà de
reg. vitum. † Sanè, virgo & non vidua, ideò ab 46
Episcopo velatur: quia virgo in hac desponsa-
tione typum gerit ecclesiæ. quæ pura & virgo
2. Cor. 10. vni nupsit viro, id est Christo. Et in signũ hu-
ius rei, velatur ab Episcopo: quia à Christo re-
cipitur in coniugiũ. In cuius persona dictum
est: annulo suo subarrauit me Dominus. Sed vi-
dua nõ gerit in tali facto typum ecclesiæ, sicut
virgo, cùm non sit integra mẽte & corpore si-
cut illa. Vnde non sic cõiugitur Christo, vt
repræsentet ecclesiæ coniunctionẽ, quare non
velatur. † Prætereà Sacerdos prohibetur secũ- 47
dis nuptiis interesse, & super secundò nuben-
tes benedictionem infundere. extrà de secun-
dis nuptiis. cap. j. prout dictum est in prima
parte sub titul. de Sacramentis. Sed hæc vidua,
quasi secundò nubit: primò homini: posteà in
professione Christo: ideoque ei quasi celebran-
ti secunda nuptias non porrigitur velum con-
secrationis, nec etiam professionis, sed ipsa il-
lud suscipit de altari. Aiunt tamen quidam,
quòd licet non ab Episcopo, potest tamen à
Sacerdote velo professionis vel conuersionis
velari: extrè de regu. vidua. xx. q. j. deuotum,
extrà quod met. cau. c. j. à quo seu à cuius mi-
nistro habitum seu vestem religiosam assumit.
xx. q. j. vidua. extrà de cler. vel vo. consuluit.
In libro tamen Pontificali secundum ordinem
Romanum, habetur benedictio viduæ conti-
nentiã profitentis, & veli eius. Nam & Domi-
nus Sareptana viduam per Heliã Prophetam
consolatus est. Et vidimus in vrbe Episco-
pum Hostien. inter virgines benedicere duas
viduas moniales. † Velum ordinationis olim 48
diaconissæ in quadragesimo anno dabatur, vt
posset legere Euangelium in nocturnis. xxi.
quæst. i. sanctimoniales xxvij. quæst. i. dia-
conissa in concilio Laudicen. xxxii. dist. cap.
fin. statutum est vt mulieres quæ apúd Græ-
cos presbyteræ appellantur, apud nos verò vi-
duæ, aut seniores vniuiræ aut matricuriæ ap-
pellantur in Ecclesia, tanquam ordinatas
constitui non debere. † Velum prælationis
49 olim Abbatissis in. xl. anno dabatur. xx. q. ii.
iuuenculas. xxxi. q. quomodo, Illud autem
sciendum est, quòd sacrosancta mater ecclesia
gradus & ordines habet distinctos. Et Rom.
Pontifex celebriter Missarum solennia agens,
sex habens secum ordines clericorum, scilicet
Episcopos, Presbyteros, Diaconos, Subdiaco-
nos, Acolytos & Cantores, ipso numeri sacra-
mento perfectionem huiusmodi officij mani-
festans. Senarius namque numerus perfectus
est: vt in procemio tertiæ part. dicitur. Sed &
sex ordines ministrorum fuisse in veteri testa.
legimus: videlicet Pontifices, Sacerdotes, Leui-
tas, Nathineos, Ianitores, & Psallentes: quos ex
maiori parte distinxit Artaxerxes in Epistola
quam Esdræ scribæ direxit, dicens: Notum fa-
cimus de Sacerdotibus vniuersis, & Leuitis, &
Cantoribus, & Ianitoribus, & Nathineis, &
ministris domus Dei: vt eis vectigal, tributum,
50 & annona nullatenus imponatur. † Ordines
verò ecclesiasticos Siluester Papa enumerat.
xxiij. d. à subdiacono. & 1. quæst. vij. cleri-
cus dicens: Pontifici presbyter, presbytero
diacono, diacono subdiaconus, subdiacono
acolytus, acolyto exorcista, exorcistæ le-
ctor, lectori ostiarius, ostiario abbas, abbati
monachus, in omni loco obsequium represen-
tet. Beatus quoque Isidorus. xxi. d. cleros.
ita dicit: Generaliter clerici nuncupantur
omnes qui in ecclesia Christo deseruiunt: quo-
rum gradus, & nomina sunt hæc: ostiarius,
psalmista, lector, exorcista, &c. mentio-
nem enim faciens post alia de cantore. Et hi
omnes gaudent priuilegio clericali. Verum-
tamen quidam perfidi hæretici sacramentum
ordinis contemnentes, falso mentiuntur, quòd
ecclesia Christi non habebat personas, quas
exorcistas, ceroferarios, lectores, vel dia-
conos appellaret: sed solum exorcistas demo-
num, qui aduersabantur Paulo: nec ea quæ
Christus fecit, vel Apostolus dixit pro tam
vilibus significationibus, quæ infrà sequun-
tur, fecit & dixit: sed altiora & pretiosiora
quæ Romana nescit ecclesia, demonstrauit.
51 † Horum autem ordinum quidam sunt non
sacri, & quidam sacri. Non sacri, seu mino-
res ordines sunt hi: cantoratus, psalmista-
tus, ostiariatus, lectoratus, exorcistatus,
acolytatus. Sacri verò seu maiores sunt isti:
subdiaconatus, diaconatus, presbyteratus,
52 Episcopalis ordo. † Communiter autem as-
seritur septem ordines fore; quorum ostia-
rius est primus, & sacerdos vltimus, pro-
pter septiformem Spiritus sancti gratiam, cu-
ius munere sua officia prosequuntur. Si
autem velis ad singulos ordines singula do-
na referre, à timore incipiens, illum ostia-
rio

rio deputabis : & exinde singula singulis refe-
rens,sapientiam Presbytero adaptabis. Esa. 4.
Hæ sunt septem mulieres , in quibus Spiritus
sanctus habet hospitium:& vnaquæq; illarum
suarum parat conuiuium.† Rursus spiritualiter
* ostiarius est,quicunque spiritualiter alios in
ecclesiam introducit,id est, qui fidem prædi-
cando docet. Lector est,quilibet mores do-
cendo:exorcista,orando:acolytus,illuminando
subdiaconus.humilitatem monstrando:diaco-
nus,alios exhortando:sacerdos,seipsum,hostiã
sanctam Deo offerendo:Episcopus sacramenta
ministrando. De quolibet tamen seriatim spe-
cialiter prosequamur.

ADNOTATIO.

* Spiritualiter) Potest etiam legi , aut certè
addi,specialiter:quòd singula officia singulis ,
non plura vni conferantur. N. Doard.

SVMMA.

1 *Cantoris munus,& eius diffinitio.*
2 *Dauid cantores instituit.*
3 *Cantores vocibus consonis cantare debent.*
4 *Cantandi vsus,quorsum institutus.*
5 *Cantoris nomine,qui intelligantur.*
6 *Cantores baculos gestant.*

CAP. II.

De Cantore.

NOnnulli cæcitate ignorantiæ, ducti can-
toratum de minorib. esse autumant ordi-
nibus,pro eo,quòd(vt iam præmissum est) in
1 † quibusdam canonibus inter minores ordines
fit mentio de cantatore. Falluntur tamen:quo-
niã nomen est officij,& non ordo. Qui autem
in veteri testamento cantores dicti sunt,hodie
lectores vel Psalmistæ vocantur. Cantor itaq;
vocatur qui vocem modulatur in cant. xxi. d.
c. cleros.cuius duo sunt in arte musica genera,
præcentor,scil.& succentor.Præcentor,vocem
præmittit in cantu , succentor canendo subse-
quenter respondet. Concentor verò dicitur ,
qui consonat. Vnde qui non consonat , non
concinit, nec concentor erit. Sanè † Dauid
Prophetarum eximius cultum Dei volens so-
lemnius ampliare cantores,instituit:qui coram
arca fœderis Domini musicis instrumentis &
modulatis vocibus decantarent,inter quos pr̨æ-
cipui fuerunt Heman, Asaph, & Æthan : sed
omnium primus Heman,cuius vicem nunc in
ecclesia primicerius obtinet : vel præcentor,
qui cantoribus est prælatus , vnde legitur in
Para. 6. Paralip. Isti sunt quos constituit Dauid super
cantores domus Domini:stantes iuxta ordinẽ
suum in ministerio : de filiis Caphat Heman
cãtor filius Iohel,& à dextris suis Asaph filius
Barachiæ:ad sinistram ante Æthan,filius Cusi.
† Por ò debent cantores cantare consonis
3 vocibus,& suaui modulatione concinere,qua-
tenus animos audientiũ ad deuotionẽ Dei va-
leant excitare. Verũ secundum Gre. xcj. d. in
sancta plerunq; in sacro ministerio dum blãda
vxor quæritur,cõgrua vita negligitur:& cãtor
Deũ morib. simulat:cum vocibus populũ de-
lectat. Et Aug.li.conf. Cùm me magis mouet
cantus,quã res,quæ canitur,pœnaliter peccasse
confiteor:& tunc me audisse cantantẽ.Ideoque Ephe. 4.
in Eccl. Rom. altaris ministri cantare non de-
bent,solúmq;Euangelicæ lectionis officiũ intra
missarũ solẽnia exoluant.Et Apo. ait Cantãtes
& psallentes in cordib. vestris dño:& Hie xcij
di.c.j.Non audiant (inquit) adolescentuli :
audiant hi,quib. est officium in Eccl. psallẽdi:
Deo non vocem tantũ, sed corde esse cãtandũ
nec in tragœdorum modum guttur & fauces
medicamine liniendæ sũt:vt in eccl.theatrales
moduli & cantica audiantur. Cantantes igitur
in corde & in charitate,cantent in choro quo-
niam magis deuotione cordis,quã iubilatione
vocis cantandum est.xxxviij. di. edulio. non
tenentes in manibus cymbala,vel aliquid hu-
iusmodi prout in veteri testamento fiebat. †
4 Cæterùm,propter carnales, non propter spiri-
tuales,cantandi vsus in Ecclesia institutus est :
vt qui verbis non cõpunguntur,suauitate mo-
dulaminis moueantur.Vnde Aug.in li.confes.
Consuetudinem canendi : probat Eccl. vt per
oblectamenta aurium infirmior animus ad
effectũ pietatis assurgat. Antiqui pridie , quo
cantandum erat,cibis aliis abstinebant, propter
causam vocis,præterquã leguminib.psallentib.
aptis.Vnde & cantores,vulgo fabarij dicti sũt
5 † Cantores autem sunt,qui dei laudatores,re-
præsentant prædicatores : alios ad dei laudes
excitantes.Eorum namque symphonia plebem
admonet in vnitate cultus vnius dei perseue-
rare.Per cãtoris quoque officiũ:paterfamilias
intelligitur,qui de thesauro suo noua & vetera
profert.Nec est prætereundum,quod cantores
† tenent baculos in choro:ad repræsentandum
6 illud,quod in lege præcipiebatur, vt videlicet
edentes agnum,baculos in manibus haberent:
significantes,quod qui ad patriam festinãt,esu
Cœlestis agni baculis,id est,scripturarum sen-
tentiis indigent contra dæmones. Per baculos
enim cantorum,sentẽtias scripturarum vel do-
ctrinas prædicatorum intelligimus. Vnde cùm
legitur euangelium , deponuntur : quia per
euangelicam prædicationem legales deposui-
mus obseruãtias.De choro dictũ est in prima
parte sub tractatu de Ecclesia:de cantu verò
in fine procemij quintæ partis dicetur.

SVMMA.

1 *Psalmista quam variè dicatur. Et cur rara de eo mentio in sacris canonibus.n.2.*
3 *Psalmista,vnde dictus. Et eius officium.*

CAP. III.

De Psalmista.

1 PSalmistatus † quandoque tonsoratus vo-
catur sicut constitutio Inno. III. extra de
reg,iu.cùm inter.euidenter ostendit.quandoq;
etiam clericatus.Vnde in alia eiusdẽ In.epist.

extra de æta. & quali. c. cum cõtingat. dicitur,
quòd Abbas benedictus sacerdos, potest in suo
monasterio clericalem dare tonsuram, per
quam ordo clericalis confertur: qui ordo sic
collatus psalmistatus vocatur. In canone quo-
que Leonis Papæ xxxii. di. seriatim. sic inter
cætera continetur, Seriatim & apertè prose-
quamur quòd sancta Romana Ecclesia in gra-
dibus clericorum ait: clericos, ostiarios, lecto-
res, &c. at nomine clericorum, psalmistas: ibi
intelligi indubitatum est. Vocatur etiã quan-
doque cantoratus. Vnde Tholeta. concil. xxij.
d. si Psalmista ita legitur: Psalmista, id est
cantor, potest absque conscientia episcopi, sola
iussione Presbyteri, officium suscipere cantan-
di, dicente sibi Presbytero: vide, vt quod ore
cantas, corde credas: & quod corde credis,
operibus comprobes. Sanè, quòd in † pleris- 2
que sacris canonibus, & præcipuè xciii. à dia-
cono. lxxvii. di. cap. i. & ii. & iii. facta de aliis
ordinibus mentione, nihil de hoc ordine tan-
gitur, ex eo contingit, quoniam alij omnes
cum solennitate, & à solis episcopis dantur:
iste verò etiam à sacerdote conferri potest.
Ideóque hunc non ordinem, sed officium fo-
re plurimi asseuerant: quamquam in eo ab epis-
copo collato quis clericale priuilegium asse-
quatur. xxi. di. cleros. in princ. † Dictus est 3
autem Psalmista à Psalmis dicendis, siue ab of-
ficio canendi: prout sub lectore dicetur. Ad
ipsum namque pertinet (secundùm Isid. xxv.
dist. perlectis) officium canendi, dicere bene-
dictiones, id est, benedicamus Domino: laudes,
id est, allelu-Ia: vel, Christus vincit: vel, Chri-
stus regnat, &c. sacrificium, id est, offertorium:
responsorium, id est, officium missæ: & quic-
quid ad canendi peritiam spectat.

SVMMA.

1 *Ostiarius, vnde dictus. Et eius officium, & num. 5.*
2 *Ostiarius: idem, quod ianitor.*
3 *Leuitis demandatũ erat negotiũ ianitorũ.*
4 *Ostiarii institutio, ex consilio Tholetano.*

CAP. IV.
De Ostiario.

Ostiarij (secundùm Isidorum. xxi. dist. cle-
ros) dicti sunt eò quòd ostiis templi præ- 1
sint. Ipsi enim claues Ecclesiæ tenentes, om-
nia intus, extra quoque custodiunt: atque in-
ter bonos & malos habentes iudicium, fi-
deles recipiunt, infideles respuunt, & ex-
communicatos repellunt. † Ostiarij idem 2
sunt, quòd ianitores, qui in vet. test. ad
custodiam templi electi sunt: ne ingredere-
tur in illud immundum in omni re, id est, ali-
2. Par. quid in omnibus rebus. Stabant enim (prout
legitur in Paralipomeno) in quatuor templi
partibus: videlicet in oriente, in occidente,
aquilone, & austro, Portas templi singulas ita
obseruantes: vt nec in puncto discederent à
ministerio. Leuitæ † enim, quibus numerus ia-
3 nitorum creditus erat, eis cibos parabant. Hi
autem imitantur æditu os, qui apud gentiles
4 erant: & idem custodiebant. Sanè iuxta † de-
cretum Thol. conc. xxiii. d. ostiarius. Ostiarius
cum ordinatur postquam ab archidiacono in-
structus fuerit, qualiter in domo Dei debeat
conuersari, ad suggestionem archidiaconi, tra-
dat ei Episcopus claues Ecclesiæ de altari di-
cens: Sic age sic viue, quasi redditurus Deo
rationem pro his rebus, quæ his clauibus re-
cluduntur. Clauium ergo traditio, & verba
præmissa sunt huius sacramenti substantialia:
cætera sunt solennitatis.

5 Hoc † officium implemus, dum per fidem
in Ecclesiam aliquem introduximus, vel do-
cemus. Christus hoc officium impleuit quan-
do dixit: Attollite portas principes vestras: & *Psal. 23.*
eleuamini portæ æternales, &c. Et quando *Ioan. 10.*
ementes & vendentes de templo eiecit, xvi. q.
vij. sed hæc diximus quòd in Ecclesia spiri-
tualiter agit. Vnde in Euangelio dicit: Ego
sum ostium.

SVMMA.

1 *Lector vnde dictus. Et eius manus. Et num. 2. 3. 5.*
4 *Lector quomodo instituatur.*

CAP. V.
De Lectore.

1 Lector † (secundùm Isidorũ. xxi. dist. cle-
ros.) à legendo: Psalmista à psalmis canen-
dis, vocati sunt. Lector enim prædicat, id est,
legit siue recitat populis, quid sequatur: Psal-
mista verò canit, vt excitet ad cõpunctionem
animos audientium: licèt quidam lectores ita
miserabiliter pronuntient, scilicet altè, & per
vocem sonoram, vt quosdã ad luctũ, lamenta-
tionéque cõpellant. Lectores etiã pronuntia-
tores vocãtur, pro eo, quòd palam siue à lon-
gè pronuntiant. Tanta enim & tam clara debet
esse eorum vox, vt quãuis lõgè positorũ aures
2 impleat. Ad † lectores quoque pertinet le-
ctiones & legendas in matutinis pronuntiare:
& ea, quæ Prophetæ vaticinati sunt, & Apo-
stoli dixerunt, populis prædicare, id est, legere.
Ad hoc enim ordinantur, vt libros Dei distin-
ctè, & apertè ad intelligendum legant: sicut in
veteri testamento accipimus Esdram fecisse.
3 Ad † eius quoq; pertinet officiũ panẽ, & om-
nes nouos fructus benedicere: Lectores autem
idẽ sunt, quod carminũ relatores, qui erãt apud
Gẽtiles. Martinus Papa. xxii. di. lectores statuit
vt nulli liceat in populo psallere, aut legere, ni-
si qui ab Episc. fuerint ordinati lectores. Sanè,
4 iuxta † decretum Tho. conc. xxiii. dist. lector.
lector cùm ordinatur, facit de illo verbũ Episc.
ad plebem indicans eius fidem, ac vitam atque
inge-

ingenium. Poſt hoc ſpect inte plebe, tradit ei
codicem, in quo lecturus eſt dicens : Accipe,
& eſto relator verbum Dei habiturus, ſi fide-
liter & vtiliter impleueris officium partem cũ
eis, qui verbum Dei miniſtrauerint. Codicis
ergo traditio, & verba præmiſſa ſunt de ſub-
ſtantia huius ordinis: cætera, ſunt ſolennitatis.
Hoc officium † implemus, dum malè viuentes 5
in Eccleſia, corrigimus: & aliquem bonis mo-
ribus inſtruimus. Christus hoc officium im-
pleuit, quando in medio ſeniorum librum
Eſaiæ Prophetæ aperiens, legit diſtinctè ad in-
Luc 4. telligendum, dicens : ſpiritus Domini ſuper
Eſaia. 41. me, eò quòd vnxit me, &c. extra de ſac. vnct.
cap. vno.

SVMMA.

1 *Exorciſta, qui dicatur.*
2 *Exorciſta officium.* & num. 6.
3 *Salomon exorciſmi modos inuenit.*
4 *Exorciſta qualis ſit inſtitutio.*
5 *Energumeni qui & vnde dicti.*

CAP. VI.

De Exorciſta.

Εξορκιστὴς (ſecundùm Iſidor. xxi. d. cleros)
Græcè, Latinè adiurans ſiue increpans vo-
catur. Inuocat enim ſuper † catechumenos ſeu 1
ſuper eos, qui habent ſpiritum immundum
nomen Domini Ieſu, adiurans per illud, vt
egrediatur ab eis : de quo in vi. parte ſub ſab-
bato ſancto dicetur. Decet igitur, vt mundum
habeat ſpiritum, qui debet immundis ſpiriti-
bus imperare. † Ad eum itaque pertinet exor- 2
ciſmos memoriter retinere, manus ſuper ener-
gumenos & catechumenos exorcizando im-
ponere. xxv. diſt. perlectis. Et ſecundùm
Concilium Carthaginenſ. & de conſecr. di.
v. energumeni. ipſis energumenis in domo
Dei adſiſtentibus victum quotidianum op-
portuno tempore miniſtrare.
† Refert Ioſephus Regem Salomonem
modos ἐξορκισμῶ, id eſt, adiurationis adinue- 3
niſſe : quibus immundi ſpiritus ab homine
obſeſſo per Eleazarum exorciſtam pellebàn-
tur: ita vt reuerti vlterius non auderent. Huic
officio mancipati, ἐξορκισταὶ vocati ſunt : de
quibus in euangelio legitur : Si ego in Beelze-
bub eiicio dæmonia: filii veſtri exorciſtæ, vi-
delicet in quo eiiciunt? Et imitantur quæſto-
res: qui erant apud Gentiles. † Sanè, iuxta de-
cretum Toletani concilii. xxiii. di. exorciſtæ. 4
Exorciſta, cùm ordinatur, accipiat de manu
Epiſcopi librum : in quo ſcripti ſunt exorciſ-
mi, ſiue adiurationes dicente ſibi Epiſcopo:
Accipe & commenda memoriæ, & habeto po-
teſtatem imponendi manus ſuper energume-
num, ſiue baptizatum, ſiue cathechumenum.
Libri ergo acceptio & verba præmiſſa, ſunt de
ſubſtantia huius ordinis: cætera, ſunt ſolennita-
tis. Energumeni † ſunt, qui à dæmonibus ob- 5
ſeſſi ſunt, vel lunatici, ſiue morbum caducum
patientes: ſic dicti ab ἔργον, quod eſt labor,
& μενὸς, quod eſt defectus: & νοῦς, quod eſt
mens, quia ſecundùm defectum mentis in de-
fectu lunæ maximè patiuntur. * Catechume-
ni dicuntur in fidei articulis ante baptiſmum
6 inſtructi. Hoc † officium implemus dum per
noſtras orationes vitium diaboli de homine
expellimus. Christus hoc officium exercuit, Marc. 6. Luc. 7.
quando de Maria Magdalena ſeptem dæmo-
nia eiecit.

ADNOTATIO.

* Patiuntur.) At rectius, iuxta natiuam ἐτυμο-
λογίαν, ἐνεργούμενοι, id eſt, obſeſſi à dæmoni-
bus. N. Doard.

SVMMA.

1 *Acolyti, qui, & vnde initium duxerint.*
2 *Acolytorum officium.* & num. 5.
3 *Acolyti, imitantur carminum ſcriptores, vel emunctores.*
4 *Acolytorum inſtitutio.*

CAP. VII.

De Acolyto.

1 ΑΚόλυθοι Græcè, Latinè ceroferarii, vel
accenſores luminum nuncupantur. Hi
ab Aaron & filiis eius miniſterii ſui ſumpſe-
runt exemplum. Iuxta illud Exod. Præcipe Exod. 27.
filiis Aaron, vt offerant oleum de arboribus
oliuarum, puriſſimum, piloque contuſum : vt
ardeat lucerna ſemper in tabernaculo teſtimo-
nii: & collocabunt eam Aaron & filii eius, vt
vſque mane luceat coram Domino. Quod er-
go tunc ſacerdotes agebant: hoc nunc acolyti
faciunt in miniſterio lucernarum: quoniã præ-
parant luminaria in ſacrario. Multa quippè
non ſolum in nouo, verum etiam in veteri te-
ſtamento legi Moſaicæ ſuperaddita legimus
& mutata: extra de conſangiunitate & affini-
tate, non debet. Vnde Dauid in lib. Paralipo- Para. 23.
menon dixiſſe perhibetur : non erit officium
Leuitarum, vt portent vltra tabernaculum &
omnia vaſa eius ad miniſtrandum. Acolyti
2 autem, ſecundũ † Iſid. lxxx. diſtin. cleros. xxiii.
diſtinct. acolytus, cereos ferunt accenſos: dum
legitur Euangelium, aut offertur ſacrificium,
non vt tenebras aëris, ſed cordis illuminent:
cùm Sol fortè eodem tempore rutilet : & vt
proximis opera lucis oſtendant, atque ad ſi-
gnum lætitiæ demonſtrandum : vt ſub typo
luminis corporalis, illa lux oſtendatur, de qua
in Euangelio legitur: Erat lux vera : quæ il- Ioan. 1.
luminat omnem hominem venientem in hunc
mundum. Ipſi etiam præparant pro Euchari-
ſtia ſuggeſta, id eſt, vinum & aquam ſeu vaſa
in quibus ponitur aqua & vinum. xxv. di-
3 ſtinct. perlectis. Acolyti † imitantur carmi-
num ſcriptores; qui erant apud Gentiles ſeu
verius emunctores, ſiue luminum extincto-
res : qui lucernas emungebant, & luminaria
concinnabant : vt Nadab. & Abiu.

† Sanè

† Sanè iuxta decretum Concilij Toleta- 4
ni.xxi. diſt. acolytus, acolytus dum ordinatur
ab Epiſcopo, quidem doceatur, qualiter in
officio ſuo agere debet, ſed ab archidiacono
accipiat ceroferarium, id eſt, candelabrum
cum cereo: vt ſciat ſe ad accendenda Eccleſiæ
luminaria, id eſt cereos, dum Euangelium le-
gitur mancipari: accipiat & vrceolum vacuum
ad ſuggerendum, id eſt, ad miniſtrandum vi-
num in Euchariſtiam, id eſt, in calicē, in quo eſt
Euchariſtia ſanguis in Chriſti. Præmiſſa igi-
tur verba, & vtenſilia ſunt huiuſmodi ordinis
ſubſtantialia: cætera, ſunt de ſolennitate. † Hoc 5
officium implemus, dum ignem verbi cœle-
ſtis, quo fratres ad cognoſcendum Deum il-
luminentur & inflammentur, prædicando mi-
niſtramus: vt dum lucem boni operis aliis
miniſtramus. Dominus autem hoc officium
Ioan. 5. ſe habere teſtatur, cùm dicit: Ego ſum lux
mundi: qui ſequitur me, non ambulat in te-
nebris: ſed habebit lumen vitæ.

SVMMA.

1 *Subdiaconatus ordo, ſacer eſt.*
2 *Subdiaconorum ordo.*
3 *Subdiaconi inſtitutio, qualiter fiat.*
4 *Subdiaconus, cur in miſſa Lectiones legat: præter eius ferè officium.*
5 *Subdiaconus, quo amictu vtatur.*
6 *Imperatorem debere eſſe ſubdiaconum.*

CAP. VIII.

De Subdiacono.

PRæmiſimus de non ſacris & minoribus
ordinibus. Nunc de ſacris & maioribus,
qui antonomaſticè ſacri dicuntur, ſubiiciamus:
& primò de ſubdiacono. † Ordo enim ſubdia- 1
conanus ſacer hodie ſecundum Innocentium
tertium reputatur extra de ætatis & qualitatis
ordinibus c. à multis. Siquidem ſubdiaconi,
nathineorum vices in eccleſia repræſentant.
1. Eſdr. 8. De quibus in Eſdra legitur, quod Dauid de-
derat nathineos ad miniſteria Leuitarum. Vn-
de Græcè, ὑποδιάκονοι dicuntur: quia officiis
& præceptis Leuitarum ſubiacent, & eis mini-
ſtrant: ex quorum ordine fuit ille Nathanaël,
quem Dominus in Euangelio commendauit
Ioan. 1. dicens. Ecce verè Iſraëlita in quo dolus non
eſt. Nathinei autem hebraicè, dicuntur latinè
in humilitate Domino ſeruientes vel Deo
oblati. † Subdiaconi debent ſecundum Iſido- 2
rum. xxv. diſtinct. perlectis. oblationes in
templo Domini, à fidelibus ſuſcipere: & Leui-
tis ſuper ponendas altaribus deferre: calicem
& patenam ad altare Chriſti deferre: Leuitis
tradere, eiſque miniſtrare: vrceolum quoque
cum vino & aqua, manile & manus tergium
tenere: Epiſcopo, Presbytero, & Leuitis pro
lauandis ante altare manibus, aquam præbere:
corporalia, & ſubſtratoria lauare, de quibus
rectè placuit patribus. xxxi. diſt. lex, &c. om-
nino. vt qui myſtica ſacramenta contrectant,
legem continentiæ debeant obſeruare: ſicut
ſcriptum eſt in Propheta. Mundamini, qui fer- Eſai. 52.
tis vaſa Domini. Tenent autem locum duum
3 virorum, qui erant apud gentiles. Sanè iuxta †
decretum concilij Tolet. xxiij. diſt. ſubdia-
conus. Subdiaconus cùm ordinatur, quia ma-
nus impoſitionem conſecratoriam non acci-
pit, patenam de manu Epiſcopi vacuam, &
calicem vacuum accipiat, dicente ſibi epiſco-
po: Vide cuius miniſterium tibi traditur. De
manu verò archidiaconi pro eo, quòd in eius
adiutorium conſecratur, accipiat vrceum,
ſcilicet cum vino & aqua: manile: id eſt, baci-
le, & manutergium. Præmiſſa igitur verba &
vtenſilia, ſunt huiuſmodi ſacramenti ſubſtan-
4 tialia: cætera ſunt de ſolennitate. † Quæritur
autem, quare ſubdiaconus legit lectiones ad
miſſam, cùm non reperiatur hoc ſibi compete-
re: vel ex nomine, vel miniſterio ſibi conceſ-
ſo? Reſpondeo, in primitiua Eccleſia diaconus
non legebat euangelium: quia hoc ſtatutum
non erat. Poſtquam verò illud ſtatutum fuit,
præceptum eſt etiam, vt ſubdiaconus, qui
diacono ſubeſt, epiſtolam ſiue lectionē legat.
5 Subdiaconus † autem vtitur amictu albo &
balteo ſicut & oſtiarius: lector, exorciſta, &
acolytus, & in ſupertunica & ſudario: tunicam
ſtrictam portat: vt ſe iuſtitia, quaſi lorica in-
duat: ſudario, vt ſordes à vaſis extergat: de quo
in parte ſequenti ſub titu. de tunica & mani-
pulo dicetur. Hoc officio congruè & dignè
vtitur, qui tantæ munditiæ eſt, quòd ipſius
exemplo & conſilio cæteri à ſordibus crimi-
num lauentur. Chriſtus hoc officium exer- Ioan. 2.
cuit, quando in Cana Galileæ de aqua vinum Ioan. 13.
fecit: & quando cœna facta mittens aquam in
6 peluim, pedes diſcipulorum lauit. Canon †
Adriani Papæ. lxiii. diſtinct. Valentinianus in
fine. videtur innuere, quòd Imperator debet
ordinem ſubdiaconatus habere, vbi dicitur:
Adiutor & defenſor tuus, vt meum ordinem
decet, ſemper exiſtam: ſed non eſt ita: gerit
tamen illud officium: quoniam in die ordina-
tionis ſuæ, receptus primo in canonicum, à
canonicis ſancti Petri, miniſtrat Domino Papæ
in miſſa in officio ſubdiaconatus parando ca-
licem & huiuſmodi faciendo. Quidam etiam
dicunt, vt not. ff. de rerum diu. l. ſancta. quòd
ſit presbyter: iuxta illud: Cuius meritò quis
nos ſacerdotes appellat. Imperator etiam pon-
tifex dictus eſt: provt in tractatu de Epiſco-
po dicetur.

SVMMA.

1 *Diaconi, qui: & vnde dicantur.*
2 *Diaconi, Leuitarum ſubſunt imperio. Et eorum officium, fuſe.*
3 *Diaconus, quibus diebus dalmaticā portet.*

CAP. IX.

De Diacono. 1

ΔIακονοὶ. † Græcè dicuntur, hebraicè
leuitæ: latinè verò ministri siue assumpti
Num. 3. siue offerentes, secundū Isi. xxxi. di. lex. xxi. d.
cleros. Diaconorū quidā ordo in li. numerorū
à tribu Leui filij Iacob, sumpsisse legitur exor-
dium, & inde Leuitæ, id est adsūpti vocabātur: 2
Num. 3. quoniam adsumpti † sunt ad auxilium sacer-
dotum vt Eleazar, & Ithamar. Dñs enim ad
Mosen locutus est. dicens: Applica tribūLeui &
fac eam stare in conspectu Aaron sacerdotis, &
Num. 4. ministrent ei, vt excubent & obseruent, quic-
quid ad cultum pertinet multitudinis, coram
tabernaculo testimonij & custodiant vasa ta-
bernaculi, seruientes in ministerio. Sicut enim
in sacerdote consecratio, ita in diacono mini-
sterij dispensatio habetur, vt iam dicetur. A
quinquagesimo autem anno iussi sunt Leuitæ
vasa custodire: & à xxv. annis & supra iussi sūt
in tabernaculo deseruire, tanquam ætatis ad
onera portanda robustæ: qui possent arcā fœ-
deris, mensā propositionis, & vasa tabernaculi
deportare. Quod & in nouo testamento reco-
litur, cum diaconibus supra sinistrū humerum
stola imponitur: & in diebus ieiuniorum super
eundē humerū causula complicatur: quia quic-
quid laboris in hac vita sufferimus, tanquā in
sinistra portamus, donec à sinistra transeamus
in dexteram: in qua requiem habeamus. Hinc
etiam diaconi Card. mensam Lateran. altaris
humeris suis in die cœnæ ad sacrariū deportāt
& in sabbato sancto ad altare deportant. Ipsi
quoque semper sūmum pontificem velut arcā
fœderis deportant. Non † ergo diaconus dal- 3
maticā, nec subdiaconus tunicellam in diebus
ieiuniorum, in officio missæ portant propter
rationē in iii. parte sub tit. de diacono & sexta
parte sub tit. de septuagesima scriptam: sed
casulas seu planetas super humerū sinistrū cō-
plicatas gestant, nō replicatas à dextris & à si-
nistris, sicut facit sacerdos sed ab anteriori par-
te, super brachia eleuatas. Subdiaconus tamen
epist. lecturus, illā deponit: qua lecta, eam re-
sumit: & Diac. euangeliū lecturus, illam exuit:
& eam decenter plicatā super sinistrū humerū
imponit, & sub brachio dextro ligat: ita quòd
ab humero sinistro ad latus dextrum ad modū
stolæ descendat: sicque circūcinctus eam tenet
donec dicatur illa vltima oratio, post cōmu-
nionem: tunc enim illam induit, sicut prius.
4 Missa verò finita tam subdiaconus, quàm Diac.
illam deponit. Sanè hæc † diuino plena sunt
mysterio. Planetas verò replicatas his tempo-
ribus portant. Primò, propter iam supra positā
rationem. Secundò, eas portant ad ostendendū
quòd ipsi ad tantam perfectionem in illis te-
nentur, ad quantam sacerdos in aliis diebus, ad
notandum, quod ex charitate, quæ per planetā
significatur, ministrant: & non ex timore, prout
in veteri lege fiebat, quæ erat lex timoris, &
non amoris, sicut noua præsertim tempore ie-
iuniorum, quod sine charitate factum, meri-
torium non est. Ferunt autem illas ab anteriori
parte eleuatas, vt liberius valeant ministrare, &
ad ostendendum, quòd ipsi iuxta Apost. Quæ
retro sunt obliuiscentes, ad anteriora feruntur. *Philip. 3*
Portant etiam illas super brachia eleuatas, ad
significandum, quod opere debent charitatem
ostendere, quam gerunt in mente: per manus
enim & brachia charitas congruè designatur.
Non autem replicatas à dextris, & à sinistris,
prout facit sacerdos: ad insinuandum similitu-
dinem potestatis, & officiorum suorum. Sub-
diaconus tamen, epistolam lecturus, tanquam
officio suo functurus, illā deponit. Ipse nanque
ex officio suo veterem legē repræsentat: vnde
& epistolæ quandoq; de veteri lege sumuntur
sub qua non ex amore, vt præmissum est, sed
ex timore seruiebatur. Quia ergo illud dura-
uit, quamdiu lex durauit: ideò ad hoc figuran-
dum, donec epistola finiatur, non tenet planetā
quæ amorem designat. Diac. verò euangelium
legens eam nō deponit: sed iuxta modum stolę
suo officio competentis, illam sibi coaptat:
quia eius officium est doctrinam euangelicā,
quæ est lex amoris, prædicare: & hoc ex amore
qui facit iugum Dñi suáve, quod iugum, ex
quo omnia mundana premuntur, per stolam
5 super sinistrum humerum significatur.
Cingitur autem planeta id est † charitate
ab humero sinistro in latus dextrum: vt sit ei
suaue iugum Dñi, in prosperis, & in aduersis,
quæ per læuam & dextram designatur, tanquā
6 armatus in humeris contra aduersa: & suc-
ctus in altari contra mundi suauia seu in pro-
spera. Rursus † Diaconus duplex gerit offi-
cium: scilicet, prædicandi populo, vnde lectu-
rus euangelium, dicit populo: Dominus vo-
biscum: & ministrandi sacerdoti. Nempè
propter prædicandi officium casulam super
humerum portat: quia prædicator in præ-

ſenti vita opera populi portare debet, quod à
legali ſacerdote tractum eſt:qui dum ſacrifi-
cabat ſummitates balthei ſuper humerũ refle-
ctebat. Pro eo verò, quòd ſacerdoti miniſtrat:
& quia propter inſtãtes neceſſitates ire atque
redire habet dexterã habere debet expeditã &
& liberã. Vnde in Thol.cõc.xxv.di.vnum.ita
legitur vnum orariũ oportet Leuitã geſtare in
ſiniſtro humero:propter quod orat,id eſt, pro
eo , quod prædicat. Præterea ſubdiaconus &
diaconus lecturi deponunt caſulas,quaſi profi-
tentes non eſſe veſtem propriam:ſed ob reue-
rentiam temporis recipere commodatam.De-
nique circa finem miſſæ diaconus planetam
induit:ad notandum,quòd non ſufficit opus ex
charitate inchoare, niſi & in charitate perfi-
ciatur. † Tertiò, etiam dici poteſt,quòd dia- 7
conus caſulã induens,inducit, ſe eſſe prædica-
torem,qui in dilectione ferueat : & vitæ con-
templatiuæ inhiet:dum verò ſe illa præcingit,
& humero duplicatam imponit:opus prędica-
tionis,orationis,& lectionis intromittit:& pro-
ximo in neceſſitatibus ſubuenit , quã reflectit
in dexterã,cum omnia refert ad ſummum bo-
num. Et ſic dum caſulâm induit Mariã, dum
præcingit repræſentat in miniſterio Mattham.
Quarto,dum diaconus † ieiuniorum,tempore 8
caſulam ſuper humerum replicat , quaſi gla-
dium contra hoſtem vibrat:vt dicetur in pro-
œmio tertiæ partis. † In nouo verò teſtamen- 9
to ordo iſte ab Apoſtolis ſumpſit initium,qui
ſeptem viros boni teſtimonij plenos ſpiritu
ſancto diaconos elegerunt,vt iam dicetur.Vn-
de & ſancti patres decreuerunt xciii.diſt. dia-
coni. & c.ſeq.vt in matrice Eccleſia ſeptẽ dia-
Act. 6. coni , circa altare pontifici in celebratione
Apoc. 10. miſſæ adſiſtant. Hi in Apocalypſi,dicuntur ſe-
Apoc. 1. ptem angeli,tuba canentes,quia illorum eſt al-
Apoc. 10. ta myſteria de ſuperna inſpiratione fori reſo-
nare. Hi ſunt ſeptem candelabra aurea , qui
Chriſti lucẽ euangelij aliis oſtendere debent.
Hi dicuntur ſeptem tonitrua , quia terribiliter
cõminari debent, quòd omnis arbor,quæ non
facit fructum bonum,&c.extrà de deci.quam-
uis.in fin.xciii.diſt.diaconi.& c.ſeq.Hi præco-
nis more, Eccleſiam admonent , ad orandum
& genua flectendum. † Ad eos quidem perti- 10
net adſiſtere ſacerdotibus,& miniſtrare in om-
nibus , quæ aguntur in ſacramentis Chriſti, in
baptiſmo ſcilicet chriſmate,in patena,& in ca-
lice,oblationes,id eſt,hoſtias inferre,& diſpo-
nere in altari:cõponere etiã,id eſt ornare mẽ-
ſam Domini in altari atque veſtire : crucẽ fer-
re,puta in proceſſionibus:& prædicare, id eſt,
legere Euangelium,& Apoſtolum, id eſt, epi-
ſtolam , putà ſubdiacono deficiente. xxv. di.
perlectis. extrà de deci. quamuis: in fi. Nam
ſicut lectoribus vetus teſtamentum , ita dia-
conis nouum prædicare, id eſt, legere, præce-
ptum eſt. Sicut enim Dominus donec Euan-
gelium prædicauit , miniſter fuit iuxta illud :
Non veni miniſtrari : ſed miniſtrare : ita nulli
magis conuenit Euangelium legere, quam dia-
cono , qui miniſter interpretatur. Vnde cum
ordinatur , ideò ſtolam per quam Chriſti iu-
gum ſignificatur , accipit : quia Euangelium
in quo de ipſo iugo continetur , lecturus eſt.
11 Ad ipſum † quoque pertinet officium pre-
cum, id eſt:dicere litanias : & recitatio nomi-
num eorum,qui ordinandi,vel etiam baptizan-
di ſunt. Ipſe præmonet aures adhibere ad
Deum , cum dicit : Humiliate capita veſtra
Deo : vel humilitate vos ad benedictionem.
Ipſe hortatur clamare, dicendo:κύριε ἐλέησον,
in rogationibus:ipſa donat pacem ſcilicet ſub-
diacono : vel ſaltem cum dicit : Dominus
vobiſcum : & annuntiat feſtiuitates. Hæc ſi-
quidem & alia plura ad eius pertinent offi-
cium,quæ in canonibus. Hic 23. diſt.diaconi,
&c. legimus plenius continentur. Debent
12 † etiam, tanquam oculi epiſcopi,cuncta cir-
cum luſtrare:& epiſcopo referre xxii.diſt.dia-
coni eccleſiæ,&c. c.ſeq.vſque ad. §.compagis.
non tamen debent baptizare,nec Dominicum
corpus diſpenſare, niſi in neceſſitate , ſcilicet
epiſcopo vel presbytero abſentibus & iuben-
tibus : nec poſſunt calicem benedicere. Non
13 † debent etiam inter ſacerdotes vel coram
eis, vel ſupra ipſos niſi eorum iuſſu ſedere,
poſſunt tamen in conuentu presbyterorum ro-
gati prædicare. Diaconi, tenent loca quater-
14 nionum, qui apud gentiles erant. Sanè † ſicut
in canone xxiii. diſt. diaconus legitur. diaco-
nus cum ordinatur , ſolus epiſcopus, qui eum
benedicit, manus ſua ſuper caput illius impo-
nit: quia non ad ſacerdotium,ſed ad miniſte-
rium,id eſt,ad diaconatum conſecratur, id eſt,
ordinatur. In actibus tamen Apoſtolorum ita
legitur : Hos ſtatuerunt ante conſpectum
Apoſtolorum , & orantes impoſuerunt manus
ſuper eos. In quo oſtenditur, non ſolum epiſ-
copum , verum etiam Presbyteros tunc ad-
ſtantes debere manum ſuper diaconum , dum
ordinatur imponere. Nunquid enim plus po-
teſt precari ſolus epiſcopus, quã plures Apo-
ſtoli?Imponentes enim manus , non dant ſan-
ctum Spiritum:ſed orant vt ſuper eos veniat.
Cùm igitur vſus omnium bonorum non ſit in
vno,ſed in pluribus : meritò plures manus im-
ponũt,vt vnuſquiſque Dominum deprecetur,
vt partem de ſpiritu ſuo tribuat ordinando ad
inſtar Moſi : de cuius ſpiritu , Dominus dedit
ſeptuaginta viris. Ideò † aut fit manus impo-
15 ſitio ſuper ordinandos : quia per manum ,
opera : per digitos, Spiritus ſancti dona per
caput verò mentem intelligimus. Rectè er-
go manus imponitur : quia donis Spiritus
ſancti in mente imbuti ad opera Chriſti mit-
tuntur. De manus impoſitione ſub tit.de epiſ-
copo dicetur. Sed cum diacono manus impo-
natur

natur:extra de sac.non ite.c.fi.quæritur quare quando postea fit presbyter,ei manus imponitur iterato?Respondeo , quia per consecrationem transit de opere ad opus,id est, de ministerio ad Dei immolationem , quod sicut nec illud,nisi gratia Dei adiuti,agere nõ valemus. Suspensio verò manuum fit,dum oratio super caput effunditur ordinandi : extra de sac. non ite.c. si. Et nota † quoniã tũc & super confir- 16
matos in frontibus,& cũ sal,& aqua, pallæ altaris,vestes sacerdotales & huiusmodi benedicuntur,ideò hæc manuum suspensio fit,quia virtus quædam manibus consecratis inest, quæ quasi suscitatur,dũ benedictio cum huiusmodi manum suspensione super res effunditur benedicendas. Vnde Apostolus monẽs discipulũ Timotheũ, inquit,Moneo te,vt resuscites gratiã Dei,quæ est in te per impositionẽ manuum mearum.Vt sicut corde per effectum:sic corpore per suspensionem manuum , deuotio excitetur. Non enim solum in rebus animatis, verumetiã in rebus inanimatis virtus cõsistit. Vnde nonnulli asserunt,quod virtute tẽpli, si quis illud ex deuotione ingreditur,venialia in eo delentur. Rursus suspensio huiusmodi in prolatione exorcismorum,potissime fit: quasi sacerdos ipso corporis actu,fugando diabolos virtute cõsecrationis manuũ cõminetur. Ter-
tiò,potest † dici , quod dispensatio sacramen- 17
torũ soli Deo principaliter,ministris verò Ecclesiæ ministerialiter competit:ipsi enim nihil à se, sed à principali habent agente.Quia ergo in sacramentorum dispensatione vestiũ,vel aquæ & huiusmodi benedictione , seu consecratione, aliqua spiritualis sanctificatio cõfertur : quã ministri de suis meritis non confisi, debent ab ipso Deo,corde & opere postulare: congruũ est, hæc per eleuationem seu suspensionẽ manuũ,per quas opera intelliguntur, exprimi.Vnde in Thr. Leuemus corda nostra cũ manibus. † Diaconus dalmatica vtitur,vt dis- 18
cat occultã rationem sublimiũ indagare. Vnde in quibusdã Ecclesiis ea , non nisi in festis vtitur,quia discipuli sublimia nõ intellexerũt, nisi postquã Dominus est glorificatus. Et vtitur ea fine alba , tẽpore oblationis & lotionis tãtum:sicut statuit Zozimus Papa.xciii.di.diaconus sedeat.Ad hęc diacono † cũ ordinatur, 19
traditur sub certis verbis stola,& codex euangelij quæ res & verba sunt huius sacramenti substãtia:cætera sũt de solẽnitate. Ideò autem stolã accipit,quia euangeliũ,quod per Christi iugum figuratur:lecturus est.Hoc officio vtitur , qui corpus & sanguinem Christi discretè dispensat:& qui ad orandum & vigilandũ sui exẽplo alios hortatur. Christus verò hoc officiũ exercuit,quando post cœnã sacramentum corporis & sanguinis sui propriis manibus discipulis dispensauit:& iterum, quando Apostolos hortatus est ad orandum dicens:Vigilate

2.Tim.1. *Thren.3.* *Mat.26.* *Mat.4.*

& orate,&c. & quãdo euãgelium prædicauit.

SVMMA.

CAP. X.

De Sacerdote.

SAcerdotalis ordinis institutio,à veteri lege
1 † exordium sumpsit:Dominus nãque legitur præcepisse Mosi:applicat (inquit) fratrem tuum Aarõ,ad te cum filiis suis, de medio filiorum Israël, vt sacerdotio mihi fungatur. Vnxit ergo Moses Aaron in maiorẽ sacerdotẽ:filios verò illius,in minores. Vnde Propheta inquit:Moses & Aarõ in sacerdotibus eius, id est,primi & summi inter sacerdotes fuerunt. Ipse tamen Moses prior fuit:quàm Aaron, ordine, & etiã maior administratione. xxii.dist. sacro in gl. Hinc est,quòd Moses illum instruebat,& tanquã minorẽ redarguebat,de pœ.dist. iii. inter hoc. sed quo ad consecrationem sacerdotalẽ pares fuerunt:Moses autem non offerebat hostias, sed solum vota pro populo. xxxvi. di.si quis vult lxxxviii.di.decreuit.Ante legẽ etiã sacerdotes fuisse leguntur. Vnde
2 Melchisedech † iustus sacerdos Dei altissimi legitur extitisse:cui decimas ex omnibus spoliis:Abraham tanquã sacerdoti persoluit. Erãt autẽ multi minores sacerdotes,quos cananeos communiter appellabant:& vnus erat summus sacerdos, quẽ vocabãt specialiter Arabarchũ.
3 Sed † & Dauid.xxiv.sũmos sacerdotes instituit:sexdecim de Eleazar, & octo de Ithamar: quibus tamen omnibus vnum præfecit,quem statuit principem sacerdotum, & singulis per sortem vicis suæ diuisit hebdomadas:quarum octaua peruenit Abiæ : de cuius genere Za-
4 charias pater Ioan.Baptistæ descẽdit.† In nouo quoque testamento , Christus maiores & minores sacerdotes constituit , videlicet. xii. Apostolos & septuaginta duos discipulos, per Apostolos electos, quos præmittebat binos in omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus. xxi. dist.in nouo. Sicut enim Deus per Mosen summos Pontifices regendis populis in lege præfecit : & ad eorum societates & operis adiumentum sequentis ordinis viros & secundæ dignitatis elegit. Nam in Eleazaro &

Exod.40. *Psal.98.* *Gen.4.* *Luca.1.* *Marc.3.* *Luca.10.* *Leui. ..*

Num. 2. Ithamar filiis Aarō paternæ trāsfunditur ple-
nitudinis abūdantia:vt ad hostias salutares &
frequentioris officij sacramenta, ministerium
sufficeret sacerdotū.Et sicut in Eremo per lxx.
virorum prudentium mentes Mosi spiritum
propagauit : quibus ille vsus in populo innu-
merabiles multitudines facilè gubernaret : sic
& Christus Apostolis suis discipulos addidit,
quibus illi totum orbē sanctis prædicationi-
bus repleuerunt,sicut hæc & alia,in Pontificali
subordinatione sacerdotis habetur. Apostolo-
rū itaque vices, maiores obtinent sacerdotes,
id est,episcopi,qui dicuntur summi,j.q.vii.ac-
cusatio de consec.dist.v.manus,&c.de his.dis-
Mat. 16. cipulorum verò minores,id est.Presbyteri.Pe-
trum autem quasi in summum sacerdotē ele-
git,ei præ omnibus,claues regni cœlorum tra-
dēs,& ipsum præ cæteris ponens caput & fidei
fundamentum,inquiens:Tu es Petrus & super
Psal. 44. hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam.xxi.
Num. 2. dist.in nouo.Iuxta illud Prophetæ : Pro patri-
bus tuis,nati sunt tibi filii,&c.lxviii.dist.quo-
rum.Apostoli verò Episcopos, presbyteros, &
leuitas ordinauerunt:sicut in prœmio huius
partis dictum est.Sacerdotes ergo sunt succes-
Sapiē. 4. sores.lxx.virorū:quibus Dominus Mosi spiritū
propagauit & lxx.discipulorū : sicut Episcopi
sunt vicarij Mosi & Apostolorum. † Cæterū 5
secundū Isidor.xxi. dist. cleros. Πρεσβύτερος
Græcè , Latinè senior interpretatur:non modò
pro ætate,vel decrepita senectute : sed propter
honorem & dignitatē quā acceperunt. Sene-
ctus enim venerabilis est : & cani sunt sensus
hominis:extra de transl.quanto.ii. q.vj. ante-
rior.Vndē & Dominus inquit ad Mosen:Con-
Num. 2. grega mihi. lxx. viros de senioribus Israël
quos tu nosti quod senes sint populi , & magi-
stri. Presbyter ergo secundū Hier.xciv.di.le-
gimus.ad fi.nomen est ætatis : episcopus verò
dignitatis.'Porrò sicut in libro Numerorū le-
Prou. 2. gitur : Mosi præcipitur vt eligat Presbyteros,
Dan. 13. id est seniores.lxxxviii.di.porrò. vnde in Pro-
uer.dicitur : Gloria senū,est canities.Hæc ve-
rò canities, sapientiam designat , de qua scri-
ptū est : canities hominū,prudentia est.Cúm-
que nongentis,& eo amplius annis ab Adam,
vsq; ad Abrahā vixisse homines legamus,nul-
lus alius primus appellatus est πρεσβύτερος,
id est,senior,nisi Abrahā, qui multo paucióri-
bus annis vixisse conuincitur. Non ergo pro-
pter decrepitā ætatem:sed propter sapientiam
Presbyteri nominantur. Hinc est , quòd illi
duo Iudices,qui falso iudicauerunt Susannā,
Presbyteri vocati sunt : qui autem Presbyteri
nunc nuncupantur olim principes populi : vt
Chore,Dathan,& Abiron, vel magistratus aut
magistri templi:vt Nicodemus, Gamaliël di-
cebantur. Dicitur † autem Presbyter, quasi 6
aliis viuēdi præbēs iter:vel præbēs beatum iter
videlicet populo de exilio mundi ad patriam
Paradisi. De Presbytero etiam sub titul. de
7 Episcopo dicetur. † Sacerdos verò antistes
dictus est,quia antè stat, & supra se nullum in
ecclesia habet.xxi. d.cleros. Dicunt quoque
sacerdos à sacrificando:quia consecrat & san-
ctificat. Vnde etiā dicitur sacerdos, quasi sa-
cra dans , vel sacer dux:|vt ait Beda & Gre. in
pastorali. li. ii,xviii. c. Sacerdos etiam,dicitur
iustitiæ cultor:Iuxta illud : Cuius merito quis
nos sacerdotes appellat. ff. de iust. & iu. l. i.
8 † In plerisq; locis sacerdotes, capellani vocā-
tur.Nam antiquitus reges Frāciæ ad bella pro-
cedentes,capā B.Martini secū portabant, quæ
sub quodā tentorio seruabatur : quod ab ipsa
capa dictū est capella. & clerici in quotū cu-
stodia ipsa capella erat,inde capellani dicebā-
tur:& consequenter ab illis ad cunctos sacer-
dotes nomen illud in quibusdam regionibus
est transfusum. Sunt etiā qui dicunt,quod an-
tiquitus in expeditionibus in tentorio fiebant
domūculæ de pellibus caprarū,supertectæ, in
9 quibus Missæ celebrabantur , & inde capellæ
nomē tractū est. Sacerdotes † verò gentiliū,
flamines dicebantur , sicut in prœmio huius
partis dictū est.Presbyteri vices gerūt Ædiliū,
10 qui apud gentiles fuisse noscuntur. † Sanè se-
cundū canonicā traditionē presb.cū ordinatur,
Episc. eū benedicēte:& manū benedictoriam
supra caput eius tenente : & omnes presbyteri,
qui præsentes sunt manus suas iuxta manus
Episcopi teneant , supra caput illius, spiritum
sanctum inuocantes : quæ manus impositio
operum sancti spiritus exercitationem signifi-
cat.Nam per caput,mēs accipitur:per digitos,
sācti spiritus dona:per manus opera figuramus.
Quare autē fit manus impositio, cum facta
fuerit,cū in diaconū ordinaretur dictū est sub
tit.de diacono.Vnguntur etiā manus presby-
teri,oleo, in sui ordinatione,de qua in i.parte
11 sub ti.de vnc.dictum est. † Sacerdotes vicem
gerūt Christi,dū pro peccatis obsecrant,& per
pœnitentiā recōciliant peccatores. Mediato-
res enim sunt inter Deū & homines, prout in
seq.tit.plenius ostēdetur. Hi stolā super vtrū-
que humerum accipiūt,vt ex hoc se per arma
iustitiæ esse munitos intelligant : prout in vi.
parte sub tit.de stola dicetur. Accipiūt quoq;
de manu pōtificis calicem cū vino,& patenam
cū hostia quatenus his instrumentis potestatē
se accepisse cognoscant, placabiles hostias, &
corpus,& sanguinem Christi offerendi. Vnde
Episc. hæc tribuens,dicit:accipite potestatem
offerre sacrificium Deo missámque celebran-
di,tā pro viuis,quam pro defunctis in nomine
12 Domini. † Hoc ordine nullus in ecclesia cel-
sior est Episc. tamē quædā superaddita est po-
testas,sicut in proximo tit.|dicetur:& in huius
partis prœmio tactum est:ne si eadē potestas
passim penes omnes sit,obedientia soluatur,&
13 scandalum generetur:lxxxix.d,ad hæc. † Non
autem

autem vacat à mysterio, quod ordinator ordinatum in sacerdotem cõmunicans osculatur: Diaconus verò vel Subdiaconus ordinati, cõmunicantes osculantur manũ ordinatoris. Ratio diuersitatis est primò, vt, per hoc ordinum notetur distinctio, prout in iv. parte sub tit. de cõmunicatione sacramenti dicetur. Secundò, quia Pontifex osculando Sacerdotẽ denotat, quod ille ad æqualitatem ordinis recipitur, quantũ ad sacramentũ Eucharistiæ consecrandũ, quod est sacramẽtum amoris, qui per osculũ significatur. Diaconus verò & Subdiaconus, non recipiuntur ad talẽ æqualitatẽ, sed ad imitationem bonæ operationis, quæ ex charitate procedit: quod secundũ Gregor. per manus osculũ designatur. † Sanè ei, qui in presbyterũ 14 ordinatur, traduntur sub certis verbis stola & casula, calix cũ patena, & etiã inungitur: quæ res & verba sunt de huiusmodi sacramẽti substantia. Cætera verò procedentia & sequentia, de solennitate sunt. Porrò sicut ait B. August. xxviii. d. de ipsis. Sacerdotes scire debẽt librũ sacramentorũ siue missale, lectionarium, antiphonarium, baptisterium, computum, canones pœnitentiales, psalterium, homilias, per circulum anni diebus Dominicis & Festiuis aptas: è quibus omnibus si vnũ defuerit, Sacerdotis nomẽ vix in eo cõstabit. Magnus etiam Dionysius ea. dist. omnes, inquit: Substantia summi Sacerdotis sunt, eloquia diuinitus tradita, id est, vera disciplina, seu scientia diuinarum scripturarum. Et Propheta: Quia tu scientiã repulisti, & ego te repellam: ne Sacerdotio mihi fungaris. Non debẽt enim discere, qui ex officio alios debent docere. xxxvii. di. ecce. 1. c. vii. conuenientibus. De præmissis verò libris & homiliis in proœmio vj. partis dicetur. Itẽ, qui sint canones pœnitentiales, & vtrũ Sacerdos pœnitentias in illis diffinitas, valeat moderari: & quæ Sacerdotes scire oportet: diximus in aureo repertorio nostro: sub tit. de pœ. & re. De cõputo, in finali parte dicemus. Hoc officiũ Christus exercuit, quãdo post cœnam panẽ & vinũ in corpus & sanguinẽ sub diuina virtute conuertit, dicens Apostolis. Accipite & comedite: hoc est corpus meũ, &c. Excellẽtius quoque hoc officio vsus est, cum pro peccatis humani generis seipsum in ara crucis obtulit patri, idem Episcopus, sacerdos, & hostia: & adhuc gloriosius implet, dum sedens ad dexteram patris, interpellat pro nobis.

Osee.4. *Mat.26.* *Rom.8.*

SVMMA.

1 *Episcopus, quis, & vnde dictus.*
2 *Episcopi sedes in ecclesia, & eius significatio.*
3 *Episcoporum varia nomina. & num. 4.*
6 *Episcopus, qua die, & hora cõsecratur. & n. 12. Et qua solennitate id fiat. n. 7. 11.*
8 *Episcopi consecrandi capiti cur liber imponatur.*
9 *Episcopi consecrationi cur tres Episcopi debeant interesse.*
10 *Manus impositio super ordinandis & consecrandis, vnde duxerit initium.*
11 *Episcopi & Presbyteri, quid differant.*
14 *Sacerdotes, mediatores inter Deum & hominem.*
15 *Episcopus & Sacerdos, an intelligantur nomine Presbyteri.*
16 *Episcopus & Presbyter, antiquitus iidem erant.*

CAP. XI.

De Episcopo.

1 PRopter ea, quæ specialiter † officio Episc. incũbunt, Episcop. inter ordines in sacris canonibus connumerantur. xxi. dist. cleros. in prin. extrà de purg. cano, quo. & de conse. eccl. vel alta. c. pe. Episc. autem nomen plus sonat oneris, quàm honoris. Nam ἐπίσκοπος Græcè, superintendens interpretatur Latinè, speculatoris officium gerens. xxi. dist. cleros. Nam præpositus in ecclesia speculator dictus est. Iuxta quod Dominus inquit Prophetæ: Filij hominis *Psal.101.* speculatorem dedite domui Israël: vt plebi sibi cõmissæ non negligenter incumbat, sed vitam & mores eorum, & cuncta diligenter prospi-
2 ciat. † Quia ergo Episc. speculator est, ideò ex institutione Clementis primi, cathedram siue locus eius in ecclesia altior est: vt superintendat & populũ custodiat, omnésque conspiciat, & illum cuncti, sicut vinitori altior locus est pro vinea custodienda. ob hoc inquit Apostolus: Qui Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. viii. q. i. qui Episcopatum. Non dixit honorem, sed opus: quoniam Episcopus non tam vt præsit, quàm vt prosit, eligitur.

Rursus faldistorium Episcopi, spiritualem iurisdictionem annexam Pontificali dignitati designat: quoniã exercere diffiniendo non debet, nisi pro tribunali sedens: quod probatur ex verbis Domini, dicentis in Euangelio: Super cathedram Mosi sederunt Scribæ & Pharisæi, quæ dixerint: facite. &c. xix. dist. secundum. iii. q. vii. §. fi. Per scabellũ verò, tẽporalis potestas significatur, quæ subiecta debet esse spirituali: sicut probat Gelasius Papa, extrà de maio. & obedien. solitæ. xcvi. dist. duo. & c. seq. & Inn. iii. in sua Epistola decretali. Et à spirituali per disciplinam correctionis conculcatur, quando à vero exhorbitat per peccatum: extrà de iudic. nouit. lxiii. distinct. Valentinianus. Vnde Psalm. Donec ponam inimicos tuos,
3 scabellum pedum tuorum. † Pontifex verò Princeps Sacerdotum est quasi pons & via sequentium factus. xx. distin. cleros. ipse & summus Sacerdos, ipse & Pontifex Maximus nuncupatur, vt præmissum est. Ipse namque efficit Sacerdotes atque Leuitas: ipse officia & ecclesiasticos ordines distribuit, & disponit, & præordinator est in cun-

ctis. Ipſe quod vnuſquiſque facere debeat oſtē-
dit. Anteà autem Pontifices & Reges erant,
prout tactum eſt in prima parte ſub t. de conſ.
Maiorum enim hæc erat conſuetudo, vt Rex
& Sacerdos Pontifex eſſet. Vnde & Romani
Imperatores Pontifices dicebantur. † Dicitur 4
etiam Præſul, quoniam in concilio præſidet :
extrà de tempo. ord. quod tranſlationem. † 5
Dicitur etiam antiſtes, quia ante alios ſtans,
præeminet populo, vel ab ἀντὶ, quod eſt contra
quoniam hæreticis contradicit, vt paſtor lupis.
Ordo Epiſcopalis vnde proceſſit, dictum eſt in
procœmio huius partis. † Sanè conſecratio 6
Epiſcopalis (in qua Spiritus ſanctus dignè ſu-
mentibus adeſt) datur ſemper in die Dominica,
& hora tertia fit. lxxv. diſt. c. 1. quoniam ipſi
Epiſcopi vicem Apoſtolorum obtinent: quibus
in die Pente. & hora tertia ſpiritus ſanctus
datus eſt non tamen poteſt quis in Epiſcopum
conſecrari, die illa, qua in Presbyterum ordina-
tur: ſed & iuxta canonum ſtatuta. lxxviij. diſt. 7
ſi fortè. † Epiſcopus cùm ordinatur, compro-
uinciales Epiſcopi conuenire debent cum Me-
tropolitano, & duo Epiſcopi ponant, & teneant
Euangeliorū codicem ſuper caput & ceruicem
eius ſiue ſuper humeros, vno ſuper eum fun-
dente benedictionem: reliqui verò omnes
Epiſcopi, qui adſunt manibus ſuis caput eius
8 tangant, xxiij. di. Epiſcopi. Siquidem † tenetur
liber ſuper caput eius. Primò, vt Dñs firmet
Euangelium in corde ipſius. Secundò, vt per
hoc intelligat, cui labori & honori ſubiiciatur
quia omne, quod hîc eminet, id eſt omnis Præ-
latus, plus mœroribus afficitur, quàm honorib.
gadeat. xxij. diſt. verum. Tertiò, ad notandum,
quod pondus Euangelicæ prædicationis, eum
circunquaque ferre pigere non debet. Quartò,
ad monendum illum, vt magis ſolito iugo ſub-
iaceat & obediat Euangelio. † Trium autem 9
Epiſcoporum ad minus computato Metropol.
præſentia requiritur ratione, & exēplo. Ratione
ne tantum beneficium videatur furtiuè præſti-
tum, vt pro illo pariter preces ad Deum effun-
dant. Et exemplo, quia & Iacobus frater Dñi à
Petro, Iacobo, & Ioanne Apoſtolis ordinatus
eſt Epiſcopus Ieroſolymitanus, lxvj. diſt. porrò
† Manus verò impoſitio ſumpſit exordium ab 10
Iſaac, qui dum Iacob benedixit, impoſuit ſibi
manum. Gen. 27. & Moſes Ioſue, cùm eum po-
pulo præfecit. Num. 27. & Dñs Apoſtolis, cùm
eos Principes mundi cōſtituit. Sed & ipſi Apo.
per manus impoſitionem ſpiritum ſanctum
dederunt, Act. 19. De manus impoſitione, dictū
eſt ſub tit. de Diacono. † Cæterum, circa 11
Epiſcopi ordinationem ſciendum eſt, quod ipſe
Sabbato hora veſpertina examinatur de mori-
bus, & ſtatu præteritæ vitæ, vbi benedictio
petitur, vt S. Trinitas in ordinatione præeſſe
monſtretur. Manè verò ſequenti examinatur
de futura conuerſatione, & fidei & primitiuę
Eccleſiæ inſtitutione, propter ſuſpectos in
fide, moribus & conditione: & vngitur caput
eius & manus, de quo dictum eſt in prima
parte, ſub tit. conſ. &c. Deinde vnguntur manus
eius, & datur ei mitra in capite, in ſignum
quod benedictionem omnium gentium dedit
illi, & teſtamentum ſuum confirmauit ſuper
caput eius. Dantur etiam ei baculus & anulus
de quibus in ſequenti parte dicetur. Singula
autem, cum propriis verbis traduntur & fiunt.
Quæ verba, & capitis & manuum vnctio, &
pollicum confirmatio baculi, & anuli atque
Euangelij traditio, ſunt eius ſubſtantia ſacra-
menti. Cætera, ſolemnitatis ſunt. De Euange-
lio, & baculi traditione, & quare conſecratus
equum album ſeu albis coopertum equitat:
dictum eſt in prædicto tit. de conſecrat. †
12 Conſecratur autem Epiſcopus inter Epiſtolam
& Euangelium: extrà de elect. quòd ſicut
nec poteſt die ſuæ conſecrationis ordines
celebrare: quia ipſe tunc non celebrat: ſed
concelebrat principaliter celebranti. Papa
tamen qui ante Hymnum Angelicum conſe-
cratur, hæc poſſet, quia ipſe Miſſarum ſo-
lemnia perficit conſecratus. Differt autem †
13 inter Epiſcopos & Sacerdotes: quia licet ſex
ſint, quæ communiter ad omnes pertinent
Sacerdotes, videlicet cathechizare, baptizare,
prædicare, conficere, ſoluere ac ligare:
tamen ad Pontificem nouem ſpecialiter
ſpectant, ſcilicet clericos ordinare, virgines
benedicere, Pontifices conſecrare, manus
imponere, baſilicas dedicare, degradandos
deponere, ſynodos celebrare, chriſma confi-
cere, veſtes ac vaſa ſacrare. Sunt & alia quæ
ad officium Epiſcopale pertinent, putà in
fronte chriſmare: benedictionem ſolemnem
ante pacem dare, & ſimilia. xxv. diſt. perlectis
lxviij. diſt. quamuis. Veruntamen & maiores
& minores Sacerdotes communiter in quibuſ-
dam vicem gerunt ſummi Pontificis, id eſt,
Chriſti, dum videlicet pro peccatis obſecrant,
& per pœnitentiam reconciliant peccatores.
Vnde Apoſt. Deus erat in Chriſto, mundum
ſibi reconcilians, & poſuit in nobis verbum 2. Cor. 5.
reconciliationis: obſecramus ergo pro Chriſto
reconciliamini Deo. Mediatores † enim ſunt
14 Sacerdotes inter Deū & homines, dum & præ-
cepta Dei populo deferunt prædicando, &
vota Deo porrigunt ſupplicando. Quocirca
tales debent exiſtere, vt & Deo grati & ho-
minibus ſint accepti. Nam vt ait Alexander
Papa. 1. q. 1. Chriſti Sacerdotes, quantò Gal. 5.
digniores fuerint, tantò facilius in neceſſi-
tatibus populi, pro quibus clamant, exau-
diuntur. Et ſicut Apoſtolus dicit: Mediator
non eſt vnius: & diſcordes reconciliare non
poteſt, qui ſimul vtriuſq; ſocietatis & amicitiæ
vinculo non eſt cōcors. Si enim is qui diſplicet
ad intercedendū mittitur, irati animus ad dete-
riora

riora prouocatur.xlix.d.§.1.Epiſcopus † quo- 15
que & ſacerdos,nomine presbyteri intelligu-
tur,ſicut patet ex his, quæ ad Titum Apoſt.
ſcripſit, qui eundem & Epiſcopum & presby-
terum nominauit. Quòd autem idem ſit Epſ.
& presbyter,multis modis comprobatur.Pres-
byteri,à filiis Aaron in veteri teſtamento ſum-
pſerũt exordium.Epiſcopi verò ab ipſo Aaron.
Qui verò vocabantur Sacerdotes, nunc Pres-
byteri dicũtur, qui tunc principes ſacerdotum
nunc Epiſcopi nominantur. Hodie autem ideò
diuerſa ſunt vocabula,vt Epiſcopus non dica-
tur Presbyter , vel econtrà:quoniam antiqui-
tus quando pietati ſtudebant Presbyteri , in
omni loco ordinabantur, & apud Iudæos qui
populo præerant, Presbyteri dicebantur : hoc
nomen honoris accipientes.Vocabantur etiam
Epiſcopi ab illo opere quod implere videban-
tur,eò quòd conſiderare habebant quæcunque
ad pietatis cultum fuerant conſtituta. † Hinc 16
etiam Hiero. ſic ait.xcv. d. olim. Olim idem
Presbyter,qui & Epiſcopus,& antè quàm dia-
boli inſtinctu ſtudia ſiue diſſenſiones in reli-
gione fierent,& diceretur in populis:ego ſum
Pauli, & ego ſum Apollinis : & ego Cephæ,
communi Presbyterorum concilio Eccleſiæ
gubernabantur. Poſtquam autem vnuſquiſque
eos,quos baptizauerat,ſuos eſſe putabat , non
Chriſti,in toto orbe decretum eſt, vt vnus de
Presbyteris ſuperponeretur. Epiſcopi ergo no-
uerint ſe magis conſuetudine,quàm diſpenſa-
tione Dominicæ veritatis,Presbyteris eſſe ma-
iores. Auguſtinus verò ii.q.vii.quanquam,dicit
quòd quãquam ſecundum vocabula,quæ vſus
obtinuit,Epiſcopus ſit Presbytero maior: Aug.
tamen minor Hieronymo eſt. Hoc officium
Chriſtus exercuit,quando manus ſuper capita
diſcipulorum leuans, eis benedixit dicens:
Accipite Spiritum ſanctum : quorum remiſe-
ritis peccata,remittuntur eis,&c.

Ad Titum 1.

ADNOTATIO.

* Dictus eſt.) Ἐπισκοπῶ ἐπισκοπεῦμαι pro
ἐπισκέπτομαι, id eſt, conſidero, viſo ægrotũ
item,recenſeo. Inde Ἐπίσκοποι dicti, quorum
inſpectio in præſidiis Chriſti, & ſumma cura.
Ambroſius autem de dignitate Sacerdotali,
c. 6. Epiſcopum dici putat,quaſi ſuper inſpe-
ctorem, ideóque & in ſolio eum in Eccleſia
editiori reſidere,vt ſicut ipſe cunctos reſpicit
ita & cunctorum oculi ipſum reſpiciant. Spe-
culatoritem dictus,teſte Aug.li.1.de ciui.Dei
c.9. quaſi populorum,quibus præpoſitus eſt,
obſeruator cuſtos & præfectus:qui ſpeculetur
& proſpiciat populorum ſubditorum mores &
vitam. Quod confirmat illud Ezech. 33. Ille
quidẽ in ſuo peccato morietur,ſanguinẽ autem
eius de manu Specul. requirã.Qua etiã ſigni-
ficatione vſurpauit idẽ verbũ Cic.ad Atti.li.7.
vult enim Pomp. eſſe,quem tota hæc Campania
& Maritima ora habent ἐπίσκοπον. N. Doard.

LIBER TERTIVS.

SVMMA.

ARGVMENTVM.

De indumentis,ſeu ornamentis Eccl. Sacerdo-
tum atque Pontificũ,& aliorũ Miniſtrorum.

CAP. I.

IN quotidiano † vſu non eſt veſtibus ſacris
1 vtendum:ad notandũ,quod ſicut mutatiõẽ
habitus ſecundum literam facimus : ita & ſe-
cundum ſpiritum agamus. Non ergo cum ve-
ſtibus communis vitæ vſu pollutis, in ſancta
ſanctorum ingrediamur : ſed cum conſcientia
munda,& veſtibus mundis & ſacris Dei ſacra-
menta tractemus,de conſe.d.j.c.j. Vnde Ste-
phanus Papa,de conſ.di.j.de veſtiment. ſtatuit
ſacris veſtibus non niſi in eccleſiaſticis,& Deo
dignis officiis vti. & Ezec. Non ſanctificabãt Ezec.34.
populum in veſtibus ſuis. Habet ergo religio
diuina alium habitũ in Eccl. officiis:alium in
cõmuni vſu:vt cuncto populo Chriſtiano exẽ-
plum præbeat bonæ conuerſationis: quatenus
loti,prius ſordes,noui Chriſto fiant homines.
Exuit enim tunc ſacerdos veterem hominem, Col. 3.
cum actibus ſuis : & induit nouum,qui ſecun-
dùm Deum creatus eſt. Per veſtes quoq; quib.
in ſacris vtimur tantum,non omnia ſacramenta
fore populo reuelanda intelligimus. xlij. d. in
mandatis.§, fi.xj. q. iij. nolite. Et nota,quod
tempore Ludouici Imperatoris filij Caroli
magni,Epiſcopi & Clerici cingula auro texta
2 exquiſitas veſtes & alia ſecularia ornamenta
depoſuerunt.†Sacræ autem veſtes à veteri lege
videntur aſſumptæ.Præcepit enim Dñs Moſi,vt
faceret Aaron Sacerdoti,& filiis eius, veſtes

ſanctas

sanctas, in gloriam & decorem: vt loti & sa-
cris vestibus induti, fungerentur officio in sa-
cris. Exod. 27. 31. 35. & 40. capit. Docuit enim
Dominus Moisen per quadraginta dies facere
Pontificalia, Sacerdotalia vestimenta Sacer-
dotibus & Leuitis suis: ornamenta quoque
& linteamina: sed & Maria texuit & fecit illa
in vsum ministerij tabernaculi fœderis. Et Ec-
clesiast. 47. dedit celebrationibus decus, &c.
Quædam tamen ab Apostolis sumuntur: sed
tam illæ, quàm istæ virtutes designant myste-
rium incarnationis. † Sanè Pontifex celebra- 3
turus exuit vestes quotidianas, & induit mun-
das & sacras. Et primò, sandalia calciat, vt sit
memor Dominicæ incarnationis. Secundò, si-
bi imponit amictum, vt motus & cogitatus,
fauces & linguam cohibeat, vt fiat cor mun-
dum Spiritum rectum percipiens in visceri-
bus innouatum. Tertiò, albam talarem, vt ha-
Psal. 50. beat munditiam carnis perseuerantem. Quar-
tò, cingulum, vt impetus luxuriæ refrenet.
Quintò, stolam, in signum obedientiæ.
Sextò, tunicam iacinthinam, id est, cœle-
stem conuersationem. Septimò, superinduit
dalmaticam, id est, sanctam religionem, &
carnis mortificationem. Octauò, chiro tecas,
vt declinet vanam gloriã. Nonò annulum, vt
diligat sponsã, id est, ecclesiã, sicut se. Decimò,
casulam, id est, charitatẽ. Vndecimò, sudariũ,
vt quicquid fragilitate, vel ignorantia peccat,
Esai. 3. pœnitentia tergat. Duodecimò, palliũ super-
ponit, vt ostendat se imitatorẽ Christi, qui lan-
guores nostros tulit. Decimotertiò, mitram, vt
sic agat quòd coronam mereatur percipere
æternã. Decimoquartò, baculum, id est, autho-
ritatem potestatis, & doctrinæ. Et posteà, ta-
peta calcat: vt terram despicere & amare cœ-
lestia, discat. Omnibus autem præmissis vesti-
bus induitur à ministris: quia ei, vt vestes in-
duat spirituales, Angeli suffragantur: vel quia
vicarius est Christi, cui Angeli ministrant, &
omnia seruiũt. Rursus Pontifex versus Aqui-
lonem suspiciens, quamuis versus Orientem
seu versus altare si sit magis accomodum, re-
spicere possit: tanquam Aduocatus & pugil cũ
hoste pugnaturus antiquo, vestibus sacris, qua-
si armis induitur, iuxta Apostolũ, vt iam dice-
tur. Primò, sandalia † pro ocreis habet: ne 4
quid maculæ, vel pulueris affectionum inhæ-
reat. Secundò, amictus pro galea, caput conte-
git. Tertiò, alba, pro lorica totum corpus coo-
perit. Quartò, cingulũ pro arcu, subcingulũ
pro pharetra assumit: & est subcingulum illud,
quod dependet à cingulo quo stola Pontificis
cum ipso cingulo colligatur. Quintò, stola
collum circundans, qua hastam contra hostem
vibrans. Sextò manipulo pro claua vtitur. Se-
ptimò, casula, quasi clypeo tegitur: manus li-
bro, pro gladio armatur. De singulis etiã ali-
ter dicetur infrà. Hæc itaque sunt arma, qui-
bus Pontifex vel Sacerdos armari debet con-
tra spirituales nequitias pugnaturus. Nam vt
inquit Apostolus: Arma militiæ nostræ non
sunt carnalia, sed ad destructionem municio- 2. Cor. 10.
num potentia. Et in alia Epistola ad Ephe. 7.
c. Induite vos, inquit, armatura Dei, vt possitis
stare aduersus insidias diaboli. State ergo
succincti lumbos vestros in veritate, & induti
lorica iustitiæ: & calciati pedes in præparatio-
ne Euangelij pacis: in omnibus sumentes scu-
tum fidei, in quo possitis omnia tela nequissi-
mi ignea extinguere: & galeam salutis assume-
re: & gladium spiritus quod est verbum Dei.
Hæc quidem armatura, est præmissa, septuplex
vestis sacerdotalis, significatiua septem plicis
virtutis sacerdotis: & repræsentatiua Christi
vestium, quibus indutus fuit tempore passio-
5 nis, prout infrà dicetur. † Prouideat ergo
diligenter Episcopus, & attendat studiose Sa-
cerdos, vt signum sine significato non ferat, id
est, vt vestem sine virtute, non portet: ne fortè
similis sit sepulchro foris dealbato: intus ve-
rò omni spurcitia pleno. Quisquis enim Sa-
cerdos indumentis ornatur & honestis mori-
bus non induitur, quantò venerabilior apparet
hominibus, tantò redditur indignior apud
Deum. Pontificalem itaque gloriam non iam
honor commendat vestium, sed splendor ani-
marum: quoniam & illa, quæ quondam carna-
libus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ
in ipsis erant intelligenda: poscebant, vt quic-
quid illa velamina in fulgore auri, in nitore Ephes. 5.
gemmarum, & in multi modi operis varietate
signabant: hoc iam in moribus, actibúsque
clarescat: cùm & apud veteres reuerentia ip-
sa significationum species obtineret, & apud
nos certiora sunt experimenta rerum, quàm
ænigmata figurarum, prout hæc & alia in Põ-
tificali vbi agitur de Episcopi consecratione
6 leguntur. † Sic itaque munitus ad certa-
men contra spiritualia nequitię in cœlesti-
bus, & pro sedanda in subditos Iudicis
ira ad altare procedit: & per confessio-
nem diaboli renuntiat dominio: & se-
ipsum accusat. Populus verò quasi pro suo
priuilegio oraturus, in profestis diebus ter-
ræ prosternitur. Dum autem illæ oratio-
nes & alia recitat: quasi totis viribus contra
diabolum pugnat. Dum Diaconus in ieiuniis
ante Euangelium casulam super humerum
replicat, quasi gladium contra hostem vi-
brat. Dum Epistola legitur voce præconis,
Imperatoris edicta dantur. Cantus, sunt tubi-
cinæ, præcentores: chorum regentes sunt du-
centes exercitum ad pugnam, instruentes, qui-
bus lacessentibus alij subueniunt. Cantus au-
tẽ sequentiæ, est plausus seu laus victoriæ. Dũ
Euangelium legitur, hostis quasi gladio vul-
neratur, aut exercitus post victoriam disper-
sus adunatur. Episcop. prædicãs, est Imperator,

victores laudans. Oblationes sunt spolia, quæ
victoribus diuiduntur. Cantus offertorij, est
triumphus, qui debetur Imperatori. Pax autem
in fine datur populo, vt qui ex hoste prostrato
insinuetur. Et deinde populus, data ei licentia,
per *ite, Missa est*, cum gaudio de victoria &
pace obtenta ad propria redit. Celebraturus
itaque Missam Episcopus aut Presbyter indu-
mentis suo ordini congruentibus se exornet, &
vestium cultui, actionis quoque conueniant
ornamenta: ead. dist. rationis. † Circa quod 7
notandum est, quod sex sunt indumenta Sacer-
dotibus & Episcopis communia: quia & sex
sunt, in quibus communis Presbyterorum &
Episcoporum potestas consistit. Nouem verò
sunt ornamenta Pontificibus specialia: quia &
nouem sunt in quibus specialis Episcoporum
potestas consistit. Per hunc ergo communium
& specialium indumentorum numerum com-
munitas & specialitas potestatũ inter episcopos
& Sacerdotes significatur: de quo in parte
præcedenti dictum est sub titul. de Episcopo.
Hoc etenim tam in nouo, quàm in veteri te-
stamento legitur constitutum: vt Pontifices
præter communes vestes habeant speciales,
sed ibi quatuor erant communes, & quatuor
speciales, prout dicetur sub titul. de legalibus
indumentis & sic quidem ratio mystica postu-
labat. Nam illæ datæ sunt carnalibus, & mun-
danis: quoniam quaternarius numerus conue-
nit carni, propter quatuor humores: & mundo
propter quatuor elementa. Hæc autem spiri-
tualibus & perfectis data sunt. Nam † senarius
numerus qui perfectus est, quia redditur ex 8
suis partibus aggregatis, perfectis conuenit.
Vnde & sexto die perfecit Deus cœlũ & terrã
& omnem ornatum eorum: sed & cùm in ple-
nitudine temporis sexta venisset ætate, sexto
die sub hora sexta redemit genus humanum.
Senarius ergo numerus perfectus est: quia
suo ordine numeratus perficitur. Nam cùm
vnum, duo, & tres dicuntur, senarius numerus
impletur: vel quia in tribus partibus diuiditur,
id est, in sexta, tertia & dimidia, videlicet in
vno, duobus, & tribus. Nouenarius etiam
spiritualibus conuenit, quia nouẽ sunt ordines
Angelorum, qui secundum Prophetam per
nouem gemmarum species designantur.
† Quindecim ergo sunt ornaméta Pont. quin- 9
decim virtutũ gradus, ipso numero designãti,
quos per quĩdecim cãtica graduũ Ps. distinxit.
Vestes enim sacerdotales, virtutes significant:
quib. debẽt sacerdotes ornari secũdũ illud Pro-
pheticũ: Sacerdotes tui induãtur iustitiã, & sã-
Psal. 131. cti tui exultẽt. Quæ talares dicũtur, quia talus
est finis corporis: per quod ostenditur, quòd nõ
sufficit opus bonum inchoare, nisi studeatur
perseueranti fine compleri: prout sub tit. de
tunica dicetur. Sic ergo noster Pontifex plura
quam octo induit vestimenta, quamuis Aaron
non nisi octo habuisse legatur quibus moder-
na succedunt: quod ideo est, quoniam
oportet iustitiam nostram magis abundare,
quàm Scribarum & Pharisæorum: vt intrare
possimus in regnum cœlorum. Potest etiam
dici, quod noster Pontifex octo habet à capite Mat. 5.
vsque ad pedes: exceptis vestimentis pedum
& manuũ, scilicet amictum, albam, cingulum
& stolam, duas tunicas, casulam, & pallium.
Vestimentum enim pedum potius pertinet ad
nostros quàm ad Aaron: quia nostris dictum
est: Euntes docete omnes gentes. &c. Denique
præter præmissas vestes sacris ordinibus &
ministris deputatas, est & alia quædam vestis
linea, quæ superpelliciũ dicitur, quod quibusli-
bet seruitiis altaris & sacrorum vacantes super
vestes communes vti debent: prout in seq. ti.
10 dicetur. † Superpellicium autem primò, pro-
pter sui candorem, munditiam seu puritatem
castitatis designat. Iuxta illud: Omni tempore Eccles. 9.
vestimenta, id est, opera tua sint candida, &
munda. Propter nomen verò suum carnis
11 mortificationem figurat. † Secundò, dictum
est enim superpellicium, eò, quòd antiquitus
super tunicas pellicias de pellibus mortuorum Gen. 3.
animalium factas induebatur quòd adhuc in
quibusdam ecclesiis obseruatur repræsentantes
quod Adam post peccatum talibus vestitus est
pelliciis. Tertiò, denotat innocentiam: &
ideò ante omnes alias vestes sacras sæpè in- Psal. 24.
duitur: quia diuino cultui deputati, innocentia Iacob. 4.
vitæ cunctis virtutum actibus superpollere 1. Pet. 4.
debent: iuxta illud Psal. Innocentes & recti
adhæserunt mihi. Quartò, propter sui latitu-
dinem, congruè charitatem designat. Vnde
super profanas & communes vestes induitur
ad notandum, quod charitas operit multitu-
dinem peccatorum.
Quintò, propter sui formam quia in modum
crucis formatur, passionem Domini figurat:
quodque illud gerentes crucifigi debent cum
12 vitiis, & cum concupiscentiis. † Fiunt autem
superpellicia, in quibusdã locis de crismalibus
lineis, quæ ponuntur super infantulos baptiza-
tos: exemplo Mosi, qui de purpura & bysso: &
aliis à populo, in tabernaculo, oblatis, fecit ve-
stes, quibus Aaron & filij eius induerentur,
quando ministrabant in sanctuario Exo. 39. c.
† Est etiã & alia vestis, quæ pluuiale vel cappa
13 vocatur, quæ creditur à legali tunica mutuata.
Vnde sicut illa tintinnabulis, sic ista fimbriis
infigitur, quæ sunt labores, huius mundi solici-
tudines. Habet etiam caputiũ, quod est super-
num gaudium. Prolixa est vsque ad pedes, per
quod perseuerantia vsque in finem significatur
In anteriori parte aperta est, ad denotandum,
quod sanctè conuersantibus vita patet æterna
seu quod eorum vita patere debet aliis in
exemplum. 2. q. 3. non sunt in fi. Rursus per
cappam gloriosa corporum immortalitas

intelligitur. Vnde illam non nisi in maioribus
festiuitatibus induimus, aspicientes in futuram
resurrectionem quando electi deposita
carne binas stolas accipient: videlicet requiem
animarum & gloriam corporum. Quæ cappa
rectè interius patula est, nisi & sola necessaria
fibula inconsuta, quia corpora spiritualia facta
nullis animam obturabunt angustiis. Fimbriis
etiam subornantur, quia tunc nostræ nihil deerit
imperfectioni: sed quod nunc ex parte cognoscimus
tunc cognoscemus sicut & cogniti
1. Cor. 1. sumus. † Quidam autem hæretici garriunt 14
nusquam reperiri in nouo testam. quod Christus
vel discipuli eius præmissis vestibus induerentur,
reprehendentes nos temerè, quia à
talibus ornamur: quoniam sicut Io. ait: Dominus
surgens de cœna posuit vestimenta sua, &
posteà alia nunquã accepit, nisi sua. Nos verò
(vt dicũt) plura alia, quam vestimus, reuestimus
in Missa: in qua cœnam ipsam imitamur:
& Dominus ab his, qui volunt ambulare in
Luc. 13 stolis, nos cauere præcepit, dicens: Cauete à
Mar. 12. Scribis, qui volunt ambulare in stolis. Dicunt
Luc. 16. enim, quod hoc facimus, vt iustiores & excellentiores
populis appareamus, contra illud:
Vos estis, qui iustificatis vos, coram hominibus:
Deus autem nouit corda vestra: quia quid
hominibus altum est, abominatio est apud
Deum. Error autem iste ex præmissis apertissimè
confutatur. Legitur quoque Exod. 42. &
44. Dum ingredientur sanctuarium meum, &
accedent ad mensam meã, vt mihi ministrent,
& audiant cæremonias meas, vestibus lineis induentur,
nec ascendet super eos quicquã laneũ.
Cũ egrediẽtur atriũ exterius ad populũ, exuẽt
se vestimentis suis, in quibus ministrauerunt: &
nõ sanctificabunt populũ in vestimentis suis.
Et † no. quod ostiarij, lectores, exorcistæ, & 15
acolyti, vestibus albis, vtũtur: videlicet superpellicio,
amictu, & alba, & baltheo, vt Angelos
Dei ministros per castitatis munditiã imitentur,
& eis in carne gloriosa effecta spirituali,
quasi in albis vestibus socientur. Inde est, quòd
potius lineis vestibus vtuntur: quia sicut linũ
multo labore ad candorem perducitur: sic necesse
est, per multas tribulationes ad regni
gloriã peruenire. † In Conc. Maguntinen. ii. 16
q. i. Episc. presbyter, statutum est, quod Episc.
in ordinatione sua recipiat orariũ, baculum &
anulum, presb. orarium & planetam: diaconus
orarium & dalmaticã: subdiaconus patenã &
crucem: & cùm degradantur, ea perdant. Et in
Conc. Tol. di. xciii. diaconus in conuẽtu, statutum
est, quod diaconus tempore oblationis
tantum, scilicet quando legit Euangelium vtatur
alba, id est dalmatica † Notandum quo- 17
Ps. 109. que est, quod vestes Euangelici Sacerdotis
1. Pet. 2. aliud designant in capite, scilicet in Christo,
aliúdque figurant in membris quanquam &
caput & membra sacerdotis nomine nuncupantur:
ad caput dicit Psalmographus: Tu es
Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech.
Ad membra verò dicit Apost. Vos
estis genus electum, regale Sacerdotium. Exponenda
ergo sunt eorum mysteria. Primò, secundum
quod membris, consequenter secundum
quod capiti, scilicet Christo conueniunt:
prout in quolibet capitulo distinguetur. De
ornamentis autem, & palliis & vestibus ecclesiæ
vel altaris, in prima parte dictum est: vbi
18 agitur de picturis. † Porrò sex indumenta sacerdotibus,
& Episcopis communia sunt hæc,
amictus, alba, zona seu cingulum, stola, manipulus,
planeta. Nouem verò Pontificibus specialia
sunt hæc: caligæ, sandalia, succinctorium,
tunica, dalmatica, chirothecę, mitra, anulus, baculus
pastoralis. De quibus omnibus singulatim
prosequimur: & etiam de sudario & pallio
& de coloribus, quibus ecclesia in ecclesiasticis
vtitur indumentis: & de legalibus indumentis,
siue veteris testamenti.

SVMMA.

1 *Amictus vsus, & significatio. &* n. 3.
2 *Amictus inuolutio circa collum, & pectus, quid significet.*

CAP. II.

De Amictu.

1 PRimò de sex ornamentis Episcopis & Sacerdotibus
cõmunibus, est secundum præmissa
dicendum. Lotis † itaque manibus Episcopus
seu Sacerdos celebraturus assumit amictum,
quo caput tegitur, quem Pontifex loco
ephot, siue superhumeralis & rationalis habet:
& nunc etiam superhumerale vocari potest: *Exod. 28.*
significans salutem, quæ per fidem tribuitur.
De hoc Apost. ad Ephes. 6. Galeam salutis
assumite. Significat etiam castitatem cordis,
& corporis: quia & renes & pectus ambit,
& tegit: & omnibus sacris vestibus supponitur,
sed omnibus supereminet: quia castitas etiam
debet esse intus in pectore, & foris nitere opere.
Vnde in renibus stringitur, quia ibi præcipuè
luxuria dominatur. Per amictum quoque
super humeros quia circunquaque diffunditur,
operum fortitudo designatur. Humeri
namque fortes sunt, ad opera peragenda: iuxta
illud Patriarchæ Iacob: Supposuit humerum,
ad portandum, & factus est tributis seruiens. *Gen. 49.*
Duo funiculi, siue duæ chordulæ, quibus amictus
ante pectus ligatur, significant intentionem
& finem, quibus informandum est opus,
ne fiat in fermento malitiæ & nequitiæ, sed
in azymis synceritatis & veritatis. Sacerdos
igitur non debet otiosus existere: sed bonis
operibus insinuare: secundum illud Apostoli
ad Timoth. Labora sicut bonus miles Iesu *1. Cor. 5.*
Christi. Laudanda tamen quorundam locorum *2. Tim. 2.*
habet consuetudo vt linea camisia alba
aut superpellicium super cõmunes vestes induantur
prius, quàm amictus imponatur, per
quod

quod fides, quæ primò adeſſe debet, ſignifica-
tur. Porrò amictus ſuper os planetæ reuolui-
tur, de quo ſub tit. de planeta dicetur. † Ami- 2
ctu quoque collum ſtringitur per quod vocis
caſtigatio intelligitur: quoniam per collum,
in quo vox eſt, vſus loquendi exprimitur:
Stringitur ergo collum, ne inde ad linguam
mendacium tranſire poſſit. Leuiter tamen
cum eo pectus & fauces ſtringuntur, prout ſub
tit. de cingulo dicetur. Illo etiam caput ope-
rimus, ne circunquaque liberè proſpiciendo,
illicita cogitemus. Pectus ſeu cor eo tegitur,
quia animus Sacerdotis ad ea, quæ incumbunt
debet totus eſſe intentus: nec debet tunc ad
vanitates, vel ad aliqua mundana liberè medi-
tanda diſſolui. Porrò amictus † quo Sacerdos 3
caput obnubilat, ſecundum quod capiti, ſcili-
cet Chriſto, conuenit ſignificat id, quod in
Apoc. 10. Apoc. deſcribitur: videlicet Angelum Dei
Eſai. 19. deſcendiſſe de cœlo amictum nube. Et in Eſai.
Ecce Dominus aſcendit ſuper nubem candi-
dam. Veniens etiam ad Saluatorem mundi,
Dei filius, Angelus magni cõcilij, amictus eſt
nube, dum diuinitatem abſcondit in carne.
1. Cor. 3. Nam caput viri Chriſtus: caput Chriſti, Deus
extrà de ſac. vnc. c. vno. Hoc ergo carnis lati-
bulum ſignificat ſacerdotis amictus, quòd per
illam ſyndonem expreſſius ſignificatur: quia
ſummus Pontifex caput obducit: de qua ſub
titulo de ſuccinctorio dicetur: & pulchra qui-
dem quod per calciamentum pedum, hoc ip-
ſum per amictum capitis deſignatur, quia di-
uinitas in carne latuit, & per carnem innotuit.
Pſal. 75. Nam cùm notus eſſet in Iudæa Deus, & in Iſ-
Pſal. 59. raël magnum nomen eius: in Idumæam exten-
Pſal. 97. dit calciamentum ſuum, & ante conſpectum
gentium reuelauit iuſtitiam ſuam. Amictus
etiam, repræſentat operimẽtum, quo Iudæi ve-
labant faciẽ Chriſti dicentes, Mat. 26. Prophe-
tiza nobis Chriſte, quis eſt, qui te percuſſit.

SVMMA.

1 *Alba ſubſequitur amictum. Et quid ea ſi-
gnificet, & n. 6.*
2 *Byſſus, quid*
3 *Albæ compoſitio, & forma, cùm in veteri,
tum nouo teſtamento. & n. 4.*
5 *Manicæ albæ, quid moneant.*

CAP. III.

De Alba.

POſt amictum, camiſiam ſiue albam Sacer-
dos induit: † quæ membris corporis con- 1
uenienter apta, nihil ſuperfluum aut diſſolu-
tum in vita Sacerdotis, aut in eius membris
eſſe debere demonſtrat, hæc ob ſpeciem, can-
doris munditiam demonſtrat ſecundum quod
legitur: Omni tempore veſtimenta tua ſint
candida. Fit autem de byſſo vel lino, propter
Eccl. 9. quod ſcriptum eſt: Byſſus ſunt iuſtificationes
ſanctorum. Eſt † autem byſſus, linum Ægy- 2
Apoc. 19. ptiacum. Sicut enim linum vel byſſus cando-
rem, quem ex natura non habet, multis tun-
ſionibus attritum, acquirit per artem: ſic &
hominis caro, munditiam, quam non obtinet
per naturam, per exercitia bonorum operum,
multis caſtigationibus macerata ſortitur per
gratiam. Sacerdos ergo, ſecundum Apoſtol. 1. Cor. 9.
caſtiget corpus ſuum, & in ſeruitutem redi-
gat: ne fortè cùm aliis præd cauerit, ipſe re-
3 probus fiat. † Habet autem alba caputium,
quod eſt profeſſio caſtitatis. Habet etiam i-
gulam, quæ ſignificat linguam Sacerdotalem,
quæ ligat contumaces, & abſoluit pœnitentes.
Rurſus hæc veſtis, quæ in veteri Sacerdotio li-
nea, vel ποδήρης Græcè, ſeu Latinè tunica ta-
laris dicebatur, ſtricta fuiſſe deſcribitur, pro- Rom. 8.
pter ſpiritum ſeruitutis Iudæorum in timore. Gal. 4.
In nouo verò larga eſt, propter ſpiritum ad- Pſal. 44.
optionis in libertate, quia nos Chriſtus libera- Luc. 12.
uit. Quod autem aurifriſium & grammata,
diuerſis in locis, ac variis operibus ad deco-
rem habet: illud inſinuat, quod Propheta dicit
in Pſalmo: Aſtitit regina à dextris tuis, in ve-
4 ſtitu deaurato, circundata varietate. Rurſus †
alba cingulo ſtringitur, vt omnis voluptas car-
nalis adſtricta intelligatur, dicente Domino:
Sint lumbi veſtri præcincti. Manicæ quoque
5 tam † albæ, quàm etiam tunicellæ conuenien-
ter debent eſſe ſtrictæ, non nimis laxæ, vt la-
bantur, & brachia nudentur: habentes in ſum-
mitatibus Aurifriſia, ad deſignandum aureos
torques, qui brachia nuda B. Martini Miſſam
celebrantis miraculoſe & decenter operue-
runt: prout in ſexta parte, ſub eius feſto dice-
6 tur. Per † albam etiam qua corpus à ſurſum
vſque ad deorſum tegitur: ſpes quæ ex gra-
tia prouenit eccleſiæ deſurſum, & ex meritis
eccleſiæ deorſum figuratur. De hac Apoſt.
ad Rom. 8. Spe ſalui facti ſumus. Quia ve-
rò vſque ad talos deſcendit, perſeuerantiam
deſignat, prout tactum eſt prope finem in
procœmio huius part. Porrò ſecundum quod
capiti, ſcilicet Chriſto conuenit alba, quæ
eſt lineum veſtimentum, longiſſimè diſtans à
tunicis pelliceis, quæ ex mortuis animalibus
fiunt: quibus Adam veſtitus eſt, poſt pecca-
tum nouitatem vitæ ſignificat, quam Chri- Geneſ. 3.
ſtus & habuit, & docuit, & tribuit in bapti-
mo, de qua dicit Apoſt. Exuite veterem ho- Ephe. 4.
minem cum actibus ſuis, & induite nouum.
qui ſecundum Deum creatus eſt. Nam in
transfiguratione reſplenduit facies eius, ſicut
Sol, & veſtimenta eius facta ſunt alba, ſicut
nix. Semper enim veſtimenta munda fuerunt, Mat. 17.
& candida: quia peccatum non fecit: nec in- 1. Pet. 2.
uentus eſt dolus in ore eius. Hæc etiam ve-
ſtis, repræſentat albam veſtem, in qua Herodes
illuſit Chriſto. Luc. 23.

SVMMA.

1 *Zona, quid. Et quid deſignet & n. 5. 6.*

2 *Succinctorium duplex depēdens & cingulū in sinistro latere Pōtificis, quid signent.* n. 4.
3 *Oratio & ieiunium, quam vim habeant.*

CAP. IV.
De Zona seu cingulo.

DEbet † autem alba circa lumbos Sacer- 1
dotis seu Pontificis zona seu cingulo: quod in lege, & apud Græcos ζωνὴ, siue baltheū dicebatur, præcingi: ne defluendo, incessum impediat: vt castitas sacerdotis per albam significata, nullis incentiuorū stimulis dissoluatur. Cingulū nāque cōtinentiam significat.
Luc. 12. Vnde: Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. In lūbis quidem luxuria dominatur, sicut Dn̄s loquens de diabolo manifestat:
Iob 40. Virtus eius in lūbis eius, & fortitudo eius in vmbilico vētris illius, de pœniten. d. ii. si enim, inquit, ad finē. Sanè à sinistro latere † Pōtif. ex cingulo duplex depēdet 2
succinctoriū, quia duo sunt, quib. castitas roboratur, & sine quibus difficile † conseruatur: 3
scilicet oratio & ieiuniū. Vnde Dn̄s ait: Hoc genus dæmoniorū nō eiicitur, nisi in oratione & ieiunio. Mat. 9 Debēt ergo lūbi per cōtinētiā præcingi, & per abstinētiā succingi. Vnde
Ephe. 1. Apost. State succincti lūbos vestros in veritate. Verū succinctoriū, quòd aliàs περίζωμα, vel succingulum vocatur, inter indumēta legalia fuisse nō legitur, quia & si legales sacerdotes accincti tēpore sacrificij, abstinere deberent: alio tamē tēpore licitè vacabāt amplexibus. Hodie autem additur cingulū, quia moderni ministri iugē habere debēt cōtinētiā. Et ideò nō solū cingi, sed etiā succingi debēt. † Ideò 4
autem duplex est succinctoriū, vt duplex castitas denotetur: videlicet mentis, quæ per cingulū: & corporis, quæ per subcingulū, significatur. A parte sinistra depēdet, quia potior est castitas mentis, quàm corporis: & dextra pars potior est, quā sinistra. Vnde Greg. Lūbis præcingimur nūc, cū carnis luxuriā per carnis cōtinentiā coarctamus. Cingulū † quoq; cōue- 5
niēter tēperantiā designat: de subcingulo etiā dictū est in procemio huius partis. Et aduerte, quod pectus & fauces leniter cum amictu stringūtur, quia motus in nostra potestate nō
3. Reg. 17. sunt. Helias prius clausit cœlum, quādo petiit,
3. Reg. 18. quod nō plueret, quàm animū, quādo deside-
Mat. 20. rabat vindictā de morte Prophetarum: lingua etiam in humido sedet, & in madido, & facilè lubricatur. Vnde princeps Apostolorū ad vocē ancillæ magistrū suum negauit. Sed renes fortiter cingulo stringuntur, vt castigetur corpus, & in seruitutē redigatur, & impetus luxuriæ refrænetur. Porrò secundum quod capiti, scilicet Christo conuenit zona sacerdotalis, significat illud quod Ioan. Apost. ait: Conuer-
Apoc. 1. sus vidi similem filio hominis præcinctum ad
Ephe. 3. mamillas zona aurea. Per zonam auream, perfecta Christi charitas designatur: quam dicit Apostolus superuenientem scientiæ charitatem Christi, feruentem in corde, radiantem in opere: cuius succinctorium illud significat, quod Esaias de Christo loquens prædixit: Erit Esai. 2.
iustitia, cingulum lumborum eius, & fides Psal. 10.
cinctoriū renum eius. Nam iustus Dominus Psa. 144.
iustitiam dilexit: æquitatē vidit vultus eius. Et Act. 1. Tho. 4.
fidelis Dominus in verbis suis: & sanctus in Mat. 7.
omnibus operibus suis. Duę summitates ipsius: Esa. 33.
duæ sunt partes naturales iustitiæ: quam Chri- Ioan. 19.
stus fecit & docuit: scilicet quod tibi non vis fieri, alteri non feceris: sed quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos eadem facite
6 illis. Cingulum † ergo, iustitiam significat, cuius duo sunt brachia sese constringentia: scilicet declinare à malo, & operari bonum. Repræsentat etiam flagellum, quo Pilatus cæcidit Iesum.

SVMMA.

1 *Stola subsequitur cingulum. Et quid ea notet.*
2 *Stola, cur protendatur ad genua.*
3 *Stola reflexio in vtrumque humerum, quid significet.*
4 *Stola cur collo sacerdotum, diaconorum verò humero imponitur.*
5 *Stola cur ad lumbos succingatur.*
6 *Stola est velut quoddā orariū sine quo nō licet mysteria ecclesiastica celebrare.*
7 *Stola, collo sacerdotis incumbens, quid notet.*
8 *Stola vti quibus prohibitum.*

CAP. V.
De Stola.

1 POst cingulum † Sacerdos orarium siue stolā, quæ leue Dn̄i iugum significat. xx ii. dist, Ecclesiastica, siue quæ est iugū præceptorum Dn̄i, super collum sibi imponit, vt iugum Dn̄i se suscepisse demonstret. Quam cū osculo 2. Cor. 6.
sibi imponit, & deponit, ad notādum assensum & desideriū, quo se subiicit huic iugo. Illa autem à collo per anteriora descendens, dextrum & sinistrū latus adornat: quia per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, id est, in prosperis, & in Mat. 11.
aduersis Sacerdos debet esse munitus: quatenus nec aduersis frangatur, nec prosperis eleuetur. Vnde & cùm Sacerdos in ordinatione stolā accipit: dicit illi Episc. Accipe iugū Dei: iugum enim eius suaue est, & onus eius leue:
2 suaue in prosperis: leue in aduersis. Stola † quippè vsq; ad genua, quæ curuatur, protēditur, vt nos mites corde, & humiles insinuet. Signif. enim patiētiā de qua scriptū est: Patiētia Heb. 10.
vobis necessaria est, vt reportetis promissiones. Luc. 21.
Et iterū: In patientia vestra possideatis animas vestras. Hinc est ergo, quod stola cū zona seu cingulo à dextris & sinistris, quibusdā nexibus colligatur: quia virtutes virtutibus sociātur & iuuātur: ne aliquo moueātur tētationis impulsu: & ad designandum, quòd tam in prosperis, quàm

quàm in aduersis debet Christi iugum patien-
ter ferri : faciente glutino charitatis. A qui-
busdam verò Pontificibus additur præmissis
verbis : Stola innocentiæ induat te Dominus,
quod stolam respicit primitiuam, quæ fuit in-
nocentiæ significatiua. Rursus † stola ab hu- 3
mero sinistro sacerdotis, in dextrum, dum or-
dinatur, reflectitur, quia cùm obedientia in ci-
piat ab actiua per dilectionem proximi transit
in contemplatiuam vitam per dilectionē Dei.
Longitudo autem stolæ: perseuerantiam signi-
ficat. Duo brachia stolæ dependentia, signifi-
cant prudentiam, & temperantiā. Vnde Apost.
ad Timoth. 3. Sobriè, iustè & piè viuamus, &c.
Sed & secundum decretum Bracharensis cōc.
xxiii. di. Ecclesiastica. debet sacerdos de vno
eodémque orario ceruicem pariter & vtrum-
que humerum imprimēs signum Crucis in suo
pectore præparare: vt qui imperturbatus præ-
cipitur inter prospera, & aduersa consistere
virtutum semper ornamento vtroque circun-
septus appareat humero. Si quis autem aliter
egerit excommunicationi debitè subiacebit :
nisi forte quis dixerit hoc decretum per con-
trariam generalis Ecclesiæ consuetudinem
abrogatum. Nam non vbique partes stolæ re-
ducuntur ante pectus, in modum crucis. Cru-
cem autem gerit in pectore, dum Christi pas-
sionem, cuius minister est, imitatur in mente.
Orarium itaque iugum simul & onus est :
iugum sacerdotibus: onus diaconis. Vnde † fit 4
vt sacerdotibus circa collum, & diaconis super
sinistrum humerum ponatur. Sicut enim iu-
gum collo portatur : sic & humeris onera fe-
runtur. Lege in Leuitico, & videbis solos Le-
Num. 3. uitas ferendis oneribus destinatos. In diaconis
etiam stola iugum significat : prout in parte
secunda dictum est, vbi de diacono agitur.
Adhuc stola sinistro humero diaconi imponi-
tur; quia decet temporalia spiritualibus de-
seruire : vel quia dextram diaconi oportet
esse liberam, vt expeditus ad ministerium sa-
cerdotis discurrat, de quo etiam ibi dictū est.
Ad † lumbos stola succingitur, vt sit fortis & 5
expeditior cōtra pugnas libidinum. Quando-
que tamen solùm super sinistrum brachium
pars anterior stolæ complicatur: quod tractum
est à legalibus sacerdotibus, qui dum sacrifi-
cabant, summitates balthei super humerum
reflectebant. In Episcopo verò vel sacerdote,
ab vtraque parte ęqualiter dependet anterius,
quia Christus, cuius typum gerunt, qui æqua-
nimiter se habuit in prosperis & in aduersis
(quæ per lęuam & dextram significantur) ha-
bitatores terrę ad cœlestia ducere desiderabat,
quos semper ante oculos mentis suggerebat.
† Dictum est autem orarium, quia quamuis 6
sine aliis indumētis sacerdotalibus baptizare,
consignare, & alia plura orando facere liceat,
sine orario tamen, nisi magna necessitate co-
gente, nihil horum facere liceat. In Concilio
Tribur. in Burcardo li. vi. c. presbyteri legitur
vt Presb. non vadāt, nisi stola orarióve induti.
Notandum autem est, quòd antiquitus sto-
la erat vestis candida, pertingens vsque ad ve-
stigia : qua Patriarchæ vtebantur ante legem,
quam primogeniti cùm benedictionem patris
acciperent, induebant, & Domino victimas, vt
Pontifices offerebant. Sed postquam alba cœ-
pit portari, mutata est in torquem. Per primam
stolam innocentia intelligitur, quæ fuit in pri-
mo homine. Sed cum eam perdidit propter
peccatum, oportuit eam recuperare per vitu-
lum saginatum. Quia igitur superest, vt qui
per inobedientiam cecidimus, per obedien-
tiam resurgamus: rectè pro veste innocentiæ
recuperanda, subimus torquem obedientiæ.
Nam per stolam, qua nunc vtimur, obedien-
tiam accipimus Euangelij crucifixi.
7 Porrò † secundum quod capiti scilicet
Christo conuenit stola, quæ super amictum
collo sacerdotis incumbit, obedientiam & ser-
uitutem significat: quā Dominus omniū pro-
pter suorum salutē subiit. Nam cum in forma
Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se
ęqualē Deo. Exinaniuit enim semetipsū formā Philip. 2.
serui accipiens, factus obediens, vsque ad mor-
tem; mortem autem Crucis. Causam quippè
mortalitatis nec traxit origine, nec cōmisit in
opere. Stola etiam significat ligaturam, qua
8 Iesus ligatus fuit ad columnam. † Statutum
est in canonibus. xxiii. dist. non oportet &
duobus ca. sequen. ne subdiaconi, lectores, &
psalmistæ orariis siue stolis vtantur.

SVMMA.

1 *Manipulus, quo concilio adhibeatur. & n. 5.*
2 *Manipulus, cur in sinistra geratur. & n. 4.*
3 *Manipulus, vnde sumpserit initium.*
6 *Manipulis non vtantur diaconi & sub-*
diaconi, seruiente Pontifici induenti se à
sacris vestibus.

CAP. VI.

De Manipulo.

QVia verò mentibus benè compositis, &
Diuino cultui mancipatis, sæpè subripit
1 accidia, quę † quodam torpore reddit animum
dormientem: Psal. dormitauit anima mea præ Psal. 118.
tædio: ideò in sinistra manu ministri ad altaris
ministerium accedētis, quędam apponitur ma-
nipula, quę fanū, vel manipulus, vel sudarium
appellatur: quatenus sudorem mētis abstergat,
& soporem cordis excutiat : bonis operibus
inuigilet, depulso tædio, vel torpore. Per ma-
nipulum enim bona opera vel vigilantia de-
signantur : de qua Dominus ait : Vigilate,
quia nescitis, qua hora filius hominis ventu-
rus sit. Vnde sponsa dicit in Canticis : Ego
dormio, & cor meū vigilat. Per sudariū etiam

Mat.14. pœnitētia designatur: qua labes quotidiani ex-
Cantic.5. cessus, & tædium mundanæ conuersationis ex-
Psal.118. tergitur de quo dicitur. Dormitauit anima
1.Cor.4. mea præ tædio. Tædet enim animam pecca-
Psa.125. torum, conscientiæ, & infirmitatis corporeæ.
Significat etiam futurorum bonorum retribu-
tionem. Vnde in quibusdam locis, quoties in
festis albis vtuntur, manipulos portant: ex eo,
quod in illa vita vnusquisque propriam mer-
cedem accipiet. Et venientes venient cum
exultatione portantes manipulos suos. Item,
quia manipulus pœnitētiam designat: inde est,
quòd sudarium subdiaconi magis fauore sa-
cerdotali formatur: quia vbi maior excessus,
maior exigitur pœnitentiæ fructus. De sudario
etiam infrà dicetur. Sanè ministri † manipu- 2
lum in brachio sinistro ferunt, ad notandum,
quòd stricti debent esse ad terrena: sed ad cœ-
lestia expediti. Antiqui autem non erant ad-
stricti ad hoc, quia Deo etiam pro temporali-
bus seruiebant: & ad significandum nos in hac
vita, quæ per sinistrum significatur, pati tæ-
dium superflui humoris, id est, delectationis &
alia superflua mentis. Ad hoc manipulus in
sinistra, fidem in hac vita designat. † Manipuli 3
vsus sumptus est non ab Aaron: sed ab antiquis
patribus: quia (sic legitur in martyrologio Be-
dæ) Arsenius sudarium semper ferebat in sinu,
vel manu, ad tergendum effluentiam lachry-
marum. Habebant quoque sancti patres, dum
sacra tractabant, & sacramenta conficiebant,
mapellas, id est, prauas mappas, & mantilia in
manibus, nunc pro tergendis manibus, & nunc
pro operiendis, & nunc pro reuerenter tractan-
dis sacramentis. Porrò secundum quod † ca- 4
piti, scilicet Christo conuenit, quod sacerdos
manipulum portat in læua designat, quòd
Christus brauium obtinebat in via. Per ma-
nipulum enim præmium designatur, Iuxta
Psa.125. quod legitur. Venientes autem venient cum
Cantic.1. exultatione, portantes manipulos suos. Per læ-
uam, vita præsens accipitur. Iuxta illud. Læua
eius sub capite meo, & dextera ipsius ample-
xabitur me. Christus autem simul fruebatur, &
merebatur: fruebatur in patria & merebatur
in via. Nam simul & brauium comprehende-
bat, & stadium percurrebat: quia simul erat
Ioan. 3. in patria, & in via: nemo inquit ascendit in cœ-
lum, nisi qui descendit de cœlo, filius hominis,
qui est in cœlo. Manipulus † etiam repræsen- 5
tat funem, quo Iesus comprehensus à Iudæis
ligatus fuit. Vnde Ioan. 18. Comprehenderūt
& ligauerunt eum. Manipulus tamen post in-
dutam planetam consueuit Romano pontifici
immitti, quod etiam à pluribus obseruatur: de
quo in quarta parte sub tit. de confessione di-
cetur. † Notandum autem, quòd diaconus & 6
subdiaconus pontifici induenti & exuenti se à
sacris vestibus, siue manipulis seruiunt. Pri-
mò, vt expeditius & liberius administrent. Se-
cundò, ad notandum, quod in tali obsequio
non debet fructum quærere temporalem, qui
quandoque per manipulum significatur: Iuxta
illud Psal. Venientes autem, &c. Rursus, dum Psa.125.
Pontifex: se induit vel exuit, diaconus stat à
dextris, & subdiaconus à sinistris: quia diaco-
nus ex ordine suo ad fortiora, & perfectiora,
quæ per dextram significātur, assumitur, quàm
subdiaconus.

SVMMA.

1 *Casula quid, vnde dicatur, & quid notet.*
2 *Charitas legis est implementum.*
3 *Casula tripliciter plicatur. Et quid idipsum notet. & n. 4.*
5 *Casula vndique clausa integráque quid notet.*

CAP. VII.

De Casula seu Planeta.

1 POstremò, super omnes † vestes induitur
casula, quæ quasi parua casa dicitur: & à
Græcis πλανῆτα vocatur ἀπὸ τῆς πλάνης, hoc
est, errore: quoniam errabundus eius lymbus 1.Cor.51.
super brachia eleuatur, significans charitatem
sine qua sacerdos est, sicut æs sonans, aut cym-
balum tinniens. Sicut enim charitas operit
multitudinem peccatorum, & omnia legis &
Prophetarum mandata continet, dicente Apo-
stolo: Plenitudo legis est charitas: sic & hæc 1.Pet.3.
vestis cuncta plana & alia omnia indumenta Rom. 13.
2 intra se claudit & continet. De † charitate di-
cit Apostolus: adhuc excellentiorem viam
vobis ostendam. Si linguis hominum loquar 1. Cor.3.
& Angelorum: charitatem autem non habeam,
nihil sum. Et iterum: Si fidem habeam, vt
montes transferam, charitatem autem non
habeam, nihil sum de consec. dist. iv. solent
hæc siquidem est vestis nuptialis, De qua Do- Mat. 22.
minus inquit in Euangelio: Amice quomodo
huc intrasti, non habens vestem nuptialem?
Sine hac autem nunquam sacerdos debet suū
officium exercere: quia semper decet eum in
vinculo charitatis permanere. Per hoc autem,
quòd amictus super os planetæ reuoluitur,
innuitur, quòd bonum opus debet ad chari-
tatem referri. Nam finis præcepti, est chari- 1. Tim.1.
tas, de corde puro: & conscientia bona, & fi-
de non ficta quòd verò casula in extensione
manuum in anteriorem & posteriorem par-
tem diuiditur: signat duo brachia charitatis
ad Deum, scilicet & ad proximum. Diliges
(inquit) Deum tuum, &c. In his duobus mā-
datis tota lex pendet, & Prophetæ. Rursus la-
titudo planetæ latitudinem significat charita-
tis, quæ etiam vsque ad inimicos extenditur:
vnde: Latum mandatum tuum nimis. Duæ
3 † quoque plicaturæ, sinistræ, videlicet & dex-
træ: sunt duo præcepta charitatis scilicet amor
Dei & proximi. Duplicatur etiam ante pectus,
per

per quod cor,& inter humeros,per quos opera exprimantur:& in eis vestimentum duplex in ipsũ efficitur:quia sic debemus bona opera foris ostendere proximis, vt eadem intus in
Mat.22. corde coram Domino integra seruemus. Cha-
Psal.118. ritatem enim debemus habere corde,& opere, & intus,& foris. Rursus ante pectus duplicatur:quoniam per charitatem bona voluntas & sancta cogitatio generatur. Duplicatur etiam inter humeros: quia per illam aduersa à pro-
Gala. 6. ximis,& ab aduersariis supportantur. Ad brachia autẽ eleuatur,dum bona opera charitatis operantur. Ad dextrum,dũ operamus bonũ ad domesticos fidei. Ad sinistrũ,dum extenditur etiã ad inimicos. Adhuc † triplicatur,in bra 4
chiis,in dextro quidẽ,cũ fidelibus monachis, clericis,& laicis subuenimus in sinistro, dum infidelibus scilicet malis Christianis,Iudæis & paganis necessaria ministramus: per casulam quoque rectè opera iustitiæ designantur,iuxta
Psal.131. illud:Sacerdotes tui induant iustitiam. Sanè sacerdos suum agens officium non debet casulã
Gala.4. exuere:quia præcipiente Domino Leuit.21.c.
Psal.132. non licet ei egredi de sanctis scilicet rebus
Ioan.1. vel præceptis. Porrò,secundũ quòd capiti,scilicet Christo cõuenit casula,magni sacerdotis est ecclesia vniuersalis, de qua dicit Apostol. Quotquot in Christo baptizati estis, Christũ induistis. Hoc est illud Aaron vestimentum,in oram descendit vnguentum: sed à capite descendit in barbam:& à barba descendit in orã: quoniã de plenitudine spiritus eius non omnes accepimus:primò Apost. deinde cæteri. Quod autem casula vnica † & integra, & vndique 5
clausa est,significat fidei vnitatem & integritatem:veruntamen in extensione manuum in anteriorem, & posteriorem partem quodammodo diuiditur designans antiquam ecclesiã, quæ passionem Christi præcessit:& nouã, quæ Christi passionem subsequitur. Nam & qui præibant:& qui sequebantur clamabant dicentes:Osanna filio Dauid: benedictus,qui venit
Mat 21. in nomine Domini. Hæc etiam vestis repræ-
Ioan. 19. sentat purpureum vestimentum, quo milites circundederunt Iesum.

SVMMA.

1 *Vestimentum pedum, vnde traxerit originem.*
2 *Pontifices, quando sandalia & caligas adsumant. Et eorum significatio.* n.3.4.
3 *Calciamentum episcopi, quo inuitet quóue prohibeat.* & num.4.
5 *Sandalia, vnde dicantur, & eorum forma.*
6 *Sandaliorum apertura & clausura, quid significent.*
7 *Sandalia, ex corio albo fiunt interdum.*
8 *Lingula à corio separata super pede consurgens, quid significet.*
9 *Sandaliorum corigia, quid notent.*
10 *Sandalia eò quòd capiti conueniunt, quid designent.*
11 *Sãdaliis vti, quibus licet: & quibus prohibetur.*

CAP. VIII.

De Caligis, & Sandaliis.

SVperius de sex ornamentis,tam sacerdotibus,quàm Episcopis communibus dictum est: nunc autem de nouem pontificum spiritualibus dicendum restat, & prius de caligis
1 & sandaliis videamus. Vestimentum † autem pedum non habuit originem ab Aaron: qui duntaxat in Iudæa conuersabatur: ideoq; necesse non habuit, sed ab Apostolis quibus dictum est: Euntes, docete omnes gentes. Nisi Mat.[illegible].
fortè quis dixerit quòd caligæ & sandalia in Ephe.6.
2 locum feminalium succedunt. Celebraturi † igitur pontifices,pedes interea,dum dicuntur quinque psalmi in præparatione Euangelij pacis, caligis & sandaliis calcientur: quorum pulchritudinem admirabatur Propheta,dicẽs: Quam speciosi pedes Euangelizantium pacẽ: Ephe.6.
Euangelizantium bona. Vnde Apost. ad Ephes. Marc.6.
Calceati pedes calciamentis virtutum. Et in Ephe.6.
Euang. legitur Dominum misisse discipulos Luc.10.
suos sandaliis calciatos, calciatos vtiq; in præparatione Euangelij pacis. Si enim calciati non essent, quomodo super serpentes & scor-
3 piones calcare potuissent? Cogitent † igitur Episcopi, cur ita calciati sunt:imitentur eorũ exempla, quorum imitantur calciamenta. Si quidem per pedes conueniẽter affectus intelliguntur. Debent namq; habere affectus & desideria calciata ne puluere terrenorum, seu temporalium maculentur.

4 † Per huiusmodi quoque calciamentum prohibitio pedum congruè intelligitur:ne videlicet ad illicita festinẽt. Quia verò affectus facilius inficiũtur,& maculãtur tẽpore prosperitatis, quod per dextrum, quàm tempore aduersitatis, quod per sinistrum intelligitur, ideò, vt maiori periculo citius occurrendum ostendatur, à dextro pede Pontif. incipit calciari. Prius tamen,quam sandalia pedibus im- Mat.5.
ponantur, caligis induuntur, vsque ad genua protensis,ibiq; constrictis,quia prædicator pedibus suis rectos debet facere gressus suos & genua debilia roborare. Nã qui fecerit & docuerit,hic magnus vocabitur in regno cœlorum. Caligæ quoq; iacinthini,id est, aërei seu cœlestis coloris denotãt,quòd cœlestes debet habere pedes,id est,affectus & firmos,ne claudicet sed dicat:Confortamini pusillanimes. Et Esa.35.
5 consequenter † sandalia pedibus imponuntur: quæ sic vocãtur ab herba,vel sãdalico colore, quo depingũtur. Habẽt autẽ desubtus integrã soleã:desuper verò coriũ fenestratũ:quia gressus prędicatoris & subtus debẽt esse muniti,ne polluantur terrenis: iuxta illud Dominicum: Excutite puluerem de pedibus vestris, & Mat.10.
sursum aperti, quatenus ad cognoscenda

scenda mysteria seu cœlestia reueleatur: iux-
Psal. 118. ta illud Propheticum: Reuela oculos meos
& cons. mirabilia de lege tua. In hoc quoque
quòd desuper aperta sunt, quòd corda semper
ad Deum erecta habere, & oculos mentis ad
ea, quæ sursum sunt, aperire debemus, signifi-
catur. Quòd etiam subtus solida sunt, signifi-
Gene. 27. cat, quòd mentem in terrenis obtusam habe-
re debemus: nec debemus quærere benedi-
ctionem Esau, quæ in terris est: sed Iacob,
quæ est in cœlis. Rursus, quòd sandalia in
quibusdam locis aperta, & in † quibusdam 6
integra seu clausa sunt, designat quòd Euan-
gelica prædicatio nec omnibus reuelari, nec
omnibus abscondi debet: iuxta illud Luc. 8.
Vobis datum est nosse mysterium regni Dei:
cæteris autem in parabolis. Mat. 7. Nolite
sanctum dare canibus: neque margaritas spar-
gere ante porcos ii. q. iii. nolite. Sandalia † 7
quoque interius quandoque ex corio albo
fiunt: quia necesse est intentionem candidam,
& conscientiam puram coram Deo habere:
& exterius nigrum apparet: quia prædicato-
rum vita propter tribulationes huius mundi
nigra & despecta secularibus videtur. Quan-
doque etiam rubeum, ad votum martyrij de-
signandum: & quandoque diuersis coloribus
variatum, quo virtutum varietas, quibus or-
natus esse debet, significatur. Lingula † verò 8
à corio separata, super pedem consurgens, lin-
guas eorum qui prædicatori bonum perhibent
testimonium, significat: qui tamen quodam-
modo à spiritualium conuersatione separati
sunt. Secundò lingula ipsa, spiritualium lin-
gua est, quæ prædicatorem in opus prædica-
tionis introduxit. Tertiò, etiam ipsius præ-
dicatoris linguam designat: linea verò ab ip-
sa lingula, vsque ad finem sandalij, per me-
dium eius procedens, Euangelicam perfectio-
nem designat: lineæ verò ab vtroque latere
procedentes, quæ in fine sandalij ad ipsam
lineam mediam referuntur, ibique terminan-
tur, legem figurant propheticam, quæ in
Euangelio recapitulatur & in eo determi-
natur. Superior quoque pars sandaliorum, per
quam pes introducitur, variis consuitur fu-
niculis, ne duo eius cornua defluant seu ab-
inuicem separentur, seu abinuicem disiungan-
tur: ad notandum, quòd prædicator seipsum
variis alligare debet virtutibus: aut scripturæ
sententiis, ne ipsius intrinseca ab his, quæ
exterius lucent, coram altissimo disiungan-
tur. Ipsa quoque sandaliorum ligatura, signi-
ficat quòd prælatus, qui huc illúcque discur-
rere habet, gressus mentis firmare debet cùm
in turbis versatur. Quia verò † corrigiæ huc 9
atque illuc manibus ducuntur, vt sandalia fir-
mentur, & ligentur: significat, quod prædica-
tor sic firmo gressu incedere debet, vt nulli
onerosus existat: & ne in via ministrando de-
ficiat. Nam frustra velociter currit qui prius,
quàm ad metam perueniat deficit. de pœ. di-
stinct. iii. in cassum. Mysticè enim sandalia,
cursum prædicatoris significant. Quandoque
tamen sandalia non ligantur, quia Christi in-
carnatio aliquando humanis sensibus aperta
est: vt est pannis inuolui, & in præsepio poni.
Aliquando verò corrigiæ sandaliis superero-
gantur: quia scriptum est: Quodcunque super- Luc. 10.
erogaueris, ego cùm rediero reddam tibi.
Potest etiam dici, quod caligæ significant il-
lam lotionem, de qua Dominus ait: Qui lo-
tus est, non indiget, nisi vt pedes lauet. Sed Ioan. 13.
quia non sufficit munditia cordis, absque pa-
tientia persecutionis: ideò sequuntur cento-
nes rubei, qui martyrium figurant. Qui autem
in corde munditiam & in voluntate (si opus
fuerit,) habuerit patientiam, securus acce-
det ad prædicationem, quam sandalia desi-
10 gnant apostolica. Porrò secundum † quod ca-
piti, scilicet Christo conueniunt sandalia, aliud
designant: Pontifex enim in altaris officio,
capitis sui, scilicet Christi, cuius est membrum
repræsentans personam: dum pedibus assumit
sandalia illud incarnationis Dominicæ calcia-
mentũ insinuat: de quo Dominus ait in Psalm. Psal. 59.
In Idumæam extendam calciamentum meum,
id est, in gentibus notam faciam incarnatio-
nem meam. Venit enim ad nos calciata diui-
nitas, vt pro nobis Dei filius sacerdotio fun-
geretur. Per lingulas autem, quibus pedibus Ioan. 1.
ipsa sandalia constringuntur: illud idem acce-
pimus, quod per calciamenti corrigiam Ioan.
Baptist. significauit, cùm ait: Cuius non sum
dignus corrigiam calciamenti soluere: vnio-
nem videlicet ineffabilem, & copulam carna-
lem insolubilẽ, quibus Verbi diuinitas nostræ
se carni cõiunxit. Sanè mediãtibus caligis pe-
des sandaliis coniunguntur, quoniam anima
mediante carne, diuinitati est vnita. Sicut enim
pes corpus sustentat: ita diuinitas mundũ gu-
bernat. Vnde Psalm. Adorate scabellum pe-
dum eius, quoniam sanctum est. Verùm secun-
dum decretum Greg. xciii. dist. §. compagis.
11 & duobus ca. seq. Diaconi † non debent vti
compagis, id est, sandaliis, neque manipulis,
id est, calciamentis Episcopalibus, absque in-
dulgentia sedis Apostolicæ speciali. Olim
enim vtebantur, quia eorum erat discurrere
per comitatum. Hodie ergo nec ipsi nec sa-
cerdotes vtuntur: sed Episcopi solum, vt per
varietatem sandaliorum, notetur varietas offi-
ciorum. Præterea, Episcopi habent per plebes
discurrere: sacerdotes verò Domini hostias
immolare. Clerici autem Romanæ Ecclesiæ
ex concessione Constantini Imperatoris vti
possent calciamentis cum vdonibus: id est can-
dido linteamine. xcvi. dist. Constantinus.

SVMMA.

1 *Orale, siue velum, quod suo capiti episcopus imponit, quid significet.*

2 *Crux ante pectus Pontificis maximi posita, quid designet.*

CAP. IX.

De Succinctorio & Orali.

DE Succinctorio nil aliud dicimus : quam
quòd sub zona & cingulo in prooemio
huius partis dictum est. Sanè Rom. † pontifex 1
post albã & cingulũ, assumit orale, quandã videlicet
sindonem, quod capiti quasi in modum
veli imponit, & replicat super humeros, & ante
pectus legalis pontificis ordinem sequens, qui
post lineã strictã & zonam induebat ephod, id
est, superhumerale : cuius locum modò tenet
amictus. † Assumit etiam Crucẽ quandam, ca- 2
tenulis insertã, quã à collo suspẽsam, sibi statuit
ante pectus. Quoniã & legalis, pontifex laminã
aureã gerebat in fronte, pro qua pontifex iste
Crucẽ gerit in pectore : & sic signo Crucis aurea
lamina cessit. Nam mysterium, quod in
quatuor literis auri lamina continebat, in qua-
Ephes. 3: Rom. 10. tuor partibus forma Crucis explicuit : iuxta
quod inquit Apost. Vt cõprehendatis cũ omnibus
sanctis, quæ sit latitudo & longitudo,
quæ sublimitas & profundum Sacramentũ ergo,
quod ille tunc per laminam præferebat in
fronte : hoc iste iam recondit in mente. Nam
corde creditur ad iustitiam, ore autem cõfessio
fit ad salutẽ. & secundũ Hiero. auro legis, sanguis
Euangelij pretiosior est. Crucem quoque
statuit sibi ante pectus, ad designandum, quod
ait Apostplus : Glorificate & portate Deum in
1. Cor. 6. corpore vestro. Imponendo autem sibi & deponendo,
Crucem illam osculatur, ad denotandum,
quòd Christi passionem, quæ per illam significatur,
credit & confitetur, ad quam repræsentandum
in officio missæ se patat.

SVMMA.

1 *Tunica episcopi, quid significet.*

2 *Tunicæ duæ, in veteri testamento, & earum significatio.*

3 *Iacinthi lapidis vis.*

4 *Tunicam vnam super alia, cur induat Pontifex.*

CAP. X.

De Tunica.

POst appositã stolam: põtifex † induit tuni- 1
cã, quæ alibi subtile, in lege verò ποδήρης,
id est, talaris dicebatur, significantẽ perseuerantiã.
vnde Ioseph inter fratres suos talarẽ vestẽ
Gen. 37. describitur habuisse. Cùm enim cæteræ virtutes
in stadio currant, perseuerantia tantũ brauium
accipit: quoniã qui perseuerauerit vsque
in finem, hic saluus erit, de pœn. di. ii. Apostolus
Apoc. 2. & c. multi. Vnde præcipitur: esto fidelis, vsque
ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Rursus
ideò post albam tunicam induitur : quia sicut
per albam castigatio corporis : ita per tunicam
virtutes intimæ intelliguntur, quas semper debet
habere perfectus. Porrò tunica non cingitur:
quoniã sub formã iter nõ impeditur: sic &
virtutes per illã designatæ liberum iter ad contẽplationẽ
Dei præbẽt: sed alba cingitur, prout
2 sub cingulo dictũ est. In † vet. test. erant duæ
tunicæ: videlicet byssina & iacinthina Exo. 39. Mat. 3.
c. & hodie etiam quidã Põtifices duabus vtũtur,
ad notandũ, quòd proprium est eorũ, habere
sciẽtiã duorũ testamentorũ, vt sciãt de thesauro
Dñi proferre noua & vetera: siue vt se ostẽdãt
diaconos & sacerdotes. Præterea vnaq; earũ
typũ propriũ geritur: quoniã alba, quæ byssina
siue linea est, castitatem significat, vt sub
tit. de alba dictum est. Prima etiã tunica, serica
est, quæ originem traduxit ex vermibus, qui sine
coitu creãtur, castitatẽ & humilitatẽ demõstrat.
Secunda tunica, quæ iacinthina esse debet,
3 sicut & olim erat coloris lapidis † iacinthi, qui
ætheris serenitatem imitatur, sanctos significat
cœlestia cogitantes, & imitantes, siue cœlestem
cogitationem & cõuersationem. Sicut enim lapis
ille colorẽ cum aëre mutat : nam in sereno
aëre, serenus; & in obscuro, pallidus est : sic specialiter
decet Episc. gaudere cũ gaudentibus, &
flere cũ flentibus. Si autem illa alterius coloris Rom. 12.
fuerit, sic & alterius significationis. Cæterum
4 † Põtifex vnam tunicã sub alia induit, ad denotãdũ,
quòd sicut cooperta tunica à populo
non videtur: sed tantum à clericis scitur : ita &
ratio sublimiũ, & virtutes, quas perfectus semper
habere debet, quæ per illam significantur,
patere non debent omnibus : sed maioribus &
perfectis. Porrò, secundum quod capiti, id est,
Christo cõuenit hæc vestis, quę in veteri sacerdotio
iacinthini erat coloris, & habebat pro
fimbriis mala punica, cũ tintinnabulis aureis, ab
inferiori parte depẽdentia, vt Põtifex totus vocalis
incenderet: prout dicetur sub tit. de legal.
indumentis: cœlestẽ Christi doctrinam insinuat:
cuius notitiã habuerunt omnes, quibus dicitur
per Prophetã, In mõtem excelsũ ascende tu, qui
Euãgelizas Sion. Præcipuè tamẽ hãc tunicam
habuit Euang. textrix doctrinæ sapiẽtia Dei, I.
Christus & dedit illã Apost. suis. Omnia (in- Ioan. 15.
quit) quæ audiui à patre meo, nota feci vobis. Ioan. 19.
Hoc ergo significauit illa tunica Dñi, quã milites
scindere noluerũt, eò quod esset inconsutilis
desuper, contexta per totũ, xvi. q. vii. sicut
Dñi dãnum fore magnũ existimãtes. In quo significatũ
est, quã dãnosi sint, qui doctrinã Euãgelicã
hæresibus scindere moliũtur. Subdiaconus
quoque vtitur tunica, de qua in sequẽti tractatu
dicetur.

SVMMA.

1 *Dalmatica Episcopi, vnde ortum habuerit. Et vnde dicta. n. 2.*

2 *Dalmatica, quales habeat manicas. Et quid notent.*

4 *Episcopus cur plura ornamenta habeat, quàm simplex sacerdos.*

5 *Dalmatica forma, & compositio. Et n.6.7. Et eius significatio. ibid. & n.8.*
9 *Dalmatica cur intermittatur aduentus Dominici tempore à diacono, à subdiacono verò tunica.*

CAP. XI.

De Dalmatica.

Pontifex immediatè super tunicam dalma-
ticam vestit, secundum † institutionem Sil- 1
uestri Papæ quæ ab inconsutili Dominici tuni-
ca, & Apostolorum collobio creditur mutuata.
Est autem κολλόβιον, vestis sine manicis, prout
in cuculla monachali apparet: sed Siluester Pa-
pa in dalmaticam vertit, latas manicas addēdo,
& in sacrificiis altaris portandam instituit in
xciii. di. diaconi ita. † Dicta est autem dalma- 2
tica, eò quòd in Dalmatia, & post omnia alia
indumenta sacerdotalia sint reperta. Hæc sui
forma significat largitatem, eò quòd largas ha-
Titum. 2. bet manicas & protensas. Vnde secundum
Apostolum oportet Episcopum non esse turpis
lucri cupidum: sed hospitalem. xlvii. dist.
lxxxviii. distin. consequens. Non ergo manum
habeat ad dandum collectam, & ad recipien-
dum porrectam: sed illud efficiat, quod Pro-
Esai. 58. pheta suadet. Frange esurienti panem tuum, &
egenos vagósque introduc in domū tuam, &c.
Et ob hoc fortè diaconi specialiter vtuntur dal-
maticis, quia principaliter electi sunt ab Apo-
stolis, vt mensis ex officio ministrent. † Cæte- 3
rùm, dalmatica diaconi ampliores habet ma-
nicas, quam tunicella subdiaconi, quæ alicubi
subtile vocatur: quia ipse ampliorem debet ha-
bere charitatem, quam subdiaconus, propter
maius donum. Pont. etiam dalmatica latiores
habet manicas, quàm diaconi, ad notandum
quòd ipse magis est expeditus, nihil habens,
quod ipsius manus restringat: quia pro cœlesti-
bus omnia debet largiri. Charitas enim eius
extendi debet etiam vsque ad inimicos. Nem-
pè tunicella subdiaconi: dalmatica diaconi: &
casula presbyteri, succedūt in locum tunicæ ia-
cinthinæ: quæ erat coloris cœlestis, id est aërei:
ad notandum, & quod omnes ministri altaris
cœlestem debent habere conuersationem: licet
secundum maius & minus: quod notat latitu-
dò vel strictura manicarum dalmaticæ & tuni-
cellæ, vt præmissum est. † Quia igitur sacerdos 4
maximè debet esse ad cœlestia expeditus, ideo
hæc ornamenta non gerit: nec aliò brachia
stringens. Episcopus autem simul vtitur, &
dalmatica, & tunicella, & omnium ornamen-
tis, vt ostendat se perfectè omnes habere ordi-
nes, tanquam, qui eos aliis confert. Minores sa-
cerdotes eos non conferunt: & ideò illa non
portant, quibus sufficit vnum, quod cœlestem
significet conuersationem. Præterea, Pontifex
in ornamentis atque in officio magis expresse
gerit similitudinem Saluatoris, quàm simplex
sacerdos: & magis sibi conueniunt ornamen-
torum significata: ideoque pluribus vtitur
ornamentis.
5 † Debet autem dalmatica habere duas li-
neas coccineas hinc inde, antè & retro, à sum-
mo vsque deorsum, vt Pontifex ostendatur ha-
bere feruorem charitatis ad Deum, & proxi- *Deut. 6. Luc. 10.*
mum in prosperis, & aduersis: Iuxta veteris & *1. Ioan. 2.*
noui testamenti præceptum, quod est: Diliges *Ibidem.*
Dūm, Deū tuū, ex toto corde tuo: & proximū
tuū, sicut teipsum. vnde Ioan. Charissimi non
mandatū nouū scribo vobis: sed mandatū vetus
quod ab initio habuistis. Et iterum, mandatum
nouū scribo vobis, &c. Quandoque lineæ pur-
pureæ sunt significātes fidē sanguinis Christi in *Io.*
vtroque populo necessariam in sinistro quoque
latere dalmatica fimbrias solet habere, solici-
tudines actiuæ vitæ significantes, quas Episco-
pus pro subditis suis debet habere: iuxta quod
dicit Apost. Præter illa, quæ extrinsecus sunt,
instantia mea, quotidiana solicitudo omnium
ecclesiarū. Per dextrum vero latus, quod fim-
briis caret, notatur contemplatio cœlestiū sine
solicitudinibus, & quieta à multiplicitate per-
6 turbationum. † Adhuc quædā dalmaticæ quin-
decim habēt fimbrias, antè & retrò: quia quin-
decim Psalmi in vete. testa. quasi quindecim
armi gradus exeunt de tramite charitatis: &
quindecim similiter in nouo testamento ex-
crescunt de opere charitatis: verbi gratia, Cha-
ritas patiens & benigna est, &c. vsque charitas
nunquam excidit. Aliqui verò habēt xxviii. an-
tè, & totidē retrò: vbi septiformis spiritus est,
octies repetitur, qui replet octo maneries lau-
dātium Deum: scilicet reges & populos: prin-
cipes & Iudices: iuuenes & virgines: seniores &
7 iuniores. † Rursus in dalmatica varietas est si- *Ioan. 23.*
ne scissura: quia licet varia religionis opera
apud Deum agātur: tamen in votis nō discre-
pant. Item aperta est à lateribus sub ascellis, in-
sinuans illi qui eam induit: vt Christi qui in la-
tere lancea perforatus est, vestigia imitetur.
8 † Adhuc dalmatica formā crucis prætēdit: vnde
per eā Christi passio figuratur: ideoq; in missæ
officio portatur, vbi Christi passio repræsenta-
tur. Significat etiā dalmatica sanctā religionē,
& carnis mortificationem atque sublimium ra-
tionem. Alba dalmatica, sanctam & immacula-
tam significat vitam. Rubea martyrium. Alba
verò opere polymitico variata, notat munditiā,
& virtutum varietatem: & est aurifrisio ador-
nata. Iuxta illud: Astitit regina à dextris tuis,
9 in vestitu deaurato circūdata varietate. † Por- *Psal. 44.*
rò, secundum quod capiti, s. Christo conuenit
dalmatica, sui formā latā & largā Christi mi-
sericordiā significat: quam ipse præ cæteris & *Luca. 6.*
docuit & impēdit. Estote inquit misericordes: *Mat. 5.*
sicut & pater vester misericors est. Beati nam- *Luc. 10.*
que misericordes: quoniā ipsi misericordiā cō-
sequentur. Hic est ergo Samaritanus ille proxi-
mus noster, qui fecit nobiscum misericordiam:
super

ſuperinfundens vulneribus noſtris vinũ & oleũ.
Lucæ 1. Nam per viſcera miſericordiæ domini Dei noſtri, viſitauit nos oriens ex alto: qui non ex operibus iuſtitiæ noſtræ, quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiã ſaluos nos fecit. Pro peccatoribus venit, vt de peccatis veniã indulgeret. Miſericordiam inquit volo, & nõ ſacrificium. Legitur in canon. Gre. xxiij. d. cõmunis. quod in primitiua Eccleſia non licebat Epiſcopo vel diacono vti dalmatica abſq; indulgẽtia ſedis Apoſtolicę ſpeciali.† Sane dalmaticę tẽpore aduentus Domini, à diaconis intermittuntur: quoniam quando aliqua claritas ſacri ordinis ad tẽpus intermittitur, clarius reſplendet & auidius ſumitur, quando reſumitur in animis deuotorum: quia quod rarum eſt, magis appetitur xciij. di legimus ad fi. Rurſus in aduẽtu diaconus non vtitur dalmatica: nec ſubdiaconus tunica: quia lex, quã ſubdiaconus ſignificat, ante incarnationem Domini euangelij ornatu carebat: & charitas euangelij, quam diaconus ſignificat, nondum apparuerat: vel quia nondum venerat, qui veſtẽ innocẽtiæ & immortalitatis nos induere debebat: ideò, veſtes lætitiæ dimittũtur. Vtuntur autẽ tũc caſulis, de quo in ii. parte ſub tit. de diacono dictum eſt. In ieiuniis tamen Pentec. poteſt diaconus dalmatica vti. 9

Titum. 3. Mat. 9. (margin)

SVMMA.

1 *Chirotheca quo conſilio vtatur Epiſcopus. Et eius ſignificatio.*
2 *Chirotheca cur manus interdum velentur, interdum ſpolientur.*
3 *Chirotheca, quid notent.*
4 *Hœdi pellis figura, & ſignificatio.*

CAP. XII.

De Chirotheca.

Quia † plerique bonum opus, quod faciunt, inani corrũpunt: ideò ſtatim poſt indutã dalmaticã Pontifex iuxta ritũ Apoſtol. manus operit chirothecis, vt neſciat ſiniſtra ſua, quid faciat eius dextera. Per chirothecam ergo, cautela congrua deſignatur, quæ ſic facit opus in publico, quòd intentionem continet in occulto. Nã & ſi Dñs dixerit: Luceat lux veſtra corã hominibus, vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Ad quod etiam deſignãdum chirotheca circulũ de ſuper habet aureũ: ipſe tamẽ præcipit: Attendite, ne iuſtitiã veſtrã faciatis corã hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedẽ non habebitis apud patrẽ veſtrum, qui in cœlis eſt. 1
Mat. 3.
†Manus ergo quãdoque velãtur chirothecis & quãdoque denudãtur: quia bona opera interdũ ad vitandũ vanã gloriam occultantur: & interdum ad ædificandum proximos propalantur. 2
Sũt † autẽ incõſutiles, quoniam actiones põtificis fidei rectæ debẽt eſſe cõcordes. Per chirothecas quoque in manibus, exẽpla ſanctorum quæ in operibus habenda ſunt, intelliguntur: 3
1. Cor. 5. quæ opera ab omni inquinamẽto mũdata ſunt: ne modicũ fermẽti, totã maſſam corrũpat. Per ipſas verò chirothecas albas caſtitas, & mũditia denotatur: vt manus, id eſt operationes ſint mũdæ & ab omni ſorde immunes. Porrò ſecundũ quod capiti ſcilicet Chriſto, cõueniunt chirothecæ ſunt hœdorum pelliculæ: quas manibus Iacob Rebecca circundedit, vt piloſæ manus ſimilitudinem maioris fratris exprimerent. Sanè,
4 pellis hœdi eſt † ſimilitudo peccati, quam Rebecca mater, id eſt ſpiritus ſancti gratia, manibus veri Iacob, id eſt operibus Chriſti circumdedit, vt ſimilitudinẽ maioris. i. prioris Adæ ſecundus exprimeret. Chriſtus enim ſimilitudinẽ peccati ſine peccato ſuſcepit: vt incarnationis myſteriũ diabolo celaretur. Nam ad ſimilitudinem peccatorum eſuriit & ſitiuit: doluit & expauit: & dormiuit & laborauit. Vnde cum ieiunaſſet. xl. diebus & xl. noctibus, ac poſteà eſuriſſet accedens ad illum Diabolus, cum ad ſimilitudinem prioris Adæ tentare tentauit. Sed qui primum vicerat, eiſdem modis victus eſt à ſecundo. Gen. 2. Mat. 4.

SVMMA.

1 *Mitra Epiſcopo, corona Papæ datur.*
2 *Mitra quid deſignet, & n. 5.*
3 *Lingulæ duæ, in mitra Epiſcopi, quid notẽt.*
4 *Mitra circulum aureum habet: & magna Significatione.*
6 *Mitra ſolenni quando vtendum: & quando ſimplici n. 7.*
8 *Pontifex Romanus vtitur regno.*
9 *Mitra, quid ſignificet eo nomine, quod capiti conuenit.*
10 *Mitram, an, & quando, & quorſum Epiſcopus deponat & n. 11.*

CAP. XIII.

De Mitra.

1 Poſtquam Epiſcop. planetam induit, † mitra loco cidaris ſeu tiaræ ſeu infulæ capiti eius imponitur. Iuxta illud. Gloria & honore coronaſti eum Dñe. Sed & Papa coronam frigium lorum ſuper humerale, chlamydem purpuream, & tunicam iacinthinam habet ex conceſſione Cõſtantini Imperatoris. xcvi. diſt. Conſtantinus.
2 †Mitra autẽ ſciẽtiã vtriuſq; teſtamẽti deſignat. Duo nãq; illius cornua, duo ſunt teſtamenta: anterius, nouum: poſterius, vetus: quæ duo Epiſc. memoriter debet ſcire. xxiii. q. i. Epiſc. & illis tanquã duplici cornu, fidei inimicos ferire. Videri debet quidem ſubditis epiſc. cornutus, ſicut & Moſes de mõte Synai deſcendẽs, & duas tabulas teſtimonij tenens apparebat cornutus Aaron, & filiis Iſraël ex cõſortio ſermonis Dei prout legitur Exo. 34. c. Quidã autem hæretici mitrã & eius cornua, & Epiſc. illã ferentẽ, condẽnãt, inducẽtes in fomẽtum ſui erroris, quod Io. ait. in Apoc. Vidi aliã beſtiã aſcendentẽ de terra, & habebat cornua duo ſimilia, agno & loquebatur ſicut draco. Duæ verò fimbriæ poſterius dependentes, ſpiritus & litera ſunt. † Per duas quoq; fimbrias ſeu lingulas, notatur qd pa- Exod. 34. Apoc. 13.

ratus esse debet tã in mystico, quã in historico sacræ scripturæ intellectu: in quarũ summitatibus sunt fimbriæ rubei coloris, denotantes eius prõptitudinẽ ad fidei, & sacræ scripturæ defensionẽ: etiã vsque ad sanguinis effusionẽ. xxv. q. i. sunt quidam. Quæ super scapulas pendent, ad notandũ, quod id quod prædicat ore, ostendere debet opere: quia enim scapulis nulla pars altior est ad opus, siue ad onus ferẽdum: ideò rectè per eas opus intelligitur. † Circulus aureus, 4
qui posteriorẽ & anteriorẽ mitræ partẽ cõplectitur: indicat, quod omnis scriba doctus in regno cœlorum, de thesauro suo noua & vetera proferre debet. Mat. 13. Caueat ergo diligẽter Episc. ne prius velit esse magister, quam nouerit esse discipulus. x. di. miserũ. extrà de elect. c. cũ magistrũ de renunc. post translationẽ, & c. nisi. ne si cæcus cæcũ duxerit, ambo in foueam cadãt. Scriptũ est enim per Prophetã: Tu sciẽtiã
Osee.4. repulisti: & ego te repellã, ne sacerdotio fungaris mihi xxxviii. di. omnes & in prædicto ca. nisi. Non incõpetẽter etiã mitra, quæ in altum de sui forma producitur, altitudinẽ sapiẽtiæ designat. Debet enim Episc. sic subdito scientia excellere, vt ipsius cõparatione cæteri meritò grex dicãtur. xxv. di. §. nũc autẽ. j. q. j. vilissimus. & q. vii. conuenientibus. Duæ pendulæ ex posteriori parte, duplicẽ designãt memoriã. Pri-
Exod.40. ma, est actuum diuinorum: ne celebrãdo eã cõtẽmnens, puniatur. Vnde in vet. test. sacrificium oblaturus ambiebatur tintinabulis: vt per eorũ sonitum reciperetur dignus, vel repelleretur indignus ab Angelo, ad custodiã templi posito. xliii. di. c. j. Secunda est peccatorum suorum, vt de illis cõpungatur: de pœ. di. iii. Iudas. † Mitra 5
etiam quia quandoq̃; linea est, & alba, castitatis candorem munditiámque significat. Vnde hoc ornamentum multum capiti necessarium erat, in quo quinque sensus corporis vigent: quibus corruptis facilè castitas violatur.

Sunt etiã nonnulli dicentes, quòd mitra Põtificis spineã coronã significat: & inde est, quod diaconus in officio Missæ in quo Pontifex Christum in passione figurat, mitrã illi imponit & deponit: quia ipse ex officio suo habet Euãgelium legere: in quo Christus spinis legitur coronatus. Duo cornua, sunt duo charitatis præcepta. Põtifex igitur mitrã accipit, intelligens quod quinq; sensus à mũdi illecebris custodire debet, vt duorum testamẽtorũ præcepta seruet: & duo charitatis præcepta impleat vt coronã percipere mereatur æternã. Cæteri verò sacerdotes & clerici, generaliter caput contegunt nullo ornamento: licet in festis sint in toto alio corpore subornati: tum quia nondum est plenũ gaudium nostrum. Gaudeamus enim nõ in re præsentiũ, sed in spe futurũ: tũ quia ad hoc tẽdimus, vt Deum nuda facie contemplemur. † Sanè mitra aurifrisiata vtendum est, à Pascha 6
vsque ad Aduentum: & à natiuitate Domini vsque ad Septuagesimã in omnibus festis duplicibus: & nouẽ lectionum totius anni: nisi in festo Innocentium, prout dicetur sub tit. de coloribus & in Dominicis prædictorum tẽporũ, & generaliter quandocunque, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus dicuntur. Cùm enim illa dicantur in festiuis diebus, in quibus virtutem & gaudium generale, vt speciale capitis vel mẽbrorum ad memoriã reducimus, vt dicetur in prooemio septimæ partis: meritò tunc mitra aurifrisiata vtimur, quia aurum & gẽmarum nitor gaudium repræsentant. In diebus verò ieiuniorum nõ est ea vtẽdum, vt sequitur: quia cum dies illi ordinati sint ad delenda peccata, quæ tunc sunt ad memoriã reducẽda, nõ sunt tunc agenda vel ferẽda, quæ gaudium, sed quæ potius humilitatẽ & afflictionẽ designant.
7 In † aliis verò tẽporibus regulariter non aurifrisiata sed simplici vtendum est, videlicet ab Aduentu vsque ad Natiuitatem: nisi quia Dñs Papa vtitur aurifrisiata in Dominica, gaudete: & Septuagesima, vsque ad Pascha: & in Dominica, lætare Hierusalẽ, prout dicetur sub ti. de coloribus. & etiã in v. feria cœnæ Dñi, in officio Missæ tãtum: & in Sabbato sãcto in officio Missæ. Item festis trium lectionum illius temporis, & in omnibus vigiliis, in quibus ieiunium celebratur: & quatuor tẽporibus, & in rogationibus. Dñs tamen Papa vtitur in festo S. Mar-
8 ci, in Missa tãtum. Item in officio defunctorum. † Illud quoque notandum est, quod Romanus Pontifex in signum imperij vtitur regno, id est, corona Imperiali: & in signum pontificis, vtitur mitra. Sed mitra semper vtitur, & vbique: regno verò nõ semper, nec vbiq;: quia Pontificis authoritas & prior est & dignior & diffusior Imperiali potestate. Sacerdotium enim Exod.40.
in populo Dei Regnum præcessit, cùm Aaron Gene.8.
primus Põtifex Saulẽ primum Regẽ præcesserit, & Noë Nembroth: quia sicut legitur principium Regni Nembroth extitit Babylonis. vj. dist. qui is ita. Noë verò ædificauit altare Domino, & holocausta obtulit super illud. Regno quidẽ nõ vtitur nisi certis diebus & locis: nun-
9 quam intra ecclesiã, sed extra. † Porrò secundum quod capiti, id est, Christo cõuenit mitra Pontificis, illud significat, quod propheta loquẽs de filio, dicit ad patrẽ: Gloria & honore Psal. 20.
coronasti eum Dñe, & constit. &c. Hoc est itaque nomen, quod est super omne nomẽ: vt in Philip.2.
nomine Iesu, omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium &c. Nam & in aurea lamina frontis pontificalis sculptum erat nomen Domini τετραγράμματον, cuius mysterium declarabimus in ti. de lega. indumentis. Per mitrã ergo capitis. Christi summã illã glorificentiam intelligimus, quæ propter diuinitatem debetur humanitati. Nã propter pedẽ adoratur scabellum. Adorate (inquit) scabellum pedum eius, Psal.98.
10 quoniam sanctum est. † Et nota quòd sicut ait

Zacha

Zacharias Papa de conſe.diſt.i.nullus.Epiſc.ad
altare oraturus accedens,ſeu altari aſſiſtens,vel
orationes ad Deum effundens,mitram deponit
& baculum, quia Apoſt. prohibet viros capite
2.Cor. 3. velato in eccleſia orare, vt reuelata facie glo-
riam Domini contempletur. Quando verò ad
populum ſe conuertit, vt illi prædicet inſignia
cõminationis ſuæ,reſumit. vnde & Moſes cau-
ſam populi apud Deum precibus,cauſam verò
Dei,ad populum gladiis allegabat. xlv. di.diſ-
ciplina. ad finem. † Vltimò nota,quòd quidã 11
Epiſcopi ſolemniter benedicunt,in Miſſa & al-
tari,thurificantes depoſita mitra. Alij verò cum
mitra in capite. Primi ea ratione mouentur,
quia ſolenniter benedicendo vice Dei fungun-
tur,& Deus per eorum miniſterium benedicit
Num.6.in fi. vbi dicitur: Inuocabunt nomen
meum ſuper filios Iſraël:& ego benedicam eis.
Altaris verò thurificatio, ſignificat orationes,
Apoc.8.Aſcendit fumus incenſorum de oratio-
nibus ſanctorũ.Quia ergo in orationibus cau-
ſam plebis ad Deum ait:ideò cum reuerentia,
mitra videlicet depoſita,illud agere debet. Se-
cundi verò attẽdunt,quod benedictio & thuri-
ficatio non ſunt eſſentialia ad conſecrationem
corporis Chriſti:ſed ad ſolẽnitatem pertinent:
& ideò ea cum mitra agunt,vt per hoc à ſim-
plicibus ſacerdotibus diſcernantur. Quamuis
enim plus habeat Epiſcopus,quàm ſimplex ſa-
cerdos in his, quæ ad ſolemnitatem pertinent,
vt in ornamentis & aliis:non tamen in his, quæ
ad conſecrationem ipſam ſpectant. Sed hæc
ratio minus ſufficiens videtur:quoniam ſecun-
dum hoc mitra in Miſſa non deponeretur, niſi
quando verba,ad quorum prolationem fit ſpe-
cierum tranſſubſtantiatio,proferuntur.

SVMMA.

1 *Anulus, eſt fidei ſacramentum. Et eius vſus vnde aduectus.* n.2.
3 *Anulo literæ antiquitus ſigillabantur. Et qua ſignificatione.*
4 *Anulus aureus, & rotundus, quid ſignificet.*

CAP. XIV.

De Anulo.

ANulus eſt fidei ſacramentum,† quo Chri- 1
ſtus ſponſam ſuam ſanctam eccleſiam
ſubarrauit, vt ipſa de ſe dicere valeat: anulo
ſuo ſubarrauit me Dominus meus Ieſus Chri-
ſtus:cuius cuſtodes,& pædagogi ſunt Epiſcopi
& Prælati, anulos pro ſigno in teſtimonium
Cantic.3. huius rei ferentes: de quibus ſponſa dicit in
Luc.25. Cantic. Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt
ciuitatẽ. Hinc anulum dedit pater filio reuer-
tenti,ſecundum illud Euangelij: Date anulum
in manu eius: Ex quo in Euangelio anuli vſus
creditur acceptus. Anulus † ergo Pontificis, 2
integritatem ſignificat fidei,vt videlicet eccle-
ſiam Dei ſponſam ſibi creditam, ſicut ſe dili-
gat,& ſobriam,& caſtam,cœleſti ſponſo cuſto-
2.Cor.10. diat:iuxta illud:Deſpondi enim vos vni viro, id
eſt,Chriſto:& ſe meminerit non Dominum,ſed
paſtorem.vi. quæſtione.i.ſicut alterius. De hoc
ſponſo & ſponſa Ioannes Euangeliſta dicit:Qui v. 2.
habet ſponſam ſponſus eſt:amicus autem ſpon-
ſi,qui ſtat,& audit cum gaudio,gaudet propter
vocem ſponſi. Epiſcopus ergo vicarius & ami-
cus ſponſi,quod ſi vicarius eſt,& ipſe quodam-
3 modo ſponſus eſt. † Rurſus antiqui literas
anulo ſigillabant. Vnde Epiſcopus anulum
portat: quoniam ſcripturæ myſteria & eccleſię
Sacramenta perfidis ſigillare, & humilibus re-
uelare debet. Porrò, ſecundum quod capiti,
ſcilicet Chriſto conuenit anulus digiti, donum
ſignificat ſancti ſpiritus. Digitus enim articula- Exod.8.
ris atque diſtinctus ſpiritum ſanctum inſinuat, Luc. 2.
ſecundum illud:digitus Dei eſt hic.& alibi: Si Coloſ. 2.
ergo in digito Dei eiicio dęmonia, filij veſtri
4 in quo eiiciunt. † Anulus autem aureus,& ro-
tundus, perfectionem donorum eius ſignificat
quam ſine menſura Chriſtus accepit: quoniam
in eo plenitudo diuinitatis corporaliter habi-
tat. Iam qui deſurſum venit,ſuper omnes eſt:
cui Deus non dedit ſpiritum ad menſurã,dicẽs:
Super quem videris Spiritum ſanctum & deſ-
cendentem & manentem ſuper eum,hic eſt,qui
baptizat. Nam requieſcet ſuper eum ſpiritus
ſapientiæ & intellectus. Ipſe verò de plenitu-
dine ſua ſecundum differentes donationes di-
ſtribuit:alij(ſecundum Apoſtolum dans ſermo-
nem ſcientiæ, alij gratiam ſanitatum,alij ope-
rationem virtutum,&c. Quod & viſibilis Pon-
tifex,ſubdiaconos,& huiuſmodi. Nam igitur
ab re in Epiſcopi digito gemmatus fulget
anulus, per cuius myſterium dantur fulgida
chariſmata gratiarum de anulo ſponſæ, ſatis
dictum eſt in prima parte ſub tit. de eccleſiæ
ſacramentis.

SVMMA.

1 *Baculus paſtoralis, quid ſignificet. Et vnde habuerit ortum.* n.2.
3 *Baculus paſtoralis, cur ſit curuus, & qua ſignificatione: & de eius varia forma & compoſitione.*
4 *Baculus paſtoralis, eſt acutus in calce, in medio rectus, in apice retortus. Et qua ſignificatione.*
5 *Papa non vtitur baculo paſtorali, duabus de cauſis, &* n. 6.
6 *Virga Pontificis, quid notet.*

CAP. XV.

De baculo paſtorali.

1 BAculus † paſtoralis correctionem paſtora-
lem ſignificat, propter quod à conſecrato-
re dicitur conſecrato: Accipe baculum paſto-
ralis officij, vt ſis in corrigendis vitiis piè
ſæuiens: De quo dicit Apoſtolus: In virga
2. Cor.2. veniam ad vos. Virga igitur paſtoralis, poteſtas
intelligitur ſacerdotalis, quam Chriſtus ei con-

tulit, quando Apostolos ad prædicandum misit, præcipiens eis, vt baculos tollerent. Et Mo- 1. Cor. 4.
ses cum virga missus est in Ægyptum. De hoc in prima parte dictum est in titulo de consecrationibus. Baculus † ergo à lege & Euange- 2
lio sumitur: quia & virga pastoralis & sambu- Exod. 4.
ca, & pedum, & ferula nuncupatur. Moses enim ex mandato Domini virgam habuit: quæ terribilia fecit in cœlo & in mari: quia cibum de cœlo, potum de petra produxit: & gregem ad terram fluentem lacte & melle manauit. Adhuc per baculum, doctrinæ authoritas intelligitur. Hoc enim infirmi sustentantur, inquieti corripiuntur, errantes ad pœnitentiam trahuntur. Vnde & pedum vocatur quod est lignum recuruum, quo pastores pedes retrahunt animalium. † Sanè quandoque baculus ex osse, & 3
ligno conficitur, quæ crystallina, & deaurata sphærula coniunguntur: os superius recuruatur: lignũ inferius ferro acuitur, modicè tamen reconditur. Siquidem os, est duritia legis: lignum, mansuetudo Euangelij, quæ duo coniuncta, sunt sphærula diuinitatis Iesu Christi. Vel os, seueritas: lignum, Pontificis est lenitas, quas iungit iudicio per charitatem. Nam seueritas vel misericordia multum destituitur, si vna sine altera teneatur. xlv. distinct. disciplina. Ad quod significandum, ferrum obtunditur: quia iudicium misericordia temperatur: baculus recuruatur, cùm pœnitentes ad pœnitentiam re- Abac. 3.
uocantur. Aliquando in curuatura caput formatur: quoniam ad Deum conuersis vita æterna promittitur. Quandoque etiam in curuatura scribitur: Cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis, ne ob culpam gregis ira turbet in pastore oculum rationis. vi. quæst. j. ex merito. Aliquando in sphærula, scribitur homo: vt Pontifex se hominem memoretur, & de potestate collata non eleuetur. Aliquando iuxta ferrum scribitur: Parce, vt in disciplina subditis parcat: & misericors à misericordia misericordiam consequatur. † Quòd verò baculus est 4
acutus in fine, rectus in medio, & retortus in summo designat, quod Pontifex debet pungere pigros, regere debiles sui rectitudine, & colligere vagos. xlvii. dist. §. necesse. xlviii. distinct. disciplina. & cap. omnis. vnde versus: Collige, sustenta, stimula, vaga, morbida, lenta. Et reddendo singula singulis, versus iste continet omnia præmissa. vel sic: Attrahe per primum, medio rege, punge per vnum. † Romanus au- 5
tem Pontifex, pastorali virga non vtitur, tum propter historiam, tum propter mysticam rationem, extrà de sac. vnc. cap. vnico in fin. Historia est, quoniam B. Petrus Apostolus Martialem discipulum suum, quem Dominus inter discipulos constituit, cùm dixit: Nisi efficiamini, sicut paruulus iste non intrabitis, &c. misit cum quibusdam aliis ad prædicandum germanis. Qui in via ad viginti dietas defun-

cto Fronto, collega eius, rediit ad nuntiandum Mat. 18.
hoc Petro. Cui Petrus: Accipe hunc baculum & tangens illum dic: Surge in nomine Domini & prædica. Ille verò in quadragesimo die à tempore mortis illius, tetigit eum, & surrexit & prædicauit: & ita Petrus baculum à se remouit, & subditis dedit, nec recuperauit. Innocentius verò Papa iii. scripsit in Ecclesiæ Speculo, quòd B. Petrus misit baculum suum Euchario, primo Treuenorum Episcopo, quem vnà cùm Valerio & Materno ad prædicandum Euangelium genti Teutonicæ destinauit: cui successit in Episcopatum Maternus, qui per baculum Petri de morte fuerat suscitatus, quẽ baculum vsque hodie cum magna veneratione Treueren. ecclesia seruat, & ideò Papa in illa
6 diœcesi vtitur baculo, & non alibi. † Mystica verò est ratio, quia baculus in summitate, est curuus, quasi ad attrahendum, quod in Rom. Pontifice necesse non est: quia nullus ab eo finaliter diuertere potest. Prætereà per baculum designatur coërtio: quàm quia cæteri Pontifices ab homine recipiunt, ideò à suis superioribus baculos recipiunt & habent. Romanus verò Pontifex, quia potestatem à solo Deo
7 accipit, baculum non habet. † Porrò secundũ quod capiti, scilicet Christo conuenit virga Pontificis, potestatem Christi significat: de Psal. 44.
qua Psalm. Virga recta, siue directionis, virga regni tui: quia dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propter quod alibi dicit: Reges eos in virga ferrea; duritia ferri, vigorem si- Psal. 2.
gnificat æquitatis: qua Christus tanquam vas figuli peccatores confringet. Verum potestas Christi non solum est virga, sed baculus, quia non solùm corripit, sed etiam sustentat. Vnde Psal. Virga tua & baculus tuus ipsa me con- Psal. 22.
solata sunt.

SVMMA.

1 *Sudarium Episcopi quid.*
2 *Sudarium quo nobis conueniat.*

CAP. XVI.

De Sudario.

Expeditis nouem specialib. Pontificũ ornamẽtis aliqua de quibusdam aliis. Et primò
1 de Sudariò † videamus, quod est lineus pãnus, quẽ ministrans Episcopo semper paratũ habet, quo ille sudorem & omnẽ superfluũ corporis tergat humorem: significans studium quo humanas contagiones in hac vita extergimus, per exempla Sanctorum Patrum: quibus ad patientiam corroboramur. Sicut enim sudor est in corpore: sic etiam tædiũ est in anima, quando que ex conscientia peccatorum premens con-
2 scientiæ fontẽ. Habeamus † igitur Sudarium ex lino multis tunsionibus castigato, & mũdato per quod mũdanos extergamus affectus, & etiã cũ Dauid & Iob tristitiã abiiciendo, nos tergamus. In quibusdã ecclesiis Diaconus Sudarium habens, illud in dextro cornu altaris deponit: vt si

si fortè quicquam sordidum accesserit, illo tergatur, & Sudarium Sacerdotis mundissimum maneat. Manipuli quoque penè eadem est significatio: prout ibi dictum est.

SVMMA.

1 *Pallium, quorum sit proprium. Et quid significet.* n. 2.
3 *Pallii forma & compositio.*
4 *Palliis circulus est timor Domini.*
5 *Lineæ duæ in pallio, quid designent.*
6 *Pallii duplicitas, quid signet, &* n. 7.
8 *Pallii quatuor cruces, quid significent.*
9 *Pallii tres acus, quid notent, & quid acus aurea.* n. 10.
11 *Metropolitanus an potest actus legitimos exercere ante pallii adsumptionem.*
12 *Pallii vsus.*
13 *Pallio quibus dieb. vti licet, quib. nō, & vbi.*
14 *Pallium Romanorum Pontificum, quale.*

CAP. XVII.

De Pallio.

CONsequenter aliqua de pallio subiiciamus, quod Patriarcharum, Primatum, & Metropolitanorum † est proprium: vt per illud à cæ- 1
teris Episcopis discernātur, quod priuilegiatam obtinent dignitatem: quare sub præmissis à cōmunibus vel specialibus ornamentis minimè continentur. Siquidē per palliū, simul vtrūque & superhumerale & rationale legalis Pontificis intelligimus. Quia enim super vtrumque Pontificis humerum iacet, superhumerale siue λογίον dicitur, quia verò inde descendens in ipso Pontificis pectore iungitur, rationale vocatur. Habebat enim superhumerale & rationale, quę catenulis aureis simul iungebantur. Sunt tamē, qui dicūt quod rationali nullū hodie ornamētū succedit. de quo sub tit. de leg. indu. dicetur. Alij dicunt, quòd palliū pro aurea lamina institutum est: quamuis probabilius videatur, quòd aurifrisia mitræ vicem laminæ gerant. † Sanè 2
pallium, quo maiores vtūtur, significat disciplinam, qua seipsos ad exemplum subditorū, & etiam ipsos subditos agere & constringere debent. Per hanc acquiritur torques aurea, quam legitimè certātes accipiunt. de qua dicit Salomon in Parabolis: Audi, fili mi, disciplinā patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Sicut autē torques seu brauiū nō dabatur, nisi legitimè certanti: iuxta illud Apost. Multi quidē currūt, sed vnus accipit brauium: ita & ad honorē pallij nemo assensurus est, nisi qui in singulis bonorum gradibus legitimè prius desudauerit. Nā & officia secularia, nō deferūt principalem locū ingressus in vestibulū actionis. lix. di. si offic. sed exanimatis per plurimos gradus: & is gradus cæteros antecellat quem labor prolixior & stipendia longiora fecerūt anteire. C. de offic. ma. offi. nemo, ff. de mu. & ho. gradatim. Super cuncta indumenta fertur, vt cæteri hoc

Prou 1.
1. Cor. 9.

vidētes, ad legitimū certamē hortētur. Pontifex verò palliū, dū sibi imponitur & detrahitur, osculatur ad notandū summū legitimè certādi
3 desideriū, & brauiū promerendi. † Est autē palliū de candida lana cōtextum, habens circulū, humeros cōstringentē, & duas lineas ab vtraq; parte, videlicet antè & retrò pendētes: à sinistris est duplex, à dextris simplex: habet quatuor cruces purpureas, scilicet antè, & retro, à dextris & à sinistris. Infiguntur in pallio tres acus, & quædam sunt, quæ per Metropolitanū sine pallio agi non possunt: quo etiā, nisi certis diebus vti non valet, quia omnia moralibus sunt imbuta mysteriis & diuinis grauida sacramentis. Nam (vt scriptura testatur) in thesauris sapientiæ significatio disciplinæ, in lana quippè asperitas, in candore benignitas designatur. Nā ecclesiastica disciplina contra rebelles & obstinatos seueritatem exercet: sed erga pœnitentes & humiles exhibet pietatem. Propter quod de lana non cuiuslibet animalis, sed ouis dūtaxat efficitur, quæ est animal mansuetum: vnde Prophe. Tanquā ouis ad occisionē ductus est, & sicut agnus corā tōdente se, nō aperuit os suū. Hinc est quod illius semiuiui vulneribus, quem Samaritanus duxit in stabulum, & vinū adhibetur, & oleum: vt per vinum morderentur vulnera, & per oleū fouean tur, quatenus qui sanandis vulneribus præest, in vino morsum seueritatis adhibeat: in oleo mollitiem pietatis. Hoc nimirum & per arcam tabernaculi designatur. xlv. di. disciplina, in qua cum tabulis vi ga continetur & manna, quoniā in mente rectoris cū scripturæ scientia virga debet esse directionis, & manna dulcedinis: vt seueritas immoderatè non sæuiat, & pietas plus quā expedit non indulgeat. Itē, sit de vili materia, scilicet lana, vt habeat pretium, non à se, sed ab eo, quod significatur in se: vt nō oculis sed mēti spectabile sit, vt non ad ornandum, sed ad significandum
4 indui intelligatur. † Circulus pallij per quem humeri constringuntur, est timor Domini, per quem opera exercentur, ne vel ad illicita defluant, vel ad superflua relaxentur, quoniam disciplina sinistram cohibet ab illicitis, formidine pœnæ: dextram verò temperat à superfluis iustitiæ amore. Beatus ergo vir, qui semper est pauidus. Nam iuxta sententiam Salomonis: Timor Domini peccatum repellit. Qui verò sine timore existit, iustificari non poterit. Ideò enim circulus pallij sub collo humeros constringit, ad notandum, quod illum ferens, de-
5 bet esse idē opere & sermone. † Duas verò lineas, quarum vna post dorsum, & altera progreditur ante pectus, huius vitæ curas & solicitudines significare putamus, quibus & cor & humeri Pontificis sic sæpissimè grauantur & impediuntur: vt à proprio statu eum auertant, & vana quædam & transitoria cogitare & portare cōpellant. Hinc, quod pallium antè & retrò

Eccles. 1.
Esa. 53.
Luc. 10.
Prou. 10.
Eccl. 1.

trò à dextris,& à ſiniſtris ante pectus, & ſuper
humeros frequenter aptatur : vt his poſthabi-
tis in ſeipſum ſæpè redire intelligatur. Acti-
uam quoque & contemplatiuam vitam ſigni-
ficant : quas ita debet exercere Prælatus , vt
exemplo Moſi nunc in montem aſcendat : &
ibi philoſophetur cum Domino : & nunc ad
caſtra deſcendat,& ibi neceſſitatibus prouideat
populorum:prouiſurus attentius,vt cùm ſæpè ſe
dederit aliis,interdum ſe ſibi reſtituat:quatenus
Luc.10. & cum Martha circa frequens miniſterium ſa-
tagat : & cum Maria verba audiat Saluatoris.
extrà de renun. niſi ad fin.lxxxviii. diſt.decre-
uit. Vtraque tamen linea grauat inferius : quia
Sap. 10. corpus,quod corrumpitur, aggrauat animam :
& deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa
cogitantem. † Pallium duplex eſt in ſiniſtra, 6
ſicut & rationale : ſed ſimplex in dextra : quia
vita præſens,quæ per ſiniſtram accipitur, mul-
tis eſt ſubiecta moleſtiis , & in ea duplicitate
carere non poſſumus , quia nunc proſperis ex-
tollimur, nunc aduerſis frangimur : nunc ter-
rena petimus , nunc cœleſtibus adhæremus :
nunc carni,nunc menti ſeruimus : ſed vita fu-
tura,quæ per dextram ſignificatur in vna ſem-
per eſt collecta quiete, quod Veritas ipſa deſi-
gnauit cum intulit : Martha, Martha, ſolicita
Luc.10. es,& turbaris erga plurima. Porrò vnum eſt
neceſſarium. Maria optimam partem elegit,
quæ non auferetur ab ea. † Rurſus pallium 7
duplex eſt in ſiniſtra : quatenus ad tollendas
vitæ præſentis moleſtias Prælatus fortis exi-
ſtat : ſimplex in dextra, quatenus ad obtinen-
dam vitæ futuræ quietem toto ſuſpiret affe-
Pſal. 25. ctu : iuxta verbum Pſalmiſtæ dicentis : Vnam
petij à Domino , hanc requiram , vt inhabi-
tem in domo Domini omnibus diebus vitæ
meæ. Illic enim nulla eſt duplicitas , ſiue
ruga , ſed proſperitas ſine aduerſitate , gau-
dium ſine triſtitia , & felicitas ſine miſeria.
Mat. 5: † Quatuor cruces purpureæ , ſunt quatuor 8
virtutes politicæ , ſcilicet iuſtitia, fortitudo,
temperantia , & prudentia : quæ niſi in crucis
Chriſti ſanguine purpurentur , falſum ſibi no-
men virtutis vſurpant,& ad veram beatitudinis
gloriã non perducunt. Vnde Dominus inquit
Apoſtolis: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra,pluſ-
quẽ Scribarum & Phariſæorum, non intrabitis
in regnum cœlorum. Hæc eſt purpura Regis
tincta canalibus,quam Salomon cõmemorat in
Cant. 7. Canticis cant. Is ergo qui pallij gloria deco-
ratur , ſi cupit eſſe , quod dicitur in anteriori
parte,debet habere iuſtitiam,vt reddat vnicui-
que quod ſuum eſt: prudentiam in poſteriori,vt
caueat,quod cuique nociuum eſt: fortitudinem
à ſiniſtris,vt eum aduerſa non deprimant: tem-
perantiam à dextris , vt eum proſpera non ex-
tollant. † Tres autem acus in pallio inſiguntur, 9
ſcilicet ante pectus , & ſuper ſiniſtrum hume-
rum: & poſt tergum, non ad pungendum: id eſt
non propter huius vitæ punctiones: ſed ad pla-
netam , palliúmque iungendum ſunt inuentæ.
Vnde quædam anſulæ antiquitus in planetis
poſitæ erant: quibus acus inferebantur: & palliũ
ſimul cum planeta firmabant,ne à ſuo loco pal-
liũ moueretur. Poſſumus tamen per tres acus,
fidẽ,ſpẽ,& charitatẽ intelligeres,ſine quib. pal-
lium ab Epiſcop. ritè teneri non poteſt. Rurſus
tres acus , compaſſionem proximi,adminiſtra-
tionẽ officij,diſtinctionéque iudicii ſignificãt,
quarũ prima pungit animã per dolorẽ,ſecunda
per laborem,tertia per terrorẽ. Prima punge- *2. Cor. 2.*
bat Apoſtolum, cùm dicebat: Quis infirmatur,
& ego non infirmor: quis ſcandalizatur,& ego
non vror ? extrà de renunt. niſi. Secunda, cùm
aiebat, præter illa,quæ extrinſecus ſunt : inſtan-
tia mea quotidiana ſolicitudo omnium eccle-
ſiarum. Tertia pungebat Iob dicentẽ: Si iuſtus *2. Pet. 4.*
vix ſaluabitur : impius & peccator,vbi appare-
bunt? Super dextrũ humerũ non infigitur acus,
quoniam in æterna quiete nullus eſt afflictio-
nis aculeus,nullus ſtimulus punctionis. Abſter- *Apoc. 12.*
get enim Dominus omnem lachrymã ab ocu-
lis ſanctorum,mors vltrà non erit,neque luctus,
neque clamor,neque dolor erit vltrà: quæ prio-
10 ra abierunt. † Acus verò aurea eſſe debet : ſed
inferius eſt acuta,& ſuperius rotunda,lapidem
continens pretioſum , quia nimirum bonus pa-
ſtor propter curã ouium in terris affligitur: ſed
in cœlis coronabitur, vbi illam pretioſam mar-
garitam habebit , de qua Dñs inquit in Euan-
gelio: Simile eſt regnum cœlorum homini ne- *Mat. 13.*
gotiatori quærenti bonas margaritas : inuenta
vna pretioſa margarita : vendidit omnia ſua &
cõparauit eam. In pallio & cum ipſo cõforta-
11 tur Pontificalis officii plenitudo. † Hinc eſt
quod antè, quàm Metropolitanus pallio deco-
retur,nõ debet cõciliũ cõuocare,chriſma con-
ficere, clericos in ſua prouincia ordinare, Pon-
tifices conſecrare,vel eccleſias dedicare,nec ſe
Archieſpiſcopum nominare , extrà de elec.
quod ſicut. in fi. de poſt. bonæ.ii. ad fi. Aiunt
tamen quidam , quod extra prouinciam ſuam
inuitatus poſſet ordines tanquam ſimplex Epiſ-
copus ſine pallio celebrare. Sunt etiam,qui di-
cunt,quod Epiſcop. etiam ſi ſit talis,quod pal-
lio vtatur,nõ poteſt dare licentiam alieno Ar-
chiepiſcopo vtendi pallio , in diœceſi ſua,niſi
dictus Epiſcop. palliatus exemptus exiſtat, nec
etiam Archiepiſcop. in prouincia ſua,niſi fortè
inuitatus priuilegium habeat , quo poſſit vti
pallio extra ſuam prouinciã ſi fuerit inuitatus.
Sed hæc potius iuris,& rigoris ſunt quàm cu-
rialitatis, neque ſubtiliter intuenti aliud vide-
tur in Epiſcop. palliatio exempto,quàm in non
12 exempto.† Sed vnus Metropolitanus nõ poteſt
cũ alterius pallio celebrare, neque pari ratione
ſepeliri , ſed cum proprio tantum: extrà de vſu
pallij,ad hoc. Palliatus tamen ad aliam eccle-
ſiam trãſlatus,cum pallio ſecũdo loco ſibi con-
ceſſo

cesso sepelitur. Item palliatus ad aliam translatus Ecclesiã, non potest ibi vti pallio in prima Ecclesia obtento : quia non solum datur contemplatione personæ, verumetiã loci : extrà de postu. bonæ in. ad fi. Hinc est, quod non potest vti eo extra prouinciã sibi decretã: extrà de vsu pallij. cum nuper. & c. ex tuarum. Sed & si quis renunciet Archiepiscopatui, neq; vlterius pallio vti: extra de renun. c. ad supplicationem. Nec etiam potest quis pallio, nisi intrà ecclesiam in diuinis officiis vti. Vnde si fortè processionaliter, vel ad prædicandum, vel aliquod huiusmodi cum ecclesiam exire contigerit, cũ pallio nõ exibit: extrà c. e. i. dist. i. pallium. & c.
semper. Siquidem regulariter vsus pallij † in- 13
terdicitur, nisi in solennibus diebus, & qui in cuiuscunque ecclesiæ priuilegiis continetur: extrà. c. pen. & vl. puta in festiuitatib. natalis Dñi, S. Stephani, S. Ioan. Circuncisionis, Epiphaniæ, ramis palmarum, cœnæ Dñi, sabbati sancti, in tribus diebus Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, S. Ioan. Baptistæ, omnium Apostolorum, in quatuor festiuitatibus B. Mariæ, & S Michaëlis, & omnium sanctorum, S. Martini, qui par est Apostolis: in festiuitatibus principalibus ecclesiæ pallio decoratæ, in dedicationibus ecclesiarum, consecrationibus Episc. ordinationibus clericorum, & anniuersario consecrationibus palliati de conse. dist. i. c. porrò. Quidam etiam addunt dies Dominicas, quæ ad resurrectionem pertinent, quod tamen in vsu non est. Posset etiã dici, quod vbicunq; in sua prouincia corpus alicuius sancti quiescit, Metrop. in festo eiusdem sancti, & etiã in principali festo cuiuslibet loci suæ prouinciæ : ad locum illum declinans poterit pallio & sandaliis vti. In exequiis verò defunctorũ, vel in benedictionibus nubentium vti non licet, nisi hoc in priuilegio cõtineatur expressum: extrà eo. c. fi. Episc. Hosti. qui Papa consecrat. pallio vtitur ex institutione Marci Papæ: & etiam quidam Episc. ex priuilegio speciali, vt Anicen. & quinque Eccien. extrà de præsum. cùm in iuuentute.

Postremò sciendum est, quod Rom. † Pon- 14
tifices, qui B. Siluestrum præcesserunt, depinguntur tanquam gerentes lineas pallij circa humeros inuolutas: nam legalis sacerdos dum sacrificabat, summitates balthei, super humeros reflectebat in quo significatur quod illorum iurisdictio & potestas per palliũ significata, inuoluta, & implicata non libera fuit. Ipse verò & eius successores liberam & explicatam habuerunt, quare lineæ ipsæ in eis explicitæ & extensæ, antè & retrò dependentes depingũtur. Potest etiam dici, quod lineæ ipsæ quæ (vt præmissum est) solicitudines & curas significãt ideò à tempore Siluestri Papæ explicitæ dependent, propter concessa sibi & successoribus temporalia, quæ absque solicitudine & cura nequeunt possideri, xcvi. dist. Constantinus.

Denique Bruno dixit, quòd summus Pontifex præter præmissa ornamenta, & regnum portat, & purpura vtitur, prout sub tit. de mitra dictum est, non pro significatione, sed quia Constantinus Imperator olim B. Syluestro omnia Rom. imperij insignia tradidit in prædicto c. Constantinus. Vnde & in magnis processionibus omnis ille apparatus Rom. Pontifici exhibetur, quæ quondam Imperatoribus fieri solebat: & cum diademate imperiali Papa ipse coronatur.

SVMMA.

1 *Coloribus quot, & quibus vtatur Eccl. sia.*
2 *Indumentis albis, quibus diebus vtatur ecclesia.*
3 *Indumentis albis vtendum in consecratione ecclesiæ, etiam quocunque die celebretur.*
4 *Paramentis rubeis, quando sit vtendum.*
5 *Martyrium præfertur virginitati.*
6 *Paramentis nigris, quando sit vtendum.*
7 *Paramentis viridibus quando sit locus.*
8 *Colores misti omnes, ad quatuor genera referuntur.*
9 *Paramenta violacea, quo tempore adhibeantur. &* n. 10.

CAP. XVIII.

De quatuor coloribus, quibus Ecclesia in Ecclesiasticis vtitur indumentis.

1 QVatuor † sunt principales colores, quibus secundum proprietates dierum, sacras vestes ecclesia distinguit, albus, & rubeus, niger, & viridis. Nã & in legalibus indumentis quatuor colores fuisse leguntur: byssus, purpura iacinthus, & coccus: de quibus in seq. tit. dicetur Ecclesia etiam Rom. violaceo & croceo colore
2 vtitur: vt infrà dicetur. Albis † indumentis vtendum est in festiuitatibus sanctorum confessorum, virginum, qui martyres non sunt, propter integritatem & innocentiam. Nam candidi *Iob. 38.* facti sunt nazaræi eius. Tre. 4. Et ambulabunt mecum in albis virgines enim sunt, & sequuntur agnum, quocunque ierit. Apoc. 3. Propter eandem causam, vtendum est albis in solemnitatibus Angelorum, de quorum nitore Dñs loquitur ad Luciferum: Vbi eras, cùm me laudarent astra matutina. Item in omnibus festis Dei sanctæ genitricis Mariæ. In festo omnium sanctorum: quidam tamen tunc rubeis vtuntur vt infrà dicetur. In principali festo Ioannis Euangelistæ. In conuersione S. Pauli. In Cathe. Petri. De his etiam infrà dicetur. Item, à vigilia natiuitatis Domini, vsque ad octauam Epiphaniæ inclusiuè, vt dicetur in proœmio vij. partis, exceptis festiuitatibus martyrum intermediis. In natiuitate Saluatoris, & etiam præcursoris: quoniam vterque natus est mundus, id est, carens originali peccato. Ascendit enim Dominus nubem leuem, id est, assumpsit carnẽ à peccatis immunem, & intrauit Ægyptum, id *Esai. 19.* est, venit in mundum, iuxta illud quod Angelus inquit ad virginem: Spiritus sanctus superueniet

in te,& virtus altissimi obumbrabit tibi , &c.
Luc. 1. Ioannes autem & si fuerit in peccato conceptus
Hiere. 1. fuit tamen in vtero sanctificatus secundum illud
Luc. 2. propheticum: Antequam exires de vulua , san-
Mat. 2. ctificaui te. Et Angelus inquit ad Zachariam:
Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris
suæ. Item in Epiphania propter splendorem
Esai 60. stellæ, quæ Magos duxit, secundum illud pro-
Luc. 2. pheticum : Ambulabunt gentes in lumine tuo
Ioan. 3. & Reges in splendore ortus tui , ὑπαπάντι ,
propter puritatem Mariæ: quæ iuxta canticum
Simeonis obtulit lumen ad reuelationem gen-
tium,&c. In cœna Dñi, propter confectionem
chrismatis,quod ad mundationem animæ con-
secratur. Nam & Euangelica lectio munditiam
principaliter in illa solennitate commendat:qui
lotus est,inquit,non indiget,nisi vt pedes lauet
Mar. 16. sed est mundus totus. Et iterum:Si non lauero,
Mar 18. te,non habebis partem mecum.Item,in sabbato
sancto in officio Missæ vsque ad octauam as-
censionis inclusiuè quandocunque officium de
tempore agitur,præter dies rogationum,& præ-
terquam in festis martyrum intermediis, prout
infrà dicetur.In resurrectione,propter Angelum
Act. 1. testem resurrectionis nuntium , qui apparuit
stola candida coopertus,de quo dicit Matth.
quod erat aspectus eius,sicut fulgur, & vesti-
menta eius sicut nix:& quia pueri tunc renati
albas habent vestes. In ascensione propter nu-
bem lucidam,in qua Christus ascendit. Nam &
duo viri astiterunt iuxta illum in vestibus albis
qui & dixerunt: Viri Galilæ , quid hic statis ,
&c. † Illud autem notandum est quod licet in 3
consecratione Pontificis talibus sit indumentis
vtendum,qualia secundum Dei proprietatem
conueniunt : in dedicatione tamen ecclesiæ
semper est vtendum albis, quocunque dierum
dedicatio celebretur:quoniam in consecratione
Pontificis cantatur Missa de die,sed in dedica-
tione basilicæ,de dedicatione Missa cantatur.
Nam & ecclesia virgineo nomine nuncupatur,
1. Cor. 10. iuxta illud Apostoli : Despondi enim vos vni
Cantic. 4. viro,virginem castam exhibere Christo. De
Eccles 9. qua sponsus ait in Cant. Tota pulchra es amica
mea , & macula non est in te : veni de libano ,
&c. Ipse tamen,qui consecratur debet esse albis
ornatus,ad notandum,quod omni tempore ve-
stimenta eius debent esse candida, id est , vita
eius immaculata. Item per octauas prædictorũ
festorum,octauas habentium vtendum est co-
lore albo,quando de ipsis agitur octaua. Ru-
beis autem † vtendum est indumentis in solen- 4
nitatibus Apostolorum, Euãgelistarum,& mar-
tyrum,propter sanguinem passionis , quem pro
Christo fuderunt. Nam ipsi sunt, qui venerunt
ex magna tribulatione , &c. Apocal. 7.Præter
quam in festo Innocentiũ,vt iam dicetur.Item,
in festo crucis,in qua Christus sanguinem fudit
Esai. 61. pro nobis. Vnde Prophet. Quare rubeum est
indumentum tuum,sicut calcantium in torcu-
lari. Sed secundum alios,melius est tunc albis
vti,quoniam non passionis,sed inuentionis vel
exaltationis est festum.Itẽ à vigilia Pentecostes
in Missa,vsque ad sabbatum post ipsum festum
inclusiuè,& hæc propter spiritus sancti feruorẽ
qui super Apostolos in igneis linguis apparuit. Act. 2.
Nam apparuerunt illis dispertitæ linguæ,tanquã Thren. 1.
ignis,&c. Vnde Prophet. De cœlo misit ignem
in ossibus meis. Licèt autem in Apostolorum
Petri & Pauli martyrio rubeis sit vtendum , in
conuersione tamen Pauli & in cathedra Petri
vtendum est albis sicut & licet in natiuitate S.
Ioannis Baptistæ sit albis vtendum : in decolla-
tione tamen ipsius vtendum est rubeis. Cùm
5 autem illius festiuitas † celebratur , qui simul
est martyr & virgo,martyrium virginitati præ-
fertur,quia signum est perfectissimæ charitatis:
iuxta quod veritas ait : Maiorem hac dilectio- Ioan 15.
nem nemo habet,vt animam suam quis ponat
pro amicis suis. Quapropter & in omni com-
memoratione sanctorum quidem rubeis indu-
mentis vtuntur,alij verò,vt ecclesia Rom. can-
didis:cùm non tamen in eadem,sed de eadem
solennitate dicat ecclesia,quod sancti secundum
Apoc. Ioan. Stabunt in conspectu agni amicti Apoc. 7.
stolis albis,& palmæ in manibus eorum. Hinc
sponsa dicit in Cantic.Dilectus meus candidus Cant. 5.
& rubicundus electus ex millibus : candidus
in confessoribus & in virginibus : rubi- Canon. 2.
cundus in martyribus ac Apostolis. Hi
siquidem & illi sunt flores rosarum,& lilia con-
uallium.Rursus, qui in festo omnium sanctorũ
rubeis vtuntur,ex eo mouentur : quia festum
illud primò in honorem martyrum tantum
institutum fuit. Sed respõderi potest,quod imò
etiam in honorem beatæ virginis , & hodie ex
institutione Greg. vij. festat ecclesia die illa
etiam pro confessoribus,& virginibus,prout in
vij. parte sub isto festo dicetur.Item per octa-
vas præmissorũ festorũ octauas habentiũ vten-
dum est colore rubeo quãdo agitur de octaua.
6 † Nigris vtendum est,feria sexta in parasceue
& in diebus afflictionis & abstinentiæ pro pec-
catis:& etiam in rogationibus ,sicut sub illo
tractu in vj. parte dicetur:& in processionibus,
quas Rom. Pontifex nudis pedibus fecit, & in
Missis pro defunctis, & ab aduentu vsque ad
vigiliam natiuitatis,& à septuagesima vsque ad Cant. 1.
Sabbatum Paschæ. Sponsa quippè dicit in can.
Nigra sum sed formosa, filiæ Hierusalem sicut
tabernacula cedar sicut pellis Salomonis,nolite
me considerare,quod fusca sim,quia decolora-
uit me Sol. In festo autem sanctorum innocen-
tium quidam nigris,alij verò rubeis indumentis
vtendum esse contendunt,illi propter tristitiam
quia vox in rama audita est ploratus,& vlulatus Hiere 3.
multis,Rachel plorans filios suos &c. Nam & & 31.
propter eandem causam cantica lætitiæ subti-
centur,& sine aurifrisio mitra defertur : isti ,
propter martyrium , quod principaliter com-
memorans,

Mat. 2. Apoc. 6. memorans, inquit ecclesia: Sub throno Dei sancti omnes clamant: Vindica sanguinem nostrum, qui effusus est, Domine Deus noster. Sicut & in lætare Hierusalem, propter lætitiam quam aurea rosa designat Rom. Pontifex portat mitram aurifrisio insignitam, sed propter abstinentiam, nigris vtitur indumentis. Sed Eccl. Rom. tunc vtitur violaceo colore, quando illuc occurrit extra dominicam: sed in octaua rubeo.
† Restat ergo quod in diebus ferialibus & cõmunibus viridibus sit indumentis vtendum, quia viridis color medius est inter albedinem & nigredinem, & ruborem, & specialiter inter octauam Epiphan. inter septuagesimam, & inter Pentecosten, & aduentum quando Cantic. 3. dominicale agitur officium, hic color exprimitur, vbi dicitur: Cypri cum nardo, nardus & crocus. Ad hos † quatuor colores cæteri referuntur, scilicet ad rubeum colorem coccineus: ad nigrum violaceus, qui aliter coccus vocatur: ad album byssinus, ad viridem croceus: quanquam nonnulli rosas ac martyres, crocum ad confessores, & lilium ad virgines referant. De coloribus etiam in fine sequentis tract. dicetur. Violaceo † autem colore vti, in diebus, quibus est vsus nigri coloris, non est inconueniens. Vnde Eccl. Rom. vtitur colore violaceo à prima dominica aduentus vsque ad Missam vigiliæ natiuitatis Dñi inclusiuè, & à septuagesimo, vsque ad officium vigiliæ Paschæ exclusiuè. Quandoque in prædictis temporibus officium dicitur, tempore agitur, exceptis quinta feria cœnæ Domini, & sexta feria in Parasceue. In festiuitatibus verò sanctorum, quæ in septuagesima & in aduentu occurrunt, non est nigris vel violaceis vtendũ: Et est intelligẽdum, quod in sabbato sancto in toto officio, quod agitur ante Missam, vtendum est violaceo colore: hoc excepto, quod Diaconus, qui benedicit cereum dalmatica, & subdiaconus ministrans indutus tunicella, albis vtuntur, quia benedictio illa sicut & Missa ad resurrectionem pertinet. Sed benedictione cerei expleta, Diaconus remota dalmatica, assumit planetam violacei coloris & tenet eam vsque dum inchoatur officiũ Missæ, subdiaconus verò non mutat vestes. Quidam etiam in dominica ramis palmarum vtuntur albis in processione, & in ramorum benedictione dum legitur euangelium & dum cantatur: gloria laus propter lætitiam festiuitatis Christo sanctæ, quæ in præmissis commemoratur: sed Ecclesia Romana tunc semper vtitur violaceo colore & in processione quę fit in purificatione ante Missam pro eo, quod officium illud est de anxia expectatione Simeonis, & sapit vetus testamentum. Vtitur etiam Ecclesia Romana † violaceo colore in quatuor tempori. septembris, & in vigiliis sanctorum: in quib. est ieiuniũ quando missa est de vigilia. Et in diebus rogationum, & in Missa, quæ dicitur in die S. Marci,

7
8
9
10

de officio litaniæ, cùm enim ieiunamus, carnem nostram crucifigentes, maceramus: vt sic facta liuida Christi liuoribus confirmetur, cuius liuore sanati sumus. Ad quod designandum tunc colore violaceo vtimur, qui pallidus & quasi liuidus est. Cæterùm velamina trium colorum ponuntur in altari, in festo paschali: prout dictũ est in parte j. sub tractatu de picturis, &c.

SVMMA.

1 *Indumenta quatuor secundũ legẽ Mosaicã.*
2 *Indumenta quatuor, propria legalis Pontificis, eorũmque compositio, textura & forma Et per discursum n. 3. 4. & 5.*
6 *Vestimentorum legalium significatio, iuxta allegoriam.*
7 *Vestimentorum legalium significatio secundum tropologiam. Et primo de fœminalib.*
8 *Linea sacerdotis, quid notaret.*
9 *Balteus sacerdotis, quid signaret.*
10 *Tunica talaris sacerdotis.*
11 *Ephod, superhumerale sacerdotis, & eius compositio atque significatio.*
12 *Rationale, sexto loco adsumebat sacerdos legalis. Et qua significatione. Simul de eius compositione.*
13 *Charitas summa virtutum.*
14 *Rationalis loco quid hodie successit.*
15 *Tiara siue cidaris supremum capitis ornamentum legale, quod Pontifex vltimò adsumebat. Et eius significatio.*
16 *Domini nomen est τετραγράμματον.*
17 *Indumenta legalia, ex quo fabricata.*
18 *Pontifex Maximus, cur exterius cappam rubeam gerat. Et cuius concessione possit gerere clamydem purpuream, & coccineam tunicam, atque imperialia ornamenta omnia. n. 19.*

CAP. XIX.

De indumentis legalibus, seu veteris testamẽti.

QVoniam minus plenè rem significatam, humana fragilitas apprehendit, si penitus rem significantem, ignoret, idcirco de indumentis legalibus ad huius cæcitatis ignorantiã propellendam: primò secundum historiam: secundò secundum allegoriam: tertiò verò, secundum tropologiam aliqua dicemus.

1 † Primò igitur secundum historiam notandũ est, quòd quatuor erant indumenta secundum Mosaicam legem, tam minoribus sacerdotibus quàm Principi Sacerdotum communia, de quibus legitur Exod. 28. c. Primum dicebatur manascas, quod Græcè περιζώματα vel περισκελῆ, Latinè verò feminalia linea dici potest: de bysso retorta contextum, quo vtebantur, pro eo quod legitur in Exod. 20. c. in fine. Non ascendes ad altare meum, per gradus, ne reueletur turpitudo tua. & Ezech. 44. Feminalia linea erunt in lumbis eorum. Secundum cathemone siue linea: quod nos subuculam vel albam, sed Moses Abaneth appellauit: Hebræi

verò diſcedentes à Babyloniis,emiſſaneam vo-
cauerunt, erátq; byſſinum & duplex. Tertium
balteus, id eſt, zona vel cingulum circa latus,
quaſi digitis quatuor ſic reticulatus, vt quaſi
pellis viperea videretur, contextum de byſſo,
croco, purpura, & iacintho: per quæ quatuor
elementa ſignificantur. Quartũ eſt tiara, quod
Hebræi, namphiæ, nos autem infulam vel mi-
tram appellamus à cidari Pontificali in pluri-
mũ differens, quaſi formam rotundæ caſſidis
repræſentans. Super hæc quatuor communia † 2
quatuor propriis indumẽtis Pontifex vtebatur,
primum erat tunica iacinthina, quæ Hæbr. di-
cit vethit, Græcè dicitur ποδήρης, Latinè ta-
laris, quæ habebat pro fimbriis malogranata cũ
octuoginta tintinnabulis aureis interſcalari mo-
do diſpoſita, vt audiretur ſonus cùm Pontifex
ingrederetur ſanctuarium, ne fortè moueretur.
Secundũ † erat, Ephod, id eſt, ſuperhumerale, 3
de quatuor prędictis coloribus, auróq; contex-
tum, ſine manicis, ad modum collobij, habens
aperturã in pectore quandam, ad magnitudinẽ
palmi, in qua λόγιον eiuſdem menſuræ inſere-
batur. In cuius parte ſuperiori videlicet ſuper
humeros infibulati erãt auro duo lapides ony-
chini: quibus duodecim nomina filiorũ Iſraël
erãt inſculpta: ſex in vno & ſex in altero. Quod
autem Samuël & Dauid induti leguntur E-
phod, illud erat lineum & propriè quidem
Ephotar, dicebatur. † Tertium Hebraicè dice- 4
batur heen, Græcè λόγιον, Latinè verò ratio-
nale vocatur, quod Pontifex ferebat in pecto-
re. Dictum eſt autem rationale iudicij, quia ibi
erant lapides, in quorum ſplendore ſibi Deum
eſſe propitium cognoſcebant. Erat autẽ ratio-
nale quadrangulum duplex in modum vnius
palmi: de quatuor prædictis coloribus, auróq;
contextũ habens duodecim lapides per qua-
tuor ordines. In primo ſardiũ, topazium, & ſma-
ragdũ. In ſecundo, carbunculum, ſapphirum &
iaſpidem. In tertio liguriũ, achaten & ametiſtũ.
In quarto chryſolitum, onychinũ, & berillum, in
quibus erant ſcripta duodecim nomina filiorũ
Iſraël: in ſingulis ſingula, iuxta ordinem ſuæ
natiuitatis. Erant etiam in eo ſcripta hæc duo
nomina Purin & Thiamin, id eſt, veritas & diſ-
ciplina. Inferebatur autem λόγιον, ſuperhume-
rali à parte ſuperiori, per duos annulos, & duas
catenulas aureas, immiſſas duobus vncinis, qui
ſub duobus prædictis onychinis & ſuperhume-
rali continebãtur infixi: ab inferiori verò parte
per duos annulos aureos, cum duabus iuncturis
ſiue catenis iacinthinis colligebatur Ephod. † 5
Quartum & vltimum erat capitis ornamentum,
videlicet, tiara ſeu cidaris in acutum proce-
dens, habens circulum aureum, cum malo gra-
natis & floribus: ex qua ſupra frontem pen-
debat aurea lamina, quam petalum dicunt, ad
modum Lunæ dimidiæ, in qua ſcriptum erat,
anoth adonay, id eſt, ſanctum nomen Do-
mini τετραγράμματον, id eſt, quatuor litera-
rum, vt infra dicetur. Ne verò cùm moue-
batur Pontifex, moueretur & lamina, ligaba-
tur vitta ſeu iunctura iacinthina perſpicua, quæ
ſummitates poſterius diffundebat. Noſter ergo
Pontifex pro feminalibus habet ſandalia pro
linea alba: pro baltheo, cingulum: pro ποδήρη,
tunicam: pro ephod, amictum vel ſtolam:
pro λογίῳ, pallium: pro cidari ſeu tiara mi-
tram: per lamina crucem: & quædam ex his
diuerſam habent formam ab illis ſecundùm
6 eandem figuram. Secundò, dicamus, de typo †
dictorum legalium indumentorum ſecundum
allegoriam. Sanè, his veſtibus ornatus Pontifex
totius orbis præferebat imaginem. Feminalia
namq; byſſina, terram congruè figurabant: quia
byſſus de terra procedit. Eſt enim byſſus linum
Ægyptiacum. Baltei cum vittis & vaſculis, cir-
conuolutionem oceani deſignabant. Tunica
iacinthina ipſo colore aërea præferebat. Per
tintinnabula, ſonitus tonitruorum. Per malogra-
nata, coruſcationes fulgurum ſignabantur. Qua-
tuor minoris Sacerdotis, & quatuor ſummi
Pontificis indumenta, quatuor microcoſmi, &
quatuor macrocoſmi, partes ipſo numero deſi-
gnabant, id eſt, quatuor humores quatuor ele-
menta. Ephod ſui varietate cœlum ſydereum
oſtendebat. Quod autẽ aurum erat intextũ co-
loribus, figurabat quod calor vitalis penetrat
vniuerſa: duo lapides onychini, Solem & Lunam,
vel duo hemiſphæria deſignabant. In rationali
verò .xij gẽmæ pectorales .xij. ſigna in zodiaco
præferebãt. Rationale quidẽ erat in medio, quia
ratione plena ſunt vniuerſa terrena, cœleſtibúſq;
hærent: imò ratio terrenorũ, & temporũ caloris,
& frigoris, & duplex inter vtrunq; temperies, de
cœli curſu & ratione deſcendit. Per annulos, ca-
tenulas, & vncinos, elementorum humorum, &
temporũ colligamenta ſignificabantur. Cidaris,
cœlum empyreum, lamina ſuperpoſita Deum
præfigurabat omnibus præſidentẽ. Hanc quidẽ
allegoriam libri Sapien. confirmat authoritas, Sap. 18.
dicens: In veſte enim ponderis quam habebat,
totus erat orbis terrarum, & parentũ magnalia,
in quatuor lapidũ ordinibus erunt ſculpta, &
magnificẽtia tua in diademate capitis illius erat
ſcripta. Tertiò ſubiicienda † eſt expoſitio indu-
7 mentorũ legalium, ſecundum tropologiam. His
ſiquidem indumentis legalis Sacerdos hoc
ordine induebatur. Lotis namque prius mani-
bus, & pedibus, prius induebat manaſtaſin, id eſt,
feminalia, ſignificans quòd Sacerdos mundatis
operibus, & affectibus, lachrymis pœnitentiæ,
debet aſſumere continentiam, vt offerat ho-
ſtiam immaculatam ſanctam Deo placentem,
Rom. 12. Noſter tamen Pontifex, quia
iugem debet habere continentiam non in-
duit in ſacrificio feminalia, ſed ſandalia: ac
ſi dicatur: Qui lotus eſt, non indiget, niſi
vt pedes lauet: ſed eſt mundus totus. Io. 13.
Per

Psal.14. Per manus enim opera designantur, secundum
Mat.10. illud: Benedictus Dominus Deus, qui docet
manus meas ad prælium: & digitos meos ad
bellum. Per pedes significantur affectus, se-
cundum illud: Excutite puluerem de pedibus
vestris. Et est notandum, quòd ipsemet sacer-
dos sibi feminalia induebat, per quæ virgi-
nalis continentia significabatur: quæ quoniam
res est concilij, non præcepti. xxviij.q.j. sicut
enim. xxxiij. q. v. qui sitit. ideò ipsemet sibi
1.Cor.7. imponebat iuxta illud Apostoli ad Corinth.
Matt.19. De virginibus præceptum Domini non habeo,
consilium autem do. Et Dominus in Euange-
lio: Qui potest capere, capiat. Hoc indu-
mentum alternatim induebant sacerdotes,
quoniam ad iugem continentiam non ita tene-
bantur, sicut ministri noui test. ideoq; secun-
dùm quosdam huic indumento nullum hodie
respondet. Secundò induebat † cathemonem, id 8
est, lineam, significans, quod sacerdos debet in-
duere innocentiam vt quod sibi non vult fieri,
alij ne faciat. Linum enim propter candorem,
significat innocentiam secundum illud: Omni
Eccl.9. tempore vestimenta tua sint candida. † Tertiò 9
cingebat se baltheo, significans castitatem quo
Luc.12. circa lumbos debet accingi vt restringat carnis
concupiscentiam. Vnde veritas ait: Sint lumbi
vestri præcincti, &c. Baltheum autem, quod cō-
textum erat, ex quatuor, prout superius dictum
Prou.31. est, significabat, quòd omnes motus surgentes
Esa.9. ex quatuor humoribus siue ex quatuor elemē-
tis debet refrænare. Salomon. Et cingulū tradi-
dit Cananæo: & Esa. Erit iustitia, cingulū lum-
borum eius. Per iustitiam enim refrænantur hu-
iusmodi motus bestiales. Pendebant autem vsq;
ad pedes: quia vsque ad finē vitæ debebat esse
mundus. † Quartò induebat tunicam ποδήρη 10
id est, talarem: significans, quod Pontifex debet
induere perseuerantiam: quia qui perseuraue-
rit vsque in finē hic saluus erit. Per talum enim,
id est, per extremitatem, perseuerantia designa-
Mat.10. tur secundum illud: Ipsa conteret caput tuum,
Gen.3. & tu in ca. eius. Dependebant autem pro fim-
briis malogranata, cum tintinnabulis aureis. Per
malogranatum intelligitur operatio. Per tintin-
nabulum aureū, accipitur prædicatio. Quæ duo
debent in sacerdote coniungi, ne sine illis in-
grediens sanctuarium, in conspectu Dñi mo-
riatur. Cœpit enim Iesus facere, & docere, sa-
cerdotibus relinquens exemplū, vt sequātur ve-
stigia eius, qui peccatum nō fecit, vt sit hone-
stas in conuersatione: nec inuentus est dolus in
Act.1. ore eius: vt sit veritas in prædicatione. Per tin-
1.Pet.2. tinabula quoq; intelligitur vox prædicatoris
quæ videlicet sacerdos per silentiū iudicium su-
perni inspectoris offendat. Per malogranata exē-
plum bonæ vitæ vel voluntas martyrij: quia
huiusmodi granis reficiuntur infirmi. Sacerdos
autem secundum Greg. xliij. di. sit rector. in-
grediens moritur, vel egrediens moritur, si
de eo sonitus non audiatur: quia iram circa se
occulti iudicis exigit, si sine prædicationis so-
nitu incedit. Aptè ergo tintinnabula vestimētis
illius describuntur inserta. Per vestimenta ete-
nim sacerdotis quid aliud, quam recta opera
recipere debemus, iuxta illud prophetæ: Sacer-
dotes tui induantur iustitiam. Vestimentis ita- Psal.131.
que illius tintinabula inhærent, vt vitæ viam
cum linguæ sonitu ipsa quoq; sacerdotis opera
clament. Iterum tintinnabulis malum punicum
coniungitur. Quid per mala punica nisi fidei
vnitas designatur? Nam sicut in malo punico
vno, exterius cortice, multa interius grana vi-
suntur: sic innumeros sanctæ ecclesiæ populos
vnitas fidei contegit, quos intus diuersitas me-
ritorum tenet. Quintò induebat Ephod, id est,
11 superhumerale significans † quòd Pontifex de-
bet induere patientiā, vt in patientia sua possi- Luc.21.
deat animā suam. Humeris enim onera porta- Gen.49.
mus, secundum illud: superposuit humerum suū
ad supportandum, & factus est tributis seruiens.
Habebat autē duas horas coniunctas in vtro-
que latere summitatum: significans quòd Pō-
tifex debet habere arma iustitiæ à dextris, & à
sinistris, vt non erigatur prosperis: nec depri-
matur aduersis. Habebat & duos lapides ony- 2.Cor.6.
chinos insertos humeris, in quibus sculpta erāt
xij. nomina filiorum Israël, sex in vno, & sex
in alio. Per duos onychinos, significantur ve-
ritas, & sinceritas, veritas, per claritatem: since-
ritas per soliditatem. Per filios Israël, signifi-
cantur sancta desideria, & iuxta opera secun-
dum illud: Maledictus homo, qui non reli- Genes.2.
querit semen in Israël. Per senariū significatur
perfectio: eò quòd Dominus sexto die perfecit
cœlum & terram & omnē ornatum eorum: quod
ergo sex nomina filiorum Israël sculpta erant
sex in vno lapide, & sex in alio: significabat,
quòd desideria sacerdotis, & opera confici de- 1.Cor.5.
bent non in fermento malitiæ & nequitiæ: sed
in azymis sinceritatis & veritatis: vt sinceritas
informet intentionem, & veritas finem. Greg.
ait in pastorali. xiij. cap. quod superhumerale
ex auro iacintho purpura coccóq; bis tincto
& bysso retorta fieri præcipitur, vt quanta sa-
cerdos clarescere virtutum diuersitate debeat
demonstretur. In sacerdotis quippè habitu ante
omnia aurum fulget vt in eo intellectus
sapientiæ principaliter eniteat. Cui iacinthus
aëreo colore splendens, adiungitur, vt omne per
quod intelligendo penetrat, non ad fauores in-
fimos, sed ad amorem cœlestium surgat: ne dū
suis incautis laudibus capitur, ipso etiam ve-
ritatis intellectus euacuetur. Auro quicquam
& iacintho purpura permiscetur, vt sacerdotale
cor cum summa quæ prædicat sperat in se-
metipso suggestiones vitiorum reprimat, eis-
que velut ex regia potestate contradicat:
auro autem, iacintho, bysso, ac purpura,
bis tinctus coccus adiungitur: vt ante interni

iudicis oculos,omnium virtutum bona ex cha-
ritate decorentur,& cuncta quæ coram homi-
nibus rutilant, hæc in conſpectu oculi iudicis
flamma intimi amoris accendat:quæ ſcilicet
charitas quia Deum ſimul & proximum diligit,
quaſi ex duplici tinctura fulgeſcit. Sed cùm
mens ad charitatis præcepta tenditur,reſtat vt
per abſtinentiam caro maceretur. Vnde in bis
tincto cocco torta byſſus adiungitur.De terra
enim byſſus nitenti ſpecie oritur. Et quid per
byſſum,niſi cadens decore munditiæ corpora-
lis caſtitas deſignatur:quæ videlicet torta pul-
chritudini ſuperhumeralis innectitur : quia
tunc caſtimonia ad perfectum munditiæ can-
dorem ducitur : cùm per abſtinentiam caro
fatigatur. Cúmque inter virtutes cæteras etiã
afflictæ carnis meritum proficit, quaſi in di-
uerſa ſuperhumeralis ſpecie byſſus torta can-
1.Cor.4. deſcit. Sextò induebat † λόγιον id eſt, ratio- 12
nale: ſignificans,quòd Pontifex debet induere
diſcretionem per quam diſcernat inter lucem
& tenebras:inter dextram & ſiniſtram,quia non
eſt conuentio lucis ad tenebras, neque Chriſti
ad Belial de pœ. di.j. §. hoc idem.erat autem
rationale quadrangulum ſignificans,quòd de-
bet diſcernere inter quatuor, ſcilicet inter ve-
rum & falſum : ne deuiet in credendis: inter
bonum & malum:ne deuiet in agendis.Erat &
duplex:quia debet diſcernere pro duobus, pro
ſe videlicet,& populo:ne ſi cæcus cæcum du-
xerit,ambo in foueam cadant.Habebat & qua-
tuor ordines lapidum, ſignificans quòd Ponti-
fex debet habere quatuor virtutes principales:
ſcilicet iuſtitiam,fortitudinem, prudentiam, &
temperantiam.In ſingulis autem ordinibus ha-
bebat tres lapides, ſignificans quòd Pontifex
in primo,debet habere fidem,ſpem,& charita-
tem:in ſecundo,modeſtiam,manſuetudinem,&
benignitatem:in tertio, pacem,miſericordiam
& largitatem:in quarto,vigilantiam,ſolicitudi-
nem & longanimitatem:Per lapides enim figu-
1.Cor.1. rantur virtutes, ſecundum illud:Si quis autem
ſuperædificat ſuper fundamentum hoc,aurum
& argentum, & lapides pretioſos. Habebat &
duas catenulas auri puriſſimi ſubinuicem co-
hærentes, quæ duobus inſerebantur vncinis,
ſignificans quòd Pontifex debet habere duos
† charitatis affectus ad Deum, ſcilicet & ad 13
proximum:de quibus præcipitur:Diliges Deũ
tuum,ex toto corde tuo,& proximũ tuũ,ſicut
Mat.22. teipſum.Sicut enim aurum præeminet vniuer-
ſis metallis:ita charitas præcellit vniuerſas vir-
1.Cor.13. tutes, de qua dicit Apoſtol. Maior horum eſt
charitas. Duo vncini, ſunt intentio & finis,
quibus catenulæ inſeruntur, vt tam Deum,
quàm proximum diligat ex corde puro, &
conſcientia bona, & fide non ficta : tam
Deum, quàm proximum ligat propter beati-
1.Tim.1. tudinem : Deum propter ſeipſum diligat, &
proximum propter Deum.Portabat autẽ Aaron
rationale iudicij:in quo deſcripta erant xij.no-
mina Patriarcharum,prout dictum eſt in prima
parte ſub tit.de picturis,quod ſecundùm Greg.
in paſtor.lib.in c.xij.Benè rationale iudicij vo-
catur quia rector debet ſubtili ſemper exami-
ne bona maláq; diſcernere, & quæ vel quibus,
quando,& qualiter cõſtruat,ſtudioſè cogitare:
nihílq; proprium quærere : ſed ſua commoda Exod.18.
propinquorum bona deputare. Vnde in Exod.
ſcriptum eſt : Pones autem in rationali iudicii
doctrinam & veritatem : quæ erunt in pectore
Aaron quando ingreditur coram Dño, & ge-
ſtabit iudicium filiorũ Iſraël,& in pectore ſuo
in conſpectu Dñi ſemper. Sacerdotem quippè
iudicium filiorum Iſraël in pectore ſuo coram
conſpectu Dñi geſtare,eſt ſubiectorum cauſas
pro ſola interni iudicis intentione diſcutere.†
14 Quidam autẽ dixerunt,quòd rationali nullum
reſpondet hodie ornamentum:quoniã non ha-
bemus copiã lapidum pretioſorum : ſed ad in-
ſtar illius defert Pontifex in conſecratione ſua
textum Euangelij ante pectus coram toto po-
pulo.Ibi enim ſcriptum erat:doctrina, veritas,
& Epiſcopus debet habere in corde veritatem
Euangelij,& in ore doctrinã, quantum ad ma-
nifeſtationem : & hæc poteſt eſſe cauſa quare
in quibuſdam Eccleſiis poſtes Codicis Euan-
gelici,ex auro & argento,& lapidibus pretioſis
ornantur.Eſt etiam & alia ratio,quia in illo ru-
tilat aurum ſapientiæ,argentum eloquentiæ,&
miraculorum lapides pretioſi.xxxix. d. § hinc
etiam.Hæ ſunt ſponſæ murenulæ aureæ,argen-
to vermiculatæ.
† Septimum & ſupremum capitis ornamentũ Cant.1.
15 erat cidaris vel tiara, quam vltimò Pontifex
aſſumebat,ſignificans humilitatẽ. de qua Dñs
ait Luc.18.Omnis qui ſe exaltat,humiliabitur:
& qui ſe humiliat,exaltabitur. Hanc autẽ ge-
ſtabat in capite, ſignificans quòd Pontifex de-
bet gerere humilitatẽ in mente,exẽplo capitis
noſtri dicentis:Diſcite à me,quia mitis ſum & Matt.11.
humilis corde.Per caput enim,mens intelligi-
tur ſecundum illud:Vnge caput tuum,& faciẽ
tuam laua.Rurſus tiara in minorib.ſacerdotib. Mat.5.
ſignificat continentiam quinq; ſenſuũ : in ma-
ioribus verò contemplationem,dicuntur enim
eſſe contemplatiui.De cidari dependebat à frõ-
te lamina aurea,ſignificans ſapientiã, vel figu-
rabat ſignum crucis,quod fit in officio confir-
mationis,in qua ſcriptum erat : nomen † Dñi
16 τετραγράμματον, id eſt,quatuor literarũ,quæ
ſunt:he,ioth,eth,& vau,id eſt,principium vitæ
paſſionis iſte,prout dictum eſt in proœmio.ij.
partis:ac ſi apertius diceretur:Ille cuius Pontif.
iſte gerit perſonam,ſcilicet Chriſtus eſt princi-
piũ,id eſt, author vitæ:paſſionis,id eſt, vitæ re-
ſtauratæ per paſſionẽ : quia mortẽ noſtrã mo-
riendo deſtruxit, & vitã noſtram reſurgendo,
17 reparauit. † Erant autem hæc indumenta pro
maiori parte contexta opere πολυμίτῳ, id eſt,
vario

Psal.44. vario propter varietatem virtutis: de qua dicit Psalmog. Astitit regina à dextris tuis, in vestitu deaurato, circundata varietate: & ex quatuor pretiosis coloribus scilicet purpura, cocco, bysso & iacintho. Per purpuram regiæ dignitatis, significatur pontificalis potestas, quæ per viam regiam debet incedere, ne declinet ad dextram, vel deuiet ad sinistrā: ne liget dignos, aut soluat indignos. Per purpuram quoq; aqua significatur, quia in conchis marinis habitant vermes, qui eā egerunt. Per coccum coloris ignei, significatur pontificalis doctrina, quæ sicut ignis lucere debet & vrere, propter quod
Matt.19. & bistinctus fuisse narratur. Lucere quidē debet per promissionem, vt omnis, qui reliquerit domum, patrem, & matrem, &c. centuplum ac-
Matt.3. cipiet & vitam æternam possidebit. Vrere debet per comminationem: vt omnis arbor, quæ non fecerit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. † Hinc est quod summus Pontifex 18
capa rubea exterius semper apparet indutus, cùm interius sit indutus candida veste: quia etiam interius candere debet per innocentiam & charitatem: & exterius rubere per compassionem, vt videlicet ostendat se semper paratū ponere animam pro ouibus suis: quia personam gerit illius, qui pro nobis vniuersis rubrum fe-
Esa.63. cit indumentum suum. Ex concessione verò † 19
Constantini Imperatoris xcvj. di. Constantinus ferre potest chlamydem purpuream atque tunicam coccineam & omnia imperialia indumenta, scilicet sceptra, signa & ornamenta. Crux quocunq; ierit, eum præcedit: ad significandū, magis ei quam cuiquam alteri conuenire: iuxta illud Apostoli: Mihi autem absit gloriari, nisi
Gala.6. in Cruce Domini, &c. vt se crucifixum imitari debere cognoscat. Rursus coccus bis tinctus in veste pontificali est charitas, quæ quasi bis tingitur dum dilectione Dei & proximi colora-
2.Tim.3. tur. Per byssum verò candoris eximij, significatur præclaritas famæ: quæ debet esse retorta: vt Pontifex bonum habeat testimonium: secundum Apostolum: & ab his, quæ sunt intus, & ab his quæ sunt foris. Per iacinthum, qui est coloris aërei, significatur serenitas conscientiæ, quam intra se Pontifex debet habere, secun-
2.Cor.1. dum quod dicit Apostolus: Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.

LIBER QVARTVS.

SVMMA.

ARGVMENTVM.

CAPVT I.

De Missa, & singulis, quæ in Missa aguntur.

INter cuncta Ecclesiæ Sacramenta, illud con-
1 stat esse præcipuum quod in Missæ officio †
* supra mensam * sacratissimi celebratur altaris: illud Ecclesiæ repræsentans conuiuium, in quo filio reuertenti pater occidit vitulum saginatū, panem vitæ, & vinum quod miscuit sapientia, proponens. Hoc † autem officium ipse Christus Luc.15.
2 instituit, cùm nouum condidit testamentum, Sap.9.
disponens hæredibus suis regnum, sicut pater Luc.22.
suus sibi disposuit, vt super mensam eius edant, Matt.26.
& bibant in regno, quod Ecclesia consecrauit. Cœnātib. enim illis, accepit Iesus panē, & gratias

agens

agens, benedixit ac fregit, dedítque disci-
pulis suis dicens: Accipite & comedite,
hoc est corpus meum, quod pro vobis trade-
tur: hoc facite in meam commemorationem.
Hac igitur institutione formati cœperunt
Apostoli sacrosanctum frequentare mysterium,
propter causã, quã Christus expresserat, & for-
mam seruantes in verbis: & materiá tenentes in
1. Cor. 11. rebus: sicut Apost. Corinthiis protestatur dicẽs:
Ego accepi à Dño, quod & tradidi vobis: quo-
niã Dñs IESVS, in qua nocte, &c. Or igitur missę
officiũ cæteris diuinis officiis dignius & solẽ-
nius est, ideò de illo prius, quàm de aliis officiis
est in hac iiij. parte dicendum: in qua aliquibus
additis & detractis speculum Innocentij Pa-
pæ tertij prosequamur.
† Sanè (vt præmissum est) Missã instituit Dñs 3
IESVS sacerdos, secundũ ordinẽ Melchisedech;
quando panem & vinũ in corpus & sanguinem
Mat. 26. suũ transmutauit, dicens: Hoc est corpus meũ,
hic est sanguis meus: subiungens: Hoc facite in
meã cõmemorationem. † Apostoli autem hanc 4
missam adauxerunt, dicentes in Missa non solũ
verba præmissa: verumetiã dominicã orationem
superaddẽtes. Vnde † B. Petrus sic Missam pri- 5
mus dicitur celebrasse in partibus orientalibus:
vbi post Dñi passionẽ quatuor annis cathedrã
tenuit sacerdotalem. Deinde verò accepit ca-
thedrã Antiochiæ, vbi tres orationes ad Missam
adiecit. In primordio ergo nascentis ecclesiæ
Missa aliter dicebatur, quã modo: sicut in vj.
parte sub tit. de parasceue dicetur. sequenti verò
tempore Epistola tantũ & Euangelio recitatis
Missa celebratur. Subsequenter † Cælestinus 6
Papa instituit introitũ ad Missam cantari, prout
sub introitu dicetur. Cætera diuersis tẽporibus
ab aliis Papis & à Gælasio, Cælest. & Gregor. &
& aliis diuersis temporibus leguntur adiecta,
prout Christianæ religionis cultu crescente visa
sunt decentius conuenire. De hoc dicetur in
procœmio sextæ partis: in canone de consec. di. j.
Iacobus legitur quod Iacobus † frater Domini, 7
Episcop. Hierosolymit. & Basil. Episc. Cæsarien.
addiderũt nobis in scripturis ordinẽ celebrãdi
Missam. Itẽ iste Iacobus Alphæi dicitur primus
Missam inter Apostolos celebrasse. Nã propter
excellentiã sanctitatis eius, Apostoli hunc sibi
fecerunt honorẽ, vt post Dñi ascensionẽ primus
in eos Missam Hierosolymis celebraret etiam
prius, quã esset in Episcop. ordinatus. Vel fortè
ideò dicitur primus celebrasse, quia primus in
pontificalib. eã dixisse perhibetur: & sic Petrus
postmodum primus Missam in Antiochia cele-
brauit: & Marcus in Alexandria. † Quidã autẽ 8
perfidi hæretici, reprehendũt nos: quia Euange-
lia per particulas lacerata in Missa legimus: &
quia primitiuæ Missæ, videlicet vltra dominicã
Apoc. vl. orationẽ, aliquid superaddimus. Scriptum enim
est: Si quis apposuerit ad hoc, apponet super
illum Deus plagas scriptas in libro isto. Et
quia super nouum testamentum & præcepta
Apostolorum & alias institutiones, & nouam
doctrinam Doctorum instituimus, & seruamus
contra illud, quod Christus ait: Benè irritum Mat. 15.
fecistis mandatũ Dei: vt vestram traditionem Heb. 13.
seruetis. Et alibi: Omnis plantatio, quam non 1. Cor. 3.
plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur: &
Apostolus: Doctrinis variis & peregrinis nolite
abduci. xij. d. de his. Itẽ fundamentum aliud ne-
mo potest ponere præter id, quod positum est
9 quòd est Christus. Dicunt † etiã, quòd Ecclesia
Christi nec Missam nec matutinas cantauit: nec
Christus nec Apostoli eam instituerunt: nec in
tempore Apostolorum cantata fuit: nec nomẽ
Missæ tunc in mundo audiebatur: nec scriptum
inueniebatur: sed id, quod Missa repræsentat ab
Euangelistis cœna vocatur: nec in Ecclesia in
principio: nec Apostoli cum musicali organo:
nec alta, nec dulci voce eã cantabant, reprehẽ-
dentes nos: quia hæc agimus: & quia nocturnos
& alias canonicas horas dicimus, falso contra
nos inducentes illud Amos Prophetæ: Conuer- Amos. 8.
tam festiuitates vestras in luctum, & omnia cã-
tica vestra in planctum. Et illud Propheticum: Ezech. 33.
Audiunt sermones tuos, & non faciunt eos: quia
in canticũ oris sui vertunt eos: & auaritiam se-
quitur cor eorũ: & est illis quasi carmen musi-
10 cum, cum suaui, dulcíq; sono canitur. Illorum †
tamen error apertissimè confutatur, ex his, quæ
in procœmio. v. partis dicentur. Rursus in primi-
tiua ecclesia diuina mysteria hebraicè celebra-
bantur: sed tempore Ariani primi Imperatoris
græcè in orientali ecclesia Christianorũ primò
11 celebrari cœperunt. Porrò † Missæ officium tam
prouida reperitur ordinatione depositũ, vt quæ
per Christum & in Christum ex quo de cœlo
descendit, vsque dum in cœlum ascendit, gesta
sunt magna ex parte cõtineat, & ea tam verbis,
quàm signi admirabili quadam specie repræ-
12 sentet. Ipsum † autem officium in iiij. consistit
videlicet in personis, in operibus, in verbis, & in
rebus. Personarum tres sunt ordines, scilicet,
Celebrantes, Ministrantes, & circunstantes. Ope-
rum quoq; tres sunt species: videlicet, Gestus,
Actus, & motus. Verborum etiam tres sunt di-
uersitates, scilicet, Orationes, Modulationes, &
lectiones. Rerum similiter tres sunt maneries,
scilicet, Ornamenta, Instrumenta, & elementa.
Siquidem hæc omnia plena sunt diuinis myste-
13 riis sicut in procœmio libri dictum fuit. † Sanè Heb. 9.
olim templum erat in duas partes interposito
velo diuisum. Pars prior vocabatur sancta: in-
terior verò sancta sanctorum. Quicquid ergo
in officio Missæ ante secreta agitur, quasi in æde
priori est: quod autem in secreta agitur,
intra sancta sanctorum est. Erant igitur in-
tra sancta sanctorum ara incensi, arca testa-
menti, tabula super arcam: prout in j. parte
sub titul. de ecclesia & de altari dictum est:
& in Exod. habetur. & supra tabulam duo
cherubin

cherubin gloriæ mutuo vultu ſeſe reſpicientia.
Huc intrabat ſolus Pontifex ſemel in anno,
habens nomina patrum in rationali & ſuper-
humerali ſcripta, ferens ſanguinem, & carbones
quos omnes cũ thymiamate in thuribulo orans
ponebat, donec fumus eum obumbraret. Dein-
de tabulam & aram ſanguine aſpergebat. Poſt
exibat ad populum & veſtes lauabat. Non enim
iudicabatur mundus ante veſperam poſt immo-
lationem vituli rufi. Hæc olim † ſigna fuerunt 14
ſed receſſerunt, poſtquam ſignificata venerunt.
Siquidem prior ædes, ſignificat præſentem
eccleſiam: ſancta ſanctorum, cœlum: pontifex
Chriſtum: ſanguis, paſſionem: carbones,
claritatem Chriſti: thuribulũ, carnem ipſius: thus
crematum, preces odoriferas: ara, cohortes cœli
arca Chriſtum ſecundum humanitatem tabula,
Deum patrem: duo cherubin, teſtamenta: quæ
ſeſe adinuicem reſpiciunt, quia concordant:
veſtis, quæ lauatur, hominem: veſpera hominis
veſtem ſignificat. Conferas ergo, quæ olim
fiebãt, & quæ Chriſtus egit, & reſpice quomodo
miniſter eccleſiæ illa in officio miſſæ repræſen-
tat, & agit. Quid etiam hæc ſignificent, ſub
canone Miſſæ in principio cuiuſlibet particulæ
illius tangetur. Per arcam quoque Chriſti hu-
militas intelligitur: à qua nobis per ipſius mi-
ſericordiam omne bonum aduenit. Et † nota, 15
quod ſicut in Exod. c. 25. & 37. Factum eſt
ſuper arcam propitiatorium aureum id eſt, ta-
bula aurea, eiuſdem longitudinis & latitudinis
cuius & arca: vt eam tegere ſufficeret. Et hoc
dicebatur oraculum: quia Dominus de loco
illo reſponſa dabat orantibus. Dicebatur etiam
propitiatorium: quia exinde loquens Dñs
propitiabatur populo: vel quia die propitiatio-
nis videbant gloriam Dñi ſemper ibi deſcen-
dere. Et inde tabernaculum ſiue locus ſuper
poſteriori parte altaris collocatus: in quo
Chriſtus propitiatio noſtra, id eſt, hoſtia con-
ſecrata ſeruatur hodie propitiatorium, nuncu-
patur, &c. Ex vtraque verò parte oraculi, ſcilicet
in duobus angulis anterioribus poſiti ſunt duo
cherubin aurei, qui ſunt (ſecundum Ioſephum)
duo animalia volatilia habentia figuram, quæ
à nullo hominum eſt inſpecta: hæc dicit Moſes
ſe in Dei ſede conſpexiſſe figurata. Vnus che-
rubin alterum inſpiciebat: verſis tamen vulti-
bus in propitiatorium, duabúſque alis ex oppo-
ſito expanſis: & mutuo ſe tangentibus velabant
oraculum ſiue tegebant propitiatorium.
Siquidem per propitiatorium incarnatus.
Dominus figuratur: de quo Ioan. Ipſe
eſt propitiator pro peccatis noſtris. Duo cheru-
bin duo ſunt teſtamenta, ſcilicet nouum &
vetus. Dum ergo illa non diſcrepant, ſed my-
ſterium incarnationis Chriſti concorditer nar-
rant illud prophetando, iſtud aſſeuerando, in
propitiatorium vultum ſuæ intentionis dirigũt, 16
& ſe mutuo reſpiciunt. † Rurſus tria ſunt Eccl.
ſacrificia, quæ in veteri teſtamento per propi-
tiatorium, thuribulum, & altare ſignificata ſunt:
videlicet, Sacrificium pœnitentiæ, Iuſtitiæ, &
Euchariſtiæ. *Pſal. 50.*

De primo: Sacrificium Deo ſpiritus con-
tribulatus, &c. De ſecundo: Tunc acceptabis
ſacrificium iuſtitiæ De tertio: Tibi ſacrificabo
hoſtiam laudis. Super altare, ſcilicet corporis
caro mactatur per contritionem intra thuribu-
lum: ſcilicet cordis: thus adoletur per deuo-
tionem: ad propitiatorium, ſcilicet, Dei patris
ſanguis infertur pro redemptione. Hæc quidem
tria ſacrificia ſacerdos offert in Miſſa: primum
in confeſſione, Secundum, in præfatione, Tertiũ
in actione. Nam hæc tria ſunt quæ ſecundum
Prophetam Deus reſpicit in homine, & requi-
rit ab homine, diligere miſericordiam: facere *Mat. 5.*
iudicium, & ſolicitè ambulare cum Deo. Dili-
gat ergo miſericordiam, qui vult offerre ſacri-
ficium pœnitentiæ. Facit iudicium, qui
vult offerre ſacrificium iuſtitiæ. Cum
Deo ſolicitus ambulet, qui vult offerre
ſacrificium Euchariſtiæ. Hinc eſt, quod
17 ait beatus † Bernardus: Fratres mei immolantes
hoſtiam laudis iũgamus verbum verbis: ſenſum *Pſal. 50.*
ſenſui: affectum affectui: exaltationem exal- *Pſal. 49.*
tationi: maturitatem maturitati: humilitatem
humilitati: libertatem libertati. Celebraturus *Rom. 12.*
ergo Miſſam offerat altiſſimo ſacrificium illud *Coloſſ. 3*
de quo Pſalmiſta ait: Sacrificium Deo ſpiritus
contribulatus, & alibi: Immola Deo ſacrificium
laudis. Et Apoſtolus: Exhibete mihi corpora
veſtra, hoſtiam viuentem ſanctam, Deo placen-
tem, vt ſit rationabile obſequium veſtrum:
mortificantes in altari corde membra veſtra,
quæ ſunt ſuper terram: videlicet, immunditiam,
libidinem, cõcupiſcentiam malam, & auaritiam
quatenus mundo corde, & caſto corpore, ſacri-
ficetis Deo voſmetipſos. In ſacramento autem
corporis Chriſti ſecundum Auguſt. de conſe.
diſt. ij. vtrum nil à bono magis, nil à malo
minus perficitur ſacerdote: dummodo ille cum
cæteris in arca conſiſtat, & formam obſeruet
traditam à columba, quia non immerito ſacer-
dotis, ſed in verbo conficitur creatoris. Aurum
enim æquè verum eſt in arca furis, ſicut in
theſauro regis. j.q.j.§. ex his. Vnde & Caïphas
Pontifex perſecutor vnius & veriſſimi ſacerdo-
tis, quamuis ipſe verax non eſſet: quod dedit
tamen conſilium, verum fuit: ſed non ſuum de-
dit, ſed Dei, id eſt, in forma eccleſiæ. j.q.j. Do-
minus, & capit. dictum. Non ergo ſacerdotis *Rom. 14.*
iniquitas impedit effectũ ſacramenti: ſicut nec
medici infirmitas, virtutem impedit Medicinæ. *Cor. 2.*
Quamuis igitur opus operans aliquando ſit
immundum: opus tamen operatum, ſemper *Cor. 2.*
eſt mundum. Et ſicut omnia ſunt munda mun-
dis: ſic omnia ſunt immunda immundis, prima *Malac. 2*
quæſtione, prima omnia, & capit. multi.
Malus ergo cùm vitam accipit, mortem incur-

rit. ſic econtrà bonus,cùm mortem ſuſtinet,
Malac. 2. vitam acquirit. Nam qui manducat indignè
iudicium ſibi manducat. Quod verò de
talibus Propheta ait:Maledicam benedictioni-
bus veſtris.& Greg. Benedictio eorum vertitur
in maledictionem, & oratio in peccatum: de
præciſis ab Eccleſia non toleratis ſeu notoriis
intelligitur:quorum benedictio debet quantũ
ad Epiſcopos maledicto reputari:quoniam ſe-
cundùm Aug.j.q.j.quòd quidem mali in quan-
tum in eis eſt dicuntur ſacramenta polluere:
cùm tamẽ illa permaneãt impolluta:ſunt enim
bonis ad præmium,reprobis ad iudicium. Vnde
Aug.j.q.j.ſi fuerit ſpiritualis virtus Sacramenti,
vt lux pura ab illuminandis excipitur ad ſalu-
tem: ſed per immundos miniſtros quaſi per
canale tranſiens non coinquinatur † Arnaldiſtæ 19
tamen perfidi hæretici, dicunt nuſquam legi,
quod immũdis & luxurioſis miniſtris Chriſtus
ſponſam ſuam eccleſiam traderet cuſtodiendã:
vel poteſtatem ſacrorum myſteriorum perage-
re:vel claues regni, vel poteſtatem ligandi,vel
ſoluendi:quia illi ſoli (vt ait Greg.) & iuſti in
hac carne poſiti, poteſtatem habent ligandi
atque ſoluendi, ſicut Apoſtoli, qui vitam vel
fidem illorum cum eorum doctrina tenent.
Vnde, vt dicunt à talibus ſacramenta præſtita,
nec valent, nec proficiunt ad ſalutem. Legitur
Leuit. 15. enim in libro Numeri:Quicquid tetigerit im-
Matt. 7. mundus, immundum faciet. & Chriſtus: Non
Pſal. 44. poteſt arbor mala fructus bonos facere,& Da-
Rom. 14. uid:peccatori autem dixit Deus:quare tu enar-
ras iuſtitias meas: & aſſumis teſtimonia mea,
per os tuum. Et Apoſt. Omnia munda mundis:
coinquinatis autem & infidelibus nihil eſt
mundum. Et Greg. in paſtorali. lib. j c.x.& xcix.
d.§.j. dum is, qui diſplicet ad intercedendum
mittitur, irati animus ad deteriora prouoca-
tur. Item ibidem lib.iij. ca.xij. Neceſſe eſt, vt
munda debeat eſſe manus, quæ diluere ſordes
curat, ne tacta quæque ipſa ſordida deterius
inquinet. † Celebratur autem Miſſa hora tertia, 20
ſexta,& nona. In tertia quia (ſecundum Mar-
cum) hora illa Chriſtus crucem aſcendit: &
linguis Iudæorum crucifixus eſt clamantium:
Crucifige. Et quia illa hora Spiritus ſanctus
ſuper Apoſtolos in linguis igneis deſcendit. de
conſe. d.j. nocte. In ſexta, quia illa hora (ſecun-
dùm Matthæum) verè crucifixus & immola-
tus eſt. Et in nona, quia illa hora in cruce pen-
dens emiſit ſpiritũ. Teleſphorus Papa de con-
ſec. d.j. nocte ſtatuit, vt Miſſa ante horam ter-
tiam non dicatur, quod de publicis & popu-
laribus Miſſis intelligendum eſt: quia ſicut
ait Auguſt. de conſec. d.j.& hæc. non deberent
in publico fieri, ne populus à publicis, quæ
hora tertia dicuntur, retrahatur. Cantatur
autem diebus dominicis & feſtiuis, hora tertia,
in profeſtis, hora ſexta: In quadrageſima, hora
nona: de conſec. diſt.i. ſolent. & §. in ieiunii.

& etiam ex inſtitutione Pelagij Papæ & alio-
rum, in diebus ieiuniorum, non tamen omnium.
In ſabbatis verò ieiuniorum quatuor temporũ
ſerò poteſt celebrari, propter ordines ſacros,
qui ad Dominicam ſequentem pertinere noſ-
cuntur. Sed quia Miſſa in ieiunio dici debet:
ideò ne minus ieiunent, poſt veſperas in-
choatur; & ſic vſque ad noctem ieiunium
protelatur. lxxv. diſt. quòd à patribus, lxvi.
diſtinct. dilectionis. De quo ſexta parte ſub
ſabbato paſchali dicetur. Quòd verò Miſſa
quandoque ſummo mane cantatur ex conſue-
tudine non ex ordine eſt. Leo tamen Papa de
conſec. diſtinct.i. neceſſe diluculo, ſiue prima
diei parte ad Miſſam intrabat: neſcio an ne-
ceſſitate, an ratione, an ſola vſus Apoſtolica
poteſtate. Vel de peculiari Miſſa intelligendum *Matt. 12.*
eſt. Qui autem neceſſitate præueniunt tertiam, *1. Reg. 2.*
aut offerunt poſt ſextam, aut nonam, amore
diuino: ne videlicet eis dies abſque ſacrifi-
cio prætereat, excuſari poſſunt cum diſcipu-
lis qui euellebant ſpicas in ſabbato. de con-
ſec. diſt.v. diſcipulos & cum Dauid, qui come-
debat panes propoſitionis. de conſec. diſtin.ii.
tribus. Vel quia in Miſſa fit memoria paſſionis,
mortis, ſepulturæ, reſurrectionis & aſcenſionis:
ideò cantatur tot variis horis. In tertia, in me-
moriam paſſionis & aſcenſionis: poſt ſextam,
in memoriam mortis: poſt nonam, in memo-
riam ſepulturæ: in mane, in memoriam fortè
reſurrectionis. Aſſerunt etiam quidam, Domi-
num in meditullio horarum crucifixum: &
ideò nunc hanc, nunc illam horam poſitam.
Vnde Eccleſia inter vnam horam, & alteram
21 celebrat Miſſam. In † die autem natalis Do-
mini prima Miſſa de nocte cantatur prout ſub
ipſo feſto dicetur. Cæterùm, ſi quadrageſima
occurrunt duo officia, quos dies duplices vo-
camus, Miſsa de feſto dicitur in tertia,& abſque
genuflexione: officium verò de ieiunio dici-
tur, in nona,& cum genuflexione. Tempore etiã
aduentus, debet Miſsa in ſanctorum feſtiuitati-
bus hora tertia celebrari. Verùm, nullus debet
eadem die plures Miſsas regulariter celebrare
de conſec. diſt.i. ſufficit. extra de celeb. Miſ. te
reuertente. quia Chriſtus ſolus paſsus fuit: &
valdè felix eſt, qui etiam vnam dignè poteſt ce-
22 lebrare. † Nec poteſt quis duas Miſsas cum
vno, vel vnam cum duobus ſacrificiis celebrare.
ea. diſt. tribus. ſub vno tamen canone, poſsunt
plures hoſtiæ confici. Nam & presbyter debet
ſemper hoſtiam pro infirmis habere paratam.
23 e. di. presbyter. † Poteſt quoque ſacerdos vnam
Miſsam cum ſacrificio, & aliam ſiccam cele-
brare, Miſsa ſicca dicitur, quoniam ſi ſacerdos
non poteſt conficere: quia fortè iam celebrauit:
vel ob aliam cauſam poteſt accepta ſtola Epi-
ſtolam & Euangelium legere, & dicere ora-
tionem dominicam, & dare benedictionem
quinimò ſi ex deuotione, non ex ſuperſti-
tione

tione velit totum officium Missæ sine sacrificio dicere: accipiat omnes vestes sacerdotales, & Missam suo ordine celebret, vsque ad finem offerendæ: dimittens secreta, quæ ad sacrificium pertinent. Præfationem verò dicere potest: licet in eadem videantur Angeli inuocari ad consecrationem corporis & sanguinis Christi. De canone verò nihil dicat: sed orationem dominicam non prætermittat, & quæ ibi sequuntur sub silentio dicenda non dicat: calicem vel hostiam non habeat: nec de his, quæ super calicem seu Eucharistiam dicuntur, vel fiunt, aliquid dicat, vel faciat. Potest etiam dicere: pax Domini sit semper, &c. & exinde Missæ officium suo ordine peragat. Melius est tamen alia obmittere. Verùm † quidam incipiunt Missam de 24
die celebrantes illam suo ordine vsque ad offerendam: postea incipiunt aliam Missam & eam cantant vsque ad eundem locum: & idem faciunt pluries, si volunt, & inecpta Missa viuorum, incipiunt quandoque Missam mortuorum, eam prosequentes vsque ad eundem locum: & exinde procedentes, dicunt tot secretas, quot Missas inceperunt, semel tantum canonem dicentes, & consecrantes, & in fine tot orationes dicunt, quot officia Missæ inceperunt. Sed hoc tanquam detestabile reprobamus. Potest tamen † sacerdos quan- 25
doque plures Missas vna die celebrare: extra de celeb Miss.c.iii. Primò, in festo natalis Domini, sicut in vii. parte sub illo festo dicetur. Secundò, vbi necessitas exigit: puta si quis moriatur, vt ibi: & de consec. dist.i. sufficit. Concilium tamen Carthaginen.e.dist. sacramenta, dicit quòd si Episcopus, vel alius post tertiam obierit, commemoratio solis orationibus facienda est sine Missa. Tertiò, causa honestatis: vt si aliqua magna persona superueniens velit Missam audire: extra ead. ca.i.& ii. Quartò, secundùm quosdam, causa vtilitatis: puta propter peregrinos, propter hospites, propter commeantes, propter infirmos, propter sponsos, & propter raritatem clericorum, & propter paupertatem ecclesiarum sacerdotes proprios non habentium Quintò, vt dixit Richard. Episcop. Crem. in mitrali: cùm duæ festiuitates occurrunt, possunt etiam tres celebrari, tum quia hoc fit licitè in natali: tũ quia Christi passio tripartita est. Passus enim est linguis insultantium, manibus verberantium & clauis crucifigentium. Ipse etiam est à Patriarchis, gestibus immolatus: à Prophetis, verbis sacrificatus: à patre & à seipso, realiter oblatus. Sextò, pari ratione, si in die ieiunij occurrit aliquod solenne festum, potest vnam de festo, & aliam de ieiunio celebrare, si alius presbyter non adsit. † Legitur etiam quòd Leo 26
Papa sæpè septies, & aliquando nouies in eadem die Missam celebrauit. Sacerdos tamen aliam Missam in eadem die celebraturus, in vltima tantum perfusionem sumat: quoniam si in prima sumeretur, ieiunus non esset: & sic alia Missa impediretur. eodem tit. ex parte. alias autem quoties celebrat, toties corpus Christi, etiam perfusionem sumat. de consec. dist. ii. comperimus. & c. tribus.
27 Sed nunquid † pransus conficit? Respondeo sic: licet hoc facere non debeat: Non enim ieiunium est de substantia, prout in canone innuit August. in d. c. liquido. aliàs Dominus non confecisset. Magister tamen Hug. dicit
28 contra. Sanè priscis temporibus † hæresibus pullulantibus, & trinitatem impugnantibus, ex institutione Alcuini Magistri Caroli, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Maguntini statuentis, Prima feria, Missa de Trinitate dicebatur. Secunda feria, de Sapientia. Tertia feria, de Spiritu sancto. Quarta de charitate. Quinta feria, de Angelis. Sexta, de Cruce. Septima, de beata Virgine. Causa verò illa cessante, illud cessauit, & dominicali officio ordinato statutum fuit, quòd prima feria suum haberet officium, scilicet de Trinitate, secunda de Angelis: quia tunc primò creati sunt in bonis gratuitis, tunc enim lux diuisa fuit à tenebris, id est, boni Angeli, à malis: quia tunc ceciderunt mali: boni verò con-
29 firmati sunt. † In prima verò feria, creati fuerunt Angeli in bonis naturalibus. Cantatur etiam in secunda feria pro defunctis, vt illis adhibeamus suffragia Angelorum. Et quia, vt dicunt quidam, in prima feria refrigerium habent illi, qui sunt in purgatorio, & statim in secunda feria redeunt ad pœnas & laborem,
30 Ideò, vt eorum subueniatur † laboribus, Missa pro illis in secunda feria celebratur. In tertia feria, pro peccatis. In quarta, pro pace. In quinta, pro tribulatione, vel in tertia feria debet repeti introitus Missæ de Dominica. Institutum etiam fuit vt in quarta feria ieiunaretur: & illa similiter die debet Missa de Dominica dici, nisi festiuitas impediat. In v. feria debet similiter repeti officium Dominicæ, Introitus, Epistola & Euangelium: quia dies Iouis dicitur cognata Dominicæ diei: prout dicetur sub tit. de accessu Pontificis ad altare. In sexta feria, de cruce, illa enim dies appropriatur Christo, & cruci: quia ipse in ea mori & crucifigi voluit, pro salute generis hu-
31 mani. † In septima feria de B. Virgine, quod initium habuit: quoniam olim in quadam ecclesia ciuitatis Constantinopolis erat imago B. Virginis, coram qua dependebat velum, quod totã velabat imaginem: sed hoc velũ in vi. feria post vesperas recedebat ab imagine nullo mouente, solo Dei miraculo, quasi deferretur in cœlum vt ad plenum posset imago à populo prospici. Celebratis verò vesperis, in sabbato, descendebat ipsum velum ante ean-

dem iconem siue imaginem, & ibi manebat
vsque ad sextam feriam. Hoc viso miraculo san-
citum est, vt semper illa feria de beata Virgine
cantaretur. Alia † etiam ratio est, quia Dño cru- 32
cifixo & mortuo, & discipulis fugientibus & de
resurrectione desperantibus in ea sola tota fides
in sabbato illo remansit, de consecrat. d. stin. iij.
Sabbato. Sciebat enim, quomodo portauerat eũ
sine labore, & pepererat sine dolore: & ideò certa
erat, quòd filius Dei esset: & à mortuis tertia die
resurgere debebat. Et hæc est ratio, quare dies
sabbati magis, quàm alia dies beatæ Mariæ ap-
propriatur. Tertia † ratio est: quia dies sabbati 33
est ianua, & introitus ad Dominicam diem. Vnde
cùm sumus in sabbato, sumus iuxta Dominicam.
Dies autem Dominica, est dies requiei, & signi-
ficat vitam æternam. Vnde cùm sumus in gratia
Domini nostri sumus, quasi in ianua Paradisi.
Quia igitur ipsa est nobis porta ad regnum
cœlorum, quòd per diem Dominicã figuratur,
ideò de illa solennizamus in septima feria, quæ
diem Dominicam præcedit. † Quartò, vt solen- 34
nitas matris solẽnitati filij continuetur. † Quin- 35
tò, vt festiuitas agatur in die, in qua Deus ab
omni opere requieuit. Notandum est etiã quòd
in Missæ officio, vbi Christi passio † repræsenta- 36
tur, tribus linguarum generibus vtimur, scilicet
Græca, Hebræa, & Latina: ad significandũ, quòd
his tribus linguis scriptus est titulus Crucis
Christi. Ioan. 19. & ad designandum, quod omnis
lingua, quæ per hanc triplicem intelligitur,
Deum laudare & confiteri debet: quia Dominus
noster Iesus Christus in gloria est Dei Patris.
Licèt enim multa sint genera linguarum: istæ ta-
men principales sunt: Hebræa, propter legem:
& quia est aliarum mater. Græca, propter sapien-
tiam. Latina, propter nobilitatem, & Dominium
Romani Imperij. Verba latina sunt Epistolæ,
Euangelia, Orationes & Cantus. Græca sunt
Κύριε ἐλέησον, Χριστὲ ἐλέησον & ἡμᾶς. He-
braica sunt, alleluia, amen, sabaoth, & osanna.
Vnde & in Missa Romani Pontificis in præci-
puis solennitatibus legitur Euangelium, &
Epistola: non solum in Latino, verumetiam in
Græco: ad designandum coniunctionem vtrius-
que populi sub vna fide: siue quòd Ecclesia
constat non solum ex Latinis, verumetiam ex
Græcis: & vide in vj. parte sub tit. de parasceue.
† Sed quæritur, vtrum sacerdos minus, quàm 37
duobus præsentibus debet celebrare Missam?
Et videtur quod non. Statuit namque Sother
Papa. de consecrat. d. j. quoque vt nullus Mis-
sarum solennia celebrare præsumat, nisi duo-
bus præsentibus sibique respondentibus ipse
tertius habeatur. Cùm enim ipse Presbyter di-
cat: Dominus vobiscum: & in secreta dicit:
orate pro me, conuenit vt ipsius salutationi à
pluribus respondeatur. Verùm aliud est neces-
sitatis articulus, in quo potest vno solo præ-
sente celebrare & aliud religionis contemptus.

38 † Piè quoque credendum est, & sacris authori-
tatibus comprobatur, quòd Angeli Dei comi-
tes assistunt orantibus, iuxta illud Propheticum: Ps. 137.
In conspectu Angelorum psallam tibi. Et An- Tob. 12.
gelus ad Tobiam: Quando orabas cum la-
chrymis, ego obtuli orationem tuam Domi-
no. Sed in canone Missæ continetur: Supplices
te rogamus, omnipotens Deus, iube hæc præ-
ferri per manus Sancti Angeli tui, in sublime
altare tuum. Prætereà quilibet homo habet
suum proprium Angelum ad custodiam. Vnde
Dominus in Euangelio loquens de paruulis ait: Matt. 18.
Angeli eorum semper vident faciem Patris. Il-
los igitur habemus in oratione participes, quos
habebimus in glorificatione, consortes. Solus
tamen Presbyter, non potest diuinum officium
absque ministri suffragio celebrare, prout in
constitutione Alexandri cauetur: extra de filiis
presbyter. proposuit. Canon quoque Toletan.
Concil. xij. q. j. illud statuit, vt ibi temporis
vel loci sine clerici copia suffragatur, habeat
quisque Deo sacrificans post se vicini solami-
nis adiutorem: vt si aliquo casu ille, qui ad
officia impleturus accedit, turbatus vel ad ter-
ram elisus fuerit, à tergo semper habeat, qui
eius vicem intrepidè assequatur. Siquidem
copia temporis suffragatur: si non sit guerra
loci: si Ecclesia sit diues cleri: si sit sibi co-
39 pia clericorum. † Generaliter autem dicendum
est, quòd illa est legitima Missa in qua sunt sa-
cerdos respondens, offerens atque communi-
cans, sicut ipsa precum compositio euidenti
40 ratione demonstrat. † Introitus ad chorum
Prophetarum respicit: quoniam secundùm Au-
gust. Moses minister fuit veter. testament. Pro-
phetæ, ministri noui. Κύριε ἐλέησον ad eos res-
picit Prophetas, qui circa Domini aduentum
erant, de quibus fuerunt Zacharias, & Ioan. Ba-
ptista filius eius. Gloria in excelsis, ad cœlum
respicit: Angelorum gaudium natiuitatis Domi-
ni pastoribus annuntiandum. Prima collecta,
respicit ad hoc, quod Dominus circa annũ xij.
agebat, scilicet quando ascendens Hierosoly-
mam sedebat inter Doctores audiens, & inter-
rogans. Epistola, ad Ioannis prædicationem
pertinet. Responsorium, ad beneuolentiam
Apostolorum respicit, scilicet quomodo à Do-
mino vocati, secuti sunt eum, Allelu-Ia, ad læti-
tiam mentis eorum pertinet, quam habebant de
promissionibus eius, vel de miraculis, quæ per
eum vel per nomen eius fiebant. Euangelium
respicit tempus à sua prædicatione, vsque ad
prædictum tempus. Quod verò deinceps in
Missæ officio agitur, ad illud respicit tempus,
quod est à dominica, quando pueri Hebræorũ
obuiauerunt ei: vsque ad diem Ascensionis eius
siue Pentecosten. Oratio verò secretè vsque:
nobis quoque peccatoribus, designat illam
orationem quam Iesvs in monte Olíueti exer-
cebat. Quod autem posteà agitur, significat
tempus

tempus illud, quo Dominus in ſepulchro ia-
cuit. Quando verò panis in vinum mittitur,
animam Dei ad corpus redire demonſtratur.
Salutatio ſequens, ſignificat ſalutationes poſteà
diſcipulis à Chriſto factas. Fractio oblatæ, ſi-
gnat fractionem panis factam à Domino diſci-
pulis in Emaü. Hæc plenius in ſuis locis dicen-
tur. De Miſſa pro mortuis & ipſorum officio
in vij. parte dicetur. Adhuc † Miſſa nonniſi in 41
ſacratis Deo locis, id eſt, in tabernaculis diuinis
precibus à Pontificibus delibutis, abſque magna
neceſſitate dici debet. Non ergo in profanis
domibus abſque Epiſcopi licentia, quia ſanctius
eſt Miſſam non cantare, vel non audire, quàm
in locis, in quibus hoc fieri non oportet. de
conſe. di. j. clericos. & c. ſeq. Vnde ſcriptũ eſt, de
conſec. diſt. j. ſic. & c. iij. ſeq. & c. concedimus. &
c. vnicuique. Vide, ne offerat holocauſta tua in
omni loco, quem videris: ſed in omni loco, quẽ
elegerit Dominus Deus tuus. De hoc dicetur in
proœ. v. partis. Poteſt autem eſſe neceſſitas, vt
dicatur in naui, vel in exercitu, ſub papilione,
ſiue ſub diuo, ſi illud haberi non poſſit, ſed tunc
cum tabula ſeu altari viatico eadem diſt. c. ſi.
Presbyter autem non debet Miſſam celebrare
ſine licentia Epiſcopi, in altari, in quo Epiſcopus
ea die celebrauit eadem d. concedimus. extrà de
priuileg. in his. Sixtus † tamen Papa, ſtatuit 42
Miſſam nonniſi ſuper altari celebrari. Felix
Papa primus, ſtatuit ſupra memorias martyrum
Miſſas celebrari. Bonifacius Papa ſecundus,
ſtatuit, vt in Miſſæ celebratione clerici à laicis
ſint diuiſi. Martinus Papa, ſtatuit Miſſam alta
voce cantari. Vigilius Papa, ſtatuit eam in Ec-
cleſiæ orientali parte dici. Illud † quoque no- 43
tandum eſt, quòd in Miſſa repræſentatur pugna,
& victoria Sacerdotis contra hoſtem antiquũ:
proceſſus ad hanc pugnam ponetur ſub tit. de
acceſſo. Pontific. ad alta. in fin. Arma verò & pu-
gna Sacerdotis poſita ſunt in prooemio tertiæ
partis. † Rurſus Miſſa quaſi quoddam iudicium 44
imitatur. Vnde & canon actio vocatur de con-
ſec. di. j. neceſſe. Eſt enim actio, cauſa in iudiciũ
deducta: de verb. ſignif. forus. In Miſſa quidem
cauſa noſtra agitur: oratorium, eſt prætorium:
Deus, Iudex: diabolus, accuſator: miniſtri, teſtes:
Sacerdos, aduocatus, & defenſor. Hic eſt Moſes
qui cauſam populi ad Dominum allegabat, cu-
ius patrocinio delatoris fallacia confutatur, &
noſtra innocentia comprobatur & abſoluitur, &
Iudicis ira placatur, & per miſericordiam culpa
remittitur. xlv. di. diſciplina. extrà de re iudic.
cùm vterini. Cæterùm Miſſa dicitur, myſterium,
quod profertur, & ſacrificium, quod offertur.
Miſſæ autem † officium in duas principaliter 45
diuiditur partes, videlicet in Miſſam Ca-
techumenorum, & Miſſam fidelium. Miſſa
Catechumenorum eſt, ab introitu vſque ad
offertorium: † quæ Miſſa ab emittendo di- 46
citur, quoniam quando Sacerdos incipit con-
ſecrare Euchariſtiam, Catechumeni foris de
eccleſia mittuntur. Vnde antiquitus perlecto
Euangelio Diaconus ſupra pulpitum accla-
mare ſolebat: Si quis Catechumenus adeſt,
exeat foras, prout dicetur in ſexta parte
ſub quarta feria quartæ Dominicæ Quadra-
geſimæ. Quod ideò fiebat, quoniam Ca-
techumeni licet ſint in fide inſtructi, nondum
tamen ſunt renati ſiue baptizati: & ideò non-
dum ſunt de corpore eccleſiæ, ſicut nec Iu-
dæi nec gentiles: quare ſacris altaris myſteriis
intereſſe non debent, quæ nonniſi baptizatis
fidelibus committuntur, nec theſauri ec-
cleſiæ ſunt inimicis oſtendendi. Vnde de
quibuſdam qui Catechumenorum, & non-
dum renatorum typum ſeu figuram gere- *Ioan. 2.*
bant, ſcriptum eſt. Iesvs autem non credebat
ſe illis, ſciens quid in homine eſſet. Hinc
etiam in canone Carthaginen. Concilij. de
conſecrat. diſtinct. j. Epiſcopus dicitur, quòd
nec gentilis, nec hæreticus, nec Iudæus
prohibeatur eccleſiam ingredi, & audire
verbum Dei, vſque in finem Miſſæ Catechu-
menorum: nec etiam inceſtuoſi, trigeſima
quinta diſtinctione tertia, de inceſt. & ca. ſeq.
47 † Miſſa verò fidelium, eſt ab offertorio
vſque ad poſtcommunionem, & dicitur
Miſſa illa à dimittendo, quia ea expleta,
ad propria quiſque fidelis dimittitur. Miſſa
48 ergo aliquando † eſt nomen collectiuum:
quia quandoque Miſſa vocatur, quod eſt
ab introitu, vſque ad offertorium, quan-
doque, quod eſt ab introitu, vſque ad, ite
Miſſa eſt. & hoc verius, quia tunc ho-
ſtia mittitur. Quandoque quod vſitatius eſt,
dicitur Miſſa totum officium ab introitu,
vſque ad ite Miſſa eſt: ſiue inuocatio no-
minis Dei, quæ fit à Sacerdote, ſuper altari,
quaſi tranſmiſſa, eò quòd populus fidelis per
myſteriũ Sacerdotis, qui vice mediatoris inter
Deum & homines, id eſt, Chriſti, fungitur, pre-
ces, ſupplicationes, ac vota altiſſimo tranſmittit:
quandoque tamen officium quod ſub ſilentio
dicitur: quandoq; ſolùm verba illa qui domini-
49 cum conficitur corpus. Aliquando † Miſſa eſt
nomen proprium, quia ſignificat Chriſtum qui
miſſus eſt à patre in hunc mundum, ſignificat
etiam Angelum qui mittitur, vt per eius manus
hoſtia offeratur in ſublime altare Dñi. Ipſum
ergo ſacrificium, id eſt, hoſtia, vocatur Miſſa,
quaſi tranſmiſſa prius ſiquidem à patre nobis
vt ſcilicet eſſet nobiſcum: poſteà à nobis
patri, vt intercedat: & fit pro nobis apud
ipſum. Item tranſmiſſa primò nobis à Patre di-
uino, qui per incarnationem Chriſti Filij
ſui, qui fuit miſſus cœleſtis, & poſteà patri
à nobis per paſſionem eius, ſimiliter
in Sacramento tranſmiſſa nobis primò à
patre, per ſanctificationem, qua nobiſcum eſſe
incipit: poſteà patri à nobis per oblationem,

qua pro nobis apud patrem intercedit : hæc enim missio seu legatio sola sufficiens, & idonea est,ad soluendas inter Deum & homines inimicitias & offensas. Cùm ergo Diaconus in fine Missæ dicit : Ite missa est : idem est, ac si dicat : redite ad propria vel sequimini Christum, quia missa siue oblata est hostia salutaris, pro nobis ad Deum patrem placandum. Potest † etiam & aliter Missa diuidi in quatuor partes,secundum Apostolum,id est, ad Timotheũ secundo, & habetur etiam in canone concil. Tolet. scilicet in obsecrationes , orationes, postulationes,& laudes,siue gratiarum actiones quorum verborum expositio in quinta parte , sub tertia ponetur.

Pars prima,protenditur ab introitu vsque ad offertorium,& dicitur obsecrationes , id est, prædicationes,quæ scilicet fiunt prius, quàm species incipiant benedici. Secunda, vsque ad finem Dominicæ orationis ibi : videlicet libera nos quæsumus Domine , &c. Tertia , vsque ad communionem : videlicet secundum Aug. orationes,quas episcopus dicit post communionem. Quarta,vsque in finem , scilicet secundum Augustinum : quando post ite missa , vel benedicamus Domino : populus respondet : Deo gratias : secundum alios verò prima pars, protenditur ab introitu vsque ad : te igitur , secunda,vsque ad : oremus præceptis salutarib. &c. tertia vsque ad collectas : quarta vsque ad ite Missa. Rursus quia quinque fuerunt sanguinis Christi effusiones : ideò Missæ officium ab offertorio in antea , in quinque subdiuiditur partes vt ibi dicetur , &c. Sed & quia in sola cruce etiam inguinaria fuit sanguinis effusio: ideò & solus canon subdiuiditur in quinque partes. Prima,vsque qui pridie : secunda vsque ad,mementote. Tertia , vsque ad præceptis. Quarta vsque ad embolismum. Quinta , ad collectas,&c.

ADNOTATIO.

* Mensam.) Sacrificium vnum est in nouo testamento,quod Hebraicè Missa appellatur , Græci Λειτουργίαν, Latini sacram oblationem appellant. Est autem Missa (vt Iodocus Clichtoueus diffinit) diuinum officium , ab Ecclesia & primorum Patrum institutione in sacro altari fieri solitum:in quo sanctæ Eucharistiæ secundum ritum legitimũ consecratio fit & oblatio. Huius partes essentiales sunt,consecratio corporis & sanguinis Christi (veteres benedictionem mysticam appellarunt) oblatio. hæ à Christo ipso sunt institutæ. Accidentales Cæremoniæ sunt, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiuntur,vt orationes , benedictiones,gratiarum actiones,oscula,manuum expositiones,eleuationes,complicationes , genu flexiones,signacula crucis,communio,memoriȩ sanctorum salutationes, responsiones, oblationes,& si quæ sunt similes. Harum quædam à conciliis Ecclesiæ sunt traditæ. Isidorus ordinẽ Missæ & Orationum, quibus Deo oblata sacrificia consecrantur,primo à B. Petro constitutum esse eiusdémque celebrationem vno, eodémque modo , vniuersum orbem peragere adfirmat : quippè qui primam Missam in Antiochiæ celebrauerit. N. Doard.

SVMMA.

1 *Episcopus celebraturus , quare præmittat Psalmos. Et qui sint illi.*

2 *Religiosi ,celebraturi se calciare debent etiam si discalciati soleant ambulare.*

CAP. II.

De quinque Psalmis , quos Pontifex celebraturus dicit.

1 Celebraturus † Pontifex Missarum solennia quosdam psalmos & orationes,ex institutione Cælestini primi,præmittit : quos interim dum caligis & sandaliis ornatur,dicit secundũ exhortationem Psalmistæ, dicentis : Præoccupemus faciem eius in confessione, & in psalmis iubilemus. *Psal.94.* Hi psalmi sunt quinque, videlicet. Quàm dilecta tabernacula tua. Benedixisti. Inclina. Credidi , *&* *De profundis* : vt quicquid immundum quinque sensuum transgressione commisit quinque psalmorum oratione detergat. Quædam enim continentur in quolibet ipsorum , quæ rectè conueniunt celebraturis altaris mysterium & Eucharistiæ sacramentum. Orationes verò,quas dicit, manifestè pertinent, ad impetrandum cordis & corporis munditiam & munimen. Rursus ideò dicit : Quàm dilecta taber. & alios Psalmos vt in Christo cuius typum gerit , virtutum plenitudo notetur. Et
2 nota † quod religiosus secundum ordines suæ professionis discalciatus incedẽs Missã celebraturus,se calciat, ex præcepto Ap. dicẽtis ad Eph. 6. State calciati pedes in præparatione Euãgelij pacis. Nempè per calciamenta , quæ fiunt de pellibus animalium mortuorum , & calcant terram,& sunt clausa desubter,& aperta desuper significatur , quòd Sacerdos debet esse mortuus mundo,& debet cor habere clausum ad terrena : & ipsa tanquam lubrica calcare , & & vilipendere , & apertum ad respiciendum,& desiderandum cœlestia.

SVMMA.

1 *Episcopus celebraturus , caput pectit. Et quod id consilio,aut exemplo.* n. 2.

3 *Pecten , discretionem significat.*

4 *Lotio manuum,quid notet. Et vnde cœperit* num. 5.

6 *Sacerdos antè,quàm ad altare accedat , quid agere debeat.*

CAP. III.

1 *De capitis compositione , & manuum lotione.*

Caligis † & sandaliis impositis Pontifex & Sacerdos caput pectinat, manus & faciem lauat. Nam & legalis Sacerdos sacrificaturus , lotis prius manibus & pedibus induebat mana-

stasim

ſtaſim, cuius loco hodie ſandalia habentur, prout dictum eſt in tertia parte ſub tit. de legalibus indumentis. Pectinat † ig tur caput & 2
faciem lauat: primò exemplo Mariæ quæ futuram Christi paſſionem figurans vnxit oleo caput eius, etenim in Miſſæ officio Christi
Mat. 5. paſſio repræſentatur. Secūdò, ex mādato Christi dicentis Luc. 3. Tu autem cùm ieiunas vnge caput tuum ac faciem tuam laua: per hoc ſignificans quod in ſanctis operibus noſtris omnem fictionem & ſimulationem à nobis amouere debemus. Tertiò, pectinatur caput, nam per capillos, ſuperfluæ cogitationes, & cura terrenæ ſolicitudinis: per caput mens & intentio, quæ cunctis animæ actibus, ſicut caput cæteris membris ſupereminet ſignificantur. Congruè igitur pectine capilli complanantur, & ordinantur, & euulſi ſuperantur, ad notandū
Esa. quod tunc ſpecialiter mores componere & ſuperfluas cogitationes à ſe repellere debet, iuxta illud Propheticum: Auferte malum cogitationum veſtrarum, atque mens ipſius præuia diſcretione ſeparari, quietari, & purgari à terrenis ſolicitudinibus, & virtutibus ornari debet. Pecten enim propter † ordinatam in 3
inciſionibus diuiſionem, diſcretionem ſignificat qua intentio animæ adornatur, ſicut capilli capitis pectine adornatur. Manus † quoque lauat 4
propter reuerentiam tanti Sacramenti, quatenus ad illud pertractandum mundiſſimus accedat: vnde Gregor. in paſtora. li. 1. cap. 12. Neceſſe eſt, vt munda ſtudeat eſſe manu, qui diluere ſordes curat. Corporaliter igitur lauat
Psal. 25. manus vt ſpiritualiter mundet actus: iuxta illud Pſal. Lauabo inter innocentes manus meas, &c. ne quaſi illotis manibus ad menſam peruenire videatur: non quod lutum manuum diuina
1. Cor. 2. ſacramenta contaminet, ſed ſi quis indignè man-
Mat. 15. ducat & bibit, iudicium ſibi manducat & bibit Vnde in Euangelio Matthæi: non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem, quæ verò de ore procedunt, & de corde exeunt, videlicet cogitationes malæ, homicidia, & adulteria, & huiuſmodi: hæc ſunt, quæ inquinant hominem. Solicitè ergo ſatagendum eſt, vt non tam exteriora manuum, quàm interiora mentium inquinamenta purgentur. † Manuum autem lotio à 5
lege ſumpſit exordiū, vt præmiſſum eſt. Legitur enim Exod. 30. & 38. & 40. c. quod Moſes fecit labium æneum de ſpeculis mulierum, in quo lauabāt ſe Sacerdotes in ingreſſu tabernaculi teſtimonij, quando acceſſuri erant ad altare. Siquidem in labio æneo ſonoro, ſignificatur cōfeſſio: in altari aureo, mentis amaritudo: in ſpeculis mulierum vitæ ſanctorum conſideratio. † 6
Sacerdos ergo prius, quam ad altare veniat, per confeſſionem, ſiue lachrymis pœnitentiæ ſe abluat per mentis amaritudinem ſe purget: per conſiderationem vitæ ſanctorum ſe informet. De primo dicitur: Mundamini, qui fertis vaſa Domini. De ſecundo: Expurgate vetus ferm. &c. De tertio: Habentes impoſitam nubem, Esai. 4.
deponamus omne pondus: & circunſtans nos 1. Cor. 6.
peccatum, vt ſit in numero innocentium audacter dicentium: Iudica me Domine, quoniam Heb. 13. Psal. 25.
ego in inno. &c. & infrà: Lauabo inter innocentes manus meas & cir. alt. tuum. Deinde manus lotas manutergio tergit: quia poſt lachrymas contritionis peccata abhorrere & abolere, per opera ſatisfactionis debet. Lenum quidem per laborem ad candorem perducitur, & pœnitentes per ſatisfactionem ad perpetuam glorificationem perducuntur. Crinium igitur, manuum, & faciei ornamenta, non ſunt voluptatis oblectamenta, ſed in figuram à Domino Sacerdotibus legis iniuncta.

SVMMA.

1 *Aſperſio aquæ benedictæ, quid ſignificet. Et quis eam inſtituerit.* n. 2. *Et quo conſilio.* num. 3.
4 *Aqua cur benedicatur qualibet die Dominica.*
5 *Aquæ aſperſio, variè fit.*
6 *Thurificatio, quid deſignet.*
7 *Christus fuit lanceatus, in latere læuo.*
8 *Aqua benedicenda, cur ſale condiatur, & forma benedictionis.*
9 *Sal cur prius benedicatur quàm aqua.*
10 *Aquæ benedictæ genera quotuor.*

CAP. IV.

De aquæ benedictæ conſecratione & aſperſione.

1 SAcerdos in Dominicis diebus celebraturus, alba † & ſtola paratus, prius quàm planetam induat, vt liberius vacare poſſit, aquam ex inſtitutione Alexandri Papæ primi benedicit: altare, eccleſiam, & populum aqua benedicta conſpergit, vt omnis ſpirituum immundorum ſpurcitia tam de habitaculo, quàm de cordibus fidelium propellatur. Hæc enim virtus aquæ exorcizatæ ineſt, & etiam, quia omnis Chriſtianorum populus baptiſmatis ſacramento renatus ita miniſterio aquæ lota renatorum corpora diluit, ſicut ſanguis agni à priſco populo, ad repellendum percuſſorem, in poſtibus ponebatur: vnde in canone Alexandri ita legitur: Aquam Heb. 9.
2 † ſale aſperſam populis benedicimus: vt ea cuncti aſperſi ſanctificentur & purificentur, quod & omnibus ſacerdotibus faciendum eſſe mandamus: nam ſi cinis vitulæ aſperſus populum ſanctificabat, atque mundabat, ſcilicet à venialibus, multò magis aqua ſale aſperſa, diuiniſque precibus ſacrata, populum ſanctificat atque mundat à venialibus, & ſi ſale 3. Reg. 2.
aſperſa per Eliſæum ſterilitas aquæ ſanata eſt quantò magis diuinis precibus ſacratus ſal ſterilitatē rerū aufert humanarū, & coinquinato ſanctificat,

sanctificat,& purgat,& cætera bona multiplicat
& insidias diaboli auertit : & à phantasmatis
versutiis homines defendit. Rursus tunc sacer-
dos iustus tabernaculum aspergit dum Dei
misericordiam petit.Cyprianus † quoque Papa
ait, quod ideò homines aqua benedicta asper- 3
Ezec. 36. guntur : quia valet ad sanctificationem : vnde
scriptura per Ezech. dicit Aspergam super vos
aquam mundam & mundabimini ab omnibus
immunditiis vestris,& dabo vobis cor nouum,
Num. 19 & spiritum nouum in vobis. Item Num. Qui
tetigerit cadauer hominis siue humanæ animæ
morticinium,id est à morte cadens, & propter
hoc octo diebus fuerit immundus, aspergatur
ex hac aqua die tertia & vij. & sic mundabitur
à peccato. Si enim aspersus die tertia non
fuerit, septima non poterit emundari. Item,
qui ex hac commistione aspersus non fuerit,
polluet tabernaculum,id est, tanquam pollutus
non intrabit cum aliis tabernaculum,id est, se-
ipsum, qui est pars tabernaculi Domini,id est,
ecclesia : & peribit ex Israël. Item, qui aqua
expiationis non est aspersus, immundus erit:&
manebit spurcitia eius super eum. Et iterum :
Purificabis Leuitas circunspergens eos aqua
purificationis. Et iterum : Aqua aspersionis
purificatio est:ex quibus apparet aspersionem
aquæ instar salutaris lauacri obtinere. Quidam
tamen præmissa referunt ad aquam baptismi.
Aqua igitur in † memoriam baptismi omni 4
Dominica benedicitur, vt dicetur in vj. parte
sub ascensione,præterquam in Pascha, Pent.
quia in sabbatis dominicas illas præcedentibus
benedictis fontibus ante chrismatis infusionem
aquæ recipi & ad spargendum nos, & domos,
reseruatur sicut in canone cautum habetur : ex
aqua ergo benedicta nos & loca in significatio-
nem baptismi aspergimus. Nec aspergimur, vt
rebaptizemur, sed vt gratiam diuini nominis
cum memoria baptismatis inuocemus, & licet
in dictis duabus dominicis aspergatur altare :
non tamen tunc cantatur antiphona : Asperges
me Domine,&c. quia tunc potiùs lugendum
nobis est,cum recolimus nos esse à Christo
mundatos,per suæ supplicium passionis : iuxta
illud:Memoria memor ero,& tab.in me anima
Tren.3. mea. In dominicis ergo diebus ante missam,&
maius altare tantum, & totus populus asper-
guntur,quamuis in nocturnis & vesperis omnia
Gal.2. altaria,vel saltem præcipua thurificetur.†Circa 5
Prou.24. quod considerandum,quod huiusmodi aspersio
alia ratione fit super populum & super altaria,
quia enim conclusit Deus omnes sub peccato,
saltem veniali,quia septies in die cadit iustus :
idcirco ipse populus ecclesiam ingrediens, di-
uinis insistere intendens, ipsa aqua sanctificata
aspergitur,quæ videlicet ad quotidiana delenda
Heb. 9. sicut & cinis vitulæ in veteri test. Secundum
1.Cor.10. quod qui immundus erat, prohibebatur eccl.
ingredi : donec aqua lauaretur. Altare enim

aspergitur propter reuerentiam sacramenti,
quod ibidem consecrandū est, vt inde omnium
malignorum spirituum præsentia arceatur : &
quemadmodum Christus per altare, quod esse
debet lapideum,significatur, secundum illud 1.Cor.10.
Apostoli : Petra autem erat Christus, & fides
nostra de vno Christo & non de pluribus est,
idcirco vt signum signato respondeat, vnico
altari asperso vniuersus aspergitur populus,quia
ipse solus est, qui tollit peccata mundi. Thuri-
6 ficatio verò quandoque † repræsentat diffusio-
nem diuersarum gratiarum spiritualium : &
quoniam gratia non solum in capite : verum
etiam in aliis subiectis capiti inuenitur, ideò
conuenienter post primum,secundariò alia al-
taria,quæ per diuersi gradus sanctorum intelli-
gūtur,thurificari solét. Rursus thus in thuribulo
cor igne orationis accensum significat:quia ve-
rò solum oratio nostra ad Deum & Christum
mediatorem nostrum debet principaliter appli-
cari,ideò & altare & crucifixus thurificari solét.
In Paschali autem tempore ad aspergendum Ezec. 47.
cantamus : Vidi aquam,quod sumitur de Ezec. Mat. 5.
c. 47. Cui Dominus ciuitatem ostendit ædi-
ficatam super montem vergentem ad austrum,
in qua erat mirabile templum : ciuitas ecclesia
est de qua dicitur:Non potest abscondi ciuitas
supra montem posita : templum, est corpus
Christi,de quo dicitur : Soluite templum hoc Ioan.2.
& post triduum reæd. illud. Aqua de templo
egrediens,fons est baptismi de latere Christi
7 procedens. Sed † cùm fuerit in læuo lanceatus
cur hîc dicitur à latere dextro ? Respondeo,
duo sunt latera Christi, scilicet dextrum &
læuum. Dextrum,est diuinitas, & læuum hu-
manitas. A latere igitur dextro exiuit aqua,
quia de diuina Christi natura Spiritus sancti
aqua inuisibilis procedit,de aqua inuisibili,quę
de latere læuo,id est humanitate lanceata per-
fluxit saluandi virtutem tribuit. Rectè igitur
hæc in processione Paschali cantamus in lau-
dem fluminis huius,cuius inūdatione per mortē
Christi reuiximus.Verum post octauam Pent.
cantatur in dominicis ad aspergendū antiphona
Asperges me Domine,&c.quæ à Pascha,vsque Psal.50.
tunc intermittitur:quia de fide passionis,& hu-
militate baptismi Propheta prædixit. Porrò
8 aqua † cùm benedicitur : sal admiscetur,quod
ab Eliseo sumpsit exordium,& fit hoc ad notā- Reg.1.
dum, quod populus per aquam intellectus vt
sanctificari possit per Sacerdotis officium verbo
Dei imbuitur,quod per salem significatur. Fit
ter crux super aquam, & salem, quia docetur
populus S. Trinitati gratias pro sua eruditione
atque redemptione referre. Per aquam quoque
confessio:per salem,amaritudo significatur. Ex
aqua mista geminus partus procedit : scilicet
diuisio seu separatio delictorum : & ortus
9 virtutum ac bonorum operum. Sed † quare
prius benedicitur sal,quàm aqua ? Respondeo,
per

per ſal intelligitur amaritudo pœnitentiæ : per
aquam baptiſmus : quia ergo cordis contritio
debet præcedere abſolutionem, & pœnitentia
baptiſmum : ideò prius benedicitur ſal, quàm
aqua. Et nota quatuor eſſe genera aquæ be-
nedictæ. † Prima, in qua fit iudicium purgatio- 10
nis, quæ in vſu non eſt. Secunda aqua, quæ
ſanctificat in dedicatione eccleſiæ & altaris, de
quibus in prima parte dictum eſt, ſub tit. de
conſec. Eccl. & alta. Tertia eſt, qua in Eccl.
aſpergimur, de qua hîc agitur. Quarta, aqua
baptiſmi, de qua dicetur in vj. parte ſub ſab-
bato ſancto : & hac ſolebant homines aſpergi
prius, quàm chriſmarentur, & adhuc fit in qui-
buſdam locis, ſed hodie interdictum eſt. Puta-
bant enim ſe iterum à peccatis huius aquæ
aſperſione mundari, cùm tamen conſtet nullum
bis baptizari poſſe. Quia verò maius dignum,
trahit, ad ſe minus dignum, ideò ſi aqua non
benedicta admiſceatur benedictæ, efficitur
benedicta.

SVMMA.

1 *Introitus Miſſæ ſignificatio. Et ortus.*
2 *Damaſi Papæ inſtitutio, circa Miſſæ introitũ.*
3 *Introitus Miſſæ forma, variè.*
4 *Introitus vnde dicatur.*
5 *Introitus, vnde debeat adſumi.*
6 *Tropus quid, & vnde dictus n. 7.*

CAP. V.

De officio ſeu introitu Miſſæ.

IN introitu prima pars miſſæ incipit. Sciẽdum
† eſt autem, quod ſancti Patres & Prophetæ 1
ante Chriſti aduentum, ſuſpirantes & præconi-
ſantes præmiſerunt deſideria, opera, laudes, &
preces, quæ ſingula figurantur in Miſſa. Introi-
tus namque, ſcilicet ipſa antiphona, vaticinia
Prophetarum & ſanctorum Patrum deſiderium
cum præconiis filij Dei aduentum, & incarna-
tionem Dei expectantium exprimit. In cuius
Pſal. 24. rei ſignum in prima Dominica aduentus cantat
Eccleſia introitum : Ad te leuaui. Chorus
igitur Pſallentium clericorum, qui ſignificat
chorum Prophetarum, & multitudinem ſan-
ctorum Chriſti aduentum expectantium, animã
ſuam dilatat, & introitum in iubilo cantat,
quoniam Prophetæ Patriarchæ, Reges, &
Sacerdotes, omnéſque fideles, aduentum Chriſti
Eſai. 6. cum deſiderio expectabant, clamantes & im-
plorantes : Emitte agnum Domine, dominato-
rem terræ, &c. Item, Veni Domine, & noli
tardare, &c. Hinc etiam ille Simeon iuſtus
Luc. 2. & ſenex benedixit, dicens : Nunc dimittis
ſeruum tuum Domine, &c. Quia viderunt oculi
mei. Et Euangeliſta : Multi Reges & Prophetæ
Hebr. 1. voluerunt videre, quæ vos videtis, & non vi-
derunt, &c. Ex eorum ergo perſona cantatur
introitus, per quos Chriſtus introiuit in mundũ
iuxta illud : Et cùm introduxit primogenitum
in orbem terræ & adorent eum omnes Angeli
Dei. Sequitur verſiculus pſalmiſticus, ſiue Pſal.
qui verſionem ad operationem notat. Dicitur
etiam verſus, quia per eum reuertimur ad in-
troitum ſignificans opera & vaticinia.
2 Conſequenter † ex inſtitutione Damaſi Papæ
dicitur gloria Patri, &c. quod ſignificat laudem
quia poſt operationem danda eſt gloria. Dici-
tur etiam gloria, vt oſtendatur patrem & filiũ,
& ſpiritum ſanctum habere æqualem gloriam
& coæternam maieſtatem in principio, & nunc
& ſemper, & in ſecula ſeculorum, id eſt, in præ-
terito, præſenti, & futuro tempore. Interpoſitio
autem gloriæ inter primam cantationem in-
troitus, & ipſius repetitionem, deſignat capta-
tionem beneuolentiæ. Vt enim quod expecta- *Pſal. 84.*
bant facilius obtinerent, ad totam Trinitatem *& 69.*
cordis & vocis glorificationem clamabant, *& 44.*
dicentes : Oſtende nobis Domine miſericordiã *Eſa. 61.*
tuam, & ſalu. tu. da no. qui ſedes ſuper Che-
rubin, appare coram effra. b. & ma. quorum
tandem clamorem ſpiritus ſanctus audiens, vn-
xit eum oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis : &
euangelizandum pauperibus deſtinauit, ſicut
ipſe Dei filius per Prophetam teſtatur, dicens:
Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit
me, euangelizare pauperibus miſit me. Deinde
antiphona ipſa ſeu introitus repetitur, vt deſi-
derium antiquorum patrum ſeu iteratio, &
multiplicatio ſuſpiriorum, & clamoris ipſorum *Eſai. 28.*
euidẽtius exprimatur. Vnde Propheta: Manda,
remanda, expecta, reexpecta: modicum ibi, &
modicum ibi : ſi moram fecerit, expecta eum
quia veniens veniet, & non tardabit. Hoc autem
deſiderium antiquorum non ſemper repræſen-
tat introitus intellectu litteræ, ſed iubilo canti-
3 lenæ. Verum † in diebus profeſtis bis introi-
tus cantatur in laudem diuinæ & humanæ
naturæ : quæ in perſona filij ſunt vnitæ. In quaſ-
dam verò eccleſiis, & præcipuis feſtiuitatibus
triplicatur in laudem & honorem Trinitatis,
quaſi ei tripudiemus : in cuius memoriam
Miſſam cantamus, & dicitur ſemel cum gloria
patri, ad laudem incarnationis. Quandoque
autem inchoatur voce demiſſa, ad notandum
humilitatem : ſubſequenter alta voce repetitur
quæ vocis exaltatio ſignificat excitationem à
ſomno peccati, quam vox ſuppreſſa demonſtrat
iuxta illud Apoſtoli : Hora eſt iam nos de
ſomno ſurgere. Poteſt etiam & aliter dici, *Rom. 13.*
prout de inuitatorio, in ſexta parte ſub tit. de
nocturnis dicetur : ſemper tamen integrè re-
petitur, vt perfectio lætitiæ denotetur. Quædã
verò eccleſiæ dicunt introitum primò perfectè
quia eccleſia Deum laude perfecta laudat,
ſecundò imperfectè, quia imperfecta eſt omnis
laus vitæ. Tertiò perfectè, quia perfecta eſt laus
patriæ. Dicitur autem introitus eò, quod dum
ille † canitur, Sacerdos miniſtraturus ad altare
4 intrat, ſeu quia per illam antiphonam ad offi-
cium intratur: qui etiam vocatur officiũ, quaſi
officium, prout dicetur in proœ. v. partis.

Cæleſtinus Papa ſtatuit vt Pſalmi Dauid centũ
quinquaginta ad introitum Miſſæ ante ſacrifi-
cium cum antiphona canerentur, quod anteà
non fiebat, ſed Epiſt. Pauli tantum & Euange-
lium legebãtur, & poſteà Miſſa celebrabatur. De 5
† illis ergo pſalmis excepti ſunt omnes introi-
tus regulares, gradualia, offertoria, & commu-
niones, quæ cum modulatione primò cœperunt
ad Miſſam in Eccleſia Rom. cantari. Gregor.
enim introitum Miſſæ cum cantu ordinauit, &
vnum verſum de illo pſalmo, qui cantabatur
retinuit. Irregulares verò introitus ſunt, qui
ſecundum varietates ſolennitatum inſtituti ſunt
vt, Puer natus eſt nobis, &c. & Spiritus Dñi
repleuit, &c. & ibi ſunt verſus præterquam illi
Viri Galilæi: & Nunc ſcio verè, quia miſit,
&c. & alij quidam ſecundum aliquas eccleſias.
Et eſt notandum, quod quando introitus de
pſalmo ſumitur, ſi primus verſus pſalmi ſit in-
troitus, aliquis de ſequentibus verſibus eiuſ-
dem pſalmi, erit verſus illius introitus, ſicut
patet in introitu iij. feriæ primæ hebdomadæ
quadrageſimæ, quæ incipit: Domine refugium:
verſus eſt enim: Prius quam montes fierent.
Si verò non primus verſus pſalmi, ſed ſi aliquis
alius de ſequentibus ſit introitus, tunc primus
verſus pſalmi, erit verſus ipſius introitus: vt ecce
in natali eſt introitus: Dominus dixit ad me,
&c. verſ. verò eſt: Quare fremuerũt gentes, & in
feſto Innocentium introitus eſt: Ex ore infan-
tium, &c. verſus eſt, Domine, Dominus noſter,
&c. & ſic de aliis, quod fit, ad ſignificandum
vnionem, & cõnexitatem capitis & membrorũ.
Rurſus verſus quandoque eſt duplex, quando-
que eſt vnus, quandoque dimidius: de quo
dicetur in vj. parte ſub ſabbato tertiæ heb-
domadæ quadrageſimæ. Cùm autem introitus
cantatur, non ſedetur, quoniam ad opus & præ-
conium Chriſti introitus refertur, vt prædeſti-
nati ad verum cultum Dei vocentur. In qui-
buſdam eccleſiis tropi dicuntur, pro pſalmis ex
inſtitutione Greg. Papæ, ad maius gaudium de
Chriſti aduentu repræſentandum. Eſt autem †
6 propriè tropus, quidam verſiculus, qui in præci-
puis feſtiuitatibus cantatur immediatè ante
introitum, quaſi quoddam præambulum: &
continuatio ipſius introitus, vt verbi gratia:
In feſto natiuitatis ante introitum illum, Puer
natus eſt, &c. præcedit tropus iſte: Ecce adeſt,
de quo Prophetæ cecinerunt, dicentes: Puer
natus eſt, &c. Habuit autem tropus originem à
lege. Legitur enim Num. 10. quod dum eleua-
retur arca, cantabatur: Exurge Domine cum
verò deportabatur, cantabatur, Reuertere
Domine, ad multitudinem exercitus: & dici-
tur † tropus, à τρόπος, quod eſt conuerſio,
quoniam quædam ibi ſolent fieri conuerſiones
ad introitum: vnde quandoque prius dicitur,
verſus. & poſt ἐγεισον. Et inde etiam tropus
dicitur, zona, quæ conuertitur ab vmbilico
8 ad vmbilicum, eum circumeundo. Poteſt †
etiam aliter dici, quoniam introitus eſt laus
Eccleſiæ, de Iudæis conuerſis. Vnde tria conti-
net, videlicet antiphonam, verſum, & gloriam:
& hæc propter tres ordines fidelium, qui fue-
rant Hebraicæ linguæ, ſcilicet Patriarchæ, Pro-
phetæ, & Apoſtoli. Introitus ſine antiphona eſt
Patriarcharum: verſus Prophetarum: gloria
verò Apoſtolorum: antiphonæ repetitio, eſt
prædicationis identitas & confirmatio: quaſi
quod longè prius Patriarcha geſtibus figurauit
Propheta prædixit: Apoſtolus euangelizauit.
Ad quam etiam conuerſionem notandum, quod
ſolemnes tropi aliquid inſeruntur, qui ſunt lau-
des ad introitum conuertibiles. Nam τρόπος
Græcè, dicitur conuerſio Latinè, vt præmiſſum
eſt.

SVMMA.

1 *Sacerdos accinctus, ad altare accedens, quid notet. Et eius proceſſionis ordo, & forma,* n. 2. 7, 8. 9. *Et quorumlibet ſignificatio, fuſiſſimè per diſcurſum* n. 3.
4 *Altaris miniſtri, quid ſignificent.*
5 *Ignis neceſſarius, ad omnia ſacrificia.*
6 *Turiferarius, cur ceroferarios & alios antecedat.*
10 *Diaconi duo Pontificem deducentes, quid ſignificent.*
11 *Mapula, quam quatuor miniſtri ferunt ſuper Epiſcopum, quid notet, &* n. 12.
13 *Stupa, quæ cõburitur in eccl. quid ſignificet.*
14 *Proceſſio ſiue potius ſupplicatio, ad inſtar caſtrenſis aciei instructæ, quid notet. Atque noſtræ huius inſtitutionis collatio cum veteris teſta. ritu.* n. 15.
16 *Proceſſiones, vnde ortum habuerint.*
17 *Proceſſionis ſiue ſupplicationis ordo.*
18 *Crux, eſt vexillum triumphi & gloriæ.*
19 *Campanæ pulſatio quid notet.*
20 *Proceſſiones quatuor ſolennes.*
21 *Dominicæ diei obſeruatio, antiquitus nihilominus religioſa, quàm hodie.*
22 *Proceſſio, quos cantus poſcat.*
23 *Chriſtus, poſt reſurrectionem ſuam matri primò apparuit, quod falſo tamen Magdalenæ tribuitur.*

CAP. VI.

De acceſſu Sacerdotis ac Pontificis ad altare, & de proceſſione.

CVm introitus canitur, Pontifex ſeu Sacer-
dos † paratus & ſacris indumentis orna-
1 tus, de ſacra æde egreditur, & ad altare accedit
ſignificans, quòd Chriſtus expectatio gentium,
carne ſacroſancta aſſumpta, ex Virginis carne
incorrupta de ſecreto habitaculo cœlorum
egreſſus eſt in mundum, vel de ſecreta æde, Pſal. 18.
videlicet de virginali vtero egreſſus eſt tanquã
ſponſus de thalamo ſuo. Porrò Epiſcopus ſiue
Sacerdos egrediens procedit inter duos: vide-
licet inter vnum Presbyterum, & Diaconum,
quem antecedit ſubdiaconus Euangelij codicẽ
clauſum

clausum gerens. Illum præcedunt duo cero-ferarij, quos etiam præcedit ferens thuribulum cum incenso. Demum Episcopus vel Sacerdos ad altare perueniens, mitram deponit, confessionem facit codicem aperit, & osculatur apertũ. Sacerdos itaque seu Episcopus, illum magnum repræsentat sacerdotem, scilicet Christum, de
Heb. 9. quo ait Apost. Christus assistens Pontifex fu-
Luc. 10. turorum bonorum, &c. Sacerdos & Leuita illũ deducentes legem & prophetiam designant, secundum illud quod ipse Dominus proposuit in parabola sauciati: quia Sacerdos quidam descendit eadem via, & viso illo præteriit, simi-
Matt. 2. liter & Leuita. Moses quoque & Helias, in
Deut. 8. figura legis & prophetiæ apparuerunt in monte cum Christo loquentes, Sacerdos ergo & Leuita deducunt Episcopum, quia lex & prophetia Christum annunciauerunt, & promiserunt. Vnde Moses inquit: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratibus vestris, ipsum tanquam me audietis. Item Esaias: Ecce veniet Propheta magnus, & ipse renouabit Hierusalem. Vel Episcopus † seu Sacerdos inter duos existens significat Christum inter duo testamenta. Ipse 2
enim à duobus testamentis mundo per Prophetas & Apostolos prædicatur. Quia verò ille in mundum venturus, præmisit Prophetas, Sapientes, & Scribas: in locum scribarum præmittit Pontifex seu Sacerdos subdiaconum portantem scripturas qui sapiens sit dominica disponere vasa. Quandoque verò Archidiaconus & Sacerdos Pontificem deducunt, quem immediatè Diaconus & subdiaconus antecedunt qui significat Apostolos & discipulos, quos Chistus misit ante faciem suam: & adhuc quotidie mittuntur prædicatores, & Prælati
Luc. 1. Eccl. præparare viam Dño spiritualiter ante faciem suam. Adhuc subdiaconus antecedens significat Ioannem Baptistam, qui præcessit in spiritu & virtute Heliæ præparare Domino plebem perfectam, & fert ante Pontificem codicẽ euangelij: quia Ioan. ante Christum prædicationem euangelicam inchoauit, dicens: pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœ-
Mat 3. lorum. Diaconus verò repræsentat Prophetas, qui annunciauerunt futuram ex euangelio vitã. Cæterùm Episcopus ideò sequitur Euangelium ad notandum, quod debet semper illud intueri & in mente habere, & ante illum portatur, quia per doctrinam Euangelij ad Christum vitam via præparatur. Potest etiam dici, quod per subdiaconum librum † ferentem, & per Diaco- 3
num Euangelij præconem, sanctos noui testamenti: per librum verò Euangelij, nouum intelligimus testam. per ceroferarios verò & thuriferarium sanctos, qui præcesserunt nouum testam. & per duo candelabra cum cereis ardentibus, legem & prophetiam, quæ Christum mundi lucem nuntiabant, commemoramus. Sine † igne enim non debet sacrificari, extrà de 4
celebr. Miss. c. si. iuxta illud Leuit. 7. c. Ignis in altari meo semper ardebit. Quid lumen huiusmodi significet, & de candelabris, dictum est in prima parte sub tit. de picturis. Cerei feruntur super cãdelabra, quæ fundamentũ designãt, vt super fundamentum luceat coram hominib. lux prædicatorum. Pulchrè ergo candelabra Diaconus & subdiaconus ante Euangelium præcedunt: quia lex & Prophetæ legem gratiæ præcesserunt. In quibusdam ecclesiis sunt tres cerei, quorum medius significat illum, qui ait: vbicunque fuerint duo vel tres, &c. In aliis Matt. 18.
septem, quia gratia septiformis tota ecclesia illuminatur. De hoc alias sub Euangelio dicetur. † Thuriferarius verò ceroferarios & alios
5 antecedit, ad notandum quòd thuris significatio sanctis vtriusque testamenti communis est. Per thuribulum autem, cor humanum competenter notatur: quod debet esse apertum superius ad suscipiendum & clausum inferius: ad retinendum: habens ignem charitatis & thus deuotionis siue suauissimæ orationis, seu bonorum exemplorum sursum tendentium quod per fumum inde resultantem notatur. Sicut enim thus in igne thuribuli suauiter redolet, & sursum ascendit. Ita opus bonũ vel oratio ex charitate, vltra omnia thymiamata fragrat. Adhuc thuribulum cum incenso corpus Christi suauitatis odore plenum, carbones spiritum sanctum: thus boni operis odorem designant. De hoc etiam dicetur in v. parte sub titul. de laudibus matutinis, & infrà sub
6 tit. de thurificatione. † Postquam ad altare ventum est, cerei qui præcesserant postponũtur, vt ostendatur Doctores fuisse ante intuitatem & post illuminantes. Candelabra verò manibus per acolytos tenentur, donec Κυριε ἐλέησον, incipiatur, ad notandum, quod doctor opere debet exercere, quod docet, quódque non debet rudem populum deserere, donec sciat proficeri: Domine miserere. Illo verò incepto deponuntur quandoque in pauimento: tum quia post acta bona opera humiliare, & esse puluerem recognoscere nos debemus, tum quia Doctores in bono opere & in prædicatione se terram esse cognoscere debent. Sed dum officium inchoatur, subleuari debent: quia quisque & præcipuè Prælatus se erigere per bona opera debet: vt cæteri hoc videntes glorificent patrem, qui in cœlis est. Adhuc Pontifex ad altare perueniens mitram deponit, prout dictum est in Mat. 5.
in tertia parte sub tit. de mitra, deinde confes-
7 sionem dicit. † Intereà verò dum confessio fit, subdiaconus tenet librum Euangeliorum clausum ante faciem eius, à parte sinistra. Stat quidem ad sinistram, quoniam ipse tenet in aliquibus locum Prophetarum, quos sæpè in ecclesia legis: tenet librum ante oculos Pontificis, vt ille iugem memoriam habeat Euangelicæ prædicationis, qui clausus tenetur, quoniam lex

Euangelica clausa in Prophetis mysticè contine-
tur. Confessione autem facta, Sacerdos librum
aperit & osculatur: prout sub tit. de osculo
altaris dicetur. † Sanè secundum Innocent. Pa- 8
pam iij. Rom. Pontifex dum stationalis solen-
nitas celebratur, cum sex ordinibus clericorum,
de quibus in procæ. secundæ partis dictum est:
à sacrario siue à loco vbi se induit & parauit,
processionaliter progreditur ad altare designans
quòd Christus exiuit à patre, & venit in mun-
Ioan. 16. dum. Hic enim processionis ordo, generationis
Mat. 11. Christi seriem repræsentat, quam Matthæus
Euangelista describit, in qua sex inueniuntur
ordines personarum, à quibus secundum car-
nem Christus originem traxit, & in mundum
processit: videlicet Patriarchæ, Prophetæ, Reges,
Principes, Pastores, & Duces. Abraham, Patriar-
cha. Dauid, Propheta, Salomon, Rex. Salomon,
Princeps. Iudas, Pastor, Zorobabel, Dux.
9 † Duo diaconi Pontificem deducentes, signi-
ficant Abraham & Dauid, quibus incarnati-
onis Christi facta est repromissio. Nam illi pro-
missum est, In semine tuo benedicentur om-
nes gentes: isti verò pollicitum est: De fructu
ventris tui ponam super super sedem tuam, pro-
pter quod Euangelista figuraliter hos duos in
generatione Christi præmisit inquiens: Liber
Psal. 78. generationis Domini nostri Iesu Christi filij
Mat. 1. Dauid, filij Abraham. Isti sunt duæ columnæ,
3. Reg. 7. quas vetus ille Pontifex in vestibulo templi
posuit ante ostium: quas ambit funiculus duo-
decim cubitorum, id est, quos fides duode-
cim Apostolorum amplectitur: de quarum
medio Christi ostium credentibus aperitur. 10
† Quatuor autem ministri super Pontificem
mapulam ferunt in summitatibus quatuor ba-
culorum colligatam & inde ipsi ministri ma-
pularij nuncupentur: mapula illa, quæ diuersis
figurata est imaginibus sacram designat scri-
pturam, quæ multis & variis est insignita my-
steriis. Hæc quatuor baculis super Pontificem
portatur extensa, quia sacra scriptura quatuor
modis super Christum fertur, exposita videli-
cet historicè, allegoricè, anagogicè & tropolo-
gicè: prout dictum est in procœmio primi libri.
Genes. 1. Hic est fluuius Paradisi, quia quatuor in capita
Exod. 25. diuisus progreditur: hæc est mensa propoli-
tionis, quæ quatuor pedibus eleuata sub-
sistit. Super Pontificem ergo portatur exten-
sa, vt is venisse monstretur, quem lex scripserat
Luc. 24 & Prophetæ. Nam ipsemet Christus incipiens
Ioan. 5. à Mose & Prophetis, interpretabatur in omni-
bus scripturis, quæ de ipso erant: propter quod
dicitur alibi: Si crederetis Mosi, crederetis &
mihi: de me enim ille scripsit. † Quatuor mi- 11
nistri mapulam ferentes quatuor sunt Euange-
listæ sacram scripturam declarantes & fidem
exaltantes. Hinc est quod in summitatibus
baculorum, eorum imagines collocantur: &
præferuntur duo luminaria cum incenso, quia
lex & Prophetæ cum psalmis Christi pronun-
tiauerunt aduentum Christo attestante, qui
ait: Necesse est impleri omnia illa, quæ in le- Luc. 24.
ge Mosis, & prophetis, & psalmis de me scripta
sunt. In maioribus autem solennitatibus septem
candelabra, coram Pontifice deferuntur: per
quod illud ostenditur, quod Ioan. in Apoc. Apoc. 1.
describit: Conuersus (inquit) vidi septem can-
delabra aurea, & in medio illorum similem filio
hominis, vestitum podere, vt ille, per hoc ad-
uenisse monstretur super quem requieuit spiri-
tus gratiæ septiformis, secundũ illud Esa. vati- Esai. 2.
cinium: Egredietur virga de radice Iesse, &
flos de radice eius ascendet & requiescet super
eum spiritus Domini, &c. In quibusdam etiam
12 basilicis circa medium † chori manipulus
stupæ appenditur: cum Pontifex transiens, ignem
apponit, vt in conspectu populi citò incineretur:
per hoc secundum aduentum commemorans,
in quo Christus viuos & mortuos, & seculum
per ignem iudicabit. Nam ignis in conspectu
eius semper ardebit. Leuit. 6. & in circuitu
eius tempestas valida, Psal. 49. ne videlicet quis
malè securus existat, quoniam qui in primo ad-
uentu blanditur, pro secũdo exterret, qui enim
iudicandus venit in primo, iudicaturus veniet
in secundo. Hoc etiã fit, vt Põtifex ignẽ appo-
nẽs, cõsideret, quòd ipse debet in cinerẽ redigi
& ornatus eius in fauillã cõuerti, & quod que-
madmodũ stupa facilè cõburitur: sic etiã facilè 1. Ioan. 2.
& quasi in momẽto præsens transit mundus, & Iacob 4.
concupiscentia eius: quia (secundum Iacobum Esa. 40.
Apostolum) vita nostra, vapor est, & ad modi-
cum parens, ne fortè qui gloriosus incedit, in
tẽporali gloria delectetur: nã omnis caro fœnũ
& omnis gloria eius quasi flos fœni. Cùm au-
tem iam Pontifex appropinquat altari, primice-
rius stolæ cantorum accedens, dextrum ipsius
humerum coram adstantibus osculatur: quia
cum Christus nasceretur in mundo, Angelus Luc. 2.
ille cũ quo facta est cœlestis militiæ multitudo Esa. 9.
laudãtiũ Deũ, natiuitatẽ eius pastoribus patefecit
de quo dicit Propheta: Puer natus est nobis, &
filius datus est nobis, & factus est principatus
super humerum eius. Porrò tres Sacerdotes, qui
Põtifici veniẽti, corã altari reuerenter occurrũt,
& inclinantes os eius osculantur, & pectus sig- Mat. 2.
nificant illos tres Magos qui venerũt Hieroso-
lymam dicentes: Vbi est, qui natus est Rex Iu-
dæorũ, & procidentes adorauerũt eũ, & apertis
thesauris suis, obtulerũt ei munera, aurũ, thus, &
myrrhã. Per geminum quidem osculum gemi-
nam in Christo confitentur naturam diuinam,
scilicet & humanam: diuinam, quasi latentem Cant. 8.
in pectore: humanã, quasi patentem in ore: quas
etiam per oblata munera Magi mysticè figu-
rarunt. Osculum enim signum est reuerentiæ
13 vt sub titul. de pacis oscul. dicetur.
Disponitur autem ista † processio, velut ca-
strorum acies ordinata. Nam maiores & for-
tiores

tiores quasi custodes exercitus præueniunt &
sequuntur: minores autem quasi debiliores,
in medio colliguntur: Præcedunt enim Episco-
Ephes. 6. pi,& presbyteri subsequuntur, Pontifex, &
Psal. 80. diaconi: in medio colliguntur subdiaconi &
acolyti: cantores verò quasi tubicines, exer-
citum præcedunt, vt eum ad prælia contra dæ-
mones excitent & inuitent: de quo prælio Apo-
stolus dicit, Non est nobis colluctatio aduersus
carnem, & sanguinem: sed aduersus
spiritualia nequitiæ in cœlestibus. Vnde bucci-
nate in neomenia tuba, in die insignis solen-
nitatis vestræ. † Præmisimus de processione 14
summi Pontificis inde etiam occasione sum-
pta & de aliis processionibus aliqua subiicia-
mus. Circa quod generaliter notandum est,
quòd sicut in Missa legatio Christi pro no-
bis in mundum figuratur, & in processionibus
nostris reuersio nostra ad patriam nostram de-
notatur, quarum solennitas egressum populi
de Ægypto penè in omnibus imitatur: sicut
enim populus ille per Mosen ereptus est de
manibus Pharaonis: sic populus Dei per Chri-
stum liberatur de ore Leonis. Et sicut tabulæ
testamenti de monte Synai acceptæ sunt à
Mose, & coram populo portatæ Exo. 34 & 45.
cap. sic liber Euangelij sumitur de altari &
portatur. Illos verò columna ignis præcede-
bat: & nos lumen candelæ præcedit. Ante tur-
mas illorum signa ferebantur: ante nos cruces
& vexilla portantur. Ibi, prodigia fiebant, &
apud nos miracula non cessant. Illic, leuitæ
tabernaculum fœderis portabant & nostri
diaconi & subdiaconi planaria & capsas
ferunt. Ibi, arca Domini, à sacerdotibus
portabatur: & apud nos scrinium aut feretrum,
cum reliquiis à Presbyteris deportantur. Apud
illos, Aaron summus sacerdos sequebatur
ornatus: & apud nos, Episcopus infulatus.
Apud eos, Moses cum virga: apud nos rex
cum sceptro, vel Episcopus cum sambuca. Ibi,
clangor tubarum: hîc strepitus campanarum
Ibi, Populus armatur: hîc clerus sacris vesti-
bus & populus virtutibus adornatur, Ibi po-
pulus aspergebatur sanguine, hic aqua be-
nedicta, cum sale. Illis obuiabat Amalech
sanguinem sitiens: nobis turba dæmonum
nostræ vitæ semper insidians. Illis
suus Iosue victor extitit & noster Iesus
victoriam nobis obtinuit. Cùm autem
ad aliquam ecclesiam processionaliter tendi-
mus, tunc quasi ad terram promissio-
nis accedimus. Cùm verò Ecclesiam cantan-
tes intramus, quasi gaudentes ad patriam
peruenimus. Cùm circa ecclesiam feretrum
cum campanarum pulsatione portamus: quasi
cum arca, cum sono tubarum & cum clan-
gore populi Hiericho circuimus. Hiericho
corruit & destruitur cum in nobis concupi-
scentia vincitur. Cùm verò de choro ad ali-
quod altare imus, ibique stationem facimus,
significat quod animæ ad Christum tendunt
& continenter in consortiis Angelorum. Se-
5 cundò, etiam Dauid † & Salomon nos ad
processiones informauerunt cum Dauid arcam
Dei in tabernaculum & Salomon in templum
cum hymnis, & canticis portauerunt, & sub alis
cherubin locauerunt. Sicut Christi humanitas
ascendens cœlum ingreditur: & ab Angelis
perenniter adoratur; quem fidelis anima comi-
tatur. Tertiò, etiam in processionibus memo-
ramus, quod Christus de sinu patris venit in
mundum, de præsepe ad templum, & de Betha-
nia in Hierusalem, & de Hierusalem in mon-
tem optantes, vt de mundo reuertamur ad
patriam: & de vna Ecclesia ad aliam: scilicet
de militante ad triumphantem: sequentes
crucem, id est vestigia crucifixi: & nos vitiis,
& concupiscentiis crucifigentes. Sequentes
etiam vestigia sanctorum, præcepta Euangelio-
rum, & induti vestes sacras, scilicet lori-
cam iustitiæ, cingulum continentiæ, scutum
fidei, & galeam salutis æternæ Deinde sacer- Ephe. 6.
dos celebraturus quasi contra spiritualia
nequitiæ in cœlestibus pugnaturus, sacris ve-
stibus quasi armis induitur: prout dictum
16 est in procemio tertiæ partis. In † nonnullis
autem Ecclesiis sic processio ordinatur præ-
cedũt namque septem acolyti cum luminariis,
significantes omnes qui per septiformem spiri-
tus sancti gratiam, lumen scientiæ fidelibus
ministrauerunt: illos sequuntur septem subdia-
coni, cum planariis, significantes illos, qui
per eandem gratiam plenitudinem diuinitatis
in Christo habitaturam corporaliter do-
cuerunt. Et post eos septem diaconi re-
præsentantes vniuersaliter omnes: qui per
eandem gratiam spiritualem intelligentiam,
videlicet euangelicam de Christo habue-
runt. Et post eos xij. priores figurantes
omnes, qui fide sanctæ trinitatis vel
trium, vel quatuor virtutum operibus
coruscarunt, quos comitantur tres aco-
lyti, cum thuribulis & incenso, signi-
ficantes tres Magos, qui Christo mu-
nera obtulerunt. Deinde sequitur vnus Apoc. 3.
subdiaconus codicem Euangelij baiulans,
qui significat legem: qui ideò Pontificem præ-
cedit, quia lex continens in se passionis
Euangelicæ sacramentum, præcessit Christi
aduentum: & portat illum clausum: ad notan-
dum, quòd illud fuit in lege obscurum:
prius quam agnus septimi libri sigilla aperiret.
Deinde Pontifex à duobus quasi in curru vehi-
tur, quem turba comitatur orando in quo desi-
gnatur, quod populus sequitur Christum in cœ-
lum, in quo comitatu decem sunt ordines; scil.
ostiarij, lectores, exorcistæ, acolyti, subdiaco-
ni, diaconi, presbyteri, cantores, laici, mares, &
mulieres, quia cursus Dei decẽ milibus multi-
plex milibus dicitur, ad insinuandum eorum Psal. 64.
perfectionem, Sed diaconos, subdiaconos, & Matt. 24.

 acolytos

acolytos præsertim secum paratos adducunt:
Psal.67 iuxta illud: Ecce ego mitto ad vos prophetas,
sapientes & scribas. Prophetæ sunt Diaconi,
sapientes, subdiaconi, scribæ, acolyti. His siqui-
dem Christi vicarius, & ipse Christus in publi-
cum deducitur in modum adolescentularum
Lucæ.10. tympanistriarum. Cùm autem prodeunt can-
tores in duo chori suscipiunt gratulando can-
tantes introitum, cum Gloria in excelsis: nem-
pè cantores siue clerici in albis exultantes:
Angeli sunt qui Christum ascendentem: cum
gloria & laudibus in altissimis acceperunt. Duo
chori, qui laudes concinunt, sunt duo populi,
Iudaicus videlicet & Gentilis: qui Christo ve-
nienti cum laudibus occurrunt. Ipsa verò
processio, est via ad cœlestem patriam. Aqua
benedicta præcedens, munditia vitæ est. Lumi-
naria, misericordiæ opera: iuxta illud: Sint
lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in
manibus vestris, &c. Siquidem Pontifex, seu
sacerdos quasi medius collocatur inter clerum
& crucem præcedentem, & populum subse-
quentem, tanquam mediatoris Dei & hominũ
vices gerens. Prætereà maiores in choro & in
processione posteriores sunt: quia salus fit
descendenti. Vnde Zachæus, Princeps publica-
norum, quia pusillus erat, cùm ascendisset ar-
Lucæ.19. borem sycomorum: vt videret Iesum transeun-
tem: ait ei Iesus, Zachæe descende: quia hodie
oportet me manere in domo tua: at ille des-
cendit, & excepit illum gaudens in domum suã.
Iudæi verò in sublimi stantes erant, & maiores
eorum primas cathedras in synagogis habebãt.
Crux † ergo quasi regale vexillum & trium- 17
phale signum in processionibus præmittitur.
Primò, vt fugiant, qui oderunt eum à facie eius
Psal. 67. Est enim signum victoriæ Christi.
Mat. 28. Iuxta illud: Vexilla regis prodeunt, &c. quo
dæmones victi sunt: vnde illo viso timent &
fugiunt. Et propter hoc in quibusdam locis
tempestatibus aëris opponitur, vt dæmones fu-
giant: & ab aëris concitatione desistant. Nempè
sanctæ crucis mysterium, est nostrum signum &
vexillum. Vnde Esa.2. Statim signum popu-
lorum: ipsum gentes deprecabuntur: & erit se-
pulchrum eius gloriosum. Secundò crucis
vexillum præmittitur: quia sicut ait Aposto. ad
Galat. Absit nobis gloriari, nisi in cruce Dñi
nostri Iesu Christi per quem mundus nobis, &
nos mundo crucifigi debemus. De hoc etiam
sub tit. de Euangelio dicetur. Quandoque
etiam vexilla præmittuntur: vt dicetur in vj.
Gala. 5. parte sub tit. de rogationibus. † Sanè, vt præ- 18
missum est dum fit processio campanæ pulsan-
tur. Nam sicut Rex terrenus in exercitu suo
legalia habet insignia, scilicet tubas, & vexilla:
sic & rex æternus Christus, in Ecclesia sua
militanti campanas pro tubis: & cruces pro
vexillis habet: de quo in parte prima sub titul.
de campanis dictum est. Adhuc campanarum
strepitus prophetas, qui Christi aduentum præ-
nuntiarunt figurat, panni, & alia substernuntur
in loco, vnde transire & ad cantandum processio
stare debet, iuxta illud Tobiæ penult. Plateæ
tuæ sternuntur auro mundo, & candido, & in Mat.28.
19 viis eius cantabitur allelu- Ia. † Illud autem Lucæ.1.
sciendum est, quòd quatuor sunt solemnes pro-
cessiones, scilicet in purificatione beatæ virgi-
nis Mariæ. in Ramis palmarum: in Pascha, de
quibus in suis locis dicetur: & quarta quæ
fit in ascensione Domini, ad repræsentationem
illius vltimæ processionis, quam discipuli post
Dominum in die ascensionis eius in cœlum
fecerunt, venientes cum eo ad montem oliue-
ti. Vnde assumptus est, videntibus illis, in
cuius processionis repræsentationem fit pro-
cessio in dominicis diebus. † Sciendum est
20 enim, quod primitiua Ecclesia obseruabat diem
dominicam solennem, vt & modò: & fiebat in
ea processio in memoriam Resurrectionis: &
obseruabat etiam quintam feriam: & fiebat in
ea processio in memoriam dominicæ Ascen-
sionis: sed multiplicatis sanctorum festiuitati-
bus, sublata est solennitas quintæ feriæ: & eius
processio, per Agapitum Papam in Dominicam
translata est: vt à populo tunc ad Ecclesiam
conueniente simul & solenniter valeat cele-
brari, vt propter hoc dies Iouis dicitur vul-
gariter cognata diei dominicæ: quia videlicet
antiquitus par solennitas fuit vtrique. In die-
bus igitur dominicis processionem facientes.
Resurrectionem dominicam memoramus vt
processionem per discipulos post Dominum
factam repræsentamus non quòd illi eam in
dominica die fecerint, vt præmissum est: Nem-
pè egrediendo & regrediendo ad eum, quasi de
Hierusalem redimus ad Hierusalem, prout illi
fecerunt, & sequimur crucem, sicut illi cruci-
fixum, & licet illi sine Iesu redierunt, nos
tamen cum cruce redimus, pro eo quòd ipse
dixit: Vobiscum sum vsque ad consummatio-
nem seculi: quæ processio antequam tertia Mat.28.
dicatur, facienda est, prout in sexta parte sub
Ascensione dicetur.
21 † Non est etiam prætermittendum quòd in
Dominicalibus processionibus de nouo dun-
taxat testamento cantare & virginem, salutare
aliquid, quod ad eius laudem propriè pertineat
cantare debemus: ex quo etiam consuetudo
inoleuit, vt in claustris oratorium virginis con-
struatur: quam in statione primò ex pristina
22 consuetudine salutamus. Licet † enim dicatur,
quòd Christus resurgens prius Magdalenæ ap-
paruerit: verius tamen creditur, quod matri
suæ ante omnes apparuerit: sed Euangelistas
hoc dicere non pertinuit, quorum officium fuit Psal.86.
testes Resurrectionis inducere, nec decuit ad
testificandum pro filio matrem inducere. Si
enim verba extranearum fœminarum visa sunt
incredulis deliramenta: quomodo non magis
matrem

matrem pro filij amore crederent delirasse, & sic Romana sentire videtur Ecclesia, quæ in prima die post Resurrectionem scilicet in Pascha, apud beatam Mariam maiorem celebrat stationem quasi præponens Hierusalem, id est, virginem, quæ vidit pacem præ aliis in principio lætitiæ suæ quocirca sicut prima die ad misericordiam suam apud sanctam Mariam maiorem præcurrimus: sic & ad eius honorem in Dominicalibus processionibus prima statio deputatur, vt eam laudibus extollentes, & ad eius oratorium festinantes cum sponso dicere videamur: Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem thuris: mons quidem, est ipsa casta virgo, ad quam filius resurgens adit apparendo & nos adorando. Sed non est necesse, quod si dicatur: quia nunquam disparuit, & quod semel melius est, &c. Sed ideò sic ponitur propter rudes, & sensibus tantùm, & non intellectu præditos. Postremò notandum est, quod in quibusdam Ecclesiis post processionem omnes clerici ante crucifixum veniunt inclinantes illi & dicentes: Aue Rex noster, benedictus; sed & qui pluuialia aut alias solennes vestes portarunt, ante altare illas deponunt: primò ad repræsentandum, quòd filij Hebræorum sternebant vestimenta sua in via ante Christum in processione sibi Hierusalem venienti facta. Secundò ad ostendendum, quòd diuino vacaturi officio, omnia mundana à mentibus abiicere debent.

Matt. Luc. Cantic. 4.

SVMMA.

1 *Confessio cur ante Missam, à sacerdote ineunda.* & n. 2.
3 *Pectus quando, & cur tundamus.*
4 *Manipuli impositio in brachio Episcopi, quid notet.*
5 *Manuum iunctio in confessione quid notet.*
6 *Inclinationes sacerdotis in missa quid notent.*
7 *Inclinationes Christi, tredecim in ara passionis.*

CAP. VII.

De confessione facienda in Missa.

1 PRius quàm † sacerdos vel Episcopus gradus altaris ascendat, & antè quàm sacrum ordinetur officium, ad seipsum reuertens inclinat se ante altare, significans Christi exinanitionem, qui inclinauit cœlos & descendit. Psal. decimo septimo, cum se formam serui accipiés exinaniuit: & considerans quod sicut dicit Salomon: iustus in principio sermonis accusator est sui, confisus etiam de illa Prophetica consolatione, Dixi confitebor. & tu re. &c. de pœ. di. j. dixi. de peccatis suis cum adstantibus generaliter confitetur: Psal. illum præmittens ex institutione Cælestini Papæ. j. q. j. rite ad hoc conuenientem. Iudica me Deus, &c. vt discretus à gente non sancta, & ab homine liberatus iniquo ad altare dignus introeat. Petit enim liberari à tentatione, & illuminari à gratia; vt patet in ipso Psalmo. Petit etiam à Deo, vt det ei quod offerat, scilicet filium suum quem nisi ei daret prout Abrahæ dedit, non haberet quid
2 offerret. † Fit ergo confessio, vt purior sit, & sine macula ingrediatur. In quo notandum est quia non (vt quidam minus prouidè faciunt in specie) ne cauterizentur conscientiæ auditorum sed in genere confitenda sunt peccata, quoniã illa confessio non est occulta, sed manifesta & nota, quod cum in templo Salomonis dedicato sacerdotes dicerent: Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam in seculum misericordia eius: nebula impleuit domum Domini & obumbrauit facies sacerdotum: ita quod se inuicem videre non poterant. Et ait Salomon Dixit Dñs, quòd habitare in nebula dixit, id est opere demonstrauit: quoniam in monte Synai apparuit in nebula: Israël in nube processit, & ante Mosen in cauerna positum transiuit in
3 nebulam. † Percutimus autem pectus, cum peccata confitemur: exemplo Publicani, qui pectus suum percutiebat dicens: Dñe propitius esto mihi peccatori. In tunsione quidem pectoris tria sunt: ictus, sonus, & tactus, per quæ significantur tria, quæ sunt in vera pœnitentia necessaria, videlicet cordis contritio, oris confessio, & operis satisfactio: quia in tribus peccamus: scilicet, corde, ore, & opere. Deinde pro circunstantibus orat: indulgentiam peccatorum implorans: nam Christus de secreto patris in mundum veniens, & de vtero virginali procedens patribus suspiria multiplicantibus pro nobis passurus Hierusalem introiuit: in montem se inclinauit, causam suam contra hominem dolosum, & iniquum Deo cõmittens & patri confessionem fecit dicens: Confitebor tibi pater cœli, &c. Ipse quoque nobis indulgens proprio corpore peccata nostra portauit.
4 Sanè pontifici † facturo confessionem subdiaconus manipulum coram altari immittit. Primò ad notandum quod concessa temporalia per manum alienam: puta subdiaconi vel alterius, & non per propriam recipere & ad ministrare debet. Secundo ad designandum, quod non sufficit oris confessio: nisi & boni operis fructus per populum significatus, sequatur. Tertiò, vt videns se in inferioris ministerij ornamento ornari animo humiliter. Rursus, ideò Pontifex post acceptam casulam, & non ante manipulum recipit: quia Christus, cuius typum gerit non prius manipulos operum, qui per manipulum ipsum designantur, obtulit, quàm cœlestem haberet conuersatio, qui per casulam figuratur: prout in parte tertia, sub dalmatica dictum est Sacerdos verò è contra, ante indutam casulam manipulum sumit: quoniam cœlestem conuersationem adipisci nequit: nisi prius sanctorũ operũ manipulos portet. Adhuc Pontifex postquam ad altare peruenit, manipulum recipit ad notandum, quod tunc demum bonorum operum

Matt. Prou. 18 Psal. 31. Psal. 25. Gene. 22. 4. Reg. 8. Luc. 18. Mat. 2.

operum effectiuum præmium percipie-
mus, cum ad æterni tribunal iudicis per-
ueniemus.† Sacerdos autem, dum facit confes- 5
sionem & etiam sæpè in Missæ officio manus
iungit, quæ manuum iunctiones deuotionem
significant. Et quia illa in aliquo est maior, in
aliquo est minor, ideò certus manuum iunctio-
num non est numerus determinatus. Rursus,
sacerdotis manuum iunctio, significat omnium
bonorum à Deo fluentium in ipso vnitatem &
coniunctionem. Et quia infinita bona infinitis
& indeterminatis modis possunt à Deo proce-
dere: ideò manuum iunctionum sacerdotis 6
numerus determinatus non est. Inclinationes †
verò sacerdotis in officio Missæ secundum
morem quarundam ecclesiarum sub certo nu-
mero perstringuntur: quoniam regulariter
octo vicibus profundè corã altari, & tredecim
vicibus mediocriter super altare inclinat. Octo
profundas inclinationes ante altare, facit ad
referendas gratias ipsi Christo, de octo princi-
palibus quæ egit ante sui immolationem, quam
sacerdos, officio figurat altaris. Primum fuit
admirabilis incarnatio. Secundum fuit disci-
pulorum gratuita vocatio. Tertium, dæmonis
in tentationibus superatio. Quartum, miracu-
lorum operatio. Quintum, infirmorum sana-
tio. Sextum, mortuorum resuscitatio. Septimũ
omnium quæstionum, & propositorum per suã
sapientiam determinatio. Octauum, salutaris
populorum instructio: & quæcunque ante sui
immolationem egit ad hæc octo secundum
Bern. reduci videntur.

Tredecim verò inclinationes mediocriter
facit super altare: quia Christus tredecim
Lucæ.22. Ioan.18. fecit in ara crucis, sumendo aram crucis, pro
toto tempore suæ passionis, quod incedit in
hora captionis. Primum fuit inde † proditoris 7
discreta redargutio, dicentis: Iuda, osculo
filium hominis tradis? Secundum fuit ipsius
captionis sui impræbitio: dicentis eis: Quem
quæritis? qui responderunt: Iesum Nazarenum:
quibus respondit: Ego sum. Tertium falsis
testibus, & regibus mansueta responsio. Quartũ,
sputorum & verberum sine murmuratione
toleratio. Quintum in his, quæ vidit & audiuit
nulla sibi vel aliis data perturbatio. Sextum
discipuli cum ter negantis culpæ condonatio.
Alia verò septem enumerat Ambrosius ab eo,
in ligno crucis facta dicens: Actor pietatis in
cruce pendens officia diuidebat: persecutionem
Apostolis, pacem discipulis, corpus Iudæis,
spiritum patri, paranymphum virgini, Paradi-
sum latroni, & infernum peccatori. Oscula
quoque sub certo numero fiunt, prout dicetur
in quarta particula canonis.

SVMMA.

1 *Thurificatio altaris quid designet.*
2 *Christus omnes non exaudit.*
3 *Tous, orationem significat.*

CAP. VIII.

De incenso benedicendo, & in thuribulum mittendo.

POst factam confessionem, & datam abso-
1 lutionem † Pontifex vel sacerdos prius
quàm dicat: Deus tu conuersus, &c. incensum
cum benedictione in thuribulo apponit se
præsentans, quòd legalis sacerdos ferens, san-
guinem & carbones cum thymiamate in thuri-
bulo orans ponebat, vt fumus eum obumbraret
prout dictum est in procemio huius partis. Per
hoc etiam illud insinuans, quòd Angelus venit,
& ante altare stetit habens thuribulum aureũ
in manu sua: quod impleuit de igne altaris, &
data sunt ei incensa multa vt daret de orationi-
bus sanctorum. Sanè Angelus, est Christus,
thuribulum aureum, corpus immaculatum:
altare ecclesia: ignis, charitas: incensum,
oratio: secundum illum Propheticum: Diri-
gatur oratio mea, sicut incensum in conspectu *Psal.140.*
tuo. Venit ergo Angelus, id est, Christus: qui
stetit ante altare, id est, in conspectu Ecclesiæ,
habens thuribulum aureum, id est, corpus im- *Apoc. 8.*
maculatum: plenum igne, id est, charitate &
data sunt ei, scilicet à fidelibus incensa multa,
id est, orationes, vt daret, id est, repræsentaret
eas patri de orationibus sanctorum.
2 Et † nota, quia non dicit orationes: Christus
enim non omnes orationes exaudit: sed dicit
de orationibus: de illis videlicet quæ pertinẽt
ad salutem: vnde cùm Paulus ter Dominum *2. Cor. 2.*
rogaret vt ab eo stimulum carnis auferret,
respondit ei Dñs: Sufficit tibi gratia mea.
Nam virtus in infirmitate perficitur. Episcopus
ergo vel sacerdos thus in thuribulo apponit:
quia Christus orationes inspirat animo, vt per
ipsum offeratur incensum in odorem suauitatis,
sacerdos autem minister incensum repræsentat
Episcopo, vel Diaconus sacerdoti: quia lex
illud pretiosum thymiama confecit, quod in
odorem suauitatis altissimo offerret: De quo
Dominus subdit in Exo. 30. c. Talem confe-
ctionem non facietis in vsus vestros: quia sanctũ
est Domino: & homo quicunque fecerit si-
mile, vt odore illius perfruatur, peribit de po-
pulis suis. Et ex hoc verbo fuerunt qui dice-
rent, quòd si oblato thure & benedicto, supra
altare thuribulum descendit ab altari ad cleri-
cos vel laicos, tũc aliud, intus sine benedictione
apponendum est: & omnibus tam clericis, quàm
laicis offerendum tanquam illud spectet ad
λατρείαν, illud ad Δυλίαν, Melius tamen *2. Cor. 3.*
secundum spiritum, quam secundum literam,
intelligitur: nam litera occidit: spiritus viuifi-
cat: & propter præmissam etiam causam odor
thuris benedicti non datur in Ecclesia sponso
& sponsæ. Per † concremationem vel conse-
3 crationem verò, thuris significatur, quod sa-
cerdos orationem feruentem & deuotam de-
bet habere. Thus enim virtutem habet
ascendendi,

ascendendi, ex fumi leuitate: consolidandi sui qualitate: constringendi ex glutinitate: confortandi ex aromaticitate: sic dum oratio ascendit in Dei memoriam, animam consolidat, quantum ad culpam præteritam, impetrando medelam: & constringit, quo ad committendi licentiam: confortat quo ad præsentem impetrando tutelam: de quo etiam dictum est sub tit. de accessu pon. ad al. & dic tur sub tit. de thurificatione. Nauicula verò, in qua incensum reponitur, designat, quod per orationem, quam incensum significat. de huius mundi mari magno, & spacioso, ad cœlestem patriam satagamus nauigare. Vnde in Prou. Facta est quasi
Prou. 31. nauis institoris portans de longe panem suum. Potest etiam dici, per thuribulum, cor hominis: per ignem, feruor deuotionis: per incensum, orationes efferuntur: quæ per Angelum ad Deum perferuntur, signat Vascula quibus ignis recipitur, sunt filij, qui corda patrum pietate, & fluentia imitantur: & flammam cœlestis sacrificij, quàm in proximorum mentibus aspiciunt, in suis ascendere satagunt. Instrumēta verò, quibus ignis ad alterare portatur, sunt prædicatores, qui exemplis sanctorum charitatis ignem portant, & in corda fidelium transfertur quæ corda patrum in filios conuertunt. Thu-
Luca. 2. ribulum autem quid significet: dicetur sub titulo de Thurificatione.

SVMMA.

1 *Osculū altaris, quid notet. Itē Euangelii.* n. 2.
3 *Osculatur ministros Episcopus. Et qua id admonitione. Idque variè.* n. 4. & 5.

CAP. IX.

De osculo altaris, & libri

POst immissū in thuribulo incensū sacerdos seu Episc. dicto. † Deus tu conuersus, &c. 1
sacrū osculatur altare, vt notetur pacificatio cū Iudæis: & ad designandū, quod Christus ad nos veniens sanctā sibi copulauit Eccl. iuxta illud:
Cant. 1. Epitalamicum osculetur me osculo oris sui. In osculo siquidem, os ori sui coniungitur: & in Christo nō solū humanitas, est vnita diuinitati; verum etiā sponsa copulata est sponso: iuxta illud Propheticum: Quasi sponsā decorauit me corona, & quasi sponsā, ornauit me monilibus.
Esai. 61. Rursus, quando prophetalis versus introitus à cantore incipitur, sacerdos ad altare ascendens illud osculatur: quia prophetarum testimonio Christus venit in mundum: & ad passionem altaris. Quoties autē in officio Missæ osculetur altare, & in qua parte eius oscula fiant: & quare manibus super illud depositis: & quare signo crucis in locis osculandis prius impresso, dicetur sub quarta particula canonis. In hoc autem loco altare significat populum iudaicū. Codex
† verò Euangelij siue Euangelium populum 2
gentilē, qui per Euangeliū crediderit: ideò ergo Episc. vel sacerdos euāgeliū, & altare osculatur quia Christus vtique dedit pacem, quando lapis angularis factus fecit vtraq; vnū. Potest etiā dici quod subdiaconus librū Euangelij, qui clausus portabatur, offert Episcopo, vel sacerdoti: ille verò ad altare perueniens, illū aperit, ad insinuādū illud, quod in Apoc. describitur, quòd nemo dignus est aperire librum, qui intus erat scriptus & foris sigillis septem signatus: nisi Leo de tribu Iuda, clauis Dauid: qui librum aperuit, & Ephe. 2.
septem eius signacula soluit. Per altare verò Apoc. 5.
Ecclesia signatur: iuxta ilud Exod. Si altare Exod. 20.
lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus. Per sectionē lapidū in altari, diuisionē filiorum reprobat Eccl. ne videlicet per errores & scismata diuidantur. Liber ergo aperitur, cum Episc. ad altare peruenit: quoniā Luca. 8.
vbi Christus primitiuam Apost. congregauit Eccl. docens & prædicans scripturæ mysteria reuelauit, dicens: Vobis datū est nosse mysteriū regni Dei: cæteris autem in parabolis. Vnde post Luc. 24.
resurrectionem aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas. Rectius igitur facit Episcopus cum ipsemet aperit librum Euāgeliorum: licet & Christus per ministros suos patefecerit mysteria scripturarum. Libro verò aperto illū osculatur à parte sinistra ad designandum, quòd prædicatores reconciliauerunt & obtulerunt gentes Christo, quibus ipse per se non prædica- Ioan. 14.
uit: licet & ipse per se pacem in Euangelio prædicauerit dicens: Pacē meā do vobis, &c. Quia verò ipse etiā in cruce pendens pacē fecit: ideò Ephe. 2.
mox transiturus ad dextrū cornu altaris, signat se signo crucis: quia vt ait Apostolus ad Eph. Christus pax nostra vtraq; fecit vnum: duos ac diuersos parietes, id est, populos copulans. Post hoc codex Euangelij super altare clausus ponitur, quod quantum ad hoc significat Hierusalē
3 prout sub euangelio dicetur. Deinde † Rom. pontifex (& etiam alij quidam) conuersus osculatur Diaconum, vt ostendat pacem illā in aduentu Christi venisse, quā Prophetæ pro- Psal. 71.
miserant: vnde Dauid orietur: in diebus eius iustitia, & abundantia pacis, donec, &c. Et alius Propheta: Pax erit in terra nostra cum venerit. Et ideò Christo nascente, vox intonuit Ange- Luca. 2.
lorum: Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Osculum enim quandoque pacem significat: prout dicetur sub tit. de osculo pacis. Diaconus verò statim se inclinans osculatur pectus eius: designans quòd inspiratione diuina Prophetæ pacem prædixēre futuram. Nam & Ioan. Ioan. 13.
super pectus Domini recumbens Euangelij fluenta de ipso sacro dominici pectoris fonte potauit. xciij. di. legimus. In † nonnullis verò
4 Eccl. Episc. primū osculatur ministros posteā altare: deinde Euangeliū quoniā Christus primum reconciliauit sibi Apost. posteā Iudæos: deinde Gentiles. In quibusdam etiam locis offert osculum pacis cantoribus: quasi rettorsum implens illud: pacem meam do vobis: pacem relinquo vobis. Dat quidem præsentibus

relinquit absentibus : nec ante osculum pacis cantores dicunt, Gloria patri : quia fides trinitatis non antè claruit, quàm se Dominus inclinauit, & nos reconciliauit, & trinitatem per Apostolos prædicari mandauit. Et ideò osculo dato Episcopus innuit eis vt dicant : Gloria patri & filio & spiritui sancto : sicut erat in principio, & nunc & semper & in sæcula sæculorum Amen. Ecce quid cantor annunciat: scilicet quòd corda patrum conuertantur in filios. Abraham tres vidit, & vnum adorauit. Sic oportet nos filios eius credere, trinitatem in vnitate. Post datam ergo pacem cantor dat sanctæ trinitati gloriam, quasi diceret referimus gloriã Deo patri & filio & spiritui sancto quia pacem quam prophetauit per sanctos suos prophetas, nobis in nouissimis temporibus dignatus est ostendere. Quando verò dicit: sicut erat in principio : diaconi ad altare procedunt: & iterum reuertuntur ad Episcopum : in quo figuratur, quòd ideò Apostoli se morti tradiderunt, vt Christi corpori adunarentur. Prius autem steterunt cum Episcopo ante altare inclinati : sed cum versus ipse incipitur, se erigunt, quod chorus sanctorum martyrum ante nouissimam tribulationem in conualle lachrymarum maneret. Posteà verò martyrio coronati erecti stabunt liberati, & securi ante Dominũ semper. Osculo autem dato, rursus diaconi pontificem orant, quasi dicant : Domine doce nos orare. In quibusdam † etiam ecclesiis 4 diaconi bini & bini latera altaris intrinsecus siue alternatim osculantur: eò quòd Dominus Apostolos binos misit ad prædicandum, dicens eis : In quamcunque domum intraueritis, dicite : pax huic domui : qui reuersi sunt ad Christum sicut diaconi reuertuntur ad Episcopum.

Ioan. 14. Luca. 1. Luca. 10.

SVMMA.

1 *Thurificatio quid significet, & n. 4.*
2 *Thuribuli forma, & substantia.*
3 *Vniones in Christo tres.*
5 *Altare cur incensetur.*
6 *Sother, Papa.*

CAP. X.

De Thurificatione.

1 Post datum † osculum, Episcopus seu sacerdos accipiẽs de manu diaconi thuribulum sacrum incensat altare: quia Christus corpus assumens, de genere Prophetarum, factus ex semine Dauid, secundum carnem suis orationibus fouet Ecclesiam, secundum quod orat in Euangelio. Pater sancte ego pro eis rogo: & non pro eis tantum: sed pro illis, qui credituri sunt per verbum eorum. Quòd autem diaconus post thuribulum accipit, vt incenset Episcopum vel sacerdoté, moraliter instruit, quòd si dignè volumus incensum orationis offerre, thuribulum incarnationis debemus tenere: nam sine fide mediatoris, homines Deo placere non possunt : sed iuxta verbum promissionis ipsius, si quid petierint in oratione, credentes, accipient. Per thuribulum enim verbũ accipitur incarnatum. Nam sicut † in thu-
2 ribulo pars superior, & inferior tribus catenulis vniuntur : ita in Christo tres sunt † vnio-
3 nes quibus diuinitas & humanitas vniuntur : vnio carnis ad animam : vnio humanitatis ad carnem, vnio diuinitatis ad animam. Quidam enim quartam vnionem assignant, videlicet diuinitatis ad compositum simul ex anima, & carne: vnde & quædam thuribula quatuor catenulas habent. De hoc etiam thuribulo Moses inquit specialiter ad Aaron: Tolle thuribulum, & hausto igne de altari, mitte incẽsũ desuper. Est & alia in thuribulo cõsideratio, prout in tit. de accessu pont. ad al. tactũ est. Rursus
4 † ideò thurificato altari Episcopus vel sacerdos thurificatur, ad significãdũ quòd sicut Christus est altare & hostia : sic est Pontifex & sacerdos: cui est orationis sacrificium offerendum: quia verò adorantur non solùm inquantũ Deus sed etiam in quantum homo: ideò in quibusdã Ecclesiis pontifice thurificato, altare à diacono circumcirca thurificatur: vnde Psalmus : Circumdabo altare tuum Domine. Sanè turibulũ aureum, significat sapientiam: quia omnes thesauri sapientiæ Dei in eo fuerunt absconditi. Vnde stetit Angelus iuxta altare, habẽs thuribulum aureum, & data sunt illi incensa, id est, Christus resurgens carnem habuit in potestate. Argentum significat Christi carnem ab omni labe mundam & munditia renitentem : cupreũ fragilem, & mortalem ferreum resurgẽtis fortitudininem. Si quatuor, habet catenulas, demonstrat eum ex quatuor elementis constare, vel quantuor virtutibus, scilicet iustitia, prudentia, fortitudine, & temperantia decorari. Quinta, quæ partes diuidit, animam designat, quæ se in morte à carne illo triduo separauit. Si verò tres habet catenulas, figurat animam, carnem, & verbum in vna conuenire persona. Quarta quæ partes separat, potestas est, qua animam suam posuit pro ouibus suis. Si vna tantũ catenula sustentatur, designat quòd solus de virgine generatur, quodque solus est inter mortuos liber. Circulus, cui hæc omnia innectũtur, est deitas, quæ nullo termino clauditur, à qua hæc omnia, contiuentur, & operantur. Præter mysticam † etiam rationem ob
5 hoc incensatur altare, vt omnis ab eo nequitia dæmonum propellatur. Fumus enim incensi valere creditur ad dæmones effugãdos. Vnde cum Tobias interrogasset Angelum quot remedia haberent ea, quæ de pisce iusserat obseruari: Respondit, cordis eius particulam, si super carbones ponas : fumus eius omne dæmoniorũ genus extricat. Sother † Papa. xxiij.
6 d. sacratas, statuit ne moniales incensum circa altaria ferant.

Rom. 1. Ioan. 17. Num. 16 Psal. 23. Cor. 2. Apoc. 8 Tob. 2.

SVMMA.

1 Sacerdos qualiter ſe diſponere debet initio Miſſæ.

2 Sacerdos, initio Miſſæ cur ad dextram altaris partem primum deflectat.

3 Epiſcopi & ſuperiores Miſſam auſpicantur remoti ab altari, ad dextrum latus vergentes. Et quibus id de cauſis. num. 4. 5. 6. 7.

8 Anacletus Papa, item, Lucius ſtatuerunt miniſtros plures Epiſcopos celebranti. Et quibus cauſis ducti.

9 Puluinar Miſſale, quid notet.

CAP. XI.

Qualiter Epiſcopus vel ſacerdos, & miniſtri ad altare ſtare debent.

THurificatione † peracta, Epiſcopus vel
ſacerdos ad dextram altaris partem ſe 1
transfert: ibi vna cum miniſtris planè officium,
& Κύριε ἐλέησον. dicit, qui tranſitus de medio
altare in dextram partem, ſignificat Chriſti
tranſitum de paſſione per reſurrectionem ad
vitã æternam. Item à læua tranſiens in dextrã
imitatur Chriſtum ingredientem mundũ: læuã
enim tetigit Chriſtus quando temporalẽ aſſumpſit
vitam: ad dextram iuit, quãdo carnem
aſſumptã ad Dei dexterã eleuauit. Rurſus per
hoc, quòd † accedens ad altare prius dexteram 2
illius partẽ petit, innuit quod Emmanuel in lege
promiſſus prius venit ad Iudæos quam ad
gentiles, Iudæi enim tunc propter legẽ in dextra
parte fuerunt: gentiles verò quaſi in ſiniſtra:
quia idola colebãt Sacerdos ergo ſacris veſtibus
ornatus, Chriſtum carne noſtræ humanitatis
veſtitum ſignificat: venieus ad altare, Chriſtum
de cælis veniſſe ad populum vt eum ſaluaret
deſignat: deinde in dextram tranſiens, deſignat
quòd Chriſtus in mundum veniens, venit ad
Iudæos, de quibus voluit naſci. Beata enim Maria,
Iudæa fuit: de hoc tranſitu dicetur ſub ti.
de mutatione ſacerdotis & ordine. Et nota,
quòd licet Domino Papæ clebranti vel miſſam
audienti, legatur à capellanis ſuis introitus &
Κύριε ἐλ. & gloria in excelſis, & credo, & ſanctus,
& agnus Dei: non tamen graduale vel
allelu-Ia, vel tractus, vel offertoriũ, vel poſt-cõmunio:
pro eo, quòd illa inſtructoria ſunt &
introductoria quibus ipſe non eget. Illud autẽ
notandum eſt, quòd ſacerdos ſtat erectus ante
altare, ad notandum, quòd Chriſtus venit ſuos
regere inuincibili doctrina: & reſpicit verſus
orientem, quia Chriſtus non ſuam, ſed patris
voluntatẽ quæſiuit: nec reſpicit retrorſum: tum
quia Chriſtus ſemper patris faciem, intuetur:
Ioan. 8. iuxta illud: Scio vnde venio, & quò vado,
Luca. 9. tum quia nemo mittens manum ad aratrum, &
reſpiciens retro a. eſt, r. Dei. extra de voto.
magnæ: imò ad populum dorſum vertit repræ-
Exod. 38. ſentans, quod Dominus ait ad Moſen: Videbis
poſteriora mea: faciem autem meam videre nõ
poteris. Exod. 33. cap. † Epiſcopi tamen & ſupe-
3 riores, celebantes non ante altare, ſed remoti
ab illo ad dextrum eius latus vſq; poſt dictum
offertorium manent quod fit primò ad repræ-
ſentandum quod ex latere Chriſti qui per alta-
re ſignificatur, initium noſtræ redemptionis
4 fuit. † Secundò fit hoc, non ſolum ad maiorem
ſolennitatem, vt per hoc à minoribus ſacerdo-
tibus decernatur, verum etiam fit hoc, quia
ipſi in miſſa repræſentant non ſolum Chriſti
dignitatem, & excellentiam, aut eius oblatio-
nem: verum etiam humilitatem & obedien-
tiam in ipſa ſui oblatione & conſecratione. Si-
quidem Chriſtus quantum ad ſui dignitatem,
eſt patri æqualis, & ſedet à dextris Dei patris:
prout in ſymbolo legitur: qudd repræſẽtat præ-
latus, ſtans ante oblationem, ad dextrum latus
altaris. In ſui verò oblatione, Chriſtus pro no-
bis factus eſt hoſtia: & adeò prælatus eius vices
gerens, ex tunc ipſi altari, quod aram Crucis
5 inſinuat, debet totaliter inhærere. † Tertiò,
quoniam prælatorum actus eſſe debent inci-
tamento ſubditis ad doctrinã: ideò vſq; tunc
manet ab altari ſeparatus, & ex tunc manus
lauãdũ & thutificãdum & ſacrificãdũ ad alta-
re accedit vt oſtendat quæcunq; in miſſa præ-
cedunt ſolennitates & laudes eſſe: de cõſe d. ij.
panis eſt. Sed tunc deinde ad eſſentialia ſeu ſub-
6 ſtantialia peragenda accedit. Quartò, in † hoc
repæſentar, quòd legalis Põtifex intrãs in ſãcta
ſanctorum, carbones ferebat, & ſanguine, prout
7 tactum eſt in proœmio huius partis. † Quintò Pſal. 109
fit hoc ad repræſentãdum quod ait Propheta:
Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris
meis, Donec ponã imicos tuos, ſcabellũ pedũ
tuorũ. Sacerdos quidẽ Chriſtũ repræſentãs, ſe-
det àdextris altaris Deũ patrẽ in hoc loco ſig-
nãtis, donec ad cõſecrandũ hoſtiam accedat:
per quã fracta ſũt Tartara: & inimici dæmones
deuicti & quaſi ſcabellũ pedũ poſiti. Miniſtri
vero, ſcilicet diaconus, & ſubdiaconus, retro il-
lũ ad altare ſtãtes, qui tamẽ inueniẽdo præceſ-
ſerũt: ſignãtes martyres, qui in veteri teſtamẽto
fuerũt, poſt Domini natiuitatẽ dignè coronãtur
& ad quamcunq; altaris partẽ ille trãſierit, ip-
ſum retro ſtantes ſequũtur, vt oſtendat impletũ
eſſe, quod Dominus admonit, dicẽs: Qui mihi
miniſtrat, me ſequatur, & vbi ego ſũ, &c. In-
tendẽtes ſẽper atq; ſolicitè in illum ad notan-
dũ, quòd fideles, quãuis adhuc in hac vita poſiti
tamẽ æternitati Chriſti ſẽper intendũt. In qui-
buſdã etiã eccleſiis illo ſe vertẽte, ad populũ, illi
ſimiliter ſe vertũt: & illo ſe cõuertẽte ad altare,
ſe ſimiliter cõuertũt. Nã Chriſtus ab oratione
ad prædicationẽ: aliquãdo verò ecõnerſo, dum
viueret, ſe cõuertit: quod deſignat verſio ad
populũ, & cõuerſio ad altare. In quo quidẽ imi-
tãdus eſt à prædicatoribus qui per miniſtros
8 ipſos cõgruè deſignãtur. Anacletus † Papa de

dist. j. Episcopus, statuit quòd Episcopus Deo sacrificans, secum testes habeat Diaconos, qui oculi eius dicũtur, & subdiaconos reliquósque ministros: qui sacris indui vestibus in fronte id est, antè & à tergo: & Presbyter à regione, id est, à parte dextera, læuáque, contrito corde humiliato spiritu, ac prono stent vultu, custodientes eum à maliuolis hominibus, & consensũ præstantes sacrificio. Et secundum Lucium Papam de consec. di. j. iubemus, eum non deserant, quia propter maliuolos oportet illum habere bonum testimonium ab his, qui foris sunt. statutum est etiam, vt celebrans missam habeat à tergo vicini solaminis adiutorem, prout dictum est in proœmio huius partis. Et ideò in quibusdam ecclesiis aliqui diaconi stant post Episcopum, quasi orantes, vt eum sequantur vsque ad mortem, & cum eo transeant ad vitã æternam. Maior tamen pars in dextera parte moratur altaris & minor in sinistra: quia vtrũque petit ecclesia, scilicet & temporalem benedictionem, & æternam: vt ibi sic transeamus per bona temporalia, vt non amittamus æterna. Cæterùm, dicti ministri retro stantes inclinati ante facies suas, vsque in finem Dominicæ orationis perseuerant: significantes illos Apostolos, qui in passione Domini magna tribulatione oppressi, non audebant se erigere, vt Christi discipulos se esse confiterentur. Stabant tamen in facie fidei: sed posteà eriguntur, sicut dicetur sub ij. particula canonis super verbo: nobis quoque signantes etiam chorum sanctorum martyrum in conualle lachrymarum ante nouissimam tribulationem manentium, posteà eriguntur: quia illi posteà martyrio coronati stant erecti, id est ab omni tribulatione liberati. Adhuc stantes facie inclinati, signãtes mulieres, quæ de cœnaculo ad monumentum vultibus declinatis, currebant in Christi amore ardentes. Sanè sacerdos † minister inter moras puluinar 9
molle missali supponit, ad notandum, quod deuotum & molle cor & quod facilè diuinam impressionem recipiat, supponi debet iugo Domini & cælestium præceptorum. Iuxta illud sapientis: Suscipiat verba mea cor tuum, &c. vt in eo spiritus Domini requiescat. De hoc etiam sub Euangelio dicetur.

SVMMA.

1 *Κύριε ἐλέησον, quid significet. Et cur nouies dicatur.* num. 2

3 *Peccatum, in quo triplici sit differentia.*

CAP. XII.

De Κύριε ἐλέησον.

TRanslatio in † dexteram altaris partem 1
Episcopo seu sacerdote: deinde quia tempus plenitudinis, & annus benignitatis ad-
Psal. 91. uenit, sicut prædictum fuit à Psal. Tu exurgens Domine misereberis Sion: quia venit tempus miserendi eius congruè cœtus laudat & inuocat trinitatem triplicando Κύριε ἐλέησον. Ideò autẽ post introitum, dicitur Κύριε ἐλέησον, quia ante omnem orationem sacerdotum necesse est misericordiam Dñi implorare. Siquidem Κύριε ἐλέησον, Græcè interpretatur Dñe miserere. Nã Κύριε sonat Dñe: ἐλέησον miserere, & inde Χριστὲ ἐλέησον, id est, Christe, miserere. Vnde Propheta:
2 miserere nobis te enim expectamus. Dicitur † autẽ nouies primò, vt ordo humanus ex hominibus reparatus, nouẽ associetur ordinibus Ange- Esa. 33.
lorũ. Secundò vt ecclesia perueniat ad societatẽ nouẽ ordinum angelorum. Tertiò, contra nouẽ
3 genera peccatorum. Est † enim peccatum originale, veniale, & mortale. Item peccatum cogitationis, locutionis, & perpetrationis. Item peccatum fragilitatis, simplicitatis: & malignitatis: fragilitatis per impotentiam: simplicitatis per ignorantiam: malignitatis, per inuidiam. Hoc est peccatum in patrem: peccatum in filiũ: peccatum in Spiritum sanctum. Adhuc ideò dicitur ter ad patrem, Κύριε ἐλέησον, ad filium autem ter, Χριστὲ ἐλέησον, & ter ad Spiritum sanctum, Κύριε ἐλέησον, sed ad patrem & Spiritũ sanctum sub eodẽ tantum vocabulo: quia pater & Spiritus sanctus sunt eiusdẽ tantum naturæ: ad filium verò sub alio quia filius & si sit eiusdẽ naturæ cum illis: est tamen & alterius, vt geminę gigas substantiæ. Propterea, ideò dicit ter quãtum ad patrem: ter quantum ad filium: ter quantum ad Spiritum sanctum: vt notetur pater in filio, & filius in patre, & Spiritus sanctus in vtroque. De hoc dicetur in v. parte sub tit. de prima: sed in medio mutatur Κύριε in Χριστὲ, vt notet duas esse naturas in Christo. Rursus Κύριε ἐλέησον, ter triplicatum, significat preces patrum vet. testa. multiplicatas ad hoc vt gratia summæ Trinitatis per aduentum Christi eos consociaret nouem agminibus angelorum. Est
4 † autem magna istorum verborum efficacia. Legitur enim quod dũ B. Basilius Κύριε ἐλέησον clamasset, portæ Ticinæ siue Papien. Eccl. sunt apertæ. Rursus B. Geminianus Κύριε ἐλ. clamante: quinque Reges conuersi dicuntur in fugam: vnde fortè significat aliud, quam Dñe misere, quod tamen nos ignoramus. In quibusdam ecclesiis statim post vltimum Κύριε ἐλ. subiiciunt ἡμᾶς. quod verbum græcum sonat latinè nobis. Et sensus est, Κύριε ἐλέησον ἡμᾶς, id est, potentia diuina miserere nobis. Beatus Greg. instituit Κύριε ἐλ. nonies & à clero tantum publicè in missa cantari: quod prius apud Græcos simul à clero, & populo cãtabatur. Siluester verò Papa illud de Græcis assumpsit.

SVMMA.

1 *Gloria in excelsis, hymnus, à quo, & quo loco dicatur. Et eius hymni excellentia.* n. 3

2 *Christus dissoluit triplicem inimicitiam, quæ intercesserat ante suum aduentum.*

4 *Hilarius Pictauien. quid addiderit, ad hymnum, Gloria in excelsis.*

5 *Simacus Papa.*

6 *Innocentius*

6 *Innocen. tertius quid statuerit in rem suam.*
7 *Bethleemitani Episcopi priuilegium.*

CAP. XIII.

De gloria in excelsis.

DIcto Κυριε ἐλ. mox Sacerdos vel Pontifex
ex institutione Thelesphori Papæ inchoat
† hymnum : Gloria in excelsis Deo : quem 1
Angeli auditi sunt decantare, sicut legitur in
Euangelio Lucæ, qui Angelorum hymnus per-
hibet testimonium temporali Christi natiuitati
Sanè Sacerdos primus & solus illum inchoando
pronuntiat, qui Angelum magni concilij repræ-
sentat. Nam ortum Saluatoris solus Angelus,
Luc. 2. cuius personam ipse gerit, primò nũciauit: vnde
Lucæ: Ecce Euangelizo vobis gaudium magnũ
quod erit omni populo : quia hodie natus est,
&c. & illum inchoando stat ante medium al-
taris, in hoc commemorans, quod dum mediũ
Sapiẽ. 18. silentium tenerent omnia, natus est in medio,
id est, pro hominibus Messias quem Prophetæ
prædixerant: repræsentans etiam, quod Angelus
Christi natiuitatem pastoribus annuntians ste-
tit in medio eorum, & incipiens eleuat manus
propter causas scriptas in seq tit. ad fi. Item
incipiens vertit se ad orientem: tum quia An-
gelus ab oriente venit in Bethleem, tum quia ad
orientem Dñm adorare solemus. Tertiò in-
choans stat ante medium altaris, ad notandum,
quòd Christus mediator fuit inter nos & Deũ.
x. dist. quoniam per cuius mediationem Deo
pacificati sumus. Chorus verò concinendo re-
Luc. 2. spondens, gerit personam multitudinis, de qua
in Euangelio sequitur. Subitò fac. est cum
Angelo multitudo cœ. mi. lau. de. & di. gloria
in altissimis Deo, & in terra pax hominib. bonæ
volun. &c. de consec. dist. j. nocte. Hymnus
autem iste non tantum est Angelorũ, sed etiam
Luc. 15. hominum congratulantium, ex eo quod mulier
illa quæ drachmam perdiderat decimam, iam
lucernam accenderat, vt drachmam perditam
inueniret, & pastor dimissis nonaginta nouem
ouibus in deserto iam venerat, vt quæreret cen-
tesimam ouem amissam. Ante natiuitatem enim
Christi, tres erant inimicitiarum † parietes : 2
primus inter Deum & homines. Secundus, inter
Angelũ & hominem. Tertius, inter hominem &
hominem. Homo namque per inobedientiam
creatorem offenderat, & per suũ casum restau-
rationem Angelorũ impediuerat, atque per
varios ritus se ab homine separauerat. Iudæus
namque cæremonias excolebat : gentilis Ido-
lolatriam exercebat, sed veniens pax nostra,
fecit vtraque vnum, & huiusmodi parietes de-
struxit. Abstulit enim peccatum & reconci-
liauit hominem Deo : reparauit casum, &
reconciliauit hominem Angelo: destruxit varios
Ephe. 2. ritus, & reconcilauit hominem homini Restau-
Ephe. 1. rauit ergo, secundum Apostolum, quæ in cœlis
Luc. 2. & quæ in terris sunt, & ob hoc illa cœlestis
militiæ multitudo psallebat : Gloria in excelsis
Deo, id est, Angelis, qui nunquam peccauerunt
nec discordiam cum Deo habuerunt. Et in
terra pax à Christo facta hominibus, videlicet
Iudæis, & gentilibus bonæ voluntatis, qui vsque
ad Christi natiuitatem propter peccata sua cum
Deo & cum Angelis discordiam habuerunt.
Hinc etiam est, quod Angelus loquitur, & con-
gaudet pastoribus, quia pax est inter Angelos
& homines reformata : nascitur Deus homo
quia pax est inter Deum & hominem restaurata,
nascitur in præsepio bouis & asini, quia pax est
inter homines & homines reparata. Per bouem *Deut. 22.*
enim Iudaicus : per asinum, gentilis populus *Esa. 1.*
figuratur : secundum illud: non arabis in boue,
& asino : Iudæo scilicet & gentili. xvj. q. vij.
in noua Et iterum : Cognouit bos possessorem
suum, & asinus præsepe domini sui. Ideò ergo
3 † canitur hymnus iste. Quia quem venerantur
Angeli in cœlis, homines venerantur in terris.
Per hoc quod dicitur : Gloria in excelsis,
&c. repræsentatur mœstitia antiquorum
Patrum ex tædio expectandi incarnationem
Domini. Esa. 28. Expectate Deũ, &c. Et ideò
etiam cantatur allelu-Ia : quia habebant spem
liberationis: vnde Psal. Sperauerunt & liberasti
eos. In hoc quoque hymno notatur spes Eccl.
qua cum Angelis spectat se canere: vnde iam
illorum canticum assumit. Sequitur laudamus
te, scilicet inenarrabilia opera tua prædicando,
4 quæ verba & sequentia à beato † Hilario Pi- *Psal. 21.*
ctauien. asseruntur apposita fuisse, & preceden-
tia solum antiquitus dicebantur in Missa. Innoc.
tamen tertius dixit illa à Thelesphoro Papa
addita fuisse. Alij verò à Simaco Papa. † Si-
5 macus Papa constituit tam in dominica die
quàm in natalitiis martyrum, Gloria in excelsis
ad Missam cantari, quia sanctos per dominicã
resurrectionem gloria Angelorum sociatos esse
recolitur. Cantatur etiam in festis Apostolorũ
& Confessorum, in quorum honorem quæcun-
que ecclesia dedicata est, & generaliter in festis,
quæ nobis cœlestem solennitaté repræsentant.
In diebus vero luctus & ieiuniorum, non di-
citur præterquam in duobus sabbatis specialib.
ministeriis adornatis. Iuxta illud: Cantare Dño
canticum nouum, prout dictũ est in proœ. hu-
ius partis. Dictus quoque Thelesphorus Papa
præcepit illũ cantari ad Missam nocturnam
natalis Domini, quam & ipse instituit. Quidam
dicunt non esse cantandum in Missa nisi in hora
tertia, quia tũc spiritus Sanctus super Apostolos
descendit, & eos gloria & exultatione repleuit
Innoc. † tertius statuit, vt quando in diebus
profestis celebratur in honorem B. Virginis, vel
spiritus sãcti vel S. crucis: nec hymnus angelicus
nec symbolũ dicatur, nec etiam Te Deũ lauda-
mus, in laudibus matutinis. In aduentu verò vel
in septuagesima non canitur prout ibi in septi-
ma parte, & sub tit. de septem diebus post
Pascha dicetur : Episcopus † tamen Bethlee-

mitanus ex abusu omni die & omni Missa, & pro defunctis, Gloria in excelsis decantat, pro eo, quòd hymnus ille Luca testante, primò in Bethlemitana regione cantatus est.

SVMMA.

1 *Dominus vobiscum. salutatio, vnde ortum habuerit & vbi habeat locum. nu. 2. Et quomodo intelligatur nu. 4.*
3 *Orationes, flectamus genua, vel humiliate capita vestra Deo, cur tantum præmittantur.*
5 *Responsio cum spiritu tuo, vnde orta.*
6 *Amen, responsio, quid significet, & quomodo accipiatur.*
7 *Pax vobisc. vers. cur dicatur ab Episcopo in Missa?*
8 *Diaconus, quare ad horas, non dicat, Dominus vobiscum.*
9 *Populus in Missa salutatur septem vicibus. Et qua id potissimam significatione.*
10 *Sacerdos, quare quinque vicibus se vertat ad populum salutandum.*
11 *Sacerdos, cur semper voluat se ad dextram.*

CAP. XIV.

De Salutatione ad populum.

Angelico hymno finito, Sacerdos ad populum se voluens, illum salutat, dicens: 1
Dominus † vobiscum: quod sumptum est ex libro Ruth. 2. Sic enim legitur, Booz salutasse messores suos: & Propheta in Paralipomenon Assa Regem, & qui cum eo erant: & Angelus salutans Gedeonem dixit: Dominus tecum.
Ioan. 10. Booz quidem figuram Saluatoris expressit, qui Ruth Moabitem duxit vxorem. Et hæc salutatio, significat salutationem, quam Christus fecit Apostolis post resurrectionem: de quo in quinta parte sub titul. de prima parte dicetur. In † omnibus ergo Missæ orationibus 2
Sacerdos præmittit: Dominus vobiscum: nisi in orationibus quæ præcedunt prophetias, vel etiam orationes super populum in quadragesima: & nisi in orationibus, quæ immediatè sequuntur post primam orationem, & in illis, quæ dicuntur in parasceue: sed tunc Missa non dicitur, licet Sacerdos communicet. Cùm enim per dictam salutationem optetur Dominum esse cũ populo, qui est in eo per spiritum gratiæ septiformis: ideò ecclesia ordinauit septies tantum in Missa populum salutari, vt iam dicatur. Ideò in præmissis orationibus tantum dicitur, Præmittitur † tamen aliis 3
exhortatio ad humiliationem per, flectamus genua: vel per, humiliate capita vestra Deo: quia oratio, quæ facienda est cum ieiunio ad magnum spiritum eiiciendum, tunc demum valet, si cum humilitate fiat. Rursus in diebus ieiuniorum † repræsentat ecclesia tempus 4
Babylonicæ captiuitatis. Meritò ergo Sacerdos tunc populum (vtpote absentem) non salutat: nec se ad illum conuertit: sed absolutè incipiens, oremus, insinuat pro illo fore orandum, & quia oratio debet fieri cum effectu, mox subiicitur flectamus genua, vel, humiliate capita vestra Deo. Repræsentat etiam tempus dominicæ passionis, quod præcipuè post cœnam cum discipulis factam incepit: quia ergo tempore illo Dominus discipulos non salutauit, sed eos adorandum pluries excitauit: ideò Sacerdos tunc populum non salutat, sed ei orare insinuat Sed & quod tempore illo Christus in oratione genua flexit: ideò mox ad genua flectendum inuitat. Dicit autem flectamus genua, in persona vniuersitatis omnium fidelium, quasi omnium syndicus seipsum includens, & ideò loquitur in prima persona, excitans se & omnes ad orandum humiliter, & deuotè: sed mox subiicit eleuatio in persona alterius, scilicet Christi, cuius typum gerit in officio Missæ, & tunc loquitur in secunda persona, & in dissimili cantu: quasi ipsi Christus dicat: surgite, quoniam vestram humilitatem & deuotionem video, & tunc vice omnium loquitur siue orat. Quid significent collectæ, quæ dicuntur post, flectamus, & post, humiliate: dicetur in iiij. parte sub quarta feria in capite ieiuniorum. Aliis verò diebus ecclesia tempus exultationis & plenitudinis, quæ præcipuè fuit post Christi resurrectionem repræsentat, & tunc Sacerdos populum salutat repræsentans, vt præmissum est, quòd Dominus post resurrectionem discipulos salutauit. Sacerdos ergo orationibus præmittit Dominus vobiscum, vt populum reddat attentum, quòd mens eius ad Deum dirigatur, & ei per intentionem sedulam coniungatur: & est sensus, Dominus vobiscum, id est, in vobis maneat, & vos præmio vitæ æternæ remuneret, & petitionibus vestris effectum tribuat seu gratiam Dei impetretis, perseuerantes in illa. Cho-
5 rus verò † & populus respondent: Et cum spiritu tuo: quod sumptum est ex Epistola secunda ad Tim. vlt. ubi dicitur, Dominus Iesus Christus cũ spiritu tuo, huiusmodi etenim mutuæ salutationes, notant quòd Sacerdotis & populi vnus debet esse affectus: & est sensus: tu pro nobis facturus es preces ad Dominum, & quia Dominus Deus preces illas tantùm approbat, & exaudit, quæ ex bono corde procedunt: oramus & nos similiter pro te, vt ille sine quo nullum est bonum, sit cum spiritu tuo: vt qui tecum est in ore, sit & in corde, & in te maneat, & secundum hoc cessat hæsitatio quærentium, quare populus respondet: Et cum spiritu tuo: cũ Sacerdos dicẽdo, Dominus vobiscũ optauerit Dominũ esse cũ illis: non solũ in spiritu, verũ etiam in corpore: nam & idipsum populus per hanc responsionem optat, vt præmissũ est. Potest etiam dici, quòd hac respõsione populus se refert solum ad actionem immolationis, ad

quam

quam ſacerdos procedit,in qua per ſpiritum
totaliter eleuatus,& ab omni terrenitate prorſus
abſtractus eſſe debet.Poſtquam verò chorus
reſpondit,ipſe ad altare reuoluet, ſcilicet
ad orientem,vt dicitur in proœ.v partis,&quaſi
parum de ſua bonitate confidens vniuerſalem
ad ſe colligit eccleſiam dicens,quaſi omnium
ſyndicus:oremus. q.d.orate omnes ſimul mecum,
vt quod poſtulamus, citius impetremus,
quoniam impoſſibile eſt multitudinem nõ exaudiri:
& ſic orationẽ dicit:dicendo ergo oremus,
hortatur alios ad orandũ, quia & ipſe monuit
Matt.10. Chriſtus diſcipulos orare dicẽs:orate,ne intretis
in tẽtationẽ.& poſteà orat,quia poſteà Chriſtus
orauit:ipſe enim fecit & docuit:quod autẽ
dicit oremus,ab antiquis habemus qui præmiſſo,
oremus ſubiungebant communiter orationẽ:
dicit autem oremus ſtans ante medium altaris
propter rationes poſitas in principio præced.
tit.oratio autem quam dicit,ſignificat indulgentiam,
quam Dominus repromiſit,& deinde
tranſit ad dextram partem altaris, vt dicetur
ſub ti.ſeq.Oratione finita † chorus reſpondet
Amen:quod eſt Hebraicum verbum.q. d. flat 6
nobis, ſicut oraſti,ſeu feliciter acta oratio tua:
& eſt ſumptum Amen ex Apoc.10.Amb.exponit
Amen, id eſt,verum eſt,quod ſermo ſonat,
affectus ſentiat. de conſe. d. ii. revera. in fi.
xxxviij.d.ſedulò.iij.q.v.& hoc nomen quandoque
ponitur pro verè,vt ibi: Amen, amen,
cico vobis: extrà de iureiur.& ſi Chriſtus,prout
ſub tit. de oratione dicetur. Et not. quod
præmiſſa ſalutatio,ſcilicet,Dominus vobiſcum
ad minores & imperfectiores,& ſimplices pertinet
ſacerdotes.Epiſcopus,vel eius ſuperior qui
perfectus eſſe debet,& expreſſam Chriſti ſimilitudinem
gerit,vt ſe vicarium Chriſti oſtendat,
oraturus prima vice vtitur verbo Domini
dicentis.Ioan.20.Pax vobis: † quæ fuit prima
vox Domini ad diſcipulos, quando eis poſt 7
reſurrectionem apparuit: quaſi diceret in præſenti
detur vobis pax temporis, & in futuro
pax æternitatis.De vtraque Ioan. 13.Pacem relinquo
vobis,pacem meam do vobis.Hoc etiam
verbo vſus eſt diſpenſator Ioſeph ad fratres
eius,Poſteà verò ad inſtar cæterorum ſacerdotum,
Gen. 45. dicit Dominus vobiſcum,vt ſe eſſe vnum
ex ipſis oſtendat.xcv.di.olim.&.c.ſeq. in fi. Et
eſt aduertendum, quod tunc demum pax vobis
dicitur,quando,gloria in excelſis cantatur:
& hoc ideò vt correſpondeat ei, quod ibi dicitur
: & in terra pax hominibus, &c. Prætere
a hæc ſalutatio à Chriſto tempore gaudij &
lætitiæ, ſcilicet reſurrectionis ad diſcipulos
facta illi cãtico lætitiæ correſpõdere debet.Sũt
etiam qui dicunt quod Pontifex ſolenniter celebrans
in diebus,quibus gloria in excelſis,dicitur,
repræſentat Chriſtum poſt reſurrectionem
ſeu reſurrectionis gaudium, quo tempore
ſæpè Chriſtus dicta ſalutatione ad diſcipulos
vſus eſt ideoque Chriſtum imitando primis diebus
hoc dicit.In Miſſis verò,quas aliis diebus
vel temporibus dicit:vel etiam,quæ ab inferioribus
dicuntur,Chriſti paſſio figuratur & planctus
atque afflictio conformatur.Et ideò in illis
pax vobis non dicitur,ne gaudium cum dolore
miſceatur: poteſt etiam dici, quod per
Chriſtum facta eſt pax inter Deum & hominem
& inter Angelos & homines,quod manifeſtauit
Angelus,quando in Chriſti natiuitate cantauit;
Gloria in excelſis Deo,& in terra pax hominibus.
Pacem verò inter Deum & homines manifeſtauit
Chriſtus,quando poſt reſurrectionem
dixit Apoſtolis,pax vobis.hæc repræſentatur in Luc.2.
Miſſa Primũ per quenlibet Sacerdotẽ,qui poteſt
cãtare.Gloria in excelſis,Angelũ repræſẽtãs.Secũdũ,
per Epiſcopũ,qui ſolus dicit,pax vobis repræſẽtãs
Chriſtum,qui in perſõa eccleſiæ dixit
Apoſtolis:pax vobis.vtrunque autem dicit Epiſcopus
ſolemniter celebrans:quia vtrunque ſcilicet
Chriſtum & Angelum repræſentat. Ipſe Ioan. 20
enim ſpecialior eſt Chriſti vicarius,quàm ſimplex
Sacerdos, ideoque cùm omittit officium
Angeli, ſcilicet temporibus,quibus cantica lætitiæ
ſubticentur,ſcilicet Te Deum laudamus,&
Gloria in excelſis:omittit ſimiliter adhuc officiu
Chriſti,non dicens,pax vobis,ſed Dominus
vobiſcum ſicut ſimplex Sacerdos.Nõ enim per
Epiſcopum qui repræſentat Chriſtum,& Angelum
vna pax ſine altera nuntiatur.Idem etiam
eſt in,Ite miſſa eſt,quod non dicit niſi Glo-
8 ria in excelſis dicatur.† Sanè diaconus non dicit,
Dominus vobiſcum per horas:eò quòd non
ita gerit typum Chriſti qui per Booz hac ſalutatione
vſus eſt ſicut Sacerdos,qui ea in perſona
Chriſti vtitur:legens tamen Euangelium,
hoc dicit,quia tunc vtitur officio prædicatoris,
& pronuntiat doctrinam ab ipſo Chriſto immediatè
prolatam,& etiam cereum paſchalem benedicens:
quia tunc Chriſti reſurrectionem repræſentat.
Sunt tamen quidam,qui dicunt,quod
in diuinis,officiis,quę dicere tenentur,licitè poſſunt
hoc dicere,cùm prohibitum non legatur:
quibus generalis vſus eccleſiæ contradicit,vt ſe
inferiores ſacerdotibus cognoſcant.Notandum
autem eſt,quòd ſeptem † vicibus populus ſalu-
9 tatur in Miſſa:quatenus excluſis ſeptem vitiis
capitalibus ſuſcipiat gratiam ſeptiformem.Myſteriũ
enim Miſſæ,ad ſeptem dona ſpiritus ſãcti
refertur.Primò in ipſo Miſſæ exordio ante collectã.
Secũdò,ante Euangeliũ.Tertiò,poſt Euãgelium
ſine dicto ſymbolo,ſcilicet ante offeriorũ.

Quartò,ante præfationem,cùm dicit Sacerdos:
Per omnia ſecula ſeculorum,& conſequenter
Dominus vobiſcum.Quintò, ante pacis oſculum
cũ dicit:Pax Domini ſit ſẽper vobiſcũ.

Sextò,ante primã poſt cõmunionẽ. Septimò,
finito finali poſt cõmunionẽ.In prima ſalutatione
ſpiritus ſapientiæ,intelligitur:quia ſapientia
intrauit in hunc mundum,vt ſaluaret nos
in

In secunda spiritus intellectus, ideò enim prædicauit, vt doceret nos. *Ioan. 20.* In tertia spiritus consilij, hoc enim secreto Dei consilio se passioni obtulit, vt redimeret nos. In quarta spiritus fortitudinis, quia pendens in cruce diabolum expugnauit, vt redimeret nos. In quinta spiritus scientiæ, quia resurgens discipulos salutauit, & eis sensum aperuit, vt erudiant nos. In sexta spiritus pietatis, quia sola pietate humanam naturam super astra leuauit, vt exaltaret nos. In septima, spiritus timoris, quia Angeli tremebunt cùm venerit ad iudicium, vt glorificent nos. Cæterum, in qualibet salutatione mutatur officium Missæ, & de vno officio ad aliud transitur, quare meritò salutatio præmittitur. Cùm enim ad operarios nouiter ingredimur, eos salutare solemus, & secundum hoc octo officia sunt in Missa. Rursus salutatur etiam in octaua, vt quidã volunt, scilicet post offertoriũ ante secretellam. Nam volens se ad populum dicturus, Orate fratres, &c. debet dicere sub silentio Dominus vobiscum. Verùm licèt eis † quos 10
salutamus faciem regulariter repræsentemus: tamen in quinque duntaxat ex præmissis salutationibus sacerdos ad populum se conuertit. Nã in illa salutatione, quæ fit ante Euangelium se non conuertit, quia iam intentus est ad verba Dei annuntianda: nec etiam in illa, quæ ante præfationem, quia iam intentus est ad sacrificiũ altaris tractandum: nec etiam in illa, quæ fit ante pacis osculum, quia iam tenet corpus Christi in manibus, & habet cor sursum ad Deum. *Luce. 9.* Et omnino intentus est ad reuerenter illud tractandum. Nemo enim mittens ad aratrum & respiciens retrò aptus est regno Dei, extra de vo. magnæ. Cæterùm quinta, ad populum, cum Dominus vobiscum facta cõuersio significat quinque apparitiones, quas Christus fecit discipulis suis in die resurrectionis.

Prima fuit Mariæ Magdalenæ, Ioan. 20. & Mat. vlt. Secunda eidem, & aliis mulieribus redeuntibus de sepulchro, quando dixit eis: *Mat. 20.* Auete. Mat. vlt. Tertia, Petro. Quarta duobus discipulis euntibus in Emaus. Quinta, in domo decem discipulis, absente Thoma, Ioan. 20. Sed quia altera illarum manifesta non fuit, quando videlicet primò apparuit Mariæ Mag. vel secundum alios, quando apparuit Petro: quia nescitur quando aut vbi, ideò sacerdos ante secretelam dicturus orate fratres, prædicit sub silentio, Dñs vobiscum sed patenter dixit Apostolis Orate, ne intretis in tentationem. Fuerunt etiam & aliæ apparitiones de quibus nil ad præsens. Non est etiam omittendum † quod sacerdos 11
semper voluit se ad populum ad dextram, & per eãdem se ad altare reuoluit, quasi isto facto dicens: Dextera Domini fecit virtutem: *Psal. 117.* dextera Domini exultauit me: dextera Domini fecit virtutem Secundò, ad designandum, quod in sepulchro Dominico Angelus à dextris sedebat. Tertiò, vt per hoc Sacerdos innuat se rectam & obtentam habere intentionem pro se & pro populo, ad cœlestem patriam, quæ per dextram significatur: iuxta illud in Cantic. Dextera eius amplexabitur me. *Cant. 2.* Quartò quia versus salutando populũ, & conuersus dicendo oremus hortatur tam se, quàm populum ad orandum, & oratio debet fieri pro æternis, quæ per dextrã significantur, vnde Christus sedere dicitur ad dextram patris: *Mat. vlt.* meritò parte dextera fit vtroq; gerit quippè Sacerdos typum Christi qui perfectus est in salutationibus, & orationibus, quæ *Psal. 26.* ad dextram fiunt. Veruntamen postquam dixit orate pro me fratres, &c. se reuoluit ad sinistrã iuxta Psal. Circuiui & immolaui in taber. eius ho. &c. præparans se ad immolandum, quendã circuitum facit, se igitur conuertit tunc ad sinistram, quæ imperfectior & infirmior est, ad notandum imperfectionem cuiuslibet Sacerdotis, præter Christum. Hinc est, quod præmissa verba dicendo, obsecrat tanquam imperfectus, & peccator, & indigens aliorum auxilium impendi sibi ab aliis siue beneficium orationis. Secundò quoque reuoluitur tunc à sinistra, vt per hoc significet tristitiam de passione Christi ad quam repræsentandam statim intendit. Tristitia enim rectè per sinistram significatur: iuxta illud Apostoli, à dextris & à sinistris per gloriã & ignobilitatem: per infamiam & bonam famam. *2. Cor. 7.* Debent etiam fieri illæ volutiones & reuolutiones, ante medium altaris: *Eccle. 15.* iuxta illud In medio ecclesiæ aperuit os suum, &c. *Cant. 3.* In quo & illud commemoratur, quod Redemptor noster, iuxta Salomonem, corpus suum media charitate cõstrauit propter filias Hierusalem. Et attendite, quia quidam dicto Dominus vobiscũ ab altare reuoluti, dicunt oremus: stantes ante medium altaris, per hoc insinuantes se loco in manifesto & populo conuenienti orare, scilicet ante medium altaris: quódque populus debet de medio cordis orationes ad Deum effundere Alij verò ad dextrum cornu altaris, vbi orationem præferre debent, dicũt, oremus, vt sic inter insinuationem & orationem nullum actũ alium interponant: & vt ibi præcedat orandi insinuatio, vbi mox subsequi ipsa oratio, & orantis populi esse decet intentio.

SVMMA.

1 *Oratio nostra à Deo incipere, & ab eodem terminari debet.*
Missæ offic. cur ab oratione incipiat, & in gratiarum actionem terminetur ibid.
2 *Orationes cui competat dicere. Sacerdotes qui dicantur,* ibidem.
Dominus vobiscum cur à sacerdotibus præmittatur omnibus orationibus, ibid.
3 *Oratio habenda est breuibus.*
4 *Oratio, vnde dicatur, & vnde originem habuerit.*
5 *Orationum verba qualiter intelligantur.*
6 Ora

6 *Oratio, cur principium à patre : finem verò à filio sortiatur.*
7 *Iesus, nomen est proprium.*
8 *Seculum, quid, & vnde dicatur.*
9 *Amen, respon. quid significet.*
10 *Collectæ, quomodo terminentur, variè per discursum.*
11 *Collecta cur nulla dirigetur ad spritum sanctum.*
12 *Orationes qualiter terminari debeant in exorcismis.*
13 *Orationes, cur dicantur collectæ.*
14 *Collectarum quinam fuerint authores.*
15 *Orationes dicendæ in templo quot numero*
16 *Oratio vnica, in summis festis, dicitur. Et qua idipsum ratione.*
17 *Lateranensis Eccles. orationem dominicã dicit loco collectæ in Missa & horis.*
18 *Manus quo consilio eleuentur in orationibus.*

CAP. XV.

De oratione seu collecta.

SAlutatione præmissa, subiiciuntur orationes:
quia † enim omnis nostra oratio à Deo in- 1
choata, circulariter per ipsum terminari debet:
ideò Missæ officium incipit ab oratione, &
terminatur in gratiarum actione. Vnde viden-
dum est, quis debet orationes dicere. Qualiter
& pro quibus sit orandum. Quid sit oratio. Et
quãdo Et vbi Et versus quam partem orati-
ones dicendæ sint. De mutatione Sacerdotis ab
vna parte altaris, ad alteram. Vnde orationes
dicantur, & vnde originem habuerint. Qualiter
verba eorum intelligantur. Qualiter orationes
terminentur. Quare vocentur collectæ. Quæ
& quot orationes dicendæ sunt & de inuento-
ribus earum. Quomodo Pontifex, vel Sacer-
dos illas dicens, stare debet. Circa † primum 2
notandum est, quod ea de quibus populus im-
mediatè ordinatur ad Deum, Sacerdotes tan-
tum dicuntur, qui sunt mediatores inter Deum
& populum : quorum quidam dicuntur publi-
cè spectantia ad totum populum, in cuius per-
sona ipse solus ea Deo proponit, sicut sunt ora-
tiones & gratiarum actiones: quidam priuatim,
quæ ad officium eius tantum spectant, vt con-
secrationes & huiusmodi orationes, quas ipse
pro populo facit: non tamen in persona populi
orans, & in omnibus præmittit Dominus vobis-
cum : vt mens populi Deo coniungatur, &
quia populus in his, quæ ad Deum pertinent
sacerdotem ducem habet, ideò in fine cuiusli-
bet suæ orationis populus consentit, respon-
dens amen : vt iam dicetur, propter quod &
omnis oratio altè terminatur, etiam si priuatim
fiat. Sanè orandum † est, breuibus verbis, non in 3
multiloquio: vt iam dicetur xij. di. omnia xliij.
di. sit rector. prope fi. Vnde & Græci parum
& frequenter orant, sed in lachrymis & in pu-
ritate cordis, non in voce clamosa, sed in mẽtis
intentione & lachrymarum compunctione, sic
in conspectu diuinæ maiestatis & angelorum,
oportet nos esse, vt mẽs nostra voci cõcordet:
iuxta illud Psal. Exaudiuit Dominus vocem
fletus mei, Et iterum: Sacrificium Deo spiritus *Psal. 6.*
contribulatus &c. Debet etiam oratio esse de- *Psal. 50.*
tota, nam omnium creatori cum deuotione est
supplicandum. Dum autem sacerdos altè dicit
orationem, alij non debent verbis orare, sed il-
lam orationem attendere & ad eam respondere
amen. Pro quibus sit orandum, dicetur in vj.
parte sub tit. de Parasceue. Quid sit oratio, & qua
hora, & vbi horæ canonicæ, dicendæ sunt, &
versus quam partem orandum est dicetur in
prœm. v. partis. Quid significet oratio, quæ di-
citur ante epistolam, dicetur sub ti. de sessione
Episcopi. Sanè sacerdos dum orat, ad dextram
consistit altaris, iuxta illud Exod. Deprecabitur
Aaron super cornu altaris, & placabit super *Exod. 30*
eum in generationibus suis: in hoc illud signans
quod fuerat prophetatum Deus ab austro ve-
niet : Christus enim Iudæos docuit, ad quos à
patre missus fuit, quia dextra Iudæos, gentiles *Abac. 3.*
sinistra figurat : & quoniam lætitia per dex-
tram, tristitia verò per sinistram designantur:
idcircò ad dextram partem altaris primum
accedit, vt gaudiũ Dominicæ natiuitatis osten-
dat. Deinde dicturus euangelium, ad sinistram
conuertitur, vt tristitiam passionis insinuet. Sed
iterum redit ad dextram, vt gaudium resurre-
ctionis annuntiet, de hoc aliter dicetur sub tit.
de mutatione sacerdotis. Rom. verò Pontifex
oraturus, ad sedem post altare, vel alius Episco-
pus ad latus altaris ascendit, & stans collectam
pronuntiat quam in libro legit aperto, & dein-
de sedet, quia sicut Euangelista testatur, venit *Luc. 4.*
Iesus in Nazareth, vbi nutritus fuerat, & intra-
uit secundum consuetudinem diei sabbati, in
synagogam, & surrexit legere, & traditus est ei
liber Esaiæ Prophetæ, quem vt aperuit, inuenit *Esai. 4.*
locum, vbi scriptum erat: Spiritus Domini super
me propter quod vnxit me: & cum plicuisset li-
brum, reddidit ministro, & sedit Rursus Ponti-
fex ad latus altaris, vsque ad dictum offertoriũ
moratur, vt dictum est sub tit. qualiter Epis-
4 copus vel Sacerdos. † Sequitur videre vnde ora-
tio dicatur: & vnde orationes originem habue-
runt. Et quidem dicitur oratio, ab orando, eò
quod per eam populo bona corporis, & animæ
orando petuntur. Licet enim Dominus sciat,
quibus egemus: orare tamen debemus, prout di-
cetur sub oratione Dominica: orat enim Sacer-
dos, pro bonis, vt adsint, & pro malis, vt absint.
Designantur autẽ orationes, in Apoc. per fumũ
aromatum, qui ascendit in conspectu Domini *Apoc. 8.*
de manu Angeli Christus enim verus homo *Psal. 39.*
propter nos passioni deditus, cuius illa vox est: *Hebr. 5.*
holocausta etiam pro delicto nõ postulasti, tunc
dixi, ecce venio, semper pro nobis orabat, quia
secundũ Apost. Exauditus est in omnibus pro

ſua reuerẽtia. †. Qualiter verba orationum intel- 5
ligenda ſint, videamus. Et quidem, quod in quibuſdam codicibus continetur, proſit huic, vel illi ſancto talis oratio ad gloriam & honorem, ſic intelligi debet, quod ad hoc proſit, vt illi magis ac magis infidelibus glorificentur, aut etiam honorentur in terris, extrà de celeb. miſ. cum Marthæ. prope fi. Cùm enim ipſi ſint perfectè beati omnia eis in cœlis ad votum ſuccedunt vnde non egent noſtris orationibus, imò iniuriam facit martyri, qui orat pro martyre, licet plerique reputent non indignum ſanctorum gloriam poſſe vſque in diem iudicij augmentari, & ideo eccleſiam interim ritè pro poſſe augmentationem glorificationis eorum, optare. Quia autem poſt finem orationis ſubiungitur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium: illud ſignificat quod ipſe in euangelio dicit: Quicquid petieritis patrem meum, in nomine meo, fiet vobis. Orat enim ſacerdos ad Deum patrem, vt per filium ſuum, qui Dominus noſter eſt æqualiter, ſicut pater, oratio
Ioan.14. perficiatur. Hinc † enim eſt quod omnis oratio 6
generaliter ad patrẽ dirigitur, & terminatur in nomine filij. Non enim per aliam viam ad nos æterna Dei beneficia poſſunt decurrere, quàm per eum, qui eſt mediator Dei & hominum homo, Chriſtus Ieſus. x. d. quoniam, ſicut per mediantem cryſtallum mittitur ignis in eſcam ſuperpoſitam à Sole longinquo. Et ſumptum
Rom.5. eſt hoc de Epiſtola ad Rom. vbi dicitur: Gloriemur in Deo, per Dominum noſtrum Ieſum, nemo enim venit ad patrem niſi per me. Et ipſe
Ioan.14. alibi dicit: Si quid petieritis patrem, in nomine meo, dabit vobis. Et nota, quòd † Ieſus, eſt 7
proprium nomen: prout dictum eſt in prooemio ſecundæ partis. Quod verò ſequitur, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti, &c. ita poteſt intelligi, in vnitate ſpiritus ſancti, hoc eſt, vnà cum ſpiritu ſancto: nam pater, & filius, & Spiritus ſanctus, ſunt vnum. Vel in vnitate Spiritus ſancti, hoc eſt, in Spiritu ſancto, qui eſt vnitas patris & filij: & amor, & connexio vtriuſque. Poſſunt etiam ſic exponi præmiſſa verba, per Dominum noſtrum, &c. vt ſit ſenſus: O pater, exaudi per filium tuum, qui hoc vult & poteſt: vult, quia viuit: poteſt, quia regnat: viuit inquam, & regnat tecum in vnitate Spiritus ſancti: non quidem viuit & regnat, vt tyrannus ſpiritu iniquitatis, ſed viuit & regnat Deus ſpiritu benignitatis. Quod verò ſequitur: Per omnia ſecula ſeculorum, vel conſecutiuè, vel antonomaſticè intelligi poteſt. Conſecutiuè, ſicut generationes generationum: quaſi dicat, Per omnia ſecula ſeculorum ſibi inuicem ſuccedentium. † Dicuntur enim ſecula 8
quia ſequuntur: nam aliis diſcedentibus alia ſequuntur. Antonomaſticè, ſicut cantica canticorũ: & eſt ſenſus: ſicut ante omnia ſecula filius cum patre in vnitate ſpiritus ſancti, in deitate viuit & fuit: ita & in præſenti ſeculo & in futuro, vbi iuſti cum S. Angelis permanebunt: & iniuſti cum diabolis cruciabuntur: credatur æqualiter viuere cum patre & ſpiritu ſancto: &
9 nullo fine cõcludi. † Sequitur amen, quod verbum optantis vel affirmantis, oſtendit affectum vel conſenſum, vt præmiſſum eſt: Populus enim aſſentiens voci Sacerdotis, qui dixit, per omnia ſecula ſeculorum: aſſentit, quod ſeculum per eum creatum eſt. Vnde in fine pſalmorum, vbi nos dicimus, fiat fiat, Hebræus dicit, amen amen. Et Chriſtus in Euangelio ſæpè dicit, amen amen, id eſt, verum dico vobis. Reſpicit ergo ad formam orationis, vt quod oratur, optetur, vel ad modum concluſionis, vt quod concluditur affirmetur: verbi gratia, cùm Sacerdos orans dicit, Da nobis quæſumus Domine, ſalutem mentis & corporis, populus reſpondet, amen, id eſt, fiat, & cùm Sacerdos cõcludit, qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus per omnia ſecula ſeculorum. populus affirmando reſpondet, amen, id eſt verum eſt: vel amen interpretatur veritas, vt in Apocal. hoc *Apoc.vlt.*
dicit amen, teſtis fidelis. de hoc dictum eſt in præcedenti tractatu.

10 Circa † terminationem collectarum, notandum eſt, quod in eis quandoque dirigitur ſermo ad patrem quãdoque ad filium, quandoque ad ſpiritum ſanctum, & quandoque ad totam Trinitatem. Si ſermo ad ſolum patrem dirigitur, non habita mentione de filio, neque de Spiritu ſancto, tunc dicetur in fine: Per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuũ qui tecum viuit & regnat in vnitate ſpiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum: ſine per eundem, & eiuſdem: vt in illa oratione: Protector in te ſperantium, &c. Si verò fiat mentio de filio, vel de Spiritu ſancto, refert an ante finalem partem orationis, an in fine ipſius fiat mentio de filio. Si verò dirigatur ad Patrem, habita mentione de filio, ante finem: tunc dicitur in fine per eundem Dominum noſtrum, &c. vt in illa oratione: Deus qui de beatæ Mariæ virginis: &c. Si in fine, tunc ſubiicitur immediatè, qui tecum: ſine, per eundem, & eiuſdem, vt in illa collecta S. Stephani: Omnipotens ſempiterne Deus, qui primitias martyrum. Et in illa: Deus qui ſalutis æternæ: vel Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum: ſine, per, vt in illa collecta. Deus, qui nos redemptione quæ dicitur in vigilia Natalis & in illa: Illumina quæſumus, quæ dicitur in Epiphania. vel Ieſus Chriſtus Dominus noſter: vt in illa Deus, qui ad æternam, quæ dicitur feria tertia poſt Paſcha: & in ſecreta illa, Ipſi tibi: quæ dicitur in cœna Domini. Si verò in oratione, quæ ad patrem dirigitur, ſit mentio de Spiritu ſancto, dicitur in fine: per Dominum noſtrum, ſed tunc dicitur ibi in vnitate eiuſdẽ ſpiritus ſancti Deus, vt in illa Deus, qui corda fidelium, & in illa: Adſit nobis quæſumus virtus.

Spiritus

Spiritus sancti,&c Quòd si fiat ibi mentio de Spiritu sancto,& pòstea de filio,tunc subiicitur in fine immediatè,qui tecum,vt in illa oratione Mentes nostras quæsumus Domine Paracletus; & in illa:Vre igne,&c.Rursus,quando ad Patrem dirigimus sermonem, orando vt ipse det nobis spiritum viuificandi,vel huiusmodi:tunc dicitur,per Dominum : siue per eundem, vel eiusdem, vt in illa oratione quæ dicitur in benedictione cinerum:Deus qui humiliatione, &c.& in illa quæ dicitur in benedictione fontis:Omnipotens sempiterne Deus,respic,&c.Si autem sermo ad filium dirigatur:vt in illa oratione,Excita Domine potentiam tuam,& veni: & similiter in aliis collectis, de aduentu Domini.& in illa,Deus qui virginalem aulam: tunc dicitur in fine,qui viuis & regnas cum Deo patre in vnitate spiritus sancti Deus, &c. Et si fiat ibi mētio de patre,tūc dicitur,qui cū Deo patre, &c.vt in illa oratione canonis:Domine Iesu Christe fili Dei,&c. Si verò sermo dirigitur ad Spiritum sanctum,dicunt quidam, quòd tunc dicitur in fine:qui cum patre & filio viuit , & regnat Deus, &c. Veruntamen 11
† omnis oratio dirigitur ad patrem vel ad filium,& nulla ad spiritum sanctum:quia Spiritus sanctus est donum,& à dono non petitur donum,sed potius à largitore doni:petitur ergo à patre,& filio,& ad eos sermo dirigitur, tanquā ad donatores,& non à Spiritu sancto qui est donum:& pariter ab vtroque procedit. Si autem ad totam Trinitatem sermo dirigitur,tunc dicitur in fine per Dominum siue per eundem, & eiusdem, vt in illa oratione canonis:Suscipe sancta Trinitas:& in illa quæ dicitur in fine Missæ:Placeat tibi sancta Trinitas, in quibus dicitur per Christum Dominum:quod succedit in orationibus,in locum per Dominum nostrum causa breuitatis.Idemque in oratione, quæ ad Deum patrem dirigitur,de eo mentio fiat,vt in illa:Omnipotens sempiterne Deus, qui dedisti famulis tuis:tunc dicunt quidam: qui viuis & regnas Deus,per omnia secula seculorum. Alij verò intelligentes, quod oratio ipsa ad Deum filium dirigatur:dicunt tunc,qui viuis & regnas in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum,& in illa oratione: Fidelium Deus omnium conditor:totamque Trinitas conditor & redemptor est,licet Christus propriè sit redemptor. Potest etiam dici, quod oratio quæ ad Trinitatem dirigitur,concluditur sine aliqua personarum distinct.sic,qui viuis & regnas Deus per omnia secula seculorum. Vel conuertat orans sermonem ad se,vel ad populum dicens:quod ipsa præstare dignetur,& sic etiam concluditur in orationibus benedictionibus.Sanè in oratione in qua sermo dirigitur ad caput ecclesiæ,sic videtur debere dici : qui viuis & regnas, cùm Christus sit caput ecclesiæ:extrà de sacra vnct. cap. j. sed non est ita. Tota namque Trinitas est caput ecclesiæ,ideoque dici debet, per Dominū
12 nostrum.In exorcismis † verò ad expellendum dæmonem aliter dicitur,quoniam in aquæ benedictione dicitur per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos,& seculum per ignem.Similiter & in catechismis dicitur, qui venturus est, &c. quàm citò enim diabolus audit Christum esse venturum iudicare seculū per ignem,fugit,timens iudiciū ignis.quia scit se post diem iudicij æterno igne premendum. Eadem quoque ratione dicit magister Gilbertus, quod orationes in exequiis mortuorum debent simili modo finiri , communis tamen vsus ecclesiæ tenet,vt dicatur:Per Dominum nostrum,&c.in illa tamen oratione:Fidelium Deus omnium conditor:debet dici, qui viuis & regnas,&c. vt præmissum est. Et aduerte, quod orationes in laudibus,in Missa,& in Vesperis,sub eodem & solenniori tono dicuntur pro eo ,quod illæ horæ solemnius & festiuius in ecclesia dicuntur:in aliis verò horis & officiis alius tonus minus solennis seruatur,tum quia minus solemniter dicuntur:tum quia illæ ad alium referri possunt signatum. Omnibus autem orationibus, præterquam in exorcismis præmittitur,oremus,non tamen semper Dominus vobiscum,vt dictum est in præcedenti.

13 Sequitur videre † quare orationes,quæ circa principium Missæ dicuntur,collectæ vocentur. Et quidem ideò, quia sacerdos qui fungitur legatione ad Deum pro populo, in eis petitiones omnium in vnum colligit , & concludit,vt eas ad Dominum referat:propriè tamen dicuntur collectæ , quæ super collectum populum dicuntur: puta in processionibus,vel dum colligitur populus ad stationem faciendam,vt de vna ecclesia procedant ad altare, lix.dist.quoniam.de consec.di.v. conuenit. In vrbe namque quælibet ecclesia stationalis habet aliquam ecclesiam sibi vicinam , in qua colligitur populus die stationis, & ibi dicitur collecta super populum collectum,& inde omnes simul ad ecclesiam,in qua fit statio, accedūt.Vnde in concilio Agathen.de consf.dist.v. conuenit. in fin. dicitur quod plebs collecta oratione ad vesperam dimittatur ab Episcopo, cum benedictione,& est sumptum hoc nomen de Leuitico,vbi scenopegia, quæ est vltimum festorum legalium , collecta vocatur, pro eo quia in fructuum collectione fiebat:& figurabat futuram operum nostrorum collectionem,cùm dicetur:Ecce homo,& omnia opera
14 eius cum eo. Orationum † varij fuerunt doctores,quarum numerus & varietas intantum excrescebat,quòd octauum Africanum concilium constituit,vt nullæ preces vel orationes,vel Missæ,vel præfationes, vel commendationes,vel manuum impositiones dicantur, nisi in concilio fuerint approbatæ.Et Gelasius Papa tam à se,quàm ab aliis appositas preces dicitur ordinasse.B. Gregor. seclusis his quæ

nimia, vel incongrua videbantur, rationabilia
coadunauit: congrua multa nihilominus per se
necessaria superaddens. Cæterum, quidam † 15
modum & ordinem excedentes, intantum orationes
multiplicant, vt auditoribus tantum tædium
generent & fastidium. quasi Deus & homo,
verborum multitudine flecti possit: vt præmissum
est de consec. dist. v. non mediocriter,
Esai.1. cùm econtrà Esaias dicat: Cùm multiplicaueritis
orationes vestras non exaudiam. Et Dominus
Mat.6. in euangelio dicat: Cùm oratis, nolite multum
loqui sicut Ethnici faciunt. Putant enim
in multiloquio exaudiri. Vnde cùm ei dixissent
Apostoli: Domine doce nos orare: compendiosam
eos orationem docuit: Pater noster, &c.
Huiusmodi ergo orationis forman sequentes
sacerdotes in Missa septenarium orationis numerum
non excedunt. Nam Christus septem
petitionibus omnia corpori & animæ necessaria
comprehendit in illa, prout sub eo dicetur:
quia verò numero Deus gaudet impari,
quidam obseruant, vt impares dicant in Missa
orationes videlicet, vel vnam tantum: sicut
vna epistola, vel vnum euangelium dicuntur,
& iste numerus est ordinarius, vel tres, vel quinque,
vel septem. Vnum, ad designandum fidei
vnitatem, vel vnitatis sacramentum. Tres, ad
significandum mysterium Trinitatis: & quia
Christus ter in passione orauit dicens, Pater, si
fieri potest, transeat à me calix iste. Quinque,
ad d. signandum quinque plagas Christi seu in
quinque partitam Christi passionē. Septem ad
designandū spiritū gratiæ septiformis seu septē
dona spiritus sancti. D[illegible]us enim diuisionē &
discordiā detestatur. Vnde cū cæterorum dierū
operibus benediceret operibus; tamē secundæ
diei benedixisse non legitur: eò quòd binarius
numerus primò ab vnitate recedebat, &
ab eo cæteri diuisibiles numeri originem sortiuntur,
& impar numerus mundus est. xxxj.
quæst.j. nuptiæ. Et nota, quòd in summis † festis 16
tantummodo dicitur vna collecta, nisi fortè
eadem die aliud festum occurrat.

Sciendum quoque est, quòd totidem collectæ
& eodem ordine dici debent in secreta,
post communionem, quot præcesserunt ante
Epistolam in exordio Missæ, nec plures, nec
pauciores, finis namque debet suo principio &
quilibet post communionem collectæ & secretelæ
præcedentibus conuenire. Cauendum est
etiam, quia si collecta pro defunctis intermisceatur
in Missa quæ dicitur pro viuis: non
finalis, sed penultima, vel antepenultima dicatur,
quia finis debet ad suum principium retorqueri,
de consec. dist. 1. Episcopus. Semper
enim facienda est memoria pro defunctis:
prout dicetur sub. x. particula secretæ, super
verbo: Memento etiam Domine, &c. quia etiā
viuorum & etiam sanctorum, in quorum honore
celebrantur, qui in vita gloriæ viuunt, auxilio
egent. Sed in Missa pro defunctis intermisceri
non debet collecta pro viuis: etiam,
vt quidam dicunt, illa communis, Deus qui viuorum
dominaris, &c. ab August. composita
ad notandum, quòd defuncti iuuare nequeunt
viuentes in hac vita, nec etiam implorare æternam
vitam: licet ipsi iuuari valeant ab vtrisque.
In Missa tamen pro defunctis potest, vt quidam
dicunt, esse penultima collecta de sanctis &
econuerso. Inno. Papa primus composuit quatuor
collectas pro mense Septembri. Innocentius
verò Papa tertius composuit illam: A cunctis
nos quæsumus Domine, mentis & corporis
17 defende, &c. In † ecclesia Lateran. nunquam
dicitur oratio, sed in Missa & in omnibus horis
loco orationis alta voce pronuntiatur oratio
Dominica, quæ in nouo testamento prima
oratio fuit. Nam & in primitiua ecclesia sic
fiebat.

18 † Sanè Pontifex seu Sacerdos dum orare
seu orationem dicere incipit, manus eleuat, &
extendit, iuxta illud He. 12. Manus remissas
erigite, & genua debilia roborate: & Romano
Pontifici, & etiam aliis Episcopis in multis
ecclesiis ministri adstantes, eleuatas manus
sustentant: quæ manuum eleuatio à lege sumpsit
exordium. Legitur enim Exod. 16. c. &
xxxvj. distin. si quis quòd cùm Israël pugnaret
aduersus Amalech in deserto, Moses ascendit
super verticem collis: Cumque leuaret manus,
vincebat Israël: si verò paululum remisisset,
Amalech populum superabat: Aaron autem &
Hur, sustentabant manus eius ex vtraque parte.
Legitur etiam. 3. Reg. cap. 8. quòd Salomon
stetit ante altare Domini in conspectu ecclesiæ
Israël: & expandit manus suas in cœlum *Act.1.*
orans pro populo. & Gen. 4. Leuo manum meā
ad Dominum Deum excelsum. Eleuatio autem
ipsa, repræsentat, quòd Christus eleuatis manibus
ferebatur in cœlum. Vel eleuat manus ad *Psal.140*
instar saluatoris in cruce pendentis. Vnde illud:
Eleuatio manuum mearum, sacrificium vespertinum.
Extensio verò manuum, ideò fit. Nam
Christus cùm expandisset manus in cruce, pro
persecutoribus orauit, dicens, Pater mi, dimitte
illis, quia nesciunt quid faciunt: moraliter in- *Luc.23.*
struens, quia Christus semper paratus est recipere
pœnitentes, iuxta illud, quòd ipse promisit:
Omnis qui venit ad me, non eiiciam foras, *Ioan.6.*
Quidam tamen perfidi hæretici derident huiusmodi
manuum extensionem, propter illud
Esa. Cùm extenderitis manus vestras, auertam *Esai.1.*
oculos meos à vobis.

SVMMARIVM.

1 *Epistola, quid. Vnde dicatur, & quid significet.*
2 *Epistola vbi debeat legi.*
3 *Epistola cur præmittatur Euangelio.*
4 *Diaconus lecturus Epistolam à quibus, & quot comitetur.*

5 *Epistolam*

5 *Epistolam legens, quò flectere vultum debeat.*
6 *Epistola sumpta ex libro Mosi vel Salomonis qualiter terminetur.*
7 *Epistolam legere non potest quis nisi fuerit subdiaconus.*
8 *Ministerium verbi Dei, est triplex.*
9 *Sedendi vsus, vnde.*
10 *Lectiones Apostolicas & Euangelicas, quis primum statuerit debere dici ante sacrificium.*
11 *Euangeliorum, Epistolarum, & Prophetiarum varia est terminatio.*

CAP. XV.

De Epistola.

ORatione finita, dicitur Epistola, † quæ 1
significat doctrinam Apostolorum, Ele-
ganter autem illam præcedit oratio: quia le-
gitur Luc. 10. c. Rogate Dominũ messis, vt mit-
tat operarios suos in messem suam. Sanè Epi-
stola Grecè, & Latinè supermissio, vel superero-
gatio: dicitur ab ἐπὶ quòd est supra, & σόλον,
missio* Missa enim est ab Apostolis supra
legem Mosi supra Psalmistas & Prophetas, su-
pra Euangelium, sicut & Prophetiæ supra le-
gem: vnde & literæ de vna persona ad aliam
missæ appellantur Epistolæ scilicet supra, mis-
sæ, quasi missæ supra, seu præter id, quod refert,
nuntius viua voce: sicut & Apostolus supra id-
quod dixerat Ephesiis, Corinthiis & aliis. Epi-
stolas mittebat. Legi debet † Epistola secun- 2
dum Magistrum Petrum Antisiodoren. in dex-
tra parte ecclesiæ: quia Christus primò venit
ad Iudæos, qui dicebantur in dextera esse. Me-
lius tamen fit in medio ecclesiæ pro eo, quòd
Ioannes fuit medius inter Apostolos & Pro-
phetas, vt iam dicetur. Dicitur quoque Episto-
la in loco inferiori. Euangelium in superiori: &
supposito panno, de quo sub Euangelio di-
Luca. 1. cetur. Præmittitur † autem epistola Euange- 3
lio, Epistola namque designat officium, quod
Ioannes ante Christum exercuit, qui præiuit
ante faciem Domini parare vias eius: sicut ipse
testatur. Ego vox clamantis in deserto, parate
viam domini. Ioannes ergo quasi subdiaconus
& subminister illius, qui de se dicit: Non veni
Matt. 20. ministrari. Vnde sicut prædicatio Ioannis præ-
cessit prædicationem Christi: ita Epistola Euan-
gelium præcedit. Gerit quoque Epistola, figu-
ram legis & prophetiæ, quæ Christi aduentum
præcesserunt: sicut ipsa euangelium præcedit.
Præcessit quidem lex euangelium: sicut vmbra
lucem: sicut timor charitatem, & initium per-
fectionem. Sanè † subdiaconum Epistolam le- 4
cturum vnus tãtum comitatur acolythus: quia
prædicationem Ioannis pauci secuti sunt: quo-
niam lex neminem ad perfectionem ducit sed
diaconum Euangelium lecturum. tam subdia-
coni quam acolythi & cæteri comitantur: quia
prædicationem Euangelij, quæ perfectionem
facit, plurimi susceperunt. Dici etiam potest,
quod per subdiaconi & diaconi ad legendum
processum, duplex Christi manifestatio per
duplicem eius aduentum significatur: quorum
primus vnum tantum habuit præcursorem, sci-
licet Ioannem, qui per subdiaconum præce-
dentem significatur. Secundus duos habebit,
videlicet Enoch & Heliam: qui per duos vel
plures præcedentes diaconum figurantur. Faci-
5 es autem † Epistolam legentis respicere debet
altare, quod Christum significat, quia Ioannis
prædicatio se & alios dirigebat in Christum, de
cuius vultu iudicium, & æquitas procedunt,
extra de eccle. ben. vt nostrum. Is verò, qui præ-
cedit subdiaconum euntem legere, non vertit
faciem ad legentem, quia Ionnnes non ad se
audiẽtes, sed potius ad Christum dirigebat. Sed
qui diaconum euntem Legere præcedebant,
nunc recipiunt ad Euangelium, & ad faciem
recitantis. Primò, vt ex mutua vtriusque in-
spectione, amor & charitas Christi notetur, qui
in euangelio prædicatur. Secundò, vt se, esse
contestes Euangelicæ doctrinæ ostendant, sicut
legitur in Esa. Vos estis testes mei, dicit Domi- Esa. 44.
nus. Quia verò Ioan. fuit limes præcedentium,
& subsequentium, medius inter Apostolos &
Prophetas. Nam lex & Prophetæ vsque ad
Ioannem, & ex eo regnum Dei euangeliza-
tur, Ideò epistola nec semper legitur de Pro- Luc. 16.
phetis, nec semper de Apostolis, sed interdum
sumitur de veteri testamento: interdum de
nouo. Ioannes enim, cuius vocem repræsentat
Epistola, cum antiquis Christum prædixit fu- Ioan. 1.
turum, dicens: Qui post me venit, ante me fa-
ctus est, & cum modernis Christum ostendit
re præsentem, dicens: Ecce agnus Dei: ecce qui Ioan. 1.
tollit peccata mundi. Interdum ergo sumitur
de Apostolis: quia licet eorum doctrina non
præcesserit euangelium: tamen ad vitam æter-
nam refertur: sicut lex & prophetia: & inter-
dum de veteri testamento: rarò tamen: quia
velum templi est scissum: nec ponendum est
ante oculos velum. Epistola tamen non legitur
de quinque libris Mosi: quia in illis tempora-
lia promittebantur. In cuius signum lectiones
de illis sumptæ terminantur in grauem accen-
tum, vt iam dicetur.
Considerandum † autem est, quod quando
6 lectio vel epistola de libris Mosi, vel Salomo-
nis sumitur: nomen eorum recitatur: vt dice-
tur in proœmio vj. partis. Item in epistolis, quæ
sumuntur de Prophetis, vel de Actibus Aposto-
lorum, siue de Apocalypsi ponitur in principio
hæc oratio: In diebus illis: & in fine dicitur: ait
Dominus omnipotens: eò quòd in libris
illis hoc sæpè scriptum inuenitur. Eadem
etiam ratione, dicitur in epistolis Iacobi
& Petri, Charissimi: & in epistolis Pauli:
fratres, & in Christo Iesu Domino nostro. In
epistola tamen ad Hebræos dicunt quidam non

Hebr. 3. debere apponi:Fratres:eò,quòd Apostolus suspectus erat Hebræis:sed melius vt est,apponatur:quoniã quidã boni erãt inter eos,vt ipse eos in quodã loco eiusdem epistolæ vocat fratres. Propter præmissam etiam causam dicitur in Euangelio. In illo tempore:propriè tamen loquẽdo nulla epistola est de veteri testamento: sed illæ lectiones vocantur. Porrò licet in epistolis,quæ de Apoca. leguntur dicatur:Lectio libri Apocalypsis beati Ioannis Apostoli: in quibusdam tamen Ecclesiis,& Apostoli tacetur illud verbũ beati. Certum enim est,quòd beatus Ioannes præcipuè fuit inter apostolos à Christo dilectus. Dilectio autem Dei, bonos
Psal. 64. nos efficit. quia beatus,quẽ elegisti & assumpsisti. Hac ergo consideratione,cum sicut cæteros sanctos superuacaneum est beatitudinis titulo sanctum ostendere: & Solem quodammodo facibus adiuuare. vj. qu. j. cap. omnia cum ipse velut titulus per se patens effectum beatitudinis, scilicet dilectionem Dei euidenter præ cæteris sit sortitus. Cæterum nullus debet
† epistolam solenniter in Ecclesia legere, nisi 7
sit subdiaconus: qui si fortè defuerit, dicatur à diacono:de quo dictum est in secunda parte sub tit. de subdiacono,& de diacono:vel etiam à sacerdote. Melius enim est,vt sacerdos etiam missam cantans,illam legat, quam si ab acolytho vel alio inferioris ordinis legatur. Circa hoc autem notandum est,quòd populi instructio fit per verbum Dei,quod quidem à Deo per eius ministros ad populum peruenit:& ideò ea quæ ad plebis instructionem pertinent, non
à sacerdote,sed à ministris dicuntur. † Mini- 8
sterium tamen verbi Dei,triplex est. Primum, authoritatis: quod competit Christo qui minister dicitur, Matth. 7. Erat enim sub po-
Rom. 20. testate docens. Secundum manifestæ veritatis: quod competit prædicatoribus noui testamenti: de quo dicitur in secundo. Corint. tertio. Qui & idoneos fecit ministros.

Tertium,figurationis,quod competit prædicatoribus veteris testamenti: ideoque doctrinam Christi proponit diaconus. Doctrina verò prædicatorum veteris testamenti, proponitur per subdiaconos. Nec obstat, quod aliquando per eos legitur loco epistolæ aliquid de ipso veteri testam. quia prædicatores noui
Mat. 21. testam. etiam vetus prædicant. Cæterũ doctrina prædicatorũ veteris testamẽti,nõ sẽper legitur: sed illis diebus,quibus præcipuè configuratio noui & veteris testamenti designatur:vt in ieiuniis quatuor temporum:& quando aliqua celebrantur:quæ in veteri lege figurata sunt,sicut passio,natiuitas,baptismus,& aliquid huiusmodi:& quoniã vtraq; doctrina ordinat ad Christum & eorum,qui præibant,& eorum, qui sequebantur:ideò doctrina Christi postponitur quasi finis. Cùm autem dicitur Epistola:genua non flectimus,cum ad nouum pertineant te-
stamentum:imò sedemus. quia doctrina in si-
9 lentio & quiete audienda est. Visus † etiam sedendi à veteri testamento assumitur, sicut in Esdra legitur. Milites tamen stare consueuerunt quando Epistolæ Pauli leguntur in honorem eius, quia miles fuit: vnde in signum militiæ suæ depingitur cũ ense in manu:vel ideò, quia ipse suam prædicationem Euangelium nominauit. Et est sciendum,quòd nunquam in quadragesima legitur epistola Pauli:nisi tantum in cœna Domini:quia ad nouum pertinet testamé-
10 tum. † Sanè lectiones apostolicas,& euangelicas, quis primò ante sacrificium dici debere statuerit,non omnino certum est. Creditur tamen,quòd primi successores Apostolorum, eò quod in illis eadem sacrificia celebrari iuben-
11 tur. Quæritur autem quare † prophetias voce inferius deflexa:Euangelium verò ac Epistolã, vocem exaltando,finimus? Respondeo per prophetiam,quæ est in veteri testamento, synagoga,quæ inclinata est, & cecidit, intelligitur: ideoque inclinando vocem, & quasi cadendo prophetia finitur. Hinc etiam est,quod synagoga depingitur,quasi fracta hasta vexilli: per Euangelium verò & epistalam ecclesia militans repræsentatur,quæ exaltata est & ideò illa cum exaltatione vocis finiuntur. Prætereà, in veteri testamẽto temporalia & caduca promittebantur:in cuius figura lectiones in grauem accentum terminãtur. In nouo verò tẽstamento spiritualia & æterna, in cuius rei signũ Euangeliũ & Epistola in accentum terminantur acutum. Quædam tamen lectiones de veteri testamento sumptæ, quæ in officio Missæ pro Epistolis sæpè leguntur, in acutum terminantur accentum:& sub tono Epistolari leguntur cùm enim tunc in locum Epistolæ succedant,meritò,& quod ad hoc, & quod ad nomen, illarum debent imitari formam.

ADNOTATIO

*Misio.) Videtur author hoc verbũ minus duxisse à sua ἐτυμολογία. Dicitur enim ἐπιστολὴ ἀπὸ τοῦ ἐπιστέλλειν, quod est mittere, quia ad absentes mittitur. Vel,si mauis, ἐπιστολὴ, iussum mandatum. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Subdiaconus,Epistola lecta, reuerentiam facit sacerdoti, quaque id significatione & n. 3.*

2 *Subdiaconus, manus sacerdotis osculatur lecta Epistola.*

CAP. XVII.

De reuerentia post lectam Epistolam facienda.

POst lectam † Epistolam, subdiaconus cum acolytho ad sacerdotem accedit,illud insinuans Mat. 11. quòd Ioannes cùm audisset in vinculis opera Christi, misit duos ex discipulis suis non credentes Christum esse Messiam, vt interrogarent illum. Tu es qui venturus es: Ioan. 1.

an alium expectamus? Et respondens Iesus, ait
illis: Euntes annunciate Ioanni, quæ vidistis &
audistis. æci vident, &c. vt dicetur in. vj. par-
te, sub tertia dominica aduẽtus. Quia verò illi
per visa miracula cognouerunt hunc esse, de
quo eorum magister prædixerat. Qui post me
venit, ante me factus est, cuius non sum dignus
soluere calciamenta sua: ideò pronus ad pedes
Psal.117. calciamentum Roma. Pontificis subdiaconus
osculatur. Prætereà quia dextra † Domini fe- 2
cit virtutem: ideò subdiaconus in quibusdam
ecclesiis osculatur dextram sacerdotis. Adhuc
lecta epistola subdiaconus librũ clausum epis-
copo repræsentat: ipse verò supra illum ma-
num ponit, quam subdiaconus osculatur. Nem-
pè episcopus Christum figurat: qui clausus li-
ber repræsentatur, ad designandum, quòd solus
Christus potuit aperire librũ, & soluere signa-
cula eius: in quo & ipse Christus & eius myste-
ria clausa erant: donec cœpit ab ipso Christo
per prædicationẽ euãgelij aperiri. Christus autẽ
legem, in qua clausus tenebatur opere impleuit,
qui non venit legem, soluere sed adimplere:
quod significat manus impositio super librũ.
Manus enim opus significat Ipsa quoq; manus
impositio, significat desiderium & promissionẽ
credendi, & opere complendi, quæ lecta sunt.
Quia verò nemo accipit benedictionem in
lege promissam: nisi qui cum amore qui per
osculum designatur, opere perficit quod ser-
mones alios facere docet: ideò ad hoc designan-
dum subdiaconus benedictionem accepturus
manum Episcopi osculatur. † Rursus quia Pon-
tifex (vt præmissum e t) Christum repræsentat, 3
subdiaconus & cæteri debent ei actus suos hu-
militer subdere & ab ipso benedictionis gra-
tiam postulare. Vnde in Euangelio: Cùm omnia
benefeceritis, dicite: Serui inutiles sumus: quod
Luc. 7. debuimus facere fecimus: & subsequenter epis-
copus vel sacerdos subdiacono benedicit: quia
& Christus commendauit Ioannem dicens:
Quid existis videre in deserto Prophetam?
etiam dico vobis plus, quam Prophetam. Amẽ,
Mat.11 amen dico vobis. Inter natos mulierum, &c.
Subdiaconus ergo post finem: diaconus verò
ante principiũ lectionis ad sacerdotes accedit,
& exhibet reuerentiam: quia lex finem accepit
in Christo: sed Euangelium originem sumpsit
ab ipso: nam lex & Prophetæ vsque ad Ioan-
nem: Euangelium Christi & Epistolæ post Ioan-
nem. In missa verò pro defunctis subdiaconus
Ioan.1. lecta epistola non venit in osculum manus
tum quia ibi cessat ratio suprà d cta: tum quia
in illa missa quælibet solennitates subtrahũtur.

SVMMARIVM.

1 Sacerdos, in missa quare sedeat. limita. n. 3.
2. Sessio ministrorum in missa quid notet.

CAP. XVIII.

De confessione Sacerdotis, vel Episcopi & ministrorum.

1 ORatio ne finita † Sa cerdos seu Episcopus
sedet. Et est notandum, quòd in missæ of-
ficio tribus horis sedet, videlicet dum Episto-
la legitur: de quo in tit. de mutatione sacerdo-
tis dicetur: & dum responsorium & alle ‑ia *Luca.2.*
cantantur: significans tres dies, quibus Domi-
nus sedit Hierosolymis in templo in medio
doctorum, audiens & interrogans illos. Sedens
autem stat conuersus ad populum, vt ostendat
potestatem sibi à Deo esse datam, quòd possit
speculari, & superintendere, qui stant in eccle-
sia humiliter, qui superbè, animæ enim ei com-
missæ sunt: & de illis est rationem redditurus
Deo. Sed etiam in loco eminentiori, vt quasi
vineator custodiat vineam suam, & populo
superintendat: nam & Dominus in alta Polorũ
sede stans, custodit ciuitatem suam. Porrò, ora- *Act.1.*
tio quæ dicitur ante epistolam, prius quam sa- *Marc.*
cerdos sedeat, specialiter significat tempus il- *vlt.*
lud: quo Christus in cœlũ ascensurus apostolis
bene dixit. Sessio verò, quæ sequitur, significat
Christi sessionem post Ascensionem ad dextrã
patris: sedes quippè victoris est. Vnde sessio sa-
cerdotis, victoriam Christi designat: vt dicetur
sub tit. de mutatione sacerdotis.
2 Sessio † ministrorum, significat sessionem
ipsorum, quibus dicitur: Sedebitis vos super
sedes, iudicantes x j tribus Israel, scilicet illos,
qui in cœlestibus iam regnant. Qui verò in *Mat.19.*
choro laborant, illos qui adhuc in mũdo pere- *Luca.19.*
grinantur. Vnde lectores & cantores ad offi-
cium surgentes, negotium Dei agunt: quibus
dicitur: negotiamini, dum venio. Quidam ergo
ministrorum cũ Episcopo sedẽt: per quos Chri-
sti membra in pace iã quiescentia, ibi intelligũ- *Ephe.2.*
tur: de quibus Apost. Cõsedere fecit nos in cœ-
lestibus in Christo, aut illi, qui iudicabunt. xii.
tribus Israel: alij verò stant, per quos Christi
membra adhuc in certamine posita intelligũ-
tur. Nempè Pontifice sedente in quibusdã ec-
clesiis, cãdelabra mutãtur de locis suis, & collo-
cantur in ordinẽ vnius lineæ à primo: vsque ad *Ioan.1.*
altare: ad notandũ, quod de plenitudine Chris-
ti omnes accepimus in spiritus vnitate: sed
gratiarum varietate: diuisiones enim sunt gra-
tiarum, idẽ autẽ spiritus de cõsec d. iiij. cum
omni. Spiritus enim à primo cereo stato seu
cãdelabro, id est, à Christo, procedens, & vsque
ad altare, id est, electorum corda perueniens
alternatim in membris dona variat gratiarũ. Et *1.Cor.12.*
memento, quod acolythi deponunt candelabra
in terrã: quoniã post peracta prædicationis of-
ficia per humilitatẽ agnoscunt, quod sunt pul-
uis & cinis, sicut dicit Abraham. Loquar Do-
mino, cũ sim puluis & cinis. † In Roma ordi- *Gene.18.*
3 nario legitur, vt Pontifex non sedeat: donec
post primam orationẽ, dicatur amẽ. Non ergo
debet sedere vsq; ad lectionẽ: quoniam præce-
dens officium gratulationi de aduẽtu & ope-
ribus Christi deputatur. Episcopus enim Chri-
stum

ctum venientem & operantem ſignificat:cæte-
ri verò eos,qui præibant,& qui ſequebantur,&
qui obuiabant,repræſẽtant.

SVMMARIVM.

1 *Graduale ſequitur Epiſtolam.Limit.n.2.*
quid ſignificet.ibid.&.7.& vnde dica-
tur.num.3.
4 *Craduale qua voce offerendum.*
6 *Reſponſorium,vnde dicatur.*
8 *Verſus reſponſorii,vel gradualis quid ſig-*
nificet.
9 *Hymnus gloria patri, non cantatur poſt*
9 *reſponſorium Miſſæ,poſt horarum autẽ,ſic.*
10 *Gradualia,qui compoſuerint.*

CAP. XIX.

De graduali.

POſt epiſtolam † cantatur graduale ſeu reſ- 1
ponſorium,quod pertinet ad opera actiuæ
vitæ,vt notetur nos operibus reſpondere eis,
quæ in lectione audiuimus : ſcilicet prædica-
tionem.

Rurſus quod Ioannes prædicabat pœniten-
tiam dicens:Pœnitentiam agite:appropinqua-
Mat. 3. bit enim regnum cœlorum. Et iterum : Facite
dignos fructus pœnitentiæ.Meritò poſt Epiſto-
lam graduale ſequitur : quod pœnitentiæ la-
mentum inſinuat,propter quod in diebus Pen-
tecoſtes de officio tollitur,vt iam dicetur.Ter-
tiò ideò poſt Epiſtolam ſequitur grduale:quia
poſt prædicationem Ioannis dicipuli ſecuti ſũt
Chriſtum:ſicut Ioannes Euangeliſta deſcribit.
Ioan. 1. Stabat(inquit)Ioãnes,& ex diſcipulis eius duo:
& reſpiciens Ieſũ ambulantẽ,dixit:Ecce agnus
Dei:& audierũt duo dſcipuli eum loquentẽ:&
ſecuti ſunt Ieſum. Ad hoc cantus epiſtolam
comitatur:quia prædicationes prædicatorum
ſecuta ſunt gaudium eccleſiæ & Dei laudes, &
præconia credentium de conuerſione:quia per
graduale,connerſio de Iudæis,per verſum,con-
uerſio de gentilibus,per allelu-Ia,vtriuſque in
fide lætitia per ſequentiam,canticum victoriæ
figuratur,Alia ratio ponetur ſub tit. de tractu.
† In quibuſdam tamen eccleſiis graduale ante 2
Epiſtolam cantatur,ad notandum, quòd præ-
dicator prius opere,& poſteà verbo debet do-
cere. Dicitur autem † graduale, vel gradale, à 3
gradibus ſcilicet humilitatis ſignificãs aſcẽſus
noſtros de virtute in virtutẽ:ſicut filij Iſraël de
manſione in manſionem proceſſerunt,vt tandẽ
videamur Deus Deorũ in Syon.Vnde in Deut.
Deut. 2. Terra noſtra monſtruoſa eſt Hæc terra,eſt cœ-
Pſal. 83. leſtis Hieruſalem,quæ per cogitationes cœle-
ſtium habetur. Conuenit enim graduale illi,
qui nedum aſcendit de virtute in virtutem:ſed
adhuc in conualle poſitus lachrymarum:iam
tamen aſcenſiones in corde diſpoſuit. Rectius
† ergo faciunt qui graduale nõ feſtiuis & mo- 4
dulatis vocibus offerũt:ſed quaſi cantũ grauẽ,
aſperũ ſimpliciter potius & lamẽtabiliter canũt
tamen reſponſorium,per quod etiam prædica-
tio noui teſtamenti figuratur,altius lectione &
epiſtola, quæ ſignificat prædicationem vete-
ris teſta.canitur:vt ſi quis fortè cordis auribus
obturatis, depreſſa admonitione veteris teſta.
non excitatur,ſaltem excelſa modulatione no-
ui demulceatur.Veruntamen,& lector & cãtor
officium ſuũ impleturi gradum aſcendunt,quia
doctor perfectione vitæ vulgum tranſcendere
debet iiij.di.ſtatuimus.Poteſt etiam dici,quòd
per epiſtolam Ioannis , per graduale Apo-
ſtolorum prædicatio intelligitur: per allelu-Ia,
deuotio & lætia. Rurſus per lectionem, vetus,
per cantum verò,nouum intelligitur teſtamen.
Sic ergo cantus ſuauior eſt lectione:ſicut no-
5 num teſta.ſuauius eſt veteri.† Secundò dicitur
graduale,à gradibus altaris:eò quod in feſtiuis
diebus in gradibus cantatur ſicut & allelu-Ia:
ad notandum præmiſſos virtutum gradus. In
profeſtis verò diebus in medio chori ante gra-
dus altaris cãtatur,ad deſignãdũ,quòd in cor-
de,quod eſt in medio corporis,præmiſſos gra-
dus fundare debemus.Tertiò,dicitur graduale
quoniam Apoſtoli poſt Dominũ gradiebãtur,
6 vt iam dicetur.Reſpõſoriũ † verò dicitur:quia
verſui vel epiſtolæ correſpõdere debet:vt ſi in
epiſtola agatur de gaudio,& in reſpõſorio ſimi-
liter:ſi ibi de triſtitia,& hic ſimiliter:ne poſſit
nobis improperari,quod Dominus dicit:Can- Luca. 7.
tauimus vobis,& nõ ſaltaſtis:lamentauimus, & Rom.12.
non ploraſtis:Vnde Apoſt.Gaudere cum gau-
dentibus,& flere cum flentibus. Dicitur etiam
reſponſorium:quia choro reſpondente illud in-
cipientibus cantatur:propter quod ſignificat
vitam actiuam,in qua ſancti ſe adinuicem hor-
tantur, vt ad æternam perueniant vitam.Poteſt Mat. 4.
tamen reſponſorium ad reſponſionem Apoſto-
lorum referri:quoniam Chriſto vocante & di-
cente:Venite poſt me:ipſi non tantũ verbo,ſed
opere reſponderunt:quia relictis omnibus ſe-
cuti ſunt eum:& gradiebantur poſt Dominum:
diſcipuli poſt magiſtrum. de hoc dicetur in
7 proœ.v.partis.† Sgnificat autem graduale ſeu
reſponſorium laborantes in hac vita:& ideò nõ
dicitur intra octauas paſchæ & pentecoſtes:per
quas octauæ noſtræ reſurrectionis deſignantur, Apoc. 21.
quando omnis laboris expertes erimus,Abſter-
get Deus omnem lachryman ab oculis ſancto-
rũ ſuorum.Itaq;in graduali ſeminamus:in alle-
lu-Ia,metemus:Verſus reſponſorij ſic vocatur:
quoniã de eo fit reuerſio ad ipſum reſponſori-
um, prout ſub ti. de allelu-Ia dicetur. Rurſus
graduale bonum opus & vitã præſentẽ, in qua
ſeminamus,& à Domino peregrinamus, ſigni-
8 ficat:verſus verò adiutoriũ deſignat. Verſus †
ergo poſt gtaduale canitur:quia adiutoriũ no-
bis eſt neceſſariũ,quãdiu in hoc ergaſtulo de-
tinemur.Graduale planè incipitur,ne nimis ver-
ſus aſcendãt,in quo deſignãt,qui religionẽ pro-
pter eius auſteritatẽ ingredi metuunt:verſus ve-
rò altè,in quo deſignantur,qui ieiunãdo,orando
&

& alia bona faciendo ascendunt: non timentes carnem, quam cũ vitiis & concupiscentiis mortificant. Ad hoc quandoque vnus solus versum cantat, ad monendum, quòd quisque secum fragilitatem suã tractet. Et quamquam graduũ tenore versus altè non inchoetur. In quo etiam significantur hi, qui consideratione propriæ fragilitatis, quicquid agunt, humiliter agunt. Finito tamẽ versu, vox fiducialiter exaltatur: in quo designatur, quòd de misericordia Dei cõfisi fiducialiter omni suæ actioni insistunt. Cantatur † autem graduale à perfectis, prout in
tit. seq. dicetur. Porrò, responsoriũ, quod in mis- 9
sa cantatur nec perfectè nec imperfectè repetitur: nec ei, gloria patri, subiicitur. quod tamen in responsorio aliarum fit horarum. Circa quod attendendum est, quòd aliæ canonicæ horæ institutæ sunt, ad referendum Deo laudes, pro diuersis beneficiis in illis horis ab eo receptis. Hinc est. quod lectio in illis primò dicitur, in qua beneficium vel pars eius in illa hora datũ designatur: posteà cantatur respõsorium: in quo laus beneficio correspondet: quia ergo laus repeti debet, iuxta illud Apostoli: Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete, id est laudem Deo dicite. ideò huiusmodi responsoriũ repetitur. Sed & quia quis benefactori suo tenetur, Deo verò nihil aliud possumus, nisi gloriam & honorem offerre: ideò in fine responsorij & cuiuscunque nocturni: vbi in lectionibus aliquod beneficiũ totũ, vel pars eius est repetitũ referimus gloriã & gratiã trinitati. Responsoriũ autem, quod in missa cantatur gratiam designat: vt præmissum est responsorium Apostolorum, Christo eos vocante, omnia relinquentiũ. Quia ergo illi nihil retinuerunt pro quo iterum eos vocari oporteret: ideò responsorium illud nullo modo repetitur: sed nec cum gloria patri finitur: quia non ad gloriam, sed ad luctum vocari sunt, dicente Domino in Ioan. Sicut misit me pater, & ego mitto vos.

Philip. 4. — *Ioan. 20.*

Et nota, † quòd Gregorius, Ambrosius & Ge- 10
lasius composuerunt gradualia: tractus & allelu-Ia: & ad missam ea cantari statuerunt. Cæterũ, quandoque solum responsorium cantatur in missa: quandoque solum allelu-Ia: quandoque responsorium, cum allelu-Ia, quandoque cum tractu: quandoque allelu-Ia, cum tractu: de quo dicetur in sexta parte, sub tit. de septem diebus post Pascha.

SVMMARIVM.

1 *Allelu-Ia, quid significet. & vnde profecta vox. num 2.*
2 *Allelu-Ia verbum hebraicum, & eius interpetatio variè n. 4.*
5 *Allelu-Ia quod cantetur in ecclesia, vnde tractum.*
6 *Pneuma allelu-Ia, quid significet.*
7 *Versus, vnde dicatur.*
8 *Cantorum varia differentia.*

CAP. XX.

De Allelu-Ia.

ADNOTATIO.

* De hoc verbo magna est apud Doctos dissensio: primum de significatione, proximè de orthographia. Aug. enim duas dictiones efficit: vt Allelu, sonet laudate: Ia verò, vniuersalem vel vniuersaliter, scilicet Dominum. Ia autem apud Hebræos, teste Hieronymo, vnum est de decem nominibus. Tu ex præsentium Authorum varietate, probabilius sequere iudicium. N. Doard.

QVia post luctum sequitur consolatio. Nam
1 beati, qui lugent † quoniam ipsi consola-
buntur: ideò post graduale cantatur allelu-Ia
quod est lætitiæ canticum, & auditum ab an- *Mat. 5.*
gelis decantari: sicut legitur in Apoc. 19. Rursus, quia ascensus de virtute in virtutem, per quos gruduale diximus significari sæpè tædiosi essent, nisi gaudium haberent admistũ, sicut filiis Israël multa inconuenientia acciderunt, quando de mansione in mansionem processerunt: ideò post graduale cãtatur allelu-Ia. Tobiæ penul. Plateæ duæ sternentur auro mundo & candido: & in vicis eius cantabitur allelu-Ia.
2 Est † autẽ allelu-Ia. laus angelica: sentẽtia quidem breuis, magnum contiens iubilum, siue in-
citans ad iubilum. Iubilat enim ecclesia, sciens *3. Reg. 9.*
quod grandis restat via vsque ad montem Dei Oreb, quod interpretatur mensa: timens quod fideles obdormiant in fide, & faciant vitulum conflatilem: id est lasciuiant in temporalibus. Est
3 autem † allelu-Ia hebraicum nomen: vocabulum siquidem significans: potius, quam exprimens ineffabile gaudium in hac vita peregrinantium: gaudium, videlicet angelorum, & hominum in æterna felicitate lætantiũ: quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. C[...]u[...] verbi expositio secundũ Inn. iij. ex. 92. Psal. habetur cũ alle-Ia. præmittatur in ti. statim psalmus exponendo ti incĕpit Laudate pueri Dominum. vnde, secundum eum † alle-
4 lu-Ia, interpretatur: Laudate pueri Dominum. Aug. verò sic exponit al. id est. saluum: le. id est, me: lu. id est fac, ia. id est, Domine. Hiero. sic: alle. id est, cantate, lu. id est, laudem, ia. id est, ad dominum Greg. sic alle. id est, pater, lu. id est, filius: ia, id est Spiritus sanctus: vel alle. id est lux, lu. id est, vita. ia. id est salus. Magister Petrus Antisiodoren. sic. al. id est, latissimus, le. id est, leuatus est in Cruce: lu. id est lugebant Apostoli. Ia, id est, iam surrexit. Petrus Comestor dixit super App. & Aug. in glossa psalterij, quòd allelu-Ia est verbum imperatiui modi & sonat allelu. id est, laudate, ia. id est vniuersalem, vel ia, id est, inuisibilem scilicet Deum: quasi laus inuisibilis Dei. Et quoniam allelu Ia, futuræ beatitudinis quasi proprium est vocabulum, meritò magis eo tempore. scilicet Paschali frequentatur:

quentatur: quo Christus resurgens eiusdem beatitudinis spem nobis tribuit, & promissum: prout ibi dicetur. Quod enim † aliis temporibus 5
canetetur ad Missā, olim ecclesiæ Romanæ consuetudo non erat: sed à beato Greg constitutū: imò potius restitutum est. Nam cū prius tempore Damasi Papæ fuisset eadem consuetudo defecerat Hieron. dicit, quòd allelu-ia dicatur in missa, tractum esse de ecclesia Hierosolymitatum. Canimus igitur allelu-Ia, post graduale, canticum videlicet lætitiæ post luctum pœnitentiæ: summo opere nitentes exprimere magnitudinem consolationis: quæ reposita est lugentibus. Iuxta illud: Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur: iubilantes potius, quàm canentes vnamque breuem digni sermonis syllabam, in plures pneumas, protrahimus: vt iucondo auditu mens attonita repleatur, & rapiatur illuc, vbi semper erit, vita sine morte: & dies sine nocte. Est † etiam allelu-Ia modicum 6
in sermone, & multum in pneuma: quia gaudium illud maius est, quàm possit explicari sermone. Pneuma enim, seu iubilus qui fit in fine exprimit gaudium & amorem credentium: & quanta lætitia & laus secuta sit, per prædicationem & fidem auditam. Iuxta illud: Audiuit & læta est Sion, &c. & in canticis: Exultabimus, & læcabimur in te. Quid sit peuma, dicitur in proœmio v. partis: Quando autē dicitur sequētia: hon dicetur pneuma, post allelu-Ia, prout sub tit. de seq. dicetur. Potest etiam allelu-Ia referri ad exultationem eorum, qui de miraculis Christi gaudebant: laudantes Dominum, & dicentes: Quia vidimus hodie mirabilia, & quia visitauit Dominus plebem suam. Tunc enim cantabatur iubilo allelu-Ia: quia omnis plebs, vt vidit, dedit laudem Deo, & gaudebat de vniuersis, quæ gloriose fiebant ab eo.

Mat. 5. *Psal. 99.* *Cantic. 1.* *Lucæ. 5.* *Lucæ. 18.*

Hinc est, quòd à septuagesima vsq; ad Pascha, non cantatur allelu Ia. quia tempore tristitiæ non debet decantari carmen lætitiæ: prout ibi in proœmio vj partis dicetur. Porrò quod allelu-Ia interposito versu repetitur: & sic bis in missa dicitur, designat æternæ vitæ gaudium: & quòd interiecta lætita sancti geminam glorificationis stolam accipent, animæ videlicet & corporis. Nam secundum stolam mentis seu animæ, exultabunt sancti in gloria, lætabuntur in cubilibus suis, secundum stolam carnis fulgebunt: & tanquā scintillæ in arundin. & de hoc dicetur in. vj. parte sub sabbato in albis. Versus ergo nihil sinistrum aut triste, sed totum iucundum, & dulce debet sonare, quales sunt illi: Dominus regnauit, decorem indutus. Dominus regnauit, exultet terra, &c. Iubilate Deo omnis terra, &c. Iustus, vt palma florebit, &c. quoniam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum: & iam non erit luctus, neque clamor, neque dolor erit vltra. † Versus quoque 7
dicitur à reuertendo, eò quòd per eum reuertimur ad allelu-Ia, qui post allelu-Ia sequitur: quia significat operationem, quæ laudi coniungi debet: quia non benè Deum laudat, qui benè operati cessat. Per hoc verò quod allelu-Ia cum pneuma repetitur, laus & gaudium ineffabile patriæ significatur. In nonnullis ecclesiis allelu-Ia cantatur à pueris: graduale à magis, vt notetur, quòd Deus ex ore infantium perfecit laudem & psalmista: Laudate pueri Dominum: cuius psalmi titulus est allelu-Ia. Illi enim qui pueri sunt, laudi Christi conueniunt fortes verò in fide, & in tolerando aduersa, qui pugnare possunt, contra Amalechitas, graduale debent cantare. Circa † hoc notandum est quòd cantorum alij sunt, qui in choro cantus voce magna distribuunt: hi sunt rectores ecclesię, qui Deum laudant & alios verbo & exemplo ad laudandum inuitant alij sunt pueri qui graduale in gradibus cantant: hi sunt actiui de virtute in virtutem, in charitatis gradibus ascendentes: qui dum graduale inchoant, alios ad compunctionem inuitant. Dum versum concinunt ad se redeuntes suas cogitationes accendunt: & dum illum finiunt, se bonum certamen certasse, & cursum insinuant consummasse. Alij sunt perfecti viri qui in aliis ecclesiis allelu-Ia vel tractus in pulpitis concinunt: hi sunt contemplatiui, carnem affligentes, & mentem excedentes: quorum conuersatio est in cœlis: non est hìc hominum, sed Angelorum. Sequentiam verò non illi soli decantant, sed chori communiter iubilant: quoniam iubilus æternus & ineffabilis, angelis erit communis & hominibus. Deberet etiam allelu-Ia gradibus & versus orientem decantari, & quoniam vitam contemplatiuam significat: debet legi in altiori loco quam responsorium: quod actiuam designat. Rursus in quibusdam ecclesiis cantans allelu-Ia, sumit aliquid in manu, vt insinuet se Deum nō solum voce, sed etiam opere collaudare: seu manus ducit, iuxta Psal. Omnes gentes plaudite manibus, iubilate, &c. In plerisque etiam ecclesiis allelu-Ia de trinitate cantant in dominicis diebus, scilicet Benedictus, vel qualis pater: vt fidem hilariter profitentes ad spem perueniant. Et attende, quòd allelu-Ia dominicale à Pentecoste vsque ad aduentum sæpè omittimus: quoniam aliter & aliter in aliis & in aliis gradualibus disponuntur. Et igitur diligens cantor attendat, & diligenter vniuersitatibus officiorum assignet.

Psal. 149. *Sapiē. 3.* *Psal. 92.* *Psal. 96.* *Psal. 99.* *Psal. 91.* *Apoc. 21.* *Psal. 8.* *Psal. 112.* *2. Tim. 4.* *Philip. 2.* *Psal. 46.*

SVMMARIVM.

1 *Tractus, quid. Et quando, & cur adsumatur in ecclesia. Et vnde. n. 3.*
2 *Tractus, & allelu-Ia quam differant.*
4 *Tractuum dicendorum ordo & num. 5.*
6 *Tractus significat captiuitatē Babylonicā.*
7 *Versus sequentiarum, cur dicantur à duobus.*

CAP. XXI.

De Tractu.

A Do

1 A Dominica † septuagesimæ, vsque ad vigiliam paschæ, scilicet in diebus & officiis luctus, quia tunc non canitur carmen lætitiæ: loco allelu Ia, quod significat exultationem habitam de spe æternorum, dicitur tractus ex institutione Thelesphori Papæ. Dicitur autem tractus, à trahendo, quia tractim & cum asperitate vocum & prolixitate verborum canitur: *Psal.119.* eò quòd miseriam & laborem præsentis incolatus insinuat: de quo Psal. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus, &c. In tractibus enim repræsentatur longa sanctorum patrum expe- *Psal.136.* ctatio. & Iudæorum captiuorum mœror, & afflictio: qui tempore Babylonicæ, captiuitatis sedentes super flumina Babylonis, & flentes in salicibus, sua organa suspenderunt: quod tempus Ecclesia repræsentat à septuagesima cantica lætitiæ subticendo, & tractus dicendo.

2 Tantum † autem interest inter allelu-Ia & tractum: quantum inter lætitiam & tribulationē. Item tantum interest inter responsorium, cui omnes respondent & tractum, cui nemo, quantum inter actiuam & contemplatiuam vitam. Est autem tractus medius inter responsorium & allelu-Ia: vt dicetur in vj. parte sub tit. de septē diebus post Pascha. Porrò, tractus, quia gemitum & canticum lachrymabile exprimit: lachrymas sanctorum, siue in actiua, siue in con- *Iosue.15.* templatiua vita repræsentat.

3 † Vnde tractus *Psal.136.* dicitur, quia sancti suspirantes ab imo pectoris gemitum trahūt: quia licet gaudeant vt monet allelu-Ia: tamen hîc in valle lachrymarum commorantes, habent irriguum superius & inferius: quod tractus mysticat: gemit enim flebiliter pro dilectione supernæ beatitudinis: & super flumina Babylonis sedentes: patriæ suæ memores: interim lachrymas fūdunt pro suis & aliorum accessibus: dum ex vicinitate Babylonici fluuij seipsos vident sæpè aspersos & alios penitus immersos: ipsius fluuij rapiditate ferri deorsum. Sed quia hic ploratus quandoque est respectu superni gaudij: quandoque respectu nostræ miseriæ: ideò tractus similiter quandoque est de lætitia pro superiori irriguo: vt De profundis & aliis huiusmodi: de vtroque irriguo tractat Gregor. in. iij. li. dialogorum. c. xxxiij.

4 † Et est aduertendum quia post duos tractus tribulationis, sequitur tractus lætitiæ: prout sub dominica septuagesimæ, & dominicis sequentibus videri potest: & hoc ideò quia post duos dies sepulturæ Domini occurrit tertius resurrectionis. Rursus, quia gaudium sanctorum non est hîc plenum & continuum: sed sæpè interrumpitur: ideò ecclesia quandoque interponit tractum: vt in tempore septuagesimali: & cum in sabbato Paschali, post alia sequatur tractus: quia hoc gaudium non expedit sine fletu: in sabbato tamen in albis duplicatur allelu-Ia: quia æterna vita perfectum erit gaudium: glorificata carne cum anima: & completa resurrectione sanctorum cum resur-

5 rectione Christi. Sanè in † dominica, septuagesimæ vsque ad quartam feriam cinerum dicuntur tractus solum in dominicis diebus, eò quòd populus tunc melius conuenit in ecclesia, qui indiget edoceri, qualiter captiuitatem diabolicam per babylonicam significatam: debet de-

6 plorare. † Tractus enim tempus Babylonicæ captiuitatis repræsentat: sed post dictā feriam, quæ est caput ieiuniorum, magis frequentantur: quia tunc magis est tempus mœroris & afflictionis: vtpote ordinatum ad excutiendum iugum diabolicæ captiuitatis: per mœrorem contritionis, & humilitatem confessionis: atque asperitatem satisfactionis, quæ præcipuè ieiunio vigent. Sed licet & Dominica dies resurrectionem figuret, tamen, in dominicis septuagesimæ cātica lætitiæ subticentur: & tractus dicuntur: quia Iudæi toto septuagenario Babylonicæ captiuitatis continuè afflicti fuerunt: & non in illius vitæ septuagenario, quæ per septenarium, & per consequens, per septuagenarium ducitur, contiuè dolores & miserias experimur: donec ad octauam veræ & perfectæ, & non figuratæ resurrectionis, pe[illegible] illi misericordiā

7 veniamus. † Postremò co[illegible]erandum est, quòd versus sequentiarum b[illegible] bini, sub eodem cantu dicuntur: quod [illegible]git, quia (vt plurimum) bini & bini per rithmos sub paribus syllabis componuntur: quod in versibus tractuū non reperitur: qui ex sacra scriptura vt plurimū sumuntur: ideoque intantum nequeunt, combinari. Rursus illæ sub vno cantu combinantur: ad notandum, quod exultatio veræ charitatis in vno Deo perficitur: sequentia enim exultationem, combinatio charitatem designat. Versus verò tractuum, quia mœrorem significant, singulariter decantātur iuxta illud Ps. singulariter *Psal 140* sum ego, donec transeam. Hier. 11. q. 3. quando Solus sedebam, quia amaritudine plenus eram. Non est etiam omittendum, quod licet regulariter graduale, vel allelu-Ia immediatè sequatur epistolam ne nos musicus ille reprehendat dicens: Cantauimus & non saltastis: lamentauimus & non planxistis. Allelu-Ia enim cantatur *Lucæ.7.* pro saltatione: graduale pro planctu subiungitur pœnitentiæ. Hoc tamen fallit in sabbatis quatuor temporum: & in quarta & in sexta feriis maioris hebdomadæ: & in quibus tractus immediatè sequitur epistolam. & hoc ideò, quia in illis diebus musicus ille nobis aufertur: Nam in dicta quarta feria venditur: in sexta cruce figitur: quod in dictis sabbatis, quod ad aliquid repræsentatur: & ideò ad maiorem luctum insinuandum, tractus in illis immediatè epistolam comitatur. Quòd autem tractus maiorem insinuet luctum, quàm graduale: per hoc innuitur, quòd nunquam cum allelu-Ia cantatur: nisi ob specialem causam in sabbato Paschali.

SVMMARIVM.

1 *Sequentia seu prosa, quid & quidnã notet.*
2 *Nocherius Abbas, sequentiarum author.*
3 *Petrus Compostellanus, Episcopus, author est antiphonæ: Salue Regina.*

CAP. XXII.

De Prosa seu sequentia.

POst allelu-Ia,† prosa seu sequentia dicitur, 1
quod est similiter canticum exultationis ad notandum geminam glorificationis stolam, quam sancti accipient, prout iam præmissum. Cantatur autem sequentia ab omnibus simul, in choro, vt notetur concordia charitatis: talis enim laus Deo placet: vnde in Canticis: vul-
Cantic. 4. nerasti cor meum, soror mea, sponsa mea, in vno oculorum tuorum: ideò dicit in vno, vt notetur concordia & voluntas vniformis: quia laus sic facta, est cibus delicatissimus Deo: hæc tunica illa inconsutilis, quam Deus non patitur scindi. xvj. q. xj sicut de hoc dictum est sub ti. de allelu-Ia: vt dicetur in prooemio quintæ partis, vbi de antiphonis agitur. Nocherius abbas
sancti † Galli, in Theutonia, primò sequentias 2
pro pneumis ipsius allelu-Ia composuit, & Nicolaus Papa ad missas cantari concessit. Sed & Hermanus Cont... tus Theutonicus, inuentor astrolabij, compo... sequentias illas: Rex omnipotens & sancti... tus, &c. & Aue Maria gratia, & antiphonam, Alma redemptoris mater, & Simon bar-jona. Petrus verò Compostel-
lanus Episcopus, fecit illam † Salue Regina mi- 3
sericordiæ, vita, dulcedo & spes nostra salue: ad te clamamus. Quidam verò Rex Franciæ Robertus nomine, composuit sequentiam illam: Veni sancte spiritus. & hymnum Chorus nouæ Hierusalem. Antiquitus enim mos erat vt semper cantaretur allelu-Ia, cum pneuma, sed posteà dictus Papa instituit loco illius: pneumæ in præcipuis solennitatibus sequentias dici. Quando ergo non dicetur allelu-Ia, non decet sequentia dici, quoniam loco pneumæ eius dicitur: & idem significat, quod pneuma scilicet æternæ vitæ gaudium, & delicias: quæ nullo verbo exprimi possunt: & ideò per pneuma, quæ est, vox non significatiua intelliguntur. Et inde est, quod quidam sequentiæ antiquæ solent verba noua & incognita habere & inusitata: tum quia cœli gaudium secretum atque incognitum mortalibus est: tum quia nobis incognitus est modus laudandi Deum in patria: tum quia iubilus cordis in præsenti vita cognitus est ad plenum: tum quia omnia noua sunt pulchritudine decorata: vt in prooemio digestorum. Hodie verò sequentiæ cum voce significatiua dicuntur, ad notandum, quòd in illa magna festiuitate vitæ æternæ iubilus plene scietur. Sequentiæ verò æternæ vitæ mysticant laudes, iuxta illud: Beati, qui habitant in domo
Psal. 83. tua Domine: in se, &c. Habent enim verba laudiflua & dulcem atque suauem cantum: quia ibi omnia erunt plena laude & melodia cœlestis organi, abundauit dulciflua lætitia, quia sicut lætitiam omnium habitatio erit ibi
Rursus quoniam laudes æternitatis verbis hu- Psal. 86.
manis plenè non resonantur, ideò quædam ecclesiæ mysticè pneumatizant sequentias sine verbis, aut saltem aliquos versus earum, nulla enim erit significatio verborum necessaria, vbi singulorum corda patebunt singulis intuentibus librum vitæ: & vbi idem erit testis accusator, & iudex. x. q. iij. eorum. Et nota, secundum Isid. quòd prosa est producta ratio à lege metri resoluta, sic dicta, ex eò quòd sit profusa: sequentia verò dicta est, quia pneumam iubili sequitur: & hic in euangelio dicitur: sequentia sequentiæ in numer. singulari.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos mutat locum in altari. Et id qualiter quáve significatione.*
2 *Euangelium, quo consilio legatur in sinistra parte altaris.*

CAP. XXIII.

De mutatione Sacerdotis.

HActenus, dum epistola lecta fuerit, & choro graduale psalliente, sacerdos † tacitus ad dextram partem sedebit altaris. Illud insinuans, quod Ioanne prædicante Christus quodammodo tacebat: quia non prædicabat apertè: sed dicturus euangelium surgit, quia vt euangelista tradit: postquam Ioannes traditus est, venit Iesus in Galilæam prædicans Euan-
gelium regni Dei: & quoniam sedes victo- Marc. 1.
ris est, sessio sacerdotis, victoriam Christi re- Mat. 4
ctè significat, qui post ieiunium vicit diabolum: nam reliquit eum tentator: & accesserunt angeli & ministrabant eis. Post dictam ergo sequentiam, surgens sacerdos, & ad sinistram altaris partem accedens, pronuntiat euangelium, significans, quòd Christus non venit vocare iustos, sed peccatores: iuxta quod ipse in euan-
gelio dixit: Quia non indigent qui sani sunt, Mat. 9.
medico: sed qui malè habent ij. quæstione. j. multi. per dextram enim iusti, per sinistram autẽ peccatores significantur: propter quod Dominus in iudicio statuet quidẽ oues à dextris; hœdos verò à sinistris, de hoc dictum est sub
2 titu. de oratione. Quidam † tamen dixerunt,
quòd ideò sacerdos in principio missæ consi- Mat. 25.
stit ad dextram: cum verò pronuntiat euangelium conuertitur ad sinistram: & circa finem iterum redit ad dextram: quia cultus Dei primò fuit in populo Iudæo, & Iudæa tunc erat ad dextram: deinde Iudæis non credentibus, & verbum Dei tanquam indignis respuentibus, cultus dei transiuit ad gentes, ad quas Apostoli transierunt, & tunc Iudæa fuit à sinistra parte: & circa finem reuertetur iterum ad Iudæos, ad prædicationem Enoch & Heliæ, qui conuertent corda patrum in filios: quoniam in diebus illis saluabitur Iuda, & reliquiæ Israël sal-

uæ

Luca 1. uæ fient,quod enim primò dixerat in viã gen-
Hier. 23. tium ne abieritis:posteà præcipit,dicens:Ite in
Mar. vlt. orbẽ vniuersum. Quia ergo prædicatio perue-
Iudith. 6. nit etiam ad illos,qui in sinistra parte fuerunt, dum siccato Gedeonis vellere ros aream irrigauit,meritò in parte sinistra legitur euangelium,sicut in seq tit.dicetur. Vnde versus:Est ratio,cur pars altaris dextera Missæ, Principiũ, finemque tenet,mediumque sinistra:Dextera Iudæos gentiles læua figurat.Cœpit ab his,defertur ad hos,refertur ad illos nostra fides, & erunt omnes in fine fideles Sed cum sacerdos
Mat. 15. qui pronunciat euangelium, repræsentat personam Christi, qui non prædicauit gentibus, sed Iudæis:iuxta quod ipse dicit in euangelio: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël.Vtrum illud rectè dicatur, prudens auditor aduertat.De hoc dictũ est sub.tit. qualiter Episcopus vel sacerdos.Ad quancunque verò altaris partem ille se transferat,ministri eum retro sequuntur,prout dictum est ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Diaconum lecturus Euangelium, benedictionem petit.Et quorsum illipsum nu.7.*
2 *Euangelium vnde dicatur.Et quid*
3 *Euangelium,est mysteriorum omnium caput.*
4 *Diaconus manum Pontificis quare osculetur.*
5 *Euangeliorum librum,vnde sumat Diaconus.*
6 *Diaconus librum Euangeliorum ;ab vtra sumat potius altaris parte.*
8 *Diaconi benedictio,vnde cœperit.9.Diaconus qualem debeat se præstare.*
10 *Diaconus & subdiaconus eadem ne via in pulpitum ascendant atque redeant.*
11 *Puluinar suppositum libro euangeliorum, quid notet.*
12 *Diaconus,cur præmittat ante euangelium,thuribulum cum incenso.*
13 *Acolyti cum thuribulo & incenso præcedunt diaconum dicturum euangelium.*
Et quibus id de causis. 14 *Cerei, quid significent.& nu 15.*
16 *Crux antecedit diaconum in euangelii lectione.*
17 *Ambo,ambonis,quid:quidque notet.*
18 *Euangelium in alto & sublimi loco dicitur.fallit.num.19.*
20 *Aquilæ superimponitur liber euangeliorum, & qua significatione.*
21 *Euangelium,quare versus Aquilonem legatur.*
22 *Diaconus,lecturus euangelium populum salutat.*
23 *Euangelium legente diacono,omnes stantes audiunt.*
24 *Euangelium,auditur nudato capite. Item positis armis & baculis,num.25.*
26 *Diaconus,cur principio euangelii subiiciat, sequentia sancti euangelii.*
27 *Diaconus,initio euangelii,lustrat os,frontem,& cor.signo sanctæ crucis.Item populus.num.28.& quid ita*
29 *Subdiaconus, vtram manuum supponat libro euangelii.*
30 *Diaconus,librum euangelii osculatur.*
31 *Subdiaconus,librum euangelii,referre,vacuo diacono.*
32 *Sacerdos osculatur euangelium: euangeli dicto à diacono.Et qua id significatione. num.33.*
34 *Sacerdos cur thurificetur,dicto euangelio.*
35 *Euangeliorum præfationes duæ, & vtrilibet vbi locus.*
39 *Euangeliis,quibusnam præponatur, In illo tempore,& quibus non.*
37 *Euangelia leguntur variè,pro loci,temporis, & rei varietate.*
38 *Mulier vel Abbatissa non potest legere euangeliũ in Missa.*

CAP. XXIV.

De Euangelio.

1 SVprà proximè tractatũ † est,qualiter Sacer-
dos non solenniter celebrans,ipsemet Euan-
gelium dicit.Verùm quando Episcopus vel
Sacerdos celebrat cum ministris cuncta solem-
nius peraguntur,tunc enim in quibusdam ec-
clesiis, vt Romæ, diaconus dextra manu Pon-
tificis osculata codicem euangelij sumit de al-
tari,illum subdiacono adferendum tradens,po-
stea benedictionem postulat ab Episcopo,vel à
Sacerdote,& ei benedicitur.In aliis tamen ec-
clesiis prius benedictionem postulat, quàm co-
dicem accipiat de altare. Data itaque benedi-
ctione procedit diaconus, ad pulpitum per
dextram partem chori,quem præcedit diaco-
nus,cum textu euangelij,& illum præcedit thu-
ribulũ † cum incenso,& ante thuriferariũ ce-
roferarij cum faculis accensis, ante illos in
quibusdam ecclesiis,Crucis vexillum; sicque
pulpitum ascendit,& euangelium incipit, quo
dicto ad Episcopum vel Sacerdotem simul re-
deunt quæ singula prosequemur. Notandum
est autem,quòd in quibusdam ecclesiis in præ-
cipuis festiuitatibus,diaconus proficisci volens
ad legendum euangelium,incipit antiphonam,
quæ est in nocturnis super benedictus, & dum
ipse accedit ad pulpitum,illa cantatur & fini-
tur à choro,vt notetur charitas,& cantatur sine
pneuma,ad notandum,quod Deus non præce-
pit nos habere,nisi simplicem charitatem.Sanè
iam figura mutatur,nam diaconus, qui prius
repræsentabat Prophetam,iam repræsentat Io-
annem Euangelistam,quoniam lex & Prophe- *Matt.*
tæ vsque ad Ioannem,& ex eo regnum cœlo-
rum euangelizatur. Ideò autem euangelium
legitur,vt velut Christus post legem, Prophe-
tias,& Psalmos ore suo prædicauit: ita post
epistolam responsorium & allelu-Ia, per il-
lud populo prædicatio eius annuncietur.
2 † Et dicitur euangelium,quasi bonus nuntius,
ad quod est bonum & quod est nuntius. Est
enim euangelium Christi & Apostolorum præ-
dicatio,nuntiat quidem vitam, post mortem:
3 requiem,post laborem:regnum,post seruitiũ. †
Est autem sciendum quòd sicut caput præemi-
net cæteris corporis membris & illi cætera
membra seruiunt:sic & euangelium principale
est omnium,quæ ad officium Missæ dicuntur,
& toti præeminet officio Missæ,& quæcunque
ibi cantantur,& leguntur, illi consentiunt in
intellectuali ratione,prout in sexta parte sub
4 qualibet dominica dicetur. † Diaconus ergo

primo dextram manum Pontificis oſculatur,
nihil dicens,quia prædicator euangelizare de-
bet pro gloria æterna, de qua ſponſa dicit in
Canticis:Dextera illius amplexabitur me.Nam
Cant. 2. & Angelus qui reſurrectionis Chriſti gloriam
venerat nuntiare,ſedebat in dextra, ſtola can-
dida coopertus.In aliis tamen eccleſiis non oſ-
culatur, ſed ſolum inclinans benedictionem
poſcit.Verum ſubdiaconus vel diaconus non
manus,ſed pedes Rom.Pontificis oſculatur,vt
ſummo Pontifici ſummam exhibeat reue-
rentiam,& oſtendat eum eſſe illius vicarium,
Luc.7. cuius pedes oſculabatur mulier illa,quæ fuerat
Pſal.109. in ciuitate peccatrix.Adorandum eſt enim ſca-
Mat. 28. bellum pedum eius,quia ſanctum eſt:cuius etiã
reſurgentis à mortuis pedes mulieres tenentes
adorauerunt.Generaliter nemo debet manum
ſummi Pontificis oſculari,niſi cùm de mani-
bus eius aliquid accipit,vel cùm ad manus eius
aliquid tribuit,vt oſtendatur,quod ex vtroque
debemus ei gratias agere,qui ſicut ſemper dat
propria ſic nunquam recipit aliena.Quas obla-
tiones Rom.Pontifex recipiat,ſub tit. de obla-
tionibus dicetur.Subſequenter † diaconus tex- 5
tum euangelij ſumit de altari,quia de Sion ex-
ibit lex & verbum Domini de Hieruſalem:nõ
vtique Moſaica lex quondam exiuerat de mon-
Eſa.2. te Sinai,ſed euangelica , de qua Propheta ait:
Ecce,dies veniunt,dicit Dominus,conſumma-
bo teſtamentum nouum, ſupra domum Iſraël,
& ſupra domum Iuda.Sumitur etiam liber de
Mat. 21. altari,quoniam Apoſtoli de altari euangelium
acceperunt,cùm prædicantes paſſionem Chri-
ſti euangelizabant.Vel altare in hoc loco , ſig-
nificat Iudæos, à quibus transfertur regnum
Dei,& datur genti facienti fructum eius.Et ex
eo,quod liber ſumitur de altari,notatur quòd
euangelium eſt verbum Dei , quod per altare
ſignificatur,ſecundum illud Exod. 20 Altare
de terra facietis mihi.Et propter præmiſſas ra-
tiones , quidam volentes dicere finita Miſſa
euangelium S.Ioãnis,vel aliud,imprimunt pri-
mò ſignum crucis ſuper altare , & poſtea in
fronte,Sumit † autem illum,vt quidam volunt, 6
de dextra parte altaris,quia eccleſia de Iudæis,
à qua noſtrum ſumpſit exordium antiquitus,
fuit à dextris,& ponit eum in manu ſiniſtra,
dextram ſupponens:iuxta illud, Leua eius ſub
Cant. 2. capite meo,& dextra illius amplexabitur me:&
hoc propter triplicem cauſam. Primò , quia
Euangeliſta docet cœleſtia, quæ per dextram,
terrenisque per ſiniſtram intelliguntur, ſuppo-
ni.Secundò,inclinatur liber ſuper ſiniſtrum hu-
merum,ad notandum quòd Chriſti prædicatio
de gentili populo,tranſibit ad iudaicum. Eſa.
20.c.in diebus illis,ſaluabitur Iuda.Tertio,quia
in vita temporali, qui per illam ſignificatur,
neceſſe eſt euangelium prædicare. Et textus
euangelij in quibuſdam Eccleſiis ornatur, ex-
terius argento,& lapidibus,prout dictum eſt in
parte.iij.ſub tit de legalibus indumentis. Liber
autem ipſe ab aduentu ſacerdotis ad altare,do-
nec Euangelium legatur,ſuper altare remanſit,
quod quantum ad hoc ſignificat Hieruſalem:
quoniam euangelica doctrina primum in Hie- Eſai. 2.
ruſalem facta eſt:& ibi permanſit ab aduentu Rom. 10.
Domini,donec publicaretur gentibus:iuxta il- Luc. 10.
lud:De Sion exibit lex, &c. vt ſupra Hieruſalẽ
enim eſt locus paſſionis,quæ per altare etiam
ſignificatur.Conſequenter † benedictionem
7 poſtulat,quia nullus debet prædicare niſi mit-
tatur.Iuxta illud:Quomodo prædicabunt, niſi
mittantur:extra de hære. cùm ex iniuncto. &
Dominus inquit Apoſtolis:Rogate dominum
meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.
xxv.di.in nouo.Eſaias autem cùm audiſſet vo-
cem Domini dicentis:Quem mittã & quis ibit Eſai.6.
ex vobis?Reſpondit:Ecce ego ſum,mitte me:
dixitque Dominus,Vade & dic populo huic:
audite audientes,&c.viij.q j.ſciendum. Rurſus
8 † huiuſmodi benedictionem præfigurauit Mo-
ſes,qui aſcendens in montem accepit tabulas, Exod.24
& benedictionem,& populo mandata propo-
ſuit:& Dominus etiam benedixit ordini dia-
conali,cui dedit ſpiritum ſanctum, & miſit ad
prædicandum per vniuerſum orbem:Pontifex
ergo,vel Sacerdos viſibiliter benedicit diaco-
no,qui lecturus Euangeliũ , quod non fecerat
ſubdiacono lecturo epiſtolã:quia Chriſtus in-
uiſibilis manens,legem & prophetias quæ per Baruc. 2
epiſtolam ſignificantur,inuiſibiliter miſit ſed
poſtquam in terris viſus & cum hominibus
conuerſatus eſt,Apoſtolos & Euangeliſtas vi-
ſibiliter miſit,& docuit.Euntes(inquit) prædi- Mat.10.
cate,dicentes:Appropinquabit regnum cœlorũ.
Illi autem regreſſi circuibant caſtella euange-
lizantes,& curantes vbique.Et mittit eum ad
legendum Euangelium , ad notandum quod
Chriſtus miſit Apoſtolos ad prędicandum reg-
9 gnum Dei. † Diaconus autem , ea quæ ſibi in
benedictione dicuntur conſiderans , ſe corde
purum,ore mundum,& opere caſtum , ſtudeat
exhibere,quatenus ſacroſanctum Euangelium Cant. 4.
poſſit dignè proferre,quia puteus aquarum vi-
uentium,id eſt,euangelica prædicatio,non fluit
impetus,id eſt,liberè niſi de Libano,id eſt,cor-
de caſto,& ore candido.Non enim eſt ſpecioſa
laus in ore peccatoris : imò peccatori dixit
Deus,Quare tu enarras iuſtitias,& aſſumis te-
ſtamentum meum per os tuum iij.q.viij.§.quod
teſtatur.& ideò ſigno crucis munitur, deinde
licẽtia & benedictione obtentis,& inſuper cru-
ce impreſſa,vt ſecurus incedat , procedit ad
pulpitum cum ſilentio,inclinato capite nihil in
quibuſdam eccleſiis ferens,propter illud,quod
Dominus ipſe præcepit Apoſtolis, quos miſit
ad prædicandum regnum Dei, Nihil , inquit, Luc.10.
tuleritis in via,& neminem ſalutaueritis.In ali-
is tamen eccleſiis diaconus fert librum,vt iam
dicetur.Sed perueniens ad ambonem, ſalutat,
quaſi

quasi intrans domum cui offert pacem, vt infrà
dicetur, & transit per dexteram partem chori
ad sinistram: vt liber Euangelij de dextra ad
sinistram transfertur: & ibi legitur, quia de Sion
Esai. 2. exibit lex & verbum: vt suprà. Iudæa enim res-
puente verbum Dei, Apostoli transierunt de
Iudæis ad gentes, & posteà prædicatum est gé-
tibus, quæ per sinistram intelliguntur. Vnde
Act. 13. Apostolus ad Heb. dicit: Vobis oportebat pri-
us prædicare verbum Dei, sed quoniam repu-
listis illud, & indignos vos iudicastis, ecce con-
uertimur ad gentes. extrà de renun. nisi de hoc
suprà in tit. prox. In ecclesia † Romana, & in 10
quibusdam aliis subdiaconus per vnam viam,
& diaconus per aliam in pulpitum accendit:
quoniam ille docendo, & iste discendo, in aug-
mentum scientiæ procedit, & quia ministrator
per meritum operis, & prædicator per meritum
Psal. 35. oris in augmentum iustitiæ progreditur: vnde
Mat. 10. Psalmista: Iustitia tua sicut montes Dei: per
eandem tamen viam descendentes ad Pontifi-
cem reuertuntur, quia per finalem perseueran-
tiam pertingunt præmium: sicut Dominus ait:
Qui perseuerauerit vsque in finem, &c. de pœ-
Act. 1. niten. dist. ij. Apostolus, &c. c. multi. Et quia præ-
dicatio sine opere, non sufficit. Cœpit enim Ie-
sus facere & docere. Ideò prædicator per ean-
dem viam reuertitur, per quam accesserat mi-
nistrator. Prætereà, ideò lecturus Euangelium
ab vna parte progreditur, & ascendit: & ab alte-
ra regreditur & descendit: iuxta illud Euange-
lij: Per aliam viam reuersi sunt in regionem su-
am, quoniam Apostoli prius prædicauerunt Iu-
dæis, & postea gentibus, secundum illud Apo-
Mat. 1. stoli: Quoniam repulistis verbum Dei, & in-
Act. 12. dignos vos fe, &c. Sanè diaconum † subdiaco- 11
nus antecedit, quia Ioannes & eius prædicatio
Christum & eius prædicationem præcessit, por-
tans in quibusdam ecclesiis, puluinar quod li-
bro supponat. Per puluinar quidem, quod libro
supponitur, ad quietem, significatur vitæ sola-
tium, siue temporalia: quasi dicat, Si vobis se-
minamus spiritualia, non est mirum si à vobis
1. Cor. 9. metimus carnalia. 1. Cor. 9 xij. q. §. j Nã secun-
dum Apostolum primo ad Corin. Qui altari
seruiunt, cum altari participant. extrà de præbe.
Deut. 15. cùm secundum. dignus est enim operarius mer-
cede sua. Mat. 10. Et Dominus præcepit in lege
Non claudes os bouis trituranti s. extrà de præb.
extirpandæ. Rursus puluinar supponitur Euan-
gelio ad notandum, quod suaue est iugum Do-
mini, siue onus Euangelii illud portare volen-
Mat. 11. tibus. Vnde in Matth. Iugum meum suaue, &
onus meum leue: huic iugo qui subiicitur, om-
nia subiecta habet, secundum Aug. puluinar
Psal. 83. ergo suauitas & dulcedo in mandatis Dei. Vn-
Psal. 118 de Proph. Parasti in dulcedine tua pauperi
Deus, & iterum, Quàm dulcia faucibus meis
eloquia tua Domine. In Ecclesia tamen Roma-
na, diaconus præcedit, vt doctor: subdiaconus
sequitur, vt auditor: ille præcedit, vt prædicet
iste sequitur, vt ministret. Post lectionem verò
subdiaconus quasi sufficienter edoctus præce-
dit, referens euangelium, quoniam mercedem
euangelij de sua ministratione reportat, se-
cundum illud, quod Dominus ipse pro- *Mat. 10.*
misit in euangelio, Qui recipit Prophetam in
nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ recipi-
et: quem ideò præmittit diaconus ad Ponti-
ficem, vt ostendat se fructum prædicationis
referre, de quo dominus iusserat: Posui vos, vt *Ioan. 15.*
eatis & fructum afferatis, & fructus vester
maneat. Ad hæc subdiaconus librum, & pului-
nar reportans significat, quod prædicator
bono opere debet vitam suam Deo offerre.
vnde Apost. ad Corin. 9 Omne quodcunque
facitis, aut verbo, aut opere, in nomine Domini
Iesu Christi facite. xxvj. q. vlt. non obseruetis.
12 Præmittit quoque † diaconus ante euangeli-
um thuribulum cum incenso: quia Christi *Act. 1.*
opera præcesserunt eius doctrinam: iuxta illud,
Cœpit Iesus facere & docere. Thuribulum au-
tem, cum thure significat orationem cum
deuotione, quam tunc maximè debent habere
fideles in audiendo diuinum sermonem. Rur-
sus diaconus ideò præmittit thuribulum, quia
prædicator debet odorem bonæ opinionis ex
se mittere: iuxta illud Apost. Christi bonus *2. Cor. 2.*
odor sumus in omni loco: nam cuius vita des-
picitur, restat vt eius prædicatio contemnatur:
13 extrà de sac. vnc. c. j. † Tertiò thuribulum
præcedit vt ipsius diaconi oratio sicut incen- *Psal. 140*
sum in conspectu Domini dirigatur. Ante thuri-
bulum verò præmittit duos ceroferarios cum
faculis accensis. Primò, quia debet desiderium
& gaudium in cordibus auditorum accendere,
quatenus & libenter audiant, & grataner obe-
diant. In quibusdam tamen ecclesiis thuri-
bulum cereos præcedit quoniam orationes &
opera, virtutes de oratione flammam, lu- *Mat. 5.*
cem & signa præcedunt: iuxta illud Luceat lux *Luc. 6.*
vestra & illud: Et virtus exibat de illo, & sana-
bat omnes. Secundo, Sacerdos, vel Episcopus
præmittit ante diaconum duos acolythos por-
tantes cereos, & incensum, ad notandum quod
Christus præmittebat binos nuntios ante faci- *Mat. 7.*
em suam in omnem ciuitatem, & locum quò
ipse erat venturus, præferentes coruscationes
miraculorum, & odorem virtutum vnde re-
uersi dixerunt: Domine in tuo nomine etiam
dæmonia subiiciuntur nobis. Facies enim Chri-
sti conuenienter hic intelliguntur Apostoli, qui *Mat. 10.*
normam doctrinæ suæ populis ostendebant,
propter quod ipsis aiebat Qui vos recipit, me
recipit.

Tertiò, ideò librum euangelij præce-
dunt thuribulum, & candelabra quia do-
ctrina Christi virtutus & fama præibat, *Luc. 4.*
Euangelista testante, Exiuit Iesus in virtute
spiritus in Galilæam, & fama exiuit de illo
in

in vniuersam regionem & ipse docebat in synagogis eorum. Quartò, propter causam in secunda parte sub tit. de acolytho scriptam. 14

† Rursus duo cerei illuminati, doctores ecclesiæ per quos ecclesia illuminatur, qui debent habere notitiam vtriusque testamenti designant. Hinc est quod ipsi cerei plerunque quibusdam diuersorum colorum lineis decorantur, ad notandum quod per doctores ipsos sacra scriptura diuersis sensibus exponitur, prout dictum est in principio libri. Si verò lineæ ipsæ aureæ vel argenteæ sint, designant, quod in ipsis doctoribus est aurum sapientiæ, & ar-
gentum eloquentiæ. † Vel cerei ipsi designant 15
duo testamenta, quibus genus humanum illuminatur: vel legem & Prophetas, qui in quibusdam ecclesiis, dum euangelium legitur, in pauimento ponuntur, quoniam legis vmbra & Prophetarum ænigmata per lumen euangelij etiam ab humilibus intelliguntur, quia propter euangelicam doctrinam, lex & Prophetia penitus euanuerunt in litera. In quibusdam tamen ecclesiis in diebus profestis, vnus puer cum vno tantum cereo diaconum præcedit, per quod significatur: quod primum Christi aduentum, qui humilis fuit & occultus, præuenit tantum vnus præcursor, scilicet Ioannes Baptist. qui fuit lucerna verbi. In diebus verò festiuis duo cerei præcedunt, quia in secundo aduētu, qui solennis erit & manifestus, duo præmittentur præcones, scilicet Helias & Henoch, qui interficientur ab Anti-Christo in Hierusalem, quod significatur per extinctionē cereorum. De candelabris & etiam cereis aliter dictum est in prima parte sub tit. de Picturis.

Antecedit † quoque crux, primò ad notan- 16
dum quod diaconus debet prædicare crucifixum. Secundò, quòd qui eum intuetur per fidem sanatur à morsu serpentis antiqui, ipse est enim serpens in palo. Tertiò, crux præcedit euangelium in signum, quod prædicator sequi debet crucifixum. Vnde Dominus inquit Petro: Sequere me. Ioan. 21. c. Post hæc diaco-
nus super ambonem ascendit. † Dicitur autem 17
ambo, ambonis, pulpitum, vbi legitur euangelium, dictus ab ambio, ambis: quia locus ille gradibus ambitur. Sunt enim in quibusdam ecclesiis duo paria graduum siue duo ascensus in illam, per medium chori, vnus à sinistris, videlicet versus orientem quo fit ascensus, alter à dextris, videlicet versus occidentem quo fit descensus, vt præmissum est. Vel ascendit ab australi parte, nam Christus à Bethel, id est, Bethelehem, quæ est ad austrum, venit in Hierusalem: vnde dicitur: Deus ab austro veniet. Ascendit ergo super ambonem, ad notandum, quod Christus ambit omnes qui cu-
Abac. 3. stodiunt verbum euangelij, & vt possit ambiri: & sic meliùs ab hominibus intelligi. Item a-
scendit † vt in edito & alta voce annuntiet 18
euangelium, tanquam vbique & ab omnibus audiendum, iuxta illud propheticum: Super montem excelsum ascende tu qui euangelizas
Siō, exalta in fortitudine vocem tuam. & Do- *Mat. 20*
minus inquit in euangelio: Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce, & quod in aure auditis, prædicate super tecta: extrā de hæred. cùm ex iniuncto. vt imitemur Dominum, qui in montem ascendit, vt euangelium prædicaret, & aperiens os suum, docebat discipulos, dicens: Beati
pauperes spiritu, &c. Lex etiam in monte data *Mat 5:*
est. Euangelium ergo in alto & in eminenti lo- *Exod. 19.*
co legitur, quia doctrina euangelica delata fuit vbique terrarum: vnde in omnem terram exiuit sonus eorum, &c. ix. d. ita. Epistola verò in loco inferiori, quia lex & Prophetæ, qui per illam figurantur, clausi fuerunt in Iudæa: vnde notus in Iudæa Deus, &c. Præterea, per episto-
lam prædicatio vete. testam. quæ humilior: per *Psal. 75.*
Euangelium no. test. quæ excellior est, intelligitur: doctrina enim Christi, vel lex euangelica excellit Apostolicam, & Apostolica legalem doctrinam. Vnde Apost. ad Hebr. 7. Lex neminem ad perfectionem ducit: Euangelium autem
19 dat salutem omni credenti. In Missa † autem
pro defunctis non in loco eminentiori, sed iuxta altare Euangelium, & epistola leguntur, ad notandum, quod quantum spectat ad defunctos, non prosunt prædicationes, quæ viuis publicè, fiunt. Ipsis autē, cùm sint absentes, fieri nequeūt publicè, vel occultè: sed magis fiūt pro ipsis orationes per quas ad Christum, qui per altare significatur, appropinquantes eis possumus reuelationem aliquam obtinere.

20 † Legitur etiam de more Euangelium super
Aquilā, iuxta illud Psalmi. 17. Et volauit super pennas ventorum: & Aquila ipsa seu locus, in quo legitur in diebus festiuis aliquo panno lineo vel serico cooperitur, ad significandum
mollitiē cordiū Christianorum. Vnde Domi- *Ezec. 11.*
nus per Prophetam: Ecce cor carneū dabo vobis & scribam legem meam in cordibus vestris. Locus verò in quo epistola legitur non cooperitur, ad significandum duritiam cordium Iu-
21 dæorum. † Lecturus autē euangeliū, transit ad
partē sinistrā, prout iā & suprà sub tit. de mutatione sacerdotis dictum est: & opponit faciem suam aquiloni, iuxta illud Esa. 43. Dicam aquiloni, da, & austro noli prohibere, vt ostēdat nos doctrina euangelij debere armari: & prędicatio-
nem Christi contra illū specialiter dirigi, qui *Esa. 4.*
ait: Ponā sedē meā ab Aquilone, & similis ero *Hier. 1.*
altissimo: nā & secundū Prophetā: Ab aquilone pandetur omne malū super habitatores terræ.

Rursus versus aquilonem euangelium legitur, iuxta illud, quod legitur in Cantic. 4. Aquilo surgat, id est, diabolus fugiat, & auster veniat, id est, spiritus sanctus accedat. Rectè enim contra diabolum euangelium legitur, vt illum sua virtute expellat, quoniam dia-

diabolus nihil tantum, quantum Euangelium
odit. Si quidem Aquilo, ventus frigidus, diabolum significat, qui flatu tentationum corda hominum à Dei timore cõgelat, & refrigerat. Cùm ergo fides in Euangelio contineatur, quæ est armatura nostra contra diabolum:
1. Pet. 1. iuxta illud: Cui resistite fortes in fide: meritò legitur contra illum. Quandoque etiam versus meridiem legitur, quia doctrina Christi quę prima fuit inter Iudæos & nunc inter gentiles, ad eos in fide redibit. Hi verò, qui cum inueniendo præcesserunt, respiciunt ad euangelium, & ad faciem recitantis, prout sub
Epistola dictum est. Deinde † lecturus euan- 22
gelium, salutat populum, vt illum ad audiendum vrbum Dei attentum reddat, dicens: Dominus vobiscum: ostendens, etiam per hoc se orare, vt Dominus sit cum eis: & obseruans, quod dominus iussit: In quancunque domum intraueritis, primum dicite: Pax huic domui. Chorus verò & populus quasi redditus attentus, ad illum, & ad quancunque
Luc. 10. Mar. vlt. partem in qua euangelium legitur se vertunt, quia omnibus propositum est: Ite in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ, id est, homini, pro quo facta est omnis creatura, vel qui habet aliquod participium cum omni creatura, & respondent, & cum spiritu tuo supple, vt dignè possis Euangelium legere, ac si dicant: tecum sit ad dicendum, & sic mutuò se salutant: prout sub
præfatione dicetur. † Sanè euangelium stando, 23
non sedendo auditur, sicut statuit Anasta. Papa de conse. di. j. Apostolica, vt ad prælium pro Christi fide seruanda promptitudo notetur. Vnde Luc. 22. Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat illum. Et quia ipsius doctrina ad amoren cœlestium dirigit mentes nostras, ad huiusmodi etiam promptitudinem designandum, quidam dum euangelium legitur, chlamydes deponunt, & etiam ad notandum, quod omnia temporalia dimittenda sunt
Mat. 19. propter Christum. iuxta illud Euangelij: Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te. Et ex quo standum est appatet, quòd nec iacere nec appodiare debemus Euangelium audiendo. Reclinatoria ergo tunc relinquuntur, ad notandum quod non debemus confidere in principibus, nec sustentari in terrenis,
Eccles. 1. quia vanitas vanitarum, & omnia vanitas dixit Ecclesiastes, Subauditur comparatione Dei, in quem curam nostram iactarę debemus Et secundum ipsum Anastasium, stantes curui manere debemus, vt humilitatem, quæ à Domino docetur, etiam corpore demonstremus.
† Auditur etiam capite nudato. Primò, vt at- 24
tentio adesse demonstretur: ob quam etiam causam quidam tunc mentionem & genas manu tenent. Secundò, vt quinque sensus patuli sint ad audiendum. Tertiò, ad notandum quòd omnia quæ sub velamine & figura in lege ac Prophetis continebantur, sunt in euangelio Mat. 17.
manifestata. In Christi passione velum templi
25 scissum est, &c. † Deponuntur etiam tunc baculi & arma. Primò, ne imitemur Iudæos, in conspectu crucifixi arundines, & arma ferentes. Secundò, ad notandum, quod Christo prædicante omnes legales obseruantiæ quæ per baculos significãtur, depositæ sunt. Tertiò, depositio baculorum & armorum, humilitatem notat, & Christianæ perfectionis esse non se vindicare, sed Domino reseruare vindictã, iuxta il-
lud: Mihi vindictam, & ego retribuam, dicit Rom. 12.
Dominus. & Mat. 5. Qui te percusserit in vna maxilla, præbe ei & alteram. xxiij. q, j. §. j. Auditur etiam Euangelium in silentio, quia omnia soluta sunt in euangelio, quæ in lege & Prophetis promissa erant. Pontifex verò seu Sacerdos, dum euangelium legitur faciem vertit ad illud, ad notandum quod Christus prædicatores euangelij semper ad adiuuandum respicit, stans super scabellum, ad designandum, quod per huiusmodi prædicationem omnis aduersa potestas debellatur, & Christi pedibus submittitur, & sic impletur, quod in Psal. dicitur, Do-
nec ponam inimicos tuos scabel. &c. Diaconus Psal. 109
26 verò statim † postquam sibi responsum est, & cum spiritu tuo, vt cunctos reddat dociles & beneuolos, ad audiendum verbum euangelij, id est bonum nuntium nuntiantem regnum Dei, subdit: Sequentia S. Euangelij, thurificans librum, & signans signo crucis. Et etiam in quibusdam locis osculatur librum q. d. hic est liber seu euangelium Dei, hic est liber crucifixi, quem prædico, hic est liber pacifici, per quem reconciliationem accepimus. vnde Apost. 1. ad Corint, 1. Prædicamus vobis Christum crucifixũ. Per incensi autem fumum, bonæ prædicationis opinio intelligitur. Dein-
27 de signat † se in fronte, in ore, pariter & in pectore, seu in corde, ne diabolus, qui bonis operibus insidiatur, tollat ei per erubescentiam, deuotionem de corde, vel sermonem de ore: ac si dicat Ro. 1. Ego Christi crucem non erubesco, sed eam ore prædico, & corde credo: quia corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem 1. Corin 1. Prædicamus, inquit Apostolus. Christũ Iesum, & hunc crucifixum. Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiã. Et Apost. ad Gal. 6. Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu
Christi. Dominus etiam in euangelio ait: Qui Luc. 9.
mę erubuerit, & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cùm venerit in maiestate sua & patris, & sanctorum Angelorum. Vnde
in Daniële legitur: Non est confusio confiten- Dan. 3.
tibus te. Quidam autem siguant se tantum in fronte, & in pectore, quasi in vtroque super liminari. Clerus verò & populus audito titulo euangelij, scilicet sequentia, &c. siue bono nun-

tio vertentes se ad orientem, siue ad altare, vt
Act. 11. Deum, qui est verus oriens glorificent, quia
misit eis verbum salutis, sicut legitur in Act.
Apost. Et glorificauerunt Deum dicentes: ergo
& gentibus Deus pœnitentiam dedit & vitam:
cum reuerentia & honore respondent: Gloria
tibi Domine. Proposito itaq; euangelio ad le-
gendum, in quo agitur de gloria, & de nostra
liberatione, scilicet qualiter Christus diabolum
deuicit, & nos ab ipsius seruitute liberauit: &
victor ad gloriam patris ascendit, ipsi audito-
res euangelij lætantes in laudem sui Saluatoris
clamant, dicentes, gloria tibi Domine, quasi di-
cant, gloria tua, quæ nobis in euangelio prædi-
catur, nobiscum, sine fine permaneat, & semper 28
crescat, & hæc dicendo signo † crucis in fron-
te, in ore, & in pectore, se similiter contra dia-
bolum muniunt, ne eos impediat in audiendo.
In fronte, quia ibi est locus pudoris & verecũ-
diæ, Vnde per hoc, quod crucem fronti impri-
munt, ostendunt se non erubescere credere
crucifixum, cuius liber legitur, & eum habere
Deũ & Dominũ. Per hoc, quod in ore signant
significant crucem Dñi audacter prædicare.
Per hoc, quod in pectore, ostendunt se libenter
compati pro nomine Christi: qua etiam ratio-
ne quidam quandiu euangelium legitur, cum
vtroque pollice ante pectus signum crucis fi-
gurant. Rursus nos in ore signamus, ad desi-
gnandum, quod de verbis euangelij debet esse
locutio nostra: in pectore verò, ad designandũ,
quod verba euangelij debent nos percutere
in pectore, & in mente. Mox verò post factum
signum crucis, versus diaconum audituri euan-
gelium se conuertunt. De crucis mysterio, di- 29
cetur in procemio quintæ partis. † Porrò alicu-
bi subdiaconus dum legitur euangelium, sini-
stram manum libro supponit, ad notandum,
quod illi qui sub tempore legis fuerunt, quo-
rum finis seu vltimus fuit Ioannnes, quem sig-
nificat subdiaconus: & si aliqua bona agebant:
illa tamen debilia & infirma erant quæ per
sinistram significantur: quia si lex ad gratiam
disponeret, tamen illa gratiam non præbebat.
Conuenienter ergo sinistra manus libro euan-
gelij supponitur in quo Christi fides prædica-
tur, sine qua per opera legis nemo saluatur.
Rursus per sinistram manum temporalia, per
librum euangelij, spiritualia congruè designan-
tur. Manus ergo sinistra libro supponitur, ad no-
tandum quod sicut anima sine corpore non vi-
uit: ita nec spiritualia diu sine tẽporalibus sub-
sistere possunt. Terminatur autem euangelium,
exaltando vocem in fine prout sub epistola di-
ctum est: & mox illo finito munit se diaco-
nus signo crucis, ne diabolus susceptum semen
euangelij de vase signato surripiat † Et dein- 30
de euangelium osculatur, ad notandum se ex
charitate & amore euangelizasse. Auditores
verò se versus orientem conuertunt, quasi ad
Hierusalem gratias agentes, quia inde venit
ad nos euangelium, iuxta illud, quod Domi- Act. 1.
nus dixit in Euangelio Apostolis: Vos eritis
mihi testes horum in omnes gentes incipientes
ab Hierusalem: & signo crucis se in pectore
muniunt contra diabolum, ne semen verbi Dei
suffocetur in eis, vnde Luc. 8. Volucres cœli
comederunt illud. Et ne sermonem Domini
rapiat de pectoribus eorum. q. d. Deus nos fa-
ciat in doctrina Christi perseuerare: & vt sig-
nificet se habere in corde, quod exprimitur
ore. Quod etiam apertius designatur in quibus-
dam ecclesiis in quibus finito euangelio dici-
tur, amen, & benè, quasi dicant verum est, quod
in euangelio dictum est, quod est contra quos-
dam hæreticos, qui lecto euangelio, quasi con-
tra dicentes. dicunt falsum est. Vel amen. q. d.
fiat nobis, quod dominus in euangelio pollice-
tur, iuxta illud Neemiæ. 8. Benedixit Esdras Do-
mino Deo magno. Et respondit omnis populus
amen, amen. Et eleuantes manus suas incuruati
sunt & adorauerũt proni in terram. In aliis verò
ecclesiis dicitur, Deo gratias, sicut fit post ali-
quam lectionem, vel capitulum, Quidam etiam
literati dicunt: Benedictus qui venit in nomi-
ne Domini, quod est finis euangelij Matthæi,
quod legitur in festo B. Stephani, & in domini-
ca Palmarum. In quibusdam locis cerei qui sig-
nificabant doctores, per quos ecclesia illu-
minatur, post lectum euangelium extinguntur, Luc.
quoniã Christo in eis loquente possunt eccle-
siam illuminare: eo autem tacente, id est, spiri-
tu sancto ab eis recedente, hæc nequeunt: Præ-
terea euangelij prædicatione finita, lex & Pro-
phetiæ cessabunt: In nonnullis tamen ecclesiis
dum euangelium legitur, candelabra cum ce-
reis deponuntur ad terram, ad notandum legem
& prophetiam inferiorem euangelio esse.
31 Consequenter † subdiaconus codicem euan-
gelij refert: diaconus verò vacuus redit, vt
ostendat se prædicatione finita contemplationi
vacare. Veniens autem prius ad legendum euã-
gelium, librum in quibusdam ecclesiis ferebat
ad notandum, quòd ipse non solum debebat
docere, sed & facere. Redit etiam ad Episcopũ
seu Sacerdotem, vnde venit, ad notandum: quod
omnis doctrina à Deo est, & ad ipsum reuerti- Eccle. 1.
tur. Vnde Salomon: Vnde exeunt flumina re-
uertuntur. Textus quoque Euangelij super pul-
uinar reportatur: quia ecclesia, vt audiuit euan-
gelium, illud suauiter corde suscepit, & lætata Psal. 96.
est. Iuxta illud: Audiuit & lætata est Sion, & ait: Cant. 5.
Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus
est. Liber quoque euangelij, & thuribulum ad Apoc. 1.
Pontificem reportantur, quia ad eum omnia
bona referenda sunt, à quo cuncta procedunt.
Ipse enim est finis consummans, sed non con-
sumens, α & ω primus & nouissimus, initium &
finis. Nam & Apostoli prædicatione peracta,
ad Christum reuersi sunt, referentes ei
gratias de miraculis & prædicationis pro-
fectu.

†

† Episcopus verò thus odorat,& Euangeli- 32
um osculatur.Primò ad notandum , quia quod
Episcopus inspirauit & docuit , hic approbat
& acceptat.Deus enim nihil accipit, nisi quod
efficit nec remunerat,nisi quod donat:quia si-
cut cuncta quæ fecit, bona sunt, sic nulla sunt
bona,nisi quæ fecit.Nam vidit Deus quæ fe-
Genes.2. cerat , & erant valdè bona. Secundò apertum
codicem osculatur,aũ significandum quod sci-
re debet quod nuda ac aperta sibi esse debent
quæcumque;sunt in lege : vnde Luc. 8. Vobis
datum est nosse mysterium regni Dei : & Ma-
lach.2.Labia sacerdotis custodiunt scientiam,&
legem requirunt,supple subditi.de ore eius:ex-
tra de hær.cùm ex iniuncto. Tertiò , quia ipse
solus intrat in sancta sanctorum : prout in pro-
œm.huius partis dictum est. Quartò, quia hu-
iusmodi osculum significat affectum amoris,ad
Euangelium,quæ præcipuè in Episcopo vigere
debet,adeò vt paratus sit mortem,pro eo subire
xxv.quæst.j.violatores.Quintò,subdiaconus li-
brum apertum Prælato seu Sacerdoti offert ad
osculandum,ad notandum ipsum debere dele-
ctari in fide fidelium quæ infusa est in eis, &
patefacta per Euangelij prædicationem : quæ
prius in lege fuerat clausa. Posteà in quibusdã
ecclesiis liber clausus illis,qui sunt in choro,
Luca.8. ostenditur , pro eo quod post præmissa verba
vobis datum est,&c.sequitur in Apostolo : cæ-
teris autem in parabolis.† Et est aduertendum 33
quod postquam diaconus lecto Euangelio li-
brum osculatus est,ad notandum se ex charita-
te & amore euangelizasse:tunc demum fertur
Euangelium Episcopo:qui Christum significat
ad osculandum,id est,ad prædicationem accep-
tandam :& non antè ad figurandum,quòd De-
us illam duntaxat ad prædicationem acceptat:
quæ fit ex amore & charitate. Veruntamen in
Missa pro defunctis Euangelium nõ fertur Põ-
tifici ad osculandum:tum quia tunc præmissæ
rationes cessant:tum quia in Missa illa omnis
solennitas subtrahitur, ne festiuæ solennitates
cum desolationis mœroribus misceantur. Le-
gens tamen Euangelium in Missa pro defun-
ctis : librum in quibuspam ecclesiis osculatur,
quia quicunque illud pronunciat, debet cha-
ritatis amore in illum tendere cuius doctri-
nam Euangelicam recitauit, qui amor per os-
culum designatur.Et est † aduertendum, quòd 34
statim post libri osculum, sacerdos minister
Pontificem,qui Christum designat , incensat,
ad ostendendum,quod sacerdotis maximè of-
ficium est,orationis ignitum sacrificium,quod
per incensum significatur,Christo offerre, non
solùm in expiationem delicti , verum etiam in
gratiarum actionẽ,prout Leuit.habetur Potest
etiam sub epilogo dici,quia quod liber euan-
gelij per subdiaconum portatur,quòd diaconus
pulpitum ascendit,quòd aperto libro populum
salutat : & omnes respondent , quod titulum
Euangelij præmittit,quòd alta voce & distin-
ctè & contra aquilonem legit,quòd omnis po-
pulus aures,& oculos ad librum dirigit , & in
silentio ac stando audit:& in fine ad cœlũ ma-
nus leuans orat dicens,amen.Hæc inquam om-
nia & singula ex lege sumuntur. Legitur enim
in principio Neemiæ,quod congregato populo Nee.8.
ad plateam,quæ est ante portã aquarum,Esdras
scriba attulit librum legis Mosi,& stetit super
gradum ligneum,quem fecerat ad loquendum,
& aperuit librum coram omni populo. Porrò
Leuitæ silentium faciebant in populo,ad audi-
endum legẽ,benedicentes Deo magno, & om-
nis populus stans in gradu suo respondit,Amen
Et legerunt in libro legis Dei distinctè & aper-
tè ad intelligendum.Omnis verò populus ele-
uantes manus suas adorauerũt proni in terram.
35 Illud † quoque prætereundum non est , quod
euangeliis,quæ in ecclesiis leguntur,generaliter
duæ præfationes præmittuntur:prima est:Initi-
tium S.Euangelij: secunda,sequentia S. Euan-
gelij.Siquidẽ prima præfatio præmittitur prin-
cipio cuiuslibet Euangelij quatuor Euangeli-
starum:scilicet Euangelio Ioannis:In principio
erat verbum:& Euangelio Matthæi.Liber ge-
nerationis:Euangelio Lucæ:Fuit in diebus He-
rodis:& Euangelio Marci:Principium Euange-
lij Iesu Christi. Quod in quibusdam ecclesiis
legitur in.1.dominica de Aduentu,vt vbi dice-
tur:& tunc non subiicitur illis:In illo tempore:
quia in ipsis principiis agitur & determinatur
certum tempus : vnde esset nugatio , & super-
fluerent verbalia illa. Secunda verò præfatio
præmittitur omnibus aliis euangeliis.Et dicitur
sequentia,quia verba ipsa,quæ legenda sunt,se-
quuntur post initium,seu post ea , quæ præce-
dunt euangelium : vnde sumpta sunt verba S.
Euangelij,&c.vel sequentia,est numeri singu-
laris,& tunc cùm dicitur : sequentia S.Euange-
36 lij secundum Ioannem : suppletur hæc est.† Sa-
nè in euangeliis, quibus ipsa secunda præfatio
præponitur,subiicitur quãdoq; In illo tẽpore:&
quãdoq;non subjicitur. Siquidem fine, in illo
tempore : dicuntur , quando ex eorum verbis
certum est de tempore , vt præmissum est , &
tunc incipiunt per aliquam determinationem
Regiæ vel alterius Potestatis : vt illud , Anno
quintodecimo Tyberij:vel simplicem rei ge-
stæ narrationem,certum tempus determinan-
tem : vt illud : Cùm esset desponsata, & illud:
Postquã consummati sunt.& illud : Cùm natus
esset Iesus.& illud : Factum est autem, cùm ba-
ptizaretur. & illud:Cùm autem esset annorum
duodecim.& illud : Postquam impleti sunt di-
es.& illud : Vespere autem sabbati. & illud :
Elizabeth impletum est,&c.Reliquis verò euã-
geliis subiicitur:In illo tempore : & est sensus
In illo tempore, scilicet gratiæ: de quo dicit,
Apost. Ecce nunc tempus acceptabile , &c. de
37 pœnit.dist.j.ecce.Non † est etiam omittendũ, 2.Cor.6.
quod euangelium legitur in ecclesia quando-
que secundum historiam,vt illud,quod dicitur

in die Paschæ: Mariæ Magdalenæ, & Mariæ Iacobi, &c. & illud quod cantatur in natali ad secundam Missam de pastoribus. Quandoque secundum allegoriam: vt illud, quod legitur in assumptione B. Mariæ: in quo mentio fit de Maria & Martha: vbi dicitur: Intrauit Iesus in quoddam castellum, &c. prout in .vij. parte dicetur. Quandoque secundum rem: vt illud de S. Trinitate. Quandoque secundum personam: vt illud quod cantatur in festo S. Thomæ Apostoli, vbi dicitur: Thomas vnus de duodecim. Quandoque secundum partem, vt illud, quod dicitur in festo S. Crucis, de Nicodemo: vbi dicitur: Sic oportet exaltari filium hominis, &c. in quo verbo Christus passionem suam significat: & exaltationem corporis sui in cruce. Et ideò euangelium, in quo hæc clausula continetur, legitur in festo S. Crucis: & in festo Michaëlis Archangeli, propter illum versum: Angeli eorũ semper vident faciem patris mei: qui in cœlis est. Item etiam secundum partem: vt illud: Liber generationis, &c. Et hoc propter vltimum versũ in quo fit mentio de Christo. Quandoque secũdum totum, vt illud quod legitur in circuncisione Domini: Postquam cõsummati sunt dies octo, &c. Quandoque secundum tempus: vt illud quod dicitur in prima die quadragesimæ, scilicet propter ieiunium. Quandoque propter litanias: vt illud: Si quid petieritis, &c. quod in litaniis dicitur, in quo fit mentio de aliquo pane & pisce. Et quandoque propter locum: illud, vt quod legitur in dominica sexagesimæ, scilicet Exiit, qui seminat, &c.
Sanè mulier etiam † abbatissa non debet lege- 38
re euangelium. Licet enim B. Virgo dignior & excellentior esset Apostolis vniuersis: Dominus tamen non commisit ei claues regni cœlo-
vel. xvii. rum: extra de pœ. & remis. noua. Hinc est quod abbatissa non potest proprias moniales benedicere, vel earum confessionem in criminibus audire, vel euangelium legere, vel publicè prædicare. In matutino tamen posset, sed non publicè euangelium dicere: vij. q. j. diaconissam. Et nota, quòd quatuor sunt euangelia de B. Maria: vt dicetur in septima parte sub festo assumptionis.

SVMMARIVM.

1 *Symbolum Apostolorum, immediatè sequitur Euangelium.*
2 *Symbolum, dicitur voce sublata maximè in Missa. In prima autem & Completorio de Missa, & nume. 3.*
6 *Symbolum auspicans sacerdos, cur manus eleuet.*
5 *Symbolum, quid,*
6 *Symbolum est triplex, & vnde dicatur.*
7 *Apostoli symbolum ediderunt.*
8 *Athanasii Symbolum, & Symbolũ Nicenum.*
10 *Symboli cantandi in Missa vsus à Græcis profectus.*
11 *Græcorum error de processione spiritus sancti.*
12 *Græci temerè spiritum sanctum à filio procedere negant.*
13 *Symbolum maius, quibus diebus adhibeatur vide per discursum. & nu. 14.*
15 *Symboli expositio 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 27. 29. & 30.*
16 *Deo credere, Deum credere, & in Deum credere, quid & in quo differant.*
17 *Diuinarum personarum distinctio.*
26 *In Ecclesiam quando credamus.*
28 *Lepra curatio.* 31 *Vita æterna.*

CAP. XXV.

De Symbolo.

1 EVangelio † lecto mox cantatur alta voce Symbolum illud, scilicet credo in vnum Deum, quia enim corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Rom. 10. ideò ecclesia vt ostendat quòd euangelij verbum seu prædicationẽ fide & corde recipit mox fidei symbolum ore decantat. Symbolum ergo post euangelium, fidem post prædicationem ostendit. Vnde Ioan. Hæc eo loquente, multi crediderunt in eum. Nam secundum Apostolum ad
Rom. 10. Fides est ex auditu, auditus autem Rom. 10.
2 per verbum Dei. † Dicitur autem alta voce, vt omnes illud dicant & addiscant. Omnis enim Christianus tenetur publicè fidem catholicam
confiteri propter quod in fronte signatur. In Eccle. 10.
prima verò & in completorio sub silentio dicitur, ne muscæ morientes perdant suauitatem vnguẽti, prout in v. parte sub tit. de prima tan-
3 getur. † Rursus ideò in Missa patenter dicitur, ad notandũ quòd hodie fides catholica liberè prædicatur & docetur. In prima verò sub silentio, dicitur, ad notandum, quòd in primitiua ecclesia præsertim tempore passionis Christi prædicatores & fidei professores siluerunt: & in completorio ad notandum, quod similiter in fine seculorum, Antichristi nempè persecutione inualescente illorum ora claudentur. Sanè Sa-
cerdos seu Episcopus illud incipit, ad designan- Iacob. 1.
dum, quòd omne bonum à Christo procedit. Nam omne datum optimum, & omne donum
perfectum de sursum est, &c. j. q. j. quàm pio. Luc. 7.
Ne autem musicus ille cœlestis dicat: Cantauimus vobis, & non saltastis: chorus euangelicæ doctrinæ consona voce respondet, & solemni tripudio fidem catholicam profert dicens: Patrem omnipotentem, &c. quanuis in Missa Papæ quandoque aliter obseruetur, prout iam
4 dicetur † Ad hoc Sacerdos illud incipiens manet erectus ante medium altaris manibus extensis, sursum eleuatis, quas postquam inceperit, iungit. Siquidem Sacerdos Christum repræsentans, erectus manet, ad notandum, quod Christus semper paratus est cunctis spiritualia bona largiri. Et ante altaris medium, innuens quod non est personarum acceptator, sed quantum in

ipso

ipſo eſt, omnibus æqualiter influit, nec angu-
lum diligit neque ſinum. Manibus quoque ex-
tenſis, ad deſignandum, quod paratus eſt abun-
danter benè meritis illa largiri. Surſum tamen
eleuatis, quaſi ipſo facto oſtendens, quod quæ
ſurſum ſunt, quærere, atque à Deo miſericor-
diam poſcere: & in eo ſolo ſperare debemus.
Deinde poſtquam inceperit, manus iungit: quia
ei ſoli de perceptis bonis gratias agere: & nos
humiliare debemus. Et quoniam ſymbolum,
verbum eſt euangelicum, quo ad ſenſum: ideo
ſtando illud audire ſicut & euangelium, & ſic
illo dicto, ſignum crucis facere debemus Σύμ- *
βολον * † autem Græcè, Latinè ſonat iudicium,
vel ſignum, vel collatio: tum quia regulam fidei 5
plenam indicat, & perfectam: tum quia ſimul
in vnum fidei continet articulos. † Et nota,
quòd triplex eſt ſymbolum. Primum eſt ſym- 6
bolum Apoſtolorum, quod vocatur ſymbolum
minus quod videlicet ex inſtitutione Damaſi
Papæ dicitur tacitè per ferias in ſingulis cano-
nicis horis. Et illud dicitur à σὺν quod eſt cum,
& βόλος quod eſt ſententia: quia compoſitum
fuit ex diuerſis verbis Apoſtolorum, ſicut pueri
in feſtiuis conuenientes afferre ſolent bolos, id
eſt, fruſta carnium & panis: quæ in vnum col-
lecta, ſymbolum vocatur, id eſt, collectio mi-
nutiarum xliij. d. non oportet. traditur enim
quòd poſtquam Apoſtoli ſpiritum paracletum
acceperunt: cum iam forent ad prædicandum
euangelium profecturi, conferentes in vnum
ſuper articulis fidei ſtatuerunt: vt ſicut omnes
erant in vna fide concordes, ſic omnes vnam fi-
dem concorditer prædicarent, & ideò ſymbo-
lum minus componentes, vnuſquiſque bolum,
id eſt, particulam vnam appoſuit. Vnde ſecun-
dùm Apoſtolorum catalogum ſiue numerum
duodecim particulas dignoſcitur continere.
† Petrus namque appoſuit, Credo in Deum pa-
trem omnipotentem, creatorem cœli & terræ. 7
Andræas: Et in Ieſum Chriſtum filium eius vni-
cum Dominum noſtrum. Iacobus: Qui conce-
ptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria vir-
gine. Ioannes: Paſſus ſub Pontio Pilato: cruci-
fixus, mortuus, & ſepultus. Philippus: Deſcen-
dit ad inferos: tertia die reſurrexit à mortuis.
Bartolomæus: Aſcendit ad cælos ſedet ad dex-
teram Dei patris omnipotentis. Thomas: Inde
venturus eſt iudicare viuos & mortuos. Mat-
thæus: Credo in Spiritum ſanctum. Iacobus:
Sanctam Eccleſiam catholicam, ſanctorum
communionem. Simon: Remiſſionem peccato-
rum. Thaddæus: Carnis reſurrectionem. Mat-
thias: Et vitam æternam. Secundum ſymbolum
eſt: † Quicunque vult ſaluus eſſe, &c. Ab Atha- 8
naſio Patriarcha Alexandrino in ciuitate Tre-
ueri compoſitum. Hoc tamen poteſt dici ter-
tium: nam Nicenum de quo ſequitur, fuit prius
in prima Nicena ſynodo compilatum. † Ter-
tium eſt Nicenum xv. dic. j. ſcilicet, Credo in 9
vnum Deum: quod Damaſius Papa ex condi-
cto vniuerſalis ſynodi apud Conſtantinopolim
celebrare inſtituit, in miſſa cantare patenter;
quanquam & Marcus Papa primus ſtatuiſſet il-
lud alta voce cantari: & vocatur ſymbolum
maius.
A Græcis ergo vſus cantandi ad miſſam
ſymbolum, creditur proueniſſe: quod ſimiliter
10 duodecim clauſulas continet. † Prima eſt: Cre-
do in vnum Deum, &c. Secunda: Et in vnum
Dominum Ieſum Chriſtum. Tertia: Qui pro-
pter nos homines, &c. Et cum dicitur ibi. Et
homo factus eſt: debemus genua flectere: quia
Chriſtum hominem factum & pro nobis cru-
cifixum adoramus. Quarta: Crucifixus etiã
pro nobis. Quinta: & reſurrexit tertia die ſe-
cundum ſcripturas, id eſt, eo modo, eo ordine,
& eo tempore, quo prædictum eſt in ſcriptu-
ris. Sexta: Aſcendit in cœlum. Septima: Et ite-
rum venturus eſt, &c. Octaua: Et in Spiritum
ſanctum Dominum. Nona: Et vnam ſanctam
catholicam Eccleſiam. Decima: Confiteor vnũ
baptiſma. Vndecima: Et expecto reſurrectio-
nem mortuorum. Duodecima: Et vitam ven-
turi ſeculi, amen. Et eſt notandum quod in præ-
dictis Niceno & Conſtantinop. conciliis non
leguntur verba illa: ſecundum ſcripturas: neque
illa, filióque procedit, & quoniam apud † Græ-
11 cos in fine ipſius ſymboli, ſub anathemate di-
citur prohiberi, ne quis de fide trinitatis aliud
docere vel aliter prædicare, quam ibi conti-
netur præſumat: ſed & Chalcedon. concilium
apud eos celebratum anathematizare præcepit
eos, qui alteram fidem auſi eſſent componere,
proferre, ſcribere: docere, vel aliud Symbolum
tradere, quod præmiſſum eſt: ideò ipſi Græci
nos anathematizatos aſſerunt pro eo, quod ibi
addimus verba ipſa. Sed minus benedicunt: tum
quia illud non fuit canon latæ ſententiæ: ſed
comminatio quædam: tum quia inferior poten-
tiorem ligare non poteſt. xxj. d. inferior Rom.
enim Eccleſia non ſubeſt conciliis, ſed potius
concilia ſubſiſtunt ſibi: extrà de elect. ſignifi-
caſti. Præterea, verba illa: ſecundum ſcripturas:
ſumpta ſunt ex expoſitione fidei eiuſdem con-
cilii Conſtantinopolitani, & ſic nihil videtur
additum nec errorem aliquem ſapiunt: ſanè, vt
ſuprà ſunt expoſita intellecta. Item per verba
illa, filióque non docemus aliud vel aliter de
Trinitate prædicamus: imò idem. Cùm enim
filius idem ſit cum patre in ſubſtantia: ergo
quod à patre procedit, & à filio procedit: & ſic
nihil addimus, ſed potius declaramus: nec al-
teram fidem componimus, proferimus, ſcribi-
mus, vel aliud ſymbolum tradimus: nec in ali-
quo contra prædictum facimus anathema. Mi-
12 rum † tamen eſt, quo auſu ipſi Græci Spiritum
ſanctum à filio procedere negare præſumunt:
cum & in hoc concilio Epheſino apud eos edi-
to contineatur expreſsè de conſec. di. v. vlt. &

 penult.

penult. sed ipsi se errasse videntes, quosdam prælatos de suis ad generale concilium Lugdunense sub Greg. Papa X. celebratum miserunt, qui in dicto concilio publicè nobis videntibus suo & omnium Prælatorum & Imperatoris Romani nomine professi sunt, quòd Spiritus sanctus æternaliter ex patre & filio: non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex vno principio, non duobus spirationibus, sed vna spiratione procedit: extrà de summa Trinitate & fide Cath. prout in eiusdem Greg. constitutione habetur: coram toto concilio ter Græcè, & ter Latinè symbolum cum dictis verbis: secundum scripturas: filióque similiter decantando.

13 † Cantatur autem hoc symbolum maius in solennitatibus eorum dumtaxat, qui illud composuerunt: & in illis, de quibus aliqua mentio fit in ipso: videlicet in omnibus diebus dominicis. In festivitatibus Domini, scil. in Natali, Epiphania, Cœna Domini, Pascha, Ascensione, Pentecoste & Transfiguratione: & in festo de Trinitate: & in omnibus festiuitatibus B. Mariæ, S. Crucis, Angelorum, & Apostolorum, de quibus fit mentio ibi: Et apostolicam Ecclesiam. In solennitatibus autem Lucæ & Marci Euangelistarum, dicunt quidam non debere cantari: quia illi Apostoli non fuerunt. Idem dici debet in dedicationibus Ecclesiarum: & in commemoratione omnium Sanctorum quanquam & ipsa sit dedicationis festiuitas. Et dicitur etiam intra Octauam Natalis Domini, excepta die Innocentium in qua cantica lætitiæ subticentur. In Octaua tamen cantatur prout in vj. parte sub illo festo dicetur. Cantatur etiam intra Octauas Epiphaniæ, Paschæ, Ascensionis, Pentecostes, Apostolorum Petri & Pauli, & Assumptionis B. Mariæ. Licet enim in natiuitatibus sanctorum Ioannis Baptistæ & Laurentij, symbolum non cantetur: in Octauis tamen eorum cantatur, eò quòd intra Octauas Apostolorum & Assumptionis occurrunt: & ob hoc etiam in Octaua S. Ioannis Baptistæ præfatio, de Apostolis in Octaua B. Laurentij, præfatio de Assumptione cantatur.

In quibusdam tamen Ecclesiis, dicitur symbolum in festo B. Ioannis Baptistæ: & non incompetenter: quia in symbolo de Propheta fit mentio ibi: Qui locutus est per Prophetas: & quia ipse non solùm fuit Propheta sed plusquã Propheta, de eo quoque scriptum est. Fuit homo missus à Deo, &c. & ita fuit Apostolus de ipso est, ait Ioannes, os aureum in sermone, qui legitur in festo decollationis Ioannis, par Angelis Apostolorum vox. Ipse etiam primò baptisauit & baptismum prædicauit: & in symbolo fit mentio de baptismo: Horum quidem omnium fit commemoratio in symbolo. Quorundam tamen obscurè, vt Epiphaniæ, est tamen illud profestum domini: est etiam festum illud baptismatis, de quo in symbolo continetur ibi: Confiteor vnum baptisma, &c. & cœnæ Domini: sed illa est solemnitas Eucharistiæ ad quam respicit illud: Sanctorum communionem: & Angelorum sed illi nomine cœli debent intelligi: de quo in symbolo dicitur ibi: Creatorem, vel factorem cœli & terræ, &c. Quibusdam tamen videtur tunc non esse cantandum, eò quòd Angeli nunquam habuerunt fidem, sed spem, nec credunt, sed sciunt: quonam plenam scientiam habent. Fit etiam commemoratio licet obscurè dedicationis Ecclesiarum: sed ad illam respicit illud. Sanctam Ecclesiam catholicam: tunc enim sanctificatur: & vt ita dicam catholizatur Ecclesia, cùm dedicatur. Ad Octauas verò respicit resurrectio mortuorum: de qua dicitur ibi: Et expecto resurrectionem mortuorum. In festo S. Agnetis symbolum non cantatur: quia licet in Ecclesia celebretur: non est tamen festum Octauæ: prout in vij. parte sub ipso festo dicetur. †

14 Porrò quidam non absurdè symbolum cantant singulis diebus, à die resurrectionis vsque ad festum Ascensionis: sicut in omnibus diebus Dominicis: & etiam in solennitate B. Mariæ Magdalenæ, dicentes illam fuisse Apostolorum epistolam: eò quòd ipsa prima resurrectionis gaudium Apostolis renuntiauit: & in festo B. Martini: quia de eo cantatur: Martinus par Apostolis. Quidam etiam dicunt illud in principali festo cuiuslibet Ecclesiæ seu Oratorij: non tamen in Octauas illorum, si eas celebrent. Veruntamen de quibusdam mentio fit in symbolo, in quorum commemoratione symbolum non cantatur, vt Passionis & sepulturæ, quoniam illorum dierum officium aliorum regnorum regulam non sectatur. Non dicitur etiam quando in profestis celebratur ad honorem B. Mariæ virginis, vel sanctæ Crucis, vel sancti Spiritus: extra de celebratione Missarum consilium. In quibusdam locis cantato symbolo, vel cùm cantatur, populus cantat. Κύριε ἐλέησον, quoniam postquam Christus & Apostoli docuerunt fideles fide recepta, laudes Deo dederunt: quas forsitan repræsentat suauissimi symboli melodia.

Illud autem sciendum est, quòd Christus non venit prædicare gentibus, sed Iudæis: iuxta illud Euangelij: Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israël. Vnde præcepit Apostolis: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis: donec post resurrectionem præcepit eis, dicens: Euntes in mundum vniversũ, prædicate Euangelium omni creaturæ. Et idcirco Romano Pontifice solenniter celebrante symbolum fidei, non cantores in choro, sed Subdiaconi ad altare decantant; & generaliter ipsi ad vniuersa respondent vsque dum ipse Pontifex dicit: Pax Domini sit semper vobiscum quoniam vsque post Christi resurrectionem sola Iudæorum Ecclesia

Mat. 2.
Ioan. 1.
Mat. 15.
Mat. 10.
Mat. ult.
Rom. 10.
Mat. 15.

Ecclesia, quæ per subdiaconum, qui sursum ad
altare consistat designatur : corde creditur ad
iustitiam & ore confessio fit ad salutem: extra
de sacr. c. j. sed ex tunc cantores in choro re-
spondent,& vniuersa decantant : quia post re-
surrectionem Ecclesia gentium, quàm canto-
res qui deorsum in choro subsistunt, desig-
nant, fidem Christi recepit, & laudum præco-
nia personuit Saluatori. Inter euangelium ta-
men & sacrificium chorus concinit offerto-
rium: quoniam inter passionem & prædicatio-
nem gentilitas fidei votum Deo offerens can-
tauit; quando mulier Cananæa de finibus Tyri
& Sidonis egressa, clamauit & dixit : Miserere
mei Domine, fili Dauid. Filia mea malè à dæ-
monio vexatur, cuius tandem fidem commen-
dans Dominus, ait : O mulier, magna est fides
tua: & fiat tibi sicut petisti. † Postremò sym- 15
bolum Apostolorum tanquam breue & om-
nia continens, sub compendio exponamus.
Credo in Deum patrem omnipotentem, crea-
torem cœli & terræ,&c. Nota quòd aliud est,
vt ait August. credere Deo : aliud est credere
Deum,& credere in Deum. † Credere Deo est 16
credere vera esse, quæ loquitur, quod etiam
mali faciunt : & nos credimus homini, & non
in hominem. Credere Deum,& credere quod
ipse sit Deus : quod etiam dæmones faciunt.
Credere in Deum,& credendo amare : & cre-
dendo in eum, ire: credendo ei adhærere: quod
soli boni faciunt : ergo qui dicit credo in
Deum, mentitur, si non diligit Deum : nisi di-
xerit, quòd in persona Ecclesiæ loquitur : di-
cens autem Deum : singulariter, deorum fugit
Deut. 6. pluralitatem. Vnde notabiliter in maiori sym-
Ephes. 4. bolo additum est hoc verbum vnum: iuxta il-
lud : Audi Israël, Dominus Deus tuus, vnus est.
Esa. 40. Et Apostolus : vnus est Deus, vna fides, vnum
Esai. 6. baptisma. † Dicens verò patrem, incipit per- 17
Mat. 28. sonas distinguere : de quibus Esaias. Quis ap-
Ioan. 5. pendet tribus digitis molem terræ. Et alibi :
Seraphin clamabant sanctus, sanctus, sanctus.
Et Dominus : Baptizate omnes gentes in no-
mine Patris,& Filij,& Spiritus sancti. Et Ioan-
nes. Tres sunt qui testimonium dant in cœlo:
Pater, Verbum, & Spiritus sanctus. Pater, est
prima, non tempore, sed authoritate in Trini-
tate persona. Quod sequitur, omnipotentem :
nomen est essentiale: ideoque illud ad substan-
tiuum Deum, vel ad relatiuum patrem, non
sine ratione referimus, dicentes : Credo in
Deum patrem omnipotentem: vel credo in pa-
trem omnipotentem. Similiter & quod sequi-
tur : Creatorem † cœli & terræ : vbi confuta- 18
tur hæreticus, qui alium cœli, alium terræ as-
serit creatorem : alium cœlestium, alium ter-
restrium, alium corporum, alium animarum :
Genes. 1. contra quos ait Moses. In principio
Psal. 101. creauit Deus cœlum & terram. Et Dauid. In
Colloss. 1. principio tu Domine terram fundasti : & ope-
ra manuum tuarum sunt cœli. & Apostolus :
In ipso condita sunt vniuersa in cœlo & in ter- *Mat. 1.4*
19 ra. † Sequitur : & in Iesum Christum filium *Psal. 4*
eius vnicum Dominum nostrum. Ecce altera
in Trinitate, persona. hic est Iesus, qui sal-
uum facit populum suum à peccatis eorum:
hic est Christus oleo lætitiæ præ consortibus
vnctus : hic enim vnicus patris filius : de quo
Dauid Filius meus es tu : ego hodie genui
te. Et Apostolus : Misit Deus filium suum, na- *Psal. 2.*
tum de muliere, factum sub lege : hic est Do- *Galat. 4.*
minus noster, qui nos creauit : qui nos suos
alienos, pretio sanguinis emit. † Sequitur: qui
20 conceptus est de Spiritu sancto : natus ex Ma-
ria virgine. Ecce primum Christi sacramen-
tum, scilicet Incarnatio: ac si dicat : Qui cum
sit Deus, factus est homo : non ex virili semi-
ne : sed conceptus operatione Spiritus sancti,
natus ex Maria virgine, vnde Esaias. Ecce vir- *Esai. 7.*
go concipiet, & pariet filium : & vocabitur *Lucæ. 1.*
nomen eius Emanuel. Et Angelus in Euange-
lio : Aue Maria gratia plena, Dominus tecum,
& ille : Spiritus sanctus superueniet in te, &
virtus Altissimi obumbrabit tibi. Quidam ta-
men hæc verba : Qui conceptus est de Spiri-
tu sancto : iungunt cum præcedentibus. Se-
21 quitur : † Passus sub Pontio Pilato, crucifixus,
mortuus & sepultus. Ecce secundum sacra-
mentum secundum humanitatem Christi, sci-
licet passio, cuius tempus describitur sub Pon-
tio Pilato : forma subditur, crucifixus : finis
concluditur : mortuus, & sepultus : vnde plan-
gens dicit ex ore Dauid, & Hieremiæ. Fode- *Psal. 21.*
runt manus meas, & pedes meos : & dinume-
rauerunt omnia ossa mea. De morte ait Pro-
pheta : Domus Domini fuit exitus mortis. De
sepulchro ait Esaias. Sepulchrum eius extitit *Esa. 2.*
gloriosum. Hæc sunt in Euangelio manifesta.
22 Sequitur : † Descendit ad inferos : tertia die
resurrexit à mortuis. Ecce tertium sacramen-
tum, scilicet resurrectio : sed de descensu ad
inferna præmittitur, ex quo mortui liberan-
tur ; vnde in Oseæ : De manu mortis liberabo
eos : de morte redimam eos : ero mors tua,
ô mors, morsus tuus ero, inferne. Hic est
euangelicus fortis, qui fortem ligauit, & eius
vasa dirupit : hic est qui dicit in Psalmo. Ego *Psal. 3.*
dormiui, & soporatus sum, & exurrexi, quo- *Psal. 56.*
niam Dominus suscepit me : qui patri dicenti :
Exurge gloria mea, exurge cum psalmis, &
cithara : breui sermone respondet : Exur-
gam diluculo, cuius resurrectioni mulieres,
& viri perhibent testimonium in Euangelio.
Quod autem dicitur in maiori symbolo. Re-
surrexit tertia die, secundum scripturas : ex-
ponitur, id est, eo modo, eo ordine, & eo
tempore, quo prædictum est à scripturis. Se-
23 quitur : † ascendit ad cœlos, sedet ad dextram
Dei Patris omnipotentis, Ecce quartum sacra-
mentum, scilicet ascensio. Ascendit, enim sicut *Psal. 29.*
ait

Psal. 102. ait David, super cherubin, & volavit super pen-
Psal. 107. nas ventorum, & parauit in cœlo sedem suam,
& regnum eius omnibus dominabitur. Cui ait
pater: Sede à dextris meis: donec ponam ini-
micos tuos scabellum pedum tuorum. Et vt ad
ascensionem, de visu quoque testimonium non
Act. 2. deesset, ait Luc. videntibus discipulis eleuatus
est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Se-
quitur inde venturus est iudicare viuos & mor-
tuos. Ecce quintum, quod nondum apertum
est sacramentum: veniet enim rex manifestè, cui
pater iudicium dedit; & sicut ait Dauid: Para-
Psal. 49. Ioan. 5. uit in iudicio thronum suum, & iudicabit or-
Psal. 17. bem terræ in æquitate: iudicabit populos in
& 49. iustitia. Et alibi Deus manifestè veniet, Deus
noster, & non silebit. Et Luc. Ita veniet, sicut
vidistis eum euntem in cœlum; & Michæas.
Iudicium Domini cum populo suo. Sequitur:
Act. 1. Credo in Spiritum sanctum. † Ecce tertia in 24
Mich. 6. Trinitate persona scil. Spiritus sanctus: de qua
Genes. 1. Moses spiritus Domini ferebat super aquas. Et
Psal. 147. Psal. Flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Et Do-
Ioan. 15. minus in Euang. Spiritus, qui à patre procedit,
docebit vos omnia. Ille enim docet: ille san-
ctificat: ille vivificat: ille peccata remittit:
per hunc resurrectionem in gloria, per hunc
consequimur vitam æternam. Vnde sequitur:
Sanctam Ecclesiam catholicam. Et † possunt 25
hæc verba & sequentia sic intelligi & coniun-
gi: Credo in Spiritum sanctum, sanctam Eccle-
siam catholicam, id est, credo per Spiritum
sanctum sanctam Ecclesiam fidelium sancti-
ficari. Item, credo in Spiritum sanctum, san-
ctorum communionem, id est, per Spiritum
sanctum sanctos in vinculo charitatis vniri. Et
credo in Spiritum sanctum, remissionem pec-
catorum, id est, per Spiritum sanctum peccata
remitti. Et credo in Spiritum sanctum, carnis
resurrectionem & vitam æternam, id est, per
Spiritum sanctum gloriam carnem consecutu-
ram, & animam vitam æternam: vel sic: Credo
sanctam Ecclesiam catholicam: non ita dici-
mur, vt asserit Aug. de consec. d. iiij. prima, in
fine credere in Ecclesiam, sicut in Deum: sed
in Ecclesia † sanctam catholicam credimus
dum in Ecclesiã conuersantes & in Deum cre- 26
dimus; & quæ sequuntur: nos inde firmissimè
consequi profitemur, scil. Sanctorum commu-
nionem, remissionem peccatorum, carnis resur-
rectionem & vitam æternam: vnde & sic con-
iunges: Credo in sanctam Ecclesiam catholi-
cam sanctorum communionem, id est, per fi-
dem quam habeo, existens in sancta & vniuer-
sali Ecclesia, assequor Sanctorum communio-
nem, id est, concordiam & vnionem. Sicut enim
est vnus pastor, sic vnum ovile: sicut vnus Deus,
sic vna fides, & vnum baptisma. Vel præcipio
Sanctorum communionem, id est, panem bene-
dictionis, de quo dicitur Crede & manduca-
sti. de consec. d. ij. vt quid. Similiter, & quæ se-
27 quuntur. Credo in † sanctam Ecclesiam, pec-
catorum remissionem, id est, per fidem quam
habeo existens in sancta & vniuersali Ecclesia,
consequor remissionem peccatorum & lepræ Num. 12.
curationem: de † qua dicitur in lege & euan- 4. Reg. 5.
28 gelio: Maria soror Aaron, cum septem diebus Lucæ 17.
fuerat extra castra, est à lepra mundata. l. dist. Luc. 7.
§ econtra. Naaman Syrus septies lotus in Ior- Lucæ 5.
dane est à lepra curatus: sic & Dominus decem
leprosos mundauit: sed vnus tantum dedit glo-
riam Deo. De Magdalena dicitur: quia dimissa
sunt ei peccata multa: quia dilexit multum.
Paralytico quoque ait Dominus: Fili remittun-
tur tibi peccata tua. Sequitur: † Credo in san-
29 ctam Ecclesiam catholicam, carnis resurrectio-
nem, id est, per fidem quam habeo existens in
Ecclesia, consequor carnis resurrectionem: de
qua Iob: Credo quod redemptor meus viuit, & Iob. 19.
in nouissimo die de terra resurrecturus sum: &
in carne mea videbo Deum saluatorem meum:
vnde in euangelio: Deus Abraham, Deus Isaac
& Iacob: non est Deus mortuorum, sed vivo-
rum. Et Apostolus: Omnes quidem resurge- Mat. 22.
mus: sed non omnes immutabimur. Similiter
coniungendum est quod sequitur: Credo † in
30 sanctam Ecclesiam catholicam, vitam æternam,
id est, per fidem quam habeo existens in Ec-
clesia: consequar vitam æternam: hæc est terra
viuentium: de qua Dauid: Credo videre bona
Domini in terra viuentium. †. Est autem vita Psal. 26.
æterna, videre Deum patrem, & quem misit
31 Iesum Christum: de hoc etiam sub sabbato
sancto, in vj. parte, vbi agitur in baptismo.
dicetur.

ADNOTATIO.

* Σύμβολον autem Græcè Σύμβολον, variè
accipitur, pro varia verbi, à quo manat, ratio-
ne & natura Συμβάλλω enim, παρὰ τὸ βάλλω
natura sua actiuum est, & significat commit-
to, collido, confligo, conuenio, confluo, pa-
ciscor, contractus conuentaque ineo, item &
conjicio: vt συμβάλλω τὸ ἐνύπνιον. Inde σύμ-
βολον, signum, vt signa militaria Herodiano.
Signis equidem vtebantur inuicem Apostoli.
Σύμβολον item, nota & signum rei apud Cice-
ronem vt dictio & nomen, est nota rei animo
conceptæ. Σύμβολον etiam, insignia, id est, πα-
ράσημα. Item, omen, καὶ οἰώνισμα. Gregorius
dicitur & masculino genere. Qua ratione vsus
est Synesius in τοῦ ἀδελφοῦ: Οὐ γὰρ οἶμαι νο-
μίζεται νυμφευτρίαις, βαδίζων ἐπ' ἐκφορὰν,
ἵνα μὴ τοῦ νυμφίου σύμβολος ἀπαίσιος γενή-
ται. Item & fœminino συμβολὴ, conflictus,
conflictio militaris. Σύμβολα etiam diceban-
tur tesseræ quædam, quæ dabantur publicè è
ciuitatibus quibusdam hominibus sibi amicis,
vt hospitaliter & amicè reciperentur in oppi-
dis fœderatis. Hodie sic vocari possunt tesse-
ræ collybisticæ, vt placet Budæo, quas literas
collybicas vocant, quasi ad permutandam pe-
cuniam

cuniam externam institutas. Σύμβολον αὐτὸ τμῆμα, quasi tessera, & frustum abscissum. Plato in Symposio, σύμβολον commissuram videtur dicere; homines enim eo in loco ait geminos fuisse, id est, διφυεῖς. Σύμβολον etiã, significat similitudinem & quandam naturæ concinnitatem, Aristot. περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς. Σύμβολαι in conuiuiis dicebantur, quas Terentius & Plautus symbolas vocauerunt. Athen. lib. vij. Conuiuium autẽ ipsum è symbolis coagmentum, dicebatur Συναγώγιον, & δεῖπνον συναγώγιμον, vt ipse inquit. Qui autem symbolas non conferunt, ἀσύμβολοι dicuntur. Ἀσύμβολος, etiã pro incerto & inutili ponitur, qui nihil in medium attulit. Apostolorum ergo Σύμβολον, dices signum & breuiarium quoddam fidei Christianæ, commistum, conflatum & compositum ex multis bolis, id est, frustis particulisque. Symbolorum porrò hæc est lex, vt sententiam absoluant verbis ad summum quinque & breuiora sunt, hoc venustatis plus habeant, quale est illud Augusti. Matura, Obscuritatis aliquid & allegoriæ symbolum condit, vt paululum à naturali sensu deflectatur: modò ne tanta sit quanta Pythagoras est vsus, vt ab intelligentia dictorum suorum arceret imperitos, qui symbola sua quasi quædam ænigmata longissimè abduxit illinc, quò sensus spectaret: ita vt Tyrrhenos induxerit, illi citra omnem allegoriam parere, cum eam nõ adsequerentur. Vnde συμβολικὸν, pro allegorico & ænigmatico dicitur, apud Plutarch. in viij. Sympos. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Prædicationis vsus, vnde.*
2 *Prædicationis officium, cui competat,*
3 *Prædicatio, sublimi loco debet fieri.*
4 *Prædicatio, qualis esse debeat.*
5 *Prædicationem, quæ sequantur,*

CAP. XXVI.

De Prædicatione.

QVoniam, vt præmissum est, Euangelium prædicatio est, & symbolum, fidei † professio: ideò post illam, fit populo prædicatio, 1
quasi Euangelici verbi, & symboli, siue noui & veteris testamenti expositio, qui modus sumptus est ex lib. Neemiæ, in principio vbi legitur. Et legerunt Leuitæ in libro legis. Dei Neemias autem sacerdos, & Esdras scriba interpretabantur populo vniuersa. *Neemiæ 8.* Præterea monebantur antiquitus, qui in fraterno odio erant, vt ad concordiam venirent, prius, quàm communicarent: & mundi essent, prius, coram suo saluatore, cui nota sunt secreta cordium apparerent: ex quo siquidem prædicandi vsus in ecclesia inoleuit. Inde etiam est quòd oratio Domini, quæ est ad primam: & in aliis horis voce demissa, dicitur ad Missam alta voce, & patenter dicatur: quia in huiusmodi fraterna monitio continetur: communiter tamen post prædicationem symbolum decantatur: quia fidem prædicatam
2 se tenere Ecclesia profitetur. Verùm † cùm prædicandi officium priuilegiatum sit: nullus prædicare debet, nisi cui committitur: aut cui ex officio sibi iniuncto incumbit, iuxta illud Apostoli: Quomodo prædicabunt, nisi mittantur: extra de hæreticis; cum ex iniuncto & ideò *Rom. 10.*
prædicaturus licentiam petit dicens: Iube Do-
3 mine. Debet autem † prædicator in loco eminentiori esse, sicut & Euangelium legens propter rationes sub tit. de Euangelio scriptas. Nã & Iesus videns turbas ascendit in montem, & aperiens os suum, docebat eos. Et Esdras fecit gradum ligneum ad loquendum: vt dictum est in prima parte sub tit. de Ecclesia, vbi de pul- *Mat. 5. Neemiæ 8.*
4 pito agitur. debet † tamen humiliter proferre, quæ docet: nec secundùm Greg. xlvj. d. habet, in fin. illum elatis moribus, prædicet quem in cordibus audientium sactis sermonibus insectatur. Et secundùm Amb. prædicatio Christiana non indiget pompa: nec cultu sermonis debet quoque secundùm Greg. prædicator esse discretus in silentio: vtilis in verbo: ne aut tacenda proferat, aut proferenda reticescat. xliij. d. si rector. Sunt tamen nonnulli huius doctrinæ obliti: qui sicut ait Beda. ij. q. vij. secuti sunt: auditores suos in præcipitium mergunt: quibus non salutaria quæ corrigant: sed quæ illos delectent, erronea prædicant. Alij verò secundum Greg. xlix. di. hinc & enim. viij. q. j. oportet, xliij di. §. si. dum æstimari hebetes nolunt, sæpe ex immoderata subtilitate, se in quibusdam inquisitionibus plus quàm expediat exercent se, secreta mysteria sua prædicatione non intelligẽtibus referando. Oportet enim eum qui docet, & instruit, pro ingenio discentium semetipsum aptare, & verbi ordinem, pro audientium capacitate dirigere: quoniam qui docet ea, quæ ab auditoribus intelligi nequeunt, non ad eorum vtilitatem: sed ad sui ostentationem facit: vt plura scire videatur: vel adulatione, vt eis placeat: quibus secreta reuelant: iuxta quod Apost. ait: Christus me misit prædicare non in sapientia verbi. In concilio Carthag. de consec. di. j. sacerdote, statutum, vt sacerdote verbum, scilicet prædicationis in Ecclesia faciente, qui egressus de auditorio fuerit, videlicet contemnens excommunicetur. Post prædicationem fit *Cor. 1.*
5 confessio † & indulgentia pro commissis & omissis conceditur, vt sic conscientiis emundatis: iuxta illud propheticum: & scopebam spiritum meum, accedant singuli ad commune sacramentum, quod mox in Missa, vel sacramentaliter vel spiritualiter recepturi sunt: quæ spiritualis communio fit per fidem, operantem per dilectionem: iuxta illud Augustini. Crede, & manducasti: de consec. dist. ij. vt quid. *Psal. 76.*

SVMMARIVM

1 *Canon Missæ, in quot partes diuidatur.*
2 *Secreta, in quot partes diuidatur.*
3 *Offertorium vbi quandòve fiat.*

4 *Offertorij versus, hodiè sæpè intermittitur, idque temerè.*
5 *Offertorium vt cantetur, à patribus receptum est, idque de causa.* num.6.
7 *Offertorium, vnde nomen traxerit.*
8 *Offertorio facto quid faciat sacerdos.*

CAP. XXVII.

Secunda pars Missæ in Offertorio.

SEcunda pars Missæ in offertorio, siue in Dominus vobiscum, incipit: quæ in quatuor † 1
subdiuiditur particulas. Prima, dicitur secretella. Secunda, præfatio. Tertia, canon. Quarta, oratio dominica, cum sua præfatione, scil. præceptis salutaribus. Potest etiã quicquid hoc loco, vsque in finem Missæ dicitur, secreta vocari: quæ secreta in quinque diuidũtur partes. † Pri- 2
ma est ab offertorio vsque ad perfectionem: & hoc specialiter dicitur secreta.

Secunda dicitur præfatio. Tertia, canon. Quarta, oratio dominica. Quinta est embolismus. Quia etenim fuit dominici sanguinis effusio. Prima in circumcisione. Secunda, in sudore.

Tertia, in flagellatione. Quarta, in crucifixione. Quinta, in mortui lanceatione. Sanè ordo conueniens est, vt post prædicationem sequatur fides in corde, laus in ore, fructus in opere. Prædicatio quidem est in Euangelio: fides in symbolo, laus in offertorio, fructus in sacrificio: quapropter offerenda cantatur: quia sacrificium
Psal. 26 laudis offertur: vnde Psal. Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo & Psalmum dicam Domino. & in
2. Par. 5. Paralip. Cùm offerrent holocausta, cœperunt laudes canere Dòmino in organis, & in diuersis, quæ Dauid rex comparauerat, cõcrepare. † Of- 3
fertorium quidem inter Euangelium & sacrificium canitur: prout in tit. de symbolo dictũ est. Sacerdos autẽ dicturus, oremus, præmittit Dominus vobiscum: quasi diceret: nisi Dominus sit vobiscum, orare non possumus ad salutem nostram. Subijcit ergo oremus, monens populum orare: vt fidem in symbolo recitatam credat: & in ea stabilis permaneat quia & Christus Discipulis suis dixit: Orate, & Luc. 22. monens etiam vnumquemque ad se redire, conscientiam suam discutere, & seipsum in holocaustum iustũ Deo offerre. Prius ergo, quàm chorus cantet offertorium, salutatur à sacerdote, vt possit deuotè cãtare: & mox postquam ille dixit, oremus chorus cantat canticum offerentium siue offertorium: & populus offert: vt notetur, quod post impletionem mandatorum offerimus nos ipsos: sicut sub tit. de oblatione dicet: ac si vnusquisque offerens dicat Credo: & fidem quã in symbolo professus sum, opere completo: & orationi sacerdotis consentio: vnde & sacerdos statim offert dona consecranda. Et † attende, quid offer- 4
torij versus cum multa diligentia ab antiquis patribus inuenti, hodie plerisque locis omittuntur: tum breuitatis eam: vt tam ministri, quàm populus oblationibus, orationi, & sacramento altaris liberius vacent: tum etiam quia sicut ait August. xij. dist. omnia. ipsam Christianam religionem paucissimis & manifestissimis celebrationum sacramentis misericordia Dei voluit esse libera. Et secundùm Hieron. de consec. dist. v. nõ mediocriter. Melior est quinque psalmorum, cum cordis hilaritate decantatio, quàm totius psalterij cum anxietate modulatio: verborum etenim multitudine Deus flecti non potest. Solum ergo in offertorio, quod dicitur in Missa pro defunctis, versus ipsi hodie dicuntur: quia officium illud non sequitur in multis nor-
5 mam alterius officij. † Porrò à patribus introductum est, vt offertorium cantetur: quia (vt præmissum est) quando offerebant in tubis clangebant: hilarem namque datorem diligit Deus. xxiij. q. vj. §. ex his inductum est etiam ex 2. Cor. 2.
eo, quod Salomon in dedicatione templi & altaris, innumerabilem multitudinem holocaustorum obtulit, cum magna solemnitate: & à Mose cui descendenti de monte, & populum 3. Reg. 8.
salutanti & oranti occurrit populus, & munera
6 obtulit. † Cantatur etiam offertorium, dum offertur, ad memorandum iucunditatem Israëlitici populi, offerentis denaria ad ædificium tabernaculi: vel potius ad designandum clamorem mulieris, de qua legitur in Apocal. 12. cap. Mulier, id est, ecclesia amicta sole, id est, Christo quem induit in baptismo: habens lunam sub pedibus, id est, omnia mutabilia calcans, & in capite coronam duodecim stellarum, id est, chorum duodecim Apostolorum: & habens in vtero, supple ea, quæ in sui initio gesta sunt: clamat parturiens, & cruciatur vt pariat. Clamor enim ergo eius parturientis vel salubrẽ Domini cruciatum imitatur offerenda, per suũ grauem & grandisonum cantum: quæ pneumis distenta, & versibus fœcundata: quantumuis longa iubilatione, quod significat, non satis exprimere valet. Quis tamen offertorium cantare
7 instituerit, ignoratur. Traxit † nomen offertorium à feria, quod est oblatio, quæ in altari offertur: & à pontificibus consecratur: inde offertorium dicitur, quasi præfertum: oblatio verò vocatur, quia offertur. Dicitur etiã offertorium, quia dum offerenda cantatur, sacerdos accipit oblationes, vel hostias à ministris: de quibus sub
8 tit. de oblatione dicetur. † Aduertendum autẽ est, quod licet sacerdos præmittat oremus: non tamen immediatè orat, imò turificat, oblationes recipit, & alia agit: quasi ipso facto dicat: non cessat orare, qui nõ cessat benè agere. Dum ergo offertorium canitur, & incensum portatur, instante memoria Dominicæ passionis, silentiũ obseruant, vsque dum alta voce dicit: Per omnia sæcula sæculorum. Illud insinuans, quòd Iesus Ioan. 11.
post suscitationem Lazari non palam ambulabat apud Iudæos, cùm cogitarent eum interficere:

cere: sed abiit in ciuitatem, quæ dicitur Effrem, & ibi morabatur cum Discipulis. Collegerunt enim Pontifices & Pharisæi concilium: & vnus ex ipsis, Cayphas nomine, dixit: Expedit vt vnus homo moriatur pro populo & non tota gens pereat. Et ab illo die cogitauerunt eum interficere: de hoc dicetur sub tit. de inclinatione Sacerdotis.

SVMMARIVM.

1 *Manus lauat Sacerdos denuò, statim ab offertorio, & turificatione, & qua de causa. Et qua significatione.* num. 3.
2 *Manuum lotio fit semper ad dextrum altaris cornu.*

CAP. XXVIII.

De manuum ablutione.

PRius, quàm sacerdos offerat, manus iterum lauat, quamuis † prius dum vestibus se ornaret, lauisset prout dictum est sub tit. de capitis coopertione. Et etiam post secundam turificationem iterum lauat: vt sic magis ac magis mundatus offerat hostiam immaculatam, sanctam, Deóque placentem. Nam & Psalm. cùm mundatus esset, petebat ampliùs emundari, dicens: Amplius laua me ab iniquitate mea, & à peccato, &c. Lauat † autem semper ad dextrum cornu altaris: nam dextra prosperationem, sinistra aduersitatem significat: quia igitur pluries peccatur in prosperis, quam in aduersis: iuxta illud Psal. Cadens à latere tuo scilicet sinistro, mille, & decem millia à dextris tuis: meritò magis lauandum est ad dextram quam ad sinistram. Sacerdos itaque † hostiam oblaturus lauat manus: ad significandum quòd lauare ac mundare debet conscientiam lachrymis pœnitentiæ & compunctionis: iuxta illud: Lauabo per singulas noctes lectum meum: lachrymis meis stratum meum rigabo. Et ideò tunc dicit: Lauabo inter innocentes manus meas, id est, opera: & Esa. Lauamini, & mundi estote. Nam & Christus prius, quàm verum & vnicum sacrificium in ara crucis offerret, in resuscitatione Lazari lachrymas miseratus effudit Euangelista testante: Iesus inquit, infremuit spiritu: turbauit semetipsum & lachrymatus est. Lauat etiam manus, ne reus sit corporis & sanguis Domini: iuxta illud: Mundæ sunt manus meæ à sanguine huius: & vt mundi sint à terreno pane, iam populi oblatione recepto, vel terreno desiderio.

(Margin: 1; 2; 3; Psal. 50.; Psal. 91.; Psal. 6.; Psal. 25.; Esai. 1.; Ioan. 11.)

SVMMARIVM.

1 *Pallam super altari disponit diaconus, sacerdote manus abluente.*
2 *Sacrificium altaris ex quo confici debeat.*
3 *Corporale, quid significet.*
4 *Corporale, qualiter complicetur, & sternatur super altari. Et quam variè id ipsum significet.*
5 *Corporale, quandiu maneat sub altari.*
6 *Sotheri Papæ edictum, ne mulieres contingant vasa sacra.*
7 *Palla altaris, quid & vnde dicatur.*

CAP. XXIX.

De Pallis, & corporalibus.

1 INterim verò dum sacerdos manus abluit, diaconus † corporalem pallam, super altare disponit: in quo admonentur ministri & populus: vt sint ab omni carnali cupiditate mundi: sicut ipsa palla mundata est à naturali viriditate, & humore: mundicia quoque corporalis significat munditiam populi fidelis. De hac palla in canone ita dicitur, de consec. dist. j. ex consulto. Ex consulto enim omnium constituimus,
2 vt sacrificium altaris † non in serico panno, aut intincto quisquam celebrare præsumat: sed in puro linteo ab Episcopo consecrato: terreno, scil. lineo, id est, de terra procreato, atque contexto: sicut corpus Domini nostri Iesu Christi in syndone linea, munda sepultum fuit: & Christus verum carnem passibilem & mortalem de terreno virginis corpore assumpsit: de lino igitur candido, non intincto ex institutione
3 Sixti Papæ Eusebij, fit corporale. Significat † autem corporale passionis intentionem seu corpus Christi: quia sicut linum multo labore ac multis tonsionibus acquirit candorē: ita Christi caro multo certamine ad resurrectionis gloriam peruenit. Significat etiam Ecclesiam: per quam corpus Christi intelligitur: quæ multis passionibus, & pressuris ad candorem æternæ vitæ perducitur. Tertiò, significat ipsum Christum. Cùm enim sic complicetur, vt nec initiū nec finis eius appareat: sic eius diuinitas initio caret, nec finem habebit. Et sicut oblata coniungitur corporali, & ponitur in altari: sic Christi caro iuncta diuinitati, affigitur Cruci,
4 Et nota † quod in quibusdam Ecclesiis palla corporalis, quæ calici supponitur, in longum altaris extenditur: quæ quatuor in longum, & tres habent plicaturas in latum. Siquidem in longum altaris extenditur: quia vt aiunt quidam, linteamen, quo Christi corpus inuolutum fuit, per illam figuram extensum in longitudine sepulchri inuentum est. Quatuor eius plicaturæ in longum, quatuor designant cardinales virtutes, scilicet iustitiam, prudentiam, temperantiam, & fortitudinem: per quas innatæ nobis passiones reprimuntur. Tres verò plicaturæ in latum, tres theologicas virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatem: per quas Deo viuimur, figurant. Potest quoque & aliud in his figurari. Duplex enim est palla, quæ dicitur corporale; vna, scilicet quam diaconus super altare extendit: altera, quam super calicem plicatam imponit: significantes duo linteamina, quibus Ioseph corpus Christi inuoluit. Extensa, repræsentat syndonem qua corpus fuit in sepulchro inuolutum: & inde corporale vocatur: plicata: super calicem

(Margin: Mat. 27.)

 posita,

Ioan. 20. posita, sudarium quo caput eius fuit separa-
tim inuolutum. Siquidem extensa, quæ corpo-
rale vocatur, significat fidem plicata, quæ suda-
rium vocatur intellectum; hoc enim mysteriũ
credi debet: sed comprehendi non valet: vt fi-
des habeat meritum cui humana ratio nõ præ-
bet experimentum, de pœn. d. iv. in domo. Se-
cundò quoque corporale siue syndone subsi-
stens, significat Christi humilitatem in passio-
ne, sudarium verò laborem. Tertiò, corporale,
significat linteũ, quo Christus erat præcinctus:
sudarium laborem in persecutionibus. Adhuc
palla super calicem posita, aliquam, scil. supe-
riorem eius partem non totum tegit: in quo da-
tur intelligi, quod sudarium aliquam partem
capitis Christi tegebat: & aliquam non: sicut
mos est Iudæis facere: quædam tamen Ecclesiæ
non habent, nisi vnum corporale: pro eo quod
in Euangelio legitur, quod Ioseph corpus Iesu
inuoluit in syndone munda; non enim dixit in
syndonibus, in plurali: & hoc ad significandum
sacramenti vnitaté: & significat syndonem qua
Christi corpus fuit inuolutum. † Corporale au- 5
tem ideò remanet super altare vsque post sum-
ptionem corporis & sanguinis: & eleuationem
calicis de altari: quia linteamen & sudarium in
sepulchro vsque resurrectionem remanserunt.
Præterea corporale remanens, propter sui al-
bedinem, ostendit munditiam mentis, quam
semper habere debet corpus Domini sumens.
† Soter Papa xxij. d. sacratas. statvit ne fœmi- 6
næ sacratæ, vel moniales sacra vasa, puta cali-
cem, vel patenam, vel sacras pallas & corpora-
le contingant. Ipsæ tamen huiusmodi ornamé-
ta altaris & ministrorum facere possunt: exem-
plo Mariæ quæ talia fecit, & texuit in vsum
mysterij tabernaculi fœderis. † Communiter 7
tamen palla vocatur munda mappa super quã
distenditur corporale. Et dicitur palla, eò quod
palliat vel abscondat in se mysterium supra-
dictum. Debet autem altare duplici mappa
operiri: ad duplicem stolam, mentis scilicet &
corporis designandam.

SVMMARIVM.

1 *Manibus Episcopi aut sacerdotis lotis, minister quid agere debeat. Item subinde Episcopi munus. num 2.*
3 *Episcopus accedit ad altare sine mitra, & baculo.*
4 *Offertorium triplex. Et ex quo illud fieri debeat.*
5 *Offerendi antiquus mos.*
6 *Panes sacerdotales: item propositionis. num. 7.*
8 *Hostia rotunda cur fiat.*
9 *Oblationum duo genera donum quippe, & sacrificium.* 10 *Sacrificium, quid.*
11 *Libare, quid.* 12 *Hostia, quid.*
13 *Holocaustum, quid.*
14 *Ministrorum officia circa oblationem sacerdotis, & num 16.*
15 *Panis & vini oblatio, quid signet: cùm & vnum solum sacrificium sint*
17 *Diaconus patenam cum hostia, offert sacerdoti, & qua significatione.*
18 *Aquam cum vino miscere in calice inferiori Episcopo non licet: Et quid commixtio designet. Et id ex cuius institutione. Et quorsum. nu. 19.*
20 *Sacerdos missurus aquam in vinum, cur pauxillum in terram fundat.*
21 *Aqua benedicitur, vinum minus. Et quid ita.*
22 *Manus osculum, quid significet.*
23 *Hostia, ferè ponitur inter sacerdotem & calicem.*
24 *Ampulla quid, & vnde dicatur.*
25 *Calicis ferẽdi mos, variè. Et cur maximè læua. 26.*
27 *Cantoris primi officium. Item secundi. num. 28.*
29 *Patenæ absconsio seu velatio, quid significet. & num 30.*
31 *Subdiaconus qualiter teneat patenam.*
32 *Offerre debet populus. & vnde offerendi mos. & num. 34. & quæ significatio oblatorum.*
33 *Sacrificiorum legalium diuersa genera.*
35 *Offerens manum sacerdotis osculatur.*
36 *Clerici & monachi, an & quando offerant.*
37 *Oblationes qui recipiant.*
38 *Pontifex Romanus quas oblationes tangat.*
39 *Oblationes pro defunctis, cuiusmodi sint.*
40 *Moses iubet finem imponi oblationibus.*

CAP. XXX.

De oblatione Sacerdotis, & de officio ministrorum circa illam, & de Patena, & de oblationibus populi, & Clericorum.

1 LOtis igitur manibus diaconus vel sacerdos,
minister extensis manibus mediante mun-
da tobalia, accipit manus Episcopi: quasi iu-
uans illo faldistorio ad surgendum: quod qui-
dem fit non ad adiuuandum, sed potius ad pro-
uocandum illum, id est, Christum, quem signi-
ficat: quòd surgat, & pro populo oret. Iuxta il-
lud: exurge Domine adiuua nos. Et iterum: Psal. 43.
Exurge, qui dormis, & sic mediante munda to- Ephes. 5.
balia, ad notandum, quod mediante munditia
manuum, id est, operum nostrorum, excitatur
dominus ad adiuuandum omnes nos apud pa-
trem. Si auté hoc ad ipsum pontificem Christi
vicarium referatur: tunc dicendũ est, quod ipse
prouocatus adiuuatur per munditiam manuum
eorum, pro quibus orat: vt eius oratio efficax
habeat. Rursus Christus omnia bona opera Ec-
clesiæ principaliter operatur: Sicut legitur in
Esaia. Omnia bona opera nostra operatus es in Esa. 26.
nobis Domine, cuius locum gerit Episcopus.
Minister verò tanquam eius famulus, eius co-
adiutor typum cooperantis Ecclesiæ gerit, quæ
in suis operibus Christi operantis ministra est,
& adiutrix: sicut dicit Apost. Coadiutores enim 2. Cor. 3
Dei sumus, qui tobaliam, id est, deuotam reue-
rentiam adhibet, quoniam secundum Aposto-
lum. Non sumus sufficientes aliquid cogitare à
nobis quasi ex nobis: sed sufficientia nostra ex
2 Deo. Deinde Episcopus † vel sacerdos ingredi-
tur sanctuarium, perueniens ad altare consecra-
tum: id est, Christus qui cœnaculum grande Luca 22.
stratum est ingressus, cũ discipulis cœnaturus, &
eis corpus suum traditurus: vbi mysticam obla-
tionem accepit à ministris, insinuans illud, quod
Ioan. Euangelista describit: Iesus (inquit) ante
sex dies Paschæ venit in Bethania: vbi Lazarus
mortuus fuerat, quem suscitauit Iesus: & fece- Ioan. 12.
runt

runt ei cœnam in qua Martha ministrabat. Pro-
cedit autẽ ad † altare absque mitra & baculo: 3
& cum vestibus sacris: prout in suis locis dictũ
est. Considera ergo ordinem: nam Euangelium
præcedit: fides in symbolo sequitur, deinde mu-
nera offeruntur: necesse est enim primũ audire,
Rom. 10. quomodo inquit Apostolus, credent, sine præ-
Hebr. 11. dicante: deinde quis nisi rectè crediderit, mu-
nus Deo acceptabile offerre non poterit, quia
sine fide impossibile est Deo placere. Hic ergo
de triplici oblationis genere dicendum est: vi-
delicet de oblatione sacerdotis, ministrorum &
populi: Sacerdos itaque primò offert seipsum.
† Offerenda etiã sunt quæ sunt Dei Deo, id est, 4
animæ habentes similitudinem Dei impressam.
Deinde, quæ sunt sacrificio necessaria, scil. pa-
nem, vinum, & aquam, & alia sacrificio apta. Et
Exod 40. † nota, quod in veteri Test. ponebantur super 5
mensam tabernaculi. xij. panes azymi & similia,
mundi valdè, & ponebantur seni altrinsecus: &
singulis supponebatur patena aurea: & super pa-
tenam pugillus thuris. Panes † autẽ isti dicti sunt 6
sacerdotales, quia soli sacerdotes eos de altari
sublatos comedebant: vel secundum Iosephum:
quia Dominus preceperat, quod soli sacerdotes,
illos formarent, coquerent, & ponerent in men-
sa, & tollerent: ipsi tamen hoc non obseruarunt.
Et ex his conuincitur quòd sacerdotes debeant
hostias facere per seipsos. † Dicebantur enim 7
panes propositionis, quia positi erant super mẽ-
Exod. 25. sam propositionis corã Domino, in memoriam
sempiternã duodecim tribuum filiorum Israël:
vel porrò positi, id est, longo tempore positi,
scil. per totam hebdomadam. Nam in diluculo
sabbati recentes, & calidi imponebantur mensæ,
& erant ibi immoti vsque ad sequens sabbatum:
& tunc subtrahebantur, vel erant ibi in æternũ,
per successionem ponendi in mensa. Hostia autẽ
formatur † rotunda, quia Domini est terra, & 8
plenitudo eius orbis terrarum, & vniuersi qui
habitant in eo. viij. dist. quo iure. & ipsa sui for-
ma significat illum, qui principio caret, & fine:
quanuis ipse sit α & ω principium principians,
atque finis. Apoc. 1 c. Rursus cùm figura rotun-
da formetur à puncto ad punctum: per hoc in-
nuitur, quod ab ipso sunt omnia: & ad ipsum
Psal. 88. omnia, retorquentur: vnde Psal. Veritas tua in
circuitu tuo. De hac figura dictum est in proœ.
secundæ partis: de hoc etiã dicetur in vj. par-
tic. canonis super verbo: Accipit panem. † Cæ- 9
terum duo sunt, quæ offeruntur: donum vide-
licet & sacrificium. Donum dicitur, quicquid
auro vel argento, vel qualibet alia specie offer-
tur. Aliud tamẽ est donum & aliud munus, pro-
ut dicetur sub. j. particula canonis super verbo
hæc dona. † Sacrificium, est victima & quæ- 10
cunque in ara cremantur, seu ponuntur quasi
sacrum factum, vel signum, quia prece mystica
consecratur, pro nobis in memoriam dominicæ
Passionis. Quidam autem peruersi hæretici no-
bis ad præsumptionem magna reputant, quia sa-
crificamus & consecrationem hostiæ sacrificiũ
appellamus, cùm scriptura ex persona Domini
dicat: Nolo sacrificium: & Esa. Ne offerat vltrà Esai, 1.
sacrificium frustrà. Et in Euangelio: Misericor- Mat. 3.
diam volo, & non sacrificium. Dauid: Si voluis- Psal. 50.
ses sacrificium, &c. De hôc, & quid sit Sacra-
mentum, dictum est in 1. parte sub tit. de eccle-
siasticis Sacramentis. Omne autem, quod Deo
datur, aut dedicatur, aut consecratur. Quod de-
dicatur, dicendo datur: vnde & appellatur. Er-
rant igitur, qui consecrationem, dedicationem
significare putant. Immolatio ab antiquis dicta
est, eò quòd in mola altari superposita victima
redderetur: mactari enim post immolationem est:
nunc autem immolatio & pani & calici conue-
11 nit: libatio † verò tantùm calicis oblatio est.
Iuxta illud: & libauit de sanguine vuæ: & illud Eccle. 50.
poëticum: Nũc pateras libate Ioui. Libare enim
propriè est effundere, & antiquitùs quod in li-
quida materia offerebatur, vt vinum & oleum,
libamen dicebatur: quòd verò in sicca, vt simi-
la, panis, & thus, oblatio nominabatur. Hostiæ
12 † apud veteres dicebantur sacrificia, quæ fiebãt
prius, quàm, contra hostes pergerent: victima
verò sacrificia, quæ post victoriam deuictis ho-
stibus immolabant, de quo sub vj. partic. cano-
nis dicetur super verbo: Qui pridie. & erant vi-
ctimæ maiora sacrificia, quàm hostiæ: vel Victi-
ma dicebatur, quia vincta ducebatur ad aras.
13 † Holocaustum illud est, vbi totum, quod offe-
rebatur, puta agnus vel vitulus, in altari igne
consumitur. ὅλον, enim Græcè, dicitur totum:
καυστόν, incensio. Cæremoniæ apud Latinos, di-
cuntur sacra omnia, quæ apud Græcos ὄργια
vocantur: propriè tamen cæremoniæ, à carendo
dicuntur, eò quòd his, quæ in sacris offeruntur,
in suo vsu careant homines. Alij appellant cæ-
remonias obseruantias Iudæorum in abstinen-
tia quarundam escarum, secundùm veterem le-
gem, à carendo, quia carent rebus, quibus absti-
nent. Panis autem & calicis sacramentum, Eu-
charistia dicitur: prout dicetur sub dicto ver-
14 bo: Qui pridie. Porrò circa oblationem † sacer-
dotis ministri sua officia exequuntur, diaconus
enim corporalem super altare explicat & dispo-
nit: in quo ostenditur quod Euangelium Chri-
stus seu corpus Christi, imò tantam ipsius hu-
manitatem plenè describit. Corporale enim
hoc corpus Christi significat: prout in præced.
tit. dictum est. Deinde subdiaconus inprimis
calicem præparet, panem & vinum in illo dis-
ponens, à sacerdote postmodum consecranda,
quia nimirum lex quæ per subdiaconum hìc
congruè designatur, huiusmodi oblationis my-
sterium presignauit, dicens, quod Melchisedech Genes. 14.
sacerdos obtulit Abrahæ panem, scil. de fru-
mento, & vinum de racemis à Christo postmo-
dum exhibẽda, & in veritate consecranda, sicut
in Genesi habetur: & dicetur sub. vj. partic. ca-

nonis, super verbo: Acceperit panem. Oblatio † 15
panis & vini significat pia desideria fidelium,
seu pro immolatione seu pro hostia viua. Rur-
sus in pane corpus Christi, & in vino, sanguis
eius, in aqua populus repræsentatur. Et dicitur
panis, à παν, quod est totum, quoniam hic &
in futuro est tota vita nostra, vinum dicitur
à vite, cui Dominus in Euangelio se comparat.
Aqua verò ab æqualitate dicitur, quia per hoc
sacramentum Angelis æquari debemus. Licet
autem duæ sint species, non tamen sunt duo sa-
Mat. 20. crificia, vnitas enim verbi, vnitatem efficit sa-
crificij, hoc est enim illud pallium, quod Noë
filij contexerunt, quo Christiani Christi ebrie-
tatem, id est, passionem sub sacrificio tegunt.
Deinde † subdiaconus ferens in manu sinistra 16
calicem & desuper corporale & illum diacono
offerens, significat quod Dominus subdiaconus
fuit, quando librum aperuit: & diaconus, quan-
do dixit, Non veni ministrari, sed ministrare.
Diaconus verò patenam cum hostia de manu
subdiaconi recipit inter pollices & indices
vtriusque manus, interposito tamē manipulo in-
ter ipsos pollices, & patenā. Nempe manus sub-
diaconi, opera sunt legis: patena, latitudo cor-
dis: manipulus, opera Euangelij: pollex, vigor
virtutis: index, discretio. Fiunt igitur hæc ad
significandum quod opera legis, & latitudo
cordis: ac opera charitatis, non sufficiunt ad
salutem: nisi operibus euangelicis, quoniam
diaconus annuntiator est, cum vigore virtutis,
& discretione mentis adhibitis adiuuentur atq;
perficiantur. Supponuntur autem indices pol-
licibus, ad notandum, quod virtutis vigor exer-
cendus non est, absque discretione, quæ cun-
ctarum est mater & fundamentum virtutum:
extrà de offic. cu. cap. 1. Subsequenter † diaco- 17
nus ipse patenam cum hostia, ex institutione
concilij. Anthiritani. l. dist. presbyteros. xxv.
dist. perlectis, Pontifici repræsentat, ad notan-
dum quod per euangelicam traditionem, quam
diaconus figurat:, ad altare, id est, ad solemnem
ritum peruenit Ecclesia, quia lex quæ per sub-
diaconum signatur, hoc nostræ salutis sacrifi-
cium solummodo præfigurauit, vt præmissum
est, & Pontifex seu Sacerdos hostiam collocat
super altare: calicem verò cum vino, ipse dia-
conus retinet, & collocat in altari. Circa quod
notandum est, quod hostia significat corpus
Christi non sanguinem, sacerdos Christum: so-
lus ergo sacerdos absque cuiusque adiutorio il-
lam offert, dicens: Suscipe sancte pater, &c. quia
Christ⁹ seipsū in ara crucis obtulit Deo patri, &
illā altari super corporale, quasi supra syndonē
mundā disponit, innuens quòd ipsemet Christus
hoc sacramentum instituit, & Ecclesiæ tradidit
Luc. 22. obseruandum, dicens: Hoc est corpus meū, &c.
hoc facite in meam commemorationem, &c.

Disponit autem & collocat hostiam cum
signo crucis, quia sicut Christi oblatio in cru-
ce facta fuit, sic & oblatio sacerdotis, qui in
illius memoriam fit, cum signo crucis fieri de-
bet. Collocat etiā illum directè super crucem,
in consecratione altaris cum chrismate fa-
ctam, quia & Christus carnem suam cruci affi-
xit. Verùm vinum in calice, sanguinem Christi
designat: & ideò solus diaconus absque sacer-
dote, qui Christum designat, calicem tenet, ad
notandum, quòd in Christi immolatione san-
guis fuit à corpore separatus, non tamen solus,
sed vnà cum sacerdote illum offert, & super pal-
lam corporalem collocat, seu potius sacerdotis
illo mediante, quod ex eo patet, quia non dicit
offero in singulari, sicut dicitur in hostiæ obla-
tione, sed dicit: Offerimus tibi Domine, &c.
Ex quo etiam clarè conuincitur, quòd ambo pa-
riter debent ipsa verba proferre. Diaconus er-
go calicem vnà cum sacerdote offert, quia non
solùm Christus seipsum Deo patri obtulit, ve-
rùm etiam per Euangelium suum, cuius dia-
conus est figura, & baiulus, huius sacrificij ri-
tum instituit, & Ecclesiæ commendauit, quam
institutionem & commendationem ipse diaco-
nus tanquam prædicator Euangelij enuntiare
& manifestare debet ex suo officio, ab ista mi-
litante Ecclesia obseruanda. Ideoque participa-
ri debet sacerdoti in calice offerendo, non ta-
men in consecrando, quia illud solius est offi-
18 cium sacerdotis. Solus † tamen Episcopus vel
Sacerdos aquam vino cōmiscet in calice, quod
nulli inferiori facere licet, quoniam solus Chri-
stus populos sanguine suo redemit. Præterea
admistio, huius vnionem populi, cum Christo
designat, vt sequitur quæ fieri non potest, nisi
per gratiam Christi, cuius typum gerunt Pon-
tifex & Sacerdos. Commiscetur autē aqua vi-
no in calice, ex institutione Alexandri Papæ. j.
19 Primò † ad notandum, quod nunquam salus
populi esse potuit sine sanguinis effusione, nec
etiam sanguinis effusio sine populi salute, quia
Christus populum sibi reconciliauit in morte.
Scriptum est enim, quod aquæ multæ, sunt po-
puli multi. Christus autē sanguinem suum fu-
dit pro populo, sicut ipse testatur: Hic est san- Luc. 12.
guis meus noui Testamenti, qui pro multis ef-
fundetur, in remissionem peccatorum. Secundò,
ad notandum, quòd de latere Christi simul exi-
uit & sanguis & aqua, quatenus nec Christus
sit sine populo, nec populus sine Christo. Cùm
ergo aqua vino miscetur, tunc Christo populus
adunatur: de consec. dist. ij. cum omne. prope
finem. Hoc quoque mysterium lex Mosaïca
præsignauit: sicut Apostolus exponit, dicens: 1. Cor. 9.
Bibebant de spirituali, consequenti eos petra:
petra autem erat Christus. de consec. dist. ij.
reuerà. Quapropter sacerdos in calice aquam
fundit, vt sicut aqua non separatur à vino, sic
populus nunquam separetur à Christo. Tertiò
commiscetur, vt diuinitas & humanitas in vna
persona coniunctæ esse intelligantur. de consec.
dist. ij. cap. 3. iv. & v. Nam per vinum diuinitas,
per aquam humanitas intelligitur: qui ergo in

altaris officio aquam sine vino vel è conuerso,
ei ministrat: quantum in se est diuinitatem ab
humanitate separat: de hoc dicetur in particula
canonis, super verbo: hoc est corpus meum: &
super verbo: hic est calix. Sanè sacerdos † mi- 20
nister, missurus vinum & aquam in calicem,
prius effundit modicum in terram, nõ solùm vt
meatus siue locus vasis, per quem fluere debet,
mundetur, & si quid est in superficie vini, vel
aquæ emittatur: verum etiam ad ostendendum,
quòd sanguis & aqua de latere Christi vsque in
terram fluxerunt, ad quod mysterium se præpa-
rat peragendum. † Considerãdum etiã est, quia 21
aqua benedicitur, quando vino admiscetur, vi-
num verò non, & hoc ideò, vt dicunt quidam.
Primò, quia vinum suam benedictionem expe-
ctat, sed hæc ratio non videtur sufficiens: imò
quia tunc totum vinum est, quoniam in benedi-
ctione vini sub nomine calicis tã vinum quàm
aqua simul benedicuntur. Vnde potest secundo
modo dici, quod vinum in hoc loco Christum
significat, qui nulla eget benedictione: aqua po-
pulum, qui in hac vita nequit esse sine peccato,
propter quod indiget benedictione Dei: vt red-
datur dignus ad præmissã vnionem cũ Christo.
Ad hoc igitur significãdum, aqua benedicitur,
quando vino admiscetur. Tertiò etiã vinum nõ
benedicitur, quia subdiaconus qui non benedi-
cit, debet illud ex officio suo in calicem mitte-
re, vt præmissum est. Quartò, quia populus per
aquam significatur: vnitur Christo solùm per
benedictionem gratiæ ipsius Christi quem sa-
cerdos benedicens figurat. Est autẽ plus de vi-
no, quàm de aqua ponendum, arbitrio sacerdo-
tis, ita tamen quod aqua à vino absorbeatur, &
vini saporem retineat. extrà de celeb. Miss. per-
niciosus, & hoc in signum, quod Ecclesia debet
incorporari Christo: non Christus Ecclesiæ: vn-
de August. Non tu mutabis me in te, sicut cibũ
carnis tuæ, sed mutaberis in me: de hoc etiã di-
cetur super dicto verbo: Hic est calix: & in vj.
parte sub. v. feria cœnæ Domini prope fi. Præ-
dictus etiã Alexander Papa statuit oblationem
ex azymo & in modica fieri quantitate, dicẽs:
Hæc oblatio quantò rarior, & tantò pretiosior.
Non est etiã † omittendum, quod in Missis pri- 22
uatis ministrans sacerdoti ampullam cum vino,
manum eius non osculatur, sed ministrans am-
pullam cum aqua sic, quoniã vinum Christum,
aqua genus humanũ, osculum verò pacem inter
Deum & hominem significat reformatam. Re-
gulariter tamen cùm celebranti aliquid porri-
gitur, vel ab eo recipitur, manus osculũ inter-
ponitur, ad designandum quod omne seruitium
omnisque reuerentia Deo exhibita, cuius vices
celebrãs gerit, procedere debet ex feruore cha-
ritatis, & amoris, qui per manus osculum desi-
gnatur: de hoc etiã sub Euangelio dictum est,
& sub tit. de pacis osculo dicetur. Calix autem
ponitur Romæ ad dextrũ latus oblatæ: & benè,
quasi sanguinẽ suscepturus, qui de latere Christi
noscitur profluxisse: & ad designandum sangui-
nem & aquã de dextro Christi latere emanasse.
Præterea nisi à latere stet recta pars crucis, quæ
sit communiter super hostiam & calicem, non
producitur solũmodò super hostiam, quod ta-
men fieri debet. Crux enim ipsa inchoari debet
super hostiam, & perfici super calicem, prout ex
diuersis locis, & verbis ipsius canonis colligitur
euidenter: de hoc dicetur in viij. particula ca-
nonis, super verbo: Hostiam sanctã. Communi-
23 ter † tamẽ alibi ponitur hostia inter sacerdotẽ
& calicem. Primò ad notandũ, quod Christus
est mediator Dei & hominum. x. dist. quando &
secundum hoc sacerdos Deum patrem, hostia,
Christum: aqua in calice, populum significat:
quia non nisi Christo mediante ad resurrectio-
nis gaudium possumus peruenire. Secundò, pro-
pinquior est sacerdoti hostia, quàm calix: quia:
prius à Christo cõsecrata legitur, quàm sanguis
& Apostolis prius data: sed hæc ratio facit po-
tius pro dictis Romanis, qui cruces incipiunt
super hostiam, & deinde eas super calicem pro-
ducunt. Porrò, cùm sacerdos accipit patenam cũ
hostia, vrceolum cum aqua, calicem cũ vino,
thuribulum cũ incẽso, efficit super ea crucis si-
gnaculum, vt per crucis virtutem omnis cona-
tus diabolicæ malignitatis effugiat, ne cõtra sa-
cerdotem vel sacrificiũ aliquo modo præualeat.
24 Et nota, † quòd ampullis, in quibus vinum &
aqua continentur pro sacrificio, spiritualiter cõ-
siderandum est, quod in parua substantia incõ-
prehensibilia continentur futura sacramenta.
Dicitur autem ampulla, quasi ampla bulla, sig-
nificans cor humanum, quod amplum debet
esse latitudine charitatis. Rursus ampullæ, id
est, vasa ad offerendũ vinum, sunt prædicatores
mordaciter increpãtes, vel quilibet spiritus san-
cti gratia inebriati, & alios inebriantes. Hydriæ
verò, id est, aquatica vasa, sunt doctores aqua
sapientiæ salutaris potati, & vitalibus aquis re-
pleti. Rursus adhuc præmissa alio ordine prose-
25 quamur. In † quibusdam Ecclesiis subdiaconus
portat calicem in sinistra, patenam in dextra, &
desuper corporale: vnus cantor oblatã cum fa-
uone, & vinum cum ampulla, alter verò præbet
aquam vino miscendam: vltimò diaconus fun-
dens aquã in calice, offert Presbytero seu Epis-
copo. Nempe subdiaconus, est Christus, calix,
passio: patena, crux: sinistra præsens vita: dextra,
futura: corporale, Ecclesia: vnus cantor, Iudaicũ
populum figurat: alter, gentile: ampulla, deuc-
tionem: oblata, corpus: vinum, sanguinem: aqua,
Ecclesiam: archidiaconus Christum: Presbyter
seu Episcopus, Deũ patrem. Subdiaconus ergo
26 calicẽ † portat in sinistra, quia Christus de tor- Psal. 109.
rente bibit in via, id est, passionem sustinuit in
præsenti vita, patenã in dextra, quia per crucem
peruenit ad gloriã: propter hoc enim exaltauit Philip. 2.
illum Deus desuper corporale, quia eius passio-
nem Ecclesia nõ desinit imitari. Corporale enim
candidatur, & Ecclesia per multas tribulationes

Christo conformatur. Subdiaconus etiã noster,
scilicet Christus patenam cum calice portauit,
quando crucem in passione baiulauit.† Primus 27
cantor offert oblatam cum fauone,& vinum cũ
ampulla, quia primitiua Ecclesia de Iudæis sus-
cepit fidem passionis in deuotione mentis. Ob-
latam ergo non nudis manibus,sed cum fauone
candido, id est, cum manipula alba, & munda
offert,ad notandum,quod Christi corpus ab his
tantùm dignè suscipitur,qui carnem suam cum
vitiis & concupiscentiis crucifigant.† Alius au- 28
tẽ cantor offert:quanquam diaconus miscet vi-
no,& offert Presbytero seu Episcopo: hæc est
gentilitas,quæ suam obtulit multitudinem,quã
Christus in passione obtulit Deo patri. Potest
enim nõ incompetenter dici,quòd altare men-
sam Domini,in qua cum discipulis suis conui-
uabatur:ara,crucem:calix,sepulchrum vel pas-
sionem Christi, de quo in prima parte sub tit. de
picturis dictum est:& patena,quæ à patendo di-
citur,cor latũ & amplum significat. Super hanc
patenam,id est,super latitudinem charitatis,sa-
crificium iustitiæ debet offerri,vt holocaustum
Psal. 19. animæ pingue fiat. Hanc cordis latitudinem
habebant Apostoli cùm Petrus dicebat: Et si
oportuerit me mori tecum,non te negabo. Si-
Mat. 26. militer & omnes Apostoli Christo dixerunt.Sed
latitudo cordis ab eis aufugit, & latuit, cùm
omnes Magistro relicto,fugerunt & latuerunt.
Ad † quod significandum post susceptam inde 29
oblatam sacerdos abscondit sub corporali pa-
tenam, vel saltem eam ab altari remotam sub-
diaconus retrò continet inuolutam.Per hoc er-
go discipulorum fuga vel latibulum,vel infide-
litatis excæcatio designatur,qui dum verum sa-
crificium offerretur,Christo relicto fugerunt &
Mat. 26. latuerunt,sicut eis ipse prædixerat:Omnes(in-
quit)vos scandalum patiemini in me in hac no-
cte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem,&
dispergentur oues gregis, postquam autẽ sur-
rexero,præcedam vos in Galilæam. Aliquanta
particula patenæ non absconditur, vt ostenda-
tur,quòd B. Virgo,& B. Ioannes Euangelista nõ
fugerunt,nec latuerunt : de hoc dicetur sub tit.
de Sanctis. Et ideò sacerdos dicturus:Pax Do-
mini,quasi dominicæ Resurrectionis annuntia-
turus eulogium,resumit patenam,quia cùm es-
set serò die illa vna sabbatorum, & fores essent
Ioan. 20. clausæ, vbi erant Discipuli congregati propter
metum Iudæorum, venit Iesus, & stans in me-
dio,dixit eis:Pax vobis:resumens oues,quæ tre-
pidantes aufugerant.† Rursus patena quæ pro- 30
pter sui formam, diuinitatem quæ initio caret,
& fine,significat,vsque ad Dominicam oratio-
nem, absconsa tenetur, ad designandum, quod
diuinitas nobis absconsa & velata est in hoc
mundo, sed quando in oratione Dominica di-
citur: Panem nostrum, manifestatur ad osten-
dendum,quod quando ad panem nostrum, qui
in cœlis est, perueniemus,tunc diuinitas quæ in

hoc mundo absconsa & velata est,manifestabit 1. Ioan. 3.
se nobis,& videbimus ipsum sicuti est. De hoc
dicetur sub tit.de resumptione patenæ. In qui-
busdam tamen locis patena discooperta tene-
tur, ad designandum, quod sacerdos orat pro
æternis, quæ per Christi prædicationem nobis Phil. 3.
reuelantur.Per patenam enim,quæ rotunda est,
æternitas quæ principio caret & fine, congruè
31 designatur. Sanè subdiaconus † tenet patenam
parte posteriori eleuata,quasi diceret:imitami-
ni me,qui posteriorum oblitus,ad anteriora me
extendo: innuens etiam,quod referre debemus
omnia opera nostra ad Christum, & ad coronã
æternam. Patena quoque seorsum, à calice re-
uoluta, scil. pars superior subtus posita signifi-
cat lapidem à sepulchro commotum & reuo-
lutum. Et nota, quod diaconus tradit patenam
subdiacono tenendam, innuens, quod Christus
contulit Discipulis suis potestatem prædicandi
regnum Dei. Circa hoc etiã videbitur sub tit.
32 de resumptione patenæ. Circa oblationem po-
puli, notandum est, quod populus offerre de-
bet:iuxta illud Exod. Non apparebis in conspe- Exod. 23.
ctu Dei tui vacuus.de consec.dist.j.omnis. Per
oblata quoque munera possumus commemora-
re copiosam victimam, quæ oblata est à popu-
lo, cùm Rex Salomon templum & altare Do- 3. Reg. 8.
mino sacraret. Exemplo enim illius plebs fide-
lis offert se & dona Deo:sed in veteri Test. con-
ueniebat populus in Hierusalem quibusdã ma-
gnis solemnitatibus,sci. Pascha,Pentecoste,& in
festo Scenopegiarum,vt orarent in templo : &
tunc tenebantur offerre. Et nota,quod in veteri
Test. populus offerebat sacrificium legale, &
voluntarium pro peccato:pro gratiarum actio-
33 ne dona,vota & holocausta. † Sacrificium le-
gale sunt decimæ & primitiæ, per ea quæ lex
iussit offerri.Deut.12.cap.Voluntariũ est,quod
sponte pro peccato & pro legis transgressione
offerebatur. Dona sunt,quæ in templi ornatum
offerebantur. Vota, quæ pro periculis infirmi-
tatis vel belli. De holocausto præmissum est:
vnde dicitur in Paralip. quòd obtulerunt Prin-
cipes pro votis, pro spontaneis, pro peccato,
34 pro regno, pro sanctuario, pro Iuda. Ritus †
igitur Synagogæ transiuit in religionem Eccle-
siæ,& sacrificia carnalis populi, mutata sunt in
obseruantiam populi spiritualis. Nam sicut po-
pulus ille Mosi descendenti de monte diuersa
dona ad faciendum tabernaculum offerebat :
sic Episcopo de pulpito venienti Christiani de-
uotas offerunt oblationes. Alius offert aurum,
imitatus Magos qui aurum Domino obtulerũt. Mat. 2.
Alius argentum, secutus illos,qui pecuniam in
gazophilactio posuerunt. Alius verò aliquid de
sua substantia,vt associetur illis qui per Paulum
& Barnabam necessaria pauperibus transmise-
runt. Nec est curandum,quæ quantitas,vel spe-
cies offeratur, sed potius mens attenditur of-
ferentis : vnde Prouerb. 3. Honora Dominum
Deum

Deum tuum, de tua substantia: & Thom. 4. Ex
Psal. 68. tua substantia fac eleemosynam: & Magi obtu-
lerunt Christo nato aurum, thus & myrrham.
Math. 2. iuxta illud Psal. Tibi offerunt Reges
munera. Nec secundùm Greg. offerens à mune-
ribus, sed munera ab offerente placēt. Offerunt
quoque legale sacrificium in decimis & primi-
tiis: voluntarium in spōtaneis oblationibus pro
peccato, dum pœnitentias redimunt, pro gratia-
rum actione, dū pro collatis à Deo aliqua gra-
tia quicquā offerunt dona, dum in ædificio Ec-
clesiarum, vel vtēsilia, vel aliquid offerunt. Vo-
ta, dum quod in particulis vouerunt, exoluunt.
Holocaustū offerunt, qui seculū derelinquunt,
& sua pauperibus distribuunt. Offerens † autem 35
manum sacerdotis osculatur, per quod fides cū
opere designatur, de quo etiā præmissum est.
Offerēs verò panem & vinum, significat Disci-
pulos qui præueniunt parare necessaria ad Pas-
cha. Verùm † clerici & monachi etiā admini- 36
strationes habentes, non offerunt, nisi in officio
mortuorum, & in noua celebratione sacerdotis,
& in quibusdam præcipuis solemnitatibus: de
consec. d. j. alia. cùm enim ipsi de oblationibus
viuant, & ipsi ac sua Deo oblati sint, non tenen-
tur offerre. Viri ante mulieres offerūt. Ipsi enim
fortes in Christo designant, scil. Martyres, qui
in primitiua Ecclesia plures contumelias passi
Christo victimam obtulerunt, dū occubuerunt.
Deinde mulieres, quæ fragiliores designāt, scil.
confessores, qui tempore pacis Domino laudes
hostias obtulerunt. Prætereà, vir, caput est mu-
lieris, & ideò à capite ratio est reddenda. ff. de
edendo. argentarius. † Subdiaconi autē vel aco- 37
lyti recipiunt oblationes, quæ ad manum Epis-
copi deferuntur, ad notandum quod ipse non
sua, sed aliena manu debet tēporalia ministra-
re. † Sanè Rom. Pontifex nullam oblationem 38
manibus tangit, nisi illam, quæ pro defunctis
offertur, quam ideò manibus accipit, vt sigillet
errorem dogmatizantium, eleemosynas nō pro-
desse defunctis, & nisi oblationem panis, quam
tangit: tum propter reuerētiam sacrificii, quod
ex pane conficitur: tū quia est vicarius eius, qui
de se dicit. Ioan. 6. Ego sum panis viuus. Cæte-
ras verò oblationes ad pedes accipit propter il-
lud quod in Act. Apost. habetur: quoniam offe-
rebant pretia eorum, quæ vendebantur & po-
nebant ante pedes Apostolorum. Actuum 4. Et
quia omnia sua sunt, prout sub Euangelio tactū
est. Et sacerdos oblationes manu tangit repræ-
sentans illud Leuit. 1. & 4. Ponetque manus su-
per caput hostiæ, & acceptabilis erit atque in
expiationem proficiens. Et † nota, quod pro 39
defunctis offertur panis & vinum. Iuxta illud
Thobiæ 4. Panem tuum & vinum tuum super
sepulturam iusti constitue, id est, distribue. Et
pecunia siue argentum, exemplo Iudæ Macha-
bæi, qui misit offerri. xij. mille drachmas argē-
ti pro peccatis mortuorum. 2 Machab. 12. Et
pretia eorum ponebantur ante pedes Aposto-
lorum, vt præmissum est. Et lumen, ad illumi-
nandum illos, qui in tenebris purgatorij sedent:
quasi offerens, ipso facto dicat: Lux æterna lu-
40 ceat eis Domine, &c. Sanè † Moses, vidēs quod
populus multa obtulisset, iussit præconis voce
cantari, ne quis vltrà offerret, Exod. 35. & 36.
c. Nullus tamē sacerdotum nostri temporis ta-
cere visus est. In nonnullis locis parochiani in
die natalis Domini offerunt sacerdotibus panes
quos Calendarios vocant, propter illud quod
legitur Leuit. 22. Offeretis panes duos sacerdo-
ti qui cedunt in vsum eius. Et vocabitis hunc
diem celeberrimum atque sanctissimum, &c.
Susceptis itaque à populo oblationibus & cho- Mat. 21.
ro offertorium cantante, Episcopus vel sacer-
dos ad altare reuertitur, quoniam Christus
susceptis fidelium votis cantantibus turbis:
Osanna in excelsis, in proximo immolandus
intrauit in templum.

SVMMARIVM.

1 *Thurificatio altaris, suscepta oblatione mystica quid innuat. & num. 3. Et qualiter & quando fieri debeat.*
2 *Maria ter vnxit corpus Christi.*
4 *Rhotomagense concilium, quid statuerit de thurificatione.*

CAP. XXXI.

De secunda Thurificatione.

OBlatione mystica de qua præmissum est,
1 suscepta, statim † adoletur incensum, per
quod illud innuitur, quod statim subscribitur à
Ioanne in Euangelio, de quo præmissum est
prope principium præcedentis tit. Maria ergo
scilicet Magdalena accepit libram vnguenti
nardi, pistici pretiosi, & vnxit pedes Iesu, & im-
pleta est domus ex odore vnguenti. Et sacer-
dos in modum crucis superducit & circundu-
xit incensum super sacrificium, & altare: vt &
crucis signaculo & thuris incēso diabolicę frau-
dis malignitas extricetur, & effugiat. Quod ve-
rò tertiò superducit & circumducit incensum,
2 designat quod Maria ter † exhibuit & adhibuit
vnguentum circa corpus Iesu. Primò enim vn-
xit pedes illius in domo Simonis Pharisæi. Se- Luc. 7.
cundò, cum in domo Simonis leprosi super ca-
put eius vnguentum effudit. Tertiò, cùm emit Ioan. 12.
aromata, vt veniens vngeret Iesum iam po- Mar. vlt.
situm in monumento, voluntas enim reputatur
pro facto. xvij. q. j. & si ergo, cùm per ipsam
non steterit, quo minus expleuerit, quod in-
cepit. Quod verò postmodum vndique totum
incensatur altare: designat, quod post factum
illud totam respersit Ecclesiam, sicut Domi- Mat. 26.
nus ipse testatur: Amen, amen dico vobis, vbi- Apoc. 8.
cunque prædicatum fuerit Euangelium hoc in
toto mundo, dicetur quod hæc fecit in me-
3 moriam eius. Potest † etiam dici, quod altare
thurificatur in figuram Angeli, qui stetit iuxta
aram templi habens thuribulum in manu sua,

de quo fumus aromatum in conspectu Domini
ascendebat. Christus enim magni consilij Angelus,
carnem immaculatā igne sancti Spiritus
plenam, pro nobis in ara crucis obtulit Domino
in suauitatē odoris. Fumus aromatum, sunt
orationes Sanctorum, quæ per ardorem charitatis
ex passione Domini prorogatæ ad Deum
patrem ascendunt, & nos ad coronam Trinitatis
prouehunt, ideòque sacerdos thurificat in
modū crucis & coronæ, si semel thurificat, recolit
vnicam passionem: si autē semel coronat,
vnius denarij retributionem. Si verò ter, æternitatis
in passione operationem, & trium ordinum
glorificationem, & ideò thurificās ait: Di-
Psal.104. rigatur Domine oratio mea, sicut incensum in
conspectu tuo, &c. Moraliter autem incensum
deuotionis adolēdum est in thuribulo cordis,
2. Cor. 2 igne charitatis, vt odorem suauitatis emittat, vt
Eccle. 44 videlicet tam nos, quàm oblatio nostra, simus
bonus odor Deo, de quo dicit scriptura, fungi
sacerdotio, & habere laudem in nomine ipsius,
&c. Hoc enim incensum sacerdos accipit, id est,
Christus acceptat & incensat ex eo sacrificium
& altare. Potest etiā dici quod thuribulū quod
oblationi sacerdos supponit, significat Christum
per quem petit, vt sibi propitietur Deus. Sanè
omnibus defertur incensum, vt ostēdatur, quod
omnia à Sacerdote facta pertinent ad omnes:
Psal.140. vnde Psal. Dirigatur Domine oratio mea, sicut
incensum in cōspectu tuo: nisi in Missa pro Defunctis,
vt dicetur in vij. parte sub tit. de officio
mortuorum. In † concilio Rothomagensi in 4
Bucardo, lib. 3. cap. vt tempore. ita legitur. In
tempore quo legitur Euangelium, finito Euangelio
super oblationem incensum in mortem
videlicet Redemptoris nostri, ponatur, decreuimus.
Leo etiam Papa statuit incensum super
oblatā poni. Quidam tamen hæretici garriunt,
non esse in Missa thurificādum, quoniā Christus
in cœna terrenū incensū non fumigauit: & Esa.
Esa. 1. Incensum, est abominatio mihi. Quare altare &
crucifixus thurificātur, vt dictum est sub tit. de
aquæ benedictæ aspersione. Post thurificationē
iterum digitos lauat, nec vlterius vsque post
communionem cum eis, cum quibus sacram
hostiam tractare debet, aliquid tangat, sed post
eius eleuationem eos iūgat, vt dicetur sub viij.
particula canonis. Minister quoque Episcopi
trahit & super brachia eius informat planetam
& alia indumenta: nam & legalis Sacerdos
dum sacrificabat, summitates balthei super
humerum reflectebat.

SVMMARIVM.

1 *Inclinat se Sacerdos facta thurificatione. Et deinde osculatur altare.* num, 2. *Et eorum significatio mystica.*

3 *Sacerdos conuersus ad populum, omnium rationes petit, quamque his orationem adsumat. Et cuius exemplo, aut precepto.*

4 *Oza percussus à Domino, quòd eius arcam temerè tetigissset. Item Bethsanita.*

5 *Sacerdos cur oret voce demissa, implorato statim populi suffragio, vide per* num. 6. 7. 8. 9. 10.

11 *Sacerdos cur tollat vocem incipiens: Per omnia secula seculorum.*

12 *Sacerdos cur manum tollat ab altari, incipiens: Per omnia secula seculorum.*

CAP. XXXII.

De inclinatione Sacerdotis, & osculatione altaris, ac oratione.

THurificationis expleto mysterio, Sacerdos
1 † se inclinando dicit: Suscipe S Trinitas,
&c. quod sumitur de 3. Danielis: vt videlicet
hostiam offerat ex pinguedine charitatis, vt sit
dignus ad sacrificium immolandum. Sacerdotis
inclinatio, Christi humilitatem significat,
qui exinaniuit semetipsum, formam serui accipiens,
factus obediens vsque ad mortem, mor- *Phil. 2.*
tem autem crucis: qui etiā inclinans se ad pedes
Discipulorum, post sacramentum in cœna
2 traditum orauit ad patrem. † Postea verò se
erigens, osculatur altare, ad notandū quod per
passionem Christi populus liberatus est, & Deo
patri reconciliatus, vnde Apost. ad Ephes. 3. Faciens
pacem, vt reconciliet ambos Deo in vno
corpore. Consequenter sacramentum incepturus,
orat primum pro se, deinde pro populo.
3 Conuertens enim † se ad illum sub silentio dicit:
Dominus vobiscum: sicut dictum est sub tit.
de salutatione: & mox voce aliquantulum eleuata,
vt oratio omnium auxilietur ei, quasi nō
præsumens, quod solus possit tantū mysterium
exequi monet illum dicens: Orate pro me fratres,
&c. & ego pro vobis: in quo significatur
illud, quod Christus Discipulis suis dixit. Luc.
22. Orate, ne intretis in tentationem. Et ibidē:
Ego pro te oraui Petre. Monet autem orare, vt
sacrificium fiat Deo acceptabile: & populus debet
similiter secretè orare, respondens: Memor
sit Dominus omnis sacrificij tui & holocaustū *Psal. 19.*
tuum pingue fiat: vel respondent: Suscipiat Dominus
sacrificium, &c. vel dicat: Spiritus sanctus *Luca. 1:*
superueniet in te, vel illud: Mittat tibi Dominus *Psal. 17.*
auxilium de sancto, vel immola Deo sa- *Iacob 5.*
lau. Debemus enim inuicem orare, secundùm *Ioan. 17.*
Apostolum, vt salvemur.

Orauit enim Christus primum pro se: Pater
(inquit) venit hora, clarifica filium tuum, vt filius
tuus clarificet te: deinde pro populo dicens:
Pater sancte, serua eos, quos dedisti mihi,
vt sint vnum, sicut & nos: extrà de sum. Trinit.
cap ij. Dicturus ergo: Orate pro me fratres, se
vertit ad populum, quia ipsum distinctè alloquitur,
sed dicturus: Oremus, post Dominus vobiscum,
se ad altare conuertit: quia tunc non
distinctè, sed per modum conceptionis ad aliquid
excitat ad secum orandum, seu gratias
referendum. Monito itaque populo, sacerdos
statim reuoluitur ad altare, per sinistram partem,

tem, prout ſub tit. de ſalutatione ad populum
dictum eſt,& tunc tandem dicit orationem quã
intermiſerat ab offertorio citra,quando dixit:
Ioan. 11. Oremus,ad notandum, quod Chriſtus iterum
rediit Ieroſolymam ad domum orationis,quam
ad tẽpus deſeruerat cùm ſucceſſerat in Effren.
Sic enim legitur in Euang. Cùm veniſſet Ieſus
Ieroſolymam , intrauit in templum , & eiecit
ementes, & vendentes de templo, dicens: Do-
1. Reg. 6. mus mea , domus orationis vocabitur. Inſtat
enim ſacerdos orationibus, ne indignus inue-
niatur,† vt Oza,qui tetigit temerè arcam Do- 4
mini, & percuſſus eſt à Domino. Nec legitur
aliud feciſſe,niſi vxorem propriam cognouiſſe
in nocte præcedenti. Bethſamitæ quoque,quia
temerè voluerunt arcam Domini tangere , oc-
ciſi ſunt de populo.lxxxviij.de plebe quinqua-
ginta millia: pretioſa arca eſt calix Domini.
Orat autem voce demiſſa. † Primò,ne vileſcat 5
officium Miſſæ, & ideo oratio ipſa per ſecretè,
dicitur à quibuſdam ſecreta , à quibuſdam ſe-
cretella,ad differentiam maioris ſecretæ,à qui-
buſdam verò ſacra vocatur , de quo & de hu-
iuſmodi ſilentio ſub tit de ſecreta dicetur, vt
dictum eſt ſub tit.de offertorio. Secundò,orat
in † ſilentio,vt deuotius oret,nec cogitet quo- 6
modo eius vox & corporis compoſitio placeãt
populo, quia & Dominus elongatus eſt à Diſ-
cipulis,quantum continet iactus lapidis,vt ora-
ret. Tertiò,in † hoc quod ſecretè orat,ſignifi 7
Mat. 26. cat ſecretas preces Chriſti dicentis: Pater mi,
ſi fieri poteſt,tranſeat à me calix iſte. Quartò,
hoc ſilentium † recolit ſacramentum in ſacrifi 8
ciis patrum abſconditum, vt in Abel, Iſaac, in
agno Paſchali, in vitula ruffa, in hirco emiſſo-
rio. Quintò, in hoc † repræſentatur ſilentium 9
quod Dominus habuit in paſſione,quia tanquã
ouis ad occiſionem ductus eſt,quod & Marty-
res imitati ſunt. Vnde non murmur reſonat,nõ
querimonia, &c. Sextò, ideò † orationes quæ 10
poſt oblationes ſequuntur in ſilentio & ſecretè
dicuntur, quia Iudæi ſtatim poſt ſuſcitationem
Lazari,voluerunt occidere Ieſum, ille verò ab-
ſcondit ſe in ciuitatem Effren, in ſolitudine, &
tacuit à prędicatione,& miraculorum operatio-
ne,vſque in ſabbatum in ramis palmarum,quo
venit in domum Simonis leproſi,& tunc præ-
dicauit apertè, ad quod deſignandum ſacerdos
in fine ſecretæ eleuat iterum vocem,dicens pa-
lam & alta † voce: Per omnia ſecula ſec.quod 11
expoſitum eſt ſub tit.de ratione. Secundò, ideò
dicitur altè,Per omnia,ad notãdum,quod poſt
reſurrectionem Chriſtus prædicauit apertè.
Tertiò,quia eſt principium ſequentis orationis,
vt iam dicetur.Quia verò quærit aſſenſum po-
puli, & confirmationem, quia ipſe eſt quaſi le-
gatus populi, ideò populus aſſentiens voci eius
dicit,Amen: quia ſeculum per ipſum creatum
eſt,† adhuc dicturus, per omnia ſecula ſec.de- 12
ponit manus ſub altare. Primò, ad notandum,
quod omnem cogitatũ temporalem deponit,&
ſe totaliter Deo committit immolationi dun-
taxat tota mente intendens. Secundò, manus
deponit:cùm enim nũc ad cordis eleuationem,
& ad gratiarum actionem inuitet, & eleuatio-
nem cordis per contemplationem præcedere
debeat,exercitum bonæ operationis,quam ma-
nuum depoſitio ſignificat. De qua operatione
poſteà gratias referimus ei,qui in nobis incipit
opus bonum,vt perficiat ſicut dicit Apoſtolus,
idcircò tunc manus deponit.

SVMMARIVM.

CAP XXXIII.

De Præfatione.

ANte Præfationem deſcribitur in libris
1 quædam † figura repræſentans ex parte
anteriori literam , u. ex parte verò poſte-
riori literam, d. quæ duæ literæ coniunctæ pro
verè dignum ponuntur, litera v delicet pro di-
ctione. Sanè per literam u, quæ inferius clauſa
& ſuperius aperta eſt,habẽs initium à linea lon-
giori humanitas ſiue humana Chriſti natura,
quæ in Virgine principium habuit, ſed fine ca-
rebit: per d,verò,circulariter clauſum diuinitas
ſeu diuina natura,quæ nec principium nec finẽ
habet,figuratur. Tractus autẽ in medio vtranq;
copulans partem,crux eſt,per quam diuinis ſo-
ciantur & vniuntur humana. Ideò ergo hæc fi-
gura in præfationis principio ponitur,quia per
myſterium vnionis,& dominicæ paſſionis paci-

ficantur homines Angelis & sociantur humana diuinis, in præconia Saluatoris. † In præfationi- 2
bus enim omnibus conueniunt homines & Angeli, ad concinendum præconia Regi: vnde & alta & delectabili voce cantatur, quia in eis Angelorum præconia repræsentantur. Et cantantur coram altari, & à solo sacerdote, iuxta illud Apoc. 14. Et cantabunt quasi canticum nouum ante sedem, & nemo poterat dicere canticum, nisi, &c. Siquidem † hæc oratio vocatur præfa- 3
tio, quia præcedit sacrificiū principale. Est enim quasi prælocutio, id est, ad ministerium præparatio: prælocutio, videlicet totius orationis secuturæ à, Te igitur, vsque ad Agnus Dei. In hac enim præloquitur sacerdos grates laudes Deo, vt melius ad cōsecrandum corpus Christi valeat peruenire. Vocatur etiā præparatio, quia præparat fidelium mentes ad futuræ reuerentiā consecrationis. Dicitur † etiam hymnus ange- 4
licus, quia angelicis laudibus est plenus. Verumtamen sacrificium, vocatur in secretella oblatio, sed à Dominus vobiscum, quod statim post illā sequitur, vsque ad sanctus, vocatur hymnus. Sanè in proximo t. t. dictum est in fine secretellæ dicitur alta voce: Per omnia secula seculorum: quod quidē est finis illius orationis, & initium præfationis, per quod Sacerdos insinuat, quod
Ioan. 10. Christus est lapis angularis, qui fecit vtraque vnum Iudæos, continens & gentiles, vt sit vnum ouile & vnus pastor. Dicturus ergo sacerdos rem attentione dignissimam, salutat populum dicens, Dominus vobiscum, optans nos tales existere, cū quibus Dominus manere dignetur, & illud nobiscum celebrare cōuiuium, ad quod mulier attulit alabastrum vnguenti nardi, pistici pretiosi, & effudit illud super caput Domini recumbentis. Et populus respondet, & cum spiritu tuo: & sic mutuò pro se orant. Nam † & in 5
Ioan. 12. *2. Mach. 1* vet. Testam. omnes sacerdotes orabant, dū consummaretur sacrificium Ionatha inchoante, & cæteris respondentibus. Postea sacerdos eos incitans, subiungit: sursum corda, scil. in cœlestibus, non in terrenis: & eleuat manus, propter rationes sub tit. de oratione scriptas ad fin. Chorus respondet: Habemus ad Dominum, id est, habere debemus: vnde in canone Cyprianus de consec. dist. j. quando Papæ ita dicitur. ideò sacerdos ante orationem canonis præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo: Sursum corda, vt dum plebs respōdet, habemus ad Dominum: admoneatur nihil se quàm Dominum cogitare debere. Rursus ideò chorus subiungit: habemus ad Dominum, vt ecclesia sicut mulier vnguentaria sursum ad illam verbi diuinitatem cor eleuet: & illud caput æquale Deo Patri, fide contingens, vnguento catholicæ professionis perungat, cuius sanè præconium sacerdos prosequitur, dicēs: Gratias † agamus Domino Deo 6
nostro: qui a pro omnibus beneficiis quæ nobis contulit, gratias ei referre debemus. Chorus respondet: Dignum & iustum est: quoniam gratias omnipotenti Deo referre debemus. Sequitur per Christum Dominum nostrum: supplendum est: confidentes & credentes, quod per Christum maiestatem eius laudāt Angeli, adorant dominationes, tremunt potestates. Hoc sacræ confessionis præconium ita rectè concludit Ecclesia, vt cum Angelis & hominibus decantent hunc deuoti pectoris Hymnum: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth: *Esa. 6.*
pleni sunt cœli, &c. de quo infrà dicetur. Potest
7 † etiam præfationis officium ad illud referri, quia Iesus ascendit in cœnaculum magnū stratum in quo multa locutus est cum Discipulis *Luc. 22.*
suis, & gratias agens, hymnum illū retulit Deo Patri, de quo d. Math. Et hymno dicto exiuerunt in montē Oliueti, Ergo per, Dominus vobiscum oratio, quam Discipulis fecit, accipitur: per, Sursum corda, ascensus ad cœnaculum: iterum, per sursum corda, ad confitendum filio surgimus, & Angelorum ministerium imploramus qui vota nostra suscipiāt, & ad Deum perferant. Per gratias agamus, Christo recolimus gratiarum actionem: & inuitamus populum ad agendum gratias Deo Patri, per filium, per quem redimimur, & cum Angelis ad laudandū admittimur. Monet ergo sacerdos populum, sursum, id est, supra semetipsum habere vel eleuare corda, ad Dominum, iuxta exhortationem Apostoli dicentis: Quæ sursum, sunt, quærite, non quæ super terram. Nam quæ in terrenis *Col. 3.*
sunt, nihil dignū Deo offerre possunt: vbi enim *Mat. 5.*
est thesaurus tuus, ibi est & cor tuū Multi quidem dum ore loquuntur cælestia, corde meditantur terrena, quibus Dominus improperat per Prophetam: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. Chorus verò respondens, profitetur se sacerdotis monita suscepisse, dicens, Habemus ad Dominum, vnde diligenter prouideat, ne cor habens deorsum ad seculum, Spiritui sancto damnabiliter mentiatur. Sacerdos etiam, postquam attentos reddidit & deuotos, hortatur, vt gratias agamus Domino *Esai. 19.*
Deo nostro, quoniā ipse est Deus, id est, Crea- *2. Cor. 14.*
tor: ipse est Dominus, id est, Redemptor: ipse est noster, scil. Saluator. Tunc enim erit verissimè noster, cùm erit omnia in omnibus, id est,
8 sufficientia singulorum. Rursus, quia † populus professus est, se intentū esse ad Dominum, ideò presbyter subjungit, Gratias agamus. Chorus verò sacerdotis verbum approbans & affirmans, respondet: Dignum & iustum est. Dignum quidem, quantum ad Deum, quia ipse est Dominus Deus noster. Iustum, quantum ad nos, quia nos *Psal. 94.*
sumus populus eius & oues pascuæ eius. Dignum quoque & iustum est, quantū ad vtrumque vt, scilicet populus simul cum sacerdote gratias
9 agat Deo, à quo omnia bona suscepimus. † Subsequenter subiungit sacerdos: Verè dignum, &c. secundùm Magistrum Petrum Antisiodorēsem, hic incipit præfatio, id est, prologus vel prolocutio sequentis canonis, captans Domini bene-

volentiam, dicens : Verè dignum & iustum est,
æquum & salutare: dignum, quia bonus est : iu-
stum, quia beneficus: æquum, quia misericors:
salutare, quia salus : vel dignum, quia nos mera
voluntate fecisti: iustum, quia nos pura miseri-
cordia redemisti: æquum, quia gratuitè nos iu-
stificas: salutare, id est, salute plenum, quia per-
petuò nos glorificas. Nos tibi semper & vbique
gratias agere, Domine sancte Pater omnipotens
æterne Deus, vbique enim est Dominus sanctus,
vbique est pater omnipotés, & semper est æter-
Psal. 101. nus Deus. Vnde Psal. in omni loco dominatio-
nis eius benedic anima mea Domino. Et iterũ:
Benedicam Dominum in omni tempore, sem-
per laus eius in ore meo. Sequitur † per Chri- 10
1. Ioan. 2. stum Dominum nostrũ. Aduocatum enim ha-
bemus secundùm Apost. apud Patrem, Iesum
Christum Dominum nostrum, qui interpellat
pro nobis : & ipse est propitiatio pro peccatis
nostris, qui exauditur in omnibus, pro sua reue-
Hebr. 5. rentia. Per eum ergo, quasi per mediatorem
laudes offerimus: per eum, quasi aduocatum
gratias exhibemus.
† Per quem maiestatem tuam, &c. Maiestas 11
dicitur quasi maior stans, vel maior potestas:
quia maior est eius potestas, quam hominum.
Laudant Angeli, adorant dominationes, tremũt
potestates: vtique illum laudant, adorant, & tre-
munt, per quem omnia facta sunt: per quem si-
Genes. 1. mul cum patre omnes spirituum ordines sunt
Psal. 32. creati. Nam dixit Deus: Fiat lux, & facta est
lux, Verbo dixit: & verbo fecit: quia verbo Do-
mini confirmati sunt, & omnia per ipsum facta
sunt, & sine ipso factũ est nihil. Choros Ange-
lorum nominat, quia Angeli huic officio nõ du-
bitantur adesse. Et est notandum, quod Ecclesia
Angelis est assimilanda, ad hoc vt placeat Deo.
Rursus † per hoc, quod dicitur : Domine 12
sancte Pater omnipotés æterne Deus, per Chri-
Psal. 148. stum Dominum nostrum, quem laudant Ange-
Neem. 9. li, adorant, &c. intelligitur, quod Ecclesia &
Iob. 26. Angeli laudant Deum : non solùm inquantum
Deum: verum etiam inquantum hominem: Di-
citur ergo laudant : Vnde Psal. Laudate eum
omnes Angeli eius : adorate, &c. vnde Esdras:
Exercitus cœli te adorant Tremunt.
† Vnde Iob : Columnæ cœli contremiscunt, 13
& pauent aduentum eius. Tremere verò, dicun-
tur non metu fortitudinis, cùm sint perfectè
beati: sed administrationis affectu: vel obedien-
tiæ famulatu : cùm secundùm Apostolum, om-
nes sint administratorij spiritus in ministerium
destinati. Tremunt quoque potestates: nõ quod
ordines Angelorum corporales sint : sed ideò
Heb. 1. dicitur, vt intelligamus omnia cœlestia, terre-
stria, & infernalia ante conspectum diuinæ ma-
iestatis tremere atque timere : sicut & nos tre-
mere ac timere ante dominos nostros solemus.
† Sequitur cœli cœlorum: per cœlos throni ac- 14
Philip. 2. cipiuntur; quia Dominus ait : Cœlum mihi se-
Esa. 6. des est : & dicuntur cœli laudare Deum: quia Ps. 148.
laudis materiam præbent: vnde Propheta : Cœli
cœlorum, & aquæ quæ super cœlos sunt, laudẽt
nomen Domini. Cæli quidem diuinæ iussioni
obediunt: quia se ostendere serenos & nebulo-
sos, potestatem non habent. Cherubin quoque
15 & Seraphin. † Ad intelligentiam eorum, quæ
hic dicuntur, notandum est nouem esse ordines
Angelorum, videlicet Angeli, Archangeli, thro-
ni & dominationes, virtutes, principatus, pote-
states, Cherubin & Seraphin. Αγγελοὶ quoque
græcè, dicuntur nuntij latinè, scil. excelsi & cœ-
lestes, eò quòd de cœlis ad annuntiandum &
exequendum Domini voluntatem mittuntur.
16 † Angelorum auté vocabulum, officij nomen
est, nõ naturæ: spiritus enim sunt super, sed cum
mittuntur Angeli vocantur. Quibus ideò pictor
licentias pennas facit, vt celebrem eorũ in cun-
ctis discursum significet: sicut & iuxta fabulas
Poëtarum venti pennas habere dicũtur, propter
velocitatem scil. iuxta illud: Quia ambulant su-
per pennas ventorum. Αρχάγγελοι ergo Græcè,
summi nuntij interpretatur; qui enim parua Ps. 103.
vel minima annuntiant, Angeli sunt; qui sum-
ma, Archangeli nuncupantur. Archangeli ergo
dicuntur, eò quòd inter Angelos teneant prin-
cipatum: nam ἄρχων, Græcè, Latinè princeps in-
terpretatur. Sunt enim duces & principes, sub
quorum ordine vnicuique Angelorum sunt of-
ficia deputata. Quidã auté Archangelorum pri-
uatis nominibus appellantur, vt per vocabula
17 ipsa in opere suo, quid valeant designetur. † Ga-
briel namque hebraicè, interpretatur latinè for-
titudo Dei. vbi enim ipsa potentia diuina, vel
fortitudo manifestatur, Gabriel mittitur. vnde
ipse annuntiauit Christum nasciturum: qui dia-
bolum deuicit, & humiliter ad debellandas aë-
18 reas potestates venit. † Michaël interpretatur,
quis vt Deus: quãdo enim aliquid miræ virtutis
in mundo fit, hic Archangelus mittitur : & ex
ipso opere nomé est ei: quia nemo valet facere:
quod facere potest Deus: vnde ipse missus est in
Ægyptum ad immittẽdas illas plagas famosas.
Quidã tamẽ dixerunt, quòd Michaël est nomen
19 vnius Angeli. † Raphaël interpretatur curatio
vel medecina Dei. vbicunque enim curandi vel
medicandi opus necessarium est : Raphaël Ar-
changelus mittitur. vnde ad Thob. missus est, vt
eum à cæcitate liberaret de Gabriele, Michaële,
& Raphaële, dicetur in vij. parte sub festo Mi-
20 chaëlis. Vriel, interpretatur † ignis Dei, sicut le- Exod. 3.
gimus apparuisse ignem in rubo: legimus etiam
ignem missũ desuper, & implesse quod præce-
ptum est: hæc sunt nomina personalia Angelo-
rum, quæ nec à seipsis, nec à Deo imposita sunt:
sed ab hominibus: & nescitur à quibus: nec alia
personalia inueniuntur in Scriptura. Alia verò
sunt nomina Ordinum. Cæterùm throni, domi-
nationes, virtutes, principatus & potestas: quib⁹
vniuersam cœlesté societatem Apostolus com-

 plectitur.

plectitur:ordines Angelorũ & dignitates intel-
ligũtur,vt iã dicetur.†Sed pro hac ipsa distri- 21
butione officiorũ, alij throni, alij dominatio-
nes,alij virtutes,alij principatus,alij potestates,
dicuntur pro certis dignitatibus quibus adin-
uicem distinguntur Throni † sunt agmina An- 22
gelorum,qui latinè sedes interpretantur,& vo-
cati sunt throni: quia illic conditor præsidet:
& per eos iudicia sua disponit.

Dominationes † sunt hi qui in virtutibus,& 23
principatibus præeminent: qui pro eo,quòd cæ-
teris Angelorum dominantur agminibus, do-
minationes vocantur. Nominantur ergo hîc ad
notandum quòd eis magis assimilari debemus:
quia vsum dominandi docent. Est enim domi-
natio,facere Dei voluntatem. Virtutes † ange- 24
licæ quædam ministeria perhibent,per quos in
mundo signa & miracula fiunt: propter quod
& virtutes dicuntur. Principatus sunt, qui An-
gelorum† agminibus præsunt,qui pro eo quòd 25
subditos Angelos ad explendum ministerium
diuinum disponunt,principatus vocabulum ac-
ceperunt:nam alij sunt, qui administrant: alij,
Dan.7. qui adsistũt:sicut & per Danielem dicitur:Mil-
lia millium ministrabant ei: & decies millies
centena millia adsistebant ei. Potestates † sunt 26
quibus virtutes aduersæ subiectæ sunt: & inde
potestatum nomine nuncupãtur: quia maligni
spiritus eorum potestates coërcentur,ne tantùm
noceant, quantum cupiunt: nominantur ergo
hîc,ad notandum,quòd potestatem diaboli ar-
cere debemus.

Exod.25. † Cherubin autem & ipsi sublimes cœlorum 27
potestates,& angelica mysteria perhibent, qui
3.Reg.6. ex hebræo in latino sciẽtiæ multitudo seu ple-
nitudo, interpretantur. Sunt enim sublimiora
agmina Angelorum, qui pro eo, quod vicinius
sunt positi,diuina scientia cæteris amplius sunt
pleni. Ipsi sunt illa duo animalia, super propi-
tiatorium arcæ fictæ ex metallo, propter signi-
ficandum Apostolorum præsentiam,in quorum
medio medius ostenditur Deus.

† Seraphin verò, est multitudo Angelorum, 18
qui ex hebræo in latinum ardentes vel incen-
dentes interpretantur: eò quòd præ cæteris ar-
dent,& accenduntur in charitate: & quia inter
eos & Deum nulli Angeli consistunt: & ideò
quantò vicinius coram eo consistunt:tantò ma-
gis claritate diuini luminis inflammantur:vnde
Esai.6. & ipsi † sicut in Esa.legitur: Velant faciem,& 29
pedes sedentis in throno Dei. Et idcirco cætera
Angelorum turba videre plenè Dei essentiã nõ
valet,quoniam Seraphin eam tegit: secundum
Esa.6. Esa.Nominatur ergo hîc Cherubin & Seraphin:
quia sicut illi toti in Dei dilectione ardere de-
bemus. Reperitur autem hoc nomen Seraphin
neutrum & masculinum: sed neutraliter termi-
natur in n,vt in hoc loco:B.Seraphin. Mascu-
lini verò terminatur in m, vnde Propheta: Se-
raphin clamabant alter ad alterum.Hieron.di-
cit, quod Cherubin & Seraphin singularis sunt
numeri,& generis masculini: Cuius terminatio
pluralis est per n,non quod in ministris Dei sit
sextus: sed vocabula diuersis generibus iuxta
linguæ proprietatem appeliantur. Græca verò
consuetudo neutro genere per m,scribit. Iose-
phus dicit Cherubin & Seraphin esse duo ani-
malia volatilia:prout dictum est in procе.huius
partis. Præmissa autem ordinum nomina præter
Cherubin & Seraphin,& præter nomina Ange-
lorum,latina sunt. Verùm cùm nouem sint or-
30 dines Angelorum,sicut dictum est.† Qui post-
quam decimus cadens propter superbiam, ver-
sus est in diabolum,in perseuerantia æternę bea-
titudinis solidati sunt. Quæritur quare tribus
exclusis,sex tantùm in præfatione cõmuni po-
nuntur,in qua per cœlos throni accipiuntur: vt
dictum est. Videtur enim ex hoc quòd illi,cũ
cæteris maiestatem diuinam non glorificant,&
adorant:sed absit hoc. Nam virtutes cœlorum
omnes ordines cõprehendunt,vt testatur Greg.
in homilia illius Euangelij:Erunt signa in Sole
& Luna:vnde Psal. Verbo Domini cœli firmati Psal.23.
sunt:& spiritu oris eius,omnis virtus eorum. Et Idem.
iterum:Dominus virtutum ipse estRex gloriæ,
vel fortè,licet occulta, tamen circa hoc pro-
31 uisum est ratione. Dionysius † quippe tres esse
tradidit hierar.siue ordines Angelorum,ternos
in singulis ponens, vt similitudo Trinitatis in
eis insinuetur impressa: & dicitur ἱεραρχία à
ἱερὸν, quod est sacrum, & ἀρχὴ quod est prin-
cipatio:quasi sacer principatus. Sunt enim tres
ordines superiores, & principales, tres inferio-
res,tres medij. Superiores sunt,Cherubin,Sera-
phin,& throni.Medij sunt,dominationes,prin-
cipatus,& potestates. Inferiores sunt,Virtutes,
Archangeli,& Angeli:de quorum singulis me-
32 dius † ordo in præfatione subtrahitur: ad no-
tandum quòd comparatione Trinitatis æternæ,
cuius maiestas in ea præcipuè commendatur,
omnis alia trinitas diminuta reperitur, & im-
perfecta: nam quis in nubibus æquabitur Do-
mino:quis similis erit Domino in filiis Dei.De Psal.88.
superioribus subtrahitur Cherubin: de mediis
principatus, de inferioribus Archangeli. Hanc
quippè æternam & indiuiduam Trinitatem lau-
dant Angeli: adorant dominationes: tremunt
potestates:cũ quibus & nostras voces,&c.Deus
33 † omnipotens duas rationales edidit creaturas,
angelicam videlicet,& humanam: quæ laudi-
bus diuinis insisterent, & ei gratiarum redde-
rent actiones:quas dum pari voto concelebrãt
tanquam superiores cum inferioribus corde in
cœlesti cythara socianrur:de qua dicit Ioannes.
Et audiuit vocem cytharœdorum cytharizan-
tium in cytharis suis: & cantabant quasi canti-
cum nouum: Apoc.14. Ideò ergo dic:† Socia
34 exultatione concelebrant:quoniam omnes prę-
dicti ordines & etiã humana creatura maiesta-
tem Dei patris per Christum,socia exultatione
æqua-

æqualiter concelebrant : ſupplici confeſſione:
quaſi non ſuperba præſumptione, ſed humili
laude dicentes : Sanctus, ſanctus, ſanctus, &c.
† Porrò Gelaſius Papa tractus & hymnos com- 35
poſuit; & præfationes cantuum quidem, & non
elimato ſermone dictauit. Et eſt notandũ, quod
licet olim innumeræ eſſent præfationes: hodie
decem tantùm ſunt canonizatæ. Vnde Gelaſius
Papa de conſec. diſt. j inuenimus, inquit : Inue-
nimus has nouẽ præfationes in ſacro catologo
tantummodo recipiendas: vnam, in reſurrectio-
ne, & in albis paſchalibus, id eſt, ſeptimana paſ-
chali, aliam in die Aſcenſionis Domini: tertiam
in die Pentecoſtes : quartam, in natali Domini:
quintam, in Epiphania Domini: ſextam, de Apo-
ſtolis : ſeptimam, de ſancta Trinitate, octauam,
de cruce: nonam, de ieiunio in quadrageſima
tantummodo dicendam. de qua dicetur in vj.
parte ſub iiij. feria cinerum. Vrbanus † quoque 36
Papa. lxx. diſt. ſanctorum : addidit decimam de
beata virgine Maria, illam videlicet, Æquum
& ſalutare : quæ & vnigenitum tuum ſancti
Spiritus, &c.

SVMMARIVM.

1 *Sanctus, Sanctus, Sanctus; hymnum quis primùm inſtituerit. Et quorum ſit ille hymnus.* num. 2.

3 *Sanctus, Sanctus, Sanctus cur ter cantetur: & eius explicatio.* num 4 5. 7.

6 *Sabaoth, quomodo interpretur.*

8 *Oſanna quid ſignificet. Et cur geminetur.* num. 9.

10 *Organorum vſus unde profectus.*

11 *Diaconus & ſubdiaconus ſtant poſt ſacerdotem, in principio canonis. Et quid.*

CAP. XXXIV.

De Sanctus.

ECcleſia ſperans ſociari Angelis, & Archan-
gelis, de quibus † in præfatione mentio fa- 1
cta eſt, ſtatim poſt illam conformat ſe angelico
cantui canens hymnum illum: Sanctus, ſanctus,
ſanctus, quem Sixtus Papa I. inſtituit decantari.
Hic eſt enim cantus puerorum, quem cantaue-
runt Domino offerenti ſe illis in decima Luna,
qui quaſi reſeruatus fuit vſque ad quartamde-
cimam Lunam in Bethania. Cùm ergò ſacerdos
finit laudẽ ſiue præfationem totus chorus, qui
repræſentat Eccleſiam, ſimul canit dictũ euan-
gelicum hymnum, vt vna & æqualis gloria &
laus & honor decantetur Patri & Filio & Spi-
ritui ſancto. † Notandum autẽ eſt, quod hym- 2
nus iſte partim Angelorum & partim hominum
verba complectitur. Prima enim pars laudem
continet Angelorum, vltima hominum. Legi-
tur enim Eſa. 6. cap. quòd Seraphin clamabant
alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, Sanctus,
Sanctus Dominus, Deus exercituum : plena eſt
omnis terra gloria eius. Legitur quoque in
Euangelio Math. 21. c. & Marci. 11. c. quod qui
præibant, & qui ſequebantur, clamabant dicen-
tes: Oſanna filio Dauid: benedictus, qui venit in
nomine Domini. Siquidẽ vox Angelorum: ſcil.
Oſanna in altiſſimis Trinitatis, & vnitatis in
Deo, commendat arcanum vox hominum, ſcil.
Oſanna filio Dauid, diuinitatis & humanitatis
in Chriſto, perſonat ſacramentum. Meritò autẽ
cantica Angelorum in Eccleſia cantamus: quia
per hoc ſacrificium terrena cœleſtibus iungi
non dubitamus: & ideò cum eis in excelſis ſal-
3 uari clamamus. † Illud enim aduertẽdum quòd
ter dicitur Sanctus: vt notetur Trinitas ſeu di-
ſtinctio perſonarum: ſed ſemel tantùm dicitur:
Dominus Deus Sabaoth: vt notetur diuinæ vſiæ
vnitas. de conſec. diſt. ij. ergo quia vnitas adora-
tur, vt ſic Trinitatis & vnitatis myſterio com-
probetur. Item, dicetur ter, in ſingulari numero
Sanctus: & non dicitur pluraliter Sancti, vt vna
ſanctitas in his tribus perſonis, & vna æternitas
intelligatur. Hoc non ſolùm Seraphin clama-
bant, ſub excelſo Dei ſolio, ſecundum Prophe-
tam : ſed & quatuor animalia, ſecundum Apoc. *Apoc. 4.*
in circuitu ſedis requiem non habebant die ac
nocte, dicentia: Sanctus, Sanctus, Sanctus Domi-
4 nus Deus omnipotens. † Dicitur autem Deus
ſanctus, id eſt, ſanctificans non autẽ ſanctifica-
tus : vnde ſancti eſtote : quia ego ſanctus ſum
Dominus Deus veſter. Dicitur Pater ſanctus, di- *Levit 19.*
cente filio: Pater ſanctifica eos in veritate, quos *Ioan. 17.*
dediſti mihi : quia tu ſanctus es. Dicitur Filius *Lucæ 1.*
ſanctus, Angelo proteſtante: Quod naſcetur (in-
quit) ex te ſanctum, vocabitur filius Dei. Dici-
tur Sanctus, Sanctus, Sanctus Chriſto dicente: *Ioan. 20.*
Accipite Spiritum ſanctum: quorum remiſeritis
5 peccata, remiſſa erunt. Dicitur † quoque Do-
minus Deus Sabaoth, id eſt, Dominus exerci-
tuum: videlicet Angelorum & hominum, quo-
rum terribilis eſt, vt caſtrorũ acies ordinata de
quo in pſalmo dicitur ab Angelis. Quis eſt iſte *Pſal. 23.*
rex gloriæ ? Dominus virtutum, &c. tot enim
exercitus habet Deus in terra, quot ſunt ordi-
nes in Eccleſia : tot habet in cœlis, quot ordi-
nes ſunt in Angelis. Nomine ergo cœlorum &
terræ, Angeli & homines diuina pleni gratia, hîc
perhibentur, vel ad literam cœli & terra gratia
diuina replentur : quia Deitas eſt vbiquè : vnde *Pſal. 138.*
Propheta : Si aſcendero in cœlum, tu illic es : ſi
6 deſcendero ad infernum, ades. Sabaoth † ergo
Dominus exercituum ſiue militariũ virtutum,
ſiue victoriarum interpretatur: vel omnipotens,
vt ipſe ſit Dominus Deus & ipſe omnipotẽs, qui
exercitus Angelorum atq; hominum diſponit.
Et ideò ſubdit : Pleni ſunt cœli & terra gloria
tua: hoc eſt vt eius gloria cœli & terra guber-
nentur : & qui in cœlis & qui in terra ſunt, glo-
rificent & honorent nomen ſanctum eius : cœli
autem pleni ſunt gloria, re, terra verò, ſpe. Tunc
verò in re plena erit, cùm adimplebitur illud :
fiat voluntas tua, ſicut in cœlo & in terra. Dum
autem dicimus : Pleni ſunt cœlĩ & terra gloria *Mat. 6.*
tua: agimus gratias creatori, de omnibus bene-
ficiis,

ficiis. Dum verò dicimus:† Benedictus qui ve- 7
nit,&c. agimus gratias specialiter de beneficio
Ioan. 5. redemptionis. Quia enim necessariũ est ad æter-
nam salutem incarnationis mysterium confiteri,
rectè subiungitur: benedictus qui venit in no-
mine Domini. Ego, inquit, veni in nomine pa-
tris mei: nomen patris, est filius: de quo dicit
Esai. 30. Propheta: Ecce nomen Domini, venit de lon-
ginquo. Dum ergo sanctus inchoatur, inclinati
stare debemus: quia tunc incarnationem maie-
statémque diuinam per Angelorum homi-
númque cantum incognitam veneramur.

Rursus dicendo: Benedictus, &c. & cùm hæc sint de Euangelio, debemus signum seu vexillum crucis nobis facere seu imponere: quia Christus per crucem triumphauit, & nos triumphare facit. Quando enim Christus venit ad Hierosolymam descendit de monte Olïueti: tunc filij Israël clamauerunt, dicentes: Benedictus, qui venit in nomine Domini: quia aduentus Christi in Ierusalem significat futuram resurrectionem, quando ipse veniet iudicare viuos & mortuos: & apparebit nobis in eadẽ car-
Philip. 2. ne, in qua pro nobis passus est: & tunc in nomine Iesu omne genu flectetur cælestium, terrestrium & infernorum: vnde & extunc quidam incipiunt genu flectere, & deuotè orare. Sequi-
tur:† Osanna: quod est verbum hebræum & si- 8
gnificat: salua obsecro: supplendũ est populum tuum, vel totum mundum; compositum quidẽ verbum est, exosi, quod interpretatur salu fica, & anna, quod est apud hebræos interiectio obsecrantis, motum animi significans, sub deprecantis affectu. Integrè ergo, dicitur Osianna: quod nos corrupta, i. vocali litera & elisa, dicimus osanna: quod facimus ex ignorantia, aut scienter synalephantes vocalem, elidimus prout
in metris fieri consueuit. Dicitur autem bis † 9
osanna in excelsis: propter duas partes salutis, quæ sunt stola mẽtis, & stola carnis quibus sancti beatificantur in gloria: vt videlicet anima & corpore saluati inter Angelos deputemur in excelsis, id est, altis scil. in cœlo. Reperitur autẽ hic versiculus in Psal. 117. quod enim turbæ dixerunt: Osanna: hoc est quod hic dicitur: O Domine saluum me fac: & eisdem verbis ibi subiũgitur: Benedictus qui venit in nomine Do-
Psal. 117. mini. † Sanè in hoc Angelorum & hominum 10
concentu, quandoque organa concrepant: quod à Dauid & à Salomone introductum est: qui instituerunt hymnos in sacrificio domini organis, & aliis instrumentis musicis concrepari, & laudes à populo conclamari. Veruntamen quantò cor est maius corpore, tantò domino deuotiùs corde, quàm corpore confitemur: de hoc dicetur in fine prooe v. partis. Ex nunc autẽ † verbis 11
& gestibus Christi passio repræsentatur: Nam diaconus & subdiaconus, vadunt post dorsum Episcopi seu sacerdotis, in quo fuga Apostolorum in Christi passione significatur, prout in tit.
de oblatione dictum est. Si qui verò stant retro altare prospicientes in Episcopum, significant mulieres, quæ à longè stãtes, eius passionem viderunt. Omnes autẽ, & qui retrò stant, & qui faciem Episcopi inspiciunt, inclinant se, maiestatem diuinam, & incarnationem Domini venerantes: quæ per cantũ Angelorum, & hominum introducta sunt. Ordo enim Angelorum d. sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth: maiestatem introduxit diuinam. Ordo verò hominum dicens: Benedictus, qui venit in nomine Domini: aduentum significauit in carne: ipsa quoque inclinatio mœstitiam significat Discipulorum, de morte Christi qui non audebant se erigere & confiteri se esse Discipulos eius: idcóque stant inclinati, donec dicatur: libera
nos à malo. Vanum enim erat eis ante lucem Psal. 129
surgere, id est, ante resurrectionem de Christo gloriari: per quam sunt ab omnibus tribulationibus liberati: Vnde & hæc petitio in Dominica oratione septima est: qui numerus est vniuersitatis. De hoc dictum est sub tit. qualiter Episcopus vel sacerdos ad altare, &c.

SVMMARIVM.

1 *Canon Missæ soli sacerdoti conuenit, & est summum Missæ Et quàm secretè fiat* n. 3.
2 *Canon, quid, & vnde dicatur, & cur cum silentio fiat.* & num. 6.
4 *Anna, typum Ecclesiæ gerens: tacitè orauit.*
5 *Canon primus, siue secretella, quid signet.*
7 *Canon quòd sublata fuisset voce dictus, ostentum quoddã & prodigium emersit.*
8 *Consecrantis mens quo ferri debeat.*
9 *Canon expeditè dici debet & curita.*
10 *Canonis Missæ substantia, est quadam passionis dominicæ imago.*
11 *Canon vnde incipiat.*
12 *Canonẽ Gelasius Papa. à Petro ordinauit.*
13 *In canone Missæ sedentes, quid notent. Item quid stantes.*

CAP. XXXV.

De secreta vel canone Missæ.

1 POst acclamatum præconium secretum si- Mat. 26.
lentium, in quo & Missæ Canon deuotè dicitur: & sacrum mysterium peragitur: quod fit per solum sacerdotem: quoniam secundũ Math. Christus solus orauit. Et secundum quosdã hîc incipit Missa: quoniam cætera sunt de solemnitate: de consec. d. ij. panis est. Canon autẽ Missæ & oblatio, vt dictum est in tit. de præfatione, & actio & canon & sacrificium, & secreta vocatur. Actio dicitur propter sacra mysteria, quæ in eo aguntur: & quia tunc cũ Deo agitur causa nostra, vt dictum est in prooemio huius partis: vnde quia in c. illo: communicantes, &c. & in illo: Hanc igitur oblationẽ certis diebus vltra ordinaria canonis seu actionis verba, quædam adduntur & dicuntur: ideò in missalibus in variis locis super illas additiones scribitur talis titulus seu rubrica: Infra actionem: eò quòd ille

ille infra, seu quasi in medio ipsius actionis siue
canonis dici debet. Canon † verò dicitur, quod 2
regulis patrũ compositus est: à sanctis enim pa-
tribus aliqua verba mystica sunt ibi instituta
Κανὼν autem Græcè, dicitur regula latinè. Di-
citur etiã canon: quia regulariter Christus ve-
rus sacerdos in eo repræsentatur: seu quia per
hunc regulariter fit cõsecratio sacramenti. Sa-
crificium autem dicitur à sua parte digniori, de
quo dictum est sub ti. de oblatione. Secreta di-
citur, quasi nobis occulta, quia humana ratio
nequaquã tantum mysterium plenariè capere
potest: ad quod significandum, meritò secre- 3
ta voce celebratur. Ad hoc † est significandum
sacerdos secretã intrans quasi velatur quibusdã
cortinis, quæ sunt in lateribus altaris, prout in-
frà dicetur in quarta particula canonis super
verbo: Hanc igitur. Dicitur etiam secreta: quia
secrete & sub silentio dicitur. Christus enim ad
consecrationẽ corporis sui venturus, secrete, &
solus orabat ab hora cœnę: vsq; dũ suspensus
Ioan. 12. in cruce, quas orationes secretè significant.
Priscis quoq; tẽporibus antiqui patres sub silen-
tio sacrificabãt, & cõmunicabant, quod etiam in
sabbato sancto obseruamus: Præterea, vt Ioãnes
euangelista describit, postquam Christus hono-
rifice fuit receptus & magnificatus à turbis, cũ
Psalmis & laudibus, abiit, & abscondit se: non
vtiq; trepidantis formidine, sed dispensationis
officio: quia nõdũ venerat hora eius, quæ post-
quã post aduenit, spontaneus ad passionem ac-
cessit. Illud ergo Christi latibulũ hoc secretum
silentium repræsentat: in quo sola dirigitur ad
Dominũ intenta deuotio. Tunc enim sacerdos
intrare debet in cubiculum cordis: & ostio sen-
suum corporis clauso, Deum patrem orare: qui
exauditor est clamoris cordis, non vocis. Vnde
1. Reg. 1. Anna † typum gerens Ecclesiæ, non petitione 4
clamosa, sed tacita deuotione, quod petiuit im-
petrauit: de qua in libro Regum legitur, quòd
loquebatur in corde suo, & labia eius tantum
mouebantur: sed vox penitus non audiebatur.
Vnde & Mosi Dominus inquit: Quid clamas ad
me: cum tamen ipse taceret. Propheta etiam di-
Psal. 4. cit: Dicite in cordibus vestris, & in cubilibus ve-
stris compungimini. Potest tamen † dici, quòd 5
prima secretella repræsentat tẽpus illud, quando
Christus venit Hierosolymam ad diem festum
non manifestè: hæc autem secreta tempus illud
quo receptus fuit in Hierusalem cum hymnis &
ramis, & sexta feria sequẽti crucifixus fuit. præ-
fatio verò illud, quando Christus in cœnaculo
hymnum retulit: & illo dicto exiuerunt in
montem Oliueti: sursum corda ascensionem.

Secundò ideò secreta † in silentio dicitur, ne 6
sacerdos clamando his quæ aguntur, minus in-
tendat. Tertiò, ne vox sacerdotis nimio clamore
deficiat. Quartò, ne sacrosancta verba, vilescãt.

Fertur † enim, quòd cũ antiquitus publicè & 7
alta voce canon diceretur, omnes penè per visũ
illum sciebant, & in plateis & in vicis decanta-
bant. Vnde cùm quidã pastores illum in agro
cantarẽt, & panem super lapidem posuissent, ad
verborum ipsorum prolationem panis in carnẽ
conuersus est: ipsi tamẽ diuino iudicio igne cœ-
litus misso, percussi sunt, propter quod patres
statuerunt verba ista sub silentio dici, inhiben-
tes sub anathemate, ne proferantur, nisi à sacer-
dotibus super altare: & in missa & cum vestibus
sacris. Quædam etiam orationes, quæ ante prę-
fationẽ sub silentio dicuntur, secretæ vocãtur:
de quo & de silentio sub tit. de inclinatione sa- Ioan. 4.
8 cerdotis dictum est. Consecrantis ergo † mens, Eccle. 10.
vt præmissum est, ad id solum debet esse intẽta:
nã eos qui adorant, in spiritu & veritate ado-
rare oportet. Ne verò muscæ venientes perdant
suauitatem vnguenti, id est, ne importunæ co-
gitationes tollãt deuotionem orationis, flabello
spiritus abigantur, id est, inspiratione gratiæ re-
pellantur: quatenus auster adueniẽs, & spiritus
sanctus accedens, perflet hortum, id est, mentẽ
fœcũdet: vt aromata fluant, id est, virtutes abun-
dent. Ad quod etiam significãdum æstiuo tẽpo- Cãtic. 4.
re materiale flabellũ, dum secreta dicitur, ad-
9 hibetur. Hac etiã † ratione videlicet ne muscæ
venientes perdant suauitatẽ vnguenti: dici po-
test quod canõ dici debet expeditè, nõ morosè: Exod. 12.
& ne auditoribus tędium generet, Vnde in Exo.
dicitur: Fac festinanter. quod de immolatione
agni dictũ est. Et probatur etiam ibi: Et come-
detis festinanter: sed nec nimis etiã festinanter:
quia non debet sacrificium sine sale, id est, dis-
cretione & deuotione offerri. Debet etiã in lib.
10 legi, ne vllus error contingere possit. † Porrò
sacerdos missam celebrans, repræsentat ea, quæ
olim Põtifex inter sancta sanctorũ egit & quæ
Christus egit, quẽ ille præfigurauit. Siquidẽ ea,
quæ fiunt à principio secretæ, vsq; in finem, pas-
sionem Domini, sepulturã & resurrectionẽ do-
minicã repræsentãt. Recolitur enim ibi memo-
ria eorũ, quæ gesta sunt per hebdomadam ãnte
paschalem à decima Luna primi mensis, quãdo
Iesus abiit Hierosolymã, vsq; ad septimam de-
cimã quando resurrexit à mortuis propter quod
in plerisq; sacrariis inter prædicationem & ca-
nonem imago crucifixi depingitur: vt non solũ
intellectus literæ, verùm etiam aspectus picturæ
11 memoriam dominicæ passionis inspiret: † Et
fortè diuina factũ est prouidentia: licet humana
nõ sit industria procuratũ: vt ab ea litera canõ
inciperet, scilicet à T. quæ hebraicè thau: quæ Ezec. 9.
in sui forma signũ & mysterium crucis ostẽdit,
& exprimit. dicẽte domino per Ezechielẽ: Signa
thau in frõtibus virorũ dolentiũ, & gementium
super abominationibus Hierusalem: quoniã per
Christi passionem hæc omnia in cruce impleta
sunt & efficaciam habent. In quibusdam tamen
codicibus & maiestatis patris, & etiam imago
depingitur crucifixi: vt sacerdos quasi præsen-
tẽ videat, quẽ inuocat, & quẽ alloquitur, dicẽs.

Te igitur,&c.& passio, quæ hic repræsentatur,
cordis oculis ingeratur. Sacerdos autē oscula-
tur pedes ipsius maiestatis,& se signat in fronte:
innuens: quod reuerenter ad mysterium passio-
nis accedit. Quidam tamen prius osculantur
pedes maiestatis: & posteà crucifixi, secundum
seriem canonis. Alij è contrà,qu a per fil ū per-
uenitur ad patrem. Deinde dicens: Te igitur se
inclinat, vt ibi dicetur. Secreta ergo passionem
repræsentat.passio incipit ibi: vnde & memores
&c. crucifixio ibi: Hostiam purā, hostiam san
ctā.hostiam immaculatam.Oratio verò àChri-
sto in cruce incepta ibi:supplices te rogamus,
&c. Episcopi seu sacerdotis inclinatio tunc fa-
cta ante altare, significat emissionē spiritus,ca-
pite inclinato.Eleuatio vocis, cū dicitur. Nobis
quoq; significat exclamationem cēturionis,di-
centis: Verè filius dei,erat iste. Duæ cruces su-
pra corpus,& calicem factæ, docent Christum
pro duobus populis crucifixū: oblata in calice,
significat corpus Christi. Vinū in calice, san-
guinem eius.Subdiaconus recedens à facie Epis-
copi,incipientis,Pater noster significat mulie-
res, sepulto domino recedentes à monumento.
Patena , significat fœminarum corda in obse-
quio sepulturæ Christi , latitudine charitatis
patentia : prout sub ti. de oblatione dictū est, 12
de his per sua loca dicetur. Tradi tur† autē quod
Gelasius Papa quinquagesimus primus à B. Pe-
tro,canonem principaliter ordinauit. Non enim
secreta tota simul ab vno composita est prout
dicetur in. iii,particula super verbo: cōmunicā-
tes.Et licet aliqua verba sint ab aliquibus,quos
tamen ignoramus:addita,quæ in euangelij tex-
tu non continentur, vt dicetur in. vi. particula
super verbo: Eleuatis oculis.Nulli tamen sub-
trahere vel addere licet:nisi fortè quādoq;eorū
nomina,pro quibus nominatim sacrificiū offer-
tur,sicut inferius in x. particula ostendetur. † 13
Notandum verò est quòd quidā sedent in cano-
ne missæ: significantes Apostolos, qui sedebāt
tristes de nece domini in cœnaculo , alij stant
significātes Mosen,qui extēsis manibus orabat:
& Aarō, & Hur illius manus sustentabant : de Exod.17
quo sub tit. de oratione dictum est. Quidam
verò vt aliqui ex ministris, nec sedent,nec stant
sed in vestibus sacris stant capite inclinati,prout
dictum est sub tit. de sanctis: & sub ti. qualiter
sacerdos & ministri ad altare debent stare.

SVMMARIVM.

1 *Canon,quot contineat partes variè.Et n.2.3.4.*
Canonis expositio.primæ partis,scilicet.Te igitur
Et num.6 7 *Christus fuit à tribus traditus.*
8 *Cruces tres cur faciat sacerdos super oblatione:quid-*
ve notent.
9 *Sacerdos benedicens, dicit : hæc dona,hæc munera.*
Et qua id significatione Et an, & quatenus illa
differant latè. Et cur dona,potius, quàm,donum
dicat num. 10.
11 *Illibata dona & munera,dicit sacerdos,in benedi-*
ctione. Et quæ dicantur illibata.
12 *Sacrificia Ecclesiæ, quot.*
13 *Canonis secunda pars,cum expositione.*
14 *Sacrificium altaris, pro quibus offerri debeat.*
15 *Pacificare & adunare,an idē Itē custodire & regere.*
16 *Papæ nomine cur oretur Et ex cuius institutione.*
Et Pontificis etiam nomine.
17 *Orationes pro quibus faciendæ.*
18 *Potestates duæ sunt.*

CAP. XXXVI.

De expositione Canonis,qui incipit : Te igitur.

EXpositioni canonis hic vacare prævidimus.
Verùtamen quicquid exponēdo conamur
exprimere , vix vllius apparet esse momenti.
Deficit namq; lingua, sermo disparet, superatur
ingeniū, opprimitur intellectus. Pulsabo tamen
ad ostium , vt amicus accommodet mihi tres
panes de pœ.d.j. opportuna. qui maximè in hoc
cōuiuio necessarij erunt: videlicet fidem, quæ
petit & accipit vitam: spē quæ quærit , & in-
uenit vitā:& charitatē,quæ pulsat,& aperit ve-
ritatem,† Canon autē vndecim continet partes
1 Secunda incipit ibi:Memento Domine. Tertia
ibi:Cōmunicantes. Quarta ibi : Hanc igitur.
Quinta ibi : Quā oblationē. Sexta ibi. Qui pri-
diè. Septima ibi:Simili modo. Octaua ibi:Vnde
& memores. Nona ibi:Supplices te rogamus.
Decima ibi : Memento. Vndecima ibi : Nobis
quoq;† Alij dicunt , quòd cōtinet duodecim
2 partes, Secunda pars ibi,: In primis. Tertia ibi:
Memēto. Quarta ibi Cōmunicātes. Quinta ibi
Hanc igitur. Sexta ibi:Qui pridiè. Septima ibi:
Vnde & memores. Octaua ibi: Suprà, quæ pro-
pitio. Nona ibi:Memento. Decima ibi : Nobis
quoq; Vndecima ibi:Per quē hæc omnia. Duo-
decima ibi:Oremus præceptis salu.moni.†Sed
secundū alios sex solū cōtinet partes. Secunda
3 incipit ibi:In primis. Tertia ibi:Communican-
tes. Quarta ibi:Hanc igitur. Quinta ibi : Sup-
plices te rogamus, Sexta ibi:Oremus præceptis.
Sunt † etiā qui dicūt, quod quinq; tantū sunt
partes: vnde & quinquies cōcluditur, per Chri-
stum Dominū nostrū, eò quod per quinque
partitam Domini passionē oratio fideliū exau-
ditur: de hoc dictum est in fine prœm j huius
5 partis. Incipit ergo † canō:& eius prima parti-
cula. Te igitur. Et exponitur, igitur, id est, certè.
Sacerdos enim hoc dicens alloquitur Deum
tanquam præsentē. vel igitur istud continuat ad
præcedentia: quasi diceret: Tu es sanctus deus:
igitur clamentissime pater. i clarissima, mente
abundantissime, vel, id est , misericordissime:
vel, id est; mentē clarificans. Mens enim clare-
scit,cum deum propitiū sentit: quæ verba dicē-
do. sacerdos se ante altare inclinat, significans,
quod Petrus inclinauit se, dum prospexit in mo- Ioā 20.
numentum. Rursus hæc sacerdotis inclinatio
in principio canonis humilitatē Christi ad pas-
sionē, quodque; sacerdos ipse cum reuerētia ad
mysteriū crucis accedit , significat. Et in his
verbis notatur , quod sicut legalis sacerdos
vultum versus propitiatorium habebat, prout
dictum est in prooe. huius partis : sic & noster
ad

ad dei clementiã cor debet habere:& sicut Pō-
tifex intrabat in sancta sanctorũ semel in anno
ferẽs sanguinem hirci aut vituli sic & Christus
Hebr. 9. per proprium sanguinẽ introiuit semel in san-
cta æterna redemptione inuẽta: sic & minister
ecclesiæ intrat cũ sanguine in sancta sanctorũ,
quoties in mẽte memoriã sanguinis Christi ge-
rens secretè inchoat mysteriũ: qui non solum
mente, sed etiã crucis signaculo, de quo iam
dicetur: Christi recitat passionẽ. Sequitur: † 6
Supplices, id est, humiles: vti accepta habeas,
id est, vt accipias seu grata habeas: & hic os-
culatur altare in reuerentiam passionis, per hoc
cõpati se ostẽdẽs. Sanè eodẽ die, qua † laudes
à turbis Christo sunt acclamatæ, videlicet deci- 7
maLuna primi mẽsis, quãdo secũdũ legẽ typi-
cus agnus in domos Hebræorũ inferebatur, ve-
rus agnus Iesus Christus ingressus est Hiero-
solymã, & multis insidiis quærebatur ad mor-
Rom. 8. tem. Traditus autẽ à tribus, scilicet à Deo pro
nobis: vnde Apost. Proprio filio suo nõ pepercit
Mat. 28 Deus: sed pro nobis omnibus tradidit illũ à Iu-
Ioan. 18. da; vnde in Mat. Quærebat Iudas opportunita-
Gal. 2. tẽ: vt eum traderet Iudæis. Et à Iudæis Pilato:
Mat. 16 vt in Ioan. Gens tua in Pontifices tui tradide-
Mat. 27 runt te mihi. Prima traditio, fuit ex gratia: quia
dilexit nos, & tradidit se ipsum pro nobis. Se-
cunda ex auaritia: quia cõstituerunt ei xxx. ar-
gẽteos. Tertia, fuit ex inuidia. Sciebat enim
Pilatus, quòd per inuidiã tradidissent eũ: Deus
ergo tradidit ex dono: Iudas pro munere: Iu-
dæus in sacrificiũ illibatum. Ad quod † desi- 8
gnandũ sacerdos facit tres cruces super obla-
tã, & calicẽ cum dicit: Hæc dona, hæc mune-
ra, hæc sancta sacrificia illibata, quasi dicat,
Phil. 2. offerimus tibi clemẽtissime pater, hæc dona,
hæc munera, hæc sancta sacrificia, cõmemo-
rantes illã traditionẽ, quã Deus fecit ex dono,
Iudas pro munere: Iudæus in sacrificium illi-
batũ: singuli tamẽ ad mortẽ: mortẽ autẽ cru-
cis. Secundò etiã fiunt tres cruces in reueren-
tiã eius, qui est trinus Deus: cuius potentia fit
cõuersio panis & vini. Tertiò, in figurã tripli-
cis vnionis in acceptatione saluatoris. Quartò
in memoriã trinæ crucifixionis: Prima fuit in
voluntate persequentium: de qua Ioan. 2. Col-
Mar. 15 legerũt ergo Põtifices & Pharisæi cõsiliũ, &c.
Luc. 23. Secunda fuit in voce clamantiũ: de qua Mar.
At illi magis clamabãt: crucifige eũ. Tertia
fuit in crucifixione manuũ, & pedum: de qua
Luc, crucifixerunt eũ. Quintò, in tribus cru-
cibus tẽpus ante legẽ, quod tribus distinguitur
interuallis, innuimus. s. ab Adã ad Noë: inde
ad Abrahã, & inde ad Mosen. In quibus tri-
bus tẽporibus iusti Christũ suis sacrificiis præ-
figurauerũt: vel Abel in Agno: Melchisedech,
in pane & vino & Abrahã, in filio. Verum per
præmissa tria verba, nõ illud atq; aliud dicitur:
sed res vna pro sui magnitudine diuersa appel-
latione laudatur: donũ quidẽ, dãtis: munus ac-
cipientis: sacrificiũ offerẽtis. Pater dedit, filius
obtulit: Spiritus Sanctus recepit: vnde Apost.
Christus per Spiritũ Sanctũ semetipsũ obtulit
Deo immaculatũ, singuli tamẽ dederũt & ob-
tulerũt & acceperũt: sed ad distinctionẽ pater
dicitur dedisse, propter authoritatẽ: filius ob-
tulisse propter humilitatem: Spiritus Sanctus
9 accepisse propter benignitatẽ. Eadem enim †
sacrificia dona sunt simul & munera: dona sunt
à nobis ad sustentationẽ à Deo collata: mune-
ra sunt nobis Deo, vt laudetur, oblata. Nam &
quæ sacris offerũtur altaribus & munera nun-
cupãtur, & dona: vnde & Dñs inquit in euang.
S. offers munus tuũ ante altare, vade prius re-
cõciliari fratri suo. Et Daniel dixit ad Balthe- Dan. 5.
sar: Munera tua tibi sint & dona tua alteri da: Gent. 5.
xiiij. q. v. scriptum & alibi: respexit Dñs ad Heb. 5.
Abel, & ad munera eius. Sacrificia dicuntur,
quia sactificãtur & offerũtur, pro peccatis no-
stris: vt nos sacros efficiãt. Vnde populus in-
quit, de pontifice, vt offerat dona & sacrificia
pro peccatis. Sermonũ igitur inculcatio, præde-
uotionis est exercitatio, & ineffabilis cõmen-
datio sacramenti: quod sacramentũ dignè eu-
charistia appellatur: prout dicetur in vj. parti-
cula; super verbo: Qui pridiè, quã pateretur.
Propriè autẽ munus homini, donũ Deo datur.
Nã munera dicũtur, quæ manibus dantur vel
accipiũtur. Rursus dicũtur dona, quo ad panẽ
in quo est farina & aqua: munera quo ad vinũ
in quo est vinũ & aqua. Hæc sancta sunt sacri-
ficia quo ad vtrũq; secundũ Aug. Dona referi-
mus, cũ nosmetipsos Deo offerimus, & dona-
mus munera cũ eius beneficiorũ memores su-
mus: sacrificia illibata, cum ei humilitatem, &
laudes impẽdimus de hoc vide: de conse. d. ij.
10 in canone cõperimus. Et † nota, quòd ideò di-
citur pluraliter dona, munera, sacrificia: quia
panis & vinũ prius, quã consecrentur, diuersæ
sunt species substãtiarum: & diuersæ substan-
tiæ specierum: sed vbi consecratio cœlestis ac-
cesserit. species quidẽ remanent: sed substãtiæ
cõuertuntur, itaq; diuersa sunt cõtinentia: sed
vnicũ est cõtentũ: nã idem sub vtraq; cõtine-
tur: licet nõ in idẽ vtraq; substãtia cõuertatur:
sicut infrà plenius ostendetur. Dicuntur etiam
11 † sancta, & illibata: quia panis & vinũ sancti-
ficãtur in Sacro-sanctũ corpus: & immaculatũ
sanguinẽ Christi. Non enim dicuntur illibata,
quasi nõdum gustata: sed potius dicuntur illi-
bata, i. immaculata, quæ sine macula cordis
& corporis oportet offerri: quatenus & cor ab
iniquitate, & corpus ab immũditia purgetur,
antè quã offerãtur: quoniam (vt ait Apost. de
cõsec. d. ij. qui cælare, &c. seq.) Quicunque 1. Cor.
mãdicauerit panẽ, & biberit calicem Dñi in- 11.
dignè, reus erit Corporis & Sang. Dñi, probet
autem seipsũ homo: & sic de pane illo edat, &
de Calice bibat, qui enim manducat & bibit
indignè, iudiciũ sibi mãducat & bibit. Dicun-

tur ergo illibata, i. ſine labe: ſicut agnus Paſ-
chalis immaculatus, qui ſignificat Chriſtũ qui
eſt ſine macula, i. ruga. Vel illibata, i. incor-
rupta: nõ quia ſubſtantia panis & vini corrũpi
nõ poſſit: ſed quia corpus & ſanguis filij Dei,
in qua virtute verborũ ſpecies iam trãſubſtan-
Pſ. 15. tiatæ ſunt, corrũpi nõ poſſunt. Vnde Pſal. Non
dabis ſanctũ tuũ videre corruptionẽ. Tertiò,
dicuntur illibata, ad notandũ, quòd nullus ex-
traneus ad fidem debet approximare illis, vt
dicetur in iij. particula, ſuper verbo: Cõmuni-
cantes. Tria † autẽ ſunt Eccleſ. ſacrificia, per 12
tria, quæ fiebant in vete. teſt. figurata, provt
dictũ eſt in prooe. huius partis. Sequitur † in 13
primis, quæ tibi offerimus, &c. Sanè legalis
Põtifex ingrediens in ſancta ſanctorũ orabat,
vt dictũ eſt in prooemio huius partis: & Chri-
ſtus ante paſſionẽ orauit ſe glorificari, diſcipu-
loſq; cõſeruari: & nũc etiã ſedẽs ad dexteram
patris interpellat pro nobis: ſic & noſter mini-
ſter ſequens Aarõ & Chriſtũ pro tota ſupplicat
Eccl. quæ conſiſtit in prælatis, & ſubditis &c.
Rom. 8. Licet autẽ vnus tantũ ſacrificiũ offerat: tamen
pluraliter dicit offerimus: quia ſacerdos non
tantum in ſua, ſed in totius Eccleſiæ perſona ſa-
crificat. Quapropter in Sacramento Corporis
Chriſti, nil à bono maius, nil à malo minus
perficitur Sacerdote provt dictum eſt in prooe.
huius partis. Verùm † nobis hic inueſtigandũ 14
occurrit, quibus, & pro quibus, & qualiter, &
quare, debeamus ſacrificium altaris offerre. Et
quidem hæc quatuor ex ipſo canone collige-
re poſſumus euidenter: quibus ſoli deo, vide-
licet indiuiduæ trinitatis, pro quibus Eccl. San-
cta Catholica, videlicet pro omnibus orthodo-
xis: qualiter, in vna fidei, videlicet in commu-
nione ſanctorũ quare, pro beneficiis corpora-
libus, ſpiritualibus, & æternis ſed omnib⁹ pro-
pter Deũ. Primũ notatur ibi: Tibi reddũt vota
ſua æterno Deo, viuo & vero, Secundũ ibi: Pro
Eccl. tua ſancta Catholica. Tertiũ ibi. Com-
municantes & memo. vene. Quartum ibi: Pro
redẽptione animarum ſuarũ: pro ſpe ſalu. & in-
colu. ſuæ. Sacrificiũ ergo laudis offertur & ge-
neraliter pro cunctis, & ſpecialiter pro quibuſ-
dã, i. pro prælatis qui ſunt iuxta Apoſt. in ſu-
blimitate cõſtituti, & pro ſubditis viris & mu-
lieribus: pro ſacerdotibus & adſtantibus, pro
nobis & noſtris. De prælatis & ſubditis ibi: Vna
Rom 13 cũ famulo tuo Papa noſtro, & omnibus ortho-
doxis. De viris & mulieribus, ibi: Memento
Dñe famulorum famula. tua. De ſacerdotibus
& adſtãtibus: ibi: Omniũ circunſtantiũ, & qui
tibi offerunt hoc ſacrificium. De nobis & no-
ſtris: ibi: Pro ſe ſuiſq; omnibus. Sic ergo ex-
ponenda eſt litera, quæ tibi offerimus in pri-
mis, i. principaliter pro Eccleſ. tua ſancta, ca-
tholica, i. vniuerſali toto terrarũ orbe diffuſa
ſed fidei ſacramentis vnita: quã, id eſt, vt eã
pacificare digneris vt habeat pacẽ ab hære-
ticis, & ſchiſmaticis: & adunare, quæ diſperſa
eſt inter perfidos, & paganos. Vel hîc dicitur,
quod orandum eſt pro diſcordãtibus ab inui-
cẽ: quã & cuſtodire digneris à vitiis & dæmo-
15 nibus, & regere in proſperis & aduerſis. Idem
tamen videtur eſſe † pacificare quod adunare:
cuſtodire, quod regere. Tunc enim pacificat,
cũm fidelium mentes adunantur, vt per Spi-
ritũ Sanctũ charitate diffuſa multitudinis cre- 2 Rõ. 5.
dentiũ ſint cor vnum, & anima vna: extra de Act. 4.
ſum. trin. c. ij. Tunc cuſtodit, cũ inter mũdi Pſ. 19.
pericula regitur: vt de ſancto mittens auxiliũ: Apoc. 1.
eam de Sion tueatur. Licet enim in Apoc. ſep- Can. 10.
tẽ ſcribatur Eccl. vna tamẽ in Canticis eſt co-
lũmba. nam ſap. edi, ſi do. & excidit co. ſeptẽ.
Vna igitur eſt Eccl. ſeptẽ ordinibus diſtributa
vel ſeptẽ chriſmatibus inſignita quã ipſe paci-
16 ficat & adunat: ille † cuſtodit & regit qui pro-
pter ipſius regimẽ, & munimẽ propoſuit vni-
uerſis vt omnes ab vno ſicut corpus à cap. gu-
bernentur, pro quo ſtatim oratur cum dicitur.
Vnà cũ famulo tuo Pap. noſtro quæ verba Cle-
mẽs Papa addidit. Nam vt inquit Pelagius Papa,
conſtat ab vniuerſo orbe ſeparatos eſſe, qui
qualibet diſſenſione inter ſacra myſteria Apoſt.
Pontif. memoriã ſecundum cõſuetudinem nõ
frequentant: qui verò non ſunt de Rom. Eccl.
Dioeceſi, pro ſuo quoq; debent orare Pontif.
quatenus vnitatẽ ſpiritus in vinculo pacis ob-
ſeruet: vnde debẽt dicere verba ſequẽtia, ſci-
licet & antiſtite noſtro. Antiſtes tamen ipſe
celebrans non debet ea dicere. Quod verò ad-
dunt quidam de antiſtite & rege noua traditio
eſt vbi orandũ eſſe pro prælatis oſtenditur, o-
randũ etiã eſſe pro principe, Apoſt. docet, 1.
ad Tim. 2. c. † Obſecro) inquit) primo om-
17 nium fieri obſecrationes, orationes, & poſtula-
tiones, & gratiarũ actiones, pro omnibus ho-
minibus, pro regibus: & omnibus qui in ſu-
blimitate ſunt cõſtituti: vt quietã & tranquillã
vitam agamus, in omni pietate, & caſtitate de
conſec. d. j. de hymnis ad fi. Sicut enim duæ
ſunt vitæ, & coeleſtis videlicet & terrena, vna
qua ſpiritus viuit ex Deo, & altera qua caro
18 viuit ex ſpiritu, ita duæ ſunt. † Poteſtates:
Eccl. videlicet & mũdana: vna quæ modera-
tur ſpiritualia: altera, quæ moderatur carnalia:
iſta per clericos: & illa per laicos xvj. d. duo.
Poſt vtranq; Poteſtatem, orãdum eſt pro om-
nibus orthodoxis, qui vtranq; fidẽ catholicã,
videlicet & Apoſt. venerantur & colunt: & ſic
hæretici & ſchiſmatici excluduntur. Ortho-
doxi enim quaſi gloriantes dicuntur: qui vi-
delicet Deum rectæ fidei confeſſione glorifi-
cant.

SVMMA.

1 *Canon memoriam viuerũ continere debet.*
2 *Deus ſcit eos quos approbat: obliuiſcitur, quos reprobat.*
3 *Orandum pro omnibus fidelibus.*
4 *Sacrificium laudis.*

5 *Amicos*

5 *Amicos diligere debemus, vt charitatis ordo seruetur.*
6 *Bona hominis tria, pro quibus Sacerdos offert Deo.* 7 *Vota quæ dicantur.*

CAP. XXXVII.

De secunda parte canonis, scilicet Memento Domine.

MEmento Dñe famulorũ, famularumque
tuarum & omniũ circunstantium,&c. Se-
cunda † pars in qua etiã ostenditur orandum 1
esse pro subditis. Et ex hac iunctura verborum
euidénter conuincitur, quod in hoc loco de-
beat sacerdos specialiter viuos quos voluerit
memorare, quoniã sub sequẽti: Memento de-
functorũ, poterit agere memoriã speciale. Hinc
etiã euidenter apparet, quod sanctũ sit & salu-
bre Missarũ interesse mysteriis: cùm sacrificiũ
Eucharistiæ pro circunstãtibus specialiter of-
feratur. Verũ † cùm Deus nihil ignoret, nec 2
alicuius valeat obliuisci, quid est quòd peti-
mus vt Deus meminerit nostri? Porrò Deus
dicitur scire, quos approbat: vnde nouit Dñs
qui sunt eius: & dicitur nescire quos reprobat:
vnde, Non noui vos. Rursus, dicitur obliuisci
malorũ, cùm malus ad bonũ reuertitur: vnde
si impius egerit pœnitentiã, omniũ iniquitatum
eius non recordabor. Et dicitur obliuisci bo-
norũ, cùm bonus ad malũ peruertitur: vnde.
Iob 7. Si iustus à iustitia sua auertit se, omnes iusti-
Ps. 139. tias eius nõ recordabor. Deus etiam quandoq;
Ps. 24. recordatur ad miserendũ: vnde. Memento mei
Deus meus, quia ventus est vita mea: quãdoq;
ad puniendum: vnde. Memento Dñe filiarum
Edom in die Hierusalẽ. Petimus ergo non vt
nostri meminerit, sed vt nostri misereatur, se-
cundũ illud: Reminiscere miserationũ tuarum
Dñe, & misericordiarũ tuarum quæ à sæculo
sunt. Sequitur: Quorũ tibi fides cognita est,
& nota deuotio, &c. quasi qui propitiaris fi-
delibus & deuotis, qui solus vides in cõscien-
tiis, quæ rectè credãt, & deuotè te diligant: vt
potè renũ scrutator & cordiũ Deus, scientiarũ
Dñs, occultorum omnium perscrutator, in cu-
jus cõspectu nulla creatura est inuisibilis. Pro
quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerũt, hoc
sacrificiũ laudis, &c. quasi diceret: Memento
Dñe, non solum eorum, pro quibus offerimus,
sed etiam sacerdotum, qui offerunt hoc sacrif.
laudis, &c. Cùm enim sacerdos offert pro po-
pulo, nihilominus & pro se. Vel ideò dicit: Pro
quibus † tibi offerimus, vel qui tibi offerunt, 3
quia non solũ offerunt sacerdotes, sed & vni-
uersi fideles: nã & quod specialiter adimpletur
ministerio sacerdotum, hoc vniuersaliter agi-
tur voto fidelium, vel pro quibus offerimus,
scilicet actu: vel qui tibi offerunt, scilicet de-
uotione. Dicitur autem sacrificium laudis, se-
cundum illud Apost. Quicquid facere debe-
1. Cor. 10. tis, omnia in laudem Dei facite, vt Deus lau-
detur in vobis. Secundò sacrificium laudis di-
citur, quia † Christus gratias agens illud in- 4
stituit: provt dicetur in vj. partic. super verbo,
gratias agẽs. Tertiò ideò, quia cum Deo quic- *Ps. 149.*
quam offerimus, sua sibi reddimus, non nostra
largimur: vnde si esuriero, non dicam tibi, *Mat. 28*
meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius:
ergo immola Deo sacrificium laudis, & redde
altissimo vota tua. Quartò, quia Deũ laudare
debemus non solum quia passus est pro nobis, *Ioan. 6.*
sed etiam, quia nobis cum est quotidie, vsq; ad
cõsummationẽ vitæ: vel quia non solũ se dedit
pro nobis in pretium, sed etiam quia dedit se
pro nobis in cibum, vt per pretium redimeret
nos à morte, per cibũ aleret nos ad vitã vnde.
Qui manducat me, viuit propter me: pro se,
ἐκθεσις est, id est, expositio eius, quod sequi-
tur, scilicet pro redẽptione animarũ nostrã, pro
5 spe salutis & incol. suæ. Sequitur † suisq; omni-
bus, &c. videlicet consanguineis vel affinibus,
familiaribus vel amicis: licet enim diligere te- *Mat. 5.*
neamur etiam inimicos, secundum illud: Dili-
gite inimicos vestros: seruare tamen debemus
ordinem charitatis, qui incipit à seipso. xxiij.
q. v. si non licet. de pœni. d. iij. sanè cauendũ
extrà de vsu pallij, in fi. secundũ illud: Intro-
duxit me Rex in cellam vinariam, & ordinauit *Cant. 1.*
in me charitatem: nam & Apost. ait: Dum tẽ- *Rom. 8.*
pus habemus operemur bonum ad omnes: ma-
ximè autem ad domesticos fidei. Pro redem-
ptione animarum suarum, &c. quasi non pro
temporali lucro, vel appetitu terrenorum: sed
pro spe salutis & incolumitatis suæ, id est, pro
salute vel incolumitate speranda: spe enim sal-
ui sumus pro salute quidem mentis & incolu-
mitate corporis: nam vtraq; sanitas est ab illo
qui dicit: Salus populi ego sum. Verum vtra-
que sanitas prouenit ex redemptione animę, id
est, de remissione peccati: sic è contrà de rea-
tu peccati procedit infirmitas vtriusque iuxta
sententiam Veritatis: Ecce sanus (inquit) fa-
ctus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid
tibi contingat: extrà de pœnit. & remiss. cum
6 infirmitas, in princ. Porrò † tria sunt hominis *Ioan. 5.*
bona, corporalia, spiritualia, & æterna: videli-
cet infima media & suprema pro quibus sacer-
dos dicit se offerre. Pro corporalibus, id est,
pro incolumitate: pro spiritualibus id est,
pro redemptione: pro æternis, id est, pro sa-
lute. Nam & Dominus docet nos pro his tri-
bus orare, videlicet pro æternis, vnde: Adue-
niat regnum tuum: pro spiritualibus, vnde:
Fiat voluntas tua, sicut in cœlo & in terra:
pro corporalibus. Vnde: Panem nostrum quo-
tidianum da nobis hodie. Offerimus enim sa-
crificium pro æternis, vt dentur nobis in præ- *Mat. 6.*
mium: pro spiritualibus, vt dentur nobis in
meritum: pro corporalibus, vt dentur nobis
ad adminiculum: vt per hæc & ista perueniа- *2. Cor. 8.*
mus ad illa. Verum cùm dicat Apostol. quòd
virtus in infirmitate perficitur: extrà de sac.
vnc. c. j. & iterum cũ infirmor, tunc fortior

sũ. Quid est, quod prò corporali incolumitate
sacrificiũ laudis offerimus, nisi vt nobis cõferta
vel reddita sanitate gratiarum actiones in ec-
clesia referamus. Sequitur: Tibiq; reddũt vota,
&c. † Vota sua dicuntur, quæ voluntariè
promittuntur, quia volenter & libenter 7
Deo vouere & votum reddere debemus:
extrà de voto, magnæ. Verum, cùm nostra
donemus, & aliena reddamus, quomodò
vota, si sua sunt, reddunt, & non potius do-
nant: vel si reddunt, quomodo sua, & non po-
tius aliena? Sanè votũ & hominis & Dei pro-
pter authoritatem gratiæ: hominis, propter
libertatem arbitrij, propter quod dicit Apost.
1. Cor. Non autem ego, sed gratia Dei mecum. Vel
13. vouere, hominis est: reddere verò Dei.

SVMMA.

1. *Canonis tertia pars. Communicantes. Et quis eam addiderit.*
2 *Caonis Missæ, à pluribus compositus fuit, & cum triplici sanctorum cõmemoratione.*
3 *Canon commemorationem B. Mariæ, & aliorum sanctorum continet. Confessorum tamen, non. nu. 5. 6. 7.*
4. *Ecclesia ex multis constat.*

CAP. XXXVIII.

De tertia parte canonis.

COmmunicantes, tertia pars. † Ciritius Pa- 1
pa addidit hæc verba: Communicantes &
memoriam venerantes. Sanè Põtifex, vt lex iu-
bebat, thuribulũ viuis carbonibus plenũ intra
sancta sanctorũ secum portabat, sicut in proœ.
huius partis dictum est: & Christus carnis suæ
thuribulũ omni virtute plenum tulit ad astra:
sic & sacerdos noster Christi vicẽ tenens, va-
cuus à peccatis & plenus virtutũ, odoribus ad
sacrificium altaris accedere debet. Communi-
cantes & memoriã venerantes. Communicare
idem est, quod participare, quia sanctorum &
angelorum pascuis communicare debemus.
Quatuor autẽ modis in ecclesia cõmunicatur:
prout dicetur in. vj. particula super verbo: qui
pridie. Memoriã venerari, idẽ est quod memo-
riã venerari, idẽ est quod memoriã honorabi-
liter colere, quod B. Maria Virgo per aduentum
Spiritus Sancti genitrix facta est filij Dei Iesu
Christi Domini nostri, qui Deus & homo est.
Illud † autẽ notandũ est, quòd secreta nõ to- 2
ta simul ab vno, sed particulatim à pluribus ex
eo perpẽditur fuisse composita, quia ter in ea
sanctorũ cõmemoratio repetitur: licet hoc ip-
sum prouenerit ad laudẽ & gloriã trinitatis. In
secunda quippè cõmemoratione supplẽtur, qui
primitiuis sanctis deesse videbantur in prima:
verũ in ea cõmemoratione, quæ fit ante conse-
cratione corporis Christi, postulatur sanctorũ
suffragiũ, in ea verò quæ fit post consecrationẽ
corporis Christi, sanctorũ consortiũ implora-
tur: quia nimirũ antè quã corpus Christi, quod
est vniuersalis Ecclesia cõsecretur, id est, antè,
quã regnũ adueniat, necessariũ est nobis in via
sanctorũ suffragiũ, vt meritis eorũ & precibus
diuinæ protectionis muniamur auxilio, sed vbi
corpus Christi fuerit cõsecratũ, id est, vbi regnũ
aduenerit, assequemur in patria sanctorũ con-
sortiũ, vt societatẽ & partẽ cũ S. Apostolis &
Martyr. habeamus. In via quippè cõmunica-
mus cũ sanctis per fidẽ, qua ipsi hìc habuerũt,
& nos habemus: in patria verò participabimus
cũ sãctis per spẽ, quã ipsi habẽt & nos habebi-
3 mus. Nos † enim fidẽ habemus, & spẽ: & illi
spẽ habent, & rem: nos percurrimus stadiũ, illi
possidẽt brauiũ: nos pugnamus in via: illi triũ-
phãt in patria. Cõmunicamus igitur & memo-
riã veneramur Apostolorũ ac Martyr. & præ-
cipuè gloriosæ virginis Dei genitricis Mariæ.
vt eorũ suffragio: de fide, perducamur ad spẽ
de stadio, perueniamus ad brauium: de via, ad
patriã trãseamus. In primis autẽ nominatur no-
mẽ B. Mariæ, quia ipsa eum, qui oblaturus est,
& qui verè hostia est, genuit: & in cœlis obti-
net principatũ. Nominatur & xij. Apostoli &
xij. Martyr. qui omnes huius sacrificij testes
fuerũt, & passionẽ Christi, verbis & effusionis
sanguinis testimonio probauerũt. In hac igitur
cõmemoratione sanctorũ illud obseruat eccle-
sia, quod antiquitus agere cõsueuit, vt in ora-
tionibus suis recolat patrũ memoriã, quatenus
eorum meritis suffragãtibus facilius obtineat,
quod implorat. Sic & Moses, pro peccante po-
pulo intercedens, patrũ memoriã imposuit, di-
cẽs: Recordare Abrahã, Isaac & Iacob, seruorũ,
&c. Exod. 31. Sic & Azarias orasse legitur in
fornace: Ne quæsumus auferas misericordiã tuã *Dan.*
à nobis Domine Deus noster, propter Abrahã
dilectũ tuũ, & Isaac seruũ tuũ, & Israël sanctũ
tuũ. Et quoniã extra vnitatẽ ecclesiæ non est
locus offerẽdi sacrificiũ vnitatis: ideò sanctorũ
memoriæ cõmunicamus in sacrificio, quatenus
in cõmunione sanctorũ sacrificiũ offeramus: nã
sicut † panis ex multis granis, & vnũ corpus ex
multis mẽbris, sic ex multis fidelibus vna cõstat
4 ecclesia. Scriptũ est enim alienigena nõ vesce- *Exod.*
tur ex eis, quoniã sancta sunt: & ideò solũ il- *12.*
lũ ad esum eius agni recipimus, qui nostræ cõ-
iunctus est domui, videlicet omnẽ domesticũ
fidei, à Principe vsq; ad plebeiũ: à populo vsq;
ad publicanũ. Scripserũt autẽ quidã, quòd quia
sacerdos legalis scripta habebat in λογίῳ no- *Exod.*
mina duodecim tribuũ seu patrum. Exod. 30. *12.*
ideò in huius rei memoriã presbyter nominat *Luc. 23.*
memoriã B. Virginis & Apostolorũ & quorun-
5 dã martyrum, Sed † cùm ecclesia inter sanctos
magnificè memoriam confessorum veneretur,
quare in canone non fit de illis cõmemoratio?
Responderi potest quòd canon prius fuit edi-
tus, quàm memoriam sanctorum confessorum
ecclesia celebraret. Nam omnes ferè sancti qui
in canone cõmemorãtur, præcessere Siluestrũ,
præter Ioannẽ, & Paulum, & Marcellinum, &

Petrum,

Petrũ, qui proximè successerunt. Ecclesia verò post tempus B. Siluestri, cœpit memoriam sanctorum cõfessorum venerari. Canon autem ex eo conuincitur præcessisse, quòd Apostolorum catalogus non ita reperitur in illo dispositus, sicut in emendatioribus codicibus, siue euãgeliis inuenitur. In prioribus enim editionibus, vt dicit Hierony. nõ solũ Euangelistarum mutatus est ordo, sed etiam verborum & sententiarũ erat cõfusa cõmistio. † Potest etiã
6 dici, quòd ideò in canone solum fit mentio de martyribus, quia cùm hoc sacramentum sit sacramentum amoris, in ipsius sacraméti ministerio debet solùm memoria fieri de illis, in quibus specialius apparuit signum veri amoris. In Apostolis apparuit per temporalium abiectioné in Martyribus per corporum tormétis expositioné. De primo Mat. 19. Ecce nos reliquimus omnia, &c. De secundo, Sapien. 3. Etsi corã hominibus tormenta passi sunt, &c. Rursus † ideò nõ fit mentio de confessoribus,
7 quia illi nõ sunt passi sicutChristus, cuius passionis est memoriale hoc sacramẽtum. Grego. iij. addidit hæc verba, scilicet illa, quæ in quibusdã ecclesiis dicuntur, scilicet: Quorũ solénitas hodie in conspectu tuæ majestatis celebratur, Dñe Deus noster, in toto orbe terrarũ. Terminatur, auté hæc particula per eundem
Ioan. 1. Dñm nostrum sicut enim per filiũ omnia facta sunt, & ita per ipsum habent omnia esse reparata & terminata, & secundũ quosdã nõ debet hic respõderi amen, neq; vsq; ad fractioné hostiæ, quia Angelorũ chorus sancto ministerio adsistens, respondet Amen: hoc tamen nõ vbiq; seruatur, de hoc dicetur in ij. particula.

SVMMA.

1. *Canonis quarta pars. Et eius expositio.*
2. *Seruitutis duæ species.*
3. *Adoratio soli Deo competit, non imaginibus.*
4. *Leo Papa, quid addiderit canoni Missæ.*
5. *Pax variè & multipliciter accipitur.*
6. *Osculatio altaris, quotuplex. Et quid significet.*
7. *Osculatur altare sacerdos, manibus ab ipso altari remotis. Et quid ita.*

CAP. XXXIX.

De quarta parte canonis.

1 HAnc igitur oblationé, Quarta pars. & hoc dicendo, sacerdos † in quibusdã ecclesiis profundè se inclinat. Sanè legalis Pontifex orans, fumo thimiamatis obumbrabatur, & tegebatur, ne pateret alicui dum cremaret incé-
Rom. 8. sum: sicut in prœmio huius partis dictum est. Et Christus dum patré interpellat pro nobis, Angelorum pertransit intuitum, quia intelligi non potest quantum præsentia sumptæ carnis impetret apud patré pro nobis. Sacerdos quoque dum vicé Christi gerit, quodãmodo tegitur, & latet, quia nec cogitari, nec narrari potest, quanta virtus & potentia sit in verbis eius & in hoc mysterio, quod latet homines & Angelos: ad quod repræsentendũ in quibusdã ecclesiis sacerdos secretã intrans, quibusdã cortinis, quæ sunt in vtroq; latere altaris, quæ tũc extẽduntur, quasi regitur & velatur. Seruitutis nostræ, id est, meæ & cunctorũ, qui tibi seruiunt & famulãtur. Et † nota, quòd duæ sunt
2 seruitutis species, vna quæ soli creatori debe-
* tur, quæ dicitur λατρεία: * altera quæ creaturis impenditur, quæ vocatur δουλεία. Quasdã enim creaturas possumus inter omnia venerari. Vtramq; specié Dñs determinat, dicens: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Vnde versus: Latria sit Domino, debetur dulia seruo. Ad Corpus Christi fertur perdulia ferè. Latria ergo est seruitium, siue cultus soli Deo creatori debitus, quem debemus super omnia reuereri. Ad eam quidé pertinent tépla, & altaria, sacerdotalia, sacrificia, festiuitates, cæremoniæ, & huiusmodi, quæ soli Deo sunt exhibenda, iuxta illud: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, id est, soli Deo seruitutem adorationis impendes. Non enim sanctis & Angelis ad honorem Dei, sed potius Deo ad honorem sanctorum Angelorum dedicantur tépla, & altaria consecrantur, & sacrificia offeruntur, nec ipsis adorationis seruitus, sed soli Deo impenditur, vt dicetur in proœ. vij. partis: ne si secus fiat, nõ θεοσέβειας cultus exhibeatur, sed idolatriæ crimen incurratur, seruiendo creaturæ tãquam creatori, & mutando gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem corruptibilis hominis.
Matth. 22.
Deut. 6.
Mat. 4.
Rom. 1.
3 Si † igitur nec homines nec Angeli adorandi sunt, attédãt quid agunt qui sub prætextu cuiusdam religionis seu pietatis diuersas adorãt imagines: non enim licet aliquid manufactum adorare, prout probatum est in parte. j. sub tit. de picturis. Vna quidé tantũ Dei patris est imago, quã vnã cũ patris adoratione venerari debemus, scilicet vnigenitum Dei filium, Iesum Christum qui est splendor gloriæ, & figura substantiæ eius: cuius non solũ deitatem, sed etiam humanitatem adorare debemus, iuxta illud: Adorate scabellum pedum eius, quoniã sanctum est. Cæteras verò imagines & creaturas sacras & sanctas, id est, Angelos homines & sacramenta, non latria, sed dulia possumus venerari. De adoratione Angelorum legitur, quòd Abrahã oculis eleuatis in conualle Mambre tres vidit, & vnum adorauit ex Angelis, Loth quoq; duobus Angelis intrantibus ciuitatem, occurrens adorauit, petens vt in domum suam hospitio declinarent. De adoratione hominum, legitur quòd Iacob videns Esau venientem præcessit vtramq; turmam, & pronus in terram septies adorauit. Filij quoq; Iacob adorauerunt Ioseph in Ægypto. De adoratione sanctorũ dicit Ecclesia: Crucem tuã adoramus
Heb. 1.
Ps. 98.
Gen. 18.
Gen. 33. & 34.

ramus Domine. Et alibi legitur Christiani sacras imagines piè venerantur & adorant. Sequitur, Dies † quoque nostros & nota, quod 4
Leo Papa adiunxit infra actionē. Hanc igitur oblationem vsq; placatus accipias. Beatus autem Greg. has tres petitiones in canone dicitur addidisse, Prima est: diesque nostros in tua pace disponas, supple, per eum, qui pro nobis est traditus in manus eorū, qui pacē oderunt. Secunda: ab æterna damnatione nos eripi, supple, per eum, qui pro nobis temporali morte dānatus est. Tertia: & in electorum iubeas grege numerari, supple, per eum, qui pro nobis damnatus est cū iniquis. In pace tua, &c. † Et 5
nota, quòd est pax peccatorū, pax iustorum, quæ dicitur quæ pectoris siue spiritualis, pax
Ps. 67. tēporalis & pax æternitatis. De pace peccato-
Gal. 5. rū dixit Ps. Zelaui super iniquos pacē peccato-
Ioan. 14 rū videns. Et de pace iustorum, dicit Apost.
Ps. 61. Fructus spiritus est: charitas:, gaudiū: pax, pa-
Ioan. 14. tientia. Hanc reliquit Dñs Apost. dicens: Pacem relinquo vobis: De pace temporis inquit Proph. Orietur in diebus eius iustitia & abūdantia pacis. De pace æternitatis, Dñs dixit Apost. Pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Pro hac triplici pace ter oramus in Missa. Primò, in hac oratione: Isaac igitur: ibi, diesque nostros in tua pace dispone. Secundò, in oratione libera nos: ibi. Da propitius pacem in diebus nostris. Tertiò, in pax Dñi: ibi, Da nobis pacem: vt de pace temporis per pacem pectoris transeamus ad pacem æternitatis. Ob hoc etiam sacerdos in Missa ter osculatur altare, videlicet in princ. canonis. dicens: Vti accepta, &c. & in oratione: Supplices: & post orationem: Dñe Iesu Christe, qui dixisti Apost. licet quidam nouies osculentur: vt sui adiutorium ad impetrandum nouem choros vel ordines Angelor. in quibus omnes sancti locati vel locādi sunt, inuocent, vel inducant, vel hoc faciunt, quasi gratias agentes de nouē ordinibus quos quilibet sacerdos gradatim suscepit. Circa huiusmodi † altaris oscula notandum est, quòd 6
sacerdos ea facit tribus temporibus in Missa, iuxta tria quibus indiget, & alia tria ab eo in altaris agenda. Primò enim facit quædam oscula, ante collocationem Hostiæ & Calicis, scilicet, quando primo ad altare accedit, quādo ad primum collectam dicturus est: Dñs vobis. & iterum pòst Euang. dicturus: Dñs vobis. qui oscula facit, vt fiat dignus minister in sacrificando. Secundò facit alia post collocationem Calicis, & Hostiæ prius, quàm communicet, scilicet dicturus: Orate fratres, &c. & quando in canone dicitur: Vti accepta. & quando dicit: Ex hac altaris participatione: & finita oratione illa: Dñe Iesu Christe, qui dixisti Apost. quæ facit, vt sit iustus in Christi corpore recipiendo. Tertiò verò facit alia postquam cōmunicauit, scilicet dicturus Dñs vobis. ante post communionem, & completa oratione: Placeat tibi sancta, &c. quæ facit vt sufficiens inueniatur gratia Dño Deo pro receptis referēda. Verū oscula, quæ fiūt ante collocationem hostiæ & calicis: & ea, quæ fiunt post communionem, fiunt super altare, videlicet in medio eius. Cùm enim sacerdotis dignitas & authoritas in sacrificando, nec non sufficientia ad referendas gratias de acceptis, sit solum à Deo, à quo nostra sufficientia est, idcircò ante Calicis & Hostiæ locationē, & postquā cōmunicauit, osculatur mediū altaris per quod propter virtutē cōsecrationis & vnctionis ibi in Missa altaris factæ, maximè repræsentatur Deus, in quo vniuntur extrema. Oscula verò, quæ fiunt post Calic. & Host. collocationē, antequā cōmunicet, fiūt à sinistris calicis, prope hostiam. Ad hoc enim, quòd sacerdos sit iustus in sacrificando, requiritur non solum actio diuina, verum etiā sua, vnde Aug. Qui fecit te sine te, non iustificabit te, sine te. Requirit ergo dispositio ex parte sua, quod fit, si non resistit diuinis monitibus: sed infusio gratiæ fit ex parte Dei, ideoq; oscula quæ fiunt ante communionē non directè fiunt in medio altaris. Rursus illud quod est ex nobis in iustificatione nostra, est quid diminutiuum, & est modicum respectu eius, quod ex Deo est: meritò ergo fiunt à sinistra parte calicis, quæ est pars diminuta & obliqua respectu dextræ. Fiunt tamē iuxta hostiā tum quia in iustificatione plura & nobiliora sunt à Deo seu à Christo, tum quia etiam illud, quod à nobis est, potius haberet rationem mali, quàm boni, nisi quodammodo esset à Deo per gratiā præuenientem elicitum, regulatum & acceptum. Potest etiā secundò dici, quòd ideò quando calix & hostia non sunt super altare, oscula fiunt in medio altaris, videlicet directè super locum crucis, ex chrismate in ipsius consecratione factæ, quia Christus stans in medio discipulorum suorum, dixit eis: Pax vobis:
quæ pax per ipsa oscula designatur. Tertiò, *Ioan. 20.*
ad designandum, quod sicut habetur in Can- *Can. 1.*
ticis, Christus ascensum in cruce purpureum, id est, sanguine rubricatum, media charitate monstrauit: quæ charitas per osculum designatur, quæ etiam media dicitur, quia communis omnibus: pro omnibus enim vo-
7 luit pati ex charitate. † Porrò fiunt oscula ipsa manibus super altare depositis. Primò ad notandum, quòd charitas per osculum designata, operibus debet inniti: nam secundum Greg. Operatur magna, si est: si autem renuit operari, amor non est. Secundò, ad notandum, quod in altaris sacrificio sacerdos omnium temporalium curā deponere & solū ipsi sacrifi-

ſacrificio affixã mentẽ debet habere. Tertiò, ad deſignandum, quòd ad hæc opera eius nõ ſufficit quòd ſolũ Dei miſericordia obtinetur. Adhuc nõ nulli in locis ipſis oſculandis ſignũ crucis cũ tribus extenſis digitis prius imprimunt: tum quia omnia in fide trinitatis agẽda ſunt, tum quia regulariter quicquid ori applicandum eſt, debet prius crucis ſignaculo inſigniri. Et quanquam altaris menſa conſecrata fuerit, & alia multa crucis ſigna in ipſo miſſæ officio præceſſerint, non tamen hoc ſuperfluũ, tum quia non ratione ipſius loci, ſed ratione operis in loco ipſo fienda fiunt: tũ quia quantũcunq; altaris menſa fuerit conſecrata: neſcitur tamen quid in loco ipſo maligno ſpiritui permittatur à Deo: alia etjam multa ſigna prius facta non ratione loci, ſed ratione conſecrationis Corporis & Sanguinis Chriſti facta fuerunt. Alij tamen in penultimo & finali: Dñs vobiſ. nec oſculantur altare: nec in illo imprimunt ſignum crucis: ſed ſe ſolùm ante faciem ſuã ſignant, & benè: tum quia per altaris oſculum, quod in fine Miſſæ fit, intelligitur Sacerdos omnia præcedentia approbare. & eis toto mentis affectu aſſentire: tum quia per corporis Domini præſentiam omnis immundus ſpiritus loco ipſo credendus eſt aufugiſſe. De oſculo etiam altaris & libri, ſub tit. de oſculo altaris dictum eſt.

ADNOTATIO.

Dicitur λατρέια.) Paulus ad Rom. 12. Rationalẽ cultum, quem Deo præſtare debemus, τὴν λογικὴν λατρείαν appellat, & θυσίαν ζῶσαν ἁγίαν, εὐάρεστον τῷ Θεῷ. Hoſtiam viuentem ſanctam acceptamq; Deo. Cæterùm enim ille omnem victimarum immolationem & oblationem, omnem item. Idolorum ſeruitutem aſpernatur abhorretque N. D.

SVMMARIVM.

1 *Canonis quinta pars: Quam oblationem, & eius expoſitio, & nu. 7. 8. 10. 11. 13.*
2 *Iudas, quarta feria, immane ſacrilegium perpetrauit.*
3 *Cruces quinque facit ſacerdos in quinta Canonis part'. Et quid illæ deſignent 4. 5. 6.*
9 *Rationale, & rationabile, quid differant.*
12 *Hoſtia dicitur ſalutaris rationalis, acceptabilis & rata. Et quibus id ipſum rationibus.*

CAP. XL.

De quinta canonis parte.

QVam oblationem, &c. Quinta † pars in 1
qua ſacerdos accedit ad dominici cor-
poris conſecrationem dicens. Quam oblatio-
nem, id eſt, terrenam materiam, ad corpus tui
filij deſtinatam, tu Deus quæſumus in omni-
bus, id eſt, tota cogitatione, tota mente, &
toto intellectu, digneris facere benedictam,
&c. Sanè quarta feria, Iudas † vnus ex duo- 2
decim, à diabolo ſupplantatus, immane ſacri-
legium perpetrauit: dum filium Dei. 30. ar-
genteis vendidit Phariſæis in recompenſatio-
ne damni, quod incurrerat propter effuſionem
vnguenti. Quare, inquit, hoc vnguentum nõ
venditur trecentis denariis & datũ eſt egenis? I cã. 12.
Dixit autẽ hoc non quia de egenis pertinebat
ad eũ, ſed quia fur erat, & loculos habens, ea
quæ mittebantur, aſportabat. Quilibet autem
argenteus valebat decem denarios vſuales, &
ita dãnum vnguẽti, quod valuerat trecentos
denarios, triginta cõpenſauit argenteis. Si verò
dicamus argenteos fuiſſe denarios vſuales,
dicemus, quòd Iudas vendidit Chriſtum quaſi
vile mancipium triginta denariis, qui ſunt
decima trecentorũ denariorum quos valuerat
vnguentũ propter quod Dñs deſpectiuè loqui-
tur per Prophe. Appenderunt (inquit) mer- Zach.
cedẽ meã triginta argẽteos, pretium appretia- 11.
3 tus ſum ab eis. Ad deſignandũ † ergo pretij
quantitatem, quo Chriſtus venditus eſt: Sa-
cerdos hic facit tres cruces communiter ſuper
oblatã & calicẽ cùm dicit: bened. adſcriptã, &
ratã: nã & trecenta pariter & triginta multi-
plicationẽ ſuſcipiũt à ternario: poſtmodũ autẽ
ad deſignandũ venditionẽ & emptionem, duas
cruces imprimit ſigillatim: vnã ſuper hoſtiam,
& alterã ſuper calicẽ, cùm dicit: Vt nobis cor-
pus & Sanguis Corpus fiat. q. d. Illa venditio
fuerat maledicta, præſcripta, irrita, iniqua, &
deteſtabilis, ſed tu Deus hanc oblationem di-
gneris facere benedictam, adſcriptã, ratam, ra-
tionabilem & acceptabilem. Iudas enim dile- Pſal.
xit maledictonem, & venit ei: & noluit bene- 108.
dictionem, & elongata eſt ab eo: ſed tu
Deus hanc oblationem digneris facere bene-
dictam, per quam nos in cœleſtibus benedi- Pſal. 68
cas. Iudas deletus eſt de libro viuentium, &
cum iuſtis non ſcribetur. Sed tu Deus hanc ob-
lationem digneris facere adſcriptã per quã nos
inter electos adſcrib. Iudas laqueo ſe ſuſpen-
dit & Epiſc. eius accepit alter. Sed tu Deus
digneris hanc oblationem facere ratam, per Pſal.
quam ratum noſtræ ſalutis promiſſum, vel ra- 108.
tã, quo ad confirmationem in omnibus bonis
ne ſicut Cain offeramus, qui ſe non Deo, ſed
diabolo obtulit ſacrificium. Item Iudas exiuit
condemnatus, & oratio eius facta eſt in pec-
catũ. Sed tu Deus, hanc oblationẽ facere di-
gneris rationabilem, id eſt, ratione plenã, per
quam irrationabile fiat noſtræ ſeruitutis obſe-
quiũ. Iudas quoq; reddidit malum pro bono,
& odiũ pro dilectione retribuit, Sed tu Deus,
hanc oblationẽ facere digneris acceptabilem
per quam nos tibi reddas acceptos. Secundò
4 fiunt tres cruces † communiter ſuper oblatam
& Calicem, quia Chriſtus tria communiter
egit circa panem & vinum, videlicet accepit,
benedixit, & dedit. Poſt modum ſpecia-
liter facit vnam crucem ſuper oblatam. quia
dixit: comedite, Hoc eſt Corpus meum, &
alteram ſuper Calicem quia dixit: Bibite, hic
eſt ſanguis meus, & ſecundum hunc ſenſum
rectè ſubiungitur. Qui pridiè, quàm pateretur,

† Tertiò fiunt tres cruces quia Iudas vendidit 5
Christum ad crucifigēdum tribus, scilicet, Sa-
cerdotibus, Scribis, & Pharisæis. Ad notandū
ergo communiter tres emptores, facit Sacer-
dos tres cruces communiter super oblatam, &
calicem, dum dicit: benedictam, adscriptam
& ratam. Ad notandum verò discretè vendi-
torem, & venditum: vel tradentem, & traditū:
facit duas cruces discretè super oblatam & ca-
licem, cum dicit: Vt fiat Corpus & Sanguis.
Quartò tres † primæ cruces notant, quòd fa- 6
ctam est, esse ex virtute crucifixi. Vel, signi-
ficant tres dies quibus Christus prædicauit
post Dominicam in ramis palmarum: vel tri-
duum quo in sepulchro quieuit, vel tria loca
corporis, in quibus passus est, id est, manus,
pedes, & latus. Duæ verò sequentes significant
diuinam & humanam naturā: vel quod Chri-
stus in anima & corpore passus est. Et fiunt
quinq; in figuram quod Christus quinq; vul-
nera habuit, vel in quinq; crucibus tēpus legis
exprimimus, quod quinq; libris distinguitur, &
in quolibet Christi passio denotatur, quæ lex
quinq; personis regebatur, scilicet, Iudice, Re-
ge, Principe, Proph. Sacerdote, quibus Chri-
stus assimilatur. Possunt quoq; præmissa verba
secundo modo sic exponi: petimus vt Deus
hanc oblationem † faciat benedictam, adscri- 7
ptam, & ratam, id est, vt eam consecret, ap-
probet, & confirmet in rationabilem hostiam,
& acceptabile sacrificium: ita vt nobis, id est,
ad nostram salutem panis, fiat corpus: & vinū,
sanguis dilectissimi filij tui Dñi nostri Iesu
Christi, Patri quidem dilectus est filius, sicut
ipse pater de cœlo testatus est, dicens: Hic est
filius meus dilectus, &c. & nos eum diligere
debemus: quia ipse prior dilexit nos, & pro
nobis passus est. † Tertiò modo sic: Quæsu 8
Mat. 3. 8. mus, vt tu Deus hanc oblationē facere digne-
ris benedictam, id est, vt à te spiritualiter be-
nedicatur. Vnde virtute patris nostri fuit bene-
dictus fructus virginis Mariæ: adscriptam, id
est, talē, quæ de memoria tui nulla possit ob-
liuione deleri: ratam, id est, talem, quæ de be-
neplacito tuo nulla possit obliuione conuelli:
rationabilem, id est, talem, quæ tuæ diuinæ
rationi conueniat. Differt enim † inter ratio- 9
nabile & rationale: rationabile dicitur, quod
de ratione procedit: rationale verò dicitur,
quod vtitur ratione, vnde & liber iste rationa-
le vocatur, quia eorum, quæ in ecclesiasticis
officiis aguntur, rationes continet. Acceptabi-
lem, id est, vt per eam tibi Deo acceptemur.
Quarto modo sic: † Digneris facere benedi- 10
ctam, id est, Spiritu Sancto repleri, adscriptā,
id est, diuinitati adscribere: ratam, id est, in
veritate, vt ad salutem sufficiat solidare: ra-
tionabilem, id est, in nostra fide: acceptabi-
lem, id est, in nostra deuotione. Quinto modo
sic: quam † oblationem tu Deus omnipotens 11
digneris facere in omnibus benedictam hoc
est transferre in eam hostiam, quæ est omni-
modè benedicta, adscripta, rata, rationabilis,
& acceptabilis, benedicta dicitur hostia salu-
12 tatis, id est, ab † omni causa maledictionis im-
munis tam originali quàm actuali, tam crimi- *Luc. 1.*
nali, quàm veniali: sicut Elizabeth inquit ad
Virginem: Benedictus fructus ventris tui: ad-
scripta dicitur, id est, figuris & scripturis ve-
teribus designata, tam in agno Paschali, quàm
in Manna Cœlesti, tam in Isaac immolando,
quàm in Abel immolato: quoniam (vt inquit
Ioan.) Hic est agnus qui occisus est ab ori-
gine mundi. Rata dicitur quasi non transito-
ria: sicut vetus lex, quæ cessit, vbi noua suc-
cessit: sed quæ permanet in æternum secundū
ordinem Melchisedech. Rationabilis dicitur,
quasi non pecualis, sicut erat legalis, quæ san-
guine taurorum & hircorū non poterat à pec-
cato mundare, sed quæ sanguine proprio con-
scientias emundat ab operibus mortuis. Ac-
ceptabilis dicitur, quasi non illa, de qua dicit *Hebr. 9.*
Prophe. Sacrificium & oblationem noluisti: *Psal. 39*
sicut Dominus ait: Non accipiam de domo *Psal. 4*
tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos, *Ps. 115*
sed illa de qua dicit Psalm. Tibi sacrificabo *Ps. 49.*
Hostiam laudis. Vnde Dñs ait: Sacrificiū lau-
dis honorificabit me. Et secundum hanc dis-
13 positionem rectè subiungitur, vt † fiat Corpus
& Sanguis dilectissimi filij tui Dñi, &c. Patri
enim dilectus est Filius. Iuxta illud: Hic est *Mat. 5.*
Filius meus dilectus, &c. & nos eum diligere *1. Ioā. 4*
debemus: quia ipse prior dilexit nos, & passus
est pro nobis. August. verò sic exponit: Bene-
dictam per quam benedicimur: Adscriptā per
quam in cœlo omnes adscribimur. Ratam per
quam in visceribus Christi, id est, de Corpore
Christi quod est Ecclesia, censemur Rationa-
bilem per quam à bestiali sensu exuimur. Ac-
ceptabilem, vt qui nobis ipsis displicemus per
hanc acceptabiles eius vnico Filio simus: sub-
iungens quod Sacerdos Euangelistarum verba
assumens, dicit: Qui pridie, quàm pateretur,
&c. Amb. dicit, quod hæc verba: Quam ob-
lationem adscriptam, rationabilem, &c. sunt
verba Euangelistæ vsq; ibi: Accipite & man-
ducate: & bibite ex hoc omnes, Alij verò di-
cunt quòd Alexander Papa primus addidit
canoni verba illa: Qui pridiè. vsque: Hoc est
Corpus meum.

SVMMARIVM.

1 *Canonis sexta pars, qui pridiè, quàm pateretur ab Alexandro Papa adiecta. Et eius partium interpretatio & num.* 12. 14. 39. 44. 45.

2 *Christus passus est sexta feria.*

3 *Eucharistia datur post baptismum: sicut olim manna post transitum maris rubri, & quid Eucharistia.* 4 *Hostia vnde dicatur.*

5 *Melchisedech panem & vinum offerens, primus illum sacrificij ritum exercuit.*

6 *Panis in sacrificio debet esse de frumento, & vinum de vite.*

7 *Panis sacrificii, debet carere sale. Et de eius forma num. 8.*

9 *Panis sacrificij, non debet esse fermentatus, sed azymus.*

10 *Græci sacrificant ex fermentato pane, falsò ducti errore.*

11 *Sacrificans in fermentato, an conficiat.*

13 *Consecrationis forma cur alia vtatur Ecclesia, quàm fuerit tradita ab Euangelistis.*

15 *Sacramenti fractio. Et an Christus prius fregerit, quàm consecrarit, aut contrà. Mere diuina, & paradoxa.*

16 *In Christi corpore, vnde miracula considerantur quæ percurrit Author per discursum. nu. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23 24. 25. 26. 27.*

28 *Gregorius Papa, cùm ministraret hostiam matronæ ridenti & incredulæ orauit pro ea.*

29 *Hugo de S. Victore, quid responderit fratribus, simplicem sibi offerentibus hostiam.*

30 *Corpus Christi sub alia specie sumitur, quinque potissimum de causis.*

31 *Panis fractio, in altari, & eius intellectus:*

34 *Christus, quale Corpus suũ dedit in cœna mortale, an immortale: passibile: an impassibile & n. 35.*

32 *Sacramentum mure corrodente, quid comedatur. Item, quid incineratur, dum Sacramentum crematur. num. 33.*

36 *Iudas an cum aliis Apost. corpus Christi sumpserit. In vtramque partem rationes probabiles.*

37 *Eucharistiam an debeat negare homini criminoso & scelesto sacerdos disting.*

38 *Iudæ Christus ne dederit sacramentum, ad bonum, an malum potius eius.*

40 *Christus manu sua communicauit Apostolos.*

41 *Corpus Christi, sumptum & comestum, quid.*

42 *Corpus Christi non violatur in secessu, nec vomitu.*

43 *Panis an consecretur prius, quàm vinum: aut è contrà, aut simul & vnà.*

46 *Sacramenti formæ nihil est addendum, detrahendum, transponendum, aut mutandum.*

47 *Sacerdote vno deficiente quouis casu, post consec. an alius debeat totum, vel partem supplere.*

48 *Consecrari vna species tantùm & seorsum, an possit.*

49 *Vino in Calice prætermisso, quid agendum sacerdoti.*

50 *Sacerdotibus pluribus vni Episcopo concelebrantibus, an ille solus conficiat, qui primitus pronunciat verba.*

51 *Corporis Christi cur eleuetur post consecrationem, latè & maximè nu. 52.*

53 *Campanula, cur pulsetur in eleuatione Sacramenti.*

CAP. XLI.

De sexta parte canonis.

QVi pridie quàm pateretur, &c. Sexta pars
& hæc verba dicitur † Alexander Papa 1
primus addidisse, vt præmissum est. Quod autem hoc loco agitur, repræsentat id, quod
Christus in Cœna fecit: & est sensus horum
verborum. Qui pridiè, quàm pateretur, id est
vna die antè, quàm ipse passus est pro nobis:
voluit tradere Discipulis suis Corporis & Sanguinis sui mysterium, vt illi traderent nobis.
Quintadecima † namq; die primi mensis, qui 2
tunc extitit feria sexta, passus est Christus: &
præcedente nocte, videlicet decima quarta luna primi mensis ad vesperam, vt leges scripturarũ impleret post typicum Pascha, corporis
& sanguinis sui Sacramentũ instituit: & Eccl.
tradidit frequentandũ. Sic enim fuerat præfiguratum in Exod. 10. die mensis primi: tollat Exod. 10.
vnusquisq. agnũ per familias domos suas, &
seruabit eum, vsque ad quartã decimam diem
mensis huius, immolabitq; eum vniuersa multitudo filiorũ Israël ad vesperam, & sumét de
sanguine agni, ac ponent super vtrumq; postẽ,
& super liminaribus domorum, in quibus comedent illum & post pauca. Est enim Phase
Hebraicè: πάσχα, Græcè: Latinè transitus
3 Domini. † Illud autem notandum est, quod
sicut manna data fuit Hebræis post transitum
maris rubri iam submersis Ægyptiis: sic Eucharistia datur Christianis post absolutionem
baptismi, iam deletis peccatis: vt per baptismum emundemur à malo: per Eucharistiam
confirmemur in bono, sicut enim manna populum illum per vastitatem inuiæ solitudinis
ad terram promissionis perduxit: sic Eucharistia populum istum per incolatum vitæ præsentis ad patriam Paradisi perducit: sic dicta,
quia non aliud inuenitur vocabulum, quo dignè tantum Sacramentum valeat appellari, nisi
quod Grecè melius dicitur ἐυχαριστία, quod
Latinè exponitur secundum Isidor. bona gratia: vel secundum alios, dator gratiæ: viaticũ
quoque rectè appellatur, quia deficientes in
via, deducit ad patriam. Sicut enim filiis Israël à transitu maris rubri manna non defuit,
donec venirent ad terram promissionis: ita &
fidelibus renatis per baptismum rubricatum &
sanctificatum sanguine Christi non deficiet
Euchar. donec veniet finis eius sæculi: Sed nec
tũc, nisi quoad hoc, quia vlterius nõ sumetur sub specie. Sed videbimus Deũ facie ad faciem. Hostia † verò secundum Hebræos di-
4 citur ab ostio: quoniam ad ostium tabernaculi offerebatur. Sed secundum gentiles dicitur
ab hoste, quia deuictis hostibus fiebat hostia,
id est sacrificium: & victima pro vincendis, de
quo dictum est sub tit. de oblatione. Dicitur
quoque Hostia immolatio, quia ibi Christus
Sacramentaliter immolatur: qui semel in veritate pro peccatis immolatus est in cruce,
quod tractum est à mola, quæ fieri solebat de
de quodam genere frumenti, quod far seu
ador dicitur. Quod ergo in manna præcessit,
in Eucharistia consumatur, nam quantamlibet
quisque partem accipiat, totam percipit Eucharistiam, sicut euenit de manna, quia nec
qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui
minus parauerat, reperit minus. Hanc ergo Exod. 10.
præfigurabat panis ille cœlestis, de quo Sapiens protestatur: Panẽ de cœlo præstitit sine Sap. 16.
labore omne delectamentum in se habentem,
& omnis saporis suauitatem: quod de se Christus exponens: Ego (inquit) sum panis viuus, Ioan. 6.
qui de cœlo descendi, si quis manducauerit
ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem
ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Et est

notandum , quòd in Ecclesia communicatur
Corpus Christi sumendo pacem, dando panem
benedictum , & benedictionem suscipiendo,
vt dicetur sub tit. de pacis osculo. Qui autem
vult communicare, debet timorem , fidem &
delectationem habere , de consec. distin. ij.
Gen.14. timorem. Sequitur : Accepit panē, &c. Hunc
† sacrificij ritum Melchisedech legitur ce- 5
lebrasse primus, offerens panem & vinum.
Erat enim sacerdos Dei altissimi. Vnde Dauid
inquit ad Christum: Tu es Sacerdos in æter-
Ps. 109. num secundum ordinem Melchisedech , &c.
Sacrificium igitur euāgelicum præcessit lega-
le, non solùm dignitate, sed etiam tempore,
sicut Apostolus plenius ostendit iu Epistola
ad Hæbreos. Ideò verò panem & vinum in
sacrificium Corporis & Sanguinis sui Christus
instituit. vt in sumptione Corporis & Sangui-
nis Christi doceatur esse perfecta refectio ,
quia sicut præ cæteris cibis & potibus corpo-
ralibus, panis cor hominis confirmat, & vinū
cor hominis lætificat : ita & Corpus & San-
guis Christi præ cæteris cibis & potibus spiri-
tualibus interiorem hominem reficiunt & sa-
Ps. 103. tiant. vnde , Poculum tuum inebrians quàm
Ps. 22. præclarum est. In his enim duobus plena cō-
sistit, & perfecta refectio, sicut ipse testatur:
Ioan. 6. Caro mea , verè est cibus , & sanguis meus,
verè est potus. De hoc etiam dicetur in. vij.
partic. super verbo : Hic est Calix. Cæterum
† panis debet esse de frumento, vinūq; de vite 6
quia Christus semetipsum comparauit fru-
mento , cùm ait : Nisi granum frumenti ca-
dens in terram mortuum fuerit , ipsum solum
manet. Et vitis cum dixit : Ego sum vitis ve-
ra. Ipse etiam fuit racemus torculari crucis
pressus. Vnde Esa. 63. Vestimenta tua , sicut
calcantium in torculari. Porrò nec racemus
vuæ, nec granum frumenti debet offerri , nisi
vel expressum in vinum, vel redactum in pa-
nem: de consec. di. ij. cum omne , quia Chri-
stus & panem se dicit, & frumento se compa-
rat. In canone tamen Apostolorum in bucardo
lib. v. c. si quis, ita canitur : Si quis Episco-
pus vel presbyter præter ordinationem Do-
mini aliqua quædam in sacrificio offerat super
altare, scilicet mel, aut lac, aut pro vino sice-
ram , aut confecta quædam , aut volatilia ,
aut animalia aliqua , aut legitimam constitu-
tionem faciens , deponatur , de hoc dictum
est sub tit. de oblatione sacerdotis. Non † de- 7
bet etiam in pane ipso poni sal, quamuis qui-
dam hæretici contrà faciant , propter illud .
quod scriptum est : Quicquid obtuleris sacri-
ficij, sale condies , & illud. Non auferas sal
Leuit.2. fœderis Domini Dei tui de sacrificio tuo, &
illud : In omni oblatione tua offeres sal. Et
in Euangelio : Omnis victima salietur, quæ de
sale discretionis non materiali intelliguntur.
Panis autem † hic formatur in modum de- 8
narij , tum quia panis vitæ pro denariis tra-
ditus est, tum quia idem denarius in vinea la-
borantibus in præmium dandus est , & in for-
ma rotunda, vt dictum est sub tit. de oblatio-
ne. In hoc enim pane sæpè scribitur nomen &
imago Imperatoris nostri. q. j. quod quidam
in fine : quia per eum ad imaginem Dei re-
formamur, & nomina nostra in libro vitæ scri-
buntur. Nonnulli etiam ibi agnum figurant,
tum quia is, qui immolatur, verus est agnus :
tum etiam , propter illud quod legitur Exod.
29 Hæc quidem facies in altari, offeres agnos Exod.12
iugiter & vinum, ad libandum in agno. Panis
9 † quoque non fermentatus , sed azymus in
sacrificium debet offerri , tum ratione facti ,
tum ratione mysterij. Scriptum namque est
in Exod. prima & decima quarta die primi
mensis ad vesperam , comedetis azyma vsque
ad diem 21. eiusdem mensis ad vesperam. Item,
septem diebus fermentatum non inuenietur in
domibus vestris. Item, Qui comederit fermē-
tatum peribit anima eius de cœtu Israël. Item
Omne fermentatum non comedetis. Item, in
cunctis habitaculis vestris comedetis azyma.
Cùm ergo Christus die quartadecima primi
mensis ad vesperam cœnauerit cum discipulis,
& agnum Paschalem comederit, & vtique
ritu legali cum azymis panibus & lactucis
agrestibus , constat quòd ea hora fermenta-
tum non inueniebatur in domibus Hebræo-
rum : & ita panem azymum in corpus suum
absque dubio consecrauit. Cùm enim fermen-
tum corruptionē significet : vnde secundum
Apost. Modicum fermentum totam massam 1.Cor.5.
corrumpit : vt nihil corruptum vel corrum-
pens, sed totum syncerum atque syncerans in
hoc esse sacramento monstretur : non fermen-
tatum, sed azymum consecramus. Iuxta illud 1.Cor.5.
Apostoli: Pascha nostrum immolatus est
Christus : itaque epulemur non in fermento
veteri, sed in azymis synceritatis & veritatis.
10 Græci † tamen in suo persistentes errore de
fermentato conficiunt. Latinos azymitas vo-
cantes , cùm ipsi verius fermentarij valeant
nuncupari. Dicunt enim in Parasceue lunam,
xiiij. extitisse, in qua verus agnus est immo-
latus, vt legis impleretur figura, quæ xiiij. Lu-
na primi mensis Paschalem agnum iusserat
immolari. Dominus igitur eo die se passurum
esse prænoscens, in præcedenti vespera , ne-
cessitate ductus , anticipauit comedere Pas-
cha, & quia tunc licitè poterat comedere fer-
mentatum : ideò & ipsi Corpus Domini de
fermentato conficiunt. Dicunt enim, quod cū
Beata Virgo Maria prægnans fuerit de Spiri-
tu Sancto rectè per fermentatum significatur
Domini incarnatio , propter virginei vteri tu-
morem. Sed responderi potest , quod non
offerimus in sacrificium virginis vterum: nec
ille est ad transubstantiandum necessarius. sed
fides.

fides & Dei verbũ. Sed † nunquid cõficit, qui 11
fermentatum, vel azymũ simul,& fermentatũ,
hodie apud nos sacrificat? & videtur quòd nõ:
cũ Christus azymum consecrauerit, quando
sacramentum instituit; vt dictum est. Prætereà,
vt iam dicetur, Ecclesia à beatis Petro & Pau-
lo hunc sacrificij ritum accepit. Quidã tamẽ
contradicũt, præsertim si negligẽtia vel igno-
rãtia hoc facit: extrà de cele. mis. c. si. Nã &
Leui. 7. legitur in Leuitico: Offeretis panes fermẽta-
Leui. 23 tos, cum hostia gratiarum: qui offeretur pro
pacificis. Item in Pentateuco legitur: Offere-
tis panes primitiarum, de duabus decimis
fermentatæ similæ, & multis cum fermentato
sacrificantibus Ecclesia communicat. † Se- 12
quitur: Eleuatis oculis in cœlum &c. Per hoc,
quòd Christus oculos in cœlum leuauit, insi-
nuat nobis se habere à patre, quod habet,
quódque in principio nostrorum operum de-
bemus dirigere mentis oculos ad Dominum,
tanquam ad doctorem omniũ operum bono-
rum. Item per hoc, quòd oculos ad cœlum
leuauit, & patri gratias egit: docuit nos, quòd
semper patri supplicare debemus, vt hoc tam
magnum sacramentum per manus nostras per-
ficere dignetur. Hîc † autem tria comme- 13
morantur, quæ nullus Euangelistarum descri-
bit, videlicet: Eleuatis oculis in cœlum &c.
vsque Discipulis suis. Item, æterni testamenti.
Item mysteriũ fidei. quis ergo tantæ audaciæ
extitit, vt hoc de corde suo tentauerit inter-
ponere: extrà de cele. mi. cùm Marthæ. Sanè
formã istam verborũ ab ipso Christo accepe-
rũt Apostoli: & ab ipsis Ecclesia. Multa quidẽ
tã de verbis, quàm factis Dñicis propter bre-
uitatẽ prætermiserunt Euangelistæ, quæ tamen
Apostoli suppleuerũt: vt est, quod Apostolus
ait in Epistola j. Cor. xv. Visus est plusquàm
quingentis fratribus simul: deinde visus est, &
Iacobo: deinde Apostolis omnibus: nouissimè
autem tanquam abortiuo visus est & mihi. Nã
& inter ipsos Euangelistas quædã omittũtur ab
vno, quæ supplentur ab alio: vnde cũ tres Euã-
gelistæ cõmemorent: hoc est corpus meũ. so-
lus Lucas adiecit, quod pro vobis tradetur. Et
cum Matthæus & Marcus dicant, pro multis,
Lucas dicit, pro vobis: sed Matthæus addidit
in remissionem peccatorũ † Sequitur: Gratias 14
agẽs &c. Hîc colligitur vnde sacrificiũ laudis
dicatur. Dicitur enim sic: Christus gratias a-
gens &c. illud instituit. Gratias autem agebat,
non pro se: sed pro nobis, id est: pro reparatione
omniũ futura: de hoc dictũ est in secũda par-
ticula, super verbo: pro quibus benedixit &c.
Benedixisti enim benedictione cœlesti, & vir-
tute verbi: qua conuertitur panis in substan-
tiam corporis Christi, scilicet, hoc est Corpus
meum. Et in prolatione huius verbi, fit crux
super panẽ, quæ significat quòd Christus pas-
sus est etiã in natura: totus enim passus est: &

secundũ animam & secundũ corpus: vt dice-
tur in xj. particula super verbo: & præstas: vt
totũ hominẽ redimeret. Quia enim Christus
accepit panẽ & calicem, in sanctas ac venera-
biles manus suas, vtrũq; benedixit: ideò sacer-
dos Christi exẽplo, panẽ & calicem in manus
accipiens, vtrũq; per se crucis signaculo bene-
dicit: quæ duæ cruces innuunt tẽpus cœnæ, &
tẽpus gratiæ: in qua duo parietes in angulari
lapide coniunguntur: vel quòd Gigas geminæ
substantiæ crucifigitur. Cùm autem ad prola-
tionem verborum istorum: Hoc est corpus
meũ: Hic est sanguis meus: sacerdos conficiat: *Ps.* 108
de conse. di. ij. panis est: credibile indicatur:
quòd & Christus eadẽ verba dicendo confecit.
15 Verùm † cum Dominus prius fregerit, quàm
consecrauerit: videtur quòd Eccles. quæ prius
consecrat, quàm frangat, aliter agat, quàm
Christus egerit: & sic peccata: quoniam eius
actio, nostra debet esse instructio. xij. q. j.
exemplum. Super hoc dixerunt quidam, quòd
Christus post benedictionẽ & conuersionẽ fre-
git: nam tunc confecit cum benedixit: literã
hoc ordine construentes. Accepit panẽ bene-
dixit subaudiendũ est, dicens: Hoc est corpus
meum: & tunc fregit, & dedit: & ait: Accipi-
te, & comedite, & iterauit hoc est corpus
meũ. Prius ergo protulit hæc verba, vt eis vim
conficiendi tribueret: deinde protulit eadẽ, vt
Apos. formã conficiendi doceret. Alij dixe-
runt, quòd etiam Christus prius fregit, quàm
consecrauit: nã prius benedixit, & posteà fre-
git: & demũ protulit verba illa: hoc est cor-
pus meum &c. & tunc dedit: & secundũ hoc
& sacramentũ confecit: & formam instituit
post benedictionem, cum dixit: Hoc est cor-
pus meum: intelligentes: illam benedictionẽ
fuisse vel aliquod signum, quod super panem
impressit, vel aliquod, quod super panem ex-
pressit: quibus illud videtur obsistere, quòd
prius fregit, quã dixit: Hoc est corpus meũ:
nec est credibile, quòd prius dederit, quàm
confecerit. Sanè dici potest quòd Christus vir-
tute diuina nobis occulta primò confecit, &
posteà formã expressit, sub qua posteri bene-
dicunt: Ipse nãq; virtute propria benedixit: nos
verò ex illa virtute, quã indidit verbis. Cùm
ergo sacerdos illa Christi verba pronũtiat hoc
est corpus meũ: & hic est sanguis meus: panis
& vinũ in carnẽ, & sanguinẽ conuertuntur, illa
verbi virtute, quâ verbum caro factum est, &
habitauit in nobis: quia dixit & facta sunt:
mandauit & creata sunt: quâ fœminã mutauit *Ioan.* 1.
in statuã: & virgam conuertit in colubrẽ: qua *Ps.* 148.
fontes mutauit in sanguinẽ: & aquam conuer- *Exod.* 4.
tit in vinũ. Nam si verbũ Heliæ potuit ignem
de cœlo deponere: nonne verbum Christi
poterit panem in carnem mutare? certè ma-
ius est de nihilo creare, quod non est:
quàm quod est in aliud transmutare: de

consec. d. ij. re vera &c. panis, & incompara-
biliter maius est quàm Deus ita factus, est
homo quòd non desinit esse Deus: quã quod
panis ita fit caro, quòd desinit esse panis. Illud
per incarnationem semel factum est: istud per
consecrationẽ iugiter fit. Ad prolationẽ ergo
verborum panis diuinitus transubstantiatur in
carnẽ: diuina enim & materialis huius sacrifi-
cij substantia, est verbum: quod accedens ele-
mentũ perficit sacramentũ: sicut verbũ carni
vnitum effecit hominem Christum. Notandũ
† est autem, quòd in corpore Christi vndecim 16
miracula considerãtur, de quibus expressa red-
di ratio non potest, licèt similitudinariè ra-
tiones ad hoc deseruiant. Primum † est quod 17
panis & vinũ transubstantiantur in Corpus, &
Sanguinem: de quo iam rationes positæ sunt.
Alia etiã ratio huic deseruit: quia & cibus &
potus corporalis, fit caro, & sanguis mediante
natura, multò ergo fortius ipsa natura, s.
Deus immediatè facere potest, quod panis cõ-
uertatur in corpus suum, & vinũ, in sanguinẽ.
Secundũ † est, quòd quotidie panis transsub- 18
stantiatur in Corpus, & nullũ fit augmentum
in Deo: ratio huic deseruit: quia & si scio ali-
quod secretum, quod pluribus manifesto: li-
cèt illud omnes illi me reuelante sciant, tamẽ
Ioan. 1. in me solo, siue in mente mea nullum propter
Ps. 148. hoc fit augmentũ. Tertiũ † quia quotidie su- 19
Exod. 4. mitur, & comeditur: nec aliqua fit eius diminu-
tio, ratio, quia etsi de lumine meo mille sumã-
tur, nil deperit in meo: nã & vidua Sareptana
comedebat, & nunquã diminuebatur farina de
hydria: nec oleum de lechyto. Quartum † est, 20
quia indiuisibile diuiditur: & in qualibet par-
te Eucharistiæ totus & integer remanet ratio
in speculo, in quo aliquid repræsentatur, & si
diuidatur per partes: in qualibet parte idem
repræsentatur: vt dicetur in sequenti particula
super verbo, Simili modo. Quintum, † quia à 21
criminosis sumptum non coinquinatur, ratio,
quia nec Sól trãsiens super loca fœtida coin-
quinatur. xx. d. secundũ. Sextũ, quia † cor- 22
pus Christi quod est cibus vitæ, peccatoribus
est mortale, vt dictũ est in prooe. huius partis:
ratio quia & infirmis & debilibus corpore bo-
na cibaria, vt capones, & bona vina sunt noci-
ua. Septimum, quia † sumptum à sacerdote & 23
quolibet alio: ore clauso in cælum rapitur. de
consec. d. ij. quia corpus, in princ. vt iam di-
cetur super verbo: Accipite. ratio, quia de
corpore virginis incorruptæ Christus exiuit:
quia etiam de monumento clauso surrexit, cũ
sit res simplicissima, & ostio clauso in locum
vbi erant discipuli intrauit. Octauũ. † cum sit 24
corpus immensum, quod in tam parua hostia
stat. ratio, quia & pupilla oculi, quæ minima
est, magnum montem apprehendit. Nouum,
† quia idem corpus totum simul in diuersis 25
locis consistit, & à diuersis percipitur, & vide-
tur ratio, quia & verbum hominis semel pro-
latũ, iuxta vocis naturam, totum simul est in
auribus diuersorũ. Prætereà, qui fecit corpus
& locum: vtrumq; facit in altero esse, vt vult
rursus, Luna & Sol, & lumen, in diuersis locis
26 à diuersis videntur. Decimum, † quia pane
transsubstãtiato, remanent accidentia panis, s.
tactus, color, & sapor: ratio, pro similitudinẽ
27 defecit hîc: vt dicetur super verbo, Fregit. †
Vndec. quia sub specie panis est, & sumitur
Corpus & Sanguis Christi imò totus Christus.
Similiter sub specie vini est, & sumitur vtrũq;
& tamẽ nõ est ibi duplex sumptio, Corporis &
Sang. Christi; ratio est quia licèt in vnioni prã-
dio comedam ante potum, & post: non tamẽ
dicor bis prandere: & de hoc dicetur sub. vij.
particula super verbo: simili modo. Veruntã-
men (sicut ait Leo Papa de consc. di. ij. in
quibus.) Quid quæris naturæ ordinem in
Christi corpore, cum præter naturam sit ipse
natus Christus ex Virgine? Et not. quod † quæ-
28 dam matrona singulis diebus dominicis offe-
rebat panes B. Greg., qui cùm post missarum
solemnia Corpus Dñi illi offerret, & diceret
Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat
te in vitam æternam, illa lasciua subrisit: ipse
verò mox dextrã ab eius ore conuertens, par-
tem illam Dominici corporis super altare de-
posuit, deinde coram populo matronam inter-
rogauit, ob quam causam ridere præsumpse-
rit. At illa inquit: quia panem, quem propriis
manibus feceram, tu Corpus Dñi appellabas.
Tunc Greg. pro mulieris incredulitate se in
orationem prostrauit: & surgens particulam
illam panis ad instar digiti carnem factam re-
perit: & sic matronam ad fidem cõuertit. Ora-
uit iterum, & carnem illam in panem conuer-
sam vidit, & matronæ sumendam tradidit. Le-
29 gitur † quoq; quòd cùm Hugo de S. Victore,
doctor excellentissimus, vltima infirmitate la-
boraret, Corpus Dñi instanter petiit sibi dari:
cumque nullum cibum retinere posset, fratres
eius turbationem timentes simplicem sibi ho-
stiã attulerunt, quod ille per spiritum agnos-
cens ait, Misereatur vestri Deus fratres: cur me
deludere vultis? Iste enim quem portatis, Dñs
meus non est. At illi attoniti, mox Corpus
Dñi attulerunt: sed ipse se videns non posse
recipere, eleuatis in cœlum manibus, sic ora-
uit Ascendat filius ad patrem, & spiritus ad eũ
qui fecit illũ. Eccles. vlt. Et inter hæc verba
spiritum emisit, & Corpus Domini inde dis-
30 paruit. Quinque autem † ex causis Sacramen-
tum Corporis & Sanguinis sui Christus sub
altare specie sumendum instituit. Prima est
ad augendum meritum quoniam aliud ibi cer-
nitur, & aliud esse creditur, vt fides habeat
meritum, cui humana ratio non præbet ex-
perimentum: de poe. di. iiij. in domo. Se-
cunda est, ad fouendum sensum: ne abhorreat
animus,

animus, quod cerneret oculus: quia non con-
sueuimus carnē crudam comedere, vel sangui-
nem humanum bibere: de consec. dist. panis
est. Fouetur enim sensus in vno, dum videlicet
solita percipit: & ædificatur fides in altero,
dum in eo quod videt, quale sit illud, quod nō
videt, agnoscit. Tertia est, ad vitandum ridi-
culum ne insultaret paganus, cum illud age-
ret Christianus: vt ita veritas adsit, & ridiculū
desit. Quarta, quia non posset mortalis homo
intueri claritatem, quæ est in corpore Christi,
quod experti sunt discipuli in trāsfiguratione:
prætereà panis confirmat: & vinū lætificat cor
hominis, Quinta, non sumitur sub specie agni,
ne iudaizare videamur, & de more legali ag-
num offerentes. Sequitur † fregit, quæri solet 31
quid Christus in mensa fregit, & quid sacer-
dos nunc in altari frangit? Et fuerunt: qui dixe-
runt, quod sicut post consecrationem vera pa-
nis remanent accidentia: sic & vera panis sub-
stantia, quia sicut subiectum non potest subsi-
Ioan. 12. stere sine accidentibus: sic accidētia nō possunt
subsistere sine subiecto: quoniā accidentis esse,
non est aliud: quam inesse: sed panis & vini sub-
stantiis permanentibus, ad prolationem illorum
verborum: corpus & sanguis Christi: veraciter
incipiunt esse sub illis: ita quod sub eisdem ac-
cidentibus vtrumq; verè suscipitur, scilicet
panis, & caro, vinum, & sanguis: quorum alte-
rum probat sensus: reliquum credit fides. Hic
dicunt quod substantia panis frangitur ac atte-
ritur, inducentes ad hoc illud Apost. panis quē
frangimus. Et Luc. Vnâ sabbati, cum venisse-
mus ad frangendum panes, &c. Et secundum
eos dum sacramentum à mure † corroditur, 32
etiam ipsa panis substantia comeditur, sub qua
corpus Christi mox esse desinit, cum corrodi
1. Reg incipit: de conse. d. ii. qui benè super verbo: hoc
1. est corpus meū Inn. iii. dixit in sepeculo Eccl.
quòd forma panis frangitur & atteritur: sed
corpus Christi sumitur & comeditur, ea quæ
notant corruptionem, referens ad formam pa-
nis: ea verò, quæ notant acceptionem, ad cor-
pus Christi. Berengarius quippè, quia suspectus
Psal. 4. habebatur de hæresi, coram Nicolao Papa cō-
fessus est panem & vinum, quæ altari imponun-
tur post consecrationem, nō solùm sacramentū:
sed etiam in veritate verum corpus, & sangui-
nem Christi esse, & sensualiter non solùm
sacramentum, sed etiam in veritate manibus
sacerdotum tractari, frangi, & fidelium denti-
bus atteri: non autem corpus Christi vel in
partes diuiditur, vel dentibus laceratur, cùm
sit immortale, & impassibile. Sed in qua re fiat
fractio vel attritio: Beatus Aug. de consec. d. ii.
qui manducat, ostendit, dicens: Quando Chri-
stus manducatur, reficit, non deficit: nec quan-
do manducamus, partem, de illo facimus.
Et quidem in sacramento sic fit. Nam & Chri-
stus carnalem sensum discipulorum redar-
guit, qui putabant carnem eius, sicut aliam
carnem diuidendam in partes & morsibus la-
cerandum. Dicitur autem forma panis, non
quod sit: sed quod fuit, sicut dicebatur Si-
mon leprosus, non quod talis existeret, sed
quia talis extiterat. Si verò quæratur quid à
mure, comeditur, dum Sacramentum corro-
ditur, vel quid incineratur, dum Sacramentū
crematur. † Respondet ipse Inno. quòd sicut
33 miraculosè substantia panis conuertitur in cor-
pus Dñi, cùm incipit esse sub sacramento: sic
quodammodo miraculosè reuertitur, cum ip-
sum ibi desinit esse: non quòd illa panis sub-
stantia reuertatur, quæ transiuit in carnem: sed
eius loco aliud miraculosè creatur, quamuis
huiusmodi accidentia sine subiecto possint
esse, sic edi. Dedit † Quæri solet quale Cor-
34 pus Christi in cœna dedit mortale, aut im-
mortale, passibile aut impassibile: ac cætera
quæ ad hanc pertinent quæstionem? Et licèt
simplicitate fidei sufficiat dicere, quòd tale
dedit, quale voluit. Et rursus quale dederit,
ipse nouit. Fuerunt tamen, qui dixerunt quòd
sicut veraciter ipse idem erat, qui dabat, &
qui dabatur: itâ in eo quod dabat, erat passi-
bilis & mortalis, & in eo, quod dabatur erat
immortalis, & impassibilis sicut visibiliter ge-
stabat: & inuisibiliter gestabatur, inuisibiliter
inquam, quantum ad formam corporis, non
quantum ad speciem Sacramenti. Nam in eo
quod gestabat, quod erat, hoc apparebat: in
eo verò quod gestabatur, quod erat ipse, non
videbatur: quia forma panis & vini, velabat
formam carnis & sanguinis. Hic est ille verus 1. Reg.
Dauid, qui coram Acchis rege Geth suis ma- 27.
nibus ferebatur. Quoniam igitur immortalis
dabatur incorruptibiliter edebatur. Hi profe-
ctò concedunt quod si pars aliqua Sacramenti
per triduum mortis Christi reseruata fuisset,
idē corpus simul & iacebat mortuum in sepul-
chro, & manebat viuum sub Sacramento: in
ara crucis patiebatur, & sub forma panis non
lædebatur, Sed quondā incredibile iudicatur,
vt secundum eandē naturam simul esset mor-
talis & immortalis, quod tamē congruebat ei,
secundū eandē personā: fuerūt alij, qui dixe-
rūt, quod Christus mortalis vtiq; fuit, nō ne-
cessitate: sed voluntate in eo quippè quòd im-
munis erat ab omni culpa, liber erat ab om-
ni pœna: vt nil morti deberet pro eo, quòd
nil peccati haberet. Sustinuit tamen sponte
mortalitatem: quia mortem sustinere vole-
bat, quoniam si mortalitatem non suscepis-
set, omnino mori non potuisset: vt ergo
probaret, quòd mortalis erat non necessi-
tate, sed voluntate: quando voluit, mortali-
tatem deposuit & quando voluit mortalitā- Luc. 4.
tem recepit. Legitur in Euang. quòd cum Iud.
duxissent Iesum, vsq; ad superciliū montis, &
eum præcipitare vellēt ille trāsiens per mediū
illorū ibat. Cùm ergo esset ducendus, teneri
se, sicut passibilem tolerabat: sed cum esset

espitandus, ſicut impaſſibilis,per medium illo-
rum tráſibat. † Poteſt tamen ſalua fide conce-
di: quod tūc tale dedit quale tūc habuit mor- 35
tale: videlicet & paſſibile: nó quod poſſet pati
ſub ſacramento,ſcilicet nūc: ſed quòd ſub ſa-
craméto poterat pati, ſcilicet tunc. Nūc autē
ſumitur à nobis immortale, & impaſſibile: nec
tamen majorem nunc habet efficaciam, ſicut
nec maiorem potentiam. Quia ergo paſſibilis
edebatur, & tamen non lædebatur, non erat
humanæ naturæ: ſed diuinæ potentiæ, quā
volebat quicquid omnino volebat.

Diſcipulis ſuis Dubitari ſolet, vtrum Iudas
† cū aliis acceperit euchariſtiam Lucas enim 36
oſtendit Iudā interfuiſſe cum aliis, qui ſtatim
Luc 22. poſt, calicis traditorē cōmemorat, dicens:Hic
Marc. 14. eſt calix noui teſtamenti, in ſanguine meo:
qui pro vobis effundetur. Veruntamen etiam:
ecce manus tradētis me, mecum eſt in menſa,
quotquot autē interfuerūt, euchariſtiā acce-
perūt. Marco teſtante, qui ait: Et biberunt ex
eo omnes, Iuxta quod Chriſtus ipſe præcepe-
Mat.16. rat, teſte Mat. Bibite ex hoc omnes. E contrà
Iudas nō interfuiſſe probatur.Nam ſecundum
Ioan.13 Mat. ſtatim dixit Ieſus bibentibus Calicem:
non bibā amplius de hoc genimine vitis, vſq;
in diem illū, cum illud bibā vobiſcum nouū,
in regno patris mei. Iudas ergo non aderat:
quia cum eo non erat bibiturus in regno. In
hoc caſu fortè tenendū eſt illud, quod Ioan-
nes inſinuat: quia cùm Iudas accepiſſet buc-
cellā, exiuit continuò, erat enim nox.Chriſtus
Luc.22. autē poſt alios cibos,tradidit euchariſtiā,Luca
teſtante qui ait: Similiter & Calicē,poſtquam
cœnauit. Patet ergo, quòd Iudas prius exiuit,
quam Chriſtus traderet euchariſtiā, quod ergo
Lucas poſt calicem commemorat traditorē,per
recapitulationē intelligi dictū poteſt: quia ſæ-
pè in ſacra ſcriptura, quod prius factū fuerat,
poſterius enarratur, ſicut Matth. biduo ante
Paſcha cōmemorat alabaſtrū vnguenti: quod
ſecund. Ioan. ante ſex dies Paſchæ mulier in
domo Simonis leproſi effudit.Sed † conceſſo, 37
quòd Iudas acceperit euchariſtiā, quod pleri-
que cōcedunt: quare medicus ſalutaris medi-
cinā dedit ægroto, quam ei mortiferam eſſe
ſciebat: quoniā qui māducat indignè, iudiciū
ſibi manducat, &c. Reſpondeo, fortè vt ſuo
1.Cor 2. doceret exemplo, quòd ſacerdos non debet
illi cōmunionem negare, cuius crimen, etſi ſit
ſibi notum: non tamen eſt Eccl. manifeſtum:
ne fortè non ſit corrector, ſed proditor. Vnde
legitur canon, de conſec. di. ij. non prohi-
Pſ.21. beat. Non prohibeat diſpenſator: id eſt, ſacer-
dos, pingues terræ, id eſt, peccatores, menſam
Dñi. id eſt, Corpus & Sanguinē Chriſti man-
ducare: ſed moneat exactorem timere. Sed
cùm minus malum ſit reddi ſuſpectum de cri-
mine, quàm cōmittere crimen: & de duobus
malis,cùm alterum vrget, minus tamen ſit eli-
gendū. xiij. di. duo. &c. nerui. videtur, quòd
diſcretus ſacerdos negare debet Euchariſtiam
criminoſo: quatenus minus malum incurrat,
vt maius euitet, id eſt, vt reddatur ſuſpectus,
ne manducet indignè. Sanè cum nemo debeat
vnum mortale committere,ne proximus aliud
mortale cōmittat,eligendū eſt potius ſacerdo-
ti non prodere peccatorem, quàm vt ille non
peccet: ſed ille potius debet eligere, vt abſti-
nendo reddatur ſuſpuctus, quàm quòd cōmu-
nicando manducet indignè xiiij. di. c. j. Sed
quæritur, an Chriſtus ad bonum,an ad malum
38 † Euchariſtiam Iudæ tradiderit? Et quidē non
videtur ad bonum dediſſe, ne ſua ſit intentio-
ne fraudatus, qui teſte Proph. fecit vniuerſa,
quæ voluit. Iudas enim non ad bonum, ſed ad *Pſ.134.*
malum accepit: ſed nec ad malū dediſſe vide-
tur: quia Chriſtus non eſt actor malorum: ſed
vltor. Reſpondetur, quòd ſi hæc propoſitio
ad, cum dicitur, dedit ad malum, intentio-
nem denotet, vel effectum, falſa eſt pro-
poſitio. Si autem conſecutionem innuat vel
effectum, vera eſt, Sanè, quia Chriſtus buc-
cellam intinctam Iudæ porrexit, conſtitutum
eſt ab Eccl. ne Euchariſtia detur intincta: de
conſec di. ij. cum omne. nec debet intelligi,
quòd ſub buccella panis intincta, Chr. Euch.
39 dederat traditori. ſed per buccellam intinctā
atque porrectam, ſuum deniq; traditorem ex-
preſſit. † Sequitur: Accipite & manducate.
Quis vnquam crederet,quòd panis in carnem;
& vinum in ſanguinem conuerti potuiſſet:
niſi ipſe ſaluator hoc diceret. Qui panem &
vinum & omnia ex inuiſibilibus creauit. vo-
luit ergo per nos panem & vinum ſibi offerri: *Mat.26*
& ab ipſo diuinitus conſecrari: vt fidelis po-
pulus credat verum eſſe myſterium, quod ipſe
40 tradidit diſcipulis ſuis dicens: Accipite &
manducate: ſimiliter & de Calice dixit. Sanè
non eſt † intelligendum, quòd ſi ſumptum
corpus de manu Domini, ſibi diſcipuli mini-
ſtrarent. ſed qui conſecrauit, idem & mini- *Luc.22*
ſtrauit: ac ſi diceret: Comedite hanc vtranque
huius Sacramenti comeſtionem inſinuant.
Dupliciter enim Corpus Chriſti comeditur:
quia dupliciter intelligitur ſcilicet verum,
quod de virgine traxit, & in cruce pependit,
& myſticum quòd Eccleſia Chriſti ſpiritu ve-
getata. De vero corpore Dominus ait, hoc eſt
Corpus meum, quod pro vobis tradetur. De
myſtico dicit Apoſt. vnus panis, & vnum cor-
pus, multi ſumus. Verùm corpus Chriſti co-
meditur ſacramentaliter, id eſt, ſub ſpecie.
Myſticum autem, comeditur ſpiritualiter, id
eſt, ſub ſpecie panis, in fide cordis. De come-
ſtione ſacramentali dicit Dominus: Accipite
& comedite: hoc eſt Corpus meum: quod pro
vobis tradetur: hoc facite in meam comme-
morationem. Hoc modo tam boni quàm ma-
li Chriſti corpus manducant: ſed boni ad ſa-
lutem,

lutem, mali verò ad iudiciū. Nisi enim & mali Christi corpus comederent nō dixisset Apost.
1. Cor. 11. ad Corint. 11. Qui manducat indignè, judiciū sibi manducat, non dijudicans corpus Dn̄i; ille autē indignè sumit, qui sacramentaliter & non spiritualiter sumit. Nam & Iudas cum aliis traditur Eucharist. accepisse, vt jam dictum est.
Ioan. 6. De spirituali comestione Dn̄s ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis,
Ioan. 6. hoc modo corpus Christi comedunt soli boni:
1. Ioā. 14 vnde qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet & ego in eo. Nam qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo: vt quid paras dentem & ventrem: crede, & manducasti: de consec. d. ij. vt quid. qui credit in Christum, comedit ipsum, quoniam incorporatur Christo per fidem, id est membrum eius efficitur: vel vnitate corporis eius firmius solidatur. Alibi enim quod manducatur, incorporatur: & qui manducat, incorporat: hoc autem quod manducatur, incorporat: & qui manducat, incorpo-
Ioan. 6. ratur. Vtrumque modum edendi Christus insinuat, vbi dicit: Spiritus est, qui viuificat: caro non prodest quicquam: quia caro Christi nisi spiritualiter comedatur non ad salutem, sed ad iudicium manducatur. Sed † quid 41
est de corpore Christi postquam sumptum fuit & comestum? Responderi potest, quòd si præsentia quæritur corporalis, in cælo quæratur, vbi Christus est in dextra Dei sedens: de consec. di. ij. tribus. Ad tempus tamen præsentiam adhibuit corporalem, vt ad spiritualem præsentiam inuitaret. Vnde cum sacramentum tenetur, gustatur & comeditur: Christus corporaliter adest in visu & in sapore & quandiu corporalis sensus afficitur, corporalis præsentia non aufertur. Postquam verò in percipiendo sensus deficit corporalis, deinceps non est quærenda præsentia corporalis: sed spiritualis est retinenda quia dispensatione completa Christus de ore transit ad cor. Melius est enim, vt procedat in mentem, quā descendat in ventrem: cibus est, non carnis, sed animæ: venit, vt comedatur, non consumetur: vt gustetur, non vt incorporetur: ore
Mat. 13 comeditur: sed stomacho non digeritur: reficit animum: sed non effluit in secessum. Illud verò, quod Dominus ait: Omne quod in os intrat, in ventrē vadit: & in secessum emittitur non de spirituali: sed de carnali cibo dictū est. Quòd si fortè secessus, † aut vomitus 42
post solam Eucharistiæ perceptionē euenerit, ex accidentibus humoribus generatur: cum interdum humores vsque cujuslibet cibi materia vel effluant in secessum, vel emittantur ad vomitum ita quòd quantum ad nos, seruat per omnia corruptibilis cibi similitudinem: sed quantum ad se, non amittit immolabilis corporis veritatem species quandoq; corroditur, & maculatur: sed veritas nunquam corrumpitur, aut inquinatur: sed quando tale quid videris, noli timere sibi sed esto solicitus tibi,
43 ne tu fortè lædaris, si malè credideris. † Sequitur: hoc est Corpus meum. Cum ad prolationem istorum verborum: Hoc est Corpus meum, panis mutetur in corpus, & ad prolationem illorum verborum: Hic est Sanguis meus, vinum mutetur in sanguinem de consec. d. ij. panis est, & prius proferantur ista verba, quā illa: videtur quod panis prius mutetur in corpus quam vinum in sanguinem. Et ita videtur per consequens, quod corpus sine sanguine est: vel sanguis est sine corpore. Propterea dicitur à quibusdam, quod cum totum est dictum, totum est factum nolentes vel non volentes ipsius conuersionis determinare momētum. Alij verò dicunt, quod licet ad prolationem præcedentium verborum panis anteà mutetur in corpus: & ad prolationem sequentiū, vinum posteà mutetur in sanguinem: nunquā tamen corpus est sine sanguine: vel sanguis sine corpore de consec. d. ij. cōperimus, sicut neutrum est sine anima: sed sub forma panis, sanguis existit in corpore, per mutationē panis, in corpus: & è conuerso: non quòd panis, id est corpus in sanguinem, vel vinum mutetur in corpus: sed neutrum potest existere sine reliquo: de hoc iam dicetur. Sed † queritur,
44 quid demonstrauit Christus quando dixit, hoc est Corpus meum per hoc pronomen, hoc, nō videtur quod panem: quia panis non erat corpus Christi, nec etiā corpus: quia nondum illa verba protulerat, ad quorum prolationē panē mutauit in corpus. Super hoc dicunt quidam, quod per hoc pronomen nihil demonstratur: sed illud materialiter ponitur. Sed secundum hoc, quomodo per dictionem nihil significātem fit transsubstantiatio? Præterea, dominus vtebatur illa voce significatiuè: & nos vtimur materialiter: ergo non facimus, quod ipse fecit. Alij dicunt, quòd ea vis data est ipsis verbis, quod ad ipsorum prolationem fit transsubstantiatio. Item, ideò sacerdos ea non profert significatiue: quia non posset sic ea proferre. Mentiretur, nisi diceret: Hoc est Corpus meū. Verū à præmissæ quæstionis laqueo facilè se absoluit, qui dicit, quòd Christus tunc confecit, quando benedixit: de quo dictū est super verbo: benedixit. Nam si opponatur de sacerdote, qui tunc consec. cum illa verba pronuntiat: Respondetur quòd sacerdos nil demonstrat, cū illis verbis non vtatur enuntiatiuè: sed recitatiuè quemadmodum, & cum ait: Ego vitis vera: ego sum lux mundi: & innumera,
45 sum talia. Rursus † queritur, quid demōstrauit cùm dixit: Manducate ex hoc omnes: licet in nullo quatuor Euangelist. hoc legatur de corpore, sed tantum de sanguine inueniatur dictū:

Bibite ex hoc omnes. Cùm enim iam panem
fregiſſet, ſi demonſtrauit aliquid fragmento-
rum, illud non debebant omnes comedere: ſed
ſingulis debebat ſingula diſtribuere, de conſec.
d. ij. ſingali, & ca. ſeq. ſi demonſtrauit corpus
non poterant ex illo: ſed illud comedere, quia
corpus Chriſti non manducatur per partes:
ſed integrum. Sanè frequenter in ſacra ſcript.
videtur agi de vno: ſed agitur de diuerſis: vt
eſt illud: benedixit fregit, & dedit: benedixit
panem: fregit formam: & dedit corpus. Eo-
dẽ modo, cum dixit: Manducate ex hoc om-
nes: pronomen oſtendit integrum corpus: &
præpoſitio innuit formã diuiſam: vt iſte ſit ſen-
ſus: Comedite corpus integrum, ſub forma
diuiſa. Nam ſola forma per partes diuiditur: &
totum corpus integrum manducatur. Simili
modo poteſt intelligi, quod ſubiunxit: Hoc
eſt Corpus meum, id eſt, illud, quod præbeo
ſub hac forma. Quæritur † etiã, ſi additio vel 46
ſubtractio, vel tranſpoſitio, vel interpoſitio, vel
mutatio fiat in illa forma verborũ, quę Chriſtus
expreſſit: vtrum ſi effectum conſecrationis im-
pediat: vt ſi dicatur addendo: Hoc eſt Corpus
meum, quod aſſumpſi de Virgine, vel ſubtra-
hendo, Hoc eſt Corpus, non dicendo, meum,
aut tranſponendo, vt dicendo: Corpus meum,
hoc eſt: vel interponendo, vt hoc eſt vtique
corpus meum: ſiue mutãdo, vt hoc eſt corpus
Ieſu. Sanè grauiter peccat, qui quodlibet horum
quomodolibet attentauerit, præſertim ſi formã
intendat mutare, vel hæreſim introducere de
conſe. di. iiij. retulerunt, quia forma verborum,
quam Chriſtus expreſſit, per omnia debet il-
libata ſeruari: quamuis (ſecundum Philoſo-
phum) nomina & verba tranſpoſita idem ſi-
gnificent: extra de reſcript. neque vtile per
inutile vitietur, & non verbum ex verbo: ſed
ſenſum ex ſenſu transferendum, extra de
verb. ſigni. præterea.

Quid ſi inter prolationem formæ panis, &
vini interponatur ſpatium, & quidem nihilo-
minus fit tranſſubſtantiatio? de hoc tamen du-
bium non eſt, ſecundum illos: qui duas aſſe-
runt eſſe formas vt iam dicetur: de hæc no.
de conſec. d. iiij. ſi non ſanctificatur. Sed cũ
ad † prolationem iſtorum verborum: Hoc eſt 47
Corpus meum: panis mutetur in carnem, de
conſec. di. ij. panis, & ad prolationem illo-
rum: Hic eſt ſanguis meus: vinum mutetur in
ſanguinem: videtur quòd panis ſine vino,
vel vinum ſine pane valeat conſecrari: vt
præmiſſum eſt: & ita ſi poſt prolationem iſto-
rum, & ante prolationem illorum impedimẽ-
tum accidat ſacerdoti, quo minus procedere
valeat: videtur quod panis ſi mutatus in car-
nẽ, vino in ſanguinẽ non mutato. Nunquid er-
go hoc caſu alius ſacerdos totum repetet à
principio: & ſic ſuper panem iterabitur conſe-
crationem verò ab eodem loco tantum, incipiet

in quo ſacerdos ille dimiſit, & ſic diuiditur
myſteriũ vnitatis: extra de elect. quod ſicut.
Super hoc ita legitur in Concilio Tolet. V.
q. j. nihil. Cenſuimus conuenire, vt cum à ſa-
cerdotibus miſſarum tẽpore ſacra myſteria cõ-
ſecrantur, ſi ægritudinis accidit cuiuſlibet in-
teruentus, quo cœptum nequeat conſecratio-
nis explere myſterium: ſic 'librum Epiſc. vel
Presbytero alteri conſecrationẽ exequi cœpti
officij: vt præcedentibus, ſupple qui deferunt
libenter alij pro complemento ſuccedent: de
hoc etiã dicetur in vij. particula ſuper verbo:
noui & æterni ad finem. Verum cum inter
theologos de tempore conſecrationis, ſit di-
uerſa ſententia, quibuſdam dicentibus, quod
cum totum eſt dictum totum eſt factum, aliis
aſſerentibus: quod panis ante mutatur in cor-
pus: & poſteà vinum mutatur in ſanguinem: vt
dictum eſt: ideò plerique tutius incedentes af-
firmant quod alius ſacerdos repetere debet cõ-
ſecrationem atque perficere: quoniam non di-
citur iteratum, quod neſcitur eſſe factũ: extra
de ſacra. non ite. c. j. tamen ne vlla iteratio vel
diuiſio ſacra. ne aliquis ſcrupulus erroris vel
dubitationis remaneat, conſultius iudicatur, vt
illa talis oblata ſtudioſiſſimè pro infirmis re-
cordetur: & ſuper aliis ſpeciebus panis & vini
totus canon repetatur, & præmiſſa hoſtia con-
ſecrata in fine miſſæ à miniſtro vel alio ſuma-
48 tur. † Sed ſi vinum inueniri non poſſit, vel ali-
quo caſu intercedente defuerit: quæritur vtrũ
neceſſitate cogente, vel caſu intercedente, ſola
panis materia poſſit in Euchar. conſec. ſicut &
ſub ſola panis ſpecie debet Euchar. reſeruari?
Sunt ſanè, qui dicunt quod cùm verbũ & ele-
mentum conficiant ſacramentum, nec forma
verborum nec materia rerũ, quas Chriſtus ex-
preſſit mutari ſiue dimidiari poteſt: quia ſicut
vinum ſine pane, ſic panis ſine vino minimè
conſecratur: vnde ſiue aqua pro vino mittatur
in calicem, ſiue ordeum pro frumento forme-
tur in panem, ſicut neutrum per ſe: ſic neutrũ
cum alio tranſſubſtantiatur in carnem, aut mu-
tatur in ſanguinem. Nam ſi panis ſine vino, vel
vinum ſine pane, mutari poſſet in carnem, aut
ſanguinem in his regionibus, in quibus alter-
vtrum inueniri non poteſt: licitè poſſet alterũ
ſine altero conſecrari, minus enim ignorantia,
quam neceſſitas, vel negligentia quã difficul-
tas excuſat. Alij verò dicunt, quod cum Chri-
ſtus prius conuerterit panem in carnẽ, & po-
ſteà mutauerit vinum in ſang. ſicut Euangel.
lectionis textus oſtendit & ſine vino panẽ, &
ſine pane vinum conſecrari contingit. Grauiter
tamen offendit, qui negligenter vel ignoranter
alterutrum ſpeciem prætermittit. Grauius qui
ſcienter aut ſpontè maximè ſi formam intendit
49 mutare, vel hæreſim introducere. Quid † ergo
faciendũ eſt ſacerdoti, ſi vinum poſt conſecra-
tionem cõperiat prætermiſſum? Reſpondeo, ſi

hoc

hoc studiose causa introducẽdi hæresim factũ est, non est sacramentum corporis. Si verò per obliuionẽ, vel negligentiã: nihilominus facta est consecratio corporis, vt præmissum est: de co. d. iiij. retulerunt. Tunc enim vt dicunt aliqui, vinum apponere debet, & super illud solum verba ad consecrandum sanguinem repetere, scilicet ab illo loco: simili modo, &c. vsq; in finem, omissis tamen crucibus duabus, quæ fiunt sigillatim super panem. Alii dicunt quod vino apposito in calice panem consecratum debere immittere, sicq; absque aliqua repetitione sumere sacrificium, sicut fit in die parasceue. Aliis videtur quòd non debet vinũ apponi, ne scandalum generetur. Sed quod primi dicunt, verius est, nam vtilius scandalũ nasci permittitur, quàm veritas requiratur, extra de re. iu. qui scandalizauerit. Si enim hæc veritas prætermittatur, scilicet quod vinũ nõ apponatur, non potest verè dici hoc sacramen. cõmistio corporis & sang. nec corpus Christi sine sanguine sumi debet de consec. d. ii. cõperimus, vel hostia seruetur, & super aliis speciebus canon repetatur, vt præmissum est. Veruntamen, si sacerdos aqua gustata ieiuniũ soluerit, illa die non iteret sacram. Si autem ante verba transsubstantiationis: scilicet. Hic est calix noui testa. &c. aduerterit vinum fortè prætermissum, vel etiam vtrumq; scilicet vinũ & aquã: tunc illa apponat in calice, & in consecratione procedat, reincipiens ab illo loco: Hanc igitur oblationẽ, &c. Si verò vinum sine aqua apponatur, non ideò minus est sacram. vt dicetur in sequenti particula, super verbo, noui & æterni testa. Quia si aliquid de sang. stillauerit, de hoc dicetur etiam super verbo,
50 qui pro multis. Verùm † cum interdum vni Pontifici multi sacerd. concelebrant, prout dicetur in. vj. parte sub. v. feria cœnæ Dñi, vbi agitur de oleo infirmorũ: si fortè non simul omnes consecratoria verba pronuntient, quæritur an ille solus conficiat, qui primus illa pronuntiat: & an cæteri iterent sacram. Si enim hoc concedatur, poterit contingere, quod ille non conficit, qui principaliter celebrat: & ille conficit, qui secundario celebrabit: & sic pia celebrantis intentio defraudatur. Sanè dici potest, quia siue prius siue posterius proferant sacerdotes, referri debet eorũ intentio ad instãs prolationis Epis. cui principaliter concelebranti concelebrant, & tunc omnes simul consecrãt & conficiunt. Quanquã nonnulli consentiant, quòd qui primus pronuntiat, ille cõsecrat, nec aliorũ defraudatur intentio: quia factũ est id, quod itenderant. Cõsueuerant autẽ Presbyteri cardinales Romanũ circũstare Pontif. & cũ eo pariter celebrare & consummato sacrificio de manu eius communionem accipere significantes Apost. qui cum Dño pariter discũbentes sacram de manu eius Euchar. acceperunt: & in eo, quod concelebrant, ostendunt Apost. tunc à Dño ritũ huius sacrificii didicisse. Sanè
51 dictis † verbis illis, hoc est corpus meũ: sacer. eleuat corpus Christi. Primò, vt cuncti adstantes illud videãt: & petant quod proficit ad salutem. Iuxta illud: Ego si exaltatus fuero à terra, &c. Ioan. 12. Secundò ad notandũ, quod non est aliud dignũ sacrificium: imò est super omnes hostias. Tertiò, exaltatio Euchar. in manu sacerd. signat Christum verum panem, per Prophetas in scripturis exaltatum: quando scil. eius incarnationem prophetizabant. Vnde Esa. Ecce Virgo concipiet: & hunc cibũ fore cæteris excellentiorem. Similiter & de potu. *Esa. 7.* Quartò, significat resurrectionem. Quintò, hostia eleuatur, vt populus non præueniens consecrationem: sed ex hoc cognoscens illam factam esse, & Christum super altare venisse reuerenter ad terram prosternãtur. Iuxta illud, ad Philip. In nomine Iesu omne genuflectatur, &c. & illum corde & ore adorent. Iuxta *Phil. 2.* illud Apost. ad Rom. Corde creditur ad iusti- *Rom. 10.* tiam, ore autem confessio fit ad salutem. Alia ratio ponetur prope finem xi. particulæ canonis. Licet igitur fides sufficiat ad salutẽ, iuxta illud Aug. de consec. di. ij, vt quid crede & manducasti: non tamen superflua est eleuatio:
52 tam propter causas præmissas: tum † quia ibi tempus & locus agendi opus se offerunt: fides sine operibus, secundũ Iacob, mortua est: pro- *Iacob. 2.* pter easdem quoque causas calicis eleuatio, licet sanguis videri non possit, superflua non est. Verum autem calix coopertus debet eleuari, dicetur in seq. particula, super verbo: qui pro vobis & tam corpus, quia calix, cum vtraque eleuantur, propter maiorem reuerentiam & securitatem. Et exinde stringit pollices & indices: prout dicetur super verbo: & memores.
53 † In eleuatione autẽ vtriusq; squilla pulsatur: nã & in vet. test. Leuitæ pro tempore sacrificij tubas clangebant argenteas, vt earũ sonitu populus præmonitus foret ad adorandum Dñm præparatus. Et propter causam eandẽ, squilla pulsatur, dũ corpus Christi ad infirmũ portatur. Multa etiã capellam Dñi Papæ baiulans squillã fert ob reuerentiã reliquarũ, quas portat, tunc etiã cerei accenduntur: propter causam in. ij. parte sub ti. de acolyto scriptam.

SVMMARIVM.

1. *Sacramentum, quare sub vtraque specie sumatur.*
2. *Christus pascha typicum celebrauit cum apostolis, luna primi mensis ad vesperam.*
3. *Christus, idem & totus in cælo: idem & totus hic, & vbique est.*
4. *Christus non sinit nos tentari, vltra vires nostras.*
5. *Testam. dicitur etiam promissio.*
6. *Aqua posita cum vino in calice, an conuertatur in sanguinem.*

7 *Christus resurgens an totum sanguinem suum resumpserit effusum in cruce.*
8 *Christi praputium, adseruari in Lateranensi Basilica.*
9 *Aqua pratermissa, an quod gestum est in calice, sit irritum.*
10 *Vinum optimum sumendum est: aliud tamen non violat sacramentum.*
11 *Vinum si fuerit gelatum in calice, quid agat sacerdos. Et quid, si musca vel aranea, quidve aliud ciderit in calicē.* n. 12.
13 *Eucharistia non est danda agroto vomenti. Item, nec ebrioso, insano, haretico, epileptico, & similibus.*
14 *Item de aliis accidentibus.* nu. 15. 16. 17
18 *Sacerdoti qua pœnitentia imponēda, propter sanguinem fusum, vel hostiam sacramenti quomodolibet maculatam. Ex decreto Concilij Aurelianensis.*
19 *Sanguis si profluat à naso sacerdotis, quid agendum.* 20 *Sacramentum corporis Christi quomodo sit mysterium fidei.*
21 *Sacramentum corporis Christi tria habet.*
22 *Corporis & sanguinis Christi substantia est sacramentum.* 23 *Sacramentum, an vnum tantùm, an diuersa. &* nu. 24.
25 *Signorum diuersitas.*
26 *Sacramenta legalia, & euangelica differunt.* 27 *Sacramentum, dicitur actiuè & passiuè.* 28 *Sacramētum, cōsistit in tribus.*
29 *Sanguis Christi, pro quibus sit effusus.*
30 *Peccatum remittitur, & quo ad culpam, & quo ad pœnam, per sanguinem Christi.*
31 *Sacramentum altaris, cur quotidie Ecclesia repetat.*
32 *Passionis Christi triplex habemus memoriale.*

CAP. XLII.

De septima parte Canonis.

SImili modo, &c. Septima pars: licet sub 1
vtraque specie sumatur vtrunque sci. corpus
& sanguis: vtraque tamen species consecratur:
& neutra superfluit, de consec. dist. ij. comperimus, vt ostendatur, quod Christus humanā naturam assumpsit, scil. corpus & animam, vt totum redimeret. Panis enim fertur ad carnem, & vinum ad animam: quia vinum sanguinem operatur, in quo sedes est animæ. xxiij. q. ij.
Leui. 17. Moses. Vnde legitur in Leuit. Anima carnis, in sanguine. Moses quoq; testatur, quòd caro pro corpore, sanguis autē offertur pro anima: quocirca panis & vinum in sacrificio offeruntur: quod valet ad tuitionē corporis & animæ: ne sub specie panis sanguinis sumatur cū corpore, & sic sub altera tantùm specie sumatur, ad tātum putetur peruenire salutem. Et quamvis sub specie panis, sanguis sumatur cum corpore: & sub specie vini sumatur corpus cū saguine secundùm Inn. III. nec sanguis sub specie panis: nec corpus sub specie vini bibitur: aut comeditur: quia sicut nec sanguis comeditur, nec corpus bibitur, ita neutrū sub specie panis bibitur: aut sub specie vini comeditur. Etsi cōcessibile videatur, quòd corpus bibendo & sanguis comedēdo sumatur. Est ergo, secundùm eū, modus sumendi carnem & sanguinem, quo neutrū manducatur aut bibitur. Et ideo rectè statuitur in canone: de consec. dist. ij. comperimus. quòd corpus Christi sacerdos siue eius sanguinē nō sumat. Vnde in quibusdā locis post sumptionē corporis & sanguinis Christi aliquid de ipso sanguine reseruatur in calice, & superinfunditur vinum purū, vt ipsi communicantes inde sumant: nō enim esset decens tantùm sanguinem cōficere, nec calix capax inueniretur. Vtrū autē per cōtactum sanguinis, vinū appositū efficiatur sacramentū: dicetur super verbo, hic est calix. † Sequitur: Postea quàm cœnatū
2 est, &c. xiiij. Luna primi mensis ad vesperam
Christus secundùm legem typicum Pascha cū *Luca* 22.
Apostolis celebrauit: de quo cū dixisset: Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscū, antè quā patiar. cū hoc diceret statim ostendit: vt scil. veteri Paschæ finē imponens noui Paschæ substitueret sacramentum. Accipiēs enim panem, benedixit, ac fregit, deditque Discipulis suis, dicens: Accipite & comedite: hoc est corpus meū: quod pro vobis tradetur. Similiter & calicē, postquàm cœnauit, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est sanguis noui Test. qui pro vobis, & pro multis effundetur in remissionem peccatorum, hoc facite in meam commemor. Hac igitur institutione formati, celebramus iugiter per mysteriū, quod semel offerebatur in pretiū: nam vbi veritas venit, figura cessauit. Christus enim post cœnā, corpus & sanguinē suū dedit Apostolis: vt hoc sacramentū velut vltimū testatoris mandatū arctius memoriæ cōmendaretur: de conse. di. ij. liquido, vnde nouissimū condens hæredibus testa-
mentum, dixit: Vos estis qui permāsistis mecū *Luca* 22.
in tentationibus meis: & ego dispono vobis regnum: sicut pater meus mihi disposuit: vt edatis, & bibatis super mensā meā in regno meo. Et licet Apostoli Eucharistiā, nō ieiuni acceperint, non ideò calumniandū est, quod pransi debeāt hoc sacramentū recipere, sicut faciebant illi, quos Apostolus arguit dicens: Conue-
nientibus vobis in unū: iam nō est dominicam *1. Cor.* 11.
cœnā manducare: vnusquisque enim præsumit cœnam suā ad manducandū: & alius quidē esurit: alius ebrius est. Item ex hoc verbo: postquā cœnatum est: videtur quòd sacerdos cōmunicare debet prius, quàm transeat ad calicis cōsecrationem. Sed de hoc dicetur sub tit. de communicatione sacerdotis.

Sequitur: Accipiens & hunc præclarū cali-
3 cem, &c. ponitur continens † pro contento. Nā
& vnus & idē: & nunc & hîc & alibi sacrificatur ab omnibus: totus est in cœlo: totus in altari, simul & sedet ad dexterā Patris, & manet sub specie sacramenti: sicut tactū est in vj. par-
tic. super verbo: eleuatis oculis. Quod autē vi- *Marc. vlt.*
num.

num in calice consecrauerit, patet ex eo quod
Mat.26. ipse subiung t: Non bibam amodò de hoc ge-
nimine vitis,&c.Et fiunt istæ consecrationes cũ
signo crucis: vt dictũ est in vj.particula,super
verbo benedix t: quia virtute crucis & verborũ
fit transsubstantiatio naturarũ. Hæc autẽ sunt
verba:H c est calix mei sanguin s, id est,conti-
nens sanguinem meũ,vel sanguinis, significans
passionem.Nota † quòd passio dicitur calix,vel 4
à calida potione, vel quia mensuratè sumitur.
Fidelis enim Deus, qui non sinit nos affligi,
plusquam portare possumus.1.Cor.10. De ca-
lice dictum est in parte. j. sub tit.de picturis:
hìc autẽ parum eleuato calice sacerdos illum
deponens.non deserit eum,ad notandum,quod
quilibet Apostolorum sic calicem accepit,
quod vnicuique Dominus ministravit.
Sequitur noui & æterni Testamenti.&c.Sub-
audi confirmatio,noui,dicit: quia nos innouat
Heb.9. per fidem Christi:æterni dicit,quia lex noua nõ
transitoria,sicut antiqua: extrà de celeb Missæ
c.cùm Marthæ. Vetus enim Test.quod hirco-
rum & vitulorum fuit sanguine ded catũ, pro-
mittebat homini temporalia, & transitoria:
nouum verò,quod Christi sangu ne fuit conse-
cratum,promittit æterna:& ideò testamentum,
scil.illud fuit vetus & transitorium:hoc autem
nouũ est & æternum.De nouo habetur Luc 22.
Dispono vobis regnum,&c. vt suprà: vel inde
probatur æternum, id est,perpetuum:vnde asse-
ritur nouũ, id est,vltimũ. Nouissimũ enim ho-
minis testamentum,immobile perseuerat, quia
testatoris morte firmatur. Iuxta illud Apost.
Hebr. 9. Testamentum in mortuis confirmatũ est,alio-
quin nõ valet,dũ vivit,quia testatus est.† Por- 5
rò testamentum nõ solùm dicitur scriptura,sed
& promissio,vt dicetur in procœ.vj.partis: & se-
cundùm hunc modum dicitur: Hic est sanguis
noui & æterni Testamenti, id est, confirmatio
novæ & æternæ promissionis, sicut Dñs ipse
Ioan. 6. promittit: Qui manducat corpus meũ,& bibit
meũ sanguinẽ,habet vitã æternã:unde nec pri-
mũ testamentũ, vt inquit Apost. siue sanguine
Hebr. 9. dedicatũ est.Lecto enim uniuerso legis mãda-
to Moses accipiens sanguinem hircorũ,aut vi-
Exod.24 tulorum,ipsũ librum, & omnẽ populũ aspersit
Hebr. 9. dicens,Hic est sanguis testamenti,quod mãda-
uit ad vos Deus. Ecce, quàm propriè Moses
præcepit quib⁹ Christus vsus est in cœna.Quæ-
ritur vtrũ aqua † cũ vino cõuertatur in sangui- 6
nem? De quo etiam iam infrà dicetur. Si enim
cõuertitur:ergo aqua est sacramentum sangui-
nis,imò videtur,quòd populi.Nã aquæ multæ,
populi multi.Et ob hoc aqua miscetur vino,vt
Christo populus adunetur. Nam & de latere
Christi sanguis exiuit,& aqua, prout tactũ est
sub tit.de oblatione. Si verò nõ cõuertit,quæ-
ritur vbi post cõsecrationẽ existat,& quomodo
separatur à vino,cui fuerat in vnum commista.
Si autem post consecrationem aqua pura per-
manserit, secundum hoc non bibit solum san-
guinem sacerdos.in hoc sacramento,& sic post
vnam sumptionem iterum eodem die commu-
nicare non debet,ac si priusaquam bibisset.Nã
idcirco sacerdos postquã perfudit eodem die,
iterũ non sacrificat, quia vinum purificationẽs
sumit.An fortè dicetur,quod sicut vinũ muta-
tur in sacramentum redemptionis: sic & aqua
transit in sacramentũ ablutionis, quæ de latere
Christi pariter effluxerunt? quis hoc audeat di-
finire? Nam & illud inquiritur,vtrum Christus
resurgẽs † à mortuis sanguinem illũ resumpsit,
7 quem in cruce effudit? Si enim capillus de ca-
pite nostro non peribit, quantò magis sanguis
ille non periit,qui fuit de veritate naturæ? & ta-
mẽ ille in plerisque Ecclesiis,dicitur cõsecrari.
Quid etiã de circuncisione præputij,vel præci-
sione vmbilici dicetur: an in Christi resurre-
ctione rediit ad veritatẽ humanæ naturæ,& ad
locum glorificatam. Sed † melius est totũ Deo
8 cõmittere,quàm aliud temerè diffinire. Credi-
tur tamẽ præputium in Lateranensi basilica cõ-
seruari:licet à quibusdã dicatur,quòd illud fuit
in Hierusalem delatũ ab Angelo Carolo mag-
no,qui transtulit illuc,& posuit Aquisgrani ho-
norificè in Ecclesia B.Mariæ,sed postea Carolo
Calvo positum est in Ecclesia, scil. Saluatoris,
aqud Crosium:sed si hoc verũ est,mirandũ est.
Cùm enim caro illa de veritate humanę naturę
fuerit,creditur,quòd Christo resurgente ad lo-
cum suũ glorificatũ rediit. Aliqui tamẽ dixe-
runt,quod hoc verum esse posset, iuxta opinio-
nem eorũ,qui dicunt id solum esse de veritate
naturæ humanæ, & resurgere, quod ab Adam
traductũ est. Illud autẽ omnino nefas est opi-
nari,quod quidam dicere præsumpserunt,vide-
licet aquã in phlegma conuerti.Nam & de la-
tere Christi non aquam,sed aquaticum humo-
rem,id est, phlegma,mentiuntur exisse: extrà
de celeb.Miss.in quadã Duo namque præcipuè
Ecclesiæ sacramenta de Christi latere effluxe-
runt,videlicet sacramẽtum redẽptionis in san-
guine, & sacramentum regenerationis in aqua.
Nõ enim baptizamur in phlegmate,sed in aqua:
iuxta illud Euang. Nisi quis renatus fuerit ex Ioan.9.
aqua & Spiritu sancto,non introibit in regnum
cœlorum.Quibusdã tamen non videtur absur-
dum, quòd aqua cũ vino transeat in sanguinẽ,
ea videlicet ratione, quod aqua per admistionẽ
transit in vinum:& vinum per consecrationem
transit in sanguinem, vt in c.cùm Marthæ. Et
nota,de conse.dist.ij.c.j.&c.non oportet. Aqua
nanque transit in vinum,cum multo vino mo-
dicum infunditur aquæ:alioquin tota vini sub-
stantia propter guttam aquæ mutaretur vt
quoddam fiat ex illis confusum, quod nec sit
aqua, nec vinum: & tota fontis vel fluminis
aqua propter modicam vini stillam in confu-
sionis speciem mutaretur: nec panis ille posset
in Eucharistiam consecrari: qui factus est de
frumento, cui fortè commistum fuerit vnum
granum ordei, vel avenæ. Sic ergo, si plus

opponatur aquæ, quàm vini, erit irritum ſacra-
mentum: oportet quidem, vt tantùm vini po-
natur ibi, quòd aqua cõmixtum ſaporem vini
retineat, extrà de celeb. Miſ. c. pen. de hoc di-
cetur in vj. parte ſub. v. feria cœnæ Domini, ad
finem. Si autẽ poſt calicis conſecrationẽ aliud
vinum mittatur in calicem, illud quidem non
tranſit in ſanguinem, nec ſanguini cõmiſcetur,
ſed accidentibus prioris vini commiſtum cor-
pori, quod ſub eis latet vndiq; circunfunditur:
non madidans circunfuſum. extrà de cele. Miſ.
c. cum Marthæ. Ipſa tamen accidentia vnum
appoſitum videntur afficere, quod inde confi-
citur: quia ſi aqua pura fuerit appoſita vini ſa-
porem aſſumit. Quidam autẽ voluerunt ad-
ſtruere, quod ſicut aqua pura per aquæ bene-
dictæ contactum efficitur benedicta: ſic & vi-
num per ſacramenti cõtactum, efficitur conſe-
cratum, & tranſit in ſanguinem, quorum aſſer-
tioni minimè ratio ſuffragatur: extrà de conſe.
Eccl. vel altaris, c. quod in dubiis. de quo etiã
dicetur ſub v. ferię cœnę Domini. Sed nunquid
irritum † eſt, quod geritur, ſi fortè aqua præ- 9
termittatur? & videtur quod ſic, ex his, quæ ſub
tit. de oblatione facta ſunt. Cautũ quoque eſt
in canone Cypriani, de conſe. d. ij. ſicut in ſan-
ctificando: quod non poteſt calix Domini eſſe
aqua ſola, neque vinum ſolum, niſi vtrumque
miſceatur. Et ſicut calix Domini non eſt aqua
ſola, neque vinum ſolum: ſic nec corpus Do-
mini poteſt eſſe farina ſola, niſi vtrunque
fuerit adunatum, & panis vnius compage ſo-
lidatum: & hoc quidã conſtanter affirmant, aſ-
ſerentes, quod ſicut aqua ſine vino conſecrari
nõ poteſt, ſic nec vinũ ſine aqua tranſſubſtãtia-
ri valeat, quia de latere Chriſti ſimul vtrunque
manauit. Alij verò concedunt, quod ſi quiſque
non intendens hæreſim introducere, obliuione
vel ignorantia prætermiſerit aquam, nõ fit ir-
ritum ſacramentum. Illam tamen per obliuio-
nem prætermittens venialiter peccat: per ne-
gligentiam, mortaliter, & eſt grauiter punien-
dus, & ſemper poteſt apponi ante tranſſubſtan-
tiationem: & quod prædicitur vnum ſolum, nõ
poſſe offerri intelligunt, niſi fiat ſimpliciter vel
ignoranter, vel non poteſt, id eſt, non debet. Nã
& Græcorum Eccleſia, dicitur non apponere
aquam in ſacramento: ait enim Cyprianus de
conſ. d. ij. ſcriptura. Si quis de anteceſſoribus,
vel ignoranter, vel ſimpliciter non obſeruaue-
rit, quod nos Dominus facere exemplo, & ma-
giſterio docuit, poteſt ſimplicitati eius de in-
dulgentia Domini venia concedi: nobis verò
non poteſt ignoſci, quod nunc à Domino in-
ſtructi ſumus, vt calicem Domini cum vino
miſto, id eſt, vinum cum aqua in calice miſtũ,
ſecundùm quod Dominus obtulit, offeramus.
Ex quibus verbis apertè colligitur, quòd vinũ
aquæ miſtũ Chriſtus in cœna Diſcipulis tradi-
dit. Si verò vinum pętermittatur, de hoc dictũ
eſt in vj partic. ſuper verbo: Hoc eſt corpus.
10 Porrò licet diligenti † ſtudio vinum opti-
mum pro ſacrificio ſit quærendum: vitium ta-
men vini nõ maculat munditiam ſacramenti:
quocirca ſiue nouũ vinum, quod muſtum ap-
pellatur, ſiue et ã acidũ, quod appellatur ace-
tum, offertur, ſacramentum conficitur, & diui-
nitus conſecratur: vitandum eſt tamen, ne tale
vinum miſtum vel coctum, vel roſatũ, vel ſpe-
ciatum in calice ponatur. Sunt tamen qui di-
cunt acetum nõ eſſe vinum, cùm propriã mu-
tauerit naturam: nam vinum eſt calidum, illud
frigidum, & ideò ex eo confici nõ poſſe, ſicut
nec ex agreſta. Quod concedi poteſt in aceto
ex alio, quàm ex vino facto. Nã ſi ex vino fa-
ctum fuerit ſecus: cùm eadẽ propriè ſit ὀσία,
id eſt ſubſtantia. ff. de contrah. empt. & vendi-
tionibus. de conſe. d. ij. ego C. de ſum. Trinit.
inter claras. §. omnes verò. Iulius quoque Pa-
pa: de conſe. d. ij. cum omne. & c. præcedenti,
dixit quod cum lacte confici non poteſt. Bo-
trus autẽ uvæ in neceſſitate comprimi & inde
confici poteſt: ſed de ipſo botro nõ compreſſo,
nõ poteſt communicari. Non poteſt etiã con-
fici cũ aqua, cum qua panis in muſto intinctus
11 lavatur. † Illud autẽ notandum eſt, quod ſi vi-
num in calice congelatum fuerit debet tamdiu
exhalare ſacerdos, donec glacies ſoluatur quod
tum ſi ſic ſolui nequiuerit, adhibeat ignem.
12 † Si autem muſca, vel aranea, vel aliquid
tale ceciderit in calicem: projici debet vinum
illud in piſcinam, & aliud vinum & aqua appo-
ni. Si verò poſt tranſſubſtantiationem ibi ceci-
derit, vel ſanguinem tetigerit, ſanguis ſumatur,
& illud prius in aliquo calice ſuper vino per-
fundatur: & quanto diligentius & cautius fieri
poteſt, abluatur & demum ſuper piſcinam cre-
metur: quia vix poſſet abſque horrore & vomi-
tu ſumi. Ablutionem verò ipſam ſacerdos poſt
conſecrationem, vel miniſter ſumat. Sed & ſi
quis ſtatim Chriſti corpore ſumpto, nauſeã pa-
titur, vomitus ſimiliter ſuper piſcinam combu-
ratur, & puluis in piſcinam mittatur. Si tamen
aliqua beſtiæ particula videatur ibi, vel ſi cor-
pus Chriſti infirmo datũ, rejicitur illud reue-
renter ſuſcipiatur, & contritũ cum vino in ca-
lice ſumatur, ſi integrum nequeat recipi: & ſi
horror ſit illud ſumere, pro reliquiis cuſto-
13 diatur. Nõ eſt † igitur dãda Euchariſtia ægro-
to vomenti, ſed credat, & manducauit: de con-
ſe. d. ij. vt quid. Sed & ſi quis adeò ægrotus eſt,
vt maſticare nõ poſſit, tunc tantũ ſumat aquã,
à Chriſti corpore tactã, minimã tamẽ particu-
lam ſumens totũ ſumit, vt præmiſſum eſt. Non
14 eſt † etiã danda ebrioſo, inſano, hæretico, epi-
leptico, & ſimilibus, niſi infirmitate ceſſante.
xxvj. q. vlt. is qui. leproſo tamen dari poteſt, &
muto, & ægroto cõpoti ſumẽti poſt confeſſio-
nem & abſolutionem à peccatis. Qualis autẽ
pœnitentia imponẽda ſit ei, qui propter ebrie-
tatem,

tatem,vel voracitatẽ, vel infirmitatem Eucha-
riſtiam evomit: in canone Bedæ habetur de
conſe.di.2. ſi quis per totum, Et nota quod is,
qui communicauit, ſi cõmodè,& abſque vio-
lentia naturæ poteſt, debet abſtinere à ſputo:
alioquin poſt horã cõuenientem ſpuere poteſt,
ſaltem in loco,vbi ſputũ nequeat pedibus cõ-
culcari.Si quidem homo ſpiritualis omnia iu-
1.Cor.2. dicat, & ipſe à nemine iudicatur, & omnia
munda ſunt mundis. Quòd ſi † ſuper lignum, 15
vel lapidem, vel terrã Euchariſtia vel aliquid
de ſanguine ceciderit,ſanguis lingua lamben-
dus eſt:& deinde radendus:& extergendus eſt
ipſe locus & puluis in ſacrario ſiue cum reli-
quiis reponendus. Si verò ſuper corporale ce-
ciderit, fugatur ſicut diligentius fieri poterit,
& lauetur ter in calice, & aqua lotionis poſt
Miſſam ſumatur: deinde corporale reconden-
dum eſt,& loco reliquiarum ſeruandũ eſt.† Si 16
verò palla altaris intincta fuerit,& eodẽ mo-
do ipſa particula, intincta inciſa, eſt pro reli-
quiis ſeruanda. Si autẽ ſuper caſulam vel albã
deguttet, ſimiliter fiet. Si ſuper quodcunque
profanum veſtimentum, comburenda eſt pars
illa,& ciuis in loco ſacro reponẽdus,vt dicunt.
Pius tamen Papa ſtatuit: de conſec.di.ij. ſi per
negligentiã,vt ſi aliquid de ſanguine ſtillaue-
rit in terram,lingua lãbatur.Si verò fuerit ta-
bula locus corradatur ne cõculcetur:& raſura
igne conſumitur,& cinis intra altare condatur,
& ſi ſuper altare ſtillauerit,ſorbeat miniſter ſtil-
lam quantũ poterit. Si † ſuper linteum altaris, 17
miniſter lauet linteamina, quæ ſtillam tetige-
runt,tribus vicibus,calice ſubterpoſito,& aqua
ablutionis ſumatur in calice,& iuxta altare re-
condatur.Ibidem † etiã ſequitur,qualis pœni- 18
tentia ſacerdoti cui hæc contingeret, ſit prius
quàm celebret imponẽda,Et nota,quod ſi an-
te tranſſubſtantiationem effuſa fuerit pars mu-
tentur pallæ ſub ſilentio,& celebrans ſuũ offi-
cium exequatur: ſi totũ effuſum ſit,tunc præ-
miſſa confeſſione miniſter duo reincipiat offi-
cium ab illo loco:Hanc igitur oblationẽ, &c.
Si verò poſt tranſſubſtantiationem pars effuſa
eſt,tunc ſimiliter officiũ exequatur. Si totũ,ita
quod nihil haaſerit, quod valde enorme eſt,
tunc ponat hoſtiam ſuper propitiatoriũ:& mi-
niſter denuò ponat vinũ &aquam,& reincipiat:
Hanc igitur oblationem,&c.confeſſione tamẽ
præmiſsâ,& hoſtiâ ſeruatâ ſumatur poſtmodũ
à miniſtro in fine Miſſæ,vel ſeruetur pro infir-
mis. Rurſus Concilium Aurelian.de cõſe.di.ij.
ſtatuit, quòd qui non benè cuſtodierit ſacrifi-
ciũ,vt mus,vel aliud animal illud comederet.
xl.dies pœniteat. Qui autẽ perdiderit illud in
Eccleſia,vel pars eius acciderit, & inuenta nõ
fuerit.xxx.dies pœniteat. In eodẽ etiã capitu-
lo,ita ſequitur,in Bucardo lib.5.Vnde ſcriptũ
eſt: Perfundens aliquid ſuper altare de calice,
quando offertur,ſex dies pœniteat;aut ſi abũ-
dantius.vij.dies pœniteat. Qui autẽ perfundit
calicem dum Miſſæ ſolennitas celebratur. [illegible]
dies pœnitebit. Si verò Miſſa celebrata pre-
byter neglexerit accipere ſacrificiũ ſimiliter
xl.dies pœniteat. Et qui pollutus nocturno tẽ-
pore acceperit ſacrificium. vij. dies pœniteat.
Qui negligentiam erga ſacrificium fecerit,vt
vermibus conſumptũ,ad nihilũ deuenerit,tres
quadrageſimas cum pane & aquã pœniteat. Si
integrum inuentũ fuerit,& in eo vermis com-
buratur,* cinis ſuper altare recondatur.Et qui
neglexerit,quaternis diebus ſuã negligentiam
ſoluat.Si cum amiſſione ſaporis ſacrificiũ dul-
coratur.xx.dies ieiunio expleantur. Qui verò
conglutinatum miſerit.vij.dies pœniteat,ſi ſa-
crificiũ fuerit ſordida vetuſtate perditũ, igne
comburendũ eſt:& cinis iuxta altare ſepelien-
dus,ſicut legitur in Bucardo lib.v.c.omne. Itẽ
19 etiã notandum eſt, quod ſi à naſo ſacerdotis †
celebrantis ſanguis exierit,vel nauſea ſuperue-
nerit, recipiatur in aliquo vaſculo, ne ſancta
cõtaminentur,& ter terſo naſo,vel ore abluto,
reincipiat ſub ſilentio,vbi dimiſit.Si verò infir-
mitas ſuperuenerit,innitatur ſuper crepidinem
ſiue oram altaris,vel ſedeat,donec cõualeſcat,
& ſic incipiat, vbi dimiſit: ſed ſi nullo modo
poteſt conſummare miniſteriũ, alius ſacerdos
paratus incipiat,vbi ille dimiſit: provt dictum
eſt in vj. partic. ſuper verbo: Hoc eſt corpus
meum. Sed ſi incertũ eſt,vbi ille dimiſit,tunc
quia periculoſũ eſſet verba ſacramenti iterare,
vel prætermittere,poſita oblata illa ſuper pro-
pitiatorium miniſtret denuò, vt præmiſſum eſt.
Sequitur: myſterium fidei,&c. Ideo dicitur †
20 myſteriũ fidei,quia aliud videtur,aliud intelli-
gitur:hoc credere iubemur,diſcutere nõ aude-
mus:fides enim non eſt,niſi de occultis. Iuxta
illud: Fides non habet meritum, &c. vt ſuprà
Greg.de conſe.d.ij quid ſit ad fidẽ,dicit quod
ideò dicitur myſteriũ fidei,quia credere debe-
mus,quod ibi ſalus noſtra cõſiſtit,vel quia ſine
fide non fit hoc ſacramentũ,id eſt,ſine ea illud
intelligi plenè non poteſt. Dicitur autẽ myſte-
rium:quia ſecretã & reconditã habet diſpenſa-
tionẽ.j.q.j.multi. μυςήριον autẽ Græcè,dicitur
ſecretũ Latinè,& ſecundùm Inno.III.de celeb.
Miſ. c.cùm Marthæ. Nullus Euangeliſtarum
dixit hæc verba. Ex his autẽ & aliis ſcripturæ
verbis, quidam dixerunt in ſacramento altaris
veritatẽ corporis & ſanguinis Chriſti nõ eſſe,
ſed imaginẽ tantùm,& ſpeciẽ &figurã,pro eo,
quod ſcriptura memorat aliquoties id, quod
in altari ſuſcipitur,eſſe ſacramentum,& myſte-
rium,& exemplũ.Sed hi profectò laqueum er-
roris incurrunt. De quo etiã tactum eſt in vj.
partic.ſuper verbo,Fregit. Nunquid enim ideò
ſacramentum altaris veritas nõ eſt,quia figura
eſt? Abſit omnino,ſi tamen hoc eſſet, ergo nec
mors Chriſti veritas eſt,quia figura eſt: reſur-
rectio Chriſti veritas non eſt, quia figura eſt:
nam

nam mortem & resurrectionem, Christi figurã
& imaginem, & similitudinẽ esse manifeste de-
Rom. 8. clarat Apost. dicens: Christus mortuus est pro
delictis nostris, & resurrexit propter iustifica-
1. Pet. 2. tionẽ nostrã. Et Petrus Apost. Christus passus
pro nobis, vobis relinquens exemplũ, vt sequa-
mini vestigia eius. Ergo mors Christi, exemplũ
fuit ne in peccato moriamur, & resurrectio
eius, exemplum fuit, vt iustè viuamus. Si enim
veritas non fuit, ergo Christus verè mortuus
nõ fuit, & verè nõ resurrexit: sed mors eius &
resurrectio eius, vera nõ fuit, sed absit hoc. Nã
Propheta de eo prædixit: Verè languores no-
Esai 53. stros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit.
Altaris ergo sacramẽtum, est veritas & figura.
Tria † quippe sunt in hoc sacramento discreta, 21
videlicet: Forma visibilis. Veritas corporis. Et
virtus spiritualis: de conse. di. ij. corpus forma
panis & vini: veritas carnis & sanguinis, virtus
charitatis & vnitatis. Primũ oculo cernitur. Se-
cundũ, animo creditur. Tertiũ corde percipi-
tur. Primũ est sacramentũ, & non res. Secundũ,
est sacramentũ, & res. Tertiũ verò, res & non
sacramentum. Sed primũ est sacramentum ge-
minæ rei. Tertiũ, est res gemini sacramenti. Se-
cundum autẽ, est sacramentum vnius, & res al-
terius. Nam forma panis vtramq; Christi car-
nem significat, id est verã & mysticã: sed verã
carnem & continet & significat: mysticã verò
significat, sed nõ continet. Sicut enim vnus pa-
nis ex multis granis conficitur, & vinum ex di-
uersis racemis confluit: sic & corpus Christi ex
multis mẽbris cõponitur, & vnitas Eucharistię
ex diuersis personis consistit, scil. in prædesti-
natis, vocatis, iustificatis, & glorificatis. Nam
Rom. 8 quos Deus prædestinauit, hos & vocauit: &
quos vocauit, hos & iustificauit. Vnde & Apo-
1. Cor. 10 stolus Vnus panis, vnum corpus, multi sumus.
In cuius rei typũ facta est arca Domini de li-
gnis Sethim, quę sunt imputribilia, & albæ spi-
næ similia. Patet † ergo, quod substãtia corpo- 22
poris & sanguinis Christi est sacramentum &
res: sed alterius sacramẽti est res, & alterius rei
est sacramentum & res: sed alterius sacramenti
est res, & alterius rei est sacramentum. Est enim
res primi, quia figuratur & continetur à primo
videlicet à forma visibili, &c. Et est sacramen-
tũ tertij, quia significat, & efficit tertiũ, id est,
vnitatem ecclesiasticam: Dicitur ergo hoc my-
steriũ fidei, quoniã aliud ibi cernitur, & aliud
ibi creditur. Cernitur enim species panis & vi-
ni, & creditur veritas carnis & sanguinis. Quod
autẽ hîc dicitur mysterium fidei, alibi dicitur
spiritus & vita. Spiritus enim est mysterium, se-
cundùm illud: Litera occidit, spiritus autẽ vi-
2. Cor. 3. uificat: & fides est vita, secundùm illud: Iustus
Rom. 1. ex fide viuit. Hinc ergo Dominus ait: Verba
Ioan. 6. quæ locutus sum vobis, spiritus, & vita sunt.
Verùm, cùm consecratio perficiat sacramen-
tum, & post consecrationem non sit in altari
panis aut vinum: quæritur quis panis est cor-
poris, aut quod vinum est sanguinis sacramen-
tum? Nam si dicatur, quod panis qui fuit, vel
vinum, quod extitit: profectò nec ille corpo-
ris, nec illud est sanguinis sacramentum, quia
panis transiuit in corpus, & vinum in sanguinẽ.
Si verò dicatur, sit species illa, quæ remansit.
Illa quidẽ nec extitit ex granis, nec confluxit
ex racemis, quoniã ex his non prouenit acci-
dens, sed substantia. Quam ergo similitudinẽ
assignabimus inter sacramentum rei & rem sa-
cramenti? Nam si sacramenta non haberent si-
militudinem rerum, quarum sunt sacramenta
propriè sacramenta non dicerentur: sicut sacra-
mentum baptismi, quod est ablutio carnis ex-
terior, similitudinem habet significati, quod
est ablutio mentis interior. Sanè sacramentum
istud in eo gerit similitudinẽ corporis, in quo
panis similitudinem repræsentat, species ergo
panis, sacramentum est corporis non solùm ra-
tione rei significatæ, verum etiã ratione con-
23 tentæ. Quæritur autẽ, vtrum species † panis, &
veritas corporis vnũ sint sacramentum, an di-
uersa? Et videntur diuersa. Cùm autem diuersa
sint signa, videtur quod diuersa sint sacramen-
ta. Prætereà, scriptum est, Proficiant in nobis
quæsumus Domine tua sacramenta, &c. quæ
verba sub tit. de oratione nouissima, exponen-
tur: Sed videtur contrà, quod sint solum vnum.
Cùm enim eandẽ rem sacramenta significent:
videtur, quod idem sint sacramẽtum. Prætereà
legitur: Præsta vt hoc tui corporis & sanguinis
sacramentum, non sit nobis reatus ad pœnam.
Super hoc dicunt quidã, quod forma panis &
vini, sunt vnum sacramentum, nõ propter vnũ
significatum: sed propter vnũ contentum. Spe-
cies autẽ panis & veritas corporis, sunt vnum
sacramentum: non propter vnum contentum,
sed propter vnũ significatum. Hi debent con-
cedere, quòd sicut diuersæ res propter idem,
& unum significatum, idem sunt sacramen-
tum: sic eadem res propter diuersa significata,
diuersa sunt sacramenta. Quibus objicitur,
quòd si species panis & veritas corporis, idem
sunt sacramentum, cùm species panis sacra-
mentum sit corporis, ergo veritas corporis
idem est sacramentum, & ita idem est sacra-
mentum sui. Sed hoc non procedit, quia spe-
cies panis, & est quoddam sacramentum, quod
est veritas corporis: est quoddam quod nõ est
illa, quoniam sunt duo sacramenta diuersa.
24 † Alij verò dicunt quod siue diuersa sint si-
gnificata, siue diuersa significantia, semper di-
uersa sunt sacramenta, quod oportet cõcedere
quod in altari sunt ad minus quatuor sacra-
menta: videlicet species panis, & species vini:
veritas carnis, & veritas sanguinis. Prætereà,
cùm panis & vini diuersa sint accidentia: vt
sapor, & odor, pondus & color, quantitas &
figura: videtur quod singula per se sint varia
sacramenta,

ſacramenta, qua enim ratione potius unum,
quàm aliud dicendum eſt ſacramentum? Sed
cuius rei ſacramentum eſt odor, aut ſapor? Ad
hoc poteſt non incongruè reſponderi, quòd
omnia ſimul accepta, ſunt vnum Euchariſtiæ
ſacramentum, eò quòd nullum per ſe ſolum ſi-
gnificet, ſed omnia ſimul panis ſpeciem repræ-
ſentant, quæ corpus Chriſti continet & ſignifi- 25
cat. Signorum autē alia ſunt naturalia, alia po-
ſitiua. Naturalia ſunt, quæ ſecundùm naturam
ſignificant, quorum quædam ſunt, quæ per an-
tecedens, ſignant conſequens, vt in rubore veſ-
pertino, ſignificatur ſerenitas matutina. Alia
ſunt, quæ per conſequens ſignificant antecedēs:
vt fumo, vel cinere, ſignificatur ignis fuiſſe. Po-
ſitiua ſunt illa, quæ ſecundùm impoſitionem ſi-
Nu. 21. gnificant. Quorum alia ſunt ſigna rei ſacræ, vt
ſerpens æneus, erectus in eremo: alia ſunt ſigna
rei nō ſacræ, vt arcus triumphalis erectus in bi-
uio. Porrò ſignorum rei ſacræ alia ſunt ſacra, vt
baptiſmus: alia nō ſacra, vt agnus Paſchalis. Sa-
cra ſunt ſigna noui Teſt. non ſacra veteris: quā-
uis enim utraque ſint ſigna rei ſacræ, id eſt, rem
ſacrā ſignificantia: non tamen vtraque ſunt ſa-
cra, id eſt, iuſtificantia: licet nonnulli dixerunt
ſacramenta legalia iuſtificaſſe. Hæc enim eſt † 26
differentia inter legalia & euangelica ſacramē-
ta, quia illa ſignificabant tantùm: hæc autē iu-
ſtificant & ſignificant. Verum quandoque largè
quandoque ſtrictè ſacramentum accipitur. Lar-
gè, ſecundùm quod omne ſignum rei ſacræ ſiue
ſit ſacrū, ſiue non ſacrū, dicitur ſacramentum:
vnde ſigna legalia, ſacramenta dicuntur. Strictè
ſecundùm quod ſacrum ſolummodo ſignū di-
citur ſacramentum. de conſe. di. ij. ſacrificium,
&c. ſignum, &c. ſpecies. j. q. j. multi. Sacramen-
tum † autē dicitur actiuè & paſſiuè, quaſi ſacrū 27
ſignans, vel ſacrum ſignatū. Nam omne ſacra-
mentum, quandoque ſignum rei, quandoque res
ſigni variè nuncupatur: ſecundùm quod ſacra-
mentum accipitur pro ſigno rei. Sacramentum
dicitur à ſacro, & ſignum quaſi ſacrum ſignum:
ſed ſecundùm quod ſacramentū accipitur pro
re ſigni, ſacramentum dicitur à ſacro, & ſecre-
to, quaſi ſacrum ſecretum. Species ergo panis,
dicitur ſacramentum actiuè, id eſt, ſacrum ſig-
nans: vnitas autē Eccleſiæ dicitur ſacramentum
paſſiuè, id eſt, ſacrum ſignatū. Corpus verò Do-
minicum, vtroque modo dicitur ſacramentum,
id eſt, & ſacrum ſignans, & ſacrum ſignatum. Sa-
cramentum † verò conſiſtit in tribus, ſcil. in 28
rebus, in factis, in verbis: ſecundùm proprieta-
tem, ſimilitudinem, & interpretationem. Leo
1. Pet. 5. namque ſecundùm proprietatem, ſignat diabo-
Luc. 8 lum, vnde: Aduerſarius veſter diabolus, tanquā
leo rugiens circumit, quærens quē deuoret. Se-
minare, ſecundùm ſimilitudinem ſignificat prę-
dicare: vnde: Exiit, qui ſeminat ſeminare ſe-
men ſuum: aliud cecidit in terram bonam, &
aliud ſuper petram, & aliud inter ſpinas. Ema-
nuël, ſecundùm interpretationem ſignificat
Chriſtum. Vnde & vocabitur nomē eius Ema-
nuël, quod interpretatur nobiſcum Deus. Res, Eſa. 7.
vt aqua baptiſmi factum, vt ſignaculum crucis:
verbum, vt inuocatio Trinitatis. Singula repe-
riuntur in hoc excellentiſſimo ſacramento: res,
id eſt, corpus & ſanguis: factū, id eſt, eſca & po-
tus: verbum, hoc eſt corpus meum, hic eſt ſan-
29 guis meus. Sequitur: Qui pro vobis & pro †
multis effundetur in remiſſionem peccatorum,
&c. Pro ſolis prædeſtinatis effuſus eſt quantum
ad efficaciam: ſed pro cunctis hominibus quā-
tum ad ſufficientiam. Effuſio quippe ſanguinis
iuſti, pro iniuſtis: tam fuit diues ad pretium, vt
ſi vniuerſitas crederet in redemptionem, nullū
omnino vinculum diaboli retineret: verbū enim
effuſionis, abundantiam notat xvj. q. j. reuerti-
30 mini. Peccatum autē duobus † modis remitti-
tur, videlicet quo ad meritum culpæ, & hoc per
ſanguinis fidē, qua iuſtificatur à culpa, & quoad
debitum pœnæ: & hoc per ſanguinis pretium,
quo redēpti ſumus à pœna. Omnes enim quaſi
oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam de-
clinauit, & dominus poſuit in eo iniquitates
omniū noſtrorum. Vnde vulneratus eſt propter
iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera
noſtra, diſciplina pacis noſtræ ſuper eum, & li-
uore eius ſanati ſumus. Verè languores noſtros
ipſe tulit, &c. Eſa. 53. Quia ergo iuſtus iniuſtè
punitus eſt, iniuſti iuſtè ſunt liberati. Aſſumpſit
enim in ſe pœnā pro omnibus vt daret ſemper
gratiam vniuerſis. Hic autē ſacerdos eleuat ca-
licem: vt illum populo oſtendat: nec eſt ſuper-
flua hæc eleuatio, vt dictum eſt in fine partic.
præcedentis. Et eſt notandum, quod quædam
Eccleſiæ duas habent pallas corporales: & ibi
eleuatur calix coopertus cum altera earum. In
quo oſtenditur, hoc ſacramentum occultiſſimū
fore, & difficillimum, ad intelligendum, quod
tēpore inſtitutionis huius ſacramenti ſanguinis
Chriſti inuiſibiliter erat, qui inter venas eius
exiſtebat. Aliæ verò Eccleſiæ vnam tantùm ha-
bent pallam, & ibi eleuatur diſcoopertus abſque
velamine. Primò ad deſignandū quod poſt inſti-
tutionem huius ſacramenti ſanguis Chriſti fa-
ctus fuit viſibilis, per ipſius effuſionem in cru-
ces, vnde hic dicitur: Hic eſt ſanguis meus, &c.
In eo enim, quòd calix non eſt coopertus cum
palla, ſuper qua eſt hoſtia cōſecrata, deſignatur,
quod ſanguis Chriſti à corpore effuſus eſt, & ſe-
paratus eſt. Secūdò, quia hoſtia eſt ſuper pallam
corporalem, nec bono modo poſſet alibi poni.
Tertiò, quia propter venti flatum, periculoſum
eſt coopertum cum palla leuare. Et nota, quia
ſacerdos actus Chriſti repræſentans, dum dicit:
accipiens calicem parū eleuat calicem, deinde
benedicit, & vt ſine periculo calicem benedicat
illum in altari deponit. Subſequenter etiā dicit:
accipite: parum tenet eleuatum vſque dum in
altum eleuet, vt illum populo oſtendat. Sequi-

tur: Hoc quotiescunque feceritis,&c. Hæc
clausula quia consecrationem tam corporis
quàm sanguinis,respicit, post depositũ calicem,
debet dici. Sanè in perceptione corporis Christi
& sanguinis magna est nobis adhibenda discre-
tio. Cauendũ est enim, ne si nimium differatur
mortis periculum incurratur, Domino prote-
Ioan. 6. stante, nisi manducaueritis carnem filij homi-
nis,& biberitis eius sanguinem,nõ habebitis vi-
tam in vobis. Si verò quis indignè suscipit, se-
1.Cor.2. cundùm Apostolum,iudicium ; scil. damnatio-
nis sibi manducat & bibit: de consec.d.ij. qui
scelerate,& c.p.seq.ideoque secundùm eundem
1.Cor.2. Apost.probet seipsum homo.& sic de pane illo
edat,& de calice bibat,&c. Dicet ergo quisquã
communicandũ esse quotidie. Alius verò dicet
è contra. Faciat igitur vnusquisque quod piè
crediderit faciendum:nõ enim ligauerunt ad-
Luc. 19. inuicem,nec alter alteri se proposuit Zachæus,
Math.8. scil. & ille Centurio cum alter eorum gaudens
Christum in domo sua suscepit: & alter dixit:
Domine non sum dignus, vt intres sub tectum
meum:& hoc est quod August.ait.xij.d.illa. de
consec.d.ij.quotidie. Alij quotidie communi-
cant corpori & sanguini Domini:alij certis die-
bus accipiunt quod liberam habet obseruantiã:
de hoc sub tit.de osculo pacis dicetur.Et † no- 31
ta,quòd licet Christus semel credẽtes sua mor-
te redemerit:Ecclesia tamen hoc sacramentum
quotidie necessariò repetit, ob tres præcipuè
causas.Primò,quia in vinea laborantes,eo quo-
tidie reficiuntur.Secundò,vt neophyti per illud
incorporẽtur Christo. Tertiò,vt memoria pas-
sionis Christi quotidie mentibus fidelium, ad
imitandum infigatur: quotidie enim egemus:
ideoque panis quotidianus vocatur. Quotidia-
num ergo sacrificiũ,vt probat Paschasius Papa,
de conse.d.ij.cùm iteratur,est commemoratio,
non iteratio passionis. Et ideò sequitur:In mei
memoriam facietis, id est, in hoc sacramento
vobis quotidie mortis & passionis Christi me-
moria renouabitur, de conse.d.ij. corpus, & c.
iteratur. Vnde 1. ad Cor.10. Quotiescunque
manducaueritis panem hunc,& calicem biberi-
tis,mortem Domini annũtiabitis,donec veniat:
propter quod ipse dicebat Apostolis:Hoc faci-
te,in meam commemorationem. Hanc vltimã
nobis memoriam Dominus reliquit, prout di-
ctum est super verbo: Postquam cœnatum est.
Et nota,quod habemus triplex memoriale do-
minicæ passionis.† Primùm,quantum ad visum 32
in imaginibus & picturis:& propterea crucifixi
imago depingitur in libro & in Ecclesiis. Se-
cundum,quantũ ad auditum,scil.passio Christi
prædicata. Tertium,quantum ad gustum, scil.
sacramentum altaris, in quo Christi passio pa-
tenter exprimitur, & propter hoc præmisit, &
memoriam vc. Et sequitur, vnde & memores.
Qui autem calicem discoopertum eleuant, il-
lum in hoc loco cum palla corporali coope-
riunt innuentes quòd sepulto Domino aduolu-
to lapide, clausum est ostium monumenti, vt
d. Mar. &c.

SVMMARIVM.

1 *Canonis pars octaua. Et eius interpretatio. Et num. 4. 9. 10.*
2 *Deus, propter nos, proprio filio nõ pepercit.*
3 *Sacerdos quare brachia extendat in octaua parte canonis.*
5 *Digiti consecrati, à sacerdote constringũtur, in viii. parte canonis, tribus de causis.*
6 *Cruces quinque super hostia, quid significẽt.*
7 *Signa cur fiant super Eucharistia.*
8 *Hostiam puram, &c. illa pars canonis, quàm variè exponatur.*
11 *Offerre Deo, quid, & qualiter debeamus. Et in quo peccarit Cain, Deo offerendo.*
12 *Abrahæ sacrificium, gratum Deo. Item, Melchisedech. 13.*

CAP. XLIII.

De Octaua parte Canonis.

1 VNde & memores,&c. Octaua † pars,quia
Dominus ipse & præceperat in c. Simili
modo: & hoc in sui memoriam faciemus. Id-
circo in hac parte tria sibi cõmemoranda pro-
ponit Ecclesia, scil. tam beatam passionem:nec
non & ab inferis resurrectionem, sed in cœlos
gloriosam ascensionem: quorũ primum,id est,
passio excitat charitatem: secundum,id est,re-
surrectio,corroborat fidem: tertium,id est,as-
2 censio, lætificat spem. Quid † enim in nobis *1.Cor.15.*
magis charitatem accendit, quàm quòd pro- *Psal.67.*
prio filio suo nõ pepercit Deus? Rom.8. Quid *Ioan.12.*
magis in nobis fidem confirmat, quàm quòd
Christus resurrexit à mortuis? Sicut enim in
Adam omnes moriuntur,ita & in Christo om-
nes viuificabuntur.Quid magis in nobis ampli-
ficat spem, quàm quòd Christus ascendens in
altum capti.dux cap.de do.ho. vt vbi ipse est,
3 illic sit & minister eius.† Sacerdos igitur hoc
repræsentans dicendo:tam beatæ passionis: ma-
nus in modum crucis extendit, vt habitu cor-
poris, manuum Christi extensionem in cruce
repræsentet: quod tamen alij faciunt quando
dicunt:Hanc igitur oblationem repræsentantes *Luc.22.*
crucifixionem statim secuturã. Et quia Christus
prolixius orans, factus est in agonia, ideò ago-
niam illam habitu oculorum & faciei quodã-
modo repræsentat.Dicens autẽ nec nõ & ab in-
feris resurrectionem: illas ad se,vt prius redu-
cens,eas parum erigit: vnde in cantico Abacuc *Abac.3.*
altitudo manus suas leuauit: & hoc in signum, *Act.1.*
quod Christus invictus leo surrexit à mortuis.
Item dicens:sed & in cœlos gloriosæ ascensio-
nis: eas erigit æqualiter vsque ad humeros, in
signum,quod Christus eleuatis manibus fereba-
tur in cœlum,& sedet ad dexteram Dei Patris.
4 † Quod igitur dicitur: vnde & memores, &c. *Marc. vlt.*
sic est intelligendum, q. d. nos esse sacerdotes
profitemur,& plebem tuã memorem esse testa-
mur

mur Christi filij tui,&c. sacerdotes quidẽ me-
mores & instructi esse debent,quia ipsi Missam
celebrant & sacrificium Christi exemplo offe-
runt. Plebs etiam sancta memor esse debet,quia
Christus non solùm pro sacerdotibus, verum
etiã pro plebe passus est quę sancta dicitur,quia
fide & baptismo percepto sanctificata est. Item
† ex nunc stringuntur digiti,scil.pollices & in- 5
dices,nec disiunguntur,nisi quãdo oportet ho-
stiam tangi vel signa fieri:quod fit primò ob re-
uerentiam sacramenti,ne videlicet aliquid tan-
gant, post tactũ corporis Christi. Secundò,vi-
delicet,in signum,quòd in hoc sacramento se-
cundus accepit primo,id est,filius patri obedit,
& ideò subjicitur:Vnde & memores tam beatæ
passionis,resurrectionis,& ascensionis,&c. Ter-
tiò, digiti, qui corpus Christi tetigerunt, iun-
guntur ad ostendendũ,quòd fideles illud fide &
deuotione tangentes,debent esse charitate cõ-
iuncti: & sicut digiti in tangendo,& signando
ab inuicem ad oram diuiduntur:sic & fidelium
operationes in hac vita,cùm expedit separãtur,
quoniã quandoque per contẽplationem ad spi-
ritualia eleuantur, & quandoque pro mundanis
necessitatibus temporalia administrant. Quartò
digitorum cõiunctio,indicat quod corporis &
sanguinis Domini nostri sacramento,& mens &
corpus sacerdotis inseparabiliter esse debẽt af-
fixa. Quintò stringuntur,ne pulvis seu particula
hostiæ illis fortè adhærẽs cadat. Quia verò Ec-
clesia dixit se memorem † dominicæ passionis, 6
ideò statim acerbiorẽ speciem ipsius passionis
commemorat recolens, in quinque crucibus
quinque plagas:sicut enim subsequẽs expositio
declarabit, abhinc vsque dũ corporale desuper
calicem remouetur, dominicæ passionis ordo
memoratur. Nam vbi dicit sacerdos hostiam
puram,hostiam sanctam,hostiam immaculatã:
panem sanctum vitæ æternæ, & calicem salutis
perpetuæ:quinarium crucis signaculum impri-
mit super oblatã & calicem significans quinque
Christi plagas, videlicet duas manuum, toti-
demque pedum & vnã lateris,vel quinque cru-
ces, significant, quod Christus quinque secula
redemit. Tres autẽ cruces cõmuniter facit sa-
cerdos super oblatam & calicem,quoniã in tri-
bus verbis vtrunq; pariter intelligitur. Nunquã
enim in crucis signaculo panis separatur à cali-
ce,nisi cùm separatim nominantur in canone:&
quando hostia collocatur à ministro in latere
calicis,recta pars crucis solummodo super pa-
nem,transuersa verò vsque ad calicẽ debet pro-
tendi: quoniã recta pars crucis,corpus Christi
sustinuit:transversa verò brachia distendit. Duæ
verò cruces,separatim factę animam Christi se-
paratã à corpore significant. Sed cùm iam plenè
& perfectè sit consecratio celebrata:nã materia
panis,& vini iam transit in substantiã carnis &
sanguinis, nec vlterius potest deteriorari, vel
meliorari: & sacerdos vlterius vtitur suis, non
Christi sermonibus: de conse. dist.ij. panis est.
7 Quæritur † quare super Eucharistia adhuc be-
nedictionis signum imprimitur, aut aliquod
consecrationis verbũ profertur? Præterea quæ-
dam subiunguntur in canone inuenta,quod nõ-
dum sit transsubstantiatio consummata. Super
hoc dicunt quidam:de conse.d.ij. vtrum quod
scriptura nõ attendit hic huiusmodi angustias
temporis: sed sacerdos cùm non possit simul
multa proferre,agere: ita loquitur & agit,ac si
tempus staret,& essent adhuc facienda, quæ in
principio sermonis nondum erat facta:& verba
& signa non ad tempus suæ prolationis, sed ad
conceptionem loquentis sunt referenda. Innoc.
Papa.III.dixit,quod in canone aliud verba sig-
nificant:& illud signa prętendunt. Namque ver-
ba principaliter spectãt ad Eucharistiam conse-
craudam: signa verò principaliter pertinent ad
historiam recolendam: nam verbis vtimur ad
consecrandũ panem,& vinum in corpus,& san-
guinem Iesu-Christi:signis vtimur ad recolen-
dum ea,quæ per hebdomadã ante Pascha gesta
sunt circa Christum. Patet ergo,quod quantum
ad ordinem Eucharistiæ consecrandæ, c. illud:
Qui pridiè,quàm pateretur,&c. in fine canonis
subjici debuisset, quia in eo consecratio con-
summatur: sed quoniã impedisset ordinem hi-
storiæ recolẽdæ,quia quod fuit gestum in me-
dio,poneretur in fin. Prouidus canonis ordina-
tor,vt ordinem seruaret historiæ,quasi quadam
necessitate cõpulsus,capitulum illud: Qui pri-
die,&c.quasi cor canonis in medio collocauit,
vt quæ sequuntur intelligantur præcedere, se-
cundùm illam figuram,quæ sæpè fit,vt quę nar-
ratione succedunt,intellectu pręcedant,vel po-
tius,vt tam litteræ,quàm historię suus ordo ser-
vetur. Dicatur itaq; quod pertinẽt signa ad hi-
storiam passionis recolendam, quia significant
quinque sensus, qui tunc reverà patiebantur in
Christo,vel quinque eius plagas, vt dictũ est:
sed verba nõ pertinent ad Eucharistiam conse-
crandã: imò pertinent ad Eucharistiam conse-
cratam,hoc modo nos serui,videlicet sacerdo-
tes:sed & plebs tua sancta, scil. populus Chri-
stianus. Nã quod populus agit voto,sacerdotes
peragunt ministerio. Offerimus præclaræ maie-
statis tuæ,id est, præ cæteris claræ. Nam si iusti Mat.13.
fulgebunt,sicut sol,in regno patris eorum. quã-
tò clarius maiestas diuina præfulget? De tuis
donis,id est,de frugibus segetum,& hoc quantũ
ad panem,qui est cõsecratus in carne. Ac datis,
id est,de frugibus arborum,& hoc quantum ad
vinum,quod est consecratum in sanguinem. De
8 † his inquam & illis offerimus hostiam puram,
hostiam sanctam,hostiam immaculatam,id est,
Eucharistiam immunem ab omni culpa origi-
nali,veniali & criminali. Vnde dicatur hostia,
dictum est in vj.partic.super verbo: Qui pridiè.
Vel puram,quantũ ad cognitionem,quasi puro
corde sanctam,quantum ad locutionem:imma-

culatam, quantum ad operationem, quia pecca-
1. Pet. 2. tum non fecit, nec dolus inuētus est in ore eius:
supple hoc est, panem sanctum, id est, sanctifi-
cantem: supple, datorem vitæ æternæ, quantum
ad stolam carnis: & calicem salutis perpetuæ,
quantum ad stolam animæ, secundùm illud:
Ioan. 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi. Si
quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æter-
num. Possunt † etiā secundo modo hæc verba 9
exponi: vt videlicet Christus dicatur hostia pu-
ra, qui conceptus est sine peccato, dicatur pa-
nis vitæ æternæ, quia est refectio Angelorum:
& calix salutis perpetuæ, quia refectio est
hominum. Vel tertio modo, hostiam puram,
quia Christus oblatus est, vt nos liberaret de
fœditate originalis peccati. Sanctam, quia vul-
neratus est, vt superfluerent sacramenta quibus
Ecclesia sanctificatur. Immaculatā, quia mor-
tuus est, vt nos liberaret de morte æterna. Pa-
nem vitæ æternæ, quia est nostrum viaticum,
quasi via. Et calicem salutis perpetuæ, quia est
refectio Angelorum inebrians in patria. Vel sic
quarto modo, de tuis donis ac datis. Dona
sunt, in re æterna: data, in opera temporalia.
Offerimus hostiam puram, scil. corporis: hostiā
sanctam, scil. sanguinem: hostiam immaculatā,
quoad vtrumque. Vel puram, id est, ab aliis se-
paratam: sanctam, id est, sanctificatam: imma-
culatam, id est, à maculis emundatam: hostiam
de corde puro, conscientia bona, & fide non
1. Tim. 1 ficta. Sequitur: Supra quæ, &c. Cùm autē oraue-
rit, pro hostia transsubstantianda, eamque iam
transsubstātiatam Patri obtulerit, nunc orat pro
ipsius acceptatione: vt eam ad instar antiquorū
sacrificiorum acceptet, propitio (supple) nobis:
ac sereno vultu, id est, respectu placabili digne-
ris respicere, non quòd vultus eius mutetur ali-
quando, sed tunc Deus vultum suum super nos
illuminat, & serenat, cùm misericordiam suam
super nos exhibet, & declarat secundùm illud
Psal. 66 Psal. Illuminet vultum suū super nos, & mise-
reatur nostri. Item per hoc, quod dicit: digne-
ris respicere, notatur quod sacerdos noster vul-
tum habet versum ad propitiatorium: de quo
in proœ. huius partis dictū est: & tunc aspergit
intus tabernaculum, dū per misericordiam Dei,
quærit eius propitiationem, vt habeat Deus illa
Gen. 4. munera accepta, sicut habuit munera Abel iusti.
Vnde sequitur: Sicuti accepta † habere digna- 10
tus es munera Abel, &c. Hoc autē aduerbium
sicuti similitudinem innuit, non exprimit quan-
titatem. Multò quippe acceptius est hoc sacri-
Gen. 22. ficium Deo quàm quod obtulit Abel, quod ob-
Gen. 14. tulit Abraham, quod obtulit Melchisedech, va-
let enim amplius res, quàm vmbra: veritas,
quàm figura. Ipsam ergo similitudinem magis,
quàm quantitatem debemus attendere. Offe-
rendo † igitur, similes sumus Abel rectè quidē 11
offerentes, rectè nihilominus diuidamus, quod
quia Caïn non egit, peccauit: sua namque rectè,
cui debebat, obtulit Deo, sed retinens sibi se-
ipsum, & cor suum subtrahens Deo malè diuisit:
Abel autē acceptum Deo intus in corde obtu-
lit holocaustum, quia non se sibi retinuit, sed
Deo totū se subdiuidit & impendit. Et ideo le-
gitur in Gen. Respexit Deus ad Abel, & ad mu- *Gen. 4.*
nera eius. Ad Caïn verò & ad munera eius non
respexit. xiiij. q. v. scriptum. Prius respexit ad
Abel, & posteà ad munera eius: quia non offe-
rentes à muneribus, sed munera ab offerētē pla-
12 cuerunt. † Similiter & Abraham egregius fide,
totum prius se offerebat altissimo: & propterea
cùm sua duceret offerenda, placidas ei hostias
offerebat: quod vt nos scientes imitaremur, pa-
ternos ab illo Deus exegit affectus. Tolle, in- *Gen. 14.*
quit, filium tuū vnigenitum, quem diligis Isaac,
& offer eum in holocaustum super vnū montiū,
quem monstrauero tibi. Statimque promptum *Gen. 14.*
& obedientem inuenit, imò nobis ostendit. Mel-
13 chisedech † quoque nisi se prius acceptū Deo
sacrificium obtulisset, futurorū causas minimè
præuidisset, quarū intuitum mysticum panis &
& vini primus obtulit sacrificium, erat enim sa-
cerdos Dei altissimi. Nominantur igitur isti tres
patres veteris Testamenti, quia illi eorū sacra-
menta, specialius cæteris: hoc sacramētum præ-
signauerant. Quid enim per manus Abel offerē-
tis de primogenitis gregis, nisi Christus primo-
genitus, in multis fratrib⁹, exprimitur: quia ma- *Rom. 8.*
litiosè occisus est à populo Iudæorum, sicut ille *Apoc. 5.*
inuidiosè à fratre suo? Nam secundùm Apost. *Rom. 8.*
Ipse est agnus Dei, qui occisus est ab origine *Mat. 17.*
mundi. Quid per sacrificium Abrahæ dilectum *Ps 109.*
& vnicum filium offerentis, nisi Christi passio
designatur? de quo dicit Apostolus: Proprio filio
suo non pepercit Deus: sed pro nobis omnibus
tradidit illum. Hic est (inquit) filius meus dile-
ctus, in quo mihi complacui. Oblatio quoque
Melchisedech tam propriè nouum sacrificium
præsignauit, vt inde prædictum sit: Tu es sacer-
dos in æternum secundùm ordinem Melchise-
dech, qui secundùm Apost. assimilatus per om-
nia filio Dei, manet sacerdos in perpetuū. Abel,
dicitur puer: non tā à pueritia quàm à puritate:
secundùm illud: Ecce puer meus dilectus, quem
elegi, posui super eū spiritum meum. Abraham
dicitur Patriarcha, non ita Israëliticæ plebis,
quàm populi Christiani: illius per carnem, huius
per fidem, secundùm illud: non vltrà vocabitur
nomen tuum Abraham, sed appellaberis Abra-
ham, quia patrem multarum gentium constitui
te. Melchisedech interpretatus est, Rex iustitiæ,
deinde Rex Salem, id est pacis, propter illud,
quod legitur: Orietur in diebus eius iustitia & *Gen. 17.*
abundantia pacis, donec auferatur luna: san- *Psal. 71.*
ctum sacrificium, immaculatam hostiam: hoc
addidit in canone, Leo Papa I.

SVMMARIVM.

1 *Christus quomodo sanguinē suū adspergit.*
2 *Sacerdos cur se inclinet, dicturus: supplices, &c.*

3 *Cruces*

3 *Cruces tres factæ à sacerdote super oblatam quid significent.*
4 *Sacerdos, cur se inclinet, cancellatis manibus, ante pectus: in nona parte canonis.*
5 *Diaconus cur manus, in nona parte canonis lauet.*
6 *Sacramenti dignitas & excellentia.*
7 *Canonis interpretatio, in octa. parte. & n. 9.*
8 *Angelus adstat sacerdoti celebranti.*

CAP. XLIV.

De nona parte canonis.

SVpplices te rogamus, &c. Nona pars Ponti-
fex, vt lex iubebat, & in procе. huius partis
dictum est, aspergebat tabulam & aram, & ex-
terius sacrum sanguine pacifico: & Christus to-
ties † aspergit patrem sanguine, quoties eum 1
placat per carnem assumptam: aram aspergit,
quandiu numerum restaurat Angelorum. Exte-
Heb. 9. rius sacrum aspergit, dum homines sanctificat,
& patri, qui in terris sunt, reconciliat. Sacerdos
eosdem aspergit: quia hoc sacrificium placat
Deum, & veniam impetrat, & sic etiã super hos
aspergit: nam qui nos emundat, augmentat
numerum ciu um supernorum. Aspergit etiam
intus tabernaculum: provt in præcedenti par-
ticula dictum est. Dum autem hic nominat su-
blime altare, commemorat sancta sanctorum.
Ioan 18. Sanè hymno dicto post cœnam, ex uit Iesus
Mat. 26 in montem Oliueti trans torrentem Cedron, &
Luc. 22. progressus pusillum cécidit in faciem suam,
Mat 26 orans: & dixit: Pater si fieri potest, transfer cali-
cem hunc à me. Sed & secundò & tertiò abiit &
orauit eundem sermonem dicens: & factus in
agonia prolixius orabat: & factus est sudor eius
sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram:
Tu c venit ad Discipulos suos, dicens: Surgi-
te, eamus: ecce appropinquat, qui me tradet.
Traditor autẽ dedit eis signum, dicens, quẽ
osculatus fuero ipse est, tenete eum. Et confe-
stim accedens osculatus est eũ. Quia ergo Iesus
† procidit orans & dicẽs: Pater si fieri, &c. ideò 2
sacerdos se inclinans orat, & dicit: Supplices te
rogamus. &c. vel sacerdotis inclinatio significat
emissionem spiritus Christi: prout dictum est in
procemio canonis. De inclinationibus, dictũ est
sub tit. de confessione. Item dicens vt quotquot
ex hac altaris, &c. osculatur semel altare per
quod repræsentatur osculum proditoris, post-
quam Dominus ab oratione surrexit. Quidam
ter osculantur [illegible]entes gratias Trinitati, quæ per
passionem Domini genus reconciliauit huma-
num. Alij bis, ad notandũ geminam in Christo
naturam seu ipsum in anima & corpore passum.
Luc. 22. Quia verò in agonia prolixius orabat tertiò di-
cens eundem sermonem: ideo † sacerdos facit 3
cruces. Primam super oblatam dicendo: sacro-
sanctum filij tui corpus: & secundam super ca-
licem dicendo & sanguinem: tertiam signando
seipsum in facie dum dicit: Omni benedictio-
ne cœlesti, fortè propter sudorem corporis cru-
cem imprimens super corpus: & propter guttas
sanguinis crucem imprimens super sanguinem:
& quia procidit in faciem suã orans: ideò im-
primit sibi crucem in facie. Vel potius crux, quę
fit supra corpus designat vincula, quibus est li-
gatum corpus: illa quæ fit super sanguinem de-
signat flagella, quibus allisus est, & sanguis edu-
ctus. De vinculis legitur: Ministri Iudæorum
comprehenduntur & ligauerunt: vincientes du-
xerunt & tradiderunt Pontio Pilato. De flagel- *Marc.*
lis legitur: Apprehendit Pilatus Iesum, & fla- 12.
gellauit: cuius liuore sanati sumus. Per tertiam *Ioan.* 19
verò crucem, quæ fit in facie, recolitur illud: *Mat.* 26
quod expuebant in faciem eius: & palmas in
faciem eius dabant: & velantes faciem eius di-
cebant: prophetiza nobis Christe quis est qui
te percussit. Tertiò, crux quæ fit supra corpus,
martyrium Christi: quæ fit supra sanguinem,
martyrium Sanctorum designat Quartò, primæ
duæ cruces significant, quod Christus pro duo-
bus populis passus est. Tertia quæ fit in facie,
quòd in corpore suo passus est. Alij verò nõ fa-
4 ciunt præmissas duas cruces. Considerari † etiã
oportet quod sacerdos dicendo supplices, &c.
stat inclinatus cancellatis manibus ante pectus,
ad designandum, quòd orationis humilitas per
inclinationem designata, tunc demum & non
alias exaudiri digna est, si ex fide procedat pe-
ctoris, id est, mentis. Fide, dico, per dilectionem
operante, quæ operatio per manus intelligitur.
Quia verò quædã sunt opera vitæ actiuæ, quæ-
dam verò vitæ contemplatiuæ: sed opera vitæ
actiuę quodammodo cancellatim ad opera cõ-
templatiuæ vitæ: sicut sinistra ad dexteram, cõ-
parantur, eò quòd opera actiuæ sicut supposita
seu inferiora ad opera contemplatiuæ dispo-
nunt: & opera contemplatiuæ sicut superposita
& altiora illa perficiunt & confirmant: & ideò
in ipsa manuum cancellatione dextra superpo-
nitur sinistræ. Rursus orat cancellatis manibus
ante pectus, quasi ipso facto dicat: Obsecro te
per crucem & passionem tuam, vt iubeas hæc
perferri, &c. Cancellatio enim manuum passio-
nem Christi figurat, & dextera per quam resur-
rectio, lævæ, per quam passio designatur su-
perponitur, vt per hoc Christi resurrectio à
5 mortuis insinuetur. Verùm in nonnullis Eccle-
siis † diaconus infra actionem lauat manus, si-
gnificans primò, quod Pilatus se lauit, cùm se
mundũ à Christi sanguine proclamauit. Vel se-
cundò, quòd nostra sordida opera Christi pas-
sione mundantur. Tertiò, quod nullus nisi mun-
dus ad percipienda fidei sacramenta procedat.
Sequitur: Iube hæc perferri, &c. tantæ sunt pro-
funditatis hęc verba: vt intellectus humanus vix
ea sufficiat penetrare. Vnde B. Gregor. de conse.
6 di. ij. quid sit sanguis. & in fine † dialogi, tanti
sacramenti dignus interpres de illis tanquã de
re ineffabili penè, ineffabiliter loquens, quis
inquit fidelium habere dubium possit in ipsa

im molationis hora ad sacerdotis vocem cœlos
aperiri : in illo Iesu Christi mysterio Angelo-
rum choros adesse: summis ima sociari:terrena
cœlestibus iungi:vnumque ex inuisibilibus atq;
visibilibus fieri ? Idem etiā alibi dicit: Vno eo-
demque tempore ac momento in cœlum, id est
cœlestem naturam rapiatur, ministerio Angelo-
rum, consociandum corporis Christi, scil. mysti-
co : & ante oculos sacerdotis in altari videtur.
† Saluo tamen occulto cœlestis oraculi sacra- 7
mento: possent hæc verba licet simplicius tamē
securius sic exponi, Iube, id est, fac hæc, scil. vo-
ta fidelium, id est, supplicationes & preces: per-
ferri, id est, præsentari: per manus sancti Angeli
tui, id est, per ministerium Angelorum, qui sunt
Hebr. 1. administratorij spiritus: & vota nostra corā Deo
offerunt. Iuxta illud, quod ait Raphaël Angelus
ad Thobiam, Thobiæ duodecimo. Quando
orabas, cum lachrymis, obtuli orationem tuam
Domino. Ex hoc † ergo euidēter apparet, quod 8
Angelus sacris mysteriis adesse credendus est:
non vt consecret, quia hoc non potest : sed vt
orationes sacerdotis & populi Deo repræsentet:
Apoc. 8. secundùm illud Apoc. Ascendit fumus aroma-
tum in cōspectu Domini de manu Angeli, quæ
sunt orationes Sanctorum. In sublime altare
tuum, supple, hoc est, in conspectu diuinæ ma-
iestatis tuæ, id est, in contēplatione maiestatis,
& curiæ tuæ cœlestis: nam ipse Deus, dicitur al-
tare sublime, Exod. 20. Non ascendas ad altare
meum per gradus, id est, in Trinitate nō facies
Dan. 13. gradus. Porrò sicut B. Augustinus determinat nō
dicitur Angelus offerre orationes Deo, quasi
tunc primò Deus nouerit, quid velimus : quia
Deus omnia nouit antè, quàm fiant: sed quia ne-
cesse habet rationalis creatura temporales cau-
sas ad æternitatem referre, siue petendo, quid
erga se fiat, siue cōsulendo quid faciat: aut quid
Deo iubente implendum esse cognouerit, hoc
nobis, vel euidenter, vel latenter reportet. Pos-
sunt etiam secundo modo præmissa verba sic
exponi.

† Omnipotens Deus, iube hæc, scil. panem & 9
vinum: perferri, idest, transmutari: in sublime al-
tare tuum, id est, in corpus & sanguinem filij tui,
super choros Angelorum exaltari : quia corpus
Domini dictum est altare: iuxta illud: Altare de
Exod. 20 terra facietis mihi: per manus Angeli tui, id est,
per ministeriū sacerdotis. Non enim secundùm
August. deposcit ob aliud illic deferenda, nisi vt
intelligatur, quod illa fiant, id est, transsubstan-
tietur in eo sacerdotio, id est, in eius mysterio,
virtute Spiritus sancti. Sed cum iā transsubstan-
tiatæ sint, exponi possent tertio modo sic : Iube
hæc, id est, corpus Christi mysticum, scil. Ec-
clesiam Christi militantem perferri, id est, asso-
ciari : in sublime altare tuum, id est, in Eccle-
siam triumphantem, quæ dicitur altare : secun-
Leuit. 6. dùm illud Leuiticum. Ignis in altari meo sem-
per ardebit, id est, feruor charitatis in Ecclesia
triumphabit : & hoc per manus Angeli tui, id
est, per operationē & virtutem Christi filij tui,
qui est magni consilij Angelus. Esa. 9. Ipse enim
corpus suum mysticum Deo Patri coniungit, &
Ecclesię triumphanti. Quarto modo, hic Ange-
lus magni consilij. Consiliarius ille, cuius con-
silio Pater mundū creauit, & recreauit sublime
altare: in conspectu Dei est Christus crucifixus,
sedens in dextra Patris. Igitur Angelus fert
hæc sacramenta in sublime altare, in conspectu
Dei: dum cicatrices ostendens, interpellat apud
patrem pro nobis hæc sacramenta conficienti-
bus. Quæ verò sint illa, quæ petit in sublime
altare præferri, determinat Dominus dicens : vt
quotquot, &c. per hoc enim demonstratur cor-
pus Christi mysticum : quod Christu quotidie
ad se trahit per membra : vnde Hiere. patrem *Hiere. 3.*
vocabis me, & post me ingredi non cessabis.

SVMMARIVM.

1 *Canonis decima pars. Et interpretatio, & num. 4.*
2 *Ecclesia orat in Missa, pro defunctis.*
3 *Dormientes hoc est mortui, resurgent.*
5 *Quiescentes in Christo, qui dicantur.*
6 *Paradisus, locus refrigerij.*

CAP. XLV.

De decima parte Canonis.

1 MEmento etiam Domine, &c. † Decima
pars. Hæc coniunctio etiā continuat se-
quentia proximè præcedentibus, vel dici potest
quod superfluit. Nam in antiquis Codicibus
præcedebat immediatè quædam oratio, inci-
piens: Memento mei quæso Domine, &c. in qua
sacerdos pro se orabat vt dignè posset offerre:
vnde tunc rectè sequebatur : Memento etiam
Domine famulorum, &c. Sed quia in multis
modernis codicibus oratio illa non inuenitur,
ideò secundùm illos istud etiam superfluit : vel
quod melius est, respicit aliud. Memento, quod
præcedit, in quo rogauit pro viuis : hìc autem
2 orat pro defunctis. Orat † ergo pia mater Ec-
clesia, non solùm pro viuis: verum etiā pro de-
functis, & eos Deo Patri sacræ oblationis inter-
cessione commendat : certissimè credens, quòd
sanguis ille pretiosus, qui pro multis effusus est
in remissionem peccatorum, nō solùm ad salu-
tem viuentium: verum etiā ad absolutionem va-
leat defunctorum. Ideoq; Cabilon. Concilium,
de conse. d, j. visum. statuit, vt in omnibus Mis-
sarum solenniis loco competenti, videlicet in
hoc loco secretæ, vel in diebus non solennibus,
in Dominica enim die ob resurrectionem domi-
nicam animæ requiem creduntur habere : Ec-
clesia pro defunctis Dominum deprecetur, iux-
ta illud Aug. Non sunt prætermittendæ suppli-
cationes pro spiritibus mortuorū, quas facien-
das pro omnibus in Christiana catholica socie-
tate laudamus. Et quia quandoque; desunt de-
functis parentes, filij, cognati, amici, qui suppli-
cationes pro eis effundant : vna & pia mater,
id

id est, tota Ecclesia omnes defunctos sub ge-
nerali commemoratione suscipit tacitis illorũ
nominibus,& eis exhibet cõmunionem. Inno-
centius quoque Papa statuit, eadem dist. de no-
minibus. vt ante consecrationem hostię non re-
citentur communia defunctorum:possent enim
populo recitari: sed Deo,quem nihil latet, ne-
cesse non est: qui cum signo fidei nos præcesse-
runt,scil.ad Dominum. xiij. q.ij.quàm præpo-
sterum, in fine, non quod ibi sit fides aut spes,
vbi spes est,& res: nam fides euacuatur:chari-
tas nunquam excidit:sed signum fidei pro cha-
ractere fidei Christianitatis recipitur. de pœ.
d.ij.charitas. qui fideles ab infidelibus discer-
Apoc. 4. nuntur: secundùm illud:Audiui numerum sig-
Psal. 4. natorum centũ quadraginta quatuor millia sig-
nati ex omni tribu filiorum Israë: & dormiunt
in somno pacis secundùm illud: in pace in idi-
psum dormiam,& requiescam. Frequẽter enim
sacra scriptura defunctos dormientes appellat:
pro eo quia sicut † dormientes euigilant, ita 3
1.Thess. 4. mortui resurgent, propter quod dicit Apost.
Nolo vos ignorare de dormientibus,vt non cõ-
tristemini, sicut & cæteri, qui spem nõ habent.
Ioan. 2. Et Dominus inquit in Euangelio: Lazarus ami-
cus noster dormit.Pro ipsis Dominus & omnib⁹
in Christo quiescentibus: in hoc loco sacerdos,
quorũ maluerit defunctorum debet agere me-
moriam specialem. Finita est enim memoria
mortis Domini: & ideò sequitur Mors nostra
Christus præcessit, & nos eius vestigia sequi-
mur. In Christo quiescentibus.† Sed nonne,qui 4
decesserunt cum fide & dormiunt in somno pa-
cis, de quibus præmissum est, quiescunt in
Christo: & sic videtur hoc superfluere? Sed
quia sacerdos post verba illa, in somno pacis,
fecerat specialem memoriam pro aliquibus:
ideò subjicit. pro ipsis Dominus: & mox nõ in-
competenter supponit clausulam generalem:&
omnibus in Christo quiescentibus: de quibus
præmiserat.Hic † autẽ vocantur quiescentes in 5
Christo qui in charitate mortui sunt:habentes
tamen aliqua purgabilia,eo quod non plenè sa-
tisfecerunt pro peccatis confessis,propter quod
ad locum Purgatorij descenderunt:vbi existen-
te suffragio indigent Ecclesiæ militantis,tanquã
nondum habentes in re pacem, & refrigerium
gloriæ:licet habeãt incerta & infallibili spe lo-
cum refrigerij:in quo non est ardor pœnarum,
lucis, in quo non est obscuritas tenebrarum &
pacis,in quo non est conflictus pugnarum.Nam
absterget Deus omnem lacrymam ab oculis
eorum: & iam non erit amplius neque luctus,
neque clamor: sed nec vllus dolor: quoniam
priora transierunt: sed delectabuntur in multi-
tudine pacis,cùm placebunt coram Domino in
regione viuentium. † Paradisus dicitur ergo 6
Apoc.21 locus refrigerij, propter ardorem ignis Purga-
torij, per quem animæ transeunt, iuxta illud
Psal.66. Psalm. Transiuimus per ignem, & aquam, &c.
Locus lucis contra tenebras inferni: de quibus
Matth.23. Mittite eum in tenebras exteriores.
Locus pacis propter mentis tranquillitatem:
quæ est ibi:contra vermem conscientiæ eorum,
qui salui non erunt, Vnde Esa. Vermis eorum *Esa.66.*
non morietur:nec ignis eorum extinguetur.

SVMMARIVM

1 *Sacerdos quare percutiat pectus suum in vndecima canonis parte & num.2.3.*
4 *Peccatum negare in nobis non possumus.*
5 *Misericordia & miserationes Domini magna & multa.*
6 *Præmium gloriæ æternæ an vnum idémque sit omnium.*
7 *Ioannes cur denuò repetatur in vndecima parte canonis: atque præmittatur Mathia & Barnabæ Apostolis.*
8 *Canonis octaua partis interpretatio, & summa.* & n. 9.10 12.14.16.17.18,21 22.
11 *Calix cooperitur: hostia non Et quid ita.*
13 *Christus crucifixus sexta feria.*
15 *Sacerdos faciẽs cruces manus super mensa altaris extendit, & qua id significatione.*
19 *Sacrificium septem vicibus signatur in canone & qua idipsum admonitione.*
20 *Sensus quinque exercentur,in Eucharistiæ sacramento*
23 *Christi passione quatuor impetramus. Et quot digitos sacerdos calici leuando adhibeat.Quidque illud notet.*
24 *Diaconus cur osculetur humerum sacerdotis, in vltima parte canonis.*

CAP. XLVI.

De vndecima parte Canonis.

NObis quoque,&c. Vndecima pars: hæc
autem oratio protenditur vsque: Per om-
1 nia sæcula sæculorum. Et hæc verba † profe-
rendo sacerdos, paululum expressa voce per-
cusso pectore silentium interrumpit, repræsen-
tans contritionem & confessionem latronis in
illo passionis dominicæ articulo increpantis al-
terum,& dicentis: Nos digna factis recipimus:
hic autẽ nihil mali gessit:& dicebat ad Iesum
Luc 23.Domine,memento mei,dum veneris in
regnum tuum: propter quod dixit illi Iesus:
Amen dico tibi,hodie mecum eris in Paradiso.
2 Rursus † per exaltationem vocis, & percussio-
nem pectoris exprimitur illud,quod Centurio,
& qui cum illo erant, visis his, quæ fiebant ti-
muerunt valdè dicentes: Verè filius Dei erat *Mat.27*
iste:& omnis turba quæ simul aderant, ad spe-
ctaculũ illud,percutientes pectora sua reuerte-
bantur.Noti verò eius & mulieres,quæ Christũ
secutæ fuerant,à Galilæa,stabant à longè,hęc vi-
dentes,quos significant ministri,scil.diaconus &
subdiaconus retrò stantes: qui ad hanc vocem
erecti in os sacerdotis vel Episcopi intuentur,
3 Præmissa † autẽ pectoris unica tunsio:significat
quod secundùm Apost.ad Rom.vij.Christus se-
mel pro peccatis nostris mortuus est,& fit cum

tribus

tribus, digitis, scil. sine pollice & indice: vt Tri-
nitas in vnitate notetur. Pectoris quoque tun-
sio, quandoque pœnitentiam designat: provt
sub tit. de confessione dictum est. † Peccatori- 4
Ioan. 1. bus: ideò dicit. Quia si dixerimus, quod pecca-
tum non habemus nosmetipsos seducimus, &
veritas in nobis non est: de pœ. dist. ij. si enim
inquit. Licet enim omni tempore debeamus ex
corde nos recognoscere peccatores vj. dist. te-
stamentum præcipuè tamen cùm pro remissio-
ne peccatorum sacrosanctum mysterium cele-
bramus. De multitudine miserationum tuarũ
sperantibus: iuxta quod Psal. inquit: Secundùm
Psal. 50 † multitudinem miserationum tuarum dele 5
iniquitatem meam. Et nota, quod vna tantùm
est Dei misericordia, non aliud quidem, quàm
ipse misericors: sed multi sunt eius affectus, qui
Psal. 24 miserationes dicuntur: vnde: Reminiscere mi-
serationum tuarum Domine. & misericordiarũ
tuarum quæ à sæculo sunt. Partem aliquã & so-
cietatem donare digneris: sed cùm ipse Deus sit
omnia in omnibus, salus, & præmium, & gloria
singulorum: iuxta illud: Salus populi ego sum:
quid est, quod dicitur aliquam societatem, &c.
tanquam non omnes sint eundem denariũ ac-
cepturi; Sanè licet vnum & idem sit † pręmium 6
singulorum: videlicet ipse Deus, in cuius cogni-
tione salus æterna consistit, secundùm illud
Ioan. 17. quod ipse dicit in Euãgelio: Hæc est vita æter-
na, vt cognoscant te verum Deum: & hunc quẽ
misisti Iesum Christum: tamẽ secundùm diffe-
rentiam meritorum alij plus, alij minus, diui-
na visione fruuntur: nam & stella differt à stella
in claritate, propter quod ipse Dominus ait: In
1. Cor. 15. domo Patris mei mansiones multę sunt. de pœ.
di. iv. in domo, sicut vnus Sol est, cuius lumine
Ioan. 14 participant vniuersi: alij plus, alij minus secun-
dùm differentiam intuentium. Cum † Ioanne, 7
Stephano, Mathia, Barnaba. In hac secunda cõ-
memoratione Sanctorum magna ex parte sup-
plentur, qui de primitiuis Sanctis deesse vide-
bantur in prima. Sed quare Ioannes repetitur, &
Stephanus sociatus Ioanni, præmittitur Ma-
thiæ ac Barnabæ Apostolis? Super hoc dici po-
test, quòd Ioannes in prima commemoratione
disponitur, & cum cæteris numeratur propter
dignitatem Apostolatus. In hac autẽ comme-
moratione repetitur & cũ Stephano sociatur,
propter priuilegium cœlibatus: virgines enim
sunt & sequuntur agnum quocunque ierit: pro-
Apoc. 14 pterea cæteris præmittitur. Virginitas nanque
Ioannis inde maximè cõmendatur: quia Chri-
stus in cruce matrem virginem Discipulo vir-
gini commendavit: & ex illa hora accepit eam
Discipulus in suam. Stephani verò virginitas ex
Ioan. 19 eo maximè comprobatur: quia ipse deputatus
Act. 6. est sub Apostolis, ad ministerium viduarum, &
in eo, quòd fœminis est præpositus, testimoniũ
meruit syncerissimæ castitatis; posset autẽ non
Euangelista, sed Baptista Ioannes intelligi, nisi
præmitteretur, cum tuis Sanctis Apostolis ac
Martyribus: vnde convincitur quòd Apostoli
tantùm ac Martyres subnotantur: quamuis &
Ioannes Baptista meritò posset inter Martyres
numerari. Enumerat ergo sacerdos sanctos,
quorũ societatem petit: quia & sacerdos legalis
nomina filiorum Israël habebat scripta, vt su-
prà dictum est. Et adverte quod hîc octo viri,
& septem mulieres computantur: quia per hoc
sacrificium septẽ charismata gratiarum, & octo
8 beatitudines iunguntur in nobis. Sequitur: † Ps. 101.
Non æstimator meriti: quia non secundùm exi- Luc. 6.
gentiã meritorum retribuit, sed mitius punien-
do, vel magis remunerando, quam quisquã me-
ruit. Vnde non secundùm peccata nostra fecit
nobis, neque secundùm iniquitates nostras re-
tribuit nobis: alibi: Mensuram bonam & con-
fertam & cogitatam, & superfluentem reddent
in sinum vestrum. Per Christum Dominũm no-
strum. Hic nõ respondetur, Amen, tum quia An-
geli, qui semper assistunt, respondent, prout in
fine tertiæ particulæ dictum est: tum quia hæc
tacitè dicuntur: nec respondentes audire pos-
sunt: tum quia verba sequẽtia per quem omnia,
&c. istis coniunguntur, & ab eis dependent: ita
quòd nihil interponi potest. Hoc autẽ loco be-
nedicuntur vuæ, provt dicetur in viij. parte sub
v. feria cœnæ Domini, vbi agitur de diurno of-
ficio. In canone Apostolorum in Bucardo lib. v.
c. offert. ita legitur. Offerri nõ liceat ad altare,
scil. ad benedicendum præter nouas spicas &
uvas: & oleum: & fabas: & thymiama ad incẽ-
sum tempore, quo sancta oblatio celebratur. Se-
9 quitur: † Per quem hæc omnia, &c. ideò dicit
omnia: quia per Filium omnia creata sunt. vnde
Ioan. 1. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso
factum est nihil, & vidit Deus cuncta, quæ fe-
cerat, & erant valdè bona. Creas igitur, conden- Gene. 2.
do naturam: sacrificas, consecrando materiam:
viuificas, transsubstantiando creaturam, bene-
dicis, accumulando gratiam. Quod autẽ dici-
tur, hæc omnia, est simplex pronominis demon-
stratio, sicut tempus verbi confusum.

Nam præsens confusum præsentis non tenet
vsum: & est sensus. Hæc omnia, scil. panem & vi-
num, & aquam, semper bona creas secundùm
causas canonicas primordiales: & sanctificas se-
cundùm causas sacramentales: viuificas, vt tran-
seat in carnem & sanguinem: & benedicis, vt
conseruent vnitatẽ & charitatem. Rursus in eo,
10 quod dicit sanctificas, notatur quòd † quod- Ioan. 1.
cunque sanctificatur: per gratiam Christi sancti-
ficatur. De plenitudine eius omnes accepimus:
vnde Ioan. 16. Pater sanctifica eos in veritate,
id est, in filio. In eo, quod dicit viuificas, nota-
tur quod quicquid viuificatur, per filium viui-
ficatur. Ioan. 2. Ego sum via, veritas, & vita. viij.
di. qui contempta. In eo, quòd dicit benedicis,
insinuat, quòd benedictio cœlestis datur nobis
per fructum virginis benedictum; vel creas, vt
sint;

ſint : ſanctificas tibi deputando viuificas , ani-
mando, benedicis, vt vtilia ſint : præſtas vt pro-
ſint. Fiunt autem tres cruces ſuper dictis verbis:
ſanctificas, viuificas, benedicis. In quibus Eccle-
ſia primitiuá repræſentatur, quæ fidem Trinita-
tis ſuſcepit. De hoc tamen aliter iam dicetur.
Siquidem ſacerdos dicturus : Præſtas nobis : vel
Mat. 27. diaconus remouet corporale deſuper calicem ,
Luca 18. ad notandum quòd quando Chriſtus emiſit ſpi-
Ioan. 19. ritum, velum templi ſciſſum eſt à ſummo vſque
deorſum, & aperta ſunt nobis ea, quæ prius obſ-
cura erant in lege , & clauſa , ſicut dicitur in
Euangelio, de quibuſdam : & erat abſconditum
verbum iſtud ab eis: vbi enim ſumpto aceto con-
ſummatum eſt : reuelatum eſt : & calice diſcoo-
perto accipiens hoſtiam dicit : Et præſtas nobis.
† Dubitari autem vidimus, quare calix, & nõ 11
hoſtia cooperitur. Ad quod quadruplex poteſt
ratio aſſignari. Primò, propter periculum , quia
ſanguis facilius poſſet recipere immunditiam
quàm hoſtia. Secundò, quia in calice & ſanguine
magis ſignificatur paſſio Chriſti quàm in hoſtia:
vnde illud: Pater, ſi fieri poteſt, tranſeat à me ca-
lix iſte: & in canone: in forma ſanguinis ponitur
Mat. 26. actus effuſionis, ibi. Qui pro vobis effundetur,
&c. quia ergo in calice & in ſanguine magis ſig-
nificatur Chriſt^9 mortuus, quàm in corpore: ideò
ſicut & mortuus , pannis & lapidibus operitur :
ita & calix panno, & ſanguis calice , & corporali
cooperitur. Tertiò, ſanguis in calice cooperto
repræſentat corpus Chriſti in ſepulchro clauſo
& ſignato : hoſtia verò corpus Chriſti extrà ſe-
pulchrum. Quartò, ſanguis Chriſti calice coo-
perto repræſentat Chriſti corpus in ſyndone in-
uolutum: hoſtia verò, non inuolutũ. Sequitur: Per
ipſum &c. Sic † abſque alicuius verbi vel tempo- 12
ris interpoſitione coniungas præmiſſa verba. Per
Chriſtum Dñm noſtrum. Per quem hæc omnia,
&c. & facis punctum ibi. Et præſtas nobis: plana
eſt litera. Dic ergo per ipſum, id eſt, tanquã per
mediatorem cum coæquali: quia ipſe coæqualis
Patri. In ipſo, tanquam in conſubſtantiali: vel in
ipſo, id eſt, in membris eius, in Patre quippè nota-
tur authoritas, propter principiũ : in filio, æqua-
litas propter medium in Spiritu ſancto, commu-
nitas propter conſortium. Sanè, vj. feria † crucifi- 13
xus eſt Chriſtus : hora tertia linguis Iudæorum:
quod narrat Marcus : hora ſexta manibus genti-
lium: quod narrat Ioannes circa horam auté no-
Mat. 26. nam inclinato capite tradidit ſpiritum. Ad reco-
lendã igitur crucifixionem hora iij. factam ex
linguis Iudæorum clamantium ter : Crucifige,
crucifige eum : & rurſus : Tolle, tolle, crucifige
eum. Sacerdos facit tres cruces ſuper oblatam &
calicem, dum dicit : Sanctificas, viuificas, & be-
nedicis. Ad recolendam verò crucifixionem, quæ
poſt interuallum trium horarum eſt facta mani-
bus gentilium, cùm milites crucifixerunt Ieſum:
ſacerdos facit iterũ tres cruces, cum hoſtia , ſu-
per calicem, ſuper præmiſſis tribus verbis: ſcili-
14 cet per ipſum: & cum ipſo : & in ipſo. † Poſtmo-
dum autem ad deſignandum diuiſionem carnis
& animæ Domini morientis , facit duas cruces
cum ipſa oblata in ore calicis dum dicit: Eſt tibi
Deo Patri omnipotenti in unitate Spiritus ſancti.
Cùm enim in Chriſto tres ſint vnitæ ſubſtantiæ:
videlicet diuinitas, corpus, & anima: duæ tantùm
ſcil. corpus & anima fuerunt in morte diuiſæ :
nam diuinitas à neutra eſt diuiſa & ſeparata : &
propterea non tribus crucibus: ſed duabus mors
15 Domini deſignatur. † Cæterum ſacerdos facien-
do cruces manus ſuper menſam altaris extendit:
quia & Chriſtus ſuper aram crucis manus expã-
dit : iuxta illud propheticum Eſa. 65. Expandi
manus meas ad populum non credentem mihi.
Secundò etiã præmiſſæ tres cruces cum corpore
16 ſuper nudum calicem † factæ ſignificat tres cru-
ciatus, quos Chriſtus in nuda cruce ſubſtinuit :
videlicet, paſſionem, propaſſionem, & cõpaſſio-
nem: paſſionem, in corpore: propaſſionem in mẽ-
te: compaſſionem in corde De paſſione corporis Tren. 3.
ait Dominus per Proph. O vos omnes, qui tran- Mat. 21.
ſitis per viam, attendite & videte, ſi eſt dolor, ſicut
dolor meus Foderunt enim manus meas & pedes
meos, & dinumerauerũt omnia oſſa mea. De paſ-
ſione mentis, Dominus inquit Apoſtolis : Triſtis Marc.
eſt anima mea, vſque ad mortem. Cœpit enim 14.
Ieſus tædere & pauere: cœpit cõtriſtari & mœſtus Luca 23
eſſe. Ex compaſſione verò cordis pro crucifixo-
ribus orauit ad patrem dicens: Pater ignoſce il-
lis, quia neſciunt quid faciunt: ſi enim cognouiſ-
ſent, nunquã Dominum gloriæ crucifixiſſent. Et
ideò ſacerdos facit has cruces cum hoſtia ſuper
calicem: quia Chriſtus ſuſtinuit huiuſmodi cru-
ciatus in corpore ſuper patibulum. Per calicem
enim paſſio deſignatur, vt iam dictum, &c. Ter-
17 tio † modo, tres cruces cũ hoſtia ſuper calicem
factæ , ſignificant fidem Centurionis dicentis
Matth. 27. Verè Filius Dei erat iſte : & ita co-
gnouit eum vnum in Trinitate , ſcil. Chriſtum
Deum & hominem. Duæ verò, quæ fiunt in ora
ſeu latere calicis deſignant duo ſacramenta ,
quæ de latere Chriſti profluxerunt : videlicet
aqua regenerationis , & ſanguis redemptionis :
iuxta teſtimonium Ioannis dicentis : Vnus mi- Ioan. 19.
litum lancea latus eius aperuit, & continuò exi-
uit ſanguis & aqua : & ideò immediatè poſt has
duas cruces latus calicis , in quibuſdam Eccle-
ſiis cum hoſtia tangitur : per quod percuſſio
lateris Chriſti cum lancea militis deſignatur.
Quartò, tres præmiſſæ cruces in quibuſdam Ec-
18 cleſiis ita fiunt & benè. † Nam prima quæ fit
ſuper ipſum : fit ſupra os calicis exterius ſig-
nificans : quod Deus eſt extra omnia non ex-
cluſus. Secunda, quæ fit ſuper, cum ipſo : fit
parum inferius ſub prima ; videlicet à labio
calicis, in labium , ſignificans quod Deus eſt
ſuper omnia , non elatus. Tertia , quæ fit ſu-
per in ipſo , fit inter os calicis , circa me-
dium concauitatis eius , ſignificans quòd eſt

inter omnia non inclusus. Quarta quæ fit su-
per Deo patri, fit à medio oris calicis recto
diametro contra faciem sacerdotis, significans,
quod omnia quæ in ministerio missæ occultè
aguntur, in fine nobis ante oculos ponentur.
Quinta, quæ fit super in vnitate spiritus sancti:
fit à latere calicis: inter calicem & sacerdotem:
videlicet descēdendo à summitate calicis contra
pedem, significans quòd Deus est super omnia,
non compressus seu prostratus, quidam tamen
de his duabus vltimis non faciunt, nisi vnam.
Quinto dictæ tres duces, significant tres crucia-
tus, quos Christus sustinuit tribus temporibus,
videlicet ante mortem, alapas, flagella, sputa,
& huiusmodi: in morte, crucifixionem, & post
mortem lateris perforationem. Prima signifi-
cat primum, secunda secundum: tertia, tertium,
quarta verò, significat separationem animæ à
corpore Christi: quinta descensum in lymbum,
vel cruciatum in pedibus. Sextò quinque ordi-
nes signorum, quæ fiunt ante sextum, scilicet
ante tactum calicis cum hostia: quando vide-
licet de duabus vltimis non fit nisi vna, signifi-
cant quinque ætates mundi, quæ fuerunt ante
Christi natiuitatem. Sextum verò, videlicet
ipse tactus significat sextum tempus, scilicet à
Christi natiuitate, vsque ad finem mundi. Ipse
enim vnicus tactus significat Dñm semel as-
cendisse crucem, vt finem haberet. Ipsa autem
res est cruciatus, qui per dictas quinque ætates
omnibus hominibus fiebat. Notandum † igitur 19
est, quòd sacrificium septem vicibus signatur
in canone. Prima vice ter, vbi dicitur: Hæc do-
na, hæc munera, &c. Secunda vice, quinquies,
vbi dicitur: Quam oblationem tu deus, &c.
Tertia vice bis semel, vbi dicitur: Qui pridie,
&c. Tibi gratias agens benedixit, &c. & ite-
rum, vbi dicitur: Similique modo, &c. ibi:
Item gratias agens, &c. Quarta vice quinquies,
vbi dicitur. Hostiam puram, &c. Quinta vice,
bis, vbi dicitur: Sacrosanctum filij tui corpus
&c. Sexta vice ter, vbi dicitur. Sanctificas, vi-
uificas, &c. Septima vice quinquies, vbi dici-
tur: Per ipsum &c. prout in ipsis locis dictum
est. Inter quas septem vices sacrificium signi-
ficatur duabus vicibus bis: & duabus vicibus
ter: & duabus vicibus quinquies: septima verò
vice bis & ter. Signatur ergo simul omnibus
vicibus, iunctis quinquies quinque: quæ sunt
simul. xxv. quo numerus per se ductus semper 20
in seipsum reducitur, si ducatur in infinitum:
quatumlibet enim multiplicetur Eucharistiæ
Sacramentum, semper est idem sacrificium.
Aug. tamen de conse. d. ij. semel dicit, quòd
si tantum semel signum crucis fieret super pa-
nem, & vinum sufficere posset: quia semel Do-
minus crucifixus est. In hoc etiam Sacramen-
to quinque sensus corporis, scilicet visus, audi-
tus, gustus, odoratus, & tactus exercentur, sci-
licet circa colorem, saporem odorem, fractio-
nē, & sumptionē: vt quinq; sensus animæ spiri-
tuales exuberent, s. visus, intelligentiæ, auditus
obedientiæ, odoratus discretionis, gustus dile-
ctionis, & tactus operis de quibus reperitur in
Euangelio, Domine quinque talenta tradidisti
mihi: ecce alia quinque superlucratus sum. Mat. 25
Sed & binarius & ternarius bene congruit sa-
cramento: binarius propter carnem, & sangui-
nem: ternarius propter panem, & vinum. & a-
quam. Item binarius, propter duplicem modū
edendi, s. sacramentalem sub specie panis, &
vini: & spiritualem, in fide cordis. Et ternarius
propter tria: quæ sunt in hoc Sacramento dis-
creta: videlicet forma visibilis vini, panis: ve-
ritas corporis & sanguinis: & virtus spiritualis
vnitatis & charitatis: de quibus est in. vj. par-
tic. super verbo Mysterium fidei: vt ita terna-
rius binarium. i. fides trinitatis per dilectionem
Dei, & proximi operetur. Fiunt igitur tres cru-
ces: quæ quatuor habēt angulos super sacrificiū:
quia Christus dum in cruce pependit, quatuor
climata mundi redemit: & septem ordinibus
ordinantur, ad notandum septiformem spiritus
sancti gratiam, quæ in hoc mysterio necessaria
est, & ferè in quolibet ordine per numerum
imparem signacula disponuntur: quia corpus Mat. 27
Christi vnum manens non scinditur: omnis ho-
nor tanquam domino: & gloria tanquam Deo.
21 Sequitur: Per † omnia secu. sec. non solū cru-
cis impressio, verùm etiam vocis expressio, &
pectoris percussio, quæ gesta sunt iuxta crucem
insinuat: prout dictum est super verbo: Nobis
quoque. Quia ergo Iesus clamans voce magna,
tradidit spiritum: ideò sacerdos dicendo: Per
omnia sec. se. exaltat vocem & aliquantulū ca-
licem eleuat. Vel dicitur altè, ad incitationem
populi, vt sciens finem canonis, respondeat:
Amen. vel ideò, quia Centurio clamauit: Verè
filius dei erat iste: quia verò mulieres lamen-
tabantur, flentes Dñm: ideò chorus quasi la-
mentando, respondet: amen, repræsentans fide-
les, qui Dñm contrito corde lugebant: velut
quondam Abel inuidi fratris furore occisum pa-
22 rentes eius lamentabantur. † Consequenter dia- Gen. 4.
conus accedit & exaltatum parumper sacrificiū
seu calicem cum corpore de altari tam ipse,
quàm sacerdos deponit: quia vt legitur Ioā. 20
Venerunt Ioseph ab Arimathia, & Nicodemus,
& impetratum Corpus Iesu à Pilato, deponen-
tes sepelierunt. Sacerdos ergo eleuans, Nico-
demum repræsentat: ipsa verò eleuatio, Christi
depositionem de cruce: depositio collocationē,
in sepulchro demōstrat. Et aduerte, quia sacer-
dos dicens: Præceptis salutaribus moniti: calicē
simul & hostiam deponit. Ad cuius rei euiden-
tiā notandū est, quod Christi corpus & sanguis
bis in. vj. feria eleuata, & deposita fuerunt se-
mel in cruce leuata, de cruce ad terrā deposita:
& semel de terra eleuata, & in sepulchro collo-
cata, primū repræsentatur in prima eleuatione,
&

& depoſitione corporiš & ſanguinis Chriſti quæ
fit ſtatim poſt eorũ conſecrationem : alia repræ-
ſentatur in eleuatione & depoſitione, quæ fit in
hoc loco. Congruè igitur, dum hæc verba profe-
runtur, fit corporis & ſanguinis eleuatio, & depo-
ſitio, deſignantes eleuationem corporis Chriſti
de terra & locationem eius in ſepulchro : quia
Ioſeph, qui illud de cruce, & de terra leuauit, &
in ſepulchro locauit : monitus & inſtructus erat
præceptis ſalutaribus Chriſti ſicut fidelis diſci-
Marc. 15. pulus eius vnde de eo legitur in Marco : Et ipſe
erat ſpectans regnum Dei. Simul autẽ eleuatur
corpus & ſanguis iã conſecrata: quia ipſe Ioſeph
(vt aiunt quidam) ſimul corpus cum ſanguine
in ſepulchro locauit. Adhuc in ipſa eleuatione
tenetur hoſtia cũ quatuor digitis. Cùm † enim 23
expectemus, & neceſſe habeam⁹ impetrare qua-
tuor principaliter per merita paſſionis Chriſti,
ſcil. poteſtatem contra diabolum, humilitatem
contra mundum, caſtitatem contra corpus pro-
prium, & ſubiectionem ac dilectionem, quo ad
Deum & proximum : ideò ad hoc repræſentan-
dum meritò cum quatuor principalibus digitis
hoſtia tenetur. Quædam tamen Eccleſiæ in tri-
bus primis petitionibus dominicæ orationis te-
nent calicem eleuatum : & tunc calicis eleuatio
aliud ſignificat, prout ibi dicetur. In quibuſdam
etiã Eccleſiis dum calix parumper ab altari ele-
uatur, quidã puer ſtans vltimus, poſt diaconum,
habens cappam ex tranſverſo, ad deſignandum,
quod caput, id eſt, Iudæi expectantes Meſſiam,
id eſt, Chriſtum cùm iam venerit, tranſuerſum
Ioan. 19. eſt in caudam. Quia verò Nicodemus ſepulto
Domino aduoluit ſaxum magnũ ad oſtium mo-
numenti, ideò diaconus ſuper os depoſiti calicis
corporale deponit diaconus quoque calicem cũ
corporali inuoluens, repręſentat Ioſeph: qui cor-
pus Domini ſyndone mũda inuoluit. Rurſus quia
Mat. 27. in pace factus eſt locus eius: diaconus † ſecun- 24
dùm morem quarundam Eccleſiarum menſam
oſculatur altaris : & quia factus eſt principatus
ſuper humerum eius: oſculatur dextrum armum
Pontificis, vt in vtroq; ſignificet Chriſtum quie-
uiſſe poſt mortẽ & viciſſe poſt mortẽ iuxta quod
Pſal. 4. ipſe prædixit in Pſal. In pace in idipſum, dormiã
Oſeæ 13. & requieſcam, & alibi : O mors, ero mors tua :
Philip 2. morſus tuus ero inferne: Chriſtus enim per mor-
tem triumphauit de morte : nam quia factus eſt
obediẽs vſque ad mortem: mortem autẽ crucis:
idcircò Deus exaltauit illum, &c. Hoc ipſum etiã
ſignificat quod Chriſtus ſibi crucem ſuper hu-
merum baiulauit. Secundò, diaconus oſculando
dextram Sacerdotis, ſignificat quod vult eſſe
particeps laboris, vt ſit ſocius æternæ retribu-
tionis. Tertiò, per hoc innuit, quod Ioſeph de-
ponens corpus : illud fuit oſculatus. In quibuſdã
Eccleſiis ſacerdos hic etiam hoſtiam oſculatur,
innuens quod Nicodemus idem fecerit, quod
Ioſeph : vel potius per Domini paſſionem, fa-
ctam eſſe noſtram reconciliationem. Poſt oſcu-
lum huiuſmodi, diaconus retrocedit à facie ſa-
cerdotis, repræſentans mulieres ſepulto Domi-
no à monumento recedentes.

SVMMARIVM.

1 *Miſſæ tertia pars.*
2 *Sacerdos populum precibus lauat.*
3 *Oratio Dom. tanquam ſumma & maxima, ſubiicitur à ſacerdote, amplectenda à populo.*
4 *Orationis Dominicæ vis. Et commendatio à quatuor cauſis.*
5 *Orare nos vult Chriſtus, licet nihil ſit neſcius eorum, quæ nobis conferunt. Et maximè ob rationes quinque.*
6 *Orationis Dominicæ ſumma.*
7 *Orationes Dominicæ ſeptem petitiones. Et earum diſtributio.* num. 8.
9 *Oratio Dominica, duplici ordine diſtincta.*
10 *Dona ſeptem Virtutes ſeptem.* num. 10. *Beatitudines ſeptem.* num. 11.
12 *Vitia ſeptem capitalia, Cui reſpondent numero, ſeptem populi Cananæorum.*

CAP. XLVII.

De Oratione Dominica, Pater noſter. &c.

SEcundùm eos, qui dicunt, quod tertia pars
Miſſæ, quæ dicitur † poſtulationes incipit hic:
1 Oremus præceptis ſalutaribus, &c. & quod du-
rat vſque ad collectas. Hæc pars continet quinq;
clauſulas. Prima, eſt ipſa præfatio, ſcilicet, Ore-
mus præceptis : quod addidit B. Gregorius. Se-
cunda eſt Pater noſter. Tertia, libera nos quæſu-
mus Domine. Quarta, pax Domini. Quinta fiat
communicatio. Quia ergo Ieſus voce magnâ cla- *Luca 23*
mabat, In manus tuas Domine commendo ſpiri-
tum meum: ideò ſacerdos & non totus populus,
prout Græci faciunt, eleuatâ facie pronuntiant :
Oremus, præceptis, &c. Non enim dicitur ſub ſi-
lentio, ſed palam: quia eſt de Euangelio, ad notã-
dum quod Rex cœlorum in noua lege palam
loquebatur & ſine velamine prædicauit. Ab hoc
ideò hęc Dominica oratio, & etiã credo in unum
Deum, altâ voce dicuntur: vt omnes illam dicant
& addiſcant. Alia etiã ratio poſita eſt ſub tit. de
prædicatione. Sed tertia clauſula, ſcil. Libera nos,
&c. ſub ſilẽtio dicitur, in ſignum, quod Chriſtus
interdum à prædicatione ſiluit : aliter tamen ibi
dicetur. Sed & proferens, Pater noſter, &c. iterum
ſicut prius extẽdit ac ſurſum eleuat manus. Pri-
mò enim dicens, Præceptis ſalutaribus, &c. actus
Ioſeph de quibus in præcedenti columna dictũ
eſt: quos præceptis ſalutaribus monitos, & diuina
inſtitutione formatos geſſit, repræſentauit. Quia
igitur doctrina audiẽdo meditando, & in quiete
docẽdo eſt. v. q. iv. in loco. ideò verba iſta depo-
poſitis ſuper altare manibus protulit dicẽs: Pater
noſter, &c. Chriſtum populũ orare docentẽ re-
præſentans: ideoque Moſi orantis exemplo ma-
nus extendit, & ſurſum eleuat, ut feruorem cor-
dis & rectam ad Deum intentionem oſtendat.
xxxvij d. ſi quis vult. Rurſus dicendo : præceptis
ſalutaribus, &c. calicem ſimul & hoſtiam depo-

nit vt præmiſſum eſt. Sanè legalis † Ponti- 2
fex regreſſus ad populum lauabat veſtes : im-
mundus tamen erat vſque ad veſperam: ſicut in
proœ. huius partis dictum eſt. Sic & Chriſtus
qui intrauit in ſancta ſanctorum, redit ad Eccle-
ſiam, cōpatiendo & auxiliando : & lauat veſtes
ſuas, id eſt, ſanctos mundificat: & tamen vſque
ad finem mundi mēbris eius aliquæ maculæ ad-
hærent. Sacerdos etiam redit ad populum: quia
dum rurſus alta voce multiplicat preces, foras
exire videtur: & precibus velut aquis veſtimen-
ta ſua, id eſt, populum lauat & mundat & tamē
immundus iudicatur : quia vſque ad mortē erit
in omni homine, quid lauetur. Oraturus ergo
& oſtenſurus ſe cauſam ſuam agere corā deo :
& quæ quotidie petere debeamus, monet po-
pulum orare † dicens : Pater noſter, &c. quæ 3
oratio habetur Mat. vj. c. Fiducialiter enim
orare poſſumus, vt filij patrem : quos ipſe do-
minus ad ſic orandum informauit, & ipſe vice
vniuerſalis Eccleſiæ quam repræſentat, orat. ne
tamen ſua authoritate & quaſi præſumptiuè pe-
tere videatur, præmittit quaſi loco præfationis,
præceptis ſalutaribus, &c. Dicit autem præce-
ptis, & diuina inſtitutione : quia Dñs & hanc
orationem inſtituit, & Apoſt. ſic orare præcepit:
& ex tunc maximè proſtrati orare debemus,
vſque in finem dominicæ orationis, ſaltem in
profeſtis diebus : in feſtiuis verò ſtantes. Tres
autem articuli ſequentes, ſcilicet, præceptis ſa-
lutaribus: pater noſter: & libera nos, ſignificant
tres dies dominicæ ſepulturæ: ideoque & his
duntaxat vtimur in paraſceue. In quibuſdā Ec-
cleſiis, dum ſacerdos dicit: Pater noſter, à dia-
cono & dī prælatus dat benedictionem ſolen-
nem poſt Pater noſter, manus eius à diacono, &
ſacerdote ſuſtentantur: in quo repræſentatur,
Exod. 17 quod Hur, & Aaron ſuſtentabant manus Moſi
orantis, de quo ſub ti. de oratione dictum eſt.
Beatus Greg. orationem dominicam poſt ca-
nonem ſuper hoſtiam cenſuit recitari, aſſerens
in regiſtro incongruum eſſe, vt ſuper Euchari-
ſtiam diceretur oratio, quam ſcolaſticus com-
poſuerat: & illa omitteretur quam Dñs ipſe di-
ctauerat: & Apoſt. dicere conſueuerant. Et cā-
tatur apud Græcos à toto populo : ſed apud nos
à ſolo ſacerdote. † Illud autem notandum eſt, 4
quod hæc oratio cæteras orationes propter
quatuor antecellit, licet authoritate doctoris,
breuitate ſermonis, ſufficientia petitionum, &
fœcunditate myſteriorum, Authoritate docto-
ris, quia fuit ipſius ſaluatoris Apoſt. orare do-
centis ore, prolata : & inde dicitur oratio do-
Mat. 6. minica. Breuitate ſermonis quia facile dicitur &
profertur. Iuxta illud: Cum oratis, nolite mul-
tum loqui, &c. Sufficientia petitionum : quo-
niam vtriuſque vitæ neceſſaria continet. Fœcun-
ditate myſteriorum: quia immenſa continet ſa-
cramenta. Verum licet ſciat Dñs, quid velimus
vult tamen nos orare vocaliter propter multa. † 5
Primò pro excitāda deuotione: quia quod facit
flatus carboni, hoc facit pronūtiatio deuotioni:
vnde, ad ipſum ore meo clamaui, & exaltaui ſub
lingua mea. Secundò, pro aliorum inſtructione: *Pſ.* 65.
vt cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat: *Exod.*
veni, extra de ſac. vnc. c. j. vnde Luceat: lux ve- 36.
ſtra coram hominibus. Tertiò, pro linguæ ob- *Apoc.*
ſequio: vt quod lingua peccamus, lingua ſatis- 22.
faciamus: vnde. Sicut exhibuiſtis membra ve- *Mat.* 5.
ſtra ſeruire iniquitati, ad iniquitatem, ita ex- *Rom.* 6.
hibete ea ſeruire iuſtitiæ in ſatisfactionem.
xlvij. diſt. omnes.
Quartò, pro rei petendæ commemoratione:
quia facilius obtinetur, quod inſtātius poſtula-
tur: de pœ. d. j. importuna. xliij. d. ſit rector.
in fine. vnde: petite, & accipietis: pulſate, & ape-
rietur vobis. Quintò, pro impetratæ rei cuſto- *Luc.* 14.
dia: quia quod ſæpius requiritur, diligentius cu-
ſtoditur : vnde tene quod habes, ne alius acci-
piat coronam tuam. Sanè in hac oratione oratur
pro bonis adipiſcendis, & pro malis vitandis. *Apoc.* 5.
6 Pro † bonis temporalibus, ſpiritualibus & æter-
nis. Pro malis præteritis, præſentibus & futuris.
De bonis æternis dicitur : Adueniat regnū tuū.
De bonis ſpiritualibus: Fiat voluntas tua, ſicut
in cœlo & in terra. De temporalibus: Panē no-
ſtrum quotidianum da nobis hodie. Æterna pe-
tuntur in præmiū: ſpiritualia in meritum: tem-
poralia in ſuſtentaculum. De malis præteritis:
dimitte nobis debita noſtra, &c. De pręſentibus:
ſed libera nos à malo. De futuris, & ne nos in-
ducas, &c. Præterita ſunt dolenda, præſentia
ſunt vincenda, futura ſunt præcauenda. Septem
7 † ſunt orationis dominicæ petitiones propter
captationē beneuolentiæ: quæ ſignificant ſeptē
verba Chriſti in cruce. Primum fuit : Pater,
ignoſce illis. Secundū: Ecce mulier filius tuus. *Luca* 1.
Tertium: Ecce mater tua. Quartū: Hodie me-
cum eris in Paradiſo. Quintum : Eloi eloi. Sex-
tum: Pater: in manus tuas. Septimū: Conſum-
matum eſt. Vel ſignificat ſeptē verba, quæ tan- *Ioan.* 2.
tum B. Virgo legitur de Chriſto dixiſſe. Primum
fuit diſcretionis, quomodo fiet iſtud. Secundū *Luca* 2.
humilitatis: ecce ancilla Dñi. Tertium ſaluta-
tionis ecce, vt facta eſt vox ſalutationis tuæ in
auribus meis. Quartum gratiarum actionis:
Magnificat anima mea Dñm. Quintum com-
paſſionis: fili, vinum non habēt. Sextum inſtru-
ctionis, quodcunque dixerit vobis, facite. Sep-
timum amoris. Fili, quid feciſti nobis ſic? Prima
autem petitio eſt: ſanctificetur nomen tuū. Se-
cunda, Adueniat regnum tuum: Tertia: Fiat vo-
luntas tua. Quarta: Panem noſtrū quotidianū.
Quinta: Et dimitte nobis debita noſtra. Sexta:
Et ne nos inducas in tentationem : Septima: Li-
8 bera nos à malo. Et hæ ſeptem † petitiones ſe-
cundum Apoſt. ſeptem poſtulationes dicuntur:
quarum primæ tres ſpectant ad vitam æternam
ſiue ad patriam, & ideò ſacerdos in quibuſdā
locis eleuato calice dicit eas, & præfationem :
præceptis

præceptis ſalutaribus, &c. dicens verò. Sicut in
cœlo: parum magis eleuat illum, & dicens: &
in terra, deponit illum. Tres vltimæ ad præſen-
tem vitam ſiue ad viam, pertinent, & ideò depo-
ſito calice, dicit eas: media verò, ſcilicet panẽ
noſtrum, &c. pertinent ad vtrũque. Porrò tres
primæ ſuccedunt ordine temporis, ſed præce-
dunt ordigne dignitatis. Tres vltimæ ſuccedũt
ordine dignitatis, ſed præcedunt ordine tempo-
ris. Duplex igitur † ordo eſt in dominica ora- 9
tione notandus: vnus in aſcendendo, qui cõue-
nit cũ virtutibus: alter in deſcendendo, qui con-
cordat cum donis: dona namque de ſummis ad
ima deſcendunt, vnde, Requieſcet ſuper eum
ſpiritus ſapientiæ & intellectus, &c. Virtutes
verò de imis ad ſumma condeſcendunt, vnde:
Eſa. 11 Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt
Mat. 5. regnum cœlorũ. Beati mites &c. Nempè Dñs
in oratione ipſa ſecutus eſt ordinem dignitatis
qui eſt artificialis, vt de maioribus ad minora
deſcendet. Sed doctores in illius expoſitione
ſequũtur ordinẽ tẽporis, qui eſt naturalis, vt de
minoribus ad maiora, id eſt, de tẽporalibus ad
æterna conſcendant, quẽ modũ ſeruabimus ex-
ponendo. Et fit hic adaptatio ſeptẽ petitionum,
ſeptẽ virtutũ, ſeptẽ donorũ Spiritus S. & ſeptẽ
beatitudinũ, cõtra ſeptẽ vitia capitalia, ſeptẽ vir
Eſa. 2. tutibus oppoſita. Nã dona petitionibus: virtutes
donis & beatitudines virtutibus obtinentur.
Septem dona ſunt hæc: ſapientia, intellectus,
conſiliũ, fortitudo, ſcientia, pietas, & timor: de
quibus dicit Prophe. Requieſcet ſuper eũ ſpi-
ritus ſapientiæ & intellectus: ſpiritus conſilij &
fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ & pietatis: & re-
plebit eum ſpiritus timoris Dñi. Septem † verò 10
virtutes ſunt hæ: paupertas ſpiritus, manſuetu-
do, luctus, eſuries iuſtitiæ, miſericordia, mun-
ditia cordis, & pax. Septẽ † quoque beatitudi- 11
nes ſunt iſtæ regnũ cœlorũ, poſſeſſio terræ, cõ-
ſolatio, ſaturitas miſericordiæ conſecutio, viſio
Dei, filiatio Dei, de quibus conjunctim Dñs
ait. De prima: Beati pauperes ſpiritu quoniam
ipſorũ eſt regnorũ cœlorum. De ſecunda: Beati
mites, quoniam ipſi poſſidebũt terrã. De tertia:
Beati qui lugent, quoniã ipſi conſolabuntur. De
quarta: Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam,
quoniã ipſi ſaturabuntur. De quinta: Beati mi-
ſericordes, quoniã ipſi miſericordiã cõſequẽ-
tur. De ſexta: Beati mundo corde, quoniã ipſi
Deũ videbunt. De ſeptima: Beati pacifici, quo-
niã filij Dei vocabuntur. Septẽ verò vitia † ca- 12
pitalia ſunt: inanis gloria ſiue ſuperbia, ira, in-
uidia, acidia, auaritia, gula, luxuria: quæ ſigni-
ficata fuerunt in ſeptem populis, qui terra Iſraël
promiſſam tenebant: videlicet Etheus, Gerge-
zeus, Amortheus, Cananeus, Ferezeus, Eueus,
& Iebuſeus, Homo igitur eſt ægrotus? Deus
Medicus: vitia ſunt languores: petitiones ſunt
planctus, dona ſunt antidota: virtutes ſunt ſa-
nitates, beatitudines ſunt fœlicitates, & gaudia.
Hæc ſeptem vitia per ſeptem petitiones hu-
juſmodi fugantur orationis, prout inferius oſtẽ-
detur, Ad orationis ergo ipſius expoſitionem
veniamus. Et nota quod in quibuſdam Eccle-
ſiis dum hæ ſeptem petitiones dicuntur, dia-
conus ſtat inclinatus communionem expectans,
in quo ſignificat Apoſtolos, qui poſt mortem
Domini per ſeptem hebdomadas confirmatio-
nem ſpiritus expectauerunt. Subdiaconus verò
quieſcit, quia mulieres in ſabbato, quæ eſt dies
ſeptima: ſiluerunt.

SVMMARIVM.

1 *Orationis Dominicæ expoſitio.*
2 *Pater quis dicatur. Et cur Deus, dicatur pater noſter quamque variè.*
3 *Beneuolentia captatur à tribus.*
4 *Cœlum, vnde dicatur.*
5 *Malum eſt triplex. à quo petimus liberari.*
6 *Timor, quo auertimur à malo, eſt triplex.*
7 *Tentamur à tribus, Deo, homine, & ſatana, idque variè.*
8 *Tentatio Dei in hominem.*
9 *Peccata, ſunt debita pœna. Et quotuplicia ſint debita, quæ petimus nobis remitti.*
10 *Debitorum veniæ petendæ diuerſus modus, perfecti hominis, & imperfecti.*
11 *Peccatum in Deum, vel in proximum, an debeamus remittere, an verò potius punire.*
12 *Panes quinque ſunt nobis neceſſarii.*
13 *Panem ſuperſubſtantialem quem petamus.*
14 *Voluntas Dei, dupliciter intelligitur.*
15 *Volũtas Dei, qualiter fiat in cœlo & in terra.*
16 *Patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, quomodo debeamus diligere.*
17 *Regnum Dei, quod petimus aduenire, quod dicatur* & num. 18.
18 *Et quàm varia regna.*
19 *Nomen Dei patris, quatuor modis ſanctificatur.*
20 *Amen, omnes ferè orationes claudit. Et quid ſignificet. Et qualiter accipiatur in oratione Dominica Et qualiter alibi. Et cur in eadem oratione proferatur à ſacerdote met, cùm ſecus fiat aliàs.* num. 12.

CAP. XLVIII.

De expoſitione Dominicæ orationis.

PAter noſter, &c. Ordinẽ temporis, vt præ-
1 miſſum eſt in † huius orationis expoſitione
ſeruãtes à fine eius initiũ ſumamus, verſus prin-
cipiũ, ordine retrogrado procedendo. Si quidẽ *Iob 7.*
homo multis malis circundatus, primò petit li- *1. Ioã. 1.*
berari à malo, quia verò ſine tentatione non eſt
vita hominis ſuper terram: ideò liberatus à ma-
lo, petit in tentationẽ ne inducatur. Et quia dũ
in hac vita cõſiſtit, ſemper eſt in quocunq; pec-
cato: nam ſi dixerimus, quia peccatũ nõ habe-
mus veritas in nobis nõ eſt: ideò petit, vt debita,
id eſt, peccata ſibi dimittantur. Cùm autẽ libe-
ratus fuerit à malo, cùm vicerit tentationes: cũ
debita fuerint ei dimiſſa: quia qui per ſe ſtare

non potest necessarius est ei spiritus fortitudi-
nis, ne præmium expectando deficiat ideoque
petit, vt panis quotidianus sibi donetur: deinde
cùm fuerit liberatus à malis, & roboratus in bo-
nis petit vt fiat voluntas Dei sicut in cœlo & in
terra. Et quoniam præmissa in hac vita perfectè
fieri non possent, mox petit vt regnum adue-
niat, in quo nomen Patris sanctificetur in cœlis,
vt nunquam de cætero possit à sanctificationis
gratia separari. Postquam petitionum continua-
tionem præmisimus, mox ad eorum excisionem
veniamus. Prænotandum † tamen est, quod illud, 2
quod in oratione promittitur: videlicet pater
noster, qui es in cœlis, captatio beneuolentiæ est
vt iam dicetur: Nempè πάτηρ Græcè, dicitur
genitor Latinè, & Hebraicè abba: * & dicitur
Deus, pater, à patrando siue perficiendo, quia
per eum omnia facta sunt. Deus autem & gene-
raliter, & specialiter, & singulariter dicitur pa-
ter. Generaliter omniũ per creationem. Specia-
liter iustorum per adoptionem. Singulariter
Christi per generationem. Per creationem, vt
Ephes. 5 ibi: Flecto genua mea ad te Deum patrem om-
nipotentem, à quo omnis paternitas in cœlo &
in terra nominatur. Per adoptionem, vt ibi: Si
Luc. 2. vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis
vestris, quantò magis pater vester de cœlo da-
bit vobis spiritum bonum petentibus se? Per ge-
nerationem, vt ibi: Nemo nouit filium, nisi pa-
Mat. 2. ter: & patrem, nisi filius, & cui voluerit filius re-
uelare. Per hoc quod dicit: Pater noster, qui es
in cœlis, dehortatur nos à duobus, videlicet à
superbia: ne dicamus pater mi, quasi reputantes
proprium, quod est commune: & ab indignitate,
scil. ne reddamur indigni tanto patre, qui con-
sistit in cœlis. Deus enim solius Christi est pater,
per naturam, cui soli competit dicere pater mi:
fidelium autẽ est pater, per gratiam, quibus cõ-
Mat. 26 petit dicere. Pater noster. Ille dicit pater mi, si
possibile est, transfer à me calicem hunc. Isti di-
cunt Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur
Ioan. 20 nomẽ tuũ & ipsemet dicit: Vado ad patrem meũ,
& ad patrem vestrum: meum quidem, per natu-
ram: vestrum, per gratiam. Hortatur etiam nos
per hæc ad duo, scil. ad seruandũ gratiam ado-
ptionis, cùm dicit, pater: & vnionem fraternita-
tis, cùm ait, noster. Rursum per hoc, quòd dicit,
pater: quod est nomẽ pium: notatur bonitas eius,
& Ecclesiæ devotio, quæ ipsum patrem appellat.
Per hoc verò, quod dicitur, noster, ostenditur
dilatatio charitatis. Per hoc, quod dicitur in cœ-
lis, id est, in Sanctis, quorum conuersatio à fæce
mundi remota est, Dei pietas designetur. Quia
igitur captatio beneuolentiæ in hac † oratione 3
permittitur: sciendum est, quòd beneuolentia
captatur à tribus, scil. à persona cognitoris, pe-
titoris & assessoris: cognitor est Deus, petitor
est homo, assessor est Angelus. A persona cogni-
Psal. 18. toris, cùm ait pater: petitoris, cùm ait noster:
assessoris, cùm ait, qui es in cœlis, id est, in An-
gelis, vel in sanctis, de quibus habetur: Cœli
enarrant gloriam Dei. vnde spes nobis attribui-
tur, vt sanctos nos faciat. Vel in cœlis, id est, in
secreto maiestatis Diuinæ: per quod datur fidu-
cia obtinendi bonum occultum. Quod oculus
non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit. Dat ergo fiduciam impetrandi bonum, Esa. 44.
vnde non dicitur: Domine, cui seruitur timore:
sed pater, cui seruitur amore. q. d. quia pater es,
vis: quia in cœlis es, potes: ergo libera nos à
4 malo. Et † nota, quod cœlum dicitur à celando,
quia celat diuina secreta: vel à celsitudine, quia
altius est terrenis rebus. Sed libera nos à malo.
5 Triplex est † malum, à quo petimus liberari:
innatum, auditum & inflictum. Primum contra-
hitur, scilicet originale. Secudum, committitur,
scilicet actuale. Tertium, sustinemus, scil. pœ-
nale. Malum autem vitamus, per spiritum ti-
moris. Nam (vt inquit Scriptura) Timor Do- Eccle. 1.
6 mini expellit peccatum. Porrò triplex est † ti-
mor quo cessamus à malo: seruilis, initialis, &
filialis. Timore seruili, cessamus à malo formi-
dine pœnæ. Timore filiali, cessamus à malo,
amore iustitiæ. Initiali timore cessamus à malo,
partim formidine pœnæ, partim amore iustitiæ.
Seruilis timor, est incipientium. Initialis profi-
cientium. Filialis perficientium. Dicit ergo: Sed
libera nos à malo. q. d. da nobis spiritum timo-
ris & paupertatem spiritus, vt per spiritum ti-
moris vitemus mala: per paupertatem spiritus
addiscamus bona, quatenus exclusis vitiis; &
contemptis terrenis, habeamus æterna, scilicet
regnum cœlorum, quod Lucifer & primi pa-
rentes per inanem gloriam siue superbiam ami-
serunt. Per hoc ergo, quod se humiliando, petit
liberari à malo, quod fit per donum timoris: fu-
gatur superbia, quæ opponitur timori, & sic fi-
nis orationis concordat cum principio, vbi ab
humilitate contra superbiam incepit, vt pro-
7 missum est. Et ne † nos inducas in tentationem,
scil. diabolicam. Nota, quod tentat nos Deus,
tentat homo, tentat diabolus. Deus tentat, vt
probet: homo, vt sciat: diabolus, vt fallat. De
primo legitur: Tentauit Deus Abraham. De se-
cundo: Tenta nos obsecro diebus decem. De
tertio: Cur Sathanas tentauit cor tuum. Porrò
duobus modis tentamur interius per delecta-
tionem, & exterius per suggestionem: interior
tentatio parum efficit, exterior multũ proficit,
si non consentiatur, sed resistatur. Scriptum est
enim: Tentatio vos non apprehendat, nisi hu- 1. Cor.
mana. Rursus: Beatus vir, qui suffert tentatio- 10.
nem, quia cùm probatus fuerit, accipiet coro- Iacob. 1.
nam vitæ. Cùm igitur citra consensum tenta-
mur, ducimur in tentationem: cùm consenti-
mus, in tentationem inducimur: sicut piscis ante
capturam ducitur in rete. Cùm autẽ inducitur,
capitur & tenetur, tunc impletur, quod Iacobus
Apost. ait: Tentatur autẽ vnusquisque à concu- Iacob. 1.
piscentia sua mala abstractus & illectus: deinde
concu

concupiſcentia cùm conceperit, parit peccatum:
Peccatum verò cùm conſummatũ fuerit, generat mortem. Verùm cùm idem Apoſt. dicat: quia
Deus eſt intentator malorum. Quid eſt, quod
petimus, ne Deus nos inducat in tentationem?
Pſ. 138. Sed † dicendum eſt, quod Deus quodammodo 8
Iacob. 1. tentat & quodammodo non tentat: tentat ut
Amos. 3. probet, iuxta illud: Proba me Deus, & tenta me:
non tentat vt fallat, iuxta illud: Deus neminem
tentat. Petimus ergo, ne nos Deus in tentationem inducat, id eſt, ne permittat induci, quia
ſicut dicitur: Non eſt malum in ciuitate, quod
Deus non faciat, id eſt, quod fieri non permittat.
1. Cor. 1. tat. Scriptum eſt enim: Fidelis Deus, qui non
patitur vos tentari ſuper id, quod poteſtis: quaſi
dicamus: Da nobis ſpiritum pietatis, & manſuetudinem ſpiritus: vt per ſpiritum pietatis vincamus tentationes, exercendo nos ad pietatem: &
per manſuetudinem vincamus iram, nõ redden-
Rom. 1. do malum pro malo. Vincamus etiã inuidiam,
quæ opponitur pietati: vt ita poſſideamus terrã
viuentium, quam per ſpiritum pietatis, & per
manſuetudinem ſpiritus obtinebimus. Nam pietas promiſſionem habet vitæ, quę nunc eſt & futuræ, & beati mites, quoniã ipſi poſſidebunt ter-
Pſal. 36. ram. Vnde Pſalm. Manſueti poſſidebunt terram,
& delectabuntur in multitudine pacis. Dimitte
nobis debita noſtra, &c. debita † dicuntur pec- 9
cata, quæ nos debitores pœnæ conſtituunt: non
enim enim hic agitur de debitis pecuniarũ, ſed
offenſarum. Tria autẽ ſunt debita, quæ petimus
nobis dimitti, ſcil. peccatum in Deum, peccatum in proximum, & peccatum in nos: unde
peccauimus cum patribus noſtris, iniuſtè egimus, iniquitatem fecimus. vnde Pſal. 105. Peccauimus cum patribus noſtris in Deum, iniuſtè
egimus in proximum, iniquitatem fecimus in
noſmetipſos. Et quia peccauimus in Deum, ideò
petimus, vt ipſe dimittat nobis debita noſtra:
quia peccauimus in nos, ideò petimus, vt di-
Mat. 18. mittat nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hoc pacto ergo & ea
conditione nobis dimittuntur, ſi nos dimittamus debitoribus alioquin etiam dimiſſa reuocantur in debitum, ſecundùm illud Evang. Serue
nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nónne ergo oportuit & te miſereri
conſeruo tuo, ſicut & ego miſertus ſum tui? Et
iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus
quoadusque redderet uniuerſum debitum: ſic
& pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi nõ dimiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.
Vt ergo Dominus euidenter oſtenderet, quod
nullus eſt totius orationis fructus, niſi debitoribus dimittamus: in fine eiuſdẽ Euangelij ſubiunxit ad omnia: Si dimiſeritis hominibus peccata eorum, dimittet vobis pater veſter cœleſtis
peccata veſtra. Si autem non dimiſeritis hominibus peccata eorum, nec pater veſter dimittet
vobis peccata veſtra. His ergo, qui debitoribus
non dimittunt, hæc oratio non prodeſſe videtur, ſed obeſſe. Nam qui ſic petit ſibi dimitti
ſicut debitoribus ſuis ipſe dimittit: profectò ſi
non dimittit ipſe debitoribus, videtur petere, vt
ſibi non dimittatur. de conſe. d. ij. panem. Sed
10 quæritur, quid † tenetur illi dimittere, qui nec
ſatisfacere vult, nec veniam poſtulare? Sanè diſtinguendum eſt inter perfectum & imperfectũ.
Is qui viam perfectionis arripuit, etiam non petenti veniam omnibus modis indulgere tenetur:
vnde in canone Innocentij de pœ. d. v. c. ſi. legitur: Falſa eſt pœnitentia, ſi pœnitens offenſo
non ſatisfaciat, aut ſi offenderit offenſus non
indulgeat. Qui verò nondum perfectionis votum aſſumpſit, tenetur quidem rancorem cordis
deponere, ſed non tenetur ſatisfactionem debitam condonare: vnde in canone Fabian. xxiij.
q. iv. cum in lege. ita. canitur: Si quis contriſtatus reconciliari noluerit fratri ſuo, ſatisfaciente
eo, qui contriſtauit, acerrimis maceretur inediis,
vſque dum gratanti animo ſatisfactionem reci-
piat. Quanquam omnes uniuerſaliter teneamur *Mat. 5.*
diligere inimicos noſtros, & benefacere his qui
oderunt nos, & orare pro perſequentibus & calumniantibus nos. xc. diſt. ſi quis. Quia verò
ſunt culpæ in quibus culpa eſt relaxare vindi-
11 ctam. xxviij. diſt. quæ ſunt. & ſi † peccatum in
nos teneamur dimittere, peccatum tamen in
Deum & in proximum debemus punire. Quiſquis ergo laborans odio vel inuidia, grauatur
magis hac oratione, quàm iuuetur: niſi iam propoſitum habet dimittendi. Verumtamen non in
ſua quiſque, ſed in totius Eccleſiæ videtur perſona orare, vnde non dicit: dimitte mihi debita
mea, ſicut & ego dimitto debitoribus meis: ſed
dicit, dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos
dimittimus debitoribus noſtris. Quidam etiam
volunt ita illud intelligi: dimitte nobis, &c. id
eſt, ſic dimitte nobis debita noſtra, vt & nos dimittimus debitoribus noſtris. q. d. Da nobis donum ſcientiæ, luctum & virtutem: quatenus tam
noſtra, quàm aliena peccata cognoſcamus & defleamus, vt nobis debita noſtra dimittas, & ita
conſolationem habebimus aduerſus inuidiam,
quæ facit hominem dolere, & de alieno bono
tabeſcere: aduerſum iram, quæ eſt contraria
ſcientiæ, quia ira impedit animum ne poſſit cernere verum. xj. q. iij. illa. & cap. ſeq. per ſcientiam enim & luctum in præſenti remiſſione accipimus, & in futuro conſolationem habebi-
mus: iuxta illud quod legitur: A delicto meo *Pſal. 50.*
munda me: quoniam iniquitatem meam ego *Mat. 5.*
cognoſco: & beati qui lugent, quoniam ipſi *Ioan. 6.*
conſolabuntur. Panem noſtrum quotidianum,
&c. Vnde in Euangelio Ioannis. Domine ſemper da nobis panem hunc: πᾶν autem Græcè,
interpretatur Latinè omne. vnde: Oramus vt
omnipotens pater omnem victum ſpiritualem,
& carnalem & corporalem omni tempore lar-
12 giri dignetur. † Quinque autẽ panes ſunt nobis
neceſſarij,

neceſſarij, in via quatuor, & quintus in patria:
corporalis ad ſuſtentationem, ſpiritualis ad informationem,
doctrinalis ad eruditionem, ſacramentalis ad expiationem, & æternalis ad fruitionem.
Deut. 6. De primo legitur: Non in ſolo pane viuit
Math. 4. homo. De ſecundo: Amice, accommoda mihi
Luc. 11. tres panes. De tertio: Venite, comedite panem
1 Cor. 11. meum. De quarto: Qui panem Domini mandu-
Ioan. 6. cat indignè, reus erit corporis Domini. De quinto: Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi.
Poſtquam enim fuerint homini peccata dimiſſa, neceſſarius eſt ei ſpiritus fortitudinis, vt præmiſſum eſt: ideò dicit: Panem noſtrum quotidianum, id eſt, nobis quotidie neceſſarium, alioquin quod noſtrum eſſet, nobis dare non poſſet, niſi prius deſineret eſſe noſtrum: extrà de fide inſtru. c. inter. Da nobis hodie. q. d. da nobis ſpiritum fortitudinis, quia multiplici pane roborat animam, ne deficiamus in præſenti, eſuriendo iuſtitiam, per quam expellentes acidiam & tædium de bono, plena Iuſtitia ſaturabimur in fu-
Math. 5. turo: ſecundùm illud: Beati qui eſuriunt & ſitiunt
Mat. 6. iuſtitiam quoniam ipſi ſaturabuntur. Matthæus
dicit † Panem noſtrum ſuperſubſtantialem: quod 13
duobus modis poteſt intelligi; velut vna ſit dictio: quaſi da nobis panem noſtrum ſuperſubſtantialem, id eſt, Chriſtum qui eſt ſuperſubſtantialis, id eſt, ſuper omnem ſubſtãtiam, ſcilicet creatam qui panis eſt in altari, vel vt ſint duę dictiones, quaſi da nobis panem noſtrum, id eſt, Chriſtum, qui eſt proprius cibus fidelium: & hoc ſuper panem, id eſt, præter panem ſubſtantialem, id eſt, neceſſarium ad ſuſtentationem. q. d. Da nobis vtrunque ſcil. mentis & corporis. Lucas di-
Luc. 11. cit: Panem noſtrum quotidianum, quod tam de corporali, quàm de ſacramentali pane poteſt intelligi: videlicet de viatico. Græcus habet ἐπιούσιον quod interpretatur ſuperſubſtantialem. de conſe. d ſt. ij. de calice in fi. Hebræus verò ſegola, quod interpretatur egregium vel peculiarem. Ob hoc fortè Lucas videns Matthæum dixiſſe ſegola, quod ſonat peculiarem, dixit quotidianum. Græcus autẽ interpres Matthæi: quia vidit eum dixiſſe ſegola, quod ſonat egregium, dixit ἐπιούσιον ſcil. ſuperſubſtantialem. Fiat vo-
luntas tua. Hoc † rogamus, vt quomodo Angeli 14
vel omnes ſancti inculpabiles Deo ſeruiunt: ita & nos abſque graui peccato illi ſeruiamus in terra. Voluntas Dei, dupliciter intelligitur ſcil. & beneplacitum Dei æternum, & ſignum beneplaciti temporalis. Beneplacitum Dei æternum, ſemper impletur. vnde: & voluntati eius quis reſiſtet? & omnia quæcunque voluit Dominus fe-
Rom. 9. cit. Signa beneplaciti temporalis ſunt quinque:
Pſ. 134. præceptio, prohibitio, permiſſio, conſilium, &
Pſ. 109. operatio: vnde, Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius. Hæc non ſemper implentur: ſed, vt impleantur, oratur, vnde dicitur: Fiat voluntas tua, id eſt, opere compleantur, quod præcipis, quod conſulis, quod ſuades, quia
non ſufficit voluntas, niſi adſit facultas. lxxxvj.
15 diſt. non ſatis. Sicut in † cœlo & in terra, id eſt, ſicut illi qui ſunt in cœlo, voluntatem eius faciunt, ſic & nos in terra faciamus: vel ſicut in
cœlo & in terra, id eſt, ſicut in Angelis, ita & in Gal. 5.
hominibus: vel ſicut perfectis, ita & in conuerſis. Vel ſicut in Chriſto, ita & in Eccleſia: vel
ſicut in mente, ita pariter & in carne: vt caro Pſal. 37.
non concupiſcat aduerſus ſpiritum, ſecundùm illud; Cor meum & caro mea exul. in diſt. v. diſt. da nobis ſpiritum conſilij, vt faciamus voluntatem tuam, maximè miſericordiam, quæ perimit auaritiam, quatenus miſericordiam conſequa-
mur, ſecundùm illud: Beati miſericordes, qui mi- Math. 5.
ſericordiam concedunt. Sicut enim auaritia conſiſtit in acquirendo, & retinendo: ita miſericordia conſiſtit in dando & dimittendo: huius petitionis & aliarum duarum impletio, inchoatur in via, & conſummatur in patria, vbi nil velle poterimus niſi quod Deum velle ſciemus, tunc diligemus Deum ex toto corde, & ex tota men-
16 te, & ex tota anima. Et ex † corde, id eſt, intellectu, diligimus filium: toto, id eſt, ſine errore. Ex mente, id eſt, memoria, diligimus patrem: tota, id eſt, ſine obliuione. Ex anima, id eſt, voluntate, diligimus Spiritum ſanctum: tota, id eſt, ſine contrarietate: Patrem potentem, Filium ſapientem, Spiritum ſanctum benignum, id eſt, Trinitatis potentiam, ſapientiam & bonitatem.

Adueniat regnum tuum. Hoc rogamus vt ſemper Chriſtus regnet in nobis & non peccatum, vt nos paratos inueniat quando animam à corpore iubebit exire. Regnum autẽ Dei dicitur,
17 & † militans Eccleſia, quia regitur: & triumphans Eccleſia, quia regnat. Item regnum Dei dicitur, & gratia fidei, & gloria ſpei. Ruiſus regnum Dei, dicitur & intellectus, ſcripturæ & locus patriæ. De regno militantis Eccleſiæ ſcriptũ eſt, Exibunt Angeli meſſores & colligent de re-
gno eius omnia ſcandala. De regno triumphan- Mat. 13.
tis Eccleſiæ reperitur: Venient & recumbent cum Mat. 8.
Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cœlorum. De Luc. 17.
regno fidei dicit Scriptura: Regnum Dei intra Mat. 25.
vos eſt. De regno ſpei Dominus ait: Percipite Mat. 21.
regnum quod vobis paratũ eſt ab origine mundi. De regno Scripturæ legitur: Auferetur à vo- Mat. 13.
bis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. De regno patriæ reperitur: Fulgebunt Luc. 11.
iuſti quaſi Sol in regno patris eorum: ſed etiam ipſe Chriſtus dicitur regnum Dei, ſecundùm il-
18 lud: Si ergo in digito † Dei ejicio dæmonia, profectò venit in vos regnum Dei. Adueniat igitur regnum tuum, id eſt, adueniat regnum ad regnum, militans ſcil. ad triumphantem. Vel regnum tuum adueniat, id eſt, ad videndum te veniat, vt regnum fidei ad regnum ſpei tranſeat, quoniam hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum, verum Deum, & quem miſiſti Ieſum
Chriſtum, quaſi dicat, Da nobis ſpiritum intel- Ioan. 17
lectus, quo mundati corde intelligamus te in præſenti

præsenti regnare per fidem: vt in futuro, videa-
mus te regnantem in nobis per spem. Tunc co-
1.Cor.13 gnoscemus, sicut & cogniti sumus, videntes tunc
quasi per speculum in ænigmate, sed tunc facie
ad faciem eum videbimus: quomodo videbimus
Deum Deorum in Sion. Quod est cõtra gulam,
Oseæ 4. de qua Propheta. Vinum (inquit) & ebrietas au-
fert cor. Per intellectum enim desinit homo car-
naliter vivere. Vnde Hieron. Ama sciẽtiam Scri-
pturarum, & carnis vitia non amabis. Sanctifice-
tur nomen tuum. † Hoc rogamus, vt nos Sancti 19
simus, & iusti, & recedamus à malo, & semper fa-
ciamus bonum. Et nota, quod nomen patris qua-
tuor modis sanctificatur, in filiis duobus modis:
in via, & duobus in patria. In via per efficientiam
& perseverantiam: in patria, per consummatio-
nem & effectionem. In via namque nomen pa-
tris sanctificatur in filiis, quando sanctificationis
effectum operatur in eis. Vel quando sanctifica-
tio, quam acceperunt in nomine Patris, perseue-
rat in illis. In patria verò, nomen patris sanctifi-
catur in filiis, quia sanctificatur & confirmatur
in eis: vt nunquam possit à filiationis gratia se-
parari: hic est quasi mobile nomen patris in fi-
liis. Nam & Iudas quandoque fuit filius, & quã-
doque non fuit: pro qua possibilitate mouendi,
dixit Apostolus, & habetur. iij. q. vij. §. quod te-
1.Cor.9. statur: Castigo corpus meum, & in seruitutem
redigo, ne fortè cùm aliis prædicauerim, ipse re-
probus efficiar. Ibique nomen patris sanctificatur
in filiis, quia vbi tales sunt filij, in quibus pater
sanctus apparet: tunc erunt manifesti, qui nunc
Sap. 1. sunt occulti, secundùm illud: Nos insensati vitam
illorũ æstimabamus insaniã, & finem illorũ sine
honore: & ecce, quomodo computati sunt inter
filios Dei, & inter sanctos sors illorum est. Dici-
tur ergo: sanctificetur nomen tuum, quasi dicat:
Da nobis spiritum sapientiæ: provt dicitur à sa-
pore, id est, iucunditatem æternam, vt gustemus
quàm suauis est Dominus, generans in nobis pa-
cem, id est, motuum interiorũ quietem, vt caro
Psal.33. nostra non concupiscat* aduersus spiritum: quia
Galat.5. non est pax ossibus meis à facie peccatorum
Psal.37. meorum: vt ita sanctificetur nomen tuum, id est,
pater in filiis, quatenus in præsenti difficile, in
futuro nequaquam à filiationis gratia separe-
mur, quod est manifestè contra luxuriam, quia
qui laborat, non iucundatur in ea: & qui pacem
mentis non habet, filius Dei non est, sed iumento
Iob. 1. assimilatur, quia quasi iumentum in suo stercore
computrescit: gustato enim spiritu, desinit om-
nis caro. In † fine dominicæ orationis ponitur 20
Amen, quod ad omnes petitiones refertur. He-
bræus autem ponit in fine, vnum ex his tribus
amen, sela, salem, quæque sonant verè semper pa-
cem. De amen, dictum est sub titulo de saluta-
tione ad populum: licet autem amen, quandoque
affectum optantis exprimat: hîc tamen conclu-
sionis affirmationem ostendit. Vnde glossa Mat-
thæi vj. Amen, significat in his omnibus peti-
tionibus indubitanter à Domino tribui, quod pe-
titur si vltimæ conditionis pactum seruaueri-
mus: vnde subdit: Si dimiseritis, &c. & ideò
amen hîc non à populo, vel à clero, sed à sacer-
dote profertur: cùm enim ipse sit mediator inter
Deum & hominem, quia eius est vota populi
Deo offerre, & ipsius voluntatem populo renun-
21 tiare, sicut legitur Exod. 19. Magis † congruit
illud à sacerdote proferri, à quo conuenit petita
à Domino fuisse concessa affirmari, quàm à po-
pulo cui huiusmodi renuntiatio ipso mediante
fieri debet. In aliis verò orationibus, quæ in offi-
cio ecclesiastico dicuntur: Amen exprimit po-
tius affectum optantis, quàm conclusionem af-
firmantis, ideoque in illis congruè profertur à
populo, à quo optatur, quod in illis à sacerdote
orante postulatur. Profert tamen hîc sacerdos
amen, sub silentio. Primò in signum, quòd Do-
minus vult orantes latere, quòd à Domino exau-
diti sint, ne postmodum tepescant. Secundò, quia
si altè proferret amen, quo affirmatur oratio-
nem dominicam exauditam esse, iudicari posset
præsumptio, & quædam ostentatio sacerdotis.

ADNOTATIO.

* Abba) Vel seruans pueros, παῖδας τηρῶν si
verbum compositum explices.

SVMMARIVM.

1 *Missæ tertia pars, vbi incipiat.*
2 *Embolismus, duplex.*
3 *Embolismorum & præfationum consuetudo.*
4 *Pacem petens sacerdos, quorum precibus
innitatur. & suffragiis. &* num. 5.

CAP. XLIX.

*Tertia pars Missæ de silentio, post Dominicam
Orationem.*

TErtia pars Missæ incipit in hac oratione.
Libera † nos quæsumus Domine, &c. Quæ
oratio dicitur ἐμβόλισμος, vel super excres-
centia, & eò quòd nihil in ea petitur, quod in
precedenti oratione Dominica petitum non fue-
rit, nec tamen superfluit, quoniam est repetitio
& expositio nouissimæ petitionis illius. Illa enim
dicit: Libera nos à malo: ista dicit: Libera nos
quæsumus, &c. Et subdit, à quibus malis: scilicet
à præsentibus, præteritis & futuris: subditur etiã
transitus ad orationem: pro pace ibi: Interce-
dente beata, &c. Vel dicitur superexcrescentia,
quia in primitiua Ecclesia multo tempore dicta
2 non fuit. Et nota, quod † duplex est ἐμβόλι-
σμος: videlicet quotidianus & annuus: quoti-
dianus est hæc oratio, cùm enim amen sit finis
Dominicæ orationis, & illud reseruetur sacerdo-
ti, à clero dicente: sed libera nos à malo, vt præ-
missum est; patet quod hæc oratio intelligitur
embolismus, non solùm quotidianus, verum
etiam Dominicæ orationis. Embolismus etiam
quotidianus, sunt præfationes: vt, Verè dig-
num, &c. Et communicantes, &c. Et hanc igitur
oblationem offerri, &c. Te igitur clementissime
Pater. Annuus verò embolismus, est consecratio

olei infirmorum : de qua dicetur in. vj. parte
ſub tit de cœna Dñi : & benedictio vuarum &
agni Paſchalis, & huiuſmodi: & etiam frugum
& fabatum primarum, quæ eſt inſtitutione Eu-
thiciani Papæ ſuper altari benedicuntur. Em-
boliſmo, finito non concluditur per Dñm. † 5
Hæc enim eſt emboliſmorum & præfationum
conſuetudo, ſed ei continuatur oratio: Da pro-
pitius pacem, &c. Da pacem inquam pectoris:
vt ſimus à peccato liberi. Da pacem temporis,
vt ſimus ab omni perturbatione ſecuri : nocet
enim infirmis perturbatio: & ecce quam apertè
enodatur à quibus malis erui deprecemur. Hæc
autem oratio, Libera nos, &c. ſub ſilentio dici-
tur: provt dictum eſt ſub tit. de Pater noſter,
ſuper verbo Oremus præceptis, quod ſilentium
ſignificat ſabbatum quo corpus Dñi in ſepul-
chro quieuit, tunc enim nullus fidem prædica-
Luc. 23 uit. Vnde Luca teſtante: Mulieres, quæ paraue-
rant vnguenta, ſabbato quidem ſiluerunt, ſecũ-
dum mandatum legis Chriſtus tamẽ non ſiluit:
imò ipſe qui ſecundum carnem in ſepulchro
quieuit, ſecundum animam deſcendit ad inferos
vt fortior ſuperueniens ſuperaret fortem arma-
tum: ad quod ſignificandum Eccleſia Romana,
dicit ipſam orationem alta voce in die paraſce-
ues, & Mediolanenſis ſemper: & tunc momor-
dit infernum, ducens ſuos victos de lacu, in quo
non erat aqua, liberans eos de malis præteritis,
præſentibus, & futuris : & dans eis perpetuam
pacem, in qua ſunt ſemper & à peccato liberi,
& ab omni perturbatione ſecuri. Vnde de hoc
lacu liberari ſe, & totà Eccleſ. orat presbyter,
dicens: Libera nos, &c. Et † quia nos indigni 4
ſumus veniam de præteritis & præſentibus atq;
futuris promereri, niſi nobis donetur oratione
B. Virginis, & B. Petri & Pauli atq; Andreæ &
aliorum ſanctorum, ideò hic eos in noſtrorum
patrocinium inuocamus. Ad impetrandum er-
go pacis gratiam, imploratur mater Salomonis,
id eſt, viri pacifici, & Michaël nuntius pacis, &
Baptiſta præco pacis, & tres Apoſtoli teſtes pa-
cis, & non plures: quia in ore duorũ vel trium
teſtium ſtat omne verbum. Prius ergo oraui-
Mat. 12 mus, vt liberaremur à malis: nunc verò pro
pace oramus. Rurſus licet omnes Apoſtoli ſu-
perius fuerunt propter authoritatem Apoſtol.
connumerati, in hac tamen oratione, quæ tri-
duam, quo Dñs in ſepulchro iacuit, deſignat,
tres repetuntur, & ſpecialiter iſti tres propter
aliquas eorum prærogatiuas, videlicet propter
priuilegium prærogatiuæ dignitatis, quoad Pe-
trum: propter priuilegium prædicationis & im-
menſi laboris, quo ad Paulum : & propter pri-
uilegum nimium cocupitæ crucifixionis, quo
ad Andream. Adhuc † in oratione eſt intentio, 5
inuocare non ſolum Apoſtol. verum etiam om-
nes ſanctos, qui per triplicem ſtatum diſtingũ-
tur: ſicut & omnes qui ſunt in Eccleſ. militan-
te, aut enim fuerunt, vel ſunt in ſtatu coniugali,
qui per Petrum : aut in ſtatu continentiæ, aut
viduali, qui per Andræam : qui ſecundũ Chri-
ſoſt. creditur in viduali ſtatu fuiſſe : aut in ſtatu
virginali, qui per Paulum deſignatur: ad quem
ſtatum etiam Angeli reducuntur: quia virgini-
tas, eſt ſoror Angelorum : & de B. Maria etiã
fit mentio, tanquam de porta miſericordiæ.
Poſtremò nota, quòd poſt ſecretam tria dicun-
tur ad myſterium conſecrationis corporis Dñi
perficiendum, videlicet: Præceptis ſalutaribus,
& oratio dominica, & hæc oratio : Libera nos
quæſumus: & hoc propter tres dies, quibus
Domini corpus iacuit in ſepulchro : ſiue pro-
pter triplicem legem. ſcilicet naturalem, Mo-
ſeicam & Euangelicam.

SVMMARIVM.

1 *Patenam tradit ſacerdoti diaconus, finita oratione dominica.*
2 *Patena cur ſe ſignet ſacerdos.*
3 *Sacerdotis manum ſeu humerum dextrum diaconus oſculatur. Et quare id.*
4 *Patenam ad quid oſculetur ſacerdos.*

CAP. L.

De reſumptione patenæ.

QVia poſt paſſionis triſtitiam ad reſurre-
ctionis gaudium peruenitur, iuxta illud: Pſ. 29.
Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matu-
tinum lætitia : ideò ſubdiaconus intereà dum
chorus reſpondet: ſed libera nos à malo, acce-
1 dens † ad diaconum, tradidit illi patenam in-
uolutam: diaconus verò illam recipiens eam
reuelat, & reuelatam repræſentat, & tradit ſa-
cerdoti, oſculando illius manũ, aut humerum
dextrum. Sacerdos verò cum ea ſignum ſanctæ
crucis ſibi facit in facie, & eandem poſtmodum
oſculatur. Hi quidem tam numero, quam ob-
ſequio ſanctas illas mulieres ſignificant, de qui-
bus narrat Euang. Matth. quod veſpere ſabbati, Mat. 28.
quæ luceſcit in prima ſabbati, venit Maria, & al-
tera Maria, videre ſepulchrũ præſentantes pate-
nã, id eſt, cor patẽs latitudine charitatis, in ob-
ſequium ſepulturæ. Iuxta quod legitur, quod
mulieres emerunt aromata : vt venientes vnge- Mart. vult.
rent Ieſum: & valde mane vna ſabbatorum, ve-
niunt ad monumentum orto iam Sole, & dice-
bant ad inuicem quis reuoluet nobis lapidẽ ab
oſtio monumenti: Acceſſus igitur diaconi, qui
Marias ſignificat in tradendo patenam, ſigni-
ficat illud quod Mariæ venerunt videre ſepul-
chrum: & reſurrectionem Chriſti latè creden-
ſes, eam Apoſt. nuntiauerunt, qui demum dño
ſuæ fidei latitudinem obtulerunt, & ideò de ma-
diaconi patenam, id eſt, latitudinem charitatis
accipit ſacerdos, id eſt, Chriſtus acceptat. Vel
per ſubdiaconum intelligitur Nicodemus, qui
etiam latè credidit, & obſequium exhibuit Sa-
lutari. Quòd verò patenam prius inuoluta, de-
hinc reuelata ad altare deportatur: hic eſt Mo-
ſes de fiſcella ad regiam perductus domũ. Exo.
2. Lex quidẽ quæ latuit ſed cognitis myſteriis.

ab Ecclesia exaltata, ad Christum ascendere de Ægypto docens. Quod verò sacerdos † super 2
patena sibi à ministris oblatam signum crucis facit, repræsentat illud, quod in Matthæo legitur, quod Principes Sacerdotum & Pharisæi signauerunt lapidem cum custodibus: sed nec ratio ista, nec signum S. Crucis, necessitatis sunt. Item, quod patenam oblatam recipit, significat quod Christus omnes ad se ex charitate redeuntes cum desiderio recipit: quod etiam ex eo patet, quòd statim Mariæ perseueranti & aliis comparuit. De hoc etiam dictum est sub ti. de oblationis sacerdotis. Pòst traditam diacono patenam, subdiaconus manipulū, qui patenam tenuerat inuolutam, plicatam non super pallam altaris, sed alibi deponit, in quo significatur illud, quod legitur Ioan. 20. quia Petrus in monumentū intrans, vidit sudarium, quod super caput Christi fuerat, non cum linteaminibus positum licet separatim in vnum locum inuolutum † Diaconus autem manum seu hu- 3
merū dextrum sacerdotis osculatur: ad notandum, quod ipse vult esse socius in passione, vt socius sit in regno extrà de sepulc.c. j. secundū quod dicit Apost. Si cōpatimur, & conregnabimus. Rursus quòd osculetur dextrum illius humerum, significat quòd Deum hîc videre non possumus, nisi per speculum & in ænigmate: in futuro verò videbimus eū, sicuti est: quia verò crucifixus ardenti desiderio quærebatur, iuxta quod Angelus inquit mulieribus: Scio, quia Iesum quæritis crucifixum. Idcirco cum patena
1. Ioā.3 signatur crux in facie sacerdotis, in qua ma-
Mat.28 ximè vires animæ vigent: & vt hoc signo munitus possit Dei seruitium, sine impedimento consummare. Statimque sacerdos osculatur patenam: ostendens, quod Christus confestim impleuit desiderium mulierum, Mox enim oc-
Mat. 28 currit illis, dicens: Auete: quæ procidentes tenuerunt pedes eius, & adorauerunt. Nec est dubium, quin pedes eius fuerint osculatæ: de hoc sub tit. de osculo pacis dicetur. Osculatur etiam patenam, quasi petens à Deo pacem corporis & animæ. Oratur etiam pro pace tēporali, quod fit specialiter in quibusdam Ecclesiis, osculum etiam huiusmodi charitatem significat, provt dicetur ibidem. † Rursus ideò 4
se significat cum patena, & osculatur post illam ad notandum, quòd si per passionem filij reconciliamur Deo patri: erimus & hæredes regni cœlestis: vel signum crucis cum osculo significat gloriationem Christi in cruce cum charitate. Quidam etiam cum patena se signant, ante pectus per quod significatur sincera affectio, quæ per partes corporis & cordis in sacra scriptura significatur. Quidam autem prius osculantur patenam, cùm dicuntur: Da propitius pacem: & posteà cum osculata patena in vltima clausula, scilicet ab omni perturbatione securi, se signant, quia per crucem, & hoc sacrificium & odorem eius omnia in cœlis, & in terris pacificata denuntiant. Quidā quoque consequenter osculantur summitatem, & pedē calicis: quod osculum prætendit intimum effectū ad monumentum seu sepulturam Christi: exēplo Magdalenæ, quæ ex affectu stabat ad mo- Ioā 20.
numentum foris plorans: vt dicitur in Ioanne. Osculum quoque pedis calicis, significat osculum pedum Christi: de quo iam dictum est. Aliqui etiam cum patena summitatem latus & pedem calicis tangunt: quod similiter ex affectu intimo faciunt, quasi totum monumentum amplectentes, quod per calicem & patenam repræsentatur: hoc enim proprium est feruenter amantium, quod non satiantur dilectum ex omni parte corporis sui tangere, & etiam res dilecti: quod maximè ostendit Magdalena, quæ à monumento non recedebat. Tactus quoque cum patena in summitate, & laterē, & pede calicis significat tres cruciatus Domini, scilicet in capite, in latere, & in pedibus.

SVMMARIVM.

1 *Hostiæ fractio, quomodo fieri debeat, & num. 2. 3. 8. 10. 11. 12. 13. 15. 16. 18. 19.*
4 *Hostiæ fractio, ad quid fiat.*
5 *Hostia primò per mediam frangitur, & quare id ipsum.*
6 *Hostiæ altera dimidietas, cur iterum diuidatur.*
7 *Hostiæ particula, post subdiuisionem remanens in sinistra, cur coniungatur parti super patenam positæ.*
9 *Beatorum tres ordines.*
14 *Sacerdos, cur dicit in Missa sub fractione hostiæ Pax Domini sit semper vobiscum.*
17 *Hostiæ particula, cur mittatur in sanguinem.*
20 *Hostia, cur diuidatur in tres partes.*
21 *Hostiæ tres partes, quid significent. & n. 22.*
23 *Benedictio solennis cur detur ab Episcopo: In Missa verò pro defunctis, minus. nu. 24.*

CAP. LI.

De fractione Hostiæ.

Finita oratione præmissa, scilicet: Libera nos, & resumpta patena diaconus discooperit calicem, inde remouens corporale, &
1 super calicem sedulò intuetur. Deinde sacerdos intendens Hostiam † frangere, ipsam de altari leuat, supponens illi patenam & super ora eius collocat: inde tollens eam super calicem per medium frangit, dicens: Per eundem Dominum nostrum. Et in quibusdam Ecclesiis partem, quæ post fractionem in dextra manu remansit, ponit super patenam, dicendo: qui viuit, &c. Partem verò quæ in sinistra remansit, iterum per medium frangit, & particulam, quæ post subdiuisionem in sinistra manu remansit, coniungit parti prius super patenam positæ dicendo, in vnitate sancti spiritus, &c. Alteram verò particulam in dextram remanen-

tem, tenet ſuper os calicis, cum duobus digitis,
ſcilicet cum pollice & indice, & erecto calice
ſimul & ipſa particula, parum cum ambabus
manibus eleuatis alta voce, dicens: Per omnia
ſæcula ſæculorum, quo dicto calicem ſimul cum
hoſtia deponit proferens: pax Domini ſit ſemper
vobiſcum: & hoc dicendo, producit ter ſignum
crucis ſuper calicem, cùm dicta hoſtiæ particu-
la: deinde mittit particulam illam in calicem,
dicens: fiat commiſtio corporis, &c. & poſtea per
Epiſcopum datur benedictio ſolennis. De ſin-
gulis igitur eſt videndum & primò quare dia-
conus diſcooperit calicem, & in eum diſcooper-
tum intuetur. Circa quod dicendum eſt, quod os
calicis, in hoc loco oſtium ſignificat monumen-
ti: de quo diaconus corporale remouet, & in eo
ſedulò intuetur: ſignificans quod Angelus Dñi
lapidem ab oſtio monumenti reuoluit, & lintea-
men amouit: & in ſepulchro diligenter aſpexit.
Secundò videndũ eſt, quare ſacerdos hoſtiam
ſuper patenam locat, & inde eam tollens ſuper
calicem frangit. Circa quod dicendum eſt, quod
per calicem Chriſti paſſio, vel etiã æternæ bea-
titudinis fruitio deſignatur: vnde Pſal. Et calix
meus inebrians quàm præclarus eſt: & iterum:
Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, &c. Per
patenæ rotunditatem, bonorum operum perfe-
ctio ſignificatur: ſacerdos ergo volens hoſtiam
† frangere, primò eam ſuper patenam locat: vt 2
inde illam tollens ſuper calicem frangat: ad ſig-
nificandum, quod nemo paſſionibus mundi me-
ritoriè valeat exponi, vel etiam ad æternæ beati-
tudinis fruitionem admitti, niſi prius in bono-
rum operum perfectione fuerit ſolidatus: vnde
Apoſt. ad Epheſ. 6. Accipite armaturam Dei, vt
poſſitis reſiſtere in die mala, & in omnibus per-
fectè ſtare. Ad hoc patena † hoſtiæ ſupponitur, 3
& ſuper calicem frangitur, ad ſignificandum,
quòd Chriſtus ex latitudine charitatis per pa-
tenæ diſpoſitionem ſignificatæ ſe ſupponit paſ-
ſioni. Ruſus ſuper calicem frangitur, ne minutiæ
ſpargantur, ſed in eius concauitate cautè reci-
Ioan. 6. piantur. Alibi tamen ſuper patenam poſteà fran-
gitur, vt ipſe panis viuus qui de cœlo deſcendit
fractus, pro nobis in ara crucis rememoretur.
Alibi quoque hoſtia comedenda de altari tolli-
tur: nam in veteri teſtamento ſacerdos panes pro-
poſitionis de altari ſublatos comedebat: prout
dictum eſt ſub tit. de oblatione ſacerdotis. Ter-
tiò videndum eſt, quare hoſtia † frangitur, & 4
quidem, quia in lege iubebatur ſimul ago fru-
ſtatim offerri: ſed & Redemptor noſter benedi-
xit panem & fregit, fractúmque Diſcipulis di-
ſtribuit: & ideò ſacerdos & legem & Chriſtum
ſequens, panem ſacroſanctum in tres partes par-
Mat. 26. titur: vt in fractione Panis Dominum cognoſ-
Luc. 24 camus, ſicut & illi duo Diſcipuli, Dominum co-
gnouerunt: quibus ipſe reſurrectionis die eun-
tibus in Emaus apparuit. Dum enim ſicut ait
Proſper de conſe. diſt. ij. frangitur hoſtia, & ſan-
guis in ora fidelium infunditur, immolatio cor-
poris Chriſti in cruce, & effuſio ſanguinis eius
5 de latere deſignatur. Quartò, quare per † me-
dium hoſtia frangitur? Circa quod notandum
eſt, quod in duas medietates frangitur iuxta du-
plicem prædeſtinatorum ſtatum, ſcilicet æternæ
gloriæ, & temporalis miſeriæ: ideoque vna me-
dietas ſubdiuiditur in duas partes, quarum vna
eſt de prædeſtinatis, qui purgantur in purgato-
rio, alia pro illis, qui adhuc viuunt in hoc mun-
do caduco: provt infrà dicetur. Quintò, quare
pars hoſtiæ poſt fractionem in manu dextra re-
manens, potius ponitur ſuper patenam, quam
quæ in manu ſiniſtra remanſit? & quidem pars
ipſa, quæ in dextra manu remanſit, deſignat præ-
deſtinatos, qui iam ſunt in gloria: & iam tenet
illam rectitudinem, cui nulla rectitudo admiſ-
ceri poterit, & ideò meritò in parte dextra tene-
tur. Altera verò pars deſignat illos prædeſtina-
tos, qui adhuc ſunt in temporali miſeria: vbi
multa obliqua, & pauca recta inueniuntur, quare
meritò in ſiniſtra tenetur. Illa igitur, quæ eſt in
dextra, cùm diuidenda non ſit, vt iam dicetur,
ſuper patenam deponitur: quę verò eſt in ſiniſtra,
cùm diuidenda ſit, non deponitur: ſed diuidenda
6 retinetur. Sextò, quare pars † quæ in ſiniſtra re-
manſit, iterum ſubdiuiditur? Ad quod dicendum
eſt, quòd illi qui ſunt in gloria, vniformem ſta-
tum tenent: & vna beatitudine fruuntur: ideò
pars in dextra manu retenta, & ſuper patenam
collocata, quæ illos, vt præmiſſum eſt, ſignat, non
frangitur: ſed illi qui ſunt in temporali miſeria,
in ſtatu, & miſeria, ſunt diuiſi. Nam alius eſt ſta-
tus miſeriarum, eorum qui adhuc viuunt in cor-
pore, & alius eſt eorum, qui purgantur in purga-
torio igne: ideò pars, quæ in ſiniſtra tenetur, il-
7 los ſignificans, diuidi debet. Septimò, quare †
particula poſt diuiſionem remanens in ſiniſtra,
coniungitur parti ſuper patenam prius poſitæ?
Ad quod dicendum eſt, quod ſecundùm Auguſt.
Deus duas habet manus, ſcilicet dextram, qua
miſeretur: & ſiniſtram quam punit illos, qui ſunt
in purgatorio: inquantum ibi purgantur, reſpon-
det ſola punitio: & ideò particula, quæ in ſiniſtra
tenetur, illos figurat. Hi verò, qui ſunt adhuc
in præſenti vita, in qua eſt ſtatus mœrendi, con-
ſequi poſſent miſericordiam: & ideò ipſi per
aliam particulam, quæ eſt in dextra, ſignan-
tur. Quia ergo de his, qui ſunt in purgatorio,
nullum eſt dubium, ſicut de illis, qui ſunt in
Paradiſo, quantum ad futuram gloriam: ideò
meritò particula, quæ erat in ſiniſtra, eos deſi-
gnans, coniungitur parti prius ſuper patenam
poſitæ, quæ illos, qui ſunt in Paradiſo deſignat,
quoniam iſti illis indubitanter ſunt coniungen-
di: de hoc tamen aliter infrà dicetur. Sed par-
ticula, quæ in dextra parte remanſit, & deſignat
eos, qui ſunt in vita præſenti, illi parti quæ eſt
ſuper patenam, non coniungitur: ſed in ſangui-

nem mittitur: quia illi adhuc egent meritis passionis Christi: quæ merita processerunt ex effusione sanguinis agni immaculati, ex præmissa autem duarum partium coniunctione duo resultant quasi in mundum Lunæ cornua connexionem vtriusque testamenti in Christi passione factam designantia: & illa versus calicem corrigenda sunt, quasi sibi incorporent sanguinem, siue quo corpus non est. In hac etiam coniunctione repræsentatur, quod postquam aliqui tam præsentibus quàm futuris pressuris purgati fuerint, ipsi Deo, qui est nostra beatitudo, perfectissima vnione iungentur. † Octauò quare præmissæ duæ partes extra calicem, super patenam reseruantur: super quo aiunt quidam quòd tres partes hostiæ, tres status † beatorum figurant: scilicet qui sunt in cœlo: qui in purgatorio: & qui in mundo versantur, vt iam dicetur. Per calicem autem secundum aliquem respectum, ipsa æterna fruitio, vt præmissum est, figuratur. Quia ergo tam illi, qui versantur in hoc sæculo, quàm illi qui sunt in purgatorio, quõdũ ad illam fruitionem admissi sunt, ideò ipsæ duæ partes extra calicem reseruantur donec sumantur. Sed hæc ratio non concordat per omnia cũ præmissis, & ideò alia ratio inferius assignatur. Potest etiam dici, quod duæ hostiæ partes ideò super patenam ponuntur: quoniam si omnes partes super os calicis ambabus manibus tenerentur, multa quidem pericula contingere possent, de facili enim posset errare: & pars non mittenda in calicem mitti: vel propter manuum tremorem partes possent in calicem cadere. Sacerdos etiam taliter impeditus, non posset quæ incumbunt liberè expedire, & similia. Alij tamen omnes partes supra os calicis tenent, ne fortè propter illarum de portationem seu translationem aliqua inde particula cadat, aut remaneat in patena: de quo etiam sub ti. de communicatione sacerdotis dicetur. † Nonò, quare particulam, quæ remansit in dextra, sacerdos super calicis tenet. Ad quod dicendum est, quod particula ipsa, vt præmissum est, repræsentat illos qui adhuc in corpore viuentes indignent misericordia Dei, sine prædictis meritis passionis Christi & sanguinis eius effusionis præcedentibus. Tenetur ergo ipsa particula, supra os calicis, respectu directo ad sanguinem, vt detur intelligi intentio, nec non expectatio, & consideratio viuentium, quo ad merita & passionem Christi: quòd tenetur cum pollice, per quem vigor virtutis, & cum indice, per quem mentis discretio significatur: ad ostendendum, quòd cum fidei vigore & mentis discretione hæc consideranda, & expectanda sunt. Vel cum duobus digitis tenetur: ad designandum duplicem naturam, quæ fuit in corpore Christi: diuinitatem, scilicet & humanitatem. Et coniungitur sanguini: ad ostendẽdum, quod qui dignè & cum fide merita & passionem

8

9

10

Christi considerant, & expectant, eius passione & meritis iuuantur. Decimò, qua † sacerdos dicturus, per omnia sæcula sæculorum se erigit? Et est dicendum, quod cùm ipse petere velit perpetuam existẽtiam Domini nobiscum: & omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum sit. j. q. ij. quam piò, meritò ad Deum se tunc corpore & mente erigit, superans se accepturum, quod petit. † Vndecimò, quare verba ipsa proferens vocem suam exaltat, & parum calicem eleuat. Super quo dicendum est, quod sacerdos Christi vicarius, hostia, vt præmissum est, fracta mox pacem annunciaturus, vocem exaltat: vt populus pacem desiderans, hoc intelligens dicat: Amen. xxxviij. d. sedulo, & calicem parum ab altari eleuando ostendit, quod Christus qui per passionem quæ per calicem designatur, descenderat eleuatus per resurrectionem à mortuis, pacem postmodum discipulis timentibus nunciauit, dicens eis: Pax vobis. Potest etiam dici, quod quemadmodum præmissum est: particula, *Ioan. 20*
quæ super os calicis tenetur repræsentat viuentes, & credentes, & expectantes iuuari meritis passionis, & effusionis sanguinis Christi. Sed, vt credamus duo. Primum scilicet Christum, verum fuisse Deum, & sanguinem & corpus nunquam fuisse à diuinitate separata. Secundũ, Christum fuisse verum hominem & corpus verum, & sanguinem verum, dicta non consequimur: propter hoc ergo calicem: & dictam particulam parum simul eleuat, vt ostendat, quod firmiter credimus primum: & eã statim deponit, vt ostendat quod etiam eodem modo credimus secundum. † Duodecimò quare dicta eleuatio, & depositio, fit cum vtraque manu & non cum altera tantum? Ad quod dicendum, quòd hoc fit, vt per hoc fit, vt per hoc detur intelligi, quod sicut præmissa duo credit intellectu: ita amat & appetit affectu & toto conatu. Fit etiam hoc modo, vt securius & decentius fiat. † Decimotertiò quare mox dicit altiori voce, Pax domini, &c. Et quidem, qua non solum per signa, verum etiam per verba resurrectionis est gaudium exprimendum: ideò sacerdos per lætitiam de resurrectione habitam procedens statim deposito calice altiori voce dicit. Pax Domini sit semper vobiscum *Ioan. 20*
repræsentans, quòd vna sabbatorum Iesus postquam surrexit à mortuis, stans in medio discipulorum, dixit eis Pax vobis & iterum. Pax vobis. Ioan. 20. quasi dicat: Do vobis pacem pectoris in via: & pacem æternitatis in patria. *Apoc. 7.*
Idem ergo innuit sacerdos dicens: Pax Domini, id est, pax pectoris sit semper vobiscum, id est, in præsenti hic: & pax æternitatis in futuro. Hæc quidem pax est illa, quæ tunc iustis data est, quando anima Christi in infernum descendens inde omnes fideles eduxit, abstergens omnem lachrymam ab oculis eorum,

11

12

13

14

vt amplius non sit eius dolor: sed pax qua cũ
eo viuant in æternum: vel illa, quæ data est
corporis Christi, quando animam eius ad cor-
pus redit: vt sicut nunquam anima turbata est,
pro corporis morte, ita nec ipsum corpus vlte-
rius de sua mutatione turbetur: sed vtraq; pace
fruatur, & semper de æterna beatitudine læte-
tur. † Decimoquartò, quare dicendo pax Dñi, 15
&c. facit signum crucis supra sanguinem, cum
dicta hostiæ particula? Ad hoc dicendum est,
quod tres cruces significant triduũ, quo Chri-
stus fuit in sepulchro: vel quòd tres mulieres
quærebant Christum crucifixum, ad ostiũ mo-
numenti: vnde illud. Quem quæritis viuentem
cum mortuis. † Decimoquintò, quare dicto, 16
Pax Domini, &c. chorus respondet? Et cum
Luca 23 spiritu tuo: & quidẽ hoc dicendo, optat pacẽ
ipsi sacerdoti: & petit etiã pacẽ sibi dari, & vt
dignus sit illam recipere, prædicit ter Agnus
Dei. Veruntamen Papæ celebrant in Ecclesia
S. Mariæ Majoris in vrbe: & dicenti. Pax Dñi
respondetur: prout in. vj. parte sub tit. de paf-
cha dicetur. Decimo sextò, quare † dicta ho- 17
stiæ particula immittitur in sanguinem? Nem-
pè fit hæc commistio. Primo, ad notandum,
quòd Christi corpus non fuit sine sanguine, nec
sanguis sine corpore. Secundò, ad designandũ,
quod vnum sacramentum conficitur ex specie-
bus panis & vini. Tertiò, corporis & sanguinis
post trinum crucis signum permistio, est animæ
ad corpus reditio. Omnibus enim in cœlo &
in terra pacificatis virtus trinitatis animam cru-
cifixi reduxit carnem, ne derelinqueret animam
eius in inferno, nec daret carnem eius videre
corruptionem. Iuxta, quod ipse dicit in Psal.
Ego dormiui & somnum cepi. exurrexi: quia
Psal. 15 Dñs suscepit me, significat ergo vnitatẽ & ani-
Psal. 3. mæ & carnis, quæ in resurrectione Christi de-
nuò sunt vnitæ. Nã vt præmissum est panis ad
carnem & vinum, refertur ad sanguinem, quia
secundum Philosophum in sanguine est sedes
animæ, xxxiij. q. ij. Moses de hoc etiã sub ti.
de oblatione dictum est. Decimoseptimò,
quando immistio † sit facienda: & quidem ali- 18
qui infundunt particulam ipsam in calicẽ, post-
quam dicunt: Pax Dñi, &c. quoniam manife-
stum est pacem datam esse hominibus bonæ
voluntatis, per resurrectionem quam verba ip-
sa significant. Alij verò dicto, Pax Dñi, &c.
dicto etiam prius, Agnus Dei, &c. demũ im-
mittunt ipsam in sanguinem: vt eorum oratio
efficatior sit pro eo quòd tenentes eam in ma-
nibus, dum dicunt: Agnus Dei, &c. oculo cor-
porali & mentali reuerenter intueantur. Ter-
tij verò eam immittunt cùm dicunt: da no-
bis pacem. Cùm enim ter dicatur, Agnus
Dei: & in primis duabus vicibus dicatur mise-
rere nobis: in primo dicitur, miserere nobis:
quantum ad animam, quæ maximè fundatur in
sanguine. In secundo quantum ad carnẽ: patet,
quod ista duplex oratio diuisim dicitur: &
ideò illa pars hostiæ per quam caro significa-
tur: & sanguis, per quem anima intelligitur, nõ
debent coniungi: dum illis duabus vicibus, di-
citur Agnus Dei sed solum in fine tertij Agnus
Dei, vbi repetitur. Pax secundũ vtrumque sci-
licet secundum corpus, & secundum animam.
Ipse enim lauit nos à peccatis nostris, in san- *Apoc. 1.*
guine suo. † Quarti rectius & visitatius agunt,
19 quoniam dicto Pax Dñi: & priusquam dicant
Agnus Dei, &c. immittunt. certum est autem,
quod Agnus Dei post salutationem repræsentat *Ioã. 20.*
illud quod Dñs fecit: postquam discipulos vi-
sitauit, quãdo videlicet dedit eis potestatem di-
mittendi peccata: & ideò sacerdos illud re-
præsentãs post remissionem particulæ Hostiæ in
sanguine, dicit Agnus Dei, qui tollis peccata
mundi miserere nobis: ad designandum, quod
sicut ipse corpus sanguini coniungit: ita nos
coniunctos eidem sanguini seu meritis ex eius
effusione procedentibus sua pietate à peccatis
emundet. Et immittendo dicit verba illa: fiat
commistio corporis, &c. quæ verba referenda
sunt ad species panis, & vini, quibus corpus
Christi & sanguis continetur. Dicunt autem
Agnus Dei calice iam cooperto, ad notandũ,
quod Christus in domo ostiis clausis dedit
Apost. potestatẽ dimittendi peccata. Decimo-
20 octauò quare fiunt † tres partes? Ad quod di-
cendum est quod frangitur in tres partes. Pri-
mò in memoriam trinitatis. Secundò, in me-
moriam triplicis status Christi. Primus, fuit in
hominibus manens. Secundus, fuit mortuus in
sepulchro iacens. Tertius, est immortalis, in
cœlo existens. Tertiò verò, in memoriam &
signum, quod Christus passus fuit in triplici
parte sui, id est, in pedibus, in manibus, & in
latere. Quartò, in signum quod tres sunt par-
tes mystici corporis: prima est in cœlo, siue in
patria, scilicet Eccl. triumphans: secunda est in
terra, scilicet Eccl. militans: tertia est in pur-
gatorio: & hæc dicitur purgans. Quintò in ty-
pum trium personarum euntium in Emaus, sci-
licet Christi & Cleophæ, & vt quidam dicunt, *Luc. 24.*
Luc. Decimononò, quid partes ipsæ significant,
21 videndum † restat: & quidem primum secun-
dum Gelasium Papam pars in calice posita, si-
gnificat corpus Christi quod de virgine traxit:
pars sicca comesta, significat omnes fideles:
pars reseruata vsq; in finem missæ secundũ an-
tiquũ Eccl. Rom. morẽ, pro ministris vel in-
firmis, significat omnes mortuos. Secunda pars
in calice posita, significat Eccl. militant. pars
reseruata eos, qui sunt in purgatorio. Tertiò
Sergius Papa de cons. d. ij. triforme ita dicit:
Triforme est corpus Dñi pars oblata in calice
missæ, corpus Christi quod iam resurrexit mõ-
strat: pars à sacerdote comesta, ambulãtem ad-
huc super terram: pars in altari vsque ad missæ
finem remanens corpus Christi. Vel secundum
alios, corpus fidelium latens in sepulchro: hæc
pars

pars remanet in altari, vsque ad finem missæ: quia vsque in finem sæculi corpora sanctorum in sepulchris erunt: sed quòd pars vsque in finē missæ reseruetur, non est in vsu. Quarto etiam modo. potest hoc mysteriū explicari, est enim corpus Christi vniuersalis Eccl. si cum membris, iuxta illud Apostol. Vnus panis, & vnum corpus, multi sumus. Et inueniuntur in isto corpore, quasi tres partes, ex quibus totū consistit: vna pars est ipsum caput: videlicet Christus qui caput est: & pars corporis.: altera pars, sunt illi quorum corpora requiescunt in tumulis: & animæ quæ regnāt cum Christo: & sunt quasi simul iunctæ, Hæ duæ partes caput, scilicet & hæc corporis pars altera sicut scriptū est: Vbicunque fuerit corpus, illic congregabūtur & aquilæ. Propterea in altari super patenā duæ partes coniunctæ extra calicem reseruantur, quasi extra passionem, quæ per calicem designatur. Christus enim resurgens à mortuis, iam nō moritur: mors illi nō dominabitur: & qui cum ipso sunt sancti, non esurient: neque sitient amplius, non cadet super illos sol: neque vllus æstus: quoniam priora transierunt. Tertia pars in calice ponitur, significans sanctos, qui adhuc in mundo viuunt, passionesque passuri sunt, donec de hac vita migrantes ad caput suū trāseant: vbi nec moriantur amplius, nec vllatenus patiantur: vnde versus: Tres † partes factæ de Christi corpore, significant. Prima, suam carnem: sanctósque secunda sepultos. Tertia viuētes: hæc est in sanguine tincta Martirij calicem gustant in carne fideles. Quinto modo, secundum magistrum Gulielmum antisiodoren. pars, quæ in sanguine mittitur, significat viuos, vna illarum, eos qui sunt in purgatorio: alia verò illos, qui sunt in Paradiso. Orat enim Ecclesia pro viuis: vt in bono conseruentur: pro eis, qui sunt in purgatorio: vt citius liberentur, & purgentur, pro eis qui in cœlo sunt. vt orent pro nobis. Sexto etiam modo secundū Aug. pars in calicem mittitur vel ponitur, pro non sanctè viuentibus, qui voluūtur in sanguine & in peccatis. Aliæ verò duæ, pro mortuis offeruntur. Vna, pro sanctis, qui iam sunt in requie: & illa est gratiarum actio: quia nihil restat in eis purgandū: altera pro illis animabus, quæ licet saluandæ sint, tamen adhuc sunt in pœnis: & ideò pars illa dicitur oblatio. Sanè particula Hostiæ in calice dimissa, statim calix cum palla corporali cooperitur, quia Christi corpus de cruce depositum latuit in sepulchro sindone inuolutum, quæ per ipsam pallam significatur.

1. Cor. 10.

Luca 17

Rom. 6.

Apoc. 7.

22

23 Vigesimo loco videndum est, quare non solennis † benedictio datur. Et quidem hoc loco, scilicet ante pacem solennis Episcop. benedict. datur: ad notandum, quòd pacem nullatenus habere possumus, nisi Dñs noster Iesus Christus præueniat nos in benedictionibus dulcedinis: quæ sunt benedictiones gratiæ ipsius: quia secundum Psal. Domini est salus, & super populum suum benedictio sua. Dum autem Episc. se ad populum benedicendum conuertit, populus reueretur genu flectit: quasi ipso facto dicat: Benedicat nos Deus, Deus noster, & metuant eum omnes fines terræ: nam ipse est Dñs qui ad illius inuocationem benedicit. Vnde Psal. Benedixit filiis tuis in te. Et licet hæc solenniter benedicatur: nihilominus quidam in fine missæ iterum solenniter benedicunt: de qua benedictione ibi dicetur, tum quia postquam dominus salutauit Apost. iterum dixit eis Pax vobis: vt iam dictum est: dicetur sub ti. de pacis osculo: tum quia sicut non possumus benè incipere, vel pacem acquirere, nisi diuinæ benedictionis gratia præueniat: ita nec in bono proficere nec in pace finaliter perseuerare: nisi benedictionis suæ gratia subsequatur. In † missa verò pro defunctis, Pontifex solenniter non benedicit: tum quia in ea omnes solennitates cessant: tum quia hæc solennis benedictio fit non solum pro venialium deletione verumetiā pro populi excitatione: vt in Domini adiutorio confidat, & benedictum in sæcula confiteatur: ac defuncti velut absentes excitari nequeunt, licet possint nostris suffragiis adiuuari: tū quia gaudium non debet luctui admisceri. Illud autem notandum est quod per mortē, & in morte domini fidelis anima benedictionem percipit. Vnde circa mortis officium rite diaconus ad eam humiliari inuitat, dicens: humiliate vos, ad benedictionem: & statim Pontifex benedicit. Quidam asserunt hoc officium non esse de septem officiis missæ: eò quòd has benedictiones Romana non inuenit Ecclesia: vnde nec vtitur eis: & ideò non hîc, sed in fine missæ benedicit. Sed quicunque inuenerit, rectè in hoc loco ponitur, vbi Christus ad inferos descendisse repræsentatur, scilicet proximè ante resurrectionem cum eductis de carcere æternam tribuit benedictionem. Has benedictiones persigurauit Iacob, qui filiis suis, & Moses qui filiis Israel, & Christus qui discipulis moriens, benedixit.

Psal. 20
Psal. 3.
Ps. 66.

Ps. 147.

24

Gen. 49.
Deut. 33.

SVMMARIVM.

1 *Agnus Dei, cur dicatur.*
2 *Agnus, quid significet. Et quare ter dicatur.*
3 *Christus ad tria venit.*
4 *Pax, est quadruplex.*
5 *Requies triplex optatur defunctis.*
6 *Sergius Papa.*

CAP. LII.

De Agnus Dei.

Quia Iesus statim, vt salutauit Apostolos, vt iam præmissum est, dedit eis potestatem remittendi peccata, dicens: Quorum remiseritis peccata, remittuntur: &
1 † quorum retinueritis, retenta sunt. Ioan. 20. idcircò chorus clamat ad Deum, & postulat:

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi miserere nobis. Siquidem Ioan. videns Iesum ambulantẽ dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollis peccata mundi. Quare autem cum vocauerit agnũ determinat subdens: qui tollit, id est, qui venit vt tollat peccata mundi: quia pro peccatis tollendis Pascha nostrum immolatus est Christus. Nempè in vete. test. offerebatur agnus, pro peccatis populi: & in nouo test. Christus obtulit seipsum Deo patri: vt humanũ genus liberaret: & lauaret à peccatis in sanguine suo. Merito ergo, dum corpus & sanguis Dñi sumitur, Agnus Dei cantatur: vt omnes credamus, quia ipsius agni corpus & sanguis tunc sumitur, qui peccata mundi moriendo tulit: & vitam æternã nobis resurgendo, donauit Iesus Christus Dñs noster: & vt oremus ipsum nunquã desistere misereri nobis, qui in passione misertus est nostri. 2 ἅγιος autẽ Græcè, latinè purus & castus, dicitur: quod sit hostia pura, & immolationi apta. * quia ipse verus agnus sola pietate sua se obtulit hostiam pro nobis, & nos redemit. Dicitur etiam agnus ab innocentia: quia agnus nec hominibus, nec bestiis nocet. In præmissis ergo verbis, Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis est quædã deprecatio: vt videlicet innocentis agni misericordia peccata irruentia & subitanea auferantur. Tertio mundo dicitur agnus, ab agnoscendo: quoniã in magno grege solo balatu matrem agnoscit: sic & Christus in ara crucis donans nobis prius pacẽ, agnouit nos cura, vt iam dictum est. Agnouit etiam patrem obedientia: Iuxta illud Apostoli ad Philip. 2. factus est obediens vsque ad mortem. Agnouit etiam matrem cura, quã de ea habuit. Vnde illud Ioan. 20. Ecce mater tua. Ob hoc ergo in altaris immolatione ter dicitur. Agnus Dei, quasi Agne, qui agnouisti patrem, miserere nobis. Agne, qui agnouisti matrem miserere nobis. Pie, qui redemisti mundum: & qui obtulisti te pro nobis, dona nobis pacem. Vel ideò ter dicitur, vt triforme corpus Dñi intelligatur: videlicet ambulans in terra, quiescens in sepulchro & residens in cœlo. Potest etiã dici, quòd Christus ad tria venit. Primò vt nos † liberaret à miseria culpæ. Secundò, vt nos redimeret à malo pœnæ. Tertiò, vt nobis daret de plenitudine gratiæ suæ, quantum ad prima duo, bis dicitur miserere nobis. Quantum ad tertium, dicitur, dona nobis pacem: quæ petitio pacis sequitur statim: postquam Agnus Dei dictum est ter, ad notandum, quòd ex beneuolentia trinitatis agnus missus est: vnde Esaiæ. Emitte agnum Domine, &c. Nam sicut in Apoc. legitur: Christus est agnus, qui occisus est ab origine mundi. Et attende, quia quidam sacerdotes dicunt Agnus Dei, manus super altare depositis, ostendentes in hoc quòd ad ea, quæ proferunt tota mente intendunt. Intentio enim propriè per linguam exprimitur, non per ma-

Ioan. 1.

Apo. 1.

Esa. 16.

Apo. 5.

nus, ideoque loquente lingua, manus quiescunt, quodque ipsam misericordiam & pacem cœlestem pro populo petunt: non autem terrenam: quod in manuum dispositione significatur. Alij verò stant manibus iunctis, parum super altare inclinati: ostendentes in inclinatione humilitatem: quæ in oratione necessaria est: & in manuum coniunctione, vnicam & non variam intentionem. Porrò secundum antiquam consuetudinem scholæ cantorum, in ecclesia Rom. quam adhuc ipsa schola obseruat, nullatenus variatur. sed tribus vicibus vniformiter dicitur Christe, miserere nobis, propter tria genera peccatorum, quæ petimus remittit: cogitationis in corde: locutionis in ore: & actionis in opere. Vel in honorem trinitatis: vel propter tres ordines fidelium in ecclesia, qui sunt Noë, Dauid, & Iob: quos Ezechiel vidit in visione saluandos. Postmodum autem multis, ac variis ecclesiæ aduersitatibus ingruentibus, cœpit ad dominum de tribulatione clamare: dona nobis pacem: & vt clamor eius facilius audiatur, ideò in ipsa immolationis hora clamat: & hæc varietas non discrepat à consuetudine vete. test. vbi cum secundò repetatur. Parce domine, parce populo tuo: tertiò, variatur, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium. Dicamus ergo miserere nobis, quantum ad animam. Item miserere quantum ad carnem & dona nobis pacem, quantum ad vtrumque, vt habeamus pacem pectoris spiritualem: & pacem corporis temporalem. † Est enim pax peccatorum: pax iustorum: pax temporis: & pax æternitatis: vnde & ter oratur in missa pro pace: de quo dictum est sub. iiij. particula canonis, super verbo, Diesque nostros: & quia Deus non dat pacem, nisi illis quorum miseretur: ideò vltimò dicitur: dona nobis pacem. Ecclesia etiam Lateran. nunquam dicit dona nobis pacem: sicut nec schola cantorum: sequens vt præmissum est, mortem antiquum. Vnde nec valet, nec vera est ratio dicentium, quòd in Ecclesia Lateran. ideò non dicitur dona nobis pacem, quia omnes aliæ Ecclesiæ ab illa, quæ primò fuisse dicitur consecrata, sumere debent pacem: non ipsa ab illis. In feria quinta cœnæ Domini: Agnus Dei, ter dicitur, cum miserere nobis: vt ibi dicetur. Rursum in missa pro defunctis dicitur bis Agnus Dei, cum, dona eis requiem, tertiò additur. Sempiternam: nec dicitur dona nobis pacem: quia tunc imitamur exequias saluatoris. Vltimo ergo Agnus Dei, tantum adiungitur sempiternam. Super quo notandum est, quod pro fidelibus defunctis triplex requies debet optari. † Primo, vt auferatur ab eis pœna, in qua est eis labor non requies. Secundo, vt eis gloria animæ conferatur: quia tunc veraciter requiescent in bono desiderato: scilicet in ipso Deo. Tertiò, vt dotentur gloria corporis: ne illud

Ezech. 14.

Ioel. 2.

illud vlterius miseriis exponatur. Prima, non est requies sempiterna: quia pœna sublata adhuc desiderant gloriam. Secunda etiam, non est totaliter requies sempiterna: secundū Aug. ante resurrectionem corporū, semper inest animabus quidam naturalis appetitus resumendi corpora, quo aliqualiter corpora retardantur, ne totaliter ferantur in Deum. Sed tertia requies cum præmissis est verè requies sempiterna: quia animæ quæ Deum præsentialiter vident resumptis corporibus in ipsa vlterius, & æternaliter & perfectissimè requiescent: ideoque solum in tertia vice, & non in duabus præcedentibus congruit dicere: requiem sempiternam. Sergius † Papa primus constituit Agnus Dei inter 6
communionem ter à clero & populo decantari.

ADNOTATIO.

* Apta.) ἁγνὸς verbum est æquiuocum. Præter enim hic datam significationem, est vitex, genus arboris, qua vitæ omnes ornabantur Atthenis. in festo Palladis. Sed prior significaiio aptissima est huic loco. N. Doard.

SVMMARIVM.

1 *Pax, quæ datur in Missa, quid significet. Et vnde id præsignatum.* num. 4.
Et cur non in Missa pro defunctis. num. 8.
2 *Christiam in primitiua Ecclesia, quotidie communicabant. Paulò post, omni Dominica tandem aliquando rarius.*
3 *Populus cur se osculetur in missa,* & nu. 5. 6. 7. *Mulieres non & quid ita* n. 9.
10 *Osculum, quatuor sacramenta significat.*
11 *Episcopus, solenniter celebrans, quoties osculetur, & quos.*
12 *Episcopus bis codicem osculatur.*
13 *Papa in septem locis, osculum accipit.*

CAP. LIII.

De pacis osculo.

POstquam Dominus salutauit Apostolos, vt præmissum est, iterum dixit eis: Pax vobis: ostendemus quod non solum debemus pacē
Ioan.20 habere in ore: verùm etiam in pectore: ne simus ex illis qui loquuntur pacem cum proximo suo: mala autem in cordibus eorum: ideoque cum hæc dixisset Apost. insufflauit in illos, &
Psal.27 dixit: Accipite spiritum sanctum, ad quod designandum vtique sacerdos facta † commistio- 1
ne & finita oratione accipit in quibusdam Ec-
Ioan.20 clesiis pacem ab Eucharistia, siue ab ipso corpore Dñi: vel secundum alios, ab ipso sepulchro. i. calice vel altari, & mox prebet oris osculum ministro, scilicet diacono. Qui ab ipso corpore accipiunt, hoc faciunt in signū, quod pax spiritualis à Christo data est humano generi. Alij etiam idem signant. Diaconus verò dat pacem aliis: & alij inter se in signum, quod omnes debent pacem habere: præsertim filij Eccl. Ipse verò diaconus pacem à sacerdote accipiens, reuerenter se inclinat, & pectus osculatur ipsius: secundū morē quarundam Eccl. & planetam extendit: vt per pacis osculum, & per planetæ extensionem charitas extendenda monstretur, quam per planetam in parte iij. diximus designari. Quia ergo cha- Rom. 5
ritas dei diffunditur in cordibus nostris, per spiritum sanctū, qui datus est nobis: ideoque pacis osculum, per vniuersos fideles in Eccl. diffunditur. Nam apostolus admonet: Salutate vos 1. Cor.
inuicem, in osculo sancto. Rursus, quod sacer- 16.
2 dos † pacem populo tribuit præfiguratū fuit à Iosue qui hostibus superatis terram obtinuit, quam sortem diuisit, & in pace possedit: & Christus resurgens, diabolo superato: pacē & dona dedit hominibus. Pontifex verò primò, dat pacē ministro qui prius erat à sinistris: sed pacem recepturus accedit ad dextram eius: per quam signatur populus gentilis, qui primus in pace transiuit à sinistra infidelitatis, ad dextram fidei, & æternitatis: & per hunc pax ad populū descendit. Cæterùm in primitiua Eccl. omnes,
3 qui † celebrationi missarum intererant, singulis diebus communicare solebant, eò quòd Apost. omnes de calice biberunt, Dño dicente: Bibite
ex hoc omnes, de consec. d. ij. non iste. Offe- Mat.10
rebant enim magnum panem, & omnibus sufficientem, quod adhuc Græci seruare dicuntur. Sed excrescente fidelium multitudine traditur institutum: vt tantum diebus dominicis communicaret. ead. di. quotidie. de quo dictū est: sub vij. particula canonis super verbo: hoc quotiescumque. Postmodum autem. quia nec dignè hoc potuit obseruari, tertia secuta est institutio, vt ter saltē in anno quilibet Christianus acciperet Eucharistiā, ea. d. & si non frequentius, vel hodie ad minus in pascha: extra de pœnitentia & remissione, omnis hoc inuento remedio, vt videlicet pro eo, quod singulis diebus communicabatur, singulis diebus osculum pacis daretur, pro ministerio vnitatis, quod sacerdos dans ministro dicit in quibusdam locis: Sumite vinculum pacis, & dilectionis: vt apti sitis sacrosanctis mysteriis: quasi dicat. Sumite ex hoc omnes, & diuidite inter vos: & pro communione, quæ singulis diebus dominicis fieri solebat, daretur in diebus dominicis panis benedictus sanctæ communionis vicarius, qui & εὐλογία dicitur. Sed & loco quotidianæ communionis, in quadragesima dicitur in fine missæ oratio, super populum, cui prædicitur: Humiliate capita vestra Deo. Sanè populus sese in
4 missa osculatur. † Primò, quia cùm, sicut præmissum est, per immolationem hostiæ salutaris dimissis peccatis reconciliemur Altissimo, rectè pacis osculum dari decreuit Ecclesia, cum pro peccatis immolatur hostia salutaris. Homines igitur osculum. id est pacis signum sibi inuicē dant. vt ostendant se coniunctos esse in corpore Christi per quem facta est pax in cœlo & in ter-
5 ra. † Secundò Inno. primus qui osculū in Eccl. dari decreuit: quod etiam Leo Papa ij. primò,

ſtatuerat:de conſec.d.ij.pacem.ita dicit:Pacem
aſſeritis ante confecta,id eſt,conſecrata myſte-
ria,quoſdam populis impetrare:vel ſibi inter ſe
ſacerdotes tradere cum poſt omnia,id eſt poſt
conſecrationem,quæ apetire non debeo: id eſt,
non poſſum:pax fit neceſſario,id eſt,cauſa my-
ſterij inducenda:per quam,id eſt,quia per eam
conſtat populũ ad omnia,quæ in myſteriis agũ-
tur,ac in Eccleſia celebrãtur,præbuiſſe conſen-
ſum:ac finita eſſe pacis cõcludẽtis,id eſt,deter-
minantis ſignaculo demonſtratur. Tertiò,ideò
ſe † populus inuicem oſculatur:quia Domini ſui 6
gratiam,& angelorum cõcordiam per mortem
eius ſe promeruiſſe gratulatur.Quartò quia in
oſculo caro carni,& ſpiritus ſpiritui iungitur:vt
nos qui carnis propagine de Adã coniungimur,
etiã charitatis vinculo connectamur:qui ergo ſe
odientes oſculantur, Iudæ proditoris oſculum
imitantur. Quintò,propter præceptum.† Apo- 7
1. Cor. ſtoli, de quo præmiſſum eſt.Rurſus ideò prius,
16. quàm cõmunicemus pacem damus:vt inter nos
eſſe concordiam oſtẽdamus:& cum illa corpus
Domini ſumamus, ſine qua munera noſtra non
recipiũtur à Deo.† In miſſa verò pro defunctis 8
pax non datur:quia fideles animæ iam non ſunt,
nec vlterius erunt in turbatione huius mundi,
ſed quieſcũt iam in Domino vnde nõ eſt eis ne-
ceſſarium pacis oſculum:quod eſt pacis & con-
cordiæ ſignum:& ideò in miſſa illa nõ dicitur
oratio illa: Dñe Ieſu Chriſte qui dediſti Apo-
ſtolis tuis pacem,&c.nec ſacerdos recipit pacem
ab altari. De hoc dicetur in vj.parte ſub tit. de
officio mortuorum. Hinc eſt,quod etiam inter
monachos pax non datur,quoniã mundo mor-
tui reputantur:de conſec.di.ij.pacẽ. Viri † quo 9
que & mulieres non ſibi inuicem oſculũ in ec-
cleſia porrigunt,ne fortè aliquid laſciuiæ ſurre-
pat:quia ibi carnales fugiẽdi amplexus:& caſti
ac ſpirituales actus habẽdi:propter quod etiam
in eccleſia ſitu ſequeſtrantur locali. Odia pax
pellit caſtrum pax nutrit amorem.† Sanè oſcu- 10
lũ in ſacra ſcriptura ſignificat vnionẽ,charitatẽ,
Cant. 1. pacẽ & reuerentiã De oſculo vnionis dicit ſpõ-
Gen. 27. ſa in Canticis:Oſculetur me oſculo oris ſui. De
1. Cor. oſculo charitatis Iſaac inquit ad filium:Accede
16. ad me,& da mihi oſculũ fili mi.De oſculo pa-
Luca 7. cis dicit Apoſtolus.Salutate vos inuicẽ in oſcu-
Heſt. 5. lo ſancto.Deus autẽ pacis:& dilectionis,&c.De
oſculo reuerẽtiæ Dñs inquit ad Simonẽ:Oſcu-
lũ mihi non dediſti:hæc autem ex quo intraui,
non ceſſauit oſculari pedes meos. Et Heſter in
ſignum reuerẽtiæ ſummitatem virgæ regiæ di-
citur oſculata eſſe. Ad deſignandum igitur tres
vniones in Chriſto,ſcil. vnionem diuinitatis ad
animam:diuinitatis,ad carnem:& carnis,ad ani-
mam,vel vnionem,qua vnita eſt in Chriſto hu-
mana natura:ſancta Eccleſia:& fidelis anima.Et
ſacerdos ter oſculatur altare,vt dictum eſt ſub.
iiij. particula canonis ſuper verbo diéſque no-
ſtros,ad deſignandum triplicem pacem, ſcilicet
11 temporalem ſpiritualem,& æternã.† Epiſcopus
ſolẽniter celebrans,iuxta morem quarundã Ec-
cleſiarum ter oſculatur:ſemel miniſtrum:& ſe-
cũdò diaconum:& tertio ſacerdotem. Sed & in
miſſa ter oratur,pro pace vt dictũ eſt ſuper ver-
bo:Diéſque noſtros. Rurſum ad notãdam duo-
rũ teſtamentorum concordiam Epiſcopus dua-
12 bus † vicibus codicem oſculatur:quia tota cõ-
tinetur in medio rotæ,& duo Cherubin ſeſe re-
cipiunt verſis vultibus in propitiatoriũ.Ad no-
tandum etiã charitatẽ ſacerdos oſculatur pate-
nam,quæ deſignat cor patẽs in latitudine cha-
ritatis. Vnde:Nónne cor noſtrum ardens erat in Exod. 2
nobis:dũ loqueretur nobis in via.In ſignũ verò Luca 24
reuerẽtiæ ſubdiaconus & diaconus pedes & ma-
nus ſummi ponti.oſculantur:pedẽ ſubdiaconus
oſculatur poſt epiſtolã lectam:& diaconus ante
legendum euangelium:manum verò ſubdiaco-
nus oſculatur offerens ampullã cum aqua, cali-
cémque cum vino:& diaconus offerens patenã
cum hoſtia,& thuribulum cum incenſo vtérque
etiam de manu ſummi pontificis Euchariſtiam:
vt dicetur in tit.ſeq.
13 Illud † quoque vacare non creditur myſte-
rio,quòd ſummus Pontifex ſeptem modis acci-
pit oſculum : videlicet ad os,ad pectus,ad hu-
merũ,ad manus,ad brachia,ad genu,&ad pedes.

SVMMARIVM

1 *Miſſæ quarta pars:de communione.Et qualiter ea fiat,& n. 3.4.*

2 *Sacerdos quare in communione,non accipit calicem per ſe, ſed à diacono.*

5 *Papa volens communicare, quare accedat ad ſedem ſuam. Et quando communicet in altari, n. 6. Et qui Euchariſtiam accipientes,ab eo oſculum recipiant n. 7. Et de communione eiúſque forma:latè,n. 8. 9.*

10 *Sacerdos quid agere, dicere,aut meditari debeat,ante corporis & ſanguinis Dominici ſumptionem.Quid poſt n. 14.*

11 *Communicandi corporis & ſanguinis Dominici legitimum tempus.*

12 *Sacerdos ſumens ſanguinem, debet tenere calicem vtraque manu.*

15 *Communicaturus, debet eſſe ieiunus. Et cur ita..*

CAP. LIV.

Quarta pars miſſæ, & primo de communione ſacerdotis.

HIc incipit quarta pars miſſæ : poſt pacis
etenim oſculum ſacerdos cõmunicat hoc
1 modo.Nam † ſicut in Nicenſi concilio xciij.d.
peruenit. Legitur euchariſtiam confectam per
ſe de altari ſiue de patena ſumit & comedit.
Calicẽ verò cũ ſanguine non ipſe ſed diaconus
eleuat de altari,& porrigit ei.† Vnde in canone
Hier.ca.di.diaconi ſunt.inter cętera ita legitur.
Sacerdotib. etiam propter præſumptiones non
licet de menſa calicem Domini tollere;niſi eis
traditus fuerit à diaconis. Ideò autem ſacerdos
corpus

corpus Chriſti,per ſe ſumit,& non calicẽ cum
ſanguine:quia ſumptio corporis,ſignificat cor-
porum noſtrorũ reſtaurationem,quam Chriſtus
nullius miniſterio perfecit,& futuram reſurre-
ctionem,quã ſua virtute abſque omni miniſtro
faciet. Sumptio verò ſanguinis redemptionem
animarum ſiue peccatorũ ſignificat:quæ fit in-
terceſſionibus aliorũ.Hoc tamen, etſi iure cau-
tũ ſit,non tamen ſeruari videmus.† Sanè ſacer- 3
dos ipſe omnes partes hoſtiæ comedit. In qui-
buſdam tamen eccleſiis ipſe vnã partẽ ſumit:&
reliquam Euchariſtiæ medietatẽ ſuper patenam
in duas partes diuidit,quas miniſtris,ſcil.diaco-
no & ſubdiacono comedendas impendit, inſi-
nuans illud quod Lucas cõmemorat,quia Ieſus
in Emaus accepit panẽ,& fregit ſuper menſam.
Luca 24. Et etiã(vt aiunt quidã) comedit corã duob.di-
ſcipulis : ſumenſque reliquias dedit illis. Ipſe
Ioan 21. quoque poſtmodũ partẽ piſcis aſſi,& fauũ mel-
lis manducauit,& reliquias diſcipulis dedit, &
ideò poſtquam diaconus & ſubdiaconus cõmu-
nicarunt,clerici & religioſi ad cõmunicandum
accedunt:vt ipſi partẽ ſanctæ cõmunionis ac-
Act. 1. cipiant. Poſtmodũ communicat populus : quia
Chriſtus comedit non ſolum cũ paucis Apoſto-
lis:verumetiam aſcenſurus in cœlũ,comedit cũ
multitudine diſcipulorũ.Vnde & ſumptio cor-
poris,aſcenſionem ſignificat ſaluatoris. † Illud 4
autem præmittendũ non eſt,quod vt perceptio-
ne corporis & ſanguinis Chriſti nulla poſſit fal-
lacia ſuboriri:ſed in vtraque perceptione veri-
tas euidẽter appareat:ſummus Põtifex non ſta-
tim particulam hoſtiæ permittit cadere in cali-
cem,ſed eam poſt trinũ crucis ſignaculũ ſuper
patenam reponit & poſt oſculũ pacis, ad ſedem
aſcendens,ibique cõſiſtens, vniuerſis cernenti-
bus maiorem partem oblatæ ſuſcipit de patena,
quã ſubdiaconus apportauerat de altari:ipſám-
que dentibus ſubdiuidens, vnã particulam eius
ſumit : & aliã in calicem mittit:& de ſanguine,
cũ calamo haurit. Deinde alterã particulã tra-
dit cum oſculo diacono, aliámque ſubdiacono,
ſine oſculo:quẽ diaconus miniſtrãs ei,ad altare
calicem oſculatur:& tunc ſubdiaconus reſiduũ
ſanguinis cũ particula immiſſa in calice ſumit.
Romanus † itaque Pontifex ideò non cõmuni- 5
cat, vbi frangit:quoniam ad altare frangit:& ad
ſedem cõmunicat:quia Chriſtus in Emaus co-
ram duobus diſcipulis fregit,& in Hieruſalem
corã diſcipulis duodecim mãducauit.In Emaus
enim fregiſſe legitur, ſed non comediſſe legi-
tur.In Hieruſalem verò fregiſſe non legitur:ſed
legitur comediſſe, ſecundum Innoc.iij. Aſcen-
Luca 24. dens igitur ſedem,ibi cõmunicat. Siquidem ſe-
cundum Apoſtolũ Chriſtus caput eſt Eccleſiæ:
Colloſ.1. caput autem in corpore ſublimius & excellen-
tius ob ſui perfectionem cæteris membris col-
locatur. Per calicem verò, ſecundum quendam
reſpectum , æterna beatitudo ſeu ipſius fruitio
deſignatur quia in eccleſia militante ſummus
Pontifex,ſicut Chriſti vicarius,& caput omniũ
prælatorũ perfectius Chriſtũ repræſentat,con-
gruum eſt,vt ipſe nõ in altari,ſed in loco ſubli-
miori cõmunicet,oſtendens,quod Chriſtus etiã
in ſua humanitate perfectius & copioſius par-
ticipat illa ineffabilia gaudia : vtpotè in bonis
potioribus collocata. Cum verò celebrat pro
defunctis, tunc ſuper altare communicat, quia
tunc ſpecialiter mẽbrorum Chriſti hinc fideli-
ter decedentium gloriam repræſentat,ac mẽbra
Chriſti cũ ad illam gloriã perueniunt, inferio-
rem poſt Chriſtum gradũ obtinent:ſicut mẽbra
poſt caput.In paraſceue quoque ad altare com-
municat:tum ob† reuerẽtiam paſſionis Chriſti:
6 tũ quia tũc quaſi exequias celebrat Ieſu Chri-
ſti : tum & iam tunc ſolus communicat:quia in
Chriſti paſſione omnibus diſcipulis fugiẽtibus
ipſe ſolus remanſit. Alij autẽ prælati non ſic:ſed Ioan 21.
ſuper altare communicant quia non ita propriè
Chriſtũ caput Eccleſia repræſentat.Miniſtri au-
tẽ repræſentant Põtifici oblatã & calicem:quia
diſcipuli obtulerunt Chriſto partẽ piſcis aſſi, &
fauum mellis:pars piſcis aſſi,eſt corpus Domini
crucifixi,qui fuit ara crucis aſſatus.Fauus mel- Pſal.18
lis,eſt ſanguis Chriſti, ſuper mel & fauũ dulcis
faucibus animæ diligẽtis:ambo de manu Papæ
cõmunicant : quia & Apoſtoli de manu Chriſti
7 cõmunicauerunt † Ad notandũ verò diſtinctio-
nem inter ſacros ordines,& non ſacros,Diaconi
qui & ſuperioris ordinis ſunt:cũ recipiunt Eu-
chariſtiam,oſculũ ſuſcipiunt ab ipſo,Acolytus
& qui ſunt inferiorum ordinum,non ſuſcipiunt.
Subdiacon. etiã qui caractere huiuſmodi,quõ-
dã inter nos ſacros:nunc autẽ inter ſacros or-
dines reputatur in perceptione corporis nõ ſu-
ſcipit oſculũ à põtifice:ſed in perceptione ſan-
guinis ſuſcipit oſculũ à diacono:vt ſic qui non
ſacri ſunt minus,& qui ſacri ſunt amplius hono-
rentur:quãuis & in hoc myſtica ratio poſſit aſ-
8 ſignari. † Ipſe autẽ ſumit illã Euchariſtiæ par-
tem, per quam provt ſub tit.de fractione hoſtiæ
dictũ eſt caput Eccleſiæ ſcil.Chriſtus intelligi-
tur:cuius typũ ipſe ſpecialius gerit:quod facit
hoc modo. Ea namque dentibus ſubdiuiſa,par-
ticulam in ore remanẽtem ſumit:alteram verò
inter digitos reſidentem in calice dimittit : ad
notandum,quod Chriſtus reſurgens,qui ſecun-
dum Sergium Papam per partem in calice im-
miſſam ſignificatur quod infernum momordit,
& ſuos inde ſumptos in Paradiſum miſit iuxta
illud Oſeæ vlt.c.Exod.mors tua,&c. Alia verò
pars ex qua miniſtri communicant , ſignificat
membra magis ipſi Chriſto conformia:& ideò
ipſi communicant de illa , ad offerendum my-
ſterium vnionis:Euchariſtia enim ſacramẽtum
9 eſt maximæ vnionis. Partem verò in † calice
intinctam quæ ſignificat mẽbra, propter Chri-
ſtum paſſionibus ſubiecta, Dominus Papa non
recipit. Primò quia ipſe magis quam alij re- Rom 13
præſentat in officio miſſæ Chriſtum cui mors

vltra non dominabitur: secundò, quia ipse il-
lorum typũ gerit in Ecclesia: qui propter exi-
miam sanctitatem à vita actiua semoti per cõ-
templatiuã iam Christo sociantur. Sed ministri
illam sumunt, quia typum actiuæ communites
repræsentant:& præcipuè subdiaconus eam su-
mit,pro eo,quia ipse vltimus cõmunicat:& vl-
timi est reliquias sumere,& calicem purificare.
Ioa.21. Vnde & Dominus reliquias dedit discipulis, vt
præmissum est. Potest etiam mysticè dici,quod
pars intincta, significat partẽ corporis mystici:
quæ iam regnat cũ Christo.Cũ ergo Dñs Papa
expressè repræsentet Christũ,qui realiter & sa-
cramentaliter incorporatus est patri ipsius my-
stici corporis:ideò ipse non recipit illã nec etiã
diaconus,qui legem euangelicã,quam pronun-
tiat, repræsentat: quæ est lex amoris: propter
amorem enim charitatis quilibet incorporatur
Christo capiti,& omnibus partib. corporis eius
Ioan.4. mystici.Subdiaconus verò repræsentat veterem
legẽ,quam sæpè pronuntiat:quæ fuit lex timo-
ris:sed timor non est in charitate imò cũ foras
mittit:& ideò ipse particulam in sanguine mis-
sam sacramẽtaliter,siue in signum recipit:quia
immistio ipsius partis cum sanguine dictã in-
corporationem figurat,quã non faciebat lex il-
la:licet eã figuraret.Hoc autem breuiter † no- 10
tãdum est,quod sacerdos ante perceptionẽ cor-
poris & sanguinis Christi debet dicere oratio-
nes à sanctis patribus institutas:deinde medita-
ri debet in incarnatione: in passione,in virtute
huius sacramenti,dicẽs:Panem cœlestẽ accipiã,
&c. Sed cum statim post verba ipsa subiungat:
Ioan. 6. Domine non sum dignus,&c. videtur cõtrarius
sibiipsi.absit tamen hoc:sed dicens:Panem,&c.
seipsum incitat ad deuotionem,reducẽs ad me-
moriam, quid est,quod sumere debet:quia pa-
nem,qui de cœlo descendit:& qualiter sumere
debet:quia nomen Domini inuocando,vt sic cũ
maiori sumat reuerẽtia & timore.Dicẽdo verò
subsequenter:Dñe non sum dignus,&c.ex hu-
militate sua profitetur indignitatẽ:at exercita-
tio ad deuotionem, & professio humilitatis,
contraria non sunt.† Legitimum itaque cõmu- 11
nicandi tempus est ante vltimam orationẽ quæ
dicitur ad cõplendum:quia ibi maximè petitio
pro eis est qui communicant.Deinde corpus &
sanguinem Domini sumpturus,se cum illis ante
faciem cruce signat. Sicut enim prius cruces
faciendo actiuè,tanquam minister illa sanctifi-
cauit,sic se eis nunc cruce signando,passiuè pe-
tit sanctificari. Dicto itaq; corpus Domini cu-
stodiat, & cætera, sumat Eucharistiam deinde
iunctis manibus inclinans sanguini dicat.Quid
retribuam, &c. Et dicens. Calicem Dñi acci-
piam:& non prius accipit & eleuat calicem de
Psa.27. altari. Posteà verò dicens: Laudans inuocabo
Dñm se signat cum illo:quo versu expleto,san-
guinem sumit. Sanè quia circa maiora cautius
est † agendum,sacerdos sanguinem sumẽs pro- 12
pter maiorem securitatem & reuerentiam,cali-
cem cũ vtraque manu tenere debet:sed in sum-
ptione perfusionis sufficit alteram tantum duo-
bus digitis alterius adiunctis:quasi per hoc in-
nuens iam sanguinem ibi non esse. Sed & san-
guinem sumẽdo ter haurit:trinitatem designãs,
perfusionem verò,sumendo bis:vt per hoc cha-
ritas quæ inter duo cõsistit significetur,seu etiã
quoties nouerit expedire. Rursus qui eadẽ die
debet iterum celebrare, non sumat vinum per-
fusionis: vt dictum est in procem.huius partis.
Sed cum in canone dicatur: Similique modo
postquam cœnatum est, accipiens & hunc præ-
clarum calicem,&c.videtur ex hoc,quod sacer-
dos statim hostia consecrata, illam debet sume-
re prius,quàm ad calicis consecrationem proce-
dat:quia omnis Christi actio, nostra debet esse
instructio.xij.q.j.exemplum.Sed ad hoc dicen-
dum est,quod Ecclesia instituit illã post vtran-
que consecrationem sumi:ad ostendendũ,quòd
solùm hostiã recipiens:non plenum sacramẽta-
13 liter recipit sacramentum.Etsi enim † in hostia
consecrata Christi sanguis sit:non tamen est ibi
sacramentaliter:eò quòd panis corpus non san-
guinem: & vinum sanguinem significat, & non
corpus. Quia ergo sub altera tantum specie non
est completum sacramentum,quoad sacramen-
tum vel signum:debet hoc sacramentum com-
pleri prius,quàm Presbyter eo vtatur. Veruntа-
men cum vnum sine reliquo nec sit,nec vnquã
fuerit nisi in solo triduo ante pascha, in quo
Christi corpus mortuum fuit:in quo triduo si
quis de Apostolis hostiam consecrasset,sanguis
ibi non esset:si vinum,caro ibi non esset:quia,vt
præmissum est,nec panis sanguinem,nec vinum
significat carnem. secundum hoc nunc Christi
sanguine intra venas eius existente,vnũ sine re-
liquo propter vnionẽ seu mistionem huiusmodi
recipi non potest: quod tamen non est ratione
14 sacramenti,vel signi,quod idem est. Post † sum-
ptum sacrificium non est spuendum:de consec.
d.ij.vt quid. prout dictum est sub vij.particula
canonis,super verbo noui & æterni:sed nec Eu-
charistia sicut alius cibus est masticanda: sed
discretè, moderatè ac leniter anterioribus den-
tibus tenenda, & lingua mollificanda: ne qua
eius particula dentibus adhæreat, quam fortè
postmodum emitti screando contingat: post
communionem illico, calix de altari aufertur.
Circa quod notandum est, quod corpus Do-
mini remanet super altare vsque dum tria capi-
tula compleantur scilicet prologus Dominicæ
orationis: & ipsa oratio:,& libera nos quæsu-
mus: quia Dominus tribus diebus in sepul-
chro quieuit. Posteà verò commisto Domini
corpore cum vino simul: quia pace annuntiata
aufertur corpus Dominicum de altari:quoniam
in tertia die anima eius, quæ descendit ad in-
ferna, vt liberaret iustos & membra viuificaret:
rediit ad corpus, nec amplius inuentum est

co rpu

corpus dominicum in sepulchro, quia ergo Christus totus homo resurrexit, simul: ideò ad hoc notandum illicò simul cum oblatione corpus Domini de altari aufertur, & sumitur: & inde calix & corporale de altari totaliter eleuantur, prout dictum est sub tit. de pallis & corporalibus. Postremò † notandum est, quod 15 quisque qui communicare debet, corpore à carnalibus escis ieiunus esse debet. Cùm enim animæ spirituales sint & immortales, spiritualia primitus alimenta vitæ æternæ sumere debent.

SVMMARIVM.

1 *Communione facta, cur sacerdos lauet digitos, & in quo altaris cornu,* n.3.

2 *Manuum sacerdotis lotio, quid significet.*

CAP. LV.

De perfusione.

POst sumptum Eucharistiæ sacrificium, sacerdos † digitos abluit, & perfundit: ne quid 1 fortè incautè remaneat seu adhæreat, ex contactu diuini sacramenti: non quod quicquam immundum ex ipso contactu contraxerit: sed vt potius suam commemoret indignitatem: qui se iudicat tantis sacramentis celebrandis indi- *Luc.17.* gnum iuxta illud quod Dominus ait: Cùm omnia bene feceritis, dicite, serui inutiles sumus: sicut & sacerdos legalis immundus erat, vsque ad vesperam, post immolationem vitulæ rufæ. vnde omnia vestimenta sua lauabat. Indignum quidem existeret, vt manus quæ corpus incorruptibile contrectarunt, corpus corruptibile contingant: vel ad res communes tangendas accedant, donec studiosè lauentur. Et propter hoc etiam quidam Missa finita, exutis sacris vestibus, iterum manus lauant. Perfusionis autem aqua, debet in locum mũdum & honestum diffundi: vt altitudo sacramenti reuerenter honoretur. Trina † ergo sacerdotis ablutio, quæ fit 2 in principio, in medio, & in fine, designat mundationem cogitationis, locutionis & actionis, vel purgationem peccati originalis, venialis, & criminalis: siue quod agitur per ignorantiam, & negligentiam & industriam: ad quorum mundationem offertur sacrificium salutare. de consec. d.ij. cùm omne. in princ. Hæc tamen ablutio referri potest ad ablutionem baptismi, cuius formam Christus post resurrectionem instituit, *Mat.25.* dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit.

Sanè sacerdos † digitos perfundit, & perfusionem sumit in dextro cornu altaris: vel saltem 3 reuolutus ad illud. Primò, propter rationem tactam sub tit. de manuum ablutione. Secundò, quia ipsum cornu Iudaicum populum, ex quo humanam naturam Christus assumpsit, significat. Sicut autem ab illis naturam accepit: sic & ab eis illius naturæ purgationem ab omnibus defectibus, quos assumpsit habuit: quoniam ab eis occisus fuit, ad quam mortem secuta est resurrectio, in qua omnem defectus dimisit, & eis appositas virtutes accepit. Ad hoc igitur repræsentandum in dextro cornu altaris, vel saltem reuolutus ad illud sacerdos profundit, & perfusionem sumit. Tertiò, quia vt aiunt quidam, hæc purificatio designat ablutionem manuum, quam Pilatus fecit ad perditionem sanguinis iusti super Iudæos, per dextrum cornu altaris significatos. Ad hoc quidam hausta purificatione inclinant calicem, ad ostendendum sepulchrum esse vacuum, quia surrexit, & inde prodiit Christus.

SVMMARIVM.

1 *Postcommunio, cur sic dicta Et quid,* n.3.

2 *Postcommunio quid denotet.*

CAP. LVI.

De Postcommunione.

ANtiphona, quæ postcommunio à pluribus 1 † nuncupatur ideò sic appellata est: quoniam postcommunicationem, siue in signum, quod communicatio expleta est, concinitur. In primitiua namque Ecclesia omnes fideles, qualibet die corpore & sanguine, Christi com- *Heb.11.* municabant, prout dictum est sub tit. de communicatione sacerdotis, & statim post communicationem cantus iste fiebat, vt populus ostenderetur gratias & laudes agere de Christi corpore, & sanguine susceptis. Verùm propter circunstans nos peccatum, sequenti tempore statutum est, vt ter in anno communionem, & sacerdos quotidie pro omnibus sacramentaliter sumat, prout sub tit. de pacis osculo dictum est. Quis autem specialiter introduxerit vsum cantandi hanc antiphonam, ignoratur. Hæc autem antiphona Apostolorum 2 gaudium † de Christi resurrectione significat: iuxta illud: Gauisi sunt discipuli viso Domino, *Ioa.20.* & præ gaudio mirabantur. Quod verò reciprocando, in quibusdam Ecclesiis cantatur, insinuat quod discipuli resurrectionis gaudium sibi mutuò nuntiabant. Vnde duo discipuli cùm inuenissent congregatos vndecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes: Quia resurre- *Luc.24.* xit Dominus verè, & apparuit Simoni: narrabant quæ gesta erant in via, & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Canitur etiam ab omnibus, vt notetur communitas gaudij: & quod omnibus discipulis apparuit 3 Dominus. Est ergo † communio gratiarum *Psal.21.* actio: iuxta illud: Edent pauperes, & saturabuntur & laudabunt Dominum. Propriè tamen nouissima oratio, de qua infrà dicetur, postcommunio dici potest.

SVMMARIVM.

1 *Communione peracta sacerdos osculatur altare.*
2 *Postcommunio, quæ contineat.*
3 *Orationes dicuntur ad dextrum cornu altaris communione facta.*
4 *Postcommunio, quæ dicatur mense Septembri, sabbato quatuor temporum.*
5 *Missa finitur tribus, diuersisque illis periodis. Secundum modum, vide n.7. Tertium, n. 8. Eo quid significent illi, nu. 9.*
7 *Ite, Missa est, periodus Missæ, quid significet, aut moneat.*

CAP. LVII.

De ratione nouissima, & de, Ite Missa est.

PEracto communionis † mysterio, Pontifex 1
seu Sacerdos osculatur altare, innuens se
Esa. 10. credere firmiter & consentire his, quæ circa
Rom. 9. sacrificium acta sunt, & conuersus populum sa-
lutat, & deinde redit ad dextrum cornu altaris,
significans quod in fine mundi post Antichristi
mortem, Christi prædicatio siue Christus redi-
turus est ad Iudæos, quos iam reprobauit. Tūc
enim conuertentur, & reliquiæ Israël salui fient.
Et eleuatis manibus, vltimam orationem, quæ
propriè postcommunio vocatur exequitur: in † 2
qua rogat & gratias agit de sacramenti perce-
ptione, dicens collectas pro numero secretela-
rum. Orat enim pro his, qui ad hanc cōmu-
nionem Euchar. accesserunt. Hæc autē oratio,
significat orationem capitis nostri Iesu Christi
qui pro nobis interpellat quotidie apud patrem.
Significat etiam quod Apost. post Ascensionem
1. Ioã 2 Dñi, in oratione perseuerauerunt. Finis verò il-
lius orationis, vbi dicitur: Per Dñm nostrum
Iesum Christum filium, &c. significat quod
Aduocatum habemus in cœlo apud patrem. Il-
lud autem considerandum est, quod sacerdos
dicturus postcommunionem, præmittit Dñs
vobiscum, & Oremus, stans ante medium alta-
ris, deinde transiens ad dextrum cornu altaris:
ibi pronuntiat orationem: qua finita rediens
ante altaris medium dicit. Per Dñm provt tactū
fuit sub tit. de salutatione. † Circa quod notan- 3
dum est, quòd dextrum cornu altaris, significat
populum Iudaicum, sinistrum verò gentilem.
Prædicatio Christi & Euang. eius incepit à Iu-
dæis, & transiuit ad gentiles & iterum redire
debet ad Iudæos, ad quod significandū sacer-
dos à dextro cornu altaris, transit ad sinistrum,
& econuerso. Meritò ergo postcommunio, quæ
est quasi finis Missæ, dicitur in dextro cornu
altaris.. Quia verò altaris medium, repræsen-
tat fidem Christi & ipsumDeum, in quem vter-
que populus vnitur, reducitur, & finitur: ideò
per Dominum nostrum, &c. quod est quasi finis
postcommunionis ibi dicitur. Ipse etiam est qui
vtrunque populum ad se petendum inducit, &
illuminat: & ideò Dominus vobiscum ibi dici-
tur: Per ipsum etiam, quicquid boni oratione
petimus, impetramus & ideò ibidem pronun-
tiatur. Oremus: de hoc dictum est sub tit. de
4 mutatione sacerdotis. Et nota † quod in sabba-
to quatuor temporum mensis Septembris dici-
tur postcommunio illa: Perficiant in nobis
quæsumus Dñe tua sacramenta, quod conti-
nent: vt quæ nunc in spe gerimus, rerum verita-
tate capiamus. Cuius vltimam partem Gregor.
exponens de consec. d. ij. species. ita dicit: Po-
stulat quippè sacerdos, vt corpus Christi, quod
sub specie panis & vini nunc geritur. manifesta
visioni sicuti reuera est quandoque capiatur:
quamuis non improbabiliter quidam exponant
hoc loco carnis & sanguinis veritatem ipsam
eorundem efficientiam, id est, peccatorum re-
missionem. De hac etiam oratione dictum est
sub. vij. particula canonis sub verbo: Mysterium
fidei. Sanè oratione finita, iterum populum sa- Ioã. 20.
lutat dicens: Dñs vobis. Circa quod notandū
est, quod Christus post resurrectionem, bis le-
gitur discipulos salutasse, dicens: Pax vobis:
in signum duplicis pacis, videlicet pectoris & Ioan. 14.
æternitatis qui secundum Prophetam est pax
super pacem, de qua Dñs inquit Apost. Pacem
relinquo vobis, pacem meam do vobis hanc
duplicem pacem per duplex osculum sacerdos
insinuat, cū videlicet prius osculatur ministrū.
& posterius osculatur altare. Prima ergo salu- Act. 1.
tatio quæ fit ante orationem significat benedi-
ctionē illam, quam Christus ascensurus in cœ-
lū, legitur dedisse discipulis suis. Namque (vt
Lucas cōmemorat) eduxit eos foras in Betha- Luca 24
nia, & eleuatis manibus, benedixit eos: & cùm
benedixisset, recessit ab eis, & ferebatur in cœ-
lum. Vnde post salutationem nouissimam, quā
sacerdos oratione expleta facit ad populū. qui
significat vitam æternam, diaconus alta voce
pronuntiat, Ite, Missa est: repræsentans quod
dictum est ad Apost. Hic est Iesus, qui assum-
5 ptus est à vobis in cœlum. Notandum † est au-
tem, quod Missa tribus modis finitur: primò
per, Ite Missa est: & hoc in solennitatibus quo-
ties cantatur: Te Deum laudamus, & gloria in
excelsis Deo: provt dicetur in procœ. vj. partis,
quasi dicat: Redite ad propria, qui missa seu
oblata est Deo Hostia salutaris, pro genere hu-
mano: provt tactum est in procœ. huius partis.
Vel annuntiat populo, quod Missa seu preces
sunt finitæ, quoniā statutū est in concilio Au-
relian. de conse. dist. j. cùm ad celebrandum,
quod nullus exire debet de Ecclesia donec an-
nuntiatum sit per ministrum. Vel est sensus.
Ite, Missa est: scilicet ite, post Christum, & se-
quimini ipsum. Non est enim in hoc mundo
standum, sed ad patriam per bona opera festi-
nandum. quod leuiter facere possumus, quia
Missa est ad Deum patrem placandum hostia,
per quā fracta sunt tartara, & reseratus Paradisi
introitus. Dicens autem, Ite, Missa est, dirigit
vultum ad populum, quia ad eos, quos præsen-
tes

tes licentiamus, sermonem dirigimus, & eis, ad
quos sermonem dirigimus faciē repræsentare
solemus, sicut fit quando dicitur, Dñs vobiscū:
vel, Orate fratres: provt dictum sub titulo de
inclinatione sacerdotis. Sed dicens benedica-
mus Dño: vel requiescant in pace: vel oremus:
non stat versus ad populum, quia illum distin-
ctè, non alloquitur, sed dirigit faciem ad oriē-
tem, & mentem ad Deum. Dicto † autē, Ite, 6
Missa est, clerus & populus gratulando respon-
dent. Deo gratias, imitantes Apost. qui adorā-
tes ingressi sunt in Hierusalem, cum gaudio
magno, & erant in templo, laudantes & bene-
dicentes Deū. Etenim, provt quidam asserunt,
Deo gratias, interiectio gratulatiua, vel congra-
tulatiua, & hoc sumptū est de Esdra, non se-
cundum verba, sed secundum sensum: quoniā
populus Israē per iussum Pharaonis licentiante
Cyro de Babylonica captiuitate ad Hierusalem
reuersus, gratias egit Deo. Sed & Apost. post
Ascensionē Dñi, regressi sunt in Hierusalē, be-
nedicentes Dñm: sic & nos vltima benedictione
accepta, ad cœlestem patriam ibimus, vbi sem-
per erimus in gratiarum actione. Apost. quo-
1. Thess. que prædicantes, dicebant, gratias agite, sine
intermissione orate. Potest etiam dici, quod sa-
cerdos incipiens: Gloria in excelsis Deo: signi-
ficat Angelum annuntiantem pastoribus ineffa-
bile gaudium de Christi natiuitate. Ite, Missa
est: designat accessum pastorum ad locum na-
tiuitatis Christi, provt dicetur in proœ. vij.
Luc. 2. partis. Chorus respondens, Deo gratias: repræ-
sentat, quòd sicut Lucas refert ibi: Pastores re-
uersi sunt glorificantes Deum, in omnibus, quæ
viderant, & audierant. Secundo † modo, missa 7
terminatur per Benedicamus Dño: videlicet in
profestis diebus, & generaliter, quando præ-
missa cantica lætitiæ non dicuntur, per quod
populus ad gratiarum inuitatur actiones, quia
post omnia, debemus Deo humiliari: & est sū-
ptum de Apost. vel de Psal. vel de hymno triū
puerorum, vbi dicitur: Benedicamus patrem &
filium & respondetur, Deo gratias: quòd ad
gaudium Apost. de quo præmissum est, refer-
tur. De hoc dicetur prope finem, in proœmio.
v. partis. Et populus Deo gratias agendo, ad
propria rediens, significat discipulos cum gra-
tiarum actione post passionem Dñi in Hierusa-
lem reuertentes. Circa hoc etiam dicendum,
quòd in primitiua Eccl. cùm ministri Ecclesiæ
Missam sine populo celebrabant, claudebatur
Missa, per Benedicamus: quando verò populus
erat præsens, quia aliàs nesciebat ille, quando
finita esset, dicebatur: Ite, Missa est. Quia er-
go in profestis diebus ministri, vt plurimum,
quasi soli sine populo Missas dicunt: ideò iux-
ta morem antiquum in illis diebus dicunt Be-
nedicamus: in solennitatibus verò, quia tunc
populus conuenit, dicitur, Ite, Missa est. Pri-
ma tamen Missa in natali Domini in quibus-
dam locis clauditur per Benedicamus Domino,
eò quod saluatoris natiuitas, de qua in illa agi-
tur, paucis ab Angelo nunciata est, scilicet pa-
storibus, qui ministros Eccl. esse figurant. Et
prætereà sæpè quasi soli ministri in illa præsen-
tes sunt. Alia tamen ratio scribitur in. vii. par-
te, sub ti. de Aduentu: & quia recedere non
debent, sed interesse etiam secundæ Missæ in
aurora. In diebus quoque ieiuniorum, claudi-
tur Missa per Benedicamus, ad notandum, quod
si Dñs semper benedicendum sit, multò for-
tius hoc tempore, id facere debemus. Signifi-
cat autem benedicamus idem quod benedictio,
de qua iam sub tit. de benedictione dicetur.
8 Tertiò † finitur Missa per, Requiescant in pa-
ce, scilicet Missa, pro defunctis, & tunc res-
pondetur, Amen. id est, fiat. Optatur enim re-
9 quies. † Rursus finis Missæ, finem mundi signi-
ficat, Ite, Missa est, vel Benedicamus Domi-
no, libertatem, quæ dabitur iustis in patria, vbi
semper Deum benedicent.

SVMMARIVM.

1 *Sacerdos, quo consilio aut intentione os-
culetur humerum Episcopi. Et quid in
Romana Ecclesia.* num. 2.

CAP. LVIII.

Quare sacerdos humerum Pontificis osculatur.

1 Dicto, Ite Missa † est, sacerdos qui adsistit
Episcopo ad altare in quibusdam Eccles.
mensam altaris, ad armum dextrum Pontificis
osculatur, ostendens hunc illum esse Pontifi-
cem: cui secundum legis figuram dexter ar-
mus seperationis debebatur de hostiis salutari-
bus & pacificis. Sanè per humerum exprimi- *Esai. 9.*
tur principatus, secundum illud propheticum:
Factus est principatus super humerū eius. Prin-
cipatum verò Saluatoris verè expressit vox An- *Luc. 1.*
gelica, Prophetica, & legalis. Angelus enim di-
xit ad Virginem: Dabit ei Dominus sedem Da-
uit patris eius, & regnabit in domo Iacob in *Psa. 44.*
æternum, & regni eius non erit finis. Propheta
dicit: Sedes tua in sæculum sæculi, virga regni
tui: propterea vnxit te Deus, Deus tuus, oleo
lætitiæ præ consortibus tuis. Moses inquit in
lege: Lætamini simul cum eo cœli, & adorent
eum omnes Angeli Dei. Ad quod designan-
dum in Eccl. Romana tres † humerum Ponti-
ficis osculantur, in signum reuerentiæ: videli-
cet primicerius, in principio: diaconus, in
medio: & sacerdos in fine Missæ.

SVMMARIVM.

1 *Benedictio super populum quorsum fiat.*
Et nu. 3. 4. *Et qualiter* nu. 2. *Et vnde ea*
profecta ratio benedictionis nu. 5
6 *Benedictio à quo regulariter fiat.*
7 *Benedictio Episcopi, qualiter fiat.*
8 *Missa absoluta, quid agendum, cùm à*
sacerdote, tum à populo, & num. 9.

CAP. LIX.

De benedictione nouissima.

ALtari ſeu humero oſculatis, Epiſcopus vel
Sacerdos † populum benedicit. Ritè qui- 1
dem poſt communionem benedicitur: quoniã
ſicut legitur Luc. vlt. poſtquam Chriſtus in
cruce orauit, & coram diſcipulis manducauit:
& reliquias eis dedit, eleuatis manibus bene-
dixit eis. Vnde ſtatuit concilium Aurelian. de
conſe. diſt. j. cùm ad celebrundas, &c. præce-
denti. vt populus ante benedictionem Epiſcopi
Act. 8. vel vbi ipſe abeſt, ſacerdotis, de Eccl. non diſ-
cedat. Hæc autem vltima benedictio, ſuper
populum, miſſionem ſpiritus ſancti ſignificat,
quem Dñs aſcendens in cœlum de cœlo miſit
in Apoſt. iuxta quod ipſe promiſerat eis. Acci-
pietis (inquit) virtutem ſuperuenientis in vos
Act. 1. ſpiritus ſancti, vt iam dictum eſt ſub tit. de
oratione nouiſſima. Vnde hæc benedictio per
verbum oris & ſignum crucis exprimitur, quo-
niam illa † miſſio perſonam aëris & linguam 2
Act. 1. ignis innotuit: iuxta illud: Factus eſt repentè de
cœlo ſonus, tanquam aduenientis ſpiritus vehe-
mentis, & apparuerunt illis diſpertitæ linguæ
tanquam ignis, &c. Et licet ſpiritus ſanctus
ſpecialiter miſſus fuerit in Apoſt. quia tamen
indiuiſa ſunt opera Trinitatis, miſſionem illam
tota fuit trinitas operata. Ideoque benedictio-
nem iſtam facit Epiſc. in nomine Trinitatis,
authoritate Pſalmiſtæ dicentis: Benedicat nos
Deus, Deus noſter: benedicat nos Deus. Se-
Pſa. 66. cundò † hæc vltima benedictio ſignificat il- 3
lam vltimam benedictionem: Venite benedi-
cti patris mei, &c.
Tertiò illam quam Chriſtus aſcenſurus † in 4
Mat. 25 cœlum diſcipulis dedit: vnde ea facta ſacerdos
ſe ad orientem vertit, quaſi ſe Chriſto aſcen-
denti commendans. Cæterùm benedictionis
formam † legis expreſſit authoritas, dicente 5
Domino per Moſen: Inuocabis nomen meum
ſuper omnes filios Iſraël, & ego Dñs benedicã.
Zac. 13. Et iterum per Prophetam. Effundam ſuper vos
ſpiritum gratiæ, & precum. Item Aaron, poſt
quam ſacrificauerat, extendens manum ſupra
populum, benedixit illi. Leuit. 9. Item Moſes
Gen. 49. & Aaron expletis hoſtiis & holocauſtis intra-
uerunt tabernaculum teſtimonij, & poſteà ex-
euntes benedixerunt populo. Leuit. 11. in fine.
Deut 33 Huiuſmodi ergo finales benedictiones à vetere
teſt. ſumuntur: quoniam & Iacob in fine vitæ
ſuæ filiis benedixit, & Moſes populo ante mor-
tem, ſicut & Chriſtus diſcipulis ante aſcenſio-
Luc. 24 nem, vt prædictum eſt. Et inde eſt, quod cum
ſeparamur, comitiuam & protectiuam quæri-
mus benedictionem. Sumuntur etiam ab eo,
quòd Dominus præcepit dari benedictiones in
monte Garizim. ſuper legis obſeruatores: ſicut
èconuerſo maledictiones in Hebal, ſuper tranſ-
Deu. 27 greſſores: à quibus excommunicationes origi-
nem habuerint, xxi. diſtinctione, denique. Re-
Gen. 14. gulariter † autem maior minori benedicit. 6
Vnde Abraham à Melchiſedech benedicitur,
& non èconuerſo. Nullus ergo ſacerdos maio-
ri ſuo non innuente benedictionem dare nita-
tur, imò Epiſcopo Miſſam audiente ſacerdos
celebrans in cunctis illius licentiam & benedi-
ctionem expoſcit. Sacerdos tamen Miſſam ce-
lebrans, poteſt benedicere etiam Epiſc. præſen-
te & permittere, ac benedicere nolente,
aliter non: provt in præmiſſo concilio Aure-
lian. cauetur. Nam ſecundum Hieron. xcv. d.
eadem. Presbyter populum benedicere poteſt,
qui Chriſtum non metuit conſecrare: illud au-
tem quod in Carthaginen. conſilio legitur.
xxvi. q. v. miniſtrare presbytero, benedictio-
nem ſuper plebem fundere non licet de ſolenni
7 † benedictione ſoli Epiſcopo competenti, quæ
fit per verba iſta: Sit nomen Domini benedi-
ctum, &c. eſt intelligendum. Rurſus benedi-
ctio Epiſcopalis fit per modum manus impoſi-
tionis. Vnde & Epiſcop. eos benedicens, tenet
manum more Aaron, ſuper populũ eleuatam: & Act. 1.
exemplo Chriſti, qui, vt præmiſſum eſt, coram
diſcipulis manducauit, in cœlum aſcenſurus,
eleuatis manibus eis benedixit. Quia ergo ſoli Act. 6.
Epiſcopi manus imponunt: quia ſicut legitur
in Act. Apoſt. ſoli Apoſtoli manus impone-
bant, & nullus alius diſcipulus ideò ſolennem
benedictionem ſolus Epiſcopus dat. Sanè poſt
benedictionem ſolennem, quæ fit per Epiſc.
ante Agnus Dei, iterum benedici ſolenniter in Luc. 14.
fine Miſſæ non oportet. In Miſſa tamen pro de-
functis non benedicitur, provt ſub tit. de fra- Act. 1.
ctione hoſtiæ dictum eſt. Placeat tibi, &c.
8 quia Luca teſtante Act. 1. † Dominus Ieſus
poſtquam locutus eſt diſcipulis, benedicens il-
lis aſſumptus eſt in cœlum, ſedet ad dexteram
Dei: ideò ſacerdos non ad Chriſtum ſolum,
quem nubes ſuſcepit ab oculis eorum, ſed ad
totam trinitatem ſermonem dirigit dicens:
Placeat tibi, &c. Qua ratione finita oſculatur
altare, oſtendens, per hoc ſe præmiſit omnibus
deuotè toto mentis & corporis aſſentire affe-
ctu, quo facto recedens à conſpectu populi in-
greditur veſtiarium: vel cortinam interponit,
repræſentans quod, vt præmiſſum eſt, Chriſtũ
in cœlum aſcendentem, nubes ſuſcepit eum ab
oculis intuentium, & ſicut legitur Luc. vlt. re-
ceſcit ab eis, & ferebatur in cœlum. Si verò
Epiſcopus Miſſam ſacerdotis audiuerit, ſacer-
dos ipſe oſculato altari, & depoſitis ſacerdota-
libus veſtibus mox accedit ad Epiſcopum: &
genua flectens coram illo oſculatur eius ma-
num. In hoc figurans magnam filii obedien-
tiam, qui patri obediuit in incarnatione, in paſ-
ſione, in aſcenſione, & in aliis, quæ idem ſa-
cerdos in officio Miſſæ repræſentauit, & oſten-
dens ſe illis fidem veram habere & conſentire.
Pontifex verò illi benedicit, quaſi dicat, hic
eſt filius meus benedictus, &c. Deinde ſtatim
9 dicuntur hymni illi: Benedicite † & laudare,
vel in totum vel in partem, quia Deo pro om-
nibus

nibus beneficiis gratias agere debemus, quem in æternum laudabimus. Vnde in concilio Agathen. de consec. distinct. v. conuenit. ita legitur: Post conclusionem matutinarum vel vespertinarum missarum, id est, quæ dicuntur manè, vel circa nonam, post hymnos, id est, postquam sacerdos dixit: Benedicite & Lauda-
Psa. 44. te, capitula de Psalmis dicantur: scilicet Confiteantur tibi Dñe omnia opera tua, &c. & plebs collecta oratione & orationis causa, ad vesperam ab Episcopo dimittitur, cum benedictione. Per hoc autem, quod dicit ad vesperã, innuitur quòd loquitur Dñs de Missis, quæ in quadragesima dicuntur post quas statim vesperæ decantantur: de consec. d. j. solet: Et sic innuit, quod Episcopus vel Presbyter non debet tunc benedicere, donec vesperæ sint cantatæ, quod tamen in vsu non est. Postremò licet propter † propositum notandum est, quod be- 10
nedictio mensæ dupliciter inchoatur. Primò, quia maior incipiens, dicit: Benedicite, & cæteri respondent: Dominus: quia sicut debemus Domino per gratiarum actiones benedicere, ad quod maior dicendo: benedicite, hortatur: sic & indigemus benedici à Domino suæ gratiæ infusione, quam illi optantes postulant respõdẽdo: Dominus supple nos benedicat suæ gratiæ infusione. Secundo modo maiore incipiente: Benedicite, cæteri similiter respondent: benedicite: ad ostendendum quòd ad Dei benedictionem debemus mutuò nos hortari. Potest etiã dici, quòd in priori modo reuerentia Dei cõsideratur. Cùm enim respõdetur, Dominus: supplendum est, benedicat: quia nos digni non sumus benedicere. In secundo verò reuerentia superioris. Cùm enim respondetur: benedicite: supplendum est: vos pater, quia minor maiore præsente benedicere non debet: deinde maiore versum inchoante cæteri coadiuuant ad dicendum: ad notandum, quòd inferiores coadiutores sunt præpositorum in oneribus supportandis. In nonnullis Ecclesiis pueri benedicunt mensas, etiam Prælatorum, pro eo quòd lectoris officium est be-
Luc. 24. nedicere panem. Conuenientius tamen fit per Prælatos: exemplo Christi qui in Emaus mensam coram duobus discipulis benedixit. Post omnia in quibusdam Ecclesiis benedicitur à sacerdote panis populo distribuendus, exemplo
Ioan. 2. Christi qui in deserto quinque panes benedixit, & ex eis quinque millia hominum satiauit: de quo pane sub tit. pacis osculo dictum est: deinde sacerdos, & alij ad propria reuertuntur: Sacerdos quidem ad propria rediens, est Christus, qui legatione peracta, in gloriam patris ascendit. Et fideles etiam reuertuntur, dum de carceris exilio liberati, in gloriæ libertatem eripiuntur.

LIBER QVINTVS.

SVMMARIVM.

1 *Diuina officia colere debemus, exemplo & typo Hierusalem cœlestis, ducti.*

2 *Esdras populum Israeliticum ad Dei laudes erudit. Ibiq; horæ canonicæ subiiciũtur.*

3 *Nocturnum tempus, refert tempus tenebrarum scilicet ante aduentum Christi.*

4 *Horæ septem canonicæ, repræsentant septem hominis ætates.*

5 *Horis quatuor diei tantum, cur laudemus Deum: & non omnibus.*

6 *Horæ singulæ canonicæ, respondent singulis actibus passionibus Christi.*

7 *Daniel induxit primus horas tres canonicas cantari, tertiam, sextam, & nonam.*

8 *Maria virgo, iure laudanda est horis canonicis.*

9 *Mariæ virginis officium, ab Vrbano Papa institutum.*

ARGVMENTVM.

CAP. I.

De diuinis officiis, tam nocturnis quàm diurnis in genere.

IN Exodo legitur 25. c. in fine, Dominum dixisse ad Mosen, Omnia fac secundum exẽplar
1 quod tibi in monte monstratum † est: quocirca nos conformari conuenit illi cœlesti Hierusalem, quæ Dominum laudare iubetur: & quæ sicut ait Apostolus ad Galat. 4. desursum est, & mater nostra est, præsertim in simul laudando Deum, iuxta illud: Super muros tuos Hierusalẽ constitui custodes, qui tota die & nocte nõ cessabunt laudare nomen Domini. Et in Apocal. 4. cap. habetur, quòd animalia requiem non habebant, dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus, &c. veruntamen militans Ecclesia imitari plenè nequit triumphantem, quia sicut legitur in lib. Sapientiæ cap. 9. Corpus quod corrumpitur, aggrauat Esai. 26.
animã. Nequimus enim infirmitate nostra præpediente in singulis. xij. diei horis, iugiter diuinis insistere laudibus, quoniã necesse habet homo aliquando necessariis corpori intendere: iuxta illud Gen. 3. c. In sudore vultus tui vesceris pane tuo. I. distinct. in capite, & ideò facimus quod possumus certis diei naturalis horis Deũ
2 laudando. Vnde Esdras † Propheta populum Israëliticũ de Babylonica captiuitate reuersum, docuit Deum laudare, quater in nocte, & quater in die: vt vnumquodque quatuor elemẽtorum, ex quibus homo constat, per competentes horas obsequio se offerat Creatoris: videlicet de nocte in vesperis, in completorio, in nocturnis, in diluculo, scil. in laudibus matutinis. De die verò, in prima, in tertia, in sexta, in nona horis. Vespertinum igitur officium quod est cuiuscũque officij initium, ad noctem pertinere probatur, quod secundum Isidorum lib. Etymolog. dicitur à vespera stella, quæ surgit nocte oriente. Verum Dauid inquit: Septies in die laudem Ps. 118.
tibi dixi: & rursus: Media nocte surgebam ad confitendum tibi, &c. Quem ordinem cõcilium Agathen. extrà de celeb. Miss. c. j. approbat &

sancta Ecclesia seruat: quoniam nocturnũ offi-
ciũ media nocte canitur. Reliquæ verò septem
canonicæ horæ de die dicuntur, videlicet lau-
des matutinæ, quæ olim in aurora dicebantur: li-
cet hodie, cum nocturnis coniungantur, prima,
tertia, sexta, nona, vesperæ, & cõpletorium, quæ
septem horæ vocantur canonicæ, quasi regula-
res: extrà de pœnit & remis. quod in te. quia re-
gulariter à sanctis patribus obseruatę sunt. Nam
κανών Græcè, regula dicitur Latinè. Missæ autẽ
oblatio, propter tanti sacramenti excellentiam,
quod in ea conficitur, super alias laudes est: &
est laus per se, nec sub numero comprehenditur
aliarũ. Propter quod, & in hoc opere tractatum
per se obtinet specialem, quãuis nonnulli asser-
uerunt illam fore de officio tertię siue nonæ: pro
eo, quia in his duabus horis solet regulariter ce-
lebrari. Sanè nocturnum † officium, tempus mi- 3
seriæ, quo genus humanum à diabolo tenebatur
obsessum, repræsentat: diurnum verò, nostræ re-
demptionis & liberationis per Christum Solem
iustitiæ factæ tempus significat, qui claritate suę
diuinitatis tenebras nostras illuminauit, & à ser-
uitute diaboli nos eduxit. Qui ergo tantum bo-
num dono septiformis gratiæ Spiritus sancti
adepti sumus, meritò septies laudem Deo cãta-
mus. Secundò, quia † dies naturalis repræsentat 4
vniuscuiusq; ætatem, non quam quilibet homo
habet, sed quam si non peccasset, haberet. Quæ
naturalis dies, septem habet varietates. Prima,
Psa. 118. est infantia, quæ per matutinas laudes repræ-
sentatur. Secunda, pueritia, quæ per primã. Ter-
tia, adolescentia, quæ per tertiam. Quarta iu-
uentus, quæ per sextam. Quinta, senectus quæ
per nonam. Sexta, senium, quæ per vesperas. Se-
ptima, decrepita ætas siue finis vitæ nostræ quæ
per completorium designatur. In his ideò sin-
gulis ætatibus Creatorem nostrum super iudi-
cia iustitiæ suæ laudare debemus. De infantia
B. Nicolaus nobis ostenditur in exemplum: qui
quarta & sexta feriis virtute abstinentiæ mater-
na vbera non sugebat, nisi semel in die: de aliis
Prou. 24 quoque ætatibus satis liquet. Tertiò, quia se-
cundum Salomonem, septies in die cadit iustus,
per negligentiam, de pœnitentia, distin. iv. se-
pties: ideò meritò septies, vt per orationis vigi-
lantiam resurgere valeat, diuinum debet subsi-
dium inuocare. Quartò, quia numerus septena-
rius vniuersitatis est. Cæterum cum. xij. horæ
diei † attribuantur, in quibus omnibus laudãdus 5
esset Dominus, quare in quatuor tantum diei
horis in Ecclesia psallitur: Respondeo, cùm in
singulis horis, vt præmissum est, diuinis iugiter
insistere laudibus nequeamus, quod in aliis mi-
nus fit: in prima, in tertia, in sexta, in nona, horis
suppletur. In earum namque qualibet dicuntur
tres Psalmi: & sic in quatuor horis numerus
Psalmorum, respondet numero horarum. Et qui-
libet Psalmus continet versuum octonarios,
octauam resurrectionis significantes: de quibus

sub tit. de completorio dicetur: per octonarios
siquidẽ in horis psallimus, quia de resurrectio-
nis gloria exultamus. Rursus in qualibet hora-
rum ipsarum, dicitur ter super Psalmos gloria
patri, &c. vt quot diei horæ nobis pro corporis
sustentatione, ad laborandum concessæ sunt, to-
ties in ipsis horis, & gloria patri dicatur: vt per
hoc in Dei seruitio omni hora nos esse mon-
stremus. Siquidem tres glorificationes: quæ
sunt in hora prima, indicant nos esse in Dei fa-
mulatu, in prima, secunda, & tertia horis: & tres,
quæ sunt in tertia, nos protegunt in quarta &
quinta horis, & sexta: tres quoque quæ sunt in
sexta, nos muniunt contra insidias diaboli: in se-
ptima, octaua & nona horis. Nona verò, cũ suis
glorificationibus nos protegit in decima, vnde-
cima & duodecima horis. Posset etiam non in-
cõpetenter dici, quod sub prima duæ horæ cõ-
prehenduntur: videlicet ipsa prima, secunda sub
tertia similiter tres, scil. ipsa tertia, & quarta &
quinta: sub sexta similiter tres, scil. ipsa sexta, se-
ptima, & octaua: sub nona duæ, scilicet ipsa no-
na, & decima: vesperæ verò repræsentant vndeci-
mam, & cõpletorium duodecimam. Sed in præ-
missis sex diei horis, videlicet in prima, tertia,
sexta, nona, vesperis, & cõpletorio, ideò speciali-
ter Deum laudamus, & non in secunda, quarta,
quinta, septima, octaua, & decima, quia illæ in
aliquibus præ aliis sunt priuilegiatæ: prout in
principio tractatus cuiuslibet earum ostẽdetur,
propter quod meritò in illis diuinum celebratur
officiũ. Nempè in nocte Christus est cõprehen-
6 sus: † manè illusus, & hora prima gentib. tradi-
tus: tertia, flagellatus, voce crucifixus: sexta, cru-
ci affixus: nona, mortuus: vndecima, de cruce de-
positus: in duodecima, sepultus. Itẽ in nocte spo-
liauit infernũ: manè, surrexit. In prima hora Ma-
riæ apparuit: tertia, de monumento redeuntibus
obuiauit: sexta, Iacobo: nona, Petro: vespera duo-
bus discipulis euntib. in Emaus, scripturas ape-
ruit, & se manifestauit. In cõpletorio Apostolis,
pax vobis dixit, & cũ eis manducauit. Has autẽ
horarum laudes, qualiter absoluere debeamus,
ostendit Bernard. dicens: Fratres mei, immolãtes
hostiam laudis, iniungamus verbis sensum, sen-
sui affectum, affectui exultationem, exultationi
maturitatem, maturitati humilitatem, & humi-
litati libertatem. Prætereà, diutinæ psalmodiæ
ideò à prima, tertia, sexta, & nona, & non ab aliis
nomen sumpserunt, vt per eas Dei seruitiũ aga- Mat. 20.
mus: quoniam paterfamilias commemoratur in
Euangelio exisse illis cõducere operarios in vi-
neam suam, quæ sanctam significant Ecclesiam.
Sunt etiam, qui dicũt morẽ cantandi tertiã, sex-
7 tam † & nonam fuisse à Daniële sumptum, qui Dan. 6.
intellecto, quod Nabuchodonosor statuam ere-
xisset, quam omnibus adorandum præceperat in-
tra domum suam, & apertis fenestris ter in die
genua flectebat versus Hierusalem: quod Hier.
exponens, dicit, hinc habet ecclesiastica traditio
quod

quod ter in die genua sunt flectenda, scilicet in tertia, sexta & nona. In eisdem quoque † horis 8
B. Virginem laudare debemus, scil. in nocturnis siue matutino, quia tali hora, quædam stella apparet in cœlo quæ transmontana vocatur, cuius ductu nautæ perueniunt ad portum: & ipsa B. Virgo, est stella transmontana, quia & si eam dignè laudauerimus, nos qui sumus in hoc sæculo, ducet ad portum salutis. Item, in prima: nam tũc apparet quædam stella, quæ Diana vocatur, quã sequitur Sol: & ipsa B. Virgo est vera stella Diana, quæ verum Solem scil. Christum nobis portauit, quæ illuminat totum mundum. Item in tertia: nam hora tertia consueuimus esurire, & ipsa portauit nobis panem verum: scil. Christũ, cum quo est omnis satietas. Item in sexta, quia illa hora magis feruet, & calefacit Sol: & ipsa laudanda, & roganda est, vt nos frigidos calefaciat in charitate, per Solem Christum quem genuit. Item in nona, quia illa hora Sol declinat ad occasum, & ipsa iuuat nos, & protegit: cùm ad occasum, id est, ad senectutem declinamus. Item in vesperis, quia tunc incipit dies finiri: & ipsa laudatores suos in hora mortis defendit. Itẽ in completorio. Nam tali hora dies est cõpleta: & ipsa in complemento vitæ nostræ pro nobis intercedit, & in æterna tabernacula recipi facit: vbi completum est gaudium electorum. Officiũ
† B. Mariæ instituit Vrbanus Papa cãtari: vt di- 9
cetur in tit. de tempore aduentus. Nocturnale autẽ officium, nobis ad memoriam reducit tempus ab Adam vsque ad Noë Matutinale tempus à Noë vsque ad Abraham. Prima, tempus ab Abraham vsque ad Mosen. Tertia à Mose vsque ad Dauid. Sexta tempus à Dauid vsque ad aduentum Christi. Nona, tempus sequens vsque ad secundum aduentum, quando venturus est reddens vicem pro abditis. Per vesperas recolimus sabbatum, id est, requiem animarum: post exitũ à corporibus vsque ad diem iudicij. Per cõpletorium verò recolimus repletum numerum, & cõsummatum gaudium sanctorum, quod complebitur in die magnæ festiuitatis, quando benedicti percipient regnum Dei. In hac igitur parte, pe officiis Ecclesiasticis in genere tractare intendimus, videlicet de his, quæ in officio cuiuslibet Ecclesiæ dicuntur. De nocturnis, De laudibus, De matutinis, De prima, De tertia, De sexta, De nona, De vesperis, De completorio.

SVMMARIVM.

49 *Lectiones quotuplici fine terminentur.*
50 *Lectio nona.cur instituta nomine Trinitatis.*
51 *Capitula cur dicantur in officiis.*
52 *Lectionum author, cur non exprimatur in nocturnalibus siue in diurnalibus.*
53 *Responsorium vnde dicatur.*
54 *Cantica vnde dicantur, quid. Et quod habeant versus.*
55 *Orationes cur dicantur in singulis horis.*
56 *Nocturnum, cur oratione & benedictione non concludatur.*
57 *Orandum est, versus orientem, multis de causis.*
58 *Ecclesia, domus orationis. Et an alibi meritò orari possit sufissimè.*
59 *Adorandi quomodo sint pater, filius, & Spiritus sanctus.*
60 *Deus qualiter sit adorandus.*
61 *Adorationis duæ species.*
62 *Benedicamus Domino, dicitur finita oratione, & vnde sumptum. Et quid significat. Item, Deo gratias n. 63.*
64 *Sanctorum suffragia quorsum fiant.*
65 *Cantandi vsum vnde accepit Ecclesia.*
66 *Sonorum tres species.*
67 *Musicorum tres species, in tres partes officij diuiduntur.*
68 *Cantus ecclesiasticus, cœlestem lætitiam significat.*
69 *Tholetani concilij decretum, de psallendi & ministrandi consuetudine.*

CAP. II.

Quid sit officium, & de eius institutione & partibus.

Est autem † officium, secundum Isidorum, 1
proprius vel congruus actus.vniuscu usque
personæ, secundum mores ciuitatis, vel institu-
tæ professionis. Alia namque habent instituta
Monachi, alia Canonici, alia Eremitæ, & sic de
reliquis. Et dicitur officium, secundum Hieron.
in libro de officiis, ab efficiendo, quasi efficium,
ab efficio efficis, vna litera in aliam propter de-
corem sermonis, mutata. Vnicuique etenim
conuenit suum efficere officium, Vel secundum
Isidorum, officium dicitur, vt quisque illa agat,
quæ nulli officiant, sed omnibus prosint. † Cæ- 2
terum in Ecclesia generaliter, nil canendum aut
legendum est, quod à sancta Rom. Ecclesia ca-
nonizatum & approbatum expresse, aut per pa-
tientiam non sit. In primitiua tamen Ecclesia
diuersi diuersa quisque pro suo velle cantabant,
dummodo quod cantabant, ad Dei laudē per-
tineret. Quædā tamen officia obseruabantur ab
omnib. ab initio constituta, vel ab ipso Christo,
vt oratio dominica: vel ab Apostolis, vt symbo-
lus. Succedētibus verò tēporibus, quia Ecclesia
Dei propter hæreses scissa est. Theodosius Im-
perator, hæreticorū † extirpator rogauit Dama- 3
sum Papā, vt per aliquē prudentē & per catho-
licū virū ecclesiasticū faceret officium ordina-
ri. Vnde idē Papa præcepit Hieron. presbytero,
tūnc in Bethleem cū Paula & Eustochio, & aliis
virginib. moranti, qui prius sub septē Apostoli-
cis Romæ vixerat, quatenus officium Ecclesiæ
ordinaret. Ipse namq; nouerat linguas quatuor,
Hebraïcā, Græcā, Caldaïcam, & Latinam quod
ille obtēperans fecit. Ordinauit itaque quātum
de psalmis in Dominica, quantū in secunda fe-
ria, & quantū in tertia feria, & sic deinceps le-
geretur. Euangelia quoq; epistolas, &c. quæ de
nouo & veteri testa. in Ecclesia leguntur, præter
cantum, magna ex parte ordinauit: cuius operis
exēplum idem Hier. Romam misit, & à Dama-
so Papa canonizatū est, & præceptum à cunctis
Ecclesiis obseruari, & appropriatū est ipsi Dama-
so, propter authoritatē suam quam interposuit.
4 C. de vete. iur. enu. l. tanta. Consequenter † tamen
B. Gregor. & Gelasius orationes, & cantus addi-
derunt, & lectionib. & Euangeliis, Responsoria
coaptauerunt. Gradualia verò Tractus, & Alle-
lu. Ia. Ambros. Gelas. & Gregor. ad missam can-
tari instituerunt. Plerique quoq; alij Doctores
Ecclesiæ aliqua alia superaddidisse noscuntur,
Sancti enim Patres non simul omnia ad decorē
officij pertinentia, sed diuersi diuersis tēporibus
ordinauerunt. Vnde & Missæ inceptio tres ha-
buit varietates. Aliquando enim à lectione in-
choabatur, provt fit hodie in sabbato sancto. Po-
steà Cœlestin. Papa Psalmos ad Missæ introitum
dici instituit. Gregor. verò introitus cum cantu
5 ordinauit. Legitur † in vita B. Eugenij, quod dū
adhuc officium Ambrosianū magis, quam Gre-
gorianū ab Ecclesia seruaretur, Adrianus Papa
conciliū conuocauit, vbi statutū est, quod Gre-
gorianū deberet vniuersaliter obseruari, ad quod
Carolus Imperator omnes clericos minis & sup-
pliciis per diuersas prouincias cogebat libros
Ambrosiani officij cōburens. Beatus verò Euge-
nius ad conciliū quoddam propter hoc conuo-
catum veniens, inuenit ipsum concilium per tri-
duū iam solutū, inducens Dominum Papā quod
omnes Prælatos qui concilio interfuerāt, & iam
per tres dies recesserāt, reuocaret. Cōcilio igitur
iterum congregato, omniū patrū fuit vna sen-
tentia: quòd Missale Ambrosianū & Gregorianū
6 super altare S. Petri Apostoli poneretur, plurimū
Episcoporum sigillis munita, & fores Ecclesiæ
clauderentur: & ipsi tota nocte orationi insiste-
rent, vt Dominus per aliquod signum indicaret,
quod horum magis ab Ecclesia seruari vellet,
sicque per omnia factum est. Manè igitur Ec-
clesiam intrantes, vtrumq; Missale super altare
apertum inuenerunt, vel vt alij asserunt. Missale
Gregorianum penitus dissolutum, & huc, illúc-
que dispersum inuenerunt: Ambrosianum verò
solūmodo apertum super altare in eodem loco,
vbi positū fuerat inuenerunt. Quo signo edocti
sunt diuinitus Gregorianū officiū per totū mun-
dum dispergi: Ambrosianum verò tantùm in sua
Ecclesia obseruari debere, & sic vsque hodie
seruatur.

seruatur. Si quem tempore Caroli Imp. officium
Ambrosianum præcipuè dimissum est, & Greg.
Imperiali authoritate plurimum adiuuante,
diuulgatum. Ambr. enim multa instituit, iuxta
ritum Græcorũ, vt dicetur infrà, vbi de hymnis
agetur. † Vt autem muscæ morientes abigātur, 6
& mens orationis serenetur, vt dignè cum Deo
loquatur: vt si mente non orauerit, Dñs in furo-
re non irascatur, sed misereatur, ideò laudabili
consuetudine inductũ est, vt sacerdos ante ca-
nonicarum horarum initia, & in fine dominicæ
orationis, & ante horas B. Mariæ, & in fi. Aue
Maria, &c. voce submissa præmittat. Vnde in
concilio Gerung. de consec. d. v. id semper statu-
tum est, vt etiam post singulas horas dicatur: ne
diabolus de corde sacerdotis rapiat, si quid bo-
ni ibi seminatum est. Vnde in primitiua ecclesia
post quamlibet horam, alta voce absq; alia ora-
tione dicebatur, quod adhuc ecclesia Later. di-
citur obseruare. Quidam etiam in fine horarum
dicunt: Dñs det nobis suam pacẽ. De hac do-
minica oratione sub prima, & sub vesperis di-
Ioan. 13. cetur. † Quia verò Dñs ait in Euang. Sine me 7
non potestis facere quicquam: ideò in singulis
diurnis horis sacerdos incipit: Deus in adiuto-
rium meum intende, & singulæ finiuntur, per
Deo gratias: & sic initium & finis referuntur ad
idem, sc. ad Deum, qui est α & ω i. principium &
finis. xxxv. d. ab exordio, dicendo igitur, Deus
in adiutorium meum intende: mater ecclesia
inuitat homines. Iuxta illud: Venite filij & au-
Psal. 33. dite me: quod ideò introductum est: quoniam
Num. 10. dum arca Dñi ad portandum leuabatur, dicebat
Moses. Surge Dñe, i. surgere fac: & dissipentur
inimici tui, & fugiant, qui oderunt te à facie
tua. Sic & sacerdos noster dicit Deus in adiu-
torium meum intende: hoc est, præsta mihi au-
xilium in resurgendo à peccatis: & cõtra varios
inimicos, qui tuam circundant ecclesiam. Per
arcam enim intelligitur ecclesia, quæ vsq; in fi-
nem circundabitur à persecutoribus, siue aper-
tis siue occultis: sicut arca ab inimicis circun-
dabatur. Orat ergo sacerdos, ne inimici præua-
lere valeant, aliquos à cœtu fidelium per astu-
tiam forsitan separando. Cùm enim persecutio
iusti sit à leone, i. à diabolo impetu, i. manifestè
sæuiente: vel à dracone, i. à diabolo: in insidiis,
i. occultè persequente, omnes clament: Deus in
adiutorium meum intende. vii. q. i. §. cum verò
Coloss. 3. præterea, cum secundum Apost. in dei nomine
omnia facienda sint, xxvi. q. vlt. non obseruetis:
meritò est ad eo inchoandũ. Circa hoc notan-
dum est, quod contingit tribus modis peccare:
videlicet corde, ore, & opere: ideoq; † tribus di- 8
uersis modis horæ inchoātur, videlicet comple-
torium per Conuertere nos Deus, contra pec-
catum cordis matutinũ, per Dñe labia mea ape-
ries contra peccatũ oris: Aliæ verò omnes diei
horæ per Deus in adiutorium, contra peccatum
operis. Et quoniã in peccato cordis & oris est
aliquid operis: ideò in omnibus horis tã diur-
nis, quam nocturnis dicitur, Deus in adiutorium
meum intende, contra peccatũ operis. Monachi
verò dicunt primò, in nocturnis, Deus in adiu-
torium meum intende. Posteà Dñe labia mea
aperies: quia sine adiutorio Dei, nec cor nec la-
bia ad ipsius laudem aperire valeant. Io. 15. Sine
me nihil potestis facere. Intereà verò sacerdos
9 cum dicit: † Deus in adiutoriũ meum intende,
signo crucis, se munit, ad effugandam illius vir-
tutem, sc. quamlibet diaboli versutiam, & pote-
statem. Valdè enim timet signum crucis: Vnde
Chryso. Vbicunq; dæmones signum crucis vi-
derint, fugiunt, timentes baculum, quo plagam
acceperunt. Steph. quoq; Papa de consec. d. v.
nunquid ait: Nunquid non omnia chrismata, i.
sacramenta, quæ cum chrismatis vnctione præ-
stantur, sacerdotalis ministerij crucis figura, i.
signo perficiuntur? Nunquid baptismatis vnda,
sine cruce sanctificata, peccata relaxat? & vt
cætera prætereamus, sine crucis signaculo, quis
sacerdotij gradus ascendit? Baptizandus quoq;
signo crucis signatur in fronte, & in pectore. De
profundo quidem crucis mysterio, dicetur in
vj. parte sub tit. de parasceue, & hic etiã aliqua
10 supponamus. † Sanè crux domini multipliciter
fuit in vete. testa. præfigurata. Legitur siquidem,
quod Moses ad mandatum Dñi æneum serpen-
tem erexit in palo, in deserto, pro signo, quem
aspicientes qui percussi fuerunt à serpentibus,
illico sanabantur. Num. 20 quod ipse Christus
exponens inquit, in Euang. Sicut Moses exalta-
uit serpentem in deserto: ita exaltari oportet
filium hominis: vt omnis quæ credit in ipsum,
non pereat: sed habeat vitam æternam. Legitur
etiam quod cum Ioseph applicuisset Manassen Ioan 3.
& Ephraim, ad Iacob, statuens maiorem ad dex- Gen. 48.
tram & minorem ad sinistram, vt eis secundum
ordinem benediceret: Iacob manus cõmutans, i.
in modum crucis cancellans, dexteram posuit
super caput Effraim minoris: & sinistram super Deut. 28
caput Manasse maioris, & dixit: Angelus qui
eruit me de cunctis malis, benedicat pueris
istis &c. Item Moses ait: Die ac nocte erit vita
nostra pendens: & videbitis & cognoscetis:
Christus enim nocte fuit in cruce pendẽs: quia
tenebræ factæ sunt ab hora 6. vsq; ad 9. Quod Mat. 27.
etiam fuerit pendens, certum est. Rursus legitur
Ezech. 9. Ezechiel audiuit Dñm dicentem ad
virum vestitum lineis: habentem attramentariũ
scriptoris ad renes: Transi per mediam ciuita-
tem, & signa Thau in frontibus virorũ dolen-
tium, & gementium: & post hæc dixit vij. viris:
Transite per mediam ciuitatem, & percutite
omnem, super quem non videbitis Thau: nemi-
ni parcet oculus vester. Item Hier. Congregabo
omnes gentes, & erit eis in signum Thau. Item Esa. 9.
alibi: Et erit principatus eius super humerum
eius, Christus enim portauit super humeros cru-
cem, in qua triumphauit. Ioannes quoque vidit Apoc. 7.

Angelum ascendentem ab ortu Solis, habentem signum Dei viui: & clamabat voce magna quatuor Angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: Nolite nocere terræ & mari, neque arboribus quousque signemus
Exo. 15. seruos Dei in frontibus eorum. Item lignũ missum in Marath, aquas dulcorauit amaras: & ad lignum missum in Iordanem, ferrum quod inciderat, enatauit: hoc est, lignũ vitæ & in medio Paradisi: de quo sapiẽs protestatur: benedictum lignum, per quod fit iustitia: quoniam regnauit in ligno Deus. Hoc † ergo crucis signo se ar- 11
Gen. 31. mat Ecclesia, in pectore, & in fronte: significans crucis mysterium esse corde credẽdum: & manifeste ore confitendum. Per hoc enim signum confunditur ciuitas diaboli, & triumphat Ecclesia: terribilis vt castrorum acies ordinata: iuxta
Sap. 14. illud: Terribilis est locus iste, &c. & alibi: Vidi ciuitatem magnam sanctam Hierusalem, nouã, &c. Aug. tamẽ dicit. xj. dist. Ecclesiasticarũ quod nulla scriptura noui testa. vel vete. docet fideles crucis signaculo insigniri. † Est autẽ signum cru- 12
cis tribus digitis exprimendum: quia sub inuocatione trinitatis imprimitur. De qua Propheta ait: Qui appendit trib. digitis molẽ terræ. Esa. 40. Pollex tamen supereminet, quoniam totam fidẽ nostram ad Deum vnum & trinum referimus: & mox post ipsam inuocationem trinitatis potest
Ps. 85. dici versus ille Fac mecum Domine signum in bonum, vt videant qui me oderunt, & confundantur: quoniam tu Domine adiuuasti & consolatus es me. Iacobitæ verò asserẽtes sicut & Euticiani, vnam tantum naturam scilicet diuinam esse in Christo: & sicut vna est persona, vno tantum digito se signare dicuntur: quorum error in canonibus extirpatur. xij. dist. cap. j. & ij. xxiv. quæst. tertia, quidam, vers. Euticiani. † Ve- 13
rùm quidam signant se à fronte deorsum in quo illud exprimitur mysterium, quod inclinauit
Psal. 17 Deus cœlos, & descendit in terram. Descendit quidem, vt nos de terra eleuaret in cœlum. Deinde à dextra ad sinistram: primò vt æterna, quæ per dextram, temporalibus, quæ per sinistram significantur, præferendo designent. Secundò ad notandum, quod Christus de Iudæis transiuit ad gentes. Tertiò, quia Christus à dextra, id est, à patre veniens, diabolum, qui per sinistram signi-
Ioan. 16. ficatur in cruce peremit, vnde: Exiui à patre, & veni in mundum. Alij verò signum crucis à sinistra, producunt in dextram fulti authoritate illa: Egressus eius à patre, excursus vsque ad inferos: recursus ad sedem Dei. Incipiunt enim se signare à parte superiori: quæ patrem significat, & descendunt ad inferiorem, quæ mundum designat: deinde à sinistra parte, quæ infernum, producunt ad dextram, quæ cœlum significat. Nam Christus descendit de cœlo in mundum: de mundo ad infernum: ab inferno ascendit in cœlum: vbi sedet ad dexteram Dei patris. Secundò hoc faciunt, ad insinuandum, quia de miseria transire debeamus in gloriam: & de vitiis, quæ per sinistram ad virtutes, quæ per dextram significantur: vt legitur in Euangelio Mar. nam & Christus de morte transiuit ad vitam. Tertiò, quia Christus à temporalibus, ad æter-
14 na per fidem crucis nos eleuat. † Considerandum autem est, quod qui à sinistra producunt in dextram seipsos, & alios pariter consignant: sed tunc super illos signum crucis à dextra in sinistram producunt: quia non consignant eos, quasi vertentes dorsum: sed quasi faciem præsentantes: sed & cum super alios principaliter signum crucis imprimunt, etiam seipsos à sinistra in dextram, sed alios à dextra in sinistram
15 consignant. † Sanè regulariter in omnibus euangelicis verbis debemus facere signum crucis vt in fine Euangelij, symboli, dominicæ orationis, gloria in excelsis Deo, sanctus, Agnus Dei, benedictus Dominus Deus Israël, magnificat, & nunc dimittis: & in principio horarum, & in fine missæ, quando sacerdos dat benedictionem: & etiam vbicunque de cruce vel crucifixo mentio fit: quæ etiam omnia stando, sicut & Euangelium audire debemus. In omni etiam actu nostro signum crucis facere debemus. Vnde Amb. ad omnem actum in-
16 cessumve, manus impingat in crucem. † Et aduerte, quoniam crucis figura quadripartita est: vel propter quatuor elementa, quæ in nobis vitiata, Christus sua passione curauit: vel propter homines, quos ex quatuor partibus orbis ad se traxit: iuxta illud: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. Vel & hæc quadratura pertinet ad mortalitatem: habet enim longitudinem, latitudinem, sublimitatem, & profundum. Profundum est acumen, quod terræ infigitur: longitudo est inde ad brachia: latitudo est in expansione: latitudo seu sublimitas, est à brachiis vsque ad caput. Profundum significat fidem, quæ est posita in fundamento: altitudo, spem, quæ est reposita in cœlo: latitudo, charitatem, quæ est ad sinistram: & ad inimicos extenditur: longitudo perseuerantiam, quæ sine fine, concluditur. De hoc dicetur in vj. parte sub titu. de parasceue. De signo crucis, quod fit in principio, & in fine Euangelij, dictum est in. iv. parte sub tit. de Euangelio. Post Deus in adiutorium meum intende, &c.
17 statim † in singulis horis subiicitur. Gloria patri & filio. Sicut erat, &c. quos duos versus beatus Hieron. scripsit inter opuscula, quæ Papæ Damaso misit: & ipsius rogatu idẽ Damasus illos in fine psalmorum cãtari instituit: ipsum tamen versum, Gloria: Nicæna synodus dicitur edidisse. Quia enim Dominus dixit: Adhuc te loquente ecce adsum. ideò quasi iam nos intellexerimus exauditos esse gratiarum actiones tri-
18 nitati tribuimus, dicentes: Gloria patri, &c. † In exequiis tamen mortuorum nec Deus in adiutorium, nec Gloria patri dicimus: quia in illis salua

saluatoris exequias imitamur : in quibus hæc
cessant;provt in seq.parte sub tit.de.v.feria cœ-
næ Domini dicetur. Similiter post vnumquem-
que psalmum , dicetur Gloria patri , &c. quia
† versus iste totius trinitatis simplex laus est. 19
Psalmus namq; bonam operationem significat:
qua finita meritò Deo gloria danda est: qui pro
omni opere bono laudandus est,& nunc,& sem-
per, sicut laudandus erat in principio , quando
cœlum & terram creauit. Sicut enim sibi soli
laus est de creatione cæli & terræ:sic & ei laus
est de omni opere bono,nunc & semper.In præ-
misso quidem versu.Sicut erat in principio,&c.
multiplicium temporum varietas demõstratur:
videlicet,in Sicut erat in princip præteritum:in
& nunc,præsens : in & semper,futurum & æter-
num : in & in secula seculorum, longitudo ma-
gna. Vnde Origen. Quoties secula seculorum
nominantur,fortasse licet nobis ignotus, tamen
à Domino statutus aliquis terminus indicatur.
† Legitur quod Ildebrandus prior Cluniacen. 20
factus Papa,Gregorius dum in minorib.agens,
legationis officio fungeretur Archiepiscopum
Ebredun. de simonia accusatum & accusatores
omnes corrumpentem, itavt conuinci non pos-
set,miraculosè conuincit: præcepit enim illi,vt
diceret versum Gloria patri & filio,&c. Ille ve-
rò licet expeditè diceret Gloria patri & filio:
tamen & spiritu sancto proferre non poterat:
quippè quia in spiritum sanctum peccauerat
Reatum ergo suum confessus,& depositus:mox
expeditè & spiritui sancto pronuntiauit.Et nota,
quod gloria patri dicitur.xxiiij. vicibus in no-
cturnis † festiuitatum:provt dicetur in.vj.parte 21
sub tit.de feria v.cœnæ Domini:quod fit in ho-
norem duodecim Apostolorum , qui sunt xij.
horæ Dei,id est Christi à verò Sole illuminatæ:
& sunt.xij. horæ noctem, id est,Ecclesiam illu-
minantes:qui Dominum gloriæ in nocte huius
seculi prædicauerũt. Tullius † dicit,quod glo 22
ria est frequens de aliquo fama,cũ laude,Amb.
dicit, quod gloria est clara cum laude notitia.
Augustin.dicit in v.dist.de ciuitate Dei.de glo-
ria seculi , quod gloria, est iudicium hominum
benè de hominibus opinatum. Et post , gloria
patri subiicitur,allelu.Ia.de quo sub tit. de pri-
ma dicetur. Hymni † quoque tam ex institu- 23
tione Gelasij Papæ, quam ex approbatione con-
siliorum Toletani , & Agathenen. de consec.
dist.j. de hymnis, & dist.v.conuenit. in singulis
diuinis officiis canuntur.Est autem ὕμνος Græ-
cè,Latinè laus Dei,cum cantico,vel vox huma-
na in laudem Dei metricè composita Canticum
verò est exultatio mentis habita de æternis in
vocem humanam prorumpens:quia verò psal-
mi sunt hymni,vnde & psalterium, dicitur liber
hymnorum:ideò in quibusdam Ecclesiis hym-
nos non cantant:quod tamen approbãdum non
est,quoniã non sine causa sunt à sanctis patribus
instituti:& præterea nõ omnis hymnus psalmus
est : vt quando nil operando, Deum cum men-
tis exultatione laudamus,propter quam laudem
exprimendam hymnus cantatur. Psalmi verò
opera bona significant : vt infrà dicetur. Illud
24 † autem notandum est, quòd in diuinis officiis
hymni præcedunt psalmos , in nocturnis verò,
scilicet in vesperis , completorio , & laudibus
matutinis econuerso. Dies enim pertinet ad
spirituales , qui habent gaudium conscientiæ :
nox pœnitentes , qui habent remorsum con-
scientiæ : illos exultatio inducit in operatio-
nem , quibus dicitur : Cantate ei canticum Ps. 32.
nouum , benè psallite ei in vociferatione. Istos
per operationem oportet venire ad exultatio-
nem. Idcirco in diuinis officiis hymni præce-
dunt psalmos. In nocturnis verò econuerso : in
vesperis autem & in prima quo loco hymni ca-
nentur vbi dicetur. Rursus stando hymnos can-
tamus in erectione corporum,ostendentes quod
in laudando Deum corda sursum erecta habere
debemus. Veruntamen,nisi mens consonet lin-
guæ,certum est,vocem quantumlibet clamoro-
25 sam Domino non placere.† Differentia ergo est
inter psalmum , hymnum,& canticum. Nam in
psalmo opera,in hymno laus,in cantico,mentis
exultatio intelligitur:de quo dicetur sub tit.de
laudibus matutinis. De his tribus dicit Apost.
ad Colossi.3. In Psalmis , & hymnis, & canticis
spiritualibus cantantes & psallentes in cordibus
vestris Domino xciij.di. cantantes,& in his tri-
bus varietatibus omne genus musicorum accipi
potest, provt iam dicetur in nou. test. Hilar.
Pictauen. Episcopus primus hymnorum carmi-
ne floruit & post eum Ambros. ideoque hymni
Ambrosiani dicuntur, quia eius tempore pluri-
mum in Ecclesia Mediolanen.cantari cœperunt.
Posteà verò in Ecclesiis occidentalibus quæ-
cunque carmina in Dei laudem benedicuntur,
hymni vocantur , Aug.dicit in lib. confessio-
num , quòd cum Amb. à Iustina imperatrice,
Ariana perfidia damnata, persecutionem pate-
retur , & intra Ecclesiam cum plebe catholica
insidiis vrgeretur, instituit hymnos , & psalmos
secundum morem orientalium decantari:ne po-
pulus mœroris tædio contabesceret , quod ad
omnes fuit postmodum deriuatum.Et aduerte,
quod in quibusdam Ecclesiis hymnus natalis
Domini,& festorum illius septimanæ sub eodem
cantu dicuntur.Ratio est,quoniam sicut mẽbra
ad caput,sic sancti se habent ad Christũ à quo,
sicut à capite influẽtiæ æternæ beatitudinis par-
ticipare noscuntur.Quia igitur hoc inchoatum
existit in eius natiuitate, cõsummatum in resur-
rectione:quia tunc chirograph. dãnationis de-
letus est,& reseratũ cœlum,quod tot annis man
serat clausum:idcirco eo præcipuè tẽpore solẽ-
nitate sanctorũ sub cantu solẽnitatis Christi ra-
tionabiliter recoluntur. Hoc autem non cõtin-
git in cantu hymnorum paschalis tẽporis in quo
significatur,quòd sanctorũ gloria in ipsis nõdũ

totalitenest perfecta, propter appetitum resur-
rectionis corporum suorũ:& ideò ipsi Christo
nondũ totaliter conformantur. Antiphonæ quo-
que † in singulis horis ex institutione B. Ambr. 26
dicuntur, pro eo quod B. Ignat. tertius à B. Petr.
Antiochen. episcop. audisse legitur, in tripartita
historia super quendam montem Angelorum
choros antiphonas canentes. Inde enim Græci
primo antiphonas composuerunt: & eas cum
psalmis in choro, quasi in chorea cantari ordi-
nauerunt: qui mos ad vniuersas transiuit Eccle-
sias: vt iam vbiq; antiphonæ decantarentur. Di-
cuntur auté antiphonæ, respectu ad psalmodiã,
cui respondent: sicut & responsoria, respectu ad
historiam: vnde & antiphona, dicitur quasi ante
psalmũ sonans.† Inchoatur enim ante psalmum 27
qui opus significat: ipsa verò significat charita-
tis copulam seu mutuam dilectionem, sine qua
opus non prodest: & per quam opus incipit me-
ritorium esse. Rectè igitur, secundum eius tonũ,
melodia psalmi informatur: quia dilectio opera
nostra informat: & secundum hoc, dicitur ab
ἀντὶ, quod est contra, & φωνὸς quod est sonus:
quia psalmus secundũ melodiã eius intonatur:
& manus operatur, secundum quod charitatis
igniculo excitatur. Psalm. autem antiphonæ in-
termiscetur, quia fides per dilectioné operatur.
Verùm ante psalm. imperfectè, & post perfectè
dicitur: quia charitas in via imperfecta habetur,
seu hîc initiatur: sed in patria per bona opera,
quæ hîc ex charitate fiũt perficietur: iuxta illud
Esa. 31. Esa. Viuit dominus, cuius ignis in Sion, & cami-
nus in Hierusalem. In præcipuis tamen festiui-
tatibus, etiam ante psalmum perfectè dicitur, ad
notandum, quod in illis perfectiores in bonis
operibus nos exhibere debemus. † Inchoatur 28
quoq; ab vno vnius chori, & finitur à pluribus
vtriusq; chori. Primò, quia charitas ab vno, scil,
Christo incipit: & in mébris eius consummatur
Ioan. 13. ab ipso sicut ipse dicit in euang. Ioan. Mandatũ
1. *Ioã.* 4. nouum de vobis, &c. Deus enim prior dilexit
nos: vnde & nos cõmuniter dilectioni eius cor-
respondere debemus. Secundò, ad notandum,
quod vox prædicatorum, quę semper ad vnitaté
tendit nos monet: vt quod vnusquisq; singula-
riter operando, acquirit, alteri per dilectionem
porrigat: vt si vnus addiscit in scholis, & alter
seminat in campo, tempore fructus doctor se-
minanti doctrinam porrigat, & sator doctori
panem, † Cæterũ antiphona, post psalmos com- 29
muniter ab omnib, cantatur: quia de dilectione
commune gaudium surgit. Cantatur etiam à
duobus choris alternatim, ad notandum mutuã
dilectioné siue charitatem, quæ in paucioribus
quàm duobus consistere nequit. Cõiungit ergo
antiphona duos choros: vt charitas per bonum
opus coniungat duos fratres. Isid. dicit in lib. 6.
ethi. † quòd ἀντίφωνος Græcè, interpretatur 30
latinè vox reciproca: quia duo chori siue de
vno ad vnum reciprocando, vicissim melodiarũ
cantus alternant: quasi duo Seraphin duoque
testamenta inuicem sibi conclamantia. Vnde
clerici antiphoaas cãtantes, non vertunt vultus
ad altare, sed se adinuicem versis vultibus respi-
ciunt: quod genus canendi Græci adinuenisse
31 traduntur. Est † itaq; antiphona, quædam can-
tilena diuinis laudibus ad recreationem inserta.
Nihil enim amplius charitate recreat animos,
quæ qua modulando cantatur, mentis iucun-
ditatem significat: iuxta illud Psal. Psallite sa- *Psal.* 46.
pienter: tunc enim iucunditas sapida est, cum de *Prou* 3.
Deo est. Tunc etiam manus sub pennis sunt.
Ezech. 1. & in Prou. Beatus vir, qui inuenit sa-
pientiam & qui affluit prudentia: quia qui habet
iucunditaté mentis de æternis, de facili affluit
prudentia, i. bonis operibus, quibus sibi proui-
det in futuro. Vel secundum Mosen, antiphona,
est quædam vox, qua sibi inuicem angeli collo-
quuutur. Sex autem antiphonæ quæ dieb. fer a-
tis ante Psalmos nocturnales dicuntur: de Psal-
mis sumuntur & bonorũ operum perfectioné,
vel sex opera misericordiæ designant, quoniam
senarius numerus perfectus est. Ille verò, quæ
dicuntur super benedictus in laudibus & super
magnificat in vesperis: de euangeliis dierum, in
quibus dicuntur sumuntur, exceptis illis, quæ in
v. feria dicuntur: prout dicetur in vj. parte, sub
32 v. feria secundæ dominicæ quadragesimæ. † *Psal.* 88.
Rursus in quibusdam Ecclesiis, in fine antipho-
næ fit neuma seu iubilus, quia beatus populus
qui scit iubilationem: Est autem neuma seu iu-
bilus, ineffabile gaudium, seu mentis exultatio
habita de æternis. Ideóque in diebus ieiuniorũ,
& afflictionũ non debent fieri: sicut nec in luctu
citharizari & fit neuma in vnica, & finali litera
antiphonæ, ad notandum, quod laus Dei ineffa-
bilis, & incomprehensibilis est. Ineffabile nam-
que gaudium per πνεῦμα significatũ, quod hîc
prægustatur, nec penitus exprimi, nec penitus
taceri valet: quare merito ecclesia verbis omis-
sis iubilando cum neuma quasi in admirationé
prosilit: ac si dicat, quæ vox, quæ poterit lingua
retexere, &c Verba enim hæc non sufficiunt:
nec intellectus capit: nec amor etiã dicere sinit.
Quis enim plenè enarraret, quod oculus non
vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis as-
cendit? Neumatizando ergo expressius quodã-
modo sine verbis dicit, quæ per verba innuat, *Esa.* 14.
quantum sit illud cœli gaudiũ, vbi verba cessa-
bunt: & homines omnia scient. Verùm, quia
perfectorum tantum iubilus est in magnis fe-
stiuitatibus, non tam maiores quam etiam mi-
nores exultant: inde est, quæ in quibusdam ec-
clesiis in quibus neuma non dicitur, vox non si-
gnificatiua in vocem significatiuã conuertitur:
quia loco iubili & neumæ, trophi & sequentiæ
decantantur: ad quas laudes & minores & ma-
iores passim admittuntur: & ideò communiter
ab omnibus decantantur. In quibus antiphonis
dicatur neuma, seu iubilus, & quare hoc potius
fit

fit in tempore paschali : dicetur sub tit. de laudibus matutinis. Iubilus autem diuersa significat : & in diuersis locis in eodem responsorio sæpè fit : provt dicetur in vj parte sub natali. Item de neuma, quæ fit per allelu-Ia. in iiij. parte sub allelu-Ia dictum est. Item in quibus antiphonis dicatur allelu-Ia, in seq. parte sub festo natalis dicetur. † Et nota, quod neuma, neumæ 33
sine p. & in fœminino genere, est iubilus : de quo dictum est : sed πνεῦμα Græcè, scriptum per π in neutro genere, est spiritus sanctus: vtrumque tamen pro fœminino sæpè ponitur, in scripturis. Sanè neumæ, quæ in missa fiunt, repræsentant gaudium : quæ potius fieri solent in e, vt in κύριε ἐλέησον vel in a, vt allelu-Ia: quam in aliis vocalibus: ad notandum gaudium spirituale, quod nobis restitutum est in partu virginis, cui facta est mutatio huius nominis Eua, in aue : dicente Angelo: Aue Maria, &c. & ibi: Mutans nomen Euæ. Significatio † namque 34
huius nominis Euæ, manserat vsque ad Angeli salutationem. Illam autem significationem Adæ & Euæ nascentes infantes exprimunt. Nam fœmina nascens profert e, masculus verò a : vnde versus: & dicunt, e, vel a : quotquot nascuntur ab Eua. Illæ ergo neumæ non significant dolorem, quem nobis attulit transgressio Adæ & Euæ : provt quidam scripserunt : sed gaudium nobis in præmissa salutatione virginis restitutum.
† Rursus considerandum est, quòd ferè vbicun- 35
que in cantu scribitur Hierusalem, neuma producitur : vt cœlestis Hierusalem iubilatio figuretur, exemplum habetur in allelu-Ia. Te decet: quod cantatur dominica x. post pente. Idem etiam est quoties allelu-Ia, duobus versibus infigimus, vt de stola duplici gaudeamus exemplum est. In Allelu-Ia : Pascha nostrum, quod dicitur in die resurrectionis, & in allelu-Ia Angelus Domini : quod dicitur in vj. feria : tunc sequenti. Vtrumque enim allelu-Ia, duos habet versus, provt gradualia antiqua ostendunt: & sic de aliis. In quibusdam tamen festiuitatibus quidam versiculi in nocturnis antiphonam præcedunt : de quo in sequenti parte, sub dominica de Trinitate dicetur. Post antiphonas in singulis horis diurnis & nocturnis ex institutione Damasi Papæ psalmi ad antiphonæ symphoniam canuntur, & significat tempus bonam &
Ps. 143. diuinam operationem. Vnde Dauid : in psalterio decachordo psallam tibi. In tali enim instrumento psallebat, innuens, quòd in psalterio spirituali spiritu viuificato per fidem debemus psallere Deo decem legis mandata implendo. Ipse autem † Damasus instituit, vt chori in 36
duas partes diuisi psalmos canerent alternatim: & dicuntur psal. alternatim ad notandum alternam sanctorum, ad benè operandum exhortationem. Priscis namque temporibus confuse & quasi in chorea dicebantur : ideoque sancti patres ordinauerunt, vt alternatim dicerentur. i. vna pars chori vnum versum, & altera alium diceret, quod B. Ignatius primus statuisse fertur in Ecclesia Antiochena, pro eo quod in visione audiuit Angelos antiphonatim psalmos psallentes, de hoc etiam dictum est in j. parte sub tit. de Ecclesia. Dicuntur etiam alternatim ad notandum quod alter alterius onus ferre debet. Psalmos quoque stando, dicimus, ad ostendendum, quòd stantes in bonis operibus vincimus. Dum enim populus Israël cum Amalech pugnabat, quamdiu Moses manus leuabat, populus vincebat : quando verò manus dimittebat, populus vincebatur. xxxvij. di. si quis vult. Eleuatio igitur ad standum, significat mentis nostræ deuotionem: vt statu corporis mentis affectionem monstremus : videlicet nos paratos esse, siue ad domandum carnem, siue ad exercitium operis. Lectiones verò, quæ sunt doctrina nostra, in silentio & sedendo audimus : quoniam doctrinam sedendo, & quiescendo recipimus: vnde Ecclesiasticus : Sapientiam scribe in tem- *Eccl.* 38
pore ocij: & qui minoratur actu, percipiet eam. Et iterum : verba sapientiæ in silentio, & quiete *Esai.* 32.
discuntur. Et Propheta ait : Erit cultus iustitiæ silentium. v. q. iv. in loco Sanctos quoque stantes oramus, significantes eos in perpetua lætitia fore. Iuxta illud : Stantes erant pedes nostri in *Ps.* 121.
37 atriis tuis Hierusalem. † Sanè in diuinis horis sex psalmi dicuntur, per quos sex opera misericordiæ denotantur, quibus in vinea Domini laborantes intendere debent : quasi piè, & mundo corde exerceamus nos : & à seruitute Diaboli liberati, ad libertatem vitæ perueniemus : & retributionem diurni denarij recipiemus. Veruntamen sub tribus glorificationibus dicuntur, ad insinuandum fidem sanctæ Trinitatis ad quam diuina sunt opera referenda. In vesperis verò quinque dicuntur : provt ibi dicetur : & sunt psalmi horarum inuariabiles, provt sub com-
38 pletorio dicetur. † Illud quoque prætermittendum non est, quòd vnus atque idem psalmus in variis festiuitatibus cantatur : pro eo, quia ibi versus pertinentes ad illas inueniuntur : verbi gratia. In natiuitate Domini cantamus psalmum : Eructauit: propter versum illum: Speciosus forma. Cantamus etiam illum, in festo virginum, propter versum : Adducentur regi virg. &c. & etiam in festo Apostolorum, propter versum : Pro patribus tuis, &c. Item psalmus: Quare fremuerunt gentes: cantatur in natiuitate, propter versum : Dominus dixit ad me. Et in passione Domini, propter versum: Astiterunt reges terræ: & sic de aliis. Præterea, vnum & idem vocabulum sæpè diuersimodè accipitur : verbi gratia : Hoc nomen templum significat corpus *Ioan.* 2.
Christi. vt ibi: Soluite templum hoc. Aliquando significat templum materiale : inde est, quòd *Psal.* 47.
psalmum illum : Magnus Dominus, &c. cantamus in natiuitate, propter versum illum : Suscepimus Deus, &c. intelligimus enim ibi de

templo corporis. Cantamus etiam eundem psalmum, in purificatione: & ibi accipimus de materiali templo, in quo fuit eadem die præsentatus. De psalmodia tam nocturna quàm diurna in suis locis dicetur.

Et nota secundum Hieron. de consec. dist. v. non mediocriter. quòd melior est quinque psalmorum cum cordis puritate, & serenitate spirituali, & hilaritate, decantatio, quàm totius psalterij cum anxietate cordis atq; tristitia modulatio.† Postremò notandum est, quòd psalmi 39 graduales sunt quindecim, qui signati sunt per quindecim gradus, quibus ascēdebatur ad Templum Salomonis, quod erat in monte. Hos quindecim gradus, vocant quidam canticum graduum: eò quòd in quolibet præmissorum quindecim graduum singuli psalmi decantabantur: & verbum graduum, casus genitiui est De dictis gradibus dictum est in j. parte sub tit. de altari. Significati sunt etiam dicti quindecim psalmi, per alios quindecim gradus Ezechielis: quibus visum est ei ascendere in ciuitatem Dei, de quibus habetur de pœn. d. ij. dum scientiam, & Ezechielis 10. vbi primò habetur de septem gradibus: & posteà de octo. Nempè quindenarius numerus constat ex numero septenario, & octonario: septenarius refertur ad vet. test. quia aliqui septimum diem: septimum mēsem, & septimum annum celebrant,: octonarius, ad nouum testamentum refertur: propter resurrectionem vnicam, quæ octauo die facta est. Quindecim ergo psalmos psallimus, ostendentes, quòd vtriusque testamenti præcepta obseruare debemus: quinque psalmi, quinque corporis sensus per quos peccamus, significat: & ideò in aliquo illorum non dicitur Gloria patri: quia illa peccata quæ per quinque sensus corporis committuntur, nobis non Deo imputari debemus: sed dicitur post illos requiem æternam: quoniam in illis pro defunctis oramus: ac si dicatur. Oramus Domine, ne pro peccatis illis, quæ committuntur corporis sensibus, vita negetur æterna: sed per Dei misericordiam requies concedatur æterna. In sequentibus decem psalmis nobis, & nostris proximis, & congregationibus, & prælatis Dei misericordiam imploramus: & gloria patri subiungimus: quia quòd à catena peccatorum absoluimur: quòd te Deum toto corde perquirimus: quòd tuum decalogum obseruamus: non nobis Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam

Ps. 113. exhibemus. Rursus numerus decem ex septenario & trinario constat. Trinarius ad præcepta primæ tabulæ, quæ ad Deum spectant: septenarius verò ad præcepta secundæ tabulæ quæ ad proximum spectant, refertur: ac si dicat quod Decalogus obseruatur, per Deum est. Versiculi etiam in singulis dicuntur horis. Legitur enim in libro Numeri, quod dum arca

Nu. 20. Domini, quæ Ecclesiam figurabat in tabernaculo reponebatur, dicebat Moses: Reuertere Domine, ad multitudinem filiorum Israël. Sanè reuersio Domini ad Israël, nihil aliud est: quam vt reuerti faceret Israël ex toto corde ad se: Deus enim, cui omne tempus præsens est, non habet ad quos reuertatur: sed intelligitur reuertere, id est fac nos reuerti ad te. Iuxta illum

40 ergo † morem versiculi dicuntur: vt si fortè mentes nostræ cogitando vana præ nimio psalmorum opere deuiauerunt, audito versu conuertantur ad orientem id est, ad Christum qui est noster oriens: seu ad mentem, secundum Zac. versus significationem, qui ab ipsa reuersione nomen traxit: nam dicitur à verto, vertis, & inde est, quod dum vers. dicitur, ad orientem siue ad altare nos vertimus. Rectè ergo versus, qui significat fructum boni operis, alta & acuta voce dicitur: ad excitandum pigros, qui in laudando Deum & intelligendo diuina, torpent, vt reuertamur ad cor: vt videlicet eo audito, omnis cogitatio, quæ fortè videndo temporalia, foras exiit, reducatur intra nos. Rursus versus nocturnalis significat: quia ab officio psalmorum siue à labore, tunc nos vertimur ad officia locationum siue ad quietem: vt qui psallendo stabat, nunc ad lectionem sedeat. Vnde versus dicitur à vertendo: de hoc dictum est in iv. parte sub tit. de graduali. Et no. quod in quibusdam Ecclesiis in die dominica post primum nocturnum, dicitur iste versus. Memor fui nocte nominis tui Domine. Post secundum dicitur. Media nocte surgebam. Post tertium: Exaltare Domine. Primum siquidem versus, scil. memor fui, &c. ad quid Ecclesia de lecto suo surrexit ostendit: quo verò tempore surgendum sit, notat. Secundus, scilicet media nocte, &c. & ad quid surgendum sit ostendit, quod sequitur: ad confitendum nomini tuo. Verum quidam nolentes mentiri, quia non surgunt in media nocte, loco huius versus, ponunt illum: Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine. Quòd tamen Psal. 17. media nocte surgendum sit, ostendit Dauid dicens: media nocte, &c. & alibi. Præueni imma- Ps. 118. turitate & clamaui: quod idem est: nam immaturitate vnica est dictio. Vnde & quidam libri habent in maturitate: & sonat in maturitate quasi tempus non apertum operi. Alia tamen litera habet præueni intempesta nocte quia tempestum apud antiquos idem erat, quod opportunum, à tempore vel à tempestate vocabulo dicto. Vnde in antiquis historiis sæpè ita legitur: hoc factum est in illa tempestate, id est, in illo tempore: vnde intempestiuum vel intempestum, aiunt, tempus inopportunum, id est, nocturnis actionibus non opportunum. Tertius autem versus, scilicet exaltare Domine, &c. manifestè pertinet ad nouum testament. in quo saluator noster, secundum humanitatem fuit exaltatus: quidam tamen dicunt tunc. Ego Psal. 40. dixi Domine miserere mei: quia ad gloriam quæ data qui est tempore noui testam. non peruenitur,

nenitur, nisi per remissionem peccatorum. † Sed 41
quæritur, quare versiculi in nocturnis ante
lectiones dicuntur. In aliis verò horis post ca-
pitula? Respondeo in nocturnalibus lectioni-
bus propter earum vniuersitatem, & magnitu-
dinem sedere solemus. Ne igitur propter lon-
gam sessionem aut propter lassitudinem, siue
otium obliuiscamur doctrinæ Domini, quam
lectiones significant, cogitando fortè inania,
aut dormiendo, vel confabulando, ideò versu
præcedente ad lectiones audiendas incitamur.
In aliis verò horis, quia nec tot, nec tantæ sunt
lectiones, non est necesse sedere, nec versicu-
los præmitti. Vel ideò in aliis horis versus post
lectiones dicuntur, ad notandum, quod propter
interualla horarum doctrina Domini non ne-
gligitur. Rursus versus sæpè à pueris cantatur,
ad notandum seruitium nostrum cum innocen-
tia præstitum, Domino fore gratum. De ver-
siculis, qui in vesperis seu laudibus dicuntur,
sub illis locis dicetur. Et † vide, quia versus de- 42
bet notare, aut statum temporis aut officij. Sta-
tum temporis notat versus primæ, scilicet.
Exurge Christe adiuua nos: vbi cum dicitur:
exurge innuit initium operis. Similiter in versu
tertiæ: Adiutor meus esto Domine, ne dere-
linquas me: cum dicitur, ne derelinquas me, no-
tatur status pugnæ. Similiter in versiculo sextæ,
scilicet Dominus regit me, & nihil mihi dee-
rit in loco pascuæ: ibi me collocauit: significa-
tur status perfectus & perfectionis. In versiculo
nonæ scilicet. Ab occultis meis munda me Do-
mine, & ab alienis parce seruo tuo: status de-
monstratur frigescentis dilectionis. Statum
quoque temporis innuunt versiculi, qui in pas-
sione & resurrectione cantantur. Sed versus ve-
spertinalis officij statum officij insinuat: vt ves-
pertina oratio, &c. & dirigatur Domine oratio,
&c. Ex quibus verbis colligitur, quod vesperti-
na oratio actitatur. Post versum sequitur oratio
dominica: & post eam preces: de quibus dicetur
sub nocturnis. † Lectiones quoque in singulis 43
horis, tam nocturnis, quam diurnis dicuntur. Et
dicitur lectio, quia non cantatur, vt Psalmus vel
hymnus sed legitur tantum. Illic enim modu-
latio, hic sola pronuntiatio quæritur: Siquidem
lectiones nocturnales sunt doctrina nostra, quia
per eas docemur opera nostra retorquere ad
Deum. Obtinent ergo vicem lectionum, quas
Doctores faciunt ad ignaros: per eas quoque
sanctorum opera imitamur, & earum com-
memoratione ad Dei laudem compungimur,
& ideò, vt præmissum est, sedendo, & in silen-
tio audiuntur. Lecturus autem lectionem, ad
librum accedens, super gradum ascendit: quia
doctor perfectiori vita vulgus transcendere de-
bet. Et à Presbytero, vel Episcopo benedictio-
nem, tanquam legendi licentiam postulat, di-
cens: Iube Domine benedicere, per quod prin-
cipatus † Ecclesiæ quódque nullus, nisi à maio- 44
re iussus, debet in Ecclesia legere, designatur
& dicit, Domine & non Domine: quia solus
Deus verè Dominus est. Hinc est quod Presby-
ter seu Episcopus non à se benedictionem lar-
gitur: sed discretè à Deo postulat illam dari di-
cens: Benedictionem perpetuam tribuat nobis,
&c. In fine verò dicit: Tu autem Domine mi-
serere, &c. Quia tunc sermonem ad Deum di-
rigit qui verè Dominus est. Rursus ideò in prin-
cipio imperfecto, & syncopato vocabulo pro-
nuntiat: quia tunc ad imperfectum: videlicet
ad hominem sermonem dirigit, Iuxta illud
Prophetæ: Imperfectum meum viderunt oculi
tui. Quod etiam monachi communiter obser-
uant, dicentes: Dominus abbas. Hac quoque Psal. 38.
consideratione famuli Dominis seruientibus al-
terum genu tantum, scilicet sinistrum flectere
debent: per quam partem corporalis seruitus
significatur, quæ tantum hominibus & non spi-
45 ritualibus † debetur: sed in Eccle. vtrumque
genu flectendum est, non alterum tantum: ne
Iudæis assimulemur. Nam & Christo omne ge-
nu flectetur: ad Philip. 2. capitulo extra de im-
mun. Eccle, decet. Salomon quidem pro populo
orans vtrumque genu in terram figebat, & ma-
nus ad cœlum expandebat: prout legitur 3.
Reg. c. 8. Eadem etiam ratione, non est incli-
nandum principi singulari, facie recta, siue se-
cretè sibi loquendo, siue auscultando: sed dum-
taxat ab aure sinistra, capite flexo. In fine verò
perfectè & completè pronuntiat: quia ad per-
fectum, & perfecto vocabulo dignum videlicet
ad Deum dirigit sermonem. Porrò Episcopo
volenti legere & dicenti, Iube Domine bene-
dicere nullus minor benedicere debet xxj. d.
deinde. Vnde in quibusdam Ecclesiis nihil ei
respondetur: in aliis verò respondet vnus pres-
byter. Ora pro nobis piè Pater ad Dominum:
Et tunc Episcopus dicit: Magnificate Domi-
num mecum. Tunc autem Episcopus habet
perfectè pronuntiare: Iube Domine benedice-
re: quoniam ad Deum, qui perfectus est ser-
monem dirigere intelligitur. In nonnullis verò
Ecclesiis, legere volente Episcopo, sacerdos di-
cit: Iube Domine benedicere, & ipse Episcopus
data benedictione legit. Cum enim legere
lectionem, non sit sacerdotis, vel Episcopi of-
ficium, sed lectoris: si nullus alius Episcopus vel
sacerdos adsit: potest alius inferioris ordinis
tanquam lecturus in persona Ecclesiæ dicere:
Iube Domine benedicere, & ipse sacerdos vel
Episcopus lecturus in personam Christi ei red-
dit benedictionem: vel legat absque Iube Do-
mine benedicere. In quibusdam Ecclesiis ipse
Episcopus dicit: Iube Domine & minor cui vo-
luntariè in hoc se ex humilitate subiicit bene-
dicit ij. q. vij. non sum ij. q. v. mandastis. Lectione
46 † finita, dicit lector: Tu autẽ, &c. quod neq; de
lectione est, neq; ei continuatur: sed ille ad Deũ
sermonem dirigens, se excusat: quasi dicat: Dñe

peccaui, legendo forsan modulatè pronuntians
cupidine laudis humanæ vel captando ventum
humani fauoris: & audientes sim liter forsan
peccauerunt, vanis cogitationibus intendentes,
vel à lectione auditum auertentes: autem, pro
sed. tu Domine miserere nostri. Quod verò re-
spondetur à cunctis: Deo gratias: non ad Tu au-
tem, sed ad lectionem refertur. Est enim vox
Ecclesiæ Deo gratias exoluentis ac si dicat:
Deus pauit nos verbis salutis, quæ sunt cibus
animæ: & pro huiusmodi beneficio Deo gra-
tias supple exoluimus. † Rursus pluralitas le- 47
ctionum pluralitatem significat prædicatorum:
qui sunt in tempore gratiæ, sicut & paucitas in
profestis, raritatem significat tempore legis, &
vicissitudines lectorum, sunt successiones lega-
torum, qui dum Iube Dñe benedicere dicunt,
licentiam proficiscendi petunt: dum eis bene-
dicitur, licentia datur: in quo innuitur, quod nul-
lus prædicare debeat, nisi missus: quomodo
enim prædicabunt, nisi mittãtur? Ipsa enim lectio
Esai. 10. est iniunctæ legationis executio: Tu autem Do-
mine, legati reuersio vbi in eo, quod misericor-
dia imploratur, innuitur ipsum legationis vel
prædicationis officium non sine alicuius leuis
culpæ puluere peragere posse. Vnde Aug. Ver-
bum prædicationis securius audit quam dica-
tur. Prædicator enim per terram ambulat: & dif-
ficile est ei, qui per terram ambulat, pedes nullo
puluere sordidare: & prædicatorem, cum se benè
prædicare senserit, nullius spiritu eleuationis
erigi. Et attende quod sicut in Ecclesia duo
sunt † ordines sapientes, & insipientes: sic duæ 48
sunt lectionum maneries. In illis enim lectioni-
bus, quæ ad missam leguntur, sapientes instruun-
tur: in his verò quæ in nocte dicuntur, insipien-
tes erudiuntur: vnde & exponuntur. Et no. quod
terminantur lectiones quatuor modis. Primò,
† generaliter per tu autem. Secundò in aduentu 49
& natiuitate, & in epiphania lectiones de Esa.
finiuntur, per hæc dicit Dominus, conuertimini
ad me, &c. Qui in natiuitate hoc dicunt, mo-
Esaia. 9. uentur ex illo c. Esa. quod tunc legitur, Primo
tempore, alleuiata est: vbi dicitur: Et in omnibus
his non est auersus furor meus, & populus
meus non est conuersus: & ideò Ecclesia horta-
tur in persona Christi populum peccatorem, vt
conuertatur. Hoc idem etiam fit propter can-
dem causam in quibusdam Ecclesiis, quando
legitur de Hier. exprobrante duritiam pecca-
torum, qui per pœnitentiam non conuertuntur.
Tertiò modo lectiones, quæ leguntur in triduo
ante pascha, de trenis Hiere. finiuntur per Hie-
rusalem Hierusal. conuer. &c. prout ibi dicetur.
Quartò lectiones pro defunctis finiuntur sim-
pliciter, sine aliquo præmissorum, in quibusdam
tamen Ecclesiis finiuntur per beati mortui, qui
in Domino moriuntur: quod sumitur ex fine
cuiusdam sermonis, quem Aug. de mortus com-
pilauit. Hoc etiam not. quod in tertio noctur-
no legitur Euangelium, & homilia Euangelij
eiusdem diei: quia tertius nocturnus designat
tempus gratiæ, in quo Euangelium recitatum
est: & in quo euangelica prædicatio celebratur:
50 prout in tit. de nocturnis dicetur. † Non est etiã
omittendum quod antiquis temporibus elimi-
natis heresibus, quę veritatem Trinitatis impu-
gnabant, sancti patres ad hoc, vt sancta Trinitas
magis nota esset, ordinauerunt quod nona lectio
semper de Trinitate legeretur, & nonum respõ-
sorium similiter de eadem cantaretur: & quod
etiam in prima feria missa de Trinitate dicere-
tur: Quo diutius obseruato, & trinitate cunctis
innotescente, Ecclesia lectionem de Trinitate
omisit. Sed responsorium de Trinitate & etiam
allelu-Ia in missa in dominicis diebus, vel pro-
pter solitum vsum vel propter dulcem cantile-
nam in plerisque locis retinuit: & ita nunc im-
propriè vocatur responsorium: quia lectioni
præcedenti non respondet. Diurnæ verò lectio-
nes à quibusdam, eò quod breues sunt, lecticulæ
nuncupantur, à pluribus verò capitula, eò quod
vt plurimum de capitibus epistolarum illorum
dierum, quibus dicuntur sumuntur. Hæc siqui-
dem post psalmos & antiphonas, in singulis ho-
ris dicuntur, prout statutum est in concilio Aga Nu. 21.
then. de consec. d. v. cõuenit. qui modus ab Esdra
sumptus est: vt præmissum est: & significat capi-
tula doctrinam. Ne enim propter psalmodiam
audientium animus sibi fastidium ingerat, sicut
Iudæis, qui manna fastidiebant, propter quod
Deus misit in eos serpentes ignitos qui eos in-
terficiebant: ideò præmittitur capitulum, id est,
breuis lectio sumpta à nouo vel vet. test. prouo-
cans ad deuotionem quæ fastidio contraria est
& exhortans ad perseuerantiam in bono: iuxta
illud: Hortamur vos, ne in vacuum gratiam Dei
recipiatis. In nocturnis autem copiosius, quam
diurno officio lectionibus vacamus: quia tunc
eis aures liberius accommodamus. Et dicuntur
huiusmodi capitula siue exhortationes in ple-
risque Ecclesiis per pastorem, ad domesticos, &
scientes, quia sicut ligna lignis adiicimus, vt
ignis magis ardeat: ita ignitis domesticorum
cordibus ignita pastorum verba adiiciuntur, vt
magis igniantur. Leguntur etiam hæ lectiones,
sine Iube Domine benedicere & absque bene-
dictione: quoniam vt plurimum Episcopus vel
sacerdos qui vicem Christi gerunt: & quorum
officium tanquam maiorum, est excitare pigros,
illa legunt: cuius proprium est licentiam & be-
nedictionem dare, & non petere: nam maior
minori benedicit, & non econtra. Nocturnales
verò lectiones à minorib. leguntur: ideò à supe-
rioribus licentiam & benedictionem petunt. In
his etiam diurnis lectionibus nõ dicitur in fine.
Tu autem: sicut fit in nocturnalibus: quia sacer-
dos debet esse perfectus: & qui diabolicis sug-
gestionibus de facili non succumbat, & quia in
breui sermone, & inter familiares vix est, quin
ventus

ventus humani fauoris capretur:provt quando-
que fit in nocturnalibus lectionibus : vt præ-
missum est. Respondetur tamen, Deo gratias:
propter causam in nocturnalibus lectionibus
assignatam. Ad hoc in capitulis horarum officia
diuidentes, per præcedentia laborem : per se-
quentia præmium significamus, ideoque præce-
dentia consistunt in psalmis, sequentia in hym-
nis & canticis. Notandum † verò est, quod 51
pulcherrimus mos in Ecclesia inoleuit, vt qua-
ter in die & quater in nocte, per singulas diurnæ
siue nocturnæ psalmodiæ horas, lectio vna siue
capitulum de veteri siue nouo testam. dicatur.
Quædam tamen Ecclesiæ non dicunt capitulum
in prima, nec in completorio. Sed quia secun-
dum hoc lectiones nostræ non erant octo: sicut
erant secūdum Esdram in veteri test. provt præ-
missum est: ideò illæ Ecclesiæ post primam le-
gunt in capitulo lectionem in prima præter mis-
sam. Dicit enim aliquis, Iube Domine benedi-
cere: & sacerdos benedicens respondent: Regu-
laribus disciplinis, &c. quæ sequuntur. Et ante
completorium leguntur, prætermittendum in
completorio : scilicet, Fratres estote sobrij, &c.
vel legitur de dialogo, vel huiusmodi : de hoc
sub tit. de prima dicetur. Quæritur autem, qua-
re in nocturnalibus † siue diurnalibus lectioni- 52
bus non prænuntiatur author earum, provt fit
in his quæ in Missa leguntur? Respondeo: hi qui
super lectionibus & diuinis obsequiis insistunt,
vt sunt ministri & domestici Ecclesiæ, earū au-
thorum ex ipsis lectionibus agnoscunt, quia igi-
tur illi nocturnalibus lectionibus adsunt officiis,
non est necesse nomen authoris exprimi lectio-
num. In missa verò ideò exprimitur, quia ibi
conueniunt bubulci, operarij & agricolæ, vt si
quis eorum fortè pro eo, quod rarò talia audit,
incognitam habet historiam, audiat eius autho-
rem qui fortè non est ei cognitus : vt ex illius
authoritate firmius infigantur verba lectionis
in corde. In quibusdam tamen nocturnalibus
lectionibus quandoque author ipsarum expri-
mitur : puta in sermonibus & homiliis Gregorij
& Augustini, & aliorum : de quo in procem. vij.
partis dicetur. Porrò in concilio Maguntinensi,
in Bucardo lib. viij. c. laicus, statutum est vt lai-
cus in Ecclesia non recitet lectionem, nec alle-
lu-Ia, dicat, nisi psalmos tantum & responsoria,
siue allelu-Ia. Responsoria quoque post lectio-
nes subiiciuntur: cùm enim per lectiones doctri-
nales : per responsoria verò bona opera signifi-
centur: ritè post lectiones responsoria subiiciun-
tur, quia per bona opera doctrinæ respondere
debemus, ne cum seruo pigro qui pecuniam
Domini sui abscondit, in tenebras exteriores
Luc. 19. mittamur. Dicitur namque † responsorium, quia 53
lectioni respondere, id est, consonare debet : vt
si fortè lectiones sunt de Act. Apost, responsoria
sint similiter de eodem: vnde nonum responso-
rium, respondere solet nonæ lectioni: quæ olim

erat de Trinitate: provt iam dictum est. Hoc tā-
men fallit in responsoriis de historiis, quæ post
Euangelium in nocturnis cantantur, quæ Euan-
gelicis lectionibus non respondent : de hoc
etiam dictum est in iv. parte sub tit. de graduali.
Dicitur quoque responsorium, quia vni cantan-
ti cæteri concorditer respondent, iuxta illud
Apost. 1. Cor. 1. Vt idipsum omnes dicamus, &
non sint in nobis schismata. Cantauit enim vnus,
scilicet Christus, & Petrus, & cæteri eum secuti
sunt, vel quia choro illud cātanti versus respon-
detur ab vno. Isidorus dicit, quod Italici respō-
soria tradiderunt, quæ inde responsorios cantus
vocant, quia alio desinente id alter respondeat.
54 Porrò responsoria nocturnalia † spiritualibus
canticis comparantur: dicuntur enim cantica,
quia cantantur : sunt spiritualia, quia ex iubila-
tione spiritualis mentis procedunt. Cantantur
verò, vt recitatione lectionum ad supernæ pa-
triæ concentum mentem nostram incitent sub-
leuari, quod etiam insinuat, Gloria patri, quod
in vnoquoque responsorio canitur. Cæterum
responsorium ab vno incipit, vt ab aliis conci-
nat, per quod fratris ad fratres exhortatio ad
seruiendum Deo intelligitur. Per versum verò
responsorij, qui totus ab vno canitur, singularis
ad Deum deprecatio denotatur. Adhuc respon-
sorium cantando quasi per tubam vocem exal-
tamus, excitando fratres ad altiora, vsque adeò,
vt ad laudem S. Trinitatis perueniamus, dicen-
tes: Gloria patri, & filio, &c. Quandoque autem
responsorium tres habet versus: provt in vj. par-
te sub prima dominica de aduentu dicetur. Re-
sponsorium quoque post versum imperfectè re-
cantatur, ad notandum quod si in monte, id est,
in statu perfectionis saluari non possumus, sal- *Gen.* 19.
tem in Segor, id est, alia via saluemur, in statu
videlicet imperfectionis. Adhuc semiplenè siue
pro parte repetitur. Ad notandum ea, quæ vi-
uentes facimus imperfecta esse & sit primò re-
petitio à remotiori, quoad finem, & posteà à
minus remoto, & vltimo : Gloria patri, & filio
dicitur: provt sub dicta dominica de aduentu di-
cetur. In festiuis verò iterum totum perfectè
repetitur : ad notandum lætitiam & perfectio-
55 nem sanctorum. † Orationes similiter in singu-
lis horis dicuntur, per quas præmissio impetran-
da est. Oratio namque petitio est : Nam orare,
petere est, sicut exorare, est impetrare. Et secun-
dum Gregor. veraciter orare, est amaros in com-
punctione gemitus, & composita verba sonare:
oratio autem Dei, misericordiam significat, quæ
præcedit & subsequitur hominem in bonis ope-
ribus, & ideò dicitur in principio Missæ & fine,
Est autem vltima oratio Domini, ad operarios
benedictio. Quod orationes in fine dicuntur, ab
actibus sumitur Apostolorum, qui quando dis-
iungebantur, positis genibus suis orabant. Si-
quidem oratutus sacerdos, populum salutat, di-
cens: Dominus vobiscum: & hoc ideò, vt illum

aſſimet ad orandum pro ipſo, quod eius oratio ſit accepta Deo, quódque Deus gratiam ſuam ſibi donet: oratione autem finita, iterum orat, dicens: Dominus vobiſcum, de quo ſub tit. de prima dicetur. † Et nota, quod omne officium 56
præter nocturnum, oratione & benedictione concluditur: ad notandum, quod dum in hoc ſæculo ſumus, neceſſe habemus presbyterorum orationibus muniri. Et mos eſt, quando cum famulis Dei familiare habemus colloquium, cùm ab illis ſeparamur, benedictionem ab eis poſcimus. In nocturnis verò hoc non fit, quia ibi non fit ſeparatio: ſed matutinum, & matutinæ laudes de Deo coniunctim canuntur. † Por- 57
rò licet Deus ſit vbique, tamen ſacerdos in altari & in diuinis officiis debet ex inſtitutione Vigilij Papæ verſus orientem orare. Vnde in Eccleſiis oſtium ab occidente habentibus, Miſſam celebrans, in ſalutatione ad populum ſe vertit: quia quos ſalutamus facie ad faciem, præſentamus: provt in iv. parte ſub tit. de ſalutatione dictum eſt & deinde oraturus, ſe ad orientem conuertit. In Eccleſiis verò oſtia ab oriente habentibus, vt Romæ, nulla eſt in ſalutatione neceſſaria conuerſio: ſacerdos in illis celebrans, ſemper ad populum ſtat conuerſus. Templum quoque Salomonis & tabernaculum Moſi, leguntur ab oriente oſtia habuiſſe Exod. 34. c. Verſus orientem ergo oramus: primò memores quod ille qui eſt ſplendor lucis æternæ ſedentes in tenebris illuminauit, quoniam viſitauit nos oriens ex alto: de quo legi-
Mar. 2. tur: Ecce vir oriens nomen eius. Cuius argu-
Sap. 16. mento, in lib. Sapientiæ dicitur: Oportet ad ortum lucis adorare: & non quod diuina maieſtas localiter in oriente conſiſtat, quæ potentialiter & eſſentialiter eſt vbique iuxta illud:
Hier. 23. Cœlum & terram ego implebo, & Prophet. Si
Pſal. 38. aſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades: ſed quia Deum timentibus
Ioan. 1. oritur Sol iuſtitiæ, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Secundò, ideò verſus orientem oramus, vt animus noſter ſe ad potiora conuertere admoneatur. Tertiò, quia qui Deum laudare volunt, non debent ad illum vertere terga. Quartò, ſecundum Ioannem Damaſc. qui quatuor ſequentes orationes ſcripſit in quarto libro can. v. c. vt patriam noſtram nos requirere oſtendamus. Quintò, vt Chriſtum crucifixum, qui verus eſt oriens, & ad quem oramus, directè reſpiciamus. Sextò, vt venientem Iudicem nos expectare monſtremus. Ait enim idem Damaſc. ibidem: Deus Paradiſum ſecundum orientem plantauit, vnde homines tranſgreſſum exulem fecit & ante Paradiſum ex occidente habitare fecit: antiquā igitur patriam derelinquêtes, & ad ipſam aſpicientes, Deum ad orientê adoramus. Septimò, quia Dñs crucifixus, ad orientem reſpiciebat, ideò & nos oramus ad eum reſpicientes: ſed & ipſe in cœlum aſſumptus, ad orientem ſurſum ferebatur, & ita ipſum Apoſtoli adorauerunt: & ita ve- Act. 1.
niet, quemadmodum viderunt eum euntem in cœlum: ipſum igitur expectantes, ad orientem adoramus. Daniël quoque in Babylonica captiuitate, & Iudæi ſimiliter verſus templum orabant. Auguſt. tamen ij diſt. eccleſiaſticarū dicit, quod nulla ſcriptura nos docuit verſus oriētem orare. Adhuc ſtantes oramus ſanctos provt iam præmiſſum eſt, vbi de Pſalmis agitur. Orandum
58 † autem eſt in Eccleſia, quæ ad hoc inuenta eſt, provt in j. parte ſub tit. de Eccleſia dictum eſt. Pſal. 28.
Vnde Pſal. 67. In Eccleſiis benedicite Dño Deo Pſal. 5.
de fontibus Iſraël: & alibi: Adorate Dominum Pſal. 94
in aula ſancta eius, & illud: Introibo Dñe in domum tuam, adorabo ad templum ſanctum tuum in timore tuo. Item præceptum eſt coram altari, hoc adorabis. Item Prophet. Venite, adoremus & procedamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos: quia ipſe eſt Dñs Deus noſter: Deus, id eſt, Creator. Dominus, id eſt, Redemptor noſter, id eſt, ſaluator. Sed cum Deus ſit vbique vt præmiſſum eſt, quare potius in templo, quam alibi eſt adorandus? Præterea, legitur Ioan. 4. c. quod cùm mulier Samaritana ſolutionem quæſtionis, quæ de loco adorationis inter Iudæos & Samaritanos ſæpè vertebatur, à Chriſto quæſiuiſſe: Patres (inquit) noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis quia
Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet. Ioan 4.
Reſpondit illi Ieſus, Mulier, crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis, ſupplendum eſt tantùm adorabitis patrem: ſed veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate, quaſi dicat, non præfero locum in adorando, vbicunque adoretur Deus, dumtaxat in ſpiritu, id eſt, pro ſpiri-
tualibus, & veritate, id eſt, æternis. Vnde Chri- Mat. 5.
ſtus inquit: Tu cùm oraueris, intra cubiculum tuum, & clauſo oſtio, ora patrem tuum. Sed licet vbique ſit Deus adorandus, ſpecialiter tamen in Eccleſia: alioquin fruſtra tanto ſtudio, tantóque impendio templum Domini fieret, niſi gra-
tius in eo adorari acceptaret. Vnde Salomon in 4. Re. 8.
templo conſtructo, & dedicato orauit ad Dominum, vt quicunque illud aſcenderet, pro peccatis ſuis, vel pro quacunque tribulatione, clamans ad Dominum, in his, quæ iuſtè poſtularet, exaudiretur: quam orationis formam ſequitur Eccleſia in oratione, quam dicit in Eccleſiæ de-
dicatione. Adſiſtunt enim Angeli, ibi adoranti- Pſ. 134.
bus, vt deuotas eorum orationes Domino offerant, ſecundum illud: In conſpectu Angelorum pſallam tibi, adorabo ad templum ſanctum tuum, ad confitendum nomini tuo Domine.
Hinc Angelus ad Tobiam: Ego obtuli ora- Tob. 10.
tionem tuam Domino. Requieſcant etiam ibi ſanctorum reliquiæ, quæ nobis deuotè Deum adorantibus, ſuis precibus aſſequuntur, quod nos meritis noſtris non valemus. In plateis verò

verò, & in publico, more Pharisæorum orare à
Domino prohibemur. Quod verò Apost. ad
1.Tim.2. Timot. inquit, volo vos orare in omni loco,
leuantes puras manus, sine ira, ad internam per-
tinet orationem. In omni enim loco orat, qui
per charitatis officia, & opera bona vbique ma-
nus cordis mundas ad Deum leuat. Cæterùm,
adorandus est pater, & filius, & spiritus † san- 59
ctus, quoniam omnes & singuli sunt vnus so-
lus, & verus Deus. Licet enim alia persona sit
pater, alia filius, & alia Spiritus sanctus: tamen
patris & filij & Spiritus sancti vna est diuinitas,
æqualis gloria, coæterna maiestas. Vna igitur
& æqualis totius indiuiduæ Trinitatis est ora-
tio, de qua sanè potest intelligi, quod ait Do-
Ioan.4. minus: Veri adoratores adorabunt patrem, in
spiritu, & veritate: namque qui Deum veraci-
ter adorat, ipse quidem adorat patrem in spiri-
tu, & veritate, id est, in filio, qui de se dicit: Ego
Ioan.14. sum via, veritas, & vita. ego sum, inquit, in pa-
tre, & pater in me est: ideò pater adorandus est
in filio, & filius in patre, & Spiritus sanctus in
vtroque. Est autem Deus adorandus de † cor- 60
de puro, conscientia bona, & fide non ficta. De
2.Ti. 2. corde puro, non vt quidam faciunt, qui in pro-
speritate Deum glorificant, sed eum in aduer-
Psal.48. sitate blasphemant: de quibus Prophet. Confi-
tebuntur tibi, dum benefeceris eis: si verò non
fuerint satiati, murmurabunt: de conscientia
Psal.58. bona: non vt quidam faciunt, qui contra Deum
grauissimè peccant, & posteà temerè illi sacri-
Psal.49. ficant: de quibus Prophet. Peccatori dixit
Luc.22. Deus: quare tu enarras iustitias meas, & assu-
Esa. 29. mis testamentum meum per os tuum iij. q.viij.
quod testatur illud vtique testamentum de quo
veritas ait: Hic est sanguis meus noui testamen-
ti. De fide non ficta: non vt quidam adorant, qui
rectè dicunt, sed prauè viuunt, quibus Dominus
Mat.15. improperat, dicens: Hic populus labiis me ho-
norat, cor autem eorum longè est à me. Dicunt
enim & non faciunt. Adorandus est itaque Deus
corde, per deuotionem: ore per confessionem, &
opere per venerationem. Sunt autem duæ spe-
cies † adorationis, scilicet * λατρεία quæ soli 61
Deo debetur: & * δουλεία quæ in quibusdam *
creaturis adhibetur: vt dictum est in iv. parte, *
sub iv. particula canonis, super verbo, seruitu-
Psal.33 tis. Rursus canonicæ horæ in ipsis horis diei
1.Ti.5. dicendæ sunt: nec obstat illud Psalmistæ: Be-
nedicam Dominum in omni tempore: nec illud
Apost. Sine intermissione orate: quoniam be-
nedicere Dominum in omni tempore, est illum
semper digna conuersatione laudare. Sine inter-
missione orare, est omnia in Dei laude seu gloria
agere sicut idem Apost. ait: siue manducatis,
siue bibitis, siue aliquid aliud faciatis, in gloria
Dei facite xxvj q. vlt. non obseruetis. Cæterum
orationē salutatio præcedit, & sequitur ad illam
responsio: prout sub prima parte dicetur. Fina-
1.Cor.9. liter autem post orationem dicitur: Benedica-
62 mus Domino: quod † sumptum est de Aposto-
lo, vel de psalmo, vel de hymno trium puero-
rum: vbi dicitur: Benedicamus patrem & filium,
&c. Et dicitur quandoque à pueris, qui sunt
imperfectæ ætatis, ad notandum omnia opera
nostra imperfecta esse, iuxta illud: Imperfectum Psal 38.
meum viderunt oculi tui, &c. de consec. d.iv. Psal.63.
tulerunt & quod omnis laus nostra puerilis &
imperfecta est, ad comparationem Dei, quem
laudamus: quicquid enim hic dici potest, mi-
nus à laude Dei est. Ac si dicat Ecclesia: lau-
damus: sed laudando non sufficimus: quia su-
pereminentia Dei eloquium nostrum, & intel-
lectum superat, quia accedet homo ad cor al-
tum, & exaltabitur Deus. Vnde ab omnibus
consequenter dicitur: Deo gratias: quasi pla-
cet, sicut pium est in Dei laude superari. Dici-
tur etiam à pueris, ad notandum, quod solum
pueri, id est, puri à malitia, dignè laudant Deum
& gratias agunt. Dicitur etiam quandoque à
maioribus ad significandum, quod in æterna
beatitudine, cum Domino perfecti erimus lau-
datores, quia in hac vita non possumus esse per-
fecti. Rursus post suffragia, dicitur alia oratio,
quæ misericordiam Dei significat, quæ præce-
dit & subsequitur hominem in bonis operibus.
Dicitur etiam iterum: Benedicamus, & Deo
gratias: quia sicut Dominus postquam iterum Mat.28.
post resurrectionem suam salutauit discipulos
suos, benedixit eis, & illi gratias referendo, il-
lum adorauerunt: ita & presbyter vel alias ite-
rum dicta oratione, dicit: Benedicamus Dño:
& est subaudiendum, cuius membra sumus, &
63 in quo benedicimus & etiam benedicit. † Cho-
rus verò gratias agens, dicit: Deo gratias: quod
sumptum est de Apostolo: per quod significa-
tur, quod vsque in finem vitæ nostræ innocen-
tiam debemus seruare, & Deo benedicere, ei
pro beneficiis gratias exoluendo, vel benedica-
mus Domino, cum Deo gratias, est laus finalis,
& exultatio ineffabilis, quæ erit in gloria, cum
gratiarum actione: vel Deo gratias, est de con-
summato cursu gratiarum actio: de hoc etiam
dictum est in iv. parte sub tit. de oratione no-
uissima. Sed videtur, quod potius debet respon-
deri: Amen, id est, fiat, seu ita fit, scilicet quod
Deus sit benedictus: sed respondetur Deo gra-
tias, vt notetur, quod hoc ipsum, quod Deo be-
nedicimus, ab ipso Deo habemus. Porrò, quia
64 † quamdiu viuimus, in lubrico positi sumus, &
à dæmonibus impugnamur: quare semper san-
ctorum suffragiis indigemus? idcirco in plerisq;
Ecclesiis in singulis horis post Benedicamus, Psal.33.
suffragia sanctorum subiiciuntur. Et nota, quod
quia totū tēpus à natiuitate Dñi, vsq; ad festum
purificationis, est de infantia saluatoris: ideò vt
quidā dicūt, non debēt fieri tūc cōmemoratio-
nes, præsertim de cruce: Iuxta illud: Non coques
hœdū in lacte matris suę: nec etiā à dominic. de
passione vsq; in sabbatū, post Pent. vt ibi dicetur.

Hoc

Hoc etiam ſciendum eſt, quod quia Petrus &
Paulus in vita, & in morte non ſunt ſeparati,
prout cantat Eccleſia:ideò nec in commemora-
tionibus ſeparantur, quæ ſimul ſiunt & cõmu-
niter de vtroque. Vltimò notandum eſt, quod
cantandi † vſus à veteri teſtamento ſumpſit ini- 65
tium: ſicut in Eſdra legitur: de quo in parte ſe-
cunda ſub tit. de cantore:& ita in iiij. parte ſub
tit. de allelu-Ia dictum eſt,& Eccleſ. c.47. De-
dit illis contra inimicos potentiam, & ſtare fe-
cit contra altare cantores,& in ſono eorum dul-
Pſal.36. ces fecit modulos: & Pſal. Cantate ei canticum
nouum, benè pſallite ei in vociferatione. Cele-
bratur itaque ei cantus, vt oſtendatur homines
debere refundere gratias, & laudes Deo: dum
manibus, cæteriſque membris ſatagunt agere
opera, quibus valeant Deo placere. Vſum ta-
men cantandi quidam reprobant: prout dictum
eſt in proœ.quartæ partis. Ordinem cantilenæ in
diurnis, ſiue in nocturnis horis creditur beatus
Gregor. plenaria ordinatione diſtribuiſſe: cùm
multi & ante, & poſt eum orationes, antipho-
nas, & reſponſoria compoſuerint. Et † not. ſe- 66
cundum Hug. de ſancto Victore, quod tres ſunt
ſpecies ſonorum, qui tres modulos faciunt: fit
enim ſonus pulſu, flatu, & voce: pulſus pertinet
ad citharam:flatus ad tubam,& organum: vox
verò ad cantum. Hæc genera muſicorum anti-
quus populus in laudem Dei exercebat. hæc au-
tem conſonantia ſonorum aſſignari poteſt con-
cordiæ morum, ſi ad pulſum citharæ manuum
operatio, ad flatum organi, mentis deuotio, ad
cantum vocis, ſermonis exhortatio referantur.
Bernar. inquit: Quid prodeſt dulcedo vocis, ſine
dulcedine cordis? frangis vocem, frange & vo-
luntatem:ſerua cõſonantiam vocum, ſerua con-
cordiam morum: vt per exemplum concordes
proximo: per voluntatem Deo,& per obedien-
tiam magiſtro. De organo, dictum eſt in quarta
parte ſub tit. de ſanctis. Rurſus † hoc triplex 67
genus muſicorum ad triplicem differẽtiam be-
neficij Eccleſiaſtici refertur, ſecundum Richar.
Epiſcopum Cremon. in mitrali. Nam ipſum of-
ficium Eccleſiæ conſiſtit in pſalmis, in cantu,&
lectionibus. Primum muſicorũ genus, eſt quod
fit pulſu digitorum: vt in Pſalterio & ſimilibus:
& ad id pertinet pſalmodia. Iuxta illud: Laudate
Pſ.150. eum in pſalterio & cithara. Dicitur enim Pſal-
terium, à * ψάλλειν, Græcè, quod eſt tangere, *
ſiue pulſare, Latinè. Secundum eſt quod fit voce,
ſcilicet humana:& ad iſtud pertinent lectiones:
vnde Pſalmiſt. Benè pſallite ei, in vociferatione.
Act.13. Et Apoſt. lectionem, vocem vocauit, dicens:
Ignorantes Ieſum, & vocem Prophetarum, quæ
per ſabbatum leguntur. Tertium eſt, quod fit
flatu ſicut in tuba, & ad iſtud pertinet cantus:
Pſ.150. vnde Pſalmiſta: Laudate eum in ſono tubæ. Sanè
rationabiles diuerſorum ſonorum concentus,&
concordiam varietate compactam benè,& ordi-
natè, ciuitatis vnitatem ſignificant. Suauis verò
cantus fit ex diuerſis, ſed non ex aduerſis vo-
68 cibus. Rurſus † cantus in Eccleſia, lætitiam cœli
ſignificat: voces verò graues acutæ & ſuperacu-
tæ, innuunt tribus modis prædicandum eſſe tri-
bus Eccleſiæ ordinibus: propter trigeſimum, ſe-
xageſimum, & centeſimum fructum: vel iuxta
tria volumina Salomonis, ſignificat ordinem in-
cipientium, proficientium,& perfectorum: de
choro dictum eſt in j. parte ſub tit. de Eccleſia.
69 Sanè † ſtatutum eſt in concilio Toleta. & Ge-
runden. de conſec. diſt. ij. inſtitutio, & diſtin. j.
altaria & xij. diſtin. c. fin. quòd tam Miſſæ ordo,
quàm pſallendi & miniſtrandi conſuetudo ſer-
uetur in omnibus Eccleſiis, quæ in Eccleſia me-
tropolitana ſeruatur, Abbatibus quoque vel
Monachis curam animarum habentibus non li-
cet publica officia aliter celebrare, quàm in Ec-
cleſia Epiſcopali: quamuis Auguſtin. dicat xij.
diſtinct. illa. Quod neque contra fidem, neque
contra bonos mores eſſe conuincitur indiffe-
renter habendum eſſe:& in Eccleſiaſticis ſacra-
mentis ſit de iure conſuetudo ſeruanda de con-
ſec. diſtinct. iv. de cœna. extrà de cele. Miſ. c. pe-
nult. xij. diſtinctione catholica.

ADNOTATIO.

* Compoſita.) Hymnorum vſus fuit in nouo teſtamento, vt teſtatur beatus Auguſt. & patet Matthæi cap.26. ad Epheſ.5. Quod & Concilium Toletanum confirmauit, concil. iiij. c. xij. Et Euſebius lib.1. cap.16.& 17. refert in ſingulis locis conſecratam orationis domum, quæ appellabatur Σεμνεῖον vel μοναστήριον. N.D.

ADNOTATIO.

* ψάλλειν.) Theodoritus ſcribit lib.5. c.32. temporibus Conſtantij Imperatoris, Flauianum & Diodorum eo tempore aduerſus Arrianos multum pro dogmatibus Chriſtianis laborantes, primos pſallentium choros in duas partes diuiſiſſe, & tandem Dauidicam melodiam cantare docuiſſe, idque in Antioch. primum fieri cœpiſſe & diſperſum ad terminos totius orbis perueniſſe. Similiter & in ſingulis choris vni ex ipſis hoc datum fuit munus, vt quod canendum erat, prior ordiretur, reliqui ſuccinerent. Quæ conſuetudo tempore Baſilij magni fuit, vt patet ex eius Epi. ad clericos Eccleſ. Nicænos. Quod etiam hodie Eccleſia Chriſtiana obſeruat. N.D.

SVMMARIVM.

1 *Officij celebrandi tempus, quando incipiat.*
2 *Officium nocturnum media nocte celebrandum quinque de cauſis.*
3 *Eccleſiæ miniſtri, in primitiua Eccleſia, ter noctu interpellatim ſurgebant ad diuinum officium.*
4 *Hoſtes Eccleſiæ, quatuor.*
5 *Noctis vigiliæ, quatuor.*
6 *Officium nocturnum quare in quatuor partes eſt diuiſum.*
7 *Nocturna, quid.*

8 *Eccle*

8 Ecclesiam ingredientes, cur ad altare nosmet inclinemus.

9 Officium nocturnum vnde auspicetur sacerdos.

10 Inuitatorium, quid significet. Et qua voce dicatur, n. 11.

12 Inuitatorum, cur aliquando integrè, aliquando imperfectè reperitur,

13 Hymnus cur sequatur inuitatorium.

14 Oratio dominica, post versus, in officio dicitur. Et quæ partes sequantur illam. Et quorsum, n. 15.

16 Nocturnos tres aliquando, aliquando vnum tantum dicimus. Et quî id fiat.

17 Excubiæ tres interpellatæ, in primitiua Ecclesia.

18 Officium dominicale, in primo nocturno. Et quid primum nocturnum referat, n. 19.

20 Patrum veteris testamenti adaptatio, cum Psalmo primi nocturni Dominicæ, & per n. 21. 22.

23 Nocturnum secundum dominicæ, denotat tres ordines sub lege Mosaica. Et quid in tertio recolamus, n 24.

25 Ordines tres sub lege euangelica.

26 Ficulnea euangelica, & eius expositio.

27 Nocturna ferialia, & eorum forma, & n. 28.

29 Nocturnorum diata.

30 Campanæ pulsantur, vbi cantatur. Te Deum laudamus. Et quid idipsum. Et quinam hymnum illum cõposuerint n. 31.

32 Benedicti institutio, circa diuinum officium.

33 Monachi, an & quando nouem lectiones dicant.

34 Monachi, cur dominicam orationem dicant sublata voce, in diuino officio.

35 Monachi, cur se toto corpore, ab occidente ad orientem commouent.

36 Monachorum ordo, figuram Cherubin tenent, velatorum sex alis.

37 Monachorum cuculla vnde sumpta.

CAP. III.

De Nocturnis.

LIcet ecclesiastica † officia à vespetis inci- 1
piant. Iuxta illud: De vespera in vesperam,
celebrabitis sabbata vestra: extrà de feriis, c. ij.
quia tamen ordo conueniens est, vt à tenebris
procedamus in lucem & non econuerso: ideò à
noctis officio inchoëmus. Tempus autẽ nocturnum,
significat vitam nostram in peccatis. Nocturnum officium,
nostri exilij seruitium: nam
laus matutina pœnitentiæ suffragium, per quam
tendimus ad lucis gaudium, & libertatis. Vel
tempus ante nocturnum, significat tempus ante
legem mortis, in quo omnes silebant à laudibus
Dei. Tempus nocturnum, significat tempus legis
datæ Mosi. Tempus laudis matutinæ significat tempus
gratiæ à resurrectione, vsque ad
finem mundi: in quo tempore Deum laudare tenemur
de bonis naturæ, quæ in illa hora nobis
contulit creando, de bonis gratiæ, quæ in illa
nobis contulit, resurgendo: & de bonis gloriæ,
quæ in ea nobis dabit resuscitando. Sanè noctur-
2 nale † officium media nocte canitur, propter
quinque rationes. Primò, quia primogenita
Ægypti de nocte interfecta sunt: & primoge-
nita Israëlis saluata. Exod. 12. vt igitur Dñs ser- *Gen. 25.*
uet nobis primogenita nostra, id est, hæreditatẽ
regni cœlestis, quam nobis primogenitus Dei
filius acquisiuit, ideò ei canimus officiũ nocturnale,
ne simus, sicut Esau, qui pro edulio lenticulæ
ruffæ perdidit primogenita sua vij. q. j.
quam periculosum. Secundo, quia Dei filius fuit
media nocte natus, iuxta illud Sap. cap. 19. Dum
medium silentium tenerent omnia. & nox, &c.
vsque à regalibus sedibus venit Iesus fi. tu. vt
ergo ipsius natiuitati grati simus, cum de nocte
laudamus, & gratias de ipsius natiuitate agimus.
Tertiò, quia Christus in nocte hac hora captus, *Mat. 25.*
& illusus est à Iudæis: ea etiam hora spoliauit *Luc. 22.*
infernum, largè noctem accipiendo, scil. ante lucem
manè verò surrexit: media etiam nocte, ad
iudicium venturus asseritur. Vnde statutum fuit,
vt in die vigiliarũ Paschæ ante noctis medium,
dimittere non liceat populos expectãtes Christi
aduentum: vt dicetur in vj. parte, sub sabbato
sancto. Ideò hac hora Deum laudamus gratias
agentes de ipsius captione, & patrum liberatione,
eius etiam aduentum solicitè expectãtes.
Quartò, vt noctes delictorum nostrorũ illumi- *Act. 16.*
narentur. Vnde Paulus & Sylas in vinculis existẽtes,
media nocte orantes, hymnũ cunctis audientibus
dixisse memorantur: vbi terræmotu
facto repentè ianua spontè patefacta est, & eorũ
vincula illicò sunt soluta. Quintò propter carnis
illecebras, psallendo & orando hebdomadas:
quia sicut dicitur Eccle. 18. Vigilia honestatis
3 domat carnes. Sciendum † autem est, quod in
primitiua Ecclesia ministri Ecclesiæ ter de nocte
interpollatim surgebant, ad diuinum officiũ celebrandum:
tria in hoc tẽpora designantes, videlicet
tẽpus ante legem, tẽpus sub lege, & tempus
gratiæ. Surgebant enim primò, circa primũ somnum,
quando vulgus solet ire dormitũ: secundò,
circa mediam noctem: tertiò paululum ante diẽ:
sic ordinantes, vt officium nocturnum, & finitæ
lectiones cum suis responsoriis perlectæ essent,
prius, quàm lucesceret: apparente verò aurorâ
pulsatis cãpanis cantabant: Te Deum laudamus: *Luc. 2.*
& matutinas laudes. Ad primum nocturnũ Pontifex
& ministri Ecclesiæ surgebant, quæ sine inuitatorio
cantabatur, pro eo, quia nullus ad hanc
inuitabatur. Et vocabatur vigilia, quia habuit
initium à pastoribus vigilias noctis super greges
suos seruantibus. In præcipuis tamen solennitatibus
populus tota nocte, in diei laudibus persistebat:
sed illud sublatum est: & ieiunium loco
illius vigiliæ ordinatum: prout dicetur in vj.
parte sub quarta feria tertiæ hebdomadę de aduentu.
Ad secundũ nocturnũ surgebant ministri

simul, & coniugati, tam mulieres, quam viri:
quæ cum inuitatorio dicebatur, ad significandū
Luc.2. Angelos inuitantes pastores, ad videndū Regem
natum. Ad tertium surgebant omnes cōmuni-
ter: sed postea algescente charitate, cùm omnes
tam ministri Ecclesiæ, quam populus surgere ad
nocturnum officium pigritarent, statutum est,
vt omnes media nocte surgerēt, iuxta illud Pro-
Ps.118. phetæ: Media nocte surgebam, &c. Et totum
noctis officium continuè cantaretur, & plures
adhuc illa hora surgunt. Quia verò quidam
nocturnis deliciis plus quam Dei seruitiis va-
cantes, institutionem huiusmodi non seruabant,
consequenter statutū est vt saltem tēpore vltimi
nocturni omnes surgant. † Potest etiā dici, quod 4
quatuor sunt Ecclesiæ hostes: superiores, id est,
dæmones, malignantes, inferiores, id est, homi-
nes aduersantes: interiores, id est, concupiscētiæ
carnales: & exteriores, id est illecebræ seculares.
Ps.117. De primis inquit Apostol. Ephes. 6. Non est vo-
bis colluctatio aduersus carnem, & sanguinem,
sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus.
Psal.6. De secundis Psalmist. Supra dorsum meum fa-
bricauerunt peccatores, prolongauerunt iniqui-
Gal 6. tatem sibi De tertiis Apost. Caro cōcupiscit ad-
1.Io.2. uersus spiritum, spiritus etiam aduersus carnem.
De quartis Ioan. Nolite diligere mundū, neque
ea, quæ sunt in mūdo, quia quicquid est in mun-
do, aut est concupiscentia carnis, aut oculorum,
aut superbia vitæ. Aduersus hos quatuor hostes
rectores Ecclesiæ debent † quatuor noctis vigi- 5
Luc.2. lias solicitè custodire: nam pastores custodiebāt
vigilias noctis supra gregē suum, videlicet con-
ticinium, gallicinium intempestum, & anteluci-
nium, in quibus obsessæ ciuitatis custodes, vigi-
lant alternatim. Primam ergo vigiliam custodire
debent, contra fallacias primorum hostium: se-
cundam, contra versutiam secundorum: tertiam,
contra tertias: quartam, contra quartas. Et ideò
nocturnum officium in quatuor † est partes di- 6
stinctum, scilicet in tres nocturnos, & matutinas
laudes, quod per quatuor noctis vigilias contra
dictas quatuor hostium persecutiones, antiqui-
tus Ecclesia decantabat. Porrò in memoriam
illius laudabilis consuetudinis & deuotionis an-
tiquorum, in tempore æstiualis celebrat Eccle-
sia nocturnum officium in tempore primæ no-
cturnæ: licet quandoque tēpestiuis (quod qui-
dam vigilias sub antiquo nomine vocant) & spe-
cialiter in festiuitatibus beatorum Ioannis Ba-
ptistæ, Petri, & Pauli, & assumptionis beatæ
Mariæ: quæ sunt præcipuæ illius temporis so-
lennitates: & hoc facere incipiunt in ipso festo
B. Ioannis hic in crepusculo, pro eo, quòd ipse
fuit finis veteris testamenti, & initium noui Ro-
mani etiam adhuc in præcipuis festiuitatibus,
totius anni, in sero dicunt tres psalmos, & tres
lectiones, quos vigilias vocant: & in nocturnis
idem repetunt: & totum officium matutinum
perficiunt. Rursus in memoriam dictæ deuo-
tionis antiquorum ter in nocte surgentium, tres
nocturnos dicimus: qui & inde nomen & ori-
7 ginem habuerunt. Et † nota, quod nocturna, non
ponitur pro hora: sed nocturni nocturnorū pro
officio, vel nocturna, nocturnę, est collectio psal-
morum, qui dicuntur ante lectiones in domini-
ca, vel in profestis diebus. Nocturnæ in plurali,
dicuntur tempora, in quibus psalmi cantantur
Nocturni, nocturnorum, dicuntur nouem
psalmi, & nouem lectiones cum suis responso-
riis in solennitatibus. Sanè per nocturnas ex-
cubias diaboli vitamus insidias, & ideò nocte
surgentes, currimus, campanis auditis, ad Ec-
clesiam, veluti exercitus ad militiam audito
clangore tubarum. Aulam igitur regiam, id
8 est, Ecclesiam † ingredientes ad altare inclina-
mus, quæ quasi Regem milites adoramus: æter-
ni enim Regis milites sumus. Inclinantes au-
tem, trinam facimus orationem, dicentes ter:
Pater noster, &c. sermonem ad Patrem & Fi-
lium, & ad Spiritum Sanctum dirigentes, cùm
ad Patrem loquimur, ad medium altaris inten-
tione cordis, & statu corporis nos præsenta-
mus, propter Patris potentiam, & nostram per-
seuerantiam: cùm ad Filium loquimur, ad sini-
stram altaris partem nos conuertimus: propter
ipsius exinanitionem, & nostri lapsus offensio-
nem: cùm ad Spiritum sanctum, ad altaris dex-
tram transimus, propter ipsius benignitatem,
& nostram gratiæ consecutionem. Quidam ta-
men adhuc habent speciales orationes: dein-
de quidem psalmos graduales incipiunt: de qui-
bus dictum est in prooemio huius partis. Sa-
9 cerdos † itaque nocturnum inchoans officium,
à Domino, qui est α & ω, id est, principium & *Apoc.1.*
finis: & bonorum largitor, omnium incipit:
& quoniam, scriptum est Ioan. 15. Sine me ni- *Ezech.2.*
hil potestis facere: etiam os aperiri petit, ante *Psal.50.*
omnia fiducialiter ab eo, qui dicit: Aperi os
tuum, & ego adimplebo illud: vt ei os aperiat
ad dignè ipsum laudandum, dicens: Domine
labia mea aperies, & os meum annuntiabit. &c.
quia non est speciosa laus Dei in ore peccato-
ris, nisi ipse in laudem Dei suiipsius os aperire
dignetur. Iuxta Prophet. iij. q. vij. §. quod testa-
tur. Quare tu enarras iustitias meas, & assumis *Psal.49.*
testamentum meum per os tuum? Finit etiam
hoc officium in ipso Deo, dū dicitur: Deo gra-
tias, vt initiū, & finis circulariter referantur ad
eum, qui est α & ω. & quod dicitur: Aperies po- *Apoc.1.*
nitur tempus pro tempore, id est, aperi. Rursus
petit sua labia aperiri, quoniam pridem in com-
pletorio nos Deo commendauimus: & os & pe-
ctus signo crucis munientes, conclusimus: qua-
re meritò nunc cum precamur, vt labia clausa
aperiat, ad laudandum. Chorus verò ad notan-
dum harmoniam, non mutata persona respon-
dens, dicit. Et os meum annuntiabit lau-
dem tuam: est enim verè harmonia, vt sit cre-
dentium cor vnum, & anima vna. Actor. 4.
&c.

& in natali vnitate Deus laudatur, quia verò
diabolus Dei laudem abhorret, propter quod
Deum laudare volentem, satagit impedire: nam
contemptus Pharao, id est, diabolus, surgit in
scandala: ideò Ecclesia, ne succumbat statim
impetrata loquendi licentia, orat dicens alta vo-
ce: Deus in adiutorium meum intende: Cho-
rus autem respondet, dicens: Domine ad adiu-
uandum me festina, &c. † Sanè præmissis duo- 10
bus habitis, videlicet gratia per quam os aperi-
tur: & diabolo per auxilium Dei repulso, nihil
aliud restat, nisi laudare vnde statim Ecclesia
laudans subiicit, Gloria Patri, &c. de quo in
procem. dictũ est. Verum, quia non sufficit Deũ
laudare, nisi etiam ad laudandum alios inuite-
mus: vt qui audit dicat, Veni Apoc. vlt. extrà de
fac. vnc. c. vnico. & cortina cortinã trahat. Exo.
20. ideò sequitur inuitatorium, & inuitatorius
Psal. 94. psal. Venite exultemus, vbi multiplex causa red-
ditur, quare Deo exultare & iubilare debemus,
dum ibi dicitur: Quoniam Deus magnus, &c. &
vltimò assignatur causa scilicet ne ingrati si-
mus, sicut Iudæi, qui propter suam ingratitudi-
nem & malitiam terram promissionis non intra-
uerunt: vnde dicitur ibi: Si introibunt in requiẽ
meam. q. d. nõ. Inuitatorium † autem alta voce 11
dicitur, quasi mater Ecclesia per illud inuitet
homines ad confitendum Domino. Iuxta illud:
Psal. 33. Venite filij, audite me, quod notat secũdus ver-
sus. Præoccupemus, &c. Hinc est, quod in qui-
busdam Ecclesiis iacentes, ad orationem ante
matutinum ante singula altaria statim cùm au-
diunt cantari: Venite exultemus, chorum intrãt.
Incipiens enim inuitatorium, est quasi præco,
tanquam tuba exaltans vocem suam. Præmitti-
tur quoque inuitatorio vox humilis: sed cùm
venit ad psalmum, inuitatorium exaltatur, quia
Ecclesia primò secretè, quasi ostio clauso, laudat
Deum, propter se: sed postea manifestè propter
alios, vt ardor accendat proximos. Hinc ergo
est, quod in præcipuis festiuitatibus inuitatoriũ,
quasi voce valde demissa inchoatur. Sed cùm
venitur ad versum: Hodie si vocem eius audi.
nolite, &c. exaltatur, ne quis corde fortè obdu-
Esa. 58. ratus, de voce non audita causetur. Vnde Esaiæ:
Quasi tuba exalta vocem tuam. Rursus voce
demissa inchoatur: ad notãdum, quod in primi-
tiua Ecclesia populus clam ad fidẽ, & ad Chri-
stum colendum inuitabatur, sed postea vox exal-
tatur, vt ostendatur, quod hodie liberè inuita-
tur, prædicatur, & adoratur. † Item inuitatoriũ 12
ipsum ad aliquos versus illius psalmi: Venite, re-
petitur integrè, & ad alios imperfectè: quia licet
omnes per ipsum inuitatoriũ ad laudes, & glo-
riam Dei inuitentur: aliqui tamen perfectè &
aliqui imperfectè hanc inuitationem recipiunt.
Dicitur autem sexies integrè, quia illi integrè
inuitationem recipiunt, qui perfectè laudes Deo
referunt: perfectè autem laudes Deo referunt,
qui nil quod non sit laudis, interponunt. Quia
ergo senarius est primus numerus perfectus,
quod patet quia constat ex suis partibus ali-
quoties, scilicet vno, duobus, & tribus: ideò
sexies integrè repetitur. Tertiò verò imperfe-
ctè reperitur, propter illa tria hominum gene-
ra, qui ad cœnam inuitati, inuitationem non
receperunt, scilicet auari, superbi, & luxuriosi,
vt dicetur in vj. parte, sub ij. dominica post
Pentec. vel propter nostram in tribus, scilicet in
corde, in ore, & in opere perfectionem. Cæte-
rùm Epiphaniæ officium inuitatorio caret,
prout ibi in vj. parte dicetur: & etiam mortuo-
rum officium, nisi funere præsente, quia in illo
officio Christi exequias imitamur: non enim
in Parasceue dicitur. Adhuc, quia non sufficit
Deum ore laudare, nisi & mente laudetur: ideò
post inuitatorium subiicitur hymnus laus Dei.
13 † Item quia post inuitationem consequenter Iacob. 2.
multi Deum cum lætitia laudant. Iuxta illud:
Audiuit, & læta est Sion: ideò post inuitato-
rium cantatur communiter hymnus. Tertiò,
dicitur hymnus, in signum, quia sicut in Act.
Apost. gentes gauisæ sunt, quia ad fidem vocatæ
sunt, porrò, quia iterum non sufficit laus oris &
cordis, nisi & opus sequatur, quia fides sine
operibus non prodest, imò mortua est, ideò post
hymnum sequuntur psalmi, qui bonam opera-
tionem designant. Dicuntur etiam antiphonæ,
quæ significant charitatem, sine qua opus non
perficitur, & versiculi de quibus in procemio
14 dictum est. † Post versus ante lectiones, per quas
doctrinam habemus, dicitur oratio dominica.
Primò, ad notandum, quòd qui eget sapientia,
& intellectu doctrinæ, postulet illa à Deo, qui
secundum Beatum Iacobum, dat affluenter om- Iacob. 1.
nibus, & non improperat. Secundò, vt ipsius
orationis auxilio proficiat in nobis versus inten-
tio. Tertiò, vt per illam diaboli tentationes
pellantur. Ille enim sentiens nos velle lectiones
legere, in quibus sanctorum victoriæ contra
ipsum habitæ leguntur, satagit nos acrius im-
pugnare, vnde nos illa oratione munimus. Di-
citur autem secretè, per quod secretum Regis
concilium intelligitur: vt propositæ similitu-
dinis prosequamur exemplum, & vt diligentius
capiatur, vel quia in eo loquimur Deo. Vltima
tamen pars patenter concluditur, vt pateat ad
quid oratio ipsa dicatur, scilicet ne lector per
phantasiam tentationum offeratur, & auditor
lectionis intellectu, & profectu fraudetur: de
15 hoc sub tit. de prima dicetur. † Per preces verò,
quæ dominicam orationem ante lectiones se-
quuntur, imploratur sanctorum intercessio, ad
obtinendum quod in ipsa oratione postulatur.
Oramus enim Dominum, vt mittat operarios Luc. 10.
in messem suam, & aperiat cor nostrum in le-
ge sua, & in præceptis suis, ne semen ver-
bum Dei, quod audituri sumus, aut volucres
comedant, aut spinæ suffocent, aut in
petra, quæ non habet humorem, arescat

consequenter lectiones, quæ sunt doctrina,
subiiciuntur, & post lectiones responsoria, quæ
bona opera significant, de quibus in proœ. dictũ
est. Illud autem considerandum est, † quod in 16
diebus festiuis, & dominicis tres dicimus no-
cturnos in profestis, vnum siquidem in trium
nocturnorum officiis tria tempora repræsenta-
mus, scil. tempus ante legem: tempus sub lege, &
tempus gratiæ. quorum quodlibet tribus di-
stinctionibus variatur. Tempus ante legem, has
distinctiones habuit: prima fuit ab Adam vsque
ad Noë, secunda à Noë vsque ad Abraham, ter-
tia ab Abraham, vsque ad Mosen. Tempus sub
lege has distinctiones habuit. Prima à Mose vs-
que ad Dauid: secunda à Dauid, vsque ad trans-
migrationẽ Babylonis: tertia à transmigratione
Babylonis, vsque ad Christũ. Tempus verò gra-
tiæ has distinctiones habuit: prima distinctio
fuit Apostolicæ & Euangelicæ prædicationis.
Secũda, tẽpus impugnationis per hæreses emer-
gentes. Tertia, tempus pacis, quando videlicet
hæreses eliminatæ sunt. Rectè autẽ tres noctur-
ni, patres seu fideles vtriusque temporis signi-
ficant: qui vigilantes per Dei laudem ad æternã
Rom. 14. peruenięt laudem: vnde Apost. ad Cor. 1. Omnes
2. Cor. 6. stabimus ante tribunal Iudicis & nos, qui viui-
1. Thes. 4. mus, & qui residui sumus, non præueniemus eos
qui dormierunt. Quia ergo illi, bonis insistẽtes
operibus, benè vigilauerunt meritò & nos, vt eo-
rũ meritis Trinitati placere, & nouẽ ordinibus
Angelorum sociari possimus in nocturnali offi-
cio sub antiphonarum, psalmorũ, versuũ, lectio-
num, responsoriorũ nouenario. Deo laudes cani-
mus: antiphonę ad dilectionem: psalmi, ad actio-
nem: versus, ad exercitationem: lectiones, ad Dei
cognitionem: responsoria, ad gaudium, & cãtum
pertinent Angelorum. Nouenarij verò antipho-
narum, psalmorum, lectionum, & responsoriorũ,
pro eodem accipiuntur, quãtum ad nostrã signi-
ficationem. De hoc etiam dicetur in vj. parte sub
festo natalis, & sub fer. v. cœnæ domini, & sub ti.
de septem diebus post Pascha. In quibusdã ta-
men Ecclesiis quando dicitur: Te Deum laud.
nonum responsorium non dicitur. Præmissas ita-
que trium temporum nouem diuersitates, seu
distinctiones inueniemus in nocturnis solenni-
tatem sanctorum & dominicarum: in solennita-
tibus enim sanctorum tres nocturnos celebran-
Ps. 127. tes: imitamur excubias cœlestis Hierusalẽ, quæ
ædificatur vt ciuitas, & conseruatur per Ange-
lorum excubias, qui ter trinas distinguũt, id est,
ter tria Trinitati concinunt: sic & nos, qui in il-
lam credimus, tres nocturnos celebramus. Imi-
tamur † etiam in hoc primitiuæ Ecclesiæ tres 17
interpollatas excubias, quæ ter in nocte surge-
bant ad confitendum Dño: vt præmissum est. Si-
quidem canimus nouem lectiones, nouem psal-
mos, nouem antiphonas, & nouem responsoria:
videlicet in vtroq; nocturno tres, siue tria, ad no-
tandũ omnes electos, qui fuerant ante legẽ, sub
lege, & sub gratia, associatos esse in cognitione
S. Trinitatis, nouem ordinibus Angelorũ: & in
cœlis ipsi Trinitati congaudere, & vsque in finẽ
sociabuntur. Sicut autem Angeli priores electi
fuerunt, ita & psalmi lectiones præcedunt. In
dominicis quoque diebus, in quibus aliud festũ
18 non occurrit, tres nocturnos celebramus. † Et
dicuntur in primo nocturno duodecim psalmi,
& tres antiphonæ, quarũ quælibet respõdet qua-
tuor psalmis: & in plerisq; locis, vnũ Gloria Pa-
tri, quatuor Psalmis respondet. Sanè dominicam
diẽ, Dñs sua resurrectione glorificauit, & in ea
Angelorũ cõsortia promeruimus. Vnde domi-
nica nox, dominicã resurrectionẽ nobis ad me-
moriã reducet, & etiã resurrectionẽ omniũ fide-
liũ, qui ab initio mũdi fuerũt, & vsque ad finẽ
seculi futuri sunt, quia in resurrectione Dñi om-
19 niũ electorũ resurrectio significata est. † Primũ
nocturnũ recolit tẽpus ante legẽ: scilicet tẽpus
legis naturalis. Duodecimus psalmus illius reco-
lit resurrectionẽ omniũ sanctorũ illius tẽporis
præsertim duodecim Patriarcharum, qui tunc
maximè viguerunt, & vigilauerunt, à quibus po-
pulus Dñi in duodecim tribus fuit propagatus,
qui fuit Dño populus peculiaris sicut in tem-
pore gratiæ duodecim Apostoli præ cæteris
præfulserunt. Quaternarius psalmorum nume-
rus, quatuor principales seu cardinales virtutes
prætendunt: videlicet prudentiam, iustitiam, for-
titudinem, & temperantiam, quas virtutes cre-
dimus S. Patriarchas suo tempore præ cæteris
habuisse, & aliis exemplo demonstrasse. Tres
antiphonæ fidem S. Trinitatis siue delectatio-
nem in ea ostendunt. Quarum quælibet respon-
det quatuor psalmis: nam quilibet tenens fidem
S. Trinitatis, quatuor præmissis virtutibus est
quadratus. Ciuitas enim in quadro posita est,
sicut habetur Apoc. c. penult. Ideò autẽ quatuor
psalmi, sub vno gloria, dicuntur, nec separantur,
quia quatuor præmissæ virtutes inseparabiles
sunt: sed qui habet vnam, habet omnes, sicut
probat August. Item in eo, quod sub vno gloria
patri, siue glorificatione Trinitatis quatuor
psalmi copulantur: ostenditur dictos Patriar-
chas, in vna fide Trinitatis dictas quatuor virtu-
tes habuisse, & cæteris exempla monstrasse. Ve-
rum quidam omnes psalmos primi nocturni sub
vna antiphona cantant: ad notandum delecta-
tionem, quam habent in cognitione Trinitatis.
Quidam etiam ad quemlibet psalmum dicunt
gloria patri: sed per antiphonas eos distinguunt,
quia quilibet tenetur ex suo dono reddere lau-
des Trinitati ex hac dilectione, quam habet in
20 cognitione Trinitatis. † Et attende, quia in pri-
ma distinctione temporis ante legem vigilaue-
runt Abel, Enos, Enoc & Lamech, quod in pri-
mis quatuor psalmis innuitur. Beatus vir, cantat
Abel, qui tanquã lignum plantatũ secus decur-
sus aquarum, dedit in tẽpore suo fructum iusti-
tiæ: dum pro iustitia conseruanda succubuit.

Quare fremuerunt, cantat Enos, quia Dño in
timore seruiuit, dum nomẽ domini inuocauit.
Domine, quid multiplicati sunt: cantat Enoch
quem dominus suscepit, dum cum ad Paradi-
sum transtulit. Domine, ne in furore. cantat La-
mech, quem Dominus exaudiuit: dũ ei tale fi-
lium dedit, qui genus humanũ à furore Dei in
arca saluauit. Quia igitur quatuor dũtaxat psal-
mi dicũtur, ideò duo psalmi de matutinali offi-
cio subtrahuntur: videlicet: Cùm inuocarẽ, &c.
Verba mea, & ideò illi potius, quam alii: quia
primus semper in completorio: & secundus in
ij. feria ad laudes dicitur. In secũda † verò dist. 21
primi temporis vigilauerunt Noë, Sen, Heber, &
Thare, Domine Deus meus cantat Noë: quem
Dominus in illa generatione iustum inuenit &
ideò aquis persequentibus saluum fecit. Domi-
ne dominus noster, cantat Sen: quem Dñs glo-
ria & honore coronauit: dũ eũ super fratres pa-
tris benedictione sublimauit. Confitebor tibi,
cantat Heber: qui mirabilia Dei narrauit cum
ciuitatem gigantiũ dissipauit. In Dño confido,
cantat Thare: qui in vrbe Chaldæorum positus,
in domino confidit: cuius pars calicis ignis sul-
phur extitit. In † tertia dist. primi temporis vi- 22
gilauerunt. Abraham, Isaac, Iacob, & Ioseph,
quod sequentes psalmi declarant. Saluum me
fac, cantat Abraham: quem Deus saluum fecit
in cuius tẽpore sanctus defecit: quia idololatrię
seruiuit. Vsquequo cantat Isaac quem Dñs in
sacrificio respexit. Dixit insipiens. cantat Iacob
cui spes Dñs fuit, vnde ibi dicitur: Exultauit
Iacob & lætabitur Israël, Dñe quis habitabit.
cantat Ioseph, qui fuit sine macula dum adul-
terium recusauit. Secundũ verò nocturnum do-
minicale, siue tres psalmi qui nunc dicuntur cũ
tribus antiphonis, & tribus glorificationibus re-
colunt resurrectionẽ eorũ, qui sub lege Mosai-
ca fuerunt. † Et licet tunc multi sancti fuerint, 23
tamen tres ordines fuerunt, scilicet legislator,
cum suis imitatoribus: & psalmista cum suis &
Prophetæ. Fuerunt namque aliqui aliqua do-
ctrina legis contenti. Fuerunt etiam aliqui, qui
cum Dauid, vel ad modum ipsius domino psal-
mos decãtauerũt ante arcã eius. Fuerunt & Pro-
phetæ quibus datũ fuit corrigere populum do-
ctrina & sapientia sibi à Deo data: prædicere eis
futura. Propter hos ordines tres psalmos dici-
mus: & quia isti seruierunt Trinitati, cum dile-
ctione spirituali, ideò ad singulos dicimus, Glo-
ria Patri cum antiphona. Qui autẽ omnes psal-
mos primi nocturni dicunt, sub vna antiphona:
& omnes secundi nocturni, sub tribus. hoc attẽ-
dunt: quia & si illis, qui fuerunt tempore legis
naturæ, reuelata fuerit aliquantulũ veritas: illis
tamen qui fuerunt sub lege Mosi magis: & inde
eis maior est exultatio: quod notat antiphona-
rum triplicatio. Præterea, illis qui fuerunt sub
lege naturæ, promissa fuit hæreditas: sed his,
qui fuerunt sub lege Mosi, collata. Et no. quod
in prima distinct. tempore legis, vigilauerunt
sacerdotes: vt Aaron, cùm docuit, quos exprimit
Psalmista Conserua me: quorum dñs pars fuit
hæreditatis & calicis. In secunda iudices: vt Ge-
deon dum iudicauit, quos exprimit Psal. Exau-
di domine, iustitiam meam, quorum iudicium
prodiit de vultu omnipotentis. In tertia reges:
vt Salomon: dum populum texit, quos insinuat
Psalmista. Diligam te, quos Dominus constituit
24 super gentes. † In tertio verò nocturno tres
psalmos dicimus, recolentes resurrectionem
omnium illorum, qui tempore gratiæ siue in
nouo testamento in tribus mundi partibus, scili-
cet Asia, Africa, & Europa, viguerunt, & vige-
bunt. Et quia tempore gratiæ maximè facta est
reuelatio & impletio veritatis, ideò psalmi illi
cantantur sæpius cum antiphonis habentibus
alleluia: ad magis gaudium designandum: pro-
ut plenius in vj. parte sub natali dicetur. Hinc
etiam est, quod in quibusdam Ecclesiis semper
in omni tertio nocturno siue dominicali siue fe-
stiuali, lectiones ex nouo Testam. subiiciuntur,
scilicet expositiones Euangeliorum: & dicitur
25 Te Deum laudamus. Et attende † quoniam in
prima distinctione temporis gratiæ vigilaue-
runt Apostoli, qui exprimuntur in Psalmo: Cœli
enarrãt. quia in omnem terram exiuit sonus eo-
rum. In secunda Martyres, quos declarat Psal-
mista: Exaudiat te: quia dñs protexit eos in die
tribulationis eorum. In tertia, Confessores, quos
innuit Psalmista: dñe in virtute qui non sunt
fraudati voluntate labiorum suorum. Illud er-
go interest inter duodecim psalmos primi no-
cturni, qui sine antiphonis dicuntur, quia non
quilibet eorum habet antiphonam: & tres psal-
mos aliorum nocturnorum, qui cum antiphonis
dicũtur, quod interest inter duodecim Patriar-
chas qui peregrini erant, & sperabant hæredita-
tem, quam posteri eorum possederunt: & eorũ
posteros, qui terram patribus eorũ promissam
hæreditauerunt. Inter illos quoque tres psalmos
tertij nocturni, qui dicuntur cum antiphonis,
habentibus allelu-ia: & illos secundi noctur-
ni, qui dicuntur cum antiphonis, sine alle-
lu-ia: & illos secundi nocturni, qui dicuntur cũ
antiphonis, sine allelu ia: illud interest, quod
interest inter illos, qui habuerunt testamentum
imitandum: & eos, qui habent non imitandum:
maior namq; est gloriatio noui quàm vet. Test,
& de perceptis, quàm de promissis. Præmissi igi-
26 tur † tres nocturni, sunt illi tres anni ficulneæ,
quam dñs inutilem inuenit, dicens de illa. Di-
mitte me, vt succidã: & responsum est ei: adhuc
dimitte eam hoc anno, vt circũfodiam eam, &
mittam stercora. Cantamus enim in primo no-
cturno, vt recolentes facta patrum. qui sub lege
naturæ fuerunt, non inutiles inueniamur. Canta-
mus etiam in secundo & tertio: vt reco-
lentes facta patrum qui sub lege mosaica, &
qui etiam ante nos fuerunt sub lege gratiæ, non

inutiles inueniamur: & si inutiles simus opor-
tet,quod pater noster fodiat circa nos, dicens,
reducendo nobis ad memoriam mortem illorũ,
quos vidimus paulò ante florere.Fili vide,quã
factis fuit ille,quam nobilis,quam diues, quam
potens: & ecce ad momentum transiuit:opor-
tet etiã,vt stercora ponat peccata:videlicet an-
te oculos nostros ponendo, & si hoc non habet
effectum, dicat in proximo est, quod Dominus
radicem arboris securim ponet,& si te inutilem
inueniet,in ignem æternũ,vbi perpetuo combu-
reris,proiiciet.† Dicto de nocturnis festiuitatũ, 27
& dominicarũ nunc de nocturnis ferialibus siue
nõ solenniũ dierũ pauca dicamus. Et quidẽ in
illis dicimus duodecim psalmos, vt nos Deo
debere seruire in duodecim noctis horis osten-
damus cuilibet horæ vnũ psalmũ attribuentes,
cũ non possumus iugiter Deo seruire, prout in
prooemio dictũ est.Olim quidẽ varii psalmi ca-
nebãtur: nam alii quinquaginta:alii plures:alii
pauciores dicebant,sed Angelo reuelãte patres
conuenerunt,vt duodecim dicerẽtur:qui psalmi
bini,& bini dicũtur ad notandũ quod sine cha-
ritate,quæ ad minus inter duos consistit,laudes
nostræ vel opera nostra nihil prosunt. In qui-
busdã tamen Ecclesiis in diebus profestis inter
duos psalmos. Gloria Patri,&c.interponitur ad
notandũ,quod Christus est Dei,& hominũ me-
diator. In aliis verò Ecclesiis duo psalmi sub
vno Gloria,terminãtur,ad notãdũ quod laudes
nostræ tunc Deo acceptæ sunt, si in charitate
maneamus: & sic inter duos psalmos nihil in-
terponunt quia inter Deũ & proximũ,in quorũ
dilectione charitatis propriè cõsistit mediũ nõ
habetur:& secũdũ hoc in duodecim psalmis se-
xies tantũm, Gloria Patri,dicitur:sicut sex sunt
mũdi ætates. Prætetea sicut hominũ à natiuita-
te vsque in finem vitæ sex ætates naturaliter ac-
cidũt:ita in quotidiano nocturno sexies dicitur,
Gloria Patri,vt recolamus, quia vsq; ad finem
in dilectiõe perseuerare debemus,propter eãdẽ
causã, tũc sex antiphonæ dicũtur,quæ quid si-
gnificent, in prooemio dictũ est:vel propter sex
opera misericordiæ: quæ si obseruauerimus,de
tenebris huius noctis vel mortis ad verã lucẽ,&
vitã peruenìemus æternã. Tres † quoq; lectio- 28
nes,quæ tũc dicũtur doctrinã electorũ triũ tẽ-
porũ significãt: & cũ ipsis interpolatè tria res-
põsoria dicũtur:ad notãdũ,quod quicquid ele-
cti in tribus temporibus docuerũt: & quicquid
in tribus ætatibus agimus, ad Domini trinitatẽ
referimus:& trinitatem in fide, spe,& charitate
glorificamus. Responsoria enim,à respondendo
dicuntur. Ad hæc tres lectiones dicuntur, quia
Dñs posuit tres vigilias, dicens: Si in prima, si
in secunda,si in tertia vigilia venerit:& ita inue-
nerit:beati sunt serui illi. Quæ tres vigiliæ,tres
ætates designant, scilicet pueritiam iuuentutẽ,
& senectutem: in quibus benè vigilando,Deum
laudare debemus. Et nota, quòd † psalmodia 29
trium nocturnorum tam dominicalium, quam
ferialium,dieta vocatur. Vnde Exod.3.c. Viam
trium dierum ibimus in solitudine. Sanè Gre-
gorius VII. constituit vt in die resurrectionis
vsque in sabbatum in albis, & in die Pentecost.
vsque ad sabbatum eiusdem tres psalmi tantum
ad nocturnos, trésque lectiones dicantur. Om-
nibus verò aliis diebus per totum annum,si fe-
stiuitas est,nouem lectiones legantur. Aliis verò
diebus scilicet in festis duodecim psalmi &
tres lectiones. In dominicis verò diebus exce-
ptis dominicis Paschæ & Pentec.decem & octo
psalmi,& nouem lectiones dicantur. Illi autem,
qui singulis diebus præter hebdomadas paschæ
& pentecostes tres tantùm psalmos, & tres le-
ctiones dicunt,non ex regula SS.Patrum:sed ex
fastidio hoc facere comprobantur. Nocturnis
30 finitis † campanæ pulsantur.& Te Deum laud.
alta voce cantatur,ad notandũ quòd manifestè
& mirificè Ecclesia tẽpore gratiæ, laudat Deũ:
& ad signandũ quod si bonis operibus doctrinæ
sanctæ benè respõderimus, ad coelestẽ laudẽ cũ
Angelis perueniemus; cantus quoque tunc alta
voce factus, gaudiũ mulieris de drachma per-
dita inuenta significat. Quod verò finis eiusdem
cantici ibi per singulos dies, &c. & alii versus
sequẽtes altius canũtur:significat cõgratulatio-
nem vicinarum,quã mulieri propter drachmam
repertam fecerunt. Compulsatio verò campana-
rum,conuocationẽ vicinarũ repræsentat. In qui-
busdã etiã Ecclesiis luminaria accenduntur:nam
& mulier ipsa lucerna accensa totã domũ euer-
tit. Hoc etiã significat quod Ecclesia Catholica
per Christum trahitur de inferno. Vel ipse hym-
nus futurum gaudium & lætitiam repræsentat;
quam Ecclesia requiescens à laboribus suis, est
31 in die iudicii cõsecutura.† Et est sciendũ,quod
cum B. Ambrosius B. Augustinum de Manichæis
conuersum baptizasset,dixit: Te Deum lauda-
mus. August.verò respõdit:te Dominum confi-
temur,& illo dicente:Te æternum Patrem, ille
respondit:Tibi omnes Angeli,&c. Et sic totum
illum hymnum alternatim composuerunt. Post
Te Deum laudamus, vel quando illud non di-
citur post omnes lectiones & responsoria, dici-
tur versus à Sacerdote per quem excitat audiẽ-
tes,vt in Dei laude permaneant. Et dicitur voce
magis dimissa ad notandum, quod non prodest
clamor vocis,nisi adsit clamor cordis. Verùm
32 beatus † Benedictus aliter officium noctis ordi-
nauit:nõ tamen dissentiens à præmissa Ecclesiæ
ordinatione, vel illi in aliquo contradicens, sed
ordini suo quiddam peculiare constituens. Ipse
namque instituit semel dici:Deus in adiutorium
meum intende:& ter, Domine labia mea ape-
ries, propter reuerentiam vnitatis & Trinitatis.
Deinde Psalmum,Domine quid multiplicati,eò
quod à somno surgens,dicit in eo: Ego dormi-
ui,& somnium coepi,&c. Deinde in j. nocturno
sex psalmos & quatuor lectiones cum totidem
responsoriis

respõsoriis cantari instituit & totidem in se-
cundo : per hoc vitam contemplatiuam innuẽs
& actiuam. Senarius enim psalmorum numerus,
vitam designat actiuam, in qua sex opera mise-
ricordiæ conuenit exerceri: si quis ad contem-
platiuæ vitæ perfectionem voluerit peruenire,
quæ per quatuor Euangelia designatur : & per
quatuor lectiones similiter figuratur: quaterna-
rius quidem numerus apud monachos, quadra-
tam stabilitatem & euangelicã in sanctis expri-
mit: seu quadruplicem sensum Scripturarum,
propter quadrigas Aminadab, id est, historialẽ,
allegoricũ, tropologicũ, & anagogicũ. In tertio
verò nocturno tria cãtica cãtari instituit in lau-
dẽ Trinitatis: à qua nobis vitæ perfectionẽ dari
cum charitate credimus & speramus. Cantantur
aũt illa cantica, cum allelu-Ia: quod est canticũ
cœlestis lætitiæ : vt per hoc totam Trinitatem
esse dignam cælesti laude ostendatur: & ad quã
plenè laudandam, non sufficit laus humana.
Quatuor verò lectiones de Euangelio, quæ se-
quuntur, significant, quod laudatores Dei per
quatuor Euangelistarum doctrinam, debent esse
quatuor virtutibus insigniti, per quatuor etiam
responsoria, laudantium alacritas designatur.
Sed ne hoc bonum agẽtes, illud sibi adscribãt;
sed totũ Dei laudi attribuant : & se illius seruos
ostendant, subiungitur. Te Deum laud. postea
legitur Euangelium, quod significat denariũ, id
est, vitam æternã, quæ digne Deũ laudantib. in
fine reddetur: ad quod sequitur, Amẽ; id est, fiat
nobis, quod ex euãgelio credimus & speramus:
hymnus verò, qui sequitur, scilicet : Te decet
laus, &c. gaudiũ quod sancti post laborem ha-
bent de remuneratione denarij, significat. Mo-
nachi aũm † nunquam nouem lectiones dicũt: 33
nisi in exequiis mortuorũ: vnde & in triduo an-
te pascha ix. dicunt: quasi exequias Domini re-
Ps. 66. præsentantes. Ad laudes autẽ instituit psalmum
illum: Deus misereatur nostri primò absque an-
tiphona decantari: cũ quia tenebris fatiscẽtibus
diluculo matutinæ laudes cantantur : ideò in eo
dicitur: Illuminet vultũ suũ super nostrum quia
hoc officium ad domini pertinet resurrectio-
nem, per quam accepimus misericordiam & be-
nedictionem. † Rursus monachi dominicam 34
orationem sublata voce dicunt, propter simpli-
ces, qui eã nõ intelligunt: aut obliuiscuntur : &
propter versutos, qui spinam odij gerentes in
corde, fratres odiunt, nolentes dicere : Dimitte
nobis debitã nostra sicut & nos dimittimus de-
bitoribus nostris. Hoc igitur dicere compellũ-
tur in publico, vt purgentur ab illo vitio, tam
in fine noctis, id est, in matutinis laudibus, quam
in fine diei, id est, in vesperis: vt noctem aut diẽ
non pertranseant sine reconciliatione fratris. In
aliis aũt horis non dicũt sublata voce: quia sæpè
contingit fratri fratrem irasci: & quodam furo-
ris impetu cõmoueri: qui licet statim animũ nõ
cohibeat, expectãdus tamẽ est ad veniã: sufficit
enim : si Sol non occidat super iracundiã eius.
dicunt etiam quatuor solummodo psalmos ad
vesperas : prout in vj. parte sub tit. de tempore
35 aduentus dicetur. † Non vaçat etiã à mysterio,
quòd monachi se toto corpore ab oriẽte ad oc-
cidentẽ gerãt: significantes Deum vbique ado-
randũ fore. quasi vbique præsentem: vel quia ra-
tionabili motu ab ortu nostræ natiuitatis, vsq;
ad occasum mortis eum sequi tenemur, sicut &
firmamentum naturaliter vertitur ab oriẽte in
occidentẽ : hoc etiã quædam designant Eccle-
siæ: in quibus dicentes Gloria Patri, se inclinãt
ad orientem: & subdentes. Sicut erat, &c. se ver-
tũt in occidentẽ. Deuotio namq; in diuinis offi-
ciis est seruanda. Quia verò monachorum offi-
cium ad nos non pertinet : ad præsens de illo
sufficiat nobis ad hoc vsque dixisse. † Vltimò
36 no. quòd monachorum ordo, figurant cherubin,
qui inter Angelorum ordines eximios prædica-
tur habere probatur: Nam sicut cherubin, ita & *Esaia 6*
monachi sex aliis velantur, dicente Scriptura, *4 Reg. 1.*
Sex alæ vni & sex alæ alteri: duæ quidem in ca- *Heb. 2.*
putio, quo caput tegitur demonstratur: illud ve- *Mat. 3.*
rò tunicæ quod brachiis extenditur, siue dextra
& læua: alias duas dicimus esse alas : & antè, &
retrò alias duas: & sic illud, quo corpus tegitur,
sex alarum numerum implere asseritur. Habitus
quoque eorum, habitum imitatur sanctorũ : de
Helia namq; legitur: vir pilosus, & zona pelli-
cea accinctus renibus: & de ipso, & de illis simi-
libus dicit Apost. Circuierunt in melotis & in
pellibus caprinis & de Io. Baptista inquit Euan-
gelista : zona pellicea circa lumbos, adhuc cu-
culla † monachorũ sũpta est à collobiis Apost.
37 quæ vt dalmatica, formabãtur : & in eis forma
crucis præferebatur: quia illi se vitiis & concu-
piscentiis crucifigebant : eius nigredo est mun-
contemptus: longitudo perseuerantia in bono.

SVMMARIVM.

1 *Matutina laudes, quo consilio inducta. Et vnde dicta laudes. num. 2.*

3 *Sacrificium iuge, in veteri Testamento.*

4 *Officium Vespertinum in quo sit dignius matutino.*

5. *Allelu Ia, quando cantetur, quandòve intermittatur. & num. 6.*

7 *Psalmi quinque in matutinis laudibus, quid signent, quos ordine subiicit, & examinat.*

8 *Psalmi octò qui dicuntur in laudibus, respondent octo ordinibus Ecclesiæ: quos vide, per num. 9. 10. 11. 12. 13. 14.*

15 *Psalmi duo, Deus meus. Et, Deus misereatur, cur coniungantur & combinentur.*

16 *Ecclesia cum iubilet, cur nos inuitet ad iubilandum illo Psal. Iubilate Deo, &c.*

17 *Psalmus : Dominus regnauit cur dicatur dominicis & festiuis diebus, & Psalm. Miserere ferialibus.*

18 *Psalmi*

18 *Psalmi qui dicantur in officio feriali, mysterialiter, loco illius Iubilate.*
19 *Cantica sex, quæ in sex feriis dicantur loco Psalmis: Benedicite.*
20 *Canticum, an & in quo differat à Psalmo: Et quis primus cantica instituerit.*
21 *Psalmi: Deus meus, & Laudate Dominum de cœlis cur nunquam mutentur.*
22 *Mane in sex diuiditur.*
23 *Psalmi, qui per singulas ferias mutantur, & cantica, quæ in illis dicuntur, quomodo inter se conueniant, & temporis gratia successibus coaptentur, vide latè per discursum.*
24 *Corona benignitatis Domini, vbi consistat.*
25 *Psalmus sextæ feriæ.*
26 *Psalterii diuersimodè portatur à diuersis.*
27 *Capitulum sequitur antiphonam Et quare.*
28 *Cantica: benedictus, & Magnificat cantanda sunt stando.*

CAP. IV.

De matutinis laudibus.

SVnt † nonnulli, qui Esdræ ordinem sequen-
tes, de quo in principio huius partis dictum 1
est, matutinas laudes à nocturnis diuidunt, illas
fore per se officium afferentes: & manè aurora
rutilante, illas dicentes, prout in titulo proximo
dictum est. Tali namque hora Christus victor à
mortuis resurrexit. Vnde Marcus. Surgens *Marc. vlt.*
Iesus mane prima sabbati, vel saltem eius resur-
rectio in matutino notificata est. Tali etiam ho-
ra super mare ambulauit. Meritò ergo in hac
hora laudandus est, vt ipse, qui nos per suam
sanctam resurrectionē saluauit, supra mare hu-
ius seculi nos ire faciat sicco vestigio, sicut Pe-
trum. Hac etiam hora mundum & Angelos
creauit: qui statim post creationem suam can-
tico laudes Creatori suo iubilauerunt. Laudes
ergo matutinas rubescente aurora dicunt, scili-
cet in quarta vigilia, quam lucifer totam illu-
strabat. Quæ & matutina dicitur à manè, quòd
est lumen: quia nobis manè lumen reducit ad
coronam gloriæ obtinendam, iuxta illud: Non
sit vobis vanum manè surgere ante lucem: quia
promisit Dominus coronam vigilantibus. Quid
autem significet tempus matutinæ laudis, dictū
est in principio præcedentis tractatus. Dicūtur
autem † laudes: quod illud officium laudē præ-
cipuè sonat diuinam, quam ei facimus, pro eo, 2
quod à tenebris erroris nos ad lucem seu viam
veritatis reduxit, & ad tentationes diaboli ex-
pellendas. Vnde Esa. 25. Expergiscimini, & lau-
date, qui habitatis in puluere: quia ros lucis est.
De hoc matutinali officio dicit Propheta: Ad
te de luce vigilo Deus. Sanè matutinum † & *Psal.26*
vespertinum officium ideò canimus, quasi Dño 3
iuge sacrificium offeramus. Offerebant enim
Domino in veteri testamento iuge sacrificium.
id est, manè & vespere. Sed vespertinum dig-
nius erat matutino: quia pinguius: vt Iudæi
dicunt prout sub vesperis dicetur. Nos autem
per matutinum officium intelligimus legem:
per vespertinum, saluatoris passionem: qui in
vespera mundi, scilicet in sexta ætate obtulit
se Deo Patri pro nobis. Vnde eleuatio manuum
mearum, sacrificium vespertinum. Respondet *Psa.140*
autem hoc sacrificium illi: quia ibi psalmi po-
nuntur sub quinque distinctionibus, per gloria
patri, sicut & hîc. Item ibi & hic hymnus cum
lectione, & versiculo, ibi etiam cāticum Mariæ,
4 & hic etiam canticum Zachariæ. Quia verò
† officium vespertinum dignius est, propter
rem digniorem, quam significat: omnia in ma-
ioribus solennitatibus: & in vespertino solen-
nius cantamus, quam in matutino: responso-
rium interponentes: Isidorus dicit in lib. ety-
mologiarum, quòd officium matutinum, est
lucis initium, sic appellatum à stella lucifero,
quæ oritur mane inchoante, vt dictum est hoc
officium laudum plenum est laudibus, prout
dictum est in principio præcedentis tituli: ad
quas sacerdos per versum, quem præmittit ex-
citat auditores, qui est quandoque: In matuti-
nis meditabor in te, quandoque. Excelsus su-
per omnes gentes Dominus. Vel alius: & dein-
de diuinum implorat auxilium, dicens: Deus
in adiutorium meum intende: postmodum cho-
rus ad idem festinans, auxilium in summa Tri-
nitate glorificat Deum, dicens: Domine ad
adiuuandum me festina: Gloria Patri: deinde
antiphona inchoatur. Circa quod notandum
est quod quædam Ecclesiæ in dominicis, quæ
sunt à prima dominica post epiphaniam, vsque
ad septuagesimam: & ab octauo Pentec. vsque
ad aduentum Domini, canunt ad laudes alle-
lu-Ia, loco antiphonæ pro omnibus psalmis:
tum quia, vt præmissum est, hoc officium lau-
dibus est plenum, allelu-Ia enim laus est ange-
lica: tum quia vt dominici dies resurrectionem
Domini repræsentent. Sicut ergo in tempore
paschali, quod est resurrectionis, allelu-Ia mul-
tiplicatur: sic meritò & in eis debet multipli-
cari. Et est † attendendum quod in dominicis,
5 quæ sunt ab octaua epiphaniæ, vsque ad se-
ptuagesimam, concinunt allelu-Ia: iuxta can-
tum quarundam antiphonarum ad natiuitatem
Domini pertinentium: in dominicis verò quæ
sunt ab octaua pente. vsque ad aduentum, can-
tant allelu-Ia iuxta cantum ferialem antipho-
narum: quæ dicuntur ad Benedictus, & de ipso
sumuntur. Quia igitur in singulis dominicis pro
varietate antiphonarum ipsarum etiam cantus
in allelu-Ia variantur: ideò iuxta breuitatem
vel prolixitatem cuiuslibet antiphonæ iuxta cu-
ius cantum multiplicatur vel minuitur, in sin-
6 gulis dominicis numerus allelu-Ia. Adhuc ideò
certus numerus in allelu-Ia non præfinitur, quo-
niam deuotæ animæ certus numerus vel modus
in laudando Deum præfigi non potest † In aliis
verò Ecclesiis passim in omnibus dominicis ad
primos

primos tres psalmos loco antiphonæ, quasi ad
inchoandum psalmos bis concinunt allelu-Ia:
ad insinuandum, quod in Dei laudem, ex chari-
tatis feruore procedunt : nec cantant illud iux-
ta alicuius antiphonæ cantum: ad notandũ, quod
1. Cor. iuxta Apostolum : charitas non æmulatur. Ad
13. Psalmum verò, Benedicite: cãtant antiphonã tres
pueri cui nec iubilus, nec allelu-Ia subiicitur,
propter rationes infrà scriptas. Ad psalmũ verò:
Laudate Dominũ ter dicunt loco antiphonæ al-
lelu-Ia: non iuxta alicuius antiphonæ cantũ, sed
dumtaxat ad inchoandũ psalmum. Ter autẽ di-
citur. Primò, quia respondet tribus psalmis sub
ipso psalmo, Laudate, contentis. Secũdò, propter
triplicem ordinẽ iustorum Deum laudãtium: de
quo infrà dicetur. Porrò in laudibus† matutinis 7
quinque psalmi dicuntur: vt quinque sensuũ re-
paratio notetur & propter quinq; status Eccle-
siæ. Primus psalmus est: Dñs regnauit, in quo lau-
datur Deus, qui firmauit orbem terræ: scilicet in
fide & resurrectione: ideò hic psalmus pertinet
ad regnum Christi. Secundus est Iubilate : qui
pertinet ad confessores: vnde ibi dicitur: introite
portas eius in confessione: & rectè incipit à iubi-
lo: quoniam confessio valdè placet Deo. Tertius
est Deus, Deus meus, &c. qui significat statum
martyrum qui sitiunt ad Dominum: vnde dici-
tur ibi : Sitiuit anima mea, & quoniã tota nostra
sitis & intentio esse debet in Trinitate , & ad
Trinitatem: ideò sequitur psalmus : Deus mise-
reatur nostri: in quo tota Trinitas notatur, dum
ibi dicitur: Benedicat nos Deus, Deus noster, &c.
dicitur enim ter Deus propter patrem, & filium,
& spiritum sanctum. Quartus est canticũ trium
puerorum, Benedicite quod est Danielis cap. 3.
significans statum antichristi, vt iam dicetur, &
in fine huius psalmi non dicitur Gloria Patri. Pri-
mò, quia propter confessionẽ fidei, proiecti sunt
tres pueri in caminum ignis: in quo facto, maxi-
mè Deo, & Trinitati derogatum est. Secundò,
quia vltimus versus illius psalmi idẽ dicit, quod
gloria patri, & in diuinis scripturis nihil debet
superuacuum esse. Tertiò, quia in ipso psalmo
distinctè tota Trinitas notificatur, & laudatur
Deus in creaturis. Rursus, dum psalmus iste di-
citur, nec sedere nec genua flectere debemus:
sicut dicitur sub sabbato quatuor tẽporum, pri-
mæ hebdomadæ quadragesimæ. Quintus psal-
mus : Laudate Dominum, in quo status ille no-
tatur, quando post mortem antichristi conuer-
tentur Iudæi, vt iam dicetur : & in fine eius di-
citur Gloria Patri, ad ostendendum , quod per
bonam operationem sociabimur Angelis , qui
incessanter Deum laudant. Potest † etiam dici, 8
quod in laudibus octo psalmi dicuntur : quia
officium istud mysticè recolit statum Ecclesiæ
ab initio Apostolicæ stabilitatis vsque ad per-
fectionem electorum : qui in fine mundi futuri
sunt : sub quo statu octo ordines Ecclesiæ, siue
electorum in Ecclesia sancta per Baptismum
saluati reperiuntur, sicut in arca Noë octo ani-
mæ illo significantes : per eam saluatæ sunt. Per
diluuium enim Baptismus : per arcam verò Ec-
9 clesia significatur. † Primus ordo fuit Ecclesiæ
primitiuæ, in Iudaïco populo conuersantis : qui
per Christi prædicationem reformata , & ædi-
ficata est : sicut monstrat ille primus psalmus,
Dñs regnauit, In primo eius versu, vbi de salua-
toris regno, & ipsius agitur potestate. In secũdo
versu, agitur de fundatione Ecclesiæ, quæ tunc
cœpit fieri, super illud fundamentum, quod est
Christus : iuxta Apostolum. De quo etiã funda-
mento in titulo eiusdem partis suprà habetur.
Cãtatur ergo hic psalmus in laudibus: qui con-
10 tinet laudes Christi. † Secundus ordo fuit pri- 1. Cor. 3.
mitiuæ Ecclesiæ, intrantis ad gentes per prædi-
cationem Domini, & Apostolorum monentium
omnem terram, id est, omnem gentem ad iubi-
landum Deo: quod monstrat secundus psalmus,
11 iubilate Deo omnis terra. Tertius † ordo fuit
credentis gentilitatis: quã tertius psalmus Deus,
Deus meus, demonstrat offerre gratias & bene-
12 uolentiam Apostolorum vocationi. † Quartus
erit resipiscentis Iudaici populi , per Enoch &
Heliam conuersi, quẽ ille quartus psalmus Deus
misereatur nostri, monstrat ad Deum reuersum,
poscere misericordiam eius: & tunc gaudebunt
se cognoscere viam Dei, quam in gentibus esse
13 cognoscent. Quintus † erit eorum , qui futuri
sunt tempore antichristi : cuius figurã præcessit
Nabuchodonosor: qui licet tribulauerit sanctos
vtriusq; populi non tamen desistent benedicere
Deum, ad instar trium puerorum, quos Deus li-
berauit de camino ignis ardentis, qui per illud
quintum canticum, Benedicite , recoluntur : eo
enim tempore iusti purgabuntur, velut in cami-
no ignis, non tamen vrẽtur, sed ibi accipient for-
mam auri. Vnde Ioan. in Apoc. vidit pedes eius
similes aurichalco, sicut in camino ardẽti: vnde Apoc. 1
ritè sequitur ille psalmus: & propter tribulatio-
nem quam designat : antiphona illius sine alle-
lu-Ia : & ipse sine gloria patri canitur. Hymnus
autem ipse tres habet dist. in prima inuitantur
superiores creaturæ ad laudẽ creatoris, scilicet
qui sunt supra cœlum: quæ in cœlo: & quæ aëre.
In secunda inuitantur ad hoc creaturæ terrenæ,
& quæ mouentur in aquis. In tertia, inuitantur
omnes spiritus, & animæ: vt cum omni creatura
Dño benedicamus : quia sicut tres pueri Nabu-
chodonosor, & caminum ignis : sic nos diabo-
lum , & inferni incendium euasimus. Cæterùm
hoc canticum benè conuenit diei dominico, &
cuilibet festiuo , quia in prima die Dominus
vniuersa creauit : & per suam resurrectionem
postmodum innouauit , ideoque in ea die, & in
festis , quæ resurrectionem dominicam imitan-
tur dicitur : in quo die creaturæ ad creatoris
laudem inuitantur. Hinc etiam est quod eæ-
dem laudes sunt in dominicis, & festiuitatibus
sanctorum , & in tempore paschali : quia re-

præsentant gaudia resurrectionis Christi,& no-
stræ. Sextus, septimus, & octauus erit eorum,
qui vniuersaliter ex tribus mundi partibus, sci-
licet ex Asia, Africa, & Europa, conuertendi, &
colligendi sunt qui post antichristi persecutio-
nem, & eius mortem maiore pace fruentur, vs-
que ad diem iudicij quam nunc habebat Eccle-
sia, tunc enim erit senectus in misericordia vbe-
ri, in qua quiete triplex ordo iustorum, scilicet
coniugati: continentes, & virgines, quos Iob,
Psal. 10. Noë,& Daniel exprimunt,& generaliter vniuer-
Ezech. 4. si sancti, quibus aureola debetur: qui in tribus
mundi partibus de tribulatione euadent regna-
turi cum sponso Ecclesiæ, celebrabunt laudes
Dei, quæ continentur in illis tribus psalmis, sci-
licet Laudate Dominum de cœlis. Cantate Do-
mino canticum nouum: & Laudate dominum
in sanctis eius. † Quæritur autem quare hi tres 14
psalmi sub vna antiphona,& etiam sub vno glo-
ria patri dicuntur; Respondetur ideò, quia præ-
missi sextus, septimus, & octauus ordines ele-
ctorum, qui ex dictis tribus mundi partibus
colliguntur sine aliquo interuallo simul erunt,
& pariter glorificabuntur. Continent etiam ipsi
tres psalmi triumphum de mundo, carne, &
diabolo,& quoniam vnum sine alio nō habetur,
ideò meritò coniunguntur. † Quæritur etiam 15
quare præmissi duo psalmi, scilicet Deus, Deus
meus,& Deus misereatur nostri, combinantur,&
sub vno gloria patri, & sub vna antiphona di-
cuntur? Ad quod quadruplex est responsio. Pri-
mò, quia psalmus Deus, Deus meus, significat
sitim ad Deum: in psal. Deus misereatur nostri,
Trinitas notatur, vt suprà. Ad significandum
igitur sitim, & desiderium continuum ad Deū,
hoc fit. Secundò ad notandum, quod ante per-
secutionem antichristi populus credentis genti-
litatis, qui recolitur per psalmum Deus, Deus
meus:& Iudaicus populus resipiscens qui reco-
litur per psalmum Deus misereatur nostri: vnum
erunt in fide, & postquam hi coniuncti erunt,
veniet antichristi tribulatio, vt præmissum est.
Tertiò: quia primus psalmus illorum significat
Psal. 62. dilectionem Dei: vnde ibi dicitur: Sitiuit in te
Psal. 66. anima mea, &c. Secundus verò dilectionem
dilectionem proximi: vnde ibi dicitur: Vt co-
gnoscamus in omnibus gentibus salutare tuum:
quæ ita connexæ sunt, vt vna sine altera in Chri-
stiana possessione non habeatur. Quartò: quia
gratia quam Ecclesia in primo psalmo sentire
videtur: in secundo collata esse monstratur: vn-
de ad gratiarum actionem, inuitatur cùm dici-
tur ibi: Confiteantur tibi populi Deus,&c. Rur-
sus ideò in fine ipsius psalm: Deus, Deus meus:
non dicitur gloria patri: quia in eo agitur de
miseria humani generis: vnde ibi dicitur: Si-
tiuit anima mea. Non enim omnes psalmi de
miseriis & aliis aduersitatibus tractantes, lau-
dant illum, pro illis: quod tamen deberent:
sed sequenti psalmo, scilicet Deus misereatur
nostri: subiicitur Gloria patri: quia in eo agi-
tur de misericordia Dei: per quam generi hu-
mano bona conferuntur, & mala remouentur:
Cæterùm prædicti duo psalmi,& psalmus Lau-
date Dominum: nunquam variantur: ad desi-
gnandum, quod sine fide, & desiderio Trini-
tatis: quæ in præmissis duobus psalmis vnitis
exprimuntur: & sine laude Dei: quæ per psal-
mum Laudate designatur: nunquam Christiani
16 esse debemus. Quæritur etiam † quare Eccle-
siam in psalmo illo: Iubilate: ad iubilandum
nos inuitat: & tamen ipsa non iubilat? Ad quod
dici potest quod officium laudum Domini re-
surrectionem significat: quæ iam completa in
capite: scilicet in Christo: adhuc est in mem-
bris implenda. Ad notandum igitur quòd iam
in parte impleta est, non dicitur iubilus in fine
antiphonarum: præsertim illarum quæ dicun-
tur super psalmos in quibus fit mentio de re-
surrectione: est enim iubilus cantus spe gloriæ
conceptus. Quia verò resurrectio adhuc in
membris implenda est: ideò in quibusdam anti-
phonis iubilus dicitur. Vnde & in tempore pas-
chali in versiculis,& responsoriis,& in allelu-Ia
iubilamus propter nostram resurrectionem:
quam speramus, quam quia non videmus, nec
adhuc plenè exprimere possumus: ideò per vo-
cem non significatiuam iubilamus. In antipho-
nis ergo non fit iubilus propter resurrectionem
Domini: quæ impleta est: nec etiam in antipho-
nis laudum: in quarum psalmis fit mentio de
resurrectione Domini, vt in tribus primis psal-
mis: nec in fine antiphonæ quarti psalmi: quia
Nabuchodonosor videns tres pueros, in camino *Dan.* 3.
ignis positos, vidit & quartum, cum eis, scilicet
Christum, eos consolantem. Qui enim sunt in
tribulatione hoc solum orant, ne deficiant, &
potius est tunc locus timendi, quàm sperandi:
ideóque in fine antiphonæ huius psalmi non di-
citur iubilus: præsertim, quia in tribulatione
sanctorum, gloria Dei non apparet. Sed in fine
antiphonæ, quæ dicitur super psalmum Laudate
Dominum: dicitur iubilus: quia in illo non fit
mentio de resurrectione, sed de spe gloriæ
quam expectamus: ex qua iubilus. De hoc iu-
bilo dictum est in prooemio huius partis. Porrò
17 † primus psalmus in dominicis, scilicet Domi-
nus regnauit: qui est psalmus lætitiæ, commu-
tatur in feriis, in psalmum Miserere mei Deus:
qui est psalmus pœnitentialis. Circa quòd no-
tandum est, quòd dies dominicæ, & festiui re-
colunt resurrectionem sanctorum: qui fuerunt
ab initio: & erunt vsque in finem seculi. Vnde
in dominicalibus, & in festiuis laudibus reco-
lentes regnum Domini: post resurrectionem
eius à morte corporis: siue gloriam resurre-
ctionis electorum, canimus psalmum: Domi-
nus regnauit: qui tamen dicitur in dominicis
ad primam, à septuagesima vsque ad pascha
prout ibi dicetur. Dies verò feriales recolunt
peregri

peregrinationes ipsorum sanctorum, & pœni-
tentiam: & ideò in ferialibus laudibus dicimus
primum. Psalmum scilicet Miserere mei Deus
recolentes nostram resurrectionem à morte
animarum per pœnitentiam: siue electorum
peregrinationem & pœnitentiam siue conuer-
sionem. Quin enim Iudæi ad Petri prædicatio-
nem compuncti corde & conuersi illum fre-
quentabant: inde inoleuit vsus, vt & nos qui de
gentili errore conuersi sumus, illum in officiis
frequentemus: quatenus ad conuersionem &
pœnitentiam prouocemur, per quam resurgere
valeamus: de hoc etiam psalmo sub prima di-
cetur. Adhuc † loco secundi psal. scilicet Iubi- 18
late, qui in dominicis, & festiuis diebus dici-
tur, sex psal. in sex feriis dicuntur: quia sicut in
primitiua Ecclesia, sanctorum prædicatione hæ-
reditatem accepit, & post ad gentes intrauit:
sic & gentilitas credidit: & sicut Iudaicus po-
pulus sanctorum prædicatione resipiscet in fi-
ne, & qui sub tempore antichristi futuri sunt,
persecutionem & tribulationem euadent: &
populi post eius prædicationem ex tribus mun-
di partibus colligentur: vt præmissum est, ita &
in loco psalmi Iubilate: qui sanctorum prædi-
catione continet, dicitur in secunda feria Psalm.
Verba mea: qui est vox Ecclesiæ ad hæredita-
tem Domini vocatæ. In septuagesima verò psal.
Confitemini, prout ibi dicetur. Et in tertia feria
psal. Iudica me Deus, qui recolit quando pri-
mitiua Ecclesia intrauit ad gentes. Et in quarta
feria, psal. Te decet: qui cantatur in figura gen-
tium, quæ ab idolis conuersæ sunt ad Deum.
Et in quinta feria psal. Domine refugium: qui
sic intitulatur: Oratio Mosi hominis Dei con-
gruentis resipiscentiæ Iudæorum. Et in sexta
feria psal. Domine exaudi orationem meam:
quem Dauid cantauit quando filius suus eum
persequebatur: persecutionem antichristi si-
gnificans. Et sabbato psalmus: Bonum est † con- 19
fiteri Domino, qui sic intitulatur psal. Cantici
in die sabbati, id est, in die quietis: figurans san-
ctos à tribus mundi partibus collectos post
antichristi persecutionem fore in quiete man-
suros, & Domino confiteri, & psallere. Præmissi
ergo sex psalmi, ideò ita ordinantur, vt in eis
notari possit ordo Christianæ conuersionis.
Verùm loco psalmi. † Benedicite, sex cantica 20
in sex feriis dicuntur: quia sicut psalmus ille
continet gratiarum actiones trium puerorum.
Ita & in canticis continentur gratiarum actio-
nes electorum. Talis enim est differentia inter
canticum, & psalmum, qualis inter bonam
operationem & gratiarum actiones. Moses au-
tem legitur primus instituisse cantica: quan-
do Pharao submersus est, Exod. 15. deinde,
Debora non ignobilis fœmina in libro Iud. 5.
posteà viri & fœminæ. Canticum est vox hu-
mana: psalmus verò est, quod cantatur ad
psalterium. Item psalmus demonstrat opera
electorum illius ordinis quem significat, acta
post conuersionem canticum verò ostendit
laudem Dei, pro eiusdem operibus, de canticis
dicitur in vj. parte sub sabbato sancto. Rursus
ideò per singulos dies feriales septimanæ se-
cundus & quintus psalmus mutantur, quia sex
psalmi & sex cantica, quæ per sex dies septi-
manæ commutantur concordant in significa-
tionibus octo psalmis, qui cantantur in matuti-
no dominicali, seu octo ordinibus electorum,
de quibus præmissum est. Non incongruè igi-
tur de die in diem ordinatim canuntur quem-
admodum & Psalmi dominicales matutini ca-
nuntur: seu quemadmodum ordines electorum,
quibus concordant numerantur: vt per eos ele-
ctorum ordines in nouo test. de tempore in tē-
21 pus sic ordinatim fuisse ostendatur. Psalmus †
verò Deus, Deus meus: & Laudate nunquam
omittantur nec prætermittantur: quia nullum
fuit tempus nec erit, quo animæ iustorum non
sitiant ad Deum fontem viuum: & quo laudent
Dominum in excelsis. Vt autem hæc clarius
pateant notandum est, quod quilibet dictorum
sex psalmorum habet in se hoc vocabulum
22 mane, vel æquipollens. Mane autem in sex† di-
uiditur, scilicet in mane, temporis: in mane,
pectoris: in mane, nostræ redemptionis: in mane,
hominis: in mane, æternitatis: & in mane, mun-
dialis prosperitatis. Mane, temporis est initium, *Gen.* 1.
& fundamentum fidei: de quo dictum est: Et
factum est vespere & mane dies vnus. Mane, *Psal* 46
pectoris est initium gratiæ, cùm scilicet gratia
incipit lucere in corde: vnde emitte lucem tuā: *Psal.* 84.
& mane exaudies vocem meam. Mane, nostræ
redemptionis: est matutinum tempus, in quo
Dominus noster surrexit, vel eius resurrectio
innotuit. Vnde: Exitus matutini, & vesperæ de-
lectabis. Mane hominis, est pueritia eius, vel
adolescentia, in qua viret & floret. Vnde: Mane
sicut herba transeat, mane flor. & tran. vespere
decidat, induret, & arescat. Sæpè autem est quod
homo mane pueritiæ transeat, id est moriatur.
Si verò contingat eum venire ad mane adole-
scentiæ, in quo viret & floret, sæpè est, quod &
tunc transit: quod si fortè eum contingat veni-
re ad vesperam senectutis, tunc absque dubio
in mortem decidit: induratur, vt cadauer, & *Ps.* 142.
arescit in puluere. Mane æternitatis, est initium
æternæ gloriæ. Vnde, Auditam fac mihi mane
misericordiam tuam, id est, vocē misericordiæ *Psal* 91
tuæ scilicet. Venite benedicti, &c. Mane mun-
dialis prosperitatis, est ipsa prosperitas. Vnde:
Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, *Psal.* 3.
&c. Penitus ergo sollicitus de anima sua, mane *Psal.* 43.
temporis surgat ad orationem, vt possit dicere.
Mane adstabo tibi, & videbo, mane exaudies
vocem meam: quod habetur in j. psalmo: Ver-
ba mea. Verū, quia oratio eius nō habet effectū
sine mane pectoris, i. est, sine gratiæ initio ideò
dicit: Emitte lucē tuā, quod habetur in ij. psal.

Iudica me Deus, &c. Sed quia mane pectoris,
pendet ex mane nostræ redemptionis, ideò di-
cit: Exitus matutini, &c. quod est in iij. Psalmo:
Ps. 64. Te decet, &c. Et quia habito mane pectoris,
quod effectus est mane redemptionis: homo
incipit sibi vilescere: sequitur mane, sicut her-
Ps. 89. ba transeat, &c. quod habetur in iiij. Psalm. sci-
licet Domine refugium. Sed quia quantò sibi
quisque magis vilescit, tantò magis mane æter-
nitatis affectat: idcirco dicitur: Auditam fac
mihi mane misericordiam tuam: quod habe-
Ps. 142. tur in v. Psal. Domine exaudi orationem meā.
Et quia nemo ad hoc peruenit, nisi qui laudat
Deum in aduersitate, & prosperitate, ideò ad-
iungit ad annuntiandum mane misericordiam
tuam, &c. quod habetur in vj. Psal. Bonum est,
&c. Rursus vij. Psal. qui † per singulas ferias 23
Ps. 91. mutantur & cantica, quæ illis dicuntur, inter se
conueniunt, & congruè possunt temporis gra-
tiæ successibus coaptari. In secunda namque fe-
ria recolitur status, primitiuæ Ecclesiæ, quæ san-
ctorum prædicatione hæreditatem accepit, vt
dictum est: vnde in illo Psalm. Verba mea orat
Ecclesia pro æterna hæreditate, quam per Chri-
stum percepit: quare in tit, eiusdem Psal. dicitur
in fine, pro ea, quam consequitur hæreditate. In
cantico verò, gratias agit, dicens: Confitebor ti-
bi Domine, quoniam iratus es mihi: conuersus
est furor tuus, & consolatus es me: quod est Esa.
12. c. Reverà ira Dei, permansit vsque ad pos-
sessionem saluatoris: sed tunc conuersus est do-
minus à furore, & cōsolatus est Ecclesiam, ape-
riens ei ianuam cœlestis regni: cum omnes prius
Psal. 5. ad inferos mitterentur. Item in Psal. sol. ordinē
Esai 21. suam ostendens Ecclesia, dicit: Mane adstabo
tibi, & videbo, &c. in cantico verò confidens,
dicit: Fortitudo mea, & laus mea dominus, id
est, ipse, per quem sum fortis, & quem laudare
teneor. Ad totam igitur pertinet Ecclesiam,
quod dicitur: Verba mea, &c. sed specialiter ad
primitiuam cui per Apostolos primò facta est
promissio æternæ hæreditatis: & tunc vexillum
crucis cœpit in nationibus eleuari: ad quod per-
tinet canticum sicut ex his, quæ præcedunt can-
ticum in Esa. manifestè apparet. Dicitur enim
in li. paulò superius, In die illo, radix Iesse, quæ
stat in signum populorum: ipsum gentes depre-
cabuntur: & erit sepulchrum eius gloriosum. Et
paulò post: Eleuabit signum in nationes, & con-
gregabit profugos Israël, &c. Saluator noster,
est radix Iesse: & ipse stat in signum populorū:
quia ad Deum respiciunt gentes, & ipsum de-
precantur: eius sepulchrum fuit gloriosum. Li-
cet peccatis nostris exigentibus, ad tempus fit
ignominiosum: & ipse per Apostolos, & alios
primitiuos leuauit in nationes crucis signum,
in quo est victoria: vt sciant omnes, in quo dia-
bolus est victus. Sed ante hoc congregauit ipse
profugos Israël, quando in die Pentec. erant vi-
ri religiosi, in Hierusalem ex omni parte, vel
natione, quæ sub cælo est: & ex illis crediderunt
vna die tria millia, & alia die quinque millia.
Nam eis dicit Paulus in actibus Apostolorum: Act. 2.
Primum oportet Iudæis loqui verbum Dei. In
tertia feria illud tempus recolimus, quando ab
impiis Ecclesia persecutionem patiebatur à Iu-
dæis primò: & postea à diuersis Imperatoribus
Romanis, præsertim à tempore Neronis, vsque
ad tempora Diocletiani & Maximiani Impera-
torum. Quæ autem tunc passa fuerit Ecclesia,
indicat Psal. Iudica me Deus: & discerne causam Ps. 43.
meam de gente non sancta: & ostendit tristitiā
cùm dicit. Quare tristis incedo, dum affligit
me inimicus? Sed quia ab hac persecutione li-
berata est, cantat canticum: Ego dixi: quod est
Esa. 38. c. quod cantauit Ezechias, post libera-
tionem à Sennacherib: & post infirmitatem
quam incurrerat ne eleuaretur cor eius, in su-
perbiam. Vel quia eleuatum erat, propter ino-
pinabilem triumphum de exercitu Sennache-
rib. Sicut enim ille liberatus, reddit gloriam
Deo: sic & Ecclesia, prius tamen quasi desperans
dicit: Non aspiciam hominem vltra, & habita-
torem quietis, id est saluatorem meum, per quē
mihi quies deberet esse: imò cùm videbat
suos passim interfici, dicebat: Generatio mea
ablata est: & iterum præcisa est, velut à texente
vita mea: cùm adhuc ordirer, succidit me. Ta-
men sperans Ecclesia dicit: viuens supple nunc
in protectione tua viuens, scilicet post in futura
quiete, ipse confitebitur tibi, sicut & hodie ego,
supple liberata ab hostibus: & ego ita ago sicut
pater bonus, qui notam facit filiis veritatem
suam. In quarta feria recolitur illud tempus, quo
Ecclesia cœpit exaltari, super inimicos suos, sci-
licet reddita sibi pace per Imperatorem Con-
stantinum: vnde cantat: Te decet hymnus Deus
in Sion. Sion interpretatur speculatio siue con-
templatio: qui tempore quietis potuit Ecclesia
vacare contemplationi. Ad hoc etiam pertinet
titulus, scilicet Psal. Dauid: canticum Hieremiæ Ps. 94.
& Ezechielis, de populo transmigrationis, vel
verba peregrinationis, cùm inciperet exire. Si-
cut enim populus ille de Babylonia exire cœpit
recepta licentia à Cyro: ita & Ecclesia de Ba-
bylonica persecutione per Constantinum Ro-
manum Imperatorem liberata, quam patiebatur
sub diuersis Imperatoribus, habet spem profi-
ciēdi in melius, quovsque perueniet in cœlestē
Hierusalem. Vnde recolens præteritam persecu-
tionem dicit: verba iniquorum præualuerunt
super nos: & profectum suum ostendens, dicit:
Benedices coronæ anni benignitatis tuæ. Coro-
24 na † anni benignitatis tuæ est tempus gratiæ,
quod per circulum dierum vsque in finem mū-
di decurrit: in quo campi, id est illi qui sunt
pleni timore superbiæ carentes vbertate gratiæ
repellentur, propter hanc liberationem cantat
Ecclesia canticum Annæ matris Samuëlis, quod
cantauit liberata de persecutione suæ æmulæ
Fenennæ:

Fenennæ: scilicet. Exultauit cor meum in Domino: quod est. 1.Reg.2. Cùm enim Respublica cœpit per angelicos viros, & Imperatores Christianos ministrari potuit Ecclesia dilatare os suum, super inimicos suos, scilicet Iudæos, Paganos, & Hæreticos. Vnde sequitur: Dilatatũ est cor meum, &c. Eadem quoque pace qua gaudent gentiles conuersi, gaudent & Iudæi conuersi. Vnde in persona Iudaici populi cantamus in v. feria: Domine refugium factus es nobis. Quod autem iste psalmus ad Iudæos pertineat titulus ostendit: scilicet Oratio Mosi, hominis Dei. Ad idem etiam pertinet canticum Mosi: Cantemus Domino. quod est Exod. 15. ca. in princ. Sicut enim exultauerunt Iudæi, interempto Pharaone cum exercitu suo, ita exultant hodie Christiani deiectis diuersis Imperatoribus, qui Ecclesiam persequebantur odio nominis Christiani. In † sexta feria fit commemora- 25
tio Passionis Domini. Vnde cantatur ille Psal. Domine, exaudi orationem meam: cuius titulus est Psalmus Dauid, quando persequebatur eum filius eius Absalon. Sicut autem Dauid habuit plures filios, sed vnus illorum, scilicet Absalon, persecutus est eum: ita dominus noster plures
Mat 9. habet filios, de quibus nunc dicit: Non possunt lugere filij sponsi, quousque cum illis est sponsus: sed vnus illorum, scilicet Iudas persecutus est eum, qui dicitur Absalon, quasi Abassalon, id est, pax patris, propter osculum quod dedit Domino, quod est signum pacis. Ad idem pertinet canticum: Domine audiui auditum tuum, &c. quod est Abacuch 3. c. in princ. In quo dicitur cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius à facie eius, id est, mors Per cornua, regna intelligere consueuimus: & est sensus. Cornua in manibus eius, id est, regnum in potestate eius. Hanc autem potestatem meruit sibi dari, vel potius sibi datam notificari per passionem, de qua ipse dicit: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Per cornua enim, conuenienter secundùm hoc intelliguntur duo cornua crucis. Vnde videtur secundùm hoc, quod potius esset dicendum, manus eius in cornibus, quam cornua in manibus eius. Maluit tamen sic
Esa. 53. dicere Abacuch Propheta, vt ostenderet, quod in potestate & in voluntate eius fuit eum crucifigi, sicut ipse dicit: Nemo tollet à me animã meam, sed ego habeo potestatem ponendi animam meam, & iterum sumendi eam: ibi, scilicet in cruce abscondita fuit ad tempus fortitudo eius, quia reputatus est tanquam percussus à Deo: & humiliatus, & ante faciẽ eius ibit mors, quia mors per eius mortem destructa est. Et nota quod hæc dies est quinta à secunda feria, in qua agitur de passione Saluatoris, sicut in dominicis nocturnis quinto loco ponitur canticũ in quo ponitur contemptus Nabuchodonosor, & victoriam, trium puerorum in camino ignis, vbi aspectus quarti erat similis filio Dei: vel sicut habet alia translatio filio hominis, quia in passione Saluatoris facta est destructio diaboli, & victoria Christiani populi de tribus partibus orbis collecti per eum, qui est verus filius Dei, & verus filius hominis. In sabbato verò fit commemoratio victoriæ populi Iudaici, qui erat coniunctus Ecclesiæ Dei, in fine sæculi, & cantabit cum Ecclesia psalmum: Bonum est cõfiteri Domino, ad annuntiandum mane, scilicet prosperitatis misericordiam tuam. & veritatem tuam per noctem: scilicet aduersitatis, qui psalmus intitulatur laus cantici Dauid in die sabbati: vnde conueniens est, vt in die sabbati cantetur psalmus ille, in quo agitur de persecutione Iudæ, qui persecutus est Christum in figura Absalon, qui persecutus est patrem, & qui intitulatur in die sabbati. Quòd autem psalmus iste pertineat ad Iudaicum populum conuincitur ex illo versu: In decachordo psalterio cum cantico. Psalterium decachordo dicitur lex propter decem mandata legis. Et nota, quod
26 hoc psalterium † quidam portant, sed in eo nõ psallunt, vt Iudæi perfidi, qui nobis sunt in codicibus testes, in cordibus hostes. Quidam portant, & psallere videntur: non tamen psallunt, vt falsi & praui Christiani, qui cum tristitia & corde iniquo aliquando bona opera operantur. Quidam portant, & in eo psallunt vt illi, qui cum hilaritate bonum operantur. Hoc autem erit in populo Iudaico, cùm vnum erit cum Ecclesia. Qualiter canticum Mosi: Audite cæli quod est Deut. 32. c. pertineat ad sabbatum & populum Iudaicum ex verbis Bedæ haberi potest, qui dicit super Lucam, quod in diebus sabbati Iudæi ad synagogas confluebant, ad meditanda diuinæ legis mandata, postpositis mundi Ps. 132.
negotiis, iuxta illud: Vacate & videte, quoniam suauis est Dominus. In memoriam ergo pristinæ religionis, canticum ipsum Deuter. sabbato cantatur, in quo status illius populi, quem habuit, offenso vel propitio Deo describitur. Post
27 antiphonam † sequitur capitulum, per quod fit exhortatio, ne deficiamus in via. Et dicitur quandoque benedictio & claritas. Apoc. 7. cap. & quandoque. Fuistis aliquando tenebræ Eph. 5. & quandoque: Nox præcessit. ad Rom. 13. cap. vbi hortamur in fide perseuerare, misericordiæ operibus intendere, & opera tenebrarum abiicere, & arma lucis induere, & consolamur per repromissionem gloriæ. Et post capitulum sequitur responsorium. In quibusdam tamen Ecclesiis non dicitur responsorium. Videtur enim hoc superfluere propter responsoria, in nocturnis dicta, quia hodie nocturnæ & laudes matutinæ vbique coniunctim canuntur. Hæc tamen ratio cessat, si laudis matutinæ officium fit per se. In omnibus tamen aliis horis post capitulum sequitur responsorium. Post capitulum seu responsorium chorus exhortationi assentiens, hymnum resonat, Post hymnũ sequitur versus:

Quia enim per canticũ Zachariæ, quod ſtatim
ſequitur promiſſio notatur:& nos tardi ſumus
ad credendũ promiſſionibus: ideò præmittitur
verſus, alta voce, vt excitemur ad credendũ Dei
promiſſa. Et dicitur in quibuſdã eccleſiis verſus
Repleti ſumus manè miſericordia tua: in quo
recolitur tempus, quo iuſtis recompenſabitur
merces poſt huius ſeculi laborem. Vnde dicit
Eſa.66. Beda: Repleti ſumus manè: præteritũ ponens pro
Pſal.67. futuro prophetali certitudine: quia in mane
æternitatis miſericordia Domini replebimur,
iuxta illud: Satiabor, cùm apparuerit gloria tua.
In aliis verò Eccleſiis dicitur in matutinis, Dñe
meditabor in te. Conſequenter chorus, verſu
incitatus, ſubiicit canticũ Zachar. ſcilicet Bene-
dictus: quod eſt Luc. I. c. quod ſemper dicitur,
iuxta quod ait Apoſt. Seruiendum eſt Deo in
pſalmis, & hymnis, & canticis, id eſt, corde ore,
& opere. Siquidem per hymnũ exprimitur læti-
tia, quam de conſecuta libertate habemus. Et
quia Chriſtus hanc nobis lætitiam acquiſiuit,
idcirco ne de huiuſmodi beneficio ingrati eſſe
videamur in laudem dei cantando prorũpimus
antiphonam inchoantes. Et quia nos liberauit,
ei grates referimus, alta voce cantando canticũ
ipſũ, & quare? quia viſitauit nos in miſeria: &
fecit redẽptionem plebi ſuæ. Quare etiam hoc
canticũ alta voce dicatur in vi. parte ſub v. feria
cœnæ Domini dicetur. Vel ideò poſt pſalmos
& lectiones, & verſum canticũ ipſum dicitur,
vt recordemur, quod finito tempore noui teſt.
quod per præmiſſos matutinales pſalmos ſigni-
ficatur remuneratio Abrahæ promiſſa nobis da-
bitur: ſi doctrina Chriſti imbuti, quod per le-
ctionem, & ad Dei ſeruitium viſitati, quod per
verſum ſignificatur, ſine timore, in ſanctitate, & 28
iuſtitia omnibus diebus ſeruiamus Deo. † Rur-
ſus ideò Pſal. Benedictus, hoc loco dicitur, quia
in ea agitur de præcurſore illius, qui in ſexta
ætate venit. Et iſte eſt ſextus pſalmus in laudib.,
Et not. quod quia hoc cãticũ & canticũ Mariæ,
ſcilicet Magnificat anima mea Dominũ, &c.
Evangelia ſunt ideò ea ſtantes cantamus. Cæte-
rùm hæc duo cantica non cantantur in Eccleſia
eo ordine, quo edita ſunt: quem ordinem ponit
Magiſter in hiſtoriis, vbi ait de ortu præcurſoris
Nam canticũ Zachariæ prius cantatur, & tamen
ſecundò editum eſt, quia enim ibi legitur: Et
erexit cornu ſalutis nobis, quod eſt factum in
reſurrectione. Et quia loquitur ad puerũ, qui fuit
aurora Solis: ideò cantatur in laudibus. Canticũ
autem Virginis, quia legitur ibi Reſpexit humi-
litatem ancillæ ſuæ: Eccleſiæ, ſcilicet ipſius
Mariæ, quod quidem factũ eſt in ſexta ætate, &
agit de incarnatione ibi: Suſcepit Iſraël puerũ
ſuũ: ideò canitur ad veſperas, ſcilicet in ſexto
officio diurno. Tertiò canticũ Simeonis, quod
ſequitur canitur in ſeptimo officio: ſcilicet in
completorio, quia orat ſe dimitti in pace, quod
erat in ſeptima quieſcentium. Rurſus in tribus
horis, tria dicimus Evangelia, ſcilicet in aurora:
Benedictus: quia ibi vera lux nũtiaret. In veſpera
Magnificat: in fine mundi, prout ibi dicitur,
Deus ſuperbos diſperdet, & humiles exaltabit.
In completorio: Nunc dimittis: quia poſt iudi-
cium ſancti in pace regnabunt. Finito cantico
antiphona, quæ dilectionem ſiue devotionem,
quàm in laudando Deũ habere debemus, ſigni-
ficat repetitur. Deum autem verſus ante ipſum
canticũ dicitur offertur, incenſum, vt notetur
devotio ab igne charitatis egrediens, quæ in
omni laude eſſe debet. Turibulũ enim, eſt cor
hominis: ignis charitas: incenſum, oratio: fumus
in altũ tendens, eſt devotio, qua ſurſum tendere
debet, iuxta illud: Dirigatur oratio mea. &c. De *Pſ.111.*
hoc in iv. parte in tit. de acceſſu Pontificis ad
dictũ eſt: & dicetur ſub veſperis. Primò autem
offertur incenſum, circa altare, nam & ſacerdos
legalis manè intrabat templũ, vt ſi per altare in-
cenſum offerret. vt dicetur ſub tit. de veſperis.
Offertur itaque incenſũ circa altare, vt notetur
canticũ toto corde affectu eſſe proferendum. Et
ne nobis accidat, quod contingit Zachariæ, cui *Luc.1.*
dum incenſum offerret apparuit Angelus dicens
quòd ei naſceretur filius: quod quia ille non cre-
didit obmutuit. Credamus igitur de promiſſio-
nibus Dei ne à laude eius muti efficiamur. Alia
etiam ratio ſub veſperis dicetur. Poſt canticum
ſequitur oratio, per quam eſt impetranda pro-
miſſio: de qua dictũ eſt in procœmio huius
partis. De laudibus matutinis, quas Monachi
dicunt, in præcedenti titulo dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Prima, principium diurni officii, quorſum inſtituta.*
2 *Hymnus nunquam mutatur in Prima. Et quid ita.*
3 *Antiphonam ſequuntur Pſalmi, in Prima.*
4 *Pſalmi treis in Prima Et quid ſignificent.*
5 *Pſalmi: Beati immaculati, excellentia,*
6 *Pſalmi nouem, quare dicantur die dominica in Prima.*
7 *Reſponſorium horæ primæ.*
8 *Preces quæ dicendæ in Prima.*
9 *Κύριε ἐλέησον, in Prima.*
10 *Oratio Dominica dicitur in horis, ſubmiſſè. Et cur ita. Et cur etiam perinde Symbolum Apoſtolorum*, n. 11.
12 *Obſecratio, quid.*
13 *Eccleſia, pro quatuor obtinendis, orat.*
14 *Proſtrationes cur fiant in horis canonicis. Et quando* n. 15.
16 *Genu flectitur, etiam in priuatis orationibus.*
17 *Oratio Dominica, eſt ſal officiorum diuinorum.*
18 *Pretioſa, antiphona, an in matutinis, an potius in Prima locum habeat.*

De-

De Prima. CAP V.

POstquam de nocturnali præmissum est offi-
cio, conuenit aliqua dicere de diurno, Et 1
primò de † hora prima, in qua Deum laudare
debemus: tum quia est initium diei, & nobis
dedit noctem cum salute, & sine satanæ impe-
dimento transire: prout in completorio rogaui-
mus ipsum: tum quia tali hora Christus à Iu-
Marc. vlt. dæis Pilato traditus est: & etiam Angelus nun-
tiauit mulieribus ad monumentum, orto iam
Sole, venientibus, eum surrexisse: eadem etiam
Ioan. 21. hora visus est in littore maris à discipulis pis-
Luc. 21. cantibus, dicens illis: Pueri habetis aliquid pul-
menti? Tum quia eadem hora, Dominus con-
ueniebat in templo, & populus manicabat, id est,
mane expectabat: vel: id est, ad eum manè festi-
nabat. Tum etiam quia Scriptura dixit: Pri-
mùm quærite regnum Dei. Meritò ergo Eccle-
sia in hac hora, Dominum laudat, & eum inuo-
cat, dicens: Deus in adiutorium meum intende:
cum glorificatione sequenti, & inde petiit libe-
rari, & à persecutione mundi, & à tentationibus
diaboli, vt patet in hymno: Iam lucis orto sy-
dere, &c. † Est autem notandum, quod in prima
hora hymnus ipse inuariabilis est, quoniam 2
quolibet die præmissa liberatione egemus: simi-
liter & in completorio hymnus, Te lucis, &c. in
quo petit Ecclesia à phantasmatibus liberari;
qua etiam liberatione semper egemus: prout
sub completorio dicetur. Quædam etiam Ec-
clesiæ nunquam variant antiphonam, ad primã.
Apoc. 1. Cùm enim Deus sit inuariabilis, qui est α & ω,
id est principium & finis, idcirco quia semper à
nobis primitias & decimas exigit: tanquam
semper soluentes primitias diei nunquam va-
riant antiphonam, sed semper dicunt illam de
Trinitate, nisi aliquod festum accidat, quia tunc
fit de ipso festo. Aliæ tamen Ecclesiæ variant
antiphonam, & hymnum, & in dominicis & in
feriis, & in festis Dei & sanctorum. † Post anti-
phonam sequuntur Psalmi: & ex continentia 3
præcedentis hymni euidenter apparet, quare
dicatur primus psalm. Deus in nomine tuo, &c.
in quo Ecclesia orat, à periculis & ab inimicis
liberari: deinde se armat: primò contra hostes
cingulo castitatis cùm dicit: Beati immaculati
in via, &c. Secundò, galea salutis, scilicet spe, cũ
dicit: Retribue seruo tuo, &c. de quibus dice-
tur sub vj. Tertiò etiam scuto fidei, cùm dicit:
Quicumque vult saluus esse, &c. in quo fides
nostra continetur: vt iam dicetur, quæ est scutũ
& munimen nostrum, & victoria contra carnẽ,
mundum, & diabolum, & eius omnes tentatio-
nes: vnde Petrus: Cui resistite fortes in fide, &c.
Quartò, sumit gladium spiritus, quod est ver-
bum Dei: dum dicit capitulum siue lectionem,
quæ pertinet ad doctrinam, quia oportet, vt
præcedant bona opera, quæ per psalmos signifi-
cantur: & tandem sequatur doctrina de spiri-
Act. 1. tualibus & secretioribus; iuxta illud: Cœpit Ie-
4 sus facere, & docere. † Sunt ergo tres psalmi,
scilicet Deus in nomine tuo saluum me fac.
Beati immaculati in via. Retribue seruo tuo, vt
in tribus horis munimentum contra impugna-
tiones interiores & exteriores habeamus. Et di-
cuntur sub tribus glorificationibus, eò quod
Trinitas in nostris operibus glorificatur. Secun-
dus Psal. est: Beati immaculati in via, vsque, Re-
tribue seruo tuo. Tertius est: Retribue seruo
tuo. vsque. Legem pone mihi Domine, viam iu-
stificationum tuarum: qui ex octonariis versuũ
constituuntur. Habet enim vnusquisque sexde-
cim versus, quorum duodecim significant duo-
decim Prophetas: alij quatuor designant qua-
tuor maiores, scilicet Hieremiam, Esaiam, Da-
nielem, & Ezechielem, siue duodecim Aposto-
los, & quatuor Euangelistas. Dicuntur ergo illi
duo psalmi, ex sexdecim versibus constituti: vt
ostendatur, quod ea, quæ duodecim Prophetæ
& quatuor maiores, siue duodecim Apostoli, &
quatuor Euangelistæ dixerunt, pro posse obser-
uare debemus. De octonariis dicetur sub tit. de
completorio. Sunt etiam quodammodo quinq;
psalmi habito respectu ad diuisionem octona-
riorum versuum, cuiuslibet psalmi, significãtes,
quod Ecclesia petit, ne mors ingrediatur per fe-
nestras quinque sensuum nostrorum, seu vt
quinque sensus nostri, per diem diuinitus mu-
niantur. Primus est: Deus in nomine tuo saluũ
me fac. Secundus: Beati immaculati in via. Ter-
tius: In quo corrigit. Quartus: Retribue seruo
5 tuo. Quintus: Adhæsit. † Et est sciendum, quod à
psalmo: Beati immaculati in via: vsque ad psal-
mum: Ad Dominum cùm trib. clamaui. est vnus
psalmus continens duodecim capitula, qui se-
cundùm Ambros. est Paradisus pomorũ, & apo-
theca Spiritus sancti: ideò Ecclesia ruminat illũ
per horas, velut species aromaticas Paradisi, vt
sit species aromatica Deo & mundo. Sed quæ-
ritur quare psalmus ille: Deus in nomine tuo
saluum me fac. dicatur ad primam, quem Dauid Reg. 13.
cecinit dum Iudæi eum Saul tradere volebant?
Respondeo: ideò quia per cypheos, qui inter-
pretantur florentes, intelligitur diabolus, qui
caducam floriditatem suis ostendit. Ipse enim
siue per se, siue per membra sua, insidiatur nobis
& nos apertè persequitur, vt nos æternæ tradat
morti. Ad vitandum ergo eius calliditatem: iste
psalmus in prima hora siue diluculo cantandus
est, quam Dauid cantabat, cantabat, vt ab inimi-
cis saluaretur. Post illum dicitur psalmus: Beati
immaculati in via: qui plenus est moribus, quia
oportet vt hi quos Deus liberauit de vinculis, &
carcere inimicorum moribus bonis, & in omni
6 deuotione adsistant. † In diebus verò domini-
cis, in quibus matutinale dicitur, & historia mu-
tatur, dicuntur ad Primã quinq; psal. qui sunt in
fine ipsius nocturni dominicalis, scilicet Deus Ps. 21.
Deus meus, respice, &c: qui psal. quare in Prima
dicãtur, sub cõpletorio dicetur in quibusd. in
Ecclesiis

Ecclesiis dicuntur solum in dominicis à septuagesima, vsque ad Pascha: quo etiam tẽpore dicitur ad primam, Dñs regnauit: propter rationem ibi scriptam. In præmissis etiam dominicis dicitur ad Primam psalmus, Confitemini Dño, ne aliquid de Psalterio prætermittatur: quin totum in septimana dicatur, & quia ibi præsertim in versu illo: Hęc est dies, quam fecit Dñs, &c. agitur de resurrectione, ad quam dies dominici pertinent, & secundum hoc in dominicis dicuntur ad primam nouẽ psalmi: vt cum nouẽ ordinibus Angelorũ in resurrectionis gaudio Trinitatem laudare possimus. In primis quinque scilicet Deus, Deus meus, respice: & sequentibus de Christi passione cantatur, per psalmũ: Confitemini: & tres quotidianos: innuitur, quod in quatuor mundi partibus doctrinam quatuor Euangelistarum laudare debemus. In psalm. Deus in nom. tuo sal. me fac: petimus erroris depositionem: in Confitemini, exhortamur ad laudis cõfessionem: in Beati immaculati, ad laudis operationem: in Retribue, ad mandatorum retributionem. Verum, quia fides, est fundamentũ mãdatorum, & victoria quæ vincit mundum, quia cætera sine fide frustrantur, ideò subditur symbolum fidei: Quicunque vult, quod Athanasius Alexandrinus Episcopus rogatu Theodosij Imperatoris ad eradicandam inualescentẽ hæreticorum perfidiam, & fidem catholicã diuulgandam, edidit, & singulis diebus dominicis Ecclesia constituit cantari ad primam: quia populus extunc maximè ad Ecclesiam cõuenit: vel quia fides principium salutis existit. Quidã tamen ex curiositate, illud omittunt in illis diebus, quibus in Missa: Credo in vnum Deum, dicunt: quidam autem dicunt, quod dictus Athanasius fugiens à facie Constantini Imperatoris in Treueri illud composuit: quandoque non dicitur in Ecclesia ex primaria Ecclesiæ institutione. Et aduerte, quia in hoc symbolo, duæ principaliter sunt partes, scilicet de Trinitate, & de Incarnatione verbi: sed de libero arbitrio præmittitur. Posteà sequitur capitulum, in quo pastor oues, & paterfamilias operarios, ne in calore & labore deficiant, consolatur, de quo iam dicetur: & dicitur quandoque capitulum Gratias vobis, & pax à Deo: ad Gal. 1. & quandoque: Pacem & veritatem. Zachariæ. viij. di. Post capitulum sequitur responsorium: Christe fili 7
Dei viui, &c. vt Ecclesia ostendat se innuere & applaudere his, quæ in illo dicta sunt: nihilominus tamen orat pro se. Vnde postea subiicitur versus: Exurge Christe, id est, fac nos exurgere. Exurgere autem à vitiis, nihil aliud est, quàm ad Dominum redire. Sciendum est autem, quod quædam Ecclesiæ omittunt responsorium illud: Christe fili Dei viui: in aduentu & in septuagesima, quia licet tam patres qui fuerunt ante legem, quàm qui fuerunt sub lege, sperarent per Christũ à miseriis liberari: tum quia ipse in illo tempore nondum venerat: ideirco cũ tempora illa recoluntur misericordia Christi minimè inuocatur. In festiuitatibus tamẽ sanctorum, quæ in illis temporibus occurrunt, illud dicunt: quia in illis tempus gratiæ repræsentatur. Quædam tamen Ecclesiæ non dicunt capitulum, nec etiã responsorium, sed solum versum Exurge: volentes morem Apostolorum imitari: quos legimus post ascensionem ante aduentum Spiritus sancti, in orationibus, & bonis operibus perseuerasse: sicut Lucas dicit, quod ipsi adorantes Luc. 24.
reuersi sunt in Hierusalem, cum gaudio magno & erant semper benedicentes in templo, & laudantes Deum. Nec legimus eos tunc fecisse sermonem ad populum, sed in die Pentec dato eis Spiritu sancto, hora tertia cœperunt tanquam confirmati ad populũ loqui: in quo instruimur, quod vsque ad horam tertiam bonis operibus & orationibus vacare debemus: & tunc tandem alios docere: quod notat ipsa lectio seu capitulum: nam psalmus ad opera: lectio verò pertinet ad doctrinam. Propter hoc ergo lectionem in prima subtrahunt, & per consequens, responsorium quod ei respondere debet. Rursus, per primam pastoris opera intelliguntur. Vnde & tunc dicitur: Respice Domine in seruos tuos, & in opera, &c. qui pastor, Christi exemplo, debet prius operari, vt in aliis horis, alios ad operam valeat exhortari: ideóque non dicunt capitulũ, quod est exhortatio seu cõsolatio post psalmos, per quos opera significantur: sed post Primam dicitur lectio, vt dictum est in proœ. huius par-
8 tis. Subsequenter dicuntur preces, quoniam in Concil. Agathen. de conse. d. v. conuenit, statutũ est, vt preces siue capitula psalmis: in singulis horis dicantur. Dicuntur autẽ propter tria. Primò, ad resecandas superfluas cogitationes. Secundò, ad impetrandam misericordiam, propter oues errantes, & operarios fatiscentes. Tertiò, ad postulandum auxilium contra tentationes, vt possimus in dominica oratione patrem securius inuocare. Et dicuntur hoc modo. Primò, namque dominica oratio dicitur, in qua sunt vij. pe- Eccl. 10
titiones, propter septẽ dona Spiritus sancti habenda: vt iam dicetur. Sed quia muscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti, præcedat ipsũ
9 Κύριε ἐλέησον. Oportet † enim tale quid præcedere, quod inanes cogitationes repellat à mẽte: vt dicendo ipsam orationem dominicã, mẽs, quæ inuisibilia loquitur, sola inuisibilia cogitet. In diuinis siquidem officiis ante ipsam orationem dicitur ter vel semel Κύριε ἐλέησον, & post semel vel ter Χριστὲ ἐλέησον: & iterum ter vel semel Κύριε ἐλέησον. Dicitur ter Κύριε ἐλέησον, ad notandum tres status diuinitatis & diuinæ maiestatis: quos aliquo modo in Ecclesia celebramus. Sed semel dicitur, propter vnam substantiam. Primus status fuit ante assumptam humanitatem, quando Trinitas inuocabatur, sine copulatione hu-

manæ

manæ naturæ: & dicebatur Dominus,quia Do-
minus nomen illi. Secundus, post assumptam
humanitatem, scilicet quando Christus vide-
batur in terra,& nihilominus credebatur à suis
Deus & filius Dei, propter assumptam enim
humanitatem,quæ vncta est oleo spirituali,vo-
catur Christus. Vnde in medio statu dicimus,
Χριστὲ ἐλέησον. Quando igitur ter dicimus Χριστὲ
ἐλέησον, ostendimus eum numquam fuisse sepa-
ratum à substantia S.Trinitatis, licet fieret ho-
mo. Sed quando semel: ostendimus eum fuisse
solum inter homines, & neminem sibi per om-
nia similem habuisse. Tertius status fuit ex eo
tempore, quo voluit clarificari assumptam hu-
manitatem plus, quam esset, quandiu morta-
lis erat, quia ergo in illa clarificatione ostensa
est trinitas: ideò dicimus ter Κύριε ἐλέησον, se-
mel verò dicitur propter vnam substantiam:de
horum verborum efficacia dictum est in iv. par-
Iacob. 1. te sub tit. de Κύριε ἐλέησον. Et nota, quòd præ-
missi status dicuntur propter nos: non propter
Deum,apud quem non est transmutatio,nec vi-
cissitudinis obumbratio. Post Κύριε ἐλέησον se-
quitur dominica oratio,in qua sunt septem pe-
titiones, propter habenda vij. Spiritus sancti
dona,per quæ mœrentes septem virtutes:& per
istas à vij. vitiis liberati, ad octo beatitudines
perueniemus.Et dicitur voce demissa & secre-
tè. * Primò, vt per hæc verba humilitatis & 10
orationis deuotio significetur.Secundò,vt quasi
ad interiora reuersi, ipsas res cum magna dili-
gentia mente capiamus: quas verbis pronun-
tiamus. Tertiò, quia in ea Deo loquitur, qui
non tantum verba,sed renes scrutatur & corda.
Quartò, ad notandum,quòd oratio ipsa potius
habet efficaciam in deuotione cordis,quam in
clamore oris. Licet enim Moses ad Dñm non
clamaret ore, tamen Dñs, qui magis attendit
clamorem cordis quàm oris,inquit ei:quid cla-
mas ad me. Exod.14.c. Finis tamen ipsius ora-
tionis altè pronuntiatur, vt ab omnibus confir-
metur,& vt auxilio precum adstantium respon-
dentium, Amen, à tentatione liberemur: quia
sicut ait Aug.Impossibile est multitudinem non
exaudiri.Principium quoque eius publicè pro-
nuntiatur,vt per hoc populi adstantes ad oran-
dum inuitentur. Sane,dominica oratio dicitur,
vt vita spiritualis animæ impetretur: propter
quod immediatè illa dicta subiicitur:Viuet ani-
ma mea, & laudabit te,&c. deinde sequitur:
Erraui sicut ouis quæ,&c. in quo fit confessio.
Non enim potest in Deo viuere, qui non con-
Heb. 1. fitetur. * Consequenter dicitur:Credo in Deũ: 11
in quo fides nostra continetur:sine qua impos-
sibile est Deo placere,& per quam contra om-
nia aduersa armantur, qui per dominicam ora-
tionem mundantur. Et dicetur voce demissa:
finis verò alta,ad notandum, quòd corde credi-
tur ad iustitiam: ore autem confessio fit ad sa-
lutem: extra de sacra vnct. de quo in iv. parte
dictum est,vbi de symbolo agitur.Postea sacer-
dos quasi suspirans dicit:Et ego ad te Domine
clamaui,&c. Iuxta illud Dauid: De profundis *Ps. 49.*
clamaui ad te Domine: quia verò non est spe-
ciosa laus in ore peccatoris,quia peccatori di-
xit Deus:Quare tu enarras iustitias meas,& as- *Ps. 70.*
sumis testamentum meum per os tuum iij.
q.vij. §. quod instatur, ideò petit sibi gratiam
confitendi, qua repletus possit dignè laudare,
dicens:Repleatur os meum laude. Subsequun-
tur etiam posteà multæ preces, quibus Eccle-
sia obsecrat, orat,postulat,& gratias agit,iuxta
doctrinam Apost.ad Tim. obsecrat, dum dicit: *1.Tim. 2.*
12 Dñe auerte faciem tuam à me, &c. * Propriè
autem obsecratio est, quando cum adiuratione
petitur:vt cùm dicitur per passionem tuam li-
bera nos Dñe Orat, dũ bona sibi dari petit: vt
ibi,Cor mundum crea in me Deus, & spiritum *Ps. 50.*
rectum. Postulat, dum à se mala sibi contraria
remoueri petit:vt ibi,Dignare Domine,die isto *Ps. 101.*
sine peccato nos custodire. Gratias verò agit,
pro iam receptis: cùm dicit: Benedic anima
mea Domino:de hoc etiam sub ti. de tertia di-
cetur.Potest etiam & aliter dici, quoniam ora-
tio dominica cũ sequentibus precibus, & cum
Psalmo, Miserere mei Deus secundũ magnam
misericordiam tuam: ideò dicuntur, quoniam
sunt intra Ecclesiam nostram, qui minima &
qui maxima committunt: pro minima & com-
mittentibus, & pro seipso sacerdos orat,quãdo
Κύριε ἐλέησον & orationem dominicam dicit:in
qua nemo se excusare potest,nisi veraciter: di-
mitte nobis debita nostra, sicut & nos dimitti,
&c. pro maiora committentibus, & per pœni-
tẽtiam resurgentibus dicitur Psalmus Miserere
mei Deus, secundum magnam misericordiam
tuam:qui propriè pertinet ad pœnitentes:prout
dictum est sub ti.de laudibus matutinis: & vi-
uet anima mea,&c.quia anima mortua fuit post
mortale peccatum.Errorem etiam suum expo-
nit,dicens,Erraui sicut ouis,quæ periit,&c.Me-
dicinam quærit, vbi dicit:quære seruum tuum
Dñe, quia mandata tua non sum oblitus, id est,
13 paratus adimplere. * Rursus in his precibus
Ecclesia orat pro peccatis, & præsertim pro
quatuor orat, scilicet pro immunditia remo-
uenda. Et pro munditia conferenda. Pro tristi-
tia, quæ ex morsu conscientiæ remouenda. Et
pro lætitia conferenda: pro quibus dicit qua-
tuor particulas illius Psalmi: Miserere mei
Deus,secundum magnam misericordiam tuam.
Pro immunditia remouenda, dicit, Auerte fa-
ciem tuam à peccatis meis: & omnes iniquita-
tes meas dele. Quasi dicat, noli ea æternaliter
punire:sed quia posset esse,quòd homo non cu-
raret ea deleri,ex quo in præsenti non punire-
tur, ideò addidit: Et omnes iniquitates meas
dele. pro munditia verò conferenda, dicit:Cor
mundum crea in me Deus. Sed quia etiam col-
lata munditia homo eam sibi collatam igno-

rat,& adhuc conscientiæ morsu torquetur,ideò
addidit : Ne proiicias me à facie tua,& Spiritū
sanctum tuum ne auferas à me.Deinde pro læ-
titia conferenda, dicit:Redde mihi lætitiam sa-
lutaris tui, & spiritu princip. &c. Sed quia ad-
huc restant inimici qui nos ad mala trahere ni-
tuntur, qui sunt tres, scilicet caro, mundus, &
diabolus:idcircò cōtra inimicos ponit tres ver-
siculos,scilicet : Eripe me Dñe ab homine ma-
lo,& alios duos sequentes. Inimicis verò re-
Ps.130. pulsis,iam laudare potest : vnde dicit sic : Psal-
mum dicam nomini tuo,&c.& quia omni tem-
pore laudandus est, adjungit : Et reddam vota
mea , &c. & etiam in omni loco , ideò adjun-
git : Exaudi nos Deus salutaris noster. Adhuc,
quia per passionē redempti sumus , & per eam
nostra oratio recipit efficaciā , ideò reducimus
ad memoriam,quæ in passione Domini legimus
& cantamus, videlicet : Sanctus Deus, sanctus
fortis , sanctus & immortalis. Inde hortamur
animam nostram ad benedicendū sibi propter
beneficia nobis collata,ibi:Benedic anima mea
Dño, &c. Consequenter verò, vt pura sit ora-
tio,communem facit confessionem,per quam à
venialibus mundamur sine quibus communis
vita facilè non ducitur. Et quia hominis con-
fessio nil valet , nisi interius conuertatur : ideò
subjungit : Conuerte nos Deus salutaris noster,
& auerte iram tuam à nobis. Præterea , quia in
principio diei est , orat à peccato per diem li-
berari,dicens : Dignare Domine die isto , sine
peccatis nos custodire sine quo vix potest esse
momentum humanitatis fragilitas. Et quia ne-
cesse est , vt misericordia Dei sequatur sicut
præuenit : idcircò addit : Fiat misericordia tua
Dñe super nos , &c. demum orat pro diuersis
gradibus Ecclesiæ , & tandem concludit per
Psalmum : Miserere mei Deus, secundum ma-
gnam misericordiam tuam postquam noster
opilio solus orat, pro omnibus in collecta.
* Dum autem sacerdos orat seu preces huius- 14
modi dicit in diebus profestis se ad terram pro-
sternit , vt maiorem in se & aliis excitet deuo-
tionem:sed finito Psalmo Miserere mei Deus:
surgit cæteris prostratis manentibus , & stans
orationem dicit,quoniam vicem gerit illius sa-
cerdotis, qui in cœlo est, qui pro nobis quoti-
Rom. 8. die interpellat.Primò ergo iacendo cum cæte-
ris orat : sicut & Dñs, cuius vicarius est, prius,
quam resurgeret, cum peccatoribus conuersa-
tus,& in cruce prostratus est:posteà stando ora-
tionem dicit , vt illius resurrectionem recolat,
cuius vicem gerit. In quibusdam tamen Eccle-
siis omnes illo surgente surgunt , in quo signi-
ficant se spem recepisse à peccatis resurgendi.
Et nota, quòd sola Ecclesiæ vnitas adorando in
faciem cadit. * In profestis ergo diebus quan- 15
doque prostrati oramus:in quo octo significan-
tur.Primum,infirmitas corporalis:quia de pul-
uere sumpti sumus.Secundum,infirmitas animi,
quia per nos non erigimur. Tertium,est erubes-
centia, quia non audemus oculos in cœlū leua-
re.Quartum, prudentia:quia videmus vbi cadi-
mus,id est, in terrenis affligimur. Quintum , vt
cordis contritionem significemus. Sextū, quia
Christum adorantes , eum ad terram descen-
disse, & carnem de terra credimus induisse : &
hoc etiam quidam figurant,qui volentes sibi si-
gnum crucis imprimere, prius inclinati,terram
manu tangunt.Septimū,quia reducimur ad me-
moriam,licet in Paradiso Angelici creati fue-
rimus , corpora tamen nostra propter lapsum
nostrum,inter animalia bruta iacere,& animam Gen.18.
corporali mole grauari.Octauum, vt ipso actu
confiteamur nos esse peccatores , & terrenis
desideriis inhærere, ventrem terræ & animam
pauimento infigimus.& hoc est introductum ab
Abraham, qui cadens in terrā, Dñm adorauit,
quem Prophetæ imitati fuerunt. Vnde Orige-
nes in homil. illius Euangelij : Erant Ioseph &
Maria mirantes super his,&c. ita dicit : S. Pro- 3.Reg.8
phetæ quando angustius aliquid contempla- Ephe.3.
bantur, cadebant in facies suas , vt peccata per
16 ruinam corporis plenius purgarentur.* Quan-
doque etiam in priuatis orationibus genua fle-
ctimus : vt Salomon & Apost. dicens. Flecto
genua mea ad pa.do.no.extrà de immu. Eccle.
decet. vt per hoc omne genu Christo flecti in-
nuamus:sed tunc non prostrati, sed facie erecti
stamus,quasi ipso actu dicētes,trahe me post te.
Quid dicere debemus , dum genua flectimus Cant.3.
in.vj. parte sub ti. de Pascha dicetur. Et quan- Ps.121.
doque stamus, quasi lætantes, quòd in domum
Dñi ibimus. In primo quidem modo exprimi-
mus conditionem nostram , in secundo deside-
rium,in tertio spem. In diebus verò dominicis,
& in Paschalibus genu flexio non fit , nec dici-
tur per horas Κύριε ἐλέησον, nec oratio domi-
nica : sed stantes oramus propter lætitiam re-
surrectionis,quam tunc recolimus.de quo in se-
quen. parte sub festo Paschæ dicetur : nec in
diebus Pentec. quibus recolimus libertatē per
aduentum Spiritus sancti nobis datam , nec in
aliis festiuis diebus , propter lætitiam ipsarum
festiuitatum , in quibus recolimus sanctam so-
cietatem Angelorum & sanctorum, qui iam est
in lætitia sempiterna,nisi pro præsentia corpo-
ris & sanguinis Christi. In his tamen diebus Mat.28.
stantes,capite inclinato orare debemus,sicut &
deuotæ mulieres ad monumentum fecerunt, &
nunc etiam huiusmodi flebiles preces vitæ præ-
sentis emittimus:ad notandum, quòd in futura
resurrectione,vbi erit vera libertas, & vera so-
cietas,nulla precatio exercebitur, pro miseris:
de hoc dicetur in vj. parte sub ti. de sabbato
17 post Pent. In * quibusdam tamen Ecclesiis in
omnibus officiis dicitur dominica oratio, licet
stando:nam illa est sal & condimentū sacrificij.
Et sicut in vete.test.nullum sacrificium sine sale
fiebat ; ita & nullum officium nostrum sine illa Leuit.2.
fieri

fieri debere videtur, de hoc etiam dictum est in proœ. huius partis. Sanè preces huiusmodi mysticè humilitatem significant, prout sub cõpletorio dicetur, versi ad orientem illas dicimus, de quo dictum est in proœ. huius partis. Vltimò subiicitur oratio, quam salutatio, sci-
Ioã. 20. licet Dominus vobisc. præcedit & etiam sequitur: quia sicut Dñs postquam resurrexit, salutauit Apostolos, dicens: Pax vobis, & posteà locutus est eis, & post locutionem iterum dixit: Pax vobis: ita presbyter eius vicarius, postquã surrexit ab accubitu, salutat fratres, dicens: Dominus vobis. & pro eis orat: & post orationem iterum dicit: Dominus vobis. q. d. Si gratiam Dei impetrastis, in illa perseuerate: & iterum populus dicit: Et cum spiritu tuo. Ac si dicat: Orasti pro nobis, & nos pro te oremus, de hoc dictum est in iv. parte sub ti. de salut. ad populum. Nouissimè dicitur: Benedicamus, de quo dictum est in proœ. huius part. Postquam verò
Ecclesia dixerit * oratione ad Dñm, implorat 28
orationes sanctorum, dicens: Pretiosa in conspectu, &c. quod non est de prima: inde est, quòd quidam dicunt illud post matutinas laudes. Etiam quidam interponunt inter primam, & pretiosa: primam de B. Virgine: & quidam Missam animarum: & quidam religiosi hoc in capitulo dicunt. Aliqui tamen dicunt esse de prima, secundum ea quæ dicta sunt in proœm. vbi agitur de lectione, continuantes illud cum prima: deinde sacerdos ad honorem Trinitatis orat generaliter pro se, & pro omnibus dicens ter, Deus in adiu. &c. Vel dicitur ter, vt petat auxilium contra insidias diaboli, carnis & mundi: vel ad honorem Trinitatis. Et ideò subiicitur: Gloria Patri, &c. Ne post, gloria patri, sequitur alleluia, pro eo, quòd locus in quo hæc dici consueuerunt: puta capitulum: sacer non est. Sicut enim sacer locus significat illam Hierusalem, in qua vox illa Angelica, scilicet alleluia, auditur: ita locus ille non sacer, peregrinationem nostram repræsentat, in qua peccamus. deinde quia dum in hac vita sumus peccamus: ideò subjungimus, Κύριε ἐλέησον & Pater no. & posteà: Respice Dñe in seruos tuos, &c. vbi dicitur: Et dirige filios eorum: filij nostri, sunt cogitationes, quæ de mente nostra nascuntur, quas ad opera Domini implenda rogat dirigi: opera verò manuum nostrarum, sunt opera exteriora, quæ inferius à cogitationibus procedunt. Sed quia omnia ad vnum tendunt, ideò posteà dicit opus singulariter: cũ dicit: Et opus manuum nostrarum dirige. Et iterũ opilio siue pastor pro omnibus ouibus orat generaliter dicens: Dirigere dignare Dñe, &c. Oratione verò seruitiũ concluditur, vt diuina gratia, quæ actiones nostras præcedit etiam ipsas subsequatur.

SVMMARIVM.

1 *Oratio cur fiat hora tertia. Et quàm variè, pro loci, regionis, & professionis conditione.*

2 *Oratio, obsecratio, & postulatio, quid differant.*

CAPVT VI.

De Tertia.

Hora tertia Deo laudes exoluimus, quoniam in illa secundum Marcum, Iesus lin-
1 guis Iudæorum * morti adiudicatus est, & à Pilato ad columnam ligatus est, & flagellatus. Meritò ergo hora illa oramus, vt sicut, scilicet ab Adam per diaboli suggestionem separatus est: ita per Christi crucifixionem dignetur eadem hora Spiritus sanctus in cordibus nostris infundi. In hac etiam hora repromissus Spiritus
sanctus datus est Apostolis, & visibiliter Dei *Act. 2.*
magnalia loquebantur: vnde in Act. Apostol. Non isti ebrij, cùm sit hora tertia diei: propter quod dicitur hymnus: Nunc sancte nobis spiri-
tus, &c. Dicitur etiam Psalmus: Legem pone, *Ps. 118.*
quia tunc lex noua data est Apostolis. Quia verò homo per legem Dei à morbo peccati
sanatur: Iuxta illud Sapient. Nec herba, nec *Sap. 16.*
malagma sanabat eos, sed tuus sermo Dñe, &c. *Psa. 40.*
Ideò in quibusdam Ecclesiis capitulum illud dicitur: Sana me Dñe, &c. Hiero. xvij. c. & responsorium: Sana animam meam, &c. Et quandoque dicitur: Charitas Dei diffusa est. Rom. 5. c. & quandoque illud, Obsecro vos fratres, per misericordiam Dei. Rom. 12. c. Rursus quia non potest sanari, nisi conseruetur, ideò sequitur versus: Adjutor meus esto, &c. quasi dicat quã-vis liber & sanus in via tua sim constitutus: tamen non sufficio sine tuo adiutorio peruenire ad illam meridiem de qua dicitur: Indica mihi, vbi pascas, vbi cubes in meridie: vnde dicitur:
Adiutor meus esto Dñe: & subjungitur, ne de- *Ps. 26.*
relinquas me, id est, inceptum meum ne intermittas, quia sine te nihil est conatus meus, neque despicias me, id est, ne contemnas, quòd ego mortalis te æternum audeo quærere, quia tu es Deus meus, qui me creasti & recreasti salutaris meus, id est, qui sanas plagas peccati
mei. Deinde omnes ad orationem prosternun- *1. Tim. 2.*
tur: & prosequitur sacerdos modum orationis, quem Apost. docet, dicens: Primò omnium fiant obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones pro omnibus, & pro his qui in
2 sublimitate sunt. * Obsecratio fit cum adiuratione pro malo remouendo. Oratio, pro bono impetrando, vel pro malo superando. Postulatio, pro bono adipiscendo siue cumulando. Gratiarum actio pro bono iam collato conseruando. Obsecratio, est ibi: Ego dixi Domine, &c. vbi petit vulnera sanari, & medicinam dari. Oratio ibi: Fiat misericordia tua Dñe: vel ibi,
Ostende nobis Dñe. Postulatio ibi: Conuertere *Ps. 131.*
Dñe vsquequo: vbi postulamus: vt per Dñi auxilium omnia nobis aduersa remoueantur. Gratiarum actio ibi: Sacerdotes tui induantur, &c. & hoc pro nobis omnibus. Item orat pro Regibus, & pro his, qui sunt in sublimitate, dicens,

Saluū fac Regē,& oremus pro Pontifice nostro & pro omnibus viuis,dicēs,Saluum fac populū tuū,&c.Et pro defunctis,dicens:Oremus pro fidelibus defunctis. Sequitur etiam:Miserere mei Deus:pro his qui sunt in grauioribus peccatis: sicut præcessit dominica oratio, pro his qui sunt in quotidianis. Post hoc surgit opilio, siue sacerdos, & omnibus prostratis manentibus, orat pro vniuersis,de quo dictū est sub prima.

SVMMARIVM.

1 *Sexta ad quid instituta.*

2 *Dei dilectione quantò quis magis rapitur, tantò à terrenis deficit.*

CAPVT VII.

De Sexta.

Hora sexta pro nobis * crucifixus, & clauis confixus est Christus, quare tenebræ 1
super omnem terram factæ sunt,vt Sol in morte Dñi sui lugens, si quasi nigris tegeret vestibus, ne illum crucifigentibus lumen præberet. Hac etiam hora,in die Ascensionis, cum discipulis discubuit. Meritò ergo Ecclesia illa hora Deo laudes exhibet, gratias ei agens, quia pro ipsa Christus pati voluit: propter quod ipsum
Cant.5. diligit vehementer.Vnde in Cant.Nuntiate di-
Ps.118. lecto,quia amore langueo, & ob hoc tunc di-
Ps.33. citur Psal. Defecit in salutari tuo anima mea, &c. dicitur etiam responsorium: Benedicam Dñm in omni tempore,semper laus eius in ore meo:supple, quia dignatus est pati pro me, id est,pro salute animæ meæ.Hac etiā hora Adam
Gen.4. de Paradiso eiectus est. Rectè ergo illa hora Deum deprecari debemus,vt vnde ille propter superbiam eiectus est:illuc per humilitatem,& bonam operationem redeamus. Sanè officium Sextæ, statui temporis respondet, sicut & officia aliarum horarum, in prima namque hora est inchoatio. In tertia profectus. In sexta consummatio:secundum quod Sol in prima incipit lucere.In tertia magis calet.In sexta est in summo feruore, quod indicant verba hymnorum, quæ in ipsis horis,& etiam in nona præmittuntur Inchoationi respondent verba quæ dicuntur ad primam in Psal.Deus in nomine tuo saluum me fac,& in virtute tua libera me,id est,separa me à Cyphæis. In principio nāque nostræ conuersionis incipimus à malo separari vnde ibi meritò petimus,qui tandem loco & præmio separati sumus. Ad idem pertinet,quod dicit secundus Psal.Vtinam dirigātur viæ meæ:& quòd dicit tertius Psalmus:Retribue seruo tuo,quod exponitur,id est,frequenter tribue:& vbi dicit: Viuifica me,&c.supplendum est, qui præmortuus erat per peccatum:vnde petit per gratiam iustificari.Ad profectum pertinet,quòd dicitur in principio tertiæ Legē pone mihi Dñe, viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. Sibi enim posito in via petit dari legem
Ps.118. correctionis. Ad consummationem pertinet, quod dicitur in principio sextæ: Defecit in salutari tuo anima mea posita in salutari tuo, defecit à terrenitate: vel defecit in salutari tuo,id est,anima mea tendens in salutare tuum,
2 defecit in terrenitate. * Quantò enim qui magis tendit in dilectionem Dei, tantò magis deficit à terrenis: & quasi præ nimio desiderio languet.Iuxta illud Cant.2. Fulcite me floribus stipate me malis: quia amore langueo.Per flores quidem, initia bonorum operum:per mala, perfectio accipitur,quæ etiam alios accendens quodammodo consolatur: non tamen hic plenam recipit consolationem,sed potius affligitur ex dilectione.Vnde sequitur: Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, & in verbum tuum supersperaui. Et in secunda parte: Quomodo dilexi legem tuā Dñe. Et in tertia:Oculi mei defecerunt,in salutari tuo anima mea: quoniam exaudisti, &c. Ad hanc perfectionem pertinet responsoriū Benedicā Dñm: & versiculus: Dñs regit.Nam sicut habet alia translatio:Dñs pascit me:nihil mihi deerit in loco pascuæ, ibi me collocauit,id est: Dominus est pastor meus, in quo sum totus & sufficiens. Vnde sequitur: Et nihil mihi deerit: spiritualem enim substantiam credit à Deo sibi conferendā qui iam scit se esse collocatū in loco pascuæ: vbi fideles in fide plenius corroborantur. Vnde dicit: Ibi me collocauit. Quem enim Dñs pascit in aduentu Spiritus sancti, eundē regit,id est,in bonis operibus facit eum delectari, & per rectum iter ducit ad tutissimam ciuitatem Hierusalem:tali nihil deest,teste Apost. qui dicit: Omnia in eo possum,qui me confortat.Dicit autem quandoque capitulum illud: Alter alterius onera portate: ad Galat.6. Quandoque illud: Nolite *Phil.2.*
conformari huic seculo. Rom.12. cap.

SVMMARIVM.

1 *Nona, quorsum instituta, & eius forma.*

2 *Temporis status, insinuat virtutum statum.*

3 *Responsoria dominicarum in Tertia, Sexta, & Nona, conuenienter respondent responsoriis ferialibus.*

CAPVT VIII.

De Nona.

Hora nona Christus clamans emisit spiri-
1 tum. * Mori enim voluit pro homine illa hora, in qua homo de Paradiso expulsus est. Et in eadem hora per mulierum & lignum redemit,quos per mulierem & lignum deceperat hostis: vt ars autem artem falleret,& medelam ferret, vnde hostis læserat. In eadem quoque *Ioā.19.*
hora miles latus Christi aperuit, ex quo duo nostræ saluationis sacramenta, scilicet aquam baptismi, & sanguinem nostræ redemptionis nobis eduxit & velum templi scissum est, & monumenta aperta sunt. Eadem hora inferna penetrans inextricabiles tartari tenebras confringens, ferásque eius comminuens,captiuitatem sanctorum secum transuexit ad cœlos, igneáque romphea submota antiquum incolam in

in Paradiso restituit. Eadem etiam hora cœtus Apostolorum ad orandum conuenire consueuit, & Pet. & Io. ascendebant in templū causa ora-
Act.3. tionis. Petrus quoque eadem hora ascendit in cœnaculum, oraturus quando raptus est in extasim: & linteolum plenum reptilibus de cœlo
Act.10. ante se dimitti vidit audiens, Petre macta & manduca. Meritò igitur propter has prærogati-
Ps.25. uas hac hora Deum Ecclesia laudat: dicens Psal. Mirabilia, &c. responsorium: Redime me Dñe: orans pro sua redemptione: ne oblita esse vi-
deatur quòd tali hora redempta est. * Illa au- 2
tem considerandum est quod in hora nona iam Sol declinauit à centro, status ergo temporis innuit statum virtutum: innuit enim feruorem virtutum in quo animus prius erat, propter tentationes esse tepefactum. Nam vt ait: Beatus Greg. Vitia nos tentant, virtutes nos humiliant. Cùm enim vir perfectus tentatur ab altitudine intimi gaudij, descendit ad considerandū suam fragilitatem: & ad viuendum, quàm facilis sit ad casum, vt patet in Apostolo, qui dicebat: Ne magnitudo reuelationū extollat me. Gaudebat enim Paulus de reuelatione: dolebat de tenta-
2.Co.11. tione. Vnde ipse dicit: propter quod ter Dñm rogaui, &c. Nisi enim sibi molesta esset tentatio, non rogaret, vt tolleretur. Non est tamen sublata, quia per infirmitatem virtus, cui gaudiū debetur, perficitur. Has tribulationes, & angustias notant aliqui versus Psalmorum nonæ: vt in j. parte. Tribulatio & angustia, &c. Et in secunda: Multi qui persequuntur. Et in tertia: Errauì, &c. Ab eisdem petimus liberari in responsorio: Redime me, id est, fac vt effectum redemptionis tuæ, quæ facta est in sanguine tuo, sentiam in tribulationibus meis, hoc idem est in
Ps.18. versu: Ab occultis meis munda me, id est repelle à me malam cogitationem, & compesce
suasorem: secundum Aug. * Et no. quòd res- 3
ponsoria dominicalia in tribus horis, scilicet tertia, sexta, & nona conuenienter respondent responsoriis ferialibus. Nam in responsorio feferiali ad tertiam, scilicet sana animam meam, &c. Petitur Sanitas vulnerum, quæ præterita peccata fecerunt, & in responsorio dominicali. Inclina cor meum, &c. Et in versu: Auerte oculos meos, &c. Petitur cautela de futuris, quod fit impletione diuinorum mandatorum. Item in feriali responsorio sextæ. Benedicā Dñm, &c. Fit iugis diuinæ laudis promissio. In dominicali responsorio: In æternum Dñe, &c. Fit promissis impletio: ibi enim promittit se laudaturum: & hic laudat. In responsorio verò feriali nonæ: Redime me Domine, &c. Petitur redemptionis affectus: quo fit, vt vis mentis, id est, amor, sit directus ad Deum. Et in responsorio dominicali: Clamaui, &c. Promittitur effectus pedis, id est, amoris scilicet clamor ad Deum: ex amore est enim clamor cordis. In pluribus tamen Ecclesiis sunt eadem, tam in ferialibus, quam in dominicalibus. Et est notandū, quòd versus qui dicuntur in tertia, in sexta, & in nona neumam habent: ad designandum quòd in nulla hora exprimere valemus gaudium & brauium sempiternum. Capitulum quandoque dicitur. Omnia probate: Thessal. 5. c. & quandoque. Sicut in vno corpore multa membra habemus: Roma. 12. cap.

SVMMARIVM.

1 *Vespera ad quid instituta, quid referant. Et quot psalmis constent. num.3.*
2 *Officium diei sequentis, incipit à vesperis: & cur ita.*
4 *Officium matutinum & vespertinum, praferuntur aliis, psalmorum numero.*
5 *Thymiana quid notet: Et à quo offerendum.*
6 *Mariæ canticum, promissa Dei continet. Et eius expositio. n.7. Et cur potius in vesperis cantetur, quàm aliis horis n.8.*
9 *Lampades cur accenduntur in vesperis, maximè sub canticum Mariæ.*
10 *Officium mortuorum, ad quid careat secundis vesperis.*
11 *Religiosi collationem Completorio præmittunt. Et qua id ratione aut exemplo.*

CAPVT IX.

De Vesperis.

IN hora vespertina significat Ecclesia, pri-
1 mum * aduentum Domini, qui fuit. Vergente mundi vespere, id est, vltima ætate, de quo psallens reddit gratias Deo: iuxta illud Apost. Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt: de
pœ.di.iij. sic enim in fin. Prætereà Christus in *1.Co.10.*
vespere de cruce depositus fuit eadem quoque *Ioan.13*
hora in cœna sacramentum corporis & sangui- *Luc.24.*
nis instituit, pedes discipulorum lauit discipulis euntibus in Emaus in habitu peregrini, in fractione panis, se manifestauit. Meritò ergo Ecclesia Catholica Christo in hac hora gratias agit. Est tamen duplex mundi vespera, prout in
2 vj parte sub Epiphania dicetur. Sanè, sicut * ait Richardus Episcopus Cremon. in mitrali officium diei sequentis incipit in vesperis: quia vespertina synaxis, id est hora, primum est officium, secundum Esdræ consuetudinem in quaternario numero prout dictum est in procę. huius partis. Vnde vespertinum officium à vespere stella nominatur, quæ in principio noctis oritur. Prætereà licet ab initio mundi dies præcederet noctem: in nocte tamen dominicæ resurrectionis nox cœpit præcedere diem: vt dicetur in vj. parte, sub sabbato sancto: in principio. Dicit autem Ecclesia in hac hora quin-
3 que Psal. * Primò propter quinque Christi vulnera, qui pro nobis obtulit sacrificiū in vespera mundi. Secundò, ad correctionem, vt videlicet defleamus: & petamus veniam peccatorū: quæ in die per quinque sensus corporis com-
mittuntur & ad nos intrant iuxta illud Hier. *Hier.9.*
Mors intrauit per fenestras nostras. Quis enim

est, qui visu non concidat, capiatur? Tertiò, per ipsos quinque Psal. munit se Ecclesia contra nocturnales tribulationes. Hæc enim hora insinuat fletum eorum, quibus occidit Sol iustitiæ: & ita sunt in vespera, de quo dictum est: Ad vesperam demorabitur fletus, qui durabit vsque ad matutinum: id est, quousque Sol fidelibus oriatur, qui occiderat peccatoribus, secundum quod legitur. Et ad matutinum lætitiæ: & propter easdem etiam causas pectus quinque digitis tundimus. Rursus seculares dicunt quinque Psal. religiosi verò quatuor: propter rationem tangendam in parte sub tit. de aduentu. Ps. 29.

4 Et nota * quòd vespertinum matutinúmque officium cæteris horis in numero Psalmorum præferuntur: eò quòd in senaria operum distinctione, vespere & mane solummodo memorantur: & in veteri lege matutini, & vespertini officij antiquitas commendatur. Quinque ergo Psalmi in vespertinis hebdomadæ officiis dicuntur: & cantantur Psalmi secundum materiam diei: vt ecce in septima die, scilicet in sabbato propter resurrectionem, quæ sequitur agimus de victoria, & laude Dei, quæ sequitur victoriam: vnde in 1. Psal. scilicet Benedictus Dominus: ad literam agitur de victoria Dauid contra Goliã: quantum verò ad spiritualem sensum de victoria nostra, qua diabolum superamus, quia ergo post victoriam nihil restat: nisi laudare Dñm, per quem victoriam habemus: ideò sequuntur quatuor Psal. qui sunt de laude. In primo enim laudẽ promittit Ecclesia. Exaltabo te Domine. In secundo seipsam incitat: Lauda anima mea Dñm. In tertio alios inuitat: Laudate Dñm. In quarto congratulatur cœlesti Hierusalem dicens: Lauda Hierusalem Dominum, &c. Et sic de aliis feriis & Psalmis. In quibusdã Ecclesiis statim post Psal. sequitur hymnus: & post hymnum lectio siue capitulum: in quibusdam è conuerso: & in quibusdam hymnum non cantant. Qui post Psalmos immediatè hymnum cantant, congruum, ordinem seruare videntur: quoniam primò est in corde dilectio, quæ per antiphonam designatur: deinde sequitur bona operatio, quã Psalmus designat, posteà mentis exultatio, quæ per hymnum notatur. Sed quia exultatio sæpè negligentiam parit: idcirco sequitur lectio seu capitulum, quæ hominem ad cor reuocat. Qui verò lectioné hymno præponunt, volunt hymnum loco responsorij obtineri. Vnde cum in festiuitatibus, responsorium post lectionem cantatur, hymnum prætermittunt. Ad maiorem tamen exultationem, notandum est, quòd in quibusdam Ecclesiis vtrumque cantatur: & tunc responsorium præcedit hymnum: ad notandum, quòd tunc maximè respondere debemus exhortationi per præcedens capitulum factæ: post quod statim sequitur responsorium. Tamen generale est, quod quandocumque cantatur responsorium, præcedere debet lectio, cui respondere debet. Qui verò hymnum non cantant, illud attendere videntur, quòd canticũ B. Mariæ sequitur, quod excludit responsorium: cuius locũ tenet hymnus. Nam si canticũ Zachariæ in laudibus matutinis excludit responsorium, multò magis canticũ B. Mariæ Virginis excludere debere videtur in vesperis. Et nota, quòd ad vesperas dicitur ad capitulum. Benedictus Deus & pater 2. ad Corin. 1. & illud: Dominus autem dirigat. 2. ad Thes. 3. Post hymnum sequitur versiculus videlicet in sabbato: Vespertina oratio, &c. In aliis diebus, Dirigatur Domine: & vterque versus vespertinum tempus designat, in quo cantatur: quod sonant verba illa, quæ in Psalmo sequuntur, scilicet: Eleuatio manuum mearum sacrificium vespertinum. Optat enim, vt oratio dirigatur ad Dominum, quod de veteri testamento tractum est: vbi habetur, quòd hora vespertina sacerdos intrabat sanctum tabernaculum vel templum, vt offerret thymiama super altare incensi: sicut mane intrabat, vt offerret Ps. 140.

5 incensum. Hoc * thymiama, significat suauitatem odoris. Hinc habet consuetudo, vt dũ dicitur versiculus, sacerdos thurificet altare ad implendum iuge sacrificium: sic enim fiebat in lege, in qua duo agni offerebantur, vnus manè, & alter serò: & hic pinguior: ad notandum quòd vis charitatis crescit: ideò ergo thurificatur, vt simus semper bonus odor Deo proficiendo in scientia, & doctrina: & etiam quia propter promissiones Dei debemus tales esse, vt simus ei boni odoris: Vel ideò in vesperis & matutinis post Psalmos & lectionem, dum versus dicitur, incensatur: ad notandum, quod nemo potest bonum odorem Deo reddere vel bonum exemplum operandi aliis dare, quod per incensum significatur, nisi prius in Dei seruitio operetur: quod per Psalmos, & alios doceat, quod per lectionem notatur. Vnde mox inoleuit quòd in præcipuis festiuitatibus antiphona ad Magnificat, & Benedictus, ter dicitur siue toties canendo protelatur: donec omnis populus, qui interest, incensi repleatur odore. Et vltimò dicitur cum neuma: voce quidem non significatiua, prout dictum est in procẽ. huius par. Sacerdos autem, qui maior est Ecclesia officio: vt qui vicem tenet Aaron, debet incensum offerre: vt sit thymiama sempiternum coram Domino, & suaue fragrans odor. Iuxta illud, Dirigatur Domine ad te oratio mea, sicut incensum in conspectu tuo. De hoc dictum est, sub laudibus matutinis. Dicitur ergo in vesperis versiculus exhortationis. s. vt excitet pigros ad intelligẽdum Ps. 140. Gen. 9. Gen. 22. Ps. 88.

6 promissa Dei, quæ continentur * in cantico illo beatæ Mariæ: Magnificat anima mea, &c. quod est Luc. 1. c. Prima promissio facta fuit Noë. Vnde Gen. Ponam arcum meũ in nubibus cœli & hæc impleta est. Secunda Abrahæ, & Dauid. Abrahæ dictum est: In semine tuo benedicentur

tur omnes gentes. Dauid dictum est: De fructu
ventris tui ponam super sedē tuam: & hæc im-
pleta est in B. Virgine, quod notatur in cantico
suo ibi: Recordatus misericordiæ suæ. Et per
hoc ergo certi sumus, quòd dabit nobis vlti-
mam scilicet paradisum. Ideò autem canticum
ipsum quotidie dicitur, vt frequentior domini-
cæ incarnationis memoria animas fidelium in
opere Dei, & in doctrina se exercentium ad
deuotionē operis incepti accendat. Cum enim
in cantico ipso notentur cogitationes: sicut in
Psal. Opera: si diligentes B. Mariæ actus & dicta
sæpè recolimus, obseruantia castitatis & virtus
operationis semper ad ipsius operationis imi-
tationem perseuerabunt in nobis. Nec etiam
nos mouebit fauor humanus indebitus, nō tem-
poralium immoderatus appetitus, non tempo-
ralis affectio: non de impetranda commissorū
Luca 1. venia desperatio. Nempe non nos mouebit in-
debitus fauor humanus: quia cùm B. Virgo cō-
mendaretur à beata Elisabeth, dicente: Vnde
hoc mihi: vt veniat mater Dñi mei ad me, &c.
non ipsa mota fuit humano fauore, sed seruans
humilitatem clamauit: Magnificat anima mea
Dominum, & tandem adiecit. Quia respexit hu-
militatem ancillæ suæ. Et no. quòd * dicit res- 7
pexit humilitatem: & non dicit respexit virgi-
nitatem: intuens mentis virginitatem præualere
corporis integritati. Iterum, ideò dixit humili- *Iacob.4.*
tatem, quia Deus superbis resistit, eósque à
beatorum sorte secernens per varia pœnarum
loca, pro peccatorū impietate dispergit. Non
nos mouebit immoderatus temporalium ap-
petitus, quia sicut ipse dixit iudex noster: Diui-
tes dimisit inanes, &: Deposuit potentes de se-
de. Non temporalis afflictio nos mouebit: Deus
exaltat humiles. In hoc enim cantico exemplo
humilitatis eius reformamur: & filij Dei incar-
natio, per quam deposuit potentes de sede: &
exaltauit humiles, ad memoriam reducitur, vt
fidei nostræ deuotio excitetur: non desperatio
de commissorum impetranda venia: quia mise-
ricordia eius à progenie in progenies timenti-
bus eum. Beda * dicit, quòd inde inoleuit con- 8
suetudo, vt in officio vespertino cantetur can-
ticum B. Mariæ virginis & potius in vespertino
quam in aliis officiis. Primò, quia in ipsa ves-
pera mundi, suo singulari assensu mundo suc-
currit perdito. Secundò, quia per hoc fit incar-
nationis in vespera mundi factæ iugis recor-
datio. Tertiò, quia ipsa est stella maris, quæ in
huius mundi vespere nobis luce recepit: sicut
vespera stella, de qua dicitur vespertinum offi-
cium, in initio noctis lucere incipit. Quartò, vt
mens nostra per diem variis fatigata cogita-
tionibus, imminente quietis, scilicet noctis tē-
pore, recolendo dicta Dei genitricis, quicquid
superfluum vel nociuū diuturna euagatio con-
traxerit, totum hoc precibus & lachrymis ea
intercedente mundetur. Quintò, quia virgo por-
tauit Dñm in vespera mundi. Rursus canitur in
sexta laude, quia Dñs in sexta ætate venit, sicut
& canticum Simeonis: in septima propter sep-
timam ætatem quiescentium: prout tactum est
sub laudibus matutinis. Cæterùm hoc canticū,
est exultatio laborantium, quorū spiritus exul-
tat in Domino, quia fecit eis magna, qui potens
est: cuius misericordia est in secula. Ob hanc *Ma. 15.*
9 * exultationem repræsentandam lampades ac-
cenduntur in vesperis: vel pro hoc cātico prin-
cipaliter accenduntur, eò quòd de Euangelio
est: vel vt nos de numero adolescentum &
quinque prudentum, curramus cum lampadi-
bus bonorum operum in odorē vnguentorum
B. Virginis, intrantes cum ea in gaudiū Dñi no-
stri. Et quia opera nostra non sunt in lampadi-
bus radiantia, nisi fuerint charitate informata,
ideò canticum clauditur ab antiphona, per quā
charitas designatur. Recantata antiphona, in
profestis diebus prosternit se Ecclesia, in ora-
tione, prolixius orans, quam in aliis officiis: quia
specialiter orat pro his, quibus occidit Sol iu-
stitiæ: licet & pro aliis oret, & faciat ea, quæ
dicta sunt superius sub titulo de tertia, vbi de
precibus agitur.

In solemnibus verò diebus statim dicitur
collecta, & quasi stantes oramus. De quo, & in
quibus officium vespertinum cum hora prima
10 conueniat, ibi etiam dictum est. * Mortuorum
officium incipit à vesperis: non tamen habet
secundas vesperas: ad notandum, quod hoc of-
ficium finem habebit, quando animæ saluando-
rum ab omni pœna liberatæ æterna beatitudi-
ne fruentur. Sed sancti, de quorū glorificatione
in anima iā certa est Ecclesia, primas & secun-
das vesperas habent: si in festo eorum nouem
lectiones dicantur. Primas enim habent, pro
glorificatione animæ iam præcepta. Secundas,
pro glorificatione corporis, quam habebunt,
quæ nunquam finem habebit. Si verò habent
tantum tres lectiones, primas vesperas habent
tantummodo non, quia & ipsi duplicem stolam
habituri non sint: cum hoc omnibus electis cō-
ueniat, sed Ecclesia, ad ostendendum differen-
tiam præmiorum illis & istis debitorum, magis
solemnizat pro illis, de quorum maioribus me-
ritis sibi per miracula vel per alia documenta
constat: quamvis ad plenum certa esse non pos-
sit. Nam & stella differt in claritate à stella. *1.Cor.15*
Vnde Aug. ait in sermone de B. Stephano. Cùm
pretiosa sit mors sanctorum, quid distare inter
martyres potest? præcipuus esse videtur, qui
primus est. Aliquando tamen in vesperis præce-
dentibus dicitur solummodo antiphona, & col-
lecta de festo sequenti. prout dicetur sub vigi-
11 lia natalis. * Postremò notandum est, quòd re-
ligiosi ante completorium, præmittunt colla-
tionem, quæ à sanctis patribus originem traxit,
qui dictis vesperis conuenire, & de scripturis
sacris conferre solebant: adinstar operariorum,

ad recreationem adinuicem confabulantium: ideoque tunc vitas vel collationes patrum, & his similia, quæ potius sunt ad recreationem & delectationem leguntur, & eruditiores, si dubium occurrerit interrogant.

SVMMARIVM.

1 *Completorium, cur, aut qua significatione, admonitionéve institutum. Item vnde dicatur.*
2 *Completorij officium, incipit à Psalmo: Conuerte nos. & cur ita.*
3 *Completorium, quatuor Psalmis constat.*
4 *Psalmus: Qui habitat, dicitur contra nocturnas tentationes.*
5 *Psalmi: In te Domine speraui, quare dicuntur tantum sex versus.*
5 *Psalmos an debeat hymnus sequi in completorio.*
7 *Simeonis canticũ cur cantetur in cõpletorio.*
8 *Horarum canonicarum partes omnes.*
9 *Preces cur dicantur in completorio.*
10 *Symbolum Apostolorum, cur dicatur in prima & completorio.*
11 *Officia diurna, in Psalmis non variantur: nocturna sic. Et cur ita.*
12 *Psalmi quinque, cur in prima, & versus: In manus tuas, &c. in Completorio potius, quàm in aliis horis ponuntur.*
13 *Numerus vndenarius, quid signet.*

CAPVT X.

De Completorio.

1 IN hora * Completorij Christus orauit patrem. Eadem quoque hora sanguineas guttas sudauit: & etiam corpus eius in sepulchro positum fuit: & custodes deputati. Meritò igitur in hac hora Ecclesia Deo laudes & gratias ait. Illam etiam in memoriam æterni gaudij celebrat. Nam completo electorum numero in illa hora, complebitur gaudium electorum in die generalis retributionis. Et inde est, quòd completorium significat gaudium. Dicitur autem completorium, quia in eo completur communis vsus locutionis cibi & potus, & aliorum, quæ necessario pro corporis sustentatione sumuntur: & secundum hoc etiam significat finem vitæ præsentis. * Sanè, hoc officium incipit 2
præter morem aliorum officiorum. Conuerte nos Deus, &c. Quia enim quasi tota die psalmodiæ insistimus, & penè impossibile est, quin aliquem puluerem superbiæ contraxerimus: & quia sæpè erramus: Iuxta illud: Errraui sicut ouis, quæ periit. Inde est, quòd nos humiliantes dicimus: Conuerte nos Deus, &c. Præterea, quilibet quantumlibet perfectus & bonus, æstimare se debet imperfectum siue insipientem. Iuxta illud: Iustus accusator sui est: ideò dicit sacerdos: Conuerte nos, &c. Et in his verbis iudicans se
Ps. 118. peruersum. Bonarum quippè mentium est, ibi
Pro. 18. culpam agnoscere, vbi culpa non est v. di. ad
1. *Ioã.* 1. eius de pœ. d. ij. si enim in prin. Nam & si diximus, quòd peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Hinc est, quòd etiã consequenter inuocamus diuinũ adiutoriũ dicentes: Deus in adiutorium meũ intende: vt Conuerte nos, referatur ad præterita mala tollenda: & Deus in adiutorium ad bona opera futura facienda; quia sine Dei adiutorio quicquam boni facere non valemus, quia verò totum ad laudem trinitatis faciendum est, ideò sequitur, Gloria Patri. Rursus incipientes per, Conuerte nos Deus salutaris noster oramus: vt nos à malis conuertat; & iram suam à nobis auertat: & quin merita nostra non sufficiunt, eius adiutorium postulamus,
3 dicentes: Deus in adiutoriũ, &c. Dicuntur * autẽ quatuor Psalmi ad obtinendã remissionẽ peccatorũ: quæ cõmittimus dum sumus in hoc corpore, ex quatuor elementis, & ex quatuor humoribus, vel complexionibus composito: extra de celeb. miss. in quadam, seu quia corpus ipsum ex his compositum contra pericula & phantasmata noctis munimus, & Deo commendamus: ideoque tunc dicitur: In manus tuas Dñe commendo spiritum meum: & Custodi nos, &c. Et incipit Ecclesia, à voce perfectionis, dicens: Cũ inuocarem, exaudiuit me, &c. hoc enim perfectorũ est. Sed quia perfecti se debent reputare imperfectos, extra de purg. can. accepimus de pœ. d. ij. si enim. prope princ. Iuxta illud Iob: *Iob.* 9.
Etiam si simplex fuero, hoc ignorat anima mea: ideò sequitur in eodem Psal. Miserere mei: supple Dñe: & exaudi orationẽ meã. quod est dicere imperfectorũ. Postea aliis admonitis ad bonũ, facit in eodẽ Psalmo mentionẽ de pace æterna ibi: In pace in idipsum, id est, quæ est inuariabilis, quã pacem semper in memoria debe- *Psal.* 4.
mus habere: & maximè, dum corpus quiescere debet in lecto: mens debet quiescere in Deo: debet etiam quiescere in spe. Vnde sequitur secundus Psal. In te Dñe speraui, &c. Sed * quia
4 spes nõ est sine timore, aliter enim præsumptio esset: ideò sequitur tertius Psal. de tentatione, scilicet. Qui habitat in adiutorio altissimi, &c. in quo Deus promittit liberare Ecclesiã Diabolus enim est, quasi fur de nocte incedẽs: & ideò nocte immittente dicit Ecclesia illũ Psalmum, contra nocturnas tentationes. Dicitur ergo ille Psalmus, vt à quatuor tentationibus liberemur, scilicet à timore nocturno: à sagitta volante in die: à negotio perambulante in tenebris ab incursu, & dæmonio meridiano, id est, ab incurrente dæmonio. Prima, est leuis & occulta. Secunda, est leuis & manifesta. Tertia, grauis & occulta. Quarta, grauis & manifesta. In quinta verò Psal. scilicet: Ecce nunc benedicite Dñm. &c. benedicit Ecclesia Deum, pro liberatione tentationũ nocturnaliũ ibi: In noctibus extollite manus vestras in sancta: & benedicite Dño. Dicit enim Aug. super hunc Psalmum. Nox, res tristis est: dies læta est. Ergo per noctem intelligitur aduersitas: per diem prosperitas, in aduersitate

tate benedicendus est Dñs: sicut & in prosperitate, exemplo Iob, qui amissis filiis & rebus omnibus dicebat: Dñs dedit, Dñs abstulit,&c. Sit nomen Dñi benedictũ. Vnde & hic dicitur: Benedicite Dñm. Sed quæritur, * quare dicun- 5
tur tantummodo sex versus illius Psalmi: In te Dñe speraui, non confundar in æternum. Respondetur, ideò, quia Dñs dicendo sextum versum: videlicet. In manus tuas Dñe commendo spiritum meum: sexta ætate mundi, sextóque die carne obiit, vt iam dicetur. Rectè ergo sex versus tantũ eiusdémque Psalmi in completorio cantamus, vt in hac sexta ætate, in qua per eũ redempti sumus, sicut habet finis vltimi versus ibi: Redemisti me Domine Deus veritatis: conformemur dormitioni eius: vt scilicet membra quiescant,& cor vigilet. Sicut caro eius in sepulchro quieuit,& diuinitas vigilauit. * No- 6
tandum autem est, quòd in quibusdam Ecclesiis statim post Psalmos dicitur hymnus: ea fortè ratione, quia per bonam operationem peruenitur ad exultationem absque omnis purgationis medio, ab his, qui purgati transeunt ab hac vita: alia etiam ratio iam dicetur. Et sic prius dicunt hymnum, quam capitulum, ad ostendendũ mysticè: quòd illi in quibus completa sunt significata præcedentium laudum: seu perfecti, qui per completorium significant, præueniunt exhortationem, quæ per capitulum significat. Nec tamen capitulum prætermittunt: quia hic semper vtilis est exhortatio ad perseuerandum in bono: quia, nec nocet admisso subducere calcar equo. In aliis autem Ecclesiis inter Psal. & hymnum interponunt antiphonam, vel alleluia, per antiphonam sequentes ordinẽ B. Ignatij, de quo in procem. dictum est. In aliis verò Ecclesiis statim post Psal. & antiphonam, vel alleluia: sequitur lectio siue capitulũ cum responsorio: In manus tuas Dñe, &c. Vel alio, quia vt dicunt in omni officio dici debet lectio. Posteà adiiciunt hymnum. Te lucis, &c. In quo optant protegi in nocturnis tribulationibus. Alij verò non dicunt lectionem, prout in procem. huius part. dictum est: sed statim post Psal. dicunt versiculũ: tum quia tempus illud dormitionis, non aptum est ad doctrinam: tum quia post completoriũ, non solum cibi & potus, verum etiam doctrinam, quæ per lectionem significatur, referenda non est. Hinc est, quod statuit B. Benedictus, vt post completorium nemo loquatur. Dicitur autem capitulum: Tu autẽ in nobis es Dñe. Hier. 14. c. Religiosi in hoc officio ante omnia lectionem præmittunt, dicentes Fratres, Sobrij, &c. Ne ordinem Esdræ excedere videantur, repræsentantes in hoc etiam Mariam Ma-
Mat. 14. gdalenam: de qua Dñs dixit: Præuenit vngere corpus meũ in sepulchro, id est, hoc fecit, quod factura erat mortuo, si licuisset: ita & hæc lectio, quasi vngit reddendo animas attentas ad vigilandum ante commendationẽ dormitionis,

Post hymnum subiicitur versiculꝰ: Custodi nos Dñe, vel alius, qui notat totius officij effectum. Postulat enim Dñi custodiam contra noctis pericula. Et dicitur acuta voce, & cum neuma: ex quo excitati & memores facti ineffabilis gaudij, quod erit merces laboris nostri, canimus
7 canticum Simeonis: Nunc * dimittis, &c. Quod est Luc. 2. c. Primò, vt illiꝰ exemplo pacem inuenientes, mereamur videre lumen, quod est Christus. Secundò, ideò istud canticum canimꝰ: quia sicut sanctus Simeon cupiens ex hac vita in alteram transire, illud cecinit: sic & nos cum dormire debeamꝰ, quasi morituri: quia somnus est quasi mortis imago, illum canimꝰ, per quem nos Dño commendamꝰ. Tertiò, propter causam sub vesperis dictam. Quartò, quia canticum illud est de vtroque aduentu. Vnde meritò illud dicimus, vt promissionibꝰ alliciamur: & à vitiis
8 quiescamus. Considerandum est autem * quod cum septem sint partes cæterarũ horarum, scilicet versus, cum gloria patri, hymnus, Psalmus, lectio, cantus, preces, & oratio, in tribus tamen horis. s. in matutinis, laudibus, & vesperis, & in completorio additur & octaua, videlicet canticum Euangelicum: quoniam hæ tres horæ pertinent ad octauam, id est, Dñi resurrectionem: quia mane surrexit. In vespere, se discipulis manifestauit. In cõpletorio, discipulis ait: Pax vobis. Ea propter in his tribus horis hymnus, qui est exemplum lætitiæ ipsum sequitur: vt contineatur in Euangelio gratiæ. Euangelium gratiæ huius officij, est canticum Simeonis, scilicet: Nunc dimittis, in quo pacem rogamꝰ æternam: vt sicut Simeon transire cupiens, postquam vidit Christum dimitti rogauit: sic & nos post lumen fidei perueniamus ad splendorem spei, vbi
9 erit pax æterna. * Consequenter oratio dominica & preces dicuntur: quibus etiam contra noctis phantasmata nos munimꝰ. Subiicitur etiam symbolum, in quo nostræ fidei professio continetur: vt si fortè nos mori contigerit in confessione fidei moriamur. Fit etiam in quibusdam Ecclesiis, sicut & in prima confessio generalis. Alterna enim confessione inuicem nos emendamus. Iuxta illud: Confitemini alterutrum peccata vestra, ne demus requiem temporibus nostris, donec inueniamus locum Dño. Precibus & oratione completur hoc officium, Iuxta illud Apostoli: Orantes pro inuicem, vt saluemur. Rursus preces, mysticè humilitatem significant, quæ in fine debet esse: quia sicut in principio ipsa necessaria est, ad quod significandum voce humillima hoc seruitium inchoatur: ita in consummatione eadem humilitas monstranda est, contra superbiam: in qua ceciderunt omnes, qui operantur iniquitatem. Post preces opilio noster siue sacerdos, commendans Dño gregem suum, dicit collectam. Vnde non est congruum, vt post hoc officium aliquid aliud fiat, nisi quod
10 pertineat ad quietem. Et attende, * quoniam

Iacob. 5.

Psal. 35.

ad primam & ad completorium Apostolorum symbolum non dimittimus, quia cuncta opera nostra in eius nomine incipimus, & concludimus, in quem credimus. Similiter ad vtrumque officium confessionem, & Miserere mei Deus: adiicimus: vt quicquid in nocte peccauimus, aut in die deliquimus, per confessionem & pœnitentiam diluamus, adimplentes illud: Confitemini alterutrum peccata vestra. Respicientes etiam illud, quod olim sacerdos farinæ assarium offerebat, in die vicis suæ, medietatem in mane: & medietatem post meridiem. Sacrificium autem nostrum, est spiritus humiliatus. Vltimò notandum est, quod omnia * officia diurna quantum
ad Psalmos, inuariabilia sunt, nocturna verò va- 11
riabilia. Per noctem enim, intelligitur mundus iste qui variabilis est: per diem vero, illeætern⁹, qui est inuariabilis: de quo scriptum est: Ordinatione tua perseuerat dies. Et est verior litera perseuerat in singulari, quàm perseuerãt in plurali: licet aliter quasi communiter proferatur. Hoc etiam officium in quibusdam Ecclesiis, quantum ad hymnum, inuariabile est, provt sub tit. de Prima dictum est: & etiam quantum ad Psalmos, lectionem, preces, & collectã, ita quod pro nulli⁹ sancti solemnitate, sicut nec officium primæ variatur: pro eo, quia in illa de pace, & specialiter de illa, ad quam suspiramus, agitur, quæ vt præmissum est, inuariabilis est: hoc dumtaxat excepto quoniam in dominicis dieb⁹ dicunt ad Primã illos quinque Psalmos, scilicet, Deus, Deus meus, respice in me, &c. Et sequentes Psal. Confitemini, provt ibi dictum est. *Sed
quare illi quinque Psal. in Prima, & versus in 12
manus tuas Dñe, &c. in completorio potius, quam in aliis horis ponuntur? Responsio. Christus cui in his horis canim⁹, qui est principium & finis, in cruce pendens, legitur incepisse Psalmum illum: Deus, Deus me⁹ & omnes Psalmos sequentes seriatim, vsque ad dictum versum dixisse: & ibi finiuisse, & spiritum emisisse. Meritò igitur & nos in passionibus huius sæculi constituti, ad ipsius imitationem in hora prima, quæ est in principio horarum diei, & non alibi dictos quinque Psalmos, & in cõpletorio, quod secundum aliquam considerationem, est finis sine vltima horarum diei, debemus dicere versum ipsum. Quod verò hoc officiũ ad vltimam diei horam pertineat, hac consideratione apparet. Nã in prima dicis quatuor octonarios versuum in Psalmis duos pro prima: & duos pro secunda horis: & in tertia sex: duos pro tertia: duos pro quarta: & duos pro quinta. Et in sexta sex: duos pro sexta: duos pro septima, & duos pro octaua. Et in nona sex, duos pro nona: duos pro decima, & duos pro vndecima. Restat vltima hora. s. duodecima, ad quam pertinet completorium: quod notat hymnus: Te lucis ante terminum. Præmissos autem octonarios conbinamus, si duo charitatis præcepta obseruamus: facimus vndecim combinationes: vt pro quavis hora diei in qua deliquimus, vnum Dño legis & charitatis binarum offeramus, vt pro prima, Beati pro secunda, Retribue, pro tertia, Legem pone, pro quarta, Memor esto, pro quinta, Bonitatem, pro sexta, Deficit, pro septima, Dilexit, pro octaua, Iniquos, pro nona, Mirabilia, pro decima, Clamaui, pro vndecima, Principes. Fiunt ergo vndecim combinationes ad emendandum vndenarium nostræ transgressionis, & in quolibet octonario aliquid de lege Dñi memoratur: quia per eam vinea colitur: & denarius æternitatis acquiritur. Sunt ergo xxij. octonarij qui per horas diei dicuntur, propter rationem sub tit. de Prima, dictam. Et dicuntur bini & bini: &
13 sic duplicati fiunt xj. Vndenarius * enim numerus, significat transgressionem: sicut denarius perfectionem. Dicuntur ergo per vndecim: vt ea quæ in illis dicuntur transgressionem mandatorum suorum nobis relaxaret.

LIBER SEXTVS.

SVMMARIVM.

1 *Annus solaris, quatuor temporibus distinguitur.*

2 *Annus magnus huius mundi, quatuor temporum varietate mensuratur, & n. 3 4. 5.*

6 *Tempus Hyemis & deuiationis, repræsentat Ecclesia, à septuagesima vsque ad pascha.*

7 *Tempus Veris & renouationis in aduentu Domini.*

8 *Tempus Æstatis & reconciliationis, in tempore Paschali.*

9 *Tempus Autumni, & peregrinationis à Pentecoste, vsque ad aduentum.*

10 *Tempora quatuor huius mundi, considerantur iuxta quatuor diei summas partes. Item iuxta quatuor summas Christi actiones, & n. 11.*

12 *Officia cur Ecclesia inchoet à tempore Veris, siue renouationis.*

13 *Libri quinam legendi per totum anni circulum, in Ecclesia, vide per discursum, n. 14. 15. 16. 17. 18. 19.*

20 *Testamentum duplex, vetus & nouum. Et quid testamentum.*

21 *Scriptura, cur dicantur vetus testamentum. Et quare scriptura, nouum, n. 22.*

23 *Officium Ecclesiasticum, in quibus consistat.*

24 *Libri Ecclesiastici, tres sunt.*

25 *Graduarius liber, quid, Quid trophonarius, num. 26.*

27 *Libri lectionum, plures sunt, quos percurrit, n. 28. 29. 30. 31. 32.*

33 *Dauidis, Pauli, & Matthæi scriptura cur frequentius vtatur Ecclesia.*

34 *Psalterij triplex vsus. Et quoties à Hieronymo versum.*

ARGVMEN

ARGVMENTVM.

De officiis Dominicarum, specialiter, & quarundam feriarum, & festiuitatum Domini; & ieiuniorum quatuor temporum.

CAPVT I.

IN proxima præcedenti parte, de diuinis of-
ficiis in genere diximus:nunc autem de spe-
cialitatibus & diuersitatibus eorumdem, per
anni circulum ostendamus: videlicet de officiis
Dominicarũ, & quarundam feriarum & festiui-
tatum Dñi & de ieiuniis quatuor temporum:&
de conuenientia ipsorum officiorũ tam noctur-
nalium quam etiam missæ, non vnius dumtaxat
Ecclesiæ, sed diuersarum officia prosequentes.
Ad * quorum euidentiam est distinctio, tempo- 1
rum præmittenda. Siquidem annus solaris qua-
tuor temporũ successione dilabitur.s. Hyemis,
in quo semina iaciuntur. Veris, in quo seminata
prodeunt:& in spicas acuuntur. Æstatis, in qua
messes albescunt, & falce succiduntur. Et Au-
tumni, in quo per ventilationem grana à paleis
separata, in horreis reponuntur. Sic & magnus
vitæ præsentis annus durans ab initio sæculi,
vsque ad finem mundi, quatuor temporum va-
rietate mensuratur.*Primũ tempus fuit deuia- 2
tionis in genere humano:videlicet ab Adam,vs-
que ad Mosen in quo declinauerunt homines à
cultu Dei:qui vera lux est:facti idololatræ & nil
illuminationis doctrinæ habentes,& simul inuti-
les facti sunt,& non fuit qui faceret bonũ,vsque
ad vnum. Tunc enim homo reliquit creatorem
suum:& de lapide dixit:Tu es Deus meus. Hoc
tempus, quia fuit ignorantiæ & cæcitatis, bene
concordat hyemi, in quo obscuritas regnat. Se-
cundum*tempus,fuit reuocationis siue renoua- 3
tionis : videlicet à Mose vsque ad natiuitatem
Christi, quo edocti sunt homines per legem &
Prophetas de aduẽtu Christi,de curatione pec-
cati,& dilectione vnius Dei. Tunc Dñs dixit ad
Deut.6. Israël:Audi Israël : Dñm Deum tuum adorabis,
& illi soli seruies,& doctus est homo:quid sibi
ipsi,quid Deo, quid proximo facere teneretur.
Postmodum ob eandem causam suscitauit Pro-
phetas, vt.s. prædicatio hominẽ magis ab erro-
ribus reuocaret. Hoc tempus concordat cum
Vere,quod habet aliquid luminis: sed multum
obscuritatis. * Tertiũ tempus fuit regressionis, 4
siue reconciliationis, & visitationis: videlicet à
natiuitate Christi,vsque ad ascensionẽ eiusdem,
per quam facta est gratia hominib⁹, & prædica-
2.Cor.6. tio Euangelij:de quo dicitur: Ecce nunc tẽpus
Luca 1. acceptabile:ecce nũc dies salutis.Hoc est tem-
pus gratiæ:quia oriens nos visitauit ex alto: in
quo tempore Dñs,qui est Sol iustitiæ,mundum
sua præsentia visitauit:& propria doctrina suf-
ficienter illustrauit. Hoc tẽpus concordat cum
æstate,in qua claritas regnat.*Quartũ,est pere- 5
grinationis : videlicet ab Ascensione Dñi,vsque
ad diem iudicij vbi erit consummatio sæculi;
quod tempus est habens multum luminis : quia
Dei misericordia reuelata sunt diuina mysteria.
Habet tamen aliquid obscuritatis nostra negli-
gentia faciente:& sic cõcordat cum Autumno,
qui habet aliquid obscuritatis:sed amplius cla-
ritatis. In primo tempore, vigor fidei,flos spei,
fructus charitatis, frigore infidelitatis exaruit.
In secundo, vinea Dñi aliquatenus viruit, & flo-
ruit. In tertio, virens & florens fructus vberri-
mos attulit. In quarto, cadentibus foliis verbo-
rum decolorari cœpit. Rursus tempus deuia-
tionis,dictum est tempus culpæ, & pœnæ. Nam *Luc. 8.*
propter ipsam deuiationem homo subiectus est
culpæ:& propter culpã pœnæ. Vnde dicit Dñs:
Putas, cum venerit fili⁹ hominis inueniet fidem
super terrã. Tempus renouationis dicitur,tem-
pus doctrinæ,& prophetiæ propter decalogum:
per quod docuit Deus genus humanum. Tem-
pus reconciliationis, dicitur tempus libertatis
& gratiæ atque lætitiæ. Tempus peregrinatio-
nis,dicitur tempus luctus & pœnæ,siue laboris,
& pœnitentiæ:quod nos facimus declinationis,
& negligentiæ. Primum, fuit desperationis. Se-
cundum, respirationis. Tertium, liberationis.
Quartum,exercitationis. Hæc quatuor tempo-
ra repræsentat Ecclesia singulis annis, siue sta-
tus Ecclesiæ per hæc quatuor tẽpora variatur.
6 Tempus hyemis * & deuiationis, in quo mors
regnauit, repræsentat Ecclesia, à septuagesima
vsque ad Pascha,recolens casum,& pœnam pri-
morum parentum,propter eorum culpã:& ideò
cantica lætitiæ : excepto Gloria patri subticen-
tur. prout sub tit. de septuag. dicetur. Siletur
enim, Gloria in excelsis Deo: quando in testi-
monium pacis auditũ est quãdo veritas de terra
orta est, & iustitia de cœlo prospexit. Tempus
7 * Veris renouationis, repræsentat Ecclesia in
aduentu Domini, per quẽ omnia renouata sunt
vsque ad natale Domini. Vnde ad notandũ,quod
patres illius temporis habuerunt aliquid lumi-
nis:sed multum obscuritatis, respectu sequen-
tium, minora cantica lætitiæ cantat:Gloria pa-
tri, & alleluia : sed maiora supprimit scilicet
Gloria in excelsis. Te Deum laudamus, & se-
quentia, prout ibi dicetur. Quia enim hoc tem-
pore peccatum regnauit:non propter ignoran-
tiam,vt mors pri⁹, sed propter carnis infirmita-
tem,ideò canitur alleluia,quia partes hui⁹ tem-
poris sub lege fuerunt:sed Gloria in excelsis si-
letur:quod signũ est pacis & iustitiæ : quam lex
8 dare nequiuit. * Tẽpus æstatis & reconciliatio-
nis siue regressionis repræsentat Ecclesia ab
octaua Paschæ vsque ad octauam Pent.quia per
paschalem agnum reconciliamur Deo : omnia
cantica lætitiæ & ferè post omnes dictiones,al-
leluia multiplicamus, ad significandũ habitum
gaudiũ de nostra resurrectione. Significat enim
tempus illud,statum fidelitatis æternæ : tunc &
Gloria in excelsis, canitur quia in resurrectione
iustitia,id est, charitas perficietur : & plena pax
dabitur. Duplex enim alleluia canitur,in albis,

& in dominicis illius temporis : & stantes tunc
oramus. In priuatis verò feriis. Gloria in excel-
sis:& duplex alleluia non canitur, licet sæpè al-
leluia, præterquam in lxx. dicatur prout sub tit.
de septem diebus post Pascha, & in seq. tit. di-
cetur.*Tempus autumni & peregrinationis, re- 9
præsentat Ecclesia, ab octauis Pent. vsque ad
aduentũ Dñi: quia nobis Deo reconciliatis, non
restat, nisi vt nos peregrinos reputemus cũ Psal.
dicente: Aduena ego sum & peregrin⁹, &c. Can-
tans omnia lætitiæ cantica, ad designandũ gau-
dium his, quibus sunt diuina mysteria reuelata :
quandoque tamen aliqua cantica subticet : nec
multiplicat alleluia : sicut fecit in tẽpore præ-
cedenti. Ad significandũ declinationem à bono,
quam nobis negligentia nostra parit : & cantat
alleluia in spem resurrectionis, & Gloria in ex-
celsis pro iustitia reddita. Item quotidie dicit
alleluia, sed non gloria in excelsis: vt dicetur sub
tempore aduentus. Cantat etiam alleluia, post
graduale in signũ laboris, per quem ad patriam
vitæ transeundum est. Ex præmissis colligitur
euidenter, quod rectè in princ. hyemis homo,
Ps. 17. quasi desperans, dicit : Circumdederunt me ge-
mit⁹ mortis. In principio Veris, quasi respirans
dicit, Ad te leuaui animam. In principio æstatis
architectus Ecclesiæ Petrus, renatis per Baptis-
1.Pet.2. mum, & illuminatis per gratiã, dicit : Quasi mo-
do geniti infantes, &c. In principio autumni,
exultans Dei misericordia, dicit: Dñe in tua mi-
sericordia speraui, sed attendens miseriã, in quã
ex sua negligentia lapsus est, statim subiunxit
versiculum, Vsquequo Dñe obliuisceris me in
finem:& graduale. Ego dixi Dñe, miserere mei,
sana animam meam, quia peccaui tibi.*Rursus 10
hæc quatuor tempora considerantur secundum
quatuor principales diei partes, quæ sunt nox,
pertinẽs ad tempus deuiationis. Nox enim ob-
scura est, & idololatræ cæci erant. Aurora, perti-
nens ad tempus reuocationis. Meridies, perti-
nens ad tempus reconciliationis, siue regressio-
nis. Et vespera pertinet ad tẽpus peregrinatio-
nis.*Designatur etiam per quatuor principales 11
Christi actiones, quæ sunt natiuitas, passio, re-
surrectio, & aduentus ad iudicium. Ad natiuita-
tem pertinet circumcisio, apparitio, Baptismus,
& purificatio. Ad passionem ieiunium, & tenta-
tio. Ad resurrectionẽ, ascensio in cœlũ, & sancti
spiritus emissio. Ad aduentũ ad iudicium, trans-
Mat. 3. figuratio, & miraculorum operatio. Item, passio
comparatur hyemi: natiuitas, Veri : resurrectio,
æstati: aduentus ad iudicium, autumno : quando
vetustus dierum sedebit, tenens ventilabrum in
manu sua, & mundabit aream suam, &c. Itẽ na-
tiuitas Christi concordat tempori reuocationis
seu renouationis propter prophetas, qui eum
multis modis prædixerunt : passio Christi tem-
pori deuiationis propter pœnã culpæ priorum
parentũ. Resurrectio, tempori regressionis, pro-
pter lætitiam. Aduentus ad iudicium, tempori
peregrinationis: quia huiusmodi tempus dura- *Ps. 38.*
bit vsque in diem iudicij: vnde Propheta, Adue-
na ego sum apud te:& peregrin⁹, sicut omnes
patres mei. Tempus ergo reuocationis siue re-
nouationis, quæ facta est per legem & Prophe-
tas, durat vsque ad natale Dñi tantum : vt præ-
missum est. Alij tamen dicunt, quod vsque ad se-
ptuag. & ibi incipit tempus deuiationis. Sed se-
cundum primum dictum, quæritur de tempore,
quod est à natali Dñi, vsque ad lxx. sub quo di-
ctorum temporum contineatur. Super quo di-
cunt quidã, quod tempus est à natali, vsque ad
octauas Epiphaniæ, pertinet ad tempus regres-
sionis quod est temp⁹ gaudij: sicut & illud: vnde
& in quibusdã Ecclesiis tunc albis vtuntur ve-
stimentis, sicut & tempore paschali: neque tunc
ieiunatur : nec genua flectuntur. Reliqua verò
pars, scilicet ab octauis epiphanię vsque ad lxx.
sub tempore peregrinationis continetur, & licet
Esa. legatur die natalis Dñi : non ideò dies illa
est, secundum ipsos, de tempore reuocationis.
Alia enim consideratione hoc fit, & ante Euan-
gelium in nocturnis, & ante epistolam in missa.
Supponitur enim tunc basis columnæ : vt per
vtrumque testamentũ natiuitas Christi probe-
12 tur.*Item quæritur quare à tempore veris siue
renouationis, seu reuocationis incipiunt Eccle-
siæ officia. Videtur enim quod deberent incipe-
re à tempore hyemis, siue deuiationis: quia pri⁹
est deuiatio, quam à deuiatione reuocatio. Præ-
tereà, in tempore deuiationis legitur prim⁹ lib.
Theologiæ, scilicet Gen. Super hoc dicunt qui-
dam, quod facit Ecclesia ne incipiat ab errore.
Sed certè non dicitur tempus illud deuiationis,
eo quod Ecclesia illo tempore deuiet : sed quia
errorem priorum parentum recolit, vt nos ad
pœnitentiam trahat:& ideò hæc ratio non pla-
cet. Est ergo ratio, quia per aduentum Domini *Apoc. 21*
noua facta sunt. Vnde Apoc. Ecce noua facio
omnia: ideò in honorẽ aduentus Dñi, à tempore
renouationis incipit Ecclesia officiũ suum. Præ-
tereà, si inciperet ab hyeme, vtens verbis despe-
rationis, posset homo illa audiens desperare.
Meritò ergo incipit à vere: vt cũ postea audie-
rit verba desperationis, non desperet: quia præ-
cessit certa promissio veræ liberationis, quæ fit
in aduentu. Incipit ergo à tempore renouationis
13 seu reuocationis, in quo tenet rem.†Qui autem
libri, & quibus temporibus legantur, breuiter
est videndum. Et quidem in plerisque locis ab
aduentu Dñi vsque ad natale eius legitur Esa.
qui quanto de Christo vrbani⁹ cæteris prophe-
tauit, tanto natiuitati eius legitur vicinius, præ-
terquam in ieiuniis quatuor temporũ quæ pro-
prias habent lectiones. In ipsa etiam natiuitate
non solum de illo legitur & cantatur: sed etiam
de causis ipsius festiuitatis: prout in omnib⁹ fieri
solet festiuitatibus : quod fit, ad ostendendũ ma-
14 gnum gaudium nobis cœlitus datum.†In prima
verò dominica post natale legitur in quibusdam
Ecclesiis

Eccleſiis de epiſtolis Pauli ad ipſam pertinen-
tibus natiuitaté. In octaua natalis de ſermoni-
bus, & de homilia Euangelij eiuſdem diei. In
epiphania de Eſa. ſecundum Gelaſium Papam
xxv.d.ſancta.in palea. In octaua epiphaniæ de
homilia eiuſdem diei. Ab octaua epiphaniæ vſ-
que ad lxx. canitur de Pſal. & leguntur epiſto-
læ Pauli:in quibus legitur de labore & luctu, &
pugna eius.*In ſeptuageſima verò,vſque ad do- 15
minicam ante ramos palmarum,legitur penta-
teucum.Septuageſima enim tempus noſtræ ca-
ptiuitatis, & pœnæ & culpæ deſignat, de qua
myſticè ad Hieruſalem redire debemus, ſicut
per Hebræos olim de Babylonica captiuitate
exeuntes figuratum eſt. Vt ergo memores ſint
captiuitatis ſuæ,qui ſurſum tédunt,legitur pri-
mò de Adam,qui in principio mundi factus eſt,
& de eiectione eius de Paradiſo : deinde de di-
luuio,& quomodo Abraham exiuit de terra ſua,
& de mundi huius laboribus, exemplũ patien-
tiæ, & ſicut olim Hebræi captiuitati ducti in
Babyloniã, in triſtitia fuerunt ferè vſque ad fi-
nem ſeptuaginta annorum,& cõceſſa ſibi licen-
tia repatriandi gauiſi ſunt:licet non plenariè:ita
& nos ferè vſque ad finem ſeptuaginta dierum,
ſcilicet in ſeptuageſima tacemus voces,& can-
tica lætitiæ,vt præmiſſum eſt,& ſub tit.de tem-
pore aduentus dicetur:quindecim tamen diebꝰ
ante Paſcha legitur Hier.quia ille apertiꝰ,quàm
alij de paſſione tractauit,& in propria paſſione,
Dñi paſſioné præſignauit. Ab octauis verò Pa-
ſchæ quindecim diebus,vel ſecundum alios,vſ-
que ad quartam Dominicam poſt Paſcha,Apoc.
legitur & cantatur propter myſteria paſſionis
& reſurrectionis, quæ Ioanni reuelata ſunt, &
Apoſtoli prædicauerunt.In Apoc.enim fit men-
tio de ciuitate noua Hieruſalem. † Deinde vſ- 16
que ad Aſcenſioné leguntur epiſtolæ canonicæ
& Act. Apoſt.& cãtatur de Pſalmis,quia & Da-
uid prophetauit de paſſione,& reſurrectione,&
aſcenſione, & Apoſtoli prædicauerunt, quæ à
Dño didicerunt, vſque ad Aſcenſioné eius cor-
porali præſentia perfruentes. Inter Aſcéſionem
verò & Pent.cantatur de ipſo feſto,quia diſci-
puli ſurſum ſubleuati, promiſſa patris munera
expectabãt.Ab octauis Pent.vſque ad Calendas
Auguſti, leguntur libri Regũ & Paralip. & can-
tatur Deus omnium, quia ſicut Samuel, Saul,
Dauid, & alij pro lege Dñi pugnauerunt, ſic &
nos poſtquam accepimus donum Spiritꝰ ſancti
in Baptiſmo, virtute debemus pugnare contra
dęmones formati,nati,nutriti & armati.*A Ca- 17
lendis Auguſti, vſque ad Cal.Septembris, legi-
tur & cantatur de Sapientia,quia in pugna ma-
ximè neceſſaria eſt ſapientia:vel quia Auguſtus
ſextus eſt menſis,& in ſexta ætate,qua Deꝰ ve-
nit, debemꝰ propter eius præſentiam ſapienter
viuere, quia inter nos audita eſt ſapientia ipſa,
quæ ex ore altiſſimi prodiit. Rurſus menſis ille
calidus eſt & medius in anno. Per quod media
hominis ætas deſignatur:& in media æſtate, vbi
quiſque ab æſtu vitiorum plus accenditur, plus
ſuccurrere debet ſapientia. In Septembri legi-
tur & cantatur de Iob, Tobia, Eſdra, Iudith,&
Heſter, quia hi aduerſa patienter ſuſtinuerunt,
& Eccleſia in fine mundi aduerſa omnia pro
18 Dño tolerabit. † A Calendis Octobris,vſque ad
Nouembrem leguntur libri Machab.& canta-
tur de eis,quia iſte octauus menſis lætitiam re-
ſurrectionis myſticat, quia ſicut Iudæi finitis
præliis & reſtaurato templo in hymnis & con-
feſſionibus benedicebant Dñm:ſic in gloria re-
ſurrectionis & magnæ feſtiuitatis deuictis præ-
liis diaboli ſancti & iuſti in Dño feſtiuabunt &
gaudebunt,iuxta illud:Beati,qui habitant in do-
19 mo tua Domine. † A Calendis Nouẽbris,vſque
ad aduentum Domini leguntur Ezechiel & Da-
niel, & duodecim Prophetæ minores, cum re-
ſponſoriis, Vidi Dominũ,&c. Ezechiel enim vi-
dit quatuor animalia in figura quatuor Euange-
liſtarum,quæ natiuitatem,paſſioné, reſurrectio-
nem, & aſcenſionem docuerunt. Iſti ergo ideò
ante aduentum leguntur : quia clarius Chriſti
aduentum prædixerunt. Denique Aureliꝰ Papa
in Bucardo lib.iij. c.hi qui,ſtatuit,vt qui inuenti
fuerint libros famoſos & ignotos in Eccleſia le-
gere,vel cantare,excommunicent.Ex præmiſſis
ergo liquet quod in Eccleſia libri noui & vete-
ris teſtamenti leguntur: quod etiã in ſuis locis
dicetur : de ordine etiam aliorum librorũ dice-
20 tur ſub dominica ij. poſt Pent. † Et eſt notandũ,
quod teſtamentum dupliciter accipitur. Nam
promiſſio ipſa, ſcilicet id quod teſtatur ſeu le-
gitur,dicitur teſtamentum.Vnde noui teſt.dici-
tur gratia fidelibus promiſſa, ſcilicet fides &
charitas. Cæteræ virtutes ſiue vita æterna in fu-
turo:& virtꝰ in præſenti vita:& Apoſt.ideò nou. *Hebr.9.*
teſt.teſtator eſt:vt repromiſſioné accipiant, qui
vocati ſunt, hæreditatis æternæ : extra de cel.
Miſ. cum Marthæ, §.cæterum. Scriptura etiam,
qua illa promittuntur,dicitur teſtamentũ. Vnde
nouum teſtamentũ, dicitur ſcriptura noui teſt.
& vetus teſtamentum,dicitur ſcriptura vet.teſt.
de conſec.d.iiij. ſicut in ſacra in princ. Et hæc
quaſi humana ſimilitudine dicũtur. Sicut enim
qui teſtamentum condit,hæredem inſtituit:chi-
rographũ facit, teſtes aduocat,agenda per hæ-
redem indicit:ſic & Deus pater volens filios Iſ-
raël in terra promiſſionis hæredes inſtituere,
chirographum fecit, id eſt, legem dedit : teſtes
acciuit, ſcilicet Moſen & Aaron, & agenda per
illos edixit, & hoc eſt vetus teſt. Sed quia in eo
tranſitoria & temporalia repromittebat : extrà
de celeb. miſ. §.cæterum, ideò Chriſtus volens
Chriſtianos,ſcilicet fideles,æternæ hæreditatis
hæredes facere, conſequenter nouũ teſt. condi-
dit,ſcilicet Euangelium : aduocauit teſtes,ſcili-
cet Apoſtolos,eiſque agenda indixit, quod te-
ſtamentum tandem morte propria conſecrauit.
Prætereà teſtamentum eſt teſtatio mentis, qua

quiſque quod mente concipit, ore teſtatur: &
per ſcripturam corroborari iubet xiiij.q.ij.§.ſit
illud. Vnde de hac etiam ſimilitudine hîc &
illa ſcriptura dicitur teſtamentum. Cæterum
ideò illa ſcriptura, dicitur vetus teſtamen-
tum. * Primò, quia vetera, id eſt, terrena,ſcili- 21
cet ad veterem hominem pertinentia promit-
tebat,dicens: Si hæc & illa feceritis, bona ter-
ræ comedetis,& iterum:Terram fluentem lacte
& melle dabo vobis, & ſimilia. Vnde illud ve-
tus & tranſitorium fuit. Secundò dicitur vetus
teſt. quod per veterem hominem, ſcilicet, per
Moſen veterem vetuſtate peccati miniſtratum
fuit. Tertiò, quia nouo ſuperueniente ceſſauit,
& deſiit tanquam aliquid vetuſtum,vnde Apoſt.
2.Cor.3. Vetera tranſierunt: ecce noua facta ſunt om-
nia. Quartò, dicitur vetus reſpectu noui: quia
eo fuit antiquius tempore. Quintò, qui à vetu-
ſtate peccati nos liberat. * Hæc verò ſcriptura 22
nouum dicitur teſtamentum. Primò,quia noua,
id eſt,cœleſtia,ſcilicet ad cœleſtis hominis con-
ſeruationem pertinentia promittit, dicens:Qui
agrum aut domum,&c. Centuplum accipiet,&
vitam æternam poſſidebit. Secundò, dicitur
nouum quia per nouum hominem, id eſt, ab
omni peccato immunem, ſcilicet per Chriſtum
miniſtratum eſt. Tertiò dicitur nouum, id eſt,
vltimum, quia nouiſſimum homini teſtamen-
tum immobile perſeuerat:quod teſtatoris obi-
tu confirmatur,vt extrà de celeb.Miſ.cum Mar-
thæ,§.cæterum, & xiij.q.ij.c.vlt. Hinc enim di-
citur æternum, id eſt,perpetuum quaſi durabi-
le ac immutabile,de quo dictum eſt in iiij. par-
te ſub vij. particula ſecreti, ſuper verbo: noui
Rom.5. & æterni. Chriſtus enim iam non moritur, &
mors illi vltrà non dominabitur, de conſec.
diſt. ij. ſemel. Quartò, dicitur nouum,reſpectu
veteris:quia illo magis eſt nouum tempore:vel
quia vetus lex eſt quaſi radix: ipſum verò
nouum teſtamentum eſt quaſi fructus. Quintò,
quia innouat: non enim illud dicunt,niſi homi-
nes renati ex vetuſtate per gratiam pertinentes
iam ad nouum teſtamentum, quod eſt regnum
cœlorum. * Circa libros Eccleſiaſtici officij 23
ſciendum eſt, quod ipſum officium conſiſtit in
cantu & in lectione:de cantu tres ſunt libri: de
lectione ſex. Sunt etiam quidam alij libri Ec-
cleſiaſtici: provt in ij.parte in fine tractatus de
ſacerdote dictum eſt. * Sanè tres libri de cantu, 24
ſunt antiphonarius, graduarius, & tropona-
rius. Antiphonarius,à digniori videlicet, ab an-
tiphonis nomen ſumpſit, quas B. Ignatius Pa-
triarcha audiuit per Angelos decantari: cum
tamen ibi ſint reſponſoria atque verſus. In ple-
riſque tamen locis liber iſte reſponſonarium, à
reſponſoriis, quæ ibidem continentur, appella-
tur. Graduarius, dictus * eſt à gradualibus, quæ 25
in eo continentur qui à pluribus officiariis
nuncupatur, ab officiis ſeu introitibus,qui ibi
continentur. Graduale, dictum eſt à gradibus:

provt dictum eſt in quarta parte ſub titulo
de graduali. De intitulatione graduarij, anti-
phonarij, & lectionarij, in ſequenti titul. di-
26 cetur. † Trophonarius eſt liber continens
τρόπους, id eſt, cantus, qui cum introitu Miſ-
ſæ dicuntur, præſertim à Monachis. Vocan-
tur etiam τρόποι, ſequentiæ ſiue proſæ Κύριε
ἐλέησον & neumæ. Et dicitur à τρόπος quod eſt
conuerſio: de quo in eadem parte ſub titul.
de introitu dictum eſt. Quidam etiam hunc
librum proſarum à proſis appellant. Vitalia-
nus cantum Romanum inſtituit, & organo
27 concordauit. † Cæterùm libri lectionum ſunt
iſti. Primus, eſt bibliotheca. Secundus, ho-
miliarius. Tertius, paſſionarius. Quartus, le-
gendarius. Quintus, lectionarius. Sextus, ſer-
mologus. Bibliotheca, à Græco nomen acce-
pit, & eſt nomen æquiuocum, ſcilicet locus,
in quo libri reponuntur, & volumen, ex om-
nibus libris ve. & no. teſtam. à Hier. compoſi-
28 tum. † Homiliarius, eſt liber continens ſan-
ctorum homilias: & legitur in dominicis & in
natali, & in feſtis ſanctorum propria Euange-
lia habentium: & in Paſcha & Pentec. cum fe-
rialibus eorumdem, Homilia autem, idem eſt
quod bona laus, ſiue verbum ad populum. Et
nota quod plures fecerunt homilias: videlicet
Aug. Hier. Beda, Orig. Gregor. & alij, Beda
tamen alias non compoſuit, niſi quas Auguſt.
compoſuerat: ſed ſuis verbis eaſdem ſuperue-
ſtiuit: nam Auguſt. verba diſputationis habuit,
Beda verò ſtylum ſermonis & lectionis. Quare
Beda vocatur venerabilis, vt in vij. parte ſub
eius feſto dicetur. Item non omnes homiliæ
authenticæ ſunt: vt quædam Origenis, qui ad
hæreſim dicitur declinaſſe. Aliquæ tamen ho-
miliæ ipſius à B. Hieron. teſte Papa Gelaſio, le-
guntur fuiſſe correctæ ſeu approbatæ xv. d.
ſancta. in palea. Et quandocumque illa in Ec-
cleſia leguntur,nomen authoris, propter hære-
ſis infamiam ſubticetur ſicut & nomen Salo-
monis, qui deceptus fuit à mulieribus, tacetur
in lectionibus propter infamiã idololatriæ, ſed
dicitur: lectio libri Sapientiæ: ſic etiam quia
Moſes hæſitauit ad aquas contradictionis,quia
Dñm exacerbauit, non dicitur lectio libri Ge-
neſis Moſis legiſlatoris:ſicut dicitur lectio libri
Apoc. B. Ioannis Apoſtoli. De hoc agitur in
proœm. v. partis & ſub ſabbato Paſchali. Vo-
lunt tamen quidam, quod in principio homi-
liarum ipſius dicatur: Homilia Origenis cor-
recta ſeu approbata à Hieron. & in ſequenti-
29 bus dici debet homilia eiuſdem.*Paſſionarius
eſt liber continens paſſiones ſanctorum: & le-
gitur in feſtis martyrum. Plures autem ſunt
paſſionarij,quorum quidam canonizati,quidam
verò teſte Papa Gelaſio xv.diſt. ſancta.in palea.
ſunt apocryphi:vt de B.Georg. & Cyric. & Iuli-
ta,& alij quidam quos hæretici compilaſſe di-
cuntur: quare in Eccleſia legi interdicuntur.

Antheros

Antheros Papa statuit martyrum gesta scribi,&
in Ecclesiis haberi, & hoc propter maximum
presbyterorum numerum martyrio coronatũ.
* Legendarius autem, vocatur liber ille, vbi 30
agitur de vita & obitu confessorum:vt Hilarij,
Martini, & aliorum confessorum, & legitur in
festis eorum,dum tamen authenticatus sit.*Le- 31
ctionarius est,in quo lectiones Epistolarũ Pauli,
& aliæ leguntur, qui quandoque Epistolarius
dicitur:& etiã legendarius dici potest.* Sermo- 32
logus,est liber continens sermones, quos Papa
& alij plures sancti composuerunt: & legitur
in festis confessorum, à natali vsque ad octauas
Epiphaniæ,in purificatione B.Mariæ & in festo
omniũ sanctorũ & in pluribus aliis. * Conside- 33
randũ est quoque trium scripturas præcipuè in
Ecclesia frequentari:scilicet Dauid Prophetæ,
qui fuit homicida,proditor & adulter.Matthæi
Apostoli,qui fuit publicanus, & in hoc ipso in-
famis:& Pauli, qui fuit crudelis Christi & Ec-
clesiæ persecutor, & etiam Augustini, qui fuit
Manichæus,& tempore Theodosij Imperato-
ris conuersus est. Quod fit in exemplum,vide-
licet vt alij peccatores non desperent, sed spe-
rent, si tamen pœnituerint, posse veniam con-
sequi,quantumlibet graui noxa perplexi sint,&
orationes & eleemosynas eorũ post pœniten-
tiam posse Deo complacere. * Et est sciendum 34
quòd B.Hiero.tempore Damasi Papæ correxit
Psalteriũ. lxx. interpretum,quod tunc cantaba-
tur vbique,& adhuc iuxta ordinationem Greg.
Papæ qui postremò officiũ Ecclesiasticũ ordi-
nauit, secundũ illud:antiphonas,responsoria,al-
leluia, tractus & alia quædam in Ecclesia de-
cantamus. Subsequenter verò Psalterio ipso
iterato corrupto, idem Hieron. illud de nouo
integrè ex Græco transtulit in Latinum: prout
ipse in ipsius Psalterij procemio attestatur:
quod nouum dictus Damasus rogitu ipsius Hie-
ron. instituit decantari, & vulgariter gallicum
appellatur,& quasi vbique legitur: & ferè cõ-
muniter cum suo procemio in textu Bibliæ ha-
betur. Præmissum verò Psalterium secundum
lxx. Romanis remansit, & hodie illo vtuntur.
Denique idem Hieron. attendens, quod Iudæi
nobis improperabãt, quod Psalterium falsifica-
uerimus, quoniam à suo verbo discordabat,
tertiò Psalterium de verbo ad verbũ ex Hebræo
transtulit in Latinũ, quod in pluribus à Gallico
discrepat ac Romano: pauci tamen illud ha-
bent quamvis ab omnibus & in textu Bibliæ
deberet haberi. Et no. quod quidam portant
Psalterium,sed in eo non psallunt:prout dictum
est in tit. de laudibus matutinis. Quæ sint do-
minicæ & dies & priuilegiati,& principales, &
qualiter dies dominica maior est aliis diebus,
quibus nominibus dies septimanæ appellentur,
& qui sint dies profesti, qui festiuales, siue so-
lennes, in proœ.vij. partis dicetur.Gregor. Pa-
pa.xcij. di. c. fi. instituit, ne in Ecclesia Rom.
diaconi cantare debeant,sed solum Euangelicæ
lectionis officia inter Missarum solennia exol-
uant. Psalmos verò ac reliquas lectiones sub-
diaconi, vel si necesse fuerit minores ordines
exhibeant siue dicant.

SVMMARIVM.

1 *Aduentus, est initium officij Ecclesiastici.*
2 *Petrus Apostolus, Aduentum instituit, in honorem quadruplicis Dominici aduẽtus.*
3 *Aduentus primus Christi,quid attulerit homini: quid secundus, quid tertius, quid quartus.*
4 *Aduentus per quot septimanas celebretur.*
5 *Per treis Aduentus hebdomadas,accipimus trium temporum partes.*
6 *Aduentus ieiunium, est exultationis partim, partim & mœroris.*
7 *Vrbanus Papa secundus, officium B. Mariæ quotidianum instituit.*
8 *Antiphonæ laudum Dominicarum aduẽtus, quare terminentur per alleluia.*
9 *Aduentus, quo tempore incipiat. Et quot diebus constet. num.*10.
11 *Aduentus prima Dominica,vnde inchoetur.*
12 *Aduentus intitulatio cur duplex,& cur duplex inchoatio. Rationem vide ibid. & num.*13.14.15.

CAPVT II.

De tempore Aduentus.

QVoniam, sicut præmissum * est, Eccle-
1 siastica officia ab Aduentu Dñi, quod est
tẽpus renouationis incipiunt,meritò ab hoc tẽ-
2 pore ducimus initium assumendũ. * Prænotan-
dum igitur est, quòd B.Petrus primò instituit
tres septimanas integras ante natale venerari,
in commemorationẽ aduentus Christi:& quar-
tã,quæ tamen nunquam perficitur,quia vigilia
natalis non est de aduẽtu:vt infrà dicetur. Agi-
tur ergo aduentus Dñi per quatuor septimanas
ad magnificandũ, quòd est quadruplex aduẽtus
filij Dei:sed vltima nunquã finitur, quia sancto-
rũ gloria quæ dabitur in vltimo aduẽtu,scilicet
ad iudicium nunquã terminabitur. Primus ad-
uẽtus est in carnẽ, scilicet in vtero Virginis as-
sumptã:de quo dictum est,Osanna filio Dauid,
benedictus,qui venit in nomine Dñi.Secundus,
in mẽtem,qui descẽsus fit quotidie in cordibus
fideliũ,per Spiritũ sanctum:de quo Ioan.14. c.
ad eũ veniemus, & apud eũ mansionem facie-
mus:& dicit Sap.9. domine, emitte sapientiam
tuã,vt mecum sit. De his habetur Abacuc.2. Si
moram fecerit,expecta eũ, quia veniens veniet
& non tardabit. Tertius aduentus est in morte
cuiuslibet,de quo dicit B.Iacob. Patientes esto- *Iacob.6.*
tẽ,vsque ad aduentũ domini: & Mat.23.Si sci-
ret paterfamilias qua hora veniret fur,&c.ideò
& vos estote parati, &c. & iterum: Si in prima
vigilia venerit,id est,in iuuentute,& in secunda,
&c. & ita inuenerit,s.in pœnitentia: beati sunt
serui illi. Quartus erit in majestate, qui erit in
die

die iudicij. De illo legitur Esa 3.c. Dñs ad iudi-
cium veniet, cum senioribus populi sui. * Et 3
no. quòd primus aduentus liberauit animas à
diaboli seruitute. Secundus, liberat eas à pec-
cato. Tertius, à pœna. Quartus, corpora liberat.
Verumtamen Ecclesia non celebrat nisi duos
aduentus, scilicet in carnē, & ad iudicium. Nam
primum & secundum reputat pro eodem: ideò
enim venit in carnem, vt veniat in mentē, ideo-
que dictum est. Veniens veniet, & non tardabit:
veniens, scilicet in carnem, veniet scilicet in
mentem, & iterum: quia vterque misericordiæ
est. Similiter tertius & quartus habentur pro
eodem, quia vterque est iustitiæ ratione vnius
effectus. Celebrat ergo Ecclesia aduentum hu-
iusmodi, sub binario, vt filiis suis generet timo-
Psal. 23. rem & amorem Dei: vnde in Psal. Eleuamini
Psal. 16. portæ æternales, &c. Timor Dñi sanctus qui
permanet in ætern. & amor, scilicet ipsius qui
similiter in æternum durabit. Vnde. 1. ad Cor.
13. c. Charitas nunquā excidit. de pœ. di. ij. cha-
ritas, timorem autē debemus ei vt Dño, amorē
vt patri. Vnde Malach. 2. Si ego sum pater, vbi
est amor? & si Dñs, vbi est timor? Celebratur
ergo aduētus per quatuor septimanas. In* pri- 4
ma specialiter de primo aduentu cantat Eccle-
sia. In secunda & tertia de secundo, & hoc ideò,
quia antiqui patres primū aduentū tantū expe-
ctauerūt. Secundū verò antiqui & moderni. In
quarta verò septimana, recolit Ecclesia tēpus,
in quo Dñs descendit in vterum Virginis: vnde
Esai. 13. tunc: Rorate cœli desuper, & nubes pluant iu-
stū: aperiatur terra, & germinet saluatorē. Item
tempus à primo aduentu, vsque ad secūdum, re-
colit Ecclesia inter Pente. & aduentū domini,
in quo cantat alleluia, in spe resurrectionis, &
Gloria in excelsis Deo pro iustitia redditæ, &
dicit quotidie alleluia, quia spes eius non in-
firmatur. Sed gloria in excelsis Deo: & in terra
pax hominibus bonæ volūtatis: non dicit quo-
tidie, sed tantū in festis, quia semper in fide non
semper in operibus laudat. Quotidie enim of-
fendit: licet semper in fide iustitiam teneat. De
hoc est dictū in proœ. huius partis, & dicetur
sub ti. de septē diebus post Pascha. Cæterū per
tres aduentus hebdomadas triū temporū patres
accipimus. * Primi, fuerunt ante legē, qui pro- 5
cul à Deo remoti clamabant: Ad te leuaui. Se-
cundi, sub lege: qui doctrina legis instructi, &
ideò ad lumen propius accedentes, in introitu
populus Sion appellatur. Tertij, fuerūt Prophe-
tæ: præsertim illi quos inuenit Christi natiuitas:
vt Simeon, quibus quia redemptor esse propè
dicitur in introitu: Gaudete. Asserunt etiam qui-
dā, quòd in officio primæ hebdomadæ agitur de
vocatione Iudæorū. In officio secundæ, de voca-
tione gentiū, vnde ibi dicitur: Ad saluādas om-
nes gentes in officio tertiæ de vocatione vtrius-
que populi. Vnde ibi dicitur: Nota sit omnibus
hominibus. Rursus cantatur in prima, in perso-
na Ioannis. In secunda. Prophetarū. In tertia,
Apostolorū. In quarta, in persona doctorū. Tē-
pore aduentus tacetur, Gloria in excelsis, quod
pertinet ad natiuitatem: vt in nocte natiuitatis
deuotius & auidius decātetur: ad notandū hunc
hymnū primò fuisse nocte illa ab Angelis de-
cantatū, quanquā maior gloria Christi est in Ec-
clesia tēpore noui test. quàm fuerit in veteri.
Tacetur etiā Ite, Missa est, quod pertinet ad re-
surrectionem. Meritò autē tacetur vtrumque in
aduentu: quia tunc vtrūque expectatur. Pari etiā
ratione tacetur: Pax vobis, quod similiter per-
tinet ad resurrectionē. Tacetur etiā. Te Deum
laudamus, quia nondū præsens est, quē expecta-
mus, & ad præsentes tantū hoc cantico vti so-
lemus. Et no. quòd hæc tria non semper se cō-
comitantur, vt dicetur in proœ. vij. partis. Sed
quare Alleluia, nō tacetur hoc tēpore, cùm sit
canticū lætitiæ, nā in aduētu est ieiuniū, nec tūc
nuptiæ celebrantur? Prætereà, aut est ieiunium,
mœroris, aut exultationis. Si mœroris, omnia
cantica exultationis debent taceri. Si exulta-
tionis, omnia debent dici ergo & gloria in ex-
celsis Deo. Solutio: hoc ieiuniū est partim exul-
tationis, & partim mœroris. Exultationis est, ra-
tione primi aduentus, scilicet in carnē, de quo
mentio fit in hoc tēpore. Mœroris est, propter
secundū aduentū, scilicet ad iudiciū: de quo fit
etiā ibi mentio: & ideò in eo quædam cantica
lætitiæ dicuntur propter aduentū misericordiæ
& exultationis: & quædā subticētur & ieiuna-
tur, propter aduentū seueræ iustitiæ & mœroris.
Alleluia ergo non subticetur, quoniā tempore
aduētus aliquid est lætitiæ propter spem, quam
habuerunt de Christi incarnatione, & propter
nostram certitudinē, quam habemus per primū
aduentū de futura glorificatione: sed in septua-
gesima non sic, quia totum tēpus illud mœroris
est, & ideò tunc nō dicuntur cantica Angelorū,
sed hominū, vt ibi dicetur. In festis verò nouem
lectionū, quæ occurrunt in aduētu, debet cele-
brari Missa de festo solemni in tertia, cū Glo-
ria in excelsis, &c. Ite, Missa est, & deponuntur
cappæ nigræ seu violaceæ, & assumuntur solē-
nes à ministris & sacerdote, prout festum re-
quirit. In hora verò nona de ieiunio Missa dici-
tur, & tunc dalmaticæ & subtilia, siue tunicellæ
dimittuntur, & competentes tempori & ieiunio
resumuntur, sicut in. iij. parte sub tit. de dalma-
tica dictū est. In hoc quoque tempore officium
B. Mariæ virginis non dicitur in Ecclesia, quia
totum officium huius temporis ad laudem eius
6 pertinet. * Et nota quòd Vrbanus Papa secun-
dus, qui fuit creatus M. lxxviij. & sedit annis. xij.
mensibus quatuor, in concilio apud Claromon.
celebrato, statuit, vt officium B. Mariæ virginis
quotidie diceretur: & in die sabbati solemniter
fieret, in quo officio matutino dicuntur illæ le-
ctiones: O beata Maria, quis dignè, sumptæ ex
illo sermone August. Loquimur dilectissimi, &c.
Hoc

Hoc etiam tempore non debet fieri specialiter
commemoratio alicuius sancti præcedentis
Christi aduentũ, non quia omnes illi in infer-
num descenderunt:& ideò Ecclesia occidenta-
lis pro eis non solemnizat : nec etiam sequen-
tium : quia cum hoc tempore Ecclesia de ad-
uentu filij Dei solemnizet:non est aliorum so-
lemnitas admiscenda:imò minor cedit maiori:
quia adueniente principe, cessat magistratus.
Idcirco cũ ipse sit præmiũ & corona sanctorum
omniũ : & sit omnia in omnibus, & sufficientia
singulorum:superfluum foret recurrere ad alio-
rum suffragia mendicata.C.de pala.sacra.largi
l. scrineis,in princ.lib.xij.Generalis tamen cõ-
memoratio omniũ sanctorũ, benè fit: quoniam
licet sancti ex aduentu filij Dei speciale gau-
diũ & præmiũ assecuti fuerint:maius tamen ad
generale gaudiũ eorũ extitit : quia creaturam
rationalem ex vnione ad diuinam naturam vi-
derunt ineffabiliter sublimatã, quia ergo bonũ
commune præponderat particulari:& per con-
sequens generale gaudium eorum gaudio spe-
ciali,quia illud,quod præmissum est,fuit omni-
bus sanctis vtriusque testamenti ad gaudium:
idcirco conueniẽs est, vt tempore ipsius aduen-
tus eorũ gaudium communiter & generaliter
recolatur : & in generali omniũ sanctorũ com-
memoratione, singulis diebus dicitur antipho-
na illa : Ecce Dominus veniet, & omnes sancti
eius cum eo:& erit lux magna in die illa, alle-
luia : quæ pertinet ad quartũ aduentum, in quo
apparebit gloria sanctorũ. Dicitur etiam cum
ipsa antiphona oratio illa.Conscientias nostras
quæsumus Domine visitãdo purifica,&c.in qua
similiter concordando cum antiphona,fit gene-
raliter commemoratio de omnibus sanctis,
dum dicitur ibi : vt veniens cum omnibus san-
ctis : & tunc pertinet ad quartum aduentum,
scilicet in maiestate.In multis tamẽ locis sub-
trahuntur verba illa:cũ omnibus sanctis:& tunc
pertinet ad secundum aduentum scilicet in
mente.Non fit etiam commemoratio de cruce,
sicut fit in aliis temporibus,ne prius videat Do-
minus passus,quam natus & iterum,ne fiat con-
tra illud præceptum Exod.23 & 24 non coques
hædum in lacte matris suæ: ed est,Christum non
crucifiges, dum adhuc tenet & lactans est.
Contra hoc præceptum fecerunt tunc Iudæi,
qui Christum eadem die,id est,eadem sexta fe-
ria,in qua,vt quidam dicunt conceptus est,cru-
cifixerunt. * Notandum autem est quòd tem- 8
pore aduentus omnes antiphonæ dominicales
in matutinis laudibus terminantur, per alle-
luia : ad significandum gaudium de certitudine
aduentus Saluatoris habitum : vt in matutino
officio sit quasi prædictio : & in matutinis lau-
dibus notetur exultatio.Item,in prima,secũda,
& tertia hebdomada, repetuntur responsoria
dominicalia : sed in quarta sunt specialia, quæ
per hebdomadam cantantur:& sunt quindecim:
quia ille expectatur venturus, qui instituerat
vetus testamentum,& erat instituturus nouum.
Quindenarius enim numerus consistit ex sep-
tenario, & octonario : at septenarius ad vetus:
octonarius verò ad nouum refertur test. In sin-
gulis quoque septimanis cantus renouatur,
propter gaudium proficientium, qui proficiunt
de virtute in virtutẽ:vt videant Deum Deorum Ps.38.
9 in Sion. * Illud etiã notandum est, quòd prima
dominica aduentus nunquam esse potest ante
quinto Calendas Decembris,nec etiã post ter-
tio Nonas Decembris,sed quæcumque illarum
septem literarum, quæ inter dictas Calend. &
Nonas includũtur,repræsentauerit dominicam:
ibi est prima dominica aduentus : sed & in do-
minica proximiori festo B.Andreæ, vel Calen-
das Decembris siue antè,siue retrò, est semper
initium aduentus, & si ipsum festum cadit in
10 dominica,ibi etiam est initium aduentus.* Ad-
uentus continere debet xxj.dies,id est, tres sep-
timanas integras ad minus præter vigiliam na-
talis Domini.Verumtamen cùm aduentus inci-
piat à die dominica, si fortè contingat similiter
natale in die dominica venire, oportet tempus
aduentus per quatuor hebdomadas protelari:
alioquin vigilia natalis & sabbatum quatuor
temporum concurrerent in eadem die, quod
esse non potest. lxxj. d. de leui. quia vtrumque
illorum proprium habet officium,& ad diuersa
tempora pertinent. Nam sabbatum, est de ad-
uentu, sed vigilia ad tempus gaudij pertinet
cùm non sit de aduentu sed de natali:& sic ad-
uentus non haberet viginti vnum diem:excepta
vigilia natalis sicut dictum est. Quòd vigilia
pertineat ad tempus gaudij patet ex ipsa ordi-
natione Gregorij, qui vltimas aduentus anti-
phonas posuit de Euangelio,scilicet Completi
sunt dies:& ecce completa sunt omnia.Quando
ergo natale est in dominica, quatuor tempora
celebrantur in penultima hebdomada.Si autem
natale venerit in secunda feria,vel deinceps vs-
que in dominicam:tunc post viginti vnum diem
habebit,in quo fiet vigilia:& quando festum ve-
nerit in secunda feria,fiet officium de vigilia in
die dominica:quæ propriũ non habet officium,
& tunc propter dominicam cantabitur alleluia:
sed ieiunabitur in sabbato præcedenti,tam pro
vigilia natalis,quàm pro ieiunio quatuor tem-
porũ.De hoc etiã dicetur sub ti.de capite ieiu-
11 niorum. * Non est etiam ignorandũ,quod licet
in principio siue in prima dominica aduentus
cantetur introitus:Ad te leuaui animam meam
Deus: si quis tamen diligenter attendat in do-
minica præcedenti illam præparatio aduentus
Domini, quo ad quædã inchoatur,quod osten-
dit Epistola, quæ tunc secundum quosdam le-
gitur:Ecce dies veniunt,dicit Dominus. Et sus- Hie.23.
citabo Dauid germen iustũ, &c. finis Euangelij
eiusdem diei, scilicet. Abiit Iesus trans mare
Tyberiadis:quod est Ioan.11.c. Hoc idem insi-
Kk nuat,

nuat, vbi dicitur. Hic eſt verè Propheta, qui
venturus eſt in mundũ, vt redimeret populũ, &c.
Satis enim conueniens eſt, quòd in præcedenti
dominica inchoëtur, quia non reſpiraret deſpe-
rans, niſi certa promiſſio veræ liberationis præ-
cederet: qua audita, reſpirans clamat: Ad te le-
uaui animam Deus meus, &c. In quinta igitur
hebdomada ante natiuitatẽ Dñi inchoatur præ-
paratio aduentus, quoad quædã. Vnde & in an-
tiquis gradualibus & lectionariis titulus eſt ta-
lis. Quinta dominica ante natiuitatem Domini:
nam ab illa dominica vſque ad natiuitatẽ Do-
mini ſunt quinque officia dominicalia, & quin-
que Epiſtolæ, & quinque Evangelia. In quarta
verò dominica ante natiuitatẽ Dñi inchoatur
præparatio aduentus, quoad officium matuti-
nale, & quoad multiplicem officiorum varie-
tatem, & innouationem: quia ergo quatuor ſunt
officia dominicalia, ab illa dominica vſque ad
natiuitatẽ: & ideò in antiphonariis nouis intitu-
latur quarta dominica. * Quadruplex autem 12
ratio huius duplicis intitulationis librorũ, & in-
choationis aduentus reddi cõſueuit. Prima, quia
per lectionariũ recolimus aduentum Domini
in mundũ: ſignificatum eſſe, per quinque mundi
ætates. Per antiphonarium verò recolimus ad-
uentum domini nuntiatũ eſſe, per quatuor or-
dines librorũ, ſcilicet per legẽ, per Prophetas,
per Pſalmos, & per initium Evangelij narrantis
Domini conceptionẽ. Initium Evangelij voca-
mus, quicquid eſt libro Lucæ: qui hiſtoriã ante
natiuitatem Domini plenius cæteris proſecutus
eſt, ſicut de Angelo à Zacharia miſſo annun-
tiante natiuitatem prçcurſoris: & ſicut de pro-
phetia illa: Benedictus Dominus Deus Iſraël,
quia viſitauit & fecit redemptionem plebis
ſuæ. Et de Gabriële Archangelo ad Virginem
miſſo, & ſimilibus. * Secunda eſt, quia actor le- 13
ctionarij nos hortatur, vt purgemus hoſpitium
noſtri corporis, quod per quinque ſenſus ſordi-
datum eſt, ad ſuſcipiendũ Deum: quia in ſordi-
bus habitare deſpicit Rex venturus. Actor verò
antiphonarij, nos docet purgare corpus noſtrũ,
conſtans ex quatuor elementis, faciẽtes dignam
manſionem Deo Regi venturo. Iuxta illud: Ego
& pater, ad eum veniemus, & manſionem apud
eum faciemus. * Tertia eſt, quia in quarta do- 14
minica aduentus, quæ ad ſpirituales, & non in
quinta dominica, quæ ad ſeculares pertinet: vt
dicetur in tit. ſeq. innouantur cantus. Spiritua-
lium enim eſt, canticum nouum cantare, & non
ſecularium, qui cum adhuc quaſi veteres ſint,
& mala eorum adhuc recentia potius lugere,
quam gaudere debent. Renouatus quidem can-
tus, gaudium electorum ſignificat, qui profi-
ciunt de virtute in virtutem, in qua videbitur
Pſal. 83. Deus Deorum in Sion. * Quarta eſt, quia in Ec- 15
cleſia duo ſunt ordines hominum expectan-
tium Domini aduentum, & ſtudentium, ad dignè
ſuſcipiendũ Deum venturum. Vnus ordo in ſe-
culari conuerſatione ſtudet alter in ſpirituali.
Seculares, qui rebus tranſitoriis ſtudent quæ
quinque corporis ſenſibus adminiſtrantur, per
quinque hebdomadas intelliguntur. Iuxta illud *Ioan. 6.*
Evangelij Ioan. Erant viri, quaſi quinque millia.
Siquidem quinque millia viri, Deum ſecuti, de-
ſignant eos, qui in ſeculari adhuc habitu poſi-
ti, exterioribus, quæ poſſidẽt, benè vti nouerant:
ipſi namque ſaturantur quinque panibus, quia
legalia inſtituta eis proponenda ſunt, qui per
quinarium numerũ propter quinq; libros Moſi
intelliguntur: Per quatuor verò ſeptimanas ſpi-
rituales intelligũtur, qui rebus tranſitoriis ab-
iectis, nudi nudum ſequuntur Chriſtum, qui per
quatuor Evangelia ad potiorem perfectionem
excitantur. Quòd etiam ad iſtos quaternarius
numerus pertineat, apparet in alio Evangelio,
in quo quatuor millia hominũ, qui ſunt Evan-
gelica perfectione ſublimes, leguntur refecti
ſeptem panibus, id eſt, ſeptiformi gratia eruditi
& repleti. Hanc diſtinctiõé figurauit Dominus
Moſi, quando in ingreſſu tabernaculi iuſſit poni
ſeptem columnas: & ante oraculum vnam, ante
ſancta ſanctorum quatuor: prout legitur Exod.
26. & 32. c. Siquidẽ quinque columnæ exterius
poſitæ, ſunt ſeculares, qui in exterioribus ma-
ximè verſantur, quatuor columnæ ante ſancta
ſanctorũ, ſunt ſpirituales, qui quaſi interius po-
ſiti, domino deuotius obſequuntur. Vna colum-
na ante tabernaculum vnitatem fidei: quã tam
iſti, quam illi colunt deſignant: & propter hanc
cauſam clerici ſeculares in veſpertinis officiis
quinque Pſalmos cantant. Monachi verò & re-
ligioſi, qui altiorem elegerunt viam, non niſi
quatuor, in quo ſe perfectiores oſtendunt. Quod
autem quadratum eſt ex quacumque parte ver-
tatur, manet idem & firmum. Similiter & per-
fectus quocumque loco & tempore, idem im-
mobilis manet.

SVMMARIVM.

1 *Dominicæ primæ Aduentus officium.*
2 *Reſponſorium Dominicæ primæ Aduentus, & eius expoſitio.*
3 *Hominis magna ignorantia.*
4 *Reſponſorium primum Aduentus, habet tres verſus, & cur. & n. 5. 6. 7.*
8 *Reſponſorium ſecundum Aduentus. Tertium n, 10. Quartum. 11. Quintum, Sextum, Septimum, n. 12. Octauum, & Nonum, num. 14.*
9 *Viſio, eſt triplex.*
15 *Miſſæ Aduentus introitus, prima Dominica.*
16 *Dei facies, intelligitur diuina cognitio.*
17 *Evangelium de Aduentu in Hieruſalem, cur hodie legatur.*

CAPVT III.

De prima Dominica Aduentus Domini.

1 PRima dominica * de Aduentu, quæ eſt quarta à natali domini, & in qua ſecundũ quoſdam inchoatur officium aduentus, pertinet ad

ſpiri

ſpirituales. Et ideò, in ea innouantur cantus, præcedens verò, quæ quinta eſt, ad ſeculares ſicut in præcedenti tit.dictum eſt. Ad ſpirituales pertinent duo verſiculi:quorũ vnus frequentatur in veſpertino officio:ſcilicet.Rorate cœli deſuper. Alter in matutino, ſcilicet. Vox clamantis in deſerto.In primo oſtenditur,quid facere debeant:in ſecundo exequuntur. Ipſi ſunt cœli rorantes, & nubes pluentes: ros eſt ſubtilior, & pluuia groſſior. Tunc ſunt rorantes, quando de incarnatione ſaluatoris ſubtilia dicunt:vt illud:Verbum caro factum eſt: & ſimilia:tunc ſunt pluentes, quando groſſiora, id eſt, intellectus faciliora dicunt; ſicut eſt,quòd Maria deſponſata eſt Ioſeph: & quòd puer natus eſt in Bethleem, & reclinatus in præſepio: & huiuſmodi.Iſti faciunt,quòd aperiatur terra, & germinet ſaluatorem. Ad literam.terra eſt virgo Maria,quæ aperta, quantum ad fidem cordis,ſine damno virginitatis,concepit & peperit ſaluatorem.Sed moraliter, terra eſt cor humanum, quod viri ſpirituales ſua prædicatione aperiunt:vt germinet ſaluatorem, id eſt, Chriſtus in eo reformetur.Iuxta illud Apoſt. Filioli mei,quos iterum parturio: donec Chriſtus reformetur in vobis. Iſti ſunt, vox clamantis in deſerto,id eſt, in mundo: parate viam Domini: rectas facite ſemitas eius. Viæ ſunt opera: ſemitæ ſunt cogitationes, quas debemus parare in aduentu ſaluatoris.Hanc præparationem notat oratio, quæ poſt communionem hac die in Miſſa ſequitur. Suſcipiamus Domine miſericordiam tuam in medio, &c. & ex eo, quòd in fine illius orationis dicitur:Congruis honoribus præcedamus. Viam ergo parare, eſt pœnitentiam agere,prædicare.Semitas rectas facere,eſt poſt mandata conſilia obſeruare. Sanè huius dominicæ totum matutinale officium, pertinet ad primum aduentum:vt præmiſſum eſt.Legitur enim in Eſa. qui de aduentu loquitur apertius, quam aliquis alius Propheta: vnde in ij. cap.ipſius habetur:Ecce mons,&c.in primo verò habetur de nequitia Iudæorum.Primum reſ-
ponſorium * eſt,Aſpiciens à longè, quod eſt de 2
primo aduentu: & non ſumitur de aliquo libro theologiæ:nec compilatum eſt à Gregorio ordinatore matutini officij: ſed à quodam eius monacho,quod inde apparet: quia illud intra hebdomadam non reperitur ſed omnia alia reſponſoria,ſic,quæ ab ipſo Gregor.edita ſunt. Et ſi obiiciatur, quòd illo dempto, non remanent, niſi octo reſponſoria iſti dominicæ reſpondètur quod nouem ſunt computato illo.Ecce dies veniunt, quod ſecundum ordinẽ Grego. nouum eſt:& cantatur in veſperis ſabbati præcedentis. Cantatur autem hoc reſponſorium in perſona Ioannis baptiſtæ vel ſponſæ dicentis:Aſpiciens à longe:à terra videlicet ad cœlum, video Dei potentiã venientem: & licet propriè patri potentia aſſignetur, hic tamen per potentiam accipe filium Dei, cui data eſt poteſtas in cœlo & in terra:qui eſt potens Dñs in prælio:cui Propheta:Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Hic venit dñ ſe viſibilẽ monſtrauit, & nebulam totam terram tegentem. Hæc nebula eſt Dei miſericordia:quæ præſtat refrigerium contra æſtũ vitiorum. Hanc Moſes intrauit,cùm ad ſuſcipiendũ legẽ aſcendit. Hanc Petrus intellexit,cùm in nube lucida vidẽs Dominũ,Moſen & Heliã,dixit: Faciamus hîc tria tabernacula. Hæc populum in deſertũ deduxit, & ab igne protexit.Hæc eſt virtus altiſſimi,quæ Virginem obumbrauit,quæ totam terram tegit, quia miſericordia Dñi plena eſt terra.Hæc etiã nebula,eſt humanitas filij Dei, quæ totũ mundum ſaluat. Medicina enim omnium in feſtinatione nebulæ. Nebula etiã poteſt dici infideli-
3 tas ſeu ignorantia. Ignorabat enim * homo Deum, ſeipſum, natale ſolum, & concupiſcentiam eſſe peccatum.Hæc nebula totam terram tegebat,quia omnes declinauerunt,ſimul inutiles facti ſunt. Ite obuiam ei & dicite:Nuntia n, ſ. t.e.qui regnat,es in populo Iſraël. Similia dixit Ioannes diſcipulis Parate viam Dñi: & per diſcipulos ad Chriſtũ: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Obuiam ſponſo,ſcilicet per viam charitatis,& dicite:nuntia nobis,quaſi dicat: Reuela nobis per tuam præſentiam, ſi tu es Meſſias in lege promiſſus:& ſi regnaturus
4 es in populo Iſraël. Porrò * in ſolito modo primũ reſponſorium habet in quibuſdam Eccleſiis tres verſus, ſicut & reſponſorium primũ natalis Dñi. Primò,ad ſignificandum,quòd iſte aduentus Dñi ſaluat homines trium tẽporum, ſcilicet illos, qui fuerunt ante legem,& ſub lege,& ſub tempore gratiæ:& propter hoc etiam fit triplex repetitio: prima à remotiori quoad finem: & poſteà à minus remoto, & poſteà à propinquiori,ad oſtendendũ quòd patres primi temporis remotiores fuerunt ab aduentu Chriſti quàm patres ſecundi, & tertij, & patres ſecundi temporis,magis remoti quàm patres tertij: deinde reincipitur reſponſorium,ad notandum deſiderium & ad ſignificandũ, quòd debemus attribuere finem & principium boni operis ei,qui eſt α & ω. xxxv. diſtinctione ab exordio. Vltimò, dictis verſibus ſubiungitur, Gloria Patri, quia omne deſiderium & ſeruitium, ad Deum trinum eſt referendum:& ibi non fit reiteratio partis, ſed totius reſponſorij, quia poſt vitam præſentem,omnia opera conſumentur:& tunc erit Dñs omnia in omnibus,& conſumma-
5 tio & ſufficientia omniũ. Secundò, ideò * præmiſſum reſponſorium tres habet verſus, & vnum gloria, ad ſignandum quatuor aduentus: de quibus in cap.præcedenti præmiſſum eſt: & ad deſignandum quatuor tẽpora, ſcilicet tempus ante legem, tempus legis, prophetiæ, & gratiæ. Alloquens enim Eccleſia omnes homines, qui fuerunt ante legem, quorum pauci ſe-

Ioan. 1. Mat. 1. Luc. 2. ad Gal. 4. Eſa. 40. Pſal. 44. Mat. 17. Luc. 1. Ioan. 1. Apoc. 1.

cuti sunt vnũ Deum, dicit primò versum: Quinque terrigenæ, &c. id est, O vos omnes, mali, boni, diuites & pauperes, ite obuiam ei, & dicite: Indica nobis, si tu es ipse, qui regnaturus es in populo Israël: in secundo versu, in persona hominum, qui fuerunt sub lege: in qua aliquid fuit imperfectionis, quia data fuit infirmis: alloquitur ipsum legislatoré. Qui regis Israël intende, quasi diceret, qui populũ Israël in lege tua regis, & sicut pastor ouem deducis: indica nobis, si tu es ipse, qui regnaturus es in populo Israël. In tertio iam ex dictis Prophetarum certificati de aduentu saluatoris, ex desiderio clamant: Excita potentiam tuam, & veni: qui regnaturus es in populo Israël. In aliis verò Ecclesiis, est tertius versus: Tollite portas. In quarto gratias agent Saluatori, de aduentu suo, qui dignatus est venire: imò toti trinitati, dicit Gloria Patri. * Tertiò responsorium ideò tres ha- 6
bet versus, quoniam lex, & Psalmodia, & prophetia hunc Saluatoris aduentũ prænuntiauerunt. Quartò, tres * versus, patres trium puero- 7
rum significant. Patres quidé ante legem, hunc aduentum præuiderunt. Patres sub lege, desiderauerunt. Patres gratiæ, prædicauerunt. Dicit ergo Ioan. Baptista vel Ecclesia: Vos patres ante legem quique terrigenæ & fi. h. s. in v.d. & pauper, ite obuiam ei. Terrigenas vocat malos, qui terrena sequuntur: filios hominũ dicit, bonos diuites: subdit quos terrigenas appellauerat, propter pauperes, quos filios hominũ. Vos ergo quique, id est, quilibet terrigenæ malitia diuites: & filij hominũ spiritu pauperes, qui estis simul in vnum, in vno ouili agni & hœdi: ite obuiam ei, vt vos mali per ingressum recipiatis: vos boni per progressum proficiatis. Vos etiam patres sub lege, dicite: Qui regis Israël, intende, qui deducis velut ouem Ioseph, nuntia nobis, &c. qui regis Israël, id est, Iudaïcum populum per doctrinam legis Dñi videntem. Qui deducis, id est, de virtute ducis, velut ouem, id est, innocenté Ioseph, id est, populum gentilem, augmentatum, per frumentum mortificatum: intende saper nos, id est, lumen pietatis infunde, & nuntia nobis, &c vos quoque patres sub gratia dicite: Tollite portas principes vestras, & leuamini portæ æternales, & introibit Rex gloriæ. Qui regnaturus, &c. O principes & potestates aëris huius. Et ô genimina viperarum, tollite, id est, auferte portam mortis, id est, vitia, per quæ diabolus intrat ad corda. Et ô portæ æternales, id est, virtutes ad æternitatem ducentes, eleuamini contra vitia, & per vos introibit, & habitabit in vobis rex gloriæ, qui regnaturus est in populo Israël. Et no. quòd ad tertium versum non responderur: nuntia nobis, quia patres noui test. certificati sunt de aduentu Christi: patres gratiæ certi sunt de introitu regis gloriæ. Verum quia nunquam sufficit, nec sufficiet fides incarnationis sine fide trinitatis: ideò succinitur: Gloria Patri & Filio & Spiritui sancto: & quia qui venit in humanitate, venturus est etiam in majestate: ideò responsorium denuò repetitur. In repetitione verò nebulam, accipias ad literam iuxta illud: Veniet in nubibus cœli: & sicut nubes suscepit eum: & alibi: Nubes & caligo in circuitu eius. Secundum
8 * responsorium est: Aspiciebam in visu noctis: sumptum per Gregorium de Daniele cap. 7. Christum venturum prophetantem, qui his verbis mysterium incarnationis Verbi, quod in principio erat apud Deũ, apparuit dicens: Aspiciebã in visu, aut visione noctis. Triplex qui-
9 dem est visio, * scilicet noctis ante gratiam: diei sub gratia, & lucis in gloria. In nocturna viderunt Patriarchæ & Prophetæ, qui sub nube fuerunt: & hoc Daniel aspiciebat in visu noctis. In diuturna viderunt Apostoli, quibus Christi humanitas apparuit. In lucida videbunt filij Dei facie ad faciem. Hanc distinctionem veritas in Evangelio innuit, dicens: Abraham exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Iterum, multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Sequitur: Et ecce in nubibus cœli filius hominis veniebat. Nubes cœli, caro verbi: de Esa. Ascendit Dominus super nubem leuem. Et datum est ei regnum & honor, scilicet nomen, quod est ab æterno datũ: sed in tempore manifestatum: & omnis populus, tribus, & linguæ seruient ei. Nam vt Esaias ait, curuabuntur ei omnia genua, & iurabit omnis lingua in domino. Tertium responsorium:
10 * Missus est Angelus Gabriel, quibus verbis
11 Lucas texuit ordinem annuntiationis. * Quartum est, Aue Maria, gratia plena, quibus idem Lucas modum conceptionis annexuit dicens: Spiritus sanctus superueniet in te & virtus altissimi obumbrabit tibi. Superueniet in te inquam, in protegendo te: & ab omni sorde purgando: & exinde virtus altissimi, scilicet verbum Dei, obumbrabit tibi, ex te carnem sumendo: quod enim ex te nascetur sanctum, vocabitur filius Dei: Christus enim, qui non est conceptus ex virili semine, meritò nascitur, & filius Dei appellatur. Sequitur versus, quomodo in me fiet istud? interrogatiuè & sic quomodo sunt duæ dictiones: vel admiratiuè, & est vna
12 dictio. Quintum responsorium est. * Saluatoré. In quo incarnatio per Apostolum confirmatur. Sextum est. Ecce virgo concipiet. Septimum, Ecce dies veniunt, in quibus hoc idem per Pro-
13 phetas roboratur. Octauum: * Obsecro Domine in quo idem propter legem comprobatur. Nonum est: Audite verbum in quo idem per Pro-
14 phetas cõprobatur. * Laudes matutinæ vtrumque sonant aduẽtum. Non enim agitur aliquando de vno aduentu, quin & de alio misceatur: sed pauca de secundo habentur: & hoc propter repræsentationem gaudij, ne spes luxuriet in præsumptionem. Siquidẽ prima antiphona, quæ

de

de fine Ioëlis sumitur, est apertè de primo aduentu. Vnde ibi dicitur in illa die, scilicet quando, Messias venit montes, id est, Apostoli seu magni prædicatores, stillabunt dulcedinem, scilicet verbi Dei: & colles sicut minores, prædicatores, fluent lac. s. simplicis doctrinæ minoribus, & maioribus. Secunda, scilicet Iucundare partim est de Esa. partim de Zacharia. Tunc enim iucundata est secundum Zachariam Sion, id est, Ecclesia de Iudæis: & exultauit Hierusalem, id est, Ecclesia de gentibus. Tertia, scilicet: Ecce Dñs veniet, est de secundo aduentu, scilicet in maiestate. Quarta est: Omnes sitientes. Tunc enim omnes, id est, de omni genere sitientes, scilicet salutis & scientiæ doctrinam venerunt, secundum Esa. ad quas baptismatis & doctrinæ. Quinta est: Ecce veniet propheta magnus: & ipse renouabit Hierusalem, scilicet dando legem: & noua condendo præcepta. Hoc tempore dicitur per horas capitulum illum:
Esa. 45. Egredietur virga. Esa. 11. c. & illud: In diebus illis. Hiere. 23. c. & illud. Erit in nouissimis. Esa. 2. cap. & illud. Ecce virga. Esa. 7. cap. & illud: Venite ascendamus. Esa. 2. cap. Ad missam * verò
15 introitus est: Ad te leuaui, &c. quia per aduentum Dñi in carnem, spes maximè eleuatur. Sic enim Deus dilexit mundũ, vt filium suum vnigenitum daret: & iterum. Proprio filio non pepercit, &c. Et nota quòd si quidam excitentur, alij tamen somno torpent. Ideò cantor incipiens: Ad te leuaui animam meam: exaltando vocem ab inferiori ad superius procedit: quod proprium est excitantis: quod etiam notatur in Epistola, vbi dicitur: Hora est nos iam de somno surgere. Sequitur versiculus: Vias tuas Domine demonstra mihi: quia Christus veniens nobis vias suas indicauit, vnde Esa. Erit mons domus Dñi, &c. Venite ascendamus ad montem Dñi: & ad domum Dei Iacob: & docebit nos vias suas. Quæ autem sint viæ illæ, ostendit Epistola, quæ est ad Rom. 13. c. Scientes, quia hora est iam nos de somno surgere, in eo enim, quod ibi dicitur: Nox processit: dies autem appropinquauit assignatur effectus, quia factus est dies, quando natus est Sol: & ideò sequitur sic, vt in die honestè ambulemus, scilicet in omnibus operibus bonis, & induamus nos in similitudine Christi: vt sic filij Dei simus, quia propter hoc filius Dei factus est homo, vt homo, fieret filius Dei. Orationes primum aduentũ respiciunt: & possunt etiam adaptari congruè ad secundum. Posteà sequitur respõsorium, in quo ostenditur spes, quæ facta est in ortu Solis: vniuersi, qui te expectant, &c. Sequitur alleluia. Ostende, &c. quia tunc ostẽdit dominus faciem suam quam qui videt, saluatur. Vnde, cum dixisset dominus cæco: Quid vis vt faciam tibi? Respondit: Raboni, vt videam: quam faciem non poterant homines anteà videre quia erant in regione vmbræ mortis: sed lex orta est eis, quod

Ioan. 13
Rom. 6.
Rom. 13
Esa. 2.

possunt videre. Quod autem dicitur: Ostende nobis Dñe faciem tuam: est sensus: Da nobis
16 cognitionem tuam. Facies * enim Dei in scripturis sanctis non caro: sed diuina cognitio intelligitur: quia per faciem conspectans quis cognoscitur. Sequitur in quibusdam Ecclesiis Euangelium Mat. 21. c. cũ appropinquasset, &c. quod ad passionem pertinet, quo ad literam. Ad diem verò hanc, quo ad allegoriam, & spiritua-
17 lem * intelligentiam: Venit enim tunc Dominus Hierusalem per Bethphage, quæ interpretatur dominus buccæ, id est, ad Ecclesiam, quæ parua erat in qua Christus apparuit per confessionem, & per mõtem Olиueti, per quam designatur eminentia misericordiæ, per quam venit filius Dei in mundum: & misit discipulos suos dicens: Ite in castellũ, id est, in mundum, & inuenietis asinam & pullum, id est, Iudaïcum populum qui duræ seruicis est & gentilem, sine iugo legis. Item, per huiusmodi animalia, ostendit vias suas: humilia enim sunt. Vnde in Mat. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Legitur etiam ideò: quia ibi habetur: Benedictus, qui venit in nomine domini quod pertinet ad primũ aduentum, & promet alia verba, legitur in aliis Ecclesiis illud: Cùm appropinquaret Iesus: quod dicitur in dominica palmarum. In aliis verò Ecclesiis legitur Euangeliũ Principium Euangelij Iesu Christi, &c. quod est Mar. 1. c. propter illa verba: Ecce ego mittam Angelum meum ante faciem tuam. Et nota, quod in textu Euangelij non continetur principium, sed initium. Sed Ecclesia ponit principium, pro eo quòd legens Euangelium statim præmisit in titulo: Initium sancti Euangelij: ne idem repeti videatur. In nonnullis Ecclesiis etiam legitur: Erunt signa. Sequitur offertorium de spe: Ad te leuaui animam meam: & postcommunio de eodem, & propter idem legunt Euangelium illud: Erunt signa: quod est Luc. 21. c. quod pertinet ad secundum aduentum, vbi dicitur: Prope est regnum Dei. Cui adaptatur Epistola: vbi dicitur: proprior est nostra salus te. quia prope est regnũ tuum Dñe: ideò ad te leuaui, dicit in introitu cantor, id est, vetus homo: vel Ioannes Baptista: vt quidam dicunt, dicit: Ad te leuaui animam meam Deus meus: & ideò vias tuas domine demõstra mihi: & hoc in responsorio: Ostẽde nobis domine misericordiam tuam, & hoc in alleluia: & quasi de misericordia certificatus, concludit in postcommunione: dominus dabit benignitatem, id est, affectum bonum: & terra nostra, scilicet caro, dabit fructum suum, id est, bona opera.

SVMMARIVM.

1 *Aduentus dominica secunda & quo officio constet. num. 2. 3.*
4 *Missa Aduentus, secunda dominica introitus, atque eius interpretatio.*
5 *Euangelium dominicæ secundæ aduentus.*

CAPVT IV.

De secunda dominica Aduentus Domini.

IN hac secunda dominica aduentus, vt præmissum est, agitur* de secundo aduentu: verum quia gaudere melius est, quam flere, & dilectio melior, quam timor: ideò in eo quædam dicuntur pertinentia ad secundum aduentum: & quædam ad vtrumque. Ecce enim in matutinis primum responsorium est * Hierusalem, citò veniet salus tua, tunc omnes plorabunt: modo est tempus gaudij aliud est de primo & secundo aduentu. Præterea, ibi sunt duo versus secundum quasdam Ecclesias: ad idem exprimendum, sicut & alleluia: vt iam dicetur. Primus est: Hierusalem, si me audieris, &c. & vtitur Dñs verbis Mosi, vt intelligatur, quod ipse est, qui Mosi loquebatur. Aliquando etiam vtitur verbis Salomonis, vt sciamus, quod ipse est sapientia, de qua locutus est Salomon. istud responsorium sumptum est de Michæa, & etiam illud, quod sequitur, scilicet Bethleem, quædam tamen Ecclesiæ illud dicunt dominica sequenti: & est de primo aduentu: & loquitur generatione temporali Christi & æterna: de temporali autem dicit Bethleem ciuitas Dei summi quia in Bethleem natus est. De æterna, cum dicit. Et egressus eius, sicut à principio dierum de aliis responsoriis patet. In laudibus prima antiphona est de*secundo aduentu: Ecce in nubibus cœli, &c. In missa verò introitus patet ad vtrumque hoc modo: Populus Sion. Ecce Dñs veniet ad saluandas gentes. Esa. 30. c. In vtroque enim aduentu saluat. Sequitur: Et auditam faciet Dñs vocem laudis suæ. Ipse enim est turtur, cuius vox audita est in terra nostra: quia attulit nouum tempus. Vox eius in secundo aduentu erit: Venite benedicti patris mei, &c. versus autem pertinet ad secundum aduentum, qui regis Israël, intende, qui deducis Ioseph, id est, de hoc mundo, ducis Ioseph, id est, augmentum, id est, in bono: sicut ouem, id est, simplicem, & quia in matutinis primum responsorium est Hierusalem: & in missa * introitus est, Populus Sion: ideò in hac dominica fit statio in Ecclesia quæ dicitur Hierusalem. Sequitur oratio: Excita Dñe corda nostra: ad præparandas vnigeniti tui vias, &c. quæ est de primo aduentu tantum. Epistola verò de secundo, quæcumque scripta sunt, &c. ad Rom. 15 c. vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus, & sic inuitamur ad spem, vt quæ patimur, leuia fiant: responsorium pertinet ad vtrumque. Ad primum, dum dicit: Ex Sion species decoris eius. Ad secundum, cum dicitur: Deus noster manifestè veniet: versus verò ad primum tantum dicit: Congregate, scilicet ô vos Angeli: illi sanctos eius, id est, prædicatores bonos, qui ordinant testamentum eius, scilicet nouum: super sacrificia, id est, vetus testamentum. Prius enim est, quod animale est, sicut dicit Apost. Deinde quod spirituale, vel quod dicit. Congregate hoc in primitiua Ecclesia, maximè necessarium fuit, scilicet ô vos boni prædicatores, vt Paulus & alij. Deinde sequitur alleluia, quod in solito modo habet duos versus secundum quasdam Ecclesias: & hoc fit: quia ibi de duplici aduentu agitur. Primus est de primo cum dicitur: Lætatus sum, &c. Ante primum enim aduentum Christi desperabant homines de salute. Tunc verò lætati sunt, quando audierunt, quod filius Dei, homo factus erat. Secundus versus est de secundo: Stantes erant pedes nostri, id est affectus nostri in atriis, &c. Iam enim in spe & desiderio ibi sumus: Euangelium est Luc. 21. c. scilicet: Erunt signa in Sole & Luna, &c. & est de secundo aduentu tantum: vbi enim ostenduntur signa, quæ fient ante diem iudicij: quoniam totus mundus turbatione sua iudicium Dñi ostendet. Ibi etiam sequitur: His autem fieri incipientibus, respicite & lauate capita vestra. Ecce appropinquabit redemptio vestra. Ecce spes. Quædam verò Ecclesiæ legunt Euangelium: Cum audisset Ioannis in vinculis, quod similiter ad secundum pertinet aduentum, ex eo quod Ioannes quærit: Tu es, qui venturus es: an alium expectamus? Cui Dominus Ecce ego veni ad redimendum: & rursus veniam ad saluandum: quod ex signis coniecturare potestis: quia & cæci vident, &c. Offertorium est de primo aduentu. Postcommunio: Hierusalem, &c. quæ est Baruch. 4. & 5. c. est de vtroque: In tertia verò & quarta feria, & sabbato leguntur Euangelia de testimonio Christi scilicet de Ioanne: & de testimonio Ioannis, de Christo & eius aduentu. De quo etiam loquitur epistola: Patientes estote: quæ tunc dicitur.

Marginal notes (left column): 1, 2, 3, 4; *Cant. 2.*

SVMMARIVM.

1 *Aduentus dominica tertia & eius officium.*
2 *Missa Aduentus, tertia dominica, introitus.*

CAPVT V.

De tertia dominica Aduentus Domini.

1 SEquitur iij. dominica, in qua similiter agitur de secundo*aduentu, vnde in nocturnis primum responsorium est. Ecce apparebit Dominus super nubem candidam, id est, super carnem, quæ erit candida, per gloriam immortalitatis vt mali timeant in secundo aduentu. Nam in primo aduentu apparuit Dominus super nubem leuem, id est, immunem à peccato: & sumitur hoc responsorium de Apoc. vbi dicitur: Vidi & ecce nubes candida. Versus est de vtroque aduentu. In laudibus prima antiphona est de secundo aduentu. Veniet Dominus & non tardabit, & illuminabit abscondita tenebrarum ij. q. j. multi. Omnia enim manifesta erunt quia libri conscientiarum aperti erunt coram
2 eo. * In missa verò introitus est de secundo aduentu: Gaudete in Domino semper, & iterum dico gaudete: ad Philip. 3. c. Apostol. enim non loquitur de primo aduentu, cum dicit:

dicit: Dominus propè est: sed de secundo aduentu: vnde inuitat ad gaudium spirituale: per quod firmiter expectamus gaudia secundi aduentus: vnde dicit gaudete in Domino semper, scilicet expectando secundum aduentum, & repetitur gaudete: quia gaudium spirituale facit nos dulciter sustinere omnia aspera mundi: vt nihil euellat nos à spe æternorum: & ideò, quia ita necessarium est gaudium spirituale, ista repetit: vel propter gaudium de vtroque aduentu, quod habent sancti. Huius gaudij custos, est modestia, & ideò sequitur: modestia vestra, &c. Hoc gaudium, quod est pax omnibus sanctis optat Ecclesia filiis suis, in versu cum dicit: & pax Dei quæ eruperat omnem sensum, scilicet hominis: quia nullus homo habet totum vsum pacis huius collectæ. s. aurem tuam quæsumus Domine: est de aduentu in mentem. Audita enim collocatione de aduentu Dñs sacerdos orat, vt tenebras, quas patimur in eo, quod falso iudicamur, sua visitatione illustret Epistola: Sic nos existimet homo, &c. quæ est 1. ad Cor. 4. c. est de secũdo: aliæ Ecclesiæ dicunt epistolam. Gaudete in Dño semper: quæ est ad Philip. 4. c. responso j. qui sedes super Cherubin, manifestare coram Ephraim, id est, fructificantem in bonis operibus Benjamin 1. filium dextræ & Manasse, qui oblitus est terrenorum hoc fiet in iudicio. Versus etiam. Qui Regis Israel, est de primo qui dicitur ad secundum alleluia. Excita Dñe: etiam est de primo Euangelio: Cum audisset Ioan. &c. quod est Mat. 11. c. similiter est de primo. Quidã enim de discipulis Ioannis non credebant Christum esse Messiam promissum in lege: vnde misit eos ad Christum vt interrogarent eum: Tu es, qui venturus es: an alium expectamus? vt prouisa miracula Christum iam venisse cognoscerent quasi diceret. Ipse multò melius scire deberet, quam ego: & dixit eis Iesus: cæci vident, &c. quasi diceret: vos estis magistri: non ergo scitis, hoc quod dicitur in Esa. 35. Tunc saliet sicut ceruus claudus: & aperientur linguæ mutorum: & loquitur de tempore Messiæ, q. d. facta probant. Offertorium etiam est de primo aduentu. Postcommunio de secundo. Dicite pusillanimes confortamini, oportet enim, quod pusillanimes confortentur ad hoc, vt sustineant tribulationes: & sic expectent cum fiducia secundum aduentum.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunia quatuor temporum in primitiua Ecclesia ter fiebant in anno. Hodie quater. Et cur ita, n. 2. 4. 5. 6. 7. 8. 9.*

3 *Anni quatuor temporum qualitas.*

10 *Ieiunia triplicia, item, primitiarum.*

11 *Ieiuniorum dies, pridem institutus, mutatus est à Leone Papa.*

12 *Ieiunium tractum est à veteri lege, & n. 13.*

CAPVT VI.

De quarta feria, & ieiuniis quatuor temporum.

IN hac septimana fiunt ieiunia quatuor temporum. Vnde hîc primo de illis. Secundò de
aliis ieiuniis. Tertiò de huius diei officio pro-
1 sequamur. In * primitiua quidem Ecclesia statu-
tum fuit quod ieiunia quatuor temporum fie-
rent ter in anno. Sed Calixtus Papa lxxvj. d.
ieiunium constituit quater in anno fieri: nam &
Judæi quater in anno ieiunabant, scilicet ante
Pascha, ante Pentecosten, ante scenophegiam
in septembri: & ante encænia: de quibus dicetur
in proœm. vij. partis. Si enim tantum ter in anno
in tres partes diuiso ieiunaretur: fortè aliqui
remanerent dies: de quibus primitias non red-
deremus, in istis enim ieiuniis primitias tempo-
ris exoluimus: vt iam dicetur. De quibus Za- *Zach. 8.*
charias ait: Ieiunium, quarti, quinti, sexti, & de-
cimi, domui Iuda: & Hierusalem dies festos ver-
tet in gaudium. Quater ergo ieiunamus in an-
2 no. * Primò, vt quatuor elementa in nobis vi-
tiata, id est, corpus nostrum ex eis constans, in
quatuor anni temporibus castigetur. Homo
enim constat ex quatuor elementis, quantum
ad corpus, & ex tribus potentiis quantum ad
animam, scilicet rationali, concupiscibili, &
irascibili. Vt ergo illa moderentur in nobis,
quater ieiunamus in anno, per tres dies: vt qua-
ternarius numerus ad corpus, & ternarius ad
animam referatur. Siquidem annus diuiditur in
quatuor tempora: quæ sunt Ver, Æstas, Autum-
nus, & Hyems, quæ propter sua delectamenta
3 à Dei amore nos auertere solent. Ver: * calidum,
& humidum: tunc ergo ieiunamus: vt elemen-
tum amoris castigetur in nobis, ne consentiat
falsæ pulchritudini veris. Ieiunamus itaque con-
tra luxuriam, ex humore & calore nascentem.
Æstas calida est, & sicca: tunc ergo ieiunamus,
vt elementum caloris in nobis castigetur, ne
consentiat incendio carnali: vel tunc ieiunamus
contra superbiam: quia tunc fructus terrarum
qui florent & maturantur, superbiendi mate-
riam præstant. Autumnus est frigidus & siccus:
tunc ergo ieiunamus, ne aliquo languore ani-
mi, arescamus & defluamus: & sine pinguedine
olei in tabernaculo æterno inueniamur. Vel
tunc ieiunamus contra auaritiam: quia tunc
messes colligimus, & habemus. Hyems frigida
& humida est: vnde tunc ieiunamus, ne membra
nostra fluxu atque luxu soluantur in comessa-
tionibus & potationibus: ac per hoc amor Dei
negligatur: vel tunc ieiunamus contra pigritiã:
4 quia torpemus frigore. Ieiunamus ergo * in di-
ctis quatuor temporalibus anni, vt per ieiunia
præseruemur à vitiis: & quæ deliquimus, in il-
lis purgentur. Rursus quoniam quodlibet tem-
pus tres habet menses: ideò quater ieiunamus
in anno tres dies: vnum diem ieiunantes pro
mense, vt sic satisfaciamus in die quod deli-
5 quimus in mense. * Secundò, etiam ideò ieiuna-
mus,

mus, nam primum ieiunium fit in Martio, scilicet in prima septimana quadragesimæ, vt in nobis virtutum germina oriantur: vt in nobis inarescant vitia, quæ nequeũt omnino extingui. Secundum fit in æstate, in septimana Pentecostes: quia tunc venit Spiritus sanctus: & nos debemus esse feruentes in Spiritu sancto. Tertium fit, in Septembri ante festum Michaelis, quando fructus colliguntur: & nos debemus Deo reddere fructum bonorum operum. Quartum fit in Decembri, quando herbæ moriuntur: quia & nos mundo mortificare debemus. Tertiò * ideò, 6
quia Ver refertur ad pueritiam, æstas ad adolescentiam: autumnus ad maturitatem, siue virilitatem: hyems ad senectutem. Ieiunamus ergo in Vere: vt simus pueri, per innocentiã. In æstate, vt efficiamur iuuenes, per constantiam. In Autumno, vt maturi per modestiam. In hyeme, vt senes per prudentiam & honestam vitam. Quartò ideò in quatuor * anni temporibus ie- 7
iunamus, vt Deus nobis conseruet omnia, quæ ad humanum vsum in illis temporibus de terra nascuntur. Quintò, ad * significandum quatuor, 8
quæ fuerunt in illis quatuor temporibus scilicet conceptio Dñi in Vere: natiuitas in hyeme: conceptio Ioannis Baptistæ in autumno: & eius natiuitas in æstate. Sextò, secundum Hier. ob * diuersas plagas quæ in illis temporibus acci- 9
derunt. In quibus autem diebus & quare hæc ieiunia fiant, in viij. parte sub tit. de anno solari dicetur hæc ergo ieiunia vocantur quatuor temporum: quia in præmissis quatuor anni temporibus fiunt. Vocantur etiam ieiunia triplicia: * pro eo quia fiunt tribus diebus quibus homi- 10
nes ieiunant in septimana. Antiqui enim ieiunabant eisdem feriis, & posteà superaddita sunt ieiunia ista. Vocantur etiam ieiunia primitiarum: quia cum in lege præceptum sit, vt primitiæ & decimæ Deo dentur, placuit sanctis patribus: vt dicit Aug in lib. de doctrina Christiana, soluere decimas, & primitias temporis vnde pro primitiis instituerunt ieiunia quatuor temporum, & inde dicta sunt ieiunia primitiarum: pro decimis verò instituerunt ieiunia quadragesimæ. Sciendum * autem est, quod ieiunia ver- 11
nalia primò instituta fuerunt in prima septimana Martij Æstiualia, in secunda Iunij. Autumnalia, in tertia Septemb. Hyemalia, in quarta Decemb. sed propter multa, quæ inde surgebant incommoda, statuit Leo Papa lxxvj. d. huius, vt hyemale fiat in tertia septimana aduentus. Vernale, in prima septimana quadragesimæ Æstiuale in prima septimana post Pentec. Autumnale verò fiat secundum veterem institutionem. Quare ieiunia instituta sunt in dictis mensibus, & quare in eis fiunt ordinationes: vide in vij. parte sub sabbato post dominicam xvij. & in procem. secundæ partis. Caue tamen in computatione septimanarum mensis Septemb. quia si ipse mensis inceperit in prima, vel in secunda, vel in tertia, vel in quarta feria, illi dies computantur pro prima septimana illius mensis, & in tertia ab illa ieiunium fiet. Si verò mensis ipse inceperit in quinta, vel in sexta, vel in septima feria, tunc in sequenti dominica incipies computare primam septimanam: & in tertia post illum ieiunium fiet, & sic dies præcedentes nihil operantur, quantum ad computationem septimanarum. Verumtamen secundum primariam Ecclesiæ institutionem ieiunia Veris dicuntur: prima, quia fiebant in primo mense, scilicet in Ianuario: qui apud Rom. primus mensis fuit ieiunia æstatis dicuntur quarta: quia fiebant in quarto mense, scilicet in Iunio. Ieiunia Autumni septima: quia fiunt in mense septimo: scilicet in Septembri. Ieiunia hyemis decima: quia fiunt in decimo mense, scilicet in Decembri, vnde Zach. 8. c. ieiunium primi, & ieiunium quarti, & ieiunium septimi, & decimi, scilicet mensis, erit domui Iudæ in gaudium lxxvj. d. ieiunium quarti. Sed cum hæc ieiunia recolant quatuor anni tempora, vt dictum est, quare aguntur in primo mense, & in quarto, & in septimo, & in decimo, cum principia temporum non sint in
12 his mensibus? Respondeo hoc * ieiunium tractum est de veteri lege, vnde agitur in illis mensibus nostris secundum numerum mensium illius temporis. Iudæi enim secundum lunationes ieiunabant, scilicet in prima, in quarta, in septima, & in decima: & hoc est quod legitur ieiunium primi, ieiunium quarti, ieiunium septimi, & ieiunium decimi: quia sicut in prima lunatione est principium anni illorum: sic & Martius est in principium anni nostri. Quod autem ieiunia nostra ortum habuerunt à veteri lege, apparet
13 ex † hoc, quod à ieiunio veris, vsque ad æstiuale sunt xiiij. hebdomadæ: quia tot generationes fuerunt ab Abraham vsque ad Dauid. Item, ab æstiuali vsque ad autumnale, sunt similiter xiiij. septimanæ: quia tot generationes fuerunt à Dauid, vsque ad Ieconiam. Item ab autumnali, vsque ad hyemale, aliæ xiiij. quia tot reges fuerunt à Ieconia, vsque ad Christum, computatis regibus illis, quos Matthæus in suo Euangelio prætermisit.

SVMMARIVM.

1 *Ieiuniũ, quid, & n. 2. Et vnde dicatur, n. 3.*
4 *Ieiuniis inest authoritas, ex tribus.*
5 *Ieiunij commendatio, & vis.*
6 *Ieiunium aliud, quàm multiplex, & eorum particularis discutio, n. 7.*
8 *Vigiliæ, quid, vnde dictæ. Et cur sublata.*
9 *Votorum multiplex differentia.*
10 *Ieiunium compassionis. Et quotupliciter fiat ipsa compassio, n. 11.*
12 *Ieiunia, quæ ab Ecclesia instituta.*
13 *Ieiunare qui teneantur.*
15 *Ieiunium soluere, ante horam, peccatum.*
16 *Ieiunandum an sit in vigiliis Apostolorum, & quorum, & n. 17. 18. 19.*

20 *Ieiunium habent, inter martyres solus Laurentius : inter confessores, Martinus.*
21 *Ieiuniũ non soluunt serui prægustantes cibos.*
23 *Piscis caro cur si nõ interdicitur in ieiunio.*

CAPVT VII.

De aliis ieiuniis.

QVia de ieiuniis quatuor temporum mentio facta est, consequens est, vt de aliis ie-
iuniis hic aliqua perstringamus. * Est autem 1
ieiunium, communis omnium membrorum sa-
tisfactio: vt, scilicet membra satisfaciant secun-
dum peccatum, quod commiserunt vel gesse- *Thre. 3.*
runt: vt si gula peccauit, ieiunet, & sufficit: quia
enim sola fuit in culpa, sola sit in pœna, simili-
ter si oculus: vnde Hiere. Oculus meus deprædatus
est animam meam : & per fenestras ocu-
lorum meorum mors intrauit in animam ; &
August. Oculo nihil est nequius : & sic de aliis
membris. * Vel ieiunium, est parsimonia victus 2
& abstinentia ciborum. Aug dicit: Maximum &
perfectum ieiunium est, abstinere ab iniquita-
tibus, & à carnis voluptatibus & delectationi-
bus huius seculi: vnde Pius Papa de consec. d. v.
nihil ait : Nihil prodest orare & ieiunare,
nisi mens ab iniquitate, & ab obtrectationibus
lingua cohibeatur, & dicitur * ieiuniũ, à ieiu- 3
no, quod est quoddã intestinũ, in homine, quod
semper est vacuum & subtile : sic & nos ieiu-
nantes debemus esse vacui à superfluis & à vi-
tiis tam in corpore, quã in mente. * Authori- 4
tas ieiunij est ex tribus: ex persona, & ex loco,
& ex tempore. Ex persona, quia præcepit Deus
Adæ & Euæ, vt abstinerent à fructu ligni scien-
tiæ boni & mali. Et loco, quia in paradiso insti-
tutum fuit, & initium habuit. xxxvj. d. vj. Et tem-
pore: quia ab antiquo præceptum est celebrari,
creato namque homine, in primo mundi exor-
dio dictum fuit ei: De ligno sciẽtiæ boni & mali
ne comedas. Et quia fuit celebratũ ante legem
à Mose & sub lege ab Helia: & in tempore gra-
tiæ à Christo. Moses enim non comedit, neque
bibit. xl. diebus. Helias quoque ambulauit. xl.
diebus & xl. noctibus in fortitudine subcineri-
cij panis, & Christus. xl. diebus & xl. noctibus
ieiunauit. Fuit etiam celebratum in sex ætati-
bus Nam in ea ætate, quæ fuit ab Adam, vsque
ad Noë, fuit abstinentia carnium, & vini. xxx. di.
ab exordio, à Noë verò, in posterũ fuit conces-
sum vinum & carnes: & sic de cæteris ætatibus.
* Commendatur autẽ ieiuniũ exemplis, quoniã 5
Eua quãdiu ieiunauit, & abstinuit in paradiso &
virgo permansit: Adam, quia ieiunium violauit,
à deliciis paradisi in summã miseriam corruit.
Helias, quia ieiunauit, in cœlum curru igneo
raptus est. Moses post ieiuniũ, cum Deo locu-
tus est. Hierusalem per ieiuniũ, liberatur à Sen-
nacherib. tempore Regis Ezechiæ & Esaiæ Io-
na quoque prædicante præstatur venia Niniui-
tis in sacco & cinere, & ieiunio pœnitentiam
agentibus. Ieiunamus etiam exemplo Aposto-
6 lorum, vt dicetur sub. iv. feria Pente. * Porrò
ieiuniũ aliud corporis est & carnis : aliud men-
tis: aliud auaritiæ: aliud fastidij: aliud dispensa-
tionis: aliud deuotionis, aliud votivæ promissio-
nis, aliud suppletionis, aliud compassionis, aliud
inspirationis, aliud circumspectionis, aliud ra-
tionabile, aliud irrationabile, aliud qualitatis,
aliud quantitatis, aliud numeri, aliud summæ
exactionis, aliud alterantis, aliud zerophagiæ,
aliud mœroris, aliud exultationis, aliud vnita-
tis, siue hypocrisis, aliud virtutis siue charitatis,
aliud indictionis, aliud necessitatis, aliud institu-
7 tionis, aliud voluntatis, aliud prauitatis. * Sanè
ieiunium corporis & carnis est, quando quis ab-
stinet à cibis, ne nimis pinguescat, vel vt ab in-
firmitate liberetur, vel quia comedere non po-
test : & hoc nullius est meriti. Ieiunium mentis
est, quando quis abstinet à vitiis vel etiam à
cibis, ne caro pinguescat lasciuiis. Ieiuniũ aua-
ritiæ, vt bursæ parcatur. Ieiunium fastidij est,
quod fit vt appareat. Ieiunium dispensationis
est, quod celebratur in vigiliis solemnium die-
8 rum & magnarum festiuitatum: vt natalis * do-
mini: quæ ideò dicuntur vigiliæ, quoniam anti-
quitus in præcipuis ciuitatibus duo nocturna-
lia agebantur officia : & populus qui ad festa
venerat tota nocte, in Dei laudibus in Ecclesia
vigilabat, quod adhuc Romæ & in plerisque
locis in magnis festiuitatibus, præsertim san-
ctorum patronorum Ecclesiarũ obseruatur. Sed
quia lusores & cantores conueniebãt, & turpi-
bus cantilenis & saltationibus, & comessatio-
nibus, potationibus, & fornicationibus intende-
re cœperunt, propter hæc & multa alia incon-
uenientia, quæ fiebant, huiusmodi vigiliæ sunt
interdictæ: & institutũ, vt loco earum fiant ieiu-
nia, quæ ieiunia adhuc retinent nomẽ officij: nã
cõmuniter vigiliæ & non ieiunia nuncupantur.
Si quis tamen ieiunaret, & honestè in Ecclesia
vigilaret vtique benè faceret : prout fit in nati-
uitate Ioannis Bapt. propter eius reuerentiam.
Hæc igitur institutio dicitur dispensatio, quia
ieiunium ponitur loco vigiliarũ: de hoc dictum
est in v. parte sub ti. de, nocturnis. Ieiuniũ deuo-
tionis est, ad quod quis necessariò non tenetur,
quod inferius voluntariũ appellatur. Ieiunium
votiuæ promissionis est : vt si quis vouet, quod
certa die ieiunabit, vel à carnibus abstinebit.
9 * Et no. quòd vota ex discretionis consensu,
cum te ratione emissa, Deo reddenda sunt: iux-
ta illud. Vouete & reddite Deo vota vestra: Vo-
torũ autẽ aliud est necessitatis, aliud spontaneæ
voluntatis. Necessitatis est, quod est fidei anne-
xũ, vt quod fit in baptismo : puta fidei Catholi-
cæ professio, & Satanæ abrenuntiatio, vt votum
obseruationis decem præceptorũ legis & con-
tinentiæ, quam quis in susceptione sacri ordinis
vouet : & talia vota quisque inuiolabiliter ob-
seruare tenetur. Spontaneorum verò votorum
aliud est indiscretum, aliud discretũ. Indiscreta

sunt vota puerorū & puellarum dum sunt in pa-
rentum potestate. Vnde illis vouentibus irritari
possunt. Si igitur puella intra nubiles annos vo-
uerit castitatem perpetuam, licitè nubere po-
terit: parentibus vel curatoribus illā ad hoc co-
gentibus. Indiscretum est, etiā votum mulieris,
in potestate viri existentis: vnde si illo inscio
vouerit peregrinari, vir votū huiusmodi pote-
rit reuocare: quia ipsa non habet potestatem sui
corporis: sed vir. Indiscretio etiam attenditur,
quandoque circa prouectos & liberos, vt si for-
tè quis vouerit, ad quod perficiendum, sufficere
nequit: vel in quo natura ita debilitaretur, quòd
posset fieri sui ipsius homicida: vel quod sine
licentia alterius cōplere nequit: vel quod non
ex deliberatione: sed ex iracundiæ calore emit-
titur talia potius sunt speranda, quam execu-
tione digna. Ieiuniū suppletionis est, vt si quis
vltra pœnitentiam sibi à sacerdote iniunctam,
aliquid suppleat de suo. * Ieiunium compassio- 10
nis est, vt si sacerdos alicui dicat: pro hoc pec-
cato fac cantare duas missas & ieiunia: & ego
pro te cantabo, & tres dies ieiunabo: propter
hoc tamen debet aliquid recipere: quia sacer-
dos debet compati proximo suo, & orare pro
eo, etiam ieiunare, potest dici compassio: vt si
quis petit à sacerdote pœnitentiā patri suo in-
iunctā, vt pro patre peragat partē illius. * Qua-
tuor enim modis fit huiusmodi cōpassio: quādo- 11
que per sacrificia: quādoque per ieiunia, quan-
doque per orationes, quādoque per eleemosy-
narū elargitionē. Ieiuniū inspirationis est, vt in
B. Nicolao, qui adhuc infans & manens in cuna-
bulis, trib⁹ dieb⁹ in hebdomada, à māmillis ma-
tris suæ abstinebat: vel, vt alij dicūt, quarta feria
& sexta semel tantū sugebat māmillas. Ieiuniū
circumspectionis est, quando pro aliqua immi-
nente tempestate pro periculo hostium, vel pro
casu cuiuslibet angustiæ ieiunamus. Ieiunium
rationabile est, quando cibum & potum mode-
ratè sumimus, nec naturam debilitamus, vnde
Apost. Rationabile sit obsequium vestrum: non
in comessationibus, & ebrietatibus. Irrationa-
bile est, si quis velit ieiunare per duos vel per
tres dies: vel per totā hebdomadam, quod non
approbat Deus: vult enim hominem sic ieiu-
nare, vt cogatur natura vitiis mori, non vt co-
gatur dissolui: vnde prohibetur ieiunium, quod
quidā faciunt à Cœna Dñi, vsque ad Pascha. Ie-
iunium qualitatis est, si quis vouet se vlterius
non comesturū carnes. Ieiuniū quantitatis est,
si quis comedat ad pondus, vel ad mensuram,
non plus vna die, quam altera: vel si quis voueat
se non comesturum, nisi tanti ponderis panem.
Ieiunium numeri est, quando quis vouet, quòd
de cætero non comedet, nisi vna vice in die: co-
gitans quòd comedere pluries in die, belluarum
est: & comedere bis, hominū: semel, Angelorū.
Ieiunium summæ exactionis est, in his, qui non
comedunt, nisi olera: radices: & herbas: vt Ioan-
nes Bapt. in deserto, & Maria Ægyptiaca in
eremo: qui cum duobus panibus tantum, Ior-
danem transiens, austeram vitā in eremo. xlvij.
annis egit. Ieiunium alternitatis est, vt cum qui
vno die comedit & alio die ieiunat. Ieiunium
zorophagiæ, est sicca comestio, à ζωρὸς quod est
vinū, vel siccū, & φάγειν quod est comedere: vn-
de Priscianus in zorophago Bisantij. Sicca verò
comestio est: vt in fructibus, pomis, piris, casta-
neis, & consimilibus: quidā tamen siccā come-
stionem appellant legumina siue cruda siue co-
cta: etiā si lixata comedantur cū cocleari. Ieiu-
niū mœroris consistit in vno, scilicet in absti-
nentia ciborū: & fit propter duo, scilicet prop-
ter corporalē abstinentiā & spiritualem sponsi:
hoc repræsentat Ecclesia in tribus quatuor tē-
poribus. Ieiunium exultationis consistit in duo-
bus, scilicet in abstinentia ciborum, & munda-
narum rerū: & fit propter vnum, scilicet prop-
ter internæ dulcedinis prægustationem. Iuxta
illud: Gustate & videte: hoc repræsentat Eccle-
sia in vigilia & hebdomada post Pentec. vtrum-
que verò repræsentat in tempore aduentus,
provt ibi dictum est. Est ergo duplex ieiunium,
scilicet tribulationis & gaudij siue mæroris &
exultationis, sicut habetur in gl. super illo loco
Mat. 9. c. Nunquid possunt filij sponsi lugere,
quandiu fuerit sponsus cū eis. Ieiunium vanita-
tis siue simulationis, vel fictionis, est in hypo-
critis. Ieiunium virtutis siue charitatis est in
sanctis & perfectis. Ieiunium indictionis est vt
in die B. Marci. Ieiunium necessitatis est in im-
perfectis. Institutionis, est ieiunium quadr. &
alia à sanctis patribus instituta: quæ quare insti-
tuta fuerint iam dictum est: & dicetur sub ti. de
capite ieiuniorū. Et no. quòd ieiunium indictio-
nis, necessitatis & institutionis, ad idem refe-
12 runtur. * Ieiunia necessaria, id est, per Eccle-
siam instituta & indicta, sunt ieiunia quatuor
temporū & vigiliarum Apostolorum: natiuita-
tis Dñi, B. Ioannis Baptistæ, omnium sanctorum,
assumptionis B. Mariæ: B. Laurentij quadragesi-
mæ & sextæ feriæ præter illas, quæ sunt inter
Pascha & Pente. & præterquam si natiuitatem
Dñi in ea venire contingat, nisi tunc aliqui vo-
to vel religioni sint adstricti. Dicunt tamē qui-
dam, quòd ieiunium sextæ feriæ non est neces-
sitatis, nisi quo ad carnes: alioquin non liceret
Cistercensibus illud mutare: Sed secundū Leo-
nem Papam licet non sit necessitatis sabbato à
carnibus abstinere: rationabilis tamen consue-
tudo & canō Inno. aliter interpretatur, eò quòd
in illo triduo post passionem Dñi tota fides in
sola B. Virgine Maria remansit. Generalia quo-
que & specialia ieiunia per Episcopos in syno-
13 do & conciliis instituta solui non debent. * Si-
quidem ad necessaria ieiunia tenentur doli ca-
paces: cum & ipsi delinquere possint: dispen-
sari tamen potest circa hoc cum impuberibus,
& etiam constitutis in maiori ætate, & cum se-
nibus

nibus, & infirmis ac debilibus. Mulieres verò licet propter virorum prohibitionem ieiunia votiua voluntaria dimittere debeant, prout supra dictum est: indicta tamen per Ecclesiã non licet & si in illis sacerdos fortè propter scandalum, cũ eis valeat dispensare. Aliter enim indicta ieiunia redimi pecunia, vel alio modo nequeunt, nisi casualis necessitas subsit: tunc enim benè possunt redimi vel commutari: sicut & ieiunium festi, quod est die Lunæ, fit in sabbato. Vnde & in quibusdã locis, in quibus sunt Ecclesiæ S. Quintini, non ieiunatur in vigilia omnium sanctorum sed die tertia præcedenti. De hoc dictum est in proœ. secundæ partis. Posset etiam statui, vt quidam dicunt, vt in dictis ieiuniis bis, parum tamen comederetur: sicut faciunt Cistercienses operantes, qui ad tollendum scandalum & charitatem seruandam aliquid prægustant, nec propter hoc ieiunium per Ecclesiam indictum soluere dicuntur. Voluntaria verò, scilicet ad quæ aliqui voto vel proposito se adstringunt: vel etiã quæ sacerdotes præter indicta propter peccata imponunt, licet cõmutare & redimere: etiam si nulla causa subsit,
dummodo vtilior sit cõpensatio. * Cæterũ co- 15
medere ante horam comedendi: & ante missam in ieiuniis statutis, & necessariis, mortale peccatum esse sacri canones affirmant, in volunta-
riis verò veniale. * Circa vigilias Apostolo- 16
rum notandũ est, quòd ieiuniũ paritatis, quãdo videlicet paria sunt sanctorum merita, pariter ieiunamus: sicut patet in vigiliis beatorum Iacobi & Bartholomæi & aliorum Apostolorum: qui non habent ieiunia institutionis: in quibus ieiunamus, pro eo quòd fuerunt Apostoli: quoniam alij Apostoli vigilias habent. Cùm enim sint meritis pares, decet vt omnes habeant ieiunia vnde concil. Bracharense dicit, quòd omnium Apostolorũ vigiliæ sunt ieiunandæ præter vigilias Apostolorum Philippi & Iacobi & Ioannis Euangelistæ. Ecclesia tamen gallicana non tenet, nisi de sex Apostolis: & de quatuor eorum ieiuniis. Petrus & Paulus habent pariter vnum, quia eadem die passi sunt. Simon & Iudas habent aliud. Matthæus habet tertium. Andræas quartũ in vigilia istorum ieiunandũ est vt sicut illi passi sunt pro Christi nomine: sic & nos cum eis compatiamur: si cũ eis regnare velimus. De aliis verò Apostolis institutũ non est propter aliqua impedimenta. Ecce enim festũ Philippi & Iacobi est inter Pascha & Pente. quod tẽpus gaudij est & lætitiæ: ideoque tunc non est ieiunium. Si opponatur de ieiuniis litaniarum: Respondetur quòd necessitas interuenit: prout ibi dicetur vel id non est ieiunium necessitatis: sed voluntatis: & de eo, quòd quidam propter expectationem Spiritus sancti ieiunant ab ascensione, vsque ad Pentecosten pro eo quòd Apostoli dicuntur hoc tempore ieiu-
nasse. Respondetur. * quòd nulla scriptura au- 17
thentica dicit Apostolos tunc ieiunasse. Vnde tunc ieiunandũ non est: quia tẽpus illud est de tẽpore Paschali. In vigilia tamen Pentecostes benè ieiunandũ est, vt per ieiuniũ mũdati & purificati Spiritum sanctũ dignè suscipere mereamur. Item, Iacobus Zebedæi frater Ioannis Euangelistæ, occisus est ab Herode in diebus azymorum: quare ieiuniũ nõ habet: nec etiam tunc de illo festũ celebratur: prout in vij. parte sub ipsius festo dicetur. De B. Bartholomæo cuius festũ celebratur nono Calẽdas Septembris: dicitur, quòd fuit excoriat⁹, & sequẽti die obiit: & sic si haberet vigiliã, oporteret quòd esset tertia die ante: quod esset contra normã aliorũ festiuorũ ieiuniorũ. Quidã autem celebrant festũ excoriationis: alij obitus, & melius. Sed sicut in concilio. Bracharen. cauetur, in hoc consue-
18 tudo cuiuslibet Ecclesiæ est obseruanda. * Bar-
nabas autẽ non habet ieiunium: quia non est de numero xij. Apostolorũ: nec dicitur Apostolus, nisi quia cùm esset socius Pauli, missus etiam fuit ad prædicandũ, vnde: Segregate mihi Barnabã & Paulũ. De beato quoque Thoma nõ est ieiunium statutũ: quia eius festũ est in aduentu Dñi, vbi cõtinuum est ieiunium. Mathias etiam ieiuniũ institutionis nou habet: quia frequenter festũ illius solet contingere in quadragesima, & semper est in septuagesima: & tunc est tempus ieiunij. vel quia non fuit in primitiuis Apo-
stolis: sed post passionem Dñi sorte est electus, *Act. 2.*
& per electionem aliorum loco Iudæ consti- *Ps. 108.*
tutus: vnde Propheta: Et Episcopatum eius accipiat alter. Decretalis tamen dicit, quòd hic habet vigiliam & ieiuniũ: nec est vis, siue istud festũ fiat in prima de bissextili, siue in secunda prout in viij. parte sub anno solari dicetur. Ioannes Euangelista festum habet tertia die post natale Dñi, & tunc non est ieiunium: tum propter festa tunc occurrentia: tum quia ipse die illa non obiit: imò in die festi B. Ioannis
19 Baptistæ. * Si tamen fieri posset, bonum esset
in omnibus Apostolorum vigiliis ieiunare.
20 * Beatus Laurentius solus inter martyres, & so-
lus B. Martinus inter Cõfessores ieiuniũ habent. Porrò, dicunt quidam, quòd non soluit ieiunium: licet peccet qui in ieiuniis indictis, præter, quam in quadragesima comedit caseum & oua. Alij contradicunt. Ex causa tamen in aliquibus locis hoc posset concedi. iv. di. deinde. De ieiunio itaque quadragesimæ Greg. ita dicit: Par autem est, vt qui his diebus à carne animalium abstinemus, ab omnibus quoque quæ sementinam trahunt originem carnis, ieiunemus à lacte, videlicet caseo & ouis. Quidam autem hæretici dicunt, quòd Christiani numquam deberent carnes, caseum, & oua comedere: quia, vt dicuntur, hoc non legitur in nouo testamento: imò Apostoli iudicarunt abstinere ab immolatis simulachrorum, & sanguine, & suffocato.

Act. 15. Et Apostolus: Si esca scandalizauerit f. m. non
1.*Cor.* 8. m.c. in æter. Et alibi: Bonum, non manducare
Rom. 14. carnem, neque bibere vinum, &c. Non legitur
etiam, vt dicunt, quod Christus ex aliqua natura
eorum, quæ mouentur, discipulis ad manducan-
dum daret, nec etiam ante se manducare sine-
ret præter pisces: nec ex fructu alicuius, quæ
moueat se, excepto fructu apum. Electuariis ve-
rò non aliter vti licet: nisi sicut alio cibo deli-
cato. Secus est in Medicina curatiua: præserua-
tiua tamen, vbi nullum est signum instantis ne-
cessitatis, recipere non licet. Quidam tamen di-
cunt, quod pro nulla Medicina, nec etiam pro
electuariis ieiuniũ soluitur, nec etiam, pro potu
ante cibum vel post. * Sic enim videtur indu 21
ctum ex consuetudine Ecclesiæ ieiunantis, &
hoc tolerantis. Senescalchi autem, vel quilibet
alij seruitores, vel portãtes encænia, non soluunt
ieiuniũ, si prægustant cibos ante dominos, fortè
de toxico dubitantes. Quibus etiam casib⁹ mo-
nachi abbatibus seruiẽtes, & alij seruitores pos-
sunt carnes prægustare. Idemque etiam de me-
dicis prægustantibus medicinas. Tempore ieiu-
niorum pretiosæ vestes deponuntur, & humiles
assumuntur: & carnes tam solidæ quam liquidæ
dimittuntur. * Sed cum pisces sint caro, quare 22
hoc tempore comeduntur? Responsio: Deus non
maledixit aquis: quoniam per aquam Baptismi
futura erat remissio peccatorum, hoc enim ele-
mentum dignissimum est, quod sordes abluit:
& super quod spiritus Domini ante mundi con-
stitutionem ferebatur: terræ verò maledixit in
operibus hominis: Inde est, quod omne genus
carnis, quod in terra versatur, tam quadrupedia,
quam aues, in ieiuniis non licet comedere. Et
licet quædam aues circa mare versentur, & in
aquis, quædam in eis vel ex eisdem nascantur,
magis tamen ad naturam terræ à qua nutrimen-
tum percipiunt, ad hoc pertinere dicuntur. Ad-
huc, cum quidam pisces sint habentes ex vna
parte formam quadrupedis animalis, & ex al-
tera piscis, biuerus in ieiuniis potest comedi
ex parte, quæ piscis videtur: ex alia verò mini-
mè. Adhuc piscis vsus secundum Greg. ita Chri-
stiano relinquitur: vt hoc ei infirmitatis sola-
tium non luxuriæ pariat incendium. Denique,
qui à carne abstinet, nequaquam sumptuosiora
maritimarum beluarum conuiuia præparet. Vi-
num quoque in ieiunio sic bibere permittitur,
vt ebrietatem omnino fugiamus. Vnde in pœ-
nitentiali Romano statutum est, vt pœnitens
paruis pisciculis, & mediocri ceruisia tempera-
tè vtatur: extra de homic. c. ij. Postremò notan-
dum est, quod sicut ait Greg. in homilia illius
Euangelij: Homo quidam diues fecit cœnam
magnam, refectio corporis in diebus ieiunio-
rum postquam nulla alia paratur: non pran-
dium, sed cæna vocatur.

SVMMARIVM.

1 *Officium quartæ feriæ ieiuniorum Aduent⁹.*
2 *Lectiones duæ, cur legantur quarta feria quatuor temporum. In missa vna tantum, num. 3.*
4 *Diaconus vnus in quibusdam Ecclesiis, incensat quinta feria aduentus. Et quare.*

CAPVT VIII.

De officio quartæ feriæ.

1 NVnc ad huius diei officium redeamus * Si-
quidem in hac quarta feria examinantur
ordinandi: an sint idonei ad suscipiẽdos ordines,
vel non: quoniã in quarta ætate Leuitæ à Dauid,
& à Salomone ad templi ministeria distributi
2 sunt. Et inde est, quod duæ lectiones * leguntur
ad Missam: quarum prima, quæ legitur sub tono
nocturnali, scilicet declinanter: significat vetus
testamentum & secunda quæ legitur sub com-
muni tono, scilicet ascendente: significat nou.
test. ad significandum ordinandos in vtroque te-
stamento debere esse instructos. Monendi enim
sunt, qui ad ordinem sacrum conscendunt, vt ha-
beant notitiam legis & Prophetarum, quibus
possint alios erudire. Prima lectio erit in nouis-
simis. Esa. 2. Secunda est: Locutus est Dominus.
Esa. 7. c. Sed & lex & Prophetæ in quarta mun-
di ætate viguerunt. Doctrinã ieiuniorum habe-
mus à vet. test. vt præmissum est. Semel genua
flectuntur quia tam in lege quam in Prophetis
Deus vnus coli præcipitur. Quoties autem in
iiij. feria duæ lectiones leguntur, toties in proxi-
mo sabbato possunt generaliter ordines cele-
brari: quod sexies cõtingit: videlicet ter in qua-
dragesima: & ter extra quadragesimã: inde quod
3 dictũ est in prooemio secundæ partis. * In sextis
verò feriis ieiuniorum quatuor temporum, vna
dumtaxat lectio ad Missam legitur: quia lex &
Prophetæ quæ fuerunt in quarta ætate in vno
Euangelio, in sexta ætate recapitulantur. Sanè
huius quartæ feriæ Euangelium est: Missus, &c.
quod est Luc. 1. c. in quo paranymphi recitatur
annuntiatio: Virginis consensus: & Domini in-
carnatio, quæ propheticis tubis fuerat ante de-
clarata. Vnde præcinit propheta introitum: Ro-
rate cœli desuper: & nubes pluant iustum. Esa.
45. Rorate cœli, dicit & pluere, quia descendit
verbum in aulam credulæ Virginis, sicut pluuia
in vellus. Cœlos dixit, & nubes Angelos, & Pro-
phetas, quia enarrant gloriam Dei. In propheti-
ca lectione: Erit in nouissimis diebus: quod est
Esa. 2. c. agitur de monte Dñi: qui de paruo lapi- *Psal.* 44
de creuit in montẽ, qui regnabit in domo Iacob,
in æternũ, vnde rectè subditur in graduali: Tol-
lite portas principes vestras: & eleuamini portæ
æternales, & introibit rex gloriæ: Et quis as-
cendet in montẽ Dñi: aut quis stabit in loco san-
cto eius? In epistolari lectione: Locutus est Dñs
ad Achaz, &c. quæ est Esa. 7. c. manifestè agitur
de B. Virgine Maria, cui ritè succinitur gra-
duale: Prope est Dominus & ne qua sur-
repat dubitatio, subditur in offertorio. Con-
fortamini. Aliæ tamen Ecclesiæ dicunt:
Aue

Aue Maria, gratia plena, Dñs tecum: benedicta tu in mulieribus & benedictus fructus ventris tui: quod sumitur ex dicto Euangelio. Communio est: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Esa. 7. c. In * matutinali verò officio, in quibusdam Eccle- 4
siis, psalmodia finita; diaconus & subdiaconus, & acolyti in albis cum cādelabris, & thuribulo processionaliter iussu Prælati ad pulpitum pergunt, vbi diaconus pronuntiat Euangelium: Missus est Angelus Gabriel à Deo: & eius homiliam; deinde incensat altare, & posteà ipse & subdiaconus sedent, donec vnus acolytus incensauerit chorum, quod quidem fit ob reuerentiam Dominicæ annuntiationis, quæ in ipso Euangelio continetur. Nempè Prælatus illos mittit, ad notandum, quod Deus pater Prophetas præmisit ad prænunciandum Dñi incarnationem futuram & Gabrielem Archangelum misit, ad annuntiandū eam Virgini Mariæ. Diaconus Euangelium pronuntians, est Angelus annuntians Virgini, quod cōciperet. Altaris thurificatio est Spiritus sancti ipsi Virgini obumbratio, Ministrorum quies siue cessio, est ipsius Virginis timor, & cogitatio qualis esset Angeli salutatio. Chori verò thurificatio, est patrum illi' temporis de filij Dei incarnatione diu desiderata exultantium gratiarum actio, & congratulatio.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta vnam tantum lectionem habet in Missa.*

CAPVT IX.

De sexta feria.

IN sexta feria vna † tantum lectio ad Missam 1
legitur: quia actor noui & veteris test. de quibus promissum est, vnus solus Deus est, & quia ex vtroque testamento vnum Euangelium factum est. Et est epistolaris lectio, Egredietur
Esai. 11. virga de radice Iesse: quæ est Esa. & manifestè de aduentu, & beata Virgine Maria intelligitur, quæ cùm esset immaculata Virgo propè fuit. Ideoque in introitu Ecclesia præcinit: propè esto mihi Dñe, & in versu: Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Dñi. Et ad idem pertinet Euangelium: Exurgens Maria: quod est Luc. 1. c. Graduale: Ostende nobis Dñe misericordiam tuam: & offerenda Deus tu, vel secundum alios: Audi Israël. Primum respiciunt aduentum, quem quia cœli enarrauerunt, id est, Apostoli prædicauerunt, in secundo aduentu, cum Dño iudicaturi: idcirco est hodierna statio
Luc. 1. ad sanctos Apostolos: de quibus habetur in cantico Virginis: de quo fit mentio in præmisso Euangelio, vbi dicitur: Deposuit po. de se. & exal. hu. id est, superbos Scribas & Pharisæos: & exal. hu. id est, Apostolos, & in communione: Ecce Dñs veniet. Zachariæ vlt. cap.

SVMMARIVM.

1 *Sabbato quatuor temporum aduentus, quatuor lectiones tantùm veteris Test. legantur. Et quid ita. Limit. n. 4.*
2 *Iustitiæ beneficium.*
3 *Ieiunium, quodnam perfectissimū omnium.*
5 *Lectiones cur Romæ legantur Græcè & Latinè.*
6 *Euangelium cur dicat nouiter ordinatus? item cur & epistolam?*

CAPVT X.

De Sabbato.

1 IN † die sabbati dicuntur iiij. lectiones de veteri test. ante lectionem illam Angelus Dñi, quæ sumuntur de lege & Prophetis, & in quibusdam Ecclesiis prima est: Clamabunt: quæ est Esa. 19. c. secunda est: Lætabitur, quæ ex eiusdem 35. c. Tertia est: Super montem, quæ est eiusdem 40. c. Quarta est: Christo meo: quæ est eiusdem 45. c. Ideò autem sunt quatuor, quia quatuor sunt ordines benedicentium Deum, videlicet Prælati, clerici, religiosi, & laici, siue populus, quos enumerat dicens: Domus Israël benedicite Dñm, per hoc populus: domus Aaron benedicite Dñm, per hoc Prælati: domus Leui *Ps.* 134.
benedicite Dñm, per hoc ministri: Qui timetis Dñm, benedicite Dñm: per hoc religiosi intelliguntur. Prima ergo lectio, pertinet ad populum: secunda, ad Prælatos: tertia, ad ministros: quarta, ad omnes religiosos. In his enim lectionibus informantur ordinādi, vt ad exempla sanctorum patrum dictorum quatuor ordinum cum eis benedicant Dñm: siue, vt benedictio illorum veniat super eos. Vel ideò, quatuor leguntur, quia ieiunās debet habere quatuor cardinales virtutes, scilicet temperantiam, quia ipsum ieiunium temperantia est. Prudentiam, vnde Apost. Rationabile sit obsequium vestrum. *Rom.* 12
Fortitudinem; vnde Prouerb. vlt. De muliere forti, id est, de Ecclesia. Accinxit fortitudine lumbos suos: quia oportet nos multū laborare ad hoc, vt caro nostra munda sit, quod cum magna sit pugna, quia valde corrupta est, & spinas, & tribulos germinat, & ideò cum magna attritione venit ad candorem, sicut & byssus, & iustitia, vnde Esa. Et erit iustitia cingulum lumborum eius, & fides cinctorium renum eius, de Christo loquitur in membris, quando enim fit
2 iustitia † in terra, recedunt latrones: similiter quando iustitia fit, à nobis recedunt praui motus, & non sperant; licet in nobis habitent. Si *Esa.* 11.
verò non fiat iustitia, non recedunt, vnde Esa. Quia non facimus iustitiam, non recesserunt habitatores terræ, vbi est iustitia, ibi pax. Fides autem, est cinctorium renum eius, quia vt dicit Gregor. Despectus terrenorū, restringit fluctus
3 carnalium voluptatum. † Vnde si ieiunas à cibis corporis, oportet vt ieiunes à cibis dæmonis & comedas cibos mentis, qui autem sic ieiunat, non nocebit eis ignis tribulationis, nec

ignis m ndanus: ſicut nec tribus pueris nocuit
ignis for acis Babylonis,& ideò ſequitur lectio
Dan.4.Angelus Dñi.Præcedit autem ipſa lectio
ordinationem clericorum: ad notandum, quod
nemo ritè poteſt ad conſecrationem accedere,
niſi prius tranſeat per fornacē atque in fornace
Eccl.27 Deum benedicat. Iuxta illud Sap. Vaſa figuli
1.Tim.3. probat fornax,& homines iuſtos tentatio tribu-
Dan. 3. lationis, quia qui ad ſacrum accedunt miniſte-
rium, probandi ſunt in camino multarum tri-
bulationum & tentationum. Iuxta illud Apoſt.
Et hi probentur primò: & ſic miniſtrent. Pro-
pter ordinandos enim legitur,ad ſignificandum,
quod ſic viuere deberent,vt non noceat eis ali-
quis ignis Regis Babylonis, id eſt, diaboli:ſicut
ignis tribus pueris non nocuit.Et ſequuntur be-
nedictiones, ſcilicet hymnꝰ.Benedictus es Dñe,
&c. Quia poſt probationem coronantur, & à
Dño benedicentur, & in fine ſubiicitur verſus
Gloria patri, &c.In laudem & honorem Trini-
tatis, quod non fit poſt Pſal. Benedicite, tum
quia ibi in vltimo verſu fit mentio de patre, &
filio, & Spiritu ſancto: tum quia ibi in facto
trium puerorum tota trinitas fuit dehoneſtata:
hi verò verſus præcedētes ad ſolius patris per-
tinent laudem,& in ordinandis trinitas honora-
tur. Choro autem licet ſedere, dum lectio ipſa
dicitur, ſed non in cantu: aliud enim ſignificat
ipſa lectio in legendo:aliud in cantando: vnde
nunc ſtare debet Epiſcopus & clericus,quoniam
non debemꝰ quieſcere, qui ſcimus pueros illos
pro Deo laboraſſe. Dicuntur*autem in ſabba- 4
tis ieiuniorum vij. lectiones Euangelia connu-
merato,eo quod ſeptem ſunt ordines.& quidam
dicunt xij. pro eo quod antiquitus Romæ, &
adhuc in Conſtantinopoli fieri dicitur: lege-
bantur Græcè & Latinè: & legebantur xij. le-
ctiones pro xij. lectores: quorum ſex erant
Græci, & ſex Latini. Erat tamen ſolummodo
ſex in ſententiis, quoniam illæ ſex ſine Euange-
lio,quæ legebantur Latinè, legebātur & Græcè,
ſicut ſi dixerimus Amen, & poſteà dixerimꝰ ve-
rè: non ideò duæ res erunt. † Ideò autem lege- 5
bantur dupliciter,quia Romæ erant Græci, qui-
bus Latina lingua incognita erat. Erant etiā La-
tini permiſti: quibus Græca incognita erat. Vel
hoc fiebat,ad notandum vtriuſque populi vnio-
nem. Cæterum ad orationem, quæ dicitur poſt
lectionem:Angelus Dñi,ſcilicet Deus qui tribus
pueris, &c. non flectit Eccleſia genua: licet in
orationibus aliarum lectionum ante flecteret
præter quam in octauis Pentecoſtes ad oſten-
dendū quod Eccleſia conformis eſt tribus pue-
Dan. 3. ris. Fecit enim Nabuchodonoſor ſtatuā, & co-
gebat omnes adorare eam, ſed tres pueri cum
Daniële noluerunt genua flectere ante ſtatuam:
tales debent eſſe ordinandi, qui ante ſtatuam,
id eſt, ante mundi gloriam genua non flectat.
Quare clerici ordinentur, & quare in ſabbato,
dictum eſt in procem. ſecundæ partis, Quidam
conferunt ſacros ordines inter lectionem. An-
gelus:& epiſtolam Pauli: vt poſt ordinationem
proponant ordinatis epiſtolam & Euangelium
ad inſtar boni paſtoris,qui mittens filium, mo-
net eum, quid & qualiter acturus ſit. Ordinati
enim per capellas mittendi per epiſtolam mo-
nentur, vt alios corripientes benedictionem,
quam acceperunt cuſtodiant. Per Euangelium
verò dicitur eis:Euntes, docete omnes gentes. *Mat.28*
Nonnulli etiam ſubdiaconatu ante epiſtolā ra-
tione præmiſſa præſtito continuè poſt eam dia-
conatum & ſacerdotium præbent, quibus præ-
ſtitis in vocem lætabundā erumpunt, dicentes:
Benedictus es Dñs:eo quod hi præſertim ordi-
nes inuitantur ad laudes, & præſtantur, citra
Euangelium,quia Moſes & Aaron leuitas in ta-
bernaculi miniſterium ordinauerunt:& Chriſtus *Luc.10.*
6 lxxij ordinator ad prædicandum miſit.* Debet
autem legi epiſtola,ſcilicet Romanus,&c. Quæ
eſt 2. ad Theſſ. 2. c. ab aliquo de ordinatis die
ipſa: quia Epiſcopus debet prius ordinatos ad-
monere, & poſteà ad maiorem admonitionem,
epiſtolam illis tradere. Præterea ordinatus do-
ctrinam ſibi in ordinatione traditam per hoc ſe
reducere in opus oſtendit,propter eandē etiam
rationem, vnus de nouiter ordinatis legit tunc
Euangelium: Anno xv. quod eſt Luc.3. c. Poſt
epiſtolam etiam cantatur tractus, qui ſignificat
grauitatem, quam ſacratus & ordinatus ſeruare
debet, ne ſuperbia elatus in laqueos incidat
diaboli.Communio eſt: Exulta ſatis: quæ eſt
Zachariæ 9. cap.

SVMMARIVM.

1 *Aduentus Dominica quarta, & Miſſa in-*
troitus, n 3.
2 *Tubarum vſus vnde.*
4 *Antiphona ſeptem,incipientes ab ò,cur can-*
tentur ante Domini natiuitatem.
5 *Aduentu Chriſti liberatus eſt homo à ſe-*
ptem morbis: quos penè referunt ſeptem
antiphona, incipientes ab ò.
6 *Hebdomada proxima natiuitati, præparatio*
meritò nuncupatur.Et cur ſex diebus ante
natiuitatem dicantur laudes propria.
7 *Dominica vacans, qua: & cur ſic dicta.*

CAPVT XI.

De Dominica quarta Aduentus Domini.

1 IN†quarta dominica aduentus primū reſpon-
ſorium in nocturnis eſt: Canite tuba: quod
ſumptum eſt de Iohele:Antiquitus enim Iudæi
2 † canebant tubis, ad inuitandum homines ad
nuptias, & ad ſolemnitates & ad mouendū ca-
ſtra. Vnde nunc percepit Dominus Prælatis, vt
cantent tubis inuitantes gentes ad nuptias noui
regis, quarum dies inſtat, ſcilicet dies natalis
Domini, in qua Chriſtus deſponſauit ſibi huma-
nam naturam:ſecundum quod dicitur in Pſal.Et
ipſe tanquam ſponſus præcedens de thalamo
ſuo. Canite igitur, quia propè ſunt nuptiæ: & *Pſal.18.*
propter permiſſam cauſam cantores hac ſepti-
mana

mana altius solito, vocem suam exaltant in responsoriis, & in introitibus: vt qui prius sopore negligentiæ oppressi, lectionibus excitati noluimus: saltem vociferationibus & tumultu cantuũ excitemur. Siquidem in septem annis ante annum iubileum præcepit Dñs canere tubis, pro ipsius anni instantis lætitia. In hac autem historia huius dominicæ partim ex prophetis, partim ex Euangelio compilata, communia ex vtriusque decantantur aduentus: & præsertim vocatio gentium, declaratur per Christi aduentum, vbi in persona Apostolorũ, vel doctorum dicitur: Canite tuba, & vocate gentes. Sanè gentilitas videns calciatã fore diuinitatem, in vtero virginali, clamat* ad eam in introitu: dicens secundũ quasdam Ecclesias: Memento nostri Dñe 3
Ps. 105. in beneplacito p. t. hoc est in filio: in quo bene complacuisti ex millib⁹ populi: qui fuit tuus ab initio mundi. Et ideò congratulatur alteri in epistola, dicens secundum quasdam Ecclesias: Gaudete: quæ est ad Philip. 4. Sed iuxta considerationem vteri virginalis, cantat in graduali Dñm prope esse: & celerem eius aduentum. In alleluia verò: Veni Dñe in offerenda: Confortamini: & in cõmunione: Ecce Virgo desiderat: & consolatur: & causam concludit consolationis.
†Porrò ad ostendendũ desiderium antiquorum 4
patrum, in fine aduentus, cantantur septem antiphonæ vnaquæque secundum ordinem suum, sua die, vsque ad natale, quæ incipiunt ab, ô. Prima est: O Sapientia, &c. Sunt autẽ septem, quia diriguntur ad Christum, in quo requieuit spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilij, & fortitudinis, &c. Esa ij. per quæ septẽ dona suæ incarnationis nobis gratiam ministrauit: prout in ipsis septem antiphonis apparet. Sunt etiam septem: quæ cantantur in designatione antiquorum patrum qui septenario seruientes aduentum Dñi expectabãt. Vnde in omnibus dicitur: veni: vel septẽ sunt propter septem dona Spiritu sancti: qui Christus veniens largitus est mundo: & per quæ expectantes illuminati sunt. Et sunt omnes secundi toni. Primò, quia quælibet loquitur de vtroque aduentu. Secundò, quia significant nobis geminam dilectionem: scilicet Dei & proximi. Tertiò, propter geminam Christi ad quem diriguntur naturam. vnde: Geminæ gygas substantiæ. Quartò, quia ipsæ antiphonæ notant desiderium tam antiquorum patrum expectantium primum saluatoris aduentum, quàm modernorum expectantiũ secundum. Omnes ergo sunt secundi toni in signum quod secundum expectamus aduentũ. Et aduerte, quia illæ quæ habent in princ. verba pertinentia ad diuinitatem pertinent ad eos, qui expectant primum: vt, ô Sapientia, & ô Adonay: Adonay autem interpretatur Dñs: quia dominabitur cunctæ creaturæ: vel quia omnis dominationi eius seruit. Illæ verò quæ habent verba pertinentia ad humanitatem pertinent ad expectantes secundum: vt O radix Iesse: & O clauis Dauid. Sunt etiam quædam quæ vtrique cõueniunt: vt, O rex gentium. *Psal. 61.*
Nam Dei filius dicitur Rex secundum diuinitatem. Iuxta illud: Deus iudiciũ tuũ Regi da, &c. *Psal. 20.* *Psal. 44.*
Et etiam secundum humanitatem. Iuxta illud: Dñe in virtute tua lætabitur Rex, &c. Sæpius tamen secundum humanitatem Rex dicitur, quia secundum eam, est vnctus oleo lætitiæ præ par-
5 ticipibus suis.*Rursus Ecclesia in his septẽ antiphonis ostendit multiplicitatem morbi sui, & ad quamlibet petit remedium sui morbi. Nam ante Dei filij aduentum in carne eramus ignorantes siue cæci, pœnis æternis addicti, serui diaboli, mala peccati consuetudine vincti, tenebris obuoluti, exules à patria, & expulsi. Ideoque indigebamus doctore, redẽptore, liberatore, eductore, illuminatore, saluatore, quia igitur ignorantes eramus, ideoque ab ipso doceri indigebamus. Vnde in prima antiphona clamamus: O Sapientia, quæ ex ore, &c. Eccl. 24. & Sap. 8. & Esa. 40. c. Quia verò parum prodesset, si doceremur, & non redimeremur: ideò in secunda ab ipso redimi postulamus. O Adonay, &c. Exod. 6. & 13. & 19. & 20. c. Sed quia nihil prodesset, si essemus docti & redempti, & adhuc post redemptionem teneremur captiuis, ideò in tertia petim⁹ liberari: O radix Iesse, &c. Esa. 40. & 52. c. Sed quid prodesset captiuis, si essent redempti & liberati, si tamen nondum essent ab omni vinculo absoluti, vt scilicet sub peccato essent, & vincti liberè, quo vellent, ire non possent? & ideò in quarta ab omnib⁹ peccati vinculis educi petimus: O clauis Dauid, &c. Apoc. 3. & Esa. 42. & Luc. 1. c. Prætereà, quia hi qui diu fuerunt in carcere, oculos habent obtenebrantes, nec clarè videre possunt, ideò post absolutionem à carcere restat nos illuminari, vt videamus quo ire debeamus, & ideò in quinta hoc petimus: O oriens, &c. Zach. 6. Sap. 7. & Malach. vlt. & Luc. 1. c. Sed si essemus docti & ab inimicis penitus liberati, & illuminati, quid valeret, nisi deberemus ad regnum produci, & ibidem saluari & in duabus sequentibus petim⁹ saluari: O Rex gentium, &c. & Aggei. 2. & 1. Pet. 2. Eph. 2. & Gen. 2. c. In qua petimus salutem gentium: & O Emanuel, &c. Esa. 7. Mat. 1. & Esa. 33. & Gen. pe. c. In qua petimus salutem Iudæorum. In quibusdam verò Ecclesiis adduntur aliæ duæ. Prima in honorem B. Virginis Mariæ, quæ concepit: secunda pro Angelo, qui ad Virginem introiuit, vel in honorem S. Thomæ cuius festum tunc accidit. Duæ quidem adduntur, vt proficiatur nouenarius numerus, ad designandum, quia per septem dona Spiritus sancti peruenimus ad nouem ordines Angelorum, quorum quilibet desiderabat Christi natiuitatẽ: vt impleretur numerus ipsorum, qui de cœlo ceciderunt. Quædã etiam Ecclesiæ cantant duodecim, quæ exprimunt duodecim Prophetas, qui Christi aduentum prædixerunt, quæ etiam duodecim Apostolorum testimonia

ſtimonia roborauerũt, ex quo duodecim tribus & duodecim millia ſignati ſaluantur: ſed non
Apoc.7. ſunt niſi ſepté habentes veniam. Omnes autem incipiunt per ô, quod potiꝰ admiratiuè ponitur, quam vocatiuè. Cantantur in veſperis, quia Dñs venit in veſpera mundi: Hic eſt Helias, qui ſerò carne, & in mane pane veſcitur: Dñs, ſcilicet noſter, qui in vltima ætate mundi carnem aſſumpſit, & in diluculo reſurgens in panem Angelorum tranſiuit. Et * nota, quod hæc hebdomada 6
proxima natiuitati, præparatio meritò nuncupatur, & ea hiſtoria: Clama in fortitudine cantatur, quæ non vt quidam ſimplices autumant, ad quatuor tempora, ſed ad Dñi pertinent proximam natiuitatem. Vnde cum ſex matutinalibus laudibus decantatur, quoniam quælibet illius feria proprias habet ad laudes antiphonas, quia per ſex ætates antiqui ſe ante aduentum præparauerunt, & nos per ſex opera miſericordiæ ad ſecundum etiam præparamur. Verumtamen feriales antiphonas, quę in illa feria, in qua occurrit feſtum S. Thomæ, ſcriptæ ſunt, octaua die anteà quidam canere conſueuerunt. Decet enim ante natiuitatem Dñi cantus & omnes antiphonas, & ferè omnia reſponſoria renouari, quia ſicut per plures & frequentiores nuntios magis ac magis mouetur animus ſubditi, ad ſolicitudinem honorificè ſuſcipiendi prælatum, ſic & renouatione cantus, magis & magis mouemur ad curam noſtræ præparationis in ſuſceptione Dñi, & vt per quotidianam renouationē cantus, excitemur frequentius ad turpes & terrenas cogitationes purgandas, vt ſit dignum habitaculum, & ornatum venturo Regi Regum piis cogitationibus præparemꝰ. Poteſt tamen & totus aduentꝰ præparatio nuncupari: vnde in prin-
Rom.13. cipio legitur: Abiiciamus opera tenebrarum, & induamuſ arma lucis, &c. quæ omnia præparationis inſignia. Intitulatur autem in antiquis libris dominica * iſta: Dominica vacans. Primò, 7
quia oſtendit, quod omnis ſanctus vacat, ex quo
Mat.11 Ioannes, quo inter natos mulierũ non ſurrexit
Ioan.1. maior, non eſt dignus ſoluere corrigiam calciamenti, ſicut dicitur in Euang. huius dominicæ, id eſt, incarnationis myſteria denudare: & propter hoc Dñs Papa non facit ſtationem apud aliquem ſanctum. Secundò dicitur vacans, quia non habet proprium officium, ſed mutuat alienum, ſcilicet: Rorate cœli, &c. & hoc propter ordines præcedentis diei, in quibus fuit Apoſtolicus occupatus. Sæpè enim in Decembri conſueuerũt ordines ab Apoſtolicis celebrari. Tertiò, quia numerum dierum aduentus excedit, ſcilicet xxj. quare inter dominicas aduẽtus non debuit computari, ſed vacans potius appellari. Quartò, quia Apoſtolicus olim hac die dominica eleemoſynis vacabat, & tam ipſe, quàm ſui circa hoc intenti nullam ſtationem faciebant: propter quod dicta eſt vacans, ſcilicet à ſtatione & indulgentia. Quædam Eccleſiæ dicunt in hac dominica Euangelium: Miſerunt Iudæi: quod eſt Ioan. 1. c. & epiſtolam, Gaudete: quæ eſt ad Philip. 3. c. Aliæ verò dicunt epiſtolam. Sic nos exiſtimet: quæ eſt ad Corinth. 3. c.

SVMMARIVM.

1 *Natalis Domini vigilia, & officium.*
2 *Officij diurni intentio.*
3 *Prophetia cur præmittatur epiſtolæ vigiliæ natalis Domini.*
4 *Pſalmi qui dicantur in veſperis vigiliæ natiuitatis Domini.*

CAPVT XII.

De vigilia natiuitatis Domini.

1 IN * vigilia natiuitatis Dñi, eſt inuitatorium: Hodie ſcietis quia v.d. & ſ.n. & m.v.g.e. quod eſt tranſumptum de Exod. 16. c. Ex eo, quod ibi dicitur: Veſpere ſcietis quia educit vos Dominus de terra Ægypti & manè, v.g. c. Et poteſt dici, quod hæc breuis clauſula, ex vna parte ad natiuitatem, ex alia pertinet ad reſurrectionem: ſic hodie, ſcilicet in vita præſenti ſcietis, quod veniet Dominus: id eſt, panis viuus, qui de cœlo deſcendit: & ma. vi. gloriam eius, id eſt, reſurrectionis gloriam non ſolum humanã, ſed etiam gloriam diuinitatis eius. Sanè, in hac vigilia Eccleſia monet, & inuitat filios ſuos, vt parati ſint ad ſuſcipiendum Dominum. Vnde in nocturnali officio primum reſponſorium eſt: Sanctificamini, ſcilicet filij Iſraël, id eſt, viri ſpirituales, qui videtis Deum per fidem, & parati eſtote, vt interſitis ad nuptias: quia non erit in cæna, qui eiicitur à nuptiis. Moraliter non obſeruabit conſilia, qui præcepta renuit adimplere. Sequitur in verſu: Et mane vi. gl. eius, id eſt, aduentum gloriæ eius: vel mane ad literam. Et hæc vltima pars de Exodo ſumpta eſt: ſed prima non eſt ſumpta de aliquo libro. Dicitur etiam capitulum: Gaudete in Domino: Philip. 4.
2 c. Diurni * verò officij intentio eſt oſtendere, quod Chriſtus natus ſit, & hoc dicitur in epiſtola: Paulus ſeruus, &c. Quæ eſt, ad Rom. 1. c. & in Euangelio: Cum eſſet deſponſata, quod eſt Mat. 1. c. Hac etiam die deſponſatio legitur Mariæ, vt ſciat quod alij fuit deſponſata, ſcilicet Ioſeph, & ab alio fuit fœcundata, ſcilicet à Spiri-
3 tu ſancto. * Quædam tamen Eccleſiæ ad hoc, vt incredulis maior certitudo ſit præmittunt Prophetiam: Propter Sion, &c. Quæ eſt Eſa. 42. c in qua oſtenditur ipſum fore naſciturum. Natus autem eſt, vt populum ſaluum faceret, & terræ iniquitatem deleret: hodie in ſpe per ſacramenta gratiæ: mane in te, per reuelationem gloriæ: hæc patent in introitu & in graduali: Hodie ſcietis. Exod. 16. cap. & in alleluia Craſtina. Quidam tamen dicunt alleluia. Aue Maria: & hoc, quando vigilia eſt in dominica. Tunc enim dicitur alleluia, propter reſurrectionem Domini. Idem etiam patet in poſt-communione: Reuelabitur quæ eſt Eſa. 40. c. Sed quia in eius incarnatione

erat

erat futura Iudæorũ dispersio, ideò in graduali
subditur versus: Qui regis: in quo pro eis ora-
tur. Quantus sit, ostendit Psal. qui ad introi-
tum cantatur, scilicet: Dñi est terra, & plenitu-
Psal. 23. do eius: de quo etiam dici offerenda: Tollite
portas principes vestras, &c. In * vesperis autẽ 4
vigiliæ natalis Dñi dicunt quidam Psalmos:
Laudate pueri Dominum. Laudate Dñm om-
nes gentes. Lauda anima mea Dñm. Laudabo
d. in Laudate Dominum, quoniam bonus est:
Psalmus: & Lauda Hierusalem Dominum, lau-
da Deum tuum Sion: in quibus inuitamur ad
laudes. Alij verò dicunt: Laudate pueri Dñm,
laudate nomen Domini. Qui confidunt. In cõ-
uertendo Dominus captiuitatem, &c. Memen-
to Domine: & Benedictus Dominus Deus, &
meritò, quia primus deuotos inuitat ad laudan-
dum iugiter & prædicandum. Secundus mouet
in Deo confidere. In tribus sequentibus reddi-
tur causa, quare laudibus sit instandum, & in
Dño confidendum, scilicet quia nostram capti-
uitatem conuertit, & multũ magnificauit, quia
Psa. 17. promissa compleuit, dum fructũ ventris Dauid
super sedem eius instituit, quia inclinauit cœ-
los, & descendit, qui demũ de alto manum suã
emittet, vt nos eripiat ab aquis multis, & à fi-
liis alienis. Vesperæ autem istæ priuilegiatæ
sunt, quia cùm cætera officia vespertina pro-
pter superueniens festum mutentur, istæ non
mutantur. In vigiliis etenim aliorum festorum
capitulum, Hymnus, Antiphona & Collecta. In
aliquibus etenim Ecclesiis totis vesperis diei
officiis expletis, solummodo Antiphona &
collecta de sequenti festo dicuntur, eò quòd
Dominus in vesperis, id est, in vltima ætate
mundi venit ad saluandum saltem reliquias ge-
neris humani.

SVMMARIVM.

1 *Natalis Domini officium, quid in summa.*
2 *Christus cur in fine anni nasci voluit.*
3 *A natali Domini, dies sensim crescunt.*
4 *Natalis Domini festum, eadem die mensis semper occurrit, cætera autem mutantur festa Rationem vide n. 5.*
6 *Natalis Domini officium nocturnum, & eius significatio, n. 7. 8. 9. 10. 12. 16.*
11 *Iubilus, quid notet.*
13 *Euangelia quot dicantur in nocturnali officio natalis Domini.*
14 *Ioseph potius, quàm Mariæ genealogia, cur computetur.*
15 *Mariæ & Ioseph genealogia describitur.*
17 *Thelesphorus Papa, instituit tres Missas cantari in die natalis Domini. Et quod eius fuerit institutum de prima, num. 18. 19.*
20 *Prophetiæ diei natalis Domini cur præmittantur epistolis.*
21 *Missa secunda natalis Domini, cur cantetur sub auroram.*
22 *Missa tertia natalis Domini, hora tertia cantanda.*
23 *Missæ tres institutæ in die natiuitatis Dominicæ, quid signent, ibidem vide, & per n. 24. 26. 27.*
25 *Christus, quomodo intelligatur primogenitus Mariæ.*

CAPVT XIII.

De officio natalis Domini.

QVæcunque in officio natali Dñi dicuntur,
1 de exultatione * natiuitatis sunt, quia si-
cut cantatur in responsorio: Descendit de cœ-
lis Christus, id est, de sinu patris vt appareret
visibilis. Vnde ẽgressus eius à patre, id est, ab
occulto: & intimo patris. Sequitur introiuit,
scilicet per aurem Virginis, id est, per fidẽ, quæ
ex auditu, sicut legitur in epistola ad Ro. Vndè *Luc. 1.*
cùm dixit ei Angelus: Spiritus sanctus super-
ueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit ti-
bi: spiritu sancto acquieuit. Iuxta illud in can-
ticis: Pessulum ostij mei aperui dilecto meo, *Cant. 5.*
ostium, desiderium, est pessulũ, discretio, quasi
per discretionem aperui desideriũ meum dile-
cto meo: & hoc audito, dixi, Ecce ancilla Dñi, *Luc. 1.*
fiat mihi secundũ verbum tuũ. Non sicut Eua,
quæ fregit pessulum, quando voluit esse sicut
Deus. Introiuit dico in vterũ Virginis, quo ac-
cepit carnẽ nostrã, & exiuit per portã clausam
in regionem nostrã De hac porta dixit Ezech. *Ezec.*
Porta hæc clausa erit in æternum, & exiuit de *43.*
mundo per portã aureã, id est, charitatem: quia
per crucẽ. Maiorem enim charitatẽ nemo ha- *Ioan. 15.*
bet, quam vt animam suã ponat quis pro ami-
2 cis suis. Et * est aduertendum, quod Dñs in fine
anni nasci voluit, vt ostenderet se in vltima
mundi ætate venire: in sexta feria conceptus, in
dominica natus, in sexta feria crucifixus fuit,
& dominica resurrexit. vt qui hominẽ in sexta
feria Plasmatũ perdiderat, in sexta feria libe- *Gen. 1.*
raret, & qui dixerat in dominica: Fiat lux in do-
minica, veniens oriens ex alto nos illuminaret.
De hoc dicetur sub tit. de Parasceue: & in no-
cte natus est, vt se sub carne latentem venire si-
gnaret: vel vt se ad illuminandam noctẽ nostrã
venire monstraret, quoniam habitantibus in re-
gione vmbræ mortis, lux orta est eis. Vnde ab
3 * eius natali dies prolongantur, quia credentes
in eum ad æternitatis lucem vocantur rationa-
biliter itaque nocturna officia celebrantur.
4 Cùm autem cætera festa Saluatoris, * scilicet *Esa. 9.*
passio, resurrectio, ascensio, Pentecostes, & alia
sint variabilia, quia non celebrantur semper in
eisdem Calendis, siue in eadẽ die mensis, quare
hoc festũ est inuariabile, cùm semper est in eis-
dem Calendis, siue eadẽ die mensis? Respondeo
secundum August. Hoc festũ pertinet ad me-
moriam tantum, vnde sufficit per illud memo-
rari quota die mensis Christus natus fuit, &
ideò semper eadem die mensis celebratur: li-
cet ipsa feria varietur propter mutationem li-

teræ dominicalis:alia verò festa pertinent & ad
memoriã & ad sacramentũ, verbi gratia:Chri-
stus passus est sexta feria, vt hominem, qui in
vj. feria ceciderat, redimeret: & sic de aliis: &
ideò oportet, quod sub diuersis Calendis fiant,
in eadem tamẽ feria, scilicet in dominica. Præ-
tereà, semper Pascha nostrũ accipitur domini-
ca prima post Pascha Hebræorũ, quod est sem-
per xiv. luna, quia ergo luna xiv. nõ semper est
eodem tẽpore, vel eadem die mensis: imò va-
riatur secundum annos solares, ideò & Pascha
nostrum, non semper est eodẽ tempore, nec in
eadem die mensis licet semper sub eadẽ feria,
scilicet in dominica celebretur. Rursus * ideò 5
Pascha, Pẽtecostes & alia festa variabilia sunt,
nec certæ diei mensis sunt annotata, ne videa-
mur imitari Iudæos, qui semper illa celebrant
in certis Calendis. Alcuinus verò dixit, quod
ideò hoc festũ per singulos dies variatur, quia
natus est nobis, qui per singulos mundi dies
lauat illos, qui per peccatum Adæ sunt macu-
lati. Circa * officium nocturnale sciendam est, 6
quod inuitatoriũ, scilicet Christus nat⁹ est no-
bis, &c. in persona Angelorũ cantatur, à quibus
pastores vel potius omnis populus ad adoran-
dum natũ Dñm inuitatur. Nouem verò Psalmi
dicuntur per tria nocturna: vt notetur, quod
omnes sancti patres qui fuerunt in tribus tem-
poribus, scilicet ante legẽ, sub lege, & tempo-
re gratiæ in nouo testa. sociati sunt per aduen-
tum Christi: nouẽ ordinibus Angelorum: vt si-
cut Angeli S. Trinitati congaudent: sic & illi
congaudeãt. In primo Psalmo igitur de æterna
Christi genitura, & ineffabili. In secũdo de eius
incarnatione. In tertio de laudibus sponsi &
sponsæ, idque in tribus primis lectionibus per
Esa. Oracula testificamur: qui nõ tam prophe-
ticè, quam Euangelicè incarnationem Christi
descripsit. Prima est: Primo tempore, Esa. 9. c.
Secunda est: Consolamini, consolamini popule
meus, dicit Deus vester, Esa. 40. cap. Tertia
est: Consurge, consurge. Esa. 42. cap, in ipsis
etiam fit promissio: in aliis ostenditur pro-
missionis impletio. * Primus nocturnus re- 7
colit tempus ante legem, seu eos, qui fue-
runt, ante legem: vt Abraham, Isaac & Ia-
cob: secundus nocturnus recolit tempus le-
gis, seu eos, qui sub lege fuerunt: vt Dauid, &
Prophetas, & alios plures: & ideò in Antipho-
nis quæ cantantur in illis duobus nocturnis,
quæ ad vetus testamentum pertinent, non dici-
tur alleluia: quoniam patres illorũ temporum
differebantur ab æterno gaudio, scilicet à pa-
tria: in qua iuxta Apocalypsim, cantatur alle-
luia. Tertius verò recolit nouum testamẽtum,
quod habuit initium à baptismo, quod tertio
tempore, scilicet gratiæ nobis collatum est:
seu eos, qui fuerunt in nouo testamento: vt sunt
Apostoli, Martyres, Confessores, & alij sancti,
Ideoque in illis Antiphonis, quæ eos recolunt,
& quæ ex nouo testamento sumuntur, canitur
alleluia: quoniam istos pl⁹ honorauit suus ad-
uentus, quàm præcedentes patres: ita vt si di-
gni de hoc mundo migrant, illicò in cœlum
transferantur & societati sanctorum iungãtur:
quod antiqui patres lõgo tempore expectaue-
runt, murmurantes infra claustra inferni. Ante
8 * nocturnos solent in quibusdã locis super al-
tare tres panni boni, ad designationẽ præmisso-
rum trium temporum: & in singulis nocturnis
singuli amoueri. Primus niger pro tẽpore ante
legem. Secundus, albus, pro tempore reuela-
tionis. Tertius rubeus, pro tempore gratię pro-
pter dilectionem sponsæ candidæ & rubicun-
dæ. In quibusdam quoque Ecclesiis suspendũ-
tur boni panni, in quibusdã viles, & in quibus-
dam nulli, prout in j. parte dictum est sub tit.
de picturis. Sanè, ad primum responsoriũ pri-
mi nocturni, dicuntur in quibusdam Ecclesiis
tres versus, propter causam redditã sub prima
dominica aduentus, & post quodlibet triũ res-
ponsorium priorum dicitur Gloria patri, &c.
9 hoc ideò quoniã in tribus respõsoriis tria * si-
gnificantur, scilicet restauratio Angelorum: re-
paratio hominũ, & modus, quo ista facta sunt.
Restauratio Angelorum notatur in primo vbi
dicitur: Gaudet exercitus Angelorũ. Reparatio
hominum, in secundo, vbi dicitur: Pax vera des-
cendit. Modus verò, quo & facta sunt, & potius
quo descẽdit ille, qui fecit, insinuatur in tertio,
quod est in quibusdã locis: Descendit de cœlis.
In quo ostenditur, vt præmissum est, Deum
descendisse à patre, in Virginem: & ita ad nos,
vel per hoc quod in ipso responsorio tangitur,
quod intrauit in regionem nostrã, recolitur li-
beratio habitantium in regione vmbræ mortis.
Quia ergo hæc facta sunt per trinitatem: idcir-
co post quodlibet illorum triũ responsorium,
Gloria patri cantatur, quòd ad laudem pertinẽt
10 Trinitatis. Rursus * sicut manna habebat sapo-
rẽ similẽ cũ melle: ita & Christus duo habuit
in se, videlicet humanitatem & deitatẽ. Huma-
nitas per similam: Deitas per mel intelligitur.
Vnde etiam in hoc secundo responsorio dici-
tur: Hodie per totũ mundũ melliflui facti sunt
cœli: quasi diceret: totus mũdus mellificatus &
dulcoratus est. In tertio verò respõsorio fit tri-
plex iubilus, scilicet in fabricæ, in tanquam, in
gloria patri, in quo quidẽ in tribus saluatorem
commendamus, ostendentes, quod qui ineffa-
biliter fabricam mũdi creauit, & ineffabiliter
de Virginis thalamo processit, & ineffabiliter
æqualis patri, & spiritui sancto permansit: sicut
fuit ab æterno: sic nunc est, & erit in æternũ: &
hîc tria triplici iubilo significamus, primum
primo: secundũ secundo & tertium tertio: & vt
expressius tertium significetur: in quibusdam
Ecclesiis cantatur Gloria patri, &c. & sicut erat
11 in principio, &c. vsq; ad Amen. * Et not. quod
fit iubilus super a & super o. Super a, in fabri-
cæ

cæ & in tanquam. Super o, fit Gloria Patri ad
Apoc,1. notandum,quòd cui fit,est α & ω,id est,princi-
pium,& finis. Iubilus autem quandoque notat
expectationem nostram, vt dicetur sub tit. de
septem diebus post Pascha:quandoque nostrã
infirmitatem:vt in versu:Tanquã sponsis quã-
doque rei,de qua agitur magnitudinem,vt ibi:
Fabricæ mundi, quandoque gaudij immensita-
tem,vt in fine responsorij. Verbũ caro,ibi enim
signat immensitaté gaudij:quod viri sancti ha-
bent de eo,quod verbum caro factum est:ple-
num gratia & veritate.De iubilo dictum est in
procœ.v.partis. * Restat adhuc de sex respon- 12
soriis dicere.Et quidé in primis duobus secun-
di nocturni, agimus de partu:in tertio de par-
turiente. In duobus verò primis tertij noctur-
ni,agimus de parturiente:& in tertio de partu:
in quo consuetudinem mulierum imitamur.
Consueuerũt enim mulieres visitare parturien-
tes,& partũ:& eis munuscula sua dare : & nos
parturientem, & partũ quodammodo visitam'
eũ,pro modulo nostro eos magnificamus.Ipsæ
verò laudes,sunt munuscula , quæ offerrimus.
Dicitur etiã ad horas capitulũ: Paulus seruus.
Rom.1.& illud : Multifariè, ad Hebr.1.c.& il-
lud:Apparuit gratia , ad Titum 2.& illud:Ap-
paruit benignitas,ibidé 3.c.In * nocturnali ve- 13
rò officio tria leguntur Euangelia : vt habeat
Ecclesia quod intendit. Vult enim ostendere
vtrãque naturã esse in Christo,vt sic plures sint
testes natiuitatis Christi, & propter hoc etiam
legũtur lectiones in quibus August.& alij san-
cti inducũt ad hoc authoritates infinitas, scili-
cet ab eis qui fuerũt ante legé,sub lege,& post
legem,quoniam integrũ est iudiciũ, quod plu-
rimorum sententiis confirmatur:extrà de offic.
dele.prudentiã. Legitur & quartũ Euangelium
Mat.scilicet:Liber generationis,post nonũ ver-
sum,in quo exprimitur eius generatio vt osten-
datur eum fuisse de genere patrũ eorum, qui-
bus est facta promissio,scilicet Dauid & Abra-
Psa.88. ham.Dauid in Psal De fructu ventris, &c.& 1.
Paralip.Cùm dormieris cũ patribus tuis,susci-
tabo semen tuũ post te.Abrahæ verò Gen.16.
dictum est:In semine tuo benedicentur omnes
gentes:& ideò dicit in principio filij Dauid, fi-
lij.Abrahã. Quia illis specialiter facta est pro-
missio.& sic ostenditur,quod ipse erat Messias
qui promissus est in lege & Prophetis. Et no.
quod Mat. describit hîc genealogiã,descéden-
do vsque ad Ioseph.Luc.verò ascendédo,prout
sub Epiphania dicetur. Sed * quare potius Io- 14
seph quã Mariæ generatio cõputatur,cùm etiã
Christus non fuerit filius Ioseph?Respondeo:
quia ambo de eadem tribu fuerunt Et tribus,id
est,genealogia,per mares non per fœminas di-
stingui solet,& cõputari in veteri testam. Nu-
merando ergo vsque ad Ioseph : perinde est,ac
si vsque ad B.Virginem processissent.Præterea,
Christus maluit filius fabri vocari,quam matré

propter suspicionem adulterij lapidari:Et re-
uera filius est illius fabri, qui fabricatus est au-
15 roram & Solé.* Et scias,quòd natiuitas B.Ma-
riæ ex tribu Iuda, & regia stirpe Dauid origi-
nem duxit & traxit,prout scriptura sæpè testa-
tur,dicés Christũ de semine Dauid descédisse,
qui de ipsa sola natus est. Siquidé Dauid inter
cæteros duos filios habuit,scilicet Nathã& Sa-
lomoné. Ex catena siue generatione Natham,
descédit virgo Maria.Quoniã ex catena ipsius
Natham, Leui genuit Melchi , & Pantheram.
Panthera virgo genuit Barpantheram. Barpan-
thera Ioachim.Ioachim virginé Mariã:vt dice-
tur in vij. parte sub festo Philippi & Iacobi
Apostolorũ. Ex catena verò Salomonis,descé-
dit Ioseph,vir ipsius Mariæ:quoniam ex catena
ipsius Salomonis Matham ex vxore sua genuit
Iacob. Defuncto auté Mathã, Melchi ex tribu
Nathã filius Leui,& frater Pãtheris nupsit vxo-
ri ipsius Nathã,scilicet matri Iacob,ex qua ge-
nuit Hely:& sic facti sunt fratres vterini Iacob
& Hely.Mortuus est auté Hely ex tribu Nathã,
sine liberis cuius vxorem accepit Iacob frater
eius ex tribu Salomonis , & suscitauit semen
fratri eius & genuit Ioseph.Ioseph igitur,natu-
ra est filius Iacob , ex descensione Salomonis:
secundũ legem verò Hely, qui ex Nathã.Nam
qui nascebatur secundã naturam,quidem filius
erat generantis,sed secundũ legé defuncti.De-
16 inde cantatur:* Te Deum laudamus , te Dñm
confitemur in omnium antecedentiũ actiones
gratiarũ, & ad designandũ exultare nos cũ An-
gelis & cõgratulari de drachma perdita inuen-
ta:in quibusdam tamen Ecclesiis finita prima
Missa,cantatur dictum Euangeliũ Matthæi:Li-
ber generationis:& hoc ideò , quia duo testes
ad minus nobis necessarij eraat : primus testis
erat Luc.qui in Euangelio Missæ : Exiit edictũ
à Cæsare Augusto,&c. narrauit iuxta verbum
Euangelij.Deũ natum in ciuitate Dauid. Addu-
citur ergo alius testis, dicens eum natũ de Da-
uid : Ac si dicat non tantũ est natus de ciuitate
Dauid:sed etiã de Dauid:vnde Matthæus prius
nominat Dauid,quàm Abrahã,dicens : filij Da-
uid,filij Abrahã : quãuis & alia possit esse cau-
sa,quare prius Dauid nominatur , scilicet quia
Dauid fuit prior Abrahã dignitate:nã ille Pa-
triarcha,iste Patriarcha,vt Rex audito igitur in
Euangelio Missæ vno teste ab Ecclesia:quia vix
est, quod vni testi soli credatur : ideò adiecto
alio,scilicet Matthæo , qui etiam generationé
dominicam describit:tunc plenè confidens Ec-
clesia exultans clamat:Te Deũ laudamus vt in
ore Duorũ , trium vel plurium stet omne ver-
bum:extra de testi.in omni ij.quæst.iv. §.j.Ad-
huc,quia vix est, quod vni testi credatur : hinc
est,quod vnus terminat Missam , dicens in qui-
busdam Ecclesiis : benedicamus Domino. Et
Ecclesia quasi voce demissa,respõdet:Deo gra-
tias. Rursus finita Missa dicitur Euangelium

Liber generationis:& poſteà:Te Deum lauda-
mus,quia generatio diuinitatis præceſſit gene-
rationem humanitatis,Et quia illarum notitia,
fuit nobit laudis materia:ideò laudes ſequun-
tur.Miſſa ergo laudes præcedit,quia prius fuit
æterna genitura, de qua Miſſa illa loquitur,
quàm aliqua creatura fuerit,quæ Deum lauda-
re potuerit. In laudibus matutinis quaſi cho-
ream ducimus,vnde in prima Antiphona dici-
mus:Quem vidiſtis paſtores?&c. & ipſi reſpon-
derunt natum vidimus. Circa * Miſſæ verò of- 17
ficium notandum eſt,quod Theleſphorus Papa
ſtatuit in die iſta debere cantari tres miſſas,ad
oſtendendũ quod Chriſti natiuitas ſaluauit pa-
tres trium temporum, ſcilicet patres ante le-
gem,ſub lege,& poſt legem. Prima canitur de
media nocte,ad oſtendendũ, quod illi qui fue-
runt ante legem,non fuerunt illuminati aliqua
lege & per illam etiam oſtenditur,quod panis
qui quotidie ſacrificatur & manducatur in al-
tari,videlicet Chriſtus,natus eſt in Bethleem in
media nocte, & in hac ſic dicit Luc. vnde Sa-
pien.18.Dum medium ſilentium tenerent om-
nia,& nox in ſ.c.m.iter ha.&c.quod ad literam
exponitur de natiuitate Dñi: hoc etiam inſi-
nuat Euangeliũ huius miſſæ & collecta illa:Deus
Iſai.2. qui hãc ſacratiſſimã carnẽ tuã,&c.& Prophetia
illa:Populus gentiũ,qui ambulat in tenebris,vi-
dit lucem magnã. Habitãtibus in regione vm-
bræ mort.&c.& epiſtola & ferè omnia,quæ in
illa miſſa dicuntur.Idem etiam Theleſphorus
Papa de conſe.diſt.j.nocte,ſtatuit in hac miſſa
* hymnum Angelicum, ſcilicet: Gloria in ex- 81
celſis: ſolemniter decantari: ad recolendum.
quod Angeli nocte iſta illum decantauerunt:
in qua ab Angelis paſtoribus eſt nuntiatus. Vn-
Luc.2. de in Euangelio legitur: Et ſubitò facta eſt cũ
Angelo multitudo militiæ cœleſtis landan-
tium & dicentium: Gloria in excelſis Deo, &
in terra pax hominibus bonæ voluntatis, &c.
* Notãdum eſt autem,quòd hæc miſſa & lau- 19
des matutinæ terminantur in pleriſque locis
vna oratione, ad oſtendendum quòd totum il-
lud officium idem indicat,ſcilicet natiuitatem
æternam,& temporalem,vnde ipſa miſſa inci-
Pſal.2. pit:Dominus dixit ad me:filius meus es tu,ego
hodie genuit te: quod tantum de generatione
æterna ſeu de generatione Chriſti intelligitur:
quod verò ſequitur: ego hodie genui te.: de
vtraque eſt,& exponitur hodie, id eſt, æterna-
liter. Nam ſecundum Auguſt. hodie præſen-
tiam ſignificat, & quod æternum eſt, ſemper
præſens eſt,verſus de temporali ſcilicet:Qua-
re fremuerunt gentes & populi meditati ſunt
inania? quaſi diceret, pro nihilo, cum Chri-
ſtus Deus & homo ſit. Reſponſorium de æter-
nali in quo dicit: Deus pater, ego pater ſum.
Tecum principium. Vnde & ibidem ſequitur:
In die virtutis tuæ, ſcilicet in die reſurre-
Pſ.109. ctionis. In ſplendoribus ſanctorum, ſcilicet in
luce omnium ſanctorum, & dicit in ſplendo-
ribus ſanctorum, pluraliter, propter diuerſos
effectus: ex vtero, id eſt, ex intima bonitate
mea. Ante luciferum genui te, id eſt, ante
omnem creaturam: quaſi diceret ab æterno.
Epiſtola verò:Paulus ſeruus, quam quidam in
vigilia dicunt: & Euangelium de temporali.
Vnde epiſtola dicitur:Ex ſemine Dauid,ſecun-
dum carnem. In Euangelio dicitur: Exiit edi-
ctum à Cæſare Auguſto:quod eſt Luc. 2. c. In
20 aliis verò Eccleſiis dicitur epiſtola: Apparuit
gratia Dei. Quæ eſt ad Titum.2.c.Ante * epi-
ſtolam legitur immediatè Prophetia. Primò,vt
baſis ſit ſub columna, innitente baſi. Non enim
quæ dicuntur in Euangelio, crederentur im-
pleta niſi forent in veteri teſt. prædicta. Se-
cundò, ideò in vigilia & in hac Miſſa duæ le-
ctiones ſine interuallo dicuntur: vna de Pro-
phetia: alia de Apoſtolo, quia Chriſtus pro
duobus populis in pariete coniungendis naſ-
citur. Tertiò, quia ſuper baſim Prophetarum
fundata eſt columna Apoſtolorum. Quartò,
quia actiui & contemplatiui per hanc natiui-
tatem in vna fide ſaluantur. Quintò, quia per
vtrunque teſtamentum Chriſti natiuitas con-
corditer prædicatur. Hi ſunt duo Cherubin,
qui propitiatoriũ tegunt,quique in propitiato-
rium verſis vultibus reſpiciunt:vt dictum eſt in
prooe.IV. partis. Quidam tamen nullam di-
cunt prophetiam, ſignificantes quod vetera
tranſierunt: & noua facta ſunt omnia,quaſi di-
21 cat:de ipſo facto ceſſet figura,quia veritas ve-
nit. Secunda * Miſſa cantatur in diluculo in
exordio diei: quando Chriſtus in cunabulis
adoratus eſt à paſtoribus, & hoc primò ad
oſtendendum,quod ſancti patres & Prophetæ
qui fuerunt ſub lege ſcripta, aliquantulam co-
gnitionem Dei habuerũt,ſed non tantam,quan-
tam nunc habemus: & ideò incipit à promiſ-
ſione,quæ facta eſt antiquis in veteri lege. Lux
fulgebit hodie in domo Domini, &c. Secundò.
ideò,quia ſicut Dominus à Gabriële fuit nun-
tiatus prius,quàm naſceretur, ſic ante initium
diei ſuæ natiuitatis Miſſa canitur. Tertiò,
propter ortum nouæ lucis, quia ille, qui na-
tus eſt in ortu ſuo,tũ in vtero, quam vt ex vte-
ro fuit lux vera. Dicitur ergo in ortu huius tem-
poralis lucis, quaſi ipſo facto dicatur:Orta eſt
lux. Huic conſonat introitus, ſcilicet,Lux ful-
gebit:& graduale in quo dicitur:Deus dominus,
& illuxit nobis:& quod ſequitur in introitu: &
vocabitur admirabilis:ſumitur Eſa.9. c. A qui-
buſdam tamen dicitur de nocte eò quod paſto-
res in nocte illa viſitauerunt præſepe Domini,
quod notat Euangeliũ eiuſdem Miſſæ. Paſtores,
&c.Luc.2. c. Prædicitur etiam tũc in quibuſdã
Eccleſiis Prophetia:Spiritus Dñi ſuper me,quę
eſt Eſa:41.c.Deinde dicitur epiſtola:Apparuit
22 benignitas,quæ eſt ad Tit.3. c. Communio eſt:
Exulta filia,Zach.9.c. Tertia * verò Miſſa,quę
dic

die clara, hora tertia, quando illuxit nobis dies
redemptionis nostræ festiuius celebratur, ad
tempus refertur gratiæ, in quo descendit lux
magna de cœlo: quæ illuminat omnẽ hominem
venientem in hunc mundũ. Velum enim tem-
Prou.27 pli scissum est in duas partes. Vnde Sap. Aper-
ta sunt prata: & apparuerunt herbæ virentes.
Epistola multifarie quæ est ad Heb. 1. c. &
Euangelium leguntur de æterna generatione:
Vnde dicitur in epistola: Filius meus es tu: ego
hodie genui te, & de temporalibus habetur ibi:
Multifariè multisque modis. In Euangelio ve-
rò de æterna: vnde incipit: In principio, quasi
dicat: In principio creaturarum erat verbum,
quod est Ioan. 1. c. Dicitur etiã tunc in quibus-
dam Ecclesiis prophetia: Propter hæc sciet quæ
est Esa. 52. c. Cõmunio est: Viderunt. Esa. 52. c.
& Psal. Prima * ergo missa est de æterna geni- 23
tura. Secũda, est de promissione antiquis facta:
vnde cantatur: Lux fulgebit in domo Dñi, non
dicitur fulsit, vel fulget. Tertia, est de veritate
nobis exhibita: vnde cantatur: Puer natus est
nobis: & filius datus est nobis. Esa. 9. c. ibi vtitur
futuro ad notandũ promissionẽ: hic præterito,
ad notandum promissionis impletionẽ. Et quia
æterna generatio, est nobis occulta: Iuxta illud
Esa. 53. Esa. Generationem eius quis enarrabit? ideò
missa de æterna genitura nocte profunda can-
tatur. Quia verò antiqui patres quib⁹ facta est
promissio, certi erant de incarnatione Dñi: sed
non tantum, quantum patres noui test. quibus
exhibita est veritas: ideò missa de promissione
antiquis facta cantatur illucescente aurora: in
qua est modicum lucis: sed secundũ ipsum in-
troitum videtur, quod deberet esse lux fulgens,
sed non est ita: quia lux in aurora, rubet, in ter-
tia, fulget: in sexta, feruet: in vespera, tepet.
Quia verò temporibus noui test. manifesta est
veritas, inde est, quòd missa, quæ est de exhibi-
tione veritatis, clara luce cantatur. *Prima er- 24
go missa pertinet ad generationem æternam,
scilicet de patre sine matre: secũda ad tempo-
ralem scilicet de matre sine patre: tertia com-
pacta est: quia de vtraque agit: & ideò pertinet
ad æternam simul & temporalem. Notandum
tum est quod in missa, quæ est de æterna geni-
tura, legitur Euangelium de humanitate, scili-
cet. Exiit edictum à Cæsare Aug. In alia verò
quæ est de veritate nobis exhibita, legitur
Euangelium de diuinitate. s. In principio erat
verbum: ad notandum, quod ex quo humanitas
diuinitati fuit vnita, nec humanitas sine deita-
te, nec deitas sine humanitate fuit, nec erit.
Hanc rationem asserit magister in Psalterio:
Aiunt quidã, quod cum in collectis, in lectio-
nibus, in Euãgelio, & in offertorio primæ mis-
sæ euidenter natiuitas de virgine memorent,
intentio totius officij ad temporalem potest
natiuitatem referri: & exponunt in introitu:
hodie. i. hac die ante luciferum stellam: vide-
licet matutinam: genui te, id est, generationem
tuam sum operatus: & quod in Euangelio di-
citur: Maria peperit filium suũ primogenitum:
25 exponitur * primogenitũ, id est, ante quẽm vl-
lus extra de verb. signif. nam & ego. Officium
26 verò secundæ missæ aiunt * concordare dictis
pastorum dicentium: vt legitur in Euangelio:
Transeamus vsque ad Bethleem, & vj. q v. hoc
factum est. Qui gratulantes, dicunt in introitu:
Lux fulgebit. Orta enim erat stella ex Iacob. *Num.*
Vel dicitur: Lux fulgebit in persona legis: quæ *24.*
temporalem natiuitatem antiquis patribus re-
promisit. Et subditur: Dñs regnauit decorẽ in-
dutus est illum, scilicet decorẽ, quo coronauit
eum mater sua: hoc est humanitas. Et addunt in
graduali: Benedictus, qui venit in nomine Dñi,
& in alleluia Dñs regnauit. Et quis, & quantus
sit, in offerenda supponunt, dicentes: Dñs enim
firmauit orbem terræ. Et quia prim⁹ paries est
ex Hebræis: ideò primitiæ scilicet pastores in
cõmunione loquuntur ad eos: Exulta filia Sion, *Num.4.*
27 id est, Ecclesia. *Officium tertiæ missæ perso-
nat mirabilia verbi Dei, quod erat in principio,
& incipit esse caro: sicut legitur in Euangelio:
Hoc verbũ, est puer qui secundum Prophetam
natus est vobis: vt canim⁹ in introitu: & hoc est
canticum nouum, de quo Propheta in versu:
Cantate Dño canticum nouum. Hoc quoque
verbũ, est illud salutare, de quo protin⁹ canitur
in graduali: Viderunt omnes, hæc est lux ma-
gna, quæ descendit in Virginis vterum, quæ il-
luminat omnem hominem venientem in hunc
mundum, de qua dicitur in Euangelio: In prin *Psal.88.*
cipio erat verbum, &c. Hîc demũ, est ille diues
rex, & potens, cui dicitur in offerenda: Tui sunt
cœli, & tua est terra. In fine primæ & secundæ
missæ dicunt quidam: Benedicamus Dño: provt
dictum est sub tit. de aduentu. Ab hac autem
die, vsque ad octauam epiphaniæ responsoria,
& eorum versus dicuntur cum alleluia, ad
repræsentandum summam lætitiam, quæ ad-
uenit tempore gratiæ.

SVMMARIVM.

1 *Dominica intra octauam natalis Domini, quod fiat officium, & eius expositio, n. 3. 4.*
2 *Silentium est triplex.*
5 *Christus positus est in signum tripliciter.*

CAPVT XIV.

De dominica infra octauam natalis Domini.

1 IN dominica, *quæ intercedit intra octauam
natalis Dñi cantatur de natiuitate Dñi.
Vnde introitus missæ est: dum medium silen-
tium tenerent omnia, &c. Sap. 18. c. Est triplex
2 *silentium, scilicet ignorantiæ desperationis &
gloriæ. Silentium ignorantiæ, fuit ante legem:
quia ignorabant peccata sua: & ideò non cla-
mabant ad Dñm ad Rom. 10. Mors regnauit ab
Adam, vsque ad Mosen: postquam autem lex
data est ad cognitionẽ peccati multo tempore
seruauerunt legem. Ad vltimum verò despe-

Psal.13. rauerunt,quãdo, scilicet omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt:tunc fuit silentium desperationis:postquam autem venit Christ⁹ ruptum est silentium. Vnde clamant omnes laudes Dei:Silentiũ gloriæ, veniet,quando impletum erit totum desiderium nostrum.In silentio desperationis veniet Dñs, vt ei attribuatur salus humani generis, qui est verus medicus. Et hoc est,quod dicit: * Dum medium silentium. 3
Sequitur & nox, id est, diabolus in suo cursu medium,id est commune iter haberet. Omnes enim cõmuniter ad inferos descendebant.Omnipotens sermo tuus,id est, filius tuus Dñe pater:qui dicitur sermo patris: quia per eum natus est,à regalibus sedibus venit quærere,& facere reges. Vel ad literã: dum omnia tenerent medium, id est, commune silentium de nocte: scilicet quãdo omnia silent:& nox in suo cursu medium iter perageret.Ad litteram.Omnipotens sermo tuus: à regalibus sedibus, vel quia media nocte natus est Dñs,& cõcordat epistola,quæ est Gal.4.c.vbi dicitur:At vbi venit plenitudo temporis,&c.responsorium est:Speciosus forma,&c.quia immunis ab omni peccato, & omnibus virtutib⁹ plenus. Sicut enim habetur ad Col 3. In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, id est ad modũ trinæ dimensionis,id est,cõmuni modo sicut in omnibus est,scilicet essentialiter,præsentialiter,& potentialiter.Item secundũ gratiam est in sanctis:& secundum vnioné est in Christo:& ideò diffusa est gratia in labiis tuis.Gratia,quia nunquã sic locutus est homo, diffusa est inquam, quia in ore eius fuit lex clementiæ:vt cũ dixit: Mulier nemo condénauit:nec ego te condemno,vade,& amplius noli peccare.Et cum dixit: Diligite inimicos,&c.Euangelium:Erat Ioseph Luc 2. c. similiter ad natiuitaté pertinet quantum ad principium:licet & ad aliud pertineat. Erant pater eius,scilicet putatiu⁹, & mater mirantes super his,quæ dicebantur de eo,scilicet à pastoribus. * Sequitur in Euangelio prophe- 4
tia Simeonis. Ecce positus est hic in ruinam, scilicet infideliũ, & in resurrectionem multorum,scilicet fidelium & in signum,id est,in signationem, cui contradicetur, q. d.si in viridi hoc faciunt,in arido quid fiet? vel in signum,id est,in ostensionem: quia per humilitaté & paupertatem itur in paradisum, vel in signũ,id est, in signaculum. Vnde Ioan.1.quem signauit pater, & misit in mundum, vt eo signaremur. Et Aggeus: Ecce posui te in signaculũ:quia elegi te.Et in canticis:Pone me,vt signaculum super cor tuum,&c.*positus est ergo Christus in si- 5
gnum tripliciter, scilicet in significationem,in ostensionem,& in signaculum. Rursus hoc officium: Dum medium, &c. vox est primitiuæ Ecclesiæ,in qua recolit Dñi natiuitatem,cuius fructum prædicat in epistola, quia de seruitute transiuimus ad adoptionem, per ipsum commendat secundũ sapientiam in Euangelio, vbi dicitur:Puer crescebat, & confortabatur plen⁹ sapientia, secundum potentiam. In alleluia. Dñs regnauit. Et in offerenda. Dñs enim firmauit secundum pulchritudinem.In graduali: Speciosus forma. In postcommunione verò. Tollite puerum. Mat.2. c. tempus fugæ vocatur,quo descendit Dñs in Ægyptum,& mysticè respicit ad gentilitatis adoptionem, quia Dominus de Iudæa transiuit ad gentes: vt eas adoptaret hæredes.

(Marginal references, left column: Psal.44. — Prou. vlt. — Luc.2. — Agge.2. — Cant.8.)

SVMMARIVM.

1 *Circumcisio cui primum fuerit iniuncta. Et an eius nomine festum inducatur falsò aut temerè, n.13.14.*
2 *Circumcisio, quibus de causis instituta.*
3 *Circumcisio, quando & qualiter fiebat.*
4 *Circumcisio, cur fiebat in præputio.*
5 *Circumcisio quid conferret.*
6 *Circuncidi cur voluerit Christus causas adfert, n.7.8.9.10.11.*
12 *Circumcisio, quibus de causis fuerit mutata in baptismum.*
15 *Commercium, quid.*
16 *Circumcisionis dies, quinque de causis, est solemnis.*
17 *Circumcisionis diebus, multa superstitiosè olim gentiles & pagani agebant.*

CAPVT XV.

De festo Circumcisionis.

1 HIc de festo circumcisionis dicendum est. Sciendum * autem est,quod circumcisio primò iniuncta est Abrahæ & semini eius, id est, Hebræis ex eo nascituris: vt sic probaret, an obediret vel non: sicut & Adã ad probationem obedientiæ mandatum accepit: ne de ligno vetito manducaret. Fuit autem præcepta Gen.17.
2 circumcisio propter quinque causas. * Primò, vt per obedientiam mandati Abrahã placeret Deo, cui per præuaricationem Adam displicuerat.

Secundò, data fuit in signum magnæ fidei Abrahæ: Credidit enim se habiturum filium in quo benedicerentur omnes gentes per fidem, id est,per quam spiritualis circumcisio impleretur: vt sic iustificaretur & ipse. Tertiò,vt in hoc signo discerneretur ab omni natione populus ille. Quartò vt circumcisio facta in virili membro,per quod generatur creatura mortalis, & in quo libido solet dominari, castitatem corporis & mentis seruandam,& impudicitiam resecandam indicaret.Quintò,quia non posset melius significari per Christum tolli originale peccatum:cum præputio quippè omnis homo nascitur:quemadmodum & cum originali pec-
3 cato. * In carne præputij ideò est iussa fieri, quia in remediũ instituta est,id est, contra originale peccatum,quod à parentibus contraximus corrupti concupiscentia,quæ in parte illa magis dominatur & quia in membro illo culpam

pam inobedientiæ homo prius cognouit: do-
cuit quod & in illo signum obedientiæ accipe-
ret. Fiebat*circũcisio die octauo ex legis præ- 4
cepto. Leuit.12.c. & fiebat cum lapideo cul-
tello,ad significandum,quod post septenarium
huius vitæ,in octaua die, id est ætate, quæ erit
resurgentium, omnis ab electis per petram, id
est, Christum abscindetur corruptio carnis &
spiritus:quando liberabimur à seruitute corru-
ptionis,quando circumcidetur à peccatis ani-
ma cuiusque credentis in eum. Duæ itaque res
sunt illius sacramenti,scilicet circũcisio à pec-
catis in præsenti, & circumcisio ab omni cor-
ruptione in futuro. Christ⁹ autem non indige-
bat circumcidi,vt iam dicetur.Conferebat cir-
cumcisio*suo tempore remissionem peccato- 5
rum, sicut & nunc baptismus. Vnde Greg. de
consec.d.iiij.quod apud extra de Bap.maiores.
Quod apud nos valet aqua Baptismi, hoc agit
apud veteres vel pro paruulis sola fides,vel pro
maioribus virtus sacrificij: vel pro his,qui de
Abrahæ stirpe prodierunt, mysteriũ circumci-
sionis.Sed quare * Christus qui fuit agnus im- 6
maculatus, non habẽs maculam neque rugam:
qui peccatum non fecit,nec inuentus est dolus
1.Pet.2. in ore eius,voluit circumcidi?Respondeo:sicut
voluit in templo præsentari:sicut & baptizari:
sicut & de agno Paschali cum discipulis epu-
lari, sic voluit in corpore circuncidi propter
nos.* Secundo,ne Iudæi dicerent eum non esse 7
Messiam in lege promissum quia non esset cir-
cuncisus nec viueret secundum legem, qui de
seipso dixit: Non veni soluere legem, sed ad-
Mat.5. implere. Tertiò * ratione nostri, scilicet pro- 8
pter figuram. Et enim circumcisio illa carna-
lis,figurat præsentem spiritualem,quæ est gra-
tia:& futuram,quæ erit in gloria,nec dedit no-
bis exemplum carnaliter circũcidendi:sed spi-
ritualiter per vitæ incarnationem. Nam secun-
dum Ber.dupliciter debemus circumcidi,scili-
cet exterius in carne & interius in mente. * 9
Quartò, ratione sui, vt scilicet se verum carnẽ
assumpsisse ostenderet.Quintò, ne dæmones * 10
circũcisionis mysterium agnoscerẽt:cum enim
illa contra originale peccatum fieret:credidit
diabolus, & hunc qui circũcidebatur similiter
peccatorem esse propter quam etiam causam
voluit, vt mater eius virgo perpetua despon-
saretur. Sextò,propter perfectam humilitatem
* tãquam esset peccator, voluit hoc fieri,licet 11
non indigeret: sicut & ex humilitate voluit
baptizari subdẽdo se minori. Vbi sit caro pre-
putij Christi, dictum est in quarta parte sub
vij. particula canonis, super verbo Noui &
æterni. * Fuit autem mutata circũcisio in ba- 12
ptismum quatuor de causis. Primò,quia sacra-
mentum baptismatis est perfectius. Secundò,
quia magis commune.Mulieres enim circũcidi
non poterant.Tertiò,quia magis gratia plenũ.
Per circuncisionem namque tantum peccatum
remittebatur: sed gratia ad benè operandum
per eã non præstabatur,nec virtutes dabantur,
13 vel augebantur.* In baptismo non solum pec-
catum remittitur: sed gratia cooperandi con-
fertur:& virtutes augentur: ideoque rectè ait
Apostolus, quòd Abraham cœpit circumcisio-
nem tantùm in signũ.Quartò propter honesta-
tem. Honesti⁹ enim est aqua lauari,quam cor-
pore mutilari. Sed videtur quòd de circumci-
sione non debeat fieri festũ:cùm dicat Aposto-
lus: Circumcisio nihil prodest. extrà de bapt. Rom. 2.
maiores.Et iterũ:si circũcidimini, Christus ni- Gala. 5.
hil vobis proderit.Præterea cum Ecclesia non
faciat festum de passione Dñi, videtur quod in
circũcisione, in qua incipit passio Dñi quando
primum sanguinem suũ fudit,nõ sit faciendum
festum,sed potius lamentum:sicut & in passio-
ne Ad hoc dicitur, quòd festũ non fit de circũ-
cisione:sed de octaua natalis Dñi. Sed non ali-
quid impedit nos dicere quod fiat festũ de cir-
cumcisione,quæ fiet in octaua resurrectionis,à
culpa & à pœna: & est causa meritoria illius:
& propter illud gaudium Ecclesia solemnizat.
Ab hoc verò, quòd obiicitur de passione res-
pondetur quòd alia de causa Ecclesia dimittit
facere festũ in die,qua Dñs passus est,quã pro-
pter passionem, scilicet quia tunc Dñs posuit
peccata nostra in statera. Vnde Iob:Vtinam ap- Iob.6.
penderentur peccata mea,quibus iram merui:
& calamitas quam patior in statera. Oportuit
enim filiũ Dei pati pro peccatis nostris:vt nos
redimeret ab omni peccato: & ideò luget Ec-
clesia magnitudinem peccatorũ suorum con-
siderans quod Sol erubescens propter peccata
hominum obtenebratus est,de quo dicetur sub
14 Parasceue. * Celebratur ideò hodie octaua
natiuitatis, quæ est octaua suppletionis, prout
dicet in proœ. septimæ partis. Est etiam hæc
octaua alterius negotij significatiua. Duplex
est enim negotiũ,quòd in ea figuratur:vnũ cir-
cumcisio Dñi, quod in Euangelio exprimitur:
alterũ aduentus hominis ad Deum. Est enim
duplex aduentus, scilicet Christi ad homines:
de quo in natiuitate actum est, & hominum ad
Christum: de quo in hac octaua agitur: quod
notant Antiphonæ laudũ:vt illũ O admirabile
15 commercium. Nam commerciũ est, vbi * ali-
quid accipitur, & aliquid datur. Dñs namque
accepit nostram humanitatẽ,vt nobis daret suã
diuinitatem, quod notatur in verbis ibi sequẽ-
tibus,scilicet animarũ corpus sumens de virgi-
ne.Per hoc enim notatur,quod Dominus acce-
pit:per hoc enim dicit:largitus est nobis suam
deitatem: notatur quod dederit. Secunda verò
& quarta Antiphonæ terminatur:Te laudamus
Deus noster, q.d.ad te veniemus,laudando te.
Tertia terminatur:Dei genitrix intercede pro
nobis, q.d. intercede, vt filius tuus suscipiat
nos. In quinta dicitur illud, quod dixit bapti- Ioan.1.
sta:Ecce agnus Dei, q.d. ad eum venire debe-
mus:

mus: v le Andreas & alius discipulus Ioannis
hoc audito secuti sunt Dñm. In Antiphona verò quæ est supra: Benedictus dicitur Innouātur naturæ, nostra enim natura de recedēdo à Deo
est inueterata: & redeundo est innouata.* No- 16
tandum quoque est, quod quinque sunt quæ hanc diē reddunt solemnem. Primū est, quia hac die duo festa concurrunt, scilicet parientis & partus. Vnde & duæ missæ celebrantur. Prima, de pariente scilicet de B. Virgine, in qua dicitur introitus: Vultum tuū, & communio: Simile est regnum cœlorū homini negotiatori. Mat. 13. c. Secunda est de partu, scilicet de filio in qua dicitur introitus, Puer natus est nobis: vel in aliis Ecclesiis: dum mediū silentium. Vnde & in quibusdam gradualibus officium vtrunque intitulatum inuenitur. Et ideò quia hoc festū est de beata virgine, fit hodie statio apud Ecclesiam S. Mariæ trās Tyberim: quamvis quidā scripserunt: quod fit apud sancta sanctorum ad Lateranum, pro eo quod caro circūcisionis Dñi ibi dicitur conseruari: prout dictum est in iv. parte sub vij. particula canonis Epistola est: Apparuit benignitas: quæ est ad Tit. 3. Euangelium est: postquam cōsummati sunt Luc. 2. Alleluia. Multifariè, Heb. 1. Secundū, quod facit hanc diem solemnem, est octaua, de qua dictum est. Tertium impositio noui & salutiferi nominis: de qua dicetur sub titu. de sabbato sancto, vbi agitur de baptismo: quod nomen triplex est: scilicet filius Dei, Christus & Iesus: sicut ex Euangelio colligitur, de hoc dictū est in proœ. ij. partis. Quartū, est effusio sāguinis Iesu Christi: hodie enim primò sanguinem suū pro nobis fundere cœpit: qui cū postmodū sæpè fundere voluit. Quintū, est signaculum circumcisionis, quod Christus hodie pro nobis dignatus est suscipere propter causas præmissas. In quibusdam Ecclesiis subdiaconi fortes & iuuenes faciunt hodie festū, ad significandū quod in octaua resurgentiū, quæ significatur per octauam diem, quia circumcisio fiebat, nulla erit debilis ætas, non senectus, non senium, non impotens
1.Cor. 15. pueritia: sed omnes concurremus in virū perfectum cū hoc mortale induet immortalitatē, & hoc corruptibile, incorruptionē, vt præmissum est: de hoc dicetur in vij. sub festis sanctorum Stephani & Ioannis.
* Postremò notandū 17
est, quod olim pagani & gentiles in his Calendis multas superstitiones obseruabant: quarum aliquas Aug. in quodam commemorat sermone xxvj. q. vlt. non obseruet. Credentes enim (inquit) Ianū quendam Deum esse, eū tunc venerabantur: ei duas facies figurantes, vnā antè, aliam pòst eò quod est principium anni sequētis, & finis præcedentis. Assumebant enim formas monstruosas: alij ex pellibus pecudū alij ex capitibus bestiarum: alij vestientes tunicas muliebres: alij, auguria obseruabant, dantes vel recipientes diabolicas strenas: alij, mensas lautè præparatas tota nocte manere sinebant: putantes totum anni spatium conuiuia tali cibi abundantia perdurare: quæ veritas prohibet Christianos facere.

SVMMARIVM.

1 *Epiphania quid. Et eius diei officium. ibid. infrà & n. 10. 11. 16.*
2 *Magi, qui & vnde dicti.*
3 *Stella, quæ Magis apparuit, quid.*
4 *Magi, quæ, & cur munera Domino obtulerunt.*
5 *Theophania, secunda apparitio.*
6 *Epiphaniæ die non debet quis baptizari, nisi summa necessitate cogente.*
7 *Bethphania, tertia Apparitio, quarta n. 8.*
9 *Inuitatorium, cur non habeat locum in die Epiphaniæ.*
12 *Christi genealogia, variè tradita per Matthæum & Lucam.*
13 *Epiphaniæ tria Euangelia.*
14 *Mundi vespera, duplex.*
15 *Epiphaniæ Missæ expositio. Et quid ea populo nuntiet in Italia num. 17.*

CAPVT XVI.

De festo Epiphaniæ.

SEquitur festum Epiphaniæ, quod est voca-
1 bulum * græcum & sonat latinè manifestatio siue apparitio: & est idē cum festo natiuitatis: nihil enim nasci profuit, nisi apparuisset. Verū pro triplici apparitione hodie solemnizat Ecclesia: vnde & in codicibus antiquis hæc dies Epiphaniarū pluraliter intitulatur: & ideò tripliciter nominatur, scilicet Epiphania, theophania, & bethphania. Epiphania dicitur quantum ad illam apparitione Dñi, quæ facta est
2 Magis per Stellā. †Magi autē ipsi fuerunt Gaspar, Melchior, & Balthasar: & fuerunt reges, iuxta illud Psalmistæ: Tibi offerent reges munera, & iterū: Reges Thar. & insul. mu. of. reg. ara. & sabba. do. adducent: quorum corpora de Mediolano in Coloniā translata fuerunt. Et dicuntur Magi, à magnitudine scientiæ. Per astronomiā enim cognouerunt: quia stella illa non erat ex constitutis à principio: sed illa de qua Balaam magister suus prophetauerat, Nu. 24. Orietur stella ex Iacob, & consurget virga de Israël, & de Iacob erit, qui dominetur: & ideò moti sunt, vt ductu illius stellæ venirent in Bethleem: vt regem natū, quē eis prophetauerat Balaam, adorarent. Et dicitur Epiphania ab ἐπὶ quod est supra & φάνεια, quod est apparitio: quia de sursum illa fuit apparitio, scilicet de cœlo: vel ab ἐπὶ quod est super, quia scriptū est: Vsque dū veniēs staret suprà, vbi erat puer. Erat quidem proximior terræ quā aliæ stellæ: & hęc facta sunt tredecima die à natiuitate Dñi, qua die Stella Magos ad præsepiū duxit. Et dicunt
3 quidam † quòd stella illa fuit spiritus sanctus, qui posteà descendit super Dñm baptizatū in specie columbæ & ipsis Magis in specie stellæ.

Psal. 67. Psal. 51. Mat. 2.

Alij, quod fuit Angelus, qui apparuerat pastoribus Iudæis, scilicet illis tanquam ratione vtentibus in forma irrationabili: istis verò gentibus tanquam irrationalibus in specie irrationabili. Alij & verius, quòd fuit de nouo creata: quæ peracto officio suo rediit in primordialem materiam. Alij dicunt, quòd cecidit in puteum: vbi adhuc dicitur apparere solis tantum virginibus. Solet autem quæri quomodo tam citò, videlicet intra xiij dies, de tam remotissimis regionibus Hierosolymā venerūt, quæ dicitur esse in medio mundi: iuxta illud Ps. Rex noster operatus est salutē in medio terræ.
Psa. 63. Dicit Isid. quòd ante natiuitatem stella illa illis apparuit, vt possent ibi esse in tēpore opportuno. Hiero. dicit, quòd in die natalis Domini primo ab eis visa est. Sed venerunt in Dromedariis: iuxta illud propheticum: Inūdatio camelorum operiet te: Dromedarij, Madiā & Effa: qui velo-
Esaia 6. cissimè currūt. Vnde & dicuntur, à δρόμος quòd est cursus: & ἄρος, quod est virtus: & sūt minores camelis: sed velocius currunt, quam illi scilicet tantum in vno die, quantum equus in tribus.

* Quæritur etiā, quare Magi veniētes munera 4 obtulerūt? Respondeo quòd secundū Bedā antiquitus nullus ad regē vel Dñm vacuus introibat, quod per se & Chaldæi obseruant. Secundò, secundum Bedā, obtulerunt aurū B. Virgini propter inopiæ subleuationem. Thus cōtra stabuli fœtorē. Myrrham, propter mēbrorū pueri consolidationē, & vermium expulsionem. Tertiò, quia aurū ad tributum: thus ad sacrificium: myrrha verò ad sepulturā pertinet. Per hæc ergò tria insinuantur in Christo regia potestas: diuina majestas: & humana mortalitas. Quartò, quia aurum significat dilectionē: thus orationē, myrrha carnis mortificationem: quæ tria offerre Deo debemus. Secunda apparitio, fuit eadē 5 * die in baptismo: multis tamen annis reuolutis scilicet xiij. die trigesimi vel trigesimi primi anni: vnde Lucas: Et ipse Iesus erat incipiens, quasi annorū .xxx. & ideò hæc apparitio dicitur theophania à θεὸς, quod est Deus, & φάνεια, quod est apparitio: quia ibi trinitas apparuit: pater in voce, & filius in carne, & spiritus in columba. Quidam autem hæretici dixerunt solum in die epiphaniæ * baptizari debere, pro eo, 6 quòd Christus tunc fuit baptizatus: nec dari Spiritum sanctum baptizato in alia die & Græci eadem die baptizant: ob quam hæresim extirpandam sancti patres decreuerunt neminem, nisi in articulo necessitatis eadem die baptizari debere. * Tertia apparitio fuit posteà, simili- 7 ter eodem die anno reuoluto cùm esset xxx. annorum, & xiij. dierum, scilicet quando manifestavit sejesse Deum permutationem aquæ in vnum, quod fuit primum miraculum apertum, quod Dominus fecit in Cana Galilææ: vel simpliciter primum quod fecit. Et hæc apparitio dicitur, bethphania, à βήτῳ, quod est domus, & φάνεια, quod est apparitio quia ista apparitio facta fuit in domo in nuptiis. De his tribus apparitionibus fit solemnitas in hac die. Sed quia Ecclesia non potest perfectè de omnibus vnam & eandem diem solemnizare: ideò de stella plenè exequitur: & de aliis aliquid admiscet vt notetur quod tres fuerunt in illa die apparitiones: quæ leguntur in Euangelio tanquam sub die eadem factæ: de primo verò miraculo hodie totum cantatur officium: quia in eo specialiter natiuitas Domini gentilibus est notificata: de sancto duo responsoria cantantur, scilicet primum: Hodie in Iordane & in columbæ specie, quod à pluribus Ecclesiis ponitur nonum: & ideò primum & nonum quia baptisma est primum sacramentum nostræ redemptionis, per quod reformamur: & similes Angelis efficimur: quorum sunt nouem ordines. Bruno autem Signen. Episcopus corrector officij antiphonarij, dixit quod in responsorio: In columbæ specie: & in antiphona: Vox de cœlo: quæ dicitur in octaua ad laudes: non debet esse verbum istud: Ipsum audite, quia in baptismo non fuit hoc dictum à patre: sed in transfiguratione, & qui agunt festum transfigurationis cantant responsorium in quo illud continetur. q.d. Ego sum testis, quòd hic est ille, qui promissus est in lege, Deu. 18. vbi dixit Moses: Prophetam de gente tua, & de fratribus tuis suscitabit tibi Deus: ipsum audietis, &c. Qui autem verba eius, qui loquetur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam. De tertio verò miraculo cum aliis cantatur vna antiphona, scilicet tribus miraculis.
8 Beda * etiam dicit, in commento super Lucam. Quartam apparitionem factam fuisse eadem die anno reuoluto, cùm esset. xxxj. annorum: scilicet in fractione quinque panum: & saturatione quinque millium hominum: & illa dicitur pagiphania, à φάγειν, quod est bucca siue comedere. Sed de hac hodie nihil agitur. Præterea, dubitatur, vtrum hoc contigerit ista die: tum quia in originali Bedæ non sic legitur: tum quia Ioan. 6. vbi de miraculo agitur, dicitur: Erat autem proximum Pascha, &c. Ideò autem institutum fuit hac die festum, de tribus miraculis: quia hæc dies fuit antiquitus celebris in honorem Augusti Cæsaris, propter triplicem eius triumphum, quo suo tempore Roma. Imperio tres regiones subiugauit, scilicet Parthiam Ægyptum, & Madiam. Illam ergo celebritatem Ecclesia in melius commutauit, videlicet ad celebrandum Christo pro eius triplici miraculo. In quibusdam Ecclesiis non dicitur hac die ad nocturnos: Domine labia mea aperies, nec Deus in adiutorium, nec Gloria patri, nec hymnus, ad notandum promptitudinem gentium, quæ statim stella apparente venerunt. Ex abrupto ergo ad nocturnos venitur, quasi ipso facto dicat Ecclesia: quibus non est narratum de eo, veniebant: & qui non audierunt, contemplati sunt. Esa. 53. c. vel potest dici, quòd in hoc

festo fit præcipuè mentio de gentilium conuer-
sione : quos illi tres Magi initialiter præcesse-
runt. Quia ergo conuersio ipsorum gentilium,
adhuc erat imperfecta, quia in paucissimis,sci-
licet in ipsis tribus Magis : idcirco in signum
huius Ecclesia omittit cantica qui iam conuer-
sorum seu perfectorum esse videntur:sicut Glo-
ria Patri,Hymnum,& huiusmodi Hac etiam de
causa non præmittitur Domine labia mea ape-
ries, nec Deus in adiutorium : quia secundum
Rom.10. Apostolum : Corde creditur ad iustitiam, sed
prius,ore autem confessio fit ad saluté, scilicet
posteà.Inuitatorium etiam non dicitur,propter
quatuor rationes. * Primò , ad ostendendum 9
quòd Ecclesia in primitiis suis venit de genti-
bus ad Dominum,non inuitata, vel vocata per
præconem aliquem : sed sola stella duce : iuxta
Mat.20. illud:Nemo nos conduxit:vt sic incutiatur eru-
bescentia eis, qui tardè credunt , cum multos
habeant prædicatores. Magi enim non vocati,
venerunt adorare Christum.Secundò,vt nos qui
quotidie invitamur & excitamur ad adorandum,
& deprecandum Deum, videamur detestari in-
Mat.2. uitationem frauduléram Herodis dicentis Ma-
gis,ite, & interrogate diligenter de puero,&c.
Tertia est causa,quia ipsa res nos inuitat,scili-
cet,stella,per quam significatur fides,quæ ducit
nos ad Deum, & illuminat nos in nocte huius
sæculi.Quarta,quia Psalmus:Venite quæ idem
dicit,dicitur in nocturnis:& sic idem repeti vi-
detur.Licet ergo hac die non dicatur inuitato-
rium:tamen Psalmus inuitatorius, scilicet. Ve-
nite exultemus.in tertio nocturno ad septimam
antiphonam dicitur , ad ostendendum quòd in
tertio tempore, scilicet gratiæ sufficienter in-
uitata est Ecclesia,de gentibus : & nullus se ex-
cusare potest:quia in omnem terram exiuit so-
nus eorum xix.d.ita.& quia tertio tempore,sci-
licet gratiæ data est vniformis gratia in pleni-
tudine. Dicitur quoque ad septimam antipho-
nam,ad notandum, quod per baptismum datur
spiritus septiformis. Per hebdomadam, dicitur
inuitatorium, in persona Magorũ,aliis,qui non
viderant,nuntiantium. Leguntur autem tres le-
ctiones de Esa.qui expressiùs loquitur de Chri-
sti natiuitate : de qua sive de nati apparitione
hoc festum est. * Sed quæritur, quare in qui- 10
busdam Ecclesiis in principio tertij nocturni
huius festi, canitur Psal. Deus noster refugium
cum antiphona Fluminis , &c. cum ipse præce-
dat in ordine psalterij vltimum Psal. 1.noctur-
næ:& omnes secundæ ? Respondeo tertium no-
cturnum recolit nouum testimonium quod est
tempus gratiæ : quapropter hoc tertium no-
cturnum habet in capite antiphonam, Flumi-
nis : quæ cum dicto Psal. nouum tangit testa-
mentum : & ideò dictus Psalmus tunc & non
prius dicitur.Prætereà,antiphona ipsa habet al-
leluia, quod non ponitur in antiphonis primæ
vel secundæ nocturnæ : vt dictum est sub natali.

Rursus,ideò ponitur in septimo loco:quia per-
tinet ad septiformem gratiæ spiritum, per vim
baptismi collatum.Sequentes etiam antiphonæ
cum suis Psalmis nouum indicant testamẽtum:
& hi tres Psalmi monstrant cõmotionem gen-
tium contrà prædicationem Apostolorum:sub-
uersionem idolorum:& conuersionem fidelium.
Romana tamen Ecclesia dictam antiphonam:
Fluminis:cum suo Psal. ponit in primo noctur-
no,& Psal. Venite in tertio , secundum rectum
ordinatum, naturalem ordinem Psalmorum : &
congruè quia gentes tempore gratiæ venerunt
11 ad fidem. * Et attende,quòd antiphonæ in pri-
ma parochia siue nocturna, continent sacerdo-
tes:& in secunda reges : in tertia vsque ad An-
gelos peruenitur. Post tertium nocturnum sta-
tim cantatur Evangelium . Luc.Factum est au-
tem , in quo de baptismo Saluatoris plenè agi-
tur, & eius genealogiam describit:quia vt præ-
12 missum est, hoc festum de natiuitate est. * No-
tandum autem est quòd Mat.in Evangelio : Li-
ber generationis:enumerat generationem illam
incipiens ab Abraham, descendendo vsque ad
Ioseph,virum Mariæ,de qua natus est Iesus,&c.
ostendens , per hoc quòd à summo cœlo fuit
egressio eius : & qualiter Dominus ad nos des-
cendit.Similiter Esa.11. c. Dona Spiritus sancti
enumerans,vltimo ponens timorem dicit:& re-
pleuit eum spiritus timoris Domini:Sed Lucas
in hoc Evãgelio. Factum est auté,illam enume-
rat ascendendo quia post baptismum eam enu-
merat,nec sistit eam in Abraham:sed in Adam,
vsque ad Deum procedit per gradus sic:qui fuit
Hely, ostendens per hoc,quòd à baptismo iter
est ad Deum,sed hoc quasi per quosdam gradus
virtutum,qui significantur per patres gradatim
ordinatos:& tangit filios,secundum legem,non
secundum naturam sic:qui fuit Nathã : qui fuit
Dauid:supple filius,scilicet adoptiuus.Vna ergò
generatio describitur descẽdendo,altera ascen-
dendo,quoniam vna carnalis, altera spiritualis.
In vna ponitur genuit:vbi carnalis, generalis,&
temporalis successio exprimitur. In altera po-
nitur:qui fuit : vt notetur spiritualis generatio-
nis adoptatio:& describitur ascendendo:vt no-
tetur spiritualis ascensus. Prima terminata est
in virginis partu. Secunda à nobis inchoata est
13 per baptismum. Tria ergo sunt. * Evangelia
huius solemnitatis:vnum est de baptismo,scili-
cet : Factum est:secundum de Magis, scilicet:
Cùm natus esset Iesus,quod dicitur in missa &
ibi dicitur. Sic enim scriptum est,per Prophe-
tam,scilicet Michæam,c.5.Tertium est de nup-
tiis : quod dicitur in dominica sequenti post fe-
stum Hilarij.Sanè, præmissa duo Evangelia de
generatione Christi de nocte dicuntur : vnum
in natiuitate:alterum in Epiphania : quia vtra-
que Christi generatio fuit in nocte , id est ob-
scura , & priorum sensibus non intellecta. De
hoc enim sub natali dictum est. Post Evãgelium

Ecclesia exultando dicit: Te Deum laud. Parum ergò agitur de baptismo Domini in nocturnali officio: sed suppletur in octa. in qua agitur de apparitione facta in baptismo: præsertim in antiphonis laudum: quæ ostendunt effectum baptismi in nobis, scilicet vt baptizemur, vt à peccatis per nostrum lauacrum abluamur. Omnes enim vnius & septimi toni sunt: vnius ad notandum Ecclesiæ vnitatem, in qua solum baptisma prodesse potest. Septimi, ad notandum quòd in baptismo datur septiformis gratia Spiritus sancti. Vel quia per baptismum peruenitur ad septimam ætatem quiescentium. Si enim aliquis statim post baptismum dignè acceptum, decedat: mox recipit primam stolam, quæ datur in. vij. ætate, id est, in secunda vespera. Antiphona verò ad Magnificat: est octaui toni: quia in vespera mundi nobis dabitur stola secunda, id est gloria corporis, quam in octaua ætate, nos recepturos speramus. * Duplex est enim mundi vespera. Prima est, sexta ætas, secundū quam 14
Dominus in vespere mundi natus: iuxta illud: Vergente mundi vespere. Secunda est, finis mundi, in qua vel postquam dabitur nobis gratia carnis: de qua dicitur: Ad vesperam demorabitur fletus. Nam vsque tunc erit fletus miseriæ nostræ: sed tunc erit finis, dicitur etiam ad horas capitulum illud: Surge, illumina, & illud: Super te autem: & illud: Inundatio, quæ sunt Esa. 60. c. * Missa siue diurnum officium simili- 15
ter pertinet ad primum principale & præcipuum miraculum, scilicet ad primitias gentium, & ad munera Magorum, & ad Christi natiuitatem. Vnde introitus, qui sumitur de Esa. licet non sit, ibi continuè est: Ecce aduenit, &c. Ecclesia enim de gentibus electa pro suæ vocationis initio gaudens gratiosum laudis præconium offert Deo, pro salute. d. Ecce, &c. q. d. Ecce, in propatulo est, quod Dominus natura dominator effectu aduenit, id est, ad nos venit, & carnem assumpsit: vel vt alludamus præsenti diei, ad nos venit, id est qui in carne latebant, per multa signa Deus esse apparuit: vt per stellam, per Magorum munera: per vocem paternam, & per Spiritum sanctum in columba: & propter hoc vtitur adverbio demonstrandi: Ecce ostendens apparitionem filij Dei quasi ad oculum, per præmissam Epistolā Surge, illuminare, & graduale: Omnes se sabba, &c. sunt de eodem & sumuntur de Esa. 60. c. & Evangelium de eodem, scilicet, Cùm natus esset, &c. quod est Mat. 2. c. Ex quo sumunt allelyia & communionem: Sicut autem in matutino officio fit suppletio in octaua, vt iam tactum est: ita & de Missæ officio simpliciter fit suppletio. * Nam 16
introitus missæ hodiernæ notat gaudium gentium de aduentu saluatoris exultantium: & in collecta hortatur gentes ad contemplandum eius speciem, quam per fidem cognouerunt. Reliquum totum est de miraculo huius diei,
17 scilicet de gentibus per stellam ductis. * Non est etiam prætermittendum, quod in Italia in missa huius diei, futurum Pascha populis annuntiatur. Sacerdos namque vel alius post offertorium, dicit alta voce: Annuntio charitati vestræ gaudium magnum, quod erit omni populo: quia septuagesima erit tali die & Pascha tali. In concilio vero Bracharen. de conse. d. iij. placuit primum, ita legitur: Placuit, vt postquam omnia in concilio sacerdotum fuerint ordinata, superventurum ipsius anni Pascha: quo Calendarum die, id est, quo die ante, vel post Calendas: vel quoto à Luna debeat suscipi, à Metropolitano Episcopo intimetur: quod cæteri Episcopi vel reliquus clericus breuiculo subnotantes vnusquisque in sua Ecclesia aduenіente natalis Domini, die post Evangelicam lectionem populo annuntiet: hoc tamen non vbique seruatur. Rursus in concilio Carthagin. c. di. placuit. j. Statutum est, vt dies Paschæ formaturum, scilicet litterarum subscriptione omnibus intimetur. Dies verò concilij. xj. Calen. Novemb. seruetur. Quidam tamen vltramontani Episcopi in Synodo, quam celebrant die Mercurij proximiori festo B. Lucæ, pro Missa annuntiant. Quidam asserunt in vigilia Epiphaniæ jejunandum fore, eò quòd sibi proprium officium appropriatur: & alleluia in officio, nisi in dominica interueniat, subticetur: & dicitur Evangelium: Defuncto Herode: quod est Mat. 2. cap.

SVMMARIVM.

1 *Epiphania octaua. Et quid notet.*
2 *Antiphona octaua Epiphaniæ cur sint de septimo tono.*

CAPVT XVII.

De Octaua Epiphaniæ.

1 DE Octaua Epiphaniæ in omni cantu & in lectione Esa. * quæ legitur pro Epistola, scilicet Domine Deus meus agitur de baptismo. Vnde ibi dicitur: Exultent solitudines Iordanis, ideò quia in Iordane vim regeneratiuam Dn̄s contulit aquis, instituendo baptismum: & quia gentes, quæ à Deo prius erant quasi in solitudine deserti, ad eum redeunt. Octaua ergò Epiphaniæ suppletionis est: vt in tit. præcedenti dictum est: quia sicut in festo recolimus, quomodo Christus baptizatus est: ita in octaua rem propter quam baptizatus est: quod antiphonæ illius diei ostendunt. In octaua igitur de secundo Epiphaniæ miraculo, scilicet de baptismo iubilatur: vt in antiphona: Veterem hominē: & cæteris quæ sequuntur: quæ quia translatæ sunt de Græco in Latinum, grauius conti-
2 nent in dictamine idioma.* Et sunt de septimo tono: quia pertinent ad baptismum, vbi septiformis gratia Spiritus sancti operatur: & sunt nouem: quoniam per ianuam baptismi perueniemus ad consortium nouem ordinum Angelorum. Sunt tamen octo de hoc expressius agentes

tes propter veram octavam, ad quam baptisma ducit. Et meritò baptismi officium ad octauam differtur: quia vicem tenet circuncisionis, quæ in octaua celebratur. Et cantatur hac die inuitatorium: quia prædicantibus Apostolis, ad baptismum sunt homines inuitati. Quædam verò Ecclesiæ dicunt hac die ad missam Evangelium, Venit Iesus à Galilæa: quod est Mat. 3. c. Alij dicunt: Vidit Ioannes Iesum venientem ad se quod est Ioan. c. 1. quæ ambo pertinent ad litteram ad baptismum Christi: & Epistolam: Surge, illuminare.

SVMMARIVM.

1 *Dominica prima ab Epiphania. Et eius Missæ introitus num. 2. Item totius officij summa ratio.*

3 *Dei thronus vt simus, tria necessariò requiruntur.*

CAPVT XVIII.

De prima Dominica post Epiphaniam.

DE prima * Dominica, post Epiphaniam, 1
scilicet infra octavas dicturi præmittimus, quòd ab Epiphania vsque ad septuagesimam, possunt esse sex dominicæ ad plus, & vna ad minus, in quibus omnibus intendit Ecclesia in nocturnis officiis ostendere apparitionem Domini, vt stella oriatur in nobis, quæ ducat nos in Bethlehem superiorem: & ferè omnia, quæ hoc tempore dicuntur, ad gaudium pertinent. Verùm tamen, non nisi tres ex ipsis dominicis proprium habent officiū: & ideò quando quatuor sunt aut plures, sequens officium dicitur in quibusdam Ecclesiis, in prima Dominica post octauas; quando verò sunt tres Dominicæ tantùm, dicitur in Dominica infra octauas: in hac ergo dominica, scilicet infra octauas, monet nos Ecclesia in introitu, vt offeramus Domino aurum: quia Rex regum est: & thus: quia Deus Deorum: & hoc idem facit in duobus sequenti- 2
Esa. 6. bus. * Et est introitus: In excelso throno vidi sedere virum quem adorat multitudo Angelorum: quod sumptum est de illo loco Esa. Vidi Dominum sedentem super solium, &c. quod enim hîc dicit thronum, dicit ibi solium: quod idem est & quod dicitur hic multitudo Angelorum: idem etiam est, quod dicitur in Esa. quòd Angeli canebāt: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sanè thronus excelsus, est Ecclesia, in qua sedet Deus, qui monet nos, vt adoremus Christum sicut verum. Epistola verò monet nos, vt offeramus myrrham dicens: Obsecro vos per misericordiam Dei vt exhibeatis corpora vestra, hostiam viuētem, sanctam Deo placentem, &c. ad Rom. 12. c. & per hoc ostenditur myrrha, quæ intelligitur in carnis mortificatione. Evangelium est de apparitione Domini. Cum factus est Iesus annorum. xij. &c. Luc. 2. c. vbi sequitur: Mater eius inuenit eum in templo disputantem cum sapientibus & docentem. * Potest etiam 3
dici, quod ad hoc vt efficiamur thronus, in quo Dominus sedeat, tria sunt nobis necessaria: munditia carnis, humilitas mentis, & exultatio in Domino. Ad munditiam carnis, inuitamur in Epistola, vbi dicitur: Obsecro vos, &c. vt suprà. Ad humilitatem mentis in Evangelio Christi exemplo: de quo ibi legitur, quòd parentibus subditus erat. Ad exultationem Domino in graduali, in quo benedicimus Domino, qui fecit mirabilia solus: & in alleluia: & in offertorio, in quo Domino iubilare iubemur. Interest tamen inter alleluia & offertorium: quia in alleluia tantum semel dicitur: Iubilate Deo omnis terra, in offertorio autem geminatur sub diuersa melodia: ad notandum, quod in gaudio Domini crescere debemus: quia sumus mysticum corpus: vnde in Evangelio dicitur: Puer autem crescebat, &c. in communione quæ est Luc. 2. notatur Christi humanitas, secundùm quam vocat eum filium: & quasi increpans dicit: Fili quid fecisti nobis sic: & deitas secundùm quam ipse dicit: Nesciebatis, quia in his, quæ sunt patris mei, oportet me esse?

SVMMARIVM.

1 *Dominica secunda post Epiphaniam, & eius officium.*

2 *Psalmi & Epistolæ Pauli cur maximè legantur ab Epiphania, ad septuagesimam vsque.*

3 *Missæ officium, in secunda Dominica post Epiphaniam.*

4 *Augustus Imperator, ex glebis terræ ab vniuerso orbe allatis iussit monticulum fieri Romæ super quo tandem Ecclesia quædam structa est.*

5 *Nuptiæ spirituales.*

6 *Misericordiæ opera, quæ.*

7 *Aquæ mutatio in vinum, quid notet mysticè.*

CAPVT XIX.

De Dominica secunda post Epiphaniam.

IN hac secunda Dominica, quæ est prima
1 post * octauas in sequentibus dominicis cantatur in quibusdam Ecclesiis ad vesperas in sabbatis responsorium: Peccata mea Domine sicut sagittæ infixæ sunt in me: sed antè, quam vulnera generent in me, id est, peccata alia, sana me, &c. & propter eandem causam dicitur in primo responsorio matutinali: Domine ne in ira. Ostendit enim Ecclesia suis filiis pœnas ignis purgatorij & inferni: quia comedendus est agnus Paschalis, cum lactucis aggrestibus & vt molamur inter duas molas, scilicet spem & timorem. Quia verò intendit Ecclesia nobis manifestare fidem filij Dei: vt dictum est, quòd sit melius per Epistolas Pauli & Psal. ideò leguntur ipsæ Epistolæ: & Psal. cantātur. Omnia enim ferè responsoria ab octaua Epiphaniæ vsque ad septuagesimam sunt de Dauid non de bellis: sed de Psalmis in quibus instruimur de bonis operibus: quia fides sine operibus mortua est: extra de sac. vnc. c. j. & quia maximè in Psalmis

Dei

Dei misericordiam imploramus:& propter hoc
quidam legunt de Psalm. hoc tempore vt sic
responsoria lectionibus correspondeant: sed
Psalmi legi non debent, nisi prout quidam fa-
ciunt triduo ante Pascha. Et * nota quòd penè 2
omnia responsoria dominicarum huius tempo-
ris vsque ad septuagesimam sumuntur de no-
cturno dominicali, & de quinque Psalmis, qui
sequuntur,scilicet: Deus,Deus meus,respice:&
aliis responsoriis secundæ feriæ: similiter de
eius nocturno sumitur, & ita ferè de omnibus
aliis.Epistolæ verò Pauli leguntur. Primò quia
ipse præ cæteris de fide locutus est, per quam
quasi per stellam Christus cognoscitur. In illis
enim ad pœnitentiam reuocamur. Secundò,
quia sicut Prophetæ nasciturum Dominum
prædixerunt,& maximè Esa. vnde Esaiam ante
natiuitatem Domini legimus: ita & Apostoli
Deum natum prædicauerunt, & maximè Pau-
lus, qui plus aliis laborauit: vnde eius Episto-
las post natiuitatem legimus, Christum natum
ostendentes.Breuiter autem notandum est,quod
pro natiuitate Saluatoris variis modis à die na-
tiuitatis,vsque ad octa.Epiphaniæ ostensa exul-
tauimus:verum quia exultationem,quæ esse de-
buit spiritualis, penè omnes cõuertimus in car-
nalem, comessationibus, ebrietatibus, & iocis
inutilibus vacantes:inde est, quod in hac domi-
nica, quæ est prima post octa. Epiphaniæ in of-
ficio nocturno historia: Domine ne in ira, &c.
cantamus: in qua Domini misericordiam im-
ploramus,& per pœnitentiæ lamentum peccata
deflemus:& quia quolibet die peccamus: ideò
quælibet dies sua debet habere specialia of-
ficia,scilicet responsoria. Dies ergo dominicus
habet sua scilicet nouem:& secunda feria ha-
bere debet sua,scilicet tria:& sic de aliis. Sicut
enim in hebdomada ante natiuitatẽ, ad notan-
dum Saluatoris desiderium singulis diebus sin-
gula responsoria, & singulas antiphonas in lau-
dibus cantauimus: ita ad notandum planctum
nostrum,& desiderium pœnitendi singulis die-
bus post octauas Epiphaniæ,propria responso-
ria deputamus & tam in nocturnis Psalmis quã
in laudibus matutinis,quolibet die dicimus an-
tiphonas speciales, quæ feriales dicuntur, quia
illæ tantùm in ferialibus diebus vel noctibus
cantantur, nisi festum impediat, excepto tem-
pore, quod est à Pascha, vsque ad octa. Pent.
Circa Missæ officium * sciendum est, quod in- 3
troitus huius dominicæ est:Omnis terra,&c. &
dicitur ad idem,quod & aliud officium,scilicet
ad ostendendum apparitionem.Sed istud totum
plenum est hac voce:Iubilate propter innoua-
tionẽ nostram,quia nouus Rex,noua lex. Apoc.
Ecce noua facta omnia.Rursus ideò in hac do-
minica canit:Omnis terra,&c. quoniam * Au- 4
gustus Cæs.ad gloriam imperij Ro. iussit, vt de
singulis ciuitatibus orbis aliquis Romam ve-
niret,afferens inde tãtum terræ, quantũ pugnus
claudere posset, vt per hoc appareret omnes
Ro.Imperio fore subiectos,ex qua terra factus
est in vrbe quidam monticulus, super quem fa-
bricata fuit quædam Ecclesia à Romanis ad fi-
dem conuersis, quæ fuit in hac dominica dedi-
cata, quia ergò monticulus ille de omni terra
factus est: ideò in festo dedicationis illius Ec-
clesiæ,super illum constructæ cantatur: Omnis
terra,&c. & sicut Cæsar Augustus ab omnibus
mundi partibus adorabatur, à quibus terra illa
apportata fuit:ita Deus ab omni terra,id est,ab
omnibus hominibus, siue ab omni genere ho-
minum adoratur. Beatus quoque Greg. tali die
pacem fecit in orbe:& propter hoc in collecta
huius diei posuit,& pacem tuã nostris concede
temporibus.Hanc igitur pacẽ,& Christi veram
adorationem operatur vera dilectio proximi,
ad quã inuitamur in Epistola: Habentes dona-
tiones,&c.ad Ro.12.c.in qua monemur, vt do-
nationes à Christo habitas,ad aliorũ ædificatio-
nem exerceamus,vnde ibi dicitur: Necessitati-
bus sanctorum communicantes.Ad idem etiam
in Euangelio inuitamur exemplo Dñi:qui sicut
ibi legitur,in nuptiis mutans aquam in vinum,
magna miracula faciẽs, necessitatibus eorum
subuenit quorum intererat conuiuentibus mi-
nistrare sed Epistola non videtur cõuenire mini-
sterio Euangelij,quod est:Nuptiæ factæ sunt in
Cana Galileæ.Ioan.2.c.Sed benè cõuenit, quia
ad confirmationẽ nostrã,facta sunt miracula,&
dona data nobis,& tanquam in nuptiis spiritua-
libus apponit Apostolus viginti fercula princi-
palia dicens: siuè propheciã secundũ rationem
fidei,&c.Cana enim,zelus interpretatur: Gali-
5 lea * transmigratio, quod igitur nuptiæ factæ
sunt in Cana Galileæ significat, quod in corde
illius,qui zelum,id est,ardentem amorẽ habet
transmigrandi de vitiis ad virtutes, de mundo
ad patrẽ,de terra ad cœlũ fiunt nuptiæ:& Chri-
stus Dñs ibi est,cum matre sua,hoc est enim de
primis lætitiis, in illo corde, vbi fiunt nuptiæ,
quod Christus natus est de Virgine,ibi mutatur
aqua in vinum,id est,insipiditas operum,in læ-
titiam spiritualẽ.Ad has siquidem nuptias cele-
brãdas Inn. Papa,iij. instituit hac die stationem
apud venerabile hospitale Spiritus sancti fie-
ri,vbi tanquam in Cana Galileæ,est zelus trãs-
migrãdi de vitiis ad virtutẽ.Ibi siquidem positæ
6 sunt sex hydriæ,id est,instituta sunt * perfectis-
simè exerceantur sex opera misericordiæ, quæ
sunt pascere esurientem,potare sitientem, col-
ligere hospitẽ, vestire nudũ, visitare infirmum,
adire incarceratũ,& mortuũ sepelire: & est ibi
mater Iesu,quoniã in honorẽ beatissimæ Mariæ
virginis illius loci est Ecclesia dedicata:Inuita-
tur etiã & filius eius Iesus cũ discipulis ad has
nuptias,quoniã effigies Iesu Christi quæ suda-
7 rium siue * veronica vulgariter appellatur,hac
die ex institutione eiusdem Inn. à Domino Pa-
pa & cardinalibus, populis fidelibus ad has

nuptias pietatis, & misericordiæ celebrandas
illuc conuenientibus, ibi solemniter demon-
stratur. In offertorio autem, quasi præ gaudio
choreizamus, quod spiritualis facit ebrietas, ge-
minantes verba tam in offertorio, quam in eius
versibus: geminamus enim illud. Iubilate Deo
omnis terra: similiter illud: Reddam tibi vota
mea, & illud: Locutũ est os meũ in tribulatione
mea. Duo enim sunt genera hominũ verba ge-
minantium vel multiplicãtium, scilicet chorei-
zantes & infirmãtes, siue afflicti. Choreizãtes, vt
hic: infirmãtes, vt in versibus offertorij. Vir erat
in terra: quod cãtatur in dominica. xxj post Pẽt.
Sed in hoc est differẽtia, quia hîc tam in offer-
torio, quam in versibus duplicamus verba: ibi
verò tantum in versibus quasi ridiculose gemi-
nantur. Et est ratio, quia institutor officij loqui-
tur ibi in offertorio tanquam historiographis
rem simpliciter narrãs, & tanquã non ægrotans,
de Iob in tertia persona loquẽs: cuius patientia
nobis in exẽplum cõmendatur: in versibus verò
eiusdẽ offertorij, loquitur tanquã infirmus præ
dolore, multiplicãs verba, dicẽs: Vtinam appre-
hẽderentur peccata mea, &c. Ægrotãti enim lo-
qui conanti verba intercipiuntur: & sæpè incep-
ta vix offeruntur: reducens nobis ad memoriam
Iob ægrotantẽ & dolentẽ: cuius verba sæpè re-
petit more ægrotantis, cui anhelitus non est sa-
nus neque fortis: & ideò imperfecta verba sæpè
repetere solet. Geminantur etiam verba in of-
fertorio, quod dicitur in Dominica quinquage-
simæ: & in illo quod dicitur feria. v. post secun-
dã Dominic. quadragesimæ. Ideò autẽ hoc præ-
cipuè in offertorio: quia in eo præcipuè osten-
ditur offerẽtis affectus. In postcõmunione, dicit
Dñs Ioan. 2. c. mysticè ostenditur, quod * Dñs 8
aquam in vinũ mutat in nobis, scilicet aquã ti-
moris, in vinum diuini amoris: aquam literæ, in
vinum spiritualis intelligentiæ: aquam mortali-
tatis, in vinum immortalitatis.

SVMMARIVM.

1 *Dominica tertia post Epiphaniam, & eius officium triplex, & num. 3. 4.*
2 *Leprosi sanatio, quid significet. Et quot. lepra.*
5 *Euangelium Dominicæ tertiæ post Epiphaniam. & num. 7.*
6 *Naturam mutare solus Deus potest.*
8 *Quadragesimam à natali, vsque ad purificationem, cum lætitia celebrare debemus.*

CAPVT XX.

De Dominica tertia post Epiphaniam.

TErtia Dominica * post Epiphaniam nos 1
monet cum Angelis adorare vnũ Regem,
dicens in introitu: Adorate Dñm omnes Angeli
eius, &c. Monet etiã adorare cum ipsis: quia di-
xit Ioanni Angelus in Apoc. Cõseruus tuus sum,
Apc. 21. & fratrũ tuorũ. Sequitur ibi: Audiuit, & lætata
Ps. 96. est Syon, id est, Ecclesia. Et nota quod iste introi-
tus habet in se festũ hypopantis, quando est se-
cundus ab octaua semper, vel ipsum cõtingit,
nisi septuagesima impediat: inde est, quod ver-
ba huius introitus cum verbis inuitatorij illius
festiuitatis cõueniunt: in introitu namque dici-
tur: Audiuit, & lætata est Syon: in inuitatorio
verò dicitur: Gaude, & lætare Sion, occurrens
Deo tuo, quibus etiã cõueniunt verba respon-
sorij illius festi, scilicet: Adorna thalamũ tuum
Sion. Euangeliũ: Cùm descendisset Iesus Mat. 8.
est de sanatione leprosi vbi dicitur: Dñe, si vis
potes me mũdare. ecce fides, vnde dicit ei: Volo
mundare. Sed Epistolæ quæ est, Nolite esse pru-
den. &c. ad Ro. 12. c. nõ videtur cõcordare Euã-
gelio, sed benè concordat & competit mystico
2 sensui vel intellectui. Nã sanatio * leprosi, signi-
ficat quod Deus vult sanare nos à lepra volati-
li, quæ est hæretica prauitas, quæ euolat per to-
tũ mundũ, & ab omni alia lepra, scilicet ab om-
ni peccato: per stellam, id est, per fidem natiui-
tatis & apparitionis: huic intellectui concordat
Epistola, & primam leprã remouet, cùm dicit:
Nolite esse prudẽtes apud vosmetipsos: hoc so-
lũ est causa hæresis, quod homo vult proprio
sensui inniti & intelligẽtia scripturarũ extra de
cõst. c. ij. xxxvij. d. relatũ. aliam leprã remouet,
cùm dicit: Nulli malũ pro malo reddẽtes, sed si
esurierit inimicus tuus, ciba illũ, &c. Potest etiã
dici, quod in officio huius dominicæ inuitantur
Angeli, ad Dñi orationẽ, pro sua reintegratione,
quæ est in conuersione Iudæorũ & gentilium,
vnde in graduali causa redditur. Ad conuersio-
nẽ gentilium pertinet, quod dicitur: Timebunt
gentes nomen tuũ, &c. ad conuersionẽ Iudæorũ
quod dicitur: Quia ædificauit Dñs Sion. Pro hac
reintegratione dicitur alleluia: Adorate Dñm
omnes Angeli eius. Ad idem etiã pertinet Euã-
gelium, in quo agitur de curatione leprosi, sub
figura Iudaïci populi: & de curatione Centu-
rionis sub figura gentilis populi à Dño spiri-
tualiter curati, & cùm vtriusque populi cura-
tionẽ operatur dilectio proximi: ideò in Epi-
stola inuitamur ad eã, vbi dicitur: Ne reddamus
malũ pro malo, sed bona corã Deo, & homini-
bus exhibeamus. In offertorio Ecclesia de vtro-
que populo collecta Deũ laudat, dicẽs: Dextera
Dñi fecit virtutẽ, &c. Et quia Christus vsque in
diẽ iudicij, quãtũ est ad corpus mysticũ semper
augetur: ideò cãtatur cõmunio in pluribus Ec-
clesiis: Puer Iesus crescebat, &c. licet in aliis di-
catur: Mirabantur omnes, &c. Luc. 4. c. Christus
enim paruus fuit, cùm à paucis Iudæis cognos-
cebatur: & creuit, quia non tantùm à Iudæis, sed
etiã à gentilibus cognitus est. Illud autẽ: Mira-
bantur omnes, &c. satis benè cõuenit, quia Iudæi
& gentiles videntes mirabilia eius, & audientes
dona admirantes conuertebantur. Sanè officia
præcedentium trium dominicarũ, quidam refe-
runt ad tres annos, quibus dicunt Dñm post
baptismum prædicasse, & diuinitatem suã mira-
culis declarasse, & dicunt enim eum tribus an-
nis prædicasse, & partem quarti anni, quantum
est

eſt à natiuitate,vſque ad paſſionem.Primum of-
ficium referunt ad hoc, quod Angeli leguntur
Mat.4. miniſtraſſe Dño poſt baptiſmũ, & poſt ieiuniũ,
& poſt diaboli tentationem,vnde in officio illo
dicitur: Quem adorat Angelorum multitudo.
Quia ergo Angeli in principio iſtorũ trium an-
norum ſtatim poſt baptiſmum, poſt tentationẽ
Angeli acceſſerunt ei miniſtrantes: ideò poſt
Epiphaniam in Dominica, quæ occurrit intra
octauas,cantantur in introitu in excelſo: & le-
gitur Evangelium:Cùm factus eſſet Ieſus anno-
rum duodecim. Et benè congruit, vt illud poſt
duodecimam diem natiuitatis proxima Domi-
nica legatur,quod poſt annos duodecim cõſtat
eſſe peractum:& ſi neceſſe fuerit etiã in ſequẽti
Dominica repetatur. Secundum * officium di- 3
cunt eſſe de miraculis, quia in ſecundo anno
miraculis manifeſtius coruſcauit, & ideò in ſe-
cunda Dominica legitur Epiſtola, in qua gra-
tiarum dona ſcribũtur, & Evangelium de initio
ſignorum Dñi recitatur. Quod etiã ea congruit
ratione, quia hoc miraculum ſecundo baptiſ-
matis anno legitur eſſe peractũ,quo quia lite-
ræ in ſpiritum,terræ in cœlum, corruptibilis in
incorruptibile mutatio figuratur: ideò quod
omnis terra Deũ adoraret in introitu iubilatur.
Tertium * officium dicunt eſſe de conuerſione 4
gentium, & Iudæorum: prout iam dictum eſt.
Quia enim in tertio anno ſua nos paſſione re-
demit,per quam vtrumque populum ab æterna
infirmitate curauit,ideò legitur Evangelium de
infirmo & leproſo curatis: propter quod fit in
cantibus verborum geminatio, vt in introitu:
Lætata eſt Sion & c.f.i.& in graduali:Timebunt
gentes & Reges:& in alleluia:Exultet terra, &
lætentur Inſulæ,& in offertorio:Dextra Dñi.Et
quia per vtriuſque populi curationẽ, adauctus
eſt numerus Angelorum; ideò in introitu inui-
tantur ad laudes cùm dicitur.Adorate,&c.Quia
verò non ſanatur putridus humor, niſi depona-
tur ſuperbiæ tumor,ideò dicitur in Epiſtola,vt
ad exẽplum Chriſti patiẽtis,& nõ percutientis,
non ſimus malũ pro malo reddẽtes. Hæc quidẽ
tria officia nobis inſinuant Chriſti beneficia no-
bis præſtita ad teſtificandũ corda noſtra. Vnde
cantamus in offertoriis: Iubilate. Iubilandum
enim eſt,quod nos eduxit de clauſtris inferni,&
liberauit de inferno inferiori. * Quartũ autem 5
Evangelium, in quo agitur de Dormitione Dñi
in nauicula,& de excitatione, ad illam partem
anni referunt in quo Dñs obiit & reſurrexit.
Dormitio namque Domini in nauicula, eſt eius
dormitiò in cruce,& eius excitatio,eſt eius re-
ſurrectio, quam ſuorum vota citiùs fieri exe-
gerunt. Quintum Evangelium ad hoc refertur,
quod poſt Dñi reſurrectionem ſenſum ſuis
aperuit vt ſcripturas intelligerent: vndè in eo
grates refert patri,quo reuelauit ea paruulis, &
abſcondit à ſapientibus huius ſæculi. Omnes
autem Epiſtolæ huius temporis,ad dilectionem
Chriſti pertinent, quæ facit vt ſimus inuicem
Chriſti membra: vnde dicitur in prima Epiſto-
la, ſcilicet quæ legitur in prima Dominica poſt Mat.11.
octauã, quod donationes nobis à Deo datas ad Rõ.12.
ædificationem aliorũ exerceamus.In hac ſecũ- Rõ.12.
da dicitur,ne malũ pro malo reddamus.In ter- Rõ.12.
tia dicitur,vt inuicem diligamus.In quarta dici- Rom.13
tur, vt viſcera miſericordiæ habeamus. Quod Coloſ.3.
verò dicitur in quinta,hoc facit,vt Prælatis hu- Ioan.2.
militer ſubiiciamur,exẽplo Chriſti,qui paren- Mat.8.
tibus ſubiectus fuit.Item quòd dicitur in primo Mat.8.
Evangelio, ſcilicet quod legitur in prima Do-
minica poſt octauã:hìc aquã nobis conuertit in
vinum quod in ſecundo lepram peccati tollit;
quod in tertio Dominum dormientẽ excitat in
nobis:quod in quarto nobis ſecreta reuelat.Po-
teſt etiam & aliter dici, quod ſicut à die natalis
vſque ad Epiphaniã, apparuit ex officiis huma-
nitas Saluatoris:ſic & in his tribus dominicali-
bus officiis diuinitas manifeſtaretur eiuſdem.
Nam in primæ Dominicæ Evangelio dicitur:
Neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt,
oportet me eſſe?In quo Dñs manifeſtè decla-
rat ſe eſſe Deũ illũ, ſcilicet cui millia millium
ſeruiunt Angelorum: propter quod in introitu
dicitur quod eum adorat multitudo Angelorũ.
In graduali collaudãt, & ad idem in alleluia &
offertoriũ terrã inuitant,dicentes:Iubilate Deo
omnis terra. Sed quia laus Saluatoris non benè
ſonat in labiis peccatorũ,ideò Apoſt.in Epiſto-
la præhortatur:& obſecrat vitæ ſanctimoniam.
Cõmunio verò cõſonat Evangelio. In ſecundæ
verò Dominicæ Evangelio, dicitur quod Do-
minus ad nuptias inuitatus,aquam conuertit in
vinũ, quod fuit magnum ſuæ diuinitatis iudi-
6 cium.* Solus enim Deus poteſt naturã mutare
noſtrum corruptibile in gloriã reparare: prop-
ter quod omnis terra eũ adoret,pſallat,& iubi-
let,confiteatur,& laudet,& Angelos ad laudan-
dum inuitet,vt apparet in introitu graduali, al-
leluia & offertorio. Communio verò conſonat
7 Evangelio.In tertiæ Dominicæ Evangelio * di-
cens Dñs, volo mundare benignitatẽ & pote-
ſtatem ſuæ diuinitatis oſtendit: vnde leproſus
mundatus,quaſi coraula tam Angelos quam ho-
mines ad Dñm adorandum inuitat, dicẽs in in-
troitu:Adorate Dñm:& in graduali, Timebunt
gẽtes. In alleluia verò, & in offertorio dicens:
Dextera Dñi cauſam reddit.Cõmunio conſonat
Evangelio: Ecce, quia euidenter in his tribus
dominicalibus officiis diuinitatis apparet, quæ
vt præmiſſum eſt, tres ſunt:quia tribus annis
Dñs prædicauit. Sunt quoque nonnulli, qui to-
tum huius temporis ſpatium, ſcilicet à natali,
vſque ad Purificationem adſcribunt infantiæ
Saluatoris:ideò non debent in eo,vt aiunt, fieri
commemorationes ſanctorũ, maximè de cruce,
ne obiiciatur: Non coquas hœdũ in lacte ma- Exo.23.
tris,& propter hoc etiã in vigiliis nocturnis de
nouo legitur teſt. propter præſentem vitã eiuſ-
dem

dem hominis Christi quam dies isti significant. Magnus quoque præco, vel præceptor sanctæ natiuitatis Paulus, in legentiũ manus accedit, qui cùm veteri lege nouã conferens gratiã legẽ sanctorum deprimebat, & legem fidei cum palma iustitiæ subleuabat, & est hoc tempus quædam quadragesima Christi cõstans ex duobus perfectis numeris, scilicet ex senario duplicato & xxviij. Duplicitas senarij duplicẽ significat perfectionem: scilicet humanitatem corporis & diuinitatem animæ: vnitas maior numeri perfecti diuinitatis vnitatem.* Ideò sicut 8
in xij. diebus, scilicet qui sunt inter natale & apparitionem iubilatur de apparitione humanitatis: sic in vigintiocto, qui sunt ab apparitione vsque ad Purificationem de apparitione diuinitatis. Hanc quadragesimam cum gaudio celebramus quia Christi incarnatio fuit gaudiũ Angelorũ & hominũ. Post quam quadragesimã sequitur ὑποπάντην, id est, præsentatio Dñi in templum per quam excitamur, ad præsentandum nos Deo patri. Quadraginta ergo dies præsentem statum demonstrant Ecclesiæ *Tit. 2.* vbi per quatuor mundi partes satagimus, vt decalogũ impleamus, id est iustè & piè viuamus in hoc sæculo, expectantes beatã spem, & aduentũ gloriæ magni Dei. In qua præsentatione apparebit nobis Dñs gloriosus: & ideò his diebus cantatur versus: Quoniam ædificauit Dñs Syon: & videbitur in gloria sua. Inde est etiam, quòd sicut præmissum est, circa ὑπόπαντη meritò cantatur introitus. Adorate: quia tunc erit nobis facie ad faciem manifestum choros Angelorum Dominum adorare.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta post Epiphaniam.*
2 *Charitatem habens, nihil timet.*
3 *Fides & charitas, serenitatem gignunt in mente hominis.*

CAPVT XXI.

De Dominica quarta, post Epiphan.

QVarta Dominica post Epiphaniam non habet proprium * officium, qua non semper 1
sunt quatuor septimanæ vsque ad septuagesimam. Habet tamen Euangeliũ proprium, quod est: Ascendente Iesu in nauicula, &c. Mat. 8. c. & habetur ibi quomodo Dñs mitigauit, & sedauit tempestatem maris, & dixit discipulis suis: Cur timetis modicæ fidei? quasi dicat: Modica fides est causa timoris & tempestatis cordis. Qui enim * habet charitatẽ, nihil timet: & hanc 2
habet: quid veram fidem habet, & ideò de charitate est Epistola: Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis, &c. quæ est ad Ro. 13. c. Euangelium significat, quod si Christus dormit in nobis, tempestas oritur: qui enim habet fidem, habet Deum. Vnde August. Fides in te, & Christus in te. Dormit igitur Christus in nobis, quando in nos torpet fides: & tunc oritur tempestas tentationum in cordibus.

Redit autem tranquillitas, si excitatur fides, quæ excitatur per charitatem, & ideò in Epistola diei huius dicitur, non occides, diliges
3 proximum tuum sicut teipsum. Fides * enim & charitas serenitatem faciunt in mente hominis. His tribus sententiis horum trium Euangeliorum, reformatur homo omnibus modis. Primò enim, mundatur sicut leprosus. Secundò sedatur tempestas tentationum. Tertiò fiunt nuptiæ in corpore ipsius. Sed primò ponitur Euangelium de nuptiis, quia dignior est ille status: & hi sunt tres status in hominibus secundùm augmentum manifestationis Christi.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quinta post Epiphaniam Euangelium, & officium.*

CAPVT XXII.

De Dominica quinta post Epiphan.

4 EVangelium * quintæ Dominicæ post Epiphaniam sumitur de Matthæo: Confiteor *Mat. 11.*
tibi pater cœli & terræ, &c. in quo ostenditur, quibus Deus se manifestat, scilicet paruulis, mansuetis: vnde dicit: & reuelasti ea paruulis, & post: Venite ad me omnes qui laboratis, &c. & benè conuenit epistola ad Coloss. 3. cap induite mansuetudinem, & pietatem, id est, induite vos noua veste: & cum nouo Rege non sitis. Noua enim fecit Dñs omnia. Aliæ verò Ecclesiæ legunt Euangelium: Simile est regnum cœlorum: quod est Matthæi 13. cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica sexta ab Epiphania, nihil habet proprium, mutuatum tamen à duabus præcedentibus.*

CAPVT XXIII.

De Dominica sexta post Epiphan.

1 SExta Dominica * quia rarò contigit, non habet proprium, nisi orationes tantummodo. Sed ei à duobus præcedentibus mutuatur.

SVMMARIVM.

1 *Septuagesima tempus est pœnitentiæ. Et quot de causis illa instituta. num. 2.*
3 *Annorum computatio, à principio mundi.*
4 *Septuagesimæ quinque sunt.*
5 *Septuagesima, vnde dicta, vnde sexagesima, vnde quinquagesima. Item, vnde quadragesima. Et cur non trigesima dicatur consequenter. num. 6.*
7 *Quadragesima, est decima totius anni.*
8 *Peccata, septem modis remittuntur.*
9 *Septuagesima finitur sabbato in albis.*
10 *Septuagesima tempus iudiciale captiuitatis refert.*
11 *Babylonicæ captiuitatis descriptio, atque etiam mysticè.*
12 *Septuagesimæ tempore, cur subiceantur cantica lætitiæ. & num. 13. 14. 15. 16. 17.*
18 *Alleluia, cur iteretur sabbato ante septuagesimam.*

19 Alleluia, quid differat à verſ. illo: Laus tibi Domine.
20 Pſalmi duo per Dominicas noctes, ad laudes mutãtur à ſeptuageſima vſque ad Paſcha.
21 Introitum Miſſæ adaptatio, à ſeptuageſima, vſque ad Paſcha.

CAPVT XXIV.

De Dominica ſeptuageſimæ.

POſt tempus * reuocationis, ſequitur tem- 1
pus deuiationis, ſcilicet tempus pœniten-
tiæ: quod eſt ſeptuageſima. Viſa namque via,
quæ ducit in Bethlehem ſuperiorem: per ſtel-
lam, id eſt, per fidem pœnitet homo quod de-
uiet ab illa. * prænotandum autem eſt, quod 2
ſeptuageſima inſtituta fuit propter tria. Primò,
propter redemptionem ſabbati: vel ſecundum
alios quintæ feriæ, in qua ſancti patres ſtatue-
rant ieiunari: prout iam dicetur. Secundò, prop-
ter repræſentationem, quoniam repræſentat.
lxx. annos Babylonicæ captiuitatis: prout iam
dicetur. Tertiò, propter ſignificationẽ, quoniam
per hoc tempus ſignificatur deuiatio, exilium,
& tribulatio totius humani generis ab Adam
vſque ad finem mundi: quod quidem exilium
ſub reuolutione ſeptem dierum peragitur, &
ſub ſeptem millibus annorum includitur: per
ſeptuaginta enim dies ſeptuaginta centenas an-
norum intelligimus. Siquidem ab * initio mun- 3
di, vſque ad aſcenſionem Domini, ſex millia
annorum computamus. Ex tunc verò, quicquid
temporis ſequitur vſque ad finem mundi, ſub
ſeptimo millenario comprehendimus: cuius
terminum ſolus Deus nouit, quia hoc Deus pa-
ter in ſua poſuit poteſtate. Nec mireris de eo,
quod dictum eſt de ſex millibus annorum, di-
uerſimodè etenim anni computantur. Nam &
alij dixerunt, quòd ab origine mundi fuerunt
ſolum quinque millia, & ducenti anni vno mi-
nus, vſque ad Chriſti natiuitatem: vel ſecundum
alios, vſque ad paſſionem: ſecundum alios verò
vſque ad baptiſmum eius. Alij dixerunt, quod
ab Adam, vſque ad natiuitatem Chriſti ſecun-
dum carnem completa fuerunt quinque millia
ducenti vigintiocto anni. In hiſtoriis legitur,
quod ſecundum ſeptuageſimam ab Adam, vſ-
que ad decimumquintum annum Imperij Iulij
Cæſaris computantur anni quinquies mille du-
centi, vigintiquinque. Sed ſecundũ Hebraïcam
veritatem quatuor millia. Computatio tamen
ſex millium annorũ à Methodio potius myſti-
cè, quàm chronicè, eſt vera inuenta, Chriſtus
igitur in ſexta mundi ætate nos ab hoc exilio
in ſpe æternæ retributionis reddita innocentiæ
ſtola per baptiſmum eripuit. Sed conſummato
tempore noſtri exilij, vtraque ſtola perfectè de-
corabit, vt iam dicetur. Sciendum autem eſt,
quòd quinque * ſunt ſeptuageſimæ. Prima eſt, 4
ſeptuageſima annorũ, ſcilicet Iudaïcæ captiui-
tatis, in qua fuerunt Iudæi captiui in Babylone.
lxx. annis, de qua Hieremias dicit; Trademini
in manu hoſtili, & ſeruietis Nabuchodonoſori
lxx. annis: & ſic eſt cõſtruendum: Trademini in
manus hoſtis, ſcilicet Nabuchodonoſor. & ſeruie-
tis. lxx. an. non enim Nabuchodonoſor vixit tot
annis. Secunda eſt. lxx. dierum: quæ incipit in
hac Dominica, qua cantatur: Circundederunt, &
terminatur in ſabbato in albis, ſecundũ alios in
Paſcha: vt iam dicetur. Tertia, eſt ſeptuageſima
peregrinationis noſtræ, ſcilicet totum tempus
huius vitæ: quod vij. dierũ reuolutione agitur.
Quarta, eſt ſeptuageſima hebdomadarũ, quæ ſi-
militer incipit à, Circundederũt me: ſed termi-
natur in ſabbato quo cantatur: Sitientes. Quin-
ta, eſt ſeptuageſima ætatũ, ſcilicet. vij. ætates,
quarũ ſex ſunt morientiũ, & ſeptima quieſcen-
tium. Harũ autem ſeptuageſimarũ duæ ſunt fi-
guratiuæ, ſcilicet ſeptuageſima ætatũ, & ſeptua-
geſima noſtræ peregrinationis: tres ſunt figura-
tæ, ſcilicet ſeptuageſima annorũ, dierũ & heb-
domadarũ De vltimis duabus primò dicendum
eſt. Nam ſeptuageſima hebdomadarum, figurat
ſeptuageſimam ætatẽ: vt hebdomada pro ætate
ponatur. Inde eſt quod in. vij ætate animæ fide-
lium requieſcũt: licet quædã ad tempus ſint in
purgatorio, & idcircò in principio ſeptimæ
hebdomadæ ætatum cantatur: Lætare Hieruſa-
lem: vbi ponuntur tria verba lætitiæ, ſcilicet
lætare, gaudẽtes, & exultetis, quia ſancti in ſep-
tima ætate gaudent de viſione trinitatis. Et ſe-
cundũ quod viſum eſt doctoribus: iuxta ſeptua-
geſimã hebdomadarũ factæ ſunt illæ denomi-
nationes, ſcilicet ſexageſima, ſeptuageſima,
5 quinquageſima, & quadrageſima. Vnde * ſep-
tuageſima dicta eſt, quia ſeptima eſt ab illa, in
qua cantatur: Lætare Hieruſalem. Sexageſima,
quia ſexta eſt ab illa. Quinquageſima, quia
quinta eſt ab iſta. Quadrageſima, quia eſt quar-
6 ta. Et ſi fortè * quæratur, quare nõ dicitur tri-
geſima, quæ eſt tertia ab illa? Reſpõdetur quod
ſecundũ varios variè inchoatur abſtinentia. Nã
regulares incipiunt ieiunare à ſeptuageſima:
Græci à ſexageſima: clerici à quinquageſima:
tota militia Chriſtiana, à quadrageſima, additis
quatuor diebus hebdomadæ præcedentis. Sed
videtur potius debere dici ſeptena, quam ſep-
tuageſima, quia ſicut dictũ eſt, non ſunt niſi ſep-
tem hebdomadæ à, Circundederunt me, vſque
ad: Sitientes. Sed idcircò hoc fit: vt hæc ſeptua-
geſima aliquo modo reſpondeat ſeptuageſimæ
Iudaïcæ captiuitatis. Sicut enim multi ex illis
authoritate Cyri, qui cognominatus eſt Chri-
ſtus, in patriam redierunt: & in fine omnes, ita &
ante finẽ ſeptuageſimæ ætatum, quæ per ſep-
tuageſimã hebdomadarũ figuratur: multi ad pa-
triã per Chriſtũ redierunt, & tandem omnes re-
dibunt. Aiunt etiã quidã, quod ſeptuageſima ſic
dicitur, quia habet exordium. lxx. dierum, quos
continet, ſexageſima, quia habet initium. lx. die-
rum, quos continet, & ſic de quinquageſima &
quadrageſima. Nunc dicamus de tribus primis.

Nempè ſeptuageſima dierum,repræſentat ſeptuageſimã annorũ, & figurat ſeptuageſimã ſiue tempus noſtræ peregrinationis,de quo iam dicetur. Viſum eſt autem magno Impera. Carolo, quod ſeptuageſima, ſexageſima, quinquageſima. * non propter numerũ ſic denominentur: 7
non enim à ſeptuageſima ſunt.lxx.dies:ſed tantum ſexagintaquatuor, nec à ſexageſima vſque ad Paſcha ſunt.lx.dies, ſed tantum quinquaginta tres:ſed ſic dictæ ſunt propter conſequẽtiam numerandi hoc modo. Quia enim in lege præceptum erat, vt primitiæ & decimæ darentur Deo: placuit ſanctis patribus ſoluere decimas dierum conſtituentes pro huiuſmodi decimis quadrageſimã. Nã ab officio, Inuocauit, vſque ad Paſcha,dẽptis dominicis diebus, ſunt.xxxvj. dies,qui ſunt decima trecentorum. lx. dierum, ex quibus annus cõſtat.Superſunt tamen quinque dies in anno,qui videntur remanere indecimati,de quo dicetur ſub. iv. feria quinquageſimæ. Et eſt vocatum tempus illud quadrageſima, quia habet ſex ſeptimanas: prout dicetur ſub. j. Dominica quadrageſimæ. Theleſphorus verò Papa.iiij.di.ſtatuimus: & duobus cap. ſequent.& Grego.de conſe. di. v. quadrageſima, volẽtes,quod clerici aliquid adiicerent ad penſum ſanctæ religionis,& vt plus quam laici ieiunarent, adiecerunt ſeptimam ſeptimanam, & vocatũ eſt tempus illud quinquageſima propter duas cauſas, ſcilicet quia quinquaginta dies ſunt ab:Eſto mihi, vſque ad diem ſanctam Paſchæ, & etiam propter conſequentiam numerãdi:nam poſt quadrageſimã,ſequitur quinquageſima. Præterea, ſicut * per ſex hebdomadas,ſex 8
miſericordiæ opera intelliguntur:ſic & per ſeptem hebdomadas, ſeptem modi ſignificantur, quibus crimina remittuntur,ſcilicet per baptiſmum,per martyrium, per eleemoſynas, per indulgẽtiam,per prædicationem, per charitatem, per pœnitentiam. Poſteà verò,quia prius ſtatutum erat,quod Chriſtiani deberent quinta feria ieiunare. Melchiades Papa,de conſe. d.iij.ieiunium: inſtituit, quod nemo ieiunaret in quinta feria,ſicut nec in prima:vt ſicut prima feria ſolemnis erat propter Dñi reſurrectionem:& ita in.v. feria eſſet propter eius cœnã & aſcenſionem. Vnde & adhuc die ipſa lautius epulamur: &idcirco placuit ſanctis patribus addere octauam hebdomadam, in redemptionem quintarum feriarum, & vocatum eſt tempus illud,ſexageſima: propter conſequentiam numerandi. Nam ſicut quinquageſimus numerus quadrageſimum,ita ſexageſimus quinquageſimum comitatur. Si enim omnes quintas ferias & primas,id eſt, dies dominicos ſubtraxeris, ab hoc tempore tantum. xl. dies ieiunabiles reſtant,in quibus non tantum decimas ſolues,ſed & ieiunij dominici numerum implebis Inn. quoque Papa,de conſ.d.iij. inſtituit, ne ſabbato ieiunaretur, eò quod Dominus in ſabbato in ſepulchro quieuit, in ſignum noſtræ futuræ quietis, in qua omnis afflictio à nobis excluditur. Idem etiam ſtatuerunt Melchiades & Silueſter Papæ: ne propter abſtinentiã ſextæ, natura nimis debilitaretur. Et idcirco addita eſt nona hebdomada,& vocatum eſt tẽpus illud ſeptuageſima ſimiliter, propter conſequentiam numerandi. Nam ſi ſubtraxeris ab hoc tempore omnes primas ferias, & quintas, & ſabbata, & diem Paſchæ, non reſtant tibi niſi triginta ſex dies:qui, vt dictũ eſt, ſunt decima dierum. Incipit autem ſeptuageſima à mœrore, & terminatur in lætitia,ſicut & pœnitentia,quam ſignificat: & ſicut Pſalmi Pœnitentiales. Item partem habet in triſtitia,& partẽ in lætitia ſemiplena:quoniam qui cum pœnitentia tranſeunt, percipiũt vitã æternam,vel animarum beatitudinem,vel ſaltẽ certam in purgatorio expectationem.* Item inci-
9 pit à Dominica & terminatur à ſabbato: eò quòd à manſione Paradiſi noſtra captiuitas inchoauit,& vſque ad futuram requiem perdurabit:vel quia,qui per peccatum à Dño noſtro receſſimus,per pœnitentiam ad requiem reuertemur: & terminatur ſabbato in albis, & ſic extenditur per decem hebdomadas:quia per decalogũ ad lætitiam peruenitur. Rurſus incipit à Februario,iuxta Zachariam.1.c.qui dicit,quod in vndecimo menſe Sabbato in ſecundo anno Darij factum eſt ad eum verbum Dñi. Sabath quidem, noſtra lingua vertitur in virgam,ſonat enim auſteritatem & correctionem,quia in hoc tempore ſeptuageſimæ de peccatis noſtris, per quæ ſumus à diabolo captiuati, nos corripere & emẽdare debemus. Verũ ſexageſima in quarta feria in albis: quinquageſima in die Paſchæ, quadrageſima in cœna Domini terminantur. Nam duo dies qui ſequuntur, & quatuor qui ſumpti ſunt de quinquageſima,ſupplent locum ſex dierum dominicarum, vt ſic reſpondeamus pro modulo noſtri ieiunij, ieiunio Domini, qui ieiunauit. xl. diebus. A ſeptuageſima quippe, vſque ad ſabbatum in albis, ſunt ſeptuaginta dies:& à ſexageſima,vſque ad quartam feriã in albis,ſunt.lx.dies,& ſic de aliis. Decebat enim, vt ſicut fuerunt tres Iſraëlitici populi,de captiuitate reuerſiones,prima ſub Zorobabel:ſecunda & tertia ſub Eſdra, vt iam dicetur:ſic & nos noſtra peccata deflẽtes, & de peccatis miſericordiã implorantes,tres faceremus terminationes,ſcilicet in ſabbato,in quarta feria,& in Paſcha:vt reuerteremur ad gloriam triumphantis, & quarta in cœna Domini propter quatuor Euangelia, per quæ in his formamur. Sunt autẽ ſex dies inter principiũ ſeptuageſimæ, & principiũ ſexageſimæ, & ſex inter principiũ ſexageſimæ,& principiũ quinquageſimæ, & ſex inter principiũ quinquageſimæ,& quadrageſimæ. Inter finem verò ſeptuageſimæ, & ſexageſimæ duo,& inter finẽ ſexageſimæ & quinquageſimæ duo: & inter finẽ quinquageſimæ & xl. duo ſimiliter:

militer:& ita habemus à principio vnum ſena-
rium,& à fine duos ſenarios. A fine verò,habe-
mus duo & duplex binarium,quid hoc figuret:
Alcuinus oſtendit, dicens quod vna fuit mors
Chriſti ſcilicet mors corporis,quam per vnum
ſenarium ſignificamus : & mors noſtra duplex
eſt,ſcilicet animæ & corporis,quā ſignificamus
per duos ſenarios , Chriſtus autē per vnā ſuam
mortem duplam noſtram deſtruxit.Iterum vna
fuit reſurrectio Chriſti,ſcilicet reſurrectio cor-
poris:quā ſignificat vnus binarius : & noſtra re-
ſurrectio dupla eſt,ſcilicet reſurrectio animæ à
peccato,& corporis à corruptione quā ſignifi-
cat duplex binarius. Et Chriſtus ſua ſimpla re-
ſurrectione, duplam noſtrā muniuit. * Septua- 10
geſima ergo tempus iudiciale captiuitatis re-
præſentat. Siquidem Nabuchodonoſor populū
Iudaïcum,propter eius peccata ab Hieruſalem
in Babylonē duxit,& ſeptuaginta annis operibus
duris affectus eſt, vbi in organis & citharis, &
Pſ.13. aliis inſtrumentis,ſicut conuenerat in Hieruſa-
lem non cecinit, dicens:Quomodo cantabimus
canticum Dñi in terra aliena? imò veſtibus mi-
ſeriæ fuit vſus.* Finitis verò.lx.annis Cyrus,qui 11
& Chriſtus dictus eſt,Regē Babylonicū ſubiu-
gauit,populóque redeundi licentiam conceſſit.
Vnde pars ſub Ieſu magno ſacerdote cū Zoro-
babel ad patriā rediēs templū Hieroſolymis cū
gaudio reædificauit:pars autē in captiuitate re-
manſit, vſque ad cōpletionem ſeptuaginta an-
norum , quibus expletis ſub Dario & Aſſuero,
& quidam ſub Eſdra,& quidam ſub Neemia,vi-
delicet, reuerſi ſunt,& tunc duplex gaudiū ha-
buerūt. Sanè myſticè Nabuchodonoſor eſt dia-
bolus:Babylonia, mūdus vel infernus. Hieruſa-
lē,Paradiſus. Populus,genus humanum. Nabu-
chodonoſor ad Hieruſalē populū captiuauit,&
diabolus genus humanū à Paradiſo in hūc mun-
dum,vel in infernum deiecit:vbi.lxx. annis illū
affecit, vel quia præſens vita ſeptē dierum cur-
riculo voluitur,vel quia ſeptem millibus anno-
rum includitur:prout iam in principio dictum
eſt.Populus cantica lætitiæ ſuſpendit, & genus
humanum à canticis exultationū in Deū ſiluit:
populus veſtimentis miſeriæ vſus fuit,& genus
humanum veſtimento maledictionis opertum
fuit:iuxta illud:Fiat ſicut veſtimētum,quo ope-
ritur populus poſt ſexaginta annos ſub Ieſu re-
diit,& genus humanū in ſexta ætate per Ieſum
verū ſacerdotē remeauit : quidam ſub Eſdra,
quidam ſub Neemia, redierunt. Eſdras, inter-
pretatur adiutor.Neemias,conſolator:quia om-
nes verè fideles finita huius tēporis captiuitate
per Chriſtū,adiutorē, & per Spiritum ſanctum
conſolatorē,ad patriā ſunt redituri : & tunc du-
plicatū gaudiū habebunt in glorificatione cor-
poris & animæ. * Rurſus hæc omnia repræſen- 12
tat Eccleſia à.lxx. vſque ad ſabbatum in albis.
Quia enim populus Iſraël , ſiue genus humanū
deiectum fuit in miſeriam,idcircò incipit:Cir-
cundederunt me gemitus mortis.Item,quia ille Pſ.17.
ſiluit à canticis lætitiæ , ideò Eccleſia cantica
lætitiæ , ſcilicet alleluia , & Gloria in excelſis
Deo,& Te Deū,ſubticet. Adhuc, quia populus
perdidit veſtem virtutū, ideò Eccleſia veſtibus
cultoribus & ſolēnioribus,vtpotè dalmaticis &
tunicellis & huiuſmodi quæ ſunt veſtes læti-
tiæ, non vtitur, ſed potius lugubribus. In cibis
quoque videlicet ieiunando triſtitiam repræ-
ſentamus : vnde Zachar.8.cùm ieiunaretis per
hos.lxx. annos, numquid ieiuniū ieiunaſtis mi-
hi,ideoque proximā hebdomadā Græci ieiunio
13 ſanctificabāt.* Item quia ille anno ſexageſimo
per Cyrum,qui Chriſtus dictus eſt, reditum in
patriā , & liberationē à ſeruitute recepit:ſic &
&.nos in ſexta ætate ſæculi ſumus per Chriſtū
à ſeruitute diaboli redempti, nobíſque reddita
eſt innocentiæ ſtola per baptiſmi remiſſionem:
ideoque in ſabbato ſancto vnum alleluia canta-
mus : iam ſpe quietis æternæ & recuperationis
14 patriæ gratulantes. * Et ſicut pars populi cum
Zorobabel repatriauit:pars verò in captiuitate
remāſit : ſic & pars fidelium defunctorum cum
Chriſto reſurrexit:pars in expectatione reman-
ſit. Sed quia & graues fuerunt labores eorum,
qui in Hieruſalē ſunt reuerſi,in lōgitudine viæ,
& in apparatu reditus ; ideò & nos in præſenti
Eccleſia laboramus & ingemiſcimus : & tunc
ſtatim poſt alleluia cantamus tractum, Laudate
Dñm:qui laborē ſignificat:dicitur tamē de lau-
de Domini cōgratulando propter reſurrectio-
nē Illi quoque cum lætitia redeuntes,in itinere
vexabantur, & nos per totā hebdomadam Paſ-
chalem graduale cum alleluia cantamus : per
graduale laborē,per alleluia,gaudium deſignā-
15 tes. * Deinde illi omnes completo anno lxx.ad
patriā ſunt reuerſi,& plenā ſuſceperunt lætitiā:
& nos ſabbato in albis , quo vt præmiſſum eſt,
ſeptuageſima terminatur : duplex alleluia cāta-
mus, ſignificātes quod finito exilij noſtri tem-
pore captiuitatis abſoluetur, & ſtola germina-
bitur. Hoc igitur tempore lætitiæ cantica ſub-
ticētur , & vt præmiſſum eſt, de quibus dicitur
Hiere.7.Faciā quieſcere vocē gaudij & lætitiæ,
vocē ſpōſi & ſponſæ : ſiquidem ſponſus à nobis
abiit.Cùm igitur ſtatū Eccleſiæ nondū redēptæ
recolimus, & noſtrū incolatū plangimus,meri-
tò alia deponimus,quod ſpecialiter illum glo-
riā ſignificat:de qua dicitur in Pſal. Exurge,glo-
ria mea:exurge pſalterium cū cithara:exurgam Pſ.56.
diluculo. Nempe gloria patris,eſt filius qui ci-
tharā noſtræ humanitatis factā aſſumpſit,quam
in paſſione fractā per reſurrectionem in pſalte-
16 rium reformauit. Nō dicuntur etiā * alia canti-
ca lætitiæ:tum quia hoc tempore repræſenta-
tur Eccleſiæ ſtatus nondum per Chriſtum re-
demptæ. Et hæc cantica ſunt ad Chriſtum ſpe-
cialiter pertinentia : tum quia in ipſo tempore
nos peccatores repræſentamus : & in ore pec-
catoris non benè reſonant præconia Saluatoris.

Veruntamen canticũ trium puerorum:& gloria
patri & filio,&c.non subticetur, quia nunquam
fuit aliquod tempus in quo non fuerint aliqui
trinitatis cultores. * Leo Papa de conse. dist.j. 17
hi tuo. dicit quod ideò hymnos illos scilicet
Alleluia, & Gloria in excel.quos Angeli can-
tauerunt in septuagesima intermittimus : quia
peccato veteris hominis à conuentu Angelicæ
iubilationis expulsi, in huius miseræ vitæ Ba-
bylone super flumina eius sedemus, & flemus,
dum recordaremur illius Sion, in qua Deum
decet hymnus. A septuagesima ergo quando
protoplastus lapsus est recitare alleluia,& Glo-
ria in excel. in Ecclesia nouem hebdomadibus,
scilicet vsq; in Pascha intermittimus: vbi Chri-
stus resurgens à mortuis tristitiã nostram vertit
in gaudiũ,& alleluia nobis reddit. De hoc etiam
dictum est in procœ. huius partis. Quæ cantica
lætitiæ dicantur in festis,quæ occurrunt in. lxx.
dicetur in prœm. vij. partis:incipit ergo. lxx. à
mœrore:& in gaudium terminatur, vt præmis-
sum est. * Et nota,quòd in sabbato præceden- 18
ti sæpè & ferè per omnia cantuum officia, al-
leluia iteratur:pro eo quod illud diligimus, &
in thesauro cordis recondimus : sicut amicum
iter longinquum profecturum sæpè amplecti-
mur,& eius os,faciẽ,& cætera osculamur. Rur-
sus ideò in sabbato ad vesperas geminatur seu
multiplicatur, quoniam in lapsu Adæ, qui erat
in magna quiete,gaudium perdidimus:sed ani-
mabus requiem recuperamus, & corporibus in
resurrectione denique geminabimus. Quidam
autẽ in ipso sabbato,dimittunt alleluia,ad sex-
tam, quidam nonam,quidam ad vesperas, qui-
dam verò ad nocturnã huius dominicæ, & qui-
dam ad primam Dominicam huius diei : quæ
varietas prouenit ex diuersitate inceptionis
diei:de qua in prooemio septimæ partis dicetur.
Rectius tamẽ dimittitur in vesperis; quia tunc
dies incipit,quo ad diuina officia:quia nox præ-
cessit,dies autem appropinquabit:& hoc etiam
Rom. 3. statuit Alexander Papa.ij.vt eius geminatio ad
finem præcedentis temporis pœnitentiæ,quam
laus sequitur Euangelica referatur:& eius de-
positio luctui sequentis temporis assignetur.
Vnde & quædam Ecclesiæ deponunt alleluia,
cum gaudio magno:Aliæ verò cum gemitu &
suspirio illi repræsentant futuram reparatio-
nem;isti de Paradiso eiectionem.Cæterum,quia
hoc tempus mœroris est, non dicuntur cantica
Angelorum, sed hominum : vnde pro deposito
alleluia, dicit Ecclesia in principiis horarum:
Laus tibi Domine,Rex æternæ gloriæ:non quod
æquipolleat. * Alleluia enim, est vox Angeli- 19
ca,ista humana, illa Hebraica, & ideò dignior:
ista Latina,& ideò minus dignior.In antiphonis
responsoriis dicunt quidam in æternum. In
Missa verò pro alleluia, dicimus tractum : nec
fit commutatio in Hebraicam linguam : quæ
sicut Hieron. ait super Esaiam Græco sermone
opulentior est,nec in Græcam, quæ Latina di-
tior est, sed in Latinam alleluia commutatur,
quæ omnibus pauperior est, ad significandum
20 paupertatem præsentis vitæ. * Et nota, quod à
septuagesima vsque in Pascha per dominicas
noctes duo Psalmi mutantur ad laudes,scilicet
Miserere mei,qui est Psalmus Pœnitentialis, in
locum Psalmi : Dñs regnauit, qui est Psalmus
lætitiæ:& ad perfectionem informat:Psal. Con-
fitemini,in locum Psalmi.Iubilate, & hoc ideò
quia per pœnitentiam venitur ad laudis con-
fessionem, & per timorem ad spem. Quisque
enim in peregrinatione,quam septuagesima si-
gnificat,positus,timori & spei est subditus.Psal.
enim Miserere,timorem quem oportet fragiles
peccatores in præsenti peregrinatione de vin-
dicta Dei habere designat, informans eos, vt
peccata sua plangant : quia verò post dolorem
cordis & confessionem reatus fiducia acceden-
di ad Dominum habenda est, ideò Deum lau-
dantes dicimus ad alterutrum Psalmum,Confi-
temini. Rursus Psalmus: Confitemini,dicitur
hoc tẽpore ad laudes, ad notandum pueros de-
bere instrui,vt in ramis Palmarum sciant laudes
Domini decantare. Quoniam hic Psalmus pro-
priè ad illum pertinet : maximè propter illum
versum : O Domine saluum me fac, ò domine,
benè,&c.vel ideò,vt per mortem & confessio-
nem consequamur peccatorum remissionem.
Dictus verò Psalmus:Dominus regnauit, etiam
Psalmus : Deus meus respice, &c. & sequentes
hoc tempore dicuntur ad primam, ne aliquid
de psalterio prætermittatur:quin totum saltem
in septimana dicatur : quod totum in Ecclesia
21 primitiua in die legi solebat. * Cæterum quia
vt præmissum est,per septuagesimam totum vi-
tæ nostræ spatium accipimus : meritò officia
Dominicarum,quæ sunt à septuagesima, vsque
in Pascha,variantur,per quod notantur ordines
vitæ nostræ seu cuiuslibet animæ fidelis, post-
quam peccauit. Per primum enim scilicet:Cir-
cundederunt me,habemus aliquẽ peccata con-
fitentem.Per secundum,scilicet, Exurge,habe- *Es. 58.*
mus eundem petentem. Per tertium, scilicet.
Esto mihi, ipsum orantem esse Dominum ad-
iutorem sibi. Per quartum, scilicet, Inuocauit
me,cognoscimus Dominum illum audientem
sibi adiutorem esse, iuxta illud : Te orante, di-
cam : Ecce adsum. Per quintum,scilicet Remi-
niscere, habemus illum credentem vel speran-
tem. Per sextum,scilicet, Oculi mei, intelligi-
mus eum bonæ operationis promissionem fa-
cientem. Per septimum,scilicet:Lætare Hieru-
sal. vbi de hoc dicetur : accipimus eum de hac
passione exultantem:& quod etiam requies sit
multis data in hac vita. Per octauum, scilicet,
Iudica me Deus, videmus eum à Deo confir-
matum in virtutibus, & bonis operibus: quod
iam confidenter vult, & postulat iudicari in
consũmatione æterna. Per nonum scilicet:Do-
mine

mine ne longè : intelligimus, quòd iam sit collocatus in ordine Angelorum. Orat enim ibi habere perseuerantiam. Et quòd istud totum valeat adipisci, subiungit causam, scilicet per resurrectionem : quod habetur per decimum officium : scilicet Resurrexi : de hoc etiam sub Dominica quadragesimæ dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Septuagesima officium.*
2 *Genesis liber cur legatur in septuagesima, & num. 3.*
4 *Septuagesima, quodnam officium habeat in Missa.*
5 *Septuagesima Epistola & summarium. n. 6.*
7 *Tract⁹ sequitur responsoriū, in septuagesima.*
8 *Septuagesima, quod habeat Euangelium. Et qualiter accipiatur. & num. 11.*
9 *Terra, est omnium mater.*
10 *Iugum, est in quolibet statu & gradu, super filios.*

CAPVT XXV.

De Officio Septuagesimæ.

NVnc de Officio præsentis Dominicæ aliqua dicemus. * Sanè, vt præmissum est, 1
filij Israël seruierunt septuaginta annis regi Babylonis : & posteà liberati redierunt in Hierusalem. Similiter oportet nos seruire ipsi tota vita ista, vel per culpam & pœnam, vel ad minus per pœnam : Propter quod volens Ecclesia agit pœnitentiam, tanquam posita in captiuitate Babyloniæ, id est huius mundi, vt quandoque liberetur, & perueniat ad Hierusalem cœlestē: & propter hoc facit septuagesimam: & ideò incipit * legere quinq; libros Mosis: quia ista vti- 2
litas pœnitentiæ per gradus distinguitur in illis.
Gen, 70. Primus enim liber, scilicet Gene. instruit nos
Gen. 1. in initialibus pœnitentiæ, in fide, scilicet & timore quæ sunt essentia pœnitentiæ, quia per ea concipitur pœnitentia. In fide autem nos instruit sicut & in symbolo : quod enim ibi dicitur visibilium & inuisibilium: dicit hic. In principio creauit Deus cœlum & terram, scilicet cœlum empyreum : & ea quæ in eo sunt : quæ sunt inuisibilia: & terrā, id est omnia ista visibilia: & sicut ibi exprimitur persona patris, & filij sic & hîc: In principio, id est, & in filio creauit Deus scilicet pater cœlū & terram, posteà exprimitur persona Spiritus sancti, cùm dicitur: Et Spiritus Domini ferebatur super aquas, id est Spiritus sanctus, qui creauit, & regit omnia. Instruit etiam nos in fide incarnationis, & passionis vt credamus Christum in quantum hominem, passum fuisse : & non in quantum Deum : & hoc per Isaac, qui non fuit immolatus, sed aries. Iterum instruit nos, vt credamus Christum datum esse ex gratia, non ex meritis: sicut Isaac : Instruit etiam nos in fide resurrectionis, & ascensionis : & Spiritus sancti missionis per Ioseph, qui post venditionem sublimatus est in Ægypto distribuens triticum per totam Ægyptum : sicut Christus post venditionē sublimatus mundo, distribuit triticum verbi Dei per prædicatores suos per totum mundum. Cuius causa fuit resurrectio, ascensio, & Spiritus sancti missio. Incutit etiam timorem per Adam, ne nos per vitium gulæ, siue per inobedientiam eiiciamur de Paradiso spirituali, sicut ille de Paradiso terrestri : & per nos Cain instruit, vt caueamus ab homicidio, & per ciuitates penitùs destructas, vt caueamus à vitio Sodomorum, & ab omni vitio per diluuium: & iterum à vitio gulæ, per Esau, quapropter esum lenticulæ rufæ reprobatus est. Prætereà, quia in. lxx recolimus miseriam nostram, quam propter peccata parentum nostrorum incurrimus, ideò librum
3 * Genes. legimus: vbi agitur de expulsione primorum parētum de Paradiso: & de aliis de quo etiam cantamus responsoria : In sudore vultus tui: & illud: Ecce Adam, &c. Ad maiorem tamē miseriam designandam, prius legimus & cantamus de dignitate hominis. s. quòd est factus ad imaginem & similitudinem Dei, quod in Paradiso etiam collocatus est : quòd socia ei facta est: & quòd nec mori, nec aliquam pœnam pati
4 posset, nisi ex culpa sua prouenirет. * Officium autē Missæ est. Circūdederunt me, &c. vbi cōfitetur Ecclesia se esse in pœna & laboribus inflictis propter peccatū: quæ sunt, fames, sitis, calor, frigus, lassitudo, ægritudo & mors ipsa, per prauā cōscientiam : & amaritudo, fœtor, & tenebræ, quales sunt dolores inferni. Sed ne iste luctus generet in nobis acidiam siue tristitiam, quæ mortem operatur, ponit in versu consolationem : Diligā te Dñe, virtus mea, &c. vt sic Ps. 17.
possit dicere. Fuerunt mihi lachrymæ meæ pa- Ps. 41.
nes, &c. Et aduerte, quia hæc verba: Circunde- Gen. 4.
derunt, &c. sunt etiā vox Ecclesiæ primitiuæ plorantis in Abel protomartyre præcētore: cuius sanguis de terra clamauit ad Dñm, qui aperuit os suum, & suscepit eū de manu Cain fratris eius. Vnde statio est ad sanctum Laurentiū, cuius mors pretiosa nouo & inaudito genere passionis clamauit in cœlū, & audita est in vniuersum mundū. Vnde & Ecclesia Rom. præ cæ-
5 teris est authenticata martyribus. * Ne autem Ecclesia desperet, iam proponitur ei in Euangelio triplex salubre remedium, & in Epistola triplex præmium. Remediū est vt si vult ab illis plenè liberari, in vinea animæ suæ laboret, abscindendo vitia & peccata: posteà in stadio vitæ præsentis currat, per pœnitentiæ opera; deinde viriliter in agone pugnet contra omnia diaboli tentamenta: quod si fecerit, triplex remedium habebit, quia laborāti dabitur denarius, curren-
6 ti brauiū, pugnāti corona. * Verum quia non libenter homo suscipit onus pœnitentiæ nisi videat præmiū: ideò ostēdit præmiū in Epist. 1. ad Corin. 9. Nescitis quia hi qui in stadio currunt, omnes quidē currunt : sed vnus accipit brauiū.

Est e[illegible] brauium præmium currentium, per quo[illegible] gnificatur beatitudo æterna, quæ est præmium currentium in regnum æternũ, quod ostenditur vt libentius agãt homines pœnitentiam, & vt magis fleant peccata sua: vnde Psal. Super flumina Babylonis illic, &c. & sicut in cursu exteriori remouẽtur, quæ impediunt cursum: sicut dicit Apost. se facere, cũ dicit: Castigo corpus meũ, & in seruitutẽ redigo, &c. q.d. Leuigo me. i. leuẽ facio ad hoc, vt possim currere: sic facit Ecclesia: macerat enim carnem suam vt remotis omnibus nociuis ad brauium vitæ æternæ melius currere possit. Et benè respondet ei responsorium: Adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Tribulatio enim, opportuna & vtilis est homini, quoniã facit nos recordari æternorũ gaudiorũ. Nec sequitur alleluia, quia subticet Ecclesia cantica lætitiæ; vt præmissum est. * Post respõsorium sequitur tractus 7
à trahẽdo dictus, & est suauis auribus. s. de profundis clamaui, &c. Ad notãdum, quod in gemitibus & suspiriis trahit Ecclesia vitam suam de profundis peccati vel pœnæ. Sed ad consolationem interponũtur verba misericordiæ, cũ dicit. Quia apud te propitiatio est. Sed quia nullo modo vult Ecclesia quod filij sui cadant in acidiã: ideò post tractũ sequitur Evãgelium.
* de denario diurno. i. de beatitudine æterna, 8
quam ostẽdit filiis suis, vt hilariter faciant pœnitentiã. Simile est regnũ cœlorum homini patrifamiliàs, qui exit primo manè, &c. Mat. 20. Homo est vnica Dei, & Ecclesia, quam quilibet debet colere pro posse suo: in aliis per prædicationem: & in se per bonam operationẽ: & si benè coluerit, habebit vitam æternã, quæ dicitur denarius. In denario est imago & superscriptio: & nos habemus imaginem Dei: apertam subscriptionẽ quia erimus & dicemur dij & filij Dei: vnde Psal. Ego dixi dij estis & filij excelsi omnes. Sequitur offertorium: Bonum est confiteri Dño, &c. In quo monemur laudare Deum in tribulatione, quod possumus facere viso denario: ad quem videndum petiit Ecclesia illuminari. d. in postcõmunione. Illumina faciem tuã, &c. Potest etiã & aliter dici secundũ Inn. iij. in serm. huius diei. Legitur enim quod occupatio magna creata est omnibus hominibus: & iugum graue super filios Adæ à die exitus de ventre matris eorum, vsque in diẽ sepulturæ in matrem omnium.* Siquidem mater omnium hominum 9
terra est, & eadem omniũ est sepultura, propter quod ille dicebat: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. In præmissis autem verbis circa statũ humanæ conditionis tria cõsiderãda sunt, videlicet ingressus, & progressus, & egressus. De progressu præmittitur: Occupatio magna creata est omnibus hominibus & iugũ, &c. de ingressu subiungitur. * A die 10
exitus de ventre matris eorum: de egressu concluditur: Vsque in diem sepulturæ in matrem omnium. Sanè in quolibet statu graue iugũ super filios Adæ imponitur graue quidẽ in ingressu, grauius in progressu, grauissimum in egressu. Vnde meritò propheta flebat, dicens: Quare de vulua matris egressus sum, vt videam laborẽ & dolorem: & consumerentur in confusione dies mei. Formatus est enim homo de terra: conceptus in culpa: natus ad pœnam. Verè itaque occupatio magna creata est omnis homo: & iugũ graue, super filios Adæ: & beati, qui occupantur in bonis: miseri, qui in malis, beati quoque, qui iugũ Christi portant: miseri, qui iugum diaboli. Hanc humanæ conditionis miseriam considerans Ecclesia gemit, dicens in introitu: Circundederunt me dolores inferni, &c. in quibus verbis propheta recolit lapsum humanum. Ne verò præterea nimio dolore desperet, ideò statim commemorat misericordiam creatoris in graduali. Adiutor, &c. Occupationem autẽ honestam & vtilem Dñs inducit in Evangelio.
11 * Operarios conducens, vt reddat illis mercedẽ: inhonestã verò & inutilem docet Apostolus, in Epistola euitare: Nescitis (inquit) quòd hi, qui in sta. cur. om. q. cur. sed vnus accipit brauium: sic currite, vt comprehen. &c. & sequitur: Ego autem sic curro; non quasi in incer. In tractu verò: De profundis, &c. propheta inter iugum, & iugum distinguit: dicens enim: Si iniquitates, &c. innuit iugũ diaboli: de quo per prophetam dicitur: Computruit iugum à facie Dei: vnde mox subdit: Quia apud te propitiatio, &c. Ecce iugum Christi suaue: de quo veritas inquit: Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. In summa autem officium missæ continet afflictionem in introitu, ieiunium in oratione, bellum in Epistola, auxilium in graduali: in Evangelio in vineam inducimur: vbi compatimur & conregnabimus.

Ps. 136. 1. Cor. 9. Ps. 26. Psal. 81. Psal. 91. Psal. 80. Ecc. 40. Ps. 17. Esa. 10. Mat. 11.

SVMMARIVM.

1 *Sexagesima, quorsum instituta. Et quid sonet, num. 2.*
3 *Sexagesimæ Evangelium.*
4 *Filij Ecclesiæ triplices. & num. 5. 6.*
7 *Paul⁹, cur nominetur in collectis sexagesimæ.*

CAPVT XXVI.

De Sexagesima.

Post septuagesimam sequitur sexagesima.
1 * Sicut autem Ecclesia celebrat septuagesimam in ministerio: quia quemadmodum filij Israël per fletum exierunt, & liberati sunt per. lxx. annos, de seruitute Babylonica: sic & ipsa Ecclesia de seruitute diaboli, cui oportet modò seruire, liberata est saltem per pœnitentiam factã in septenario huius vitæ; sic etiã in ministerio celebrat sexagesimã: licet enim instituta fuerit in redemptione quintariũ feriarũ: prout dictũ est sub septuagesima: fuit tamen etiã instituta propter significationem: quoniã significat tempus viduitatis Ecclesiæ & illius mœrorem propter absentiã sponsi, qui peccatoribus abest per

per gratiã, & viatoribus per humanitatis præ-
Mat.21. ſentiam.Licet enim Chriſtus nobis ſit præſens,
ſecundum diuinitatem : Iuxta illud:Et ero vo-
biſcum, vſque in conſummationẽ ſæculi:tamen
ſecundũ, quòd eſt homo,in cœlo eſt,ſedens ad
dextrã patris.Nempè fructus ſeptuageſimus vi-
duis debetur:in conſolationẽ autẽ illius abſen-
tiæ ſponſi,qui ad cœlũ raptus eſt:dãtur Eccleſiæ
duæ animæ , ſcilicet ſex operum miſericordiæ
exercitatio,& decalogi impletio. * Vnde ſexa- 2
geſima ſonat ſexies decẽ:vt per ſex opera miſe-
Gen.1. ricordiæ,per decem decalog.intelligatur.Sexa-
Mat.15. geſima enim ex ſenario & denario conſtat : vt
ſicut Dñs poſt opera ſex dierũ benedixit diei
ſeptimæ ſic poſt perfectionẽ operum decalogi
perueniemus ad beatitudinem æternã:& dice-
tur nobis:Venite benedicti patris,&c.& ideò in
ſexageſima legitur Evangeliũ : * Cùm turba 3
plurima.Luc.8.c.de ſemine verbi Dei vt homi-
nes ſeminent opera miſericordiæ ad habendã
illã benedictionẽ.Et quia ſemẽ in pluribus ſuf-
focatur,ideò clamat alta voce in introitu:Exur-
Pſ.14. ge:quare obdormis Dñe. In tertia verò Domi-
Pſ.70. nica, ſcilicet quinquageſimæ oſtendit, per quẽ
Pſ.144. velit liberari,ſcilicet per Deum,vnde in introi-
Pſ.90. tu dicit:Eſto mihi in Deũ protectorem : & quia
Dñs prope eſt omnibus inuocantibus eum:ſe-
quitur liberatio in ſequẽti Dominica : vnde di-
cit in introitu. Inuocauit me:& ego exaudiam
eũ.Impoſſibile eſt enim, quin ille liberetur,qui
aperit per confeſſionem peccata ſua, quæ ſunt
dolores ducentes,ad infernũ:& dolet dolore ſa-
tisfactorio, & petit à Dño liberari. Quia verò
peccata hominẽ à Deo ſeparant,ideò dubitan-
do dicit:Exurge. Item dicit ter exurge in ho-
dierno introitu : propter triplices filios.* Pri- 4
mò enim clamat pro filiis , qui tentantur per
aduerſa:ſed non ſuccumbunt, vt Paulus : prop-
ter quos dicit primò , Exurge : quare obdor-
mis, id eſt obdormire videris, non exaudiendo
vel liberando:& hoc facit Dñs,vt probentur &
Dan.3. examinẽtur in igne tribulationis.Puriores enim
exierunt tres pueri de fornace Babylonis,quam
intrauerunt. Vnde non dormit , ſicut habetur
Hiere.1. Vigilantẽ virgã ego video:& dicit Dñs
ſtatim.Bene vides:quia vigilabo ego ſuper gre-
gem meum,& ſuper filios meos.Pſal.Ecce non
dormitabit, neque dormiet,qui cuſtodit Iſraël:
Pſ.110. & quantum ad iſtos dicit poſteà : Obliuiſceris
tribulationis:quia ſingula ſingulis debẽt reddi.
* Secundi filij ſunt, qui in pugna cadunt , & 5
propter iſtos dicit Eccleſia:Exurge.ne repellas
in finem:quare faciem tuam auertis.q.d.Oſten-
Pſ.43. de faciem tuam & reuertentur ad te. * Tertij 6
filij ſunt qui per blanda tentantur:nec ſuccum-
bunt:ſed quia aduerſa non tolerant, periculum
eſt ne proſpera eos frangant: & propter hoc
dicunt : Exurge Domine adiuua nos : & libera
nos propter nomen ſanctum tuum,propter hoc
ſequitur & libera nos. De hoc etiam in Domi-
nica Sequenti dicetur. Epiſtola verò, Libenter
ſuffertis. 1.ad Cor.11.c.hortatur nos,vt quæra-
mus Dñm & deſpiciamus & ſuſtineamus læ-
ſores:& tanquã hoc cognoſcentes dicimus reſ-
ponſorium:Sciant gẽtes,quoniam,&c. Tractus. Luca 8.
Oſtendit terrã commotam,id eſt,conſcientiam
peccatorum. In Evãgelio ergo ſemen iacimus,
quoniam in.lxxij. in vineã inducti ſumus:eſt au-
tem Evangelium : Exiit qui ſeminat ſeminare
ſemen ſuum,&c. Et hoc fecit B.Paulus, qui ſe-
minauit ſemen ſuum,id eſt,verbum Dei,& pro-
7 pter hoc fit hodie ſtatio apud ſanctum * Pau-
lum,& inde eſt quod in fine collectæ huius diei
dicitur doctoris gentium,&c.Sæpè enim ſecun-
dum ſtationes officia ordinantur,vt hodie,quia
enim ſtatio eſt ad ſanctum Paulum:ideò de eo
fit mentio in collecta & eodem modo in v.fe-
ria ante, Lætare Hieruſalem, & in ſabbato ibi
ſequenti : vt ibi dicetur. Protenditur autem ſe-
xageſima vſque ad quartam feriã poſt Paſcha,
in qua cantatur: Venite benedicti patris mei: Mat.25.
quia illi qui in operibus miſericordiæ ſe exer-
cent,audient illud,Venite benedicti patris mei,
&c. Vt ipſe teſtatur & tunc ſponſæ ianua ape-
rietur, & ſponſi amplexu fruetur, vnde in Epi-
ſtola admonetur, vt ad inſtar Pauli tribulatio-
nem de abſentia ſponſi patienter expectet , in
Evangelio ſeminationi bonorum operum ſem-
per inſiſtat,& quæ quaſi deſperans clamauerat:
Circundederunt me gemitu mortis , & dolores
inferni,&c. Nunc ad ſe rediens petit in officio,
in tribulationibus adiuuari, & ab ipſis eripi,di-
cens, Exurge Domine, adiuua nos,&c.

SVMMARIVM.

1 *Quinquageſima, eſt multiplex.*
2 *Quinquageſima Pſalmorum , eſt triplex.*
3 *Quinquageſima annorum, annus Iubilaus.*
4 *Quinquageſima, quid notet.Et vnde dica-tur. num.6.*
7 *Ieiunium auſpicari debent clerici à quin-quageſima.*
8 *Quinquageſima officium matutinum.*
9 *Homo ſanctus, arcui comparatur cœleſti.*
10 *Quinquageſima officium quodnam in miſſa.*
11 *Charitatis quindecim gradus.*
12 *Pœnitentia , tria neceſſario requirit.*

CAPVT XXVII.

De Quinquageſima.

1 SEquitur de quinquageſima.In primis autem
* notandum eſt , quòd multiplex eſt quin-
quageſima, ſcilicet dierum, annorum,Pſalmo-
rum,perſonarum,& denariorum. Quinquageſi-
ma dierum,triplex eſt. Vna à Dominica iſta vſ-
que ad diem Paſchæ. Alia à Paſcha, vſque ad
Pentec. de qua dicitur in concilio Aurelian. de
conſec. diſt. iiij. ſacerdotibus , quòd ante Paſ-
chæ ſolemnitatem , non quinquageſimæ ſup-
plendum eſt, quia illa ſeruatur poſt Paſcha,ſed
quadrageſima teneatur. Tertia ab octaua Paſ-
chæ, id eſt , à ſabbato in albis : vſque ad ſab-
batum

batum poſt Pentec. Prima, eſt pœnitentiæ, af-
flictionis, & abſtinentiæ. Tunc enim homines
abſtinẽt à carnibus, & continent à luxuriis.
Secunda, eſt lætitiæ & exultationis. Tertia, fi-
guræ ſiue gloriæ, & glorificationis: figurat enim
octauam ætatem, vbi vtatur ſtola, ſcilicet, ani-
mæ & corporis induemur. Et inde eſt, quòd duo
alleluia in illa quinquageſima cãtamus. *Quin- 2
quageſima quoque Pſalmorum triplex eſt: &
tres ſtatus Chriſtianæ religionis ſignificat. Pri-
mus eſt pœnitentiæ: ſecundus iuſtitiæ: tertius
laudis vitæ æternæ: ideoque prima terminatur
in Pſal. Miſerere mei Deus: ſecunda in Pſal.
Miſericordiam & iudicium. Tertia: Omnis ſpi-
ritus laudet Dominũ: quod eſt in fine Pſalmi:
Laudate Dominum de cœlis. Hæ tres quinqua-
Gen. 7. geſimæ ſignificant dies diluuij. Tot enim die-
bus fuit aqua ſuper faciẽ terræ, ſcilicet centum
quinquaginta. Ideò ergo tres quinquageſimas
Pſalmorum cantamus: vt Deus à tali diluuio &
ab omni periculo nos defendat. * In quinqua- 3
geſima verò annorum, erat annus iubileus, qui
quinquageſimus erat. Tanta enim erat ſepte-
narij celebritas, quòd ſeptima dies celebraba-
tur ſcilicet ſabbatum: & ſeptima ſeptimana: vt
vt per Pente. ſeptimus menſis, vt September: &
ſeptenarius annus iubileus: in quo omnes ſerui
Exo. 21. liberabantur. Si verò aliquis eſſet qui nollet li-
berari ſed remanere in ſeruitute Domini ſui,
ducebatur ad poſtes tabernaculi, vel templi, &
perforabatur eius auris, cum ſubula, quod erat
ſignum ſeruitij: nec deinceps manumittebatur,
etiã ſi vellet. Item omnia quæ tellus ex granis
eo anno procreabat, omnibus erant communia:
non enim colebatur illo anno. Omnia etiã de-
bita illo anno remittebantur: & poſſeſſiones
alienatæ reſtituebantur, prout ſub Pente. dice-
tur: vnde iubileus, remittens, vel initians inter-
pretatur: per quẽ rectè pœnitentia figuratur, per
quã vera libertas tribuitur, & à diaboli ſeruitu-
te liberamur: per eam etiam peccatorum de-
bita remittuntur, & hæreditas æterna atque
cœleſtes manſiones reſtituuntur. * Quinqua- 4
geſima ergo, pœnitentiæ tempus & remiſſionis
ſignificat. Inde eſt, quod hoc tempore Pſalmus:
Pſ. 50. Miſerere mei Deus: qui eſt quinquageſimus: &
& eſt tempus pœnitentiæ: & remiſſionis fre-
quentatur & legitur & cãtatur de diluuio. Nam
ſicut per diluuiũ mundus purgatus eſt à malis
hominibus: ita per pœnitentiã purgatur μικρο-
κόσμος, id eſt, minor mundus, ſcilicet homo à
vitiis & criminibus. Rurſus quinquaginta dies
in pœnitentia ducimus, vt in quinquaginta ſe-
quentibus diebus, ſcilicet à Paſcha vſque ad
Pentecoſt quos in lætitia ſumus acturi non ex-
cedamus, qui in die Pentec. Spiritus ſancti gra-
tiam ſuſcipere mereamur. Finitur enim quin-
quageſima in die Paſchæ, quia pœnitentia ad
nouitatem vitæ reſurgere facit. De quinquage-
ſima perſonarum ſermo habetur in Gen. Abra-
ham quæſiuit à Domino, ſi quinquaginta boni
eſſent in populo, nunquid parceretur eis: imò
dixit Dominus poſteà de quinquaginta, & ſic
5 vſque ad decem. * De quinquageſima denario-
rum, habetur ſermo in Euangelio, vbi agitur de
duobus debitoribus, quorũ vnus debebat cen-
tum denarios: & alius quinquaginta: ſed de ea
nihil, ad præſens. Dicitur autem quinquageſima
quaſi quinquies decem, ſignificans tempus re-
miſſionis: vt dictum eſt. Quinquagenarius enim
numerus conſiſtit ex quinario & denario in ſe
multiplicatis. Nam qui opera quinque ſenſuum
corporis per decem legis mandata moderatus
fuerit, ſecurè dicere poterit, quod in vltimo
die quinquageſimæ, ſcilicet in Paſcha cantatur,
ſcilicet Reſurrexi, & adhuc tecum ſum, &c.
6 * Et no. quod Theleſphorus & Gregorius Pa-
pæ iv. di. ſtatuimus. ij. ca. & cap. ſeq. ſtatuerunt
vt clerici incipiant à quinquageſima ieiunare.
7 Inſtituta eſt quinquageſima. * Primò, propter
ſuppletionem: vt videlicet ſupplerentur dies
Dominici, qui de ieiunio quadrageſimæ ſub-
trahuntur: & ſic quadraginta diebus ieiunare-
tur: prout ſub ſeptuageſima eſt dictum. Secun-
dò, propter ſignificationem: quia ſignificat tẽ-
pus remiſſionis vt præmiſſum eſt. Tertiò, prop-
ter repræſentationem: quia non ſolum tempus
remiſſionis ſignificat: verumetiam ſtatum bea-
titudinis repræſentat. Nam in quinquageſimo
anno ſerui efficiebantur liberi: vt præmiſſum
eſt: & quinquageſimo die agni immolati lex
data eſt: & in quinquageſimo die à Paſcha da-
tus eſt Spiritus ſanctus: & ideò hic numerus ſta-
tum beatitudinis repræſentat: vbi erit adeptio
libertatis, & cognitio veritatis & perfectio cha-
8 ritatis. * Matutinale diei huius officium eſt de
diluuio: vt Eccleſia incutiat timorẽ filiis ſuis,
ne peccent per luxuriam, ſicut in miſſa poſt
communionem: ne peccent per gulam. Et quia
hæc duo vitia maximè dominantur in illo tem-
pore, ideò agit de diluuio, per quod pœniten-
tia deſignatur: vt præmiſſum eſt. Sed ne timor
nimis deſperare faciat: dicit reſponſorium. Po-
nam arcum meum in nubibus cœli, in ſignum
fœderis, quod exponitur allegoricè de Chriſto
vel de quolibet ſancto ſecundum ſuũ modum.
9 Arcus enim * ille, quantò magis ad cœlum
eleuatur, tantò magis ad terram deprimitur:
ita ſanctus homo, quantò magis eleuatus eſt ad
cœleſtia, tantò plus ſe humiliat. Iuxta illud:
Quantò magis es, humiliare in omnibus. Item Eccl. 3.
arcus iſte eſt ſignum fœderis: ſimiliter & Chri-
ſtus. Vnde in Pſal. Reſpice in faciem Chriſti Pſ. 83.
tui, & ſancti etiam ſunt fœderis ſignũ: quia poſ-
ſent irã Dei tenere, ſicut fecit Moſes. lxv. diſt.
diſciplina. Item arcus ipſe portentum eſt: ita &
ſancti, quia ſi Dominus ita ſuos affligi permit-
tit, quid erit de malis? vnde legitur in Eccleſia.
Vidit arcum, id eſt ſanctum, & benedicit, qui fe-
cit illum. Notandum autem eſt, quòd primò
cantantur

cantantur quædam reſponſoria de diluuio. Secundò, quædam de obedientia Abrahæ: poſtremò, de cæco illuminato, ad notandum, quòd qui per pœnitentiam peccata ſua diluerit & mandatis Dominicis vt Abraham obedierit: à Domino plenè illuminari merebitur. Porrò, in officio miſſæ Eccleſia * rogat Deum: & inuocat 10
pro filiis ſuis afflictis, dicens in introitu: Eſto mihi in Deum protectorem, poſteà verò pro
Pſ. 70. lapſis & dicit: Et in domum refugij, &c. Et cauſam ſubdit, ſcilicet per fidem cum dicit: Quoniam firmamentum meum & refugium meum, &c. Tertio, pro tentatis in proſperitate exiſtentibus, cũ dicit: & propter nomen tuum dux mihi eris, & enutries me. De hoc etiam in præcedenti Dominica dictum eſt. Sequitur verſus: de ſpe q.d. quia meritò ſpei dabis mihi hoc. In te Domine ſperaui. Oratio pro afflictis eſt, ſcilicet Preces noſtras quæſumus Domine, &c. Epiſtola eſt de charitate. 1. Corin. 14. cap. Si linguis hominum loquar. q. d. omnes virtutes eo modo, quo haberi poſſunt, ſine charitate, nihil valeant ad vitam æternam. Et ponit * ibi quindecim 11
gradus ex quibus peruenitur ad regnum cœleſte. Primus gradus eſt Charitas patiens eſt. Secundus: benigna eſt. Tertius, non æmulatur, &c. Deinde ſequitur commendatio charitatis. Charitas nunquam excedit. Quoniam autem non poteſt homo habere charitatem, niſi fiant mirabilia. Maius enim eſt de impio facere pium, quam creare cœlum & terram, ideò ſequitur reſponſorium: Tu es Deus, qui facis mirabilia: verſus eſt, Liberaſti in brachio tuo, id eſt, in
Pſ. 76. Chriſto per fidem Chriſti. Et ſequitur tractus: Iubilate, cuius verba videntur eſſe contra illud, quod per tractum ſignificatur, ſcilicet dolores, per quos Eccleſia trahit vitam miſeram. Sed dic quod iubilatio ſeu exultatio, non eſt contrarium tractui, quoniam homo beatus in ipſis miſeriis exultat: & etiam quando homo liberatus eſt, in miſeriis gaudet: vnde in actibus Apoſtolorum: Ibant Apoſtoli gaudentes, &c. Et il-
Act. 5. lud Salomonis: Cor, quod nouit amaritudinem
Pro. 14. animæ ſuæ, in gaudio eius non miſcebitur extraneus, id eſt diabolus, hoc eſt ſuper omne gaudium. Euangelium eſt de fide paſſionis: & reſurrectionis: Ecce aſcendimus Hieroſolymam, &c. Luc. xviij. cap. & quia per fidem cæci illuminantur: ideò ſtatim ſequitur cæci illuminatio, qui valdè ſapienter petiit, dicens: Domine, vt videam, quia viſio erit tota merces. Offertorium ſimiliter eſt de fide: Benedictus es Do-
Pſ. 118. mine, &c. Et aduerte, quia in Euangelio cæcus petitionem geminat, dicens bis: Fili Dauid, miſerere mei: & in offertorio ſimiliter etiam gratias de illuminatione vtriuſque populi duplicat, dicens bis: Benedictus es Domine: & in aliis etiam verbis magis ac magis dupliciter illuminari poſtulat, dicens bis: Doce me iuſtificationes tuas: vel bis dicens: Iuſtificationes tuas propter viam teſtimoniorum, & veritatis & mandatorum. Poſtcommunio, ſcilicet Manducauerunt & ſaturati ſunt nimis eſt de timore, vt ad memoriam reducamus: quod dicitur de Iudæis: Adhuc eſcæ eorum erant in ore ipſorum: Pſ. 77.
& ira Dei deſcendit ſuper eos. Quia enim comederant vſque ad nauſeam, ſtatim Deum ad iracundiam concitauerunt: vt videlicet, incutiatur nobis timor, ne per gulam offendamus Deũ, ſicut Iudæi. Hoc autem facit Eccleſia: quia ſolent homines magis intendere gulæ propter carnis præuium, quod imminet: de quibus dicit Greg. diſt. iv. denique quòd relinquendi ſunt ſuo ingenio cum venia. Et ideò benè competit
12 huic diei. Poteſt etiam * & aliter dici, quòd tria ſunt neceſſaria, quæ proponuntur nobis in Epiſtola & in Euangelio: ad hoc, vt opera pœnitentiæ quæ per quinquageſimam figurantur, ſint perfecta ſcilicet charitas, quæ proponitur in Epiſtola: Memoria Dæmonicæ paſſionis: & fides, quæ intelligitur per cæci illuminationem & hæc proponuntur in Euangelio: vera fides, ſine qua Deo nemo placere poteſt: opera facit acceptabilia: memoria paſſionis reddit facilia: charitas facit eſſe continua. Et ſicut Eccleſia primò deſperans clamauerat: Circundederunt me, &c. & poſt ad ſe rediens, adiuuari petebat: ita hic iam concepta fiducia, & ſpe veniæ propter pœnitentiam, quaſi Dominum tenendo, orat & dicit: Eſto mihi, &c. vbi petit quatuor: ſcilicet protectionem illis, qui ſunt in aduerſis: firmamentum illis, qui ſunt in gratia: refrigerium illis, qui ſunt in culpa: & ducatum illis, qui ſunt in proſperis. Epiſtola verò nos ponit in expeditione, armis muniri docens tractus, triumphatori militiæ nos docet ſeruire: ei quidem, qui nos fecit: non ei, cui nos vendidimus. Et no. Euangeliorum conſequentiam rationabiliter ordinatam: nam in ſeptuageſima vineam colimus, in ſexageſima agrum ſeminamus, ſiue ſemen ſpargimus: in quinquageſima fructum lucis in cæco illuminato colligimus.

SVMMARIVM.

1 *Quadrageſima, ſequitur quinquageſimam. Et eius commendatio. poſt num. 2.*
2 *Ieiunium, primum inſtituit Petrus Apoſtolus. Et quorſum inſtitutum. num 3.*
4 *Quadrageſima, offerimus Deo decimas.*
5 *G. Durandus, origine fuit prouincialis.*
6 *Quadrageſima, cur ſub Ver inchoetur, & producatur ad Paſcha, præter tamen rationem temporis, quo Chriſtus ieiunauit.*
7 *Quadrageſima, cur in Miſſa dicatur. Humiliate capita veſtra Deo.*
8 *Genua cur flectamus in quadrageſima, ſub illam collectam: Humiliate capita veſtra Deo. Et num. 9. 10.*
11 *Pſalmus frequens in quadrageſima: Qui habitat.*
12 *Quadrageſimale tempus, eſt tempus luctus.*

13 *Ieiunium, cur inchoetur in quarta feria. Et num.14.15.16.17.*
18 *Cineres, cur imponantur capitibus, in capite ieiunij. Et vnde is mos ortus.*
19 *Pœnitentiæ vis summa. Et quotuplex sit. num.20.*

CAPVT XXVIII.

De feria quarta in capite ieiuniorum.

POst quinquagesimam * sequitur quadragesima, quæ est numerus spiritualis pœnitentiæ in qua ieiunat Ecclesia: & pœnitet de peccatis suis. Per pœnitentiam enim, quæ in quadragesima perficitur: peruenitur ad quinquagesimam, id est, ad annum iubileum: hoc est ad remissionem peccatorum, vt præmissum est. Incipit autem quadragesima à Dominica sequenti: in qua cantatur: Inuocauit me: sed in feria quarta ieiunium inchoatur: vt iam dicetur. Beatus Petrus * primò instituit ieiunium quadragesimæ ante Pascha. Nec vacat à mysterio, quòd quadraginta sex diebus à capite ieiunij vsque ad Pascha in abstinentia sumus. Nam post Babylonicā captiuitatem. xlvj. annis ædificatum fuit templum Domini: vndè & nos post captiuitatem Babylonis, id est, confusionis vitiorum. xlvj. diebus per abstinentiam & bona opera, nosmetipsos templum Deo ædificamus. Quare autem. xl. diebus ieiunetur, & quare dicitur quadragesima, sub Dominica sequenti dicetur. Sanè ieiunium quadragesimæ commendatur ab institutione, & à tribus temporibus, & à personis quæ in illis ieiunauerunt. Rursùs * ieiunia ideò sunt instituta: quoniam in veteri lege præceptum erat decimas Deo, & primitias de omnibus bonis reddi: vnde & nos idipsum facere debemus, & etiam nobisipsis, scilicet de corpore & de mente, & de tempore. De his aliis ieiuniis dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Siquidem de nobis decimas, & primitias Deo offerimus: quando bonum operamur: In quadragesima soluitur decem dierum, quoniam secundum Greg. de consec. di. v. quadragesima à prima Dominica quadragesimæ, vsque in Pascha sex hebdomadæ computantur: quarum dies sunt quadraginta duo ex quibus dum sex dies dominici subtrahuntur de ieiunio, remanent tantum triginta sex dies abstinentiæ, qui sunt quasi decem anni. Vt ergò numerus quadraginta dierum, quibus Christus ieiunauit, impleatur: recipiuntur ex institutione Gregorij Papæ, de consecratione. di. v. quadragesima, quatuor dies præcedentis hebdomadæ: videlicet quarta, quinta, sexta feria & sabbatum: & secundum hoc dicitur quadragesima, quasi quatuor cum decima: quoniam triginta sex diebus, qui sunt decima, adduntur quatuor: vt præmissum est: quorum primus est sanctificationis & mundationis: quia tunc tam animam, quàm corpus mundamus cineres capitibus aspergentes. Reliqui tres sunt de primitiis dierum, qui soluuntur in quatuor temporibus anni. Sed cum triginta sex dies prædicti sint decem trecentorum sexaginta dierum: & annus constet ex trecentis sexaginta quinque diebus, & sex horis: patet, quod cùm ieiunamus triginta sex dies, ratione decimæ: remanent quinque dies indecimati, & sex horæ: sed de illis ieiunamus quatuor dies præcedentis hebdomadæ: vt sacer numerus compleatur: vt præmissum est. Sed secundùm hoc adhuc remanent triginta horæ indecimatæ, videlicet vnus dies, qui continet vigintiquatuor horas, & sex horæ: sed potest dici, quòd pro decima illius temporis in sabbato sancto tardiùs cœnamus: vel fortè propter hoc, die illa tardiùs: scilicet de nocte Missa celebratur: vt dictum est in
4 proœ. iv. partis. † Nos verò prouinciales.
5 * ieiunium quadragesimæ in præcedenti secūda feria inchoamus: & sic duos dies plus cæteris nationibus ieiunamus: & hoc non solum propter quamdam honestatem: vt videlicet sic biduo purificati, in quarta feria sacrum ieiunium inchoemus: verū etiam pro eo, quod quadragesima in magno die Iouis cœnæ terminatur: prout sub ti. de septuagesima dictum est. Vltimos ergo duos dies non ratione quadragesimæ: sed propter causam ibi dictam & propter eorum sanctitatem ieiunamus. Clerici etiā in quinquagesima ieiunium inchoare tenentur: prout ibi dictum est. Quidam autem dixerunt: quod præmissi quatuor dies adduntur alia de causa: videlicet tres, pro tribus diebus quatuor temporum, qui in quadragesima contingunt: quartus, pro vigilia Paschæ quam ieiunare debemus: sed præmissa ratio verior est. Sed cum
6 in quadraginta * inuitemur per ieiunium Christi: vt præmissum est & ipse statim post baptismum, scilicet Epiphaniam suum ieiunium inchoauerit: Quæritur quare hoc tempore ieiunium inchoamus, & illud cum Pascha continuamus, & non eodem tempore, quo ipse ieiunauit, cum ipsius actio, nostra debeat esse instructio. duodecima quæstione, secunda, exemplum. Ad quod quadruplex est ratio. Prima, quia in quadragesima repræsentamus populum Israël qui fuit quadraginta annis in deserto: & statim post celebrauit Pascha. Secunda, quia homines tempore verno naturaliter ad libidinem commouentur: ad quam restringendam institutum est hoc tempore ieiunari.

Tertia, quia Christi passioni resurrectio continuatur: igitur rationabile fuit vt afflictio nostra cōtinua esset passioni saluatoris: Cùm enim ipse pro nobis passus sit: & nos ei compati debemus: vt ita tandem conregnemus: & post passionem statim resurrectio subsequatur. Iuxtà illud Apostoli: Si compatimur: & conregnabimus: nam & ægrotus magis affligitur, cùm approximat sanitati.

Quarta, quia sicut filij Israël priusquàm agnum

agnum comederent, ſe affligebant,& lactucas
agreſtes, id eſt, amaras,comedebant:ita & nos
per pœnitentiæ amaritudinem debemus prius
affligi:vt ſtatim pôſt dignè poſſimus comedere
agnum vitæ,id eſt,corpus Chriſti:vt ſic myſtica
capiamus Paſchalia ſacramenta. * Porrò in 7
miſſis quadrageſimalibus frequentatur: Humi-
litate capita veſtra Deo, eò quod illo tempore
diabolus magis impugnat nos.Vnde Deum hu-
militer orare, & nos ſibi humiliare debemus:&
vt nos ſub omnipotẽtis Dei manu humiliemus,
dicitur etiam Flectamus genua: de quo dictum
eſt ſub quarta parte ſub tit.de ſalutatione. Et
* eſt ſciendum, quod Flectamus genua: & hu- 8
miliate capita:ſeſe comitantur & neutrum di-
citur in dominica die. Nam vt ait Greg. qui in
dominica die genua flectit, Deum reſurrexiſſe
negat, propter multas quidem cauſas, orando
nos ad terram proſternimus:prout dictum eſt in
v. parte ſub prima. Dicitur etiam oratio ſu-
per populum poſt,humiliate capita & cætera,
propter temporis ſanctitatem. Et ad notan-
dum, quòd in hac vita pro nobis eſt orandum:
Mat.25. vt in futuro audire mereamur à Domino: Ve-
nite benedicti patris mei,&c. quæ quidem ora-
tio eſt vicaria ſanctæ cnmmunionis.Olim enim
omnes communicabant: & communicaturos
Diaconus ad flectendum genua inuitabat:nunc
verò,quia multi ſuſcipiunt corpus Domini in-
dignè:pro communione vtimur oratione:Dia-
cono ſicut prius ſuo fungente officio & dicen-
Luc.18. te: Humiliate capita veſtra Deo,quia quicum-
que humiliauerit ſe exaltabitur: & quiſquis hîc
bonis actibus benedicetur,æternæ benedictioni
poſtmodum adſcribetur. In hac ergò oratione
ſacerdos milites Chriſti pugnæ commendat ad
dimicandum contra hoſtem antiquum, & inſi-
dias inimicorum:& ideò præmunit eos per mi-
niſtrum armis humilitatis: dicens humiliate
capita veſtra Deo:& ſic tandẽ capitibus humi-
liatis quaſi confirmans eos, infundit ſuper eos
protectionem ſuæ benedictionis: & hoc magis
in ſeptuageſima, quoniam aduerſarius noſter
tunc ſolicitus circuit, quærens quem deuoret.
1.Pet.5. * Secundò, in prima collecta genua flectimus 9
in poſtulatione iuſtitiæ, quæ eſt neceſſaria in
præſenti vita, in vltima verò reuerenter incli-
namus in gratiarum actionem pro diurno de-
nario vitæ futuræ.* Tertiò, in prima collecta 10
flectimus genua pro pugna præſentis vitæ, af-
flictionem laboris & continentiæ oſtendentes.
In vltima verò, quæ eſt pro gratiarum actione
caput humiliamus, per quod mentis humilitas
deſignatur: quia in æterna vita omnis labor
excludetur:ſed humilitas ſemper ſtabit:de hoc
dicetur ſub ſabbato primæ hebdomadæ qua-
drageſimæ. Item in fine miſſæ dicitur: Benedi-
camus Domino, de quo dictum eſt in quarta
parte ſub ti. de oratione nouiſſima.Hoc etiam
tempore cortinæ in Eccleſia ſuſpenduntur; de
quo dictum eſt in j. parte ſub tit. de picturis.
11 Porrò Eccleſia * his diebus in magno certa-
mine conſtituta in quadrageſima frequentat
Pſalmum:Qui habitat,quia Pſalmus ille infor-
mat in certamine poſitos ſpem ſuam in Dño
ponere: & omne adiutorium ab eo depoſcere
de quo ſub Dominica ſequenti dicetur. Hoc
tempore diaconus caſulam ſuper humerum
portat:de quo dictum eſt in parte ſecunda,ſub
tit.de diacono.Ab hac quoque quarta feria, vſ-
que ad dominicam palmarum,dicitur omni die
præfatio de ieiunio. Etiam dominicis diebus
apud quoſdam.In illa verò dominica,& ſequen-
tibus diebus dicitur præfatio de paſſione. Sed
videtur eſſe incongruum, quòd in dominicis
diebus cantetur præfatio de ieiunio, cum in il-
lis non ieiunetur: & ideò quidam dicunt in il-
lis quotidianam præfationem:ſed licèt non ie-
iunetur numero: ieiunatur tamen qualitate, id
eſt, in cibo quadrageſimali, ſicut in aliis die-
bus. In quibuſdam tamen Eccleſiis incipiunt
dicere præfationem de paſſione in Dominica
de paſſione:& in quibuſdam etiam dicunt præ-
fationem de ieiunio vſque ad quartam feriam
ante Paſcha. Verum licèt vt præmiſſum eſt
quadrageſimali ieiunio,quod incipit in Domi-
nica quadrageſimæ, ſuperadditi ſint quatuor
dies:ſolemnitates tamen officij quadrageſima-
lis temporis incipiunt in eadem Dominica,
ſicut prius & non ante:nec in hoc immutatio
facta fuit: quanquam potius ex incuria, quàm
ex certa ſcientia hoc contigiſſe credatur: nam
idem deberet eſſe caput ieiunij & officij:& ſe-
cundùm hoc videtur, quod in dictis quatuor
diebus deberent immediatè poſt miſſam dici
12 veſperæ. Circa * quod notandum eſt, quòd
quadrageſimale tempus, eſt luctus,& pœniten-
tiæ tempus: pœnitentes autem dum conuer-
tuntur ad Chriſtum,à tenebris ad lucem tran-
ſeunt:veſpertinum verò tempus propter defe-
ctum & obſcuritatem, imperfectionem deſi-
gnat. Quia ergò pœnitentes non imperfectioni
& defectui, ſed potius perfectioni & luci veri-
tatis inſiſtunt: idcirco conuenienter quantum
ad veſperas dictum tempus lucis ex inſtitutio-
ne Gabilon.Conci.de conſe. d.j. ſolent. præue-
nitur vt ſic ſtatim poſt miſſam dicantur: quæ
aliàs circa noctis tempus conſueuerant dici.
Hoc tamen quatuor prædictis diebus præce-
dentibus non ſeruatur, qui diebus quadrageſi-
malibus ſuperadditi ex alia cauſa fuerunt. Vel
poteſt dici:quòd quia quadrageſimali tempore
propter diſpoſitionem ad Paſchalem ſolemni-
tatem & correctionem delictorum præterito-
rum,ſanctioribus operibus inſiſtendum eſt:ideò
prouiſum eſt,vt eo tempore quo ſeruamus illa
ieiunia, plures orationum ſupplicationes ieiu-
nij agamus:& propter hoc non ſolum aliàs ho-
ras: verumetiam veſperas ante cibum dicimus.
Prædictis tamen quatuor hebdomadis hoc non

seruatur,ad repræsentandum primariam dispositionem pœnitentium : qui in suis primordiis non possunt tot sanctitatis obseruantiis insudare.Hoc tempore dicitur ad horas capitulum: Conuertimini. Iohel.2.cap. & illud inter vestibulum,quod est ibidem:& illud: Clama,ne cesses.Esa.58.c. & illud : Derelinquat impius Esa.
55.c.&illud:Frange esurienti.Esa.58.c. * Sanè 13
hæc quarta feria quatuor priuilegiis insignitur. Primum, quia tali die incipimus ieiunare:quod fit quadruplici ratione. Primò , pro eo , quod Christus legitur quarta feria suum ieiunium inchoasse : quod inde videtur : quia natus est die Dominica:& si quis diligenter computet annos ex tunc,vsque ad xxx.secundum rationes computi, inueniet eum in tertia feria baptizatum fuisse : & sequenti die intrans in desertum , in-
choauit ieiunium.Secundò,ideò * in quarta fe- 14
ria ieiunium inchoamus : quia in quarta ætate Salomon templum ædificauit:& nos quasi fundamentum illius tépli, quod ex nobis construitur,faciamus ieiunando, vt in Pascha templum
2.Co.6. Domini esse possimus. Vnde Apostolus : Templum Domini sanctum est , quod estis vos.
* Tertiò,ideò in quarta feria ieiunium incipit. 15
Cùm enim Ecclesia in diebus Dominicis quadragesimæ non ieiunet, propter gaudium,quod habet de resurrectione Domini, quæ in illa die
Luc.24. facta est.In resurrectione Dominus legitur bis comedisse : semel cum discipulis euntibus in Emaus:& iterùm,quando intrauit clausis ianuis ad discipulos, & attulerunt ei parté piscis assi, & fauum mellis. Ideò incipit ieiunare ab hac quarta feria antecedente Dominicam illam, quæ propter hoc vocatur caput ieiunij.De hoc
etiam iam præmissum est. * Quartò, quia sicut 16
iam dicetur hoc tempore ad bellum procedimus : ideò quatuor diebus huius hebdomadæ ieiunamus,vt quatuor armati virtutibus scilicet iustitia, fortitudine,prudentia, & temperantia, quatuor mala , quæ per primum parentem incurrimus,deploremus, scilicet quod de Paradiso eiecti sumus : quod in hac valle miseriæ cibo ad modum iumentorum indigemus:quòd in infernum descendere timemus quod in patria
cum Domino non gaudemus. * Quintò,vt de- 17
fleamus : quatuor mala, quæ fecimus , scilicet peccatum cogitationis, operis, consuetudinis, & locutionis. Secundum priuilegium est, quia illa die audiuntur confessiones publicè pœnitentium : & eis pœnitentiæ imponuntur. Tertium, quia tunc cineres capitibus asperguntur: vt iam dicetur. Quartum , quia in die ista fit processio , qualem per totum annum fieri non contingit.Pœnitentes namque tunc ab Ecclesia cum processione, & cruce eiiciuntur : & in die cœnæ in eadem recipiuntur : sicut sub illa die dicetur. Processionem quidem facimus : quia tunc ad bellum contra hostes incedimus , quia quasi in expeditione , à septuagesima , vsque tunc fuimus. Procedentes ergo contra hostes armis nostris armamur : quæ sunt humiliatio, oratio,afflictio,& eleemosynarum largitio.Humiliatio,sicut iam dicetur est in cinere.Oratio: quia tunc dicimus.Parce Domine,&c. Afflictio, de qua in Euangelio : Cum ieiunatis,&c. Eleemosynarum largitio,quæ maximè hoc tempore
frequentanda est:vndè:Absconde eleemosynam Eccl.29.
in sinu pauperis. Talibus itaque armis armati, ad bella procedimus. Vnde collecta huius diei est : Concede nobis omnipotens Deus præsidia militiæ Christianæ , sanctis inchoare ieiuniis, &c. Cæterum in hac die officium vsque ad nonam differimus : non tantum quia Dominus hora nona expirauit : sed etiam propter gastrimargiam nostram. Adeò namque ventri dediti sumus,quod audita missa statim ad cibum curramus , & de horis parum aut nihil curaremus. Vnde in concilio Cabilen.de conse.di.j.solent. dicitur, quod ad missam concurrendum est : & auditis missarum solemniis & vespertinis officiis ac largitis eleemosynis,ad cibum acceden-
18 dum est. Hac etiam * die benedicitur cinis,& in signum humilitatis capitibus aspergitur sub his verbis. Cinis es , & in cinerem reuerteris quod dictum fuit Adæ Gen.3.c. Et Iob pœnitentiam in fauilla & cinere egit : prout legitur Iob. vlt. c. Et ait Dominus : In domo pulueris puluere vos aspergite.Micheæ.1.c. Item legitur Iudith.3. c. quòd filij Israël humiliauerunt animas suas in ieiuniis & cinis super capita eorum.Et Abraham inquit:Loquar ad Dominum meum , cum sim puluis & cinis. Gen. 18. c. & Mardochæus indutus est sacco spargens cinerem capiti suo. Hester. 4. c. & filiæ Sion consperserunt cinere capita sua. Tren.4. c. Et hoc est , quod sicut ex libro pontificali habetur: Pœnitentes & morituri in signum pœnitentiæ & humilitatis:& quod terra & puluis sunt : se in cinere vel solo prosternunt : & cilicium induunt : quod ex veteri test. tractum est. Legit enim Esa.58.c.quòd pœnitentes sacco & cinere sternuntur.Idem Hiere.25.cap. Aspergimini cinere:quia completi sunt dies vestri.Idem Ionæ.3.c.Rex Niniue indutus est sacco,& sedit in cinere.Item Tre.3. c.Virgines Hierusalem accinctæ sunt ciliciis. Item in Psal.35. Induebar
19 cilicio. Fit etiam hoc,ad * significandum,quòd sicut in eiectione Adæ de Paradiso , maledicta fuit terra in opere suo : sic per humilitatem pœnitentiæ terra nostra, scilicet liberum arbitrium nostrum benedicitur per pœnitentiam: vt non spinas & tribulos:sed dignos fructus pœnitentiæ germinet. Inuitantur autem omnes ad pœnitentiam , generaliter cum dicitur, in antiphona:Immutemur habitu, &c. Ieiunemus , & ploremus ante Deum,&c. Et ostenditur causa, quare debeant homines ieiunare. s. quia Dominus expectat eos ad pœnitentiam. Vndè introitus est:Misereris omnium Domine,propter pœniten

pœnitentiam: & est Sapien.11.c. omnes etiam orationes quæcumque dicuntur, faciunt: ad idẽ in Epistola: Conuertimini,&c. quæ est Iohelis 2.cap. ad hoc inuitantur generaliter parui & magni & vtriusve sexus. Vnde dicit: Sanctificate ieiunium. Vocate cœlum, congregate populum, &c. Sequitur responsorium: Miserere mei Deus,& cap.quod respondet Epistolæ: ostẽdens * triplicem effectum pœnitentiæ. Primum quia per eum habemus remissionem peccatorum & collationem gratiæ, & conculcationem inimicorum. Vnde sequitur: Dedit in opprobrium conculcantes me. Sequitur tractus: Domine,non secundùm peccata nostra,&c. qui significat laborem, qui in pœnitentia habetur. Et dicitur iste tractus,vsque ad Dominicam de passione in secunda, quarta, & sexta feriis: vt in diebus arctiori ieiunio deputatis inceptæ pœnitentiæ memores orationes ieiunio conbinemus. In Euangelio autem. Cùm ieiunatis, &c. Mat.cap.6. legitur de modo ieiunandi, vbi dicitur: Tu autem cùm ieiunas,vnge caput tuum, & faciem tuam laua: quia omnis pœnitens debet vngi oleo spirituali, quod est iucunditas mentis,tanquam athleta & pugil Domini: sicut
Eccl.9. habetur in Ecclesiastico: Oleum de capite tuo non deficiat: & faciem tuam laua, id est, interiorem hilaritatem exterius demonstra, ne videaris hominibus ieiunans,id est, sic ieiuna, vt non intendas fauorem humanum, sed solius Dei,& pater tuus, qui videt in abscondito,reddet tibi. Offerenda est: Exaltabo, vbi est gratiarum actio de impetranda remissione. Communio est: Qui meditabit, in qua est aliorum
Ps.29. exhortatio de legis meditatione: & consonat
Psal.1. Euangelio: quia meditari in lege, est thesaurizare in cælo.

ADNOTATIO.

* Ieiunium) Quadragesima ieiuniorum habet authoritatem, & in veteribus libris ex ieiunio Mosi & Heliæ, & ex Euangelio, inquit August. Epist.119. vt de Mose patet Exo.24 & 34. De Helia.3. Reg,19. De Christo Mat 4. Luc.9. De ieiunij prætereà institutione & qualitate,abundè cùm alibi, tum vel ex concilio Cabilonensi, in c.solent. de conse. d.1.

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentia in tribus consistit.*

CAPVT XXIX.

De quinta feria.

SEquitur de quinta feria. Siquidem inuitati sunt omnes in præcedenti die sicut ibi di- 1
ctum est ad pœnitentiam. Sed quia pœnitentia * consistit in tribus, scilicet in oratione, ieiunio, & eleemosyna, ideò in tribus sequentibus diebus agit de his tribus: & primò de oratione in hac quinta feria, & ideò incipit introitus: Dum clamarem ad Dominum. Fit autem oratio ab aliquo, quandoque pro se, quandoque pro alio. Vt ergò ostendatur quantum valet ab aliquo, pro se facta oratio: igitur sequitur Epistola: Ægrotauit.Esa.38.c.In qua proponit Ecclesia Regem Ezechiam in exemplo, qui oratione pro se facta impetrauit à Domino quindecim annos vitæ suæ superaddi. Vt etiam Ecclesia ostendat, quantùm valet oratio pro alio facta, legitur Euangelium: Cùm intraret Iesus. Matth.8.c. de Centurione, qui rogauit Dominum pro puero suo, vt sanaretur: quod impetrauit.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunium spirituale, Deo placet: non carnale, & sexta feria officium. num.2.*

CAPVT XXX.

De sexta feria.

IN sexta feria agitur de ieiunio,& ostenditur
1 quale * ieiunium placet Deo, scilicet spirituale, non carnale: vnde Epistola agit de hoc: Clama, ne cesses.Esa.58. c.& post. Quare ieiunauimus,& non aspexisti,&c. Et Dominus respondet: Nunquid tale est ieiunium quod elegi contorquere, quasi circulum caput, &c. quasi diceret. Non placet mihi tale ieiunium quòd aliquis se cruciet tantùm, sed quod dissoluat fasciculos impietatis, id est, ab omni peccato
2 abstineat: quòd fit per charitatem. Vnde * sequitur Euangelium: Audistis quia. Matth.5.c. Agens de charitate,vbi dicitur licet hoc in Ecclesia, non legatur, dictum est antiquis: Non occides. Ego autem dico non irasceris.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum præcedens primam quadrages. Dominicam, non habet quicquam proprium.*

CAPVT XXXI.

De Sabbato.

IN Sabbato agit Ecclesia de eleemosyna, & de sabbato: quia per præmissa tria, scilicet, orationes,ieiunia, eleemosynas venitur ad sabbatismum mentis, vbi pœna iam facta quæ spectat ad pœnitentiam, id est, pax, quæ est quies, & sabbatismus mentis, se osculantur, id est,conueniunt. Et propter hoc sequitur apertè in Epistola. Esa. 58. c. Si abstuleris de medio tui catenam,scilicet peccatorum,& cætera quæ ibidem sequuntur, tunc vocaberis sabbatum delicatum, &c. quæ ibidem sequuntur, & hoc idem dicitur in Euangelio: Cùm serò esset, &c. Matth.6. Vbi dicitur de discipulis laborantibus in mari, per quos pœnitentes designantur, quod Dñs ascendit in nauiculam cum eis: & statim facta est tranquillitas, quia Deo præsente in corde hominis pacifica-
1 tur anima,& tranquillum fit ibi Hoc * sabbatum licet habeat Epistolam & Euangelium, sicut nonnulla alia per anni circulum: non tamen est cantibus officiatum, quia secundum quosdam notandum erat solenni ieiunio deputatum. Hodie verò ieiunamus, vt ad quietis æternæ sabbatum perueniamus.

SVMMARIVM.

1 *[Qu]adragesima prima Dominica, quæ dicitur quintana. Et cur dicta quadragesima, eiúsque introitus. num. 6.*
2 *Ieiunium, cur dimensum quadraginta diebus. Et cuius exemplo. num. 3.*
4 *Pœnitentiæ fructus quis.*
5 *Ieiunij principium, interrumpit ordinem historiarum, in prima Dominica quadragesimæ,*
7 *Epistola Pauli: Hortamur vos, &c. militem Christianum armat quatuor virtutibus cardinalibus.*
8 *Tentator cùm viribus, versutia & fraude sit homine superior, qui audeat homo certamen cum eo inire.*
9 *Tentatio est quadruplex.*
10 *Tentator, quotupliciter Dominus tentauit.*
11 *Missæ introitus, in prima feria primæ Dominicæ quadragesimalis.*
12 *Cruces quando velentur, & velum ante altare suspendatur.*

CAPVT XXXII.

De prima Dominica quadragesimæ.

IN hac Dominica, in qua cantatur: Inuocauit
me, &c. incipit quadragesima, quæ significat
tempus pœnitentiæ spiritualis: & * vocatur 1
Dominica quintana, quia quinta est à Pascha.
Quid autem significent quinque quadragesimæ,
dictum est in. j. parte sub tit. de picturis.
Dictum est auté quadragesima, licet in ea sint
quadraginta duo dies, vsque ad Pascha. Primò,
quia Ecclesia non curauit de duobus, quæ minutias
non attendit, sed summam numeri ponit:
quãvis sit parum plus vel minus. Secundò, quia
quadragesima non protenditur, nisi vsque ad
diem cœnæ Domini, quæ est dies absolutionis.
Nam per quadragesimam benè obseruatam, &
per veram pœnitentiam, peruenit homo spiri-
Apoc. 9. tualiter ad cœnam agni. Vnde Apocal. Beatus,
qui vocatus est ad cœnã nuptiarum agni: & se-
Nu. 33. cundùm hoc solũ sunt quadraginta dies. Ter-
tiò, quia filij Israël laborantes in deserto, qua-
draginta annis cibati manna, per quadraginta
mansiones venerunt in terram promissionis quo
etiam exemplo: xl. diebus à delictis corporis
abstinentes, verbis vitæ reficimur, orationi va-
Mat. 1. camus: vt tandem per Iesum Christũ in terram
viuentiũ introëamus sicut illi, per Iesum naue,
id est, Iosue in terram promissionis introducti
sunt. Ideò auté secundum Hier. sunt in ea qua-
draginta duo dies, quia Dñs venit ad nos per
quadraginta duas generationes: computatis Ie-
conia patre, & Ieconia filio, & ipso Dño. Sanè
totum tempus vitæ nostræ quadragesima est.
Ieiunamus autem * quadraginta diebus, inci- 2
pientes à præcedẽti quarta feria. Primò, secun-
dum August. quoniam Matthæus quadraginta
generationes posuit. Ad hoc enim Dñs suo qua-
dragenario numero ad nos descendit, vt nos ad
eum nostro quadragenario numero ascẽdamus,
de con. dist. v. ieiunium. Secundò, secundum eũ-
dem, quia ad hoc vt habeamus quinquagena-
rium, quadragenario adiiciendus est denarius.
Ad hoc enim vt perueniamus ad requiẽ beatã,
oportet eos toto tempore præsentis vitæ labo-
rare. Vnde & Dñs cum discipulis quadraginta
diebus mansit: & post decimum diem spiritum
sanctũ misit. Ieiunamus ergò quadraginta die-
3 bus. Nam * & Moses accipiendo legem ieiu-
nauit quadraginta diebus: similiter & Helias. Exo. 24.
Dñs quoque noster quadraginta diebus ieiuna-
uit absq; cibo, & hoc pro institutione & exẽplo.
Vnde nonnulli vnã tantũ quadragesimã obser-
uant: illi verò pro merito ieiunauerunt. Com-
munius tamen est tres quadragesimas seruare,
eò quod Moses, vt tradunt Hebræi, ter ascen-
dens ad Dñm, ieiunauit: vel potius, quia tres in
tribus leguntur ieiunasse quadragenis, scilicet
Moses, Helias, & Dñs. Quare autem quadragin-
ta sex diebus sumus in abstinentia, dictum est
sub præcedenti quarta feria. Considerandum est
autem quod tempus quadragesimæ, pœniten-
4 tiæ adscribitur. Pœnitentiæ autem * fructus
sunt ieiunium, vigilia, & aliæ carnis afflictiones:
eleemosyna corporalis & spiritualis, & alia mi-
sericordiæ opera, oratio & deprecatio, & aliæ
species contemplationis: fletus lachrymæ, &
alia insignia cõtritionis. Ideò de his & similibus
ad pænitentiam pertinentibus, in nocturnis &
diurnis officiis hac die, & sequentibus legit &
cantat Ecclesia copiosè. Et propter hoc etiam
hoc tempore dicitur regulariter octies in ca-
nonicis horis Psalmus ille pœnitentialis: Mise-
rere mei Deus secundũ magnã misericordiam
tuã, &c. Et est notandum, quod propter ieiunij
5 principium * ordo interrumpitur historiarum.
Cùm enim in septuagesima & sexagesima can-
tatum fuerit de Adam: & in quinquagesima de
Noë & Abraham in hac prima interponitur de
fructibus pænitẽtiæ: in secunda verò de Iacob,
in tertia de Ioseph, in quarta de Mose. Antiqui-
tùs tres instituit Ecclesia sexagesimas, de quo
tactũ est in prima parte sub tit. de Ecclesiasticis
sacramẽtis. Sanè, quia, vt dictum est sub quarta
feria cinerum, hoc tempus est Christianæ mi-
litiæ, & in quo diabolus fortius contrà nos in-
surgit, ideò ne homo desperet quasi conforta-
6 tiuum quoddã canit Ecclesia introitũ: * Inuoca- Rõ. 12.
uit me, &c. Quo audito, spe fit homo fortis. Vn-
de dicit Apostolus: Spe fortes, in tribulatione
gaudentes. Et Esa. 30. c. In silentio, & in spe erit
fortitudo vestra. Siquidẽ in his duobus consistit
tota fortitudo hominis spiritualis, scilicet in si-
lentio, id est, à tumultibus sæculi, nihil de his
quæ sunt sæculi appetendo, & in spe æterna de-
siderãdo, per Epistolam quæ incipit: Hortamur
7 vos. 2. Corin. 6. c. Armat Ecclesia * milites suos
quatuor cardinalibus virtutibus. Primò, fortitu-
dine, cùm dicit: Ecce nunc tempus acceptabile,

ecce nunc dies salutis, &c. Quæ ibi de fortitudine dicuntur & quia sequitur: in omnibus exhibeamus nos, sicut Dei ministros in multa patientia. Secundò, temperantia, cum dicit: In castitate, & ieiuniis multis. Tertiò, prudentia, cum dicit: In scientia, id est, prudẽtia. Sunt autẽ idem subiectio, scientia, & longanimitas, quia scientia & longanimitate scimus conuersari in medio prauæ & peruersæ nationis, & bonitate & suauitate, quæ in Spiritu sancto: hoc totum pro eodem sumitur. Sequitur: in charitate non ficta, quia omnia sine fictione fieri debent. Quartò, iustitia, cũ dicit: Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris. Post Epistolã sequitur responsoriũ Angelis suis Deus mãdauit de te, &c. Vt sic securè
Ps. 90. homo possit pugnare, sequitur tractus: Qui habitat in adiutorio, in quo agit de tentatione. Tractus verò, Deo dicitur, quia ibi ostenditur quod hæc vita misera distrahitur multis doloribus & laboribus. Et * quia posset conqueri 8
aliquis de inæqualitate istius pugnæ, quia ten-
Iob. 41. tator potentissimus est, vt habetur in Iob: Non
Hier. 6. est potestas sub cœlo, quæ ei valeat comparari. Et sapientissimus, quia multa vidit. Et crudelissimus, quia vt dicit Hier. Crudelis est, & non miserebitur: homo autem infirmissimus & ignorans: & ideò in ipso tractu ponitur solutio huius, quia ad hoc permittit Deus inimicum tentare, vt homo timeat, & ad Deum confugiat, quia scit & potest, & vult liberare: & sic in se non speret, sed in Deo qui promittit, quod liberabit, si confugiat ad eum. Vult ergò Deus vt homo habeat timorem de inimico forti, & spẽ de promissionibus futurorum, & de dilectione Dei vehementissima: ergò sequitur quod vult eum protegere, quemadmodum gallina protegit pullos suos ex amore vehementi, & est spes
Mat. 23. de custodia Angelorum: homo autẽ si molatur inter duas molas, timorem scilicet & spem, efficietur panis placens Deo, & sic vincet omnem
* tentationem siue sit leuis & occulta, quæ 9
dicitur timor nocturnus: siue leuis & manifesta, quæ dicitur sagitta volans in die: siue sit grauis & occulta, quæ dicitur negotium perambulans in tenebris: siue sit grauis & aperta, quæ dicitur dæmonium meridianum. Hæc quatuor genera tentationum vincet, quilibet sic armatus: vt dictum est. Sed in Euangel. non sunt nisi tres tentationes vbi dicitur: Ductus est Iesus in deser. &c. Mat. 4. c. & comprehenduntur quandoque omnes tentationes sub quaternario, vt dictum est, quandoque sub ternario, vt in eodem Psal. inferius dicetur. A laqueo venantium, id est, ab opere malo, & à verbo aspero, id est, à peccato
oris. Tentatus * autem fuit Dñs à diabolo tri- 10
plici tentatione, scilicet tentatione gulæ, cùm dixit ei: Dic vt lapides isti panes fiant. Cupiditatis, scilicet cum dixit: Hæc omnia tibi dabo, si procidens adoraueris me. Et inanis gloriæ, scilicet quando diabolus voluit eum deiicere de pinnaculo: sicut fecerat alios prædicatores multos: & vicit eũ Dñs per authoritates Sacræ scripturæ, quod significatũ est in hoc, quod Dauid lapidibus sumptis de torrẽte deiecit Goliã: docens nos debere armari gladio verbi Dei, præter illa arma, quibus nos armat Apost. in Epistola hodierna: vt sic sufficienter ad pugnã armati simus. Potest etiam dici, quod à principio septuagesimæ Ecclesia tot tribulationibus pressa desperans clamauerat: Circundederũt me gemitus mortis, quasi à nulla parte euadere possit. In principio verò sexagesimæ, vbi etiam de hoc dictũ est: & dicetur in. iv. Dominica: quasi posita inter desperationẽ, & spẽ clamauit. Exurge quare obdormis Dñe. In principio quinquagesimæ iam desperãs clamauit: Esto mihi Dñe, in Deum protectorẽ: imò deprecatiuã mutans in affirmatiuam dixit: Dux mihi eris, & nutries
11 me. * Nunc verò in principio quadragesimæ
ostendens se exauditam dixit: Inuocauit me, &
ego exaud. & Epistola dicit: In tempore placito *Esa. 49.*
exaudiui te. In graduali, datur nobis Angelorũ custodia, In tractu, diuina protectio, quia circũdamur scuto veritatis. In Euangelio, ad exemplũ Saluatoris ab hoste triumphus: cui dicimus: vade retrò sathanas. In offertorio etiam diuina protectio notatur, cùm dicitur: Scopulis suis obrumbrabit tibi, &c. in postcõmunione dæmonum subiectio, vbi dicitur: Super aspidem & ba-
12 siliscũ. Ab hac die * vsque ad Parasceuen, coo-
periuntur cruces: & velũ ante altare suspenditur: de quo in. j. parte dictũ est sub titulo de picturis. Hæc Dominica priuilegiata est, quia est ianua & limes quadragesimæ, quæ repræsentat tempus, quo filij Israël morati sunt in deserto. Tria quidem fuerunt in populo Israël: quorum duo commemorauimus, scilicet peregrinatio, quæ fuit in Ægypto, quando Iacob & filij sui profecti sunt in Ægyptũ: captiuatio, quæ fuit in Babylone: & dispersio, quæ fuit facta à Tito & Vespasiano per totũ mundũ, quã non commemorauimus, quia ab illa nunquam reuocabantur: de qua dictũ est: Tradam eos in manu, de qua non poterunt surgere: in hac Dominica ad horas dicitur capitulũ: Fratres hortamur vos, ne in vacuum, &c. 2. Cor. 6. c. & illud: Ecce nunc tẽpus 2. Cor. 6. c. & illud: In omnibus exhibeamus: ibidem. Et fit hodie statio apud basilicam Lateran. quæ constructa est in honorem Saluatoris, & plus quàm Prophetæ Ioan. eò quòd officium hodiernum Saluatoris nostri propheticè resonat felicitatem.

SVMMARIVM.

1 *Officium secundæ feriæ, primæ Dominicæ quadragesimalis.*

2 *Tentator conatur auferre nobis considerationem cœlestium præmiorum, vt facilius in eius retia irrepamus.*

CAPVT XXXIII.

De secunda feria.

POstquàm Dñs & * Apostolus armauerunt 1
militem suum : non restat , nisi vt pugnet,
quia hostes semper parati sunt. Quia verò per
opera misericordiæ specialiter & maximè fit
pugna ista : ideò de ipsis est feria ista quæ agit
de eleemosyna. Rursus quia onus pugnæ non
libenter suscipitur , nisi intuitu præmij : ideò in
hac secunda feria est introitus: Sicut oculi ser-
uorum,&c. Et Dñs in Epistola:Ecce ego requi-
ram oues meas, &c. quæ sumpta est de Eze-
chiële 24.ostendit præmium,cum dicit:Et pas-
Ps.123. cam eas : qui enim pascit Dñm in paupere : &
Dñs pascit eum : sicut ibi legitur in montibus
Israël,in mansionibus æternis:idem habetur per
Evangelium:Cùm venerit filius, &c. Mat.25.c.
vbi dicitur:Venite benedicti,&c. Esuriui,& de-
distis mihi manducare. * Debemus autem ha- 2
bere oculum ad ipsum, non tantùm sinistrum,
vt respiciamus pœnas æternas , & propter hoc
bonum faciamus,hoc enim esset timor seruilis,
sed etiam dextrum : vt consideremus præmia,
istum oculũ vult nobis auferre diabolus:& ni-
titur quantũ potest:vnde 1.Reg.11.c. Rex Am-
monitarum noluit inire fœdus cum Iabitis , nisi
erueret eis dextros oculos.viij. q.denique. Si-
militer vult facere nobis diabolus : vt non si-
mus apti ad pugnandum, sicut miles , qui non
habet oculum dextrum.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia prima Dominicæ quadragesimalis, & eius officium.*

2 *Cogitationes Domini, quales.*

CAPVT XXXIV.

De tertia feria.

TErtia feria agit de oratione & sumitur in-
troitus de Psalmo , qui est oratio : * Dñe, 1
Exo.17. refugiũ factus es nobis. Pugnamus enim orãdo.
Vnde Iesus gnavè in eremo pugnabat & Moses
orabat : meritò qui pugnabat , non deficiebat,
quia ille orando vincebat.xxxviij. distinctione,
si quis vult.Epistola verò : Quærite Dñm, &c.
Esai.55.capi. docet nos orare, & inuitat nos ad
orationem.Quærite Dñm,scilicet derelinquen-
do vitia,& peccata:quia mitis est ad ignoscen-
dum:non enim cogitationes meæ, cogitationes
vestræ. Quæ verò sint cogitationes eius,osten-
dit Hieremias,dicens.* Ecce,ego cogito cogi- 2
tationes pacis,& non afflictionis.Si enim ex ve-
ro corde rogatur & quæritur,statim pacificatur
quantũcumque deliquerit in eum homo,& hoc
dũ inueniri potest , scilicet in præsenti : Ecce
ostenditur effectus orationis,quia per eã homo
Deo pacificatur. Item etiã habetur per Evan-
gelium:Cùm intrasset.Mat.21.c.in quo dicitur:
Postquam eiecit ementes,& vendentes de tem-
plo,dixit : Domus mea,id est,homo in quo ha-
bitat : domus orationis vocabitur : In Epistola
monemur ad petendum,vt habitet in nobis : In
Evangelio:vt det nobis æterna gaudia. Cætera,
quæ in graduali , in offerenda, & postcommu-
nione cantantur , sunt quærentium Dominum
orationes, & consolationes & gratiarum actio-
nes.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta prima Dominicæ quadragesimalis , est de ieiunio. Eáque solemnitas geminatur. num. 2. Et eius officium duobus constat versibus. num.3.*

CAPVT XXXV.

De quarta feria.

QVarta feria est de ieiunio , sed quia illa
dies est septima à capite ieiunij * Septi-
1 mus autem numerus & septuagesimus idem
significant,idem enim significat, numerus mul-
tiplicatus & numerus multiplicans. Septuage-
simus verò significat liberationem à captiuita-
te:ideò in introitu qui est:Reminiscere, &c.pe- Ps.24.
tit liberationem,scilicet quæ habetur per ieiu-
nium : & in Epistola & in lectione monemur ad
ieiunium,exemplo Mosi & Heliæ. Lectio, quæ
legitur propter ordines , sumpta est Exod.24.
Ascende ad me in montem, &c. Epistola verò
de tertio Regum. Venit Helias,&c. Quale au- 3.Re.10.
tem ieiunium debeat esse , scilicet spirituale
monstratur nobis per ieiunium Mosi : vtilitas
verò per Heliam : in azymo enim cibo perue-
nitur vsque ad montem Dei Oreb, id est, in al-
titudinem mensæ illius,quandò comedemus su-
prà mensam patris Christi in regno suo.Per ie-
iunium quidem, ira Dei temperatur & mitiga-
tur,quod ostenditur per Evangelium Matth.12.
capitul.Accesserunt ad Iesum,&c.in quo habe-
tur de Niniuitis , qui iram Dei temperauerunt
2 per ieiunium suum. * Et nota,quòd in hac fe-
ria solemnitas ieiunij duplicatur,quia ieiunatur
tam ratione quadragesimæ, quàm ratione ieiu-
nij quatuor temporum. Quia verò pœniten-
tium asperius ieiunantium corpora desiccan-
tur, in his non habitat , sicut dicitur in Evan-
gelio, Spiritus immundus, qui ambulat per lo-
ca arida, quærens requiem,& non inuenit.Cor-
pora enim ieiunio desiccata fastidit:ideò ad ie-
iunia libèriùs appendenda,Mosi & Heliæ præ-
mittuntur exempla,quorum vterque in singulis
lectionibus quadraginta diebus , & quadragin-
ta noctibus ieiunasse perhibetur : itaque prop-
3 ter ieiunij geminationem,scilicet * quadrage-
simæ & quatuor temporum, duo versus in gra-
duali ponuntur. Ea quæ in introitu , graduali,
tractu , communione & offerenda cantantur,
sunt consolationes & orationes, vt ieiunantes à
tribulationibus eripiantur , & ne his, qui ieiu-
niis affliguntur , inimici dominentur. Hæc
quarta feria in hoc priuilegiata est : quia illi
in sabbato sequenti ordinandi sunt , interro-
gantur de scripturis sacris, & examinantur : de
quo & quare duæ lectiones leguntur ad Mis-
sam , sub quarta feria tertiæ hebdomadæ ad-
uentus dictum est.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta prima Dominicæ quadragesimalis, quem habeat Missa introitum.*
2 *Confessio, est triplex.*
3 *Feria quinta prima Dominicæ quadragesimalis, carebat olim proprio officio. Et quid hodie.*
4 *Euangeliorum & Epistolarum varietas, vnde in diversis Ecclesiis, quinta feria primæ Dominicæ quadragesimalis, fuerit profecta.*

CAPVT XXXVI.

De quinta feria.

QVinta feria est de * confessione per quam 1
etiam pugnatur, & est introitus: Confes-
Ps. 95. sio & pulchritudo. * Est autem triplex confes- 2
sio, scilicet fidei, peccati, & humilitatis. Qui habet hanc confessionem, pulchritudo est in conspectu eius. In conspiciendo enim Deum, humiliamus nos, & Deo similes sumus imitando ipsum. Epistola verò scilicet, Orauit Esdras, &c. sumitur de Esdra 9. c. In qua est oratio Esdræ,
Dan. 9. & confessio, qui orauit sicut etiam Daniel orauit: Peccauimus, & iniustè agimus, &c. Et per istã confessionem meruerunt remissionem peccatorum: & ita ostenditur effectus confessionis. In aliis Ecclesiis legitur Epistola: Factus est sermo Domini. Ezech. 18. c. Quæ etiam loquitur de effectu confessionis. Evang. Egressus inde Iesus, &c. Mat. 15. c. Est de muliere Cananæa, quæ per confessionem fidei, cum dixit: Domine adiuua me, & per confessionem humilitatis, cum dixit: Nam & catelli, &c. meruit fi-
Ioan. 8. liæ suæ sanitatem: & dictum est ei: Mulier, magna est fides tua. Quidam autẽ legunt Evangelium, in quo Iudæi gloriantes, quòd essent filij Abrahæ conuincũtur non esse filij Abrahæ: quia non faciunt opera eius: sed esse ex patre diabolo, eius opera faciendo: vel vt quibusdam moris est legitur Evangelium, quod alij legunt feria quinta sequentis hebdomadæ de diuite, qui apud inferos cruciatur, patrémque vocans & deprecans Abraham, non vt filius exauditur. His consonat illud propheticum, quod in Epistola præmittitur, quòd si vir iustus genuerit filium sanguinem effundentem, & vniuersa detestanda facientem, ipse quidem in iustitia sua viuet: filius autem eius, qui operatus est iniquitatem, morte moriatur. Cætera, quæ sunt in introitu, graduali, & offerenda, sunt laudes & orationes iusti. Communio panis, quem ego dedero. Ioan. 6. c. Declarat: vnde iustus viuat, scilicet de carne Christi. * Et attende quòd quin- 3
que feriæ propria olim non habebant officia: sed à dominicis æstiualibus officiebantur: & earum Evangelia non sunt de ieiuniis instituta, sed de diuite & Lazaro, & viduæ filio suscitato.
* Olim etenim non ieiunabant, sed vt in do- 4
minicis solemnizabant, sed postmodum à Gregor. iuniore quadragesimæ fuerunt adiunctæ ieiunio, prout dictum est sub septuagesima & officiositate. Et inde est, quòd varietas Epistolarum & Evangeliorum in quintis feriis reperitur. De hoc dicetur sub quinta feria sequentis hebdomadæ.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta primæ Dominicæ quadrag. & eius officium, tum Evangelium. num. 2.*

CAPVT XXXVII.

De sexta feria.

1 IN sexta * feria, quæ est noua dies ieiunij, qui numerus est angelicus, petit Ecclesia liberari ab omnibus tribulationibus. Et est introitus de necessitatibus, &c. Et fit hoc per Angelos, & maximè per Angelum magni concilij:
2 & ideò legitur Evangelium * Ioan. 5. Erat dies festus, &c. In quo dicitur quòd Angelus Domini descendit in piscinam & mouebatur aqua & sanabatur vnus: ideò vnus, quia tantum vnitas Ecclesiæ sanatur. Sed ne in contradictione peccemus, sicut Iudæi qui dicebant istud prouerbium ironicè: Patres nostri manducauerunt *Hier. 31.*
vuam acerbam in deserto: & dentes filiorum obstupescunt, id est, nos punimur propter hoc, quod non est iustum: ideò legitur Epistola de Ezech. 18. c. Anima, quæ peccauerit, ipsa mo- *Exo. 20.*
rietur. Filius non portabit iniquitatem patris, nisi imitetur patrem in malitia. Vindicat enim Dominus iniquitatem patrum in filios, in his, qui oderunt eos: extrà de regul. iur. nisi. j. q. iv. per totum.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum primæ Dominicæ quadrag. & eius officium. num. 2. 5.*
3 *Genua quare non flectamus ante sextam orationem, in Sabbato primæ Dominicæ quadragesimalis.*
4 *Prædicatoris officium.*

CAPVT XXXVIII.

De Sabbato.

1 POsteà verò non restat, nisi sabbatismus. * Et est Epistola de sabbato mentis. Fratres hortamur vos. Per sabbatum verò mentis, venitur ad sabbatum æternitatis, & ideò dicitur Evangelium de transfiguratione Domini, in qua apparuerunt tantũ Moses & Helias, quorum exẽ-
2 plo animatur Ecclesia ad ieiunium. * In Missa huius diei lectio prima est: Orauit Moses. Deut. 25. c. Secunda est: Dixit Moses filiis Israël enim, ibidem. 11. c. Tertia est: Orationem faciebant. 2. Machab. 1. c. Quarta est: Miserere nostri. Ec- *Dan. 3.*
cle. 36. c. Quinta est, Angelus Domini. De qua dictũ est sub quarta feria tertiæ Dominicæ de Aduentu. Quia ergò pro ordinandis orat Ecclesia, cantat introitum: Intret in conspectu, &c. Et graduale: Propitius esto, &c. Et protector noster aspice, &c. Et converte Domine, &c. Et dirigatur Domine oratio mea, &c. Et ad Dominum, cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me, &c. Ad quinque lectiones flectit genua: vt quinque sen-

ſus ordinandorum à Dño dirigantur. * Quia 3
verò Diaconi & ſacerdotes tanquam perfectio-
res æternis intendere tenentur: inde eſt, quod
ante ſextam lectionem, ſiue ante Epiſtolã, non
dicitur: flectamus genua: ſicut nec ante Evan-
gelium.Hoc etiã fit propter reuerentiam Apo-
ſtolicæ lectionis,& propter eandẽ etiã cauſam
ad orationem ſuper populum genua non fle-
ctimus,ſed ſolũ caput inclinamus. Rursùs, quia
multum valet deprecatio Eccleſiæ aſſidua:quis
enim eſt, qui non audiatur in tribulationibus:
idcircò quinto loco legitur lectio de tribus
pueris,de camino ignis liberatis, & ſequuntur
gratiarum actiones in cantico: Benedictus es
Dñe,&c.Quia verò officium prædicationis etiã
ad ſubdiaconũ pertinet, idcircò ſequitur Epi-
ſtola Pauli.1.Theſ. vlt.c. Rogamus vos, corri-
pite inquietos, conſolamini puſillanimes, &c.
* Officium enim prædicationis eſt alios corri- 4
pere,& reliqua facere,quæ in Epiſtola ipſa do-
centur: & ita Epiſtola ipſa pertinet ad ordina-
tos,ſaltem in ſacris. * Deinde ſequitur tractus. 5
Laudate Dominum omnes gentes,laudate eum
omnes populi:in quo omnes inuitamur ad Dei
laudem: qui miniſtros ſuos ſua miſericordia
confirmat.Tractus ergò & canticũ: Benedictus
es:ſunt ordinatorum. Et quia ſacerdotes in vi-
rum perfectũ commutari debent, quorũ mini-
ſterio panis & vinum tranſſubſtantiantur in
corpus & ſanguinẽ Domini,inde eſt,quòd legi-
tur Evangelium de transfiguratione:Aſſumpſit
Ieſ s Petrum, &c. Matt.16. cap. Debent enim
transfigurari, ita quòd in eis non appareat, niſi
reſurrectio Dei. Sed quia in præſenti vita ſine
tribulatione,aut vix, aut nunquã eſſe poſſumus:
& propterea ſemper ad Dñm clamandum eſt,
indè eſt quod ſequitur offertoriũ:Domine Deus
Pſ. 8. ſalutis meæ, &c. Et poſtcommunio: Domine
Deus in te ſperaui, &c. Priuilegiatum eſt hoc
ſabbatum, quia in eo ordines celebrantur.

SVMMARIVM.

1 *Dominica ſecunda quadrageſimæ, non habet proprium officium. Et quare idipſum. Et eius graduale. Et tractus, num.3.*

2 *Benedictio, quotuplex.*

4 *Rebecca, gratia interpretatur.*

CAPVT XXXIX.

De ſecunda Dominica quadrageſimæ.

HÆc ſecunda Dominica * intitulatur Do- 1
minica vocat, pro eo quod proprio caret
officio:ideò autem caret proprio, quia cùm in
præcedenti hebdomada occurrant quatuor tẽ-
pora,in quorũ fine ordines celebrãtur,habebat
antiqua Eccleſiæ inſtitutio, vt poſt finem diei
ſabbati inciperet officiũ ordinũ,& in die Domi-
nica terminaretur: & ita officium, quod in fine
diei ſabbati incipiebatur,vſque in diem Domi-
nicam protendebatur:& ſic tunc ipſa Domini-
ca proprio carebat officio. lxxv.d.quod à patri-
bus, extrà de temp.ord.literas. Verũ,quia diffi-
cile erat à ſexta feria, vſque in diem Domini-
cam nihil comedere factum eſt, vt in ſabbato
ordines celebrentur, & in die Dominica, quæ
vacat officio,officium quartæ feriæ præceden-
tis repetatur. Poteſt etiam dici,quod Eccleſia
ſuſpendit organa ſua in hac Dominica, quæ eſt
quinta à ſeptuageſima,ad ſimilitudinem popu-
li, qui exiſtens in captiuitate, nec altare, nec
templum habuit: imò organa ſua ſuſpendit,
quare proprium non habet officium. Sicut au-
tem Dominica iſta vacat ab officio proprio,
ita & omnes quintæ feriæ quadrageſimæ, quõ-
dam proprio carebãt officio:prout ſub. v. feria
dicetur. Et attende,quod hæc Dominica vacat
ſolum cantu diurno,nec vacat omni officio,nec
Evangelio, & ideò ſolũ in graduali debet inti-
tulari Dominica vacat, & non in antiphonario,
nec in Evangelio,& in quibuſdam Eccleſiis di-
citur Evangeliũ: Egreſſus: quod dictum eſt in
proxima quinta feria:in aliis: Aſſumpſit Ieſus
Petrum. Verũ in præcedenti Dominica dictum
eſt, quod in ipſa Dominica armauit Dominus
militem ſuum, quatuor cardinalibus virtutibus:
2 & gladio verbi Dei. Sed quia vt præmiſſum * eſt
in ſecunda feria pugna non libenter ſuſcipitur,
niſi præmium oſtendatur:ideò agitur in hac ſe-
cunda Dominica de benedictione,quæ eſt quin-
tuplex,ſcilicet benedictio liberationis, gratiæ,
augmenti gratiæ, contemplationis, & gloriæ.
Quia verò benedictio illa impetratur per ora-
tionem, ideò Dominica iſta conſiſtit in oratio-
ne:vnde dicit in introitu, Reminiſcere miſera-
tionũ tuarum Domine, &c. petens cantu lugu-
bri liberationẽ à vitiis, & peccatis & ſpiritibus
immundis. Hæc eſt prima oratio,& prima Dei
benedictio,ſcilicet liberationis. In Epiſtola ve-
rò quæ eſt, Rogamus vos,&c.1.ad Theſ.4.petit
ſibi dari ſecundam benedictionem,ſcilicet gra-
tiæ ſiue gratiam ad benè ambulandum, & benè
agendum,dicens: Hæc eſt enim voluntas Dei,
vt dignè ambulemus: vt ſciat vnuſquiſque vas
ſuum poſſidere in ſanctificationem, ſcilicet vt
ſit cæleſte corpus, & cæleſtia appetat:& in ho-
norem,ſcilicet vt ſit Deo dignum templũ:quia
ſedes Dei & templum Spiritus ſancti, ſunt no-
ſtra corpora, vt ait Apoſt. Omnis qui caſtè &
piè viuit, templum Dei eſt, & Spiritus ſancti
3 ſedes.Et in hac ſola Dominica idem eſt * gra-
duale,& tractus, eò quod ipſa tota conſiſtit in
oratione liberationis.Oratio exprimit laborem
& planctum, quæ duo ſignificantur in graduali
& tractu. Eſt autẽ graduale. Tribulationes, &c.
Tractus eſt: De neceſſitatibus,&c. Alij autem
dicunt tractũ.Dicit Dñs mulieri,qui eſt Mat.15.
c. Tertia benedictio, eſt benedictio augmenti
gratiæ.Quarta contemplationis. Quinta bene-
dictio gloriæ. Quia verò benedictiones huiuſ-
modi non habentur vel cõſeruantur ſine magna
lucta, ideò in nocturno officio de lucta Iacob
cum Angelo, & in vtero agitur: vt exemplo
Iacob

Iacob supplantemus fratres nostros malos scilicet, si quid nobis inferunt iniuriæ dissimulantes, & fit pugna ista in vtero Rebeccæ, id est, Ecclesiæ. * Rebecca enim gratia interpretatur. 4
In primo responsorio in nocturnis agitur de augmento gratiæ. Dicit enim Isaac ad filium:
Gen.27. Tolle arma tua, pharetram & arcum extra. Arma prædicatoris sunt sacræ scripturæ, quæ dicuntur pharetræ, quia de eis sumuntur sagittæ ad percutiendum diabolum. Iacob igitur, id est, verus prædicator venatur, & interfecit homines bona venatione & interfectione, scilicet per arcum sacræ scripturæ, & in se occidit bestias, id est, vitia & peccata, scilicet porcum luxuriæ, &c. & tunc cœnat cum eo Isaac, id est, risus, scilicet Dominus qui delectatur in talibus. Sunt enim ei deliciæ cœnare cum talibus: vnde secundum responsorium est: Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, id est, Paradisi: hoc etiam est id, quod suprà dicit Apost. vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificatione & honore. Sequitur versus: Qui maledixerit ei, sit ille maledictus. Omnes enim, qui populo Christiano iuniori maledicunt, maledicti sunt, vt Iudæi, Gentiles, & alij. In tertio responsorio dicitur: Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam. Esto Dominus fratrum tuorum: seruiant tibi tribus & populi: hæc benedictio datur Ecclesiæ, vt omnibus dominetur. Ista verò tria responsoria sunt septimi toni, ad significandum quòd ipsa Ecclesia impetrat nobis gratiam septiformem Spiritus sancti. In secundo nocturno, in quibusdam Ecclesiis est responsorium: Si Dñs, &c. in cuius versu dicitur: Iacob erexit in titulum lapidem, oleum fundens desuper: quod nos facimus, cum imitatione Christi, bona agimus. Vngimus enim eum per fidem cùm ipsum hominem plenum gratiæ esse credimus, & duo responsoria sunt de primo, & vnum de sexto tono: quia de Christo agunt, qui est principiũ & finis, & in sexta ætate vnctus fuit oleo lætitiæ præ participibus suis: in septimo verò responsorio
Ps.44. orat Iacob: Erue me de manu fratris mei, quia valdè eum timeo. Valdè enim debet timere sanctus, ne corrumpatur à malis. In octauo responsorio agitur de benedictione contemplationis. Vnde ibi loquitur de lucta Iacob cum Angelo, quia per orationem debemus luctari cum Domino, donec habeamus statum contemplationis. Et dixit ei Angelus: Dimitte me, aurora est, id est, satis habes fidem vel charitatem, vel gratiam. Nec debemus dimittere donec de luctatione contra vitia faciat nos contemplatiuos, quia regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc autem videtur sine nubilo peccati: Vnde in nono responsorio dicit Iacob: Vidi Dominum facie ad faciem, id est, sine nubilo peccati, non sine velamine creaturam. Hac ratione Ecclesia Parisiensis dicitur legere hac die Euangelium de transfiguratione, quæ est benedictio gloriæ: & ita patet, quòd habita benedictione liberationis gratiæ, & augmenti gratiæ contemplationis, & considerato præmio gloriæ libenter & fortiter pugnant milites Christi.

SVMMARIVM.

1 *Feria secunda secundæ Dominicæ quadragesimalis, & eius officium.*

CAPVT XL.

De secunda feria.

1 SEcunda feria est de oratione, vnde in Epistola, quæ incipit: Orauit * Daniël, &c. Dan. 9. c. ostenditur quantùm valet oratio cum ieiunio. Daniël, id est, vir desideriorum orauit pro populo suo, & abstinuit à regalibus cibis: & vsus est leguminibus, & ideò exaudita est oratio eius, sicut ei dictum est ab Angelo. Sed quia nil valet oratio, nisi quæ fit in cognitione Dei: ideò sequitur Euangelium Ioan. 8. Ego vado, & quæritis me, & non inuenietis, dicit Dominus Iudæis: & iterùm: Ego sum desursum, &c. ego non sum de hoc mundo: & non cognouerunt eum: & ideò adhuc manent in peccatis suis. Ibi diuidit Dominus spirituales à carnalibus, id est, aquas, quæ sunt sub firmamento ab his, quæ sunt super firmamentum: & ita huic secundæ feriæ competit opus secundæ diei: & ideò introitus est, de secundo tono. Carnales enim non possunt orare Deum: quia non cognoscunt eum. Nam qui in carne sunt, Deo placere non possunt. lxxxij. di. proposuisti. Nempè ea, quæ in introitu, graduali, offerenda, & communione cantantur, sunt orationes, consolationes, & laudes conuersæ gentilitatis, cui Dominus exhibuit intellectum.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia secundæ Dominicæ quadragesimalis. Et eius officium. Et num. 3.*

2 *Ieiunium laudabile.*

CAPVT XLI.

De tertia feria.

1 TErtia feria est de * opere diei tertiæ, quod est congregentur aquæ omnes in locum vnum, & terra fructificet. Hoc fit quando homo non curat de voluptatibus carnis, & ieiunat per charitatem. Ieiunium laudabile est, vt homo
2 * non sit multum curiosus de cibo corporali, vt dicitur in Euangelio: Nolite soliciti esse solicitudine, scilicet suffocante, sed solicitudine prouidentiæ possumus & debemus, ideò introi- Luc. 10.
tus: Tibi dixit cor meum, exquisiui te, & est tertij toni propter opus tertiæ diei. In Epistola verò: * Factus est sermo Domini, &c. 3. Reg. 17. c. hortatur Ecclesia, vt non simus multum soliciti: & hoc propter Heliam, qui pastus est à vidua Sareptena, & à coruo: & ipse etiam pauit viduam, dicens: Non deficiat farina hydriæ, id est, gratia de corde, & oleum de lechyto, id est, gratia seu vnctio spiritualis desuper. Hoc

idem hortatur per Euangelium:Super cathedra Mosi,&c.Mat.23.c.vbi sequitur:vnus est Magister vester:& vnus est pater vester, qui in cælis est, qui habet curam de omnibus. Rursùs Sareptena mulier introitu affectum ad Christum ostendit dicens: Tibi dixit cor meum. In graduali seipsam consolatur & hortatur dicens: Iacta cor tuum: in offerenda misericordiam petit: in communione, quasi secura se mirabilia narraturam promittit, dicens:Miserere mei Deus, & narrabo miracula tua.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominicæ secundæ quadragesimalis, est pœnitentiæ dies. Et Missæ introitus. num.2.*

CAPVT XLII.

De quarta feria.

QVarta feria est de * pœnitentia, quæ feria est dies pœnitentiæ, in illa enim traditus est Saluator, & ostenditur in Epistola: Orauit Hester, &c. Hester. 13. c. quantum eam oratio faciat efficacem: per orationem, Hester quæ cum Regina existeret, induta fuit cilicio, impetrauit suspensionem Aman in patibulo quod parauerat Mardocheo: Quia verò pœnitentia concipitur timore iudicij: ideò Psalmo pœnitentiali, qui intitulatur per octauam resurrectionis, scilicet Domine, ne in furore tuo: sumitur introitus: * Ne derelinquas me, &c. quia verò non valet pœnitentia, nisi imitetur Christum, ideò sequitur Euangelium: Ascendens Iesus,&c.Mat.20.c de cruce Christi: vt habetur: Ecce ascendimus Hierosolymam, & quæritur ibidem de filiis Zebedæi, qui petierunt, vt vnus sederet à dextris, & alius à sinistris, & dixit eis Dominus: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum, &c. qui non bibit de calice gloriæ: & postponit se Christus Apostolis in exemplum, qui de hoc irascebantur. 1 2

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta Dominicæ secundæ quadragesimalis. Et officium. num.2. 3.*

4 *Feria quinta in quadragesima, olim carebant proprio officio.*

5 *Gregorius ieiunium instituit, & officium quintæ feriæ quadragesimalis.*

CAPVT XLIII.

De quinta feria.

QVinta * feria est de piscibus & auibus, id est, de non confidentibus in Domino, de quibus habetur in Epistola Maledictus homo, qui confidit in homine.Hiere.12.c.& ponit carnem brachium suum, &c. & pòst. Benedictus vir qui confidit Domino. Et hæc ostenduntur per Euangelium: Homo quidam, &c. Luc.16. quod est de diuite & Lazaro. Diues enim non confidebat in Domino & ideò in inferno positus est. Pauper verò confidebat, & ideò in sinu Abrahæ requiescit. In offertorio: Precatus est Moses, &c. ostenditur quod oratio iusti efficax est. Moses enim erat ouis, quia mansuetissimus hominum fuit: & est forma ieiunij, & placationem impetrauit super iram, qua Dñs iratus erat Iudæis propter vitulum cõflatilem.* Rursus quoddam hodie legitur Euangelium, in quo docet Dominus non in hominis, sed solius Dei testimonio confidendum: de seipso enim loquens ait secundum carnis fragilitatem: Si ego testimonium perhibeo de memetipso, testimonium meum non est verum, & infrà: Ab homine testimonium non accipio. & infrà Habeo testimonium maius Ioanne. His consonat præmissa lectio de Hier. Maledictus homo qui cõfidit in homine,&c.Et infrà: Benedictus vir qui confidit in Domino. Confidens igitur orat in introitu, in graduali: & etiam in offerenda in persona Mosi, in qua fit verborum repetitio, quia sæpè ad Dominum pro populo intercessit. De hoc etiam dictum est sub dominica post Epiphaniam. Communio: * Qui manducat. Ioan. 6. cap. ostendit quid vtilitatis proueniat confidenti, scilicet quòd in Christo maneat, & Christus in eo: & hæc communio benè congrueret sabbato, ante dominicam Palmarum. 1

2

Ioan.8.

Hier.8.

3

4 * Notandum autem est, quòd sicut præcedens dominica vacat ab officio, prout ibi dictum est: ita & omnes quintæ feriæ in quadragesima quondam proprio carebant officio, excepta fortè quinta feria cœnæ Dñi. Illa tamen mutuat introitum à tertia feria illam præcedenti. Nam sicut quælibet quinta feria, authoritate Melchiadis Papæ de conse.dist.iij. ieiunium soluta erat à ieiunio: ita & ab officio. Vnde beatus Gregor. nullum in quinta feria instituit officium: nihilominus tamen horæ & matutinæ ac vespertinum officium cantabantur. Vnde necessarium erat, vt super Benedictus, & Magnificat, antiphonæ de Euangeliis aliorum dierum sumptæ dicerentur. * Sed Gregorius instituit ieiunium & officium quintæ feriæ: ea tamen quæ prius instituta erant de matutinis & vespertinis officiis, non mutauit: inde est quod antiphonæ quæ cantantur super Benedictus & Magnificat, in quintis feriis, non consonãt Euangeliis illius diei: & hoc in quinta feria præcedentis hebdomadæ dictum est.

5

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta Dominicæ secundæ quadragesimalis, ad patientiam, & mansuetudinem hortatur. Et eius officium. num.2.*

CAPVT XLIV.

De sexta feria.

1 SExta feria * agit de opere sextæ diei, in qua factus est homo & hortatur nos Ecclesia ad mansuetudinem & patientiam, vt omnem iram quod dicitur cordibus nostris remoueamus: & hoc exemplo Ioseph & Christi & Epistola: Dixit Ioseph. Gen.26. cap.de Ioseph, qui multa passus est à fratribus suis, & tamen sublimatus

2 est, velint nolint. * In Euangelio, Mat.21. monemur

nemur ad prædicta exemplo Christi: homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, id est, iudaicum populum per doctrinam legis, ad vltimum misit filium suum, ad cultores vineæ, ad quos prius miserat seruos, quem interfecerunt. Per hoc autem, scilicet mansuetudinem & patientiã, satiabimur in futuro: vnde introitus est:
Psal.16. Ergo autem cum iustitia apparebo in conspe-
Ps.119. ctu tuo: satiabor dũ manifestabitur gloria tua.
Psal.11. Ad tolerandas etiam persecutiones, propter iustitiam, hortatur in graduali: Ad Dominum cùm tribularer, & offertorio: Domine in auxilium, & communione: Tu Domine seruabis.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum secundæ Dominicæ quadrag. quid agat. Eiúsque officium num. 2. 4. 5.*
Peccator, hœdo comparatur.

CAPVT XLV.

De Sabbato.

Sabbatum agit de conuersione vel confessio- 1
ne, per * quæ cessat homo ab opere serui-
li, & sic sabbatizat, & recipit benedictionem à Dño, qui benedixit diei septimo. Ad hoc autem instruimur per legem Domini, & gratiam Spi-
ritus sancti: vnde introitus est de lege: * Lex 2
Domini, &c. & est primi toni, quia conuersio ad Deum, est principium bonæ vitæ: vnde se-
Psal.13. quitur: conuertens animas. Sequitur, iustitiæ domi rectæ lætificantes corda, quia dant sabbatum spirituale: & hæc principaliter habentur per gratiam, quod ostenditur per Epistolam: Dixit Rebecca, &c. Gen. 27. In qua habetur quòd Rebecca monuit Iacob, vt afferret patri suo Isaac duos hœdos. Per Rebeccam gratia Dei intelligitur: quæ nos monet, & inspirat no-
bis * Deo abominationem de peccato & con- 3
fessionem, quæ per hœdos designatur. Hœdus enim animal fœtidum est & habet carnes sapidas. Cur enim homini fœtet peccatum suum vt confitetur illud: quod valdè placet Deo & Angelis eius, quia gaudium est Angelis Dei, super vno peccatore pœnitentiam agente. Sequitur autẽ in Epistola: De rore cæli, id est, de gratia cælesti: & de pinguedine terræ, id est, abundantia temporalium fit benedictio tua: & præponitur de rore cæli, quia bona spiritualia præponuntur temporalibus: & posteà sequitur de pinguedine terræ, quia primùm quærite regnum Dei: & hæc omnia adiicientur vobis.
Mat. Boni enim omnia habent: vnde Apostolus: Tan-
2. Co.6. quam nihil habentes: & omnia possidentes: extrà de priuile. nimis. Mali similiter petunt benedictionem, qui per Esau designantur: sed quia ipsi præponuntur temporalia spiritualibus, dicitur eis: De pinguedine terræ & de rore cæli erit benedictio tua. Etsi enim habeant aliqua spiritualia, tamen eis præponunt temporalia. Sequitur responsorium: Bonum est confiteri Domino, &c. q.d. Ecclesia: ex quo per conuersio-
Ps.9. nem & confessionem peccati, & reprobatio-
nem habetur benedictio, & temporalia & spiritualia. Bonum est confiteri domino: Item ha-
4 betur in Euangelio Luc. 15. * Homo quidam habuit filios duos: & petit vnus dicens: da mihi partem hæreditatis, quæ me contingit: & diuisit illis substantiam suam. Et post, illa consumpsit omnia: posteà fuit tanta fames in terra, ad quã venit, vt compelleretur fame esse porcarius, id est subulcus: & dixit reuersus ad se: Quanti mercenarij, &c. Quando enim homo omnia bona sua amisit per peccatum, non habet quid comedat: & permittit ita Deus ipsum cadere: vt arguat eum malitia sua: vt legitur Hier. 2. circa medium, & moriatur fame: & dicat: quot sunt, scilicet in Ecclesia, qui habent iucunditatem mentis, & ego fame pereo: Reuertar in domo patris mei: vnde in Exo. 9. habetur, quod Ægyptij compellabant filios Israël exire de Ægypto: tunc recipitur & datur ei prima stola, id est gratiam, & ita in Euangelio habetur de conuersione. Rursus tam in Euangelio vbi habetur de duobus filiis, quam in Epistola, vbi agit de Iacob & Ioseph duorum populorum: iudaici videlicet & gentilis significatio continetur. Iudaicus gratiam spiritualem amittit: gentilis verò conuersus ad pœnitentiam, de lege Domini, in introitu gloriatur & cantat. In graduali verò Domino confitetur & laudat: in offerenda, oculos suos petit illuminari, ne dormiat, vt inimicus non præualeat ei. * Et attende, quod ra-
5 rationabiliter in secunda quadragesimæ hebdomada legitur Euangelium de filio prodigo reuertente ad patrem: quia gentilis populus per doctrinam legis & Euangelij, ad creatoris cultum reuertitur: & quiuis pœnitens per fidem & operationem, vel per duo præcepta charitatis Domino reconciliatur. Communio est: Oportet te. Luc. 15.

SVMMARIVM.

1 *Dominica tertia quadragesimæ est, confessionis. Et eius officium. num. 5.*
2 *Confessio, est duplex.*
3 *Ioseph, Christum refert.*
4 *Confessio, qualis esse debeat.*

CAPVT XLVI.

De Dominica tertia Quadragesimæ.

1 Tertia * Dominica est confessionis, & quarta refectionis: sicut enim suprà dictum est. Dñs in prima Dominica quadragesimæ armauit militem suum: in secunda ostendit ei præmium: amodò ergo non restat, nisi vt ostendatur via, qua per confessionem & refectionem illuc venitur. Est ergo Dominica ista confessionis.
2 Est autem * duplex confessio, scilicet peccati & laudis, quas habere debet homo. Per humili- Ps. 24.
tatem enim confessionis expectat homo à Deo omnia, quæ expectat, scilicet liberationem & donum gratiæ, & omnia alia bona: vnde introitus: Oculi mei semper ad Dñm, &c. & est septimi

tir{?}i toni, quia per ſeptiformem gratiam Spi-
ritus ſancti euelletur homo de laqueo diaboli:
per confeſſionem enim ſcrutantur mala:& ideò
fit Statio ad ſanctũ Laurentium,qui per confeſ-
ſionem liberatus eſt. Hæc humilitas liberauit
Ioſeph,de manibus fratrum ſuorum,& de car-
cere:& ideò cantatur de ipſo in officio noctur-
nali.Adhuc dominica iſta,ſexta eſt à dominica:
lxx. & ſexta feria Dominus crucifixus eſt : &
ideò fit mentio * de paſſione Domini:quæ per 3
Ioſeph ſignificatur : & ita etiam ipſi diei com-
petunt quæ dicuntur. Nam Chriſtus per humi-
litatem liberatus eſt ab inſidiis fratrũ ſuorum,
id eſt,Iudæorũ, & exaltatus eſt in toto Ægyp-
to, id eſt, in mundo : & ita quæ literaliter acta
ſunt circa Ioſeph , ſpiritualiter ſunt facta erga
Chriſtum:& nocturnum officium ordinem co-
mitatur hiſtoriæ. Cùm enim in præcedenti do-
minica cantatum fuerit de Iacob, in hac ſucci-
nitur de Ioſeph : qui venditus à fratribus, illos
in fame ditauit:& Chriſtus à Iudæis crucifixus,
ſua morte humanum genus redemit : & redi-
mendo à dæmonio liberauit : prout in Euange-
lio legitur hodierno. * Cæterùm qualis debeat 4
eſſe confeſſio, oſtendit Apoſtolus in Epiſtola:
Fratres imitatores mei eſtote, &c. ad Eph.5.c.
Primò enim eſſe debet in humilitate, ſcilicet
vt humiliemus nos Deo : & ita in nouitate vitæ
ambulemus. Secundò, in perſeuerantia,ſcilicet
vt homo non redeat ad vomitum, & vt infamia
peccati remoueatur.Vnde dicit:Fornicatio au-
tem & immunditia , non nominentur in vobis,
&c. hoc fit per perſeuerantiam in bona vita.
Ad hoc idem hortamur in Euangelio,in fine,in
quo oſtenditur,quòd gratia expellit peccatum.
Erat inquit Ieſus eiiciens dæmonium, &c. Luc.
11.c.& Mat.14.Ieſus,id eſt gratia,iſte idem dæ-
moniacus cæcus dicitur à Mat.& Beda.Cæcus,
inquit Beda, videt : mutus loquitur:poſſeſſus à
dæmonio liberatur:& cum eieciſſet dæmonium
locutus eſt mutus;quia quando data eſt homini
gratia, confiteutr , & loquitur in confeſſione.
Poſtmodum oſtendit Dominus ſtabilitatem re-
gni ſui,per indiuiduam charitatem:& inſtabili-
tatem regni diaboli.Omne (inquit) regnum in
ſeipſum diuiſum deſolabitur:& ſic regnum dia-
boli & ſuorum, qui diuiſi ſunt à Deo , deſtrue-
tur.Sed regnum Dei manet in æternum : & ita
inuitat omnes homines ad regnum ſuum, quod
manet:Propter hoc debet homo perſeueranter
agere opera confeſſionis : quia per ea habebi-
tur regnum cœlorum : & ideò reſponſorium:
Pſ. 9. exurge Domine , non præualeat homo , id eſt,
diabolus , qui nobis intendit auferre regnum
cœlorum,hoc igitur intendit Eccleſia, vt ſimus
perfecti in confeſſione, & ſimiliter perfectè
moriamur peccatis,per bonam vitam etiam in-
famia peccati deleatur,ſicut dicit Dominus per
Eſa. 14. Eſa. perdam Babylonis nomen. Hoc dicit quia
gratia expellit peccatum & infamiam. Sequi-
tur & reliquias,germen Babylonis ciuitatis, id
eſt, memoriam delectabilem : vt ſcilicet homo
5 deleat, quando ad memoriam reducet. * Rur-
sùs,quia ſicut in Euangelio dicitur : Surdus au-
diuit,& mutus verba Dei narrauit,ideò dicitur
in introitu:Oculi mei ſemper ad dominum : &
ne iterum deficiat, miſericordiã implorat,ſub-
dens:Reſpice in me,& in graduali:Exurge Do-
mine. Deinde vox quondam muti facta fœcun-
da, cuius os aperuit ſapientia,preces ſuas inge-
minat:& decenti ſimilitudine in tractu perorat
dicens.Ad te Domine, in offerenda iam loqués Ecc. 18.
prædicat iuſtitias Domini rectas , eò quòd à ſe
humiliato dæmonium exierat:ſed ad Iudaïcum
populum ſuperbientem ſpirirus immundus re-
dierat. In communione de muto factus orator Pſ.83.
gratulatur , quòd ſicut paſſer inuenit ſibi do-
mum , & turtur nidum.

SVMMARIVM.

1 *Feria ſecunda Dominicæ quadrageſimalis,*
quid deſignet. Et eius officium.num.2.
3 *Iordanis quid myſticè.*

CAPVT XLVII.

De ſecunda feria.

IN Dominica præcedenti dictum eſt, quod
Dñs ſaluat per confeſſionem:in hac verò ſe-
1 cunda feria, oſtenditur * quod Dñs ſaluat per
baptiſmum. Sed quia baptiſmus datur per tri-
nitatem,ideò de * trinitate eſt introitus:In Deo Pſ.55.
2 laudabo verbum:& ponitur ibi ter hoc nomen
Deus:& eſt de tertio tono,quod totũ contingit,
propter hoc quod loquitur de trinitate.Epiſto-
la verò : Naaman princeps,&c. quæ eſt.4.Reg.
v. c. eſt de Naaman quem Rex Syriæ Dñs ſuus
ad Heliſæum,vt ſanaret eũ,& præcepit ei,vt in
Iordane ſe lauaret ſepties, & fieret eius caro
3 ſicut caro pueri , & ita factum eſt. * Iordanis
interpretatur deſcenſus humilitatis, in qua Ec-
cleſia mundari petit,& hoc facit ad præceptum
domini , quærens per humilitatem ſalutem in
aqua:quæ eſt inferior creatura.Poſtmodũ ſequi-
tur reſponſorium : Deus laudem meam ne tar-
daueris: in quo Eccleſia humiliat ſe per con-
feſſionem,& eſt tertij toni ratione prædicta.In
Euangelio verò : Dixerunt Phariſæi ad Ieſum.
Luc.5. Oſtendit Dñs quod non ſunt miſſi Pro-
phetæ niſi ad humiles,ſicut Heliſæus, ad Naa-
man,& Helias ad viduã : & oſtendit ſuperbiam
Iudæorum. Poſteà dicit : Ieſus autem tranſiens
per medium illorum ibat : ad ſignificandum
quòd humilis quicquid ſibi fiat,viam ſuam non
derelinquat.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia , tertiæ Dominicæ, in quadra-*
geſima, & eius officium.& num.3.
2 *Dæmones , creditores & exactores noſtri.*

CAPVT XLVIII.

De tertia feria.

1 TErtia * feria eſt de oratione & miſericor-
dia,per quæ etiam ſaluat Dñs.Vnde introi- Pſ.21
tus

tus est: Dum clamarem ad Dñm. Epistola verò: Mulier quædam, &c. est. 4. Reg. cap. de vidua cuius filios creditor in seruitutē redigere contendebat: & eius vasa oleo repleuit Helisæus, dicens ei, quod de parte olei redderet debitum, quod debebat & de reliquo ipse, & filij sui viverent. Vidua est Ecclesia, cuius sponsus Christus non est præsens corporaliter, siue visibiliter quæ venit ad Christum. Creditores * sunt 2
dæmones: vnde diabolus exactor dicitur, quod pecuniam suam, id est immunditiam à nobis exigit, cū vsuris. Vnde Esa. 14. c. Quādo cessauit exactor, quieuit tributū. Sed Christus per opera misericordiæ liberauit nos ab huiusmodi cre-
Ps. 18. ditore. Et petitur huiusmodi liberatio in responsorio: Ab occultis meis mūda me Domine. Evangelium verò quod est Mat. 18. c. est de misericordia, scilicet si peccauerit in te frater tuus, corripe eum. Si ignorat, doce. Si pœnitet, dimitte: non dico septies, sed etiam septuagesies septies, id est, quoties peccauerit, dimitte.
Ps. 16. Rursus * vidua pro filiis ad Helisæum orans 3
Ps. 117. dicit in introitu: Ego clamaui & in graduali: Ab
Ps. 10. occultis. Deum precibus exaudita gratias agit in offerenda: Dextera Domini. Et docet in cōmunione: Dñe quis, &c. quales se debeant exhibere: qui volunt oleum misericordiæ, scilicet qui volunt requiescere in monte, ingrediantur sine macula, & operentur iustitiam.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominica tertia, in quadragesima: & officij ratio.*

CAPVT XLIX.

De quarta feria.

IN quarta * feria agitur de impletione mandatorum, per quam Dñs etiam saluat. Sed quia per gratiam est impletio mandatorum, 1
Ps. 30. ideò est introitus: Ego autem in Dño sperabo: & est primi toni, ad ostendendum, quod spem debemus ponere in solo Deo. Epistola verò: Honora patrem, &c. est de Exo. 20. cap. in qua sunt instituta vel distincta præcepta Dñi: honora patrem & matrem, &c. In responsorio verò petitur gratia: in quo ostendit homo infirmitatem suam dicens: Miserere mei Deus: quoniam infirmus sum: quasi diceret: non possum per me adimplere mandata. In Evangelio: Accesserunt ad Iesum, &c. Mat. 15. c. redarguit Dominus iactantiam Iudæorum qui magis innitebātur traditionibus hominum, quam Dei: & reprehendebant discipulos Dñi de traditionibus legis vel seniorum. Quibus Dñs dixit: hypocritæ, &c. non lotis manibus manducare, non coinquinat hominem, & ostendit per quæ saluamur & iustificamur. In hac quarta feria: fit primò scrutinium prout in proxima quarta feria dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta tertia Dominica, in quadragesima quid referat. & quòd varium habeat officium. & num. 2.*

CAPVT L.

De quinta feria.

1 IN quinta feria * ostendit Ecclesia non esse salutem nisi à Domino: & maximè per virtutes: vnde introitus est: Salus populi ego sum, &c. & est quarti toni, propter quatuor Cardinales virtutes Epistola verò: Factum est verbum, &c. est de Hier. 7. c. vbi dicitur: bonas facite vias vestras, & studia vestra: & hoc propter bona opera virtutum: & reprehenduntur Iudæi, qui credebant se non posse damnari: quia habebant Domini templum, & omnes alios damnatos esse dicebant: vnde sequitur responsorium: Oculi omnium, ostendens, quod in solo Deo Ps. 144.
sperandum est. Evangelium verò, Surgens Iesus. Luc. 4. c. est de sanatione socrus Petri, per quod ostenditur quòd in solo Deo sperantium est: quia ab ipso & per ipsum salus mentis & cor-
2 poris est. * In aliis verò Ecclesiis legitur Evangelium sequentis dominicæ: Abiit Iesus, &c. & aliter incipit operamini, in quo improperat Dominus turbæ, quod magis curabant de salute corporis, quā mentis: quoniam voluerunt eum facere regem post miraculū factum de saturatione quinque millium hominum, de duobus piscibus & quinque panibus: & hortatur eos, dicens: Operamini non cibum qui perit: sed qui permanet in vitam æternam. Cui congruè præmittitur præmissa lectio Hier. vbi Dominus promittit se habitaturum cum eis, & sic quasi regem futurum eorum qui talem cibū fuerint operati: vt calumniam non faciant innocentem, &c. Sanguinem non effundant, &c. Rursus introitus, scilicet: Salus populi: vox est Domini, populum consolantis: graduale offertorium, & communio, voces sunt populi de regis gratia confidentis. In hac autem quinta feria, in qua agitur de salute, fit statio ad sanctos Cosmam & Damianum, qui medici fuerunt: & homines corporaliter & spiritualiter sanabant: ideò de ipsis fit mentio in collecta.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta Dominica tertia in quadragesima, & quale, quidve portendens, habeat officium.*

CAPVT LI.

De sexta feria.

1 SExta * feria, quæ est dies crucis, ostenditur, quòd per crucē est salus: vnde introitus est. Fac mecum signum in bonum, id est, crucem, Ps. 85.
Maiorem charitatem nemo habet, id est, maius Ioā. 15.
signum charitatis, quàm vt animam suam ponat quis pro amicis. Epistola verò: Conuenerūt, &c. quæ est Num. 20. c. est de Mose, qui bis percussit petram, & fluxerunt aquæ, vt biberent homines & iumenta. Per binam percussionem, duo ligna crucis intellige, Petra Christus est: & fluxerunt aquæ doctrinarum & gratiarum, vt possit bibere totum genus humanum. Responsorium est: In Deo sperauit cor meum: & adiutus Ps. 27.
sum:

sum: quia in sola cruce perfecta est humani generis saluatio. In Euangelio verò: Venit Iesus in ciuitatem, &c. Ioan. 4. c. ostendit Dominus, quòd non solùm pro nobis crucem sustinuit: sed & multos alios labores, vnde sequitur ibi: Iesus ergo fatigatus ab itinere, &c. & dicuntur ibi octo, in quibus instruxit Dominus Samaritanam: quæ patent in Euangelio: & ideò responsorium est octaui toni. Communio est: Qui biberit. Ioan. 4. cap.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum Dominicæ tertiæ quadragesimæ, iustitiam & misericordiam Domini ad salutem ducere ostendit. Et eius officium. & num. 4.*
2 *Introitus officiorum variat sæpè in versu.*
3 *Mortis vmbra quid.*
5 *Antiphonæ, Media vita expositio.*
6 *Vita triplex.*

CAPVT LII.

De Sabbato.

IN Sabbato * verò ostenditur, quòd Dominus saluat per iustitiam & misericordiam, vnde Epistola: Erat vir. Dan. 13. cap. loquitur de Susanna: quæ saluata est per iustitiam. Euangelium est de muliere deprehensa in adulterio: quam Dñs liberauit per misericordiam. Ecce quomodò Euangelium & Epistola concordant. Quia ergo adultera in Euangelio saluata est per misericordiam: ideò videns Ecclesia infirmitatem filiorum suorum, petit se liberari per misericordiam in introitu, dicens: Verba mea auribus percipe Dñe: intellige clamorem meum. 1

Psal. 5. Et est quinti toni, propter quinque quæ ponuntur in collecta, quæ est talis: Præsta quæsumus omnipotens Deus, vt qui affligendo carnem ab alimentis abstinent, sectando iustitiam à culpa ieiunent, id est, à delectatione quinque sensuum: sicut Daniël, Susanna, & Ioachim. Misericordiam Dei non consequentur, qui sic non ieiunant. Sequitur versus introitus semiplenus, scilicet rex meus, & Deus meus. Et ideò * notandum est, quòd in introitibus aliquando duplex versus ponitur: aliquando dimidius: frequentius vnus: duplex in introitu defunctorum Requiem: versus Te decet, &c. & alius. Exaudi orationem &c. quia oramus pro defunctis, propter stolam corporis & animæ quas rogamus ei dari, dicitur etiã secundus versus: quia succedit in locum illius versus: Gloria Patri, qui in officio defunctorum tacetur, pro eo quod mortui trinitatem vlteriùs laudare nequeunt. Ad cuius laudem pertinet iste versus. Sæpius verò vnus dicitur: quia ad vnum tantum, scilicet ad Deum, vertere nos debemus. Dimidius autem hîc ponitur: quia qui misericordiã Dei impetrat, suam debet imperfectionem in operibus confiteri: Psalmus tantum opus significat. Post Epistolam 2

Ps. 22. sequitur responsorium. Si ambulem, &c. quod sic ei respondet, quem Dñs liberat, nullus ei nocere potest: igitur si ambulem in medio vm-
3 bræ mortis, non timebo mala, &c. vmbra * mortis, est mors temporalis. q.d. & si transeam per mortem temporalem, non est timendum, ex quo Deus adiuuat. Et sequitur versus: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt: quia tribulationes Domini consolantur hominem bonum. Est autem primi toni: quia in solo Deo ponenda est spes. In Euangelio verò: Perrexit Iesus. Ioan. 8. ostendit se Dominus authorem misericordiæ cum dixit mulieri adulteræ. Vade, & ampliùs noli peccare. Item misericordia fuit, quòd dixit: Qui sine peccato est vestrum, primus mittat in eã lapidem, iij. q. viij. qui sine. In offertorio petit similiter per misericordiam liberari, cum dicit: Gressus meos dirige, & pertinet ad octauam resurrectionis, postcommunio verò, ad beatitudinem, quæ est: Nemo te. *Ps. 118.*
4 Ioan. 8. c. Illud * autem notandum est, quòd in huius sabbati completorio antiphona: Media vita cantatur: eò quod nunc mediana quadragesimæ incipiat hebdomada: quia verò eam in præcedenti sexta feria cantant: numerum dierum ieiuniis afflictorum attendunt. Hanc itaque sub breuiloquio duximus exponendam.
5 * Media vita, Christus est: ipse enim mediator est Dei, & hominum. x. d. quoniam. Ipse est via, veritas, & vita. viij. d. qui contenta. Ipse quidem sanctus, ipse Deus, ipse fortis, ipse misericors & saluator. Ad Christum ergò sermo dirigitur. O media vita, id est, ô Christe. Vel media vita, sancta Trinitas est, quæ in se vita: & nobis vita media, id est, sufficiens, & communis ad quam sermo dirigitur. O media vita, id est, ô sancta Trinitas: ideóque subdistinguitur, sancte Deus, sancte fortis, sancte & mise. sal. id est, Pater & Filius & Spiritus sanctus: à quo & per quem, & in quo saluamur: & ideò saluator etiam Trinitas appellatur. Ad quemcumque tamen sermonem dirigimus, adiutorium quærimus: quia in morte sumus in miseriis præsentis vitæ: petimúsque, ne tradat nos amaritudini mortis æternæ. Vel supple ô Domine existentes in vita me-
6 dia sumus in morte.* Prima fuit vita iustitiæ & innocentiæ, in qua creatus est homo. Secunda, est vita peccati, & miseriæ, in qua lapsus est homo. Tertia, erit vita immortalitatis & gloriæ, ad quam reparabitur homo. Nos igitur dũ sumus in media vita, sumus in morte: quia vita peccati, mors est vitæ iustitiæ: & ideò quærimus adiutorem. Aliæ Ecclesiæ dicunt mediæ vitæ: quia enim nunc est medium quadragesimæ: quæ vitam præsentem, quæ sine peccatis non ducitur, repræsentat, meritò dicitur antiphona ipsa: In morte, id est, in peccatis: quæ ducunt ad mortem: Et quia in Epistola fit mentio de Susanna, ideò propter æquiuocationem vocabuli fit hodie statio apud sanctam Susannam.

SVM

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta quadragesimæ, quid agat. Et qui libri in ea legantur. num. 2. 3.*
4 *Diabolus quatuor modis nos affligit.*
5 *Ætates mundi.*
6 *Introitus Missæ dicendæ in quarta Dominica quadragesimæ.*
7 *Bona cœlestis patriæ, quatuor.*
8 *Rosa aurea Pōtificis maximi, quid significet.*
9 *Rosa spiritualiter significat Christum, & eiusdem rosæ ratio, n. 10.*
11 *Roman⁹ Pontifex, Petri est successor, Christi vicarius.*

CAPVT LIII.

De Dominica quarta quadragesimæ.

SEquitur Dominica * quarta in qua agitur 1
de superna Hierusalem: & quia in terram
illam venitur eo die, quo filij Israël venerunt
in terram promissionis: prout sub septuagesima
Exod.3. dictum est, ideò nunc legitur.* Exod. vbi dicit 2
Dñs: Videns vidi afflictionem populi mei, qui
est in Ægypto: & descendi, vt liberarem eos de
manu Pharaonis, sicut autem Dñs liberauit
populum per plagas missas contra Pharaonem:
similiter & per plagas liberat de manu diaboli,
qui non vult dimittere nos, nisi in manu forti,
vt ibi habetur. Prima plaga, est conuersio aquarum in sanguinem, per quam peccatum infidelitatis significatur. Per alias plagas significatur, quod homo per multas tribulationes & pœnas, quas habet, dum moratur in peccato, cogitur redire ad Dñm, sicut de filio prodigo legitur.
Exo.14. Legitur ergo Exo. quia per fidem est exitus à seruitute diaboli & per baptismum, qui significatur per mare rubrum: & per impletionem mandatorum. Quando verò homo talis est, facit seipsum tabernaculū Domino, qui verò non faciet ei hoc tabernaculum, nec ipse faciet in futuro. Post * Exod. sequitur liber Leuitici, qui 3
est tertius in pentateucho: qui pertinet ad Leuitas, qui debebant Domino offerre sacrificia: vnde liber est oblationum. Ex quo enim homo implet mandata & facit tabernaculum Dño: non restat nisi oblationes Deo offerre. Debet tamen sal apponere in omni sacrificio suo: quia cum discretione debet omnia facere. Quia ergo tales debent esse mundi ab omni peccato & offerre Domino hostiam mundam, sanctam, & immaculatam: ideò sequitur in Leuitico de mundatione lepræ: & dicitur ibi multoties:
Leu.19. Sancti estote: quoniam ego sanctus sum. Et quia hoc fit in solemnitate cordis, & debent omnia fieri cum gaudio, posteà in eodem libro agitur de solemnitatibus. Rursùm, quia nullus ita perfectus est, quin peccet aliquandò, saltem venialiter: ideò ibi habetur de dubitatione Mosi ad aquas contradictionis: qui nec propter hoc dimisit opus spirituale facere, vt ad vocem suā fluerent aquæ, cum dixit: Ascendat puteus, id est, doctrina sacra. Cæterùm sicut mulier ostendit ex vna parte pomum filio suo: & ex alia inimicum, vt veniat ad se: similiter & Dominus, iuxta illud Oseæ. 11. c. In funiculis Adam traham eos in vinculis charitatis. Vnde in officio nocturnali ostendit inimicum: qui non vult dimittere populum, nisi in manu forti: & in manu diuina, scilicet per prædicatores: & ideò primum responsorium est: Locutus est Dñs ad Mosen, &c. Si quidem Moses ex aquis assumptus est: Christus per quem liberamur ab huiusmodi inimico, vel quilibet prædicator: qui ex aquis scripturæ debet assumi, & est quarti toni: quia
4 * quatuor modis nos affligit diabolus, scilicet, interficiendo mares, id est, bona opera, vel virtuosos, quos submergit in flumine deliciarum huius mundi: & cogit seruire in luto luxuriæ, & latere auaritiæ: & palea inanis gloriæ. Porrò quidē, quia populus in illa septuagenaria captiuitate fleuit super flumina Babylonis: & in fine Cyro permittente lætabuntus exiuit: & gratulans Hierusalem introiuit: ideò cū prima dominica populus captiuatus fleuerit, dicens: Circundederunt me: & in secunda orauerit: dicens: Exurge: in tertia quoque orauerit, dicens: Esto mihi: in quarta consolationem acceperit dicente Domino: Inuocauit me, ego exaudiā eum: in quinta etiam rursus orationi institerit, dicēs: Reminiscere miserationum tuarū: in sexta verò Dario licentiā retribuēte, consolationem de reuersione percepit: ideóque dixit: Oculi mei. In hac septimana tanquam in fine septuagesimæ ingrediens Hierusalem gratulabundus exultat, dicens: Lætare Hierusalem: de hoc etiā dictum
5 est sub prima dominica. * Septuagenariū quoque præsentis vitæ, quæ septē dierū circulo, siue curriculo voluitur, vel potius septem ætatibus, quibus mundus ipse distinguitur: sicut per dies septuaginta, sic per septē dominicas sancta repræsentat Ecclesia. Prima enim ætas est ab Adā vsque ad Noë, Secunda verò, à Noë vsque ad Abraham: vel secundum quosdam ad Mosen, Tertia, à Mose, vsque ad Dauid, Quarta à Dauid, vsque ad transmigrationem Babylonis, Quinta à transmigratione Babylonis vsque ad aduentum Domini, Sexta, ab aduentu Domini, vsque ad finem sæculi, Septima, similiter vsque ad eundem finē: simul enim coccurrunt, sed illa in vigilantibus & laborantibus: ista in dormientibus, & quiescentibus: vbi requiescunt electorum animæ inter vbera lactantis matris suis supernæ Hierusalem. In prima dominica velut in infantia mūdi, homo à felici delectatione deiectus: clamat: Circūdederūt. In secunda velut in pueritia mundi concipiens homo spem suæ reconciliationis voce Noë quasi præceptoris, implorat acceptilationem reconciliationis, dicēs: Exurge, quare obdormis Domine. In tertia velut in mundi adolescentia concipiens homo suā liberationem de Ægyptiaca seruitute suæ protectionis, & liberationis accelerationem voce Mosi orat, dicēs: Esto mihi in Deū protectorem.

Quarta designat iuuentutē Ecclesiæ,in qua regnum diademate coronat, & sapientia prophetarum ornatur: Vnde illud officium voce Dauid, quasi præceptoris in cantibus celebratur. Quinta senectutem Ecclesiæ, in qua calor naturalis incipit deficere. Nam populo in Babylone captiuato Ecclesia captiua nec altare habuit:nec templū; imò organa sua suspendit: ideóque in quinta dominica vacat officio. Sexta,senium Ecclesiæ,scilicet fides sæculorum,cū filius Dei venit in mundū,& de diaboli potestate liberauit genus humanum. Ne igitur sit immemor accepti beneficii, & ingratum,gratulatur,& ait:Oculi mei semper ad Dñm.Hæc autē septima & vltima significat sabbatum mundi: in quo sanctorum animæ requiescunt:illic Hierusalem,quæ sursum est:quæ libera est:quæ mater nostra est, lætatur: vnde dicitur Dominica lætitiæ.Est enim septima septuagesima: & per septenarium, significatur septima ætas eorum, qui sunt in requie. Repræsentat enim hæc dominica libertatem concessam filiis Hierusalem redeundi à Babylone anno sexagesimo, quam habuerunt plenariam in anno septuagesimo, vnde totum huius diei officium de lætitia est, ad repræsentandum illorum lætitiam, & etiam nostram:quoniam finitis sex ætatibus erimus in septima à mūdi exilio liberati, cùm cœlestem paradisum, quæ est patria nostra intrabimus.
Cantatur ergo * hodie introitus:Lætare Hieru- 6
salē, ad ostendendum quod sicut illi, qui cum ingenti lætitia à Babylone venerunt in Hierusalem:ita & nos ab hoc mundo lætantes,in cœlestem Hierusalem veniemus.Babylon enim interpretatur confusio, vnde significat mundum vel infernum: quia in hoc mundo est confusio vitiorum, & in inferno tormentorum, dicitur etiā hæc dominica refectionis: quia in ea Dominus refecit & satiauit quinque millia hominum, vel quia in ea ostenditur cœlestis Hierusalem:ex qua omnis refectio est.Quia ergo Ecclesia lætatur pro hac refectione:ideò cantant: Lætare Hierusalem, id est, Ecclesia, ibi enim æterna requies promittitur. In nocturnali enim officio cantatur responsorium.Audi Israël præcepta Dñi:& ea in corde tuo,atque libro scribe, & dabo tibi terrā fluentē lac & mel. Posteà sequitur in introitu: Ab vberibus consolationis eius.Hæc verba sunt duo testamenta:de quibus sumuntur promissiones dulces in quibus est cōsolatio nostra. Et sunt in ea tria verba lætitiæ, scilicet lætare,gaudete,& exultate.Ratio quare posita est sub tit. de septuagesima in principio. Et sumitur iste introitus de Esa. vlt. c. sed de antiqua translatione: quia in Esa sic non iacent verba hæc versus verò de Psalmo, qui loquitur de Hierusalem superna,scilicet: Lætatus sum,&c. est quinti toni propter quinq; millia hominum quos refecit:vel ideò,quia illi qui cohibent,& refrenant, & benè ordinant quinq; sensus corporis: illi habebunt huiusmodi refectionem & consolationem: de qua in introitu habetur: & quæ petitur in collecta. Concede quæsumus omnipotens Deus, vt qui ex merito nostræ actionis affligimur, tuæ gratiæ consolatione respiremus. Scripserunt tamen quidam, quod quia Alber. Papa qui tamen in chronica non inuenitur,celebrauit tali die Romæ in dicta Ecclesia,quæ vocatur Hierusalem,ideò cantatur:Lætare Hierusalem. Et nota quòd in quibusdam Ecclesiis in hac die & in festo annuntiationis Domini duæ collectæ,dicūtur:vt quasi duplex festum exoluere videamur:quod non fit in aliis præcipuis festiuitatibus, etiam natiuitatis Domini: & similibus: quia illæ per octauas producuntur:nec vnius diei duntaxat obseruantia, sicut ista coangustantur. Sequitur Epistola: Scriptum est,quoniam Abraham duos filios habuit,&c.ad Gal.4.c.Vbi sequitur: Quæ sursum est:Hierusalem libera est:quæ est mater nostra. Hoc autem dicit,vt non timore seruili seruiamus Domino, sed amore. Responsorium est de
eodem:Lætatus sum in his,quæ dicta sunt mihi, Ps.121.
&c. & est septimi toni propter septimam ætatem: in qua erimus in quiete. Sed quia adhuc sumus in labore:ideò sequitur tractus, sed suauissimus:Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion,&c.in quo ostenditur,quòd qui in domino solo sperant, habebunt illam refectionem. Sequitur Euangelium:Abiit Iesus trans mare Galilææ,&c.Ioan.6.c.Quinque autem panes, quibus Dominus refecit nos, prout, ibi legitur, sunt quinque libri Mosi: duo verò pisces, sunt Psalmi & prophetia: vel libri Iosue & Iudicū: quia de illis septem libris sumuntur orationes in hac dominica:& ita reficit omnes:Offertoriū est:Laudate:& est secundi toni,ad ostēdendum, quod Deum laudare debemus, pro corporali refectione & spirituali.Postcommunio verò,est: Hierusalem,quæ ædificatur vt ciuitas,&c.Et loquitur de illa Hierusalem:quæ libera est:& est
7 * quarti toni,propter quatuor,quæ ibi dicūtur. Primum est: quia omnia sunt communia. Ibi
enim Deus est omnia in omnibus. Secundum 1.Co.15.
est,quòd æternaliter participantur ea: quæ ibi sunt:vnde dicit:Cuius participatio eius in idipsum. Tertium est,quòd nullus de filiis diaboli potest ibi ascendere, vnde dicit:Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Dñi. Quartum, quia ibi est continua laus Dei: vnde sequitur: Ad confitendum nomini tuo Dñe:& inde est illud: Beati,qui habitant in domo tua domine: in sæcula sæculorum laudabunt te.In hac dominica
8 Rom. Pontifex celebraturus * ad Ecclesiam pergens, & rediens ab eadem auream in manu sub aspectu populi fert rosam. Circa quod duplex insurgit ratio:vna secūdum literam, altera secundum spiritum. Sanè secundum literam,ne fidelis populus, propter quadragesimalis obseruantiæ asperitatem sub continuo labore deficiat:

ficiat: qui quod caret altera requie, durabile non est, ideò in hac mediana quadragesimæ quoddam recreationis solatium interponitur, vt anxietas temperata leuiùs sufferatur, iuxta illud: Interpone tuis interdũ gaudia curis. Hodiernum namque officium tota lætitia plenum est, & in omni verborum clausula iucunditas exuberat, gaudium resonat, hilaritas inculcatur. Tria itaque repræsentat dies ista: scilicet charitatem, post odium: vnde dicitur: Lætare Hierusalem, & conuentum facite omnes, qui diligitis eam. Gaudium, post tristitiam: vnde: Gaudete in lætitia, quia in tristitia fuistis. Et satietatem post famem. vnde: Vt satiemini ab vberibus consolationis vestræ. Quæ tria pariter designantur in tribus proprietatibus huius floris: charitas in colore, iucunditas in odore, & satietas in sapore. Rosa quippè, præ cæteris floribus colore delectat: odore recreat, & sapore confortat: delectat in visu, recreat in olfactu, & confortat in gustu. Nempè rosa in manu Romani Pontificis, gaudium Israëlitici populi designat, quando per gratiam Christi data est illi de Babylonica captiuitate licentia redeundi. Deinde illa donatur nobiliori & potentiori, qui tunc in Curia reperitur in quo nobilitas & excellentia illius peculiaris populi Domini designatur. Demum ille cum multo equitatu & lætitia ingenti, ciuitatem cum rosa circuit, figurans gaudium illius populi in ciuitatem Hierusalem reuersi, atque communionem totius fidelis populi & Ecclesiæ lætitiam de præmissis. Spiritualiter
* autem flos iste florem illum significat, qui de 9
se dicit in canticis. Ego flos campi, & liliũ conuallium. Et de quo Propheta: Egredietur virga de radice Iesse: & flos de radice eius ascendet.
Cant. 2. Qui verè est flos florum, id est, sanctus sanctorum,
Esa. 11. rum, quia præ cæteris floribus, id est, sanctis colore delectat in visu. Nam speciosus forma præ filiis hominum: in quem desiderant Angeli
Ps. 44. prospicere. Qui odore recreat in olfactu, quia
Cant. 1. sicut legitur in canticis j. ca. Meliora sunt vbera tua vino fragrantia vnguentis optimis. Qui sapore confortat, in gustu: quia panis quem ipse dat, caro sua est, pro mundi vita, omne delectamentum habens, & omnis saporis suauitatem. Hinc est enim, qui de quinque panibus & duobus piscibus quinque millia hominum saturauit.
Triplex * autem est in hoc flore materia: 10
aurum, videlicet muscus, & balsamum: quia triplex est in Christo substantia, deitas, corpus, & anima. Sed balsamo mediante muscus auro cõiungitur, quia anima mediante corpus coniungitur deitati. Diuina enim natura tantæ subtilitatis est, vt corpori de limo terræ formato nõ congrueret vniri, nisi rationabili spiritu mediante. Rursus flos ipse aureus est, quia Rex regum, & Dominus dominantium, cuius rubor apparuit in insigniis passionis, & odor in gloria resurrectionis. Huius floris bajulus est vicarius
11 Saluatoris. Romanus * verò Pontifex successor vtique Petri & vicarius Iesu Christi qui hunc florem fidelibus populis demonstrat: non omni tempore, sed in hac dominica tantũ quæ septima est ab illa: quæ septuagesima nuncupatur: quia Christus non in qualibet hora, sed in septima tantùm ætate videtur ab illis qui beata requie consolabuntur. Rursus in vrbe ostenditur non alibi: quã apud basilicã: quæ sanctæ crucis in Hierusalem appellatur: quæ supernæ Hierusalem typum obtinet, & speciem repræsentat: de qua dicitur in Epistola hodierna. Illa, quæ sursum est Hierusalem: libera est: quæ est mater nostra: in qua Christum Angeli sancti, & beatæ animæ contemplantur, ad quam meritò dicitur. Lætare Hierusalem, & conuentum facite omnes, qui diligitis eam: quasi dicat, vos Catholici, non hæretici. Differt autem hodierna statio, ab illa, quæ fit ibidem in secunda dominica aduentus, quia illa futuræ beatitudinis, est annuntiatio: hæc quasi præsentis contemplatio. Vnde & festiuiùs agitur: quia spei nostræ festiuitas est. Hac etiam die Christianus coronatur Imperator: vt semper coronæ supernæ Hierusalem meditetur. Dauid ter in regem vnctus est: vt dicetur sub dominica post ascensionem. Hæc ergo dominica priuilegiata est: quia repræsentat licentiam redeundi de seruitute ad libertatem populo Israëlitico concessam, & lætitiam ex hoc habitam.

SVMMARIVM.

1 *Feriæ secundæ in quadragesima, Dominicæ secundæ, ratio.*

CAPVT LIV.

De secunda feria.

1 SEcunda feria est * de iudicio. Vnde in Epistola. Venerunt duæ, &c. 3. c. agitur de iudicio Salomonis duabus mulieribus de puero contendentibus: extra de præsumptio. c. j. Mulier vna quæ dixit, quod diuidatur puer: est synagoga: quæ diuidi conata est puerum Iesum: alia mulier, quæ dicit: detur ei infans viuus est Ecclesia. Vnde in responsorio petit hæc mulier puerum. Esto mihi in Deum protectorem, id est, petit sibi dari Christum. Euangelium: Prope erat. Ioan. 2. c. similiter est de eiectione vendentium, & de iudicio: vbi habetur quòd non credebat se Iesus eis, quia nixi sunt eum interficere: postea sequitur de passione sua: Soluite, *Ps. 60.*
id est, soluetis templum hoc, & in triduo excitabo illud: sciebat enim quid facturi erant. Quia verò ex passione Dñi est omne gaudium, ideò in offertorio cantat Ecclesia: iubilate. In introitu autem petit iudicari: sed prius petit misericordiam: Deus in nomine tuo saluum me fac, *Ps. 53.*
scilicet per misericordiam: & in virtute tua iudica me, & est quarti toni: quia ibi habetur. Ab insurgentibus in me libera me, id est ab inimicis, qui quatuor modis, sicut dictum est sub dominica insurgunt contra nos: & ideò sicut dominica

minica fuit de misericordia, ita. ij. feria est de iustitia.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia Dominicæ quartæ quadragesimæ de quo agat: tum de Epistola. num. 2. tùm de Evangelio. num 3.*

CAPVT LV.

De tertia feria.

Tertia * feria est de oratione, id est, de efficacia orationis: quæ scilicet fit salua iustitia: quod ostenditur in Epistola: Locutus est, &c. quæ est Exod. 32. ca. vbi sequitur: Dimitte me: vt deleam eum: & Moses orauit pro populo: & Dominus dimisit peccatum salua tamen iustitia: quia reseruauit sibi vindictam. Vnde & si propter illud peccatum, quod commiserunt in Christum præcipuè puniātur: tamen & propter illud, quod commiserunt tunc, scilicet adorando vitulum: vnde dicit Dominus in Evangelio: Implete mensuram patrum vestrorum, quia verò tam efficax est oratio: ideò in introitu dicit Ecclesia: Exaudi orationem meam, &c. versus: Contristatus sum in exercitatione mea. Cōtristatus enim fuit pro dilatione patriæ, & incolatu miseriæ. Quia verò exercitatio Christiani est in coërtione à petulātia, & lasciuia quinque sensuum, idcircò quinto resonat hunc introitum. Ecclesia. Et sequitur Epistola: Locutus * est, &c. in qua sicut dictum est impetrauit Moses dimissionem peccati salua iustitia: & vt filij eorum mererentur intrare terram promissionis: ideò in responsorio orat Ecclesia, vt mereatur ipsam impetrare filiis suis, vt intrent terram promissionis, licèt adorauerint vitulum conflatilem, id est venerati sunt lasciuiam & pompam mūdi, dicēs: Exurge domine fer opem notis, & versus: Deus auribus nostris audiuimus, quoniam tu liberasti eos, & condonasti eis similiter & fac nos spiritualiter. Postmodum sequitur Evangelium: * Iam die festo Ioan. 7. c. de obstinatione Iudæorum, qui dicebant: Quomodo hic literas scit cum non didiscerit: & dixit dominus Moses dedit vobis legem & vos vultis me interficere quasi dicat contra legem vestram vultis facere & facitis: & dixerunt, dæmonium habes. Ecce quomodo obstinati fuerunt: & hoc est quod in Epistola habetur: Recesserunt citò à via, quam ostendisti eis. Ecclesia verò ostendens se non consentire peccatis: dicit in offertorio: Expectans expectaui Dominum: ostendens se expectare Christum vsque ad finem. Et quia benè expectat, qui à lasciuia quinque sensuum abstinet: ideò quinti toni est. Per hanc autem spem reducitur nouus populus in terram promissionis: vnde sequitur postcommunio. Lætabimur in salutari tuo, & est primi toni, quia omnis lætitia à Deo est.

(marginal notes: 1; Mat. 23.; 2; Ps. 43.; 3; Ps. 39.; Ps. 33.)

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominicæ quartæ quadragesimæ quid tractet.*

2 *Scrutinium, quid.*

3 *Scrutinium qua solemnitate fiat. & num. 6. Et quo tempore, quáve hebdomada. n. 4.*

5 *Scrutinium cur fiat quarta feria quartæ Dominicæ quadragesimæ.*

7 *Frons sedes est pudoris.*

8 *Scrutinij cæremoniæ explicantur.*

9 *Ecclesia quid adhibeat circa scrutatos.*

10 *Scrutinium populis annuntiandum. Et qua forma ibid.*

11 *Lectiones duæ leguntur in quarta feria quartæ Dominicæ quadragesimæ.*

CAPVT LVI.

De quarta feria.

1 Sequitur * quarta feria: quæ est catechizandorum: quia in ea die ducuntur ad Ecclesiā Catechumini & catechizantur, id est, instruuntur: & hoc est tertiū scrutinium: vt iam dicetur. Vt autem seruiamus consuetudini Ecclesiæ Italiæ: quæ scrutinij solemnitatem obseruat, & iuribus de illo loquentibus: & quia etiam quædam de his, quæ de illo fiunt, vbique in baptizando seruantur, ideò aliqua de illo dicamus: videlicet quid sit scrutinium, & vnde dicatur: & vnde originem traxit: quando & quoties, & quare in temporibus statutis fiat: quid in eo fiat, vsque ad exorcismum: & quid ab exorcismo vsque ad Ecclesiæ ingressum: & quid ab ipso ingressu, vsque ad finem: & quare hæc omnia fiant: subsequenter verò de officio Missæ

2 huius diei dicimus. Scrutinium * nihil aliud est, quàm fidei & religionis Christianæ inquisitio. Est enim quasi quoddam iter seu præparatio ad baptismum: & dicitur à scrutando, id est, inquirendo: quia fidei religionis inquisitio fit in eo. vnde originem traxerit, iam dicetur. Incipit autem fieri scrutinium in quarta feria tertiæ hebdomadæ quadragesimæ: sed in hac quarta fit solemne. Fiebant enim in primitiua Ecclesia septem scrutinia: duo, scilicet in quarta feria, & sabbato tertiæ hebdomadæ: & duo in hac quarta feria, & sabbato huius quartæ hebdomadæ, & duo in quarta feria, & sabbato quintæ hebdomadæ: & vnum in quarta feria vltimæ hebdomadæ, in quibus adulti qui venturi erant ad baptismum, docebantur orationem dominicā, & symbolum: vt in sequenti tunc sabbato, in quo baptizandi erant, vtrumque ante baptismum scirent & adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis septem fiunt scrutinia, propter septiformem gratiam Spiritus sancti. Sed tertium videlicet hac die solemnismum, & in omnibus Ec-

3 clesiis ordinem Romanum sequentibus. * In quolibet scrutinio dicitur Missa scrutinij, videlicet. Dum sanctificatus fuero: de qua iam dicetur. Dicuntur etiam propriè collectæ pro catechuminis vt: Omnipotens sempiternæ Deus, Ecclesiam tuam iter remedij, &c. Sed quæritur, quare tertium scrutinium fit solemne: & non primum nec secundum? Respondetur ad notandum

dum

dum,quod nec prima ætas, id eſt,infantia : nec ſecunda,id eſt,pueritia,ita apta eſt ſeruitio Dei, ſicut illa,in qua maximè diſcretio boni & mali haberi incipit : & in qua contra carnem pugnatur. Inde eſt etiam, quòd non prima tribus, id eſt,tribus Iudæi, nec ſecunda, id eſt, tribus Simeon:ſed tertia,id eſt, Leuitica, ſacrificiis Domini eſt deputata:ſed nec in primo libro pentatheuchi , nec in ſecundo agitur de ſacrificiis, ſed in tertio , prout dictum eſt in præcedenti
dominica:fit ante ſcrutinium in hac * ſeptima 4
hebdomada à ſeptuageſima,quia dū Iudæi fuerunt in Babylonica captiuitate,miſti fuerunt inter eos,quidam de gentilibus:vnde poſt eorum reditum ignorabatur de pluribus, vtrum eſſent Iudæi vel non : quidam etiam dicebant ſe fore de Leuitica tribu,qui non erant : & ſe ſacerdotes,qui non erant.Ideóque Eſdras & alij ſapientes genealogias diligenter ſcrutati ſunt : & Iudæos à gentilibus , & Leuitas à non Leuitis ſegregauerunt : ita & nos in hac ſeptima hebdomada , quæ finem illius ſeptuageſimæ Babylonicæ captiuitatis ſignificat,ſcrutinium facimus: vt credentes ab incredulis ſegregemus, quos in ſacroſancta ſolemnitate redemptionis noſtræ ex aqua & Spiritu ſancto renouamus.Non enim in primitiua Eccleſia alio tempore baptiſma celebrabatur , niſi fortè mortis periculo imminente. Omnes igitur Eccleſiæ prolis, quam per anni circulum verbi , pabulo generabant , hac die nomina ſua dabant : in quibus perſcrutandum erat ne qua radix amaritudinis ineſſet:vt in hæreticis,ne prius illis ſancta darētur,quam Chriſtiana fides radices in eorum mentibus fixiſſet.j.q. vij. quoties, de conſe.d.ij. ego. Vnde nominibus datis quilibet eorum per dies ſequentes vſque ad Paſcha fidei regulam audiebat : & ſic lactatus, & grandeſcens in plenilunio , id eſt , in baptiſmo plena fide ſymbolum reddens Chriſto in baptiſmo commoriebatur, & reſurgebat. Porrò in hac. iv. feria fit ſcrutinium propter multa. *Primò, quia ipſa præfi- 5
gurata eſt à quarta ſæculi ætate, quæ fuit à Da-
Pſ.88. uid vſque ad tranſmigrationem Babylonis. In qua non ſolùm Iudææ gentis inchoatum eſt imperium , verumetiam Chriſti & Chriſtianorum regnum ex promiſſione ſumpſit exordium, iurante Domino Dauid, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam:ideóque meritò in hac feria catechumini ad Chriſti nomen accedunt & Chriſtiana religio in ea initium capit. Secundò , quia ſicut in quarta feria ſtellæ creatæ ſunt,& in cœlo Soli & Lunæ coniunctæ : ita & fideles hodie concipiuntur,quæ Chriſto Soli & Eccleſiæ Lunæ coniunguntur:& in cœlo, id eſt, in patris regno iam ſplēdent in ſpe:& in futuro ſplendebunt in reſurrectione. Tertiò,quia ſicut in quarta ætate ædificatum eſt tēplum Domini, per Salomonem:ſic & in hac. iv. feria præparamus baptizandos : vt ſint templum Domino.

Quartò , quia in quarta feria cœpit noſtra redemptio, in qua proditus eſt Dominus à Iuda, vt pro redimenda Eccleſia moreretur : ideò & in quarta feria iſti præparantur, vt effectū percipiant redemptionis Quintò,quia agnus.xxiv, diebus obſeruabatur & præparabatur : & luna quindecima immolabatur , decet, vt Eccleſiæ noua ſoboles quæ ad cōmoriendum Chriſto in baptiſmo præparatur : diebus quindecim anteriori ieiunio ſpiritualiter ſaginata , ætati lunæ quæ illam ſignificat,exequit. Sextò quia quarta hominis ætas,ſcilicet iuuentus,per quartam feriam ſignificata,apta eſt præliis & gubernaculo imperij:& ideò catechumini præparantur in iv. feria ad prælium contra diabolum,& ad re-
6 gnum & imperium regni Dei.Hoc * autem ordine ſcrutinia celebrantur,quoniam à principio vſque ad exorciſmum hæc fiūt. Primò quidem, fit nominum baptizandorum per Acolytum deſcriptio, & eorum per nomina,in Eccleſia vocatio. Secundò,maſculorum ad dexteram, fœminarum ad ſiniſtram, ad ianuam Eccleſiæ vbi fidem petunt,reductio.Tertiò, per Exorciſtam gemina interrogatio,vna de renuntiatione diaboli:alia de fide Chriſti.Quartò,dæmonis exufflatio.Quintò,crucis in fronte expreſſio.Sextò, dicitur oratio. Septimò fit in ore ſalis impoſitio. Quod igitur nomina per Acolytū ſcribuntur ex quo ipſe etiam notarius dictus eſt,ſignificat quod nomina fidelium in libro vitæ ſcrip-
ta ſunt. Quod nominatim vocantur, ſignificat *Phil. 3.*
vocationem fidelium ad vitā æternā Cæterùm, ianua,Chriſtus eſt. Ducuntur igitur credituri ad ianuam,id eſt, ad Chriſtum qui de ſeipſo dicit:
Ego ſum oſtium per me ſi quis introierit , ſal- *Ioan.10.*
uabitur,Quod verò maſculi ponuntur à dextra, & fœminæ à ſiniſtra , deſignat quod viriliter agentes à dextris,& effœminati à ſiniſtris in iudicio ſtatuuntur : quod abrenuntiant diabolo: per hoc ſe à iugo eius , cui ex originali fiunt obnoxij ſubtrahunt : per hoc enim,quod fidem Chriſti confitentur , iugo Chriſti ſe ſubiiciunt. Dæmonis exufflatio,eſt proteſtatis eius debilitatio.Crux,quæ imprimitur fronti,eſt vexillum noſtrum,quo diabolum vincimus : non fit aliud ſignum,niſi crux:vt in hoc Solo ſigno diabolus ſciens ſe eſſe victum , contremiſcat & fugiat.
7 * Fit autem in ſede pudoris,id eſt, in fronte:ne erubeſcat fidelis confiteri dominum ſuum eſſe crucifixum.Oratio contra diabolū,eſt munitio: Sal in ore poſitum,eſt ſapientiæ condimentum. Hæc pleniùs dicta ſunt in parte prima ſub tit. de vnctionibus , & dicetur ſub ſabbato ſancto. Nunc dicenda ſunt,quæ ab exorciſmo,vſque ad ingreſſum Eccleſiæ fiunt.Primò,diabolus exorcizatur,& ter repetuntur verba illa:Audi maledicte diabole,&c.Secūdò,maſculi ſeorſum ponuntur.Tertiò,ad monitionē diaconi capita inclinant catechumini.& ſuper eos oratio dominica & ſymbolū dicitur. Quartò ſacerdote au-

res & nares illorum saliua tanguntur. Quintò, ab acolyto, illuminantur. Sextò, à diacono Euãgelium super eos dicitur. Septimò, per ostiariũ in Ecclesiã introducuntur. * Primò ergo exor-
8 cizatur diabolus, id est, adiuratur, vt à fidelibus recedat. Ter repetuntur volatilia. Audi maledicte diabole, &c. quia in confessione trinitatis diabolo resistitur. Sursùm masculis, & deorsum fœminis fit exorcismus: quia maioribus maiora, minoribus minora sunt proponenda. Quod ad admonitionẽ diaconi capita inclinant, significat, quod cum Deo cõmunicaturi acclamante diacono capita inclinabunt: & hæc ratio pro communicatione habetur. Quod symbolum & dominicam orationem sacerdos super capita eorum dicit, notat quòd templum Dñi contra diabolũ munit. Aures & nares saliua tangit, vt doctrinam de ore prædicatoris procedentem fideles libenter audiant, & ipsa eis benè redoleat, quoadusque spiritum habent in naribus, id est, quandiu viuunt. Ipsorum illuminatio, est tenebrarum ignorantiæ & peccati, per lumen intelligentiæ effugatio. Euangelium quod super eos dicitur, est doctrina Saluatoris, qua instruũtur. Deinde per ostiarium introducuntur, quia post impletionem Euangelij: per ostiarium, id est per Spiritum sanctum in cœlestem patriam introducuntur. Post hæc dicenda * sunt ea, quæ
9 ab ingressu Ecclesiæ vsque ad Missam fiunt. Primò, masculi ad austrum statuuntur, fœminæ ad aquilonem: inde quatuor lectiones super eos leguntur: & quatuor initia Euangeliorũ, deinde duo, vnus masculus, & vna fœmina in sanctuarium ab Acolytis portantur: post, symbolũ græcè super masculos, latinè super fœminas dicitur. His peractis Ecclesiam ingrediuntur, & sic Missa cantatur. Quod autẽ masculi ad austrum, & fœminæ ad aquilonem statuuntur: significat, quod fortiores hostibus tentationem obiiciendi sunt, & debitores humiliter sunt erudiendi. Quòd quatuor lectiones super eos leguntur, leguntur, significat doctrinam quatuor Euangeliorũ, qua instruuntur. Vnde statim quatuor initia Euangeliorũ leguntur super eos, quasi congreget eos à quatuor partibus orbis. Quòd vnus masculus, & vna fœmina portentur in sacrariũ, significat quòd de vtroque sexu fideles ascendent in cœlũ. Sed non ascendet, nisi vnus, id est in vnitate Ecclesiæ constitutus, sicut in probatica Piscina non sanabatur, nisi vnus. Quod symbolum legitur super masculos græcè, & super fœminas latinè, per duas linguas, quibus symbolum legitur, omnem linguam intelligimus. Nam in græcis viguit sapientia, in latinis, scilicet Romanis, potentia: & ita per has duas tanquàm excellentiores omnem linguam intelligimus, quasi cum Apostolo ad Philip. 2. c. dicamus, omnis lingua confiteatur: quia Dñs noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Expositionem orationis dominicæ, & symboli in quar-

10 ta parte, in suis locis exposuimus. * Et attende, quòd ante hanc quartam feriam in dominica, vel in secunda feria, est huius feriæ scrutinium, populis annuntiandum his verbis: Scrutinij diẽ dilectissimi fratres, quo electi nostri diuinitùs instruantur, imminere cognoscite: ideóque solicita deuotione sequenti. iv. feria circa horam nonam conuenire dignemini, vt cœleste mysterium, quo diabolus cũ sua pompa destruetur, & ianua cœlestis regni aperietur, inculpabili ministerio peragere valeam⁹. In hac verò feria. iv. finitis Missarum solemniis Presbyter annuntiat, vt sabbato proximo ad scrutinium reuertãtur, & sic iterum atque iterum annũtiat, donec septẽ scrutinia celebrentur. Sanè expleto scrutinio, dicitur Missa, vt præmissũ est: in qua legitur lectio & Epistola: quia baptizandus in duobus est catechizandus, id est, instruendus, scilicet nouo & vete. test. maximè in illis, quæ pertinent ad
11 baptismũ. * Rursùs quia instruẽdus est in fide, & in moribus, ideò duæ lectiones leguntur, de quibus in eis cum suis responsoriis disputatur. Legitur enim de Philippo, quòd Eunucho euangelizauit Iesum. Et secundũ Aug. euangelizare Iesũ est, non tantùm docere credenda, sed etiã, quæ sunt post baptismum seruanda. In prima ergo lectione, scilicet, sanctificabo, &c. quæ sũpta est de Ezech. 36. de fide agitur vbi dicitur: Tollam quippè vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum. Fideles enim de variis terris congregati sunt in Ecclesia, & aqua salutaris baptismi super eos effusa est, qua ab vniuersis peccatis & erroribus sunt mundati: & datum est eis cor nouum, vt credant in Christũ. De hac lectione sumitur introitus: Dum sanctificatus fuero &c. vel baptizatus dicitur cor nouum. In versu autem: Benedicam Dominũ, &c. sunt gratiarũ actiones, de hac sanctificatione: & est tertij toni, quia sanctificatio pertinet ad trinitatem. Verum, quia per talem sanctificationem fiunt homines filij, ideò subsequitur in graduali: Venite filij, audite me: timorem Domini docebo vos: quod est septimi toni: propter septem dona Spiritus sancti, quæ dantur in baptismo, vel quia ad hoc, quòd quis verè credat in Christum, necesse est, vt timeat Deum, ideò sequitur ipsum graduale, vbi sequitur de timore. Initium sapiẽtiæ timor Domini est. Qui ergò radicem imponit credulitatis, cum à timore inchoare oportet: Iuxta illud: A timore tuo Domine concepimus, & peperimus spiritum salutis. In secunda lectione, scilicet in Epistola: Lauamini, &c. quæ sumitur de Esa. 1. c. igitur abundanter de moribus, vbi dicitur: Quiescite agere peruersè, discite benefacere, &c. & postea concluditur: & venite & arguite me dicit Dñs. q. d. Si hoc feceritis, & vos non remunerauero, iure me tanquam iniustum redarguere

Act. 8.
Ps. 33.
Ps. 111.
Esai. 26.

redarguere poteſtis,item dicitur ibi:Lauamini, ſcilicet per baptiſmum, & eſtote,id eſt,manete mundi:ſcilicet per pœnitentiã.Et quod poſſunt, oſtendit,dicẽs:Auferte malũ cogitationum veſtrarum, & ſi fuerint peccata veſtra,vt coccinũ, quaſi nix dealbabuntur,&c.Verùm,quia illi qui fidem veram & bonos mores ſeruant,ad hæreditatem Dñi pertinere probantur : idcircò ſe-
Pſal.32. quitur graduale:Beata gens cuius eſt Dñs Deus eius;populus quem elegit Dñs in hæreditatem ſibi. Hi efficiuntur cœli qui verbo, id eſt, filio Dei firmantur:vnde ſequitur verſus:Verbo Domini cœli firmati ſunt,&c.Item, quia in talibus locum habet beatitudo, ideò graduale illud eſt primi toni, quia beatitudo à ſolo Deo eſt. Ab his quoque non diſcrepat Euangelium præcedens,ſcilicet, Præteriens Ieſus,&c.Ioan.9.cap. quod eſt de illuminatione cæci : quia cæci illuminantur in baptiſmo:vnde dicitur ibi : Lutum fecit Dominus ex ſputo , & præcepit cæco , vt lauaret ſe in Natatorio Syloë,id eſt,Chriſti,qui miſſus fuit à patre , id eſt, in baptiſmo , vel in doctrina Chriſti, de quo dicitur Gen.vlt.c. Non auferetur ſceptrum de Iuda : & lux de femore eius,donec veniat,qui mittendus eſt : Hebræus habet. Donec veniat Sylo, id eſt,Miſſus. Poſtmodum,in gratiarum actione ſequitur offertorium ſecũdi toni,propter illuminationẽ & confirmationẽ : Dicto autem offertorio, Archidiaconus aſcendit pulpitum clamans alta voce:Si quis eſt catechuminus, exeat foras:prout dictũ eſt in proœ.quartæ partis:& tunc omnes catechumini exeunt foras : & ſic fit ſepties priùs, quàm baptizentur , videlicet in quolibet ſcrutinio:quia qui nõ regenerati ſunt,nec inter Dei filios computari,nec Chriſti myſteriis conuenit intereſſe. Quidam tamen catechuminos ante Euangelium de Eccleſia eiiciunt,quod non laudamus, cùm eis ſit Euangelium prædicandum: ſicut & Apoſtoli primitiis gentium Euangelium prædicauerunt, ſed ſacrificiis intereſſe non debent:tum quia ſacerdos orat pro circunſtantibus,quorum fides Deo cognita eſt , nota deuotio:at iſti nondum fideles vocantur : tum quia quod conficitur fidelibus, porrigitur , in poſtcommunione verò agit gratias cæcus de illuminatione ſua:dicens:Lutum fecit Dominus ex ſputo.Ioan.9. & eſt primi toni:quia ad locum, vnde exeunt flumina , reuertuntur : vt iterum fluant , ſic autem recognoſcendo bona debemus agere Deo gratias. Hæc autem quarta feria in hoc priuilegiata eſt, quia in ea leguntur duæ lectiones pro eo,quod in ſequenti ſabbato ordines celebrantur. Item quia hac die ordinandi examinantur. Item quia hac die fit ſcrutinium baptizandorum in ſabbato Paſchali : vt præmiſſum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta quartæ Dominicæ quadrageſimalis. Et Miſſæ introitus.*

2 *Epiſtolæ allegoricæ expoſitio.*

CAPVT LVII.

De quinta feria.

1 QVinta feria * oſtendit, quod non eſt ſanctificatio, niſi à Deo : vnde introitus eſt: Lætetur cor quærentium Dñm:& poſt:Quærite faciem eius ſemper:& eſt ſecundi toni : quia quæritur,vt habeatur:& poſteà , vt amplius habeatur.Quantò enim magis habetur,tantò magis quæritur. Epiſtola verò:Venit mulier,&c.4. Reg.4.c. Et eſt de reſuſcitatione filij mulieris Sunamitis,quem reſuſcitauit Hæliſæus : & incuruauit ſe ſuper puerum,& pueri qualitati ſe conformauit : puer verò ſeptem oſcitationes
2 emiſit, & eſt reſuſcitatus. * Nempè Sunamitis interpretatur captiua:filius eius , genus humanum , quod dicitur puer , propter paruitatem ſenſus:baculus de quo ibi dicitur, eſt lex, quæ percutit, dicens : Oculùm pro oculo,&c. Quæ neminem ad perfectionem ducit.Heb.7. Heliſæus verò, id eſt , Chriſtus inclinauit ſe ſuper hunc puerum,id eſt, exinaniens ſe,factus eſt ei ſimilis,& reſuſcitatus eſt. Sed oportet, vt ſeptẽ oſcitationes emittat. Prima, eſt fidei, quia ſine Mar.9. fide non eſt introitus. Primò enim, veritati debet quis credere, & omnia poſſibilia ſunt credenti.Dñe,inquit leproſus,ſi vis,potes me mundare:& dixit:Volo,mundare.Secunda oſcitatio, eſt timor. Tertia, eſt dolor de peccatis : quia miſericordia non fit ſine iuſtitia. Quarta, propoſitum confitendi. Quinta,eſt propoſitum ſatisfaciendi . Sexta, propoſitum de cæterò non peccandi : quòd ſcilicet , non offendat Deum creatorem ſuum, & omnia iſta debent fieri in ſpe vitæ & gloriæ. Vnde ſpes eſt ſeptima oſcitatio.Reſponſorium eſt : Reſpice in teſtamentum tuum : & pòſt Exurge,id eſt,fac nos exurgere : & eſt quinti toni , propter quinque ſenſuum reparationem ſiuè inuocationem. Euangelium verò:Ibat Ieſus,&c. Luc.7.c. Eſt de reſuſcitatione filij viduæ:cui dixit Dñs : Adoleſcens tibi dico,ſurge. In quibuſdam tamen Eccleſiis dicitur illud Euangelium:Sicut pater ſuſcitat mortuos, & viuificat,&c. Sequitur offertorium:Dñe ad adiuuandum, &c. Septimi toni, propter ſeptem oſcitationes , in gratiarum actiones. Poſtcommunio verò , eſt de æterna beatitudine, ſcilicet Domine memorabo iuſtitiæ tuæ : cui competit dare æternam beatitudinem , quæ erit octaua reſurrectionis.

Pſ.104. (margin beside "Quærite") — Mat.8. (margin)

SVMMARIVM.

1 *Feria ſexta Dominicæ quartæ quadrag.*

2 *Euangelium, Erat quidam , &c. Ioan.11. ſemper legitur in ſexta feria Dominicæ quartæ quadrag.*

CAPVT LVIII.

De ſexta feria.

1 SExta * feria prorsùs idem dicit, quod quinta:& eſt introitus:Meditabitur, &c. Verſus: Cœli enarrant , id eſt, ſancti : & eſt primi toni,

toni, quia in sono Deo ponit spem. In Epistola: Ægrotauit, &c. 3. Reg. 17. c. ponitur resuscitatio filij viduæ ab Helia. Responsorium est: Bonum est sperare in Domino: supple: quia resuscitat: & est quinti toni, cuius ratio in præcedenti feria etiam dicta est. Sequitur Euangelium: Erat quidam. Ioan. 11. cap. De resurrectione Lazari: qui hac die resuscitatus est. Et offertorium in gratiarum exhibitionem: Populum humilem saluum facies Domine, &c. Primi toni, eadem ratione, quia scilicet in solo Deo sperandum
Psa. 17. est. In postcommunione verò habetur, quòd ad preces earum, scilicet Mariæ & Marthæ suscitatus fuit Lazarus. Videns Dominus flentes sorores Lazari, &c. Ioan. 11. c. Per quod significatur, quod ad preces sanctorum suscitat Deus mortuos spiritualiter, dans eis primã gratiam: & ideò est primi toni, propter primam resurrectionem, scilicet animæ. * Et attende, quod 3
semper hac die, quæ est quintadecima à passione Domini legitur prædictum Euangelium, quia constat hac die Lazarum suscitatum esse de quo Euangelio sumitur responsorium: Occurrerunt Iudæi, &c. Quod hodie in quibusdam Ecclesiis cantatur: cui hodie congruè in Euangelio præmittitur dicta lectio de filio Sareptanæ mortuo, quem suscitauit Helias: ponens eum super lectum: & expandens se tribus vicibus super eum. Nempè hæc mulier, est Ecclesia, quæ fide suscipit Christum in hospitio cordis. Filius eius, est quilibet fidelis, qui moritur, cum morte dignum peccatum committit. Lectus Heliæ, Catholicam designat Ecclesiam, quam solæ animæ reminiscuntur, dum per fidem Trinitatis à morte resurgunt. Cætera, laudes, confessiones, & consolationes, sunt cuiuslibet hominis à peccatis resuscitari.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum quartæ Dominicæ quadrag. quid tractet.*

2 *Ordines conferuntur sabbato quartæ Dominicæ quadragesimalis. Et cur ita.*

CAPVT LIX.

De Sabbato.

Sabbatum * verò de largitate Saluatoris est, 1
vnde introitus est: Sitientes venite ad aquas:
Esa. 60. doctrinæ, scilicet & baptismi. Sequitur, & bibite cum lætitia: & hæc ad sabbatum mentis pertinent, & ostenditur largitas Dei, qui paratus est largè dare cuilibet: & benignitas eius, vnde dicit: Venite bibere aquas, scilicet quæ mundificant, & sanctificant gratis. Sequitur versus: Attendite populi mei, in quo ostenditur, quòd etiam hoc de aquis doctrinæ intelligitur: secundi toni, propter mundationem animæ & corporis: & sumitur de Esa. Epistola est: In tempore placito exaudiui te. Esa. 49. cap. Et pòst: Numquid potest mulier obliuisci infantem suum? Ecce ostenditur largitas vel charitas Dei erga nos. Posteà sequitur respons. Tibi derelictus est pauper in gratiarum actiones, quarti toni, propter quatuor virtutes per quas sanctificat. In Euang. verò, quod est Ioan. 8. c. De eadem largitate agitur; Ego sum lux mundi. Non dicit, huius hominis, vel illius: sicut flos campi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris. Ostendit ergo, quod paratus est illuminare omnem hominem, qui sequitur ipsum. Cæterùm, qui videt, currit: qui currit: peruenit, exceptis superbis. Vnde sequitur. Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum. Respondit eis, scilicet Iudæis Iesus: Nónne scriptum est in lege vestra, quod duorum hominum testimonium verum est: Videbant enim miracula, & ita pater erat testis eius: & relinquit eos Dominus, quasi superbos disputatores non curant illuminari. Soli enim humiles illuminantur. Vnde sequitur offertorium: Factus est Dñs: primi toni, quia solus Deus po-
2 test illuminare. * Quia igitur in hoc sabbato ostendit Ecclesia largitatem Domini, dantis gratiam in baptismo & in doctrina, quibus ex largitate Dei abundanter datur gratia: ideò fiunt ordines in illo die, & etiam quia imminet tempus passionis Domini, in qua arctiùs se tenet Ecclesia, ad significandum, quòd ordinati arctiùs se tenere debent, vt qui priùs ebrij erant, amodò sobrij sint, & iterum se dicunt immolare Deo hostiam sanctam, Deo placentem. Hoc etiam sabbato fit scrutinium baptizandorum, quia catechumini ad requiem æternam, quæ per sabbatum intelligitur, veniunt per baptismum. Vnde in quibusdam Ecclesiis hodie duæ lectiones leguntur in Missa ex eadem causa, in quarta feria præcedenti.

SVMMARIVM.

1 *Dominica de passione, & eius officium.*

2 *Passionis officium cur Ecclesia auspicetur à Dominica quinta quadrag.*

3 *Hymnum, Vexilla Regis prodeunt, &c. cur Ecclesia cantet, Dominica quinta in passione Domini.*

4 *Gloria Patri, &c. cur tempore passionis intermittatur.*

5 *Sanctorum commemoratio, quare fiat Dominica quinta in passione. & num. 6.*

9 *Missæ introitus, Dominicæ quintæ in passione Epistola. num. 8. 9.*

CAPVT LX.

De Dominica quinta in passione Domini.

1 Sequitur Dominica in passione Domini, scilicet de Cruce. * Incipit autem huius celebritas passionis à fine sabbati, id est, vespera lucem huius dominicæ præcedente, quia Lazaro in præcedenti sexta feria suscitato quidam de Bethania abierunt ad Pharisæos, narrantes eis miraculum: & cùm in illa sexta feria fuerit ὑσομηνία, id est, prima dies mensis, ad sanctificationem, multi Iudæi, Pontifices, & Pharisæi
2 conuenerant ibi: quia * audientes signum, mo-

vt ait Ioannes, hoc est in sabbato collegerunt concilium aduersus Iesum: & ex illa die cogitauerunt, vt interficerent eum: ac deinceps Iesus non palam ambulabat apud eos, quia nondum venerat hora eius: ideóque in vespera sabbati, quasi post horam eiusdem concilij publicum luctum incipit Ecclesia suo compatiens Domino: vt capiti membra: & ex tunc lugendo recitat vexillum Regis: mysterium crucis, acetum, fel, & arundinem, clauos, & lanceam perforati corporis, diem passionis, rationes patientis, & illusiones inimicorum, & insidias eorum: hæc & his similia in vesperis & nocturnis plangit officiis: quæ de authenticis veteris & noui testamentorum sunt congesta scripturis. Præterea, post præcedentium septem dominicarum ordinatissimam dispositionem, quibus, vt præmissum est, septem, mundi ætates figurantur: quia omnes sunt Domini passione redépti, meritò ipsius dominicæ passionis celebratio inchoatur, & quasi longa funeris pompa præmissa, demum sequitur ipsa salutis nostræ victima, ingerens oculis ea quæ pro nobis pertulit vulnera & mortis insignia.

3 * Rursus ideò Ecclesia cantat: Vexilla Regis prodeunt, &c. vt si fortè aliqui sunt lapsi veniant ad vexillum, quod omnes amaritudines facit esse dulces: quod significatum est per lignum proiectum in aquas Marath. *Exo. 15.* Semper enim & maximè isto tempore debemus habere in memoria dominicam passionem. *Cant. 1.* Vnde in Cantic. Fasciculus myrrhæ dilectus meus, mihi inter vbera mea commorabitur: quia memoria passionis dominicæ secum non patitur amaritudinem peccati. Ideò autem spiritualiter duabus septimanis ante Pascha passio Domini recolitur. Primò, quia ipse à duobus & pro duobus populis passus est. Secundò, quia duo testamenta per duas hebdomadas exprimimus: vetus, quod prædixit Dominum passurum: & nouum, quod ostendit ipsum passum. Tertiò, quia in duobus huius sæculi temporibus, scilicet ante legem, & sub lege, eadem passio vaticinata est. Quartò, vt hæ duæ septimanæ reducant nobis ad memoriam murmurationem eorum, qui ante legem, & sub lege in inferno fuerunt, vsque ad tempus gratiæ: quod in tertia hebdomada, scilicet Paschali significatur. Ab hac nãque die qua gloria patri dimittitur, duæ sunt hebdomadæ vsque ad Pascha. Tunc verò tertia est, in qua restauratur omnis dimissa glorificatio. In tertio enim tempore, quod fuit sub gratia, omnia beneficia, quæ patres nostri expectauerunt in Ecclesia redduntur.

4 * Ideóque autem gloria patri dimittitur, quia ille versus ad laudem pertinet trinitatis, quæ fuit in passione Domini, quam ab hac die repræsentat dehonestata. Constat enim quod Christus, qui est secunda in trinitate Persona, fuit dehonestatus. Sed in resurrectione, Gloria Patri resumitur: quia per resurrectionem fuit gloria immortalitatis glorificatus. Sed certè hæc protestatio fuit specialiter in crucifixione: vnde potest dici, quòd Gloria Patri, pro nunc tacetur propter humilitatem, per quam ad Christi passionem perueniendum est, & quia Dominus se abscondit. Et est aduertendum, quod tacetur in introitibus & responsoriis: quia illa sunt de passione: & Venite exultemus Domino. In Psalmis verò & Hymnis, non: quia Psalmus significat operationem. Ipsum enim non persequebantur: nisi linguis, tractando de nece ipsius: nec ipse bonum desiit operari. Non ergo tacetur in totum, quia remissio debet esse luctus: eò quod non statim post habitum consilium de nece eius, traditus est agnus in manibus impiorum. Sed in triduo ante Pascha omnino tacetur, quoniam tunc maximè S. Trinitas dehonestata est, licèt enim ante dies illos de nece Domini ageretur: tunc tamen vapulat, spuitur, alapatur, & crucifigitur. *Esa. 53.* Vnde Esa. Et vidimus eum non habentem speciem neque decorem. Vel quia tunc sepulturam Domini celebramus: quæ maximè fuit eius humiliatio. Ab hac etiam dominica in quibusdam Ecclesiis tacetur ad primam: Christe fili Dei viui: tum quia ex tunc Ecclesia eius mortem & passionem repræsentat: tum quia secundum Iudæorum reputationem non poterat aliis misereri, qui seipsum saluum facere non poterat. De hoc dictum est in. v. parte sub tit. de prima. Nam fiunt etiam spirituales commemorationes de sanctis, neque de pace ab hac dominica, vsque ad sabbatum post Pentecost. quamvis post laudes dicatur: Pretiosa in conspectu domini, &c. Ad primam oratio. Domine Deus omnipotens, &c.

5 * In quibus commemoratio generalis fit de sanctis. Circa quod sciendum est, quod commemoratio sanctorum duplici ex causa fieri consueuit: videlicet ad recolendum eorum sanctitatis meritum, & impetrãdum patrocinium nobis salutare: quæ duo diligentissimè in Christo, nostro capite, passionis & resurrectionis suæ tempore nobis attendenda monstrantur, quia passionis suæ tempore præbuit eximium humilitatis & sanctitatis exemplum. Post resurrectionẽ verò suam apud patrem: *1. Ioa. 2.* sicut testatur Ioannes noster, aduocatus factus est singularis. Vt igitur nostra intentio illo præcipuo tempore feratur in suæ sansanctitatis exemplum, & in illo spes nostra solùm eleuetur, ad vnicum eius & singulare refugium, & patrociniũ: idcircò conuenienter tunc illorum sanctorum specialia suffragia dimittuntur. Hinc etiam est, quod quædam Ecclesiæ omittunt post primam dicere: Pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius, &c. Incipientes ibi: Deus in adiutorium meum intende, &c. Et in illa etiam oratione: Domine sancte pater omnipotens, &c. Quæ dicitur ad primam, prætermittuntur verba illa: Per intercessionem

beatissimæ virginis Mariæ, & omnium sanctorum. Qui verò dicunt: Pretiosa, asserunt illud, quod non est hora nec pars canonicæ horæ: prout dictum est in. v. parte sub tit. de prima. Fit autem aliqualis * & generalis sanctorum commemoratio in Ecclesia, quia propter eorum multitudinem, & nostram imbecillitatem, de ipsorum quolibet, sicut debitum esset, solemnizari non potest. Et ex hoc etiam apparet, quare omittitur commemoratio de pace: quia
Ioan.10. sicut ait Apost. ad Colos.1. Christus pacificauit per sanguinem crucis eius: siue, quæ in terris, siue quæ in cœlis sunt: & post resurrectionem suam pacem discipulis suis annuntiauit: & cum eis ipse, qui pax nostra est, continuè, vsque ad ascensionem suam conuersatus, tunc eis pacem suam dedit, dicens: Pacem meam do vobis: & in Pentecoste consolatorem mittere dignatus est. Incassum ergo fieret commemoratio de pace. * Introitus autem incipit ab oratione 7
Psa.42. Domini in passione: Iudica me Deus: & discerne causam meam, &c. In hoc enim instruxit nos in in orando. Sequitur: Emitte lucem, &c. Quia qui videt præmia, fortis efficitur in pugna: & veritatem tuam, &c. Qui enim videt vera bona, de facili ducitur in æterna tabernacula: & est quarti toni, propter formam crucis, vel propter quatuor, quæ petuntur, scilicet iudicium, discretio, liberatio & fortitudo. * Epistola verò, scilicet Christus existens Pontifex futurorum bonorum peramplius & perfectius, &c. 8
Quæ est ad Hebr.9.c. Ostendit efficaciam passionis Christi. Per passionem enim eius in æterna tabernacula ducimur: cuius memores esse debemus. Sed quia non omnes intrabunt, nisi qui faciunt eius voluntatem: ideò sequitur responsorium: Eripe me de inimicis meis, doce me, &c. Aliter enim non intratur in sancta sanctorum, & est tertij toni, propter liberationem à triplici inimico, per virtutem trinitatis. Postea sequitur tractus, in quo conqueritur Dominus de inimicis suis, dicens: Sæpè expugnauerunt me à iuuentute mea: in Abel, & in aliis, & verissime dicitur tractus: quia huiusmodi cogunt nos ducere vitam miseram, scilicet Alophyli & Philæstei, & est octaui toni: ad significandum, quod huiusmodi tribulationes veniunt super nos, vt simus memores alterius vitæ, quæ erat in octaua ætate, quia ad Dominum, cùm tribularer, clamaui, &c. Et Iob. Operuit confusio faciem eius. * Posteà sequitur 9
Evang. Quis ex vobis, &c. Ioan.8.c. in quo habetur contumelia Iudæorum dicentium Dño: Dæmonium habes: & Dñs abscondit se, vt expectaret tempus immolationis agni & decima luna ostendit se, sicut dicebat de agno fieri, vt habetur in Exo.27. c. Ecclesia verò ostendit se esse contrariam eis, in offertorio: quasi diceret, ipsi dicunt: Dæmonium habes: sed ego confitebor tibi Dñe, & est primi toni, quia soli Deo confitendum est. Postcommunio autem est. Hoc corpus, &c. Luc.22.c. & Mat.26. & Mar.14. & 1. Cor.11. cap. Et incipit eam sacerdos ad ostendendum, quòd magnus sacerdos sacrificium, vetus mutauit in nouum sacrificium: & est octaui toni, quia illud sacrificium est verum, quod perficietur in Paradiso quando resurgemus. Et illud Apostoli verè implebitur: Omnia vestra sunt. *1.Co*. 3.

SVMMARIVM.

1 *Feria secunda Dominicæ quintæ in passione, & officium. num.2.3.4.*

CAPVT LXI.

De secunda feria.

1 SEcunda * feria est de crucifixione nostra, & maximè de ieiunio, quia debemus crucifigere membra cum vitiis, & concupiscentiis, sicut præcedens dominica est de cruce. Sed quia non potest homo ieiunare, nisi liberetur ab inimicis visibilibus & inuisibilibus, diabolo scilicet & mundo, & malis hominibus: ideò Ecclesia petit in introitu liberari ab inimicis, & est tertij toni, propter liberationem à triplici inimico. * Epistola verò est: Factum est verbum *Gal*.5.
2 Ioan. 3. c. in qua inuitamur ad ieiunium per exemplum Niniuitarum, qui solius Ionæ, vnica prædicatione ieiunium indixerunt, etiam iumẽtis, vt liberarentur à temporali subuersione: quantò magis nos debemus pœnitentiam suscipere, ad vocem veri Ionæ, scilicet Christi & Apostolorum, vt à subuersione spirituali liberemur. In responsorio petit similiter liberari ab inimicis, & est versus: Deus in nomine tuo saluum me fac, tertij toni, propter virtutem trinitatis, & liberationẽ à triplici inimico. * Postmodum sequitur Evangel. Miserunt Principes.
3 Ioan.7. c. In quo dicit Dñs Scribis & Pharisæis: Quid vultis me interficere? & loquitur de resurrectione sua, & ascensione, & Spiritus sancti missione: propter hoc, vt illi, qui sunt in cruce qui sustinent multa à malis, sicut ipse Dñs, semper habeant respectum ad fructum charitatis, vnde: Ascendam in palmam, vt apprehendam fructum eius. In offertorio: Domine conuerte, & eripe animam meam, &c. Petit liberari ab inimicis in anima. Et est sexti toni: quia liberatio animæ, perfecta liberatio est. Senarius enim numerus, perfectus est. In postcommunione: Dñs virtutum, ipse est Rex gloriæ: attribuit Deo liberationem suam, &c. Et est tertij toni,
4 quia ille est Deus trinitas, qui liberat. * Dicitur autem ad horas capitulum illud: Attende Dñe. Hier.18. ca. Et illud: Dñe, omnes qui te derelinquunt. Ibidem.17. cap. Et illud: Confundantur qui me. Quod est ibid. & illud: Tu autẽ do.20.c. Et illud: Dñs Deus aperuit. Esa.50.c.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia Dominicæ quintæ in passione inuitat ad patientiam. Et quod eius diei officium. & num.2.*

CAP. LXII.

CAPVT LXII.

De tertia feria.

TErtia * verò feria ad patientiam inuitat, 1
vnde introitus est: Expectabo Dominum, &c. Versus: Dominus illuminatio mea. Deus enim dat patientiam, & qui illuminatus est, patientiam habet: & est septimi toni: quia patientiam concinitur respectu quietis æternæ. Posteà sequitur Epistola: Congregati sunt. Dan. 3. c. In qua ostenditur effectus patientiæ, quia ibi habetur, quomodo Babylonij miserunt Daniëlem in lacum leonum, nec tetigerunt eum: & missus est ei cibus à Domino per Abacuc: & significat quòd per patientiam liberat nos Dominus à spiritualibus Babylonis, & quandóque etiam liberat corporaliter, & dat vitam æternam. Iuxta illud Apoc. Qui vicerit, dabo ei manna absconditum. * In responsorio. Discerne 2
causam meam de gente non sancta, &c. Petit liberari, ne succumbat. Deinde sequitur: Emitte lucem tuam & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt. Ecce semper petit lucem, quam qui videt, patientiam habet, & sic liberatur. Et est quinti toni: quia petit liberari à tentatione quinque sensuum, vel ab inimicis, qui nocuerunt per quinque sensus. Intrat enim mors per fenestras corporis. In Euangelio verò. Ambulabat Iesus in Galilæam, &c. Ostenditur discretio bonorum & malorum, tempus verò bonorum erit in futuro. Vnde debet dicere patiens, sicut dixit Dominus: Tempus meum nondum est: & debet sperare in Domino. Vnde sequitur offertorium: Sperent in te, qui te nouerunt. Et quia semper sustinent malos: ideò in postcommunione. Redime me Domine, &c. petit liberari: quæ est septimi toni, propter requiem, quæ speratur.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominicæ quintæ in passione, liberationem à solo Deo expetit.*

2 *Encanium, quid.*

CAPVT LXIII.

De quarta feria.

1. Co. 10. QVarta feria * ostendit, quòd solo Deo est 1
liberatio, quia fidelis est Deus, qui nō permittit nos tentari suprà illud, quod possumus sustinere. Vnde introitus est: Liberator meus. Et versus: Diligam te Domine, fortitudo mea, &c. Ecce ponit Deum fortitudinem suam. Et est tertij toni, propter donum trinitatis & propter triplicem inimicum. In Epistola verò. Locutus est. Leui. 19. cap. Enumerantur præcepta: vbi ostenditur Iudæos non obseruare illa in hoc, quod persequebantur innocentem: & omnes etiam, qui persequuntur bonos, non sunt timendi, quia sunt inimici Domini. Vnde ibi habetur: Non iniustè iudicabis. Et ideò in responsorio: Exaltabo te, &c. Petit liberari: quod est septimi toni, propter septiformem gratiam. In Euangelio verò: Facta sunt. Ioan. 10. Ostendi-
2 tur, quid fecerit Dn̄s * in encæniis. quia Iudæi tulerunt lapides, vt iacerent in eum: & dixit Dn̄s: Multa bona opera feci vobis. Propter quod vultis me lapidare? Encæniū, festum erat dedicationis templi, hoc est, de reparatione ipsius à Machabæis Sequitur: Et hyems ... hoc erit in die iudicij, quando reparabitur verum templum quantū ab bonos: & hyems malorum erit. Boni verò cognoscent Dn̄m, sicut in Euangelio dicitur: Vos autē cognouistis me, quia pater in me est, & ego in patre. Et tunc plenè liberabitur Ecclesia, sicut petit in offertorio: Eripe me Dn̄e de inimicis meis, &c. Quod est septimi toni, quia tunc erit vera quies: vel propter gratiam septiformem: quia verò beatus erit, qui erit in illa quiete, quod non erit sine innocentia, ideò est postcommunio: Lauabo inter innocentes manus meas, &c. Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui lætificat iuuentutem meam, id est, ad altare quietæ mentis, ad altare supernum. Quod est octaui toni, quia hoc erit in octaua ætate, sicut dictum est. Quarta ergo feria, est de encæniis, id est, de dedicatione, quæ plenè fiet in futuro, quando Ecclesia perfectè dedicabitur Deo.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta Dominicæ quintæ in passione, quid immoletur Dei. Et eius diei officium. num. 2. 4.*

3 *Ad fletum spiritualem duo prouocant.*

CAPVT LXIV.

De quinta feria.

1 IN quinta feria immolat Ecclesia hostias spirituales, per * quas possit consequi illud gaudium, sed quia non impetratur misericordia, nisi confitendo iustitiam: ideò dicit in introitu confitendo iustitiam Dei erga nos: Omnia quæ fecisti nobis Dn̄e, in vero iudicio fecisti. Daniël. 3. c. Si misisti tribulationes, benè factū est, quia peccauimus tibi. Et posteà petit misericordiam. Da (inquit) gloriam nomini tuo, & fac nobiscum secundum multitudinem misericordiæ tuæ. Versus est: Magnus Dn̄s, & laudabilis nimis, & est tertij toni, quia qui confitetur debet confiteri tripliciter peccatum suum. In aliis tamen Ecclesiis est versus, Beati immaculati. Idem habetur in Epistola, quæ sumpta est de Dan. 3. c. Orauit Daniël, domi. Deus ne despicias, &c. Quia peccauimus. Et non est nobis sacrificium, &c. Ita enim dicebant filij Israël, quando erant in Babylone, sic & nos possumus dicere, quando sumus in peccato. Non est sacrificium, sed in spiritu humilitatis & in animo
2 contrito suscipiamur Domine à te. * In responsorio, Tollite hostias, &c. Monet nos offerre hostias spirituales. Versus est, Reuelabit Deus condensa. Aliter enim non posset offerre spiritualiter, nisi Deus remoueat tenebras à corde. Et est quinti toni, quia talem oportet in quinque sensibus mactari. Vnde sequitur Euangelium,

lium, Luc. 7. Rogabat Iesum, in quo habetur,
quomodo B. Maria Magdalena impetrauit ve-
niam lachrymis: quia quot habuit in se oble-
ctamenta, tot mactando, se hostias spirituales
obtulit Deo in corpore suo. In offertorio: Su-
per flumina, &c. Ostenditur * quomodo silen- 3
dum sit, & quomodo oportet lugere. Duo enim
sunt quæ hoc faciunt, scilicet memoria peccati
præteriti, & recordatio cœlestis Hierusalem,
quoniam quando homo suas miserias munditiæ
comparat Angelorum, flet super flumina Baby-
lonis. Et est primi toni, quia hoc debet esse pri-
mum in memoria scilicet finis, propter quem
sumus. In postcommunione orat, vt Dñs memor
sit promissionum. Memento verbi tui seruo tuo,
in quo spem mihi dedisti: & est octaui toni, quia
in octaua ætate fiet illa dedicatio, in quibus-
dam tamen Ecclesiis legitur Evangelium, vbi
dicitur: Cùm quidam vellent apprehendere Ie-
sum, & tamen nemo misisset manum in eum: di-
xerunt Pontifices ad ministros: Quare non ad-
duxistis eum? Responderunt ministri: Nunquam
sic locutus est homo, sicut hic loquitur. * Hac 4
etiam die conuenienter legitur illud Evange-
lium, vbi dicitur quod reuersi sunt vnusquisque
in domum suam. In offertorio verò dicitur: In
salicibus, in medio eius suspendimus organa
nostra: quia post hanc diem nullum Evange-
lium legitur: in quo Dñs Iudæis publicè præ-
dicasse narret. Ecce ergo illud diuinitatis or-
ganum in illis salicibus, & fluctuosis hominibus
Babylonis suspensum est.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta Dominicæ quintæ in passione, quid agat, quódve habeat officium. & n. 2.*

CAPVT LXV.

De sexta feria.

Sexta feria est de passione, & orat Christus, 1
dans * nobis in introitu formam orandi: Mi-
serere, &c. Et est quinti toni: quia non potest
fieri liberatio sine quinque sensuum cohibi-
tione. In Epistola: Domine omnes, &c. Hieron.
17. cap. Petit suam liberationem & inimicorum
confusionem. In responsorio verò similiter cō-
queritur de inimicis: & maximè de hypocritis,
qui pacificè loquebantur, &c. Scilicet cùm di-
Ma.22. cebāt: Magister scimus, quia verax es: & tamen
dolus erat in corde: vnde. Vide Domine, &c.
* In Evangelio: Collegerunt Pontifices & Pha- 2
risæi, &c. Ioan. 11. c. Similiter dolus exprimitur,
& dicitur ibi: Venient Romani & tollent locum
nostrum & gentem, quia iam ablatū erat scep-
trum de Iuda & dux de femore eius: & Pilatum
Præsidem Romanæ potestatis habebant. Quia
verò ibi est dolus & crudelitas, ibi maximè in-
diget homo sapientia, vt sapienter respondeat:
ideò in offertorio petit intellectum, vt possit
respondere sine peccato: Benedictus es Dñe,
doce me iustificationes tuas, &c. Et respon-
debo, sicut dicit Dauid. 3. Reg. Dimitte eum, vt
maledicat mihi, sicut præcepit Dominus: Tales
enim sunt virgæ Domini. Vnde August. Vnde su-
perbiunt impij: quia eos facit pater meus vir-
gam suam. Et in Prouerb. Fili mi, stude sa- *Pro. 25.*
pientiam, vt possis respondere sermoni. Et est
septimi toni, propter Spiritus sancti gratiam
septiformem. Postcommunio quoque: Ne tra-
dideris me, &c. Eadem ratione est septimi to-
ni, in qua petit libereri.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatū vacans. Et vnde hoc nomen sortium.*
3 *Sabbatum vacans, in quo sit priuilegiatum.*

CAPVT LXVI.

De Sabbato.

1 Sequitur sabbatum * quod dicitur sabbatum
vacans, sicut & secunda dominica quadra-
gesimæ. In hoc enim sabbato intendere con-
sueuit Dominus Papa pauperibus Christi dan-
do eleemosynam, & mandatum celebrando:
tum quia in cœna Domini propter officij ma-
gnitudinem hoc facere non poterat: tum quia
sicut dicit Ioan. Ante sex dies Paschæ venit *Ioan.12.*
Iesus in Bethaniam, & factum est conuiuium
in domo Mariæ & Marthæ vbi fuit Lazarus,
quem dominus suscitauit: & tunc Maria vn-
guento nardo pistico vnxit pedes Iesu. Aposto-
licus ergo in memoriam eius, quod illa deuo-
tissimè egit, facit membris Christi quòd ipsa
capiti fecit, vt pedes Iesu vngendo, id est, do-
mini vestigia sectando, & capillis tergendo, id
est, superflua pauperibus erogando, vt implea-
tur domus odore vnguenti, id est, mundus im-
pleatur bona fama. Quia ergo hac die circa
præmissa charitatis opera exercenda occupatus
2 est: ideò vacat * hoc sabbatum à proprio offi-
cio, & mutuò accipit à quinta feria anteceden-
ti. Vel in quibusdam Ecclesiis à sabbato ante-
cedenti. Sitientes venite ad aquas. Legitur Epi-
stola de Hiere. 18. c. Dixerunt impij, &c. In qua *Esa.48.*
sunt malæ cogitationes, quæ præcesserunt pas-
sionem: Venite, cogitemus contra iustum cogi-
tationes: & posteà percutiamus eum lingua. Ta-
les autem non habent sabbatum, quia non est
pax impiis: dicit Dominus: In Evangelio verò:
Subleuatis, &c. Ioan. 17. c. Rogat pro se, & prò
discipulis, & pro omnibus fidelibus, vt habeant
sabbatum, quod erit per vnitatem & charita-
tem in futuro: quando vnum erimus, sicut pater
& filius sunt vnum, id est, in maiori approxi-
matione, quæ possit esse illi vnitati, quia pater
& filius vnum sunt. In aliis verò Ecclesiis legi-
tur Evangelium: Cogitauerunt autē. Ioan. 12. c.
In quibusdam tamen Ecclesiis legitur Evange-
lium de proditione Iudæ: Amen, amen, dico vo- *Ioan.6.*
bis, nisi manducaueritis: cui rectè præmittitur
lectio Hierem. vbi dicitur: Venite, cogitemus
3 contra iustum cogitationes. * Hoc sabbatum
priuilegiatum est, quia vt præmissum est, Do-
minus Papa tunc eleemosynas dat, & mādatum
facit: & quia hac die vt quidam dicunt, Christus
discubuit

discubuit in domo Simonis leprosi, & Martha ministrabat ei: & Maria lachrymis suis pedes eius lauit, & proprijs capillis tersit.

SVMMARIVM.

1 *Dominica in ramis Hieremias legitur duplici ratione. Et eius diei celebre officium. num. 4.5.7.13.14.15.16.*

2 *Processionem in ramis palmarum, facit Ecclesia, in eáque stationes aliquot num. 3. Et eius forma. num. 10.*

8 *Rami cur gerantur virides, Dominica sexta quadragesima. & num. 9.*

11 *Rami, cur benedicantur sexta Dominica quadragesima.*

12 *Hierusalem decima luna venit Christus: & cur ita.*

17 *Dominica in ramis palmarũ, cur hoc nomen sortita. Et quàm variè appelletur: n. 18.*

CAPVT LXVII.

De Dominica sexta in ramis Palmarum.

IN Dominica * in ramis Palmarum, & in passione Dñi legitur Hieremias duplici ratione. Primò, quia ipse manifestiùs de passione domini prophetizauit, quàm alij. Secundò, quia per eius passionem præfigurata est passio domini: quia deplorando captiuitatem Iudæorum per Babylonis factam: præfigurauit & Romanam quam incurrerunt propter Christi passionem. In nocturnali autem officio, dicitur inuitatorium: Ipsi verò non cognouerunt vias meas: quod dicitur inuitatorium per contrarium: quia inuitat nos ad cognoscendum vias domini: per contrarium actum Iudæorum, qui non cognoscentes vias Dñi, non introierunt in requiem ipsius. In primo verò responsorio, ostenditur securitas patientium tribulationes: & causa quare non est timenda tribulatio. Quia Deus est adiutor in die, qua inuocaui te, &c. Versus est: In die tribulationis meæ inuocaui, &c. Quia si Deus adiuuat: non est timendum. Vnde Iob. Pone me iuxta te: & cuiusvis manus pugnet contra me, & est primi toni: quia à solo Deo speranda est liberatio & auxilium. Sequitur responsorium: Ingrediente domino, secundi toni: quia laudabant pueri dominum, scilicet vtramque naturam, in Christo deitatem, cùm dicebãt: Osanna, id est, salua obsecro, humanitatem, cùm dicebant: Fili Dauid: vel Deum corde & ore pueri laudabant: sicut Iudæi corde & ore conuiciabantur. * Circa diurnum verò officium dicendum est, quòd post sabbatum in quo ostenditur deuotio Mariæ: sequitur dominica in qua ostenditur deuotio puerorum: vngimus enim Dominum cum Maria: & cum pueris veneramur. Et ideò facit Ecclesia hac die processionem corporaliter & spiritualiter. Exierunt enim pueri extra castra obuiam Domino venienti de Bethania in Hierusalem: & nos similiter debemus extra castra, id est, extra delicias carnis exire, obuiam ei, sicut dicit Apostolus: Exeamus extra castra, improperium eius portantes & sicut illi: sic & nos in processione nostra cantamus: Osanna vnde in egressũ de Ecclesia cantatur antiphona: Pueri Hebræorum: & nos debemus esse pueri, id est innocentes: & debemus esse pueri Hebræorum, id est, transilientium omnia terrena, siue peccata. Postmodum * facit Ecclesia stationem in aliquo loco competenti: vt ibi cum deuotione & lætitia suscipiatur verbum Dei, id est, Christus, qui est verbum patris, susceptus est cum lætitia à pueritia in Hierusalem. In scripturis enim siue sermonibus est Christus: vnde ipse in Euangelio: Scrutamini scripturas: illæ enim loquuntur de me & est ipse dulcedo scripturæ. * Legitur autem Euangelium de Mat. 21. c. Cùm appropinquasset Iesus Hierusalem, &c. Misit duos de discipulis suis, dicens: ite in castellum, quod contra vos est: vnde alibi legitur: Misit discipulos suos septuaginta duos binos & binos, id est, habentes geminam charitatem Dei & proximi: Misit inquam, quærere asinam & pullum, id est, Iudaicum populum & gẽtilẽ: vt eos duceret in cœlestem Hierusalem. Et legitur ideò hac die: quia ibi de fructu passionis habetur.

Posteà cantatur: * Occurrunt turbæ cũ floribus & palmis, & nos similiter debemus ei occurrere cum floribus virtutum & palmis victoriarum. Palma enim significat victoriã, vnde: Iustus vt palma florebit in domo domini. Et secundum Greg. ex qualitate palmarum designatur proficiens vita iustorum: & est octaui toni, propter victoriam Christi in capite: & in membris, per quam peruenitur ad octauam resurrectionis. Deinde redeunte processione cantatur canticum puerorum, scilicet: Gloria, laus, & honor tibi sit rex, &c. per aliquos Ecclesiam ingredientes, præsertim per pueros: quia ingredientem Domino in sanctam ciuitatem Hebræorum pueri, &c. innocentes enim laudant eum. Et nota quod Theodulphus * Aurelianensis Epispopus apud Ludouicum Imperatorem Caroli magni filium, falsò à quibusdam suis æmulis accusatus, ab eodem est Andegauis carcerali custodiæ mancipatus. Cúmque in hac dominica iuxta domum in qua custodiebatur, processio transiret, ille fenestra aperta factóque silentio hos pulcherrimos versus à se editos, scilicet Gloria laus, & honor tibi sit rex Christe redemptor: cui puerile decus prompsit, osanna pium. Israëles tu, rex Dauidis, &c. præsente Imperatore cantauit, cui in tantum placuerunt, quod mox illum à vinculis absoluit, & Episcopatum sibi restituit, atque eos hac die in fine processionis cantari instituit. In egressu. * Ecclesiæ post canticum puerorum cantatur responsorium ingrediente domino in sanctam ciuitatem, quod est primi toni propter primam ætatem, quia soli Deo cantandum est. Rursus cantus puerorum, qui fit ianuis clausis, significat illud

illud quod cantus & occursus illorum puerorum significabat. Præfigurabat enim decursum & lætitiam Angelorum recipientium Christum in cœlum post resurrectionem, quam sibi & sequentibus se per suam sanctissimam passionem meruit aperiri: cuius quidem clausio Angelos non extra miserat, sed aditum hominibus non præbebat: & ideò pueri qui sua pueritate Angelos significant, intra ianuas clausas, quasi Domino venienti occurrentes ad aperiendum cœlum, vt eorum repararetur ruina, versis vultibus cum lætitia & clamore proferunt hymnum laudis eis, qui sunt extra, cum gaudio respondentibus, ipsos intrantes cum Christo in suum consortium receperunt. Hinc est quod in ingressu Ecclesiæ cantatur responsorium: Ingrediente Domino in sanctam ciuitatem, &c. Declarans hæc quæ dicta sunt, figurari per ea quæ fiunt. Cùm enim ibi fiat mentio de resurrectione: nam ibi fit mentio de palmis, quæ victoriam Christi de morte & diabolo significat: accipit Ecclesia factum illorum puerorum in signum præcedens eius quod iam dictum est, & factum
Luc.23. istorum in recordationem illius. Sanè ante cru-
cem & * in cruce rami virides infiguntur ad 8
notandum quòd omnem virtutum virorem à crucifixo habemus. Christus enim ramus viridis fuit, habens in se: & nos ab ipso omnem virorem virtutum. Vnde ipse dicit: si in viridi hoc faciunt: in arido quid fiet? In summa ergo dum
* processionem facimus Christum venientem 9
ad nos suscipimus: cum pueris obuiamus, si innocentiam seruamus. Oliuas gerimus, si pacis & misericordiæ operibus indulgemus. Palmas portamus si de vitiis & diabolo victoriam obtinemus. Virentes flores & frondes gestamus, si virtutibus exornamur. Vestimenta sternimus carni mortificantes. Ramos carpimus, sanctorum vestigia imitantes. Quòd processio ciuitatem vel castrum egreditur, ouanter ad crucem, & ad loca promontoria, siue eminentia vadens, recolit pueros Hebræos iuisse versus montem
Gala.6. Oliueti: innuens etiam quòd absit nobis gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Qui autem Pontifici extra vrbem, iuxta crucem, cum suis constituto occurrunt, & cum ipso ciuitatem ingrediuntur, accuratius agunt. Imitamur enim populum Israël & pueros eorum, qui extra ciuitatem Domino occurrerunt, & cum eo illam ingressi sunt. Hæc ergo magna processio repræsentat illam, quæ tali die facta est à turbis, & pueris Iudæorum cùm veniret Iesus Hierusalem, super asinam sedens. Significat etiam, quòd Dominus ad nos veniet: & ad æterna tabernacula nos ducet. Vel fortè recolit processionem filiorum Israël, qui hac die Iordanem siccis pedibus transierunt, & cum triumpho terram promissionis intrauerunt. Nec est hæc professio inter alias dominicales computanda. Hæc enim ipsa est præconium passionis: ille verò, sunt significatiuæ & rememoratiuæ dominicæ resurrectionis, vel ascensionis. Vnde rectius faciunt qui antè, quam tertia dicatur illas præmittunt. Hanc verò processionem post tertiam huius diei cum palmis celebrant. De
10 hoc sub ascensione dicetur. * Et quidem huic processioni lectio Zachariæ & Euangelium Ioannis rectè præmittuntur, quoniam ibi dominica processio prophetatur: hîc historia declaratur. In tractu infantes ad præconia inuitan-
11 tur. Passio in missa legitur. Benedicuntur * autem & distribuuntur rami, per sacerdotem: licet Christus eos nec benedixisse nec distribuisse legatur: tum quia Christus non honorauit eos: sed fuit ab eis honoratus, & ex eis: tum quia populus ille Iudæorum fecit hoc corporaliter & temporaliter, sed nos agimus hoc sacramentaliter, & spiritualiter ad effectum, qui in eorum benedictione exprimitur. Illi namque ferentes ramos, triumphum Christi nondum completum, sed tempore passionis complendum præfigurabant. Vnde non oportuit ramos distribui, vel benedici à Christo: quia nondum figura fuerat impleta. Ecclesia verò per tales repræsentat triumphum Christi iam completum secundum illud. Col. 2. Expolians principatus & potestates, transduxit confidenter: palam triumphans illos in semetipso. Quia ergo non solum ipse triumphator est: sed etiam per ipsius gratiam & sanctificationem triumphabunt omnes electi, conuenientes & benedictio ramorum, & distributio per sacerdotem, qui Christum repræsentat, debet expleri. Quare autem non fit festum de dicta asina sicut fit de cruce: dicetur in. vij. parte sub festo crucis. Post processionem sequitur statim Missa de passione Domini: quia debemus gaudere de fructu passionis, & compati: quia pro nobis passus est. Ibi enim est, vnde lætemur, scilicet de amore, quem ostendit nobis in cruce: & vnde tristemur, scilicet de peccatis nostris: quæ tot sunt quod propterea oportuit filium Dei pati. Venit autem decima
12 * luna siue die primi mensis, id est, ante sex dies Paschæ ad ciuitatem, in qua pateretur: vt esset in domibus Iudæorum: sicut præceptum erat in Exo. 27. c. & in Deut. Decima luna accipietis agnum, immolabitur autem agnus, quartadecima luna, id est, decimaquarta die primi mensis ad vesperam. Et dominus eadem hora agnum cum discipulis manducans, vbi legalis Paschæ decreta compleuit. Egressus est cum eis statim ad locum orationis, & circumspectis omnibus, cum iam vesperæ essent, exiuit in Bethaniam, cum duodecim discipulis. Nempè mysticè decima luna venit: quia populus Israëliticus decima luna egressus est de Ægypto: similiter per istum verum agnum, est data libera potestas populo Israëlitico, id est, videnti Deũ per fidem, exeundi de peccato, quod non fuit datum per Mosen: & virgam eius, id est per disciplinam &

sacerdo

sacerdotium legale. * In principio ergo missæ 13
reducens Ecclesia ad memoriam dominicam passionem incipit ab oratione dicens: Domine ne longe facias,&c.& est octaui toni,significans quòd per passionem venitur ad resurrectionem.
* Sequitur Epistola: Hoc enim sentite ad Phi- 14
lip.2.c. In qua ostenditur passio,& passionis fructus. Dicit ergo hoc enim sentite in vobis,quod est in Christo Iesu, id est, imitamini ipsum: vt sicut habuit charitatem, qua voluit pati: ita & vos habeatis charitatem, qua patiamini omnia tormenta temporalia:vt habeatis humilitatem quæ in Christo maximè fuit:mansuetudinem & patientiam & intellectum realem, vt sentiatis. Citò enim sentitur dulcedo Spiritus sancti, in corde quando est ibi: & hi quidem sunt fructus passionis, scilicet dulcedo in corde, & gloria. Quædam tamen Ecclesiæ legunt lectionem: Venerunt enim in Hierusalem. Exo.15.c. * Viso 15
autem hoc fructu fit homo patiens,quia generat patientiam consideratio fructus: & ideò sequitur responsorium, quod respondet Epistolæ in quo ostenditur, quomodo per passiones venitur ad gloriam:& dicuntur ibi tria: quare est tertij toni. Primum est: Tenuisti manu tua meam dexteram Domine:& confirmasti me in bono. Secundum est: In voluntate tua deduxisti me. Talis facit quicquid Deus vult. Tertium est: cum gloria suscepisti me. Primum, est causa crucis. Secundum, ipsa crux. Tertium, fructus ipsius, versus est: Quàm bonus Israël Deus: quando scilicet deducit suos ad passionem: vnde de B.Stephano legitur: Lapides torrentis illi dulces fuerunt. Posteà sequitur tractus: Deus, Deus meus respice in me, & quare me dereliquisti, &c. Et est secundi toni: quia ibi ostenditur passio, & fructus ipsius: vnde & titulus illius Psalmi est, pro sumptione matutina. Evangelium * de passione est,scilicet: Scitis, quia post 16
biduum Pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Mat.25.c. Et etiam offertorium scilicet: Improperium expectauit cor meum Deus,& miseriam, quod sumptum est de Psalmo 78. qui totus ex persona saluatoris orantis in passionis agone conscribitur: quasi diceret Ecclesia: Ex quo Christus tot passus est pro nobis peccatoribus, libenter patiar. Vnde dicit: Expectaui supple: quasi rem dulcem. Postcommunio de passione est, scilicet Pater, si fieri potest,&c. Mat.25.c. Et Marc.8.c. Et Luc.21.c. Et est octaui toni, propter rationem præmissam. In quibusdam Ecclesiis, dicitur in hac dominica & in diebus sequentibus præfatio de passione, prout dictum est sub quarta feria cinerum. Dicitur autē * hæc dominica in ramis palmarum, 17
eò quod tunc rami palmarum, si haberi possunt in processione, portantur. Dicitur etiam alibi dominica oliuarum: quia rami oliuæ portantur, quod fit ad repræsentandum filios Israël qui cum ramis palmarum & oliuarum venièti Domino obuiam exierunt. Sequens quoque septima major vocatur: eóque majus & prolixius
18 habet officium. * Dicitur etiam pœnosa quia tunc præcipuè debemus vitia nostra punire. Vel quia Dominus in ea laborauit: & pœnas sustinuit recreando: sicut & in prima mundi hebdomada creando, dicitur quoque indulgentiæ: quia pœnitentes in ea absoluuntur dicitur etiā san-
19 cta, quoniam in ea impij iustificātur. Hæc * autem Dominica in tribus priuilegiata est. Primò, quia illa die filij Israël intrauerunt terram promissionis, & Iordanem sicco vestigio transierunt: sic enim contingit, quòd eo anno tot dies fuerunt vsque ad Pascha, quot sunt ab hac dominica. Secundò, quia hac die veniens: Dominus de Bethania, cum honore maximo in Hierusalem susceptus est. Tertiò, quia eadem die Dñs à templo ementes & vendentes eiecit.

SVMMARIVM.

1 *Feria secunda Dominicæ in ramis, quid designet. Et eius officium. num. 2.3.4.*
5 *Passio Domini, non recipit benedictionem. & cur ita.*
6 *Passionem cantantium vices, variè mutantur. & num. 7.*

CAPVT LXVIII.

De secunda feria.

1 Secunda feria * ostendit causam passionis, scilicet in Christo humilitatem & patientiam: & in Iudæis crudelitatem & inuidiam: in Iuda cupiditatem & auaritiam: & est introitus quarti toni, propter famam crucis. Epistola verò sumitur de Esa. 50.c. In qua ostenditur principalis causa passionis Domini. Dominus Deus aperuit mihi aurem, scilicet ad intelligendum: & propter hoc dedi genas meas vellētibus,&c.
2 * In quibusdam Ecclesiis in hac & in tertiis feriis dicuntur duæ lectiones in missa: pro eo, quod Christi passio à lege & Prophetis prænuntiata fuit. In responsorio petit liberationem suam: Exurge Domine & intende,&c. versus: Effunde frameam & est tertij toni: quia virtute trinitatis liberamur ab inimicis. Framea est spata quasi fremia, vel quasi ferrea. In Evan-
3 gelio * verò, scilicet antè sex dies Paschæ: capit. ostenditur triplex causa passionis: & dicit ante sex dies Paschæ non ideò, quod sex dies futuri essent ante Pascha, sed quia ibi causa passionis ostenditur. In Iuda ostenditur causa cupiditatis, eò quod dixit: Vt quid perditio hæc, erat enim habens loculos: & ideò sic dicebat, vt nummos furaretur: vt habetur in Ioan. in Iudæis causa est inuidia: quia moti sunt in eum propter laudem puerorum dicentes: Si dimittimus eum sic: omnes credent in eum: & ideò quærebant interficere eum. In ipso verò Christo est fructificatio totius generis humani: vnde in Evangelio dicitur: Nisi granum frumenti, &c. In quibusdam tamen Ecclesiis in secunda feria legitur passio secundum Marcum, scilicet erat

Pascha

Pascha & azyma post biduum, &c. Et in tertia
feria dictum Euangelium secundum Ioannem,
scilicet ante dies sex Paschæ, sed primi magis
videntur historiam sequi: quia post biduum, id
est, post tertiam & quartam ferias: in quinta
feria Pascha, id est, agnus paschalis immolatus
fuit. Prætereà secunda dies creationis munda-
næ minus est cæteris ornata diebus. Nam cum
dixisset Dominus: Fiat firmamentum in medio
aquarum, non est additum: Et vidit Deus quòd
esset bonum in quo numerus binarius infama-
tur: quia primus ab vnitate degenerat, & diui-
sionem significat. Vnde in eo facta est aquarum
diuisio. Non est * ergo mirum, si hæc dies se- 4
cunda, quæ illam respicit minus cæteris in of-
ficio dominicæ mortis purpuretur insigniis. Sed
non est multum attendendum, vtrum in secun-
da vel in tertia feria legatur passio. Quia enim
quatuor Euangelistæ passionem Domini de-
scripserunt: idcircò secundum quemlibet eo-
rum passio legitur ex institutione Alexandri
Papæ: eo ordine, quo scripserunt. Nam die do-
minica legitur passio secundum Matthæum,
qui primus scripsit. Secunda vel tertia feria se-
cundum Marcum, qui secundus scripsit. Quarta
secundum Lucam qui tertius scripsit. Sexta fe-
ria, secundum Ioannem, qui vltimò. Mediola-
nenses non legunt passionem, nisi secundum
Ioannem: & in sexta feria. * Sane passionem le- 5
cturus, benedictionem non petit: quia in illa de-
scribitur esse sublatus, qui author est benedi-
ctionis: vnde non est à quo petatur. Legitur
quoq; sine luminaribus, quia illa morte extin-
ctus nuntiatur: quæ secundum Ioannem lux est
mundi & vt repræsentetur, quia eius discipuli
tunc quasi extincti sunt: quibus ipse viuens di-
xerat: Vos estis lux mundi. Non fertur etiam
incensum: ad notandum, quod tunc feruor de-
uotionis vel orationis, qui per incensum desi-
gnatur, in Apostolis tepuit, vel potius quasi ex-
tinctus fuit. Legitur etiam sine salutatione, siue
sine Dominus vobiscum: in detestationem salu-
tationis Iudæ: & sine responsione, non enim res-
pondetur. Gloria tibi Domine: quia in ipsa ex-
primitur, quod Christus fuit à suis separatus
per mortem corporaliter & spiritualiter, qui
metu mortis eo derelicto fugerant: & nulla glo-
ria sibi erat. * Non legitur etiam tota sub tono 6
Euangelij: sed cantus verborum Christi dulcius
moderantur, ad notandum quod dulcius verba
Christi in ipsius ore resonabant, quàm in ore
cuiuslibet Euangelistæ referentis: cuius verba
in tono Euangelij proferuntur. Verba verò im-
piissimorum Iudæorum clamosè & cum aspe-
ritate vocis: ad designandum quod ipsi Christo
asperè loquebatur. In fine tamen in quibusdam
Ecclesijs benedictio petitur, incensum porta-
tur: & sub Euangelij tono legitur: quia finita
est iam narratio passionis: & ex tunc omnia
verba sunt Euangelistæ narrantis, qui post
Christi mortem vsque ad resurrectionem con-
7 tigerunt. In aliis * tamen Ecclesiis finis passio-
nis quæ ad sepulturam pertinet, in tono legitur
doloroso, vt planctus mulierum de passione
Christi lamentantium designetur: de quo plan-
ctu dicit dominus in Euangelio: Filiæ Hieru-
salem, nolite flere super me, &c. & ad maio-
rem deuotionem & amaritudinem propter
Christi passionem in animis audientium exci-
tandum. Et legitur super nudum pulpitum:
prout sub feria sexta dicetur. In offertorio:
Eripe me petit liberari: sicut & in responso-
rio: & est quarti toni propter formam crucis.
In postcommunione: erubescant. petit per-
secutores suos confundi, & est primi toni, vt
sic in regione quiescentium gaudeat.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia Dominicæ in ramis, quid agat. & num. 2. 3. Et quotupliciter Ecclesia salutem suam in cruce consideret.*

CAPVT LXIX.

De tertia feria.

1 TErtia feria est similiter * de passione: quia
manifestè quærebant eum interficere: vt
habetur in Euangelio: Erat autem Pascha &
azyma post biduum, &c. Et quia Ecclesia con-
siderat salutem suam in cruce tripliciter, sci-
licet in amore, quem Dominus noster nobis
ostendit in cruce: & in imitatione crucis: & in
salute nobis data per crucem: ideò dicit in in-
troitu: Nos autem gloriari oportet in cruce
Domini nostri Iesu Christi, &c. ad Gal. vlt. ca.
Epistola verò est: dicit Hieremias: quæ est Hier. *Hier. 11.*
11. c. & habentur in eo verba Iudæorum de cru-
cifixione Christi: mittamus lignum in panem
eius, id est, ipsum, qui se dicit panem in ligno
crucis. Audierant, enim, quod ipse dixerat: Ego
sum panis viuus, qui de cœlo descendi: & hoc
erat dictum per lignum crucis, destruamus ip-
2 sum, vel doctrinam eius. Sequitur * responso-
rium: Ego autem, &c. Tertij toni propter tri- *Ioan. 6.*
plex meritum, quod ibi notatur: primum cum
dicit: Induebam cilicio, id est, non ostende-
bam eis deitatem: sed asperitatem humanita-
tis: & hæc fuit humilitas & sapientia. Aliud no-
tatur ibi: Humiliabam in ieiunio animã meam,
scilicet. Non reddendo malum pro malo: sed
etiam pro eis orabam: & hoc est tertium: vnde
dicit: Et oratio mea in sinu meo conuertetur,
supple, ex quo eis non prodest: quia non sunt
3 digni. * Euangelium verò Erat Pascha. Mar. 14.
cap. Est de passione, vbi dicitur, quod Dominus
crucifixus fuit hora tertia: & hoc dicit, vt osten-
dat eorum impetuositatem: quia ab hora tertia
linguis eum crucifixerunt, dicentes: Crucifige,
crucifige, non cessantes. In offertorio petit se
custodiri à diabolo, & à membris eius. Vnde
dicit: Custodi me de manu peccatoris, id est dia-
boli: & ab hominibus iniquis erue me: & est se-
cundi toni. In postcommunione: Aduersum me
ostendit

ostendit malitiam persequentium: & meritum patientium. Sequitur ibi:& in me psallebant, qui bibebant vinum, &c. Id est, filij diaboli, qui inebriabantur de calice Babylonis.

SVMMARIVM.

1 *Feria quarta Dominicæ in ramis, Christus venditus fuit à Iuda. Et eius diei tum significatio, tum officium. Et n.5.6.7.9 10.*

2 *Genu omne cur flectatur in nomine Iesu. & num.8.*

3 *Verba: omnis lingua confiteatur, cur intercepta fuerint in introitu Missæ quartæ feriæ Dominicæ in ramis.* 4 *Bosra ciuitas.*

11 *Sanguis à Christo quinquies exiuit.*

12 *Frixorium triplex.*

13 *Ieiunandum quinta feria Dominicæ in ramis, & quam ob causam.*

CAPVT LXX.

De quarta feria.

QVarta feria, est illa, in qua Dominus ven- 1
ditus * fuit à Iuda: quia non solum voluit pati pro nobis: sed etiam vendi, vt liberaret nos à venditione: quia primus parens vendidit nos diabolo, per esum pomi vetiti, vnde Esa. Gratis venundati estis, & sine argento redimemini. Similiter multi vendunt se diabolo per momentaneam delectationem: sicut Adam vendidit se pro esu pomi vetiti. Quarta ergo feria venditus est Sol iustitiæ, ad nostram salutem, & quarta feria formatus est Sol visibilis ad mundi lu-
cem. Orauit * autem Dominus, sicut habetur 2
in Euangelio huius diei flexo genu: & idcirco in introitu qui est Philip. 2. cap. inuitat Ecclesia vt in nomine Domini omne genu flectatur Cœlestium: quia eorum ruinam reparauit: Terrestrium, quia eos liberauit: Infernorum: quia eos eduxit de lacu, in quo non erat aqua: vt dicit Zacharias: & est tertij toni, propter tria quæ
inuitant ad flectendum genua. Sequitur: * Et 3
omnis lingua confiteatur: quia Dñs noster Iesus Christus in gloria est Dei patris: & sumitur de Apostolo. Veruntamen ordinator officij intercipit verba illa: Et omnis lingua confiteatur: eò quod Iudaica silet. Deinde sequitur lectio: Dicite filiæ Sion: ecce saluator tuus venit. Esa. 62. cap. Vbi habetur de mercede dicitur etiam ibi. Ecce merces eius cum eo, &c. Et dixerunt Angeli: Quosdam enim latuit incarnatio. Quis est iste, qui venit de Edon, id est de terra tinctis vestibus, id est membris corporis, quæ sunt vestimenta diuinitatis: sanguinis purpura tincta
de Bosra. * Bosra est ciuitas in Moab: & inter- 4
pretatur firma siue munita: hoc est de inferno: id est, de terrena habitatione: translatiua enim Bosra est Hierusalem: quam dominus quondam suo firmauit auxilio: sed facti Moabitæ, id est, ex patre diabolo, vestes reges tinxerunt purpura sanguinis. Respondit: Ego qui loquor iustitiam, & sum propugnator ad saluandum, & dixerunt: Quare ergo rubrum est indumentum tuum? quasi dicat: Quare cruentatus es pressura crucis, si tu iustitiam loqueris? At ille respondit. Torcular calcaui solus, scilicet pro omnibus, vt omnes liberarentur, & de gentibus non est vir mecum. Post lectionem verò cantatur
5 responsorium: Ne * auertas faciem tuam, &c. In quo orat ipse, vt per passionem veniat ad gloriam. Quia verò in agonia prolixiùs orauit: vt habetur in Euangelio: ideò sumitur offertorium, & postcommunio de Psalmo, qui intitulatur oratio pauperis cum anxiaretur: excepto versu responsorij, qui est: Saluum me fac Deus: quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Epistola est similiter de Esa. 53. c. Domine quis credidit, &c. In qua etiam describitur in eodem schemate, in quo ab Euangelista repræsentatur in passione, vbi, &c. Non est ei species, neque decor, & infrà, sicut ouis ad oc-
6 cisionem ducetur. Post * Epistolam sequitur tractus: & in solito modo, scilicet immediatè: & hoc ideò, quia Ecclesia arctiùs luget, quàm soleat, & se plangit: vt dictum est in quarta parte sub tit. de tractu. Tractus enim significat planctum, & ideò in tota. vj. feria non dicuntur, nisi tractus: responsorium verò est pœnitentium. Et quia Dominus non est ista die crucifixus: sed tantùm venditus: ideò non solum dicitur tractus, verumetiam & responsorium.
7 * Passio, quæ sequitur: Appropinquabat, &c. Luc. 22. c. Conuenit cum præcedentibus, in qua exprimitur consilium Iudæorum: Iudæ proditio: Domini passio. Postcommunio est: Potum meum cum fletu miscebam: potum, scilicet passionis, quando videlicet sudor eius erat, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Potest etiam dici, quod duo sunt nobis necessaria, scilicet oratio & patientia, secundum quod dicit Dominus: Orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Ad hæc quidem duo inuitamur
8 in introitu ad orationem: cum dicitur: In * nomine Iesu omne genu flectatur ad patientiam, exemplo Saluatoris de quo subiungitur: Christus factus est pro nobis obediens vsque, &c. Non est enim obediens, in tribulatione: nisi qui libenter tolerat. Duæ lectiones ideò leguntur, quia hac die Dominus traditus est pro duobus, & à duobus populis, & in quibusdam Ecclesiis ad vtramque genua flectunt: quia ab vtroque populo adoratur. Præterea, hac die sicut dicit Aug. consilium inierunt Iudæi quomodo Iesum dolo tenerent, & occiderent: & Iudas venit ad eos: & pacti sunt sibi pecuniam se daturos. Sicut ergo Ecclesia repræsentat in. vj. feria actus Iudæorum: ita & in quarta consilium eorum. Quidam autem legunt primò lectionem illā: Dicite filiæ Sion. Et posteà illam: Dñe quis credidit: alij verò è conuerso: Primi quidem attendunt solum illud, quod diximus, scilicet quòd venditio Iudæ, quæ facta fuit quarta feria, passionem Dñi precessit, de qua venditione fieri

 videtur

videtur sermo in illa lectione: Dicite filiæ Sion:
in illo verbo: Ecce merces eius cũ eo. Alij autẽ
* attendunt, quòd primus homo duas mortes 9
incurrit, scilicet carnis & animæ: & Christus
nos ab vtraque liberauit. Et quia mors animæ
mortẽ corporis præcessit: ideò prius legunt le-
ctionem illã, in qua agitur de morte animæ &
de liberatione ab ipsa. De morte agitur in illa:
Dñe quis credidit, &c. ibi: Omnes quasi oues
errauimus: & vnusquisque in viam suam decli-
nauit. De liberatione verò statim sequitur ibi:
Dñs posuit, in eo iniquitates eorum omniũ no-
strorum: & iterũ: Si posuit pro peccato animam
suam, videbit semen longæuum. Ad animam
etiam pertinet graduale vnicum habẽs versum,
scilicet: Ne auertas faciẽ tuam à puero tuo, id
est, ab eo, qui paruus & humilis apparet in ex-
perientia tribulationis. Sequitur * versus: Sal- 10
uum me fac, &c. Vsque non est substantia: Aquæ
enim, scilicet seditionis Iudæorum vsque ad
animam Saluatoris tollendam peruenerunt: &
illi qui erant limus profundi, infirmitati eius
præualuerunt. Sicut autem Saluator animã suam
posuit pro animarum nostrarum redemptione:
ita & corpus subiecit pro corporum redem-
ptione. Vnde in secunda lectione de ipsius cor-
pore agitur, sanguine proprio rubricato, vbi di-
citur. Quis est iste, qui venit de Edon, &c. Et
ibi: Quare rubrum est vestimentum tuum, &c.
Ipse respondit: Torcular, &c. Et quia de sola
miseratione passus est Dñs pro nobis: ideò pro-
pheta in persona Ecclesiæ lectionem illam con-
cludit, dicens: Miserationum Dñi recordabor:
laudem annuntiaui super omnibus, quæ reddi-
dit nobis Dñs Deus noster. Quia verò per quin-
que sensus corporis peccauimus: ideò sequitur
tractus: Dñe exaudi orationem meam, &c. Ha-
bens quinque versus, propter quinque vulnera
Christi, seu quia quinquies exiuit sanguis ab
eo. * Primò, in circumcisione. Secundò, in ora- 11
tione. Tertiò, in flagellatione. Quartò, in cruci-
fixione. Quintò, in lanceatione. Et in ipso tractu
genus humanum petit auxilium, & confitetur
defectum, quem ex peccato primi parentis in-
currit, cùm dicit: Quia defecerũt dies mei, sicut
fumus. Dies enim, est vita hominis: cuius nox
est mors: seu hæc vita est abbreuiata: & defecit
propter superbiam primi parentis, quæ per
fumum intelligitur. Et sequitur: Ossa mea, sicut
in frixorio confrixa sunt. Ossa, sunt vires inte-
riores vel fortes, quæ sunt Ecclesia, quæ carnes.
i. carnale sustentant. * Frixorium enim triplex 12
est. s. peccatorũ recordatio, proximorum com-
passio, futuri iudicij meditatio: in his frigitur
bonus homo. Clauditur autem tractus, sicut &
lectio in misericordia domini. Vnde vltimus
versus est: Tu exurgens domine, misereberis,
&c.* Hæc igitur. iv. feria priuilegiata est, quo- 13
niam leguntur in ea duæ lectiones, propter or-
dinandos in sabbato sequenti. Item, quia in ea
die Christus venditus fuit. xxx. denariis: sicut &
Ioseph. xxx. argenteis. Quia seruus non est su-
per Dñm: nec discipulus super magistrum xxvj.
dist. Quis dubitet, & quòd ab hac quarta feria
sumptum est, quòd semper in quarta feria ie-
iunare, & abstinere à carnibus, & carnalibus de-
sideriis debemus: & in memoriam venditionis
Christi hæc feria secundum locum obtinet,
post sextam feriam, per totum annum in ieiu-
niis pœnitentialibus.

SVMMARIVM.

1 *Cœna Domini quæ tractanda habeat.*

CAPVT LXXI.

De quinta Feria.

1 IN hoc * tractatu quintæ feriæ cœnæ Dñi
hoc ordine procedamus. Nam primò gene-
raliter dicemus aliqua de officio sequentium
trium dierum: posteà specialiter de officio hu-
ius diei. Et primò de introductione publicè
pœnitentiũ in Ecclesia & de sacramẽtis, quibus
hæc quinta feria specialiter insignitur. Secun-
dò, de triplicis olei consecratione. Tertiò, de
huius diei Missæ officio: vbi etiam agitur de
pedum lotione, & officio vespertino. Quartò,
de altarium denudatione: & tam de ipsorum,
quàm de pauimenti Ecclesiæ lotione: & de
corporis Dominici reseruatione: & de qui-
busdam aliis.

SVMMARIVM.

1 *Ecclesia luget tribus diebus passionis. & cur ita.*
2 *Feria quinta Dominicæ in ramis, matutinas vertit in tenebras. Et de eius diei solemnitate. num. 28. 29.*
3 *Campanæ cur sileant sexta Dominica in ramis: tribus diebus. & num. 5.*
4 *Signa cur fiant cum tabula, ad tenebras sextæ feriæ Dominicæ quadrag.*
6 *Horarum principia cur omittantur feria sexta Dominicæ in ramis. Item, alia multæ solemnitates circa legitimum Ecclesiæ officium. num. 7. 8. 9. 10.*
11 *Hominum tria genera per Christum saluata.*
12 *Threni Hieremiæ vnde dicantur.*
13 *Threnis cur inseratur alphabetum.*
14 *Hebraicarum literarum interpretatio.*
15 *Candelæ, in tenebris Dominicæ sextæ quadrag. cur extinguantur. & num. 16. Et quot accendantur. num. 17. Et quid illæ significent dissimili etiam numero. n. 18. 19. 20. 21. Et quid earum extinctio. n. 22. 23. 24. 26. Et quid de ea, quæ remanet cæteris extinctis. 27. n. 25. Clamor & benedictio post: Benedictus, in tenebris, quid significet.*

CAPVT LXXII.

De eadem quinta feria.

1 PRænotandum * autem est, quòd Ecclesia
luget tribus diebus: quia tot diebus fuit Do-
minus in sepulchro; sicut enim Ionas fuit in
ventre

ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ita & filius hominis fuit in medio terræ, &c. Quod synecdochicè dictum esse asserit Aug. Nam pars illa sextæ feriæ qua fuit in sepulchro, accipitur pro nocte,& die sextæ feriæ, & nox diei dominicæ similiter pro nocte, & die ipsius diei accipitur. Dies verò sabbati integra est,scilicet nox cum die suo, id est, spatium videlicet vigintiquatuor horarum. Est ergo sensus: Fuit ergo Dñs in sepulchro tribus diebus & tribus noctibus, id est, tribus temporibus, quorum quodlibet constat ex die nocte. Sic enim loqui consueuimus, quia si aliquis etiam minima parte alicuius diei fuerit in aliquo loco:dicimus eum ea die ibi fuisse. Fuit enim secundum ipsum quadraginta horis in sepulchro videlicet quatuor horis sextæ feriæ, & vigintiquatuor sabbati,& duodecim noctis diei dominicæ:quia quadrificum orbem morte transgressionis decem mandatorum mortuum viuificauit. Sed secundum præmissa, videtur, quòd triduana Dñi sepultura debeat celebrari sexta feria sabbato, & die dominica. Sed respondetur, quòd quia Dñs in nocte diei dominicæ resurrexit,noctem illam ad honorem resurrectionis solemniter celebramus. Vnde necesse est, quòd in quinta feria præueniamus & ita triduo,scilicet quinta & sexta feriis, & sabbato humiliationem Dñi in mœrore celebremus, quia & in quinta feria iam interuenerat nefarium commercium Iudaicæ proditionis. Quidam tamen cuilibet præmissorum trium dierum xxiv. attribuunt horas, volentes Christi defuncti exequias septuaginta duabus horis celebrare & tristitiam septuaginta duorum discipulorum meritò per hoc exprimere. * Sanè Ecclesia his 2
diebus tenebras colit & matutinas in tenebras finit: Primò,quia in luctu & mœrore est,propter Dñi passionem: & propter eius triduanam mortem exequias celebrat triduanas. Secundò, officium tenebrarum, significat non tam tenebras materiales, quæ fuerunt super faciem terræ dũ pendebat Sol iustitiæ in cruce. Fuit enim tunc eclipsis miraculosa non naturalis per tres horas: videlicet à sexta hora vsque ad nonam inclusiuè, quàm etiam spirituales, quæ in illo triduo in cordibus fidelium extiterunt. Tertiò, per hoc quòd tenebras colit tenebrarum primatus insinuatur, quia his diebus inceperunt præcedere dies: prout sub sabbato sancto dicetur.* In his verò tribus diebus silent campa- 3
næ,quia tunc siluerunt Apostoli, & prædicatores,& alij, qui per campanas intelliguntur. Sonus autem campanarum significat sonum prædicationis, de quo dicitur: In omnem terram exiuit sonus eorum. Non enim iam circuibant euangelizando vicos,& vrbes:sed hymno dicto exierunt cum Iesu in montem olueti. Quibus cùm Dñs dixisset: Ecce appropinquat, qui me tradet, præ tristitia dormitauerunt:& à laudibus conticuerunt. Vnde & à completorio siue à vespera, qua Dñs traditus fuit campanarum silentium inchoatur: A vespera autem qua Dñs traditus est, quando videlicet discipuli fugerunt, campanis silentium indicitur. Alij videlicet ad primam huius quintæ feriæ, & non vlterius pulsant campanis, fit tamen signũ cum tabula.
4 * Primò, ad significandum Christi humilitatem, qui se abscondit & vsque ad mortem & sepulturam se humiliauit. Ligni quidem vsus, humilior æris sono hoc ostendit,& inde Ecclesia orientalis vsum adhuc tenet lignorum:& vt populus humilior reddatur. Secundò per signũ tabulæ,terrorem accipimus. Tabula ergo percutitur quia magnus timor Apostolis à Iudæis incutiebatur. Tertiò,per lignum in ligno malleum,scilicet in tabula suspensum,intelligimus Christum qui est lignum plantatum secus decursus aquarum: qui in crucis ligno pependit: & pendens orabat & prædicabat dicens: Pater dimitte illis: quia nesciunt quid faciunt. Cum ligno autem tantum pulsant: quia tunc solus Christus prædicator habebatur: & solus torcular calcauit. Quartò, per tabulam ipsam, lignum fructiferum, scilicet Christum, per malleum, quo tabula percutitur, lignum præuaricationis
5 significatur. * Quintò, ideò campanæ & non signum tabulæ vel alterius huiusmodi silent: quia licèt maiora signa nostra, videlicet Apostoli à laude Dei in Christi passione siluerunt minora tamen signa, vt mulieres non siluerunt: imò secutæ sunt ipsum, vsque ad crucem.
6 * Principia quoque horarum, scilicet Deus in adiutorium: & fines, scilicet per dominum: & benedicamus: & huiusmodi dimittuntur, quia recessit, & à nobis ablatus est sacerdos, & Pastor bonus, qui est α & ω, id est principium & finis: qui etiam est summus sacerdos, & caput nostrum:& traditus impiis:nec est, à quo petamus quod intendat in adiutorium nostrum. Percusso namque pastore nostro, discipuli eius dispersi sunt. Sic ergo istud officium, quod caret principio & fine, quasi mortuum & viduatum videtur:quia & patres nostri viduati post mortem Christi fuerunt. Non dicitur etiam Gloria Patri: quia in Christi passione abscondita fuit fortitudo gloriæ ipsius Christi:& in eius morte trinitas visa est extincta:in cuius laude dicitur ille versus: De hoc etiam sub dominica de passione dictum est. Hoc etiam notatur in quibusdam Ecclesiis, in quibus his diebus duo tantùm cerei ante altare ardent, tertio extincto: prout sub ti. de Pascha dicetur. In his quoque tribus diebus salutatio non fit, quia Dñs vobiscum, non dicitur, vt videtur pestifera salutatio, per quam Iudas tradidit Christum dicens: Aue rabbi. Pax etiam non datur pro eo, quòd Iudas osculo tradidit Christum:& quia in duobus sequentibus diebus in altari non consecratur, nec dicitur, Pax Dñi sit semper vobiscum: nec, Dona

nobis pacem. In quibusdam tamen Ecclesiis
datur hodie pax, pro eo quod hac die sacra-
mentum sacramentorum scilicet Eucharistiæ
institutum est. * His quoque diebus fit offi- 7
cium humilius solito, propter domini humilia-
tionem & triduanam eius sepulturam, quam
celebramus. Verumtamen nocturnale officium,
per quod significantur prophetiæ propheta-
rum, alta voce & manifestius cātatur, quia Pro-
phetæ & alij sancti patres veteris testamenti
alta & aperta voce, quæ de Christo erant ven-
tura, prædixerunt: & quod Spiritus sanctus sibi
dictabat remota formidine nuntiarunt. Diui-
num verò officium, per quod Apostolorum præ-
dicatio figuratur voce demissa, & quasi sub si-
lentio cantatur, quia tunc Apostoli omnino ta-
cuerunt, aut saltem occultè prædicauerunt.
* Incipit autem tenebrarum officium: zelus 8
domus tuæ comedit me, id est amor vehemens
Ecclesiæ fuit causa, quare passus sum. Non di-
citur inuitatorium: ne inuitemur, sed potius per
silentium detestemur pestiferum Iudæorū con-
silium, & conuentum factum, vt Iesum caperent
in sermone: & eum morti traderent. Præterea
tunc Apostoli dispersi erant, qui alios ad do-
minum inuitare & conuocare consueuerant.
* Hymnus etiam laudis non dicitur: quia tunc 9
factus est opprobrium hominum & abiectio
plebis. Finis dominicæ orationis, quæ dicitur
ante lectiones, dicitur in silentio: pro eo quòd
de Euangelio sumitur. Nam tunc Euangelica
enuntiatio fugientibus Apostolis cessauit: &
est notandum, quòd Christus cuius est ipsa
oratio, uulsus à cæteris, & quasi in silentio ora-
uit: sed tunc fit sonitus per tactum ligni cum
manu: quia & Christus in ligno crucis pen-
dens, voce magna clamauit. * Non dicuntur 10
etiam in lectionibus. Iube Dñe benedicere:
nec tu autem domine quia recessit pastor &
sacerdos, qui gregi benedicere & misereri de-
bet: sed quia illum propter peccata amisimus,
ad hoc ad eum recuperare valeamus, admone-
mur per versum illum: Hierusalem, Hierusa-
lem, conuertere ad Dominum Deum tuum, qui
in fine lectionum dicitur: vt ad pœnitentiā con-
uertamur: nam post luctum gaudere possumus.
Per hoc autem quòd dicitur bis Hierusalem
arguitur duritia Iudæorum, & peccatorum, sicut
alibi in Euangelio Hierusalem, Hierusalem,
quæ occidis Prophetas, &c. Rursus per iube do-
mine, intelliguntūr ad prædicationem euntes:
Per tu autem: inde redeuntes. Ideò ergo neu-
trum dicitur, quoniam Apostoli, quos repræsen-
tant, qui lectiones legunt, his diebus fugerant,
vnde nec ad prædicationem missi sunt: nec qui
missi erant, sublato domino redierunt. Omnes
antiphonæ sunt de passione & compassione.
* In his etiam tribus noctibus nouem Psalmi, 11
nouem lectiones, & nouem responsoria diui-
sim per singula nocturna cantantur ad osten-
dendum, quòd Christus in infernum descendens
tria hominum genera, scilicet virgines, coniuga-
tos, & continentes inde rapuit: & ad Angelorum
societatem transvexit, quæ tria genera in Euan-
gelio distinguuntur per eos, qui in mola, & per
eos qui in agro, & per eos qui in lecto sunt, Tria
ergo hominū genera, scilicet qui fuerunt in le-
ge naturali, & in tempore legis, & prophetarū,
per tria nocturna recolim⁹: & sicut illi per mor-
tem domini in tribus societati sunt, nouem or-
dinibus Angelorum, scilicet in actionibus, co-
gnitionibus, & gaudiis: ita per tres noctes do-
minicæ sepulturæ nouem Psalmi nouem le-
ctionibus, & nouem responsoriis subduntur:
Psalmi enim ad actiones, lectiones ad operum
Dei cognitionem, responsoria verò ad gaudiū,
& ad cantum pertinent Angelorum. Cæterùm
tres primæ lectiones, vel in quibusdam Eccle-
siis sex, sunt de threnis Hier. deflentis captiui-
tatem populi sui: non solùm Babylonicam: sed
etiam Romanam quam incurrunt propter pas-
sionem domini: & ideò dicuntur lamentabiliter
in personam sanctorum de Iudæis, qui deflent
casum gentis suæ. Sicut enim ille deplorauit
mortem Iosue, regis occisi in futuram destru-
ctionem gentis: ita & nos deploramus mortem
& passionem Christi regis nostri. In fine autem
lamentationum dicit idem Hiere. spiritus oris
nostri Christus Dominus captus est in peccatis
nostris. Aliæ verò tres sunt de expositione Psal-
mi tractantis de passione: & ideò voce depressa
leguntur tres vltimæ de Epistola Pauli. 1. ad
Cor. 11. Conuenientibus nobis in vnum, &c. vbi
ostendit Apostolus, quomodo debet cœna do-
mini sumi. Ex quibus sex lectionibus apparet,
quòd Prophetæ præuiderunt Christum occi-
dendum: & Apostoli docent occisum. Dicuntur
12 autem threni, id est * lamentationes, à threnato
monte, vbi lamenta animarum, quæ ibi pu-
niuntur, sæpè audiri dicuntur. Inde etiam dici-
tur threnum, quod est plenum lamentationis &
funeris. Dicuntur etiam threni: quia semper tres
versus post vnamquamque literam Hæbraici
Alphabeti sequuntur: quod Alphabetum totum
per ordinem in illis lamentationibus ponitur.
13 * Primò, quia mos fuit Hebræis illud ponere
in eorum cantibus, siue luctus siue lætitiæ ali-
cuius rei multum notabilis: prout patet in vlt.
cap. Prouerbiorum: Mulierem fortem, &c. & in
quibusdam aliis locis, prout habetur in proœ-
mio libri regum. Secundò, quia sicut dixit Hier.
in eodem proœmio & in prologo Bibliæ ver-
sus, quibus dictæ literæ ante ponuntur in la-
mentationibus Hiere. incipiunt in hebræo ab
eisdem literis. Tertiò, vt per hoc notetur cæ-
citas & duritia Iudæorum, qui res tanquam al-
phabetum notissimas, videlicet passionem filij
Dei intelligere, & credere nolunt: dicente pro-
pheta: Miluus in cœlo, turtur, & ciconia cogno-
uerunt tempus aduentus sui: Israël autem me

non

noſt cognouit:& populus meus non intellexit.
* Quartò, quia interpretationes litterarum ip- 14
ſarum maxima ex parte continent, ſententiam
verſuum quibus anteponuntur. Circa quod no-
tandum, quòd Aleph, interpretatur doctrina.
Beth, domus. Gimel, plenitudo. Daleth, tabu-
larum ſeu ſcripturarum. Et hæc ſiquidem eſt
prima connexio literarum ipſarum:vbi dicitur,
quòd doctrina Eccleſiæ,quæ eſt domus Dei, eſt
in plenitudine ſcripturarum.He,iſta:Vau & zay
hæc. Beth,vita: hæc eſt ſecunda connexio: vbi
dicitur,quòd iſta & hæc doctrina, quam prædi-
ximus eſt vita quam viuimus. Thet, bonum:
Ioth principium: hæc eſt tertia connexio: vbi
dicitur, quòd bonum eſt principium per ſcrip-
turas, quaſi per ſpeculum ſaltem in ænigmate
agnoſcere Dominum. Caph, manus. Lamech,
cor vel diſciplina:hæc eſt quarta connexio, vbi
dicitur, quòd in vtero cordis diſciplina exigi-
tur,quia nihil facere poſſumus,niſi quæ facien-
da erunt, agnouerimus. Mem, ex ipſis. Num,
ſempiternum.Samech,adiutoriũ:hæc eſt quinta
connexio, vbi dicitur quòd ex ipſis ſcripturis
eſt nobis ſempiternum auxilium. Ain, oculus.
Phe,errauit. Sadech iuſtitia vel conſolatio:hæc
eſt ſexta connexio,vbi dicitur quòd ſæpè dicta
ſcriptura, eſt oculus errantibus, & conſolatio.
Caph, aſpice ſuper. Res, caput. Sin,ſuper vul-
nus. Thau, ſignum vel conſummatio: hæc eſt
ſeptima connexio,vbi etiam in numero fit my-
ſticus intellectus, vbi dicitur:Aſpice in ſcriptu-
ra contineri caput noſtrum, à quo habemus
medelam ſuper vulnera, & ſequimur conſum-
mationem,id eſt, vitam æternam. Sic ergo Sal-
uatoris exequiæ celebrantur, vt in modico api-
ce, ab aliorum defunctorum exequiis diſtare
videantur. * Conſequenter candelæ & lumen 15
extinguuntur:nam hæ tenebræ tribus noctibus
celebratæ, ſignificant tenebras quæ tribus ho-
ris fuerunt Chriſto in cruce pendente: vel ideò
tribus noctibus lumen extinguitur,quia verum
lumen triduo iacuit in ſepulchro. Circa quod
aduertendum eſt, quòd quidam accendunt ſep-
tuaginta duas candelas,quidam vigintiquatuor,
quidam quindecim,quidam duodecim,quidam
nouem, quidam ſeptem:& ſecundum quoſdam
non eſt numerus certus:omnes tamen non ſine
myſterio agunt. * Septuaginta duæ candelæ 16
quæ extinguntur, deſignant ſeptuaginta duos
diſcipulos, quorum prædicatio in morte Chri-
ſti penè extincta eſt:ſignificãt etiam quod Do-
minus ſeptuaginta duobus horis iacuit in ſe-
pulchro per ſynecdochen intellectus: vel tot
accenduntur, propter. lxxij. nationes ſeu ge-
nera linguarum. * Viginti quatuor candelæ ac- 17
cenduntur. Primò, quia Sol iſte, qui mundum,
xxiv. horis diei & noctis illuminat, ſignificat
Chriſtum verum Solem, qui extinguitur, quia
Chriſtus occubuit veſpera paſſionis: & tene-
bræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram.Secun-
dò, dies cuius maius lumen Chriſtus eſt: nox
verò cuius minus lumen Eccleſia eſt:luminaria
ſunt Apoſtoli, & alij viri Apoſtolici: qui ſunt
quaſi.xxiv. horæ,quæ diei Chriſto,& nocte Ec-
cleſiæ famulantur. Vigintiquatuor luminaria er-
go extinguuntur, quia Apoſtoli in vnoquoque
die per xxiv. horas latuerunt. Tertiò, vigin-
tiquatuor candelæ deſignant verſum:Gloria Pat.
&c. qui in nocturnis feſtiuitatum vigintiqua-
tuor vicibus ſolet dici.Primò poſt, Deus in ad-
iutorium:ſecũdò, poſt inuitatorium:tertiò,poſt
hymnum nouies in Pſalmis trium nocturno-
rum:ter in reſponſoriis,& Te Deum laudamus:
quaſi Gloria Patri eſt. Iterum, ad laudes ſemel
poſt, Deus in adiutorium, quinquies in Pſalmis
ſequentibus, ſemel in Hymno, & ſemel poſt,
Benedictus. Verſus enim ipſe hoc officio tace-
tur,vt præmiſſum eſt:quia ille,in cuius laudem,
dicitur in ſepulchro iacet: ideóque viginti-
quatuor candelæ ad hoc deſignandum extin-
guuntur, vel ſignificant. xij. Apoſtolos,in quo-
rum honore toties dicitur Gloria Patri in no-
cturnis,prout dictum eſt in proœmio.v.partis.
18 * Quindecim candelæ ſignificant.xij. Apoſto-
los,& tres Marias,quæ ſequebantur Dominum,
quæ extinguuntur,quoniam tunc omnes laudes
Dei tacuerunt. Apoſtolis tamen fugientibus,
ipſæ Mariæ:quia minus timebant, circa Chri-
ſtum quoad poterant verſabantur,vnde legitur:
Pelli meæ,conſumptis carnibus,adhęſit os meũ: *Iob. 9.*
& de.ſunt tan.le.c.dẽ.meos. labia,id eſt,mulie-
19 res,quæ ſunt quaſi pellicula circa dentes.* Vel
quatuordecim ex illis candelis ſignificant qua-
tuordecim articulos fidei, quorum extinctio,
ſignificat extinctionem fidei factam in fuga
Apoſtolorum: extinctio verò vltimæ candelæ
20 ſignificat mortem Chriſti. * Duodecim can-
delæ accenſæ, repræſentant duodecim Apoſto-
los,quæ extinguuntur,ad notandum quòd Apo-
ſtoli tunc ſiluerunt & fugerunt,& penè extincta
21 eſt fides in eis. * Nouem candelæ ſignificant
genus humanum, quod per peccatum ſe à no-
uem ordinibus Angelorum, & à vera luce ex-
22 cluſit. * Septem candelæ ſignificant gratiam
ſpiritus ſeptiformis, quæ in cordibus diſcipu-
lorum penè fuit extincta. Vbi verò non obſer-
uatur certus candelarum numerus,ſed quilibet
laïcus pro velle candelam apponit, huiuſmodi
candelæ ſignificant Prophetas, & alios ſanctos
patres, qui Chriſtum venturum lumen noſtrum
prænuntiantes & verba ſalutis prædicantes, di-
uerſis pœnis vexati mortui ſunt & extincti.
Porrò omnes candelæ non ſimul, ſed vna poſt
aliam extinguuntur, qu.. diſcipuli non ſimul à
Chriſto, ſed ſucceſſiuè vnus poſt alium diſceſ-
23 ſerunt. Alia etiam ratio iam ſequitur. * Qui-
dam extinguunt eas poſt ſingula cantica,vſque
ad plenam extinctionem: figurantes quòd ſin-
gulis canticis ſiue Pſalmis mœſtitia decidimus,
quia verus Sol occubuit, gaudiúmque noſtrum

in luctum est conuersum. Iuxta illud: Cecidit
corona capitis nostri, conuersus est in luctum
chorus noster. Alij in tribus vicibus eas extin-
guunt: recolentes triduanam Dñi sepulturam.
† In quibusdam quoq; Ecclesiis candelæ qua- 24
dam manu cerea extinguuntur: quæ significat
Ma. 26. manũ Iudæ: de qua Dñs dixit: Qui intingit ma-
num mecum, &c. Quæ fuit quasi cerea, id est, ad
malũ flexibilis: per quam Christus rex noster, &
vera lucerna, traditus fuit: & quantum in illo
fuit extinctus. Cãdela autem, quæ in medio est,
non * extinguitur: sed in fenestra vel arca ac- 25
censa seruatur occultè: vt posteà reueletur, &
Ecclesiam illuminet. Nempè candela ipsa sub
eis lumẽ occultatũ significat. Primò, fidem, quæ
in sola virgine remansit: per quam posteà om-
nes fideles docti & illuminati sunt. Secundò,
significat Christum qui licet videretur secun-
dum carnem extinctus, tamen secundum diui-
nitatẽ, quæ illis erat occulta, viuebat: & posteà
resurgens cum luce clarissima se suis discipu-
lis manifestauit. Tertiò, occultati luminis, quod
videbatur extinctum, reuelatio: notat fidei illu-
minationem in Apostolis, & aliis, in quibus tunc
penè extincta erat. Quartò, notat fidẽ post infi-
delitatem. Quintò not. quòd ignis Spiritus san-
cti, qui infidelibus videtur extinctus: iterum re-
lucescet in eisdem. Sextò luminis renouatio,
significat noui testamenti renouationem. † Sep- 26
timò, luminaria successiuè vnum post alterum,
extinguuntur: & vnum quasi penè extinguitur,
quia absconditur, & posteà reuelatur. Ad notan-
dum, quod peruersi vineæ cultores, & genera-
tio praua nuntios patris, videlicet Prophetas,
per varia tempora completo suo ministerio
prophetiæ occiderunt: & tandem patris hære-
dem, quem in sepulchro positum lumine oc-
cultato figuramus cuius luminis reuelatio, est,
resurrectionis eius manifestatio, & commemo-
ratio. Sanè candela quæ vltima extinguitur, est
maior cæteris, secundum quosdam: & signifi-
cat Christum qui fuit Dñs prophetarum: se-
cundum alios verò vbi non est maior cæteris si-
militer significat Christum qui reputatus est
vnus ex prophetis, & vltimus extinguitur: quia
nullus post eum apud illos propheta surrexit,
sed extinctus eis perfidiæ tenebras dereliquit.
Et ad canticum Euangelicum candela ipsa ex-
tinguitur, quia Christus euangelizans occidi-
tur. Et attende, quòd in hoc officio pastoris ef-
ficia, vt capitulum subticeatur, quia pastores
dispersi fuerant: versus tamen, quod est mino-
rum officium, non omittitur: quia discipuli mi-
nus cogniti videbantur. Vnde & hoc officium
triduanum potius à minoribus celebratur in
typo minorum discipulorum, & mulierum, qui
Dñm sequebantur. † Vociferatio ad benedi- 27
ctus & tumultus popularis, qui tunc fit, concre-
patio est Iudæ proditoris, & tumultus cohor-
tis, quam cum gladiis & fustibus Iudas contra
Christum adduxit: vel cæci discipuli salutatio
dicentis, Aue rabbi. Tertiò canticum ipsum
tunc alta voce dicitur, ad notandum, quòd mul-
ti interfecto Antichristo gaudebunt. Clangor
canentium Κύριε ἐλέησον est tumultus Dñm
persequentium, & eum ironicè adorantium,
vel significat lamenta sanctarum mulierũ, quæ
sequebantur Dñm, quæ legũtur posteà lamen-
tari sedentes contra sepulchrum: τρόποι verò,
id est, versus illi, qui in illis qui tribus noctibus,
cum Κύριε ἐλέησον & Domine miserere: quasi
lamentabiliter cantantur, significant lamenta-
tiones & dolores mulierum, de cognatione sua:
quæ à Galilæa fuerant secutæ Iesum, inter quas
erant Maria Magdalena, & Maria Iacobi, &
Maria Salomæ, plorantes iuxta sepulchrum.
28 † In quibusdam Ecclesiis tropis cantatis, pro-
cidentes ad terram, dicunt in tenebris sub si-
lentio: Miserere mei Deus: & collectum: Res-
pice quæsumus Domine: in quo timor Aposto-
lorum in occultis notatur. Posteà fit cum manu
vel alio quodammodo sonitus ante luminis
reuelationem, qui sonitus repræsentat terroris
eorum incussionem, vel ex tumultu cohortis,
vel ex terræ motu: in quibusdam tamen Eccle-
siis ignis nouus de lapide producitur, quia per
Christum mediatorem nostrum nobis Spiritus
29 sanctus infunditur. † Ab hac quoque die vsque
ad octauam Pente. in quibusdam Ecclesiis offi-
cium B. Mariæ omittitur, vt memoriæ atque
reuerentiæ passionis & resurrectionis: de qui-
bus in Ecclesia hoc tempore agitur ardentius
insistatur. Cùm enim honor & obsequium spe-
cialiter hoc tempore Christo eius nato in no-
stra humanitate passo & glorificato impensum
redundet, in ipsam matrem, nulla quidem sibi
fit iniuria ipsum officium omittendo. Omitti-
tur etiam officium mortuorum: quia cùm re-
cordatio beneficiorum Christi præcipuè,
quæ ipse passionis & resurrectionis suæ tem-
pore contulit, omnem nostrum affectum & in-
tellectũ requirat. Proinde Ecclesia illud solum
officium, quod ad ipsum Christum spectet, in
quo de eius passione & resurrectione agitur, eo
tempore agit, vt sic non ad plura dispersa, ad
vnum duntaxat vehementius occupetur. Nec
per hoc defuncti qui sunt in purgatorio dis-
pendium patiuntur, quia cùm sint nobis per
charitatem vniti, beneficia nostra secundum
quod meruerunt, participantur ab eis: nec ex-
pressius memoria pro illis fieri posset, quàm
agendo memoriam de morte & resurrectione
Christi, per quam à pœnis liberati expectant.
Extra Ecclesiam tamen vtile est ipsa officia
dicere.

SVMMARIVM.

1 *Officium diurnum feriæ quintæ Dominicæ quadragesimæ, & eius forma, etiam sunt num. 3.*

2 *Remedia duo contra peccatum.*

4 *Pœni*

4 *Pœnitentes cur admittantur in Ecclesiam sexta feria Dominicæ in ramis. & n. 5. 6.*

CAPVT LXXIII.

De diurno huius diei officio.

SEquitur de diurno † huius diei officio vi- 1
dere. Et quidem hæc quinta feria insignitur
sacramentis: tum ab Ecclesia, tum à Domino
institutis: in qua die primò pœnitentes in Ec-
clesia introducuntur, qui in capite ieiunij, de
ea eiecti fuerant. Vnde in canone Inno. ita le-
gitur: De pœnitentibus verò, qui siue ex grauio-
ribus omissis, siue ex leuioribus pœnitentiam
egerunt, si nulla interueniat ægritudo: quinta
feria ante Pascha eis remittendū Rom. Ecclesiæ
consuetudo demonstrat. Primò ergo, de pœni-
tentium introductione in Ecclesiam, dicturi, ali-
qua de ipsorum eiectione præmittamus. Si qui-
dem misericors & miserator Dn̄s, cuius miseri-
cordiæ non est numerus: sicut in Psalmo habe-
tur: misericorditer semper agens & peccatorū
salutē sitiens, per huius mundi pelagus pericu-
losè nauigantibus & quandóque fluctuantibus
inter alia multa remedia specialiter duas naues
siue tabulas parauit. Prima est baptismus. † Se- 2
cunda pœnitentia, sicut Apost. ait ad Eph. & qui-
dē cùm pœnitētes de Ecclesia eiiciuntur, repræ-
sentant exilium & eiectionem Adæ & Euæ de
Paradiso propter esum pomi. Peccatores ergo
de Ecclesia eiicimus, & eiectis pœnitentiam
septennem, aut aliam pro criminum qualitate
imponimus: & eiecti per septem hebdomadas
extrà morantur: quia genus humanum in Adam
lapsum iudicio Dei in hoc exilio septem mil-
libus damnatur annorum. Maria quoque lapsa,
septem diebus extitit extra castra: Forma eie-
Nu. 12. ctionis habetur in concilio Agaten. Eiectionem
verò Cain à facie Dn̄i, repræsentat Ecclesia
excommunicando viros sanguinum, præcipuè
cum candelis extinctis, quia & ille & isti spiri-
tum vitiis extinxerunt, quæ candelæ in prola-
tione anathematis debent proiici, & pedibus
conculcari, nec vlterius debent ad aliquē vsum,
sicut nec sal infatuatum assumi. Eiecti ferunt
candelas in manibus, ad significandum, quòd
pro opere quo primi parentes porrexerunt
manus ad pomū vetitū, apposita est ignea rom-
phæa in Paradiso. Claudūtur corā eis fores Ec-
clesiæ in signum aditus Paradisi quondam ob-
Gen. 4. clusi. Quòd de loco ad locum † vadunt, siue in 3
Iob. 42. exilium mittuntur, significat, quòd Cain post
mortē fratris profugus & vagus fuit super ter-
ram. Quòd ciliciis & laneis vtuntur de Iob tra-
ctum est: qui pœnitentiam in fauilla & cinere
agens, sacco se operuit: & de Niniuitis qui si-
militer fecerunt. Cilicium quoque portant, in
signum pellicearum tunicarum Adæ & Euæ
Ioan. 3. Io. etiam habitum recolentes. Carcer pœniten-
Gen. 41. tiæ à Ioseph initiū habuit. Quòd comā & bar-
Iob. 2. bam nutriunt, tractum est de Ioseph, cui in car-
Gen. 3. cere posito, ista excreuerunt. Quòd iacent, aut
sedent in terra: sumptū est de Iob, qui in ster-
quilinio sedit: in terra etiā comedunt, quasi ipso
facto dicant: Maledicta est terra in opere tuo.
Non dicitur eis, Aue: quia nondum erat mutatū
nomē Euæ. Quòd pedes nudant, nuditatem re-
præsentant Adæ. Quòd ieiunantes, quòd indi-
gent ornatu gloriæ, quòd baculis vtuntur, tra-
ctum est de Iacob, qui peregrinans in baculo *Gen. 32*
Iordanē transiuit. In his etiam omnibus inuitan-
tur ad humilitatem & purgatoriam confessio-
nem: & tam peccatorum, quam æternæ pœnæ
meditationem. & quòd sint memores suæ pere-
grinationis. Namque eiiciuntur de Ecclesia, & *G*
post eos cantatur: In sudore vultus tui vesceris
pane tuo, hoc ideò fit, vt videntes Ecclesiā pro
eis esse confusam, magis ac magis confunda-
tur in vestimentis quippè sordidis & extern
crinium & barbæ, multiplicatio miseriæ pe
torū insinuatur, quasi dicat ipso facto iniqui
tes meæ multiplicatæ sunt super capillos ca
pitis mei. Quòd in terra iacent eis, æternan
damnationem ad memoriā reduci: quasi dicant
Dn̄e perdes omnes qui in terrā descenderunt
id est, qui dediti sunt terrenis, nisi resipiscant
Quòd de loco ad locum cum baculo vadunt
eis ad memoriam peregrinationem suam redu
cit, qui per peccatū recesserunt à Deo, in bacu
lo enim intelligitur correctio, & consolatio, &
sustentatio, quasi dicant: Virga tua & baculus *Ps. 22.*
tuus ipsa me consolata sunt: est autem baculus *Mar. 4.*
cubitalis, quia in qua mensura mensi fuerint,
4 remetietur eis. † Sed quæritur quare hac die
pœnitentes in Ecclesiam introducuntur? Res-
pondeo in quinta feria Deus creauit pisces &
volucres: pisces, in aquis reliquit: volucres, in
aëra leuauit, iuxta illud: Magnæ Deus potentiæ,
qui ex aquis, &c. partim remittit gurgiti, scilicet
pisces: partim leuat in aëra, scilicet volucres.
Per pisces intelliguntur cupidi, auari, & luxu-
riosi, qui in fluxu cupiditatū huius mundi dele-
ctantur. Volucres sunt spirituales, qui in spiri-
tualē conuersationē quasi in aëra leuantur. Pœ-
nitentes igitur in quinta feria in Ecclesiam in-
troducuntur, & quasi segregati à malis & ab hu-
ius mūdi deliciis, in cœlis animo conuersantur.
Præterea in fine quintæ ætatis, quam hæc quin-
ta feria significat, Ioan bap. pœnitentiā prædi-
cauit: & Dn̄s noster venit in mundum, peccata
absoluens: prout in prima huius diei oratione
5 dicitur. † Rursus in hac die institutū est sacra-
mentum sacramentorum, scilicet corporis &
sanguinis Dn̄i, cùm Dn̄s vetus finiuit test. &
nouū inchoans, panem & vinum in corpus &
sanguinem suum transsubstantiauit quod est sa-
cramentum misericordiæ. Quia ergo Christus
solus de misericordia crimina tollit, vt præmis-
sum est, ideò pœnitentes hac die recōciliantur,
quia hac die misericordiæ consecrauit sacra-
mentum: & inde est quòd Missa huius diei so-
lemniter cantatur: vt ibi dicetur. Meritò igitur
hac

hac die, quæ tota in remissionem peccatorum consecrata est pœnitentes recōciliantur ad percipienda corporis & sanguinis Dñi sacraméta. Decuit itaque hoc sacramentū sacramentorum in fine instituti quintæ feriæ adueniēte sexta feria: eò quòd in fine quintæ ætatis, & in primordio sextæ, lex finem, & Euangelium sumpsit exordium. † Præterea, hac die absoluuntur, 6
quia in ea die Christus fuit captus & ligatus, quæ ligatio absolutionē nostrā operata est. Hac etiam die Christus lauit pedes discipulorum suorum: vt pedes & affectus nostros lauet, id est, soluat à peccatis. † Forma verò reconciliatio- 7
nis est hæc. Exit Pontifex ad patentes Ecclesiæ, vbi iacent pœnitentes prostrati in terra, & vos vice Christi vocat ad timorem Dñi dicens: Venite. ve. ve. filij audite me, timorem Dñi [illegible] ebo vos. Hanc esse Christi vocem probat ti. [illegible]almi 18. de quo sumitur qui talis est Psalmus Dauid cùm mutauit vultum suum coram Abimelech. Abimelech interpretatur patris mei regnum, per quem Iudæos accipimus: coram quibus verus Dauid mutauit vultum suum, id est, sacrificandi ritum & ferebatur in manibus, quando panem & vinum dedit discipulis, dicens: Hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus: quod quidem hodie factum est. Dicens ergo Pontifex vicarius Iesu Christi venite pœnitentes: inuitat ad corporis sanguinísque conuiuium. Proinde, pro eis orat, genua flectit, eos admonet, eósque reconcilians in Ecclesiam introducit. Illud etiam notabile est, quòd vndique ianuæ Ecclesiæ patent: ad notandum venientes ab austro vel ab aquilone, id est, iustos & peccatores, quando accedunt ad misericordiā, non esse prohibendos, & à Pascha in antea patebunt, eò quòd in octaua nostræ resurrectionis nullum erit improprium peccatorum electis. Illud quoque notabis, quòd pœnitentes in Ecclesia recepti, crines & barbam, quam nutrierant deponunt: & se vestes mundas & cultiores depositis pœnitentialibus induunt, à Ioseph capientes exemplum, qui de carcere ductus tonsus & lotus est, & vestibus decoratus: per hoc quoque innuitur, quòd deponentes multitudinem peccatorum, induunt vestimenta virtutum. *Gen. 41.*

SVMMARIVM.

1 *Oleum consecratur sexta feria Dominica in ramis, idque tripliciter.*
2 *Oleum tripliciter consecratur, & de cuiusque proprietate.*
3 *Oleum infirmorum, quomodo consecretur. Et quare. num. 5. 6. 7. 8.*
4 *Oleum chrismatum.*
8 *Olei chrismatis consecratio.*
10 *Chrisma ex quibus conficiatur, & qualiter, quaque solemnitate. n. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Et quid mysticè sonet illa celebritas tanto apparatu. num. 18.*
19 *Oleum benedictum, salutatur. Et quoties, & quorsum.*
20 *Episcopus ter exhalat in ampullam olei benedicti, & cur idipsum.*
21 *Oleum catechuminorum. Et eius vsus duplex. num. 22. 23.*

CAPVT LXXIV.

De eadem quinta feria.

1 HÆc etiam quinta feria † secundo loco tripartitum oleum consecratur, quoniam hodie agnus Dei ad victimam, scilicet vesperam immolabatur, de cuius sanguine vterque postis & superliminare domorū in quibus erat edendus, liniebatur: vt hoc signo viso exterminator Ægypti domos sacri conuiuij præteriret intactas: in quo figuratum est quòd si frontibus nostris vnctione chrismatis quasi sanguine Christi qui vnctus interpretatur, signum crucis imprimitur: diabolus in domibus animarum nostrarū nullā nocendi habet potestatē. Rectè ergo, qua die illud figuratiuū agebatur, significatū solemniter celebratur. Sed diceres: Consequens igitur esset, vt hac die pueri confirmentur, id est, in frontibus chrismate sacro signentur. Respondeo. S. Ecclesia illū, in quo passus est Dñs, luctui dedicauit: & solemnitatis & conuiuij gaudiū in diē tertium, quo resurrexit Dñs reseruauit, & tunc demum pro recuperata salute animarum, quæ est patrata in sexta feria, & pro futura corporum resurrectione, quæ donata est nobis in Ecclesia Paschalis agni conuiuiū celebremus dicentes: Pascha nostrū immolatus est Christus, itaque epulemur. Sumētes ergo illud: vnde postes nostrarū frontiū signare debemus: rectius ab ipsa significatione vsque ad conuiuiū Paschale cessamus, vt tunc submerso Pharaone transeuntes per mare rubrū signantes domos contra exterminatorē Paschale conuiuiū celebremus. Sed diceres, cur itaq; in sabbatum chrismatis consecratio non differtur? Respondeo, quia ab hac quinta feria vsque ad vesperā sabbati, à Missarū solemniis, vacamus: ipsum autem chrisma non nisi intra Missarum solemnia fas est consecrari: sed ante Missam baptismū conuenit celebrari: prout sub sabbato sancto dicetur. Vel ideò, in quinta feria cōsecratio celebratur: quia Christus in quinta fuit vnctus ætate: nā in quinta venit, qui in sexta sanguinem consecrauit: de cuius vnctione dicit Daniēl: Vngatur sanctus sanctorum. Et Esa. Spiritus Dñi super me, eò quòd vnxit me, ad euangelizādum misit me: & Dauid: Vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis: cuius vnctio ex tunc cœpit, cùm verbū caro factum est, cùm plenitudo diuinitatis in eo corporaliter habitauit: tunc autē completa est, cùm in baptismo super ipsum Spiritus sanctus in specie columbæ descendit. Ideóque vnctio quæ hodie conficitur ad vngendum, vsque ad baptismū differtur: vt significemus Spiritum sanctū, super Dñm in

Exo. 12. *1. Co. 5.* *Dan. 9.* *Esa 11.* *Ps. 44.*

in baptismo visibiliter descẽdisse,& nos in baptismo Spiritum sanctum accipere, Ex his itaque patet in vespera sabbati statim post baptismum esse confirmandũ,vt posteà celebretur Paschale conuiuiũ,& quod quibusdã placet,saltẽ in paucis esse tunc confirmationis mysteriũ inchoandum.

Quia * igitur de triplici oleo mētio facta est, 2
notandũ est, quòd triplex sacramentum ex eadẽ substantia fit olei,ad ostendendũ, quòd licet vnus sit Spiritus sanctus, multiformis est tamen secundũ dona sua:vnde Apost.1. Corin.12. Alij per spiritum datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ,alij fides,alij gratia sanitatum,&c.Hoc triplici oleo coaptamus quod inde apparebit:si olei triplicem proprietatem attendamus.Olea enim,vt dicit Isid.est arbor pacis insignis, cuius pinguedo valet ad reficiendos artus lassos & infirmos:& est pabulũ luminis:quòd est arbor pacis, refertur ad oleũ Chrismatum:quòd pabulũ est luminis, refertur ad oleũ catechumenorum: quòd artus lassos & infirmos reficit, ad oleum infirmorũ. Hæc igitur tria præcedentibus verbis Apostolo coaptantur. Siquidẽ in multitudine pacis esse videtur, qui dulcedinem internæ suauitatis gustauit:sicut dicit Psalmus : Gustate & videte,quoniam suauis est Dñs.Saporem huius dulcedinis senserat ille qui dicebat : gratia
Ps.34. Dei sum,id quod sum.1.ad Cor.15.c.Hæc gra-
1.Cor.3. tia est donũ sapientiæ, quæ intelligitur per pacis oleũ. Verùm,quia hunc saporem libenter in aliũ deriuat vir fidelis:idcirco alij datur sermo scientiæ.Scientia enim est doctrina, qua fidelis aliorũ verbo vel ad minus exemplo instruitur: qui per balsamum intelligitur, & quia Apostolus in hoc laborauit, idcircò cùm dixisset, Gratia Dei sum id quod sum : statim subiunxit : & gratia Dei in me vacua nõ fuit.Hæc duo simul coniuncta,scilicet oleũ & balsamũ,id est,dulcor sapientiæ, & odor doctrinæ perfectum faciunt seruientẽ quæ duo,scilicet sapiẽtia & doctrina, ad oleũ chrismatũ pertinent .Ad oleũ verò catechumenorum pertinet fides,quæ mentem illuminat : sicut oleũ lumen præstat. Fides enim valet ad duo,scilicet ad purgamentum & tutamen : purgat præterita vitia:& tutelam præstat contra futura, sicut verba consecrationis huius olei manifestè ostẽdunt, quæ inferius exponentur. Ad oleũ infirmorum pertinet gratia sanitatũ,id est,sanitas corporis & mentis.Valet enim contra vtriusque ægritudinem, sicut ex verbis benedictionis ipsius liquet. Quare autem infirmi& catechumeni inunguntur.Et de vnctionibus , quæ fiunt ex hoc triplici oleo dictum est in prima parte, sub tit. de vnctionibus.

Sequitur * videre de ipsorũ oleorum consecra- 3
tionibus. Et primò de oleo infirmorũ : secundò deoleo chrismato:tertiò,de oleo sancto.Primò, ergo de oleo infirmorũ dicendũ est:nã illud prius est consecratũ, quàm chrismatum, & sanctum. Et est ratio, quia illius sacramentum prius fuit tempore quàm chrismati vel sancti. Nam Dominus discipulos suos docuit infirmos vngere: sicut in Evangelio dicitur:Oleo vngebant infirmos & curabantur:& Iacobus Apost.ait : Infir-
4 matur quis, &c. Oleum * verò chrismatum & sanctũ scilicet catechumenorũ ab Ecclesia instituta sunt : licet & in veteri testa. aliqua de vtroque habeatur similitudo. Ibi namque duplex oleum inuenitur:vnum videlicet chrisma, quo vngebantur Reges : Præcepit enim Dñs Mosi,vt conficeret Chrisma,quo vngeret tabernaculum in dedicatione templi, & arcam testamenti Aarõ,Reges & Sacerdotes, & filios eius, dicens:Sument aromata prima,& oleum. Inde est quòd vnctione Chrismatis Ecclesias & calices consecramus : Reges etiam & Pontifices inungimus. Moses tamen oleo materiali non legitur inunctus, sed solum spirituali sicut & Christus.Oleum etiam sanctum à lege sumpsit exordium quo Reges tantum & Sacerdotes vngebantur. Alij dicunt, quòd oleum infirmorum Apostoli instituerunt:qui cum illo ægrotos vngebant. Oleum verò chrismatũ & catechumenorum Apostolici viri constituerunt : & ideò consideratio olei infirmorũ prior est tempore, quàm chrismati,& etiam quam olei sancti,quia prior & maior & venerabilior est doctrina Apostolorum,quàm Papæ,Huius autem olei consecratio non habet tale principium , quale alia habent:quia non dicitur in eo : Dñs vobiscum: nec oremus,nec Sursum corda, nec aliquid huiusmodi:nec etiam talem habet finem, qualem in aliis consecrationibus dicimus:vt infrà dicetur,scilicet:Per Dñm nostrum Iesum Christum, &c. vel per eum , qui venturus est iudicare viuos & mortuos : sed sic clauditur : In nomine Domini nostri Iesu Christi. Et est ratio , quia benedictio ipsius olei sancti , non est officium per se,sed est embolismus præcedentis officij, quod apparet:quia cùm ponatur ante illud verbum canonis. Per quem hæc omnia Domine bona semper creas , statim benedictione ipsa finita subiungitur:Per quem hæc omnia,&c. Et sic est ἐμβόλισμος, id est, adiectio præcedentis officij, scilicet illius orationis. Nobis quoque peccatoribus:vbi pro pœnitentibus oratur. Est enim duplex embolismus , prout dictum est in iv. parte,sub tit:de silentio post orationem do-
5 minicam. Sed quare * consideratio huius olei canoni adiicitur?Respondeo Primò:ibi rationabiliter oleum morientium conficitur, vbi mors Domini consummatur : vt sicut mors domini destruxit mortis authorẽ:sic gratia,quæ per vnctionem morienti confertur , destruat peccata quæ sunt causa mortis. Secundò , duo sunt de quibus in hoc officio agitur , scilicet immolatio Christi , & immolatio Ecclesiæ : immolatio Christi , fuit in cruce:immolatio Ecclesiæ, fit cùm peccatum moritur. De immolatione Christi fit mentio in introitu. Non autem glo-

riari: & specialiter in canone de immolatione Ecclesiæ fit mentio in Epistola, vbi dicitur: Si nosmetipsos iudicaremus, non itaque iudicaremur. Sunt etiam & alia duo, scilicet infirmitas & medicina, infirmitas ex peccatis sæpè prouenit: medicina de gratia Dei. De infirmitatibus,
1. Co. 2. ait Paulus in Epistola: Qui indignè manducat & bibit corpus & sanguinem Dñi, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus Domini. Idcircò inter vos multi infirmi & imbe-
Iacob. 5. cilles & dormiunt multi. De medicina dicit Iacobus: Infirmatur quis in vobis, inducat presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine domini: & oratio fidei saluabit infirmum, & alleuiabit eum Dñs, & si in peccatis sit, dimittantur ei. Si igitur propterea infirmantur quia manducant corpus domini indignè, & gratia Spiritus sancti, quam significat hæc vnctio, eos saluat: meritò * consecrationi 6
corporis Dñi adiicitur consecratio huius olei. Per passionem enim Dñi, cuius commemoratio fit in consecratione corporis, prostratus est diabolus: & gratia Spiritus sancti, cuius signum est vnctio diaboli arma, id est, peccata quotidiana tolluntur. * Tertiò ideò consecratio olei in- 7
firmorum consecrationi corporis Christi adiungitur, quia nouissima oratio consecrationis corporis Christi ex voto pœnitentium fit: congruè igitur sub ea consecratur oleum pro pœnitentibus, vbi eorum sacrificia Dño offeruntur. Consequenter attēdamus aliqua verba consecrationis huius olei infirmorum: dicitur enim ibi sic: Emitte spiritum tuum paracletum in hanc pinguedinem olei. Nempè non sine causa ponitur ibi paracletum: quod patebit, si triplicis olei efficaciam attendamus. Oleum sanctum præcipit, siue in exorcismo olei sancti: videlicet catechuminorũ, præcipitur diabolo vt recedat à catechumino, qui adhuc reputatur mortuus, quousque non est baptizatus, oleum chrismate iam viuentes sanctificat oleũ infirmorum iam sauciatis medelā præstat: quia verò ægritudinem sequitur dolor: vnde in eadem consecratione olei infirmorũ, dicitur ad euacuandũ omnes dolores, & omnem ægritudinem, sequitur quòd dolorum est consolatio: ideò rectè ponitur ibi: Paracletũ, quod interpretatur consolator. In mortuo autem, qui dolorē non sentit, non sequitur consolatio, sed nec sanus, nec sanctificatus: quia in eo non est infirmitas, ex qua dolor non indiget consolatione. * Circa oblatio- 8
nem eiusdem olei infirmorũ; notandum est quòd in ordinario ita scribitur: Offeratur Pontifici oleum quod offerunt populi antè quàm dicatur, Per quem hæc omnia semper Dñe bona creas. Nempè hoc in Exod. 27. cap. præfiguratum est: vbi dicitur Mosi, quòd accipiat à populo oleum oliuarum purissimum. Oleum siquidem cùm offertur à populo tantùm liquor est, sed per benedictionem, fit sacramentum. Mysticè autem hæc oblatio, siue administratio, significat quòd populus debet clero temporalia ministrare: spiritualia ministranti ei: vnde Apo- 1. Co. 9.
lus: Si seminauimus vobis spiritualia, non est magnum si vestra carnalia metamus Consecrat autem oleum Episcopus cum omnibus sacerdotibus ei adstantibus, quia hoc sacramentum fuit à Christi discipulis institutum, vel tractum est ab antiqua consuetudine, qua consueuerat Ecclesia primitiva simul cum Pontifice verbis & manibus corpus Christi conficere, fortè ad testimonium, prout hodie in Missa de ordinibus, cum ordinatore faciunt ordinati. Nam & summus Pontifex quoties diuina celebrat, sacerdotes ei adstantes verbis & manibus cum eo consecrant: & quia, vt iam dictum est, huius olei consecratio est ἐμβόλισμα canonis: idcircò eam totam sicut & canonē sacerdotes cum eo dicunt, inde perficit officiũ Episcopus vsque ad illum locum: Pax domini sit semper vobiscum: & clericus respondet: Et cum spiritu tuo, & tunc
6 tacet, & solus Episcopus communicat. * Secũdò videndũ restat de oleo Chrismatis. Fabianus enim Papa statuit hac die singulis annis debere confici Chrisma, quia nouũ est sacramentũ, & ideò semper est innouandũ, & vetus concremandũ. Ita enim ab Apostolis eorum successoribus accepit, à cunctisque tenenda manda-
10 uit. Circa * quòd sciendum est, quòd Chrisma conficitur ex balsamo & oleo propter mysticā rationem, quoniam per oleũ nitor conscientiæ designatur, iuxta illud Evangelij. Prudentes vir- Ma. 25.
gines acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus, &c. Per balsamum verò exprimitur odor famæ, per quod in libro Sapient. dicitur: Ecc. 24.
Sicut balsamus aromatizans dedi odorē. Oleo ergo, quod lucet, additur balsamus, qui redolet: quia fide operante per dilectionem, lucere, & bona fama redolere ad honorem Dei, & ad vtilitatem proximi debemus. Odor enim balsami in oleo, bonam operationē longè, latéque, diffusam gratia Spiritus sancti cooperante demon-
11 strat. Secundò additur * oleo balsamũ, ad significandũ, quòd in vultu Christi resplenduit cœlestis nitor, & gratia excellentiùs, quàm in aliis. Nam vt Hieron. ait: Virgo de virgine natus, qui non ex voluptate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex voluntate Dei natus est, nisi habuisset in vultu, oculisque quoddam desiderium: nunquam eum statim cum ingenti desiderio secuti fuissent Apostoli: nec qui venerant ad eum comprehendendum, corruissent. Iste nitor operante Dei gratia, vultus electorum exhilarat, vt Dñm cum magna dilectione imitentur. Vnde in præfatione, quæ cantatur in consecratione Chrismatis, dicitur: Dauid prophetico spiritu gratiæ tuæ sacramenta prægnoscens, vultus nostros in oleo exhilarandos esse cantauit: & paulò pòst: Huius olei vnctio vultus nostros iucundos efficit, ac serenos. Vultus nostri sunt operum

operum nostrarum manifestatio. Tertiò,* quo- 12
que balsamus oleo additur, vt omnes qui ex
Co.3. eo vncti fuerint operante gratia Spiritus sancti
conuersioni doctrinam iungere nitantur. Et
hæc duo, scilicet, vita & doctrina, sunt connexa
in septem donis Spiritus sancti : propter quod
chrismalis vnctio fit: nam sapientia ad vitam:
intellectus ad doctrinam : consilium etiam ad
doctrinam: fortitudo ad vitam : scientia ad do-
ctrinam, pietas ad vitam, & timor ad vitam re-
fertur. Doctrina autem per balsamum intelligi-
tur, vt præmissum est. Χρῖσμα dicitur, vnctio La-
tinè, quæ etiam Dño nomen accommodauit.
Nam Christus à chrismate dicitur vnctus, prout
dictum est in proœ. secundæ partis. Consecra-
tur * autem chrisma in eo loco, vbi consueui- 13
mus dare pacē: sicut & oleum sanctum, & hæc
ideò, vt pax & concordia per vnctionem chris-
matis regnet in nobis. Chrismate enim vngi-
mur, vt donis Spiritus sancti repleti Deo & ho-
minibus pacificemur : quia in maleuolam ani-
mam non introibit sapientia. Habet quidem
Chrisma officiū per se quod inchoatur à Sur-
sum corda : & finitur, Per Christum Dominum
nostrum, qui viuit & regnat : pertinet enim ad
eos, qui surrexerunt & viuunt cū Christo. * Sa- 14
nè postquam solus Pontifex communicauit, vt
præmissum est, ipse vadit sedere super sedem
suam, & tunc duodecim presbyteri parati duo-
decim Apostolos significantes, & alij clerici
Mat.15. discipulos significantes descendunt in sacrariū
ad apportandum solemniter, tam oleum Chris-
male, quàm sanctum siue catechuminorum hoc
modo. Præcedunt * namque duo luminaria, & 15
Ecc.24. sequuntur duæ cruces : & in earum medio vnus
Acolythus ferens ampullam, cum oleo futuro
Chrismali: subsequūtur duo thuribula, & in eo-
rum medio aliter Acolythus ferens aliam am-
pullam cum oleo futuro sancto : subsequenter
Diaconus librum Euangelij ferens: deinde dicti
presbyteri, & alij clerici bini sequuntur, quous-
que peruenitur ad gradus ante altare. Nempè
duo luminaria sunt lex & Prophetæ, quæ nobis
Saluatorem prænuntiauerunt : duæ cruces sunt
duo martyria sine sanguine, scilicet mortifica-
tio corporis proprij, quæ est crux à sinistris, &
compassio proximi, quæ est crux à dextris. In-
ter has fertur oleum futurum Chrismale, quo
inunguntur pugnatores, qui debent esse parati
ad martyrium : & semper duplici martyrio de-
bent se affligere: Crucem à sinistris habebat ille
qui dicebat. 1. ad Cor. 9. Castigo corpus meum,
& in seruitutem redigo. Crucem à dextris ha-
bebat idem, qui dicebat. 2. Corin. 11. Quia in-
firmatur, & ego non infirmor? quis scandaliza-
tur, & ego non vror? Duo enim thuribula * sunt 16
duplex genus orationis, scilicet oratio pro re-
mouendis malis: & oratio pro adipiscendis bo-
Ps.54. nis. Hæc duo notat Psalmista, cùm dicit: Exau-
di Deus orationem meam, scilicet quæ est pro
adipiscendis bonis: & ne dispexeris deprecatio-
nem meam : scilicet quæ est pro remouendis
malis. Inter duo thuribula fertur oleū futuro-
rum catechuminorum : quia pro catechumenis
est orandum: & eos orare oportet, vt ad robur,
quod per oleum chrismale significatur valeant
peruenire. Inde Euangelium sequitur, quia in
eo totius boni nostri est consummatio pres-
byteri, & alij bini sequuntur, quasi dicant spon-
sæ, Cantic. 1. Trahe me post te, & occurremus
in odorem vnguentorum tuorum. Potest etiam
dici, quòd ampulla cum oleo futuro catechu-
minorum humanitatem Christi significat ple-
nam Spiritu sancto. Duo luminaria, duę cruces,
duo thuribula, sunt lex & Prophetæ, quæ prædi-
xerunt Christum & Dnm esse venturum. Se-
quens verò Euangelium affirmat, quòd lex &
Prophetæ prædixerunt: presbyteri & clerici bi-
ni & bini sunt testes chrismalis mysterij. Hi sunt
Apostoli bini ad prædicationis officium desti-
nati, cooperatores & testes Christi. Cantus isto-
rum, scilicet. O redemptor: prædicationem &
orationem significat Apostolorum. Ampulla
quoque in singulos ordines ad altare defertur:
per quod innuitur, quòd Dñs in corpore suo
ante passionem officia septem ordinum adim-
17 pleuit. * Præmisimus de ductione olei chris-
malis & sancti siue catechuminorum: de sacra-
rio, vsque ad sanctuarium: nunc dicamus de ea-
dem vsque ad Episcopum. Posteà enim quàm
dicta processio venit ad sanctuarium : nec tunc
ante altare ad orientem ordinare se disponunt,
Ostiarij, Lectores, & Exorcistæ, & Acolyti: ita vt
sextum locum obtineat subdiaconus, qui illa
die legit Epistolam: & post omnes est Acolytus
cum ampulla, ita que omnes sunt sub vmbra-
culo, sub quo ampulla delata est à sacrario, quæ
defertur de vno ad alterum, per quandam con-
nexionem sindonis albæ : quia ex parte velata
est ampulla, quousque perueniat ad Episco-
pum : ita vt à medio sursum videri possit.
Nempè in connexione sindonis, connexio in-
telligitur charitatis. Ampulla Christus est : vel
ampulla cum Chrismate corpus Dñi ex vir-
gine Maria assumptum cum diuinitate, scilicet
Christum vnum esse significat : præmissum or-
dinem quædam Ecclesiæ seruant. Est & alius
ordo quem & aliæ seruant: nam fertur ampulla
cooperta sindone alba, in sinistro brachio por-
tantem ampullam præcedit lumen, & antece-
dunt duo sacerdotes, vnus cum thuribulo, alius
cum cruce, & in medio eorum diaconus cum
libro Euangelij : & super capita eorum fertur
vmbraculum seu pallium : & duo antecedunt
18 cantando. In * quo facto repræsentatur pro-
cessio, quam fecerunt filij Israël, tendentes
per desertum ad terram promissionis: quoniam
sindon est arca, ampulla vrna, lumen præce-
dens ampullam, columna ignis, quæ præcede-
bat populum, sacerdos cum thuribulo: Aaron,

cum thuribulo. Num. 17. cap. sacerdos cum cruce, Iosue cum sceptro, diaconus cum libro Euangelij. Moses cum libro legis, Vmbraculũ, est tabernaculum vel nubes lucidissima, quæ filios Israël obumbrauit, qui cantantes præcedunt lætitiam eorum significant, qui ad terram promissionis transierunt. Vel duo cantores, sunt prædicatores: duo præcepta charitatis annun-
1. Co. 10. tiantes. Hæc autem omnia in figura contingebant illis. In hoc etiam facto repræsentatur processio Christi & Ecclesiæ tendentes de hoc mundo ad patriam: Nempè ampulla est Christus: sindon alba, est sancta conuersatio eius. In sinistro brachio tenetur, quia hæc omnia in hac vita, quæ per sinistram significatur, acta sunt: vel quia conuersatus est in vita præsenti: lumen præcedens, est Ioannes, qui fuit lucerna ardens, diaconus in medio duorum sacerdotum, est Christus in medio Mosi & Heliæ: duo præcedentes cum lumine, sunt discipuli, quos binos misit ante faciem suam. Ampulla fertur cooperta vsque ad altare & tunc discooperitur, quia quasi Christus coopertus fuit vsque ad passionem: nam penè ab omnibus eius conuersatio sancta dicebatur. Sed in passione fuit nudus, hominum reputatione: quia qui paucis diebus an-
Mat. 3. tè dixerant: Benedictus qui venit in nomine Domini: clamauerunt, crucifige, crucifige eũ. Quidam tamen prius quam ad altare perueniant, ampullam mediam cooperiunt, & mediam nudam ad altare producunt: quia Christus ante passionem modò latuit, vt confugit in Ægyptum: & cùm inter cognatos quærebatur: & cum parentibus subiiciebatur: modò se palam exhibuit: vt cùm prædicauit vltra hominem dicens:
Ioan. 10. Ego & pater vnum sumus, & cùm miracula fecit, in quibus virtutem suæ diuinitatis ostendit,
19 Ampulla * statim postquam benedicta fuit ex parte cooperta, & ex parte discooperta, vt allata fuerat salutatur ab Episcopo & Presbyteris; quia Christus postquam transiuit ad altare crucis, id est, ad immolationem, & se Deo Patri sicut ampulla ad consecrationem Episcopi aliqua parte corpus suũ nudũ monstrauit, vt Thomæ & aliis discipulis, quos voluit esse testes suæ resurrectionis: aliis verò inuisibilis fuit. Vel ideò pro parte nuda, & pro parte discooperta salutatur, quia Christus in humanitate manifestus & in diuinitate occultus ab omnibus veneratur. Salutantur autem ampullæ quinquies ab Episcopo, vt de quinque vulneribus gratiarum actio Christo reddatur. Postquam autem ampulla salutata est à ministris altaris, cooperitur vt à nemine nuda videatur, & cooperta iterum salutatur, quia Christus postquam salutauit & manifestauit se discipulis suis, quos voluit suos, suæque resurrectionis esse testes, ascendit in cœlum & inuisibilis factus est ho-
Ma. 28. minibus. Sed quamvis eius præsentiam corporalem non videamus, tamen venerando eũ quotidie salutamus, quia discipuli eum ascendentem in cœlum adorauerunt. Tandem ampulla in sacrarium defertur: vt Christus in cœlum, quem veneramur per fidem, donec perueniamus ad ipsum, ideò syndon munda, est eius ca-
20 ro, vel conuersio immaculata. * Sanè Episcopus ter halat in ampullam. Primò quia sicut halitus ab interioribus & secretis procedit ad publicum, & vocatur spiritus: sic Episcopus per spiritum suum demonstrat spiritum sanctum à patre & filio procedentem, in corpore Domini habitante. Ampulla enim cum Chrismate, corpus significat cum diuinitate: ampulla verò cum oleo, humanitatem plenam Spiritu sancto designat. Secundò etiam halat, quia legitur in Euangelio, quòd Dñs insufflauit in discipulos, dicens: Accipite Spiritum sanctum, &c. Hic igitur halitus, illam insufflationem significat. Ideò autem ter halat, quia tres personæ sunt, & nunquam Spiritus sanctus est sine Patre & Filio, à quibus procedit & à seipso venit. Datur autem Spiritus sanctus officio sacerdotum, sed non datur ab aliis: sic enim adest virtus Spiritus sancti per insufflationem à Sacerdote factam, in honore & sanctificatione ipsius Spiritus sancti: sicuti per verba, quæ dicuntur in nomine suo. His peractis cantatur agnus Dei & communio.
21 Tertio * loco circa oleum sanctum seu catechumenorum, de eius deductione præmissum est, sciendum, quòd hæc olei benedictio proprium habet officium. Nam post eius exorcismum, quem Episcopus lenta voce dicit, quasi præfationem inchoat, dicens: Dominus vobiscum, Sursum corda, & finitur: Per eundem Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit, &c. & in eo loco consecratur, vbi dicitur: Pax Domini, &c. Hoc enim est corpus gratiæ Dei, vt pacem & concordiam inter nos habeamus: vt per vnctionem pax habeatur. Olea nempè, vt dictum est, est arbor pacis insignis, quod præfiguratum est in veteri test. sicut verba huius consecrationis habent, quæ sunt hæc: Et cùm mundi crimina diluuio expiarentur effuso, similitudinem futuri muneris demonstrans per ramum virentis oliuæ pacem in terra redditam
22 nuntiauit. Valet * etiam huius olei vnctio ad duo, scilicet ad purgationẽ & tutelã. Ad purgationem, vt si quæ catechumeno postquã venit in scrutinium, adhæsere maculæ, recedant ad tutelam: vt diabolus expulsus redire non audeat: verba orationis hoc demonstrant dicendo: Si qua illius aduersantium spiritum tuum adhæserunt maculæ, recedant ad tactum huius
23 sanctificati olei: Hæc de purgatione. * De tutela sequitur: Nullis spiritualibus nequitiis locus, nulla refugis virtutibus facultas, nulla insidiantibus malis latendi licentia relinquatur. Quia verò diabolum se damnandum maximè in futuro iudicio nouit: & inde tremit, idcircò exorcismus terminatur: Per eundem Dominum nostrum

nostrum Iesum Christum, qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & sæculũ per ignem. Exorcismus enim est adiuratio. Nam in ea adiuratur diabolus vt recedat. Item quia hoc oleo perfusi & baptizati spem regni habent idcircò oratio terminatur: Per eundem Dñm nostrum.

ADNOTATIO.

* Chrismate.) Chrisma fit ex oleo & balsamo, idque mystica ratione, vt Innoc. docet c. 1. de sacra vnctione. Ab alio verò non conficitur, quam ab Episcopo, vt testatur Leo Papa, epist. 86. ca. 37. Quod confirmarunt Bracharense cõciliũ, c. 3. Carthaginense Secundum, cap. 2. Carthaginense. Tertium, cap 36. Vnde Chrisma ab Episcopo confectum, singulis annis certis temporibus more Ecclesiastico communicatur, vt sacris canonibus est cautum: maximè iuxta sanctiones concilij Ansitodorensis, c. 6. item Tholetani Primi, cap. 20. N. D.

SVMMARIVM.

1 *Missa quinta feria dominicæ in ramis. & eius officium. num. 7. 14.*

2 *Gloria in excelsis non cantatur quinta feria dominicæ in ramis, nisi Episcopo præsente.*

3 *Christus lauit pedes Apostolorum, tribus potissimum de causis. & num 5.*

6 *Lotio pedum, an sit mandatum potius quàm consilium.*

8 *Symbolum Apostolorum, cur non dicatur in Missa quinta feria dominicæ in ramis.*

9 *Innocentius Papa statuit corpus Christi sub specie panis reseruari, in quinta feria dominicæ in ramis. Et cur itidem sanguinem. num. 10.*

11 *Vinum, die parasceues sumptum cum Dominico corpore seruato à quinta feria, an consecretur, & sanguis Christi efficiatur per immissionem ipsius corporis in calicem, & per eius tactum.*

12 *Consecratio, & sanctificatio, quid differant.*

13 *Papæ ritus celebrandi quinta feria dominicæ in ramis.*

CAPVT LXXV.

De officio Missæ ipsius quintæ feriæ.

TErtiò seriatim Missæ huius diei officium prosequamur. * Sanè in persona pœnitentium cantat Ecclesia in principio missæ: Non autem gloriari oportet. Tales enim debent & possunt gloriari in cruce, qui pœnitentiam perfectè egerunt & quoniam in hac die institutum est sacramentum sacramentorum, vt præmissum est: ideò ad solemnitatem noui sacrificij & propter gaudium reconciliationis pœnitentium cantat Ecclesia in Missa cantica lætitiæ præter alleluia: & Missa solemnis dicitur in concentu & ornatu ministrorum: sicut in festo natalis Christi. Nam hoc festum omnia alia excellit, excepto festo trinitatis: & videtur quodammodo Ecclesia sibi contraria: cũ in alijs huius diei horis cantica lætitiæ reticeat: & ea sub breuitate & quasi flebiliter dicat. Sed non est contrarietas: quia alia est causa lætitiæ, alia est tristitiæ. Propter memoriam enim passionis, est tristitia: propter institutionem verò sacramenti sacramentorum, est gaudium: & ideò ex institutione Bonifacij Papæ cantat Ecclesia. Glo-
2 ria * in excelsis Deo: quia gaudent Angeli de conuersione pœnitentiũ: & hoc in Ecclesiis in quibus chrisma conficitur, & non in aliis: prout quidam dicunt. Vbi enim Episcopus præsens non est: nec gloria in excelsis dicitur: nec aliæ solemnitates seruantur, vt dicunt, quamvis & tunc neque flectamus genua: nec oratio super
3 populũ dicatur: Epistola verò: * Conuenientibus, & c. quæ est. 1. Cor. 11. est de modo sumendi Cœnam Domini. Responsorium est de crucis Phil. 2.
siue de Christi per crucem exaltatione. Christus factus est obediens vsque ad mortem: & est sexti toni propter obedientiæ perfectionem: quoniam senarius numerus perfectus est. Euangelium est: Ante diẽ Ioan. 13. cap. vbi sequitur, Cùm dilexisset suos Iesus, in finẽ dilexit eos, & est de dilectione & humilitate, quia illud sacramentum est dilectionis & humilitatis. Agitur etiam ibi de lotione pedum: quia Dñs præcinxit se linteo, id est, humanitate purissima: immittens aquam in peluim, id est, gratiam in corde, & lauit pedes, id est, affectus. Venit autẽ ad Simeonem Petrum, qui recusauit ex humilitate tantum, tertia tamen vice obediuit: & oportuit eum obedire, vt haberet partem cum eo: vnde vocatur Simon Petrus, propter obedientiam.
4 Tres * ergo sunt causæ, quare Dñs voluit lauare pedes discipulorum. Primò propter signum dilectionis. Secundò, in exemplum humilitatis. Tertiò, ratione mysterij quia lotio pedum designat lotionem affectuum. Puluis enim adhæserat pedibus Apostolorum, id est, elatio inanis gloriæ quando dixerant, Dñe in nomine tuo eiicimus dæmonia, & quando conuertebantur plures: vel tristitia, quando non conuertebantur homines ad voluntatem suam. Et ideò oportuit lauare huiusmodi affectiones in illo die, vt sic essent mundi toti. Nam prima die ieiunij dixit Dñs: Tu autem, cum ieiunas, faciem tuam, id est, animam vel rationem tuam laua, id est, à peccato mortali munda. Cùm igitur à principio lauamus nos à peccato mortali, à puluere, id est, à venialibus, debemus abstergi, hoc autem fit, vt dignè possumus accipere corpus Christi: quod fit peracta perfecta pœnitentia: & ideò fiunt pœnitentium absolutiones in hac die, vt præmissum est, Pedum quoque lotio, significat lotionem Mariæ, quando lauit lachrymis pedes domini, ideò cantatur antiphona illa: Mulier
5 quæ erat in ciuitate peccatrix. * Rursus lotio pedum, signum est remissionis peccatorum. In baptismo namque vnusquisque totus abluitur: sed cum in rebus humanis posteà viuitur, vtique

terra calcatur. Ipſi enim humani affectus, ſine
quibus in hac vita mortali non viuitur, quaſi
Luca 7. pedes ſunt. Qui ergo non indiget, niſi vt pedes
lauet: oſtendit omnia peccata ſibi eſſe dimiſſa,
ſine quibus hæc vita non ducitur. Pedes ergo
qui ſunt vltima pars corporis lauantur, ad no-
tandum quòd Iudæi aqua baptiſmatis in vlti-
mo tempore mundabuntur: vnde & reliquiæ Iſ-
raël ſaluabuntur. Quare autem fiat hæc lotio
iſta die, ſuprà dictum eſt. * Et eſt notandum, 6
quòd ex omnibus mandatis Dei iſtud ſolum di-
citur antonomaticè mandatum: quoniam ma-
jori exhibitione officij hoc obſeruari præce-
pit, cum diſcipulis ſuis pedes lauit, dicens: Si
ego laui vobis pedes Dñs & magiſter: & vos
inuicem debetis alter alterius pedes lauare. Et
etiam cùm interdictio ait Petro: Si non lauero
tibi pedes, &c. Mandatum etiam illud, de quo
dictum eſt in proximo ſabbato, quod fit à Præ-
latis, repræſentat illud, quod Chriſtus fecit. Et
attende, quòd ad antiphonas, quæ dicuntur, dum
fit mandatum non dicitur niſi vnus verſus de
vno Pſalmo: quia alij eiuſdem Pſalmi non ita
conueniunt cum antiphonis: vel cum his quæ in
ipſo mandato fiunt. In offertorio oſtenduntur
præmiſſa duo ſimul, videlicet quòd debemus à
mortalibus & venialibus abſtergi, dicẽdo: Dex-
tera Dñi fecit virtutem, abſoluendo à mortali-
bus, Dextra Dñi exaltauit me abſoluendo à ve-
Pſ. 118. nialibus. Poſtcommunio. * Et Dñs Ieſus poſt- 7
quam cœnauit. Ioan. 14. c. oſtenditur humilitas
& eſt ſecundi toni. propter ſecundam lotionem
à venialibus. Breuiter autem notãdum eſt, quòd
huius Miſſæ officium, noſtræ redemptionis cõ-
tinet ſummam & myſterium. Nam in Euange-
lio legitur de pedum lotione in Epiſtola de
corpore Chriſti & ſanguine: in introitu de cru-
ce: in graduali de morte: in offerenda de reſur-
rectione. Nam hæc omnia ſecundùm myſticum
ſenſum ex Euangelio, quod eſt caput officij,
pendent. Chriſtus quidem, cum diſcipulis cœ-
nans ſurrexit à cœna: veſtimenta depoſuit: lin-
teo ſe præcinxit: aquam in peluim miſit, & in-
ter cœnandum pedes eorum lauit; & ipſos la-
uare docuit: & poſt lotionem iterum recubuit.
Nempè Chriſtum à cœna ſurgere, eſt ab accu-
bitu patris venire: veſtimenta deponere, ſe exi-
nanire: linteum præcingere, formam ſerui acci-
pere: aquam in peluim mittere, ſanguinem ſuũ
effundere: pedes lauare, peccata remittere: lin-
teo extergere: paſſionis fide mundare: veſtimen-
ta reſumere, & à mortuis reſurgere: & veſtem
glorioſæ carnis induere, recumbere, & aſcende-
re: & in dextra Dei ſedere, ad hoc pertinnet of-
ficia. Diſcipulos docere, eſt eis Spiritũ ſanctum
mittere: Veruntamen * quia nondum perfectè 8
credebant, ideò non dicitur, credo. Ecce breui-
ter ſumma redemptionis humanæ, quæ fuit om-
nibus ſufficiens; ſed non efficiens. Vnde agitur
in oratione: Deus à quo & Iudas; de duobus ge-
neribus pœnitentium: vno proficientium: vt la-
tronis confitentis, qui audire meruit: Hodie me- Luc. 23.
cum eris in Paradiſo; & alio non proficientium,
vt latronis contẽnentis: & Iudæ proditoris qui
9 laqueo ſe ſuſpendit. Innocentius * Papa ſtatuit
hac die corpus Chriſti ſub ſpecie panis reſer-
uari: vt infirmi & religioſi, quibus eſt neceſſitas
communicandi, habeant ipſum: & propter offi-
cium adimplendum: nam in duobus diebus ſe-
quentibus non conficitur corpus Chriſti. San-
guis verò non ſeruatur ſub ſpecie vini, propter
10 multa. Primò, quia * vinum quod liquidum eſt,
de facili poſſet ex negligentia ſpargi. Secundò,
quia per calicem, qui hac die ſumitur, finis ve-
teris legis intelligitur: vnde ſecundum Lucam,
per calicem diſcipulis & non aliis eadem die
datum Dñs diſcipulos deſignauit. Tertiò, quia
corpus quod ſeruatur, non eſt ſine ſanguine.
Quartò, quia per hoc quòd ſanguis non ſerua-
tur, oſtenditur quòd vetus ſacrificium debet
ceſſare Panis namque nouum. Vinum verò ve-
tus deſignat teſtamentum. Ad quod oſtenden-
dum Dñs, cum bibiſſet, inquit: Conſummatum
eſt. Ergo calix ſumitur, & panis ſeruatur eò
quòd lex finem, & Euangelium habet initium.
Quintò, quia Chriſtus dixit in cœna Domini: Ioan. 19.
Amen dico vobis, non bibam amodò de hoc Mat. 26.
genimine vitis, donec bibam illud in regno pa-
tris mei. Non autem dixit de corpore, ſeu de
eſu. Imò inuenitur, quòd poſteà comedit par-
tem piſcis aſſi & fauum mellis, ſed non inueni-
11 tur, quòd poſteà biberit. * Sed nunquid vinum,
quod in die paraſceues cum dominico corpore
ſeruato ſumitur in altari conſecratur, & ſanguis
Chriſti, efficitur per immiſſionem ipſius corpo-
ris in calicem, & per eius tactum; Super hoc di-
cunt quidam quòd per Dominicam orationem,
quæ tunc dicitur, fit conſecratio ſiue commu-
tatio vini in ſanguinem. Nàm Greg. aſſignans
cauſam, quare dominica oratio in die illa à ſa-
cerdote dicatur: dicit quòd in primitiua Eccle-
ſia Apoſtoli ſola Dominica oratione vtebantur
in conſecratione. Nos tamen hoc non dicimus:
quia ſi hoc iam eſſet, non eſſet neceſſe corpus
Domini ad diem illum ſeruari. Prætereà, ex his
quæ in canone dominicam orationem præce-
dunt, ſatis patet, quòd ad prolationem ipſius
orationis tranſſubſtantiatio non fit: & nullo tẽ-
pore miſſa fuit celebrata ſine verbis illis: Hoc
eſt corpus meũ, &c. quæ ſola in principio naſ-
centis Eccleſiæ proferebantur, ad conficien-
dum ab Apoſtolis: qui poſt modum orationem
dominicam ſuperaddiderunt: prout dictum eſt
in procẽ. huius partis. Dicimus ergo illud, hoc
12 non conſecrari, ſed ſanctificari: differt * autem
inter hæc: Nam conſecratio, eſt conſecratione
tranſſubſtantiare: ſanctificare, eſt ex contractu
ſeu adminiſtratione ſacræ rei reuerendum, &
ſanctum effici: vt patet in aqua benedicta, cui
alia admiſcetur. Item ſanctificatũ dicitur, quod

à

à tactu rei ſatĉtificatæ efficitur magis reuerendum. Si enim diceretur, quòd ſolo contactu vinum & aqua conſecrarentur, magnum inconueniens ſequeretur. Nam ſic contingeret calicem non poſſe lauari: & millia mille panum à tactu vnius hoſtiæ ſine verbis poſſe cõſecrari: & quòd ſi gutta aquæ benedictæ in ſtagnum, vel puteũ funderetur, aqua illa benedicta perpepuò remaneret, & alia plura. Prætereà, ſi vinum tactũ dominici corporis conſecraretur, eſſet contra decretum, de conſec. d. iij. ſabbato quod prohibet die hac fieri conſecrationẽ: de quo dictum eſt in quarta parte ſub. vij. particula ſecretæ
ſuper verba: Hic eſt calix. Illud * quoque præ- 13
tereundũ non eſt, quia Romanus Pontifex hodie remota tabula Lateran. altaris: de qua dictum eſt in prima parte ſub tit. de altaris dedicatione, & in. ij. parte ſnb tit. de diacono infra ipſum altare conficit Euchariſtiam, & ſanguinem: & cum thuribulo incenſat illud: in hoc facto repræſentans: quia ſummus Pontifex legalis ſemel in anno ingrediebatur in ſancta ſanctorum cum ſanguine: ſecum portans thuribulum viuis carbonibus plenum: prout dictum eſt in quarta parte: & ſub tertia parte canonis. Sic & ſecundum Apoſtolum ad Heb 9. Chriſtus per propriũ ſanguinẽ introiuit ſemel in ſancta æterna redẽptione inuenta. Peracto Miſſæ officio ſtatim inter cœnandũ, id eſt, dum ſacerdos communicat, cantatur veſpertinum officiũ ad oſtendendum, quòd hoc ſacramentũ, ſcilicet Euchariſtiæ inſtitutum fuit in veſpera. Quia ergo redemptio noſtra in veſpera mundi, id eſt, in ſexta ætate ſæculi, facta eſt: ideò veſpertina σύναψις, id eſt, pſalmodia, ſiue ſolemnitas pſalmorum, numero miſſæ continuatur: & ſub vnica
oratione vtrumque officium terminatur, * ſci- 14
licet per ite Miſſa: ſi Epiſcopus adeſt; vel per Benedicamus propter veſpertinam concluſionem. Et quia Eccleſiæ datus eſt calix: ideò eſt prima antiphona: Calicem ſalutaris accipiam: quem dedit Dñs Apoſtolis dicens: Hic eſt calix noui teſta. in ſanguine meo. Secunda antiphona eſt: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus. Patientia enim, quam habet ille, qui paratus eſt bibere calicem Dñi, pacem cum omnibus operatur. In aliis tribus rogat ſe liberari: quia habita pace pectoris non mouetur homo propter tribulationes: & hoc etiam habet à Deo, vnde petit liberari. Antiphona ad magnificat: Cœnantibus, &c. eſt de cœna Dñi.

SVMMARIVM.

1 *Altaria quota feria denudentur. Et quid illa denudatio notet. vide per diſcurſum. num. 2.3.4.*

5 *Altaria cur lauentur vino & aqua, & quid ſignificent rami, quibus fricantur. num. 6.*

7 *Pauimentum Eccleſiæ, cur mundetur quinta feria Dominicæ in ramis. Et cur detur ſymbolum competentibus. num. 8.*

CAPVT LXXVI.

De denudatione altarium.

1 QVarto * loco notandum eſt, quòd ſtatim
veſpertino finito officio denudantur altaria
vſque in ſabbatum: quæ poſtmodum in ter-
2 tia die cooperiuntur. * Siquidem hæc denuda-
tio, ſignificat; primò receſſum diſcipulorũ Dñi
ſeu Apoſtolorum. Vnde Qui iuxta me erant de
longè ſteterunt. Et in Euangelio: Relicto eo
omnes fugerunt; Altare namque, Chriſtum ſeu *Pſ. 17.*
corpus eius ſignificat: vnde de terra altare fa-
cietis mihi, Altare de terra facere: eſt incarna-
tionem eius credere vel ſperare Altaris verò
veſtimenta Apoſtolos ſeu ſanctos Dei deſignãt,
quorum prædicatione Chriſtus: quaſi quibuſ-
dam veſtimentis adornatur: & per illos magni-
ficatum eſt nomen eius. Altare igitur veſtimen-
tis denudatur, quia fugientibus Apoſtolis Chri-
ſtus ſolus remanſit. Tertia die cooperitur: quia
poſt eius reſurrectionem diſcipuli ad eum re-
dierunt. Secundò, denudatio altaris deſignat
quòd Chriſtus fuit nudatus in cruce. Cum ita-
que nudatum altare conſpicimus illud prophe-
ticum ad memoriam reuocamus: Ecce vidimus *Eſa. 53.*
eum, & non eſt ei ſpecies, neque decor: & conſi-
derauimus cũ deſpectũ, & nouiſſimum virorũ:
quod accidit in paſſione. Nam anteà ſpecioſus
præ filiis hominum extitit. Fuit quidem denu-
datus ad columnã, & ad crucẽ: cùm diuiſerunt
3 ſibi milites veſtimenta ſua. * Tertiò, altaris
denudatio ſignificat Chriſtum diuinitatis gloria
nudatum: vnde Pſal. Deus, Deus meus quare de- *Pſ. 21.*
4 reliquiſti me. * Quartò deſignat, quòd velum
templi ſciſſum eſt, & liber qui ſignatus erat,
apertus eſt. Vnde in Prouer. Aperta ſunt prata, *Pro. 29.*
& apparuerunt herbæ virentes, id eſt, exempla
actionum Chriſti quæ ſunt ab æternitate & du-
cunt ad æternitatem: Et benè dicit: Aperta ſunt
prata: & apparuerunt herbæ virentes: quia ea,
quæ magis occulta erant in lege, ſicut paſſio,
5 reſurrectio, & aſcenſio patefacta ſunt. * In ple-
riſque locis lauantur altaria vino & aqua & ra-
mis fricantur, præſertim cum ramis de ſauina.
Lauantur ergo aqua & vino, ad notandũ quòd
corpus Chriſti quod eſt verũ altare, ſanguine &
aqua in cruce aſperſum eſt. Nam de ipſius la-
tere exiuit ſanguis & aqua: per quæ genus hu-
manum lotum eſt. Vel vino & aqua lauantur, ad
oſtendendum, quòd non Ioannis, ſed ſuo baptiſ-
mo fuit baptizatus, ſcilicet ex aqua & Spiritu
ſancto. Et lauantur cum Pſalmo pœnitentiali,
vel cũ cantu ad paſſionem pertinente. Plus au-
tem ibi eſt de vino, quàm de aqua ponendum,
quoniam aquæ multæ, populi multi: ſicut in
Apoc. habetur: per quod ſignificatur, quòd ſan- *Apo. 17.*
6 guis Chriſti ſufficit ad redimendi. * Rami verò
aſperſi quibus altare fricatur, ſignificant ſpineã
coronã, quâ Chriſtus coronatus eſt: vel flagella
amara & dolores & ictus quos in morte ſuſti-
nuit. Vel lauatio altaris, id eſt, corporis Chriſti

cum

cum aqua: significat lachrymas Mariæ: vinum, vnguentum: rami, eius capillos. Et scias, quòd quidam hac feria quinta hora iam aduesperascente denudant altaria, & lauant: alij verò solum denudant: sed in parasceue lauant: quod magis congruit rationi. * In quibusdam etiam 7
locis pauimentũ Ecclesiæ etiam mundatur, per quod pauperes Christi significantur: prout in. j. parte, sub tit. de Ecclesia dictum est. Pauimentũ ergo Ecclesiæ mundat, qui pauperibus vel fratribus propter Deũ pedes lauat: & illis cætera misericordiæ opera exhibet. Inde est, quòd parietes domus quamvis vocabulum Ecclesiæ habent: pro eo, quòd continent ipsam: non tamen ipsi sed homines sunt Ecclesia: & pauimentum, est quasi hominum pedes. Pauimentum quoque mundatur, ad notandum quòd à vitiis mundari debemus. Statutum est in Canonibus, de consec. d. iv. non licet, & c. sec. ne hac. v. feria ieiunium soluatur. Quia enim Dñs surgens: de cœna lauit discipulorum pedes, & iterum rediit ad cœnam: ideò quidam ad instar ipsius volebant post prandium pedes aliis abluere, & iterũ post ablutionem cœnare: quod fieri non debet. Hæc dies in plerisque locis capitulauiũ vocatur: quia tunc capita infantium, qui vngendi sunt, lauantur: ne obseruatione quadragesimę sordidata ad vnctionem accedant. * Rursus hac die symbo- 8
lum competentibus traditur propter confinem Dominicæ Paschalis solennitatem: vt qui iam ad Dei gratiam percipiendam festinant: fidem quam confitentur, agnoscant. Hæc ergo quinta feria, in quatuor principaliter priuilegiata est. Primò quia tunc pœnitentes recipiuntur. Secundò, in ea namque nouum testamentum incipit: & vetus terminatum fuit. Tertiò, quia in ea fit olei consecratio. Quartò, quia in ea sacramentum sacramentorum institutum est.

SVMMARIVM.

1 *Parasceue & eius diei officium. num. 4. 5. 6. 7. 18. 19.*
2 *Parasceues officium cur ordinetur à lectionibus. Et cur duæ dicantur lectiones. n. 3.*
8 *Parasceues die, cur potius legatur passio Domini secundum Ioannem, quàm secundum cæteros.*
9 *Parasceues die, cur Evangelium legatur super pulpito nudo. Itẽ, nudis pedib⁹. n. 10.*
11 *Christus in cruce, decantauit Psalmos decẽ.*
12 *Christus in cruce pro tribus orauit.*
13 *Ecclesia, orans pro Iudæis, non flectit genua. Et cur idipsum.*
14 *Ecclesia tribus linguis vtitur in crucis denudatione.*
15 *Ecclesia tantùm vtitur lingua græca, & latina. Cur non itidem hebraica.*
16 *Crucis denudatio in parasceue, quid significet.*
17 *Christi corona, fuit ex iuncis marinis.*
20 *Crux cur adoretur die parasceues. Et qualiter id. num. 21. 22.*
23 *Verborum, quæ canuntur dum crux adoratur, expositio.*
24 *Crucis mysterium profundum.*
25 *Christus crucifixus tribus clauis. Quid illi claui designent.*
26 *Christi corpus cur disponatur in vino & aqua, die parasceues.*
27 *Christus, cur pati voluerit. Et quoto ætatis anno. num. 28.*
29 *Parasceues festum cur non agit Ecclesia cum lætitia. & num. 30.*
31 *Christus, quos sua passione redemerit.*
32 *Christi corpus cur non consecretur in parasceue. & num. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39.*
40 *Feria sexta priuilegia sex.*

CAPVT LXXVII.

De die Parasceues.

1 Sequitur de parasceve: * quæ quare sic dicatur, in proœ. septimæ partis dicetur. Sanè hac die Ecclesia arctissimum ieiunium & silentium agit: nullum tamen officium solemniter celebrat: sed hora nona conuenit ad adorandum crucẽ non ad Missæ officium, quo hæc dies caret: sed quasi ad funeris obsequiũ dicendum. Et hoc ideò, quia hora nona mortuo Dño Centurio factus est præco fidei nostræ, & perfidis recedentibus licuit Ioseph & Nicodemo disponere de funere: & mulieribus accedere propius. Dicitur autẽ officium tacita & humili voce: & absq; principio, prout in præcedenti ti. dictum est. Super altare vnica dumtaxat toballia disponitur, per quam syndon, qua corpus Christi inuolutum fuit significatur. In quibusdam Ecclesiis in hora sexta ignis extinguitur, & in nona accenditur: quia tunc Sol in sexta lumen abscon-
2 dit, & in nona reddidit. * Incipit hoc officium à lectionibus, quia in primitiua Ecclesia omnis Missa à lectionibus inchoabat. Sed hoc hac die specialiter fit, pro eo quia passio Dñi hodie celebrata est, in cuius memoriam omnis Missa cantatur: & leguntur lectiones sine titulis: quoniã tunc amisimus Christũ caput, qui nos illuminat, sicut tituli illuminant libros. Leguntur autem duæ lectiones: quia pro duobus populis Christus passus est: gentili videlicet & hebræo: vel pro salute carnis & animæ. Vna sumpta est ex lege, alia ex prophetis: quia Christi passio à prophetis fuit prænuntiata & à lege & patriarchis præfigurata. Abraham enim carnẽ Christi figuratiuè immolauit cũ arietẽ immolauit: Similiter & Abel quando agnũ sacrificauit: vnde Dominus Oseæ. 12. Assimilatus sum inquit pro-
3 phetis. Rursus ideò * duæ lectiones dicuntur: quia sicut in quarta feria mortem nostrã duplicem manifestauimus: pro qua Christus pati venerat: ita ad memoriam in parasceue reducimus suam passionem, & nostrã imitationem. Quædã autẽ Ecclesiæ primò legunt, lectionẽ Oseæ 6. c. scilicet in tribulatione & secũdo lect. Exo. 12. c. scilicet.

ſcilicet. Dixit ad Moſen Dñs,& illi naturalem
ordinem ſeruant: quia paſſio Dñi primò præ-
nuntiata eſt à lege:ſecundò à Prophetis.In pri-
ma quidem eſt præconium reſurrectionis, vbi
dicitur:Poſt duos dies viuificabis nos: & in die
tertia ſuſcitabis nos. In ſecunda modus expri-
mitur paſſionis,vbi dicitur:Immolabitque eum
vniuerſa multitudo ad veſperam.Quædam verò
è conuerſo faciunt: & mouentur ex eo, quia
paſſionem lectioni ex lege quaſi continuare vo-
lunt,quia in paſſione quædam verba ponuntur,
quæ ex illa lectione ſumpta ſunt, ſcilicet. Os
Exo.12. non comminuetis ex eo. * Continuant ergo 4
Num.9. paſſionem lectioni: quia eius eſt expoſitio: &
agitur de duobus ſpecialiter in officio hodier-
no, ſcilicet de paſſione Chriſti, & de paſſione
Eccleſiæ,quæ eſt illius imitatio: ſicut dicit Pe-
1.Pet.2. trus: Chriſtus paſſus eſt pro nobis, &c. hæc ſi-
quidem duo in lectione Exod.commemorātur,
vbi dicitur:Erit autem agnus ſine macula, maſ-
culus, anniculus. Iuxta hunc ritum tolletis &
hœdum. Agnus, eſt corpus Chriſti immacula-
tum. Hœdus, eſt Eccleſia, quæ nos ſumus, qui
peccatores ſumus. Paſſio Chriſti celebrata eſt
in eius immolatione:noſtra celebratur in vitio-
rum mortificatione. In lectione Oſeæ manife-
ſtè agitur de paſſione Chriſti & eius effectu,vbi
dicitur:Venite,reuertamur ad Dñm,ipſe cœpit,
& ſaluabit nos:percutiet & curabit nos. Viuifi-
cabit nos poſt duos dies:& in die tertia ſuſci-
tabit nos:& viuemus in conſpectu eius: Oſeæ.
6.c.Quod Hiero.ſic exponit.Percutiet Dñs, &
ſanabit nos:quia quem diligit,corripit,& caſti-
gat v.q.v. non oſculatur. Viuificabit nos, poſt
duos dies: & in die tertia ſuſcitabit nos: quia
tertia die reſurgens à mortuis,omne genus hu-
manum ſuſcitauit,& curauit:& cum nos viuifi-
cauerit & ſuſcitauerit in conſpectu eius viue-
mus.Ibi ergo loquitur Propheta de tribus die-
bus,quibus Dñs fuit in ſepulchro:cùm dicitur:
Viuificabit nos poſt duos dies: & in tertia die
ſuſcitabit nos, id eſt, poſt duos dies ſepulturæ
veniet nobis quaſi imber temporaneus,& ſero-
tinus terræ: & dabit gratiam incipientē & ſub-
ſequentē. Sequitur tractus. * Dñe audiui audi- 5
tionem. Abac.vlt cap. Et quòd dicit verſus. In
medio duorum animaliū cognoſcetis: ad lite-
ram intelligitur, ſcilicet in præſepe bouis &
Eſaia 1. aſini. Vnde Eſa. Cognouit bos poſſeſſorē ſuum
& aſinus præſepe Dñi ſui: vel in medio duo-
rum latronū vel in medio duorū populorum Se-
cunda lectio * eſt de Exod.Vt ibi habetur. Os 6
non confringetis ex eo.hoc cōpletum eſt,quan-
do fregerunt duorum latronū crura: venientes
autem ad Ieſum inuenerunt eum mortuum: &
non fregerunt eius crura. Allegoricè verò in eo
non ſunt fracta crura,id eſt,virtutes:& maximè
Eſa.50. patientia. Vnde Eſa. Dedi faciem meam, ſicut
petram duriſſimam: & ſcio, quia non confun-
dat.Per crura enim intelliguntur itinera,de qui-
bus in cantico Abacuc: Incuruati ſunt colles
mundi, id eſt, homines excelſi per intelligentiā
ab itineribus æternitatis eius, id eſt, exemplo
actionum ipſius, quæ ducunt ad æternitatem:
tanquam columnæ immobiles, id eſt, argenteæ
propter eloquentiam: quæ fundatæ ſunt ſuper
baſes argenteas,vel aureas,id eſt, rationes im-
7 mobiles æternæ ſapientiæ. Sequuntur * tractus
de paſſione Dñi:quia tunc luget Eccleſia valdè,
& ſunt duo tractus ad intentionem maioris lu-
ctus, ſcilicet pro peccatis quæ committimus:
& pro pœnis quas patimur:& pro incolatu,quia
prolongatur. Nec cantatur graduale cum tra-
ctu:ſed ſolum tractus,prout dictum eſt in quar-
ta feria;& in iv.parte ſub tit.de tractu.Duo er-
go tractus dicuntur. Primus,ſcilicet,Dñe audi-
ui: & eſt in quibuſdam Eccleſiis quatuor ver-
ſuum,alter plurium.Tractus quatuor verſuum,
ſignificat, quòd per Chriſti paſſionem redimi-
tur homo, qui ex quatuor elementis conſtat.
Vnde Chriſtus nec in cœlo nec in terra cruci- *Ephe.2.*
fixus eſt,ſed in medio,id eſt,in aëre.Fecit enim
pacem inter cœleſtia & terreſtria:quoniam erat
inimicitia inter hominē & hominem,ſed maior
inter Angelum & hominem: & maxima inter
Deum & hominem. Ipſe enim Chriſtus omnia
pacificauit in cruce: quoniam fecit vtraque
vnum,cùm ſit lapis angularis. Adhuc per qua-
tuor verſus tractus ſignificatur,iv. parte crucis.
Secundus verò tractus, ſcilicet, Eripe me pro-
lixior eſt: & repræſentat magnum bellum Da-
uid cum Golia:& Chriſtus noſter Dauid hodie
magnum Goliam, id eſt, diabolum debellauit.
Rurſus ideò tractus eſt longus: quia hoc nobis
promiſſum eſt in lect. Oſeæ, vbi dicitur. Poſt
duos dies ſuſcitabit nos: debemus retinere in
ſpe. Item in ſecundo tractu ponitur Obumbra- *Pſ. 90.*
ſti caput meū in die belli: quia non tantum in
alio tempore: ſed in die paſſionis diuinitas à
paſſione permanſit immunis: imò in paſſione
Chriſtus homo ita protectus eſt gratia diuini-
tatis, vt hoſtes ſuperaret, qui ſuperari videba-
tur. Quædam autem Eccleſiæ cantant ſecundū
tractū: Qui habitat in adiutorio altiſſimi, quia
Chriſtus à diabolo primum latenter tentatus
eſt:velut à dracone latitante in petra:poſteà in
paſſione tanquam à leone forti acriter vexatus
eſt:quod notatur per illum verſum: Super aſ-
pidem & baſiliſcum. Sequitur Euangelium,
8 * ſiue paſſio: Egreſſus eſt. Ioan. 18.c. quod di-
citur hac die:quia ipſe interfuit crucifixioni &
iuxta crucem ſtetit ſecurus, aliis fugientibus:
quia notus erat Pontifici. Quia igitur hac die
paſſio Dñi oculis noſtris repræſentatur, meri-
tò eius teſtimonium legitur: qui vidit & teſti-
monium perhibuit: & ſcimus, quia teſtimo-
nium eius verum eſt. Prætereà, ipſe poſterius
ſcripſit Euangelium quare meritò poſterius le-
gitur: & quia ibi manifeſtius ſunt ſacramenta:
vnde ibi dicetur: Os non comminuetis ex eo.

Item illud: Vnus militum lancea latus eius ape-
ruit, & continuò exiuit sanguis & aqua. Legi-
tur autem hac * die passio super nudum pulpi 9
tum. Primò, ad memorandum quòd super nu-
dum crucis patibulum nudus fuit positus ipse
Christus. Secundò ad notandum quòd Ioannes,
secundum quem passio legitur, relicta sindone
nudus profugit à Iudæis. Tertiò, ad repræsen-
tandum quòd sicut Christo in cruce pendente,
ipsius secreta non tam cordis, quàm corporis
nuda omnibus adstantibus apparuerunt: ita &
velo templi per medium scisso, omnia templi
intima nuda remanserunt. Legitur etiam * nu- 10
dis pedibus: vt cum afflicto pro nobis nos affli-
gi debere monstremus. In quibusdã verò Eccle-
siis sindon, seu tersoria vel vestes altari nudato
superponuntur, vsque dum passio legatur: cum
verò peruenitur ad locum illum: Diuiserunt sibi
vestimenta mea, &c. tunc subdiaconi sindonem
illam vel tersoria tollunt: repræsentantes histo-
riam: quia quatuor milites Christum crucifi-
gentes, vestem Christi sustulerunt: & subdia-
coni quasi furtiuè pannos subtrahunt: ad no-
tandum, quòd Ioannes, qui cum Dño vsque ad
crucem perseuerauit, posteà more furis se oc-
cultauit, & nudus effugit. In quibusdam tamen
locis vna veste sublata, altera super altare re-
manet, ad significandum quòd vestis domini in-
consutilis non fuit scissa, vel partita, sed sorte
super eam missa contigit integra vni militi: ad
significandum quòd Ecclesiæ vnitas nunquam
potuit à schismaticis, vel hæreticis scindi:
quia non est sapientia contra Dñm. xvj. q. vij.
sicut. Quod verò dicitur in passione: Exiuit in
eum, qui dicitur Caluariæ locum: nota, quod si-
cut legitur in historiis, caluaries est propriè os
capitis humani nudum. Inde dictus est locus ille
mons caluariæ siue caluarium: vbi rei decolla-
bantur, & vbi multa capitum ossa erant disper-
sa. Quia * verò Christus in cruce pendens pro- 11
lixè orauit decãtans decem Psal. scilicet Deus,
Deus meus, respice in me. vsque ad. In te Dñe
speraui, cùm peruenisset ad locum illum. In ma-
nus tuas Dñe: illo dicto emisit spiritum: ideò &
nos postquam recitata est passio, eius orationes
dicimus: ad notandum, quòd quando ab inimi-
cis persequimur: semper ad orationem est re-
currendum: iste tamen est insolitus mos orandi.
Nam in aliis diebus ante Evangelium oratio-
nes dicuntur: & in earum principiis dicitur: Do-
minus vobiscum, quæ est, propriè vox & sacer-
dotis officium, quod non fit in istis: quia sacer-
dos & Dñs noster occiditur. Orauit autẽ Chri-
stus pro tribus. Primò pro * se dicens: Pater, 12
clarifica filium tuum. Secundò, pro suis dicens:
pater, quos dedisti mihi, pro eis rogo. Tertiò,
pro illis, qui in eum credituri erant, dicens:
Ioan. 17. Pater non tantum pro illis rogo, sed pro illis,
qui credituri sunt in me. Et ex hoc videtur,
quòd non debemus rogare pro eis, quos scimus
non esse saluandos: nec pro illis, qui in inferno
remanserunt: nec pro Iuda, qui se desperauit:
sed oramus pro nobis in omni gradu Eccle-
siæ: & pro neophytis, & pro gentilibus, pro Iu-
dæis, pro hæreticis, & schismaticis: vt Christus
gratiam suam eis infundat & ad fidem conuer-
tat. Christus enim orauit pro inimicis & amicis:
iam Ecclesia statim similiter orat pro omnibus.
13 * Sanè Ecclesia, pro his orans, flectit genua in
orationibus: vt per habitum corporis deuotio-
nem, & mentis humilitatem ostendat: insinuans
etiam quòd in nomine Iesu omne genu flecten-
dum est, quoniam omnes nationes sibi genua
curuant: nisi quando pro Iudæis oratur, quia
enim ipsi illuserunt Dño flexis genibus dicen-
tes, prophetiza nobis Christe, quis est, qui te
percussit: ideò in detestationem huius illusionis
Ecclesia pro eis orans genua non flectit, vt vi-
tet opera simulata. Præterea, quia eorum cæci-
tas nulla poterit oratione depelli, donec pleni-
tudo gentium subintrauerit: ideò non est pro
ipsis vehementer orandum: nec genua flecten-
da. Est tamen vtcumque orandum, quia futurũ
est, vt qui est exaltatus in cruce omnia trahat
ad se. Sed in orationibus pro Iudæis, & paganis
non respondetur, Amen: vt quidam dixerunt, &
hoc ideò, quia cum illi sint extra collegium
siue corpus Ecclesiæ fideliũ populus non osten-
dit affectum suum ad eos. Iuxta illud Apostoli
ad Corin. Quid mihi de his, qui foris sunt iudi- 1. Cor. 5.
care extrà, de sacra vnc. c. j. Per amen, autem
affectus exprimitur. Præterea, licet pro illis
oretur: vt eorum duritia conuertatur, quia ta-
men hoc impleri non poterit, vsque circa finẽ
sæculi: Apostolo testãte, quòd dicit: Donec ple- Rom. 11.
nitudo gentium introierit: & omnis Israël sal-
uus fiat: ideò ad orationes pro illis non respon-
detur, Amen. Veruntamen rectè intuenti nihil
interest, quo ad hoc inter illas & alias oratio-
nes. Imò ita respondetur ad illas, Amen: sicut
& ad alias orationes, pro aliis statibus: quod sic
ostenditur. Pro quolibet statu bis profertur ore-
mus: sed quòd sub primo oremus ante flecta-
mus genua dicitur, non est oratio, sed adhorta-
tio, vt oremus: siue præfatio, seu monitio, expri-
mens quid siue pro quo sit in sequenti oratione
orandum. Vnde sub tono præfationis non ora-
tionis dicitur. Ideoq; pro nullo statu post præ-
fationem respondetur Amen: sicut numquam
fit post aliquam præfationem: licet etiam ibi
ponatur per Christũ Dñm nostrum: sicut patet
in quotidiana Missæ præfatione. Quòd autem
secundò oremus, dicitur oratio est: & responde-
ri debet Amen: pro Iudæis, & paganis, sicut pro
aliis. Consequenter sacerdos post orationes,
crucem velatam bajulat, ad dextrum cornu al-
taris: ibique crucem super humeros tenens, in
persona Christi Iudæis improperat beneficia
Dñi, dicens. Popule meus. quid feci tibi In qui-
busdam tamen Ecclesiis duo Presbyteri baju-
lant

lant illam : ad notandum,quòd Christi persona
duæ fuerunt naturæ diuinitatis videlicet, & hu-
manitatis. Quòd dicitur:Popule meus,quid fe-
ci tibi:aut in quo contristaui te:responde mihi:
quia eduxi te de terra Ægypti,&c.Ad diuinita-
tem refertur.Quòd verò sequitur:Parasti salua-
tori tuo crucem,ad humanitatem:& sic de aliis
sequentibus verbis. Cantat * autem sacerdos 14
quasi hebraicè in persona saluatoris : Acolyti
cantant græcè ἅγιος ὁ Θεὸς quasi in persona
græcorum : chorus respondet : Sanctus,sanctus
in persona latinorum.Sicque tribus linguis lau-
datur Deus : scilicet hebraica, quæ propter le-
gem omnium linguarum est mater:græca, quæ
doctrix est,& latina,quæ imperatrix est:propter
Romani dominium imperij , & papatus. Quia
enim hebraica nunc silet à laude Dei : ponitur
pro illa : Popule meus, quod quia cantatur in
persona domini:loquentis hebræis : ideò intel-
ligitur dictum hebraicè.Et no.quòd contra tres
illusores Christi. tres præmittuntur adoratio-
nes vt infrà dicetur. Tres verò antiphonæ,sci-
licet, Popule meus,quia eduxi te, & quid vltrà,
&c. Parum aut nihil sensibus differentes , ver-
bis & modulatione consimiles, triplicem tituli
scripturam significant, qui scriptus fuit tribus
linguis, scilicet hebraicè, græcè, & latinè Iesus
Nazarenus, Rex Iudæorum.Vtrum principium
tituli scriptum fuit tribus linguis ignorant.Sed
de hac clausula,Rex Iudæorum,constat : quod
quia negauerunt Iudæi dicentes : Noli scribere
Rex Iudæorum : sed quia ipse dixit , Rex sum
Iud. ideò illud in istis antiphonis adstruitur ab
effectu,scilicet quia tanquam Rex eorum edu-
xit eos de Ægypto, & duxit eos per desertum:
& introduxit in terram bonam.Item quod in ti-
tulo scriptum fuit Iesus : in singulis antiphonis
concluditur saluator: quòd ibi Nazarenus ad
singula respondetur ἅγιος, sanctus. Et quia ti-
tulus tribus linguis scriptus fuit : ideò duabus
* linguis respondetur , scilicet græca & latina, 15
quæ Christum adorant. Hebraica verò contra-
dicit : & adhuc blasphemat prædictas.Et nota,
quòd antiphona:Popule meus est Michæ 6.cap.
Principium antiphonæ,quia eduxi te. Num.14.
cap.Et medium,scilicet manna,&c. Est Esa.16.
cap.vbi etiam est finis ipsius,scilicet introduxit.
Notandum,quòd Iudæi tres accusationes con-
tra Christum proposuerunt,scilicet quòd tribu-
tum negasset, quòd se regem fecisset , & quòd
se Dei filium dixisset : contra quas tres in eius
personam accusationes dicuntur , scilicet po-
pule meus,vbi Christus eis exprobat tria bene-
ficia sua,scilicet liberationem de Ægypto : re-
gimen in desertum & introductionem in ter-
ram optimam : quasi dicat. Tu accusas me de
negatione tributi, potius deberes gratias age-
re : quia te liberaui à tributo siue à seruitute
Ægypti. Tu accusas me , quia me regem dixi:
potius deberes gratias agere : quia te rexi in
deserto, & regulariter paui. Item accusas me,
quia filium Dei me dixi,potius deberes gratias
agere:quia terram lacte & melle manantē con-
16 tuli tibi. Deinde * crux denudatur in signum,
quòd peruersi Iudæi saluatorem denudauerunt:
& fit denudatio inter tres vices ad notandum,
quod illi ter Christo in passione illuserunt.Pri-
mò,quando in atrio principis velata facie eius
colaphis eum cædebant.Ad quod designandum
in principio reuelationis ipsius crucis,non ostē-
ditur facies crucifixi.Secundò,ante prætorium,
quando eo tradito ad crucifigendum milites
plectentes coronam spineam illudebant ei fle-
xis genibus adorando eum, dicentes : Aue Rex
Iudæorum : ad quod repræsentandum in secun-
da reuelatione , discooperitur caput & facies
17 crucifixi : & scias quòd corona * fuit de iuncis
marinis , sicut eam vidimus in thesauris regis
Francorum:quorum acies non minus spinis du-
ræ sunt & acutæ. Tertiò, quando ei in cruce
pendenti transeuntes dicebant:vah,qui destruis
templum Dei : & quia quando hæc illusio fie-
bat Christus totus nudatus in cruce pendebat:
ideò in tertia reuelatione totus nudus ostendi-
tur crucifixus:& etiam ad significandum, quòd
omnia quæ in lege & Prophetis obscura fue-
18 rant,in passione aperta & manifesta sunt. * Re-
uelatur ergo crux post orationes:ad notandum,
quòd oratio à Christi passione , quam in cruce
sustinuit,habet effectum & exemplar.Ipse enim
in cruce pendens,pro amicis & inimicis orauit.
Sanè à dextera parte crux incipit reuelari:quia
Christus crucifixus , vera fide adoratus extitit
ab Apostolis , & discipulis Iudæis, qui tunc in
dextera erant. Et quoniam hæc fides per illos
deuotè publicata & in medio gentium perdu-
cta est : ideò ad hoc significandū ante medium
altaris, per sacerdotem deducitur. Rursus,quia
Christus nunc super Ecclesiam quiescit : & vs-
que in finem sæculi quiescit:ideò ad hoc signi-
ficandum, & figurandum subsequenter crux su-
per altare ponitur:per quod hæc Ecclesia gen-
tium designatur. Denique,quia in fine sæculi fi-
des in cordibus gentium refrigescet : & teste
Esa. à reliquiis Israël quæ saluæ fient, suscipie- Esa.10.
tur : & communis Iudæis & gentilibus habebi-
tur : meritò ad hoc significandum in fine Missæ
crux de altari deponitur : & in communi loco
19 collocatur. * Crux quoque reuelata & etiam
vexilla Ecclesiæ in quibusdam locis diriguntur
in altum , ad Christi victoriam designandam.
Adhuc crucem bajulantes, antiphonam canen-
20 tes,crucem illo deferunt : * vt græcè & latinè
respondeatur , & deuotè adoretur, quia domi-
nus crucifixus transiuit à perfidia Iudæorum,ad
confessionem & deuotionem gentium:& signi-
ficat Apostolos canentes, id est , totis viribus
crucis opprobrium confitentes,& prædicantes.
Item crucem bajulando, nunc ambulant, nunc
& fessi subsistunt : quia & illi persecutionem

pondere fessi aliquantulum quieuerunt. Subsequenter ipsa crux denudata salutatur, & adoratur: quia eum cui perfidi illuserunt, Christiani reuerenter salutando, & deuotè osculando venerantur. Et dum adoratur, canitur in quibusdam Ecclesiis responsorium: Ecce quomodo moritur. Esa. 57.c. & antiphona: Sicut Moses: Ioan. 3.c. Et est sciendum quòd contra præmissas tres illusiones ter illum adoramus dicentes: ἅγιος, quasi ter honorantes ter illusum propter nos: & quia illudendo genua flectebant: ideò &
21 nos illũ adorando genua flectimus. Ad * terram etiam ante illam prosternimus: vt quod illi superbè illudendo fecerunt, nos humiliter & verè faciamus, & mentis humilitatem per habitum corporis ostendamus: & quia sicut Christus humiliatus est patri pro nobis vsque ad mortem, mortem autem crucis: sic & nos eius mortis imitatores humiliari oportet. De modo prostrationis ait Aug. Quisquis sic humiliatur, vt genua figat, adhuc habet vt amplius humilietur: quisquis verò sic humiliatur, vt hæreat in terra venter eius: vltra quod humilietur non habet.
22 Nudis * etiam pedibus adoratur, vt omnes proprias affectiones sibi nudas ac notas esse monstremus: & vt cum afflicto pro nobis nos affligi ostendamus, salutatur autem crux: Quia per eam salus hominibus reformatur: postea adoratur, id est osculatur. Solus enim Deus adorandus est: cætera vt crux causa illius veneranda
23 sunt. * Cæterum expositio illorum verborum ἅγιος, &c ibidem sequitur: Nam ἅγιος Græcè dicitur sanctus, Latinè, ἀπὸ τοῦ α, priuatiua particula: & γῆ, id est terra: quasi cœlestis sine terra. In canone tamen Isidori. xxiv. qu. iij. quidã: versi. sed tangis, habetur quod ἅγιος Græcè, dicitur vas, Latinè. Ο Θεός, verò Græcè, dicitur Deus, Latinè: ἰσχυρός Græcè, fortis Latinè. Ἀθάνατος Græcè, immortalis Latinè, ἀπὸ τοῦ α priuatiua particula, & θάνατος quòd est mors: ἐλέησον, id est miserere, ἡμᾶς, id est nostri.
24 De profundo * crucis mysterio dictum est in proœ. v. partis: & hic aliqua perstringamus. Fuerunt autem in dominica cruce ligna quatuor, scilicet stipes siue lignum erectum: lignum transuersum truncus suppositus: & titulus suprascriptus. Fuerunt & claui quatuor, quibus & manus & pedes confixi sunt: fuit & lancea qua latus apertum est: & corona spinea capiti circomposita: quæ omnia possunt in spirituali cruce significari. Quatuor enim crucis ligna sunt quatuor mentis virtutes, scilicet fides, spes, perseuerantia, patientia, de quibus ait Apostolus: Vt comprehendatis cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas, & profundum. Longitudo crucis, est perseuerantia: de qua Dominus inquit: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Latitudo crucis, est patientia: de qua veritas ait: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Profunditas eius est fides de qua Apostolus: Fides est substantia sperandarum rerum, argumentum non apparentium. Sublimitas verò, est spes, de qua Psal, In verbo tuo supersperaui. Habuit *Ps. 118.* ergo crux Christi, vnum lignum erectum in longitudinem: alterum transuersum in latitudinem: quasi in modum potentiæ seu martelli: quæ duo significata sunt per illa duo ligna, quæ paupercula mulier in Sarepta collegit. Stipes *3. Re. 17.* verò erectus, habuit truncum suppositum, & titulum superscripsum: quia perseuerantia de fide procedit ad spem: quasi stipes ereptus de trunco supposito ad titulum suprascriptum. Quod beatus Iob intelligẽs ait: Credo quod redemptor meus viuit, & in nouissio die de terra *Iob. 9.* surrecturus sum, &c. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Nisi enim crux habeat fundamentum fidei & titulum spei profectò supplicium est solummodo, & non meritum. Quod autem patientia spectet ad crucem, ex eo apparet, quòd patienter in aduersis tribulationis sustinet cruciatum. Vnde Iacob. Tribulatio patien- *Iacob. 1.* tiam operatur. De perseuerantia quoque legitur: Esto fidelis vsque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Etiam secundum Apostolum *Apoc 2.* non coronatur, nisi qui legitimè certauerit. *2. Ti. 2.* Perseuerantia igitur, quæ coronatur, certamen habet, vt meritò spectet ad crucem. In his ergo duobus lignis, duos pedes & duas manus quatuor clauis debet affigere Christianus. Quatuor claui, sunt quatuor principales virtutes. s. iustitia, fortitudo, temperantia, & prudentia. Pedes sunt mentis affectus: de quibus sponsus in Can. Laui pedes meos: quomodo inquinabo *Cant. 5.* illos? Et Dominus inquit Christus Apost. Qui *Ioã. 13.* lotus est non indiget, nisi vt pedes lauet, & est *Ma. 10.* mundus totus. Et iterum: Excutite puluerem de pedibus vestris. Duo ergo pedes sunt: duo mentis affectus, s. timor & amor: pes timoris, clauo fortitudinis debet configi: ne timidus propter aduersa succumbat: Vnde Psal. Confige timore *Ps. 118.* tuo carnes meas, à iudiciis enim tuis timui. Dũ enim in Petro metus, clauo fortitudinis affixus non extitit, ad vocem ancillæ Christum negauit: cum verò confixus extitit, ante Reges & *Ma. 25* Præsides nomen Dñi prædicauit. Pes amoris siue appetitus clauo iustitiæ debet configi, ne cupidus ad illicita desideria euagetur. Si enim appetitus fuerit confixus, tunc spiritus concupiscit aduersus carnem: si verò non fuerit confixus: tunc caro aduersus spiritum concupiscit. Sic itaque Christianus pedes suos cruci debet affigere, ne vel timidus succumbat: vel cupi-
25 dus euagetur. Alij tamen dicunt * quod Christus tribus dumtaxat fuit clauis affixus, significantibus tres cruciatus, quos in cruce sustinuit, videlicet passionem in corpore, passionem in mente, & passionem in corde. Ambo enim pedes vno clauo affixi sunt, ita quòd dexter fuit super sinistrum, ad significandum quòd spirituales

tuales affectiones per pedem dextrum significatæ superesse & dominari debent terrenis, per sinistrum significatis. Lancea verò qua latus est vulneratum, charitas est, de qua sponsa in Cant. Vulnerata sunt in charitate. Lateri quidem cor contiguum est, cuius beneficia diligimus: quod ideò vulnerandum est, & affectus exeat, non solum ad amicos, verumetiam ad inimicos: vnde
Mat. 5. Dñs ait, Diligite inimicos vestros, & benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos. Corona verò spinea, est pœnitentia circumponenda capiti, id
Psal. 31. est menti: de qua Psalmista: Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Hæc corona de tribus spinis complectitur, scilicet contritione, confessione, & satisfactione. Prima pungit cor per dolorem propter vanam cogitatiotionem. Secunda, pungit os, per pudorem, propter variam locutionem. Tertia pungit manum, per laborem, propter iniquam operationem. Manus enim opera sunt: vnde Psalmist. Benedi-
Ps. 143. ctus Dominus Deus meus, qui dedit manus
Pro. 31. meas ad prælium, &c. & Salomon in Prouerb. Dedit ei linum, & lanam, & operata est consilio manuum suarum. Sunt igitur duæ manus, duo operum genera: videlicet opus voluntatis, & necessitatis. Manus operis voluntarij configi debet clauo prudentiæ: ne curua faciat opera tenebrarum: Dum enim in Saulo clauo prudentiæ confixa non fuit, Saulus Ecclesiam Dei persequebatur. Cùm verò in Paulo confixa fuit, ipse pro Ecclesia passus est. Manus verò operis necessarij clauo temperantiæ configi debet, ne lapsa nimis ad superflua extendatur. Necessaria opera sunt naturalia: vt dormire, comedere, & similia. Et nota, versus de cruce: Pes, cedrus est: truncus, cypressus oliua, supremum, Palmáque transuersum Christi sunt in cruce lignum. Osculata & adorata cruce, duo presbyteri deferunt ad altare corpus Domini, quod pridiè
fuerat consecratum & reconditum. * Sacerdos 26
verò induta casula illud super corporale disponit, iuxta latus calicis, in quo sit vinum & aqua missum non sanctificatum, quasi ipso facto dicatur. Hoc est illud corpus, de quo sanguis & aqua fluxerunt. Vtrum autem ex contactu hostiæ vinũ consecretur, dictum est in tit. præcedenti. Quo facto, incipit mox: Oremus, præceptis salutaribus, perficiens dominicam orationem, & illam, Libera nos quæsumus: in quo repræsentatur antiqua Apostolorum celebrandi Missam consuetudo. Prius enim lectione præmissa dicebant solummodo verba illa: Hoc est corpus, &c. Hic est sanguis meus, &c. Sed ipsi postmodum Dominicam orationem addiderũt: & ita illo modo hac die celebratur, de quo dictum est in princip. iv. partis. Ex quibus colligitur, quòd sola Dominica oratio non sufficit ad Eucharistiam consecrandam. Si quidem sacerdos alio tempore dicens: Per omnia secula seculorum eleuat calicem, cum corpore Dñi & posteà dicens: Præceptis, &c. Calicem depositum iterum cooperit: in quo illud nobis significatur, quod de cruce depositum corpus Dñi sepelitur. Duo autem presbyteri qui hodie corpus ad altare deferunt: repræsentant Ioseph & Nicodemum qui corpus Domini tulerunt ad sepulchrum. Tres præmissi canonis articuli, scilicet Præceptis, Pater noster, & Libera nos quæsumus: super depositum calicem proferuntur, quia tribus diebus sepultus Dñs occultatur, & oratio ipsa, Libera nos, alta voce, sicut & Dominica oratio profertur: prout dictum est in iv. parte sub ti. de silentio post orationem Dominicam. Nec est prætereundum quòd hac die, quando particula hostiæ in calicem mittitur, non dicuntur verba illa: Fiat commistio, quia ibi de sanguine mentio fit, sed in calice sanguis non est, nec hodie consecratur, & fracta hostia non dicit: Pax Dñi, &c. Eò quòd oscula circunstantiũ non sequuntur. Oratio quoque illa: Dñe Iesu Christe fili Dei, &c. Et illa: Corpus tuum Dñe, omittuntur, quia ibi mẽtio de sanguine fit. Omittitur etiã illi versus: Quid retribuã Dño, &c. Illa quoque: Placeat tibi, etiã omittitur, quia ibi cõtinetur: Præsta vt hoc sacrificium, quando oculis tuæ, &c. Hac etiam die sacrificiũ non offertur sacramentaliter, sed sumitur altera die oblatũ. Agnus Dei, non dicitur, quia non videtur esse inuocandus, qui cernitur in agone deficere: & cum silentio sacerdos communicat: vnde postcommunio non cantatur, quia, nobis sumentibus sanguis ille, quem sumimus de ore
nostro pro nobis ad Dñm clamat. Nos enim *Gen. 4.*
sumus terra illa quæ aperuit os suum, & bibit sanguinem Abel, id est, Christi quem effudit
Cain, id est, populus Iudaïcus, vnde factus est *Ps. 58.*
vagus & profugus super terrã: iuxta illud: Dis-
perde illos in virtute tua, & fact* est maledictus *Ma. 27.*
illa maledictione sãguis eius super nos, & super filios nostros. Et rursus postcõmunio, quæ iubilũ & lætitiã significat, non dicitur: quia Ecclesia
27 illa die plorat. Sed quæritur * quare Christus voluit pati sexta feria? Respondeo, vt dies qua crucifixus est coaptaretur sextæ feriæ primæ creationis, & sextæ ætati huius mundi. Siquidẽ in sexta feria primus homo, scilicet Adã creatus est ad imaginem Dei: & ex latere eius dormientis sumpta costa fœmina fabricata, & in sexta ætate filius Dei, vt hominem ad imaginem Dei creatum redimeret, & in carne apparuit, qui in sexta feria dormiens in cruce sanguinem & aquam de latere suo: vnde S. Ecclesiam consecraret, emisit. Ideò ergo in sexta feria pati voluit, quia cùm tali die Adam peccauerit, illa etiam die hominem redimere voluit:
28 de hoc dictum est sub tit. de natali. Et * nota, quòd Christus completis triginta duobus annis & mensibus tribus, vel secundum Chrysost. triginta tribus & dimidio crucifixus est: eadem

die qua conceptus est de Virgine, scilicet in
sexta feria, quæ fuit octauo Calend. Aprilis: de
quo dicetur in vij. parte, sub festo annuntiatio-
Ps.115. nis. * Quæritur etiam, cùm de morte sancto- 29
rum cum gaudio festa in Ecclesia celebrentur,
quia pretiosa in conspectu Dñi mors sanctorum
eius: quare Ecclesia hodie de morte Domini,
cum gaudio similiter non solemnizat? Videtur
enim quòd multò magis deberet lætari, & fe-
stum de illa celebrare, cùm mors ipsius sit
pretiosissima, & mors mortis: & est nostra re-
demptio: & quia Apostolus gloriandum ait in
Gal.6. cruce Domini nostri Iesu Christi. Respondeo,
quia ipse pro peccatis nostris mortuus est, sicut
Esa.53. dicit Dñs per Esa. Propter scelus populi mei
percussi eum, & ideò deberet homo erubescere
non gaudere, cum & Sol insensibilis erubes-
cens, radios suos retrouerterit: quia obscura-
tus est, & petræ scissæ sunt: meritò ergo omnis
homo in hac die tristitiam prætendit, ne esse
durior lapidibus videatur. Prætereà ipse Do-
Ma.27. minus tristis fuit. Vnde tristis est anima mea,
Ma.26. vsque ad mortem: & etiam B. Virgo: Vnde tuam
Luc.2. ipsius animam pertransibit gladius, & Apostoli
de consec. di. iij. sabbato. Meritò igitur in hac
die Ecclesia in arctissimo est ieiunio, & silētio,
& tristitia compassionis: de hoc dictum est sub
festo circumcisionis. * Rursus hunc diem cele- 30
bramus, cum mœrore, tristitia & abstinentia:
passiones verò sanctorum cum gaudio: quia san-
cti post martyrium statim cœlos ascenderunt:
Christus verò ad infernum descendit. Sed quo-
niam iam tartara confregit, & inde sanctorum
animas eduxit, & tertia die resurrexit: ideò
tunc, scilicet die resurrectionis maximè læta-
mur. Hinc est quòd passiones patrum veteris
test. quia ad inferos descenderunt, non celebra-
mus, præterquam Innocentium: ex eo, quòd in
ipsis singulis Christus occisus est: & Macha-
bæorum: prout in septima parte sub eorum
festo dicetur: de hoc etiam dictum est in parte
prima, sub titulo, de picturis. Et est notandum
* quòd Christus in passione sua redemit non 31
tantum illos, qui tunc erant in lymbo inferni,
qui locus dicebatur sinus Abrahæ, vbi Lazarus
erat, sed etiam omnes futuros qui sancta mor-
te vitam erant finituri: vndè Oseæ vlt. Ero mors
tua, ô mors, morsus tuus ero inferne: sed
nec omnes, qui in inferno erant, inde extraxit.
Item * quæritur quare Ecclesia non consecrat 32
hac die corpus Domini, cùm Dominus dixit:
Hoc facite in meam commemorationem: &
Cabilonen. concilio de consecrat. distinct. j.
visum dicitur: Nulla dies excipitur, qua non
pro viuentibus deprecetur. Prætereà, cùm Chri-
stus immolatus hac die & sabbato quieuit in
sepulchro: & discipuli totam noctem sequen-
tem vsque diluculum in tristitia transegerint:
rationabiliter videretur, vt in hac die corpus
Domini conficeretur, & inde vsque ad primam
sabbati iugi silentio consopiti, à sacri altaris
mysterio vacaretur. Respondeo ad hoc multi-
33 plex ratio reddi potest. Prima * est: Dominus
noster pridiè, quam pateretur, accipiens panem
& calicem benedixit, deditque discipulis, di-
cēs: Hoc est corpus meum. Hic est calix meus:
& tunc immolatus est in manibus suis: de qua
immolatione subiunxit: hoc facite in meam
commemorationem. Illa igitur scilicet feria
quinta non est omittenda, cùm sit firmiter in-
iuncta. Sexta verò feria est dies secunda, qua
velut in monumento quiescit: sabbatum tertia
qua velut à morte resurgit, resurrexit enim ante
diem. Triduum ergo dominicæ mortis, quod
perfici nequit eo respectu, quod ipse à Iudæis
est trucidatus, eò transponitur, quòd ipse suis
manibus immolatur. Cuius quoque rei illud *Exod.6.*
magnum est iudicium, quòd in nocte cœnæ lu-
minaribus extinctis vigilias celebramus. Sic-
que, vt in quinta feria quasi sexta in duplum
manna colligatur: quoniam in hac die quasi in
34 sabbato non inuenitur. Secunda * ratio est, quia
Ecclesia corpus illud, quod flagellis & spinis, &
& contumeliis ista die reuera affectum est, non
debet cum Missarum solemnitatibus celebrare,
quoniam veniente veritate debet cessare figu-
35 ra. Tertia * quia oblata est hostia de mani-
bus Christi & nostris. Non ergo sacrificent
amici, dum trucidant inimici. Sed tamen, quia
semper indigemus communione, & semper est
tempus communicandi, sacerdos ipsum corpus
recipit in hostia, à die antecedenti reseruata
36 & custodita. Quarta * ratio est, quoniam hac
die velum templi scissum, & cornua altaris
transuersata sunt: & ita non habemus vbi cor-
37 pus Christi conficiatur. Quinta est * quia, sci-
licet recessit & sublatus est verus sacerdos, id
est, Christus sponsus Ecclesiæ, descendit enim
ad inferos. Sextam rationem ponit Inn. Papa
38 de conse. di. v. sabbato, dicens, * quòd in die
Parasceues & in sabbato sancto sacramentum
non celebratur: quia constat Apostolos istis
duobus diebus in mœrore & in tristitia fuisse,
& se propter metum Iudæorum occultauisse.
Missa enim quæ in ipso sabbato celebratur, non
ad ipsum sabbatum, sed ad diem pertinet sub-
39 sequentem, vt infrà dicetur. Septima * quia
Moses ait: Vos tacebitis, & alius, scilicet Chri-
stus pugnabit pro vobis: torcular enim calca-
uit solus. Cùm igitur hac die non sit corpus
Domini conficiendum, ad hanc diem reseruan-
40 dum est. Hæc sexta feria * & ab ista omnes
aliæ sextæ feriæ priuilegiatæ sunt propter
Christi passionem, sicut & à sequenti dominica
omnes aliæ dominicæ propter eius resurrectio-
nem. Sunt autem huiusmodi sextæ feriæ sex pri-
uilegia, scilicet Christi immolatio, inferni spo-
liatio, mortis conculcatio, humani generis re-
demptio, Paradisi apertio, & scripturarum ma-
nifestatio. In Parasceue vno solo cibo vescimur,
quia

quia Christus ea die vnum scilicet latronem
sibi incorporauit, dicens: Hodie mecum eris
Ps.140. in Paradiso. Vnde ipse dixit: Singulariter sum
ego, donec transeam.

SVMMARIVM.

1 *Paschatis sabbatum.*
2 *Paschatis sabbatum, officium mutatur totum à nocte pascha. & num. 3.*
4 *Paschatis sabbatum, dicitur dies illuminata, tribus de causis.*
5 *Pascha celebratur in plenilunio. Et quando. num. 6.*
7 *Nox, diem præcedatne, an contrà.*

CAPVT LXXVIII.

De Sabbato Pascha.

SEquitur * videre de sabbato sancto Paschæ. 1
sanè sicut Deus operibus orationis mundi,
scilicet in sex diebus completis in septima re-
quieuit ab omni opere, quòd patrarat: sic & in
sexta ætate recreationis operibus consumma-
tis: iuxta quod Dñs in cruce pendens dixit: Con-
summatu est. in septima ætate requieuit. Cùm
enim anima eius passibilitatem corporis exi-
uit, quodammodo requieuit: præterea in sepul-
chro dormiuit, ideoque dies ista sabbatum ap-
pellatur, quod requies interpretatur, vt dictum
est in proœ. secundæ partis: quod antonoma-
sticè sabbatum sanctũ dicitur, eò quòd, vt præ-
missum est, significat requiem Christi ab opere
recreationis in fine sextæ ætatis: vel propter
requiem Christi in cuius morte sanctificati su-
mus. Dicitur etiam sanctum, propter baptismũ,
quod fit in die ista in qua noua Ecclesiæ proles
sanctificatur. Hæc autem * dies sicut præcedens 2
nullum habet officium diuinum: in quo constat
Apostolos fugisse, & in mœrore fuisse. de conse.
d. iij. sabbato. Nam officium quod cantatur est
noctis diei dominicæ: de conse. d. j. in ieiuniis.
lxxv di. quòd à patribus, scilicet de resurrectio-
ne non de sabbato, sicut & contingit in sabbatis
quatuor temporũ, quod apparet, quia dicitur in
cerei benedictione Hæc est nox, & in collecta
Missæ: Deus, qui hanc sacratissimam noctem:
vnde antiquitus totum officium de nocte dice-
batur, & adhuc in plerisque locis fit. Primò, ad
notandum, quòd catechumeni, quorum est ip-
sum officium, sepulti cum Christo, per baptis-
mum resurgunt cum ipso. Secundò, propter vi-
sitationem mulierum ad sepulchrum Domini
manè venientium. Tertiò, quia Dñs de nocte
resurrexit, secundum Hier. & Greg. & Ambr.
& ideò quia nox illa tanto lumine illustrata, est
de Domini resurrectione, meritò tunc vigilare
& Deo laudes canere debemus. Traditio quo-
que Iudæorum est, Christum media nocte ven-
turum: in cuius figura Angelus transiuit media
nocte percutiendo primogenita Ægyptiorum,
& Dñs transiuit protegendo populum suum. Et
Hier. Reor, inquit, traditionem Apostolicam
permansisse: vt in die vigiliarum Paschæ ante
noctis medium dimittere non liceat populos
expectantes Christi aduentum: vt resurgenti
Saluatori occurrant, postquam tempus illud
transierit, securitate præsumpta festum cunctos
3 agere diem. Sed quia * quod pro deuotione
fuerat institutum, in minus honestas actiones,
quibus nox facultatem præbet conuersum est,
institutum fuit, vt officium ipsius noctis de die
celebraretur. De hoc tactũ est in proœ. iv. par-
tis, & in quinta parte, sub tit. de nocturnis. Au-
gust. tamen dicit Dñm in diluculo surrexisse, &
ipsum per quadraginta horas mortuum siue in
sepulchro extitisse: cui Ecclesia consentire vi-
detur, quæ pro resurrectione matutinũ eadem
celebrat hora. Silet ergo Ecclesia vsque in ho-
ram decimam: & tunc congregatur ad officium
celebrandũ, quando resurrectio appropinquat,
videlicet circa vesperam noctis, quæ lucescit
in prima sabbati, & quam per totam noctem
vsque ad diei claritatem continuat ad hoc, vt
illud impleatur: Nox illuminatio mea in deli-
ciis meis: & nox sicut dies illuminabitur. Tri- Ps.138.
4 bus * autem de causis, dicitur hæc dies illumi-
nata. Primò, quia refulget in deliciis nostris
propter redemptionem seu resurrectioné ani-
marũ, quæ licet sit in die Parasceue, morte Dñi
recuperata, eius tamen gaudium & lætitia est
ad hanc noctem trãslata, propter rationem po-
sitam sub quinta feria cœnæ Dñi, vbi agitur de
olei consecratione. Secundò, propter resurre-
ctionem corporũ, quæ Dño resurgente prima
sabbati speratur futura: ideóque vigilamus &
resurgenti vigilando concinimus. Tertiò prop-
ter baptismi sacramentum, quod hodie cele-
bratur, quoniam ab illis causis sumpsit exor-
dium, & illarum nobis tribuit fructum. Cele-
bratur enim hac die catechuminorum officiũ,
vt ipsi Christo consepulti, ad baptismum in
morte cum eo resurgant. Hæc ergo nox, Pascha
dicitur, quòd transitus interpretatur, quia tran-
siuit Dñs de mundo ad patrem: de morte ad
vitam transimus & nos. Pascha enim nostrum
immolatus est Christus: de hoste ad patrem, de
tenebris ad lucem, de reatu ad gratiam, de pœ-
na ad gloriam, de pugna ad victoriam. Hæc nox
5 siue Pascha * in qua resurrexit Dñs fuit de-
cimaseptima luna mensis primi, id est, Aprilis,
qui est primus apud Hebræos, qui computant
menses secundum lunæ cursum. Ideò quidem
in mense primo resurrexit, quia ipse est prin-
cipium. Item ideò in luna decimaseptima, vt
per obseruationem decalogi perduceret nos ad
æternam requiem sabbati sui. Surrexit igitur
tunc, cùm luna ad alta petit, ad designandum,
quòd Ecclesia petere debet alta virtutum, &
scandere ad templa cœlorum. Item in tertia
hebdomada lunæ surrexit per quod tertium
tempus, scilicet gratiæ aduenisse significauit.
Et inde est, quòd cùm semper in lunatione
Aprilis, & in plenilunio hanc solemnitatem ex
iussu

iussu Domini celebremus, quandoque in nostro Aprili & quandoque in Martio eam solemnizamus: sed cùm post duodecim lunationes constituimus, innuitur quòd per decem legis & duo charitatis præcepta ad resurrectionis gloriam perueniemus. Si verò eam post xiij. lunationes obseruamus, innuitur quòd per decalogum & trinitatem perueniemus ad gloriam æternitatis. Adhuc ideò hæc nox in plenilunio celebratur, quoniam luna iubar luminis à Sole mutuatur. Luna est Ecclesia: Sol Christus qui dum occidit, occiditur: sed eius occasu Ecclesia gratiæ plenitudine illustratur. Itē * hæc nox, in qua Christus resurrexit æquinoctio transacto, quando scilicet dies incipiunt 6
crescere, & esse maiores noctibus, celebratur. Primò, quia post ignorantiam prolongatur de Deo scientia, & vbi abundauit iniquitas, superabundauit & gratia. Secundò, quia virtutes in nobis crescere, & vitia superare debent. Tertiò, quia per eius resurrectionē tenebræ mortis cœpêre minui & dies vitæ incœpit augeri. Quartò, quia per ipsum, qui est lumen de lumine, peruenitur ad diem lucis æternæ. Item, hæc nox celebratur, vt in Vere, quando post hyemis asperitatem flores vernant, & volucres iubilant, quia pulso perfidiæ gelu mundus floruit pulchritudine virtutū. Et in omnem terram exiuit sonus eorum, hæc nox est vtriusque diei cōmunis, scilicet sabbathi præcedentis, & dominicæ sequentis. Nam * vsque nunc dies præ- 7
cedebant noctem, nunc è conuerso fit. Conditor enim temporis fecit, vt à principio dies naturaliter præcederet noctem, secundū quod dicit Scriptura, fiat lux, & facta est lux: & ea procedente per superius hemisphærium ab oriente in occidentem factum est vespere: & redeunte ea per inferius hemisphærium ab occidente in orientem factum est mane. Præcessit ergo dies noctem, in signum quòd homo siue Adam transiturus erat de luce virtutum in tenebras vitiorum, siue quòd homo à die Paradisi descenderet ad noctem inferni, sed in resurrectionis nocte artificialiter fecit Dominus: vt nox reciprocando præcederet diem, in signū reparationis secundi Adæ, qui nos per suam resurrectionem de peccatorum tenebris reparauit ad lucem: vnde Apost. Nox præcessit: dies autem appropinquauit. Seriatim igitur huius diei officium prosequentibus. Primò, per quem, quomodo, & quare agni de cera hac die fiant. Secundò, de benedictione cerei. Tertiò, de lectionibus & tractibus. Quartò, de benedictione baptismi siue fontium, vbi etiam agitur de cereis catechumenorum. Quintò, de baptismo, vbi agitur de vestibus quas neophyti octaua die deponunt, & de patrinis. Sextò, de confirmatione. Septimò, de Missa.

Rom. 13.

SVMMARIVM.

1 *Agni cerei, qui fiunt Romæ in parasceve Paschali, quid notent. & n. 2. Et eorum virtus. num. 3.*

CAPVT LXXIX.

Per quem, quomodo, & quare agni de cera fiant.

1 IN * primis itaque hac die Acolythi Ecclesiæ Rom. faciunt agnos de cera noua benedicta, vel de cera cerei Paschalis anni præcedentis, admisto Chrismate, qui in sabbato in albis in Ecclesia per Dominum Papam populo distribuuntur. Agni isti, significant agnum illum immaculatum, qui tollit peccata mundi. Cera, significat eius humanitatem, sicut beatus Gregorius dicit, mel in cera, diuinitas in humanitate. Apis quidem, quæ operatur ceram cum melle, nulla resoluitur libidine: & beata Virgo eum, qui est Deus & homo, concepit sine virili semine. In cera admisceatur oleum seu Chrisma, quia Dominus noster plenus est misericordia: quæ per oleum designatur. In octaua distribuuntur, quia in octaua resurrectionis Dominus suis præmia distribuit. Rursus agnus in agno cereo præfiguratus, & in Pascha immolatus, ad memoriam reducitur: cui beatus Gregor. oleum infundi instituit:
2 quando Paschalis agni mysteria reserauit. * Hi etiam cerei agni figurant agnos nouellos, de quibus cantat Ecclesia in sabbato in albis: & ideò quandoque in illo sabbato fiunt, quod etiam vsus Apostolicus docet, quoniam in dominica tunc sequenti Domino Papa mensam intrante, & agnos cereos capellanis, & familiaribus suis distribuere volente: vnus Acolythus solemniter portans & præsentans sibi agnos ipsos, dicit ter alta voce: Domine. d. d. isti sunt agni nouelli, qui annuntiauerunt, al-
3 leluia: modò venerunt ad fontes, &c. * Hi agni à fulgure, & tempestate fideles, & credentes defendunt propter virtutem consecrationis & benedictionis. Sanè secundum quarundam Ecclesiarum consuetudinem, cereus distribuitur in octaua Paschæ populo, ad suffumigandas domos, ad significandum quòd in vltima resurrectione Christus fidelibus in præmio tribuetur: ad quod expressius significandum Romana Ecclesia agnos fecit supradictos.

SVMMARIVM.

1 *Cerei benedictio fit in parasceve.*
2 *Sub cerei benedictionem cur ignis antiquus extinguatur, & nouus è petra excutiatur.*
3 *Cereus paschalis à subdiacono benedicitur. Et cur non potius à superiori.*
4 *Cereus paschalis, quid significet.*
5 *Mansiones tres, in quarum tertia columna præcessit populum.*
6 *Cereus super columna significat Christum. Item, paschalis. num. 7.*

8 Cerei benedictio, qualiter fiat. Et an vnus
tantum benedicatur, an duo, n. 11.
9 Thuris grana, in cerei benedictione, quid ſi-
gnificent.
10 Cereo Paſchali infixa tabula, quid ſignet,
quidque contineat.

CAPVT LXXX.

De benedictione cerei.

SEcundo † loco Paſchalis cereus benedici- 1
tur. Circa quod ſciendum eſt, quod in prin-
cipio officij totus in Eccleſia debet ignis ex-
tingui, & nouus de lapide percuſſo cum calybe,
vel ex cryſtallo Soli obiecta debet elici, & de
ſarmento foueri. Ignis vetus, veterem ſignificat
legem, cuius figuræ in morte Chriſti comple-
tæ fuère, & ideò velut extinctæ ceſſare debue-
runt: ſed de lapide, id eſt, de Chriſto, qui eſt la-
pis angularis, qui verbere crucis percuſſus, ſpi-
ritum ſanctũ nobis effudit: vel de cryſtallo in-
ter Solem & Lunam mediante, id eſt, de Chri-
ſto, qui fuit mediator inter Deum & hominem,
qui ſicut ipſe teſtatur, ignem in terram mittere
venit: nouus ignis elicitur, dum per eius paſſio-
nem vel reſurrectionem Spiritus Sanctus nobis
effunditur, cui præbet alimẽtum ſacramentum,
id eſt, Chriſtus, qui eſt vitis vera. Cryſtallus
quoque perlucida, eſt Chriſti humanitas reſur-
rectione ſplẽdidiſſima. Adhuc nouus ignis ideò
benedicitur, vt ſicut ille, qui eſt lumen indefi-
ciens, illuminans omnem hominem venientem
in hunc mundum, igne illuminauit Moſen: ita
illuminet ſenſus & corda noſtra, vt ex his tene-
bris ad lumen & vitam æternam mereamur
peruenire. Nec eſt vana religio ſolenni proceſ-
ſione, ad huius ignis benedictionem exire, in
quo meminiſſe debemus exeundum nobis eſſe
ad illum quẽ Iudęi extra caſtra eiecerunt. Exea-
Heb. 13. mus (inquit Apoſtol.) ad eum extra caſtra, im-
properiũ eius portantes, & benedicimus, illum,
cum cruce & aqua: vt nos in paſſione eius per
quem Spiritum Sanctum accipimus, lotos eſſe
ſignificamus. † Rurſus extinctis Eccleſiæ lumi- 2
naribus, & igne de petra cum calybe excuſſo,
ignis aqua aſpergitur benedicta: quia extinctis
Apoſtolis, qui lumen mundi à Chriſto dicti sũt,
de Chriſto petra excuſſus eſt ignis charitatis,
cum calybe lanceæ vulnerantis, dum ſanguis
& aqua de eius corpore ſacro emanauerunt, à
quibus habent efficaciam ſacramenta: quibus
mediantibus in amore Domini inflammamur
aqua gratiæ perfuſi. Et attende, quod ſicut in
his ſingulis diebus, ſcilicet Cœna Domini, pa-
raſceue, & ſabbato ſancto, ignis extinguitur, ſi-
cut volunt quidam, vt etiã ex eis nouus ignis in
memoriam paſſionis, vt prædiximus, accẽdatur.
Subſequẽter benedicitur cereus ex inſtitutione
Zozimi, & Theodori primi Papæ: ſed beatus
Ambro. benedictionem dictauit, quanquam
Auguſt. & Petrus diaconus Caſſinen. monachus,
alias benedictiones dictauerunt, quæ in vſu non
ſunt. Benedicitur autem ideò, quoniam ex ſim-
plici ſui natura abſque benedictione, non po-
teſt tranſire ad ſignificationem Myſterij co-
lumnæ ignis: de qua iam dicetur. Benedicitur
etiam propter gloriam reſurrectionis eius, quẽ
& pater benedicit: & quia per ipſum ipſe Chri-
3 ſtus viſibiliter ad memoriam reducitur. † Bene-
dicitur quidem, etiam præſente Epiſcopo, vel
ſacerdote, à diacono qui eſt minoris ordinis,
quia Chriſtus reſurgẽs à mortuis, primum Ma-
riæ Magdalenæ ſe manifeſtans, voluit per debi-
liorem ſexum gloriam ſuę reſurrectionis Apo-
ſtolis nuntiari: vt ſicut noſtræ mortis initium
per mulierem in mundum intrauerat: ita & re-
parationis initiũ per mulierem in mundo nun-
tiaretur. Adhuc diaconus benedicens cereum,
ſignificat Euangelij prædicatorem, qui Chriſtũ
pro nobis paſſionis violentia corporaliter ex-
tinctum, debet laudum benedictionibus, prædi-
cando, reſurrectionis luminoſa gratia reddere
illuſtratum: quæ dalmatica induitur: quoniam
debet eſſe cœleſtis conuerſatione adornatus,
4 quam dalmatica ipſa deſignat. Porrò † cereus,
ſuper columnam illuminatus, ſignificat primò
columnam ignis, quæ præcedebat in nocte po-
pulum Iſraël, extinctus verò, ſignificat colum-
nam nubis, quæ præcedebat, in die prima qui-
dem de nocte illuminans: & ſecunda in die re-
frigerans, in qua Spiritus Sanctus ſignificaba-
tur. Tenuit quidem in nobis columna nubis fi-
guram humanitatis: & columna ignis figurã di-
uinitatis. Recte autem cereus columnam ſigni-
ficat. Nam ille præceſſit populum ad mare ru-
brum, in quo baptizati ſunt: iſte verò præcedit
neophytos ad baptiſmũ. Item ille præceſſit po-
pulum vſque ad terram promiſſionis: iſte verò
præcedit ſeptem diebus neophytos ad fontes:
& Dñs nos præcedit, vt paret nobis viam, vſque
ad patriam, quæ poſt finem huius vitæ, quæ ſe-
5 ptenario reuoluitur, nobis promittitur. † Et no-
ta, quòd nec in prima nec in ſecunda manſione,
columna præceſſit populum, ſed tertia: prima
manſio fuit in Ramatha. Secunda, in Segor. Ter-
tia in Ethan. Ramatha, interpretatur commo-
tio tineæ Segor, tabernaculum. Ethan, firmum
vel perfectum, vel ſigna eius. Hæ tres manſio-
nes his tribus dieb⁹ Dñi coaptãtur, ſcilicet die-
bus paſſionis, ſepulturæ & reſurrectionis. Nã in
die paſſionis fuit Dñs, quaſi in Ramatha, id eſt,
in commotione tineę, videlicet in commotione
Iudæorum, qui admodum tineæ veſtem incon-
ſutilem Dñi, id eſt, Eccleſiæ vnitatem, imò &
ipſum demoliri nixi ſunt. Sed de hac manſione,
quaſi exiuit, cùm obiit, & venit in Segor, id eſt,
in tabernacula, cùm in ſepulchro latuit, & tan-
quam fortis miles fortem diabolum ligando,
vaſa eius diripuit: tabernacula enim militan-
tium ſunt. Sed de hac manſione exiuit cùm ſur-
rexit, & intrauit in Etham, quod interpretatur
firmum, ſed perfectum, ſeu ſigna eius: quia ipſe *Rom. 6.*

resurgens à mortuis, iam non moritur : mors
illi vltra non dominabitur : tunc ſignaculũ ſuis
fuit cùm ipſe eis glorioſus apparuit:& eos tan-
quam columna ignis illuminauit.*Secundò ce- 6
reus ſuper columnam, ſignificat Chriſtum, qui
nos in huius mundi nocte illuminat : & in die à
vitiorum incẽtiuo refrigerat, vt præmiſſum eſt.
Rectè quidem cereus Chriſtum ſignificat pro-
pter tria,quæ in eo ſunt:lichimen namque ani-
mam:cera,corpus & lumẽ diuinitatẽ ſignificat.
* Tertiò cereus renouatus & illuminatus poſt 7
benedictionem , ſignificat nouã Chriſti doctri-
*Ioan.*13. nam qui eſt in nouo teſta. qui ait : Mandatum
nouum do vobis:vel gratiã nouam qua nos do-
minica ſingulariter illuſtrata eſt : videlicet
Chriſti reſurrectionem,qui reſurgẽs à mortuis,
apparuit in carne glorioſus : & ſplendore diui-
nitatis illuminatus. Huius enim cerei ceram
apes mater ſine cõcubitu eduxit,& Chriſti car-
nem virgo Maria concepit,& peperit,& in car-
ne Deum,quaſi mel in cera perferens,inuiolata
permãſit.Incipit autem cerei benedictio:Exul-
tet * iã angelica turba. De hoc enim eſt exul- 8
tatio , quod extraxit ſuos de inferno & de eius
victoria.Aſcendit enim ſuper occaſum,Dñs no-
men illi,& primò ſalutat populum dicens:Dñs
vobiſcum,vt illum reddat beneuolum & atten-
tum. Cæterum lumen cerei , ſeu eius ſignifica-
tio,duplex eſt,ſignificat enim Spiritum Sanctũ,
quo Chriſtus plenus fuit , & gloriam reſurre-
ctionis eius. Secundum primum myſterium, in
quibuſdam Eccleſiis cereus à principio benedi-
ctionis accenditur, quia Chriſtus ab initio ſuæ
conceptionis Spiritu Sancto fuit repletus. Et
verba benedictionis in hoc conſonare viden-
tur.Nam ſtatim circa principium dicitur:Gau-
deat ſe tellus tantis irradiata fulgoribus, & po-
ſteà ſubditur:Lætetur mater Eccleſia, tanti lu-
minis adornata fulgoribus : & poſtea diaconus
rogat circũſtantes, cum eo miſericordiam Dñi
inuocare, ad tam miram huius Luminis clari-
tatem : quod licet de ſignificato intelligatur,
ſcilicet de Chriſto, conueniens tamẽ videtur,vt
& ipſum ſignificans ei aliquo modo,provt fieri
poteſt,reſpondeat, & eius ſimilitudinem gerat.
Quantum ad alterum verò myſteriũ : videlicet
quod lumẽ gloriam reſurrectionis ſignificat, in
quibuſdam Eccleſiis illuminatio cerei vſque
poſt appoſitionem incenſi defertur;infigit enim
ipſi cereo diaconus quinq; grana thuris in mo-
dum crucis,cum dicit:Suſcipe ſancte pater hu-
ius incenſi ſacrificium veſpertinum : ſiquidem
paſſio Saluatoris reuera fuit ſacrificium veſper-
tinum legis:iuxta illud:Eleuatio manuum mea-
*Pſ.*140. rum ſacrificium veſpertinum : quia fuit in veſ-
pera mundi,id eſt,in ſexta ætate factum : & in
veſpera diei quæ *grana thuris deſinãt aromata 9
quæ mulieres emerunt,vt vngerent crucifixum.
Emerunt enim ad litteram aromata veſpere
ſabbati , quia ſabbato ſiluerunt, propter fe-
ſtum ſabbati , & oſtendit Eccleſia ſe illam de-
uotionem habere in aromatibus virtutum : vel
quinque grana ſignificant quinque plagas in
cruce receptas. Poſt hoc aliquantulum inferius
fit cerei illuminatio:quia poſt paſſionem ſecu-
ta eſt in reſurrectionis gloria & lucet catechu-
menis ante baptiſmum, & poſt vſque ad octa-
uas,ad notandum,quod Chriſtus lucet Eccleſiæ
10 vſque in diem iudicij. * In cereo etiam affigi-
tur tabula ſeu charta ſcripta, quæ ſignificat ta-
bulam,in qua Pilatus ſcripſit:Ieſus Nazarenus
Rex Iudæorum , quam vidimus Pariſiis in ca-
pella Illuſtris Regis Francorum , vna cum ſpi-
nea corona,& ferro,& haſta laceæ,& cum pur-
pura, qua Chriſtum induerunt : & cum ſindone,
qua corpus fuit inuolutum, & ſpongia,& ligno
crucis,& vno ex clauis,& aliis reliquiis multis.
Et cùm cereus Chriſtum ſignificet , meritò in
dicta tabula inſcribitur annus Domini tunc
currens,cum eius incarnatione , quia in cereo
notat,quod Chriſtus eſt annus antiquus,& ma-
gnus, plenus dierum : de quo in viij. parte ſub
tit.de anno ſolari dicetur.Ideò autem Chriſtus
annus dicitur, quia ſicut in anno dierum habe-
tur multitudo fructuum : ita & in Chriſto fuit
& eſt multitudo omnium bonorum fructuum.
Habet enim Chriſtum ſuos mẽſes,vt ſunt duo-
decim Apoſtoli : & ſuos dies,vt ſunt omnes fi-
deles:& ſuas horas,vt ſunt neophyti. Scribitur
etiam in illa tabula annus , ab origine mundi
currens,ad notandum,quod ipſe eſt α & ω. Scri-
bitur etiam ibi indictio , vel æra & epacta, de
quibus ſub tit.de anno ſolari dicetur:ad notan-
dum , quod hominum actiones & temporum
ſucceſſiones, per diei diſpoſitionem ordinãtur.
11 In * quibuſdam Eccleſiis additur alter cereus
minor : primus maior conſecratur in perſonam
Chriſti dicentis,Ego sũ lux mũdi:alter in perſo-
na Apoſtolorũ,quibus ipſe Dñs inquit:Vos eſtis *Ioan.*8.
lux mundi : vterque cereus præcedit catechu-
menos,ad baptiſmum, & Apoſtoli nos ad terrã
promiſſionis. Itẽ Chriſtus per ſe illuminat Ec-
cleſiam, illuminat etiam illam per Apoſtolos:
quorum præcepta diligenter intueri & obſer-
uare debemus:quod oſtenditur ex illuminatio-
ne aliorum cereorum, qui ab aliis duobus illu-
minantur. In pleriſque verò Eccleſiis duo alij
parui cerei accenduntur à maiori : & ſtatuitur
vnus ab vna parte cerei benedicti:alius ab alia,
qui ſignificant ſanctos noui & veteris teſta.qui
per Chriſtum illuminati ſunt,& per doctrinam
Apoſtolorum & Prophetarum,qui cum Chriſto
concordant. Illi autem, &c.Eccleſiæ luminaria
ex igne maioris cerei accenduntur,ad figuran-
dum quod ignis Spiritus ſancti à Chriſto pro-
cedit,& quod non ſolùm Prophetæ & Apoſto-
li,qui per duos cereos ſignificantur:verum etiã
omnes Eccleſiæ fideles à Chriſto illuminati
ſunt,qui ideo ſunt duo , tum quia Apoſtoli bi-
ni, ad prædicandum miſſi ſunt : tum quia diſ- *Luc.*10.
cipuli

cipuli & alij illuminati à Christo gemina charitate feruent:& tam verbo, quàm exemplo lucent. Possunt etiam ipsi duo cerei catechuminos significare, qui à lumine maioris cerei accenduntur, quoniam à lumine Christi oportet catechuminos illuminari. Lumen quidem Christi est eius gloria & doctrina, quæ per sequentes lectiones intelliguntur seu insinuantur.

SVMMARIVM.

1 *Paschatis sabbatum, quas lectiones habeat: & quare sine titulo, & tono illæ legantur. Et quot sint numero. ibid. & n. 9. 10.*
12 *Primaque interpretatio, n. 2.*
3 *Manichæorum hæresis.*
4 *Lectionis secundæ in sabbatis, expositio. Item, tertiæ, n. 5. idque variè, num. 6. Item Item quartæ, n. 8.*
7 *Tractus, Vinea facta est, expositio.*
11 *Noë arca, Ecclesiam significat.*
13 *Canticum, quid.*
14 *Lectionum & canticorum præposterus ordo.*

CAPVT LXXXI.

De lectionibus & Tractibus.

Tertio loco * circa lectiones & circa tra- 1
ctus sciendum, quod lectiones quæ Christi gloriam & doctrinam significant: idcircò carent titulo, quia catechumini nondũ sunt ciues Hierusalem, & scripturas ignorant, & nomina ciuiũ Hierusalem ignorant. Vnde si eis nominarentur, & nomine Doctorum veteris vel noui testa. fortè potius contemnerent, quod venerarentur. Carent etiam titulo, quia Christus caput nostrũ nondum redditum est nobis. Leguntur quoque sine tono, quoniam in eis insipientes, & catechumini simplices instruuntur. Lectiones autem in quibusdam Ecclesiis leguntur quatuor in quibusdam sex, in quibusdam duodecim, & in quibusdam quatuordecim: qui quatuor legũt, ideò faciunt, quia Doctor catechuminorum debet esse conuiuator eorum. Debet enim eis parare conuiuium in mensa sacræ scripturæ, quæ per mensam quæ in tabernaculo Domini fuit significatur. Quæ quatuor pedes habuit, quia sacra scriptura quatuor modis exponitur videlicet historicè, allegoricè, tropologicè, & anagogicè, quod plenius dictum est in proœ. primi libri. Prima lectio. In principio creauit Deus cœlũ & terram: quæ est Gen. 1. cap. historiã monstrat. Ad literam enim facta sunt, quæ ibi dicuntur de creatione cœli & terræ & aliarum rerum: de homine, qui factus est ad imaginem & similitudinem Dei, &c. & sic de aliis. Secunda lectio, scilicet, Factum est in vigilia, &c. quæ est Exod. 14. cap. pertinet ad allegoriam. Tertia, scilicet, Apprehendentem septem mulieres, &c. quæ est Esa. 4. c. ad tropologiam. Quarta, scilicet, Hæc est hæreditas seruorum, quæ est ibidem 55. cap. ad anagogen: prout infrà patebit. Verùm, si diligenter attendere volumus, prima lectio, & secunda, tam ad primum, quàm ad secundum pedem pertinent, id est, tertia potius ad secundum, quàm ad tertium. Prima, pertinet ad secundum pedem, sicut ad primum: nam quæ in ea historicè dicuntur, allegoricè exponuntur:
2 verbi gratia. Factus est homo * Christus ad Gen. 1.
imaginem & similitudinem Dei: masculum, id est, Christum: & fœminã, id est, Ecclesiam creauit eos. Vel etiam partim ad secundum, partim ad tertium refertur: quia opera sex dierum coaptantur operibus lucis spiritualis, quia interius reformamur, & illuminamur. Nempè opus primi diei fuit lux, qua significatur illuminatio fidei. Opus secundi diei, fuit firmamentũ, quod diuidit aquas superiores, ab aquis inferioribus, hoc est fundamentum sacræ scripturæ, quod diuidit aquas superiores, id est, Angelos ab aquis inferioribus, id est, hominibus, qui eo non indigent. Opus tertiæ diei, fuit segregatio aquarum ab arida, id est, segregatio eorum, qui dediti sunt fluxui carnalium voluptatum: & qui quemadmodum aquæ se & alios, qui sitiunt ab his, qui ad modum aridæ, sitiunt fontem aquæ viuæ, vt possint fructificare, dicentes: Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum, &c. Quartæ diei opus, est luminaria in firmamento. Hæc luminaria, sunt doctores, qui inhærentes firmamento sacræ scripturæ, inferioribus lumine scientiæ lucent. Quintę diei opus, est creatio piscium & auium ex aquis, per quæ intelliguntur renati ex aquis baptismatis: quorum quidam beneficio baptismatis vtuntur ad modum piscium, vt paruuli: quidam verò alis geminæ charitatis: ad instar auium volant ad superiora, vt boni adulti: Vnde in prima lectione dicitur: Spiritus Domini ferebatur super aquas, scilicet baptismi: In aquis remanent pisces, id est, curiosi: aues verò, id est, baptizati ad cœlestia volant. Sextæ diei opus, est creatio animalium de terra. Siquidẽ terra, caro nostra est: ex qua creantur animalia, cum ex ea procedãt opera viua: & interior homo noster reformatur, vt in eo imago & similitudo Dei reluceat, secundum quod dictum est ibi: Factus est ho-
3 mo ad imaginem & similitudinem nostram *
Rursus per primam lectionem instruuntur baptizandi, ne credant Manichæis, Qui dicunt hæc omnia visibilia à Rege tenebrarum fore creata. Post istam primam lectionem, nullum sequitur canticum. Sunt enim quatuor cantica, sicut quatuor lectiones: post duas primas sequitur vnum canticum, & post vltimam, duo cantica sequuntur. Post primam ergo non sequitur canticum, quia in eo agitur de primo homine, qui creatus Deum non laudauit, sed peccauit, & in eo omnes peccauerunt: ideoque potius deberet sequi luctus, quam canticum, quod est exultatio mentis habita de æternis. Quia verò primus homo per oblectamenta peccati à gloria cecidit, & ad eam redire possumus, si ratione cõtra peccatum steterimus, idcircò orat sacer-

dos post lectionem,dicens:Deus, qui hominem
mirabiliter collocasti, & mirabiliter creasti, &
mirabilius reformasti,da nobis contra oblecta-
menta peccati ratione persistere, vt ad æterna
gaudia peruenire mereamur.Et in eo etiã,quod
ipse dicit, qui hominem mirabiliter creasti &
mirabilius reformasti, innuit, quod in præce-
dẽti lectione historicè agitur de hominis crea-
tione,& allegoricè de eius redemptione,id est,
de illo per quem est facta redemptio. In secun-
da quoque * lectione est historica narratio:sed 4
ipsa pertinet ad secundum pedem mensæ,quia
quod ibi historicè dicitur, allegoricè intelligi-
tur. Nam sicut in mari rubro submersis Ægy-
ptiis, liberati sunt Hebræi, ita & in baptismo
submersis vitiis & peccatis, liberatur popu-
lus Dei. Vnde post illam lectionem sequitur
canticum lætitiæ,& exultationis:videlicet:Can-
temus Dño Exod.15.cap. In quo exultat popu-
lus Christianus, qui à spiritualibus Ægyptiis
per baptismum est liberatus,sicut Iudæi à cor-
poralibus: & ideò sacerdos orat, vt Dñs salu-
tem gentium operetur in aquis baptismatis
mysterio:quo ipse priorem populum ab Æ y-
ptiis liberauit. Per Ægyptios quidem pecca-
tores: per mare rubrum, baptismũ intelligun-
tur: ex quibus Ægyptiis,neque paruus, neque
magnus remansit: nec etiam in baptismo ma-
gnum vel paruum peccatum remanet, quod in
pœnitentia facilè non contingit. Rectè igitur
Eccl.15. subiicitur canticum illud; Cantemus Domino:
quia licèt quamdiu homo in peccato est, Do-
minum laudare non potest:quia non est specio-
sa laus in ore peccatoris:tamen cùm liberatus
est,potest cantare Dño primum canticum, sci-
licet de liberatione sua. Tertia lectio, quæ est
Esa.* Pertinet ad secundum pedem mensæ, sci- 5
licet ad allegoriam,licet ad tertium,scilicet ad
tropologiam, vtcunque valeat coaptari. In ea
enim continentur sacramenta Christi & Eccle-
siæ. Sacramentum Christi ibi notatur, vbi dici-
tur:Apprehendent septem mulieres,virum vnũ.
Mulieres septem sunt septem dona Spiritus
sancti in baptismo collocata, quæ apprehende-
runt vnum virum,id est,Christum, vt in eo ple-
nè quiescerent:quod in alio homine facere non
poterant,vitiis & peccatis impedientibus. Se-
quitur ibi:Panem nostrum comedemus: quoad
ipsum Spiritum sanctum cuius hæc dona sunt,
refertur.Nam Spiritum sanctum, panem suum
comedere & vestimentis suis cooperiri, nihil
aliud est, quàm ipsum æqualitatem patris & fi-
lij possidentem, nullo indigere. Posteà subiun-
gitur:Tantummodo inuocetur nomen tuum su-
per nos, id est,illi,in quibus erit habitatio tua,
à nomine tuo Christiani dicantur.Aufer oppro-
brium nostrum quod, scilicet à malis homini-
bus passi sumus,à quibus sæpè per vitia,& pec-
cata expulsi sumus. Hæc est ergo allegoria.
Moraliter * autem per septem mulieres intel- 6
liguntur,homines septiformi gratia repleti, id
est,sapientes, intelligentes,consulentes,fortes,
scientes,pij,timorem Dñi habentes:qui appre-
hendent vnũ virum, id est,Christũ ei per fidem
& charitatem adhærẽdo.Hi dicant,quòd in le-
ctione ipsa sequitur, scilicet Panẽ nostrum co-
medemus, id est, corpus tuum,quod est noster
panis:quia nobis ad refectionem datus:& vesti-
mentis, scilicet bonorum operum, contra fri-
gus peccati cooperiemur. Inuocetur tantum-
modo nomen tuum super nos:vt videlicet à te
Christiani dicantur. Aufer opprobrium nostrũ,
scilicet ne serui diaboli nominemur,in eo verò
quod sequitur: Si abluerit Dñs sordes filiarum
Siõ, & lauerit sanguinem Hierusalem de domo
eius in Spiritu iudicij & Spiritu ardoris nota-
tur sacramentum Ecclesiæ:per sordes notat le-
uiora peccata:per sanguinem, grauiora. Leuio-
ra enim peccata lauat Dñs in spiritu iudicij, id
est,leuioris correctionis,grauiora in spiritu ar-
doris,id est,grauioris satisfactionis. Notat igi-
tur in hoc effectum baptismi, quia Dominus tã
grauiora peccata, quàm leuiora, tollit per ba-
ptismum. Post hanc lectionẽ sequitur canticũ,
quod est primum canticũ synagogę scilicet:Fa-
7 cta est vinea dilecto meo Esa.5 c Vinea * enim
ad literam, synagoga est, sepes circa eam sunt
obseruantię legales:turris in ea,est templũ:tor-
cular,altare holocausti:& in eis sacramẽta Ec-
clesiæ nihilominus intelligũtur. Vinea enim,est
Ecclesia,quæ facta est in cornu illo scilicet de
quo scriptũ est:Erexit cornu salutis nobis, hoc *Luc.2.*
cornu est Christ⁹, & vinea facta est in loco vbe-
ri,Christus est locus vber,de quo dictũ est:Mõs *Ps.66.*
Dei,mons pinguis. Circa hanc vineã, sepes, est
diuina protectio:fossa, timor Domini:turris est
Christus, de quo dictũ est:Esto nobis Dñe tur-
ris fortitudinis:torcular,crux Christi:de quo di-
ctum est:Torcular calcaui solus. Et quia in le-
ctione in cantico exprimuntur sacramenta Ec-
clesiæ synagogæ:idcirco sacerdos orat, dicens:
Deus qui nos ad celebrandum Paschale sacra-
mentum, vtriusque testamenti paginis instruis,
vtriusque testamenti, dicit vtrũque testamentũ:
& subdit: Da nobis intelligere misericordiam
tuam, vt perceptione præsentiũ munerum, fir-
ma sit expectatio futurorũ. Misericordia Dñi,
quam nos intelligere optat,est remissio pecca-
torum in baptismo: præsentia igitur munera
sunt,spiritualia dona,quæ in præsẽti percipim⁹.
8 * Quarta lectio est.Hæc est hæreditas seruorũ *Esa.54.*
Dñi:iustitia eorum apud me, dicit Dñs:& per- *& 55.*
tinet ad quartum pedem, scilicet ad anagogen. *cap.*
Nempe sicut ex prædictis patet in prima le-
ctione instruitur homo de sua formatione,in se-
cunda & tertia de reformatione, quæ fit in ba-
ptismo per Iesum Christum: vnde iam non re-
stat nisi quod instruatur catechumenus de vita
beata, & de bonis moribus, per quos ad eam
venitur, quæ in hac quarta lectione docentur.

Siqui

Siquidem vita æterna,eſt hæreditas, quæ ſeruis
Dñi debetur & iuſtitia eorum, eſt apud Deum.
Nam meritis eorũ iuſtè debetur : vt apud eum
æternaliter quieſcant. Ea verò quæ ſequuntur,
ad bonos mores pertinent,vt illud : Audite au-
dientes me,& comedetis bonũ, & delectabitur
in craſſitudine anima veſtra:per bona intelligit
ipſum Chriſtum vel verbum eius, quo anima
reficitur : vnde notans delicias animæ non car-
nis : dixit : Delectabitur in craſſitudine anima
veſtra. Hanc lectionem ſequuntur duo cantica
in quibuſdam Eccleſiis. In ea enim agitur de
hæreditate æterna, quæ erit in duobus,id eſt in
gloria animæ & corporis,ſed conuenientior eſt
ratio : quia in ea agitur de duobus , ſcilicet de
bonis moribus, & vita beata,vt dictum eſt,pri-
mum canticum , ſcilicet attende cœlum , quod
eſt Deut. 32. ad bonos mores pertinet : vnde
verba cantici huiuſmodi verbis lectionis in ple-
riſque reſpondent. In lectione igitur dicitur:
Feriam vobiſcum pactum ſempiternum miſe-
ricordias Dauid fidelis. Et in cantico dicitur:
Deus fidelis,& abſque vlla iniquitate, & ibi di-
citur:Quomodo deſcendit imber & nix de cœ-
lo,& illuc vltra non reuertitur:ſed inebriat ter-
ram & germinare eam facit:hic dicitur:Quaſi
imber ſuper herbam:& nix ſuper fœnũ, &c. Et
quia bona opera,quæ facimus,ſunt ad Dei glo-
riam referenda, idcircò circa finem lectionis
dicitur. Date magnificentiam Deo veſtro. At-
tendens verò ſacerdos catechumenorum ani-
mos eſſe deuotos : & ad baptizandum eſſe pa-
ratos , orat quòd Dñs, quos aqua baptiſmatis
abluit,continua protectione tueatur.Poſteà ſe-
quitur canticum in perſona catechumenorum
reſpondentium ſe affectare baptiſmum:vt per
Pſal.41. hoc ad viſionem Dei perueniat.Vnde cantatur.
Sicut ceruus deſiderat ad fontes aquarum, ita
deſiderat anima mea ad te Deus. Super quo di-
cit Aug. quòd hoc in perſona catechumeno-
rum dicitur,deſiderantium ad fontem baptiſmi
peruenire ; ſicut ceruus deſiderat ad fontes
aquarum venire poſt exponit deſiderium ſuum
catechumenus , dicens : Sitiuit anima mea ad
fontem viuum q.v.& appa.ante fa.Dñi,quaſi di-
cat:ſi non in ingreſſu : ſi non in progreſſu ſatia-
bor in egreſſu. Hoc deſiderium confirmat ſa-
cerdos orans,& dicens:vt deſideriis cœleſtibus
accenſi fontem vitæ ſitiamus. Qui autem ſex
lectiones * legunt,hoc faciunt:quia per Chriſti 9
paſſionem & reſurrectionem mũdus ſex diebus
perfectus,redemptus;& reparatus eſt:vel prop-
ter ſenarium numerum, qui perfectus eſt : vel
quia catechumeni ad ſex opera miſericor-
diæ inuocantur. Nunc tangamus * conſuetudi- 10
nem Eccleſiarũ duodecim lectiones legentium:
quod faciunt in honorem duodecim Apoſtolo-
rũ à quibus poſt Chriſtũ omnis doctrina Chri-
ſtianitatis proceſſit, à qua catechumeni illumi-
nantur:& hi quandoque legunt ſex græcè:& ſex
latinè:quia Chriſtus à Iudæis ad gentes tranſla-
tus eſt.Græca enim & latina lingua ſunt princi-
paliores inter alias & per eas apertè totum ge-
nus omnium gentiũ reparatũ per Chriſtum in-
telligimus. Verùm & ſi præmiſſi legant duode-
cim lectiones : non tamen cantant, niſi quatuor
cantica prædicta.Poſt quartam namque lectio-
nem cantant primum canticum:poſt octauam,
ſecundũ:poſt vndecimam, tertium:poſt duode-
cimã,quartũ.Prima lectio eſt:In principio crea-
uit Deus cœlum & terrã : in qua homo ad ima-
ginem Dei factus docetur.Sed hæc imago penè
amiſſa per peccatum,reſtauratur per baptiſmũ:
11 Vnde ſequitur ſecũda*lectio:Noë verò cùm eſ-
ſet,&c.quę eſt Gen.5.in fine. 5.6.7.& 8.c.in qua
oſtenditur quòd omnes perierunt in diluuio,ex-
ceptis illis,qui in arca ſaluati ſunt,diluuium eſt
baptiſmus : arca eſt Eccleſia : omnes enim qui
extra Eccleſiam baptizantur,pereunt:& illi ſoli
qui ſunt in Eccleſia, meritò ſaluantur : & quia
poſt baptiſmum debet eſſe paratus ad tentatio-
nem : idcircò ſequitur tertia lectio : Tentauit
Deus Abraham, quæ eſt Gen. 22. cap. in qua
Iſaac legitur à patre oblatus : & aries pro eo
immolatus : & ita filius Dei pro nobis oblatus
eſt,ſed non eius diuinitas, imò eius corpus, pro
nobis immolatum.Et quia in paſſione Dñi ma-
iorem efficaciam baptiſmus recipit:idcirco ſe-
quitur quarta lectio , ſcilicet factum eſt in vi-
gilia matutina : in qua oſtenditur quòd in mari
rubro ſubmerſi ſunt Ægyptij , & liberati He-
bræi. Sacerdos enim eſt Moiſes:baptiſmus ma-
re:cereus colũna ignis:catechumeni Ægyptij,
baptizati Hebræi. Tres primæ lectiones ſum-
ptæ ſunt de Gen.4.de Exo.,quam ſequitur can-
ticũ ſimiliter de Exo. ſumptũ quod eſt canticũ
victoriæ. Quinta lectio eſt : Hæc eſt hæreditas
ſumpta de Eſa.in qua agitur de baptiſmo : ibi.
Sitientes venite ad aquas : vbi inuitantur ad
baptiſmũ. Sexta lectio eſt : Audi Iſraël ſumpta
eſt de Baruch.c.3.ſed conuenientius dicitur ſu-
mi de Hiere. quia quicquid ſcripſit Baruch de
ore Hier.ſumpſit.In ea agitur de Chriſti reſur-
rectione,quæ in baptiſmi immerſione ſignificat
ibi : Poſt hæc in terra viſus eſt & cũ hominibus
conuerſatus eſt.Septima eſt:Facta eſt ſuper me
manus Dñi ſumpta de Ezech.37.c. in qua agi-
tur de generali reſurrectione, cuius cauſa præ-
ceſſit reſurrectio Chriſti ibi : Oſſa arida reui-
uiſcunt:Octaua eſt:Apprehendent ſeptem mu-
lieres virum vnum ſumpta eſt de Eſa. in qua *Eſa.4.*
Chriſti & Eccleſiæ ſacramentum exprimitur,&
etiam baptiſmus ibi:Cum abluerit Dñs ſordes,
&c. Poſtquam ſequitur canticũ Eſa.in perſona
Eccleſiæ , videlicet, Vinea facta eſt. Nona eſt:
Dixit Dñs ad Moſen Exod. 2.cap.in qua ſub fi-
gura agni immolati Chriſti paſſio pro nobis im-
molati exprimitur : Decima eſt Factũ eſt verbũ
Dñi ; quæ eſt Ionæ.3.cap.Sub figura enim Ionæ

in mare proiecti & à ceto absorpti, & tertia die euomiti significantur passio, sepultura & resurrectio Christi. Vndecima scripsit Moses: & est Deut. 31. c. in fine, quam sequitur suum canticum: Attende cœlum in quo promittuntur præmia renatis, quibus in lectione lex Domini præponitur: Duodecima est: Nabuchodonosor. Dan. 3. cap. in qua figuratè ostenditur quòd sicut Angelus in camino ignis flammam extinxit: ita Spiritus sanctus per baptismum flãmam peccati extinguit. Vnde catechumeni, baptismum desiderantes, cantant canticum: Sicut ceruus desiderat ad hoc fontes aquarum, quod sumptum est de Psal. Ad orationem autem quæ post hanc lectionem sequitur, non dicitur flectamus genua in detestationem eius, quòd Nabuchodonosor Rex in contemptum Dei coëgit populum genua flectere ante statuam auream, quam erexerat. * Romani verò dicun- 12
tur legere xxiv. lectiones: duodecim græcè, & duodecim latinè: propter causam scriptam sub sabbato quartæ hebdomadæ aduentus. Primò legunt duodecim græcè, iuxta translationem septuaginta Interpretum, quæ est authentica apud Græcos: posteà duodecim latinè, iuxta nostram: d. vt significent catechuminos fundari suprà fundamentum Apostolorum & Prophetarum: posteà descendunt ad baptismum cum cantico. Debent enim esse fontes in Ecclesia, & non alibi: quia mater est, ex qua noua progenies generatur. Quicumque ergo numerus fuerit in lectionibus, quatuor tantum sunt cantica. Est autem * canticum sanctorum, intercessio 13
facta, pro catechumenis vt Ecclesiæ iungantur: sicut & cantus post baptismum est gratiarum actio de coniunctis: & intercessio vt perseuerent. Ideò autem cantica cantatum, quia catechumeni, quorum est huius diei officium, futuri sunt in proximo de cœtu centum quadragintaquatuor millium cantantium canticum
Apo. 14. nouum. Cantatur etiam, propter futuram renouationem in veram innocentiam, quasi iam factum sit, quod citò futurum sit. Ex persona enim eorum cantores cantica canunt quæ cæteri cantare nequeũt: quasi immaculati, iterum post baptismum. Vocantur autem cantica, quia cantantur: vel quia libri vnde excerpta sunt cantica siue carmina vocantur. De primo scriptum est. Nunc cecinit Moses & filij Israël carmen
Exo. 14. hoc Domino. De secundo sic: Cantabo dilecto
Esaia 4. meo canticum patruelis mei. De tertio sic:
Deu. 31. Scripsit Moses canticum. De quarto, & de om-
Psal. 41. nibus ita dicit: Aug. in præfatione cantici: Sicut ceruus: Ideò quatuor cantica dicuntur: quia scripturæ de quibus catechumeni instruuntur quatuor habebẽt intellectus. Primum canticum, habet intellectum historicum. Secundum allegoricum. Tertium, moralem. Quartum, anagogicum: quorum vnumquodque subditur lectioni in eodem dogmate consistenti: ac ideò vltimis quatuor lectionibus, quæ de bonis moribus, & cœlesti patria disputant, coniunguntur duo cantica, quæ de eadem materia loquuntur,
14 vt præmissum est. Illud quoque notabile * est, quòd quotcumque fuerint lectiones, semper orationes sequentes ad lectiones & tractus respiciunt præcedentes: & est præposterus ordo: alius enim primò sacerdos orat: secundò legit lector: & exinde succinit cantor: hîc verò primò legitur, vt neophytis doctrina fidei præponatur: secundò, cantatur in persona illorum, vt recognoscatur quanta sit deuotio & hilaritas baptizandorum: qua cognita sacerdos orat confidenter: vt eorum deuotio non deficiat, sed incrementa suscipiat: & sicut in lectionibus tituli supprimuntur: sic eadem ratione orationibus: Dominus vobiscum, subtrahitur. Et no. quòd in hoc officio lectiones sunt, quasi species magistrorum: cantica, quasi beneuolentia auditorum. Oratio sacerdotis & responsio populi, scilicet amen, sunt quasi confirmationes beneuolentiæ præcedentis. Item hodie in lectionibus & litaniis senes præcedunt, & iuuenes subsequuntur: vt infrà dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Baptismus fit sabbato Paschatis. Et cur ita. & num. 2.*

3 *Baptismus in benedictione habet sex caremonias, & super id, num. 8. 9.*

4 *In baptismo sabbati paschalis sacerdos tangit & diuidit aquas. Et quibus id de causis. & num. 5. 6.*

10 *Cereus cur mittatur in aquam, in baptismi siue fontium benedictione.*

11 *In aquam baptismi quare sacerdos insufflet, & queties id faciat.*

CAPVT LXXXII.

De benedictione baptismi, seu fontium. Vbi etiam agitur de cæteris catechumenorum.

1 QVarto * loco de benedictione fontium seu baptismi dicturi præmittimus. Ideò enim fit hac die baptismus: quia in eo consepulti sumus Christo: & propter hoc baptizandus ter immergitur, prout infrà dicetur. Secundò, ideò quia baptismus partim à passione, & partim à resurrectione vim suã accipit, à passione, ablutionem à peccatis, à resurrectione gratiæ innouationem. Tertiò, quia sicut Dominus tunc liberauit antiquos patres à carcere infernali: vnde Esa. Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis, ita & hac die liberantur à *Esa.* 9.
2 peccato originali. * In fontium benedictione & in catechumenorum immersione, quidam vtuntur simplicibus & lineis indumentis, propter rationem scriptam in. j. parte, sub ti. de altaris dedicatione. De litania quæ in benedictio-
3 ne baptismi dicitur, infra dicetur. * In benedictione baptismi sunt sex: quoniã sacerdos orat: aquam manu tangit vocem mutat: cereus immergitur: & alij cerei illuminantur: iusufflat sacerdos

cerdos : & Chrifma mifcet. Primò ergo , orat
Deum patrem , vt per Iefum Chriftum implo-
ret Spiritum fanctum , vt in fontes defcendat:
ideoque in modum orationis legit : fed ante
omnia ab adftantibus fibi captat beneuolen-
tiam, falutando eos,dicens : Dñs vobifcum, &
illi refpondent:Et cum fpiritu tuo, quafi dicāt:
Dñs fit tecum in tanto facramento perficiendo:
quia fine eo nihil potes : pòft facerdos allo-
quitur Dñm:quafi longe pofito, rogans : vt ve-
lit adeffe præfens,dicens : Omnipotens fempi-
terne Deus adefto magnæ pietatis tuæ myfte-
riis : adefto facramentis, &c. Sed quia videtur
facerdoti , quòd infufficiens fit , & indignus ad
inuocandū tam magnum Dñm,ideò iterum cir-
Esa. 65. cunftantes monet, & vocem mutans dicit : Sur-
fum corda : & ipfi refpondent , Habemus ad
Dñm. Iterum , quia Dñs dicit : Adhuc te lo-
quente ecce adfum : intelligens iam Dominum
effe præfentem,monet alios fecum gratias Dei
agere,dicens:Gratias agamus Domino Deo no-
ftro, & ipfi refpondent. Dignum & iuftum eft:
poftea facerdos Dño tanquam præfenti fami-
liariter loquens , dicit : Verè dignum & iuftum
eft, æquum & falutare, &c. & poftea addit:Qui
inuifibili potentia tua facramentorum tuorum
mirabiliter operaris effectum, &c. Poftea po-
nit duo , in quibus fignificatus eft baptifmus.
Primum , in exordio mundi nafcentis. Secun-
dum,in purgatione mundi innocentis. Primum
eft , cùm dicit. Deus , cuius fpiritus ferebatur
fuper aquas : vt iam tunc inter ipfa primordia
mundi virtutem fanctificationis aquarum na-
tura conciperet, id eft, ex conceptura magnifi-
caretur.Secundum,cùm fubiungitur : Deus,qui
nocentis mundi crimina per aquas abluens re-
generationis fpem in ipfa diluuij effufione fi-
gnificafti , vt vnius eiufdémque elementi my-
fterio , & finis effet vitiis , & origo virtutibus:
refpice in faciem Ecclefiæ tuæ,&c. & terminat
hanc orationem, vt tuæ majeftatis imperio fu-
mat vnigeniti tui gratiam de Spiritu fancto.
Deinde ter tangit aquam manu. Primò , diui-
dens * aquam in modum crucis : per quam vt 4
præmiffum eft , baptifmus maximā efficaciam
recidit, vt aqua Spiritu fancto fœcundetur , &
fpiritus immundus expellatur. De fœcundatio-
tione fpiritus dicit , qui hanc aquam regene-
randis hominibus præparatam arcana fui lumi-
nis admiftione fœcundet , &c. De expulfione
dæmonis dicit : Procul ergo iubente te Dñe
omnis fpiritus immundus abfcedat , &c. vfque
ibi,Non inficiendo corrūpat.Secundò * aquam 5
manu tangit, vt eam per inuocationem fanctæ
trinitatis muniat:ne hoftis ab illa expulfus re-
deundi habeat poteftatem. Vnde tangendo, di-
cit:fit hæc innocens, & fancta creatura , libera
ab omni impugnationis incurfu , &c. quod ex
adiectiuis ibi pofitis conuincitur ; quia fons vi-
uus,ad patrem:aqua regenerans,ad filium:vnda
purificans ad Spiritum fanctum refertur. Ter-
6 tiò aquam * tangit:cùm eam in quatuor proii-
cit partes , vt iam dicetur. Trinus igitur aquæ
tactus,trinam fanctæ trinitatis operationem fi-
gurat. Hac oratione finita benedicit aquam,di-
cens : vnde benedico te creaturam aquæ , per
Deum viuum, &c. vbi tantum vtitur verbo pri-
mæ perfonæ , dicens : Benedico te : qui primo
vtebatur verbo fecundæ,dirigens fermonem ad
Deum:vel tertiæ, loquens de ipfo,vel de re be-
nedicenda:vtitur ergo nunc verbo primæ per-
fonæ , vt oftendat fe hoc facere minifterio,
quòd Dominus facit authoritate , & ficut in
baptifmo Dñi adfuit trinitas ; ita & in noftro
baptifmo tria adeffe oftendit patrē adeffe, cum
dicit:Benedico te creaturam per Deum, &c. &
filium, cum dicit:Benedico te per Iefum Chri-
ftum & Spiritum fanctum circa finem,cùm di-
cit:Defcendat in hanc plenitudinem fontis vir-
7 tus Spiritus fancti. Sed nota, * quòd in bene-
dictione , quæ eft pro patrem ponuntur quin-
que miracula in aqua facta ante aduentū Chri-
fti, & in benedictione , quæ fit per filium alia
quinque miracula in aqua facta poft aduētum:
quæ licet non omnino eodem ordine facta funt,
quo ponuntur : tamen quantum ad myfterium
rationabiliter ordinantur,& pofteriora congruè
prioribus coaptantur,priora hoc ordine ponun-
tur : primò,qui te feparauit verbo ab arida, fe-
cūdò cuius fpiritus, fcilicet ferebatur fuper te:
tertiò , qui te de Paradifo manare præcepit:
quartò,qui te in deferto amaram,fuauitate ni-
tida fecit effe potabilem:quintò,& fitienti po-
pulo de petra produxit. Pofteriora fic ponun-
8 tur.Primò qui te * in Cana Galilææ mutauit de
aqua in vinū.Secundò,qui pedibus fuper te am-
bulauit. Tertiò , qui in te à Ioanne baptizatus
eft,Quartò,qui te vnà cū fanguine de latere fuo
produxit. Quintò, qui te omnes gentes à difci-
pulis baptizari præcepit : in omnibus enim his
baptifmus exprimitur & pofteriora prioribus
pro ἀντίπτωσιν refpondent. Ibi namq; in primo
miraculo aqua. f. baptifmi verbo feparata ab
arida accedente, verbo terrenitatem peccato-
rum à nobis feparat:& hoc in primo. Similiter
in baptifmo aqua mutatur in vinum,quia trifti-
tia peccatorum expulfa , mens noftra quadam
fpirituali lætitia inebriatur,quod per vinum in-
telligitur : vnde vinum lætificat cor hominis.
Aquam in vinum mutari eft timorem de pec-
catis conuerti in exultationem mentis.Item ibi
dicitur in fecundo miraculo , cuius fpiritus fe-
rebatur fuper aquas,& hic fimiliter in fecundo
dicitur : qui pedibus fuper te ambulauit & hæc
duo benè conueniunt quia in baptifmo ficut in
aliis, indiuifibilis eft operatio Patris & Filij, &
Spiritus fancti:& vtrobique dicitur fuper:quia
gratia quæ confertur,de fupernis eft : & vt no-
tetur quòd Dñs potentiam fuam non alligauit.
Itē,ibi dicitur in tertio:qui te de Paradifo, &c.
hic,

hic, qui in te à Ioanne baptizatus est: quia gratia de paradiso manans, aquis in baptismo est infusa: vnde de baptismi gratia Ecclesia profluens in quatuor partes orbis dilatata est, quid quodammodo factum est quando Dñs baptizatus est à Ioanne quia tunc omnes aquæ vim regeneratiuam susceperunt. Rursus, ibi dicitur in quarto, qui te in deserto amaram suauitate nitida fecit potabilem, hic dicitur: qui te vnà cū sanguine de latere suo produxit: quia in gentilitate, quæ prius erat à Dño deserta: aqua baptismi reficiendi mentes & sanandi habet effectū. Dulcorata autem fuit aqua: quia per passionem crucis, maximè baptismus plenam recepit efficaciam: vnde in cruce de latere Dñi aqua profluxit. Item etiam, ibi in quinto dicitur: & sitienti populo de petra produxit, hic verò dicitur: qui in te omnes gẽtes per discipulos baptizare præcepit: quia baptismus à petra Christo originem habens, populum eum desiderantem reficit. Non enim prodest baptismus, nisi sitienti eum, id est desideranti, vel in se vel in alio. Vnde discipulis præceptum est, vt baptizarent omnes gentes in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, sicut in vltimo Mat. dicitur. Hic est
* notandum, quòd vbi dicitur: qui te de Para- 9
diso manare, & in quatuor fluminibus exire, & totam terram rigare præcepit: ibi sacerdos aquā manu in quatuor partes effundit: vt ostendatur, quòd gratia baptismi in quatuor partes orbis sit dilatata. Cæterum, sacerdos ipse sæpè vocem mutat. In primis enim orat Deum vt dignetur mundare mentem eius ad suscipiendū Spiritum sanctū & deprecatur eius aduentum: & ideò voce humili, scilicet in modum orationis legit: quæ vocis humiliatio, est Spiritus sancti aduentus, & ad eius dignam receptionem mentis præparatio. Posteà verò indicans se illū habere, legitimè in modum præfationis agens gratias: quia tam magnus hospes dignatus est ad tam humile hospitium descendere: & recolens miracula iam per aquā facta. Deinde post benedictionem quæ fit per filium, quæ terminatur in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, mutat vocem iterato. Cùm enim vsque tunc in modum præfationis cantauerit: posteà legit in modum lectionis voce, scilicet humiliatori: quæ vocis humiliatio est signum humilitatis: humilitas enim nostra baptismi regenerationem ad alta polorum reducitur. Dicit ergo sacerdos: hæc nobis præcepta seruantibus, &c. quasi diceret: non auderem tantam & tam altam rem, scilicet Spiritum sanctum: vt in creaturam aquæ descendat inuocare: nisi quia tu præcepisti nobis baptisma exercere. Et addit sacerdos: Tu Deus omnipotens clemens, adesto, tu benignus aspira, &c. vbi illud orat: vt sicut in prædictis miraculose in qua operatus est: ita modò faciat: videlicet, vt præter naturalem emundationem, quam possunt adhibere corporibus sint purificandis mentibus efficaces. Post hoc alia voce clamat sacerdos: Descendat in hanc plenitudinem fontis virtus spiritus tui, ideò alta voce, vt aliud mentis desiderium de-
10 signet. Et * tunc deponitur cereus in aquam: quæ cerei immersio, est Spiritus sancti aduentus, seu missio qui in aqua baptismi in specie columbæ descendit. Secundò, ideò cereus in aquam deponitur: quoniam corpus Christi per ceram significatum, in baptismo aquas sanctificauit: & vim regeneratiuam illis contulit. Tertiò baptismus cerei remissionem peccatorum significat, quam per Christi mortem consecuti sumus. Habent quoque neophyti cereos suos extinctos, qui & si plures sint, pro vno reputantur. Et in quibusdam Ecclesiis statim cum catechumeni baptizati sunt, illuminantur. In quibusdam verò differtur eorum illuminatio vsque ad agnus Dei: quod cantatur in litania: & in quibusdam etiam vsque ad missam, quando videlicet alij cerei Ecclesiæ illuminantur. Sanè cerei, qui statim post baptismum accenduntur, significant, quòd perturbationem peccatorum comitatur illuminatio gratiarum. Qui differunt vsque ad agnus Dei, significant, quòd per agnum qui tollit peccata, & tenebras mundi, renati & fideles illuminantur. Qui verò differunt vsque ad missam: ideò faciunt, quia Missa illa ad noctem pertinet resurrectionis dominicæ: vt sicut nox illa irradiata fuit splendore dominicæ resurrectionis: ita & à lumine nostro irradietur: & vt neophytos nostros Christo consurrexisse significemus. Et propter eandem causam alij cerei Ecclesiæ ad Missam illuminantur, & secundum hoc cerei catechumenorum sunt sine lumine, vsque dum alij cerei Ecclesiæ illuminantur: ad notandum quòd postquam Spiritus sanctus purgauerit corda eorum: & eos introduxerit in societatem & vnitatē Ecclesiæ: tunc illuminabit corda eorum. De cereis etiā neophytorum dicetur in tit. de septem diebus post
11 Pascha. Post * immersionem cerei, in quibusdam Ecclesiis sacerdos insufflat in aquam, dicens: Quæ totam huius aquæ substantiam regenerandi fœcundet effectu. Primò, vt sicut in exorcismo catechumeni spiritus immundus insufflatur, vt ab homine recedat, vt infra dicetur: ita & in exorcismo aquæ vt ab ea expella-
tur: & adimpleatur quod Dñs inquit: Nunc prin- *Ioā. 12.*
ceps mundi huius eiicietur foras. Secundò, vt intelligat Satanas, quantus habeatur, quam tam leuiter videlicet per suauem exsufflationē potest expelli. Tertiò, vt sacerdos ostendat, quali ignominia diabolus dignus sit ab aquis expelli. Insufflat autem sacerdos ter: quia Spiritus sanctus tria in baptismo operatur: à vitiis purgat: virtutibus ornat: & tandem præmio æterno coronat eos, in quibus fit hæc insufflatio, vt dicetur, vbi de immundi spiritus expulsione agetur. Post ex exsufflationem munitur aqua iterato

crucis ſignaculo per inuocationem ſanctæ Trinitatis, ne habeat poteſtatem diabolus ad eam amplius redeundi. Poſtremò, fit admiſtio Chriſmatis in aqua, ſicut dictum eſt: vnde dicitur in Bucardo lib. 3. Benedicimus fontes baptiſmatis oleo vnctionis, & Aug. eiſdem verbis vtens ſubiicit quòd hoc magis tacitè ſiue ſine ſcriptura hac myſtica ratione introductũ eſt, quam per aliquam ſcripturam. Per huiuſmodi ergo admiſtionem, vnio Chriſti & Eccleſiæ ſignificatur. Nam Chriſma eſt Chriſtus: aqua populus: & dicitur: Sanctificetur fons iſte, ex quibus verbis ad quid fiat admiſtio, ſatis datur intelligi. Et nota, quatuor eſſe genera ſacræ aquæ benedictæ: prout in quarta parte dictum eſt, vbi agitur de aquæ benedictæ aſperſione.

SVMMARIVM.

1 *Baptiſmus, quid & vnde dictus.*
2 *Baptiſmus cur fiat potius in aqua, quàm in alia re. Et qua aqua id fiat.*
3 *Baptiſmus quctuplici tempore fieri poſſit.*
4 *Baptizandi extra tempus neceſſitas, quadruplex.*
5 *Baptizandi interrogandi, an renuntient Satanæ & eius operibus, & vnde illis mos aduectus.*
6 *Verba hæc: credo in ſanctam Eccleſiam Catholicam quomodo ſint accipienda.*
7 *In baptizandi faciem ter exſufflat ſacerdos. Et cur ita.*
8 *Exorciſmus, quid. Item, quid Catechiſmus.*
9 *Baptiſmi ſeptem dona. & num.* 10. 11. 14. 15. *Et quædam variè dantur baptizando. & num.* 21. 22.
12 *Baptiſmus cur deſideret trinã immerſionẽ.*
13 *Baptizandi nomen imponitur.*
16 *Baptizatis dàtur veſtis candida. & qua id ſignificatione aut exemplo. Et n.*17. 18. 19.
20 *Baptizato veſtis candida data quando exuatur.*
23 *In Iudæis baptizandis, quid obſeruandum.*
24 *Prægnans ſi baptizetur, an partus cenſeatur baptizatus.*
25 *Baptiſterium an neceſſario debeat eſſe lapideum.*
26 *Baptiſmus an deleat peccatum originale.*
27 *Baptiſmi forma, quæ obſeruanda hodie. n.* 29. 30. 31. 32. *Et vetus Apoſtolorum baptizandi mos. num.* 28.
33 *Baptizari poteſt infans, qui non poteſt naſci, ſed ſolum caput emittit.*
34 *Patrini neceſſarij ſintne ad baptiſmum: qui tanquam ſponſores ſunt alienæ fidei.*
35 *Patrini obligantur inſtruere ſuos filios ſpirituales. Et quales eſſe debeant. num.* 37. *Et quot requirantur. num.* 36.
38 *Patrini eſſe, qui non poſſint.*
39 *Baptiſmum quæ ſequantur.*
40 *Litania, cur fiat circa fontes baptiſmatis.*
41 *Litanias priores, cur legant ſeniores in ſabbato ſancto: iuniores autem vltimas.*

CAPVT LXXXII.

De Baptiſmo, vbi etiam agitur de veſtibus, quas neophyti quarto die deponunt: & de Patrinis.

QVintò hoc loco eſt de baptiſmo dicen-
dum. De ſcrutiniis verò quæ præcedunt
baptiſmũ ſolemnem, & de multis ad baptiſmũ
peruenientibus dictum eſt quarta feria tertiæ
hebdomadæ quadrageſimæ. Primò, notandum
1 * eſt, quòd βαπτισμὸς ſiue βάπτισμα Græcè
interpretatur intinctio Latinè, vel lotio. Baptiſ-
mus quidem per aquam confertur: vt res indi-
uiſibilis per illud viſibile elementum confera-
tur, ſuper quo Spiritus ſanctus in principio fe-
rebatur. Sicut enim aqua corpus viſibiliter pur-
gat exterius, ita baptiſmus latenter animam.
Vnde Aug. j. q. j. detrahe. Aqua corpus tangit,
& mentem abluit. Et notandum, quòd Pagani
ſiue Gentiles circa fontes templa ſua facere
ſolebant, vel ſaltem ibi ſemper aquam habebãt:
per cuius aſperſionem purificari credebant: &
inde delubra vocabantur, quaſi purificantia, &
ita quodammodo figuraliter ad baptiſmũ ten-
debant. Nos verò ab eorum conſuetudine bap-
tiſma non ſumpſimus: imò à tribus, quæ in ve-
teri teſta. fuerunt, ſcilicet à κατακλισμῷ, id eſt
diluuio: & à mari rubro, & à Iordane, quæ bap-
tiſmi figura fuerunt. Baptiſma Dñs inſtituit,
cum de latere ſuo ſanguinem, & aquam produ-
xit, quòd poſteà quaſi lege edictali ſanciuit, di-
cens: Niſi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu *Ioan. 3.*
ſancto, non intrabit in regnum cœlorum: & ipſe
Dñs Baptizatus eſt in ſua paſſione. Vnde inquit:
Baptiſmo habeo baptizari, quo coarctor, vſque
2 dum perficiatur. Fieri * debet baptiſmus in *Luc. 12.*
aqua: quia illa copioſius inuenitur: & hanc ſpi-
ritus in principio legitur fouiſſe: & quia ſordes
abluit: ſitim comprimit imaginem reddit: ſicut
cantatur de Narciſſo: ignem extinguit: ſic in
baptiſmo à peccatorum ſorde lauamur: à fon-
te vitæ potamur imaginem perditam reſtaura-
mus: vnde ignis pœnarum extinguitur. Debet
autem aqua eſſe viua & pura: poſſet tamen fieri
etiam in reſoluta, ſiue à niue, ſiue à glacie, ſiue
à lachrymis terræ, ſiue etiam ex inſtitutione
Victoris Papæ, id eſt, in mari, ſiue in flumine,
ſiue in lacu, ſiue in fontibus. Non autem licet
baptizari in aqua condita: vt in ceruiſia vel
mædone: nec etiam in aliquo liquore: vt in
vino, vel oleo: ſed ſi aliquis liquor aquæ ad-
miſceatur, benè fit baptiſmus: dum tamen aqua
præualeat. Quotidie enim mari nouus liquor,
vel ſputum, vel vrina additur: & tamen ibi bap-
tizatur. Aliqui tamen contradicunt: hoc nota-
tur de conſe. d. iv. c. j. & prima, q. j. detrahe. Por-
3 rò ſecundũ canonicã * traditionem, de conſec.
d. iv. duo. & cap. ſeq. ſolemne baptiſma in duo-
bus dumtaxat ſabbatis celebratur: videlicet in
iſto, & Pentecoſtes. Quare in iſto: præmiſſum
eſt, in ſecundo, quia Spiritus ſanctus in die Pen-
tecoſtes donatur nobis: per quem facta eſt re-
miſſio peccatorum: vt dicetur ibi. Alio verò

tempore non licet baptizare, nisi necessitatis
causa: quæ est quadruplex, de consec.d.iv. hi,
qui.& c.seq.Prima est causa munitionis:vt si rex
obsidet aliquam ciuitaté,vel oppidú:tunc enim
pueri illius loci baptizari debét:ne imbaptizati
decedát. Secúda est,gentilium persecutio.Ter-
tia naufragium. Quarta ægritudo.Potest tamen
ægritudo hîc largè accipi,pro infirmitate natu-
ræ:quæ facilè dissolui potest,ita quòd nescimus
diem,neque horam;& ob hanc causam singulis
diebus, & horis fit baptismus non solemnis. v.
dist. baptizari. Solemnitas tamen baptismi sal-
tem in paucis,ad præmissos duos dies: propter
similitudinem & memoriam reseruatur. Græci
verò baptismum celebrare solent in epiphania:
pro eo, quòd tunc fuit Dñs baptizatus, prout
sub ipso festo dictum est. Celebrari etiã debet
baptismus solemnis hora nona: vt dicetur sub
sabbato Penteco. * Secundum autem est,quòd 5
baptizandus, cùm primò ad Eclesiã venit prius,
quam immergatur: interrogatur vtrum abre-
nuntiet diabolo,&c. quod potius per vsum,quã
per aliquam scripturam introductum est, se-
cundum Aug. & Ecclesia respondet. Abrenun-
tio. Et iterum, vtrũ credat in Patrem,& Filium,
& Spiritum sanctum?& ipsa respondet:Credo.
In his autem duobus de vita & fide instruitur.
De vita,cùm docetur abrenuntiare diabolo, &
omnibus pompis siue operibus eius. De fide,
cum docetur credere in trinitatem: & propter
hoc duæ fiunt ei consequenter vnctiones: scili-
cet in scapulis & in pectore.Ideò autem fit hu-
iusmodi interrogatio & responsio:vt vacua do-
mus à prisco habitatore deserta, fide ornetur:
& Dei habitatio præparetur. Aug. dicit, quòd
etiam hæc fiant iuxta Saluatoris imperium,
qui ad patrem in cœlũ ascésurus discipulis suis,
Ma.28. id est, Apostolis, dicit: Euntes docete omnes
gentes, baptizantes eos in nomine Patris & Fi-
lij,& Spiritus sancti. Interrogatur etiam,si cre-
dit in sanctam Ecclesiam: remissionem * pec- 6
catorum, & carnis resurrectionem. Non tamen
secundum ipsum Aug. eodem modo interro-
gamus: vt quomodo in Deum credimus, sic &
in sanctam Ecclesiam Catholicam credamus:
sed propterea sancta & Catholica est: quia
rectè creditur in Deum.Non ergo diximus: vt
in Ecclesiam quasi in Deum credideritis:sed vt
in Ecclesia sancta & Catho. conuersantes, in
Deum credentes, credatis etiam resurrectio-
nem carnis,quæ futura est. Innuit ergo Aug. ex
præmissis verbis,quòd præpositio in, repetitur,
dum dicitur: in sanctam Ecclesiam: & sensus
mutatur: de quo dictum est sub quarta parte,
sub ti.de symbolo. Planior tamen intellectus
est,vt præpositio ipsa prætermittatur, ne repe-
tatur: vt sit sensus: Credo Ecclesiam sanctam
Catholicam, id est, fidem Catholicam, tenen
tem esse sanctam, id est, iustam,& bonam. Vel
Ecclesiam sanctam, id est, sanctificatam & fir-
matam, & semper perseueraturam: ita quòd
numquã deficiet,vel credo sanctam, & Catho-
licam Ecclesiam esse vnam & in vnitate consi-
stere. Patrinus autem pro baptizando interro-
7 gatur: vt iam dicetur. Post * interrogatio-
nem & responsionem sacerdos ter in faciem
baptizandi exsufflat: ad notandum: quòd
sæua potestas,id est,malignus spiritus ab eo ex-
sufflatur, id est exsufflando expellitur, seu in
proximo expellenda significatur: vt per pium
sacerdotis mysterium Spiritui sancto cedat fu-
giens spiritus malignus. Hinc autem ait Aug.
Ergo paruuli exsufflantur & exorcizantur, id
est,increpantur seu adiurantur:vt expellatur ab
eis diaboli potestas inimica,quæ decipit homi-
nem, vt possideat homines. Hæc autem exsuf-
flatio siue exorcizatio, & si non prosit aliquid
ad vitam,quia adhuc in eis mors manet prodest
tamen, vt inimicus minus ei nocere possit.
Adest enim Spiritus sanctus, non solum verbis,
quæ dicuntur in nomine suo: verum etiam si-
gnificationibus, quæ fiunt in honore suo. Et est
8 * notandum, quod ἐξορκισμὸς græcè, latinè
dicitur adiuratio,vt est illud. Exi ab eo immun-
de spiritus. Catechismus autem & exorcismus
neophytorum sunt: præcedunt enim baptismũ,
& magis debent dici sacramentalia, quam sa-
cramenta,id est,ad sacramentum baptismi per-
tinentia,vel præludia noui baptismi:sine eis ta-
men potest esse baptismus, κατηχισμὸς verò
græcè:latinè dicitur instructio:inde catechiza-
re,id est,instruere in symbolo & fidei rudimen-
tis. Inde etiam dicitur Κατηχισμὸς græcè,
quod est latinè audiens, vel instructus, quia ad-
huc doctrinam fidei audit:nondum tamen bap-
tizatus est, licet sit in fide instructus. Qui &
competens vocatur,ea.dist.symbolum xxxiv.d.
audire, palea est:quia post fidei instructionem:
& post acceptam pœnitentiam competit gra-
tiæ Christi recipiendum. Νεόφυτος verò Græ-
cè, Latinè nouellus, & rudis, vel nuper renatus
9 interpretatur. Hoc * quoque sciendum est,
quod sicut sunt septem dona Spiritus sancti:ita
etiam sunt septem dona baptismi. xxx.q j. Pri-
mum est, salis collatio. Datur enim secundum
Rabanum & Bedam de consec.d.iv. ex hinc.&
cap seq sal benedictum:in os baptizandi:vt per
sal typicum, id est, figuratiuum sapientiæ sale
conditus iniquitatis fœtore careat,id est,carere
significetur, ne à vermibus peccatorum vltra
putrescat: sed magis illæsus seruetur ad maio-
rem gratiam percipiendam.Sal quoque signifi-
cat prima fidei documenta,sine quorum condi-
mento insulsus est omnis homo. De quo & de
sale dictum est in j.parte. sub tit. de consecra-
10 tione altaris & Ecclesiæ. Secundum * est au-
rium & narium, cum sputo linitio:quod fit:Pri-
mò, exemplo Christi qui lutum cum sputo fa-
ciens mutum & surdum sanauit:& oculos cæci
nati liniuit:& expuens linguam eius tetigit: & Cant.7.
digitos

digitos in eius aurib⁹ imponẽs dixit: Ephphera: quod est aperire. xxiv. qu.iij. §.is ita. Secundo, secundum Rabanum eadem dist. ante baptismum, & capit. posteà tangunt: & capit. primo, & capit. propter. hoc sacramentum ideò agitur: vt per saliuam typicam, id est, figuratiuam sapientiæ Dñi: & per sacerdotis tactum, sapientia & virtus diuina salutem eiusdem catechumeni operetur, vt aperiantur ei nares, ad capiendum odorem notitiæ Dei: vt aperiantur ei aures ad audiendum mandata Dei: vt aperiantur ei sensus in intimo corde, ad respondendum sacerdoti de articulis fidei interroganti. Digiti ergo, qui in aures mittuntur sunt verba siue dona Spiritus sancti. Tertiò per hoc quòd aures saliua tanguntur, significatur & petitur, quòd doctrina quæ de ore altissimi fluxit, per aures eius intret: eique suaue redoleat: saliua nempè Christi, id est, dulcedo verborum ex ore eius defluentium, & ipsa Christi diuinitas nos sanat. Quartò, etiam nares tanguntur: vt diuinam suscipiant virtutem: per quam bonum à malo discernant odorem, & sanam doctrinam separare valeant à fœtore hæreticæ prauitatis. Vnde dicitur: Nasus tuus sicut turris Libani quæ respicit contra Damascum. Quintò, ad notandum, quòd quandiu sputum naribus trahet, in fidei præcepta manere debet, & vt aures verbis Euangelicis pateant, & varias & inutiles fabulas à se repellant. Sextò, secundum Amb. eadem dist. propter gloriam siue dignitatem muneris, & operis non tangitur os cum saliua: sed nares: vt bonum odorem accipiant pietatis æternæ. * Tertium, & quartum est in pectore 11
& inter scapulas cum oleo facta signatio, de quibus dictum est in j. parte sub tit. de consecrationibus. Quintum est baptismi ablutio eadem dist. venit. Circa quod notandum, quòd trina immersio seu lotio in baptismo, in nomine Trinitatis: scilicet in nomine Patris & Filij & Spiritus sancti eadem dist. postquam, & cap. de trina. & cap. seq. quia in fide Trinitatis fit baptismus: in qua trina immersione triduana Dñi sepultura significatur: fuit enim tribus diebus & tribus noctibus in corde terræ. Trina * quo- 12
que fit immersio: quia in baptismo à triplici peccato, scilicet cogitationis, locutionis, & operationis mundamur: & à triplici transgressione legis, scilicet legis naturæ, legis Mosaïcæ, & legis Euangelicæ. Non igitur debet quis tantum semel immergi, pro eo, quòd Christus semel mortuus est: eadem dist. presbyter: debet tamen semel baptizari tantum: quia tantum semel Christus mortuus est, & sepultus, & resurrexit: quæ tria in baptismo significantur. Et licet trina fit immersio: tamen vnum est baptisma: eadem dist. eodem. Item, quia tantum vna est fides: idcirco vnum debet esse sacramentum
Ephe.4. eius: iuxta illud: Vna fides vnum baptisma. Immersio etiam fit in modum crucis: quia qui baptizatur, mundo crucifigitur, & cruci Christi affigitur. Trina quoque ab aqua eductio: triduani temporis exprimit resurrectionem. Si autem quis ita æger sit, vt non possit ter sine læsione immergi: sufficit illum aqua aspergi: vt probatur multipliciter in canone Cypriani ead. di. ne quicquam, licet quidam illud intelligant de aquæ benedictæ aspersione: Sed & si magna corporis pars præter caput infunditur, vel saltem caput, baptizatus quis reputatur, & non aliter: licet quidam etiam si super pedem aqua
13 ceciderit, reputent baptizatum. Pueris * baptizatis nomen imponitur in baptismo, quod inde est, quia baptismus est vicarius circumcisionis, in qua nomina pueris imponunt Hebræi, eò quòd tempore circumcisionis Abrahæ nomen fuerit immutatum: cum enim prius dicebatur Abram, posteà vocatus fuit Abraham. Sed si baptizato obliuione nomen non imponitur: vel fortè errore masculi nomen fœminæ vel è conuerso, imponitur: tenet quidẽ baptismus, nec iterabitur xxix. qu.j. §.j. ff. de contrahen. emptio. in venditionibus C. de testamen. si in nomine & nomen in confirmatione frontis denuò imponetur: extrà de sacramen. non itera.
14 cap.j. Sextum est * in vertice, id est, in summitate capitis super cerebrum, cum Chrismate facta perunctio, de quo in prima parte sub tit.
15 de conse. dictum est. Septimum * est in fronte Chrismatio, de qua infra dicetur.

Datur autem in quibusdam locis baptizatis candida vestis in signum sacerdotij, & quædam rotunda, mista, in signum coronæ regni vitæ: quia ipse est membrum Christi, qui est rex & sacerdos. Omnes enim veri Christiani Reges & Sacerdotes dicuntur: vnde Petrus Apostolus *1. Pet. 2.*
ait: Vos estis genus electum, regale sacerdotium: Reges, quia seipsos & alios regunt: Sacerdotes, quia seipsos Dño offerunt iuxta illud Apostoli: Obsecro vos per misericordiam Dei, *Rom. 1.*
vt exhibeatis corpora vestra, &c. Secũdò, chris-
16 male seu * vestis candida, quæ super caput baptizati ponitur: significat secundum Rabanum eadem di. post baptismũ, & ca. se. interioris & exterioris hominis castitatem, & innocentiam & puritatem Christianam, quam post ablatas veteres maculas, studiose seruare debet. Iuxta illud: Omni tempore vestimenta tua sint can- *Eccle.9.*
dida. Tertiò, renati albis induuntur vestibus, ad designandum mysterium Ecclesiæ resurgentis: Designatur enim per hoc corporum & animarum futura resurrectio gloriosa: & etiam resurrectio à peccatis atque Angelicus nitor. Rectè igitur baptizati albis vtuntur vestibus: vt quorum primæ natiuitatis faciem vetusti erroris pannus fuscauit: habitus secundæ regenerationis præferat gloriæ indumentum. Vnde vestis ipsa duplex est, quasi in modum cappæ manicatæ, quia Sancti duplicia, scilicet beatitudinem & gloriam possidebunt. Ipsæ autem vestes,

Apoc.6. sunt stolæ albæ: de quibus dicitur: Et datæ sunt
illis singulæ stolæ albæ. Stolæ enim baptismũ:
palmæ verò triumphum insinuant. * Quartò, 17
hæc alba vestis corpus, ipsæ verò albatus animam
significat. In prouincia Narbonen. hæc alba
vestis linea, in summitate, cum filo rubeo
superfuitur: aut alia varietate insignitur: quodammodo
prætendens coronam. Nempe alba
vestis innocentiæ stolam, quæ nobis in baptismo
redditur significat: rubea fimbria, quæ superfuitur,
Christi passionem, per quam baptismi
sacramentum impletur designat. Coronam
prætendit, in signum coronæ regni, vt præmissum
est. * Rursus ideò Chrismale candidum 18
filo rubeo insignitum baptizatis datur, vt sint
soliciti seruare candorem virtutum, quem in
baptismo per passionem Dñi rubricatum receperunt:
Esa.66. iuxta illud. Quare rubrum est vestimentum
tuum: vnde in Apoc. Beatus est, qui custodit
vestimenta sua, ne nudus ambulet. Sanè albati
seu neophyti huiusmodi albam vestem per
septem dies portant, quia hoc tempore, quod
septem diebus agitur innocentiam per bona
opera exercere oportet: iuxta illud, quod ait
Salomon: Omni tempore vestimenta tua candida
sint: & oleum de capite tuo, nõ deficiat. In
octaua verò die, illam deponunt: quia in octaua
ætate, quam dies octaua significat, ab omni
opere vitæ præsentis cessabimus. Tunc enim
adueniente veritate, omnis figura cessabit, quæ
per candidam vestem innuitur: nam tunc erimus
vtroque homine, id est, anima & corpore
gloriosi. Rursus * hæc vestis candida corpus significat, 19
quod omni tempore vitæ nostræ, quod
per septenariũ agitur mundũ seruare conuenit.
In fine verò vitæ nostræ, illud deponimus, aliud
gloriosum resumpturi: quod erit in octaua ætate.
Meritò ergo illam septẽ diebus seruamus, &
Eccl.16. in octaua deponimus. Vnde Salomon: Da partem
septenam & octauam. Seruatur quoque
hæc alba vestis de sabbato in sabbatum, quando
in sancto sabbato, vel Pentecostes baptizati
sunt: ad notandum, quòd si munditiam corporis
seruauerimus, de sabbato temporis, transituri
sumus, depositis corporibus, ad sabbatum æternitatis.
Et exuitur * in alio sabbato, ad notandum, 20
quòd anima illius de corpore exiens: sabbatum,
id est requiem inueniet: si eius vestis
fuerit alba. Pari quoque ratione confirmati siue
in fronte Chrismati vsque ad septimam diem
lauari non debent. Cùm enim Ecclesia tanto
tempore celebret aduentum Spiritus sancti,
super Apostolos: meritò vnusquisque Spiritum
sanctum accipiens tanto tempore celebrare
debet illius aduentum, in se singulos dies pro
singulis donis celebrando. Hæc autem vestis vni
imposita, alteri potest imponi, si necesse fuerit:
prout iam de panno, quo caput confirmati alligatur,
dicetur: quamvis melius sit nouam habere.
* In quibusdam etiam locis baptizatis 21
dantur calciamenta, quæ sunt dominicæ mortis

insignia, vt exemplo eius, qui pro nobis passus
& mortuus est, carnem suam vitiis & concu-
22 piscentiis mortificet baptizatus. Datur * quoque
candela illuminata in manu baptizati: vt
cum Dñs ad nuptias venerit, sit semper paratus
ei in aula cœlesti occurrere cum luminariis
virtutum & bonorum operum. De cereis etiam
23 neophytorum supradictum est. * Sanè legitur
in canone Grego. eadem dist. neque Absit quòd
Iudæis baptizandis quadraginta dierum abstinentia
indicenda est: & si postquam baptizati
sunt apostatauerint, cogẽdi sunt fidem seruare:
& filij quos circundederunt, ab eorum consortio
separentur: serui eorum circuncisi ab eis
pro injuria corporis sui libertati tradantur,
eadem dist. plerisque & extra de bap. maiores.
Et in concilio Agathen. eadem dist. Iudæi, statutum
est, quòd Iudæi baptizandi, qui de facili
ad vomitum redeunt, nouem menses, sint prius
inter catechumenos. Æger quoque sicut ait
Cyprianus eadem dist. nec quicquam baptizari
potest: mortuus verò non, nec Eucharistia sibi
dari, sicut legitur in Bucardo lib. 4. cap. cauendum
est: & in lib. 5. cap. idem placuit: sed sicut
in eodem lib. 4. cap. subitò. legitur: Subitò obmutescens
sic: si tamen voluntatis præteritæ testimonium
verbis habet aut præsentis annuit,
24 in suo nutu. xxv. q. vij. is, qui. * Prægnans verò
mulier, si baptizetur, non intelligitur secundum
Isido. eadem dist. qui in maternis, & cap. baptizata,
partus baptizatus in ventre: quia qui adhuc
natus secundum Adam non est: secundum
Christum regenerari non potest: nec dici regeneratio
in eo potest, in quo generatio non præcessit,
baptizandus ergo est, qui ex baptizato
nascitur. Tenendum quoque est, quòd discipuli
& Apostoli baptizati fuerint: eadem dist. quãdo
& c. seq. & not. in c. aliud. qui etiam alios baptizabant:
prout dicitur sub festo Pentec. quod de
Ioanne specialiter Hiero. de pœ. dist. ij. si enim
in principio attestatur. & Aug. de Paulo. de conse.
d. iv. si eos. Item statutũ est in concilio Carthagin.
eadem dist. mulier, quòd mulier quamvis
docta baptizare non præsumat, nisi necessitate
vrgente. Rursus in concilio Lug. eadem
dist. si quis de alio. statutum est vt qui præterquam
in mortis necessitate cum veteri chrismate
baptizauerit, deponatur. In concilio Herdenen.
de consec. d. iv. omnis Presbyter, statutũ
25 est, vt omnis Presbyter * qui fontem lapideum
habere non potest, vas conueniens ad hoc solũ
officium habeat quod extra Ecclesiam non deportetur.
Debet ergo fons esse lapideus: nam
& de silice aqua in baptismi præsagium emanauit.
Sed & Christus qui est fons viuus, est la-
26 pis angularis & petra. Hoc * quoque notandum
est, quòd per circumcisionem delebatur
olim peccatum originale: & nunc per baptismũ.
ea. di. ex quo. extra eo. maiores, prout sub tit. de
circumcisione dictum est. Ideo autem originale
peccatum

peccatum omnibus nocet, quia quando Adam
peccauit, nondum aliquis ex eo fuerat materia-
liter proseminatus: eadem di. quæris & xxxiv.
q.iij. §.j. Ipsum autem originale peccatum in
ipsa animæ infusione contrahitur, quia tunc
principales vires animæ debilitantur: hoc no.
ea. dist. non ex quo. in prin. Sed cùm originale
peccatum contrahitur, solum ex carnis corrup-
tione: quare imputatur animæ? Respondeo quia
anima cõdelectatur carni, vel melius vt ibidem,
quædam digna retributio notetur. Anima enim
primi hominis prius peccando carnem ipsam
corrupit: vnde modò corruptio carnis animas
corrumpit: hoc no. ea. dist. si non sanctificatus.
* Circa baptismi formam notandum est, quòd 27
sicut ait Alex. Papa tertius, extrà de baptismo.
c.j. si quis puerum ter in aquam immerserit in
nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti, amen:
& non dixerit: Ego baptizo te in nomine Pa-
tris, & Filij, & Spiritus sancti: non est puer bap-
tizatus. Sed & si immerserit ter puerum, nihil
dicens, baptizatus non est. Verùm * tempore 28
Apostolorum baptizando nil aliud dicebatur,
nisi baptizo te in nomine Trinitatis: de conse.
d.iij. in synodo: & ita explicitè dicebant, vel etiã
implicitè: vtpotè, In nomine Dñi nostri I su
Christi: & baptizabant in stagnis, & fluminibus.
Sed B. Clemens secundus à B. Petro ex ipsius
doctrina vnctionem olei Chrismatis addit.
Posteà Leo Papa, Damasus & Ambros. exorcis-
mos & benedictiones & cæteras solemnitates
adiecerunt. Baptismi * autem forma non vitia- 29
tur, si quid in ea superfluè pon tur: hoc no. ea-
dem di. si non sanctificatur, vt si dicatur: Baptizo
te in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti,
& diaboli, vel, Arma virúmque cano: vel si quid
præmittitur formæ, vt si dicatur: Arma virúm-
que cano: & ego baptizo te, &c. Si verò aliquid
interponat: vt si dicatur: ego baptizo te. & Deus
est: in nomine Patris & Filij, &c. Dicunt quidam
non esse baptizatum: alij verò contradicunt. Si
autem verborum ordo formæ mutetur, vt si di-
cit: Baptizo te in nomine Filij & Patris, & Spi-
ritus sancti, dicunt non esse baptizatum: quia
ordo verborum, de forma est. Si verò mora na-
turalis & compendiosa interponitur: puta res-
pirando, tussiendo, vel screando, non obest. Cæ-
terum, forma * ipsa pronuntiari potest literali- 30
ter, vulgariter, Græce, Latinè & Armenicè, hoc
legitur & no. eadem di. mulieri, & cap seq. Ii-
dem enim sunt effectus, licet voces non sint eæ-
dem, secundum Ari. Vnde Græcus huc veniens
baptizat in lingua Græca, & è conuerso: quia
Apostoli loquebantur variis linguis. Hinc est,
quòd si quis dicit, Baptizo te in nomine geni-
toris, & nati siue geniti, & sancti flaminis; bap-
tizatus est. Benè enim fit baptismus sub nomi-
nibus synonymis. Sed si dicatur: Mergo te in no-
mine Patris, &c. non est baptismus: quia illud
verbum mergo, non est synonymum, cum illo
verbo baptizo. Non fit etiam baptismus, si di-
catur: Baptizo te in nomine trium Personarum,
vel in nomine Trinitatis, vel in nomine Christi:
vel si baptizauerit in nomine tribus principiis,
aut in tribus filiis, aut in tribus paraclitis: vel
si omittatur aliqua de tribus personis, puta Spi-
ritus sancti, vel filij, vel patris, vel etiam si di-
ceretur in nomine paternitatis, & filiationis,
31 &c. non esset baptismus. Item * si omitteretur
hoc pronomen ego, dicendo: baptizo, &c. tenet
quidem, quia pronomen illud subintelligitur:
vnde non deest. Sed etiam secundũ Zachariam
Papam. eadem dist. retulerunt, si sacerdos sim-
plicitate ductus, non intendens errorem intro-
ducere dixerit: Baptizo te in nomine patria, &
filia, & spiritus sancta: baptismus non vitiatur.
32 Si * verò dubitatur de aliquo, vtrum sit bapti-
zatus vel non statuit Alexan. Papa tertius: ex-
trà de baptismo. ca. j. quòd baptizetur sub hac
forma: Si es baptizatus, non te baptizo: sed si
nondum baptizatus es, ego baptizo te in no-
mine Patris & Filij, & Spiritus sancti, amen.
33 Adhuc si * infans non potest nasci, sed solum
caput emittat, illud baptizetur priusquam mo-
riatur, ff. de reli. & sump. fun. l. cùm in diuersis.
Sed si mater in partu moriatur, incidatur: & in-
fans viuus de ventre extrahatur, & baptizetur.
34 Circa * patrinos, qui in baptismo & confirma-
tione necessarij sunt, dicendum est, quòd vbi in-
fans fari vel credere nescit, patrinus interroga-
tur, & respondet pro eo, & in eius fide & pro-
fessione, baptizandus saluatur. Quod etiam se-
cundum Isidor. eadem dist. paruuli, & cap. seq.
in ægroto, muto, surdo, baptizandis contingit.
Nam etiam legimus Syrophenissam mulierem
venisse ad Iesum, & rogasse pro sua filia spiri-
tum immũdum habente: & illam ad preces ma-
tris saluatam fuisse. Aug. quoque eadem dist.
nihil, & c. seq. iusserit, quòd responsio ipsius pa-
trini ad celebritatem, id est, solemnitatem per-
tinet sacramenti, quasi dicat, non ad necessita-
tem. Paruulum enim non fides illa, quæ in cre-
dentium voluntate consistit, sed fidei sacramẽ-
tum fidelem facit: vnde fidelis vocatur, non rẽ
ipsam annuendo, id est, profitendo: sed ipsius rei
sacramentum recipiendo. Sicut ergo paruuli
alieno errore dãnati fuerant, sic ex aliena pro-
fessione saluari posse necesse est. ea. di. illud, &
c. seq. quare. & cum illi ad intelligibilem ætatẽ
peruenerint, debent patrini insinuare illis pro-
34 fessionem, quam pro eis fecerunt. * Porrò sa-
cerdos baptizans & Episcopus confirmans sibi
illos obligant, quòd de eis curam specialem
gerant: quia enim ipse non omnibus potest cu-
ram specialem impẽdere idcircò patrino com-
mittit, qui se pro illo fideiussorem constituit,
quòd renatum docebit orationem Dñi, & sym-
bolum fidei, quam quilibet Christianus adultus
scire tenetur, vel in lingua Latina vel materna:
& si patrinus filiorum docere neglexerit, gra-

uissimè peccat. Item * iuxta authoritatem Leonis Papæ di. & plures: vnus tantum debet esse in baptismo, & vnus in confirmatione patrinus, siue vir, siue mulier, & hoc propter pericula, quæ cōsueuerunt contingere in coniunctionibus matrimonialibus. In quibusdam tamen Ecclesiis contraria consuetudine hoc derogatum esse videtur: & hoc ideò quoniam si veniat in dubium de aliquo, vtrum sit baptizatus vel non, quantò plures sunt patrini, & testes baptismi, tantò fortius dubium excludetur, & tantò plures ad instruendū filiorū se constituunt debitores. Item secundum canonem, eadem di. in Catechismo & in baptismo & in confirmatione vnius, & idem patrinus sufficere potest, vbi necessitas cogit: aliàs singulos singuli suscipiant. Verum baptizatis seu confirmatis patrinorum perfidia, qui non consentiunt non obest. Cùm 36
igitur patrinus * filiorum instruere teneatur, & in fide ipsius baptizandus saluetur, nullus debet patrinus effici, nisi sciat dominicam orationem, & symbolum eadem dist. non licet, & cap. seq. in quibus ipse tenetur filiolum suum instruere: cùm sit fideiussor fidei illius, & eum debet custodire pro posse, ne à fide & iustitia deuiet: castitatem custodiat: iustitiam diligat, & teneat charitatem: vtpotè responsurus in die 37
iudicij de omni excessu illius. Sunt autē * quatuor genera personarum, quas Ecclesia non suscipit in patrinos. Primum genus est Monachus, Abbas, Abbatissa, Moniales, & huiusmodi. Secundum genus, sunt infideles. Tertium, illi qui nondum sunt confirmati, eadem dist. in baptismo, qui alios non possunt tenere in baptismo, vel in confirmatione, non enim veri debent vocari fideles: vnde nec veri testes esse possunt. ij. q. vij. non potest, & c. seq. Quartum genus est vir & vxor simul. xxx. q. iv. quod videtur: nisi prius ambo votum emiserint castitatis: si ambo eundem puerum de fonte leuarent, spirituales patres eiusdem fierent: vnde alterius carnaliter commisceri non debent, nec etiam (vt aiunt quidam) aliquis de sacro fonte leuare debet aliquos de sua consanguinitate, præsertim filium proprium, vel filiam, vel vxoris, vel è conuerso: extra de cogn. spi. c. ij. & iv. quia charitatis dilectio per baptismum propagari debet. 38
Baptismi * solemnitate completa, itur ad fontes, cum triplici litania & inde, quia ante baptismū & post, litaniæ circa baptisterium peraguntur: pro eo quòd in Apoc. legitur: Iris erat in circuitu sedis. Iris, vt ait Beda, quæ fit Sole irradiante nubes, & quæ post diluuium fuit propitiationis iudicium, significat intercessiones sanctorum: sedes, Ecclesiam significat: nubes, sunt viri sancti. Iuxta illud Esa. Qui sunt, hi, qui vt nubes volant? qui ante aduentum Christi & post deuotissimè pro Ecclesia orauerunt, & 39
orant. Fit * autem hîc litania circa fontes vsque ad, Sancte Ioannes Baptista, ora pro nobis: 40

Apoc. 4.

Esa. 60.

eò quòd ipse primus inuenit vel docuit baptisma. Deinde similiter cum trina litania reditur vsque ad Omnes Sancti orate pro nobis, ad ostendendum, quòd ipsi orant pro filio baptizato, qui mortuus fuerat & reuixit: perierat & inuentus est: vt in vera fide Trinitatis participet sacramento baptismi: vel vt Deum quem confessus est diligat toto corde, tota mente, & totis viribus. Sanè aguntur in quibusdam Ecclesiis septenæ litaniæ ante baptismum: quia oramus sanctos intercedere pro nobis vt Spiritus sanctus, cuius gratia septiformis est, veniat super aquam baptismi. In aliis aguntur, qui nedum catechumeni baptizantur, vt Deus custodire dignetur: quinque sensus corporum eorum, ne per eos illecebris sæcularibus incitati purificationem in baptismo acceptam amittant. Trinæ etiam quandoque post baptismū aguntur: vt credulitatem trinitatis in qua baptizati sunt & quam professi sunt, toto corde, tota mēte, totisque viribus diligant. Quidam etiam cēntant litaniam in eundo ad fontes propter spem, & inde redeundo propter rem: ad notandum, quòd sancti orant pro baptizandis, vt sacramentum vera fide percipiant: & pro baptizatis, vt in sacramento veræ fidei percepto confirmentur. In fine litaniæ fiunt iuxta Apostolum petitiones: vt, Propitius esto: parce nobis Dn̄e: & obsecrationes: vt, Per natiuitatem tuam, libera nos Dn̄e: & postulationes, vt Pec-
41 catores te rogamus, audi nos. Quid * significet cantus post baptismum, dictum est suprà, vbi de canticis agitur. Cæterùm in quibusdam Ecclesiis in lectionibus & litaniis senes præcedunt, & iuuenes subsequuntur: vel quia senes seruus, scilicet Eleazar adduxit Rebeccam, vt Isaac iuuenis apprehenderet eum: vel quia in baptismo iuuenescit Ecclesia, & renouatur, vt aquila iuuentus nostra. Rursus in quibusdam Ecclesiis dum duodecim lectiones leguntur litaniæ dicuntur, & earum duodenarius numerus per tres quaternarios clericorum impletur, quibus oratur, vt in baptizandis doctrina rapiat Apostolorum fidem trinitatis, ex quatuor virtutibus prædicatorum.

Luc. 15.

SVMMARIVM.

1 *Confirmatio non debet dari ante septimum diem, post baptisma.*
2 *Spiritus sanctus in confirmatione, est tanquam tutor pupilli.*
3 *Baptizat⁹ bis vngitur chrismate. Et quare.*
4 *Vnctio facta ab Episcopo in fronte. quid differt ab ea quam facit sacerdos in ceruice, cum chrismate.*
5 *Confirmari aut baptizari bis non debet quis.*
6 *Confirmatum cur percutiat in faciem Episcopus.*
7 *In confirmatione quid agat Episcop⁹ & n. 8.*
9 *Patrini qui non possint esse in confirmatione, vel baptismo.*

CAP. LXXXIV.

CAPVT LXXXIV.

De confirmatione.

SExto loco de confirmatione dicamus. Siqui-
dem * post baptiſmum ſequitur ſpirituale 1
ſignaculum, ſcilicet confirmatio, quæ profectò
fit quando ad inuocationem Epiſcopi Spiritus
ſanctus infunditur. ea. diſt. accepiſtis. Baptiza-
tus autem confirmari non poteſt, niſi demum
poſt ſeptem dies poſt baptiſmum, propter ſep-
tem dona Spiritus ſancti, quæ recipiunt in bap-
tiſmo. Nam pro ſingulis donis decet dies ſin-
gulos celebrare. Alij dicunt quòd ſtatim poſt
baptiſmum, eſt confirmatio inchoando, prop-
ter rationem ſcriptam ſub quinta feria cœnæ
Dñi, vbi agitur de olei conſecratione. Nam &
Clemens Papa primò ſtatuit, vt baptizatus,
quàm citius fieri poſſit, confirmetur, quia non
eſt perfectus Chriſtianus, qui hoc non neceſſi-
tate, ſed incuria aut voluntate omittit. Hæc
frontis chriſmatio, confirmatio dicitur, quia per
eam Spiritus ſanctus datur ad augmentum &
robur. extrà de ſa. vnct c. j. Vnde, cùm cæteras
vnctiones ſimplex ſacerdos valeat exhibere:
hanc non niſi ſummus ſacerdos, id eſt, Epiſco-
pus debet conferre: extrà de confir. quantò quia
de ſolis Apoſtolis legitur, quorum vicarij ſunt
Epiſcopi, qui per manus impoſitionem Spi-
Act. 8. ritum ſanctum dabant, quemadmodum Actuum
Apoſt. lectio manifeſtat. Cùm audiſſent (inquit)
Apoſtoli, qui erant Hieroſolymis, quia recepiſ-
ſet Samaria verbum Dei, miſerunt ad eos Pe-
trum & Ioannem, qui cùm veniſſent orauerunt
pro ipſis, vt acciperent Spiritũ ſanctũ, nondum
enim in quenquam illorum venerat, ſed bapti-
zati tantum erant in nomine Dñi Ieſu: tunc
imponebant manus ſuper illos & accipiebant
Spiritum ſanctum. Cuius aduentus per myſte-
rium vnctionis deſignatur, quia columba in qua
Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum in baptiſmum
deſcendit, ad veſperum in cataclyſmo reuer-
tens ramum retulit oliuæ virentis: extrà de ſac.
vnct. cap. vno cuius vtique ſacramentum Dauid
Pſ. 103. Propheta prægnoſcens, exhilarandam faciem in
oleo prædicauit. Arnoldiſtæ tamen, perfidi hæ-
retici, dicentes manuum impoſitionem ſiue cõ-
ſolamentum fieri poſſe à quolibet homine bo-
no, obiiciunt ad hoc quod præmiſſum eſt de
eo, quod legitur in Act. Apoſt. quòd Ananias,
Saulo, & Simeon, & Lucius Siren. & Manaen,
Barnabæ & Saulo manus impoſuerunt, qui ta-
men nec Apoſtoli, nec Epiſcopi fuiſſe leguntur,
& ex eo, quòd prædicitur: miſerunt ad eos Pe-
trum & Ioannem: apparet quod Epiſcopi de-
bent illuc ire, vbi ſunt, quibus ſit neceſſe ma-
nus imponi: cúmque illuc venerint orant pro
eis, dicentes: Emitte in eos ſeptiformem Spiri-
tum ſanctum, &c. Non enim diſcipuli dabant
Spiritũ ſanctum, ſed orabant, vt veniret in eos,
quibus manus imponebãt. Hoc ergo agit *Epi- 2
ſcopalis confirmatio baptizato: quod tutor pu-
pillo. Quid enim prodeſt amplam hæredita-
tem filio relinquere, niſi ipſe, vel lex, aut Præſes
illi prouideant de tutore? paracletus quidem
eſt eius conſolator in Chriſto cuſtos & tutor
baptizati, qui ſuadente diabolo poſſet, ſicut &
pupillus ſuam perdere facultatem, id eſt, bap-
mi vtilitatem ſi hunc non haberet tutorem. In
confirmatione ergo totius Chriſtianæ religio-
nis myſterij plenitudo completur. In baptiſmo
namque per Spiritum ſanctum datur remiſſio
peccatorum: hic autem ipſe ſpiritus inuitatur
vt veniat in domum ipſam, quam ſanctificauit
deſcendere, & habitare dignetur, & ad Epiſcopi
inuocationem infunditur, ead. diſt. accepiſtis.
vnde Vrbanus Papa inquit: Per manus Epiſco-
palis impoſitionem, Spiritus ſanctus datur, ex
quo cor fidele ad prudentiam & conſtantiam
3 dilatatur: vt quis plenus ſit Chriſtianus. Bis *er-
go vngitur chriſmate baptizatus, ſcilicet in ver-
tice & in fronte: nam & ipſis Apoſtolis bis fuit
datus Spiritus ſanctus. Primò in terra quando
Chriſtus exſufflauit in eos, dicens: Accipite Spi-
ritum ſanctũ. Secundò, à cœlo in die Penteco-
ſtes, ſed & ipſi Apoſtoli receperunt Spiritum
ſanctum in baptiſmo. Non enim credendum eſt
ipſos non fuiſſe baptizatos, qui alios baptiza-
bant: vt præmiſſum eſt. Hæc ergo duplex bap-
tizatorum vnctio, ſignificat quòd Spiritus ſan-
ctus datus eſt Apoſtolis ſemel in terra, ad dile-
ctionem proximi: & ſemel de cœlo, ad dilectio-
nem Dei. Vnde ad notandum pulchritudinem
donorum Spiritus ſancti, quæ in confirmatione
conferuntur dicitur: Emitte in eum ſpiritum ſa-
pientiæ & intellectus, &c. Hæ ſunt veſtes, qui-
bus induuntur filij Regis: de quibus dictum eſt:
Dedit eis poteſtatem filios Dei fieri, his qui
credunt in nomine eius: & de quibus dicit
Apoſt. Quotquot baptizati eſtis, Chriſtum in- *Gal. 3.*
duiſtis. Non enim habet Chriſtum pro indu-
mento, qui donis Spiritus ſancti, quibus Chri-
ſtus ab ipſa conceptione ornatus fuit, non eſt
4 ornatus. Differt autem hæc * vnctio quæ fit in
fronte per Epiſcopum, ab illa quæ fit in cere-
bro ſiue in vertice, per ſacerdotem. Primò, quia
ſecundũ Rabanũ, de conſe. di. v. nouiſſimè, in illa
ſignatur ſupra baptizatũ Spiritus ſancti deſcen-
ſio ad habitationẽ Deo conſecrandam: in hac
verò ſignatur vt eiuſdem Spiritus ſancti ſepti-
formis gratia cũ plenitudine ſanctitatis ſcien-
tiæ & virtutis venire in homine declaretur.
Secundò differunt, quia per illã, quæ fit in ver-
tice, anima Chriſto deſponſatur: per iſtam verò,
ditatur & dotatur. Item per illam oſtenduntur
vulnera eſſe ſanata: per hanc plenitudo gratia-
rũ confertur: quod ex verbis vtriuſque vnctio-
nis poteſt perpendi. In collatione enim illius
vnctionis: dicit ſacerdos: Deus omnipotens pa-
ter Dñi noſtri Ieſu Chriſti, qui te regenerauit
ex aqua & Spiritu ſancto, quíque tibi dedit re-
miſſionem omniũ peccatorũ: ipſe te liniat chriſ-

mate ſalutis in vitam æternam. His verbis, quæ
eſt ſalutatio in vitam æternam, per hanc vnctio-
nē obtineri oſtenditur: ſed hæc verba tranſcēdit
Epiſcopus in vnctione confirmationis, dicens:
Emitte in eum ſeptiformē Spiritū ſanctū, tuum
paracletū, de cœlis: ſpiritū ſapientiæ & intelle-
ctus, ſpiritū conſilij & fortitudinis, ſpiritū ſcien-
tiæ & pietatis: & imple eū ſpiritu timoris Dñi:
& cōſigna eū ſigno ſanctæ crucis: propitiatus in
vitā æternā: cōſigna, inquā vt Spiritū ſanctū non
amittat. In * cōcilio Tole. de conſe. di. v. dictū, 5
& c. ſeq. dicitur, quòd nullus debet bis cōfirma-
ri, ſicut nec rebaptizari. Poſt orationē, quā com-
muniter dicit Epiſcopus ſuper omnes confir-
mandos, ſi plures ſint ſingulariter cuilibet fron-
tē linit in modū crucis, chriſmate, cum pollice,
dicens cuilibet: In nomine Patris, & Filij, &
Spiritus ſancti: Pax tecum. Quæ ſalutatio fit ad
nouum hominem, qui dignus eſt ſalutari prop-
ter vitæ nouitatē: & qui ſecundū Deum creatus
eſt in iuſtitia & ſanctitate, & veritate: interim
enim, cùm erat vetus, nō erat ſalutādus, ſed tan-
tùm erat pro eo orandū. Ideò autē fit in modū
crucis, & cum chriſmate, ſicut & omnia chriſ-
mata cum crucis figura perficiuntur: de conſe.
diſt. v. nunquid, vt appareat, quòd eſt illius, per
cuius crucem redemptus eſt, ſine quo ſignaculo
non oportet nos ante Deū repræſentari. Quod
fit cū pollice, quia ille in conſecratione Ponti-
ficis eſt ad hoc ſpecialiter cōſecratus. Vel quia
omne datū optimū, deſcendit à patre luminum:
id eſt in frōte, quia ibi melius & citius videtur:
vt ſic exterminator Angelus videns cum hoc
ſigno munitum, ad ſe nō pertinere, pertranſeat:
Exo. 12. ſicut pertranſiuit domos Hebræorū in Ægyp-
to, vbi vidit vtrumque poſtē linitum ſanguine
agni, & percuſſit primogenita Ægyptiorum, in
domibus vbi hoc ſignum non erat. Quid enim
eſt ſanguis agni, niſi fides paſſionis Chriſti: vter-
que poſtis hoc ſanguine linitur, cùm fidem paſ-
ſionis Chriſti in corpore & mente geſtamus: in
corpore, per myſterium: in mente, per efficaciā.
Ideoque fit in fronte, quia perfectorū eſt, non in
occulto, ſed in manifeſto Chriſti nomen ſemper
Apo. 14. habere. Hinc eſt quod Ioannes Apoſt. ait: Vidi
ſupra montem Sion agnū ſtantē, & cum eo cen-
tū quadraginta quatuor millia habentes nomē
eius, & nomen patris eius ſcriptum in fronti-
bus ſuis. Stare enim & in monte, & cum agno,
perfectorum eſt: & perfectio in confirmatione
datur, vt præmiſſum eſt. Melius quoque in fron-
te infigitur: in quo ſummus Pontifex laminam
auream figebat, in qua ſcriptum erat ineffabile
nomen Dñi: & vt baptizatus liberè confiteatur,
quod credit: extrà de ſac. vnct. quia corde cre-
Rom. 10. ditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad
ſalutem: memor eius, quod Dñs ait: Qui me
confeſſus fuerit coram hominibus, &c. Subſe-
quenter * Epiſcopus confirmatum percutit in 6
faciem. Primò, vt tenacius memoriæ teneat, ſe
hoc ſacramentum recepiſſe. Secundò, quia hoc
ſacramentum datur baptizato ad robur fidei: vt
præmiſſum eſt: vt, videlicet ſit ita fortis in fide
in baptiſmo ſuſcepta, quòd vlterius corā quo-
cumque confiteri nomen Chriſti non erubeſcat.
Tertiò, hæc percuſſio repræſentat manuum im-
poſitionem, quoniam Apoſtoli per manus im-
poſitionem confirmabant. Quartò, ad terrendū
malignum ſpiritum, vt fugiat: & ne redire au-
deat, ſicut fecit B. Benedictus, liberans per ala-
pam monachū, qui à maligno ſpiritu vexaba-
7 tur, vt legitur in dialog. Greg. lib. 2. c. 32. * Duo
ergo facit Epiſcopus: primum, quia eum vngit
in fronte: ſecundum, quia ipſum percutit in fa-
cie. Vnctio ſignificat vnguentum gratiæ quan-
tum ad actus audaces aggrediendi ea, quæ per-
tinent ad fidem: percuſſio verò fit, ne vlterius
confundatur, aut timeat confiteri nomen Chri-
ſti, quaſi dicat Epiſcopus confirmato: Ita ſis
fortis, vt quicumque ſic te percuſſerit, vel
quocumque alio modo tibi confuſionem fe-
cerit: pro eo, quia Chriſti fidem confite-
ris: tu in his omnibus non erubeſcas: percuſſi
enim in facie erubeſcere ſolēt. Similiter etiam
fit alicubi, propter eandem cauſam militibus
nouis. Fieri poteſt confirmatio in campo, me-
lius tamen fit in Eccleſia, aut in atrio Eccleſiæ.
In Bucardo lib. iv. cap. Epiſcopus. In concilio
Aurelianen. de conſe. diſt. v. vt ieiunij. ſtatutum
eſt, vt ſacramentum confirmationis à ieiunis
& iuuenibus perfectæ ætatis puta duodecim
vel quindecim annorum, ſeu adultis monitis
prius peccata confiteri conferatur: hodie ta-
men, quàm citius poteſt, hoc fiat, vt præmiſſum
8 eſt, Chriſmato autem * aliquo panno albo
frons ſua circumcingitur, ne recens vnctio de-
fluat aut deleatur, & ſeptima die deponitur,
ſicut ſuprà, vbi agitur de baptiſmo, dictum eſt.
Et in concilio Beluacen. de conſe. di. iv. ſi quis
noluerit, dicitur: quòd pannus chriſmalis, quo
caput pueri in fronte per Epiſcopum, vel in
vertice per Presbyterum chriſmati circum-
cingitur: poteſt iterum ſuper alium baptiza-
9 tum imponi. Item non * confirmatus, non
poteſt alium tenere in baptiſmo, vel in confir-
matione, nec vir & vxor, vel conſanguineus,
vel etiam plures teneant confirmandum, prout
in baptiſmo dictum eſt.

SVMMARIVM.

1 *Altaria cur cooperiantur ſabbato ſancto.*
2 *Sabbato ſancto Miſſa aliter & præter morem celebratur. Et quorſum.*
3 *Campanæ cur pulſentur, dum cantatur Gloria in excelſis, ſabbato ſancto.*
4 *Sabbato ſancto cur non dicatur graduale, ſed alleluia, & tractus. Et cur eodemmet die lumen non portetur ad Euangelium, ſed incenſum. num. 5.*
6 *Sabbato Paſchatis, cur omittatur offertorium. Item poſtcommunio. num. 7.*

8 *Sabba*

8 *Sabbato Paschatis, cur breues vespera: & vnà cum Missa terminentur.*
9 *Sabbati Paschatis priuilegium.*

CAPVT LXXXV.

De Missa.

SEptimo loco de missa huius diei dicen-
dum est. In qua quidem plura sunt nota-
bilia.* Primò,quod ante Missam altaria coo- 1
periuntur:quod fit,quia iam Ecclesia incipit
resurrectionis præludia celebrare. Magna
enim pars huius officij ad illam pertinet, &
ita resurrectione Christus, qui per altare si-
gnificatur, stola corporis indutus est. Item
ministri altaris, pretiosis & splendidis sunt
vestibus decorati ad significandum, quòd
neophyti sunt indumentis virtutum ornati.
* Item Missa ideò non cantatur solito more, 2
quia in ea non dicitur introitus,qui est caput
Missæ, eò quod ille, qui est caput & princi-
pium nostrum,subtractus est, & in sepulchro
silet: & nocte resurrectionis licet resurre-
xisset, tamen à suis nesciebatur: vnde cùm
Maria Magdalenæ inuenit monumentum va-
cuum,credidit eum esse sublatum.Hac enim
die, & in vigilia Pentecostes, seruamus anti-
quum Ecclesiæ morem, qui fuit ante Papam
Cœlestinum: secundum quem introitus in
Missa non dicebatur,sed à Κύριε ἐλέησον inci-
piebatur. Incipit ergo à Κύριε ἐλέησον officiũ,
quod est quædam vox lætitiæ: de hoc quòd
neophyti sunt renati, rogat Ecclesia, vt Do-
minus eos in nouitate conseruare dignetur.
Omnia enim quæ dicuntur vsque ad Euange-
lium, ad eos referuntur. Sequitur Gloria in
excelsis,quòd ideò cantatur. Primò,quia pax
data est renatis, quæ ab Angelis nuntiata est
in nocte natiuitatis: cùm ergo ipsi sint reno-
uati gratia Dei,possunt cantare cum Angelis.
Secundò ideò, quoniam Angeli, qui primò
illud nato Domino cantauerunt: pro renatis
in Baptismo gloriantur. Tertiò, quia resur-
rectio Christi proxima est: ideo dicitur iste
Angelicus cantus: & cum ipsis Angelis cho-
rus exultat personari melodia, & campanæ
siue* signa etiam concrepant, quæ hactenus 3
fuère muta. Collecta etiam de renatis mani-
festa est,quæ est: Deus,qui hanc sacratissimã
noctem gloria dominicæ resurrectionis illu-
stras: conserua in noua familiæ tuæ progenie
spiritum adoptionis, quem dedisti, &c. Cui
præmittitur Dominus vobiscum,& non Pax,
vt iam diceter.Similiter epistola refertur ad
eos,videlicet: Si consurrexistis cum Christo
quæ sursum sunt, quærite, vbi Christus est in
dextra Dei sedens: ad Colos.3.cap.quasi di-
cat,resurrexistis in Baptismo à peccatis,sicut
Christus resurrexit ab omnibus infirmitati-
bus suis. Sed ad quid debent laborare resur-
gentes,nisi quæ sursum sunt obtineant: Ideò
dicitur: Quæ sursum sunt, sapite:non quæ su-
per terram,id est cœlestia,non terrena,vobis
sapiant: & additur,mortui enim estis,& vita
vestra abscondita est, cum Christo in gloria.
Mortui enim estis peccato, & mortui estis
vobis:vt iam non vobis,sed Domino viuatis:
sicut dicit Apost. Viuo ego,iam non ego,sed *Gal.2.*
viuit in me Christus. Vita auté vestra abscon-
dita est in Deo:ideò quia nondũ apparet,quid
futuri estis:sed cùm apparuerit Christus vita
vestra, apparebitis cum ipso in gloria. Ecce
ad quid debeant tendere neophyti,scilicet vt
sint & appareant cũ Christo in gloria,ad quã
repræsentandã ministri altaris solénes vestes
induunt,vt renatorum stolam innocentiæ de-
monstrent:in epistola verò baptizati instruũ-
tur,post epistolã verò sequitur alleluia, quod
est vox Angelica,siue canticũ Angelorum:si-
cut ostendit Ioan.in Apoc.dicés:Audiui quasi *Apoc.*
vocem tubarũ multarum in cœlo dicentium *19.*
alleluia: quia Angeli gloriantur propter ba-
ptizatos à diaboli seruitute ereptos,& ad fidé
4 conuersos. Et * dicitur alleluia sine graduali,
ad significandũ,quod caput nostrum quiescit:
vbi enim est quies,ibi non est motus;vbi auté
non est motus, ibi non est ascensus de gradu
in gradũ: quod significat graduale,ideò auté
graduale non dicitur,quia baptizati nondum
per opera in virtutibus gradũ fecerunt.Dici-
tur auté tractus,qui significat patientiam,per
quã expectare debent gloriam sempiternam:
quam sequens sabbatum in albis repræsétat:
in quo sabbato non cantatur graduale, quia
ibi nõ est necessariũ bonum opus,vel tractus:
quia nec patientia: sed duplex alleluia, pro
duplici gloria,scil.animæ & corporis:de hoc
tit. sub de septé diebus post Pascha dicetur:
& præter moré ante tractũ ponitur alleluia,
quod est quædã vox lætitiæ,ad notandũ læti-
tiam neophytorũ, quam habent de spirituali
nouitate: Sed quia graues sunt labores viæ,
sequitur tractus,qui dicitur à trahédo.Ad idé
tamen inuitantur neophyti in versu alleluia,
& in tractu videlicet ad Dei laudé. Nam al-
leluia, sonat:Laudate Dominũ:& in versu al-
leluia dicitur: Confitemini Dño id est, lau-
date Dñum, & additur causa:quoniã bon9 est
in se,& nobis:cũ quibus misericorditer & be-
nignè egit dimittendo peccata in Baptismo,
& cantatur in tono resurrectionis, scilicet
octauo. Sed quia effectus benignitatis posset
esse ad tépus:ideò subditur,quoniã in sæculũ
misericordia eius.Ad idé etiam inuitantur in
tractu,scilicet. Laudate Dominũ omnes gen-
tes,&c.quoniã confirmata est,&c. reuera fir-
matur misericordia, quæ in æternũ durat,si-
cut in versu alleluia dictum est. Hæc autem
duo,scilicet misericordia iniusta,nec veritas
in Psalmis iunguntur:vt nec misericordia in-
iusta,nec veritas nimis austera credatur.xl.di.

disciplina xiiij. q.iiij. non est iniusta. Quare
duplices laudes dicuntur, & quare tractus,&
quare sub humiliori lingua, dicitur, sub tit.
de.vij diebus post Pascha dicetur. Secundò,&
alleluia, ideò prius, quã tractus dicitur, quia
Hebræa lingua, mater est nobilissima omniũ
linguarum propter authoritatem diuinæ scri-
pturæ: Latina verò inferior, quasi filia: præte-
reà alleluia significat Iudæos prius conuer-
sos: tractus, gentiles posteà credentes. Tertiò
dicitur primò alleluia, in memoriam prioris
status Adæ. Sequitur tractus in memoriã se-
quẽtis. Præcedit etiam alleluia propter gau-
dium reuertentium de captiuitate Babyloni-
ca. In aliis verò diebus graduale præcedit al-
leluia, propter profectum proficientiũ. Dein-
de sequitur Euangelium: Vespere autem sab-
bati, quæ lucescit in prima sabbati: Mat. 28. c.
in quo de solicitudine mulierũ, circa Dñi se-
pulchrũ: & de mysterio Angelorũ, & de resur-
rectione Saluatoris agitur: vsq; nũc enim fuit
sacrificium neophytorum, sed dehinc resur-
rectio ad memoriã reuocatur. Et nota, quod
vespere sabbati hîc accipitur pro nocte: & est
sẽsus: vespere sabbati, id est, in nocte sabbati.
Sed quia credi posset, quòd venissent mulie-
res, in principio noctis, vel in medio, idcircò
adiunctũ est, quæ lucescit in prima sabbati, id
est, quæ pertinet ad lucem primi sabbati. Lu-
cescerat.n. iã, quando venerat Maria Magd.
& altera Maria videre sepulchrum, &c. Ante
* Euangelium autẽ non portatur lumen, nec 5
etiam in quibusdã Ecclesiis candelabra cum
luminariis stant, ad Missam super altare. Pri-
mò, quia ille qui est lumen nõdum nobis red-
ditus est: quoniam eius resurrectio nondum
erat manifesta: imò credebatur adhuc in se-
pulchro latere. Secundò, quia mulieres Chri-
stum non Deum, sed solummodo esse morta-
lẽ credentes: occultè sine lumine ibant ad se-
pulchrum, vt vngerẽt corpus Iesv. Tertiò, ad
notandum cæcitatẽ cordis ignorãtium ipsum
resurgere posse incensum tamen fertur, in si-
gnum, quòd mulieres tulerunt aromata, vt vn-
gerent Iesum Rursus accensa luminaria non
feruntur, sed incensum sic. Ad notandũ, quòd
tunc orationis affectio, quæ per incensum ex-
primitur, animis infirmorum non deerat, sed
veritatis lux, quæ per accensa luminaria de-
signatur, eis certitudinaliter non clarebat
propter Domini sepulturã Post Euangelium,
non dicitur: Credo: vt per hoc infirmorum
animorum dubitatio denotetur Quædam ta-
men Ecclesiæ dicunt hac die: Credo: & per
totam sequentẽ hebdomadam: quo renati as-
seuerant se in Deum tendere, & ea quæ de
Christo dicta sunt in Euangelio, firmissimè
credere. * Offertoriũ quoq; nõ dicitur, in quo 6
significatur. Primò, silentiũ mulierũ, quæ ter-
ritę quasi cũ silẽtio recesserunt à monumẽto,
ad quod iuerant, vt Christo vnguentum offer-
rent. Secundò, quòd ipsæ veniẽtes iuxta legis
mandatum vngere corpus Iesv latenter ve-
nerunt ad sepulchrum, & contra illud in silẽ-
tio steterunt, timentes respõdere Angelo, vel
custodibus sepulchri: ergo earum more can-
tores silent. Tertiò, quia nondum surrexit, qui
det nobis quod offerre possimus. Cãtatur au-
tem Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod est Ange-
gelorum canticum, quia Angeli tanquã nihil
timentes in sepultura Domini, & eius resur-
rectione: quã non tacuerunt suum habuerunt
mysteriũ. In canone etiã, scilicet infra actio-
nẽ, fit mentio de renatis, Agnus Dei non can-
tatur, tum quia nondũ surrexit, quod ipsi sci-
rent, qui in die resurrectionis dixit discipulis,
Pax vobis. Tum quia discipuli tunc despera-
uerant: neq; credebant eum esse Deũ, qui re-
dimeret Israël: Vnde Cleophas dixit: Nos spe- *Luc. 24.*
rabamus, quod ipse esset redẽpturus Israël. q.
d. iam non speramus, imò desperamus. Sed &
mulieres, quæ venerunt ad monumentũ, cre-
dentes corpus sublatum esse, non credebant,
quod ipse peccata mundi tollere posset Vnde
& Maria Magdalena, quæ fuit magis solicita,
audiuit à Domino: Noli me tangere: nondum *Ioan.*
enim ascendi ad patrem meum: subaudi in *20.*
corde tuo, id est, nondũ credis me esse æqua-
lem patri: ergo non credis me tollere posse
peccata mundi. In quibusdam tamẽ Ecclesiis
dicitur ter: Agnus Dei sine, Dona nobis pacẽ.
non datur etiam pax, in detestationem osculi
proditoris: & quia Christus qui est verà pax
nostra, nondũ pacem nuntiauit, quia nondum
surrexit qui in die resurrectionis Apostolis
ait: Pax vobis. Vnde fortè hic modus saluta-
tionis: scilicet, pax vobis ab Episcopo in prin-
cipio huius Missæ non dicitur, licet differtur:
vt nouã salutationẽ in die resurrectionis suæ
populus affectuosius amplectatur. In aliquib.
tamen Ecclesiis pax datur, eò quod gloria in
excelsis cantatur. Postcommunio etiam non
7 cantatur. Primò ad notandũ, quòd non erant
tunc qui in fide Christi cõmunicarent. Secun-
dò quia baptizati nondum communicauerũt:
sed in die Paschæ cõmunicare debẽt Tertiò,
quia nondum surrexit qui nobis dat, quòd cõ-
municemus. Quartò, quia vesperę quę sequũ-
tur, vicẽ obtinent postcommunionis. Quintò,
quia omnes tacuerunt in Christi cõprehen-
sione, & crucifixione, ideò cantores tacent.
Cantoribus igitur tacentibus Sacerdos suum
implet officiũ, quia Apostolis de resurrectio-
ne dubitantibus, & mulieribus timentibus, &
nil dicẽtibus Christus ipse per suam glorio-
sam apparitionem, quibus voluit fecit se ma-
8 nifestũ. * Consequenter inter cœnandũ, Id est,
dum Sacerdos, adiiciunt breuissimæ vesperæ,
scilicet: Laudate Dominũ omnes gentes quæ
quasi non sunt vesperæ, quia sabbatũ æternæ
quietis:

quietis: quod per hoc sabbatum figuratur,
nullam habet vesperam sit etiam officiũ bre-
ue propter ipsos neophytos quibus omnia
debent breuiter cantari: maximè primo die,
ne eis generetur fastidiũ ex prolixitate: vnde
sub vna collecta Missa,& vesperæ claudũtur,
ne fortè si finita Missa dicerentur vesperæ,
neophyti non auditis vesperis recederẽt cre-
dentes habere licentiam abeundi. Vnde ideò
totum officium sub vna oratione completur,
quoniam Sacramentum Baptismi in Christi
passione consummatur. Vel ideò dies hæc in
Missa, non in vespera terminatur, vt Christus
qui nos morte redemit, sine fine laudetur, qui
est in sæcula benedictus. In quibusdã autem
Ecclesiis cantatur Psal. Laudate Dñm, sine
gloria: quia filius, qui est tertia persona in
Trinitate, nondum scitur esse nobis redditus.
Rursus inuitantur neophyti, ad laudẽ Domini
per Psalmum illum: Laudate,& ipsi se lauda-
re respondent, dicentes: quasi vnus homo, per
se vel per alios: Magnificat anima mea Do-
minum. Hoc * sabbatum priuilegiatum est: 9
quia in eo fiunt ordines: catechumeni post
baptizantur: cereus benedicitur & plures le-
ctiones leguntur.

SVMMARIVM.

1 *Paschale tempus, quid significet.*
2 *Pascha, quid, & vnde dictum.*
3 *Pascha, cur potius Græca, quàm Hebraica lingua nomen sortitum. Aut potius Latina n. 4.*
5 *Paschatis tempus, vnde incipit, & quò terminetur.*
6 *Paschatis solemnitas celeberrima omnium, & variè pro varietate regionum, n. 9.*
7 *Paschatis die nihil comedendũ, quod non sit benedictũ à sacerdote, ac signo crucis signatũ, n. 8.*
10 *Paschales feriæ quot celebrandæ.*
11 *Pascha semper celebrandum die Dominico. Et quorsum, ibid. & n. 12. 13. 14. & infrà.*
15 *Pascha triplex fecerunt Iudæi, quod erat figura nostri Paschatis.*
16 *Paschatis septem septimanæ.*
17 *Paschale tempus dicitur, quinquagesima.*
18 *Paschate nos debemus adinuicẽ salutare, & osculum præbere: idque Romani Pontificis exẽplo.*

CAPVT LXXXVI.

De sancto die Pascha.

SEquitur videre de festo Paschali, de quo
primò aliqua generalia præmittemus: cõ-
sequẽter verò de nocturno huius diei officio
postmodum de diurno aliqua supponemus.
Siquidem * tempus paschale, significat tem- 1
pus illud, quod erit post diem iudicij: quando
videlicet ad patriam vitæ quam per Adam
amisimus, Deo propitiante regrediemur:
qua consideratione potest dici hoc tempus
regressionis, quod tamen incipit in octaua. In
hac autem die resurrexit Dominus, quæ est
mundi prima: & rediens ad caput, est octaua:
vt dicetur in proœ. septimæ partis de qua di-
citur in Paralipomenon, in tit. Psalmorum:
quam octauam, sicut septẽ mundi ætates præ-
cedunt, quarum sex sunt viuentiũ, & septima
dormientium: sic & septem dies nostræ re-
cõciliationis hanc diem præcedunt: sic quoq;
septem Dominicæ à Circundederunt, vsq; ad
Lætare Hierusalem, præcesserunt, quas inter-
posita dominicæ passionis memoria hæc do-
minica octauæ ætatis repræsentatiua sequi-
tur: in qua etiam repræsentatur, quod sicut
octaua est eadem cum prima, sic restituetur
homo in idipsũ: & ad id quod fuerat cõditus:
imò supra primæ originis reparabitur digni-
tatem, & consequetur corporis & animæ fe-
licissimam immortalitatem. Qualiter Domi-
nus tribus diebus, & tribus noctibus fuit in
sepulchro, & qua hora resurrexit: & qua ho-
ra hoc tempore, debet dici officium matuti-
num: & quare hac die Pascha celebratur, di-
ctum est sub iiij. feria cœnæ Domini, & sub
2 sabbato. Sanè * πάσχα Græcum nomen est
quod Hebraicè dicitur Phase: quod Latinè
transitus interpretatur, secundum Bedam non
ergo dicitur Pascha, à passione ex eo, quia
πάσχειν Græcè dicitur, pati Latinè: sed dici-
tur à trãsitu: & hoc primò secundum historiã
ex eo, quod exterminator Angelus videns sã-
guinem in foribus Israëlitarũ pertransiit, nec
eos percussit: tunc etiam populus ex Ægypto
transiuit, id est, exiuit; tertiaq; die mare rubrũ
pertransiuit. Secundò, secundum allegoriam,
quia Ecclesia in hoc tẽpore transiuit per ba-
ptismũ ab infidelitate ad fidem. * Tertiò, se-
cundum tropologiã, quoniã hoc tẽpore tran-
simus per contritionẽ,& confessionẽ de vitiis
ad virtutes, vt infrà dicetur. Quartò, secundũ
anagogẽ, quia tunc Christus transiit à morta-
litate ad immortalitatẽ,& faciet nos etiã trã-
sire: vnde in Euãgelio: Cùm vidisset Iesus, in-
quit, quia venit hora, vt transiret de hoc mun-
3 do ad patrẽ,&c. Nominamus * autẽ hanc diẽ
Græco & nõ Hebraico vocabulo: licet lingua
Hebraica dignior sit tanquã mater. Primò, ne
in hoc videamur Iudaizare. Secundò, ne in
hoc imitemur quosdam hæreticos: dicentes
Euangelium sine cæremonialib. non sufficere
4 ad salutẽ. Itẽ vtimur Græco & nõ Latino * vo-
cabulo, propter authoritatem: quoniã Græca
lingua antiquitus Romæ & in Italia tãtæ fuit
authoritatis: vt nõ solum dies solẽnes Græcis
nominibus nuncuparentur, vt Pascha: Pent.
ηκοστη, & Epiphania: verum etiã dignitates: vt
Apostolicus, Patriarcha, Archiepisc. Episcop.
& huiusmodi. Isidorus tamen dicit, quod Pas-
chæ vocabulum, nõ Græcum, sed Hebraicum
est: & Innoc. tertius dicit in quodã sermone,
quod Pascha Hebraicè dicitur à Phase, quod
est transitus: Græcè verò à * πάσχειν quod est
pati. Aug. dicit quod hoc nomen, Pascha, per
diuinã dispositionẽ cõpactum est, ex hoc no-
mine Græco πάσχειν, quod pati interpreta-
tur; & ex hoc nomine Hebræo Phase, quod

transitus interpretatur:nam hæc duo conue-
niunt in hoc nomine Pascha:tam secundũ si-
gnificationẽ, quàm secundum vocẽ:secũdum
significationẽ, quoniã in passione Christi fuit
eius transitus:vnde meritò hoc nomen habet
intellectũ vtriusq; nominis:& est Latinum:vt
sic ex duab9 linguis fiat tertia,scilicet Latina:
& est hoc nomẽ Pascha primæ declinationis,
& neu.ge.quod solum in tribus Græcis nomi-
nibus inuenitur,scilicet Pascha,manna,& mã-
mona.Vel est tertiæ declinationis, vt dicatur
Pascha Paschatis:sicut dicitur phãtasma phã-
tasmatis.Vocatur * autẽ Pascha ipsa dies re- 5
surrectionis & etiã tẽpus à Dominica in ra-
mis Pal.vsq; ad octa. Paschæ:& in Dominica
ipsa inducebatur agnus, qui in v.feria immo-
lari debebat. Verũtamen secundũ vulgi con-
suetudine,Dominica in ramis pal.dicitur Pas-
cha floridum feria vj. Paschæ, hodierna verò
dies Pascha : olim tamen propriè dicebatur,
Pascha, dies illa in qua agnus immolabatur.
Solẽnitas Paschæ autẽ antonomasticè dicitur
solennitas solennitatũ eò quòd cæteras solẽ-
nitates huius solennitatis nobilitas * ante- 6
cedit , & omnes dies Dominici sunt octauæ
huius festi,vt dicetur in proœ.vij.partis:& in
ea omnia lætitiæ insignia proponũtur,templũ
quoq; mundatur,& ornatur in parietib9,quia
in eis cortinæ & pallia extendũtur:& in cho-
ro dorsalia,& tapeta extenduntur,& bãchalia
disponuntur. Velamen etiam quod erat ante
crucem vel in altum dirigitur,vel remouetur,
vel retro altare ponitur, ad notandum, quod
prius occulta modò sunt manifesta , altare
quoque suis ornamentis decoratur:vt in qui-
busdã Ecclesiis vexillis,quæ significant victo-
riã Iesu Christi,crucib9,& aliis.De quo & de
velaminibus triũ colorũ quæ hac die in tribus
lectionib9 de altari remouentur,& de triplici
ornatu materialis templi, dictum est in j. p.
sub tit.de picturis Ministri quoq; ad decorem
huius solennitatis,se balneis prælauãt:barbas
& coronas tondunt,capillos deponunt,vestes
siue cappas nigras deponunt,& albas induũt,
quæ licet ad decorem fiant : ad spiritualem
quoq; hominẽ referuntur.Nõ .n. lauamur ad
voluptatẽ, sed significationem,vt scilicet per
exteriorẽ lotionẽ corporis,interiorem animæ
debere fieri ostendam9:barbas & coronas tõ-
dere est superfluitates : & vitia deponere:ca-
pillos super aures tõdere, est quinque sensus
corporis,ad seruiẽdum Deo expeditos habe-
re,nigras vestes siue cappas exuere, est aspe-
ritatẽ pœnitentiæ deponere:albas siue super-
pellicia induere, est stolã immortalitatis fir-
miter expectare,vel per vestẽ albã significa-
mus innocentiæ stolã renatorum,vel per hoc
repræsentamus hodiernã apparitionẽ Ange-
lorum,qui in vestib.albis apparuerunt.In hac
* sancta die nihil,quod à sacerdote nõ sit be- 7
nedictum comedere debemus, quia inimicus
noster nunc nos magis satagit supplantare.
Vnde in quibusdã locis quęcunq; comedi de-
bent ad Ecclesiam portantur, & in atrio vel
vestibulo Ecclesiæ cum cruce, & aqua bene-
dicta:& in vestib9 sacris à sacerdote benedi-
cuntur.Hinc est,quod hodie agnus à sacerdo-
te benedicitur,ad repræsentandũ,quod Deus
per Mosẽ & populũ agnũ comedi iussit in fi-
gurã I.Christi cuius sanguine omnia primo-
genita sibi de mundo redemit , & Angelo in
nocte illa omnia primogenita in Ægypto
percutiẽte populũ suũ seruauit agni sãguine
prænotatũ.Agnus autẽ secundũ Rom. ordinẽ
non ad altare,sed ad mensam benedicitur.In
quibusdã etiã locis benedicitur lac & mel in
memoriã eius,quod Dñus inquit patrib9 no-
stris Abrahã,Isaac, & Iacob:Introducã vos in
8 terrã fluentẽ lac & mel. Nullus * debet etiã
vnquã aliquid comedere,nisi prius saltẽ signo
crucis facto. Vnde legitur in dialogo Greg.
Papæ, l.1.c.4.quod cùm quædã monialis iret
per hortũ lactucam,sine benedictione come-
dit:& simul dæmonẽ,qui super eã erat susce-
pit,qui eã multũ vexauit.Nos quoq; vidimus
in ciuitate Bonon. puellã à duobus spiritibus
immundis,& malignis triẽnio vexatã. Cumq;
à quodã perito volente illos cũ exorcismis
& abiurationib9 ab humano corpore pellere
interrogarentur,qualiter corpus mulieris in-
trassent, responderũt,quod sedebat in quodã
malogranato, quod ipsa puella comederat:
qui tandẽ virtute adiurationũ nobis præsẽti-
9 bus ab humano corpore recesserũt.* In qui-
busdam quoq; locis hac die in aleis:in natali
Prælati, cũ suis clericis ludũt:vel in claustris,
vel in domibus Episcopalibus:ita vt etiã des-
cendant ad ludũ pilæ, vel etiã ad choreas, &
cantus quod vocatur libertas decẽbrica:quia
antiquitus cõsuetudo fuit apud gẽtiles, quod
hoc mense serui,pastores,& ancillæ quadam
libertate fruerentur:& cum dominis suis do-
minarẽtur,& cũ eis facerent festa, & cõuiuia,
post collectas messes laudabili9 tamẽ est à ta-
lib9 abstinere. In plerisq; etiã regionib9 mu-
lieres secunda die post Pascha verberant ma-
ritos suos,die verò tertia mariti vxores suas.
Sicut & antiquitus licebat seruis Dños sal-
tẽ in crimine adulterij accusare impunè, xij.
q.ij.quæstion. Hoc autẽ fit,ad notandũ,quod
debent se inuicẽ corrigere,ne alter ab altero
hoc tẽpore exigat debitũ tori. Statutũ est n.
de conse.dist.ij. omnis homo.xxiv. c.j.quod
cùm hac die cõmunicare debeãt,tribus præ-
cedentib9 & tribus vel quinque,vel septẽ se-
quentib.diebus,ab amplexibus vacent: quod
sumptũ est à Dauid, qui cũ pueris suis acce- 3 Reg.
pturus panes propositionis,ait ad Abimelech 12.
sacerdotẽ:Continuimus ab heri,& nudiuster-
tius,de consec,dist,ij.tribus,x.q.j hanc cõsue-
tudinem,

tudinem. His * tribus diebus primis solenni- 10
ter est feriandũ:in sequentibus verò,licet viris
ruralia opera,quæ magis necessaria sunt exer-
cere:sed fœminis nõ licet nere:nunquã autem
choreas ducere:quia secundũ Greg.melius est
fodere,& arare,quã choreas ducere. Inde est,
quod hi singuli dies propria habẽt respõsoria:
cæteris verò in quibusdam Ecclesiis mutata,in
aliis tamen habent etiã vsq; in quintã feriam
propria.Fiunt quoq; apud quosdã hoc tẽpore
aquarum dimersiones,ne quia homines vigila-
uerunt in quadragesima , in his sanctis diebus
dormire velint.*Hoc quoq; notandũ est,quod 11
Pascha nostrũ semper debet fieri in die domi-
nico,sicut statuit Pius Papa,de cõsec.d.iij.nos-
ce.& c.seq.& etiam Victor Papa, qui propter
hoc Conc.Palæst. cõuocauit:licet n.pri⁹ eodẽ
die celebraretur:quia tamẽ quidã inde dubita-
bant Angelus Dñi ad corroborãdos eorũ ani-
mos apparuit in habitu Pastorali,Hermæ DD.
percipiens,vt Pascha semper die dominico ab
omnibus celebraretur : Dñus tamen verè sur-
rexit in die vj.Cal.April.nã passus est viij.Cal.
April.videlicet in die tali, in quali conceptus
est , siue in quali Annuntiatio Virginis facta
est : prout dictum est sub tit. de parasceue.
Celebrari etiam debet Pascha in lunatione
Aprilis:quoniam in Exod. præcepit Dominus,
quod mensis ille primus habetur, & agnus die
xiv.immolaretur:vnde Victor Papa de cõsec.
d.iij.celebritatẽ, dicit,quòd Pascha debet ce-
lebrari post xiv.diem lunationis April.qui est
primus mensis secundum Hebræos vsq; in xxj.
diem eiusdẽ mensis,id est,lunationis. Loquitur
enim ibi de mense lunari, nõ de solari,quoniã
in illa lunatione est semper Pascha vsque in
xxj. diem:& vsq; ponitur ibi inclusiuè:quoniã
includitur ipsa xxj. dies, vult ergo dicere Vi-
ctor Papa , quod Pascha non debet esse intra
xiv.diẽ lunationis April.nec post xxj.diẽ illius.
Si enim xiv.dies lunationis est in die Domini-
ca, vbi est Pascha Iudæorum:& Dominica se-
quenti est Pascha nostrũ:scilicet in xxj. die,&
hæc lunatio quandoque incipit à Martio: de
quo plene in fine vij.partis dicetur Ecclesia tã
antiquitus celebrabat Pascha cũ Iudæis xiiij.
luna primi mẽsis quocunq; die occurreret:quẽ
ritum sancti Patres in Nicæna Synodo prohi-
buerunt,cõstituentes nõ solum lunã Paschalẽ
& mensem inquirere:sed etiã diem Dominicæ
resurrectionis obseruare , & ideò extenderunt
Pascha à xiv.luna vsq; ad.xxj.vt dictũ est:vt sic
& dies Dominicus nõ omitteretur,& in die re-
surrectionis Dñi Pascha celebraretur : & hoc
pluribus de causis.* Primò,ne Ecclesia videa- 12
tur Iudaizare & figuris Iudaicis adhærere , &
in tẽporibus & annis confidere.Secundò,quia
die Dominica datum fuit manna à Dño per
quod significatur Eucharistia,id est, panis An-
gelorũ habens in se omne delectamentum &
suauitatem omnis saporis ; vnde Exod.17.dic
sexta.Parent,quod inferant,vt sit duplũ quam
inferre solebant per singulos dies:& hæc dies
est veneris:& ita die Dominica datũ est mãna.
13 * Tertiò,quia præceptũ est comedere agnum
cum lactucis agrestibus : & in azymis synce-
ritatis,& veritatis,id est,cũ puro affectu,& pro
intellectu , hoc est in veritate. Christus verò
mortẽ destruxit,moriendo,& vitã nostram re-
surgendo reparauit:& ita patet,quod in die re-
surrectionis debemus comedere agnum, quia
14 tunc incipit veritas vitæ nostræ. * Quartò,nõ
celebramus Pascha nostrũ cum Iudæis, qui il-
lud celebrãt xiv.luna:quia quãuis tunc immo-
latus fuerit agnus : tamen incipit eius immo-
latio in sequẽti die:quia tunc est tẽpus luctus,
nec est tẽpus solennizandi:& ideò Ecclesia di-
mittit hoc, vsq; ad tẽpus solennitatis:quia de-
bet fieri cũ solennitate,sicut dictũ est.Quintò,
quia cum Christo vult Ecclesia celebrare Pas-
15 cha suum.Triplex * enim Pascha fecerunt Iu-
dæi. Primum in Ramatha, quod interpretatur
cõmotio tineæ. Per hoc significat primũ Pas-
cha,id est,spiritualis transitus,de vitiis ad vir-
tutes.Per tineam enim peccatum intelligitur,
quia sicut tinea cõsumit pannũ imperceptibi-
liter,sic peccatũ animã:quãdo autẽ peccatum
cõmouetur in nobis,siue amouetur per pœni-
tentiã fit iste transitus. Secundum Pascha factũ
fuit in Syna , quod interpretatur mensa : per
quod significatur secundũ Pascha spirituale,id
est, transitus de virtute ad virtutẽ:per quod re-
stituitur homini sua mensura attingendi cœle-
stia.Iste trãsitus fit,quando trãsimus de virtute
ad virtutẽ.Tunc n.accedit ad mensurã suã ho-
mo:quoniã fact⁹ est:vt sit socius Angelorũ.Pri.
mũ Pascha Christus nõ potuit celebrare:quia
peccatũ non fecit,nec inuent⁹ est dolus in ore
eius,neq; secundũ,quia datus fuit ei Spiritus S.
nõ ad mensurã à tẽpore suæ natiuitatis.Tertiũ
Pascha fuit in Galgale:quod interpretatur re-
uelatio.Istud Pascha fit à nobis,quãdo trãsiui-
mus de mũdo ad patrẽ,siue de mũdo ad cœlũ;
& reuelabũtur nobis omnia, quæ modo credi-
mus. Hoc Pascha celebrauit Christus per re-
surrectionẽ suã : quod nos celebramus,semper
post xiv. lunã primi mensis post æquinoctium
vernale quãdo dies incipiunt maiores esse no-
ctib⁹ prout dictũ est sub Sabbato sancto.Sexta
causa est,quia de primo Pascha,vel secundo nõ
est gaudiũ multũ,sed de tertio:vnde 2.Reg.17.
Non glorietur accinctus æquè , sicut discinctus.
Septima , quia ex iussione Angeli monemur
Pascha in domin. celebrare:vt præmissum est.
Quare hæc & cætera festa Saluatoris præter
naturale mirabilia sunt:dictum est sua natali
quando debeat Pascha annunciari:dictũ est sub
Epiphania:Porrò cõsiderandæ sunt quædã hu-
16 ius Paschalis * tẽporis varietates.Sunt n.in eo
tres septimanæ quasi propriis vocabulis nun-

cupatæ. Prima est Paschalis. Secunda, in albis. Tertia, expectationis. Prima, dicitur sanctificata, propter iustificationem animæ: inde est, quod homines per Baptismum sanctificati per totã septimanã illam vestẽ, quam in baptismo susceperunt deportant, quæ significat primam innocentiæ stolã: Secunda dicit, in albis, Primò, quia baptizati in Sabbato sancto, deponunt in Sabbato in albis albas stolas, seu vestes, quas in Baptismo susceperunt. Per albas quidẽ innuitur quales in præsenti vita esse debeant, scilicet mundi, & qualia deniq; sint corpora recepturi: quia sancti beatitudinem, & gloriam possidebunt: provt dictum est sub sabbato sancto. Secundò, quia hoc tempore illi, qui baptizati sunt in Sabbato sancto, ab Episcopis confirmati alias albas stolas portare, vsq; ad aliũ sabbatum solent: cõmuniter tamẽ prior septimana vocatur in albis: propter Angelos, qui in resurrectione Dñi in albis apparuerũt: vt præmissum est: & quia olim baptizati, illis diebus cãdidis vestib⁹ vtebantur, vsq; ad sabbatum in albis. Et propter præmissas etiã causas dicitur sabbatũ in albis: vel quia mos fuit antiquit⁹, vt in sabbato vestes ex toto deponerent: & albas induerẽt, quod non fit in sabbato sancto. Tertia septimana scilicet quæ est post Ascensionẽ, dicitur expectationis: quoniam repræsentat illud tempus, quo Apostoli expectauerunt aduentum Spiritus S. quibus Dñus dixit: Manete in hac ciuitate, & expectate vsq; dum induamini virtute ex alto. Prima autẽ septimana nõ protenditur, nisi vsq; ad sabbatum in albis, exclusiuè: & sic Pascha sex dies solũ habet pro octauis: septimana verò in albis incipit sabbato in albis, & terminatur in alio sab. & sic durat per octo dies. Octaua verò Ascensionis, cũ deberet terminari in v. feria ante Pent. protenditur vsque ad pente. quia licet duo dies, qui supersunt octauæ Ascẽsionis possint officiari ad missam à Dominica antecedenti: tamen ad nocturnos non haberẽt inuitatoriũ vel lectiones vel responsoria: nisi ab Ascensione Dñi acciperent. Vnde illi decẽ dies pro vno reputãtur: nec mirũ cùm & totũ tẽpus Paschale pro vna reputetur octaua: & similiter à natiuitate vsq; ad octauã Epiphaniæ de hoc dicetur sub dominica post Ascensionẽ. Tempus * autẽ Pas- 17
chale vsque ad Pente. vocatur quiquagesima: quia continet quinquaginta dies: per quod tẽpus Iubilei significatur, vt dicetur sub Pent. Duas enim quadragesimus celebramus, cui numero additur decimus numerus: & fit quinquagenarius: primã ante Pascha: in qua labores & miseriæ huius temporis significantur. vnde tunc ieiunamus & cantica lætitiæ subticemus: secundam post Pascha, quæ significat statum æternæ fœlicitatis: & in ea tẽpus gloriæ nostræ post hanc vitam repræsentamus: tunc enim ab omni labore quiescemus; & in Dei laude erimus, quare tunc cantica lætitiæ multiplicamus: & ianua pœnitentibus aperitur: quia nullius peccati improperium erit, totum enim erit absorptum à gloria: provt in collecta huius diei habetur, vt dictum est in procem. huius partis. Nec ieiunamus, nec genua flectimus: imò stantes oramus: tum quia non erit pro quo flectantur: sed domus Dei gloria replebitur: tũ etiã vt libertatem quam nobis Dñus resurgẽdo acquisiuit, profiteamur: tum quia mulieres ad monumentũ venientes, non flexerunt genua sed erectæ inspexerunt in sepulchro: sicut dicit Amb. in fine Lucæ: tum quia secundũ eum in his quinquaginta diebus, quibus Dñus nobiscum cum fuit, gaudendum est, & iugis festiuitas est in eis, tanquã sit dies dominica, lxxv. d. scire tum etiam quia in hoc tẽpus Paschale significat octauam resurrectionis, in qua nec ieiunabitur, nec genua flectentur: sed perfectũ gaudium omnibus erit. In festiuitatibus etiam B. Mariæ: & diebus dominicis & festiuis, & in diebus Pentecost. nisi in præsentia corporis & sanguinis Christi genua flectenda non sunt: de hoc in v. parte sub tit. de prima dictum est: & sub sabbato Pentecostes dicetur. Genua enim in Ecclesia flectere cordis contritionem significat. Et est notandum, quod in genuflexionibus, vtendum est oratione Dominica vel oratione, quam scripsit Aug. seu approbauit, scilicet Deus propitius esto mihi peccatori, vel peccatrici: vel illa, quam quidam S. Eremita composuit, & docuit Thaidẽ meretricem, docens illam quotidie genu flectere, & in terram discumbere: oculos sursum non attollere, & dicere: Qui me Plasmasti, miserere mei Deus. Cæterum, festiuitas Paschalis hebdomadaria est, provt in tit. seq. dicetur. In Paschali * se- 18
ptimana salutare nos adinuicẽ hoc modo debemus, scil. resurrexit Dñus: & salutatus debet respondere. Deo gratias, vel, & apparuit Simeoni: & posteà debemus dare osculum adinuicẽ, in signũ pacis & charitatis: vsus tamen hoc non habet, Roman. tamen Pontif. hac die missam celebraturus Cardinales, Prælatos: notarios & familiares suos hoc modo salutat, & osculatur: & etiam omnes præmissi se inuicẽ hoc modo salutant & osculantur. Salutans enim dicit: Surrexit Dñus verè. Salutatus & osculatus respondet: Et apparuit Simoni.

ADNOTATIO.

* Πάσχειν etiam, vt refert Budæus, est quid facere, quid admittere, quid accidere. Cuius vsus in compositione varius: ἀγαθὸν πάσχειν, beneficium accipere, ἀντιπάσχειν beneficium reponere.

SVMMARIVM.

1 *Paschalis diuinum officium vnde ordiatur.*
2 *Pascha cur non admittat hymnos.*
3 *Paschalis septimana tres tantum Psalmos & tres antiphonas habet: & amplius, num. 4. Limita tamen, num. 5.*

CAPVT

CAPVT LXXXVII.

De die sancto Pascha.

SEquitur videre de * diurno officio huius 1
diei, incipit autem Ecclesia inuitatoriũ alleluia: Surrexit dominus verè, & est quinti toni propter quinque apparitiones domini in illa die, quæ dictæ sunt in quarta parte sub tit. de salutatione ad populũ: vel propter quinque sensuum reparationẽ, quæ fit per resurrectionẽ in quibusdam tamen Ecclesiis dicitur inuitatorium, cũ triplici alleluia, & septimi toni: propter quietẽ quę datur in resurrectione non. Apoc. 14. A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis: & indigemus inuitatorio: quia viæ Sion lugent: eo quod * non sunt 2
qui veniant ad solemnitatẽ. Hymnus autẽ non dicit in quibusdam Ecclesiis, quia in resurrectione nõ cantabimus hymnos huiusmodi, sed in plateis Hierusalem cantabimus alleluia, vt habetur ca. pe. Tobiæ sed loco hymni cantatur alleluia, propter spem quam habemus de gloriosa resurrectione. Aliæ verò Ecclesiæ cãtant hymnũ quia semper laudandus est Deus, & cantant illũ ad tertiã sub duplici cantu, videlicet vnum versum sub vno cantu, & alium versum eiusdem hymni sub alio, & vnũ altiori voce, quam alium ad significandum duplicem stolã gloriæ quam Christus assumpsit, scilicet corporis & animæ. Quia verò virtute trinitatis in qua est perfectio, facta est resurrectio, ideò dicuntur tres lectiones, tum quia soror nostra paruula est, & vbera non habet, tũ quia baptizati, nõ indigent labore, quasi modo geniti infantes, de quo in sequenti tractatu dicetur.
* Hac etiam die & hoc tẽpore cantantur tres 3
Psal. cum tribus antiphonis. Obseruatur autẽ ideò iste ternarius numerus. Primò, quia parcitur hominibus propter præcedẽs ieiunium attritis. Secundò, ne neophyti multitudine onerentur, vt præmissum est. Tertiò, propter triduanam Domini sepulturã, quæ præcessit dominicam resurrectionem. Quartò ad notandũ quòd tria quæ Dominus secundum Lucã promisit in hoc sæculo perficere, scilicet dæmones eiicere, sanitatem perficere, & tertia die consummari in resurrectione cõsummata sunt. Primũ operatus est Dominus, cum fecit, vt relicta creatura rediremus ad creatorem.

Secundum, cum fidẽ nos sibi tanquã membra capiti vniuit, vt de eius spiritu viueremus. Tertium cum in hoc confirmauit nos ne laberemur, vel consummatio est nostra resurrectio. Hæc etiam in nostra conuersione apparent. Eiiciũtur enim à nobis dæmones per exorcismos: sanamur, per catechismũ, & consummamur per Baptismum, & cõfirmationẽ. Primum notatur in primo Psalmo & in sua antiphona, vbi dicitur: quid vitare debeat quis ad hoc vt sit beatus, scilicet non ire in cõsilio impiorũ: & quid facere debeat, scilicet habere voluntatem Domini in corde, & in ea die & nocte meditari. Primus ergo Psalmus cũ antiphona sua mõstrat impios, idest, dæmones eiici à consilio filij Dei, in hac dæmonum eiectione fit, quod Dominus in Euangelio Ioan. dicit. Nunc iudiciũ est mundi, nunc princeps huius mũdi, eiicitur foras hoc iudiciũ est discretio, qua fideles per fidẽ separãtur ab impiis dæmonibus, quod iudiciũ factum est in multis millibus credentiũ. Sed hoc iudicio impij, id est, in impietate perseuerantes, non resurgunt: sed hi, qui per fidem Christi vniuntur: & hoc est secundũ quod notatur in ij Psal. & sua antiphona, vbi dicitur: Postulaui patrẽ meũ, alleluia. Dedit mihi gentes, alleluia, in hæreditatem sibi, alleluia. Hoc factum est, cum fideles per fidem ei tanquam capiti vniti sunt: vt per ipsum ad modũ hæreditatis fructificẽt, vnde in Psalmo irridendo dicit: Quare fremuerunt gentes, &c. Dicẽtes, disrumpamus vincula eorũ, & proiiciamus à nobis iugũ ipsorum stultè dicunt: Qui habitat in cœlis, irridebit eos, &c. Et Christus dicit: Ego autem constitutus sum rex ab eo, qui dicit: Postula à me, & dabo tibi gentes, hæreditatẽ tuã, &c. Et aduerte, quia in antiphona dicitur dedi in Psal. dabo: & in antiphona ostenditur impletum esse, quod in Psal. est promissum. Tertiũ, notatur in tertio Psal. & in sua antiphona, quo tangitur consummatio, quã Dominus promisit se perfecturum in tertia die: vbi dicitur: Ego dormiui, & somnum cœpi, &c. Hoc enim licet de passione & morte & resurrectione Saluatoris intelligatur: moraliter tamen conuenienter intelligitur de eo, qui diu in peccato dormiuit: & tandẽ per Dei adiutoriũ surrexit. Quintò, etiã potest dici, quod quia per opera istorũ trium dierũ fiunt catechumini membra Christi, scilicet per exorcisationẽ, per abrenuntiationem diaboli, per fidẽ qua vnitas in eis perficitur: & per impositionem manus Episcoporum, siue resurrectionẽ Domini, quæ est iustificatio nostra: ideò propter hanc iustificationẽ canimus tres antiphonas in nocte resurrectionis. Prima, disiũgit nos ab impiis Secunda, coniungit nos capiti Christo. Tertia, facit nos resurgere, propter iustificationẽ. Sextò etiã po-
4 test * dici qui per tres Psalmos: tria tẽpora significantur, tres antiphonæ cantãtur in quibus Patriarchæ, Prophetæ & Apostoli significãtur, tres lectiones leguntur, quia lex Psalmi & prophetiæ resurrectionem Domini profitentur. Tria responsoria subsequuntur, quia tres ordines, scilicet Noë, Iob, & Daniel, Christi resurrectione saluantur singulis responsoriis, Gloria patri subiungitur in quibusdam Ecclesiis, quia trinitas ab omnibus ordinibus collaudatur. In quibusdam verò non, nisi vnum Gloria, tribus responsoriis, secundum generalem consuetudinem continuatur, ad notandum, quod in trinitate vnum Deum glorifi

Ioan. 10.

glorificamus. Septimò, ternarium in omnibus
frequentamus, propter Sacramentū Baptiſmi
in trium perſonarum nomine celebrati.

Octauò, paucitate vtimur lectionum propter
paucitatem, quæ tunc aderat prædicatorum.
Nam Apoſtoli erant in numero pauci: metu
Iudæorū muti: de morte domini mœſti: de au-
dita reſurrectione quaſi deliri, qua paucitate
volunt quidē vti, vſque ad Pent. quando facti
ſunt prædicatores numero plures, & ſpiritu
ſancto feruentiores: vt iam dicetur. Alij * verò 5
ſolemnitatē potius attendentes, integrū & ſo-
lennē ſeruant numerū: quia & ſi Apoſtoli mu-
ti fuerunt: tamen alloquium Angelorum & fre-
quens viſitatio Domini non defuerunt, quare
in ſequenti hebdomada cantatur tantum vna
antiphona, cū tribus Pſal. vt in ſeq. tit. dicetur.
Sanè tertio reſponſorio, cum gloria patri, de-
cantato, cum cereis, & ſolemni proceſſione de
choro ad aliquem locum tendimus, vbi ſepul-
chrum imaginarium coaptatur: & vbi introdu-
cūtur perſonæ ſub formis & habitu mulierum,
& duorum diſcipulorū, ſcilicet Ioannis & Pe-
tri, qui ad ſepulchrum Chriſtū quærentes ve-
nerunt, & quædam aliæ perſonæ in perſonis,
& forma Angelorum, qui Chriſtum à mortuis
reſurrexiſſe dixerunt, in perſonis quorū rectè
cantari poteſt illa ſecunda reſponſorij primi
particula, Nolite timere, &c. vſque ad finē re-
ſponſorij: tunc redeunt ad chorū, quaſi fratri-
bus referentes, quæ viderunt & audierunt: &
vnus redit citius alio: ſicut Ioānes cucurrit ci-
tius Petro, in perſonis quorū conueniēter can-
tatur illud reſponſorium Congratulamini: ſine
verſu. Si qui autem habent verſus de hac re-
præſentatione compoſitos, licet non authenti-
cos non improbamus. Tunc chorus audita re-
ſurrectione prorumpit in vocē, altiſſimè can-
tans. Te Deum laudamus, quidam verò hanc
repræſentationē faciunt ante, quā matutinum
inchoēnt: ſed hic eſt proprior locus, eo quòd.
Te Deū laudamus exprimit horam qua reſur-
rexit. Quidā etiam ea faciunt ad miſſam, cum
dicitur ſequentia illa: Victimæ paſchali, cum
dicitur verſus: Dic nobis: & ſequentes. Adhuc
in die reſurrectionem noſtrā repræſentamus,
qua Chriſto cōſurreximus, & ideò de die dici-
mus, Hæc dies, &c. Et in nocte ſepulturam ei
conſepulti ſumus: & ideò illud non dicimus de
nocte, vnde dicit Apoſtolus, Conſepulti ſumus,
cum illo per Baptiſmum in morte. Trina enim
immerſio in aqua Baptiſmi, triduanam domini
ſepulturā repræſentat. Ille quidē conſepultus
eſt Chriſto, qui peccare quieſcit: ille conſurre-
xit cum Chriſto, qui cœleſtibus intendit. Et ad-
uerte, quia in duabus præcedentibus noctibus
triduā Domini ſepulturam repræſentamus, ſe-
cundū quod Dominus latuit in ſepulchro: vnde
tunc Alleluia non dicimus: in hac verò nocte
ſepulturā Domini repræſentamus in eo quod
Chriſto conſepulti ſumus, ſed propterea Alle-
luia cantamus, quod Chriſto conſepeliri gau-
diū eſt nobis. Ad primā verò non dicitur hym-
nus propter rationē in vi. parte, ſub tit. de no-
cturnis aſſignatam, nec quicūque vult: quidam
tamen dicunt Pſalmum, Confitemini, ſicut in
ſeq. tit. dicetur. Non fiunt etiā petitiones, ob-
ſecrationes, & poſtulationes, quia dicit Domi-
nus, in die illa non rogabitis me quicquam: &
quia cum glorificati reſurrexerimus, non indi-
gebimus iſtis. Non ergo dicuntur preces, quia
vbi erit miſeria, non erit petēda miſericordia:
vbi non erit tentatio, non erit dicendū: Libera
nos à malo. Non dicitur etiam capitulū, quod
eſt refectio, ne poſt longā pſalmodiam homo
tædio afficiatur: cōfortat enim feſſos, ſicut ele-
ctuarium membra, tum quia ibi nullū erit tæ-
diū tum quia in hoc officio breuis eſt pſalmo-
dia, & quoniam capitulū in horis non dicitur:
ideò nec reſponſorium debet dici, quando re-
ſpondet capitulo ſiue lectioni, in miſſa tamen
dicitur, quia reſpondet epiſtolæ, & in laudibus
quia reſpondet lectionibus: & dicitur tunc ca-
pitulum: Chriſtus reſurgens: ad Roman 5. cap.
De veſperis in ſeq tit. dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Angelus reſpondit beato Gregorio celebranti, Et cum ſpiritu tuo.*
2 *Paſchalis diurnum officium. Et proceſſionis forma, num. 3.*
4 *Miſſa ſequitur proceſſionem die Paſchatis, & introitus expoſitio, n. 5. 6. 10.*
7 *Paſchatis Epiſtola, eiuſque interpretatio. Et variè, num. 8. 9.*
11 *Paſchatis Euangelium, Item poſtcommunio, n. 12.*

CAPVT LXXXVIII.

De diurno officio Paſchæ.

1 NVnc de diurno officio videamus. *Et qui-
dem hac die fit ſtatio apud ſanctam Ma-
riam maiorem, quia cum beatus Greg. hac die
ibi celebraret: & pax Domini pronuntiaret:
Angelus Domini, alta voce reſpondit: & cum
ſpiritu tuo: & propter hoc cū Papa ibi hac die
celebrans dicit, Pax Domini in teſtimoniū hu-
ius miraculi, nil ſibi reſpondetur. Cæterū, ante
2 * miſſam fit proceſſio quod ex Euangelij au-
thoritate extrahitur: eo quod Angeli dicunt
mulieribus: Ite, dicite diſcipulis, quia præce-
det vos in Galilæam. Et Dominus ad eas: Nun-
tiate fratribus meis, vt eant in Galilæā, ibi me
videbitis. Hæc ergo ſignificat, proceſſionem
Apoſtolorū, vt viderant Dominū in Galilæam
euntē Rurſus Galilæa, tranſmigratio interpre-
tatur. In Galilæam ire, fuit de Iudæis ad Gen-
tes tranſire, de qua tranſmigratione poſtea
dixit: Euntes docete omnes gentes, baptizan- Mat. 28
tes in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſan-
cti. In ſignificationem ergo huius tranſmi-
grationis hodie ſolemnem agimus proceſſio-
nem, ſiue in ſignum, quod nos oportet de vi-
tiis tranſmigrare ad virtutes, ſiue proficiſci de
virtute

virtute ad virtutem: ad hoc vt videre Dominũ
mereamur: quod fit specialiter in baptismo, &
ideò in significationẽ baptismi, nos & loca no-
stra aqua benedicta aspergimus cantãtes: Vidi
aquã, aliis verò temporibus cãtatur: Asperges.
Veruntamen nec hodie nec in Pentec. aqua be-
nedicitur, quæ latius prosecuti fuim⁹ in quar-
ta parte, sub tit. de aquæ benedictæ aspersio-
ne. Ab hac processione omnes processiones
dominicales per annũ originẽ traxerunt: vt vi-
deamus Dñm in Galilæa, id est, transmigratio-
ne de vitiis ad virtutes. Dies enim dominica,
est dies resurrectionis, natiuitatis, & spiritus
sancti missionis, & in omnibus de nouo dunta-
xat ex testamento cantandum. De processione
dictum est in quarta parte, sub ti. de accessione
pontificis ad altare. Sed ad quid fuit dictum
Apostolis, vt irent in Galilæam ad videndum
Dñm: prout legitur. 3. Mat. cùm eadẽ die eum
viderint in Hierusalem? Respondeo, hoc dici-
tur maximè, propter allegoriam, licet ad lite-
ram factũ sit: allegoricè enim trãsmigratio il-
la significat trãsmigrationẽ de Iudæis ad Gen-
tes, in qua maximè videtur Christ⁹, quia in hoc
maximè apparet Christi deitas, quòd totus
mundus ad prædicationẽ famulorum Christi
credidit. Dixerunt enim Apostoli Iudæis, quia
Act. 13. verbum Dei repulistis, & vos indignos fecistis
vitæ æternæ, ecce cõuertimur ad gẽtes. In hac
* processione præcedunt luminaria: vt illud 3
euangelicum impleatur in nobis: Sint lũbi ve-
Luca 12. stri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus
vestris. Crux enim præcedit, vt carnẽ nostram
crucifigamus, cum vitiis, & concupiscentiis: &
post cruces & vexilla quæ sunt victoriæ Iesu
Christi insignia sequuntur sacerdotes dealbati
exultantes in laudes resurrectionis, quæ præ-
cedunt cũ tacita populi sequentes expectatio-
ne per distinctas & morosas expectationes: vt
corporaliter illud propheticũ quod tunc can-
tatur impleri videatur. Cũ iucũditate exibitis,
& cũ gaudio deducemini. Nã & montes & col-
les expectantes vos cũ gaudio.. Itẽ in ea maior
sacerdos præcedit: quia dixit Dñs: Præcedã vos
in Galilæã. Itẽ in ea nihil resonat quod sit ve-
teris historiæ: sed ea solũ cantãtur, quæ gloriã
personent Euãgelij, inter quæ illud præsertim
in quibusdã Ecclesiis admittitur. Virtute ma-
gna reddebãt Apostoli testimoniũ resurrectio-
nis Iesu, quia sicut diximus in Galilæã transmi-
gratio, est Apostolorum prædicatio: cùm autẽ
ventum est ad mediũ templi vtriusq; sexus pò-
pulo circunstante totis viribus chorus in vocẽ
exultationis erũpit, dicens antiph. Sedit An-
gelus, quæ exprimit quid Apostoli docuerunt:
aut docere debuerunt, scilicet Christum viue-
re, & est totis viribus concinendum: & in audi-
tum circumstantium efferendum, quia quem
quæritis, viuit: & vita hominum cum eo surre-
xit. Vel hodierna processio illud nobis recolit,
quod rex gloriæ cum exercitu redemptorũ de
4 infernalibus claustris ad cœlestia regna migra-
uit. Post * processionem sequitur missa: & in-
cipit præcentor loco magni præcẽtoris, id est,
Christi. Resurrexi & adhuc tecum sum. Post
quem cantat chorus ad significandum quòd ad
Christi similitudinẽ alij sancti qui erant in pa-
tria Deum laudabant. Quod verò sequitur &
adhuc tecum sum. in hoc notatur æternitas in
qua semper est cum patre. Cãtamus ergo hac
die in persona: Resurrexi, &c. Sed tunc illud in
persona nostra, quando resurgentes transibi-
mus de hac mortalitate ad immortalitatem: *Luca*
quod significatur in hoc, quod dicetur in Euã- *12.*
gelio: & transiens ministrabat eis. Ministrauit
enim nobis cibũ spiritualem seipsum, sicut Iu-
dæis dedit manna in deserto. Potest etiam dici,
5 quod Dñs per ora Prophetarum dirigens ser-
monem ad patrem, ait. * Resurrexi & adhuc
tecum sum, &c. In quo tria notat, scilicet suam
gloriosam resurrectionem: & patris in passione
protectionẽ: & cognitionem eius, per scientiæ
suæ dilatationem per orbem. Resurrectionem
eius notat cum dicit: Resurrexi, & adhuc sum
tecũ, &c. q. d. nõ est ita, sicut Iudæus cogitauit,
quòd à te omnino sim derelictus, & abiectus,
tanquam immundus: Vnde deridendo dicebat
Iudæus: Si filius Dei est, liberet eum. q. d. non
liberabit eum, quia de eo non curat. Protectio-
nem patris in passione notat cùm dicit: Posui-
sti super me manum tuam, q. d. protexisti me: *Ioan. 11.*
non à passione, sed ab eo, quod Iudæi intende-
bãt: videlicet ab extinctione nominis mei, ad
quam intendebant: vnde dicebant: Si dimitti- *Ioan. 12.*
mus eum sic, omnes credent in eum: sed in hoc
quòd me occiderunt: hoc quod ipsi timebant,
consecutum est. Nã ego qui sum granum fru-
menti cadens in terram multum fructum attu-
li: & tam de ista, quàm de illo primo laudandus
est pater. Vnde post vtrumque cantatur alle-
luia: Scientiæ patris dilatationem notat, cùm
dicit: Mirabilis facta est, &c. q. d. ex hoc cogni-
tio tua pater non tantum ad Iudæos: sed etiam
ad gentes dilatata est: nam prius tantum in *Psal.*
gẽte Iudæorum cognoscebaris: iuxta illud. No- *75.*
tus in Iudæa Deus: & quia ab vtroque populo
cognosceris, ab vtroque tibi laus offeretur: &
idcirco duplex alleluia sequitur: & ad id per-
tinet versus: Domine probasti me, &c. Sessio-
nem meam, id est, humilitatem in passione: &
6 resurrectionem meam, id est, gloriam meam
in resurrectione. In * quibusdam tamen Ec-
clesiis tacetur verbũ illud sessionem: & solum
dicitur resurrectionem meam. Potest tamen
vtrunque dici, per quod duplex Christi natiui-
tas designatur. Sequitur hymnus trinitatis, sci-
licet Gloria patri: qui in præcedentibus die-
bus intermissus fuit propter ignominiam illa-
tam trinitati, in tertia persona, scilicet in filio.
Nunc autem sublata ignominia illa, hymnus

ille cantatur.Hæc etiam in quibuſdam Eccle-
ſiis per cereos repræſentatur, vbi tres cerei
ante altare ardere conſueuerunt:ſed in tribus
diebus ante Paſcha non ardent niſi duo, in ſi-
gnum, quòd tertia perſona ſublata eſt. Hac
verò die tertius cereus reaccenditur in ſi-
gnum,quòd ipſa Chriſti perſona glorioſa red-
ditur nobis. Poſt hoc dicitur collecta, in qua
oſtenditur, quis ſit reſurrectionis & mortis
effectus, quoniam apertio ianuæ regni cœle-
ſtis eſt effectus.Qualiter autem illam ianuam
intrare debeamus, dicitur in epiſtola, quæ eſt, 7
1. ad Corint.5.ca. ſcilicet Expurgnate * vetus
fermentum,id eſt,abiicite vetuſtatem à vobis:
& hoc eſt ire in Galilæam, id eſt, de vitiis ad
virtutem: & de virtute in virtutem:ſicut eſtis
azymi, i.eſſe debetis:vel eſtis per baptiſmum.
Quare: Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt
Chriſtus quaſi diceret:Coctus eſt agnus,& pa-
ratus:itaque epulemur: & determinat quis ſit
agnus, cum dicit Chriſtus. Chriſtus autem.
Paſcha noſtrum, id eſt, agnus Paſchalis, & fe-
ſtum paſchale. Alia etiam ratione ipſe eſt Pa-
ſcha:quia per ipſum,& ab ipſo,& ad ipſum eſt
nobis tranſitus prædictus. Non in fermento
veteri,neque in fermento malitiæ,id eſt,malæ
voluntatis,& nequitiæ,id eſt,prauæ intelligen-
tiæ.Nequam enim eſt, qui de Deo malè intel-
ligit:ſed in azymis ſynceritatis & veritatis, id
eſt,in accenſo affectu,& purificato intellectu:
vel in ſynceritate charitatis, & puritate fidei.
Sed etiam plus dicit veritas, quàm fides,com-
prehendit enim ſapientiam & intelligentiam. 8
* Sed videtur litera epiſtolæ in contrarium. Si
enim ſumus azymi, id eſt, ſine fermento, quo-
modo expurgabimus vetus fermentum, quo-
modo etiam dicitur, vt ſitis noua conſperſio:
videtur enim dicere vt ſitis azymi, ſicut eſtis
azymi: nam noua conſperſio nihil aliud eſt,
quam farina aqua conſperſa, id eſt,paſta non-
dum fermentata.Sed eſt notandum,quòd duo-
bus modis dicitur quis peccare, ſcilicet pec-
cato proprio, vel peccato alieno cui conſen-
tit.Erant enim illi quibus loquebatur Apoſto-
lus azymi, id eſt,ſine proprij peccati fermen-
to: ſed erant alieno peccato infecti dum non
reprehendebant illum cùm poſſent, qui patri
ſuo propriam nouercam abſtulerant qui inter 9
eos erat. Vnde dicitur eis. * Expurgate vetus
fermentum, id eſt, abiicite illud à vobis per
excommunicationem,vt ſitis noua conſperſio,
id eſt, ſine fermento alieni peccati. Sequitur
graduale quo vtitur Eccleſia ſancta propter
nos, qui non habemus adhuc niſi reſurrectio-
nem animæ & expectamus reſurrectionem 10
corporis,ſcilicet * hæc dies, quam fecit Do-
minus exultemus & lætemur in ea: quia exul-
tando, & lætando itur in paradiſum: ſed cum
labore & anguſtia & cum maxima afflictione
Iſa. 58. itur ad infernum;quia non eſt pax impiis dicit
Dominus:ſed bonis eſt iucũditas,pax & quies,
maximè propter ſpẽ glorioſæ reſurrectionis.
Cantatur autem graduale,licet ſit luctus labo-
rantiũ,propter baptizatos,qui arripuerunt la-
borem militiæ:vt perueniant ad alleluia æter-
næ lætitiæ:grandis enim labor eis ſupereſt, vt
partem habeant in ſecũda reſurrectione.Et eſt
ſciendũ,quod eſt dies temporis,vnde hodie ſi
vocem eius audieritis,id eſt:ſi in tempore quo
viuitis:& eſt dies æternitatis, vnde:Melior eſt
dies vna in atriis ſuis ſuper millia. Hanc diem
hodierna feſtiuitas inchoat, & ideò rectè de-
monſtratiuè dicitur hæc eſt dies, &c. & hodie
ſurrexit Dominus,ſed hæc dies,dum eſt in au-
rora vel in aſcenſu vocatur dies ſalutis & gra-
tiæ,cũ fuerit in meridie:vocabitur dies æterni-
tatis & gloriæ.Hæc decliuiũ non ſentit,& ideò
ſolennitas iſta veſperũ non habet,vt dicetur in
tit. ſeq. Poſtmodum ſequitur alleluia cantus
quidã angelicus, ſcilicet Paſcha noſtrũ immo-
latus eſt Chriſtus. 1.ad Cor. 5. ca. quia ipſe eſt
panis Angelorum, in quem deſiderant Angeli
proſpicere:etiam inquantũ eſt homo,q.d.Lau-
11 date Dñm Deum:quia paſcha noſtrũ immola-
tus eſt Chriſtus.Deinde ſequitur * Euangeliũ
Marci.16.ca.qui habet figuram Leonis:quia &
Chriſtus fuit Leo in reſurgendo:& quia ſecun-
dum ordinem leguntur Euangelia,prout in ſe-
quenti tit.dicetur.Eſt autẽ Euangelium:Maria
Magdalenæ,Maria Iacobi & Salomæ emerunt
aromata,&c.Similiter oportet nos emere aro- *Iſaiæ*
mata bonæ voluntatis.Iſaias:Venite & abſque *60.*
argento,& abſque vlla commutatione, emite *Prou.8.*
vinũ,& lac,id eſt,aromata virtutũ,quibus vngi-
tur Deus,quia deliciæ ſunt ei,eſſe cũ filiis ho-
minũ: & ſequitur ibi,quod Angelus apparue-
rit mulieribus in veſtibus albis:ſed in Euange-
lio Matthæi, quod legitur in vigilia dicitur:
quod aſpectus eius erat ſicut fulgur, & veſti-
menta eius ſicut nix. & per hoc notatur ſicut
dicit.Greg.quòd Dñs in iudicio terribilis ap-
parebit reprobis: & blandus iuſtis, vna facie,
hoc enim erit ex diuerſitate conſciẽtiarũ.Quia
ergo blãdus apparebit iuſtis:ideò ne nimis de
12 reſurrectione exultemus, ſequitur in offerto-
rio, Terra * tremuit & quieuit. In poſtcom-
munione quæ ſicut & alleluia ſumitur de
epiſtola,hortatur Eccleſia filios ſuos: vt cum
fide veniant ad communionem, dicens:Paſcha
noſtrum,&c. Aiunt quidã quod illud quod di-
citur in introitu:Reſurrexi, vox eſt ſponſi ad
ſponſam, eam de morte ſua in præſenti tem-
pore conſolantis, cui ſponſa reſpondet Poſui-
ſti, &c. vel eſt vox generis humani, quod in
Adam cecidit & per Chriſtum reſurrexit.Cæ-
tera ſunt concentus Angelorum, & hominum
de Chriſti reſurrectione gaudentium.

SVMMARIVM.

5 *Officium ſeptem dierum a Paſchate. & n.4.5.Vbi & n.2.de Σκηνοπηγία.*

6 *Lucas Mariæ expreſſit ſimulachrum.*

6 Officij ratio circa lectiones à Paschate vsque ad Trinitatem, & num. 8.
7 Neophytorum duæ hebdomadæ.
9 Paschatis vesperæ, vnde incipiant.
10 Ad fontes fit processio, septem diebus à Paschate.
11 Psalmi duo ad fontes cantantur.
12 Serpens cum candela, qui defertur ad fontium processionem, quid notet.
13 Responsorium, & alleluia, dicuntur diebus septem post Pascha.
14 Officium qualiter fiat septē diebus post Pascha, latè ibidem, & per discursum. n. 15. 16. 19. 20.
17 Christi resurrectio, ter nunciata est.
18 Tēpus Paschæ præcedens, quid notet. Itē quid sequēs.
21 Alleluia duplex, cur in octaua Paschæ, & deinceps cantatur.
22 Ecclesiæ quatuor sunt status. Et vnde illi producātur.
23 Missa cur aliquādo admittat vnum solum responsorium, aliquando solum alleluia; aliquando etiam duplex.
24 Paschale tempus habet tantum vnum alleluia, in diebus profestis.
25 Alleluia, duplex in dominicis diebus post octauas Paschatis.
26. Euangeliorum, quæ dicantur hebdomada resurrectionis, ordinatio mystica.
27 Petrus quid signet mysticè. Item quid rete.
28 Euāgelistæ quòd sibi non conuenire videatur super narratione resurrectionis dominicæ, tum de Angelis, tum de testium numero. Et qualiter concordentur. Et nu. 29. 30.

CAPVT LXXXIX.

De septem diebus post Pascha.

HÆc prima septimana Paschalis temporis 1
licet communiter * vocetur septima in
albis: tamen sequens magis propriè vocatur
in albis propter causas in præcedenti tit. po-
sitas, & est communis huic tempori & præce-
denti. Est autē tota de septuagesima, quæ ter-
minatur in sabbato in albis. Inde est quod
tractus in sabbato Paschali & graduale per to-
tam ipsam hebdomadam dicitur, quod labo-
rem significat: alleluia verò, &c. cantica læ-
titiæ cantantur: vt dictum est sub dominica se-
ptuagesimæ: & hoc propter tempus regres-
sionis quod incipit secundum quosdam in Pas-
cha, prout ibi dictum est. Isti ergo septem dies
computantur cum septuagesima: quia hæc se-
ptimana est septima à quadragesima, per quam
idem significatur, quod per septuagesimam, in
cuius septima decade filij Israël acceperunt
licentiam redeundi, & iam quasi liberi erant:
ideoque diebus istis cantica lætitiæ inclaman-
tur. Porrò * omnes isti dies septem sunt quasi 2
vna dies dominica: vnde semper cantatur in
eis: Hæc dies, &c. & in præfatione dicitur:
Te quidem Domine omni tempore: sed in
hoc po. die glo. prædi. &c. & in eis semper
agitur de resurrectione: ad ostendendum, quòd
per septem dona spiritus sancti venitur ad ve-
ram resurrectionem: vel potius quia in tota
vita ista, quæ per septem dies currit, debe-
mus anhelare ad gloriam resurrectionis, quan-
tum possumus: sic & Pascha, in veteri test. per
septem dies celebratur: & Σκηνοπηγία, id est,
festum tabernaculorum. Quæcunque enim hac
die facimus, ideò facere debemus, vt in cœlo
tabernacula nostra figamus: quod erit per glo-
riam immortalitatis: vt ille qui crucifixus est
ostendat nobis suam deitatem, cum dicit in of-
ficio nocturno: Ego sum, qui sum: & cum dicit
se esse illum, qui dixit Mosi: Qui est, misit me
ad vos. Exo. 3. siquidem Pascha est hebdoma-
daria festiuitas: quia qualibet die hebdomadæ
mutantur officia. In vet. enim test. tres habue-
runt hebdomadarias festiuitates, scilicet Pas-
cha, & Pentecostes, quas etiam nos habemus:
licet ad aliud, quam illi habuerunt: & Σκηνο-
πηγίαν, quam nō habemus: nisi quodam modo
vt dicetur in proœ. septimæ partis. Quidam
verò scripserunt, quod festum Pentecostes non
fuit in veteri testa. festum hebdomadale: &
quòd in nouo testa. habet septem officia pro-
pter septem Spiritus sancti dona: non quia fit
festum hebdomadæ: quia tres vltimi dies non
habent omnino propria officia. Ad hoc nōtan-
3 dum * est, quod cum in vrbe Roma esset ma-
gna aëris pestilentia, Beatus Greg. in tempore
Paschali ordinauit, vt imago B. Virginis, quæ
in Ecclesia Sanctæ Mariæ in ara cœli serua-
tur, quam B. Lucas pinxisse dicitur: & eidē vir-
gini similis perhibetur processionaliter por-
taretur & dum ante processionem reueren-
ter portaretur: ecce tota aëris infectio & tur-
bulentia cedebat imagini fugiens, ac si eam
ferre non posset: sic quod post imaginem mi-
ra sanitas remanebat: tunc autem iuxta imagi-
nem auditæ dicuntur tres voces Angelorum
canentium: Regina cœli lætare, alleluia: quia
quem meruisti portare, alleluia: resurrexit si-
cut dixit alleluia: statimque Beatus Greg. ad-
iunxit: Ora pro nobis Deum alleluia: quæ An-
tiphona ideo hoc tempore frequentatur: &
tunc Greg. vidit supra castrum Crescentij An-
gelum domini qui gladium cruentatum ter-
gens in vaginam reponebat. Intellexit ergo
Greg. quod pestis illa cessasset: quod & factum
est, vnde castrum illud exinde castrum sancti
Angeli vocatum est: præmissa imago in Eccle-
sia B. Mariæ in ara cœli in vrbe super limē ba-
ptisterij seruatur, quam Romani Reginam vo-
cant. Per hoc autem septem dies tres tantum
dicuntur Psalmi, sicut in dominica resurrectio-
nis in hoc tamen interest secundum aliquas
Ecclesias: quia tunc dicuntur cum tribus An-
4 tiphonis, in his verò diebus cum vna sola. * Si
quidem tamen ideò tres Psalmi per hos se-
ptem dies baptismales dicuntur: quia qui pu-
rè baptizātur, septem Spiritus sancti dona sus-
cipiunt: quæ per hos septem dies significan-
tur. Suscipiunt etiam tres virtutes, scilicet fi-
dem, spem, & charitatē: quæ per tres Psalmos
intelliguntur: quæ nobiscum vsque in finē ma-
nere debēt. Canimus ergo tres Psalmos, vt re-
colamus nos hæc tria habere, Antiphona verò

vna est:quia vnus est à quo hæc omnia sunt.* 5
Rursus verò,quia,vt præmissum est , hæc tota hebdomada est,quasi vna dies dominica : inde est quod per omnes hos septem dies canimus Psal.de nocturno dominici diei ; vel eis adiacentes. Quædam tamen Ecclesiæ prætermittũt Psalmos maiores & laboriosos,scilicet:cõfitebor,& Diligam te:quia neophytis omnia breuia debẽt proponi : & soror nostra paruula est, & vbera non habet. *Cantic. 8.* & Apost. Lac dedi vobis potum,non escã. *1.Cor.3.* xxxv. q.v. quod scripsi extra de pœ.& remis.his qui, sed numerum supplemus per illos duos. Cùm inuocarem. Verba mea:& ita.18.Psal. perfecimus vsque in vj. feriam.In sabbato autem sumimus tres de adiacentibus,quos in die dominica ad primã cantare solemus,scilicet:Dominus regit me, Domini est terra, & Iudica me : sed & illos duos, Deus , Deus meus re. & Ad te Domine leua. propter causam prædictã prætermittimus. In sequenti verò tẽpore multiplicandi sunt Psalmi:sicut & boni mores qui per Psal.intelliguntur:per quos ad gloriam peruenitur:quam per totum tempus istud figuramus.In * quibusdã 6
tamen Ecclesiis non dicunt nisi tres Psalmos vsque ad Pente.& hoc ex institutione Alcuini, prout dicetur sub Dominica de Trinitate. Sed hoc nõ benè fit hodie. Primũ quia causa quare illud institutum fuit hodie cessat. Secundò, quia contra Canonem Greg.faciunt prout dictum est in v.parte,sub tit.de Nocturnis.Tertiò , quia inter Canonicos regulares , & alios Clericos,qui vsurpato nomine seculares dicũtur:nulla debet esse quoad hoc differẽtia,nã & ipsi magna ex parte antiquitus regulares fuerũt.xxj.q.1.quia,& ca.scimus, & c.sequen.& c. certè, extra de vi.& ho. quoniã:& certum est, quòd Canonici regulares in octaua resurrectionis dicũt in nocturnis nouẽ lectiones cum nouem responsoriis,& etiã Ecclesia Rom.Qui enim dicũt,quod omnia facilia debent esse eo tempore:propter neophytos, illam facilitatẽ nimis extendunt. Nam *duæ tantũ sunt heb- 7
domadæ neophytorum , scilicet in Pascha & Pente.& propterea cõcluditur eis in ascensione vbi sunt nouem responsoria & nouẽ Psalmi cum suis Antiphonis. Nulla enim est sufficiens ratio,quare in sequenti die post ascensionẽ dicamus tãtum tres Psalmos cum vna Antiphona.de hoc dictum est in tit.præcedẽti. Nempè * secundum Romanum ordinẽ in omnibus do- 8
minicis nouẽ lectiones dicuntur,de consec.d.j. in die. licèt Moguntin. Concilium , à Pascha vsque ad Penteco. tres tantum instituerit esse legendas:vt seruitium matutinum in die cantetur : quia in futuro Trinitas comprehendetur, & à sanctis in luce Domino seruietur.Ad primam autem dicuntur quidam per totam hebdomadam totum Psalmum , Confitemini, &c. in quo præcipuè de Christi resurrectione agitur.Alij verò solum versum, Hæc dies,&c. quem in prima & in aliis horis pro ca. dicunt: quia vitam illam figuramus : in qua doctrina nulli necessaria erit:sed omnes docti gratulabimur & exultamus.Psalmus verò.Quicunque vult saluus esse,&c.toto isto tempore nõ dicitur:quoniam ad fidem pertinet:hoc enim tẽpus significat octauam ætatem,vbi non erit fides,quæ euacuabitur:sed res quæ comprehẽdetur:non erit figura,sed veritas.In quibusdam tamen Ecclesiis aliter obseruatur;quia vbi fides non est,superædificari non potest.xxiij.q.j. vbi sana.j.q.j.cum Paulus. Minus tamen Symbolum, scilicet credo in Deum:ob eandẽ causam subticetur ad primam. Nam cum venerit quod perfectum est,euacuabitur quod ex parte est:vnde in condens. id est , condensitatibus populi, vsque ad cornu altaris, id est,ad communionem non dicitur c.nec preces : vt dictũ
9 est in titu. præcedenti. Vespertinum * officiũ est huius festiuitatis claritate illustratum:non enim per Deus in adiu. quoniam in illa vita non sicut hic adiutorio indigemus : sed per Κύριε ἐλέησον inchoatur : quia vespertina hora sabbati Paschalis baptisma fuit per Κύριε ἐλέησον inchoatum:& in Trinitatis nomine celebratum:& propterea eadem hora,& in eisdem verbis per totam hebdomadam hanc in festiuę regenerationis iucunditatem sancta Trinitas adoratur : vel per Κύριε ἐλέησον incipitur : vt quasi non existens per se officium Missæ officio cõtinuetur.Nã vt in ti.præce.diximus:dies hæc vesperam nõ habet:quia decliuium æternitas non agnouit tres Psal. sub vno alleluia, id est , gaudio cantatur in quibusdam Ecclesiis,quia per fidem Trinitatis ad vnum æternitatis gaudium peruenitur : vel hi tres Psalmi resurrectioni, quæ tertia die facta est cõueniũt Iesu Christo,Pro ca.sequitur:Hæ dies,sicut in aliis horis:quia ibi non erit necessaria doctrina,sed exultatio.Vel vt notetur solicitudo baptizatorum adhuc peregrinantium , & laborantium : quia nondum habent gaudium , nisi spei quo peruenitur ad alleluia rei.Pro hymno sequitur alleluia,quod est proprius illorum
10 ciuium Hymnus. * Sanè descendimus processionaliter ad fontes cum cereo per totam hebdomadam cantantes canticum exultationis:& populus sequitur , scilicet viri per se , & mulieres per se: quod fit in memoria eius quod Hebræi , Pharaone & suis in mari rubro submersis fecerunt, qui in gratiarum actiones de submersione hostium per totam hebdomadam redibant ad mare,viri per se, & mulieres per se,cantantes illud canticum Mosi : Cantemus Domino. *Exod. 14.* Si quidem hostes nostri sunt dæmones : mare rubrum , est baptismus: in quo submerguntur omnes hostes, id est, vitia & peccata & dæmones:& inde etiam est quod neophyti baptizati in sabbato sancto præcedente

dente suo lumine, scilicet Christo; redeunte ad fontẽ Baptismi his septẽ diebus gratias agentes, quia inimici eorũ submersi sunt, scilicet vitia & peccata: & tunc circa fontes cantantur Psalmi, Laudate pueri, scilicet nouiter baptizati: & In exitu Israël de Ægypto: quia per baptismum de tenebris peccati eximus: Duo ergo Psalmi circa fontes cantantur,
* quia per geminã dilectionẽ ad fontem vitæ 11
pertingitur: qui baptizatis & baptismo conueniũt baptizatis: vt Laudate pueri Dominũ, &c. Est admonitio laudis ad neophytos, qui facti sunt pueri, id est, à vitiis puri, pro quibus mater Ecclesia iubilat ad fontes, in laudem eius gratiæ, per quã meruit esse, quod in cantico amoris audiuit. *Cant. 4.* Fons hortorũ: puteus aquarum viuentiũ. Posteà transitur ad aliquod oratorium cũ Psal. In exitu Israël: qui conuenit baptismo cum dicitur: Quid est tibi mare quod fugisti: & fit statio ad crucifixum, & redduntur ei grates, quia ipse est, qui baptizat: vnde in Euangelio: Super quem videritis spiritum descendentem, *Ioan. 1.* &, Hic est qui baptizat, & salutatur: quia per crucẽ, & in cruce nacti sumus animarũ nostrarum redemptionẽ. Rursus: per hos dies septem baptismales, neophyti quotidie ad Ecclesiam ducũtur: sicut enim filij Israël licet transissent mare rubrum, in quo baptizati sunt, nõ tamen peruenerunt ad terrã promissionis, nisi sub ducibus: Domino illos pascente ex manna, & columna ignis eos præcedente: sic & ipsi his septẽ diebus sub ducibus, id est, presbyteris, patrinis & matrinis ducuntur ad Ecclesiam, & pascũtur corpore Domini: & cerei præcedunt eos & sic tandẽ in sabbato quasi peruenerunt ad terram promissionis. Cereos autem quos in sabbato sancto dum baptizarentur habuerunt, per hanc hebdomadam in quibusdam locis ad missas & vesperas accendunt: & in sabbato in albis & in sequenti Dominica illos accensos offerunt sacerdoti. Si quidem luminaria accensa bona opera sunt, quibus toto tempore præsentis vitæ quæ per septenarium ducitur lucere debent. Offeruntur sacerdoti, quia post hanc vitam ad summum sacerdotem, id est, ad Christum cum luminaribus bonorum operum veniunt. *Psalm. 125.* Iuxta illud: Venientes autem veniunt cum exultatione portantes manipulos suos. Potest etiam dici, quod processiones vespertinales huius hebdomadæ reuersionem significant de captiuitate Babyloniæ. Hæc est enim hebdomada reuertentium, qui in fine suæ captiuitatis reuertuntur ad Deum: & vesperæ trina statione complentur: sicut & Baptismus in trinitatis nomine celebratur. Qui verò fontes non habent, non exeant sed quinque Psalmos quotidie dicant: & post collectam diei de cruce collectam adiungant. Eædem vesperæ quotidie repetũtur, quia pro vna & eadem die, tota hæc hebdomada reputatur.

12 * In quibusdam etiam Ecclesiis in his septem diebus, quando descenditur ad fontes antefertur quidã serpens imaginarius, super virgam: & candela nouo lumine accensa, super caput serpentis retorta affigitur, ex qua cereus Paschalis, & omnes aliæ Ecclesiæ candelæ accenduntur. Circa quod sciendum est, sicut legitur. Num. 21. c. Moses in deserto erexit super palum serpentem æneum, vt qui percussi erant à serpentibus, per illius sanarentur aspectum, in quo Christi passio præfigurata fuit. Vnde & Dominus ait in Euang Ioan. *Ioan. 3.* Sicut Moses exaltauit serpentẽ in deserto, ita & exaltari oportet filium hominis. Ideò ergo serpens imaginarius fertur & aspicitur, vt Christi passio memoretur: & per hoc à vulneribus peccatorum sanemur. Nam serpens in palo, est Christus in patibulo. Item, ideò in benedictione baptismi, & cum ad fontes descenditur, quia baptismus à Christi passione virtutem accepit, in quo etiam à peccatis sanamur, & mundamur. Fit hoc in vesperis, quoniam ipse Christus fuit sacrificium vespertinum: vnde Psalm. Eleuatio manuum mearum, sacrificiũ vespertinum *Psalm. 140.* ignis nouus ex silice excussus: Christus passus est, qui est lumen de lumine: *Ioan. 1.* ex quo cæteræ candelæ in Ecclesia illuminantur, quia ipse illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Candela in capite serpentis retorta, est spinea corona in capite Christi posita. In completorio verò in quibusdam locis prætermittitur Psal. Qui habitat: sicut in
13 prima, Psalmus: Quicumque. In * his autem
sex diebus, dicitur ad Missam responsorium & alleluia: vt infrà dicetur. Et dicitur primò responsorium, & post sequitur alleluia, & hoc triplici de causa. Primò, quia enim in laboribus vitæ præsentis exultandum est, iuxta illud: Hilarem datorem diligit Deus xxiij. q. vj. §. ex his: ideò tunc post graduale, & versum conueniẽter sequitur alleluia: quod est vox lætitiæ. Secundò, responsorium actiuam: Alleluia verò contemplatiuã vitam significat. Responsorium enim significat actionem quam sancti exercebunt in resurrectione corporum, quæ erit in omni lætitia: prout verba responsoriorũ huius temporis declarant, quæ omnia siue versus eorũ, excepto eo, qui cantatur in tertia feria, prout ibi dicetur, sunt de Psalmo 117. Confitemini Domino: qui Psalmus sonat confessionem laudis: & est de terra lætitia, quia igitur omnis illa laus confessionis siue actionis ad gaudiũ & Dei glorificationem tendit, meritò ab alleluia concludendũ est, & quoniam eadem actio nihil aliud est, quam laus Dei: ideò ad hoc ostendendum post hos sex dies continuè canitur sine responsoriis alleluia. Tertiò, ideò in his sex diebus hoc fit, quia senarius numerus ad opera, sicut septenarius ad requiem refertur. Qui enim vult peruenire ad requiem,

oportet eum primo toto tempore præſentis
vitæ bene operari. Circa hoc ſciendũ eſt, quod
Eccleſia his diebus ſanctorum actus in cor-
pore cum fine lætitiæ recolit: ſic incipiens
actum, vt pertingat ad quietem: primus dies
mandat, ſeptimus requiẽ geſtat, octauus glori-
ficat. Nempe reſponſorium, illam actionem ſi-
gnificat, quã ſancti in reſurrectione corporum
exercebunt: animæ quippe ſanctorum ante re-
ſurrectionẽ corporum in quiete ſunt, ſed dum
illam recipiẽt, in actione erunt, & tunc ſic erit
actio, vt non deſinat quies: in quiete quidem
erunt, quia non laborabũt, nec cogitationibus
fluctuabunt, nec erit etiam in quiete illa ſe-
gnities deſidioſa: ſed ſic ab huius vitæ operi-
bus in fine quieſcent, vt in alterius vitæ actione
gaudeant. Hæc autẽ actio ideò nobis per nu-
merum ſenarium in memoriam reducitur, quia
ſicut ſeptenarius numerus requiem, ita ſena-
rius opera reſponſoriorum ſignificat. Per re-
ſponſoria enim intelligimus ſanctorum actio-
nes quæ erunt cum omni lætitia: vt iam dictum
eſt. * Et nota, quod prædicti verſus, qui canun- 14
tur his ſeptẽ diebus, cum reſponſoriis dicun-
tur, ex ordine quo poſiti ſunt in Pſal. Confite-
mini. Vnde ſumpti ſunt, exceptis duobus, in
quibuſdam Eccleſiis præpoſterè ponuntur:
nam in v. feria dicunt verſum: Benedictus, qui
venit in nomine, &c. Qui ibi ponitur vlt. & in
feria ſexta ver. Lapidem quem reprobauerunt
ædificantes, &c. Et hoc ideò, quia in illo ple-
nius agitur de paſſione Saluatoris, quã in aliis
verſibus ibi poſitis: & ideò meritò illa die can-
tatur, in qua paſſus fuit. Nec * omittendum, 15
quod in quibuſdã Eccleſiis in his ſeptem die-
bus duo in albis ſuperpelliciis incipiunt re-
ſponſorium: Hæc dies: & in aliis quoſdam tro-
pos retro altare, quod repræſẽtat ſepulchrum
pro eo quod corpus Ieſu in eo ſacramentali-
ter collocatur, & conſecratur: gerentes typum
duorum Angelorum, qui ſtantes in ſepulchro
Chriſtum reſurrexiſſe retulerunt. Verba enim
illa: Hæc dies, &c. Ad reſurrectionis diem per-
tinere noſcuntur. Rurſus * cantando poſt al- 16
tare repræſentat Apoſtolos & mulieres timen-
tes, & Chriſtum reſurrexiſſe dicere publicè
formidantes. Fit autem hoc ad laudes, & ad
tertiam, & veſperas. Primò, eo quod in his tri-
bus ſpecialiter horis Chriſti paſſio eſt exple-
ta: nam manè, captus & illuſus, in tertia flagel-
latus, & linguis crucifixus: in veſperis, de cruce
depoſitus, & ſepultus eſt. Secundò, in ſignum
* quod reſurrectio tribus vicibus nuntiata eſt. 17
Primò, ſecundum Marc. & Mat. per vnum An-
gelũ, qui ſecundum Aug. ſtabat in monumento
non directè, ſed quaſi ad oſtium. Secundò, per
duos Angelos, qui ſecundum Ioan. ſtabant in-
tus. Tertiò, per ipſum Chriſtum, iuxta monu-
mentũ. Fit etiam hoc in quibuſdam Eccleſiis
ad Miſſam, eo quod illa in altari celebratur,
ſuper quod Chriſti corpus conſecratur. Ideò
autem à Paſcha vſque ad octauam Pent. cani-
tur alleluia ferè in omnibus antiphonis & re-
ſponſoriis nocturnalibus, & in offerendis, &
poſtcommunionibus: vt celebratio temporis
poſt reſurrectionem reducat nobis ad memo-
riam vitam contemplatiuã, ſicut tempus quod
eſt ante Paſcha, reducit ad actiuam. Tempus
18 * enim ante Paſcha, quod in ieiuniis & oratio-
nibus agimus ſignificat ærumnas huius vitæ &
tribulationem captiuitatis: in qua dum ſumus,
cantica lætitiæ ſubticemus. Tempus verò poſt
Paſcha ſignificat beatitudinem & perpetuam
exultationem: in qua poſt reſurrectionem eri-
mus: & ideò relaxatis ieiuniis canẽdo alleluia,
quod interpretatur, Laudate Dominum: fre-
quentamus: de quo dictum eſt in proœ. huius
19 partis. Illud * tamen notandũ eſt, quod in qui-
buſdã Eccleſiis in hac hebdomada alleluia cã-
tatur in Miſſa ſine finali melodia: & verſus &
antiphonæ ſine neuma, ſed in ſequentibus can-
tatur cum illa, & hoc ideò, quia in hac canta-
mus pro Domino noſtro, qui in anima & cor-
pore pro reſurrectionẽ iam factus eſt glorio-
ſus: ac illa finalis melodia expectationẽ noſtrã
ſignificat, vel etiã ſanctorũ ſtolæ expectationẽ.
Taceamus ergo, quia habemus quod optamus,
Paruuli namque plorant, cũ panẽ non habent:
ſed cũ habent, quod deſiderant, tacẽt: ita & nos
quaſi ploramus alio tẽpore, quia nos habemus
quod deſideramus, & ſancti quaſi in deſiderio
20 ſunt expectationis. In * quibuſdam Eccleſiis in
magnis ſolemnitatibus tacetur illa melodia in
ſignũ, quod ſancti pro quibus celebramus, certi
ſunt, quod ſecundã ſtolã, quã expectant, amit-
tere non poſſunt. Iubilus quidẽ diuerſa notat,
21 vt dictum eſt ſub natali. Porrò in iſtis * octo
diebus cantatur pro memoria neophytorum:
& ſingulis diebus ſingula denotata ſunt officia,
quod non fit in toto tempore, vſque ad Pen-
tec. & in primo die, ſcilicet in ſabbato ſancto,
& in octaua duplices laudes ponuntur. In pri-
mo enim dicitur alleluia. Confitemini & tra-
ctus: Laudate Dominũ omnes gentes. In octaua
verò, dicitur duplex alleluia, quod ideò fit:
quia prima vita noſtra, quæ fuit ante pecca-
tum, beata fuit, ſed non ſempiterna: ſed vita
quæ erit in ſeptima quietis, erit beata & ſem-
piterna, quia ergo prima vita fuit beata, idcir-
cò cantatur primò alleluia quod eſt vox An-
gelica in lingua Hebraica, quia dignior eſt:
ſed quia non fuit ſempiterna, ideò humiliori
lingua Latina cantatur tractus. Laudate. Quia
verò vita, quæ erit in ſeptima ætate, erit
beata & ſempiterna: ideò in ſabbato in al-
bis, qui eſt dies ſeptimus, duplex alleluia,
cantatur, propter duplicem ſtolam, vt ibi di-
cetur. Nam vita illa, quæ in ſeptima quietis
dabitur, non tolletur in octaua ætate, quæ per
octauum officium intelligitur: licet potius
con

consummabitur. Circa cantica lætitiæ notãduũ
* est, quod quatuor sunt status Ecclesiæ. Pri- 22
mus,est culpæ Secundus,culpæ & pœnæ. Ter-
tius,pœnæ & gratiæ Quartus,gratiæ & gloriæ.
Primũ repræsentat Ecclesia in septuagesima:
ideò subticet.Te Deum laudamus, & alleluia,
quia non est speciosa laus in ore peccatoris.
Et Gloria in excelsis Deo:quia posit⁹ est inter
Deum & homines paries inimicitiarum. Se-
cundum repræsentat in aduentu:ideoq; & su-
pradicta cantica subticentur, præter alleluia:
quia lex data Deum intelligere docuit,& lau-
dare. Tertiũ, repræsentat in æstiuo tempore,
ideoque propter gratiam acceptam in festi-
uis ista cantantur, sed propter pœnam ista
in ferialibus subticentur, præter alleluia:quod
etiã quotidie frequentatur,quia spes de resur-
rectione futura non infirmatur. Quartũ,repræ-
sentat inter octauas Paschæ & Pentec. ideoq;
supradicta cantica lætitiæ frequentantur, &
multiplicantur,quia tamen nondum habemus
gloriã quam expectamus, ideò Te Deum lau-
damus,& Gloria in excelsis,in ferialib⁹ subti-
cemus:& in Dominicis, in quibus quasi dupli-
cẽ resurrectionẽ repræsentamus: & etiã in fe-
stis Sanctorũ, in Missa duo alleluia cantamus:
sed in ferialibus vnum,vt iam dicetur. Nec te
moueat, quod nõ rectũ,sed præposterũ ordinẽ
Ecclesia repræsentat,eò quod erunt nouissimi
primi,& primi nouissimi:sic ergo varietas die-
rũ & statuũ humanorũ, varietatẽ inducit offi-
ciorum.Quærendum * tamen est,quare diui-
na officia ita distinguuntur: vt alia celebren- 23
tur cum solo responsorio: alia cum solo
alleluia: & hæc quandoque cum simplici
alleluia: quandoque cum duplici, alia simul
cum responsorio, & alleluia:alia cum respon-
sorio & tractu:& alia cũ alleluia & tractu. Di-
ci potest,quod dies ieiuniorũ, quibus respon-
sorium sine alleluia canitur: recolũt actus eo-
rũ,qui Presbyteris grauia cõfitentur, vt ab il-
lis consiliũ accipiant pœnitendi.Ipsi ergo dies
aguntur cum solo responsorio, per quod vita
actiua intelligitur,quæ in labore ducitur, sine
alleluia, quod est canticũ lætitiæ: quia Eccle-
sia dolet, pro talibus tãquam pro mẽbris vul-
neratis, & nondum sanatis: ex eo enim, quod
alleluia dimittitur, robur Ecclesiæ mõstratur,
quod habet de suis vulneribus nondũ sanatis.
Præterea, ideò tunc non dicitur alleluia:quia
non est pulchra laus in ore peccatoris.In die-
bus verò profestis, quæ sũt ab octaua Paschæ,
vsq; ad octauam Pentec. simplex alleluia sine
responsorio canitur.* Primò,quia dies illi vi- 24
tã contemplatiuã significant,quæ erit post re-
surrectionẽ,in qua responsorium nõ erit quia
pœnitentiæ actus ibi superfluus erit:sed tantũ
alleluia canetur de percepta immortalitate.
Secundò,quia tunc pro illis canimus,quia iam
sunt in patria,ad quos iã non pertinet actio la-
boriosa, quã respõsoriũ notat, sed sunt in Dei
contẽplatione,& exultatione, quæ intelligitur
per alleluia. Tertiò,quia ante resurrectionem
corporũ nostrorum anima sine corpore Deum
laudabit. Quartò,quia sãcti ante diẽ generalis
resurrectionis simplicẽ tantũ recipiut stolam,
scil.animæ.Rursum in priuatis feriis,Gloria in
excelsis,& duplex non dicitur,quia nondũ ha-
bemus perfectã iustitiam,nec gloriã,quam ex-
pectamus.Sed quia Ecclesia iam primã habet
resurrectionẽ, ideò alio tẽpore sẽper alleluia
canitur præter quã in septuagesima,vt dictum
est in proœ.huius partis,& sub tit.de tempore
aduẽtus.In octauis verò Paschæ & sabbato in
albis,duplex alleluia dicitur, quia tunc tẽpus
resurrectionis repræsẽtamus & in requie,quæ
erit in resurrectione, duplicẽ stolã,scil.animæ
& corporis percipiemus,quia erimus in vtro-
que homine,id est,in anima & corpore glorio-
si:erimus enim incorruptionis gloria vestiti.In
25 Dominicis * quoque quæ sunt ab octaua Pas-
chæ vsq; ad octauam Pentec. duplex alleluia
dicitur,tũ quia in resurrectione,quam ipsi dies
significabant, corpus simul cũ anima laudabit
Deũ,tum quia duo sunt,vnde lætari debet ani-
ma in die sempiterna vnũ de percepta lætitia,
aliud de percipienda in resurrectione, tũ quia
resurrectio Dñi,quæ facta est in die Dominica
est causa nostræ resurrectionis futuræ, & ideò
in omnibus Dominicis,quasi octauã Domini-
cæ resurrectionis repræsẽtamus:in ferialibus,
vnũ:quoniam ante resurrectionem anima vna
dumtaxat fruitur beatitudine.Rursus ideò vsq;
ad octauã Pentec. quia in octaua ætate in qua
erit corporũ resurrectio,erimus vtroq; homi-
ne gloriosi. In omnibus quoque festiuitatibus
illo tẽpore occurrentibus duplex alleluia di-
citur: & hoc primò propter requiẽ & fruitio-
nẽ: secundò,quia illi iam de duobus gaudent,
scil.de æterna quiete,& diuina visione:tertiò,
quia cũ iam habeant gloriã animæ,securæ sũt
de gloria corporis:quartò, quia tunc vnũ alle-
luia canitur, quia quiescunt, aliud quia Deum
vident.Sex verò dies Paschales,videlicet inter
sabbatũ sanctũ,& sabbatum in albis,& Domi-
nici dies, atque festiui, quos celebramus ab
octauis Pentec.vsq; ad septuagesimã,in quib⁹
responsoriũ,& alleluia canitur, recolunt actus
eorũ,qui eleemosynas largiendo,infirmos vi-
sitando,& soliũ,quæ bona sunt,operando, per-
seuerantiã habẽdo in sanctitate,quã in Baptis-
mo receperunt,sine dubio ad contẽplationem
Dei peruenient. Inde est,quod responsorium,
quod vitã actiuam significat:sequitur alleluia,
quod significat contẽplatiuam:sed tunc vnum
tantum,siue simplex alleluia dicitur, propter
causas suprà dictas: prius autẽ dicitur respon-
sorium & posteà sequitur alleluia, provt su-
prà dictũ est.Dominici autẽ dies & æstiui,à se-
ptuagesima vsq; ad Pascha,quorũ responsoriis
non

non alleluia, ſed tractus ſubditur:recolũt eos,
qui ſunt in bonis operibus,ſed videntes labo-
rẽ viæ, timent caſum:nam tentationibus ton-
duntur,ſine quibus hæc vita non ducitur.Inter
reſponſorium enim & alleluia, tractus eſt me-
dius : qui neque in tanta lætitia eſt,ſicut alle-
luia:neque in tanto opere, vt reſponſorium.In
ſabbato verò ſancto gaudentes pro neophytis
noſtris,quia ab omni peccato liberati ſunt,ca-
nimus alleluia : ſed quia eos trahendos variis
videmus laboribus, tractũ adiicimus, per quẽ
labores intelliguntur : de quo dictum eſt ſub
tit. de ſeptuageſima,& in proœ. huius partis.
Quomodo officia iſtorum ſeptẽ dierum,& of-
ficia Dominicarum , quæ ſunt inter Paſcha &
Pent.adaptentur ſeptẽ donis Spiritus S.ſub vi-
gilia Aſcenſionis,& ſub ſabbato in albis dice-
tur.Circa Euangelia,quæ hoc tempore legun-
tur,ſciendum eſt,quod omnia pertinent ad re-
ſurrectionẽ,iuxta ordinẽ ſcriptorum ponũtur.
Matth.enim primò ſcripſit ij.Mar.iij.Luc.vlt.
Ioan.Vnde primò ponitur Euangelium Mat.in
vigilia Paſchæ. In ipſo verò die Paſchæ Euan-
gelium Marci:in ſecunda & tertia feria Euan-
gelium Lucæ:in quarta & quinta feria , & in
ſabbato Euangelium Ioan.in ſexta feria inter-
ponitur Euangeliũ Mat. * Sanè in Euangeliis 26
vigiliæ,& diei tantum agitur de annuntiatione
reſurrectionis,facta per Angelum : in aliis de
viſione. Conueniebat enim vt prius annuntia-
retur Dñi reſurrectio,vt poſteà ad maiorẽ fidẽ
faciẽdam corporaliter ipſe ab hominibus vi-
deretur. Tria verò à Ioanne Euangeliſta om-
nino præpoſterè poſita ſunt. Primũ nanq; fuit
quod legitur in ſabbato : poſteà quod legitur
in quinta feria:& aliquanto tẽpore,poſt quod
in quarta feria legitur. Nam Maria Magdal.
cùm veniſſet ad monumentum , & non inue-
niſſet corpus Dñi,ſublatũ credidit,& cucurrit,
& nuntiauit Petro & Ioanni , qui cucurrerunt
ad monumentũ,& Ioan.præcurrit,ſed non ſta-
tim introiuit:ſed Pet.tandẽ veniens intrauit,&
poſteà Ioan.intrauit : & cùm non inueniſſent,
redierunt ad propria : hoc legitur in ſabbato.
Illis redeuntibus Maria remanſit ad monumẽ-
tum,& inclinans ſe in monumento,vidit vnum
Angelũ ſedentẽ ad caput,alium ad pedes, qui
dixerunt : Maria,quid ploras? quæ dixit:Quia
tulerunt Dñum meum, & neſcio vbi poſuerũt
eum:& tunc conuerſa retrorſum vidit Ieſum,
qui dixit ei:Mulier,quid ploras?quẽ quæris?&
illa reſpiciens & hortulanum eum credẽs di-
xit : Dñe,ſi ſuſtuliſti eum, dicito mihi,& ego
eum tollã:hoc legitur in v.feria.Aliquanto tẽ-
pore pòſt Petrus iuit piſcatum cum ſex aliis
ad mare Tyberiadis:vbi Dñus apparuit eis in
littore : & hoc legitur in iiij. feria.Sed quare
hæc omnia? Solutio:In quarta feria cantatur
hoc,quod cãtabitur Sanctis in die iudicij: Ve-
nite benedicti patris mei, &c. & in illo Euan-
gelio.quod eadẽ die legitur dicitur,quod Do-
minus apparuit diſcipulis in littore maris. Et
hoc benè conuenit. Nam per littus maris , vt
dicit B.Gregorius ſuper illum locum, finis in-
telligitur mundi , in quo Dñus apparebit ſuis
27 glorioſus:& tunc Petrus * trahet ad littus re-
te plenum magnis piſcibus , centum quadra-
ginta tribus,nec tamen ſcindetur rete.Per Pe-
trum intelligitur ordo ſãctorum Prælatorum,
qui de fluctu huius ſæculi,ad littus ſtabilitatis
æternæ ducent eos,qui per ipſos conuerſi fue-
rint : ſed hoc attribuitur ſoli Petro , propter
Eccleſiæ vnitatẽ.Sed quare legitur in ſabbato
in albis Euangeliũ,quod tunc legitur? Reſpon-
deo , quod officium illius ſabbati cum officio
præcedentis ſabbati ſancti in multis cõuenit.
Nam in præcedenti ſabbato duplex laus can-
tatur:ſicut & in hoc lectioni conuenit:quia in
lectione præcedentis ſabbati dicitur:Quæ ſur-
ſum ſunt, ſapite,non quæ ſuper terrã:& in le-
ctione ſequentis dicitur:Deponentes omnem
dolum,&c. & itaq; tanquã lapides viui ædifi-
camini,quod nihil aliud eſt,quam quæ ſurſum
ſunt ſapere. Conueniebat igitur,vt Euangeliũ
correſponderet Euangelio, quod fit in eorum
principiis. Nam in Euangelio præcedẽtis ſab-
bati dicitur. Veſpere autem ſabbati , quæ lu-
ceſcit in prima ſabbati, id eſt, diluculo, venit
Maria Magd.& in Euangelio ſeq.dicitur: Vna
ſabbat.Maria Magd.venit ad monumẽtũ,cùm
adhuc tenebræ eſſent : quod idem eſt : In hoc
tamen videtur differẽtia,quia dicitur ibi,quod
venit Maria Magd.& altera Maria:hîc non fit
mentio,niſi de Maria Magd.Sed vt ait Auguſt.
in lib.concordan. Euangeliſtarũ:ideò Ioannes
ſolam Mariam Magd. nominat, quia fuit cæ-
teris feruentior ; nec tamen ideò cæteras ex-
cludit:Euangelium verò Matth.legitur in ſex-
ta feria, quia Dñus per paſſionem meruit ſibi
dari poteſtatem in cœlo & in terra,vel potius
datam notificari : & quia Dñus in ſexta feria
paſſus eſt:idcircò legitur in Euangelio Matth.
in ſexta feria, in qua Dñus ait diſcipulis:Data
eſt mihi omnis poteſtas in cœlo , & in terra.
Vnde Apoſt.Chriſtus factꝰ eſt pro nobis obe-
diens patri,vſq; ad mortẽ : mortẽ autẽ crucis
propter quod & Deus,&c.Vbi ergo poneretur
Euãgeliũ:in quo agitur à Ioan.de prima viſio-
ne Dñi,quæ facta fuit Mar.Magd. niſi in quin-
ta feria.In prima n. die non poterat poni prę-
dictis de cauſis:nec in ſecũda,nec in tertia,nec
in quarta, nec in ſexta, nec in ſabbato. Vnde
reſtat,quòd in quinta feria neceſſariò poni de-
buerit. Aiunt quidam , quòd licet in ſecunda
feria legatur Euangelium de apparitione Dñi
facta diſcipulis euntibus in Emaus:non tamen
illa facta fuit in ea die,ſed in præcedenti. De-
cem etenim apparitiones poſt Chriſti reſur-
rectionẽ in Euangeliis inueniuntur,ad fidẽ no-
ſtram confirmandam:quinque in prima die,&
quinque

quinque posteà:sed in Apostolo dicitur, quod
in die resurrectionis apparuit Ia.& quingentis
fratribus simul. Et sicut quidam dicunt in ipsa
etiam die primo apparuit matri, vt dictum est
in iiij. parte, sub tit. de accessu Pontificis ad al-
tare:& etiam Ia. qui votũ vouerat non come-
dere : sed & Ioseph, qui pro eo tenebatur in
carcere. Verum * quia de visione Angelorum, 28
& de Mar. Magd. Euangelistæ discordare vi-
dentur:ideò aliqua super hoc præter præposi-
tum dicamus. Nam Mat. dicit, quod mulieres
viderunt Angelum sedentem super lapidẽ, qui
tamen erat extra monum. Marcus dicit, quod
introëuntes ipsæ in monumentum, viderunt eũ
sedentẽ à dextris. Ioan. dicit, quod Mar. Magd.
vidit duos Angelos, vnum ad caput, & aliũ ad
pedes sedentes. Luc. dicit, quod duo Angeli
stãtes dixerunt Mariæ Magd.& aliis:Cur quæ-
ritis viuentem,&c. Ioan. dicit solã vnã venisse,
scil. Mariam Magd. Mat. duas, scil. eam & aliã.
Mar. tres, scil. eam,& Mariam matrem Iac. mi-
noris:& Mariam filiam Salomæ, quæ fuit ma-
ter filiorum Zebedæi, scil. Iacobi minoris, &
Ioan. Euangelistæ, secundum Chrysost. tantùm
Salomæ filia fuit. Luc plures dicit:dicit enim:
Erat autem Maria Magd. & Ioann. & Maria
Iac. minoris, subaudi mater,& cæteræ quæ cũ
ipsis erant, & aliæ quas non numerant Euan-
gelistæ, Ecclesia tamen tres Marias repræsen-
tat. Rursus Mat. dicit, quod mulieres certifica-
tæ per Angelũ, inter quas erat præcipuè Ma-
ria Magd. denuntiauerũt Apostolis Dñum re-
surrexisse,& Ioan. dicit quod Mar. Magd. nun-
tiauit Petro & Ioan. eum sublatum fuisse:Vera
quidem sunt omnia, quæ dicunt Euangelistæ
in his,& non sunt aduersa : sed quod vnus mi-
nus dicit, alius supplet.* Verum enim est sicut
narrat Mat. quòd primò viderũt Angelum se-
dentem super lapidem, quem reuoluerat ab
ostio monumenti, qui & dixit eis eum resur
rexisse,& adiecit : Venite,& videte locum vbi
posuerunt eum,& tunc ipse surgens præcessit
eas in monumentum, & sedit in dextris : sicut
narrat Mar. post Mariam Magdal. vidit vnum
ad caput,& alium ad pedes sedentes, sicut di-
cit Ioan. Qui dixerunt ei : Mulier, quid ploras?
& nuntiauerunt eum resurrexisse,& tunc surre-
xerunt ipsi, vt apparerent ei stantes, sicut dicit
Luc. vt in hoc, quod surrexerunt, Dñum surre-
xisse ostenderent:& cùm starent, dixerunt ei &
aliis : Cur quæritis viuentem cum mortuis, id
est, eum qui resurrexit. Cur quæritis in sepul-
chro, quod est locus mortuorum. Ambros. di-
cit duas fuisse Marias Magdal. vnam quæ se-
cundum Matthæum : sciuit Dñum resurrexis-
se : aliam, quæ secundum Ioannem nesciuit:
sed corpus sublatum credidit. August. verò de
* concordan. Euangelistarum sic soluit : dicit 30
enim, quod cùm Maria Magd. cum aliis veni-
ret dicendo : Quis reuoluet nobis lapidem ab
ostio monumenti : cùm adhuc aliquantulum
longè esset, vidit lapidem reuolutum:& statim
cucurrit ad Petrum & Ioan. & significauit eis
corpus Dñi fuisse sublatum, qui venientes in-
uenerunt monumentum vacuum,& credentes
quod fuisset sublatum, redierunt. Maria autem
iterũ adiunxit se aliis & propius accedens cum
eis, vidit Angelũ sedentẽ super lapidem, & di-
xit eis:Cur quæritis in sepulchro quod est lo-
cus mortuorum. Mat.& c. sicut superius dicta
sunt Zach. qui composuit vnũ Euangelium, ex
quatuor aliter soluit. Dicit enim, quod Maria
Magd.& aliæ venerunt ad monum.& viderunt
Angelũ sedentẽ super lapidẽ, sicut dicit Mat.
& post in monumento sicut dicit Mar.& inde
duos stantes : vnum ad caput, alium ad pedes:
sicut Luc. dicit, scil. illum priorem cum alio,
vel eo disparente, alios duos, qui dixerunt:Cur
quæritis viuentem cum mortuis : & significa-
uerunt eum resurrexisse. Alij crediderunt ver-
bis eorũ:Maria remansit incredula. Vnde aliæ
nuntiauerunt discipulis Dñm resurrexisse : illa
nuntiauit Petr. & Ioan. eum sublatũ fuisse. quæ
post aduentum & recessum eorum sola remã-
sit ad monumentum, & inclinans se in monu-
mento vidit duos Angelos sedentes, vnum ad
caput:alium ad pedes:sicut dicit Ioan. qui di-
xerunt ei: Mulier, quid ploras?& illa respõdit:
quia tulerunt Dñm meum, & nescio vbi po-
suerunt eum : & conuersa vidit Dñm qui dixit
ei:Mulier, quid ploras? quẽ quæris?& illa pu-
tans eum hortulanum esse dixit:Dñe, si tu su-
stulisti eum dicito mihi, & ego eum tollã. Et
tunc Dñs eam ex nomine nominauit : & ipsa
tunc eum cognouit:& post plures locutiones
Angelorũ, tunc primò credidit,& voluit pro-
cidere ad pedes Dñi : & Dñs dixit ei:Noli me
tangere:nondum enim ascendi ad patrẽ meũ:
subintelligitur in corde tuo : quasi dicat : Quẽ
quæris, tanquam mortuum : non credis patri
esse æqualem:& adiecit Dñs : Vade,& dic fra-
tribus meis:Ascendo ad patrem meum,& pa-
trem vestrum, &c. id est, in proximo est vt as-
cendam. Et ipsa cœpit ire iam certificata : &
inuentis aliis mulieribus iuit pariter cum eis,
hoc nuntiare Apostolis : & in illa via apparuit
eis Dñs, dicens : Auete accesserunt & tenue-
runt pedes eius. Prædictum autem modum lo-
quendi, in quo generaliter dictum est, quod
mulieres iuerant nuntiare Dñm resurrexisse:
cùm tamen Maria, quæ erat vna de illis tunc
incredula fuit, sæpè in scripturis inuenimus:
sicut & Dñs discipulis : & me scitis, & viam
meam scitis : cùm tamen quidam essent inter
eos, qui hæc nescirent : vnde Dñs:Tanto tem- Ioan.13.
pore vobiscum sum : & nõ cognouistis me,&c.
sed illud primò dictum est scientibus, istud
ignorantibus. Ita etiam dicitur, quod Dominus Matth.
in Ascensione apparuit discipulis & expro- vlt.
brauit incredulitatem, & duritiam cordis eo-

rum quia his, qui viderant eum surrexisse, non crediderant: cùm tamen aliqui inter eos fuerint qui iam crediderant sicut Petrus, & alij plures: sed illud primò dictum est de incredulis: hæc opinio videtur probabilior, quam secunda. Et quod dixit Ambros. non est credendum, quod dixerit asserendo, sed aliorum opi. referendo: licet eam argumentis probare videatur quibus iuxta prædictam opin. leuiter respondetur: & ferè totum quod ipse inducit per interpretationem soluitur, v.g. quod ipse dicit, quod vna Maria fuit secundum Matth. quæ sciuit eum surrexisse, hoc est falsum: quia aliis credentibus verbis Angeli ipsa remansit incredula. August. verò non sic fuisse dicit, vt narrat, sed narrat ita potuisse fuisse: vnde probabiliori sententiæ non præiudicat.

SVMMARIVM.

1 *Feria secundæ post Pascha, officium. Et num. 2. 3.*

CAPVT XC.

De secunda feria post Pascha.

QVia * per gloriam resurrectionis impleuit Dominus, quæ promisit in veteri test. 1
vt videlicet introduceret nos in terram fluentem lac & mel: ideò dicit Ecclesia in introitu huius secundæ feriæ: Introduxit Dominus in terram fluentem lac & mel. Exod. 13. quia Christus iam introductus est: & Ecclesia triũphans in re: Ecclesia verò militans in spe. Epistola sumitur de Actibus Apost. 10. cap. Stans Petrus in medio, &c. & intendit probare passionem Christi & resurrectionem: vnde dicit: Huic omnes prophetæ testimonium perhibent.* Euangelium: Duo ex discipulis. Luc. 23. 2
c. concor. epistolæ de apparitione Domini discipulis euntibus in Emaus: ibi enim habetur, quod cognouerunt eum in fractione panis. Quid est fractio panis, nisi expositio scripturæ, ibi enim cognoscitur Dominus. Responsoriũ verò concord. cum in introitu: Dicat nunc Israël. Alleluia, nónne cor nostrũ erat ardens, &c. Est de scripturarum expositione. In aliis Ecclesiis dicitur alleluia, Angelus Domini. Matt. vlt. c. Offertorium. Angelus Domini, &c. est de testimonio Apostolorum Postcommunio: Surrexit Dominus, &c. Luc. vlt. cap. est de apparitione quæ facta est Petro. Multiplicat igitur apparitiones, vt dictum est ad confirmandum fidem. Sanè ex * hodierno Euangelio 3
sumitur alleluia. Nónne, & offerenda. Angelus Domini; ex eo quòd ibi dicitur mulieres visiones Angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Similiter & communio: Surrexit Dñs: ex eo quòd ibi dicitur: surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Ad pietatem ergo pertinet hoc officium, in quo continetur rememoratio scripturarum, & per pietatem accedit ad mãsuetudinem: mansuetis autem terra promittitur illa, de qua dicitur: Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terrã fluentem lac & mel, vnde in introitu dicitur, Introduxit nos Dñs in terram fluentem lac & mel. Et sunt hæc verba Mosi populum post esum agni de Ægypto ducentis. Introduxit inquam in spe: sed in illa postea introducet re, quam Caleph dedit Axæ filię suæ irrigatam: irriguo superiori & inferiori. Irriguum inferius, timor est: superius, amor. Caleph etenim qui quasi cor interpretatur, dat animæ deuotioné, cum timore pariter & amore. In hac ij. feria fit in vrbe statio, apud S. Petrum, propter hoc, quod in Euãgelio habetur, & apparuit Simoni, & quia ibidem dicitur, nónne cor nostrum ardens erat in nobis? quia ipse præ cæteris magis arsit, Dominum diligendo. Hac die pisces viuos incipimus, recolentes cum gaudio, quod Dominus ad probationem resurrectionis partem piscis assi comedit, & in tertia feria ad fontes imus, vt ibi dicetur: & mulieres verberabant viros: & iam in his tribus diebus est feriandum: prout sub Pascha dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Feria tertia post Pascha, officium. Et num. 2. 3. 4.*

CAPVT XCI.

De tertia feria post Pascha.

1 IN tertia feria * ostenditur, per quod habeatur hæreditas cœlestis patriæ. Ostenso verò in secunda feria, quod in terrã fluentem lac & mel iam introduxit nos Deus in spe: & posteà introducet in re: modò ostendit per quod habeatur, quia per diuinã scientiam siue cognitionem Dñi nostri: vnde hæc tota feria est de cognitione siue sapientia Dei, & inde introitus est: Aqua sapientiæ, &c. Eccle. 15. c. & est septimi toni, quia in septẽ donis Spiritus S. est ista sapientia. In epistolà: Surgens Paulus, Act. 13. c. ostenditur passio Christi & resurrectio, per quam hîc sapientia habetur. Qui enim veram fidem habet de his, habet saporé Dei: hæc autem cognitio, est dies, quam fecit Dñs: de graduali ergo patet Et * nota quod cùm omnes
2 graduales versus huius hebdomadæ sumantur de Psalmo 107. scil. Confitemini, qui est nonus post, Dixit Dñs: hodiernus sumitur de Ps. 106. scil. Confitemini qui est decimus in matutinali. Cãtate eò quod iste Psalmus exhortatur fideles ad lau. Dei, qui per sapientiam suam redemit & liberauit eos de quadruplici tentatione, quia liberauit eos de necessitatibus eorum, id est, ab infidelitate: & quia liberauit eos de necessitatibus eorum, id est, à praua consuetudine, & liberauit eos à tædio bonæ actionis: & eduxit eos à versutiis hæreticæ impugnationis. Alleluia est: Surrexit Dominus, & apparuit mulieribus, Vel secundũ alias Eccle-

sias

fias. Oportuit: quod sumitur de Euangelio: in aliis etiã dicitur: Surrexit Dominus vere. Luc. vlt. c. In Euangelio verò: Stetit Ie. &c. Luc. 24. c. ostendit Dominus & probat resurrectionem suam discipulis suis per quatuor. Primò, per consuetum modum loquendi: cùm dixit: Pax vobis: loquebatur enim eis sæpè de pace, & amator pacis erat, vnde ipse Dominus inquit: In me pacem habebitis, in mũdo autem pressuram. Pacẽ relinquo vobis. Pacem meam do vobis. Secundò per hoc, quod ostẽdit se palpabilẽ. Tertiò, quia cũ eis comedit. Quartò, quia eis sensum aperuit scripturarum: & quia hanc sapientiã Dñs dedit per se, & per Apostolos, ideò dicitur in offertorio: Intonuit de cœlo Dñs, id est, de Apostolis, vt omnes crederent in illũ. Hæc enim, inquit Ioan. scripta sunt, vt cre-
datis, & credẽtes vitam æternam habeatis.* In 3
postcommunione, quæ est ad Col. 3. c. inuitamur ad hãc sapientiã. Si cõsurrexistis cũ Christo quæ sursũ sunt sapite, ecce de sapientia. Et quia de sapiẽtia habetur in hac iij. feria, ideò fit statio ad S. Paulũ, qui fuit sapiẽtior omnib⁹ Apostolis, seu cui Dominus singulariter aperuit intelligentiam scripturarum, de quibus legitur in Euang. & introitu. Vnde ipse dicit: Nõ à me, nec ab homine accepi Euang. meum, sed per reuelationem Domini mei Iesu Christi: vel, quia per eum maximè adimpletũ est, quod in Euang. legitur, scilicet, Oportuit prædicare pœnitentiã in omnes gentes, ideò, quòd & eius prædicatio legitur in hodierna lectione Actuũ
Apost. Hac die * viri verberãt mulieres: prout 4
sub Pascha dictum est: hac etiam die ad fontes imus: pro eo quod hodie in introitu viri beati aqua sapientiæ potati referuntur: & in offertorio fontes aquarum apparuisse memorantur.

SVMMARIVM.

1 *Feriæ quartæ officium à Paschate. Et num. 2. 3.*

CAPVT XCII.

De quarta feria post Pascha.

OStenso * in iij. feria de cœlesti patria, & 1
per quod habeatur, ostenso etiam in secunda feria, quod in terrã fluentem lac & mel introducimur, ideò nũc in hac quarta feria inuitamur ad illã. Vnde introitus est: Venite benedicti patris mei, &c. Mat. 25. quia verò dicit Dominus, pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorũ: & quia ibi non intrant, nisi purificati per pœnitentiam, ideò B. Petrus in epistola: Aperiens. Act. 3. inuitat Iudæos ad pœnitentiam: ideò autem ad pœnitentiam inuitatur homo: vt de filio diaboli, fiat filius Dei: & hæc mutatio dexteræ excelsi, propter
quod in responsorio habetur: Dextera * Do- 2
mini fecit virtutem. Sequitur alleluia de resurrectione, Surrexit Dominus, &c. & in aliis Ecclesiis est Christus resurgens, &c. Semper enim in his diebus aliqua de resurrectione dicuntur. In aliis enim dicitur: Cùm sederit Mat. 21. c. Quia verò hæc mutatio fit, etiam, quan-
3 do * homines sunt filij Dei propter prædicationem, ideò in Euangelio Manifestauit se Iesus. Io. 21. c. dicit Dominus: Mittite in dextrã nauigij rete: hoc facit, qui tantũ prædicat propter Deum: & tunc trahuntur magni pisces: postea dedit eis piscem assum. Piscis assus, est Christ⁹ passus: hæc erit refectio in patria: cùm comedemus panem Angelorum, de quo in offertorio: Portas cœli, &c. Postcommunio est: Christus resurgens. Rom. 6. Et quia beatus Laurentius fuit vnus de magnis piscibus, & fuit assatus pro Christo, ideò fit statio ad B. Laurentium.

SVMMARIVM.

1 *Feriæ quintæ à Paschate, officium, & n. 2. 3.*

CAPVT XCIII.

De quinta feria post Pascha.

1 QVinta * feria est de conuersione gentiũ propter passionem & resurrectionem, vnde introitus est: Victricem manum tuam laudauerunt pariter Christiani, quia sapientia aperuit os mutorum: vnde Isa. 25. Tunc claudus saliet, sicut ceruus, & aperientur linguæ mutorum, quod factum est, quando Christus dæmones eiiciebat & faciebat homines mutos loqui: vnde in Euangelio: Erat Iesus eiiciẽs dæmonium, & illud erat mutum. In epistola verò Angelus Domini. Act. 8. significatur conuersio ista gentium: vnde dicitur ibi de Eunucho, qui conuersus est à Philippo, qui interpretatur os lampadis, siue os illuminans: quia quandoque per scripturarum inspectionem, vel prædicationem, conuertitur homo: vt gentiles, qui significantur per Eunuchum: quandoque verò per inspirationem cõuertitur ad Dominum: vt habetur in Euãgelio, quòd apparuit Mar. Magd. Quia verò per conuersionem gentium factus est Christus lapis angularis: ideò in versu responsori habetur. Lapidem quem
2 reprob. ædific. &c. Et quia vera * conuersio fit per pœnitentiam, ideò sequitur alleluia Matt. 26. In die resurrectionis meæ, dicit Dominus, præcedam vos in Galilæam, id est, in transmigratione de vitiis ad virtutes. Euãgelium, Ma-
3 ria * stabat, Ioan. 20. est de apparitione Domini. Maria Magdalen. in specie hortulani siue peregrini, quia peregrinus est Deus homini, quandiu est in peccato. In offertorio: In die solennitatis. Exod. 4. & 13. cap. similiter promittitur conuertentibus vera beatitudo. In postcommunione verò: Populus, &c. 1. Reg. 2. ad laudandum inuitamur: & fit statio ad sanctos Apostolos, quia in Philippo, qui interpretatur os lampadis, intelliguntur omnes Apostoli, per quorum prædicationem conuersio gentium facta est. Item, quia fratres Domini, de quibus in Euangelio legitur, sunt

Apostoli, per quos os muti apertum est, est disertæ linguæ infantium, ideò statio fit ibi.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta à Paschate, quod & quale habeat officium. ibid. & n. 2. 3. 4. 5.*

CAPVT XCIV.

De sexta feria post Pascha.

1 SExta feria * est de institutione baptismi: vnde introitus est: Introduxit eos Dominus, scilicet de Ægypto, id est, de tenebris peccati, & inimicos eorum operuit mare, id est, baptismus & subiicitur ibi ter alleluia, propter liberationē ab hostibus & donū gratiæ. Postmodū sequitur * epistola: Christus semel. 1. Pet. 3. c. 2
in qua beatus Pet. agit de baptismo, & de arca Noë, sicut in diluuio per arcā saluæ factæ sunt animæ, licet paucæ, scilicet viij. similiter & in baptismo, quia sicut in aquis diluuij quæ inūdauerunt totū mundum, & mundus à peccatis purgatus est, & per arcam, animæ saluæ factæ sunt: ita in aquis baptismi in quo omnia peccata mundata sunt per Ecclesiā saluati sumus, Sequitur graduale: Hæc dies quā * fecit Do- 3
minus: versus. Benedictus qui venit in nomine Domini. Est enim homo qui consecrat baptisma, sed Deus est qui inuisibiliter baptizat. Vnde sequitur: Deus, Dominus & illuxit nobis, scilicet per illuminationē baptismi, & illuminationem legis Domini. Alleluia, est Angelus Domini cū duplici versu, sicut in die Paschæ, in quibusdam Ecclesiis, quia in hac die agitur de institutione baptismi: vnus versus est propter Christi resurrectionem, in corpore, alius propter stolā animæ, quā in baptismo suscipiūt baptizati.* Euangeliū verò, est de institutione 4
baptismi, secūdū Mat. vlt. c. Vndecim discipuli abierunt in montem, quem constituit illis Iesus: & sequitur ibi: Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, &c. Et quia in memoria debemus habere istū diem, propter institutionem baptismi: ideò sequitur in offertorio: Erit nobis * memorialis 5
dies ista, &c. Exod. 12. & 13. c. memorialis quidem est dies, in qua de vitiis ad virtutes transimus: hæc enim dicit Moses de die Paschæ. Postcommunio: Data est mihi omnis potestas. Mat. vlt. c. Quia verò B Virgo creditur interfuisse in institutione baptismi: quia vt Hieronymus ait: hoc apud Nazareth in domo eius actum est, ideò hac die fit statio in Ecclesia eius.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum in albis, quod habet officium. Et num. 2. 4 5. 6.*

3 *Iudicij dies plenus erit gaudio propter dominicam & nostram resurrectionem.*

CAPVT XCV.

De Sabbato in albis.

1 SEquitur * de sabbato in albis in quo est introitus: Eduxit Dominus populum suum in exultatione: hoc maximè in extremo sabbato fieri intelligimus, quando erit verum sabbatū: sed ne Iudæi credant hoc dictū esse de seq sequitur in epistola. 1. Pet. 2. c. Fratres, deponentes omnem malitiam, & dolum, &c. Sequitur
2 duplex * alleluia sine graduali. Primò, quia nunc terminatur septuagesima postquam sequitur octaua resurrectionis: quando habebitur duplex stola, animæ scilicet & corporis: & cessabit labor operis, de quo dictum est in proœ. huius partis, & sub tit. de vij. diebus post Pascha, & in iv. parte sub ti. de alleluia. Secun-
3 dò quia in die iudicij * plenum erit gaudium pro dominica & nostra resurrectione. Tertiò, geminatur alleluia: quia tunc erit lætitia sempiterna, quia enim erit lætitia vnum alleluia canitur: quia sempiterna secundum concinitur alleluia. Quartò, quia in octaua resurrectionis omnis sollicitudo deponetur, quod significatur in hac die viij. die, in qua vestis candida siue chrismale deponitur: ideò in albis non cantatur graduale, sed duplex alleluia: quia tunc erimus in albis. Item quantum ad resurrectionem Dñi, nō debet graduale cantari, neque quantū ad baptizatos & ideò cantatur vnum alleluia, pro baptizatis, scilicet, Laudate pueri Dñm: & aliud de resurrectione Domini, scilicet, Hæc dies. Prætereà, ideò post alleluia. Hæc dies sequitur alleluia. Laudate pueri: quia de lætitia animarum transient ad gloriam incorruptibi-
4 lem corporum. * Euangelium verò, Vna sabbati. Ioan. 20. c. est de duobus discipulis, qui currebant ad monumentū. Pet. scilicet & Ioan. qui significant duos populos, currit tamen citius Ioan. id est, Iudaicus populus, quia habebat Prophetas, scilicet Hieremiam, Esaiam, & alios, qui de passione Domini loquuntur, sed Petrus citius intrauit, id est, gentilis populus: non tamen intrauerunt Iudæi in multitudine: qui enim credit, intrat, sicut dicit Aug. Et attende, quia epistola & Euangeliū huius sabbati concordant cum epistola & Euangelio sabbati sancti: prout dictū est sub tit. de vij. diebus post Pascha, in offertorio. verò de illuminatione post baptismum aguntur grates. Benedictus,
5 qui venit, &c.* Postcommunio est: Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis. Galat. 3. Die ista fit statio ad Ecclesiam beati Ioan. in Laterano: quia enim ibi in præcedenti sabbato baptizati sunt pueri, & in viij. die in lege circumcidebantur: ideò rectè hac die ibi conueniunt, vt hoc spiritualiter agatur in baptizatis: & hoc est, quod dicitur in Epistola: Deponētes omnē malitiā & omnem dolū, &c. quasi modò geniti infantes ne per fene-
6 stras quinque sensuū intret mors * Dicitur autē ad horas capitulū: Christus resurgens. Rom. 6. ca. & illud, Expurgate vetus, &c. ad Corinth. 5. ca. & illud: Christus passus est 1. Pet. 2. Quia verò in tota septuagesima, quæ vsque ad diem

protenditur, pœnitentiã egimus:ideò Ecclesia hodie celebrat in albis,vt magis ac magis albi simus:sicut dominus ait in Euãgelio Mat.3. Agite pœnitentiam:appropinquabit enim regnũ cœlorum:Quare hoc Sabbatum dicitur in albis dictum est sub Pascha. Hac die dominus Papa distribuit, Agnus Dei. Alicubi etiam distribuitur cereus Paschalis, de quo dictum est sub sabbato sancto.

SVMMARIVM.

1 *Dierum septem à Paschate, secunda expositio. Et intellectus,n.3.4.5.6.7.8.9.10.*
2 *Resurrectionis Dominicæ officium, pertinet ad timorem.*

CAPVT XCVI.

Alia expositio dictorum septem dierum.

POtest etiam aliter dici,quod*ideò in præmissis septé diebus baptismalia celebrantur officia : vel quia baptizati sapientia septiformi docẽtur:vel quia ipsorum temporis vniuersitas dierũ septenario voluitur:quia quibus fides,spes & charitas præcipuè sunt necessaria: ideò tribus Psalmis vtimur in nocturnis. 1

Singulorũ autẽ dierũ officia sic possumus septẽ spiritibus & beatitudinibus coaprare. Officium*quidem dominicæ resurrectionis, pertinet ad timorem:quo timemus terribilẽ sententiam iudicis. Cum enim dicet pater, Rex, & iudex omniũ resurrexit, & adhuc in suggillatione inimicorum dicentiũ : quando morietur & peribit nomen eius,tunc magnus erit timor & tremor : vnde & in offertorio : Terra tremuit, &c. spiritus timoris, vt fundamentum ponitur:sed quare à timore incipientes in sapiẽtia terminamus,cum Esa.ea perit à sapientia,& descenderit ad timorem:respondeo,Esa. saluatorẽ descripsit,qui carnẽ assumendo descendit,nos verò de terrenis ad cœlestia tendere conamur:& ideò gradus ascẽdendo connumerare debemus, vt à timore ad sapientiam peruenire possimus.In ij.feria legitur Euangeliũ de duob⁹ discipulis euntibus in Emaus,quib⁹ domin⁹ apparuit & scripturas Mosi,& omniũ Prophetarũ aperuit. Et attende quod licèt *hodie legatur Euangeliũ de apparitione Domini:non tamen hodie sed heri apparitio fuit. Ad pietatẽ ergo pertinet hoc officiũ, in quo continetur rememoratio scripturarum : & accedit ad mansuetudinẽ:provt ibi dictum est.In tertia feria legitur Euangeliũ: Stetit Iesus,vbi multifariè suam resurrectionem probat,scilicet per visum & tactum : per gustum etiam,& per auditũ,cùm scripturas etiã exponit : quod pertinet ad scientiam, vnde in introitu : Aqua sapientiæ, &c. beati viri potati referuntur, in offertorio. Intonuit fontes aquarum aperuisse memorantur, in postcommunione : Si consurrexistis : * quæ sursum sunt, quærere & sapere iubentur, & in Euangelio sensus ad intelligendum scripturas discipulis aperitur 2 3 4

Scripturarum quippè intelligentia & scientia lamenti,& luctus est causa effectiua.Qui enim legit in scripturis Prophetas, & eorum dominum occisos, quoque magno dolore mordet : & quantò magis quis peccata sua intelligit, tantò citius in luctũ & pœnitentiæ lamentum prorũpit.Licet igitur his diebus sit vacandum: tamen ineptam lætitiam remoueamus:ne carnes agni sine lactucis agrestibus comedamus : quia beati qui lugent. In quarta feria legit Euangeliũ de discipulis piscantibus, quos inuitauit ad prandiũ,& dedit eis panẽ, & piscem assum, id est Christum cognoscere Deum & hominem passum, quæ est illa quidem saturitas:de qua dicitur : Beati qui esuriũt,& sitiunt iustitiam,quoniã ipsi saturabuntur, quod ergo dicitur ibi.Venite prandere,hoc est quod cantatur in introitu : Venite benedicti patris mei, percipite regnum hoc enim regnum est prandium æternum , vbi erunt pisces magni : sed vnus super prunas non passionis , sed amoris, rationabiliter autem feria iiij. nobis à Christo regnũ promittitur,quia in quarta ætate regnauerunt Dauid & Salomon,in quorum manibus Christi regnum specialius & plenius significatur,& quia Petrus supra dictum rete traxit in terrã,ipsi enim commissa est Ecclesia ipsi specialiter dictũ est : Pasce oues meas : ideò pro epistola sumitur eius prædicatio de act. Apost.
5 Ad* saturitatẽ enim quoque pertinet offerenda. Portas cœli aperuit, Prophetas qui prædixerunt,qui annuntiauerunt,Mariã quæ genuit, Apostolos qui prædicauerunt,doctores qui exposuerũt, per hos omnes pluit Dominus manna in ore egentiũ animarũ,id est verbũ,vel corporis sacramentũ:vt non deficerent in via tendentes ad patriã,vbi comedent panẽ Angelorũ,versus gradualis, dextera domini fecit virtutẽ congruit illi verbo Euangelij : Mittite in dexteram nauigij rete,& est sensus : dextera domini fecit virtutem,quia potentia Verbi, mihi vniti fecit me vincere mortẽ,ideoque dextera Domini exaltauit me. i. laudabilẽ me fecit. Et repetit : Dextera Dñi fecit virtutem:vt ostendat resurrectionis qualitatẽ. s. æternã vnde sequitur:Non moriar sed viuam iuxta quem sensum canimus cũ Apostolo in alleluia & communione:Christus resurgẽs.& pertinet hoc ad fortitudinẽ, & quia bea. Lau. fuit piscis assus, fortis in esurie & esuriens in fortitudine, ideò
6 fit ibi statio.Officiũ*v.feriæ pertinet ad consilium & misericordiã,magnum enim fuit consilium peccatricis pedes lauantis cum lachrymis,vt misericordiam consequeretur:provt in
7 Euangelio dicitur. Officiũ*vj.feriæ pertinet ad mũditiã cordis & corporis In baptizato namque de quo ibi agitur, lauantur corpus & anima. Et quia mundus cordibus visio Dei promittitur:vt ibi dictũ est. Beati mundo corde : quoniam ipsi Deũ videbunt,& per munditiam

ad intellectũ prouenit: ideò rectè in Euangelio dicitur quod transmigrantes Deum videbunt. In sabbato*legitur euangeliũ in quo di- 8
cit quod licet Io. præcurrit: tamen Pet. sequens citius in monumentũ intrauit: & postea Io. Hi, prout dictum est ibi, sunt duo populi. Petrus significat gentes, qui posterius venerũt ad notitiã passionis: sed tamen primitus crediderunt. Ioannes synagogam, qui in lege & prophetis prius audiuit Domini passionem: sed nondum credere in mortuum voluit: credet autem cum Israël saluus fiet. De * his duobus populis. s. 9
credentibus & non credentibus loquitur Petrus in epistola. Deponentes, &c. De credentibus dicitur in introitu. Eduxit Dominus populũ scilicet in exi. Eduxit enim Dominus Israël de Ægypto, cum auro & argento: sed in illis in deserto murmurantibus & ideò pereuntibus: eduxit eos qui non murmurauerunt in deserto in terrã promissionis, & propter eosdẽ dimittimus graduale: & duplicatur alleluia: quia tunc neophyti laborant: nunc Deum voce, & opere laudant: Ad eosdẽ pertinet ipsa. Laudate pueri Dominũ totus enim ille Psal. ad electionẽ dirigitur gentiũ: quod ex illo fine probatur: Qui habitare facit sterilem in domo. Eisdẽ pueris conuenit, quod canitur in offertorio: Benedictus qui venit in nomine Domini. Hunc enim versiculũ cantauerunt pueri occurrentes Domino ad passionem venienti. Quod sequitur: Benediximus vobis de Domino di. adiecit mater Ecclesia, dicens pueris suis. Benediximus vobis i. signauimus vos Baptismo, nos qui sumus familia Domini: quia dominus Deus illuxit nobis sequens versus: Hæc*dies ad gaudiũ 10
spectat credentiũ ille alius: Lapidẽ, quem reprobauerunt ad suggillationẽ pertinet Iudæorum, ad eosdem credentes pertinet postcõmunio. Omnes qui in Christo, &c. pertinet igitur officium istud ad pacificos, qui filij Dei vocabuntur. Dedit enim dominus his, qui credunt in nomine eius filios Dei fieri, quibus datur sapientia perfrui.

SVMMARIVM.

1 *Dominicæ primæ à Paschate, officiũ, & n. 2. 4. & 6.*
3 *Apocalypsis, & Epistolæ Canonicæ, leguntur à resurrectione, idque iure.*
5 *Missæ Dominicæ secundæ à Paschate, expositio.*

CAPVT XCVII.

De prima Dominica post Pascha.

IN octaua Paschæ*incipit tempus regressio- 1
nis, seu reconciliationis: prout dictum est in procœ. huius partis Sanè in hac die Dominica, in quibusdam Ecclesiis fiunt octauæ Paschæ: & dicũtur responsoria de die Dominica, & introitus: Resurrexit: & graduale quod derelictũ erat, resumũt, habentes respectũ ad generalem resurrectionẽ: ad cuius gloriam per gradus ascenditur: Christi enim resurrectio in octaua ætate facta est. Sed cum Paschalis solemnitas
2 significet illam octauã, quæ sequitur*septenariũ huius vitæ: quæritur quare habet octauas, cum etiam eius solemnitas protendatur, non tantũ per octo dies, sed etiã vsque ad diẽ Pent. Respondeo: quia resurrectio futura significata est per circũcisionẽ, quæ octaua die mandata est, cuius verè circumcisionis octo sunt beatitudines: quarũ octaua redit ad primã, & ideò ad repræsentandũ has beatitudines solẽnibus octo dierũ officiis celebramus octauas Dominicæ resurrectionis, quæ est causa & signũ nostræ futuræ resurrectionis. Has beatitudines coaptat Aug. in lib. de doctrina Christiana, septem spiritibus omittens vltimã, quia redit ad primã: gradatim enim à timore peruenitur ad sapientiã, vnde initiũ sapientiæ timor Domini de hoc dicetur in procœ. vij. partis. Quia ergo nouiter baptizati sũt pueri, & quia multos nouellos in quadragesima genuit Ecclesia: & quia in illo tẽpore fuerunt Apostoli pueri, propter quod Dominus fuit cũ eis quadraginta diebus post Pascha instruẽs eos in fide: vt possent omnino fieri spirituales, & vt vterentur igne spiritus sancti, propter istas tres causas siue nouitates instruit nos Ecclesia in fide in hoc tẽpore. Et ideò in prima quindena leguntur Apoc. & acta Apost. in quibus libris habetur de septem signaculis: videlicet de incarnatione, natiuitate, &c. quæ Christus solus aperuit quæ sunt maxima principia fidei nostræ, postmodum in alia quindena cãtatur in responsoriis de Psalmis, & in lectionibus leguntur Epistolæ Canonicæ vsque ad ascensionẽ domini, vt suprà fidẽ ædificẽtur bona opera: Psalmi enim & epistolæ bona opera designãt. Et attende, quòd ante
3 *resurrectionem lex & Prophetæ legebantur, post resurrectionẽ verò Apoc. & epistolæ canonicæ quæ sunt Apostolorũ scripta, leguntur, & cantibus iubilantur. Lex enim & Prophetæ Christi passionẽ & resurrectionẽ prædixerunt: sed Apostoli iam facta annuntiauerunt, & testificati sunt, ideoque responsoriũ illud cantatur. Virtute magna reddebant Apostoli testimoniũ resurrectionis. Rationabiliter quoque legitur Apoca. & cantatur eo quod in ea visio Christi, & Angelorũ collocutio memoratur. In illa enim vita, quã Paschale significat tempus, animæ visione Trinitatis, & Angelorũ consortio congratulabuntur. Legitur autẽ Apoc. cum historia. Dignus es domine, aliàs incipit, Ego sum vitis vera. Quod autẽ in quodã responsorio dicitur, decãtabant populus Israël alleluia, & vniuersa multitudo Iacob canebat legitimè, & Dauid cum cantoribus cytharã percutiebat in domo Dñi: illud respicit, quod regno Saul destructo, id est, mortis imperio, arca, id est, humanitas saluatoris, in qua sunt mãna, id est, verbũ, & tabulæ testamenti, id est, thesauri sapientiæ & scientiæ Dei abscondiri in Hierusalem ducitur: & in tabernaculo collocatur, vt æterna pacis

pacis viſione fruatur:& ad patris æqualitatem
glorioſus exhibeatur. Cũ autẽ ſuperius de tem-
poribus infantiæ Saluatoris paululũ dixerimus
eſſe legendũ, nunc verò ſcripta cæterorũ Apo-
ſtolorũ, patet quod toto tẽpore ſiue ante paſ-
ſionẽ, ſiue poſteà, quo Dñi præſentia memora-
tur, congruè præcones noui teſt. loquuntur, vi-
detur quaſi ab vberibus ſpõſi filij cõſolationis
lacte potẽtur. Hæ namq; ſcripturæ ſunt vbera,
de quibꝰ dicitur Meliora ſunt vbera tua vino:
de quibꝰ nos ſic reficiat Deus, cuius miſericor-
dia plena eſt terra, vt omnes de ipſius plenitu-
dine accipiamus. Et * no. quòd ſecundũ Rom. 4
ordinẽ leguntur nouẽ lectiones in Dominicis à
Paſcha, vſq; ad Pent. prout dictũ eſt ſub tit. de
ſeptẽ diebus poſt Paſcha, propter nouitatẽ au-
tẽ triplicẽ, quæ dicta eſt incipit introitus: Quaſi
* modo geniti, & c. 1. Pet. 2. c. In epiſtola verò 5
in fide inſtruimur, quæ incipit: Omne quod na-
tũ eſt, ex Deo, vincit mũdũ, & c. 1. Io. 5. c. Oſtẽ-
dit fidẽ per teſtimoniũ in cœlo & in terra, & in
cõſciẽtia. In terra, cũ dicit: tres ſunt qui teſti-
moniũ perhibẽt in terra, ſpiritus, aqua, & ſan-
guis: quia enim clamore magno Dñs emiſit
ſpiritũ: & quod ex eo iã mortuo exiuit ſanguis
& aqua, indiciũ fuit humanitatis: & hi tres, vnũ
ſunt, id eſt, vnũ ſignificãt. Tres perhibent teſti-
moniũ in cœlo pater in voce: verbũ in carne:
ſpiritus in colũba: & hi tres vnũ ſunt: de teſti-
monio cõſciẽtiæ ſequitur in epiſtola: Qui cre-
dit in filiũ Dei, iam in ſe teſtimoniũ Dei habet,
id eſt, hoc dictat ei cõſcientia, ſequitur duplex
alleluia. In Dominicis enim & feſtiuis diebꝰ ab
hac die vſq; * ad Pent. canitur duplex alleluia, 6
de quo dictũ eſt ſub tit. de ſeptem diebus poſt
Paſcha & ſub ſabbato in albis, & ſub ſeptuage-
ſima primũ alleluia eſt: Poſt dies octo Io. 20. c.
Euãgeliũ: Cũ eſſet ſerò Io. 20. c. eſt de duabus
apparitionibꝰ. Prima omnibꝰ Apoſtolis, in ipſa
die Paſchæ, excepto Thoma: alia, octa. die præ-
ſente Thoma, qui vidit & credidit, & tetigit,
& dixit: Dñs meus, & Deus meus: aliud vidit:
aliud credidit: vidit humanitatem, & credidit
deitatẽ & cõgruit factũ interpretationi nomi-
nis. Thomas enim interpretatur abyſſus: nam
profundè intellexit: qui ex eis quæ exterius vi-
dit, deitatis intima penetrauit, poſtmodũ inui-
tauit nos in Euangelio beatus Ioan. ad creden-
dum ab vtili & honeſto: vtile eſt enim nobis
credere: vnde dicitur: Multa ſigna fecit Ieſus
quæ non ſunt ſcripta in libro hoc. Poſtcom-
munio eſt: Mitte manum, &c. Ioan. 20. cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica ſecunda à Paſchate quid mo-
neat. Et eius officium.*

CAPVT XCVIII.

De ſecunda Dominica poſt Paſcha.

SEquitur * de ſecunda Dominica poſt Paſ- 1
cha: quia enim per Chriſti reſurrectionem
illuxit Deus nobis, non tantum paruulis, ſed
etiã perfectis: ideò hæc Dominica de paſtori-
bꝰ eſt, qui debẽt plenè imitari Chriſtũ: vnde in-
troitꝰ eſt: Miſericordia Dñi plena eſt terra, ea
enim non tantũ paruuli, ſed & magni repleti
ſunt: & ideò ſicut antecedẽs Dominica fuit de
paruulis ſic iſta de perfectis, vnde ſequitur:
Verbo Dñi cœli, id eſt, Apoſtoli firmati ſunt:
& quià Petrꝰ loquitur ad paſtores in epiſtola:
Chriſtꝰ paſſus eſt pro nobis, & c. 1. Pet. 2. c. ideò
nunc fiunt ſynodi, & fit ſtatio apud ſanctũ Pe-
trũ. In fine enim dicitur. Cõuerſi enim eſtis ad
paſtorẽ, & Epiſcopũ animarũ veſtrarũ. Duo al-
leluia dicũtur: primũ, ſcilicet: Cognouerunt di-
ſcipuli, &c. eſt de reſurrectione: in aliis tamen
Eccleſiis dicitur. Surrexit Dñs Mat. vlt. c. aliud,
ſcilicet: Ego ſum paſtor bonus. Io. 10. c. eſt de
Prælatis. Euangeliũ verò, Ego ſum paſtor bo-
nus Io. 10. c. eſt de bonis Prælatis & mercena-
riis. Offertorium eſt: Deus, Deus meus ad te
de luce vigilo: quia Prælati debent ſemper
vigilare: vnde in Canticis Canticorum dicitur:
Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuita-
tem: poſtcommunio ſimiliter eſt de Prælatis.
Ego ſum paſtor bonus.

SVMMARIVM.

1 *Dominica tertia à Paſchate, quid hor-
tetur, aut quò vocet. Et n. 2. 3.*

CAPVT XCIX.

De Dominica tertia poſt Paſcha.

1 IN præcedẽtibus duabus * Dominicis oſten-
ſum eſt, quod parui vel magni, per Chriſti
reſurrectionem pleni ſunt miſericordia Dñi;
parui, cum dicitur in introitu præcedentis
Dominicæ: Miſericordia Domini plena eſt
terra; magni, cum dicitur ibidem: Verbo Do-
mini cœli firmati ſunt. In hac verò tertia & in
ſequentibus duobus Dominicis ante aſcen-
ſionem, hortatur nos Eccleſia ad iubilum &
exultationem propter Chriſti reſurrectionem
& aſcenſionem, vnde introitus huius Domi-
nicæ incipit: Iubilate Domino omnis terra,
&c. & ibi ſequitur alleluia: quia iubilus eſt
exultatio mentis, habita de æternis, ſoli au-
tem Deo iubilandum eſt, ſequitur Pſalm. Di-
cite nomini eius, id eſt, hilari operatione
ipſum laudate, & ſequitur ſimiliter ibi vnum
alleluia: quia ab vna radice ortum habent
alia omnia, id eſt, à charitate ſequitur: Da-
te gloriam laudi eius, & ibidem in fine ſe-
quitur triplex alleluia: quia à potentia pa-
tris, & ſapientia filij: & à benignitate ſpiri-
tus ſancti proceſſit, quod nos liberauit per
paſſionem, & reſurrectionem ſuam, & ideò
laudandus eſt Deus: licet autem ſit exultatio:
tamen incutitur timor, ne ſpes ſine timore lu-
xuriet in præſumptionem. Inde ſequitur verſus
2 Dicite Deo, quam terribilia * ſunt opera tua
domine: debet enim timere nouus populus:
quia Iudæi excæcati ſunt, qui erant populus
peculiaris Domini; qui licet appoſuiſſent
cuſto

custodes: tamen dixerunt:venerunt discipuli
eius,& furati sunt eum : & hoc est,quod dicit
Psal.Mentietur tibi,id est, ad honorem tuum:
quia ex hac magis confusi sunt inimici tui , id
est,Iudæi,& sequitur ibi.In multitudine virtu-
tis tuæ, q.d.licet vidissent multa miracula, vi-
delicet Solem obscuratum, & petras scissas,in
hoc est etiā multitudo virtutis Dei,quod men-
dacia inimicorum vertit in suum honorem. In
epistola verò monet Petrus * baptizatos , vt 3
ambulēt in nouitate vitæ, abstinētes à carnali-
bus desideriis,dicens:Obsecro vos fratres,tan-
quam aduenas & peregrinos , abstinere vos à
carnalibus desideriis.1.Pet.2.ca.& cōcordat cū
introitu quia gustato spiritu desipit omnis ca-
ro:quædam Ecclesiæ dicunt alleluia. Christus
resurgens. Rom.6. c.Euangeliū est de resurre-
ctione:Modicū & iam non videbitis me, mo-
dicum,id est, à morte vsque ad resurrectionē:
& iterum modicum,& videbitis me post resur-
rectionem:& modicum:quia vado ad patrem.
Ioan.16.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta à Paschate , inuitat ad Iubileum. Et eius Officium.n.2.3.4.*

CAPVT C.

De dominica quarta post Pascha.

IN quarta etiā * Dominica inuitamur ad Iu- 1
bileū & specialiter inuitantur ad hoc gen-
tes:vnde introitus sumptus est de Psalmo inui-
tante ad canticum,qui incipit:Cantate Domi-
no cāticum nouū,quia mirabilia fecit:Bernar-
dus inquit:Tria fecit * Dominus mirabilia in 2
incarnatione sua. Primum, quod mater esset
virgo.Secūdum,quod Deus fieret homo. Ter-
tium , quòd prædicta potest credere carnalis
homo, sequitur ibi ante conspectum gentium
reuelauit iustitiā suam,id est,filium suum. Se-
quitur versus. Saluauit sibi dexteram eius,&c.
Et quia per fidem vniti sunt duo populi,scili-
cet gētilis & Iudaicus: ideò in oratione habe-
tur:Deus , qui fideliū mentes vnius efficis vo-
luntatis,&c. Rursus,quia ista Dominica quarta
appropinquat Ascēsioni ideò dicitur Euange-
lium:Vado * ad eum qui me misit,& nemo ex 3
vobis,&c.Ioan.16.& post,expedit vobis vt ego
vadā,&c.Ostenditur enim causa iubili,scilicet
Ascensio huic consonat principium epistolæ
beati Iaco.1.c. Omne datum optimum & om-
ne donum perfectū, desursum est, descendens
à patre luminum.Sequitur in Euangelio:Cùm
* venerit paracletus arguet mundum de pec- 4
cato, id est,de infidelitate : fides enim pecca-
tum excludit : vnde arguere de hoc peccato,
est arguere de omni peccato:& de iudicio, &
de iustitia:dicit ergo de peccato:scilicet quod
habent , de iustitia quam non habent scilicet
sanctorum, quia vado ad patrem,id est,in cor-
dibus sanctorū hominum : perducendo eos ad
patrem,per cognitionem Dei bonam:& extol-
lendo eos ad patris conformitatē:& tamē vo-
lūt homines sanctis assimilari:de iudicio,quod
non timent:quia princeps mūdi huius iam iu-
dicatus est:& adhuc sequuntur damnatū:& suf-
ficeret de duobus arguere,scilicet de fide,quā
nō habēt:& habere possent,si vellent:& de iu-
stitia,siue de bona vita,in qua nō imitātur san-
ctos:& ideò adiecit verbū timoris , scilicet de
iudicio,quod debent tales subire.Sequitur ibi.
Et quæcunque audiet,loquetur & huic cōcor-
dat finis epistolæ:Suscipite cum māsuetudine
insitū verbū,&c.Si enim Spiritus sanctus audit,
quæ loquitur , multò fortius debet homo au-
dire,& expectare , donec Deus ipse loquatur:
quia qui de ipso loquitur,mendaciū loquitur.

SVMMARIVM.

1 *Rogationū Dominica, quid moneat, & n.2.3.*

CAPVT CI.

De Dominica rogationum.

1 QVinto * loco sequitur, de Dominica ro-
gationum, in qua instructos per quatuor
Dominicas , quasi ornatos quatuor Cardinali-
bus virtutibus, monet annuntiare aliis : vt qui
audit dicat veni:& cortina cortinā trahat extra
de sac. vnc. c. vnico dicens in introitu qui est
Isa.64.c.secundum aliā translationem:vocē iu-
cūditatis,id est noui testa in quo promissa red-
duntur nō terroris : sicut vetus lex fuit,annun-
2 tiate,&c.Hæc autem Dominica dicitur * ro-
gationum propter propinquā Ascensionē Do-
mini:quā quia nos sequi nō possumus:ideò in
oratione docemur petere duo : quæ petenda
sūt,scilicet vt cognoscamus & faciamus. Dicit
enim oratio:Largire quæsumus Dn̄e supplici-
bus tuis semper spiritum cogitandi, quæ recta
sūt,propitius & agēdi,&c.Vnde in epistola re-
darguit beatus Iac.eos, qui volūt cognoscere,
& nō facere,dicens.Estote factores verbi & nō
auditores tantum , &c. Iaco.1.c. quædam Ec-
clesiæ dicunt alleluia.Nonne cor nostrum ar-
dens,&c. Luc.vlt.c.& vsque modo , &c. Ioan.
3 16. ca. In * Euangelio verò:Amen amen dico
vobis , &c. Io.16. c. ostendit quid debeamus
petere,scilicet æterna dicens:vsque modo non
petistis,quicquam;qui enim petit temporalia,
nil petit ; quoniam in eis, quæ non quiescunt,
quies esse non potest , vnde sequitur : Petite,
& accipietis : quia dextra Domini semper
aperta est.

SVMMARIVM.

1 *Rogationes quo tempore fiant & cur cantentur litaniæ.*
2 *Litania maior, à quo, & quorsum instituta. Et à quo minor.n.4.*
3 *Litaniæ siue rogationes, habent processionem septiformem. Et qua id significatione. Et vnde dicta minor litania n.4.*
5 *Sanctos cur rogemus.*
6 *Litaniæ qualiter fiant : quidque habeant, & n.7.9.10.11.*

8 *Vexilla cur ferantur in processione.*
12 *Litaniarum Missa, & eius expositio. Et num. 13. 14. & 15.*

CAPVT CII.

De Rogationibus.

IN tribus diebus † ante festum ascensionis 1
Dñi fiunt rogationes, quæ dicuntur litaniæ: Λιτανεία autē græcè, apud nos supplicatio seu rogatio est. In qua Ecclesia sancta Deū rogat, vt qui destruxit consilium Achitofel, destruat consilium eorum, qui volunt viuere super pacē eius: tunc etiā supplicam⁹ Deo, vt nos à morte subitanea & ab omni infirmitate defendat: rogamus verò sanctos, vt pro nobis apud Deum intercedant. Et denominatur græco vocabulo λιτανεία propter authoritatem linguæ græcæ: prout dictum est sub Pascha. Est † autē duplex 2
litania, scilicet maior & minor. Maior est in festo B. Marci, quæ inuenta fuit à B. Greg. propter pestē inguinariam, siue inflaturam inguinū: cuius institutionis causas Paul. Mōtiscasini monach⁹ Longobardū historiographus ita describit, dicens: quod tēpore Pelagij Papæ tanta fuit inundatio aquarum, per Italiam quòd aquę ascenderunt vsq; ad superiores fenestras tēpli Neronis, quòd erat Romæ: nec aquæ intrabant templum: tunc per Tyberim effluxit multitudo serpentum, inter quos fuit maximus draco ex quorū flatibus aër est corruptus & inde emersit pestis inguinaria: qua homines passim & subitò moriebantur: & cùm penè totus Roma. populus deleretur, Pelagius Papa omnibus ieiuniū & processionē indixit. Sed in ipsa processione ipse cum septuaginta aliis expirauit, cui substitutus est Greg. primus, qui & magnus dictus est: & hanc litaniam vbique terrarum seruari præcepit. Litania ideoque hæc dicitur Gregoriana vel Romana. Vocantur etiam cruces nigræ, quoniam in signum mœroris ex tanta hominum strage, & in signū pœnitentiæ homines nigris vestibus induebantur: & cruces & altaria nigris velabantur. Tertio etiam modo † dicitur 3
processio septiformis, eò quòd B. Gregor. septeno ordine iri in ea in maioribus ecclesiis ordinauit. In primo ordine sunt clerici. In secundo, religiosi. In tertio, sanctæ moniales. In quarto, pueri. In quinto, laici perfectæ ætatis. In sexto, viduæ & continentes. In septimo cōjugati. In aliis verò Ecclesiis, quòd non possumus in numero personarum, supplemus in numero litaniarum. Nam septies litaniam dicere debemus prius quàm insignia deponamus. Cōtigisse autem dicitur Romanis præmissa inguinaria pestis, pro eo quòd cùm in quadragesima continuenter vixissent: & in Pascha corpus Dñi recepissent, postmodum ludis, comessationib⁹, & luxuriæ fræna laxabant. Fuit quidem tam sæua hæc pestis: vt vbique homines subitò perimeret: ita quòd sicut dicitur: cum aliquis sternutabat, sæpè spiritū emittebat: vnde cùm aliquis sternutabat, audiens, statim accurrens, dicebat: Deus te adiuuet. Et abinde, vt dicunt: hæc adhuc cōsuetudo seruatur, vt audiens aliquem sternutantē, statim dicat: Deus te adiuuet. Rursus, vt fertur, cum tunc aliquis oscitabat: frequēter subitò spiritum emittebat: vnde cum aliquis se velle oscitare sentiebat, continuo signum crucis sibi imprimere festinabat: quæ cōsuetudo similiter vsque hodie obseruatur.
4 Minor † verò litania, quæ etiam rogationes & processiones vocantur, fit tribus diebus ante ascensionē: quæ sicut legitur in Bucardo lib. 13. c. Exigentibus, inuenta est apud Viennam à B. Mamerto Episcopo Vien. qui propter pestem luporum, & aliarum ferarum in Galliis acriter homines perimentium: & propter periculosos terræmotus, illic crebrò contingentes indixit populis ieiunium triduanum, & litanias instituit. Cessante verò illa persecutione, ieiunium illud in consuetudinem annuæ obseruationis deuenit: & sicut quidā referunt, fuit per ecclesiam confirmatum, vt vniuersaliter obseruetur. dicitur autem hæc litania minor: quia à minori, scilicet à simplici Episcopo & in minori loco, scilicet in Vienna inuenta est. Illa verò dicitur maior, quia in maiori loco, scilicet Romæ: & à maiori, scilicet à magno Greg. & pro magno, & grauissimo morbo inuenta est: minor tamē antiquior est tempore: nam instituta fuit tempore Zenonis Imperatoris. Maior verò tempore Mauritij Imperatoris. Fiunt etiam litaniæ propter plures alias causas, vnde Liberi⁹ Papa statuit, vt pro guerra, pro fame, pro pestilentia & huiusmodi aduersitatibus imminentibus semper litania fiat: vt sic ista per supplicationes, orationes, & ieiunia effugiamus. Quia ergo hoc tempore maximè bella emergere solent & fructus terræ: qui adhuc in teneritate vel flore sunt pluribus modis facilè corrumpi solent ideò hoc tempore fiunt litaniæ vt rogemus Deum, quòd talia à nobis auertat: & ab aëris intēperie: & à bellis, & ab hostibus Christianæ religionis nos eripiat & defendat: super hoc patrocinia sanctorum specialiter & generaliter implorantes & ideò rogationes vocantur, dicuntur etiam processiones: quia tunc Ec-
5 clesia processionē facit generalem. Et est † notandum, quòd rogamus sanctos propter nostrā inopiam: propter eorum gloriam, & propter Dei reuerentiam: quando autem litaniam pro imminentibus periculis in pœnitentiali & flebili habitu facimus: illam vltimam processionem mulierum plangentium post Dñm, quādo ducebatur ad crucem repræsentamus, plangētes iuxta mandatum Dñi super nos, & super filios nostros: fiunt etiam hoc tēpore litaniæ: quia Christo ascendente, qui dixit: Petite, & accipietis: confidentius ecclesia petit. Ieiunat enim tunc, & orat, vt parum habeat de carne, propter carnis macerationem, & acquirat sibi

alas per orationem:quæ est ala,qua anima vo-
lat in cœlum, vt sic Christum ascendentem
liberè sequi valeat: qui ascendit pandens iter
antè nos,& volauit super pennas ventorum: &
hæc est causa,quare vltimam litaniam siue vl-
timum ieiunium ascensioni continuamur, vt
videlicet propter orationes,& ieiunia deposita
mole carnis Christum ascendentem sequi pos-
simus. In litaniis*ergo fit processio, & cātatur 6
in quibusdā ecclesiis in principio processionis.
Exurge Dñe, &c. Frequentandum etiam esse,
& à pueris dicendum illud canticum euangeli-
cum: Sancte Deus,sancte fortis,sancte & im-
mortalis miserere nobis.Nā Ioan.Damascenus
refert in libro tertio cùm apud Constantino-
polim propter quandam tribulationem fierent
litaniæ:quidam puer è medio populi raptus est
in cœlum:& hoc canticum ibidem edoctus:de-
mum ad populum rediens, illud in conspectu
omnis populi decantauit:& mox omnis tribu-
latio cessauit quod canticū Calcedon.synodus
approbauit.Huius ergo cantici laus & autho-
ritas colligitur.Primò,ex eo,quod Angelus il-
lud docuit.Secundò,ex eo,quod ex eius prola-
tione illa tribulatio cessauit. Tertiò, ex eo,
quod tantum concilium approbauit. Quartò,
ex eo,quòd dæmones illud valdè timent.*Cæ- 7
terùm in processione ipsa præcedunt crux &
capsa reliquiarum sanctorum:vt vexillo crucis
& orationibus sanctorum dęmones repellātur:
vt dictum est in quarta parte,sub tit.de acces-
sione Pōtificis ad altare.Portātur etiā*vexilla, 8
ad repræsentandum victoriam resurrectionis,
& ascensionis Christi, qui cum magna præda
cælos ascendit. Vnde vexillū per aëra incedēs,
est Christus in cœlū ascendens. Et sicut vexillū
in processione ipsa multitudo fideliū sequitur:
sic & Christum ascendentem magna sanctorū
collectio comitatur. Portantur etiā vexilla ad
imitationem eius,quod dicitur in Esa.2.cap.Et
leuabit Dñs signum in nationes:& cōgregabit
profugos Israël & dispersos Iuda colliget à
quatuor plagis terræ.Quòd verò cruces & ve-
xilla portantur,à Constantino sūpsit ecclesia:
qui cum in somnis crucis signū vidisset,eique
dictum fuisset:Vinces in hoc signo:iussit crucē
in vexillis bellicis insigniri. Quod in litaniis
crux maior à crucis baiulo de altari sumit re-
colit, quòd de Christi humeris tulit eā Simon
Cyreneus. In quibusdam* locis fit litania per 9
campos vt etiam à segetibus dæmones expel-
lantur,vel potius vt à Dño conseruentur. Can-
tus autem in processione, quid significet dictū
est in præcedenti tit. de accessione Pontificis
ad altare:Consueuit quoque quidam draco cū
cauda longa erecta, & inflata duobus primis
diebus ante crucem,& vexilla præcedere. Vl-
tima verò die, quasi retrò aspiciens cauda va-
cua,atque depressa retrò sequitur. Nepè draco
iste,significat diabolum, qui per tria tempora,
scilicet autē legem, & sub lege, & tempore
gratiæ,quæ per hos tres dies significantur,ho-
mines fefellit: & nunc fallere cupit: in duo-
bus primis temporibus regnauit:& quasi Do-
minus orbis fuit cauda longa,id est,potenter:
& inflata, id est,superbè incedens: vnde Chri-
stus illū mundi principem vocat:& Ioan.ait in
Apo.draco de cœlo cadēs,traxit secū tertiam
partem stellarum,id est,hominum:& Dominus
in Euangelio:Videbam Satanam tanquam ful-
gur cadentem de cœlo: in cuius rei figuram,
duobus diebus modo prædicto præcedit. In
tēpore verò gratiæ per Christum victus est:
& data est Apostolis eiiciendi spiritus immun-
dos potestas propter quod tertia die draco
quasi potestate propter fidei dilationē amissa,
post crucem sequitur,cauda vacua & demissa,
& non lōgā:quia non audet ita potēter regna-
re,vt prius sed per suggestiones:& latēter ho-
mines seducit:quos videt pigros in bonis ope-
ribus,& remissos:nec viam vitæ sectantes,qua-
si fur retrò aspiciens,si quis oberret,& à recti-
tudine fidei cadat,quem ad se quasi caudā tra-
hat,& sibi incorporet:sicut & in deserto filios
Israël infirmos & debiles, & qui aberrātes re-
manebant vltimi hostes post tergū venientes
10 necabant. In litaniis * debemus secundū Au-
relian.conciliū ieiunare,vel saltē cibis quadra-
gesimalibus & cappis nigris, in signū pœniten-
tiæ vti:nec debet quis vti veste solēni,propter
quod vocātur processiones nigræ: non tamen
debēt cruces nigræ vocari,de consec. d.iij.ro-
gationes. In litaniis quoque debent omnes à
11 seruilibus * operibus vacare, sc.viri & mulie-
res:& ancillæ:de cōsec.d.iij. rogationes,& do-
nec terminētur,processioni adesse.vt sicut om-
nes peccauerunt, sic & omnes pro venia sup-
plicent:omnes ad Deum corda cum manibus
eleuent,id est studiū orationis erigāt.Post pro-
12 cessionē cantatur missa * in aliqua Ecclesia,&
est introitus:Exaudiuit, &c. Rememorat enim
Ecclesia præterita Dei beneficia ad maiorem
spē:& Dei largitas inuocatur, vt per hoc con-
iiciat futura.Ex eo enim quod multoties exau-
diuit, perpenditur quod adhuc exaudiet:exau-
diuit,inquam,de templo sancto suo,scilicet per
gratiā:& quia non potest huiusmodi esse exau-
ditio sine dilectione: sequitur versus.Diligam
te,&c.Iterum, quia non exaudiuntur, nisi per
confessionem,ideò dicit Iac.in epistola.Confi-
temini alterutrum peccata vestra, quæ est Ia-
co. vlt. c. Et vt maior spes habeatur adhibet
exemplū de Helia,qui petiit,vt non plueret,&
non pluit annis tribus, & mensibus sex: etiam
posteà petiit quòd plueret, & pluit. Si enim
Helias solus exauditus est:multò fortius tota
Ecclesia exaudietur. Manus enim Domini non
est abbreuiata. Sequitur vnū alleluia. Confi-
13 temini. Sed * cum in diebus antecedentibus,
duplex alleluia cantetur, quare in his diebus
vnicum

vnicum tantū dicitur. Itē cum in aliis ieiuniis, non dicatur alleluia, quare in hoc dicitur? Ad primum dicimus, quod sicut sæpè dictū est duplex alleluia, cantatur in antecedentibus diebus, propter duplicem stolā, quæ habebitur in resurrectione communi, animæ videlicet & corporis: Officium autem Paschale, quod hoc significat finitum est, & ideò remota causa, remouetur & effectus j. q. vij. quod pro medio, extra de app. cum cessante, & de iureiur. & si Christus. Ad secundum dicimus, quod ideò in aliis ieiuniis non cantatur alleluia: quod est canticum lætitiæ: quia fiunt pro peccatis: propter quod dicuntur ieiunia mœroris: hoc autē ieiuniū, & ieiunium Pent. sunt exultationis, quia non fiunt pro peccatis: sed vt potestas diaboli remoueatur & pestis: & ideò in eis alleluia cantatur. Præterea, in hoc ieiunio dicit alleluia, propter gaudiū Ascensionis, quod imminet. In Euangelio verò: Si quis vestrum, &c. Luc. 21. c. ostenditur, quod debemus * petere 14
perseuerāter per amicū, qui dicit amico: Amice, cōmoda mihi tres panes, &c. si perseuerauit pulsans propter improbitatē eius surget, & dabit ei. per hoc habetur, quod etiam existens in peccato mortali, si perseuerāter petierit, exaudietur propter improbitatē. Allegoricè amicus noster, est Christus à quo intellectus theoricus petit tres panes: scilicet fidē, spē, & charitatē: quia amicus, id est intellectus practicus, scilicet ratio inferior, venit de via, id est, de cōsideratione tēporaliū. Sequitur. Et non habeo, quid ponā ante illum: quia non inuenit in talibus spiritualē refectionē: & sic petit superior intellectus pro inferiori: vel pro tota anima, non enim potest habere anima, vel ratio inferior aliquā refectionē spiritualē, nisi ab intellectu superiori: cuius est contēplari cœlestia. Sequitur postea ibidē: Nunquid, si petierit panē, id est, charitatē, lapidē dabit ei. i. induratione: quod est cōtrariū charitati, id est nunquid dabit contrariū, q. d. non. Similiter, si petierit piscē, id est fidē, quæ nutritur in aquis baptismi, nunquid pro pisce dabit ei serpentē, id est infidelitatē: à qua est omnis vis peccandi q. d. non. Aut si petierit ouū, id est spē: quia in ouo est spes pulli: nunquid porriget ei scorpionem, id est desperationē, quæ retrò & occultè pungit, sicut scorpio. Desperantiū enim est retrò abire q. d. non. vel per panē intelliguntur omnia, quæ hominis victui sunt necessaria: vt cibus & potus: per ouū, omnia genera fœtuū animaliū & fructuū: per piscē, omnia genera natantiū. *Postcōmunio. Petite & accip. sumpta 15
est de Euangelio: ad horas dicitur capitulum: Confitemini & illud, Helias homo erat, & illud. Si quis errauerit qui sunt Iacob. 5. c. In festo autē beati Marci dicunt quidā epistolā: Qui timet Deū, quæ est Eccl. 15. c. alij dicunt, Similitudo vultus: quæ est Ezech. c. Euangeliū, Ego sum vitis: quod est Ioan. 15. c. alij verò dicunt: Designauit. Secunda quoque die rogationum, est idem officiū, quod in prima: nisi quia in quibusdam Ecclesiis Euangelium de Mat. legitur, in quo est eadem sententia, &c.

SVMMARIVM.

1 *Ascensionis vigilia, quod habeat officium. Et num. 2. 3. 4.*

CAPVT CIII.

De vigilia Ascensionis.

1 QVia verò ieiuniū, de quo * præmissum est, non sufficit sine operibus misericordiæ, ideò in vigilia Ascensionis, quæ est tertia dies rogationum, Ecclesia monet ad opera misericordiæ: dicēs in introitu, qui est in quibusdam Ecclesiis: Misericordia Dñi, &c. Dicit enim Greg. Si vis orationē tuam ad cœlū volare, fac ei duas alas, scilicet ieiuniū & eleemosynā. Cum bonis enim desideriis volamus ad cœlū. Vnde de Dño dicitur, eleuatis manibus ferebatur in cœlum. In aliis tamen Ecclesiis dicitur. Omnes gentes. Epistola verò, quæ est in quibusdam Ecclesiis: Multitudinis, non videtur concordare: imò videtur præposteratio: quia post ascensionē Dñi factū est, vt multitudinis credentiū esset cor vnū & vna anima. Sed hoc fit duabus de causis. Prima, vt epistola consonet Euangelio. Subleuatis oculis, &c. Io. 17. c. In quo dicit Dñs: Pater, clarifica, id est, manifesta filiū tuū. Et posteà rogat, dicens: Rogo, vt vnū sint, sicut ego & tu vnū sumus, extra de sum. trin. c. ij. Hæc autem vnitas ostenditur in epistola. Alia causa est: quia quando ex vero corde dantur eleemosynæ, omnia reputantur cōmunia, sicut dicit Apost. de manna, quod qui plus collegit, non plus abundauit: & qui minus, non habuit minus: qui enim diues est, propter hoc non debet amplius comedere: sed aliis distribuere: & hoc dicitur in Epistola. Et
2 erant illis omnia communia. Ideò * autē prædictū Euangelium dicitur hodie: quia qui passurus orauit, hominibus innotuit, cum ascendit: vel quia in fine concluditur: Ego ad te venio: in quo rogat pro his, quos dedit ei pater, vt sint in patre vnum: cum omnia sint in fide, & charitate vnū, id est, concordia vniti vicissim: vnde procedit epistola: Multitudinis credentiū: Hilarius verò sic exponit prædicta verba: Rogo, vt sicut ego & tu, vnū sumus, scilicet nō tantum voluntate, sed etiam natura: sic & ipsi vnum sint, s. vnitate spiritus, & gratia spiritus sancti, in aliis tamen Ecclesiis dicitur epistola: Vnicuique vestrum, ad Ephes. 4. c. Offer-
3 toriū est: viri Galilæi. Act. 1. c. Postcommunio est: Non vos, Io. 14 c. In aliis verò Ecclesiis dicitur: Petite. Mat. 7. c. Quia ergo in hoc officio de eleemosyna & operibus misericor-

diæ agitur, ideò in quibuſdam locis, vt præ-
miſſas ſibi alas acquirant, eleemoſynarũ largi-
tioni intendunt, quã tamen vſque in feſtũ Aſ-
cenſionis differunt, quaſi tunc poſt Chriſtum
in cœlum aduolent: & vt tunc liberius vacare
poſſint. Quidam tamen non incongruè ſupra-
dicta officia Paſchalis hebdomadæ per vij. do-
na ſpiritus ſancti ad eos referunt qui ſunt in
baptiſmo renati, vt renatus afflatus ſpiritu ſa-
pientiæ dicat: Reſurrexit. Per quod reſurrexit,
Euangelium declarat, ſcilicet per reſurrectio-
nẽ Dñi: quid inde acquiſierit, ſpiritus inſtruit
intellectus, dicens: Introduxit nos in terram,
ſcilicet Eccleſiã, & adhuc addit ſpiritus con-
ſilij aqua ſapiẽtiæ potauit eos. Quid inde quo-
que acquirere debeat ſpiritus indicat fortitu-
dinis, dicẽs: Venite benedicti patris mei: quod
ex his collatis beneficiis Deum laudare de-
beat ſpiritus ſciẽtiæ, docet dicens: Victricem,
&c. Quid reſurrectio renatis attulerit: indicat
ſpiritus pietatis, dicens: Eduxit eos Dominus
in ſpe, & adhuc ſpiritus timoris adiungit, di-
cens. Eduxit Dominus populum ſuum. Pro his
omnibus beneficiis in baptiſmo collatis ho-
minibus Angeli gratulãtur: homines Deo con-
fitentur, & ad Chriſti præconia ſe inuicem ex-
hortantur, gratias agunt, iubilant beneficia, &
beneficiorum cauſas rememorãt, & ad maiora
confidenter aſpirant: & circa hoc cæteræ par-
tes officiorũ ſubſcriptæ hebdomadæ verſan-
tur: & inde eſt, quod hic mutatur ordo bonorũ.
* Et attẽde, quod per officia huius hebdoma- 4
dæ ad quatuor introitus quater: & ad tres, ter
ponitur alleluia: quia ſancta trinitas, à quatuor
mundi partibus collaudatur de Chriſti reſur-
rectione: & de hominũ redemptione. In prima
Dominica, id eſt, quaſi modo geniti baptizati
monentur à matre, tanquam infantes innocen-
tes viuere, & lac ſanctæ ſcripturæ concupiſce-
re: vt Paſchale ſacramentum, per Chriſti re-
ſurrectionem acquiſitum moribus, & vita te-
neant, mundũ vincant: vt cum Chriſto trium-
phent & lætitiã in corpore, & in anima ſimul
obtineant propter quã lætitiã alleluia dupli-
catur: quia mortem euaſerunt: & ſpem vitæ ha-
bere meruerunt; vel propter actionem &
contemplationem; vel propter gaudium præ-
dicatorum & conuerſorum.

In ſecunda verò Dominica, ſcilicet miſeri-
cordiã Domini baptizati iam inſtructi Chriſti
miſericordiã intonãt, & trinitatem prædicant:
nam in miſericordia ſpiritum, in verbo filium:
in Deo patrẽ annuntiant: præponunt verò ſpi-
ritũ, per quem ſunt ſanctificati. Deinde filium,
per quem redempti: deinde patrẽ, cui reconci-
liantur, & quia trinitatem concinunt, ideò ter
iubilãt alleluia. In tertia Dominica, ſcilicet
Iubilate. Baptizati ad laudẽ Dei totũ mundum
inuitant, & trinitatem perſonant: cum ibi in
Deo patrem: in filium, laudem: ſpiritum ſan-
ctũ accipiunt. Et quia per duo præcepta cha-
ritatis firmantur in fide trinitatis: ideò prius
bis, deinde ter concinunt alleluia. In quarta
Dominica, ſcilicet Cãtate: rurſus baptizati ad
Dei laudẽ gentes conuerſas inuitant, & trini-
tatẽ cõmemorant: dum ibi in Domino patrem
per mirabilia filium, per iuſtitiam intelligunt.
ſ. ſ. & quia fidẽ trinitatis gẽtes à quatuor mũdi
partibus acceperunt: ideò trinitatẽ ſub quarto
alleluia concinunt. In v. Dominica, ſcilicet vo-
cẽ iucunditatis rurſus baptizati liberatorem
ſuum gentibus ſuis annuntiauerunt qui trini-
tatem per ter poſitum concinunt alleluia. Et
ſicut ibi continetur, inſtantia prædicantium
ſic in officio. Exaudiuit de templo ſancto ſuo
ſolicitudo ſe ab errore conuertentium, & ideò
in officio vigiliæ, omnes gentes, applauſus in
cœlo intelliguntur aſcenſurum.

SVMMARIVM.

1 *Aſcenſio Dominica habet proceſſionem. Et cur idipſum.*
2 *Aſcenſionis Dominica Miſſa: eiuſque expoſitio, & n. 3. 4. 5.*

CAPVT CIIII.

De feſto Aſcenſionis Domini.

1 IN feſto * Aſcenſionis Dñi, quod celebratur
de quadrageſima poſt Paſcha: quia Chriſtus
die quadrageſima poſt reſurrectionẽ cœlos aſ-
cẽdit, fit proceſſio ſolẽnis: præcepit enim Dñs
diſcipulis ſuis, vt præcederẽt in montẽ Oliueti,
vt viderent ipſum aſcẽdere: & fecerunt ei pro-
ceſſionẽ: & ipſe eleuatis manibus ferebatur in
cœlũ. De hoc dictũ eſt in quarta parte ſub tit.
de acceſ. pon. ad altare. Hæc proceſſio, ſignifi-
cat acceſſum de virtute in virtutẽ, & cantatur
reſponſoriũ de aſcenſione, vt inuitemur ad aſ-
cendendũ poſt Dñm. De Bethania autẽ, quæ in-
terpretatur obedientia, de qua eduxit Apoſto-
los aſcendit Dñs: per quod ſignificatur quod
ſine obediẽtia nullus poteſt aſcendere in cœ-
lũ. Vnde quidã cantant in proceſſione reſpon-
ſoria pertinentia ad ipſam eductionẽ: vt eduxit
Dñs. Quod verò aſcendit de monte Oliueti, ſi-
gnificat quod per opera miſericordiæ oportet
nos aſcendere. Cũ igitur hac die proceſſionem
rationabiliter agamus nihilominus, & hoc ra-
tionabilius eſt, quod non celebretur antequam
tertia dicatur: ſed ea cãtata licet in die Paſchæ
& cæteris Dominicis aliter fiat: & in Paſchali
proceſſione & in dominicalibus aqua benedi-
citur in memoriã, & venerationẽ baptiſmatis:
ideò quæ præcedunt tertiã; in qua ſpiritus ſan-
ctus ſuper diſcipulos aſcendit, vt ſicut pri⁹ ba-
ptizamur & poſtea ſpiritũ ſanctũ accipimus,
ſic aqua benedicta prius nos, & loca noſtra aſ-
pergimus, & poſtmodũ aduẽtus ſpiritus ſancti
memoriale, id eſt, tertiã decantamus. Cur au-
tem in Dominicis diebus baptiſmatis memo-
ria renouetur: ſuperius enodatur, in hac verò
die tertia cantata proceſſio celebratur: ſimi-
liter

liter & omnes aliæ quæ sine aquæ benedictione celebrãtur:tum vt Missæ coniungantur officia:tum quia nullus eam sequitur, nisi sanctificatus Spiritu sancto. De hoc etiam sub Dominica in ramis palmarum dictũ est Facta processione cantatur Antiphona: O Rex gloriæ: propter illud,nõ vos relinquam orphanos. Sequitur * introitus, Viri Galilæi quid admiramini aspicientes in cœlum.Immotis enim oculis aspiciebant & diutius aspexissent, nisi Angeli eis intimassent,quod recederent,dicentes: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlũ: sic veniet quemadmodum vidistis eum ascendentem in cœlum,id est,sic veniet ad iudicium in nube. Nubes significat gratiã:quia sine nube & sine gratia nullus potest ascendere, etiã Christus secundũ,quod homo:& hoc significat nubes in qua ascendit:quia verò de Ascensione Dñi est ineffabile gaudiũ,ideò sequitur versus: Omnes gentes plaudite manib⁹.Sequitur epistola:Primũ * quidẽ sermonem,&c.Act.1.c.in qua habetur de Ascẽsione,postea sequitur duplex alleluia,quia Dñs ascendit in duplici stola:& ita eadẽ ratione cãtantur duo alleluia in Ascẽsione,quæ durãt vsq; ad Pẽt. quia & in tẽpore Paschali primũ alleluia est:Ascẽdit Deus in iubilatione,id est, in gaudio ineffabili antiquorum patrũ, qui cũ eo ascendebant:& Apostolorũ & Angelorũ dicentiũ:Quis est iste Rex gloriæ?Isai.Quis est iste qui venit de Edom?Sequitur:Et Dñs in voce tubæ,id est,in voce horribili:quia de voce loquitur Angelorũ:vel Dominus per Angelos,cùm dicebat Apostolis:Sic veniet,&c.Vel quia inuitabat ad nuptias æternas,sicut & tuba solebat antiquitus inuitare ad nuptias tẽporales.Secundũ alleluia est Ascendens Christus in altũ:aliqui tamẽ dicunt: Non vos.Ioã.14.c.Sequitur Euangeliũ Marci rugiẽtis vlt.c.Recũbentibus vndecim discipulis,&c. Vbi sequitur. Et exprobrauit: ecce rugitus:in fine habetur de ascensione Dominus quidẽ Iesus, postquam locutus est eis,assumptus est in cœlũ.Potest etiã dici,quod eorum quæ hac die cantantur,quædã sunt Ascensionis peractæ narratio:vt illud,quod Ioan.post passionẽ,&c.& illud,Ascẽdit Deus, &c. Quædã sunt consolatio sponsi ad sponsam: vt illud:Non turbetur cor vestrum, neque formidet:& illud:Tẽpus est vt reuertar:& illud:Si non abiero,Paracletus non veniet:quædã sunt cõgratulatio sponsæ ad spõsum:vt illud responsoriũ:Exaltare Domine: & illud:Ponis nubem.In narratione spes concipitur:in consolatione erigitur: in gratificatione certificatur, vel declaratur:similiter in diurno officio narratur: Ascensio in epistola, & in Euangelio, ibi dicitur, quod Dñs * assumptus est in cœlum,& sedet ad dextram Dei,in æqualitate patris:& in alleluia. Dñs in Syna. consolatur spõs⁹.In alio alleluia:Nõ vos relinquã: cõgratulatur spõsa.In offerenda, narratur perfecta esse Ascensio:& in communione dicens. Psallite Deo, qui ascendit super cœlum cœli ad orientem,hoc est, vsque ad verbũ sibi personaliter vnitum: quod non dicitur ortum vel oriturum, sed oriẽs, quia semper filius à patre procedit,vel super cœlum cœli ad oriẽtẽ.Hoc est ad firmamentũ cœli ad orientalem plagã. Quod autem * cantatur in introitu & offertorio: Viri Galilæi: sumitur de epistola, in qua clausula percutitur eorum superbia,qui transfixerunt,& eorũ mundana sapientia,qui nõ cognouerunt, & eorum pigritia qui talenta sibi commissa cum lucro debito nõ reportauerunt: & solicitatur eorũ desideriũ, qui aduentũ Domini diutius expectauerunt. Hoc enim totum officiũ consistit in solicitudine & gaudio.Hoc enim festum habet decem dies pro octauis, vt dictũ est sub ti.de sancto Pascha. Hac die fiunt in quibusdã partibus eleemosynæ generales, vt dictum est in præcedenti tit.& in tit.de rogationibus. Dicitur autem in hac die ad horas can.Primùm quidem: & illud:Cumque intuerentur, & illud: Viri Galilæi: quæ sunt Act.1. cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica post Ascensionem, eiusque diei officium,& n.2.3.4 6.*
5 *Dauid triplex vnctio.*
7 *Ieiunandum an sit à tempore Paschali.*
8 *Ascensionis octaua, quando terminetur.*

CAPVT CV.

De Dominica post Ascensionem.

1 NVnc consequenter * dicendum est de Dominica post Ascensionem.Siquidem ablato à se sponso,magis deuota est Ecclesia:vnde orat in hac Dominica in introitu: Exaudi Domine vocem meam, qua clamaui ad te.Et sequitur ibi: Vultum tuum Domine requiram, q.d. desiderio & cogitatione sequar te, quia
2 sum filia aquilæ. * Sequitur epistolam:Estote, &c.1. Pet.4. in qua habetur vnusquisque sicut accepit gratiam illam in alterutrum administret: de commissione talenti, & quod mutua charitate sectemur nos, & simus hospitales inuicem sine murmuratione,&c.Sic enim adaptat nobis pẽnas virtutum,quibus volare possumus ad cœlum post Christum, quia bonis operibus,sc.charitate,& misericordia,quasi de monte Olueti ascendimus. Sequitur duplex
3 * alleluia: vnum est in quibusdam Ecclesiis Dominus in Syna in sancto. Sed quid est,quod dicit Dominus in Syna, cùm non ascendit de monte Syna, sed de monte Olueti de Bethania,sicut habetur Luc. vlt. Ad quod dicendum est,quod de Syna in sancto ascendit, quantum ad interpretationem.Syna enim, interpretatur mandatum:ascendit enim de sancto mandato, quod est: Ite, & prædicate Euangelium omni creaturæ.Vel mandatum factum est, Negotiamini, dum venio: ipse est enim homo pere-

grè proficiſcens, qui vocauit ſeruos ſuos, &c.
Vel de ſancto mandato aſcendit, quia per im-
pletionem mandatorũ Dei aſcẽdit Chriſtus, in
quãtũ homo, & alij poſt ipſum. * Euangeliũ 4
vero, eſt de promiſſione Spiritus ſancti. Cùm
venerit paracletus, qui à patre procedit, ſpiri-
tus veritatis, &c. Io. 10. c. alia patent. Richardus
Epiſc. Cremon. dixit in mitrali, quod Apoſtoli
poſt primã vnctionẽ, quã in Chriſti morte ſuſ-
ceperant, inſufflãte illo dicẽte: Accipite Spiri-
tũ ſanctũ: ſecundam expectabãt, quã promiſe-
rat Dominus, dicens: Si abiero, mittã paracletũ
ad vos. Expectãtes ergo decantãt in introitu:
Exaudi: qui verſus de Pſal. 17. ſcilicet, Dñs illu-
minatio: aſſumitur, cuius titulus eſt in fine Pſal.
Dauid priuſquã liniretur: agitur enim ibi de * 5
vnctione Dauid, quæ fuit triplex: Primò enim
vnctus eſt in ſignũ Regis futuri. Secũdò, in Re-
gẽ ſuper tribũ Iuda. Tertiò, ſuper totũ Iſraël.
Nos quoque idẽ cãtamus, quia vnctionẽ tertiã
expectamus. Prima enim vnctio eſt in baptiſ-
mo. Secũda, in cõfirmatione, aut in pœnitentiæ
confeſſione. Tertia erit in reſurrectione. Vel
prima, erit in Apoſtolis: ſecũda, in Iudæis: ter-
tia in gẽtibus. Et quoniã Apoſtoli, vt diximus,
erãt expectãntes in tẽplo, & orantes, laudantes,
& benedicẽtes Deũ, idcircò in noſtra expecta-
tione in epiſtola: Eſtote prudẽtes: inuitamur ad
orationes: & in offerenda, Lauda anima mea
Dñm: prouocamur ad laudes.* Quis autẽ fue- 6
rit affectus illius Apoſtolicæ vnctionis. Euan-
geliũ declarat: Cũ venerit, vbi dicitur: Vos te-
ſtimoniũ perhibetis quia ab initio mecũ eſtis.
In quibuſdã tamẽ Eccleſiis eſt offert. Aſcendit
Deus. Et poſtcõmunio, Pater cũ eſſem. Et attẽ-
de, quod ob præmiſſam cauſam, ſcilicet quoniã
Apoſtoli expectabãt indui virtute ex alto: hæc
hebdomada dicitur expectationis, in qua ſolẽt
quidam ieiunare & orationi vacare, vſque ad
Pente. eò quod Apoſtoli ieiunaſſe legũtur per
hoc tẽpus. Sed * magiſter Guibert[9] probat ie- 7
iunandũ nõ eſſe, quia eſt de Paſchali tẽpore, &
de quadrageſima Pente. Hie. Ambr. Aug. lxxvj.
d. ſcire, & c. oportet: aiunt inter Paſcha & Pent.
nõ eſſe neceſſe ieiunia indicẽda. Volũtate enim
omni tẽpore à cibis percipiẽdis poſſumus ab-
ſtinere, ſed ex neceſſitate non oportet: vnde
Amb. per hos quinquaginta dies ieiunium neſ-
cit Eccleſia, ſicut ipſa Dominica, qua Dñs re-
ſurrexit. Sunt enim omnes hi dies velut Paſcha
& Dominica celebrãdi: in qubus ſicut ait Beda
maioribus epulis, & hymnis cœleſtibus eſt va-
candũ ob reuerentiã Dominicæ reſurrect. & ob
memoriã Dominici cõuictus cũ diſcipulis ob
ſpem gloriæ immortalitatis, veruntamen ab
hac authoritate pœnitentes excluduntur. Sed
& Greg. litanias excipit: & etiam concil. Aure.
de conſe. d. iij. rogationes, illud tamen volun-
tariũ eſt. Illuc * etiam notabile eſt, quod octa- 8
uam Aſcenſ. quæ deberet in v. feria terminari,
vlterius oportet prorogari. Licet enim officiũ
Dominicæ in v. feria repetatur, tamẽ in noctur-
nis officiis vj. feriæ & ſabbati inuitatorium &
reſpõſoria de Aſcenſione cantãtur: veruntamẽ
nocturnales Pſalmos dicimus, cũ tribus lectio-
nibus, & Te Deum lau. omittimus. Prorogatur
ergo octaua, cùm Apoſtoli eſſent laudantes
Deum & de hoc dictum eſt ſub Paſcha: nec
vacat myſterio, quoniam Apoſtoli expectantes
per obſeruationẽ decem præceptorũ, paracle-
tum myſterium denarij accipere meruerunt:
& nos etiã expectantes ob eandem obſerua-
tionem denarium vitæ percipimus æternæ. In
his decem diebus legendi ſunt Actus Apoſt.
quos qui ſequitur, Spiritum ſanctum accipiet,
& denarium promerebit.

SVMMARIVM.

1 *Pentecoſtes vigilia, cur celebretur baptiſmus, ſicut in ſabbato ſancto.*
2 *Baptiſmus qua hora celebrandus.*
3 *Pentecoſtes Miſſa & eius expoſitio.* **Et n. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10.**

CAPVT CVI.

De vigilia Pentecoſtes.

1 SEquitur * de vigilia Pentec. in qua ſicut in
vigilia Paſchæ celebratur baptiſma: quia
iſtæ duæ feſtiuitates ſunt maiores, & magis ne-
ceſſariæ inter omnes. In vigilia enim Paſchæ
celebratur baptiſmus, quia in paſſione Chriſti
omnes baptizamur, quia redimimur & iuſtifi-
camur: nihil enim naſci nobis profuit, niſi re-
dimi profuiſſet. Itẽ redimi nihil profuiſſet, niſi
paracletus mitteretur: & ideò in vigilia Pent.
celebratur baptiſmus, quia tunc per Spiritum
ſanctum mundamur, & ſanctificamur, quoniam
Dominus in cœlum aſcendens diſcipulis pro-
miſit, dicens, Ioan. quidem baptizauit aqua, vos
autem baptizabimini Spiritu ſancto non poſt
multos dies, id eſt, poſt hos x. dies, quod & fa-
ctum eſt: propter hoc ergo Eccleſia in decima
die poſt Aſcenſionem celebrat baptiſmum, ad
notandum, quod noſtri neophyti baptizantur
in Spiritu ſancto, quemadmodum & illic ba-
ptizantur etiam hodie ſolenniter: tum ad hoc,
vt poſt Paſcha nati, vel vt neceſſitatibus im-
pediti, baptizentur: tum quia Petrus hodie tria
millia hominum baptizauit: tum quia Dei fi-
lius in Dei digito fortẽ deuicit: ideoque idem
opus per fidei myſterium repræſentatur di-
gito venienti & filio reſurgenti: tum quia ba-
ptiſmi regeneratio propria eſt Spiritus ſan-
cti operatio: tum quia ſicut hodie deſcendit
in Apoſtolos, quem deſcenſum Dominus
baptiſmum appellauerat, dicens: Vos autem
baptizabimini Spiritu ſancto, ſic in baptiſma-
te deſcendit licet inuiſibiliter in baptiza-
2 tos. Sed * cùm ſpiritus ſanctus die Domini-
ca & hora tertia miſſus fuerit in diſcipulos,
quare baptiſmus fit in ſabbato & hora nona?
videtur enim quod deberet potius hora ter-
tia

tertia celebrari. Respondeo, quamvis baptisma fiat in sabbato, tamen ad illud baptisma pertinet, quod Apostoli acceperunt in die Pent. & quamvis illud eadem die vel hora non celebretur, propter aliquas fluctuantes mundi occasiones: tum propter sacramentum, quod in se continet, imitando Christi mortem, & eius resurrectionem, ne membra caput præcedant: debemus illud baptisma eidem diei, & dationem spiritus sancti eidem horæ deputare. In baptismo enim non tantum repræsentatur sepultura Saluatoris: sed etiam mors Christi per quam baptismus plenam recipit efficaciam: & ipse hora nona emisit spiritum. Cen-
Act. 10. turio quoque, sicut ex Act. Apost. habetur, eadem hora audiuit ab Angelo: Auditæ sunt orationes tuæ: & eadem hora à beato Pet. baptizatus est, & hora nona Angelus Domini venit ad eum, nuntians ei, vt mitteret ad Pent. qui eum baptizaret xvj. di. deinde ij. q. ij non omnis. Inde ergo mos inoleuit, vt hora nona fiat baptismus solemnis. Aliæ enim sunt huius horæ prærogatiuæ: provt dictum est in v. parte, sub tit. de nona. Ideò autem spiritus sanctus datus est discipulis hora tertia, quia fidem S. Trinitatis prædicaturi erant: hoc sabbatum intitulatur sabbatum xij. lectionum, quia in primitiua Ecclesia xij. lectiones legebantur, vt dictum est sub iiij. feria Dominicæ aduen-
tus. *Officium autem huius diei, ferè idem est 3
in pluribus Ecclesiis, cum officio sabbati Paschalis, & lectiones leguntur ante baptismum, ad instructionem baptizandorum, & leguntur sine tit. provt ibi dictũ est. Verumtamen quædam lectiones ibi legũtur, quæ non hic: & quædam ibi quæ hic præpostere tamen. Ibi est enim prima lectio: In principio: hic verò est prima: Tentauit: item ibi prius legitur: Apprehendent septẽ mulieres, &c. & postea scripsit Moses, &c hic verò è cõuerso. Circa quod notandum est, quod duo fuerunt patres: vnus secundum carnem, scilicet Adam, qui propter inobedientiã Deo displicuit, & in quo omnes peccauerunt, & mortui sunt. Alter secundum spiritum, scilicet Abraham, propter obedientiam placuit Deo, & eius imitatores liberati sunt, & viuũt. De primo agit in vigilia Paschæ, vnde tũc in primo legitur: In principio, &c. vbi describitur dignitas hominis pro quo omnia facta sunt: vt causa eius miserabilior appareat: & inde est, quod non sequitur ibi canticum, quia non benè nobis cantauit: imò per eum nascimur ad lucem: adiicitur tamen lectio: Factum est in vigilia, &c. in qua per figurã maris rubri agitur de baptismo in quo Ægyptiis spiritualibus submersis, veri filij Israël liberati sunt: vnde sequitur ibi canticum victoriæ, seu lætitiæ, scilicet, Cantemus Dño. Sed quia imitatores Adæ ad hoc, vt liberentur, primum instruendi sunt in fide: & postea in moribus: idcircò primò legitur ibi lectio illa: Apprehendent, in qua de fide agitur, & in qua Christus à septiformi gratia spiritus sancti apprehensus ostenditur: & posteà illa scripsit Moses, in qua agitur de moribus: in hac autẽ vigilia agitur de patre spirituali, scilicet Abraham. Vnde legitur tunc prima lectio, scilicet, Tentauit Deus Abraham: & post eam dicitur canticũ lætitiæ, quia nobis benè cantauit, & per eius fidem ad gaudiũ properamus: vnde dictũ est ei: In semi-
4 ne tuo benedicẽtur omnes gẽtes. Aiunt* tamen quidã nullũ tractũ sequi debere, quia post, promissionẽ sibi factã nullũ cecinit canticũ Abraham, quia nullũ sociũ cum quo cantaret, habebat: solus Dei cultor, & peregrinꝰ in terra aliena. Hæc autem lectio benè congruit huic diei, quia in effusione spiritꝰ sancti data est gentibꝰ benedictio, de qua dixit Dñs ad Abrahã: In semine tuo benedicẽtur, &c. huic etiã rectè congruit oratio: Deus, qui Abrahæ, &c. Secũda lectio est: Scripsit Moses, quæ datur, legẽ declarat quæ hodie data est, & nouã significat, quæ in cordibus fideliũ diffusa. vnde canticũ sequitur, in quo æterna lætitia repromittitur. Sed quia veri Abrahæ filij bonos habuerunt mores ante, quã septẽ mulieres apprehenderent virũ vnũ, id est, ante, quã Christꝰ septiformis gratia spiritꝰ sancti repletꝰ, nasceretur: & posteà in nouo test. per baptismũ Christo coniũcti sunt, ideò posteà legitur lectio: Apprehẽdent septẽ mulieres virũ vnũ: quę septẽ dona spiritꝰ sancti pronũtiãt, quæ bonis moribꝰ quẽlibet eorũ informãt: vnde sequitur canticũ, quia bonos mores gaudiũ comitatur. Quarta lectio, scilicet, Audi Israël virtutes quæ dona comitantur, insinuat, vt sapiẽtiã, prudẽtiã, lumen & pacẽ: vnde cãticũ sequitur, quia pro his, & in his æternaliter gratulabimur: Prima quidẽ, resonat historiã: secũda, allegoriã: tertia, tropologiã: quarta
5 verò anagogen. Prima* ergo lectio est: Tẽtauit Dñs Abrahã. Sed quid pertinet modo dicere de immolatione Isaac? Magis enim pertineret ad vigiliã Paschæ: Respõdeo, dicitur propter promissiones, quæ sũt ibi, videlicet: Multiplicabo semẽ tuũ sicut stellas cœli: baptizati enim sũt stellæ. Et iterũ: In semine tuo benedicẽtur omnes gentes. Hoc enim conuenit baptizatis, qui sunt verũ semen, id est, veri filij Abrahæ. In lectione verò: Apprehẽdent septẽ mulieres, &c. Per septẽ mulieres significãtur septẽ dona spiritꝰ sãcti, quæ dãtur in Baptismo: alia patẽt. Po-
6 steà fit* processio ad fontes: sicut & in vigilia Paschæ & cãtatur Missa sine introitu, quia Ecclesia non habet adhuc spiritũ sanctũ, saltẽ in tanta plenitudine, in quinta expectat eũ in crastino, qui est principium & finis omni boni. In
7 *vigiliis ergo Paschæ & Pentec. incipit Missa à Κύριε ἐλέησον, sine introitu, vt dictum est ibi: & dicitur Gloria in excelsis Deo: & hoc more Apostolorũ, qui etiã prius, quã spiritum sanctum

sanctũ acciperẽt, erant iugiter in tẽplo laudantes & benedicẽtes Dñm. Rursus, quia Angeli gaudẽt de renatis, ideò subiicitur, Gloria in excelsis. Posteà sequitur epistola de Act. Apost.
* Cùm Apollo, &c. In quo habetur, quod Paulus baptizabat baptizatos à Io. j. q. j. dedit, quoniã in spiritũ sanctum non credebant, dixerunt enim, Sed neque si spirit⁹ sanct⁹ est, audiuim⁹. 8
Postmodũ sequitur vnũ alleluia, scilicet, Confitemini: in gratiarũ actione, pro baptizatis, quia ab omni peccato liberati sunt. Dicitur ergo hodie alleluia, nec dicit flectamus genua, quia hoc est ieiuniũ exultationis & lætitiæ propter resurrectionẽ & ascẽsionẽ. Sequitur tract⁹. Sed
* quare hoc cum spiritus sanctus omnia faciat leuia? Ad hoc dicendũ est, quod hoc fit propter baptizatos, qui multos tractus miseriarũ passuri sunt, si vixerint. Postmodũ sequitur Euangel. Ioan. 13. c. de promissione spirit⁹ sancti. Si diligitis me, mãdata mea seruate, &c. Credo in vnũ Deũ. Non est etiã omittendũ, quia cũ symbolũ hoc deriuatũ sit à symbolo Apostolorum. fidẽ quã habebãt, insinuat offerẽda. Emitte manifestè ad operationẽ spiritus sancti pertinet: quia per eũ renouatur facies terræ ex delicto. Ad maledicta per eũ, Dñs benedicitur. Per eũ cœlũ sicut pellis extenditur, id est, scriptura, vt quasi nihil lateat explanetur: similiter & communio. Vltimo, &c. Io. 7. c. ad eandem pertinet spirit⁹ sancti operationẽ, qui facit flumina velut aquæ viuæ de ventre credentis exire, id est, affluentiã salutaris doctrinæ: & est, vt quibusdã placet hæc Missa per benedicamus Dño concludẽda. 9
In * vesperis hi Psal. secundũ quarundã Ecclesiarũ consuetudinẽ concinuntur, scilicet, Laudate pueri. Laudate Dñm omnes gentes. Lauda anima mea Dñm. Laudate Dñm, quoniã bonus est. Psal. Lauda Hierusalẽ Dñm: eò, quòd in his Psal. laudes Dei magis resonare videntur. Vbi enim spiritus spirat, organum ad laudes inuitat. 10

SVMMARIVM.

1 *Pentecoste quid, & vnde dicatur.*
2 *Pentecostes festum an habeat octauas.*
3 *Pentecostes nocturnum quot habeat lectiones, quotque Psalmos, & n. 4.*
5 *Vita actiua & cõtẽplatiua est in Ecclesia.*
6 *Pentecostes lectiones tres, quid significent.*
7 *Pẽtecostes Missa, & eius expositio, & n. 11.*
8 *Spiritus sanctus, cur dicatur paracletus.*
9 *Pentecostes festum cur quinquaginta diebus à Paschate, celebretur, & n. 10.*

CAPVT CVII.

De die sancto Pentecostes.

PEntecostes * sicut & Pascha apud Hebr. celebre festum erat, quod post quinque decades Paschæ celebratur: vnde & vocabulum sumpsit. Nam πεντηκοςή, dicitur à πέντε quod est quinque, & κοςὸς quod est decem. Vocatur enim Pentec. quinquagesimus 1
dies à Pascha, provt iam dicetur. Inter hoc festum & aduentum Domini, cantatur alleluia, & Gloria in excelsis Deo: provt dictum est in proœ. huius partis, & sub tit. de vij. diebus post Pascha. Idcircò autem alleluia frequenter cantatur per totam hebdomadam Pent. quia per dies Pent. Ecclesia per Baptismũ Deo populos congregat: & ideò saluti eorum congaudens quovsque albis vtuntur vestibus hymnum laudis decantat. Tunc enim stantes oramus in signum liberationis eorundem, qui per dona spiritus sancti de morte ad vitam resuscitari meruerunt. Hac enim die missus est in Apostolos in linguis igneis. Sa-
2 nè octaua * Pentec. à quibusdam celebratur, quia sicut in septenario hebdomadarum qui præcedit, intelligitur perfectio bonorum operum septiformis spiritus: ita in octaua intelligatur consummatio præmiorum, quorum vtrumque appropriatur spiritui sancto, licet tota trinitas vtrumque operetur, quoniam indiuisibilia sunt opera trinitatis: de conse. di. iij. c. si. Sed quia spiritus sanctus est amor patris & filij: & ex solo amore, hoc dat & dabit nobis Dominus: idcircò spiritui sancto adscribitur. Alij verò non celebrant octauam Pentec. Nam cum solùm septem sint spiritus sancti dona, solum septem diebus fieri debet festum Pentec. Et ideò Clemens Papa dicit in sua epistola decr. extrà de fer. Capellanis, quod hoc festum caret octauis. Sed pari ratione nec Pascha deberet octauam habere, nisi solum vnum diem propter vnitatem. Rursus hoc festum, vij. diebus agitur propter præsentis vitæ septenarium: vel propter animarum sabbatismum: vel quia per septem spiritus sancti dona corporibus & animabus plena gaudia conferuntur. Vnde septem vltimi Psalmi à laudibus intitulantur, quia per septiformis gratiæ operationem gaudia conferuntur æterna. De hoc dicetur sub Dominica prima post Pent. Vtrũ Pent. sit hebdomadaria festiuitas dictum est sub tit. de. vij. Lu.1
3 diebus post Pascha. In nocte * Pent. leguntur tres lectiones, & dicuntur tres Psalmi cum tribus antiphonis, sicut fit in nocte Paschæ ad notandum vnum esse opus totius S. Trinitatis in potentia miraculorum. Quidam tamen legunt nouem lectiones, sicut fit in aliis Dominicis, sed tamen canonicum est tres duntaxat legere propter sacramentum Baptismi in trium personarum nomine celebrati: vel ob triduanam Domini sepulturam, cui su-
4 mus in Baptismo consepulti. Rursus * ideò tres Psalmi cum tribus antiphonis dicuntur, quia spiritus sanctus tria circa Apostolos operatus est. Nã veteres innouauit: innouatos confirmauit: & confirmatos ad alios conuertendos misit: ad primum pertinet, quod dicitur in prima antiphona: Factus est repentè de

cœlo sonus. Ad secundum, quod dicitur in secunda: Confirma hoc Deus. Ad tertium, quod dicitur in tertia: Emitte spiritũ tuum. Eorum enim mysterio docti sunt alij, & spiritu sancto interius renati, & quia in ipsis Apostolis duo operatur spiritus sanctus, id est remissionem peccatorum, & operationem miraculorum, &c. idcircò illæ antiphonæ terminantur per duplex alleluia. Verum si diligenter attendere volumus & conferre psalmos & antiphonas, quæ dicuntur in Pascha: cum his, quæ dicuntur in Pentec. alia ratio inuenitur. Nam ibi intra hebdomadam fit variatio psalmorum, antiphonarum & tonorum. Hic autem nec in ipsa die, nec in aliis fit variatio: & omnes illæ antiphonæ sunt vnius toni, scilicet octaui, & eiusdem differentiæ. Ratio autem est, quia quasi duplex baptisma legimus Apostolorum: primum quo perceperunt remissionem peccatorum: nam eos baptizatos esse Christi baptismo, ambigendum non est, vt dictum est sub tit. de vigilia Paschæ. Secundum receperunt ad robur virtutum, & ad operationem miraculorum, & ad repulsionem illecebrarum omnium secularium. Primò baptizatus fuerat Pet. cùm ad vocem ancillæ Christum negauit. Secundò, baptizatus fuit in die Pentec. cùm coram Regibus & Principibus non timuit prædicare verbum Dei. In primo ergo multa instabilitas & varietas fuit circa discipulos. In secundo vniformitas & stabilitas. In hunc etiam modum in ecclesia Dei duo sunt * genera bonorum, scilicet actiuorum & 5 contemplatiuorum. Actiua vita consistit in bonis operibus, id est, in administratione exteriorum, in qua constituti ab amore temporaliũ non omnino separantur: licet amorem Dei amori temporalium præferant. Contemplatiua consistit in dilectione & contemplatione. Hæ duæ vitæ per Mariam & Martham significatæ sunt extra de renu. nisi. Mariæ pars dicta est optima: iuxta illud:
Luc. 10. Maria optimam partem elegit, &c. non tamen reprehenditur pars Marthæ: quia & ipsa actiua vita bona est, quæ hic inchoatur & terminatur. Contemplatiua verò optima est, quæ inchoatur hic, & in futuro consummatur: in illa tamen est multa varietas, & in ista vniformitas, provt in hac vita esse potest. Antiphonæ ergo cum Psalm. qui cantantur in Pascha, pertinent ad vitam actiuam: & idcircò in eis est varietas: antiphonæ verò, & psalmi qui cantantur in Pentec. pertinent ad contemplatiuam vitam: & ideò in eis est vniformitas: in prima enim antiphona quæ est in Pascha, cantatur & dicitur: Consilium meum non est cum impiis. Hic dicitur: Factus est repente de cœlo sonus, &c. Spiritus seu ventus veniens, solet puluerem à facie terræ deiicere. Magna enim est differentia inter dona spiritus sancti, quo separantur fideles ab impiis, & donum, quo omnis pulvis terrenarum cogitationum à pectore humano tollitur, illud ad actiuam vitam pertinet: hoc ad contemplatiuam.

In secunda ibi dicitur: Postulaui patrem meum, &c. Hic verò dicitur: Confirma hoc Deus, &c. Ad omnes quidem fideles pertinet esse de hæreditate Domini: sed ad paucos pertinet esse à terrenis cogitationibus separatos, & in hoc confirmatos, ne ad terrena redeant, sed per conuersationem esse in Hierusalem cœlesti, & ibi alleluia cantare non cessent, quod hic petitur. In tertia ibi dicitur: Ego dormiui & somnum cepi, &c. Hic dicitur: Emitte spiritum tuum, & creabuntur, &c. Omnes fideles & boni à vitiis resurgunt, vel resurrexerunt, sicut Christus à mortuis resurrexit, quod ibi dicitur: hic verò in paucis renouatur facies terræ, id est, ratio animæ, quod ab omni puluere terrenorum desideriorum immunis: ibi ergo, hoc est in vita actiua, quæ ibi ostenditur, est inchoatio: hic autem, hoc est in contemplatiua, quæ hic ostenditur, est perfectio & consummatio: ibi varietas, hic vniformitas: & propterea ibi variantur antiphonæ & Ps. hic non propter hanc consummationem & vniformitatem notandam. Antiphonæ sunt octaui toni, & eiusdem differentiæ: quia octo sunt beatitudines, quarum octaua redit ad caput: nam in prima dicitur: Beati pauperes spiritu, &c. Et in octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipso-
6 rum est regnum cœlorum. Propter * hanc eandem consummationem notandum est, quod in quibusdam ecclesiis celebratur octaua Pentec. per hos quoque septem dies tres quotidie leguntur lectiones: vt. vij. fratres tres procurent sorores, id est, septem dona spiritus sancti, per illos significata tres virtutes, scilicet fidem, spem, & charitatem: provt Greg. prosequitur in moralibus. Horum enim dierum officia septem donis spiritus sancti adaptantur: hesternum igitur & hodiernum pertinet ad sapientiam, & intellectum, vt ex operibus patet. Per totam etiam septimanam sunt solennitates seruandæ. Dicitur enim Gloria in ex. Alleluia. Credo. Ite missa est: & Te Deum lau. provt in seq. tit. dicetur. Dicitur etiam ad horas capitulum, Dum complerentur, Act. 2. & illud, Spiritus Dñi. Sap. 1. c. & illud Charitas Dei. Rom. 5. c. Sequitur videre de officio
7 Missæ: & quidem in * die Pentec. celebratur festum de aduentu spiritus sancti. Visibiliter enim descendit tunc in discipulos: & fuit hoc miraculum & augmentum, quod non potuerunt calumniari Iudæi Resurrectionem enim & ascensionem calumniabantur, sed hoc non potuerunt facere de aduentu spiritus sancti, quia ex omni natione, quæ sub cœlo est, conuenerant ad diem festum: & tunc descendit spiritus sanctus visibiliter in discipulos, sicut Christus promiserat, & loquebantur omnibus linguis coram omnibus: & ideò incipit introitus Sap. 1. c. Spiritus Dñi repleuit orbem terrarum, id est, ecclesiam, quæ dicitur orbis terrarum: sicut enim extra orbem terrarum nihil viuit ad literam; sic extra ecclesiam nihil

viuit ſpiritualiter : ſequitur. Et hoc quod con-
continet omnia, id eſt, ſpiritus ſanctus, cuius bo-
nitate omnia ſubſiſtunt: habet ſcientiam vocis, id
eſt, linguarum: & ita potuit dare & dedit Apoſto-
lis. Vnde confuſi ſunt inimici Chriſti: & ideò ſe-
quitur verſus: Exurgat Deus, & diſſipentur inimi-
Pſ. 67. ci eius. Per ſpiritum enim ſanctum omnes dæ-
mones compelluntur & eiiciuntur. Rurſus imple-
uit orbem terrarum, dum Apoſtolos inebriauit,
quorum ſonus in omnem terram exiuit: de quo
ſono dicitur in epiſtola : Factus eſt repentè de
cœlo ſonus: & quoniam orbis terræ per quatuor
climata ſeparatur, ideò quater in introitu alle-
luia concinitur. Duplex verò alleluia, quod poſt
epiſtolam canitur, ſignificat duplicandam læti-
tiam : vel ſanctum ſpiritum bis Apoſtolis fuiſſe
datum, ſcilicet de terra & de cœlo, vel eos ſpiri-
tu & mente pſallentes, vel duorum populorum
conuerſionem. Et hoc quod continet omnia,
ſcientiam habet vocis, id eſt, noui qua mente
quiſque loquebatur: vel habet ſcientiam homi-
num, per quæ, & de quibus poteſt vox humana
variari: vel ſcientiam vocis, id eſt, vocem ſcien-
tiæ: habet, id eſt, facit nos habere, vt quæ ipſo
inſpirante Apoſtoli proferrent cum intelligentia
pronuntiarent. Et nota, quod ſanctus ſpiritus,
* παράκλητος dicitur, quod verbum Græcè, Lati- 8
nè ſonat aduocatus, quod nomen & filio & ſpiri-
tui ſancto adſcribitur: Vnde Dominus in Euang.
Rogabo patrem meum, & alium paracletum da-
bit vobis, & Ioannes in Euangelio: Aduocatum
habemus apud patrem Ieſum Chriſtum iuſtum.
Dicitur etiam paracletus conſolator: nam παρά-
κλησις dicitur Latinè conſolatio. Poſtmodum ſe-
quitur epiſtola de Act. Apoſt. 2. c. Dum* com- 9
plerentur dies Pentec. dies, ſcilicet quinquageſi-
ma à reſurrectione: ſicut enim quinquageſima die
à Paſcha fiebat Pentec. Iudæorum: ita & noſtrum
fit: & ſicut populus Iſraël quinquageſima die ab
immolatione agni paſchalis ſiue à Paſcha, quod
celebrauerunt in Ramatha, venerunt ad montem
Dei Oreb, vel Coreb, vel Synai, quod idem eſt,
tunc legem acceperunt, ita & die quinquageſima
à reſurrectione domini, datus eſt ſpiritus ſanctus
diſcipulis in ſuperiori cœnaculo, illius aduentum
expectantibus: præcipitur enim Leuit. 23. vt in
die Pentec. offerantur noui panes, ſcilicet propo-
ſitionis de nouis frugibus, per quod ſignificatur,
quod debemus Deo gratias agere ex eo, quod
eadem die dedit nouam legem, per ſpiritum ſan-
ctum in qua die data eſt lex vetus, ſcilicet quin-
quageſima diei à Paſcha, de quo dicetur in
procœ. ſeptimæ partis de dono, cuius debemus
laudare Deum: quod eſt offerre panem nouum:
quia etiam lex vetus ſpiritualiter intellecta, no-
ua eſt. Et attende, quoniam agnus immolatus eſt.
xiiij. die Aprilis: lex verò data eſt. xiiij. die men-
ſis tertij. dicitur tamen eſſe data tertia die. Iam
enim, vt inquit ſcriptura, aduenerat tertia dies:
& manè inclaruerat, & cœperunt audiri tonitrua,
die namque tertia deſcendit Dñs ſuper montem
ad dandam legem : & Moſes aſcendit ad Deum,
deſcendens narrauit omnia plebi: maneque rur-
ſus aſcendens duas tabulas ſcriptas accepit &
caue, vt in ſecundo menſe xxx. duntaxat compu-
tes dies ſecundum lunam: ergo xvj. in menſe pri-
mo. xxx. in ſecundo, & quatuor in tertio, faciunt
quinquaginta. Ruiſus in quinquageſimo anno
erat iubileus annus, qui interpretatur remiſſionis
annus, quia ſeptenis annorum hebdomadibus, id
eſt, quadraginta nouem an. texit : in quo clange-
bant tubæ, omnia debita remittebantur: ſerui ma-
numittebantur: & libertas conceſſa confirmaba-
tur, atque poſſeſſiones alienatæ omnibus reſti-
tuebantur: vt dictum eſt ſub dominica quinqua-
geſimæ. Similiter in diebus Pentec. hunc nume-
rum poſt Dñi reſurrectionem obſeruamus ſuſci-
pientes aduenientem in nos ſpiritus ſancti gra-
tiam, per quem efficimur filij Dei, & virtutum
poſſeſſio nobis reſtituitur, & remiſſa culpa, & to-
tius debiti chirographo euacuato ab omni ſerui-
tutis nexu liberi efficimur. lxxxv. d. hunc numerū.
Præterea iſte numerus quinquageſimus reſultat
ex ſeptenario numero, ducto in ſeipſo ſuperaddi-
10 ta vnitate. Septem * enim ſunt hebdomadæ à
Paſcha vſque ad Pentecoſt. & ita competenter
quinquageſima die à Paſcha eſt Pentec. in quo
datur ſpiritus ſanctus, cuius dona ſunt ſeptem,
quæ dantur ab vno. Iudæi enim ſeptenarium nu-
merum non ſine figura in omnibus obſeruant:
prout dictum eſt ſub quinquageſima. Aſcenſio
autem facta fuit quadrageſima die, qui eſt nu-
merus pœnitentiæ : & hoc competens fuit : quia
per pœnitentiam homo fit ſimilis Deo : & hoc
eſt aſcendere. Sed videtur, quod ſicut Iudæi ab
immolatione agni typici quinquaginta dies
computando: ibi faciebant ſuum Pentecoſten, ita
& nos quinquaginta dies ab immolatione agni
deberemus computare : & ſic debemus noſtrum
Pentecoſten facere in die veneris antè, quam mo-
dò facimus quod docet computatio. Ad hoc di-
cimus, quod non faciebant computationem ab
immolatione agni, ſed à ſequenti dominica. Vn-
de legitur Leuit. 22. Numerabitis ab vltima die
ſabbati, id eſt, à dominica, quæ eſt altera dies poſt
ſabbatum. Numerabitis dico ſeptem hebdoma-
das, vſque ad alteram diem completionis ſepti-
mæ hebdomadæ : hoc dicit ſpiritus ſanctus per
Moſen, innuens per hoc Pentecoſten Chriſtia-
norum, quod ſemper eſt in die dominica. Dixit
ergo Lucas de hac die : Dum complerentur dies
Pentecoſtes, erant omnes diſcipuli pariter in eo-
dem loco, id eſt, in conſona, & concordi vnitate,
& factus eſt repentè de cœlo ſonus : quia exi-
ſtentibus in pœnitentia, qui eſt annus iubileus, &
completo Pentec. exiſtentibus in vnitate datur
ſpiritus ſanctus, ſed repentè : quia neſcit tarda
habere rerum molimina ſpiritus ſancti gratia. In
igne autem deſcendit, quia ſicut ignis illuminat
& inflammat, ita ſpiritus ſanctus illuminat ad co-
gnitio

gnitionem Dei, & inflammat ad amorem Dei. Apparuit ergo in linguis igneis, vt facundi essent in omni genere linguarum. Et quia ipse est lingua, quæ de occulto suæ bonitatis verbum protulit, in vterum Virginis, & profert verbum in corde hominis. Mat. 10. Vos non estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis: ipse enim quos replet, eloquentes facit. Sequitur: Quasi * aduenientis spiritus vehementis: 11
hoc autem dicit quia nullus potuit resistere spiritui sancto, nec Apostolis. Vnde Dñs in Euangelio Mat. Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri. Et de B. Stephano scriptum est in Act. quod non poterant resistere sapientiæ & spiritui, qui loquebatur. Quia verò in epistola dicitur: Et factus est repentè de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, &c. ideò ad hoc repræsentandum in nonnullis ecclesiis clanguntur tubæ dum sequentia dicitur: venit enim spiritus sanctus in spiritu vehementi, quia sicut ventus vehemens proiicit puluerem à facie terræ: sic spiritus sanctus eiicit à corde hominis omnem terrenitatem. Tubis quidem vtebantur antiqui, vt legitur in numeris ad multitudinem congregandam, ad dimicandum, & ad congratulandum in diebus festiuis, cum diuersitate tamen sonorum: quarum vsus fuit tantæ virtutis in iubilo, vt ad crepitum siue sonum earum corruerent muri Hiericho: hæc siquidem sunt duo testaméta, vel prædicatores, quibus ad procinctum fidei populus euocatur, ad pœnitentiam & lachrymabilem compunctionem excitatur, ad laudes Dño exhibendas inuitatur: & ad montem Sion, & ad ciuitatem sanctã Hierusalem: & multorum millium Angelorum frequentiam, & ad futurum Dei iudicium prouocatur. Et vide, quia in aduersis & prosperis tubis clangitur, quia omne tempus conuenit verbo. Vnde benedicam Dño in omni tempore, semper laus eius in ore meo. De organis dictum est in. iiij. parte, sub tit. de sanctis. Tunc etiam ex alto ignis proiicitur, quia spiritus sanctus descendit in discipulos in igneis linguis, & etiam flores varij, ad denotandum gaudium & diuersitatem linguarum & virtutum. Columbæ etiam per ecclesiam dimittuntur, in quo ipsa spiritus sancti missio designatur. Post epistolam dicitur graduale in quibusdam ecclesiis, quia festum Paschale terminatum est. Tamen in quibusdam aliis, dicitur duplex alleluia, quia spiritus sanctus datus est geminæ stolæ. Euangelium: Si quis diligit me. Ioan. 14. c. manifestè est de spiritu sancto. Postcommunio est: Factus est. Act. 2. c. Quare hoc festum celebratur à Iudæis: quare à Christianis, dicetur in proœmio septimæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Missa feriæ secundæ post Pentecosten, & eius expositio, & num. 2.*

CAPVT CVIII.

De secunda feria.

Sequitur secunda feria, in qua ostenditur, quod non tantummodo est data lex Iudæis, sed etiam Gentibus: vnde introitus est: Cibauit eos
1 * ex adipe frumenti, id est, de intelligentia spirituali: & petra melle, id est, mellislua doctrina Christi, saturauit eos: & hoc habetur in epistola: Aperiens Petrus: quæ est Act. 10. c. in qua habetur quod adhuc loquente Petro descendit spiritus sanctus. Vel frumentum Christus est, cuius adeps est spiritus sanctus, quo fideles satiantur, cum spiritu sancto replentur: quia etiam satiantur melle: & de petra, id est, doctrina de Christo procedente, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ Dei. Hic autem propter promissiones, quæ ibi continentur, concinitur quater alleluia: sicut in feria tertia & sabbato exponetur: de hoc dictum est in tertia dominica post Pascha. Alleluia est, Spiritus Dñi. Sap. 1. cap. Aliud. Alleluia. Loquebantur. Act. 2. c. Euangelium verò Ioan. 3. c. non videtur conuenire spiritui sancto: sed concordat epistolæ: ibi enim ostenditur, quod non tantùm Iudæis, sed etiam Gentibus data est lex, dicens: Sic Deus dilexit mundum, supple non tantum Iudæos, vt filium suum vnigenitum daret: & posteà sequitur: Vt omnis qui credit in illum, non pereat. Et nota terribile verbum, quod qui non credit in eum, iam iudicatus est. Præterea per hoc quod de dilectione mentio fit, spiritus sanctus, qui amor est, satis exprimitur.
2 Postcommunio est: Spiritus * sanctus. Ioan. 14. c. Et est sciendum, quod per totam hanc septimanam in Missa sunt solennitates seruandæ, vt Gloria in excelsis. Credo. Ite missa est. Te Deum. & alleluia, vt baptizatorum saluti congaudeamus, & vt futuræ lætitiæ plenitudinem figuramus. Postremò, notandum est, quod Dñs non prædicauit Gentibus per se, sed per Apostolos: vnde: Ite, baptizate omnes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti: sicut Isaac iunior filio suo nihil præcepit de offerendo sibi cibum, vt benedictionem acciperet: sed per operationem Rebeccæ primatum benedictionis accepit: & quia hæc facta sunt Dei occulto iudicio: ideò officium huius feriæ secundæ pertinet ad consilium, quod est donum spiritus sancti.

SVMMARIVM.

1 *Missa feriæ tertiæ post Pentecosten, & eius expositio. & num. 2. 3.*

CAPVT CIX.

De tertia feria.

1 Sequitur tertia feria: & quia spiritus sanctus * non datur, nisi per ministros, ideò in tertia

feria dicitur introitus in persona Prælatorum. Accipite iucunditatem gloriæ vestræ: in quo quia per geminam dilectionem ad fidem pertingimus Trinitatis, ideò quinquies concinimus alleluia: & est sensus: Accipite iucunditatem gloriæ, id est, spiritum sanctum: quia vos glorificabit & clarificabit, vt quisque de se dicere possit quod dicitur in communione: Spiritus qui à patre procedit, ille clarificabit. Sequitur * epi- 2
stola: Cùm audissent Apostoli, Act. 8. c. vbi sequitur: Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant spiritum sanctum: quia in impositione manus accipiebant spiritum sanctum. Euangelium Ioan. 10. concordat epistolæ, vbi dicitur: Qui non intrat per ostium, &c. non enim intrat in ecclesiam, qui non intrat per eos, qui sunt ostium, scilicet per Christum & Apostolos: nam hæretici non dant spiritum sanctum, nisi in quantum conueniunt cum ecclesia: & quoniam Apostoli & eorum successores hæresiarchas in spiritu fortitudinis sunt aggressi, & aggrediuntur: ideò officium * hodiernum pertinet ad fortitudinem, 3
quæ est spiritus sanctus, scilicet donum. Rursus spiritus sanctus ostiarius est, qui per ostium introducit ad patrem: quod etiam in offertorio canitur, portas cœli, id est, Apostolorum scripturas aperiet. Postcommunio est: Spiritus qui à patre. Ioan. 9.

SVMMARIVM.

1 *Ieiunij formam Apostoli nobis tradiderunt.*
2 *Feria quarta post Pentecosten, habet quatuor tempora. & num. 3.*
4 *Missa feria quarta post Pentecosten, & eius expositio. & num. 5.*

CAPVT CX.

De quarta feria.

SEquitur quarta feria, in qua fiunt ieiunia quatuor temporum. Apostoli namque * no- 1
bis exemplum ieiunandi hoc tempore reliquerunt: qui post susceptum spiritum sanctum, sicut mentes auerterant à cæteris mundi illecebris: sic & ab epularum appetitu: licet enim quandiu cum illis fuit Christus non ieiunarent, post ablationem tamen eius spontaneis se subdidere ieiuniis. Sponso enim ablato, eis ieiunandum erat, sicut Dñs prædixerat. Quando sponsus auferetur ab eis, tunc ieiunabunt: Vnde repleti spiritu sancto, sponte ieiunare cœperunt: quocirca in præcedenti secunda feria quidam æstiualem inchoant quadragesimam. Alij * verò sanius hodiernum 2
ieiunium autumant esse huius temporis quadragesimæ initium, cui quidam terminum statuunt in festiuitate sancti Ioannis Baptistæ, siue sex habeat hebdomadas, siue non. Tertij festiuitatem sancti Ioannis includunt: & eò vsque ieiunantes, sine termino præfixo procedunt, donec senarium compleant numerum. Hanc quadragesimam probat Hier. non esse necessitatis, sed voluntatis, dicens: Nos vnam facimus quadragesimã, illi tres, quasi tres passi fuerint Saluatores: non quod per totum annum ieiunare non liceat excepto Pent. sed quia aliud est necessitate, aliud voluntate munus offerre. Sed hoc dicit Hieron. contra Montanum hæreticum, qui apud suos tribus quadrage-
3 simis statuit ieiunandum: & dicitur hoc * ieiunium æstatis quod est ieiunium exultationis, in quo genua non flectimus: imò cantica lætitiæ dicimus, vt dictum est sub. iiij. feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Hoc autem ieiunium statutum est ab ecclesia in tali tempore, quia qui in se sentit gratiam S. Spiritus, leuiter & cum gaudio ieiunat: & etiam quia super ieiunantes descendit spiritus sanctus visibiliter, & ideò incipit introitus: Deus cum egredieris in conspectu populi tui, &c. Egreditur autem Dñs quando aliquo signo visibili, venit ad auxiliũ hominum. Egressus verò est, cùm dedit nobis filium suum, qui venit pandens iter ante nos: vt dicitur Micheæ. 2. Tunc egressus est etiam per spiritus sancti missionem, quando visibiliter descendit super Apostolos: & quia per hoc dissipati sunt inimici, ideò sequitur versiculus: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius, &c. Sequitur in quibusdam ecclesiis lectio de principio sapientiæ, scilicet: Diligite iustitiam, qui iudicatis terram: vbi ostenditur qualiter poterit haberi spiritus sanctus: ibi spiritus sanctus disciplinæ effugiet fictum. j. quæst. j. saluator. &
4 in fine dicitur: Spiritus Dñi repleuit * orbem terrarum, &c. Postmodum sequitur epistola Stans Petrus, &c. Act. 2. in qua ostenditur, quod super ieiunantes descendit spiritus sanctus: & ibi sequitur: Non enim isti sunt ebrij, sicut vos dicitis, cùm sit hora diei tertia: sed hoc est quod dixit Dñs per Prophetam Ioel: Effundam de spiritu meo, super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ, &c. In aliis verò ecclesiis dicitur prima lectio: Stans Petrus, & postmodum epistola: Per manus autem. Act. 5. c. Duæ itaque lectiones leguntur, quia duo populi ad fidẽ conuertuntur: vel quia ordinandi in vtriusque testamenti pagina imbuuntur. Sequitur alleluia, quia est ieiunium exultationis, vt dictum est: & dicunt quidam: Pater, cùm essem. Ioan. 18. Sequitur Euangelium Ioan. 6. cap. Nemo venit ad me, nisi pater, qui misit me traxerit eum, scilicet per spiritũ sanctum, & pòst sequitur: Patres vestri manducauerunt manna, & mortui sunt: qui manducat ex hoc pane viuet in æternum: quia egressum est coram Christianis manna spirituale sicut antè coram Iudæis, sed temporale manducantes & corporale, mortui sunt. Qui verò manducauerit spirituale, non morietur morte, scilicet incredulitatis siue gehennali: vnde patet quod elegantius egressus est Dñs coram nouo populo, quam co-
5 ram veteri. Communio est: * Pacem, &c. Et est Ioan. 14. c. Et attende, quòd officium huius quartæ feriæ prædicat scientiam, quæ est donum spiritus sancti, qui vsque adeò sanctos illuminat,

quod de quinque libris Mosi paucisque Prophetarum scripturis librorum, copia creuit: quod mysticè innuit nobis euangelium, de quinque panibus & duobus piscibus: quod hodie in quibusdam Ecclesiis legitur.

SVMMARIVM.

1 *Feria quinta post Pentecosten, non habet officium proprium. Et vnde mutuetur.*

CAPVT CXI.

De quinta feria.

SEquitur v. feria, quæ secundum aliquas Ecclesias * non habet introitum proprium: 1
sed quia Dominus descendit in die dominica per missionem spiritus sancti, & v. feria ascendit in cœlum: ideò diei dominicæ & v. feriæ communis est introitus. A dominica ergo mutuatur, nec habet proprium, vt à sabbato in sabbatum septem sunt duntaxat officia, septem donis spiritus sancti deputata, quidam tamen, & huic officio mutuato non incongruè donum adscribunt: huiusmodi adscriptiones non à sabbato, sed à dominica facere incipientes. In dominica etenim ponunt spiritum sapientiæ: in ij. feria intellectus: in tertia concilij, in quarta fortitudinis, & in hac quinta spiritum scientiæ qui dat scrutari profunda: sicut cantatur in alleluia: Spiritus omnia, &c. In * quibusdam verò Ecclesiis cantatur in- 2
troitus, qui in seq. dicitur feria, scilicet: Repleatur os meum laude tua. Aliquæ verò ecclesiæ habent proprium officium, scilicet Deus patrum nostrorum, da nobis spiritum gratiæ, &c. In quo Ecclesia orat filiis suis dari spiritum sanctum ad remissionem peccatorum: & ad facienda miracula: & quia per spiritum sanctum fiunt miracula, ideò habetur in epistola: Philippus, &c. Quæ est Act. 8. c. quod Philippus multos claudos sanauit & spiritus immundos eiecit: & factum est gaudium magnum in illa ciuitate, scilicet Samariæ. Et quia per spiritum sanctum omnia ista fiunt, ideò sequitur euangelium. Luc. 9. c. Conuocatis Iesus duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem super omnia dæmonia & post: Non feretis virgam neque peram, &c. Quæ fieri non possunt, nisi spiritus sancti abundantia habeatur.

SVMMARIVM.

1 *Feria sexta post Pentecosten, Missa: eiúsque expositio. & num. 2.*

CAPVT CXII.

De sexta feria.

SExta * feria est introitus: Repleatur os 1
meum laude, vt possim cantare alleluia: quia qui gaudet ore: & corde, potest ieiunare ieiunio exultationis. Et quia est dies veneris in qua passus est dominus, & spiritus sancti: ideò dicit Per. in episto. Aperiens. Act. 2. Quæ in quibusdam ecclesiis legitur: quod Christus suscitatus est à spiritu sancto. Vnde ibi habetur; Suscitauit Iesum solutis doloribus inferni: sicut scriptum est. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, in quo significata est illa spiritus sancti operatio: qua synagoga nunc mortua pietate resurget: postquam plenitudo gentium eadem introierit pietate. Prædicatio ergo hoc officium pietatem. Posset etiam pertinere ad spiritum timoris, pro eo quod dicitur in euangelio. Et repleti sunt ti-
2 more, & extasi, &c. * In quibusdam ecclesiis legitur lectio: Exultate filiæ Sion: quæ est Ioël. 2. c. Et quia per spiritum sanctum fiunt miracula, sequitur euangelium: Factum est: Luc. 5. c. de paralytico sanato. Et quia propter hoc debet laudari Dominus. Sequitur offertorium: Lauda anima mea Dominum. Communio: Spiritus vbi vult spirat.

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum post Pentecosten, vnde missam auspicetur, & eius expositio. num. 2. 4. etiam mysticè num. 5. 6. 7.*

3 *Ordines celebrantur & conferuntur sabbato post Pentecosten.*

8 *Quadragesima terminatur sabbato post Pentecosten.*

CAPVT CXIII.

De Sabbato.

1 IN * sabbato est introitus: Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, ad Rom. 5. c. Et competit spiritui sancto, qui est charitas & etiã diei sabbati; quia in sabbato futuræ quietis maximè diffunderetur, vt qui igniculus est in Sion, caminus fit in Hierusalem. Et sequitur versus. Dñe Deus salutis meæ in die clamabo, & nocte coram te. Ille enim in quo diffusa est spiritus sancti gratia, laudat Deum in prosperis, & in aduersis. Sequitur epistola: Iustificati, &c. Ad Ro. 5. c. in qua habetur de huiusmodi diffusione. Quia enim charitas Dei diffusa est, non permittit eam Paulus intra fines terræ promissionis tantum coarctari: imò ostendit quod non tantum Iudæis: verum etiam gentibus datus est spiritus sanctus, dicens ipsis Iudæis. Vobis oportebat primum prædicari sed quia repulistis verbum Dei: & vos indignos fecistis vitæ æternæ, ecce conuertimur ad gentes, extra de renun. nisi. §. propter. in aliis
2 verò ecclesiis dicitur epistola: Conuenit * vniuersa ciuitas, &c. Act. 13. Quia ergo in gentibus datus est spiritus sanctus, ideò sequitur alleluia. Laudate dominum omnes gentes, in hoc enim ieiunio non tacentur cantica lætitiæ propter reuerentiam festi. Nec secundum Nicen. concilium. lxxvj. di. de ieiunio de consec. di. iij. quoniam genua flectimus, sed stantes oramus propter neophytos gaudentes, quòd à peccatis surrexerunt. in aliis ecclesiis dicitur: Repleti sunt omnes. Act. 2. c. Et spiritus domini o nauit cœlos. Iob. 27. c. Posteà sequitur euangelium: Surgens Iesus. Luc. 3. c. De socru Petri sanata: quæ significat synagoga, quæ sanata est à Petro ab infidelitate: & perfectius per fidem ipsius sana-

bitur in futuro : & ſic conuenit cum epiſtola.
Fiunt autem * hac die ordines : quia ſuper ordi- 3
nandos deſcendit ſpiritus ſanctus:& etiam ſuper
ieiunantes : & ideò dicuntur quatuor lectiones
ante lectionem Daniëlis : prout dictum eſt ſub
quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Prima
eſt, de principio libri ſapientiæ : in qua oſtendi-
tur quibus datur ſpiritus ſanctus, & quibus non,
ſcilicet illis, qui ſentiunt de domino in bonitate,
& in ſimplicitate cordis quærunt illum. * In 4
aliis verò eccleſiis prima eſt de Ioële. 3. c. Ef-
fundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem
quia ſicut ſpiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſ-
cendit viſibiliter: ita ſuper ordinandos deſcendit
inuiſibiliter , ſecunda eſt : Locutus eſt : quæ eſt
Leuit. 23. cap. tertia eſt: Dixit Moſes : quæ eſt in
Deut. 26. c. quarta eſt : Dixit dominus ad Moſen:
quæ eſt Leuit. 26. cap. Offertorium eſt, Intonuit
dominus. Poſtcommunio verò : Non vos relin-
quam, &c. de effuſione ſpiritus ſancti loquitur.
Poteſt etiam dici , quod hoc * officium figurat 5
duorum concordiam populorum : Iudæi videli-
cet & gentilis. Hi ſunt duo cæci , de quibus di-
citur in euangelio, quòd ſunt illuminati à Chri-
ſto, de qua concordia loquitur Paulus in epiſtola
ad Iudæos, & gentiles , dicens iuſtificati ex fide,
pacem habeamus ad Deum per Dominum no-
ſtrum Ieſum Chriſtum. Sed quia pax & concor-
dia vera non fit, niſi per charitatem ideò præci-
nitur in introitu : Charitas Dei diffuſa eſt, in qua
ter ponitur alleluia : quoniam ad fidem Trini-
tatis peruenitur per obſequia charitatis. Lectio-
nes etiam ad ieiunium pertinentes, atteſtantur
operationem & gratiam ſpiritus ſancti, vt prima:
Effundam de ſpiritu meo. & ſecunda : Locutus
eſt. vbi dicitur : Numerabitis ſeptem hebdoma-
das vſque ad alteram diem expletionis. Hebdo-
madæ ſeptem præſentem innuunt feſtiuitatem,
quæ olim dicebatur feſtiuitas hebdomadarum:
& quia poſtquam gentes intrauerint reliquiæ ſal-
uabuntur, ideò nunc flentibus & ſponſum expe-
ctantibus dicit Dñs * in poſtcommunione : Non 6
vos relinquam orphanos : quia igitur hæc con-
cordia fiet imminente die iudicij, qui etiam ele-
ctis erit cauſa timoris : ideò hoc officium perti-
net : ad timorem : vel quia timor introducit
charitatem: licet charitas foras mittat timorem
de pœniten. d. ij. ſicut cæca. Et attende, quia ſe-
cundum Auguſt. in ordine officium iſtorum deſ-
cendendo: computamus : in ordine verò paſcha-
lium aſcendendo : quia per hæc deſcenſus ſpiri-
tus ſancti ad nos, per illa noſter ad ipſum ſigni-
ficatur aſcenſus. Et * caue, quia præter præmiſ- 7
ſa officia ad ieiunium pertinentia, quæ in quarta,
& in ſexta feria, & in hoc ſabbato expoſuimus,
aliæ quidem lectiones & euangelia in eiſdem
diebus inueniuntur, quæ fortè ſolennitati magis
appropinquare videntur , ſed tamen hæc & illa
gratiam ſpiritus ſancti perſonant & operatio-
nem : vnde quidam hodie non incongruè duas
miſſas celebrant : vnam in tertia, de feſto, cum
Gloria in excelſis, & Credo, aliam in nona de ie-
iunio, ſine Gloria in excelſis : in qua ſunt clerici
ordinandi , qui meritò in hac hebdomada ordi-
nantur, vt ſancti Spiritus dona percipere merean-
8 tur. * Et momento , quod hac die terminatur
quadrageſima: & ideò hodie frequentatur & can-
tatur pro graduali alleluia: nec flectuntur genua:
pertinet enim ad octauam. Generale quidem eſt,
quod quoties de tempore in die gratiæ materia
laudis aſſumitur , aut dies ad octauam refertur,
genua non flectimus : ſed in orationibus ſtantes
collatam nobis gratiam & conferendam gloriam
profitemur , vt cum olim eſſemus ſerui curui,
tunc fracto iugo incedamus erecti , vt in domi-
nicis diebus , & ſanctorum natalitiis & paſcha-
libus inclinare tamen capita poſſimus, & mulie-
res deuotas ad monumentū venientes imitemur.

SVMMARIVM.

1 *Trinitatis feſtiuitas , cur ſequatur paſchatis & pentecoſtes ferias.*

2 *Antiphonis , cur addantur verſus quarundam feſtiuitatum.*

3 *Tropus , quid.*

4 *Trinitatis miſſa , eiúſque officium , & illius expoſitio. Et num. 5.*

6 *Alcuinus , Caroli præceptor officium Eccleſiaſticum ab Attila rege confuſſum reſtituit.*

7 *Trinitatis feſtiuitas , variè & diuerſimodè celebratur.*

CAPVT CXIV.

De die dominica ſancta Trinitatis.

1 IN * pleriſque locis, in octaua Pente. fit feſtum
ſanctæ Trinitatis. Poſtquam , enim celebrata
eſt feſtiuitas patris, in natiuitate : quia natiuitas
dicitur feſtiuitas patris, & poſtquam celebratum
eſt feſtum filij in Paſcha, & feſtum ſpiritus ſancti
in miſſione ipſius, meritò in octaua Pentec. fit fe-
ſtum eorum , ſcilicet Trinitatis , vt oſtendatur,
quod tres perſonæ ſunt vnus deus, & hæc eſt pri-
ma cauſa, quare celebratur feſtum trium perſo-
narum diuinarum ſimul. Secunda cauſa eſt, quia
ad inuocationem S. Trinitatis datur in baptiſmo
ſpiritus ſanctus, vt præmiſſum eſt. Tertia cauſa
eſt , vt oſtendat Eccleſia filiis ſuis illum , à quo
ſunt omnia bona, cuius habet imaginem, & cuius
debet habere ſimilitudinem : videlicet Dei &
S. Trinitatis , quam ſemper laudare debemus, &
quia tota intentio eſt laudare ipſum : ideò in
quibuſdam eccleſiis in ſingulis antiphonis lau-
dum præponitur verſiculus, qui laborem ſignifi-
cat ad oſtendendum, quod toto labore totóque
nixu debemus nos vertere ad laudandum Deum
& ſanctam Trinitatem , & eodem modo fit in
quibuſdam eccleſiis in feſto B. Mariæ in antipho-
nis laudum , pro eo, quia ipſa ſe totam vertit in
laudem Dei : Vnde tunc in euangelio dicitur:
Maria autem conſeruabat omnia verba hæc con-
ferens in corde ſuo : & quia ipſa priuilegiata fuit
in virginitate : ipſa enim eſt virgo virginum, in
antipho

antiphonis quoque de B. Laurentio & de B. Paulo, & de B. Stephano præponuntur quidam versus antiphonis, ad maiorem laborem notandum, quem in suis martyriis sustinuerunt. Beatus enim Laurentius grauius cæteris passus est. Vnde B. Sixtus dixit ei: Maiora tibi debentur pro Christi fide certamina. Beatus verò Paulus plus cæteris laborauit prædicando, & B. Stephanus pro Christi fide primus martyr extitit, sed in hoc est differentia, quia in nocturnalibus antiphonis tantum de B. Laurentio præmittuntur: quia passio sua de nocte consummata est: vnde dixit: Mea nox obscurum non habet, & iterum: Non est inuenta in me iniquitas: & ita apparet quod totus fuit sacrificium laudis. Vnde semper dicebat: Gratias tibi ago Dñe. Manè verò corpus eius conditum fuit: & ideò tantum nocturnalibus & non laudum
antiphonis versiculi præponuntur.* Rursus, quia 2
versus laborem & boni operis fructum significat, prout tactum est in proœ. v. partis, meritò in dictorum sanctorum natalitiis specialiter præmittuntur antiphonis: ad notandum quod ipsi excellentius labores & bonorum operum fructus suis natalitiis & martyriis præmiserunt. Item in quibusdam ecclesiis antipho. de martyrio B Petri præpostere præponuntur ver. ideò, quia ipse periit, vt in cruce caput suum ad terram verteretur. Hi autem versus tropi vocantur quasi laudes
ad antiphonas conuertibiles. τρόπος enim * græ- 3
cè, conuersio dicitur latine: quia ergo semper sanctam Trinitatem laudare debemus, ideò ad
missam dicitur introitus: Benedicta * sit S. Tri- 4
nitas, quem Alcuinus sumpsit de Tob. 12. Postmodum sequitur epistola de Apoc. Vidi ostium apertum in cœlo, & in circuitu sedis, id est, Ecclesiæ, quæ est sedes Domini, mare vitreum, id est baptismum, in quo submerguntur omnes Ægyptij, id est, omnia peccata. Et no. quia dicit mare vitreum, propter corporis fragilitatem, & perspicuitatem, quam recepit in baptismo: & est in circuitu: quia ad Ecclesiam venire non possumus: nisi per baptismum sequitur: Simile crystallo: quia qui prius erant aquæ fluxibiles, sunt per gratiam in baptismo acceptam firmi, sicut crystallus, quæ fit ex aqua congelata, & diuturno gelu in naturam lapidis consolidata. Et hæc est vna causa, quare in hac die legitur hæc epistola
* quia in eo dicitur de baptismo, in quo per in- 5
uocationem Trinitatis dantur septem dona spiritus sancti. Secunda ratio est: quia in ea inuitamur ad laudes Trinitatis, cum ibi sequatur, quòd animalia plena oculis antè & retrò, id est, prælati dabant gloriam, & honorem, & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum. Sedens autem super thronum, est Deus trinitatis. Vnde sequitur. Et procidebant viginti quatuor seniores in facies suas mittentes coronas ante eum: hoc significat quod omnia bona nostra debemus attribuere ei. itaque omne illud ex quo meremur coronam sequitur & non habebant requiem dicentia: Sanctus sanctus sanctus: & ideò in introitu, & in aliis officiis toties repetitur, Benedicta sit S. Trinitas, & propter hoc responsorium siue etiam graduale, quod respondet epistolæ est: Benedictus es Domine, qui intueris abyssos. Dan. 3. c. Versus est: Benedicite Deum cæli. Tob. 12. c & alleluia. Benedictus es Domine, &c. offer. Benedictus es Domine. Et postcommunio: Benedicimus Deum cæli, &c. Tob. 12. c. Euange. est. Erat homo ex Pharisæis Nicodemus, in quo habetur de baptismo, qui in inuocatione S. Trinitatis sanctificat baptizatos. In aliis verò ecclesiis dicitur epistola: Gaudete perfecti: quæ est ad Corin. vlt. c. Et in aliis dicitur Vidi ostium, quæ est Apoc. 4. Et euangelium: Cum venerit paracletus. Ioan. 14. c. Sciendum

Esa. 6.

6 * est quòd historias de sancta Trinitate & de inuentione S. Stephani composuit sanctus Stephanus Laudicen. Rursum cum Attila rex, qui Christianos persecutus est; verè omnia volumina Christianæ religionis destruxisset Alcuinus magister Caroli & Ludouici filij eius, rogatu Bonifacij Archiepiscopi Maguntini, multa de ecclesiasticis officiis conscripsit. Vnde & Magunt. concilio approbante: vt habetur de consec. di. v. instituit, quòd à festo Paschæ, vsque ad dominicam istam, tres tantum dicerentur lectiones: & hac die de Trinitate cantari vsque ad dominicam sequentem, & tunc incipere: Domine in tua misericordia, &c. Et composuit officium de Trinitate, videlicet responsorium, antiphonas, missam & sequentiam, quę omnia obtulit Alexand. Papæ, Ille verò respondit, non esse celebrandū festum, de Trinitate, sicut nec de vnitate. Nam singulis diebus fit festum Trinitatis, & vnitatis: quia semper dicitur: Gloria patri & filio & spiritui sancto, & præmissas historias, & officium non admisit. extrà de fer. c. ij. Verùm superueniente hæresi Arriana ferè fuit fides Trinitatis extincta: sed Hilarius, Eusebius, & Ambrosius restituerunt. Consensit igitur eadem de causa Greg magnus, vt de trinitate specialia cantaremus, & Ecclesias
7 in ipsius honorem ædificaremus. * Exinde ergo
est, quod de historia trinitatis inuenitur varia consuetudo. Alij namque non vtuntur ea, sequentes reprobationem Alex. Papæ. Sed in qualibet dominica ab octaua Pent. vsque ad aduentum cantant in nocturnis nouum responsorium de trinitate: nisi festum aliquod impediat, vt eam confiteantur, per quam saluantur: & in missa alleluia eam hilariter profitentes: vt dictum est sub quarta parte, sub tit. de alleluia. Alij verò vtuntur ea, cantantes eam in hac prima dominica, sequentes primam institutionem Alcuini. Alij ponunt eam in fine temporis declinationis, scilicet in vltima dominica: videlicet ante dominicam de aduentu, sequentes vltimam probationem Greg. Romani: ergo nunquam de trinitate celebrant festum: nec etiam has octauas faciunt, sed in prima dominica post Pent. incipiunt

piunt historiam: Præparate, seu Deus omnium. Alij verò celebrant hodie de octaua, scilicet de spiritu sancto, & ponunt eandem epistolam, & idem quod prædiximus euangelium, propter baptismatis sacramentum, cæteris obseruatis, sicut in die Pentec. Celebrant autem octauam ad innuendum perfectionem, vel consummationem operum sancti spiritus. Per septem enim dies operatio gratiæ septiformis: in octauo verò consummatio declaratur. Et quoniam in octaua redit ad caput, ideò omnia sicut in die festo à vespera in vesperam: in ipsis vesperis & tribus nocturnalibus psalmis obseruant. De his octauis Aug. dicit. Celebrationem octauarum feriarum noui hominis celebramus. Baptismus neophytorum licet in sabbato peragatur: ad illum tamen baptismum pertinet, quem Apostoli susceperunt in die Pentec. cuius octaua dies est dominica sequens. Qui verò ponunt historiam: Præparate, seu Deus omniũ, melius faciunt, quia Romanam sequuntur Ecclesiam nostræ peregrinationis recolentes, & percurrentes historiam. Nam per septuagesimam significamus, expulsionem generis humani de patria paradisi: per quadragesimam seruitutem populi sub Pharaone: per Pascha immolationem agni: per quadraginta dies Paschales, quadraginta annos in deserto: per Rogationes, terræ promissionis ingressionem: per septem dies Pentec. in quibus septem dona diuiduntur terræ datæ diuisionem. per tempus, quod ab hodie sequitur, significamus populi afflictionem, & gubernationem factam per iudices & reges, ideoque sequuntur quatuor libri Regum, prout in sequenti tit. dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Libri Regum leguntur post Pentecostes octauas. Et cur ita. ibid. & num. 2.*

3 *Dauid nobis in hac militia proponitur in exemplum & typum virtutis.*

4 *Saul nobis est exemplo.*

5 *Dauid funda, quid significet.*

6 *Euangelium dominicæ primæ, post Pentecosten. Et eius interpretatio.*

CAPVT CXV.

De prima dominica post Pentecosten.

HIc * dicendum restat de prima dominica 1 post Pentec quæ est vna de principalibus dominicis: & incipit hîc quartum tempus peregrinationis, quia sumus in via veniendi ad patriam. Sed quia hostes habemus prius, quàm illuc perueniamus, scilicet carnem, mundum, & diabolum: ideo legitur de libris Regum, in quibus agitur de bellis & de victoriis: vt inuitemur ad pugnandum fortiter contra hostes, vt victoriam habeamus: sicut Iudæi de Philistæis: & *Ephe.6.* tandem gloriemur in cœlis, quia non est nobis tantum lucta aduersus carnem, sed etiam aduersus aëreas potestates, vnde primò dicimus in vesperis: Benedictus Dominus Deus meus, &c.

Historia est: Deus omnium. Seu secundum Rom. præparate. Sed quia bellum sine discretione non benè geritur, ideò sequenti tempore subiunguntur libri Salomonis. Item, quia insurgunt vitia, contra quæ necessaria est patientia, ideò subsequens subiungitur historia de Iob, rectâ ergo inuitamur ad pugnam quia postquam digni sumus in numero iustorum haberi, per librum numeri iam perlectum, & in statu perfectionis per nouam legem, scilicet Deuteron. in quo habetur: Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, & ex tota anima tua. & sumus sub Iesu per librum Iosue: & sub Iudicibus, id est, prælatis per librum Iudicum, & sumus sine acceptatione personarum, per librum Ruth: quæ fuit Moabitis: restat tamen pugnare: quia tunc
2 magis tentat diabolus: & sic ordinantur * libri Regum, in quibus tractatur de bellis ipsorum ad alios libros. Adaptantur etiam & aliter primæ quatuor dominicæ quatuor libris Regum, prout dicetur sub. iiij. & sub. VII. & sub XV. dominicis. Leguntur autem in tali tẽpore & post missionem spiritus sancti, & post festum trinitatis: quia quando accipimus gratiam spiritus sancti, ex tunc sumus similes Deo: & filij sumus summi Regis, & per consequens sumus Reges. Vnde in Apoc. Fecit nos Reges & Sacerdotes Deo, & patri suo, &c. Pe. canonica. Vos estis genus electum, regale sacerdotium, &c. Extra de sacr. vnct. ergo cùm simus reges, & habeamus aduersarios, non restat nisi vt regnum nostrum defendamus: quia ex hoc nobis inuidet diabolus, quia ad illud regnum sumus assumpti, vnde fuit deiectus: & ideò nobis grauis imminet pugna.
3 Nempè ostenditur nobis. * Dauid in exemplum, qui vicit per humilitatem, & per iucunditatem mentis, & vnctus fuit ter. Primò à Samuële, in Bethleem in signum regni. Secundò, super domum Iuda, in regem super tribu Iuda, à viris Iuda, in Ebron. Tertiò, iterum in Ebron, & in confirmatione regni super totum Israël. Similiter nos si benè pugnabimus ter inungemur. Primò, in baptismo in signum regni. Secundò, in confirmatione. Tertiò in paradiso, quando
4 regnum nostrum confirmabitur. Saul * nobis proponitur in exemplum, qui per inobedientiam amisit regnum. vnde non simus inobedientes *1.Reg.6.* sicut ipse fuit: ne perdamus regnum æternum. Dauid autem fuit humilis in omnibus operibus suis, quod patet: quia cum luderet coram arca Domini indutus Ephod lineo: depositis regalibus vestibus despexit eum Michol filia Saul, dicens ei, quod nudatus fuerat sicut vnus de scurris: & ille respondit: ludam & vilior fiam ante Dominum, qui elegit me, &c. Item quando venit ad eum Natham propheta & redarguit eum de peccato suo, publicè pœnituit. Item iucunditatem mentis habuit: & omnia bona à se facta ad Deum retulit, vnde de eo cantat ecclesia: præualuit Dauid in Philistæum in funda & lapide

lapide in nomine Domini. Ecce exultatio in Deo. Non enim in se confidebat. Funda * Dauid, est prædicatio, per quam fundam prædicationis eiicitur diabolus de cordibus hominum, cum per duram reprehensionem incutitur timor, & concipitur pœnitentia: lapis verò dura reprehensio est, quia ergo huiusmodi victoria habetur per humilitatem, ideò ad missam incipit introitus. Domine in tua misericordia speraui. Ecce humilitas Dauid, exultauit cor meum. ecce mentis iucunditas: per hæc duo vincitur pugna: & quia ille solus vincit, qui nihil sibi, sed omnia bona sua Deo attribuit, & sperat in eo, ideò benè sequitur oratio deus in te sperantium, &c. posteà sequitur epistola de charitate. Deus charitas est, &c. 1. Ioan 4 c. quia per charitatem reges sumus & per eam facimus bona opera meritoria regni, per quæ regnum nostrum defendimus, & conseruamus: vnde sequitur. In hoc apparuit charitas Dei, &c. post: Deus, charitas est, &c. ibi etiam ostenditur, quòd diligere debemus Deum & proximum in euangelio autem: Homo quidam erat diues. Luc. 16. c. ostenditur, quod non debemus diligere * diuitias per diuitem, qui induebatur purpura & bysso: & per pœnam eius: vt enim dicitur: Eccle. 5. c. qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis, qui amat. s. amore libidinoso, naturali verò vel charitatiuo potest, quia diuites cum iustitia & bonis operibus non abiicimus. xxx. di. hoc scripsimus. habetur enim in euangelio de mendico Lazaro in cuius persona incipit graduale. Ego dixi Domine, miserere mei & sequitur versus de operibus misericordiæ. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, id est, intelligit & præcogitat illud, quod est in egeno & paupere, scilicet egestas & paupertas, vt ei subueniat. dicit enim Greg. quod debemus eos vocare patronos & amicos nostros, quod etiam fratres nostri sunt: & sic facere nobis amicos de mammona iniquitatis & de malè acquisitis: vt cum defecerimus per mortem, recipiant nos in æterna tabernacula. hoc non fecit diues ille epulo, & quia in aliquo noluit pauperi subuenire: ideò cum eo distinctissimè fecit dominus vt non posset habere guttam aquæ ad refrigerium linguæ: & ideò sequitur alleluia. Deus iu. for. &c. posteà sequitur offert. in persona mendici, scilicet, Intende voci orationis meæ: & quia non obliuiscitur deus orationes pauperum, sequitur postcommunio. Narrabo omnia mirabilia tua Psal. di. &c. in quibusdam tamen Ecclesiis legitur hodie euange. Estote misericordes. quod est Luc. 5. c. & est sciendum quod Vrbanus Papa, quartus, statuit fieri festum de Corpore Christi v feria post hanc dominicam, concedens magnam indulgentiam tam clericis officiantibus quam populis conuenientibus ad diuina: prout in officio super hoc ordinato habetur.

SVMMARIVM.

1 *Dominica secunda post Pentec. Missa, officiumque, & eius expositio. & n. 2. 4.*

3 *Lingua dolosa falliatorum amicorum.*

CAPVT. CXVI.

De secunda dominica post Pentec.

1 DIctum est, * quòd prima causa qua defendimus regnum nostrum est charitas, quæ dilatatur per considerationem æternarum nuptiarum, de quibus in Apoc. Beatus, qui vocatus est ad cœnam nuptiarum agni: vnde in hac secunda dominica habetur de huiusmodi cœna in euangelio Luc. 19. c Homo quidam fecit cœnam magnam, & vocauit multos: & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis, vt venirent, &c. hora cœnæ est ex quo porta paradisi aperta est per Christum sequitur, & cœperunt se omnes simul excusare. Nam primus dixit: Villam emi, & necesse habeo videre illam. Secundus dixit: iuga boum emi quinque & eo probare illa. Tertius verò dixit: vxorem duxi: & ideò non possum venire. Dominus verò dixit ad seruum: Vade, & compelle intrare, vt domus mea impleatur. Multos enim compellit intrare per tribulationes: illi verò, qui vocati fuerant non venerunt: quia auari, qui primum se excusant, supple, vel gulosi, qui per secundum: & luxuriosi, qui per tertium intelliguntur: hac cœna se reddunt indignos: vnde versus: Villa, boues, vxor, cœnam clausere vocatis. Mundus, cura, caro, cœlum, clausere renatis. Et quia in hoc isti se reddunt indignos: ideò Dominus alios vocat. Quia verò per considerationem huius cœnæ dilatatur charitas: & quia dominus protegit habentes charitatem:
2 ideò incipit introitus: Factus est * Dominus protector meus: & eduxit me in latitudinem charitatis. Sequitur versus de charitate: Diligam te Domine fortitudo mea, &c. In oratione verò petit charitatem sancti nominis tui, &c. in epistola: Nolite mirari. 1. Ioan. 3. c. habetur de vita æterna, per cuius intuitum amor concipitur: & sequitur in fine de charitate: Filioli, non diligamus verbo, neque lingua: sed opere & veri-
3 tate. Hæc est lingua dolosa: quam * dicunt amatores mundi: Rogo te, habe me excusatum. Dicunt etiam bonis & sanctis viris: Rogate pro nobis, & tamen venire non curant. Et attende, quod duo primi excusant se. Per primum enim, superbi intelliguntur. Per secundum, omnes, qui delectantur in quinque sensibus corporis. Per tertium verò, luxuriosi, qui se non excusant: quia non habent cor: sicut habetur in Osee. 4 c. Fornicatio, vinum, & ebrietas, auferunt cor. Magis enim absorbet hominem fornicatio, quam superbia, vel auaritia. Quia ergo, vt dictum est, lingua talium excusantium se, dicitur in lingua dolosa: ideò ecclesia à lingua dolosa petit se liberari in responsorio. Ad Dominum cùm tribularer clamaui: & exaudiuit me. In ver. Domine libera me, &c. Et quia perfectus est, qui non

peccat in lingua: ideò in secundo tono cantatur:
Postmodum sequitur * alleluia similiter de cha- 4
ritate. Diligam te Domine fortitudo mea, &c.
Quia verò consideratione vitæ æternæ concipi-
tur charitas, visa cœna petit conuerti in offerto-
rio: Conuertere domine, & eripe. Et quia ibi
cantabimus vocaliter: vt ait Cassiodorus super
psalmistam: Omnis spiritus laudet Dominum:
non erit ibi tantum cœna: sed maxima solemni-
tas: vnde in Threnis. 1. c. Viæ Sion lugent: eò
quòd non sint, qui veniant ad solemnitatem.
Ideò in postcommunione promittit se cantatu-
rum ibi Domino, dicens: Cantabo Domino, qui
bona tribuit mihi, & psallam, &c.

SVMMARIVM.

1 *Euangelium Dominicæ tertiæ post Pentecost. & expositio, etiã mystica. Tũ Missa n. 2. 3. 4.*

CAPVT CXVII.

De Dominica tertia post Pentecost.

TErtia causa, quare inflammamur ad defen-
dendum regnum * nostrum, est considera- 1
tio beneuolentiæ Dei: qua nos custodit & dili-
genter quærit: ideò in Euangelio huius Domini-
cæ: Erant appropinquantes. Luc. 15. cap. habetur.
Quis ex vobis homo habens centum oues, id est,
Angelos & homines: & si perdiderit vnam, scili-
cet hominem: nonne relinquit nonaginta nouem
in deserto, id est, in cœlo, & vadit quærere perdi-
tam, &c. aut quæ mulier habens drachmas x. sci-
licet Angelos & homines, & perdit vnam, scili-
cet hominem, in quo imaginem suam depinxe-
rat, nonne accendit lucernam, id est, naturam hu-
manam, in qua lumen deitatis posuit vniendo se
ei, & quærit diligenter donec inueniat: & cum
inuenerit conuocat amicas, & vicinas, dicens eis:
Congratulamini mihi: quia inueni drachmam,
quam perdideram. Ita dico vobis gaudium erit
coram angelis Dei super vno peccatore pœni-
tentiam agente. Ecce quanta est beneuolentia
Dei erga nos. Ista enim beneuolentia accendit
in nobis charitatem. Quia * verò ad nuptias 2
æternas non intrant superbi, neque luxuriosi, ne-
que auari: vt præmissum est, ideò introitus huius
dominicæ: Respice in me, &c. & dicit vide
humilitatem meam, contra superbiam & la-
borem meum, contra luxuriam: quia inops &
pauper sum ego, contra auaritiam: & propter
prædicta monet nos Pet. ad humilitatem dicens
in epistol 1. Pet. vlt. cap. Humiliamini sub po-
tenti manu Dei, vt vos exaltet, &c. Et post se-
quitur ibi: Sobrij estote, & vigilate in orationi-
bus, quoniam ad. ve. di. tan. le. ru. cir. q quem de.
* Et quia tantam curam habet Dominus de no- 3
bis: ideò in graduali inuitat nos ecclesia dicens:
Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse te
enutriet. versus: Dum clamarem ad Dominum,
ex. vocem meam, &c. Alleluia est: Domine refu-
gium. Offer. est: Sperant in te omnes, qui te no-
uerunt, &c. quia de sperantibus in se habet cu-
ram. Quia verò Dominus non inuenitur, nisi quis
pœniteat: cum verò quis pœnitet, ad Domi-
num clamat: ideò sequitur postcommunio: Cla-
4 mabo. * Rursus hoc officium est de pœnitente:
sicut apparet ex ipsa communione, & ex euang.
vbi per Dauid intelligitur quilibet pœnitens: vbi
dicitur: Gaudium est in cœlo super vno peccato-
re pœnitentiam agente, &c. & ex introitu. & aliis,
& ideò cantatur circa festum beati Ioan. Bap.
qui legitur populum ad pœnitentiam prouo-
casse.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quarta post Pentec. quid moneat: & quod habeat officium. num. 2.*

3 *Dominicæ quatuor sequentes Pentec. quatuor libris Regum adaptantur.*

CAPVT CXVIII.

De dominica quarta post Pentec.

1 QVarta * causa, qua defendimus regnum no-
strum, sunt opera misericordiæ. Vnde in
euang. Luc. 6. c. quod legitur in hac quarta do-
minica in quibusdam ecclesiis dicitur: Estote mi-
sericordes, sicut & pater vester misericors est.
Et post sequitur: Mensuram bonam & confer-
tam, & coagitatam & supereffluentem dabunt
in sinum vestrum. Quia verò non potest homo
opera misericordiæ facere, nisi prius illumine-
tur à Deo, ideò incipit introitus: Dominus il-
luminatio mea. Et quia opera misericordiæ, est *Cant. 6.*
Ecclesia terribilis, vt castrorum acies ordinata:
sicut dicitur in canticis canticorum, sequitur
versus. Si exurgant aduersum me castra, non ti- *Ps. 26.*
mebit cor meum: & si exurgat ad me prælium,
&c. Posteà petit in collecta misericordiam &
gratiam dandi eleemosynas: cùm dicit: Prote-
2 ctor in te sperantium Deus, &c. In * epistola ve-
rò: Existimo quæ ad Rom. 8. c. ostenditur præ-
mium, vbi dicit Apost. Non sunt condignæ pas-
siones huius temporis, ad futuram gloriam, quæ
reuelabitur in nobis. Et post sequitur: & omnis
creatura ingemiscit, expectans reuelationem fi-
liorum Dei. Et vt hanc gloriam Ecclesia possit
adipisci, petit in responsorio veniam de pecca-
tis: Propitius esto peccatis nostris Domine, &c.
Sequitur alleluia. In te Domine speraui: quia in *Ps. 90.*
te sperantibus propitius es. Vnde Psal. quoniam
in te sperauit liberabo eum. Adaptantur etiam
3 * istæ quatuor præcedentes dominicæ quatuor
libris regum sic. In primo enim libro habetur
quomodo Dauid inunctus fuit. Vnde in prima
dominica incipit introitus, Domine in miseri-
cordia tua speraui. Et in responsorio habetur. Et
vnxit me vnctione misericordiæ suæ, & oleo
exultationis. Vnde sequitur in introitu: Exul-
tauit cor meum in salutari tuo, & ita ostendit se
vnctum oleo lætitiæ per misericordiam Dei. In
secundo libro habetur quomodo liberatus fuit
ab inimicis, & vnctus bis, vt haberet latitudi-
nem regni. Vnde in secunda dominica incipit in-
troitus: Factus est Dominus protector meus, &
eduxit me in latitudinem, vt latè regnaret. In

tertio habetur quomodo mortuus fuit. Vnde in tertia dominica vtitur ecclesia voce decedentium, dicens. Respice in me, & miserere mei, & in versu. In te Domine speraui. In quarto libro habetur de Prophetis, qui illuminati sunt à Deo, vt viderent ventura: & ideò in quarta dominica dicitur in introitu: Dominus illuminatio mea, &c.

SVMMARIVM.

1 *Dominica quinta post Pentecost. adfert rete Petri. Et quid illud significet.*
2 *Prædicatores pro terrenis prædicantes, nihil capiunt.*

CAPVT CXIX.

De quinta dominica post Pentec.

QVinta causa, qua defendimus & obtinemus regnum nostrum est pax cum inimicis ecclesiæ: & patientia in aduersis, ad quam inuitat nos beatus Petrus in epistola huius quintæ dominicæ: Omnes vnanimes. 1. Pet. 3. c. dicens, & non reddentes malum pro malo, &c. Vnde in euangelio habetur de rete beati Petri. Sed * mul- 1
ti sunt, qui rumpunt rete beati Petri, id est, concordiam & vnitatem fraternam: & ideò in persona tolerantium incipit introitus: Exaudi Domine vocem meam qua clamaui ad te, &c. versus est: Dominus illuminatio mea, &c. Illuminatus enim à Deo, saluatur ab hostibus, quia sperat in eo. Pro prædicta autem pace cum inimicis ecclesiæ impetranda, orat ecclesia, in collecta, dicens. Da nobis quæsumus Domine, vt & mundi cursus, &c. In aliquibus tamen ecclesiis dicitur: Deus, qui diligentibus te, &c.

Sequitur euangelium. Luc. 5. c. Dum plurimæ turbæ irruerent in Iesum, &c. vbi sequitur. * Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cœpimus: Tales qui laborant in nocte, & 2
nihil capiunt: sunt qui pro terrenis prædicant. sequitur. In verbo tuo autem laxabo rete. hoc facit, qui habet scientiam & vitam: talis enim concludit multitudinem piscium copiosam, vnde in principio tot capti sunt boni & mali, quod rete rumpitur: per quod significatur, quòd ecclesiæ vnitas in hac vita rumpitur à quibusdam: sed post resurrectioné capti sunt multi: & tamen non est scissum rete, per quod significantur boni, qui non scindunt vnitatem ecclesiæ. Et ideò in offertorio dicit ecclesia, se laudare Deum, qui quantum ad bonos filios, dedit eis intellectum, vt non rumpant rete, id est, vnitatem ecclesiæ. Benedicam Dominum, qui mihi tribuit intellectum, in postcommunione verò dicit ecclesia se operari vnitaté, & hanc petere à Dño, inquit. Vnam petij à Dño licet enim plura petat quotidie: tamé dicitur vnú petere: quia ad vnum finem, id est, ad habendum à Deo omnia petenda petit, & hoc est quod ibi sequitur: Hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini, omnibus diebus vitæ meæ, hoc ideò dicit, quia tunc legitur Paralipomenon, id est, verba dierum, qui habet eandem materiam cum libro Regum, & significat, quòd qui in diebus suis benè rexerit se, habebit dies æternitatis. Et attende, quòd hoc officium cantatur circa festum beati Iacobi, sicut dicitur in euangelio: relictis retibus secutus est Dominum: & factus est piscator hominum: id est, supplantator re & nomine vitiorum.

SVMMARIVM.

1 *Dominica sexta post Pentecosten Missa, & eius expositio. & num. 2.*

CAPVT CXX.

De sexta dominica post Pentec.

1 QVia verò non * valent omnia prædicta, nisi fiat etiam plena iustitia fidei, & in nouitate vitæ: ideò in hac sexta dominica legitur secundus liber Paralipomenon, vbi habetur, quod confortauit Dominus Salomonem: per quod significatur, quòd Dominus spiritualiter suos confortat, dando eis fortitudinem, ideò dicitur in officio huius dominicæ: Dominus fortitudo plebis suæ protector, &c. versus est: Ad te Domine leuaui animam meam: quia ab ipso est omnis fortitudo: & tunc benè regimus regnum nostrum, quod maximè fit, si tendat homo ad promissiones Dei: vnde dicitur in oratione: Deus, qui diligentibus te, bona inuisibilia præ-
2 parasti, &c. in epistola autem, * quicumque baptizati sumus, &c. ad Rom. 6 c. hortatur nos Paulus, vt in nouitate vitæ ambulemus aliter enim nihil valent alia: & vt hoc possimus, orat ecclesia in responsorio: Conuertere Domine aliquantulum, &c. ille verò, qui ambulat in nouitate vitæ, præparat se ad laudandum Deum in præsenti: & in futuro. vnde sequitur alleluia: Te decet hymnus Deus in Sion. Ad hanc orationem vel perfectionem hortamur in euangelio Mat. 5. c. Nisi abundauerit iustitia vestra, &c. Et sequitur ibi: Si offers munus tuum ante altare. Et quia non potest homo hoc facere sine auxilio Dei, ideò orat in offertorio. Perfice gressus meos in semitis tuis, &c. Et quia talis potest offerre: ideò sequitur in postcommunione: Tollite hostias, &c.

SVMMARIVM.

1 *Libri sapientiæ, cur potissimum in Augusto legantur. Et quid septima Dominica præterea adhibeat num. 3.*
2 *Sextilis antè, iam Augustus.*
4 *Missæ Dominicæ septimæ post Pentec. expositio.*

CAPVT CXXI.

De septima Dominica post Pentecost.

1 SEquitur * septima Dominica in qua leguntur libri Salomonis: vt Parabolæ, &c. Cantica, libri Sapientiæ, quem Philo composuit: & Ecclesiasticus, quem Iesus filius Sirach edidit: & tamen Salomoni attribuitur. Hi libri qui sunt de operibus sapientiæ Salomonis, leguntur à Calendis Aug. vsque ad Calendas Septembris, quia mensis

iste calidus est, & æstum significat vitiorum, in quo nos oportet sapienter regere: sicut in medio nationis prauæ & peruersæ: vel quia mensis iste, scilicet Augustus sextus est * vnde Sextilis ante 2
Augustum Cæsarem vocabatur, & verus noster Salomon in sexta ætate venit, qui fecit vtraque vnum, qui fuit Dei virtus & Dei sapientia: qui docuit nos sapienter viuere & docere, Hic est Christus Rex regum, qui septem panibus, & paucis piscibus, vt legitur in Euangelio hodierno, satiauit eos, qui de longè venerant: & cum triduo sustinuerant. Rursus * in hac Dominica incipit 3
Ecclesia Parabolas Salom. post festum enim trinitatis legitur liber Regum, quoniam homo quando trinitatis similitudinem habet, fit rex & sacerdos, vnde præponuntur ei exempla de regibus & sacerdotibus: sicut sub prima Dominica dictum est. Postea verò sequuntur libri doctrinales: præponuntur enim exempla doctrinis, quia plus mouent facta, quam dicta Act. 1. Cœpit Iesus facere & docere: & sic ordinantur libri ad se inuicem, vt præcedant libri exemplares Regum & Paralipomenon. & sequantur libri doctrinales Salomonis, quæ doctrina, est refectio spiritualis, de quo habetur in Euangelio huius vij. Dominicæ, de hoc dicetur sub Dominica xj. & xij. Et quia huic doctrinæ bonis operibus respondere debemus, incipit introitus: Omnes * gentes plau- 4
dite manibus. Et B. Paulus inuitat nos in epistola ad Rom. 6. c. vt respondeamus illi doctrinæ seruiendo Deo, dicens: Humanum dico, propter infirmitatem carnis vestræ, vnde in quibusdam Ecclesiis sequitur responsorium: Beata gens, cuius Dominus Deus eorum, id est, quæ Deum habet pro Domino, ei soli seruiendo, & sequitur versus: Verbo Domini, id est, doctrina Domini cœli firmati sunt, id est, maiores sicut Apostoli, & alij sancti. Sequitur in quibusdam Ecclesiis alleluia. Attendite popule meus, legem meam lex est illa refectio, illa autem refectio ostenditur in Euangelio Mar. 8. Cùm turba plurima, &c. Et est notandum, quod ibi dicitur, quod quidam de longè venerunt, scilicet illi, qui de peccatis enormibus redierunt, & pœnituerunt, qui enim in peccato mortali est, non habet quod manducet. Erant autem quatuor millia, scilicet habentes quatuor Cardinales virtutes, & comederunt, & saturati sunt, quia lex Domini satiat, & remanserunt septem sportæ, scilicet prædicatores habentes septem dona Spiritus sancti, & reficientes alios, in aliis verò Ecclesiis legitur Euangelium. Attendite à falsis Prophetis: quia verò habens doctrinam videt, in quanto periculo sit constitutus. Videt enim se esse in fornace Babylonis. In offertorio, Sicut holocaustum, &c. Dan. 3. c. petit se liberari: & vtitur voce trium puerorum. In postcommunione verò: Inclina aurem tuam, &c. petit liberationem accelerari.

SVMMARIVM.

1 *Dominica octaua, post Pentecosten quid moneat, & n. 2. 3.*

CAPVT CXXII.

De octaua Dominica post Pentecost.

1 SEquitur octaua Dominica, in qua docet nos Ecclesia vitare * omnem vanitatem. Hic enim debet esse effectus doctrinæ, in nobis: quia in doctrina docet nos fieri spirituales: & remoueri à corporalibus desideriis ad similitudinem beatæ Virginis, cuius festum instat. Vnde introitus incipit: Suscepimus Deus misericordiam tuam, id est, filium tuum Iesum Christum nobis ex misericordia datum in medio templi tui, id est, in communi Ecclesia tua: secundum nomen tuum Deus. Deus enim vbique nominatur, sic & laus tua in fines terræ, id est, vbique. Templum etiam est beata Virgo: in qua verè suscepimus
2 Dei misericordiam. Vnde circa eius* festum rationabiliter præsens cantamus officium, cum sit templum Domini & sacrarium Spiritus sancti. Sequitur epistola ad Rom. 8. debitores carni non simus: vt secundum carnem viuamus, &c. in qua docemur conculcare omnem carnalitatem: & ad ostendendum, quòd hoc possumus: sequitur: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timore: sed accepistis spiritum adoptionis filiorum: quo gustato decipit omnis caro. Sed quia non possunt hæc fieri, nisi dominus protegat, ideò orat in graduali: Esto mihi in Deum protectorem. Rursus, quia non potest habere hæc omnia: nisi qui gaudet in Domino, ideò sequitur alleluia. Exultate adiutori nostro, gaudium enim spirituale, excludit omnem carna-
3 litatem. Quia * verò quidam sunt vita casti & humiles, sed fictè ab his docet caueri in euangelio Mat. 7. c. Attendite à falsis Prophetis, qui prætendunt castitatem, & sunt luxuriosi. Vel propter humanam laudem sunt casti, sunt fatuæ virgines: quibus dicitur Amen dico vobis, nescio vos. Sed dominus verè humiles saluat Vnde sequitur offer. Populum humilem saluum facies domine, & oculos superborum humiliabis. Quia verò per delitias spirituales omnia conculcamus: ideò dicitur in postcommunione: Gustate, & videte, quoniam suauis est dominus.

SVMMARIVM.

1 *Dominica nona post Pentec. Missa eiusque expositio. & num. 2. 3.*

CAPVT CXXIII.

De Dominica nona post Pentecost.

1 POstmodum * sequitur nona Dominica, in qua legitur liber Sapien. Sapientia autem est cogitare de cœlestibus, & leuare cor ad illa. Vnde monet nos ad hoc maximè propter festum assumptionis B. Virginis, quod instat: quando, scilicet assumpta est in cœlum: & quia homo se super se leuare non potest, nisi Dominus eum trahat: ideò dicitur in introitu: Ecce Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ, id est,

id est, sursum captor. Sicut enim itur ad cœlestia non passibus corporis, sed assimulatione mentis ad Deum, in quo vitantur omnia mala: & sequitur in epistola. 1. ad Cor. 10. cap. Non simus concupiscentes malorum, &c. Posteà sequitur ibi: Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari super id quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum: vt possitis sustinere: prius tamen timorem incutit dicendo: Stare qui se putat, videat ne cadat. In graduali verò quæ sursum tur, redda gratias Deo, dicens: Domine Dominus noster, quam admi. est no. tu. in vniuersa terra. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos, non tantum in Christo & B. Virgine, id est, super cœlos materiales & spirituales, verum etiam in sanctis super cœlos materiales.

In * Euang Luc. 16. monet, vt si non possumus 2 per nos volare ad cœlum, faciamus nobis amicos de mammona iniquitatis, id est, de diuitiis inæqualiter possessis, dicens: Homo quidam habebat villicum, &c. Homo iste, sciuit sic per prudentiam carnis disponere, quod amotus à villicatione fuit receptus in domibus domini, & hoc per iniquitatem fraudis. Si ergo ille laudatur, qui per iniquitatem fraudis sciuit sibi in futurum prouidere, multò magis laudabit Dominus eos, qui dant eleemosynas, quod est prudentia spiritus de quo dicit Apost. Est vita & pax, qua homo sibi prouidet in futuro.

Rom. 8.

Posteà sequitur: quia filij * huius seculi pru- 3 dentiores sunt filiis lucis in generatione sua, id est, in his, quæ pertinent ad generationem suam, id est, circa temporalia. Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cùm defeceritis, scilicet moriendo, recipiant vos in æterna tabernacula, quæ sunt sua. Vnde beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum: & quia non tantum per eleemosynas, sed etiam per orationes volumus ad cœlestia, ideò est alleluia. Domine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te. Quia verò hæc tabernacula per opera iustitiæ habentur, sequitur offertorium: Iustitiæ Domini rectè lætificantes corda, &c. Quo autem ordine hæc fiant, ostenditur in postcommunione. Primum quærite regnum Dei. Matth. 6. cap.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decima post Pentecosten, quid moneat. & num. 2.*

CAPVT CXXIV.

De decima Dominica post Pentec.

1 IN dominica * decima legitur Ecclesiasticus qui incipit: Omnis sapientia à Domino Deo est: vbi ostenditur, quia non solùm sapientia, sed etiam omnia bona sunt à Deo: & ideò ab eo solummodo sunt petenda: & ad eum debemus clamare: & ideò incipit introitus: Dum clamarem ad Dominum exaudiuit vocem meam. Et quia debemus ipsum solum orare, sequitur versus: Exaudi Deus orationem meam. Et oratio in quibusdam ecclesiis. Pateant aures misericordiæ tuæ Domine, precibus supplicantium. In qua collecta patet quis rogans dignus sit exaudiri. Vnde sequitur: Et vt petentibus desiderata concedas: fac eos, quæ tibi sunt grata & placita postulare: & ostenditur in epistola, Scitis quoniam, &c. 1. ad Cor. 12. c. quod omnia bona sunt à Deo: & ideò ei sunt exhibendæ gra-
2 tiarum actiones. Vnde * enumeratis omnibus donis, dicit: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis, prout vult. Sed quia bonum citò amittitur, quod non à largiente custoditur, sicut dicit Grego. ideò sequitur responsorium: Custodi me Domine, vt pupillam oculi. Item quia ad illum confugere debemus, à quo omnia bona habemus: sequitur alleluia. Domine, refugium factus es nobis. In aliis ecclesiis dicitur alleluia. Te decet. Euangelium verò, quod est in quibusdam ecclesiis: Cùm
3 * appropinquaret dominus Hierosolymam. Luc. 19. c. est de simoniacis, qui iniuriantur spiritui sancto, scilicet in hoc quod vendunt ea, quæ ipse dat gratis: vel ad voluntatem suam tribuunt: ac si ab illis essent illa bona, & non à spiritu sancto. Et nota, quod hoc Euangelium in quo Hierusalem destructio prædicatur, in Augusto legitur, quia prius à Nabuchodonosor: postmodum à Romanis, in quo mense destructa fuisse inuenitur. In aliis ecclesiis legitur: Dixit Iesus ad quosdam: sequitur & offertorium. Ad te Domine leuaui animam meam: quasi diceret: non ad simoniacos, non ad prælatos prauos, vel ad quosdam fatuos, & simulatos religiosos, qui faciunt se à simplicibus adorari, sed à te, à quo omnia bona sunt. Et quia tunc acceptat De⁹ omnia opera nostra, quando speramus in ipso Deo: ideò sequitur postcommunio: Acceptabis, &c.

SVMMARIVM.

1. *Iob legitur Dominica vndecima post Pentec. & quid moneat. Et eius diei officium. n. 2. 3.*

CAPVT CXXV.

De vndecima dominica post Pentec.

1 VNdecima dominica, in qua incipit ecclesia legere * Iob, qui similiter est liber exemplaris, sed est exemplum perfectionis, id est, perfectæ sapientiæ quæ non habetur nisi per prædictam refectionem doctrinæ spiritualis. Nam refectio facit spiritualiter fortes: & ideò post libros Salomonis legitur liber Iob: In ordine autem Bibliæ, omnes exemplares, scilicet Ruth, Iob, Tobias, Iudith, & Hester, præcedunt libros doctrinales Salomonis, propter prædictam rationem: de quo etiam dicetur sub dominica decimaquinta. Et quia vnanimitas facit fortes, & patientes, sicut fuit Iob, & concordes, sicut fuerunt filij Iob, qui faciebant conuiuia per do-
2 mos, vnusquisque in die suo: ideò incipit * introitus: Deus in loco sancto suo, id est, in humilibus. Esaias, super quẽ requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum & trementem

ſermones meos? & ſi Deus eſt cum eis, nullus poteſt eis præualere. Deus enim habitare facit vnius moris in domo, id eſt, concordes & vnanimes, quales fuerunt filij Iob, qui dabant ſibi inuicem comedere: vnde verſus eſt: Exurgat Deus, & diſſipentur inimici eius, quia fortitudo noſtra nihil valet, niſi Dominus nobiſcum cooperetur: imò principaliter operetur. In epiſtola: notum vobis facio euangelium, quæ eſt 1.Corinth. 15. oſtendit beatus Paulus humilitatem: vnde ſequitur ibi: Qui non ſum dignus vocari Apoſtolus: & propter hanc humilitatem raptus fuit vſque ad tertium cœlum. In reſponſorio quoque ſequitur vox humilium: In Deo ſperauit cor meum, & adiutus ſum: & in verſ. Ad te Domine leuaui animam meam: & quia ex tali ſpe ſequitur exultatio, ideò quibuſdam eccleſiis eſt alleluia. Venite exultemus Domino. * Euangelium verò eſt de humilitate & eius 3
affectu. Duo homines aſcendebant, &c. Luc. 18. vnde ſequitur: Phariſæus dicebat: Domine, non ſum ſicut cæteri hominum, &c. Ecce ſuperbia. ſequitur: Publicanus dicebat: Deus propitius eſto mihi peccatori: ecce humilitas: & ideò abiit iuſtificatus in domum ſuam ab illo, quia verò humilitatem ſequitur exaltatio (qui enim ſe humiliat, exaltabitur) ideò ſequitur offert. Exaltabo te Domine, quoniam ſuſcepiſti me, id eſt, ſurſum cœpiſti. q. d. exaltabo te domine, quoniam exaltaſti me. Poſtcommunio: Honora dominum de tua ſubſtantia, &c. Prou. 3. c. hoc ad literam facit humilis, dat enim libenter pauperibus: & hoc eſt honorare dominum, quia ipſe præcepit, vt detur pauperibus: vel honora dominum, &c. id eſt, omnia bona tua Deo attribue: & hoc eſt proprium humilium. Hæc poſtcommunio congrue hoc tempore canitur, quando frugibus horrea, & vino cellaria plenè redundant, quibus deuotè dominus honoratur.

SVMMARIVM.

1 *Miſſa dominica duodecima poſt Pentec. & eius officium. & num. 3.*
2 *Sanctorum orationes nobis conferunt.*
4 *Septembris hiſtoria, bipartitur.*
5 *Catholicorum quidam perfecti, quidam imperfecti.*

CAPVT CXXVI.

De duodecima Dominica poſt Pentecoſten.

DVodecima dominica eſt de oratione & quaſi exprimitur * Iob orans & ſedens in ſter- 1
quilinio, conquerendo de falſis amicis: legitur enim Iob in duabus dominicis. Iob quidem in ſterquilinio, moraliter eſt anima, in mortali peccato, & fœtido: in quo dum reſidet, non reſtat niſi orare Deum, vt ipſam ab eo eripiat: vnde incipit introitus: Deus in adiutorium meum intende, Domine ad adiu. me feſtina: confun. & re. qui quæ. animam meam. In offertorio autem oſtenditur efficacia orationis: & totum officium eſt oratio Moſis ſumpta de Exo. quando rogauit
2 pro filiis * Iſraël, qui fecerunt ſibi vitulum conflatilem: & incipit: Precatus eſt Moſes in conſpectu Domini Dei ſui, &c. qui Moſes ſeipſum expoſuit pro ſalute populi, dicens Domino: Aut dimitte eis hanc noxam, aut dele me, &c. xlv. d. diſciplina, & reducit ad memoriam merita patrum: Memento, inquit, Abraham, Iſaac, & Iacob, &c. & placatus factus eſt Dominus de malignitate, quam dixit facere populo ſuo: & ex hoc probatur, quod ſanctorum merita nobis
3 proſunt. Et no. * quod in hoc offertorio fit verborum geminatio: de quo dictum eſt ſub. ij. dominica poſt epiphaniam in epiſtola: Fiduciam talem habemus per Chriſtum ad Deum. 2. ad Corint. 3. cap. oſtendit Apoſt. quod oratio ſua, & aliorum bonorum Prælatorum noui teſtam. maiorem habet efficaciam, quàm habuit in veteri teſta. quod etiam Moſes orauit cum fiducia, confiſus de meritis patrum: ſed ne videatur hoc ex arrogantia facere ſubdit: Non quod ſufficientes ſimus cogitare aliquid à nobis, quaſi ex nobis, ſed ſufficientia noſtra ex Deo eſt, cuius miniſtri ſumus. In Euangelio verò oſtenditur, quod multum valet oratio Prælatorum, quod legitur in quibuſdam eccleſiis. Dum tranſiret Ieſus per medios fines Decapoleos, adducunt ei ſurdum & mutum, & ſanauit eum Dominus. Multi ſunt ſurdi qui nolunt audire verbum Dei: & multi muti, qui nolunt loqui, & poſſunt: ſimiliter hos debent Prælati per prædicationem adducere ad Dominum: & in confeſſione & oratione ſaluabit eos: vnde in perſona ſurdi & muti cantatur in graduali: Benedicam Dominum in omni tempore, verſus eſt: In Domino laudabitur anima mea: in alleluia verò, monet ad hanc laudem: Venite exultemus Domino, &c. de offertorio ſuprà dictum eſt: poſtcommunio verò eſt: De fructu operum tuorum ſatiabitur terra, id eſt, prædicatores, quos Dominus replet, prius bonis, & ipſi repleti alios replent: in aliis verò eccleſiis dicitur Euangelium: Exiens Ieſus de finibus Tyri: quod eſt Mar. 7. Poteſt autem dici ſecundum Richardum Epiſcopum Cremon. in mitrali: quod Salomone mortuo regnum diui-
4 ditur, & ideò menſis Septembris hiſtoria * bipartitur. Prima pars in vna hiſtoria conſolidatur: alia variatur, quia regnum Iuda in Dauid familia ſtabilitur, ſed regnum Iſraël à pluribus occupatur. Vndè & hiſtoria de his iuſtis, qui gentibus intermiſti fuerant, compilatur: vnde Iob, Tobia, Iudith, & Heſter cùm in prima Septembris hebdomada legatur Iob, quem ipſe ſcripſit cum reſponſorio. Si bona in ſecunda lib. Tobiæ, quem ipſe compoſuit: in tertia Iudith: quem Achior edidit: in quarta Heſter, quem Mardochæus vel potius Eſdra compoſuit: ſed in lib. Eſdræ, poſt hæc opera recitatur: & cum his cantatur reſponſorium, Peto. & adonay Dñe, &c. His temporibus prophetizauit Helias, qui geſſit typum Chriſti. Sic mortuo Conſtantino Ec-

clesia

clesia separatur: vna pars est Catholica, alia per multa schismata separatur, à quibus Ecclesia Catholica multa aduersa, pro Domino tolerauit: sicut illi, quorum opera hoc tempore leguntur. *Inter Catholicos, quidam sunt perfecti, 5
quidam imperfecti: perfecti sunt prædicatores idonei, ministri & cooperatores Dei, quod dicitur in epistola. Fiduciam. Hi adducunt imperfectos, & alienos, surdos, mutos ad gloriam Iesu Christi: sicut legitur in Euang. Vox itaque perfectorum est in introitu: Deus in adiutorium meum intende: quia adiutorium Dei implorant, vt hæreticis valeant resistere, & eos ad Dei gratiam adducere: aut est vox imperfectorum proficientium: qui vt proficiant, Dei implorant auxilium in graduali: Benedicam: & in alleluia, Dominus refugium: vox siquidem est perfectorum gratias agentium de illis se à perfectione aliquoties temperantibus, & istis proficientibus. Et quia Moses fuit vnus eorum, qui se obtulerunt pro peccatis subditorum: ideò in offertorio cantatur: Precatus est Moses. Hi perfecti sunt illa terra, quæ satiata fructu operum Domini: donis videlicet Spiritus sancti, producit fœnum iumentis, id est, doctrinam hominibus. Vnde communio est de fructu, &c. Et attende, quod rectè de Iob & Mose simul rectè cantatur, quoniam contemporanei reperiuntur, per quorum exemplum ad patientiam & mansuetudinem inuitamur.

SVMMARIVM.

1 *Tobias legitur decimatertia Dominica post Pentecosten, & eius diei Missa, eiusque expositio, n. 2. 3. 4.*

CAPVT CXXVII.

De decimatertia Dominica post Pentec.

DOminica decimatertia legitur liber * To- 1
biæ, per quem figuratum genus humanum cæcum factum per peccatum primi parentis, quod non potuit sanari, nisi amaritudine passionis, quæ per fel significata est. Christus verò, per piscem: quia piscis assus, est Christus passus. Cæcum quidem erat genus humanum, quia habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Petite ergo vt veniat Dominus sicut promisit. Dominica enim ista est de promissionibus.
*Vnde dicit in introitu: Respice Domine in te- 2
stamentum tuum, & in promissione tua: vt sicut promisisti veniat filius tuus: & hoc est, quod sequitur: & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem: & hoc est, quod dixit Tobias filio suo: Memento fili, quoniam pauperem vitam gerimus, habebis multa bona, si timueris Deum. Vnde sequitur oratio: Omnipotens sempiterne Deus, de cuius munere venit, &c. & rogat vt possit currere Ecclesia ad veras promissiones. Epistola: *Abrahæ factæ sunt promissio- 3
nes, & semini eius, &c. ad Gal. 3. c. vbi agitur de promissionibus: & sequitur ibi. Quid igitur lex, dixit Apost. si non potest sanare genus humanum cæcum, sicut Tobiam? & sequitur responsio: Lex quidem propter transgressores posita est: sicut dicit pædagogus. Sequitur responsorium: Respice Domine in testamentum tuum: vbi ostenditur vehemens effectus orationis. In alleluia: Quoniam Deus magnus, &c. ostenditur,
4 quis est qui potest illuminare. In Euang. *ostenditur, quod lex non potest sanare: & incipit in quibusdam Ecclesiis: Beati oculi, qui vident, quæ vos videtis: multi Prophetæ, & multi Reges, &c. Luc. 10. c. vbi habetur, quod sacerdos & leuita pertransierunt hominem, qui incidit in latrones: sacerdos inquam leuita veteris test. sed solus Samaritanus, scilicet Christus, qui est custos noster, ipsum sanauit. Et quia lex non sanat: quoniam neminem ad perfectionem ducit, sed solus Deus in quo sperandum est, ideò sequitur offertorium: In te Domine speraui. Quomodo autem sanauit illum cæcum, patet: quia per panem Angelorum, qui factus est panis hominum, id est, per filium Dei incarnatum: & ideò sequitur in postcommunione: Panem Angelorum manducauit homo. Aliæ Ecclesiæ dicunt: Panem de cœlo, &c. Sapient. 16. cap.

SVMMARIVM.

1 *Iudith historia cur legatur Dominica decimaquarta post Pentecost. Et eius diei officium quale, n. 2.*

CAPVT CXXVIII.

De decimaquarta Dominica post Pentecost.

1 DOminica * decimaquarta legitur liber Iudith: & cantatur quomodo victoria data est in manu fœminæ, & monet nos Ecclesia ad sanctimoniam siue ad continentiam exemplo Iudith, sicut enim interfecit Holofernem, qui interpretatur eneruans vitulum saginatum, sic monet Ecclesia vt interficiamus Holofernem, id est, diabolum, qui eneruat & interficit lascinos mundi, quod fiet per sanctimoniam abscindendo ei caput: nam caput diaboli est luxuria, quia quasi primò de ea incipit homines tentare: & ideò Dominus dicit in Luc. Sint lumbi vestri præcincti, hoc est, præcingatis vos contra primum vitium. Exo. 12. in comestione agni renes vestros accingetis. Alio tamen modo superbia est initium omnis peccati.

Quia verò fragiles sumus & effeminati, vnde interficere non possumus Holofernem, nisi adiutorio Dei: ideò dicit in introitu: Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui. Sequitur in quibusdam Ecclesiis epistola ad
2 Gal. 5. cap. Spiritu * ambulate & desideria carnis non perficietis: caro enim concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem: & sequitur: Manifesta autem sunt opera carnis, & nominat ea. Item alibi dicit: Si contenditis, nonne carnales estis? hoc dicit, quia contendimus de carnalibus. Et post fructus autem Spiritus sancti, sunt longanimitas, pax, patientia, &c. Deuincere igitur Holofernem in nobis, est facere

ista

ista duo. Per hoc quoque vitia interficimus in nobis, quod gustamus Spiritum sanctum, quo gustato desipit omnis caro. Sed quia non potest sanari in nobis carnalitas, nisi à Domino: quia est sicut lepra, ideò in quibusdam Ecclesiis sequitur Euang. dum iret Iesus. Luc. 17. c. de leprosis, qui venerunt ad Dominum, & dixit eis: Ite, & ostendite vos sacerdotibus, ipsis tamen prius sanatis: per quod significatur quod prius peccator à Domino sanatur, & posteà iniungitur ei pœnitentia à sacerdote, & absoluitur, quod significatum est per hoc, quod Discipuli Domini instita Lazari soluerunt: & tamen prius ipse erat resuscitatus à Domino. Rediit autem vnus ad eum flexis genibus, gratias agens, per quod significatur, quod vnitas Ecclesiæ reddit gratias Deo: vnde vnus sanabatur in piscina. Ioan. 4. & ideò in responsorio in gratiarum actione dicit Ecclesia: Bonum est confiteri Domino: & etiam in alleluia, quod est in quibusdam Ecclesiis: Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: & quia hoc non sufficit, nisi & Dominus nos custodiat: ideò sequitur in offertorio: Immittit Angelus Domini in circuitu timentium eum, quia custodit nos Dominus per Angelos: sequitur: Gustate & videte: quid autem gustare debemus, ostenditur in postcommunione, scilicet panem, qui saginat animam, non corpus: vnde est offertorium in quibusdam Ecclesiis: Panis, quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decimaquinta post Pentecosten in quo conueniat cum antecedenti. Missa item eiusdem diei, n. 2.*

CAPVT CXXIX.

De decimaquinta Dominica post Pentecosten.

Dominica decimaquinta habet eandem intentionem cum præcedenti, * & ideò in quibusdam Ecclesiis in his duabus Dominicis 1
legitur liber Iudith: & introitus est: Inclina aurem tuam Domine: versus est, Lætifica animam serui tui, quoniam ad te Domine leuaui animam meam, quasi dicat: non ad carnalia desideria. In epistola quæ est ad Gal. 6. c. monet nos, vt non simus vitulus saginatus, sed simus spirituales: vnde dicit ibi Paul. Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus, quia qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam æternam: qui verò in carne, de carne metet corruptionem, sequitur responsorium: Bonum est confidere in Domino, quam confidere in hom. qui dat victoriam in manu fœminæ, quando facit hominem vincere in carne, & quia hoc facit, qui præparat cor suum ad seruiendum Deo: sequitur alleluia. Paratum cor meum Deus, &c. In Euang. Nemo * potest duobus 2
dominis seruire: quod est Mat. 6. c. docemur ne seruiamus ventri: & post: Nolite soliciti esse, dicentes: quid manducabimus aut quid bibemus, &c. sed primum quærite regnum Dei, &c. Nolite soliciti esse, scilicet solicitudine suffocationis, solicitudine autem prouidentiæ soliciti esse debemus. In offertorio verò monemur, vt seruiamus Domino non ventri. Expectans expectaui Dominum, vt reficeret me. Quis autem sit iste cibus, quo anima debet refici, ostenditur in postcommunione, quæ est in quibusdam Ecclesiis: Qui manducat meam carnem, scilicet per fidem: nam vt dicit August. Crede, & manducasti, &c. Quæritur autem, quare Ecclesia post libros Sal. legat librum Iob, & posteà librum Tobiæ & Iudith, cùm alio modo ordinentur in Biblia? sicut enim dictum est sub vij. Dominica præcedunt libri exemplares: & posteà doctrinales, quia magis mouent facta, quam dicta: & ad vltimum ponuntur libri Machabæorum, qui sunt libri exemplares. Ad quod dicitur, quod per doctrinam peruenitur ad perfectionem patientiæ, quæ magis fuit in Iob: vnde posteà sequitur Tob. quia magnum etiam patientiæ signum fuit in Thobia, qui amisit multa, & filium ad tempus, & oculos, qui maximè ab homine diliguntur: ex eo, quod oculi sunt principium cognitionis, ad quam natus est homo, & quia etiam plus valet exemplum fœminæ, & magis erubescentiam incutit, ideò liber Iudith, in quo habetur de victoria in manu fœminæ post prædictos ab Ecclesia ordinatur: vltimò verò liber Machabæorum legitur, quia ibi habetur exemplum de confirmatione iustitiæ. Machabæi enim passi sunt martyrium pro lege defendenda, & custodienda ab Antiocho fidei inimico.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decimasexta post Pentecost. officium, ex Machab. sumptum, & num. 2. 3. 4*

CAPVT CXXX.

De Dominica decimasexta post Pentecosten.

1 Decimasexta Dominica * legit & cantat Ecclesia de Machab. vt dicitur in sequenti titulo, qui multa passi sunt ab Antiocho, & septem populis: & ibi habetur, quod templum, quod pollutum fuerat ab illis populis, ab istis Machabæis purificatum fuit: & per hoc significatur, quod anima quæ templum Dei est polluta à septem capitalibus vitiis, non potest mundari, nisi purificetur à peccato: quod est causa resuscitati de morte peccati: vnde habetur in Euangelio de resurrectione filij viduæ, & ideò incipit introi-
2 tus: Miserere * mei Domine, scilicet vt resuscites me, versus est: Inclina Domine aurem, &c. In epistola verò, Apostolus inuitat nos ad patientiam, dicens: Obsecro vos ne deficiatis in tribulationibus, &c. quæ est ad Ephes. 3. c. sic enim vincuntur inimici à Machabæis, id est, à sanctis, sequitur graduale: Timebunt gentes: quia sicut postquam illi vicerunt inimicos suos, & mundauerunt templum, & reædificauerunt, timuerunt gentes in circuitu, sic & postquam homo vicerit diabolum & mundauerit se per confessionem, & reædificauerit templum Dei in se, timent dæmones,

mones, vnde sequitur versus: Quoniam ædificauit Dominus Sion: sed quia non potest fieri, nisi à Domino, quod homo liberetur à vitiis: ideò sequitur alleluia. Redemptionem misit, &c. Euangelium est in quibusdam Ecclesiis: Ibat Iesus in ciuitatem, &c. Luc. 7. c. & post: Accessit Iesus & tetigit loculũ, & dixit: Adolescens, tibi dico surge, & surrexit: & dedit illum matri suæ. Nempè tangit Dominus loculum, vbi erat mortuus, quando infirmitate vel aliquo flagello tangit corpus hominis, in qua iacet mortuus spiritus hominis, id est, anima: & sic excitatur à somno mortis: vnde Eccl. 21. Infirmitas grauis sobriam reddit animam. Sequitur offertorium, *quasi in voce 3
Machabæorum, Domine in auxilium meum respice, sequitur postcommunio: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius: iustitiæ, inquam, quia omnis qui venit ad te, non eiicient foras. Potest & aliter dici, quod Iosia defuncto, Hierusalem destruitur, populus captiuatur & premit: ideò in hoc mense Octobri Machabæorum *historia legitur & cantatur. Adaperiat, 4
&c. quia à suis aduersariis admodum premebantur: quorum primam partem Simon Pontifex edidit: aliam filius eius Ioan. posteriorem quidam Iudæus agrestis, sed eruditus: hi captiui militantem designant Ecclesiam, in qua sunt duces & satellites: Doctores, & discipuli, perfecti & imperfecti. Doctores, viduam significant Ecclesiam, quæ vidua est, quia militans cum sponso triumphanti non est: cuius filius moritur, cum discipuli pro quovis crimine ab Ecclesiæ corpore separantur: resuscitantur, cùm illis gratia infunditur. Hæc igitur orat in Euangelio, pro filij resurrectione, id est, gratiæ infusione: & hortatur in epistola, nè deficiat in tribulationibus: & huius rei gratia flectit genua sua: hæc eandem orat in introitu: Miserere: & in offertorio: Domine, graduale. Respice id, quod dicitur in Euangelio, Accepit autem omnes timor. Postcommunio: Domine memorabor: gratiarum est actio. Vel hic mensis Octobris, vt quidam aiunt, designat octauam, sicut ergo Iudæi finitis præliis & templo restaurato, in hymnis & confessionibus Domino benedicebant: sic in octaua magnæ festiuitatis sancti festiuius exultabunt.

SVMMARIVM.

1 *Dominica xvij. post Pentec. quid moneat, & num. 2. 3.*

CAPVT CXXXI.

De Dominica decimaseptima post Pentec.

IN Dominica *xvij. agitur de nuptiis æternis, quia consideratione nuptiarum illarum libenter patimur tribulationes: sicut & Machabæi fecerunt. Sunt autem quatuor Dominicæ in quibus ait Ecclesia de Machabæis: 1
consideratio enim illa tribulationes leues facit: & propter illas nuptias pœna quælibet leuiter sustinetur. De his nuptiis dicitur in Euang. quod in hac die in quibusdam Ecclesiis legitur. Cùm inuitatus fueris ad nuptias, recumbe in nouissimo loco, &c. Omnes inuitati sumus ad nuptias æternas, & si in nouissimo loco nos ponimus hic, vt simus humiles, exaltabimur in Paradiso: & è con-
2 tra: vnde statim subiungitur: Ego * autem dico vobis: quia omnis, qui se exaltat, humiliabitur, &c. Vnde incipit introitus. Iustus es Domine, scilicet in hoc iudicio & rectum iudicium tuum. Huic enim iudicio concordat Ecclesia, seu consentit, quo Deus exaltat humiles, & superbos deprimit, dicens: Iustus es Domine, &c. In epistola, Obsecro vos, quæ est ad Ephes. 4. c. inuitat nos ad humilitatem: vt dicatur nobis, Amice, ascende superius, vbi dicitur, vt dignè, id est, in humilitate ambuletis in vocatione, qua vocati estis, scilicet ad nuptias: hoc enim est nouissimum locum tenere. Ad hoc idem monet in graduali: Beata gens cuius est Dominus Deus eorum, &c. superbi faciunt se Dominos: humilium verò Deus est Dominus: vnde versus est: Verbo Domini cœli, id est, humiles firmati, id est, sanctificati sunt. Debemus ergo esse humiles, quia nihil habemus, nisi à Deo: & ideò sequitur in quibusdam Ecclesiis: Alleluia. Qui timent Deum sperant in eum quasi dicat, non in se. Posteà sequitur Euangelium de nuptiis, sicut dictum est. In aliis verò Ecclesiis legitur: Cùm intraret Iesus in domum. Luc. 14. c. Notandum autem, quod antequam in ipso Euangelio dicatur de nuptiis, habetur quomodo sanauit hydropicum, per quem intelligitur omnis amator mundi: prius enim oportet quod sitis mundi satietur: quia qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum. Ioan. 4. quandiu enim homo erit hydropicus in illis nuptiis, non poterit satiari. In offertorio
3 * similiter inuitamur ad humilitatem, vnde ibi habetur oratio Danielis: Oraui ad Deum meum, &c. Dan. 9. c. Et propter hanc humilitatem meruit audire Archangelum, qui certificauit eum de incarnatione Christi. Satis autem congruè fit ibi mentio de Angelo: quoniam hoc officium circa dedicationẽ B. Michaëlis cantatur: in postcommunione habetur de humilibus & superbis. Vouete & reddite Domino Deo vestro omnes, qui in circuitu eius offertis munera, id est, humiles, qui attribuitis omnia bona Deo terribili, & ei qui aufert spiritum Principum, id est, superbiam eorum: Ecce, quia superbos humiliat.

SVMMARIVM.

Feria quarta Dominicæ decimaseptimæ post Pentec. quale habeat officium, n.1.

CAPVT CXXXII.

De quarta feria quatuor temporum Septembris.

IN quarta feria * legitur Euangelium: Respondens vnus de turba. Matth.9.c.de surdo & muto, quem Apostoli curare non poterant, eo quod illud genus dæmonij non eiicitur, nisi in oratione & ieiunio: quod benè huic diei conuenit. Hodie namque ieiunium est quatuor temporum. Ideò namque duæ lectiones leguntur, vt ordinandi in duobus præceptis charitatis vel duabus legibus instruantur. Prima de calcatore vuæ, scilicet: Ecce dies. Amos in fine, tempore conuenit. Secunda, videlicet, Congregatus. Neemiæ.8 c. congruit ordinandis; quibus dicitur in introitu: Exultate Deo, qui præmeditari promittunt, in offertorio: Meditabor. Communio est: Comedite pinguia, & sumitur de lectione secunda. 1

SVMMARIVM.

1 *Pœnitentiam exprimit ordinandorum, feria sexta quatuor temporum Septembris.*

CAPVT CXXXIII.

De sexta feria quatuor temporum Septembris.

FEriæ * sextæ officium pœnitentiam exprimit ordinandorum. Vnde in Euangelio: Factum est, peccata paralytico dimittuntur: & in lectione: Conuertere, Oseæ vlt.c.ad conuersionem instruuntur: & in introitu, Lætetur, ad quærendum Dominum inuitantur. Graduale & postcommunio, sunt orationes electorum. Offerenda consolatio eorundem: in aliis tamen Ecclesiis dicitur Euangelium Rogabat Iesum. Luc.7.c. 1

SVMMARIVM.

1 *Sabbatum quatuor temporum Septembris, quid moneat, & n.2.*

3 *Ieiuniorum instituendorum vetus mos, & num. 3. Diuersus hodie, num. 4. Et eius ratio, num. 5.*

CAPVT CXXXIV.

De Sabbato quatuor temporum Septembris.

SAbbati * quoque officium ad doctrinam ipsorum ordinandorum fit, ne sint steriles, vt fici arbor infructuosa, de qua legitur Euangelium: Arborem fici, &c. Luc 4.c.ne vita illorum sit terrenis implicita, sicut mulier incuruata. In epistola verò tabernaculum factum est, &c quæ est ad Hebr.9.c.vbi de primo & secundo agitur tabernaculo: monentur vt sic seruiant in tabernaculo Ecclesiæ militantis: vt Domino præsententur in tabernaculo triumphantis. In lectionibus verò quare hoc * Septembris ieiunium indicitur, causa 1
2 instructionis & eius vtilitas intimatur: quarum prima est decima die. Leuit.23. cap. secunda est: Quintadecima die, quæ est ibidem tertia est: Domine Dominus noster. Micheæ vlt.cap. quarta est. Factum est verbum, Zach. c.7. quinta est: Angelus Domini. Dan.3. cap. Cætera sunt ordinandorum exhortationes, orationes, & consolationes, scilicet: Communio, scilicet mense septimo, de Leuitici lectione sumitur. Merito autem in hoc mense fit Clericorum ordinatio: quoniam, & in hoc mense fiebat tabernaculorum celebratio. Ordinati verò sunt Ecclesiæ ministri, in die tabernaculorum per septiformem gratiam, in septem gradibus constituti. Vnde & beatus Petrus legitur ordinationem fecisse in Septembri sex Episcoporum, decem Presbyterorum, & septem Diaconorum. Et celebratur ordinatio in tertia hebdomada, quia in tempore tertio, scilicet gratiæ fuit ab Apostolis instituta.

Olim tamen alia ratio fuit à sapientibus
3 assignata. Nam * olim instituta fuere ieiunia in prima hebdomada Martij: in secunda Iunij: in tertia Septembris: in quarta Decembris: vt comitarentur initia tesseræ decadis Iesu Christi. Cùm enim quis ordinatur, quodammodo, vt Christo attineat, generatur: ergo persona primæ tesseræ decadis est Abraham, à quo sumitur ordinatio primæ hebdomadæ Martij prima persona: secundæ tesseræ decadis est Dauid, à quo sumitur ordinatio secundæ septimanæ Iunij: initium tertiæ est Ieconiæ: à quo sumitur ordinatio tertiæ septimanæ Septembris: demum est Christus in quarto loco, à quo sumitur ordinatio quartæ septimanæ Decembris. Sumuntur autem potius ab his personis, quàm ab aliis ordinationes, vel quia fuerunt in genealogia maiores, vel propter nominum interpretationes: dicitur enim Abraham, pater multarum gentium Dauid fortis. Ieconias, præparatio Domini: sic & illi qui ordinantur debent esse fortes, præparati ad Euangelium Christi: vel sicut à persona in personam sunt quatuordecim generationes: sic ab ordinatione in ordinationem septimæ quatuordecim inueniuntur: vt ordinandi periti sint in Decalogi & in Euangelij
4 disciplina. Nunc * autem ieiunia ex causis præmissis aliter ordinantur, vt dictum est sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Et memento, quod Apostolici vsque Simplicium Papam in Decembri semper ordines celebrabant, vt ordinandos coaptarent generationi Iesu Christi. Simplicius verò addidit ordines in Februario tribuendos, vt ordinandos vicinius incorporaret corpori Iesu Christi, vide de hoc in procę. secundæ partis Sed si, vt præmissum est, ieiunia constituta sunt in prædictis septimanis pro his, qui ad ordinationem

accedunt,

accedunt, nunquid commutari possunt, quando nullus tunc ordinatur? certè non: nisi necessitate vrgente: de qua in proœ ij. partis dictum est. Cùm enim sit vna Ecclesia omnino, debet in actionibus eius esse concordia, quæ non esset si in tam generali ieiunio alij pranderent, alij ieiunarent. Præterea, licet alicubi non fiat ordinatio, fit tamen alibi, pro quibus ieiunare & orare debemus: vt digni ad ordinationem perueniant: omnes enim fratres sumus, & vnanimes in domo Domini sumus.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decimaoctaua post Pentec. quid agat, moneatque, & n. 2, 3.*

CAPVT CXXXV.

De Dominica decimaoctaua post Pentec.

Dictum est in præcedenti * Dominica, 1
quod debet homo se ponere in nouissimo loco: vt ponatur in primo, sicut sunt Prælati: vnde in hac decimaseptima Dominica agitur de Prælatis, qui sunt in primo loco: vnde Euangelium est in quibusdam Ecclesiis: Super Cathedram Mosi, &c. Introitus verò, qui sumitur Ecclesiast. 33. cap. incipit: Da pacem Domine sustinentibus te: vt Prophetæ tui, id est, Prælati fideles inueniantur: supplendum est, non infideles, sicut Scribæ & Pharisæi, versus est: Lætatus sum in his, quæ dicta sũt mihi, in domum Domini ibimus, id est, ibimus ad nuptias: & de hoc lætatus sum: quia inuitati sumus ad nuptias, in quibus erit æterna pax. In aliis verò Ecclesiis versus est, Bonum est.
* Præterea, scripserunt quidam, quod ideò di- 2
citur introitus ipse, quia tali die Zacharias Papa fecit pacem cum Longobardis. In epistola Apostolus agit gratias de Ephesiis: quia habent fidem veram de istis nuptiis, dicens: Gratias ago semper Deo meo, pro vobis, &c. 1. ad Cor. c. 1. in responsorio verò: Lætatus sum, &c. ostendit gaudium de prædictis nuptiis: & ideò propter prædictas nuptias in alleluia: Laudate Dominum omnes gentes: hortatur ad laudem, Euangelium in quibusdam Ecclesiis: Accesserunt * ad Iesum: quod est 3
Mat. 22. Dominum, dicentes: Quod est mandatum magnum, &c. Dixit Dominus: Diliges Dominum Deum tuum, &c. & posteà reprehendit eos, de infidelitate, quia non credebant ipsum esse Deum, dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius sit? dicunt ei Dauid: & dixit eis. Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, &c. Prælati verò non debent esse tales, id est, fideles: sed sicut Moses, de quo habetur in offertorio. Sanctificauit Moses altare Domino, &c. debent Prælati se totos offerre incensum: & posteà multas hostias: vnde sequitur postcommun. Tollite hostias, loquitur enim de Prælatis.

SVMMARIVM.

1 *Dominica decimanona post Pentecosten quid referat, aut moneat, & n. 2.*

CAPVT CXXXVI.

De decimanona Dominica post Pentecosten.

HÆc decimanona Dominica respondet præcedenti & in qua dictum est: Da pacem Domine sustinentibus te: vt Prophetæ tui, id est, Prælati tui fideles inueniantur. Respondet, inquam, si faciant, quod habetur in
1 Euangelio, quod legitur * in hac Dominica, in quibusdam Ecclesiis, scilicet, Ascendens Iesus, &c. quod est Matth. 9. c. in quo habetur quod adduxerunt ad Dominum paralyticum. Iesus autem videns fidem illorum, qui offerebant, &c. Paralytici sunt, qui in deliciis carnis ita dissoluti sunt, quod non possunt opera bona facere: & meritò fide Prælatorum sanantur: & ideò bonum est habere bonos Prælatos. Quidam autem de Scribis dixit intra se: Hic blasphemat, qui peccata dimittit. Iesus autem videns cogitationes eorum, dixit: Vt sciatis, quoniam filius hominis habet potestatem in terra, dimittendi peccata, dixit paralytico: Tolle grabatum tuum, & ambula. Et quia solus Deus est, qui sanat paralysin: ideò
2 incipit introitus: Salus * populi ego sum, &c. versus est: Attendite popule meus, legem meam, subaudi per quam sanantur paralytici. In epistola monet Apostolus paralyticos, vt erigantur corporaliter à paralysi ad bona opera, dicens: Renouamini in spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominẽ, &c. Ephes. 4. c. Sequitur etiam graduale in voce paralytici: Dirigatur oratio mea, sicut incensum, &c. versus est: Eleuatio manuum mearum, &c. iam iste leuatur ad bona opera. Alleluia verò dicitur in voce paralytici sanati, scilicet dextera Domini fecit virtutem: subaudi, quia sanauit me. Sed quia non sufficit sanare, nisi Dominus custodiat: sequitur offertorium: Si ambulauero in medio tribulationis: vbicumque enim ambulant sanati, à Domino custodit eos, quantum in se est.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigesima post Pentec. quid legat.*
2 *Dominica vigesima post Pentec. Missa, & num. 4.*
3 *Nuptia tres leguntur in Euangelio.*

CAPVT CXXXVII.

De Dominica vigesima post Pentec.

1 IN Dominica * vigesima incipit Ecclesia legere duodecim Prophetas & Danielem, & cantant de Esa. & Daniele & Hieremia: non tamen legit de Esa. & Hier. quia in aliis temporibus plenius leguntur. De Esa. enim legitur in aduentu: de Hier. in passione.

Quæritur autem quare legit Ecclesia Prophetas, post librum Machabæorum, cum in

Biblia præponatur, ad quod dicimus, quod Biblia præponit omnes libros exemplares: eo quod magis mouēt exēpla quā doctrina: præter librū Machabæorū, quem vltimò ponit: & propter perfectā iustitiam, & propter tempus: quia vltimo tēpore fuerunt. Ecclesia etiā legit vltimū librū Ezech. quia in eo agitur de templo cœlesti, in quo est cōfirmatio, & finis omniū. Duodecim verò Prophetas legit, propter fundamentū fidei, quod semper necessariū est, quantūcunque homo sit perfect⁹: & vide quod dictū est sub Dominica xv. Incipit autē Ecclesia legere Ezechielē, in principio Nouēbris. In matutinali huius Dominicæ officio primū responsoriū est in quibusdā Ecclesiis de Esa. scilicet. Vidi Dñm sedentē super soliū excelsū. Vidit enim Esa. quomodo thronū Dei Angeli sunt, & Sancti in Ecclesia triumphante, & militante: in quibus per gratiā sedet ille, qui est prim⁹ & nouissimus. Quia ergo Ezech. vidit tēplū cœleste in quo fiunt nuptiæ æternæ, ideò in Euang. Missæ, quod in quibusdā Ecclesiis in hac Dominica dicitur, & est Matt. 22. c. habetur in illis nuptiis. Simile est regnū cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias, & misit seruos suos hora cœnæ dicere inuitatis: Omnia parata sūt, venite ad nuptias. Illi verò contēpserunt venire ad nuptias. Hi sunt Iudæi, qui contēpserunt venire. Et misit tūc seruos suos, dicēs: Ite ad exitus viarū, & conuocate omnes, & impletæ sunt nuptiæ discūbentiū. Et videns Rex quendā non habentē vestē nuptialē, dixit ei: Amice quomodo huc intrasti, non habens vestē nuptialē? & tradidit eum ministris suis, vt proiicerent eū in tenebras exteriores. Huic autē iudicio, quo Dñs eos, qui cōtēpserūt venire ad nuptias, amouit à nuptiis: & omnes alios vocauit, cōgaudet Ecclesia in * introitu, 2 dicens: Omnia, quæ fecisti nobis Dñe in vero iudicio fecisti. In Epist. verò, monet nos Apost. vt cautè ambulemus ad has nuptias: quia sine veste nuptiali proiicimur in tenebras exteriores, dicens, Videte autē quomodo cautè ambuletis, &c. quæ est Ephes. 5. c. & dissuadet à contrario, dicēs: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria: ne sitis in nuptiis diaboli, sed impleamini Spiritu sancto. Sed quia cibum illarum nuptiarum non potest dare, nisi solus De⁹: ideò sequitur in responsorio. Oculi omniū in te sperant Domine, & tu das escam illorum, id est, cibum nuptiarum æternarū in tempore opportuno. Et quia de nuptiis illis non potest comedere, qui est in peccato mortali: sequitur in quibusdam Ecclesiis alleluia. De profundis, id est, de peccato clamaui ad te Dñe, vt me eruas à peccato: & ita peto nuptiis interesse. In offertorio verò ostenditur, quid sit interesse nuptiis, scilicet habere memoriā de æternis, dicens: Super flumina Babylonis, scilicet delicias seculi illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion, id est, tui, ô Ecclesia triumphans. In postcomunione verò petit, vt detur ei interesse nuptiis illis, dicens: Memento verbi tui seruo tuo, in quo mihi spem dedisti, &c. quasi dicat, memor esto, quia promisisti: qui enim promittit, & non dat, vi-
3 detur esse oblitus. Et *nota, quod tres nuptiæ leguntur in Euāgelio. De primis dicitur quod simile est regnum cœlorum homini Regi, qui fecit nuptias filio suo. Hic filius est Christus, qui humanam naturam sibi copulauit, vbi fuit thalamus Virginis vterus: vnde tanquam sponsus procedens de thalamo suo: ad has nuptias homines sub lege per Prophetas inuitauit. De secūdis dicitur: Vos similes hominibus expectantibus Dñm suum, quando reuertatur à nuptiis: hic Dñs Christus est verus homo, qui ascendens, Angelicam naturā sibi copulauit: ad has nuptias gentes per Apostolos conuocauit. De tertiis verò dicitur: Virgines, quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias: hic sponsus est Christus, qui Ecclesiam post iudicium sibi copulabit, & in thalamo glorificabit. Ad has per Prælatos Ecclesiæ quotidie inuitamur. De primis solemnizat Ecclesia in Christi natiuitate. De secundis, in ascensione. De tertiis in resurrectione, quoniam in nostra resurrectione Christus sponsam assumet, & de Babylonia mundi introducet in cellariū Paradisi: de quibus nuptiis hic potest intelligi: cum intrasset homo non habens vestē nuptialem, eiectus est in tenebras exteriores: cæteri nuptialiter induti, sunt cum Dño epulati. Hi sūt lapides viui, ex quib⁹ ædificātur muri Hierusalē. Potest etiā aliter dici, quod post reuersionē à captiuitate, Hierusalē reædificabitur, & templum restaurabitur per Zachariam, & Aggæū, & Esdrā, & Malachiā: per quos aduentus Dñi prænuntiatur: ideoque in hoc mense Nouēbris vsq; ad aduentū Dñi, cātatur histo-
4 ria de Prophetis. *Vidi Dñm: & leguntur libri Ezechielis, Danielis, & duodecim Prophetarū. Captiuitas illa corporalis nostrā spiritualē significat. A captiuitate reuersio, est peccatorū remissio. Rex itaque Prophetarū volens supernā Hierusalē restaurare, filio nuptias celebrauit, & sicut legitur in Euangelio, multos ad cœleste prandiū inuitauit: hi qui intrauerunt, sunt lapides viui, de quib⁹ præmissū est. Ne igitur ad captiuitatē similē reuertamur. & à nuptiis excludamur, monet nos Paul⁹, in epistola præcedenti: Videte quomodo cautè ambuletis: nō quasi insipiētes: sed vt sapiētes. Introit⁹. Omnia quæ fecisti, vox est Danielis captiuitatē præteritā recolētis, & eā suis meritis Dei iudicio adscribentis. Si mulier in offertorio: Super flumina Babylonis captiuitatē illam ploram⁹: sed in graduali. Oculi omniū, gratias agim⁹. In postcōmunione: Memēto verbi postulam⁹, vt nuptias promissas in spe, percipiamus in re.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigesimaprima post Pentec. quid moneat, eiusque diei officium. & numero 2. 3.*

CAPVT CXXXVIII.

De dominica xxj. post Pentec.

IN* præcedenti dominica instructi sumus 1
& admoniti, vt cautè eamus ad nuptias quæ celebrãtur in templo, quod scripsit Ezechiel: Sed quia de his nuptiis maximè inuidet nobis diabolus: pro eo, quòd de illis eiectus fuit, ideò in hac vigesimaprima dominica agit ecclesia de bello contra diabolum, & de armatura nostra contra eum: si enim pugnauerimus, intererimus æternis nuptiis: si tamen habuerimus vestem nuptialem, quæ est charitas: aliter non. Vnde quia cinis & cilicium, sunt arma pœnitentiæ in introitu vtitur ecclesia voce Mardochæi in cilicio, & cinere existentis dicens Deo: In voluntate tua Domine vniuersa sunt posita: & non est qui resistat voluntati tuæ. Hest.3.c. Sequitur: Quoniam Dominus vniuersorum tu es: & ideò beati, qui tibi seruiunt: quia tu liberas eos de manu diaboli, & adiuuas eos in bello contra diabolum: sicut in hac oratione liberasti Mardochæum de manu Naaman & suspensus est in patibulo, quod præparauerat Mardochæo. In
epistola * monet Apostolus armari contra 2
diabolum armatura Dei, dicens: Confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius, &c. quæ est ad Ephe.6. c. & post: Quoniam non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cœlestibus: in omnibus sumentes scutum fidei, &c. Sed quia etiam benè armati non possunt per se resistere, nisi Deus adiuuet: sequitur responsorium. Domine refugium factus es nobis, &c. Quia lassamur vel sauciamur in hoc bello non est refugium, nisi ad ipsum: vnde sequitur in quibusdam ecclesiis alleluia: Lauda anima mea dominum: quia verò sauciati in bello, non sanantur nisi à Domino: & multi ab eo sanantur: ideò in quibus-
dam Ecclesiis * sequitur euangelium, de sa- 3
natione Reguli. Erat quidam Regulus, cuius filius infirmabatur, &c. Quod est Ioan. 2. c. Per istum regulum intelliguntur reges, scilicet prælati, qui reges sunt: & debent esse humiles: & ita sunt Reguli, vnde exaudiuntur licet habeant paruam fidem pro sanatione filiorum, credebat enim iste Regulus quod Dominus poterat sanare filium suum: sed non credebat quod esset Deus: quia credebat quod non posset sanare, nisi præsens. Humilitas ergo valdè necessaria est Prælatis. Quia verò per patientiam maximè vincitur diabolus: præponitur in offertorio Iob in exemplum: vnde in sapientia. Melior est patiens viro forti, & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium, & incipit: Vir erat in terra Hus, nomine Iob, &c. In versibus autem huius offertorij fit sæpè repetitio: de qua dictum est sub dominica secunda post octauam Epiphaniæ: sed quia nihil valet patientia, nisi homo speret in Domino, sequitur postcommunio: In salutare tuum anima mea sperauit, &c. quia spes patientiam operatur.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigesimasecunda post Pentecost. hortatur ad charitatem. Et eius diei officium. num. 2. 3. 4. 5.*

CAPVT CXXXIX.

De dominica. xxij post Pentec.

1 DIctum est quod nullus * potest interesse æternis nuptiis nisi habeat vestem nuptialem, quæ est charitas, ideò in hac vigesimasecunda dominica monemur & inuitamur ad habendam charitatem, vt non tantum benefaciamus proximo: sed dimittamus iniurias nobis ab eo factas. Vnde in quibusdam Ecclesiis euangelium est de seruo, qui debebat de-
2 cem millia talenta, cum * quo Dominus posuit rationem, & ille dixit: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi: & misertus Dominus eius dimisit eum: & debitum dimisit ei: & incipit: Simile est regnum cælorum homini regni, qui voluit rationem ponere cum seruis suis: quod est Mat. 18.c. Siquidem in die iudicij ponet Dominus rationem nobiscum, & nullus poterit cõputare cum eo: quia de tempore, quomodo reddet hanc rationem: quod tam bonum est quòd in quolibet momento eius potest homo fieri filius Dei: & ideò inci-
3 pit introitus. Si iniquitates * obser. Dñe, Dñe quis susti. quasi diceret nullus: & hoc est: Patientiam habe in me, &c. & sequitur versus: De profundis clamaui ad te Dñe, &c. In epistola. Confidimus, &c. ad Phil. c. 1. inuitat nos Apost. ad perfectã charitatem, vt dimittamus fratri, vt Deus dimittat nobis sicut habetur in fine euangelij: Sic & pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris. Dicit igitur Apostolus in epistola: Fratres, confidimus, id est confidentiam talem habemus, vt postea se-
4 quitur: * Obsecro autem vos, vt charitas vestra magis ac magis abundet, vt sitis synceri & sitis sine offensa, & tunc est vnitas in Ecclesia, quando non offendimus propter iniurias, sed dimittimus. vnde sequitur responsorium: Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum, sed quoniam illos, qui irascuntur sanat Dñs per charitatem, dum pœnitent, ideò sequitur alleluia. Qui sanat contritos corde, & al. concor. eorum. In præmisso
5 verò euangelio monemur. ad perfectã * charitatẽ, vt cautè ambulemus ad nuptias cum veste nuptiali. & quia perfecta charitas, non tantum impendit beneficia, & dimittit iniu-

 rias:

rias:ſed etiam orat pro inimicis : ideò ſequi-
tur in offerto.Oratio Heſter ad Aſſuerum re-
gem, quod interpretatur beatitudo, id eſt, ad
Chriſtũ.& incipit : Recordare Dñe,&c.Heſt.
14.c.in quo offerto. rogat pro reconciliatio-
ne peccatorum & quia de hac reconciliatione
gaudent angeli : ſequitur in quibuſdam Ec-
cleſiis poſtcõmunio:dico vobis,&c.Luc.15.c.

SVMMARIVM.

1 *Dominicæ vigeſimætertiæ officium.*

CAPVT CXL.

De xxiij. Dominica poſt Pentec.

IN tribus dominicis vltimis , ſcilicet xxiij.
xxiv. & xxv. eſt * idem officium : & in eis 1
oſtẽdit Eccleſia ſe habere veſtẽ nuptialem, id
eſt, charitatẽ:quia orat pro Iudæis:vt conuer-
tantur:quod fiet in fine mũdi, quando venient
ad fidem noſtrã quod ſignificatũ eſt in Ioſeph,
qui noluit longo tempore ſe manifeſtare fra-
tribus ſuis, poſteà verò ad vltimũ ſe manife-
ſtauit eis:& petierũt veniam ab eo,& dixit eis
nolite timere,ego paſcã vos:& inebriatus eſt
cum eis:quæ inebriatio,ſignificat lætitiã om-
nium in illa conuerſione Iudæorum,hoc autẽ
erit in fine peregrinationis noſtræ:& ideò de
huiuſmodi conuerſione agitur in fine tẽporis
peregrinationis,in quatuor enim partes diui-
ſum eſt tẽpus anni:provt dictum eſt in proœ.
huius partis & per has tres dominicas agitur
de hac conuerſione : quia ad fidem trinitatis
conuertuntur.In hac ergo xxiij. dominica in-
troitus eſt de cõuerſione Iudæorũ, & de pro-
miſſione domini ipſe namq; dicit per Hie.29.
c.Ego cogito cogitationes pacis,& non affli-
ctionis:quia ad hoc tendunt mala, quæ vobis
infero:vt reconciliem vos mihi,& nota quod
tempore Henrici III.Imperatoris Bruno Tul-
lienſis Epiſcopus,qui de multis ſanctis cantus
cõpoſuit factus Papa per Henricũ tertiũ Im-
peratorẽ:& vocatus Leo. x. dum Romam pro
papatu veniret:audiuit voces Angelorum ca-
nentiũ & dicentium:dicit Dñs,ego cogito co-
gitationes pacis,&c. ipſe verò cogitans quod
non haberet canonicũ ingreſſum,renuntiauit:
& iterũ à Romanis Papa eligitur : & vitã cum
multis miraculis finiuit.In graduali verò agit.
Dauid gratias de ſua liberatione, à captiuita-
te ſpirituali,& corporali,dicens,Liberaſti nos
ex affligentibus nos,&c.In verſu verò promit-
tit laudem bonorum operum,dicens : In Deo
laudabimur tota die , &c. & quia ſolus Dñs
eſt,qui ſanat:ideò in quibuſdam Eccleſiis ſe-
quitur alleluia. Qui ſanat contritos corde, in
offertorio verò petit veniam,ſicut fratres Io-
ſeph,dicens:De profundis clamaui ad te Do-
mine,&c.& quia Ioſeph,id eſt Chriſtus reſpõ-
dit:Nolite timere ego paſcã vos:ideò quia li-
beralis eſt Dñs,& citò dimittit:ſequitur poſt-
communio:Amen dico vobis,quicquid oran-
tes petitis;credite,quia accipietis, & fiet vo-
bis.Mat.18.c.Quia verò non intrabũt ad nup-
tias, niſi habeant ſimilitudinem Dei : ideò in
euang.Abeuntes,&c. Mat.22. c. quod legitur
in quibuſdam Eccleſiis dicitur : reddite ergo,
quæ ſunt Cæſaris Cæſari:& quæ sũt Dei,Deo,
ſcilicet imaginem ſuam,ſimilitudine ſua inſi-
gnitam quia omnia ad ſibi ſimilia conuertun-
tur.In epiſtolaquoque.Fratres imitatores,&c.
ad Philip.3 c.monet nos Apoſt. vt reddamus
Deo imaginẽ ſuam,& poſt ſequitur. Conuer-
ſatio noſtra in cœlis eſt. q. d. in hoc debetis
me imitari non illos ; quorũ venter Deus:qui
ſunt inimici Crucis Chriſti. Imitemur autem
Deum & Apoſtolũ in humilitate,mãſuetudine,
charitate,& ſanctimonia:& poſt:Saluatorẽ ex-
pectamus Dñm Ieſum Chriſtum,qui reforma-
bit corpus humilitatis noſtræ : configuratum
corpori claritatis ſuæ. Si enim habuerimus
ſimilitudinẽ Dei in animabus noſtris in futuro
non habebimus illã ſimilitudinem in anima-
bus tantum:ſed etiam in corporibus : quia vt
dicit Apoſtolus:Similes erimus Chriſto.

SVMMARIVM.

1 *Dominicæ vigeſimæquartæ Miſſa eiuſque
expoſitio. Et num.2.*

CAPVT CXLI.

De Dominica vigeſimaquarta poſt Pentec.

1 IN * vigeſimaquarta Dominica ſimiliter
agitur de vocatione & conuerſione Iudæo-
rum.Vnde incipit in quibuſdã Eccleſiis euãg.
Mat.9.c. loquente Ieſu ad turbas : Ecce prin-
ceps ἀρχισυνάγωγος venit ad eum, & dixit ei :
Filia mea defuncta eſt : ſed veni,& impone
manũ tuam ſuper eam,& viuet.Dum autẽ iret
poſt eum,ecce mulier hæmorroiſſa,dicebat ſi
tetigero fimbriã veſtimenti eius, ſalua ero:&
ſanata eſt à Dño:poſteà ſuſcitauit Dñs filiam
archiſynagogi:allegoricè archiſynagogus iſte
ſignificat Moſen vel aliquẽ de Prophetis vel
etiã Apoſtolis : qui rogauit Dñm pro ſynago-
ga:& Dñs vadit,vt ſanet eã:quia nõ ceſſat cor-
rigere:vt ſanet ipſos Iudæos per varias tribu-
lationes , & ſeruitutes;ſed eorũ ſanitas fiet in
fine mũdi. Mulier verò patiẽs fluxum ſangui-
nis eſt gentilitas , quæ dixit. Si tetigero fim-
briã veſtimenti eius,id eſt,ſi minima præcepta
ſeruauero,ſalua ero. Per fluxũ ſanguinis pec-
2 catum intelligitur. Poſteà verò * ſaluabitur
ſynagoga , quod ſignificatur per filiam Iairi
poſtmodum ſuſcitatam. Item, per Iairim,qui
interpretatur illuminans ſiue illuminatus : in-
telliguntur prælati : prælatus enim illumina-
tus à Dño,alios illuminat:& talis debet orare
pro ſubditis ſuis, ſicut iſte pro filia ſua , ſicut
etiã orat Apoſtolus in epiſtola huius domini-
cæ,quæ eſt ad Coloſſ.1.c. Non ceſſamus, in-
quit,fratres,orantes pro vobis In quibuſdam
tamen Eccleſiis dicitur hac die euangelium:
Cùm videritis abominationẽ.Mat.24.c.Et at-
tende,quòd hæc Dominica proprium cãtuale

non

non habet officium:quia enim vexabitur Ecclesia persecutionibus antichristi: ideò sua continet organa,vel ideò,quia præcedens officium huic euangelio rectissimè coaptatur: vel quia hæc Dominica sæpius superabundat, idcirco proprio vacat officio.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigesimaquinta post Pentecosten expositio. & num.2.*

CAPVT CXLII.

De xxv. Dominica post Pentec.

IN vigesima * quinta Dominica agitur de illuminatione Iudæorum: vnde dicitur in quibusdam Ecclesiis in epistola, quæ est de Hier,23.c.Ecce dies veniunt dicit Dñs,& suscitabo Dauid germen iustum,&c. & post sequitur.In diebus illis saluabitur Iuda, & post non dicemus amplius. Viuit Dñs: qui eduxit filios Israël de terra Aquilonis: & de cunctis terris, in quibus proieceram eos: in quibus verbis præcedens cantulæ officiũ concordat. Nam in introitu dicit:Dñs ego cogito,&c.dicitur & reducam captiuitatem vestrã de cunctis locis.Soluti ergo illi,qui nunc tenentur in captiuitate,in graduali: Liberasti nos gratiarum referunt actionẽ: in offerenda: De profundis adhuc porrigunt orationẽ qui suæ petitionis, in postcommun. Amen dico. recipiunt sanctificationem. Euangeliũ * verò est de refectione, quã fecit Ioseph fratribus suis, quando recepit eos ad conuiuiũ.Videns Iesus, quia multitudo maxima venit ad eũ,&c.quinque panes sunt spiritualis intelligentia quinque librorũ Mosi:quos modò habent: nec eis possunt satiari: quia eos frangendo per spiritualẽ intelligentiam non manducant:sed tunc eos Dñs saturabit.Duo verò pisces,sunt psalmi & euangeliũ. Tunc enim reficiet eos Dñs intelligentia legis & psalmorum & euangelij. In quibusdã tamen Ecclesiis dicitur euangelium Cùm subleuasset Iesus oculos,Io.6.Rursus in hac vltima Dominica cæteras concludente,rectè ponitur officiũ,quod ad vtrumque Dñi pertinere possit aduentũ:vt dictum Hieremiæ Propheticum:Ecce dies veniunt & suscitabo, &c. Ecce primus aduentus. In diebus illis saluabitur Iuda: ecce secundus. Sed in euangelio rectè legitur de quinque panibus: quia post quinque millia annorum datus est nobis in primo aduentu panis angelorum. Ab hinc etiam quinque Dominicæ computantur, vsque ad illum diem, in quo panis ortus in præsepio prædicabitur. Quidam tamen hanc epistolã,& hoc euangeliũ ponunt cum officio trinitatis:infra hebdomadam verò, fit sicut in cæteris feriatis:& congruè circa festum beati Andreæ hoc euangelium legitur:quoniã de eo in ipso mentio continetur. Quædam Ecclesiæ faciunt in hac Dominica festum de Trin.aliæ verò,in octaua Pent. vbi de hoc dictum est.

SVMMARIVM.

1 *Dominica vigesimasexta post Pentec. quid legendum in officio Ecclesiastico,& n.2.4.*

3 *Mẽses singuli singulis adaptãtur tẽporibus.*

CAPVT CXLIII.

1 *De vigesimasexta Dominica post Pentec.*

ILlud * postremò notandũ est,quòd nocturnales lectiones à prima Dominica post Pent.vsque ad aduentũ Dñi,quidã non insubtiliter referunt ad illã temporis seriem, quæ fuit à Dauid vsq; ad aduentum Dñi. Sed & ad illam congruè referri possunt,quę à primitiua cœpit ecclesia, sicut enim Saüli successit Dauid: vnde primo legitur de primis libris Regum, sic dæmonum cultui cultus vnius Dei: & sicut regnum Dauid per Roboam, & Ieroboam in scissuras diuiditur,vt legitur in libris
2 sequentibus:sic ecclesiam scindit hæreticorũ insania. Deinde sequuntur * libri Salomonis, quia post pugnas hæreticorum claruerunt in ecclesia sanctorum doctorum ingenia. Postmodum sequitur liber Iob,vbi agitur de persecutionibus & consolationibus eius: quia quantumuis in pace floreat ecclesia, tentationes tamen non desunt spiritualiũ aduersariorum:quorum quãtò est occultior pugna tantò
3 difficilior est: sed gloriosior erit acquisita victoria.Rursus illud * quoque adiiciẽdum est, quod singulos menses, præteritis possumus adaptare temporibus.Nam per Ianuarium in quo nouus annus inchoatur,tempus à diluuio intelligitur: vbi mundus renouatur. Per Februarium,in quo alleluia deponitur, illud tẽpus innuitur,in quo vniuersitas linguarũ confunditur. Per Martium, in quo quadragesima sæpius celebratur, illud tempus accipitur, in quo Dei populus in Ægypto affligitur. Per Aprilem verò,vbi Pascha celebratur, vel obseruatur: illud tẽpus ostenditur in quo populus à Pharaone liberatur. Per Maium, in quo de Pentec. solennizatur:illud tẽpus recolitur, in quo populus in terra promissionis gratulabatur. Iunius & Iulius, in quibus historia Regum legitur, regnum Saülis & Dauid commemorant. Augustus, in quo liber Sapientiæ recitatur,regnũ Sapientis Salomonis insinuat. Reliqui quatuor menses, regna principalia notant. Babylonicum,quod est in oriente.Persarum quod est in meridie. Græcorum, quod in aquilone. Romanorum, quod est in occidente.Igitur historia Iob, quæ legitur in Septembri,per duas hebdomadas, regnum exprimit orientis.Vnde ibi dicitur.Erat vir ille magnus inter omnes orientales. & legitur per duas hebdomadas: quia regnum illud durauit per duas annuales hebdomadas,id est,per bis septingentos annos. Tot enim anni inueniuntur à tempore Nini,à quo regnum Babyloniæ incepit, vsque ad Cyrum regem Persarum,in
4 quo defecit.In reliqua parte Septembris, regnum Persarum innuitur,Quocirca * duæ hẽ-

storiæ leguntur: eò quòd nunc de Persis nunc de Medis reges assumebãtur. Historia Machabæorum, quæ legitur in Octobri Græcorum, significat regnũ, sub quibus Machabæi fuerũt afflicti. Per Nouembrem & Decembrem, in quibus Prophetæ leguntur, regnum Romanorum, in quo Christi religio viget, accipitur. Prophetiæ maximè de Christo loquuntur: cuius natiuitas est in fine anni: sicut regnum Romanorum in fine mundi.

LIBER SEPTIMVS.

SVMMARIVM.

CAPVT I.

De sanctorum festiuitatibus.

POstquam de diuinis officiis in genere atque dominicis, & de festiuitatibus ad Dominum pertinentibus in specie præmisimus: vtile est, vt de officiis festiuitatum sanctorum
1 aliqua in hac vij. parte subiiciamus. * Sanè ecclesia sanctorum festa multis de causis celebrat. Primò, vt eis vicem rependamus: quia ipsi iam celebrant festum de nobis, quoniam gaudium est in cœlo Angelis Dei, & animabus sanctis super vno peccatore pœnitentiam agente. j distin. quia tua. Secundò, quia eos honorando rem nostrã agimus. Nam eorũ festiuitas nostra est. Vnde Apost. Omnia nostra sunt: nos autẽ Christi. Charitas enim omnia communia facit. Tertiò, vt habeamus eos intercessores pro nobis: vnde legitur in 3. Reg. 1. c. quod Bersabee, quæ interpretatur puteus sacietatis, id est, Ecclesia triumphans, impetrauit filio suo regnum. Quartò, vt eos imitemur. Per eorum enim exempla ad eorũ imitationem prouocamur. Quintò, propter augmentum nostræ securitatis: & spei subleuationẽ. Si enim homines mortales nobis similes potuerunt ita per sua merita sublimari, & nos similiter poterimus, quoniam manus Domini non est abbreuiata. Sextò, propter honorem diuinæ maiestatis, quam illos honorando in eis honoramus, & mirabilem prædicamus eum, qui ipsos sanctificauit. Septimò, vt visa eorum pulchritudine & munditia confundatur homo de peccatis suis, & terrena contemnat: sicut & ipsi fecerunt. Octaua & principa-
2 lis * causa est, quia sanctorum dies & anniuersaria in eorum honore nobis ad memoriam reducitur propter nostram vtilitatem: quoniam in eis honoramus Deum. Ipsi namque cùm sint perfectè beati, orationibus nostris non indigent: quia omnia eis ad votum succedunt: imò iniuriam facit martyri, qui pro martyre orat. extra de cele. mis. cum Marthæ § pen. Ioan. etiam Damas. in lib. 4. c. 7. ponit
3 alias rationes quare Sancti * & pariter eorum corpora, siue reliquiæ debeant honorari, quarum quædam sumuntur quantum ad eorum dignitatem: & quædam quantum ad corporum ipsorum

Luc. 15.
1. Cor. 3.
Esa. 59.

ipsorum pretiositatem. Dignitas quadruplex est, quoniam sunt amici Dei,& filij Dei: hæredes Dei,& duces nostri. De 1.Ioan.13. Iam non dicam vos seruos,&c. De secundo Ioan.1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri. De tertio Rom.8. Si autem filij & hæredes. De quarto ita dicit: Si quis multum laborat ducem inuenire, qui eum alicui regi mortali adducat,& pro eo ad ipsum verbum faciat: quantò magis duces generis humani, qui pro nobis ad Deum interpellationes faciunt honorandi sunt templa illis erigendo,& eorum memoriam venerando? Quantum verò ad corporum eorum pretiositatem manifestandam, ponit etiam idem quatuor rationes. Nam ipsa sanctorum corpora fuerunt promptuaria Dei, templum Christi, alabastrum spiritualis vnguenti, fontes viui. Augustinus addit quintum, scilicet organum Spiritus sancti. Circa primum dicit. Hi enim sunt promptuaria Dei: cœnacula Spiritus sancti. De secundo dicit: Quoniam per intellectum in corporibus eorum habitauit Deus. Vnde Apost. Nescitis, quoniam corpora
1.Cor.6. vestra,&c. Deus autem spiritus est. Honoranda ergo sunt animata Dei templa. Homo quidem delectatur in ædificatione murorum: Deus verò in conuersione sanctorum. Vnde
Psal.52. Psal. Dñe dilexi decorem domus tuæ, decorem, scilicet quem præstat diuersitas non marmorum, sed gratiarum. Circa tertium dicit: Si enim ex rupe aqua manauit in eremo, & ex maxilla asini Sansoni sitienti: nequaquam incredibile est, ex martyrum reliquiis vnguentum benè olens, emanare sitientibus Dei, & sanctorum virtutem. Circa quartum dicit: Isti enim viuentes in veritate, cum libera præsentia Deo adsistunt: & fontes nobis salutares dominator Christus sanctorum suorum præbuit: reliquias multiformia beneficia irrigantes. Circa quintum dicit Aug. in lib. de ciui. Dei: Non sunt contemnenda, sed plurimum veneranda sanctorum corpora quibus dum adhuc viuerent, Spiritus sanctus quasi quibus-
2. Cor. 13. dam organis ad omne bonum vsus est. Vnde Apostol⁹: An experimentum quæritis eius, qui in me loquitur Christus? Item Ambr. in hexameron: Hoc est pretiosissimum, quòd homo diuinæ vocis fit organum, & corporalibus labiis cœleste exprimit oraculum. Est * autem 4
quadruplex differentia sanctorum noui testamenti, quos per anni circulum colimus. Sunt enim Apostoli, martyres, confessores,& virgines: & hi secundum Rabanum per quatuor mundi partes significantur: per orientē Apostoli, per meridiem martyres, per aquilonem confessores, per occidentem virgines. Licet autem festiuitates sanctorum * celebrandæ 5
sint: & in eorum memoriā altaria construenda: nulli tamen eorum vel etiam angelis: sed soli Deo sacrificare debemus. Nemo enim antistitum in locis sanctorum corporum adsistens altari aliquando dixit. Offerimus tibi Petre,& Paule, aut Cypriane: sed quod offertur Deo qui sanctos coronauit offertur apud eorum memorias quos coronauit, vt ex ipsorum locorum amore maior effectus assurgat ad augendum charitatem in illis, quos imitari possumus: & in illum, quo adiuuari possumus. Nec enim ipsi sancti, vel angeli exhiberi sibi volunt, quod vni Deo per latriā deberi norūt. Vnde Paulus & Barnabas, cū quidam miracu- Act.14.
lis per eos factis cōmoti, ipsis tanquam diis immolare voluissent: Conscissis vestibus confitētes se homines mortales,& non Deos esse, hoc fieri vetuerunt. Et sicut in Apoc. legitur angelus Ioannem ipsum in visione adorare volentē prohibuit, dicēs: Vide ne feceris: frater Apoc.9.
enim tuus, & cōseruus fratrum tuorum sum: Deū adora. Iam enim Christus erat super angelos exaltatus. Anteà verò leguntur angeli adorati, vt dictū est in quarta parte, sub particula canonis, super verbo, seruitutis. Et Mar- Hest.3.
dochæus Naamam noluit adorare: quoniam ille diuinam sibi voluit adorationē impendi.
6 Honorandi * sunt ergo sancti propter imitationem: non adorandi, propter religionē, honorandi sunt charitate, non seruitute: vt dictū est super dicto verbo, seruitutis. Tribus ergo de causis sanctos rogamus, provt dictum est in præcedenti parte, sub tit. de rogationibus. Et nota, quod stando sanctos rogare debem⁹: vt dictū est in proœ. v. partis, vbi de responsorio agitur. Porrò dierum alij sunt profesti, alij festiui, siue solemnes, profesti sunt, qui nulla speciali celebritate insigniti sunt, quasi
7 procul à festo. Et nota, quod * Hebræi aliter denominant dies septimanæ: & aliter gētiles, & eorum Presbyteri: & aliter Christiani. Hebræi denominant omnes alios dies, à sabbato, qui apud omnes præcipuus habetur: vnde diem sequentem post sabbatū vocant prima sabbati. Aliam ij. sabbati & sic de reliquis. Septimam verò diem vocant simpliciter sabbatum, & quandoque sabbatum sabbatorum.
8 Sextam feriam, vocant * parasceue, à παρὰ, quod est præ, & σκευὴ, quod est structio, quasi præstructio, seu præparatio: quia tunc Iudæi præparāt cibaria ad opus sabbati: iuxta quod eis præceptū fuerat de manna, scilicet sexta die colligatis ex eo duplum. Quoniam in sab- Exod.10
bato non licebat eis cibos præparare, sicut manna colligere. Nos verò hoc nomen quod est commune cuilibet sextæ feriæ appropriamus illi vj. feriæ, quę est proxima ante Pascha, pro eo, quod tunc præparatus est cibus siue manna: quo & militans Ecclesia modo, & triumphans in futura requie perfruetur. Et nota, quod παρασκευὴ est nomen Græcum: sed Iudæi propter varias captiuitates inter Græcos dispersi, quædam vocabula à Græcis

ſumpſerunt, vt παρασκευὴ & συναγωγὴ & alia quædam. * Gentiles autem tam vulgus, quam 9
Philoſophi denominant dies à planetis. Vnde ſecundum eos, prima dies, dicitur dies Solis: ſecunda, dies Lunæ, &c. Quæ nomina ſacra ſcriptura non recipit: licet hodie vulgari vſu teneãtur De hoc dicitur in parte viij. vbi agetur de ſeptimana. Nempè vulgus ideò ſic eos denominabat, quia Solem, Lunam, Martem, & alias planetas à quibus dies denominabant, Deos eſſe credebant. Philoſophi verò ideò, quia hæc ſunt nomina planetarũ: ex quorum motibus, & naturis omnia ſui vegetationem ſecundum illos trahunt. Chriſtiani * verò duos 10
dies tanquam propriis deſignant nominibus. Nam ſabbatum, ſimpliciter ſabbatum vocant, propter authoritatem hebraici ſermonis, & frequentem diem Dominicã vocant propter ſui primatum: de quo iam dicetur. Vel quia ſic in legenda ſancti Ioan. vocatur, vbi dicitur, Ioan. Dominica die poſt miſſarum ſolemnia, deſcendit in foſſum ſepulturæ ſuæ locum. Poſſet etiam dies Dominica, prima feria appellari. Diem verò poſt Dominicam ſequentem appellabant ſecundam feriam, aliam tertiam feriã, & ſic de aliis diebus vſque in ſabbatum. Interpretatur * enim feria quaſi dies ſolemnis: 11
à feriando dicta: vnde prima dies ſeptimanæ ſolemnis eſt. Vocantur ergo feriæ, à feriando: quia toto tẽpore à vitiis feriare, id eſt, vacare debemus, non quod ſit à neceſſariis vitæ operibus feriandum. Vel dicitur à fando, id eſt, loquendo: quoniam ſicut legitur in Gen. Dominus dixit & facta ſunt. Siquidem B. Syluester nolens imitari Iudæos, qui dicunt prima ſabbati, ſecunda ſabbati: nec gentiles qui dicunt dies Solis, dies Lunæ, &c. Adinuenit hoc nomen feria. In * fine tamen ſeptimanæ ſeruauit 12
ſabbatum propter præmiſſam rationem, vel propter figuram: quia ſabbatũ interpretatur requies: quia tunc Dñs requieuit ab omni opere, quod patrauerat: vnde & nos per totã hebdomadam, id eſt, per totum tempus vitæ noſtræ: quod percurritur per ſpatium vij. dierum debemus laborare, & niti ſummo conamine, vt ad requiem & beatitudinem perueniamus. Dies * ergo tripliciter denominatur: 13
primo ſecundum ſe, vt dies Lunæ, dies Martis, &c. Secundò, iuxta vſum Eccleſiæ: vt prima feria: ſecunda feria, &c. Tertiò, ſecundũ menſes & hoc tripliciter. Primò modo Cal. pridie Cal. iij. Cal. Secundò modo, Idus, pridie Idus, iij Idus. Tertio modo, Nonas, pridie Nonas, iij Nonas. Dominica verò dies primatũ obtinet & maior * eſt inter alios dies: quia Chri- 14
ſtus annuntiatus fuit & reſurrexit, & in Apoſtolos Spiritum ſanctum miſit: & Deus mundum, id eſt, cœlum & terram in illa fecit, & in eodẽ quoque die, vt dicitur mundus diſſoluetur. Dicitur autem Dominica propter gaudium Dominicæ reſurrectionis quod in ea celebramus.

Licet autem quædam Dominicæ omnibus aliis ſint ſuperiores: videlicet Paſchæ & Pent. & hoc propter reſurrectionem, & ſpiritus ſancti miſſionem: tamen & quinque aliæ principales dicũtur, & ſolemnes, in quibus officia mutantur, ſcilicet Dominica prima de aduentu: Dominica in octauis Paſchæ: Dominica in octauis Pent. Dominica qua cantatur Lætare Hieruſalem: & Dominica in ramis palmarum. Addunt etiã quidã ſextã, ſcilicet qua cãtatur: Inuocauit me, quædã etiã aliæ Dominicæ dicuntur priuilegiatæ, quibus videlicet hiſtoriæ ſunt appropriatæ. Et nota, quod ſunt quidam
15 dies priuilegiati * in tẽpore quadrageſimæ, videlicet quatuor quartæ feriæ, ſcilicet quarta feria in capite ieiuniorũ, quarta feria ſequentis hebdomadæ: & quarta feria poſt Lætare Hieruſalẽ: & quarta feria ante cœnã Dñi. Itẽ, quatuor ſabbata videlicet ſabbatum prioris hebdomadæ: quando ordines celebrantur: & ſabbatũ quartæ: & ſabbatũ quintæ & ſabbatũ in vigilia Paſchæ. Item tres dies Dominicæ, ſcilicet inuocauit me: & Lætare Hieruſalẽ: & Dominica in ramis palmarũ. Item vna v. feria, ſcilicet cœnæ Dñi. Item vna vj. feria, ſcilicet paraſceue. Item, tota vna ſeptimana, ſcilicet vltima quæ maior dicitur: prout ſub Dominica in ramis palmarũ dictũ eſt, de quibus priuilegiis in ſuis locis dictũ eſt. Et nota, quod Paſcha & Pent. ſunt hebdomadariæ feſtiuitates: vt dictũ eſt in vj. parte, ſub tit. de ſeptẽ diebus
16 poſt Paſcha, & ſub Pent. Incipit * autẽ dies naturalis ſecundum Ægyptios ab occaſu Solis, ſiue in principio noctis, & durat vſque ad veſperã ſequẽtis diei: iuxta illud: Et factũ eſt veſpere, & mane, dies vnus: ſecundum Perſas & Græcos & ſecundũ cõmunẽ vulgi vſum incipit mane ab ortu Solis: ſecundũ Romanos à media nocte: ſecundũ Athenieſes & ſecundũ Arabas & Aſtronomicos à ſexta diei hora: quos omnes variè imitamur: quoniã ad celebrationẽ diuinorũ officiorũ incipit dies in veſperis: iuxta illud: à veſpere in veſperam celebretis ſabbata veſtra, extrà de feriis, c. j. quoad treugæ obſeruationẽ in ortu Solis, extrà de treuga & pace, c. j. ff. de iudiciis, l. more, quoad contractus incipit dies, & finitur in media nocte, quoad eſum carniũ, poſt cœnã vſque ad diluculũ, de conſec. d. iij. de eſu. quoad iudicium incipit mane, & terminatur ſerò in fine diei ante noctis tenebras, de offic. dele. cõſuluit, & in authentica, de iudiciis, §. ſedebunt. Computatio autẽ Ægyptiorũ vera videtur, cũ contineat ortũ & occaſũ ſignorũ Poteſt tamen dici, quod ſecundũ Eccleſiã incipit media nocte: quia tunc verꝰ Sol, ſcilicet Chriſtus, ortus eſt, iuxta illud Dum mediũ ſilentiũ, &c. vel verius in veſperis, vt præmiſsũ eſt: quia nox præceſſit, dies

dies autẽ appropinquauit. Licet autem natu-
raliter dies præcedant noctes:tamen in nocte
Paschali fit è cõuerso,vt dictũ est in vj. parte,
sub tit.de sabbato sancto.Solemnes*verò seu 17
festiui dies,in quibus à quolibet opere seruili
in honorẽ Dei & sanctorum abstinendũ est, &
diuinis laudibus insistendũ. Et notandum est,
quod solemnitas est cõmuniter instituta:cele-
britas pro aliqua prærogatiua:& dicitur à so-
lo quod est cõmune vel absoluto,id est, firmo
atque solido:quia ob religionẽ mutari nõ de-
bet,vel dicitur solẽnitas ex eo,quod fieri so-
let in anno. Celebritas verò vocatur,quia ibi
non terrena:sed solũ cœlestia agũtur. Solem-
nitas autẽ alia est festiuitatũ, alia stationum,
alia litaniarum,alia ieiuniorũ,de quarũ singu-
lis videam⁹.Solẽnitas festiuitatũ,quæ est mors
sanctorũ,pluribus nominibus designatur. Vo-
catur enim festiuitas, festũ, celebritas,natiui-
tas,natalis vel natale,siue natalitium,transitus
seu exitus obitus,passio,assumptio,depositio,
& obdormitio. Festiuitas * dicta est à festis 18
dieb⁹,quasi festiuitas:eo quod in eis sola diui-
na res agitur,quibus cõtrarij sunt festi,in qui-
bus ius fatur. Dicitur quoque festiuitas, quasi
sancti natiuitas. Natiuitas propriè dicitur fe-
stum illius natiuitatis, quæ est in carne, & in
mundo:& secundum hoc dicitur tantũ Christi
natiuitas & B.Mariæ,& beati Ioãnis Baptistæ:
quorũ tantũ natiuitates in Ecclesia celebran-
tur.Quare sancti dicantur in morte nasci,iam
sequitur, & dicetur vbi de octaua agetur. De
celebritate iam dictũ est, natalis verò vel na-
tale vel nataliũ dicitur migratio sanctorũ ab
hoc sæculo:quia tunc nascuntur Deo,& sæcu-
lo ad gloriã ea natiuitate, quæ tendit ad vitã
æternã. Indifferenter tamen ista accipiuntur.
Transitus, dicitur festũ de morte sanctorum:
quoniã animæ illorũ à corporib⁹ excũtes,per
ignota sibi,& diuersa loca transeunt,xiij.q.ij.
tẽpus,vt per cœlũ aëreum,& æthereũ, & cry-
stallinũ, vt tandẽ perueniant ad empyreũ. Et
*nota quod maius est festũ transitus alicuius 19
sancti,quam aliquod aliud,de illo dicetur sub
festo Assumptionis. Obitus dicitur:quia tunc
Angeli veniunt obuiã animæ : vt legitur de B.
Martino.Passio dicitur:quia tũc maximè cor-
pus patitur:& etiã in anima quando per vio-
lentiã ab inuicẽ separantur:& obitus vniuscu-
iusque potest passio nominari:quia sine ama-
ritudine, & sine violẽtia quadam nulla anima
de corpore tollitur. Assũptio propriè,dicitur
transitus B.Mariæ. Depositio propriè,dicitur
depositio B.Ioannis Euangelistæ : qui,vt præ-
missum est,locum sepulturæ viuus intrauit,&
ita seipsum deposuit. Obdormitio verò,dici-
tur mors sanctorũ, quasi quies:nam sicut quis
post somnum integer,& validior fit:sic sancti
sine difficultate resurgũt in corporibus glori-
ficatis : quasi à somno euigilantes. Vnde Dñs
de Lazaro mortuo dixit:Lazarus amicus no-
ster dormit,xiij.q.ij.tẽpus,vnde Apost. Nolu- 1. Thess.
mus vos ignorare de dormiẽtibus,&c. Sequi- 4.
tur de stationibus videre:statio autẽ, secundũ
20 *Isidorũ,est obseruatio statorum dierum vel
temporũ.Dierũ,vt quartæ & sextæ feriæ ieiu-
niũ ex veteri lege præceptũ : de qua statione
in Euangelio:Ieiuno bis in sabbato, id est in Mat. 9.
quarta & sexta sabbati.Temporũ,scilicet quæ
legalibus, & Propheticis institutionibus, de-
terminatis tẽporibus,statuta sunt:vt ieiunium
mensis quarti,quinti septimi,& decimi:vel si-
cut in Euangelio dicitur : Dies ille in quibus
oblatus est sponsus. Statio, quoque vocatur,
processio ad aliquã Ecclesiã ad exoluendum
ibi gratias Deo facta: & dicitur statio, quia
tunc stantes orare:& Deo gratias persoluere
non flexis genibus debemus tunc:nec ieiuna-
mus tũc:nec in eis supplicationis voces fiunt :
quæ omnia cum vestibus humilitatis in lita-
21 niis fiunt.Videtur autẽ*stationes à veteri lege Deut. 16
initiũ habuisse : quoniã tunc populus Iudæo-
rũ,& etiã multi gentiles conueniebant,in ma-
gnis solẽnitatibus,scilicet in Pascha & Pent.
vt ibi orarent in tẽplo,& Deo gratias persol-
uerent,& offerrent:quod adhuc obseruat Ec-
clesia,præsertim in Italia: vbi in hebdomadi-
bus Paschæ,& Pent. popul⁹ de oppidis & vil-
lis adiacentibus ciuitatibus conuenit ad Ec-
clesiã Episcopalẽ. Aliæ stationes à Rom. ha-
buerunt initium:qui eas maximè frequentant
qui cum intercessionibus Sanctorũ quorum
suffragia implorabãt,pericula euasissent,cum
processione veniebant ad Ecclesiã illius San-
cti, cuius patrocinio fuerant liberati laudes
Deo, cum gratiarum actionibus persoluẽtes.
Isidorus dicit in vj. etymol. quod statio ex
militari exẽplo nomen accepit:pro eo, quod
nulla lætitia castris obueniente, stationẽ con-
tristatio militũ rescindit. Sunt autẽ duæ spe-
22 cies * stationũ:aliæ nãque sunt generales:aliæ
particulares. Generales sunt,quæ in prædictis
duabus septimanis ad matricẽ Ecclesiã fiunt.
Particulares sunt, quæ in diuersis Ecclesiis
fiũt,pro prædicta causa.Fiunt etiã quandoque
obseruationis causa: nulla alia causa interce-
dente : vt cùm in festo alicuius Sancti ad eius
Ecclesiam vadit processio à maiori Ecclesia.
Fiunt etiã cum in diuersis festis diebus,ad di-
uersa altaria,cum processione ob Sanctorum
venerationẽ venimus. Institutio ergo statio-
nũ ex prædictis liqu. hoc tamen addito:quo-
niam sicut Romani pro vitandis suis pericu-
lis statuerunt suas stationes in vrbe:sic & alij
in suis ciuitatibus ob causas similes stationes
instituerunt.In diebus autem stationũ, voces
seu cãtica lætitiæ cantãtur,videlicet respon-
soria vel antiphonæ , vel quid huiusmodi.
Quandoque etiam tunc missa celebratur in
Ecclesia,ad quam vadunt:& quandoque non :

ſed poſt ſtationẽ oratione finita redeunt.*Et 23
nota,quod populus primò conuenit in aliqua
Eccleſia vicina illi,in qua debet eſſe ſtatio:vt
dictũ eſt in quarta parte,ſub tit.de oratione.
Nẽpe Beatus Greg. qui ſtationes in vrbe or-
dinauit xx.hom. Euãgelij diuerſo tempore in
illis dicendas declarauit,alias verò ſtomacho
laceſſente aliis pronuntiandas commiſit. De
ſolẽnitate litaniarũ in vj. parte, ſub tit. de ro-
gationibus dictũ eſt. * Nota tamen, quod ſta- 24
tiones fiunt propter præterita pericula.Lita-
niæ verò, quæ rogationes vel ſupplicationes
interpretantur, fiunt pro periculis euitandis,
vt præmiſſum eſt. De ſolẽnitate ieiuniorũ: &
de vigiliis Sanctorũ,dictum in vj.parte,ſub iv.
feria quartæ Dominicæ de aduentu.Hoc etiã
nota,quod natale Dñi feſtũ eſt patris quia per
eum filius innotuit mundo. In hoc enim ap-
paruit charitas Dei, quod nobis dedit filium
1.Io.4. ſuum,ſicut dicit B.Ioãnes.Feſtũ tamen patris,
feſtum eſt filij,& Spiritus ſancti.In hoc enim,
quod dicitur verbũ,intelligitur pater verbi,&
etiam alia ratione:quia ſcilicet filius patrem
manifeſtauit mundo. Paſcha verò, eſt feſtum
filij:quia tunc Chriſtus à mortuis reſurrexit,
& verus Deus apparuit. Et nota, * quod ſo- 25
lẽnitas Paſchæ antonomaſticè, dicitur ſolẽni-
tas ſolẽnitatũ, ſicut dicitur ſancta ſanctorum,
& cantica canticorum:eo quod alia ſancta,&
alia cantica excedunt. Inde eſt, quòd omnes
dies Dominicos reciprocamus, id eſt, omnes
dies Dominicæ ſunt octauæ huius feſti. Dici-
tur etiã feſtiuitas feſtiuitatũ, tum quia prima
eſt omniũ feſtiuitatũ:tum quia omnes hac do-
minica cõmunicare debent. In quibuſdã ta-
men locis quodlibet magnũ feſtũ Paſcha vo-
catur:quaſi trãſitus:quia de vitiis ad virtutes
tranſire debemus. Pent. eſt feſtũ Spiritus ſan-
cti, & quælibet iſtarũ ſolemnitatũ eſt ſolem-
nitas toti⁹ trinitatis:quoniã indiuiſa ſũt opera
trinitatis de conſec. d.iij. c.fin. Licet, vt præ-
miſſum eſt,quælibet iſtarũ magis, vni, quã al-
teri approprietur. Non eſt etiã * ignorandum 26
quòd populus Iſraëliticus tres principaliter
celebrabat ſolemnitates. Primũ erat dies Pa-
ſchæ ſiue dies azymorũ,quod eſt Paſcha,quia
tunc Deus eos liberauit à poteſtate Pharao-
nis de ſeruitute Ægypti:& à percuſſione An-
geli linitis poſtibus de ſanguine agni immo-
lati. Non enim fuit domus alicuius, Ægyptij,
vbi mortui non iacerent:niſi domus Iudæorũ,
vbi nullus mortuus eſt. Secundũ erat Pentec.
quia tunc ſuſceperunt legẽ: vt dictũ eſt in vj.
parte ſub ipſo feſto.Tertiũ ſcenopegia, in Se-
ptembri:quod ex græco interpretatur , dedi-
catio ſiue fixio tabernaculorũ. Populus enim
Iſraëliticus quadraginta annis in tabernaculis
habitauit, in cuius rei memoriã adhuc Iudæi
hoc feſtũ celebrant,quaſi in tabernaculis de-
gentes. Σκήνος enim græcè, tabernaculũ di-
citur latinè. Hæc feſta quæ ſeptẽ diebus pro-
telabantur,præcipuè dicebantur,& ſabbatum
quod interueniebat dicebatur ſabbatũ ſabba-
27 torũ,id eſt,ſabbatũ ſanctorũ. Verũ * & ſuper-
addiderunt & alia feſta ob euentus varios: vt
encænia,quod celebrabant Hebræi in hyeme,
ſcilicet in Octobri:& vocabant encænia, nouã
dedicationẽ templi. Νέον enim græcè,dicitur
nouum latinè: vnde quandocumque aliquid
nouũ fuerit dedicatũ, encænia vocatur. Nam
& ſi quis noua tunica induitur encæniare di-
citur. Nos autẽ duo illorũ ſeruamus, ſcilicet
Paſcha & Pentec. ſed alia ratione quam illi,
ipſi enim celebrãt Paſcha:quia tunc ab Ægy-
ptiaca ſeruitute liberati ſunt : nos verò, quia
tunc per Chriſtũ redẽpti ſumus, illi celebra-
bant Pentecoſtẽ, quia tunc ſuſceperunt legẽ:
nos verò quia tunc Spiritũ ſanctũ accipimus.
Itẽ illi ſuſceperunt legem in tabulis lapideis,
ad duritiã cordis notandã extrinſecus ſcriptã,
quoniã vſque ad ſpiritualẽ litteræ intellectũ
non pertingebant. Sed Spiritus ſanctus datus
eſt lxxij.diſcipulis in corde digito Dei,ſpiri-
tualẽ intelligentiã eis dictante. Scenopegiam
etiam quodãmodo celebramus in Aſcenſione
Domini,quia per tabernaculum intelligimus
corpus Dñi: in quo ſub humanitate diuinitas
latuit iuxta illud Pſal. In ſole poſuit taberna-
culũ ſuũ. Hoc itaque tabernaculũ Chriſtus in Pſal.18.
mortali carne non figebat: quoniã exultauit,
vt gigas ad currendã viã,diſcurrens de loco in
locũ: vt ſuſceptũ myſteriũ adimpleret:ſed tũc
fixit & ſtabiliuit tabernaculum,id eſt, corpus
ſuum, quando aſſũptus eſt in cœlũ,ſedens ibi
ad dexterã Dei patris:& requieſcens in patri-
monialibus patris bonis, donec ponet inimi-
cos ſuos ſcabellũ pedum ſuorũ. Hæc itaque Marc.
tria feſta rectè in Euangelio ſpiritualiter ce- vlt.
lebramus. Nam iuxta Pſal.Chriſtus captiuam Pſalm.
duxit captiuitatẽ: quando in Paſcha reſurgẽs, 109.
vinctos ſuos reduxit de lacu,in quo non erat Pſal.67.
aqua.Aſcẽdit in altũ,cum in Aſcenſione exal- Zach.9
tatus eſt ſuper cœlos cœlorũ ad orientẽ.Dedit
dona hominibus,cum in Pent.effudit de ſpiri-
tu ſancto,ſuper omnẽ carnẽ.Quarta verò feria
poſt Dominicam de paſſione eſt de encæniis
prout ibi dictũ eſt in vj.parte. Erãt quoque &
aliæ quatuor ſolemnitates, non tamen ita ſo-
lemnes, ſicut præcedentes: videlicet ſabba-
tũ,feſtũ clangoris,feſtũ propitiationis,& Νεο-
μηνία. Siquidẽ apud Hebræos neomenia dicta
eſt:quia ſecũdũ lunarẽ curſũ menſes ſupputa-
bãtur.Μήνη græcè luna vocatur,inde νεομηνία,
id eſt noua luna. Apud nos verò neomeniæ,ſũt
Calẽdæ. Erãt apud Hebræos ipſi dies Calẽda-
rũ,ex legali inſtitutione ſolẽnes. Sanè Cõſtan-
28 tinus * Imperator partes tranſmarinas petẽs:
inuenit Euſebium Cæſarien.Epiſcopum virum
ſanctiſſimum,cui dixit:Pete à me vnde Eccle-
ſia tua ditetur. Ille verò reſpondit: Eccleſia
mea ſatis abundat in diuitiis: ſed rogo te, vt
mittas per partes mundi , & nomina ſancto-
rum,

rum, & tempora passionum, & sub quibus, & qualiter, & in quibus locis passi sunt reseribas, quod factum est. Et refert Euseb. quod quolibet anni die plus, quā quinque millium sanctorum festa concurrunt excepta die Calendarum Ianuarij, quo intendebant gentiles epulis, & solemnitatibus, non ad martyrizandum sanctos, & Hier. dicit idem in epistola, quæ suo Calendario præponitur, vnde Greg. dicit: Totus mundus plenus est sanctis, & similiter Haymo dixit de Angelis, quod si quis creaturas spirituales, videre posset, videret eas ebullire in aëre sicut minimos atomos in
Solis splendore.*Et nota, quod nullus adscri- 29
bendus, seu annumerandus est catalogo siue numero sanctorum, nisi per Rom. Pontif. & nisi facta prius clara fide de illius vita, & miraculis, extra de reliq.& venerat.sanct.c.1.extrà de testam.venerabili. Dicitur autem catalogus, sermo à κατὰ quod est circa, & λόγος, quod est sermo. * Et litania siue Calendariū, in quibus enumerātur Sancti per Rom. Ecclesiam approbati, dicitur vniuersalis sermo, cæterum secundum decretum concilij Africani, de cōsec.d.j.placet, nulla memoria martyrum probabiliter, siue solēniter accipiatur, nisi aut vbi corpus martyris, aut certè reliquiæ sunt, aut vbi fuit origo habitationis, vel possessionis illius. Nam altaria, quæ per somnia, & inanes quasi reuelationes quorūlibet hominum vbicunque statuuntur, omnino reprobantur. Item statutū est in concilio Aurelia.de cōsec. d.iij.Episcopus, quod Episcopus si infirmitate non fuerit impeditus, Ecclesiæ cui fuerit proximus puta Episcopali: die Dominica deesse
non debet. Quæ autem festiuitates*celebran- 30
dæ sint, patet ex Concilio Lugdun. de consec. d.iij.c.j. extrà de fer. c.fin. in quo sic statutum est. Dies Dn̄i feriandi sunt à vespera in vesperam. Item festum natalis Dn̄i, S. Stephani, S. Ioannis Euangelistæ, Innocentium, S. Siluestri, Circumcisionis, Theophaniæ, siue Epiphaniæ, Pascha, cum tota præcedenti, & sequentibus hebdomadibus, Rogationes cum tribus diebus, Ascensio Dn̄i, Pentecostes, cum duobus diebus sequentibus, S. Ioannis Baptistæ, duodecim Apostolorum, S. Laurentij, Festiuitates B. Mariæ, omnes dies Dominici, dedicatio S. Michaëlis, dedicatio cuiuslibet oratorij, festū omnium Sanctorū, S. Martini. Illæ festiuitates, scilicet Sanctorū canonizatorum, quas singuli Episcopi in suis Ecclesiis cum clero, & populo decreuerint celebrandas. Reliquis verò festiuitatibus, quæ per annū sunt, non sunt populi cogendi ad celebrandū siue feriandum, nec prohibendi. Quot Psalmos, quot responsoria, quot lectiones, & quare in festis dicantur, dictum est in v. parte, sub tit. de nocturnis. Quædam * autem festa dicuntur in totum 31
duplicia, quædam simpliciter duplicia, quædam semiduplicia. Dicuntur quædam duplicia in quibusdā Ecclesiis, pro eo, quod responsoria tam maiora quā breuia: & versus à duobus cantātur, & quia omnia incipienda à duobus incipiuntur, & quia antiphonæ in matutinis & vesperis duplicātur, dicuntur enim completæ & ante Psalmū, & post, sicut est festum natalis Dn̄i, sancti Stephani protomartyris, S. Ioannis Euangelistæ, Circumcisio Domini, Epiphaniæ, Purificationis, Annuntiationis, Resurrectionis, Ascensionis, Pentecostes, S. Ioannis Baptistæ, Apostolorū Petri & Pauli, S. Laurentij, Assumptionis B. Mariæ Virginis, natiuitatis eiusdem, & dedicatio Basilicæ. Præmissa
32 *quidē sunt maiora duplicia festa. Minora autē duplicia festa sunt, secunda & tertia feria infra octauas resurrectionis. Item, secunda & tertia feria infra octauas Pentecostes. Commemoratio S. Pauli Apost. Octaua Apostolorū Petri & Pauli, & Assumptionis & quodlibet festum, quod vnaquæque Ecclesia duplex or-
33 dinauerit celebrari. Semiduplicia * autē festa sunt, in quibus præmissa omnino non obseruātur, sed tantum tertium, sextum & vltimum. Responsoria cantantur à duobus, nec incipitur à duobus, nec duplantur antiphonæ: licet versus & breuia responsoria à duobus dicantur; & sunt hæc semiduplicia festa Sanctorū, Andreæ, Nicolai, Luciæ, Thomæ Apostoli, Innocentiū, Octauæ Epiphan. Agnetis, Conuersio S. Pauli, Agathæ, Matthiæ, Cathedra S. Petri, Gregorij, Augustini, Hieronymi, Ambrosij, Philippi & Iacobi, Marci Euang. Inuentionis S. Crucis, Reuelationis S. Michaëlis, Octaua Ascensionis, Ioannis ante portam Latinā, Barnabæ Apostoli, Octaua S. Ioannis Baptistæ, Mariæ Magdalenæ, Iacobi Apostoli, ad vincula S. Petri, Octaua Sancti Laurentij, Bartholomæi Apostoli, & decollatio S. Ioannis Baptistæ, Octaua natiuitatis B. Mariæ, Exaltatio S. Crucis, Matthæi Apostoli, Lucæ Euangelistæ, Simonis & Iudæ Apostolorū, Martini, Ceciliæ, Catharinæ, & alia secundū consuetudinem cuiuscumque Ecclesiæ. Sanè igitur hæc varietas circa festa seruatur: quoniā sicut per Apostolū stella differt in claritate à stella: nec etiam erit resurrectio mortuorū. Cùm autem secundū B. Dionysiū Ecclesiastica hierarchia, repræsentet aliqualiter in suis actionibus, seu ordinationibus cœlestem hierarchiam, in qua sancti secundum diuersitatem meritorū suorum disponuntur: ideò ad hoc repræsentandum varietas diuersorum officiorum in nostra Ecclesia reperitur.

34 Quæ igitur * festa in toto duplicia, & quæ semiduplicia dici debeant, liquidò patet secundum mysticum intellectum. Nam secundum sanctos visio Dei erit præmiū omnium beatorum: quæ quidem visio erit maior vel minor in omnibus, secundum quod hìc positi

magis vel minus in charitate, quæ est radix omnium meritorũ, profecerint. Verumtamen sunt quædam specialia merita: quæ secundum aliqua specialia præmia habentibus alia merita in futura gloria conferentur. Vnde speciale præmium superessentiale reddetur Martyribus, Doctoribus & Virginibus, quod præmium aureola dicitur: ita quod quantum ad hoc aliqui sancti duplex habebunt præmium, scilicet essẽtiale, quod dicitur Dei visio: & accidentale, aureola: & secundum hæc festa sanctorum possunt dici maiora, vel minora, scilicet in quibus præmiorum rationes magis vel minus reperiri possunt. Quia igitur B. Virgo inter omnes sanctos sublimiori præmio potitur, quantum ad præmium essentiale & rationes etiam accidentaliũ præmiorum sibi competunt: ideò eius festum totũ duplex dicitur esse: sic est etiam in festiuitatibus ad honorem Christi statutis. Quia verò post eos Angeli secundũ obtinent locũ: & post illos Apostoli & Martyres, & post ipsos alij: ideò secundum eorum plura vel pauciora essentialia, & accidentalia præmia ipsorum festum, vel totum duplex, vel semiduplex vel simplex debet ab Ecclesia militante, quæ vestigia triumphantis imitatur, conformiter celebrari.* Quandoque 35
verò alia consideratione dicũtur festa duplicia: quando, scilicet eadem die duo festa concurrunt: & tunc minus cedit maiori. Nam die illa de festo excellentiori officiũ celebratur: & de minori fit solũmodo cõmemoratio & illius officium ad diem sequentem reseruatur: sicut fit de beatis Petro & Paulo. Si ergo eadẽ die plura festa concurrant, & omnes sunt martyres illius qui inter eos maioris erit nominis, officiũ celebretur. Si verò alter confessor & alius martyr, vel martyres: si confessor maioris sit nominis, quàm martyr, vel priuilegiatus: vt B. Martinus: & cuius generaliter officiũ instituit Ecclesia, dicendum est officium de confessore & cõmemoratio facienda est de martyre: sin autẽ celebrandũ est de martyre, item si festum Andreæ veniret in prima Dominica de aduentu, fiet in secunda feria. Idem dicimus * de quolibet festo Apostolorum & 36
Martyrum, si occurrerẽt in primis Dominicis priuilegiatis: item si festũ habens vigilia contingit in feria secunda: celebratur officium de vigilia & ieiunatur in sabbato præcedenti, extra de obser. ieiu. c. j. Si autem in quacumque alia Dominica à priuilegiatis, id est, quib⁹ historiæ appropriatæ inueniuntur euenerit festum Apostoli vel alicuius præcipui martyris, vel alterius sancti qui propriũ habeat officiũ, attendendum est, vtrum sequens hebdomada sit, & singuli dies ipsius propriũ habeant officiũ: quod si habent, fiet officium de Dominica, & festũ sancti fiet in secunda feria: si verò non habent, fiat officium de festo in Dominica: & officiũ Dominicæ fiet in secunda feria: & sic Dominica quandoque cedit festo, quan-
37 doq; è cõuerso. Circa vigilias* sanctorũ, quare sic vocãtur, & vnde ortũ habuerunt dictũ est in vj. parte, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Porrò circa festa, quæ in septuagesima, seu in tẽpore passionis siue ante illud occurrunt, sicut est festũ S. Agathæ, Cathedra S. Petri, S. Matthiæ, Annuntiationis Dñi, festũ S. Gregorij, festum etiã patroni cuiuslibet Ecclesiæ, si acciderit, vel anniuersariũ illius, vel Pascha alicuius, annotatiuũ generaliter dicimus, quod cãtica laudis, scilicet Te Deũ laudamus, Gloria in excelsis Deo, & Ite missa est, in illis debent cãtari, & omnia quæ cantarentur in illis si in aliis temporibus contingerent præter alleluia, quoniã festa huiusmodi ad tẽpus Paschæ pertinere noscũtur. Sed quare non dicitur tunc alleluia, sicut alia Cãtica lætitiæ? Respondeo, quia illud est magis canticũ lætitiæ, quã alia, quæ sunt magis obseruationes, seu gratiarum actiones, quam cantica lætitiæ. Licet & in illis sit aliqua lætitia, præsertim in cantu. Si verò opponatur: quod Gloria in excelsis, quod est propriũ natalis Dñi, & Ite missa est, quod est canticũ seu laus resurrectionis, & Te Deũ laudamus, quod significat lætitiam pro drachma inuẽta, non debeant in festo annuntiationis Dñi cãtari, pro eo, quod præmissa in aduentu Dñi nondũ sua tẽpora habebãt, quia Dñs nondũ ea in rebus humanis fuerat prosecutus. Respondent, qui solẽnizare contendunt quod hoc festum est omniũ festorum Christi quasi fons & origo seu initiũ: quoniam & si natale Dñi vel passio vel inuentio drachmæ nondũ erant in re, vel in tẽpore, habebantur tamen in spe: quoniã in spe eorum prodi-
38 gia præcedebãt. Annotatiuum* Pascha vocatur, quando aliquis diem, quo baptizatus est, celebrat annuatim, quod forte sumitur à gentilibus, qui diẽ in quo ad miseriã nascebantur, natalitium obseruabant, in qua celebratione officiũ Paschæ debet cantari, præter alleluia: si in tempore quadragesimæ contingat. Et nota, quod hæc tria: scilicet, Te Deũ laudamus, Gloria in excelsis Deo, & Ite missa est, sese concomitantur, & est ratio: Nam gloria in excelsis, significat illud ineffabile gaudiũ, quod Angelus pastoribus nuntiauit, dicens: Annũtio vobis gaudiũ magnũ, quia natus est vobis hodie Saluator. Ite missa est, quod est dictũ, ite ad propria, missa est cõsummata: designat accessum pastorũ ad locũ natiuitatis Christi dicentiũ ad inuicẽ, post Angelicã annuntiationem: Trãseamus vsque ad Bethlehem, & videamus hoc verbũ quod factũ est. Quia ergo post annuntiationẽ Angeli secutus est pastorũ accessus: ideò meritò quando sacerdos dicit: Gloria in excelsis Deo, in quo ad prædictũ Angelum repræsentat, debet etiam dici, Ite missa est.

Similiter quando hæc duo dicuntur, vel omit-
tuntur: Te Deum laudamus, ad nocturnos di-
citur vel omittitur, quoniã ibi gaudiũ & lau-
des cœli & terræ, creatoris & creaturæ, capi-
tis & membrorũ significantur sicut in Gloria
in excelsis Deo: cœlũ & terra, creator & crea-
tura, caput & mẽbra, cum laude & gaudio no-
minantur, imò ferè omnia, quæ ibi implicitè
continentur, hîc implicitè ponuntur: meritò
igitur quando illud dicitur hoc non debet
omitti. Verumtamen non semper præmissa se
concomitantur. Nam in festo Cathedræ B. Pe-
tri, etiã si occurrat in quadragesima quædam
Ecclesiæ dicunt, Te Deum laudamus, cæteris
laudibus tacitis: quia hoc cantico vti solemus
ad intronizandos Episcopos in sedes suas: &
B. Petrus eadẽ die fuit in Cathedra Antioche-
na intronizatus. Itẽ in cœna Dñi dicitur Glo-
ria in excelsis, & Ite missa est, si Episcopus ad-
sit, & chrismatis celebret officiũ. Et in sabba-
to sancto dicitur Gloria in excelsis, sed non
Ite missa est In ipsis tamen diebus nõ dicitur:
Te Deũ laudamus. Item in die natiuitatis di-
citur, Gloria in excelsis, in prima Missa, sed
Ite missa est, non dicitur: ne populus licentia-
tum se credẽs, non audito matutino discedat,
& propter hoc etiam quidã tunc reseruant fi-
nalẽ collectã primæ Missæ, donec matutinæ
expleantur, concludentes posteà Missam sub,
Benedicamus Dño: sed alia ratio ponitur in
quarta parte, sub tit. de oratione nouissima. Se-
cundã etiam Missam eodem modo finiunt. In
quibusdã tamen Ecclesiis dicitur tunc: Ecce
cõpleta sunt omnia, nec datur populo licẽtia
recedendi, vt sciat se debere tertiam Missam
audire, in qua demum dicitur, Ite missa est. In
aliis autem, in quibus fit officium Ambrosia-
num in tempore quadragesimæ nullius sancti
festiuitas celebratur, sed tantũ cõmemoratio
fit, & idipsũ antiqua decreta in aliis Ecclesiis
seruari iubebant: & antiquitus cõmuniter sic
fiebat. In aliis quoque Ecclesiis prius sanctifi
catur, quàm Euangelium legatur vel cãtetur,
xxxiv. q iv. nõ oportet, & c. seq. De officio fe-
storũ, quæ tẽpore aduentus occurrunt, dictum
est in sexta parte, in tit. de tempore aduentus.
De festis* verò resurrectionis, vsque ad Octa- 39
uam Pent. hæc regula generaliter in quibus-
dam Ecclesiis seruatur, quod in omnibus san-
ctorum festis cantatur historia, Beatus vir hoc
in Apostolis, Martyribus, Confessoribus, &
Virginibus, hoc in vno & in pluribus frequen-
tatur. Vir enim iste beatus Christus est secun-
dum regulam ciconij caput & membra. Hic
est enim martyr, de quo dicitur in antiphona:
Filiæ Hierusalẽ quem secundum caput coro-
nauit Dominus stola immortalitatis, in hoc
tempore solemnitatis & lætitiæ, & secundum
membra posteà coronabit in illo tempore,
quod per istud significatur, quod erit æterni-
tatis & gloriæ, hic enim est qui loquitur in of-
ficio, quod hoc tẽpore frequentatur, scilicet,
Protexisti me Deus. Hic est vitis vera. & sancti
sunt palmites, sicut dicitur in Euang. Ego sum
vitis vera. Ioan. 15. c. quod similiter hoc tem-
pore frequentatur: & secundũ præmissa patet,
quod etiã in festis duorũ vel plurium sancto-
rum, debet dici in prædicta antiphona, Filiæ
Hierusalem, venite & videte martyrẽ, scilicet
Christũ, & non martyres, & alia in plurali, sicut
faciunt quidam. Frequentamus autẽ hoc tem-
pore in festiuitatibus Sanctorũ identitatem
officiorũ, eo quod in suo significato, idem erit
denarius omnium: & quia tunc glorificati eri-
mus, vnum cum Christo, hoc tẽpore glorifi-
40 cato. Sed quæritur,* quare in tẽpore Paschali
nõ celebramus festa Sanctorũ, qui cum Chri-
sto surrexerunt: vel cũ eo cœlos ascenderunt:
debemus enim de illorũ glorificatione gau-
dere & solẽnizare, sicut & de aliis sanctis, cũ
certi sumus eos cœlos ascendisse? Respõdeo,
quod ideò non solemnizamus, quoniã ad in-
feros descenderũt. Solẽnizamus enim Sancto-
rum natalitia, quãdo videlicet cœlo nati sunt,
vt præmissum est, non quando inferno: de quo
dictum est in vj. parte sub parasceue. Potest
etiam dici, quod de glorificatione illorum in
anima in Pascha, vel saltẽ in Ascẽsione festare
deberemus. sed non possumus, propter autho-
ritatem officiorũ illorum dierum. Obumbra-
retur enim solẽnitas illorũ authoritate maio-
ris solẽnitatis: quoniã veniente Principe ces-
sat Magistratus: & ideò statutũ fuit, vt per alia
tẽpora anni diebus, quibus eis dedicatæ fue-
rint Ecclesiæ festa illorum celebrentur. Vel
secundũ Bedã, in dedicatione Ecclesiæ in qua
nouem lectiones dicuntur: fit festum de illis,
sicut & festũ S. Ioannis Baptistæ fit ad finem
Augusti: qui tamẽ circa Pascha mortuus fuit,
& festum B. Iacobi Compostellæ in Iulio: qui
tamen fuit tempore Paschali occisus. Beatus
quoque Petrus Apostolus fuit incarceratus
hoc tẽpore. Facta est enim prædictorũ festo-
rum mutatio, quia tanta erat festiuitas Princi-
pis omniũ, quod non poterant tunc celebrari
solẽnitates satellitũ: iuxta illud: Cede Maiori.
41 Verumtamen* festa sanctorum veteris test. vt
Abraham, Isaac, Dauid, Daniel & aliorum per
Græciã & apud Venetias coli dicuntur: & ibi
habere Ecclesias de Machabæis dicitur prout
sub isto festo dicetur. Circa octauas notandũ
est, quod octauam diem Leuiticus liber insi-
nuat, dicens: Dies octauus erit celeberrimus
42 atque sanctissimus. Sanè* octauæ sanctorũ ideò
celebrantur: quia sicut primus dies significat
natiuitatem eorum, scilicet qualiter nascun-
tur cœlo, & in societatem Angelorum & san-
ctorum Patrum, quando animæ eorum à cor-
poribus separantur, ita in octauis recolen-
tes resurrectionem corporum congratulamur

salus

reſurrectioni eorū. Et attende, quod quorum-
dam * ſanctorum celebrantur octauæ, ne hoc 43
myſterium lateat: non autem omnium, ne vi-
leſcat. Si enim non valemus omnia feſta cele-
brare ſanctorū, quantò minus octauas eorum?
Si igitur aliorum ſanctorum octauæ ſolēnes
ſunt, quantò magis ſancti ſanctorum, ſcilicet
Dñi natiuitatis, octaua ſolemnis erit? Videtur
autem, quod natiuitas Dñi non habeat octa-
uam, quia illa tendebat ad mortem. Obitus
enim Sanctorū ideò habent octauas, quia tunc
ipſi naſcuntur ea natiuitate, quæ eſt ad vitam
æternam. Poſt illam enim natiuitatem, quæ eſt
in morte, ſperanda eſt gloria reſurrectionis,
quæ datur in octaua: non poſt natiuitatē, quæ
eſt ad mortem. Secundum hoc etiam videtur,
quod natiuitas B. Mariæ, natiuitas beati Ioan-
nis Baptiſtæ, non habent octauam: nec etiam
reſurrectio Dñi, in qua Dñs recepit ſtolam
corporis, quæ generaliter omnibus fidelibus
dabitur in octaua: Iam enim ipſa reſurrectio
Dñi facta erat in re. Quia * igitur diuerſæ Ec- 44
cleſiæ in diuerſis feſtiuitatibus octauas cele-
brant: ideò ne illas reprehendere videamur:
dicimus, quod duplex eſt octaua: ſcilicet reue-
rentiæ ſiue venerationis, ſeu deuotionis & in-
ſtitutionis. Octaua reuerētiæ, eſt feſtiuitatum
Paſchæ, Pentecoſtes, Natiuitatis B. Virginis
Mariæ, & beati Ioannis Baptiſtæ: celebrantur
enim octauæ eorum pro ſola deuotione, non
pro alio myſterio. Octaua etiam deuotionis
eſt in ſanctis patronis Eccleſiarū, & de S. Ni-
colao, & de beata Maria Magd. & ſimilibus
qui octauas non habent: ſed quædam Eccleſiæ
ob deuotionē eas faciunt. Octaua verò inſti-
tutionis, quadripartita eſt: quia eſt octaua ſi-
gnificationis, ſuppletionis, alterius negotij, ſi-
gnificationis & futuræ glorificationis. Octaua
* ſignificationis eſt, vt octauæ Sanctorū vigi- 45
lias habentium: & feſtum dedicationis Eccle-
ſiæ, quod fit in ſignum, quod dedicabitur Ec-
cleſia, id eſt, extrema & pleniſſima dedicatio-
ne, dedicabitur tunc, id eſt, copulabitur Chri-
ſto: dedicari enim, eſt copulari: & octauæ
martyrum, quia ipſi per ea quæ paſſi ſunt, &
ex eo, quod hanc vitam pro nihilo habuerunt
oſtenderunt, quod erat vita immortalis. Vnde
octauæ Innocentiū poſſunt dici octauæ ſignifi-
cationis: quia per eas reſurrectio noſtra ſigni-
ficatur: provt ſub feſto illo dicetur, & etiam
octauas beatorum Petri & Pauli, & quorun-
dam ſanctorum, quæ ſignificant ſtolam ſecun-
dam, ſcilicet glorificationem, quam in octaua
ætate habituri ſunt. Sed quare ob ſimilem
etiam cauſam non obſeruatur ſeu celebratur
octaua paſſionis Domini? Sicut enim Chri-
ſtus qui eſt Sol iuſtitiæ natus eſt, non pro-
pter ſe, ſed vt lux noſtris mentibus qui era-
mus in tenebris appareret: ſicut etiam ba-
ptizatus eſt, non propter ſe; ſed vt noſtra
peccata lauaret: ſic mortuus eſt, non propter
ſe, ſed vt nos moreremur peccato, per quod
nos liberaret à morte. Reſpondeo ideò quia
ſuperueniens feſtum lætitiæ obūbrat, & abo-
let cōmemorationem triſtitiæ. Prætereà, licet
reddatur ratio, quare præmiſſæ octauæ fiant:
non tamen vſquequaque in ſimilibꝰ exigitur,
quod octauæ fiant. Nam Chriſtus fuit circum-
ciſus carnaliter, vt circumcidamur ſpirituali-
ter: ieiunauit, vt ieiunemus: pedes lauit, vt la-
uemus. Nec tantum octauam iſtorum aut ſi-
milium celebramus: ſed & octauæ ſanctorum
ob cauſam diſſimilē celebrantur, vt præmiſſū
eſt. Rurſus diſſimilē habet cauſam octauæ Pa-
ſchalis ſolēnitas: cui non fit octauæ myſteriū
vel miniſterium. Octaua tamen additur pro-
pter octo beatitudines quæ in illa ſolemni
octaua percipiuntur, provt dictū eſt ibi: & etiā
octaua Pent. quæ & ideò celebratur, vt operū
ſancti ſpiritus cōſummatio declaretur. Eſt etiā
46 omnium * octauarū ratio generalis: quia, ſcili-
cet, octaua reddit ad caput, quod eſt de beati-
tudinibus. In libro de doctrina Chriſtiana aſ-
ſerit Aug. Idemque dies primꝰ eſt, & octauus,
ſcilicet Dominicus: & ideo reſurrectio Dñi
dicitur facta in octaua, id eſt, in die Domini-
ca. Idcircò igitur obſeruatur celebritas octa-
uarū, vt reuertamur ad primū innocentiæ ſta-
tum, in cuius innocentiæ recordatione, in
octauo die circumciſio agebatur, vt mēs cir-
cumciſa fieret ab omni carnali contagione.
47 Octaua * ſuppletionis, eſt octaua natiuitatis
Dñi: quia in ea ſupplemꝰ quod minus factum
eſt in feſto natiuitatis. Quia enim in natiuita-
te multū actū eſt de partu, & parum de par-
turiente: ideò in octaua plenius agitur de
parturiente, quod apparet in reſponſoriis, &
antiphonis laudum, & in diurno officio ipſius
octauæ: & ob ſimilem etiā cauſam celebratur
octaua Epiphaniæ. Octaua alterius rei ſignifi-
cationis eſt, ſimiliter octaua natiuitatis: provt
ibi dictū eſt, & octaua Agnetis. In illa enim re-
præſentat, quod beata Agnes octaua die viſa
eſt glorioſa, à quibuſdam fidelibus: provt ſub
illo feſto dicetur. Octaua futuræ glorificatio-
nis eſt, vt octaua obitus cuiuſlibet ſancti. Itē
48 nota, quod tantū beatus * Stephanus & Laurē-
tius habēt inter martyres octauas inſtitutio-
nis: ſolus verò B. Martinus inter confeſſores.
De octauis Paſchæ & Aſcenſionis, & natalis
Dñi, dictū eſt in vj. parte, ſub tit. de Paſcha. Li-
cet autē regulariter in octauis feſtiuitatū fiat
in miſſa officiū ſicut in ipſis feſtiuitatibꝰ, pro
eo quod in octaua eadē die cū ipſo feſto cen-
ſetur: hoc tamen fallit in octauis Apoſtolorū
Petri & Pauli, quibꝰ dicitur officiū de martyri-
bꝰ. Licet enim vna & eadē die ambo paſſi fue-
rint: non tamen eadē die de vtroque in Eccle-
ſia ſolemnizatur: provt ſub eorum feſto dice-
tur. Ideoq; vtriuſque officiū nequit in octaua
fieri,

fieri, cùm vnam diem dũtaxat ambo habeant pro octaua. Oportuit ergo, quod in eorũ octaua aliquod commune officium inueniretur: & ideò quia eorum martyrium maximi fuit meriti: officium dicitur de martyribus, quamvis de vtriusque præcipuis actibus mentio in ipso officio habeatur. Fallit etiam hoc in octauis B. Laurentij, in quo tria præcipuè valde commendabilia fuerunt, videlicet pietas, in eleemosynis firma stabilitas, in fidei confessione: & martyriũ speciale. De primo agitur in vigilia, de secundo in festo: & ideò de tertio agi oportuit in octaua. Verùm licet * Ecclesiasti- 49
ca officia ab aduentu Dñi, quod est tẽpus renouationis, inchoati in proœm. vj. partis diximus: in hac tamẽ parte simplicius incedẽtes Calẽdarium prosequemur à mẽse Ianuarij inchoãdo de aliquibus anni festiuitatibus, feriatim aliqua specialia opponentes, videlicet de sanctis Fabiano & Sebastiano. De S. Agnete, de cõuersione S. Pauli, de S. Iuliano, de S. Agatha, de purificatione beatæ Mariæ, de Cathedra sancti Petri, de Annũtiatione beatæ Mariæ, de sanctis Philippo & Iacobo, de Inuentione sanctę Crucis, de reuelatione sancti Michaëlis, de sanctis Geruasio & Prothasio, de sancto Ioãne Baptista, de sanctis Petro & Paulo, de festo septẽ fratrũ, de sancto Iacobo Apostolo, de septẽ dormientibus, de ad vincula S. Petri, de Machabæis, de Inuẽtione S. Stephani, de transfiguratione Dñi, de S. Laurentio, de Asũptione beatæ Marię, de S. Bartholomæo, de decollatione S. Ioãnis, de sanctis Felice & Audacto, de natiuitate beatæ Mariæ, de exaltatione sanctæ Crucis, de sancto Matthæo Apostolo, de sãctis Mauricio & sociis suis, de beato Luca, de Simone & Iuda, de festo omnium sanctorum, de officio mortuorum, de sãctis quatuor coronatis, de sancto Martino, de sancto Andrea, de S. Nicolao, de venerabili Beda presbytero, de sancto Thoma Apostolo, de festis sanctorum Stephani & Ioannis Euangelistæ, de Innocentibus, de Apostolis, de Euangelistis, de Martyribus, de Confessoribus, de Virginibus, de officio festi dedicationis Ecclesię.

ADNOTATIO.

* Feriando) Etymologia verbi num aliunde duci possit, ipse videris. Feriæ enim, ἑορτή, siue τελετή, Græco verbo, videntur potius dictæ à feriendis victimis: vel ab epulis ferendis: qui dies erant cessationum ab opere: quibus epulæ fiebant ex pecorum, frugumque prouentibus. N.D.

ADNOTATIO.

* Sermo.) Κατάλογος, natum à verbo, καταλέγω deligo, conscribo, & centurio. Item censeo, existimo, numero & loco habeo, quod latinè dicitur, numero, siue mauis à verbo, καταλέγομαι, recenseo & numero. Erit igitur, κατάλογος, legio, cohors, enumeratio, recẽsio, numerus. In qua postrema significatione accipitur prouerbium illud, ὑπὲρ τὸν κατάλογον ζῇ vltra catalogum viuit: de eo, quod iustum & pręscriptum annorum numerum pręteriret. Dictionem aut κατά, author ineptè vertit, pace tanti viri. N.D.

SVMMARIVM.

1 *Fabiani & Sebastiani, quale officium.*

CAPVT II.

De sanctis Fabiano & Sebastiano.

1 IN festo beatorum Fabiani & Sebastiani duplex * collecta in quibusdam Ecclesiis dicitur, & in solito more vtraque sub vno, per Dñm nostrum terminatur: tum quia ab ipso vnico Dei filio Iesu Christo mediante: ambo ad palmam martyrij peruenerunt: tum etiam quia licet diuersis passi fuerunt temporibus: Ecclesia tamen propter ingentia vtriusque merita, vtrique pariter & principaliter solemnizat: & vtramque collectam vno, eodemque fine concludit.

SVMMARIVM.

1 *Agnetis festum, caret octauis institutionis. Et eius diei officium.*

CAPVT III.

De sancta Agnete.

1 FEstum * B. Agnetis, caret octauis, scilicet institutionis: habet tamen octauã alterius negotij significationis: vt iam dictum est in proœmio. Quod ergo dicitur in Calendario Agnetis, ij non dicitur propter hoc, quod illud sit festum octauarum eiusdem in Ecclesia pronuntiatur, nec in Calendario scribitur octaua: sed est alia solemnitas de eadem repetita propter miraculum quoddam quod in octaua die post eius obitum contigit ad tumulum illius, parentibus suis plorantibus. Intelligitur ergo Agnetis secundo, scilicet festo, vnde melius diceretur secundo Agnetis, de hoc etiam dictum est sub quartæ symbolo.

2 Quia verò Præfecti filius eam adamauit, ideò rectè in eius festo cantatur introitus; Me expectauerunt peccatores.

SVMMARIVM.

1 *Paulus conuersus est eodemmet anno, quo Christus passus.*

2 *Pauli conuersio cur potissimum celebretur, & eius diei offi ium, & n 3.*

CAPVT IV.

De conuersione sancti Pauli.

1 COnuersio * S. Pauli Apostoli facta est eodẽ anno, quo Christus passus est, & Stephanus lapidatus, anno quidem non naturali, sed emergenti. Nam Christus passus est octauo Calendas Aprilis. Stephanus eodem anno tertio die Augusti lapidatus est. Paulus verò octauo Calendas Februarij conuersus est. Eius autem conuersio potius quam aliorum sanctorum celebratur triplici ratione.

2 Primò, * propter exemplum, ne quisquam

quantumcumque peccator desperet de venia, quando tantum in culpa cõspicit postmodum talẽ fuisse in gratia. Secũdò, propter gaudium. Sicut enim Ecclesia magnã habuit tristitiam in eius persecutione: ita maximã habuit lætitiã de eius conuersione. Tertiò, propter miraculum quod Dñs in eo ostendit: dum de sæuissimo persecutore fecit fidelissimum prædicatorẽ. In*hoc festo dicitur epistola: Saülus ad- 3
huc, quæ est Act. 9. c. Et Euangelium: Dixit Simon Petrus ad Iesum, quod est Matth. 19. c. Dicitur etiam ad horas capitulum. Erat quidam discipulus Act. 9. c.

SVMMARIVM.

1 *Iulianus, Cenomanensis Episcopus. Et quot prætereà Iuliani.*

CAPVT V.

De sancto Iuliano.

IVlianus*iste cuius festum fit quinto Calen- 1
das Februarij, fuit Episcop⁹ Cenoman. Qui Simon fuisse dicitur, quẽ Dñs à lepra mundauit, & qui Deum ad conuiuium inuitauit. Hic etiã dicitur esse ille Iulianus, qui ab itinerãtibus pro inueniendo bono hospitio inuocatur eo quod in domo eius fuit Dñs hospitatus. Alij dicunt, quod est ille, qui patrẽ & matrem occidit: de quo sequitur: Fuit quoque & alius Iulianus de Almania, qui desiderio martyrij se vltrò persequentibus offerebat. Vnde Crispinus cõsularis eum iussit occidi: quod ipse Iulianus audiens statim foras prosiliit: & quærẽti sponte intrepidus se opponens protinus ictum ferientis excepit. Fuit insuper alius Iulianus frater beati Iuliani, qui tẽpla idolorum permissu Theodosij Imperatoris vna cum fratre destruebat: ad cuius verbũ homo viuus super plaustrum mortuũ se fingens mortuus est. Fuit etiã quartus Iulianus, qui vtrumque parentem nesciens occidit: sed post multã pœnitentiam sub specie medici leprosi recipit in domo sua Angelum, à quo audire meruit, quod Dñs suã pœnitentiã acceptasset. Fuit etiã quintus Iulianus non sanctus, sed apostata sceleratissim⁹. Primò enim fuit monachus, deinde Imperator Romanus: vt dicetur sub festo inuentionis sanctæ Crucis.

SVMMARIVM.

1 *Agathæ festum, & officium.*

CAPVT VI.

De beata Agatha.

BEata Agatha * post multa tormenta in 1
carcere mortua est: ad cuius caput in tumulo posita est visibiliter tabula per Angeli ministerium: in qua scriptum erat: Mentem sanctam spontaneam, honorem Deo & patriæ liberationem. Ideoque consuetudo inoleuit, cum tabula eius imaginem continente fieri processionem.

SVMMARIVM.

1 *Mariæ primatum obtinet inter sanctos.*
2 *Mariæ quatuor principalia sunt festa.*
3 *Maria fuit in vtero sanctificata.*
4 *Mariæ conceptionum approbanda: & solemniter celebranda.*
5 *Mariæ purificatio, est duplex festũ, & n 6.*
7 *Masculi corpus in xl. diebus, fœminæ autem in lxx. diebus animatur.*
8 *Dominus cur præceperit puerum quadragesima die offerri in templo.*
9 *Purificationis festum, sequitur festa natalia, merito. Et quod Dominus fuerit in templo præsentatus duplici mysterio, & num. 10.*
11 *Purificationis Mariæ solemnitas, vbi, & quo tempore, & cur fuerit primum instituta.*
12 *Purificationis processio, quid significet, & à quo instituta, n. 15. Et cur in ea ferantur cerei ardentes, n. 14. 16.*
13 *Candela accensa, quid significet.*
17 *Purificatio Mariæ caret octauis.*

CAPVT VII.

De purificatione sanctæ Mariæ.

1 INter cũctos sanctos gloriosa Dei genitrix
*virgo semper Maria primatũ obtinet, vtpote quæ est sanctis dignior, & excellentior vniuersis: extrà de pœnit. & remiss. noua. In cuius honore in Ecclesia in iiij. anni tempori-
2 bus, quatuor*solẽnes celebrat festiuitates, videlicet Annuntiationẽ, Assumptionẽ, Natiuitatẽ, & Purificationẽ. Omni enim tẽpore ipsã in memoria habere debem⁹, quæ omni tempore ad filium suum pro nobis peccatoribus intercedit: quarum duę sunt sibi & Dño nostro cõmunes, scilicet Purificatio & Annuntiatio. Hæ autẽ quatuor festiuitates, fiunt secundum quatuor benedictiones, quæ in ipsius Virginis salutatione continentur. Prima est, Aue Maria gratia plena, quæ primæ festiuitati competit, scilicet Annuntiationi, quando videlicet eam Angelus salutauit, de Spiritu sancto cõcepit, facta gratia plena. Secunda est, Dñs tecum: quæ cõpetit Assumptioni, quãdo videlicet assumpta est in cœlum, quia tunc fuit cum Dño suo, id est, filio, vt est Dñs. Ante enim non viderat eum Dñm ita manifestè in se. Tertia benedictio est: Benedicta tu in mulieribus: quę
3 cõpetit natiuitati, quia tunc * est nata mulier in vtero sanctificata. Nulla enim mulier fuit in vtero sanctificata: & ideò dicta est castrum propter singularitatẽ, quia nunquã dæmones castrũ illud fregerunt. Quarta benedictio est: Benedictus fructus ventris tui: quæ congruit quartæ festiuitati, scilicet Purificationi, quia tunc obtulit illum benedictum fructum in tẽplo Quidã etiã faciunt quintum festum, sci-
4 licet de*cõceptione B. Mariæ, dicentes, quod sicut celebratur de morte sanctorũ non pro-

pter

pter morté,ſed quia tunc recepti ſunt nuptiis
æternis, ſimiliter poteſt celebrari feſtum de
conceptione: non quia ſit concepta, quia in
peccato eſt concepta,ſed quia mater Dñi eſt
concepta:aſſerentes hoc fuiſſe reuelatum cui-
dã Abbati in naufragio cõſtituto, quod tamen
non eſt authenticum : vnde non eſt approban-
dum,cùm concepta fuerit in peccato,ſcilicet
per concubitum maris & fœminæ,de conſec.
diſt. iiij. firmiſſimè. Verumtamen licet fuerit
cõcepta in peccato,dimiſſum eſt ei illud ori-
ginale peccatum, cum ſanctificata fuerit in
vtero : ſicut & Hieremias & ſanctus Ioan. Ba-
ptiſta,quare meritò natiuitas eius & beati Io.
Baptiſtæ celebrãtur. Natiuitas dico ex vtero:
quando videlicet in lucé ſeu in mundum pro-
dierunt. Sed natiuitas eorum in vtero ſcilicet,
quãdo infuſæ ſunt animæ in corporibus eorum
nõ celebratur:vt præmiſſum eſt. Sextum etiã
feſtum eſt feſtiuitas parientis, ſcilicet feſtum
natalis,ſed quoniã tunc eſt etiã ſimul feſtum
filij,quod plenum exigit officium:ideò nõ ſo-
lẽnizatur de illa,niſi vſque in octauas:tunc ve-
rò ſic,vt iã dictum eſt in prœmio. Septimum
quoque feſtum eſt beatæ Mariæ ad martyres:
de quo ſub feſto omnium ſanctorum dicetur.
Quia verò feſtum purificationis ſecundum
huius vij. partis diuiſioné in ordine temporis
alia feſta Virginis præcedit : idcircò hîc de
illo dicamus. Eſt autem hodie duplex feſtum.
Primò, quo * ad partum,quod dicitur feſtum 5
Ὑπαντῆς,id eſt,obuiatio : quia in illa ſolénitate
Anna propheteſſa & Simeon obuiauerũt bea-
tæ Mariæ venienti filium ſuum Chriſtum in
templũ offerre. Ὑπαντὴ enim Græcè dicitur,
obuiatio Latinè, ab ipſo quod eſt ire & anti
quod eſt contra. Aduentus Dñi in templum,
ſignificat aduẽtum eius in Eccleſiã, & in men-
tem cuiuſlibet fidelis animæ : quæ eſt tẽplum
ſpirituale. Hunc aduentum prædixit Dñs per
Malachiã Prophetã 3. Ecce ego mitto Ange-
lum meum ante faciem tuã, qui præparabit
viã ante faciẽ meã,& ſtatim veniet ad tẽplum
ſanctum ſuum, &c. Vel dicitur ὑπαντὴ,id eſt,
præſentatio, eo quod Chriſtus in tẽplum eſt
repræſentatus * ſecundum quo ad parientem, 6
& dicitur feſtum purificationis, quia beata
Virgo licet purificatione non indigeret, nec
legi purificationis obnoxia teneretur, quia
nullo modo immunda fuit, nec peperit con-
cepto ſemine : tamen voluit facere præce-
ptum legis. Dicitur enim Leuit. 12. cap. Mu-
lier,ſi ſuſcepto ſemine peperit maſculum,im-
munda erit vij. diebus : munda quidem erat à
conſortio hominum, & ab ingreſſu templi :
expletis verò vij. diebus munda efficiebatur,
quo ad conſortium hominum : adhuc tamen
vſque ad diem xxxiij. quo ad templi ingreſ-
ſum immunda erat, donec purgaretur, iuxta
ritum menſtrui fluxus:ſed cõpletis xl.diebus,
in die quadrageſimo tẽplum intrabat,& pue-
rum cum muneribus offerebat.Si autem fœ-
minã peperiſſet,tẽpus duplicabatur, & quoad
conſortium : & quoad ingreſſum, ſicut & du-
7 plicatur quoad corporis formationẽ, * Nam
in xl. diebus corpus maſculi organizatur, &
perficitur, & in quadrageſimo infunditur ani-
ma,vt ſæpius:corpus verò fœminæ octoginta
diebus perficitur, & in octogeſimo anima in-
ſpiratur,vt ſæpius ſit:ergo ſi maſculũ pepere-
rat xl. ſi fœminã octoginta diebus, à die nati-
uitatis partus à templi arcebatur ingreſſu:
hodie tamen ſtatim ingredi non prohibetur,
ne ſibi pœnam in culpã vertatur,v.d.§. hæc ſi
& c.ſe.extrà de purif. poſt par. c.vno Verum-
tamen mulier dum ſentit ſibi imminere dolo-
res partus,non intret Eccleſiam, vel ſaltẽ ca-
ueat,ne polluat illã. Sacerdos autẽ mulierem
vicinã partui ſæpè moneat,vt confiteatur : ita
cùm dolor partus vrgebit eam, ſit parata ac-
cipere Euchariſtiã. Nam inhoneſtũ eſt, quod
tempore partus presbyter diu cum ea more-
8 tur. Eſt autẽ triplex * ratio quare præcepit
Dñs die xl. puerũ in tẽplum offerri. Primò,
ad notandum, quod ſicut die xl. in materiale
tẽplum ducitur,ſic in xl.à conceptione,vt ſæ-
pius anima infunditur in corpus, tanquam in
ſuum tẽplum:prout in hiſtoria ſcholaſtica di-
citur,quã-uis Phyſici dicant quod in xlvj.cor-
pus perficitur. Secundò, vt anima,quæ in die
xl.corpori infuſa ab ipſo corpore maculatur,
in die xl.tẽplum ingrediens,per hoſtias expie-
tur. Tertiò, ad inſinuandũ, quod illi merentur
cœleſte templum ingredi, qui decem præce-
pta decalogi cum fide quatuor Euangeliorum
obſeruauerunt. Tranſactis ergo purificationis
diebus pariens ingrediebatur templum, offe-
rens filium vel filiã, & munera pro ſe,ſcilicet
pro peccato,pullum columbæ ſiue turturem:
pro filio verò vel filia offerebat agnum anni-
culum in holocauſtũ. Quæ agnum habere ne-
quibat, offerebat duas turtures,aut duos pul-
los columbarum : & alterum in holocauſtum
pro partu : alterum verò pro ſe, ſcilicet pro
peccato ſuo. Vnde in Euangelio dicitur,vt of-
ferrent par turturum, &c.ſecũdum legis con-
ſuetudinẽ,ſcilicet ſicut lex exigere videbatur.
Mulieres igitur in hoc beatam Virginem imi-
tantur,cum in quibuſdã locis poſt partũ tran-
ſactis xl.diebus Eccleſiã ingrediuntur,ſignifi-
cantes,quod ſi Virginem ipſam fuerint imita-
tæ,poſt vitã præſentẽ ingredientur cũ ea æter-
nam. Celebratur ergo hoc feſtũ die xl. à nati-
uitate Dñi : quia beata Virgo die xl. à natiui-
tate Chriſti ad templum veniẽs ipſum ſecun-
9 dum legem præſentauit. Rurſus * hoc feſtum
ſequitur poſt feſtiuitates natalis Dñi circum-
ciſionis & Epiphaniæ ratione myſterij,ſicut &
ratione myſterij voluit Dñs in templum præ-
ſentari. Et hoc dupliciter. Primum myſteriũ

est. Nascitur enim primò Deus per fidem in
homine,& sequitur circumcisio.quia quando
fides in homine est:purificatur homo, vnde in
Act.15. actibus:Fide purificans corda eorum. Qui verò habent bonam fidẽ, relinquũt omnia mala
opera, & tunc apparet Deus:sed tunc faciẽda
est pœnitentia, vt in nobis maneat, sicut in
templo suo:& tunc fit ibi oblatio, & offertur
ei par turturũ,id est,munditia mentis, & corporis:quod non potest fieri,nisi in iugi luctu:
sicut turtur gemit pro cantu: & duos pullos
columbarũ,id est,geminã simplicitatem.*Se- 10
cundũ mysteriũ,quia in templum venit in hac
die, vt notetur aduentus eius in mentẽ cuiuslibet fidelis animæ: siue in Ecclesiã,in quam
semper paratus est intrare. Vnde in introitu
dicitur: Suscepimus Deus misericordiã tuam
in medio templi tui:quia Christus est lignum
vitæ in medio Paradisi,paratus æqualiter omnibus subuenire,& bona sua largiri:secundum
nomen tuum Deus:ita & laus tua Deus,&c.q.
d. sicut creasti omnes & recreasti: ita & laudandus es per totum mundum. Hoc etiã expositum est in vj. parte sub octaua Dominica
post Pentec.Vt autẽ veniat in mentẽ nostram,
hortatur Ecclesia filios suos,vt occurrãt. Vnde dicit in principio matutinalis officij, scilicet in inuitatorio:Ecce venit ad templum sanctum suum dominator Dñs: gaude & lætare
Sion,occurrens Deo tuo,scilicet per fidem &
per bona opera,& propter hoc festũ illud,dicitur ὑπαπαντὴ, id est, obuiatio:quia si volum',
quod ille veniat in mentem nostram,accipiamus in mentem nostram eius similitudinem:
vnde dicit in responsorio primo.Adorna thalamum tuum Sion, scilicet virtutibus purificate, & suscipe,scilicet virtutes: & sic veniet
in te.Epistola verò est:Ecce ego mitto Angelum,quæ est Malach.vlt.cap.Et Euangelium:
Postquam impleti sunt dies Luc.2.c. Et postcommunio: Responsum accepit Simeon.Luc.
2.c. Et nota,quod tempore*Iustiniani Impe- 11
ratoris fuit magna mortalitas apud Constantinopolim:& ideò tunc constituta est solemnitas purificationis Mariæ in reuerentiã eius,
ob causas præmissis. Solet autem quæri, cùm
adhuc pullulẽt infinitæ hæreses:quomodo sit
verum,quod in nouo responsorio dicitur, scilicet quod B.Virgo omnes hæreses interemit.
Ad hoc dicimus, quod hoc fecit, quantum in
se fuit: quia ipsa ostendit eum visibilem, qui
inuisibilis erat.Primò enim non poterat inueniri,quia quidam ipsum quærebant in deliciis
carnis,quidã in diuitiis, quidam in libris Phi-
Cant.4. losophorum: & non erat ibi:vnde in Cantic.
Quæsiui, & non inueni eum. Modo verò non
potest aliquis errare in via,nisi velit:vnde ma-
Esai.30. nifestè habetur in Esa. Hæc erit recta via: vt
Esa.46. etiam stultus non erret per viam: & quæ erit
illa via?Ecce dabo in Sion salutem,& in Hie-
rusalem gloriam meam. Dicitur hodie capitulũ:Ecce ego mitto.Malach.3.c.& illud:Eradicaui.Eccles.24.c.& illud:Quasi Cedr',quod
12 est ibidẽ. Fiat autẽ hac die*processio generalis,quæ significat processionem illam, scilicet
quã beata Virgo & Ioseph ad templum fecerunt. Qui in processione ante cancellos cantant:Responsum accepit,&c. Significant Prophetas natiuitatẽ Dñi. & misericordiã annunciantes:melodia respondentium, est gaudium
hanc Dei misericordiã suscipientium.Tenentes candelas in manibus, dicamus igitur: Suscepimus Deus misericordiam tuam,&c.quod
verò cantatur in processione,& in Euãgelio:
Accepit eum Simeon in vlnas suas, ostendit
quod debemus eum non tantum corde, sed
etiam in brachiis portare: vnde in Canticis:
Pone me, vt signaculum super brachiũ tuum,
& vt sigillum super cor tuũ ad Corinth.Empti Cant.8.
enim estis pretio magno, glorificate & porta- 1.Cor.6.
te Deũ in corpore vestro. Debemus quidem
portare,non tantum deitatem, vel humanitatẽ sed vtrumque,sicut fecit Simeon: quod significatur per candelã, quam ferimus in processione. Per ceram enim per apes opere virginali, cum melle productã: nulla enim libidine resoluuntur:humanitas siue caro Christi
ex Virgine sũpta:per lumen,deitas:quia Deus
noster ignis consumens est. Deut.4.c. per lichnum in cera, anima cãdidissima, vel deitas
in carne latens: vel secundum alios mortali-
13 tas intelligitur.* Rursus candela in manu accensa, est fides cum bona operatione:nam sicut candela sine lumine,mortua dicitur:& lumen per se absque cãdela non lucet, sed mortuum esse videtur:sic & operatio sine fide: &
fides sine operatione mortua esse dicitur. Lichnus sub cera occultatus, recta intentio est.
Vnde Greg. Sic fiat opus in publico,vt tamen
intentio maneat in occulto.Candelæ autẽ benedicuntur: vt eas dignè ferant omnes. Sunt
enim multi habentes intus tenebras,licet extra lucere videantur.Dignè ferentes sunt qui
sicut extra lucent per lumen, quod ipsi ferunt
in manibus:ita lucent interius per verã fidem:
& in hoc festiuitas,& gaudium magnum.Portantur itaque in processione cerei ardentes,
14 propter sex causas.*Primò,vt vnusquisque se
illuminet: & opera sua lumine patefacta aliis
insinuet.Secundò,vt ritum gẽtilium in melius
cõmutet religio Christiana: Romani namque
de quinto in quintum annum in Calend. Februarij,ad honorẽ Februæ matris Martis,qui,
vt putabant,erat Deus belli, illustrabant vrbẽ
tota nocte cum cereis ac fascibus accensis vt
filius eius eis victoriã de hostibus concederet, cuius matrẽ tam solemniter honorabant,
quod festum à barbale dicebatur. Ipsi autẽ in
mense Februarij sacrificabant Februo, id est,
Plutoni, cum cæteris Diis infernalibus, pro
animabus

ánimabus antecessorũ suorũ,vt propitiarentur
ipsorũ eis solẽnes hostias offerentes , & tota
nocte eorum laudibus cum cereis & fascibus
accensis vigilãtes mulieres quoque Romano-
rũ his dieb⁹ festũ luminũ exercebant.Gentiles
namque pro eo,quod dicitur Pluto, Deus in-
fernalis concupiscens Proserpinã speciosissi-
mam eam in principio huius mensis rapuit,
deamque fecit, quã Ceres eius mater, & pa-
rentes fascibus accensis per syluas de nocte
in Æthna mõte Siciliæ, multo tẽpore quæsie-
runt:provt Poëtarũ fabulæ fingunt, idcircò &
ipse in principio mensis Februarij in memo-
riã huius rei de nocte vrbẽ lustrabãt ambien-
do ipsum cum fascib⁹ ardentibus. Idololatræ
enim sicut legitur in lib.Sapiẽtiæ,obscura fa-
Sap. 17. ciebant. Hos igitur lustrandi mores. Sergius
* Papa mutãs in melius statuit festũ Purifica- 15
tionis in honorẽ matris Dñi in eodẽ mense :
& tunc processiones fieri vt plebs vniuersa
portãs cereos ardẽtes in manibus per Eccle-
sias procederet in memoriã cœlestis regni :
quando omnes electi lucẽtibus bonorũ actuũ
lãpadibus obuiã sponso veniẽtes mox cum eo
ad nuptias supernæ ciuitatis intrabunt.*Ter- 16
tiò, vt per hoc prudentes virgines imitemur,
quarum B.Virgo est caput : vt accẽsa in nobis
lãpade castitatis , & bonorũ operũ cum eis in
tẽplum gloriæ,ad verũ sponsũ ingredi merea-
Mat.19. mur. Quartò quia lumen quod est ad reuela-
tionẽ gentium,sicut dixit Simeon:hac die pro
nobis est præsentatum.Hæc ergo processio si-
gnificat illã Symeonis. Quintò ad notandum
diuinitatẽ & humanitatẽ Christi:vt præmissũ
est. Sextò ad ostendendũ virginis puritatẽ,ne
quis audiẽs eius purificationẽ, credere posset
eã purificatione indiguisse Portam⁹ ergo can-
delas accensas quasi ipso facto dicat Ecclesia:
Virgo beata purificatione nõ indiget:sed tota
rutilãs,tota splendẽs,& propter causas prædi-
ctas candelaria nuncupatur.Hoc * festũ caret 17
octauis : quoniã licet Christus legaliter fuerit
præsẽtatus in tẽplo,nullus tamen doctor nos
coarctat quod infantes die quadragesima na-
tiuitatis eorũ præsentemus in tẽplo. Vnde si-
cut præsentatio puerorum ad templũ secun-
dũ veterẽ ritũ defecit,quia hodie fit in baptis-
mo:ita & octaua ἱκανῶς. In octauis enim si-
cut per primũ diem recolimus,quod factũ est:
ita per octauam rem pro qua factum est. De
festis Annuntiationis , Assumptionis , & Na-
tiuitatis in suis locis dicetur.

SVMMARIVM.

1 *Petrus Antiochiæ fuit incathedratus.*
2 *Petrus Apostolus fuit tripliciter exal-
tatus.*
3 *Petri festum triplex , propter preroga-
tiuas tres.*
4 *Petri incathedratio antiquit⁹ festũ epula-
rũ Petri dicebatur. Et ei⁹ diei officiũ,n.5.*

CAPVT VIII.

De Cathedra sancti Petri.

1 DE Cathedra*sancti Petri Ecclesia solẽni-
zat,quãdo videlicet apud Antiochiã Ca-
thedrali honore sublimatus esse perhibetur,
quã sublimationẽ dicunt quidã factam esse à
Theophilo Principe Antioch. cuius filiũ de-
functũ post annos quatuordecim, Petr⁹ susci-
tauit : & ipsũ populũ ciuitatis conuertit, pro-
pter quod ibi Ecclesiã construxerunt,in cuius
medio excelsã Cathedram collocauerunt, &
Petrũ ab omnib⁹ audiri & videri posset,exal-
tauerunt,in qua sedit septẽ annis.De hoc igi-
tur honore solẽnizat Ecclesia,quia tunc Prę-
lati Ecclesiæ cœperunt loco præstare & ho-
nore sublimari. Tunc enim cõpletum est il- Psalm.
lud Psalmistæ : exultent eum in Ecclesia ple- 106.
bis, &c.& nota,quòd exaltatus est tripliciter :
& ideò triplex festum celebratur.
2 Primò*exaltatus est in Ecclesia militantiũ,
eidẽ præsidendo : & eam in fide & morib⁹ lau-
dabiliter regendo:ad quod pertinet hodierna
festiuitas,vt præmissum est. Secũdò, in Eccle-
sia malignantiũ ipsam, scilicet dissipãdo & ad
fidẽ conuertendo, ad quod pertinet secundum
festũ,quod dicitur ad vincula : tunc enim Ec-
clesiã malignantiũ dissipauit:& plures ad fidẽ
conuertit.Tertiò,in Ecclesia triumphantium,
in eam scilicet introeundo feliciter,ad quod
pertinet tertium festũ, scilicet passionis eius.
3 Rursus * fit ei festum triplex propter alias
quinque rationes. Primò propter priuilegiũ :
fuit enim præ aliis priuilegiatus, & ideò ma-
gis honoratus in authoritate. Nam fuit prin-
ceps Apostolorũ,& claues regni cœlorum ac-
cepit. Fuit etiã feruentior in Christi amore,&
efficacior in virtute.Nam ad eius vmbrã sana-
bantur infirmi. Secundò propter officiũ. Ipse
enim officium prælationis super vniversã Ec-
clesiã habuit:Quæ in tres partes mundi, scili-
cet,Asiam, Affricam, Europam diffusa est : &
ideò Ecclesia ter in anno pro eo solẽnizat.
Tertium,propter beneficiũ,quia ipse qui po-
testatẽ ligandi atque soluendi habuit, liberat
nos tribus generibus peccatorũ,scilicet cogi-
tationis,locutionis,& operationis. Vel quia in
Deum,in proximum, & in nos peccamus. Vel
hoc beneficiũ potest esse triplex bonũ , quod
virtute clauium peccator in Ecclesia conse-
quitur. Primũ est, absolutionis à reatu osten-
sio.Secundum est,pœnæ Purgatorij in tempo-
ralẽ cõmutatio.Tertiũ,pœnæ tẽporalis secun-
dũ partẽ relaxatio. Quartò,propter debitum,
quia scilicet tripliciter pauit & pascit nos,
scilicet verbo, exẽplo, & temporali subsidio.
Quintò,propter exẽplum : vt quia,scilicet
nullus desperet:etiã si tertio Christũ negaue-
rit, sicut ille : si tamen velit cum eo Deũ cor-
4 de,ore & opere confiteri.Nec*est prætermit-
tendum,quod hoc festum de incathedratione

Sancti Petri olim festũ beati Petri epularum dicebatur. Fuit enim mox gentilium secundum magistrum Ioannem Beleth, annis singulis in mense Februarij. Hac die vinum & epulas offerre Deo suprà sepulchra parentum: moti fortè propter illud Tobiæ tertio. Panem tuum & vinũ tuum super sepulturã iusti constitue, quas de nocte dæmones consumebant. Ipsi tamen ab animabus circa sepulchra oberrantibus, quas vmbras vocabant, vastari putabant: quod sancti patres extirpare volentes, festum de incathedratione sancti Petri tam de illa quæ Romæ, quam etiam de illa, quæ Antiochiæ fuit facta, statuerunt fieri, illo die, quo talia à gentibus fiebant. Vnde ab illis epulis festum consueuit appellari, festũ B. Petri epularum. Hac tamen die non dicitur in quibusdam Ecclesiis, nisi vna collecta: & de illa incathedratione quæ fuit Antiochiæ facta. *Dici 5
tur autem epistola: Petrus Apostolus seruus: quæ est 1. Pet. 1. Et Euangelium: Venit Iesus in partes. Mat. 16. tractus est: Tu es Petrus. Mat. 16. c. Ad horas dicitur c. Petrus Apostolus. 1. Pet. 1. c. In festo beati Mathiæ Apostoli dicitur epistola: Exurgens Petr⁹ in medio Act. 1. c. Et Euangelium. Confitebor tibi pater.

SVMMARIVM.

1 *Annuntiatio Mariæ, & eius diei officium, ibid.*

2 *Annuntiatio Mariæ, iure accidit tempore Veris.*

3 *Deus multa operatus die xxv. Martij.*

CAPVT IX.

De Annuntiatione Virginis Mariæ.

FEstum Annuntiationis beatæ Mariæ est,
quoniam Angelus ei bonos *rumores nun- 1
tiauit & ipsa saluatorẽ concepit. Tunc autem impletæ sunt prophetiæ. Vnde Ecclesia legit
Esa.40. & cantat de Prophetis: quare introitus est: Rorate cœli desuper, & nubes, id est, prædicatores pluant, id est, annuncient iustũ, id est Christum, quia antonomaticè dicitur iustus Christus, aperiatur terra, id est, beata Virgo. Aperiatur inquam per consensum, & germinet, id est, concipiat saluatorem, id est Christum. De hoc dictum est sub prima Dominica de aduentu. Epistola est; Egredietur virga. Esa. 11. c. Aliæ tamen Ecclesiæ dicunt: Locutus est Dñs ad Achaz: quæ est Esa. 7. c. Euangelium est: Missus est Gabriel Luc. 1. c. & quod ibi dicitur. Et hic mensis, &c. sic exponitur hic mensis, scilicet Martius: in quo B. Virgo concepit: est sextus illi, id est, à conceptione illius, scilicet Elizabeth, quæ vocatur sterilis: quia illa concepit Ioannem Baptistam octauo Calend. Octobris. Dicitur etiam per horas c. In diebus illis notum faciet Deus Hier. 30. c. Competit
*autem hoc festum, tẽpore Veris: Nam tem- 2
pore Veris Deus factus est homo: & omnia facta sunt noua. Hoc autem festum est de Dño & de beata Maria: quare eadẽ præfatio dicitur in natali & in Annuntiatione Dñi, de Annuntiatione Dñi consueuit apponi, quod Gloria in excelsis, & Ite missa est: & Te Deũ laudamus, in ea cantari non debeant: de quo dictũ est in proœ. huius partis. Si hoc festum fuerit in Dominica passionis, vel oliuarum, ad secundã feriã transmutabit. Hoc enim generale est priuilegiatis Dominicis. Si autem in triduo ante Pascha occurrerit: in sabbato ante palmas, secundũ quosdã anticipabitur. Quidã verò illud transferunt vsque ad octauas. Similiter si fuerit in die Paschæ non cõgruè poterit intra hebdomadã celebrari: in quo historia de aduentu compilata cantatur: vnde melius est, quod ad secundã feriam post octauas
3 transferatur. In hac die *dicitur per diuersa temporum curricula Deus multa operatus: quæ quidam sic egregiis versibus perstrinxit.

Salue festa dies, quæ vulnera nostra coërces.
Angelus est missus: est passus, & in cruce Christus.
Est Adam factus, & eodem tẽpore lapsus.
Ob meritum decimæ cadit Abel fratris ab ense.
Offert Melchisedech: Isaac supponitur aris.
Est decollatus Christi Baptista beatus.
Est Petrus erectus: Iacobus sub Herode peremptus.
Corpora Sanctorum cum Christo multa resurgunt.
Latro per Christũ tam dulce suscipit amen.

SVMMARIVM.

1 *Paschale tempus octauam ætatem, hoc est vitam æternam designat.*

2 *Philippi & Iacobi minoris festum cur dicatum Calendis Maiis. Et eius diei officium, n. 7.*

3 *Iacobus minor, cur dictus frater Dñi.*

4 *Mariæ Virginis genealogia.*

5 *Iacobi minoris vita, dignitas, & sanctitas. Eius deinde interitus, num. 6.*

CAPVT X.

De sanctis Apostolis Philip. & Iacobo.

PAschale tẽpus, sicut sæpe dictũ est, octauã
1 *significat ætatẽ: vbi bonũ, quod erit singulorũ in dispari charitate erit eorũ omniũ, quia vnusquisque de bonis alterius gaudebit, vt de suis: & bonum omnium erit singulorum. Vt ergo tẽpus Paschale concordare: solemnitatibus, quæ intra illud eueniunt præsertim cum Apostolis in Ecclesia primitiua non haberent particulares solẽnitates, statutũ fuit, vt
2 in Calend. Maij: celebrarentur *solẽnitates ad honorem omnium Apostolorum, vt dies varij non viderentur diuidere: quos vna dignitas & Apostolatus in cœlesti gloria fecit esse sublimes: quod festum Græci celebrari dicuntur in festo Apostolorum Petri & Pauli. Hac

etiã die festũ est Apostolorũ Philippi & Iacobi: quia fortè die ista passi sunt. Sanè Iacobus iste dictus est minor, ad differentiam Iacobi Cõpostellæ siue Zebedæi: qui dict⁹ est maior, nõ ætate, sed vocatione: sicut cõtingit in Episcopis, qui loco Apostolorũ sunt, quoniam qui primo cõsecratus est, alios quantũlibet maiores antecedit xvij.d. §.fin. Primo enim à Dño vocatus est: & primò ei adhæsit, & sibi magis fuit familiaris. In secretis enim illũ vocabat, scilicet quando transfiguratus est, & quando suscitauit mortuũ in Dño: dictus etiã est iste
3 *Iacobus Alphæi: quia fuit filius Alphæi dictus est etiã frater Dñi secundũ carné de consec. d.j. Iacobi quia dicitur fuisse cõsimilis ei facie: vel quia erat filius Alphæi, frater Ioseph viri B. Mariæ: & Mariæ sororis eius, qui enim ex vtraque parte sanguinis coniungebantur apud Iudæos fratres vocabantur. Iesus enim putabatur filius Ioseph, vel dicitur frater Domini, id est, consobrinus, quia filius sororis B. Mariæ, qué moré Tusci seruant: sed & Ioseph dicitur cognat⁹ Dñi, vel quia pater putatiu⁹: vel quia cognatus Dñi ex parte matris, scili-
4 cet B. Mariæ. Ad clarioré auté * præmissorum euidentiã, notandũ est quod Ioachim pater B. Mariæ accepit vxoré nomine Annã, quæ habuit sororé nomine Imeriã: hæc autem Imeria genuit Elizabeth & Eliud: Elizabeth genuit Ioanné Baptistã de Eliud natus est Emineud: de Emineud natus est sanctus Seruatius: cuius corpus in oppido Traiecti super flumen Mosæ in Episcopatu Leodiensi requiescit. Anna autem tres viros dicitur habuisse: Ioachim, Cleophã fratré Ioseph, & Salomane. De primo habuit filiã, scilicet Mariam matré Dñi, quã dedit Ioseph nuptui: quæ genuit Christũ: generatio ipsius Ioseph & Mariæ posita est in vj. parte sub festo natalis Dñi. Primo auté viro defuncto: de secundo similiter genuit aliã filiã nomine Mariã. quam Alphæo postmodũ in cõiugem dedit. Hæc auté Maria genuit ex Alphæo quatuor filios, scilicet Iacobũ minoré, Ioseph iustũ, qui & Barsabas dictus est: & Simoré, & Iudã. Ex tertio viro, scilicet Salomane secũdo mortuo, genuit aliã similiter filiã nomine Mariã, & Zebedæo in coniugem tradidit, ex quo duos filios habuit, scilicet Ia-
5 cobũ maioré & Ioanné Euangelistã. Porrò *Iacobus iste meritò suæ professionis cognominatus est iustus. Ex vtero enim dicitur sanctus fuisse, ipse enim à Petro & Iacobo & Ioanne Apostolis ordinatus est primus Hierosolymitanorũ Episcopus lxvj.d. pono. Ipse vna etiam cum Basilio Episcopo Cæsar. addidit nobis in scriptis missæ celebrationé, de consec. d.j. Iacobus ipse quoque traditur primã celebrasse missam post Pascha Dñi, in Hierusalem: & Petrus primus in Antiochia. Iste vinũ vel siceră non bibit: nullã carné comedit: nunquam tonsus, nunquam vnctus, nunquã balneo vsus est: & in tantũ genibus terræ defixis orabat: vt eius genua camelorũ excedere duritiã crede-
6 rentur. *Iste præcipitatus est à Iudæis de pinnaculo tépli, cum nomen Christi prædicaret: & cũ perticis fullonũ interfectus. Fullo enim est qui lineos pannos candificat. Quidã autem dixerunt propter peccatũ interfectionis eius, Iudæos destructos fuisse per Titũ & Vespasianũ: & ita non attribuunt destructionem illam
7 morti Christi. In hoc festo * dicunt quidã Ecclesiæ introitũ: Exclamauerunt. Neæmiæ 9. c. epistolã: Stabunt iusti, quæ est Sap 5 c. Euangeliũ: Non turbetur cor vestrũ, quod est Ioan. 14. c. & postcõmunioné: Tanto tépore. Io. 14. c. dicitur auté ad horas capitulũ: Stabunt iusti. Sap. 5. c. & illud. Nos insensati, quod est ibidem, & illud: Non esurient. Apoc. 7. c.

SVMMARIVM.

1 *Crucis priuilegium, & eius inuentionis officium Ecclesiasticum, n. 2.*
3 *Crucis duplex festum.*
4 *Crucem inuenit Iudas.*
5 *Iulianus monachus, diabolo amicus, apostata, & Christianorum persecutor. Cuius tumultus ad hunc diem fœtorem intolerabilem emittit, n. 6.*

CAPVT XI.

De inuentione sanctæ Crucis.

1 IN sancta * Cruce Dñi secũda spes habetur: Sicut enim beata Virgo portauit Dñm: ita & sancta crux suo modo. Et sicut Dñs dat aquis baptismalib⁹ sanctificare & aliis sacramentis, ita per tactũ Dominicæ carnis sanctificatũ fuit lignũ, vt nos suo modo sanctificare possit: & quia ita crux saluat per talé effectũ,
2 qué habet, ideò de ea cantatur: O * crux splendidior astris, &c. quæ sola fuisti digna, scilicet dignitate tibi data, portare talentũ mundi, &c. Et quia finis crucis, est gloria: ideò in fine pluriũ antiphonarũ de cruce dicitur alleluia. Dicitur autem per horas canoni. Mihi auté absit
3 gloriari. Gal. vlt. Fit autem duplex festum * de cruce videlicet exaltationis, de quo suo loco dicetur, & inuentionis: quia inuenta fuit crux tépore Eusebij Papæ à B. Helena matre Constantini: mediante Iuda, qui tunc Iudæus erat. Vnde in canone ipsius Eusebij de consecratione dist. iij. crucis ita legitur. Crux Dñi nostri Iesu Christi quæ nuper nobis gubernacula sanctæ Romanæ Ecclesiæ tenentibus quinto nonas Maij inuenta est in prædicto Calend. die inuentionis festũ vobis soléniter celebrare mandamus: est auté maius hoc festũ, quam festum exaltationis: prout ibi dicetur. Legitur
4 auté * de prædicto Iuda: quod conuersus ad fidé factus est postmodũ Episcopus hierosolymitanus: & mutato nomine vocat⁹ est Quiriacus. De quo dicitur diabol⁹ sic prophetasse: Iudas Christũ morti tradidit, sed iste Iudas illum

illum mortuũ exaltauit: & artes magicas detexit: sed Iulianus familiaris* & amicus meus, 5 citò rex erit, qui me de isto vindicabit, quod factũ est xj.q iij. Iulianus j.& ij. Nam Iulianus monach⁹ ab ordine apostatans acquisiuit per nefas consulatũ Rom. & inde factus Imperator & Christianorũ persecutor, illum diuersis pœnis afflixit & interfici iussit. Legitur quoque quod quidã miles nomine Quiriacus hũc Iulianũ postea interfecit. De isto Iuliano legitur quod adhuc apud Constantinopolim de tumba sua fœtor intolerabilis progreditur. Si quæratur, quare fit festum * de cruce, in qua 6 Christus fuit dehonestatus, & flagellatus, non de asina, in qua fuit valde honoratus, nec etiã de aliis quæ ipse tetigit? Responderi potest, quod laus & honor super asinã impẽsus transitorius, & mundanus fuit: nec inde salus nostra prodiit, de quo curandũ non est. Præterea, per alia quæ ipse tetigit non legũtur miracula, & sanitates fieri, nec per illa redempti sumus: dehonestatio verò in cruce facta nostra redẽptio fuit. Dicitur hodie introitus. Nos autẽ Gal. vlt. c. & legitur epistola: Cõfido de vobis in Dño. Gal. 5. c. pro eo quod ibi dicitur: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi. Aliæ Ecclesiæ dicunt: Hoc sentire, ad Philip. 2. Euangelium est. Simile est regnum cœlorũ thesauro abscondito in agro, &c. quia crux Dñi ad literã inuẽta est in agro: vel moraliter in agro Ecclesię inuenitur crux Dñi, quæ dicitur thesaurus: quia emptũ est per eam nobis regnũ cœlorũ, qui videt hunc thesaurũ in Ecclesia, vadit & vendit omnia, quæ habet, id est, omnes trãsitorias delectationes: & emit agrũ istũ, vt si de Ecclesia. Alij dicũt: Erat homo ex Pharisæis. Ioan. c. 3. Et est notandũ, quod festũ crucis fit semper cum festo martyrũ, quia crux significat martyriũ. Et ideò in festiuitatibus sanctæ crucis legũtur in quibusdam Ecclesiis sex lectiones de martyribus, & officia commiscentur. De signo crucis dictum est in proœmio quintæ partis.

SVMMARIVM.

1 *Angelorum festum agit Ecclesia, duplici de causa.*
2 *Michaël, princeps est Angelorum, qui mittuntur.*
3 *Michaëlis festum cur institutum, & cur potius ei dicatum, quam cæteris Angelis, num. 4.*
5 *Michaëlis festum, quod habeat officium.*
6 *Angeli semper nobis adsunt: & parati sunt orationes nostras sursum deferre, num. 7.*

CAPVT XII.

De reuelatione sancti Michaëlis.

1 Ecclesia facit* festũ de Angelis duplici ratione. Prima est, quia nobis ministrant. Omnes enim sunt administratorij Spiritus sancti in ministeriũ missi propter eos, qui hæreditatẽ capiunt salutis. sicut habetur in epist. ad Heb. 1. Secunda ratio est, quia pugnant pro nobis contra Angelos malos: nec permittunt nos tẽtari suprà id, quod possum⁹. De hac pugna dicitur in Apoc. Factũ est præliũ in cœlo. *Apoc. 12.* Hoc bellũ erit maximè tẽpore Antichristi, & in morte martyrũ fuit: & etiã sẽper est: & eiectus est draco, id est, diabolus de cœlo id est, de cœlestibus hominibus, & deiectus in corda malorũ hominũ. Huius autẽ belli princeps est beatissimus Michaël, & ideò fit ei festũ, licet sit de vltima hierarchia: de inferiore scilicet ordine. Sunt enim nouẽ ordines Angelorum prout dictũ est in quarta parte, sub tit. de præfatione, qui quãvis omnes mittantur, quoniam vt præmissũ est sunt administratorij spiritus & in Esa. 6. habetur, quod missus est ad eũ vnus de Seraphin: rarò tamen mittuntur, vnde Da-
2 niel: Millia milliũ ministrabant* ei, &c. Eorum verò, qui mittuntur princeps est Michaël qui fuit princeps Ecclesiæ Iudæorũ: vt habetur in Daniele: modo est princeps Ecclesiæ Christianorum. *Dan. 7.* In Iudæis enim fuit aliquando Ecclesia: quæ nunc est in Christianis.
3 Hoc* autẽ festum, quod est cõmemoratio victoriæ sancti Michaëlis, inde originem sumpsit: quia cũ barbari depopularentur Apuliã, Christiani triduano ieiunio in dicto S. Michaëlis auxiliũ implorauerunt, per cuius visibile patrociniũ fugã ter barbari dederunt: & Christiani victoriã habuerunt. Vocatur etiam festũ reuelationis: quia in monte Gargano reuelatus est, vt sequitur. Sanè Michael, Gabriel, & Raphael, nomina personalia sunt Angelorũ, alia verò sunt ordinũ: vt dictũ est in quarta
4 parte, sub tit. de præfatione. Sed cum* hoc festũ sit cõmune omniũ Angelorũ, quare spiritualiter denominatur festũ sancti Michaëlis, & non Gabriëlis vel Raphaëlis. Respondeo, Michaël est, qui est missus in Ægyptũ, fecit illas famosas plagas: qui diuisit mare rubrũ, qui eduxit populũ per desertũ: & eduxit in terrã promissionis. Ipse est præposit⁹ Paradisi, & custos: & est susceptor animarũ, & princeps Ecclesiæ & ideò eũ magis venerari debemus. Secunda ratio est quia ipsemet fundauit Ecclesiã, & consecrauit altare: vnde dicitur. Stetit Angelus iuxta arã tẽpli, &c. hoc fuit in monte Gargano: posteà verò reuelauit hoc homini⁹ per Episcopũ illius regionis. Tertia ratio est, vt homines venerãtes Angelos, perueniant ad cõsortiũ Angelorũ: & ea de causa in dieb⁹ Dominicis & festiuis solẽnitatibus, nouẽ Psalmi, nouẽ lectiones, & nouẽ respõsoria cantãtur, vt per cantũ istorũ ad cõsortiũ perueniam⁹ nouẽ ordinũ Angelorũ: quorũ propriũ est Deo can-
5 tare. Cõgaudendo * autẽ Angelis dicit Ecclesia in introitu: Benedicite Dñm omnes Angeli eius, & quia Angeli laudant, & nos similiter

Deum

Deũ laudare debemus. Vnde ſequitur verſus:
Benedic anima mea Dñm. Epiſtola verò
Apoc.1. c. ſumitur: Significauit Deus, quæ
oportet fieri citò,&c. Sequitur ibi:Ioãnes ſe-
ptẽ Eccleſiis,per ſeptẽ Eccleſias:vel per ſeptẽ
ſpiritus quantũ ad intelligentiã, quæ ad hanc
diẽ pertinet:vniuerſitas Angelorũ intelligitur,
per ſeptẽ enim dies currit vita præsẽs.Sequi-
tur reſponſoriũ:Benedicite & verſus:Benedic.
Ratione qua ſuprà. Alleluia eſt. In conſpectu
Angelorũ pſallã tibi, hoc autẽ ideò dicit Ec-
cleſia,quia parati * ſunt Angeli deferre Deo 6
orationes noſtras.Sẽper enim nobis adſtant,&
aſpiciunt nos & auſcultant. Vnde in canticis:
Cant.8. Qui habitas in hortis amici,id eſt,Angeli au-
ſcultant te.Per iſtos ſcilicet bonos: cõpaſſio,
illos,ſcilicet malos:paſſio,ſcilicet inuidiæ co-
git:vt in nos aſpiciant.Sequitur Euang.Acceſ-
ſerunt, &c. Mat.8. c. in quo præcipitur vitari
ſcandalũ paruulorũ:quia ibi fit mentio de An-
gelis. Amen dico vobis: quia Angeli eorũ in
cœlis ſemper vident faciem patris mei,qui in
cœlis eſt.Quia verò parati ſunt deferre*ora- 7
tiones noſtras: in offertorio oſtenditur. Stetit
Angelus iuxta arã tẽpli,Apoc.8. Et data ſunt
ei incenſa multa, id eſt,orationes accẽſæ igne
charitatis: & aſcendit fumus aromatũ,id eſt,
oratio in conſpectu Dei de manu Angeli, in
poſtcommunione verò placuit Eccleſiæ,ſicut
prius benedicere:vnde dicitur in quibuſdã Ec-
cleſiis:Benedicite Angeli Dñm,&c.Sanè quod
Michaël legitur cũ dracone pugnaſſe intelli-
gitur allegoricè Michaël,id eſt, Chriſtus: hi-
ſtoricè verò quia Michaëlis & aliorũ Angelo-
rũ eius miniſterio diabolus deſcribitur in Ec-
cleſia propter laicos eſſe depulſus.In hoc fe-
ſto dicitur capitulum: Significauit. Et illud:
Beatus,qui luget: & illud Ioan. ſeptem, quæ
ſunt Apoc.1. cap.

SVMMARIVM.

1 *Geruaſij & Prothaſij feſtum, ex inſtitutione Gregorij.*

CAPVT XIII.

De ſanctis Geruaſio & Prothaſio.

IN feſto ſanctorũ * Geruaſij & Prothaſij cã- 1
tatur ex inſtitutione Gregorij introitus:Lo-
quetur Dñs pacẽ in populo ſuo:ex eo quod
tali die pax inter Romanorũ Imperatorem &
Agiſulphũ Regẽ Longobardorũ extitit refor-
mata,quem regẽ Theodoſida eius vxor Chri-
ſtianiſſima, cui Gregor. librũ dialog. ſcripſit,
ad fidẽ conuertit. Officia namque ſanctorum
partim conueniunt ipſis ſanctis, partim his
euntibus, qui in ipſorum euenere diebus.

SVMMARIVM.

1 *Ioannis Baptiſtæ feſtum duplex agit Eccleſia, & cur ita. Et eius Miſſa, num.3. & 8.*

2 *Ioannes Baptiſta, cur dictus Lucifer.*

4 *Ioannis vigilia, habet ieiunium.*

5 *Ioannes Euangeliſta quo die obierit.*

6 *Ioannes Baptiſta. & beata etiam Maria, fuerunt in peccato originali concepti.*

7 *Ioanni Euangeliſtæ hymnum diaconus canit voce recuperata, quam prius amiſerat.*

9 *Ioannis Baptiſtæ quadrageſima.*

10 *Vigilia Ioannis Baptiſtæ cur ignes accendantur, & qua ſignificatione: & n.11. Et cur oſſa comburantur, n. 12. Et cur rota voluatur, n.13.*

CAPVT XIV.

De ſancto Ioanne Baptiſta.

1 QVia inter * natos mulierũ non ſurrexit
maior Ioanne Baptiſta:meritò Eccleſia *Mat.11.*
celebrat feſtũ de illo:& facit ei duplex feſtũ,
ſcilicet natiuitatis & decollationis. Natiuita-
tis propter quatuor. Primò, propter hiſtoriã,
quoniã dicit Dñs de eo,per Angelum:ſicut in
Euãgelio habetur:Et multi in natiuitate eius
gaudebunt,quod etiã propter Sarracenos di-
ctũ eſt, qui hoc feſtũ celebrare dicuntur. Se-
cundò,propter allegoriã & miniſterium,quia
per Ioannẽ figuratus eſt ortus gratiæ, quam
nobis attulit Chriſtus. Ipſum enim Ioannes
præceſſit:in annũtiatione,in natiuitate,& præ-
dicatione:in paſſione, & ad inferos deſcenſio-
ne. Tertiò,quia ſicut beata Virgo ſanctificata
fuit in vtero matris,ita & ipſe. Quartò, quia
ipſe primus annũtiauit gaudia æterna:& ideò
dicitur Lucifer & turtur.Vnde in cãticis:Vox *Cant.2.*
turturis audita eſt in terra noſtra,& Iob.38.c.
nunquid duces Luciferũ in tẽpore ſuo:& eius
natiuitas fuit per Gabriëlẽ nuntiata. Ideò au-
2 tem Ioannes * dictus eſt Lucifer:quia obtulit
nouũ tẽpus.Et inde eſt,quod in quibuſdã Ec-
cleſiis habent miſſam in mane:quia natiuitas
fuit quaſi aurora: natiuitas verò Chriſti fuit
quaſi ortus Solis:vel ideò dicitur miſſa in ortu
diei:quia legitur in Euãgelio Lucæ,quod ipſe *Luca 1.*
ſanctificatus & Spiritu ſancto repletus in vte-
ro matris: quare meritò laudandus eſt eius
creator,in exordio diei, qui illũ dignatus eſt
honorare in vtero matris. Habet etiã aliam
3 propriã miſsã,ſicut*& alij ſancti, quæ dicitur
circa tertiam. Vel prima miſſa eſt de vigilia
Euãgeliſtæ:vel alia dicitur,quia ipſe fuit mar-
tyr & præcurſor. Vnde illa miſſa eſt vnius
martyris:& eſt introit⁹:Iuſtus vt palma flore-
bit in domo Dñi.De ipſo nãque Prophetaue-
runt Eſa. & Hieremias. Hier. ipſo vitæ actu,
quia fuit ei ſimilis.Eſaias vt in epiſtola habe-
tur hodierna. Audite inſulæ, & attendite po-
puli de longe. Eſa. 49. ibi etiã ſequitur, vnde
ſumitur introitus:de ventre,&c.Sequitur etiã
ibi: Poſuit os meum, vt gladiũ acutũ.Gladius
acutus,eſt lingua prædicatoris,quoniã abſcin-
dit ſuperflua.Sequitur: Poſuit me quaſi ſagit-
tam electã.Sagitta electa, eſt prædicator, qui
facit quod docet. Sagitta acuta, fuit Ioannes,

cũ dixit:Genimina viperarũ,quis docebit vos
fugere ab ira ventura: respõsoriũ est:Prius,quã
te formarem,&c.Hier.1.c.& est de natiuitate
eius,alleluia est:Tu puer.Luc.1.c. & illud in-
ter natos,&c.Mat.9.c.Euãgeliũ est:Elizabeth
impletũ.Luc.1.c.dicitur autẽ hac die capitu-
lum: Audite insulæ. Esa.49.c. & illud: Prius,
quam te reformarem. Hier. 1. cap. & illud,
Reges videbunt. Esa.49.cap.
Porrò in vigilia beati*Ioannis Baptistæ ie- 4
iunamus, quasi cõpatientes ei, qui in deserto
ieiunauit,& asperã vitam duxit:& vigilia ipsa
plenũ habet officiũ:quia post Ioãnis decolla-
tionẽ Christus crucifixus fuit & agnũ come-
dit.Fuit enim Ioãnes quasi lapis angularis, id
est,vetus & nouũ testamentũ coniũgens.Vnde
tunc magis solẽnizamus propter mysterium,
quã propter personã ipsã:& quoniã ipse fuit
medius inter vtrumque testamentũ:quia fuit
finis veteris, & initiũ noui testamenti:nam &
Mat.11. lex & Prophetæ vsque ad Ioannẽ:videlicet in-
clusiuè: hinc est quod huius diei officiũ par-
tim de veteri,& partim de nouo est testamẽ-
to In*hac autẽ die Ioannes Euangelista obiit: 5
sed eius festũ translatũ est:provt sub eius festo
dicetur. Festũ autem decollationis non ita so-
lẽnizat Ecclesia sicut istud:provt ibi dicetur.
Fuit ergo, vt præmissum est,in vtero sanctifi-
Luca 1. cat⁹,sicut & Hier. Vnde & de Hier.legitur in
hac die:quod probatur per illud,quod dicitur
in Euãgelio: Et repleta est Spiritu sancto Eli-
zabeth: & exultauit in gaudio infãs in vtero
meo:sed quo genere sanctificationis,non le-
gimus. Dicunt * tamen quidã quod ab omni 6
peccato mundatus est:sed in glossa super illo
loco: Tu vis à me baptizari: ego à te debeo
baptizari,id est,ab originali peccato mũdari:
dicitur quod in persona generalis hominis
loquebatur: fuit tamen in peccato originali
cõcept⁹ similiter: & B.Virgo:de quo & quare
eius natiuitas celebretur sub Purificatione di-
ctũ est. Paulus historiographus Romanæ Ec-
clesiæ diaconus Cassinensis monachus quadã
die cũ vellet Paschalẽ cereũ consecrare:rau-
cæ factæ sunt*fauces eius,cum prius vocales 7
essent. Vt ergo vox sibi restitueretur,compo-
suit in honorẽ B. Ioannis hymnũ: Vt queant
laxis resonare, in cuius principio petit vocis
restitutionem quã obtinuit:sicut & meritò S.
Ioannis restaurata est Zachariæ.*In hoc festo 8
non cantatur frequenter alleluia, sicut fit in
festiuitatibus Petri & Pauli & aliorũ in quo-
rum vltimis nocturnis personatur. Ratio est:
quia ipse figurat legẽ,& quia natale huius fuit
ante Christi resurrectionẽ & ante gaudium.
Quidam tamen faciunt officiũ sine alleluia in
initio noctis propter figurã legis, & posteà
iterant officiũ cum alleluia in medio noctis:
ter inãtes illud in principio lucis in memo-
riã antiquæ obseruationis:de qua & quare in

hoc festo nocturni cantantur in initio noctis:
9 dictũ est in v. parte sub tit.de nocturnis.*No-
ta,quod antiquitus solebat vna quadragesima
celebrari ante hoc festum,& alia ante natale
Dñi:sed posteà propter fragilitatẽ hominum,
redactũ fuit ad tres septimanas: ante natale,
& tres ante hoc festũ. Vnde prohibitũ est in
decretis xxxiij.q.iiij. non oportet:& cap.seq.
in illis tribus septimanis nuptiæ fiat: sed &
hoc abolitũ est, provt dictũ est in prima par-
10 te, sub tit de sacramẽtis. Fiunt*autẽ tria spe-
cialia in hoc festo. In vigilia namque in qui-
busdã partibus ex antiqua obseruatione colli-
gunt homines & pueri ossa,& quædã alia im-
munda & insimul cremant:vt exinde fumus in
aërẽ producatur. Ferunt etiã brandas siue fa-
ces,& cum illis circuunt arua. Tertiũ est:quia
rotã voluunt. Qui immunda cremant,& fumũ
in altũ produci faciunt, habent hoc à genti-
bus. Antiquitus enim dracones hoc tẽpore ad
libidinẽ propter calorẽ excitati, volando per
aërẽ frequenter in puteos & fontes spermati-
zabant, ex quo inficiebãtur aquæ:& tunc erat
annus lætalis ex aëris & aquarũ corruptione:
quia quicumque inde bibebant,moriebantur,
aut grauẽ morbũ patiebantur:quod attẽden-
tes Philosophi ignem iusserunt frequenter &
passim circa puteos & fontes fieri:& immũda
quæcumque immundũ redderent fumum: ibi
11 cremari. Namque per * talem fumũ sciebant
posse fugari dracones: & quia tali hoc tem-
pore maximè fiebant, ideò hoc adhuc ab ali-
quibus obseruatur. Sunt enim dracones ani-
malia,vnde in Psalmo:Laudate Dñm de terra
dracones,non thracones,id est, meatus terræ,
provt quidã dixerunt: quæ quidẽ animalia in
aëre volant,in aquis natant, per terrã ambu-
lant:nil immundum sustinent, & fugiunt pro-
12 pter fumum olifenum, sicut elephantes pro-
pter grunitum suum. Est * etiam alia ratio
quare ossa animaliũ comburuntur: videlicet
in memoriã quòd ossa Ioannis Baptistæ à gen-
tibus in ciuitate Sebastæ combusta fuerunt:
vel potest hoc referri ad nouũ testamentum.
Abiiciunt enim pueri vetera & comburunt,
ad significandum,quod adueniente noua lege
vetus testamentum debet cessare. Dictum est
enim vetustissima veterum non comedetis, &
nouis superuenientibus vetera proiicietis.
Feruntur quoque brandæ seu faces ardentes
& fiunt ignes,qui significant sanctũ Ioannem,
qui fuit lumen & lucerna ardens, & præce-
dens & præcursor veræ lucis, quæ illuminat
omnem hominem venientem in hunc mun-
dum.Vnde dicitur Ioan 6. Est lucerna ardens,
lucens ante Dominũ, qui viam Domino præ-
13 parauit in eremo. Rota * in quibusdam locis
voluitur, ad significandum, quòd sicut Sol
ad altiora sui circuli peruenit: nec altius
potest progredi: sed tunc Sol descendit in
circulo,

circulo. Sic & fama Ioannis, qui putabatur
Christus descendit, secundũ quod ipse testi-
moniũ perhibet dicens: Me oportet minui, il-
lũ auté crescere, quod dicunt quidam dictum
esse, eo quod tunc dies incipiunt minui, & in
natiuitate Christi crescere. Sed quia ante fe-
stum sancti Ioannis decrescunt: & ante natale
Domini crescunt intelligendum est de natiui-
tate in matre: quando, scilicet conceptus est
vterque: quoniam Ioannes conceptus fuit de-
crescentibus diebus: vt in Septembri: & Chri-
stus in crescentibus: vt in Aprili, vel dic de
morte vtriusque: nam corpus Christi exalta-
tum est in cruce: corpus Ioannis capite mi-
noratum.

SVMMARIVM.

1 *Petrus & Paulus eadem die, & anno passi sunt.*

2 *Petri & Pauli officia distinxit Gregorius.*

3 *Petri & Pauli octaua, quod habeant officium.*

CAPVT XV.

De sanctis Petro & Paulo.

DE Petro * & Paulo quæstio est: vtrum ea- 1
dem die passi sint. Nam Henricus Soli-
tarius velle videtur, quod eadem die anno re-
uoluto Paulus passus sit. Sed Pelagius & Ni-
colaus Papæ, & Ambrosius, & alij sancti Pa-
tres volunt, quod eadem die, & eadem etiam
hora, sub Nerone Imperatore: videlicet anno
xiiij. Imperij eius: alioquin falsæ essent histo-
riæ de illis scriptæ. Sed tamen in diuersis lo-
cis: licet in vrbe, & diuersas pœnas passi sunt:
quia Petrus in vrbe crucifixus est, Paulus ve-
rò, quia sicut legitur in Actibus Apostolorũ,
ciuis Romanus erat, quamvis natione Thar-
sensis esset, extra muros vrbis decollatus:
quæ pœna honestior videbatur: & de ipso lac
pro sanguine legitur profluxisse. Verum pro-
cedente tempore cum Constantinus Impera-
tor in honorem vtriusque Ecclesias constru-
xisset, & Rom. Pontifex vellet eorum corpora
separare, & dubitaretur, quæ cuius ossa forét:
diuinitus responsũ est: Maiora ossa sunt præ-
dicatoris, minora piscatoris: & sic adinuicem
separata sunt & in propriis Ecclesiis collo-
cata. Postmodum verò Siluester Papa, volens
Ecclesias ipsas consecrare, tam parua, quam
magna ossa ex æqua lance, cum summa reue-
rentia ponderauit, & vnam medietatem in
vna Ecclesia, & aliam in alia Ecclesia collo-
cauit. Vnde quidam faciunt festum de hac di-
uisione officium, in Nonis vel octauo Idus Iu-
lij: quia tali die facta fuit: alij illud faciunt
xv. vel xvj. die eiusdem mensis. Alij verò di-
cunt, quod festum diuisionis Petri & Pauli,
quod celebratur die illa, fit propter illam di-
uisionem, quæ facta est in Hierusalem, post
duodecim annos, quãdo separati sunt ad præ-
dicandum gẽtibus, in quo festo cantant illam
magnam sequentiã Cœli enarrant gloriam: &
Euangeliũ ascensionis: Recumbentibus &c in-
cipientes ibi in fine: Dñs quidem Iesus post-
2 quam, &c. Licet * autem eorum festa eadem
die celebranda concurrãt. Beatus tamen Gre-
gorius instituit vt tantũ officium beati Petri
ipso die celebraretur: tũ quia tali die Eccle-
sia B. Petri fuit dedicata: tum quia ipse prior
fuit conuersione: tum quia maior fuit digni-
tate, quoniã Romanæ Ecclesiæ tenuerat pri-
matũ. Et dicitur in missa introitus Nunc scio.
Act. 12. Collecta communis vtrique: Deus, qui
hodiernã dié. quare non fit commemoratio de
sancto Paulo. Epistola misit Herodes, quæ est
ibidem. Alleluia: Tu es Petrus. Mat. 16. Euan-
gelium: Venit Iesus in partes, quod est ibidé,
vbi dicitur: Qué dicunt homines esse filium
hominis: sed secundum Hieremiã in Hebræo
dicitur filius Adæ: per horas verò dicitur cap.
Misit Herodes Rex magnus. Act. 12 cap. & il-
lud: Angelus Dñi: & illud: Et Petrus ad se re-
uersus, quæ sunt ibidem. Sequenti verò die fit
festum de B. Paulo & dicitur in missa introi-
tus: Scio cui 2. ad Tim. 2. c. & Collecta: Deus,
qui multitudinem. Graduale Qui operatus est
Petro. Gal. 1. c. versus est: Gratia Dei ad Cor.
15. c Epistola: Notum vobis facio ad Gal. 1. c.
Alleluia. Tu es vas electionis, Act. 9. c. Euãge-
lium. Dixit Simon Petrus. Mat. 19. c. in aliis
Ecclesiis dicitur: Hoc est præceptum. Ioan. 15.
c. Communio: Amen dico vobis. Mat. 19. cap.
Ité in nocturnali officio beati Pauli, quidam
versiculi præmittuntur antiphonis laudum, vt
dictum est in vj. parte sub trinitate: & dicitur
capitulũ: Bonum certamen 2. ad Tim. 4. cap.
3 In octauis verò Apostolorum dicitur * illud:
Confitebor tibi Domine Rex Eccles. vlt. ve-
rũ in vigilia dicitur introitus: Dicit Dñs Ioan.
vlt. & epistola Petrus & Ioan. Act. 3. Euange-
liũ: Dixit Iesus Simoni Petro. Ioan. vlt. c. Ha-
bet autem hoc festum tria, scilicet ieiunium,
solemnitaté, & octauã Ieiuniũ, quia si volumus
conregnare, oportet nos & cõpati. In die festi,
de corũ glorificatione gaudemus. In octaua,
de corũ futura beatitudine in corpore, & ani-
ma iam certi lætamur, & æternæ glorificatio-
nis meritum expectamus. De hac octaua di-
ctum est in proœ. huius partis. Et nota, quod
Leo Papa secundus orans pro Neapolitanis
ciuibus in mari cum Sarracenis, purgantibus
fecit illam collectã. Deus cuius dextera bea-
tum Petrum, &c. Perfectis verò per eum mu-
ris ciuitatis Leoninæ imponens seras portis,
orans fecit illam collectam: Deus, qui beato
Petro collatis clauibus: &c. In festo Magdale-
næ dicitur epistola: Mulierem fortem quis
inueniet? quæ est in parabolis vlt. c. Euang.
Rogabat Iesum. Luc. 7. c.

SVMMARIVM.

1 *Fratres septem.*

CAPVT XVI.

De septem Fratribus.

CIrca festũ septẽ * fratrũ notandũ est, tres 1
fuisse matres quarũ quælibet habuit septẽ filios, & post passiones eorũ passæ sunt: videlicet mater Machabæorum: cuius nomen ignoratur, & Felicitas mater istorum septem fratrum, & Symphoriana sapiens mulier, quæ sancta fuit.

SVMMARIVM.

1 *Iacobus maior, filius Zebedæi: Euangelium docuit in Hispaniis. Et eius diei officium, num. 2. Et quando fiat, num. 3.*

CAPVT XVII.

De sancto Iacobo.

IAcobus*maior filius Zebedæi, frater Ioan- 1
nis Euangelistæ missus est ad prædicandum Hispanis. Sed cum non posset nisi vnũ Principẽ ibi cõuertere, rediit Hierosolymã: sed tandẽ ab Herode decollatus: & in Hispaniã reportatus: quos viuus conuertere nequit: mortuus diuino miraculo conuertit. Fit autẽ eius festũ octauo Cal. Augusti, pro eo, quod in tali die fuit apud Cõpostellã trãslatus: non quod tunc obierit, quia occisus est ab Herode in diebus azymorum, videlicet octauo Calend. Aprilis in annũtiatione Dñi, scilicet circa Pascha: vt legitur in epistola huius diei: Misit
* Herodes, &c. & ita tunc propter dies ipsos 2
festũ non habuit in Cal. verò Ianuarij fuit sepultus: quia ab Augusto vsque nunc sepulchri
eius fabrica fuit protelata*vel ideò fit octaua 3
Cal. Augusti hoc festũ quoniã hac die dedicata est sibi Ecclesia in Cõpostella: quare dictus sit maior: dictũ est sub festo Apostolorũ Philippi & Iacobi. Hoc autẽ festũ non habet vigiliam vel ieiuniũ: provt dictũ est in vj. parte, sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduẽtus. Hac die, dicunt quædam Ecclesiæ epistolam: Iam non estis. Ephes. 2. cap. Aliæ: Benedictus Deus, & pater. Ephes. 1. & Euangelium: Accessit ad Iesum. Mat. 20. cap.

SVMMARIVM.

1 *Fratrum septem dormientium ferè trecentis annis festum, ibidemque historia.*

CAPVT XVIII.

De septem dormientibus.

NVnc de festo * septẽ dormientiũ dicendũ 1
est, sex eorũ potentes fuerunt in Epheso tẽpore quo Decius Cæsar persecutus est Ecclesiã Dei qui quã citò audierunt persecutionẽ, fugerunt in montẽ & latuerunt in spelunca quadã, & secum magnã pecuniã portauerunt: sed parũ cibi, quorũ nomina sunt: Maximian⁹, Marcus, Martinianus, Dionysius, Ioannes, Serapion, & Constantinus. Hi cum essent in spelunca: prima die comederũt quicquid habuerunt comestioni aptum, & dixerunt seruienti suo: Cras emes nobis cibos: quia parũ hodie comedimus, & posteà dormierunt. Tandem Decius quæsiuit eos: nam audiuit eos esse Christianos: sed dictum est ei eos aufugisse in alias regiones, vel in monte latuisse: quod audiẽs fecit ostia spelũcæ lapidibus obstrui. Post multũ verò tẽporis, videlicet circiter trecẽtos annos, quidã voluit stabulũ contra speluncam facere, & fecit magnũ ignẽ in quo soluti sunt lapides, qui erant in ostio speluncæ: & statim in spelunca refulsit splendor ignis: euigilati sunt septẽ dormiẽtes & sex qui potentes erãt dixerunt septimo qui erat seruus eorum dies est, vade nobis emere cibos. Putabant enim se per vnã noctẽ tantũ dormiuisse. Iuit ergo ille ad ciuitatẽ & venit ad macellũ miratus vltra modũ: quia cruces videbat per vicos & in triuiis, & in quadriuiis. Cũque carnes emens obtulisset monetã quam habebat, non cognouerunt eam carnifices, & dixerunt: Vnde habes istos nũmos? Qui ait ex meo proprio labore & illi Vnde es tu? Qui ait, De patria ista: tunc illi, qui sunt parẽtes tui? Ille ait: Isti & isti & non cognouerunt carnifices aliquos eorum, quos ipse nominabat: à lõgo enim tẽpore eorũ nomina cũ illis erant sepulta. Iterũ illi dixerunt: Sub quo Imperatore fuit illa moneta: ait ille, Sub Decio. Tunc illi admirati sunt:
tum propter monetã tum propter ea quę referebat, æstimantes eum insanum esse. Qui ligauerunt eũ, & duxerunt ante Pontificẽ ciuitatis: cui diligenter inquirenti quis ille esset, & vnde & vbi hanc monetam inuenisset & de aliis, quæ ipse retulerat carnificibus, omnia provt contigerãt reuelauit. Tunc Episcopus veniens cũ vniuerso populo ciuitatis ad speluncã, inuenit eos sex, qui ibi remanserãt iterũ dormientes: & euigilatos secũ in ciuitatem adduxit, & singula sciscitatus ab eis, inuentum est eos in spelunca fuisse per annos ferè trecentos. Præterea, inuenta sunt plumbeæ tabulæ, in ipsa spelunca: quas illi imposuerant ibi: qui mandato Decij obturauerãt os speluncæ Imperatores erant tunc Honorius & Arcadius: qui cum prius dubitarẽt de resurrectione, hoc viso firmius crediderunt. Fuerunt autem cum Episcopo prædicti septem iuuenes, per aliquos dies: & posteà mortui sunt, libera morte. Vnde dicti sunt martyres, quia tam diu in spelunca manserunt.

SVMMARIVM.

1 *Petri ad vincula festum, quomodo institutum. Et quare, ibid. & num. 2. 3. 4. Eiusque diei officium, n. 5.*

CAPVT XIX.

De festo sancti Petri ad vincula.

1 FEstum*beati Petri ad vincula taliter secundum Bedam institutum fuit. Theodosia, vxor Theodosij secundi Imperatoris Hierosolymam proficiscens vidit in Alexandria festum

festũ celebrari in Cal. Augusti ad honoré Cæ-
saris Augusti de triũpho de Cleopatra regi-
næ Ægypti: de Marco Antonio viro eius. Vn-
de vehementer doluit, quod damnato & gen-
tili tantus honor exhiberetur. Veniens autem
Hierosolymã, catenas quibus Petrus sub He-
rode fuit alligatus, acquisiuit, & Romam re-
diens, eas Apostolico præsentauit, qui alias
catenas, quibus sub Nerone fuerat alligatus,
apportari præcepit: qui se tangentes vsque
adeò sunt miraculosè coniunctæ ac si semper
fuissent eædem. Theodosius igitur ad hono-
ré beati Petri Ecclesiã ædificauit: & ibi cate-
nas imposuit quæ dedicata est in Calend. Au-
gust. vt solẽnitas piscatoris obfuscaret solẽni-
tatem Imperatoris & catena Petri extingue-
ret torqué Augusti. Secunda causa * institutio- 2
nis huius festi est, propter memoriã liberatio-
nis beati Petri per Angelum factæ à carcere,
siue à vinculis, quibus per Herodé Agrippã
tenebatur: provt in epistola legitur hodierna:
& secundũ hoc videtur, quod deberet vocari
hoc festũ à vinculis. Tertia * causa est, quia cũ 3
Quirinus Tribunus filiã haberet gutturosã,
illa ad mandatũ S. Alexandri Papæ qui sextus
fuit à beato Petro, quæsiuit bogas siue vincu-
la, quibus beatus Petrus fuit vinculatus Romę
sub Nerone: quibus osculatis, liberata est: &
Quirinus cum tota sua familia baptizat⁹ est:
tunc dictus Alexander Papa hoc festũ in Ca-
lend. Augusti celebrandũ instituit, & in hono-
ré beati Petri Ecclesiã in vrbe fabricauit, vbi
vincula ipsa reposuit: & ad vincula nominauit,
& Calend. Augusti dedicauit: in qua festiui-
tate popul⁹ illic ipsa vincula hodie osculatur.
* Quarta causa potest esse: quia Dñs Petrũ à 4
vinculis miraculosè absoluit, & eidé ligandi
atque soluendi potestaté dedit. Nos auté vin-
culis peccatorũ ligati, tenemur, & absolui in-
digemus. Ideò igitur in solemnitate ipsa, quæ
dicitur ad vincula, ipsũ honorat⁹: vt sicut ipse
à vinculis absolui promeruit, & absoluendi
potestaté accepit à Dño: sic & ipse nos à pec-
catorũ nexibus absolui obtineat. Hac * die di- 5
citur epistola: Misit Herodes. Act. 12. c. Euan-
gelium: Venit Iesus in partes. Mat. 16. c.

SVMMARIVM.

1 *Machabæorum festum cur agat Ecclesia, & n. 2. & infrà.*

CAPVT XX.

De Machabæis.

MAchabæi isti, sunt illi, de * quib⁹ fuit Iu- 1
das Machabæus, de quibus habetur in 2.
Machab. Et cùm Ecclesia occidẽtalis nullius
alterius sancti veteris testamenti festũ cele-
bret provt dictũ est in proœ. huius partis: isto-
rũ tamen & Innocentiũ festũ recolit: istorum
quidé propter quatuor. Primò, quia * passi sunt 2
propter legis obseruationem: quia, videlicet
carnes porcinas contra legem comedere no-
luerunt. Secundò, propter martyrij prærogatiuã provt legitur in historia scholastica, quia enim inaudita supplicia, super sanctos veteris testaméti pertulerũt: ideò in hoc priuilegiati sũt, vt eorũ passio celebretur. Tertiò, quia ipsi fuerunt septé fratres & numerus septenarius, est numerus vniuersitatis. Vnde in eis significãtur omnes martyres veteris testamenti, celebritate digni: & omnibus illis in istis reuerentia exhibetur. Quartò, quia ipsi ostenduntur in exemplũ martyribus noui testamenti: vt sicut illi pro legis Mosaicæ obseruatione passi sunt: ita & nos maximè, si necesse fuerit, parati simus pro Euangelica: & secundum hoc magis celebratur hoc festũ, propter significatum, quam propter significans. Quidam verò dixerunt, quod illi Machabæi, sunt illi septem fratres, qui fuerunt filij Felicitatis.

SVMMARIVM.

1 *Stephani protomart. festum quo die agatur, & cur statim à natali Dominica.*

CAPVT XXI.

De inuentione sancti Stephani.

1 SAncti * Stephani protomartyris inuentio facta fuit die illa, qua celebratur eius passio, & passus est die illa qua eius inuentio celebratur, scilicet in Augusto, sed festa per Ecclesiã quatuor de causis translata sunt. Primò, quia cùm B Stephanus fuerit protomartyr: & martyriũ sanctorum sit eorũ natale in cœlis: meritò statim post natale Dñi, natale protomartyris Stephani celebratur. Secundò propter dignitaté: dignius namque est festũ, quod est de morte, quam aliud, & ideò cõpetenter tanquã dignius statim post natiuitaté collocatũ est. Tertiò, quia officiũ passionis eius concordat officio natalis Dñi. Vnde illud: Heri natus est Christus in terris, hodie Stephanus nascetur in cœlis. Quartò, quia in eius inuentione maxima multitudo hominum venit: qui videntes miracula plurima, quæ fecit Deus in illius inuentione: maiori cultu diem illũ celebrauerunt annuatim, quam etiã diem mortis illius. Statuerunt ergo sancti Patres, vt festum passionis eius trãsferretur ad hanc dié inuentionis: & ad festũ inuẽtionis, festum passionis: quia festum passionis maiori cultu dignũ est, vt populus hunc diem, qui natale Domini sequitur, feruentiori cultu celebret, quam diem eiusdem festi in Augusto. Alia etiam ratio reddetur sub isto festo.

SVMMARIVM.

1 *Domini transfiguratio, cur die sancti Sixti celebretur.*

2 *Dominicæ transfigurationis die consecratur vinum nouum. Et prima fruges, atque faba, num. 3.*

CAPVT XXII.

De transfiguratione Domini.

SEquitur*de feſto trãſfigurationis Dñi,quod 1
eſt in die beati Sixti,non quia tali die trãſ-
figuratio facta ſit,ſed quia tunc ab Apoſtolis,
qui ſecum fuerunt in monte, fuit manifeſtata
& publicata, & prædicata. Præceperat enim
Dñs,ne alicui dicerẽt,donec à mortuis reſur-
rexiſſet.Illi autẽ vſque ad hanc diẽ ſuper hoc
tacuerunt. Transfigurationẽ enim conſtat fa-
ctam fuiſſe circa principiũ Veris, eo ſcilicet
die,quo dicitur Euangeliũ de trãſfiguratione,
ſcilicet ſecunda hebdomada quadrageſimæ.
Et*nota quod in quibuſdã locis hac die con- 2
ficitur ſanguis Chriſti de nouo vino, ſi inue-
niri poſſit aut ſaltẽ aliquãtulũ de matura vua
in calice eliquatur.Benedicuntur etiã racemi
ex quibus populus communicat, & eſt ratio
hæc:In die enim cœnæ dicit Ieſus diſcipulis:
Amen dico vobis:A modò non bibam de hoc
genimine vitis,donec bibã illud nouum in re-
gno patris mei. Quia ergo hoc quod dixit
nouũ, & etiã transfiguratio pertinet ad illam
glorioſã innouationẽ,quã Chriſt[9] habuit poſt
reſurrectionẽ, & quã fideles poſt reſurrectio-
nem ſunt habituri : ideò in hoc feſto ſanguis
Chriſti ex nouo vino cõficitur, & propter hoc
etiam hac die nouæ vuæ benedicuntur. Euti-
cianus Papa ſtatuit, vt primæ*fruges & fabæ 3
ſuper altare benedicantur.

SVMMARIVM.

1 *Laurentius poſt B. Stephanum, primatum obtinet inter martyres. Et cur honorificentius præ cæteris colatur, & eius diei vigiliæ officium; num. 2. Et diei, num. 4.*

3 *Leuitæ, quis.*

5 *Laurentius tria ſingularia habet priuilegia.*

CAPVT XXIII.

De ſancto Laurentio.

BEatus*Laurentius, quia poſt beatum Ste- 1
phanum, inter alios martyres primatum
obtinet : vigiliã habet,non quia maiorẽ pœnã
ſuſtinuerit, quã alij, nam multi tantã pœnam
ſuſtinuerunt,ſicut beatus Vincẽtius, & beatus
Gregorius, & alij quidã, ſed propter officium
prædicationis & propter martyrij locũ , quia
Romæ & propter bonã adminiſtrationẽ, the-
ſaurorum Eccleſiæ. Vnde incipit introitus*in 2
Pſalm. 110. vigilia ipſius : Diſperſit,dedit pauperibus. In
die verò habet proprium, officium,videlicet,
confeſſio & pulchritudo, &c.& hoc ideò di-
citur:quia propter confeſſionẽ fidei fuit aſſa-
tus,& exaltat[9], & apparuit eius ſanctitas,cum
non timuerit ſic tormẽtari pro Chriſto : quia
verò ipſe in tormentis poſitus iubilabat , ac
Dño laudes cantabat , ideò ſequitur verſus :
Cãtate Dño canticum nouum.In collecta ve-
rò illa : Da nobis quæſumus Dñe,&c.orat Ec-
cleſia ſe ſic liberari per Dñm ab igne vitio-
rum, & ipſa vitia in ſe extingui ſicut beatus
Laurentius fuit liberatus ab igne tormento-
rum. Vnde ipſe dicebat tyranno : Diſce miſer
quanta eſt virtus Dñi : nam carbones iſti non
dolorẽ,ſed refrigerium mihi præſtant.In epi-
ſtola verò:Qui parcè 2.Cor.6.c.agitur de lar-
gitate eleemoſynarum facienda pauperibus :
quod præceptum ſtrenuè impleuit beatus
Laurentius,qui theſauros Eccleſiæ dedit pau-
peribus, & vt eum in hoc imitemur, dicitur :
Iuſtitia eius manet in ſæculum ſæculi. Re-
ſpõſorium de paſſione eius eſt, eo quod igne
probatus fuit, ſicut aurum in fornace proba-
tur:& hoc eſt,quod dicit:Probaſti cor meum, *Pſal.16.*
& vi. no. quia ad literã de nocte fuit aſſatus &
à Dño viſibiliter viſitat[9]:& ideò dicebat:Mea
nox obſcurum non habet : ſed omnia in luce
clareſcunt.Verſus eſt:Igne me exa.& non eſt
inuẽta in me iniquitas,id eſt,inæqualitas:quia
ſẽper & perfectè in fide conſtans fuit.Vel non
fuit inuenta in eo iniquitas , ſcilicet peccati.
Alleluia eſt de nobili miniſterio eius. Et quia
erat præcipuus miniſter , ideò in virtute Dñi
præcipuè operabat. Leuita (inquit) Laur.bo-
num opus operatus eſt qui per ſignum crucis
3 cæcos illuminauit.Leuita * idem eſt,quod aſ-
ſumpt[9] vel offerẽs:quia ad litteram aſſũptus
fuit ad miniſterium diuinũ Vnde legitur ipſũ
dixiſſe beato Sixto:Quo progrederis ſine filio
pater ? nunquid degenerem me probaſti ? ex-
perire certè : vtrum idoneũ miniſtrum elege-
ris,cui promiſiſti Dominici sãguinis cõſecra-
tionẽ.Item fuit Leuita,id eſt,ſeipſum offerẽs.
Vnde ipſe in tormentis poſitus dicebat : Ego
me obtuli hoſtiã Deo, in odorẽ ſuauitatis, &
ideò de eo in nocturnali officio cantat Eccle-
ſia : Meruit eſſe hoſtia beatus Laur. qui dum
aſſaretur, Dñm nõ negauit:& ideò inuẽtus eſt
ſacrificium laudis. Et quia Deus laudandus
eſt de tanta patientia conceſſa martyri : ideò
prædicta ſub alleluia cantatur. In Euangelio
4 *verò:Niſi granum frumenti cadẽs in terram
bonã:quod eſt Ioan.12. agit Dñs de miniſtris
ſuis:& de præmio ipſorũ,dicẽs Primò de ope-
re ipſorũ. Qui mihi miniſtrat, me ſequatur,&
poſt de primo adiungit,dicẽs:Et vbi ſum ego
illic & miniſter meus erit : ſi quis mihi mini-
ſtrauerit , honorificabit eum pater meus &c.
Cùm igitur inter miniſtros præcipuus fuerat
B.Laurentius : ideò iſtud Euangelium in eius
feſtiuitate cantatur.Sed quia priuilegiatũ mi-
niſterium eſt prædicatio & confeſſio nomi-
nis Dñi corã Regibus & Principibus:ideò ſe-
quitur offertorium Confeſſio & pulchritudo
in conſpectu,&c.in poſtcommunione quoque
agitur de miniſtris & merito ipſorum. Qui
mihi miniſtrat, me ſequatur,&c.ad horas di-
citur capitulum:Qui parcè 2.Cor.9 c. Et no-
5 ta * quod iſte ſanctus propter tres prærroga-
tiuas

tiuas suprà in principio positas, in tribus pri-
uilegiatus est. Primò, quoniã ipse solus inter
martyres habet ieiuniũ institutionis. Secundò,
in octauis: quoniã iste tantũ, & beatus Stepha-
nus octauas habent inter martyres: sicut bea-
tus Martinus inter cõfessores. De hac octaua
dictum est in fine procemij huius partis. Ter-
tiò, in regressibus antiphonarum, in hoc enim
festo quidam versiculi præmittũtur antipho-
nis: vt dictum est in sexta parte, sub Domini-
ca de trinitate. Beatus Laurentius fuit archi-
diaconus Romæ, post quem nullus dicitur
ibi Archidiaconus fuisse.

SVMMARIVM.

1 *Maria Virgo an fuerit adsumpta, vna cum corpore. Et quoto ætatis anno, num. 2.*

3 *Adsumptionis Mariæ officium, & n. 5.*

4 *Adsumptio Mariæ celebratur æstiuo tempore, idque congruè.*

6 *Adsumptionis die cur Euangelium legatur de Maria & Martha. Et quid illæ duæ sorores designent, n. 7.*

8 *Euangelia, sunt quatuor de beata Maria.*

9 *Adsumptio Mariæ, habet ieiunium, & octauas.*

10 *Adsumptionis die cur colligantur herbæ, & benedicantur.*

CAPVT XXIV.

De Adsumptione Virginis gloriosæ Mariæ.

HIeronymus dicit quomodo beata Maria 1
* adsumpta fuerit, siue in corpore, siue
extra corpus, nescio, Deus scit. Aug. verò di-
cit, quod in corpore, veritas tamen est, quod
primò adsumpta est in anima: vtrũ verò cor-
pus in terra remansit, incertũ habetur: & me-
lius est piè dubitare, quam aliquid circa hoc
temerè diffinire: pie tamen credendũ est, eam
totaliter fuisse adsumptam. Verùm quædã re-
ligiosissima mulier Elizabeth nomine de par-
tibus Saxoniæ asseruit sibi reuelatum fuisse,
quod post quadraginta dies post adsumptio-
nem animæ, adsumptum fuit corpus: & inde
composuit quendam tractatũ: qui tamen non
est authenticus. Refert Ephirius, quod beata
Virgo quando Christũ cõcepit, erat annorum
quatuordecim, & in decimoquinto anno ipsa
peperit: & cum eo mansit annis xxxiij. & post
mortẽ Christi superuixit annis vigintiquatuor:
& secundũ hoc tempore obitus sui erat anno-
rum lxxij. Probabilius, vt videtur dicunt alij:
* quia duodecim annis filio superuixit: & sic 2
sexagenaria est adsumpta: cum Apostoli toti-
dem annis prædicauerunt in Iudæa, & circa
partes illas.

In hoc festo quædã dicuntur, quæ in Eccle-
siarũ * dedicationibus dicuntur, quia ad eam 3
Cant. 1. pertinent. Cantatur etiã de libro Canticorum,
scilicet: Osculetur me osculo, &c. Respõsoria
enim antiphonæ & lectiones eædẽ sumuntur:
qui liber est de amoribus, quia in carne manẽs
maiorẽ habuit dilectionẽ, quam aliqua crea-
tura in carne viuens, excepto Christo: & ideò
propter excellentẽ charitatẽ, quam habuit in
terris, meruit ascendere super Angelos, & in
carne enim præter carnẽ viuere, non terrena,
4 sed cœlestis vita est. Et * cõpetit hoc festum
æstiuo tẽpori, quia per calorem ignis charitas
ascendit. Rursus legitur & cantatur de cãtico
amoris, eo quod B. Virgo figurã tenet Eccle-
siæ. Sicut enim ipsa mater est, Virgo & sponsa:
sic & Ecclesia, mater sanctorum, nomen tenet
virginitatis, & sponsæ: virginitatis inquã men-
tis, & fidei, quæ præualet virginitati carnis &
spõsæ, quia ipsa est spõsa Christi. Vnde Apost. 2. Cor. 9
Despondi vos vni viro virginẽ castã exhibere
Christo. Est autẽ, vt dicunt quidam, cantici le-
genda medietas vsque ad octauas: alia verò
medietas vsque ad natiuitatẽ eiusdẽ Virginis
reseruetur. Huic ergo congruè accedit, quod
circa festum istud libri Salomonis legantur, &
præmittuntur antiphonis quidam versiculi: vt
dictum est in vj. parte, sub Dominica de trin.
in Chalcedon. Concilio, quod beat⁹ Leo cele-
brauit, statutum fuit, quod Virgo Maria mater
Dei appellaretur. Alij tamen dicunt, quod in
Ephesino iussu Cœlestini Papæ primi cele-
brato. Itẽ nota, quod ille sermo Hier. Cogitis
5 me, ô * Paula & Eustochium: qui à quibusdã in
Ecclesia, in hoc festo legitur: sed nõ debet le-
gi, nisi in refertorio vel capitulo: quia ad hoc
factus fuit. Dicitur autẽ ad horas capitulũ: In
omnibus requiem quæsiui. Eccles. 24 c. in vi-
gilia Assumptionis, dicitur epistola: Ab initio,
& ante sæcula. Eccles. 24. c. Aliæ Ecclesiæ di-
cunt: Ego quasi, quæ est ibidẽ. Euangelium est:
Exurgẽs Maria. Luc. 1. c. Aliæ Ecclesiæ dicunt:
Loquẽte Iesu ad turbas 11. c. Offertoriũ: Ora-
tio mea munda. Iob. 16. c. Cæterum in Missa
diei legitur epistola: In omnibus requiẽ quæ-
siui, &c. In omnibus enim quæsiuit vitã æter-
nã: & ideò habuit illã. Sequitur: Et qui creauit
me, requieuit in tabernaculo, id est, in vtero
meo. Et quia Dñs in vtero B. Mariæ Virginis
requieuit, ideò ipse dedit illi suũ tabernacu-
lum, id est, cœlũ. Et sicut ipsa, Deo fecit thro-
nũ grandẽ. Vnde ipsa dicit: Magnificat anima
mea Dñm, & 3. Reg. 10. Thronũ fecit Rex Sa-
lomon de ebore grandem: & ita ei fecit Dñs
thronum grandem in cœlo, quando exal-
tauit eam super Angelos.
6 Euangeliũ legitur * de Martha & de Maria,
scilicet, Intrauit Iesus. Luc. 10. quod prima fa-
cie pertinere non videtur: tamen bene perti-
nẽs est secundũ allegoriã. Intrauit enim Iesus
in quoddã castellũ, id est, in beatã Virginẽ, quæ
dicitur castellũ, quæ est terribilis dæmonib⁹,
& benè se muniuit cõtra diabolũ, & vitia. Di-
minutiuè autẽ dicitur castellũ, propter humi-

litatem.

litatē. Et dicitur quoddā, propter singularitatē: quia nec primā similē visa est, nec habere sequentē. & Martha, id est, actiua vita recipit eū. Diligentissimè enim nutriuit puerū suum, & tulit in Ægyptum, & prius se probauit in actiua vita, eundo ad Elizabeth, & seruiendo ei, & sicut ipsa fuit Martha in actiua vita: ita & fuit Maria Magdalena in cōtēplatiua. Vnde in alio Euangelio habetur: Maria cōseruabat verba omnia, hæc cōferens in corde suo. *Hæ 7
autē duæ sorores significant vitā actiuā & vitā contēplatiuā, quæ plenè fuerunt in beata Virgine Maria, per quas ipsa sublimiter, honorabiliter atque delectabiliter in seipsa recepit Christū. Illud autē notandū est, quod quatuor sunt Euangelia de B. Maria Virgine. *Vnū est: 8
Missus est Angelus, quod non debet dici, nisi in aduentu Dñi, & in Annuntiatione eius. Alia tria possunt cātari, quoties de ipsa peculiaris Missa cātatur, tanquā cōmunia, quæ sunt ipsa: Extollens vocē mulier, &c. aliud: Abiit Maria in montana, &c. aliud: Stabat iuxta crucē, &c.
*Itē nota quod hoc festum habet ieiuniū & 9
octauas, quod nō habet aliud festum de illa. Hoc enim festum maius est omnib⁹ aliis, quæ fiunt de illa. Similiter & de quolibet sancto maius festum est transitus illius, quā aliud de illo, quia de miseria transit ad vitā: excepto de Ioāne Baptista. *Quare autē herbæ colligan- 10
tur, & benedicantur, in hoc festo, ipsa legenda indicet, quia beata Maria comparatur rosæ & lilio. Vnde sicut spina rosā genuit Iudæa Mariā. Officiū beatæ Mariæ Virginis debet quotidie, sed in sabbato solēniter dici: prout dictū est in sexta parte, sub titulo de tēpore aduentus. In quibusdā tamen Ecclesiis non dicitur à quinta feria cœnæ Dñi, vsque ad octauas Pentecostes, dicētes, quod tunc in Ecclesia omnia breuia debent esse. Legitur tamen, cum quidā Sacerdos aliā fortè Missam nesciēs, omni die Missam de beata Virgine celebraret, Episcopus eum ab officio suspendit, sed Virgo beata ipsi Episcopo ex hoc grauissimè cōminata est: & ideò ipse suspensionē huiusmodi relaxauit.

SVMMARIVM.

1 *Bartholomæi festum variè celebratur.*
2 *Bartholomæi statura.*

CAPVT XXV.

De sancto Bartholomæo Apostolo.

Beatus*Bartholomæus, primò prædicauit: 1
vt dixit beatus Theodorus Abbas in Lugdonia, posteà in India, deinde in Albania in ciuitate Armeniæ, vbi primò excoriatus, & posteà decollatus est: deinde translatus dicitur Beneuētum, quāuis hodie Romæ esse dicatur. Quidā autē celebrant festum excoriationis, & quidā decollationis, sicut dictū est in sexta parte sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduentus. Et * nota, quod inquirentibus beatum 2
Bartholomæum, dæmon ipsum ita descripsit, dicens, Capilli eius nigri, & crispi: caro candida, oculi grandes, nares coæquales, & directæ, barba prolixa, habens paucos canos, statura æqualis, collobio albo eleuato, & purpura vestitur, induitur albo pallio, quod per singulos angulos habet gemmas purpureas.

SVMMARIVM.

1 *Ioannis decollatio.*
2 *Herodes tres fuêre.*
3 *Ioannis Baptistæ caput, vbi humatum. Et vbi, quando, & à quo inuentum, n. 4.*
5 *Ioannis Baptistæ officium Ecclesiasticum in decollatione.*

CAPVT XXVI.

De decollatione sancti Ioannis Baptistæ.

1 Festum*decollationis beati Ioan. celebrat Ecclesia, quia pro veritate mortuus est: sed non sic solemniter sicut festum natiuitatis eius, eo quod descendit ad inferos, sicut dicit Greg. super illud: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Fuit autem decollatus in tempore Paschali per Herodem Regem anno xxxij. à natiuitate Dñi, scilicet anno præcedente passionē Dñi: & ipse in anno xxx. cœpit prædicare & ita hoc festum est de de-
2 collatione. Et nota, quod tres fuerunt* Herodes, quos eorū infamis crudelitas fecit famosos. Primus dictus est Herodes Ascalonita, sub quo natus est Dñs, à quo innocentes occisi sunt. Secundus, Antippas, qui Ioan. decollauit. Tertius, Agrippa, qui Iacobum occidit, & Petrum incarcerauit. Vnde versus: Ascalonita necat pueros, Antippas Ioannem, Agrippa Iacobum: claudens in carcere Petrum. Sanè decollato Ioanne discipuli eius corpus sepelierunt in Sebasta, vrbe Palęstinæ, & caput
3 in Hierusalem humatum est iuxta * Herodis habitaculum, & vbi corpus sepultum iacebat: multa Deus miracula operabatur. Vnde multitudo Christianorum illuc confluebat. Quod vidēs Iulianus apostata iussu eius gentiles ad dedecus S. Ioannis confregerunt mausoleum: & ossa eius per agros sparserunt. Sed cum Christiani illuc venirent, & miracula non cessarēt, iterum gētiles ossa collegerunt, & combusserunt: sed digitus ille, quo Dñm ad Iordanem venientē monstrauit, dicens: Ecce Agnus Dei, &c. non potuit cōburi. Multi tamen Christiani monachi à Hierosolymis, qui intererāt cum gentilibus ossa colligētibus, quot occultare poterant reseruauerunt, tuleruntque ossa ad Philippum Hierosolymitanū Episcopum, qui misit ea per Iulianum diaconum Anastasio Alexandriæ Episcopo, quæ post Theophylus, vrbis eiusdem Episcopus, in templo Serapis reposuit, & Basilicam in honorē eius consecrauit. Vnde hoc festum de decollatione & combustione ossium est, secundum Magistrum Guilbertū, quod celebrat Ecclesia, quasi pro iam mortuo, secundū martyrium: quia in suis ossibus

ossibus quodammodo passus est. Alij dicunt,
quod beata Tecla digitum B. Ioãnis, qui com-
buri non potuit, de vltra marinis partibus af-
ferens in Morianã ibi ad honorem B. Ioannis
fundauit Ecclesiam, & hac die dedicata est ei
Ecclesia. Ideoque statutum fuit à Dño Papa,
vt hæc dies ad honoré B. Ioannis, per totum
mundum sẽper celebris haberetur: & secun-
dum hoc videtur, quod debet dici festum de-
dicationis. Rursus * B. Ioannes, caput suum 4
quod in Hierusalẽ fuerat humatum, reuelauit
duobus Monachis orientalibus: qui Hierusa-
lem adorare venerant, qui iuxta Herodis ha-
bitaculum illud vij. Cal. Martij inuenerunt:
sed post ab aliis perlatum est in Edissam ciui-
tatem, & in quodam specu ignobiliter recon-
ditum, donec denuò Marcello presbytero fuit
reuelatum, & per eiusdẽ vrbis Episcopum iiij.
Cal. Septembris reuelatum: ex quo tempore
cœpit in eadem vrbe decollatio celebrari: ea
die, vt arbitror: quo caput est reuelatum, & ita
hoc festum potest dici reuelationis. Hoc er-
go festum potest esse de decollatione, vel de
collectione ossium: vel de dedicatione Eccle-
siæ ad honorem illius: vel de reuelatione. Hac
* die dicunt quidam epistolam: Expectatio. 5
Prouer. 10. cap. Et Euangelium: Misit Hero-
des. Mar. cap. 6. & alleluia. Erat lucerna.
Ioan. 5. cap.

SVMMARIVM.

1 *Felix & Audactus, socij in passione. Et vnde nomen sortitus Audactus.*

CAPVT XXVII.

De sanctis Felice & Audacto.

SCiendum est, quod cum beatus * Felix tra- 1
heretur ad mortẽ pro nomine Christi, qui-
dam repentè se in medio protulit, dicens: Ego
sum Christianus. Dixerunt carnifices, ergo ve-
nies & tu. Cùm autem nomen illius ignorare-
tur, vocatus est Audactus, quasi beato Felici
audacter associatus: sicut & beatus Ioannes
Alexandrinus Episcopus ob eximiam in pau-
peres Christi pietatem Ioannes eleemosyna-
rius dictus est. Cuius festum nono Cal. Fe-
bruarij celebratur.

SVMMARIVM.

1 *Mariæ natiuitas cur celebretur ab Ecclesia.*

2 *Natiuitas Mariæ, antiquitus non celebrabatur.*

3 *Natiuitas Mariæ non habet ieiunium institutionis.*

4 *Ecclesia tres natiuitates celebrat, quæ designant tres natiuitates spirituales.*

CAPVT XXVIII.

De natiuitate beatæ Mariæ.

FEstum * natiuitatis B. Mariæ Virginis, 1
quando videlicet in mundo nata est, ideò
celebratur, quia fuit in vtero sanctificata,
iuxta illud Psal. Sanctificauit tabernaculum
suum altissimus. In hoc festo legitur genealo-
gia Saluatoris: imò ipsius B. Mariæ Virginis:
quia de eadem fuerat genealogia, vnde legi-
tur Euangelium Mat. 1. c. Liber generationis
Iesu Christi: de qua dictum est in vj. parte, sub
natali, & sub festo Apostolorum Philippi &
Iacobi. Et epistola: Ego quasi. Eccles. 24. cap.
Aliæ Ecclesiæ dicunt: Dñs possedit me. Prou.
8. c. Cantatur etiam historia de laudibus ipsius
Virginis Mariæ. In quibusdã tamen Ecclesiis
leguntur cantica canticorum, quæ magis per-
tinẽt ad festum Assumptionis Virginis Mariæ:
prout ibi dictum est; dicitur etiam ad horas
capitulum: Ego quasi vitis. Eccles. 34. c. Sanè
2 hoc festum olim * non celebrabatur: sed qui-
dam vir religiosus pluribus annis audiuit An-
gelos in hac nocte solẽnizantes in cœlis, cui
causam quærenti reuelatum est Angelos gau-
dere: quoniam beata Virgo nata fuit in illa
nocte: quod Apostolicus authenticauit, & fe-
stum celebrari præcepit: vt in solemnizando
3 cœlesti curiæ conformemur. * Non autẽ ha-
bet festum hoc ieiunium institutionis: potest
tamen habere deuotionis. Olim etiã non ha-
buit octauã: sed Innoc. Papa quartus eam in-
stituit. Vacante enim Romana Ecclesia per
obitum Greg. Papæ, nouis Cardinalibus con-
cordare nequeuntibus: Romani post plures dies
eis inclusis, multiplices molestias inferebant:
propter quod Cardinales Reginæ cœli voue-
runt, quod si eius meritis concordarẽt, & abi-
re liberè possent, octauam suæ natiuitatis diu
neglectam, celebrãdam de cætero statuerent.
Sicque ad Cœlestinum Papam cõuenerunt, &
liberati sunt. Sed quia idem Cœlestinus vixit
solum xviij. diebus, non potuit votum imple-
re: quod postmodum dictus Innocentius eius
4 successor impleuit. Et * nota quod Ecclesia
tres natiuitates solemnizat, scilicet Ioannis
Bapt. & beatæ Mariæ & Christi: siquidẽ Ioan-
nes fuit lucifer: quia sicut lucifer præcedit
Solem: sic ipse Christum. Primus enim apertè
prædicauit: Maria fuit aurora: natiuitas Chri-
sti ortus Solis: quia in eo splendor patris ap-
paruit. Prædictæ autem tres natiuitates desi-
gnant tres spirituales natiuitates. Nam rena-
scitur cum Ioan. in aqua: cum Maria in pœ-
nitentia: & cum Christo in gloria. Cum igitur
oporteat, quod contritio præcedat natiuita-
tem baptismi in adultis, & natiuitatem gloriæ
similiter, ideò meritò illæ duæ vigilias ha-
bent. Sed cum pœnitentia tota sit pro vigilia,
non oportuit, quod ipsa vigiliam haberet: &
ideò hoc festum vigiliam siue ieiunium non
habet. Et est sciendum, quod beatus Fulber-
tus Episcopus Cardinalis fecit illa tria re-
sponsoria: Stirps Iesse, Solem iustitiæ: &
Chorus nouæ Hierusalem.

SVMMARIVM.

1 *Crucis exaltatio, unde ortum duxerit.*
2 *Crucis inuentio, superior est exaltatione.*
3 *Crucis exaltatio, quod habeat officium.*

CAPVT XXIX.

De exaltatione sanctæ Crucis.

EXaltatio * S. Crucis dicitur: quia Cosdroës Rex Persarum Hierosolymã venit: & lignum Dñi cum inde secum tulit, & facta domo cœlo simili, & in eadẽ sedẽ sibi fecit: & lignum à dextris posuit loco filij: galium verò à sinistris, loco Spiritus sancti, & ipse stãs in medio, se Deum vocari iussit. Quod audiens Eraclius Imperator Rom. aciem mouit iuxta Danubium, qui fluui⁹ est Persarum: non hunc, qui in Sueuis nascitur, sed alium eiusdẽ nominis, inde victo filio Cosdroë singulari certamine crucẽ Dñi tulit: & cum appropinquaret in magna põpa Hierusalẽ, portæ ciuitatis per Angelum clausæ sunt, ne intraret: qui cum vehementer admiraretur, audita est vox de cœlo, dicens: Regẽ Regum non sic intrasse Hierusalẽ phaleratum: quando pro omnibus pati venit, sed humilẽ & super asinã sedẽtem. Et statim recognoscens elationẽ suã, de equo descendit, & humiliatus est valde: & portæ ei sponte apertæ sunt: & nudis pedibus ciuitatẽ intrauit, & in eius introitu multi diuersorum morborum generibus detenti, curati sunt per crucẽ: & Imperator ipse in has deuotissimas crucis prorupit laudes, dicens: O crux splendidior cunctis astris, mundi celebrior hominibus, &c. Ille ergo crucẽ exaltauit, & exaltationis diẽ in futurum Episcopis sibi cõsentientibus in suo imperio statuit esse solẽnem. Sergius verò Papa, longis post tẽporibus in sacrario beati Petri inuenit capsam argenteã, & in ea crucẽ, ex salutiferi ligni magna portione cõpositã: lapidibus pretiosis adornatã: quæ posita in basilica Saluatoris, adoratur à populo in die exaltationis. * Est autem maius festum inuentionis, quã exaltationis, propter 2 authoritatẽ instituẽtis. Nam illud à Papa, scilicet Eusebio: istud ab Imperatore statutum est. In† hoc festo dicitur epistola, quæ dicitur 3 in ramis palmarum: quia in ea agitur de exaltatione sanctæ Crucis. Alij legunt illã: Christ⁹ factus est. Ad Philip. 2. cap. Legitur etiam in quibusdã Ecclesiis Euãgelium in quo fit mentio de aduentu Christi & fulgure. Sicut fulgur erit, &c. quod dici consueuit tempore aduentus. In aliis verò dicitur Euãgelium de Nicodemo, quod quidã dicunt in festo inuentionis sanctæ Crucis, ibi enim dicitur, Sicut Moses exaltauit serpẽtẽ in eremo, ita exaltari oportet filium hominis. Communiter tamen dicitur, quod melius est Euangelium: Nunc iudicium est mundi. Ioannis 12. cap. in quo dicitur: Cum exaltatus fuero à terra, omnia trahã ad meipsum. Præfatio verò illa dicitur, quæ ante Pascha per quindecim dies, seu in quibusdã Ecclesiis per quinque dicitur, vel vt alij volunt, illa, quæ dicitur in tempore Paschali dicitur etiam ad horas capitulum: Christus factus est pro nobis, ad Philip. 2. cap.

SVMMARIVM.

1 *Matthæus, Leuita fuit & Hebræus.*
2 *Matthæus, item alij Euangelistæ, quibus temporibus scripserint Euangelia.*

CAPVT XXX.

De festo S. Matthæi Apostoli & Euangelistæ.

1 BEatus† Matthæus Leuita fuit. Erat autem Hebræus, & ideò Hebraicè scripsit Hebræis in Iudæa: sed posteà liber eius fuit trãslatus in Græcum: deinde in Latinum. Et nota, quod Euangelium quod ipse propriis manibus anno Dñi xl scripsit, cum ossibus. B. Barnabæ repertum est. Quod quidẽ Euangelium B. Barnabas secũ ferebat: & super ægros illud ponens tam fide Barnabæ, quã merito B. Matthæi continuò liberabat. Matth. verò edidit Aquileiæ Euangelium anno Dñi xliiij. Dicitur hodie epistola: Vnicuique vestrum. Ephes. 4. c. Alij verò dicunt: Similitudo vultus Ezech. 1. c. Euangelium est: Dum transiret Iesus. Mat. 9. c. In vigilia verò est Euãgelium: Vidit Iesus Pu-
2 blicanum. Luc. 5. c. Prædicauit† autẽ sub Caio Caligula Imperatore, qui sic dictus est, quoniã natus est in expeditione & coopertus est caligis. Ioan. autem scripsit sub Neuia, Marcus sub Nerone, de Luca incertum est: quidam tamen dicunt quod sub Nerone.

SVMMARIVM.

1 *Mauricij & sociorum vita, & finis.*
2 *Thebæ, plures.*

CAPVT XXXI.

De S. Mauricio & sociis.

1 CVm Galli† exercuissẽt exercitum in Romanos, Dux Ægypti collegit exercitum in quo fuit B. Mauricius, qui sub se habebat legionem, in qua erant vj M. cccccclxvj. Cum ergo essent in exercitu, tyrannus voluit eos cogere adorare Idola, qui noluerunt: & propter ea decimã partẽ accepit tyrannus, & interfecit: quod vidẽs beatus Mauricius conuertit sermonẽ ad socios, orans vt viriliter starent: & sic ab eo confortati, passi sunt martyrium. Fuerant autem baptizati ante, quã Ro-
2 mam venirent. Et nota, quod dicitur † de Mauricio & Thebæa legione, quod inueniuntur plures Thebæ: vna in Ægypto, vbi sunt Mauri: altera in Græcia, vbi sunt Thebani: alia in India: vbi sunt Thesbytæ. Isti socij Mauricij erant de Ægypto.

SVMMARIVM.

1 *Lucas, cuias fuerit, & quando ad fidem nostram accesserit.*
2 *Lucas, à quo acceperit potissimum quæ scripsit.*

CAPVT XXXII.

De feſto S. Lucæ Euangeliſtæ.

LVcas Syrus † fuit natione, & Antiochenus 1
Patriarcha, & prædicauit in Bithynia: vbi ſua morte, non martyrio vitam finiuit. Fuit etiam pictor & Medicus, & ſecundum Hier. fuit diſcipulus Apoſtolorum, & non Dñi, venit enim ad fidem poſt Dñi reſurrectionem, vt legitur in gloſſ. ſuper Exo. licet quidam dicant, quod fuerat de lxxij. diſcipulis Dñi: & ſcripſit Euangelium in Achaia. Vixit autem octoginta quatuor annis, ipſe Euangelium & Actus Apoſtolorum compoſuit. Fuit diſcipulus beati Pauli: à quo † didicit, quod docuit, ſi- 2
cut & beatus Marcus à beato Petro. In Prologo tamen Euangelij ſui, inuenitur, quod ipſe didicit multa à quibuſdam, qui in principio cum Dño fuerunt. Sed beatus Paulus non fuit à principio cum Dño: ergo non didicit ab eo, quod docuit. Solutio, quædam didicit ab eo, & quædam ab aliis, ſed maximè à beato Paulo. Creditur tamen quod ipſe ad beatam Virginem tanquam ad arcã teſtamenti recurrens, ab ea de multis certificatus fuit, præcipuè de his, quæ ſibi ſoli conſtabant: ſicut de Angelica annuntiatione, & Chriſti natiuitate, & huiuſmodi, de quibus ſolus Lucas agit.

SVMMARIVM.

1 *Iacobus minor, & Simon, fratres Domini.*
2 *Iudas variè appellatus eſt.*
3 *Simon, vbi prædicarit.*

CAPVT XXXIII.

De feſto Apoſtolorum Simonis & Iudæ.

IAcobus * minor frater Dñi, & Simon & Iu- 1
das, & Ioſeph, qui & Barſabas & etiã Iuſtus cognominatus eſt, ne propter iniuſtitiam ab Apoſtolatu fuiſſe reprobat⁹ credatur: fratres fuerunt filij Mariæ Cleophæ, quæ Alphæo nupta fuit. Simon autem iſte dictus eſt zelotes, dictus eſt & Simon Cananæ⁹, à Cana vico Galileæ, quod idẽ eſt: cana enim zelus interpretatur. Habuit enim magnum zelum anima- 2
rum. Iudas † enim multipliciter cognominatus eſt. Dictus eſt enim Iudas Iacobi, ſupple frater: vt præmiſſum eſt. Dictus eſt etiã Thadæus, à tracha quod eſt regia veſtis, & Deus, vel Thadæus interpretatus, apprehendens Principem. Ipſe enim fuit veſtis regia per ornaméta virtutum: per quas apprehendit Principem Chriſtum. Dictus eſt etiam Lebæus, quod ſonat, cor, vel corcul⁹, id eſt, cordis cultor. Inter præmiſſum Ioſeph & Matthiã ſortes iactatæ ſunt: & de Simone dicitur, quod crucifixus mortu⁹ eſt. Alij tamen dicunt, quod non eſt iſte; ſed Simon, qui fuit fili⁹ Cleophæ, crucifixus eſt. Iſte † Simon prædicauit in Ægy- 3
pto: poſteà verò venit in Hieruſalem, & ibi fuit Epiſcopus poſt beatum Iacobum minorem, qui dictus eſt frater Dñi, & ibi crucifixus eſt. Vixit autem cxx. annis, & ſuſcitauit antequam moreretur xxx. mortuos. Vnde in eius legenda inuenitur, quod terdenos mortuos merſos fluctib⁹ humanæ vitæ reddidit vſibus. Filium enim hoſpitis ſui merſum fluctibus ſuſcitauit. Mortuus autem eſt in Bothoro, non in Poſtophorio. Poſtophorium, vt quidam volunt eſt porticus templi, in quo iacebant cuſtodes templi. Iudas autem prædicauit apud Perſas & Medos: & mortu⁹ eſt apud Armenos.

SVMMARIVM.

1 *Pantheon à quo, quo tempore, & cur Romæ ædificatum.*
2 *Sanctorum omnium feſtum, vnde primum, & n. 3. Et quibus de cauſis inſtitutũ, n. 4.*
5 *Sanctorum omnium feſtum ieiunium habet inſtitutionis. Et eius diei officium, num. 6. 8.*
7 *Sanctorum omnium diei, quo ordine legantur lectiones.*

CAPVT XXXIV.

De feſto omnium ſanctorum.

1 CVm ſingula Idola Romanorum Romæ templum † habere non poſſent, Romani vnum templum in honorem Cybeles matris Deorum, & omnium Deorum ipſorum fecerunt, quod dictum eſt πάνθειον, à πᾶν, quod eſt totum, & θεὸς, Deus. Succeſſu verò temporum Bonifacius Papa petiit à Phoca Cæſare Imperatore Conſtantinopolitano, qui præerat Ro-
2 manis, templum illud ſibi dari. Quo † obtento, abiectis inde idolis, dedicauit illud quarto Idus Maij, ad honorem B. Mariæ Virginis, & omnium Martyrum: & dictum eſt feſtum illud B. Mariæ ad martyres. Nondum enim fiebant feſta de Confeſſoribus, ſed ſolum de Martyribus. Vnde tunc inſtitutum fuit feſtum beati Ioannis ante portam Latinam, occaſione martyrij: quod quantum in ſe fuit, ſuſtinuit. Statuit ergo idem Papa, vt ſingulis annis illa die celebraretur feſtum de Martyribus, ſicut in Calendis eiuſdem menſis celebrabatur feſtum Apoſtolorum, & in honorem beatæ Mariæ, & omnium martyrum cantauit ibi terribilis eſt locus iſte, in quo eſt ſalus, &c. Quod tantum in dedicatione Eccleſiæ ſolet dici. Verum Greg. quartus, hoc feſtum martyrum tranſtulit ad
3 Calendas † Nouembris, vt tunc collectis terræ frugibus conuenienter ad hoc feſtum poſſent copioſius victualia inueniri, inſtituens tunc fieri feſtum, non ſolum Apoſtolorum & martyrum: ſed etiam Trinitatis, & Angelorum, & Confeſſorum, generaliter omnium Sanctorum & Sanctarum, & etiam electorum: vt patet in hymno, & illius officium ordinauit. Inſtitutum
4 † autem fuit hoc feſtum quatuor de cauſis. Primò propter præmiſſam templi dedicationem. Secundò, propter omiſſorum feſtorum ſuppletionem. Non enim propter ipſorum multitudinem de omnibus feſtare ſpecialiter valemus. Tertiò, propter negligentiam in

festis, quæ celebramus, commissarum expiationem. Et hæc ratio tangitur in sermone, qui hac die in Ecclesia recitatur, vbi ita dicitur. Decretum est, vt die ista omnium Sanctorum memoria habeatur: vt quicquid humana fragilitas per ignorãtiã, aut negligẽtiã vel per occupationẽ rei secularis in solẽnitatibus Sãctorum minus peregisset, in hac sancta obseruatione persoluatur. Quartò, propter faciliorem orationũ nostrarũ impetrationẽ. Facilius enim quod petimus, obtinebimus, si simul omnes intercedãt pro nobis: quia impossibile est multitudinẽ non exaudiri. Vnde in oratione hodierna dicitur: multiplicatis intercessionibus largiaris. Quare autẽ festa Sanctorum celebrentur, dictum est in proœ. huius partis.
Hoc * festum habet ieiuniũ institutionis: nec 5
debet quis comedere illa die vsque ad vesperas, nec ieiuniũ debet mutari, vt quidã faciunt propter S. Quintinum. Quia verò hoc festum omnium Sanctorum est generale, ideò variatur illius * officiũ, provt habetur varietas om- 6
nium sanctorũ. Prima enim Antiphona, & prima lectio, & primũ responsorium de Trinitate cantatur: quia festum est Trinitatis: secũdo loco cantatur de beata Maria: tertio de Angelis, quarto de Prophetis, quinto de Apostolis, sexto de Martyribus, septimo de Confessoribus, octauo de Virginibus, nono de omnibus simul. * Authoritas autem illius officij 7
obseruatur in lectionibus, nã in quibusdã Ecclesiis in hoc festo maior in Ecclesia, etiam Episcopus si præsens fuerit, lectionẽ legit de Trinitate, scilicet primã, vel Decanus, vel saltẽ sacerdos, & sic fit descẽsus per personas in legendo vsque ad pueros. Octauã namque lectionẽ de virginibus, legit vnus ex pueris: nã semper nonam lectionem maioris est legere. Octauum etiam responsoriũ dicũt de virginibus, scilicet Audiui vocẽ, quod cãtatur à quinque pueris coram altari B. Mariæ virginis, si fuerint ibi candelas in manibus tenentes ad repræsentationẽ quinque prudentiũ virginum lampades ornatas accẽsas habentiũ. * Dicitur 8
etiã capitulũ: Vidi turbã. Apoc. 8. Ad missam verò dicitur epistola: Ecce ego Ioan. quæ est Apoc. 5. c. Alleluia. O quàm gloriosum. Apoc. 7. c. Euang. Videns Iesus turbas. Mat. 5. c. In vigilia verò dicitur Epist. Ecce ego Ioa. Apoc. 5. c. Euang. Descendens Iesus Luc. 6. c.

SVMMARIVM.

1 *Mortuorum officium dicitur, agenda, vel exequiæ, & quare.*
2 *Mortuis cur officium institutum, & à quibus, primùm, n. 3. 4.*
5 *Mortuorum memoria, à variis variè fit, quæ percurrit generatim per numero 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. & 13.*
14 *Mortuorum anniuersarium, obseruatur triplici de causa, & num. 15. 16.*
17 *Anniuersarium an celebrari debeat, aut possit die festiuo.*
18 *Mortuorum officium quotidie vsurpare. an indicens. & n. 19.*
20 *Mortuorum nomine suffragia facta, quid prosint.*
21 *Eleemosyna facta nomine, vnius specialis defuncti, an plus prosit, quàm communis.*
22 *Mortuis an prosint suffragia hominis, in peccato iacentis, vide & n. 23.*
24 *Mortui an sciant suffragia, quæ eorum nomine fiunt, & num. 25.*
26 *Mortui an curent viuos.*
27 *Mortuorum officium, imitatur Christi sepulturam, & n. 28. 29.*
30 *Pax dari non debet in Missa defunctorum, & n. 32.*
31 *Mortui corpus non debet esse in Ecclesia, quamdiu de tempore concurrenti dicitur.*
33 *Mortuorum officium vnde incipiat, & eius forma, & n. 34.*
35 *Sacerdos Missam defunctorum celebrans vt eius mortem incurrat, deponatur.*
36 *Mortui cadauer lauare, quid referat.*
37 *Mortuus à quibus sit portandus ad sepulturam.*
38 *Mortui corpus qua forma & solennitate condatur in spelunca, & qualiter sepeliatur, num. 39. aut quo habitu 40. 41.*
42 *Christus, an post resurrectionem fuerit aliquibus vestibus vsus.*
43 *Homines an erunt nudi post diem iudicij, an verò amicti.*
44 *Defuncti an loqui possint.*
45 *Missa defunctorum.*

CAPVT XXXV.

De officio mortuorum.

1 HOc loco de officio mortuorum dicendum est. Et * quandoque vocatur Agenda, ab ago agis quia inter cæteras sui significationes agere idem est, quod celebrare. Inde ergo officiũ ordinatum ad celebrẽ defunctorum memoriam, agenda vocatur: quandoque etiã vocantur exequiæ, ab exequor exequeris: quia inter alias sui significationes, exequi idẽ est quod extra alia sequi. Officiũ ergo seu obsequiũ in sepulturis mortuorũ, exequiæ vocãtur: quia celebratur dum mortui extra viuos sepeliendi feruntur, vel quia extra horas canonicas speciales, & singulares habent obseruantias. Sanè hoc officium continuatur festo omnium sanctorum: & sunt tres dies continui tribus mysteriis deputati. Nam vigilia omniũ sanctorum, dies est afflictionis solennitas, dies exultationis, hodie verò dies orationis. In primo nos ieiunando affligimus, præsentis vitæ miseriam recolentes. In secundo beatitudini sanctorum congaudemus, gratiarum actiones Domino referentes. In tertio pro his, quæ in Eccl. 13.

purgato

purgatorio detinentur oramus: eis modò pœ-
nam minorem modò plenam abſolutionem
orationibus impetrãtes. Siquidem * comme- 2
moratio omnium fideliũ defunctorum inſti-
tuta eſt fieri ab Eccleſia tali die, vt generali-
bus beneficiis adiuuentur, quia ſpiritualia ha-
bere non valent. de conſe. di. j. viſum, ſicut &
de feſto omniũ ſanctorũ præmiſſum eſt. Sicut
enim Petrus Damianus ait S. Odilio compe-
riens, quòd apud Vulcanum Siciliæ crebræ
voces & vlulatus dæmonũ audiebantur plan-
gentiũ, pro eo quòd animæ defunctorum per
eleemoſynas & orationes de eorum manibus
eripiebantur, ordinauit in ſuis monaſteriis, vt
poſt feſtũ omniũ ſanctorũ fieret commemo-
ratio defunctorum, quod fuit poſtmodum à
tota Eccleſia approbatũ. Primò ergo videa-
mus, à quibus inſtitutũ fuit officiũ mortuorũ.
Secundò, vbi habuit initium. Tertiò, de modo
celebrandi illud. Quartò, de modo ſepeliendi.
* Fuit ergo primò inſtitutũ ab Apoſtolis: ſed 3
ab Origene, vt teſtatur Iſid. in lib. de Eccle-
ſiaſt. officiis fuit adauctũ & ex maxima par-
te ordinatum. Vnde ipſum cõmendat beatus
Aug. in Enchiridion. dicens eum fuiſſe ſecun-
dum in Eccleſiaſticis officiis poſt Apoſtolos.
Hoc * officiũ initiũ habuit in veteri lege. Nã 4
ſicut ait Ambr. xij. q. ij. quia mortuo Iacob, Io-
ſeph & alij fratres ſui cũ multis Ægyptiis at-
tulerunt eũ in Ebron: ſed prius fleuerũt. xl.
diebus in Ægypto: & poſteà fleuerunt eũ. vij.
diebus in area Achad Gen. 50. c. Itẽ legitur in
Deut. vlt. c. quòd mortuo Moſe fleuit populus
Iſraël xxx. diebus: & ſimiliter fecerũt de Aarõ
& de Maria. Itẽ, dicit Salomõ Luctus filij ſa-
piẽtis mortui, ſeptẽ diebus: Luctus ſtulti filij,
ſempiternus, ideò quia in æternum morietur.
Eccl. 23. Nota autẽ, quòd * quidã faciunt memoriam,
pro defunctis die tertia: ſeu per tres dies re- 5
præſentãtes triduanã Dñi ſepulturã: ſeu reſ-
pectũ habẽtes ad reſurrectionem Chriſti, qui
tertia die reſurrexit, reſurrectionẽ cum Chri-
ſto mortuis peroptãtes: ſeu ad trinitatem: vel
vt quia viuẽtes tripliciter peccauerũt, videli-
cet cogitatione, verbo & opere, remittantur
eiuſdẽ. Alij verò faciũt miſſã celebrari ſeptẽ
diebꝰ ſeu per ſeptẽ dies, & vtrũque oſtenditur
in lib. Num. 19. c. vbi dicitur, quòd qui tetige-
rit cadauer mortui hominis, immũdus erit ſe-
ptẽ diebus: vnde aſpergatur aqua tribus diebꝰ
& ſeptẽ: & ſic mũdabitur, de conſe. di. j. aqua.
Sanè immundus propter cadauer mortui ho-
minis, ſignificat pollutã animã propter mor-
tua opera. Celebratur ergo per ſeptẽ dies. Pri-
mò, vt * defunctꝰ ad Sabbatum æternæ quie- 6
tis citius valeat peruenire. Secũdò, vt ei remit-
tãtur omnia peccata, quæ cõmiſit in vita, quæ
per ſeptẽ dies ducitur. Tertiò, propter ſepte-
nariũ animæ & corporis. Anima enim tres ha-
bet vires, ſcilicet rationabilitatẽ, cõcupiſcibi-
litatẽ, & iraſcibilitatẽ. Corpus verò cõſtat ex
quatuor elemẽtis, vt ergo peccata, quæ homo
per hoc ſeptenariũ ſiue in hac vita, quæ per
ſeptẽ dies ducitur, cõmiſit, deleantur ſeptena-
riũ mortuis celebratur. Quartò ſicut filij Ia-
cob defuncto fleuerunt per ſeptem dies, vt
præmiſſum eſt: ita & Eccleſia pro ſuis defun-
7 ctis celebrat officiũ ſeptem diebus. Quidã *
autẽ faciunt nouendinale, id eſt, officiũ nouem
dierũ, vt per hoc officiũ mortuorum animæ à
pœnis liberatæ, nouẽ Angelorũ ordinibꝰ aſſo-
ciẽtur. Hoc autẽ à quibuſdã nõ approbatur, ne
gẽtiles imitari videamur: à quibꝰ hoc ſumptũ
eſſe videtur, qui nouẽ diebus lugebãt mortuos
ſuos: & in ix. die cineres eorũ pyramidibus, vel
in buſtis recõdebãt. Alij verò celebrari faciũt
8 * pro defunctis. xxx. dies vel. xxx. die. Primò
quia filij Iſraël tot diebꝰ fleuerunt Moyſen &
Aarõ, vt præmiſſum eſt. Secũdò ideò, quia ter
decẽ faciunt xxx per ter enim Trinitatẽ: per
decẽ decalogũ intelligimus. Ter denariũ ergo
à mortuis facimꝰ, vt quod in obſeruatione de-
calogi ſeu præceptorũ Chriſti & contra Tri-
nitatẽ peccauerũt, eis Dei miſericordia cõdo-
netur. Tertiò, quia numerus lunæ. xxx. diebus
perficitur, ideò. xxx. die, vel xxx. diebꝰ fit mor-
tuis officiũ: vt opera eorũ corã Deo plena eſſe
9 intelligãtur. * Quidã quoq; quaterdecies ce-
lebrãt ſiue quadragenariũ faciũt: vt quod illi
in doctrina quatuor Euangeliorũ & in x. præ-
10 ceptis legis peccauerunt ſibi condonetur. *
Rurſus, qui diẽ quadrageſimũ ſeruant, repræ-
ſentãt dominicã ſepulturã, optantes mortuos
gloriã habere cũ Chriſto qui quadraginta ho-
ris, iacuit in ſepulchro cõputata hora, in qua
emiſit ſpiritũ. & vlt. hora noctis dominicæ, in
qua reſurrexit ſecũdũ Aug. Repræſentãt etiã,
quòd vt præmiſſum eſt mortuo Iacob filij eiꝰ
11 luxerũt quadraginta diebꝰ. * Alij quinquage-
nariũ faciũt: quoniã ſicut Beda & Greg. dicũt
in glo. ſuper locum illum, vbi habetur, quòd
Abraham quæſiuit à Dño volente ſubvertere
Sodomam, ſi quinquaginta fuerint ibi nũquid
deſtrues eos? & reſpõdit Dñs: non. Quinqua-
genarius numerus perfectus eſt: & ſignificat
annum Iubileũ, id eſt, octauã ætatem, in qua
erit remiſſio, & plena libertas. Vt ergo animæ
defunctorũ plenariã libertatẽ, & peccatorum
ſuorum remiſſionem adipiſcãtur, quinquagin-
ta diebus pro illis celebrant officiũ. Prætereà
dicitur in Marco: Vnum granũ afferebat tri-
ginta: & vnũ quinquaginta: & vnum centũ Alij
12 * ſexagenariũ, pro eo quia ſexageſima ſigni-
ficat mœrorẽ Eccleſiæ propter abſentiã ſpon-
ſi: & ei in cõſolationẽ duæ alæ dãtur: vt dictũ
eſt in vj. parte ſub Dominica quadrageſimæ:
ſic & hic repræſentant mœrorẽ: propter ab-
ſentiã defuncti ſui, in quorum conſolationẽ &
animæ defuncti expiationẽ ſacrificium Dño
offertur; & pauperibus eleemoſynæ largiũtur.

Nonnulli etiã * celebrant centeſimũ diem,vt 13
mortui tranſeant à læua,in dexterã,à militia,
in triumphum:à terra,in cœlum:à miſeria, in
gloriam:à morte,in vitam.Optant enim illis
æternã beatitudinem , quæ per centenarium,
vltra quẽ non eſt numerus deſignatur. * Qui- 14
dam verò anniuerſariũ obſeruant triplici de
cauſa. Primò vt defuncti de annis calamitatis
perueniãt ad annos æternitatis:ſiue ad vitam
æternam,quæ ſine fine eſt:& quaſi annus in ſe
reuoluitur. vel quia ibi eſt identitas & nulla
reperitur varietas. * Secundò, quia ſicut ſan- 15
ctorum anniuerſarium ad ipſorum honorẽ &
noſtram vtilitatem celebramus,provt dictum
eſt in proœ.huius partis, ſic & anniuerſarium
defunctorum,ad ipſorum vtilitatẽ & noſtram
deuotionem.Tertiò,dies anniuerſarij pro de-
functis * ideò repetitur quoniam ſecundum 16
Aug. qualiter fit eis in alia vita , neſcimus &
melius eſt, vt eis ſuperſit beneficium noſtrũ:
quam deſit xiij.q.ij.non æſtimamus.Anniuer-
ſarium autem ſi contigerit in die Dominica,
vel in aliqua celebrari ſolemnitate,non debet
mutari ad ſequentẽ diẽ provt fit in feſtis ſan-
ctorum:ſed fiat in die præcedẽti, vt citius oc-
curratur pœnis defunctorum : quas in purga-
torio ſuſtinent,defuncti enim noſtro indigent
auxilio & beneficio : ſed non ſancti.Die qui-
dem feſtiuo*anniuerſarium celebrari non de- 17
bet : nec miſſa pro defunctis dici,niſi corpus
præſens fuerit:tum ſic : quia omni tẽpore po-
teſt miſſa pro defunctis celebrari cadauere
præſente,niſi in paraſceue:tum enim non de-
bet corpus intumulari, nec miſſa pro eo can-
tari , quia tunc corpus Chriſti immolari non
debet:ſed vſque in craſtinũ reſeruetur:& tunc
ſcilicet in ſabbato poteſt miſſa pro illo cãta-
ri , & corpus ſepeliri. Similiter ſi quis in die
Paſchæ moriatur,corpus eius vſque in craſti-
num reſeruetur ſuper terram,& tunc cum ce-
lebratione miſſæ ſepeliatur. Non enim debet
corpus ſepeliri abſque miſſa quamvis contra-
rium fiat in pleriſque locis.*Licet autem ſe- 18
cundum Cabilonen.Concilium de conſecrat.
diſt. j. viſum quotidie ſit pro defunctis oran-
dum,& ſacrificandũ : in præmiſſis tamen die-
bus hoc ſpecialiter agitur ab amicis. Siquidẽ
aliqui omni tempore,feſtiuis diebus duntaxat
exceptis, generaliter orant pro defunctis in
officio veſpertinali, & matutinali;alij miſſam
pro eis quotidie celebrant:alij in menſis ini-
tio nouem Pſalmos,nouẽ lectiones, & nouem
reſponſoria cantant:& quidem ſancta & ſalu-
bris eſt cogitatio pro defunctis exorare,vt à
peccatis ſoluantur. In quibuſdã locis non di-
citur in Eccleſia officium mortuorũ, à quinta
feria cœnæ Dñi, vſque ad octauas Pentec.di-
centes,quod omnia officia illius temporis de-
bent eſſe breuia:nec in Dominicis diebus.Le-
gitur autem, quod quidam Abbas prohibuit
monachos ſuos celebrare Dominicis diebus
pro defunctis:ſed mortui propter hoc duriſ-
ſimis verberibus eũ afflixerunt:& ideò prohi-
19 bitionem huiuſmodi reuocauit.Et nota † quod
ſuffragia quæ fiunt in Eccleſiis pro defunctis
valde bonis,actiones ſunt gratiarũ. Illæ enim
animæ quæ ſunt perfectè bonæ ſtatim cum
egrediuntur à corporibus euolant ad cœlos :
nec ſubſidiis noſtris egent : extrã de celeb.
miſ.cum Marthæ ad fi. xiij. q.ij. tempus. Pro
valde malis fiunt qualeſcumque cõſolationes
viuorũ. Eis enim ſubſidia noſtra non proſunt,
quoniam animæ illorum ſtatim deſcendunt ad
infernum. Pro mediocriter bonis,qui ſcilicet
ſunt in purgatorio fiunt expiationes, pro me-
diocriter malis, qui ſcilicet ſunt in inferno,
fiunt propitiationes,ſiue pœnarum mitigatio-
nes.Nam ſecundum Aug.quibus proſunt, aut
proſunt, vt ſit plena remiſſio:aut certè:vt to-
lerabilior ſit dãnatio xiij. q.ij. tempus in fin.
quidam tamen pro eodem ſumunt mediocri-
ter bonos : & mediocriter malos quos vocant
non valde bonos,qui videlicet intrant purga-
torium : qui viuentes iniunctam pœnitentiam
non perfecerunt,quibus proſunt eleemoſynæ,
orationes, ieiunia, & ſacrificia, quæ pro eis
fiunt:nam vt dicũt,eis qui ſunt in inferno nihil
20 proſunt.Illud † etiã nota,quod ſecundũ Hier.
de conſec.di.v. mediocriter, cum pro cunctis
animabus Pſalmus vel miſſa dicetur,non mi-
nus,quam ſi pro quolibet diceretur,accipitur.
Circa hoc tamen dici poteſt, quod ſi ſuffra-
gia fiunt in ſpeciali, magis proſunt illis pro
quibus ſpecialiter fiunt,quam aliis.Si fiunt in
genere ſeu in communi magis proſunt illis,
qui plus meruerũt in hac vita, vt ſibi prodeſ-
ſent, vt in dicto cap. non æſtimemus, & cap.
tẽpus ſi inæquali vel maiori neceſſitate exi-
ſtunt.Licet enim ſecundum Aug.xiij.q.ij.non
æſtimemus, non proſint omnibus pro quibus
fiunt:quia tamen neſcimus quibus proſint,vel
non, pro omnibus facienda ſunt : ne aliquis
prætermittatur:melius nãque ſupererunt eis,
quibus nec obſunt,nec proſunt,quã deſint eis,
quibus proſunt:& ideò dies anniuerſarij fit vt
21 præmiſsũ eſt. Sed † nunquid ſuffragia eius,qui
propter mortale peccatũ in charitate non eſt,
proſint ei, qui in charitate deceſſit? Reſpõdeo
opera ſacramentalia, vt miſſa officium mor-
tuorum , collectæ & ſimilia per talem facta
bene valent,ſed & defuncto proſunt,extra de
cleric.excom.mini.cap.ſi tum,quia illa à Deo
non ab operante efficaciam habent, tum quia
ille nõ proprio nomine, ſed quaſi ſyndic⁹ om-
nium , videlicet totius Eccleſiæ nomine hoc
agit ſecundũ ea,quæ dicta ſunt in proœ.quar-
tæ partis. Si verò tanquam priuata perſona,
alia ſuffragia facit aut hoc agit alio nomine,
aut ſuo proprio:ſi alieno,vt quia defuncti ſeu
alterius in charitate exiſtentis iuſſu ; de illius

bonis

bonis eleemosynam tanquam minister pro eo facit, tunc quidem illi prodest quoniam is intelligitur facere cuius mandato facit, extrà de sent.excom.mulieres,& qui mandat solui, ipse soluere videtur, ff. de solu.qui mandato. Hinc est, quòd peregrinationis votum ab vno emissum,alter eius iussu exequi potest: extrà de voto licet. Idē quoque est si duo quorum alter in charitate est, alter non pro defuncto psalterium legunt.Et si eleemosyna datur iusto, vt oret pro defuncto. His etenim casibus prodest defuncto, ratione charitatis hominis iusti adiuncti, ff.quod cū fal.tut.vel act. §.extrà de elect.illa contra, extrà de offic.deleg. cum nupt.Si autem suo priuato nomine,& de proprio quis pro illo eleemosynam dat, vel orat, vel ieiunat, vel aliter se affligit: quasi communiter dicunt Theologi, quod talia in nullo prosunt ei. Nam legitur Ioan.9.Scimus, quia peccatores Deus non exaudit: sed illud cæci & non Euāgelistæ fuit verbum, & Esa.1. cum multiplicaueritis orationes, non exaudiam. Manꝰ enim vestræ sanguine,id est peccatis plenæ sunt: imò secundū Aug.iiij.q.vij. in grauibus. Dum is,qui displicet ad intercedendum mittitur,irati iudicis animus ad deteriora prouocatur.Deus enim iniquorum dona respicit:& iustorum solum orationes exaudit. Item Dñs per Amos Prophetā: vota pinguiū terræ,id est,peccatorum non recipiam.xxiiij. q.j.odi.Verùm cum pauci sine crimine viuāt, de pœnit.dist.ij.si enim in princ.50. dist.quia tua talis sententia,quæ misericordiam, & tot suffragia defunctis adimit, & viuorū charitatem ad illos refrigescere facit, nimis dura:& ideò non sequenda videtur, 50. dist. ponderet extrà de renun. nisi §.1. Si enim hominū quos conscientia culpæ arguit, suffragia condēnamus illi paucorū suffragiis iuuabuntur.* Di- 23
cendum ergo videtur, quod quamquā suffragia eius,qui & si non in charitate, in fide: tamen illi,qui in charitate decessit,non prosunt ex merito vitæ agentis: quia tamen illa fiunt secundum doctrinam Ecclesiæ:& per eum,qui in fide est:& pro eo,qui talia recipere meruit beneficia,vbi deficit charitas agentis:supplet meritū fidei, & charitas Ecclesiæ tali dictantis,ac defuncti capacis suscipientis:necnon & liberalitas Dei miserentis: qui secundū Amb. de pœn. dist.j.quātumlibet, beneficia non reuocat: imò cumulos liberalitatis amplificat: & sua liberalitate opus ab alio factum proinde reputat, ac si per illum pro quo fit,factum esset. Nam secundum iura, aliquo alienū debitum exoluente,ipse debitor liberatur, ff.de pig.act.solutum, §.solutam,& si seruo legata sit libertas:si Titio decē præstiterit, quomodocumque illa decem præstiterit,libertas est, ff.de sta.ho.Arethusa. Sed & per eum,qui capax non est, alteri legatum & hæreditas acquiri potest,ff.ad Treb. l.cogi, §.hi,qui, ff. si quis aliquem testari proh.l.j.§.sed si legatum. Et is qui ob crimen pro aliis postulare prohibetur pro se,& pro his,quorum curam gerit,admittitur iij.q.vij.§.tria.Et secundū Aug. j.q.j. si fuerit, quamquā in lapideo canali nil generetur tamen aqua inde transiens, terram fœcundat. Et Hier.de pœn. dist.j. potest fieri, & di.iij.pium.Si quando videritis inter multa opera peccatorum quemquam aliqua facere, quæ iusta sunt:non est tamen iniustus Deus,vt propter multa mala paucorum bonorū obli-
24 uiscatur. Sanè defuncti * sciunt suffragia,quæ pro eis fiunt tribus modis,secundum Aug.xij. q.ij.faciendum. Primò,per diuinam reuelationem,quando scilicet Deus eis reuelat. Secundò,per bonorum Angelorum manifestationē, Angeli enim qui hic semper nobiscū adsunt, & omnes actus nostros considerant, quasi in instanti possunt ad eos descendere,& eis protinus nuntiare. Tertiò, per animarum hinc exeuntium intimationem. Quartò, per experientiā:cum videlicet, se à pœnis sentiunt re-
25 leuari.Sciendum autem,quod defuncti*valde mali nesciunt,quid à viuis agitur,nisi quatenꝰ eis scire permittitur. Similiter nec mediocriter boni adhuc in igne purgatorij constituti, qui nondum Dei visione fruuntur, nisi quatenus per aliquem de præmissis modis permittitur eis scire: Sed valde boni, qui iam ea fruuntur,benè sciunt quid hic agitur. Iuxta illud Greg. Qui est, quod nesciunt qui videntem omnia vidēt?Alij tamen dicunt, eos scire omnia quæ eis necessaria sunt,& non alia.Vnde Esa.ex persona populi afflicti: ait Abrahā pater noster,nesciuit de hoc xiij.q.ij.de mor-
26 tuis.Et*vtrum mortuis cura sit de viuis.Aug. latè prosequitur lib. de cura pro mortuis habenda.Adhuc sicut Aug.ait xiij.q.ij.faciendum. Multi aliquos ex mortuis vel in somnis, vel alio quocūque modo viuis apparere credunt. Et vbi eorum inhumata iacerent corpora, atque vt eis sepulchra fierēt, & alia huiusmodi innumera sæpè admonuisse,& illa vera,repertū esse in dial. Greg. & in aliis plerisque scriptis authenticis reperitur. Verumtamen, vt idem Aug.in præmisso libro ait,quāvis mortui talia in somnis iudicare vel petere videātur: non ideò putandum est eos ista sentire: nam & viuentes plerumque apparent in somnis dormientibus, dum ipsi se nesciunt apparere:& ab eis, qui hoc somniauerunt audisse
27 dicentibus, quod eos in somnis agentes aliquid vel loquētes, viderunt:vnde vt dicit,credendum est, quod hæc sunt Angelicæ operationes, propter dispensationem prouidentiæ Dei ad qualecumque solatium viuorum. Concilium enim Anquiritan. xxvj. q.x. Episcopi,in princ.ait, quod plerique dæmonū illusionibꝰ & phantasmatibus sæpè seducuntur.

Officium

Officium mortuorũ * imitatur omnino tri- 27
duanam Christi sepulturam; sicut enim in illo
triduo : ita & in hoc officio omnia laudis can-
tica subticemus, & solẽnitates quaslibet sub-
trahim⁹ : nam in missa benedictiones ab Epi-
scopo non petimus : nec in agenda dicimus :
Dñe labia mea, &c. nec Deus in adiutorium
meum intende, nec Benedicamus, nec inuita-
torium: nisi corpus præsens sit: & etiã in vigi-
liis, nec Gloria patri ad respõsoria, vel in fine
Psal. nec ad lectiones benedictioné petimus,
vel damus, nec dicimus : Tu autem, vel Deo
gratias: nec in missa alleluia: nec Gloria in ex-
celsis : nec Ite missa est. Nam in veteri lege
prohibitum fuit oleũ lætitiæ & thus suauita-
tis pro peccato offerri, mors etenim est vin-
dicta peccati, vnde vbi peccatũ, ibi tenebræ,
nec debet esse lætitia, nec canticorũ lætitiæ
decantatio, vbi est luctus & contristatio men-
tis: ac exequiæ pro mortuis celebrantur cum
luctu. Rursus laudes † supprimimus, quia quo 28
mortui transeunt, ignorantes, nescimus vnde
laudare Dñm debemus de iustitia, vel miseri-
cordia gaudiũ reprimim : quia tristes in hunc
mundum intramus, & tristiores eximus : non
ergo sequentia debet dici, quæ est canticum
exultationis. Adhuc licet in missa pro viuis
debeãt omnes † thurificari ad significãdũ, quod 29
illorum orationes ad cœlestia diriguntur : in
missa tamen pro defunctis nõ debet thus per
chorũ portari, nec offerri, id est, altare thuri-
ficari: sed circa corp⁹ tantum: quia hoc in lege
prohibitum fuit: vt iam præmissum est. Nullus
ergo in hoc officio thurificatur : ad notãdum,
quod mortui nil amodo valent orationib⁹ suis
promereri, vnde Psal. Non mortui laudabunt
te Dñe. Ipsa auté defunctorum corpora thuri-
ficantur : & aqua benedicta aspergũtur, non vt
eorũ peccata tollãtur: quæ tunc per talia tolli
nequeunt: sed vt omnis immundorũ spirituum
præsentia arceatur, & fiunt etiam in signũ so-
cietatis, & cõmunionis sacramétorum, quam
nobiscum dum vixerunt habuerunt, vnde &
Dionysius tradit, quod antiquit⁹ viui mortuos
osculabantur, in signum vnitatis, quam cum
ipsis habuerunt: prosunt etiam hæc & similia,
in quantum per talia ipsi Deò reuerentia ex-
hibetur. Quare autem duplex versus ponitur
in introitu pro defunctis, scilicet: Te decet: &
exaudi orationem meam, &c. dictum est in vj.
parte sub sabbato tertiæ hebdomadæ quadra-
gesimæ. Item in missa pro defunctis non debet
intermisceri oratio pro viuis, provt dictum est
in quarta parte, sub tit. de oratione Pax † etiã 30
triplici ratione, nõ datur. Primò, quia hoc of-
ficium vt iam dictum est triduanã Christi se-
pulturã vestigio sequitur : vbi pax non datur
propter Iudæ osculum detestandũ. Secundò,
quia non communicamus mortuis: quia non
nobis respondent. Nos enim sumus in sexta
31 ætate : illi in septima. Inde est, quod † corpus
nunquam debet esse in Ecclesia, quãdiu missa
de die celebratur: imò prius si esset ibi, debet
asportari, extra Ecclesiam, in vestibulo Eccle-
się, quantacũque authoritate viuens fulgeret,
32 & postea ad missã de mortuis reportari. † Ter-
tiò, quoniã sicut ex multis granis simul colle-
ctis vnus panis conficitur, & ex multis race-
mis vinum eliquatur: sic ex multis fidelibus :
quorum quidam boni, quidam mali sunt, vna
Ecclesia cõstruitur & coadunatur. Quia ergo
de mortuo homine nescimus adhuc vtrum sit
ipse de conformitate Ecclesiæ & pacem ha-
beat cum suo creatore, & recõciliationé, ideò
pacé ad missam non damus: nec aliquas lau-
des pro mortuis referimus : quia non est vnde
agendum sit. Non enim adhuc apparet eorum
requies. Quarta ratio, posita est in quarta par-
33 te: vbi agitur de osculo pacis. Illud * quoque
notãdum est, quod officium mortuorũ incipit
à vesperis: posteà sequuntur vigiliæ, quarũ tria
sũt genera. In quibusdã enim Ecclesiis legun-
tur noué lectiones de Iob, & incipiunt : Parce
mihi Dñe, &c. In aliis leguntur de lib. Sap. &
incipiunt: Melius est ire ad, &c. In aliis verò de
quodam sermone Aug. sed vndecũque suman-
tur absolutè, sine, Iube Dñe benedicere & si-
ne, Tu auté Dñe: vel alibi incipiunt, & finiun-
tur, provt in exequiis, quas in dicto triduo pro
Christo celebramus seruatur. Verumtamen in
quibusdã Ecclesiis loco, Tu autẽ Dñe : termi-
natur, Beati mortui, qui in Dño moriuntur: quę
verba sunt Apoc. 14. c. Frequentatur autem in
34 hoc officio Psal. Te decet * hymn⁹ Deus, quo-
niã ibi agitur de reditu filiorũ Israël à capti-
uitate in terrã promissionis, sic & defuncti de
captiuitatis miseria ad vitam proficiscuntur
æternam, dicitur etiam Psal. Dñe, ne in furore
tuo arguas me, qui cum sit sextus in ordine
psalterij, tamen pro octaua intitulatur quasi in
sex ætatibus per hunc Psalmũ Deum rogan-
tes, vt septimæ ætatis possim⁹ ornaméta eua-
dere, & ad octauã gloriæ peruenire. Officium
mortuorũ non habet secundas vesperas: vt di-
35 ctũ est in vj. parte sub tit. de vesperis. In * Con-
cil. Tolet. xxvj. q. v. quicũque, statutũ est, quod
sacerdos missã defunctorũ celebrans, vt eius
inimicus morté incurrat, deponatur, & tã ipse
quã eum ad hoc incitans exilio perpetuo pu-
niatur. Nunc videndũ est qualiter corp⁹ sepe-
liendum sit, & quidé quãdo homo videtur age-
re in extremis, debet poni ad terrã super cine-
res, vel ad minus supra paleas: per quod innui-
tur quod cinis est, & in cineré reuertetur. & fit
hoc exẽplo B. Martini, qui vt in se aliis daret
exẽplũ, in cinere iacẽs vitã finiuit. Et si moriẽs
litteratus sit, legi debet passio Dñi, vel saltem
pars illius ante eum, vt sic ad maiorem pun-
ctionem moueatur: & debet esse crux erecta
ad pedes, vt moriens eam cernens magis
conteratur,

conteratur , & conuertatur , debet etiam
ſupinus iacere , vt ſemper erecta facie aſpi-
ciat cœlũ,exemplo B.Martini : & prius,quàm
expiret , eius anima Domino commendetur.
* poſtquam verò expirauerit campanæ de- 36
bent pulſari : provt dictum eſt in prima
parte,vbi agitur de campanis : deinde corpus
niſi viuens nouiter inunctus fuerit,debet laua-
ri, ad ſignificandũ, quòd ſi anima per confeſ-
ſioné & contritioné à culpa mũdata ſit,vtrun-
que ſcilicet anima & corpus æternã glorifica-
tioné & claritaté in die iudicij conſequetur,
quodque illi ſecundũ Iob,verè in Dño moriũ-
tur,& beati ſunt, qui nullã ſecũ portãt macu-
lã:ſed in hoc mundo per pœnitentiã derelin-
quũt.Sed cũ de hac locutione,neque in veteri
teſtam.ſcilicet,Leuit.10.c.neque in nouo,ſci-
licet Act.3.cap.nil agatur:ſi omitterretur,non
multum,vt aiũt quidã,curandũ eſſet. Et Aug.
dicit in libro de cura pro mortuis agenda.
Corpori humano, quod poſt morté impendi-
tur,nõ eſt ſalutis præſidiũ,ſed humanitatis of-
ficiũ. Veruntamé cùm Maria Magdalena vn-
xerit Dñm ante paſſionem.Mat.26. cap.fecit
enim moricuro quod non potuiſſet facere
mortuo.Marc.13 cap.Præuenit, inquit,vngere
corpus meũ in ſepulturã : ex hoc probari po-
teſt corpora defunctorũ lauãda eſſe. Nã ſicut
Hiero.ait in originali ſuper illud Mat.6.c.vn-
ge caput tuum,in illis partibus vnguentis pro
balneis vtebantur.Canon Toletan.concil.xiij.
qu.ij.qui diuina,ſtatuit quòd qui diuina voca-
tione ab hac vita recedũt, cũ Pſalmis tantum-
modo & pſallentibus vocibus ad ſepulchrum
deferantur : debet * auté defunctus portari à 37
conſimilibus ſuæ profeſſionis, vt ſi fuerit dia-
conus à diaconibus:ſi ſacerdos à ſacerdotib⁹,
ſi ſint ibi:aliter nõ eſt vis,quia neceſſitas legi
nõ ſubiacet:de conſe.di.j. ſicut : extrà de ob-
ſeruatione ieiun.ca.ij.clericus à clericis, Ca-
tholicus à Catholicis.Si verò fuerit de aliqua
fraternitate,deportetur ab illis,qui ſunt eiuſ-
dé fraternitatis,mulieribus verò nõ licet cor-
pora ferre,ne cogãtur corpora ſua laſciuia in-
citantia denudare,quòd facilè cõtingere poſ-
ſet:dum auté de domo ad Eccleſiã ſeu ſepul-
turã portãtur,ſecundũ quorundã locorũ moré
ter in via pauſatur.Primò,ad ſignificãdũ,quòd
ipſe in hac vita exiſtens,vt poſſet dignè Dño
præſentari, & cũ aliis ſanctis perpetua quiete
perfrui:in trib⁹ ſpecialiter ſeipsũ exercitauit,
videlicet,in Dei dilectione, in charitate pro-
ximi,& in cuſtodia ſui ſiue quòd in fide ſanctę
Trinitatis vixit,atq; vitã finiuit.Secũdò,ad re-
præſentandũ, quòd Dñs triduo in vẽtre terræ
pauſauit.Tertiò,tres pauſæ fiunt in via:vt per
tres dietas pſalmodiæ,quæ tunc dicitur trina
fiat ei abſolutio à delictis tribus modis,ſcili-
cet cogitatione,verbo,& opere cõmiſſis.Exo.
3.Viã triũ dierum ibim⁹ in ſolitudine.Deinde
ponitur in ſpelunca in qua in quibuſdã locis
38 ponitur aqua benedicta * & prunæ cũ thure.
Aqua benedicta ne dæmones, qui multũ eam
timét,ad corpus accedãt.Solét nãque deſæui-
re in corpora mortuorũ : vt quod nequierunt
in vita ſalté poſt mortem agãt.Thus verò ibi
ponitur propter fœtoré corporis remouendũ:
ſeu vt defunct⁹ creatori ſuo acceptabilé bo-
norum operũ odoré intelligatur obtuliſſe:ſeu
ad oſtendẽdũ, quòd defunctis proſit auxilium
orationis,carbones in teſtimoniũ, quod terra
illa ad cõmunes vſus ampli⁹ redigi nõ poteſt,
plus enim durat carbo ſub terra,quam aliud.
Hædera quoq; vel laurus & huiuſmodi : quæ
ſéper ſeruant virorem in ſarcophago corpori
ſubſternũtur:ad ſignificandum, quod qui mo-
riũtur in Chriſto viuere nõ deſinent. Nã licet
mundo moriãtur,ſecundũ corp⁹, tamé ſecun-
dum animã viuunt,& reuiuiſcũt Deo. Alia ta-
mé cõſideratione habebãt in funerib⁹ antiqui
cypreſſos:quia videlicet ſicut cypreſſus cæſa
nõ iterũ ſurculeſcit, ſed tota moritur : ita ho-
mo mortu⁹ nõ reuiuiſcit. Fiunt etiã hæc,non
quia cadauerib⁹ inſit ſenſus:ſed in figurã,vide-
licet,vel ad reſurrectioné ſperandã,vel ad Dei
miſericordiã : ſeu beneuolentiã prouocandã :
39 cui talia pietatis officia placét:debet autem *
quis ſic ſepeliri vt capite ad occidenté poſito,
pedes dirigat ad orienté,in quo quaſi ipſa po-
ſitione orat:& innuit quòd prõptus eſt, vt de
occaſu feſtinet ad ortũ:de mundo ad ſeculum.
Et in quocunq; loco extra cœmeteriũ Chri-
ſtian⁹ ſepeliatur,ſemper crux capiti illius ap-
poni debet:ad notãdum illũ Chriſtianum fuiſ-
ſe,quia hoc ſignũ diabol⁹ valdè veretur,& ti-
met accedere ad locũ crucis ſignaculo inſi-
40 gnitũ.Debét*quoq; fideles Chriſtiani ſepeliri
induti ſudariis: provt prouinciales obſeruant:
quod ſumunt ex Euangelio,in quo legitur de
ſudario & ſindone Chriſti.Quidã verò cilicio
inſuuntur : vt hac veſte inſignia pœnitétiæ re-
præſentent:nã cinis & ciliciũ, arma ſunt pœ-
nitentium. Nec debent indui veſtib⁹ cõmuni-
bus:provt in Italia fit:& vt quidã dicunt,debét
habere caligas circa tibias:& ſotulares in pe-
dibus,vt per hoc ipſos eſſe paratos ad iudiciũ
41 repræſentetur.Clerici * verò,ſi ſunt ordinati,
illis inſtrumétis induti ſint,quæ requirunt or-
dines,quos habent Si verò nõ habent ordines
ſacros more laïcorum ſepeliãtur.Veruntamé
licet in aliis ordinib⁹ propter paupertaté hoc
ſæpius omittatur : in ſacerdote tamé & Epiſ-
copo nullo modo prætermittédum eſt,Veſtes
enim ſacerdotales,virtutes ſignificãt,cũ quib⁹
præ cæteris ſunt duo præſentandi.Euticianus
Papa ſtatuit vt nullus martyres ſepeliat ſine
42 dalmatica : aut collobio purpurato. * Circa
hoc auté cõſiderandum eſt,vtrum Chriſt⁹ ve-
ſtitus fuerit poſt reſurrectioné & vtrum cœ-
lum veſtit⁹ aſcẽderit, & vtrum duobus diſci-

pulis euntibus in Emaus,& cæteris mulieribꝰ, & discipulis vestitus apparuit. Siquidẽ Angeli leguntur vestiti apparuisse, iuxta illud Ioan. Vidit Angelos sedẽtes in albis:& alibi: Ecce duo viri adstiterunt iuxta illud in vestibus albis,qui & dixerunt: Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cœlũ,sic veniet,quemadmodum vidistis eum euntẽ in cœlum. Nẽpe Christus vestitꝰ ascẽdit in cœlum: iuxta illud:Quis est iste qui venit de Edõ,tinctis vestibꝰ de bosra. Itẽ Angeli dixerunt. Quare rubrũ est indumẽtum tuum? Quæritur * etiã,vtrum homines 43
erunt nudi post diẽ iudicij, an vestiti?& videtur quòd vestiti. Nã sẽper Angeli apparere solẽt vestiti,& Christꝰ etiã post resurrectionem cum veste apparuit, & in trãsfiguratione vestitꝰ fuit:vnde & apparebant vestimenta eius alba,sicut nix. E cõtrà videtur,quòd nudi erũt, quia habet authoritas quòd in eadem forma erimus,in qua fuit Adã priꝰ, quã peccaret, & etiã in meliori:sed tunc fuit nudus:ergo similiter nudi erimus. Solutio:nil diffinimꝰ de veste,sed hoc solum dicimꝰ,quod ibi nõ erit difformitas:nec vlla aduersitas, vel infirmitas,& erimꝰ vestiti & ornati vestimẽtis virtutũ. Quis autẽ & in quo loco sepeliri debet: & vtrum locꝰ sepulturæ aliquid conferat,dictum est in prima parte, vbi de cœmeterio agitur. Illud autẽ nota,quòd quia scriptum est Leuit. 21. c. Põtifex ad omnẽ mortuum etiã patrẽ vel matrẽ nõ ingredietur, neque egredietur de sanctis:hinc est,quòd Romanus Põtifex ad nulliꝰ defuncti domum accedit. Itẽ quia ibidẽ dicitur:Sacerdotes nõ radent caput,nõ barbã,nec in crinibus suis faciẽt inscissurã,ideò qui charorum morte tristãtur,barbã nutriunt:nec crines præscindunt,& etiã nigris vestibꝰ ornãtur: vt per nigredinẽ & dolorẽ cõsepulti mortuo videãtur. Hic etiã * quæri potest,vtrum voces 44
mortuorum loquãtur:& videtur quòd si iuxta illud Prophetæ. Exultationes Dei in gutture eorum. Hormisda Papa I. di. si quis diaconus dicit,quòd illi,quibus cum falsa misericordia indulserimus, ante tribunal Christi cõtra nos faciẽt quæstionẽ, & Aug. xiij. qu. ij. fatendum, dicit quòd defuncti,qui nesciunt,quæ hic fiũt, dum hic aguntur, posteà audiunt ab his, qui moriendo hinc recedunt. Sed Apostolꝰ cõtradicere videtur,dicẽs:quòd tunc linguæ cessabunt,& Psal. Nõ mortui laudabunt te. Et nota secundum Aug. quòd tẽpus,quod inter hominis mortẽ & vltimã resurrectionem interpositum est,animas abditis, id est, nobis occultis receptaculis cõtinet. Postremò nota,secundũ magistrum Ioan. Beleth,quòd antiqui solebãt dicere,quod quando animæ in humanis sunt corporibus: vocantur animę, in infernis manes: quando verò cœlos ascendunt, spiritus: quando autem recens erat sepultura, siue quãdo spiritus circa sepulturas errabat, vmbrã vocabant:vnde Psal. Nã si ambulauero in medio vmbrę mortis,nõ timebo mala:quoniã tu mecum es:& ideò tunc panẽ & vinum ponebãt supra sepulchra mortuorum:vt dictum est sub tit. de Cathedra Petri. In * missa pro
45 mortuis dicitur quãdoq; epistola:Vir fortissimus Iudas 2. Macha. 12. c. quãdoque Nolumus vos ignorare de dormiẽtibus, sicut & cæteri, qui spẽ nõ habẽt 1. Thessal. 4. c. quãdoq;. Audiui vocẽ de cœlo. Apoc. 14. c. quãdoque, Ecce mysterium vobis dico. 1. Cor. 16. cap. Dicitur etiã quãdoq; Euangelium. Amen dico vobis, quia venit. Ioan. 5. c. quãdoq;, Dicit Martha ad Iesum: Ioan. 11. c. quãndoque: Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat, &c. Ioan. 5. cap. quandoque: Omne, quod dat mihi pater. Ioan. 6. c. quandoque: Ego sum panis viuus, qui de cœlo descendi. Quod est ibidem.

SVMMARIVM.

1 *Sancti coronati, & eorum nomina. n. 2.*

CAPVT XXXVI.

De quatuor coronatis martyribus.

1 DE * quatuor coronatis hoc notabile reperitur quod quinque fuerunt qui veneiãt ad construẽdum templum, & Diocletiano cognito,quòd essent Christiani martyrio sunt coronati,quorum nomina quia nota fuerunt, idcircò in collecta ponuntur. Post duos verò annos alij quatuor martyrium susceperunt, quorum corpora sepulta sunt iuxta corpora prædictorum quinque, quorum nomina quia fuerunt ignota,ideò statuit Melchiades Papa, vt dies eorum sub nominibus prædictorum quinque celebris habeatur,& sic vocatum est festum quatuor coronatorum, posteà verò fuerunt quidã religioso eorum nomina reuelata,scilicet * Seueri,Seuerini,Carpophori,&
2 Victorini: nomen tamen festi propterea mutatum non est:nec etiam dies in calendario.

SVMMARIVM.

1 *Martinus, dicitur par Apostolis. Et qua id ratione.*

2 *Martinus, solus inter Confessores habet octauas institutionis.*

CAPVT XXXVII.

De beato Martino Episcopo & Confessore.

1 DE beato * Martino sciẽdum, quod dicitur par Apostolis, nõ propter suscitationẽ mortuorum quorundã,vt quidã putãt:cùm idẽ multi alij fecerint martyres,& cõfessores, vel propter multitudinem miraculorum:sed specialiter propter vnum miraculum. Cùm enim esset Turon. Archiepiscopus, venit ad eum quidã pauper & inops tunicã ab eo petens,& ipse concessit. Iussit ergo procuratori suo vt emeret. Ille verò iuit ad forum, & tardus rediit,tunicã vilẽm portans, quæ ferè penula,quasi penè nulla poterat dici, quam vir sanctus sibi monstrare fecit. Erat autẽ breuis fortè,

fortè, vsque ad genua: manicæ vsque ad cubitum, extrahens ergo suã, pauperi dedit: & ipse pauperis tunicam indui. Nec multò post præparauit se ad celebrandũ missam, & stans ante altare: sicut mos est in præfatione, leuauit manus ad Dñm manicis laxis retrò labẽtibus: licet nec grossa eius brachia nec multũ carnosa essent: & cũ præfata penula, nõ nisi vsq; ad cubitũ protẽderetur, remanserũt eadẽ brachia nuda. Tunc venerunt miraculosè aurei torques, ipsaque decẽter operuerunt, & globus igneus apparuit super caput eius: per quod demonstratũ est, Spiritũ sanctũ super descendisse ad robur: sicut super Apostolos in Pentecoste. Vnde propter hoc nõ immeritò dict᷒ est par Apostolis: est etiã eis par in officio. * 2
Considerãdum autẽ est, quod ipse solus inter Confessores institutionis habet octauas: sicut B. Laurentius inter martyres, ille enim dixit: igne me examinasti: & nõ est inuẽta in me iniquitas, & Martinus in agone mortis dixit dæmoni adstãti Nil inuenies in me cruẽta bestia, ecce quomodo cõcordãt, ille præpollẽs martyr: quare præ omnibus aliis octauas, & vigiliã habet iste confessor excellens: quare præ omnib᷒ aliis octauã habet. Cappã eius reges Francorum consueuerunt portare in præliis: vt dictum est in secunda parte, vbi agitur de sacerdote. Fortunatus Poëta vir vita egregius, & ingenio præclarus, de Italia Turonis veniens, gesta beati Martini conscripsit tempore Ioannis Papæ tertij.

SVMMARIVM.

1 *Andreæ Apostoli statura. Et vbi ille prædicarit, n. 2. eiusque diei officium, n. 3.*

CAPVT XXXVIII.

De beato Andrea Apostolo.

SAnctus Andreas * niger fuit colore, barba prolixa, staturæ mediocris: hoc ideò dicitur vt sciatur qualis in Ecclesia debet depingi: quod de vnoquoque Apostolorũ & aliorũ multorũ Sanctorũ sciendum esset. Prædicauit autem in * Achaia & Athenis: & circa partes illas. Excellẽtis fuit valdè meriti, nec sine causa B. Gregorius fuit sibi adeò deuotus, quod, sibi fecit propriũ officiũ: & monasterium cõdidit, & ibi monachus extitit, vigiliã ex institutione nõ habet: quia est in tẽpore ieiuniorũ, quare nõ fuit necesse institui ei vigiliã: & idem est de beato Thoma Apostolo. Sanè ossa eius ac beati Lucæ Euãgelistæ tempore Constantini secundi Imperatoris translata sunt apud Constantinopolim. Hac die dicitur epistola: Corde * creditur ad iustitiam. Ro. 10. c. 3
& Euangelium: Ambulans Iesus iuxta mare Mat. 4. c. Postcommunio: Venite ad me: quæ est ibidem. In vigilia verò est introitus Dñs secus mare. Mat. 4. ca. Et Euangelium: Stabat Ioan. & ex discipulis Ioan. 1. c. Postcommunio: Dixit Andreas, Ioan. 1. cap.

SVMMARIVM.

1 *D. Nicolai historia vnde introductum, vt legatur in Ecclesia.*

CAPVT XXXIX.

De beato Nicolao.

LEgitur, quòd cum in quadã Ecclesia, quæ dicitur Crux, subiecta monasterio beatæ
1 Mariæ de charitate * nondũ historia beati Nicolai cãtaretur: fratres eiusdem loci Priorem suum, vt eam sibi cãtare liceret, instanter rogauerunt, ille verò hoc præcise negauit dicẽs incongruum fore pristinum morem nouitatibus immutare. Illis verò instantibus indignatus respõdit: recedite à me quia noua cantica, imò ioculatoria quædam in mea Ecclesia non cantabuntur. Adueniẽte autẽ eiusdẽ Sancti festiuitate, fratres cum quadam animi tristitia matutinales vigilias peregerunt. Cũque omnes se in lectis recepissent, ecce beatus Nicolaus Priori visibiliter terribilis apparuit, quẽ à lecto extrahẽs per capillos, dormitorij pauimento allisit, & incipiẽs antiphonã: O pastor æterne, per singulas vocũ differentias virgis, quas in manu tenebat grauissimos ict᷒ super dorsum illius ingeminans: per ordinem morosè cantando Antiphonã ipsam ad finem vsque perduxit: omnibus ergo illis clamoribus excitatis, semiuiuus ad lectum deportatur, qui tandẽ ad se rediens, dixit: ite & historiam nouam sancti Nicolai decantate. Tempore Hẽrici quarti Imperatoris ossa sãcti Nicolai apud vrbem Beneuẽtum translata sunt.

SVMMARIVM.

1 *Beda, cur dictus venerabilis, & n. 2. Et vbi sepultus, ibid. in fin.*

CAPVT XL.

De venerabili Beda Presbytero.

BEda venerabilis Presbyter, & monachus egregius, expositor, claruit in Anglia, circa annũ Dñi cccccclxvj, qui licet in Sanctorum
1 catalogo cõputetur, non tamen ab Ecclesia * Sanctus, sed venerabilis appellatur, duplici ratione. Primo, quia cũ præ nimia senectute ei᷒ oculi caligarent, faciebat se duci per villas, & castra, vbiq; verbũ Dñi prædicando, cũque quadã vice per quandã vallẽ magnis lapidib᷒ plenã transiret, quidã ex ductoribus derisoriè dixit ei, quod ibi erat magnus populus congregatus, expectãs eius prædicationẽ auidè & silẽter: & tunc incepit ille prædicare ferumenter: & cũ in fine cõclusisset per omnia secula seculorum: mox omnes lapides alta voce cla-
2 masse dicuntur, Amen * venerabilis pater: & ideò venerabilis pater appellatur. Alij verò asserunt, quod Angeli respõderunt, benè dixisti venerabilis pater. Secunda causa est: quia post eius mortẽ clericus quidam sibi deuotus quendã versum edere cupiebat, quẽ in illius tumulo sculpi facere intẽdebat, incipiẽdo sic: Hac sunt in fossa: volẽs versũ terminare, Bedæ

sancti ossa:sed quia talé finé versus cõgruitas nõ patiebatur:& sedula méte reuolueret, nec congruũ finé videret, dum quadã nocte multũ super hoc cogitasset:mane ad tumulũ properãs,manibus Angelicis taliter versum scriptum reperit finitum.Hac sunt in fossa Bedæ venerabilis ossa. Eius autem corpus apud Ianuam deuotione congrua dicitur coli.

SVMMARIVM.

1 *Thomæ Apostoli officium Ecclesiasticum.*

CAPVT XLI.

De sancto Thoma Apostolo.

Historia * seu legenda de sancto Thoma Apostolo:& si quid ex ea in responsoriis vel Antiphonis sumptum reperitur inter apocrypha deputatur:in ipso autem festo legitur ad Missam Euangelium : Thomas vnus ex duodecim.Ioan.20.cap. 1

SVMMARIVM.

1 *Stephani,& Ioannis Euangelistæ, & Innocentium festum cur comitentur natiuitatem Domini.*
2 *Martyrium est triplex.*
3 *Stephani officium,& n.4.15.*
5 *Alcuinus composuit sancti Stephani historiam.*
6 *Ioannes Euangelista passus est martyriũ: quod est voluntate,non opere.*
7 *Ioanis Euangelistæ officium.*
8 *Ioannes Euangelista obiit in festo Ioannis Baptistæ,& n.9.*
10 *Innocentes tertium martyrium sustinuerunt, quod est opere non voluntate. Et cur illud festum celebret Ecclesia,n.14.*
11 *Innocentium festum cur non admittat cãticæ lætitiæ.Et eorũ officium,n.12.13.*

CAPVT XLII.

De Sanctis Stephano, & Ioanne Euangelista, & Innocentibus.

Post Domini natiuitaté sequenti die fit festũ de obitu beati Stephani protomartyris : & tamen ipse fuit passus in Augustino. Quare auté hoc festum fiat sub festo inuétionis eius dictũ est.Quæritur : quare * hæc tria festa,videlicet Sanctorum Stephani,Ioãnis,& Innocentiũ immediatè post festum natiuitatis Dñi ordinãtur?Respondeo,Primò,vt Christo capiti & spõso omnes sui comites adiungantur.Natus enim Christus sponsus Ecclesię in hunc mundum tres sibi comites adiunxit: de quibus dicitur in canticis. Dilectus meus candidus & rubicundus electus ex millibus : cãdidus quantũ ad Ioanné Euangelistã pretiosum virginé,& confessoré:rubicundus quantũ ad Stephanũ protomartyré : electus ex millibus, quantum ad magnam turbam Innocentium. Secundò vt sic Ecclesia omnium martyrum genera:quorũ quidem martyrij Christi natiuitas causa fuit insimul adunaret. Triplex * est enim martyrium. Primum volun- 1 2

tate, & opere : & tale fuit martyrium beati Stephani, & hoc est dignissimum in genere. Hoc autem dicimus:quia aliqua circunstantia facere possit, quod aliquis confessor aliquo martyre dignior esset:& ideò festũ eius præcedit alia,& continuatur festo dominicæ natiuitatis.Vnde in ipso festo legitur:Morté quã Saluator dignatus est pro omnibus pati:hanc ille primus præ omnibus reddidit Saluatori. Et iterũ:Christ⁹ heri natus est in terris vt hodie nasceretur Stephanus in cœlis. In * festo
3 B.Stephani introit⁹ est:Etenim sederũt Principes,& aduersũ me loquebãtur:in quo ostenduntur insidiæ principum Iudæorum B.Stephano insidiantium.Epistola est.Act.6.c.Stephanus plenus gratia & fortitudine,quæ sicut dicit Augu. in sermone huius diei cum plurimũ habeat admirationis in ipsa specie,nõ minus cõtinet in mysterio dignitatis, in qua narratur tã passio ipsius,quam passionis causa, & meritũ seu remuneratio:& hæc etiã insinuantur & repræsentãtur in responsorio:quod est: Sederunt principes,& aduersum me loquebãtur,& in illo,quod est:Video cœlos apertos,& Iesum stanté à dextris Dei Act.8.ca.Et in offertorio,& in postcommunione. Video cœlos apertos. Act.7.c. Et in nocturnali etiã officio idé repetitur, vt ostendatur,quod sæpè & sæpius cõsiliati sũt principes Sacerdotũ in mor-
4 té eius.Euangelium est:Ecce * ego mitto ad vos Mat.14.c.Et sequitur:Hierusalé,Hierusalé,quæ occidis Propheras, & lapidas eos,&c. Stephanus enim fuit lapidat⁹ : dicitur etiã ibi à sanguine Abel iusti,sicut enim ille fuit Pro-
5 tomartyr in veteri testa.sic iste in nouo.* Historiã sancti Stephani cõposuit Alcuinus Caroli magister, & Capellanus:nocturnales Antiphonas de Psalmis, quib⁹ attitulãtur, accepit:cætera de actib⁹ Apostolorũ : Antiphonis etiã laudũ quidã versus præmittuntur, provt dictũ est in sexta parte,sub Dominica de Trinitate.Frequẽtatur auté in versiculis alleluia: vel propter solemnitatem Dominicæ natiuitatis:vel propter gaudiũ de cõsortio Stephani Angelicæ cõcionis. Dicitur enim illud capitulũ Stephanus plen⁹ gratia & fortitudine, & illud:Surrexerunt quidã,quæ sunt Act.6. c. & illud:Cùm esset Stephanus plenus. Act.7. c.
6 Secundum * martyrium est voluntate, & nõ opere,quale fuit martyriũ Ioannis Euãgelistę, qui martyr fuit,sicut patet in illa Antiphona: In feruentis olei doliũ missus Ioannes Apost. diuina se protegente gratia illæsus exiuit : vt sicut consenserit carnis æstũ, quia virgo fuit mente & corpore, sic nec æstum feruentius olei sensit. In natali autem ei⁹ canitur, in quibusdã Ecclesiis vna Missa in exordio lucis, ad notandum, quòd ipso accepto lumine huius mundi sacrificium virginitatis semper obtulit Deo:quia enim nõ poterat habere vigilam

propter

propter festum beati Stephani,statutum fuit,
vt duas Missas haberet. In Missa de B.Ioanne
epistola:Qui timet * Deũ,faciet bona,Eccle. 7
decimoquinto c.Euangeliũ est:Dixit Iesus Pe-
tro,Ioan.vlt.c.& cantatur alleluia. Valdè ho-
norandus est, &c. quod ibi dicitur:Qui supra
pectus Dñi, in cœna recubuit:sumitur Io.vlt.
c.introitus est:in medio Ecclesiæ aperuit.Ec-
clesi.15. c.& respõsoriũ:Exiit sermo inter fra-
tres,&c.Io.6.c.Item alleluia:Hic est discipu-
lus Io.vlt.c.cõmunio:Exiit sermo,quæ est ibi-
dē:Dicitur etiã ad horas capitulum.Cibauit,
Ecclesi.15.c.& illud:Benedict⁹ Deus,& pater.
Ephesi.1.cap.& illud:Qui timet Dñm.Ecclesi.
decimoquinto cap.* Et nota,quòd B.Ioannes 8
Euangelista in festo Beati Ioannis Baptistæ
obiit:sed quia non poterat tunc eius festũ fie-
ri, translatũ est ad tertium diem natalis Dñi:
vt omnes comites suos haberet sponsus , vt
præmissum est.Et festũ beati Ioãnis Baptistæ,
in suo die remansit,nec mirum, quia dies illa
ab Angelo gaudio natiuitatis præcursoris au-
thentica fuit.Nec est dogmatizandum, quod
Euangelista Baptistæ, tanquã maiori cesserit:
& pro eo quòd legitur:Inter natos mulierum
nõ surrexit maior Ioanne Baptista:nam quod
non esset de ipsorum maioritate disputandũ,
diuinitus est ostensum.Cùm enim duo Magi-
stri,quorum vnus Baptistam,alter præferebat
Euangelistam , solennem ad hoc indixissent
disputationem,& quilibet solicitè inuestigas-
set authoritates, & rationes efficaces, quibus
suum Ioannem præferre posset , tandem die
disputationis adueniente,quilibet Sanctorum
æmulatori suo apparuit, dicens:Benè concor-
des sumus in cœlis,de nobis non disputetis in
terris. Tunc illi sibi adinuicem , & omni po-
pulo visionem publicauerunt , & Dominum
benedixerunt : vel ideò fuit ad tertium diem
post Domini natiuitatem translatũ, quia fortè
illa die dedicata est ei Basilica:vel quia fortè
ea die rediit de Pathmos insula, vel insulatus
est : fuit enim Patriarcha Ephesinus. Aiunt * 9
quidam quòd beatus Ioan.cùm post celebra-
tam Missam descendisset in tumulum , eua-
nuit ab oculis circunstantium : & cùm terra
ibi scaturiat,de profundo addunt eum viuere,
& terram eius anhelitu scaturire:alij in cœlũ
translatum:igitur partim ex Euangelio , par-
tim ex eius tribulatione hodierna copulatur
historia:in cuius vltimo responsorio, scilicet,
in medio Ecclesiæ:quod sumitur de lib. Sapi.
in quo agitur de spiritu intellectus neuma iu-
bilatur:quia per spiritum intellectus fuit de
ineffabili verbo : scilicet de Deo vero locu-
tus. * Tertium martyrium est opere & non 10
volũtate:quale fuit martyrium Innocentium:
quod sicut tertium locum obtinet in dignita-
te:ita & inter festa martyrum. Sed quare fe-
stum Innocentiũ celebratur ante festum stel-
læ,id est,Epiphaniæ,cùm mortui fuerint post
apparitionē stellæ quãdo,scilicet Herodes vi-
dit quòd illusus esset à Magis ? Respondetur,
quod Herodes auditis rumoribus de Christo
nato, turbatus est valdè, timens amittere re-
gnum, vnde cogitauit facere interfici omnes
pueros:& sic Christus non euaderet, sed fuit
impeditus tunc:quoniã Aug. Cæsar.mandauit
ei , quod ad eum veniret cum Aristobulo &
Alexãdro,filio ipsius Herodis,responsuris co-
rã eo:& quia non fuit ausus nõ ire, iuit:post-
modũ verò reuersus reuoluto anno post nata-
le Dñi, fecit omnes pueros interfici à bima-
tu,id est,biennio & infrà:διετία enim Græcè,
11 dicitur Latinè biennium. Quæritur * quare in
festiuitate innocentiũ in Missa Gloria in ex-
cels.& Alleluia,& alia cãtica lætitiæ non cã-
tantur?Dicũt Magistri ideò, quia mortui sunt
ante Dñi passione, & sic ad inferos descende-
rũt.Sed pari ratione, & in festo beati Io.Bap.
subticeri deberent. Dicendũ est igitur, quod
hoc ideò contingit,quia author officij,voluit
nos cõiungi in hac festiuitate animab⁹ deuo-
tarũ mulierũ de morte innocentũ plangentiũ
& dolentiũ. Vnde causa tristitiæ earũ illa di-
mittim⁹:& ideò legitur prophetia Hiere.31.
c.de Innocẽtibus:Vox in rama audita est quę
ad literam de Beniamitis exponitur:qui inter-
fecti sunt, propter vxorẽ Leui,quã oppresse-
rant, & Rachel fuit mater Beniamin. Vel per
Rachel quæ interpretatur ouis vel videns:in-
telligitur Ecclesia, quæ plorat filios suos,sci-
licet triplices. Primi sũt martyres,cõsiderans
eos esse sibi subtractos , & nõ vult cõsolari in
præsẽti,sed omnẽ consolationẽ trãsfert in fu-
turũ:quia nõ sunt,scilicet præsentes. Secũdos
filios luget Ecclesia,quia ferè ad partum ve-
niũt,in quibus patitur abortũ.Tertij verò,sunt
qui iam renati in baptismo erant,sed per pec-
cata retrocedunt : hos & illos luget Ecclesia,
quia nõ sunt,id est, damnati sunt:& ideò quia
luget Ecclesia,cantica lætitiæ subticẽtur.Po-
test esse & alia ratio : nam cantica lætitiæ
propriè post victoriam cantari debent : vnde
Ezechiæli dictum est : Dispone domui tuæ,
quia morieris : quia post victoriam habitam
non cecinit cantica lætitiæ : sed Innocentes
non habuerunt victoriam , non enim est vi-
ctoria,vbi pugna non est.Media ratio melior
est. Quidam tamen pro alleluia cantant in
Missa:Laus tibi Christe.Alij : Cantemus eia.
12 Et dicitur epistola:Vidi * supra montem Siõ
agnum stantem. Apoc. 14.c.& Euangelium:
Angelus Dñi apparuit in somnis.Mat.2.c. Si
autem festum illud in Dominica contingit,
nullum canticum lætitiæ subticetur, propter
gaudium resurrectionis.In octauis quoq; eo-
rum cantica lætitiæ cantantur , pro significa-
tione gaudij,quod accepturi sunt in octaua,id
est , in resurrectione : quia licet ad inferos

descenderint: resurgent tamen nobiscum in
gloria. Octauæ enim festiuitatum celebran-
tur in memoriā generalis resurrectionis, quā
significant. Rursus quia hac die tristitiam mu-
lierum repræsentatus, in multis Ecclesiis dia-
coni non vtuntur dalmaticis, nec subdiaconi
subtilibus, id est, tunicellis, ad notandum, quod
Innocentes statim in morte primā stolam non
receperunt, sed ad infernum descenderunt: de
hoc in tertia parte dictum est, sub tit. de colo-
ribus. In * hoc festo dicitur c. illud: Vidi suprà 13
montē, Apoc. 14. c. illud: Hi sunt, qui cum mu-
lieribus non sunt coinquinati, & illud: Hi em-
pti sunt: ibidē. Et aduerte, quod antiphonę no-
cturnales de Psalmis sumuntur: cætera de epi-
stola & Euāgelio. Quod autem dicūtur cxliiij.
millia, finitum ponitur pro infinito: quia Deus
omnes sub certo numero cōprehendit. Quod
etiā dicitur: Vidi sub altare Dei animas inter-
fectorū: sic est accipiendum, quia Ioannes vi-
dit animas interfectorū sub altare, id est, hu-
miliatos capiti suo: vel quia in absconso, quia
nemo percipit hîc, quomodo ibi fit. † Sed qua- 14
re solēnizat Ecclesia pro morte Innocentium,
qui non habuerunt voluntatē patiendi? Vide-
tur enim quod eadē ratione si aliquis tyrānus
interficeret tot pueros, deberet Ecclesia simi-
liter solēnizare pro illis, quod verum non est.
Responderi potest, quod hoc festum propter
tria celebrandū est: licet voluntatem non ha-
buerunt patiendi. Primò, quia Christus in eis
quærebatur, & occidebatur. Secundò, quia
Christus in eis celabatur diabolo & Herodi.
Tertiò, quia nomen Dñi non loquendo, sed
moriēdo confessi sunt: quia pro Christo, & vi-
ce Christi sunt occisi. Erant Innocētes autem,
quia circumcisi: nā circumcisio erat tunc re-
medium cōtra originale peccatum: licet non
ita sufficiēs, sicut nunc baptismus est. Illud au-
tē sciēdum est, quod in quibusdā Ecclesiis * in 15
die natalis Dñi diaconi vesperis finitis in ho-
norē beati Stephani, qui eximius diacon[us] fuit
in tripudio conuenientes cantant antiphonam
de S. Stephano: & sacerdos collectā. Noctur-
nos autem & officium in crastinum celebrant
& benedictiones super lectiones dāt: quod ta-
men facere non debent. Et eodē modo faciunt
sacerdotes in festo B. Stephani in vesperis in
honorē sancti Ioannis: quia ipse sacerdos fuit:
& pueri in festo sancti Ioan. ad honorem In-
nocentium. Subdiaconi verò faciunt festū in
quibusdā Ecclesiis in festo circūcisionis, vt ibi
dictum est: in aliis epiphania, & etiā in aliis, in
octaua epiphaniæ, quod vocant festum stulto-
rum. Quia enim ordo ille antiquitus incertus
erat, nam in canonibus antiquis: extrà de ætat.
& qualit. à multis quādoque vocatur sacer, &
quandoque non, ideò subdiaconi certum ad
festandum non habent diem, & eorum festum
officio celebratur confuso.

SVMMARIVM.

1 *Apostolus, quis dicatur. Et qualiter officium Apostolorum exequatur Ecclesia.*
2 *Apostolorum officium, & n. 3. 4. 5.*
6 *Apostoli treis tantùm Romæ, & treis Euangelistæ.*

CAPVT XLIII.

De Apostolis.

1 ΑΠόστολος Græcè * interpretatur missus
Latinè: inde Apostoli dicti sunt, quia à
Christo missi fuerunt euāgelizare per vniuer-
sum orbem. Sanè Ecclesia in communi de
Apostolis solēnizat & canit in matutinis: Ec-
ce ego mitto vos, &c. quia omnes electi sunt
simul à Dño, post sermonē ad eos factum in
monte: sicut habetur in Mat. & Marco: qui, vi-
delicet, electi sunt xij. De quibusdā tamen fa-
cit Ecclesia officium proprium, sicut de beato
Petro, propter priuilegiū dignitatis. De beato
Paulo, quamvis non sit de xij. propter priuile-
gium prædicationis. De beato Ioanne, propter
priuilegiū amoris siue virginitatis. Et de bea-
to Andrea, propter priuilegium crucis, quàm
ita ardenter prædicauit, concupiuit & habuit.
2 Per horas capitulum illud: Iam non estis * ho-
spites & aduenæ. Ephes. 2. & illud: Nō vos me
elegistis: quod est ibidē, & illud: Beatus vir,
qui suffert tentationē Iac. 1. c. & illud: Magni-
ficauit eum in timore inimicorum. Eccl. 45. &
illud: Statuit illi Dñs testamentum sempiter-
num: ibidē, & illud: In fide & lenitate illi[us] san-
ctum fecit illum: ibidem, & illud: Ibant Apo-
stoli gaudentes. Act. 5. & illud: Nā quos præ-
sciuit, hos & prædestinauit cōformes. Rom. 8.
c. & illud: Corpora sanctorum in pace sepulta
sunt, Eccl. 44. c. & illud: Nō esurient, neque si-
tient amplius. Apoc. 7. c. & illud: Nos insensa-
ti vitā illorum. Sap. 5. & illud: Ipso summo an-
gulari lapide Christo Iesu. Ephes. 2. c. habent
3 * autem vigilias & octauas: quia si cōpatimur
& conregnabimus, de hoc dictū est in iiij. par-
te sub quarta feria tertiæ hebdomadæ aduen-
tus. Instātia tamen est de beato Ioanne Euan-
gelista, quo ad ieiunium quod contingit: tum
quia vt dicunt quidā non fuit martyr, nisi ani-
mo: tum propter festum S. Stephani quod est
4 in vigilia festi eius. In vigiliis * Apostolorum
dicitur epistola: Benedictio Dñi super caput
eius. Prou. 15. c. & Eccl. 45. c. Item illa: Per ma-
nus autem Apostolorum fiebant signa & pro-
digia. Act. 5. c. Et Euang. Ego sum vitis vera.
5 Io. 15. c. † In festis verò Apostolorum dicitur
epistola: Iam non estis hospites & aduenæ.
Ephes. 5. c. Itē illa: Hi sunt viri misericordiæ
Eccl. 44. Item illa: Scimus, quia diligentibus
Deum. Rom. 8. c. item illa: Benedictus Deus, &
pater Dñi nostri Iesu Christi Eph. 1. c. item il-
la: Spectaculum facti sumus ad Cor. 4. c. item
illa: Vnicuique vestrum data est. Eph. 4. c. item
Alleluia. Ego vos elegi. Io. 15. itē illud: Venite
ad

ad me omnes, qui laborat. Mat. 11. c. Euang.
verò. Hoc est præceptum meum, vt diligatis
inuicē,&c. Io. 15. c. & illud: Hoc mando vobis,
quod est ibidē, itē illud: Ecce ego mitto vos.
Mat. 10. c. item illud: Facta est contentio inter
discipulos Iesu. Luc. 22. c. itē illud: Designauit
Dn̄s quod alios. Luc. 5. c. & illud: Ego sum vit.
ve. Io. 15. c. itē illud. Dixit Simon Petrus. Mat.
19. c. Postcommunio: Amen dico vobis, quod
vos qui re. Mat. 19. c. item illa: Vos qui secuti
estis me: quæ est ibidem.

* Et nota, quod tres Apostoli leguntur tan- 6
tum viui fuisse Romæ, scilicet Petr[9] & Paulus
& Ioannes, & tres Euãgelistæ, scilicet Ioãnes,
Marcus & Lucas. Notandū est etiam Aposto-
los siue Christi discipulos, non ideò tantum
fuisse passos, quia prædicabant de Christo: sed
quia ipsum deificatum aiebant, sine Romano-
rum authoritate, quod ipsi prohibuerant. Ec-
clesia olim statuit fieri communiter festum
de omnibus Apostolis in Cal. Maij: vt dictum
est in vj. parte sub festo Apostolorum Phi-
lippi & Iacobi.

SVMMARIVM.

1 *Euangelistæ quatuor, designant fluuium Paradisi in quatuor capita deriuatum. Et recta est ea comparatio, n. 5. 2.*

3 *Euangelistas quatuor, & quatuor Doctores tantum cur admiserit Ecclesia.*

4 *Euangelistæ quatuor, per quatuor animalia figurantur. Item per quatuor annulos aureos rotundos arcæ, n. 6.*

7 *Euangelistarum officium Ecclesiasticum commune eis, variè, & n. 9. Excepto Ioanne habente proprium, n. 8.*

CAPVT XLIV.

De Euangelistis.

POst Apostolos Ecclesia veneratur etiam 1
Euangelistas, qui non tantum prædicaue-
runt, sed etiam Euangelia scripserunt. Legitur
etiam in Gen. 4. c. quod * fluuius egrediebatur
de loco voluptatis, ad irrigandū Paradisum,
qui diuiditur in quatuor capita: scilicet Phy-
son, gyon, Tygrim, & Eufratem. Sanè allegori-
cè fluuius ille, Euangelica prædicatio est, quæ
à Christo procedit, à quo generaliter omnis
voluptas emanat. Venite, inquit, ad me omnes,
qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam
vos, & inuenietis requiem animabus vestris.
Iugum enim meum suaue est, & onus meum
leue. Gustate & videte, quoniã suauis est Do-
minus: beat[9] vir qui sperat in eo. Rectè autem
hæc prædicatio fluuio * comparatur: tum quia 2
reficit, abluit & fœcundat: tum quia fluuius,
dicitur aqua fluens: & vt Salomon ait: Aqua
profunda verba ex ore viri, & torrēs inundãs,
est fons sapientiæ: qui tam longè, latéque de-
fluxit, vt mundum repleuerit vniuersum, iuxta
illud: Euntes in vniuersum mundū, prædicate
Euangelium, &c. qua propter in omnē terram
exiuit sonus eorū: & in fines orbis terræ, ver-
ba eorū. Hoc irrigat Paradisum, id est, fœcun-
dat Ecclesiam, iuxta illud, quod dicit Apost.
Ego plantaui, Apollo rigauit. Deus autem in-
crementū dedit. Hic est enim fons hortorum,
puteus aquarum viuentiū, quæ fluunt impetu
de Libano. Fluuius autē iste, in quatuor capita
diuiditur: quia prædicatio Iesu Christi in qua-
tuor Euãgelia deriuatur: nam licet scripserint
multi Euãgelia, quia Luca testante: Multi co-
nati sunt ordinare narrationem rerum, quæ in
nobis completa sunt: tamen non nisi quatuor
recepta sunt ab Ecclesia: videlicet, Matthæi,
3 Marci, Lucæ, & Ioannis: quod * vtique factum
est quadruplici ratione.

Primò, ad ostendendum duorum testamen-
torum concordiam: sicut enim in veteri testa-
mento vnus fuit legislator, scilicet, Moses, &
quatuor maiores Prophetæ, scilicet, Esaias,
Hieremias, Ezechias & Daniel, & duodecim
minores Prophetæ: & multi sapiētes, scilicet,
Iob, Dauid, Salomon, & Iesus Syrach, ita & in
nouo testamento vnus fuit legislator, scilicet
Christus, & quatuor Euangelistæ, duodecim
Apostoli, & multi alij Doctores: vt Hierony-
mus, Augustinus, Ambrosius, & Gregorius, vt
per hoc ostēdatur, quia rota cōtinetur in me-
dio Rotæ: & duo Cherubin sese respiciūt ver-
sis vultibus in propitiatorium. Secundò, pro
ministerio quadrigæ Aminadab, de qua spõsa
in canticis dicit: Anima mea turbata est pro-
pter quadrigas Aminadab. Aminadab enim
interpretatur spontaneus Dn̄i: hic est Christus
qui factus homo, oblatus est, quia ipse voluit:
huius quadriga est Euangelica doctrina, per
quam eius fama per mundum vehitur vniuer-
sum: cuius quatuor rotæ sunt dictī quatuor
Euangelistæ: propter hanc quadrigam sponsa,
id est, Ecclesia salubri dolore turbatur ad pœ-
nitentiam. Tertiò, ad designãdū liberationem
generis humani à morte quadrifica, id est, à
transgressione quadruplici: prima trãsgressio,
fuit mandati in Paradiso: secunda, legis natu-
ralis: tertia, legis scriptæ: quarta Euangelij: vel
potius peccatum fragilitatis per impotentiã:
simplicitatis, per ignorantiam: securitatis, per
negligentiam: malignitatis, per inuidiam. His
enim quatuor modis peccãdi, anima moritur,
& separatur à Deo. Quartò, pro ministerio
formæ quadrigæ: sicut enim in cæteras formas
quadratum, sic inter cæteras doctrinas Euan-
gelium solidius & stabili[9] perseuerat: nam il-
lud vndique stat: & ideò legitur Apoc. 21. c.
quod ciuitas in quadro posita est: & istud pro-
pter stabilitatem appellatur æternū: per cuius
gratiã homo quadratur in moribus: & in vir-
tutibus solidatur. Cæterum istorum potius,
quàm aliorum Euangelia recepta sunt: tum
quia ipsi diligentius & aperti[9] historiã Euan-
gelicã descripserunt: tum quia licet aliquando

varia

varia ſeu diuerſa, nunquam tamen contraria,
ſeu aduerſa ſcripſerunt:tum quia iſti quatuor
* animalium figuris in viſione Io.& Eze.præ- 4
figurati ſunt.Ezech.1. Matthæus per hominē,
eò quod eius intētio præcipuè circa ſcriben-
dam Chriſti humanitatem verſatur.Vnde eius
liber ab humana Chriſti natiuitate ſumit
exordium. Liber inquit, generationis Ieſu
Chriſti, &c. Marcus per leonē,in deſerto ru-
gientē, eò quod eius intentio præcipuè circa
deſcribendam eius reſurrectionem conſiſtit.
Vnde eius Euangelium antonomaſticè in die
reſurrectionis legitur. Dicitur autem quod
leo rugitu maximo tertia die ſuos excitat ca-
tulos:ita & Deus pater immenſa potētia ſua,
filiū ſuum tertia die ſuſcitauit : vnde & Mar-
cus ab exclamatione incipit:ſcilicet à prædi-
catione Ioan.in deſerto clamantis & dicentis:
Vox clamātis in deſerto.Et ſcias quod Mar-
cus fuit longo naſo,ſubducto ſupercilio, pul-
cher oculis,caluus,barba prolixa,habitudinis
optimæ, ætatis mediæ,canos aſperſus. Lucas
per vitulum, eo quod præcipuè circa deſcri-
bendā Chriſti paſſionē,eius intentio verſatur,
in qua Chriſtus ſe obtulit hoſtiā Deo patri,
idē ſacerdos & hoſtia. Vitulus enim erat ho-
ſtia ſacerdotalis:vnde à ſacerdotio incipit,di-
cens.Fuit in diebus Herodis Regis Iudeæ ſa-
cerdos quidā,&c.Ioannes per aquilā:quia cę-
teris cum Dn̄o gradientib[9] ipſe in cœlum ad
deſcribendā Chriſti diuinitatē volauit,dicens:
In principio erat,& de hoc dictum eſt in pri-
ma parte ſub tit.de picturis.Hæ ſiquidē qua-
tuor principales intētiones deſignatæ ſunt per
figuras illorū quatuor animalium : & quorum
quodlibet ſecundum viſionem Ezechielis 4.
habet facies,quoniā omnes de ſingulis agunt:
licet quidam principalius de quibuſdā, præ-
ſertim cum omnes agant de Chriſto cui qua-
tuor illæ figuræ conueniunt:fuit namque ho-
mo naſcēdo, vitulus moriendo, leo reſurgen-
do,aquila aſcendendo.Quæ vt melius intelli-
gas , imagina aliquod animal habens caput
quadratum, & in qualibet ſuperficie imagina
vnam faciem, videlicet à parte anteriori,fa-
ciem hominis, à dextris:faciem leonis, à ſini-
ſtris:faciē vituli,à parte poſteriori:faciē aqui-
læ,à ſuperiori. Quia verò facies aquilæ ſuper
alias eminebat propter colli lōgi productio-
nē:ideò dicitur quod erat deſuper. Quolibet
etiam horum habebat quatuor alas,de pœnit.
di. ij. pennata. Finge enim quodlibet animal
quaſi quadratū : in quadrato ſunt quatuor an-
guli:& in quolibet angulo erat vna ala. Porrò
hi quatuor ſignificati ſunt per prædicta*qua- 5
tuor flumina:pro Phyſon , Ioannes:pro Gyon,
Matthæus:pro Tygrim, Marc[9]:per Euphratē,
Lucas. Sic enim clarè probat Innoc. iij. de
Euangeliſtis in ſermone. Sunt*etiā ſignificati 6
per quatuor annulos arcæ qui aurei & rotūdi
erant.In auro claritas:in rotunditate,quæ ini-
tio caret & fine deſignatur æternitas,ipſi enim
æternā Chriſti claritatē & clarā æternitatem
deſcribunt per duos annulos à ſiniſtris duo
Euāgeliſtæ,ſcilicet, Matth. & Ioannes,qui ab
ipſo Chriſto fuerūt edocti,ſignificantur.Qui-
dam tamē per duos annulos à ſiniſtris Matth.
& Ioannē:quia adhuc paſſibili & mortali ad-
hæſerant,accipiūt:per duos à dextris Marcum
& Lucā,qui poſt aſcenſionem ei iam facto im-
mortali & impaſſibili adhæſerunt, accipiunt:
per ſiniſtrā enim mortalitas : per dextrā im-
mortalitas deſignatur, ſecūdū illud:Læua eius
ſub capite meo, & dextera illius amplexabi-
tur me. Et propter hanc causā in picturis Ec-
cleſiarum Paulus ad dexterā , & Petrus ad ſi-
niſtrā ſtatuuntur Saluatoris:& in bulla papali
caput Pauli à dextris crucis, & caput Petri à
7 ſiniſtris.Sanè in*quibuſdā Eccleſiis antiphona
ad Magnificat, in eorū officio eſt: Ecce ego
Ioannes vidi oſtiū apertū in cœlo,&c.Apoc.4.
Per horas autē dicitur capitulū:In medio Ec-
cleſiæ aperuit os eius.Eccl.15.c.& illud:Ciba-
uit illū Dn̄s pane vitæ, & intellectus:ibidē, &
illud:Iucunditatem & exaltationem theſauri-
zauit:quod eſt ibidē.Omnia reſponſoria ſum-
pta ſunt de Ezec. Primū de viſione Dei, ſcili-
cet.Vidi coniunctos,&c.In laudibus verò ha-
betur de miniſterio prædicationis eorū: Di-
lecti Deo & hominibus,&c.Eccl.45.c.Introi-
tus Miſſæ propriè eſt: Os iuſti meditabitur
8 ſapientiam.Tamen * Ioan.Euangeliſta habet
introitum propriū, propter priuilegiū amoris
& dignitatis, videlicet. In medio Eccleſiæ
aperuit os eius,&c.quia ipſe non tantum fuit
Euangeliſta,ſed etiam Propheta : quod patet
in principio libri Apoc. vbi dicitur:Beat[9],qui
legit, & qui audit verba prophetiæ huius, &
ſeruat ea, quæ in ea ſcripta ſunt. Notandū ta-
men eſt,quod iſte introitus propter priuilegiū
prædicationis:ſecundario cōpetit Aug. Greg.
9 & aliis expoſitoribus.*Epiſtola in quibuſdam
Eccleſiis eſt de figura quatuor animaliū:Ecce
ego Ioan.vidi oſtium apertum.Apoc.4.c.Aliæ
Eccleſiæ dicunt illam, Ezech.1.c. Similitudo
vultus, &c. Reſponſorium eſt: Beatus vir qui
timet Dn̄m, &c.verſus eſt:Potens in terra erit
ſemen eius, &c. quod intelligatur de ſemine
verbi Dei, & bonorum operibus. Sequitur :
Generatio rectorum benedicetur.quia Euan-
geliſtæ generant filios Dei , qui benedicun-
tur. Alleluia, in quibuſdam Eccleſiis eſt:Pri-
mus ad Sion dicet ecce aſſ. & Hieruſalem.
Euang.dabo. Eſa.41. c. In aliis verò Eccleſiis
dicitur alleluia: Beatus vir , Euangelium eſt:
Deſignauit Dominus & alios ſeptuaginta
duos diſcipulos. Luc. 10. cap. & ſequitur :
Et dicebat illis , Meſſis quidem multa, ope-
rarij verò pauci xx.diſt.in nouo. Offertorium
eſt: Poſuiſti Domine ſuper caput, &c. Poſt-
communio

communio est: Magna est gloria eius in salutari, &c.

SVMMARIVM.

1 *Martyr, id est, testis. Et an habeat octauam & vigiliam.*
2 *Martyrum officium, variè per discursum, num. 3. 4. 9.*
5 *Martyrum præmium, & eius expositio, & num. 6.*
7 *Arundinetum, quid.*
8 *Melota, quid.*

CAPVT XLV.

De Martyribus.

MA'ρτυς Græcè, dicitur testis * Latinè: 1
martyres enim testes sunt quod Christ° passus est pro omnibus, & ipsi pro Christo. Sanè solus B. Laurentius inter martyres vigiliã habet & octauã: prout sub eius festo dictũ est: omnes enim martyres singulares habent cõmunia officia, exceptis Stephano, Laurẽtio, Ioãne Baptista, & aliis quibusdã. Et est*introi- 2
tus ad Missam: Gloria & honore coronasti eũ Dñe, vel, Sapientia sanctorũ. Eccl. 44. c. vel, Iudicabunt sancti. Sap. 3. c. vel, Sacerdotes Dei. Dan. 3. vel, Lætabitur iustus. Hi tamen in paschali tẽpore habent aliud officium, eo quod in illo tẽpore oportet quod frequenter repetatur alleluia, propter gaudiũ resurrectionis, & tunc est introit°: Protexisti me à conuentu malignantium, &c. & quia corona debetur eis tanquã victorib°: ideò sæpè fit mẽtio de corona: vnde Stephanus, interpretatur coronatus. Epistola verò quãdoque dicitur pro vno martyre: Iustus cor suum. Eccl. 39. c. quandoque: illa: Beat° homo, qui inuenit sapientiã Prou. 3. c. quandoque: Iustorũ animæ. Sap. 3. c quandoque illa Iustus in morte præoc. quæ est ibidẽ 4. c. quandoque illa: Beatus vir, qui in sapiẽtia Eccl. 14 c. & 15. quandoq; illa: Benedict° De°, & pater, ad Cor. 1. c. quandoque illa: Memor esto 2. ad Tim. 2. c. quãdoque illa: Nemo militans: quæ est ibidẽ: quãdoque illa: Beatus vir, qui inuentus est. Eccl. 31. c. quãdoque illa: Benedictio Dñi super caput. Prou. 25. c. quandoque illa: Stabunt iusti. Sap. 5. c. Euangeliũ verò dicitur quandoque: Si quis vult post me venire, Mat. 16. quandoque illud: Si quis venit ad me. Luc. 14. quãdoque illud: Nisi granũ. Io. 12. c. quandoque illud: Nolite arbitrari. Mat. 10. quandoque illud: Nihil opertũ, quod est ibidẽ, quandoque illud: Si quis venit ad me, & non odit. Luc. 14. c. Pro pluribus verò martyribus
* dicitur quandoque epistola: Lingua sapien- 3
tiũ. Prou. 15. c. quãdoque illa: Benedict° Deus, & pater Dñi nostri Iesu Christi. 1. Pet. 1. c. quandoque: Iustorũ animæ in manu Dei sunt. Sap. 4. quandoque: Rememoramini pristinos dies. Hebr. 10. quandoque: Sancti per fidem. Hebr. 11. c. quandoque: Expectatio iustorũ lætitia. Prou. 11. c. quandoque: Hi sunt viri. Eccl. 43. c. quandoque: Absterget Deus. Apoc. 7. c. quandoque: Reddet Deus. Sap. 10. quãdoque: Iusti autẽ in perpetuũ viuent. Sap. 5. c. quandoque: Quis separabit nos à charitate Christi ad Rom. 8. c. Alleluia est: Hi sunt duæ oliuæ. Apoc. 11. c. Euangelium verò quandoque: dicitur: Cum audieritis prælia. Luc. 21. quandoque: Descendens Iesus de mõte. Luc. 6. c. quandoque: Videns Iesus turbas. Mat. 5. c. quandoque: Egrediente Iesu de tẽplo. Mar. 13. c. quandoque: Attendite à fermento Pharisæorum. Luc. 12. c. quãdoque illud: Sedente Iesu super montẽ oliueti. Mat. 24. c. quandoque illud. Væ vobis, qui ædificatis. Luc. 12. quandoque illud: Qui vos audit. Luc. 10. c. quãdoque illud: Confitebor tibi pater Mat. 26. Dicitur postcõmunio: Amen dico vobis, quod vni. Mat. 5. c. quandoque: Et si coram hominibus. Sap. 3. c. quandoque: Quicũque fecerit. Mat. 12. quandoque: Dico autem vobis. Mat. 10. c. quãdoque, Signa autem Mar. vlt. c. & quandoque, Multitudo,
4 Luc. 6. c. In nocturnali*verò officio primum responsorium est: Iste sanctus pro lege Dei sui certauit vsque ad mortem, &c. & est quinti toni, quia petulantia quinque sensuũ fuit mactata in eis. In tempore verò paschali primum responsoriũ est: Beatus vir qui metuit Dñm: & est octaui toni propter octauam, quæ significat gloriam resurrectionis: quia verò sancti martyres in tolerandis tormentis se habuerũt constanter: & constantia à solo Deo est, ideò illud respõsorium: O venerãda martyrum, &c. cantatur pro eis, & est quinti toni, quia martyres quinque sensus Deo immolauerunt: de martyribus etiam cantatur illud responsorium: Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & reg. dom. in æter-
5 num, &c. Sap. 3. c. & est sensus: Iusti † fulgebunt in futuro diuersis beatitudinibus: prius tamen in hoc sæculo discurrent, id est, per diuersas mundi partes cursitando diuina verba aliis annuntiabunt: & hoc faciunt more scintillarũ discurrentium per arundinetum: sicut enim scintillæ vel fauillæ ignis arundinetum, id est, materiã fragilem arundinum atterunt, & annihilant: sic & sancti sua prædicatione ignita, id est, diuino igne accensa, vitia quæ respectu fortium virtutum fragila sunt, destruent. Iudicabunt, id est, dominabuntur nationes, id est, illos, qui in peccatis suis permanserunt: & regnabunt in æternum, id est, in æternitate cum Deo recipient immortalitatem, & impassibilitatẽ, cæterasque virtutes. Rursus in his † ver-
6 bis exprimitur stola carnis, quam sancti recipient, quæ consistit in quatuor, scilicet in claritate, subtilitate, agilitate, & impassibilitate. Nam fulgebunt clari & tanquam scintillæ subtiles in arundineto, discurrent agiles, & regnabit Dominus eorum in perpetuum,

& ipsi cum Dño impassibiles. Nam absterget Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum, &c. imò exultabunt in gloria, & de cubilibus suis: quod ad stolam spiritus refertur, quam etiam recipiunt sancti, & nota quod * arundinetum est locus, in quo sunt multæ 7
arundines siue cannæ: sicut in paludibus; flante autem austro ex assidua confricatione arundinum ignis accenditur: scintillæ vndique aduolant & accenditur arundinetum, quod allegoricè contingit in sanctis, de martyribus etiam cantatur: Circumierunt in melotis. Heb. 11. q.d. in petra. Melota est * vestis facta de pilis 8
vel pelle cuiusdam animalis, quod melota vocatur siue taxus. Est enim habitus necessarius ad exercitia operis. Per horas etiam dicitur capitulum illud: Beatus vir * qui suffert. Iac. 1. 9
c. & illud: Beatus vir qui inuentus est sine macula. Eccl 31. c. & illud: Beatus vir, qui in sapiētia morabitur. Eccl. 14. c. & illud, Iustorum animæ. Sap. 5. c. & illud, Iusti autem in perpetuum viuent, ibidem, & illud. Sancti per fidem Hebr. 11. & illud: Potuit enim transgredi, & non est trangressus. Eccl. 31. c. & illud: Corona aurea super caput eius. Eccl. 45. & illud: Stolam iucunditatis induit, ibidem, ibi tamen dicitur: Stola gloriæ, & illud: Sancti ludibria & verbera. Hebr. 11. & illud: Tanquam aurum in fornace. Sap. 3. c. & illud: Hi sunt, qui venerunt de tribulatione. Sap. 7. c & illud: Non esurient neque sitient, ibidem, & illud: Iusti tulerunt spolia impiorum. Sap. 10. c. & illud, In bonis iustorum exaltabitur ciuitas. Prou. 11. c. Illud etiam sciendum est, quod Ecclesia celebrat festum quorundam martyrum veteris testamēti, prout dictū est in festo Machabæorum.

SVMMARIVM.

1 *Confessores, dicuntur laudatores quod verbum commune etiam est & martyribus, & virginibus, & veris sanctis.*

2 *Confessores distinguuntur in Episcopos & Presbyteros. Et vtrocumque aliquando idem officium: sæpè diuersum, vide & 3. 4. 5.*

CAPVT XLVI.

De Confessoribus.

Confessores, dicūtur * laudatores: licet autem tam martyres, quam virgines, quam 1
etiam omnes sancti veri sunt Christi Confessores. Martyres tamen, quia in irascibili vincunt, transcendunt & superlucrantur speciale vocabulum martyrum: & virgines quia vincunt in concupiscibili nomen virginum, & doctores, quia alios superant in rationabili doctorum: hinc est, quod martyres, & virgines, & doctores, aureola decorabuntur.

Sanè * Confessores distinguuntur in Episcopos & Presbyteros. De Episcopis dicitur in- 2
troitus: Statuit Ecclesſ. quadragesimoquinto c. Et epistola: Ecce sacerdos magnus. Eccl. xliiij. Ipsi enim sunt magni sacerdotes, & illud de Episcopis dicitur: inueni Dauid seruū meum oleo sancto meo vnxi eū: quia non tantū vncti fuerunt in Baptismo, & in cōfirmatione, & ordinatione in presbyteros: sed etiā in cōsecratione in Episcopos, vt habeant misericordiam superfluentē, & officia illa, quæ incipiunt sacerdotes, propriè cōpetunt Episcopis: cætera sunt cōmunia: & plura sunt respōsoria octaui toni, quia afflixerūt & crucifixerunt carnē suā cum vitiis, & concupiscentiis, propter octauas
3 resurrectionis. Rursus * de confessoribus dicitur quandoque epistola: Dilect⁹ Deo. Eccl. 45. c. quandoque: Testificor corā Deo 2. ad Tim. 4. quandoque: Plures facti sunt sacerdotes, ad Hebr. 7. c. quandoque: Dedit Dñs confessionem. Eccl. 45. c. quandoque: Iustus cor suum, quæ est Eccl. 39. c. quandoque: Sapientia laudabit animam. Eccl. 24. quādoque: Iustum deduxit Dñs. Sap. 10. c. quandoque: Doctrinis variis, ad Hebr. 13. c. quandoque: Ego enim iam delibor. 2. Tim. 4. Alleluia: Iustus germinabit Esa. 35. c. Euāgelium verò dicitur quandoque: Sint lumbi vestri præcincti. Luc. 12. quandoque: Vigilate Mat. 24. quandoque: Homo quidam peregrè Mat. 2. c. quandoque: Videte & vigilate. Mat. 13. c. quandoque: Homo quidam nobilis. Luc. 19. c. quandoque: Nemo accendit lucernam Luc. 11. c. quandoque: Vos estis sal terræ. Mat 5. c. quandoque: Nolite timere pusillus grex. Luc. 12. c. Postcōmunio est: Quinque talenta. Mat. 25. & quandoque: Fidelis
4 seruus. Mat. 24 c. & Luc. 12. c. Per † horas verò dicitur capitulum illud: Ecce sacerdos. Eccl. 44. c. & illud: Benedictionem omnium gentium, &c. quod est ibidem, & illud: Cognouit eum, ibidem, & illud: Iustum deduxit. Sap. 10. c. & illud: Iustus cor suum. Eccl. 39. c. & illud: Magnificauit eum in conspectu Regum. Eccl. 25. c. sed quod hîc dicitur: Magnificauit: dicitur ibi glorificauit, & illud: Labia sacerdotis custodiūt. Malach. 2. c. & illud: Non est inuentus similis illi. Eccl. 24. c. & illud: Fūgi sacerdotio & habere laudem. Eccl. 45. c. & illud: Talis decebat, vt esset nobis Pōtifex: ibidem, & illud: Collaudabunt multi sapientiam eius, & vsque in sæculum non recedet memoria eius. Ecclesſ. 39. c. & illud: Honestauit illum in laboribus. Sap. 10. c. & illud: Custodiuit illum
5 ab inimicis, quod est ibidem. * Illud autem notandum est, quòd si plura festa in eadem die concurrant, illius qui inter eos maioris erit nominis officium celebratur. De hoc dictum est in proœmio huius partis.

SVMMARIVM.

1 *Virginum officium, & n. 2. 3. 5.*

4 *Virgines quenam habeant proprium officium.*

CAPVT

CAPVT XLVII.

De Virginibus.

OFficium matutinale * virginum maximè 1
ex parte sumitur de Psalmo epithalamico, scilicet: Eructauit cor meum: in quo agitur de laudibus sponsi & sponsæ. Virgines enim sunt sponsæ Christi: quæ sequuntur agnum quocunque ierit, in corpore & in anima, propter integritatem corporis & animæ. Notandum autem est, quod illud responsorium quod est de sponso, scilicet: Audiui vocem de cœlo, &c. quod in quibusdam Ecclesiis dicitur, est primi toni: quia vnicus est sponsus animarum Christi, & sumitur de Mat. 25. c. illud verò: quod est de contemptu mundi, scilicet, Regnum mundi & omnem ornatum sæculi contempsi, &c. est quinti toni: quia ibi ostenditur conculcatio quinque sensuum. De * virginibus 2
enim cantatur illud: Fulcite me floribus. Cantic. 2. & quod expositum est in quinta parte, sub tit. de sexta. In quibusdã Ecclesiis dicunt versiculum de virginibus, illum: Elegit eam Deus, & prælegit eam: sed alij rectius considerauêre, quod sola beata virgo Maria præelecta est, in honorem eius tantum dicunt illum: pro aliis vero virginibus dicunt: Elegit eam Deus, & dilexit eam. Per horas etiam dicitur capitulum: Qui gloriatur 1. Cor. 2. c. & 1. Corinth. 10. c. & illud: Æmulor enim 1. Corinth. 11. c. & illud: Sapientia vincit. Sap. 8. & illud: Memorati sunt Dñe misericordiæ tuæ Eccles. 51. cap. & illud: Liberasti me à perditione, ibidem, & illud: Accinxit fortitudine lumbos suos. Prou. 31. c. In * officio Missæ, si sit 3
virgo & martyr, proprium officium est: Loquebar de testimoniis tuis in conspectu Regum, &c. Alia communia sunt: excepto, quod de beata Agatha dicitur introit⁹: Gaudeamus * omnes in Dño pro eo, quod ipsa excellenter 4
lætissima venit ad passionem: sicut de ea scriptum est: Agatha lætissimè & glorianter ibat ad carcerem: ideò eius lætitiæ nostram lætitiam sociamus, & cum in ea Dño congaudeamus. De beata etiam Agnete, officium missæ est: Me expectauerunt, ratio quare, potest ex eius legenda haberi. Et nota quod de virginibus dicitur quandoque epistola: Confitebor * tibi Dñe. Eccl. 51. c. quandoque: Qui gloria- 5
tur 2. Cor. 10. c. quandoque: Dñe Deus meus exaltasti. Eccl. 2. c. quandoque: Sapientia laudabit animam: scilicet Sap. 24. quandoque: Sapientia vincit malitiã. Sap. 8. quandoque: De virginibus 1. ad Cor. 7. quandoque: Dñs possedit me. Prou. 8. c. Alleluia. Et postcommunio: Quinque prudentes. Mat. 25. c. Euangelium quandoque dicitur: Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro. Mat. 13. c. quandoque: Simile est regnum cœlorum decem virginibus. Mat. 25. c.

SVMMARIVM.

1 *Dedicationis Ecclesiæ festum, respondet festo encaniorum.*
2 *Dedicatio Ecclesiæ, vnde duxit initium.*
3 *Dedicatio Ecclesiæ, cur octo diebus celebretur.*
4 *Dedicationis Ecclesiæ officium: & eius expositio, & n. 5. & 6.*
7 *Dedicationis Ecclesiæ festum, differri reiici.*

CAPVT XLVIII.

De festo & officio dedicationis Ecclesiæ.

QVoniam in parte prima dictum est qualiter Ecclesia dedicanda sit, restat, vt hic aliqua de officio, quod in festo dedicationis Ecclesiarum dicitur, subiiciamus. Festũ ergo
1 illud * solemniter ab Ecclesia celebratur de quo in Io. habetur: Facta sunt encœnia, id est, festa didicationis in Hierosolymis: & Iesus ambulabat in templo in porticu Salomonis, ad confirmationem illius festiuitatis, de consec. dist. j. solẽnitates. Et dicitur porticus Salomonis, quia Salomon solebat ibi orare: &
2 ibi orauit in die dedicationis. Hoc * etiam festum in veteri testam. fiebat: vnde legitur in primo libro Machab. 4. c. Elegit Iudas Machabæus sacerdotes sine macula: & mundauerunt sancta. Ecclesia enim militans potest mundari: sed non triumphans: & Aug. dicit in homilia super prædicto verbo: Facta sunt encœnia. Illum diem quo templum dedicatum est, Iudæi solemniter celebrãt. Celebrauerunt
3 autem Iudæi encœnia * octõ diebus: quare videtur quod nos similiter festum dedicationis debemus octo diebus solemnizare: vt in prædicto c. solemnitates, §. j. Sed mirũ est quare octo diebus celebrauerint encœnia, cum Pascha & scenopegiam non celebrauerunt, nisi per septem dies tantum, vt de consec. dist. j. §. Ad hoc est responsio: quia hæc festiuitas specialiter significat æternam dedicationem, in qua Ecclesia illa, scilicet anima sancta ita Deo dedicabitur, id est, copulabitur, vt non possit ad alios vsus transferri: quod erit in octaua resurrectionis: & ideò in nouo test. habet hoc festum octauas. Hæc Ecclesia construitur in baptismate & in doctrina & in pœnitẽtia. Hic enim auditur securis & omnis generis ferramentum, id est, omnia genera flagellorum, & disciplinarum: scilicet in Ecclesia militante, quæ per tabernaculum Mosi significatur. Tabernacula enim militantium sunt. Templum verò illud Salomonis, significat Ecclesiam triumphantem, in qua hæc non audiuntur.
4 In * matutinali officio dicuntur illi Psalmi in quibus fit mentio de portis, quæ specialiter sunt, timor & amor, sicut habetur in Psalmo illo: Dñi est terra, ibi: Attollite portas principes vestras, &c. Item illi, in quibus fit mentio de altari, sicut in Psalmo illo: Iudica me

Deus, & discerne,&c. Item illi, in quibus fit
mentio de ciuitate, vt sunt illi:Deus noster
refugiū,&c.&:Magnus Dñs noster. Itē illi, in
quibus fit mētio de atriis & de portis,vt sunt
illi,in quibus fit mentio de atriis & de portis,
vt sunt illi : Quàm dilecta tabernacula.& Fū-
damenta eius in mōtibus sanctis.Sed quæritur
quare tunc dicitur psalmus ille:Dñe Deus sa-
lutis meæ?ad quod quidā dixerunt quod ideò,
quia ibi fit mentio de sepulchris:sed hæc ra-
tio nō valet,quia ibi nō fit mentio de talibus
sepulchris in quibus habitant, siue sepeliun-
tur corpora fidelium iuxta Ecclesiā,sed de se-
pulchris malorū vndè dicimus, quod dicitur
ille psalmus,eò quod est psalmus pœnitentia-
lis:& specialiter ibi de oratione habetur,quæ
in Ecclesia facienda est.Vnde ibi dicitur. In-
tret oratio mea in cōspectu tuo. Dicit autem
Dñs de Ecclesia:Domus mea, domus oratio-
nis vocabitur.Octauus verò psalmus est:Qui
habitat in adiutorio altissimi,id est,in Eccle-
sia:quia ibi dicitur : Altissimum posuisti re-
fugium tuū,quia super omnes mōtes in verti-
ce mōtium fundata est Ecclesia. Vltima verò 5
antiphona,scilicet ad*Magnificat in vesperis
est,pax æterna:quia ad hoc celebratur dedi-
catio, vt dedicemur & habeamus illā pacem
æternā. Per horas autē dicitur capitulū illud:
Vidi ciuitatē Apoc.21. c.& illud:Ecce taber-
naculum.quod est ibidem:& illud:Vnusquisq;
propriā mercedē.1.Cor.3.& illud.Fundamen-
tum aliud nemo potest ponere ad Cor.3. Sa-
nè huic festo cōpetit, quod Iacob vidit scalā
& Angelos ascendentes,& descēdentes,id est,
totā Ecclesiā vidit vna visione, & erexit lapi-
dē,id est,Christū,qui est lapis in summo:& est
lapis angularis,& fundamētum,qui omnia su-
stinet.Erexit inquā in titulum præconialē,me-
morialē,& triumphalē,fundens oleū desuper.
Siquidē Iacob,id est,prælatus fundit oleū su-
Gen.18. per lapidē,id est,Christum,ad ostendendū eius
chrismata,& idem prophetauit Iacob,dicens:
Terribilis est locus iste:non est hic aliud, nisi
dom⁹ Dei, & porta cœli:verè Dñs est in loco
isto,& ego nesciebam.Terribilis est enim Ec-
clesia dæmonibus, propter Dei similitudinē,
quam habet:& propter hoc ad Missam est in- 6
troit⁹:Terribilis * est locus iste.Gene.28.Se-
quitur,& vocabitur aula Dei,hoc apposuit B.
Gregorius de suo:pro eo,quòd ibi paratus est
Deus exaudire, sicut dixit Dñs Salomoni. 3.
Reg.13. Exaudiui orationē tuā,&c.Quare au-
tem terribilis sit:ostenditur in versiculo:Dñs
regnauit decorem induit,scilicet in membris
suis:& ideò terribilis est Ecclesia dæmonib⁹.
In cōsecratione verò altaris est introitus:Di-
cit Dñs sermones mei.Esa.19.& 16. Epistola
sumitur de Apoc.21. Vidi ciuitatem sanctam
Hierusalem,&c.respōsoriū est:Locus iste,sci-
licet Ecclesia materialis,sanctus est:quia san-
ctificata est ad hoc, vt ibi Dñs exaudiat pre-
ces:& ideò præstat orātibus sanctitatē. Salo-
mō enim orauit,vt Dñs orantes ibi exaudiret,
& Dñs dixit ei : Exaudita est oratio tua : hoc
enim significatū est.3.Reg.8.c.vbi Salomō de-
dicato tēplo,ait. Quicunque orauerit in loco
isto,exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo:
& cùm exaudieris,propitius eris. Alleluia est
in quibusdā Ecclesiis:O quàm metuendus est.
Gene.28.c.Euangeliū verò est:Egressus Iesus.
Luc.19. c. eò quod ibi habetur : *Hodie salus
huic domui facta est*, in quibusdam tamē Ec-
clesiis legitur Euāgeliū de Matthæo, in quo
habetur:& nō potuerūt subuertere domū illā.
Fundata enim erat supra firmā petrā,sequitur
offertorium de verbis Dauid in Paralipo. 1.
vlt. c.vel secundum alios,sunt verba Salomo-
nis:Dñe Deus in simplicitate cordis mei lætus
obtuli vniuersa hæc. Obtulerat enim sacrifi-
cia inæstimabilia,quæ significāt bonas opera-
tiones, siue cogitationes, & bona desideria,
quæ inæstimabilia sunt & numero & pretio
7 Sequitur postcōmunio : Domus mea,&c.Esa.
56.& Mat.7.c.Nota, quod*si festum dedica-
tionis Ecclesiæ occurrerit in passione Dñi,fit
in sequenti hebdomada:si verò in festo ascen-
sione fiet officium:& officiū dedicationis dif-
fertur. Salomon enim dedicauit tēplum duo-
decima die mensis, & decima die mensis oc-
currebat scenopegia: celebrauit autem de-
dicationem templi per septem dies, & proro-
gauit scenopegiam vsque post dedicationem.

LIBER OCTAVVS.

SVMMARIVM.

1 *Computi rationē tenere debēt sacerdotes.*
2 *Computus,quid,& vnde dedicatur.nu 3.*
4 *Tempus quid, & eius partes.*

CAPVT I.

De computo & Calendario, & pertinentibus ad illa. Pulcherrimus enim est liber iste,& clericis & laicis necessarius valdè.

1 QVoniam sicut*ait beatus Augu.xxxviij.
d.quæ ipsis. Sacerdotes computum sci-
re tenentur:alioquin vix eis nomen sacerdotis
constabit:sub quo verbo notitiam cursus tē-
poris, Lunæ ac Calendarij intelligimus, quo-
2 niam computus,est scientia certificandi * tē-
pus secundum Solis & Lunæ progressum Id-
circo ad simplicium sacerdotum instructio-
nem, in hac octaua & finali parte de hoc
aliqua claro compendio perstringemus :
provt ad vsum Ecclesiæ dignoscitur per-
3 tinere. Dicitur * autem computus, à com-
puto computas, quia in ipso computando
procedimus : non quia in ipso computare
doceamur

doceamur: & est duplex computus, scilicet astrononomicus, seu philosophicus: & vulgaris seu Ecclesiasticus: sed de astronomico nil ad præsens. Vulgaris computus est, sciẽtia distinguendi tẽpus certa ratione: siue scientia temporis discretiua, secundum Ecclesiæ vsum. Tempus * verò, provt hic sumitur, est secundum Tullium, quædam quan- 4
titas anni, mensis, diei, seu alterius spacij. Vel tempus, est mora motus rerum variabilium: cuius partes decẽ esse dicũtur, scilicet annus, mensis, septimana, dies, quadrãs, hora, punctũ, momẽtũ, vncia, & atomus. Annus cõtinet duodecim menses, & quinquaginta duas septimanas, & diẽ vnã, & trecentos sexaginta quinque dies & sex horas. Mẽsis cõtinet quatuor septimanas vel paulò plus, Septimana septẽ dies, Dies quatuor quadrãtes, Quadrãs, sex horas, Hora, quatuor pũcta, Punctum, decẽ momenta, Momentũ, duodecim vncias, Vncia, quadraginta septẽ atomos, Atomꝰ indiuisibilis est. Nã ἄτομος, græcè, indiuisio dicitur; vnde ἄτομος græcè, indiuisio latinè. Anni ergo solaris ferè duodecima pars mensis est. Septimana verò est ferè iiij. pars mẽsis. Dies naturalis vij. pars septimanæ. Quadrãs quarta pars diei naturalis. Hora vj. pars quadrãtis. Punctũ, quarta pars horæ. Momentũ x. pars puncti. Vncia, duodecima pars momenti. Atomus, quadragesima septima pars vnciæ. Et est alia tẽporis diuisio, scilicet per æuũ, per ætatẽ, per seculũ, per lustrũ, per olympiadẽ: & per indictionẽ, de quibus infra dicetur. Cæterũ * tria sunt tempora 5
annorũ: siue triplex est annus, scilicet Solaris, lunaris, & magnꝰ, de quibus præuidimꝰ in hac octaua parte tractare, quæ duas principaliter habet partes, in quarum prima agitur de anno solari, & de magno: in secunda verò de lunari.

SVMMARIVM.

1 *Huius octaua partis quadruplex diuisio. Et quid qualibet tractet, & n. 2. 3. 4.*

CAPVT II.

Prima pars de anno solari incipit.

IN hac * prima huius operis parte de anno 1
Solari tractatur: quæ in quatuor subdiuiditur particulas. In quarum prima agitur, quid sit annꝰ. De initio anni; de multiplici anno. De duodecim signis. De bissexto. De quatuor anni temporibꝰ. De ieiuniis illorũ. De solstitiis. De æquinoctiis. De magno anno. De æra. De olympiade. De lustro. De ætate. De seculo. De æuo. * In secunda parte agitur de mense. De Calẽ- 2
dis. De Nonis. De Idibꝰ. Vnde & qualiter dies denominentur. De diebus Ægyptiacis ac canicularibus. * In tertia agitur de septimana: & 3
quæ sit litera Calendarum cuiuslibet mensis. In qua die septimanæ quilibet mensis incipiat. Et de literis Dominicalibus. De regularibus solaribus. De concurrentibus. Et de indictione. * In quarta agitur de die. De mo- 4
mento, & de hora. Occasione horæ annectitur de quantitate lucentium horarum noctis.

SVMMARIVM.

1 *Annus solaris, quid. Et n. 4 & vnde dicatur.*
2 *Anni initium. à variis variè cœptum.*
3 *Annorum varia nomina.*
5 *Zodiaci signa, & quid zodiacus.*
6 *Zodiaci signorum explanatio. Primum de ariete: proximè de cæteris ordine per n. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13 14 15. 16. 17.*
18 *Bissextus, quid, & vnde, & quando contingat, n. 19.*
20 *Bissextus quomodo dignoscatur.*
21 *Anni quatuor tempora. Et eorũ explicatio.*
22 *Ieiunia quatuor temporum, cur sic dicta. Et cur fiant n. 23.*
24 *Solstitia duo sunt in anno solari. Et quid solstitium, & vnde dictum.*
25 *Æquinoctium, quid.*
26 *Annus magnus. Item mundanus ibid.*
27 *Æra, quid.*
28 *Olympias, quid.*
29 *Lustrum, quid.*
30 *Annus indictionalis Romanis: Iubileus Hebrais: Christianis, benignitatis, & gratia est, ibid. & n. 31. 32.*
33 *Ætas, quid. Et quomodo accipiatur.*

ADNOTATIO.

* *Annus, est) imò annus (cui est triplex) Græ-
1 co verbo ἐνιαυτὸς, ἔτος, à temporis circuitu, dicitur ab am, quòd veteres, circũ dixerunt, & nare, fluere. Fiunt enim anni, sicut dies, menses quòd annus cõficiatur mensibus in se cõfluentibus. Aut, si mauis: ab ἀνανέω, renouo, quia semper renouatur. Varij tamẽ varia super hoc verbo. Cæterũ de annorũ differentia apud varios, vide Plinium, natura. histo. lib. 7. c. 48. vbi etiã fuse de anni obseruatione rationéque. Itẽ quot diebꝰ cõstet: quinã intercalaris, lib. 18. c. 25. 26. Eius partes & initia, ibid. Annus porrò Atheniẽsiũ, erat dierũ quatuor & quinquaginta supra trecẽtos, quoniã menses ipsi suos lunari cursu metiebantur. Et quod deerat dierũ ad annum iustum solaremque rationem, id intercalatione supplebatur. N D.

CAPVT III.

Quid sit annus Solaris.

ANnus, est * solis * anfractus, cũ peractis trecentis sexaginta quinque diebus, ad eadem loca séderũ redit. Dicitur ergo annus: quia mensibus in se recurrentibus voluitur ab am, quod est circum: & eo is quasi circulariter rediens. Vnde & annus dicitur, quasi annulus, id est circulus: eò quòd in se redit, vnde Virgilius:

Atque in se sua per vestigia voluitur annus.

& ob hoc ante inuẽtas literas, sic apud Ægyptios annus indicabatur; pingebant enim dia-

conē,caudā suā mordentē:quia in se recurrit: & sic adhuc à quibusdā figuratur. Alij annū, ab innouatione dicunt:semper enim renouatur. Annus secundū * diuersos diuersa habet 2
initia:quoniā Arabes & Ægyptij illū inchoāt post solstitiū æstiuale, scilicet à septēbri: pro eo, quòd legitur arbores in principio mundi fructū habuisse,& quia hoc in Septēbri cōtingit:putāt tunc mundū factū fuisse,ideoque ibi incipiūt annū. Numa verò Pompilius & Romani annū à Ianuario inceperūt:pro eo quod tunc vel paulò antè Sol nobis incipit appropinquare. Iudæi à Martio inceperunt:quia in eo cōditus est mūd⁹:& ideò dicitur quòd decimus octauus dies eius,est primus dies seculi,quos omnes quo ad aliqua cōputistæ imitātur:ipsi nāque à Septēbri incipiunt regulares lunares: & embolismos & epactas:& omnes annos lunares. A Ianuario verò incipiūt aureū numerū:& quasdā literas dominicales:à Martio regulares solares cōcurrentes:& quasdam literas dominicales:provt in ij.parte apparebit. Sanè, quidā moderni ob reuerentiā Saluatoris cōputāt annos à natiuitate eius. Alij verò ab eius incarnatione, id est,à conceptione B. Mariæ:& quādo illa dixit. Ecce ancilla Domini, &c. statim enim fuit Christus homo, & plenus Spiritu sancto. Annorū* alius est natu- 3
ralis,alius visualis,alius legitimus,alius emergens,alius solaris, alius magnus, alius olympias,alius lustralis,alius indictionalis,alius iubileus, alius benignitatis, alius æternitatis & gloriæ. Annus naturalis est cum Luna Soli opponitur:vnde Sol eclipsim patitur. Visualis siue tēporalis est, qui secundū visum hominum sumit initiū: videlicet à Ianuario vsq; ad sequentē Ianuariū. Legitimus siue ceremonialis est,qui cōputatur secūdū lunationes ab Aprili vsque in Aprilem. Aprilis enim est primus mensis apud Hebræos. Emergens est,in quo aliquod magnū Iudæis vel aliis cōtingit:à quo facto in illius memoriā annū incipiunt computare, scilicet à quovis die. * Annus solaris 4
est spaciū,in quo circuit Sol duodecim signa zodiaci:quē circulū facit vt præmissum est in ccclxv. diebus & ferè sex horis:ferè dixi,propter quædā momenta,quæ adiiciūtur,sicut infra dicetur. Hæ autem sex horæ de quarto in quartū annum,faciūt vnum diē naturalem bissextilē:& annus iste cōmunis est omnibus gētibus,& incipit qualibet die,& qualibet die finitur transactis prædictis diebus:& iste potest etiā dici naturalis.* Signa verò prædicta sunt 5
ista:Aries,Taurus, Gemini, Cancer, Leo,Virgo,Libra, Scorpio, Sagittarius, Capricornus, Aquarius,& Pisces:vnde versus.

Hæc sūt signa poli,quæ semper sūt via soli.
Est Aries,Taurus,Gemini, Cancer, Leo,Virgo,Libraque, Scorpio, Chiron, Capricornus, Vrnula, Pisces. Et nota, quòd cœli habitatio stat circulorū distincta zonis:Zonæ autē ipsæ sunt quinque, quæ ideò zonæ vel circuli appellātur,quia in circumductione sphæræ existunt. Zodiac⁹ autē circulus est,qui ex lineatū quinque angulis,& ex vna linea constat. Rursus ζωδιακὸς,græcè dicitur animalis,ab effigie animaliū Siue signū latinè,inde zodiac⁹ dicitur animal seu signifer circulus,ex eo quod in medio firmamenti sunt duodecim signa per transversū posita æqualiter per circulum distincta, quæ formis & nominibus animalium designātur:quia Sol intrans in illas,proprietates animaliū quodammodo sortitur: vel quia stellæ in signis dispositæ sunt animaliū figuris. Signū autem dicitur duodecima pars zodiaci: Sol quidē intrat in aliquod de prædictis signis, quolibet mense in xv. Calen. secūdū Ecclesiā. vnde in Martio intrat in Arietē xv. Calē. Aprilis. in Aprili intrat in taurū xv. Cal. Maij & sic per ordinē mensium & signorum.
6 Primū igitur signū est * Aries,in quo Sol dicitur esse factus in quo signo est Sol circa principia Veris, sic dictū:quia sicut Aries est animal retrò debile habēs aliquid ante roboris,sic postrema Solis illo tēpore debilia sunt frigore eius fortitudinē minuente: anteriora verò quæ æstatē respiciunt, aliquid fortitudinis,id est,caloris habēt,vel sicut Aries in hyeme,cubat in latere sinistro:in Vere autē incipit cubare in dextro:sic Sol ante illud tempus moratur in sinistro latere firmamenti,scilicet in meridie tunc verò intrat latus dextrū,scilicet versus aquilonē. Antiqui hoc signū propter amorē Iouē vocauerunt in cuius capite, qui simulachra faciūt Arietis cornua fingūt.
7 * Secundū signum est Taurus: sic dictū,quia sicut Taurus fortior est ariete: sic fortioris est efficaciæ Sol in illo tempore,quo ad nos, quā in præcedēti,veruntamen antè est efficacior, quā post: sicut Taurus antè fortior est, quā retrò. Antiqui ideò Taurum inter sidera in honorē Iouis collocauerūt: quia ille fabulose fingitur in bouē cōuersus,quādo Europā
8 transuexit. Tertiū * Gemini sic dictū:quia illo tēpore vis Solis geminatur, incipit enim esse calidus & siccus effectiuè,vel quia tunc præcipuè res gemināturid est, multiplicātur:aues enim & animalia fœtus producūt:vel propter geminos siue duos gradus, quibus sub illo signo magis, quā sub alio Sol eleuatur à terra. Antiqui autē hoc signū Gemini vocauerunt propter Castorē & Pollucē: quos post mortē
9 inter notissima sidera constituerunt. * Quartū, Cancer,sic dictū,quia Cācer est animal retrogradū & Sol tunc retrograditur,discedens à nobis, cum prius appropinquauerit nobis.
10 Quintū Leo, sic * dictū:quia Leo est animal crudele,& semper febricitās:sic & tēpus illud crudele & generans febres. Rursus quia Hercules Leonem fortissimum in Græcia occidit: ideò

ideò propter ſuã virtutẽ hunc inter duodecim
ſigna ſtatuerunt. Sextum virgo, * quia ſicut 11
virgo nil generat, ſic tempus illud ſterile nil
noui generat:generata tamen matureſcere fa-
cit:eſt enim tẽpus canicularium dierum. Septi-
mũ * libra ſic dictũ eſt ab æqualitate menſis 12
ipſius:quia Sole ibi exiſtẽte dies & nox equi-
põderata eſt:quia tunc eſt æquinoctiũ autum-
nale. Octauũ eſt Scorpius:ſicut * enim Scor- 13
pius venenoſus eſt & pungit:ſic & tẽpus illud
morboſum eſt, propter inæqualitatẽ aëris:eſt
enim mane frigus pungẽs,& in meridie calor
vrẽs.Nonũ.Sagittarius, ſic dictũ:quia * vena 14
tio quæ per ſagittarios fit,plerũque tũc exer-
cetur:vel propter fulgura, quæ tunc ſæpè ca-
dunt,quæ Itali ſagittas vocãt. Decimũ Ca-
pricornus:* ſicut enim Capricornus in abru- 15
ptis mõtibus ſiue in excelſis præcipitiis paſ-
citur, ſic Sol tũc eſt in altiſſimo gradu verſus
meridiẽ: vel ſicut Capricornus montes ſolet
aſcendere, ſic Sol tũc ad nos aſcendere inci-
pit. Rurſus antiqui Capricorni figuram inter
ſidera finxerunt, propter caprã Iouis nutricẽ,
cuius poſteriorẽ partem corporis in piſcis ef-
figiẽ formauerunt,vt pluuias deſignarẽt, quas
plerunque idẽ menſis in extremis ſolet habe-
re.Vndecimũ, eſt * Aquarius,ſic dictum:quia 16
tempus illud aquis & vẽtis abundat. Duode-
cimum eſt piſces: quia * ſicut piſcis eſt ani- 17
mal aquaticũ, ſic & tẽpus illud propter mul-
tas pluuias aquaticũ eſt:vel quia tũc aquis re-
ſolutis eſt tempus piſcationis.Verum licet ſi-
cut patet ex præmiſſis ſigna æqualia ſint ſe-
cundũ aſtronomicos:Eccleſia tamẽ illa nõ po-
nit æqualia:nam quandoq; plures dies ſunt in
vno ſigno,quã in alio,cùm vnus menſis plures
dies habeat,quã ali⁹:vnde plures erunt grad⁹
vnius,quã alterius ſigni.Grad⁹ autem, dicitur
ſpaciũ,quo Sol motu ſuo trãſit in zodiaco die
naturali.Ex iã dictis facilè ſciri poteſt in quo-
to gradu alicuius ſigni ſit Sol quocunque die.
Porrò * dies diſſextilis de qua dictũ eſt,dici- 18
tur biſſextilis ſecundũ Philoſophos: quaſi ex
biſſe momentorum collecta:quod ſic poterit
cõprehendi.Sol enim in quolibet ſigno mora-
tur triginta diebus & xxx.triẽtibus horarũ:&
xxx.biſſe momentorũ & triẽs eſt tertiæ pars
alicuius rei cõſtantis ex tribus partibus. Biſſe
verò ſunt duæ partes: ſed multiplicatis duo-
decies xxx. diebus habemus ccclx. dies xxx.
trientes horarũ cõſtituunt decem horas, quæ
multiplicatis duodecies faciunt quinque dies
xxx.biſſe momentorum continet viginti mo-
mẽta,& ita duo puncta:ſed multiplicatis duo-
decies duob⁹ punctis, habemus ſex horas ex
biſſe momentorũ collectos,quæ de quarto in
quartum annũ cõſtituunt vnum diẽ quæ dici-
tur biſſextilis.Rurſus ſecundũ Iſidorũ,per ſin-
gulos annos creſcit pars quarta aſſis: ac vbi
quarto anno aſſis completa* fuerit, biſſextum 19
vnũ facit:& ideò per quatuor annos vnus biſ-
ſextilis adiectus eſt. Dictus autẽ eſt ſecundum
eum biſſextus:quia bis ſexies ductus aſſem fa-
cit quod eſt vnus dies.In quo loco Calenda-
rij poni debeat illa dies,his verſibus contine-
tur:

Biſſextum ſextæ Martis, tenuere Calendæ,
Poſteriore die,celebrantur feſta Mathiæ.

Hoc eſt dicere, quod in illa litera vbi dicitur
in Calẽdario vj.Calen.Martij,debet poni dies
biſſextilis:& tunc ſtamus ſiue ſedemus duob⁹
diebus ſuper illa litera & feſtum S.Matthiæ
quod deberet illa die celebrari, celebratur
tantũ in ſequẽti:ita tamẽ quod inter ipſum fe-
ſtũ & vigiliã nullum ſit medium:extra de ver-
borũ ſigni.quæſiuit.non intereſt tamen vtrum
ipſum feſtũ in prima vel in ſecunda die præ-
dictarũ duarũ celebretur:ſed regionis in hoc
cõſuetudo ſeruetur.Iſidorus dicit,quod à ſex-
to no.Martij vſque in diẽ Calend.Ianuarij Lu-
næ curſu biſſextus apponitur, atque inde de-
20 trahitur.Si autem † volumus ſcire,quando ſit
annus biſſextilis:debemus diuidere annos Do-
mini per quatuor,quoties poſſumus,& ſi nul-
lus ſuperauerit,tunc erimus in anno biſſextili
ſi autem aliquis remanſerit,tunc non erit biſ-
ſextus. Vnde verſus:

Anni diuiſi Domini, per quatuor æquè,
Monſtrant Biſſextum,qua ratione ſcias.

Hoc autẽ verũ eſt, ſecundũ illos,qui diuidunt
annos Domini incipiẽdo à natiuitate,vel à Ia-
nuario:nõ ſecundũ illos,qui incipiũt ab incar-
natione.Alia etiã doctrina ad inueniendũ biſ-
ſextũ ponitur infrà,vbi de cõcurrentibus age-
21 tur.Tempora † ſiue partes anni ſolaris ſunt
quatuor,ſcilicet,Ver,Æſtas,Autũnus, Hyems,
vt dictum eſt in vj. parte, ſub quarta feria
tertiæ hebdomadæ aduẽtus.Dicta autem ſunt
tempora,à cõmunionis tẽperamento,eò quod
inuicẽ ſeu humore, ſiccitate,calore,& frigore
cõtemperent hæc & curricula dicuntur quia
nõ ſtãt,ſed currunt.Vel dictum eſt,quia viret.
Æſtas dicitur ab æſtu,id eſt calore:inde æſtas,
quaſi vſta & arida. Autumnus,à tẽpeſtate vo-
catur,quãdo & folia cadũt,& omnia matureſ-
cũt. Hyems dicitur ratione hemiſpherij:quia
tunc Sol circulo voluitur breuiori; vnde &
hoc tẽpus Bruma dicitur, quaſi βραχὺς, id eſt
breuis, vel à cibo:quia tũc maior eſt veſcẽdi
appetitus:edacitas enim Græcè,bruma appel-
* latur. * Principia antem partium anni ſecun-
dum Eccleſiam his verſibus continentur.

Feſtum Clementis, Hyems caput eſt Orien-
tis.
Cedit Hyems retro, Cathedrato Simone
Petro.
Ver fugat Vrbanus: Æſtatem Symphoria-
nus.
Id tibi, quod reſtat Autumni tempora
præſtat.

Hoc

Hoc est dicere festum Clementis, quod est
octauo cal. Decẽbris, est principiũ hyemis,&
durat vsq; ad festum cathedræ S. Petri:tũc in-
cipit Ver: & istud festũ est.viij.Cal.Martij,&
Ver durat vsq; ad festum S. Vrbani, quod est
octauo cal. Iunij: tunc incipit Æstas:& durat
vsq;ad festum Symphoriani, quòd est octauo
cal. Sept&ebris:tũc incipit Autũn⁹,& durat vsq;
ad festũ Clemẽtis in quo incipit Hyẽs.In*his
quatuor partibus anni triduana ieiunia cele-
bramus:& ideò ieiunia quatuor tẽporum ap- 22
pellantur.Ieiuniũ Veris,est in prima septima-
na quadragesimæ, scilicet in quarta feria post
cineres.Ieiuniũ Æstatis,est in prima die Mer-
curij post Pentec Ieiunium Autũni,est in ter-
tia die Mercurij Septembris,scilicet in quar-
ta feria post festum sanctæ Crucis. Ieiunium
hyemis est in quarta feria post festum beatæ
Luciæ, provt ibi dictum est,vnde versus:

Vult Crux Lucia, cineres charismata dia.
Vt det vota pia, quarta sequens feria.

Fiunt * autẽ hæc ieiunia in quarta feria:quia
in quarta feria Christus à Iuda traditus est:& 23
in vj.feria, quia in ea crucifixus est:& in sab-
bato,quia tunc Apostolorum tristitiã de nece
Saluatoris repræsentamus:nã si cõpatimur, &
conregnabim⁹:de cõsecr. dist.iij. ieiunia. &c.
sabbato. Aduentus autẽ Dñi,quando celebre-
tur,dictum est in.vj.parte,sub tit.de aduentu.

Adhuc in * anno Solari contingũt duo Sol-
stitia,& duo Æquinoctia. Solstitia in Æstate, 24
& in Hyeme,Æquinoctia in Vere,& in Autũ-
no.Est autẽ Solstitiũ maxima inęqualitas diei,
& noctis:siue ingressus Solis in Capricornium
vel Cancrũ: & dicitur Solstitium quasi Solis
statio,eò quòd tunc Sole stãte crescũt dies,vel
noctes.Æquinoctiũ,est * maxima diei & no-
ctis æqualitas:quia tũc quali spatio horarum 25
cõsistunt siue ingressus Solis in Ariete,vel Li-
bram. Vbi autem sit locus Solstitiorum, &
Æquinoctiorum his versibus continetur:

Solstitium decimo Christum prait, atque Ioannem.
Æqua Crucis festum dat tempora Martis & Idus.

Hoc est dicere,quòd Solstitium Hyemale,est
ante natiuitatẽ Christi decẽ diebus:videlicet
xviij.cal.Ianuarij: quo tempore Sol incipit al
tiores circulos petere:& Solstitiũ Æstiuale,est
ante natiuitatẽ Ioan. Bapt.totidẽ dieb⁹, vide-
licet.xviij. cal. Iulij quo tempore incipit Sol
ad inferiores circulos remeare. Vnde æstiua-
lis Solstitij dies maximus, sicut & heymalis
dies minim⁹ inuenitur.Sed secũdũ Ægyptios
Hyemale est.xij.cal.Ianuarij,secũdũ Græcos.
ix.cal.Æstiuale verò secundum Ægyptios.xij.
cal.Iulij.secundum Gręcos.ix.calẽ.Itẽ in festo
Crucis, vel secundum alios.xij. cal. Octobris
est Æquinoctium Autumnale:& vbi dicitur in
cal.Idus Martij.vel secundũ alios.xij.cal.Apr.
est Æquinoctiũ Vernale. Olim enim annus in
duas partes tãtum diuidebatur, scilicet Æsti-
uale,& Hyemale Solstitium, & in duo hemis-
26 phæria.Magnus autẽ annus * cõpletur reuer-
sis Planetis omnibus ad loca sua creationis,
quod fit annis nõ paucioribus ccccxxx. Mun-
danus verò ann⁹,erit omnibus stellis ad prima
loca reuersis, quod fit demũ post quindecim
millia annorũ.Magister sentẽtiar. dicit in hi-
storia Gen. vbi agit de ebrietate Noë quod
magn⁹ ann⁹ impletur per circulationẽ sexcẽ-
27 torũ annorũ æra,qua vtũtur * Hispani,singu-
lorũ annorum est cõstituta à Cæsare Augusto,
quãdo ad primũ cẽsũ orbẽ descripsit.Dicta est
autẽ æra, ab ære, ex eo, quòd omnis orbis æs
reddere professus est Reipublicæ Romanorũ.
Prius autem fuerunt indictiones, posteà æræ.
28 Olympias * cõstituta est apud Græcos,in Eli-
de ciuitate:aliis à Gẽtibus agonẽ & quinquẽ-
nale certamẽ:quatuor mediis annis vacãtibus:
& ob hoc tẽpus Elidij certaminis olympiadẽ
vocauerũt:quadriẽnio in vna olympiade sup-
29 putato. Lustrum * est πενταετηρὶς,id est,quin-
quẽniũ,quod quinto anno dicitur condi. pro-
pter olympiades à Romanis institutas:nõdum
enim erãt cõsules neq;æræ:quinquẽnale qui-
dẽ tempus ideò sic vocatũ est, quia censu per
quinquenniũ in republica peracto, vrbs Ro-
30 mana lustrabatur.Apud * Romanos est ann⁹
indictionalis,qui ter quinos continet annos,vt
31 infrà dicetur, & præmissum est. Apud * He-
bræos est ann⁹ iubileus,id est,remissionis, qui
septenis cõpletus annorũ hebdomadib⁹ cele-
bratur:de quo dictum est in vj. parte sub tit.
32 quinquagesim.Apud*Christianos est ann⁹ be-
nignitatis & gratiæ:in quoChrist⁹ venit,& nos
sola benignitate redemit.Apud sãctos cõpre-
hẽsores,est annus æternitatis & gloriæ:in quo
exultabũt sãcti in gloria sine fine.Rurs⁹ secu-
la generationib⁹ costãt sic dicta:quia sequun-
tur:abeuntibus enim aliis alij succedunt.Hoc
tẽpus quidã quinquagesimũ annum dicũt, quẽ
Hebræi iubileũ vocant,vt iã dictum est.Et ob
hãc causã Hebræus propter vxorẽ & liberos
amãs Dñm suum,aure pertusa seruitio subiu-
gat⁹,seruire iubetur in seculum,id est,vsq; ad
33 annum quinquagesimũ.Ætas * autẽ plerunq;
dicitur pro vno anno,& pro septẽ, & pro cẽ-
tum,& pro quovis tempore.Vnde & ætas est,
quod de multis sęculis instruitur:& ideò dicta
est ætas quasi æuitas quia similitudo æui. Nã
æuum est ætas perpetua:cuius neque initium,
neq; finis noscitur.Deriuatum est autẽ æuum,
ab αἰών, quod apud Græcos aliquãdo pro se-
culo:& aliquando ponitur pro æterno,Propriè
verò ætas duobus modis dicitur: videlicet
hominis,sicut infantia,iuuentus, senectus,aut
mundi.Cuius prima ætas est ab Adam,vsque
ad Noë.Secunda à Noë,vsq; ad Abrahã.Ter-
tia

tia ab Abrahã vſq; ad Dauid:& Quarta à Da-
uid vſq;ad tranſmigrationem Iudæ in Babylo-
niam.Quinta de Iuda vſq; ad aduentum ſalua-
toris in carne. Sexta,quæ nunc agitur,vſque-
quo mundus iſte finiatur. Quot autem ſunt
anni ab origine mundi , dictum eſt in ſexta
parte ſub tit.de ſeptuageſima.

ADNOTATIO.

Appellatur.) Dicta certè Bruma , quaſi
βραχύμερον id eſt, breuis dies.

SVMMARIVM.

1 *Menſis quid , & vnde dicatur.*
2 *Menſes habet duodecim annus.*
3 *Menſium enumeratio : & etymologia primum de Ianuario,vnde dicatur. Inde de ſequentibus per diſcurſum. num,4.5.6.7.8.9.10.11.12.*
13 *Menſis quilibet, quot diebus conſtet.*
14 *Menſis quilibet habet tres dies celebreis: Calendas, Nonas, & Idus.*
15 *Calendæ vnde dictæ.& cur inſtitutæ.*
16 *Nonæ, & cur inſtitutæ,*
17 *Idus, & cur ſic dicantur. num.18.*
20 *Ægyptiaci dies.*
21 *Dies felices & infelices.*

CAPVT IV.

Incipit ſecunda pars:& primò de menſe.

Dicto de anno,ſequitur videre de menſe.
Eſt*autẽ menſis ſpacium tẽporis quo à 1
Phœbo Phœbe recedens , eidem cõpleto ſuo
circulo ſociatur.Et dicitur menſis:à menſurã-
do:eò quod ann⁹ per menſes mẽſuratur:vel à
μῆνις,quod eſt defectus,eò quad Luna ſingulis
mẽſibus,viſu deficit ab humano. Vel ſecundũ
Iſidorum à μήνη,græcè,quod eſt Luna latinè.* *
Apud græcos enim menſes legitimi,nõ ex So-
lis circulo:ſed ex Lunæ curſu cõnumerantur:
quod eſt de nona ad nonã.Diuiditur * autem 2
ann⁹ per duodecim mẽſes:quia Sol peragran-
do zodiacũ duodecim circuit regiones ſigno-
rum. Et in his duodecim mẽſibus cõmoratur.
Romulus tamen voluit tantum decẽ eſſe mẽ-
ſes in anno,incipiens à Martio,quẽ Marti Deo
belli,quẽ patrem ſuũ eſſe putabat,dedicauit.
Vnde Ouidius in primo faſtorũ:Tẽpora dige-
reret,cùm cõditor vrbis in annũ,Inſtituit mẽ-
ſes quinq;bis eſſe ſuos.Sed Numa Põpilius vi-
dens,quod ann⁹ non benè decẽ menſib⁹ com-
plebatur:ſuperaddidit duos principio,ſcilicet
* Ianuarium & Februariũ.Ianuarius dicitur à 3
ianua:lxxxj.di.ieiuniũ:quia ſicut per ianuã in-
tram⁹ domum:ita per Ianuariũ intramus an-
num : eſt enim limes anni : vel dicitur à Iano
Deo,qui ab antiquis dicebatur principium &
finis omnium rerum.Etenim fuit à gentilibus
mẽſis iſte cõſecratus:vnde & idẽ Ianus bifrõs
pingitur : vt anni introitus & exitus demon-
ſtretur:de quo dictum eſt in.vj.parte, ſub tit.
de circunciſione.Februarius,dicitur à febrib⁹
* quæ tunc de facili cõtingunt;vel à februis, 4
id eſt,purgationibus. Sunt autẽ februæ,obla-
tiones factæ pro mortuis.Romani autem illo
menſe memoriã animarũ habebãt:& eas pur-
gabant celebrãdo exequias mortuorum,vnde
ſecundum Iſid.dicitur à febru,id eſt,Plutone,
cui eo menſe ſacrificabatur.Martius dicitur à
5 Marte* patre Romuli:Vel quia eo tẽpore cũ-
cta animãtia aguntur ad marẽ & ad concubã-
di voluptatẽ:appellatur etiã quandoq; menſis
nouorum,quia eſt anni initiũ.& quandoq;no-
uum Ver:quia in eo viridantib⁹ fructibus no-
bis trãſactorum probatur occaſus. Aprilis di-
6 citur * quaſi aperilis:quia tunc terra aperitur
ad germinandum,etiã flores aperiuntur,& ar-
bores incipiunt pullulare:vel Aprilis pro Ve-
nere dicitur:quaſi Aphrilis, ἀφροδίτη, græcè,
7 dicitur latinè Venus.Maius à maioribus*natu
dicitur, qui erant principes reipublicæ, vel à
Maia matre Mercurij.Iunius à iuniorib⁹ dici-
8 tur:erãt * enim olim maiores, ſcilicet ſenio-
res,qui appellabantur patres:& hi in ciuitate
ſemper remanebãt vrbis regimini conſulẽtes:
erãt & minores,qui ibãt ad pugnandũ pro re-
publica:& ideò Maius à maioribus , Iunius à
Iunioribus nomen acceperunt : & in illorum
honorẽ inſtituti ſunt:vel dicitur à Iunone.Iu-
9 lius * dicitur à Iulio Cæſare:quia tunc natus
fuit:vel quia tunc de hoſtib⁹ triumphauit,vi-
cit enim Cleopatrã reginã Ægypti, cum An-
tonio viro ſuo bello nauali:Iulius tamẽ prius
quintilis dicebatur , eò quòd eſt quintus à
Martio:qui ſecundũ Romulum principiũ erat
10 anni.Auguſtus*eſt dict⁹ ab Octauiano Augu-
ſto, qui tunc natus fuit : vel quia tunc hoſtes
ſuperauit : prius tamen dicebatur Sextilis:eò
11 quòd ſextus eſt à Martio.September * nomẽ
habet à numero & imbre:quia ſeptimus eſt à
Martio:& imbres habet:ſic & October : No-
12 uẽber,atq; December ex numero * & imbri-
bus vocabula acceperũt:quem numerum de-
currentem December finit : pro eò quòd de-
narius numerus præcedentes numero clauſit.
Quot autem dies quilibet menſis habeat,his
verſibus continetur.

Iunius, Aprilis, September , Nouemberque tricenos :
Plus vnum reliqui : ſed habet Februs octo vicenos.
Cui ſi Biſſextus fuerit, ſuperadditur vnus.

Hoc eſt dicere,quod Iunius, Aprilis,Septem-
ber,& Nouember, habẽt.xxx.dies.reliqui au-
tem menſes habent.xxxj. ſed Februarius tan-
tum habet. xxviij. & quando biſſextus. xxix.
13 Sciendum autem eſt, quòd * cuilibet menſi
primo dati fuerunt triginta dies:qui multi-
plicati duodecies cõſtituunt tricenos.lx. dies;
de quinq; verò reſiduis, datus eſt vnus Ianua-
rio,eò,quod eſt principium anni, & etiam ra-
tione ipſius numeri:quia impar numerus mũ-
dus eſt;& numero Deus impari gaudet.xxxij.

q.j.nuptiæ,secundus datus est Martio propter eandem imparitaté. tertius Maio.quartus Iulio, quintus Octobri. Cæsar autem Augustus volens suum mensé esse æqualem mẽsi Iulij, abstulit Februario vnũ diem:quia erat mensis tristitiæ atq; luctus:& attribuit eam Augusto: & ita remanserunt. Februario tantum.xxix & Aug.xxxj. Demũ Astrologi Romani abstulerunt aliã dié Februario:& addiderũt Decembri:ad hoc,vt finis principio respõderet:& sic Februario remanserunt tantum xxviij.& Decembri xxxj.Veruntamen quandam ad compensationem vna dies,videlicet bissextilis est de quarto in quartum annum Februario restituta.Qua verò die,vel qua feria quilibet mẽsis intrat,iã sub tit.de septimana dicetur.Sanè in qnolibet * mense sunt tres dies celebres: 14
qui soli propriis nominibus nominãtur:& ab eis cæteri denominantur, scilicet Cal. Nonæ, Idus, quos Romani propter dies festos vel propter officia magistratuum instituerũt. His enim dieb⁹ in vrbibus cõueniebant.de cõsec. j. si quis. Calendæ sunt * primi dies mensis 15
dicuntur, quasi colendæ, quia tunc semper erat festum Iunonis.Vnde Ouid.

Vendicat Ausonias Saturnia Iuno [Calendas.

Vel quia tunc à Romano populo principia mensium celebrabantur sicut fit ab Hebræis, xxvj.q.vlt.non licet.& c.seq.vnde Ouidius:

Salue festa dies,meliorque reuertere sẽper,
A populo rerum, digna potente coli.

Vel dicuntur à Καλῶ quod est voco, Primo nanq;die mensis præco de more populum ad nundinas vocabat:clamans toties, Καλῶ quot dies erant vsque ad Nonas: & ideò pluraliter Calendæ à pluribus vocationibus vocabantur: vel à Κάλον quod est bonum omen per totũ mensem habẽdum.xxvj. q.vlt.non obseruetis: tunc enim sibi mutuo encænia trãsmittebãt.* 16
Nonæ verò sunt quatuor,vel sex dies in quolibet mẽse,qui sequuntur post Calendas,& dicuntur à nundis, quasi nundinæ quia tunc Roma.nundinas colebant. Ideò autem in aliquo mense erãt Nonæ siue inchoatio nundinarum in die v. & in aliquo in die vij. ne prædones certum tempus ad insidiãdum mercatoribus haberent:vel dicuntur Nonæ,à Nonis:quia ille dies nonus erat ante Idus, vel à non, quia tunc nullum fiebat festum : vnde Ouid.

Nonarum tutela Deus erat.

Idus verò sunt octo dies qui sequuntur post Nonas.Est*autem idus semper in xiij.vel xv. 17
die secundum quòd nonæ præcedunt.Si enim mensis habet quatuor Nonas Idus est in.xv. die.Si autem sex Nonas Idus est in xiij.Quod autem concilium Antiochen. xviij. di. propter.dicit,quòd Idus est in die.x.hæc alia cõsideratione dicit,& dicuntur Idus, quasi diuisio,quia tunc fiebat diuisio nundinarum ; vel quia in Idibus fit diuisio mensis. Dicitur autẽ Idus ab iduo,as,id est,separo,ras.Vnde vidua, dicitur quasi idua,id est,diuisa.Pleriq;Latinorum putant Idus dici ab edendo : eò quod hi dies apud veteres epularum essent. Dies autẽ qui sequuntur statim post Cal.ita denominãtur.Si enim est mensis qui habet quatuor Nonas debem⁹ dicere,in Calendario statim post Calendas. iv. Nonas.In tertio. iij. Nonas. in quarto pridie Nonas. in quinto verò Nonas dicim⁹:vt patet in Ianuario & similibus.Si verò est mensis, qui habet sex Nonas, debemus dicere statim post Calend.vj.Nonas.in tertio die quinto Nonas : in quarto iv. Nonas : in quinto.iij.Nonas.in sexto pridie Nonas:in septimo Nonas,vt patet in Martio & similibus.

18 * Dies autem qui sequuntur post Nonas ita denominãtur.in quolibet mense,viij.Idus vij. Idus vj.Idus v.Idus iv.Idus iij. Idus pridie Id⁹: & Idus:sicut hæc apparent in Cal.manifestè. Dies verò,qui sequuntur post Idus denominãtur,à Cal.mensis sequentis hoc modo.Ianuarius habet xxxj.dies:de istis accipe vnum pro Cal.& viij.pro Idibus.& iv.pro Nonis : & sic remanent tantum xviij.adde ergo istis xviij. diebus Cal. siue diem Calendarum sequentis mensis:& sic erunt xix. Vnde in mense Ianuario debemus dicere statim post Idus xix.Cal. Februarij : in sequenti die xviij.Cal & sic per ordinem vsq;ad finem mensis semper minuẽdo. Nota tamen quod dicitur pridie Idus & pridie Nonas,& pridie Cal.& nõ secũdo;quia secundus dicitur à sequor : sed illas dies non sequitur:sed præcedit. Et exponitur hæc præpositio præ,id est, antè vel prius ; vnde pridie quasi priori die:siue præ,id est,ante diem:& cum dicitur iv. Nonas intelligitur iv.dies ante Nonas & sic de aliis.

19 Quot * autem dies denominentur à Nonis : quot ab Idibus, & quot à Calendis omnium mensium, his versibus continetur.

Sex nona Maius, October, Iulius, & Mars,
Quatuor at reliqui:tenet Idus quilibet octo.
Ianus & Augustus denas, nonasque December.
Iulius,October,Mars,Maius hepta decẽque,
Iunius,Aprilis,Septẽber,& ipse Nouember.
Ter senas retinet, Februsque bis octo Calendas.

Hoc est dicere quòd Maius, October,Iulius, & Martius habẽt dies sex pro Nonis:sed reliqui menses habent tãtum quatuor & quilibet mẽsis habet octo dies pro Idibus.Item, quod Ianuarius Augustus,& December habent xix. dies pro Cal. Iulius verò , Martius, October & Maius habent vxij. Iunius autem, Aprilis, September & Nouember habent xviij. Februarius habet xvj.& si fuerit bissextus super-
20 additur ei vnus.Illud autem * notãdum,quòd in quolibet mense sunt duo dies Ægyptiaci, id

est, ab Ægyptiis deprehensi; in Ægypto enim erant quidã astrologi, qui quasdã constellationes nociuas humanis actibus in illis diebus inuenerunt, ideoque illas notas esse hominibus voluerũt: tamen illarum constellationum puncta scire propter errorem nostri computi non valemus: vel fortè inuenerunt illos dies bene contellatos, & ideò eos in Calendario notauerunt, vt in illis diebus potius, quàm in aliis actibus insistatur: quorum errorem ne Ecclesia sequi videatur, à talibus cauetur. Vel dicuntur Ægyptiaci secundum quosdam: quia Dominus in illis diebus percussit Ægyptios, nouem plagis: Quotus autem sit dies Ægyptiacus principio, vel à fine mensis, his versibus continetur.

Augurior decies, audito lumine clangor:
Liquit olens abies, coluit colus, excute gallum.

In his versibus sunt xij. dictiones xij. mensibus seruientes: prima primo: secunda secundo: & sic per ordinem sumpto initio à Ianuario: ita quòd quota die erit prima litera primæ syllabæ alicuius istarum dictionum in alphabeto: totus erit dies Ægyptiacus in illo mense cui seruit illa dictio cõputando à mẽsis principio versus finẽ. Item, quota erit prima litera secũdæ syllabæ in alphabeto, tot' erit dies ægyptiacus in illo mẽse, cui seruit illa dictio, computando à fine versus principiũ, verbi gratia: Augurior, est prima dictio, & seruit primo mẽsi, scilicet Ianuario. au, est prima syllaba & a, est prima litera ipsius syllabæ: & est prima in alphabeto: ergo dies prima Ianuarij est Ægyptiaca. Itẽ gu. est secunda syllaba: & g, est prima litera ipsius syllabæ: & g, est septima in alphabeto: ergo septimus dies Ianuarij numerando à fine versus principiũ est ægyptiacus: & sic in aliis. hoc obseruato, quòd h, in hoc loco pro litera nõ ponatur. Quilibet autẽ præmissorũ dierum propter vnicã horam sui denominatur Ægyptiacus: de hoc dictũ est in fine operis. De diebus * verò felicibus vel infelicibus, quos quidã Astrologi notauerunt in præsenti opusculo, non agitur quia Ecclesia prohibet fidẽ talibus adhiberi. xxxvj. q. vlt. nõ obseruetis. & c. qui æstimaret. & c. seq. In quibusdã quoq; mensibus, sunt quidã dies, qui caniculares dicuntur, à cane, vel canicula stella, sita in fronte Leonis & ante genua Tauri, quæ æstiuis mensibus est in medio centro cœli, & dum Sol ad eam ascenderit, coniuncta cum Sole, vel ei proxima duplicatur calor ipsius, ex quo dissoluuntur corpora & vaporantur: vnde vocatur canis quia corpora morbis afficit, & sunt septuagintaduo dies in quibus propter temporis crudelitatem, & calorem Solis intemperiem, malum est minui sanguinem, & potionari. Quando autem illi dies incipiant: & finiantur, his versibus continetur. 21

Incipiunt Iulij pridie Idus Caniculares:
Et pridie Nonas Septembris fine resultant.

Secundum aliquos verò, incipiunt. xiiij. Calend. Augusti.

ADNOTATIO.

* Latinè. Doctorum est opinio, vt mensis Latinè, Græcè μὴν, deducatur à Metior, metiris, quasi res numero dierum mensa. Quod confirmat Tullius lib. 2. de natura Deorum, his verbis: Qui quia mensa spacia conficiunt, Menses nominantur. N. D.

SVMMARIVM.

1 *Septimana, quid, & vnde dicatur.*
2 *Dies singuli à quo denominentur.*
3 *Dies cur ita non ordinentur septimana, sicut planetæ in cœlo.*
4 *Mensis quilibet, qua die septimanæ intret.*
5 *Solis regulares, & vnde dicantur.*
6 *Concurrens, qui. Et qualiter demonstretur. num. 7. & 8.*
9 *Indictio, quid.*

CAPVT V.

De Septimana.

1 SEquitur de Septimana.* Nempè continet Septimana septem dies naturales, quorum repetitione & menses, & anni sæcula peragũtur: & hæc apud Græcos hebdomada: seu apud Hebræos. Sabbatum appellatur: & dicitur septimana à septem, & manè, quasi septem manè: pars pro toto, scilicet manè pro tota die: vel à septem, & manet, quia manet per septem dies. vel dicitur septimana, quasi septẽ luces: nam manè lux est, secundum Isidorum, idem etiã spatiũ vocatur hebdomada, ab ἑπτὰ Græcè quod est septem, & πρόσωπον, quod est dies, vel modus quod est mensura: & secundum hoc hebdomada est communius nomẽ, quam septimana. vnde Daniel: Post septuaginta hebdomadas, &c. & sumuntur ibi hebdomadæ annorum, id est, septuagies septem anni. Septimanæ autem nequeũt habere certa nomina, quia neq; habent certa initia. Singulis namq; annis variantur, propter vnum, vel propter duos dies: qui quandoque sunt super integras septimanas. Omnes * autem dies septimanarũ inscribuntur septem primis literis
2 alphabeti. item dies secundum Gentiles denominantur à planetis. Primus à Sole, qui Princeps est omnium syderum: sic & idem dies caput est cæterorum dierum. Secundus à Luna quæ & splendore & magnitudine Soli proxima est, & ex eo mutuat lumen. Tertius à stella Martis, quæ vesper vocatur. Quartus à stella Mercurii, quam quidam candidum circulum dicunt. Quintus, à stella Iouis, quam Phaëtontem aiunt. Sextus, à stella Veneris, quam Luciferum asserunt: quia inter cũcta sidera plus lucis affert. Septimus, à stella Saturni, quæ sexto cœlo locata triginta annis fer-

fertur explere cursum suum, de hoc dictum est in proœmio octauæ partis. Sed quæritur, quare † dies non ita ordinantur in septimana 3 sicut planetæ in cœlo, quoniam in cœlo ordinantur secundum hunc versum:

Sol, Ve. Mer. & Luna, Saturnus : Iupiter, & Mars : vel sic

Saturnus, Ioue, Mars, Sol, cum Vene. Mer. Luna.

Solutio. Dicimus, quòd dies in septimana nõ ordinantur secundum ordinem Planetarum, sed secundum regimen eorũ, in singulis dieb⁹, vnde quia viderunt Philosophi, quod Sol regnabat, prima hora diei dominicæ, ideò illam diem denominauerunt à Sole. Item quia viderunt, quòd Luna regnabat prima hora secundæ feriæ: ideò diem illum denominauerunt à Luna: & sic de cæteris: sicut patet ex distinctione horarũ diei facta inter planetas per ordinẽ successiuè. Rursus à dictis planetis Philosophi nomina sumpserunt, eo quod à singulis aliquid in homine esse voluerunt: vt à Saturno, candiditatem: à Ioue temperantiã: à Marte, feruorẽ: à Sole, spiritũ: à Venere, voluptatẽ: à Mercurio, eloquentiam: à Luna, cor. Et quia ordo planetarũ vltra numerum septenarium non procedit, sed ad primum reuertitur: ideò tantùm septem dies in septimana sunt à sapientibus constituti. Nunc† videndũ est, qua die septimanæ quilibet mensis intret: de hoc 4 duplex ratio habetur. Prima per hos versus:

Alta domat Dominus, gratis beat æqua gerentes,
Contemnit fictos, augebit dona fideli.

Istis versibus sunt duodecim dictiones duodecim mẽsibus seruientes prima à primo, secunda à secundo, & sic per ordinẽ sumpto initio à Ianuario: ita quòd quæcunque fuerit: initialis litera alicuius istarũ dictionũ, eadẽ erit litera Calendarũ mensis, cui seruit illa dictio verbi gratia: alta est prima dictio, & seruit primo mẽsi, id est, Ianuario, & a est prima litera illius dictionis alta: ergo a: est prima litera Ianuarij. Itẽ domat, est secũda dictio, quæ seruit secũdo mẽsi, scilicet Februario, & d, est prima litera istius dictionis: ergo d, est prima litera Februarij: & sic de aliis. Item dicit sequens versus per syllabas, quod præcedentes per dictiones.

Adam degebat, ergo Κινὸς ἀδελφινὸς

Habita autẽ litera Calendarum facilè possumus scire, qua feria quilibet mensis intret. Per literã enim dominicalẽ illius anni procede computando dies per literas subsequentes vsque ad literam quæ est in Calen. mensis cuius diei, introitum scire optas: & in qua feria occurret, in tali feria intrabit ille mensis. Secunda ratio, per quam scire potes, qua feria quilibet mẽsis intret, est per regulares & concurrentes. Nota ergo, quòd in anno solari sunt quinquaginta duæ septimanæ & vnus dies, vel duo, si sit bissextilis propter quã diem variantur singulis annis principia mensium. Si enim hoc anno incipiat Ianuarius à die Dominico: toto illo anno: a, quæ est prima litera Ianuarij erit Dominicalis. Cùm ergo ventum fuerit ad finẽ anni, illud a finale Calendarij, quod inscribitur illi diei, quæ est vltra integras septimanas, repræsentabit diem Dominicã: ergo sequens a, quod iterũ est initiale Ianuarij, repræsentabit secundã feriã: & sic toto illo anno erit illa variatio: eodẽ modo singulis annis variantur initia mensiũ per diuersas ferias. Et si sit bissextus duplex erit variatio: prima in Calen. Ianuarij: secunda in festo sancti Matthiæ. Vt ergo compotistæ scire possent, qua feria quolibet anno, quilibet mensis inciperet, inuenerũt duos numeros, vnũ inuariabilẽ, qui vocatur regularis, solaris, ferialis, alium variabilem, qui vocatur concurrens, de quibus breuiter est dicendũ. † Videndum est
5 autem, primò, quid sit regularis solaris: vnde dicatur, & vnde habeat ortũ, & quot regulares quisque mensis habeat. Regularis Solis, est numer⁹ inuariabilis datus mẽsi: qui adiunctus cõcurrenti declarat, qua feria septimanæ quilibet mensis intret, cuius fuerit regularis. Dicitur autem regularis à regula: quia inuariabilis est, sicut regula iij. d. canõ. Solaris dicitur, ad differẽtiã lunaris: de quo infrà dicetur. Habẽt enim ortum regulares à Martio: nã in mense Martij sunt v. regulares seu v. pro regulari. Martius enim nõ habuit initium primo anno mũdi, seu seculi. imò dicitur mund⁹ fact⁹ fuisse in illo mense, in die, in quo dicitur xv. Cal. Aprilis, vel vt alij dicũt viij. Cal. Si enim computes ordine retrogrado, dies septimanæ vsq; ad Cal. Martij, inuenies quòd v. feria mũdus incepit: Si tamen ante Martium fuit: & hæc est causa, quare Marti⁹ quinarium numerum habuit pro regulari. Regulares verò aliorum mensium sic formãtur. Iungas regulares menses cum dieb⁹ eiusdem: & ab illa summa subtrahe. vij. quoties poteris & regularem sequentis mensis, quod remãsit indicabit: verbi gratia: Marti⁹ habet quinq; regulares, & dies ei⁹ sunt xxxj. redige in summã, & sunt xxxvj. subtrahe. vij. quoties poteris, & remanet vna dies, qui datur mensi sequenti pro regulari. Item Aprilis habet xxx. dies & vnum regularem, qui cõstituunt xxxj. subtrahe. vij. quoties poteris & remanebunt tres quæ dantur Maio pro regularibus: & ita de aliis vsque ad Martium. Possumus etiam scire mensium regulares per hos versus.

Est astris clara fulgentibus ara Deorum.
Grata bonis extat, gratissima cuiq; fideli.

In istis versib⁹ sunt xij. distinctiones xij. mensibus seruientes: prima primo, secunda secũdo: &

& sic per ordinem sumpto initio à Martio:ita
quòd quota fuerit litera prima alicuius ista-
rum dictionũ in alphabeto, tot regulares ha-
bet ille mẽsis,cui seruit illa dictio v.g. Est,est
prima dictio, & seruit primo mensi, scilicet
Martio: & e, est prima litera istius dictionis
est,& est quinta in alphabeto:ergo Marti⁹ ha-
bet v.regulares:itẽ astris est secunda dictio,&
seruit secundo mẽ.scilicet Aprili:& a,est pri-
ma litera isti⁹ dictionis, quæ est etiã prima in
alphabeto:ergo Aprilis habet vnũ regularẽ,&
sic de aliis. Nunc dicamus de cõcurrentibus.
Dicũtur autẽ * concurrentes, quia sibi inuicẽ 6
cõcurrũt,sicut videtur in formatione,vel ideò
quia concurrunt cum regularibus ad demon-
strandũ initialẽ feriã mensiũ singulis annis.Est
autẽ cõcurrens,superexcrescentia vniu⁹ diei,
vel pluriũ super quinquaginta duas septima-
nas anni solaris:ideò dixi vel plurium,quia in
anno bissextili superexcrescunt duo dies : in
aliis verò vnus tantũ : & ab illa superexcres-
cẽtia habent originẽ concurrentes. Alij verò
cõcurrentes,qui sequuntur,post primũ,formã-
tur vno addito singulis terminis siue annis:sic
tamen, quod septenarium numerum non ex-
cedunt, quia non sunt nisi septem feriæ. &
quandocunque est septimus concurrens, illo
anno menses habẽt eadẽ principia,quæ in pri-
mo anno mundi seu seculi habuerũt:quælibet
enim feria distat,per septenariũ à semetipsa.
* Concurrentes etiã in hac linea demonstrã- 7
tur j.ij.iij.iiij.vj.vij.j.ij.iiij.v.vj.vij.ij.iij.iiij.v.
vij.j.ij.iij.v.vj.vij.ij.iij.iiij.v.vj.Nã primus an-
nus cycli solaris,habet vnũ concurrentem:se-
cund⁹,duos:tertius,tres:quart⁹, quatuor:quin-
tus,sex, propter bissextũ:sext⁹, septẽ:septim⁹,
vnũ:quia vltra septenarium nõ proceditur:sed
reuertitur ad vnum:& ita debemus procedere
vsq; ad xxviij. annos tunc reuertimur ad pri-
mum annum cycli,& procedimus sicut prius.
Vnde trãscursus xxviij.annorũ,vocatur cyclus
solaris,vel cõcurrentiũ:& dicitur cyclus qua-
si circulus per similitudinem.Si autẽ volumus
scire, quotus sit annus cycli solaris, debemus
diuidere annos Dñi per xxviij.quoties possu-
mus:& addere illis ix.antè quàm diuidamus:
quia quãdo Christus natus fuit, tantũ iã pro-
cesserat ille cyclus:& quotus annus remanse-
rit supra diuisionem, annorum totus erit cy-
clus,& si nullus remanserit,tunc sumus in vl-
timo anno cycli solaris:vnde versus:

Annis adde nouem Domini partire per octo
Viginti,cyclus sic tibi notus erit.

Possumus etiã scire concurrentes * cuiuslibet 8
anni,per literã dominicalem illius anni, sicut
declarãt versiculi subsequentes.A sex.b,quin-
que,c,quatuor e, duo : tres d.Primus concur-
rens,f,litera septimus est,g & sic de similibus.
Hoc est dicere,quod quando a, est litera do-
minicalis, in illo anno sunt sex , pro concur-
rente:quando b,quinque : quando c,quatuor:
quando e,duo quando, d,tres:quando f, vnus:
quando g,septẽ.Inuento autẽ concurrente,de-
bemus iungere cum regularibus mensis, cuius
feriam Calendarum,id est,introitum scire vo-
lumus,& quota fuerit illa summa,si non tran-
scendet septem:tota sine tali feria septimanæ
ille mensis intrabit. Si verò transcendit septẽ,
quorum fuerit residuum tota feria septimanę
ille mensis intrabit. Sicut autẽ concurrentes:
ita & dominicales literæ variantur.Nã in pri-
mo anno cycli solaris est, f, litera dominica-
lis : in secundo, e,in tertio, d,in quarto, c, in
quinto a, tunc enim propter bissextum per-
transitur,b,quod in his versibus declaratur.

Fert ea,dux,cor amet,gens,fautor,eum co-
luit bis,
Ars gen⁹ est de corde bono,gignit fer⁹ ensis.
Dicta beant aqua gens,fons dat cunctis bo-
nus author.

In his versibus sunt vigintiocto dictiones,
vigintiocto annis cycli solaris seruientes,pri-
ma,primo:secunda,secũdo:& sic per ordinem
sumpto initio à primo anno cycli, ita quod
quæcunq; fuerit initialis litera alicui istarum
dictionũ,eadem erit litera dominicalis in illo
anno,cui seruit illa dictio. Verbi gratia:fert,
est prima dictio, & seruit primo anno cycli
solaris : & f,est prima litera:ergo f, est litera
dominicalis in primo anno cycli solaris:& sic
de aliis.Et nota, quod ille annus est bissexti-
lis,cui deseruit aliqua dictio desinẽs in t,& ita
primus ann⁹ cycli semper est bissextilis,cùm
ei deseruiat dictio desinẽs in t, scilicet fert,&
propter hoc prima litera dictionis desinẽs in
t,nõ erit litera dominicalis illo anno cui ser-
uit illa dictio,nisi à loco bissextili vltrà : quia
litera dominicalis cũ bissexto simul mutatur.
A Calendis verò Ianuarij præcedentis ipsum
bissextũ,vsq; ad locum bissexti erit litera do-
minicalis illa quæ immediatè sequitur in Ca-
lendario post illã quæ deberet esse litera do-
minicalis:vnde in primo anno cycli,f,est lite-
ra dominicalis à loco bissextili vsque ad Ca-
lend.Ianuarij sequẽtis.A Calẽdis verò Ianua-
rii præcedentis vsq; ad locum bissexti g,est li-
tera dominicalis:& ita de aliis. Annus autem
cui seruit illa dictio sciri potest per rationem
superius dictã de cyclo solari:nã ratio literæ
dominicalis tunc currentis ratione simili in-
9 cipit & finitur.Nũc * aliqua de indictione di-
camus.Est autẽ indictio , spatiũ temporis quo
Romanus Princeps tributum gentibus indi-
cebat.Si autem volumus scire quota sit indi-
ctio,debemus addere tres annos annis Dñi,&
postmodum diuidere annos Dñi per quinde-
cim , quoties possumus , & quotus annus re-
manserit , facta diuisione tota erit indictio:&
si nullus superauerit,in vltimo anno indictio-
nis sumus : & tunc ad primam indictionem

reuertimur: quia indictio non transcendit quindecim, vnde versus:

Si tribus adiũctis Domini, diuiseris annos.
Per te quinque datur indictio certificata.

De indictione plenius diximus in speculo iudiciali, in tractatu de instrumentorum editione, §.j. vers. post annos: & infrà, vbi de cyclis agetur. De æra supradictum est.

SVMMARIVM.

1 *Dies, est duplex.*
2 *Diei, parteis.*
3 *Dierum alia differentia.*
4 *Momentum quid.*

CAPVT VI.

De die.

Licet † iam superius in plerisque locis de die tactum est, & nihilominus hic specialiter dicendum est. 1 Sciendum est igitur quod duplex est dies, scilicet naturalis & artificialis siue vsualis: naturalis, est spatium, quo Sol ducitur circa totam terram ab oriente vsque in occidentem, scilicet spatiũ diei, & noctis: quod semper continet xxiiij. horas. Dicitur dies ista à diis, quorum nomina Romani quibusdam syderibus sacrauerunt: vnde quælibet dies ab aliquo Deo antiquitus vocata est: vt à Ioue, & aliis, prout sub septimana dictũ est: vel à δύω, quod est duo: quia continet duo tempora, noctem scilicet & diem vsualem. Quando autem incipiat, dictum est in proœ. septimæ partis. Artificialis, est spatium quo Sol moratur super nostrum hemisphærium, ab ortu Solis vsque ad occasum: & hic secundum Solis ascensum & descensum crescit pariter & decrescit. Dicitur autem dies est claritas. Et dicitur vsualis siue artificialis, quia solum hoc tempus aptum est vsibus & artificiis exercendis. Reliqua pars diei, dicitur nox à nocendo: quia nocet visui, & vsui, & ideò vocata est dies à meliori parte sine cõmemoratione noctis: iuxta illud: Et factum est vespere & mane dies vnus. Rursus partes † diei sunt tres 2 secundum Isid. scilicet mane, meridies & suprema. Mane est lux matura, & plena, nec iam crepusculum. Meridies dicitur quasi medi dies, id est, medius dies: vel quia tunc purior dies est. Suprema est postrema pars diei. Sero dicitur à clausis seris. Noctis verò partes sunt septem, scilicet vesperæ, crepusculum, conticinium, intempestum, gallicinĩũ, matutinum, & dilculum. Vesperum dicitur à vespere, occidentali stella, quæ tenebras sequentes præcedit: & dicuntur tenebræ quasi tenentes vmbram. Crepusculum, dicitur dubia lux, scilicet inter lucem & tenebras. Conticiniũ, est quando iam omnes silent. Intempestũ, est medium noctis tẽpus, quando nil agi potest, & omnes silent quasi importunum. Gallicinium, dicitur propter gallos lucis prænuntios. Matutinum, est inter abscessum tenebrarum & auroræ aduentum. Diluculum, dicitur quasi incipiens parua diei lux & aurora, quæ Solem præcedat. Est enim aurora diei clarescentis exordium. 3 Et nota, quod dies alij † sunt syderales, in quibus sydera mouẽtur, & homines à nauigationibus excluduntur: alij præliales, de quibus in lib. Regũ, quibus Reges solent ad bella procedere: alij intercalares quos scim⁹ duodecim mensibus superesse: alij caniculares, alij solstitiales, alij æquinoctiales, de quibus iam præmissum est: alij fasti, in quibus aura fautur, alij nefasti eis cõtrarij, alij festi, id est, festiui: vt dies azymorum, alij profesti, quasi procul à festis vt feriales, alij mali sunt, quoniam in eis plus solito homines affliguntur: vnde Apost. Redimentes tempus, quoniã dies mali sunt: & è contrario sunt boni: alij Ægyptiaci, de quibus præmissum est, etiam dies salutis, in quo Dñs venit ad saluandũ: est etiam dies iudicij in quo Dñs veniet ad iudicandũ, qui erit bonis dies lætitiæ: malis autem cala-
4 mitatis & miseriæ. Momentũ verò, est* minimum atque angustum tempus à motu syderum dictũ: est enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum aliquid sibi cedit atque succedit secundum Isiderũ ὤρα, Græcum nomen est, & tamen Latinum sonat, est enim finis temporis: quod autem horas continet dies naturalis dictũ est in principio huius partis.

Rubricæ secundæ partis tractantis de anno lunari.

Sequitur secunda pars de anno lunari. In qua agitur primò quid sit annus lunaris: & quot dies contineat. Secundò, de regularibus lunaribus. Tertiò de epacta. Quartò, de embolismo. Quintò de aureo numero. Sextò de termino paschali, & aliarum mobilium festiuitatum. Septimò, de cyclis.

SVMMARIVM.

1 *Annus lunaris quid.*

CAPVT VII.

Quid sit annus lunaris, & quot dies continet.

1 Annus lunaris dicitur tribus modis. Primo modo, ann⁹ † lunaris est spatium, quo luna circuit totum zodiacum: quod facit, in xxvij. diebus, & xij. horis. Secũdo modo, dicitur annus lunaris, spatium, quo luna circuit Solem ab vna ascensione vsque ad aliam & hoc facit in xxix. diebus, & xij. horis. Nam cum luna separatur à Sole ad peragrandum zodiacum, & posteà reuertitur ad eundem punctum, in quo dimiserat Solem, non inuenit illum ibi: quia Sol tantum processit suo motu: quia luna laborat recurrere ad eum siue attingere ipsum duobus diebus, & tribus horis. Tertiò, dicitur annus lunaris, spatium xij. lunationũ in anno cõmuni, & tredecim in embolismali: de quib⁹ infrà dicetur. Cũ ergo lunatio quælibet constet ex xxix. diebus, & xij. horis: quia non curat

Ecclesia de minutis:& ex xij.horis præcedentis lunationis,& ex xij. sequentis constituitur vna dies naturalis,quæ semper lunationi præcedenti attribuitur, ita quod lunatio præcedentis mensis semper habeat xxx.dies, & sequentis xxix.nisi aliud sit, propter bissextum, vel embolismũ,vel saltum lunæ,vnde versus:

Luna paris mensis, nunquam trigesima fiet.
Impar triceno,nunquam nisi fine carebit.
Tempore Bissexti Febri, trigesima Luna est.
Nam Iulij Luna, tunc est vicesimanona.

Par mensis dicitur, quia numerando à Ianuario per ordinem cadit in numerum parem,vt Februarius,Aprilis,Iunius, August⁹, October, December: quorum lunatio semper est xxix. dierum excepto Februario, cuius lunatio est xxx.quãdo est bissextus.Impar verò est,quando cadit in numerum imparem:vt Ianuarius, Martius,Maius, Iulius, Septẽber,& Nouẽber, quorum lunatio semper est xxx. dierum, excepto Iulio, qui in vltimo anno cycli lunaris propter saltum lunæ habet tantum xxix. Ex his autem xij.lunationibus constituuntur trecenti quinquaginta quatuor dies in anno lunari:& sic ann⁹ lunaris in xj.diebus exceditur à solari:ex quo excessu omnis varietas ætatis lunæ consurgit,ita quod vbicũque fuerit luna prima in primo anno, sit in secundo xj. propter quam varietatem duorum numerorum genera sunt inuenta: regulares videlicet & pactæ: de quibus breuiter videamus.

SVMMARIVM.

1 *Regularis lunaris, quid, & n. 2.*

CAPVT VIII.

De regularibus lunaribus.

NVnc videamus * de regularibus. Et quidem regularis lunaris, est numerus inuariabilis, datus mensis ad inueniendũ lunam in Cal.mensium singulorũ.Habent autem ortum regulares ab illis quinque diebus: qui supersũt in anno solari suprà ccclx.dies:vnde quinque regulares dati sunt Septembri, à quo annus lunaris sumit initiũ.Regulares verò aliorum mensium sic formantur.Iunge regulares mensis cũ diebus eius, & ab illa summa subtrahe lunationem eius, & residuum quod remanserit, erit regularis illius mensis: verbi gratia. September habet quinque regulares, & dies eius sunt triginta,qui coniuncti regularibus constituunt xxxv.& lunatio Septẽbris est trigesima: qua subtracta remanent quinque,quæ sunt regulares sequentis mensis, scilicet Octobris: & sic de aliis vsque ad Septembrem. Nam Ægyptij suum annum incipiunt à Septembri:& ideò nos annum lunarem incipimus à Septembri. De regularibus * traditur iste versus: 2

Dic e, g, bis i, K, bis: & post manet ordo.

Quasi dicat: Dic, e, bis, quæ est quinta in alphabeto,id est,primis duobus mensibus annis lunaris dantur quinque pro regularibus.Item dic bis,g,quæ est septima in alphabeto,id est, tertius & quartus mensis habent septem pro regularibus. Item dic bis, i, quæ est nona in alphabeto, id est, quintus & septimus mensis habent nouem pro regularibus. Item dic bis, k,quæ est decima in alphabeto, id est, sextus & octau⁹ mensis habent decem pro regularibus. Et nota, quod hic transitus de quinto ad septimum, & de sexto ad octauũ, vt patet in formando in ipsos regulares: quia Ianuarius, & Martius ix. & Februarius & Aprilis x. habent:sed post manet ordo,id est,Maius xj. Iunius xij. Iulius xiij. Augustus xiiij. habent.

SVMMARIVM.

1 *Epacta, quid, Et qualiter designatur & inueniatur, n. 2. & 3.*

CAPVT IX.

De Epacta.

1 SEquitur de epacta. * Est autem epacta numerus variabilis, datus anno ad inueniendum Lunam in Cal. cuiuslibet mensis, & dicitur epacta ab ἐπὶ quod est suprà,& aucta:quia est superexcrescentia anni lunaris à solari. Ideoque annus primus cycli lunaris nullam habet epactam:quia nullus annus præcessit à quo vndecim accepisset. Secũdus verò habet vndecim pro epacta, quia epacta oritur ab illis vndecim diebus quibus ann⁹ lunaris exceditur à solari. Tertius verò annus habet xxij. quia semper addũtur xj.si non transcẽdat xxx. si verò transcendat xxx. abiectis xxx. residuũ erit epacta illius anni:& ideò in quarto anno, quia summa ascendit ad xxxiij. abiectis triginta tres,sunt epacta illius anni.Epactæ verò Græcè dicuntur,Latinè adiectiones annuæ lunares,quæ per numerum xj. vsque ad tricenarium in se reuoluuntur, quas Ægyptij ideò adiiciunt,vt lunaris emersio ratione Solis coæquetur.Luna enim iuxta cursum suum xxix. semis dies lucere dignoscitur, & fiunt in annum lunarem dies trecenti liiij. remanent ad cursum anni solaris dies xj. quos Ægyptij adiiciunt. Absque his non inuenies lunam quota sit in quolibet anno, mense, & die. Epactæ omnium annorum cycli lunaris, per hanc tabulam denotantur: ita quod hoc verbum nulla respondet primo anno, & singuli sequentes numeri respondent singulis annis cycli vsque ad xxix. vt nulla xj. xxij iij xiiij. xxv. vj. xvij. ix. xxj. xij. xiij. v xvj. xxviij. xix. xxx. Sed hoc idem etiam ostenditur per hos versus:

2 *Annis * adde monos Domini partire per vnde*
Viginti Luna cyclis, & inde patet.

Hoc vult dicere, quod si volumus scire quotus sit annus epactalis, siue cycli: debemus diuidere annos Domini per decem nouem quoties possumus,& addere vnũ:quia quando

Christus natus fuit tãtum processerat ille cyclus: & quota fuerit summa, quæ remanserit, totus erit annus cycli epactalis: verbi gratia. Hoc anno computamus annos Dñi mille, cclxxxvi. quorum mille ducenti septuaginta-tres, sunt rectè per decem & noue diuisi: supersunt tredecim de prædicto numero: addito ergo vno fiunt quatuordecim, vnde hoc anno est decimus quartus annus cycli lunaris, in anno sequenti erit. xv. & sic vsque ad decem-nouẽ: posteà reditur ad primum: & hoc verum est, secundũ illos, qui incipiunt cõputare annos Dñi à natiuitate Christi: vel in Calendis Ianuarij: nõ autem secũdum eos, qui illos immutãt in Calendis Septembris, & faciunt ibi diuisionẽ: nam tunc addendi sunt duo anni. Potest etiã & * aliter inueniri epacta, vt si summã, quæ remanet de præmissa diuisione annorum Dñi per tres iuncturas pollicis numeres. 3
Si enim numerus finitur in prima iũctura, debemus demere vnum de ipso numero: si in secunda, debem⁹ addere nouem: si in tertia, debemus addere x. & ix. & summa inde prouenies est epacta: & hoc si triginta non transeat. Si verò transiret, abiectis triginta residuum est epacta. Vnde versus:

Deme vnum, post adde nouem, post dena nouemque.

Inuenta igitur epacta debem⁹ eam iũgere cũ regularib⁹ mensis, cuius lunã volumus inuenire, & quota fuerit summa, inde prouenies tota erit luna in Calẽdis illius mẽsis: dummodo triginta nõ trãseat: si verò triginta trãsiret abiectis xxx. residuũ erit ætas lunæ: & si summa illa fuerit xxx. in Cal. mẽsis, tunc luna erit triginta: si autẽ epacta nulla fuerit, puta in primo anno cycli lunaris, tunc ad inueniendum lunam sufficit regularis. Sed quoniam epactarũ ratio quandoq; fallit propter embolismum siue saltũ lunæ; ideò de ipso breuiter videamus.

SVMMARIVM.

1 *Embolismus, quid,*
2 *Embolismalis annus.*
3 *Annus communis.*
4 *Epacta, vbi fallat.*
5 *Lunæ saltus. & num. 6.*

CAPVT X.

De Embolismo.

Circa embolismũ siue Lunæ saltum notãdum est * quod ἐμβολισμὸς Græcè, interpretatur Latinè superaugmentum, seu superexcrescentia anni solaris super lunarem. Quia ergo ann⁹ solaris excedit lunarẽ in xj. diebus ex illo excessu constituuntur septẽ lunationes in xix. annis cycli lunaris multiplicatis illis vndecim dieb⁹. Et dicuntur lunationes embolismales, quarũ quælibet est. xxx. dierũ: & attribuũtur vij. annis embolismalib⁹: ita quòd in quolibet cyclo lunari sũt septẽ anni embolismales, & xij. cõmunes. Appellatur * autẽ ann⁹ embolismalis: quia quartadecima luna præcedentis Pascha, vsq; ad quartãdecimã sequentis habet. xiij. lunationes siue. xiiij. mẽses lunares, id est, trecentos. lxxxiiij. dies: & iste est annus sancto Moysi diuinitus reuelatus. Communis verò habet tantùm xij. lunationes, id est, trecentos quinquaginta quatuor dies: quorum dispositiones continet iste versus: 1 2

Cur fles has lachrymas, odiosum quare tyrannum.

In isto versu sũt septẽ dictiones septem annis embolismalib⁹ seruiẽtes: prima⁹ primo, secunda secundo: & sic per ordinẽ: ita quod quota est prima litera alicuius istarũ dictionũ in alphabeto, totus annus cycli epactalis erit annus embolismalis: v.g. Cur est prima dictio, & seruit. j. anno embolismali: & c, est prima litera illius dictionis, quæ est tertia in alphabeto: ergo tertius annus cycli lunaris est embolismalis: & ita de aliis hoc obseruato, quod hæc dictio has, debet scribi cũ h. Et dicitur annus
3 * cõmunis, quia sæpè duo ita cõiunctim incedũt, vt inuicẽ se in paschali solẽnitate sequantur: embolismalis enim semper sol⁹ est. Ordo autem istorũ annorum cõmunium & embolismaliũ, patet in linea subsequẽti. Cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis: cõmunis embolismalis: cõmunis cõmunis embolismalis. Habito autem anno embolismali, possumus scire, in quo mense lunatio embolismalis cõtingat per hunc versum:

Mobilis & Christũ modò liber habeto cœnũ.

In isto versu sunt septẽ dictiones septẽ mensibus seruiẽtes, in quibus cõtingunt lunationes embolismales in præfatis septẽ annis: prima, primo: secunda, secundo: & sic per ordinẽ: ita quod quota erit prima litera alicuius istarum dictionũ in alphabeto, toto mense illius anni, cui seruit, illa dictio cõtingit lunatio embolismalis. Itẽ, quota erit prima litera secũdæ syllabæ in alphabeto, tota die mensis incipit lunatio embolismalis: v.g Mobilis est prima dictio, & seruit primæ lunationi, quæ cõtingit in tertio anno cycli lunaris: & m, est prima litera huius dictionis, & est. xij. in alphabeto: ergo in. xij. mense cõtingit lunatio embolismalis. Itẽ b, est prima litera secũdæ syllabæ, & est secunda in alphabeto: ergo in secunda die illius mensis incipit illa lunatio & sic de aliis. Si autẽ velis plenius huius rei veritatẽ inquirere, recurre ad epactam, & regulares illius anni, de quo vis scire, & ita inuenies.

4 Nunc * videamus vbi fallit epacta iũcta regularibus propter embolismũ seu saltum lunæ. Circa quod nota, quod licet in cyclo lunari sint septem anni embolismales: vt superius dictum est: non tamen fallit epacta, nisi in tribus, scilicet in. viij. xj. & xix. vnde versus:

Octauo

Octauo vndecimo, postremo fallit epacta.
In quo autem loco vel mense, vel quot locis
fallit epacta, iuncta regularibus;his versibus
denotatur :

Iulius vndenis, ter Maius, octo vicenis ,
Bissextus nisi sit, Mars peccat:in vnde tri-
cenis.
In totidem Maius, Augustus verò duobus.

Hoc est dicere,quod in viij.anno cycli lunaris
fallit epacta cum regularibus in Maio & Iu-
lio : quia in Cal. Maij cum luna deberet esse
xxviij. secundũ epactã,nõ reperitur nisi xxvij.
propter embolismum. Itẽ fallit in Cal.Iulij
eodẽ anno : quia tunc luna deberet esse xxx.
secundũ epactã,tamen nõ reperitur, nisi xxix.
propter embolismum, vbi credẽdũ est embo-
lismo,& nõ epactæ. Itẽ in.xj.anno fallit epa-
cta:quia in Cal. Martij secundum epactã de-
beret esse luna xxix. sed propter embolismũ
reperitur tãtum xxviij. Veruntamen si in illo
anno fuerit bissextus, tunc corrigetur ille er-
ror,quoniã propter bissextũ additur vna dies
Item xix.anno fallit epacta in duob⁹ locis:nã
secundũ epactã luna deberet esse xxix.in Cal.
Maij,sed propter embolismum non reperitur
nisi xxviij.& in eodem fallit in Cal. Augusti,
quia secundum epactã luna deberet ibi esse
ij. sed propter saltũ lunæ ibi tertia inuenitur:
quia lunatio Iulij quæ deberet esse xxx. in il-
lo anno est tantum xxix.& hoc contingit pro-
pter errorem nostri computi:& tunc annus in
ij.diebus exceditur à solari. De saltu * Lunæ 5
traditur iste versus :

Luna facit saltum, quintilis luce suprema.

Retrocedit enim Luna vna die , sicut diximus
propter errorem nostri cõputi vt in sequenti
anno in Cal.Septembris,Luna redeat,sicut de-
bet:si enim saltus Lunæ colligeretur , contin-
geret error , vt in xiiij. cyclis diceretur Luna
prima,quando esset pleniluniũ.Colligitur au-
tẽ sic iste dies:quælibet enim lunatio ad hoc.
vt lunationes sint æquales,haberet xxix.dies,
& dimidium minus iiij.momẽtis,& vna vncia,
& vna atomo : sunt autẽ in cyclo ducenti tri-
ginta quinq;lunationes:erunt ergo quater tot
momenta , quæ sunt in vniuerso non genta
quadraginta , quæ diuisa per xl. constituunt
xxiiij.horas & dimidiã. Posteà ccxxxv.vnciis
constituuntur xix. momenta & remanent vij.
vnciæ:& ex cccxxxv. atomis constituuntur v.
vnciæ,quæ vnciæ cũ vij.prioribus faciunt vnũ
momentum : quod iunctum ad xix.momenta
præhabita, facit dimidiam horam:quæ iuncta
cum aliis xxiij.& dimidiam facit vnam diem,
quæ subtrahitur vltimo anno,à lunatione Iu-
lij,& dicitur saltus Lunæ;potest etiam facilius
hoc modo colligi. Annus lunaris constat ex
cccliiij. diebus, minus vna hora & iiij. parte
vnius horæ & lxxvi. parte quarta vnius horæ:
ergo in xix. annis habentur xix. horæ,& xix.
quartæ horarum & xix.lxxxvi. partes quartæ
vnius horæ, quæ faciunt in xix.annis quartam
partem vnius horæ , & ita erunt xx. quartæ
horarum quæ faciunt v. horas , quæ iunctæ
xxiij.horis præhabitis,faciunt vnum diem.Est
6 * igitur saltus lunæ quidam dies collectus in
xix. annis ex eo superfluo quod datur luna-
tionibus:& dicitur saltus lunæ,non quod luna
magis saliat illa die, quàm alia, sed quia nos
lunam computantes diem illam, super quam
in aliis annis lunatio Iulij dicitur xxx.salimus
siue prætermittimus,non computantes lunam
in vltimo anno cycli decem nouennalis , nisi
xix. ideò autem subtrahitur dies illa à luna-
tione Iulij in vltimo anno cycli decemnouẽ-
nalis:quia Iulius est vltimus in anno epacta-
li,inter menses habentes xxx. dies in lunatio-
ne:vnde vltimo anno lunatio Iulij non com-
putatur trigesima, sed vigesimanona : & ideò
aureus numerus illius anni, scilicet decemno-
uennalis, quamvis crescat,sequitur sine inter-
uallo minorem , & per consequens in aliis
mensibus sequentibus,vsque ad Ianuarium,si-
cut infrà dicetur : saltus ergo lunæ facit duas
lunationes pariter esse xxix.dierum : ad præ-
fatos ergo errores , facilius corrigendos in-
uentus est aureus numerus, de quo breuiter
est dicendum.

SVMMARIVM.

1 *Numerus aureus, quid. Et cur sic dictus,*
& à quo inuentus.
2 *Numerus aureus, vnde formetur. & n.3.*

CAPVT XI.

De aureo numero.

1
AVreus numerus * est ille , qui ponitur in
Calendario , qui in quolibet mense indi-
cat lunam primam ad priuatos errores faci-
lius corrigendos, inuentus. Et dicitur aureus
numerus, per similitudinem:quia sicut aurum
superat omnia metalla:ita iste numerus om-
nes alias rationes lunares excellit : quem Iu-
lius Cæsar tanta cum diligentia dicitur inue-
nisse , qui incipiens à quocunque anno cycli
lunaris , vbicunque inuenit lunam primam in
primo anno cycli posuit. j. in Calendario in
latere extrinseco, iuxta literas feriales, scili-
cet in quolibet mense : & in secundo anno
vbicunque inuenit primam posuit ij. in quo-
libet mense : & in tertio iij. & sic de aliis:
& ideò in Calend. Ianuarij ternarius est nu-
merus , quia ibi luna inuenitur tertio anno
primo : nec ibi debet poni alius numerus,
quàm ternarius , quia in nullo anno Calend.
2 Ianuarij luna est prima , nisi in tertio an-
no cycli decemnoualis. In quibusdam * ta-
men Calendariis numeri ipsi designantur,
per literas alphabeti:nam pro vno interponi-
tur ibi , a , pro duobus , b , pro tri-
bus , c , & sic de aliis numeris & li-

literis, & seriatim vsque ad literam,t,quæ est decima nona in ordine alphabeti. Formatur autem aureus numerus ab illo ternario, qui ponitur in Cal. Ianuarij: nam illis tribus adduntur octo,& constituuntur vndecim,qui numerus debet poni in tertia littera Ianuarij. Item illis vndecim adduntur octo, quæ constituũt decem nouem,qui numerus debet poni cum interuallo in quinta littera Ianuarij. Item illis xix. adduntur octo:& sic sunt xxvij. Sed quia aureus numerus non transit xix.ideò abiectis xix.residuum,scilicet octo,debet poni immediatè post xix. & sic per totum Cal. Patet ergo, quod quando maior numerus sequitur minorem: tunc debet vtrumque numerum dimitti vna litera, & quando minor sequitur maiorem, tunc nulla debet littera intermitti: vnde versus:

De tribus octo canens superet de dena nouemque.
Maior sit tern⁹. Minor aure⁹ esto secundus.

Verũtamen formatio illa fallit in omni mense,cuius lunatio est xxix. dierũ, scilicet in Februario: Aprili, Iunio, Augusto, Octobri, & Decembri:in quibus post minorem numerum maiori immediatè locatur sequitur * circa 3
principium mensis, quod patet hoc versu:

Mense breuis Luna Februs est ars dat citò ganger.

In isto versu sunt sex dictiones sex mensibus deseruientes, quorũ lunatio est xxix.incipiendo in medio versu,vbi dicit Februs: ita quod quæcũque fuerit initialis littera alicuius istarum dictionũ super eadem littera in Calendario maior numerus sequitur minorem sine spatio,id est,nulla littera dimissa in illo mense,cui seruit illa dictio: verbi gratia: Februs est prima dictio,& seruit j. mensi,cuius lunatio est xxix.scilicet Febr.& f, est prima littera: ergo super primum, f, mensis Februarij maior numerus sequitur minorẽ immediatè: similiter super primum,e,April.& sic de aliis: sed super primum, g. Decembris, Maio,scilicet xxiij.sequitur immediatè minorem, scilicet ij. & super eadem littera: quia ibi est duplex aureus numerus,quod designat geminatio huius litteræ, g, in hac dictione, ganger. Item fallit in Iulio, & reliquis mensibus vsque ad Ianuarium, in quibus circa finem numerus xix. sequitur immediatè ad xj. numerum: vnde versus:

Iulius & reliqui,qui restãt dena nouẽque,
Iungunt vndeno sic est ratus aureus ordo.

Item sciendum est, quod quando xix. immediatè sequitur xj. tunc octauus, qui sequitur debet tertio loco poni: vnde versus:

Quando continuas vndenis dena nouẽque,
Maioris trinus, tunc octonarius esto.

SVMMARIVM.

1 *Paschatis terminus,& n.4.5.6.7.8.& 11. Et paschatis claues. Et n.2.*
3 *Clauium sedes, vbi inueniantur.*
9 *Septuagesimæ inueniendæ terminus. Item Pentecostes, n.10.*

CAPVT XII.

De termino Paschali.

1 DE termino Paschali*triplex datur ratio. Prima per claues Mosaïcas.Secunda per ætatem Lunæ. Tertia, per tabulas manuales, de quarum qualibet videndum est. Sed primo de clauibus:& ideò dicendum est,quid sit clauis:& vnde dicatur,& vnde habeat ortum, & ad quid inuenta fuerit. Clauis est numerus
2 * variabilis datus anno ad inueniendum principia quinque mobilium festiuitatũ s. septuagesimæ,quadragesimæ,paschalis,rogationũ,& Pentecostes: & ideò sunt quinque claues, & quælibet prædictorum festorum habet xxxv. dies,in quibus semper celebrãtur. A sede autem cuiuslibet clauis numerantur dies xj. vsque ad initium ipsorum xxxv. dierum, prout hic infrà patebunt. Et dicitur clauis per similitudinem:quia sicut per claues ostia reserantur:ita per talem numerũ principia dictarum festiuitatum nobis denotantur. Habent enim ortum istæ claues terminorum à xix.annis cycli lunaris,& vij.diebus septimanæ: vnde prima clauis est xxvj.Claues autem aliorum annorum,sic formantur: addamus enim semper claui præcedentis anni xix. & sũma inde perueniens erit clauis sequentis anni,si non superat quadraginta: si verò summa superat quadraginta, abiectis xxx. residuũ erit clauis sequentis anni:verbi gratia: Clauis primi anni est xxvj. cui si iungantur xix. erunt xlv. vnde abiectis xxx. remanent xv. qui numerus est clauis sequentis anni, & ita formantur vsque ad xix. annos, per ordinem:quia non proceditur vltra xix.numerum:sed reuertitur ad priorem:vnde cyclus clauiũ aurei numeri, & epactarum non differunt quantitate:differunt tamen principio,quia cyclus epactarum,incipit à Septembri: cyclus autem aurei numeri & clauium à Ianuario:vnde si velim⁹ scire, quotus sit annus cycli aurei numeri & clauium, possumus scire per diuisionem annorum Dñi factam superius in tit.de epacta.Inuento,quotus sit annus clauium, possumus scire, quæ sit clauis illius anni, per aliam hanc rationem: numerus enim ille, qui remanet de diuisione annorum Dñi numerati debet per summitates quinque digitorum,inchoando à police,& si numerus terminatur in police debemus addere xxv. & summa inde proueniens, erit clauis illius anni: si verò numerus finitur in indice, debemus addere xiij.si in medio xiij.si in annulari xix. si in auriculari vij. & si summa inde proueniens accesserit xl.abiectis xxx.

quod

quod remanserit, erit clauis : quæ additio his versibus continetur :

Vigintiquinque tredecim plꝰ esse tricenos :
Vnde vicena epa, digitis pro clauibꝰ apta.

Sedes quidem * clauium nunquam inueniuntur in Calendario, nisi super hanc litteram g, 3
prima ergo Ianuarij g, est clauis septuagesimæ : vltima g, eiusdem mensis est clauis quadragesimæ, & secunda g, Martij, est clauis paschalis: tertia g, Aprilis, est clauis rogationum: vltima g, Aprilis, est clauis Pentecostes : vnde versus :

Vltima, g, prima Iani, Martisque secunda,
Aprilis terna tibi signat, & vltima clauē.

Habita ergo claue anni, incipe computare à sede clauis, & comple illam, & diebus Calendarij per ordinem procedendo, & vbi terminabitur, ibi erit terminus solēnitatis: ita quod in proximo die Dominico ibi sequenti erit initium solemnitatis, cuius est clauis : sed rogationes incipiunt in sequenti die lunæ : & si fuerit bissextus cuilibet claui est vna dies addenda. * Possumus etiam scire Paschales ter- 4
minos per ætatem Lunæ, cuius rationem sequimur iuxta consuetudinem Iudæorum : de quo talis datur regula : Accipe lunam quæcumque est in festo Epiphan. & perfice illam procedendo, per dies Calendarij ordinatè vsque ad quadraginta dies, & si fuerit bissextus, vsque ad quadraginta vnum in proxima die Dominica sequenti, erit initium septuagesimæ : vnde versus :

A festo stellæ numerando perfice Lunam.
Quadraginta dies post Septuagesima fiet.
Bissextus, quādo fuerit superadditur vnus.
Si cadit in lucē Dñi, tunc sume sequentem.
Si cadit in feriā septenam, fitque Bissextus.
Linque diem Dñi primū, sumasque secundū.

Habita ergo septuagesima terminos aliarum mobilium festiuitatū, facilè scire potes. Nam à septuagesima vsque ad quadragesimā, sunt tres integræ septimanæ, à quadragesima vsque ad Pascha sunt sex integræ septimanæ : à Pascha verò vsque ad diem lunæ rogationum sunt quinque septimanæ, & vnus dies : à Paschate verò vsque ad Pentecosten, computantur quinquies decem dies. * Terminum 5
quoque Paschalem his versibus scire potes.

Post Nonas Martis, vbi sit luna noua require,
Tertia lux Dñi proxima Pascha tenet.

Rursus vbicumque post xij. Cal. Aprilis Luna decimaquarta reperitur in Dominica proxima Pascha celebratur. Item qualiscūque luna fuit in Cal. Ianuar. talem fac cum festo S. Benedicti, siue duodecimo Cal. April. & illam computes vsque ad vigesimāquartam : & ibi erit Pascha Hebræorum. * Rursus ab 6
viij. Idus Martij, vsque ad Nonas April. sunt dies xxix. quocumque ergo illorum luna fuerit prima computetur vsque ad xiiij. & ibi erit Pascha Hebræorū. Est etiam & alia ratio inueniendi Pascha per ætatem Lunæ : quoniam quando luna currit per vnū, erit Pascha Dominica prima post Nonas Aprilis: quādo currit per duo, erit Dominica prima post viij. Cal. Aprilis, quādo currit per tres, erit Dominica prima post Idus April. quando per quatuor, erit Dominica prima post Nonas April. quādo currit per quinque, erit Dominica prima post xj. Cal. Apr. quādo currit per sex, erit Dominica prima post iiij. Idus April. quando currit per septem, erit Dominica post iij. Cal. April. quando currit per octo, erit Dominica prima post quartūdecimū Cal. Maij : quando currit per nouē, erit Dominica prima post septimū Idus Aprilis: quando per decē, erit Dominica prima post vj. Cal. Aprilis: quando per vndecim, erit Dominica prima post xvij. Cal. Maij: quādo per duodecim, erit dominica prima post pridie Nonas Apr. quando per tredecim, erit Dominica prima post ix. Cal. April. quādo per quatuordecim, erit Dominica prima post ij. Idus April. quando per quindecim, erit Dominica prima post Cal. April. quando per sexdecim, erit Dominica prima post duodecim Cal. April. quando per decē septē, erit Dominica prima post v. Idus Apr. quando per xviij. erit Dominica prima post iiij. Idus Apr. quando per xix. erit Dominica post xv. Cal. Maij. Tabulas super manuales nonnulli ad inueniendos Paschales terminos conficere, sicut Dionysius, Isidorus, & quidā alij, quas ad præsens duximus dimittēdas, ne difficultas sit nimium onerosa. Ad præsens igitur sufficient carmina nostra scripta.

Esse grauem nobis bello carmen caueamus,
Bellū sæpè gerens, etiā puto deficit hostem:
Mox animæ lucrū inuenies cum religiosis.

In his versibus sunt xix. dictiones xix. annis cycli lunaris seruientes, prima, primo: secūda, secūdo: & sic per ordinē, sumpto initio à primo anno cycli : & quota fuerit prima littera dictionis in ordine alphabeti, quæ non designat in m. tota die Aprilis computando à mensis principio, versus finem, erit terminus Paschæ Hebræorum, id est, Luna xiiij. & in proxima Dominica subsequenti erit Pascha nostrum, sicut in vj. parte sub tractatu de Pascha plenè dictum est. Ibi etiam patet quare super v. Cal. Apr. scribitur in Calendario resurrectio Domini. Si verò dictio desinit in m. quota eius erit prima littera in alphabeto tota die Martij computando à mensis fine, versus principium, erit terminus paschalis Iudæorum : & in primo die Dominico, qui posteà occurrerit descendendo versus finem erit Pascha nostrum : hoc cautius obseruando, quia carmen, & caueamus, in præfatis versibus debent scribi per k,

& hoſtem debet ſcribi per h, quæ in hoc lo-
co pro litera reputatur. Poteſt & aliter Paſ-
cha facilè inueniri : pone enim in Calendario
tuo in margine aureum numerum ſequētem,
videlicet iuxta xij. Cal. April. pone xvj. iuxta
xj. Cal. pone v. iuxta ix. Cal. xiij. iuxta viij. Cal.
ij. iuxta vj. Cal. x. iuxta iiij. Cal. xviij. iuxta iij.
Cal. vij. item iuxta Cal. Apr. xv. iuxta iiij. No.
Apr. iiij. iuxta ij. Non. xij. iuxta No. j. iuxta vj.
Idus xix. iuxta v. Idus xvij. iuxta iiij. Idus vj.
iuxta ij. Idus xiiij. iuxta Idus iij. iuxta xvij. Cal.
Maij xj. iuxta xv. Cal. xix. iuxta xiiij. Cal. viij.
Volens ergo terminum Paſchæ inuenire, adde
* vnum annis Dñi tunc currentibus : poſtea 8
diuide ipſos quoties poteris per xix. & ſi di-
uiſio perficiatur in xix. ita quod nihil ſuper-
ſit ; curre ad Calendarium tuum, & in die il-
la, iuxta quā inuenies ſcriptum xix. erit Paſ-
cha Hebræorū, quod ſēper celebrant in xiiij.
luna : & in ſequenti dominica erit Paſcha
noſtrum : Si verò aliquid ſuperſit ſuper vl-
tima xix. puta quinque vel x. vel xv. dies, tunc
Paſcha Hebræorum erit in die illa, iuxta quā
ſcriptum inuenies. v. vel x. vel xv. & ſic de aliis
præmiſſis numeris & diebus, & in ſequenti
dominica erit Paſcha noſtrum, quod non po-
teſt eſſe ante xi. Calend. April. nec poſt. vij.
Calend. Maij: verbi gratia: Hoc anno compu-
tantur anni Dñi mille cclxxxvj. quorum mil-
le cclxxiii. ſunt rectè diuiſi per xix. ſuperſunt
ergo xiii. de præmiſſo numero quibus addi-
tur vnus, & fiunt xiiii. vbi ergo inueneris in
tuo Calendario hunc numerum, ibi erit hoc
anno Paſcha Iudæorum, in ſequenti verò an-
no erit, vbi inuenies ſcriptum xv. & ſic vſque
ad xix. poſteà verò reditur ad primum : & ſic
perpetuò fiet. Per eundem * quoque modum 9
poteris terminum ſeptuageſimæ inuenire.
Pone enim in Calendario tuo in margine iux-
ta xvi. Calend. Februarij, hunc numerum de-
cimum octauum : item in eadem linea pone
xix. iuxta xv. Cal. Febr. pone v. iuxta xiii. Cal.
xiii. iuxta xii. Calend. ij. iuxta x. Cal. x. iuxta
viij. Cal. viij. iuxta vij. Cal. iuxta v. Cal. xv. iux-
ta iiij. Cal. iiij iuxta ij. Cal. xij. item iuxta Cal.
Februarij xix. item iuxta iij. Non. Februarij.
vi. iuxta vi. Idus iij. iuxta v. Idus iij. iuxta iij.
Idus xi. iuxta Idus xix. Diuiſis ergo annis Do-
mini per xix. vt præmiſſum eſt, vide qui nu-
merus ſupereſt, ſuper xix. & vbi illum in ipſo
Calendario inueneris ibi erit terminus ſe-
ptuageſimæ, qui ſemper eſt in luna xi. & in
ſequenti dominica, ſeptuageſimam cele-
bramus, quæ non poteſt eſſe ante xv. Calen.
Febr. nec poſt ix. Cal. Martij. Sic nec qua-
drageſima poteſt eſſe ante vi. Idus Febr. nec
poſt. ii. Idus Martii. Eodem etiam modo * 10
terminus Pentecoſtes inueniri poteſt. Pone
enim in tuo Calendario in margine iuxta vii.
Idus Maii xvi. Idus v. iuxta iv. Idus xiii. iux-
ta iii. Idus ii. iuxta Idus x. item iuxta xvii. Ca-
lend. Iunii. xviii. iuxta xv. Cal. vii. iuxta xiii.
Cal. xv. iuxta x. Cal. iii. iuxta xii. Cal. xii. iuxta
ix. Cal. i. iuxta vii. Cal. xix. iuxta v. Cal. xii. iux-
ta iiii. Cal. vi. iuxta ii. Cal. xiiii. item iuxta
Cal. Iunii. iii. iuxta. iii. Non. xi. Non. xix. iuxta
viii. Idus viii. Diuiſis ergo annis Domini per
xix. numerum illum, qui ſupererit, ſuper de-
cem & nouem, quære in præmiſſis locis Ca-
lendarii: & vbi illum inueneris, ibi erit Pente-
coſte Hebræorum, quod ſemper eſt in Luna
quarta : & in ſequenti die dominica erit Pen-
tecoſte noſtrum, quod non poteſt eſſe ante vi.
Idus Maij, nec poſt Idus Iunii : ſicut nec ro-
gationes eſſe poſſunt ante vii. Calen. Maii, nec
poſt iii. Calend. Iunii. Poteſt etiam Paſcha ali-
11 ter inueniri per hanc tabulam * quinq; quin-
decim tredecim duo viginti duo decem tri-
ginta decem, & octo ſeptem xvii. quindecim
quatuor xxiiii. xii. vnum xxi. nouem xxix. de-
cem & ſeptem. Iſti numeri repræſentāt quoſ-
dam dies Aprilis & Martii: in quibus contin-
git Paſcha Hebræorum, computādo dies illos
à principio ipſorum menſiū, ita quod ipſi nu-
meri à viginti infrà reſpondeant Aprili à vi-
ginti ſuprà Martio: hoc vult hæc dicere tabu-
la, quod in primo anno cycli lunaris eſt Paſ-
cha Hebræorum in quinto die intrantis Apr.
in ſecūdo anno eiuſdem cycli eſt quintadeci-
ma die intrantis Marrij : & ſic de aliis, donec
numeri ipſius tabulæ cōpleantur poſteà redi-
tur ad primum annū cycli. Qualiter aut inue-
niantur anni cycli, dictum eſt ſuprà, vbi agitur
de epacta. Quare feſta Saluatoris, excepto fe-
ſto natalis ſiue natiuitatis, ſint mobilia, dictū
eſt in ſexta parte ſub feſto natalis. Vltimò ſe-
cundum Iſidorū, ſciendum eſt, quod inter La-
tinos & Græcos, eſt varietas ſuper termino
feſtiuitatis Paſchalis: quod prouenit, quia La-
tini à iii. Non. Martii, vſque ad tertium Non.
Aprilis primi menſis, Lunam requirunt, & ſi
quindecima Luna dies dominica peruenerit:
in alium dominicam Paſcha protrahunt : vt
præmiſſum eſt. Græci verò obſeruant primam
Lunam ab viii. Idus Martii, vſque in diem
nonam April.

SVMMARIVM.

1 *Cyclus, quid.*

2 *Cycli ſex numero ſolaris : decemnoualis lunaris, epactalis, magnus, & indictionalis, quos percurrit ibidem. & num. 3. 4. 5. 6. 7.*

CAPVT XIII.

De Cyclo.

QVia in pleriſq; huius partis locis de Cy-
clo mentio facta eſt: ideò de Cyclo ali-
1 qua dicamus. Notandū eſt ergo, * quod Cy-
clus eſt ſpatium aliquorū annorū in ſe rediēs,
ſecundū aliquos numeros: & dicitur quaſi cir-
culus, per duplicē ſyncopā. Eſt enim Cyclus

voca

vocat⁹, eò quòd in orbē digestus sit, & quasi in circulū dispositū ordinē compleatur annorum sine varietate, & sine arte. Sunt autem sex * Cycli. Primus solaris incipiens in vj. Cal. 2
Martij in festo Matthiæ, constans ex xxviij. annis continens concurrentes & regulares solares, & dominicales, & annos bissextiles & communes. † Secundus Cyclus est decem- 3
nouenalis, constans ex xix. annis: & incipit à Ianuario continens in se aureum numerum, & claues terminorum. Tertius est Cyclus 4
lunaris incipiens similiter à Ianuario: habens xix. annos: incipit autem quarto anno cycli decemnouenalis, hunc inuenerunt Romani, vt scirent qua hora Luna à Sole accenderetur: sed quia processu temporis hæc inuentio falsificata est: nihil operamur secundum hunc Cyclum. Quartus est epactalis * incipiens v. Cal. Septembris habens sim- 5
pliciter annos xix. continens in se regulares: & lunares & epactas, & annos communes, & embolismales. Quintus * est Cyclus magnus, 6
constans ex quingentis xxxij. an. vel secundum alios quingentis triginta annis: secundum quem formatur tabula Dionysij. Sextus est Cylus * indictionalis constans ex xv. an. 7
& continens indictiones. Romani enim quia difficilè erat de remotis mundi partibus venire singulis annis Romam ad soluenda tributa, per eos prouinciis indicta: statuerunt quod saltem singulis quinquenniis soluerentur: ita quod primo quinquennio apportarent pro tributo ferrum pro fabricandis armis. In secundo quinquennio argentum, pro stipendiis militibus erogandis. In tertio aurum pro simulachris fabricandis: & sic semper post aurum, quod in ann. xv. ferebatur incipiebat quinquennium: quo ferrum iterum soluebatur: & sic erat quasi quidam circuitus temporis: quia ergo Romani sic fieri indixerunt: ideò illi anni indictio nuncupati sunt: de quo dictum est suprà. Præmissum autem spatium quinque annorum, vocatum est lustrum: quia venientibus nuntiis prouinciarum cum tributo, cum cereis, & aliis pretiosis sumptibus vrbem lustrabant.

CAPVT XIV.

Conclusio Operis.

NEmo in hoc opere diuina officia sufficienter existimet exposita, ne fortè opus extollendo humanum diuinum improuidè extenuet sacramentum: in diuinis namque officiis missæ, tot & tanta sunt inuoluta mysteria: vt nemo nisi per vnctionem edoctus, ea sufficiat explicare: quis enim nouit ordinem cœli: & ponit rationes eius in terra? Scrutator quippè maiestatis, opprimetur à gloria. Ego verò non præualens lippientibus oculis Solem in rota conspicere, tanti mysterij maiestatem quasi per speculum in ænigmate mihi visus sum intueri: nec penetrans ad interiora cœnaculi: sed præ foribus assidens in vestibulo egi diligenter, vt potui, non sufficienter, vt volui lxix. di. si officia, in princ. cum in humanis inuentionibus, nil sit ex omni parte perfectum vij. q. j. nihil. Nempè propter innumeras atque ineuitabiles negotiorum Apostolicæ sedis iniunctas necessitudines, quotidie more fluctuum emergentes, quæ studentis & ad superiora tendentis obtundunt animum: quasi perplexus atque variis & ineuitabilibus irretitus nexibus, vacare ad plenum nequiui, vt vellem, quinimò vix valui meditata dictare, nedum concipere meditanda: nam cuiusque animus ad plura diuisus, fit profectò ad singula minor. Quocirca non solum benignum sedulo imploro Lectorem: verum etiam liberum desidero correctorem. Enimuerò negare nequeo, quin plura inserta sint in hoc opusculo: quæ possunt iusto iudicio, nulla temeritate culpari, ix. di. negare. Verùm si quid fortè laude dignum reperietur in eo diuinæ gratiæ penitus adscribatur: nam omne datum optimum, & omne donum perfectum, de sursum est, descendens à patre luminum j. q. ij. quam pio. Si quid verò indignum, insufficientiæ deputetur humanæ: nam corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena in habitatio sensum multa cogitantem: aut siquidem propriè: aut eorum fortassis, quorum dicta plerumque potius recitando, quàm approbando hic introducta noscuntur. Hoc enim tam ex aduersis aliorum libellis & commentariis more mellificantis apis, quam ex his quæ mihi diuina gratia propinauit fructuosè collegi: & hanc doctrinam interno fluentem nectare, velut fauum mellis in diuinis officiis speculari volentibus, diuino suffultus præsidio propinaui, hanc solum apud homines ex ingenti perpesso labore mercedem expectans, vt apud misericordissimum Iudicem pro peccatis meis deuotas orationes effundant.

RATIONALE DIVINORVM OFFICIORVM
Ioanne Belettho Theologo Parisiensi Authore.

Opus annis ab hinc ferè quadringentis conscriptum, nunc demùm opera Cornelij Laurimani in lucem editum.

CORNEL. LAVRIMANI VLTRAIECTINI Præfatio ad lectorem.

NON eram nescius, Pie Lector, quum hunc de Ecclesiasticis officiis librum typis primò excudendum proposuissem, quin infinitos propè in me carbones excitarem. Nam tum velut apertis oculis fore satis præuidebam, vt noster hic qualiscunque labor in varias incurreret reprehensiones. Atque id quidem haud iniuria. Vt enim omittamus hoc, qui quantumvis piè satis de rebus istiusmodi ad Ecclesiam nimirum pertinentibus, sentiunt, non possunt tamen sese cohibere, quin & aliorum laboribus censoriam virgulam quodammodo subducant certè ab eorũ morsibus, qui innumera in dies nouorũ dogmatum commenta excogitãt, nullam mihi securitatem ausim polliceri. Hi sunt, quos se Euangelicos & Paulinos appellari non pudet, cùm in iis nihil minus sit: quam quæ in Euangelio præcepta sunt exequi, quæque à Paulo, qui non sine causa dictus est vas electionis, sunt tradita, recta ratione expendere. Quod adeò verum esse iam inde à multis annis per varios Scriptores, eosque non minus pios quàm eruditos, abundè ostensum est. Eò enim humana rediit audacia, ne dicam stultitia, eo, inquam, inconsiderata illa ac præceps quorundam hominum libido lapsa est, vt non vereantur quadam peruicacia in se recipere, quod ab iis, quàm longissimè abest. Ab horum itaque virulentis impetitionibus, sat scio, tutus esse non potero, qui quod hac in parte fecimus, nunquam sint probaturi. Nam qua ratione ea probent, quæ cum suis insulis & perniciosis videant pugnare institutionibus? Quæ nos huc sanis atque euidentibus probata rationibus adducimus, hæc illi planè reiiciunt. Et quid verò reiiciant, si nouam sibi Ecclesiam inuenerint, & in ea nouas, si Diis placet, instituerint ceremonias. Sed per Deum immortalẽ, quod insaniæ genus esse poterit apertius, quàm velle magis sapere Apostolis, qui nostram hanc præsentem Ecclesiam à Christo acceperunt, acceptamque nobis quasi per manus tradiderunt. Hi ergo multa mihi dicturi sunt, multa in eo, quem proferimus cauillabuntur, ne esset qui illorum ineptias manifestè conuincat. Eius enim rei potissimum gratia Autorẽ hunc in lucem emittimus, vt semel quàm ridiculè rideant, quæ in nostra fiunt Ecclesia, constare possit. Clamabunt imprimis vetustum esse, & qui iam à tineis & blatis propemodum confessus, sit itaque in tenebris obcæcatus, vt lucem intueri nequeat. Verum nos omnes adhibuimus operam, vt ab huiusmodi tineis ipsum vendicaremus: & omninò id fecimus, vt iam lucem facilè agnoscat. In ea, nisi quid mea me fallat opinio, tam feliciter & prosperè versaturus est, vt non leue vulnus inde hæretici sint accepturi, quod nullum quantumvis efficax medicamentum fideliter satis curare poterit. Non quasi plures non sint, qui idem aut maius etiam præstare queant, sed omnino hoc nobis persuademus, quod cum hic aliis etiam Ecclesiæ nostræ propugnatoribus adiunctus sit, & fortiorem & faciliorem multò in hæreticorum aciem, si quam instruxerint, faciamus impressionem, vsque adeò, vt vel hastam abiicere, vel arenam nobis cedere cogentur. Enimverò sanè optarim & complures alios huiusmodi hæreticorum antagonistas quotidie exoriri, qui consimilibus lacertis cum iis dimicare non subterfugerent, sed validissimis rationibus, tanquam hastis in manu collocatis, inanes eorum argutias perstringere adorirentur. Nam si quid in me iudicij est, quod sentio quam sit exiguum, non arbitror alia ratione fieri posse, vt commodè horum nouatorum obstinata peruicacia comprimatur, nisi semel communi Marte eos ita sacrarũ literarum testimonis velut ensibus confodiamus, vt postquam terga dederint, deinceps nihil noui redintegrare audeant. Qua in re Deũ Opt. Max. facilè adiutorem habebimus, si modò prælium aggrediamur, ac cum perniciosissimis Christianæ Reipub. ciuibus ceu publico certamine manus conterere non defugiamus. Nunquam enim patietur Deus, vt quicquam detrimenti ferat Ecclesia, cuius ille caput est. Quanquam verò non ignorem, quin semper ab Ecclesia condita varij ac multi extiterint Hæretici, sed hoc ideò factum esse certò credimus, vt ita Christus nostram excitaret socordiam. Nunc verò quid dicemus?

An

An non inerti luxu perditi adeò dormitamus omnes, vt permittamus sacrosanctam nostram Ecclesiam, quam vnicè defensare deberemus, à nautis, fabris, fullonibus, cerdonibus, palatronibus, tonsoribus, aucupibus, piscatoribus, cetariis, coquis, fartoribus, essedariis, baiulis in foro, in compitis & lustris, in compotationibus, in officinis, in tonstrinis, publicè & priuatim, ita lacerari, ita capi, proscindi & conculcari, vt iam mille, si dicere fas est, in ea nascantur hæreses. Nam nemo ferè est qui non nouam aliquam de ea excogitauerit opinionem. Sed quo feror? Certè hoc verè dicere possum, pie lector, nullum satis acerbum posse inueniri epiphonema, quod isti rei conueniat. Quare, vt ad nos redeamus, haud dubiè, quidquid in huius operis editione præstiterimus, certi sumus, istiusmodi hæreticis ac nouatoribus non probatum iri. Sed quid adeò ad nos, si iis non placeamus, quibus nostra exosa Ecclesia est, cui tanquam matri omnē, vt par est, honorem deferimus? Nihil equidem hos moror, si quod res est ingenuè proferre liceat. Nihil, inquam, curo, si ab illis explodamur, modo à nostris hoc est, ab iis, qui verè ac piè de Ecclesia vnica sponsa Christi & matre nostra sentiunt, recipiamur. Non enim hîc nobis cornea vsque adeò fibra est, quin ab horum vno, si fieri posset, magis laudari optemus, quā ab illiusmodi improbis hæreticis, & Ecclesiæ corruptoribus decem. Fremant ergo illi, per me licet, quibus, vt dixim⁹, nostra sordet Ecclesia, qua tamen an aliquid charius, purius & sanctius esse debeat, non ausim dicere. Quidvis enim potius fatendū est, quam si hic contemnamus, quod nobis totius nostræ salutis fons Christus, dū hinc ad patrem emigraret, tanquā optimum quod habuit, pignus reliquit. Quid inquio contemnamus? Imò verò ne tā quidem simus inconsiderati, vt quicquam ea de re sinistri suspicemur, quam Christus iam crucis ligno suffixus in sponsam & charissimam vxorē accepit. Hanc equidem esse arbitror, de qua delicatulus ille puer Salomon mysticè hoc modo cecinit: Tota pulchra es amica mea, & macula non est in te vlla. Formosa admodum sit oportet in qua ne vnus quidem inueniatur næuus, quæque ita omnibus formæ dotibus prædita est, vt nihil, quod ad eam rem faciat, deesse vnquam deprehendas. Talis est Ecclesia, atque ita sponsi sui virtutibus exornata, vt si qui eā contaminēt, ac suis spurcitiis fœdè polluant morte potius sint piādi, quam vt vllam hic admittamus excusationem. Quamlibet profectò ignarus non sim, serpentē illū Leuiatham ita studiose, operam dare per suos administratores, tantosque vndique nimbos & procellas concitare, vt hanc velut vnicā salutis nostræ nauiculam ita semel tempestatibus queat inuoluere, quo tandē penit⁹ immergeretur ac periret. Verùm hæc omnia ille frustra laborat, & quando pugnare hac in parte cū Deo non desinit, certè aduersus stimulū, quod aiunt, calcitrat. Ex his ergo quæ diximus, vel me deinceps tacente, quantopere fuerit necessarium, vt hoc opus de officiis Ecclesiasticis in apertū produceretur facilè colligis. Si enim tam chara nobis Ecclesia esse debeat, quam istud ipsum à nobis Christus exigit: si ea innumera omnibus proculdubio Christianis præstet beneficia, si nos de via lassos, & grauibus peccatorum sarcinis onustos, aduenietes vltrò excipiat: si in ea, post æstuantis animi perniciosos ardores & desperata vitæ squalentis, solatia blanda recipiamus refrigeria, ac delectabiles auræ susurros sentiamus: si denique ad eam tanquam amœnissimum secessum lympidis fontibus ac ripis smaragdinis conspicuum nos cōferamus, vbi onere peccatorum deposito tam dulci ac salubri cibo & potu refocillamur, vt quicquid molestū sit facilè isthic excutiatur, profectò eius siue leges, siue ritus, & ceremonias omnino negligere non possumus. Atqui hac quidem in re omnes facilè pastores ac sacerdotes habebo imprimis mihi beneuolos, quorum munus præcipuum est, in eiusmodi ceremoniis ita populū & gregem sibi commissum edocere, ne quid amplius in hisce addubitent. Nam, si non illud ignorare volumus, quod lippis & tonsoribus etiam notum est, certè hinc omnis proficiscitur perturbationum in Repub. Christiana colluuies. Et proh dolor! quàm multi hoc tempore, cum Pastores, tum Sacerdotes reperiuntur, qui horum non solū ignari sunt, verum etiam quos istiusmodi addiscere & piget & pudet. Sed hos quæso, meminerint, quid illis loquatur Ezechiel: Et violabant, inquit, me ad populū meum, propter pugillum hordei, & fragmentum panis, vt interficerent animas, quæ non moriuntur, & viuificarent animas, quæ non viuunt, mentienti populo credenti mendaciis: propter hoc dicit Dominus Deus: Væ pastoribus Israël, qui quod infirmatum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. Quid istud obsecro te: Dicam compendio: Quam magis curant quibus ciborum cupediis ventrem saginent, quam qua ratione populi erroribus queant mederi. Nam tum demum hoc facere intelliguntur, si verbum Dei, & quæ ad animarum pertinent salutem, populo non interpretantur, posteaquam eos Deus animarum constituerit medicos, & pastores eiusmodi, qui dominicū gregem ex Dei sententia, hoc est, vt voluit Hieronymus, scientia & intelligentia pascant. Atqui profectò haud quaquam fieri posse existimo, vt ea quis alterum doceat, quorum ipse rudis sit & ignarus. Benignè itaque hi nostrā qualem qualē accepturi sunt industriā, si eam è re sua esse aperte intellexerint. Violabant, inquit Propheta, me ad populum meū, cum nimirū potius, quid fortunati: Coi ancVeneris iactus portendat, scire laborent, atque vtrum vinum meratius sit diiudicare, quàm eas addiscere disciplinas, quas cum maxima animarū salute ad populum Dei fideliter transfundant. Sed væ istiusmodi. Quemadmodum enim Iosephus dixit suis fratribus se ad conspectū suum illos neutiquam admissurum, nisi & nimirum fratrem secum adduxerint: Ita quoque Christus verus ille Iosephus,

phus,& cuius hic vmbram tantum expressit cum suis fratribus,videlicet sacerdotibus & sacrosanctæ Ecclesiæ pastoribus expostulabit sanguinem,hoc est,animam eorum fratris minimi, eumque & manu ipsorum requiret.Quem quidē si adducere non poterūt,bone Deus,quam malè cum iis agetur. Non equidem quenquam iudico,nec speciatum aliquem perstringo,sed si quid nequid , vt ait Comicus.Nam vt omittam cætera,oppido quàm turpe est ea ignorare, in quibus in dies versamur. Non potest igitur opus hoc non ad eos maximopere pertinere,quorum fidei Ecclesiæ gubernacula commissa sint.Hic enim præter rationem legitimè legendi cantandique officium diuinū , ritusque & Ecclesiæ ceremonias luculentam sanè ad obscuriora quædam sacrarum literarum loca explicationem non vulgaribus veterum Orthodoxorum testimoniis confirmatam habebunt.Porrò autem plerosque fore facilè crediderim,qui nos cuiusdam negligentiæ atque inconstantiæ insimulabunt, quasi parū consideratè,quæ nos deceant, perpendamus , vt qui iampridem Iurisprudentiæ nomen dedimus,& in eius castris hactenus militauimus,modò iis nos intermisceamus , quæ sunt Theologorum.Fateor equidem me præter professionem facere,quod si peccare est, fateor id quoque.Verùm,mea quidem sententia, omnis professio in iis silet, quæ communem spectant vtilitatem. Et certè vniuscuiusque professio est,vt prosit quam plurimis,& obsit nemini.Nec verò is sum qui tātum meo tribuam iudicio , vt solus omne operis huius in lucem proferendi consilium ceperim. Cùm enim primò illud ad manus meas peruenisset,exemplo quibusdā amicis communicaui, quorum iudicium & doctrina non vulgaris vsque adeò mihi perspécta fuit, vt non dubitarim, quicquid tandem mihi persuasissent , vel perpetuò nominis periculo, aggredi. Hi me non solum ad editionem adhortati sunt , verum etiam honestis monitis,ita me interdum oscitantem & somniculosum excitarunt,vt hinc quoque factum sit, quo opus hoc magis excultum prodire non potuerit. Dedimus itaque operam:vt author hic,qui iam propè quadringentis annis horridus, incultus, ieiunus & squalidus inter fœdissimas chartas à muribus penè totus corrosus delituit, iam tandem in manus eruditorū aliquanto tersior, ornatior ac politior veniret , iis sublatis mendis, quæ lectori nauseam parere potuissent.Quod sanè,quantis mihi cōstiterit laboribus,tum verius, lector,dixeris,quum singula attenta lectione diligenter discusseris. Vetus enim ille codex manu scriptus,ita arctis ac pressis characteribus fuit exaratus,vt legi admodum mihi fuerit difficilè, vsque adeò , vt sæpenumero, si quam sententientiam elicere voluissem,debuerim profectò diuinare:tamen siquidem me non lateat,quam in huiusmodi rebus diuinatio sit odiosa , ne dicam periculosa. Dabis interim veniam, si quæ interdum vocabula occurant minus latina,quæ eiusmodi sunt,vt mutari non debuerunt.Hic nanque illud cogites velim, quod alibi libens feceris , nempè omnes artes peculiares suos habere dicendi modos.Nemo est,vel mediocriter eruditus , qui non facilè sciat Ecclesiam quoque non solum sua habere vocabula , sed & quamplurimas dicendi phrases latinæ linguæ authoribus prorsus inauditas. Verùm hæ sunt istiusmodi,vt eas hic mutare si voluissem,non potuissem:& si potuissem, non voluissem,ne hîc mihi accidat, quod pluribus vsu venire solet , qui dum rem illustrare conantur,eam penitus peruertunt. Nec profecto quanquam offendere debet si hic interdum dilutas ac vt videbitur , futiles inuenerit rationes, cum in nonnullis author hic non tam veras,quam pias ac vulgo familiares habere studuerit, cuiusmodi sunt de dissolutione stellæ à Magis visæ, & cur missa de defunctis celebretur feria secunda,atque his similes aliæ:qua in re te etiam admonitum volui. Quare ad postremum vnum hoc rogo , pie Lector , vt nostram operam & industriam, si quam hic iudicaueris, æquo animo accipias , & eam solum promptitudinem benignè amplectaris , qua non passi sumus hoc opere diutius aliquem defraudari. Certò enim speramus, si non vtile, saltem minus molestum fore iis , qui sacris literis & pietati maxime operam dare consueuerunt, vt hinc ita deinceps Ecclesiam studiosius amare, colere atque obseruare discant , quo ad æternam illam Ecclesiam,cuius nostra hæc duntaxat adumbratio quædam est,queant suo tempore peruenire. Quod vt faciat Christus , etiam atque etiam oramus , quem in hac editione maximè honoratum optamus.

VITA IOANNIS BELETH, EX IOANNE Trithemio.

IOannes Beleth, Gymnasij Parisiensis olim insignis Theologus , in diuinis scripturis eruditus & in seculari Philosophia sufficienter doctus , ingenio promptus sermone Scholasticus , inter Doctores sui temporis non ignobilis. Scribendo & disputando nomen suum ad posteritatis notitiam cum gloria deduxit. Scripsit enim non inutile opus de diuinis officiis , & sermones quoque varios. Verùm & alia non pauca scripsisse dicitur, sed ad notitiam meam non venerunt.

DIVINORVM

DIVINORVM OFFICIORVM, AC EORVNDEM RATIONVM BREVIS EXPLICATIO D. IOANNIS BELETH,

à Cornelio Laurimano Vltraiectino castigata, & in lucem edita.

Prooemium ac breuis totius operis partitio.

IN primitiua Ecclesia prohibitum erat, ne quis loqueretur nisi esset qui interpretaretur. Quid enim obsecro prodesset loqui, si non intelligeretur? Certè nihil. Hinc illa laudabilis inoleuit cõsuetudo in quibusdã Ecclesiæ partibus, vt pronũciato secundũ literã Euãgelio, statim vulgari illud populo exponeretur. Quid verò de nostris temporibus dicemus, si vix, ac ne vix quidẽ inueniatur qui, quæ legerit vel audierit intelligat, quisque satis animaduertat, quæ viderit, aut egerit? Vnde profectò illud verè dicere possumus, quod olim propheta conquestus est: perit sacerdos quasi è populo vnus. Videtur ergo tacendũ potius esse, quàm psallendum, silendũ omnino, quàm tripudiandũ, si in hanc temporũ infelicitatem incidimus. Verùm enimuerò ne aliquando ora canentiũ ad te Dñe Deus turpiter claudãtur, ad hoc damnum euitandũ, triplex adhibebimus remediũ, si primò de Ecclesiasticis institutionibus, deinde de expositionibus diuinorũ sermonũ, ac tandẽ etiã de dierũ ratiocinationibus quàm fieri potest breuissimè, dixerim⁹. Ac primũ quidẽ ad eos pertinere poterit, qui modo incipiunt, secundũ verò ad eos, qui iam profectũ aliquem sentiunt, tertiũ denique ad illos qui ad perfectionem quandam peruenerunt. De his igitur breuiter & compendiosè deinceps dicamus vt per nos aliqua ex parte eorũ cõsulatur ignorantiæ, qui quẽadmodum de his rebus sentiendum sit, verè nesciunt.

CAPVT I.

De rebus specialiter Deo consecratis.

TAmetsi quidem rerũ hanc vniuersitatem Deus, ad nostrũ maximè cõmodũ, ex nihilo creauerit, vt hinc meritò, & sic vocetur omniũ Dñs iuxta illud. Dñi est terra & plenitudo eius: ab illa tamen vniuersitate quædam sibi specialiter retinuit. Quemadmodũ enim illa in quatuor partes secari potest: ita hic à qualibet parte aliquid sibi propriè vendicauit. A locis, loca venerãda: à temporibus, dies festos: à rebus decimas, primitias, oblationes, & si quæ sunt alia, quæ donari solent: à personis denique, quas velut sibi dicatas habet, vt sunt ministri altaris, monachi, & moniales. De quibus sanè omnibus videlicet de locis, temporibus, rebus, personis ac earundem multifariis officiis, deinceps ordine dicemus. Et primò quidem de locis.

CAPVT II.

De loco.

LOcorum itaque venerabilium alia sunt orationi dicata, alia verò necessitati humanæ deputata. Loca humanæ necessitati deputata sunt hæc: Xenodochiũ, nosocomium, gerotocomium, orphanotrophium, prototrophium, brephotrophiũ. Sic cum patres & religiosi Imper. loca quædã instituerunt, quo se reciperẽt peregrini, orphani, senes, emeriti, infirmi, imbecilles & saucij. Loca autẽ quæ orationi dicata sunt, quædam sacra sunt, quædam sancta, quædam religiosa. Sacra loca sunt, quæ per Pontificẽ Deo ritè sunt cõsecrata, & quasi sanctificata, quæ diuersis appellantur nominibus, præcipuè tamen his: Ecclesia sacrarium, sanctuariũ sacellũ, templum, oratoriũ, Dei tabernaculũ, monasteriũ, cœnobiũ, κυριακὴ dominicalis, domus orationis, basilica, capella. Sed ignorandũ non est, quin oratoriũ pro ipsa Ecclesia interdũ accipiatur, atque etiã quivis locus alius ad orandũ cõstitutus, vocetur oratoriũ: cuiusmodi in suis cœnobiis sibi statuerunt monachi. Sancta verò, sunt loca immunitatis circa monasteria, sub certæ pœnæ interminatione cõfirmata: quẽadmodũ apud nostrã Lutetiã cernitur velut claustrũ quoddã, in quo sunt ædes canonicorũ. Nã cuiuscũque sceleris re⁹ sit, si illuc tãquã ad asylũ perfugerit, maxima ei præstatur securitas. Sic muri etiam & portæ ciuitatis, ac theatra vt sancta essẽt, sancitũ est legib⁹. Postremò locus religiosus ille dicitur, in quo integrũ hominis cadauer sepultũ est, vel tantũ etiã caput. Corp⁹ enim obtrũcatũ nisi & caput adsit, locũ religiosũ facere non potest. Quare, cũ hactenus de locis dictũ, sit illud vnum adiici oportet, vt, quẽadmodum Ecclesia sit ædificãda paucis declarem⁹. Facto enim loco fundamẽti necesse est, vt Episcopus eũ primò aqua lustrali, quã benedictã vocant, aspergat, ac tum denique primum fundamenti

lapidē, qui crucē sibi impressā habere debet ipse iaciat, vel iussū eius sacerdos alius, si ipse adesse nequeat. Et omnino quoque necessariū est, vt ædificetur versus Orietē, hoc est, versus Solis ortū æquinoctialē: nec verò contra æstiuale solstitiū, vt nonnulli & volunt & faciunt.

CAPVT III.

De temporibus.

HIs igitur de locis ita breuiter expositis, dicendū est de tēporib⁹. Accipim⁹ autem hic tēpora, pro dieb⁹, quorū alij sunt festi, alij solēnes, alij verò profesti. Ac profesti quidem sunt, quia nulla spirituali celebritate fulciuntur. At verò aliter Iudæi suos vocāt dies, aliter Ethnici, eorumque Philosophi, aliter demum Christiani. Hebræi primū diē appellāt sabbatum, qui præcipu⁹ apud eos habetur. Reliqui omnes ab hoc denominati sūt. Vocāt enim sequentē diē post sabbatū, primā siue alterā sabbati, & qui deinde sequitur secundā sabbati, & sic de aliis, vsque ad diē septimum, qui illis vel septima sabbati, vel sabbatū sabbatorū dicitur. Apud Ethnicos verò, tam vulg⁹, quā Philosophi iisdē vtebātur nominib⁹, nisi quod in iis diuersā inter se habuerint rationē. Vtrique enim primū diē Solis appellabant: secundum, Lunæ: tertiū, Martis: quartū, Mercurij: quintū, Iouis: sextū, Veneris: septimū, Saturni. Sed ideò hos vulgus ita nominabat: quia Solē, Martem, Mercuriū & alios, deos esse arbitrabatur: Philosophi verò ob hanc causā, quod planetarū horū motib⁹ humanæ vitæ natura cōstituatur. Proinde nomina hæc sacra scriptura haud quaquā recipit, quāquā passim in vsu habeantur. Christiani denique ab his lōgè aliter dies nominat, propriis nimirū appellationibus. Nā sabbatū Iudæorū vsque adeò non obiecerunt quin cū iis illud libēter habere velint, partim ob Hebraici sermonis authoritatem, partim etiā ob interpretationis significationem. Sequentē verò diē, vocāt diē dominicū, tū propter Christi resurrectionē, tū propter spiritus sancti è cœlis missionē: vel quia Ioānes Euangelista in sua Apocalypsi sic ipsū nominauit, *Apoc. 1.* Ait enim ibi hoc pacto: Fui in spiritu in die dominico. Sed diē qui proximè Dominicā sequitur, feriā vocant secundā, itemque & alios dies ad sabbatū vsque. Dicuntur autē feriæ à feriādo, non quod à necessariis vitæ operibus sit feriandū & abstinendū, sed quoniā toto vitę nostræ tēpore à vitiis feriari debeam⁹. Dies festi porrò sunt dies solēnes, qui, vt soli seruarentur, quasi præscripto & quodā instituto recepti sunt. A Sole enim vel à solito solēne dictum est. Vnde solēnia festa vocat Ecclesia, quæ certa sunt obseruatione constituta. Atque hinc etiam venit solemnitas, quæ quadripartita esse potest, videlicet festiuitatum, stationum, letaniarum, & ieiuniorum.

CAPVT IV.

De solemnitate festiuitatum.

PRimò igitur de festiuitatū solēnitate agēdū est, quæ plurib⁹ nominib⁹ vulgo exprimi solet, nimirū his festiuitas festū, celebritas, exitus, transitus, obit⁹, assūptio, depositio, dormitio, passio, dedicatio, natiuitas, natalis, vel natale & natalitiū. Festiuitas dicitur, quasi festi sancti alicui⁹ natiuitas. Natiuitas verò propriè appellatur festū illius natiuitatis, quæ est in carne & in mūdo, ita vt hinc solum dicatur natiuitas Christi, B. Mariæ & Ioānis Baptistæ, quod horū natiuitates dūtaxat ab Ecclesia celebrētur. Natalis vel natale & natalitiū vocatur sanctorū ex hoc sæculo cōmigratio. Quia vt sæculo & mūdo moriūtur, ita tūc cœlo nascuntur: Indifferenter autē tria hæc vocabula vsurpātur. Dicitur porrò trāsit⁹ festū, quod est de morte beatorū, quum eorū animæ è corporib⁹ exeūtes per varia loca sibi incognita trāsire debeant nēpè, si dicere liceat, per cœlum aëriū, æthereū, crystallinū, donec peruenerint ad cœlū empyreū. Obitus appellatur, quasi tū animis Angeli veniāt obuiā, cuiusmodi de B. Martino legitur. Passio autē nuncupatur, quasi tum maximè corp⁹ patiebatur, cū inde anima excederet. Quapropter fieri etiam potest vt vniuscuiusq; obit⁹ appelletur passio, quū ille discessus animæ ac distractio à corpore, non sine magno dolore fiat. Nec enim sine causa est, quod D. Hier. in vitis Patrū de quodā viro sancto narrat, qui Dn̄m rogauerat vt sibi vellet ostēdere, queadmodū è corpore excederet anima absque dolore & angustia aliqua. Nam cum hic quodam die fortè fortuna ab suo veniret tuguriolo, vidit iuxta viam pauperem quendam ante se miserè prostratum, ac iam animam agentem, cui aliquot, vt perspicuè videbat, astabant Angeli, qui eius expectabant animam, vt eam ad superos deportarent. Verum hi posteaquam illic multum diuque expectassent, vox missa è cœlis ad Angelos illicò audita est. Ad quid tandem moramini? Ad quam illi responderunt Dn̄m præcepisse, vt animam illius sine corporis anxietate educerent, quod certè facere non poterant. Haud iniuria ergo cuiusque obitus & passio dici potest. Assumptio verò propriè dicitur transitus B. Mariæ, & deposito S. Ioannis Euangelistæ, qui viuus sepulchrum ingressus est, & se quasi in illud deposuit. Tandem etiam dormitio, mors appellatur sanctorum quæ illis est velut optatissima quies. Sicut enim à somno validiores atque integriores surgere omnes soleamus: ita & sancti sine difficultate resurgent in corporibus glorificatis quasi è somno fuissent experrecti. Vnde illud est, quod Dominus de Lazaro dixit: Lazarus amicus noster dormit.

CAPVT V.

De festis.

FEstorum quædam sunt generalia, quædam particularia. Generalia, sunt quæ generatim ab omnibus celebrantur: vt festa Trinitatis, B. Mariæ natiuitatis Dñi, Paschæ, Pentecostes, sanctæ Crucis, Apostolorũ, Euangelistarum, S. Ioannis Baptistæ & Euangelistę, Laurentij, Nicolai, Syluestri, Martini, &c. Festa autem particularia sunt, quæ tãtum in vna coluntur prouincia, vt festum B. Hilarij, quod in Aquitania duntaxat obseruatur. Vel etiam quæ in vno fiũt Episcopatu, vel in vna villa aut parochia, dicuntur festa particularia. Notandum interim obiter hîc est, in colendis festis dignitatem quandam & ordinẽ esse attendendum. Festa etenim Trinitatis digniori cultu sunt celebranda, deinde festa B. Mariæ, præcipuè tamen Assumptionis, ac tandẽ quoq; festa S. Crucis, quæ duo sunt. De aliis ante intelligenti facilè est iudicare. Quot sunt festa Trinitatis, tot B. Mariæ esse sciendum est. Causæ verò festorum quæ sint, & cur quædam non suo tempore, sed alieno celebrentur sequentia commodius declarabunt.

CAPVT VI.

De stationibus.

DE letaniis quidem modò non incommodè dicendum foret, nisi de iis tum paulò opportunius essemus dicturi, cùm de festis iuxta temporum varietates tractabim⁹. Operæpretium igitur est, vt hoc tempore his supersedeamus, ac modò de stationibus agamus vbi sex sunt consideranda. Primò, quid sit statio, & quam ob rem sic appellata: secundò, vnde initium sumpserit: tertiò, quot sint earum species: quartò quare huiusmodi solennitas stationum sit instituta: quintò, cuiusmodi sint perficiendæ: vltimò denique quæ sit differentia inter stationes, processiones & & letanias. Et quidem statio, provt hoc in loco accipitur, est processio, quæ fit ad aliam Ecclesiam: vt Deo persoluantur gratiæ. Dicitur autem statio, quòd stantes Deo agimus gratias, non flexis genibus sicut in letaniis: nec in eis supplicationis vtimur vocibus, sed laudem Deo cantamus. Videntur tamen stationes à veteri lege ad nos fluxisse. Tum enim populus Iudaicus, atque etiam complures ethnici Hierosolymam conueniebant in maximis solennitatibus, veluti in Paschate & Pentecoste: vt in templo adorarent, ibique & munera offerrent, ac Deo tandem gratias pro innumeris beneficiis agerent. Ab hac ergo est consuetudine, quod etiamnum nostra Ecclesia obseruat: vt omnes pariter ab oppidis, villis, aliisque locis suburbiis in septimana Paschali & Pentecostes ad episcopalem Ecclesiam cõuenirent. Sunt itẽ aliæ stationes, quæ à Romanis originem traxerunt, qui in eiusmodi frequenter admodum versabantur. Si quando enim diuersis temporibus se ab hostibus vndique obsessos animaduertebant, aut grauiora sibi imminere pericula, sanctorum intercessiones implorabant, vt quicquid esset periculi tandem cessaret. Quo quidem facto processionibus ad eius sancti Ecclesiam conueniebant, cuius patrocinio fuerãt liberati, vt tãto beneficio dignas gratias Deo agere possent. Atq; ita sanè fiebat statio ad S. Paulũ illo die, quo per eius subsidij inuocationem eos liberauerat Dñs. Et sic de aliis. Stationum autem duæ sunt species. Aliæ enim sunt generales, aliæ particulares. Generales sunt, quæ in iis duabus septimanis, quas modò diximus, ad maiorem semper Ecclesiã fieri solent. Particulares verò sunt, quæ in diuersis Ecclesiis, ex causa, quam statim attulimus fiunt. Quandoq; etiam fiunt stationes causa venerationis, nulla alia causa interueniente, vt quum in alicuius sancti festo ad alius Ecclesiã itur processione à maiori. Rursus interdum stationes fieri dicuntur, cum ob eãdem venerationis causam diebus festis ad diuersa progredimur altaria. Quare ex iis, quæ diximus, satis constare arbitror, quæ sit stationum institutio. Quibus illud tamẽ addendũ est, quod quemadmodũ Romani in sua ciuitate ad pericula euitãda stationes annuatim fieri statuerũt, sic quoq; in aliis ciuitatibus ob similẽ causam suas instituerunt stationes. Nõ est profectò, quod multũ anxij simus circa vestes, quibus in stationib⁹ vti oportet, cũ eiusmodi esse debeãt, quales in choro quotidie haberi licet, hoc semper obseruato: vt illi tẽpori maximè conueniãt, quo fiũt stationes. Non hîc ieiunatur sicut in letaniis. Non hîc flectuntur, vt dictũ est, genua, sed lætitiæ voces cãtãtur, nimirũ respõsoria: vt dicimus, & antiphonæ, vel his quippiã simile. Fit nonunquã vt dũ peragũtur stationes, in ea Ecclesia, ad quã itur, missa celebretur, & interdũ non. Vtut tamen hæc sunt, absoluta stationis oratione semper vnde exierant, reditur. Inter stationes verò, letanias & processiones hoc interest, quòd stationes ex causis suprà dictis, eò, quo expositum est, modo fiãt letaniæ quæ supplicationes ac rogationes significant: ad vitanda quidẽ fiũt pericula, atq; omne effugiendũ infortuniũ, sed non sine ieiunio & veste humili aut habitu lugubri, vocibus in modum supplicatis. Vnde profectò letaniæ dicuntur supplicationes. Sed euidentius hæc omnia patebunt cum eadem plenius paulò pòst simus tractaturi.

CAPVT VII.

De processionibus.

PRocessiones deniq; duæ sunt: vna est, quam singulis annis obseruamus in Ramis palmarũ. Sic enim illam vocam⁹ dominicam, quę proximè præcedit Paschã. Atq; hæc quidẽ il-

lã repræſentat proceſſionem, quæ Dño fuit exhibita à turbis Iudæorum, & pueris cũ ramis palmarũ, quum inſidens aſinæ Hieroſolymã veniret. Altera verò eſt, quam dominicis diebꝰ celebramus in eius memoriã, quã diſcipuli Chriſto exhibuerũt ipſo die Aſcenſionis, poſtquam cũ eo ſimul ad monté Oliueti congrediebãntur, vnde illis vidẽtibꝰ aſſumptꝰ eſt. Non quod illud die dominico factum ſit, ſed proceſſio & omnis iſtius diei celebratio in diem dominicum tranſlata eſt: vt à populo tunc maximè ad Eccleſiam confugiente & ſimul & ſolennius coli poſſit.

CAPVT VIII.

De ieiunio.

NVnc videndũ eſt quid ſit ieiunium, vnde dicatur, de authoritate & laude, ſiue cõmendatione ieiunij, atq; eius multiplici diſtinctione. Primũ ſanè pertinet ad definitionem, alterũ ad interpretationem ſiue originẽ, tertiũ ad confirmationem, quartum ad amorem,
Thre. 3. quintũ deniq; ad cognitionẽ. Ieiuniũ eſt communis omniũ membrorum ſatisfactio: vt ſcilicet membra ſatisfaciant pro peccatis, quæ admiſerũt, vt ſingula peccauit, ieiunet ac ſufficit. Qui ſolus eſt in culpa, ſolus ſit in pœna.
Hier. 9. Si oculus ſimiliter. Vnde Hiere. Oculus merus deprædatus eſt animã meam. Et per feneſtras oculorum meorum mors intrauit in animã meam. Sic Aug. Oculo nihil nequius. Poteſt autẽ dici ieiunium, à ieiunio, quod eſt inteſtinũ quoddã, vt inquiunt anatomici, quod in homine mortuo prorſus vacuũ reperitur. Nã & nos itidẽ cũ ieiunamus à vitiis omnino va-
Titũ. 2. cui eſſe debemus, idq; tã in animo, quã in corpore. Vnde plenꝰ profectò Aug. ſuper Ioannẽ ieiuniũ definit hoc modo. Magnũ & generale eſt ieiuniũ ab iniquitatibus & carnalibꝰ voluptatibus abſtinere. Hoc enim ieiuniũ omnibus numeris eſt perfectum & abſolutum. Cui non abſimile eſt, quod Paulus ait: Sobriè & piè & iuſtè viuamus in hoc ſeculo.

Nã quod, vt ſobriè viuamꝰ, inquit. ad nos planè pertinet, quod piè, ad Dñm: quod iuſtè, ad proximũ. Hinc pietas eſt cultus Deo exhibitꝰ, cũ quo velut ex aduerſo pugnat impietas ſiue idololatria. Quare multi in hoc vocabulo pietatis errãt, dũ in eo vulgo aſsẽtiũtur, quod ille dicatur pius, qui è ſuis bonis libẽs pauperibꝰ quippiã partiatur, contrà ille impius, qui quæ pauperũ ſunt, ad ſe rapit. Verũ ne diutius quadã ſimilitudine labamur, & vitia impietati confinia, & virtutes, quæ pietatis nomini non obſcurè vidẽtur reſpõdere, breuiter deſcribemus. Multũ ſanè intereſt inter flagitiũ, facinus atq; impietatem. Nã flagitiũ in nobiſmetipſis eſt: Facinus verò cõmittitur in proximũ: & impietas in Deũ. Sic quoq; magnũ ſtatuitur diſcrimẽ inter miſericordiã, clementiã & pietatẽ. Vt enim miſericordia maximè verſatur circa naturã: ſic clementiã eſſe dicimꝰ erga iuſtitiã pietatẽ erga Deũ. Verbi gratia: Miſericordia eſt, ſi quis ad ſuppliciũ aliquẽ iuſtè damnatum duci videat, cui ita natura inclinatione cõpatitur ac commouẽtur: vt ipſum à ſupplicio liberet. quẽadmodum etiã dicitur miſericordia, ſi quod pauperi eſt ſuffuratũ, ipſi reſtituimꝰ. At verò clemẽtia eſt, ſi quẽ iniuſtè punitũ viderimꝰ, & nos periculis obiecerimus: vt per vim illum eripiamus. Pietas demũ eſt colere Deum, idq; ex mero amore, quam Græci vocant λατρείαν vel Θεοσέβειαν: nos autem Dei cultum rectè appellare poſſumus.

CAPVT IX.

De ieiunij authoritate.

AVthoritas ieiunij triplex eſt. Habet enim authoritatẽ partim ab antiquitate tẽporis, partim à loci qualitate, partim deniq; *Gene. 2.*
à præceptorũ inſtitutione, & maieſtate. Ab antiquitate tẽporis, quod ſtatim poſt orbem cõditũ in ipſa hominis creatione eſſe cœperit, cùm dicebatur. De ligno ſcientiæ boni & mali ne comedas. A loci verò qualitate, quia in Paradiſo fuit inſtitutũ. A præceptore, quod nõ ab homine, ſed à Deo ordinatũ fuerit. Rurſus cõmendatur à tẽporibus & perſonis. Et à tẽporibus quidẽ, quod in tẽpore ante legẽ, in tẽpore ſub lege, & in tẽpore gratiæ ieiuniũ ſemper fuerit obſeruatum. Ante legẽ à Moſe ſub lege ab Helia, in tẽpore gratiæ à Chriſto. Eius autẽ cõmẽdatio plena eſt exẽplis. Heua quã- *Gene. 3.*
diu abſtinuit, virgo fuit incorrupta, mãſitq; in paradiſo. Sed quũ præceptũ ieiunij violaſſet, exẽplo carnis ſenſit corruptionem, & ſub viro *4. Reg. 2.*
eſt cõſtituta, ac paulò pòſt è Paradiſo turpiter eiecta. Ad eundẽ ſanè modũ Adã ſimul atque ieiunium fregiſſet, ex deliciis Paradiſi in *2. Par. 32.*
hãc mortalitatis miſeriã detruſus eſt. Moyſes poſt ieiuniũ cum Deo locutꝰ eſt. Helias ſimiliter poſt ieiuniũ igneo curru in cœlũ ſubuectus eſt. Hieroſolyma à Sẽnacherib tempore Ezechiæ Regis & Iſaiæ cẽtũ octuagintaquinque millibus cœlitꝰ vna nocte interfectis, fuit liberata, & ne inter cineratos fœterent, ſolus Sẽnacherib cum decẽ tantũ aufugit in Niniuẽ, vbi ſexageſimo die pòſt à propriis ſuis filiis fuit interẽptus. Itẽ, Iona irã Dei cõcionãte, Ninitiuæ in ſacco & cinere ieiunium pœnitẽtiæ agẽtes cõſecuti ſunt veniã. Sic quoq; Ioſuë filius Naue ieiunio, dũ illud per integrum diẽ agebat ad Gabaon, Solis & Lunæ curſum cohibuit, & hoſtes ſuos ſuperauit. Ab his itaque perſonis ieiunium commendatur. A loco verò, quòd in Paradiſo natum ſit. Sequitur ieiunij diſtinctio.

CAPVT X.

De diſtinctione ieiunij.

IEiuniũ ſic primò diuidi poteſt, quod aliud ſit carnis, aliud mẽtis. Carnis eſt, cum quis abſtinet à cibis, Mẽtis verò quãdo quis ieiu-

nat

pat à vitiis. Vel etiam carni ieiunium dici potest, si quando quispiam ob nimiam pinguediné ieiunat, ne corpore supra modũ pinguescat. Verùm illud nullius virtutis est, adeoq; dicẽdũ est potius esse attenuationis. Qua ratione & mẽtis ieiuniũ esse volum⁹ cõtra luxuriã, ne similiter plus æquo pinguescat, ac in multis luxurietur. Secundò ieiunium & hoc modo distinguitur, aliud videlicet esse institutionis, aliud deuotionis, aliud paritatis, & aliud dispensationis. Ieiuniũ institutionis est Quadragesima à sanctis patribus olim instituta. Quemadmodũ enim in lege veteri, sancti patres rerum suarum omniũ decimas & primitias Deo reddere consueuerunt: Ita nos quoque debemus ei decimas & primitias offerre, non solum ex rebus nostris, nempè ex frugibus, & aliis quæ possidemus, verum etiã est nobismetipsis scilicet ieiunãdo, idque corpore quidem à cibis, mente verò à vitiis. Est enim, vt statim diximus, carnis pariter & mẽtis ieiunium. Offerim⁹ autẽ Deo ex nobis primitias & decimas, si quando benè operamur.

CAPVT XI.

De institutione Quadragesimæ, & reliquis ieiunandi formis.

INstituta igitur fuit quadragesima, pro dierum decima. Sed cur potius quadragenario numero, quàm alio appelletur, euidens ratio est: cùm quadraginta dies in anno pro decima liquido possimus inuenire. Sicut Leuitæ ex decimis, quæ eis offerebantur, summo Sacerdoti partẽ reddebant decimã: ita & nos decimam damus Christo vero Pontifici ex triginta sex diebus, qui sunt in decima trecentorũ & quadraginta dierũ, & ex sex horis cum quadrante, quæ sunt vltra dies trecentos & quadraginta. Cùm ergo summatim sint dies quadraginta vnus & quadrãs, ex quadraginta habemus pro decima quatuor, quibus cum aliis triginta & sex cõputatis, exurgunt quadraginta. Restat adhuc vn⁹ dies & quadrãs, quæ sunt horæ triginta, quarũ pars decima tres sunt horæ, pro quibus in sabbato Paschæ ieiunamus vsque ad noctẽ. Sunt autẽ in anno dies trecenti & quadragintasex, quorum decima pars trigintasex dies sunt, accepta decima quadrãtis, pro qua voluit August. vt in vigilia Paschæ, ei⁹ diei Missa nocte celebraretur. Vnde est, quod in oratione, quã collectã dicimus, illo die legimus. Deus qui hãc sacratissimã noctem, &c. Dicitur ergo Quadragesima, quasi cũ decima quatuor. Diebus enim triginta & sex adduntur quatuor, qui sunt ex decima. Primus est sãctificationis, hoc est, mũdificationis, si sic dicere liceat. Quia tunc homo mũdatur & lauatur, tã anima quàm corpore. Reliqui tres sunt primitiarũ. Prim⁹ dierũ quadraginta, est quarta quadragesimæ. Tres alij sunt, vt dictum est, primitiarũ. Et certè ignorandum non est, tres dies ieiuniorũ in vnoquoque tẽpore celebrari, qui appellantur primitiæ, quod ita de iis sit dispensatũ. Proinde ieiuniũ dispensationis est, quod in magnarũ solennitatũ vigiliis fieri dicitur. Solebãt enim maiores nostri illa nocte, quæ proximè festũ præcedebat, vigilare, vnde & vigilias appellabãt dies festa proximè præcedẽtes, ad quas conueniebant iuuenes & puellæ, cantores & lusores, sicut adhuc fit in plerisque regionibus, vt in Pictauia, præcipuè in festis patronorũ Ecclesiarũ. Sed quoniam multa inde nascebãtur incõmoda, institutum fuit, vt in locũ vigiliarũ succederẽt ieiunia, vt eo demum modo comessationes superfluæ & ebrietates, quæ crebrò contingebãt, tollerentur è medio. Quod in ea forma ab Ecclesia ita dispensatũ accepimus. Si quis tamẽ ieiunaret & vigilaret, his vtique haud malè faceret. Nihil enim vetat bonũ duplicare. Dicitur autem huiusmodi institutio, dispensatio, quasi in diuersis (vt sic loquar) pẽsatio. Nã ieiunium hoc fuit introductũ in compensationẽ vigiliarum, quæ idcircò fuerunt abrogatæ, ne crebræ illæ comessationes atq; ebrietates posthac fierẽt. Aliquãdo tamẽ & canonici rigoris est dispensatio iusta de causa ab eo, cuius interest, facta relaxatio, quẽadmodũ etiã in hoc loco. Viderũt enim quod melius erat ieiunare: quã vigilare. Ieiunium porrò deuotionis est, si quãdo quis sua spõte ieiunat, vt in vigilia B. Martini, & B. Nicolai. Ieiuniũ paritatis est, quũ in vigilia S. Iacobi, Bartholomæi, & aliorũ Apostolorũ ieiunamus, quib⁹ vt ieiunaretur, statutũ nõ est. Facimus tamẽ ex eo, quod omnes Apostoli in meritis ac præmiis pares sint. Quorum enim merita æqualia sunt, necessariũ planè est vt eorũ animæ in cœlis sint æquales. Ob quã sanè causã Ecclesia cõsiderauit dignũ esse, vt pariter omnes ieiunia haberent. Ex Apostolis autẽ sex tantũ ieiuniũ habẽt institutionis, quorũ itẽ quatuor quũ cõiunctim ieiunamus, quatuor dũtaxat in vniuersum existũt Apostolorũ ieiunia. Nã Petrus & Paulus vnũ communiter obtinẽt, quoniã eodẽ die passi sunt. Sic Simon & Iudas, qui ita simul duo ieiunia efficiunt: tertiũ habet Matthæ⁹, & quartũ Andreas. Cur verò his, & non etiam aliis ieiunamus, ratio in promptu est. Vt hoc enim fieret in eorum vigiliis, ideò sancta Ecclesia statuit, quò sicut illi pro Christi nomine passi sunt, & nos quoq; aliquo saltẽ modo cum eis patiamur, si beatè cũ eis viuere optemus. Eadẽ ratione etiã de aliis Apostolis instituisset, nisi aliud quippiã impedimẽto fuisset. Impedimẽta autem sunt hæc: Festũ Philippi & Iacobi quod ipsis Calen. Maij habemus, quæ semper sunt inter Pascha & Pentecostẽ, quod sit tempus lætitiæ, & gaudij, ieiunandũ non est. Nec obstãt ieiunia, quæ in diebus letaniarũ siue rogationũ occurrunt, cùm ea ob aliã fiant necessitatẽ, vt pate-

bit dilucidius in sequentibus. Nã & tum ieiunatur ab aliquibus propter Spiritus sancti expectationẽ. Iacobus Zebedæi ab Herode obtruncatus est in diebus azymorũ, ita vt neque ieiuniũ habeat, neque illi festũ celebrari possit. Festum nanque eius, quod septimo Calendas Augusti obseruatur, non sit respecti illius passionis aut mortis, sed translationis. Tunc enim illi primò dedicata est Ecclesia in Hispania, vt plenius ostẽderetur eo in loco, quo eius festũ attingemus. Quod autem non ieiunatur Bartholomæo, cuius festum est octauo Calend. Septembris, aliud est impedimentũ.
Act.13. Fertur enim vno die fuisse excoriatus, & altero obiisse, quanquã in legenda seu vita eius illud minimè habeatur. Quod si ergo ita sit, necessarium foret, vt eius vigilia secundo die ante festũ coleretur, quod esset contra normã aliorũ ieiuniorũ festiuorum. Vt de beato Thomæ ieiunetur, nõ oportet, quia festũ eius est in Aduentu Dñi, in quo quasi continuũ ieiuniũ debemus obseruare. Barnabas propterea non habet ieiuniũ, quod non sit ex numero Apostolorũ. Nec profectò dicitur Apostolus,
Act.1. nisi quòd, cùm erat Pauli socius, vt cæteri
Psal. ad prædicandum missus sit. Vnde illud: Segre-
10. gate Barnabã & Paulũ. Matthiæ ideò non est institutũ ieiuniũ, quia festũ eius in Quadragesima frequentius solet cõtingere, quãdo alioqui semper ieiunatur. Vel etiã ob eã rẽ, quod ex primitiuis Apostolis non fuerit, sed post Christi passionem per aliorũ electionem loco Iudæ substitutus. De quo dicitur: Et Episcopatum eius accipiat alter. Festum denique B. Ioannis Euangelistæ semper celebratur tertio die post natiuitatẽ Christi, quo ieiunare non licet propter dies festos. Nihil interim vetat, quo minus omniũ Apostolorum ieiunia possint celebrari. Optimè enim fecerit, qui ieiunauerit, sicut in vigilia beati Iacobi septimo Calend. Augusti ieiunant hi, qui ipsum colũt. Sed istiusmodi ieiunium vocatur paritatis, quod secundũ merita suscipitur: nõ institutionis. Est rursꝰ ieiuniũ aliud inspirationis, aliud circũspectionis. Inspirationis ieiuniũ est, quale fuit in B. Nicolao, qui etiãnum infans in cunabulis bis in hebdomada ab vberibus matris abstinuit, ac tantùm semel papillas quarta & sexta feria suxit. Ieiuniũ circunspectionis est, quando præ imminẽte aliqua tempestate, vel hostium periculo, vel simili aliquo infortunio ieiunamus. Deinceps verò ieiuniũ aliud est rationabile, aliud irrationabile. Rationabile appellatur, quod ipsa ratio facilè admittit, quũ moderatè cibũ & potũ sumimus, ne inde corpus debilitetur. Vnde inquit Apostolꝰ. Ratiobile sit obsequiũ vestrũ, nõ in comessationibꝰ
Ro.12, & ebrietatibus, &c. Irrationabile est, si quis
13. velit ieiunare duobus aut tribus diebus continuis aut integra etiã septimana, cuiusmodi Deus nõ approbat, qui vt vitia mori cogãtur, non autẽ vt natura dissoluatur, vult esse ieiunandũ. Hinc illud ieiunium posse prohiberi, quod nõnulli continuãt à cœna Dñi vsque ad Pascha, satis manifestũ est. Sunt itẽ aliæ ieiuniorũ formæ, quas eadẽ breuitate perstringemus. Nã aliud reperitur qualitatis, aliud quãtitatis, aliud numeri, aliud summæ exactionis, aliud alteritatis vt sic dicã, aliud xerophagię. Qualitatis ieiuniũ vocamus, quũ carnis esum nobis in posterũ indicimus. Quantitatis, quũ quis ad certã mensurã sibi victum subtrahit, & omnino quantũ quoque die comedat, quasi ponderatum habet. Ieiunium numeri est, si quãdo quis ita secum statuat, vt quolibet die nõ nisi semel posthac cibũ caperet, vel bis, idque ex eo, quod qui idẽ sæpius faciunt, sic ipsi se abiiciãt ac, prosternãt vt nihil inter eos atque inter bruta animantia planè intersit. Hæc enim vt ad pastũ nata sunt potissimũ, ita sæpiꝰ vnoquoque die ventrẽ saturãt. Bis sese reficere humanũ est, semel autẽ (vt fertur) Angelorũ. Quare cùm sint, quibus semel duntaxat cum Angelis quoque die vesci decretũ est, huiusmodi ieiuniũ habere putantur. Sed tolerabilius hoc est, illud verò strictius, quod summæ dicitur exactionis, cuiusmodi habent hi, qui radicibꝰ & herbis vescũtur, vt in deserto Ioã. Baptista, & in eremo Maria Ægyptiaca, quæ cum duobus tantũ panibus traiecit Iordanẽ, vitamque austerã & solitariã egit annis quinque. Alternationis esse dicitur ieiunium, cùm quis alternatim ieiunat, nimirũ si cum hoc die abstinuerit, sequenti comedat. Xerophagiæ adeò ieiuniũ, & si quando quis cibũ comedit aridum. Dicitur enim Xerophagia à ξηρὸς siccus, & φάγω, quod est comedo, quasi dicamus siccam comestionem, quale esse potest in pomis, pyris, castaneis, prunis, & id genus aliis. Quidã tamẽ siccã comestionẽ esse arbitrantur legumina cruda siue cocta, si modò absq; iure comedãtur. Postremò inuenitur quoddam ieiuniũ vanitatis seu simulationis, vt in hypocritis, qui ob fictã sanctimoniã ieiunant, vt ab omnibus suspiciãtur: quoddã necessitatis, vt in mendicis, & quoddã virtutis, vt in iis qui verã corpori inducunt abstinentiã, quũ à culpa animis abstinẽt, quũ sese victu defraudantes, cibũ egenis benignè patiuntur, quẽ suis ventribus detrahunt, quũ denique sese esuriẽtibus velint alios suis satiari epulis. De ieiunio igitur, eiusque multiplici distinctione hactenus.

CAPVT XII.

De personis.

POstquã de temporibus Deo spiritualiter dicatis hunc vsque à nobis dictum sit, res ipsa postulat, vt eodẽ modo de personis diuinis officiis addictis, hoc est Ecclesiasticis, deinceps dicamus. Ad cuius rei maiorẽ declarationẽ sciendũ est in primis tres esse sectas, quę hominibus

hominibus maximè probãtur, quarum vna eſt Ethnicorum ſeu Paganorũ, altera Hebræorũ, tertia Chriſtianorum. Prima eſt erroris, ſecunda veritatis, tertia ſalutis. In prima naufragium patimur, in ſecunda à periculo quidem eripimur, ſed in tertia ſaluamur. Prima rursũ nos à Deo ſecat & ſeparat, ſecunda illuminat, tertia autẽ penit⁹ ſaluat & liberat. Verũ mos Paganorũ cõuerſ⁹ eſt in ritũ Chriſtianorũ. Quæ Dei Opt. Max. mutatio ſanè pulcherrima eſt. Chriſtianorũ enim perſonæ tam ſeculares, quàm Eccleſiaſticæ ab aliis duabus ſectis, nimirum ab Hebræa atque ethnica, deſumptæ ſunt. Quemadmodum enim apud nos duo ſunt perſonarũ genera, laicales videlicet ſiue populares (λαικὸς enim populus eſt) & Eccleſiaſticæ: ſic apud Ethnicos & Hebræos, à quibus noſtræ habuerunt initiũ. Apud Ethnicos perſonæ ſeculares erãt hæ: Monarcha, ſcilicet Rom. Imperator, Patricij, qui & Senatores dicebãtur, quorum arbitrio vniuerſa ordinabantur: Reges, Duces, Præſides, Præfecti, tribuni plebis, tribuni militum, prætores, centuriones, decuriones, quaterniones, tribuni, quæſtores, ædiles, aulæ ianitores. In ritu verò tẽplorum erãt Archiflamines, flamines ſacerdotes in vtroq; ſexu. Namq; apud illos nõ aliter, atq; modò apud nos, erãt & mulierum & virorum religioſi cõuẽtus. Inter Poëtas erãt carminũ iudices, comœdi, tragœdi, hiſtoriographi. Apud Hebræos porrò eadẽ fuit perſonarum diuerſitas. Erant enim quædã ſeculares, quædã verò cultui diuino in tẽplis perpetuò addictæ. Et perſonæ quidẽ in tẽplis erant hæ: ſummus Sacerdos, & minores Sacerdotes, leuitæ, nathinnæi, luminũ emũctores, exorciſtæ, ianitores vel æditui, & cantores. Inter ſeculares verò in primis dux populi erat ad regẽdum Moſes, & ſub eo, quos ipſe ad cõſilium ſoceri ſui Ietro conſtituerat, nẽpè erãt hi: chiliarchi, hecatõtarchi, pentecõtarchi ſeu pentecoſiarchi, & decarchi, hoc eſt, millenarij, cẽtenarij, ſiue cẽturiones, quintagenarij, decani, χιλία enim millenarium numerum exprimit, ἀρχὼν Principẽ, vnde χιλίαρχος dicitur qui præeſt mille. Sic ἑκατὸν ſignificat cẽtum, vnde hecatoncarchus eſt, cui centũ parent, & pentacõtarchus, cui quinquaginta. Nã πεντήκοντα quinquaginta ſonat. Qui autem decẽ in poteſtate habet, rectè appellantur decani, à δέκα decẽ, quod ſint ſuprà denos. Apud Chriſtianos quoq; perſonæ ſunt partim populares, partim clericales. Populares nõ ſunt diuerſæ ab iis quas apud ethnicos eſſe dicimus, quãvis nõ vbiq; Clericales ſunt, quæ adminiſtrãt Eccleſiã, dicunturq; ἀπὸ τοῦ κλήρου, quod ſors interpretatur. quaſi ſortè ſint electæ. In veteri nanq teſtamẽto Sacerdotes ſorte eligebantur. Quẽadmodum etiã ethnici ſortitione vnum ex liberis ſuis ad clericatũ eligebãt. Poſſunt nihilomin⁹ dici clericales, quia ipſi accipiunt hæreditatẽ Dñi, nimirum decimas & oblationes. Nam κλῆρος Græcis nõ ſolum eſt, quod nobis ſors, ſed & hæreditas. Eſt enim iis æquiuocum, vnoquoq; nomine duo hæc ſignificat. Perſonæ autẽ clericales diuiduntur in monachos, quaſi ſint ſoli viuentes à μόνος ſolus, & ἔχω habeo, quod ab aliis ſeorſim ſoli habitare debeant, & Eccleſiaſticos. Quæ ſit porrò perſonarum diuerſitas inter monachos equidem ſatis notum eſſe exiſtimo. Totum enim illud ab ordinum varietate petendum eſt, quàm alij albi ſiue cãdidi, alij nigri appellãtur.

CAPVT XIII.

De perſonis Eccleſiaſticis.

Eccleſiaſticarũ perſonarũ genera duo ſunt. Aliæ nãq; ſunt dignitatis, aliæ ordinis. Dignitatis ſunt, vt Papa, Patriarcha, Cardinalis, Primas, Archiepiſcopus ſiue Metropolitanus, quod eiuſdẽ eſt ſignificationis, Epiſcopus, Archidiacon⁹, Archipresbyter. In choro ſunt decanus, hypodecanus, cantor, ſubcãtor, theſaurarius, ſcholaſter. Ordinis perſonæ ſunt ſacerdos, diaconus, hypodiaconus, acolythus, exorciſta, lector, hoſtiarius. Sunt autem in ordine ſeptẽ gradus, ad deſignandã ſeptiformẽ gratiam Spiritus ſancti cuius munere illorũ ordinũ officia exequũtur. Sed quoniã de Eccleſiaſticis perſonis iuxta noſtrum tẽpus tractare propoſuimus, videam⁹ quẽadmodum à veteri conſuetudine tam Ethnicorum quàm Iudæorũ ad præſentis Eccleſiæ cultũ facta ſit perſonarũ tranſlatio, tum ſecundum ordinẽ, tum ſecundum dignitatẽ. Ac primò quidẽ ſecundũ ordinẽ, in veteri teſtamento erãt ſacerdotes, quales fuerunt filij Aaron, qui pro populo ſacrificia offerebãt. Erãt præterea aliqui in populo Magiſtri, vt fuit Nicodem⁹. In horũ locum noſtri ſucceſſerunt ſacerdotes, qui ſacrificiũ altaris Deo pro nobis offerunt, quiq; ad hoc obligati ſunt, vt verbũ Dei populũ ſibi cõmiſſũ doceant. Vocãtur autẽ ſacerdotes, quaſi ſacra dantes, & presbyteri, quaſi ſeniores, nõ quidẽ ętate, ſed eruditione & morib⁹. Ordo diaconorũ, id eſt, miniſtrorũ (tãtũ enim ſonat) vicẽ explent Leuitarũ. Vt enim in veteri lege Leuitę in ſacrificiis inſeruiebãt ſacerdotib⁹ teſtamẽti veteris: Ita hi in ſacramẽto altaris miniſtrant ſacerdotibus noui teſtamẽti, Hypodaconi in locũ Nathinæorũ sũt ſubſtituti, qui ſic dicebãtur, quod in humilitate ſeruiebãt. Quẽadmodũ enim hi ſub Leuitis ſacra adminiſtrabãt: ſic illi ſubdiaconis, vnde & Hypodiaconi sũt appellati. In tẽplo erãt emũctores luminũ, qui cãdelas, & accẽdebãt & extinguebãt. Hi ſunt in noſtra Eccleſia quos acolythos & ceroferarios dicimus, qui cereas cãdelas thuribulum portãt ac præparãt. In tẽpore veteris legis exorciſtæ, id eſt, adiutatores, ex doctrina Salomonis dæmones ab hominibus

minib⁹ abigebant:sed & nos similiter exorcistas habemus qui illos exorcizant, qui efficiēdi sunt catechumeni, nimirum cùm ab iis adiurādo expellūt dæmones. In tēplo erant cātores: apud nos sunt lectores siue anagnostes. Ostiarij in nostra Ecclesia vicē supplent tēpli ianitorum. Officiū enim ianitorū erat tēplum claudere & aperire, mūdos recipere, immūdos excludere. Ostiariorum autē officiū est catechumenos baptizādos, & pœnitētes per Episcopos iā recōciliatos in Ecclesiā introducere.

CAPVT XIV.

Quomodo personæ dignitatis à veteribus ad nos fluxerunt.

VIdēdum modò est quēadmodum dignitatum personæ à veteribus ad nostrā Ecclesiā peruenerint. Et Dn̄s quidē Papa, id est, Pater patrum vel custos patrum, summi Pōtificis, qui in lege fuit, personā gerit, veluti Romanus Imperator, Monarchæ, Senatoria potestas, & Patriciorū dignitas, quæ forsitā apud Iudæos obseruabantur, etiānū in nostra Ecclesia permanet in tribus Patriarchis, scilicet Antiocheno, Alexādrino, & Cōstātinopolitano. Primates, qui tribus Archiepiscopis præsunt, vel præesse possunt, Regē exprimunt, cuius potestas ad tres se extēdit ducat⁹. Metropolitani siue Archiepiscopi cōparātur Ducibus, qui plurib⁹ præsunt Comitibus. Nā & Archiepiscopi plurib⁹ Episcopis præesse dicuntur. Episcopi habēt similitudinem Comitum. Coëpiscopi, quorū iā abolita est dignitas, Præfectis adæquātur. Abbates imitantur tribunos militum: Cancellarij, Prætores. Archidiaconi, cēturiones, decani, decuriones. Archipresbyteri, loco sunt Aduocatorū Presbyteri, ædiliū: Diaconi, quaternionū: Hypodiaconi, tribunorū: deniq; Exorcistæ, quæstores repræsentant: Ostiarij, aulæ ianitores: Lectores, carminum recitatores: Acolythi, carminum scriptores.

CAPVT XV.

De rebus quæ Deo potissimum debentur.

NVnc autē quod quartò à nobis fuit propositum aggrediamur, vt videlicet, quæ res Deo spiritualiter debeātur, breuiter exponamus, quod abundè satis pateāt. Sunt etenim decimæ, primitię vota, sacrificia, oblationes & donationes. Primitiæ è primis hominib⁹ initium habuerunt. Legim⁹ enim Caina & Abelum è frugib⁹ suorum laborum primitias Deo obtulisse, sed Abelum agnos & Caina segetum manipulos. Horum tamē alter, quia & iustè & læta frōte optimum quodq; obtulit, Dei gratiā abundè demerit⁹ est, eiusq; grex in fœtura maximæ fœcunditatis abundauit, ob quam rē innocēs sub Christi figura primus martyr extitit. Alter verò, quoniā iustè primitias nō soluebat, cùm pessima quæq; daret, Deo displicuit, primusq; in peccatum parricidij aut homicidij incurrit, quod laboris sui prouentum nō habebat expectatum. Eodē modo & populum Israëlicicum ex omni suo labore Deo primitias dedisse, ex Dei præcepto accepim⁹. Quare ipsa ratio exigit, vt & nos Christiani similiter faciamus. Quid autem & quomodo dandum sit, satis cumulatè docet nos euentus Abeli Caino.

Profectò nō possumus eius non nominisse, quòd à Deo omnia accepim⁹, & quicquid habemus, quod ab ipso sit profectū, ita vt vel ob id æquum sit, ei primitias offerre, & quodammodo de acceptis beneficiis referre gratias. Sed si quæratur cui dandæ sint primitiæ, & in qua etiā quantitate, facilè respondem⁹ eas sacardotib⁹ esse largiēdas. Quod ita tamē accipiendum nō est, quasi necesse sit eas his solis dādas esse, ac nō etiā aliis. Nā eremitis & iis, qui in terrarum abditis latent & inclusi sunt, aliisq; religiosis, si placuerit, dare possumus. Nec verò certa & determinata in his quātitas est, adeò vt quantum visum fuerit, & non vltra largiri liceat. Si modò ex affectu charitatis proficatur. In veteri lege præceptum est vt ex omnib⁹ bonis darent decimas, quod ex omnib⁹ deus sibi decimā voluit, quam tribui Leui in celebratione sui officij appropriauit. Sic nos vtriq; similiter facere debem⁹. Quòd si verò à laicis iniustè possideantur, nihilo tamē minus eas tētemur soluere. Nec sanè licitum est iis cōniuere, aut de his dispensare, sed illos tātisper reddere, donec Deus iniustā eorum possessionē in melius emēdauerit. Proinde si quis decimā retinere præsumpserit, certè ille trāgressor & præuaricator præcepti diuini iā factus est & mortaliter peccauit. Atq; etiam qui hoc fecerit, sciat se nō solum decimā retinere, sed quod & nouem alias partes iniustè non dubitet possidere. Tantum est non reddere, quod ad Deum pertinet!

CAPVT XVI.

De votis & sacrificiis.

VOta nostra Deo debem⁹. Vnde illud: Vouete & reddite, &c. Sed votorum aliqua sunt necessitatis, aliqua spōtaneæ voluntatis. Necessitatis sunt, quæ sunt fidei annexa, cuiusmodi in baptismo facimus, dum nos fidem Christi obseruaturos, & satanæ operib⁹ planè abrenunciaturos vouem⁹. Sic necessitatis voto adstringimur ad obseruationē decē præceptorum. Atq; hæc quidē vota omnino mutari nō possunt, sed perpetuò sunt obseruāda. Vota spōtanea, nōnulla sunt discreta, nōnulla indiscreta. Indiscreta sunt vota puerorū, dū necdū suæ sint potestatis, sed paretū. Atq; huiusmodi licitè omitti possunt, si videatur expedire, vel parētibus, in quorum potestate sunt cōstituti, placuerit cotra ire. Sic vota mulierum indiscreta appellātur, quum sunt in potestate virorum. Verbi causa: Si aliqua puella, quæ nondum esset nubilis, & ad annos suæ pubertatis adhuc

adhuc non perueniſſet, perpetuã voluiſſet caſtitaté,& paulò pòſt parẽtes eã, vt Matrimoniũ cõtraheret, cogere vellent,& poſſet vtiq; nubere,nec teneretur voto ſatisfacere. Sic eodẽ modo,ſi alicuius vxor marito ignorãte votũ feciſſet de Hieroſolymitana profectione, poſſet maritus eã,ſi vellet reuocare,quod ſub eius manu ſit cõſtituta. Sed cõtrà vxor in eo caſu maritum non reuocaret,niſi ipſe vouiſſet caſtitaté.Illud n.neutri illorũ permiſsũ eſt,niſi quatenus in hoc vtriq; cõſentiãt. Alter igitur ſine altero caſtitatẽ vouere nõ poteſt,nec debet, cùm alter alteri debitũ perſoluere obligetur. Verùm non in huiuſmodi ſolùm perſonis votorum indiſcretio intelligitur,ſed quandoq;etiã in prouectioribus,& quæ omnino liberæ ſunt,vota fiunt indiſcreta,quæ pœna potius digna ſunt, quàm vt ad affectum producerétur. Quale eſſe poteſt,ſi quis illud ſe facere voueat,quod perficere nullo pacto poſſit, vel ex quo ita debilẽ ſuã efficeret naturã, vt periculũ ſit,ne oneri ſuccumbat, & ſui ipſius occiſor habeatur. Certè quæcunque vota cum cõſilio & animi ratione facimus,ea perpetuò ſunt obſeruãda,nec vllo mutãda tẽpore. Cùm autẽ in lege veteri multiplex ageretur ſacrificiũ,vt in Leuitico habetur,in Chriſtianorum ſeu fidelium Eccleſia vnum duntaxat celebratur ſacrificium , ſcilicet corporis & ſanguinis Dñi, de quo quoniam in ſequentibus latius dicturi ſumus, cùm officium Miſſæ exequemur , modò ſuperſedeamus.

CAPVT XVII.

De oblationibus & donationibus.

NVnc de oblationib⁹. Sic vt in lege veteri popul⁹ Hieroſolymã ad magnas quaſdã ſolennitates cõueniebat,nimirũ ad Paſchatis, Pentecoſtes, & Scenopegiarum feſta , vt orarẽt in tẽplo,vbi etiã ex debito vniuerſi offerre obligabãtur. Ita omnes Chriſtiani ex inſtitutione ſanctorũ Patrum,tenẽtur offerre iuxta modum ſuarũ facultatum, in quatuor principalib⁹ ſacerdotibus,nẽpe natali Dñi,Paſchate,Pentecoſte,& in feſto omniũ ſanctorum,vt indè ſibi victũ habeãt ſacerdotes Prætereà offerre debent,quo Paſchalis illa candela cerea ematur,quoq; cùm oleum rũ cera ad Eccleſię illuminationẽ cõparetur. Alias autẽ nemo ad oblationes compellendus eſt. Si tamen fiant, ſpontaneæ ſunt , quemadmodum & illæ, quæ poſt confeſſiones dari conſueuerunt. Quòd verò in quibuſdam Eccleſiis vendantur ſepulturæ , & pro campanarum pulſatione donationes exigantur , perinde eſt , ac ſi Eccleſiæ ſacramenta venderentur.

CAPVT XVIII.

Quod officium & quotuplex.

CVm ergo hacten⁹,vt propoſitum erat, de locis, temporibus,perſonis & rebus Deo ſpiritualiter dedicatis, expoſitum ſit,ſequitur vt de eo,quod quintũ & vltimum in propoſitione fuit, nimirũ de Eccleſiaſticis officiis deinceps dicamus. Et primò quidẽ videndum eſt, quid ſit officium,ſecundò vnde dicatur, tertiò quẽadmodum de eo agẽdum ſit. Officium eſt, vt ab Iſidoro definitur , proprius vel conueniẽs vniuſcuiuſq; actus, ſecundũ leges & mores ciuitatis, vel inſtituta profeſſionis. Alia enim officia, habent monachi , alia canonici alia ſolitarij atq;Eremitæ,& ſic de aliis. Dicitur autẽ officium, vt in lib.officiorum inquit Hier.quaſi officium. Conſentaneum enim eſt, vt ſuum officium vnuſquiſq; efficiat. De officiis agẽdum hic eſt partim generaliter, partim verò particulariter. Sunt enim quædã generalia officia & vniformia , quæ toto anno obſeruãtur, vt ſunt horarum preces. Veſperæ cõpletoria,ac nõnullæ Miſſę & matutinę. Sunt autẽ,quædã ſpecialia,quæ pro varietate temporũ & ſolẽnitatum diſtãtia variãtur. Pro varietate tẽporum, quoniã alia Paſchali tẽpore celebrãtur,alia in quadrageſima, alia in æſtate,alia denique in aduẽtu. Pro diaſtemate ſeu diſtantia ſolẽnitatum quum aliter fiat in hac ſolennitate , aliter in alia. Nam in ipſo Paſchate tres tantùm lectiones recitantur , in Natali verò nouem.

CAPVT XIX.

De officio generali.

DE generali officio primò dicẽdũ eſt, idq; hoc ordine, vt primò quid canendum & pſallẽdũ ſit videamus: deinde à quo fuerit inſtitutũ officium Eccleſiaſticum: tertiò ad quid cõducat,quamobrẽ & quando ſit ordinatum: quartò deniq; à quo fuerit canonizatum & cõfirmatum. Et in primis quidẽ dicimus generaliter nihil eſſe cantandum aut pſallendum, aut etiam legendum quod à ſummo Pontifice non fuerit approbatum. In primitiua Eccleſia diuerſi diuerſa cantabant , quiſque pro ſuo libitu, ita tamen ſi illud, quod canebant ad diuinam laudem pertineret. Pleraque tamẽ officia obſeruabant quæ ab initio erant conſtituta, vel à Chriſto, vt oratio dominica, vel ab Apoſtolis,vt Symbolum. Poſteà Eccleſia velut ſciſſa eſt per varias hæreſes & ſchiſmata. Quod quidẽ cùm vidiſſet Theod. Imp. qui ſuo tẽpore omnes hæreſes extirpauit, negotium dedit Damaſo Pontifici , vt aliquẽ ſapientẽ & catholicum ad ſe accerſeret,qui Eccleſiaſticum officium ordinaret. Præcepit igitur Damaſus Hier. viro trium linguarum peritiſſimo,vt qui ad eã rẽ non erat idoneus, vt quædã officia Eccleſiaſtica in certum ordinẽ redigeret. Habitabat autẽ tum tẽporis Hier. Bethlemiæ cum Paula & Euſtochio atq; aliis virginibus religioſis , poſteaquam iam anteà Romæ ſub ſeptẽ Apoſtolicis viris habitauerat. Ordinauit ergo hic quantum ad pſalmos attinet, qui quibus diebus canerentur. Sed &

Euangelia & Epistolas atq; alia officia in ordinẽ quendã redegit, vt quid quoq; die cãtandum esset, semel cõstaret. Nã omnes ferè cantus composuit, iis exceptis, quos alij Ecclesiæ doctores posteà adiecerunt. Hiero. itaq; cùm opus istiusmodi absoluisset, misit Romã, vbi à Damaso Papa fuit approbatum, & in communi cõcilio canonizatum. Postremò Papa Damasus eã dedit operi authoritatem, vt posteà semper in omnibus Ecclesiis obseruaretur, quemadmodum in eo erat ordinatum. Quare ostensum modò est à quo officia Ecclesiastica fuerint instituta, qua de causa, quando, in quem finem, & quis ea canonizauerit.

CAPVT XX.

De ipso officio.

HIs ita considaratis, operæpretium est vt ipsum officium persequamur ordientes ab officio noctis. Hic enim ordo aptus & conueniẽs est ne à luce ad tenebras veniam⁹, sed potius à tenebris prodeamus ad lucẽ. Sciẽdum igitur est olim tẽpore primitiuæ Ecclesiæ vsu receptum fuisse, vt nocte ter surgeretur ad diuinum officium celebrãdum: primò circa primum somnum habita ratione ei⁹ tẽporis, quo vulgus se quieti dare consueuit: Secundò circiter mediã noctẽ: Tertiò paulò ante diẽ, hoc nimirum ordine, vt cùm nocturni finiti essent, & lectiones cum suis respõsoriis perlectæ, priusquã lucesceret aurora apparẽte, cum pulsu cãpanarum decãtarẽt, Te Deum laudam⁹, & sic deinceps laudes, matutinas. Ad primã nocturnã surgebãt tantùm ministri Ecclesiæ, qui cùm tẽpestiuius iuissent cubitũ, iã dormierãt. Sed quoniã frequẽter hoc nocturnæ vocabulo vtimur nõ incõmodè fecerimus, si quid per illud significetur, exposuerimus. Accipitur ergo nocturna nocturnæ, pro hora, & nocturna nocturnorum, pro ipsis officiis. Vel nocturna nocturnæ psalmi appellãtur, qui dominicis dieb⁹ dicuntur, antequã recitantur lectiones. Similiter etiã illi, qui dieb⁹ profestis dicuntur, vt in secunda feria: Dñs illuminatio, &c. atque ita de reliquis. Nocturnæ nocturnarum, dicuntur tẽpora, quibus psalmi cãtãtur. Nocturni nocturnorum, vocãtur nouem psalmi, & nouem lectiones cum suis respõsis. Nunc igitur pergam⁹. In solennitatibus ad secundã nocturnã pariter surgebant ministri & coniugati, tã viri quàm mulieres. Ad tertiam tandẽ nocturnam cõmuniter surgebãt omnes. Sed posteà charitate erga Deũ algescẽte, cùm feruor ille cultus diuini in hominib⁹ tepesceret, ita vt iam pigriores essent, quàm vt statis illis horis ad officium nocturnum surgerent tã ministri Ecclesiæ, quàm cæteri: consultum est, vt media saltẽ nocte omnes surgerẽt, iuxta illud Prophetæ: Media nocte surgebã, &c. (Ps. 123.) atque ita cum cõtinuò integrum noctis officium absoluerent, Quod quidẽ etiã nunc pleriq; religiosorum cõuẽtus obseruãt. Verùm & hæc institutio breui abiit in desuetudinem, quum iã conuiuiis & luxui magis vacabãt, quã Dei seruitio. Quapropter iterum aliter statutum fuit, vt vel tẽpore nocturnæ vltimæ vniuersi circa diei crepusculum surgerent. Nunc autẽ eò diuini cultus ratio demersa est, vt citius surgãt pueri, quã ministri Ecclesiæ, & pri⁹ cãtent passeres, quã sacerdotes. Adeò amor ille Dei in hominib⁹ penitus refrixit. In memoriã & recordationem primæ illius tã laudabilis cõsuetudinis, etiãnum Ecclesia æstiuali tẽpore nocturnum officium celebrat, tempore nimirum primæ nocturnæ, quod nos vigilias vocamus, tametsi verò aliquãdo tempestiuius. Fit autẽ illud duplici nomine, vel ad veterum cõmendationem, vel ad nostrã ipsius exhortationem, vt videlicet sciam⁹ quàm illi essent sobrij in officiis nocturnis tempore hyemali, quos, quum ter quaque nocte surgerẽt, breuitas noctis æstiualis, haudquaquam tardabat. Quotus autẽ quisq; nostrûm est, qui iam Sole radiante ad illud officium alacriter surgere queat? Vsq; adeò hic spõsi videmur Penelopes, nati in medios dormire dies. Sed quid dico de officio nocturno? Quot sunt numero, qui diurnum rectè curẽt officium? Certè, si quod res est, loqui liceat, admodum pauci. Verum ne quis dubitet quibus festis vetus illa obseruetur consuetudo, sciendum est in tribus illis vigiliis, scilicet Ioannis Baptistæ, Petri & Pauli, & assumptionis B. Mariæ. Quoniam hæ sunt præcipuæ solennitates, quas in æstate habemus.

CAPVT XXI.

Cur ter nocte surgebant.

CAusa verò & ratio quare ter nocte surgerẽt huiusmodi adferri potest, quod quadã similitudine maiores nostri ad hoc moti fuerint. Quẽadmodum enim ij, quorum ciuitas ab hostib⁹ obsessa est, facilè ab incursione interdiu, cum communes vires conferunt sese defendere possunt, & non verò noctu, ob id noctem ternis diuidere solent excubiis, vt in prima quiete vigilent omnes, quod illud tempus sit periculosissimum, ac paulò pòst tantum ij circa muros permanent, quorum primò sic vigilare vsque ad conticinium: deinde verò vt illi surgant, quorum est secundo loco excubias agere, & pernoctare ad galli cãtum vsque; atq; ita demũ & tertij vigiles surgant, donec iam dies fit. Sic sancti Patres similem excubãdi vicissim cõsuetudinẽ sumpserunt ad tutãdã sacrosanctã Ecclesiam, quæ vna est omnium fidelium ciuitas, quam diabolus impugnat quotidie, quamq; vt semel subuertat conatur modis omnibus, idq; præcipuè noctibus, quando nobis maximè insidiatur. Nox enim peccatis turpibus apta est, furtis, adulteriis, & cõpluribus aliis, quum homines

mines sperant fore clam,& minus habent pudoris. Hinc est: Qui malè agit, odit lucē. Nam sicut aperta est lux, ita nihil opertum relinquit: sed cōtra, nox vt est obscura, sic erubescere nescit. Quare profectò nocte accuratius excubare debemus contra inimici latentis insidias, ne iis ad turpia impellamur.

CAPVT XXII.

De repræsentatione trium temporum.

ILlud quoq; notandum est, quod in his triū nocturnarū officiis, tria tēpora repræsētamus, tēpus sc. ante legē, tēpus sub lege, & tēp' gratiæ, quorū quodlibet trib' variatur distinctionibus. Temporis ante legē prima fuit distinctio ab Adā vsq; ad Noë, secūda à Noë vsq; ad Abrahā, tertia ab Abraham vsq; ad Mosen. Tempus verò sub lege has habuit distinctiones: A Mose vsque ad Dauidē, à Dauid vsque ad trāsmigrationē Babylonis, à transmigratione vsq; ad Christum. Deniq; prima distinctio tēporis gratiæ, fuit tēpus Apostolicæ & Euāgelicæ prædicationis, secūda tēpus impugnationis, quod omnes peperit hæreses, tertia tēpus pacis, quando omnis est hæresis penitus extincta. His distinctionibus ita semel cōnumeratis, inueniemus nouē fuisse tēporum diuersitates, quas non obscurè in numero Psalmorum quos in officio nocturno cantamus, inuenimus. Diebus enim festis vsurpamus nouem Psalmos, nouem lectiones, nouem responsiones, cum nouem versibus. In vno quoq; nocturno tres sunt Psalmi, tres lectiones, tres responsiones, tres versus. Interim tamen sciēdum est, nouenarium Psalmorum nouenarium lectionū, nouenarium respōsorum, cum totidē versibus, pro vno eodēque accipi, quātum ad mundi figurā attinet. In his tēporum diuersitatibus, quas modò enumeraui', optimè vigilarūt sancti Patres, bonis operibus sedulò incūbentes. Quod quidē nos, vt eorum meritis quadam ratione similes efficiamur, in officio nocturno sub nouenario numero Psalmorum, lectionum, &c. in laudē Dei exprimimus, excitando nos mutuò ab insidiis diaboli. Atque ideò sanè in tribus nocturnis nouē dicimus psalmos & lectiones cum cæteris, vt Trinitati in primis placeamus, ac nouē ordinibus Angelorū queamus associari. Nec verò ab re est, quod hæc nocte potissimū facimus, quum præsens hæc nostra ciuitas, Ecclesia nimirum, velut vmbra quædā sit cœlestis istius Ecclesiæ, ad quam diuina gratia perueniemus. Celebratur autē officium hoc trium nocturnorum diebus maximè dominicis, in solemnitatibus Trinitatis, & in festis sanctorum: ideò quoniā certò credimus illos Dominicæ resurrectionis, quā dies Dominica significat, gaudia iā eos esse cōsecutos. Simili ratione in eorum festis nouem spalmos cum totidē lectionibus ac responsoriis proferimus, quo eas nouē ordinibus Angelorum associatos esse ostendamus. In noctibus verò istorum dierum qui solēnes non sunt, psalmi duodecim, quos vulgus dietā vocat, cum sex antiphonis canuntur, ac tres lectiones, totidemque responsiones recitantur ea ratione, quod horæ duodecim diei adscribantur, & totidem nocti. Quo quidem fit, vt pro vnaquaque noctis hora psalmū Deo offeramus, quo à nocte erroris & à mētis nostræ cæcitate, ad quā nos per peccatum primi parētis detrusit diabolus, per innumeram Dei misericordiam liberemur. Sex antiphonæ designant sex opera misericordiæ, quæ si rectè obseruauerimus, ab huius noctis tenebris ad verā lucem, id est, Christum haud dubiè perueniemus. Ob id autē hic duos psalmos coniūgimus, vt per eos ostendātur laudes & opera nostra sine charitate nihil valere, quæ cōsistit in dilectione Dei & proximi, inter quos nullum est medium. Verùm duos psalmos ita connexos propterea vna absoluimus Gloria, quia laudes nostræ tunc sunt Deo acceptæ, quando in charitate persistimus. Tres postremò lectiones, tres cōnotant ætates: videlicet, pueritiam, iuuentutem & senectutem. In his enim ne à diabolo seducamur, optimè vigilando Dominum laudare tenemur.

CAPVT XXIII.

De ordinatione S. Benedicti.

BEatus Benedictus multò aliter noctis officiū instituit. Non quòd à superiori Ecclesiæ institutione dissentiat, sed ob aliā causam, quemadmodum statim dicemus. Nec sanè in quoquā ei est contradictum, sed quicquid fecisset, fuit approbatum & corroboratum à B. Gregorio. Cùm enim hic vir sanctissimus, & qui Spiritu sancto illuminatus esset, verè habebatur, creditum fuit quòd alio pacto officium nō instituisset, nisi idem à Spiritu sancto accepisset. Beatus itaque Benedictus ad perfectioris vitæ culmen aspirans, sex psalmos in nocturno primo cantari & quatuor lectiones cum quatuor respōsoriis instituit, totidemque in secundo, vt per hoc nobis duplicem vitam, contēplatiuā & actiuā apertè innueret. Nā senarius numerus psalmorum vitam nobis indicat actiuā, in qua sanè cōueniens est sex opera misericordiæ exercere, si ad perfectionem vitæ contēplatiuæ feliciter peruenire velimus, quæ itidē vt per quatuor Euāgelistas, ita hic per quatuor exprimitur lectiones. In tertio porrò nocturno tria cantica in laudē Trinitatis cātari instituit, à qua nobis omnē vitæ perfectionē dari certè credimus & speramus. Finiuntur autē illa cantica per Alleluia, quod est cœlestis lætitiæ canticum, vt per hoc euidenter notetur Trinitatem dignā esse cœlesti laude, nec ad eā plenè, perfecteque laudandā satis sufficere laudē humanā. Quæ verò quatuor sequuntur Euāgelicæ lectiones, significāt

laudatores Dei debere per doctrinã quatuor Euangeliorũ, quatuor inſigniri virtutibꝰ, adeò vt hinc per quatuor reſponſiones deſignetur laudantium alacritas. Sed ne dum, hoc agunt, totum illud bonũ ſibi adſcribãt, verum vt potius laude diuinæ omne attribuãt, & ſe ſeruos Dei in omnibꝰ eſſe agnoſcãt, cõmodè ſubiungitur. Te Deũ laudamus. Poſteà legitur Euangelium, quod denariũ cõnotat, id eſt vitã æternam, quæ videlicet laudantibus dignè reddetur. Per hymnum qui ſequitur, nimirum: Te decet laus, &c. gaudium, quod poſt laborem in denarij remunerationem habebunt ſancti, denotatur. Sed quoniã officium monachorum nihil ad nos pertinere videtur, tantùm de eo hactenus dixiſſe ſufficiat, & noſtrum propoſitum perſequamur.

CAPVT XXIV.

De pulſu cãpanarũ & matutini tẽporis initio.

CVm Eccleſiæ miniſtri ad nocturnũ officiũ ſurgunt, quemadmodum in caſtris, vigiles ſeſe tubis excitãt, ita hi primo pulſant cãpanas, in ſignum fidelibus vt pernoctent, & ſeſe aduerſus inſidiantẽ diabolum muniãt, ac ſuum creatorem laudibus extollant, per quẽ à peccatorum tenebris & ab iniquitate dæmonum ſe fore liberãdos certiſſimè ſperant. Quẽadmodum verò pulſandum ſit in magnis ſolemnitatibꝰ, diebus dominicis, feſtis minoribus, & aliis diebus priuatis, opportuniꝰ dicetur aliàs. Dum igitur pulſantur cãpanæ, Eccleſia aperta eſt, quã ſimulatq; miniſtri Eccleſiæ ingreſſi ſunt, debent ſe ante omnia ad ſanctorũ altaria conferre, ibiq; preſſa voce proſtrati eos implorare quatenꝰ & ſe & ſuum gregẽ eorum auxiliis benè vigilando à principe tenebrarũ valeant cuſtodire & perpetuò in diuinis laudibus perſeuerare. Sed quoniam campanarum mẽtionẽ fecimus, facilè, illud nobis cõcedetur, ſi quod myſterium hîc lateat, detractio velut cortice aperiamur. Campana enim ſignificat cõcionatores, qui perinde nos ad diuinas orationes adhortantur. Lignum verò quod vltra campanæ caput protenditur, crucem declarat Dñi, & cauilla (ſic enim ferrũ illud pẽſile vocãt, quod Græci rectius ἐϱπωλον nominant, cuius pulſu campana ſonum reddit) mentẽ concionatoris. Nam vt campana pulſari nõ poteſt niſi mediante cauilla, ita quoque inutilis ille eſt cõcionator, qui mente non ſit præditꝰ. Cæterum chorda quæ campanæ appenditur, ſacrã exprimit ſcripturã. Quia ſicut chorda ex tribꝰ potiſſimũ cõficitur funiculis, ſic triplex omnino eſſe dicitur ſcriptura, nẽpè hiſtorica, allegorica atque ethica. Quòd autem campana eleuetur ac deprimatur indicio nobis eſt ſacrã ſcripturam loqui aliquando altè & aliquãdo ſũmiſſe. Iã ergo redeamus, vnde diuerti cœpimus. Pulſatis campanis hebdomadarius (ita eum appellamus, cuius eſt tota hebdomada in choro adminiſtrare officiũ) alta voce incipit: Dñe labia mea aperies, id eſt, aperi, vt ſit enallage tẽporis. Dñe, inquam, aperi, & os meũ annunciabit laudem tuam. At nõ & antea apertum os habuit, quum orabat? Habuit quidẽ, ſed is eſt loquendi modꝰ: non enim dicitur apertum os habuiſſe, quandiu ſummiſſa voce orabat, ſed tunc aperuiſſe, quando illius vox apertè incepit audire. Vel necdum os aperierat ad laudandũ Dñm licet aperuiſſet ad orãdum. Vel etiam tãgit religionem ſacerdotum primitiuæ Eccleſiæ, qui quum irent cubitum ſignaculo crucis ſe muniebant vocẽ cõprimẽtes ad tempꝰ vſque matutinũ, & tunc demum vocibus in laudẽ Dei prorumpebant. Sed quia hoc habet homo à Deo, quod ipſum laudet, ideò ab ipſo petit, vt ſibi os aperiatur, inquiẽs: Dñe, labia mea aperies. Verumenimerò quum diabolus ſemper odio habeat laudem Dei, & hominẽ, tunc acerrimè impugnet, quando ſe Dñm laudare promittit, ne laudator Dei à diabolo ſuperetur, cui haud facilè eſt reſiſtere, diuinũ implorat auxilium, cùm ait: Deus in adiutoriũ meum intẽde. Vnde profectò etiam nunc moris eſt, vt tunc crucis fiat ſignaculum, Tum diuino fretus auxilio, quod ſẽper præſtò ad eſt illud inuocabimus, feliciter auſpicatur promiſſam laudẽ nõ ſolum patri, vel filio, vel ſpiritui ſancto, ſed toti Trinitati, cùm inquit: Gloria patri & filio & ſpiritui ſancto. Inchoata ad eum modum Dei laude, cantor, qui eſt quaſi præco Eccleſiæ, vel eius vicarius, alios adhuc ante altare ſuis orationibus inſiſtẽtes ad laudandum Dñm hortatur, quum ait: Venite exultemus Domino, &c. In quo Pſalmo etiam quædam cauſæ quamobrem Domino exultandum ſit, continentur.

CAPVT XXV.

De hymno, & de iis, quæ ad tertiam vſque nocturnam fiunt.

FInita exhortatione, quæ ob id appellatur inuitatorium, quod cæteros ad laudẽ Dei inuitet, ſequitur ipſa laus, videlicet hymnus, qui ideò ſtando canitur: vt in erectione corporum oſtendamus, quàm in laudando Dominum corda ſurſum erigere debeamus.

Quia niſi mens linguæ cõſonet, certum eſt vocem quantumvis clamoſam Deo nõ placere. Antiphona, quæ ſequitur, quæq; ſuauiter modulãdo canitur, mentis deuotionẽ, quã in laudãdo Dñm habemus, deſignat. Verum ideò illa primò incipitur, & finito Pſalmo, qui ei modeſte accinitur tota cantatur, quia tunc rectè laudem noſtrã, modulamur, ſi ex bona mentis deuotione incepta, ſimili deuotione abſoluatur. Antiphonæ autẽ ſunt quaſi quædã cantilenæ ad nimorum recreationẽ diuinis laudibus inſertæ. Verſiculus, qui poſteà cãtantur, ſignificat, quod tunc ab officio pſalmorum nos ad officium lectionum vertimus. A pueris hic canitur:

canitur: vt tum demum intelligamus nostrum Deo placere seruitium, si cum innocẽtia hoc agamus. Posteà dicitur dominica oratio, quæ inter alias orationes habetur maxima, authoritatis priuilegio. Atq; hæc ideò dicitur, vt per eã tentationes diaboli reprimantur. Cùm. n. diabolus sentit nõ velle legere lectiones, in quibus sanctorum victoriæ ab iis cõtra ipsum obtentæ recitantur, vel quæ ad morum instructionem & virtutum informationem maximè leguntur, tunc acrius impugnat nos. Quare ne ab ipsius impugnatione deuincamur orationi magis, quã voci incumbimus. Vltima autẽ pars orationis aperta voce recitatur, scilicet: Et ne nos inducas in tẽtationẽ, vt pateat, ad quid illa dicatur oratio, ne videlicet qui lecturus est, id elationis gloria faciat, atq; ita per diabolum seducatur & auditorum mẽtes lectionis intellectu ac profectu per ipsi⁹ phãtasticas tentationes defraudentur. Tunc itaq; lector ad librum accedit, ac priusquam legere incipiat benedictionẽ tanquam legendi licẽtiã petit à sacerdote inquiens: Iube Domne benedicere. Per quod innuitur neminẽ debere in Ecclesia legere, nisi petita venia, vt iussus sit, vel ad hoc ante cõcessus. Sed animaduertẽdũ est, eũ, qui lecturus est, hic Domne dicere, non Dñe: quoniam ad hominem loquitur, qui vt est semiplenus & imperfectus respectu nostri Dñi, ita syncopato vtitur vocabulo. In fine verò lectionis plenè inquit: Dñe hoc modo: Tu autẽ Dñe. Quòd præter cæteros maximè obseruãt monachi, quum dicunt Domnus Abbas, nõ Dñs Abbas. Hinc etiã est, quod famuli Dominis suis inseruientes si quando illis pocula porrigunt, nõ debeãt vtrunq; genu flectere, sed dũtaxat alterum, nẽpe sinistrum, per quã partẽ significatur corporalis seruitus, quæ tantũ debetur hominib⁹, & nõ spiritualis. Nec est acclinandũ Principi sæculari recta facie, sed ab aure sinistra capite flexo. Finita igitur lectione adiungit lector. Tu autem Dñe, non Domne: vt qui perfectũ alloquitur Dñm, & omnino talẽ qui perfecto & pleno vocabulo dignus est. Nec illud sanè ad lectionẽ pertinet, aut præmissæ lectioni continuatur: sed lector absoluta lectione dirigẽs sermonẽ ad Dñm & sese excusans inquit: Tu Dñe miserere nostri. Quorum verborũ sententia hæc est Dñe forsitan ego peccaui in legendo modulatè pronuncians humanæ laudis cupiditate, & fortassis etiã peccauerunt auditores, quòd variis cogitationib⁹ fuerint intenti & lectioni debitum nõ tribuerint auditum: sed ô tu Dñe miserere nostri. Quod autem à cunctis generaliter respondetur: Deo gratias, pertinet ad lectionem, & vox est Ecclesiæ gratias Deo persolnẽtis. Ac si dicerent: Deus pauit nos verbis salutis, quæ sunt animæ cibus, de quo beneficio vicissim nos Deo agimus gratias.

CAPVT XXVI.

De tertia nocturna.

IN tertia nocturna similiter recitantur lectiones, sed de homelia Euangelij. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio: quòd tertia nocturna declarat tẽpus gratiæ, vt prædictum est superius, quo tractabantur Euãgelica. Notandũ interim hîc est fuisse quoddam tẽpus, quo veritas Trinitatis ab hæreticis maximè impugnaretur: sed tandem hæresi confutata atq; eiecta, ac populo ad veritatis cognitionẽ reducto ordinauerunt S. Patres vt nona lectio de Trinitate legeretur cum suo responsorio. Quod quidẽ aliquandiu fuit obseruatum, sed posteà tamen neglectum. Cùm enim Ecclesiæ lectionẽ de Trinitate legere nõ fuerat necesse, vniuersis iam Christianis sanè credentibus, eam legere omisit, sed eius respõsorium retinuit. Inde est, quòd in æstate Dominicis diebus nouum semper Respõsorium de Trinitate cãtamus. Quanquam tunc propriè respõsoriũ nõ dicitur, quòd præmissæ lectioni nõ respõdeat. Nam respõsoria lectionibus, quibus subiungũtur, semper debent respõdere, ita vt inde sic sint nominata. Quemadmodũ & versus appellantur, quasi iis finitis vertuntur respõsoria, id est, reuertãtur & iterum cãtentur, vel saltem eorũ particula aliqua. Atq; ita soluitur quæstio illa musicæ quæ fit de versibus secundi toni, qui terminantur in c. cum secundus tonus semper in d. finiatur. Dicimus enim quod istic non est finis, sed in repetitione Respõsorij. Potest tamen dici quod cõmune appelletur respõsorium, non quòd præmissa respõdeat lectioni sed illi, quæ de Trinitate legi solebat. Absolutis nocturnis Ecclesiæ lumina accenduntur, & pulsantur campanæ, atq; alta voce canitur: Te Deum laudamus. Quo quidem significatur lætitia & gaudium eius mulieris, quæ incensa lucerna, drachmam quam perdiderat, inuenit. Quod aut istius cãtici finis, videlicet: Per singulos dies, & alij versus qui sequuntur, paulò altius canantur, designat vicinarum congratulationem, qua mulieri ob repertam drachmam congratulabantur. Nam & compulsatio earundem repræsentat conuocationem.

CAPVT XXVII.

De officio diurno.

POst noctis officium, agendum est de diurno, quod in septem partitur distinctiones, videlicet in laudes matutinas, horam primam, tertiam, sextam, nonam, vesperas, & cõpletorium. Missa etenim ad officium tertiæ vel nonæ spectat. Nam his duabus horis missa regulariter celebratur. Quòd autem diei officium septem horis distinctum agimus, à Propheta habemus, qui ait: Septies in die laudem dixi tibi. Sed cur quæso septies? Quia *Ps. 118.* quum nocturnum officium misericordiæ tem-

pus exprimat, quo genus humanum à diabobolo obsessum miserè seruabatur, optimè sequitur, vt diei officium tẽpus designet nostræ redemptionis, aut nostræ liberationis factæ per Christum solem iustitiæ, qui claritate suæ diuinitatis tenebras nostras illuminauit, atq; ex diaboli seruitute nos extraxit, ita vt inde septies quoq; die laudes Deo cantemus, quoniam nos tantum boni munere septiformis gratiæ sancti Spiritus accepimus. Quandoquidem verò à tenebris peccatorum per viam pœnitentiæ ad vitæ libertatem perueniitur, hinc natum est vt diebus profestis seu feriis ad laudes matutinas caneretur psalmus ille pœnitentialis, nimirum: Miserere mei Deus. Diebus autem festis excepto. Quadragesimæ tempore: Dñs regnauit decorem. De quo vt de psalmis aliis dicetur posteà.

CAPVT XXVIII.

Cur septies in die laudemus Dominum.

EST & alia ratio quamobrem septies in die laudemus Dñm, quòd quilibet dies vniuscuiusque repræsentet ætatem. Non quod eam omnis homo habeat, sed quam haberet, nisi peccaret. Hæc autem septem habet varietates, infantis, pueri, adolescentis, iuuenis, viri, senis, & decrepiti. Per matutinas laudes repræsentatur infantia, per primam pueritiam, per tertiam adolescentia, per sextam iuuentus, per nonam ætas virilis, per vesperas senectus, per completorium ætas decrepita ac finis humanæ vitæ. In his profectò omnibus ætatibus creatorem laudare tenemur. Quod autem infantiæ nostræ tempore Dñm laudare possimus, euidens nobis facit argumentum B. Nicolaus, qui quarta & sexta feria matris vbera virtute abstinentiæ nõ sugebat. De aliis ætatibus satis est manifestum. Sunt item quamplurimæ rationes, quare istarum horarum temporibus Dñm præcipuè laudamus. Rubescente diei aurora cantamus laudes matutinas, quæ matutinæ nuncupantur, à mane quod bonum est, si lumen est bonum, atq; nihil esse melius luce videtur: bonum igitur est mane, quum eo tempore nobis lumen redditur. Appellantur verò laudes, quòd officium laudem potissimum sonet diuinam, quam ei damus, quoniam à tenebris erroris nos ad lucem veritatis reduxit. Hoc igitur tempore laudes Deo canimus, quia eiusmodi hora mundum creauit, & Angelos, qui statim atque conditi sunt, suaui cantu ac modulamine creatori suo laudes iubilarunt. Eodem quoq; tempore populum Israëliticum per mare Rubrum transduxit incolumem ac Ægyptios submersit. Rursus eadem hac ora Christus victor à morte surrexit.

CAPVT XXIX.

De aliis sex horis.

SEquitur de aliis sex horis, sub quibus item sex aliæ cõprehenduntur. Diei itaq; duodecim horæ attribuuntur, & totidem nocti. Sub prima hora duas cõplectimur, ipsam videlicet primam & secundam: sub tertia tres, ipsam tertiam, & quartam & quintam: sub sexta itidem tres, ipsam sextam, septimam & octuam: sub nona duas ipsam nonam & decimam: vespere repræsentant vndecimam: completorium duodecimam. At roget aliquis cur potius hisce diei horis diurnum celebretur officium, scilicet prima, quam secunda: tertia, quàm quarta vel quinta: sexta, quam septima aut octaua nona, quàm decima? Quoniam istæ horæ quibusdã insigniuntur priuilegiis. Prima enim hora Christus Pilato à Iudæis traditus fuit, & à morte resurgens prima hora Mariæ Magdalenæ apparuit. Prima hora visus est in littore septem discipulis piscantibus, quibus dixit: Pueri habetis aliquid pulmenti? Hora verò tertia crucifixus est linguis Iudæorum & flagellatus, eademq; hora Spiritus sanctus ipso die Pentecostes discipulis fuit datus, Sexta hora Christus pro nobis ligno crucis clauis affixus est, atq; eadem quoq; hora ipso die Ascensionis cum discipulis discubuit. Nona hora exclamans spiritum emisit, & lanceatus è latere corporis sui duo nobis eduxit Sacramenta, aquam videlicet baptismatis & sanguinem redemptionis ac saluationis nostræ. Vespere de cruce depositus est, qua item hora in vltima cœna cum discipulis suis cœnauit, vbi illis Sacramentum corporis & sanguinis sui tradidit, quod nobis saluberrimum testamentum hinc discedens reliquit. Eadem rursus hora duobus suis discipulis proficiscentibus in Emaus in fractione panis fuit agnitus.

Ioan. 21.

Postremò in completorio patrem pro suis discipulis orauit, qua etiam hora in sepulchrum positus est.

CAPVT XXX.

De psalmis qui hisce horis cantantur.

QVi psalmi hisce horis & quæ cantica debeant vsurpari, equidem satis notum esse puto. Quia verò ad aliam spectent editionem, ac nos de generali officio hoc tempore tractare proposuerimus, paucis quæ hîc sunt præcipienda tradamus. Sciendum ergo est generaliter in matutinis laudibus sex psalmos semper cantari, atq; in aliis horis similiter, per quos sex opera misericordiæ designãtur, quibus operarij in vinea Dñi laborantes intenti necessariò esse debent, quæq; si piè ac mundo corpore exerceamus, à seruitute diaboli liberati ad vitæ libertatem proculdubio perueniemus, & pro mercede fidelissimi laboris denarium diuinum, hoc est, sempiternam

nam vitam recipiemus. Sanè notandum hic venit quod in laudibus matutinis duos coniungimus psalmos scilicet: Deus, Deus meus ad te de luce vigilo: & Deus misereatur nostri, quos vna tantum Gloria finimus. Sed quare hoc fiat huiusmodi potest ratio adduci: Quoniam alter horum Dei significat dilectionem, alter verò proximi, quæ duæ dilectiones vsq; adeò inter se sunt annexæ, vt vna sine altera in Christiana perfectione intelligi nequeat. Ad hymnum autem trium puerorum, scilicet: benedicite omnia, &c. Gloria patri nō adiungimus, quòd propter eiusmodi fidei cōfessionē in caminum ignis sint coniecti. Quo quidē facto maximè derogatū est Trinitati. Vel quòd eius hymni postremus versiculus idē significat cum Gloria patri, ne quid in sacris scripturis superuacaneum reperiatur. In matutinis verò laudibus nō iubilamus nisi in vltima tantum antiphona. Nā cum per laudes, Dñi intelligamus resurrectionē, in qua nil penitus desiderauit beatitudine & immortalitate iam cōsecuta, certè nullo hic opus est iubilo, qui rei alicuius significat desideriū. Nec etiā in cōpletorio, quòd octauam connotat resurrectionem. Nō quòd post resurrectionem iubilus esse desinat, quando verius cum ipsis Angelis creatori nostro iubilum simus cantaturi, sed quòd tum suam amittet significationem, qua alicuius rei dicitur esse desiderium. Tum enim nihil desiderabimus, vt inquit Dñs. In die illa nō interrogabitis quicquam. Dictis itaq; ad eum modum psalmis cum antiphona, legit sacerdos lectionem, quam alio nomine appellamus capitulum, quoniam ex capite epistolæ istius diei sumitur. Legitur autem absq; Iube Dñe benedicere, & absq; sacerdotali benedictione, quod Prælatis Ecclesiæ ac sacerdotibus proprium sit eam semper legere, qui legendi veniam non petunt, quum eam aliis dare debeant. Nec est quod quis nobis obiiciat, si in nocturnis (quod ferè fit) sacerdos lectionem legerit, an etiam sic necessarium veniam postulare ac dicere. Iube Dñe benedicere, quòd ei sit benedictionem & licentiam dare? Dicimus enim, quòd sic hoc pacto lectionem legerit sacerdos, cum præter officium suum facere, cùm sit lectoris. Verum si hic nō adsit, tum facilè permittitur vt vel sacerdos, vel clericus sacerdotis, vel etiam quispiam alius ordinis minoris tanquam lecturus dicat: Iube Domine, atque ei benedictio à sacerdote reddatur:

Ioan. 16. Iob. 16.

Absoluto capitulo non subiungit Tu autem Dñe, quia ratio postulat vt sacerdos sit perfectus, & qui suggestionibus diaboli haud facilè succumbat. Sacerdos igitur in persona Domini per capitulum nos sensu admonet atque hortatur ore, vt in fide perseueremus, & operibus misericordiæ perpetuò incumbamus.

CAPVT XXXI.

De Hymno & aliis sequentibus.

Deinde canitur hymnus, per quē lætitia quā ob assequutā habemus libertatē, exprimitur. Sed quia Christus nobis hanc lętitiā acquisiuit, ne ingrati de beneficio accepto videamur, in laudē illius finito hymno prorūpimus, & quia nos liberauit, gratias ei referimus alta voce cantando, Benedictus Dñs Deus Israël. Et quare obsecro. Quia nos visitauit existentes in miseria, & fecit redemptionem plebi suæ. Hoc absoluto cantico cum antiphona, quæ notat dilectionem quam in laudando Dñm habemus, ait ad populum sacerdos: Dñs vobiscum. Quod sanè sumptum est ex libro Ruth, Sic enim legitur Boos & Obed suos salutasse messores. Ac statim à populo respondetur: Et cum spiritu tuo. Quod ex epistolis Pauli sumptum est. Ac si sacerdos diceret: Laus nostra sit acceptabilis Deo, & gratam sibi accipiat, ac nos procœmio vitæ remuneret. Cum autem populus respōdet. Et cum spiritu tuo, idem est, ac si diceret: Tu pro nobis preces ad Dñm effundes, sed quia illas preces tantum approbat Deus & exaudit, quæ ex bono animo procedunt, ipse, sine quo nullum bonum est, sit & cum spiritu tuo. Tum sacerdos quasi suæ bonitati diffidens inquit ad populum: Oremus. Quod humilitatis & euitandæ arrogantiæ gratia dicitur. q.d. Orate simul mecum, vt quod postulamus, citius impetremus. Tunc dicit orationem, eaque dicta respōdet chorus: Amen, quasi dicat. Ita nobis fiat, quemadmodum orasti. vel: feliciter tua sit oratio peracta. Sumptum autem est. Amen ex Apoc. Ioannis. Atq; ad eundem modum rursus populum salutat sacerdos, repetitq; quod anteà dixerat: Dñs vobiscum, q.d. Si gratiam Dei impetrastis, in ea perseuerate. Et iterum respondet populus: Et cum spiritu tuo, quasi polliceatur: Orasti pro nobis, & nos vicissim pro te oramus. Tum pueri canunt: Benedicamus Dño. Quod ex Psalmo tertio acceptum habemus: Quibus rursum chorus respondet: Deo gratias, quod Apostolo acceptum referimus. Eo autem significatur, quod vsq; ad finem vitæ in innocentia Deo inseruire debeamus, ac illi benedicere pro beneficiis gratias persoluendo. Vltimò sequuntur suffragia sanctorum. Nam quandiu quidem viuimus, tanquam in lubrico solo & fragili glacie sumus constituti, in diesq; cum dæmonibus vehementissimè confligimus, ita vt sanctorum suffragiis nō possimus non indigere. Post suffragia repetitur: Benedicamus Domino, non à pueris, sed à sacerdote, quemadmodum etiam in Completorio & magnis solemnitatibus in quibusdam Ecclesiis à maioribus. Quo quidem significatur nos fore in æterna beatitudine cum Domino perfectos laudatores. In hac enim

enim vita perfecti esse non possumus.

CAPVT XXXII.

De officio altaris.

NVnc de officio altaris dicamus. Et primò quidem de sacerdotum indumentis, eorundemq; significatione, ac deinde quid officium Missæ, quid introitus, quídve tropi nominentur, occurrit exponendum. Cætera verò breuiter ordine veluti in summa quadam perstringemus. Res enim ardua est, & quæ ingenij nostri vires facilè excedit. Sacerdos ergo tanquam aduocatus & pugil cum antiquo hoste pugnaturus, vestibus sacris quasi armis induitur. Sandalia enim pro ocreis assumit, ne quid maculæ vel pulueris affectioni etiam inhæreat. Sic Amictu pro galea caput contegit: pro lorica totum corpus cooperit Alba, cingulum assumens pro arcu, & subcingulum pro pharetra. Vocatur autem subcingulum quiddam in stola, quod ligatur cum cingulo. Quum stola collum circundat, quasi hastam contra retinentem vibrat. Manipulo pro claua vtitur: casula quasi clypeo protegitur: manus armatur libro pro gladio. Atque ita instructus, ad postremum per confessionem diaboli renunciat dominio.

CAPVT XXXIII.

De confessione sacerdotis ante missam.

SAcerdos enim priusquam cantet missam, confessionem pronunciet oportet. Nam, vt inquit Salomon, vir sapiés in principio sermonis accusator est sui. Debet autem peccata confiteri generaliter, nec mensuram excedere. Sic itaq; ad certamen munit⁹ contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus, & pro sedanda Iudicis ira in subditos ad altare procedit, & populus quasi pro suo pugile oraturus diebus profestis, terræ prosternitur. Quum verò cantat orationes, & reliqua recitat, tum quasi totis viribus aduersus diabolum pugnat. Nam cum & casulam in humero plicat, velut gladium contra hostem præparat, ita vt, quum Euangelium legitur, diabolus, tanquam gladio percutiatur. Sub finem autem pax datur, quo quies populo hoste deuicto ac prostrato nuncietur. Exinde redeundi data licentia, populus Deo agit gratias, ac quisque ad sua reuertitur.

CAPVT XXXIV.

De officio missæ.

OFficium missæ siue missa, appellatur totum illud, quod à principio vsque ad finem dicitur, nempè ab introitu vsque ad Ite missa est, cuius mens & sententia hæc est: Ite ad Christum & ipsum sequimini, quia missa est pro vobis hostia ad Dominum placandum. Quandoq; tamen restricti⁹ & quasi specialius pars, quæ prima canitur nimirùm introitus, officium missæ appellatur, quæ sic dicta est, quod isthuc mittatur Angelus. Distribuitur autem missa in quatuor omnino partes: in obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones. Est enim missa omnis obsecrationis, postulationis, & gratiarum actionis. Prima pars extenditur vsq; ad offertorium, altera vsq; ad finem Dominicæ orationis, cum Amen respondetur, tertia vsq; ad communionem, quarta vsq; ad finem. Ac prima quidem est catechumenorum vel neophytorum quod ferè idem est, cum catechumenus appelletur nouiter instructus siue si baptizatus, siue nondum etiam, & Neophytus quoq; nouiter instructus siue baptizatus, siue non. Amplius enim aut diutius eis interesse non licet, non aliter atq; Iudæis aut ethnicis, quòd necdum sint membra Ecclesiæ. Ob quam sanè causam diaconus è Pulpito alta voce dicere debet: Exeant catechumeni foras.

Hinc est quod pars ista nominetur missa, ab emittendo, quoniam tunc foras mittuntur. Cœpit autem illud originem ab eo, quod de Dño dicitur: Iesus autem non credebat eis, sciens quid esset in homine. Nam per catechumenos illi significatur, de quibus hoc dictum est. Vocatur itaq; missa totum illud officium, quod est ab introitu, vsque ad Ite missa est, quanquam & interdum missam appellamus ea verba, quibus corpus Domini conficitur.

CAPVT XXXV.

De introitu, tropis & linguis, quibus Missa celebrari potest.

INtroitus verò dicitur, quod sacerdos missam auspicaturus primò ad altare debeat intrare, sicut Episcopus qui extrà chorum quandoq; diebus festis Dei armis induitur. Dum enim canitur introitus, intrat ad altare. Quamobrem etiam diebus profestis bis cani solet, in solemnitatibus verò ter. Quandoque intermiscentur tropi. Dicitur autem tropus à Græcis, quod nobis est conuersio, quoniam isthic quædam fieri solent conuersiones. Animaduertendum hic est tribus linguis missam celebrari, Hebraica, Græca, & Latina, quod titulus Christi iam in cruce pendentis scriptus fuerit Græcè, Hebraicè, & Latinè. Vnde est, quod in vnaquaq; missa harum trium linguarum aliquid apponatur. Et ab Hebræa quidem quòd sit præstantissima: Alleluia. Amen, Sabaoth, Osanna. Alleluia quoniam à diuersis multis modis exponitur, quos & alibi sufficienter diximus, nunc præterire volumus. Iuxta interpretationem tamen Hieronymi, quæ omnium est optima, interpretatur: Laudate inuisibilem. Quid Amen sit, satis constat. Sabaoth est exercituum siue militiarum, virtutum & victoriarum. Osanna denique est, salua obsecro. Et vbi quæso? In excelsis. Osi, id est, obsecro, anna, id est salua. Inde oranna, quasi osianna, ex corrupto & integro.

De

CAPVT XXXVI.

De Kyrie eleison, &c.

SEquitur Kyrie eleison & Christe eleisõ,&c. quod ideò Græcè canitur,vt ostendatur Ecclesiã primò in Græcia cœpisse, ac inde Romã posteà delatam fuisse,vnde reliqua sunt Latina. Cãtatur autẽ ter propter patrẽ & filiũ & Spiritũ sanctũ cõtinuò,idq; ternis vicib⁹ vt simul dicatur nouies, propter nouẽ ordines Angelorũ quibus associari petim⁹. In quibusdã Ecclesiis additur ἡμᾶς:quasi dicãt,ô Dñe miserere nostri. Solẽnibus diebus sequitur hymnus de Euãgelio,siue Euãgelic⁹:Gloria in excelsis Deo:quod anteà solũ ad missã dicebatur.Reliqua verò B. Hilarius Pictauiensis Episcopus apposuit, scilicet:Laudam⁹ te, & cætera quæ sequũtur,quæ etiã ad missam cantari instituit.Verũ enimverò tũ illud cõsuetum est, quũ festum agitur Apostolorũ, martyrum cõfessorum & eorũ in quorum honorẽ Ecclesia est dedicata, quæcunque etiã illa sit.Eo autẽ finito sacerdos salutat populũ,inquiẽs:Dñs vobiscũm. Quæ salutatio ex veteri sumpta est testaméto,nimirũ,vt dictũ est, ex libro Ruth, pertinetq; ad minores sacerdotes.Est enim & alia videlicet:Pax vobis,quæ vt est sumpta ex Euangelio:ita solum spectat ad Episcopos,& qui iis sunt superiores. Quò sanè illud expresse innuitur,quod nouũ testamentũ, digni⁹ sit testamento veteri.Respõsio verò populi: Et cũ spiritu tuo ex Apostolo in epistola ad Titũ desumpta est.Cùm deniq; ait,oremus, vniuersalẽ ad se colligit Ecclesiam, quasi esset syndicus aliquis in persona multorũ loquens. Hoc enim syndicus significat.Longa vetustate cõprobatum est,quod oremus dicimus. Antiqui enim præmisso orem⁹ ex templo orationẽ cõmuniter subiungebant:omissa ratione, illud tantum,videlicet oremus reseruauimus.

CAPVT XXXVII.

De oratione, & quoties se in missa vertat Sacerdos.

ORatio siue collecta statim subsequitur, quãtumvis collecta propriè vocetur oratio illa quæ fit in processione quũ populus & vniuersus cler⁹ ab vna Ecclesia procedit ad alterã. Tum enim sacerdos aut Episcop⁹ collecta omni multitudine, istiusmodi oratione super populũ vti solebat,quæ propriè dicebatur collecta. Nunc autẽ oratione illa prætermissa tãtum(vt dicimus)oremus retinuim⁹. Notandũ obiter hic est sacerdotem in qualibet missa se quinquies cõuertere & septies populũ salutare.Primò in ipso exordio:Secũdò in Euãgelio, quod nõ in altari,sed in assere vel aliquo lectorio versus Aquilonẽ legi oportet plicata in humero casula,quod diaconi tũ fungatur officio. Tertiò cũ ad dextrum cornu altaris reuertitur, vnde venerat,dicto symbolo,si fuerit solemnitas:tũ enim se cõuertit ad populũ.Quartò post offertoriũ, cũ inquit:Per omnia secula seculorũ,& cõsequẽter:Dñs vobiscũ sed nõ vertit se. Nã,vt dici solet,nemo qui ad aratrũ manũ applicuerit,retrorsum respectare debet. Quintò cũ ait. Pax Dñi sit semper vobiscũ,nec tum se conuertit.Sextò post communionẽ,& vltimo in fine.Quod autẽ ad orationẽ attinet,sciẽdum est nũc vnã legi oportere,nunc tres, nunc quinq;, nunc septẽ,sed non vltrà.Et vnã quidẽ propterea quod vna sit Epistola atq; vnũ Euangeliũ, vel propter Dei vnitatem. Tres verò propter Trinitatẽ.nam & Deus numero gaudet impare,vel quia Dñs ter in passione orauit.Sic quinque legi possunt propter quinq; partitã Christi passionẽ, vel quinque eius vulnera. Verum septẽ ideò, quod septẽ in oratione nostra Dominica habeamus petitiones, vel etiã propter septem dona spiritus sancti, quæ apud Isaiam numerantur.Septenarium enim numerum nullus excedere debet.

CAPVT XXXVIII.

De epistola, graduali, alleluia, & prosa.

DEinde legitur epistola,quæ est sermo absentis missus ad absentem,à Græco verbo ἐπιστέλλειν, quod mittere significat, sic appellata. Tales sunt Petri,Pauli,Iacobi,& Ioannis ad varios missæ,quæ hoc in loco vt plurimum leguntur.Sed si cõtingat (contingit autẽ sæpè) vt vel ex Apocalypsi vel ex Prophetis aliquid hic legatur,nihilominus dicetur Epistola,idque ob eã causam, quod tum Euãgelium quodãmodo mittatur.Summoperè autem cauendum est, ne quis Epistolã legere præsumat,nisi sit hypodiacon⁹:aut diacon⁹ aut etiã sacerdos.Meli⁹ enim est vt sacerdos legat etiã si cantet missam,quã acolytus.Post Epistolã verò cantatur respõsorium cum suo versu, siue Graduale, vt vocant. Appellatum autẽ est Graduale,quod à minoribus in gradibus ante altare vel à maioribus, etiã diebus profestis cani soleat:In solẽnitatib⁹ verò in altioribus, hoc est, in pulpito etiam à pueris.Vel quia gradatim cantatur,vel quia de gradu ad gradũ procedere debemus,hoc est,de virtute in virtutẽ ascendere. Dictũ est idẽ Responsoriũ, quòd versui respõdeat,qui itẽ à vertendo nominatus est, quoniã nos ad orientem vertimus,vel quoniã versu ad respõsum fit regressio, aut ad officium aliud,vt in matutinis. Posteà sequitur alleluia, cuius interpretatio modò exposita est secundum Hiero.In huius fine pneumatizamus,hoc est,iubilam⁹, dum finẽ protrahimus, & ei velut caudã accinimus. Est enim differẽtia inter neuma neumæ,& pneuma pneumatis. Neuma fœminei generis est iubilus,sicut in fine Antiphonarum, pneuma verò neutrius generis est Spirit⁹ sanctus.Posteà versus dicitur, vnde similiter cõuersio fit ad Alleluia. Sequitur deinceps Sequẽtia quã nos prosam appellamus.Fertur Notgerus Abbas apud sanctum Gallum natione Teutonus primò sequentias cõposuisse,atque eas postea in Ecclesia *Hic Episcopus fuit Leodiẽ-*

sis. Circiter annum. 850. sia cãtari institutum fuisse per Nicolaum summum Pontificẽ. Post hunc autẽ dicitur Hermãnus Contractus inuentor astrolabij fecisse duas has: Rex omnipotens die hodierna, & Sancti spiritus adsit nobis gratia, &c.

CAPVT XXXIX.

De Euangelio.

FInita sequentia legitur Euãgeliũ, quod triplicẽ habet inchoationem: Vel per initium sancti Euãgelij sicut in principio quatuor Euãgeliorum: Vel per In illo tẽpore: Vel per aliam determinationẽ regiæ aut alterius alicuius magnæ potestatis, vt, Fuit in dieb⁹ Herodis, & Anno decimoquinto Imperij Tiberij Cæsaris. Dicitur autẽ Euangelium ab εὖ benè, & ἄγγελος nuncius, quasi dicatur bonũ & lætum nuncium. Proinde verò Euangeliũ aliquando esse dicitur secundum historiã, quandoq; secũdum allegoriã, quandoq; secundum personã, quandoq; secundum partẽ, & quandoq; etiã secundum totum. Secundũ historiã, vt illud: Maria Magdalena & Maria Iacobi & Salome, &c. atque illud etiã quod cantatur in natali Dñi ad secundam missam de pastoribus. Secundũ allegoriã cuiusmodi illud quod in assumptione B. Mariæ legi consuetũ est de Maria Magdalena & eius sorore. Martha, nimirum: Intrauit Iesus in quoddã castellũ, &c. Quia cũ per Mariã Magdalenam vita significetur contemplatiua, per Marthã verò, quæ administrabat, vita actiua: hoc Euangelio docetur in B. Maria virgine vtriusque vitæ fuisse consummationẽ, cõtemplatiuæ scilicet & actiuæ. Secundũ personã Euangeliũ canitur, vt in festo B. Thomæ Apostoli, vbi dicitur Thomas vnus de duodecim, &c. Secundũ partem, quemadmodũ est in festo S. Crucis. Tũ enim illud recitatur Euangeliũ, quod est de Nicodemo propter eius extremã particulã, quæ eiusmodi est. Sicut Moyses exaltauit serpentẽ in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis. In hoc autẽ verbo Christus suã indicauit passionem, & sui corporis in cruce exaltationẽ. Quocirca Euangeliũ hoc in quo hæc continetur particula, legitur in festo sanctæ crucis. Secundũ totum denique, cuiusmodi est exiguũ illud, quod in circuncisione Dñi obseruatur: Postquã consummati sunt dies octo. Animaduertendum ergo hic est, quod dieb⁹ profestis vna dũtaxat cãdela cerea præcedat diaconũ, quũ ad legendũ Euangelium accedit. Nec id quidem, iniuria, Cum per illud primus Christi significetur aduẽtus, qui humilis fuit & occultus, vt quẽ præuenit vnus tantũ præcursor, videlicet Ioannes Baptista, qui fuit verbi lucerna. Festis verò diebus candelæ duæ præcedũt cereæ, quod in secundo aduẽtu, qui solennis erit & manifestus duo sint præmittendi præcursores, Helias scilicet & Enoch Vel ideò etiã quoniã Dñs ante faciẽ suam binos coniunctim misit discipulos ad prædicãdũ. Illud quoq; diligenter notandũ est, quod simulatque Euangeliũ inchoatur, vniuersus populus, tam clerici quàm laici, tã qui illud profert quàm qui audit, crucis signum imprimere debeat in fronte, in ore & in pectore. In fronte, quòd locus sit pudoris & verecundiæ: vnde impudicos homines effrontes dicimus, quasi sine fronte. Per hoc ergo quod fronti signũ crucis imponimus, euidenter ostendimus nos non erubescere, quòd credamus in crucifixũ, & eum habemus Deum & Dñm, qui à Iudæis atque ethnicis nobis exprobratur. Vnde mehercle Apostolus: Nos autẽ prædicamus Christũ crucifixũ, Iudæis quidẽ scandalum, Gẽtibus verò stultitiã. In ore autem ideò, vt significemus nos audacter crucẽ Dñi prædicare. Deniq; in pectore ob eam causam, quo nos paratos esse pro Christi nomine pati ingenuè ostẽdamus. Rursum in hoc, quod os & pectus cruce signam⁹, apertè innuimus, nos audacter ore fateri & corde credere Christum crucifixum, cuius liber legitur, Deum & Dñm nostrũ esse. Sacerdos itaque vel Diaconus Euãgelium lecturus signat se in ore, fronte & pectore, quasi dicat: nõ erubesco crucem Dñi, sed eã ore prædico & corde credo. Libro quoque crucẽ imprimit, tanquã si dixerit, hic est liber crucifixi. Posset autẽ hoc loco quæri, quemadmodum crucis signũ fieri debeat à dextrãne in sinistrã, an verò à sinistra in dextrã? Ac nonnulli quidem sunt qui crucem à sinistra in dextram fieri velint, atque ex huiusmodi versu sumpserunt authoritatẽ: Egressus est à patre, &c. A patre venit filius in mundũ, & ideò crucẽ inchoam⁹ à patre superiori, per quã designatur pater. Sed quod à parte absque vlla intercapedine in mundũ venit, per quẽ sinistrã partem intelligimus ideò postquã à superiori parte descendimus, statim à sinistra in dextrã pergimus: nã & posteà ad partẽ ascendit, quod designat dextera. Alij verò putant, quod à dextra in sinistram fieri debeat, quia Christus à dextra in sinistram id est, à patre veniens, diabolũ per crucẽ repulit, qui per sinistram significatur. Dicto igitur Euangelij titulo, respõdetur ab omnibus: Gloria tibi Dñe. Proposito nãque Euãgelio ad legendũ, in quo agitur de gloria partim Dei, partim nostra quatenus videlicet Christus diabolũ vicit, ac nos redemit, & victor ad patris gloriã ascendit: auditores Euãgelij lætãtes ad laudem sui creatoris inquiũt atque exclamãt. Gloria tibi Dñe, quasi dicãt: Gloria tua, quæ nobis in hoc Euangelio prædicatur in æuũ nobis sine fine permaneat, semperq; crescat & augeatur. Lecto iam Euangelio, quisque dicere debet, Amen. Vel vt alij volunt, recitato Euãgelio: statim dicamus oportet: Deo gratias, quemadmodum post quãlibet lectionẽ siue capitulum. Sed melius est vt dicatur: Amen, ac nos cruce contra diabolum muniamus, ne ipse sermones Dñi ex pectore nostro rapiat. Necessariũ etiã planè est: vt dum legitur Euangelium, velamina capitum

tum deponantur. Euangelica enim prædicatio omnia legis velamina demouit, atque homines, qui prius Dñm in ænigmate quodammodo & quasi per transennã videbãt, modò ipsam veritatẽ aperta legis cognitione videre & intelligere fecit. Viri itaque aperto capite Euangelium audire debẽt, vt quinque sensus ad audiẽdum magis fiant idonei. Inde est quod clerici non nutriant lõgos capillos, sed altè tonsos vt rectius ac perfectius possint audire. Verùm enimverò propterea coronã habent, vt demonstretur inter eos & Dñm nullum esse medium. Non ergo longos habeant capillos clerici, si per longitudinẽ capillorum significetur multitudo peccatorum. Mulieres verò debẽt audire Euangelium tecto ac velato capite, etiamsi sit virgo, propter pomum vetitum. Et si eueniat vt virgo capite sit aperto, vt velamen non habeat, necesse est, vt mater aut quævis alia mulier capiti eius pannum vel simile quippiã imponat. Itemq; erecti stare debemus, donec Euangeliũ pronuncietur, aut capite inclinato, si modò nõ sedeamus, nisi cogente necessitate. In lege quidem præcipiebatur, vt dum comederent agnũ Paschalem, baculos in manibus tenerent: nos verò diacono legente Euangelium baculos deponimus: quod Christo prædicante legales obseruantiæ sint depositæ.

CAPVT XL.

Quid Symbolum, quando canendum, & quot sint numero.

POst Euangelium statim debet subiungi Symbolũ fidei, scilicet: Credo in vnum Deũ patrem, &c. si solennitas fuerit. Nec tamen in omni solennitate, sed in eorũ tantummodo festis, quorum in Symbolo fit mentio, vt in festo Trinitatis, in Natali, Circũcisione, Epiphania, Paschate, Ascẽsione, Pentecoste, in festo omniũ sanctorum, Transfigurationis Dñi, B. Mariæ, & omnium Apostolorũ, S. Crucis, & omnibus diebus Dominicis. In aliis autẽ solennitatibus dici nõ debet. Nec verò in solennitate Angelorum cantari solet, quia illi nõ credunt, imò iã sciũt, quum plenam & perfectam habeant scientiã. Nec præterea cani consuetum est in solennitata duorum Euangelistarũ, qui nõ fuerunt Apostoli, scilicet Lucæ & Marci. Sunt qui dicunt Symbolum dici debere in festo B. Ioannis Baptistæ, quia tum fuit cõmemorata Christi natiuitas. Sed eadẽ ratione qualibet die sit mentio B. Mariæ, adeoque omni die canendum foret. Nonnulli etiã putant, quòd in eorum festiuitatibus cantari debeat, qui illud composuerunt, atque eius rei gratia huc illud adferunt, quod in Euangelio Ioannis inuenitur, quod nimirum in dies fides Apostolorum crescebat propter miracula quæ fiebant, quanquam alibi authoritas habeat, fidẽ nõ habere meritum, cui humana ratio præbet experimentum. Pronunciato Symbolo sub finem ipsius debet fieri signum crucis, quoniã verbum est Euangelicum, non secus atque ipsum Euangelium, nisi quod sit verbum abbreuiatum. Vnde dictum est de eo: Verbum abbreuiatum faciet Domin⁹ super terram. Et hoc modo: Veniet verbum abbreuiatum super filios Dei. Similiter quoque in omnibus verbis Euangelicis signum crucis fieri oportet quemadmodum sub finem orationis Dominicæ, Gloria in excelsis, Benedictus, Magnificat, & Nunc dimittis, quæ omnia perinde atque Euangelium stando audiri debent. Notãdum est quatuor esse Symbola: minimum, quod à cunctis cõmuniter in quotidiana oratione dicitur, & quod Apostoli simul cõposuerunt. Secundum est, quod in prima recitatur: Quicunque vult saluus esse, quod ab Athanasio Patriarcha Alexandrino cõtra Arrianos hæreticos cõpositum est, licet pleriq; eum Anastasium fuisse falsò arbitrentur. Tertium est, quod Constantinopolitana synodus edidit, videlicet quod in Missa hactenus cani consuetum est. Quartum est, quod ex Niceno Concilio prodiit. Scripsit verò B. Hilarius Pictauiensis Episcopus librum de synodis, in quo & illud composuit, ac legi oportet in omni synodo vel totum vel saltem eius aliqua particula. Ex quo sanè liquidò apparet, quam illi errent, qui aliam ibi legunt lectionem.

CAPVT XLI.

De offertorio.

DIcto symbolo cãtatur offertorium siue offerẽda: vt aliqui dicunt. Appellatur autem offertorium ab offerendo, quia tunc offerimus. Sed necessario hîc cõsiderandum est, tria omnino esse quæ offerre debemus: primò, nosmetipsos, ac deinde ea, quæ sacrificio sunt necessaria scilicet panẽ, vinum & aquã, & si qua sunt alia sacrificio apta. Obiter tamen hîc dicere possumus panem hunc quasi nominatum esse à Græco vocabulo τὸ πᾶν, quod omne vel totum significat. Quoniã cum hîc, tum in futuro sæculo panis iste tota vita nostra est. Vinum autẽ à vitę simili ferè modo deducere licebit, cui Dñs in Euãgelio se cõparat, hoc pacto inquiẽs: Ego sum vitis vera. Nec denique ignotum esse *Ioan. 15.* puto aquã ab æqualitate dictam esse, quia per hoc sacramentum nos Angelis æquales fore certò & credimus & speramus. Quanquã verò interdum aqua significet populum. Vnde: Aquæ multæ populi multi. Quia nec sanguis sine salute populi, nec salus populi potuit esse sine sanguine. Tum verò aqua benedicitur, quando admiscetur vino: sed haudquaquã vinum, quoniã peculiarẽ suam expectat benedictionẽ. In quibusdam Ecclesiis in magnis solẽnitatibus præciosa offeruntur Ecclesiæ vtensilia, & in altari ponuntur vel in locis cõpetentibus. Tertiò demum sequuntur manuales laïcorum oblationes. Clerici enim non offerunt, nisi in exequiis mortuorum & in noua celebratione sacerdotis.

Nã inhumanum videretur, si ij offerre tenerentur, qui ex oblationibus viuunt aliorum. In offertorio nulla ratione permittitur sacerdoti vt pyxidẽ aut aliud huiusmodi manu teneat, quo omnẽ auaritiæ effugiat suspicionem.

CAPVT XLII.

De sacrificio.

SAcrificium dicitur quasi quo sacrum efficitur, vbi cognoscẽdum est, quod olim sacrificium ab Apostolis & viris Apostolicis in primitiua Ecclesia vasis ligneis ac vulgaribus vestib⁹ celebrabatur. Tũ enim erãt (vt dici solitũ est) lignei calices & aurei Sacerdotes. Nũc verò est è contra. Paulò tamẽ post Seuerin⁹ Papa instituit idẽ vitreis fieri vasis. Sed quia erãt fragilia. Vrbanus Papa voluit, vt argenteis vel aureis sacrificaretur, vel etiã ob paupertatẽ stanneis quæ tamẽ nõ facilè æruginãtur. Hostia secundum Hebræos ab ostio nuncupata est, quia ad ostium tabernaculi offerebatur. Secundum Ethnicos verò ab hoste deriuata est. Nã hostibus à domitis (vt ille ait) hostia nomẽ habet. Dicta est etiã victima à vincẽdo, & immolatio, quòd isthic Christ⁹ sacramẽtaliter immoletur, quod in veritate semel pro peccatis nostris in cruce est immolat⁹. Appellata autẽ est immolatio à mola, qua in sacrificiis cõteri solebat gen⁹ quoddã frumẽti, quod far vel ador dicitur. Vnde: Et adorea liba per herbas. Ponebatur enim inter cornua altaris vel animalis cultro isthic facto foramine. Mola verò in altari dicitur pars media sub qua reliquiæ sigillantur, & cui in dedicatione Ecclesiæ crux imprimitur, atque vbi corpus Christi consecratur.

CAPVT XLIII.

De secunda parte Missæ.

IAm verò secunda pars Missæ quæ propriè Missa appellata est, proximè sequitur, nimirum quã orationis esse diximus. Nã prima pars, de qua hactenus dictum est, vocatur obsecrationis. Hæc ergo pars missæ: vt missam appellemus totum officium ab introitu vsque ad ite missa est, si strictim accipiatur, proprio nomine missa appellata est. Habet autẽ ea quatuor distinctiones. Prima dicitur secreta, altera præfatio, tertia canõ, quarta oratio dominica cũ sua præfatione. Atque hæc quidẽ pars extenditur vsq; ad dominicæ orationis finẽ. Sed libera nos à malo, Amẽ, quod tacitè à sacerdote proferri debet. Hic itaque cõsiderandum est tot debere dici collectas, eodemq; ordine, ac de eisdem in secreta postcommunionẽ, quot præcesserunt in obsecratione ante Epistolã in exordio missæ, nec plures, nec etiã pauciores, hoc semper obseruato, ne vltra septenarium numerum progrediatur. Summoperè itẽ cauendum est, quod si fortè collecta pro defunctis intermisceatur, ne finalis, sed penultima vel antepenultima dicatur. Quoniam finis ad suum debet retorqueri principium. Ad postremum generaliter cognoscendum est, quod in missa pro defunctis nulla debeat pro viuis oratio intermisceri, hac tamen communi excepta: Deus qui viuorum dominaris simul & mortuorum.

CAPVT XLIV.

De secreta.

SEcreta dicitur, quia secretè pronunciatur, cum tamen olim alta voce diceretur, ita vt ab omnib⁹ facile laïcis teneretur. Cõtigit ergo vt quodã tempore Pastores panẽ super lapidẽ quendã ponerent, qui, dum huius secretę verba proferrent, in carnem conuersus est, & forsitan transubstãtiatus: vt sic loquar, in corp⁹ Christi. In quos diuinitus facta est acerrima vindicta. Nã ad vnum omnes percussi sunt diuino iudicio cœlit⁹ misso. Ex quo quidẽ facto statutum fuit: vt posthac tacitè ac submisse diceretur. Aut ideò sanè occultè & quasi sub silentio dicitur, ne scilicet vilescat, sicut ob eandẽ causã sacræ literæ dicuntur esse obscuræ. Aut tandẽ ne à laïcis cognoscatur ita vt hinc triplex silentij sit ratio. Cum autem ait sacerdos, Orate fratres, statim incipit orare: & nos similiter hoc audiẽtes secretò orare debemus, ac duos psalmos canere nẽpè: Exaudiat te Dñs, & sequẽtẽ. Sed quãdo interim dicit: Orate fratres, perinde est, ac si diceret Dñs vobiscum tacitè, quum sese vertat ad populum. Quare meminerimus sacerdotẽ, se quinquies ad populum conuertere dicendo Dñs vobiscum, propter quinque apparitiones, quæ fuẽre ipso die Paschatis. Et quia vna apparitio fuit non manifesta, quando apparuit B. Mariæ Magdalenæ: vt pleriq; sentiunt, ideò occultè & quasi sub silentio ait Dñs vobiscum tunc, cum apertè satis dicit: Orate fratres. Per omnia secula seculorum, id est, per secula sibi mutuo succedentia. Vel dicuntur secula per antonomasiam, sicut Cantica Canticorum. Quęsitum est, cur secretò dicantur orationes, quæ sequuntur post oblationes. Sed nos ideò hoc fieri respondemus, quod Iudæi post suscitationem Lazari, statim Iesum voluerunt occidere, qui sese occultauit in ciuitate Ephrẽ in sollicitudine, & à prædicatione ac miraculorum operatione penitus quieuit & tacuit in sabbatum vsque, quod est ante dominicam in Ramis palmarum, quo venit in domum Simonis leprosi, & apertè prædicauit. Atque hoc quidem expresse indicat sacerdotis illa vocis exultatio, qua inquit: Per omnia secula seculorum. Cui subditur, Amen, propterea, vt quæ à sacerdote dicta sint, liquidò cõfirmemus, quia per Christum seculum creatum est. Amen nãq; nomen Dei est. Vnde in Apocalypsi, Ego sum, Amẽ, testis fidelis. Subiungitur porrò Dominus vobiscum, ac deinde, sursum corda, quæ scilicet sursum habere debemus ad Dominum in cœlestibus, non in terrenis, vt non quæramus benedictionem Esau, quæ vt caduca ac debilis est, ita in terrenis planè sita est. Idem prorsus

1. Ioan. 11.

Apoc. 3.

prorſus nobis manifeſtè ſignificant Epiſcopi ſandalia, quæ cum ſuperius ſint aperta, iis admonemur: vt ſemper corda hactenus erecta ad Dñm, cumque inferius ſint ſolida, volunt vt habeamus in terrenis mentem omnino obtuſam, quaſi non debeamus quærere benedictionem quæ in terrenis eſt, ſed benedictionem Iacob, quæ eſt in cœlis. Poſteà ſequitur: Gratias agamus Dño Deo noſtro. Quia pro omnibus beneficiis, quæ ille in nos benignè contulit, gratias ei meritò rependere debemus. Inuenitur autem ibi quædam figura ad ſimilitudinem noſtrorum Delta, D ſcilicet, vndique clauſum, quod in parte præcedenti V. noſtrum cõplectitur, quod in ſummitate apertum eſt, in quorum parte media tractulus per tranſuerſum ducitur, vtramque in modum crucis partem copulans. Quod quidem non ſine cauſa factum eſt. Per delta enim circulariter clauſum, diuina figuratur natura, quæ nec principium nec finem habuit. Per V. exprimitur humana Chriſti natura, quæ principium in Virgine habuit, ſed ſine carebit. At verò tractulus in medio vtramque partem coniungens, crux eſt, per quam humana ſociantur diuinis.

Fortaſſis huiuſmodi figura depicta fuit in libris veterũ. (+)

CAPVT XLV.

De Præfatione.

PRæfatio dicitur, quaſi prælocutio, quæ eſt ad miniſterium præparatio. Notantur enim iſthic nouem ordines Angelorum, quos ibi præſentes eſſe certò credimus. Maieſtas quoque de qua hîc fit mentio, appellata eſt quaſi maior ſtans, vel maior poteſtas. Sciendum verò eſt in Miſſa decem eſſe in vniuerſum præfationes, primam de Trinitate, alteram de Natali, tertiam de Epiphania, quartam de Quadrageſima ſiue ieiunio, quintam de Cruce Domini, ſextam de Reſurrectione, ſeptimam de Aſcenſione, octauam de Aduentu ſpiritus ſancti, nonam de Apoſtolis, decimam & vltimam de B. Maria Virgine. Poſt canitur ter, Sanctus, Sanctus, Sanctus, quod ſumptum ex veteri Teſtamento. Ait enim Iſaias ſe vidiſſe Dñm ſuper ſolium excelſum, & Seraphin clamantia: Sanctus, Sanctus, Sanctus. Sed quod ſequitur: Benedictus qui venit in nomine Dñi, Oſanna in excelſis, acceptum eſt ex Euangelio, ita vt, quum illud cantatur, ſignum crucis fieri debeat. Poſtremò hîc cantica Angelorum canimus, quia per hoc ſacrificium terrena iungi cœleſtibus non dubitamus, & ideò cum eis in excelſis ſaluari clamamus.

Vndecima eſſe poteſt communis illa de S. Trinit.

CAPVT XLVI.

De Canone.

DEinceps verò ſequitur Canon, ita enim Græcis dicitur, nobis autem regula, quod per eam regulariter ſacramenti huius fit confectio. Nuncupatur etiam actio, quia tunc cum Deo noſtra agitur cauſa. Quamobrem & in feſtis ſtantes oramus: in profeſtis verò velſicu-niis proſtrati. Sub ſilentio tribus de cauſis dicitur. Primò, quoniam Deus non oris, ſed cordis clamorem intendit: vnde & Moſi dixit: Quid clamas ad me? cùm tamen ipſe taceret. Nihilominus tamen proferimus verba, ne quæ petimus, aut quæ petere debem⁹, penitus ignorare æſtimemur. Secundò ob id ſubmiſſe Canon dici oportet, ne, ſi alta voce eſſet proferendus, longo clamore deficiamus. Vel tertiò ob hanc rationem, ne tanti myſterij per vſum quotidianum, verba vileſcant, & in locis competentib⁹ paſſim indiſcretè pronuntietur, atque ita tandem extinguantur ac pereant, quemadmodum pauſò ante de paſtoribus narratum eſt. Prohibitum enim eſt per decretum, & ſub anathemate datum, vt nullus niſi hæc ſacris veſtibus, ex libro in altari conſecrato, hæc verba proferat. Dicit ergo ſacerdos: Te igitur clementiſſime pater, &c. Alloquitur Dñm, tanquam præſentem. Incipit autem à litera Thau. T, quæ in modum crucis effecta eſt. Quoniam per Chriſti paſſionem hæc omnia in cruce ſunt cõpleta, habentque ſuam efficaciã. Vnde profectò eſt, quod iſthic crucifixi imago adpingi debeat. Sequuntur poſteà multa, vt ſunt nomina Apoſtolorum, Martyrum, Pontificum, Virginum, qui omnes pro Chriſto noſtro ſe ſacrificio expoſuerunt. Atque item alia quædam ſequuntur, quæ nobis explicare non licet, niſi fortè ſolis ſacerdotibus, & ideò de illis tacebimus. Vnum hoc tamen addemus, nulli hic conceſſum eſſe aliquid vel detrahere vel addere, niſi quandoque nomen illorum, pro quibus ſpecialiter aut nominatim offertur ſacrificium.

CAPVT XLVII.

De oratione Dominica.

NVnc dicendum eſt de oratione Dominica, in qua continentur ſeptem petitiones. Quod autem præmittitur, eſt quaſi beneuolentiæ captatio. Tres priores ad futuram vitam pertinent. Quatuor poſteriores quæ ſequuntur, ad præſentem. Media autẽ, vt nonnulli volunt, à communi ſumi poteſt, itavt ad vtramque referatur, quam videlicet dicimus. Panẽ noſtrum quotidianũ, quẽ ἐπιούσιον Græci, ſegola Hebræi, nos appellamus aut ſupereſſentialẽ, aut egregium, aut etiã familiarem. Sed animaduertere oportet, quum ſacerdos ait, Orem⁹, præceptis, &c. nos debere proſtratos orare vſque ad finem orationis Dominicæ, ſi dies fuerint profeſti. Si verò feſtum ſit, aut dies Paſchalis, certè non proſtrati, ſed ſtantes orare debemus, ac reſpondere: Sed libera nos à malo, Amen. Quod autem Dominicam hanc orationem non tacitè aut ſub ſilentio dicat ſacerdos, ratio eſt, quoniam ex Euangelio petitum eſt.

CAPVT XLVIII.

De Pace.

POſteà inquit ſacerdos: Pax Dñi ſit ſemper vobiſcum, quod ſpectat ad tertiam partem

Missæ. Notandũ tamen est, quod tacitè hic sacerdoté quandã orationé dicere oporteat, quæ in Ambrosiana Ecclesia apertè pronuntiatur. Accepto itaque pacis osculo ab ipsa Eucharistia, vt quibusdã placet, vel vt censent alij, ab ipso sepulchro & altari, impartit illud diacono aut subdiacono, vt per eos descendat ad alios. Sed cauendũ est, ne ab ipsis viris tradatur mulierib⁹, ne forsitan lasciuiæ quippiã in animum aut carnalitatis clanculũ subrepat. Agnus Dei ter canitur. Hic est ille verus Agnus declaratus & adumbratus in Paschali, de quo sic habetur in Euãgelio: Ecce Agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Ter autem ideò canitur, vt eius corpus triforme intelligatur: illud videlicet quod in cœlo est glorificatũ: mysticũ, quod etiãnũ in terra ambulat: & quod in sepulchris vsque ad extremum iudicij examen quiescit. Bis dicitur cũ miserere nobis, tertiò cum dona nobis pacem. In cœna verò Dñi ter debet dici, cum miserere nobis. Sed horũ neutrum adiungitur in Missa pro defunctis, verũ ter cum dona eis requiem. Vbique obseruandum est, vt non continuò, sed interpolatè ac seiunctim cum oratione interposita dicatur. Ἀγνὸς verò Græcè dicitur purus & pius, quia sola pietate, vt pura hostia nos redemit. Vel ab agnoscendo, quod sicut agn⁹ solo balatu matré cognoscit, ita Christus in passione matré suã cognouerit, ac virginé virgini cõmendauerit. Atque hinc quoque esse potest, quod ter cantatur Agnus Dei. Quoniam Christus pendens in cruce patré suum cognouit, ei ad morté vsque obediendo, & eadé cruce suffixus agnouit matrem suam, eãque virgini cõmendauit, ac tandé etiam ibidem humanum genus redimendo agnouit. Quod autem hic bis repetitur, Miserere nobis, & tertio variatur per dona nobis pacem, totum illud ex veteri testamento deprompturn est, vbi cum clamarent ad Dñm, dicere soliti erant: Parce Dñe, parce populo tuo, ac subiungere tertiò: Ne dederis hæreditaté tuam in opprobrium. Quum igitur dicimus, Agnus Dei qui tollit peccata, expressè Ioanné Baptistã imitamur, qui ait, Ecce Agnus Dei, Ecce qui tollit peccata mundi. Illud certè ignorari non debet, olim in primitiua Ecclesia singulis diebus, qui canoni Missæ intererant solitos fuisse cõmunicare. Sed posteà crescente multitudine fidelium, fuit institutum vt tantum dominicis diebus cõmunicaretur. Quod etiam paulò post, quum obseruari non potuit, abiit in desuetudiné, ac tertia subsecuta est institutio, vt saltẽ ter quoque anno, in Natali, Paschate & Pentecoste omnes Christiani Eucharistiam sumerent. Inuẽto tamen triplici remedio, vt singulis nimirũ diebus osculum pacis daretur, ac dominicis diebus eulogia, id est, panis benedictus & consecratus, quod in Quadragesima & temporibus abstinentiæ deputatis saluo ieiunio obseruari non potuit. Quare tunc huiusmodi fuit promulgata institutio, vt collecta diceretur super populũ sub finé Missæ, dicendo: Inclinate capita vestra Deo, quum videlicet minor aliquis sacerdos celebrat. Sed si Episcopus, inquiet: Humiliate vos ad benedictionem.

CAPVT XLIX.

De vltima parte Missæ.

VLtima pars Missæ modò sequitur, quæ dicitur gratiarũ actio, atque incipit à communione. Vocatur autem cõmunio, quasi participatio, quã ideò canimus, vt per eam cum sanctis diuinæ gratiæ participes efficiamur. Appellatur etiam cõpletio, quoniã per illã Missa, vt sic dicã, compleretur. Tribus verò modis finitur missa, primò per Ite missa est in solénitatibus, quod est quasi abeundi licentia, ac sumptum est ab Exod. Non quidé secundũ verba, sed iuxta menté & rei intelligentiã, quando Israeliticus populus ex Ægypto permissũ Pharaonis egressus est. Vel etiam quando é Babylonica captiuitate permittente Cyro, ad propria regressus est, Deo referens gratias. Sic & nos accepta benedictione vltima, ad cœlestem patriam remeare debemus, vbi in gratiarum actione semper feliciter viuem⁹. Dicitur auté, Ite missa est, quoties cantatur, Te Deũ laudamus, Gloria in excelsis, & Alleluia. Pronuntiato Ite missa est, oportet nos respondere: Deo gratias, quæ vox est gratulãtis. Secundò verò diebus profestis, dicitur Benedicamus Dño, ac petitũ est ab Apostolo. Tertiò, denique in Missa pro defunctis: Requiescãt in pace, quod ex sola consuetudine generali natũ est. Cùm ergo dicitur, Ite missa est, debet sacerdos vultum dirigere ad populum: quando autem Benedicamus Dño, vel Requiescant in pace, versus Orienté. Necesse tamen est, vt hæc tria à sacerdote vel diacono tantũ proferantur. Sed in prima Missa natalis Dñi, non debet dici: Ite missa est, ne videatur populus licentiam habere redeundi.

CAPVT L.

Quibus horis celebretur Missa.

TRibus horis tantùmodo regulariter Missa poterit celebrari: tertia nimirum, sexta & nona. Et quidem tertia ideò quod tum linguis Iudæorum sit crucifixus, dum instanter clamarét: Crucifige, crucifige eum, pertuleritque ludibria, maledicta, cõuicia, alapas, flagra, insultantium sputa, & coronã spineã. Sexta verò ob eam causã, quod tum in crucé actus sit, ac tolerare debuerit clauos rigidissimos & pocula felle tincta, vt sic tandé pro nobis immolaretur. Nona demũ, quia tunc animũ exhalauit ac spiritum patri cõmendauit. Poterit tamen fieri, vt ante primã in dominicæ resurrectionis memoriã Missa celebretur, quod Vicarij faciunt, & post primã ante tertiã in eius rei cõmendationé, quod Christ⁹ inter primã & tertiã traditus fuerit Pontio Pilato Iudæis vociferantibus: crucifige eum, ipso tacéte. Cãtatur ergo Missa

diebus

diebus festis hora tertia, profestis sexta, & nona in quadragesima ac aliis diebus ieiuniorum. Nec tamen omnium, quia in sabbatis ieiuniorum quatuor temporum valde serò celebrari & potest & debet propter sacros ordines: quod etiam ad sequentem spectet dominicam. In sabbato Paschæ & Pentecostes serò canitur propter cereæ candelæ, quam cæreū nominamus, consecrationē, quod ex eo facilè perpendi aut colligi potest, vbi dicitur: Hæc nox est, atque ex ista oratione, Deus qui hanc sacratissimam noctem, &c. Ipso verò die natalis Dñi prima Missa cantatur nocte. Potest tamen licitè cantari summo mane, sed tamen prima & tertia prius absolutis. Sic itaque ab illis horis excipitur dies qui Dñi natiuitati sacer est, quū noctu prima canatur. Nec id quidē sine causa: vt posteà dicemus. Atque etiam sabbatum Paschæ & Pentecostes, quoniam tum temporis expressè dicimus: Hæc nox est, & : Deus qui hanc sacratissimam noctē. Excipiuntur denique dies ieiuniorum propter sacros ordines.

CAPVT LI.

Quæ Missæ quibus diebus debeant celebrari.

NVnc dicendum est quæ Missæ, quibus diebus debeant celebrari. Fuit enim quoddā tempus, quo dominicum officiū nec dum erat ordinatū, ac variæ passim hæreses pullulabant. Quo quidē factum est, vt prima feria, ne diuinum officium periret, de trinitate, secunda de charitate, tertia de sapientia, quarta de spiritu sancto, quinta de Angelis, sexta de Cruce, septima de B. Maria virgine cantaretur. Sed posteà sancitū est vt cessante causa & illud cessaret, quod vrgente necessitate factum fuerat. Quapropter sanè dominico officio ordinato statutum est, vt prima feria suū peculiare haberet officium de Trinitate, & secunda de Angelis, quod tum creati in bonis gratuitis fuerint, ac lux diuisa à tenebris, hoc est, boni Angeli à malis. Nam eo tempore mali cecidere, & boni fuerunt confirmati. Sed prima feria fuerunt Angeli creati & in bonis naturalibus cōstituti. Cantatur autem alia de causa pro defunctis, vt nimirū iis adhibeamus suffragium Angelorum: codē quoque die Missa pro defunctis celebratur, quoniam, vt plerique aiunt, feria prima refrigerium habent ij, qui sunt in purgatorio, statimque altero die post ad pœnas solitas & ad laborē redeunt, ita vt eo die, quo eorum laboribus aliquo modo subueniatur, Missa pro illis cantetur. Tertia autem feria oportet repeti introitū Missæ diei dominici. Præterea institutum quoque fuit, vt quarta feria ieiunaretur, ideoque dominici diei Missa tum caneretur. Sed & quinta feria similiter dicere cōuenit officium diei dominicæ, videlicet introitum, Epistolam atque Euangelium, quod dies Iouis maximè cognata sit diei dominicæ. Eiusmodi enim die fieri solebat processio in memoriam Ascensionis Dñi, quæ posteà in diem dominicam, vt suprà dictū est, fuit translata. Porro autem sexta feria agitur de Cruce, & septima de B. Maria Virgine, quod non temerè ita constitutum accepimus: Miraculosum enim habet initium. Nam quum olim Constantinopoli in quadam Ecclesia imago B. Virginis habebatur antequam velum quoddam dependebat, quo tota ea cooperiebatur, cōtigit vt sexta semper feria velum hoc à vesperis ab imagine, nullo mouente decideret, & diuino miraculo quasi deferetur in cœlū, ita vt iam plenè ac perfectè ab omnibus conspici posset, ac deinde rursus in sabbato vesperis absolutis ad eandem imaginem descēderet, ibique permaneret vsque in proximum diem Veneris. Hoc ergo miraculo sæpius viso sancitum est, vt semper illo die de B. Maria in Ecclesia caneretur. Potest tamen & aliam habere rationē, cur sabbato die officium cantetur de B. Maria. Nam cum ipsa nobis sit porta regni cœlorum, quod per diem dominicam cōmodissimè figuratur, certè ideò de illa solēnizamus eo die, qui dominicam proximè præcedit. Hactenus igitur officium Missæ explicuisse satis sit, si intellexerimus neminē debere vno eodemque die duas celebrare Missas cum vno sacrificio, vel cum duobus, sed vnam cum sacrificio, & aliam siccam. Quare huic rei finem imponemus, si duas adhuc quæstiones paucis enodauerim, quarū vna est, an si sacerdos ante vesperas comedat, nec posteà possit dormire, die postero debeat aut possit Missam celebrare? Nam ipsum non debere apertè respondemus. Sic altera est, possitne celebrare secundam Missam in eo casu, quo in præcedenti, dum manus ablueret, aliquantulum aquæ degustauit? Certè enim & illud vetitum esse sciendum est. Nunc ergo ad alia.

De consec. dist. 1. cap. tribus.

CAPVT LII.

De Vesperis.

IN vesperis à nobis cantātur quinque Psalmi, qui sumus imperfecti, propter quinque sensus: vt videlicet quod per quinque sēsus corporeos cōmissum est, per quinque Psalmorū cantionē penit⁹ demittatur. Hinc notandū est nos eadem ratione quinque digitis pectus tundere, quā quinque canim⁹ Psalmos. Monachi verò, in quo se perfectiores esse ostendunt, tantū quatuor dicunt. Quicquid enim quadratum est in quācūque partē vertatur, manet sēper idē, firmū ac solidū. Ad eundē sanè modum profectus, quocūque loco aut quocūque tēpore, semper idem atque immobilis permanet. Finitis Psalmis parua sequitur lectio sine Iube Domine, & sine Tu autem Domine, hoc est, capitulum, ac deinde responsorium vel eius loco versus, cum hymnis & antiphona, ac deinceps Magnificat. Plerumque tamen hymnus beatæ Mariæ, videlicet Magnificat, loco hymni ponitur, vt præterea nullus alius cantur.

tur. Sequitur tandem collecta, quam orationem diximus. Volumus autem, vt huc vsque à nobis factum est, consuetis & Ecclesiasticis, vt qui officia tradam⁹ Ecclesiastica, deinceps vti vocabulis. Sciēdum ergo est, quod de eodem die, eodemque festo parua debeat cantari lectio. Verbi gratia: Si de præcedenti dominica vnum, & reliquum: si de sequenti vnum, & reliquum. Animaduertendum præterea est, quod, quando fuerit solennitas nouē lectionum, illius vesperæ totæ debēt celebrari, vt in festo B. Stephani & B. Ioannis Euāgelistæ. Post vesperas necessariò dicitur collecta de sancto, cuius est festum sequens, vel antiphona cum Magnificat. Vnum tamen excipitur, festum videlicet S. Syluestri, quod etiamsi nouem habeat lectiones eius, tamen vesperæ sunt festi sequentis.

CAPVT LIII.

Quot Psalmi canantur in completorio.

QVatuor Psalmi cantantur in completorio ad significandā perfectionem. Cùm enim quodāmodo ostēdimus peccata, quæ per quinque sensus corporeos perniciosissimos satellites admiserimus iā esse quinque psalmis præcedentibus remissa. Alia ratio est, quod diabolus semper nostro insidietur calcaneo, ita vt postea nec loqui cum aliis debeam⁹, nec aliud dicere nisi orationes. Quod monachi diligenter obseruat, qui postea nō bibunt. Putat enim diabolus se vicisse si tunc vicerit. Quare vt breuiter quæ hic restare videntur, percurram⁹, post psalmos sequitur capitulum & versus, & deinde hymnus, eoque finito, antiphona ac nūc dimittis. Postea verò dominica legitur oratio, ac fidei nostræ symbolum, quibus posteaquam nos collectā annexuim⁹, statim subiungi oportet Benedicamus. Atque hoc quidem in vesperis, vt à puero canatur omninò consentaneum est, vt per hoc demonstretur nos esse pueros, nimirum ad laudes Deo referendas.

CAPVT LIV.

Quomodo finiendæ sint orationes.

VT autē euidens habeatur & plena cognitio quemadmodum orationes, quas collectas vocamus, sint terminādæ, prius nosse oportet, quod in eis sermo interdum ad patrē dirigitur, interdum ad filium, interdum ad spiritum sanctum, & interdum etiam ad totam Trinitatem. Quando ad patrē, rursus considerandū est, num ita ad eū sermo sit institutus, vt fiat mentio ad patrem de filio, vel spiritu sancto, an verò non. Et quidē si in oratione, quæ dirigitur ad patrem, fiat mentio filij multum interest scire, illáne fiant ante partem finalem, an ipso fine. Quæ ideò diximus, quod secundum has diuersitates, diuersimodè orationis finis existat. Si ergo dirigatur sermo omninò ad Patrem absque mentione filij & spiritus sancti finietur hoc modo: Per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Si de spiritu sancto mentio ibi fiat, dices: in vnitate eiusdem spiritus sancti Deus, cæteris remanentibus. Si verò fiat mētio filij, ante finalem partem, dicetur: per eundem Dominum, &c. vt suprà. Si contrà in ipso fine dicemus tantum: Qui tecum viuit & regnat, &c. Quemadmodum videri potest in hac collecta B. Stephani: Omnipotens sempiterne Deus, qui primitias martyrum in beati Leuitæ & Stephani sanguine dedicasti, tribue quæsumus, vt ipse pro nobis perpetuus intercessor existat, qui pro suis etiam persecutoribus exorauit Dominum nostrum Iesum Christum, qui tecum viuit & regnat in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Si ad filium oratio instituatur, vt in hac, Excita Domine potentiam tuam & veni: ac in aliis de aduentu Domini, finietur hoc pacto: Qui viuis & regnas cum Deo patre, &c. Si autem ad spiritum sanctum, dicemus sic: Qui cū patre & filio viuis & regnas vnus Deus, &c. & ad Trinitatem ita: Qui in trinitate perfecta viuis & regnas, &c. At verò in exorcismis, & quæ fiunt ad pueros efficiēdos cathecumenos, ac fontes cōsecrādos, quandoque fit aqua benedicta, & in id genus multis aliis, dicetur sanè hoc modo: Per eum qui venturus est iudicare viuos & mortuos, & seculum per ignē. Hoc autē ideò fit, quia nulla vox ita terret diabolum, atque hæc qui venturus est, &c. vsque adeò vt statim fugere cogatur, simulatque vocē hanc audierit. Maximè enim præter cætera iudicium ignis extimescit, quod certus sit se post diem Iudicij æterno igne punitum iri. Quare ob eandem causam voluit D. Gilbertus, vt simili modo finirentur orationes in officio mortuorum. Verum ei contradicit vulgare nostrum Collectarium, affirmans dici oportere: Per Dominum nostrum, &c.

CAPVT LV.

De diuersitatibus officiorum.

IAm ergo dictum est hactenus de Ecclesiasticis officiis generaliter, ita reliquum modò sit, eorundem explicationem latius per totius anni seculum aggredi. Nā pro temporum varietate ipsa variantur officia. Sed operæ pretiū me facturum existimo, si priusquam ad ipsam expositionē veniam, distinctio quatuor temporum præmittatur. Vt ergo solaris noster annus quatuor temporum potissimū successione dilabitur, scilicet Hyemis, in qua semina iaciuntur: Veris, in quo semina prodeunt: Æstatis, in qua ad messem albescunt, & falce succiduntur: Autumni, in quo per ventilationem grana à se mutuo separātur, & in horrea reponuntur, paleæ autē cōburuntur. Ita quoque magnus vitæ præsentis annus durās ab initio vsq; ad finem seculi, quatuor temporū varietate mensurātur. Fuit enim tēp⁹ quoddā deuiationis in humano

genere,

genere, ab Adamo videlicet vſque ad Moſen, quo declinauerunt homines à cultu diuino ad Idololatriam. Tunc enim homo reliquit Dñm ſuum creatorē, ac lapidibus & manuū ſuarum operibus dixit: Tu es Deus meus. Hoc tempus haud malè conuenit nocti & hyemi. Quia ſicut nox aut hyems, nihil lucis habet, niſi cōtingenter & ex accidenti, vt ex igne vel candela. Sic tēpus iſtud planè erat cæcitatis & ignorantiæ. Alterum itē tempus fuit reuocationis, nimirū à Moſe vſq; ad natiuitatē Chriſti, quo edocti fuēre homines per leges & Prophetas de aduentu Chriſti, de euitatione peccati, & vnius Dei dilectione. Tum dixit Deus Iſraëli: Audi Iſraël, Deus tuꝰ, Deus vnus eſt, illum ſolum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tertiū verò tempus fuit regreſſionis, ſiue recōciliationis, vel iuſtificationis quod fuit à natiuitate Dñi vſq; ad aſcenſionē eiuſdē per quē facta eſt gratia hominibus, & prædicatio Euāgelij. Quartū denique tēpus eſt peregrinationis, quod ab aſcenſione Dñi fuit: & duraturū eſt vſq; ad finē iudicij, vbi erit cōſummatio ſeculi. Hæc eadē tempora ſolent aliis nominibꝰ appellari. Tempus enim deuiationis dictū eſt tēpus culpæ & pœnæ. Nā propter deuiationē homo ſubiectus eſt culpæ, & propter culpā pœnæ. Tēpus reuocationis nuncupatum eſt tempus doctrinæ & prophetiæ. Et quidē doctrinæ propter decalogum, per quem Deus humanum genus docuit, inquiens, Audi Iſraël, Deus tuus, Deus vnus eſt. Prophetiæ verò, quoniā tum huiuſmodi ſalutare accepimus vaticinium: Ecce virgo cōcipiet. Tēpus proinde recōciliationis appellatur gaudij & lætitię, ac denique peregrinationis, tēpus luctus & pugnæ. Vnde profectò neceſſarium eſt, vt pugnemus aduerſus carnē noſtrā, mundum atq; aëreas poteſtates. Maximè verò cōtra carnem, vtpotè quod multa cum nobis ſit familiaritas, ac nulla ſit peſtis ſæuior quàm hoſtē habere domeſticum. Præterea tēpora hæc poſſunt conſiderari ſecundum principales partes diei, vt ſunt, nox quæ ad tempus ſpectant deuiationis, mane ad tēpus reuocationis, meridies ad tēpus reconciliationis, vel regreſſionis, veſperum ad tempus peregrinationis. Atque horum quodque proprium modo perpēde epithetō, vt Nox eſt obſcura, & qui à veri Dei cultu aberrabant, erant cæci. Elegāter ſanè quadripartita hęc tēporum diuiſio in homine notari poteſt. Antè ſiquidem baptiſmum naſcitur homo & fit filius iræ: in baptiſmo renaſcitur, ac filius gratiæ: dehinc benè operatur, & iuſtitiæ efficitur proles, cum feruore quodā charitatis Deum diligit in primis, & proximum: tandē cum Chriſto ſimul regnabit per mortem tranſiens ad vitam æternā, factus modò hæres æternitatis & gloriæ. Atque in qualibet præmiſſarum partium expoſitione poſſunt intelligi Hyems, Ver, Æſtas, & Autumnus. Eadē quoq; tēpora deſignātur per quatuor principales Chriſti actiones, quæ ſunt huiuſmodi: Natiuitas, paſſio, reſurrectio, aduētus ad iudicium, cum omnium horum appēdicibus; adeò hæc humano generi conueniunt: Chriſti igitur vita noſtra eſt doctrina: Chriſti actio, noſtra eſt lectio: vniuerſa denique Chriſti cōuerſatio, noſtra eſt inſtructio. Dixi autē cum ſuis appendicibꝰ quia ad natiuitatem pertinent circumciſio, apparitio, baptiſmus, purificatio: ad paſſionē referuntur ieiunium, tētatio: Ad reſurrectionem, in cœlum aſcenſio, & S. Spiritus miſſio: Ad aduentum tandem iudicij ſpectant transfigurari & miraculorum operatio. Efficacior enim fuit, ac plus potuit, poſt mortem, quā ante trāsfigurationem quod tunc demum nobis oſtendit quid ſimus futuri. Paſſio cōparatur Hyemi: Natiuitas Veri: Reſurrectio Æſtati: Iudicium Autumno, quādo ſededit vetuſtus ille dierum tenens ventilabrum in manu ſua permundabit areā ſuā, &c. Item rurſus Chriſti natiuitas cōparatur & cōcordat tempori reuocationis propter Prophetas, qui eā multis modis prædixerunt: paſſio tempori deuiationis: reſurrectio tempori regreſſionis propter lætitiam: aduentus Iudicij tempori peregrinationis, quia huiuſmodi tempꝰ durabit vſque ad extremum diem iudicij. Vndè Prophet. Ego miſer & peregrinus, ſicut omnes patres mei. Hæc ergo tempora magni iſtius anni conſiderans Eccleſia in ſeruitium Dei trāsformauit, pro qualitate eorum & varietate ſingulis annis laudabili vtens officiorum diuerſitate. Sed cùm ita faciat Eccleſia, maluit incipere à tempore reuocationis, quā à tempore deuiationis. Quare incipit: Ad te leuaui animā meā aſpiciens à lōgè, &c. Quādoquidem nos etiānum quaſi per ſpeculum & cancellos aſpicimus. Et durat vſque ad natiuitatem Dñi. Toto igitur tempore aduentuum vſque ad natale Domini, Eccleſia reminiſcitur temporis reuocationis, quę facta eſt per legem & Prophetas malagma vulneri apponens. Atq; ideò tunc legit Iſaiam, qui quum incurabile vulnus vidiſſet, dixit: Omne caput languidum eſt, & omne cor mœrens, &c. Et rurſus non eſt malagma apponere, &c. Malagma autem eſt genus emplaſtri, quod epithema appellatum eſt. Tum ergo inchoatur graduale. Ad te leuaui, ac ſi diceret: Tempore deuiationis homines leuabant manus, & corda ad opus manuum ſuarum, atque agebant lapidi & ligno: tu es Deus meus. Ego verò ad te leuaui animā meā Deus meus, &c. Atque ita ſanè à tempore reuocationis militiæ ſuæ auſpicatur officia, nō à tempore deuiationis ne videatur incipere ab errore. Benè itaque rem ipſam obſeruat, ſed ordinem nō ſequitur, quod frequenter etiā faciunt Euangeliſtæ. Quare ſi bonā quærat valētudinem, optetque quàm optimè curari, omnino fuit neceſſarium, vt à Medicis inciperet,

CAPVT LVI.

De cæteris temporibus.

TEmpore verò septuagesimæ, quæ est à dominica, vulgò appellata, Circundederunt me, vsque ad octauam Paschæ, recolit Ecclesia tẽpus deuiationis. Vnde est, quod tum legitur liber Geneseos, vsq; ad Regum, vbi de excessu agitur primorum parentũ, & multorum aliorũ, qui omnes cataclismate aut diluuio sunt submersi. Breuiter ergo tum temporis Ecclesia orat, flectit genua, ac ieiunat. Tempore autem Paschali, quod est Pascha, vel potius ab octauis Paschæ, vsque ad octauas Pentecostes, tempus gaudij meminit, & reconciliationis, quippè in quo legatur Apocalypsis, vbi fit mentio de noua ciuitate Hierusalẽ, & Epistolæ canonicæ cũ Actib⁹ Apost. Hinc pauca sibi Ecclesia indicit. Non ieiunat, à genu flectione cessat, albis vtitur vestibus, ternario numero psalmorum & lectionum contenta est, cum tribus respõsoris ac totidem versiculis. Ab octauis demum Pentecostes vsque ad aduentum Dñi, recolit tempus peregrinationis. In hoc est nobis perpetua pugna & lucta aduersus tres, vt dictum est, infestissimos hostes, mundum videlicet, carnem & diabolum. Mundus est hostis sophisticus, caro hostis domesticus, diabol⁹ hostis antiquus. Nullus tamen istorũ hostis est efficacior ad nocendum, quã inimicus noster familiaris, scilicet caro, quam fouemus indumentis, & reficimus alimentis, cui tanquã iumẽto tria debentur: cibus ne deficiat, onus vt mansuescat, virga vt non indirectè sed directè incedat. Propter huiusmodi pugnã significandam, legit tunc Ecclesia librum Regum, in quo agitur de pugna. Et quia in pugna maximè opus est sapientia: ideò continuatur liber Salomonis. Sed quoniã cum pugna nihil tantoperè habere debeamus, atque patientiã, appositè profectò Iobi liber subiungitur. Deinde porrò & Thobiæ liber sequitur propter singularem misericordiã, quam in hoc certamine requirimus. Cui deinceps quoque subiungimus librum Iudith, Ruth, Hester, propter fortitudinem, iustitiam & temperantiam. Verum enimverò quũ adhuc frequens sit lucta, necessariò annectitur liber Machabæorum, in quo crebra est aduersus superbiam conflictatio. Nam deuictis omnib⁹ vitiis, restat etiã vincenda superbia. Roget ergo modò aliquis, sub quo illorum temporum cõtineatur illud quod est à natali Dñi vsque ad septuagesimam? Verùm facilè istiusmodi quæstioni occurremus. Nam & ei non ineleganter per quosdam satisfactum esse accepimus. Eius itaque pars vna continetur sub tempore regressionis, quod est tempus gaudij, vt dictum est, à Natali vsque ad octauam Epiphaniæ. Vnde in quibusdam Ecclesiis albis tam diu vtuntur vestimentis, sicut tempore Paschali, & neque tunc ieiunatur, neque flectuntur genua. Pars verò altera, quæ est ab octaua Epiphaniæ vsque ad Septuagesimã, complectitur sub tempore peregrinationis, & leguntur duodecim epistolæ Pauli, vbi agitur de labore eius, quem luctando ac pugnando pertulit. Nec verò quantumvis ipso die Natiuitatis Dñi Isaias legi soleat, credas diem illũ pertinere ad tempus reuocationis. Fit enim hoc alia consideratione, & ante Euangelium in nocturnis & ante Epistolam in Missa, quod videlicet velut basis columnæ supponatur, vt per vtrunque testamentum natiuitas Christi perhibeatur.

CAPVT LVII.

Quis ordinauerit officia Ecclesiastica, de quibusdam diebus.

HÆc autem Ecclesiastica officia, vt dictum est, instituit B. Hieronymus rogatu Damasi Papæ, & quæcunque etiam alia ex veteri & nouo testamento leguntur in Ecclesia. Gregorius tamen quosdam cantus apposuit, Gelasius quosdam hymnos, & alij alia. Tempore siquidem Theodosij Imperatoris inordinatè psallebant, qui rogauit Damasum Papam, vt curaret sapienter ordinare officium Ecclesiasticum. Quod diligenter ille effecit, vt suprà diximus. Sunt autem in prædictis temporibus dies quidam duplices: vtpotè si quando duo simul festa concurrant, in quibus illud obseruandum est, quod in morali Philosophia dici solet, Cede maiori, & locum da melioribus: Hoc est, vt excellentius celebretur officium, ac dumtaxat de minori fiat commemoratio ipso die, & suum officium reseruetur in crastinum: vt de Petro & Paulo in quibusdam Ecclesiis diebus dominicis: Nam primò quidem celebratur de Petro, quod Princeps fuerit Apostolorum: sequenti verò die de Paulo. Sic de quibusdã aliis in diebus dominicis, ita vt dominica debeat quiescere, ac posteà in hebdomada peragi. Quemadmodum sanè factum videmus in testamẽto veteri. Cùm enim Salomon templum dedicasset duodecimo die mensis, quo occurrebat scenopegia, celebrauit dedicationem templi septem diebus continuis, & post dedicationem distulit scenopegiam. Sunt prætereà in suprà dictis temporibus quædã principales dominicæ, quibus cætera cædunt festa præter Pascha & Pentecosten, quæ præter resurrectionem & S. Spiritus missionem sunt aliis longè superiores. Atque earum quidem aliquæ vt sunt præstantiores & solenniores, ita in iis mutantur officia, cuiusmodi sunt dominica in principio aduentus & septuagesima, ac illa quæ est in octaua Paschæ. Aliquæ verò non sunt ita præstantes, quales duæ hæ sunt, videlicet, quã vulgari nomine appellamus: Lætare Hierusalẽ, & Dominica in Ramis palmarum. Nam si cõtingat dies Annuntiationis in Ramis palmarum, aut ipso die resurrectionis, de eo penitus tacebitur, ac die sabbato, qui præcedit dominicam, quam in

Ramis

Ramis palmarum vocatam diximus, vuiuersum Annuntiationis fiet mysteriũ. Ipsum enim sabbatum ius suum maiori facilè cedit. Ad eundem sanè modum si eueniat, vt in ipsa Domini passione fit festum dedicationis, certè omni iure eius mysterium celebrabitur in hebdomada sequenti, vt in Ascensione, si idem festum fuerit. Necesse enim est, vt in aliud tempus differatur.

CAPVT LVIII.

Quomodo officia Ecclesiastica fieri debeant, & qui sint eorum libri.

VT igitur ab aduentu incipiamus, atque ita de Ecclesiasticis officiis per totius anni circulum tractare pergamus, duo in vniuersum nobis sunt diligenter in iis præcauenda, ne videlicet coactè fiant & indiscretè. Coacta esse non debent iuxta Prophetã qui ait: Voluntariè sacrificabo tibi, &c. Sic Obal qui & Berseleel appellatus est, dicitur spõtaneè ædificasse templum Dño. Quanquã verò sint, qui putãt duos fuisse Obal & Berseleel, & vtrunque spontaneũ in tempore indiscretè prohibentur esse, quia immundum est pecus, quod ruminat, & non findit vngulam. Fissio autẽ vngulæ accipitur pro discretione. Qui ergo spõtanea sacrificia facit & discreta, eum diligit Dñs. Hinc statutum est à sanctis maioribus, quemadmodum Deo seruiremus discretè. Statuerunt enim in vnaquaq; hora lectionem. Verbi gratia: In matutinis & in Missa instituerunt Epistolas & Euangelia, in aliis horis paruas lectiones, quæ dicuntur Capitula. Sed quoniã in lectione & cantu vniuersum ferè vertetur officium Ecclesiasticũ, operæ pretium est scire quinque esse libros lectionum in Ecclesia, ac tres cantus, scilicet Graduarium, Antiphonarium, & Trophonariũ: Antiphonarius à digniori nomen sumpsit, hoc est, ab Antiphonis, cùm in eodẽ libro contineantur Responsa & Versus. Legitur enim in tripartita historia, Ignatiũ Patriarcham Antiochenũ audiuisse Angelos cantantes Antiphonas in monte, qui exinde quasdã Antiphonas in Ecclesia cantari instituit, & Psalmos iuxta Antiphonas tonizari. Vnde etiam Antiphonæ sunt appellatæ respectu psalmodiæ sicut respõsum, historiæ. Et cùm anteà confusè & quasi chorea cantarentur Psalmi & Antiphonæ, statutum est à maioribus, vt seorsum chorus sederet, & alternatim caneret, id est, vt vna pars chori vnũ Psalmi versum caneret, atque alia alium. Incipit ergo Antiphonarius hoc modo: Aspiciens à longè. Tametsi verò non sit Gregorianum, hoc est, à Gregorio cõpositum, sed solummodò ab alio quodam monacho appositum. Quamobrem quidem non deberet merito procedere ea quæ Gregorius composuit. Vsu tamen receptum est: vt ab omni Ecclesia diceretur. Nec facile profectò est, quæ longo vsu inoleuerint emendare aut mutare. Cætera verò sunt S. Gregorij.

CAPVT LIX.

De reliquis libris.

SEcundus liber est graduarius, ita à gradibus appellatus, eò quod diebus festis in gradus ascendi debeat, atq; isthic cantari in ambone. Dicitur autem ambonis ab ambio ambis, eò quod locus ille ambitur gradibus, vel ab ambo ambæ ambo, quod nimirũ duæ sint viæ isthic, hoc est, in pulpito, quod situm est ante eũ locũ, vbi recitatur Euangelium. Oportet itaque sint ibi duo paria graduum, vnum à sinistris, quo fiat ascensus: alterum à dextris, quo descensus fiat iuxta illud: Per aliam viam regressi sunt in regionem suam. Diebus autem profestis canitur in medio chori ante gradus altaris. Eius libri principium est: Ad te leuaui. Tertius liber dicitur Trophonarius, à Græco nomine τρόπος, quod est conuersio. Nã à fine regredimur ad principium cantus, vnde & trophium zona nominatur, quod ab vno latere vertatur in aliud, circumeundo vsq; ad vmbilicum. Est autẽ Trophonarius liber, in quo continentur ij cantus, qui cum introitu Missæ cantari solent, & maximè quidẽ à Monachis, cuiusmodi sunt tropi, Sequentiæ, Kyrie eleison, & Neumæ. Tropi dicuntur, quia prius canitur versus, ac posteà eleison: & iterum versus, & eleison deinde. Hic etiã notandum, quod semel diximus, neumam fœminei generis absque p, accipi pro iubilo: Pro spiritu autem sancto dicitur Græcè hoc pneuma, pneumatis, Hebraicè Ruath, Latinè spiritus. Vnde quidem in Prosa: Descendet in te sanctum pneuma. Postremò trophonarius non habet certũ principium, quod ad placitum canatur. Nemo enim tenetur potius hoc vel illud Kyrie eleison in aliquo festo dicere, quã aliud. Contrà verò Antiphonarius certum habet initium, nimirum hoc: Aspiciens à longè: quemadmodum Graduarij principium est: Ad te leuaui. Ab Aduentu enim incipit Ecclesia. *Mat. 2.*

CAPVT LX.

De quinque libris lectionum.

NVnc de quinque libris lectionũ videamus. Et prim9 quidẽ est bibliotheca à βίβλιος, quod liber est, & θήκη positio. In eo enim totum cõtinetur vtrunque testamentum. Atque hinc propter excellentiam, tanquam si dignior & maior esset, solus omnium librorũ materiæ nomẽ retinuit. Fiebãt enim omnes libri ex biblio: Vnde bibliopolę, venditores librorum appellantur. Vel rectius ideò liber hic dictus est bibliotheca, quod instar cuiusdã bibliothecæ multos & varios libros complectatur. Secund9 verò liber est passionarius, qui tamen plures sunt. Tertius est legendarius. Quartus homeliarius. Quintus denique sermologus, siue liber sermonum. Redeamus igitur ad primum, & singulos paulò accuratius examinemus. Biblio-

theca vox est ambigua & homonyma, siue vt nunc loquuntur, æquiuoca. Vno nãque nomine & locum vbi libri reponuntur, nempè armariũ significat, & volumẽ aliquod magnum cõpactũ ex omnibus libris noui & veteris testamenti. Sunt autem vigintiduo volumina veteris testamenti, quæ ibi cõtinentur, & octo noui, scilicet Euangelistæ quatuor, Epistolæ Pauli, Apocalypsis, Epistolæ Canonicæ, & Actus Apost. Volumina veteris testam. sunt quinque libri Mosis, videlicet Pentateuchus, qui propriè apud Iudæos dicitur thora, id est, lex, vel libri legis, super quos iurãt illi, vt nos super Euãgelia tanquam sanctiora in nouo test. Sunt prætereà, qui hoc pacto enumerãtur: Iosue scilicet, Iudicum, cuius extrema pericope pars est libri, Ruth, Samuël, Malachim, quæ duo volumina vnũ reputamus, videlicet Regum, quod tamẽ quatuor habeat partitiones vel distinctiones. Posteà in vno volumine sequuntur alij quatuor: Isaias, Hieremias, Ezechiel, & Dauid. Sub vno volumine cõprehendũtur duodecim Prophetæ minores propter nimiã breuitatem. Nouem quæ deinceps sequuntur reputantur hagiographa, ita tamẽ vt sint authentica, numerũ liber psalmorum, liber Iobi, tres libri Salomonis scilicet parabolæ, siue mauis dicere prouerbia, Ecclesiastes, & cantica canticorũ: liber Paralipomenõ, Iudith & Hester. Quatuor tandem enumerant Apocrypha, librum videlicet Tobiæ, Machabæorum, Philonis, cuius principiũ est, Diligite iustitiã, & Iesu filij Sirach, qui sic incipit: Omnis sapiẽtia à Dño, &c. appellaturque etiã Ecclesiasticus. Verum hos quatuor quidẽ non recipiunt, Ecclesia tamen eos approbat, quod argumentum ferè habeant librorum Salomonis, etiam si eorum authores pro certo ac verè non sciat. Alios duos credimus Esdram composuisse, qui totam bibliothecam veteris testamẽti restituit, cùm à Babyloniis esset combusta: Nos itaque bibliothecam nostram, scilicet vetus & nouum testamentũ diuersis temporibus legimus iuxta varias historias singulis mensibus, vt sic tandem cum totius anni circulo vniuersa absoluatur. Vnde equidem non ignoro, quin illud in aduentu Domini primò sit assignandum & declarandum, sed facilius & dilucidius apparebit si ab alio tempore incipiat assignatio.

CAPVT LXI.

Quid legi debeat in Septuagesima.

IN septuagesima ergo legimus totum pentateuchum, quoad dies isti sint, videlicet quindecim ante Pascha. Atque ita quatuor omnino cantantur historiæ, nimirùm ex libris Geneseos, & quartus de Exodo. Primus liber Mosis est Genesis, in quo agitur de origine mundi: secundus Exodus in quo de exitu agitur populi Israëlitici ex Ægypto: tertius Leuiticus: quartus est Numeri: quintus Deuteronomius, hoc est, lex altera, cuius velut quandam tradit anacephaleosin siue recapitulationem. Per illos autem dies quindecim vsque ad Pascha legitur Hieremias & liber Baruch notarij eius: vt quidam testantur, sub eodem volumine. Et quidem Hieremiæ Threni siue lamentationes recitãtur per triduum illud ante Pascha, quod appellamus tenebras. Dicuntur autẽ Threni, eò quod tripliciter exponantur à Paschasio, scilicet historicè, allegoricè & tropologicè. Vel à mõte Threnaro, vbi primò auditæ sunt animarũ lamentationes. Vel ideò etiã Threni appellati sunt, quòd in iis post tertium quemque versum litera sit alphabeti. Scriptum enim est opus illud quadruplici alphabeto, hoc est, in eo quater ipsum alphabetum de integro repetitur. Vel denique, quod verius esse puto, hæ lectiones propterea dictæ sũt Threni, quod lamentationes contineant. Apud Græcos nanque Θρῆνος planctus est. Sic itaque historia, quæ quindecim illis diebus narratur, sumpta est partim ex libro Hieremiæ, partim ex passione Domini in Euangelio. Nunc transeamus ad octauam Pentecostes, vt ordinem veteris testamenti simili ratione persequamur.

CAPVT LXII.

Quid legi debeat ab octaua Pentecostes vsque ad natale Domini.

TVnc ergo vsque ad Calendas Augusti legitur Samuel, Malachim, id est, liber Regum, & Paralipomenon cum historia: Deus omnium. Solet tamen in octaua Pentecostes cantari & legi de Trinitate, quantumvis Alexander Papa interrogatus an etiam fieri debeat, dixerit se nescire diem peculiarẽ de Trinitate, nec de vnitate. Sed officium eius præcipuè propter hæreticos institutum fuisse credimus. Quare hic vsq; ad Calendas Augusti meminerimus, quod paulò antè cauendum esse præcepimus. Si enim festum erit die dominica, securè mutabimus historiã. Similiter si secunda feria, si tertia, si quarta Calendæ fuerint mensis Augusti, præcedenti dominica historiam liberè mutabimus. Si verò quinta, sexta aut septima, idem facere poterimus dominica sequenti. Atque hanc tanquam generalem habemus regulam. Quod si denique mẽsis Calendæ fuerint die profesto, illa dominica mutabimus historiam, quæ Calendis sit proximior, siue ea præcedat, siue subsequatur. A Calendis igitur Augusti vsque ad Septembrem leguntur tres libri Salomonis, & duo Sapientiæ, qui sunt apocryphi, ita vt media pars Cantici cantic. reseruetur vsque ad Natiuitatem B. Mariæ in Septembri, atque altera legatur in eiusdem assumptione. Nam sermones qui ibi sunt, vt: Cogitis me, ô Paula & Eustochium, &: Approbatæ consuetudinis est, &c. potius in triclinio, seu refectorio legi debent. Tunc cantatur historia: In principio Deus,

antequam terra, &c. quòd ad recreationé pertinet. Nam istud aliud in principio, quod est in sexagesima, spectat ad creationem. Proinde à Calendis Septébris legitur Iobus per quindecim dies, & per quindecim alios dies Tobias, Esdras, Iudith, & Hester cũ historia: Peto Dñe. In Octobri legitur liber Machabæorũ cum historia: ô Adonay Dñe Deus, &: Adaperiat Dñs. In nouembri Ezechiel, Daniel, duodecim Prophetæ, cũ historia: Vidi Dñm. Denique in Decembri Isaias tot⁹ vsque ad natalem Dñi, nisi quod trãsire debeat idem lector id quod ipso natali legitur, vt populus Gentiũ: Consolamini: Consurge, & quod recitatur in Epiphania, vt: Surge illuminare Hierusalé. Hæc namque pertinent ad Christum iam natũ. Cætera verò quæ in Aduentu leguntur ad Christũ nasciturũ. Atque hinc est, quod illa oporteat prætermitti vsque ad natale, quoniam tunc noua, audiri debent. In ieiuniis tamen quatuor temporũ, quæ sunt in aduentu, & in vigilia natiuitatis Dñi nihil Isaiæ legitur, quoniã proprias habent lectiones, & propria officia. Vnde & alia ieiunia ab his tanquã magis solemnibus officia petere solent. Quare auté hæc habent & non illa, ratio est, quod olim Pontifex Rom. hisce ieiuniis ordines conferre consueuit: Sed si festũ Thomæ euenerit in ipsis ieiuniis, dicet Ecclesia lectiones de sancto & non de ieiunio. Ita enim vsus inoleuit. Hoc ipsũ tamen Romana Ecclesia nõ obseruat, vt quæ sex recitet lectiones de ieiunio, & tres vltimas de homelia Euangelij ipsius festi. In aduẽtu aliquando tres sunt historiæ, aliquando quatuor si ipse fuerit quatuor hebdomadarum, quod rarò fit. Et tantũ quidem habem⁹ de veteri test. modo videam⁹ de nouo. Ab octaua Paschæ vsque ad Pentecosten legitur Ioannis Apocalypsis tribus septimanis, & Epistolæ canonicæ duabus sequentibus vsque ad Ascensionem, quæ numero sunt septem. Prima est Iacobi Alphæi, tres sequentes Ioannis Euãgelistę quinta & sexta Petri principis Apostolorũ, septima denique Thaddæi, qui & Iudas appellatus est frater Simonis. Ab Ascensione Dñi vsque ad Pentecosten leguntur actus Apostolorum: Primũ quidem, &c. Historia est Dignus est Dñe ad omnia præmissa. Ab octaua Epiphaniæ, vsque ad septuagesimam leguntur quatuordecim Epistolæ Pauli tam quæ sunt missæ ad personas quatuor, quã quæ ad decem Ecclesias, vt ad Titum Corinthios. De Euangeliis & Psalmis dicetur suo loco. Ad hunc ergo modum de vtroque testamento dispositum ab Ecclesia habemus. Notandũ interim obiter hic est quatuor modis finiri lectiones, videlicet per: Tu autem Domine: Hæc dicit Dominus, conuertimini ad me & salui eritis: & in Threnis Hieremiæ per Hierusalé Hierusalé conuertere ad Dñm Deum tuum, atque vltimò in lectionibus mortuorum, per: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. Cuius tamen rei vsus in Ecclesia admodum rarus est. Sed nos dicimus non quid fiat, sed quid fieri debeat. Cæterum homeliarius, quem quartum librum esse diximus, legitur in natali & in festis eorũ, qui propria habent Euangelia, vt in festo B. Thomę, in Paschate, Pentecoste cum suis feriis, ac tandem etiam recitatur diebus dominicis. Octo verò dies Paschæ computantur cum Septuagesima, quod illa septima sit septimana à Quadragesima, per quã idem designatur, quod per Septuagesimam, in cuius septima decade filij Israël acceperunt redeundi licentiam, & iam quasi liberi erant, ideoque diebus illis cantica lætitiæ inclamantur. In sabbato autem in albis, geminatur Alleluia, quoniam finitur Septuagesima. Quo quidem significatur absoluto præsentis huius vitæ cursu nos duplicé accepturos stolam, quum ad nostram illam Hierosolymam peruenerimus. Vocatur autem sabbatũ istud in albis, quod in Paschali sabbato baptizati tunc albas vestes deponebant, quas octauo die sumpserant. Proinde verò libri Passionarij leguntur in ipsis diebus Martyrũ. Sed horum aliqui teste Gelasio, apocryphi sunt, vt de B. Gregorio, de Quirico, & Iulita martyribus, ac qui omnino eiusmodi sunt, vt eos cõposuisse ferantur hæretici, ob quorum infamiã ab Ecclesia interdicuntur. Quod autem sint canonizati, suo loco dicetur. Nec quidem omnes homeliæ sunt approbatæ, vt quædã sunt Origenis, qui ad hæresin declinauit. Quædã tamen eius leguntur ab Hieronymo castigatæ, sed in iis subticetur nomen authoris propter infamiã hæresis. Quemadmodũ etiam Salomonis nomen in lectionibus supprimitur ob notã idololatriæ, & Moysis propter hæsitationem, quam habuit ad aliquas contradictiones, quia Dominum exacerbauit. Non enim dicitur. Lectio libri Genesis Mosis legislatoris, sicut dicimus. Lectio libri Apocalypsis Ioan. Apostoli. Nõnulli tamen hoc pacto in principio Homeliarum dicendũ esse existimant: Homelia Origenis ab Hieronymo castigata. Atque in sequentibus quasi hoc modo: Homeliam eiusdem. Sunt autem ferè hi qui Homelias posteris reliquerunt: Augustinus, Gregori⁹, Beda & Origenes. Breuiter ergo passiones legi debent in festis martyrũ: legendæ in festis, qui propria habét Euãgelia, vt in B. Thomæ, tres vltimæ lectiones ex homeliis sint oportet, atque aliæ ex passionibus. At verò legendarius appellatur liber, qui vitas & obitus tradit confessorum, cuiusmodi sunt Hilarij, Martini & aliorum quos sacrosancta Ecclesia confirmauit, ita vt in eorum festis istiusmodi liber necessariò legatur, vltimò tandem liber sermonum, qui & sermologus nominatur, legi conuenit ab Natali vsque ad octauam Epiphaniæ, quos Leo Papa & complures alij composuerunt. Sed idem liber legitur in puri-

ficatione B. Mariæ Virginis,& præter festa alia, etiam ipso die omnium sanctorũ. Proinde præcipuas homelias composuerunt Gregorius & Bedã, qui tamen nullas, præterquam eas, quas ante Augustinus ediderat, composuit. Namque ille hoc vnũ de suo addidit, quod eas suis verbis quodammodo vestiuit, vsque adeò, vt quum in Augustino verba duntaxat essent disputationis, in Beda sint verba sermonis & lectionis.

CAPVT LXIII.

De libris Cantuum.

NVnc redeamus ad libros Cantuum, idque iuxta dies Aduentum. Primum itaque responsũ sequitur tres versus, quod si per vniuersum annũ vagemur, non amplius fieri liquidò comperiemus. Fit enim illud propter tria tempora antiquorum patrum, Aduentum Christi expectantium. Ac primũ quidem tempus fuit ab Adamo vsque ad Noë, nempè ad diluuium. Secundum verò vsque ad Moysen, & tertium vsque ad Christũ. Et quod terna fiat in eodem responso repetitio, prima videlicet ab altiori, secunda à minus remoto, & tertia rursum à minus remoto & minori causam habet huiusmodi. Eo nãque modo ostendimus patres primi temporis remotius ab aduentu Christi abfuisse, quam patres secundi vel tertij, atque iterum longius fuisse patres secundi, quam tertij. Sic quoque tria sunt tempora patrum nouitiorum secundum Christi Aduentum expectantiũ. Nam horum primum fuit Ecclesiæ primitiuæ de Iudæis ad fidem cõuersis,& secundũ modo præsto est, simul atque Gentium siue ethnicorum facta est introductio. Sed tertiũ erit, quum omnis Israël saluabitur. Magis ergo remoti sunt, aut potius fuerunt primi quam vltimi, vt hoc pacto, ad vtrumque aduentũ allegoria hæc accommodari possit. Gloria patri tribus versibus tandem subiungitur, quod omne nostrum desiderium & seruitium ad trinũ Dñm sit referendum. Non enim isthic sit repetitio alicuius partis, sed totius responsorij, quoniam post hoc hanc præsentem vitam omnia tempora consũmabuntur. Tunc Deus erit omnia in omnibus, hoc est, consummatio omnium & sufficientia. Verum enimuerò de qualitate officij videamus, déque tẽporis reuerentia, continentia & abstinentia. Ad qualitatem pertinet, quid tenendum sit vel omittendum. Et quidem quid tenendum seu obseruandum sit iam aliqua ex parte docuimus, addimusque sub finem Aduentum cani debere septem antiphonas secundi toni, & vnamquamque iuxta ordinem suo die vsque ad Natale. Quæ quidem omnes vel ob id secundi toni sunt, quod geminam nobis significent dilectionem, Dei videlicet & proximi, vel etiam propter duas naturas in Christo. Sunt autem septem, propter spiritum septiformem, quo illuminati erant ij, qui Christum expectabant. Sciendum tamen est, his septem antiphonis quæ sunt de Sacramento, additas esse duas alias, vnam videlicet de beato Thoma, aliam verò de B. Maria Virgine.

CAPVT LXIV.

Quæ omittenda sunt in aduentu.

OMittenda sunt in Aduentu, vt in Septuagesima, quædam cantica lætitiæ, quemadmodum Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, Ite missa est. Verum enimuero quum tempus istud partim sit lætitiæ, non subticetur Alleluia, sicut in Septuagesima quod tempus totum mœroris est. Quare considerare poterimus, tria ista sese mutuò sequi quidem, sed non semper. Quædam enim Ecclesiæ in cathedra B. Petri, etiam si sit in Quadragesima festum istud, dicunt: Te Deum Laudamus: cæteris verò laudibus tacitis. Quia hoc cantico solemus vti ad intronisandos aliquos in suas sedes. Nam & eodem die Petrus in Cathedra Antiochena fuit constitutus. Rursus Gloria in excelsis, & Ite missa est, dicitur ipso die solemni cœnæ si Episcopus præsens sit, & celebret officium de tribus olei, sed Te Deum laudamus, non dicitur, quoniam surgitur ad tenebras. Ob quam etiam causam subticetur in Psalmis & in responsoriis hisce diebus Gloria patri, quia tunc multum dehonestata est trinitas, maximéque illo triduo. Item in prima missa natalis Domini, canitur Gloria in excelsis, nec tamen dicimus, Ite missa est, donec & tertia missa sit absoluta. Alioquin enim recederet populus,& non audiret matutinas. Vnde nonnulli sacerdotes reseruant collectam siue orationem finalem primæ missæ donec cantentur matutinæ, ac postea dicunt & concludunt missam cum Benedicamus Domino, deinde verò incipitur missa secunda,& pari modo finitur, vel per, Ecce completa sunt, in quibusdam Ecclesiis ne populo licentia abeundi detur, sciatque se adhuc debere tertiam audire missam, sub cuius finem exprimitur, Ite missa est, quæ laus pertinet ad resurrectionem, sicut Gloria in excelsis ad natiuitatem. Atque hæc quidem est ratio, quamobrem vtrumque in Aduentu subticeatur, quod tunc vtrumque auidè expectetur, sed Te Deum laudamus ideò tacetur, vt cum maiori ardore resumatur ipso die festo: vel, quia nondum præsens est quem expectamus, quum ad præsentes hoc cantico vti soleamus. Sic & pro Dominus regnauit, dicitur Miserere mei Deus,& cantica illa, quæ sunt Annæ, Moysis, Abacuc, atque alia quæ isthìc sunt, vt Ego dixi, & audite cœli, quæ per singulas hebdomadas dicuntur. Horæ verò B. Virginis, idcircò subticentur, quod totum illius temporis officium ad eius laudẽ sit. Hinc etiam animaduertendum est, quod in festis nouem lectionum, si quæ sunt, in Aduentu, ad tertiam debeat celebrari missa solemnis, cum Gloria in excelsis,&, Ite missa est. Vnde etiam in plerisque Ecclesiis nigras

nigras cappas deponunt ad miſſam illam tanquam in Paſchali tẽpore, nec genua tunc flecti debent. Miſſa verò abſoluta cappæ reſumũtur, & ſexta ac nona cantata, auſpicatur miſſa de ieiunio, atque tum diaconus pronuntiare debet ad huiuſmodi miſſam, & in omni tempore ieiuniorum: Flectamus genua exceptis feriis iis, quæ Pentecoſten proximè ſequuntur, in quibus propter reuerentiam feſti cantica lætitiæ non ſubticentur, ſcilicet Alleluia, Te Deum laudamus, atque Ite miſſa eſt. Proinde verò neque hîc vllius ſancti cõmemoria fieri oportet, ſiue Chriſti Aduentum præceſſerit (quum eius temporis omnes ad inferos deſcenderint, vnde & pro eis non ſolemnizat Eccleſia) ſiue ſecutus fuerit Chriſti Aduentum quum eorum ſingulis diebus hic commemoratio fieri debeat. Ecce Dñs veniet, &c. antiphona eſt, quæ canitur poſt Benedicamus Dño, & ſequitur oratio huiuſmodi, Conſcientias noſtras quæſumus Domine viſitando purifica, vt veniens Dominus noſter Ieſus Chriſtus, cum omnibus ſanctis paratam ſibi in nobis inueniat manſionem, qui tecum, &c. In Antiphona ponitur, omnes ſancti eius cum eo, & in oratione, cum omnibus ſanctis, ita vt hinc neceſſarium non ſit fieri ſpeciatim aliquorum ſanctorum commemorationem. Sed oportet intelligamus, hanc orationẽ pertinere ad ſecundum aduentum, qui efficitur in mente hominis, quum videlicet legitur: Vt veniens Dominus Ieſus Chriſtus paratam ſibi in nobis manſionem inueniat. Verum tunc addi non debet cum omnibus ſanctis. Nam ſi illud adiiciatur, iam ad tertium aduentum videbitur pertinere. Eſt enim aduentus Chriſti triplex. In carne, in mẽte, qui ſingulis diebus in humanis animis contingit per Spiritum ſanctum, & tertius in maieſtate, qui aduentus erit in die iudicij. De ſecundo aduentu, qui fit in humana mente, inquit Salomon; Domine, mitte ſapientiam tuam, vt mecum ſit, & mecum laboret. Eſt rurſus & alia ratio, quæ eiuſmodi eſt, vt duos nobis ſignificet aduentus, nimirum: Excita Domine potentiam tuam, & veni, vt ab imminentibus peccatorum noſtrorum periculis, &c. Ad primum aduentum pertinet, cum dicitur: Te protegente mereamur eripi: ad ſecundum verò, quum legimus: te liberante ſaluari.

CAPVT LXV.

De temporibus quibus non debent nuptiæ celebrari.

IN Aduentu non debent celebrari nuptiæ, ſicut nec in Septuageſima, quod huiuſmodi tempora orationi potiſſimum ſint deputata, ac tunc potius ab vxorio lecto quilibet debeat abſtinere, quam eidem adiungi. Pari modo faciendum eſt, in ſacris ſolemnitatibus, cum earundem feriis, ſicut in Paſcha & Pentecoſt. Et certè quidem diebus quoque dominicis, ac in feſtis Apoſtolorum præcipuè continendum eſt. Solemnitates namque inſtitutæ ſunt, vt liberius vacari poſſit orationi. Verum enimuerò ruſtici contra libentius illis diebus conueniunt, vt vacent potationi. Sed in omnibus his, cautum oportet eſſe ſacerdotẽ. Sæpenumero enim accidit, vt mutum pecus doceat animal diuinum, hoc eſt, laïcus clericum. Ac generatim quidem obſeruandum eſt, quod quocumque tempore abſtinetur à nuptiis, abſtinẽdum ſit ab amplexu coniugis, ſi niſi quando ob fragilitatem incontinentiæ poſcat debitum ab vxore, vel illa à viro. Illud enim exigenti perſoluendum eſt, quia vir, vt inquit Apoſtolus, non habet poteſtatem ſuæ carnis, ſed mulier, & contra. Secundum has ergo rationes, non debent nuptiæ celebrari, etiam tribus illis ſeptimanis, quæ feſtum S. Ioannis Baptiſtæ præcedunt. Verum hoc in quibuſdam Eccleſiis iam pridem in diſſuetudinem abiit. Fuit tamen ratio, quare Eccleſia conſtituerat ieiunandã eſſe Quadrageſimam ante feſtum S. Ioannis, ſicut ante natale. Sed propter fragilitatẽ humanam, duæ illæ Quadrageſimæ redactæ ſunt in vnam, atque illa tunc bipartita fuit in tres ſeptimanas præcedentes natalem, & tres præcedentes feſtum S. Ioannis. Quoniam igitur tempora hæc orationi ſint maximè dedicata, quam ideò inſtituimus, vt ad cælos perueniamus, quod tamen efficere non poſſumus ſine duobus aliis, ſcilicet ieiunio & eleemoſyna, quæ ad cœlos hominem facilè deferunt, ideò ordinatum eſt ieiunium: vt quod nobis remanſerit propter ieiunium pauperibus erogetur, ideoque & ſponſus debet abſtinere à lecto vxoris: vt liberius ac commodius vacet orationi. Atque ita non fiunt nuptiæ à prima dominica Aduentus, vſque ad Epiphaniam, nec etiã fierent niſi ad octauam vſque Epiphaniæ niſi Dominus nuptias tum ſui præſentia, tum miraculo decoraſſet. Præterea in Aduentu ſciendum eſt, quemlibet verſum dici poſſe, ſi ſit de Aduentu, vt: Egredietur Dominus de loco ſancto ſuo in maieſtate ſua, & veniet ad iudicandum. Et: Veni Domine ad liberandum nos, quod poteſt dici de quolibet Aduentu. Aduentus enim qui fuit in carne, liberauit animas noſtras à ſeruitute diaboli. Aduentus verò in mente liberat animas à peccato. Aduentus denique in maieſtate, liberat corpora. Poſtremò obiter notandum eſt, feſtum B. Luciæ hic adiunctum habere Italicè *charthar*. Quia tunc maximè carnes ſolent deponi, quemadmodum ſecunda dominica Septuageſimæ dicitur vulgo carniſpriuium.

CAPVT LXVI.

De feſtis & ieiuniis Aduentus.

DEinceps modo videamus de iis, quæ accidunt Aduentui, vt de eius feſtis & ieiuniis. Et in primis quidem hîc cognoſcamus, ſi feſtum S. Andreæ contigerit prima dominica, id perſequendum eſſe ij. feria. Idem obſeruari volumus,

volumus, de quolibet festo tam Apostolorum, quam martyrum, si cõtingant dominicis priuilegiatis, quos paulò post commemorabim⁹. Sic quoque si festũ eiusmodi ipso dominico contigerit: quod vigiliam habeat, eius secunda feria celebrabitur officium eritque ieiunium in sabbato, si videlicet inofficiata sit vigilia, id est, si proprium habeat officium. Item si qualibet alia dominica ex priuilegiatis, festũ Apostoli, vel præcipuè alicuius martyris, vel alteri⁹ sancti, qui proprium habeat officiũ euenerit, restat videre, an septimana sequens sit inofficiata, hoc est, an proprium singuli eius septimanæ dies habeant officium. Quod si non habeant, illius dominicæ officio supersedebimus, atque eius loco festũ hospitis, id est, sancti aduenientis ad dominicã celebrabimus: si verò habeat, manente officio dominicæ festum transferetur ad secundam feriam, atque hoc pacto dies dominica interdum cedit festo, interdũ verò non. Et quidem quare? Quoniã ibi officium renouatur. Proinde ieiunia quatuor temporũ, in tertia septimana Aduẽtuũ oportet celebrari. Aduẽtus autem debent viginti & vnum diem, id est tres septimanas integras habere, præter vigiliã Natalis Dñi. Cum ergo aduent⁹ semper incipiant à die dominica, si etiã simili die videlicet, dominica Natalis Dñi contigerit, necessariũ est, vt aduentus protrahantur quatuor hebdomadis. Alioqui vigilias Natalis Dñi, & ieiunia quatuor temporum concurrerent quorum vtrumque peculiare habet officiũ, & ad diuersa pertinent tempora. Nam vigilia spectat ad tẽpus gaudij, cum non sit de aduentu, sed de Natiuitate, quare ad eundem modũ non haberet aduentus viginti & vnum dies, excepta, vt dicim⁹, vigilia. Si autem contigerit Natalis Dñi in ij. feria, vel deinceps vsque ad dominicam, tunc præter dies viginti & vnum, facilè habebimus diem, quo faciamus vigiliam, quia ipso die dominico, qui proprium officiũ non habet, celebrabitur vigilia & alleluia canetur propter dominicam. Sed ieiunabitur sabbato præcedenti, tam pro ieiunio quatuor temporũ, quam pro vigilia Natalis Dñi. Quantum verò attinet generaliter ad ieiunia, cognoscendum est, cum ieiunia vernalia primò instituta sint in prima septimana Veris, æstiualia in secunda Iunij, Autũnalia in tertia Septẽbris, Hyemalia in quarta Decembris, id omne propter multas confusiones, quæ inde nascebantur abrogatũ esse & regulariter definitũ, quo tẽpore eorum quodque fieri debeat: Et de hyemalibus quidem dictum est, quod semper in tertia septimana aduent⁹ fiant. Sed de aliis regulariter sciendũ est, quod in prima septimana Quadragesimæ semper incipiant vernalia, in septimana Pentecostes semper æstiualia, autũnalia veterẽ seruent institutionem, cum semper in tertia septimana Septembris fiant. Cauendũ interim diligenter est, ne in computatione illarum septimanarum fallamur. Nam si Calẽdæ illius mensis, hoc est, ipse mensis incipiat prima feria, vel secũda vel tertia, vel etiam quarta tum illa eius mensis septimana computabitur, & in ea quæ est ab illa tertia, fient ieiunia. Si verò mensis inceperit quinta, vel sexta, vel septima feria, tres illas septimanas numerare ordiemur à sequenti dominica, & eodem modo in tertia fient ieiunia. Atque ita sanè dies præcedentes quo ad computationem septimanarũ planè erunt inutiles. Sic igitur huiusmodi habemus regulam, vt ab illa dominica, quæ propinquior fuerit Calendis Septembris, id est, pridie mensis semper numeranda sit prima septimana, siue subsequatur, siue præcesserit.

CAPVT LXVII.

De anniuersariis mortuorum, & vigiliis sanctorum.

De anniuersariis verò mortuorum dicem⁹, quod si contigent dominica die, vel alia quamvis celebri solemnitate, non debeãt mutari, & in sequentem diem differri, quemadmodum de festis sanctorum diximus, sed potius fiant die præcedẽti, vt citius succurratur eorum pœnis, quas igne purgatorio sufferunt. Vt enim sancti non indigent nostro auxilio & beneficio, ita cæteris defunctis omnino est necessarium. Omni tempore potest celebrari missa pro defunctis præsente cadauere, nisi Parasceue. Tũc enim non debet corpus Christi immolari, nec missa cantari, sed die crastino, id est, sabbato poterit missa pro eo cani, & corp⁹ sepeliri. Pari modo etiam faciendum est, ipso die Paschæ. Si enim quis tunc moriatur, postero die missa est celebrãda, seruato corpore tantisper super terram. Nam fieri non debet vt sepeliatur absque missa. Porrò autem de vigiliis sanctorũ generaliter dicimus, quod si propriam habeant collectam in missa, eam debere dici ad vesperas. Et si dominica, sit in vigilia, dicemus vesperas de dominica, & post alias de sancto, vel cum Magnificat legimus duntaxat collectã, vt Mogũtina facit Ecclesia, & monachi: vel cum sola antiphona dicemus orationem siue collectam de festo, si propriam & peculiarem non habeat vigiliam, cui ad postremum subiungemus: Benedicamus Domino.

CAPVT LXVIII.

De vigilia natalis Domini.

Sequitur vigilia natalis Domini, quæ propriam habet missam, & propriam in ea collectam, quæ item in vesperis dici debet, quod idem obseruatur in aliis vigiliis. Sin contra fuerit, hoc est, si vigilia peculiare officium non habuerit, collecta in vesperis de sequenti festo dici oportet. Cantantur ergo in vigilia natalis Domini hi Psalmi: Laudate pueri Dominum, Laudate Dñm omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum, quoniam

niam bonus, Lauda Hierusalem Dominum,sed in completorio: cani debet hymnus. Veni redemptor Gentium.

CAPVT LXIX.

De natiuitate Domini.

NVnc de ipso die Natiuitatis agamus, quo ante primos nocturnos, tres pannos super altare poni consuetum est, ad declarationem trium temporum, singulisque nocturnis vnum auferri. Et primus quidē niger erat, pro tempore ante legem: Secundus subcandidus, pro tempore reuelationis, & terti⁹ ruber pro tempore gratiæ: propter dilectum sponsum candidum, & rubicundum, Poteris alibi facilè inuenire, quemadmodum veteres interpolatè, & diuersis vicibus ad nocturnos surgere solebant, videlicet in cōticinio, nocte media, & in antelucano. Post tertium nocturnum incenduntur lumina Ecclesiæ, & recitato Euangelio, Liber generationis, cantatur, Te Deum laudamus, ad consignandā congratulationem, quæ facta fuit ob inuentam drachmā quam mulier perdiderat, in cuius inueniendæ gratiam ea lucernam incendit totamq; domum euertit, hoc est, Ecclesia triumphās ex inferno per Christum omnino extrahitur. Quatuor autē illo die leguntur Euāgelia, vnū Matthæi, alterum & tertium Lucæ, quartum Ioannis, vt de Natiuitate Christi quatuor testes perhibeant testimonium. Quanquam sanè duo, vel ad summum tres sufficere possunt, cū in ore duorum vel trium testiū stet omne verbum. Quamobrem verò Isaias legatur in primo nocturno, suprà à nobis ostensum est. Verùm diligenter hic animaduertere debemus, trium præcipuè scripturas hoc tempore in Ecclesia frequentari magis, quā aliorum. In primis nimirū Dauidis Prophetæ qui fuit homicida, proditor, & adulter: Deinde Matthæi Apostoli, qui & Publicanus dictus est, & hoc ipso nomine infamis. Postremò Pauli Apostoli, qui persecutus est Ecclesiā. Quod quidē non abs re ita institutum fuit, ne videlicet desperēt alij, quantumlibet peccatores, propter facta præcedentia, eleemosynas vel orationes Deo displicere, quin si pœniteāt, certò sciant se veniam facilè consequi posse, quantumvis graui noxa perplexi sint. Post Te Deū laudamus, dici oportet à sacerdote iam è vestiario egresso, Confiteor, atque inchoari prima missa, vbi de æterna Christi generatione obscura, & ignota agitur. Quo quidem fit vt illa etiam nocte cani debeat. Absoluta verò illa dicuntur laudes, & finiuntur eadē oratione cum Missa, vt hanc atque illas idem planè officium innuere exprimamus. Apparente aurora, statim incipitur secunda Missa, in qua agitur de cōpletione siue impletione promissorum de Christo nasciturο. Vnde profectò sic illam auspicamur: Lux fulgebit, quum illucente die, ac matutino apparente inchoëtur. At dixerit hîc semicoctus aliquis grāmaticus: ergo deberet ibi esse lux fulgens, quod verum non est, quia tunc rubet. Sed intelligendum est, vt diximus, de impletione promissorum, quasi dicamus tum lux fulgebit, quū Christus aduenerit, qui vera & æterna lux est, cumque omnia quæ de eius aduentu iam multo tempore dicta sunt, complebuntur. Proinde hæc Missa, vt & ante dictū est, finitur hoc modo: Ecce cōpleta sunt, &c. Prima ergo pertinet ad generationem ex patre sine matre, videlicet æternā: Secunda ad eā, quæ fuit ex matre sine patre, vt temporalē: Tertia autem quasi compacta, & coniuncta est, tradit enim vtrāque. Nā quod in eius exordio dicitur: Puer natus est nobis, ad temporalem spectat generationem: ad æternā verò Euangelium Ioannis: In principio erat verbum. Pars tamē illius Euangelij, postrema nimirum: Verbum caro factum est, &c. ad temporalē natiuitatem referēda est. Dicitur autem huiusmodi duplex natiuitas, vt nos haud obscurè intelligamus natiuitatem Christi terrestrē nobis proculdubio contulisse natiuitatem cœlestem. Vnde illud est, quod in festo B. Stephani dicitur: heri natus est Christus in terris, vt hodie Stephanus nasceretur in cœlis. Denique neumæ quæ quæ fiunt in Missa, gaudiū repræsentāt, quæ potius per e, vt Kyrie, vel per a, vt alleluia fieri solent, quā per alias vocales, vt per has significemus gaudium spirituale quod restitutum est nobis in partu virginis, cum facta est immutatio huius vocabuli Eua salutante Angelo, & dicente Aue Maria. Eius enim nominis, scilicet Euæ significatio manserat vsque ad salutationem Angeli. Hanc autē significationē, nempè luctus Adæ & Euæ, nascentes exprimunt pueri, si nimirum puella nascatur profert, vt vulgus quidem existimat e, cum masculus a. Ille igitur neumæ repræsentant dolorem, quem nobis contulit transgressio Adami & Euæ. Sed gaudium planè restitutum est in B. Virgine cui non dictum est Eua, sed Aue.

CAPVT LXX.

De festis Natiuitatem sequentibus.

DEinceps sequitur ordine conuenienti, vt de iis festiuitatibus modò tractemus, quæ Christi Natiuitatē proximè sequuntur. Debent ergo vesperæ Natalis primò integrè celebrari, ac posteà conueniunt diaconi quasi in tripudio, cantantque Magnificat cū Antiphona de S. Stephano, sed Sacerdos recitat collectam. Nocturnos & vniuersum officiū crastinū celebrāt Diaconi, quòd Stephanus fuerit diaconus, & ad lectiones cōcedunt benedictiones, ita tamen, vt eius diei missam celebret hebdomadarius, hoc est, ille cuius tū vices fuerint eā exequi. Sic eodem modo omne officium perficient sacerdotes ipso die B. Ioannis, quod hic sacerdos fuerit, & pueri in ipso festo Innocentium, quia Innocentes pro Christo occisi sunt. Sed ignoran-

dum non eſt, paſſionem beati Stephani factam fuiſſe in Auguſto, illo die, quo eius celebratur inuentio, & contra inuentionem eiuſdem fuiſſe poſtero die natiuitatis Dñi. Verùm enimverò cùm dignius & præſtantius ſit feſtum Paſſionis Inuentione, idcircò translatum eſt ad tempus natalis Dñi. Vel etiã ob hanc rem, quod ei eodẽ hoc die dedicata ſit baſilica. Poterit tamen & alia eſſe ratio, quoniã Stephanus poſt Dñi paſſionem pro Chriſto primus martyriũ perpeſſus eſt, quod naſci dicitur in cœlis, cuiuſmodi natalem nobis Chriſti natiuitas in carne cõtulit. Conſentaneum ergo fuit vt natiuitati Chriſti continuaretur natale S. Stephani, quo per hoc notaretur, natiuitatem vnam ſequi ex alia. Vnde etiã eſt, quod in ipſius vita legitur: Heri Chriſtus natus eſt in terris, vt Stephanus hodie naſceretur in cœlis. eodem ferè modo de feſto S. Ioannis Euang. cenſendũ eſt, quod quum ille dies quo ſe depoſuit in foueã poſt celebrationem ſacrorũ natalis fuerit ſancto Ioanni Baptiſtæ, hic tamen eum illi ceſſit, de quo dictum erat à Dño: Inter natos mulierum nõ ſurrexit maior, &c. atque feſtum huius translatum eſt ad tertium diẽ Natalis Dñi, vt omnes ſuos comites haberet ſponſus, qui rubicundus eſt, & candidus. Vel ob id etiam, quòd eo die ipſi dedicata ſit baſilica: vel tandẽ quia eo die inſulatus eſt: Fuit enim Patriarcha Epheſinus. Tunc autem ſcripſit Euãgelium de quo Beda inquit: Quòd ſi paulò altius intonaſſet, vniuerſus mũdus vix capere potuiſſet, ita vt hinc quoque Hieronymus eũ vocitet vocem Aquilæ. Simili ratione Innocentes nõ ſtatim quidẽ quarto die poſt paſſi ſunt, ſed quarto die anno reuoluto. Quandoquidem cùm Herodes à filiis ſuis accuſatus erat, debuit Romã proficiſci, ibiq; coram Auguſto Cæſare cauſam ſuam defendere, ita vt ſimulatq; cauſam obtinuiſſet, ac iam rediiſſet, immane iſtud facinus perpetrauerit, omnes interimens pueros à bimatu & infrà. Credebat enim puerum natum magnũ fore, cui aſtra famulabãtur, & timebat, ne per illũ regnũ ſuum amitteret, de quo plenius in Matthæo legitur. In feſto itaque Innocentium penitus ſubticentur cantica lætitiæ, quoniã ij ad inferos deſcenderunt. Si verò contingat eorum feſtum die dominica, tunc nullum ſubticetur, propter diẽ reſurrectionis. Nec etiam in illorum octauis aliqua cantica lætitiæ ſupprimuntur, vt ſignificemus gaudium, quod accepturi ſunt in octaua, id eſt, in reſurrectione.

CAPVT LXXI.

De circumciſione.

IN circunciſione duo ſimul facta cõcurrunt, parientis ſcilicet & partus, propter octauas. Vnde ſanè eſt, quod eo die duas Miſſas celebrare debeamus: primã de beata Virgine, ſcilicet, Vultum tuum, aliam de octauis, nimirum: Puer natus eſt nobis, & dicitur illo die Euangelium Lucæ: Poſtquã impleti ſunt dies octo, &c. Sunt nonnulli alij, qui tria huc feſta concurrere arbitrentur, de B. Virgine, de octauis, & de Circunciſione. Nam etiamſi tum circunciſus non fuiſſet, nihilominus tamẽ fierent octauæ. Sed quoniam modò de octauis menſionem fecimus non incommodum erit, ſi eas paulò plenius perſequamur. Sũt enim nonnullæ octauæ inſtitutionis: vt ſunt eorum, qui habent vigilias, nõnullæ deuotionis, cuiuſmodi fieri poſſunt in honorẽ cuiuſlibet ſancti: Nonnullæ etiã venerationis, vt ſunt eæ quæ ſolius Dei eſſe dicuntur. Nam octauę natiuitatis, Paſchæ & Pentecoſtes ſunt venerationis Chriſti. Sunt item & octauæ ſignificationis: vt Innocentium, per quas noſtra ſignificatur reſurrectio, quo quidẽ fit, vt tunc lætitiæ ſiue laudis canantur cantica. Nam tametſi quidem ad inferos deſcenderint, reſurgent tamen nobiſcum in gloria. Quanquã nihilominus & de quibuſvis aliis ſanctis octauæ ſignificationis dici poſſunt. Totum interim tempus, quod eſt ad purificationem vſque tractat infantiam ſaluatoris, ita vt hinc aliorum ſanctorum commemorationes fieri non debeant, & quidem maximè ſanctæ Crucis, iuxta illud vulgare dictum: Non coques hœdum in lacte matris.

CAPVT LXXII.

De feſto Hypodiaconorum.

FEſtum hypodiaconorum, quod vocamus ſtultorum, à quibuſdã perficitur in circunciſione, à quibuſdam verò in Epiphania, vel in eius octauis. Fiunt autẽ quatuor tripudia poſt Natiuitatem Dñi in Eccleſia, Leuitarum ſcilicet, ſacerdotum, puerorũ, id eſt, minorum ætate *Vide* & ordine, & hypodiaconorum, qui ordo incer- *Innocẽtium* tus eſt. Vnde fit, vt ille quandoq; annumeretur, *Papam.* inter ſacros ordines, quandoque non, quod ex- *III. con-* preſſe ex eo intelligitur, quod certum tempus *ſti. 79.* non habeat, & officio celebretur confuſo.

CAPVT LXXIII.

De Epiphania.

POſt hæc ſequitur dies apparitionum, ſiue Epiphaniarum, quæ plures leguntur fuiſſe eodem die, annis tamen diuerſis. Quarũ quidẽ vna effecta eſt per ſtellam decimotertio die à Natiuitate Chriſti. Atque hæc propriè dicitur Epiphania, à Græco verbo ἐπιφαίνομαι, quod eſt appareo. Altera verò facta eſt per vocem Patris, eodẽ die anno trigeſimo, & appellatur θεοφανία, à θεός, quod nobis eſt Deus. Tertia denique nominata eſt Bethania, nomine conflato ab Hebræo & Græco, videlicet à Beth, quod domus eſt, quæ itẽ alio anno eodem die contigit. Apparuit enim in domo per transformationẽ aquæ in vinum. Atque hæ quidẽ tres Epiphaniæ leguntur in Euãgelio tanquam eodem die factæ. Quartam addidit Beda in commentariis in Lucam, eodem die fuiſſe factam anno reuoluto, videlicet quæ fuit de refectio-

ne panum, diciturque phagiphania à φάγω, quod est comedo. His omnibus manifestatus est Christ⁹ esse Deus. Quatuor ergo festa sunt vno die. Si quæratur qua ratione tam citò Reges venire potuerint, cum ipso die Natiuitatis primò eis stella visa sit, ita vt difficile fuerit ab exteris regionibus spacio dierum tredecim itinere terrestri venire Hierosolymam. Sed huic nos bifariam respondere possumus, quòd nimirum vt plerique affirmant, eis antè Natiuitatē stella apparuerit: vel quòd, vt alij putāt, Dromedariis venerint. Est autē Dromedarius animal paulò minoris staturæ, quā Camelus, cum tamē cursu sit multò velocior. Potest enim vno die tantum itineris conficere, quantum equus diebus tribus. Si rursum roget quis, quonam stella illa euanuerit, respondebimus iterū duobus modis, quòd vel ceciderit, vt quibusdam placet in puteum, vbi etiamnum facilè sit cōspicua iis tantum, qui sunt virgines: vel quòd, vt alij opinantur, in priorē materiam sit dissoluta. Cæterum ipso festo Epiphaniæ ad primum nocturnum nō dicimus, Venite, idque duplici de causa, tum quia Reges ad adorandum Christū non inuitati venerunt, tum ne videamur Herodem imitari. Ipse enim omnes regni sui sapientes ad consilium conuocauit, non vt Christum adoraret, quemadmodum falsò dicebat, sed magis vt ipsum perderet. Ab eadē profectò ratione & hoc profectum est, quod triduo ante Pascham osculū pacis non damus, vt prodito Iudæ nos dissimiles esse ostendamus. In secundo autē nocturno ad sextam Antiphonam canimus, Venite exultemus, quia in sexta mundi ætate gentes ad Christi fidē peruenerūt, quarum primi fuerunt tres illi Reges, qui ad Christum adorandum è regnis suis profecti sunt. In tertio denique nocturno cantamus antiphonam Fluminis impetus lætificat ciuitatē Dei, & Psalmum, Deus noster refugium, ordine Psalmorum retrogrado, quod amplius in toto anno non fit, nisi in festo omnium Sanctorum. Sed quare tunc fiat, dicetur alibi. Ideò tertio nocturno, quia tertio tempore, id est, tempore gratiæ Fluminis (baptismatis scilicet) impetus, ciuitatem Dei, nempè sanctā militātem Ecclesiam, lætificat, hanc mundando & ab omni labe purgando, vt ad septimam ætatem quiescentiū feliciter peruenire possit, vbi tum plenius ac cumulatius lætificabitur. Et quoniā quidē Dei ciuitas in ætate septima quiescentiū quasi plenum recipiet statum, cum ab omni pœnalitate eximetur & sui conditoris gratissimo fruetur aspectu, ideò istiusmodi Antiphona septimo loco cantatur. In tertio nocturno Alleluia propterea frequentamus: vt in tertio tempore per baptisma lætitiam aduenisse monstremus. Ad hunc ergo modum incipi debent matutinæ: Domine labia mea aperies. Deinde sequitur hymnus si sit monahalis Ecclesia, Si verò non exemplo subiungitur: Afferte Dño filij, &c: Deus noster refugium. Ad postremum igitur, vt progrediamur ad cætera, facilè suspicandum est reges non venisse solos, sed eos secum magnum aduexisse Principum comitatum.

CAPVT LXXIV.

De Euangeliis apparitionis.

SVnt autem tria Euangelia huius festiuitatis, vnum de baptismo, scilicet. Factum est cùm baptizaretur, secundum de Magis, nempè. Cùm natus esset Iesus: tertium de nuptiis, atque hoc quidem legitur dominica sequenti. Cæterum illud nos latere non debet, duo Euangelia de Christi generatione legi nocte, alterū videlicet in Natiuitate, alterum verò in Epiphania. Quoniam vtraque Christi generatio erat nocte, hoc est, obscura & quæ primorum patrum sensibus percipi non poterat. Vna generatio fit descendendo, altera ascendendo, quod vna sit carnalis, altera spiritualis. In vna ponitur, Genuit, vt carnalis & temporalis generationis exprimatur successio: in altera ponitur, Qui fuit: vt donetur spiritualis generationis adoptio. Prima terminata est in virginis partu, secunda inchoata est per baptismum. Inter octauas Epiphaniæ & Septuagesimam, legunt quidam responsoria de Psalmis quæ sic dicuntur, quoniam lectionibus debent respondere & conuenire, cùm tamen Psalmi non debeant legi nisi illo triduo ante Pascha.

Conciliatio Lucæ & Matthæi circa genealogiam Christi.

CAPVT LXXV.

De festis sanctorum.

NVnc ergo ad festa proximè sequētia breuiter transcurramus. Ac de B. Agnete quidem, cuius vitam composuisse dicitur Ambro. hoc solum scire sufficiat, quod octauas non habet institutionis. Cætero quin octauas habet alteri⁹ significationis causa. Eius autem solemnitas celebrari cœpta est propter quoddā miraculum, quod octauo die suis contigit parentibus, ad eius tumulum lamentantibus: In festo B. Pauli cantantur quidā versus cum Antiphonis, quemadmodum etiam fit in festo B. Laurentij & B. Stephani. Paulus enim plus omnibus laborauit in concionando & prædicando. Laurentius grauius cæteris passus est, & Stephanus pro fide Christi primus martyr extitit. Idem etiam fieri oportet de B. Maria, quod priuilegiata sit in virginitate, quia virgo virginum & fuit & dicta est.

CAPVT LXXVI.

De dominica post octauas Epiphaniæ.

DOminica post octauas Epiphaniæ canitur: Omnis terra adoret te. Quare autem hoc fiat, rationem tradunt huiusmodi. Cum enim Augustinus vniuerso orbi imperaret ad gloriā Romani Imperij huiusmodi edictum proposuit & promulgauit: vt quoque anno è singulis mundi ciuitatibus Romam aliquis veniret tantum terræ secum adferens quantum com-

plexu pugni comprehendere posset. Quod quidem ideò factum est, vt per hoc certò atque euidenter constaret omnes subiectos esse Romano Imperio. Sed postea cum ex illa terra factus esset quasi monticulus quidam, in hoc à Romanis ad fidem cõuersis, Ecclesia in honorem Dei fundata est illa dominica. Ad cuius dedicationem Christiani ex diuersis regionibus conuenerunt. Quia ergo ex omni terra factus est monticulus ille in quo huiusmodi Ecclesia sit collata, ideò in dedicationibus illius diei cantatur officium: Omnis terra adoret te, &c.

CAPVT LXXVII.

De septuagesima, sexagesima, quinquagesima, & quadragesima.

POstquàm dictum sit de illo tempore, quod est inter natalem Dñi & Septuagesimam interiectum, ordo postulat, vt deinceps de ipsa Septuagesima & eius gratia, de Sexagesima, Quinquagesima, & Quadragesima dicamus, idque hoc potissimum ordine: Primò quid significent, secundò vbi incipiant & vbi finiantur, tertiò de earum institutione & quartò de officiis. Septuagesima igitur repræsentat tempus deuiationis siue pœnæ & culpæ. Vnde statim ipsa prima dominica incipit legi historia libri Geneseos, & legitur vsque ad dominicam, quæ præcedit eam dominicam, quæ in Ramis palmarum appellata est, vbi agitur de deuiatione & errore primorum parentum. Deponimus hîc etiam Alleluia, in quo sciendũ est illud nonnullos facere sabbato eo, quod præcedit ad horam sextam, nonnullos ad nonam, nonnullos ad vesperas, nonnullos etiã nocte ad nocturnos, nonnullos denique ipso die dominico ad primam, quæ quidẽ varietas nata est ex varia dierum inchoatione. Sunt enim quædam nationes, quæ diem auspicantur à meridie, eumque finiunt meridie diei sequentis: Alij verò ad nonam, & terminant in sequentem nonam: alij rursus à vesperis, & eum deducunt in alias vesperas, qui rectius faciunt. alij denique inchoant à media nocte, & sequenti nocte media eundẽ finiunt, quod etiamnum obseruatur: secundum decreta Romanorum. Si enim quis alteri pactum fecerit ad certum diem, non videtur pactum fregisse ante mediam noctem sequentẽ, si ei tum satisfecerit. Sunt nonnullæ Ecclesiæ, quæ cum magno tripudio deponunt Alleluia. Inchoatur autem Septuagesima à dominica qua cantatur. Circundederũt me, & finitur sabbato in albis, quod est post Pascha. Et vt nos simul de omnibus expediamus, Sexagesima incipit sequenti die Dominica post Circundederunt me, & terminatur in quarta feria post Pascha. Quinquagesima quoque inchoatur tertia Dominica post Circundederunt me, & ipso Paschate finitur. Quadragesimam verò auspicamur Dominica quã canitur in Ecclesia: Inuocauit me, atque eandem finimus in cœna Domini. Septuagesima autem dicitur, quod septies decem habeat dies. Verum enimverò hęc Septuagesima dierum, quam præsens obseruat Ecclesia, indicat nobis septuaginta illos annos, quibus Israël fuit in seruitute Babylonica. Nam quemadmodum illi deposuerunt sua organa, dicentes: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Ita & nos quoque deponimus cantica laudis. At verò posteà sibi data à Cyro sexagesimo anno redeundi facultate, cœperunt lætari, quemadmodum & nos in sabbato Paschæ resumimus & cantamus Alleluia, eorum innuendo lætitiam, quam ipsi habuerunt ob redeundi licentiam sibi præstitam. Sed quemadmodum illi in apparatu reditus, suas colligendo sarcinulas multum laborauerunt: sic nos quoque post alleluia huiusmodi statim tractum subiungimus: Laudate Dominum, quo laborem significamus. Illi rursus quemadmodum cum lætitia redeuntes, itineris tamen labore vexabantur: ita nos per totam Paschalem septimanam Graduale cum Alleluia cantamus. Per Graduale enim laborem exprimimus, per alleluia lætitiam. Præterea vt illi patriã ingredientes plenam acceperunt lætitiã: sic nos sabbato quo Septuagesima terminatur, Dño canimus Alleluia. Et profectò tam nostra dierum Septuagesima, quam illorum Septuagesima annorum quasi quædam historia est, qua totum humani generis exilium ab Adamo vsque ad finem mundi quodammodo figuratur, quod reuolutione septem dierum peragitur, & sub septem annorum millibus cõcluditur: vt per septuaginta dies vel septuaginta annos intelligamus septuaginta annorum centenas. Ab initio enim vsque ad Ascensionem septem millia annorum computamus. Exinde verò quicquid temporis sequitur vsque ad finem mundi sub septeno millenario comprehendimus: cuius terminum solus Deus nouit. Quemadmodum ergo filij Israël septuagesimo anno per Cyrum à captiuitate babylonica fuerint liberati: sic nos per Christum in septima mundi ætate vel in septimo millenario à seruitute diaboli sumus redempti, restituta nobis innocẽtiæ stola per remissionem baptismi. Atque hinc est, quòd in sabbato Paschæ vnum Alleluia cantamus iam spe æternæ quietis & recuperationem patriæ gratulantes. Israël laborabat in apparãdo reditum, & in redeũdo: nos quoq; in Ecclesia præsenti pro satisfactione decẽ præceptorum legis laborare debemus. Sed cum finito tempore nostri exilij ventum erit ad patriam, tum vtraque stola decorabimur, cùm videlicet corpus & anima simul glorificabuntur, quod significatur per duo Alleluia, quæ sub finem Septuagesimæ decantantur. Obiter ergo nota, quòd

Ps. 136

Septuagesima incipit à mœrore,& finitur cum gaudio, sicut Psalmi pœnitentiales, vt vocant, Septuagesima verò sonat sexies decē,& significat tempus viduitatis Ecclesiæ, ac mœrorem eius propter absentiā sponsi. Licet enim Christus sit nobis præsens secundum diuinitatem, iuxta illud: Vobiscū sum vsque ad consummationem sæculi, tamen secundū quod est homo, in cœlo est, & sedet ad dexteram patris, id est, patri est coæqualis. Vnde ipse ait: Nondū enim ascendi ad patrem meum, hoc est, nondū sum ei coæqualis, vt vos opinamini. Dantur hic tamen sponsæ in remedium & consolationē sex opera misericordiæ, quæ sunt: pascere esurientem, potum dare sitienti, visitare infirmum, vestire nudum, hospitio pauperē excipere, & peregrinum: quibus septimum ex Tobia additur, nimirū mortuos sepelire. Hæc sunt data sponsæ, vt in eis se exerceat, vtque per eorū, & decalogi obseruationem, sibi mereatur sui sponsi ianuā aperiri, & illius suauissimo amplexu frui. Sic Quinquagesima dicta est quasi quinquies decem, significatque tēpus remissionis, quemadmodū in lege veteri annus quinquagesimus dicebatur annus remissionis. Vnde hoc tēpore maximè cantatur Psalm' quinquagesimus, scilicet: Miserere mei Deus, qui est pœnitentiæ & remissionis. Hoc igitur tempore ieiunamus, vt peccatorum remissionem obtineamus. Postremò Quadragesima commendatur potissimum à loco institutionis, vt dictum est, à tribus temporibus, & à personis, quæ in illis ieiunarunt. Ab institutione, quoniam in Paradiso fuit instituta, quando Deus Adamo prohibuit ne comederet de fructu ligni scientiæ boni & mali. A temporibus verò & à personis, quoniam in tempore ante legem à Mose fuit ieiunatum, in tempore legis ab Helia, in tempore gratiæ à Christo.

Psal. 136

Tob. 1.

CAPVT LXXVIII.

De institutione prædictorum.

VIso quid prædicta significent, de eorū institutionibus subsequenter agamus, & primò de Quadragesima. In primis ergo videndū est, quare vocetur Quadragesima, cum potius dici deberet decima, quod sit dierum decima. Verū hoc ita factum est ex cōsuetudine Ethnicorum siue Gentilium. Quemadmodum enim Hebræi ex omnibus suis bonis decimā partem dabant, ita Gentiles quadragesimā, & tales reditus vocabant quadragesimam, vel decimam. Iuxta similitudinem igitur Regij fisci vel telonei, aut Romanæ exactionis dierum decimam, quam Deo persoluimus, quadragesimā appellamus. Tametsi quidem non habeat nisi triginta & sex dies de decima, & incipiat quadragesima, vt dictū est, dominica qua cantatur Inuocauit me. Sed quia Christus ieiunauit quadraginta diebus, & nos debemus esse illius imitatores, additi sunt quatuor dies, vt similiter quadraginta dies ieiunemus. Atque etiā ideò quadraginta dies ieiunamus, vt diebus illis quadraginta à Pascha vsque ad Ascensionem quos in lætitia acturi sumus, non excedam', quin Christum caput nostrum ad cœlos consequi valeamus. Similiter sentiendum est de Quinquagesima. Cum enim clerici considerabant se præcedere populum ordine, rati sunt æquum esse, vt & sanctitate præirent. Quare duos dies addiderunt & à die dominica ante Inuocauit me, incipiunt ieiunare. Atque ita instituta est Quinquagesima. Vel ideò etiam quinquaginta dies in pœnitentiam ducimus, vt peractis quinquaginta diebus lætitiæ post Pascha, ipso die Pentecostes digni habeamur qui Spiritus sancti gratiam suscipiamus. Verum Septuagesimæ institutio huiusmodi sumpsit initiū: Melchiades Papa & S. Siluester statuerunt, vt bis quoque sabbato comederetur, ne propter abstinentiam & afflictionem carnis quam sustinuerant sexta feria, quæ omni tempore ieiunabatur, & adhuc debet ab omnibus ieiunari, natura debilitaretur. In redemptionem ergo sabbatorum illius temporis, addiderunt vnam septimanam, & sic instituta est Sexagesima, quæ tantum protenditur vsque ad quartam feriam post Pascha. Sic quoque aliam habet originem Septuagesima. Nam quum propter venerationem diei Ascensionis, in qua natura nostra cœlos ascēdit exaltata vel vltra choros Angelorum, statutum est à sanctis Patribus, vt quinta feria semper celebris haberetur. Sed quū nos eadem die nostra melius procuramus, factum est vt illam diem secundum antiquam consuetudinē solenniter non obseruemus. Pro illis ergo rursus vnā septimanam Sexagesimæ addiderunt, incipientes ieiunare à circundederunt me. Atque ita instituta est Septuagesima, quæ, vt dictum est, vsque ad sabbatum post Pascha protenditur.

CAPVT LXXIX.

De officio istorum temporum.

HIs ita breuiter consideratis, videndum est de officiis istorum temporū generaliter. Sciendum igitur est, quod quædam hoc tempore omninò intermittuntur, quædam variantur, & quædam pro aliis mutātur: intermittuntur tria cantica laudis, scilicet, Alleluia, Gloria in excelsis, & Te Deum laudamus, excepto tamen quod in Cathedra beati Petri canimus: Te Deum laudamus, quū hymnus ille intronizandorum proprius sit, & ideò eum cantemus. Quemadmodum in die cœnæ, (quod etiam excipitur) Gloria in excelsis dicimus, & Ite missa est, atque in ipso sabbato Paschæ similiter Gloria in excelsis Deo, sed non Ite Missa est, nec Te Deum laudamus. Alleluia à Septuagesima vsque ad Pascha non proferimus, sed voces quasdam loco eius vsurpamus. In principiis enim precum horariarum, Laus tibi Domine Rex æternæ gloriæ: & in antiphonis, ac re-

ſponſoriis pro Alleluia dicimus, In æternũ. In Miſſã loco Alleluia cum ſuo verſiculo, canim⁹ tractum, vt nos dicimus. Quamquam verò vox hæc: Laus tibi Dñe, &c. videtur æquipollere voci huic Alleluia, magnũ tamen inter vtramque ſtatuitur diſcrimen, quod vox hæc Alleluia Angelica ſit, illa humana: atque hæc maiorem habeat authoritatẽ propter Hebraïci ſermonis dignitatem, illa verò minorem, ob Latinæ linguæ inopiam, & pauperratem. Atque in his quidem generatim obſeruandũ illud eſt, quod duo hæc flectamus genua, & : Inclinate capita, ſeſe mutuò comitentur, neutrumque dici debeat die dominica.

CAPVT LXXX.

De variatione officiorum.

VAriantur verò officia vt cùm iſte Pſalm⁹: Dñs regnauit, qui eſt Pſalmus lætitiæ, ac cani conſuetus eſt primus in laudib⁹, hoc tempore non cantatur, ſed loco eius: Miſerere mei Deus qui Pſalmus eſt pœnitentialis. Cantatur tamen dieb⁹ dominicis ad primam, vt per hoc ſignificetur nihil debere in pſalterio prætermitti, quin totum per ſeptimanã ſaltem legatur, quod antiqui vno die facere ſolebant. Ad primam quoque propter eandem cauſam canitur: Cõfitemini Dño, quo innuitur pueros debere inſtrui, vt in Ramis palmarum ſciant Dño laudes decantare, quoniam hic Pſalmus ad illum præcipuè diẽ pertinet, idque potiſſimum ob hunc verſiculum: O Dñe saluũ me fac, &c. Hoc tempore ſplendidas & ornatas veſtes debemus omnes deponere, atque aſſumere veſtes humilitatis. Tempore quoque Quadrageſimæ carnes deponi debent & intermitti, tam ſolidæ quàm liquidæ. Sunt autem duo genera carnis liquidæ: Alia enim eſt artificio liquida, vt eliquata per frixurã nempè ſagina, alia verò naturaliter, vt ſunt caſei & oua. Ait enim Hieron. contra Iouinian Ouũ & caſeus nihil aliud eſt, quàm caro liquida. Sed quæritur cur hoc tempore piſces comedere liceat, ac non itidẽ carnes? cur non in quouis ieiunio perinde piſces, atque carnes, nobis, omnibuſque religioſis ſint interdicti? Atque ratio quidem hæc eſſe poterit, quia Deus aquis non maledixit. Sciebat enim per aquas baptiſmatis ablutionem fore peccatorum, ita vt elementum hoc meritò ſit præſtantiſſimũ, quod facile eſt animaduertere, quod abluat ſordes, ac ſpiritus Dñi ante mundi conſtitutionem ferri ſolitus ſit ſuper aquas, quemadmodum nobis ſcriptura recenſet. Sed terræ maledixit Deus in opere hominis: inde eſt, quod omne genus carnis, quod in terra verſatur, tam quadrupedia, quam aues in ieiuniis comedere non liceat. Quamquam enim aues quædam verſantur in aëre, quædam in aquis, quæ vel in his, vel extra eas naſcantur, magis tamen dicuntur morari in terra, & ad naturam terræ pertinere. Vnde mehercle cum quidam piſces ſint, qui ex vna parte habeant formam piſcis, & ex alia formam animalis quadrupedis, vt porcus piſcis, canis piſcis, lupus piſcis, qua parte piſcis videtur poſſe in ieiuniis comedi, qua verò non, haud quaquam.

CAPVT LXXXI.

De feſtis quæ ſunt in principio Septuageſimæ, & primò de Purificatione B. Mariæ.

NVnc dicendum eſt de duobus feſtis, quæ in principio Septuageſimæ quandoque contingunt celebrari, de feſto videlicet B. Mariæ & S. Blaſij. Feſtum autem B. Mariæ tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim vel purificatio B. Mariæ, vel candelaria, vel ὑπαντὴ Domini: Purificatio B. Mariæ appellatur, quoniam illo die, qui eſt quadrageſimus à Natali Dñi, venit ad templum Virgo Maria ſecũdum conſuetudinem legis, vt purificaretur. Non quod immunda eſſet, ſed propter partũ more aliarum mulierum. Non enim erat obnoxia legi, quæ hoc pacto præcipit: Mulier ſi ſuſcepto ſemine maſculum pepererit ab ingreſſu templi immunda erit diebus triginta tribus, à conſortio hominum ſeptem. Beata autem Virgo Maria non pepererat ex ſuſcepto ſemine, iuxta illud: Non ex viri ſemine, &c. voluit tamen legis conſuetudinem obſeruare, quoniam non venit Chriſtus legem ſoluere, ſed adimplere. Quare autem candelaria vocetur aliam authoritatem non habet, ſed potius fluxum eſt ab antiqua conſuetudine Ethnicorum ſiue Gentilium. Erat enim antiquitus Romæ conſuetudo, vt circa hoc tempus in principio Februarij vrbem luſtrarent, eam ambiendo cum ſuis proceſſionibus geſtantes ſinguli candelas ardentes, & vocabatur illud amburbale. Atque ita ab huiuſmodi conſuetudine illud quod fiebat ab Ethnicis in vſus indiſcretos circiter initium Februarij, à Chriſtianis modo fit in feſto beatæ Mariæ ad laudem & venerationem ipſius. Vel ideò candelas portamus, vt per hoc imitemur ſanctas virgines, quarum beata Virgo Maria caput eſt, vt nimirum accenſa nobis lampade caſtitatis, cum ea templum gloriæ ad verum ſponſum ingredi mereamur. Vel etiam appellata eſt candelaria, propter multitudinem candelarum & ſignificationem, quæ in eis eſt. In candela enim eſt cera, ignis & lignum. Cera connotat carnem Chriſti & virginitatem, ignis Spiritum ſanctum, lignum deitatem in carne latentem. ὑπαντὴ Domini, ideò dicitur hoc feſtum, quod Simeon atque Anna propheteſſa Chriſto venerint obuiam, cùm à ſuis parentibus adferretur in templum vt præſentaretur ὑπαντὴ enim oblatio ſiue præſentatio dicta eſt.

CAPVT LXXXII.

De feſto S. Blaſij

ALterum huius temporis feſtum eſt Blaſij. Fuit autem hic ſanctiſſimus Medicus, qui multo tempore in rupe quadam latitans hominibus

minibus ad se venientibus medebatur, atque eos sanabat. Simili ratione, si quæ sua animalia ad eum ducebant ægrota, ea illicò curabat. Tandem cùm factus esset Episcopus vrbis Sebastæ captus fuit & in carcerem inclusus, in quem pia quædam mulier cibum ei multo tempore cum candela attulit. Cum autem ille mortis suæ diem iam imminere præsciret, dixit huic mulieri, vt quandiu viueret, singulis annis ipso die obitus sui candelam in eius memoriam offerret, Deus ab infirmitatibus, eam tutaretur, atque in magna prosperitate conseruaret. Quod quidem ita factum est. Multi ergo similiter ita fecerunt si fortè infirmarentur, & valetudinem receperunt. Inde apud omnes passim in consuetudinem abiit, vt si fortè ex dentibus laborat, vel ex aliqua alia sui parte, vel etiam si sua ægrotarent animalia, offerrent in eius honorem candelas.

CAPVT LXXXIII.

De Cathedra Sancti Petri.

Hæc omnia Durandus in suum transtulit rationale, vt vel ipse fatetur.

HOc item tempore celebrari solet Cathedra S. Petri, tam quæ Romæ fuit, quæque tempore posterior est, quàm illa, quæ fuit Antiochiæ. Verùm illa quæ fuit Antiochiæ, solemnior profectò est alia, vt vel huius diei collecta quæ est de incathedratione Antiochiæ facta, abundè testatur, diciturque festum B. Petri epularum. Fuit enim consuetudo veterum Ethnicorum, vt singulis annis mense Februarij certo quopiam die epulas ad parentum suorum tumulos apponerent, quas nocte dæmones consumebant, quum inde non minus falso, quàm ridiculè animæ refici credebantur. Putabant enim huiusmodi epulas ab animabus circa tumulos errantibus absumi. Hæc autem consuetudo atque huiusmodi falsæ opinionis error à Christianis vix extirpari potuit. Quod quidem quum viri sancti animaduertissent, ac penitus illam consuetudinem extinguere voluissent, instituerunt festum de Cathedra S. Petri, tam de illa quæ fuit Romæ, quam quæ Antiochiæ, idque illo eodem die quo abominanda illa ab Ethnicis fiebant, vt solemni hoc festo paruæ istius consuetudinis festum omnino extingueretur. Vnde etiam ab illis epulis festum hoc appellatum est beati Petri epularum. Atque hic obiter intelligamus, veteres dicere solitos fuisse, animas esse quando etiamnum in humanis corporibus essent institutæ: manes appellari, si quando forent apud inferos: spiritus, verò cùm ad cœlos ascendissent: atque vmbras, quando adhuc recens erat sepultura, siue quando circa tumulos errabant.

CAPVT LXXXIV.

De festis generaliter quæ tempore fiunt Septuagesimæ.

VT autem de omnibus magnis solemnitatibus quæ infrà Septuagesimam celebrantur, siue ipso passionis tempore, siue ante, nos simul expediamus (vt sunt tria illa festa prædicta beatæ Agathæ, S. Matthiæ, Annunciationis Dñi, S. Gregorij, & si fortè contingat festum ipsius patroni Ecclesiæ vel eius anniuersarium vel Pascha alicuius annotinum) dicimus generaliter quod cantica laudis, scilicet Te Deum laudamus, Gloria in excelsis, & Ite missa est, & alia, quæ si aliis temporibus contingerent, cantarentur, in iis cani debent, præter Alleluia. Nam huiusmodi festa ad Paschale tempus generatim videntur pertinere. Si verò hic obiiciatur, quod in Annunciatione Dñi, Gloria in excelsis, quod canticum est proprium Natalis Dñi, & Ite missa est, quod proprium est resurrectionis, & Te Deum laudamus, quod gaudium drachmæ inuentæ designat, cantari non debeant, quoniam hæc in Annuntiatione Dñi illa tempora non habebant, dicimus breuiter, quod etiam si natalis Dñi, vel passio, vel drachmæ inuentio, necdum reuera erant, tamen iam certò fore sperabantur. Nam hoc festum est quasi fons & initium festorum Christi. Vocatur autem Pascha annotinum, quando aliquis diem, quo baptisma suscepit, annuatim celebrat, atque eo tum ipsius diei Paschæ officium integrè cantari debet, præter Alleluia, si accidat tempore Quadragesimæ. Sed certus interim sis Ecclesiam Lugdunensem & Mediolanensem vbi Ambrosius Archipræsulatum obtinuit, tempore passionis nullam celebrare solemnitatem, verùm dumtaxat facere commemorationem.

CAPVT LXXXV.

De officio Quadragesimæ ac litera laïcorum.

QVoniam de officio Quadragesimæ hucvsque generaliter tractatum est, nunc deinceps de eiusdem officio pro tempore agendum est. A dominica igitur, quam dicimus: Isti sunt dies, vsque ad Pascha, versiculus ille videlicet Gloria patri, qui ad laudem pertinet Trinitatis, in officiis planè subticetur. Quoniam ab illa dominica incipit passio Christi celebrari, in qua tota Trinitas à Iudæis quasi dehonestata videtur. Qua etiã ratione fit, vt in cantico trium puerorum, scilicet Benedicite, versiculus ille nunquam cantetur. Quia tunc Deo magna facta est dehonestatio, quando tres pueri, qui ipsum maximè colebant, Idola plurimum execrantes, coniecti sunt in caminum ignis. Maximè verò idem iste versiculus triduo illo ante Pascha subticetur, quod tum demum Trinitas maximo affecta sit dedecore. Nam præterquam quod in primis de nece Christi hîc agitur, nunc verberatur, nunc fœdè conspuitur, alapis cæditur, nunc etiam crucifigitur: vnde Isaias: Vidimus, inquit, eum non habentem speciem neque decorem. Horarum quoque initia, & lectionum tituli tunc planè supprimuntur, nempè Deus in adiutorium, & Lectio libri, &c. quia Christus caput nostrum

à nobis sustollitur iuxta præsentiam carnis. Ad lectiones non petuntur benedictiones, neque dantur, quoniam pastor Christus, qui gregi suo benedicat, iam non adest. Vel ideò benedictio non petitur, nec tu autem Dñe dicitur, quod Apostoli his diebus nec ad prædicandum missi sint, nec inde redierint. Vt ergo hoc significemus, nec Iube Dñe dicimus, nec Tu autem. Illud quoque considerandum est quod in Quadragesima duæ recitentur præfationes, vna ieiunij & altera passionis. Ea quæ est ieiunij à primo ieiunio cantatur vsque ad dominicam in Ramis palmarum. Illa verò quæ est Passionis, ab eo die cani incipit vsque ad Pascha. Sed absurdè fortasse alicui factum videbitur, quod dominica die istiusmodi cantetur præfatio, quum non sit dies ieiunij. Verum dici potest, quod etiamsi illo die non ieiunetur numero, qualitate tamen, hoc est, cibo carnali ieiunatur, quemadmodum etiam diebus aliis. Sed quoniam ea quæ à nobis dicta sunt, ad clericos maximè pertinere videntur, nunc pauca dicenda sunt de laïcorum scriptura, quæ in duobus potissimum consistit, nempè in picturis & ornamentis. Nam vt ait Greg. quod clerico litera, id laïco est pictura: picturarum igitur aliæ sunt suprà Ecclesiam, vt gallus vel aquila: alia extra Ecclesiam, vt in fronte forium bos & leo: aliæ intra Ecclesiam, vt sunt icones, statuæ, figuræ, & diuersa alia picturarum genera, quæ in vestibus, vel in parietibus, vel etiam in vitris depinguntur. Verum de his omnibus posteà suo loco dicetur, hoc vno tamen modo obseruato, vt sciamus saluatoris nostri imaginem tribus hisce modis aptius & conuenientius in Ecclesia depingi, vt videlicet, aut in throno sedet, aut in crucis patibulo pendeat, aut etiam in matris suæ gremio conquiescat. Ornamenta verò in tribus consistunt, in ornamento videlicet Ecclesiæ chori & altaris: & ornatus quidem Ecclesiæ consistit in cortinis, aulæis, pallis, sericis, purpureis, & consimilibus. Ornatus verò chori, in dorsalibus, vt vocant tapetis & sustratoriis. Ornatus denique altaris, versatur in velamentis, crucibus, capsis, textibus & philacteriis. Et etiam ornatus personarum, quæ vel cantant in choro, vel altari inseruiunt. Sed de his & similibus dicimus, omnia illa quæ ad ornatum pertinent, tempore Quadragesimæ debere abscondi, vel remoueri, vel etiam contegi. Nec crux quoque illo tempore nisi cooperta in Ecclesia portari debet. Duo tamen vela retinentur, quorum alterum ponitur per chori circuitum, alterum suspenditur inter altare & chorum, vt non appareant quæ sunt intra sancta sanctorum. Quo quidem significatur mentibus infidelium diuinarum scripturarum intelligentiam nondum esse apertam. Hæc duo vela diebus dominicis complicantur, quod hi dies ad tempus Paschatis pertineant. Sic quoque ad primas tenebras quartæ videlicet feriæ ante Pascha, vbi de morte Dñi agitur, omnino renouentur, quoniam eo mortuo velum templi scissum est, itavt tunc quæ intra sancta sanctorum delituerant, primò omnibus fuerint manifesta.

CAPVT LXXXVI.

Quemodo sit pulsandum in Quadragesima.

NVnc quemadmodum in Ecclesia pulsandum sit, paucis etiam exponamus. Quod vt melius pateat, primò sciendum est sex esse instrumentorum genera, quibus pulsatur: tintinabulum, cymbalum, nola, nolula, campana, & signa. Tintinnabulum pulsatur in triclinio & in refectorio: cymbalum in choro, nola in monasterio, nolula in horologio, campana in turribus, cuius diminutiuum Hier. ad Eustochium in cœnobium esse ait: Quovsque campanula in claustro pulsabitur. Signa autem pro quibus pulsandis instrumentis accipi possunt, vt quibus quippiam significetur. Generaliter ergo cognoscendum est, quod non debeamus in tota Quadragesima diebus profestis compulsare, nec depulsare, (liceat enim hic vulgaribus & consuetis vti vocabulis) sed simpulsare, id est, simpliciter pulsare ad horas vel matutinas. Atque in benè constitutis Ecclesiis ad primam pulsatur duabus campanis, vna ad inuocandum, altera ad inchoandum. In tertia autem pulsatur tribus iuxta horarum numerum, quæ sub illa cantantur, vna ad mutandum, altera ad congregandum, tertia ad inchoandum. Pari modo fit in sexta & nona, sed & eodem ordine eædem campanæ pulsantur simpliciter ad matutinas. Ad Missam verò & ad vesperas duabus pulsatur campanis. In minoribus autem Ecclesiis solummodo pulsandum est simpliciter. Diebus verò dominicis & in solemnitatibus, provt in aliis temporibus compulsatur. Sed de his in sequentibus latius dicturi sumus.

CAPVT LXXXVII.

Quare non ieiunemus eo tempore quo Christus ieiunauit.

SOlet autem quæri, quum in hac Quadragesima Christi ieiunium imitemur, cur non eo tempore etiam ieiunamus, quo Christus dicitur ieiunasse. Tradit enim scriptura, quod ieiunare statim cœperit simulatque esset baptizatus. Verùm quadruplex est ratio, quamobrem Paschæ ieiunium nostrum continuamus. Prima est, vt si volumus cum eo resurgere, debeamus etiam nos pati cum eo, quod pro nobis ipse passus sit. Secunda causa est, vt per hoc Israëliticos filios imitemur, qui eo tempore primò ex Ægypto egressi sunt, & posteà eodem tempore exierunt à seruitute Babylonica. Quod inde profectò facilè probatur, quia tam illi, quam hi statim celebrarant Pascha, atque egressi sunt. Tertia est huiusmodi, quod quandoquidem feruor libidinis, tempore Veris nos

magis

magis soleat incendere, tum temporis maximè ieiunamus, vt corporis æstus refrenemus. Quarta est, quoniam post ieiunium statim debemus Christi corpus accipere, vt mysticè Paschalia capiamus sacramenta. Hoc est quemadmodum filij Israël priusquam comederent agnum sese affligebant, & agrestibus lactucis vescebantur. Ita debemus nosmet prius per pœnitentiam affligere, vt digni habeamur comedere agnum vitæ. Animaduerte, interim quod si in quadragesima concurrant duo officia, quos dies duplices vocamus necessarium esse, vt cantetur officium ad tertiam de festo: absque genuflexione, officium veri ieiunij ad nonam, non sine curuatione genu.

CAPVT LXXXVIII.

De diebus priuilegiatis.

POst hæc verò tradendum est, qui dies sint velut priuilegiati, qui hoc potissimũ tempore comprehenduntur. Sunt enim priuilegiati dies quatuor quartæ feriæ, quatuor sabbata, tres dies dominici, vna quinta feria, vnaque sexta feria, atque vna integra septimana. Quartæ feriæ sunt hæ: Prima est qua nos incipimus ieiunare in Quadragesima, secunda septimana, sequenti, tertia in hebdomada post Lætare Hierusalem, quarta in vltima septimana. Quatuor verò sabbata hæc sunt: sabbatum primæ septimanæ, quando celebrantur ordines, sabbatum quartæ, sabbatum quintæ & sabbatum in vigilia Paschæ. Sic dominicæ dies sunt hæ tres, Inuocauit me: Lætare Hierusalem, & Dominica in Ramis palmarum. Sed quinta feria est in Parasceue. Septimò denique priuilegiata est vltima septimana Quadragesimæ, quæ vel ob id maior dicitur quod maius & prolixius habeat officium. Vel appellatur quoque pœnosa, quia tum maximè corpora & vitia nostra punire debemus. De priuilegiis ergo istorum dierum ordine prosequamur.

CAPVT LXXXIX.

De prima quarta feria.

PRima quarta feria quatuor insignitur priuilegiis. Primum est, quod tunc incipiamus ieiunare, idque ideò facimus, quia Christus quarta feria, vt legitur, suum auspicatus est ieiunium, quod diligenter perscrutãti verum esse satis apertè constabit. Natus enim est die dominico, ita vt si quis diligenter exinde computet annos vsque ad trigesimum, iuxta rationes computi, facilè inueniet eum tertia feria fuisse baptizatum, ac sequenti die desertum intrans ieiunium inchoasse. Secundum priuilegium eiusdem diei est, quòd confessiones illo die in Ecclesia audiantur, & iudicia confitentibus imponantur. Tertium autem, quia tunc cineres in signum humilitatis capitibus imprimuntur. Quartum denique est, quod illa die eiusmodi fit processio, qualem per vniuersum annum amplius fieri non contingit. Pœnitentes enim tunc ab Ecclesia cũ processione & cruce eiiciuntur, vt ipso die cœnæ in eandem recipiantur. Nam tunc pœnitentes ab Ecclesia ideò eiiciuntur & repelluntur, quo Adami & Euæ exulatus propter esum pomi repræsentetur.

CAPVT XC.

De secunda quarta feria & tertia.

QVarta feria sequens ob id priuilegiata est quod tum ij, qui sabbato sequenti ordinandi sint, ex sacris literis interrogentur a que examinentur, probenturque num idonei etiam satis sint ad suscipiendos ordines. Inde profectò est, quod duæ lectiones ad Missam leguntur, vna voce naturali vel nocturnali, hoc est, graui ac pressa, altera verò communi. Prior vetus testamẽtum significat, posterior nouum, vt per hoc declaretur eos, qui suscepturi sunt ordines, vtriusque testamenti peritos esse debere. Atque illud quidem tanquam generalem regulam habemus, quotiescunque quarta feria duæ lectiones ad Missam leguntur, sequenti sabbato possint ordines celebrari. Cæterum tertia quarta feria, in eo habet priuilegium, quod illo die in Ecclesia instructio & examen fiat eorum, qui in sabbato ante Pascha sint baptizandi. Fit autem instructio illa in hunc modum: Qui baptizari volunt conueniũt ad portas Ecclesiæ, fœminæ à sinistris, mares à dextris: atque à diacono, vel sacerdote interrogantur, an velint baptizari, aut idem percontatur à susceptoribus. Exorcista tamen debet prius interrogare, num etiam abrenuntient sathanæ, & omnibus eius pompis, ita vt puer, si sit adultus, respondeat se abrenuntiare, si non adultus, pro eo susceptor. Verum nullus in susceptorem admitti debet nisi orationem sciat dominicam, & minus symbolum calleat, quod tenetur suos docere filios. Nec verò Christianus censeri debet, nec ad testimonium aliquod admitti secundum decreta, qui horum ignarus est. Quare omnino necesse est, vt illud ex susceptoribus sacerdos inquirat. Alioqui enim si nesciant, recipi non debent, nisi forte promittant, quod quàm fieri potest citissimè illa addiscent. Tunc demum acolytus scribit eorum nomina, qui volunt baptizari: vnde etiam hic notarius est appellatus, quod baptizandorum scribat nomina. Postquam igitur à sacerdote satis in fide sint instructi, atque exorcistæ super eos fecerint adiurationes, ab ostiario in Ecclesiam introducuntur, & in naui Ecclesiæ constituuntur, masculi quidem à dextris, fœminæ verò à sinistris. Duo tamen intra sancta sanctorum deducuntur, masculus videlicet & fœmina, quo significatur aliquos ex baptizandis fore saluos. Atque tum denique leguntur oratio Dominica & minus symbolũ Græce & Latinè, propter earum linguarum dignitatem. Sunt enim cæteris digniores: Græca vtique

2. q. 7. non potest & seq.

propter sapientiam, Latina autem propter potentiam Romanorum. Posteà verò quatuor recitantur lectiones & quatuor Euangeliorum initia, tandemque inchoatur Missa, cuius cantato offertorio, Archidiaconus vel diaconus pulpitum ascendit, & clamat alta voce: Si quis, inquiens, est hìc cathecumenus, exeat foras. Isti enim connotant, vt suprà expositum est illos de quibus dictum est: Iesus autem non credebat se illis. Ipse enim sciebat quicquid
Ioan.2. esset in homine. Atque ita tum omnes catechumeni exeunt foras, quod septies eodem modo de illis agitur antequam baptizentur.

CAPVT XCI.

De quarta feria.

ILla autem quarta feria, quæ est post dominicam Lætare Hierusalem, in eo est priuilegiata, quod tunc duæ legantur lectiones, quoniam sabbato sequenti celebrantur ordines. Sic quarta feria vltimæ septimanæ, nimirũ ea, quæ est ante cœnam, priuilegiũ obtinet, quia duæ item lectiones tunc legũtur, idq; ob eam causam quod illo die Christ⁹ triginta denariis fuerat diuenditus, quemadmodum Ioseph triginta argenteis. Non enim seruus maior Domino est, nec discipulus suo magistro. Ab hac ergo quarta feria sumptum est, quod omni quarta feria ieiunare & abstinere à carnalibus semper debeamus. Ex quo quidem fit, vt post sextam feriam, hìc dies pœnitentibus in abstinentiam semper iniungatur.

CAPVT XCII.

De sabbatis priuilegiatis.

SAbbatum primæ septimanæ & quartæ, ideò gaudent priuilegio, quòd in iis celebrentur ordines. Verùm hìc scias in omnibus festis Apostolorum & Dominicis diebus fieri posse ordines, videlicet minores: maiores verò non vtique, nisi in sex tantũmodo sabbatis. Et quidem in illorum primo plures leguntur lectiones, inter quas vna est, quæ quandiu canatur, nullus sedere debet. Hæc nimirum est hymn⁹ ille trium puerorum, qui pro fide Trinitatis ab eis iam in fornace constitutis cantabatur. Ad hunc ergo hymnum genua flectere non decet, quod isti sua flectere noluerunt coram Nabuchodonosoris statua, sicut multi fecerant Principes alij. Similiter in Parasceue genua non flectimus ad orationem quæ fit pro Iudæis, ob derisionem eorum, qui dum Christum deridebant, inquiebant: Prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. In sabbato ante Lætare Hierusalem, recitatur epistola Susannæ. Nã tum fit statio Romæ in monasterio beatæ Susannæ virginis. Atque ita etiam ob similitudinem quandam Euangelium est de muliere deprehensa in adulterio, quam Dñs liberauit. Ecce quomodo cõcordant Euangelium & Epistola, vt conueniunt & multa alia. Sabbatum verò, quod est ante Ramos palmarum, hinc suum accipit priuilegium, quod eo tempore Dñs Papa eleemosynas largiatur, hoc est, suum faciat mandatum, quod deberet facere ipso die cœnæ. Sed quia tunc non posset propter prolixum eius diei officiũ, ideò illud hoc sabbato commodè facit. Aut certè hinc maximè priuilegium habere videtur, quoniam eo die Dominus in domo Simonis leprosi pransus est Martha ministrante, & quo Maria pedes eius lachrymis suis lauit, ac propriis tersit capillis, vnguentumque in capite eius fudit. Meminerimus tamen ex omnibus mandatis Dei, hoc solum antonomasticè dici mãdatum quod Christus maiori exhibitione illud obseruari atque obsequi præceperit, cùm suis discipulis pedes lauaret, inquiens: Si ego laui vobis pedes Dominus & Magister, & vos debetis alter alterius lauare pedes. Et cum quadam interminatione, qua Petro interminatur: Si non, inquit lauo tibi pedes, nõ habebis partem mecum. Quare propter huiusmodi præceptum vacat sabbatum illud ab officio. Hinc nata est illa authoritas, quod si quis fuerit adeò negotiis intricatus atque oppressus, vt difficulter possit vacare orationi & eleemosynæ simul, saltem mutet cum oratione eleemosynam, & contrà. Sabbatum denique ante Pascha inde priuilegiatum est, quòd tum celebrentur ordines, catechumeni baptizentur, & candela illa cerea Paschalis consacretur. Verùm eadem Missa communis esse oportet diei & ordinibus, pluresque tum recitantur lectiones.

CAPVT XCIII.

De Dominicis diebus priuilegiatis.

SEquitur de diebus dominicis: & quidem prima dominica Quadragesimæ in hoc est priuilegiata, quoniam inde inchoatur ipsa Quadragesima, quæ repræsentat tempus illud, quo morati sint atque hæserint in deserto filij Israël. Sicut enim illi isthic morati sunt per quadraginta duas mãsiones mãna cibati: ita nos quoque ab hac dominica vsque ad Pascha per quadraginta duos dies à deliciis corporeis abstinentes verbo vitæ reficimur, & orationi vacamus: vt per Christum in terram viuentium introducamur, quemadmodum illi introducti per Iesum Naue filium, siue per Iosue in terram promissionis. Tria notanda sunt in populo Israëlitico, scilicet: Peregrinatio, quæ fuit in Ægypto, quando Iacob & filij eius profecti sunt in Ægyptum. Captiuitas quæ in Babylone contigit: atque horum duorum nos meminimus. Tertium fuit dispersio, & adhuc est per vniuersum orbem. Cuius quidem nos mentionem non facimus, quia ab illa nunquam reuocabuntur, quæ facta fuit Tito & Vespasiano. Vndè dictum est: Tradam eos in manu, de qua non poterunt surgere. Dominica verò Lætare Hierusa

Hierusalem, quæ septima est à prima Dominica Septuagesimæ, ob id priuilegio insignita est, quod libertatem nobis exprimat redeundi, quæ fuit concessa filiis Israël in Babylonia anno sexagesimo, quanquam plenè obtinuerunt anno septuagesimo. Ex quo sanè totū eius diei officium de lætitia est, vt partim illorū exprimamus lætitiam, partim etiam nostram, quam finitis septem ætatibus, à mundi exilio liberati habebimus, cùm cœlestem Paradisum, quæ verè patria nostra est, intrabimus.

CAPVT XCIV.

De Dominica in Ramis palmarum.

DOminica in Ramis palmarum ob triplicem rationem meruit priuilegium. Primò quod eodem die filij Israël terram promissionis ingressi sint, & siccis pedibus Iordanem transierint. Sic enim contigit, quod eo anno tot fuerunt dies vsque ad Pascham, quot sunt ab hac die Dominica. Secūdò autem ideò, quoniam hoc die veniens Iesus à Bethania in Hierosolymam maximo honore exceptus sit, quo etiam die vendentes è templo potentissimè eiecit, quod eius diei priuilegiis tertia est ratio. Hic dies tribus nuncupatur nominibus. Dicitur enim dominica in Ramis palmarum, quod illo die rami palmarum in processionibus deportentur in significationem illorū, quos filij Israël strauerunt in via Christo iam veniente. Vel quos etiā deferimus in figuram ramorum & florum virtutum, quos portare debemus, si quando ad Christū ibimus. Cùm autem palmas non habemus, laurū vel buxum, quod perpetuò suo virore virtutes connotent, deportamus: vel flores etiā, qui simili ratione virtutem significant. Hoc ergo die magnam & insignem exhibemus processionem, ad designandum, quòd Dńs veniet ad nos, & ducet nos ad æterna tabernacula. Post processionem oportet veniamus ante crucifixum, ac dicamus. Benedictus: nec ideò alia processio cessare debet, sed fieri ante tertiam. Obiter itaque hîc considera vxorem Loth in salis effigiem fuisse mutatam & transformatam, quòd retrò respexisset: vt scilicet nos condiret atque instrueret, ne retrò eamus. Nam, quemadmodum ait scriptura, nullus qui ad aratrum manum adiecerit, retrò debet respectare.

CAPVT XCV.

De quinta feria.

FEria quinta, quæ cœna Dńi appellata est, quatuor insignitur priuilegiis, quorum primum est pœnitentium iam in Ecclesiam redeuntium. Tunc enim Ecclesia ad se recipit pœnitentes, quos antè primo die ieiuniorum eiecerat. Recipiuntur autem pœnitentes in Ecclesiam & separantur à malis non pœnitentibus: quinta potissimum feria, quòd Deus volucres fecerit quinta feria ex aquis. Qua ratione etiam fit, vt quòd quasdam in aquam remiserit, significemus malos in carnalibus rebus sese oblectantes, & quod quasdam in aëra sustulerit, intelligamus bonos atq; eos, quos delectant cœlestia. Secundū priuilegium est, quia nouum testamentum tum incepit, & vetus fuit terminatum. Tertium autem priuilegium huius diei est olei consecratio. Verum enimverò tres sunt potissimū in Ecclesia Dei sacræ vnctionis species, chrisma, oleum infirmorum, & oleum quo vngantur baptizati. Chrisma conficitur ex balsamo mundissimo, atque oleo purissimo. Nāque oleum claritate alios liquores facilè superat, & balsamum odore. Quòd autem oleum alio liquore sit clarius, hoc pacto ostendi potest: Nauta quandoque mittit anchorā in mare, & si fortè illa lapidi affigatur, ita vt extrahi non possit, tunc nauta illuc descendit, habens os suū plenum oleo in eum vsum, vt si fortassis non possit lapidem illum videre, cui anchora adhæret, od turbulentam & tenebrosam aquam, effundit oleū. Quo facto tanta isthic nascitur claritas, redditurque aquarum perlucida propter oleum effusum: vt lapidem nauta facilè videre queat. Chrisma initium traxit à veteri testamento, quando Dńs præcepit Mosi vt conficeret chrisma, quo vngeret tabernaculum in dedicatione, & arca testamenti: Atque Aaron & sacerdotes illo similiter vngebantur, & Reges. Moses tamen non legitur vnctus fuisse, nisi vnctione spirituali, quemadmodum & Christus. Voluit nihilominus Christus materiali nos inungi vnctione: vt per illam materialem consequamur spiritualem. Inungitur enim quilibet chrismate bis in vertice à communi sacerdote, & in fronte ab Episcopo. Cæterùm ideò bis, quia post resurrectionem duabus vicibus datus fuit spiritus sanctus, tum etiam quando Christus insufflauit discipulis, inquiens: Accipite spiritum sanctum, tum etiam quando missus est eis idem è cœlo in igneis videlicet linguis. Cùm igitur aliquis istiusmodi oleo sancto inūgitur, necesse est, vt illud fiat in scapulis, & in pectore potissimum. Ac in scapulis quidem ideò, ne laborem suum frustrà expendat in vana, sed sit robustus ad legis onus fideliter portandum. In pectore verò, vt suscipiat intelligentiam mandatorum Dei. Proinde oleo, quod vocatur infirmorum, inungūtur ægri atque infirmi. De qua sanè vnctione ait B. Iacobus in sua epistola: Si quis infirmatur adducat sacerdotes & orent super eum, & inungant eū oleo sancto, & alleuiabitur eius infirmitas, si nimirum ei expediat & vtile sit, & remittentur ei peccata, videlicet venialia, vel si non fuerit in mortali peccato. Potest tamen fieri huiusmodi inunctio per vnum sacerdotem: sed hoc fieri non debet si plures possint adesse. Quartum demùm huius diei priuilegium est mandatum. Est autem differentia inter hoc mandatum & illud, quod fit sabbato præcedenti. Illud enim

Iacob. 5.

fit à Prælatis, & Ecclesiæ Magnatibus, repræsentatque illud, quod fecit Christus: hoc verò quilibet sacerdos facere debet, idque hoc modo: Primò oportet vt reficiant pauperes, ac posteà parū comedant, nec vltrà tamen quàm consuetum est. Deinde debent surgere à mensa, ac pauperum pedes lauare. Quo facto possunt sese ad mensam recipere, atque iterū comedere, quod ieiunium non frangit, sed interrumpit. Non enim debet quispiam eo die bis comedere, ne ieiuniū frangatur, tam respectu vnius horæ, quàm totius septimanæ: Quamvis tamen & in multis locis ita fiat. Est autem iste dies omni alia solemnitate solemnior, exceptis tamen solemnitatibus Trinitatis, vsque adeò, vt qui possint solemnes vestes induere, debeant non secus atque in alijs solemnitatibus. Quocirca etiā hoc die omnia lætitiæ cantica canuntur, quemadmodum in cæteris solemnitatibus, præter Alleluia. Nec dicitur verò Dona nobis pacem, ob eam rem, quod nocte sequenti osculo Iudas Christum tradiderit. Atque hic animaduerte tempus recreationis incepisse ab illa hora, qua Adamus è Paradiso eiectus fuit, & adhuc est, duratque vsque ad vniuscuiusque obitū. Quo quidem patet maius esse recreare, quàm creare, ita vt hinc etiam dictum sit grauius esse ac maius ex impio facere pium, quàm creare cœlum & terram, ac maius fuisse Paulum suscitare in mente, quàm Lazarum in corpore. Itemque & hoc animaduertas Natale Domini festū esse patris, quum per eum pater innotuit mundo. Quanquam verò, quòd festum patris est, festū etiam sit filij, & spiritus sancti. In hoc enim, quod dicitur Verbum, intelligitur pater verbi. Aut etiam hac alia ratione, quòd filius patrem omnibus manifestauerit. Pascha autem est festum filij, quia tunc à mortuis resurrexit, & verus Deus apparuit. Pentecoste verò festum est spiritus sancti. Istarum tamen solemnitatum quælibet, festum dicitur totius Trinitatis. Indiuisa enim sunt opera Trinitatis, sed ita tamen, vt quædam magis videantur propria esse vni, quàm alteri.

CAPVT XCVI.

De sexta feria priuilegiata.

SExta deinceps feria quæ & Parasceue appellata est, in eo gaudet priuilegio, quod hoc die Christus passus sit. Quare etiam ab hac sexta feria omnes aliæ sextæ feriæ suum habent priuilegium, sicut à sequenti dominica omnes aliæ dominicæ. Parasceue autem interpretatur præparatio, quod tum Iudæi cibos suos soliti sint præparare, quibus vescebantur sabbato, cùm eis sabbato quicquam præparare interdictum sit. Porrò autem ipso die Parasceues vno duntaxat ferculo vescimur, quoniam Christus illo die vnum sibi solummodo com-
Ps.130. parauit, videlicet latronē. Vnde ipse dixit: Singulariter sum ego donec transeam. At quæritur, cur istum diem celebrem⁹ in mœrore, tristitia atque abstinentia, quum soleamus sanctorum passiones in gaudio celebrare. Verùm hoc ideò fieri respōdemus, quod sancti statim, simulatque perpessi sint martyrium ad cœlos ascenderint: Christus verò descenderit ad inferos, Sed quum iam tartara fregit, & sanctorum animas inde reduxit, dieque tertio resurrexit, ideò tum maximè lætamur. Hinc etiam est, quod sanctorum patrū passiones, qui ad inferos descenderunt, non celebramus. Solet hic etiam à nonnullis quæri, quum asinæ insidens Christus honorificè suscepturus sit, & in cruce videatur dehonestatus, cur potius adoremus crucem quàm asinam. Verum facilè illud discuti potest, quū honor iste, quem in asina accepit, terrenus fuerit, nec curandum sit de terrenis, ita vt nec hinc quicquam de asina curandū sit. Per crucem verò ruptus fuit ac destructus murus ille peccatorum, qui erat inter nos & Dominum interiectus, Christ⁹ enim satisfecit pro nobis. Vnde certè nullus recenter baptizatus, etiam adultus, si vel maxima commiserit peccata, vllo eorū tenebitur, neque secundum pœnam, neque secundum culpam: tenetur tamen habere contritionem. Quemadmodum ergo gladi⁹ Dauidis, quo Goliam obtruncauit, multo tempore seruatus fuerit, & in honore habitus: ita etiam crux Domini, quæ per illum gladium quodammodo figuratur. Tādem quoque consideremus huius diei officium carere capite, quod Christus caput nostrum tum è nobis sublatus fuerit. Caret enim inuitatorio, vt non imitemur peruersam illam imitationē, quam fecerunt Iudæi quando consilium inierunt, quomodo Iesum caperent in sermone, eumque morti traderent. Inde etiam est, quòd non dam⁹ osculum pacis alicui, propter osculum Iudæ, nec aliquem salutamus: quia cum quadam salutatione Iudas Christum tradidit, inquiens: Aue Rabbi. Verum ideò signa dedit illis Iudas, qui Christum ceperūt, ne Iacobum pro eo caperent, qui illi admodum erat similis, vt hinc etiam frater Domini dictus sit. Nota ergo Iudam dixisse: Tenete eum, quasi dixerit: Fortiter eum ligate, & tenete, quia alioqui poterit manus vestras facilè euadere. Credebat enim eum esse fortem propter illud, quod ipse viderat, cùm vendentes & ementes è templo eiecisset. Prætereà viderat, quemadmodum illorum manus euasisset, qui ipsum volebant apprehendere, vnde dicitur: Et transiens per medium illorum ibat. Causa autem quamobrem Iudas vendidit Christum & tradidit, fuit huiusmodi: Odium recens susceperat in Iesum propter vnguentum quod Magdalena in caput eius fuderat. Ipse enim erat Domino à loculis, quos portabat. Quum autem mortis esset apud veteres, vt qui

huiusmodi fungeretur officio, pro mercede sua decimam partem haberet eorum, quæ in dominorum loculos ponebantur, æstimauit Iudas vnguentum quod beata Maria Magdalena fuderat, trecentos valere denarios. Vnde est, quod ipse dixerit: Vt quid perditio hæc? potuit enim istud, &c. Cœpit ergo secum cogitare, quo pacto in Christo recuperaret, quod amiserat in vnguento, itavt, quum trecentorum denariorum decima sint triginta denarij, ea summa ipsum vendiderit, ac tradiderit. Non debet quoque officium mortuorum habere inuitatorium, nisi corpore præsente, nec in missa dici, Dona nobis pacem, neque per vniuersum officium, Gloria patri, quia sequitur & imitatur exequias sui saluatoris. Sex itaque huius diei sunt priuilegia. Christi immolatio, inferni expoliatio, mortis cõculcatio, humani generis redemptio, Paradisi apertio, & scripturarum manifestatio. Vbi animaduertendum est, quod Christus sua passione non tantum illos redemit, qui tum erant in lymbo inferni, qui locus dicebatur sinus Abrahæ, verum etiam omnes homines futuros, qui sancta morte vitam erant finituri. Nec sanè omnes homines, qui in inferno erãt extraxit. Vnde Osee. propheta: O mors ero mors tua, morsus tuus ero inferne. Scripturarum hodie facta est manifestatio, quia scripturæ veteris testamenti, quæ prius erant obscuræ, hodie sunt declaratæ. Vnde Dñs: Consummatum est, inquit, quasi dicat, omnia quæ de me hucvsque scripta sunt, modo sunt impleta, quod scandalum est Iudæis, stultitia gentibus. Crux igitur Dñi multis modis in veteri test. fuit præfigurata. Dictum est enim Angelo percutienti Ægyptum. Quamcumque domum intraueris, in ea occide omnes primogenitos, tam paruulos, quam senes: tam viros, quam mulieres. Sed sic ubi scriptum fuerit. Tau non intrabis. Tau verò signum est crucis, ita vt omnes damnentur, nisi per signum crucis

Num. 22 saluantur. Sic Moses in deserto serpentem æneum erexit, & omnes qui eum intuebantur statim à morsu serpentum sanabantur. Serpens æneus similitudinem habet serpentis nec est verus serpens. Similiter Christus habuit similitudinem carnis peccatricis, sed non veræ peccatricis, vtpote qui nunquam peccauerit. Dictum est item Danieli ab Angelo: Duæ erunt septimanæ, & post septuaginta septem occide-

Deut. 28. tur Christus dux noster. Ita apertè Moses: Dic, inquit, ac nocte erit vita nostra pendens, & videbitis & non cognoscetis. Verum profectò est quod nocte pependerit, quia tenebræ factæ sunt à sexta hora, &c. Quod autem die, certum est.

4. Reg. 20. Item Hieremias ait: Ponens filiam pharetræ in renibus meis. Filiam, inquam, pharetræ, id est, lanceam. Itemque: Congregabo omnes gentes, & erit signum eis. Tau. T. quod crux est

Psalm. 101. Domini. Sic rursus: Ezechias conuertit faciem suam ad parietem. Et Dauid: Scribantur hæc in generatione altera, & populus qui creabitur laudabit Dñm: hoc est, nouus populus, nimirum gentilis. Atque in alio loco alius: Plan-

Hier. 2. taui, ait, vineam meam electam, & versa est in amaritudinem. Et quare quæso? Quia dederunt in escam meam fel, & in siti mea potauerunt

Psalm. 68. me aceto. Quemadmodum etiam alibi inquit Dauidi: Partiti sunt sibi vestimenta mea, & su-

Psalm. 21. per vestem meam miserunt sortem. Quamquam hoc de tunica Dñi, inconsutili dictum videri potest. Sed eodem in loco idem expressius: Dinumerauerunt omnia ossa mea. Quoniam vsque adeò eum in cruce extenderunt, vt omnia eius ossa facile dinumerari potuissent.

Ibidem. Sic postremò & Isaias ait: Et erit principatus eius super humerum eius. Nam Christus portauit crucem, in qua triumphauit, ita vt vulgo

Psal. 9. dici consuetum sit, Cyrenæum quidem crucem portasse, sed non sicut homo & Deus.

CAPVT XCVII.

Cur non conficiatur corpus Christi in Parasceue & de ordine eius officij.

CORpus Christi non conficitur hoc die quatuor de causis. Prima est, quia Christus hoc die pro nobis reuera immolatus est & veritate veniente, debet cessare figura, ac ei dare locum. Secunda, quod istiusmodi die re ipsa Ecclesiæ sponsus sublatus sit. Descendit enim ad inferos. Tertia est quoniam tum temporis velum templi disruptum est, & cornua altaris sunt transuersa, itavt nobis non esset vbi corpus Christi conficeretur. Quarta, quia Moyses dixit in Exodo: Alius pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Alius, id est, Christus. Sequitur vt de ordine officij huius diei dispiciamus. Nam primò leguntur duæ lectiones ex veteri test. vna ex Rege, altera ex Prophetis, scilicet ex Osee, idque sine titulis. Deinde verò tractus, quem vocant, canitur vnus quatuor versuum, alius plurium, post quem legitur passio etiam sine tit. Qua quidem absoluta fiunt orationes pro omni gradu Ecclesiæ, hoc est pro gentilibus siue ethnicis, pro Iudæis, pro hæreticis, & pro schismaticis. Atque ità deinceps crux extrahitur, ac cum ea ter in genua procedimus cantando ter Græcè ἅγιος & Latinè Sanctus Deus, &c. cum tribus versibus. Posteà verò Dominicum corpus, quod reseruatum fuit ipso die cœnæ, altari imponitur, & cantata dominica oratione cum præfatione præposita, scilicet: Oremus præceptis salutaribus moniti, &c. communicatur, ac deinde verò Psalmi vesperarum cantantur cum oratione: Respice Domine. Atque ita tandem officium terminatur.

CAPVT XCVIII.

Quare ita huius diei officium sit institutum.

HIs itaque historicè prosecutis, quid significent deinceps videamus. Quod enim duæ lectiones legātur, declarat Christum passum fuisse pro duobus potissimum populis, Hebræo nimirum,& Gentili.Sed earum vna ex lege sumpta est, videlicet ex Leuitico, altera ex Prophetis,nempè Oseæ, quia Christi passio & à lege fuit ante præfigurata, & à Prophetis prædicta, & à Patriarchis sub velamine quodam nobis reuelata. Abraham enim carnem Christi tectim immolauit, cū arietem sacrificaret. Sic Abel quoque quum agnum in hostiam offerret. Quæ ita fuerunt Christi figura tanquam velamine tecta, vt intelligi non potuissent,nisi explicarentur. Assimilatus est prætereà in Prophetis,vnde Dñs: Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus.ita erit filius hominis in corde terræ. Recitantur autem lectiones cum passione sine titulo, quod caput nostrum videlicet Christus nobis auferatur. Per tractum quatuor versuum intelligimus hominem Christi passione fuisse redemptum, qui ex quatuor conflatus est elementis. Hinc est, quod Christus non in cœlo, neque in terra sit crucifixus,sed in medio,hoc est,in aëre Fecit enim pacem inter cœlestia & terrena, atque etiam inter ipsa terrestria pacem conciliauit, posteaquam erant simultates & inimicitiæ inter vnum hominem atque alterum,sed maiores tamen erant inter Angelum & hominem. Ipse verò Christus in omnibus per crucem pacem composuit,quod quæ inter se disiuncta ac discreta erant coniunxerit,& ex duobus vnum fecerit.Est enim lapis angularis. Aut etiam quatuor illi versus tractus significant quatuor partes crucis, quæ similis est vltimæ literæ alphabeti Hebræorum, videlicet Tau,quæ sonat,si interpretetur,signum:Omnia volumina vet. legis significarunt crucem Dñi. Hoc ergo die quatuor in vno tractu versus dici debent, ad declarandas quatuor partes crucis, sicut & quinque dicuntur in quarta feria, quod quinquies Christus sanguinem suum effuderit: Primò in circumcisione, secundò in oratione,tertiò in flagellatione,quartò in crucifixione, quintò cum esset lanceatus. Tractus qui prolixior est, repræsentat magnum istud bellum Dauidis contra Goliam:Nam & Christus noster Dauid hodie magnum Goliam, id est, diabolum, debellauit. Quædam Ecclesiæ tractum canunt,videlicet.Qui habitat,&c.quia Christus à diabolo primum latenter fuit tentatus velut à diacono quopiam latitante sub petra,sed posteà in passione tanquam à forti leone acriter fuit vexatus,quod per hunc versum facile exprimitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis,& conculcabis leonem & draconem. Passio legitur ideò, quia tum Christus re ipsa patiebatur.Cùm autem ventum est ad illum locum: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem, tunc duo hypodiaconi duo mantilia vel duos alios pannos altari impositos, auferūt,quod quatuor illi milites qui Christum crucifigebant ex duabus eius vestibus sibi indumenta confecerunt, historiam ipsam repræsentantes. Aut certè remotio pannorum fugam significat Apostolorum qui erant quasi vestes Christi. Petrus enim ad vocē vnius ancillæ ipsum negauit, & Ioannes nudus aufugit. Tertia vestis, quæ in altari relinquitur, designat vestem Dñi inconsutilem non fuisse scissam, vel partitam, sed sortitione vni contigisse.Vnitas enim Ecclesiæ non potest, nec vnquam potuit ab hæreticis & schismaticis scindi, cum nulla sit sapientia aduersus Dñm. Christus cum in cruce pateretur, & maxima animi angustia affligeretur, prolixè orauit decantans decem Psalmos, scilicet: Deus, Deus meꝰ respice in me, vsque ad:In te Dñe speraui, donec peruenisset ad istum versum: In manus tuas Dñe commendo spiritū meum, quo emisit spiritum. Quare & nos quoque postquam passionem recitauimus quæ Christi anxietatem & dolorem exprimit,oramus. Quantumvis sanè mos iste orandi infrequens & insolitus sit. Vsu enim iam pridem receptum est, vt diebus aliis ante Euangelium dicantur orationes. Verum hoc die contra fit ordine permutato, quod & in initio à nobis dictum est, quo quædam officia in Quadragesima trāsmutari ostensum est. Orauit autem Christus pro tribus,pro se, inquiens: Pater clarifica filium tuum: pro suis,aiēs:Pater pro eis, quos dedisti mihi rogo, & pro illis etiam qui credituri erant in eum, dicens:Pater non tantum pro eis rogo, sed pro omnibus illis,qui credituri sunt in me. Ex quo sequi videtur quod non debeamus orare pro illis,quos scimus non esse saluandos,veluti pro eis,qui in inferno remanserunt,& pro Iuda,qui desperauit. Sed & nos similiter oramus,partim pro nobis, partim pro omni gradu Ecclesiæ, scilicet pro neophytis, Gētilibus,Iudæis,hæreticis,& schismaticis, vt eis Deus gratiam suam infundat, & fidem Catholicam conuertat, flectentes quidem genua pro aliis,verum non pro Iudæis, quoniam illi illudentes Christo genua flexerunt. Obiter ergo hîc animaduerte id, quod legitur ante genuflexionem non esse orationem,sed adhortationem,quemadmodum est(oremus)& quasi quandam ostensionem pro quibus simus oraturi. Quod verò posteà dicitur, oratio est. Item rursus animaduerte tres fuisse illusiones, quas Iudæi genibus flexis Christo exhibuerunt. Et quidem prima fuit, velata eius facie in atrio Pontificis. Altera verò prætorio.Quoniam illo tradito Iudæis à Pilato vt ipsum crucifigerent, milites spineam plectentes coronā flexis genibus illud debeant ei,

ei. Quod quamvis à Iudæis factum non fuerit, ascribitur tamen illis, quod causam præstiterint. Tertia denique illusio fuit, quum prætereuntes illi iam in cruce pendenti dicebant: Vah, qui destruis, &c. Contra illas tres illusiones nos ante crucis reuelationem tres præmittimus adorationes cum dicimus ter hagios, &c. quasi ter honorantes illusum propter nos, idque duabus linguis, quia tertia adhuc silet. Hinc igitur & illud notandũ venit, quod cum multa sint genera linguarum, tres tamen potissimum existant principales. Prima Latina, propter nobilitatẽ & Dñium Romani Imperij, secunda Græca, propter sapientiam, tertia Hebræa: vtpotè quod cæterarum linguarum mater sit. His autẽ tribus linguis descriptus fuit titulus Dño in cruce. Quare præter reliquas linguas hæ tres solum in missa vsurpantur, dum in ea canimus Græcè Kyrie eleison, Hebraïcè Alleluia, &c. Latinè. Aduersus tres Iudæorum accusationes in Christum, dicimus nos tres excusationes in persona saluatoris, scilicet: Popule meus, vbi Christus exprobrat illis sua beneficia, liberationes videlicet ab Ægypto, regimen in deserto, introductionem in terram optimam. Quasi dicat Christus: Tu accusas me, quod tributum dari negauerim, deberes potius gratias agere, quia te liberaui à seruitute Ægypti: Tu accusas me quod regem me fecerim, verum satius foret, quod gratias ageres de eo, quod splendidè & regulariter te in deserto pauerim. Tu denique me accusas, quod dixerim me filium esse Dei, sed gratitudinis signum potius exhibe, quod tibi dederim terrã lacte, & melle manantem. His ergo ita dictis, crux aperta ac nudo profertur, ad significandum omnia, quæ fuerant obscura, tunc fuisse manifesta, & salutatur crux hisce verbis. Ecce lignum, &c. quoniam per crucem omnibus salus reformatur ac restituitur. Posteà autem adoratur, id est, cum reuerentia osculatur. Solus enim Deus adorandus est, & cætera illius causa veneranda. Crux ergo adoratur ideò, vt ostendamus nos debere humiliter facere, quod illi fecerunt superbè. Osculata cruce, dominicum corpus altari apponitur, & tunc sacerdos cum præfatione præposita, videlicet. Orem⁹ præceptis, &c. quam addidit beatus Greg. cantat orationem dominicam. Quo quidem repræsentatur antiqua Apostolorum consuetudo, qua in celebrandis missis vtebantur. Olim enim Apostoli hæc tantum verba proferebant, quæ dixit Dñs. Hoc est corpus meum, &c. Et, Hic est sanguis noui testam. &c. quibus ipsi Apostoli posteà addiderunt orationem dominicam. Atque hæc est consuetudo Apostolorum quę hîc repræsentatur, eo modo quo antiquit⁹ celebrabatur, sed Gelasius Papa, Gregorius & Celestinus multa tandem addiderunt vt suprà dictum est. Facta autem communione, statim cantantur vesperæ cum oratione, & tam missa, quàm vesperæ vna finiuntur collecta. Hoc ita peracto, crucifixus in suum locum reponi debet. Ante quẽ necesse est, vt chorus Psalmos psallat, etiam Episcopus vel loco ipsius vicarius eius, idque tantisper vsque ad horam illam, qua Christus resurrexerit. Atque ita tum celebrare debet mysteriũ de resurrectione. Primò namque prouenit labor, secundò clamor, tertiò autem exauditio, vnde Psaltes ille: Ad Dñm, inquit, cùm tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quare & nos oportet eius esse imitatores.

CAPVT XCIX.

De duabus partibus sacramenti.

NVnc dicendum est, quare vna pars Sacramenti scilicet corpus sub specie panis reseruetur die cœnæ, & altera pars scilicet sanguis sub specie vini non reseruetur, ac duæ quidem sunt causæ, quamobrem corpus reseruetur. Prima est, ne fortasse quispiã ex hac vita sine viatico discedat, quod euenire posset ni reseruaretur, atque institutum ita est ab Innocentio Papa. Secunda est, quod illis tribus diebus maximè omnes ij religiosi, quibus necessitas est, debeant cõmunicare. Quare oportet vt sacramentũ illud reseruaretur, quoniam eo die consecrari non debet: vt suprà ostensum est. Cur autem sacramentum vini non seruetur, triplex est ratio. Prima est, quia cum vinum liquidũ sit, non posset tam benè reseruari, quin quadam negligentia facilè queat labi: Secunda est, quod duos sacrificiorum ritus suis temporibus approbauerit Deus, veterem legis, videlicet suo tempore, & nouum hoc tempore. Hos duos ritus significant panis & vinum, licet vtraque res sit noui sacramenti, panis nẽpè nouum, & vinum veterem. Nec mirum videri debet, si per rem noui sacramenti vetus sacrificium significetur, cum & contrà inueniatur, rem videlicet veteris test. declarare nouum. Nam quartis feriis septimanarum quando ordines celebrantur duæ lectiones ex veteri testamento recitantur, quarum altera quæ sub nocturnali tono exprimitur, vet⁹ significat testamentum: altera verò quæ sub tono cõmuni, nouum. Ex eo itaque, quod vinũ non reseruetur, ostenditur vetus sacrificium cessare debere. Tertia ratio est, quod idcircò non reseruetur, quia Christus dixit in cœna: Amen dico vobis, quod amodò non bibam de hoc genimine vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno patris mei. Si quis autem roget, num istud vinum, quod eo die in communione sumitur, ex dominici corporis contactu consacretur, quamuis complurium scripta illud asserere videantur, nos tamen veritatẽ magis sequentes, & ea quæ sancti patres tradiderunt, dicimus vinum illud omnino non esse consecratũ ex illo contactu, sed sanctificatum. Est enim differentia inter consecratum & sanctificatum. Consecratum

tum dicitur quod in consecratione, vt ita dicam, transsubstantiatur. Sanctificatum verò est, quod per verborum significationem efficitur sanctum sine aliqua transubstãtiatione, vt aqua lustralis, quam ideò benedictam dicimus. Rursus sanctificatũ dicitur, quod à tractu rei sanctificatæ magis efficitur referendum. Si autem diceretur, quod solo contactu vinum vel aqua cõsecraretur, magna profectò inde sequeretur rerum perturbatio & cõfusio. Sic enim contingeret calicem non posse lauari, indéque efficeretur, vt iam sexcenti panes vnius hostiæ contactu, sine verbo possint consecrari: & si vna aliqua gutta aquæ lustralis seu benedictæ in stagnum vel puteum, qui ex lacunis scaturit, infunderetur, aqua illa perpetuo benedicta maneret: atque eiusmodi infinita alia incommoda ex ea re nascerétur. Iam etiam prætereo si dominici corporis tactu vinum consecraretur, contra decretum fieri quod prohibet, ne hoc die consecratio fiat. Quod autem hîc quæritur quamobrem Christus discipulis prius corpus suum dederit mysticum, quam in veritate illud offerret, discussum satis apud alios est. Aduertendum ergo hic est, & repetendum, quod paulò ante à nobis dictum est, vtpotè secundum triplicem Christi crucifixionem quæ hoc die re ipsa facta est, tribus horis, tertia videlicet sexta & nona per vniuersum annum missas celebrandas esse. Hora enim tertia crucifixus est linguis Iudæorum aientium. Tolle tolle, crucifige eum. Hora sexta in cruce positus fuit, & nona expirauit, qua propter hæ horæ ad celebrandas missas canonicè sunt institutæ, quæ Christi immolationem mysticè repræsentant. Diebus enim festis quum à libidine est abstinendum, missa debet tertia hora celebrari: profestis, sexta, & in ieiuniis nona, sin aliter fiat certè canonicum & regulare non est. Exceptis interim iis temporibus, quibus nocte missa celebrari debeat, vt in natali Dñi & in sabbato Paschæ. Missa enim quæ tunc celebratur, non ad sabbatum pertinet, sed ad diem resurrectionis. Vnde etiam nunc Romæ & per vniuersum Rauennensium Archiepiscopatum, sub quo & Bononiensis Ecclesia continetur, tunc missam non celebrat vsque in noctem. Quod autem sic fieri debeat, satis ipsa ostendit oratio, quæ tum dicitur: Deus qui hanc sacratissimam noctem, & illud quod in cerei, quẽ vocant, benedictione canitur: hæc nox est. Sic itidem quotiescunque ordines conficiuntur, nocte missa celebrari debet, quoniã officiũ maiorũ ordinũ ad diem spectat dominicam. Sed quia à ieiunio incipere oporteat, ideò in sabbato post vesperas illud inchoamus, & ad noctem vsque protelamus.

CAPVT C.

De officio tenebrarum.

NVnc verò considerandum est, quamobrem tribus noctibus continuis officium, quod tenebræ appellantur celebremus, quemadmodum ad illud officium pulsandum sit, quare, & quot candelæ accẽdantur, & quomodo eæ extinguantur, & deinde etiã de officij qualitate. Posito itaque Christo in cruce tribus horis fuerunt tenebræ, à sexta vsque ad nonam, ita vt complectamur sextam & nonam, dum Sol patiebatur eclipsim, non quidem naturalem, sed miraculosum, quamquam eam infideles iuxta naturam ita accidisse mentiebantur. Quamobrem sanè propter tanti illius miraculi memoriam, per noctes tres illas horas repræsentamus. Ad officium tenebrarum non campanis pulsandum est, sed ligneis tabulis. Campanæ enim significant vt dictum est, concionatores. Atque ideò campanis non pulsatur, quia concionatores, hoc est, Discipuli Dñi non solum nomen eius non prædicarunt, sed & negauerunt, vt Petrus, & fugerunt. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, & dispergẽtur oues gregis. Vnde Dñs videns eos ad fugam paratos ait: Quem quæritis? q.d. Si me quæritis, sinite eos abire. Magnꝰ tamen ex ligno editur sonus. Tabula lignea Christum significat, qui in ligno clamabat, prædicabat, & orabat dicens. Pater dimitte eis, quia nesciunt quid faciunt. Pulsatur igitur ligno, quod tum solus Christus extitit concionator.

CAPVT CI.

De numero candelarum.

DIcendum modo est de candelis, atque hic quidem in numero diuersitas est. Quidam enim septuaginta duas accendunt, quidam vigintiquatuor, quidam quindecim, quidã etiam duodecim, quidam nouem, & quidam septem. Sed hi tamen omnes nõ absque mystica significatione hoc faciunt. Nam septuaginta duæ candelæ septuaginta duos Discipulos significant quorum prædicatio siue concio in morte Christi extincta est. Vel ad designandum quod Dñs septuaginta duabus horis in sepulchro quieuerit per synecdochem, quemadmodũ dicitur tribus diebus & tribus noctibus, in corde terræ latitasse. Vel septuaginta duas nationes, & septuaginta duo genera linguarum. Vigintiquatuor candelæ quæ priꝰ accenduntur, & posteà extinguuntur, hunc versiculum: Gloria patri & filio, &c. significant, qui vigintiquatuor vicibus in nocturnis festiuitatum cantari soleat & in hoc officio omnino tacetur, quoniam laus Trinitatis, ad quã pertinet versus ille in morte Christi videtur extincta. Quindecim candelæ duodecim Apostolos & tres Marias significant, qui omnes laudem Dei tunc subticuerunt. Sed Apostolis tamen fugientibꝰ, tres Mariæ, vt quæ minus metuebant, circa eum, quoad poterant, versabantur. Vnde legitur: Pelli meæ consumptis carnibus adhæsit os meum, & derelicta sunt tantummodo labia circa dentes meos, id est, mulieres quæ sunt quasi pellicula quædam.

dam. Duodecim candelæ, duodecim exprimunt Apostolos. At verò nouem, humanũ genus significant, quod propter peccatum suum à consortio nouem ordinum Angelorũ semotum est, & à vera luce exclusum. Per septem candelas, septiformis Spiritus sancti declaratur gratia, quæ in cordibus Discipulorum penè fuit extincta. Vt autem de numero candelarum sit, omnes manu cerea debent extingui. Et quidem per manum ceream intelligitur manus illa, quam vidit Baltazar Rex Assyriorum scribentem in pariete verba huiusmodi. Mane thetel phares, quæ sic exposuit Daniel: Mane, id est, enumerauit, thetel, appendit, & phares diuisit. Hic ergo sensus est: dicit Dñs: Numeraui tempus regni tui, & opera tua bona & mala, & appendi & inueni plus mali quam boni, atque ideò diuidetur regnum tuum in Persas & Medos. Quod vtique factum est per Cyrum & Darium: Quemadmodũ igitur regnum illud propter mala opera Regis extinctum fuit, & diuisum in perpetuum: ita quoque regnum Iudæorum, propter peccatum in morte Christi commissum diuisum est, & in posterum penitus deletum. Vel quod melius est, manˀ cerea repræsentat manum Iudæ, quæ fuit cerea, id est, ad malum flexibilis, per quam Christus rex noster, & lucerna vera, traditus fuit & extinctus, quantum in ipso fuit. Atque ita per manum ceream significatur illius manus, de quo Christus ait: Qui mecum intigit manum, &c. Vt enim hæc extinguit lumen, ita illa verum lumen extinxit, quantum in se fuit. Aliquando verò plures candelæ sine certo numero incenduntur, nec obseruatur aliquis numerˀ, ita vt vel quælibet mulier aut vir suam isthic sibi accendat. Per quas candelas significantur Prophetæ & alij sancti Patres, qui propter Christum lumen mundi venturum annuntiantes atque aliis verba salutis concionantes, & prædicantes variis vexati pœnis mortui sunt & extincti. Nec verò omnes candelæ simul extinguuntur, sed successiuè nunc hæc, nunc illa. Quoniã discipuli non simul ab eo recesserunt, sed paulatim quum vnus decessisset, abiit & alter. Vna tamen quæ in earum medio est collocata, non extinguitur, sed absconditur & occultatur, posteaque in apertum profertur, ac eius luce omnia Ecclesiæ lumina rursus accendũtur. Hic est Christus, qui licet videretur secundum corpus extinctus, secundum diuinitatem tamen viuebat, quæ illis erat occulta. Hic enim paulò post resurgens cum luce clarissima se suis discipulis manifestauit, quando in eorum mentibus charitatem iam propemodum extinctam sua illustratione iterum inflammauit. Nunc de ipso officio prosequamur, quod vniuersam Christi sonat passionem. Primus ergo versus, à quo noctis officium alioqui incipi consueuit, nempè: Dñe labia mea aperies, subticetur, quod

Mat. 26.

Christus caput nostrum à nobis auferatur. Sic nec Deus in adiutorium dicimus, quia nostro pastore percusso nos illius oues à quo petamˀ auxilium non habemus. Inuitatorium autem ideò non exprimitur ne per hoc paruum istud Iudæorum consilium contra Iesum factũ quodammodo imitemur, sed potius vt ipsum per inuitatorij silentium detestemur. Ad lectiones quoque benedictio neque petitur, neque datur, quod pastor qui gregi suo benedicat modò non adsit. Vel quia per Iube Dñe significantur illi, qui eunt concionatum, & per Tu autem, illi qui concionandi munus obierunt, & inde reuersi sunt. Sed nec hi, nec illi tum aderant, siquidem aufugerant. Debent ergo dici lectiones etiam lamentando, & maximè illæ quas Threnos appellamus Hieremiæ, qui defleuit sanctum illum regem Iosiam. Luget Ecclesia etiam tunc passionem, & mortem Dñi. Sed quia propter peccata nostra ipsum amisimus, si eundem volumus recuperare, certè vt ad pœnitentiam conuertamur, ideò sub finem lectionum per hunc versiculum, scilicet Hierusalem Hierusalem, conuertere ad Dñm Deum tuum, eo admonemur. Leguntur Threni Hieremiæ: hoc est, lamentationes, si verbum verbo interpretemur, quæ ita à Trenaro monte sunt appellatæ, vbi animarum lamentationes, quæ isthic puniuntur, sæpius audiuntur. Possunt tamẽ ideò vocari Threni, quod semper post tertium quemque versum sequatur litera ex Hebraïco alphabeto, quod vniuersum in illis lamentationibus quater ordine ponitur, idcircò autem Hieremiæ lamentationes legimus, quoniam sicut ille deplorauit mortem Iosiæ, & destructionem gentis suæ futuram ita nos deploramus mortem Christi.

CAPVT CII.

De expositione trium quæ prætereà in eiusmodi officio obseruantur.

RESTANT deinceps trua inquirenda: Primò quamobrem in hoc officio noctis antiphona quæ ad Benedictus canitur, atque etiam totus Psalmˀ tam alta voce, & quasi terribili cantetur: deinde verò quare quidam tropi huius officij fine lamentabiliter dicantur. Postremò cur tribus hisce noctibus ipsum officium noctis alta voce, quasi terribili & manifesta decanteтur, diurnum autem tacitè ac voce omnino dimissa. Verum enimuero quod antiphona ad Benedictus, & ipse etiam Psalmus extinctis candelis voce eleuata, & velut horribili canatur significat tumultum cohortis, quam cum gladiis & fustibus secũ Iudas adduxit, quando Christum traderet. Per nocturnum autem officium tenebrarum declaratur prophetia Prophetarum, & per diurnum, prædicatio siue concio Apostolorum. Quapropter officium noctis alta voce canitur, quia Prophetæ apertè quæ de Christo erant ventura prædixerunt, &

quod illis Spiritus sanctus dictabat omni semota formidine nunciauerunt. Sed diurnum officium submissa voce cantatur, quod Apostoli aut omnino tacuerint, aut certè occultè prædicauerint,& concionati fuerint. Continet autem cohors quinquaginta milites qui ob id tãto numero cum Iuda missi sunt ad Christum capiendum,quoniam Iudæi verebantur, ne populus,qui eum libenter audiebat, si hanc proditionem sciret, suas interponeret partes ad ipsum liberandum. Aut certè ideò, quia facilè opinabantur eum esse fortissimum, & omnino talem,ad quem capiendum pauci non sufficerent. Videbant namque dominica præcedenti ipsum solum flagello ex funiculis confecto omnes vendentes & ementes potenter è templo eiecisse, ac numulariorum mensas fortiter euertisse. In quo quidem facto prætereà viderant fulgorem quendam,quasi quosdam radios igneos,ex ipsius facie exire. Porrò autem tropi,id est, versus illi, qui tribus istis noctibus in fine officij cum Kyrie eleison, & Domine miserere velut lamentabiliter decantantur significant lamentationes,& dolores mulierum,quę propter cognationem Iesum ab Galilæa fuerant secutæ.Inter quas erant Maria Magdalenæ, Maria Iacobi, & Salomæ plorantes iuxta sepulchrum. Tropis cantatis in quibusdam Ecclesiis ad terram procidentes dicunt, Miserere mei Deus,& Collectam,videlicet: Respice quæsumus Dñe super hanc filiam, &c.

CAPVT CIII.

De purgatione pauimenti.

POst hæc dicendum est,cur v. feria Ecclesiæ pauimentum mundetur & altaria denudentur, ac deinde quamobrẽ eadem feria ipsa altaria vino & aqua lauentur,atque asperis ramis, præsertim taxi aut buxi quasi frixentur. Ad primum quidem promptè intelligendum, oportet cognoscamus Ecclesiam esse corporalem,aliam spiritualem. Corporalis est domus, in qua diuinum officium perficitur.Spiritualis verò est, velut conuocatio quædam fidelium. Sicut enim Ecclesia corporalis lapidibus ex diuersis locis congregatis construitur:ita quoque spiritualis Ecclesia ex diuersis conuocatur hominibus, itavt hinc Ecclesia ipsa appellata sit conuocatio. Quamquam nomen illud proprius ac verius spirituali Ecclesiæ conueniat, quam corporali. Homines enim conuocantur, non lapides. Sæpenumero tamen fit vt nomen eius, quod significatum est, significanti attribuatur.In Ecclesia igitur spirituali, sunt pauimentum Christi pauperes, hoc est, pauperes spiritu, qui in omnibus sese humiliant vt hinc propter humilitatem pauimento maximè assimilentur. Quare obiter notemus tria esse genera paupertatis, quorum primum paupertas dicitur necessitatis, quæ est in egenis: Alterum simulationis, quæ in hypocritis est.Tertium autem vocatur paupertas spiritualis,quæ consistit in bonis. Prima paupertas tolerabilis est,secunda detestabilis,tertia laudabilis,ita vt omnibus iis benefaciendum sit propter Dñm. Nec sanè vllus sit fortunæ respectus quantum ad primam paupertatem, vel causæ quantum ad secundam, sed naturæ hominis. Pauimentum ergo Ecclesiæ mundat ille, qui pauperibus propter Dominum pedes lauat, cæteraque misericordiæ opera exhibet.

CAPVT CIV.

De nudatione altaris.

SEquitur de nudatione altaris, quæ pars est in Ecclesia dignior, vsque adeò, vt si altare remoueatur, ac rursus ædificetur tota Ecclesia iterum sit consecranda. Verum contra, etiam si Ecclesia remoueatur, hoc est pars eius aliqua aut plures altari immoto, Ecclesia non consecratur, sed alia sanctificatione mundatur. Altare enim Christum significat. Præcepit namque Deus in lege: Altare de terra facietis mihi. Altare de terra est Christus natus de Virgine. Vnde dicitur:Veritas de terra orta est. Hæc est terra, quæ dedit fructũ suum, fructum sublimem,Christum videlicet sublimatum super choros Angelorum in cœlis. Nudatio ergo altaris declarat, quod Christus in passione sua denudatus visus sit, & despoliatus illis signis, quibus ante in faciendis miraculis apparuerat gloriosus quum solus vendentes atque ementes è templo eiecerat facie eius splendoris radios emittente. Qui enim prius tam potens, tam gloriosus apparuerat, modò in passione visus est debilis & abiectus. Vnde Isaias: Vidimus,inquit, eum non habẽtem speciem neque decorem. Et Hilarius: Ante,ait,passionẽ apparuit Deus & homo, in passione tot⁹ homo,post passionem totus Deus. Vel etiam altaris nudatio repræsentat ipsam ac veram Christi nudationem quando milites eum spoliauerunt, & eius vestimenta partim sunt partiti,partim sortione abalienarunt. Aut certè vestem Christi Apostolos esse dicimus, quibus Christus tanquam vestibus quibusdam ornabatur, & per quos nomen illius erat magnificatum. Altare igitur nudatur quoniam Christus à suis Discipulis fugientibus, & nomen eius tacentib⁹, relinquitur.Proinde vinum & aqua quibus altare lauatur significant sanguinẽ redemptionis nostræ & aquam regenerationis, quæ ex latere Christi fluxerunt,quando latus eius lancea fuit apertum. Altare ergo abluitur quia corpus Christi verum altare,sanguine & aqua in cruce aspersum fuisse creditur. Rami autem asperi, quibus altare fricatur, significant spineam coronam,qua coronatus est Christus,aut flagella amara, & ictuum vibices, & graues dolores, quos in morte sustinuit.Sunt ideò rami hispidi sicut rami taxi, quibus pauimentum mundatur, quod nos debeamus vitiis mundari, & in

Isa. 53.

eleemosy

eleemosynis pauperibus prouidere, quatenus hi sint, qui nos in æterna tabernacula recipiãt. Ipsorum enim est regnum cœlorum, quod intelligendum est de pauperibus bonæ voluntatis, siue spiritus.

CAPVT CV.

De Sabbato.

HIs ita de vj. feria prosequutis, trãseundum est ad Sabbatum, in quo dicendum prius est de ipsius diei nomine, ac posteà de eiusdem officio, seruato ordine. Hoc ergo sabbatum κατ' ἀντονομασίαν propriè sabbatum sanctum appellatur. Sabbatũ autem interpretatur requies, quoniam tempore creationis mũdi quam De⁹ sex diebus absoluit & septimo die ab opere requieuit. Quamobrem in lege Deus præcepit hunc diẽ ab omni seruili opere obseruari ita vt in veteri lege haberetur sanctus. Verũ hoc sabbatum κατ' ἐξοχὴν, seu per excellentiam ita est appellatum, quia significat requiem Christi ab opere recreationis in vij. ætate. Quemadmodũ enim Deus opere creationis mundi, sexto die completo, septimo conquieuit: ita quoque in sexta ætate, recreationis opere absoluto, scilicet natiuitate, passione & cæteris omnibus, quę de illo prædicta fuerã vij. ætate requieuit, quę secundũ quorundam opinionẽ ab ipsius passione fuit auspicata, Alij tamen dicunt eam incepisse à morte Abeli. Quando enim anima Christi mortalitatẽ & omnẽ patibilem corporis qualitatẽ exuisset, quasi in requie cõquieuit.

CAPVT CVI.

De officio Sabbati.

NVnc de eiusdem diei officio videndum est, & in principio quidẽ officij omnis ignis in Ecclesia extingui; debet posteàque è saxo calibe aut ferro alterum excuti: quòd fieri debet ex sarmento quoniam Christus de se dixit: Ego sum vitis vera, deinde debet benedici cũ cruce & aqua lustrali. Quo quidẽ facto cereus Paschalis, vt vocant, benedicetur, atque incenditur cũ duobus paruis aliis cereis, qui ab illo accenduntur. Vnus enim ab vna parte consistit, alter ab alia; inter quos maximus statuitur cereus. Duo igitur minores cerei declarant sanctos veteris & noui testa. qui (tam videlicet hi, quã illi) omnes per Christum sunt illuminati. Vel duo cerei significant doctrinã Apostolorum & Prophetarum, qui cum Christo in doctrina concordãt & conueniunt. Tandem verò viginti quatuor in quibusdã Ecclesiis leguntur lectiones. Ac Romæ quidẽ hoc pacto fieri solet, vt duodecim recitentur Græcè, & totidem Latinè. In nonnullis autẽ Ecclesiis legunt tantũ duodecim, & in nonnullis duntaxat septem. Atqui viginti quatuor legunt, duodecim ob id Græcè recitant propter authoritatem septuaginta interpretum, quorũ authoritas quondam in Græcia maximè floruit, atque etiam in illa parte Italiæ, quæ magna olim dicebatur Græcia. Verùm duodecim ideò dicuntur Latinè propter authoritatem trãslationis Hieronymi. In minimis tamẽ Ecclesiis non habent nisi sex ob senarium numerum qui quodammodo perfectus est. Qui verò duodecim seruant, illud faciunt propter numerum Apostolorũ. Lectis ergo lectionibus itur ad fontem cum letania, atque aqua benedicitur, & consecratur. Sed peracto eorum baptismo qui fuerant baptizandi, reditur pari ratione cum letania. Qua quidẽ finita ipsam missam auspicamur à Kyrie eleison. Nam in ea missa introitus, graduale, offertoriũ & communio præter solitũ subticẽtur. Eodem modo & Agnus Dei à quibusdam quidem dicitur, à quibusdã verò non. Suscepta hostia, statim vesperæ cantantur, idq; cum duobus tantum Psalmis, nimirum: Laudate Dñm omnes gentes, &c. cum Magnificat. Atque ad eum modum vna adiecta oratione totum eius diei officium absoluitur.

CAPVT CVII.

Quare hæc omnia fiant.

HIs itaque sic breuiter, & quasi historicè enarratis, rationes quare hæc omnia fiant prosequamur, & quid significent suo ordine videamus. Ignis, qui antequã nouus excuteretur erat in Ecclesia, veterẽ connotat legem. Quòd ergo vetus ignis extinguitur, significat omnia legalia veteris testamẽti Christi passione fuisse completa, & exinde debere illa cessare. Saxum, ex quo ignis excitatur, Christus est, super quem tanquam solidã ac firmam petram Ecclesia est ædificata, à qua spiritus sancti ignis procedit. Elicitur tamẽ aliquãdo ignis ex crystallo. Nam si crystallus supponatur orificio phialæ aqua plenæ ad Solem, sine mora ignis è crystallo illicò excutietur, si igni fomentum, quod apponi solet, adiunctum fuerit. Crystalli⁹ significat puram & pellucidam Christi carnem, quæ sine labe fuit. Cereus & renouatus & illuminatus significat, quòd Christus resurgens à mortuis, in carne gloriosa verus Deus apparuerit. Atque ita cereus illuminatus exprimit Christum, diuinitatis splendore illuminatum. Quòd autem ex igne maximi cerei duo minores ac cætera Ecclesiæ lumina incenduntur, declarat non solũ Prophetas & Apostolos, qui per minores duos cereos, vt paulò antè dictũ est, intelliguntur, igne sancti spiritus illuminatos, sed quod omnes etiam Ecclesiæ fideles eodem igne illustrentur. Simili ratione declaratur diuinitatis plenitudinem in Christo fuisse, quòd à quibusdam in principio benedictionis cereus accendatur. Quanquam profectò melius & commodius tum primum accendi debere videatur, cùm in benedictione agitur de igne. Crux ex thure cereo imprimitur, quod nimirum significat holocaustum, id est totum incensum, & totum combustum, siue igne assumptum. In veteri namque testamento duo

solebant facere sacrificia, matutinum, quod totum incendebatur, & dicebatur holocaustum. Crux de incenso designat sacrificium legis vespertinum, quod immolationem Christi in ara crucis factam, idque in ipso mundi vesperæ præfigurabat, quodque in eius passione complectum fuit.

CAPVT CVIII.

Quid per cereum Paschalem significetur.

ANnotatur quidem in cereo Paschali annus ab incarnatione Dñi. Christus enim antiquus & magnus annus est, ac dierum plenus, si sumamus computationis nostræ initium à conceptione, quando B. Maria dixit: Ecce ancilla Domini. Eo namque dicto statim Christus fuit homo, atque ipsa spiritu sancto plena. Ideò ergo Christus annus dicitur, quòd quemadmodum in dierum anno sit fructuum plenitudo: ita in Christo & fuit, & etiam nunc est omnium bonorum plenitudo & abundantia. Habet enim Christus suos menses, habet suos dies. Siquidem duodecim Apostoli duodecim menses sunt, & reliqui dies Christiani omnes & fideles, quorum horæ sunt neophyti. Inscribuntur quoque cereo Paschali indictio vel ara atque epacta. Quoniam actiones omnium & successiones temporum per Dei dispositionem rectè disponuntur. Vocabatur autem indictio antiquitus spacium quindecim annorum, quod ex tribus constat quinquenniis, in quibus orbe triumphato persoluebatur Romanis tributum ex vniuerso orbe. Primò autem quinquennio soluebatur aurũ, secundò argentum, tertiò ferrum, ad conficienda arma & æs ad ornandam ciuitatem. Et sic singula quinquennia illius spacij quindecim annorum similiter appellabantur indictio. Finitis autem quindecim annis reuertebatur tributorum indictius vt prius, quæ quod ita tribus lustris indicebatur, sic dicta est. Appellatum item est tributum hoc æra æræ, quòd eodem modo singulis annis omnis orbis reipublicæ Romanæ quodcunque genus æris persoluere professus fuerat. Prius ergo fuerunt indictiones, & posteà æræ ob æs æris, sic dictæ. Ad cuius tandem nomenclaturam accessit epacta, quòd additionem significat, a Græco verbo ἐπάγω.

CAPVT CIX.

De consecrando siue benedicendo cereo.

CEreus à diacono benedici & consecrari oportet, non autem à sacerdote vel Episcopo, etiamsi sint præsentes, quantumvis maioris sint ordinis & dignitatis. Per quod quidem intelligitur, quod Christus resurgens ex mortuis primo sese obtulerit & ostenderit mulieribus, per quas, vtporè quæ erant sexus debilioris, gloriam suæ resurrectionis Discipulis suis nunciauit. Sed nec illud temerè fecit Dominus. Nam quemadmodum principium mortis per fœminam in mundum intrauit: ita quoque necessarium fuit, vt initium nostræ restitutionis & salutis per mulierem mundo annunciaretur. Vnde profectò cursoriè considerandum est, mulieres tribus gaudere priuilegiis, quorum primum est, quòd in Paradiso sit condita ac creata: alterum, quòd ex muliere natus sit Christus: & tertium, quia resurgens à mortis primò apparuit mulieri.

CAPVT CX.

Cur tituli hic taceantur & de baptismo.

DVabus de causis tituli lectionum non præcinuntur, quarum prima est, quoniam Christus caput nostrum necdum nobis sit restitutum. Secunda verò, quia qui sunt baptizandi, ad quos totum illius diei officium pertinet, adhuc in ima ignorantiæ scripturarum profunditate immersi detinentur. Quum ergo scripturas non intelligant, non expedit earum nominare authores. Inde quoque est, quòd tum lectiones recitentur ex veteri test. cuius cognitio non nisi spiritu renatis perfectè manifestatur. Absolutis lectionibus in magnis quibusdam Ecclesiis letania iuxta numerum religiosorum, qui isthuc conueniunt, decantatur. In quibusdam verò Ecclesiis ter dicitur: vt fides Trinitatis repræsentetur. Quòd autem eundo ad fontem ac redeundo letania cantetur, declarat sanctos orare pro baptizandis: vt baptismi sacramentum vera fide percipiant, & iam baptizati deinceps in veritate fidei & sacramento confirmentur. Sciamus ergo, quod in baptismo tempore Apostolorum aliud nihil dicebatur, nisi hoc tantummodo: Ego baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti. Sed B. Clemens ex doctrina B. Petri inunctionem chrismaticis & olei addidit: Posteà Leo & Damasus summi Pontifices, ac beatus Amb. reliqua adiecerunt, priusquam baptizabant in fluuiis & stagnis. Quòd verò sacerdos in aquis suauiter anhelat, significat fidelem facilè diabolum posse abigere. Anhelat igitur isthic, vt diabolus inde expellatur: leui enim flatu potest repelli ab illo, qui in Domino confidit. Cereus in aquis ponitur, quòd contactus corporis Christi in baptismate aquas sanctificauerit, & vim regenerandi illis contulerit. Repræsentat autem cereus super columnam positus & accensus columnam ignis, quæ nocte præcedebat filios Israël, quando Ægypto exeuntes intrarunt mare rubrum, in quo præfigurabatur baptismus, vt per desertum venirent in terram promissionis. Extinctus verò ostendit columnam nobis, quæ item eosdem præibat interdiu. Columna enim tria præstabat, protegebat namque illos à Sole, ab hostibus, & nocte eis lucem præbebat. Pari ratione Christus præcedens baptizatos, obumbrat eos contra incitamenta vitiorum, & protegit

tegit ab hostibus, scilicet à dæmonib', & mundanis cupiditatibus, atque illuminat per charitatem. Vnde dicitur, Ignis consumens in nobis vitia. Proinde quod chrisma in aquas funditur, significat cœlestia terrenis per fidem baptismatis coniungi. Ob quam etiam causam fieri dicimus, quod sacerdos vocem mutet, & quandoque vtatur voce alta, quandoq; demissa. Eo enim nobis innuitur, quòd ima, id est, terrestria per baptismum iungantur cœlestibus. Consecrata igitur aqua veniunt baptizandi, vel à susceptoribus adferuntur, & baptizantur, sed prius tamen de fide interrogantur. Posteà verò oleo inunguntur in pectore, & in scapulis. In pectore quidem, vt capaces sint intellectus mandatorum Dei. In humeris verò, vt sint robusti ad portandũ iugum & onus legis. Deinde ter merguntur, quod in fide Trinitatis baptizentur. Primò recta facie versus aquam, & capite versus Orientem debent immergi secundò ad Aquilonem capite verso: tertio capite verso ad Meridiem. Ac primò quidem dicere debet: In nomine patris, mergendo puerum in aquam facie versa ad Orientem, posteà paululũ lauare & dicere: & filij, mergendo eum versus sinistrã partem, & iterum paululũ lauare, ac dicere & spiritus sancti, eundem mergendo versus dexteram partem. Atq; ita tandem ipsum in altũ subleuare, ac susceptoribus committere debet sacerdos, à cuius manu puerũ vt hi suscipiant oportet: vnde & susceptores sunt appellati. Nõ enim debet sacerdos ipsum in aquis relinquere, sed susceptoribus tradere. Tunc baptizatus in vertice capitis inungitur, in eius significationem, quod spiritus sanct' ei datur Bis autem datus est spiritus sanctus. Primò, Christo adhuc degente in terra, quando discipulis discumbentibus inspirauit, inquiens: Accipite spiritũ sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. Secũdò è cœlo, atque ideò bis quilibet homo inungitur chrismate: Primò in baptismate, & in vertice, posteà in confirmatione ab Episcopo, in fronte: datur enim nobis bis spiritus sanctus. In baptismate quidẽ datur, ad emundationem, & collationem virtutũ. In confirmatione verò ad corroborationem. Inuncto chrismate baptizato, imponitur capiti eius chrismale, rotunda quædam mitra quæ coronam vitæ significat, vel candida induitur vestis, quæ ad similitudinem cuculli ex albissimo panno conficitur filo rubro supertexto. Candida illa vestis innocentiæ stolam designat, quæ nobis redditur in baptismo. Et notandum est, quòd huiusmodi albam vestem gestare debeant septem integris dieb', nec confirmari nisi illis septem plene absolutis, propter septiformem spiritum qui datur in baptismo. Sed rubra illa fimbria, quæ vesti isti assuitur & supertexitur, significat passionem Christi, per quam baptismi sacramentum impletur. Aut sanè rubra illa fimbria exprimit funem, quem Raab in Hierico per fenestram dimisit propter hospitium quod ipsa præstiterat exploratoribus missis ab Iosue, ad cuius signum saluata est dom' eius cum tota sua familia. Cæterum rursus hîc animaduerte, quod suprà dictum est, neminem debere in susceptorem accipi, nisi orationem sciat dominicam, & duodecim suæ fidei articulos. Hæc enim duo omnes susceptores vt filios suos doceant obligantur, cùm illorum fidei sint quasi fideiussores. Quocirca eos obseruare quàm fieri potest studiosissimè debent, ne vnquam fide & iustitia excidant, vtpotè responsuri in die iudicij de omnibus illis, quæ enormiter isti perpetrauerint. Sacerdos quoque pater & susceptor illorũ est quos baptizat, ita vt nos instruere etiam teneatur. Sed quia propter multitudinem omnibus vacare non posset, totum illud curæ susceptorum committitur. Itemq; & spiritualis pater esse dicitur sacerdos illorũ, nempè quibus verbum vitæ concionatur, & quorũ audit confessiones. Vndè sanè grauius ille peccare dicitur, qui ei mulieri concumbit, quæ suæ est parœciæ, quàm mulieri quæ est alteri', cùm eiusmodi mulier spiritualis sua appelletur filia. Solet apud nonnullos quæstio exoriri de numero susceptorum, & quot debeant esse necessariò ad puerum è sacro fonte suscipiendum. Verum non dicimus, quod vnus facilè posset sufficere. Sed quum in ore duorum vel trium testium consistat omne verbum, ideò ad minus tres necessariò requiruntur, quorum vnus vir sit oportet, & duæ mulieres, nec etiam plures, ne carnalis copula per spiritualem coniunctionem impediatur. Quatuor autem sunt genera personarum, quas Ecclesia in susceptores non recipit, vt sunt Abbates, Monachi, Abbatissæ cum suis Monialibus, qui sunt vnum genus. Ad alterũ referimus infideles: & ad tertium illos qui necdum sunt confirmati. Hi enim fideles verè appellari non debent, ita vt hinc veri testes esse possint. Ad postremum genus referendus est vir cum sua vxore, nisi prius castitatis ambo fecerint votum. Nam si permitteretur, vt ambo eundem puerum è fonte susciperent, iam eiusdem fierent patres spirituales, ita vt inde in posterum sese mutuò carnaliter cognoscere non liceret, quemadmodũ in decretis prohibitum est. Sed & hoc egregiè admittendum est, vt aliqui eum puerum e fonte susciperent, qui cum illis ius est cognationis. Nã dilectio charitatis quantum fieri potest, per baptismum extendi debet. Proinde verò quandoquam pagani siue gentiles templa sua circa fontes conficere soliti sint, atque aquam isthic semper in promptu habere, per cuius aspersionem se purificari credebant, ita vt illos fontes delubra nominauerint, à diluendo, atque sic naturaliter ad baptismum accesserint: nos tamen ab eorum consuetudine baptismum

30. q. 4. quod videtur Extra de cogni. spi. c. 1. & 4.

non sumpsimus. Habemus enim illud à tribus potissimum, quæ in veteri testamento fuerunt nimirum à cataclismo, id est à diluuio, à mari rubro, & ab Iordane, quæ nobis velut figuram baptismi præbuerũt. At roget aliquis, nũ etiam liceat in cocta aqua vt in ceruisia vel mulso, vel in vino, vel in oleo, vel in alio liquore aliquem baptizare? Verum enimverò nulla in alia re istud facere permissum est, nisi tantummodo in pura aqua, siue illa ex niue & glacie sit resoluta, siue marina, siue fluuialis. Sed hoc animaduertendum est, quod non debeat celebrari baptismus, nisi in sabbato Paschali & Pentecostes. Fieri tamen potest causa necessitatis, quæ triplex est. Prima est causa munitionis, vt si Rex ciuitatem aliquam vellet obsidere, tunc loci eius pueri licitè baptizantur, ne contingat eos aliquo periculo mori nedum baptizatos. Altera est ægritudo. Accipitur autem hîc latè ægritudo pro quavis naturæ infirmitate, quæ facilè potest dissolui, ita vt nesciamus diem neq; horam, & ideò frequenter fit baptismus non solẽnis, nec tempestiu⁹, hoc est, non cõgruo & conuenienti tempore factus. Tertia est, quæ fit causa persecutionis gentilium. Solebant tamen Græci baptismum celebrare in Epiphania, quòd tum Dñs esset baptizatus, atque ita baptizabant tribus diebus continuis. Consideremus interim quatuor esse genera aquæ benedictæ: aqua videlicet, in qua fit iudicium purgationis: illa quæ in Ecclesiæ dedicatione sanctificatur, & qua diebus dominicis aspergimur, atque aqua baptismi, qua aspergi solebamus priusquam chrismate vngeremur, quod in quibusdam locis etiamnũ obseruatur. Sed posteà interdictum est, ne stultulus quispiam atque rerum imperitus huius aquæ aspersione se iterũ à peccatis mundari putet, quum euidenter satis manifestum sit, neminem posse bis baptizari. His ergo duobus sabbatis ideò celebratur baptismus, quia in primo per Christi passionem redimimur: in altero, quoniam ipso die Pentecostes datur nobis spiritus sanctus, per quem facta est remissio peccatorum.

CAPVT CXI.

De reliquo officio in vigilia Paschatis.

NVnc ad propositum redeamus: Celebrato baptismo reditur ad chorum cum letania, eaq; cantata, ipsum sacrum siue Missa sine introitu inchoatur à Kyrie eleison. Sed introitus propterea subticetur, quod caput nostrum videlicet Christus nec dum nobis sit restitutus. A Kyrie eleison ideò incipitur, vt vetus inchoandarum Missarum consuetudo, quæ fuit ante Celestinum summum Pontificem, repræsentetur. Canitur autem ideò Gloria in excelsis, quia Angeli ob renatos batismate & neophytos in cœlis gloriantur, qui Domino iam nato hunc hymnum decantarũt. Epistola verò Pauli tono ac voce communi legi debet, quoniam doctrinam significat Apostolorum, quæ modo baptizatis est prædicanda & aperienda. Sed lectiones præcedentes nocturno tono pronuntiantur, quod Prophetas connotent. Graduale propterea non canitur, quia baptizati nulla adhuc opera, nullumque gradum in virtutibus fecerunt. Alleluia, quæ vox est planè angelica, vel ob id maximè cãtatur, quod Angeli lætentur baptizatos ex seruitute diaboli ereptos, & ad fidem conuersos esse. Sed quoniam adhuc eis sit laborandũ quandiu quidem in hac vita fuerint, idcircò tractus, scilicet: Laudate Dominum omnes gentes, confestim subiungitur. Subticetur porrò offertoriũ, vt per hoc expresse indicemus mulieres tacitè ad monumentum venisse. Tres enim Mariæ stabant iuxta sepulchrum cum silentio & voce compressa. Nec pacem ad hanc Missam dare debemus, quod Christus necdum resurrexit, qui nostra pax est, sed Agnus Dei ter dicitur cum Miserere nobis. Quod tamen tunc de resurrectione canitur sciendum est hoc fieri in gratiam renatorum, hoc est eorum qui sunt modò baptizati. Tacetur præterea & communio, quoniam baptizati nondum communicauerunt. Nam ipso die Paschatis debent communicare. Facta igitur communione statim ante collectam siue orationem cantantur vesperæ cum vno Psalmo duorum versuum, scilicet Laudate Dñm omnes gentes, & cum hymno, videlicet Magnificat, dicunturque ambo sine Gloria patri. Breuiores ideò sunt vesperæ, ne neophyti qui diuinis nondum assueuerunt, aliquo officij tædio afficiantur. Gloria patri ob eam causam non dicitur, quod filius qui tertia in Trinitate persona est, nondum nobis sit redditus. Sed ideò quoq; vesperæ ante orationem Missæ decantantur, ne finita Missa populus videatur habere redeundi facultatem, quasi amplius nihil debeat expectare. Vel sanè idcircò vna oratione totum absoluitur officium: quoniam baptismi sacramentum vniuersum in Christi passione consummatur.

CAPVT CXII.

De tempore regressionis.

DIctum est hactenus de duobus temporibus reuocationis nimirum & deuiationis. Nunc verò sequitur tempus ipsum regressionis, non quidem ordine temporum, sed ratione officiorũ. Hoc itaque tempus vocatur Paschale, significatque tempus illud quod futurum est post diem iudicij. Quoniam tum temporis ad vitæ patriam quam per Adamum amisimus, propitiante Deo regrediemur. Cognoscendum tamen est, primam huius temporis septimanam communem esse & huic tempori & præcedenti. Pertinet enim tota ad Septuagesimam, vt suprà dictum est. Vnde profectò illud est, quod tractus, qui in ipso sabbato

Paſchæ canitur, & graduale per totam illam ſeptimanam cantentur, quæ laborem nobis indicant. Duo etenim illa reſpectu cantantur Quadrageſimæ. Alleluia verò & cætera cantica lætitiæ, propter tempus regreſſionis. Dicitur autem hæc ſeptimana Paſchalis, quæ à Paſchate, primo huius temporis die, ſic denominata eſt.

CAPVT CXIII.

De officio huius temporis.

VT ergo temporis huius officium commodè tradamus, & à primo die incipiamus, neceſſe eſt videamus primò de ipſo nomine, eiuſque ratione & cauſa, ac deinde de ipſius diei officio. Vocatur dies hic Paſcha ſiue reſurrectio Domini. Eſt autem Paſcha Græca vox, diciturque nobis tranſitus, non paſſio vt plerique arbitrantur. Hebraïcè verò dicitur phaſe. Sed ideò diem hunc Græco nomine, & non Hebraico appellamus, licet Hebraica lingua dignior ſit, vt non ſolùm in aliis, verùm etiam ne in nomine quidé videamur Iudaizare. Propter hanc eandem cauſam & Paſcha & Pentecoſtes, quas ipſi celebrant, in noſtris calendariis certo die non annotantur: nec vnquam eas illo tempore celebramus, quando illi, ne eos in aliquo imitemur, néve hic rurſus quoſdam ſequamur hæreticos, qui dicebant Euangelium non poſſe ſufficere ad ſalutem ſine cæremoniis legalibus. Vocamus autem diem hinc Græco potius vocabulo quàm Latino, quod Græca lingua olim apud Romanos tantæ fuerit authoritatis, vt dies ſolemnes, ac dignitates ſuas Græcis nominibus vocarent, vt Paſcha, Pentecoſte, ὑπαντή, Epiphania, Apoſtolus, Epiſcopus, Archiepiſcopus, &c. Vel dici poteſt iuxta Auguſt. nomen hoc Paſchæ diuina conſtitutione compoſitum fuiſſe à Græco verbo τοῦ πάσχειν, quod pati interpretatur, & hoc nomine Hebræo Phaſe, quod ſi Latinè reddatur ſonat trãſitum. Rectè enim duo hæc nomina πάσχειν & Phaſe, conueniunt in hoc nomine Paſchæ, tam ſecundum ſignificationem, quàm ſecundũ voces. Secũdum quidem ſignificationes quoniam in paſſione Chriſti fuit tranſitus. Per paſſionem enim Chriſtus tranſiuit à morte ad vitam, & fecit nobis viam credentibus in reſurrectione eius, vt tranſeamus & nos de morte ad vitam. Quare non immeritò nomen hoc vtriuſque nominis habet ſignificationem, atque ita artificioſe etiam in re complectitur ſignificationem eius vocabuli Latinã, vt ex duab⁹ linguis fiat tertia, nempè Latina. Appellatur enim Paſcha ipſa dies reſurrectionis. Verùm tẽpus Paſchale dicitur à dominica in Ramis palmarũ vſq; ad octauã Paſchæ, ita tamẽ, vt dominica in Ramis palmarũ appelletur min⁹ Paſcha, quia tũc inducebatur agnus, qui ſexta feria debebat immolari. Proprie vero dicebatur Paſcha dies quo agnus immolabatur. Modò de cauſa nominis dicendum eſt. Vocatur autem tempus hoc Paſcha ſecundum hiſtoriam, tropologiam, allegoriam, & anagogen. Et quidem ſecundum hiſtoriam, quoniam populus Iſraëliticus quando primum celebratum eſt Paſcha, tranſiuit per mare rubrum, cùm ex Ægypto egrederetur. Pſ. 134.
Vel quando Angelus ille exterminator per Ægyptum tranſiuit, interfecitque totius Ægypti primogenita ab homine vſque ad pecus, ad illas domos pertranſiens in quarum forib⁹ non inueniebat ſanguinem agni, in formam literæ huiuſmodi T. Secundum allegoriam, quãdoquidem hoc tempore per baptiſmum Eccleſia ab infidelitate tranſiit ad fidelitatem. Dicitur enim allegoria alieniloquium, vel potius inuerſio, quum aliud verbis, aliud ſenſu oſtendimus. Secundum verò tropologiam, quoniam, hoc tempore per confeſſionem tranſimus à vitiis ad virtutes, diciturque tropologia, quaſi ſermonis ad mores conuerſio. Denique ſecundum anagogen, quia Chriſtus nunc à mortalitate ad immortalitatem tranſiuit, fecitque vt quemadmodum iam reſurrexit, nos in vltima & vniuerſali reſurrectione ex hac mundi miſeria ad æternam beatitudinem tranſiremus. Nam & illi qui in inferno erant tunc tranſierunt, idq; ab inferno ad portam Paradiſi. Dicta eſt autem anagoge ab ἀνὰ ſurſum & à ἀγωγὴ, id eſt, ductio, quaſi ſurſum ductio. Volente enim Deo à mortalitate tranſibimus ad immortalitatem, qui tranſitus ſubtilis & excelſus eſt. Sic enim in hoc nomine Hieroſolymæ quatuor iſta poſſunt inueniri: hiſtoria, quemadmodum de ea ciuitate ad quam pergunt hoſpites & peregrini: allegoria, vt eſt Eccleſia militans: tropologia, vt quævis anima fidelis: anagoge denique, vt Hieroſolyma cœleſtis. Intellige tamen Chriſti tranſitum anagogicè non allegoricè in prædictis, ſcilicet Paſcha, & cæteris. De officio autem huius primæ ſeptimanæ generatim dicimus ad nocturnos nocte tres duntaxat Pſalmos cum tribus antiphonis, tres item lectiones cum tribus reſponſoriis, idque ex homiliis tantum dici debere. Cæterum in quibuſdam Eccleſiis ad vnum quodque reſponſum annectunt Gloria patri. Fit etiam in pleriſque Eccleſiis, vt cantato vltimo reſponſo, cum candelis cereis & ſolemni proceſſione eant ex choro ad locum quendam vbi imaginarium ſepulchrum compoſitum eſt, in quod introducuntur aliquot in perſonis mulierum, & diſcipulorum Ioannis & Petri, quorum alter altero citius reuertitur, ſicut Ioannes velocius cucurrit Petro: atque item alij quidam in perſonis Angelorum qui Chriſtum reſurrexiſſe dixerunt à mortuis. Quo quidem facto perſonæ eæ redeunt ad chorum, referuntque ea quæ viderint & audierint. Tunc chorus audita Chriſti reſurrectione prorumpit in altam vocem, inquiens; Te Deum laudamus. Ad primam verò

rò nonnulli dicũt tota hac septimana Psalmum hunc. Confitemini Domino quoniam bonus: quòd præcipuè de Christi resurrectione agit. Symbolum autem Athanasij: Quicunque vult, &c. toto illo tempore non cantatur, quoniam maximè pertinent ad fidem. Sed hoc tempus indicat octauam ætatem, vbi non fides erit, sed res: vbi non figura erit, sed veritas. Paulò tamẽ aliter in quibusdam Ecclesiis solet fieri, vt in nostra Parisiẽsi. Sed animaduertere quod cùm. Credo in vnum Deum perinde fidei sit Symbolum, ad Missam tamen legatur, & quòd illud quidem fiat ad instructionem neophytorum in articulis fidei. Aliud verò symbolum quod minus appellatum est, ad primam planè subticetur ob suam significationem. Nam cùm venerit quod perfectum est, tum perimetur id, quod ex parte constat. Prætereà animaduerte hanc solemnitatem vsque adeò esse magnam, vt per antonomasiam atque excellentiam vocetur solemnitas solemnitatum.

CAPVT CXIV.

Quæ circa hoc tempus sint obseruanda.

POsthæc priusquam cætera prosequamur de quibusdam quæ huc consideranda veniunt, oportet paucis tractemus, videlicet de ornatu templi, de reconciliatione proximi, de modo salutandi, de veneratione huius temporis, de mensa corporis, & postremò de quadam libertate decembris. Ac templũ quidem aliud, vt diximus, est materiale: aliud spirituale. Materiale est, quod ex lignis, cæmentis, saxis, lapidibus, & cæteris ædificãdi materiis confectum est: spirituale verò, nos sumus. Vtrunque circiter hoc tempus mundandum est, vtrunque ornandum & poliendum. Necesse enim est, vt hoc tempore ad balneas veniamus, non vtique ad voluptatem, sed ad eius rei declarationem, vt per extrinsecam corporis ablutionem interiorem animæ purgationem fieri debere intelligamus. Exigit prætereà tempus hoc vt barbas radamus ac tonsuras & coronas, quas in vertice capitis gestamus, capillosque demam⁹. Abrasio enim capillorum & barbæ, quæ ex superfluis stomachi nascuntur humoribus, vt vngues ex superfluis homoribus cordis, significat quòd debeamus vitia & peccata quæ nobis sunt superflua, resecare. Capillos vltra aures demere debemus, vt quinque corporis sensus expeditos & promptos ad seruiendum Deo habeamus. Sed ideò summitatem capitis radimus, quò per hoc nihil inter nos & Dominum esse demonstremus. Oportet ergo hîc mundas & solemnes induamus vestes, maximéque candidas depositis nimirum nigris & pœnitentialibus. Indicat enim tempus hoc secundam illam resurrectionem, qua nos stolam salutis vel glorificationis corpore induemus, & animo stolam iustitiæ. Vel etiam propter renatos, qui albis vestibus tunc sint induti. Vel denique ob Angelos, qui in resurrectione Domini albis vestibus apparuerunt.

CAPVT CXV.

De ornatu templi materialis.

DE emundatione materialis templi superius dictum est. Nunc verò de ipsius ornatu exponamus, qui triplex est, in ornandis parietibus in choro & in altari. Ad parietes quidem sunt appendendæ cortinæ, aulæa, & pallæ sericæ. In choro habenda sunt dorsalia tapeta sedilia clericorum. Sunt autem tapeta tegmina variis coloribus depicta, quæ præcipue sub Episcoporum pedibus sternuntur, quod mundana pedibus penitus calcare debeant. Sic & velamen adesse debet, quod ante crucifixum remouetur, retro quem ponitur pallium, quod quæ prius erant operta ante Christi passionem, modò manifestentur. In quibusdam locis crux in altum erigitur cum vexillis, quœ per Christi victoria designatur. Altare quoque suis ornamentis decoratur, vt crucibus ordine collatis, capsis testibus Euangelicis, Philacteriis. Est tamen discrimen inter philacterium & philacteriam. Philacterium enim chartula est, in qua decem legis præcepta scribebantur, cuiusmodi chartas solebant ante suos oculos circumferre Pharisæi in signum religionis. Vnde in Euangelio, Dilatant enim philacteria sua, & magnificãt fimbrias. Atque hoc quidem philacteriũ à φυλάσσω, id est, custodio, dictum est, & thoral, quod est lex. Philacteria autem philacteriæ, vasculum est vel argenteum vel aureum, vel etiam chrystallinum, in quod sanctorum cineres, & reliquiæ reponuntur. Porrò autem tres sunt causæ quamobrem Ecclesiæ thesaurus in magnis solemnitatibus in apertum proferatur. Et primò sanè propter cautelæ considerationem, vt appareat, quam cautus ille fuerit in seruando qui istum seruare debuerit. Tum verò propter solemnitatis venerationem, tandemque ob memoriam oblationis, quo videlicet in illorum offeratur memoriam qui istiusmodi bona Ecclesiæ prius obtulerunt. Ante altare dependi oportet pulchrum aliquod velamen nimirum palliũ, vel ei simile quidpiam, seu tabula vel aurea si habeatur. Ante quod quidem ornamentum in nonnullis magnis Ecclesiis velamenta trium colorum poni solitum est, vnum rubrũ, alterum sub album, tertiũ nigrum: quæ tria significant tempora. Paschate enim quum prima lectio finita est cum suo responsorio velamen nigrum, quo temp⁹ ante legem indicat, remouetur. Postquam verò secunda cum responsorio absoluta est, remouetur velamen candidum, per quod tempus sub lege exprimitur. Ita demum & tertia lectione finita ac responsorio, deponitur velamẽ rubrum, quo tempus gratiæ significatur, in quo per Christi passionem ad sancta sanctorum, id est, ad æternam gloriam nobis patet aditus.

CAPVT

CAPVT CXVI.

De reconciliatione proximi.

SEquitur de reconciliatione proximi: Cùm enim illo die communicare omnes debemus, si cum aliquo discordes fuerimus necessariò oportet vt ipsum nobis reconciliemus. Alioqui certè iudicium nobis sumeremus, quod eleganter à minori probari potest, iuxta illud Euangelicum: Si offers munus tuum, &c. Vnde est, quod sacerdos diebus dominicis postquam concionem absoluerit, teneatur populo orationem dominicam, & fidei articulos vernacula lingua exponere. Ex qua etiam causa fit, quod oratio dominica alta voce in Missa cantetur, vt omnes eam addiscant, & hinc ad conciliationem proximi admoneantur. Tota hac Paschali septimana æquum foret, vt nisi aliter modò vsus obtinueret, hoc pacto vnumquemque salutaremus, videlicet: Resurrexit Dñs, & qui ita salutatus esset, responderet: Deo gratias, datis sibi mutuò osculis in signum dilectionis & charitatis.

CAPVT CXVII.

De veneratione huius temporis.

VErò nunc quoque de veneratione huius temporis pauca dicamus. Vsque adeò tẽpus hoc venerandum & colẽdum est, vt omnia ergastula & operatoria & officinas tam mulierum quàm virorum occludere debeamus, ac nulla venalia exponere, exceptis illis sine quibus cœnari non posset. Præterea oportet nos latomias & cætera genera carcerum relaxare, & captiuos communi aëri restituere integra hac septimana, vt gaudio nostro nobiscum communicent. Sunt autem latomiæ lapidicinæ, in quibus cædũtur lapides, & ad quas damnari solebant ij qui in opus metalli damnabantur. Tametsi quidem & pro quovis carcere accipi possit, vel quod Romæ huiusmodi latomia in carcere prope Tullianum fuerit, vel quòd lingua seculorum latomia Syracusis carcer appellabatur. Seruos autem & ancillas ac omnes qui nostro seruitio sunt addicti, profectò ab omni seruitutis seueritate eos hoc tempore laxare debemus, quemadmodum etiam nostros pastores, siue sint equorum, siue porcorum, siue armentorum, siue etiam ouium & caprarum, vt liberè & securè omnes possint ad ad audiendum diuinum officium conuenire, & communicare. Inhumanum quoque est hoc tempore debita à debitoribus exigere, ita vt vel hinc tum temporis pascua communia esse dicantur.

CAPVT CXVIII.

De mensa corporis.

NIhil quod non sit à sacerdote benedictum, hoc die Paschatis comedere debemus. Vnde etiam nunc in quibusdam regionibus pro more receptum est, vt in magno vase omnia quæ velint illo die comedere fercula ad Ecclesiam deferant, in cuius atrio & vestibulo à sacerdote cum cruce & aqua lustrali, quam benedictam dicimus, in sacris vestibus benedicuntur. Posteà verò sacerdos aliquid sibi de singulis ad suam necessitatem sumit. Et certè nullus quovis die quicquam vel edere vel bibere deberet, quod non ante sit benedictum, vnde B. Hieronymus de quadam moniali recenset in eo libro, cui Vitas patrum titulum fecit: Cùm enim illa fortè fortuna in ortum suum iret, & lactucas absque benedictione comederet, simul etiam diabolum qui sub eas sese abdiderat, imprudẽs deglutiit, qui multo tempore eam acerbè vexauit. Debet autem quivis homo hoc die tria potissimum exercere, misericordiã videlicet, liberalitatem, & sobrietatẽ: Misericordiam, vt egenos & vagabundos ad se suscipiat, eisque misericordiæ opera exhibeat, & illis aliquid, iuxta quod in lege præceptum est, mittat, qui nihil sibi aut coxerunt, aut præpararũt. Liberalitatem verò maximè hoc tempore quemque exercere oportet, vt si abundat, vicinis & amicis suis quippiam impartiatur. Sed & sobrietatem ideò, quòd debeamus illo die magis sobriè comedere, vt sibi quisq; parcus sit, aliis verò largus. Obseruet ergo quilibet misericordiam quantum ad pauperes, liberalitatem quantum ad amicos, & sobrietatem quantum ad seipsum.

CAPVT CXIX.

De paruo prandiolo.

EXponendum modò est de paruo quodam prandiolo, quod fieri debet ante magnum prandium in Paschate quando communicatum est. Statutum enim est in quibusdam Ecclesiis, & vbique terrarum sic debere fieri, vt illo die panis & vinũ in Ecclesia habeatur, & cùm homines communicauerint, detur statim vnicuique panis buxea priusquam recedant, & paululum vini, ne fortè quippiam de sacramento in ore remanserit, quod expuendo facilè emitti queat. Posset enim facilè contingere, si non statim comederetur. Quæ sanè laudata consuetudo omnibus probatur, sumpsitque originẽ ex institutione B. Benedicti. Instituit nãque vir ille sanctissimus ob eandem causam, vt illi, qui aliis fratribus debent in prandio post communionem ministrare, aliquid prius comederent. Atque hoc quidem prandium mixtum appellari solet. Debent autem singulis diebus religiosi communicare, qui vel pomum, vel aroma aliquod, vel tale quippiam saltem comedere debent, quod nauseam compescat. Eadem etiam consideratione statuit Ecclesia vt Missæ tribus certis horis pro dierum qualitatibus celebrentur. Tertia videlicet hora diebus festis, sexta profestis, & nona in ieiuniis, vt absoluta Missa, & peracta cõmunione, statim accedatur ad prandium, ne prædictam causam incurrant hi, qui communicauerũt. Dixi his tribus horis,

his celebratis licet prandere pro qualitate die-
rum, & non prius. Si autem fortè contingat, vt
vel hoc die vel quocunque etiam alio, ſacra-
menti aliquid è calice excidat, ſciendum eſt, ſi
de corpore fuerit, quod ſumi oporteat. Si verò
de ſanguine ſuper pannum ceciderit, quod de-
beat illud omne lambi quantum fieri poteſt,
& ſi pannus iſte lauandus ſit, lauetur in piſcina.
Sed ſi ſuper lapidem vel lignum ceciderit, de-
bebit omnino eradi, & quod abraſum eſt com-
buri, ac cinis ille ſub altari recondi. Idem fa-
ciendum eſt, ſi ſimile quippiam nauſea acci-
derit. Animaduertamus ergo hîc, quod ob duas
præcipuè cauſas aliquid lauatur, nempè pro-
pter venerationem ſacramenti, ſicut ſacerdos
lauat manus, quando ſacramentum tetigit, &
propter immunditiam, vt quod immundum eſt,
mundum efficiatur. Itemque & illud animad-
uertamus, decretum fuiſſe in quodam concilio
Pictauienſi, vt nullus vnquam ſine lumine aut
communicaret aut Miſſam celebraret. Proinde
cum eo quod ſtatim diximus, obſeruemus neq;
laicū, neque ſacerdotem debere poſt commu-
nionem in talem locum expuere, quo ſputum
iſtud facilè poſſit cōculcari, videlicet ante co-
meſtionem. Vbi etiam diligenter cauendū eſt,
ne in locum immūdum & impurum expuatur.
Quod autem hîc quæritur, quemadmodum
canon dici debeat, citóne an tardè? reſponemꝰ
verba debere citò pronunciari, ſed tamen diſ-
cretè. Et cur obſecro citò? ne videlicet muſcæ
venientes auferant ſuauitatem vnguenti. Quod
quidem conſtat etiam ex veteri teſtamento in
Exod. 12. Exodo, vbi hoc pacto dicitur: Comedetis fe-
ſtinanter. Dictum enim illud de immolatione
agni.

CAPVT CXX.

De quadam libertate Decembris.

Reſtat vt de eo nunc agamus, quod vltimo
loco in partitione ſuperiori propoſitum
fuit, nimirū de quadam libertate Decembris,
quæ hoc tempore in quibuſdam locis obſerua-
tur. Sunt enim nonnullæ Eccleſiæ, in quibus vſi-
tatum eſt, vt vel etiam Epiſcopi & Archie-
piſcopi in cœnobiis cum ſuis laudant ſubditis,
ita vt etiam ſeſe ad luſum pilæ demittant. At-
que hæc quidem libertas ideò dicta eſt De-
cembrica, quod olim apud Ethnicos moris
fuerit, vt hoc menſe ſerui & ancillæ & paſtores
velut quadam libertate donarentur, fierétque
cum dominis ſuis pari conditione, communia
feſta agentes poſt collectionem meſſium.
Quanquam verò magnæ Eccleſiæ, vt eſt Ra-
menſis, hanc ludendi conſuetudinem obſer-
uent, videtur tamen laudabiliꝰ eſſe non ludere.
Notandum quoque eſt in pleriſque regionibus
ſecūdo die poſt Paſcha mulieres maritos ſuos
verberare, ac viciſſim viros eas tertio die quē-
admodum licebat ſeruis in Decembris dños
ſuos impunè accuſare. Quòd ob eā rem faciūt,
vt oſtendant ſeſe mutuò debere corrigere, ne
tempore illo alter ab altero thori debitū exi-
gat. Vnde ſciendum eſt in Concilio Elibertino
ſub Syluestro Pontifice huiuſmodi decretum
fuiſſe: vt vir & vxor quando deberent commu-
nicare, tribus diebus antequam cōmunicarent,
ab amplexibus abſtinere, & poſtea item tribus
ſequentibus ad minimū, vel quinq; vel ſeptem,
propter ſeptem dona ſpiritꝰ ſancti. Quod ſanè
decretum ſumptum eſt ex lib. Regum, idq; ex
eo loco vbi dicitur, Dauid fugiens à facie Saul
veniſſe Nobe, ad ſacerdotē Abimelech, & pe-
tiiſſe ab eo cibum. Qui cùm nō haberet, quod
ei daret, niſi panes propoſitionis, quos non li-
cebat niſi ſacerdotibus comedere, & illis etiā
mundis, quum poſtularet tamen illos ſibi dari
Dauid: Sunt, inquit, pueri tui mundi? Cui Dauid
reſpondit, ſi de mulieribꝰ quæris, ab heri & nu-
diuſtertius abſtinuimus. Alij autem codices ſic
legunt: Si pueri tui ſunt mundi, maxime à mu-
lieribus, manducent. Quaſi diceret: Neceſſitas
non habet legē. Si tamen ex coitu ſunt immun-
di, ne in neceſſitate quidem eis dabo. Et inquit
ad eū Dauid: Ab heri & nudiuſtertius nos con-
tinuimꝰ, & ſunt vaſa puerorū ſancta; id eſt, cor-
pora, in quibus continentur animæ vel ipſi pue-
ri. Porrò via polluta eſt, ſed hodie ſanctificabi-
tur in vaſis. Quaſi dicat, Fortè in via hac ali-
quid immunditiæ contraximus, ſed munditia
corporum ſufficit ad eam mundandā. Nec ve-
rò dico, quod ſi vir ab vxore thori debitum
poſtulet, quod huic illa non reddet, ſed debet
ipſum placidè monere ne exigat. Si verò inſtet,
nec vllis monitis acquieſcat, perſoluat, ne exi-
genti fortè hinc magis peccare accidat, quēad-
modum non ita pridem quibuſdam Germanis
fertur eueniſſe. In Germania enim quum caſtè
integra quadrageſima viuētes vir & vxor ſeor-
ſum cubuiſſent, fortè fortuna Paſchali nocte
cùm ad matutinas ſurrexiſſent, mulier exegit
debitum. Quam diligenter vir corrigens, cùm
nihil bonis admonitionibꝰ proficeret, promiſit
ſe illud facturum, quod peteret ſimulatque re-
diret, & ſic ad matutinas abiit. Illa verò quaſi
furibunda domi remanſit, & acceſſit ad iuuenē
quendam ſui mariti fratrem, in eadem domo
dormientem, petens ab eo vt ſe cognoſceret.
Qui nolens ei acquieſcere, tum propter tem-
poris venerationem & ſanctitatem, tū propter
inceſtum, quod illa impudenter petebat, pror-
ſus ſe facturum denegauit, atque iterum hic
obdormiuit. Tum mulier ob repulſam, quam
paſſa fuerat, vehementius ardens, dormientem
iuuenem obtruncat. Viro autem redeunti do-
mū omnem rem narrat ordine, inquiens: Huius
mali tu author es, qui hæc me facere coēgiſti.
Proindè longam, multamque ambo egerunt
pœnitentiam, nec ideò ſunt ſeparati. Quare hac
in parte intelligendum eſt, virum mulieri in
omnibus præeſſe, & in mulierem omne habere
imperium

imperium exceptis genitalibus, in quibus vtrique par est & dominium & imperium. Vnde dicitur: Vir non habet potestatem suæ carnis, sed mulier: nec mulier sui corporis, sed vir, hoc est, genitalium, sic enim exponit Augustinus. Hinc etiam est, quod sacerdotes non habeant mulieres. Si enim haberent, quotiescunque ab iis debitum exigerent, istud soluere tenerentur, & sic non possent infra tres dies sequentes altari ministrare. Ac sciendum prætereà est, quòd tribus diebus Pascham sequentibus planè sit feriandum, sed quarto die liceat viris rustica exercere opera, fœminæ autem debeant à nendo abstinere. Magis enim sunt necessaria ea, quæ ad agrorum culturam pertinent, quàm ista alia. Vnde Gregorius: Meli⁹ est, inquit, fodere, & arare die dominico, quàm ducere choreas. Ex hoc sanè fieri dicimus, quod singuli isti dies propria & peculiaria habeant officia & propria responsoria, alia autem non item, sed quasi per quandam accommodationem. In hac porrò septimana nihil legendum est ex veteri testamento, sed quælibet dies sua habet officia. Nec cantandum etiam est: Quicunque vult, quia hoc tempus significat futurum illud tempus, quod adfore post resurrectionem credimus, quando omnis fides, omnis spes omnino destruetur. Post officium autem hic versiculus dicitur, scilicet: Dñe probasti me & cognouisti me, & quidam tacent: sessionem meam. Sed tamen vtrunque dici potest, quo indicatur duplex in Christo natiuitas. Bifariam prima cantari potest, aut breuius, aut prolixius. Prolixius quidem, cùm plena esse dicitur, fitque in letania & cum precibus. Breuius autem, quum minus plena esse appellatur, ac fit vel tantummodo cum precibus & sine letania, vel sine letania ac sine precibus. Atque hæc est, quam hisce diebus canimus sine precibus, & omnino breuius, quàm alio tempore. Magna item in communicandis cautione opus est: vt videlicet sacerdos prius audiat confessionem eorum, qui sunt communicaturi, & si quis aduersus fratrem suum odium vel criminale aliquid habeat, admonendus prius est ne communicet antequam fratri suo reconcilietur. Sed si huiusmodi aliquis se cum aliis imprudenter ingerat, non est ei negandum nec agendum, vt quidam agunt, qui hostias habent & consecratas & non consecratas, ita vt si aliqui accesserint, qui fraternum odium exercuerint, vel aliquid criminale, communicent de non consecratis, verùm eos grauiter peccare satis manifestum est. Fallunt enim eos: quanquam non minus, imò magis peccant alij qui sumunt, cùm spontè & voluntariè rei sint. Nam putant se verum corpus sumere, & non percipiscunt illud sumere indignè. Debet ergo sacerdos panem habere consecratum, vt si tales accesserint illo etiam pane communicent.

Quatuor autem modis communicatur in Ecclesia, vel sumendo corpus Dñi, vel pacem dando, vel benedictionem accipiendo, vel etiã sub finem Missæ cùm dicitur: Humiliate vos ad benedictionem. Quod ideò institutum est, vt si quis hoc modo non communicet, saltem illo. In primitiua enim Ecclesia præceptum erat, vt singulis diebus corpus Dñi sumeretur: posteà verò crescente numero fidelium: vt singulis diebus dominicis. Vnde etiam nunc in Græcia sub anathemate ponitur, qui à tribus diebus dominicis non communicauerit. Modò autem nos tenemur in tribus solemnitatibus, nimirum Paschate, Pentecoste, & Natali. Appellatur autem prima illa solemnitas Paschæ, agnus & transitus, salutandumque eo tempore est, hoc modo: Resurrexit Dñs. Sic & eodem die in principio Missæ populo est concionandum, vel post Euangelium, & admonendi sunt discordes ad concordiam. Ob quam quidem causam fieri putatur, vt cùm Dominica oratio in prima dicitur voce submissa, & alta & expressa eadem pronuncietur in Missa, vt vel eo pacto adhortentur qui in fraterno sunt odio, & ad concordiam discordes excitentur, antequam communicent. Nunquam etiam magis indignè corpus Christi sumi potest, quàm ad eum modum.

CAPVT CXXI.

Expositio quorundam, quæ cùm circa hoc tempus, tum alibi etiam obseruantur.

QVamobrem autem Episcopi & alij Ecclesiastici feriis hisce Paschalib⁹ ludere possint, modò expositum est. Sed deinceps vt & alia nonnulla, quæ cùm hîc tum alibi fiunt explicemus, hinc ordiemur, videlicet apud quosdam hoc tempore aquarum fieri dimensiones, ne quia tota Quadragesima vigilauerunt, his sanctis diebus velint dormire. Induimus autem hoc etiam tempore albas vestes, tum quod pueri regenerati eas habeant, tum quod eo die Angeli in albis visi sint. Ob causas supradictas tacetur. Quicunque vult, & canitur. Credo in vnum Deum. Animaduerte hîc obiter, si forsitan vinum in calice congeletur, sacerdotem debere tantisper exhalare, donec glacies resoluatur. Quod si verò non possit eo modo resolui, necessarium est, vt igni apponatur. Sed si quid casu in calicem ceciderit, siue nimirum musca siue aranea, certè quicquid illud est, omne illud sacerdotem deglutire oportet. Proindè verò sabbatum sequẽs in albis appellatum est, idque ex veteri consuetudine, quum eo die nigras vestes omninò deponebãt atque induebant albas, sed hoc nonnulli faciũt in sabbato Paschæ. Statim autem dominico sequente nouem lectiones cantandæ sunt: vnde & historiam habent, videlicet: Dignus es Dñe. Sic enim fit Romæ. Nec his diebus flectenda sunt genua, sed rectè orandum est: quia, vt

inquit Ambros. sub finem Lucæ: Mulieres venerunt ad monumentum, nec flexerunt genua, sed rectè inspexerunt sepulchrum. Nota interim non debere in festo B. Mariæ Annunciationis sequentiam, quam etiã Prosam appellatam esse diximus, cantari, etiam causa deuotionis, nec vnquam nisi cantatur Alleluia. Moris enim fuit, vt post Alleluia cantaretur neuma. Nominabatur autem neuma cantus, qui sequebatur Alleluia. Postea verò quidam Papa instituit loco neumæ dici sequentiam, quæ quod Alleluia sequetur, sic appellata videri potest. Ioan. 2. Conceditur nihilominus, vt hoc tempore aliquis genua flectat, modò id non apertè, sed secretò faciat, & ieiunet etiam qui velit. Nam, vt ait Hieron. vtinam possemus omni tempore ieiunare. Sunt autem prohibitæ in ieiunio carnes, quemadmodũ & oua, caseus, lac, quod, vt idem putat Hierony. hæc omnia sint carnes liquidæ. Beatus tamen Benedictus permisit oua, lac, & caseos comedere, vt quamvis libibinis quędam sint incitamenta, ad maiorem tamen coronam & victoriam comedantur. Verũ eis, qui ieiunant pisces permissi sunt, sed vt ait Hieron. pisciculi pauci, quo facilè intelligitur, quod & parui & pauci esse debeant. Dicitur autẽ tempus hoc Quinquagesima, quod per tempus istud significetur tempus hoc iubilei, quo plena erit libertas, & nostra nobis reddetur hæreditas. Vndè profectò & Alleluia cantamus. Verum genua non flectimus, imò stantes oramus, nisi in letaniis. Ad postremum autem animaduertamus Pascha Iudæorũ fuisse figuram nostri Paschatis, & nostram vicissim significare Pascha futurũ, quod erit in fine mũdi. Quod vt pateat sciẽdum est duo esse opera Dei, scilicet opus creationis, & opus recreationis. Opus creationis fuit in principio, cùm Deus mundũ & omnia quæ in ipso continẽtur, creauit. Opus verò recreationis fit quotidie, sed Deus illud maximè exercebit in die iudicij, quando omnia innouabuntur. Tempori vtriusque operis nostrum Pascha conuenit & concordat. Et quidem tempore creationis, quia tunc Angeli Dñm laudauerunt, vnde dictum est Iob: Vbi eras cùm astra matutina laudarent me, & omnes filij Dei iubilarẽt ante me. Sic & nos in nostro Paschate renati, Alleluia laudando Dñm, cantamus. Tempus verò recreationis pari ratione nostrũ Pascha è vestigio repræsentat. Tres enim illi dies qui Pascha præcedunt, indicant tempus Antichristi, cui tres Reges manus dabunt, quiq; posteà per eos septem sibi regna subiicient, & decẽ regna eius imperio inseruient. Nam apud nos quemadmodum illo tempore, videlicet ipso die cœnæ pœnitentes in Ecclesiam recipiuntur, eodemque die pedes, qui sunt corporis Christi extrema pars, lauantur: ita & Iudæi aqua baptismatis extremo tempore mundabuntur. Vnde Reliquiæ Israël saluæ fiet. Die verò Parasceue passio recitatur, sicut & tunc Ecclesia maximè persequetur. Tum enim soluetur sathanas, qui à passione Dñi ligatus in inferno detentus fuit, vtque hoc die cymbala non pulsantur, sic tunc concionatores siue prædicatores conticebunt. Quare & in tenebris Benedictus alta voce canitur, quia tum temporis Antichristo interfecto multi gaudebunt, ita vt ignis qui in tenebris modò videbatur penitùs extinctus & posteà elicitur, significet quod nimirũ illo tempore in iis in quibus spiritus sancti ignis videbitur extinctus, rursum relucescet. Sic in sabbato baptizantur pueri, & tunc baptizabantur Iudæi. Ipso die resurrectionis in persona Christi cantamus: Resurrexi & adhuc tecum sum, sed tunc dicemus illud ipsum in persona nostra, quando resurgentes transibimus ex hac mortalitate ad immortalitatem. Debent ergo in octauis Paschæ nouem dici lectiones ex Apocalypsi, quod ostenditur per responsorium, Dignus es Dñe. Ideò enim responsorium nominatur, quia vt iam sæpè dictum est, lectioni quæ præcessit, debet respondere. Nec est quod quis obiiciat in ætate qualibet dominica responsorium dici de Trinitate, quum tamen de ea nulla lectio recitetur. Fuit enim illud ita in primitiua Ecclesia institutum: vt videlicet singulis diebus dominicis diceretur & lectio nona & responsorium de Trinitate. Sed quia lectio illa in dissuetudinem abiit, tantummodo responsorium remansit. Toto tempre Paschali non debemus flectere genua, nec ex necessitate ieiunare. Sed ex pietate & deuotione vtique, vt diximus, licitum est. Nam tempus hoc Paschale octauam significat ætatem, in qua erit perfectum gaudium omnibus sanctis. Vnde est, quòd hîc non ieiunamus, nec genua flectimus, sed stãtes oramus, ac delicatius & lautius comedimus, nisi in duabus letaniis, de quibus hic agendum est.

CAPVT CXXII.

De letaniis.

PRimò ergo videndum est quid sit letania: secundò quum sint duæ letaniæ, quare vna dicatur maior, altera minor: tertiò quamobrem fuerint institutæ: quartò quemadmodum in his ieiunandum sit & vestiendum: quintò & vltimò quid populus in letania debeat cantare. Letania interpretatur Latinè supplicatio siue rogatio. Supplicatio dicitur, quia tunc Deo supplicamus, vt à morte subitanea & ab omni aduersitate nos defendat. Rogatio appellatur, quia tunc sanctos rogamus, vt pro nobis ad Dñm intercedant. Duæ sunt letaniæ, maior & minor. Maior fit in festo B. Marci Euangelistæ. Dicitur autem maior, tum authoritate institutionis, quòd eam instituit Gregorius Papa eius nominis primus, qui & magnus Gregorius dictus est: tum authoritate loci. Fuit enim instituta Romæ, & publico decreto sancitum, vt vbique celebraretur. Alia letania nominatur

minor,

minor, quia à minori instituta fuit, scilicet à B. Mamerto Episcopo, idque Viennæ. Atque hæc non celebratur nisi in Ecclesia Cisalpina. Quare autem fuerit instituta prior letania, hanc reddit causam Paulus Montiscassinij monachus Longobardorum historiographus. Nam, vt inquit ille, tempore Pelagij Papæ tanta fuit aquarum inundatio in vniuersa Italia, vt aqua ascenderet ad superiores vsque fenestras templi B. Zenonis, quod erat Veronæ, nec tamen miraculosè aqua templum influit. Ex qua inundatione per Tyberim affluxit in agros multitudo serpentum, inter quos extitit maximus draco, & omnes per duo ostia Tyberis intrarunt mare. Ex horum serpentum venenatu afflato & maximè istius draconis, corruptus est aer & infectus vsque adeò, vt inde grauissima pestis inguinaria nata sit, qua homines passim moriebantur. Tum Pelagius Papa indixit ieiunium, & præcepit vt processionem instituerent, quod ita factum est. Sed in ipsa processione ipsemet cum septuaginta aliis expirauit. In eius autem locū institutus est Gregorius magnus, qui huiusmodi letaniam vbique terrarum obseruari præcepit. De secunda letania quæ per triduum celebratur, ait Gregorius Episcopus Turonensis, quòd tempore B. Mamerti Viennæ & circa Viennam fiebant crebrò terræmotus & tanti etiam, vt vel maximæ domus & multæ Ecclesiæ inde collapsæ sint & corruerint, quæ tempestas toto anno durauit. Sic etiam sabbato Paschali dum ipse Mamertus diuinum celebraret officium, igne cœlitus demisso combustū est ciuitatis palatium. Præterea bestiæ, vt lupi & apri ex syluis in ciuitatem exibant, atque homines deuorabant. Pro his ergo incommodis B. Mamertus triduanum indixit ieiunium, ad similitudinem Niniuitarum, præcepitque vt processionem facerent, vt quemadmodum illi per triduanum ieiunium vrbis euaserunt subuersionem, ita hi liberarentur ab istiusmodi aduersitatibus, quod ita factum est. Gregorius autem ille, cuius paulò antè mentionem fecimus, legitur statura fuisse admodum exigua, vsque adeò vt quum forte Romam veniret, omnes ipsum paruipenderent, atque ipse etiam Papa miratus fuerit, quòd tam paruus homuncio factus esset Episcopus, ad quem ille honestè respondit: Ipse Deus fecit nos, & non ipsi nos. Simile quippiam dixit beatus Hilarius cuidam ipsum vocanti gallum: Non sum, inquit, natus Gallus, sed ex Gallia: & tu es Leo, sed non ex tribu Iuda: sic enim vocabatur.

CAPVT CXXIII.

De institutione & modo letaniorum.

INstituit igitur B. Mamertus, vt singulis annis hæc letania tribus diebus continuis in Ecclesia Cisalpina celebraretur, quod ita Romæ fuit canonizatum. Papa etiam Liberius instituit vt pro fame, pro bello, pro peste, pro clade, & huiusmodi aduersitatibus imminentibus semper letanias faceremus, vt sic illa per supplicationes, orationes & ieiunia euitaremus. Vocantur autem hæ processiones letaniæ Greco vocabulo propter authoritatem Græci sermonis, sicut Pascha & Pentecoste. In his letaniis ieiunandum est cibo Quadragesimali, in vestibus pœnitentialibus. Nam & omnes illo die à mundanis operibus prorsus abstinere debent, etiam & serui & ancillæ ac interesse tantisper processioni, donec ipsa celebretur. Vt, quemadmodum omnes peccauerunt, ita etiam omnes pro venia supplicent. In huiusmodi autem processionibus itur in magnis Ecclesiis septeno ordine, vnde septiformes dictæ sunt. Luc. 10. In primo ordine sunt clerici, in secundo monachi & canonici, in tertio moniales, in quarto pueri, in quinto laici prouectæ ætatis, in sexto viduæ, & in septimo coniugati. Sed quod nos non possumus in numero personarum, id supplemus in numero letaniarum. Septies enim letaniam dicere debemus. Vbi obiter animaduertemus quod Rupertus Tuitiensis Abbas dixerit vltimam letaniam multis annis incepisse ante primā. Nos autem has letanias ideò maximè hoc tempore facimus, quoniam tum præcipuè bella exoriri soleant, & terræ fructus, qui adhuc sunt teneri, vel in flore, corrumpi iniuria nebularum, vel pluribus aliis modis possint. Vt ergo Deus hæc omnia auertat, instituimus letanias, continuantes vltimam Ascensioni, vt per ieiunium & orationes Christum sequi, & ad cœlos ascendere mereamur. Draco qui triduo illo deportatur inflata & longa cauda duobus quidem diebus ante crucem & vexilla, posteà vltimo retro, significat diabolum, qui tribus temporibus ante legem, sub lege, & tempore gratiæ, quæ per hos tres dies indicantur, homines fefellit, aut fallere conatur. Primis duobus temporibus quasi erat Dominus orbis, vnde Christus eum vocat principem mundi. Tempore verò gratiæ per Christum fuit deuictus nec audet ita aperte regnare, vt prius, sed per suggestiones homines latenter seducit, quos pigros, & remissos videt in bonis operibus, nec viam viæ sectantes, sicut in deserto debiles & infirmos, & eos, qui remanebant vltimi, hostes à tergo venientes, quasi aberrantes interficiebant. Inde profectò est, quod primis duobus diebus præcedit, & vltimo sequatur. Ipse est draco & leo. Draco modò est, quia homines non ita apertè, sed latenter decipit. Leo erit tempore Antechristi, quoniam tūc manifestè sæuiet in nomen Christi Draco fuit, quando Christū super pinnaculū tēpli vbi multos antè per vanam gloriam seduxerat, latenter fallere voluit, & tentauit inquiens. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Et quasi hoc facere posset securè addidit: Quoniam Angelis suis

mandauit: &c. Benè enim intelligebat scripturas, sed quod sibi malo erat subticuit: videlicet: Super aspidem & basiliscum ambulabis, &c. Leo autem fuit in passione Dñi, qui ipsum crucifigere etiam curauit, de illo ait Ioannes in
Apoc. 12. Apoc. Ecce draco magnus rufus habens capita septem & cornua decem, & in capitibus suis diademata septem & cauda eius trahebat secum tertiam partem stellarum. Per stellas hic significantur homines, qui tripartitò diuiduntur in perfectos, imperfectos & reprobos. Tertiam ergo partem stellarum trahit secum diabolus, nimirum reprobos, nam hi sunt cauda illius. Alibi vocat eum Christus sathanam: Videbam Sathanam tanquam fulgur de cœlo ca-
Luc. 10. dentem. Et ad Petrum inquiens: vade retrò me sathana. Non est autem intelligendũ quod vocet eum diabolum, sed aduersarium, quod interpretatur sathanas. Hæc enim eius loci mens & sententia est. Vade retrò me sathanas, id est, sequere me per imitationem passionis: Noli disturbare passionem meam. Vel certè hæc: videbat enim Christus, vt ait B. Hilarius, dæmonem in aurem Petri suggerentem, vt impediret suam passionem, & ait ei: Sathan, Sathan. Ac si diceret, ne quicquam & frustra laboras. Et conuersus ad Petrum dixit: Vade retrò me, id est, sequere, imitando meam passionem.

CAPVT CXXIV.

De festo Apostolorum Philippi & Iacobi.

NVnc dicendum est de quibusdam solemnitatibus, quæ hoc tempore in Ecclesiis celebrantur, videlicet de festo S. Philippi & Iacobi, & omnium Apostolorũ (sic enim est in magnis & plenis calendariis) de Inuentione S. Crucis, de festo Ioannis ante portam latinam, & B Mariæ ad martyres, & de commemoratione sancti Michaelis. Hoc ergo tempus, vt prędictum est significat octauam ætatem, vbi bonum quod erit in dispari claritate singulorum, & futurum est omnium. Vnusquisq; enim gaudebit perindè ob alterius bonum, ac propter suum, bonum omnium, erit singulorum. Quare quum tempus hoc maximè solemnitatibus conueniat, cumque in primitiua Ecclesia Apostoli non haberent particulares solemnitates, statutum fuit vt ipsis Calendis Maij celebraretur solemnitas in honorem omnium Apostolorum. Hoc etiam die festum est Philippi & Iacobi idque adeò: quia fortè illo die passi sunt. Hic Iacobus minor appellatus est, non vtique ætate, sed vocatione, sicut fit inter monachos, vt qui antè factus est monachus, etiamsi vel puer sit, tamen præcedat eum, qui quantus sit posteà cœnobium ingressus est. Dictus est prætereà frater Domini, vel quia similis erat ei faciei, vt dicitur, vel ideò, quia erat filius Alphæi, fratris Iosephi viri beatæ Mariæ, & Mariæ sororis eius. Et qui ita ex vtraque parte sanguinis sese contingebant apud Iudæos fratres vocabantur. Iesus autem putabatur esse Iosephi filius. Hic Iacobus dictus est primus post passionem Christi Hierosolymæ Missam celebrasse, & Petrus Antiochiæ. Idem hic Iacobus factus est Episcopus Hierosolymitanꝰ, qui quum nomen Christi prædicaret, & publicè fateretur, præcipitatus est à Iudæis è pinnaculo templi, & pertica fullonis interfectus. Alter verò Iacobus maior appellatus est, & vocatione & dignitate, quia familiarior fuit Christo. Ad secreta enim sui operis eum vocabat, vt quando transfiguratus est, & quando mortuum suscitauit in domo.

CAPVT CXXV.

De inuentione sanctæ Crucis.

CRuce Dñi inuenta ab Helena matre Constantini per Iudam, vt narrat historia, festum eius primò celebratum est Hierosolymę. Sed Eusebius Papa trigesimus à B. Petro illud posteà vbique terrarum celebrari præcepit. Iudas ille, per quem crux inuenta fuit, legitur posteà ad fidem fuisse conuersus, & appellatus mutato nomine Quiriacus, creatusque tandem Episcopus Hierosolymitanus. De quo quidem diabolus, cùm alterum sibi amicum expectaret, sic dixisse fertur: Per Iudam Christus morti traditus est, & per hunc Iudam Christus mortuus exaltatus, sed breui Iulianus amicus meus Rex erit, qui me de illo egregiè vindicabit. Quod sanè ita factum est, vt qui ipsum interfecit, quemadmodum dicitur. Ferunt Iulianum hunc Monachum fuisse, & magnum religionis simulatorem, adeò vt quædam mulier tres ollas auro onustas, ita vt in earum orificis aurum cinere cooperiretur, ne facilè inueniretur apud eum deposuerit, eiusque fidei concrediderit. Quandoquidem virũ illum sanctũ esse credebat, nec tamen confessa est in iis aurum inesse. Sed eo inuento ab illo & furato ollas cinere impleuit, & mulieri requirenti depositum reddidit. Cùm verò paulò pòst mulier aurum sibi quæreret, nec inueniret, non potuit, quod ipse haberet, conuincere, quod de auro nullos habebat testes. Nam alij monachi, ad quorum testimonium ollas tradiderat, nihil in eis præter cineres viderãt, atque ita aurum obtinuit. Quo quum Romam fugisset, & frequenti tempore consulatum obtinuisset, factus est Imperator. Qui cùm magicæ artis à puero peritus esset, ac eam multum adamaret, plures sibi magistros asciuit. Cùm ergo quodam die absente suo magistro solus domi mansisset, ac legere inciperet dæmonum coniurationes, conuenit ante ipsum magna multitudo dæmonum, qui omnes erant, nigri, vt Æthiopes Tunc ille præ timore fecit signum crucis, & omnes illicò euanuerunt. Quod quum Iulianus Magistro suo referret quærenti quid ipse vidisset: dixit ei magister, signum illud dæmones maximè odio habere.

habere. Electus ergo hic in Imperatorem, & adhuc eius rei recordans, cùm artem magicam exercere vellet factus est Apostata. Signa crucis vbique destruxit, & Christianos quantum potuit persecutus est credens aliter fieri non posse, vt sibi dæmones obtemperarent. Quare etiam tunc Iudam modò appellatum Quiriacum interfecit, per quem crux fuerat inuenta. Legimus præterea militem quendam similiter Quiriacum vocatum, hunc Iulianum interfecisse. Nam quum hic per Ephesum suum duceret exercitum alios gentiles expugnaturus, qui aduersus eum & Romanos insurrexerant, & videret isthic quandam Abbatiam, mandauit eis vt sibi prandia pararent. Sed hi planè negauerunt, tum quia apostata esset, tum quia pauperes erant. Tunc ille ad hæc ita excãdescens, eis rursus nunciauit, se priusquam annus finiretur locum istum deleturum, eosque interfecturum, & omnino effecturũ vt isthic segetes succrescerent. Quo sanè audito timuerunt monachi, sed abbas eorum vir sanctissimus eos in Dño confortauit, & effecit vt sua confortatione iam ad martyrium essent parati. Quadam verò nocte, cùm abbas in oratione persisteret, visa est ei beata Maria monasterium aperire, & ad tumulum cuiusdam militis, qui dicebatur Quiriacus, quique mortuus erat nondum septem diebus & isthic sepultus, venire ac ei vt inde surgeret & se armaret ac de Iuliano eam vindicaret præcepisse. Tum ille surgens, se armis suis, quæ adhuc in templo affixa erant, induit, & equum suum, qui adhuc in stabulo erat, vidente Abbate ascendit, & ad fines Iuliani se contulit. Sequenti die quæcunque viderat abbas, suis monachis narrat ordine. Qui militis tumulum aperientes, vt rem probarent, nec inuenerunt corpus, nec equum, nec arma. Tertia verò die confligente Iuliano cum suis hostibus, interfectus est à prædicto milite, & sequenti nocte miles, vidente abbate, ad sepulchrum suum rediit, equumque & arma in locis suis reposuit. Post hunc Iulianum fuit Cyprianus homo gulæ & luxui deditus, qui ad beatam Iustinam virginem, quum ad suam luxuriam concitare vellet, misit quendam dæmonem, qui huiusmodi immunditiæ præerat, sed signo crucis repulsus est. Misit rursus alium fortiorem, qui eodem modo crucis signo se deuictum fatebatur, ita vt hinc Cyprianus ad fidem conuersus sit. Tantæ potestatis est crux Christi, per quam ille nos planè immeritos æternæ fœlicitati restituit.

CAPVT CXXVI.

De sancto Ioanne Euangelista ante portam latinam.

NEro interfecerat Petrum & Paulum, quo mortuo successit ei Vespasianus, atque ei Titus, cui posteà Domitianus. Sub hoc beatus Ioannes Euangelista profectus est Romam, vt isthic verbum Dei concionaretur. Domitianus autem ipsum poni curauit in dolium feruentis olei plenum ante portam Latinam, sic enim vocabatur. Sed B. Ioannes nullam isthic sensit læsionem, diuina gratia ipsum protegente. Quantum tamen ad illum attinet, martyr fuit. Quapropter festum de illo agitur, non secus ac si martyrium ibi sustinuisset. Tum à Domitiano in Pathmos insulam deportatus est. Sed tandem à Nerua Imperatore reuocatus est. Notemus hic tres tantum Apostolos viuos fuisse Romæ: Petrum nempè, Paulum & Ioannem, ac tres item Euangelistas, Ioannem, Marcum, & Lucam. præterea animaduertam.⁹ Christi Apostolos siue Discipulos non ideò fuisse passos, quòd Christum prædicabant, sed quòd ipsum deificabant, ac Deum esse aiebant sine Romanorum authoritate, quod ipsi prohibuerant.

CAPVT CXXVII.

De festo B. Mariæ ad martyres.

CVm singula Romanorum idola non possent templum Romæ habere, fecerũt Romani vnum templum omnibus idolis, quod dictum est Pantheon. Illud templum imperauit dari Ecclesiæ Christi Bonifacius quartus Papa à Phoca Cæsare Constantinopolitano Imperatore, & illud reiectis idolis, omnique eorum spurcitiæ dedicauit in honorem B. Mariæ & omnium Martyrum, (nondum enim fiebant festa confessoribus) & statuit vt singulis annis celebraretur illo die festum Martyrum, sicut ipsis Calendis Maij festum Apostolorum. Sed quia in illo mense nõ est tanta copia victualium, vt in aliis (solet enim tunc annona deficere) & populus qui confluebat ad illa solemnia, propter inopiam ciborum quandoque non poterat benè celebrationi vacare, ideò Gregorius minor, qui eius nominis quartus fuit, duo hæc festa transtulit, & ea Calendis Nouembris quando maior est, rerum copia fieri instituit. Nec solum Apostolorum & Martyrum, sed etiam Trinitatis, omnium Angelorum & Archangelorum, Patriarcharum, Prophetarum, & aliorum Sanctorum atque Sanctarum, velut festum generale, cuius officium ordinauit.

CAPVT CXXVIII.

Quare non celebremus festa Sanctorum qui cum Christo surrexerunt.

QVæritur quare non celebremus hoc tempore festa Sanctorum qui cum Christo surrexerunt, vel cum illo in cœlos ascenderunt. Debemus enim de eorum glorificatione gaudere & solemnizare, sicut de aliis sanctis, quum certi simus eos ascendisse. Verum eius rei ratio talis est. De morte eorum non solemnizamus, quia ad inferos descenderunt. De glorificatione autem in anima festum aut in Pascha aut saltem in ascensione Dñi deberemus celebrare, sed non possum⁹ propter authoritatem & magnitudinem officiorũ illorum dierum. Obumbraretur

bræretur

braretur enim eorum festiuitas dignitate maioris solemnitatis. Quemadmodum si cum Rege veniret alicuius familiaris propter præsentiam Regis non tam diligenter ei obsequeretur, quam si solus veniret. Ideò ergo statutum est, vt aliis anni temporibus, iis diebus quibus Ecclesiæ sibi dedicatæ fuerunt, festa illorum celebrentur, vt festiuitas beati Ioannis Baptistę sub finem Augusti, qui tamen circa Pascha mortuus est. Propter eandem sanè rationem festum beati Iacobi Compostellæ in Iulio obseruatur. De festo beati Petri ad vincula alibi dicetur. Animaduerte ergo quod festa sanctorum veteris testamenti, vt Abrahami, Isai, Iacobi, Dauidis, Danielis & aliorum in Græcia & Venetiæ colantur, habeantque istic suas Ecclesias.

CAPVT CXXIX.

De sancto Michaële.

DE festo S. Michaëlis dicimus, quod hoc tempore Barbari Apuliam ingressi sint, eamque miserè depopulati. Quare Christiani in dicto ieiunio triduano auxilium S. Michaëlis implorauerunt. Et cùm essent congregati instructaque acie exercitũ aduersus hostes producerent, apparuit eis sanctus Michaël, quasi illis auxilium præstans, tum hostes versi sunt in fugam. Quia ergo per beatum Michaëlem victoriam obtinuerunt, ideò statutum est vt eo die semper festum eius celebraretur.

CAPVT CXXX.

De varietatibus huius temporis.

DIcto de festis, considerandæ sunt quædam huius temporis varietates. Sũt enim hæ tres septimanæ quasi propriis vocabulis nuncupatæ. Prima est Paschalis, secunda in albis, tertia expectationis, illa videlicet quæ est post Ascensionem Dñi. Prima dicitur sanctificata, quia homines per baptismum sanctificati tota illa septimana vestem gerunt in qua baptismum susceperunt, quæ significat primam stolam. Secunda septima appellatur in albis, quoniam tunc baptizati altero sabbato vestes baptismi deponentes, albas induunt vestes. Vel quoniam tũc solent illi qui baptizati sunt confirmari ab Episcopis, & alias albas vestes induere, vsque ad sequens sabbatum. Vel certè ideò nominatur in albis, quia significat vitam æternam in qua vtraque stola vestiemur. Tertia tandem nuncupata est, vt diximus, septimana expectationis, quòd repræsentet tempus illud, quo Apostoli expectauerunt aduentum spiritus sancti. Atque hinc animaduertamus quosdam solere ieiunare ab Ascensione vsque ad pentecosten, quia Apostoli eo tempore dicuntur ieiunasse. Sed D. Gilberto videtur non esse ieiunandum, quod ad Paschale tempus pertineat. Alia item varietas hic est attendenda. Septimana enim Paschalis non protenditur nisi vsque ad sabbatũ in albis, atque ita Pascha pro octauis sex duntaxat dies habet. Septimana in albis incipit à sabbato in albis, & finitur in altero sabbato, & sic durat octo diebus. Octauæ Ascensionis cùm deberent terminari v. feria ante Pentecosten, protrahũtur vsque ad Pentecosten. Nam licet duo dies qui octauis supersunt, ad Missam officium suum facilè possint ab dominica accipere, tamē non haberent ad nocturnos inuitatorium vel responsoria, nisi ab Ascensione Dñi illa peterent. Vnde profectò decem illi dies pro vna octaua reputantur. Nec id quidem mirum quũ totum Paschale velut vnã habeatur octaua, quemadmodum etiam tempus illud à Natiuitate Domini vsque ad octauas Epiphaniæ.

CAPVT CXXXI.

De Pentecoste.

HIs breuiter de Paschali tempore expositis, de Pentecoste Dñi deinceps agendum est. Populus Israëliticus quatuor præcipuè celebrat solemnitates Pascha scilicet, quia tunc eos Dñs liberauit ab Ægyptiorum seruitute, & à percussione Angeli asperis immaculati agni sanguine postibus. Non enim fuit domus alicuius Ægyptij, in qua non mortuus aliquis conspiceretur. In domibus verò Hebræorum minimè. Celebrant prætereà Pentecosten: quia tunc acceperunt legem, & scenopegiam in Septembri, quæ interpretatur fixio tabernaculorum. In hyeme denique celebrant Encænia, id est, dedicationem templi. Nos autem tantum duo istorum seruamus: Pascha videlicet & Pentecosten, sed alia ratione atq; illi: illi enim cebrant Pascha, quod tunc ab Ægyptia seruitute fuerint liberati: Nos ideò Pascha celebramus, quia tunc per Christum redempti sumus. Illi celebrant Pentecosten, quòd tum legem acceperunt: nos ideò, quia tunc accipimus spiritum sanctum. Illi acceperunt legem in tabulis lapideis extrinsecus scriptam. In tabulis quidem lapideis, ad designandum eorum duritiem. Extrinsecus verò scriptam, quod literæ spiritualem intelligentiam non pertingebant. Sed spiritus sanctus datus est septuaginta duobus discipulis in corde digito Dei intus spiritualem intelligentiam eis dictante. Verùm animaduerte aliud esse Pentecosten, aliud quinquagesimã, itemque quinquagesimam multifariam accipi. Est enim quinquagesima dierum annorum, Psalmorum, personarum & denariorum. Rursus quinquagesima hæc dierum triplex est. Est enim vna à dominica, quæ vulgò appellatur, Esto mihi, vsque ad Pascham: alia à Paschate ad Pentecosten, & tertia, à sabbato in albis vsque ad sabbatum post Pentecosten. Prima est pœnitentiæ & afflictionis, secunda lætitiæ & exultationis, tertia velut figuræ. Præfigurat enim octauam ætatem, in qua vtraque stola induemur. Ex quo quidem fit, quod duo Alleluia illa quinquagesima cantam⁹, quorum primum significat

significat corporis stolam secundum animæ. Sic quoque tres sunt Psalmorum quinquagesimæ, prima est à Beatus vir, vsque ad miserere mei: Secunda à Miserere mei, vsque ad Domine exaudi: tertia denique à Domine exaudi, vsque ad Omnis spiritus laudet Dñm. Hæ quinquagesimæ, dies diluuij significant. Tot enim diebus aquarum fuit inundatio scilicet centum & quinquaginta diebus. Ideò autem tres quinquagesimas Psalmorũ cantamus, vt Deus à tali nos diluuio & ab omni malo defendat. Quinquagesima porrò annorum erat iubileus. De quinquagesima personarum habetur in Genesi, vbi Abraham in hunc modum à Dño quærit. Si septuaginta, inquit, in populo inueniantur iusti nunquid eis parces? Ita respondit Deus, & sic postea de sexaginta, & quinquaginta, vsque ad decem. De quinquagesima verò denariorũ habetur in Euangelio, vbi de duobus agitur debitoribus, quorum vnus debebat centum denarios, alter quinquaginta. Sed hæc de illis dixisse satis sit. Nunc autem ad propositum redeamus. Dicitur ergo Pentecoste à πεντήκοντα quinquaginta, quod dies hæc à resurrectione Dñi distat quinquaginta diebus. Hinc πεντηκοστὴ latinè dicitur quinquagesimus. Sicut enim populus Israëliticꝰ quinquagesimo die à Pascha, quod celebrauerunt in Ramasse, venerunt ad montem Dei Oreb vel Sina, quod idem est, & legem tunc acceperunt. Ita die quinquagesimo à passione Dñi spiritus sanctus discipulis in superiori cœnaculo aduentũ eius expectantibus datus est in linguis igneis. Et in linguis vtique, vt in omni genere linguarum & sermonum facundi essent. In igneis verò ideò, vt inflammarentur amore Charitatis. Datus est igitur spiritus sanctus discipulis, cuius gratia est septiformis, quoniam numerum scilicet septenarium, maximè obseruant Iudæi in omnibus, idque non sine specie figuræ. Ipsi enim celebrant septimum diem videlicet sublatum, septimam septimanam, nempè Pentecosten, septimum mensem, nimirum Septembrem, qui apud eos ferè habetur celebris & septimum annum, vtpotè qui serui à Iudæis manumittebantur, si vellent. Si autem aliquis manumitti non vellet, sed in Domini seruitute remanere, is ad postes tabernaculi, vel templi ducebatur, atque eius aures subula perforabantur, quod erat signum seruitij, ne amplius manumitteretur, si forsitan postea ex seruitute manumitti vellet. Sic quoque hoc anno quæcunque terra ex se gratis procreabat, erant communia. Non enim colebatur eo anno. Pari ratione nos septimo die videlicet in sabbato, baptismum celebramus. Sabbatum enim requiem significat, & nos per baptismum sabbatizamus, id est requiescimus. Quoniam quando homo baptizatur, habet anima eius quietem, quum per spiritum à vitiis emundata in fidei vnitate quiescit. Sciendum ergo est duobus tantum sabbatis regulariter baptismum celebrari. Sabbato videlicet Paschali, & Pentecostes. Paschali quidem sabbato, quoniam in passione Christi omnes baptizamur, hoc est redimimur. Sabbato verò Pentecostes, quia tunc per spiritum sanctum mundamur, & sanctificamur. Atque huius quidem sabbati officium nunc tractandum est.

CAPVT CXXXII.

De officio sabbati Pentecostes.

OFficium huius diei nihil discrepat ab officio sabbati Paschæ excepto quod in eo prima lectio sit de Adamo, id est de mundi creatione. Hic verò prima est de Abrahamo. Et huic quidem lectioni de Abrahamo, canticum subiungitur, illi verò de Adamo, non vtique. Duæ hæ lectiones illos duos parentes significant, quorum vnus fuit pater erroris & deuiationis, scilicet Adamus: Alter fuit pater fidei & reuocationis, videlicet Abrahamus. Lectioni de Adamo non subiungimus canticum, quod ille non benè nobis cecinerit, quoniam transgressus est Dei mandatum. Vnde non respondemus ei, quasi nobis malè cantanti. Quod autem malè cantauerit ex eo patet, quod ei dictum est: Maledicta terra in opere tuo. Lectioni de Abrahamo canticum subiungimus, vt qui benè nobis cecinerit, vnde ei dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Tacentur autem hac die tituli, propter paruulos qui necdum cognoscunt authores noui & veteris testa. Missa hoc sabbato ita incipit, quemadmodum sabbato Paschæ videlicet per Kyrie eleison. Proinde Gloria in excelsis tam hoc, quam illo sabbato canitur, atque etiam die cœnæ, sed non nisi in illa Ecclesia, in qua consecratur chrisma. Alibi enim cantari non debet. In vesperis denique hi dicuntur Psalmi: Laudate pueri Dominum, Laudate Dominum omnes gentes, Lauda anima mea Dominum, Laudate Dominum quoniam bonus, & Lauda Hierusalem Dominum.

CAPVT CXXXIII.

De ieiuniis quatuor temporum.

DIcendum modò est de ieiuniis primitiarum, quæ in septimana Pentecostes solent contingere. Et primò quidem de origine, secundò de institutione, tertiò de nomine & eius ratione, deinde de officio, & vltimò de ordinibus, quæ in iis celebrantur, oportet dispiciamus. Origo istorum ieiuniorum sumpta est ex veteri testamento. Sicut enim populus ille Deo ex omnibus rebus suis dabat primitias; sic nos ex temporibus primitias, & non solum ex temporibus, sed etiam ex omnibus quæ possidemus dare debemus. Nunc sequitur de institutione.

CAPVT CXXXIV.

De institutione ieiuniorum quatuor temporum.

IN primitiua Ecclesia fuit institutum vt ieiunia hæc quoque anno ter fierent. Sed Calixtus Papa instituit, vt quater fierent sumens rationem ex veteri testamento. Iudæi namque quater ieiunabant in anno, ante Pascham, Pentecosten, Scenopegiam, id est, ante fictionem tabernaculorum in Septembri, & ante Encenia, id est, dedicationem in Decembri. Præterea si ter fierent, & tres dies singulis vicibus ieiunarentur, anno diuiso in tres partes remanerent semper aliquot dies, quorum primitias non redderemus. Sunt rursus & multæ aliæ rationes, quamobrem quater fiant in anno. Vna est quod in humanæ naturæ constitutione quatuor sunt qualitates, vtpotè quòd simus calidi, frigidi, humidi, sicci, ex quibus qualitatibus quilibet peccandi petit delectationes. Vt ergo quatuor has qualitates à peccandi libidine refrænemus, quater in anno ieiunamus. Vel talis etiã ratio reddi potest. Homo constat ex anima & corpore. Corpus autem consistit ex quatuor elementis. Sed anima tres potissimum habet proprietates, vti ratione, irasci, & concupiscere. Quare vt hæc in nobis moderentur, quater in anno tribus diebus ieiunamus, vt quaternarius numerus referatur ad corpus, ternarius ad animam. Rursum: annus in quatuor tempora diuiditur, quorũ vnumquodque tres habet menses. Quater igitur in anno ieiunamus tres dies, pro quolibet mense diem vnum. Est iterum alia ratio, cur quater ieiunamus, ob quatuor videlicet anni tempora. In Hyeme enim mandamus terræ semina, in Vere arbores florescunt & vineæ pubescunt, in Æstate metimus nonnullas fruges, & in Autumno colliguntur vuæ. Quater denuò ieiunamus quia vt veteres quoque anno quater ieiunabant quadragesimam diem, & nos his temporibus tres dies ieiunamus. Dicuntur autem ieiunia quatuor temporum, vel ieiunia primitiarum, vel ieiunia duplicia, quia fiunt tribus diebus, quibus solemus ieiunare in vna septimana. Sunt verò instituta vt dictum est, à Calixto Papa, & prima huiusmodi ieiunia fiunt in Martio, in prima videlicet septimana Quadragesimæ, vt in nobis marceant vitia. Non enim omnino possunt extingui. In Æstate fiunt secunda, nimirum in septimana Pentecostes, vt quoniam tunc venit spiritus sanctus, & nos esse debeamus feruentes spiritu. Tertia ieiunia fiunt ante festum sancti Michaëlis, in tertia septimana Septembris, quòd quemadmodum tunc arborum fructus colligantur, & nos quoque deceat Deo reddere bonorum operum fructus. Quarta postremò fiunt in septimana ante Natale Dñi scilicet in Decembri, quia sicut tunc herbæ moriuntur: ita & nos oportet mori mundo: & renasci Deo. In horum ieiuniorum quarta feria dici debent duæ lectiones tono siue voce nocturnali: vna ex veteri testa. altera ex nouo, tono & voce communi, ad significationem eius, quòd qui ordinandi sunt sabbato sequenti, oporteat vt sint vtriusque testamenti periti. Idem indicat mitra Episcopalis per duo illa cornua. Debet enim hic vtriusque testamenti non esse ignarus, quo tanquam duplici cornu possit ferire fidei inimicos atque hæreticos. Sexta ieiuniorum feria, vna dumtaxat dici debet lectio, quod author veteris & noui test. vnus & solus sit Deus atque ex veteri & nouo testamento vnum factum sit Euangelium. Sabbato autem quatuor recitantur lectiones, antequam celebrentur ordines, quarum prima pertinet ad populum, secunda ad Ecclesiæ primates, tertia ad ministros, quarta ad omnes religiosos, Lectio Daniëlis ideò sequitur de tribus pueris, quod qui sunt ordinandi, in fide debeant esse probati, sicut illi fuerũt. Sunt autem hi circa tria potissimum inquirendi, circa naturam, verum videlicet ex legitimo matrimonio sint procreati: circa literas & circa vitam ac bonam conuersationem. Notemus ergo hîc, quòd Archipresbyter ordinandos prius debeat offerre Archidiacono: vnde hic etiam dicitur vicarius, quoniam in hoc vicem supplet sacerdotum. Eorum enim esset hoc facere. Archidiaconi officium est eos examinare & scrutari in vita in natura & honesta conuersatione, atque ita eos tradere in manus scholasteris, cui* munus est periculum facere in litteris. Sic itaque diligenter inquisiti debent tradi in manus Episcopi. Post lectionem Daniëlis subiungitur cantus Benedicite. Sed quare ad lectionem Daniëlis non flectuntur genua, suprà dictum est. Epistola Pauli deinde legitur, ad quam genua non flectimus, quoniam ad nouum pertinet testamentum. Huic deinceps tractus subiungitur cum graui cantu, quòd ordinati graues esse debeant & constantes, ne facili superbiæ flatu afferantur. Obiter tamen animaduertere non permissum esse, vt eadem die bis aliquis ordinetur. Sed si necesse fuerit, potest ordinari sabbato in diaconum, & dominica sequenti in sacerdote, & posteà in octauis Pentecostes potest consecrari in Episcopum.

Marginal notes: *Dis. 66.* — *23. q. 1. c. Episcopus.*

CAPVT CXXXV.

De tempore peregrinationis ac festis in eo contentis.

AB hoc ergo sabbato incipit tempus peregrinationis, quoniam sumus quidem in itinere quo venitur ad patriam, sed hostes & aduersarios habemus antequã illuc, perueniamus, nimirum carnem nostram, mũdum & diabolum. Legimus hoc tempore librum Regum, vbi bella nobis proponuntur & victoriæ, vt & nos contra hostes fortiter pugnemus, & adepti

victoriam

victoriam in cœlis tandem coronemur. Et notemus obiter apud authores tribus potissimũ nominibus appellari Iudæos. Primò, quia vocantur recutiti, vnde Isaias: Recutita, inquit, sabbata, id est, Iudaïca, quoniam recisam verendorum cutem habent. Appellantur etiam Palestini: vnde Ouidius: Terra Palestino septima culta viro. Et communi nomine Iudæi ab Iuda filio Iacob, qui vnus fuit ex duodecim Patriarchis. Quantumvis enim duodecim fuerint tribus, quæ à duodecim filiis Iacob descenderunt, à Iuda tamen Iudæi ideò sunt appellati, quod de regno Iudæ hoc pacto prophetauerat Iacob: Non deficiet princeps de Iuda, nec dux de fœmoribus eius donec veniat qui promissus est. De tribu autem Iuda venit Dominus noster Iesus Christus. Notemus prætereà, quòd aliquæ sint octauæ deuotionis: vt sancti Nicolai, & & S. Mariæ Magdalenæ, qui octauas non habent, sed quoniam sunt quarundam Ecclesiarum patroni, ideò eis fiunt octauæ. Sunt & octauæ venerationis: vt in magnis solemnitatibus; & significationis, vt Petri & Pauli quæ secundam significant stolam quam habituri sunt, videlicet corporis glorificationem. Paulus historiographus diaconus Romanæ curiæ monachus Cassiniensis, cum die quodam Paschalem cereum consecraret, fauces eius raucæ factæ sunt, quum prius esset satis vocalis. Vt ergo vox ei restitueretur, in honorem S. Ioannis hymnum hunc composuit: Vt queant laxis, &c. vnde in principio petit vocis restitutionem, sicut restituta est Zachariæ merito S. Ioannis. De quo quidem dicemus, si primò festum Geruasij ac Prothasij breuiter exposuerimus. Et quidem hoc vnum hic dicimus, quòd in eorum officio cantatur: Loquetur Dominus pacem in plebem suam. Nec hoc sanè sine causa tum temporis dicitur, quòd in horum festo reformata fuerit concordia inter Longobardos & Romanum Imperium. Cætera de illis historia plenè perstringit.

Festum Geruasij ac Prothasij.

CAPVT CXXXVI.

De natiuitate S. Ioannis.

VIdeamus igitur modò de ipsius S. Ioannis Natiuitate, & primò quamobrem Natiuitas eius celebretur cum in peccatis fuerit cõceptus. Nulli⁹ enim conceptio facta in amplexu maris & fœminæ, potest esse sine peccato. Quidam enim sunt sine patre & matre, vt Adamus: Alij ex patre sine matre, cuiusmodi fuit Heua: Alij verò ex patre & matre, quod est frequentius: vt Abelus: Alij tandem ex matre sunt sine patre, qualis est Christ⁹. Vnde in persona illius dictum est: Ego sum vermis & non homo, hoc est, secundum legem vermium natus, non autem hominum. Sed animaduertatur hic hominem prius, vt ita dixero, seminari, ac posteà in vulua concipi, ibique carnem formari. Verùm post quadraginta & sex dies creari animam, & corpori infundi, secundum Theologos, quibus magis credendum est, quam Physicis. Celebratur ergo huius natiuitas secunda, quando nimirum primò exit in lucem. Nam prima est, quando ipsa anima corpori infunditur. Secunda verò quum prodit in lucem. Quare iuxta secundam, sine peccato fuit conceptus. Sanctificatus enim fuit in vtero quemadmodum Hieremias, in cuius prophetia hoc ita continetur: Antequam exires de vulua sanctificaui te, &c. Quod quidem in huius figuram fortasse dictum fuit. Sed de quo genere sanctificationis hoc isthic dicatur Deus nouit. Sunt qui putent de sanctificatione originali dictum fuisse, idque hoc pacto probare conantur, quòd videlicet spiritus sanctus puerum repleuerit, atque adeò vt ex istiusmodi spiritus sancti repletione, & repleta fuerit mater. Atqui si esset in originali, foret vtique & in mortali. Ergo neque puer sancto spiritu esset repletus, neque eius mater. Nec verò refert, quòd & mali quàm plurimi prophetarunt vt Cayphas & Balaam, & quòd asina etiam locuta sit. Verùm contra videtur, quod ei peccatum istud originale remissum non fuerit. Dixit enim Ioannes ad Christum: Ego à te debeò baptizari, & tu venis ad me baptizari. Ex quo intelligitur ipsum voluisse ablui à peccato originali. Sed intelligendum planè est ipsum hoc dixisse in persona Ecclesiæ, in qua etiam opinione glossa est peruulgata.

Luca. 1.

Matt. 3.

CAPVT CXXXVII.

De vigilia sancti Ioannis.

FEstum sancti Ioannis habet vigiliam, hoc est, eius festi dies præcedẽs, dicitur vigilia vel eius loco ieiunium, quod vice vigiliarum est institutum. Fuit enim moris apud veteres, vt in festiuitatibus viri cum vxoribus & filiabus suis ad Ecclesiam conuenirent, atque isthic cum lumine & candelis vigilarent. Sed quoniã in his vigiliis crebrò contingebat vt puellæ vitiarentur, ac malitiosi opportunitatem haberent, quo flagitia sua commodè perficerent, ideò factum est, vt vigiliæ mutarentur in ieiunia. Vnde etiam nunc antiquitatis nomen retinuit. Vocatur enim vigilia. Celebratur autem natiuitas Ioannis, tum propter historiam (habet enim Euangelium: Et multi in Natiuitate eius gaudebunt, quod obseruant Christiani & pagani) tum propter allegoriam & mysterium. Per Ioannem enim significatur ortus gratiæ, ex quo quidem fit vt tum magis solemnizemus propter mysterium quam propter ipsam personam. Credimus autem, quòd hic in vtero sanctificatus est, sicut Hieremias, vnde eo die de Hieremia legitur. Sed quo genere sãctificationis nec satis liquet, nec legimus. Plerique tamen affirmant ipsum ab omni peccato fuisse mundatum. Saluator autem attulit nobis ortum gratiæ. Hunc Ioannes præcessit annunciatione,

 natiui

natiuitate, prædicatione, passione, & ad inferos descensione. Officium eius partim constat ex veteri testamento, partim ex nouo, quoniam ipse fuit finis veteris & initium noui. Fuit namque quasi lapis angularis, hoc est, nouum & vetus coniungens testamentum. Quòd autè hoc festo ieiunamus, totum illud natum est ex sympathia quadam & compassione qua ei cõpatimur, quòd ieiunauerit in deserto, atque isthic vitam egerit admodum acerbam. Solent porrò hoc tempore ex veteri consuetudine mortuorum animalium ossa comburi, quod huiusmodi habet originem. Sunt enim animalia, quæ dracones appellamus, vnde in Psalmo: Laudate Dominũ de terra dracones, nos thracones vt quidam mendose legunt, scilicet terræ meatus. Hæc inquam, animalia in aëre volant, in aquis natant, in terra ambulant. Sed quãdo in aëre ad libidinem concitantur, (quod ferè fit) sæpè ipsum sperma vel in puteos, vel in aquas fluuiales eiiciunt ex quo lethalis sequitur annus. Aduersus hæc ergo huiusmodi inuentum est remedium vt videlicet rogus ex ossibus construeretur, & ita fumus huiusmodi animalia fugaret. Et quia istud maximè hoc tempore fiebat, idem etiam modò ab omnibus obseruatur. Est & alia causa quamobrem ossa animalium comburãtur, quòd ossa sancti Ioannis in ciuitate Sebastæ ab Ethnicis combusta fuère. Consuetum item est hac vigilia ardentes deferri faculas, quòd Ioannes fuerit ardens lucerna, & qui vias Domini præparauerit. Sed quod etiam rota vertatur hinc esse putant, quia in eum circulum tunc Sol descenderit vltra quem progredi nequit, à quo cogitur paulatim descendere, quemadmodum vulgi rumor de B. Ioanne Christo adueniẽte ad summum peruenit, quum Christus putabatur, postea que descendit ac fuit diminutus, vt vel ipse de se testis est: Me inquiens, oportet minui, illum autem crescere. Quod quidem propterea dictum esse nonnulli arbitrantur, quòd tum dies incipiant minui & decrescere, & in Christi natiuitate crescere. Verum enimverò quia aliquando dies ante festum sancti Ioannis decrescant, & ante natale Domini crescant, intelligendum est istud de natiuitate in matre, quando scilicet vterque conceptus est. Conceptus enim est Ioannes diebus decrescentibus: vt in Septembri, & Iesus crescentibus: vt in Aprili. Proinde missa huius diei officium petit partim ex veteri, partim etiam ex nouo testamento, cùm in eo quædam sint testamenti noui, quædam veteris. Nam lex & Prophetæ fuerunt vsque ad Ioannem, ita vt hic fuerit tanquam in medio constitutus veteris & noui testamenti. Postea tamen circuncisus est Christus. Eodem verò die & Ioannes Euangelista in fossam descendit, sed quia propter natiuitatem B. Ioannis Baptistæ, eius festiuitas plenè venerari non posset translata est ad natale Domini. Quare quum neque ibi propter festum S. Stephani vigiliam habere potuerit, hinc esse dicimus, quod hoc die duplex missa canatur, altera quidem de vigilia Euangelistæ, nimirum: Iustus vt palma florebit: altera verò de vigilia Baptistæ. Quanquam dicere possimus vigiliam Ioannis Baptistæ plenum habere & absolutum officium. Ex quo sanè fieret, vt illo die non celebraretur vigilia sancti Ioannis Euangelistæ.

CAPVT CXXXVIII.

De festo Apostolorum Petri & Pauli.

HVcusque de natiuitate S. Ioannis eiusque vigilia actum est, sequitur deinceps festiuitas duorum Apostolorum, Petri videlicet & Pauli. De his magna est controuersia, vtrum eodem die passi sint. Henricus enim Solitarius velle videtur eodem die eos, anno tamen reuoluto, passos esse. Sed Pelagius Papa, atque alij sancti patres qui de illis scripserunt in Decretis, volunt illos eodem die eademque hora sub pessimo illo Imperatore Nerone fuisse passos. Alioqui enim falsæ essent historiæ de illis proditæ. Sed tamen in diuersis locis passi sunt, & diuersis pœnis. Petrus enim cruci fuit affixus; Paulus verò obtruncatus, quæ pœna videbatur esse honestior. Nam ciuis erat Romanus, vt habetur in actibus Apostolorum. Posteà verò eorum corpora fuère eodem loco eodemque sepulchro posita, vbi multo tempore simul permanserunt. Sed ad fidem Christianam conuerso Imperatore Romano, & Christiana religione magis ac magis crescente, vtrique Apostolo suam peculiarem ædificauerunt Ecclesiam & cum vellent corpora separare, dubitarentque quænam ossa Petri, & quæ Pauli essent, illis orantibus ieiunio peracto, responsum est cælitus, maiora esse ossa prædicatoris, minora verò piscatoris. Atque ita sanè seorsim à sese mutuò ossa fuère separata, & in suis Ecclesiis posita. Quanquam verò horum festa eodem die celebranda occurrant, beatus tamen Grego. instituit vt festum Petri ipso die tantum celebraretur. Maior enim fuerat sanctitate, & Romæ primas tenuerat, sequenti verò die coleretur festum Pauli. Ipso tamen die Petri dicitur in Missa oratio, siue, vt vocant, collecta, illis duobus communis. Potest ergo hîc Missa inchoari vel de S. Petro, vel per huiusmodi introitum: Terribilis est locus iste. Quia eo die Ecclesia Petri fuit dedicata. Quæritur autem hîc de Lino an Papa fuerit, atque itidem de Cleto. Sed responsum est, & negatum, eosque fuisse discipulos. Petri, ac eius vicem in his dumtaxat suppleuisse, quæ ad actiuam pertinebant vitam, vnum videlicet intra muros, alterum, verò extra: Sed Petrus vacabat orationi, vnde etiam nunc Romæ præter Papã & alius quispiã Episcopus est.

Con

Considerandum porrò est interdum inueniri Paulum Petro esse minorẽ,& quandoque etiam maiorem vel inter sese eos esse æquales. Sed istiusmodi controuersia hoc modo dissolui potest: Fuit enim Paulus minor Petro, videlicet dignitate, quod hic fuerit Princeps Apostolorum.Verùm eodem maior fuit prædicatione,& æqualis & par vitæ sanctimonia. Horũ itaque festum tria habet præcipua, ieiunium, octauas & solemnitatem.Ieiunium quidem,quia si cum eis regnare optemus, oportet nos etiam cum iis compati. In solẽnitate verò propter eorum glorificationem gaudemus.In octauis denique ob illorum futuram beatitudinem in corpore & anima, cuius certi sumus, lætamur.

CAPVT CXXXIX.

De diuisione Apostolorum.

DE festo diuisionis Apostolorum magnæ authoritatis scriptores varij dissentiunt. Quidam enim volunt diuisionem hanc intelligendã esse quasi quæ Hierosolymæ post duodecim annos facta esset, quum videlicet Apostoli partiti ac separati fuerint ad concionandum Ethnicis:Nonnulli verò putãt festum hoc esse accipiendũ de diuisione Petri & Pauli, illa videlicet,de qua superius mentio facta est. Illam enim tali die factã fuisse arbitrantur quod vtique benè fieri potuit. Dicitur autẽ hoc die magna illa Apostolorum Sequentia, cuius initium est huiusmodi:Cœli enarrant,& Euangelium Ascensionis,sed non integrum,vt quod ibi incipit:Et Dñs quidẽ Iesus postquam loquutus est.Ad cuius extremæ partis probationẽ nonnulli hic mentionem faciunt de duobus discipulis Petri, qui quum ad prædicandũ missi essent, & circiter vinginti dies iter ingressi,alter eorum mortuus est, & alter ad Petrum rediit. Hunc aiunt fuisse B. Maternum. Sed Petrus ei tradidit baculum suum,ac ipsum remisit, præcipiẽs vt ad corpus socij sui adiret,& illud suo baculo tangeret. Quod quidem cùm hic fecisset, è vestigio alter reuixit ad tactum baculi, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus.Et sic verum esse completũ est,quod dixerat Dñs: Et maiora horũ facietis. Dñs enim quatriduanum suscitauit Lazarum, quod sanè oppido, quàm magnum fuit:sed magis quod ad tactum baculi Petri reuixit ille, qui iam mortuus fuerat quadraginta diebus.

Ioan. 14

CAPVT CXL.

De festo S. Iacobi.

FEstum hoc Iacobi est maioris,fratris Ioannis Euangelistæ,& filij Zebedæi.Hui⁹ corpus quiescit in Compostella, quæ Hispaniæ pars est. Missus enim fuit vt Hispanis verbum Dei concionaretur. Sed propter malitiam & duritiam Principum extrà vnũ ad fidẽ Christi neminem conuertere potuit. Quod quum videret vir sanctus Hierosolymam rediit, vt cõspiceret an illi,quos isthic reliquerat,etiamnum satis essent in Christi fide confirmati, & inuenit multos in ea errantes,imò qui iam ferè omnino eã deseruerant,propter Hermogenem & Philætum,qui magicis artibus quasi miracula faciebant, quibus homines miserè decipiebant.Verùm hos Magos aggrediens Apostolus ad fidem conuertit, populumque ad cultũ Dei reduxit.Deinde verò quum ad Herodem duceretur:in via paralyticum quendã sanauit,& qui ipsum ducebat ad fidẽ conuertit,ac baptizauit. Tandem ab ipso Herode fuit obtrũcatus. Tum Magi illi,qui iam eius facti erant discipuli,cum aliis tribus eisdem discipulis cum corpore in nauim ascenderunt, & sese sine rectore mari commiserunt,vt ei diuina prouidentia sepulturæ locum tribueret. Tandem nauis illa Hispaniæ applicuit,ad regnum Lupæ. Erat autẽ tum temporis regina quædam in Hispania isthoc nomine,cuius vita & mores nomini planè conueniebant.Ad hanc ergo reginam discipuli aliqui exierunt, & illi dixerunt hoc pacto: Dñs Iesus Christus misit ad vos corp⁹ sui discipuli, vt quod recusastis viuum,saltem mortuum recipiatis. Ac narrauit illi totum istud miraculum, quo pacto illuc appulissent. Quod quum audiisset Lupa misit eos ad crudelissimũ quendam virum qui eos in carcerem detrusit. Sed quum hic pranderet, Angelus Dñi eos è carcere eduxit, qui ciuitatem exeuntes velut peregrini, populo vidente ac nemine impediente ad suos redierunt socios. Absoluto prandio Tyrannus ille ad se captiuos adduci iussit. Sed quum venissent ad carcerem qui illuc missi erant,inuenerunt carcerem apertum, nec in eo captiuos, quod dño suo retulerunt,qui ita percitus ex templo famulis præcepit,vt eos insequerentur.Verùm quũ hi à ciuibus passim duos tales viros sibi visos fuisse,& pontem ciuitatis transiisse intellexissent, & ad eos impetu quodam cucurrissent, pons fractus est, & in aqua submersi sunt. Quod quidem simul atque audiuisset princeps, & sibi & suis timens, motus pœnitentia, alios misit, qui sanctos illos viros rogaret, vt ad se securi redirent, promittens quodcumque eis placeret se facturum. Illi autem redierunt, & populum ciuitatis ad fidem Christi conuerterunt.Quod factum Lupa regina summoperè doluit,& redeuntibus ad se discipulis non ausa apertè eis nocere, fraudem verbis dissimulans ait: Accipite boues quos habeo,& plaustro eos iungite,& quo placuerit corpus Dñi vestri abducite.Dicebat autẽ istud animo planè maleuolo. Nouerat enim boues esse indomitos ac fieri non posse,vt vel iungerentur, vel currui applicarentur: aut certè si posset, vt currerent nunc horsum, nunc illorsum,atque eos ita dissiparent & occiderent, ac corpus ipsum caderet. Sed nulla est sapientia aduersus Dñm. Discipuli enim posteaquam crucis signum fecerunt, statim boues mansueti

velut agni facti sunt, nec hominis contrectationem veriti. Hi ergo Apostoli corpus in grandi saxo posuerunt, quod ita se corpori aptum reddidit, quasi humana opera ad id fuisset confectum, sepulchrumque corpori præbuit. Quod quum ita simul cum corpore currui imposuissent, boues sine aliquo rectore rectà ad Palatium Lupæ currum aduexerũt, nec quieuerunt, donec ad ipsius Palatij medium peruenerunt. Qua re stupefacta Regina, & tanto miraculo exterrita, ad fidem conuersa est, & ex suo Palatio sancto dedicauit Ecclesiam, omniaque ornamenta, quæ possidebat isthic ad cultum Ecclesiæ consecrauit, ac felicissima tandẽ morte obiit. Colitur autem festum B. Iacobi octauo Calendas Augusti, non quod tunc obierit, (passus enim est circa Pascha, vt liquidò in huius diei epistola constat: Misit Herodes Rex, &c) sed quod hoc die ei sit dedicata Ecclesia in Compostella. Nec verò habet ieiunium institutionis festum hoc, ea ratione, qua suprà ostensum est.

CAPVT CXLI.

De festo Petri ad vincula.

THeosebia vxor Theodosij Imperatoris, quum per Alexandriam proficisceretur Hierosolymam, incidit in eius regionis homines, qui tum temporis festum in honorem Augusti Cæsaris colebant de triumpho habito aduersus Cleopatram & Marcũ Antonium. Quod quũ animaduertisset Theosebia ægerrimè tulit tantum honorem exhiberi Ethnico homini & damnato. Cum autẽ venisset Hierosolymam datæ sunt ei cuiusdam beneficio catenæ, quibus sub Herode ligatus fuit Petrus. Tandem verò Romam rediẽs super eo, quod in Alexandria viderat, summum consuluit Pontificem, eique ostendit catenas, quas Hierosolymæ dono acceperat. Iussit item Papa illas adferri catenas, quibus sub Nerone ligatus fuerat Petrus, quæ simul atque tangerent alias, ita fuerunt coniunctæ atque implicatæ, ac si semper eædem fuissent. Quo quidem viso Theosebia iussit consilio Pontificis, ædificare Ecclesiam in honorem beati Petri, & in ea catenas illas collocauit. Dedicatio autem eiusmodi facta est Calendis Augusti, statuitque Pontifex, vt quod indiscreta, & inepta hominum voluntas huc vsque fecisset Principi Romano, modò idem Christianorum pietas in vniuerso orbe semper faceret Principi Apostolorum Petro. Atque ad eum sanè modum solemnitas Petri extinxit solemnitatem Augusti.

CAPVT CXLII.

De festo Machabæorum.

HIc animaduertendum est Machabæos hos non illos esse ex quibus vnus fuit Iudas Machabæus, sed qui fuerunt filij Felicitatis, vt quibusdam placet. Alij affirmant Felicitatem matrem fuisse aliorum septem fratrum, qui Christi nomine passi sunt & quorum nomina ignorat Ecclesia. Hãc Felicitatem vocat B. Gregori⁹ plusquam martyrem, quod septies passa sit in septem filiis, & octauo tandem in proprio corpore. Certè illa Felicitas cuius hi sunt liberi, quorum festum hic agitur, duplex sustinuit martyrium, vidit enim filios diuersa pati tormenta, & deinde ipsa martyrium sustinuit. Erant enim eius septem filij, tametsi non hos fuisse quidam putent. Meminit autem eorum festum Ecclesia tam orientalis, quàm occidentalis, quamquã nullius sancti veteris testamenti præter hos (si ita sint) contra multorum habet festa. Verum hos vtraque colit Ecclesia, quod propter legis obseruationem passi sint, quum carnem porcinã comedere recusarent. Est rursus alia ratio quoniam numero septem fuerunt. Atqui septenarius numerus, vt est præter cæteros plenus & perfectus, ita numerum exprimit vniuersitatis. Quare in his septem significantur omnes martyres, tam veteris, quam noui testamenti. Atque exhibentur martyribus noui testamenti in exemplum, vt quemadmodum illo pro sua lege passi sunt, ita & nos vel mortis periculum pro nostra adire non horreamus, si necesse fuerit. Sanè ergo huiusmodi festum magis celebratur gratia eorum qui significantur, quàm qui significant.

CAPVT CXLIII.

De inuentione sancti Stephani.

SEquitur dicendum de festo B. Stephani, idque de ipsius inuentione. Verum enimuerò considerandum est eius inuentionem fuisse factam eo die, quo eiusdem celebratur passio, & contrà. Mutatio tamen hæc facta fuit duab⁹ de causis. Prior est, quia Christus natus est in terra, vt homines nascerentur in cœlo. Cùm ergo beatus Stephanus fuerit protomartyr, & martyrium Sanctorum sit eorumdem natiuitas in cœlis, meritò post Natalem Domini colitur natiuitas protomartyris Stephani. Vnde illud vulgò protritum: Heri natus est Christ⁹ in terris, hodie Stephanus nascetur in cœlis. Posterior ratio est, quia ad eius inuentionem cùm maxima hominum multitudo conuenisset, qui miracula quæ quàm plurima in inuentione Deus fecit videbant, maiori cultu annuatim illum diem celebrauerunt, quàm vel diem ipsius passionis. Statuerunt ergo sancti patres, vt festum passionis transferretur ad hunc diem inuentionis, & contrà festum inuentionis, ad festum passionis: quia hoc dignius est, vt ideò maiori cultu diem illum annuatim celebrarent, & populus diem illum qui Natale Dñi sequitur, feruentiori cultu colebat in Augusto. Animaduertam⁹ hic obiter, si festum alicuius martyris & confessoris concurrant, si illustrior sit confessor & plenum habeat officiũ: collectam siue orationem eius esse præponendam, & in altera solummo

Festum hoc instituit Callist⁹ iij. itavt hinc dicere sit necessariũ caput hoc non esse huius authoris, sed à scriptore quo piã fuisse posteà adiectũ. Sed quũ in eo omnia, quibus vsus sum, exemplaria constan-

fer conueniāt, temerè hic omittēdū esse non putamus.

solummodò alterius faciendam mentionem siue commemorationem.

CAPVT CXLIV.

De festo beati Sixti & Transfiguratione Domini.

POst hæc ordine dicendum esset de festo B. Sixti,sed quia eius passio manifesta satis & nota omnibus est, ad alia transeam*. Hoc ipso die festum fit de Transfiguratione Dñi. Non quod tali die transfiguratio facta sit,sed quod tunc temporis ab iis, qui secū fuerant in monte,primò manifestata & publicata fuerit.Præceperat enim Dñs,ne cuiquam dicerent,donec à mortuis resurrexisset. Illi autē vsque in hunc diem tacuerunt.Enimuerò sanè transfigurationem hanc certò constat factā fuisse sub finem Hyemis & circa principium Veris,quum videlicet de illa legitur Euangelium. Et notemus quidem Christi sanguinem eadē hac die confici ex nouo vino,si inueniri possit,aut aliquantulum ex matura vua in calicem expressa, & quod racemi benedicantur, indéque homines communicent. Quare autem hoc fiat, hæc est ratio:Quia ipso die cœnę dixit Dñs Iesus Apostolis & aliis qui cum illo cœnabant : Amen dico vobis, post hac non bibā de hoc genimine vitis,donec bibam illud nouū, in regno patris mei.Quoniam ergo tum dixerit nouum,& Transfiguratio Dñi pertineat ad illum habitum quem nactus est post resurrectionem,ideò quæritur hoc festo vinum nouum.

CAPVT CXLV.

De sancto Laurentio.

NVnc de festo B. Laurentij breuiter est dicendum : Beatus Sixtus cuius paulò ante mentionem fecimus, in Hispaniam profectus, inde secum duos iuuenes,videlicet Laurentium & Vincentium eius cognatū adduxit Romam. Horum alter Laurentius nimirū cum eo mansit Romæ, ac grauissima perpessus est tormenta, quemadmodum satis copiosè tradit ipsius historia.Cognatus verò eius Vincentius reuersus est in Hispaniam, vitamque ibi glorioso finiit martyrio.Hoc autem festum tria habet præcipuè,cuiusmodi habere solent magnæ solemnitates nempè ieiunium, ipsi* diei solemnitatem & octauas. In tribus enim potissimum sanctus hic habet priuilegium. In ieiunio quidem primum quod solus inter martyres habeat ieiunium, vtporè institutionis. Alterum verò in octauis,quoniam hic duntaxat & B. Stephanus octauas habent inter martyres : beatus verò Martinus inter confessores, vt dicetur posteà vbi de ipsius festo agemus. Postremum eius priuilegium quod habet, consistit in regressibus antiphonarum, veluti habet B.Paulus. Sed ille habet propter supremam pœnā martyrij, hic ob excellentiam prædicationis.Tria autem sunt in sacrosancta Ecclesia priuilegia : Baptismus videlicet,prædicatio & martyrium,verùm Laurentius priuilegium obtinet martyrij.Nam quamlibet multi alij æquè grauia sustinuerunt tormenta, vt B.Vincentius & Georgius & forsitan etiā maiora ac plura, non tamen ista vniuersa obseruat Ecclesia, quæ de illorum tormentis feruntur.Vel etiam propter loci dignitatem eo gaudet præ cæteris priuilegio, quod Romæ passus sit.

CAPVT CXLVI.

De Assumptione B. Mariæ Virginis.

AGendum deinceps est de Assumptione B. Marię.In primis tamen scire oportet,quod sanctorum transitus multis appellatur modis. Dicitur enim exitus, transitus, obitus, natale, natiuitas,natalitiū,dormitio, depositio, quemadmodum est Ioannis Euangelistæ,passio,& assumptio. Sed hoc nomen quasi per antonomasiam solummodò de beata Maria dicitur. Verum esse beatā Mariam , quod ad animam eius attinet,assumptam fuisse certò nouimus:an verò corpus illius posteà etiam assumptum fuerit,profectò incertum est. Piè tamen credimus ipsam integrè fuisse assumptam, sed prius anima, ac deinde corpore. Nihilominus tamen mulier quædā religiosissima appellata Elizabeth, quæ etiam nunc in viuis est, habitatque in finibus Saxoniæ, ait sibi esse reuelatū, quod circiter dies quadraginta assumptū fuerit corpus post Assumptionem animæ.De qua re opusculum quoddam cōposuit, sed non est in Romana Ecclesia comprobatum.Quæritur autem quamobrem illo die cantetur Euangelium de beata Maria Magdalena & Martha? Ad cuius rei euidentiorem declarationem sciendum est, quandoque Euāgelium legi in Ecclesia tot rationibus,quot à nobis ante satis expositum est. Fit namque vt interdum legatur Euangelium propter rem ipsam quam continet, cuiusmodi est de Trinitate : interdū verò propter rei partem aliquam, vt est Liber generationis, quod ob vltimum versiculum quo Christi fit mentio, recitatur.Legitur & aliquando propter totum, quale istud profectò est, quod in circumcisione dici consuetum est : Postquam consummati sunt dies octo, &c. Si nonnunquā propter tempus,vt in prima die Quadragesimæ,ac propter ieiunium:nonnunquam propter letanias, cuiusmodi istud est Euangelium,quod oui,piscis, ac panis mentionem facit. Nonnunquam denique causa loci , veluti hoc quod in Septuagesima legitur : Exiit homo qui seminat, seminare semen suum,&c. Dicitur autem homo hic fuisse beatus Paulus,qui seminauit semen,id est, verbum Dei. Atque ideò illo die recitatur collecta de sancto Paulo, sub cuius finem habetur : Doctoris gentium , &c. Eo namque die D. Papa in beati Pauli Ecclesia sacrum celebrat. Postremò Euangelium aliquando verò iuxta historiam,vt in Circumcisione,aliquando verò iuxta suam allegoriam, quemadmodum hoc

hoc est, quod in Assumptione Mariæ Virginis de Maria Magdalena ac Martha legitur. Quod ergò hic istiusmodi legatur Euangelium, indicat vtramque vitam, & contemplatiuã & actiuam in vna Maria Virgine fuisse. Ipsa enim fuit Magdalena, hoc est, quæ circa vitam contemplatiuam versabatur. Ipsa fuit Martha, id est, quæ circa actiuam vitam tota etiam fuit occupata, quemadmodum ex multis locis liquidò probari potest. Nam & in contẽplatiua ipsam sedulò versatam fuisse, vel hæc verba satis declarant: Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. *Luc. 2.* Habet autem festum hoc ieiuniũ atque octauas præter cætera Mariæ festa, quum & nullum eius sit maius aut celebrius: quemadmodũ de quolibet etiam alio sancto censendum est, vtpotè cuius transitus solemnior sit, quàm eiusdem festum aliud. Ab hoc tamen excipitur festum Ioannis Baptistæ, quippè quòd eius natiuitas longè maior sit, quàm passio, idque ob eiusdem significatum atque annunciationem. Notemus verò hic quinque esse festa Mariæ Virginis authentica ac comprobata, quorum primum est Natiuitas. Festum enim conceptionis aliqui interdum celebrarunt, & adhuc fortassis celebrant, sed authenticum atque approbatum non est: imò enimuerò prohibendum potius esse videtur. In peccato namque concepta fuit. *Vide concil. Basiliẽse, &c. Firmissimè de consec. dist. 4.* Alterum verò est Parientis, hoc est in Natali Dñi. Sed quoniam tum & filij festum agitur, quod plenum exigit officium, nullam eius seruamus solemnitatem vsque in octauas. Tum enim omnia responsoria de beata Maria cantantur cum prima eius diei Missa, cuius introitus est: Vultum tuum. Missa autem secunda de puero est. Tertium festum Mariæ est Purificationis, & quartum Mariæ ad Martyres, quod modò festum omnium sanctorum appellatum est. Denique quintum est Assumptionis, cuius gratia hæc omnia tradimus. Præterea & illud hic animaduertere operæpretium est, nempè quatuor in vniuersum esse de beata Maria Euangelia, quorum vnum est: Missus est Gabriel, tametsi quidem non nisi in aduentu & in eius annunciatione vsurpetur: alterum, Extollens vocem quædam mulier: tertium, Exurgens autem Maria in diebus illis, abiit in montana cum festinatione, &c. ac quartum tandem, Stabat iuxta crucem. Atque hæc quidem tria postrema eiusmodi sunt, vt quotiescumque peculiaris Missa de ipsa celebratur, cani aut legi possint. Meminerimus interim festum Annunciationis non tam Mariæ esse, quàm Dñi, imò potius huius, quàm illius, vt hic sint, quòd eadem habeatur præfatio in Natali Dñi, quæ in eiusdem Annunciatione. In hoc itaque Assumptionis festo Psalmi atque alia quæ generatim dici consueuerunt in dedicatione Ecclesiæ, speciatim de B. Maria cantantur. Vt enim Ecclesia mater est omnium sanctorum, nomenque tenet virginitatis, videlicet mentis ac fidei, quæ corporis præfertur virginitati, sponsa Christi dicta: vnde illud, Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. *2. Cor. 9.* Sic profectò B. Maria dicta & Virgo est, & sanctissima sanctorum. Recitantur autem lectiones ex cantico amoris, nempè: Osculetur me osculo oris sui. Vnde & responsoria atque antiphonæ petuntur. Illud quoque diligenter obseruandum est, nimirum hoc tempore legi oportere libros Salomonis, primò quidem parabolas, idque ab initio Augusti, deinde Ecclesiasten, ac tandem etiam canticum amoris cuius dimidium in hoc festo vsque ad octauas legitur, reseruato altero dimidio vsque in natiuitatem B. Mariæ. Quartò verò recitatur Ecclesiasticus, quintò liber Sirach, sextò denique liber Philonis, scilicet sapientiæ, qui appellatus est Salomonis, quod sententias contineat Salomonis: Philonis autem, quod ille eas in librum redegerit. Nec verò conuenit vt ipso die Assumptionis sermo hic Hieronymi in Ecclesia legatur, sed in capit. vtique ad quod nimirum propriè compositus videri potest. Ad postremum ergo hic animaduertere, quod paulò ante dictum est, virginitate videlicet mentis præualere integritati corporis. Quod enim hoc verum sit facilè ex verbis B. Mariæ constare potest. Ait namque hoc modo: Respexit humilitatem ancillæ suæ. Non inquit, virginitatem, sed humilitatem, hoc est, fidem & puritatem mentis. Atque hæc de festo Assumptionis dicta sufficiant.

CAPVT CXLVII.

De decollatione S. Ioannis.

VT modò decollationem Baptistæ aggrediamur, præcipuè illud cognoscendum est, ipsum tempore Paschali fuisse decollatum & corpus quidem à discipulis suis Sebastæ sepultum, caput verò minimè. Quid autem de capite eius posteà actum sit, & quemadmodum in Aquitaniam venerit, dicetur alibi. Mouetur hic quæstio, quum truncus in alio loco, atque in alio caput fuerit sepultum, in vtro illorum dicatur Ioannes sepultus? Sed huic controuersiæ ex suprà dictis dari potest solutio. Pergamus ergo. In eo loco vbi corpus erat situm multa in dies Deus & maxima operabatur miracula, itavt isthuc magna Christianorum turba conflueret. Quod sanè cùm Ethnici vidissent, molestè admodum tulerunt, & quoniam hoc tempore imperabat Iulianus apostata maximus Ecclesiæ persecutor, in dedecus Christianorum S. Ioannis Mausolæum destruxerunt, & ossa eius per agros sparserunt. Sed quum & illuc Christiani venirent, nec miracula cessarent, rursus Ethnici ossa collegerunt & combusserunt. Verùm digitus ille quo Dñm ad Iordanem venientem demonstrauerat,

ſtrauerat, inquiens, Ecce Agnus Dei, comburi non potuit. Multi tamen Chriſtiani, qui Ethnicis intererant, dum oſſa colligerent, quæ potuerant, reſeruarunt. Atque ob hanc quidem rationem placuit D. Gilberto, feſtum hoc potius collectionis dici debere, quàm decollationis. Non deſunt qui putant B. Theclam digitum S. Ioannis, qui cōburi non potuit, ex oris transmarinis detuliſſe in Mauritaniā, ibique in honorem B. Ioannis Eccleſiam conſtruxiſſe, quæ hoc die fuit dedicata. Quare ſtatutum fuit à Pontifice, vt hic dies per vniuerſum orbem Chriſtianum beato Ioanni ſacer haberetur, iuxta quod videtur feſtum hoc appellandum eſſe dedicationis. Feſtum Bartholomæi prætermittimus, quod quæ hic eſſent dicenda, ſatis cumulatè eius tradat hiſtoria. Concionatus tamen eſt verbum Dei in India, vbi primò die fuit excoriatus, altero obtruncatus & tranſlatus Beneuentum.

CAPVT CXLVIII.

De S. Auguſtini feſto.

CIrca feſtum Auguſtini hoc tantum inquiſitione dignum eſſe videtur, vt cùm eodem die plura cōcurrant feſta, veluti Auguſtini, Hermetis, & Iuliani, cuiuſnam potius officium celebrari illo die debeat conſideremus. Nam in eam rem huiuſmodi tradi poteſt reſponſio, & in alia his ſimilia: Si omnes martyres eſſent illius, qui inter eos maioris eſſet nominis officium celebraretur. Si verò alius cōfeſſor, alius martyr, vel plures fuerint martyres, & ſi confeſſor maioris ſit nominis, quàm martyr, aut priuilegium aliquod habeat, vt B. Martinus, & eius officium generatim in Eccleſia Dei ſit inſtitutum, dicendum profectò eſt officium de confeſſore, & mentio ſiue memoria facienda eſt de martyre. Si autem non, celebrandum eſt de martyre.

CAPVT CXLIX.

De natiuitate B. Mariæ.

DEinceps ſequitur Natiuitas B. Mariæ. Feſtum hoc olim fieri non conſueuit, ſed quodam tempore vir quiſpiam pius cùm noctu oraret audiuit Angelos in cœlo canētes. Idem accidit pluribus annis eadem per nocte. Quare petiit à Dño vt, quid hoc ſibi rei vellet, ipſi reuelaretur. Et indicatum eſt ei Angelos ita in cœlis gaudere, ac velut ſolēnizare, quod iſtiuſmodi nocte nata eſſet beata Virgo. Ille igitur rem, quam audiuerat, ad Papam defert: qui quum intellexiſſet eum virum eſſe ſanctum & magnæ authoritatis, credens ipſum vera loqui, inſtituit vt per totum mundum Chriſtianum, feſtum hoc celebraretur. Nec verò habet ieiunium, vel octauas inſtitutionis. Poteſt tamen nihilominus habere deuotionis. Legitur hoc feſto Euangelium: Liber generationis, vbi agitur de genealogia Chriſti. Sed quæritur cur in generatione potius cōputetur Ioſeph, quàm B. Maria, quum Chriſtus non ſit filius Ioſeph. Verum enimuero in veteri teſtamento potius ſolet fieri computatio per viros, quàm per fœminas, nec multum refert per quem hîc fiat computatio, quum Ioſeph & B. Maria eandem habuerint generationem. Et ſanè Chriſtus maluit fabri filius vocari, quàm vt mater ſua lapidibus obrueretur. Reuera filius fabri fuit, non illius Nazaræni, ſed fabri eius, qui fabricatus eſt Auroram & Solem.

CAPVT CL.

De ſanctis Sapientia, Felice, & Audacto.

SApientia mulier fuit ſancta quæ tres habuit filias: Fidem, Spem, Charitatem, quæ omnes martyrium cum matre ſuſceperunt. Sed de beatis Felice & Audacto ſciendum eſt, quod cum beatus Felix pro Chriſti nomine ad martyrium duceretur, quidam ſubitò ſeſe in medium protulit, inquiens: Et ego ſum Chriſtianus, ad quem reſponderunt carnifices: Ergo & tu venies. Cùm igitur nomen illius ignoraretur, appellatus eſt Audactus, quaſi beato Felici audacter aſſociatus.

CAPVT CLI.

De exaltatione S. Crucis.

EXaltata fuit ſancta Crux, eiuſque feſtum inſtitutum eo tempore quo Heracli⁹ vicit Coſdroen Regem Perſarum. Hic autem Coſdroë quum deſtructa Hieroſolyma, crucem Dñi inde abſtuliſſet, facta domo ad ſimilitudinem cœli, fecit ſibi in ea ſedem, ac lignum à dextris poſuit loco filij, gallum à ſiniſtris loco Spiritus ſancti, atque ita ipſe in medio ſtans ſe Deum & Dñm appellari voluit. Quod audiens Heraclius Imperator Romanus aciem mouit iuxta Danubium illum, qui apud Perſas eſt, non hunc qui in Sueuia oritur. Nam alterum illum fortè ex his partibus in illas veniſſe dicere poſſumus & nomine huius eſſe appellatum, ſicut Troiani feciſſe dicūtur. Hinc victo filio Coſdroës ſingulari certamine, crucem Dñi tulit Heraclius, voluitque illam in ſuum locum reſtituere. Sed quum appropinquaret Hieroſolymam, portæ ciuitatis per ſe fuerunt clauſæ, vt non intrare potuerit. Quod quum vehementer admiraretur, audita vox eſt è cœlo, inquiens Regem Regum non ſic intraſſe Hieroſolymam phaleratum, ſed humilem & ſuper aſinam ſedentem. Atque hic ſtatim ſuam agnoſcens elationem, ex equo deſiliit, & valde eſt humiliatus, ac portæ ſua ſponte ei apertæ ſunt, nudiſque pedibus ciuitatem intrauit. In huius ingreſſu multi diuerſorum genere morborum per crucem curati ſunt. Ferunt ad Adamo Seth filium eius miſſum fuiſſe in Paradiſum, qui ramum inde ſibi datum ab Angelo retulit ad patrem, qui ſtatim illius arboris myſterium cognoſcens, eam terræ inſeruit, in magnam arborem procreuit. Poſteà verò quum in templi ædificatione ex diuerſis mundi

partibus arbores adferrentur, allata est illa & relicta tanquã inutilis. Vnde deinceps ad foueas quasdam ciuitatis posita est, per quam commodè transire possit. Hanc cùm vidisset Regina Saba, noluit transire, sed adorauit. Posteà autem reiecta est in probaticam piscinam, quæ tempore passionis Christi desiccata fuit, ac tum apparuit lignum, cui quum aliud non inuenirent Dñm affixerunt. Maior verò est festiuitas inuentionis quàm exaltationis, quòd ab Eusebio fuerit instituta, qui eo die fecit populum conuenire ad adorandum crucem. Fuit enim hic Pontifex Romanus trigesimus.

CAPVT CLII.

De B. Mauritio, eiusque sociis.

SEquitur videndum de festo B. Mauritij, & Thebæa legione. Multæ sunt Thebæ, vna in Ægypto à Busiride Rege Ægypti cõdita, dicta alio nomine Heliopolis. Ex hac oriundus fuit Mauritius atque inde dicuntur Thebæi. Alia est in Boëtia à Cadmo Agenoris filio condita, à qua dicti sunt Thebani. Tertia est in Iudæa, vnde appellati sunt Thebites. Illi verò qui cum Mauritio mortui sunt, erant ex Thebe Ægyptiorum. Cùm ergo Galli exercitum suum in Romanos eduxissent, dux Ægypti collegit exercitum in quo fuit beatus Mauritius, qui sub se habuit legionem, virorum scilicet sex millium sexcentorum & sexaginta sex. Verùm quum iam essent in exercitu, Tyrannus voluit eos cogere ad adorandum Idola, qui vt non voluerunt, ita decimam accepit partem atque interfecit. Quod animaduertens Mauritius, sermonem suum conuertit ad socios, orans vt viriliter agerent & starent, qui sic ab eo corroborati, martyrium perpessi sunt. Sed illi priusquam Romam venissent sunt baptizati.

CAPVT CLIII.

De sancto Matthæo.

DE beato Matthæo hoc tantum dicimus, quod Leuita fuit, ideoque in lege magis edoctus. Inde est quod profundæ significationis oppositiones aduersus hostes suos fecerit. Fuit autem Hebræus, quare & Hebræis Euangelium Hebraïcè scripsit. Vbi obiter animaduerte, nos Hebræos dicere, si quando de lingua loquimur: Iudæos cùm de ritu vel gente. Posteà huius liber translatus est in Græcum, & deinde de Græco in Latinum. Prædicauit autem sub Caio Caligula, qui sic nominatus est, quod quum nasceretur in expeditione caligis fuerit coopertus. Scripsit verò Ioannes sub Nerua: Marcus sub Nerone. Sed quo tempore Lucas scripserit, incertum est. Nomen hoc Matthæus, vt inquit Beda, in sua ortographia per duplex tt. scribitur.

CAPVT CLIV.

De festo Angelorum siue Michaëlis.

FEstum Angelorum, quod hoc tempore colitur est dedicationis, quando eis Basilicæ dedicatæ sunt, quoniam hoc festum omnium Angelorum dicitur. De Barbarorũ autem fuga & tauro agitur inter Pascha & festum Ascensionis, quando de festo Angelorum agitur. Proinde verò de nominibus Angelorum dicimus, quod nec sibi nomina imposuerunt, nec eis à Deo data sunt, sed ab hominibus: à quibus autem, nescimus. Cæterùm in festo S. Michaëlis cùm de Angelis omnibus agatur, Michaël nominatur, quia ipse præest Paradiso, & ad suscipiendas animas Princeps est constitutus. Hic quoniam in Gargano monte visus sit, ac ipse locum sibi in alto elegerit, ideò ei vbique ferè terrarum in edicto loco Basilica constituitur. Sanctis verò quasi hominibus & terrenis in imo templa dedicantur. Dicunt autẽ nonnulli tot esse in quolibet Angelorum ordine legiones, quot sunt legionis vnitates, scilicet sex mille sexcentæ & sexaginta sex. Certum est tamen plures esse legiones, quàm ordines, vnde Dñs inquit Petro: Nescis, quod si rogauero patrem meum, mittet mihi plusquam duodecim legiones Angelorum. Ait Haymo tertius Episcopus Halberstatensis, quod si quis posset videre spirituales creaturas, ita eas videret ebullire in aëre, tanquam minimas atomos in splendore Solis. Constantinus etiam Imperator, quum ad oras transmarinas proficisceretur, inuenit Eusebium virum sanctissimum, cui dixit: Vir sancte, pete à me quo tua Ecclesia ditetur. Ille verò respondit, Ecclesiam suam satis diuitiis abundare, sed se rogare, vt in omnib⁹ mundi plagis scrutentur nomina sanctorum, & eorum passionũ tempora, ac sub quibus & quemadmodum passi sunt, rescribat. Quo quidem facto refert Eusebius, quolibet anni die plusquam quinque millia sanctorum festa concurrere. Vnde fertur Gregorius dixisse. Totus mundus sanctis plenus est. Quod autem Michaël dicitur pugnasse contra draconem, allegoricè quidam intelligi volunt, videlicet Michaël, id est, Christus. Dicunt tamen alij historicè esse intelligendum, quoniam scilicet ministerio Michaëlis & Angelorum eius depulsus est diabolus. Quamobrem ita etiam depingitur in Ecclesia propter laïcos. Quæritur prætereà vtrum Michaël sit nomen vnius Angeli, an verò plurium? Dicunt aliqui vnius esse. Sed putant alij, quod quando vnus Angelorum mittitur ad aliquod magnum & mirabile faciendum, is Michaël nuncupetur. Certum est autem Michaëlem fuisse, qui missus est in Ægyptum, & celebres illas ac famosas plagas fecerit, & mare rubrum diuiserit.

CAPVT CLV.

De sancto Remigio.

SAnctus Remigius Gallorum dicitur Pontifex, quoniam primus Regem Gallorũ inunxit, atque ideò in tanto honore & veneratione habetur in Francia, vt festum illud obfuscet festum beati Michaëlis.

CAPVT CLVI.

De sancto Luca.

LVcas natione fuit Syrus, patria Antiochenus, & prædicauit in Bithinia, atque isthic propria morte absque martyrio vitam feliciter finiuit. Vixit autem octuaginta annis, & duo volumina posteritati reliquit, Euangelium videlicet, & Actus Apostolorum. Fuit discipulus Pauli, à quo, quæ docuit, didicit, sicut Marcus à Petro. In prologo tamen Euangelij inuenitur, quod ipse didicisset à quibusdã qui à principio fuerunt cum Dño. Ex quo sequi videretur, quod non ex Paulo didicisset, cùm hic à principio cum Dño non fuerit. Verùm quædam ex Paulo didicit, quædam etiam ex alijs: sed maximè tamen à Paulo edoctus est.

CAPVT CLVII.

De Simone & Iuda.

IAcobus, Simon, Iudas, qui & Thaddæus, Ioseph Bersabas, qui & Iustus cognominatus est, ne propter iniustitiam ab Apostolatu fuisse repulsus credatur, fratres fuerunt, inter hos scilicet Ioseph Barsabam, & Matthiam facta est sortitio. Atque ille quidem Iacobus frater Dñi dictus est, quoniam omnes cognati Hebræo idiomate fratres vocabãtur, vel quia ipsi erat quam simillimus. Ioseph verò cognatus dicitur Dñi, vel quia pater putatiuus erat, vel quia cognatus esset ex parte matris, nimirum B. Mariç. De Simone fertur, quod sit crucifixus. Sed prius tamen in Ægypto prædicauit, ac postea venit Hierosolymam, atque isthic post beatum Iacobum minorem, qui dictus est frater Dñi, creatus est Episcopus. Vixit autẽ centum & viginti annis, suscitauitque antequam moreretur triginta mortuos, filium nempè sui hospitis submersum fluctibus, & eius gratia cæteros. Obiit verò annorum centum & viginti in Bosphoro, non in Pastophorio, vt quidam censent. Est autem Pastophorium, vt nonnulli volunt, porticus templi, in qua iacebant custodes templi. Iudas verò prædicauit apud Persas & Medos, atque isthic mortuus est apud Hermenios.

CAPVT CLVIII.

De festo omnium Sanctorum.

POsteaquam hæc de sanctis hucvsque prosecuti simus, necessarium planè est vt ad maximum illud & generale festum veniamus, videlicet omnium sanctorum. Sed quamobrem istud fuerit institutum, & quare hoc præsertim tempore fiat, satis, vt ego quidem arbitror, suprà ostensum est. Pauca tamen adhuc de eo dicenda restant, nimirum de ieiunio & ordine ipsius officij. Festum ergo hoc ieiunium habet institutionis, nec debet profectò aliquis comedere nisi à vesperis, nec ieiunium oportet mutari, vt quidam faciunt propter festũ S. Quintini. Ait enim ille: putásne sancti gaudeant cibis, qui meruerunt vitam ieiuniis? Quoniam autem festum hoc omnium est sanctorum, ideò variatur illius officium, prout habetur varietas sanctorũ. Prima enim antiphona, prima lectio, & primum responsum cantatur de Trinitate, quod festum est Trinitatis. Secundo loco canitur de B. Maria, tertio de Angelis, quarto de Prophetis, quinto de Apostolis, sexto de Martyribus, septimo de Confessoribus, octauo de Virginibus, nono de omnibus Sanctis. Atque in horum quidem officiorum lectionibus obseruatur authoritas. Nam præstantior in Ecclesia, si Episcopus præsens fuerit, recitabit lectionem de Trinitate, vel Decanus, vel saltem Sacerdos, & sic fiet descensus in legendo personarum vsque ad pueros. Octauam namque lectionem leget vnus ex pueris. Nonam enim lectionem maioris est recitare.

CAPVT CLIX.

De officio mortuorum ac ratione sepeliendi.

NVnc agendum est de officio mortuorum, & quidem primò de loco vbi debeant sepeliri: secundò de iis qui sunt sepeliendi, & de modo ac ratione sepeliendi, tertiò quis eam inuenerit, & quamobrem, ac tandem de ipso officio. Non puto esse operæpretium vt eam repetamus diuisionem quam in initio de locis fecimus, ad quam nos lectorem modo remittimus. Verum illud duntaxat hic sciamus religiosum locum dici eum, iuxta leges & instituta Romanorum, in quo sepelitur corpus alicuius hominis, seu caput tantum. Ac ideò caput dico, quoniã nullus duas habere potest sepulturas, sed vbi caput est, isthic alicuius esse dicitur sepultura. Siue ergo Christianus, siue Paganus, siue infans, etiam non baptizatus, aliquo in loco sepeliatur, secundum Romanorum instituta, locus ille religiosus appellabitur: at verò Christiani non eum locum censent esse religiosum. Vbi sepelitur Iudæus vel Paganus, vel infans non baptizatus, sed tantũ vbi Christianus, vsque adeò, vt si excõmunicatus aliquis sit ibi sepultus, inde extrahatur, atque extra cœmeterium eiiciatur. Locus autem iste diuersis appellatur nominib⁹, vt cœmeteriũ, & polyandrium. Atque ipsum sepulchrum huiusmodi: Mausoleum, dormitorium, monumentum, ergastulum, sarcophagus, pyramis, tumulus. Dicitur autem cœmiterium à Græco verbo κοιμάω, quod est sopio, quasi quod isthic mortui dormiant, vnde etiam nominatũ est dormitoriũ. Polyandriũ locus appellatur, vbi multa sunt sepulchra publica. Mousoleum dictũ est à Mousoli sepulchro, quod Arthemisia eius vxor ædificauit ita egregiis

giis operibus, vt inter ſeptem orbis miracula numeretur. Attollitur enim in altitudinem viginti quinque cubitorum, ac columnis cingitur triginta ſex. Quare ab hoc ſepulchro omnia pretioſa ſepulchra iſto nomine Mauſolea ſunt appellata. Monumentũ vero nominatur à monendo, quòd nos prætereũtes qui in monumentis & ſepulchris ſunt, admoneant, & ſe olim fuiſſe & perinde mortales, vt & nos meminerimus, quòd cineres ſimus & in cineres reuertimur, puluis & in puluerem redibim⁹. Tumulus appellatus eſt, quaſi terra tumens, id eſt, collis, quod ibi coaceruari terra conſueuit. Ergaſtulum dictum eſt per antiphraſin ab ἐργάζομαι, operor, quaſi quod in ſepulchris corpora minimè laborent, ſed requieſcant, qui in Dño moriuntur. Sic item ſarcophagus appellatus eſt à σὰρξ σαρκὸς, caro, & φάγω, comedo quaſi iſthic caro conſumatur & comedatur. Dicitur etiam Pyramis ſepulchrum eiuſmodi, quod flammæ habet ſimilitudinem, itavt à lato in acutũ tendat. Eſt enim altiſſimum genus ſepulturæ. Tale Romæ viſitur, in quo politi ſunt cineres Iulij Cæſaris, vocaturque acus S. Petri, atque etiam nunc in dubio eſt, an ex vno conſtet lapide, an verò ex pluribus. Similem pyramidẽ exſtruxit Cæſar Turonis, iuxta ripam Liguris & in ea incluſit cuiuſdã ſui amici cineres, qui fuit interfectus. Nunc ergo deinceps de iis qui ſunt ſepeliendi dicamus, & prius quidem quibus locis debeant ſepeliri, & an locus eis etiam aliquid conferat, necne. Ac nõnulli ſanè arbitrantur locũ mortuo non prodeſſe, quod hinc confirmare volũt, cùm lucifer è cœlo fuerit eiect⁹, & Adã è Paradiſo expulſus, quæ tamen loca ſunt optima, nec quicquã bonitatis eis cõtulerunt. Item Ioab in tabernaculo fuit interfectus, & Iob in ſterquilinio triumphauit. Poteſt autem locus obeſſe, vt ſi quis ſepeliatur in Eccleſia, quum non ſit dignus. Certè nullum corp⁹ in Eccleſia debet ſepeliri, niſi ſint corpora ſanctorum patrũ, qui dicuntur patroni, id eſt, defenſores. Ipſi enim meritis ſuis totam patriam defendunt. Sed cæteri circa Eccleſiã debent ſepeliri. Dicunt enim quidam, quod locus triginta pedum circa Eccleſiã in eum finem debeat conſecrari. Alij verò putant ſolam Epiſcopi circuitionem, quãdo Eccleſiam dedicat, ſufficere. Olim enim apud veteres ſolebant homines in ſuis ædibus ſepeliri. Sed propter fœtorem cadauerum ſtatuerunt, vt extra ciuitatẽ ſepelirentur, & locum quendam communem ad hoc quaſi ſanctificarent. Nobiles verò ſepeliebantur in montibus, ſiue in eorum medio, ſiue in radicibus. Proinde ſi quis interficiatur in obſidione, vel aliquo tumultu, nec poſſet habere cœmiteriũ, ſepeliant ipſum vbi poſſunt. Si verò aliquis moriatur in mari, & terra fuerit vicina, nauigent illuc, ipſumque ibi ſepeliant. Sed ſi procul à terra abfuerint, videantque in medio mari inſulã, vertant eò vela, & ſepeliatur in Inſula. Verum ſi terrã penitus non videant, paretur ipſi domuncula quædam ex lignis, ſi poſſit haberi, & proiiciatur in mare. Quo etiam modo fiat, ſi diues fuerit. Sed cum theſauro ſuo, ſi habet, eiiciatur, vt qui eũ inuenerint ex theſauro ipſum nobilem fuiſſe cognoſcãt, aut certè amore theſauri ipſum terræ mandent. Verũ enimuerò animaduerte quandocũque ſepelitur Chriſtianus, vel quocumque etiam loco crucem capiti eius apponi debere, ad deſignandũ illum fuiſſe Chriſtianũ. Vel ob id etiã, quod ſummoperè diabolus ſignũ hoc pertimeſcat & ad eum locũ horreat accedere, qui cruce eſt deſignatus. Videndum deinceps eſt vnde cœmiteriũ initium habuerit, videlicet ab Abrahamo. Hic enim emit agrum ab Ephron Hethæo in quo duplex erat ſpelunca, vbi ipſe ſepultus eſt cum Sara, Iſaac, Iacob, Adã & Heua. Ad hoc enim emit, vt ſibi & ſuis ſepultura eſſet. Duplex ſpelunca ideò dicebatur, quoniam ibi duo ſepeliebantur contiguè marit⁹ & vxor. Vel quia duæ aderant ſpeluncæ, & in vna ſepeliebantur viri in altera mulieres: vel etiam, quia duplex fiebat vnicuique ſpelunca ſepeliendo in modũ cathedræ. Sepeliebantur enim quaſi ſedentes, & pars ſpeluncæ ſuperior quę à natibus truncum capiebat, dicebatur vna ſpelunca: pars verò quæ continebat, pedes, crura, & fœmora, dicebatur ſpelũca alia. Opportunè hîc conſidera, non legi in prima ætate niſi duo duntaxat ſacramẽta fuiſſe inuenta, oblationem nimirũ & pœnitentã, ſed in ſecunda cultũ Dei fuiſſe ampliatum. Fecit enim Noë arcã, atque illi incluſit multa animalia ad ſacrificandum Deo. In quarta autem ætate diuinus cult⁹ magis auctus eſt. Tunc enim lex data eſt, & multa genera ſacrificiorum offerebantur Dño. Sic in quinta ætate magis adhuc auctus eſt. Tum namque factum eſt templũ, & cultus diuinus optimè ſanè habuit incrementum. In ſexta tandem ætate venit Chriſtus, qui ſeipſum obtulit Deo hoſtiam placentem, & ſufficientem pro omnibus. Porrò autẽ in cœmeterio Chriſtianorũ, non niſi Chriſtian⁹ ſepeliri debet, nec tamen omnis. Nullus enim in ſuo maleficio interfect⁹, ſepeliri debet in cœmeterio, vt latro, ſi in latrocinio interficiatur. Intellige autem hîc maleficium, ſi ſit mortale peccatum, vt interfectus in adulterio, & in ludis Ethnicorũ. Si verò moriatur ſubitò in ludis cõſuetis, vt in ludo pilæ, poteſt ſepeliri in cœmiterio, ſed ſine Pſalmis & ſine exequiis. Si prętereà aliquis ex proſtibulo rediẽs, vel ex alio loco vbi fornicat⁹ ſit, & in via occidatur, aut alio caſu non confeſſus moriatur, ſi legitimis teſtib⁹ poteſt probari eũ fuiſſe fornicatũ, nec poſteà cõfeſsũ, in cœmeterio ſepeliri nõ debet. Si nõ poteſt probari ſepeliri licebit. Latro in eo loco in quo ſuſpenditur ſepeliatur, niſi prius ſatisfecerit, ſi autẽ ſatisfecerit, in cœmiterio ſepeliatur. Mulier ſi in

partu moriatur, vtique in Ecclesia sępulturę tradi nō debet, sed extra eam. Quare canatur rei exequiæ, & posteà sepeliatur in cœmeterio, sed puer excidatur è ventre ei⁹, ac sepeliatur extra cœmeteriū. Debent autē mortui ad hunc modum sepeliri, sudariis videlicet induti, & vt caligas circa tibias habeant & soleas in pedibus, quo significent ita se paratos esse ad iudicium. Ponantur præterea capite versus occidentem, & pedibus versus orientem. At verò clerici si sint ordinati, illis indumentis sepeliantur, quibus fuerant ordinati: Si non habeant ordines, more laicorum, & tondeātur ac radantur. Omnium autem corpora debent lauari, ad significandum, quod si anima per confessionem à culpa fuerit mundata, vtrunque hoc est, anima & corpus in die iudicij sempiternam habebūt glorificationem. Si verò aliquis in hastiludio moriatur absque pœnitentia, quando videlicet sacerdotem ipse non quærit, sepeliatur instar asini, atque ita quoq; si in ripa. Sed si ludi gratia vel propter negotium suum conficiendum nauiget ac pereat, potest sepeliri in cœmeterio. De istiusmodi enim non iudicat Ecclesia manifestè. Si quis subitò moriatur non propter aliquam causam manifestam, sed occulto Dei iudicio, honorificè sepeliatur. Iustus enim quacunque causa moriatur, saluabitur. Qui denique si manum inserunt, ac mortem propria voluntate depaciscuntur, non debent in cœmeterio habere sepulturā. Solet autem hîc quæri vtrum post diem iudicij homines sint futuri nudi, an verò vestiti. Et videtur quidem quòd vestiti, quoniam Angeli semper vestiti solent apparere, & Christus etiam post resurrectionem cum veste visus est, ac in transfiguratione quoque fuit vestitus. Vnde illud: Apparebant vestimenta eius alba sicut nix. Contra verò videtur quòd erunt nudi, idque ex ea authoritate quod ea tum sumus futuri forma in qua fuit Adam ante peccatum, atque etiam in meliori: Atqui tūc nudus fuit, ergo & nos similiter erimus nudi. Verùm nihil nos dicendo præsumamus de veste vel de qualitate, nisi vnum hoc, videlicet isthic neque deformitatem fore, neque infirmitate.

CAPVT CLX.

De institutione officij.

Sequitur de officio, & primò quidem à quibus fuit institutum, secundò à quibus fuit actum, tertiò à quibus habuit initium, quartò de modo celebrandi. Officium ergo mortuorum primò ab Apostolis fuit institutum, sed ab Origine vt testatur Isidorus in libro de Ecclesiasticis officiis, fuit actum, & ex maxima parte ordinatum. Vnde ipsum cōmēdat beatus Aug. in quodam lib. quē ille appellat Enchiridion, inquiens eum fuisse secundum in Ecclesiasticis officiis post Apostolos. Officium hoc initium habuit à veteri lege. Legitur enim quod mortuo Iacob, Ioseph & alij fratres eius vt eis præceperat, cum multis Ægyptiis attulerunt eum in Hebron, sed prius fleuerūt ipsum in Ægypto triginta diebus, ac posteà septē in area Athad. *Deut. c. vlt.*
Præterea legitur quòd mortuo Mose populus Israëliticus eū deplorauit triginta diebus, quēadmodū etiam ferunt factū fuisse de Aaron & Maria. Verùm animaduerte, quòd mortuo Iosue qui eos in terram promissionis introduxerat, non legatur ipsum populus fleuisse, quamuis tamen contrà credatur. Ideò de Iosue tacet historia, quia præfigurauit Christū, & mors ei⁹ mortem Christi, videlicet eius qui nos à morte redimens ad vitæ patriam reduxit, vbi neque luctus neque dolor est. Propter figuram igitur de morte illius historia tacet, sicut alibi de patre Melchisedech qui Christum figurauit: quoniam nō legitur habuisse patrem, quemadmodum nec Christus patrem habuit hominem. De Mose (licet melior credatur fuisse quā Iosue) & de aliis qui mortui sunt in deserto, populus dicitur fleuisse, quoniam desertum aliquando alienationem à Deo significat. Pro illis itaque flendum, est qui per peccata sua à Deo alienantur. Ex qua quidem re inquit Salomon: Luctus filij tui sapientis mortui septem diebus: Luctus filij tui stulti æternus, quādoquidem in æternum punietur. Sic: Filius sapiens lætificat patrem, stultus verò mœstitia est matris suæ. *Eccl. 25.*
Septenarius igitur mortuorum luctus & trigenarius à vet. testamēto sumpsit exordiū, quemadmodū enim Iacob filij fleuerunt septē dieb⁹, & Moysen quandoque triginta fuerū mortuorū celebrat officiū. Notem⁹ interim quatuor modis subueniri mortuis: oratione videlicet, amicorū eleemosyna, cognatorū ieiunio & missarū celebratione. Septē ergo dieb⁹ nostris mortuis officium facimus, vt ad sabbatum animarū citius valeant peruenire. Aut certè propter septenarium animæ & corporis. Habet enim anima tres potissimum proprietates, vti nimirum ratione, concupiscere, & irasci. Corpus verò ex quatuor constat elementis. Vt itaque peccata quæ homo commisit per hæc septem deleantur, septenariū mortuis celebramus. Ter decē triginta faciunt. Per ter intelligimus Trinitatem, per decem Decalogum. Quare trigenariū mortuis ideò facimus, vt quod in obseruatione decem præceptorum deliquerunt, Dei misericordia eis condonetur. Quidam tamen tribus diebus hoc faciunt, vt in eo triduana Christi sepultura repræsentetur, & quod viuus peccauerit cogitatione, verbo & opere mortuo remittatur. Quod autem plerique officiū faciunt nouem dierum, licet ea consideratione hoc faciant vt per huiusmodi officium illorum mortui à pœnis liberentur, ac nouem ordinibus Angelorum associentur, non tamen approbatur, sed omnino interdicitur, quoniā ab Ethnicis sumptum esse videtur, qui nono die cineres

tes & busta suorum recondebant. Sicut enim non imitamur Iudæos in celebrando Pascha: ita etiam in hoc officio ethnicos imitari planè prohibitum est. Sunt præterea nonnulli qui quinquagenarium faciunt, & alij qui quadragenarium: sed hi vtrique satis cum oratione facere videntur. Qui enim quinquagenarium faciunt ab Arahamo occasionem sumere videntur, qui ex Dño, volente Sodomam subuertere, quæsiuit, num si quinquaginta in ea essent iusti, illis parceret. Nam & quinquagenarius numerus perfectus est, & significat annum iubileum, id est, octauam ætatem, in qua erit remissio & plena libertas. Vt ergo animæ mortuorum plenam libertatem & suorum peccatorum remissionem adipiscantur, quinquaginta diebus pro illis à quibusdam celebratur officium. Quadragenarium verò ideò quidam faciunt, vt illis qui decesserunt & transgressi sunt in decem præceptis, & in doctrina quatuor Euangelistarum, condonetur.

CAPVT CLXI.

De celebratione Mortuorum officij.

PRæterea modò videamus de ipsius officij celebratione. Ac primò quidem, vt sciamus, quæ sint tacenda, & secundò quæ sint dicenda, quoniã officium mortuorũ imitatur triduanam Christi sepulturam, & illius omnino vestigia sequitur. Sicut ergo tribus illis diebus: ita & in hoc officio omnia cantica lætitiæ subticemus. Inde etiam est quod Dñe labia mea aperies, ad matutinas, vel vigilias mortuorũ & Deus in adiutorum, non dicatur in principiis horarum, neque Venite exultemus, neque Gloria patri ad responsorium, aut sub finem Psalmorum. Pari modo ad lectiones neque benedictiones petimus neque damus, nec Tu autem Domine, nec Deo gratias vnquam dicimus, vsque adeò vt ne ad missam quidem. Posset tamen & alia ratio reddi, quamobrem in officio mortuorum hæc taceantur: quum enim mortuorum exequias celebramus, ad plangendum venimus, & lachrymandum, non ad solemnizandum: Ob quam rem sanè lętitiæ cantica subticemus. Nam non benè conuenit huic officio Venite exultemus, nec Dñe labia mea, sed potius cum eo videntur repugnare. Officium autem mortuorum à vesperis incipit, quas in hunc modum auspicamur: Placebo Dño. Quibus absolutis sequitur completorium, ac postea vigiliæ, quarum tria sunt genera. In quibusdam enim Ecclesiis nouem legũtur lectiones ex Iob: in aliis verò totidem sed ex lib. Sapientiæ, Incipiunt autem hæ hoc pacto: Melius est ire ad domum luctus quàm ad domum conuiuij. Sunt rursus aliæ Ecclesiæ, in quibus itidem nouem recitantur lectiones, verum ex sermone quodam beati Augustini, quem ille composuit de mortuis, & quem finiuit in hunc modum. Beati morti qui in Dño moriuntur, quod à quibusdam dicitur sub finẽ lectionum loco. Tu autem Dñe: quemadmodum in aduentu Dñi, in natiuitate, & in Epiphania lectiones Isaiæ finiuntur hoc pacto: Conuertimini ad me & salui eritis, & lamentationes Hieremiæ ad tenebras hac ratione, Ierusalem Ierusalem, conuertere ad Dñm Deum tuum. Verùm aliis diebus hoc modo. Tu autem Dñe, &c. Atque ita sunt quatuor modi finiendi lectiones. Ad Missam proinde thus offerri non debet, quamlibet hoc tempore ita vsu receptum sit. Nam in veteri lege prohibitum fuit ne pro peccato offerretur oleum letitiæ nec thus suauitatis: vbi enim peccatum, ibi tenebræ, atque isthic non debet esse lætitia, nec suauitas, sed luctus & contritio cordis. Quocirca & exequiæ, quas nos facimus ob mortuorum commissa, celebrantur. Animaduerte interim in lege Moysi prohibitum fuisse à Dño, ne thimyama boni odoris, vel thus sibi sacrificium aliquis adoleret in vsus suos, vt odore eius frueretur, quod si quis faceret, periret è populo suo. Atque ideò moris est in Ecclesia, vt ad altare benedictũ ac consecratum thus offeratur; quum verò descẽdit thuribulũ vel ad clericos, vel ad laïcos, vt tum aliud thus sine benedictione vsurpetur, atque hominibus offeratur. Consuetum est hic quæri, cur ad Missam mortuorũ pax non detur: & sanè triplex assignatur ratio. Prima est, quia officium hoc vti dictum est triduanam Christi significat sepulturam, quando pax non datur propter osculum Iudæ. Secunda, quoniam non communicamus mortuis, quòd nobis minimè respondeãt. Vnde profectò etiam est, quòd corpus siue cadauer in Ecclesia esse non debeat quamdiu missa de die celebratur, atque adeò si adsit, quòd isthinc oporteat asportari, dum de mortuis Missa canatur. Tertia est, quia sicut ex multis granis simul collectis, vnus efficitur panis, & ex multis racemis vinum exprimitur: ita quoque ex multis fidelibus quorũ quidam sunt boni, & quidam mali, vna constituitur Ecclesia. Quoniam ergo mortuo homine nescitur vtrũ sit ex conformitate Ecclesiæ, & pacem habeat cum suo creatore, ideò ad Missam pacem non damus. Nõ autem dicimus Benedicamus Dño, nec Deo gratias, nec laudes aliquas referimus, quia non est vnde sint agendæ, quum nec dum appareat eorum requies. Illud præterea animaduertendum est, officium mortuorum finiri nona hora, & non habere secundas vesperas, quo significatur quòd hoc officium finem habebit, quandoquidem animæ saluandorum ab omni pœna liberatæ sempiterna lætitia perfruentur, nimirum sancti, de quorum glorificatione in anima certa est Ecclesia. Primas & secundas vesperas habent, si in eorum officio nouem lectiones decantẽtur. Et quidem primas, propter glorificationem animæ, secundas verò propter glorificationem corporis quam habebunt,

bunt, quæque nunquam finem ſit habitura. Si autem non niſi tres lectiones cantantur, primas tantum veſperas habebunt. Nunc porrò dicendum eſt, quemadmodum corpus ſit ſepeliendum, & quomodo tumulandum, & ad Eccleſiam deportandum, à quibus, & quando. Quando ergo iam aliquis animam agere videtur humi collocari oportet ſuper cineres, vel paleas, quo innuitur quòd cinis eſt, & in cinerem reuertetur, quod vt aliis de ſe exemplum præberet, B. Martinus feciſſe legitur. Debet prætereà recitari paſſio Dñi, vel eius pars aliqua ante morientem ſi ſit literatus & doctus, vt moueatur ad maiorem compunctionem. Sic quoque & crux ante pedes eius eſſe oportet, vt iam moriens eã intueatur, quo vel inde magis conteratur. Debet rectà iacere facie, vt cœlum, aſpiciat. Priuſquam verò expirauerit, neceſſariũ eſt vt campanæ pulſentur, idque ideò vt populus audiens oret pro eo. Pro mulieribus quidẽ bis, quoniam mulier inuenit alienationem. Ipſa namque primò fecit quo homo alienaretur à Deo. Quare ſecundus dies non habuit benedictionem. Pro viro autem ter pulſatur, quòd ab ipſo Trinitatis quoddam in homine appareret exemplum. Primò enim Adamus formatus eſt è terra, deinde mulier ex Adamo, ac poſteà ex vtroque creatus eſt homo, vt ad eum modum hinc nata ſit Trinitas quædam. Ad poſtremum pro Eccleſiaſtico tot vicibus debet compulſari, quot habeat ordines, vt ſciat populus pro quo ſit orandum. Pari ratione pulſari oportet quando portatur ad Eccleſiam, & quando rurſus ex ea ad tumulũ. Priuſquam autem corpus ſepeliatur pannus ſubleuetur, debet ſacerdos vel eius vicarius illuc venire cum aqua luſtrali ſeu benedicta ac orationes pro eo ad Dñm effundens, ſanctos inuocare, & rogare vt eius animam ſuſcipiant, atque in locũ gaudij deferant. Sunt etiam quædam animæ, quæ ſunt perfectæ, vt quam citò exeunt è corporibus, ad cœlos euolent. Sunt & aliẹ prorſus malæ, quæ illicò ad inferos cadunt. Verum præter has ſunt & aliæ mediæ pro quibus huiuſmodi fit commendatio, idque tantum propter incertitudinem. Proinde abluto corpore & velato oportet portari ae Eccleſiam, ac tunc debet miſſa cantari, vbi profectò animaduertas in quibuſdam Eccleſiis vnicuique dari candelam in choro in altera manu & in altera quod offeratur, ac ſic lecto Euangelio ea offeruntur ſacerdoti pro mortuo, atque tum huiuſmodi cantari ſolet verſus, Hoſtias & preces. Miſſa celebrata, ante cadauer præcantat ſacerdos, & ſi plures ſint ſacerdotes omnes debent habere ſtolas, ac cum eo orationes dicere. Peracto autem officio præcantationis, portatur ad ſepulchrum cum huiuſmodi Pſalmis in exitu. Confitemini, & aliis, qui ad hoc peculiariter ſunt inſtituti. Verum portari debet à ſimilibus, vt ſi diaconus fuerit à diaconis, ſi ſacerdos à ſacerdotibus, ſi iſthic præſto ſint. Sin verò non, minimè: cum neceſſitas legi nõ ſubiiciatur. Sic clericus à clericis, Catholicus à Catholicis. Si verò fuerit ex fraternitate (& quam ita vocant, & ſæpè faciunt inter homines) ab eis debet portari. Sed mulieribus non eſt permiſſum aliquorũm cadauera deportare, ne earum corpora nuda videantur, quod fortaſſis aliquando cõtingeret quemadmodum nec licitum eſt eis pacem dare ad euitandam laſciuiam. Deinde verò ponitur in ſepulchrum, & iſthic aqua apponitur benedicta, ac prunæ cum thure. Et profectò aqua benedicta ideò ne ad corpus dæmones accedant, quos huiuſmodi aqua abigit ac propellit. Solent enim diaboli ſæpenumero in mortuorum deſæuire corpora, & quod non potuerunt in vita, id faciunt ſaltẽ poſt mortem. Thus autẽ apponitur propter corporis fœtorem remouendũ, & prunæ ad deſignandũ, quod terra illa in vſus cõmunes amplius redigi nequeat. Diutius enim carbo ſub terra conſeruatur, quam aliud quippiam, quod poſſit iſthic in teſtimonium relinqui. Hedera vel laurus quæ in perpetuum frondium ſeruant virorẽ in ſarcophago prope corpora ponũtur, ad declarandum, quod illi qui moriuntur, in illo viuere non deſiſtunt, quia quantumvis corpore moriuntur, anima tamen viuunt. Alia ſanè ratione in funeribus habebatur cupreſſus. Nam quemadmodum hæc cæſa non iterum reuireſcit, ſed tota moritur: ita homo ex eo, quòd moritur, non rurſum reuiuiſcit. Hæc de mortuis dicta ſufficiant, ac de feſtis quatuor Coronatorum deinceps agamus.

CAPVT CLXII.

De feſto quatuor Coronatorum.

FVerũt quidem nouem, ſed quatuor eorum dicuntur Coronati, quòd eorum nomina hominibus erant ignota. Hi fuerunt lapicidæ, qui venerant ad conſtruendum templum Diocletiani, quod erat Romæ. Sed cùm cognouiſſet eos eſſe Chriſtianos, martyrio coronati ſunt & quum nomina illorum neſcirentur, dicti ſunt Coronati.

CAPVT CLXIII.

De ſolemnitate B. Martini.

SCiendum verò eſt de B. Martino, quòd par & æqualis Apoſtolis ſit appellatus pro ſuſcitatione quorundam mortuorum, vt plerique arbitrantur, cum idem & multi alij martyres fecerunt & confeſſores. Verũ potius ob quoddam miraculum quod contingit, cùm Turonis eſſet Epiſcopus. Nam cum hybernis menſibus pauper ei ſeminudus obuiam veniret, orans ſibi veſtimentum dari: accerſito Archidiacono ſtatim algẽtem iuſſit veſtiri. Quod quũ Archidiacon⁹ facere diſtuliſſet, irrupit pauper in ſacrarium, quod intrauerat Martinus conquerens ſe à clerico diſſimulatum, atque algere deplorans.

rans. Eo audito Martinus illicò occultè suam exuxit tunicam,ac suo concessit precatori, petiitque ab Archidiacono priusquam celebraret tunicam,quam pauperi emere iusserat, atque eam vilem,hispidam & breuem clanculum induit. Atque ita sanè parauit se ad celebrandarum Missarum solemnia. Sed quum ante altare, vt moris est in præfatione, sisteret: manusque ad Dñm subleuaret, ita vt brachia eius facilè ob amplitudinem & breuitatem manicarum conspicerentur,illico aurei torques ipsa honestè operuerunt,& supra caput eius igneus globus visus est. Quo quidem declaratũ fuit spiritum sanctum in eum descendisse, ad confirmationem & robur, sicut in Apostolis ipso die Pentecostes. Quapropter ergo non immerito dictus est par Apostolis. Fuit autem oriundus ex Pannonia,quæ est prope Austriam,vnde etiã fuit B.Hieronymus.Fecit præterea multa signa & innumera miracula,quæ conscripserunt Sulpitius & Fortunatus, vt qui ipsum multum adamarunt. Quod autem ad officium attinet considerandum est,hunc solum inter confessores institutionis octauas habere,sicut & beatus Laurentius vigiliam, quod ipso die passionis suæ dixerit,quod in eius festo repetit Ecclesia: Igne me examinasti,&c. Sed Martinus in agone mortis dixit astanti dæmoni.Nihil in me inuenies cruenta bestia. Ecce quàm optimè conueniunt merita.Ergo ille tanquam qui cæteros martyrio longè superarit,vigiliam habet atque hoc confessor cæteris item præstantior, solus habet octauas.

CAPVT CLXIV.

De festo Andreæ & Thomæ Apostolorum.

COgnoscere opere pretium est Andream colore fuisse nigro, barba prolixa ac statura mediocri. Hoc ideò à nobis dictum sit,vt sciatur qualis in Ecclesia pingi debeat, quod simili ratione faciendum esse in omnibus Apostolis atque aliis sanctis. Cæteroquin enim mentiremur in litera laicorum, nempè in picturis.Concionatus autẽ est in Achaia & Athenis,ac circa illas partes. Valdè excellentis fuit meriti, nec id quidem sine causa beatus Gregorius adeò ipsi fuit addictus, vt primum eius fecerit officium,& monasterium ei condiderit, vbi item & monachus extitit. Quadraginta mortuos simul suscitauit, quòd de nullo alio legitur Filius namque sui hospitis, quum nauigaret cum triginta & nouem sociis naue fracta submersus est, cuius pater quum miserè lamentaretur in littore,misericordia motus Andreas fudit preces ad Dominum, & redditi sunt vitæ vniuersi. Tandem ad se proconsul Ægeas vocauit Andræam, vt idolis sacrificaret, qui quemadmodum noluit & recusauit,vt in ipsius vita legitur ita vt eum cruci affixerunt, reclamanti & inuito populo. Pependit itaque integro biduo in cruce per transuersum vt nonnullis placet,positus. Nihilominus tamen prædicauit,& verbum Dei concionatus est.Tandemque feliciter ad superos migrauit.Vigiliam institutionis non habet:quia in tempore est ieiuniorum, quare necesse non fuit,vt ei vigilia institueretur. De beato autẽ Thoma nihil equidem quod hîc dicere necesse sit habeo, cùm vita eius ex historia,quæ de ipso conscripta est satis abundè cognosci queat. Hoc tamen adiiciendum putaui, ipsum ieiunium institutionis non habere, ob eandem causam, qua neque Andream habere diximus Legitur verò hîc Euangelium:Thomas vnus ex duodecim. Qua ratione id fiat satis ex iis patet, quæ supra à nobis dicta sunt. *Ioan. 20.*

Totius operis conclusio.

IAm ergo duplici hactenus ratione pro ingenij nostri tenuitate Ecclesiastica officia, & quæ ad ea pertinere videbantur exposuimus: primò quidem generaliter, ac deinde etiam specialiter, sigillatim eo ordine explicando, quem anni circulus nobis demonstrauit. Festa item Sanctorum in suo loco,hoc est,eo die quo celebrari consueuerant, commodè(vt nos quidem putauimus) retulimus, vt quo die cuiusque festum fieri dicimus,ibi & eiusdem festi ratio haberetur. Nec verò est,quod quis ęstimet:ita hæc absolutè à nobis tradi potuisse, vt in iis nihil planè desideraretur quum diuina officia eiusmodi sint, vt planè ac sufficienter in multis explicari non possint.

Diuinorum officiorum

FINIS.

Soli Deo sit gloria,
cum matre nostra Ecclesia.

Restauro del Libro
Badia
di
Cava